DE OPMERKER.

ORGAAN

VAN HET GENOOTSCHAP

„ARCHITECTURA ET AMICITIA",

WEEKBLAD VOOR BEELDENDE KUNST EN TECHNISCHE WETENSCHAP.

20e JAARGANG

1885.

Doz 2059

ARNHEM.

DRUK VAN G. W. VAN DER WIEL & Ce.

REGISTER.

A.

Architectura et Amicitia:
29e Jaarlijksche Algemeene Vergadering 25
Vergadering van 4 Februari 44
2e gewone Prijsvraag 1884/5 69
Vergadering van 18 Februari. 69
» » 4 Maart. 87
» » 18 » 103
3e algemeene Prijsvraag 1884/5 109
Vergadering van 1 April 117
Buitengewone Eereprijsvraag 138
Vergadering van 15 April 139
» » 29 » 161
» » 27 Mei 198
Tentoonstelling ter herdenking van het 30jarig bestaan. 251, 258, 300, 315
Excursie naar Enkhuizen. (De) 289, 300
Rapport der Commissie tot beoordeeling van de ontwerpen, ingekomen op de prijsvragen over 1884—'85. 305, 316
Vergadering van 2 September 308
Rapport der Jury tot beoordeeling der plans, ingekomen op de Eereprijsvraag 313
Vergadering van 23 September 333
1e Algemeene Prijsvraag 1885—'86. 341
De feestavond. 341
2e Algemeene Prijsvraag 1885—'86. 361
Vergadering van 14 October 361
» » 28 » 379
» » 11 November 394
» » 25 » 411
» » 9 December 425
1e gewone Prijsvraag 1885—'86 435
Vergadering van 23 December 445

Amsterdam. (De merkwaardige oude torens van) . . 1
» (De nieuwe Gasfabriek te) 109
» (De Munttoren te) 173, 218
» (Het Blinden-instituut te) 181
» (Het Rijks-museum) 241, 242, 249, 310, 414
» (Quellinusschool te) 261
Amsterdamsche Beursprijsvraag (De) 20, 38, 209, 210, 217, 218, 225, 233, 242, 265, 273, 308, 317, 437
Antieke woonhuis (Het), door D. Klinkert 33, 41
Asphalt en zijne toepassing als bouwmateriaal 47
Auteursrecht van den Architect. (Het) 71
Arnhem. (De Waterleiding te) 72
Amersfoort. (De Koppelpoort te) 101, 161
Arabische beschaving. (De) 112
Automatische luchtdrukrem van Geo. Westinghouse . . 118
Alles naar het riool 123
Amersfoort. 129
Amerika. (De vóórhistorische Kunst in) 147, 167
Andrea Dal Pozzo 202
Aken. (Prijsvragen voor de Munsterkerk te) 204
» (Raadhuis te) 219
Ambachtsschool te 's-Gravenhage. (Prijsvragen, uitgeschreven in het jaar 1885) 229
Arnhem. (Fonteinen op de Jansgracht te) 326
Architecten in Frankrijk. (De opleiding van). 348
Arti et Amicitiae. (De Tentoonstelling in) 373, 379, 396, 412
Antwerpen. (De telephoon te) 432
Arti et Industriae, te 's-Hage. (Tentoonstelling van de Vereeniging) 433

B.

Blois (Het kasteel te), door A. Salm G.Bz. 9
Benoemingen. 15, 39, 59, 73, 82, 114, 126, 161, 177, 199, 205, 214, 231, 238, 247, 254, 294, 311, 339, 351, 358, 390, 406, 434, 442
Burgerlijke Openbare werken in Indië 17
Beursprijsvraag (De Amsterdamsche) 20, 209, 210, 217, 218, 225, 233, 242, 265, 273, 308, 317, 437
Bohnstedt. (Ludwig) 36
Beurstentoonstelling 38
Britsch-Indië. (Een uitstapje in) 45, 63
Bouwmateriaal. (Asphalt en zijne toepassing als) . . . 47
Brussel. (Het Paleis van Justitie te), door C. B. Posthumus Meyjes. 70, 77
Bezoek aan een kunstwerkplaats. (Een). 80
Brug over de Firth of Forth. (De). 110
Beschaving. (De Arabische) 112
Brederoo-tentoonstelling. (De). 117
Beursplan. (Het nieuwe) 137
Brug van Cubzac. (De saamgeperste lucht bij de). . . . 139
Bezoek (Een) aan de Tentoonstelling van het werk der leerlingen van de Academie van Beeldende Kunsten te 's-Hage 169, 203
Bouwterrein. (Veilingen van). 176, 190
Blinden-instituut te Amsterdam. (Het) 181
Bouwkundig teekenen 204
Beschaving. (Vergelijkende Oudheidkunde en Oud-Babylonische). 211
Beurs-ontwerp »In hoc Signo Floresco". (Het) 218
Bismarck's nieuwste Staatshuishoudkunde. 220
Bezoek aan de stad Washington. (Een) 259
Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vergaderingen 309, 328, 337, 356, 381, 388, 412, 420, 441
Beschouwing. (Critische) 343
Binnenscheepvaart. (De). 354
Beeldhouwwerken (De Tentoonstelling van) in het gebouw der Rijks-academie te Amsterdam 361
Beschouwingen over de inrichting van tentoonstellingsterreinen en daarmede in verband staande bouwwerken. 369, 377
Blokjesbestrating van bruggen 447

Boekbeoordeeling.
De Bouwmeester 6
Verzameling van Bekroonde Ontwerpen, door de leden van het Genootschap Architectura et Amicitia . . 338
Het Amsterdamsche Woonhuis van 1500—1800, door A. W. Weissman. 356

C.

China. (De kunst in) 193
» (Spoorwegen in) 235
Critische beschouwing 343

D.

Dwaasheid in de Kunst. 95
Decoratie-schilderkunst 117

E.

Eads. (James B.) 19
Eeuwfeest van het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix 30, 38, 72, 321, 336, 362
Eerbied voor monumenten. 47
Engelsche Perspectiefmethode 103
Eereprijsvraag. (Buitengewone) Architectura et Amicitia. 138, 313
Eskimo's (De kunst der) en kleurenblindheid 252
Excursie naar Enkhuizen. (De) 289, 300
Eenheid van tijd 448

F.

Firth of Forth. (De brug over de). 110
Franschman. (De groote) 188, 196
Fabrikage (De) en het onderzoek van witte verfstoffen, door L. J. Rijnink 298
Fonteinen op de Jansgracht te Arnhem. 326
Feestavond van Architectura et Amicitia. (De). . . . 341
Fontein (Monumentale) op het Heereplein te Groningen. 397

G.

Gasfabriek (De Nieuwe) te Amsterdam 109
Gelijkheid. (Onderwijs en) 235
Geëmailleerd lava 277

H.

Harmonie (Vereeniging de) te Groningen. Prijsvraag . 5, 6, 14, 18, 39
Heerenveen. (Prijsvraag te) 28, 133, 160
Havenwerken. 35
Hout. (Kyaniseren van) 125
Hooge personages 266, 273

Havenwerken van Liverpool. (De) 353
Hoe teekent men voor de Photolithographie. 386, 394, 420
Hedendaagsche kunst 401, 409, 446

I.

Indie. (De Burgerlijke Openbare werken in) 17
Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand 38
Instituut (Koninklijk) van Ingenieurs . . 58, 126, 310, 390
Iets over Ziekenhuizen, door A. W. Weissman . . 85, 93
Internationale Tentoonstelling van decoratief aardewerk en gebrand glas te Delft 113, 201, 214
Ingezonden. (Het onderwijs aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's-Hage) 203
Internationaal Spoorweg-congres te Brussel 212
Internationale Tentoonstelling van metalen te Neurenberg. (De) 219
Incident. (Een onverwacht) 225
Italië der 16e eeuw. (Een kunstomwenteling in het) . . 284
Internationale Kunstvereeniging te Amsterdam 404

J.

Jubileum van den heer H. P. Vogel 363, 382

K.

Kasteel te Blois, door A. Salm G.Bz. 9
Kunstwerkplaats. (Een bezoek aan een) 80
Kurksteen 87
Kunst. (Dwaasheid in de) 95
Koppelpoort te Amersfoort. (De) 101, 161
Kyaniseeren van hout 125
Kunstambachten. (Teekenschool voor) 126
Kunst in China. (De) 193
Kunst der Eskimo's en kleurenblindheid. (De) 252
Kunstomwenteling in het Italië der 16de eeuw. (Een) . . 284
Kunstnijverheid (De tentoonstelling van) Frankfort a/M. 327
Kunst. (Hedendaagsche) 401, 409, 446
Kunstvereeniging (Internationale) te Amsterdam . . . 404

L.

Luchtdrukrem (Automatische) van Geo. Westinghouse . 118
Lava. (Geemailleerd) 277
Labor et Studium. Vergaderingen 294
Liverpool. (De havenwerken van) 353

M.

Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst:
Verslag Afdeeling Leeuwarden . . 21, 65, 89, 125, 398, 442
» » Rotterdam 22, 28, 74, 114, 149, 328, 374 413, 441
» » Arnhem 29, 75, 104, 125, 175, 374 413, 450
» » 's-Gravenhage 29, 65, 97, 133, 149, 355, 398, 441
» » Amsterdam 57, 81, 88, 133, 349, 389, 434
51e Algemeene Vergadering 182
Verslag Afdeeling Groningen 318, 355, 405, 433
52e Algemeene Vergadering 346
Verslag Afdeeling Leiden en Omstreken 388

Middelen tot verbetering der afwatering van de rivier de Bovenmaas in Limburg 11, 18
Mathesis Scientiarum Genitrix. (Eeuwfeest van het Genootschap) 30, 38, 72, 321, 336, 362
Maatschappij voor den Werkenden Stand. (De Industrieschool van de). 38
Monumenten. (Eerbied voor) 47
Munttoren te Amsterdam. (De) 173, 218
Muurschilderingen. (Pompejaansche) 257
Mathesis Scientiarum Genitrix te Leiden. (Open brief aan het Bestuur van het Genootschap) 385
Monumentale fontein op het Heereplein te Groningen . 397

N.

Necrologie:
Ludwig Bohnstedt 36

Nijmegen 102
Nogmaals onze oprichters 165
Nogmaals de Beursprijsvraag 233
Nederlandsch Handelsmuseum. (Prijsvraag) 348

O.

Onze oprichters 145
Openbare Slachthuizen en Veemarkten door E. Damen . 153
Onze oprichters. (Nogmaals) 165
Oudheidkunde (Vergelijkende) en Oud-Babylonische beschaving 211
Onverwacht incident. (Een) 225
Onderwijs en Gelijkheid. 235

Opening van het Rijks-museum te Amsterdam. (De). . 249
Opleiding van architecten in Frankrijk. (De) 348
Open brief aan het Bestuur van het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix te Leiden 385
Opruiming van de rots in Hell Gate. (De). 393

P.

Prijsvragen.
Vereeniging De Harmonie te Groningen. . 5, 6, 14, 18, 39
Prijsvraag, uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst 13
Prijsvraag te Heerenveen 28, 133, 160
2e gewone Prijsvraag Architectura et Amicitia 1884/5 . 69
3e algemeene Prijsvraag 1884/5 109
Prijsvraag van een Gevel van een Woonhuis, uitgeschreven door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen 113, 398, 403
Buitengewone Eereprijsvraag Architectura et Amicitia . 138
Prijsvragen voor de Munsterkerk te Aken 204
Prijsvragen, uitgeschreven in het jaar 1885, door de Ambachtsschool te 's-Gravenhage 229
Prijsvraag voor een Societeitsgebouw te Kampen. 275, 283, 294, 310, 317, 343, 388, 414, 418, 426, 438, 450
Rapport der Commissie. (Prijsvragen Architectura et Amicitia 1884—'85) 305, 316
Rapport der Jury (Eereprijsvraag Architectura et Amicitia) 313
1e Algemeene Prijsvraag Architectura et Amicitia 1885—'86 341
Prijsvragen, uitgeschreven door het Nederlandsch Handelsmuseum 348
2e Algemeene Prijsvraag Architectura et Amicitia 1885—'86 361
Prijsvraag te Tiel 397
Prijsvraag van een diploma, uitgeschreven door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst, te Groningen 420
1e gewone Prijsvraag Architectura et Amicitia 1885—'86 433

Philadelphia. (Het nieuwe Stadhuis te) 61
Paleis van Justitie te Brussel (Het), door C. B. Posthumus Meijjes. 70, 77
Perspectiefmethode. (De Engelsche) 103
Passagemaatschappij, gevestigd te Rotterdam . . . 105
Perspectief. (Nog eens) 113
Pozzo. (Andrea dal) 202
Pompejaansche muurschilderingen. 257
Personages. (Hooge) 266, 273
Photolithographie. (Hoe teekent men voor de) 386, 394, 420

Q.

Quellinusschool te Amsterdam 261

R.

Rotterdam. (Passage-maatschappij gevestigd te). . . . 105
Riool. (Alles naar het) 123
Rotterdam. (De Tentoonstelling in de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te). 146
Rapport der Jury over de Beurs-ontwerpen. (Het) . . . 210
Raadhuis te Aken 219
Rochelle. (Het Stadhuis te La) 234
Rijks-museum te Amsterdam. (Het) . 241, 242, 249, 310, 414
Rechtsgeleerdheid tegenover de Wetenschap 245
Residentie. (Uit de) 281, 292
Rots in Hell Gate. (De opruiming van de) 393

S.

Semper (Gottfried) en zijne kunsttheorie 4
Straten en pleinen. (De versiering van) 57
Stadhuis te Philadelphia. (Het nieuwe) 61
Stoomtimmerfabriek »de Zwaluw" te Helder 97
Saamgeperste lucht bij de brug van Cubzac. (De). . . 139
Slachthuizen en Veemarkten. (Openbare) 153
Spoorweg-congres te Brussel (Internationaal). 212
Staatshuisboudkunde. (Bismarck's nieuwste) 220
Stations-boulevard 227
Stadhuis te La Rochelle (Het) 234
Spoorwegen in China. 235
Societeitsgebouw te Kampen. (Prijsvraag voor een) 275, 283, 294, 310, 317, 343, 388, 414, 418, 426, 438, 450
Schetsen uit Zeeland 333
Severn. (De tunnel onder de). 362

T.

Torens van Amsterdam. (De merkwaardigste oude) . . 1
Tentoonstelling (Internationale) van decoratief aardewerk en gebrand glas te Delft. 113, 201, 214
Tentoonstelling. (De Brederoo-) 117
Talabot. (Paulin) 122
Torpedo's 123
Teekenschool voor Kunstambachten 126

Tentoonstelling (De voor- in Arti et Amicitiae en de Israëls-tentoonstelling in de kunstzaal van het Panorama te Amsterdam. 132
Tentoonstelling in de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam . . . 146
Tentoonstelling (Een bezoek aan de) van het werk der leerlingen van de Academie van Beeldende Kunsten te 's Hage 169, 205
Tentoonstellings-indrukken 173
Teekenen. (Bouwkundig) 204
Tentoonstelling van metalen te Neurenberg (De Internationale) 219
Tentoonstelling van uitvindingen te South Kensington. (De). 227
Tentoonstelling ter herdenking van het 30jarig bestaan van het Genootschap Architectura et Amicitia 251, 258 300, 315
Tentoonstelling. (Eene) 315
Tentoonstelling van Kunstnijverheid te Frankfort a/M . 327
Tentoonstelling van Beeldhouwwerken in het gebouw der Rijks academie te Amsterdam 361
Tunnel onder de Severn. (De) 362
Tentoonstellingsterreinen (Beschouwingen over de inrichtingen van) en daarmede in verband staande bouwwerken 369, 377
Tentoonstelling in Arti et Amicitiae. (De) 373, 379, 396, 412
Tiel. (Prijsvraag te) 397
Telephoon te Antwerpen. (De) 432
Tentoonstelling van de Vereeniging Arti et Industriae, te 's-Hage 433
Tijd. (Eenheid van) 448

U.

Uitstapje in Britsch-Indië. (Een). 45, 63
Uitvindingen (De Tentoonstelling van) te South-Kensington. 227
Uit de Residentie 281, 292

V.

Vergaderingen van Architectura et Amicitia.
29e Jaarlijksche 25
Vergadering van 4 Februari. 44
» » 18 » 69
» » 4 Maart. 87
» » 18 » 103
» » 1 April 117
» » 15 » 139
» » 29 » 161
» » 27 Mei 198
» » 2 September 308
» » 23 » 333
» » 14 October 361
» » 28 » 379
» » 11 November 394
» » 25 » 411
» » 9 December 425
» » 23 » 443

Vergaderingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.
Afdeeling Leeuwarden 21, 65, 89, 125, 398, 442
» Rotterdam. 22, 28, 74, 114, 149, 328, 374 413, 441
» Arnhem. . . 29, 75, 104, 125, 175, 374 413, 450
» 's-Gravenhage . 29, 65, 97, 133, 149, 355, 398, 441
» Amsterdam . . . 57, 81, 88, 133, 349, 389, 434
51e Algemeene Vergadering 182
Afdeeling Groningen 318, 355, 405, 433
52e Algemeene Vergadering 346
Afdeeling Leiden en Omstreken. 388

Vergaderingen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.
Vergadering van 10 Februari. 58
» » 14 April 126
» » 8 September 310
» » 10 November 390

Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen.
Prijsvraag van een Gevel van een Woonhuis. 113, 398, 403
Vergadering van 4 April 140
» » 5 September 318
Vergadering van 10 October 365
Prijsvraag voor een diploma 420

Vergaderingen van de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam.
Vergadering van 20 Augustus 294
» » 3 September 309
» » 16 » 328, 337
» » 8 October 356
» » 28 » 381
» » 5 November 388
» » 19 » 412
» » 3 December 420
» » 17 » 441

Versiering van straten en pleinen 57
Vóórhistorische Kunst in Amerika. (De) 147, 167
Veilingen van bouwterrein. 176, 190
Verfstoffen (De fabrikage en het onderzoek van witte), door L. J. Rijnink 298
Venetië. (De nieuwe waterleiding te) 342
Vogel. (Jubileum van den heer H. P.) 363, 382

Varia:
Een reuzenwerk 90
Asbest-papier 106
Imitatie van eikenhout 114
Gegoten en geperst hardglas 205
De werking der golven 212
Olie van zeepwater. 220
Roest-cement 220
Het partijtrekken van de zonnestralen voor verwarming en luchtverversching 220
Ilaksteen met asphalt 220
Pneumatisch overbrengen van brieven tusschen Parijs en Londen 229
Een marmerzaag 229
Kleurenblindheid bij kunstenaars en schrijvers . . . 269
Het vervaardigen van sgrafitto's 269
Electrische verlichting en mijnontploffingen 276
Goedkoope en goede woningen 276
De jongste onderzoekingen van het zonlicht 277
Het zuiveren van waterpijpen 277
Bescherming van ijzer 277
Scheepsspoorweg over de landengte van Suez 301
Reinigen van koper 302
De petrovaseline 302
De hoogte der golven 302
Een nieuwe brandwaarschuwer 302
Gasverbruik te Parijs. 302
Het aseptol 343
Beschadiging van een brug door rook 358
De electrische verlichting te Londen. 358
Nieuwe ijzermijnen in Amerika 358
Nieuwe haven tusschen Tunis en Tripoli 358
Het gevaar van den electrischen stroom 358
Stoken van petroleum aan boord der stoomschepen . . 365
Onderzoek van het inwendige van een kanon 366
Verwarmingstoestel 381
Ontdekking van Naukratis. 382
Mondstuk aan telephonen 382
Een reusachtige fabriek 382
Siliciumbrons. 389
Het Noord-Oostzeekanaal 389
Brandstatistiek voor Parijs. 434

W.

Woonhuis (Het antieke), door D. Klinkert. . . . 33, 41
Waterleiding te Arnhem. (De) 72
Wetenschap. (Rechtsgeleerdheid tegenover de) 245
Washington. (Een bezoek aan de stad) 259
Waterleiding te Venetië. (De nieuwe) 342

Y.

IJs-paleizen. 88

Z.

Ziekenhuizen (Iets over), door A. W. Weissman . 85, 93
Zwaluw" (Stoomtimmerfabriek »De) te Helder 97
Zeeland. (Schetsen uit) 333

PLATEN.

		Bladz.
1.	De merkwaardigste Oude Torens van Amsterdam, door P. H. Witkamp en G. van Arkel.	1
2.	Schetsontwerp eener villa, van den architect Jan Springer.	44
3.	Schouw in het Raadhuis van de stad Weenen, door H. J. Jesse	87
4.	De Engelsche perspectiefmethode, door A. W. W	103
5.	Westinghouse automatische luchtdrukrem, door H. J. Walle Jz.	118
6.	Algemeene Slachtplaats en Veemarkt te Amsterdam, door E. Damen	153
7.	Schetsen van eenige slachtplaatsen en veemarkten in Europa, door E. Damen	153
8.	Woonhuisgevel aan de Marnixstraat te Amsterdam, door den architect Ed. Cuypers	201
9. 10.	Beursprijsvraag. Overzicht der ontwerpen van het tweede concours	210
11.	Beursontwerp „In hoc Signo floresco". Perspectievische schets der façade stationszijde.	218
12.	Het Rijks-museum te Amsterdam	241
13.	Bekroond ontwerp van eene monumentale fontein te Groningen van den architect Henri Evers	266
14.	Schetsen uit Enkhuizen, door A. W. Weissman	289
15.	Reisschetsen uit Zeeland, door H. G. Jansen	333
16.	Voorgevel van perceel No. 595 op de Keizersgracht te Amsterdam, van den architect Jonas Ingenohl	385
17.	Het Stadhuis te Woerden, door G. van Arkel	417

NB. De bladzijden geven de plaats aan, waar de omschrijving te vinden is.

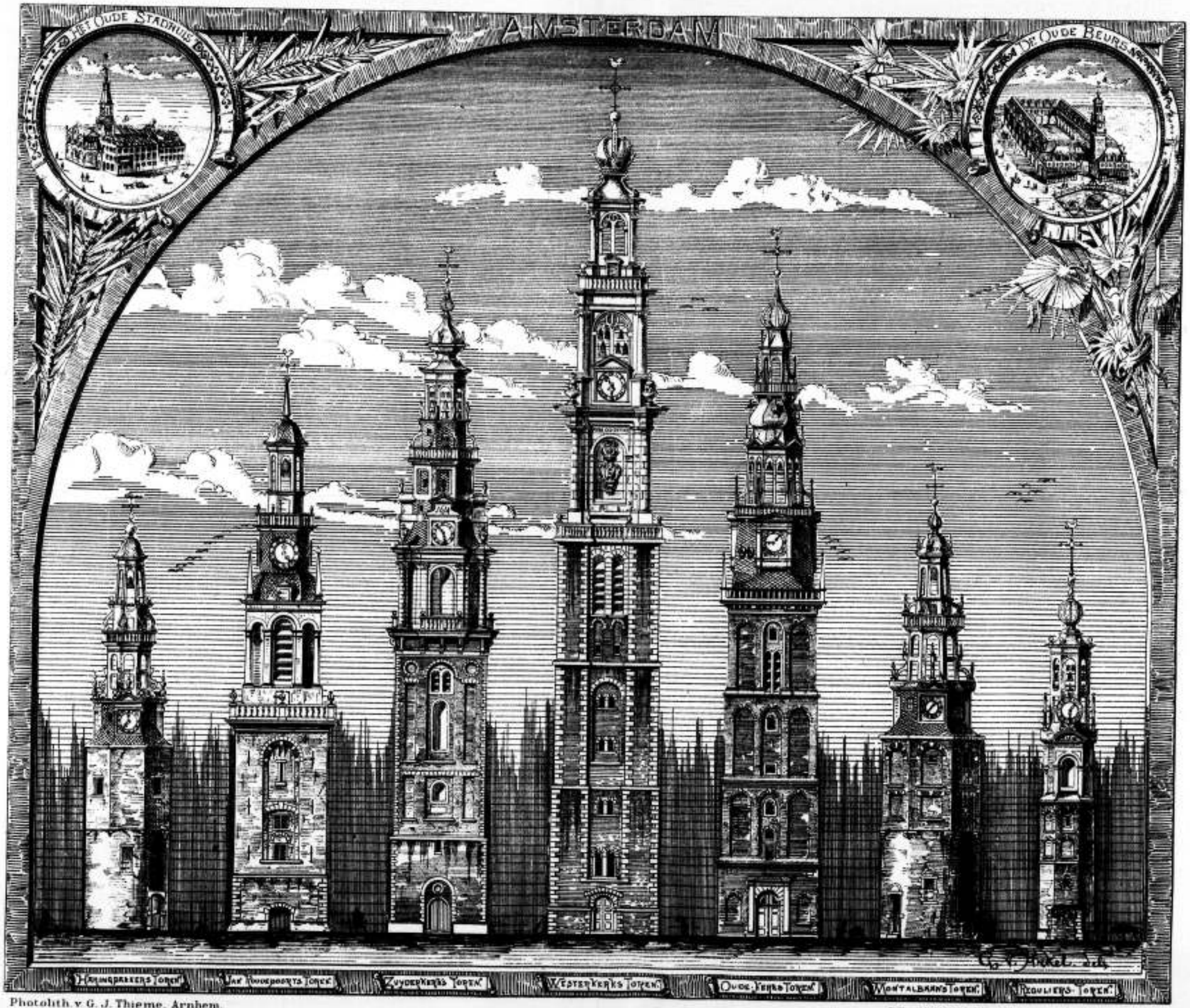

Photolith. v G. J. Thieme, Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 1. ZATERDAG 3 JANUARI 1885.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. Posthumus Meyjes, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer Th. G. Strengers, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN al 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent Joh. G. Stemler Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:
dat als buitenlid zijn toegetreden de heeren L. Jongedijk te Genemuiden en H. Wesstra Jr. te 's-Hage.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE MERKWAARDIGSTE OUDE TORENS VAN AMSTERDAM,

door

P. H. Witkamp en G. van Arkel.

»Zij breydt haar vleugels uit door aanwas veler zielen."

Zoo zong Vondel in het tijdperk van bloei, waarin de stad Amsterdam zich in de eerste helft der 17de eeuw verheugde, en dit uitbreiden van hare vleugelen had onder anderen ten gevolge, dat onze IJstad toen met tal van voortreffelijke gebouwen werd versierd.

Onder meer besloot de Vroedschap — destijds alleen bestaande uit mannen van den Hervormden godsdienst — den 7den Januari 1615, eene kerk te stichten op het kortelings aangevangen plein, dat eerst de Keizersmarkt werd genoemd, doch in 't vervolg den naam van Westermarkt verkreeg. Het duurde nochtans ruim zesdehalf jaar eer de hand aan dit werk werd geslagen. De herinnering daaraan wordt bewaard in een opschrift tegen den westelijken binnenmuur, waarop vermeld staat, dat den 9den September 1620 de eerste steen van deze kerk is gelegd, en dat de eerste predikatie daarin op Pinksteren 1631 werd gehouden.

't Was Willem de Vrij, een zoon van Burgemeester Frederik de Vrij, die gemelden eersten steen legde. Toen en nog korten tijd later, werd de bouw geleid door den beroemden architect Hendrick de Keyser, doch die het werk niet ten einde kon brengen, daar hij reeds den 5den Mei 1621 op vijf-en-vijftigjarigen leeftijd overleed. Zijn hoofdopzichter, Cornelis Danckerts, voltooide het werk.

De toren was bij de inwijding der kerk nog ver van voltooid: dit vond eerst plaats in 1638.

Door De Keyser's onverwacht afsterven heeft deze kolos niet die gedaante verkregen, welke het oorspronkelijke ontwerp aangaf, zooals te zien is in Danckerts' *Architectura moderna*. Immers, volgens eene daarin voorkomende afbeelding, had De Keyser's ontwerp grooter overeenkomst met den Zuiderkerkstoren dan nu het geval is.

Ofschoon eenige kunstcritici oordeelen, dat de Westertoren thans een meer monumentaal aanzien heeft dan De Keyser voorstelde, deelen wij die meening niet. Immers, het is ons bij onderzoek gebleken, dat juist de houten kap, die niet naar het oorspronkelijke plan is uitgevoerd, in zijne onderdeelen eene niet zeer geoefende hand verraadt.

De keizerskroon, die de spits des torens dekt, herinnert ons aan het privilige, dat den 11den Februari 1488 (1489 volgens de Gregoriaansche jaartelling) aan Amsterdam is verleend door den Roomsch Koning Maximiliaan van Oostenrijk.

Het uur- en speelwerk, zoo staat opgeteekend, werd vervaardigd door den beroemden Jan Adriaansz Leeghwater, van de Rijp. In onzen tijd is de eerste minuutwijzer op het bord aangebracht door den stadsuurwerkmaker J. H. Addicks.

De totale hoogte van den Westertoren beloopt ruim 86 meter boven den beganen grond, liggende deze op 1.47 boven Amsterdamsch peil.

De Oudekerkstoren.

De Oude- of Nikolaaskerk, die algemeen wordt aangemerkt als de oudste kerk der Hoofdstad, werd waarschijnlijk den 15den en 16den September 1306 ingewijd.

Reeds in dezelfde 14de eeuw bezat dit gebouw een toren, die den schippers ten baken strekte en voor de veiligheid der stad gelegenheid bood om als uitkijk dienst te doen. Een schrijver van 1493 meldt, dat deze toren naar de gesteldheid der plaats vrij hoog en sierlijk mocht heeten, en volgens het vogelperspectief van Amsterdam, door Cornelis Anthonisz, hetwelk in 1544 door hem werd uitgegeven, zou de hoogte toen ongeveer 50 meter bedragen hebben.

Meermalen zijn deelen en grondslagen vernieuwd. In 1560 werd zelfs de oude toren afgebroken en een nieuwe aangevangen, die in 1566 zoodanig was opgetrokken als hij zich thans vertoont.

Als ontwerper van dien nieuwen toren vermeldt men Joost Jansz., bijgenaamd Bilhamer, een voorzaat van Burgemeester Witsen.

De kap werd samengesteld door Jelis Jansz, van Groningen, en door dezen, met hulp van den stadsbaas, Hendrik Jansz, en met die van 's mans opvolger, Pieter Jansz, uitgevoerd.

De verdienstelijke geschiedschrijver Izaak le Long heeft, in zijne *Beschrijvinge der Reformatie van Amsterdam*, eene afbeelding der houten kap gegeven, zooals die in 1646 door Adriaan Danckerts was opgemeten. De afteekening was reeds door Gerrit Jansz uitgegeven.

De toren is opgetrokken tot den eersten trans van berg- en baksteen en verder van hout, gedeeltelijk gedekt met lood en leien. Hij heeft eene totale hoogte van 70.7 meter boven het grondvlak van het Oudekerksplein, dat hier 1.48 meter boven A.P. is verheven.

Het spel- en slagwerk is meermalen vernieuwd. Het klokkenspel is vervaardigd door den beroemden Lotharinger François Hemony. Het uurwerk, in 1617 geplaatst, is het werk van Wouter Geurtzen. In 1873 heeft de stadsuurwerkmaker Addicks er een nieuw gangwerk aangebracht, waardoor zoowel de uren als de minuten worden aangegeven.

De Zuiderkerkstoren.

De overkomst van eene groote menigte Hervormde vluchtelingen uit Zuid-Nederland en andere gewesten naar Amsterdam, op 't einde der 16de eeuw, gaf aanleiding, dat de Stadsmagistraat uitzag naar eene geschikte plaats voor een nieuw kerkgebouw.

Dientengevolge besloot de Vroedschap in hare vergadering van den 21sten Januari 1602, om hare keus te vestigen op een ruim erf zuidwaarts van de Hoogstraat, alwaar eenige burgers vroeger speeltuinen hadden bezeten.

De Stadsbouwmeester Hendrick de Keyser leverde voor het gebouw een ontwerp in, waarvan de uitvoering een aanvang nam op den 22sten Augustus 1603 met het leggen van den eersten steen door Jan Bicker, een zoon van Burgemeester Gerrit Bicker.

Verschillende omstandigheden vertraagden het werk tot 1607, doch sedert ging het zoo voorspoedig, dat op den 22sten Mei 1611 de eerste predikatie kon gehouden worden.

De prachtige toren staat op den zuidwesthoek der kerk en werd in 1614 voltooid.

Als hoofdopzichter bij dit werk fungeerde de overste metselaar Cornelis Danckerts, aan wien wij tevens de verplichting hebben, dat hij in zijne *Architectura moderna* de meesterstukken van De Keyser afbeeldde en verklaarde. Van hem werd verder gezegd, dat hij

Hetgeen dat Hendrick schetst
Kunstig met zijn hand opmetst.

De toren is tot aan de wijzerplaat uit bak- en bergsteen samengesteld, terwijl het hoogere gedeelte, dat men gewoonlijk de kap noemt, opgebouwd is van hout, overdekt met lood en leien.

Het speel- en uurwerk is vermoedelijk, evenals dat aan den Westertoren, vervaardigd door Jan Adriaansz. Leeghwater, doch in 1878 heeft de stadsuurwerkmaker Addicks daarbij, nevens een nieuwen uurwijzer, een minuutwijzer aangebracht.

De totale hoogte des torens bedraagt 69.6 meter, staande de voet in de Zandstraat op 1.1 boven A.P.

De Jan-Rodenpoortstoren.

Eene poort, uit de veste toegang gevende tot de tuinen en lakenramen aan de westzijde der stad, en tevens tot het ten tijde van Hertog Albrecht gestichte Karthuizerklooster de Haven der Zaligheid, ontving waarschijnlijk naar een ingezeten burger den naam van Jan Rodenpoort, een naam die ook als Jan Roompoort, Jan Roodepoort enz. in oude stukken staat geschreven. Dit poortgebouw was opgetrokken aan de oude Singelgracht, ter plaatse waar deze de Nieuwe- of St.-Catharinakerk het dichtst naderde. 't Vertoonde zich aan het oog als een steenen rondeel, waaruit eene tamelijk hooge spits oprees.

Het sloopen van den bouwvalligen Stadhuistoren ten jare 1616, gaf aanleiding om den Jan-Rodenpoortstoren te vernieuwen en met eene hooge spits, uurwerk en slagklok te voorzien. Het ontwerp van meester Hendrick de Keyser was daartoe gekozen, tengevolge waarvan men het steenen rondeel tot een vierkant verzwaarde en het geheel met de hooge spits kroonde.

In korten tijd werd deze bouw volbracht. Reeds in 1617 was de toren volbouwd, en had men daarin de klokken van den Stadhuistoren opgehangen.

De onderste vertrekken werden sedert ingeruimd aan den bevelhebber der bezetting, terwijl men eene hoogere afdeeling ter beschikking stelde voor den Krijgsraad. Het overige gedeelte richtte men tot eene gevangenis voor gestrafte krijgslieden in.

Uithoofde van verzakkingen en het belemmeren van het toenemend verkeer tusschen Dam en Leliestraat en aangrenzende buurten, werd de Jan-Rodenpoortstoren in 1829 afgebroken.

Alvorens met dit werk werd aangevangen, was de toren door een bouwkundige opgemeten en in teekening gebracht. Deze schets, die op het archief van Amsterdam berust, is door ons — dank zij de welwillendheid van den heer archivaris, Dr. P. Scheltema — in nevensgaande teekening gevolgd.

De toren was 56.8 meter hoog, zijnde de Torensluis, waar hij heeft gestaan, 1.44 boven A.P. verheven.

De Reguliers- of Munttoren.

De Reguliers- of Munttoren rust op de grondslagen van een ouder gevaarte, dat tegen het einde der 15e eeuw als de westelijke flank eener poort was opgetrokken, die o. a. toegang gaf tot het vermaarde Reguliersklooster St.-Jan Evangelist. Deze Regulierspoort — de tweede van dien naam — bleef in wezen tot 1618, toen zij met hare beide torens, tengevolge van een brand, in eene naburige glasblazerij ontstaan, werd vernield.

Overeenkomstig een besluit der Stedelijke Regeering, werd bij het optrekken van den nieuwen Regulierstoren het ontwerp gevolgd van meester Hendrick de Keyser, die den bouw in 1619 ten einde bracht.

De toren, die met zijn voet uit de gracht oprijst welke den naam van Singel voert, werd verbonden met een in 1617 noordwaarts van daar gebouwd wachthuis, waarvan de Magistraat de bovenvertrekken aan eenige gilden tot vergaderplaatsen inruimde. Doch in 1672 kreeg het wachthuis eene andere bestemming: de inval der Franschen in Gelderland, Utrecht en Holland maakte het ongeraden het tot geld bestemde edele metaal naar de munt te Dordrecht, te Enkhuizen of die te Utrecht op te zenden, en nu werden de gebouwen aan den Regulierstoren tot eene munt ingericht. Het was tengevolge van deze verandering, dat de naam van Regulierstoren in dien van Munttoren overging.

Het slaan of schroeven van dukaten, dukatons en rijksdaalders met het wapen van Amsterdam bleef slechts aanhouden zoo lang de door de Franschen overheerde provinciën zich in 's vijands macht bevonden. Het krijgsbeleid van Prins Willem III, dat verademing bracht, maakte na minder dan twee jaren een einde aan de drukte, die in October 1672 hier was ontstaan.

Tengevolge daarvan kreeg het muntgebouw eene andere bestemming: het werd herschapen in eene stadsherberg, waartoe het naar de zijde der huizen aan den Singel werd uitgebreid.

Die herschepping gaf aanleiding tot eenige aardige rijmen, waarvan wij hier een tweetal inlasschen:

Eerst hield den burger hier de *wacht* voor 't krijgsgeweldt;
Daarna zoo *munten* hier de stad haar burgergeldt;
Om nu deer plaats niet leeg van *wacht* en *gelt* te maaken
Zoo kan elk hier zijn *gelt* bij wijn en bier *verwaaken*.

'k Heb eerst voor yder man de penningen gemundt,
'k Wensch nu dat yder man mij weêr den penning gundt.

De toren heeft eene totale hoogte boven den beganen grond — hier 1.75 boven A.P. — van 41 meter. Hij is voorzien van een welluidend klokkenspel en een goed uurwerk, dat in 1878 door den stadsuurwerkmaker Addicks tevens van een minuutwijzer is voorzien.

De spits was oorspronkelijk voorzien met het beeld van een os, ter herinnering aan de daaromtrent gehouden ossenmarkt. Spoedig echter is dit vervangen door dat van den traditioneelen haan.

Een besluit van den Gemeenteraad, in 1884 genomen, heeft beslist, dat de bijbouw, in 1674 ontstaan, zal verwijderd worden.

Worden de wenschen van een aantal kunstlievende Amsterdammers verhoord, dan is te wachten, dat het voormalige Wachthuis eerlang in een zetel voor het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap wordt herschapen.

De Montelbaanstoren.

Ten jare 1516 werd op het noordoostelijk uiteinde van de toenmalige voorstad de Lastaadje, op het punt waar eene breede gracht in het IJ was geleid, een rondeel opgetrokken, teneinde onze veste te beschermen bij overvallen, als waaraan zij weinige jaren te voren (1512) had blootgestaan.

Dit vestingwerk, nu eens Toorn van Montelbaen of Huis te Montelbaen, of ook wel Monkelbaen en Montenbaan genoemd — een naam naar welks oorsprong men nog blijft gissen — kreeg eene geheel andere nabuurschap, toen in 1585 genoemde Lastaadje bij de stad werd ingelijfd en van verschillende straten voorzien. Zelf nochtans bleef het den ouden vorm behouden tot een Vroedschapsbesluit van den 20sten Augustus 1605 werd ten uitvoer gelegd. Dientengevolge namelijk werd het schuine dak door eene fraaie spits vervangen, waarin men een slag- en uurwerk plaatste.

In 1610 kon de burgerij opmerken, dat het gevaarte op eene onrustbarende wijze begon over te hellen, weshalve stadswerkvolk de grondslagen ontblootte, den kolos flink onderheide en verzwaarde met een 4½ voets metselwerk.

Sedert 1611 tot op onzen tijd is de Montelbaanstoren in dien staat gebleven, ofschoon hij in 1852 groot gevaar liep om gesloopt te worden, hetgeen gelukkig werd voorkomen door het toestaan van eene niet onaanzienlijke som tot herstel. De omtrek nochtans is meermalen zeer veranderd, vooral door de vergrooting der stad van 1593 tot 1601, en het uit 't IJ ophalen van het Nieuwe-Waalseiland in 1644.

Vele jaren strekte de toren tot eene woning van den kapitein der waalredders, terwijl hij des nachts een post vormde voor een der torenwachters, aangesteld om alarm te blazen, wanneer zij van hunne verheven plaats ergens brand ontwaarden.

Sedert eenige jaren is de Montelbaan ingericht tot een Stads-waterkantoor, en zetelt daar de hoofdopzichter.

De totale hoogte beloopt 48 meter, liggende de straat vóór den toren 2.46 meter boven A.P.

De Haringpakkerstoren.

De Haringpakkerstoren, vóór de Hervorming Heiligekruistoren genoemd, was een overdekt rondeel, behoorende tot de stadsvestingwerken, die in het laatst der 15e eeuw werden aangelegd.

Bij het vergrooten der stad aan den noordwestkant, in het begin der 17e eeuw, werd door de Vroedschap in 1605 besloten om dit punt der vestingwerken te behouden, het te versterken en met eene fraaie spits, waarin slag- en uurwerk, te voorzien.

De toren werd ingericht voor vergaderingen van verschillende nijveren, van haringpakkers, hoedenmakers, tinnegieters, mandenmakers en loodsen. Onder hen moeten zeker poëtische naturen zijn geweest, want later vond men de wanden bezaaid met meer of minder geestige puntdichten, en nog ten tijde van Koning Willem I las men boven een der straatdeuren:

Wie aan dees toren staat te pissen
Moet twee stuivers uit zijn beurs missen.

De toren herinnerde aan het tijdvak der Nederlandsche beroerten onder Alva, toen hij tot een kerker strekte voor ongelukkigen om den geloove vervolgd.

De toren, die eene hoogte had van 42.3 meter en als windwijzer een vergulden haring voerde, is in 1829 voor afbraak verkocht, nadat hij reeds veertien jaren vroeger (1813) zijne fraaie spits had verloren en daarvoor een open kap had verkregen. De straat vóór den toren ligt op 1.14 boven A.P.

De Oude Stadhuistoren.

Waar het eerste Stadhuis van Amsterdam heeft gestaan, is het nageslacht onbekend gebleven, want de aanwijzingen desaangaande, die men als overleveringen wil doen gelden, zijn van luttele waarde.

Het Stadhuis dat in 1652 afbrandde, kan reeds in de 14de eeuw als zetel van den Magistraat hebben bestaan, doch de oudste dagteekening, waarin het in een echt stuk wordt vermeld, is van den 28sten Januari 1418.

In dit jaar werd het ook vergroot met een erf, waarop sedert de Vierschaar is gebouwd. Dit deel van het Raadhuis stond tegenover de meest oostelijke huizen der oude Gasthuisstraat (thans Paleisstraat), in de rooilijn van de Kalverstraat op den Nieuwendijk, en had aan zijne noordzijde, doch een weinig meer achterwaarts naar den Nieuwezijds Voorburgwal, een toren, die boven het oudste deel van 't gebouw was opgetrokken, en wel juist boven de kamer der Burgemeesters.

Den 23sten April 1421 en den 23sten Mei 1452 werd dit Raadhuis door zware branden getroffen, doch telkens werd de aangerichte schade hersteld.

In 1563 besloot de Vroedschap het uurwerk in den toren te vernieuwen, daar het oude niet meer voldeed, maar grooter zorg baarde het gebouw haar ten jare 1601, toen men ontwaarde dat de toren ongeveer 6 voet overhelde. Onverwijld toog men aan 't werk, en in slechts drie dagen (20 tot 23 Maart) bracht stadswerkvolk de spits weer in loodrechten stand. De herinnering daaraan is bewaard in een tweetal rijmen, waarvan het eene vóór den schoorsteen in de kamer van Burgemeesteren stond gegrift, en het tweede tevens de toenmalige uitbreiding der stad herdacht.

't Stadhuis toren op den XIX maert ses voeten gehelt was,
En op XXIII volgens wel constryk weer al regt gesteld was.

In 't jaer duysent ses hondert ien,
Zag men 't Amsterdam veel wonders geschien,
De Stads toren rechten,
De Stads muuren slechten,
Twee steenen sluysen stichten
En zeven hondert huysen richten.

Jammer genoeg had de spits des torens door den tand des tijds zooveel geleden, dat hij in 1615 moest worden afgebroken, en men de onmisbare steeklok moest ophangen aan een op het vierkante plat getimmerden kruisbalk.

Door deze vertimmering maakte het bovendeel van den Stadhuistoren eene zoo jammerlijke vertooning, dat eenige jaren later — terwijl de Vroedschap reeds bedacht was om een geheel nieuw Stadhuis te bouwen, het bloeiend Amsterdam volkomen waardig — een gewelfd dak op het vierkante plat werd gemetseld. Op de nok daarvan plaatste men een uitstekende wip, waarin eene kleine klok werd opgehangen ten dienste van het aflezen van ordonnantiën, keuren, verbonden, vonnissen en dergelijke stukken.

Van deze klok bediende de Regeering zich tot den 7^den^ Juli 1652, toen het voorste gedeelte van het Stadhuis plotseling een prooi der vlammen werd. Eene afbeelding van den bouwval, dien de toren door deze ramp vertoonde, danken we aan Abraham Rademaker, die daaraan eene oudere teekening ten grondslag legde. Veel tijd om dien bouwval naar de natuur af te schetsen had niet bestaan, want reeds twee dagen na den brand begon de slooping.

Toen in het najaar van 1884 opgravingen voor de nieuwe gasleiding op den Dam plaats vonden, stiet het werkvolk, op het gedeelte tusschen het Paleis en het Monument voor den volksgeest van 1830 en 1831, op grondslagen, waarop weleer een deel van het Oude Raadhuis had gerust.

De Oude-Beurstoren.

Hoogst waarschijnlijk was de ontwerper van Amsterdam's beroemde Beurs dezelfde meester Hendrick de Keyser, aan wien Neerland's hoofdstad zooveel schoons te danken heeft. Volledige bewijzen zijn daarvoor niet bij te brengen, maar de Beurs werd geheel in zijn stijl ontworpen, en in allen gevalle werd de bouw door hem als Stadsbouwmeester geleid.

De eerste steen van dit aanzienlijke gebouw, dat terecht de trots der Amstelaars uitmaakte, werd den 29sten Mei 1608 gelegd door Hendrick, den jongsten zoon van den Voorzittenden Burgemeester, Pieter Corneliszoon Hooft. Het was reeds in 1611 voltooid, doch het duurde tot den 1sten Augustus 1613 eer het voor de vergaderingen der kooplieden werd ontsloten.

Die opening geschiedde met zulk een toeloop van volk, dat het groote vierkant, hoe ruim ook, te klein was om de menigte te bevatten.

Doch niet alleen op den merkwaardigen Augustusdag was de Amsterdamsche Beurs voor zijne bezoekers te klein, bij de snelle uitbreiding der stad in het midden der 17de eeuw, kon dit dagelijks opgemerkt worden. Daarom besloot de Vroedschap den 9^den^ November 1667 om de Beurs — wier grondslagen inmiddels waren nagezien en versterkt — met ongeveer een vierdedeel te vergrooten.

Bij de verbouwing, die hierop in 1668 geschiedde, werd de brug over het Rokin, die de bouwmeester langs den zuidergevel aan zijn verdienstelijk kunstwerk had toegevoegd, overbouwd, nadat de toren, die naar den zuidoostkant had gestaan, was afgebroken. Van dit sieraad werd alleen de houten spits bewaard en op 't midden van den nieuwen gevel geplaatst.

Wanneer men de teekeningen van het Beursgebouw, zooals dit zich van 1611 tot 1668 vertoonde, als volkomen juist mag aannemen, moet de Oude-Beurstoren eene hoogte van ruim 43 meter gehad hebben.

De in 1668 gespaarde spits bleef het zuiderfront der Beurs versieren tot in 1838 het in Januari 1836 genomen besluit werd volvoerd, waarbij de slooping van het gansche gebouw was uitgesproken.

GOTTFRIED SEMPER EN ZIJN KUNSTTHEORIE

Semper was een van die weinige schrijvers, wier werken tot nadenken stemmen, en daarom is de lectuur ervan vooral voor de bouwkunstenaars zoo nuttig. Toch is het een onloochenbaar feit, dat, hoe dikwijls Semper ook geciteerd moge worden, hij betrekkelijk weinig gelezen wordt. Voor een groot deel is dit daaraan toe te schrijven, dat Semper volstrekt geen stylist is, en dat, wat uit zijn pen vloeide, wel *waar* is, maar niet altijd op de gelukkigste wijze werd uitgedrukt. Semper's werken zijn dan ook nooit vertaald geworden.

Het is zeker niet algemeen bekend, dat Semper een voelbewogen levensloop gehad heeft. Toen de revolutie van 1848 uitbrak, was Semper stads-architect van Dresden, maar dit belette niet, dat hij de opstandelingen bijstond om een barrikade op te richten. Beschuldigd van hoogverraad, gelukte het hem slechts door den bijstand van den Engelschen gezant, zich door de vlucht te redden, en een toevluchtsoord in Groot-Britannië te vinden, waar hij door de bescherming van Prins Albert spoedig werd aangesteld als professor aan de pas opgerichte kunstnijverheidschool in „Marlborough House." Hij moest daar doceeren: de constructie, de architectuur in haar ganschen omvang, de verschillende wijzen van plastische decoratie, meubelwerk, en metaalbewerking. Zeker genoeg voor één man.

Semper's positie was geen zeer aangename, want ondanks de protectie van Prins Albert, werd hij toch door velen slechts beschouwd als een rooden republikein, die zeer gevaarlijk te achten was. Hij bleef dan ook niet lang in Engeland, maar vertrok weldra naar Zwitserland, waar hij tot zijn dood werkzaam was.

Men heeft dikwijls beweerd, dat Semper de eerste is geweest, die de thans zoo algemeen verbreide evolutieleer heeft verkondigd, en daartoe geïnspireerd werd door Seneca. Hoewel deze bewering misschien wat stout is, mag men toch gerust zeggen, dat hij de eerste was, die de evolutieleer ook op de kunst toepaste.

Semper verkondigde, dat de oorsprong der schoone kunsten te vinden is bij de zeer primitieve handwerksnijverheid, en bij het verdedigen dezer stelling bepaalde hij zich niet uitsluitend tot de materialen, zooals zij tegenwoordig gebruikt worden. Zoo leidt hij de vormen van den steenbouw af van die, waarvan de oorspronkelijke timmermanskunst zich bediende; zoo wijst hij op de overeenkomst, die bestaat tusschen de oudste tegelvloeren en tapijten, en zoo komt hij ertoe, om alle moderne kunst af te leiden van weefsels of borduursels. De Gothiek is volgens Semper een kunst, die de beenderen buiten het vel steekt; doch alle andere kunstuitingen streven er volgens hem naar, *om een minder aangenaam uitziend materiaal door een ander te bedekken, dat meer behaaglijk voor het oog is*, of met andere woorden: ook in de kunst ziet men dat de kleederen den man maken.

Het is opmerkelijk hoe dezelfde gedachten ook zijn neergelegd in Carlyle's bekend werk *Sartor Resartus*, waar *Herr Teufelsdröckh*, die als *Professor on things in general* te *Weissnichtwo* benoemd werd, de *Philosophy of Clothes* verkondigt. Volgens die leer is alwat wij zien slechts een tijdelijk kleed.

Semper en Carlyle ontleenden beiden hun denkbeelden aan de leer van Fichte, die in het begin dezer eeuw vele volgelingen vond. Maar reeds Aristoteles was dezelfde meening toegedaan, en ook Shakespeare zegt:

„The painting is almost the natural man;
For since dishonour traffics with mans nature,
He is but outside."

De philosophie der kleederen is dus ouder dan Carlyle en ouder dan Semper, en men kan zeggen, dat zij reeds werd verkondigd door den eersten mensch, die voorwerpen van minder hoedanigheid met metalen of marmeren platen bekleedde, of ze zelfs ook maar schilderde.

Men kan de denkers over kunstzaken in twee groote klassen verdeelen. De eene meent, dat de waarheid slechts één uiting heeft, en is er daarom steeds op uit, strenge regels voor de kunstenaars vast te stellen. De andere groep echter gelooft niet aan vaste kunstbeginselen, maar verwacht alles van het individueel talent des kunstenaars. Semper behoorde tot de eersten, en was zeer onverdraagzaam jegens andersdenkenden in de kunst. Hij wilde voor alles vaste regels hebben, en beschouwde schilderkunst, beeldhouwkunst en bouwkunst met hetzelfde oog, waarmede een natuurvorscher de wetten der kristalvorming gadeslaat [1]). De kunstgeschiedenis was, volgens hem, slechts het product van een onverbiddelijke logica, en hij zag daarin niets anders dan een bewijs voor de stelling, dat de geheele natuur enkel door de wet van oorzaak en gevolg geregeerd wordt. Wanneer hij b. v. zag, dat de Egyptische priesters de wanden hunner tempels in kwadraten verdeelden, om des te gemakkelijker hunne conventioneele figuren te kunnen teekenen, betoogde hij aanstonds, dat zij deze wijze van werken ontleend hadden aan het borduurwerk op grove weefsels, waarmede de vrouwen in de alleroudste tijden zich hadden beziggehouden. Indien een schilder de regelen der compositie inachtneemt, denkt Semper onmiddellijk aan de met figuren versierde doeken, die in overoude tijden gebruikt werden. Volgt een schrijver de regelen der logica, en zijn zijne zinnen goed aaneen verbonden, dan herinnert Semper aanstonds aan den onbekenden wilde, die kralen aan een draad reeg.

Het is een aangename taak om na te vorschen, door welke beginselen een groot kunstenaar of een groot schrijver geleid werd, of om, zooals Hamlet zegt: *„to pluck out the heart of the mystery."* Wie dit werk met ijver volbrengt, komt dikwerf tot hoogst verrassende resultaten, maar het ware geheim vindt hij toch niet. Semper heeft vooral in deze richting een schoon succes verkregen, doch het was er verre van af, als zou hij, zooals hij meende, den steen der wijzen gevonden hebben. Zijn gebouwen zijn theoretisch der volkomenheid nabij, doch wij moeten bekennen dat, ofschoon de verhoudingen naar weloverwogen regelen ontworpen werden, ofschoon ieder detail correct is, toch niets blijk geeft van de echte inspiratie. Men zou zijn gebouwen kunnen beschouwen als uit een machine voortgekomen [2]). Zij zijn voorbeelden van strenge logica en van onberispelijke berekening, maar zij laten ook juist daarom ons koud.

[1]) Ook Viollet-le-Duc, ofschoon een lijnrecht tegenover de kunstleer van Semper indruischende kunsttheorie verkondigende, volgde hetzelfde systeem.

[2]) Ook bij de bouwwerken, die door Viollet-le-Duc en zijn navolgers gesticht zijn, kan men dit opmerken. Wij laten de restauraties van oude gebouwen hier buiten beschouwing.

Semper had een bijzondere gaaf om overeenkomst tusschen de meest uiteenloopende zaken te vinden, en de studie van zijn werken is daarom zeer leerzaam. Zij leeren opmerken. Semper was een van de weinige kunstenaars, die getracht hebben, een kunsttheorie te vormen, en het is niet onmogelijk dat, wanneer hij misschien wat al te beslist in zijn uitspraken was, dit slechts veroorzaakt werd door de nevelachtige beschouwingen over kunst, die de meesten zijner landgenooten ten beste gegeven hadden.

Vooral hiertelande, waar de officieele kunstrichting slechts de utiliteits-theorie van Viollet-le-Duc schijnt te kennen, mag de studie van Semper wel weer eens als tegengif aanbevolen worden.

HARMONIE-PRIJSVRAAG TE GRONINGEN.

Omtrent deze zaak kan worden medegedeeld, dat in eene gecombineerde vergadering der directie van „De Harmonie" met de commissie, bedoeld in art. 14a van de statuten der Vereeniging, met overgroote meerderheid besloten is:

1) tot verbouwing der lokaliteiten, in hoofdzaak volgens het plan Eccolo, met voorbehoud van daarin aan te brengen wijzigingen, die, evenals het bestek en de voorwaarden, aan het oordeel der bedoelde commissie zullen worden onderworpen en waarvoor niet meer dan ƒ 100,000 wordt beschikbaar gesteld.

2) het plan Eccolo van de heeren Schill en Haverkamp te Amsterdam voor een bedrag van ƒ 1000 aan te koopen, hen als architecten te belasten met het werk en, indien dit werk voor een bedrag niet hooger dan ƒ 100,000 wordt aanbesteed, hun een bedrag van ƒ 500 daarenboven uit te keeren.

3) tot goedkeuring van het plan van geldleening, zijnde eene premieleening à 3 pct. door de Directie ontworpen, terwijl haar tevens volmacht werd gegeven om op andere wijze het benoodigd kapitaal te verkrijgen, indien haar dat wenschelijker voorkomt, mits tegen geen hooger rentebedrag dan van 4½ procent en onder conditie van aflossing binnen 50 jaren.

Er werden 1452 circulaires aan de gewone leden toegezonden en 1239 terugontvangen; 776 leden, dus meer dan de volstrekte meerderheid der leden, hebben zich verklaard voor de verbouwing; 299 stemden ertegen, terwijl 146 in blanco en 18 anderen met bijvoeging van verschillende aanmerkingen hebben gestemd.

Daar de winst, in de laatste vijf jaren gemaakt, gemiddeld ƒ 12,700 per jaar bedraagt, geeft de leening geen financieel bezwaar.

Als antwoord op het stukje aan mijn adres in *De Opmerker* van 27 December moge dienen, dat voor de plaatsing der bewuste advertentie mijne goedkeuring niet gevraagd is, en dat de juiste tekst daarvan mij, die de *Groningsche Courant* niet lees, eerst door dat stukje bekend is geworden.

Behoef ik nog te verzekeren, dat ik tot het plaatsen van dergelijke annonce nimmer mijn toestemming zou hebben gegeven?

Amsterdam, 28 Dec. '84. A. W. Weissman.

NB. Als het stuk, waarop dit antwoord slaat, ons vroeger was aangeboden, zou het den heer Weissman vóór het afdrukken der courant ter kennisneming zijn toegezonden, om hem in de gelegenheid te stellen daarop desverkiezende te antwoorden. Om deze reden kan dat antwoord eerst heden worden medegedeeld.

De Redacteur Uitgever.

(A. et A.) INGEZONDEN.

De heer Freem te Arnhem, ontwerper van Pax Intrantibus, vestigt de aandacht op de advertentie, waarbij eenige leden der Vereeniging De Harmonie openbaarheid gaven aan de garantie, door den heer Weissman en mij gegeven bij het ontwerp »Trouw moet blijken", en keurt af dat die wijze van handelen door ons is gevolgd.

Op mij rust de taak, mijn geachten medewerker voor iederen blaam te dekken, en daarom wordt door mij even sterk tegen den heer Freem opgekomen, om de eerlijkheid in onze wedstrijden de haar toekomende plaats te doen behouden.

Wat toch is de zaak.

Te Groningen bestaat de Vereeniging De Harmonie met ± 2000 leden, die ƒ 15 contributie betalen, en hare verdere inkomsten moet vinden in de consumtie. Het blijkt meer en meer, dank zij 't uitmuntend orkest, 't welk ƒ 35000 kost, dat de bestaande gebouwen uitbreiding behoeven.

Het Bestuur, na herhaalde malen plans tot uitbreiding te hebben besproken, komt op het denkbeeld, door een internationale prijsvraag te vernemen hoe de vakmannen voor de Vereeniging in een goed tehuis zouden voorzien.

De prijs van ƒ 1500, de premie van ƒ 500 voor een ontwerp van ƒ 100000, werd door de financieele commissie, welke buiten de Directie staat, goedgekeurd en vele deelneming werd verwacht.

De toestand der Vereeniging gedoogt echter niet meer dan 1 ton te besteden als bouwsom, en daarom kwam de bepaling in de prijsvraag voor, dat alle ontwerpen, welke boven de gestelde som zouden zijn opgemaakt, *onmiddellijk terzijde zullen worden gelegd*, ja men bepaalde, dat de prijs van ƒ 1500 eerst zou worden uitbetaald, wanneer duidelijk bleek dat aan deze voorwaarde was of kon worden voldaan.

Door den heer Weissman en mij zijn nu plans opgemaakt, die voor den bepaalden prijs zouden te leveren zijn, en daar 't programma hier en daar leemten vertoonde, werd, om alle onduidelijkheid weg te nemen, naast de vrij nauwkeurige begrooting in de memorie van toelichting garantie gegeven, dat de bouwsom de ƒ 100000 niet zou te boven gaan.

Dit was onze zaak, die ook de heer Freem een redactielid van A. et A. niet euvel zal duiden.

Dat velen zich waagden aan eene mijns inziens zeer locale prijsvraag en, zooals de heer Freem, zich niet hebben gehouden aan de ƒ 100000, die alles beheerscht, dat was hunne zaak.

Sedert 1869 in meer of mindere mate betrokken bij aan- en verbouwplannen der Vereeniging De Harmonie, zijn in mijn bezit gegevens, die ieder ander mist, en daar de bestaande gebouwen voor den bouw, thans voorgenomen, nagenoeg geheel mogen worden gebruikt, ligt daarin dan ook de reden, dat ik mij waagde aan 't beantwoorden dezer prijsvraag, die eischt een project van niet hooger dan ƒ 100000.

Door mij werd dan ook ingezien, dat het geven van garantie het eenige middel zou zijn, om met goed gevolg der concurrentie het hoofd te bieden, dewijl deze alweder zou bestaan in het aanbieden van meer luxurieuze ontwerpen, die de toestand der Vereeniging niet gedoogt uit te voeren.

Terecht zegt de heer Freem, dat in den laatsten tijd de hand niet is gehouden aan den bij programma bepaalden prijs.

Maar is dat te verdedigen?

En is het te verdedigen, dat de heer Freem spreekt van door ons gedane aanbiedingen, wanneer hij kan weten dat door ons bij memorie van toelichting is gegeven garantie, die eenvoudig door deze of gene wereldkundig is gemaakt, naar aanleiding van mijne ontevredenheid met de uitspraak der Jury?

Willen wij eerlijke concurrentie, dan mag mijns inziens niet de hand worden gelicht met de bepaalde bouwsom, en moet het programma zoo goed mogelijk worden ingericht overeenkomstig den norm, door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst voorgesteld.

Door streng het programma te handhaven, zal dan ook de eerlijkheid bij onze wedstrijden overwinnen.

Ware de Jury in de gelegenheid geweest inlichtingen te vragen omtrent de som, door ons gegarandeerd, dan zou haar gebleken zijn, dat de meest bevredigende inlichtingen konden worden gegeven.

Thans heeft de indruk, dien de teekeningen, de droge voorgevel zeker maakten en de onbekendheid der Jury met de lokale toestanden, haar de bouwkosten van ons ontwerp te hoog doen schatten.

Meer tijd voor de Jury is dus ook een eisch van 't programma der toekomst.

De heer Freem zond een ontwerp in, hetwelk 1½, à 2 ton zou kosten, en heeft dus zich zelf te wijten, dat ± 6 maanden met, 't zij met alle oprechtheid gezegd, uitstekenden arbeid is verloren gegaan; maar aan wien de schuld?

Groningen. J. B. JAGER.

CORRESPONDENTIE.

Verschillende stukken en daaronder ook het schrijven van den heer V. G. over de laatste Vergadering der Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, moeten ditmaal worden terzijde gelegd.

Aan A. te S. Aan uw verzoek zal zonder uitstel worden voldaan.

DE BOUWMEESTER.

ONTWERPEN, SCHETSEN EN DETAILS VAN HEDENDAAGSCHE EN OUDE KUNST EN VOORWERPEN VAN KUNSTNIJVERHEID, BENEVENS ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN, BIJEENGEBRACHT DOOR HET GENOOTSCHAP »ARCHITECTURA ET AMICITIA" TE AMSTERDAM EN F. W. VAN GENDT, J.GZ. ARCHITECT TE ARNHEM.

De eerste aflevering van het plaatwerk, dat onder bovenstaanden titel het licht ziet, is verschenen en blijkens den inhoud van het bij dit blad behoorende prospectus wordt de prijs per jaargang, zijnde 6 afleveringen van zes platen, op slechts ƒ 8 gesteld. Voor de leden van Architectura et Amicitia wordt die prijs tot zes gulden per jaar teruggebracht, zoodat het voor de hand ligt, dat vele abonnenten op *De Opmerker*, die zich ook *De Bouwmeester* willen aanschaffen, als lid tot dit Genootschap zullen toetreden. Zij, die buiten Amsterdam wonen en zich voor buitenlid van A. et A. aanmelden, betalen eene jaarlijksche contributie van ƒ 7.50, waaronder de franco toezending van het weekblad *De Opmerker* begrepen is. Maken zij voorts van het recht als lid van A. et A. gebruik om één exemplaar van *De Bouwmeester* voor ƒ 6 te ontbieden, dan ontvangen zij voor ƒ 13.50 zoowel het weekblad als het plaatwerk en bovendien de verslagen en andere stukken van A. et A., terwijl hun de gelegenheid wordt opengesteld naar verschillende prijsvragen mede te dingen.

Voor niet-leden van A. et A. is de prijs van het weekblad bij vooruitbetaling ƒ 6 en van het plaatwerk ƒ 8, makende te zamen ƒ 14, zoodat het ook financieel voordeelig is lid van A. et A. te worden.

Ten einde reeds in het loopende jaar partij te kunnen trekken van de gunstige voorwaarden, aan het lidmaatschap van A. et A. verbonden, gelieve men zich vóór den 1sten Februari e. k. te adresseeren tot den heer Th. G. Strengers, 1ste-Secretaris van het Genootschap, Oosterdoksluis te Amsterdam, en daarbij opgave te doen of toezending van *De Bouwmeester* verlangd wordt.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 12 Januari 1885**, op het Raadhuis, te 12 uur des middags, in het **openbaar aanbesteden**:

a. **Het maken van den onderbouw eener dubbele Basculebrug in de Nassaukade over den mond van het kanaal in den Stads- en Godshuispolder;**

b. **het maken en stellen van den Metalen Bovenbouw van eene dubbele Basculebrug in de Nassaukade over den mond van het kanaal in den Stads- en Godshuispolder.**

De voorwaarden dezer aanbesteding, ieder met één teekening, zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van ƒ 0.85 voor de sub a en ƒ 0.90 voor de sub b genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect op het Raadhuis, kamer N°. 97, van 11 uur 's ochtends tot 1 uur 's namiddags.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 31 December 1884.

Aanbesteding.

De Heer D. L. VAN MOPPES is voornemens den **6den Januari 1885**, in *Café PANORAMA*, Plantage Middenlaan, des namiddags ten 2 uur, in het openbaar **aan te besteden**:

Het bouwen van een Fabrieksgebouw, Machinekamer, Ketelhuis, Stoomschoorsteen, Kantoorgebouw, enz. op een terrein gelegen aan de Plantage Middenlaan N°. 16, Amsterdam.

Bestek en teekening à ƒ 3 verkrijgbaar bij de WED. TAK EN ZOON, Spuistraat 195, *Amsterdam*.

Inlichtingen te bekomen aan het bureau van den Architect-Werktuigkundige J. W. MEYER.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascenseurs in werking o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.

Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.

Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heinmachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

AMSTERDAMSCHE OMNIBUSMAATSCHAPPIJ.

Op **Dinsdag 13 Januari 1885**, des namiddags te 3 uur, zal in het Café *PANORAMA*, Plantage Middenlaan te *Amsterdam*, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Stalgebouw voor 100 paarden, 2 Ziekenstallen, Remise voor tramwagens, Wagenmakerij, Smederij en Woning, op een terrein gelegen aan de Linnaeus- en 3de Parkstraat, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek is ad ƒ 1.50 per exemplaar te verkrijgen ter Handelsdrukkerij C. A. SPIN & ZOON, *Amsterdam*.

De Teekeningen liggen ter visie in het Café *AQUARIUM*, Plantage Middenlaan 76.

Inlichtingen geven de Architecten G. B. SALM en A. SALM G.Rzn.

OPENBARE AANBESTEDING.
Gemeentewerken van Bergen-op-Zoom.
Verbetering der rivier »de Zoom."
Raming ƒ 156,500

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom*, zullen in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat van *Noord-Brabant* op **Woensdag, den 14 Januari 1885**, des namiddags ten één ure, onder nadere goedkeuring van den Gemeenteraad, in het openbaar ten Raadhuize aldaar **aanbesteden:**

Het verbeteren der rivier »de Zoom", het bouwen van bruggen, duikers, stuwen en het verrichten van daarmede in verband staande werken.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco wordt gegeven op Vrijdag, den 9den en Zaterdag den 10den Januari 1885, des voormiddags ten 9 ure. Bijeenkomst ten Raadhuize.

Van af den 2den Januari a. s. liggen het bestek en teekeningen ter lezing ter Gemeente-Secretarie en zijn aldaar verkrijgbaar op *franco aanvraag*, tegen betaling van drie gulden vijftig cent.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op-Zoom*.

Bergen-op-Zoom, den 24 December 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk,** enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quennast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval- porphier- en bazaltkeien.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Woensdag 24 Februari 1885**, des namiddags ten één ure, ten Stadhuize in het openbaar bij inschrijving te **verkoopen:**

Het Ammoniakwater voorttebrengen door de distillatie van ± 30,000 ton Kolen, aan de Stedelijke Gasfabriek, in het tijdvak van één jaar, of van meerdere jaren, aanvangende 1 Juli 1885.

De verkoopsvoorwaarden zijn tegen betaling van 10 cents per exemplaar verkrijgbaar gesteld bij de Boekhandelaren J. G. VAN TERVEEN & ZOON te *Utrecht*.

Aanbiedingen op gezegeld papier geschreven, worden vóór of op 24 Februari 1885 des namiddags ten één ure ingewacht bij den Burgemeester ten Stadhuize te *Utrecht*.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Directeur der Stedelijke Gasfabriek te *Utrecht*.

Utrecht, 21 October 1884.

De Secretaris der Gemeente Utrecht,
DE WATTEVILLE.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK van

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT
te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rook- en kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den **Huisbouw**	voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afsplijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.	
» » **Waterbouw**	» Sluizen, Schoeiingen, Brugdekken enz.	
» » **Spoorwegbouw**	» Dwarsleggers, Afduitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.	
» » **Tuinbouw**	» Priëelen, Broei- en Plantenbakken, Boonenstokken, Kasters enz.	
» » **Scheepsbouw**	» Buikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.	
» » **Scheepvaart**	» Zeilen en Touwwerk.	

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichtbouwende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBLIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Door **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is uitgegeven de **eerste** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.

ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS

VAN

Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.

BIJEENGEBRACHT DOOR

het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of daargesteld wordt, tot stand te brengen.

Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elke van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.

Prijs per jaargang bij inteekening *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **tweelfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen á *f* 1.75.

FABRIEK (sedert 1835 gevestigd te *Zeist*

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achtergevelstraat 5/7. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** VILLEROY & BOCH, METTLACH BOCH Frères, MAUBEUGE MINTON, HOLLINS & C°., STOKE bij de Vertegenwoordigers en Depothouders: **DE LINT & C°.,** Oostmeedijk 248, *Rotterdam*. CEMENTTEGELS.

G. J. VINCENT & C°.,

Kunstsmeden,

SCHIEDAM.

Bekroond op de **Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883** met de

ZILVEREN MEDAILLE.

Specialiteit in IJzeren Hekken

EN

FIJN SMEEDWERK.

Leveren: **Paardenruiven, IJzeren Ketels** en **Reservoirs** voor water, olie, enz.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Blokerstraat

AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat door afwezigheid van den Voorzitter en voortdurende ongesteldheid van den 1ste-Secretaris de algemeene Vergadering is uitgesteld tot 21 Januari;

2°. dat als buitenleden zijn toegetreden de heeren: J. F. Wolfrat te Helmond, F. W. Braat Jr. te Delft, G. de Zeeuw te Rotterdam, W. van Reedt Dortland te Hoorn, A. Hoogendoorn Czn. te Giesendam en J. A. van Schaik te Haarlem.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) HET KASTEEL TE BLOIS

door

A. SALM GBz.

Alvorens ik overga tot de bespreking van het kasteel te Blois, wensch ik het een en ander mede te deelen over de vroeg-Renaissance, en in ons speciaal geval over de vroeg-Renaissance in Frankrijk. Ik kan echter met deze inleiding kort wezen, daar de heer Weissman, in een onlangs gehouden voordracht, juist datgene behandelde, wat het onderwerp van mijne inleiding zal uitmaken. Hun die, evenals ik, niet in de gelegenheid waren deze schoone en degelijke voordracht te hooren, recommandeer ik ten sterkste de nommers 16, 17 en 18 van *De Opmerker* van 1884 te lezen, waar genoemde voordracht afgedrukt is.

Zonder in herhalingen te vervallen, wil ik toch nog even herinneren, hoe de Renaissance in Frankrijk ontstond, waar men tot in 't begin der XVIe eeuw nog steeds de Gothiek of, zooals Philibert de l'Orme zulks noemde, de „architecture française" beoefende, en wel in zijn laatsten vorm als flamboyantstijl.

Hoewel er nog zeer merkwaardige gebouwen in dien stijl opgericht werden, kenmerkte zich deze periode toch door verval; het was alsof de kunst kwijnde en de kunstenaars uitgeput raakten. Opeens openbaarde zich echter eene nieuwe, frissche richting in de kunst, of, zooals Michelet zegt: *il y eut choc, étincelle, et de cette étincelle sortit la colonne de feu qu'on appelle la Renaissance.*

In Italië werd, vooral sedert de uitvinding der boekdrukkunst, de letterkunde der klassieke oudheid meer en meer beoefend en daardoor populair. Door het bestudeeren dezer meesterstukken begon men als vanzelf meer en meer de klassieke kunst te waardeeren. Toen nu tengevolge van de politieke gebeurtenissen tal van Grieksche kunstenaars, door den val van Byzantium uit hun land verdreven, naar Italië overkwamen, ving men aan, met de oude monumenten als voorbeeld, doch zonder slaafsche navolging, nieuwe kunstwerken te scheppen, vol eenvoud en pracht tevens.

De vele oorlogen door Karel VIII, Lodewijk XII en Frans I in Italië, waar de Renaissance toen in al haar schoonheid bloeide, gevoerd, brachten hen in kennis met de Italiaansche meesters, en, gedreven door zucht naar weelde en pracht, door kunstzin en door het verlangen, zich blijvende monumenten te stichten, begonnen deze vorsten ook Frankrijk met dergelijke kunstwerken te tooien. Daarom werden Fransche meesters naar Italië gezonden om studiën te maken, en Italiaansche kunstenaars naar Frankrijk geroepen. Oude woningen en kasteelen der middeleeuwen werden in koninklijke verblijven herschapen en paleizen gesticht geheel in den stijl der Renaissance, doch in overeenstemming met klimaat, zeden en gewoonten.

Onder Lodewijk XII (1498—1516) zien wij het eerst bouwwerken in den nieuwen stijl verrijzen, en als zoodanig bekleedt het kasteel te Blois een eerste plaats. Lodewijk erfde dit slot van de graven van Blois, uit wier geslacht hij gesproten was, maar de middeleeuwsche woning kon hem niet bekoren en daarom deed hij haar verbouwen en verfraaien.

Frans I was de opvolger van den zonder onmiddellijke nakomelingen overleden Lodewijk en hij drukte, als beschermer der kunsten, het voetspoor van zijn voorganger. Na zijn terugkeer uit de gevangenschap te Madrid deed hij een deel van het slot te Blois als waar paleis herbouwen. Dit gedeelte is een van de schoonste, zoo niet *het* schoonste voorbeeld der Fransche vroeg-Renaissance.

Na Frans I heeft Gaston van Orleans, in 1635, door Mansard op de plaats van eenige door hem gesloopte bouwwerken uit de XVe eeuw een vleugel aan het slot doen bouwen, die terecht onder de meesterstukken van dezen beroemden architect gerekend wordt.

POLYTECHNISCHE SCHOOL DELFT

Later werden de gebouwen niet meer bewoond en gedurende de revolutie verwoest en geplunderd, totdat in 1844 (zie de *Revue* van César Daly van dat jaar) tot de restauratie van het kasteel besloten werd.

In 1845 werd, onder leiding van den beroemden Duban, met de herstellingswerken een begin gemaakt. Eerst nam men den vleugel van Frans I onderhanden, terwijl de gedeelten van Lodewijk XII en de zoogenaamde *Salle des États* uit de XIIe eeuw volgden.

De voltooiing van de kapel, aan Saint-Calais gewijd, vond eerst plaats in 1870.

Wie Parijs bezoekt, moet niet verzuimen een uitstapje naar Blois te maken, dat langs de lijn Orleans-Tours-Angers-Nantes gemakkelijk te bereiken is. De streek waardoor men reist is rijk aan historische herinneringen; wij noemen slechts de namen: Champigny, Vendôme, Chateaudun (1870), Chamarandes, Etampes, Orleans, St.-Croix, Chaumont, Chambord, enz.

Het stadje Blois, ongeveer 178 kilometer van Parijs verwijderd, is reeds zeer oud. Het is de vroegere hoofdstad van Blasois, en nu van het departement Loir-et-Cher, en is amphitheatersgewijze aan den rechteroever der Loire gelegen. De *Avenue de la Gare* brengt ons in een kleine vijf minuten naar het slot.

De gebouwen van het oorspronkelijk middeleeuwsch kasteel waren op een driehoekig plateau geplaatst, dat werd ingesloten door de Loire, de thans opgedroogde Arroux en een gracht, aan de westzijde gegraven. De toegangen langs de rotsen waren zeer steil en werden daarenboven beschermd door muren, vestingwerken en torens, waarvan de overblijfselen nu nog in nabijgelegen landerijen te vinden zijn.

De plattegrond heeft den vorm van een onregelmatigen vierhoek. Aan de oostzijde bevinden zich de gebouwen van Lodewijk XII, aan de noordzijde die van Frans I, aan de westzijde die van Gaston van Orleans, terwijl de kapel en de vertrekken uit de middeleeuwen de zuidzijde innemen.

Beginnen wij met den vleugel van Lodewijk XII, gebouwd op de plaats, waar zich vroeger het binnenhof van het kasteel bevond. Wij zien dezen vleugel reeds van verre, en hij maakt een eigenaardigen indruk op ons. Een oud gebouw, waaraan historische herinneringen verbonden zijn, heeft toch reeds iets geheimzinnigs, en vooral hier, waar het uiterlijk aanzien zoo bijzonder medewerkt, is dit in hooge mate het geval.

Stel u voor het geheel gemetseld van roode en zwarte baksteen, de hoofdingang met bekroning, lijsten en vensters van witte steen, daarboven het hooge leiendak, tegen welken donkeren achtergrond de fijne *à jour* bewerkte steenen balustrade en de dakvensters met hun pinakels en kruisbloemen scherp zich afteekenen, de zware schoorsteenen, de kleine met lood bekleede lucarnes, en al de loodwerken geschilderd in rood en blauw, met gouden ornementen.

De hoofdingang wordt ingesloten door fijn bewerkte kolommen, die een nis dragen, waarboven elegante pinakels zich tot de kroonlijst van het gebouw verheffen. De nis bevat het ruiterstandbeeld van Lodewijk XII, den vorst voor wien deze prachtige woning werd ingericht.

De dakvensters en schoorsteenen zijn allen versierd met de naamcijfers van Koning Lodewijk en Koningin Anna, en een geknoopt koord (*cordelière*), leliën, het stekelvarken en de hermelijn, de geliefkoosde attributen van het vorstelijk paar, maken een groot deel van de ornementatie uit.

Hoewel de nieuwe bouwwijze der Renaissance vooral in de details duidelijk valt waar te nemen, zijn de Gothische hoofdvormen en profileeringen toch overal nog onveranderd behouden.

Gaan wij thans de poort door, en beschouwen wij op het binnenhof den achtergevel. Ofschoon minder rijk bewerkt, doet toch de ordonnantie aan den voorgevel denken. Het onderste gedeelte wordt gevormd door een zuilengang, die de twee traptorens verbindt. De trap van den grootsten toren rust geheel op gewelven, die uit een monumentale spil, door gekoppelde kolonetten gevormd, ontspringen. De spil eindigt in een kroon, en de gewelven rusten tegen den muur op pilasters. De hoofdconstructie is van bak- en bergsteen, wat aan het geheel een zeer levendig aanzien geeft.

Op den begane-grond bevinden zich de koninklijke vertrekken, waarvan de schoorsteenen of schouwen het voornaamste sieraad uitmaken. Deze schoorsteenen zijn geheel vernieuwd, doch men heeft ze zeer getrouw kunnen restaureeren, daar alle fragmenten van de origineelen nog aanwezig waren, doch daar ze vroeger als metselsteenen waren gebezigd, natuurlijk in zeer geschonden toestand.

De zolderingen en de diepe dagzijden der vensters zijn geschilderd in de kleuren van Frankrijk en Bretagne; de vloeren zijn met groene en blauwe tegels van gebakken aarde belegd. De wanden, vroeger met prachtige tapijten behangen, zijn nu helaas kaal.

Op de eerste verdieping, waar men een galerij vindt, die zich over de volle lengte van het gebouw uitstrekt, is de zoldering donkerblauw, en wordt gedragen door binten, die afwisselend bruin en rood geschilderd zijn. Tegels bedekken de vloeren, en de wanden zijn met bloemen, vooral leliën, gedecoreerd.

Boven een der deuren bevindt zich nog een gebeeldhouwd stekelvarken, het symbool van het huis Orleans. Men leefde toen in een tijd van symbolen. Zoo was de salamander het symbool van Frans I, het geknoopte koord met het devies: *J'ai le corps délié* (*cordelière*) dat van Anna van Bretagne; bij de beschrijving van het kasteel van Anet zullen wij gelegenheid vinden, op deze symbolen en deviezen terug te komen.

Brengen wij nu een bezoek aan de kapel, gebouwd ter plaatse waar vroeger ook een kapel stond, en toegewijd aan Saint-Calais. Dit kleine gebouw is het juweeltje onder de stichtingen van Lodewijk XII. De buiten-ordonnantie is zeer rijk: men ziet er een slank torentje, met de koningskroon, en het dak is versierd met crêtes. Al het loodwerk is verguld.

Maar vooral het inwendige treft door zijn schitterende pracht. De vloer is bedekt met gekleurde tegels, die een zeer warm effect maken. De wanden zijn getooid met een geschilderde draperie, in zachte tinten bewerkt, en daarboven is een steenverband geschilderd, door purperkleurige friezen afgewisseld, waarop de initialen A en L, het hermelijn en het stekelvarken, vergezeld van de deviezen *A ma vie* en *Cominus et eminus* en de wapenschilden van Frankrijk en Bretagne gepenseeld zijn.

De gewelven, grijsblauw van toon, zijn met gouden sterren bezaaid, en de sluitsteenen en gewelfribben zijn verguld en versierd met initialen en symbolen. De geschilderde vensters prijken met de beeltenissen van den H. Lodewijk en den H. Calais, en met medaillonportretten van den Koning en de Koningin, gevat in sierlijke omlijstingen. Een deur verleent gemeenschap met de koninklijke vertrekken.

Keeren wij thans langs de galerij van het door Lodewijk XII gestichte gedeelte terug, dan bereiken wij de groote zaal van de vroegere graven van Blois, minder juist *Salle des États* of Statenzaal betiteld. Deze benaming herinnert ons aan de treurige gebeurtenissen uit het laatst der XVIe eeuw, want het was op dit slot, dat Hendrik de Guise, bij gelegenheid van een vergadering der Rijksstenden of Staten, door sluipmoord om het leven kwam. De zaal is reeds in de XIIIe eeuw gebouwd en was in de middeleeuwen de plaats, waar de leenheeren hunne vazallen ontvingen, en waar alle feesten of plechtige gebeurtenissen gevierd werden.

Van deze zaal was zeer weinig gespaard gebleven. Hendrik II heeft er wel aan gebouwd, maar daar zijn toevoegselen geen kunstwaarde bezaten, heeft men die weer weggebroken, en de zaal zoo goed mogelijk gerestaureerd.

Van den schoorsteen was nagenoeg niets te vinden, slechts de plaats waar hij gestaan had kon men nog herkennen. De tegelvloer in deze zaal is gedecoreerd op de wijze van dien in de kapel. De kolommen zijn rood, met bleekblauwe en roode slingers en gele lijnen geornerd; de kapiteelversieringen zijn groen en rood met goud, en de dagzijde der bogen grijs met bruinroode ornementen.

Wij hebben nu het merkwaardigste van den oostelijken vleugel besproken, en verzoeken onzen lezers thans, ons te volgen naar het bouwwerk van Frans I, een van de schoonste uitingen der Renaissance.

Daar wij ons op het slotplein bevinden, zullen wij het eerst den daaraangelegen gevel beschouwen. Deze gevel bestaat in hoofdzaak uit drie verdiepingen, in volgorde zooals dit ook bij de Romeinen geschiedde, doch reeds aanstonds springt het verschil tusschen de Fransche en de Italiaansche opvatting van de klassieke stijlvormen in het oog. De Franschen hebben een meer vrije behandelingswijze dan de Italianen.

Tusschen de pilasters zijn groote vensters aangebracht, terwijl de dammen met gekroonde salamanders getooid zijn. Een zware lijst bekroont den gevel, waarop een rijke en fijnbewerkte balustrade geplaatst is, bestaande uit de gekroonde letters F en C, verbonden door het geknoopte koord.

Voorts vragen de sierlijke dakvensters onze aandacht, wier fijne pinakels, kolonnetten en met kinderfiguurtjes versierde nissen hoogst elegant zijn. De schoorsteenen zijn ware kunststukken, zoowel om hunne schikking als om de uitvoerigheid der bewerking.

Last not least noem ik de trapzaal. De vele elegante vrouwenfiguren, de nissen met hare bekroningen, de sierlijke en fijne ornementen, initialen en symbolen, waarmede dit bouwdeel getooid is, geven het geheel een rijk aanzien, en alles is zoo schoon en zuiver van stijl en edel van proportie, dat mijn pen bij het beschrijven ervan tekortschiet. Deze trapzaal is zeker het schoonste voortbrengsel der Fransche Renaissance.

De andere gevel, ofschoon geheel verschillend met den vorigen, wat ordonnantie betreft, maakt eveneens een overweldigenden indruk op den beschouwer. De gevel, met zijn twee verdiepingen en rijk-geschilderde en vergulde loggias, vormt een prachtig geheel.

De rotsachtige grondslag is hier zeer ongelijk, en de laag gelegen vertrekken zijn slechts door kleine smalle vensters verlicht. Het dak wordt door fijne, zeer uitvoerig bewerkte kolommen gedragen, die weder op een balustrade rusten, en een voortzetting van de pilasters vormen. De vensters der bovenste verdieping komen hierboven uit, en de open galerij geeft toegang tot den grooten, ouden toren, den zoogenaamden *tour du moulin*. Het bovendeel van dien toren dagteekent uit de XVe eeuw, en Frans I bracht galerijen aan om hem met den westelijken vleugel te verbinden, maar zij werden in de XVIIe eeuw verwoest.

De vertrekken op den begane-grond zijn niet gerestaureerd. Op de eerste verdieping heeft men eerst de zaal van de officieren der wacht, waar zich nog bijzonder fraaie schouwen bevinden. Hiernaast is de tweede zaal van de lijfwacht, met prachtige muurschilderingen.

In het noordelijk gedeelte is het salon van de Koningin, nog rijker gedecoreerd, met vensters, die op de loggia uitkomen. Verder het kabinet van de Koningin met een in hout gebeeldhouwden schoorsteen in hare slaapkamer.

Als wij de laatste verlaten hebben, komen wij in de kapel, een lief, klein vertrek met beschilderde lambriseering en waarvan het plafond met gouden arabesken bedekt is. Dit plafond is het oorspronkelijk XVIe-eeuwsche, dat in onbeschadigden toestand bleef. Een deur van dit vertrek komt uit op de galerij van den *tour du moulin*, waarmede men in de torenkamer komt, waar de kardinaal de Lorraine vermoord werd.

De distributie van de tweede verdieping is nagenoeg gelijk aan die van de eerste. Men vindt er twee zalen voor de lijfwacht, een kabinet met plafond in caissons bewerkt, in kleuren en goud beschilderd en nog zeer goed bewaard; voorts de slaapkamer des Konings, waar de hertog De Guise vermoord werd. Een tweede kabinet komt op de galerij van den toren uit.

De twee verdiepingen hierboven zijn niet gerestaureerd. Op de eerste verdieping, die voornamelijk uit groote vertrekken bestaat, zijn nog eenige schouwen aanwezig, terwijl de bovenste verdieping waarschijnlijk vroeger de eigenlijke woonvertrekken bevatte.

Van het gedeelte, dat Mansard aan het kasteel te Blois toevoegde, is nog niets gerestaureerd. Het is een groot gebouw met middenmotief en twee vleugels, en drie verdiepingen hoog. Een gebogen kolonnade van de Romeinsch-Dorische orde draagt een galerij of terras. De standbeelden, benevens alle andere versierselen, beeldhouwwerken, symbolen, enz. zijn helaas door de revolutie verwoest. Het eenige, dat boven het dak uitsteekt, is een gedeelte van een rijk-gedecoreerden schoorsteen, een treurig overblijfsel der vroegere pracht.

Ik hoop door dit weinige mijn lezers eenigzins een denkbeeld te hebben gegeven van het kasteel te Blois, een der schoonste voortbrengselen van de vroege Fransche Renaissance. Een volgenden keer hoop ik het kasteel te Chambord, het Fransche Alhambra, te behandelen.

MIDDELEN TOT VERBETERING DER AFWATERING VAN DE RIVIER DE BOVENMAAS IN LIMBURG.

De middelen tot verbetering der afwatering van de rivier de Maas in het zuiden van Limburg, die reeds zoo herhaalde malen het onderwerp van besprekingen uitmaakten, hebben de leden der provinciale Vertegenwoordiging in Limburg, bij gelegenheid der laatste najaarszitting, andermaal beziggehouden.

Onder N°. 11 van de lijst der te behandelen onderwerpen in die zitting komt het volgende voor:

„Mededeeling betreffende het nader onderzoek naar „de middelen tot verbetering van den waterafvoer der „rivier de Maas in het zuidelijk deel van Limburg."

Zeer zeker is dit nommer een der belangrijkste van het programma, en de afgevaardigden hebben daarin ruimschoots gelegenheid gevonden hunne toewijding aan de belangen der Provincie aan den dag te leggen.

Uit hetgeen verder volgt zal blijken, dat er verschillende middelen bestaan om de veelvuldig voorkomende overstroomingen langs de Maas, of tenminste langs een gedeelte daarvan, te keer te gaan, en nu die middelen eenmaal door bevoegde autoriteit zijn aangewezen, zal het zeker in het belang der zaak zijn, daaraan de noodige openbaarheid te geven.

De ongelukkige bewoners der Maasdorpen, die zoo

dikwijls door het overstroomingswater geteisterd werden, hebben aanspraak op hulp, nu die hulp blijkt mogelijk te zijn en slechts afhankelijk is van goeden wil en..... geld. Eene korte vermelding van hetgeen tot hiertoe betreffende de Maas-quaestie plaats had, zal dus hier wel op hare plaats zijn.

Het Gewestelijk Bestuur heeft van de Regeering weten te verkrijgen, dat door laatstgenoemde een opzettelijk onderzoek werd ingesteld naar de middelen, die moeten worden aangewend, om de overstroomingen langs de Maas in het zuidelijk gedeelte van Limburg tegen te gaan.

Dit was de eerste en zeker de belangrijkste stap op den goeden weg, want de Regeering heeft, door dat onderzoek te gelasten, getoond dat er behoefte was aan verbetering, en nu ook de middelen daarvoor zijn aangewezen, kan zij niet achterblijven, maar moeten deze, waar het eene zaak van zooveel belang geldt, ook aangewend worden.

De middelen, door de Regeering tot het tegengaan der overstroomingen aanbevolen en door het Rijks-waterstaatsbestuur als globale plannen uitgewerkt, zijn vier in getal, te weten:

1°. het vervangen der steenen boogbrug over de Maas te Maastricht door een ijzeren vakwerkbrug, met ruimer doorstroomingsprofiel en slechts drie openingen, elk van 50 M.; zij zou geschikt zijn om aan de grootste hoeveelheid water, die door de Maas moet afstroomen, afvoer te geven. De hoeveelheid is berekend op 2200 M³. per seconde (December 1880), waarvan thans slechts 1750 M³. door de rivier en de overige 450 M³. door den overlaat van het Wijkerveld, ten oosten van Maastricht, worden afgevoerd.

De kosten van dit werk zijn globaal geraamd op *f* 550,000.

Door de verruiming der brug, hierboven bedoeld, zouden echter de herhaalde overstroomingen niet geheel worden te keer gegaan, en evenmin zou worden tegemoetgekomen aan het nadeel, dat bij elke overstrooming wordt veroorzaakt aan de landerijen, door de zijdelingsche afleiding in het Wijkerveld; daarvoor zou moeten dienen:

2°. eene verruiming van het winterbed der rivier boven en onder de Maasbrug te Maastricht, zijnde hierin tevens begrepen de afgraving tot op zeker peil van het eiland St.-Antonie.

De laatstbedoelde verruiming van het winterbed, gepaard met het veranderen der sub 1 bedoelde brug, zou het gevolg hebben, dat de grootst voorkomende watermassa van 2200 M³. per seconde door het verbreede rivierbed zou kunnen worden afgevoerd.

Door het aanwenden der twee bovengenoemde middelen kon de zijdelingsche afleiding door het Wijkerveld gemist worden en men zou de mondingen dier afleiding kunnen dichten na de voltooiing der werken, en nadat de ondervinding over de heilzaamheid daarvan zal hebben uitspraak gedaan.

De verlaging van den waterspiegel, die hierdoor zou verkregen worden, zou bij een buitengewonen waterstand als van 22 December 1880 bedragen:

boven Wijk (Maastricht) op 300 M. beneden kilometerraai X	22 c.M.
bij het bovenfront der Maasbrug . . .	43 „
bij het benedenfront der idem . . .	8 „

De verlaging van 43 c.M. bij het bovenfront der Maasbrug zou vooral voor de stad Maastricht van veel gewicht zijn, met het oog op de daardoor verkregen verlaging van den waterstand der rivier de Jeker, die even boven de brug in de Maas uitmondt, en waardoor het zuidelijk deel der stad minder van overstrooming van laatstbedoelde rivier zou te lijden hebben.

De boven omschreven verruiming van het winterbed der rivier boven en beneden Maastricht is globaal begroot op. . . . . *f* 750,000

waarbij te voegen de kosten der sub 1 besproken vervanging der bestaande steenen brug door eene ijzeren vakwerkbrug, geraamd op . . . . . „ 550,000

zoodat het supprimeeren van de zijdelingsche afleiding der rivier door het Wijkerveld te verkrijgen is voor de globale som van . . . . . *f* 1,300,000

3° wordt door de Regeering ter verbetering der afwatering aanbevolen het aanleggen eener zoogenaamde *Groene rivier* in de richting van den weg, dien het tegenwoordige overstroomingswater zich baant.

Deze Groene rivier zou dus zijn eene kunstmatige zijdelingsche afleiding, door leidijken beperkt, zich uitstrekkende van boven het dorp Heugem, door het Wijkerveld, tot bij het gehucht Limmel, met bedijking langs de Maas.

Deze kunstmatige afleiding zou bij hooge waterstanden de meergenoemde hoeveelheid van 450 M³. water per seconde moeten kunnen afvoeren, zonder schade voor de landerijen en eene breedte moeten hebben van 320 M.

De binnengedijkte landen ter wederzijde van de afleiding zouden wel tegen de nadeelige uitwerking van den stroom gevrijwaard zijn, maar zij zouden alleen door bemaling geheel watervrij kunnen gemaakt worden; terwijl beneden de uitmonding der Groene rivier, dus benoorden het gehucht Limmel, de toestand, met betrekking tot den waterafvoer, overanderd zou worden gelaten.

De kosten der Groene rivier met daarbij ontworpen bedijkingen worden globaal geraamd op *f* 1,300,000, waarin begrepen is ongeveer *f* 1,100,000 voor onteigeningen.

De door de Groene rivier ingenomen gronden zouden eene oppervlakte van ongeveer 246 hektare beslaan en de opbrengst, bij eventueelen wederverkoop dezer gronden, zou op de geraamde kosten-uitgaven in mindering kunnen komen; maar hierbij moet men niet vergeten dat, bij genoemden wederverkoop, de gronden met de erfdienstbaarheid van onbelemmerde afwatering zouden moeten bezwaard worden.

Voor de totstandbrenging van de sub 3 bedoelde verbetering oordeelt de Regeering de oprichting van een Waterschap zeer wenschelijk. Daardoor zou de zaak veel eenvoudiger en minder kostbaar gemaakt worden, en de Staat zou dan slechts als bijdrage in de kosten van aanleg der leidijken en van de afgraving der als rivier bestemde strook, tot een bedrag van ongeveer *f* 500,000 hebben te voorzien.

Ten vierde vestigt de Regeering de aandacht op een middel, door den heer E. Regout, lid der Provinciale Staten van Limburg, aanbevolen, namelijk het aanleggen van een zijkanaal tusschen de voorstad Wijk en de stationsterreinen der spoorwegen. Door den aanleg van zoodanig kanaal alleen zou de vroeger genoemde zijdelingsche afleiding door het Wijkerveld niet kunnen gemist worden, zoodat, om daartoe te geraken, eene verruiming van het winterbed der rivier boven en beneden Maastricht, zelfs op grootere schaal dan de sub 2 bedoelde, zou moeten plaatshebben.

De bovenmond van dit kanaal zou gelegen zijn aan het benedeneinde van het zoogenaamde Papenwater, even boven Wijk, en de benedenmond ongeveer tegenover de hoofdsluis der Zuidwillemsvaart.

Het kanaal zou op de halve hoogte tusschen den bodem en den hoogsten waterstand eene breedte moeten hebben van 35 M. en in diepte moeten overeenkomen met den bodem der rivier; dientengevolge zou in den bovenmond eene stuw moeten geplaatst worden, die bij gewone en lage rivierstanden waterkeerend werkt.

De aanlegkosten van dit kanaal zijn globaal geraamd op. . . . . *f* 745,800

en de daarbij benoodigde verruiming boven en beneden Maastricht. . . . . „ 754,200

Samen. . . *f* 1,500,000

Dit zijn de vier middelen, door den Rijks-waterstaat onderzocht en toegelicht.

Uit een financieel oogpunt beschouwd en van de veronderstelling uitgaande, dat de uitvoering zou gepaard gaan met de oprichting van een Waterschap, welk laatste, zonder zijne toevlucht te nemen tot onteigening, den aanleg der Groene rivier zou weten te verkrijgen, wordt aan het sub 3 bedoelde werk de voorkeur gegeven.

Op die wijze zou de Staat slechts eene bijdrage van ongeveer *f* 500,000 te verstrekken hebben, terwijl de kosten van alle andere voorzieningsmaatregelen veel hooger zouden stijgen.

Het Rijks-waterstaatsbestuur is echter niet volkomen overtuigd van de uitvoerbaarheid van het sub 3 bedoeld werk, en ziet er bovendien een principieel bezwaar in, daar het zou strekken tot behoud en bevestiging eener zijdelingsche afleiding, een werk, dat moet worden beschouwd als strijdig met het rivierbelang en dus niet mag worden in de hand gewerkt, zoolang er mogelijkheid bestaat de geheele watermassa zelve door de rivierbedding af te voeren.

Op grond van deze bezwaren worden de sub 1 en 2 bedoelde werken — zijnde het bouwen eener nieuwe brug over de Maas en de daarbij onmisbare verruiming van het rivierbed boven en onder Maastricht, met de afgraving van het eiland St.-Antonie — als het meest aanbevelenswaardig voorgesteld.

(*Wordt vervolgd.*)

PRIJSVRAGEN

UITGESCHREVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

I. *Het leveren van een plan tot bebouwing van een terrein, gelegen achter het Rijks-Museum te Amsterdam.*

Het gevraagde plan omvat het gedeelte, besloten tusschen de met kruisjes gestippelde lijn, en den bestaanden toestand volgens bijgevoegd schetsplan.

Bij het ontwerpen moet het volgende worden in aanmerking genomen.

1. Het terrein is vlak; de assen der straten en wegen liggen op 0.80 M. boven den middelbaren waterstand der grachten of vaarten, en 1.60 M. boven de hoogte der wegen in het Vondelpark.

2. De richting van de vaart *e*, dwars door het terrein loopende, moet in hoofdzaak behouden blijven.

3. Als bestaande of blijvende toestanden moeten in het plan opgenomen worden:

a. Het Rijks-Museum met zijn tuinen.
b. Het nieuwe Concertgebouw.
c. De Waskaarsenfabriek, met bijbehoorende terreinen.
d. De Oude Wetering.
e, *e*. Vaarten.
f. De weg naar het Willemspark.
g. De richting der verlengde Van-Baerlestraat tot ongeveer aan de grens van Amsterdam;

voorts de door arceeringen aangegeven bestaande huizen, en het door pointeering aangegeven plantsoen.

4. Voor zooverre de onmiddellijke omgeving dit niet belet of verbiedt, moet aangenomen worden, dat op het gegeven terrein een rijk stads-kwartier moet worden gesticht. Het terrein wordt verondersteld de eigendom te zijn der stad (1); niettegenstaande het karakter van het daarop aan te leggen kwartier, waardoor bij den ontwerper wellicht de keuze op eenige villa's kan vallen, moet ook het oog gevestigd blijven op de productiviteit der terreinen.

5. Het verdient aanbeveling, dat de ontwerper de terreinen en de omgeving in oogenschouw neme.

De volgende teekeningen worden verlangd:

Een plattegrond op de schaal van 1 à 1000, voorstellende een volledig bebouwingsplan.

Minstens twee plattegronden van de voornaamste punten van den aanleg, geteekend op een schaal, niet kleiner dan 1 à 500.

Een perspectief-teekening, een der voornaamste deelen van den aanleg voorstellende, op schetsmatige wijze behandeld.

Ter verduidelijking moet aan dit ontwerp toegevoegd worden eene zaakrijke memorie van toelichting, met critische beschouwingen, zoo systematisch mogelijk ingericht. De redenen, die tot de oplossing der vraag hebben geleid, moeten daarbij duidelijk omschreven zijn.

Op deze memorie van toelichting zal de bijzondere aandacht der Jury gevestigd worden.

De verschillende teekeningen mogen naar keuze opgewerkt worden. De vervaardiger van het bekroonde ontwerp verplicht zich, na de uitspraak der Jury, teekeningen te vervaardigen, die voor photolithografische reproductie geschikt zijn.

Aan het in de eerste plaats als het best erkende en ter bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt toegekend de verguld zilveren medaille der Maatschappij, benevens *f* 200 in geld, ter bestrijding van kosten.

Aan het in de tweede plaats als het best erkende en ter bekroning waardig gekeurde ontwerp, *f* 100 in geld.

Bij deze prijzen wordt het getuigschrift der Maatschappij uitgereikt.

Ter mededinging worden uitgenoodigd alle bouwkundigen, geboren of wonende in het Koninkrijk der Nederlanden of zijne bezittingen. (1)

II. *Ontwerp van een Spoorwegstation der 3e klasse.*

Het station moet bevatten in de begane-grondverdieping:
een ruime vestibule;
een gemeenschappelijke wachtkamer voor de reizigers Ie en IIe klasse, groot minstens 50 M²;
een wachtkamer voor reizigers IIIe klasse, groot p. m. 65 M²;
een bureau voor plaatskaartjes, tevens telegraafbureau;
een bagagebureau;
een kantoor voor bestel- en passagiersgoederen;
een bergplaats voor bestelgoederen;
een magazijn;
een doorgang vanuit de vestibule naar het perron;
een kamer voor conducteurs, bestellers en arbeiders;
privaten enz., voor mannen en voor vrouwen;
een trap naar de bovenverdieping.

Een bovenverdieping moet ingericht worden tot woning voor den stationschef.

Deze woning moet bestaan uit minstens drie vertrekken, keuken en verdere gemakken, benevens kleinen zolder of een bergplaats.

Het perron van dit station moet overdekt worden met een houten kap.

De gevels moeten ontworpen worden in hout en baksteen.

Men verlangt de volgende teekeningen:
de plattegronden der beide verdiepingen;
den vóór- en den achtergevel;
een doorsnede, loodrecht op de baan, over het gedeelte van het gebouw, waarin de woning van den chef is gelegen;
al deze teekeningen op de schaal van 1 à 100.

Voor het ter bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt uitgeloofd de zilveren medaille en het getuigschrift der Maatschappij, benevens *f* 150 in geld, ter bestrijding der kosten.

De teekeningen moeten zoodanig worden bewerkt, dat eene photolithografische reproductie ervan mogelijk is.

Ter mededinging worden uitgenoodigd alle bouwkundigen, geboren of wonende in het Koninkrijk der Nederlanden of zijne bezittingen.

III. *Ontwerp van een standaard voor telephoondraden.*

De standaard wordt verondersteld 60 telephoondraden te moeten opnemen.

De onderste dezer draden zijn op 12 M. boven den grond geplaatst. De onderlinge afstand der draden moet zijn 0.35 M.

De volgende teekeningen worden gevraagd: de standaard met een juk voor draden, die allen dezelfde richting hebben, op de schaal van 1 à 20.

De profileeringen van den standaard, zoo die voorkomen, op de helft der ware grootte geschetst. De teekeningen te bewerken als voor prijsvraag II.

Voor het ter bekroning waardig gekeurde ontwerp wordt uitgeloofd de bronzen medaille en het getuigschrift der Maatschappij, benevens *f* 50 ter bestrijding van kosten.

Ter mededinging worden *uitsluitend* uitgenoodigd de Gewone-, Buitengewone- en Kunstlievende leden der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

(1) De gestippelde lijn geeft de grens aan tusschen Amsterdam en de aangrenzende gemeente. De cijfers geven de breedte aan der bestaande straten en vaarten.

(1) Het schetsplan van het terrein achter het Rijks-Museum is als bijvoegsel bij het *Bouwkundig Weekblad* van 7 Januari gevoegd.
Redactie.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Alle stukken ter beantwoording van deze prijsvragen worden vóór of op primo December 1885 vrachtvrij ingewacht aan het bureau der Maatschappij, te Amsterdam, vergezeld van een adres, om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren, zonder den naambrief te openen.

Art. 2. De in te zenden stukken moeten zijn gemerkt met een spreuk of motto, en voorzien van een naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, benevens een *geheim* teeken ter terugvordering, en van binnen vermeldende den naam, voornaam, de betrekking en woonplaats van den inzender.

Art. 3. De teekeningen mogen niet op houten ramen gespannen worden.

Het schrift der memorien, alsmede het letterschrift op de teekeningen, moeten door eene andere hand dan die des vervaardigers geschreven zijn.

Bij het niet behoorlijk nakomen dezer bepaling, of bijaldien de vervaardiger zich vóór de uitspraak der Jury van beoordeeling bekendmaakt, blijft zijn ontwerp buiten aanmerking voor eenige onderscheiding.

Art. 4. De ingezonden ontwerpen worden in handen gesteld eener commissie van beoordeeling, bestaande uit vijf deskundigen.

Art. 5. De bekroonde ontwerpen blijven ingevolge art. 32 der wet het eigendom der Maatschappij.

Het Bestuur heeft het recht, van de vervaardigers, aan wie volle bekroningen zijn toegekend, de verkleining hunner ontwerpen te vorderen, op zoodanige schaal en wijze als voor de uitgave zal blijken noodig te zijn.

Art. 6. De uitslag der beoordeeling van de antwoorden op deze prijsvragen wordt bekendgemaakt op de Algemeene Vergadering in Mei 1886, en in verschillende dag- en weekbladen.

De niet bekroonde ontwerpen moeten binnen drie weken na die bekendmaking worden afgehaald aan het Bureau der Maatschappij te Amsterdam, op vertoon van het in art. 2 vermelde geheime teeken. De stukken der inzenders, buiten Amsterdam woonachtig, worden binnen genoemd tijdsbestek, na franco opgave van een adres, en tegen overlegging van het geheime teeken, teruggezonden.

HARMONIE-PRIJSVRAAG TE GRONINGEN.

De Opmerker van 3 Januari '85 brengt, in antwoord op mijn ingezonden stuk over de Harmonie-prijsvraag, een bericht van den heer Weissman, dat hij onbekend was met de plaatsing der bewuste advertentie. Er blijft mij derhalve niets anders over dan des heeren Weissman's verklaring aan te nemen.

Het was zeker geen handig vriend, die gedurende de volle week, die er verliep tusschen de plaatsing der bewuste advertentie in de *Groningsche Courant* en het opnemen van mijn ingezonden stuk van 27 December '84, het niet der moeite waard achtte, van die plaatsing kennis te geven, en als kroon op het werk in een breedvoerig stuk, waarin de eene onomstootelijke waarheid de andere volgt, eene lans te breken voor den collega-medewerker.

De heer Jager beweert in den aanhef, dat hij even sterk tegen mij opkomt, om zijn geachten medewerker voor iederen blaam te dekken, en als ik reeds den storm boven mijn hoofd zie losbreken, volgt plotseling een zeer gemoedelijke mededeeling over de inkomsten van de Harmonie en het besluit tot de prijsvraag.

Aan het slot zegt de heer Jager woordelijk: »thans heeft de indruk, dien de teekeningen, *de drage voorgevel* zeker, maakten en de onbekendheid der Jury met de locale toestanden, haar de bouwkosten van ons ontwerp te hoog doen schatten."

Welk vader oordeelt zoo over een eigen kind?

Ik bewonder ten laatste ook den moed van den heer Jager, die hem deed *wagen*, om aan deze, volgens zijn zeggen (1) locale, prijsvraag mede te dingen, en hiermede heb ik over deze zaak het laatste woord gesproken. A. R. FREEM.

(1) Prijsvragen, door vereenigingen of besturen of wie ook, voor werkelijke uitvoering uitgeschreven, zijn mijns inziens steeds local.

INGEZONDEN.

Geachte Redactie,

Als het onderstaande door u van genoegzaam belang voor de lezers van *De Opmerker* geacht wordt, verzoek ik u beleefd om een plaatsje daarvoor.

In het gedeelte van het verslag der laatste Vergadering van de Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, opgenomen in het vorige nommer, komt de mededeeling voor, dat van mij een schrijven (voorstel) was ontvangen tot het niet toepassen van een artikel van het Reglement, en dat na een korte woordenwisseling besloten was, de zaak buiten behandeling te laten.

Mijns inziens, geeft de geachte verslaggever in *De Opmerker* te veel of te weinig. Te veel, omdat besloten was het verhandelde wel in de notulen, doch niet in de verslagen der Vergadering op te nemen. Te weinig, omdat niet vermeld is wat het artikel bevat, welks tijdelijke niet-toepassing ik voorstelde. Ter aanvulling van het verslag volge hier het voorstel.

»Art. 6 van het Reglement der Afdeeling bepaalt, dat zij, die voor het lidmaatschap willen bedanken, daarvan vóór 1 Januari kennis moeten geven.

»Met het oog op de omstandigheden in de Afdeeling aan de orde, van welke het niet te verwachten is, dat zij vóór 1 Januari beslist zullen zijn, neemt de ondergeteekende de vrijheid voor te stellen, dat de Vergadering, den 19en dezer te houden, besluite: bovengenoemde tijdsbepaling voor dit jaar buiten werking te stellen, en die vast te stellen op 1 Maart a. s.

»Het is toch als zeker aan te nemen, dat sommige leden bij den bestaanden onzekeren toestand, op het oogenblik nog niet wenschen te besluiten omtrent het continueeren of opzeggen van hun lidmaatschap en ertegen opzien, den in art. 7 vastgestelden termijn van 1 Mei (1) te laten komen, zonder aan hunne financieele verplichtingen te voldoen.

»Ondergeteekende gelooft daarom, dat bij aanneming van bovengenoemd voorstel een voor allen bevredigende uitweg is opengesteld.

»UEd. verzoekende dit voorstel in de Vergadering aan de orde te stellen", enz.

Het genomen besluit, om van het voorstel niet in het openbaar te spreken, was gegrond op de overweging, dat dan, op den termijn van 1 Januari opmerkzaam gemaakt, misschien nog eenige leden zouden bedanken. W. C. VAN GOOR.

(1) Zij die vóór 1 Mei de contributie niet hebben betaald, worden van de ledenlijst afgevoerd.

☞ Tot ons leedwezen kon dit stuk niet in het voorgaande nommer opgenomen worden.

BERICHT.

Geabonneerden, die gebruik willen maken van de gunstige bepalingen, aan vooruitbetaling verbonden, worden herinnerd de abonnementsgelden *franco en zonder eenige korting* vóór den eersten Februari e. k. te zenden aan de Administratie van *De Opmerker* te Arnhem.

In antwoord op ons gedane aanvrage is dienende, dat zij, die vóór 1 Februari 1885 als buitenlid toetreden tot het Genootschap Architectura et Amicitia, geene abonnementsgelden voor *De Opmerker* verschuldigd zijn.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

Professor Ludwig Bohnstedt is den 3den Januari, na een langdurig lijden, te Gotha bezweken, waar hij ongeveer 22 jaren woonde. De ontslapene was een begaafd man en een der eerste medewerkers aan de *Deutsche Bauzeitung*, die zich voorstelt een levensschets van dezen kunstenaar te geven. Wij hopen daarvan in ons blad mededeeling te doen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. In de zitting van den Gemeenteraad, Woensdag jl. gehouden, werd het programma voor de Beursprijsvraag opnieuw aan de orde gesteld, daar in de vorige zitting de stemmen staakten over het amendement-Kerdijk, om te bepalen dat het handels- en technisch element der Beurs-jury elk afzonderlijk zouden beoordeelen. Dit amendement werd in stemming gebracht en verworpen met 17 tegen 11 stemmen, terwijl één lid buiten stemming bleef.

Omtrent *De Munt* ontspon zich eene discussie naar aanleiding van de voordracht der Commissie, belast met het beheer der rentegevende eigendommen, om dit gebouw zonder eenige bepaling van bestemming te verhuren. Wel-is-waar was het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap bereid een huur van *f* 1000 te betalen en was er gelegenheid de andere lokalen voor *f* 2000 aan een platenmagazijn te verhuren, maar deze prijs van *f* 3000 was naar het oordeel der Commissie te gering, en zou voorzeker meer bedragen als er geene bepaling van bestemming in het huurcontract opgenomen werd. Het lag voor de hand, dat de Commissie de hoop voedde, dat een koffiehuis meer pacht zou kunnen betalen, maar deze wensch vervloog in rook, daar de Raad met 22 tegen 13 stemmen aan Burgemeester en Wethouders machtiging verleende, *De Munt* te verhuren, mits niet aan een koffiehuishouder of restaurateur.

AMSTERDAM. De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst maakt bekend, dat op de drie prijsvragen, in 1883 uitgeschreven, in het geheel tien antwoorden zijn ingekomen en wel op de

1ste PRIJSVRAAG: eene tribune voor wedrennen, één ontwerp onder het motto: *Pro Arte.*

2de PRIJSVRAAG: ingang van een begraafplaats voor een Hervormde Gemeente, acht antwoorden: *C. G.; R. I. P.; de laatste rustplaats; Omega; Probeeren; M. E. P. A.* in een cirkel geplaatst; *Excelsior* en *Bonton*, en

3de PRIJSVRAAG: een ijzeren marquise op consoles, één ontwerp onder het motto: *Al roest het ijzer, de kunst blijft wijzer.*

Het Bestuur benoemde de heeren P. J. H. Cuypers, Th. Sanders, John F. Groll, W. Hamer en Jacob F. Klinkhamer tot leden der commissie van beoordeeling.

— De prijsvragen voor het jaar 1884 zijn eerst dezer dagen uitgeschreven. Het volledig programma is in dit blad opgenomen.

— De antwoorden op de prijsvraag voor de Beurs worden opnieuw tentoongesteld in het gebouw der Militiezaal, op den Singel bij den Heiligenweg. De tentoonstelling wordt den 17den dezer maand geopend en den 31sten Januari gesloten.

ROTTERDAM. De Raad heeft het voorstel aangenomen om *f* 3000 toe te staan voor het inzenden van teekeningen der gemeentewerken op de tentoonstelling te Antwerpen.

DELFT. De heer P. J. Mouthaan, hoofdingenieur-adviseur, tevens belast met het beheer der rentegevende eigendommen der Hollandsche IJzeren Spoorweg-maatschappij, heeft met 1 dezer eervol ontslag uit den dienst dier Maatschappij verzocht. Dit ontslag is, onder toekenning van pensioen, den genoemden hoofdambtenaar op de meest eervolle wijze verleend.

ARNHEM. Voor bouwkundig opzichter bij de gemeentewerken, alhier, hebben zich niet minder dan 131 sollicitanten aangemeld. De jaarwedde bedraagt *f* 1000

BENOEMINGEN.

Dr. M. W. Beijerinck, leeraar aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen, heeft de benoeming tot wetenschappelijk deskundige aan de Gist- en Spiritusfabriek te Delft aangenomen.

— Bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen is benoemd tot opzichter over het baanvak Almelo—Oldenzaal de heer P. de Ringh, thans opzichter bij den aanleg van Staatsspoorwegen te Appingedam.

— Met ingang van 1 Januari werd door den Directeur-Generaal benoemd tot opzichter bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen de heer M. J. Paap, voor het traject Meppel—Hoogeveen.

ADVERTENTIEN.

Kunstmatige wegneming der groefsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
☞ Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.
Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribt of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Huken gasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
☞ **Vraagt Catalogus.**
Galvanisering op Loon.

AANBESTEDING.

Maatschappij „*Noordwijk*"
TOT
Exploitatie van Duingronden.

Door de DIRECTIE der Maatschappij »*NOORDWIJK*" zal op **Maandag 26 Januari 1885**, des voormiddags ten 11 ure, in het Hotel *HOF VAN HOLLAND* te *Noordwijkhinnen* worden **aanbesteed:**

Het Gereedmaken van de Aardebaan, het leggen van Sporen en Wissels, het maken eener Vaste Brug over Rijnlands Uitwateringskanaal, het verbouwen van eenige Bruggen, het bouwen eener Locomotief- en Rijtuigremise, met alle daarmede in verband staande werken, een en ander voor de tramlijn van Rijnsburg naar Noordwijk a Zee.

De bestekken en teekeningen liggen van af Maandag 12 Januari e. k. ter inzage in bovengenoemd Hotel, en zijn de bestekken ad *f* 1.50 per stuk en de teekeningen ad *f* 3.50 per stel, van af dien datum verkrijgbaar bij de Boekdrukkers M. WITT & ZONEN te *Rotterdam*.

Aanwijzing op Maandag 19 Januari e. k. des voormiddags 9½ uur, aanvangende te *Rijnsburg*, door den Ingenieur J. I. VAN WANING, Verlengde Binnenweg te *Rotterdam*, bij wien inmiddels, desverlangd, nadere inlichtingen te bekomen zijn.

Aanbesteding.

Op den **14den Januari 1885**, des middags ten 1 uur, in het Koffiehuis »*DE ROODE LEEUW*" (Vijgendam) te *Amsterdam*, zal door den Architect B. J. OUENDAG, namens het Bestuur der BOED- EN ZEILVEREENIGING *DE AMSTEL*, worden **aanbesteed:**

Het maken van een houten Societeitsgebouw in den Buiten-Amstel, tusschen de Jan Steen- en Jan van der Heijdenstraten.

De aanwijzing geschiedt den 12den Januari, van des morgens 10 tot 11 uren. Het Bestek met één teekening is, van af 8 Januari, verkrijgbaar tegen betaling van *f* 1.50 ter *Handelsdrukkerij* METZLER en BASTING, Rokin 52, *Amsterdam*.

Het Bestuur voorzoend,
W. HULTZER JR.,
President.

BAAS. Gasfabriek Utrecht.

Aan de Stedelijke Gasfabriek te *Utrecht* wordt gevraagd een alleszins bekwame **BAAS**, volkomen bekend met het **Smidsvak** en met **Machineriën**, op eene behoorlijke zalder overeen te komen bezoldiging, en met het genot van vrije woning, voor en licht.

Zich in persoon of met *franco* brieven aan te melden bij den Directeur der fabriek.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.

Het eerst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Henzepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

OPENBARE AANBESTEDING.

Gemeentewerken van Bergen-op-Zoom.

Verbetering der rivier »de Zoom."

Raming / 156,500

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *Bergen-op-Zoom*, zullen in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat van *Noord-Brabant* op **Woensdag, den 14 Januari 1885**, des namiddags ten één ure, onder nadere goedkeuring van den Gemeenteraad, in het openbaar ten Raadhuize alsdaar **aanbesteden:**

Het verbeteren der rivier »de Zoom", het bouwen van bruggen, duikers, stuwen en het verrichten van daarmede in verband staande werken.

De aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco wordt gegeven op Vrijdag, den 9den en Zaterdag den 10den Januari 1885, des voormiddags ten 9 ure. Bijeenkomst ten Raadhuize.

Van af den 2den Januari a. s. liggen het bestek en teekeningen ter inzage ter Gemeente-Secretarie en zijn alsdaar verkrijgbaar op *franco* aanvraag, tegen betaling van drie gulden vijftig cent.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen-op-Zoom*.

Bergen-op-Zoom, den 24 December 1884.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. VAN HASSELT.
De Secretaris,
L. M. MAGNÉE.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. — GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depothouders.

DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Op **Zaterdag 17 Januari 1885**, des namiddags 2 uur, zal door Burgemeester en Wethouders der Gemeente *Varik*, bij R. VERHAGEN aldaar, worden

AANBESTEED:

Het bouwen van eene School met ameublement en het uitvoeren van herstellingen aan de onderwijzerswoning te Varik.

Het uitvoeren van veranderingen aan de school en het ameublement te Hoeselt.

Bestek en teekening liggen ter inzage op het Gemeentehuis te *Varik* en zijn tegen betaling van / 1.— verkrijgbaar aan het Gemeentehuis voornoemd, bij den Architect G. A. S' HOLTEN te *Tiel*, bij wien nadere inlichtingen zijn te bekomen en bij den Boekhandelaar A. VAN LOON te *Tiel*.

Aanwijzing den dag der aanbesteding des voormiddags 10 uur, te beginnen aan de onderwijzerswoning te *Varik*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN**

LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten **met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)**

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Door **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is uitgegeven de **eerste** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.

ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS

VAN

Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.

BIJEENGEBRACHT DOOR

het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of daargesteld wordt, tot stand te brengen.

Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elke van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.

Prijs per jaargang **bij intekening** / 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" / 6.—.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Industrieel Receptenboek

bevattende **560 VOORSCHRIFTEN** tot het vervaardigen, samenstellen en onderzoeken van **Materialen** voor **Fabrieken**, Ambachten en Bedrijven.

PRIJS / 2.90.

Een gemakkelijk Handboek voor ieder die een Vak uitoefent. Bij MOUTON & Co. te *'S-HAGE* en verder in alle Boekwinkels verkrijgbaar.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 3. ZATERDAG 17 JANUARI 1885.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT / 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland / 7.50 en Nederlandsch-Indië / 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 29e algemeene, tevens 836e gewone, vergadering zal plaats hebben op Woensdag den 21sten Januari e. k. in het American Hotel, Leidscheplein te Amsterdam. Aanvang *te zeven uren precies*.

De agenda voor die vergadering is:

a. Openingsrede van den Voorzitter.
b. Mededeelingen van het Bestuur.
c. Installatie van nieuwe leden.
d. Ballotage van den heer A. van de Poll.
e. Verslagen van den Secretaris.
f. Rekening en Verantwoording van den Penningmeester.
g. Verslag van de Verificatie-commissie.
h. Behandeling der begrooting voor 1885.
i. Verkiezing van twee Bestuurders.
Aftredende leden: Th. G. Strengers en E. Damen.
k. Verkiezing van een Redacteur.
Aftredend lid: A. W. Weissman.
l. Verkiezing van drie Lokaalcommissarissen.
Aftredende leden: Tymon Meyer, E. van den Bossche, en J. A. van der Sluys Veer.
m. Verkiezing van een Voorzitter.
n. Uitloting van 5 aandeelen der rentelooze leening ten behoeve van de Bibliotheek;

2°. dat als buitenlid zijn toegetreden: de Afdeeling 's-Gravenhage der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en de heeren Alb. Nijland en A. W. Sikkel te Utrecht, P. H. Scheltema en J. Knoops Jr. te Nijmegen, F. C. Steinmann en L. C. van Embden te Arnhem, J. van Houten te Assen, J. M. Marijnen te Breda, W. Westmaas te 's-Gravenhage, T. C. van der Sterr, te Hoorn en H. Muntendam Jr. te Veendam.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) DE BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN IN INDIË.

Er zijn gelukkig in den laatsten tijd enkele stemmen opgegaan, die een afkeurend oordeel uitspraken over de wijze, waarop men, onder de leus van bezuiniging, het personeel der Burgerlijke Openbare Werken in Indië wil gaan inkrimpen.

Toen men in Indië vernam, dat de heer Van Rees tot Gouverneur-Generaal benoemd was, bereidden de technische ambtenaren zich reeds voor op een slachting, die in hunne gelederen stond aangericht te worden. Het was toch algemeen bekend, dat hij het corps der openbare werken in het geheel niet genegen was.

In een zeer belangrijk werk van den Ingenieur 1ste klasse C. L. F. Post, tot titel voerende „Over den Waterstaat in Nederlandsch-Indië" en in 1879 bij Jan Schuitemaker & Co. te Amsterdam verschenen (1), wordt op blz. 87 mededeeling gedaan van een gesprek, dat op de Fransche mailboot *Tigre*, waarop zich ook de heer Van Rees als passagier bevond, plaatshad (in 1870).

In den loop van dat gesprek werd door den heer Van Rees als zijn ideaal genoemd, dat men te Batavia zou hebben acht of tien ingenieurs, die voor de behoeften van de binnenlanden projecten zouden opmaken, welke ontwerpen dan door de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur (dat zijn de inlandsche hoofden, dus menschen zonder technische kennis hoegenaamd) zouden worden uitgevoerd.

Dit ideaal werd door velen, die toen aan dat gesprek deelnamen, niet zonder tegenspraak ontvangen. Men meende, dat het dan nog verreweg de voorkeur zou verdienen een tiental controleurs van Binnenlandsch Bestuur (mede niet-deskundigen) te Batavia te plaatsen tot het opmaken der ontwerpen, en die onder *deskundig* toezicht te doen uitvoeren, want in Indië komt alles aan op het *uitvoeren*. Het opmaken van projecten zouden de controleurs, met behulp van een paar knappe ondergeschikten, betrekkelijk spoedig leeren, terwijl zij van uitvoering *nooit* eenig begrip krijgen.

De heer Van Rees repliceerde toen, dat de inlandsche hoofden uitstekende waterbouwkundigen zijn, en

(1) Op dit werk werd in *De Opmerker* van 25 October 1879 de aandacht gevestigd in een artikel van den heer Roorda van Eysinga; in het daaropvolgende nommer van 1 November 1879 komt een schrijven van den heer Post aan den heer Roorda voor. *Redactie.*

ten bewijze daarvan verhaalde hij hoe de Javanen.... water tegen een helling kunnen doen oploopen!

Welk een vreemd idee de heer Van Rees heeft omtrent technische vraagstukken blijkt hieruit voldoende. Een optisch bedrog leidde hem ertoe te gelooven, dat de wetten der hydrodynamica op Java anders zijn dan bij ons.

De heer Van Rees, thans Gouverneur-Generaal geworden, gaat nu zijn ideaal verwezenlijken. De ingenieurs buiten Batavia worden *en masse* ontslagen; ook het personeel der architecten en opzichters wordt ingekrompen, en de inboorlingen of niet-deskundige ambtenaren moeten nu het toezicht bij de uitvoering der projecten houden, en dit alles in een land, waar men bij het maken van werken van eenigen omvang veel grooter bezwaren te overwinnen heeft dan bij ons, waar *banjirs* en aardbevingen gelukkig onbekend zijn.

Behoeft het betoog, dat het geld, dat nu wordt uitgespaard, later dubbel en dwars zal moeten besteed worden?

Men denke zich b.v. eens, hoe de toestand bij ons te lande zou worden, indien projecten, in Den Haag opgemaakt, door controleurs der belastingen of dergelijke ambtenaren moesten worden uitgevoerd.

Hierbij komt nog, dat in Indië een uitvoering nog heelwat anders is dan bij ons. Het systeem van aanneming komt slechts bij uitzondering voor, maar in de meeste gevallen moet men zelf zijn hout hakken, zijn kalk branden, zijn steenen bakken, kortom alle werkzaamheden verrichten, waarmede bij ons te lande zelfs een aannemer niet te maken heeft.

Behoeft het dus nog betoog dat de bezuinigingen, thans gemaakt, verkeerde zijn? X.

(A. et A.) MOED BEWONDERD?

Onaangenaam deed mij 't antwoord aan, dat de heer Freem zond naar aanleiding van mijne repliek op zijne tegen den heer Weissman uitgebrachte beschuldiging.

Wil de heer Freem, als wij, *eerlijke concurrentie* ook in de stad *mijner* inwoning, dan zijn wij, meen ik, elkander verschuldigd wederzijdsche waardeering.

De uitdrukking, door mij gebezigd, dat ik het waagde mede te dingen in de Harmonie-prijsvraag, moest dan ook door ZEd. niet uitgelegd worden in dien zin, dat ik mij zwak gevoelde de concurrentie het hoofd te bieden.

Wagen mocht ik het noemen, ten koste mijner vele werkzaamheden, aan deze prijsvraag deel te nemen, bekend als het is, hoezeer de beste vooruitzichten kunnen falen.

Voor 't geval de heer Freem 't wederom *waagt* te Groningen te concurreeren, hoop ik in hem eene partij aan te treffen even degelijk, als 't werk onder 't motto Pax intrantibus ingezonden.

Groningen. J. B. JAGER.

Nu het debat in zake de Groningsche prijsvraag duidelijk blijkt, niets dan een strijd van twee personen onderling te zijn, meent de Redactie hare kolommen daarvoor niet langer te mogen openstellen.

De Commissie van Redactie.

MIDDELEN TOT VERBETERING DER AFWATERING VAN DE RIVIER DE BOVENMAAS IN LIMBURG.

(*Vervolg en slot van bladz.* 13).

Zooals reeds vroeger gezegd is, werden deze middelen als de vruchten van een opzettelijk door de Regeering, op aandrang van het Gewestelijk Bestuur ingesteld onderzoek, kenbaar gemaakt. Bij de mededeeling daarvan gaf de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in overweging, de verschillende verbeteringsontwerpen ook vanwege de Provincie te doen onderzoeken, om na overleg met de belanghebbende gemeentebesturen te berichten, aan welk ontwerp de voorkeur gegeven wordt en op welke bijdragen in de kosten, zoo van de Provincie als van de betrokken gemeenten, mag gerekend worden.

Deze gemeenten zijn: Maastricht, Gronsveld, St.-Pieter, Heer, Ambij, Meersen, Borgharen en Itteren.

Het Gewestelijk Bestuur heeft aan de vorenbedoelde uitnoodiging van den Minister gevolg gegeven en in de eerste plaats het Provinciaal Waterstaatsbestuur uitgenoodigd, zijne beschouwingen betreffende de verschillende, door het Rijk aanbevolen, verbeteringswerken kenbaar te maken. Dit Bestuur zou de voorkeur geven aan de uitvoering van het sub 3 omschreven plan, echter met dien verstande, dat daaraan eene belangrijke uitbreiding wordt gegeven door:

a. aan de oppervlakte, die tegen overstrooming wordt beschermd, eene grootere uitgestrektheid te geven, en

b. het aanwenden van middelen, om de ingedijkte gronden, gedurende hooge waterstanden, van regen-, kwel- en beekwater te ontlasten.

Aan het sub *a* bedoelde bezwaar is tegemoet te komen door den rechter leidijk der Groene rivier door te trekken tot Borgharen, en van daar langs den Maasoever tot Itteren, vervolgens naar de uitmonding van het riviertje de Geul en langs dit riviertje stroomopwaarts teniet loopende bij de grens van het overstroomingsterrein, tijdens den hoogen waterstand van December 1880.

De sub *b* bedoelde middelen zouden bestaan in het graven van een afvoerkanaal, dat zijn aanvang zou nemen aan het zoogenaamde Langwater onder de gemeente Heer, om gedeeltelijk langs den voet van den rechter leidijk, gedeeltelijk in eene gerectificeerde richting de Kanjelbeek volgende, zich in de rivier de Geul te ontlasten.

De kosten der op deze wijze aan te leggen Groene rivier met ontworpen uitgebreide bedijkingen en van het afvoerkanaal zijn door den provincialen ingenieur globaal geraamd op *f* 680,000. In deze som is begrepen een bedrag van ruim *f* 330,000 voor onteigeningskosten, met dien verstande, dat er is gerekend op een wederverkoop der door de Groene rivier in te nemen gronden, met verlies aan waardevermindering, interest, enz. op 30%.

Ook de Provinciale Waterstaat is van oordeel, dat de verwezenlijking van dit plan bezwaarlijk zal verkregen worden, zonder het oprichten van een Waterschap, welks Bestuur zou belast zijn met het toezicht op de naleving der bepalingen van de gronden, behoorende tot de Groene rivier, benevens van de bedijkingen en waterleidingen.

De uitvoering van het werk zelf zou echter, wegens het veelomvattende, beter door het Rijk, in overleg met het op te richten Waterschap, kunnen geschieden, om eerst na geheele voltooiing in eigendom, beheer en onderhoud aan het Waterschap te worden overgedragen, tegen uitkeering aan den Staat, bij jaarlijksche annuiteiten, van de som, die, na aftrek der Rijks- en provinciale bijdragen in de kosten, redelijkerwijze van het Waterschap kan gevorderd worden.

Om verder te voldoen aan de uitnoodiging van den Minister, werden ook de beschouwingen der belanghebbende gemeentebesturen over het doeltreffende van de verschillende verbeterings-ontwerpen, en de eventueel te verleenen geldelijke bijdragen, ingewonnen. De antwoorden, die daarop ontvangen werden, zijn zeer uiteenloopend, maar ten aanzien van één punt zijn ze echter vrijwel gelijkluidend, namelijk, dat niet op geldelijke ondersteuning van de zijde der gemeenten kan gerekend worden. Alleen het Gemeentebestuur van Maastricht doet eene bepaalde toezegging.

Dit Bestuur verklaart de voorkeur te geven aan de sub 1 en 2 door het Rijk voorgestelde verruimingsplans van het rivierbed en der steenen boogbrug en zou, als bijdrage in de kosten, genegen zijn, een maximum bedrag van *f* 70,000 toe te kennen. Het Bestuur stelt deze som gelijk met een bijdrage van *f* 100,000, door de meerdere onderhoudskosten, die voor de nieuw te bouwen ijzeren brug zouden gevorderd worden en die natuurlijk voor rekening der gemeente Maastricht zouden komen.

Maastricht ziet in de uitvoering van voormeld plan, behalve verbetering van den waterafvoer, nog het voordeel, dat men daardoor zou verschoond blijven, te eeniger tijd op eigen kosten de verbreeding der bestaande brug te moeten ondernemen, een werk, dat globaal op *f* 35,000 geraamd is.

De stads-ingenieur van Maastricht geeft verder eenige beschouwingen ten beste, betreffende de aan te wenden verbeteringsmiddelen. Vooreerst wijst hij erop, dat bij de begrooting voor het bouwen eener nieuwe brug over de Maas te Maastricht niets werd uitgetrokken voor het leggen eener hulpbrug, dat in verband met dien brugbouw waarschijnlijk ook eene tijdelijke, beweegbare hulpbrug over het Luikerkanaal zal moeten gelegd worden en dat ook aan voortdurende gasverlichting der voorstad Wijk moet worden gedacht. Voor een en ander zou, volgens genoemden ingenieur, de begrooting van den Rijks-waterstaat, ad *f* 550,000, beduidend moeten worden verhoogd.

Tegen de uitvoering van een kanaal om Wijk (project sub 4 van E. Regout) heeft de stads-ingenieur overwegende bezwaren; het zou door zijne groote diepte in een gedeelte der voorstad het waterbezwaar veeleer vermeerderen dan opheffen. Verder zou dit kanaal, aan te leggen op de opgeheven vestinggronden en alzoo op terreinen, door de gemeente Maastricht tot uitbreiding der stad bestemd, moeten worden voorzien van kaaimuren en leuningen, en op een en ander werd bij het maken der begrooting niet gerekend, zoodat de geraamde kosten van *f* 1,500,000 belangrijk zouden worden overschreden.

Ten opzichte der Groene rivier maakt de stads-ingenieur de opmerking, dat zoowel door den Rijks-, als den Provincialen Waterstaat, bij de opgemaakte begrootingen voor genoemd werk, niet genoegzaam in het oog gehouden is, dat een groot gedeelte der in te nemen gronden nagenoeg waardeloos zal worden. Hij acht het door den Provincialen Waterstaat gestelde waarde-verlies voor deze gronden, ad 30%, te gering en zou dit tot 50% opgevoerd willen zien, zoodat de kosten, tengevolge daarvan, met een bedrag van ± *f* 150,000 zouden moeten worden opgevoerd.

Zooals reeds boven gezegd is, zijn de antwoorden, door de overige gemeenten gegeven, zeer uiteenloopend; overigens zijn ze niet zeer belangrijk, zoodat eene bijzondere vermelding hier niet op hare plaats wordt geacht.

Met al de voornoemde, globaal uitgewerkte en door teekeningen genoegzaam toegelichte ontwerpen in de hand, hebben Gedeputeerde Staten van Limburg het vraagstuk, *welke middelen tot verbetering der afwatering van de rivier de Boven-Maas in Limburg moeten worden aangewend*, in de laatste najaarszitting aan het oordeel der Provinciale Staten onderworpen.

Gedeputeerde Staten voornoemd gaven daarbij als hun gevoelen te kennen, dat het kostbare verbeteringswerk, vermeld sub 1 en 2, alleen dan zou kunnen worden aanbevolen, wanneer de uitvoering daarvan geheel op Staatskosten werd ondernomen. Aangezien dit echter niet de bedoeling der Regeering schijnt te zijn, maar de verbetering voor een zeer aanzienlijk deel ten koste der belanghebbenden zal moeten verkregen worden, is het zaak om, natuurlijk met inachtneming van het doeltreffende der werken, de voorkeur te geven aan de minst kostbare.

Van dat standpunt beschouwd kan, volgens het oordeel van Gedeputeerde Staten, de keuze niet moeilijk vallen, want de afleiding door de Groene rivier zal, ingericht naar de voorstellen van den Provincialen Waterstaat, de eischen der belanghebbenden, zoo niet in hoogere, dan toch zeker in gelijke mate bevredigen, als de verruiming van het rivierbed, met daarbijbehoorende kostbare nieuwe brug, terwijl de kosten van eerstbedoelde werken nagenoeg slechts de helft van de laatste zullen bedragen.

Op grond hiervan stelden Gedeputeerde Staten voor, het aanleggen der door den Provincialen Waterstaat bedoelde Groene rivier, met bijbehoorende werken, bij de Regeering aan te bevelen.

Wat het geven eener geldelijke bijdrage van de zijde der Provincie betreft, hiertoe vermeenden Gedeputeerde Staten niet te mogen medewerken: eensdeels ter wille van het antecedent, dat daardoor zou worden gesteld, en anderdeels om de omstandigheid, dat het hier slechts eene verbetering van een bepaald riviervak geldt, waardoor slechts locale belangen zouden bevredigd worden en zulks misschien nog ten koste van lageraf gelegen oeverlanden, die wellicht, juist tengevolge dier verbetering, meer of spoediger dan vroeger, aan overstroomingen zouden worden prijsgegeven.

Aldus voorgelicht, namen de Provinciale Staten het hier bedoelde vraagstuk in behandeling, met het gevolg, dat het door de Commissie van Voorzitters en Rapporteurs uitgebracht verslag strekte tot benoeming eener *bijzondere Commissie*, wier taak het zou zijn, de middelen op te sporen en aan te wijzen, die noodig zijn tot verbetering van de Maas, *niet alleen in het zuiden der Provincie, maar over hare geheele uitgestrektheid.*

Dit denkbeeld vond bij de openbare beraadslagingen bestrijding en een voorstel, om bij de Regeering stappen te doen, hare rzijds die middelen op te sporen en aan te wijzen, werd aangenomen.

Het is te hopen, dat de Regeering aan dien wensch gehoor zal geven, maar intusschen kan men zich niet gelukkig achten met de wending, die de zaak genomen heeft. Immers de verbetering, waarvan hier sprake is, heeft reeds eene beduidende beteekenis en strekt zich, volgens het ontwerp van den Provincialen Waterstaat, over eene oppervlakte van bijna 1400 hektare uit (overstrooming van December 1880). Het geldt hier de verbetering van het riviervak van Eisden tot aan de uitmonding der rivier de Geul, beneden Itteren, en zij is *niet* van zoodanigen localen aard, als hierboven door Gedeputeerde Staten wordt voorgesteld. Buitendien zou zij in elk geval een belangrijk onderdeel vormen van het geheele verbeteringswerk, waartoe, volgens besluit der Provinciale Staten, thans bij de Regeering stappen zullen gedaan worden.

Van dat standpunt beschouwd, behoeft eene geldelijke bijdrage door de Provincie niet geweigerd te worden en de Regeering zal misschien in het belang der zaak handelen, hierop de aandacht van het Gewestelijk Bestuur te vestigen; kon zij dan tevens goedvinden het onderzoek naar verdere verbeteringsmiddelen voort te zetten, dan zou er vooruitzicht zijn, dat een begin worde gemaakt met de verbetering der afwatering van de rivier de Maas in Limburg, waarnaar zoo verlangend wordt uitgezien.

JAMES B. EADS.

Hoewel *De Opmerker* niet lang geleden reeds eenige bijzonderheden omtrent den scheepsspoorweg te Tehuantepec en zijn ontwerper James B. Eads bracht, ge-

looven wij, dat ook het navolgende met belangstelling zal gelezen worden (1).

Evenals zoovele groote Amerikanen, is Eads een „self-made man". Hij werd geboren op 23 Mei 1820 in het dorp Lawrenceburgh in Indiana. Dertien jaren later verhuisde hij met zijne familie naar St.-Louis, en reeds spoedig moest hij trachten in zijn onderhoud te voorzien. Zijn opvoeding was zeer verwaarloosd, en het viel hem niet gemakkelijk den kost te verdienen. Hij slaagde er echter in, en gebruikte zijn vrijen tijd om te studeeren. Reeds toen werd zijn aandacht getrokken door de Mississippi, de groote rivier, die hem naderhand eer en voordeel zou aanbrengen.

Toen hij achttien jaar oud was, kwam hij op een Mississippi-stoomboot als klerk in dienst en de jaren, die hij doorbracht met den grooten stroom op- en af te varen, stelden hem instaat een volledige kennis te verkrijgen van de stroomingen, zandbanken en vaarwaters.

Hij deed daarenboven verschillende uitvindingen, en weldra kreeg hij een zoo gunstige reputatie, dat hem verschillende ingenieurs-werkzaamheden werden opgedragen. Eads liet toen zijn betrekking aan boord van de stoomboot varen en vestigde zich te St.-Louis als ingenieur.

Toen de burgeroorlog uitbrak, was Eads reeds tamelijk welgesteld. Zijn kunde en volharding werden te Washington zeer gewaardeerd, want hij had zich vooral naam gemaakt door talrijke ontwerpen tot verbetering van de Mississippi.

In Juli 1861 werd aan Eads het bouwen van gepantserde kanonneerbooten voor den dienst op de Mississippi opgedragen, en hij slaagde erin deze zeven schepen in vijf-en-zestig dagen te voltooien. De betaling van deze vaartuigen bleef echter uit, zoodat Eads slechts door de hulp van eenige bemiddelde Amerikaansche patriotten voor ondergang gered werd.

Toen de burgeroorlog geëindigd was, vatte Eads een grootsch ontwerp op, namelijk het overbruggen van de Mississippi, dat vooral met het oog op het toenemend spoorwegverkeer dringend wenschelijk bleek te zijn. In 1864 werd een maatschappij opgericht om het werk te ondernemen, en op 20 Augustus 1867 werd er een aanvang mede gemaakt.

Eads had hier met veel tegenwerking te kampen, doch hij liet zich niet ontmoedigen. Het werk had afmetingen, als tot dusverre nog niet voorgekomen waren, en ook de moeilijkheden, die men bij de uitvoering ondervond, zouden wel geschikt geweest zijn om iemand met minder volharding dan Eads af te schrikken.

Toch kwam de brug totstand, en om onzen lezers eenig denkbeeld van de grootsche schepping te geven, laten wij hier eenige afmetingen en hoeveelheden volgen.

De brug bestaat uit 3 bogen, ieder van een spanwijdte van 150 M. De pijlers hebben een hoogte, afwisselende van 50 tot 60 M. Er werden gebruikt: 2,150,000 K.G. staal, 2,840,000 K.G. smeedijzer en 80,000 M³. metselwerk. De kosten bedroegen ongeveer 13 millioen gulden. Bij het openen van de brug in Juli 1874, werden de verdiensten van Eads op schitterende wijs beloond.

Het volgende groote werk, waaraan Eads zijn krachten wijdde, was het verbeteren van de monden der Mississippi, die met hare zijtakken 100,000 Engelsche mijlen lang is, ongeveer een milliard bunders zeer vruchtbaar land doorsnijdt, en het water ontvangt van vele andere groote rivieren, als de Missonie, de Ohio, de Arkansas en de Roode Rivier. De Mississippi voert jaarlijks ongeveer 750 milliard kubieke meter vaste stoffen af, die aan hare monding bezinken en waardoor vele zandbanken ontstaan, die de scheepvaart zeer bemoeilijken. Reeds sedert 1726 deed men talrijke, doch vruchtelooze pogingen om het vaarwater in de mondingen van de rivier te verbeteren, doch het was aan Eads voorbehouden, dit werk totstand te brengen.

Zijn plan omvatte het maken en op-diepte-houden van een kanaal, waarin steeds 8.40 M. water zou staan. Hij bood aan het Gouvernement der Vereenigde-Staten aan, dit kanaal te maken op eigen risico, en wenschte geen betaling te ontvangen, alvorens een diepte van 6 M. bereikt zou zijn, maar, wanneer 6.60 M. diepte kon worden aangetoond, zou hij *f* 2,500,000 ontvangen en telkens dezelfde som bij iedere 60 c.M. grootere diepte, totdat 8.40 M. bereikt zou zijn.

Eads had echter opnieuw met hardnekkige oppositie te kampen, en met veel moeite kreeg hij slechts gedaan, dat zijn ontwerp op aanzienlijk kleiner schaal werd uitgevoerd. Zijn plan was, ter wederzijde van het vaarwater leidammen aan te leggen, en daardoor den stroom te versterken, waardoor het water zelf het kanaal steeds dieper zou maken. Elke leidam kreeg 2 Engelsche mijlen lengte, en bestond uit zinkstukken en rijswerk. Wij kunnen hier niet stilstaan bij al de moeilijkheden, die te overwinnen waren; genoeg zij het, dat in Juli een kanaal ter diepte van 7.50 M. en ter breedte van 500 M. gereed was, en dat daardoor de uitvoerhandel van New-Orleans zoozeer is toegenomen, dat hij thans, na dien van New-York, de grootste is.

Wij komen nu tot de beschouwing van het reuzenwerk, dat Eads thans wenscht te ondernemen. Het denkbeeld om den handel van het westen naar het oosten te leiden over de landengte van Tehuantepec is niet nieuw, want reeds Ferdinand Cortez heeft het geopperd. De wijze, waarop Eads zijn scheepsspoorweg denkt te bouwen, werd reeds in *De Opmerker* uitvoerig besproken, en wij behoeven daarbij dus niet stil te staan.

Wij vertrouwen echter, dat de hierboven medegedeelde bijzonderheden door velen met belangstelling vernomen zullen worden, en dat menigeen met bewondering de levensgeschiedenis van een der merkwaardigste mannen onzer, aan groote technici zoo rijke, negentiende eeuw zal gelezen hebben.

(1) Zie *De Opmerker*, 1884, blads. 431 en 459.

DE BEURSPRIJSVRAAG.

De 180 projecten, die nog niet aan hun vervaardigers teruggezonden werden, zijn thans in de Militiezaal op het Singel bij de Munt, te Amsterdam, geëxposeerd.

Aan de rangschikking schijnt ditmaal meer zorg besteed te zijn, althans men ziet nu niet als vroeger in het Rijks-museum *Mänsedreck und Coriander* door elkaar gemengd. De zaal, die door een groot bovenlicht verlicht wordt, leent zich bij uitstek tot het tentoonstellen van bouwkundige teekeningen. De stellingen staan thans 1.50 M. uit elkander, zoodat de circulatie beter gaan zal dan de vorige keer. Naar wij vernemen moet men echter weder, om tot het heiligdom te worden toegelaten, een kaart op het Raadhuis halen. Wordt hierdoor den bezoekers niet een onnoodigen last berokkend? Het bezoek toch van deze tweede tentoonstelling zal wel niet zoo groot zijn, dat men beperkende maatregelen behoeft te nemen.

Wij bevelen onzen lezers aan, deze belangwekkende tentoonstelling nogmaals in oogenschouw te nemen.

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die de vorige maal slechts een kort verslag van de Tentoonstelling gaf, hoopt ditmaal haar schade in te halen. Door het Bestuur zal een uitvoerige beoordeeling worden gegeven, waartoe het verzocht heeft, op 16 en 17 dezer, nog vóór het publiek, te worden toegelaten, om de noodige gegevens te kunnen verzamelen.

Het doet ons genoegen, te kunnen mededeelen, dat deze tentoonstelling voornamelijk te danken is aan de ijverige bemoeiingen van het eerelid van het Genootschap A. et A., den heer I. Gosschalk, lid van den Gemeenteraad van Amsterdam. Genoemde heer heeft daardoor alle beoefenaars der bouwkunst zeer aan zich verplicht.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van Vrijdag 16 Januari 1885.

Met het uiten van de beste wenschen voor den bloei dezer Afdeeling en het welzijn harer leden, opent de Voorzitter de eerste bijeenkomst in dit nieuwe jaar, waarna de notulen worden goedgekeurd.

Ingekomen was een schrijven van het Bestuur der Maatschappij met de mededeeling, dat de bekroonde antwoorden op de prijsvragen, in 1883 uitgeschreven, gedurende eenige dagen in de maand Februari alhier ter bezichtiging zullen worden gesteld; voorts het bericht omtrent de op de Meivergadering te behandelen vragen, eenige exemplaren van de artikelen, bij het uitschrijven van prijsvragen in acht te nemen, en eene dringende aanbeveling tot uitnoodiging van industrieelen om deel te nemen aan de permanente tentoonstelling.

Omtrent de vragen, op de Meivergadering te behandelen, wordt besloten, dat de afgevaardigden van die vergadering, met den heer Baron in eene volgende bijeenkomst, waar deze zaak nader behandeld zal worden, daarover preadvies zullen uitbrengen.

Van de Afdeeling Rotterdam was nog het verzoek ingekomen om het voorstel dier Afdeeling, tot opheffing der bezwaren, aan art. 52 verbonden, te willen ondersteunen.

Na eenige discussie over deze zaak, welke vroeger reeds bij deze Afdeeling uitvoerig was behandeld, wordt thans op voorstel van het lid Rooseboom besloten, aan de Afdeeling Rotterdam te berichten, dat naar aanleiding van hetgeen op eene vroegere Algemeene Vergadering is voorgevallen, het voorstel dier Afdeeling voorloopig niet kan worden ondersteund.

Hierna begint de heer J. E. G. Noordendorp zijne bespreking over den Renaissance-stijl.

Moeten wij, zegt spreker, aan Renaissance — wedergeboorte — de volle en grootsche beteekenis van dit woord hechten, als wij aan Renaissance-stijl denken? het antwoord moet bevestigend luiden, wanneer wij dien stijl beschouwen als de wederopstanding der werken van de klassieken. Door het bestudeeren toch van hunne werken vormde zich in 't begin der 15e eeuw eene nieuwe richting in de Bouwkunst, die haren oorsprong vond in Italië, zich in den loop van datzelfde tijdperk ontwikkelde en in 't begin der 16e eeuw tot grooten bloei kwam.

De spitsboog had in Italië nooit goed wortel geschoten en verschillende oorzaken werden daarvoor genoemd; ook de talrijke monumenten van de oude Romeinen daartelande hebben een sterken invloed op de ontwikkeling van den Renaissancestijl, met Italië als hakermat, gehad.

Uitvoerig werd de strijd geschetst, dien de bouwmeesters van dien tijd moesten voeren om zich van de Romantiek los te maken, en de strenge regelen van Vitruvius te volgen. De Certosa bij Pavia, in 't jaar 1473 door Ambrosio Borgogno gebouwd, was een dier eerste werken en uit dit gebouw spreekt ten duidelijkste de bewering, dat bij den kunstenaar nog eene zekere neiging heerschte om de klassieke vormen in meer of mindere mate aan de bestaande stijlvormen te verbinden.

Vervolgens ging spreker over tot de beschouwing der beide eerste typen, die van de Florentijnsche en de Venetiaansche Renaissance; de somberheid en het kazerne-achtige van de eerstgenoemde werd aangetoond bij de bespreking der gevels van de paleizen der Pitti's, Strozzi's en Riccardi's; de massieve bouw en het in verband werken der gehouwen bossages werd aangetoond en daarbij de bemerking gemaakt, dat die bouwwijze inheemsch is gebleven.

De Venetiaansche Renaissance-type dateert na 1521 en de uitvinding der boekdrukkunst is daarop van grooten invloed geweest, doordat de werken van Vitruvius, in de Italiaansche taal overgezet, weer als autoriteit begonnen te gelden. Deze type getuigt van een geheel nieuwen geest en omvat meer stijlvormen dan de Florentijnsche paleizen.

De werken van Piëtro en Martino Lombardo, van Jacopi Tatti, Palladio, Scamozzi en anderen werden uitvoerig toegelicht en besproken; de langzame ontwikkeling van dien stijl, door telkens nieuwe en frissche denkbeelden kwam daardoor uit, evenals de meer strengere opvatting van Palladio. Daarna voerde spreker zijne toehoorders naar Rome en deed hen de werken van Bramante, Peruzzi, Sangallo, Vignola en *last not least* van Michel Angelo Buonarotti bewonderen.

Door deze meesters werd den loop en het karakter, voor de latere tijden en voor alle landen, van dien stijl bepaald, een stijl, zegt spreker, die zich zoowel in zijne correctheid als zijne ontaarding over de geheele beschaafde wereld heeft verspreid. Ook de ontwikkeling van het decoratieve element werd uitvoerig besproken en aangetoond hoe bouwkunst, beeldhouw- en schilderkunst, in harmonischen zin samenwerkend, in dezen stijl iets voortreffelijks kunnen voortbrengen, getuige de St. Pieter te Rome en de Lozzi van Raphael Santi.

Daarna werd de ontwikkeling van dien stijl in Frankrijk behandeld en uitvoerig gesproken over den strijd, dien de bouwmeesters tegen den heerschenden flanboyantstijl te voeren hadden.

Hoofdzakelijk deden de eerste Renaissance-vormen zich op bij de kasteelen van den Franschen adel aan den oever van de Loire. De strijd was vooral hevig onder Lodewijk XII, maar ten tijde van Frans I werden vorderingen gemaakt. Sedert Philibert de Lorme in 1552 het kasteel Anet voltooide, werd de Gothiek bijna geheel opgegeven. De reine, zuivere type van Italië werd echter in Franschen vorm gegoten; Jean Bullart werd herdacht in zijn bouw der Tuilerien, evenals de beeldhouwers Goujon en Paul Ponce, die om hunne werken beroemd zijn.

De Fransche ornementiek in de Appollogalerij van het Louvre en de architecten Ducerceau en Jean Lepantre werden mede besproken.

Met een enkel woord werd de vervaltijd aangehaald om des te beter te doen uitkomen, hoe Percier en Fontaine in 1792, door hun krachtig optreden bij den bouw van de kerk de la Madeleine, de Beurs en de Arc de Triomphe, met dien vervaltijd braken.

Ook de ontwikkeling in Duitschland werd kortelijk nagegaan, om eenigszins langer bij ons land stil te staan.

Aan de hand van Georg Galland schetste spreker de antieke snijwerken, waarin de eerste Renaissance typen voorkomen. Vincent Lukas en Pieter Dirks werden genoemd en de buitengewone hoogte, waarop de Friesche *antieksnijders* het hadden gebracht, gereleveerd.

De vroegere Renaissance-stijl in ons land, te aanschouwen in het huis van Maarten van Rossum, 't Raadhuis te Nijmegen, 't groote Weeshuis voor meisjes in Amsterdam, werd beschreven en het Stadhuis te 's Gravenhage als het toppunt van de architectuur dier dagen genoemd.

De invloed van het Spaansche juk, door vermenging met Gothische vormen, is in 't gebouw der Kanselarij van Leeuwarden op te merken, evenals bij de Stadswaag te Deventer en het Stadhuis te Franeker, op de mengeling van laat-Gothiek met de moderne denkbeelden kan gewezen worden.

De oorspronkelijke wijze van gevelversiering, door mengeling van berg- en baksteen, werd in hare ontwikkeling nagegaan en de stadhuisgevel van 's-Hage, evenals die van de Waag te Alkmaar, werden daarbij genoemd.

Ook het optreden der Hollandsche schilderschool had invloed op de ontwikkeling van de Renaissance in ons land, die haar schoonste zegepraal vond in den bouw van 't Raadhuis te Leiden en de Vleeschhal te Haarlem.

Met Galland zegt spreker, dat, hetgeen de schilderkunst in den loop der zeventiende eeuw tot volkomenheid bracht, op architectonisch gebied van de laatstgenoemde bouwwerken, mag in 't bijzonder van de Vleeschhal te Haarlem, gezegd worden.

Ten slotte gaf spreker een kort overzicht over 't geheel om te eindigen met de woorden »dat het wezen van den Renaissance-stijl, opgevat in den geest der Italiaansche kunstenaars, ligt in de idealiseering van het menschelijk reine"

Deze interessante bespreking werd toegelicht door verschillende werken, waaronder eenige afleveringen van »Verzameling der overblijfsels onzer Nationale kunst" van Colinck en Loran, *Denkmaler der Architectur*, van Seroux d' Agricourt, *Choix des plus célèbres maisons de plaisance de Rome* van Fontaine en voornamelijk het oorspronkelijke werk van Palladio en tal van keurige photographieën de aandacht trokken.

Een woord van dank, door den Vice-voorzitter tot den heer Noordendorp gericht, voor zijne uitvoerige en boeiende bespreking, was wel verdiend en vond luiden bijval.

Nu werd ter tafel gebracht de eerste aflevering van het nieuwe werk *De Bouwmeester*, dat reeds bij vele leden, die daarop hadden ingeteekend, bekend was, en door de anderen met belangstelling werd bezichtigd; uit dit werk blijkt duidelijk, dat onze bouwkunst begint te herleven; hulde wordt gebracht aan de mannen, die de uitgave van deze veelbelovende uitgave hebben voorbereid.

Daarna wordt deze gezellige en druk bezochte vergadering door den Voorzitter gesloten.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van 16 Januari 1885.

In deze buitengewone vergadering wordt het voorstel van de heeren C. M. Droogleever Fortuyn en J. C. van Wijk behandeld, luidende:

»de Vereeniging los te maken van de »Maatschappij tot Bevordering der Bouw»kunst door aan genoemde Maatschappij »kennis te geven, dat de Vereeniging geen »gebruik meer wenscht te maken van de »bevoegdheid, zich Afdeeling der Maat»schappij te noemen."

Na uitvoerige discussie, hield de Voorzitter vol, dat het voorstel onwettig is, maar dat hij het niettemin in stemming zal brengen om uit de bestaande onzekerheid te geraken, die noodlottig is voor de Afdeeling en den tijd voor nuttige zaken in beslag neemt. Het voorstel Droogleever Fortuyn—Van Wijk wordt daarop met 15 tegen 13 stemmen verworpen.

Wij komen op deze vergadering, waarvan het verslag ons bij het afdrukken der courant in handen kwam, in een volgend nommer terug en stippen daarbij alsnog aan, dat de heer Van Wijk zijn ontslag als bestuurslid genomen heeft.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De behartiging der belangen van de Nederlandsche kunstenaars ter tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen is bij koninklijk besluit van 13 Januari opgedragen aan twee commissiën, waarvan de eene in Nederland, de andere in België en beiden onder leiding van een Commissaris-generaal. Aan de Commissie in Nederland wordt toevertrouwd de keuring der in te zenden kunstwerken, volgens de bedoeling van het algemeen reglement voor die tentoonstelling, en aan de Commissie in België alles, wat betreft het in-ontvangst-nemen van voormelde kunstwerken, de plaatsing op de tentoonstelling, het noodige arrangement, en zoo noodig decoratief der Nederlandsche afdeeling; een en ander volgens de door den Minister van Binnenlandsche Zaken daaromtrent te geven voorschriften.

Bij dit besluit zijn benoemd:

a. tot Commissaris-generaal, voorzitter van beide commissiën Mr. C. J. E. graaf van Bylandt, lid van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, te 's-Gravenhage;

b. tot leden der Commissie in België de heeren: E. J. Boks, te Antwerpen; J. H. L. De Haas, te Brussel; J. Th. Kruseman, te Brussel; W. Roelofs te Brussel;

c. tot leden der Commissie in Nederland de heeren: Aug. Allebé, te Amsterdam; J. J. van de Sande Bakhuyzen, te 's-Gravenhage; C. Cunaeus, te Amsterdam; L. H. Eberson, te Arnhem; Bart van Hove, te Nieuwer-amstel; Josef Israëls, te 's-Gravenhage; J. H. Maris, te 's-Gravenhage; J. H. Maschhaupt, te Amsterdam; Ch. Rochussen, te Rotterdam; C. Ed. Taurel, te Amsterdam; H. A. van Trigt, te Amsterdam; J. H. Weissenbruch, te 's-Gravenhage.

— Door den Minister van Waterstaat is op het verzoek van Jhr. Hora Siccama, om de concessie voor den aanleg van een haven te Scheveningen, volgens een door hem daarbij overgelegd gewijzigd plan, het volgende geantwoord:

»Gezien het rapport van den inspecteur van den Waterstaat in de 2de inspectie;

»Overwegende, dat tegen het thans aangeboden ontwerp der haven uit een technisch oogpunt geen overwegende bezwaren bestaan;

»dat intusschen uit de financieele toelichting, door den adressant overgelegd, niet met juistheid is te beoordeelen, of de noodige middelen voorhanden zijn om de werken te voltooien en, voltooid zijnde, behoorlijk te onderhouden en te exploiteeren;

»dat de aanleg van een haven te Scheveningen in de eerste plaats en hoofdzakelijk is een belang van de gemeente 's-Gravenhage,

»geeft aan adressant te kennen, dat hem onder nader te bepalen voorwaarden, concessie zal worden verleend voor den aanleg eener haven te Scheveningen, op den grondslag van het door hem aangeboden ontwerp, mits de gemeente 's-Gravenhage zich verbinde, om in geval van niet-voltooiing of onvoldoend onderhoud der haven en daartoe behoorende werken door den adressant of zijn rechtverkrijgenden, de concessie over te nemen en de werken voor rekening der gemeente zoo noodig te voltooien, te onderhouden en te exploiteeren."

— De Minister van Waterstaat enz. heeft aan de Hoofdbesturen der *Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid* en der *Vereeniging ter Bevordering van Fabrieks- en Handwerks-Nijverheid* geantwoord, dat de organisatie der Ned. Afdeeling op de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen onder leiding en steun der Regeering zal plaats hebben en dat het den Commissaris-Generaal van de Nederlandsche Regeering bij die Tentoonstelling voorzeker niet zal ontbreken aan de hulp, die de Regeering bij machte is te geven. Voorts, dat de Regeering zich niet zal onttrekken aan de aanwijzing der Jury-leden, als haar daartoe de gelegenheid wordt aangeboden.

LEEUWARDEN. Het maken, leveren en stellen van een gegoten-ijzeren gashouder met plaatijzeren kuip enz. ten dienste der gemeentelijke gasfabriek, is niet aan den laagsten inschrijver (een buitenlandsche firma), maar aan de firma L. J. Enthoven en Co., te 's-Gravenhage, gegund.

BERICHT.

Afzonderlijke nommers van het weekblad zijn, voor zoover de voorraad strekt, bij de Administratie van *De Opmerker*, te Arnhem, en den Boekhandelaar Joh. G. Stemler Czn., te Amsterdam tegen contante betaling te bekomen ad 15 cent per nommer en 25 cent per plaat.

Van het nommer 48 met drie platen, waarop de platte-gronden der bekroonde antwoorden op de Heursprijsvraag, zijn nog enkele nummers voorhanden en ad 50 cent te verkrijgen. Exemplaren van den volledigen jaargang 1884 zijn ad vijf gulden te bekomen.

ADVERTENTIEN.

Als Directeur gevraagd,

IEMAND, met het Fabriekswezen bekend, op Aandeel in de Winst, wordende ƒ 3000 gegarandeerd. Men adresseere zich aan „Het Bureau van De Opmerker", motto DIRECTEUR, met opgaaf van Ouderdom, vroegere en tegenwoordige Betrekking.

BAAS. Gasfabriek Utrecht.

Aan de Stedelijke Gasfabriek te *Utrecht* wordt gevraagd een allerlaatst bekwame **BAAS,** volkomen bekend met het **Smidsvak** en met **Machineriën,** op eene behoorlijke nader overeen te komen bezoldiging, en met het genot van vrije woning, vuur en licht.

Zich in persoon of met *francs* brieven aan te melden bij den Directeur der fabriek.

Eeuwfeest van het Genootschap „MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX"

Algemeene Vergadering

van Oud-Leerlingen op **Woensdag den 21 Januari e. k.,** des avonds te 8 uur, in het Nutsgebouw te *Leiden*.

Onderwerp: het feestprogramma. *De Secretaris*, W. C. MULDER.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 4 Februarij 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het bouwen van eene School met Woning aan de Oranjeboomstraat op Pijenoord.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Stedelijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor ƒ 1,— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Vrijdag den 30 Januarij* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 4 Februarij 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het maken van een Strekdam lange den linker Maasoever, beweesten de Spoorweghaven.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Stedelijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* 73, tegen betaling van ƒ 0,75.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 29 Januarij 1885, des voormiddags ten 11 ure, op het terrein in de nabijheid van het Stations-emplacement.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 389 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. ᵀᴴ. VAN AMMERS, *'s Bosch*.

Oproeping van Jongelingen.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot Opleiding van Jongelingen voor het **Kader der Genietroepen** in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staats-Courant* van 9 Januari 1885, waarvan afdrukken *kosteloos* zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

Levering van Steen.

HET DIJKSBESTUUR van het Waterschap *HET NIEUW-RILDT*, zal **aanbesteden:**

De levering van 5,500,000 Klinkertsteen, (Straatklinkert Waalvorm, Friesche Klinkertmop en Groot formaat Waalsteen), franco op den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het Strandhuis van het Waterschap onder *St. Jacobiparochie*, *vóór* of op den 2 Februari 1885.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-architect J. WINTERS Jz. te *St. Annaparochie*.

Afdrukken van het bestek, à 25 ct., zijn verkrijgbaar bij den Secr.-Ontvanger.

Strandhuis onder *St. Jacobiparochie*, den 12 Januari 1885.

Het Dijksbestuur voornoemd,
H. J. BOETZER, *Dijkgraaf*.
J. DE JONG, *Secr.-Ontvanger*.

AANBESTEDING.

Maatschappij „*Noordwijk*"

TOT

Exploitatie van Duingronden.

Door de DIRECTIE der Maatschappij »*NOORDWIJK*" zal op **Maandag 26 Januari 1885**, des voormiddags ten 11 ure, in het Hotel *HOF VAN HOLLAND* te *Noordwijkbinnen* worden **aanbesteed:**

Het Gereedmaken van de Aardebaan, het leggen van Sporen en Wissels, het maken eener Vaste Brug over Rijnlands Uitwateringskanaal, het verbouwen van eenige Bruggen, het bouwen eener Locomotief- en Rijtuigremise, met alle daarmede in verband staande werken, een en ander voor de tramlijn van Rijnsburg naar Noordwijk a Zee.

De bestekken en teekeningen liggen van af Maandag 12 Januari e. k. ter inzage in bovengenoemd Hotel, en zijn de bestekken ad ƒ 1.50 per stuk en de teekeningen ad ƒ 3,50 per stel, van af dien datum verkrijgbaar bij de Boekdrukkers M. WITT & ZONEN te *Rotterdam*.

Aanwijzing op Maandag 19 Januari e. k. des voormiddags 9½ uur, aanvangende te *Rijnsburg*, door den Ingenieur J. L. VAN WANING, Verlengde Binnenweg te *Rotterdam*, bij wien inmiddels, desverlangd, nadere inlichtingen te bekomen zijn.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist).

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achteroutsteide t/h. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

PARKETVLOEREN,

TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:

DE LINT & Cº.,

Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Brainsteen,

Faconval- porphier- en bazaltkeien.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 26 Januari 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden:**

„Het maken van gebouwen en afsluitingen voor de Veemarkt in de Stads-Rietlanden."

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van ƒ 5.50 (met acht teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven op het terrein aan de Directie-keet, staande bij het Exercitie-terrein in de Stads-Rietlanden, des achtende te 11 uur, gedurende de week welke der Aanbesteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 10 Januari 1885.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & Cº.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,

WEEGWERKTUIGEN.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rook-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichtdoende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en VUURKLEI enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren**, **Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

LOUIS GOFFIN & Cie.

Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz. **Monsters op aanvrage verkrijgbaar.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans**, **Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de matste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Industrieel Receptenboek

bevattende **560 VOORSCHRIFTEN** tot het vervaardigen, samenstellen en onderzoeken van **Materialen** voor Fabrieken, Ambachten en Bedrijven.

PRIJS *f* 2,90.

Een gemakkelijk Handboek voor ieder die een Vak uitoefent. Bij MOUTON & Co. te *'S-HAGE* en verder in alle Boekwinkels verkrijgbaar.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groensappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN, *Houthandel en Stoomtimmerfabriek* te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van Houten Gebouwen.

Albums van Timmerwerkes met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribt of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. Gouden Medaille Amsterdam 1883. Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston. Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Door P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is uitgegeven de **eerste** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.

ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS VAN

Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, tenevens Antwoorden op Prijsvragen.

BIJEENGEBRACHT DOOR

het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT JGz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringekunst bestaat of daargesteld wordt, tot stand te brengen.

Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elke van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.

Prijs per jaargang bij inteekening *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is verschenen de **achtste** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek DER

Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT,

Leeraar aan de Burgerwoudschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à *f* 1.20.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 4. ZATERDAG 24 JANUARI 1885.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.

Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.

Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.

Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*

en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of *acht gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.

ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.

AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de heer A. van de Poll als gewoon lid is aangenomen;

2°. dat als buitenleden zijn toegetreden de heeren G. van 't Ende en J. Haarhendriks te Zwolle, Alex. S. Meijer te 's-Hage, F. H. Ravenek te Pijnakker, C. H. Lommen te Roermond, H. A. Zondag te Zuidhoorn, Ludwig Schönhut te Haarlem en M. W. Smijtink te Amersfoort;

3°. dat als gewone leden zijn voorgesteld: de heer A. van Vliet, door de heeren G. van Arkel en J. A. van der Sluijs Veer, en de heer W. Oldewelt, door de heeren H. W. A. Croizet van Uchelen en G. A. Zeeman;

4°. dat de aandeelen N°. 13, 15, 25, 30 en 39 van de rentelooze leening ten behoeve der Bibliotheek zijn uitgeloot, en dat de Penningmeester tegen quitantie tot de terugbetaling zal overgaan.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

29e algemeene, tevens 836e gewone vergadering, gehouden 21 Januari 1885.

De waarnemende Voorzitter opent de vergadering met een sierlijke rede, waarin hij de lotgevallen des Genootschaps in korte trekken herdenkt; hij wijst op het vele goede, dat te waardeeren viel. Het ledental toch heeft een aanzienlijke vermeerdering aan te wijzen, terwijl met lust en ijver gewerkt werd. Spreker eindigt zijn toespraak met een woord van dank aan de leden voor hun toewijding en spreekt den wensch uit, dat Architectura et Amicitia steeds in bloei moge toenemen.

De notulen worden nu gelezen en goedgekeurd, en nadat de heer A. van de Poll als gewoon lid bij ballotage is aangenomen, krijgt de waarnemende Secretaris het woord tot het uitbrengen van zijn verslag, waaraan wij het volgende ontleenen:

Spreker betreurt het, dat de ijverige 1e-Secretaris door ongesteldheid reeds sinds eenige weken aan het ziekbed is gekluisterd, waardoor het hem niet mogelijk was, dit verslag persoonlijk samen te stellen, maar hij zijn taak aan den 2e-Secretaris moest overdragen, die thans aller welwillendheid inroept.

In het getal buitengewone eereleden kwam geen verandering, terwijl ook het aantal eereleden stationnair bleef. Het aantal donateurs vermeerderde tot 12.

Het Bestuur bleef samengesteld als volgt:

J. H. LELIMAN, *Eerevoorzitter*,
JAN SPRINGER, *Voorzitter*,
C. B. POSTHUMUS MEYJES, *Vice-Voorzitter*,
TH. G. STRENGERS, *1e-Secretaris*,
J. H. T. LÖNING, *2e* „
E. DAMEN, *Penningmeester*,
ED. CUYPERS, *Bibliothecaris* en *Archivaris*.

Spreker brengt tevens hulde aan de nagedachtenis van den in Februari overleden oud-bibliothecaris W. Wilkens, die tal van jaren met veel toewijding het Genootschap gediend heeft.

De redactie voor de tijdschriften bleef samengesteld als volgt, uit de heeren:

JAN SPRINGER, *Voorzitter*,
C. B. POSTHUMUS MEYJES, *Vice-Voorzitter*,
A. W. WEISSMAN,

als permanent bureau terzijde gestaan door de heeren:

J. H. T. LÖNING, *Secretaris*,
E. DAMEN, *Penningmeester*,
A. SALM GBZ.,
E. CUYPERS,
TH. G. STRENGERS.

Tot correspondeerende leden werden benoemd de heeren:

W. H. Denier van der Gon, voor Nijmegen en omstreken;
J. P. E. Hoeufft, voor Den Haag en omstreken;
H. Reijgers, voor Purmerend en omstreken.

De vroeger reeds benoemde correspondeerende leden zijn de heeren:

A. R. Freem, voor Arnhem,
Joan Nieuwenhuis, voor Groningen,
A. W. G. van Otterloo, voor Assen,
A. H. D. Rups, voor Edam.

Het getal gewone leden, dat verleden jaar 117 bedroeg, is thans tot 129 geklommen.

Het getal buitenleden, dat verleden jaar 99 bedroeg, is thans tot 157 gestegen; terwijl het aantal kunstlievende leden tot 12 klom.

POLYTECHNISCH MUSEUM

Het totaal van het ledental bedraagt thans 332, tegen 250 bij den aanvang des vorigen jaars.

In het jaar 1884 werden één algemeene en 18 gewone of buitengewone vergaderingen gehouden.

De vergaderingen werden gemiddeld door 44 leden bezocht; zij werden gehouden in een der zalen van Maison Stroucken, behalve de zes laatste, die in een der lokalen van het American Hotel plaatshadden.

De volgende bijdragen werden geleverd:

Op 6 Februari door den heer C. Damen, over de havenwerken van Tjandjong-Priok bij Batavia.

Dienzelfden avond hield de heer L. J. Rijnink eene bijdrage over de hydraulische beweging der bascule van de Hoogesluis te Amsterdam.

Op 20 Februari sprak de heer J. H. T. Löning over de hygiène, en meer speciaal over verschillende verwarmingssystemen.

Den 5den Maart leverde de heer Jonas Ingenohl eene bijdrage over de Romaansche kloosterkerken te Ebersbach. Op dienzelfden datum verklaarde de heer Vuyk tevens de Dallon-ventilatie en hield de Eere-voorzitter, de heer J. H. Leliman, eene redevoering getiteld: „Ons vak, ons loon en ons lot."

Den 2den April behandelde de heer E. van den Bossche de beeldhouwkunst bij de Grieken.

Op 16 April hield de heer A. W. Weissman eene bijdrage over de Vroeg-Renaissance in Frankrijk, Duitschland en Nederland.

Den 30sten April gaf de heer Karel Muller eene beschrijving van een instrument, waarvan bij het teekenen van perspectieven met vrucht gebruikgemaakt kan worden. Ook sprak de heer Leliman toen een toepasselijk woord bij het verzenden van de 500e portefeuille.

Op 17 September gaf de heer Th. G. Strengers een uitvoerige verklaring van het herstellen eener deur van de Noordzeesluizen te IJmuiden.

Den 1sten October behandelde de heer H. J. Scheltema den sluizenbouw in het algemeen.

15 October leidde de heer C. B. Posthumus Meyjes zijn hoorders rond door Duitschland, Frankrijk en België, en stond hij uitvoerig stil bij het beroemde Heidelberger slot.

29 October hield de heer A. W. Weissman een voordracht over het bouwkundig teekenen en zijne ontwikkeling sedert 1850.

Den 12den November leverde de heer H. Oostinjer een bijdrage over het verband tusschen kunst en wetenschap.

De heer J. A. van der Sluys Veer besprak den 26sten November eenige onderdeelen van de constructieleer, terwijl de heer L. J. Rijnink toen door proeven aantoonde, hoe men vervalschingen van loodwit herkent.

De plantenkassen en hunne inrichting was het onderwerp, door den heer F. J. Bremmer voor zijn lezing van 10 December; daarenboven hield de heer A. Salm G.Bz. dien avond een interessante lezing over het kasteel te Blois.

Last not least sprak de heer D. Klinkert op 24 December over het antieke woonhuis.

Ook de kunstbeschouwingen waren belangrijk.

Op 23 Januari vertoonde de heer Jan Springer het werk „Bauornamente der Neuzeit, von Otto Lessing."

De heer H. J. Walle bracht op 20 Februari ter tafel het werk „Allegorien und Embleme von Martin Gerlach", en de heer Hinse een collectie photographieën van de tentoonstelling te Nizza.

Op 5 Maart stelde de heer J. B. Springer de teekeningen van het nieuwe stedelijk Gymnasium tentoon.

De heer Jan Springer stelde den 19den Maart de leden in kennis met het werk „Les tapisseries décoratives du Garde Meuble", terwijl de heer H. W. A. Croizet van Uchelen het plaatwerk „Malerisches Historisches Album von Italien" deed rondgaan.

Den 2den April gaf de heer J. B. Springer een „wandelende tentoonstelling", bestaande uit fraaie photographieën uit Oostenrijk, Duitschland, Italië, Spanje, Frankrijk en België. De heer J. H. T. Löning gaf daarenboven te zien „Entwürfe der Studirenden van Prof. Otzen".

Den 30sten April deed de heer Karel Muller een aantal photographieën uit Hanover circuleeren, welke kunstbeschouwing werd gevolgd door fraaie kleurendrukken uit Egypte, ter bezichtiging gesteld door den heer G. W. Eskes.

Tal van afbeeldingen uit Pompeji gaf de heer J. B. Springer op 11 Juni te zien.

Het prachtwerk „Palais de Fontainebleau" vormde de kunstbeschouwing, door den heer W. J. Vuyk op 3 September aangeboden.

De heer E. Cuypers stelde de leden op 17 September in kennis met het plaatwerk „Die Renaissance in Belgien und Holland, von Ewerbeck und Neumeister."

15 October vertoonde de heer D. Klinkert „Raschdorff's Entwürfe und Bauausführungen.

De heer H. J. Walle Jr. vergastte de leden op 29 October op het plaatwerk „Deutsche Renaissance, von Ortwein." Tevens liet de heer Tymon Meijer toen eenige welgeslaagde afbeeldingen van de in-aanbouwzijnde nieuwe gasfabriek zien.

12 November vertoonde de heer Löning het werk „Revue d'Architecture en Belgique."

10 December liet de heer A. W. Weissman een collectie photographieën uit Weenen rondgaan, terwijl de heer A. Salm G.Bz. de rij der kunstbeschouwingen op waardige wijze besloot, door het ter bezichtiging stellen van het plaatwerk „Le chateau de Blois".

De vraagbus was velen leden ook dit jaar van dienst.

De navolgende prijsvragen werden uitgeschreven:

1°. Voor een *Dorpslogement.*

Aan deze prijsvraag was een prijs van *f* 75, en een premie van *f* 25 verbonden; ze stond voor alle leden van het Genootschap open. De inlevering was bepaald op 19 Februari, en er kwamen 8 antwoorden in met de motto's: *B.D., Schets, Eikenhorst, En forgeant on devient forgeron, 't Huis ten Bosch, La Brique, Fortuna, Primrose.*

2°. Voor een *Orgelbetimmering.*

De belooning bedroeg *f* 30; de mededinging stond slechts open voor gewone leden, en de inlevering was bepaald op 17 Maart 1884.

Er kwamen in 8 antwoorden met de motto's: *Crescendo, Orgel, Mie, Sweelinck, J. P. Sweelinck, Froberger, D. W. B., Bach.*

3°. Voor een *Post- en telegraafkantoor.*

De belooning bedroeg *f* 75; de mededinging stond voor alle leden open; inlevering 17 Maart. Er kwamen 15 antwoorden in onder de motto's: *Mercurius I, Glück auf, Incognito, Postzegel, Franco, W. G. M. S., Mercurius II, O O., Prijsvraag, Beta, Amsterdam, Architectura, Telephoon, Palmet, Brievenbus.*

4°. Voor *een Buitensociëteit;* prijs *f* 100, premie *f* 25; de mededinging stond voor alle leden open.

Inlevering 10 November; ingekomen 7 antwoorden onder de motto's: *Peereboom, Zomerzorg, ?, Pindus, Amicitia, In extremis, Kolom.*

5°. Voor *een Schildwachtshuis*, voor het Koninklijk Paleis op den Dam te Amsterdam.

Buitengewone prijsvraag voor gewone leden. Inlevering 8 Dec. 1884. Prijs *f* 15, premie *f* 10.

Ingekomen 9 antwoorden met de motto's: *Bom, J. van Campen, Chasté, Moed, Werda, Sentinella, Volapük, Werda II, Werda III.*

6°. Voor *een Staand uurwerk;* mededinging uitsluitend voor gewone leden; prijs *f* 30. Inlevering 8 December.

Ingekomen 3 antwoorden met de motto's: *Klok, Louis XIV, Eikenhout.*

Door de Jury, bestaande uit de heeren B. de Greef, A. N. Godefroy en H. Molemans, werden bekroond:

Voor „een deurpaneel in gesmeed ijzer", de heer H. G. Jansen.

Voor „een buitenverblijf", de heeren C. N. van Goor te Rotterdam en H. G. Jansen.

Voor „een gevel voor een heerenhuis", de heer Joseph Herman.

Voor „een dorpslogement", de heeren H. van den Bau te Delft en A. R. Freem te Arnhem.

Voor „een post- en telegraafkantoor", de heer D. Semmelink te Nijmegen.

Voor „een orgelbetimmering", de heer A. W. Weissman.

De Jury, bestaande uit de heeren L. E. Asser, A. C. Bleijs en I. Gosschalk, bekroonde:

Voor „een spoorwegstation", de heeren M. de Jongh te Delft en H. W. A. Croizet van Uchelen.

Het plaatwerk *De Bouwmeester* werd met instemming door de bouwkundige wereld ontvangen, en hoopt men, door een zorgvuldige keuze der platen gepaard aan een onberispelijke uitvoering, dit werk een eereplaats te doen innemen onder de Nederlandsche uitgaven.

De Secretaris staat nu nog uitvoerig stil bij den feestavond, op 19 Januari 1884 georganiseerd.

Wij behoeven hierbij echter niet stil te staan, overtuigd als wij zijn, dat de gedenkwaardige uitvoering van „De villa Silberstein" nog bij ieder versch in het geheugen ligt.

De excursie naar Hoorn werd door fraai weder begunstigd, en de dag van 6 Juli zal bij allen, die aan den tocht deelnamen, in aangename herinnering blijven, ook om het vele architectonische schoon, dat Westfriesland's hoofdstad biedt.

Drie schetstochten werden georganiseerd, en wel naar Muiden, naar Naarden en naar Haarlem.

Op 11 Juni werd een tentoonstelling van teekeningen gehouden.

De tweede-Secretaris leest nu de verslagen van de Commissie van Redactie en van de Commissie, belast met het behandelen van bepaalde vakken en het oplossen der in de vraagbus gevonden vragen.

Onder de initialen A. et A. werden dit jaar in *De Opmerker* 36 hoofdartikelen geleverd, behalve nog de kunstcritieken, ingezonden stukken enz. Voorts verschenen onder die initialen 10 dubbele en 6 enkele platen. De Redactie werkte op de aangenaamste wijs met den Redacteur-Uitgever, den heer F. W. van Gendt J.Gz., samen.

De kalender voor 1885 ligt voor de pers gereed en zal kort na de vergadering verschijnen. De heer H. J. Jesse heeft zich dit jaar met het vervaardigen van het vignet belast.

De Commissie, belast met het behandelen van bepaalde vakken en het oplossen der in de vraagbus gevonden vragen, bestond uit de heeren:

Jan Springer,	belast met	*Geschiedenis der Bouwkunst.*
Th. G. Strengers,	„ „	*Mechanica.*
E. Damen,	„ „	*Waterbouwkunde.*
C. B. Posthumus Meyjes,	„ „	*Bouwkundige rechtskennis.*
F. J. Bremmer Hz.,	„ „	*Tuinbouwkunst.*
W. J. Vuijk,	„ „	*Leer van het ornement.*
J. A. v. d. Sluijs Veer,	„ „	*Constructieleer.*
G. van Arkel,	„ „	*Materialenkennis.*
A. W. Weissman,	„ „	*Schoonheids- en compositieleer.*
J. H. T. Löning,	„ „	*Hygiëne.*

Er werden 17 vragen opgelost, welke oplossingen bij het jaarverslag gevoegd zullen worden.

De Penningmeester brengt nu zijn rekening en verantwoording ter tafel, die door de Vergadering goedgekeurd wordt, nadat de Commissie tot verificatie bij monde van den heer V. d. Sluys Veer daartoe het voorstel gedaan heeft. Vervolgens wordt de begrooting voor 1885, na eenige discussie, vastgesteld. Het cijfer bedraagt in ontvangst en uitgaaf *f* 4042.50

De Bibliothecaris brengt daarop verslag uit.

In geregelde volgorde werden in den leescirkel verzonden, nadat ze eerst 14 dagen op de leestafel gedeponeerd waren geweest:

The Architect.
Materiaux et Documents.
Wiener Baugewerksblatt.
Christliches Kunstblatt.
Deutsche Bauzeitung.
Der Formenschatz.
Revue Générale d'Architecture.
Recueil d'Architecture.
De Nederlandsche Spectator.
Croquis d'Architecture.
l'Emulation.
Journal des Beaux-Arts.
De Russische Architect.
Encyclopédie d'Architecture.
l'Art pour tous.
La semaine des Constructeurs.
l'Art et l'Industrie.
Deutsches Baugewerksblatt.

De bibliotheek werd ingericht en geopend. Zij bevat vele oude en moderne standaardwerken, doch er wordt nog niet een zoo druk gebruik van gemaakt, als men reden zou hebben om te veronderstellen.

Nu kwam aan de orde het verkiezen van twee bestuurders. De heeren A. Salm GBz. en J. A. van der Sluys Veer vormden met de aftredende bestuurders de candidaten, waaruit de heeren E. Damen en Th. G. Strengers gekozen werden.

Als redacteur werd zonder hoofdelijke stemming de heer A. W. Weissman bij acclamatie herkozen.

Ook de lokaalcommissarissen werden zonder stemming herkozen.

Als Voorzitter voor 1885 benoemde de vergadering onder daverende toejuiching den heer Jan Springer.

Nadat nu nog de N°s. 13, 15, 25, 30 en 39 van de rentelooze leening ten behoeve der bibliotheek waren uitgeloot, sloot de waarnemende Voorzitter de vergadering met een toespraak, waarin hij de beste wenschen voor den voortdurenden bloei des Genootschaps uitte, terwijl hij den tweede-Secretaris, die in den laatsten tijd met zooveel toewijding tijdens de ziekte van den heer Strengers diens zware taak vervulde, een woord van dank bracht.

Als nieuwe leden werden voorgesteld de heeren A. van Vliet en W. Oldewelt.

PRIJSVRAAG TE HEERENVEEN.

Blijkens eene in dit blad voorkomende advertentie heeft het Bestuur van de Naamlooze Vennootschap tot exploitatie van het „Posthuis", te Heerenveen, de som van vijfhonderd gulden uitgeloofd voor het beste, mits goedgekeurde, ontwerp met begrooting van een gebouw, ingericht voor Concertzaal, Sociëteit en Koffiehuis, benevens Conciergewoning en zoo mogelijk stalling, op het terrein van het tegenwoordige „Posthuis" te Heerenveen.

Het ons toegezonden programma luidt als volgt:

Omschrijving en Condities.

Art. 1. Het beschikbaar terrein is op de situatieteekening gearceerd.

Art. 2. Het ontwerp moet bevatten:

a. Eene groote zaal, die tevens in drie zalen kan worden verdeeld, en buiten het orkest eene plaatsruimte heeft voor zeshonderd bezoekers;

b. Eene sociëteitszaal voor vijftig bezoekers, met verandah of balkon, benevens eene biljartzaal van voldoende grootte om tegelijkertijd twee biljarten te kunnen bespelen;

c. Eene zaal ingericht als koffiehuis, voor vijftig bezoekers met plaatsruimte voor één biljart;

d. Aan de groote zaal een orkest, dat tevens tot tooneel kan worden ingericht en twee kleedkamers voor de tooneelspelers;

e. Bestuurskamer;

f. Woning voor den kastelein;

g. Kleedkamer voor het publiek;

h. Keuken met uitstekende wijn- en provisiekelders;

i. Regenbak en welwaterpomp;

k. Privaten en urinoirs.

Art. 3. Plans, de som van *f* 30,000 te boven gaande, komen voor de bekroning niet in aanmerking.

Bij de beoordeeling zal in de eerste plaats worden gelet op dat plan, hetwelk het goedkoopst is en tevens aan de gestelde vereischten het best voldoet.

Art. 4. De in te zenden teekeningen moeten alleen in zwarte lijnen en horizontale en verticale projectie worden uitgevoerd.

Art. 5. Hij, die bekroond wordt, is verplicht behalve de teekening en het bestek, ook de detailteekeningen te maken, zonder daarvoor eenige vergoeding te kunnen eischen. Al deze stukken blijven het eigendom der Vennootschap.

Art. 6. De inzender van het bekroonde ontwerp zal ook op de gewone condities belast kunnen worden met het opzicht over het werk.

Art. 7. De Jury van beoordeelaars zal benoemd worden *na* den termijn bepaald voor de inzending der plans.

Art. 8. De prijs zal alleen dan worden uitgekeerd, indien de Jury oordeelt, dat het werk voor den opgegeven prijs kan worden uitgevoerd, en zal worden betaald zoodra door den bekroonde aan de bepalingen van art. 5 is voldaan.

Art. 9. Het ontwerp met toelichtende begrooting moet *vóór den eersten April* 1800 *vijf-en-tachtig*, onder het een of ander motto franco worden ingezonden bij den heer Mr. M. Mz. van Heloma te Heerenveen.

De stukken moeten vergezeld zijn van een verzegeld naambrietje, waarop aan de buitenzijde hetzelfde motto is vermeld. De begrooting en verdere bescheiden, zoomede het opschrift op de teekeningen, moeten met eene andere hand dan die van den inzender worden geschreven.

Art. 10. De niet-bekroonde ontwerpen zullen op aanvrage franco worden teruggezonden.

NB. De vaste zandgrond ligt op circa twee meter beneden de straat.

Bij deze mededeeling moeten wij tot ons leedwezen constateeren, dat de samenstelling en de namen der leden van de Jury niet tevens bekend worden gemaakt; onzes inziens is het een vereischte, dat dit geschiedt en moet ook het programma door de leden der Jury opgemaakt en onderteekend worden, om zekerheid voor eene deugdelijke uitspraak te bekomen. De prijs van *f* 500 voor een ontwerp met begrooting van een gebouw van 30/m. is daarbij te laag, vooral daar de bekroonde ook de detailteekeningen moet maken, en voorzeker zal dit het meerendeel der bouwkundigen afschrikken om aan deze prijsvraag mede te dingen, temeer daar de inhoud van art. 8 de mogelijkheid insluit, dat geene bekroning zal plaats vinden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van Vrijdag 16 *Januari* 1885.

In aansluiting op het kort verslag, in het vorige nommer voorkomende, kan omtrent het behandelde in deze vergadering alsnog het volgende medegedeeld worden.

Nadat de aanwezige leden de bekroonde antwoorden op de prijsvragen, door de Maatschappij in 1883 uitgeschreven, hadden bezichtigd, opende de Voorzitter de vergadering met de mededeeling, dat de heeren Droogleever Fortuyn en Van Prooijen hunne bestuursfunctie hebben aangenomen, de eerste bij eene schriftelijke kennisgeving, aantoonende waarom hij verleden jaar niet en thans wel de benoeming aanvaardt.

Van het Bestuur der Maatschappij was het bericht ontvangen, dat het Bestuur bereid was een voorstel te doen tot wijziging van art. 52, mits een voorstel van betere strekking dan het thans bestaande op wettige wijze werd ingediend, en van de Afdeeling Arnhem was een schrijven ontvangen, dat zij, om tot wijziging van art. 52 te geraken, gaarne zoude zien dat haar voorstel, voorkomende in de nos. 5 en 20 van den jaargang 1884 van het *Bouwkundig Weekblad*, werd onderzocht. Nadat medegedeeld was, dat ook van de Afdeeling Leiden en Omstreken een brief van adhesie in zake het bekende voorstel ontvangen is, opent de Voorzitter alsnu de discussien over het voorstel-Droogleever Fortuyn—Van Wijk.

De heer Wakkie vraagt of de bedoeling van het voorstel is, de Afdeeling te ontbinden, of haar alléén los te maken van de Maatschappij. De heer Beijderwellen vreest, dat door de stemming, de Afdeeling gesplitst zal worden in een Afdeeling van de Maatschappij en een zelfstandige Vereeniging. De heer Wakkie wijst erop, dat de thans bestaande Afdeelingsleden, wanneer zij bedanken, later, als de nieuwe Vereeniging blijkt niet levensvatbaar te zijn, ingevolge de wet der Maatschappij niet meer als Afdeelingsleden kunnen worden aangenomen.

Den heer Van der Linden doet 't leed, dat dit voorstel is gedaan en wordt doorgezet, daar bij aanneming een scheiding teweeggebracht zal worden, die voor de weinige bouwkundigen in Rotterdam nadeelig zal zijn. Hij voorspelt, dat de voorstemmers, wanneer het pleit in hun geest is beslecht, allen spijt zullen hebben.

De heer Van Wijk zegt, dat er alléén sprake is van het losmaken van een band, die vroeger ook niet bestond. Geen scheuring wordt bedoeld.

De heer Wakkie vraagt, of er geen andere oorzaken zijn voor den kwijnenden toestand der Afdeeling, dan alléén dat artikel 52 en wat wij zullen beginnen, als de band verbroken is? Is 't dan zoo zeker, dat die nieuwe Vereeniging ons in het beloofde land zal brengen? De Amsterdamsche Afdeeling bloeit toch immers onder dezelfde wet.

De heer Van Wijk wil alléén door stemming uitgemaakt zien, of men den band blijft wenschen of niet. De heer Van der Linden beweert echter dat niet door stemming het lot der Afdeeling kan beslist worden, omdat wanneer 8 leden overblijven, deze een Afdeeling vormen. Hieruit maakt de heer Droogleever de gevolgtrekking, dat *dus* de minderheid heerschen kan over de meerderheid en dus een besluit, dat met meerderheid van stemmen wordt genomen, krachteloos kan maken.

De heer Van Wijk vergelijkt de Afdeeling met Turkije en Egypte, die ook niet baas zijn in hun eigen huis en die het recht niet zouden hebben het juk van overheersching af te schudden.

De heer Van der Linden acht het voorbeeld niet gelukkig, daar hij het afschudden van dat juk in ieder geval een daad van revolutionair geweld zou achten.

De heer Droogleever zegt, naar aanleiding van den brief van het Hoofdbestuur, dat zoolang het spreekt van iets beters, het klaarblijkelijk bedoelt iets, wat nog meer in het belang der Maatschappij en tegen het belang der Afdeelingen zal zijn. Iets beters? Bittere ironie! Wat heeft niet het geheele land opgestaan om tegen art. 52 te protesteeren, en wat heeft het gebaat? De

voorstellen der Afdeelingen komen nooit in stemming, wèl het preadvies en voorstel van het Bestuur. De bedoeling van het voorstel is, om door losmaking van den knellenden band, dien art. 52 heeft gelegd, het ledental der Afdeeling te vergrooten. Hij is vroeger met den heer De Vries werkzaam geweest om het ledental belangrijk te doen toenemen, maar toen is alles afgestuit op art. 52. En waar zijn de voordeelen, die voortvloeien uit den band der Maatschappij? Al zijn we de Afdeeling van een bloeiende Maatschappij, dan bewijst dit nog niet dat wij als Afdeeling zelf bloeien.

De heer Beijderwellen is beducht voor de plannen, die de toekomst brengen kan, en zou 't dus voorzichtiger vinden, om te houden wat wij hebben en te blijven wat we zijn.

De heer Van der Linden vraagt den heer Droogleever: wat zou de toekomst zijn als iedere Afdeeling eens een op zich zelf staande Vereeniging werd? Waarom zou 't niet mogelijk zijn om, door invloed van al de Afdeelingen, art. 52 te wijzigen? De huidige tentoonstelling is een vrucht van den band der Maatschappij, en hoe zou de Maatschappij hare werken kunnen uitgeven, als zij niet uit alle oorden des lands door de vakmannen werd ondersteund?

De heer Kanters wijst op de groote moeilijkheid, om in Amsterdam het vereischte aantal stemmen voor wetsveranderingen bij elkaar te hebben en zegt, dat 8 stemmen vóór, uitgebracht door afgevaardigden, toch wel *iets* beteekenen.

De Voorzitter blijft volhouden, dat het voorstel onwettig is, maar dat hij het niettemin in stemming wil brengen, om uit de bestaande onzekerheid te geraken, die noodlottig is voor de Afdeeling en den tijd voor nuttige zaken in beslag neemt.

Bij stemming wordt het voorstel-Droogleever Fortuyn-Van Wijk verworpen met 15 tegen 13 stemmen.

Alsnu komt aan de orde de inrichting voor schuldeuren, vervaardigd op de Ambachtsschool alhier en toegelicht door den Directeur, den heer Lantinga. Het toestel bestaat uit een beweegbaar parallelogram van ijzer, dat aan de zijde van de deur wordt aangebracht en waaraan de deur feitelijk hangt. De beweging is zeer eenvoudig en behoeft geen leiders. Alleen is een spanning aan de bovenzijde wenschelijk, om het slingeren van de deur te beletten. De heer Van Wijk heeft een dergelijke, maar eenvoudiger inrichting meermalen toegepast en noodigt de Vergadering uit om die constructie, welke in een paar in-aanbouw-zijnde huizen aan den Stationsweg te Rotterdam thans weder is toegepast, te komen bezichtigen, hetgeen de Vergadering met toejuiching begroet. In de smederij van den heer Cammen alhier worden deze toestellen vervaardigd.

De Voorzitter deelt nog mede, dat de Commissie voor de Werkeloosheid circulaires heeft rondgezonden, de vraag inhoudende, in welke mate en op welk gebied de werkeloosheid heerscht, om daarna te zien of zij, met het Gemeentebestuur, plannen kan beramen om tot de uitvoering van groote werken te geraken.

De heer Kanters vraagt, of er geen bepaald uitricht of plan dienaangaande bestaat, daar hij anders die oproeping verkeerd acht. De Voorzitter zegt, dat die plannen nog niet vastgesteld, maar afhankelijk zullen zijn van het resultaat der oproeping.

De Voorzitter brengt thans de vragen, door de Maatschappij ingezonden, ter sprake en zegt, dat zij haar oorsprong vinden in hetgeen de heer W. C. Metzelaar heeft aangevoerd omtrent de ambachtsscholen. Hij stelt voor een Commissie te benoemen, om rapport over die vragen uit te brengen. Op voorstel van den heer Kanters wordt die benoeming aan den Voorzitter overgelaten en staande de vergadering bepaald, dat bedoelde Commissie uit 5 leden zal bestaan, waartoe uitgenoodigd worden de heeren Lantinga en Fol, terwijl den heer Weeldenburg schriftelijk zal worden gevraagd of ook hij de benoeming tot lid dier Commissie wil aannemen.

De Voorzitter verzoekt de Commissie om haar rapport binnen 2 maanden, dus in de vergadering van Maart, uit te brengen en zou gaarne zien, dat alle leden hun gedachten over dit onderwerp lieten gaan, teneinde op de vergadering in Maart met vrucht daarover te kunnen beraadslagen.

De heer Van Wijk verklaart zijn ontslag te nemen als bestuurslid. De Voorzitter vraagt of deze verklaring onherroepelijk is, waarop de heer Van Wijk bevestigend antwoordt. De Voorzitter drukt zijn leedwezen uit over dit ontslag en deelt mede, dat in de volgende vergadering de vacature-Van Wijk zal worden aangevuld.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 21 *Januari* 1885.

Na het openen der vergadering door den Voorzitter, wordt mededeeling gedaan omtrent een ontvangen schrijven van de Maatschappij over de voorgestelde wijziging van art. 52.

Daarna werd het voorgestelde lid, de heer Jacobs, met algemeene stemmen aangenomen, en hield het lid Freem eene kunstbeschouwing, waarvoor hem bij monde van den Voorzitter werd dankgezegd.

De vraagbus bleek ditmaal de twee volgende vragen te bevatten:

»In hoeverre voldoet de Arnhemsche ambachtsschool aan de eischen, die men aan inrichtingen van dien aard redelijkerwijze kan stellen?"

»Heeft de uitdrukking Nationale Nederlandsche bouwkunst in onze dagen nog beteekenis?"

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter de vergadering.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 23 *Januari* 1885.

Onder de ingekomen stukken bevindt zich een schrijven van de Afdeeling Rotterdam, begeleidende het rapport in zake het geschil met het bestuur der Maatschappij en houdende verzoek het schrijven aan het Hoofdbestuur zooveel mogelijk te ondersteunen.

Daar die missive te laat was ingekomen om in de vergadering van 12 December te worden behandeld en die zaak nu reeds is beslist, werd aan de Afdeeling te kennen gegeven, dat daardoor de behandeling in deze vergadering als van zelve verviel.

Voorts waren aanwezig programma's, inschrijvingsbiljetten en exemplaren van het Reglement der Permanente Tentoonstelling, in Mei e. k. te openen in het Maatschappelijk gebouw. Bij afwezigheid van den Voorzitter werd deze zaak door den Vice-voorzitter, de heer J. van Lith Jr., bijzonder aanbevolen.

De nieuwe uitgave van het Genootschap Architectura et Amicitia en den heer F. W. van Gendt J.G.zn., getiteld: *De Bouwmeester*, en waarvan een exemplaar ter inzage was gezonden, werd met veel belangstelling door de leden ingezien.

De Vice-voorzitter vestigde de aandacht der aanwezigen daarop en deelde mede, dat de Afdeeling, zoowel op deze uitgave als op het weekblad *De Opmerker*, heeft ingeteekend.

Een nieuw lid werd vervolgens met algemeene stemmen aangenomen en daarna overgegaan tot de voorloopige behandeling der 2 vragen, door de Maatschappij bij schrijven van den 16 December j.l. n°. 632 gesteld, namelijk:

I. Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van vakonderwijs voor de handwerkslieden en de bouwambachten?

II. Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van het onderwijs, meer bepaald voor de opleiding van bouwopzichters?

De heer W. C. Metzelaar, daartoe door het Bestuur uitgenoodigd, neemt het woord, ten einde die vragen kortelijk in te leiden.

Spreker wijst op de eigenaardige wenschen en eischen op het gebied van het onderwijs en daarbij op 2 hoofdvoorwaarden: 1o. goede regeling van tijd en 2o. van onderwijs. De burgerdag- en avondscholen met de voor- en nadeelen worden uitvoerig en duidelijk behandeld, en de oorzaken, waarom de eerste nimmer aan het doel beantwoord hebben, ja zelfs allengs zijn opgeheven, in het licht gesteld.

Vervolgens van de ambachtsscholen sprekende, zegt de heer M., dat men zich daar te veel op *algemeene* en te weinig op *vak*ontwikkeling toelegt en daarom behoort het lager onderwijs, als lezen, schrijven en rekenen met het verder vakonderwijs en vooral kennis der bouwmaterialen daar te huis en moet het teekenonderwijs niet te veel opgedreven worden.

Wat de 2e vraag betreft, zoo moet een bouwopzichter gelijke opleiding ontvangen als een architect, en is het voor deze geraden zich te bekwamen gedurende den zomer in de practijk, om des winters de dag- en avondschool te bezoeken.

Door de heeren Bauer, Van Malsen, Morre, Boersma en den Voorzitter werd over deze zaak herhaaldelijk van gedachte gewisseld en de gebreken aan de opleiding op ambachtsscholen verbonden, bleken in hoofdzaak daarin te bestaan, dat geene *ambachtslieden* maar *opzichters* gevormd werden en alzoo die scholen niet aan de bedoelde beantwoorden. De verschillende grieven werden telkenmale door den heer Boersma, Directeur der Haagsche Ambachtsschool, verdedigd.

Tot het aangeven van middelen om verbetering in den toestand te brengen, kwam men evenwel niet.

Ten slotte gaf de heer Metzelaar de wenschelijkheid te kennen om eene commissie te benoemen van 3 of 5 leden, teneinde hetgeen heden avond besproken is te resumeeren om daaruit tot een bepaald voorstel te komen.

De Voorzitter stelt voor, dat het Bestuur in zijne eerstvolgende vergadering die commissie benoemen zal, waarmede de leden zich vereenigen.

Aan de heeren, die op zoo degelijke wijze over deze belangrijke zaak hunne denkbeelden hebben uitgesproken, en daarbij in de eerste plaats aan den heer Metzelaar, werd door den waarnemenden Voorzitter hulde gebracht en daarna de vergadering gesloten.

CORRESPONDENTIE.

Aan B. te H. Aan uw wensch is voldaan.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Aan het Departement van Waterstaat is een plan ontworpen voor den bouw eener nieuwe schutsluis; in verband met het graven van een zijkanaal, waardoor het Noordzeekanaal om de bestaande sluizen heen met de binnenhaven zou verbonden worden. De sluis, in het zijkanaal te bouwen, zou eene schutlengte van 208 M. bij 24 M. breedte en 8.5 M. diepte aanbieden.

(A. et A.) LEIDEN. Woensdagavond j.l. had de tweede vergadering plaats van oud-leerlingen van Mathesis Scientiarum Genitrix, ter bespreking van het *comitéfeest van het Genootschap;* aan de orde was het *feestprogramma.*

Nadat de Voorzitter met een kernachtige toespraak de vergadering geopend had, werd het navolgende door de Feestcommissie opgemaakte programma in behandeling genomen:

1ste dag.

1°. Inhalen der oud-leerlingen aan het station en optocht naar de plaats van samenkomst.

2°. Feestrede aldaar uit te spreken.

3°. Matinée musicale op Zomerzorg voor oud-leerlingen met hunne dames.

4°. Diner van oud-leerlingen.

5°. 's Avonds tooneeluitvoering.

2de dag.

1°. 's Middags om 12 uur algemeene rijtoer.

2°. Matinée musicale.

3°. Diner.

Verder werd mededeeling gedaan, dat het bestuur van genoemd Genootschap van plan is:

1°. Een prijsvraag uit te schrijven voor een Gemeentehuis voor een provinciestad, waaraan verbonden is een gouden eerepenning.

2°. 't Houden van een tentoonstelling van werkstukken en voorwerpen, door oud-leerlingen vervaardigd.

En eindelijk, dat de leerlingen een feestavond wenschten te houden met tooneelvoorstellingen en een serenade. Hierdoor zou hoogstwaarschijnlijk de tooneelvoorstelling der oud-leerlingen vervallen.

De heer Jesse, hopende dat het feest zich door een artistiek karakter zou kenmerken, wenschte aan 't programma iets van meer blijvenden aard toe te voegen. Daar het stichten van een fonds voor een of ander doel misschien de financieele krachten zou te boven gaan, wenschte hij enkel een gedenksteen te plaatsen, als een hulde aan de stichters van het Genootschap. Dit voorstel werd door den heer J. van der Heijden ondersteund, die tevens voorstelde den heer Du Rieu als feestredenaar uit te noodigen, daar een man van kunst en smaak in dit geval onmisbaar is, om aan het feest een zeker karakter te geven.

De heer Verhoog achtte 't beter, een fonds te stichten en daarvan b.v. om de vijf jaar een prijsvraag uit te schrijven voor eenig werkstuk.

De heer Filippo vond het bezwaarlijk den steen te plaatsen, daar het Genootschap tegenwoordig geen eigen gebouw heeft, maar in de bovenlokalen van de burgerschool gehuisvest is.

De Feestcommissie zou een en ander nader in overweging nemen, en bij een eenigszins gunstigen financieelen toestand aan een en ander gevolg geven, waarna het voorloopig programma aangenomen werd.

Nadat de Voorzitter nog medegedeeld had, dat de Commissie een aanvang zou maken aan de oud-leerlingen van 1816 af, ten getale van bijna 2000, circulaires om vrijwillige bijdragen toe te zenden, werd deze vrij talrijke vergadering gesloten.

DELFT. Naar men vernoemt heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij onderhandsche overeenkomst, aan den heer J. den Braanker opgedragen, eenige lokalen in de kazerne het Princenhof, vroeger bewoond door Prins Willem I, te verbouwen. Volgens de plans van den rijksbouwkundige, den heer J. Lokhorst, zullen genoemde zalen in antieken stijl betimmerd, en de geschilderde plafonds bijgewerkt worden. Onze stad zal dus, binnen een niet te verwijderd tijdstip, in het gerestaureerde verblijf van Willem den Zwijger voor stadgenoot en vreemdeling eene merkwaardigheid te meer bezitten.

HILVERSUM. Op de voordracht voor directeur-boekhouder der gemeente-gasfabriek alhier zijn geplaatst de heeren Corstius te Franeker, Andriessen te Bolsward en Romyn te Utrecht.

— Aflevering 1 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: Pasteur's onderzoekingen over de hondsdolheid (met fig.). — De toepassingen der fotografie. I. De lichtdruk (met een lichtdrukplaat). — De golfbeweging der zee (met fig.). — Fopperijen (met fig.). — Een ijzeren aardkern. — De meeren (met fig.). — Een clepsydra of waterklok (met fig.). — Het goudvischglas, of een kijkje in mijn aquarium (met fig.). — Een toestelletje, om spijzen te koken en warm te houden (met fig.). — Het telegrafisch verkeer in Europa. — Recepten en korte technische mededeelingen. — Het vervaardigen van houtbijtsen in vasten vorm. — Correspondentie. — Vragenbus.

ADVERTENTIEN.

H. J. BOSMAN,
in Bouwmaterialen, te Rotterdam,

heeft steeds voorhanden **ENG. PORTLAND-CEMENT** uit de zoo gunstig bekende fabriek van de Heeren HOLLICK & Cie. te *Londen*,
ANDERNACHSCHE TRAS, ENG. VUURVASTE STEENEN, VUURKLEI en **AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS** enz. om en ander tot concurreerende prijzen.
Leverancier van **HARDSTEEN** voor **Gebouwen, Bruggen** en **Sluizen** enz., geheel bewerkt aangevoerd.
Kantoor: Vischsteeg 7.
Magazijnen: Punt Scheepmakershaven.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

AANBESTEDING.
Maatschappij „Noordwijk".

Bladz. 12 — 2de regel v. b. van het bestek tot het maken der Tramlijn *Noordwijk—Rijnsburg* staat: **„Escausinnoe"**, moet worden gelezen: **„Quenast".**

De Ingenieur,
J. I. VAN WANING.

Levering van Steen.

HET DIJKSBESTUUR van het Waterschap *HET NIEUW-HILDT*, zal **aanbesteden:**

De levering van 5,500,000 Klinkersteen, (Straatklinkert Waalvorm, Friesche Klinkertmop en Groot formaat Waalsteen), franco op den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het Strandhuis van het Waterschap onder *St. Jansbijsprochie*, vóór of op den 2 Februari 1885.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-architect J. WINTERS Jz. te *St. Annaparochie.*

Afdrukken van het bestek, à 25 ct., zijn verkrijgbaar bij den Secr.-Ontvanger.

Strandhuis onder *St. Jansbijsprochie*, den 12 Januari 1885.

Het Dijksbestuur voorzeid,
H. J. BOETZER, *Dijkgraaf.*
J. DE JONG, *Secr.-Ontvanger.*

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

TE KOOP aangeboden:

1 ex. DE LAIRESSE. **Groot Schilderboek,** 2de druk, *Haarlem* 1740. 2 dln.
1 ex. TIELEMAN VAN DER HORST. **Keurige verzam. van Waterwerken of Sluizenboek,** 2 dln. met platen, folio. *Amst.* 1743.
1 ex. TIELEMAN VAN DER HORST. **Nieuwe alg. bouwkunde van Trappen,** folio. *Amst.* 1739.
Boekh. WED. H. H. UYTTENBROECK, *Venlo.*

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **eerste** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.

UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem.*

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of daargesteld wordt, tot stand te brengen.

Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elke van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.

Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Oproeping van Jongelingen.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot Opleiding van Jongelingen voor het **Kader der Genietroepen** in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staats-Courant* van 9 Januari 1885, waarvan afdrukken *kosteloos* zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

De BURGEMEESTER der gemeenten *Ijselmuiden, Grafhorst* en *Wilnis* verklaart gaarne, dat de brandspuiten (**nieuwe constructie met zuig- en persvermogen**) voor beide eerstgenoemde gemeenten — en het **Torenuurwerk** voor laatstgenoemde gemeente, aangekocht uit de fabriek van den heer A. H. VAN BERGEN, te *Heiligerlee*, uitmuntend voldoen.

Weshalve hij gemelden fabrikant gerustelijk en ten zeerste aanbeveelt tot levering van **BRANDSPUITEN** en **TORENUURWERKEN.**

Ijselmuiden, Grafhorst, Wilnis, } Januari 1885.

C. H. A. A. ENGELENBERG,
Burgemeester.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 10den Februari 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van

Bestek No. 417.

Het maken van de uitbreiding van de hoofdgebouwen en eenige bijkomende werken op de stations Zevenbergen en Oudenbosch.

De besteding geschiedt volgens § 97 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 19den Januari 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. HOEUFFT te *Rotterdam* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **f 1.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 29sten Januari 1885 ten 12.30 ure namiddags te *Zevenbergen.*

Utrecht, den 17den Januari 1885.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

PRIJSVRAAG.

Het BESTUUR van de Naamlooze Vennootschap tot Exploitatie van het »POSTHUIS" te *Heerenveen*, looft uit de som van **VIJF HONDERD GULDEN** voor het beste, mits goedgekeurde, ontwerp met begrooting van een gebouw, ingericht voor Concertzaal, Societeit en Koffiehuis, benevens Conciergewoning en zoo mogelijk stalling op het terrein van het tegenwoordige »POSTHUIS" te *Heerenveen.*

Situatie-teekening van het terrein tegen betaling van *f* 1.50 te verkrijgen bij den Heer Mr. M. Mr. VAN HELOMA te *Heerenveen*, bij wien tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De Nederlandsche Zandsteenfabriek te IJmuiden,
Depot: Baangracht b/d. Vijzelgracht 344-347 te Amsterdam,
heeft steeds grooten voorraad van **Metsel-** en **Profilsteenen;**
Mozaïkvloeren, Riolen (rond en ijvormig);
REGEN-, WEL- en PRIVAATPUTTEN enz.
Bestekwerken in Kunstzand- en Cementsteen
worden in zeer korten tijd geleverd.
ALBUMS, PRIJSCOURANTEN en **MONSTERS** worden op aanvrage *franco* verstrekt.

N. A. SCHELLING,
Directeur.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Het beroemde **Portland-Cement** uit de **Alsen'sche Fabrieken** te **Itzehoe** bij **Hamburg,** wordt uitsluitend geleverd door de
NEDERLANDSCHE ZANDSTEENFABRIEK te IJmuiden,
en is zoowel dáár als aan hare Magazijnen te **Amsterdam, Baangracht 344-347,** steeds bij groote en kleine hoeveelheden verkrijgbaar tot zeer concurreerende prijzen.
Een minimum-weerstandsvermogen tegen trekkracht van **35 Kilogram per □ Centim.** na 7 dagen verharding onder water wordt gewaarborgd.

N. A. SCHELLING,
Directeur.

J. L. BACON & Cº.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren,** enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groefsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevestigd tegen zwam.

P. & A. VAN DER LINDEN,

Houthandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapepanten.

VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

Industrieel Receptenboek

bevattende **560 VOORSCHRIFTEN** tot het vervaardigen, samenstellen en onderzoeken van **Materialen** voor Fabrieken, Ambachten en Bedrijven.

PRIJS *f* 2.90.

Een gemakkelijk Handboek voor ieder die een Vak uitoefent. Bij MOUTON & Co. te *'S-HAGE* en verder in alle Boekwinkels verkrijgbaar.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 5. ZATERDAG 31 JANUARI 1885.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT fzn.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STREUSELS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per *jaar*, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 837e gewone Vergadering zal gehouden worden den 4den Februari e. k. in het American Hotel, Leidscheplein te Amsterdam, aanvang te 8 uren.
De agenda voor die Vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Ballotage van de voorgestelde leden, de heeren A. van Vliet en W. Oldewelt;
d. Bijdrage van den heer C. B. Posthumus Meyjes, over het Paleis van Justitie te Brussel;
e. Kunstbeschouwing van den heer J. H. T. Löning;

2°. dat als buitenlid is toegetreden de heer H. E. Hendriks te Os;

3°. dat de inlevering der antwoorden op de 2e algemeene prijsvraag, *een jacht-rendez-vous*, moet plaatshebben vóór of op den 10 Februari e. k.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) HET ANTIEKE WOONHUIS.

door

D. KLINKERT.

Wie uwer heeft het geluk gehad het land der kunst, den geboortegrond van een Petrarca, een Dante te betreden; aan wien is het voorrecht te beurt gevallen met zijn oogen te aanschouwen, wat wij en anderen door omschrijving en afbeelding slechts kunnen genieten; wie uwer mocht de gewrochten van een Brunellesco, een Michel Angelo Buonarotti, een Leonardo da Vinci, een Raphael Sanzio, een Correggio en hunne kunstbroeders bewonderen; wie uwer zag de Heilige Stad, eenmaal de zetel van dat grootste wereldrijk, hetwelk door eigen kracht zich ontwikkelde, bloeide, en niet door de macht van anderen, maar door zich zelf moest tenondergaan?

Hij, die dat genot heeft mogen smaken, die Florence, de stad der Medicis, heeft bezocht, en in de dogestad Venetië vertoefde, heeft zeker niet nagelaten zijn reis tot Napels uit te strekken, om daar betooverd te worden bij den aanblik van een van de prachtigste panorama's der wereld, dat van de Golf van Napels. Daar ligt die stad, omzoomd door wouden van olijf-, oranje- en cypresseboomen, door wijnbergen en korenvelden; terwijl op den achtergrond de Vesuvius zijn rookenden top verheft.

Over den Vesuvius sprekende, denken wij onwillekeurig eraan, hoe door eene uitbarsting van dezen schoorsteen der aarde eene prachtige landstreek, gelijk deze is, binnen weinige uren in eene woestenij herschapen werd, en onze gedachten voeren ons dan naar twee steden der Campagna, die in het jaar 78 van onze jaartelling bij eene aardbeving onder asch en lava werden bedolven: ik bedoel Herculanum en Pompeji. Dio Cassius schrijft in zijn eerste boek, hierop doelende, het volgende: „Zoo is de Vesuvius! en zulke gebeurtenissen vallen elk jaar voor. Echter zijn alle uitbarstingen, ook dan, wanneer men ze te zamen als éene wilde beschouwen, onbeduidend tegenover die, welke in den tijd plaatsvond, waarover wij nu schrijven. De dag werd veranderd in nacht en de nacht in volkomen duisternis; een bijna ongelooflijk groote hoop stof en asch werd uitgeworpen, die het land, de zee en de lucht vervulde, en twee geheele steden, Herculanum en Pompeji, begroef, toen de inwoners in het amphitheater zaten!"

Over Pompeji, een stad, die ons met het maatschappelijk leven der Ouden heeft bekendgemaakt, en daar nu ligt als een monument, dat ons een helder begrip der klassieke Oudheid geeft, wenschte ik u te spreken; en wel voornamelijk uw aandacht te vestigen op het Pompejaansche woonhuis, als voorbeeld van de antieke woning. Daar de stof echter zoo rijk is, en ik van meening was, dat vooraf een beschouwing omtrent het ontstaan der huizen en het verschil tusschen het antieke woonhuis en het moderne, wellicht van nut kon zijn, heb ik van mijn plan moeten afzien, met u een bezoek aan Pompeji te brengen. Bij het samenstellen van deze bijdrage zijn mij de navolgende werken van veel dienst geweest: *Geschiedenis van de Bouwstijlen* door Eugen Gugel, *Dictionnaire raisonné d'Architecture* par Ernest Bosc, *Geschichte der Architektur* von Dr. Wilhelm Lübke, *Pompeji in seinen Gebäuden, Alterthümern und Kunstwerken* von Dr. J. Overbeck en Bulwer's *Last days of Pompeji*.

Een eerste behoefte voor den mensch was het, een beschutting te zoeken tegen de guurheid van den dampkring en een schuilplaats voor de gevaren, die hem van alle kanten omringden; beiden vond hij in de rotsspelonken. Het toenemen der menschen echter en hun verstrooiing in vlakke landen, waar de natuur hun geen woning bood, noodzaakte hen op middelen te peinzen, om zich er eene te verschaffen. Zoo kwamen zij ertoe om takken van boomen onderling te verbinden, hutten te vormen van groen loof, en door middel van deze woonstede te voorzien in het gebrek aan grotten of spelonken. Om echter aan dit oorspronkelijke huis eene meer beteekenende bedekking te geven, en het meer waterdicht en ondoordringbaar te maken, bedekten zij hunne woning met riet, stroo en mos, alles vermengd met slib of modder. Daär echter, waar water was, plaatsten zij hunne woning op palen temidden daarvan, om zich te beschutten tegen de wilde dieren, die hen in den slaap konden overvallen.

De eerste hut, waarvan melding wordt gemaakt, is die, waarin Ulysses Eumea terugvond. Zij had een ronden vorm. In het museum van het Vaticaan te Rome bevindt zich een pot van gebakken aarde, die den vorm van eene hut heeft; hij is rond en de verbinding der stijlen, die het dak vormen, evenals de dakvensters, zijn zeer goed te herkennen; ook is er een deur op aangebracht.

Virgilius en Ovidius hebben eene beschrijving gegeven van de hut, die Romulus bewoonde, toen de stichter van Rome nog een eenvoudig herder was; deze was gevormd van takken en riet. Ook Vitruvius heeft het een en ander over de eerste woningen geschreven. Dichtbij Dieppe, in Normandië, heeft men Gallisch-Romeinsche hutten teruggevonden; zij waren zeven meter lang en twee meter veertig breed en het dak liep van twee zijden schuin af.

Deze twee soorten van oorspronkelijke woningen, de *grot* en de *hut*, waren het uitgangspunt van twee bouwwijzen. De Etruskers, de Grieken en de Romeinen namelijk veranderden de hut, terwijl zij haar volmaakten, haar steviger bouwden en beter weerstandbiedende materialen gebruikten; aan de grotten en spelonken daarentegen ontleenden de Indiërs en Egyptenaren hunne zware, maar ontzagwekkende, indrukmakende stijlen.

Zoo was de prilste jeugd van de bouwkunst, die later bij de Egyptenaren als een kind, dat nog niet ten volle ontwikkeld is, dat nog geen besef van het leven heeft, zich zou voordoen; dat bij de Grieken, als eene schoone maagd, een natuurkind, nog vrij en nog niet behept met de zucht naar weelde, praal en ijdelheid, zou optreden, en eindelijk in de Romeinsche bouwkunst, als vrouw in den zomer des levens, zich badende in den glans van rijkdom en macht, ons zou verblinden.

Voordat wij tot eene gedetailleerde beschrijving van het Grieksche en Romeinsche woonhuis overgaan, moeten wij ons eerst afvragen, waarin wel het verschil tusschen het antieke en het moderne huis gelegen is.

Volgens sommigen bestaat het voornamelijk hierin, dat, terwijl het plan van de antieke woning eene groote uitgestrektheid heeft en eene geringe hoogte, onze huizen, daarentegen, bij eene beperkte oppervlakte, zich veel hooger verheffen en een veel grooter aantal verdiepingen bezitten. Men zou echter hierdoor kunnen meenen, dat, wat de ruimte der vertrekken aangaat, deze hetzelfde was bij ons: dit is echter niet zoo. De antieke bouwmeester gebruikte slechts eene oppervlakte van 100 M², waar wij eene van 500 M² noodig hebben.

Het huis van Pansa te Pompeji, bijvoorbeeld, heeft eene oppervlakte van 900 M² en bevat ongeveer een vijftigtal verschillende ruimten, als: zalen, kamers, gangen, enz. Hoe groot zou onze bouwgrond niet moeten zijn, om een even groot aantal ruimten in eene verdieping te verkrijgen! Bij de Ouden waren de enkele woonvertrekken in het algemeen veel kleiner dan bij ons, en was alles niet zoo uitgebreid en voor het gemak ingericht. Wij zouden ons in een huis in Pompeji niet kunnen bewegen, en er het noodige huisraad niet in kunnen bergen. Ook moeten we niet vergeten, dat het klimaat in deze weder eene groote rol speelde; en dat Griek en Romein niet die behoefte aan een huis kenden, die ons Noordsche volken, in onze luchtstreek met haar veranderlijke weersgesteldheid, zoo van nature eigen is. Het grootste onderscheid is, dat het antieke huis van buiten grootendeels afgesloten is, terwijl onze woningen met vele en breede vensteropeningen in haar geheelen aanleg, onze betrekking tot de straat en de buitenwereld te kennen geven. De straat is bij het antieke woonhuis niets dan de weg, die langs den ingang gaat; ook werd, wat de versiering van den gevel betreft en de openingen der vensters aangaat — die, als zij er waren, alleen in de bovenverdieping werden aangebracht — volstrekt niet op den openbaren weg achtgeslagen.

De begane-grond, het oorspronkelijke huis, vormt naar buiten slechts vier door den ingang doorbroken ringmuren. Alle vertrekken komen op een hof uit, of wel zijn om twee binnenplaatsen gegroepeerd, die achter elkander liggen en waarvan zij hun licht en lucht ontvangen. Verder hebben het Grieksche en Romeinsche huis in het algemeen nog deze overeenkomst, dat zij beiden uit twee achter elkander liggende helften bestaan. De eerste helft wordt in het Grieksche huis door den man bewoond en dient tot het verkeer met de menschen, terwijl de tweede of achterste helft aan de vrouw en de huishouding toebehoort. Ook in het Romeinsche huis is het achterste deel voor het familieleven bestemd.

Gaan wij na deze beschouwingen over tot een bespreking van het Grieksche woonhuis.

De eerste woningen der Grieken bestonden zonder twijfel, evenals bij alle volken, uit tenten en hutten, waar grotten en spelonken ontbraken. Al vroeg vestigden zich Grieken in Klein-Azië, zooals blijkt uit de geschiedenis van den Trojaanschen oorlog en van den Argonautentocht. Deze volksplantingen namen veel van de beschaving der eigenlijke bewoners, de Ioniërs, over; onder andere ook den Ionischen stijl, die vanuit deze landstreek in Griekenland werd ingevoerd. In Lycië en Phrygië hebben deze Aziatische Grieken ons rotsgraven nagelaten, waardoor het mogelijk geworden is, ons eenig denkbeeld te vormen omtrent den eersten huizenbouw der Grieken. De motieven voor deze rotsgraven, waarvan de gevels of het front zorgvuldig behakt waren, zijn ontleend aan hutten, die op blokhuizen geleken en welke uit dunne sparren of ruwe stammen opgericht, of uit beslagen balken samengesteld waren. Een voorbeeld hiervan levert het rotsgraf te Myra.

In Griekenland werd reeds vroegtijdig bergsteen gebruikt; men denke slechts aan de cyclopenmuren, aan de poort te Missolunghi en aan de leeuwenpoort te Mykenae, een van de oudste gewrochten der beeldhouwkunst in Europa. Men heeft nergens sporen van mortel waargenomen, en de kalk was dan ook in die vroege tijden waarschijnlijk geheel-en-al onbekend.

Het Grieksche huis was in overeenstemming met den republikeinschen geest, die door het volk, dat zich niet kon vereenigen met de pracht en weelde, waarmede de heerschers uit den ouden tirannentijd omgeven waren, in zijn staatsinrichting gehuldigd werd. Later, ten tijde van Alexander, deed de fijne beschaving en de hoogte, waartoe de kunst gestegen was, door de terugwerking van Oostersche zeden gepaard met grooten opschik en weelde, zich ook in het huiselijk leven gevoelen.

Vitruvius heeft ons in zijne geschriften eene beschrijving gegeven van eene normale indeeling van een burgelijk huis, die wij hier weergeven.

Als men door middel van de huisdeur, die aan de straat ligt, is binnengetreden, staat men in een voorhuis, door de Grieken *thyroreion* genaamd, en van hier hebben wij onmiddellijk gelegenheid, een blik te slaan in den zuilenhof der mannenwoning. Het *thyroreion* heeft eene tamelijke lengte, en rechts en links komen verscheidene deuren op deze gang uit: eene gaat naar den stal, de andere leidt in het vertrek van den portier, voor welk ambt een slaaf dienst deed; daartegenover liggen deuren, die in werkplaatsen of winkels voeren, welke aan de straat vensters hadden en waarschijnlijk ook eene deur.

Uit het voorhuis komen wij in den eersten hof, de *aula*, welke, naar gelang het huis groot is, door een grooter aantal zuilen omgeven wordt. In het midden staat het altaar van Herkeios of Zeus, den beschermer der woningen. Om dezen hof liggen aan beide zijden verscheidene vertrekken geschaard, zoowel groote als kleine, waaronder de eetzaal, de ontvangkamer, de logeerkamer, de bibliotheek en meer andere.

Uit dezen hof voert een trap naar het boven gelegen *hyperoon*, wanneer zich dit namelijk boven de *andronitis*, dat is de mannenwoning, bevond, hetgeen dikwijls niet zoo was; in dat geval bezit alleen de *gynaikonitis*, dat is de vrouwenwoning, twee verdiepingen. Deze ruimte was voldoende, daar de bovenverdieping, wanneer de bewoner er zijn beroep niet uitoefende, voor verblijf der slaven dienst deed. De bovenverdieping werd ook wel voor huurwoning gebruikt, en bezat dan een afzonderlijken opgang van de straat; hierdoor had dan natuurlijk eene kleine wijziging in het plan plaats, namelijk wat de ligging der trap aangaat. Had men mannelijke slaven, om het handwerk van den heer te doen, en vrouwelijke, om de huishouding te verrichten, dan bewoonden de eersten het *hyperoon* boven de *andronitis*, de laatsten dat boven de *gynaikonitis*.

Tegenover den ingang van het huis was de *mesaulos* of *metaulos* gelegen, een gang, die van de mannenwoning naar die der vrouwen voerde en van een deur voorzien was. Door deze gang had alleen het verkeer van en naar de *gynaikonitis* plaats, en de portier had hier dan ook het toezicht over. Als de huisheer de deur der *mesaulos* sloot, waren de vrouwen van allen omgang met de buitenwereld verstoken, en de overeenkomst op dit punt der *gynaikonitis* met Oostersche *harems* valt niet te loochenen.

In aanleg is er veel overeenkomst tusschen de mannen- en vrouwenwoning; er bestaan echter ook verschillen. De *aula* der *gynaikonitis* was slechts van drie zijden door zuilen omringd; aan de achterzijde toch waren deze door twee zware pilasters vervangen, die een breeden ingang omsloten. Deze ingang geleidde in een portaal, waarop drie der hoofddeuren van de vrouwenwoning uitkwamen. De deur op den achtergrond voerde in de werkkamer, waar de huisvrouw met hare dochters en slavinnen zich met spinnen en naaiwerk onledig hielden. Deze kamer kreeg licht door vensters in den achtergevel aangebracht, en had in sommige gevallen een uitgang in den tuin.

Aan de eene zijde van het portaal was de slaapkamer der ouders, de *thalamos*, gelegen; in deze of wel in eene aangrenzende alkoof werden de kostbaarste bezittingen in eene kast of, wat meer het geval was, in eene kist bewaard. Tegenover de *thalamos* was de *amphithalamos* gelegen, waarvan de bestemming nergens uitdrukkelijk is aangegeven, doch die waarschijnlijk als slaapkamer der volwassen dochters heeft dienst gedaan.

(*Wordt vervolgd*).

HAVENWERKEN.

In het orgaan van de *Oesterreichische Ingenieur- und Architecten-Verein* wordt de aandacht gevestigd op het werk:

Exploitation des ports. Etude sur les principaux ports de commerce de l'Europe septentrionale par Mr. Plocq, Inspecteur-général des Ponts et Chaussées et Mr. Laroche, Ingénieur en chef des Ponts et Chaussées (*Paris, Imprimerie Nationale.*)

Daar dit werk ook voor ons Nederlanders van groot gewicht is, meenen wij onzen lezers geen ondienst te doen, door het met enkele woorden te bespreken.

Reeds sedert tal van jaren is de bijzondere aandacht der Fransche ingenieurs op de havens en scheepvaartinrichtingen van het buitenland gevestigd, en bij het verbeteren der Fransche havens trachtten zij al, wat buiten Frankrijk practisch gebleken is, met voordeel toe te passen.

Het Departement van Openbare Werken in Frankrijk droeg aan de heeren Plocq en Laroche op, een uitvoerig verslag uit te brengen omtrent de inrichting en de exploitatie der havenwerken van Engeland, Nederland, België en Duitschland. Het verslag wordt vergezeld door een atlas van 15 platen, waarop de havens van Antwerpen, Amsterdam, Rotterdam, Bremen, Bremerhaven, Hamburg, Londen, Hull, Newcastle, Glasgow, Liverpool en Bristol zijn afgebeeld.

Reeds de opsomming dezer namen is voldoende, om te doen zien, van welk groot belang dit werk is. De heeren Plocq en Laroche spreken zeer waardeerend over het vele goede, dat zij in den vreemde zagen, en toonen volstrekt geen vooringenomenheid met de inrichtingen in hun vaderland. Zij erkennen, dat de Engelsche havens de Fransche verre overtreffen, en dat de uitstekende inrichting van goederenloodsen, hangars, droge dokken en voornamelijk de uitgebreide toepassing van hydraulische beweegkracht daarvan de oorzaak zijn.

In het bijzonder vestigen zij de aandacht op het groote voordeel, dat door de aanwending van beton kan verkregen worden, zooals b.v. geschiedde bij den bouw van de Victoria-Docks te Londen, en bij de nieuwe dokken van Hull aan de Tyne en van Liverpool. Bij deze laatsten is *al* het metselwerk in beton uitgevoerd.

De exploitatie der dokken en handelsetablissementen geschiedt in Engeland uitsluitend door particuliere maatschappijen, die, gedachtig aan de spreuk *tijd is geld*, al het mogelijke doen om het lossen en laden zoo gauw mogelijk te doen geschieden, waarom zij telkens de nieuwste vindingen in toepassing brengen, en de dokken door tal van spoorlijnen met de hoofdspoorwegen verbinden.

De havens op het vasteland worden allen door de gemeentebesturen geëxploiteerd; slechts Rotterdam maakt een uitzondering. Deze gemeentebesturen dragen voornamelijk zorg scheepvaart en handel 't zoo gemakkelijk mogelijk te maken. De dure bassins en piers, die men in Engeland maakt, trachten zij zooveel mogelijk te ontgaan. Men houdt zich meer met den handel en zijn vergemakkelijking bezig dan met het maken van havenwerken, overtuigd als men is, dat de handel de haven maakt en, niet omgekeerd, de haven den handel.

Hoewel wij niet met alles, wat in het boek gezegd wordt, kunnen instemmen, meenen wij toch onzen lezers de lectuur van dit standaardwerk wel te kunnen aanraden.

LUDWIG BOHNSTEDT.

Ludwig Bohnstedt werd den 27 October 1822 te St.-Petersburg uit Duitsche ouders geboren. Zijn vader, uit Stralsund afkomstig, was een gegoed koopman, terwijl zijne moeder het eerste levenslicht te Bamberg, in Beieren, aanschouwde. (1)

De omstandigheid, dat de eerste naar Duitschland terugkeerde, terwijl moeder en kinderen te Petersburg bleven, was oorzaak, dat Bohnstedt tot den landaard zijner moeder gerekend en bij zijn vertrek uit Rusland als Beiersch onderdaan beschouwd werd. Nadat zijne algemeene opvoeding op de school St.-Petri voltooid was, moest hij in den zomer van 1839, op ongeveer 17jarigen leeftijd, een beroep kiezen en verklaarde toen architect te willen worden. De Hanoversche architect Hallmann, die op dat tijdstip te Petersburg vertoefde, schijnt op Bohnstedt's besluit wel eenigen invloed te hebben uitgeoefend en eerstgenoemde was ook de man, die hem aanried zijne studien op de Berlijnsche *Bauschule* voort te zetten. Bovendien beval Hallmann hem in de bijzondere bescherming van professor Wilhelm Stier aan.

In October van het bovengenoemde jaar kwam Bohnstedt te Berlijn, maar kon niet onmiddellijk aan de school geplaatst worden, omdat slechts bij den aanvang van den cursus, die in het begin van den zomer plaatsvond, nieuwe leerlingen aangenomen werden. Op aanraden van professor Stier, die den talentvollen jongeling zeer genegen was en al spoedig merkwaardige eigenschappen in hem ontdekte, liet hij zich, om te Berlijn te kunnen blijven, aan de universiteit inschrijven, waar hij de voorlezingen van den professor bijwoonde, terwijl hij gelijktijdig aan het door dezen gegeven onderwijs deelnam. Omstreeks Paschen van het jaar 1840 werd hij als leerling aan de bouwschool aangenomen, ofschoon hij het reglementaire leerplan dier school niet volgde, daar hij nagenoeg uitsluitend op de uren, dat Stier onderricht gaf, de inrichting bezocht. Het onderwijs in het landschapteekenen van den ouden professor Rosel kon hem niet bevallen, waarom hij in dat vak leerling werd van professor E. Biermann. In het voorjaar van 1841 verliet hij de bouwschool, om de lessen aan de kunstacademie te volgen, waar hij o. a. onder de leiding van Strack het onderwijs in het ontwerpen bijwoonde, zonder dat daardoor de innige betrekking, waarin hij tot Stier stond, teloor ging. Deze was het, die in hem — als in zooveel anderen zijner leerlingen — door de kracht van opwekkende toespraken, het vuur der ware kunstliefde ontstak, terwijl hij, wellicht zonder het te weten, een machtigen, blijvenden invloed op Bohnstedt's kunstrichting heeft uitgeoefend. Eene vergelijking van hunne ontwerpen toont dit onbetwisthaar aan. Het was weder Stier, die hem in den herfst van het jaar 1841 de gelegenheid gaf zijne studien aan de academie vaarwel te zeggen en tot voltooiing zijner vorming naar Italië te gaan. Een vol jaar bracht Bohnstedt onder onafgebroken studie op dezen klassieken bodem door, en keerde over Frankrijk en Duitschland in den winter van 1842/43 naar zijn geboorteland terug. Ofschoon hij nog slechts den leeftijd van 20 jaar bereikt had, was hij als kunstenaar reeds tot aanmerkelijke hoogte gevormd.

In Rusland behoort de bouwkunst tot de vrije kunsten en de groote bouwwerken der rijksambtenaren verraden een Franschen geest. De gewone architecten staan onder Staatstoezicht, en de bevoegdheid om als architect gebouwen te mogen ontwerpen en uit te voeren — het zoogenaamde bouwrecht — kan men slechts verkrijgen door een zekeren academischen graad als »vrij kunstenaar" te verwerven. Hij, die het onderwijs aan de Petersburgsche academie volgt en daarna voor eene officieele prijsvraag de kleine zilveren medaille ontvangt, verkrijgt dezen graad; woont men het onderricht niet bij, dan wordt een onderzoek naar de bekwaamheden van den voorgedragen persoon ingesteld. Bohnstedt verkreeg den vereischten graad in 1843 en begon toen zijn loopbaan als privaat architect. In dien tijd werd echter in geen enkel land, en dus ook niet in Rusland, veel op bouwkundig gebied gepresteerd, zoodat de hem opgedragen werkzaamheden niet veel te beduiden hadden. Hij zette echter zijne studien voort, en reeds in 1845 verwierf hij den vierden academischen graad, terwijl hem in 1858 de hoogst mogelijke onderscheiding ten deel viel, namelijk die van professor met den rang van hofraad. Het is niet met juistheid bekend hoe lang hij als leeraar aan de academie werkzaam was; zijn wij goed ingelicht, dan is zijne betrekking aan deze inrichting slechts van voorbijgaanden aard geweest. Van 1851 tot '54 was hij rijksambtenaar en wel opperbouwmeester in het 1e arrondissement van het Departement voor Weg- en Waterwerken, benevens opperbouwmeester van het paleis der grootvorstin Helena Paulowna.

Wij zijn niet instaat eene juiste en volledige opsomming te doen van de werken, die Bohnstedt gedurende zijn verblijf te Petersburg totstandbracht, maar wij kunnen de verzekering geven, dat deze niet van groote beteekenis geweest zijn. Toen hij zich, in het jaar 1859, voor het lidmaatschap der Berlijnsche architectenvereeniging aanmeldde, deelde Bohnstedt mede, dat door hem tot dat jaar 15 bestaande bouwwerken veranderd en 7 nieuwe gebouwen opgetrokken waren. Van 1859 tot 1863, in welk jaar hij Rusland verliet, is dit aantal aanzienlijk vermeerderd, en daaronder munten vooral uit eenige gedeelten van het Chineesche paleis te Oranienbaum, het nonnenklooster der Opstanding, het raadhuis, het paleis voor den Minister der Rijksdomeinen en dat der vorsten Yussupow; het laatste, aangelegd en gedecoreerd in den Franschen rococo-stijl, is wel het meest prachtvolle en rijke werk, dat hij totstandbracht. Voor een zoo rusteloos zoekenden en snel arbeidenden kunstenaar als Bohnstedt, was het aantal dezer scheppingen niet groot genoeg. Het landschapschilderen, dat in hem een waardig beoefenaar vond, kon bovendien aan zijn werkzamen geest geen voldoend voedsel geven. Met grooten ijver en niet zonder geluk waagde hij zich aan de oplossing en beantwoording van prijsvragen van monumentale bouwwerken, die ter openbare mededinging uitgeschreven waren.

Eenige van deze prijsvragen deden zijn naam voor het eerst in het buitenland en vooral in Duitschland bekend worden. In het jaar 1851 verwierf hij een der beide tweede prijzen voor een ontwerp voor het raadhuis te Hamburg, terwijl de andere aan den Franschen architect Meuron en de eerste prijs aan Gilbert Scott ten deel vielen. In 1858 dong hij mede naar den prijs, uitgeloofd voor het beste ontwerp van het raadhuis te Berlijn. Zijne plans werden echter niet bekroond, maar wij herinneren ons nog levendig den indruk, dien zijn ontwerp op ons, jonge bouwkundigen, maakte; toen reeds hoorden wij hem door een onzer oudere vakgenooten afschilderen als een der meest begaafde architecten. Gedurende zijn verblijf in Rusland heeft Bohnstedt naar verscheidene prijsvragen medegedongen, waaronder vooral genoemd mogen worden: zijn ontwerp voor het raadhuis te Innsbrück, dat voor een gebouw der vereeniging »Malkasten" te Dusseldorp, de plans voor een museum te Leipzig, die voor de *Foreign office and official Residence* te Londen, en eene kunstgalerij te Hamburg. Eerste en tweede prijzen verwierf hij voor eene mineraalwater-inrichting te Riga, voor eene societeit te Reval, voor een tentoonstellingsgebouw te Madrid (in vereeniging met professor V. Schröter), voor eene kantonnale school te Bern en voor een Camposanto te Milaan. Ook het eerste ontwerp voor een Stadsschouwburg te Riga, dat van het jaar 1860 dagteekent, was het gevolg eener prijsvraag; de uitvoering ervan werd eerst ondernomen, toen Bohnstedt zich reeds in Duitschland metterwoon gevestigd had. Naar wij meenen, werden zijne plans voor een paleis voor den grootvorst Nikolay Nikolaiewitsch bekroond. Eene kopie van dit ontwerp bezit de Berlijnsche *Architecten-Verein*, evenals van zijn project voor een paleis in Kolomenskoje. Dit laatste was het antwoord op eene prijsvraag, uitgeschreven door de Berlijnsche academie, waarmede Bohnstedt den professoraten rang verwierf.

Inmiddels was de kunstenaar gehuwd met eene vrouw, die met hem, wat geest en karakter betrof, volkomen sympathiseerde: zijn echt kon dus zeer gelukkig genoemd worden. De vraag, waarom hij, na een twintigtal jaren van aanhoudende bezigheid, zijn geboorteground vaarwelgegde, om zich in het vaderland zijner ouders te vestigen, kan hier veilig onbeantwoord blijven. Dit feit schijnt een zeker heimwee te zijn, waardoor alle in Rusland wonende Duitschers, zoodra ze een zekeren ouderdom en eenig vermogen verkrijgen, aangetast worden. Uit de omstandigheid, dat de kunstenaar zich niet in eene groote stad vestigde, waar hij ongetwijfeld eene goede gelegenheid zou gehad hebben zijn scheppend genie voedsel te geven, maar zich in het hart van Duitschland, en wel in het lieflijke Gotha, een woonplaats koos, mag men veilig de gevolgtrekking maken, dat de behoefte naar behaaglijke rust daarbij een zekere rol speelde.

Hetgeen Bohnstedt tijdens zijn verblijf te Gotha totstandbracht is, vergeleken bij zijne vroegere scheppingen, van weinig beteekenis. In de eerste plaats zijn naar zijne ontwerpen en details in verschillende landen eenige gebouwen opgetrokken, met name de bovengenoemde schouwburg te Riga, de St.-Torquato-kerk te Guimarsens in Portugal, en het slot Trostenetz in Zuid-Rusland. In Duitschland zelf werden naar zijne plans slechts eenige bouwwerken van ondergeschikten aard gesticht, en wel drie of vier gebouwen voor koopmanskantoren, de villa's Petermann, Gelbcke en Henneberg, een paar monumenten, alles te Gotha, de villa van Fritz Reuter te Eisenach, eene villa te Nordhausen en de villa Borchardt te Baden-Baden. Ook toen wijdde de kunstenaar voornamelijk zijne aandacht aan in het openbaar uitgeschreven prijsvragen; zoo leverde hij o. a. plans voor het Raadhuis te Mainz, de Beurs te Königsberg en de bovenvermelde kerk in Portugal, voor welke laatste hij met den eersten prijs bekroond werd. Aan de beide voornaamste prijsvragen, de Berlijnsche Domkerk en het Raadhuis te Weenen, die omstreeks dien tijd uitgeschreven werden, nam hij echter geen deel.

Op de tentoonstelling van kunst, die in 1869 te München gehouden werd, waren wij in de gelegenheid de door Bohnstedt ingezonden verzameling zijner antwoorden op prijsvragen te leeren kennen, en ons door eigen onderzoek een oordeel te vormen over den aard zijner kunstvolle scheppingen. Aan deze tentoonstelling had hij het voornamelijk te danken, dat het talent, hetwelk uit zijne grootsche scheppingen sprak, in meer uitgebreiden zin bekend werd.

In het jaar 1872 werd de eerste internationale prijsvraag voor een ontwerp van het Gebouw voor den Duitschen Rijksdag uitgeschreven, waarnaar meer dan honderd architecten van heinde en verre mededongen. Bohnstedt's ontwerp droeg den palm der overwinning weg, eene overwinning, ongetwijfeld de grootste, door hem bevochten. De kunstenaar werd overstelpt met eerbewijzen; couranten en tijdschriften bevatten artikelen over hem en zijne schepping; de *Gartenlaube* (2) noemde hem »eersten bouwmeester van het Rijk." De eerste maanden, die op de uitspraak der Jury volgden, waren de gelukkigsten in zijn leven en de innige vreugde, die hem bezielde, werd slechts in zeer geringe mate verbitterd door de koele woorden, waarmede de voortreffelijkheden van zijn werk door zijne kunstbroeders genoemd werden. Toch hadden alle in de Jury zittende architecten hem eenstemmig den eersten prijs toegekend; het feit, dat door vele vakbroeders op de gebreken van het ontwerp gewezen werd en men aan de uitvoerbaarheid ervan twijfelde, sproot alleen voort uit den wensch, dat het grootste bouwgewrocht, door het thans levende geslacht totstandgebracht, der volmaaktheid nabij zou zijn — afgunst was daaraan vreemd. De geniale opvatting in Bohnstedt's ontwerp is door de Duitsche architecten nooit ontkend, veel minder bestreden geworden, en had de Regeering hem de uitvoering ervan opgedragen, dan zou dit met volkomen instemming zijner vakgenooten geschied zijn. Verschillende bezwaren stonden echter de verwezenlijking van het plan in den weg, en een tiental jaren gingen voorbij, voordat deze bezwaren tot een oplossing gebracht waren.

Het behoeft geen betoog, dat niemand met meer spanning deze oplossing tegemoetzag dan Bohnstedt zelf, die zich gedurende dat tijdsverloop met het maken van verschillende ontwerpen onledig hield. Het meerendeel der hierboven vermelde gebouwen werd in deze jaren door hem uitgevoerd. Nog altijd dong hij mede naar verschillende prijsvragen, ofschoon niet zoo geregeld en niet met denzelfden uitslag als voorheen. Aan de voornaamste prijsvragen, in die jaren uitgeschreven, waaronder de Beurs en het Centraal-station te Frankfort a/M. en den tweeden wedstrijd voor het Raadhuis te Hamburg, nam hij geen deel. Daarentegen werden zijn ontwerp voor de Finlandsche Bank te Helsingfors (1876) bekroond en zijne plans voor eene Universiteit te Leiden (1878) aangekocht, terwijl hij ook nog mededong in den wedstrijd voor de Universiteit te Straatsburg (1878). Het voornaamste ontwerp, waaraan Bohnstedt omstreeks dezen tijd in eene besloten prijsvraag zijne krachten besteedde, was dat voor eene opera te Pest; zijn laatste werk van beteekenis gold de prijsvraag voor het monument van Victor Emmanuel te Rome, waarvoor hij in vereeniging met den beeldhouwer, Professor Zurstrassen, plans inzond.

Ook als portretschilder deed Bohnstedt zich van eene gunstige zijde kennen; de olieverfportretten van Schlüter, Schinkel, Stier en Rauch, die de Berlijnsche *Architecten-Verein* van hem ten geschenke ontving, zijn o. a. van zijne hand.

Inmiddels kwam de bouw van het Rijksdaggebouw tegen het einde van het jaar 1881 opnieuw ter sprake. Den kunstenaar, die al deze jaren in de vaste overtuiging geleefd had dat hij een onbetwistbaar recht op den bouw had, wachtte echter eene wreede ontgoocheling, die hem nog smartelijker was dan de voortdurende spanning, waarin hij dat tijdperk doorleefd had. Zijne aanspraken werden echter niet geteld, en eene tweede algemeene prijsvraag werd met een nieuw programma uitgeschreven.

Bohnstedt deed alle mogelijke moeite om zijn goed recht op de uitvoering van zijn ontwerp ingang te doen vinden, en bood zelfs aan zijne plans geheel-en-al om te werken. Alles was echter tevergeefs; wel vond hij ondersteuning bij de Regeering, de leden van den Rijksdag en de dagbladpers, maar ditmaal had hij met den eenparigen tegenstand der Duitsche architecten te doen; tegen dezen was hij echter niet opgewassen en al zijne pogingen baatten hem niets. Over de oorzaak van de geheel veranderde inzichten zijner kunstbroeders, werd indertijd in de Duitsche vakbladen eene uitvoerige polemiek gevoerd. De reden was hoofdzakelijk gelegen in de omstandigheid, dat in het afgeloopen tiental jaren een zeer groote vooruitgang in de Duitsche bouwkunst viel waar te nemen, zoodat men meende met Bohnstedt's oplossing der prijsvraag niet meer te kunnen volstaan. Er was echter nog een andere oorzaak, die uit eerbied voor den grooten kunstenaar toen slechts fluisterend uitgesproken werd: men had hem namelijk in het afgeloopen tijdperk ook leeren kennen als uitvoerder van groote bouwwerken, en daardoor had hij zich van eene zijde doen zien, die het deed betwijfelen, of hij tegen het totstandbrengen van zulk eene grootsche schepping als het Duitsche Rijksdaggebouw opgewassen was.

Het feit echter, dat hij geen ondersteuning bij zijne vakgenooten vond, in weerwil dat zijn ontwerp vroeger zoo geroemd was, krenkte hem diep genoeg. Met onwil zette hij zich voor de nieuwe prijsvraag aan eene omwerking van zijn plan, dat hij onder het betoekenisvolle motto »Lava" inzond met het gevolg, dat de Jury zijn ontwerp niet met den eersten prijs bekroonde. De omstandigheid, dat bij het meerendeel der ingezonden ontwerpen, en ook bij het bekroonde, de invloed van zijn eerste plan merkbaar was, kon hem natuurlijk geene vergoeding geven.

De smart, die deze teleurstelling hem baarde, en de reactie, die zich na de tot het uiterste gedreven inspanning zijner lichamelijke en geesteskracht deed gevoelen, wierpen hem op het ziekbed. In het begin van 1883 werd hij lijdend en langzamerhand ontwikkelde zich daaruit eene hersenziekte, waaraan hij in den nacht van den 3den op den 4den Januari j.l. overleed.

De door hem zelf verstrekte mededeelingen over zijne studiejaren doen ons zien, dat hij nooit een grondig onderricht in zijn vak genoten heeft. Inplaats van de grondbeginselen der bouwkunst te leeren en van het kleine allengskens tot het groote op te klimmen, heeft hij, verleid door zijne buitengewone begaafdheden en de gemakkelijkheid, waarmede hij zijne denkbeelden op het papier bracht, reeds bij den aanvang zijner studien zich aan de uitgebreidste ontwerpen gewaagd. Het welslagen dezer pogingen ontwikkelde al meer en meer zijne vurige fantasie, en zóó is het te verklaren, dat hij daarom de meening was toegedaan, dat men niet den langen en vermoeienden weg behoeft in te slaan om tot de geheimen der kunst door te dringen. De groote bijval, die zijn talentvolle vaardigheid in Rusland ten deel viel en de onafgebroken ijver, waarmede hij aan groote prijsvragen werkte, moesten hem natuurlijk in deze meening versterken.

Bohnstedt behoorde tot hen, die niet inzien, dat zelfs een tot in de kleinste details uitgewerkt plan slechts een dood lichaam is, en dat zulk een plan alleen door eene *uitvoering*

(1) De levensgeschiedenis van Bohnstedt is aan de *Deutsche Bauzeitung* ontleend.

(2) Het hierbij afgedrukte, sprekend gelijkende portret stelt den kunstenaar op ongeveer vijftigjarigen leeftijd voor, en werd indertijd in de *Gartenlaube* opgenomen.

het leven ontvangt. Op de vraag, waarom hij zijne woonplaats zoo zelden verliet en nooit de nieuwe gebouwen, die overal in Duitschland verrezen, ging bezichtigen, gaf hij ten antwoord: »Waartoe zou dit dienen? De beste bouwwerken verschijnen na korten of langen tijd in een of ander bouwkundig tijdschrift, waardoor ik ze op een veel gemakkelijker wijze te zien krijg." Beteekenisvoller kon het wel niet uitgedrukt worden, dat hem slechts datgene belang inboezemde, hetwelk de vakbladen te zien geven en dat voor hem de aanschouwing van de werkelijkheid geen bekoring had. Voor Bohnstedt was, evenals voor vele architecten van dien tijd, het ontwerp hoofdzaak en de uitvoering niet veel meer dan eene bloote formaliteit. In den regel werden, na de vaststelling van het ontwerp en nadat de goedkeuring van den bouwheer erop verkregen was, door den meester terstond alle mogelijke details gegeven; daarbij bleef het, en 't gebeurde slechts zeer zelden, dat daarin veranderingen gebracht of modellen gegeven werden. Het is daarom niet te verwonderen, dat de door hem gestichte bouwwerken, die op zich zelf beschouwd reeds van tamelijk ondergeschikten rang zijn, op hen, die ze zagen en van diepe vereering voor den meester en zijne grootsche prijsvraag-ontwerpen doordrongen waren, eene smartelijke ontnoovering teweegbrachten.

In weerwil van de gebreken, die zijne werken aankleven, zijn de voortreffelijkheden van dezе laatsten nog altijd groot genoeg, om ons de eersten te doen vergeten en kunnen wij hem, ondanks deze zwakheden, als een der grootste bouwkundige genieen van zijn tijd beschouwen.

De wijze, waarop hij zijne verschillende architectonische composities ontwierp, heeft terecht iedereen met bewondering vervuld. In vindingrijkheid streefde geen enkel der thans levende architecten hem voorbij, en in het vlot en voor de vuist ontwerpen overwon hij allen.

Het aandeel, dat hij in de ontwikkeling van de bouwkunst onzer eeuw heeft, is minder te zoeken in hetgeen door hem gewrocht werd, dan wel in de krachtige opwekkingen, die hij aan anderen door zijne grootsche scheppingen gaf. Hij, die met aandacht de in het laatste twintigtal jaren uitgeschreven prijsvragen heeft gevolgd, zal overtuigd zijn, dat de hooge vlucht, die de Duitsche bouwkunst in de laatste jaren genomen heeft, juist aan deze prijsvragen zelf te danken is, en dat de indruk, dien het aanschouwen van een goed opgevat plan op ons maakt, niet zelden opweegt tegen een jarenlang onderricht. De schat van dankbare en eigenaardige motieven, die Bohnstedt's ontwerpen kenmerkt, is voor het nageslacht een onuitputtelijke bron en daarom is het te wenschen, dat niet alleen zijne gezamenlijke ontwerpen, maar vooral de details daarvan uitgegeven zullen worden. In zeer vele gevallen hebben zijne prijsvraag-ontwerpen, hetrij ze al of niet bekroond werden, tot eene goede oplossing bijgedragen, en dit blijkt onbetwisthaar uit den bouw van het Rijksdaggebouw, waaraan zijn naam onafscheidelijk verbonden is.

Als mensch had Bohnstedt beminnelijke eigenschappen: hij bezat eene grootmoedige inborst en, ofschoon hij zich zijn talent volkomen bewust was, liet hij zich daarop nooit voorstaan; zijn oordeel was steeds voorkomend en zaakrijk, en men vond in hem een oprecht vriend en trouw huisvader.

Zijne asch ruste in vrede!

BEURSTENTOONSTELLING.

De Tentoonstelling in de Militiezaal te Amsterdam, die heden gesloten wordt, is niet druk bezocht geworden, wat voor een groot deel zal moeten worden toegeschreven aan het ijsvermaak, dat velen naar buiten lokte, zoodat er geen tijd tot het bezoeken van tentoonstellingen overbleef.

Tijdens de tentoonstelling zijn ongeveer een twintigtal plans opgevraagd; de overige zullen aan de vervaardigers teruggezonden worden, waartoe zij een formulier ter invulling zullen ontvangen.

Het aantal bezoekers der Tentoonstelling bedroeg ruim 600.

(A. et A.) DE INDUSTRIESCHOOL VAN DE MAATSCHAPPIJ VOOR DEN WERKENDEN STAND.

Door de vriendelijkheid van het Bestuur van de Maatschappij voor den Werkenden Stand was een onzer redactieleden uitgenoodigd tot het bijwonen van de feestelijke uitreiking van de medailles en getuigschriften, die op Donderdag 29 Januari 1885 in de groote zaal van het fraaie gebouw der Maatschappij plaatsvond.

Het programma muntte uit door een aangename verscheidenheid. Behalve toch voor de meer ernstige werkzaamheden, was ook voor muziek en zang gezorgd.

Gedurende de pauze waren de door de leerlingen in het afgeloopen jaar vervaardigde teekeningen te bezichtigen. Wij zagen daar niet onverdienstelijk werk, maar het kwam ons voor, dat de teekeningen naar pleister niet blond genoeg van behandeling waren, en dat men bij de keuze van de voorbeelden der bouwkundige teekeningen niet altijd even gelukkig was.

Wij laten de namen der bekroonden hier volgen.

Verguld zilveren Medaille voor Handteekenen en Perspectief aan L. Froger.

Zilveren Medaille voor Bouwkunde en Handteekenen aan J. P. J. Hegener.

Idem aan J. L. de Lange voor Bouwkunde en Handteekenen.

Idem aan P. L. Wijndels de Jongh voor Bouwkunde.

Idem aan C. T. F. Ebersbach en F. G. C. Mann voor Machineteekenen.

Bronzen Medaille voor Handteekenen aan J. W. Voet, van Haarlem.

Idem aan K. J. Engelenberg voor Bouwkunde.

Idem aan L. Janszen voor Machineteekenen.

Idem aan H. F. Esveld voor Boetseeren.

Idem aan J. G. Schipper voor Machineteekenen en Wiskunde.

Getuigschriften werden uitgereikt aan:

M. Alberts, H. C. Averkamp, D. ten Brugge, F. M. C. Caron, J. W. van Delft, M. Deutekom, A. A. Emmerich, J. B. Grune, H. C. de Jong, H. J. J. Kurtz, P. W. Oelrich, C. Print, F. Sasburg, A. Sterba, J. J. Vroom.

Ontslag werd verleend aan F. T. van der Poll, W. E. Reeder en J. J. Strasser.

Wij wenschen ten slotte dat de Maatschappij, die te Amsterdam voor zoovelen met nut werkzaam is, ook in de toekomst veel vreugde van hare industrieschool mogen beleven.

(A. et A.) INGEZONDEN

Mijnheer de Redacteur,

In het nommer van *De Opmerker* der vorige week is o. a. een verslag opgenomen der vergadering van oud-leerlingen van het Genootschap »Mathesis Scientiarum Genitrix" te Leiden, den 21 Januari j.l. gehouden.

Vergun mij, U bij deze mededeeling te doen van het aldaar behandelde feestprogramma, teneinde daardoor de onjuiste opgaven, door uw verslaggever gedaan, te verbeteren.

1e dag.

Samenkomst van oud-leerlingen op Zomerzorg.

Optocht naar de vergaderplaats en begroeting van het Bestuur aldaar.

Matinée musicale.

Eenvoudige huishoudelijke maaltijd van de van elders gekomen oud-leerlingen.

's Avonds, toepasselijke tooneelvoorstelling of diergelijke.

2e dag.

Gemeenschappelijke rijtoer van oud-leerlingen te 12 uren.

Matinée musicale te 3 uren.

Gemeenschappelijke maaltijd van oud-leerlingen met genoodigden.

Er werd door den Voorzitter op gewezen, dat dit programma slechts als voorloopig moet worden beschouwd, omdat mogelijke uitbreiding of inkrimping daarvan, geheel afhankelijk is van de gelden, waarover de Commissie zal kunnen beschikken.

Als plan van het Bestuur des Genootschaps werd genoemd:

1°. Het uitspreken eener feestrede.

2°. Het uitschrijven van eene prijsvraag voor de bouwkunde en eene dito voor het handteekenen, te beantwoorden door oud-leerlingen uit een zeker tijdvak.

3°. Het houden van eene tentoonstelling van voortbrengselen uit den maatschappelijken werkkring van oud-leerlingen.

Als plan van de leerlingen:

Het houden van een feestavond en wellicht eene serenade.

Behalve de andere onjuistheden, is er dus geen sprake geweest, dat vanwege oud-leerlingen eene feestrede zou worden uitgesproken; integendeel is er, toen een der aanwezigen het kiezen van een goeden redenaar aanbeval, nog op gewezen,

dat het houden eener feestrede *wel* op den weg van het Bestuur, maar *niet* op dien van de oud-leerlingen ligt.

Evenmin is gezegd, dat door het Bestuur van het Genootschap zal worden uitgeschreven: *Een prijsvraag voor een Gemeentehuis voor een Provinciestad.*

Is er omtrent één der voorgenomen prijsvragen al eenig onderwerp bij het Bestuur overwogen, vastgesteld is daaromtrent nog niets, en in elk geval zou het van de Feestcommissie uit de oud-leerlingen ongepast zijn geweest, daarvan mededeeling te doen, voordat het Bestuur meent tot openbaarmaking te moeten overgaan.

Onze Voorzitter bezocht reeds in 1816 de school; de mededeeling daarvan gaf uw verslaggever wellicht aanleiding te zeggen, dat circulaires zullen gezonden worden aan de oud-leerlingen van 1816 af, inplaats van aan *alle* oud-leerlingen.

Leiden, Januari 1885. W. C. MULDER.
Secretaris van de Feestcommissie uit de oud-leerlingen.

PRIJSVRAAG DER SOCIËTEIT »DE HARMONIE" TE GRONINGEN.

In de *Provinciale Groninger Courant* van 21 dezer komt een uitvoerig schrijven voor van den heer O. Gleuns aan de Directie der Harmonie aldaar, waarin de geschiedenis der prijsvraag aan een nauwgezet onderzoek wordt onderworpen. De schrijver verklaart als lid der societeit tegen de verbouwing gestemd te hebben, omdat het bekroonde ontwerp zijne goedkeuring niet wegdroeg, de geheele verbouwingszaak slecht geleid en daarbij het financieele licht onvoldoende ontstoken werd. Al erkennen wij de gegrondheid van het meerendeel der beschouwingen, is de zaak van te plaatselijk belang, om ze in dit weekblad te bespreken, maar hierop maakt de prijsvraag zelve en wat daarop betrekking heeft, uitzondering. Wij vertrouwen dat de zaak met de beste bedoelingen is opgezet, maar aan verkeerde handen werd toevertrouwd; behalve goede wil, speelt kennis een groote rol in alle zaken en al heeft het programma aan de daartoe benoemde Commissie veel hoofdbrekens gekost, het ware wenschelijker geweest om het vaststellen daarvan over te laten aan bouwkundigen, die daarbij te rade zouden gaan met de hun te geven inlichtingen omtrent den aard der Societeit en de wijze van verbouwing. Aan dezelfde Commissie moest de beoordeeling der antwoorden worden overgelaten en het is op het wenschelijke daarvan, dat reeds menigmaal, doch veelal te vergeefs, werd gewezen. Is het programma door deskundigen opgemaakt, die tevens als leden der jury optreden, dan zijn de mededingers gevrijwaard voor dwaze eischen; geeft de lezing van eene prijsvraag aan het groote publiek den indruk, dat het leveren van een zoo volmaakt mogelijk plan voor een minimum van geld de hoofdzaak is, bij den bouwkundige staat het veelal vast, dat er voor de vastgestelde som meer verlangd wordt dan billijkerwijze gegeven kan worden. Het gevolg daarvan is, dat de antwoorden vergezeld zijn van expresselijk daartoe vervaardigde begrootingen, die allesbehalve steekhoudend zijn en geen vertrouwen verdienen. Zulk eene handelwijze is laakbaar, maar te verschoonen.

Is het programma door eene deskundige commissie opgemaakt, dan bestaat er voor de mededingers ook gelegenheid om inlichtingen omtrent verschillende punten of toelichting van enkele bepalingen te bekomen, en ik houd mij overtuigd, dat de vakpers hierbij de behulpzame hand zou willen leenen. Leest men nu de prijsvraag van *de Harmonie*, dan staat het vast, dat de bouwsom in geene verhouding staat tot hetgeen verlangd wordt, en waarbij nogwel de toepassing van surrogaten verboden werd; dit is het hoofdgebrek der vraag. Wel is waar, kon voor dat geld veel getimmerd worden, en zou eene oplossing gevonden kunnen worden door de bestaande concertzaal in kleinere vertrekken te verdeelen, en deze voor de eigenlijke societeit te bestemmen, maar het is te betwijfelen of de leden zich daarbij zouden neerleggen. Was het de bedoeling der Directie, de quaestie der lokalen in dien geest op te lossen, dan had zulks in de prijsvraag moeten worden aangegeven, en was eene vergelijkende beschouwing der antwoorden mogelijk. Wel is waar wordt het nu, om der wille van de schaarsche geldmiddelen, als eene verdienste van het voor *f* 1000 aangekochte ontwerp beschouwd, dat de bezoekers der Societeit het uitzicht op den tuin en niet op den publieken weg hebben, en dat de concertzaal aan de straat ligt, zoodat de leden als het ware met de deur in de zaal vallen, maar het is niet te denken dat deze meening der Jury door tal van leden onderschreven wordt. 't Is dan ook te hopen, dat dit papieren kind nimmer ter wereld komt.

Men kan gerustelijk verklaren dat de gelden, voor aankoop van dit ontwerp en kosten van de prijsvraag besteed, zonder eenig nut weggeworpen zijn; de degelijke antwoorden daarop ingekomen, moesten worden terzijde gelegd, daar de bouwkosten beduidend meer dan het vastgestelde cijfer bedroegen en de Jury aan de toevlucht tot de meer goedkoope oplossingen, die eene aanbeveling verdienden, wijl zij een deel der oude lokalen behielden en alleen verbouwden.

't Is eene treurige geschiedenis, die wellicht zich te Heerenveen zal herhalen, waar ook voor de liefhebbers een prijsje te verdienen is, mits zij erin slagen veel voor weinig geld te geven en met eene schamele belooning tevreden zijn.

Door de bedroevende wijze, waarop deze zaak behandeld is, heeft zij te Groningen geen sympathie, al zijn de Groningers terecht trotsch op hunne societeit, die door onbedachte verbouwing geschaad zou kunnen worden. De heer Gleuns staat met zijne opinie niet alleen.

BENOEMINGEN.

Te Enkhuizen werd de heer H. J. van der Meulen, uit Koudum, tot Gemeenteopzichter benoemd uit 137 sollicitanten, waarvan een twaalftal werden uitgenoodigd examen af te leggen.

Het Gemeentebestuur te 's-Gravenhage benoemde den heer H. S. Bekink tot opzichter bij de gemeentewerken.

Oproeping van Jongelingen.

De aandacht wordt gevestigd op de voorwaarden tot Opleiding van Jongelingen voor het **Kader der Genietroepen** in *Nederlandsch-Indië*, omschreven in de *Nederlandsche Staats-Courant* van 9 Januari 1885, waarvan afdrukken *kosteloos* zijn te bekomen bij het Departement van Koloniën.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 12 Februari 1885**, 's voormiddags 11 uren, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Het maken, leveren, stellen ens. van Schoolmeubelen.

Aanwijzing Woensdag 4 Februari a. s., 's namiddags 2 uren, in School N°. 5, aan de Prinsessestraat; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

AANBESTEDING.

HET BESTUUR van den *NOORDER-POLDER* zal op **Woensdag den 25ste Februari 1885**, te 12 uren des middags, op het Raadhuis te *Amsterdam*, Kamer No. 60, in het openbaar en bij enkele inschrijving doen **aanbesteden**:

Het hard maken van een gedeelte Dijk om genoemden Polder.

De Aanwijzing zal geschieden op Zaterdag 21 Februari 1885, des voormiddags te 11 uren, te beginnen aan het Stoomgemaal van den Polder.

Nadere Inlichtingen kunnen worden verkregen bij den Opzichter des Polders (aan het Kantoor der Bouwopzichters, op het Raadhuis te *Amsterdam*), bij wien tevens de voorwaarden dezer Aanbesteding te verkrijgen zijn, tegen betaling van *f* 0.25.

De Inschrijvingsbiljetten kunnen op den dag der Aanbesteding tot 11 uren des voormiddags worden ingeleverd aan de Secretarie van den Polder, op het Raadhuis voornoemd, Kamer No 77 (Afd. Financiën.)

LOUIS GOFFIN & Cie.
Avenue Rogier 27 Luik.

LA ROCHETTE STEEN, bekroond op de Tentoonstelling der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst in 1882; verder **Hardsteen, Keijen, Kalk**, enz. enz.
Monsters op aanvrage verkrijgbaar.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Industrieel Receptenboek
bevattende **560 VOORSCHRIFTEN** tot het vervaardigen, zamenstellen en onderzoeken van **Materialen** voor Fabrieken, Ambachten en Bedrijven.
PRIJS *f* 2.90.
Een gemakkelijk Handboek voor ieder die een Vak uitoefent. Bij MOUTON & Co. te *'S-HAGE* en verder in alle Boekwinkels verkrijgbaar.

Kunstmatige wegneming der groenzappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist).
van Bouwornamenten. Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijenlaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtercoostsloot b/d. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

PARKETVLOEREN,
TOITURES. VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 348, *Rotterdam.*
CIMENTTEGELS.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggeconstructiën** enz.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden.*

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk-* en *kleurloos* gepreserveerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den	**Huisbouw**	voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afslijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» »	**Waterbouw**	» Sluizen, Schoeiingen, Bruglekken enz.
» »	**Spoorwegbouw**	» Dwarsliggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» »	**Tuinbouw**	» Priëelen, Broei- en Plantenbakken, Boomenstokken, Rasters enz.
» »	**Scheepsbouw**	» Boikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
» »	**Scheepvaart**	» Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.
Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk
DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBLIJTERLS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer P. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage.*

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en VUURKLEI enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Faconval- porphier- en bazaltkeien.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende **vestigt de aandacht** op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Plans en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Hoekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam,* heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker,* Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, door Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 10 *gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als gewoon lid zijn aangenomen de heeren W. Oldewelt en A. van Vliet;

2°. dat als buitenlid zijn toegetreden de heeren: G. Sluis Jr. te Leiden, Th. Oostenbrug Azn. te Leeuwarden, H. Bekkering Jr. te Groningen, R. M. Wentink te Arnhem en P. J. van Dijk te Hilversum;

3°. dat als gewoon lid zijn voorgesteld de heeren: Jhr. C. van Foreest door J. H. Kroon en L. H. Verbrugge; H. J. J. Kurtz door J. A. Rooseboom en C. B. Posthumus Meyjes; N. Francken door C. B. Posthumus Meyjes en J. H. T. Löning; R. A. Heij door L. J. Rijnink en G. W. Eskes; en F. A. Koch door W. H. L. Westerbach en C. B. Posthumus Meyjes.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) HET ANTIEKE WOONHUIS.

door

D. KLINKERT.

(*Vervolg en slot van bladz.* 35.)

Omtrent de normale indeeling van een burgerlijk huis, naar de beschrijving van Vitruvius, kan voorts worden medegedeeld, dat de overige vertrekken der *gynaikonitis* voor huishoudelijk gebruik dienden, zooals voor keuken, voor voorraadkamers van eetwaren, wijn en koren; in het laatstgenoemde vertrek was dan ook een handmolen aanwezig. Ook waren er bewaarplaatsen voor ruwe stoffen, dienende voor de vrouwelijke handwerken en dergelijken.

Gelijk in de *aula* van de *andronitis* het altaar van Zeus stond, waren verschillende altaren of andere gewijde zaken in de onderscheiden vertrekken aangebracht. Zoo stonden in het midden der mannenzaal Hestia of Vesta, de godin van den huiselijken haard, in een der hoeken van het voorhuis het heiligdom van Hermes of Mercurius, in een anderen hoek de voorvaderlijke of familiegoden, in de *thalamos* de bruiloftsen huwelijksgoden, in de werkzaal een heiligdom van Athena Ergana, de leermeesteres der vrouwelijke kunstvaardigheid, voor de huisdeur een beeld van Apollo Egyieus, den beschermer van wegen en straten, en in het *thyroreion* een Hermes Strophaios, die den in- en uitgang zegende.

De toegangen tot de vertrekken werden over 't algemeen door gordijnen afgesloten; alleen die tot de *gynaikonitis* schijnt hierop een uitzondering te maken, terwijl ze tusschen de enkele vertrekken in den regel niet bestonden.

Deze beschrijving van de bestanddeelen en de verdeeling van het oud-Grieksche woonhuis kan echter slechts als eene algemeene worden opgevat, waarvan in werkelijkheid de meest uiteenloopende verschillen voorkwamen. De versieringen moeten wij ons zeer eenvoudig voorstellen; vóór den Peloponesischen oorlog werden de muren gewit, daarna maakte men muurschilderingen. Ook moet het huisraad, dat niet in die hoeveelheid aanwezig was, welke wij behoeven, sierlijk en bevallig van vorm geweest zijn; men herinnere zich slechts de overblijfsels van Grieksche ceramiek, die tot ons gekomen zijn.

Laten wij nu kennis maken met het Romeinsche woonhuis, maar eerst ga een geschiedkundig overzicht van den huizenbouw in Rome vooraf.

In de ontwikkeling der huizen-architectuur in Rome zijn vier tijdperken waar te nemen. Wij kunnen aannemen, dat in het eerste tijdvak, waarvan geen berichten of overblijfsels tot ons gekomen zijn, de Romeinen in hutten woonden.

Het tweede tijdperk neemt een aanvang met de regeering van Tarquinius Priscus, den Etrusker, die volgens de sage, door de invoering der Etruscische bouwwijze, tempels en woningen een nieuw aanzien gaf.

Volgens de oude schrijvers is de hoofdzakelijke indeeling van het Romeinsche huis, die door alle tijden heen gevolgd werd, van Etruscischen oorsprong en zijn de deelen, die Grieksche namen dragen, latere toevoegsels, welke het hoofdontwerp niet wijzigen. Toch is in het algemeen reeds eene groote overeenkomst tusschen het plan van het Grieksche en dat van het Romeinsche woonhuis waar te nemen, daar reeds vroeger Grieksche invloed in Etrurië werkzaam was.

De woningen van dit tijdvak waren zoowel in aanleg als in versiering zeer eenvoudig; zij waren klein en licht gebouwd, met planken gedekt, en het mate-

riaal bestond in klei en leem, da men met stroo vermengd tot tegels vormde, die, na in de zon gedroogd te zijn, het hout en vakwerk aanvulden. In 390 v. Chr. werd geheel Rome door de Galliërs verbrand, en nadat hun gelederen door ziekten en gebrek gedund waren, trokken zij, toen een losprijs van duizend ponden goud aan hen was uitbetaald, af. Nu begon men met alle macht de stad weder op te bouwen, waarbij men nu ook van gebakken tegels gebruikmaakte. Daar de wet verbood de muren dikker dan 47 cM. te bouwen, is het duidelijk, dat de huizen slechts ééne verdieping bezitten konden; hierdoor kwam het dat de vertrekken, wilde men het noodige aantal afzonderlijke ruimten bezitten, zeer klein moesten gemaakt worden. Bij het toenemen der bevolking kwam er behoefte aan bovenverdiepingen, en nu moest men de muren, om ze de noodige sterkte te geven, uit breuksteen samenstellen, of die, welke van tichelsteenen waren opgetrokken, door banden van breuksteen versterken. Nu werden in Rome vele huizen van verscheidene verdiepingen gebouwd, die in groepen vereenigd, eilanden of insulae genaamd werden; men verhuurde ze en ook kon men er gemeubelde kamers in verkrijgen. De bovenverdiepingen dienden in het algemeen voor huurwoningen, zooals dat reeds in Griekenland het geval was; zij werden echter ook wel als eetzaal gebruikt. Toen op deze wijze het maken van bovenverdiepingen in het gebrek aan oppervlakte van het bouwterrein voorzag, werden weldra de huizen zoo hoog gebouwd, dat zij niet alleen de straten verduisterden, maar ook het gevaar bij aardbevingen, branden en overstroomingen, waarvan Rome veel te lijden had, vermeerderden en zoodoende keizerlijke wetten tot beperking der hoogten in het leven riepen. Augustus verbood dan ook, hooger te bouwen dan 22 M., welke maat door Hadrianus op 18 M. gebracht werd.

Het derde tijdvak omvat de laatste eeuw der Republiek, toen Rome vatbaar werd voor den invloed van Grieksche kunst, gewoonten en beschaving. In dit tijdperk werd het Romeinsche huis vergroot door aan het Grieksche ontleende ruimten, die haar oorspronkelijken naam behielden, en werden de oudere deelen rijker architectonisch en decoratief behandeld. De weelde, die hierdoor ontstond, voert ons in het vierde tijdvak, dat begint met het einde der Republiek, en waarvan het hoofdzakelijk karakter weelde is. De huizen groeiden allengs tot paleizen van fabelachtige afmetingen, en tegelijkertijd nam de kostbaarheid van het materiaal en der versiering toe.

De pracht en de rijkdom waren dan ook zoo groot, dat Augustus, die in het glanspunt van dit tijdvak leefde, kon zeggen: „Ik heb Rome gevonden van tichelsteenen en heb het nagelaten van marmer."

De indeeling echter van het plan van het derde tijdvak werd ook nu en tot aan het einde van het Romeinsche Keizerrijk volgehouden.

Zooals wij reeds gezien hebben, was het Romeinsche huis, evenals het Grieksche, in twee hoofdhelften verdeeld; ook merkten wij op, dat terwijl het voorste deel voor het openbare leven dient, het achterste voor dat der familie bestemd is. Tot het voorste deel had ieder toegang: hier kwamen de beschermelingen den eigenaar opwachten of om zijn bijstand verzoeken, en deze, om zijn macht en aanzien te verhoogen, bracht alles, wat rijkdom en weelde kon te kennen geven, in die vertrekken, welke onder het oog der menschen kwamen.

In kleine huizen van arme lieden verviel het onderscheid tusschen de beide deelen; deze hadden niemand op te wachten, en moesten blijde zijn, op hun klein grondgebied de noodige ruimten voor hun gezin en soms nog voor hun zaak of beroep te kunnen vinden.

Treden wij nu een woonhuis binnen, waarvan wij echter, evenals bij het Grieksche huis, alleen de indeeling met het doel der verschillende vertrekken zullen nagaan.

Voor paleizen en deftige huizen bevond zich een zoogenaamde *area* of hof, die door zuilengangen omgeven was of wel met boomen beplant werd. Hierachter was het huis gelegen en begon de eigenlijke woning. De huisdeur was aan de straat gelegen en ging gewoonlijk naar binnen open; het kwam wel voor, dat men een paar lage treden op moest om binnen te komen, en bij deftige huizen was de deur door twee zuilen ingesloten, welke laatsten bij meer burgerlijke woningen door muurpijlers vervangen werden. Deze zuilen of pilasters verhieven zich gewoonlijk boven de eigenlijke hoogte der deur en sloten dan nog een venster in, dat het voorhuis verlichtte.

Dit voorhuis, *vestibulum* genaamd, dat overeenkomt met het Grieksche *thyroreion*, kon door eene tweede binnendeur van de woning worden afgesloten, en diende als wachtkamer voor onverwachte bezoekers. In zeer groote huizen breidde zich het *vestibulum* uit naar gelang het aantal bezoekers groot was, dat men verwachtte, en vormde het zelfs groote vertrekken, die allen voor de binnenste huisdeur gelegen waren.

Als men den drempel, die dikwijls met een *salve* prijkte, had overschreden, kwam men in het binnenste woonhuis, het *ostium*, terzijde waarvan zich het kamertje van den *ostiarius* of portier bevond. Hiernaast lag een hond aan den ketting, doch meermalen was de viervoetige wachter slechts geschilderd of in mozaiek in den vloer aangebracht. Deze afbeelding ging dan vergezeld van de waarschuwing: *cave canem*, dat is: past op den hond.

Op het *ostium* volgt onmiddellijk het *atrium*. Dit is een hof in het binnenste van het voorste deel van het huis, gelijk het *peristyl* van de *andronitis* in het Grieksche huis. In dit *atrium* had een tweede slaaf, die *atriensis* genaamd werd, den dienst en de wacht, terwijl hij zich in de *cella atriensis*, die zich naast de trap bevond, ophield.

Het *atrium*, waarvan Vitruvius ons een beschrijving gegeven heeft, was het hoofdvertrek van het Romeinsche huis, en het is zeer waarschijnlijk, dat het in de oorspronkelijke tijden alleen het verblijf van het gezin heeft uitgemaakt; later werden er eenige kamers links of rechts aan toegevoegd, en toen weelde en beschaving toenamen, werd het *atrium* niets dan de algemeene plaats van het huis, die gedeeltelijk gedekt en gedeeltelijk open was, en diende tot het ontvangen van gasten en bezoekers en tot het verkeer met de buitenwereld. In het midden was een bassin, het *impluvium*, dat denzelfden vorm had als het *atrium* en vierkant, langwerpig, rond en zelfs soms halfcirkelvormig was. Het *impluvium* ontving het water, dat door de opening van de zoldering, die *compluvium* genaamd werd, van de daken, die het gedeelte van het *atrium*, dat om het *impluvium* lag (het *cavaedium*), bedekten, binnenstroomde. In het midden van het *impluvium*, welks breedte $^1/_3$ à $^1/_4$ van die van het *atrium* bedroeg, was dikwijls een fontein aanwezig: deze vulde het water in het bassin aan, verfrischte het *atrium* en veraangenaamde er het gezicht. De rijkdom van den eigenaar openbaarde zich in de weelde van het *atrium;* men had er, die wanden bezaten van de schoonste marmerplaten samengesteld, met de sierlijkste schilderingen getooid en met kolommen van de kostbaarste en meest zeldzame materialen voorzien.

Vitruvius onderscheidde vijf soorten van *atriën*: het

Toskaansche, het *tetrastylum*, het *Korinthische*, het *displuviatum* en het *testudinatum*. De vier eersten waren gedeeltelijk, het laatste was echter geheel overdekt.

Het *atrium Tuscanicum* was het eenvoudigste van allen: het was een vierhoekige hof of plaats, waarvan het dak naar binnen afliep, en dat door twee bintbalken, wier uiteinden in den muur lagen en door een paar in dezen verbonden dwarsbalken gedragen werd, terwijl op de bintbalken tusschenbalken gelegd werden, waarvan dan de bovenkanten op gelijke hoogte met die der dwarsbalken lagen. Op deze balken rustte het lessenaarsdak met zijn spantbeenen en latten. Het dak was met tweeërlei soort pannen of tegels gedekt, namelijk, platte en holle; deze laatsten sloten de voegen der platte pannen, die naast elkaar lagen. Dan had men ook nog tegels, die de aansluiting der dakvlakken bedekten, en die natuurlijk in vorm van de beide voorgaande soorten verschilden. Het regenwater liep door het *compluvium* in het *impluvium* en werd van daar uit door buizen in een regenbak geleid.

Het *atrium tetrastylum* of wel vierzuilige *atrium* is geheel als het *Toskaansche*, met het eenig onderscheid, dat vier zuilen de steunpunten zijn van de bintbalken, daar waar de dwarsbalken erop rusten. Dit werd waarschijnlijk gedaan om later het atrium te kunnen vergrooten, daar dientengevolge de spanningswijdte voor één balk te groot werd; weldra werden ook de balken door geheele hoofdgestellen vervangen.

Het *atrium Corinthicum*, het grootste van alle, dat achttien tot twintig zuilen bezat, die eerst van *Korinthische*, later echter ook van *Ionische* en andere orden waren, heeft ook weder veel overeenkomst met het voorgaande, en onderscheidt zich slechts door een grootere opening van het *compluvium* en een grooter aantal zuilen. Het heeft ook de meeste overeenkomst met het Grieksche *peristyl* van de *andronitis*.

Zeer afwijkend van de drie voorgaande *atriën* is het *atrium displuviatum*, ofschoon het nog behoort tot die, welke van eene opening in het midden voorzien zijn. Het dak helt hier niet naar binnen maar naar buiten, zoodat het water van de daken niet in het *impluvium*, maar in goten samenliep en uit deze door buizen schuin van het dak op straat of in den regenbak gevoerd werd.

Eindelijk had het vijfde, of *atrium testudinatum*, deze overeenkomst met het voorgaande, dat de dakvlakken ook naar buiten hellend afliepen, maar onderscheidde zich van alle anderen, doordat het geen *compluviale* opening bezat. Dit *atrium* werd met glas gedekt en het *impluvium* werd dikwijls vervangen door een vloer van marmertegels of mozaïek; deze was dan in een vlak gelegen met den vloer van het *cavaedium*.

De rand van het *compluvium* bij de drie eerste *atriën* werd met sluittegels of *antefixen*, die een palmetvorm hadden, versierd, waarachter dan de goot liep; deze loosde dan haar water door leeuwenkoppen of dergelijke spuwers, welke in de hoeken waren aangebracht. De onderkanten der hoofdbalken werden met latten betengeld en hieraan een in vakken verdeeld plafond van schilderwerk of stuc bevestigd. Boven het *compluvium* werd dikwijls een geschilderd of bont bewerkt tentdak uitgespannen, om tegen de verzengende zonnestralen te beschutten, en door deze handelwijze werd in het atrium en in de andere vertrekken, die er omheen lagen, een aangename schaduw en koelte verkregen.

De vertrekken, die wij nu zullen gaan bespreken, hebben verschillende bestemmingen en het is niet mogelijk voor hen een gemeenschappelijken naam te bezigen. De beide laatste vertrekken der lengtezijden werden in hunne geheele breedte opengelaten, terwijl al de overige slechts een deur naar het atrium bezaten. Deze open kamers, die tusschen muurpijlers, of in prachtige woningen door zuilen ingesloten waren, werden *alae* of vleugels geheeten, bepaald in betrekking tot het *atrium*, waarvan zij als de verbreeding kunnen beschouwd worden; zij dienden voor ontvangkamer, waar de heer zijn gunstelingen of onderhoorigen wachtte. Maken wij een vergelijking tusschen de achterzijde van dit *atrium*, met die van den hof van den *andronitis* van het Grieksche huis, dan zien wij, dat er vooral wat de betrekking tot de buitenwereld aangaat, eene groote verandering heeft plaatsgehad. In het Grieksche huis bestond de gemeenschap met de *gynaikonitis* slechts door eene gang, de *mesaulos*, die aan beide zijden door kamers was ingesloten; in het Romeinsche huis echter is deze middelgang overgegaan in een vertrek, dat gelijk de *alae* naar het *atrium* geheel open was en van achteren door een muur, doch wat meer het geval was, door eene gemetselde borstwering en een groot gordijn of ook wel geheel niet afgesloten was. Dit vertrek is het *tablinum*, waarvan de naam van *tabula* of *tabella* is afgeleid. In dit vertrek werden namelijk de afbeeldingen der voorouders en de geslachtstafels tentoongesteld.

Het *tablinum*, dat eigenlijk slechts de verbreede middelgang van het Grieksche huis is en daar het, meest door een gordijn afgesloten zijnde, wel een doorgang vormt naar het achterste deel van het huis, was toch niet voor gang bestemd. Hiervoor dienden een of twee gangen of *fauces*, die aan eene of aan beide zijden naar het niet openbare deel van het huis voerden. In het eerste geval was daar, waar de tweede gang had moeten zijn, een blinde deur aangebracht en werd de ruimte, hierachter gelegen, bij den hof van het private deel der woning aangetrokken. Het verkeer met dit deel van het huis had door deze *fauces* plaats, indien het gordijn van het *tablinum* niet weggetrokken was, daar dit dan zoowel een doorgang, als een gezicht door dit middelvertrek tot in het achterste deel van het huis of in zijn tuin toeliet.

Als wij dan de private woning zijn binnengetreden, bemerken wij een herhaling van het *atrium*, ofschoon in grooter afmeting; wij zien dan, dat de geheele indeeling weder gevormd wordt door een open, door zuilen omgeven hof, die den naam draagt van het overeenkomstige deel van het Grieksche huis, namelijk *peristylium* of *porticus*. Het *peristylium* was echter veel meer open dan het *atrium*, en altijd door zuilen omgeven, die dikwijls eene gaanderij droegen; ook was de opening onder den blooten hemel veel als tuin aangelegd, indien het huis geen tuin bezat, en ook wel was in het midden der *porticus* een waterbassin met een fontein aangebracht.

Vroolijkheid en luchtigheid was hier het hoofddoel van den aanleg, en daarom waren de zuilen meestal van de *Korinthische* orde en namelijk ver van elkander geplaatst. Om dit *peristylium* lagen nu de privaatvertrekken der familie, evenals de kamers van het voorhuis om het *atrium*. Hier vinden wij ten eerste de slaapkamers, *cubicula*, die in groote huizen in drieën verdeeld waren. Het eerste deel was de voorkamer, en dan volgde de eigenlijke slaapkamer of kleedkamer en een alkoof, welke laatste geheel of gedeeltelijk door de bedstede werd ingenomen, die gemetseld of van brons, maar ook van hout en elpenbeen was, rijk met ornementen en figuren versierd. Het aantal *cubicula*, waarbij de *thalamos* of bruidskamer niet ontbrak, hing natuurlijk van de grootte van het gezin af; echter had men in groote huizen nog *cubicula*, die overdag dienst deden en dan ook nog, die 's winters of 's zomers gebruikt werden. Verder de *triclinia* — welk woord, dat van het Grieksch afkomstig

is, eigenlijk beteekent: de kamer, waarin zich drie sopha's of banken bevinden, en waaronder de Romeinsche eetzalen verstaan werden, daar dit kamers waren, waarin om drie zijden der tafel op drie banken de huisgenooten of gasten zaten, terwijl de vierde zijde, namelijk die, waaraan de ingang der kamer gelegen was, openbleef, opdat de slaven toegang tot de tafel konden hebben, zonder den aanzittenden hinderlijk te zijn.

Men had gewoonlijk een zomer- en een wintereetzaal; de eerste was in het schaduwrijkste deel van het huis gelegen en aan de zijde van het *peristylium* geheel open, zoodat men daardoor toevoer van versche lucht kreeg; de tweede bevond zich op de zonnigste plek en was meer afgesloten. De wintereetzaal was in kleine huizen op de eerste verdieping gelegen; in groote huizen had men nog in den tuin eetzalen, waarvan de eene nog rijker met schoone mozaieken en prachtige marmeren tegels versierd waren, dan de andere.

De gewone eetzalen konden negen personen bevatten, en het aantal dischgenooten mocht bij de Ouden niet kleiner dan drie, het getal der Gratiën, en niet grooter dan negen, het getal der Muzen, zijn. Bij groote gastmalen gebruikte men het *atrium*. In groote huizen had men nog de *oeci* of gezelschapszalen; deze waren zoo groot, dat men er twee *triclinia*, dus twee tafels met zes banken van elk drie personen of achttien personen in kon ontvangen, en aan het einde van het *peristylium* gelegen, gelijk het *tablinum* aan het einde van het *atrium*. Deze *oeci*, ofschoon open, dienden toch niet als doorgang, daar ernaast op de wijze der *fauces* een weg naar den tuin voerde.

Men onderscheidt drie soorten van *oeci*: de *tetrastyle* of vierzuilige, die de zoldering dragen, de *Korinthische* met eene dubbele zuilenrij van een onbepaald aantal, en de *Egyptische*, die op eene bijzondere wijze zijn ingericht. In deze laatste zijn twee rijen zuilen boven elkander geplaatst, en dit vertrek werd daardoor in drie schepen verdeeld, waarvan het middelste verhoogd was, terwijl de zijschepen van een gaanderij voorzien waren, die weder op een verbreed balkon uitkwamen; hiervandaan had men dan het uitzicht op het *peristylium* en den tuin. Dan had men nog de *kyzikenische oeci*, die zeldzamer voorkwamen, alleen des zomers gebruikt werden en op het noorden gelegen waren. Ook had men de *exedra's*, die nauw aan de *oeci* verwant waren. Volgens Vitruvius waren dit breede, uitgestrekte zalen, die soms overdekt en ook in de open lucht waren; zij werden ook wel cirkelvormig gebouwd, als een absis, hetgeen vooral in *academies* en *gymnasia* het geval was, waar zij dienden tot het hooren van lezingen en het bespreken van wijsgeerige stellingen. In het woonhuis was het eene kleine, namelijk ondiepe kamer, die uitzag op het *peristylium* en geheel of bijna geheel open was, en diende dan voor conversatie en geleerde verhandelingen. Dan had men in het *peristylium* nog de keuken met de voorraadkamers, terwijl kelders bijna niet bestonden.

De bovenverdieping bevatte, behalve de *coenacula*, of verblijven der slaven, de werkkamers of *ergastula*. Vele huizen hadden ook een kleine huiskapel, *sacellum*, die in een donkeren hoek der woning geplaatst was en bij velen door een klein altaar, dat voor een nis was geplaatst, waarin de goden door beeldhouw- of schilderwerk werden voorgesteld, werd vervangen.

Als een huis met meer zijden aan de straat lag, zorgde men voor een uitgang uit het achterhuis, welke den naam van *posticum* droeg en het huiselijk verkeer een korteren en doelmatiger weg opende, dan dien door het voorhuis. De huizen waren meestal door eene rij winkels omgeven, die uit een of een paar grootere of kleinere ruimten bestonden en waarvan dikwijls een met het binnenste van het huis in verbinding was; daarin oefende de eigenaar zijn beroep uit en bood zijn waren te koop aan, wat hij ook wel door zijn slaven liet doen. De overige winkels werden verhuurd, waarbij dan een *pergula* of kleine kamer op de eerste verdieping behoorde; deze hadden een afzonderlijken opgang.

Groote huizen bezaten nog een bibliotheekkamer, een schilderijenzaal, een badkamer, een *sphaeristerium* voor het balspel, een *aleatorium* voor andere spelen, dan een pronkvertrek of *venereum*, en vele andere gemakken. Als men door de *oeci* ging, kwam men buiten onder een zuilengang of porticus en hieronderdoor in den tuin.

De tuinen prijkten met kreupelboschjes, struiken, rozen, witte, gele en purpere violen, leliën, narcissen, hyacinthen, amaranten, nageltakken en anjelieren. Ook waterpartijen en fonteinen, die haar toevoer kregen van de aqueducten, waren in de tuinen aanwezig, terwijl ze bovendien van zuilengangen, pyramiden en beeldhouwwerken en gewoonlijk ook van een herme, die Priapius, den beschermer der tuinen, voorstelde, voorzien waren. Dit beeld stond vast in den grond geplaatst, opdat het zich niet van het gebied verwijderen zou, dat het beschermen moest. Verder waren er ook broeikassen en eetzalen in aanwezig. Als de tuin zeer klein was, werd eene perspectievische schildering op den achtermuur gemaakt, om het oog te bedriegen en schijnbaar den tuin te vergrooten. Op deze schildering werden dan ook zuilengangen, boomen, bloemen, en alles wat maar mee kon werken om effect te maken, voorgesteld.

Hiermede meen ik mijne taak, zooverre dit in mijn vermogen was, volbracht te hebben. Beschouwt deze bijdrage slechts als een poging, om ook iets in het belang van onze kunst, en voornamelijk in dat der wetenschap, gedaan te hebben. Of ik mijn doel bereikt heb, laat ik bescheiden aan mijne lezers over.

(A. et A.)

BIJ DE PLAAT.

De villa, op nevensgaande plaat afgebeeld, werd ontworpen met het oog op een heuvelachtig en boschrijk terrein. De materialen voor het uitwendige zijn bergsteen en baksteen. Ontwerper heeft voornamelijk gestreefd naar het verkrijgen van een aangenaam silhouet, opdat het gebouw met de omgeving in harmonie zou komen.

JAN SPRINGER.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 4 Februari 1885.

Na opening der vergadering en lezing der notulen worden de heeren Kromhout en Van de Pol als nieuwe leden geïnstalleerd.

De ballotage van de heeren Van Vliet en Oldewelt vindt nu plaats; beide heeren worden als leden aangenomen.

Voorts wordt mededeeling gedaan van een schrijven van de *Société Centrale d'Architecture* te Brussel, verzoekende met het Genootschap een ruiling van werken aan te gaan. Besloten wordt, tot deze ruiling over te gaan.

Verder wordt nog besloten, de *Architectonische Rundschau* voor de leestafel aan te schaffen.

De heer C. B. Posthumus Meyjes krijgt nu het woord tot het houden van eene bijdrage over het Justitiepaleis te Brussel, welke interessante studie te zijner tijd een plaats in het Genootschapsorgaan zal vinden. — Een schoone collectie afbeeldingen van het monument, door

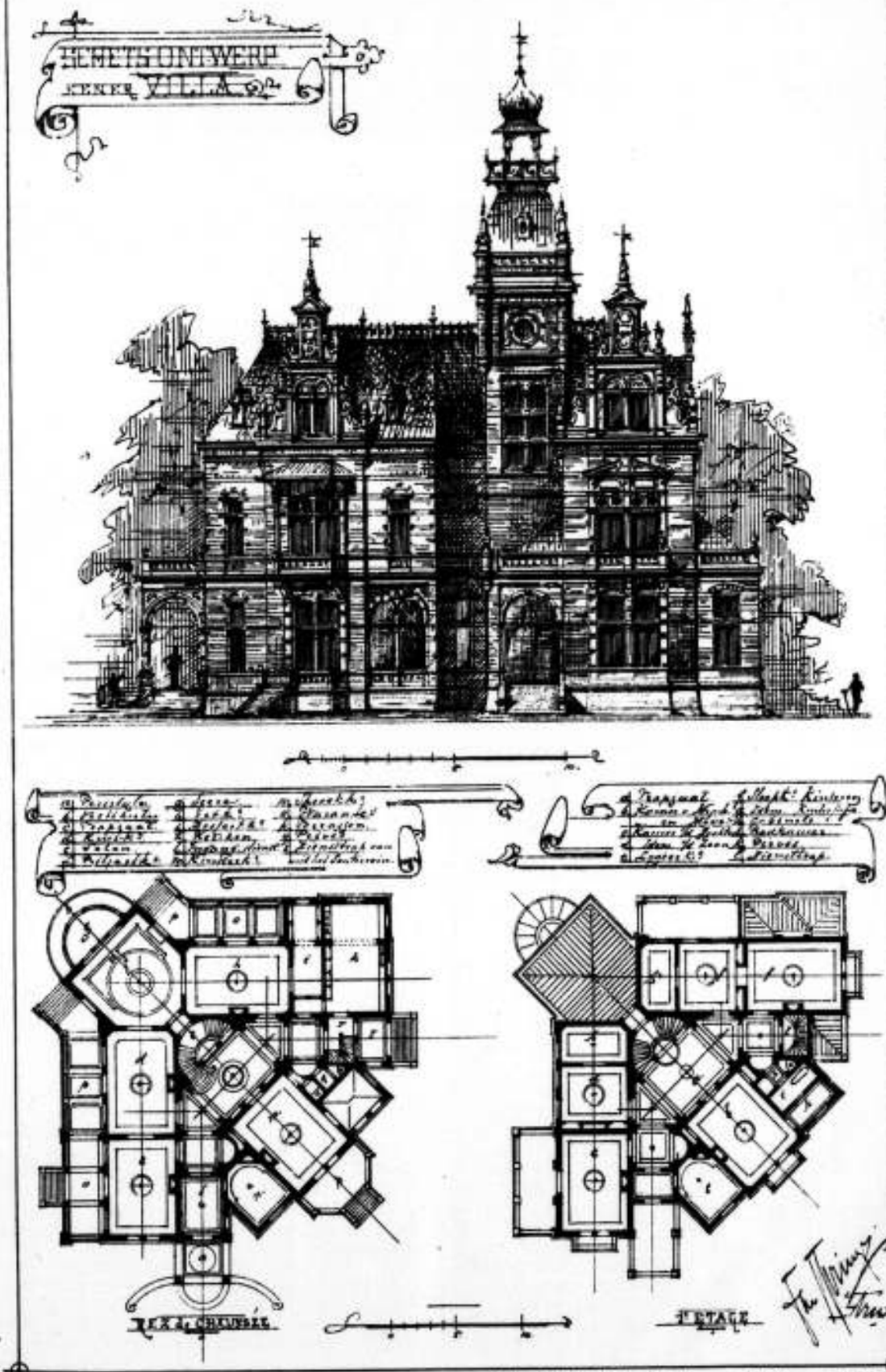

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem. DE OPMERKER N° 6 van 7 Februari 1885

den heer J. B. Springer ter bezichtiging gesteld, dragen veel tot verduidelijking van het gesprokene bij.

Zoowel spreker als kunstgever ontvangen den dank der Vergadering, waarna een belangwekkende discussie omtrent het al of niet gepaste van den stijl van Poelaert plaatsvindt.

De heer J. H. T. Löning vertoont nu het werk *Baukunst der Renaissance von Raschdorff*, en de heer H. J. Walle Jr. *Architectonische Rundschau*.

Beiden heeren wordt dankgezegd voor hunne kunstbeschouwing.

De lijst voor de spreekbeurten en kunstbeschouwingen in 1885 circuleert en wordt volteekend.

Voorts wordt medegedeeld, dat het plaatwerk *De Bouwmeester* ook voor eereleden en kunstlievende leden à *f* 6,— verkrijgbaar is.

Als nieuwe leden worden voorgesteld: de heeren Jhr. C. van Foreest, N. Francken, H. J. J. Kurtz, F. A. Koch en R. A. Heij.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

INGEZONDEN.

(A. et A.)

Enkhuizen, 30 Januari 1885.

Mijnheer de Redacteur,

In *De Opmerker* van 7 Juni 1884, „Orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia", wordt een kunstreis naar Enkhuizen beschreven, onderteekend door A. W. W.

In die beschrijving wordt het poortje in de paktuinen aangehaald, waarboven het raadselachtig opschrift is gebeiteld:

D. B. N. E. A. D.
S. P. F. D. Q. S.
U. E. U. S. S. T.

Daarop werd de vraag gesteld: „Wie kan dit verklaren?"

Uit zeer goede bronnen werd mij de beteekenis dier letters verklaard.

Vertrouwende dat het voor U van eenig belang mocht zijn de beteekenis van genoemde letters opgehelderd te zien, veroorlooft ondergeteekende zich de vrijheid haar mede te deelen.

Zij luidt aldus:

Die Be Nijdt Een An Der Sijn Pro Fijt Die Quelt Sijn Vleesch En Ver Slijt Sijn Tijd.

Met hoogachting

Uw dw. Dienaar
J. F. Springer,
Bouwkundige bij de Staatsspoorwegen.

De Redactie is den heer Springer dankbaar voor zijne mededeeling. Binnenkort hoopt zij van het poortje, benevens van eenige andere merkwaardige bouwwerken uit Enkhuizen, afbeeldingen op te nemen.

EEN UITSTAPJE IN BRITSCH-INDIE.

(Uit *Le Temps*.)

Lahore, 5 Nov. 1884.

Het is niet noodig, schrijft Dr. Gustave le Bon, lang in Indië te reizen om te erkennen, dat de gewesten, die het samenstellen, verschillen aanwijzen, tenminste even diep ingrijpend als die, welke twee Europeesche landen scheiden. Men vindt er alle klimaten, van de poolkoude tot den warmtegraad der evennachtslijn; men ontmoet er de meest onderscheidene rassen, van die, wier huid zwart is als ebbehout, tot dezulken, wier tint niet afwijkt van die der Europeanen. Men spreekt er meer dan driehonderd verschillende talen en belijdt er de meest onderscheidene eeredienaten, van die, wier belijders geen enkele godheid erkennen en geen altaren oprichten voor eenigen god, zelfs niet voor „den onbekenden god", tot hen, waarvan het Pantheon een waar leger vormt.

De bouwkunst vertoont de getrouwe weerkaatsing dezer verschillen, en in werkelijkheid bestaat er evenmin een Hindoesche stijl als een Europeesche. De verschillen tusschen de stijlen van zekere gewesten zijn even groot als die, welke den Gothischen onderscheiden van zijne voorgangers en opvolgers.

Terecht heeft men kunnen zeggen, dat niets duidelijker geschreven is dan wat op steen is gegrift. De geschiedenis van Indië is zoo ondubbelzinnig mogelijk gegrift op de gedenkteekenen. Deze laatsten verdwijnen ongelukkigerwijs met onrustbarende snelheid. De houweel der Engelschen is meedoogenloos, en als een tempel, welke ook, zich nabij een in aanleg zijnde baan bevindt, vallen portieken, zuilen, standbeelden weldra onder de slagen van den moker, om eenige glooiing te gaan bevestigen, en de reiziger, die onder zware vermoeienissen een langen weg heeft afgereisd om een door den eenen of anderen oudheidkundige beschreven tempel te bezoeken, vindt bij zijn aankomst dezen geheel gesloopt. Ik ben onlangs op het punt geweest een langen, nutteloozen tocht te doen, om te Tsjandravati een tempel te bezichtigen, in menig werk aangehaald. Een gelukkig toeval echter deed mij op het oogenblik van mijn vertrek weten, dat een ingenieur hem onlangs tot kleine brokken herleid had, om een weg te plaveien.

Het inderdaad woeste wandalisme der Engelschen ten opzichte der gedenkstukken heeft iets, dat treft. De zeldzame oudheidkundigen, die in de oude monumenten belangstellen, hebben tal van vlugschriften in 't licht gegeven om op hun behoud aan te dringen, maar het blijkt volstrekt niet, dat er zeer ernstige uitkomsten zijn verkregen. Ongetwijfeld is de tijd voorbij, waarin men de helft van het paleis der Groote Mogols, te Delhi, omverhaalde om kazernes en stallen te bouwen, en tegenwoordig zou een gouverneur, die voorstelde, gelijk vroeger Lord Bentinck, een gedenkstuk als den Tadj Mahal (1), die het wonder van het Heelal genoemd wordt, bij het gewicht als afbraak te verkoopen, weinig kans hebben te worden aangehoord.

Maar de bescherming van het Bewind strekt zich slechts uit tot een klein getal monumenten van den eersten rang. De andere blijven, volslagen verwaarloosd, overgeleverd aan de genade van den eersten den besten ingenieur, die steenen noodig heeft voor een weg of een brug. Ahmedabad b. v. telt zeker getal oude moskeeën, wier torens, in Djaïna-stijl, in hun geheele hoogte uitgebeiteld zijn als edelgesteenten (2). Nooit heeft een bouwmeester onzer Gothische domkerken het zoover in de kunst van steenen te beitelen gebracht, en ik ken geen enkele moskee in Spanje, Afrika of Syrië, die met zulke wonderen kan wedijveren. Ongelukkigerwijze worden zij geheel overgelaten aan het lot, de muren scheuren, het gras ontwricht de steenen en de ondergang is nabij.

Ik heb te Ahmedabad opgemerkt, hoe treffend de afwezigheid van Engelsche bezoekers is in steden van zooveel gewicht, uit het oogpunt der kunst, en zoo gemakkelijk te bereiken. Dat een stad van 150,000 inwoners, die gedenkteekenen bezit welke onder de schoonste van Indië kunnen worden gerangschikt, zelfs geen logement heeft om bezoekers te ontvangen, zegt meer omtrent de onverschilligheid der Engelschen, dan alles wat men daarover zou kunnen schrijven. Deze onverschilligheid heeft natuurlijk de enkele schrijvers, die zich met de monumenten van Indië bezig hebben gehouden, geërgerd.

(1) Zie de afbeelding bij E. Reclus, *L'Inde*, bl. 349.
(2) Reclus, t. a. pl., bl. 275.

„Er zijn weinig dingen, vernederender voor een Engelschman", zegt Fergusson in zijne *Geschiedenis der Bouwkunst*, „dan de schrandere belangstelling en mildheid, die de Franschen ten toon spreiden in de archeologische nasporingen, in vergelijking met de logge onverschilligheid en de schrielheid der Britten. Zoo wij in het opsporen van Hindoesche oudheden, sinds een eeuw dat wij het land bezitten, slechts een gering gedeelte der geestkracht en der schranderheid hadden beoefend, die de Franschen aan den dag hebben gelegd in Egypte, gedurende de korte bezetting, of tegenwoordig in Kambodja, zouden wij sinds lang weten wat betrekking heeft op ons rijk."

Men moet recht doen wedervaren aan de werkzaamheden van Burgess Cunningham en van het kleine getal oudheidkundigen, die beproefd hebben, bij het Engelsche publiek belangstelling op te wekken in de Indische gedenkstukken, maar tevens erkennen, dat hun pogingen tot heden slechts zeer geringe uitkomsten hebben opgeleverd.

Alleen photographieën op groote schaal zouden een denkbeeld kunnen geven van de inderdaad wonderbaarlijke wijze, waarop de oude Hindoes de steen wisten te bewerken. Ik heb op den berg Aboe, in een streek tegenwoordig bewoond door halfnaakte wilden, de Bhils, die geen ander wapen hebben dan pijl en boog, twee Djaïna-tempels der twaalfde eeuw gezien (2), opgetrokken in wit marmer, waarvan elke zuil, elke steen een ware goudsmids-arbeid is. Noch in Westminster, noch in eenige onzer domkerken vindt men steenen, zoo kunstvol uitgebeiteld. De menschelijke gedaanten zijn helaas een weinig ruw, maar de onvolkomenheid der vormen lost zich op in het geheel, en de uitwerking overtreft alles, wat de meest fantastische kunstenaar zou kunnen droomen. Een der tempels bezit een koepel, gebeeldhouwd met een wellicht nooit overtroffen rijkdom.

Naar den moeilijk te bereiken top van een berg marmerblokken van grooten omvang te vervoeren en er zelfs de kleinste deelen van uit te beitelen, is een arbeid, die al de werken, welke de legende toeschrijft aan Herakles, achter zich laat.

Wij zijn in Europa zoo nauw opgesloten in onze ongerijmde klassieke opvoeding en tevens zoo overtuigd, dat er niets schoons is buiten hetgeen van de Grieken of van de Romeinen tot ons kwam, dat het ons bijna onmogelijk valt te begrijpen, dat de Oosterlingen monumenten hebben weten te bouwen, die tegen de Grieksche en Romeinsche kunnen opwegen. Ik heb mij omtrent dit punt reeds verklaard in mijne *Histoire de la civilisation des Arabes* (3), en zoo ik er op terugkom, is het, omdat het waarlijk tijd wordt, dat onze bouwkundigen buiten de bekrompen wereld treden, waarin zij zich tot dusverre hebben opgesloten, en eindelijk afzien van hun *kopieën* van Grieksch-Romeinsche samenstellingen, om *bezieling* te putten uit andere bronnen. Laat hen óf te Delhi, óf te Lahore, óf te Agra komen, en zij zullen leeren begrijpen, in welke mate de bouwkunst, buiten de Europeesche klassieke vormen, afwisselend kan zijn. Zij zullen vooral ontdekken, welke verbazende uitwerkingen de veelkleurige versiering kan teweegbrengen. De eenvoudige verbinding van steenen van twee kleuren — rood en wit —, gelijk in de groote moskee van Delhi (de gebouwen der Engelschen, daarmede vergeleken, schijnen het werk van *barbaren*, zegt Reclus), brengt reeds eene verbazende uitwerking voort. Als men de bekleedingen met geëmailleerd aardewerk in Perzischen stijl ziet, gelijk te Lahore, gelooft men bijna aan een wonder (4).

Ik ken niets leelijkers ter wereld dan een gebouw, uitsluitend opgetrokken in witte steen, en het gewicht der erfelijke vooroordeelen moet wel zwaar drukken, daar zich in Europa nog geen enkel bouwkundige heeft voorgedaan om er mede te breken. In 't begin van dit opstel deed ik opmerken, dat elke der groote steden van Indië een eigenaardigen bouwstijl bezit. De bouwkunst van Ahmedabad is in het geheel niet die van Adjmir, nog minder die van Lahore. In deze laatste stad vertoont zich de Perzische invloed bij elken tred. Ik heb er voor de eerste maal moesjarabiëh's aangetroffen, volkomen gelijk die van Kaïro.

Het valt gemakkelijk de oorspronkelijke bestanddeelen te bepalen, waaruit de zoogenaamde Mongoolsche bouwkunst werd gevormd. Maar het is een te technische arbeid om hier een plaats in te nemen. Dus het vraagstuk van den oorsprong terzijde latende, zal ik er mij toe bepalen te verklaren, dat ik nog niets in Europa of in het Oosten gezien heb, zóó indrukwekkend van aanzien als de groote moskee van Delhi. De sterkte van roode steen, die het paleis omringt, heeft een zeer majestueus voorkomen, en wat de Engelschen wel overeind hebben gelieven te laten van het paleis zelf, veroorlooft ons zich voor te stellen, wat het monument vroeger kon zijn.

De beroemde marmeren zaal, waarin zich het opschrift bevindt: „Zoo het Paradijs ergens op aarde is, is het hier, is het hier," en die den troon uit diamanten bevatte, door den goudsmid Tavernier op verscheidene honderden millioenen geschat, is haren naam waard. Die Mogols, die men ons zoo dikwijls als barbaren afschildert, wisten bouwmeesters te vinden, die ongetwijfeld een lesje hadden kunnen geven aan onze hedendaagsche kunstenaars, die den *prix de Rome* behalen. Als men nagaat, dat de schoonste gedeelten van dit paleis, eenig ter wereld, onvergehaald zijn geworden voor het bouwen van kazernes en stallen, die evengoed eenige honderden meters verder hadden kunnen verrijzen, moet men wel toestemmen, dat er een beschamende afstand is tusschen het kunstgevoel van zekere Europeanen en dat der Oosterlingen. Welis-waar heeft de Europeaan de Mogols verwonnen en is het schitterend rijk, door dezen gesticht, verdwenen, maar in den strijd om het aanzijn legt kunstkennis een zeer gering gewicht in de schaal.

De constructie-leer, de kunst hout en metalen te bewerken, gelijk de bouwkunst — ofschoon in verval sedert de Europeesche invloed in Indië overheerschende is, — is er echter verre af verloren te zijn gegaan. Ik heb te Ahmedabad werklieden gezien, die voor zeven stuiver daags het hout uitbeitelen met een volkomenheid, door onze bekwaamste Parijsche handwerkslieden niet overtroffen, en wanneer een rijk particulier een tempel wil oprichten, is hij geenszins verlegen bouwmeesters te vinden.

Rondom het heilige meer van Pesjkar (of Poesjkoer), bij Adjmir (Adjamida), dat ik bezocht heb, bevinden zich tal van tempels, waarvan enkele, geheel uit den nieuweren tijd, uitmuntend zijn uitgevoerd. Niets is bevalliger dan dit bekoorlijk meertje, zoo omringd van tempels. Bij het opgaan der zon ontdoen Hindoes van beiderlei kunne, uit de meest verwijderde gedeelten van Hindoestan gekomen, zich geheel van hunne kleederen en baden zich in het heilige meer, niettegenstaande op een honderdtal meters daar vandaan krokodillen zich niet ontzien nu en dan een der badenden bij het been te grijpen en mee te sleepen. Maar in Indië heeft het leven zoo weinig waarde, dat zulke ongelukken beschouwd worden als van weinig gewicht. „De een moet zoowel leven als de ander", zeide mij een Hindoe met echt-wijsgeerige gelatenheid.

Cl., 31 Jan. '85. R. v. E.

(2) Reclus, t. a. pl., bl. 291, 293.

(3) Een prachtwerk, betrekkelijk zeer goedkoop, fr. 40, gelijk al de door Firmin Didot uitgegeven, en in den trant van Paul Lacroix's *Histoire du moyen-âge*. R. v. E.

(4) Reclus, bl. 249.

EERBIED VOOR MONUMENTEN.

Het is een gelukkig verschijnsel, dat in deze dagen meer belangstelling wordt opgewekt voor het behoud der monumenten en dat de ontsiering of verminking daarvan niet onopgemerkt voorbijgaat. Heeft dit plaats, dan geeft de verontwaardiging van het publiek zich in tal van berichten in dagbladen lucht.

Een schrijven, ons uit Aken toegezonden, strekt ten bewijze, dat het in de oude Keizerstad ook niet alles *couleur de rose* is en wij vermeenen daaraan in dit blad eenige ruimte te moeten afstaan.

„In steden, die het geluk hebben historische gebouwen, architectonische monumenten en gedenkteekenen binnen hunne muren te bezitten, streeft men er naar, deze zooveel mogelijk vrij te leggen, om de schoonheid beter te doen uitkomen en den voorbijganger in de gelegenheid te stellen ze te bewonderen. In deze oude keizerstad volgt men in dat opzicht eene andere taktiek, welke wel der moeite waard is, onder de aandacht van belangstellenden gebracht te worden. Zonder twijfel behoort de dom te Aken, dat gedenkteeken uit Karolingischen tijd, tot de interessantste en schoonste historische monumenten in Duitschland. Niet tevreden er mee, dit trotsche gebouw, reeds door een hoogst leelijk onbeduidend torentje ontsierd te hebben, heeft men in den loop van het vorige jaar in den gemeenteraad aan een manufacturist vergunning verleend tot oprichting van een hemelhoog, uiterst wanstaltig lappenpaleis, onmiddellijk tegen den dom aan. Dit gebouw is van zoo hechte constructie, dat het in de eerste eeuwen geen streep van zijne plaats zal wijken, en dus als eene blijvende satire op een gemeenteraad der negentiende eeuw het nageslacht de handen in elkander zal doen slaan. De overste Ollendorf in „Der Bettelstudent" vond het eene heerlijke gelegenheid tot het verkoopen van hatelijkheden, en amuseerde zich zeer over het huis „das regt noch fest über den Dom hinüber — schwamm drüber" —."

ASPHALT EN ZIJNE TOEPASSING ALS BOUWMATERIAAL.

Het is een opmerkelijk verschijnsel in de natuur, dat deze alle stoffen, hetzij uit het delfstoffen-, planten- of dierenrijk, na ze tot meer of minder volkomen ontwikkeling gebracht te hebben, weder vernietigt.

Bij organische lichamen (dus bij lichamen uit het planten- of dierenrijk) noemt men chemisch vernietigingsproces die verandering van zoo diep-ingrijpenden aard, tengevolge waarvan zij in de eenvoudigste anorganische verbindingen, als: water, ammoniak, koolzuur, zwavelwaterstofgas en in kiezel, klei of kalk-aarde overgaan.

De vernietiging der lichamen door physicalischen invloed geschiedt gewoonlijk op zeer krachtige wijze, bijvoorbeeld, door vorst of door drukking; de daardoor ontstane producten zijn dan deelen van het oorspronkelijke lichaam.

Men noemt het algemeene chemische vernietigingsproces bij organische lichamen: rotten of ontbinden, het tamelijk snel werkende door chemische middelen of vuur: oplossen of verbranden. Het is nu voor iederen bouwkundige of voor een ieder, die laat bouwen, van groot belang, de oorzaken dezer vernietigingsverschijnselen bij die anorganische of organische stoffen, welke bij het bouwen noodig zijn, te leeren kennen en de middelen aan te wenden, die daartegen kunnen werken.

Dat is het doel van dit geschrift.

a. Chemisch vernietigingsproces.

Van de bovengenoemde lichamen, die door veranderingsprocessen het meest gevaar loopen, zijn de voornaamsten: het hout en de verschillende soorten van bouwsteen. Het hout bederft vooral door verrotting en huiszwam en de bouwsteen door huiszwam, vorst en atmosferischen invloed en het is van belang dit te keer te gaan, daar deze materialen bij den bouw onzer woningen, en tot duizenderlei industrieele doeleinden, voor alle anderen gebruikt worden.

1. Verrotting.

Bij nadere beschouwing van het veranderingsproces blijkt, dat rotting veroorzaakt wordt door de steeds in de lucht aanwezige kiemen van dierlijke en plantaardige organismen. Komen deze kiemen met de eiwitlichamen en lijmdeelen van het hout in aanraking, dan veroorzaken zij het rotten dáárdoor, dat zij die in zekere mate verteren, en in korten tijd kleine, slechts door het microscoop te herkennen, diertjes vormen, door wier leven en sterven de talrijke verschijnselen veroorzaakt worden, die zich, bij het rottingsproces, zoo dikwijls voordoen.

Daarna geven die diertjes (infusoriën) de aanleiding tot het begin van het rottingsproces.

De tot rotting geschikte eiwitlichamen en lijmdeelen, die door genoemde diertjes, of infusoriën, verandering ondergaan, zijn dan ook instaat stoffen, zooals de houtvezelen, die zonder schadelijke inwerkingen slechts moeilijk rotten, meer of minder spoedig te veranderen of tot krachteloosheid te brengen.

Er zijn drie hoofdfactoren, die het rotten van organische bestanddeelen alléén veroorzaken kunnen: — zij heeten *lucht*, *water* en *warmte*.

Door de lucht worden alle verandering-aanbrengende dierlijke of plantaardige kiemen toegevoerd.

Het water, zonder hetwelk de verrotting in 't geheel niet kan ontstaan, lost de middelen der verandering op of verdunt ze, en bevordert daardoor hun indringen.

De warmte — waaronder in dit geval eene temperatuur tusschen + 10 en 50 C verstaan moet worden, wijl daaronder het rottingsproces slechts langzaam geschiedt, en daarboven geheel ophoudt — veroorzaakt het meer of minder snelle ontwikkelen der kiemen en hare spoedige vermeerdering. Daarentegen veroorzaakt gebrek aan warmte dikwijls zeer snelle storingen, omdat door bevriezing der houtsappen het hout springt en barstig wordt; metselwerk en bedakkingen worden op dergelijke wijze bedorven, omdat het in de fijne spleten gedrongen water bevriest, daarbij uitzet, en zoodoende die spleten hoe langer zoo meer verwijdt.

Is het rotten van het hout, waardoor het zijne hardheid, buigzaamheid en vastheid verliest, begonnen tengevolge der werking van infusoriën, onder den invloed tevens van lucht, water en warmte — waarom men deze lichaampjes ook fermenten noemt —, dan wordt het veranderingsproces het volgende: de in de cellen, tusschen de houtvezelen aanwezige sappen, die eiwit en lijm bevatten, gaan met het hun eigen of ingedrongen water in gisting over, de houtvezel verliest langzamerhand haren samenhang, en vormt een donkerbruin of witgeel gekleurde zelfstandigheid van zoodanigen aard, dat men die tusschen de vingers gemakkelijk kan fijnwrijven. Deze stof heeft bij eenige houtsoorten, bijvoorbeeld bij wilgen en olmen, de eigenschap in het donker lichtgevend te zijn, wat door een gering gehalte aan phosphor ontstaat; het brandt echter ook niet meer, zooals het gezonde hout, met heldere knetterende vlam, maar smeult met sterken rook.

2. Huiszwam.

Is het hout in eene vochtige ruimte zóó opgesloten, dat noch licht binnendringt, noch de oppervlakte met

tocht in aanraking komt, dan ontstaat met of zonder rotting het *huiszwam*.

Het huiszwam (Merulius lacrymans), ook genoemd hout-, muur- en kuil-zwam, behoort tot de paddestoelen en heeft een eigenaardigen, onaangenamen reuk, die voor 's menschen gezondheid zeer schadelijk is.

Het is de grootste vijand van het hout, en bederft dit op zeer snelle wijze, waarbij het zich fabelachtig vermeerdert en uitbreidt, in alle muurspleten doordringt, en zijn vernielingswerk op vochtige punten van het metselwerk voortzet.

Het ontstaan van het zwam herkent men in het begin als een zachte mollige laag op het hout, die uit fijne witte paddestoeldraden bestaat, welke langzamerhand het geheele hout doordringen en brokkelig maken, eveneens de voegen der steenen verwijden, en deze aan het brokkelen brengen. Aan den onderkant der delen verspreidt zich die zoo gevaarlijke paddestoelenlaag dikwijls verscheidene voeten breed, komt dan zwamachtig-vleezig te voorschijn, is roodgeel, van onderen fluweelachtig en violetkleurig, aan de randen gezwollen, viltachtig en wit. Van de randen druipt een waterachtige zelfstandigheid af, die eerst helder, dan melkachtig is, waaruit nieuwe paddestoelen zich ontwikkelen. Is deze ontwikkeling der paddestoelen eenmaal begonnen, dan is zij zonder aanwending van technische of chemische middelen niet meer tegen te gaan, daar al het afkrabben van het zwam niets helpt, omdat het zich altijd weer opnieuw met kracht ontwikkelt uit de geringste, voor het bloote oog onzichtbare kiemen, en eerst na volkomen vernietiging der aangetaste lichamen sterft.

De voornaamste voeding der paddestoelen wordt in het hout zelf gevonden, en wel in de reeds bovengenoemde, eiwit en lijmdeelen bevattende, cellen, die te meer met oplosbare stoffen gevuld zullen zijn indien het hout in den zomer, dat is „in het sap" geveld is, waardoor dit ook gemakkelijker aan den invloed en het bederf, door rotting en huiszwam, is blootgesteld, dan het in den winter gevelde hout, dat in zijne cellen minder extracten bevat.

Het zal menig lezer niet ongewenscht voorkomen, dat ik hier even van het hoofdonderwerp afdwaal, en een eenvoudig middel aangeef om hout, dat in den zomer geveld is, gemakkelijk van het in den winter gevelde te kunnen onderscheiden. Besprenkelt men de kern van in den winter geveld hout met eene oplossing van jodium, dan komen de jaarringen zwartblauw op gelen grond te voorschijn, terwijl bij zomerhout de jaarringen meer of minder gelijkmatig gekleurd zijn. (Vergelijk de *Deutsche Bauzeitung* n°. 39.)

b. Physiek vernietigingsproces der lichamen.

Aan de voor bouwen gebruikte steen kunnen zich echter ook planten van lageren aard ontwikkelen, die bij rijkelijk bijkomende vochtigheid zóó de overhand nemen, dat daardoor de oppervlakte, zelfs van zeer vaste gladde steenen, langzamerhand vernietigd wordt. Dit zijn het boomkruid en de mossen, die zich als een fijn groen of groengeel omhulsel op de steenen vertoonen, zich door hun haakachtige worteltjes vast daarin netselen, en wanneer zij eenmaal vasten voet bezitten, en de oppervlakte van zulk een lichaam geheel bedekt hebben, zooveel vocht uit de lucht opzuigen, dat dit aan de planten steeds nieuw voedsel geeft, en het voortwoekeren bevordert. Aan de steenen worden daarbij — zij het ook in geringe mate — anorganische lichamen, die den planten tot voedsel dienen, onttrokken. Bij het verdere verloop van dit vernietigingsproces sterven de eerst ontstane planten weer af, om steeds aan nieuwe tot onderhoud te dienen; daardoor wordt een steeds dikkere laag humus gevormd, waarbij zich koolzuur ontwikkelt, dat in het water opgenomen, kalk, zouten en silicaten, die anders door zuiver water niet opgelost worden, doet ontstaan, en zoo het verweren der steenen, en verbindingsmaterialen, bewerkstelligt.

Verdere hervormingsprocessen langs chemischen weg zijn:

1. Het muursalpeter.

Het muursalpeter ontstaat dáár, waar stikstof houdende afvalstoffen zijn, die ammoniak vormen, en welke, door medewerking van het water, met de mortel of het metselwerk in aanraking gebracht, de kalkverbindingen daarvan, door ontstaan van salpeterzure kalk veranderen, en de oppervlakte van den daardoor aangetasten muur tot eene murwe korst doen worden, die licht afvalt. Men kan de gevolgen van dit proces dagelijks aan het metselwerk zien van die ruimten, waarin mest, urine en andere uitwerpselen bewaard worden. Al het daardoor aangetaste metselwerk lijdt echter zoozeer door het salpeter, dat daardoor reeds instortingen hebben plaatsgehad.

2. De efflorescensen.

De efflorescensen vertoonen zich aan zulke muren, waarbij gebakken steen, die magnesia inhoudt, gebruikt is. Bij het bakken daarvan heeft zich zwavelzure magnesia, of het bekende bitterzout gevormd, dat oorspronkelijk door de vochtigheid opgelost, in de fijne tusschenruimten van het metselwerk verborgen blijft, maar dadelijk aan de oppervlakte komt, wanneer de muur uitdroogt, en dan zichtbaar wordt als een fijne witte laag, die echter door hare hygroscopische eigenschappen het pleister doet afvallen, en de oppervlakte der muren losmaakt.

3. De stalactieten of incrustatievorming.

De stalactiet- of incrustatievorming treedt met hare verreweg meest verderflijke verschijning dan op, wanneer rijkelijk ingedrongen water door gemetselde gewelven of uit kalksteen gemaakte muren sijpelt. Dan wordt een groot gedeelte van de in de mortel of kalksteen voorhanden koolzure kalk opgelost; het water, dat thans dubbelkoolzuur zout met zich voert, komt aan de onder- of zijvlakken van het gewelf, of het metselwerk met de lucht in aanraking, verdampt met het oplossende koolzuur, waarna de kalk, uiterlijk als druipsteen — stalactieten genoemd — of als overhangende korsten aan het metselwerk blijft hangen, en dit spoedig bederft.

4. De vorst.

Eindelijk zij nog eene physieke werking vermeld, die somtijds zeer groote storing veroorzaakt. Het is de vorst.

Bij het kristalliseeren of bevriezen van het water zet het zich, gelijk bekend is, circa met $^1/_{11}$ van zijn volume uit. Vele steenen, bijvoorbeeld de kalksteen en natuurlijk ook mortel, zijn zeer poreus, en zuigen den in de lucht zijnden waterdamp gretig op, terwijl zij dezen door hunne lage temperatuur condenseeren. Wordt het aldus gevormde water, bij invallende vorst, in ijs veranderd, dan doet het, tengevolge zijner uitzetting, de omringende deelen uit elkander springen, hetgeen in het metselwerk spleten, in bergen aard- en rotsstortingen veroorzaakt.

5. Het water.

Uit alle hierboven aangegeven verschijnselen blijkt duidelijk, dat in de eerste plaats het water hiervan de hoofdoorzaak is, en dat men alle middelen moet aanwenden om het indringen van water in de verschillende bouwmaterialen zooveel mogelijk te beletten.

Er zijn drie wegen, waarlangs het water in het bouwwerk dringen kan, indien men het opzettelijk aanbrengen, voor reinheid of andere doeleinden, buiten beschouwing laat:

1°. door inregenen of insijpelen door het dak of de muren;

2°. door opzuiging uit vochtige lucht tengevolge van de hygroscopische eigenschappen der materialen;

3°. door grondwater.

Voorbehoedmiddelen tegen het indringen van het water.

Deze drie wegen op te sporen en af te sluiten, is de taak van den technicus, en het is daarom van het grootste gewicht, dat bouwmaterialen gemaakt worden, die een bijna volkomen zekeren waarborg opleveren tegen het nutteloos indringen van water, den duur der bouwwerken belangrijk verlengen, en het langst mogelijk gebruik veroorloven.

Tot het maken van zulke waterdichte materialen biedt ons de natuur een product aan, dat voor dit doel uitnemend geschikt is: het is het

Asphalt.

Asphalt is een van de benamingen van een minerale stof, die door velen als een ontledingsproduct van steenkoolbeddingen beschouwd wordt; het is een soort aardhars of aardpik, verbonden met kalksteen.

Hoewel de asphalt-industrie eerst in de laatste tientallen van jaren in grooter mate de aandacht heeft getrokken, is toch het gebruik van dit uitmuntend materiaal reeds bij overoude volken bekend geweest. De gebouwen van Babylon en de paleizen van Ninive waren, volgens oude geschiedschrijvers, met asphaltmortel gemetseld, welke berichten door onderzoekingen van reizigers thans bevestigd worden. Met den val van het Assyrische rijk ging de techniek der Aziatische bouwmeesters verloren, want bij de gebouwen der Grieken en Romeinen heeft men het gebruik van asphalt niet gevonden.

Zoo bleef het tot het begin der achttiende eeuw, toen een Grieksche arts, Eirinis, voor het moderne Europa het asphalt opnieuw ontdekte. Bij het doorvorschen van het Valde-Travers in Zwitserland, vond Eirinis in de kalkwanden van het Juragebergte groote lagen asphaltsteen; hij begreep spoedig het nut daarvan bij bouwwerken. Gesteund door een privilege van den Koning van Pruisen, als toenmalig vorst van Neuenburg, begon Eirinis zijne werkzaamheden, en bepaalde het gebruik van asphalt ongeveer op dezelfde wijze, waarop het nog hedendendage plaatsvindt. De vruchten van zijne uitvinding zou de geleerde Griek echter niet genieten. De eedgenootschappelijke schatmeester De la Sablonière maakte hem de winstgevende onderneming afhandig, om daarvan tot eigen voordeel partij te trekken. Eirinis trok toen naar den Elzas en ontdekte daar de asphaltgroeven van Lobsann, die ook tegenwoordig weder geëxploiteerd worden. Inmiddels gingen die van Val-de-Travers van de eene hand in de andere over; de productie werd van jaar tot jaar minder, en aan het einde der vorige eeuw was de vinding van den Grieksehen arts in industrieele kringen reeds geheel vergeten.

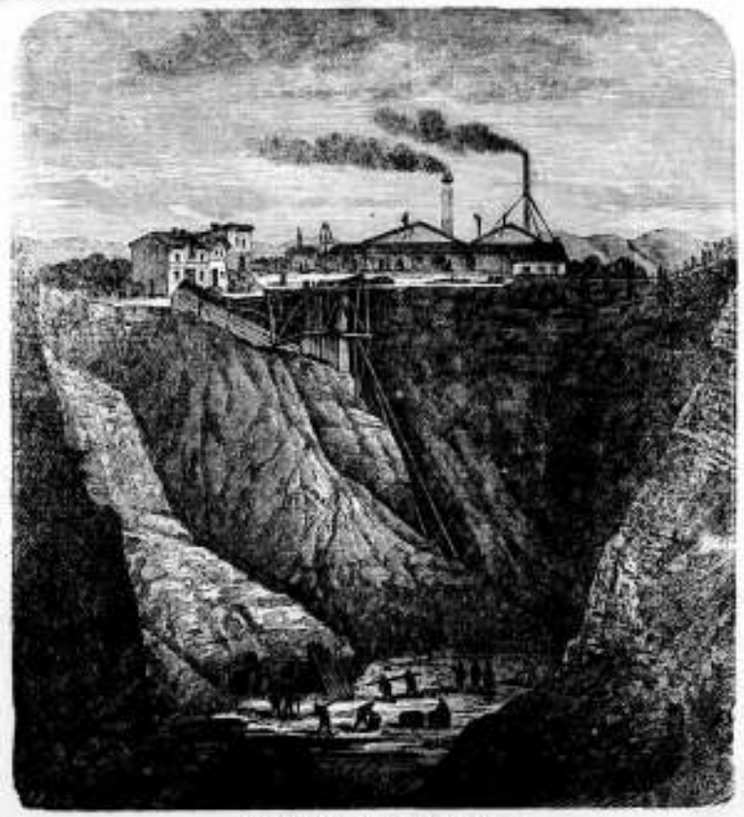

ASPHALTGROEVEN TE LIMMER.

Toen leidden in 1802 de teerbronnen te Seyssel, ten zuiden van Genève, aan de Fransche grenzen, tot de ontdekking van asphaltsteen en tot een reeks van onderzoekingen, die ten slotte dezelfde uitkomsten gaven als Eirinis eenmaal verkreeg. Ook de asphalt-industrie te Seyssel had in het begin, in de handen van speculanten, menige moeilijkheid te overwinnen, totdat graaf Sassenay zich de zaak aantrok, de jonge onderneming door rationeele proeven volmaakte en tot vollen bloei bracht.

Toen herinnerde men zich ook weder de lang vergeten groeven van het Val-de-Travers, en begon die in 1838 opnieuw te ontginnen. Korten tijd daarop, in 1843, werd middenin Duitschland, te Limmer bij Hanover, de eerste asphaltlaag ontdekt, en wel onder de volgende omstandigheden:

Op ongeveer een halfuur afstand van Hanover ligt op een heuvel de badplaats Limmer. Temidden der oude beuken en eiken ontspruit nog heden de zwavelbron, waarvan de geneeskundige kracht vroeger alom geroemd werd; maar sedert geruimen tijd wordt de badplaats niet meer bezocht, zoodat Limmer tegenwoordig nog slechts als het doel van een prettig uitstapje aan de Hanoveranen bekend is. Vóór omstreeks 40 jaren woonde hier een oud-gediende, Henning. Hij dreef de kleine zaak van het Kurhôtel en gebruikte den velen vrijen tijd, dien zijn beroep bij gebrek aan gasten hem liet, om in de naaste omgeving onderzoekingen te doen.

Bij zulk eene gelegenheid vond hij op den berg Belber stukken van eene steensoort, die door een sterken, eigenaardigen reuk zijn aandacht trokken.

Henning wendde zich met zijn vond tot het Polytechnisch Instituut te Hanover, en hij vernam daar, dat hij een asphaltlaag ontdekt had; hij maakte later van dit gelukkig toeval tot eigen nut gebruik. De ontdekking der eerste asphaltlaag te Limmer werd in 1870 gevolgd door het vinden der bitumineuze kalksteenrotsen bij Vorwohle in Brunswijk, waar-

omtrent het volgende hier eene plaats moge vinden.

Zachtglooiend, wordt het land ten westen van Limmer langzaam hooger, en vormt met de Bentherbergen den laatsten uitlooper van de Deisterbergen, wier blauwe kruinen verderop den horizon begrenzen. Bij eene wandeling over de Limmer heuvelen, worden wij plotseling door een onverwachten aanblik verrast: over eene groote oppervlakte opent zich de bodem, de wanden zijn naar alle kanten steil, en beneden, in eene diepte van omstreeks 150 voet, vertoont zich groote bedrijvigheid. Groepen werklieden zijn bezig de rotsen te doen springen, en de loskomende stukken kleiner te maken; anderen laden de steenen op lage wagens. De steen, met eene sterke laag blauwe kleiaarde bedekt, vertoont zich hier chocoladebruin, en neemt in grootere diepten een steeds donkerder tot in zwart overgaande kleur aan.

In den loop der eeuwen drongen hier in de poreuze kalksteen, al naarmate der dichtheid, grootere of kleinere massa's bitumineuze stoffen, en deze ondergingen dan een oxydatie-proces. Bitumen wordt in verschillende deelen der aarde ook onvermengd gevonden en komt dan, naarmate van de meerdere of mindere vloeibaarheid, in den vorm van naphta, petroleum of aardpik (asphalt) voor.

De verbinding van asphalt met kalksteen heeft men met den naam van asphaltsteen bestempeld, maar gewoonlijk noemt men haar, hoewel tamelijk onjuist, kortaf asphalt.

Bevreemdend is het, dat men eene innige verbinding tusschen gewone kalksteen en zuiver bitumen, ondanks vele proeven, niet langs fabriekmatigen weg heeft kunnen verkrijgen, terwijl de asphaltsteen, met een gering deel bitumen vermengd, gemakkelijk eene groote toevoeging van aardpik opneemt. In de juiste gebruikmaking van deze omstandigheid berust het zwaartepunt der geheele fabrikage.

Hierbij moge opgemerkt worden, dat een der merkwaardigste verschijnselen van zuiver asphalt aan de Doode Zee voorkomt. Daar stijgt het aardpik uit den bodem, en drijft naar den oever. De hoofdbron van asphalt is echter Trinidad, het zuidelijkste eiland van de Kleine Antillen. Daar vormt asphalt de oppervlakte van een, middenin den weelderigsten plantengroei liggend, meer, dat, tengevolge van dezen asphaltvloer, in het regenseizoen begaanbaar is; door de werking van de stralen der zon splijt die vloer echter. Vroeger had het meer vanuit de diepte zulk een rijken toevoer van bitumen, dat het dikvloeibare pik de oevers van het meer overstroomde, de driekwart uur verwijderde zee bereikte, en daar asphaltriffen vormde.

Te Limmer wordt de ruwe asphaltsteen tegenwoordig door de Duitsche Asphalt-maatschappij geëxploiteerd, die ook de grootere asphaltgroeven bij Vorwohle verkregen heeft. Terwijl men zich vroeger uitsluitend tot het bewerken van den bovengrond bepaalde, is de Deutsche Asphalt-Actiën-Gesellschaft op haar ± 150 morgen groot terrein reeds jaren tot het meer rationeele *ondergrondsche* exploiteeren overgegaan.

Bij den schijn eener mijnlamp betreden wij eene lange, door houten palen gestutte gang, die spoedig veel breeder wordt. Groote hooge ruimten, door zware steenzuilen gedragen, liggen voor ons. In schilderachtige vormen springt de steen uit, en van het gewelf druipt het water, met olie vermengd, met een doffen klank op den bodem. Wij gaan verder door de donkere gangen, daar schittert op den achtergrond en in smalle zijgangen licht; gestalten bewegen zich, en de doffe klank van de bijl, die de witte steenmassa splijt, laat zich hooren, nevens het regelmatige stampen van de stoompompen, die het aandringende water naar de oppervlakte der aarde drijven. Eindelijk dringt eene zwakke schemering van daglicht door; wij staan vóór eene voorschacht, waardoor de verkregen steen met een elevator opgevoerd wordt. Op kleine sporen rollen wagentjes met asphalt naar een platform, en worden daarmede opgetrokken. Op dezelfde wijze verlaten ook wij de onderwereld en bereiken in weinig oogenblikken de fabrieksgebouwen.

De wijze van bereiding van het asphalt is zeer eenvoudig. De ruwe asphaltsteen wordt door machines kleingemaakt, en komt dan in een molen, die alles tot poeder maalt. Bij dit poeder worden eenige percenten Trinidad-asphalt gevoegd en dan wordt de massa in groote ketels, waarin een roertoestel aanhoudend draait, aan het koken gebracht. Bergteer, paraffine of afval van petroleum-raffinaderijen dienen om de massa gemakkelijker vloeibaar te maken. Na vier uren gekookt te hebben, wordt het asphalt in broodvormen gegoten, die dan onder den naam van mastiek ter zwaarte van 27 kilo in den handel gebracht worden. Bij het latere gebruik van plaveisels en bouwkundige oogmerken wordt de asphalt-mastiek nogmaals gekookt, en ontvangt daarbij eene bijvoeging van 30 à 40 pCt. kiezelzand.

Tegenwoordig zijn in groote steden reeds verscheidene straten met asphalt geplaveid; de voertuigen rollen zonder gedruis en met buitengewone gemakkelijkheid over de effen vlakte, terwijl ook de voetgangers dien donkeren, veerkrachtigen weg bij voorkeur nemen.

Voor dergelijke bestrating krijgt het asphalt als onderlaag een betonvloer van portland en grove kiezel. Naar gelang der bestemming van het plaveisel, wordt het asphalt in ten minste twee, en voor druk straatverkeer in drie, lagen aangebracht. De laatste laag wordt met bijzondere werktuigen en goed scherp zand ruw gemaakt, zoolang de massa nog niet volkomen koud geworden is.

Maar niet alléén voor bestrating, ook voor de vloeren van huizen en gebouwen is het asphalt uitnemend geschikt, en vervaardigt men deze het best van gegoten asphalt. In verscheidene groote inrichtingen, zoowel in Duitschland als in ons land, zijn deze gegoten asphaltvloeren met het beste gevolg door mij toegepast.

Ook in kleinere inrichtingen als: skatingrinks, moutvloeren, kelders, kolf- en kegelbanen, winkel- en magazijnvloeren, gangen, veranda's enz., zijn dergelijke vloeren van groot nut.

Gegoten asphalt wordt buitendien gebruikt tot overdekking van fundamenten, om te verhinderen, dat het vocht in de gebouwen opstijgt; tevens ook tot overdekking van bierkelders en alle ruimten, waar men verhinderen wil, dat het vocht van boven binnendringt.

Terwijl nu voor voetpaden (trottoirs) bijna uitsluitend gegoten asphalt gebruikt wordt, heeft men voor rijwegen sedert eenige jaren met zeer gunstig gevolg ook gepulveriseerd asphaltsteen, zonder bijvoeging van kiezelzand, aangewend, hetwelk men zwak verwarmt en met heete walzen samendrukt. Zulke wegen van gecomprimeerd asphalt zijn echter veel gladder dan die van gegoten asphalt.

Proeven, genomen met de vermenging van ruw Limmer asphaltpoeder en de magere steen van Vorwohle, hebben tot de uitkomst geleid, dat deze óók voor stampwerk te gebruiken is, terwijl men vóór dien tijd de steen van Seyssel en van Val-de-Travers voor dat werk beter geschikt achtte, dan *het aan bitumen veel rijkere* asphalt van Limmer.

Volgens onderzoek der heeren Dr. Carl Kraut en Dr. H. Guthe, hoogleeraren in de Mineralogie aan de Polytechnische School te Hanover, en anderen, hebben analyses, gemaakt van Fransch, Zwitsersch en Duitsch asphalt, aangetoond, dat het asphalt van Seyssel 8% en van Val-de-Travers plus minus 10% bitumengehalte heeft. Asphaltstukken uit Vorwohler asphalt hebben 10.45%—9.78%—8.86% dus gemiddeld ook 10%; daarentegen had het, uit de onderaardsche groeven te Limmer verkregen, asphalt een bitumengehalte van 15%.

Ten slotte vinde nog eene kleine beschrijving van metselwerken in asphalt hier hare plaats, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat ook hierbij het asphalt eene zeer nuttige rol kan spelen.

Men heeft fundeeringen gemaakt voor kleine en groote stoommachines, waarbij, na jarenlang gebruik, niet de minste vervorming, zelfs niet op de plaats, onder de cilinders, is voorgekomen. Door het welslagen der proeven met deze fundeeringen aangemoedigd, is men begonnen, blokken asphaltmuurwerk te vervaardigen, en wel op eenvoudige wijze, door in het kokende asphalt verwarmde steenen te werpen, en hiervan door middel van mallen muren op te trekken.

PARQUET HYDROFUGE.

Onbegrijpelijk is het, dat in ons land, waar men toch gewoonlijk geene kosten spaart om de huizen soliede te bouwen, en zware fundeeringen maakt, om het lastige water *zelf* uit de gebouwen te houden, er zoo weinig waarde aan gehecht wordt, om in woonvertrekken enz. goede *vocht*werende vloeren te construeeren.

Men vergenoegt zich met een eenvoudigen plankenvloer te leggen, waarover dan de voor stofnesten dienende kleeden gespreid worden.

Waarom? Omdat dit van oudsher zoo gebruikelijk is. Weinig wordt eraan gedacht, wat zich al niet onder en tusschen de gewone vloeren kan ophoopen. Ontstaan er ziekten en kwalen, dan eerst tracht men hiervan de oorzaken op te sporen. Maar helaas! dikwijls te laat.

Het zou te ver voeren, hierover in détails te treden, en ik verwijs te dien einde naar de brochure: „Hygiène des parquets. De leur rôle dans la production des maladies épidémiques", die ik ieder belangstellende op aanvraag gaarne toezend.

Van de vele gebouwen, waar reeds in ons land vochtwerende parketvloeren, in asphalt gelegd of voorgeschreven zijn, vervaardigd naar het systeem-Damman & Cassard, door de Société Anonyme „La Construction Industrielle" te Brussel, wil ik slechts de volgende noemen: het Rijksmuseum, het N. Luthersche weeshuis, de nieuwe perslokalen van het Nieuws van den Dag, het nieuwe Centraalstation, te Amsterdam, en voorts vele particuliere huizen in Den Haag, Utrecht, Haarlem enz.

In België wordt dit systeem van parketvloeren bij voorkeur gebruikt, o. a. zijn ze toegepast in het groote Paleis van Justitie, het Parktheater, gouvernementsgebouwen en gemeentescholen te Brussel, het Stadhuis en de Volksbibliotheek te Antwerpen, de Beurs, het Conservatoire en het gebouw voor de Anatomie te Luik.

Ook in Frankrijk, en voornamelijk te Parijs, zijn reeds in gouvernements- en rijksgebouwen, hydrofuge parketvloeren gelegd, terwijl vroeger te Parijs speciaal het maken van parketvloeren in een stelsel bestond, waarbij men een laag asphalt op den grond giet en daarin de eiken strooken plaatst; daar het hierbij echter licht gebeurt, dat de laag asphalt op sommige plaatsen onregelmatig van dikte en zelfs te dun is, laat deze bij den geringsten schok van een zwaar meubel of ander voorwerp los, en het parket zakt.

Het is, om al die gebreken te voorkomen, dat ik het geheel nieuw uitgevonden parquet hydrofuge (systeem-Damman & Cassard) in het volste vertrouwen kan aanbevelen.

Deze parketvloeren bestaan uit twee verschillende deelen: de steenen vloer (plavuizen) en de houten bekleeding (zie teekening). De steenen vloer wordt vervaardigd van tegels, van kegelvormige gaten voorzien, die in cement worden gelegd. Op deze zeer duurzame onderlaag wordt de parketvloer bevestigd, waarvan de verschillende losse deelen voorzien zijn van groeven en tanden in den vorm van zwaluwstaarten.

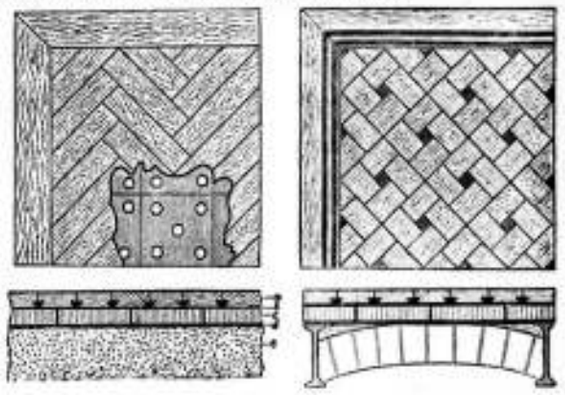

Op het oogenblik, dat het hydrofuge mengsel over den steenen vloer gegoten wordt, vullen zich de daarin zijnde kegelvormige gaten, en door nu de losse deelen van den parketvloer in deze kokende zelfstandigheid te leggen, dringt ze ook in de zwaluwstaartsche groeven, en zoo wordt het parket aan den steenen vloer vastgeklonken.

Deze hydrofuge parketvloeren worden onmiddellijk op den grond of op de gewelven gelegd, en beletten zoodoende dat ratten, muizen of insecten zich ophouden in de ruimte, die anders gevormd wordt door de balklagen, welke hier geheel vervallen.

Dit punt is vooral belangrijk voor lokalen, die bestemd zijn voor Museums, Bibliotheken, Archieven enz.

Hydrofuge parketten maken ook de lokalen droog en ontwikkelen geene koude, zooals dit het geval is bij steenen cement- of andere vloeren; ze sluiten ook het geluid af, dat voortgebracht wordt, wanneer men over een gewonen vloer loopt. Ze zijn dus in vele gevallen te verkiezen, en vooral voor kerken, hospitalen, scholen, buitenverblijven, stationsgebouwen enz. enz.

HOUTASPHALTBALKEN-CONSTRUCTIE.

Parquets hydrofuges zijn zonder twijfel voor de aangehaalde doeleinden voortreffelijk geschikt, doch het is mij dikwijls gebeurd, dat men, daar ze nogal kostbaar zijn, den prijs daarvan niet besteden kon. Daarom vestig ik de aandacht op de volgende beschrijving van Houtasphalt-constructiën, waarvan eveneens het hoofddoel is het vocht te weren en het huiszwam uit de gebouwen te houden en dit ook te verdrijven. Naar vroeger opgedane ervaring kan op volstrekte veiligheid tegen zwam bij een gebouw slechts dáár gerekend worden, waar het hout geheel-en-al ligt afgescheiden, of hoogstens bij constructiën wordt toegepast, waarbij het steeds en bestendig door versche lucht omgeven wordt. Aan zoodanige beperkte toepassing van het hout in den bovenbouw is echter niet te denken.

Eene doelmatige vervanging is niet ten allen tijde te verkrijgen, en het hout moet vooralsnog gebruikt worden, in het bijzonder voor het maken van vloeren en van de voor hunne bevestiging noodig zijnde onderliggers.

Onder deze omstandigheden is men erop bedacht door bijzondere constructiën, beschuttingsmethoden en middelen, aan het hout den vereischten duur en het noodige weerstandsvermogen te verzekeren.

Men heeft beproefd de vochtigheid van den grond te keer te gaan, door het maken van dichte bedekkingen van asphalt of beton. Men heeft gewelven gevormd, zelfs dáár, waar geene bruikbare ruimten onder deze voorhanden waren; men heeft de binten van de balklaag geventileerd en doortrokken, de stof, waarmede men opvulde, onmiddelijk vóór het gebruik gloeiend gemaakt, het parket of de vloerdelen direct in asphalt gelegd, en alle antiseptische preparaten en middelen aangewend, waarvan nu eens deze dan die in den handel de voorkeur genieten.

Constructiën als de eerstgenoemden zijn kostbaar; anderen zijn omslachtig, en bij eenigen worden door de pogingen, om het ééne euvel weg te nemen, andere inconveniënten te voorschijn geroepen, als b. v. de koude van den vloer bij de ventilatie en het wegnemen van de elasticiteit der planken. En van het goede resultaat is men bij nagenoeg geen dezer middelen zeker.

Door dit nieuwe systeem worden niet alléén vele gebreken vermeden, maar bovendien nog hoogst belangrijke voordeelen verkregen.

Het gevaar voor zwam voorkom ik in de eerste plaats, doordat ik de toepassing van het hout tot de *kleinst mogelijke* afmeting terugbreng: ik gebruik het alléén tot bevestiging van den houten vloer; voorts doordat ik het weinige *volkomen* droog en in onberispelijke qualiteit in den bouw aanbreng, wat zeer gemakkelijk uit te voeren is, omdat het slechts in kleine stukken gebruikt wordt; en ten laatste, doordien ik het volkomen beveilig tegen het indringen van vocht, zoowel van onderen, als van de zijden. Tegelijk maak ik alle sporen, vatbaar om bederf en zwam te ontwikkelen, die aanwezig mochten zijn, onschadelijk; ik vernietig ze, aangezien ik ze blootstel aan de hitte van het in vloeienden toestand zijnde asphalt (boven 200°), met andere woorden: ik versper ze den weg naar het hout.

Voorts maak ik de liggers, die den vloer dragen, van *zorèsijzer*, *hout* en *asphalt*, gebruik daarbij het ijzer tot verkrijging van het draagvermogen, het asphalt tot bevestiging van het hout aan het ijzer en tegelijkertijd tot bescherming van beiden. Het zorèsijzer, dat voor de goedkoopte in den regel van het kleinste profiel genomen wordt, wordt in de effen gestreken vullingstof zoodanig ingelegd, dat zijne randen hiermede op gelijke hoogte liggen en eene aan de bovenzijde open goot ontstaat. Deze wordt opgevuld met heet, vloeiend asphalt, en met stukken hout van ongeveer een meter lang, waarvan het ééne achter het andere wordt ingelegd.

Fig. 1.

Figuur 1 geeft de afbeelding van een dusdanigen ligger, in doorsnede.

Tot bedekking der vullingstof, die tusschen de vloerbinten blootligt, gebruik ik platen van asphaltvilt, eene uiterst taaie en volkomen dichte stof van onbeperkten duur. Deze platen, 80 tot 105 c.M. breed, worden met hare uiteinden op de randen van de balkijzers gelegd, en hiermede door aphalt, dat aan de vulling van de goot aansluit, vast verbonden. Inplaats van vilt, kan men ook gewoon asphaltpapier, in houtcement gedrenkt, gebruiken. Op deze onderlagen worden de planken als gewoonlijk bevestigd.

Van onderen af kan, noch in de laatstgenoemden, noch in het hout in de ijzeren liggers, vochtigheid binnendringen; om ook van de zijden hiertegen beschermd te blijven, breng ik de planken niet tot aan den muur toe, maar blijf er liever 5 tot 10 c.M. van verwijderd, en vul de hierdoor ontstane, rondom de kanten friesgewijze loopende indieping eveneens met heet, vloeiend asphalt aan. In fig. 2 is een gedeelte van eene op bovenbeschreven wijze vervaardigde vloerconstructie voorgesteld, maar zulk een fries van asphalt is geen bepaald vereischte.

Fig. 2.

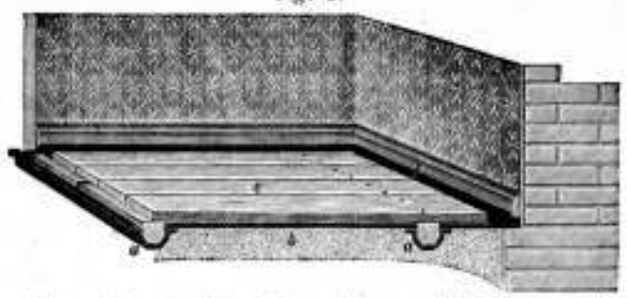

Het eigenlijke doel, volkomen veiligheid tegen het vocht en het zwam, wordt hierbij, zonder twijfel, bereikt. Bovendien echter worden door deze constructie twee vragen van hygiënischen aard, welke na de proeven van Pettenkofer en de onderzoekingen van Dr. Emmerich van het hoogste en dringendste gewicht zijn geworden, volkomen opgelost:

1°. kunnen de uit den grond opstijgende en voor de gezondheid schadelijke dampen niet meer in de woonvertrekken doordringen;

2°. biedt de vullingstof, omdat ze afgezonderd is, geene ruimte meer aan, voor het zich innestelen en ontwikkelen van ziekten-teweegbrengende stoffen.

Volkomen gelijk als de vloerliggers en de vloeren, kan men ook de zoldering met balken en tusschenvloeren vervaardigen. De planken vinden in de vullingstof haar natuurlijken steun; wordt deze kunstmatig gevormd door vrijstaande dragers, en worden deze met de planken in vaste verbinding gebracht, dan ontstaat de zoldering.

Ik gebruik in den regel ook het hiervoor voortreffelijk geschikte zorèsijzer en kom daarbij tot doorsneden, als in fig. 3 is aangeduid.

Fig. 3.

Tusschen de rug aan rug met klinknagels verbonden ijzeren balken, laat ik gewoonlijk tusschenruimten van 2,5 centimeter en win daardoor niet alléén *verhoogde draagkracht*, maar ook de mogelijkheid, om gemakkelijk inschuifzolderingen en dergelijke te kunnen aanbrengen. Heeft men plan aan de balken een glad versierd onderdek te maken, dan worden, op afstanden van ongeveer een meter, lichte ijzers schuin over de flenzen der benedenbalken geklonken, en deze koppelijzers ondersteunen de stukken hout, die in de holte worden ingeschoven.

De ondersteuning voor de vullingstof der tusschenvloeren kan uit hout of ook uit gegolfd of plaatijzer bestaan (zie fig. 4 en 5). Het laatste kan recht of gebogen toegepast worden, en in alle gevallen zal, daar slechts de vullingstof behoeft gedragen te worden, het zwakste profiel voldoende zijn. De gegolfde platen zien er op het oog niet slecht uit, en dit kan door verwerken en beschilderen nog zeer veel verbeterd worden; men zal het daarom in den regel onbedekt laten, voornamelijk wanneer de zolderingen ruimten afsluiten, die slechts eenvoudig ingericht behoeven te worden (school- en ziekenhuisvertrekken).

Men moet onderscheid maken tusschen half- en heel-gesloten zolderingen, al naarmate de opvulling op de halve of de geheele hoogte der balken wordt aangebracht. In het ééne geval is de steun in het

midden tusschen de ijzers aangebracht (fig. 4), in het andere op hunne onderflenzen (fig. 5). De geheel gesloten zolderingen laten natuurlijk veel minder geluid door dan de halfgeslotene, en zijn daarom voor scholen, ziekenhuizen, gevangenissen en dergelijke gebouwen bijzonder geschikt.

Fig. 4.

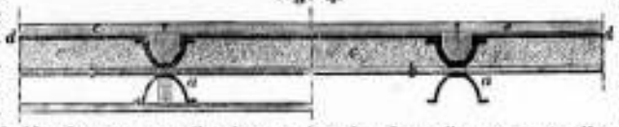

Soort en aard van het vullingsmateriaal hebben op den duur en het standhouden der constructie geen invloed; het kan bestaan uit welke stof men verkiest, zelfs uit met zwam doortrokken puin of iets dergelijks. Dat men, ondanks dit, aan droge klei en zuiver zand de voorkeur geven zal, behoeft geen nader betoog.

Fig. 5.

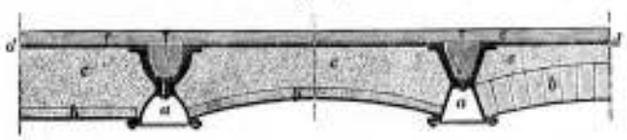

Bij de aangehaalde voordeelen komen nog andere. Naar gelang de toepassing van het hout in een gebouw beperkt wordt, wordt het gevaar *van door brand vernield te worden verminderd*, en naar gelang het hout door beter en geschikter grondstoffen vervangen wordt, de waarde *van het gebouw verhoogd*. Ik wil slechts daaraan herinneren, dat elke balklaag, behalve aan het doel om de verdiepingen van elkaar te scheiden, ook nog dienen moet om de binnen- en buitenmuren en scheidingen door verankering aan elkander behoorlijk te verbinden. De laatste bestemming is van buitengewoon gewicht, omdat daardoor het intreden van het verval, de bouwvalligheid tegengehouden wordt. De ankerverbinding gaat echter volkomen verloren bij vernietiging der balken door vuur, zwam of slechte stoffen, en is niet weder op de oorspronkelijke wijze te verkrijgen. Ik geef daarom in overweging, of het niet voordeelig is, beide doeleinden van elkander te scheiden, en hunne plaats te doen vervullen door afzonderlijk geconstrueerde deelen, zoodanig, dat tusschen de draagbalken de noodzakelijk geachte ankerbalken in den bouw ingevoegd — de laatste echter, opdat ze aan hun doel op den duur beantwoorden kunnen — niet van hout maar van ijzer vervaardigd worden. Wil men ze gelijktijdig medegebruiken voor het dragen, dan schijnen balken van mijne constructie voor ankerbalken zeer geschikt.

Behalve in het materiaal en in de wijze van zijne toepassing, wijkt overigens dit systeem van vloeren- en zolderingconstructies in niets af van de overal voor balkenzolderingen aangenomen gegevens en voorwaarden. Zelfs eene wisseling der balken is niet moeilijk te verkrijgen, daar door schuin over, tusschen en onder de ligijzers geklonken staven, de voor den omgewisselden balk noodige onderligger gemakkelijk en zeker gevormd kan worden. Maar eene omwisseling zal slechts in zeldzame gevallen noodig zijn, daar de ijzeren balken zonder gevaar in het metselwerk ingebracht kunnen worden. Ook het aanbrengen van ankers is gemakkelijk te verrichten, en het mag niet onvermeld blijven, dat de balken ter geheele of ter halve hoogte over de buitenmuren heen aangebracht kunnen worden, en op deze wijze met het bouwwerk werktuiglijk verbonden, eene ondersteuning voor balkons, veranda's enz. vormen. Eindelijk kan van de holten der onderste ijzeren liggers met voordeel voor de ventilatie gebruikgemaakt worden.

Zorèsijzers worden in lengten van 12 tot 15 M. gewalst. Het Duitsche normaalprofielboek heeft 5 nommers, en deze dragen, volgens hare in c.M. uitgedrukte hoogte, de nommers 5, 6, 7½, 9 en 11. Bovendien walzen eenige fabrieken hiervan afwijkende profielen. In buitengewone gevallen, van zeer groote spanningen, kan men ook balken uit ander façon-ijzer samenstellen, zooals b. v. fig. 4 en 5, in de Tabel.

Bij het plaatsen van balken op den begane-grond is het voordeelig, ze op een afstand van 80 c.M. te leggen, daar het asphaltvilt gewoonlijk deze breedte heeft. Als men de breedte van den bak van het ijzer erbij neemt, komen er afstanden van 90 tot 96 c.M.

Vrijdragende ruimten kunnen met hout-asphaltbalken bij eene spanning van 7 M. zonder steunen overdekt worden. In de volgende tabellen zijn alléén de voor ons het gemakkelijkst te verkrijgen profielen van Duitsche walswerken aangegeven.

De afstanden van de steunpunten zijn genomen bij eene mobiele belasting van 150 kilo voor woonvertrekken, 300 kilo voor fabrieken en 450 kilo voor pakhuizen, aangenomen dat de druk op den □ centimeter ijzer 1000, 800 en 600 kilo bedraagt.

De zekerheid is grooter dan in de Tabel aangegeven, omdat behalve het ijzer, ook nog de compacte vullingmassa meedraagt. De cijfers, genoemd vóór de kolom der afstanden van de steunpunten, geven den totalen last aan, die op elken strekkenden meter balk komt.

De hoogte der balken is zeer gering, waaruit volgt, dat er eene besparing aan het metselwerk der buitenmuren plaats heeft, eene omstandigheid, waarop bij de beoordeeling van den prijs wel gelet moet worden.

Wat de kosten betreft, zij nog opgemerkt, dat in Duitschland, waar deze constructie veelvuldig toegepast is, de ijzeren balken door de walswerken tegen den prijs van mark 3 voor N°. 1, mark 5.50 voor N°. 2, mark 8 voor N°. 3, mark 8,50 voor N°. 4 en mark 9 voor N°. 5, per strekkenden meter geleverd worden. Een strekkende meter vloerligger in asphalt gelegd, kost *f* 1.— tot *f* 1.25. Asphaltvilt per M², volgens dikte, *f* 0.75 à *f* 1.

Ten slotte nog iets ten opzichte der begrooting in 't algemeen. Het voordeel, dat men bij de toepassing van de nieuwe constructie verkrijgt, moet natuurlijk gekocht worden; de verbeteringen, de bouwstoffen van grootere waarde, welke gebruikt worden, moeten noodzakelijk betaald worden. Maar de prijs staat met de verkregen voordeelen: *volstrekte veiligheid tegen het vocht en het zwam*, *vermeerderde veiligheid tegen brand*, *verkrijging van gezonder vertrekken*, *verhooging van den duur* en *van de waarde van het gebouw*, in volstrekt geen ongunstige verhouding.

Verder zij nog opgemerkt, dat de balken *omopgevuld* afgeleverd worden. Deze opvulling geschiedt ter plaatse, waar zij gebruikt worden, en wel in den regel eerst, nadat het bouwwerk onderdak is gebracht, zoodat het houtwerk aan den invloed van het weer onttrokken wordt.

Alle bezitters van huizen trachten zich tegen brandgevaar te verzekeren, en betalen daarvoor jaarlijks vrij belangrijke sommen: waarom zulks ook niet gedaan tegen het gevaar voor zwam, door eene grootere uitgaaf inééns; te meer, wanneer, zooals in dit geval, daardoor nog andere gewichtige voordeelen verkregen worden?

Een huis, waarin het zwam binnentrekt, heeft zijn goeden naam verloren. Het uitroeien, of juister gezegd, de bestrijding ervan, verslindt schatten en bij het bewustzijn, alwat daarvoor noodig is, gedaan te hebben, voegt zich twijfel over den goeden uitslag.

En hierin onderscheidt zich deze constructie van alle tegen het zwam aangewende middelen: bij deze WEET men, dat het gewenschte gevolg verkregen wordt, bij de anderen moet men het GELOOVEN.

Ik zal thans deze beschouwing eindigen met nog even met een woord aan te stippen de houtasphaltvloeren, met geheel dichte zorèsijzers.

Normaalcijfers van ijzeren balken, elk uit 2 zorèsijzers $\left(\frac{U}{\Pi}\right)$ samengesteld, rug aan rug, met een afstand van 2.5 cM. aan elkander geklonken (zie fig. 3).

Grootste afstand van de steunpunten der ijzeren balken, die genomen mag worden, bij eene belasting der vloeren per □ meter met:

Loopend Nommer.	Nadere profielaanduiding naar gelang van vorm en hoogte der zorèsijzers.	Hoogte en breedte van den balk in cM.	Normale afstand van de balken van elkaar in c.M.	Gewicht per strekkenden meter in kilogrammen.	Weerstandsmoment, genomen op den m.M.	Druk op den centimeter ijzer.	Zeverheidsgraad van complete balken, ongevaar genomen.	150 kilo (woonvertrekken). half gesloten. kg.	m.	geheel gesloten. kg.	m.	300 kilo (fabrieken). half gesloten. kg.	m.	geheel gesloten. kg.	m.	450 kilo (pakhuizen). half gesloten. kg.	m.	geheel gesloten. kg.	m.
1	6 6	14_{70} 17_{40}	92	16_{40}	68200	1000 800 600	4 5 $6^1/_2$	300	4_{130} 3_{140} 3_{130}	370	3_{85} 3_{115} 3_{100}	440	3_{55} 3_{135} 2_{135}	510	3_{125} 2_{150} 2_{150}	575	3_{110} 2_{175} 2_{140}	645	3_{120} 2_{160} 2_{135}
2	6 9	17_{75} 22_{75}	92	23_{75}	101800	1000 800 600	4 5 $6^1/_2$	300	5_{130} 4_{165} 4_{165}	420	4_{110} 3_{175} 3_{145}	440	4_{130} 3_{125} 3_{125}	560	3_{110} 3_{140} 2_{195}	575	3_{100} 3_{140} 2_{195}	700	3_{140} 3_{165} 2_{165}
3	9 9	20_{75} 22_{75}	97	31_{10}	175100	1000 800 600	4 5 $6^1/_2$	370	6_{115} 5_{130} 4_{160}	480	5_{115} 4_{125} 4_{110}	520	5_{130} 4_{165} 4_{165}	630	4_{170} 4_{130} 3_{165}	660	4_{160} 4_{110} 3_{155}	770	4_{125} 3_{180} 3_{150}
4	9 12	23_{75} 24_{10}	97	35_{10}	227200	1000 800 600	4 5 $6^1/_2$	375	6_{190} 6_{130} 5_{140}	525	5_{180} 5_{125} 4_{125}	520	5_{134} 5_{130} 4_{160}	670	5_{110} 4_{165} 4_{105}	665	5_{125} 4_{170} 4_{110}	815	4_{170} 4_{130} 3_{165}
5	12 12	26_{75} 24_{10}	97	39_{10}	274300	1000 800 600	4 5 $6^1/_2$	430	7_{130} 6_{140} 5_{160}	580	6_{115} 5_{130} 4_{130}	575	6_{130} 5_{125} 4_{125}	725	5_{105} 4_{105} 4_{125}	720	5_{155} 4_{125} 4_{120}	870	5_{165} 4_{150} 3_{180}

Fig. 6.

Deze vloeren, waarvan reeds in *De Opmerker* van 23 Februari 1884 eene beschrijving is gegeven, zijn bijzonder nuttig op plaatsen, waar zij een zwaren last moeten dragen. Ook voor bruggen, waarbij gegolfd of zorèsijzer gebruikt kan worden, en vooral bij het vernieuwen van oude bruggen, zijn deze houtasphaltvloeren zeer geschikt. Bij dergelijke toepassing kan, zooals fig. 6 aantoont, eene tusschenlaag van houten (*c*) door asphalt (*b*) omsloten, op het dragende zorèsijzer (*a*) aangebracht, en daarover een rijweg van asphalt óf op óf in het asphalt gewone bestrating gemaakt worden. Voor bruggen is deze de lichtste en beste constructie, daar vooral het ijzer van boven door het asphalt voor invloeden van de lucht, roesten enz. beschut wordt.

Wij hebben nu gezien, hoe men asphalt kan toepassen op den begane-grond als vloeren of ook om hout-asphaltbalken en zolderconstructiën te maken; mij blijft nu nog over een woord te spreken over een materiaal, dat ook grootendeels uit asphalt bestaat, n.l. het *houtcement*.

HET HOUTCEMENTDAK.

In Duitschland, vooral in de Zuidelijke en Westelijke deelen, zijn houtcementdaken sedert jaren in gebruik, en hebben zich bij soliede constructie uitstekend goed gehouden. Ofschoon nu de dakpannen in Nederland goedkooper zijn dan ergens anders, kan toch het houtcementdak wel het dak der toekomst voor ons land genoemd worden.

Gedurende langen tijd hebben onbegrijpelijke vooroordeelen en onbekendheid met de zaak een algemeen gebruik tegengehouden, totdat die oorzaken eindelijk uit den weg zijn geruimd, terwijl dáár, waar dit nog niet geschiedde, het niet lang meer zal duren, daar voor ons klimaat geen betere bedekking bestaat, dan het houtcement.

Reeds het genot van een tuintje of plekje grond in de onmiddellijke nabijheid der woning te bezitten, waar men van tijd tot tijd een uurtje ongestoord in den kring van familie of vrienden kan doorbrengen, moeten voornamelijk de bewoners van groote steden tot heden bijna geheel derven. Dit is alleen reeds voldoende om genoemden daken eindelijk de voorkeur te verzekeren, tegenover den vrij algemeen heerschenden tegenzin in alle nieuwe uitvindingen.

Bedoelde dakbedekking, van geen klimaat afhankelijk, is geschikt voor alle soorten van gebouwen, zooals villa's, woonhuizen in steden, achtergebouwen, fabrieken, pakhuizen, laboratoria, magazijnen, brouwerijen, stallen, koetshuizen, ijskelders, voor balkons enz. Voor al deze gebouwen hebben de architecten gelegenheid de smakelooze, tegen stijl indruischende

hooge daken te verwijderen, en de zoo gezochte attieken, borstweringen enz. doelmatig aan te brengen, zonder de bij steile daken onvermijdelijke boeiboorden noodig te hebben.

De bijna loodrecht, hoogstens met eene helling van 5 tot 7 centimeter per strekkenden meter liggende sparren, worden, als elke eenvoudige balklaag, betimmerd. De constructie van het dak zelf is op 1 à 20 te maken; de sparren moeten even dik aangebracht worden als bij gewone pannendaken, daar de last van het dak bij sneeuw, drukking van den wind enz., plus minus 210 kilo bedragen kan.

De sparren moeten minstens eene doorsnede van 12 à 16 centimeter hebben, en de tusschenstukken in verhouding.

Op de onderlaag van sparren spijkert men een beplanking van 2 à $2^1/_2$ c.M. dikte. Vóór dat nu de eerste laag dakpapier opgebracht wordt, leg ik over de planken, in de lengte, dun asphaltpapier *P* (zie fig. 1). Volgens een oud systeem strooide men daarop zand, hetgeen echter niet aan te bevelen is, daar dit wegloopt.

dik grove grint, waarbij wat klei gevoegd wordt, om het goed te zamen te houden. Ter beschutting van de laag zand, grint en aarde, worden lijsten van eikenhout, met zink bekleed, aan de kanten van het dak aangebracht (zie fig. 2 en 3). Deze lijsten zijn op zekere afstanden van gaten voorzien, waardoor het water in de zinken goot kan loopen.

Tot afvoering van het hemelwater wordt aan den druipkant een zinken dakgoot aangebracht, welke óf op de dakbebording, óf met gootijzers aan de koppen der sparren bevestigd wordt.

De goot heeft een zoogenaamden dakvoet, d. i. men laat ze 15 tot 20 centimeter op het dak inloopen, legt ze op de papmassa en bevestigt ze door gewone papiernagels op den plankenvloer; men dekt de drie papierlagen loodrecht aan den druipkant naar de zinken lijst toe, snijdt ze daarna aan de druipkanten recht af, en legt er dan de houten lijst op, die door sterk bandijzer aan de dakbedekking bevestigd wordt. Langs de doorboorde grintlijsten wordt eene circa 14 centimeter breede grintlaag uitgestrooid, waar het water beter door kan sijpelen dan door het zand, dat bij

fig. 1.

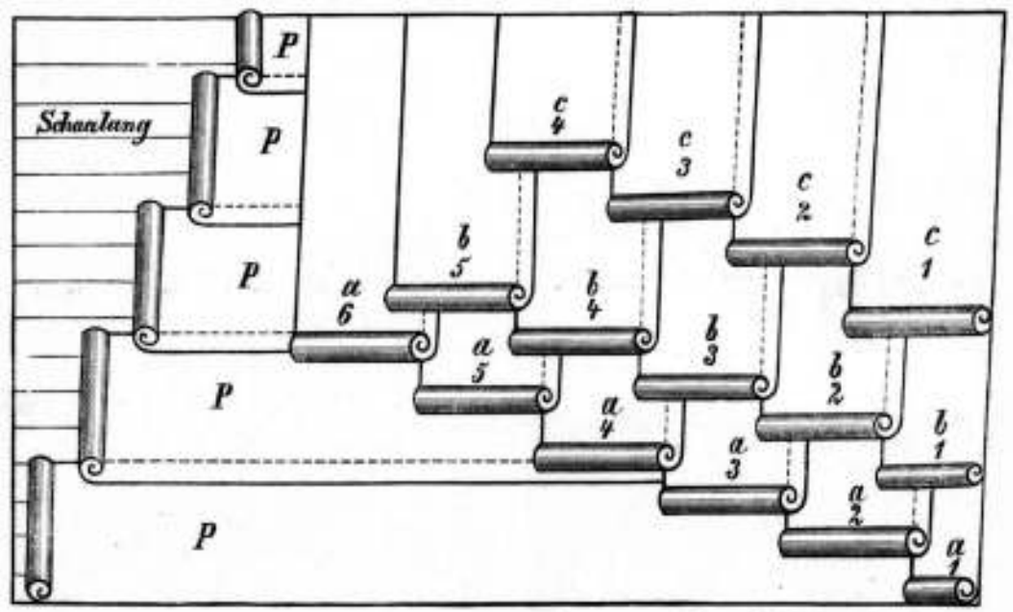

Deze laag asphaltpapier maakt, dat de houtcementbedekking geheel afgescheiden van den plankenvloer blijft, waardoor ook verhinderd wordt, dat de eerste papierlaag aan het hout blijft kleven, zoodat het hout, bij mogelijke werking, of inkrimping, zich daaronder vrij bewegen kan. Dwars over de isoleermassa wordt nu papier gelegd, uit de taaiste stoffen vervaardigd, en circa 150 c.M. breed, en wel zóó, dat de eene rol de andere ongeveer 15 c.M. overdekt. (Zie fig. *a* 1—6). Hierover komt door verwarming vloeibaar gemaakt houtcement, en zoo vervolgens nog twee lagen papier (zooals het met *b* 1—5 en *c* 1—4 aangeduid is. Deze papierlagen worden door het houtcement met elkander verbonden, en vormen één geheel; de buitenkant van de bovenste laag papier wordt nu ook met heet houtcement bestreken, en hierin dun kolengruis of fijne slakken gestrooid. Wanneer nu deze laag goed uitgedroogd is, komt daarop 3 à 4 centimeter dik gewoon zand, en daarover, nadat het zand goed vastgestampt is, 2 à 3 c.M. sterken regen ook gemakkelijk zou kunnen wegspoelen. De houten lijsten moeten, tot beschutting tegen bederf, vóórdat ze bevestigd worden, verscheidene malen met heet steenkoolteer bestreken worden.

Fig. 2.

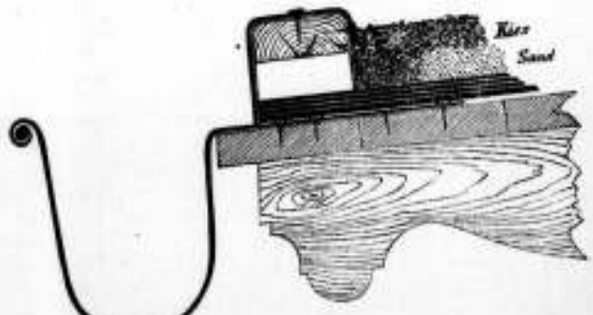

De boven beschreven lijsten, die, wegens de daar

Fig. 3.

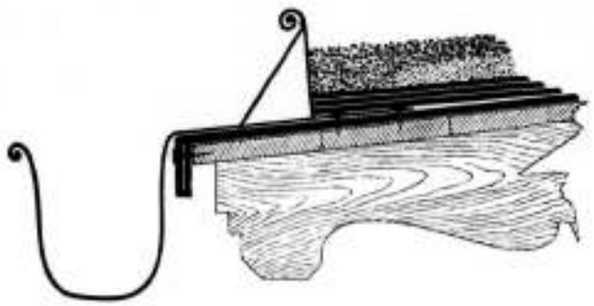

achter aangebrachte grintlaag, grintlijsten genoemd worden, maakt men in den laatsten tijd, zooals reeds boven gemeld, van zink N°. 15. Ze worden dan met neuzen direct aan den dakvoet gesoldeerd, en aan de vóórzijde, tot op halve hoogte, van gaten voorzien (fig. 3).

Fig. 4.

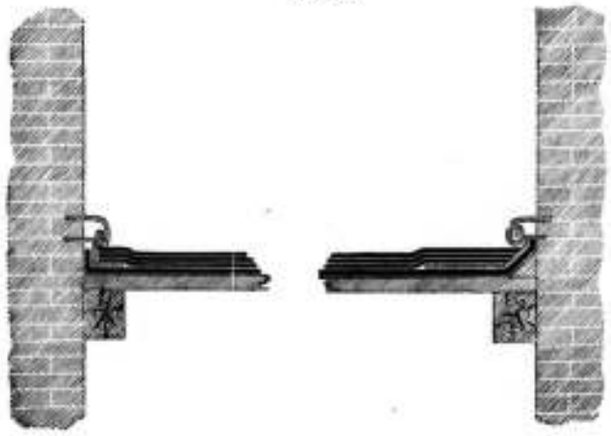

Om het houtcement aan te sluiten tegen boven het dak uitstekende brandmuren of schoorsteenen, worden deze met zink bekleed en een schutstrook aangebracht, die in den muur met cement bijgewerkt en met een muurhaak bevestigd wordt. De zinkbekleeding wordt over de asphaltpapierlaag heengelegd. De 3 papierlagen worden dan daarover gelegd en de schutstrook bevestigd.

Bij al deze bekleedingen moeten de zinken platen minstens 15 centimeter breed, glad op het asphaltpapier liggen, om eerstgenoemden door een bestrijking met heet houtcement met de laatste en de daarop volgende papierlaag te kunnen verbinden. Evenzoo moet de zinklijst tot minstens 14—16 centimeter hoogte aan de muren reiken, opdat de zand- en grintlagen nooit met het metselwerk in aanraking komen, en ook het sproeiwater het metselwerk niet bereike (fig. 5).

Fig. 5.

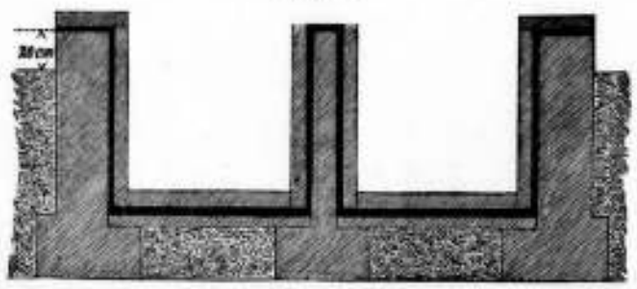

De zinken rand dient tegelijkertijd tot versiering van het dak, en maakt dus de gevellijsten overbodig. De zoogenaamde gevelpunt of de doode hoeken in de dakruimte vervallen geheel, en het is voldoende de borstwering iets hooger op te trekken, om van de dakruimte zelf als woon- of slaapkamer, maar voornamelijk bij fabrieken als berg- of werkplaatsen, zonder aanwending van meer onkosten, gebruik te maken.

Ingeval het houtcementdak voor eene kamer of dergelijke ruimte moet dienen, die beriet en gestukadoord wordt, is het noodig onder de geploegde planken eene ventilatie aan te brengen, daar anders het hout stikt en rot. Hiervoor is bijzonder geschikt een stelsel van matten uit hout en riet, waarvan prospectussen bij mij verkrijgbaar zijn.

Het houtcement en de daarop aangebrachte grint of de tuinaarde maken, als slechte warmtegeleiders, dat de ruimte, onder het dak, in den zomer koel, en in den winter warm blijft.

Houtcement is eene zachte bitumineuze massa, die, niettegenstaande hare groote veerkracht, de hardheid van metaal aanneemt.

De kiezellaag beschermt het cement tegen den invloed der lucht en andere wisselvalligheden, en tegen brandgevaar. Op deze daken kan men gemakkelijk tuinen, bleekvelden, speelplaatsen, belvedères of andere nuttige en aangename inrichtingen maken; men kan erop gaan, en ze belasten zonde eenig nadeel.

De assurantie-maatschappijen nemen de gebouwen met deze daksoort des te eerder tegen verlaagde premie aan, omdat men van daar uit ook gemakkelijk een brand in belendende perceelen blusschen kan. De stormwinden, die de tegenwoordige zinken-, leien- en pannendaken zoo dikwijls in jammerlijken toestand brengen, kunnen aan de bovenomschrevene, die bijna horizontaal liggen, en uit onoplosbare bestanddeelen gevormd zijn, geen nadeel toebrengen.

Kosten deze daken, bij den aanleg, reeds minder, het voordeel wordt te grooter naarmate men de kostbare en lastige reparatiën der gewone in rekening brengt.

Ofschoon nauwlijks zwaarder dan een gewoon pannendak, vormt het houtcementdak eene aaneengesloten massa; het is kortom slechts eene quaestie van tijd, deze soort daken algemeen in gebruik te zien.

Houtcementdaken worden door mijne werklieden in ons geheele land kant-en-klaar gelegd, terwijl ik voor zeer goede en degelijke uitvoering jarenlang insta.

Ook om fundeeringen te isoleeren, vochtige muren droog en waterdicht te maken enz., kan men *houtcement* gebruiken. Daartoe bedient men zich, inplaats van het gewone papier, van asphaltpapier. Dit wordt evenzoo gelegd (zie teekening) als bij de houtcementdaken, en het asphaltpapier zelf met houtcement aan de muren bevestigd. Bassins, die met cementspecie gemetseld, en later met houtcement bekleed zijn, bieden de meest volkomen zekerheid aan.

De ondergeteekende hoopt door bovenstaande omschrijving en verklaring de aandacht der bouwkundigen op het wenschelijke van het gebruik van asphalt en houtcement gevestigd te hebben.

Haarlem.

THEOD. FERD. BIERHORST.

DE VERSIERING VAN STRATEN EN PLEINEN.

Dezer dagen las ik in de *Arnhemsche Courant* het bericht, dat aan de firma Schütz & Zn., te Zeist, het maken der fonteinen voor den Jansbinnensingel was opgedragen.

Als oud-Arnhemmer stel ik, ofschoon niet meer ter plaatse woonachtig, nog altijd een groot belang in den uiterlijken tooi dier fraaie stad. Voor menigeen bevatte dit bericht wellicht niets bijzonders, en weinigen zullen op de gedachte zijn gekomen, op welke wijze het daarop betrekkelijk Raadsbesluit is genomen. Ik voor mij dacht echter dadelijk aan twee mogelijke gevallen: òf het Gemeentebestuur heeft daarvoor een prijsvraag uitgeschreven, om zoodoende architecten uit te lokken hunne plans in te zenden, en daardoor een keur van ontwerpen te verkrijgen; òf de Gemeente-architect heeft zelf een project gemaakt, en dit, na goedkeuring, ter uitvoering aan een fabrikant gegeven.

In het verslag van de Raadszitting van 17 Januari '85, dat ik dezer dagen raadpleegde, zie ik echter dat gesproken wordt over een plan-Schütz en een plan-Cajot, dus twee plans. Het bleek mij hieruit dat ik misgetast had, en ik was tevens zeer verwonderd goednoch afkeuring te vernemen over de andere ingezonden ontwerpen. Zouden die de bespreking nauwlijks waard zijn?

Als oud-vakman kwam mij een onderzoek niet ongewenscht voor, en ziehier, tot welke ontdekking ik gekomen ben.

Door den Gemeente-architect is, naar ik vermoed met toestemming van het Dagelijksch Bestuur, een schrijven gericht aan eenige fabrikanten van zinkwerken en Portland-cement-artikelen, om plans in te leveren voor fonteinen in twee bassins; elk bassin moest een hoofdgroep en twee nevengroepen bevatten, waarvan de uitvoering het bedrag van *f* 4000 niet mocht te boven gaan. Het tijdstip, waarop de werkstukken gereed moesten zijn, werd niet genoemd en evenmin werd vermeld, dat voor het beste ontwerp eene vergoeding zou worden toegestaan.

Of allen aan de oproeping gehoor hebben gegeven, is mij niet bekend; maar het eindresultaat werd openbaar gemaakt, zonder dat een der inzenders in de gelegenheid is geweest zijn werk aan dat der concurrenten te kunnen toetsen, en zonder dat het publiek zijn oordeel over de plans heeft kunnen uitspreken.

Of er vergoeding aan de overige medewerkers verstrekt zal worden, weet ik evenmin, en de eer om de projecten openlijk tentoongesteld te zien schijnt voor hunne moeite te veel.

Ik betwijfel of elk fabrikant van zink- of portlandcement-artikelen aan zijne inrichtingen teekenaars verbonden heeft, die genoegzame bekwaamheid bezitten voor het ontwerpen van monumentale fonteinen: is dit niet het geval, dan zullen zij zich toch ongetwijfeld de kosten moeten getroosten om de hulp van den een of anderen architect in te roepen.

Indien het Dagelijksch Bestuur eener provinciale hoofdstad op zulk eene wijze ontwerpen tracht te bekomen, dan moet het toch getwijfeld hebben aan de bekwaamheid van den Gemeente-architect, en daardoor overtuigd zijn, dat de billijkheid vorderde, een zekere som als vergoeding voor het beste ontwerp vast te stellen.

Ik heb persoonlijk met een der inzenders gesproken, die mij verzekerde taal noch teeken te hebben vernomen, en eindelijk uit de couranten den uitslag vernam.

Zelfs bij een onderhandsche besteding heeft elk architect de beleefdheid, den uitgenoodigden aannemers den uitslag mede te deelen.

In een tijd, waar prijsvragen aan de orde van den dag zijn en door het Genootschap Architectura et Amicitia en de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam alle mogelijke inlichtingen daaromtrent worden verstrekt, is het te betreuren, dat het Gemeentebestuur van Arnhem, nu het onderwerp zich zoo bij uitstek voor eene prijsvraag leende, zich niet de kleine geldelijke opoffering heeft getroost, die daaraan verbonden is.

De versiering van straten en pleinen is eene publieke aangelegenheid, die dus ook publiek behoorde behandeld te worden.

Inderdaad, het is nuttig om in ons volk den smaak voor de kunst te veredelen en het *enseignement de la rue* is op dit gebied een van de beste scholen daarvoor.

Ik ben niet genoeg meer op de hoogte van den toestand van den Janssingel, en heb trouwens ook het „bekroonde" plan niet gezien, zoodat ik niet instaat ben een oordeel daarover uit te spreken; het komt mij voor, dat bij een monumentale boomenrij als deze singel te aanschouwen geeft, een fonteingroepje van 3.80 M. met twee zijstukken van 1 M. in een bassin van ongeveer 50 M. lengte en 7 M. breedte een treurig effect zullen maken, en geheel verdwijnen zullen bij de groote lijnen, die de boomen, gazons en bassins formeeren.

Had men de goede voorbeelden, die het buitenland ons geeft, geraadpleegd, waar op groote pleinen fonteinen staan van 7, 8, 9 en 10 M., men zou er niet aan gedacht hebben, met een dergelijke miniatuurfontein den singel te versieren.

De een halfjaar geleden, in eene prijsvraag bekroonde, monumentale fontein op het Heereplein te Groningen, had tot de spits eene hoogte van 11 M. en ik geloof, dat men hier zonder misstand den hoofdgroepen eene hoogte van 7 à 8 M. had kunnen geven.

Het is jammer, dat dergelijke dingen gewoonlijk publiek worden gemaakt als er niets meer aan te veranderen is, maar toch hoop ik, dat bij volgende gelegenheden een gunstig oor aan deze algemeene opmerkingen zal verleend worden.

VERITAS.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van 6 Februari 1885.

De Voorzitter opent de bijeenkomst en spreekt een woord van welkom tot de talrijke leden der Aannemerssociëteit *Eenheid*, die dezen avond geïntroduceerd zijn. Hij doet voorts door den Secretaris een deel der notulen voorlezen, daar hij vreest dat de rest de Vergadering niet interesseeren zal.

Nu wordt het woord gegeven aan den heer F. J. Nieuwenhuis uit Utrecht, ter bespreking van het onderwerp: Over het aanbesteden en uitvoeren van werken.

Hij zegt, van de sociëteit *Eenheid* het verzoek te hebben ontvangen, dit onderwerp in te leiden, en daar ook de Amsterdamsche Afdeeling een dergelijk verzoek deed, werd besloten, een gecombineerde vergadering te houden.

Voorts geeft hij aan, welke wijzigingen door hem in de Algemeene Voorwaarden van het Rijk gewenscht worden. Zij zijn de volgende:

1°. De aannemer moet de rechten, hem bij het Burgerlijk Wetboek toegekend, behouden en daarin niet, zooals thans, verkort worden.

2°. Hij moet niet aansprakelijk gesteld worden voor fouten, door den ontwerper begaan.

3°. Hij moet niet aansprakelijk gesteld worden voor ongelukken, die het gevolg zijn van natuurkrachten.

4°. De beslissing in hoogste ressort moet niet bij den Minister, maar bij arbiters berusten.

5°. De bepalingen omtrent de hoedanigheid der materialen moeten niet zoodanig zijn, dat de directie daardoor tot onbillijkheid verleid kan worden.

Voorts stelt hij voor, dat het Rijk afga van het denkbeeld, om in den regel den minsten inschrijver een werk te gunnen, en eindelijk, dat een bestek zoodanig zij, dat daarin zoo min mogelijk schattingen voorkomen of verplichtingen voor den aannemer omschreven zijn, waarvan hij de strekking niet kan begrijpen.

Het eerste punt werd door den spreker uitvoerig toegelicht, en o. a. gewezen op de onbillijkheid, dat de Minister de erfgenamen eens overleden aannemers kan noodzaken, het werk te voltooien, en dat geen gerechtelijke inverzuimstelling aan den aannemer door den Minister behoeft gericht te worden.

De Voorzitter noodigt nu uit tot discussie omtrent dit punt, waarop de heer Cornelissen in eenige beschouwingen treedt. Daar zij echter niet onmiddellijk met het onderwerp in quaestie in verband staan, zegt de Voorzitter: „Ik geloof dat de heer Cornelissen van den weg dwaalt, niet waar?"

De discussie wordt nu voortgezet. De heer Schill stelt als motie voor, dat alles uit de A. V. verwijderd worde, wat indruischt tegen de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek. De heer Langhout vreest, dat door het ontslaan van de erfgenamen talrijke herbestedingen zullen voorkomen. De heer Moen meent, dat de Minister overeenkomsten sluiten en bepalingen maken kan, zooals hij wil.

De discussie wordt nu zeer verward en daarom werd voorgesteld te stemmen over de volgende motie:

„Is het wenschelijk, dat in de A. V. behouden blijve, dat geene gerechtelijke aanzegging aan aannemers noodig is, maar dat zulks kan geschieden door aangeteekende brieven, eenvoudige mededeelingen of door het verstrijken van bepaalde tijdstippen?"

De heer Mendes vindt de motie ontijdig en wenscht een commissie, die haar onderzoeken zal. Is wel een rechtsgeleerde gehoord?

Verschillende sprekers beamen deze bemerking, waarop de heer Mendes er een motie van maakt.

Over deze motie stemt men nu met zitten en opstaan, doch, terwijl de Voorzitter de stemmen telt, opperen sommige heeren de bedenking, dat de stemming onwettig is, daar de talrijke geïntroduceerden meegestemd hebben.

De heer Rieber acht ook de stemming onwettig en wenscht de motie ter onderzoek te zenden aan een commissie van leden der Afdeeling en aannemers.

De heer Van Berkum verzocht, de discussiën te staken, opdat de spreker kan voortgaan. De spreker vervolgt.

Achtereenvolgens worden nu de verschillende punten behandeld, en telkens discussie gevoerd.

Bij punt 2 merkt de Voorzitter op, dat het niet voor veel discussie vatbaar is. Bij punt 3 bestrijdt de heer Sanches den spreker, daar het niet onbillijk geacht kan worden, dat de besteder zich tegen risico vrijwaart.

De heer Schill vereenigt zich echter met de bewering van den spreker. Bij punt 4 wordt o. a. ter sprake gebracht, hoe bij den bouw van het fort te Pannerden, niettegenstaande de Tweede Kamer der Staten-Generaal den aannemer in het gelijk stelde, de Minister toch weigerachtig bleef, de vordering te voldoen.

Nu gaat spreker over tot het uiteenzetten van zijn denkbeelden omtrent het gunnen aan den minsten inschrijver. Hij meent, dat de Staat beter zou doen, meer op de geschiktheid des aannemers te letten, en zou daarom wenschen, dat conduitelijsten van Rijkswege werden aangelegd, waarin de bevindingen omtrent aannemers werden opgeteekend, en waarnaar het al of niet gunnen zou worden geregeld.

De discussiën omtrent dit denkbeeld loopen vooral hierover, of niet willekeur het gevolg van dergelijke conduitelijsten zou zijn. De meeste aannemers wenschen, indien het eenigszins mogelijk is, gunning aan den minsten inschrijver.

Omtrent het maken van bestekken zegt de spreker nu, dat daarin zoomin mogelijk schattingen mogen voorkomen, en geen opgaven, die de aannemer niet berekenen kan. Dikwijls zijn vele bepalingen zeer vaag, en als bewijs hiervoor wees spreker op het bestek van het Ministerie van Justitie in Den Haag, dat wel zoo onbestemd mogelijk was. Dit moet niet meer voorkomen, vooral niet bij het Rijk.

Ten slotte treedt de spreker in eenige beschouwingen omtrent de verdeeling der werkzaamheden onder de technische Rijksambtenaren.

Na eenige discussie stelt de Voorzitter voor, dat de Afdeeling, in vereeniging met *Eendracht*, besluite, dat de A. V. in vele punten herzien mogen worden en de verhouding tusschen directie en aannemers billijk geregeld worde.

Nadat nog de heer Van Berkum, Secretaris van *Eendracht*, het Bestuur had dankgezegd voor de verleende gastvrijheid, en de Voorzitter den spreker voor zijn welwillendheid bedankt had, werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Vanwege de Geldersch-Overijselsche Maatschappij van Landbouw is ten vorigen jare een adres gezonden aan den Minister van Waterstaat enz., inhoudende klachten over de schier telken jare terugkeerende buitengewone overstroomingen door den Gelderschen IJsel, waardoor belangrijke schade aan de uitgestrekte aangrenzende landen door verzandingen als anderszins wordt toegebracht. Naar men meende, moet dit worden toegeschreven aan de minder doelmatige werken van Rijkswege, die aan die rivier uitgevoerd worden.

Vanwege den Minister is thans een schrijven ontvangen, dat naar aanleiding van een daaromtrent ingesteld onderzoek gebleken is, dat die klachten onjuist of voor een deel zeer overdreven waren.

Toch moet de Minister hebben toegezegd een meer nauwkeurig onderzoek te zullen doen instellen, en een omstandig rapport daarvan te zullen doen opmaken.

— De werkzaamheden voor de nauwkeurigheidswaterpassing van Nederland, zullen weldra afloopen. Aan de voorstellen der Commissie, om thans weder eene nieuwe triangulatie te beginnen, kan door den Minister van Binnenlandsche Zaken, wegens de daaraan verbonden kosten, geen gevolg gegeven worden.

— Op de vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, die op Dinsdag 10 Februari in het lokaal *Diligentia* zal gehouden worden, komt een voorstel van den Raad van Bestuur ter tafel, om ten behoeve van de internationale tentoonstelling te Antwerpen eene verzameling door de leden te organiseeren en het Bestuur te machtigen, die in te zenden voor rekening van het Instituut, voorzooveel als daartoe noodig zal blijken te zijn.

Volgens de agenda worden verder aan de orde gesteld:

Mededeeling van het lid S. Verburgh over het Scheepvaartkanaal van Batavia naar Tandjong-Priok.

Discussie over het rapport betreffende het creosoteeren van palen over een gedeelte van hunne lengte.

Mededeeling van het lid J. F. W. Conrad over het Nicaragua-kanaal.

Beschouwingen van het lid H. F. Fijnje van Salverda over het verslag der uitkomsten van de in Nederland toegepaste wateropvoerings-werktuigen van den ingenieur G. Cuppari te Pisa, en

Mededeeling van het lid H. Linse over het ontsporen van tramlocomotieven.

— De Gemeenteraad besloot tot aankoop van het huis N°. 3 aan de Prinsessegracht voor *f* 75.000, om de lokalen der Teekenacademie te kunnen uitbreiden.

MAASTRICHT. Het aantal aanvragen voor concessie tot het aanleggen van tramwegen in dit Gewest is wederom met één vermeerderd. Uit die veelvuldige aanvragen valt ongetwijfeld af te leiden, dat er werkelijk behoefte is aan het in 't leven roepen van deze gemakkelijke middelen van vervoer, en er tevens vooruitzicht bestaat op levensvatbaarheid.

De laatste concessie-aanvraag gaat uit van den heer J. J. F. Pennink, ingenieur alhier en Rijks-opziener bij de spoorwegdiensten. Zij betreft het aanleggen en exploiteeren van tramwegen van Heerlen naar de Locht, in aansluiting aldaar met de bestaande steenkolenlijn Simpelveld—Kerkrade: van Heerlen naar Valkenburg en van Heerlen naar Sittard.

De bedoelde lijnen zullen worden gelegd in de rijkswegen 2de klasse, die bovengenoemde plaatsen verbinden.

ARNHEM. Uit het groote aantal sollicitanten voor de betrekking van opzichter bij de gemeentewerken is een drietal door het Dagelijksch Bestuur aan den Gemeenteraad voorgedragen. Dit bestaat uit de heeren W. Honig te Velp, Joh. Vlaanderen te Leiden en S. Wijn te Arnhem.

ASSEN. Nu men met de slooping van het voorgedeelte van het Provincial gebouw, alhier, is begonnen en reeds een gedeelte afgebroken is, schijnt het meer en meer te blijken, dat het zeer bouwvallig was. Bij het afbreken der muren krijgt de aannemer bijna meer puin dan steen, terwijl de eiken balken en spanten voor het grootste gedeelte half vergaan zijn.

BENOEMINGEN.

Tot directeur der gemeentegasfabriek te Hilversum is benoemd de directeur der fabriek te Bolsward H. M. Andriessen.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize aldaar op **Vrijdag 20 Februari 1885**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**

„De Fundeering voor den Watertoren en Bijgebouwen, ten dienste der Waterleiding aldaar, volgens Bestek No. 7.

Bestek en teekeningen zullen ter Gemeente-Secretarie van af Zaterdag 7 Februari verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 3.— per stel.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den Heer H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidlaan* 26, *Rotterdam*, des voormiddags van 10—12 ure.

De aanwijzing zal geschieden Woensdag 18 Februari, des middags ten 12 ure, op het terrein nabij den *Mathenesse dijk*.

E. STURM te Würzberg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL- en MANTELKACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag 19 Februari 1885**, des namiddags te 3 uren, zal door de Naamlooze Vennootschap *«het Concertgebouw"*, in het *Paviljoen* in het Vondelpark, worden **aanbesteed:**

Het Bouwen van een CONCERT-GEBOUW met 2 Concertzalen, Vestiaires, Koorzalen, Solistenkamers, Stemkamer, Restauratie en Rookzaal, Woning en verdere Inrichtingen,

op de daarvoor bestaande fundeeringen aan de Honbrakenstraat te *Amsterdam*, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met 5 Teekeningen is ad *f* 4.— per Stel te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van BOELOFFZEN & HABNER, N. Z. Voorburgwal, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 12 Februari 1885**, 's voormiddags 11 uren, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken, leveren, stellen enz. van Schoolmeubelen.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 18 Februarij 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het BOUWEN van een HOUTEN LOODS voor tijdelijk SCHOOL-GEBOUW, op het terrein achter de Veemarkt.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plantelijke Secretarie* en het *Stads Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstraat* 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 12 *Februarij* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 16 Februari 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het maken van de GEBOUWEN, voor de Hydraulische inrichting aan de Handelskade.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 2.50 (met 3 teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, kamer N°. 106, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 2 Februari 1885.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 13 Februarij a. s.**, des namiddags te 2 uro, zal door BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Zutphen*, ten Raadhuize aldaar, worden **aanbesteed:**

1°. **Het maken eener Nieuwe Veemarkt, met de daarbij behoorende gebouwen, op het terrein bij de Noorderhaven.**
2°. **De verbetering van de monding der Binnengracht en het maken eener nieuwe Inlaatsluis in den Berkelsingel.**

De Bestekken en Teekeningen liggen ter inzage op het bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER, en zijn tegen betaling van 50 Cents per stuk, op franco aanvrage te verkrijgen ter Gemeente-Secretarie.

De aanwijzing zal geschieden op Dingsdag 10 Februarij e. k., des namiddags te 2 ure, te beginnen bij de Noorderhaven.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: Amsterdam, Weenen, London, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

UIT DE HAND TE KOOP.

Te *NIJMEGEN* is te koop een perceel, groot ruim 380 c.A., gelegen op den besten en druksten stand. Uit het gebouw, dat

36 meter gevelbreedte

heeft, kunnen met eenige kosten

vijf flinke Winkelhuizen

gemaakt worden, terwijl ook het geheele pand tot

Hotel, Restaurant of Café

kan ingericht worden. Aanbiedingen onder letter X aan den Boekhandelaar F. L. VAN AMMERS, *'s Hosch.*

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat *F. 62*, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **tweelfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à ƒ 1,75.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS en WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

HYDRAULISCHE LIFTS voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,

Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascenseurs in werking o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.

Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.

Technisch Bureau: Heerengracht 86 Amsterdam.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

V. & A. VAN DER LINDEN,

Houtkandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

Gedrukt bij C. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.J.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENIJT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drakenburgerstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per plant., te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat de 838ste gewone vergadering zal gehouden worden den 18den Februari e. k. in het American Hotel, Leidscheplein te Amsterdam, aanvang te 8 uren.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Ballotage van de voorgestelde leden, de heeren Jhr. C. van Foreest, H. J. J. Kurtz, N. Francken, R. A. Heij en F. A. Koch;
d. Kunstbeschouwingen;

2°. dat op de 2de algemeene prijsvraag, EEN JACHT-RENDEZ-VOUS, zijn ingekomen 21 antwoorden onder de motto's: *Repos ailleurs, Diana, Perroquet, De vele honden is de wolf zijn dood, Diana, Tell, Nimrod, Wer rastet, rostet, Tajo, Nimrod 2, Apporte, Het jagen is een schoone zaak, enz., H., Beaurivage, 't Loo, Diana* (met cartouche), *Artemis, Elk wat wils, Edelhert, Kan aibinom loncdik enz.* en *Arend* (met een kruis).

Deze ontwerpen zullen, voorzooverre de ruimte dit toelaat, van den 15den Februari af zijn geëxposeerd in het Sociëteitslokaal, Maison Stroucken.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

HET NIEUWE STADHUIS TE PHILADELPHIA.

Weinige maanden geleden werd te Philadelphia het gebouw voltooid, dat voor den dienst van het stedelijk Bestuur bestemd is, en het grootste publiek gebouw van de Vereenigde-Staten van Amerika genoemd kan worden — iets, op zich zelf beschouwd, niet onbelangrijk, hoewel het gebouw ook om andere eigenschappen onze belangstelling verdient.

Onder het publiek is het vrij algemeen bekend onder den naam: „De berg van marmer"; en wanneer men in Amerika, dat zoo rijk is aan reusachtige gebouwen, aan eenig bouwwerk een dergelijken grootschen titel geeft, is dit zeker niet onverdiend.

Ofschoon het beschrijven van een gebouw van zulk een omvang geen geringe taak mag heeten, en menig lezer in verzoeking zou brengen, dit onderwerp te rangschikken onder de weinig belangrijke of dorre lectuur, die hem al bitter weinig ter harte gaat, zal het toch velen aangenaam zijn eenige bijzonderheden omtrent dit bouwgewrocht te vernemen.

Het gebouw beslaat een parallelogramvormig oppervlak, bijna een vierkant van 475 voet buitenwerks, terwijl het een binnenhof of plein omsluit. Schijnbaar bevat het gebouw vier verdiepingen, met inbegrip van de zolderverdieping.

De hoogte op het laagste gedeelte van den gevel bedraagt niet minder dan 118 voet, terwijl het middelste paviljoen van elken hoofdgevel de hoogte van 201 voet bereikt. De top van het beeld van Penn, dat den grooten toren bekroont en van het binnenplein zichtbaar is, reikt tot 535 voet boven den begane-grond, dat is 3 voet hooger dan de Dom te Keulen: 't gebouw is dus het hoogste der wereld. De oppervlakte ervan bedraagt 2800 vierkante voet meer dan die van het Kapitool te Washington, en omstreeks 40,000 vierkante voet meer dan die van het Kapitool van Albany.

Niet enkel om grootschheid en uitgestrektheid verdient dit bouwgewrocht de aandacht, maar tevens als architectonisch monument, wat de behandeling der afzonderlijke deelen, de zuivere architectonische detailleering en den buitengewonen overvloed van beeldhouwwerk betreft.

De vier hoofdgevels zijn in ontwerp volkomen gelijk en symmetrisch. Aan ieder eind van een gevel bevindt zich een paviljoen met slechts één venster in de breedte, en elk paviljoen vormt het eind van een vlakken gevel, die vier vensteropeningen bevat en weer terugspringt bij een vlakken gevel, met drie lichtopeningen voorzien, en waarnaast zich het middelste paviljoen verheft, als hoofdpartij van den middelgevel.

Achter den viermaal herhaalden gevel bevinden zich de vertrekken van de verschillende waardigheidsbekleeders en die der ambtenaren van hoogeren en lageren rang, zoowel als de bestuurs- en raadszalen met de bureau's voor de klerken, en elke gevel is een masker, waarachter zich de inwendige indeeling verschuilt.

Ware aan de uitwendige architectuur de eisch gesteld, de inwendige indeeling terug te geven, welk een overvloedige verscheidenheid zou daarvan dan niet het gevolg zijn geweest; men heeft zich daarvan ont-

houden door een oordeelkundig samenstel van verschillende hoogere en lagere gedeelten. De boogvormige entrée in het midden van elk front is het eenige deel, aan welks strekking niet valt te twijfelen. Andere gedeelten drukken duidelijk uit, dat de betrekking tot het inwendige van minder belang is. Men is zelfs zoover gegaan het gebouw, dat grootendeels inderdaad zes verdiepingen telt, voor den schijn in drie verdiepingen af te deelen. De vensters zijn daartoe vergroot en de vloeren van de tweede en vierde verdieping zijn door de kalven of middeldorpels der lichtopeningen gemaskerd.

De architectonische vormen bestaan in groepen van vrijstaande zuilen, in wandpilasters, in open en dichte basementen, die nu en dan door kariatyden gedragen worden, en men kan volmondig zeggen, dat zonder deze het gebouw geen architectonische waarde zou bezitten. Evenmin overdreven zou 't wezen te beweren, dat zij zouden kunnen zijn weggelaten, zonder afbreuk aan de stabiliteit van het geheel te doen. De stijl van het gebouw is de Fransche architectuur van het 2e Keizerrijk; hij behoort tot dezelfde soort als het Newyorksche Postkantoor (niet te verwarren met het Postgebouw, door den eigenaar Post gesticht, en hoofdzakelijk voor particuliere kantoren ingericht). Het Raadhuis te Philadelphia is echter beter geslaagd, dan het Newyorksche Postkantoor. De verscheidenheid in ontwerp en hoogten is ook in de bekappingen zeer in 't oog vallend, terwijl de voeting van het geheele bouwwerk massa en soliditeit te kennen geeft.

Het ontwerp behoort eigenlijk tot de gewone klasse der officieele architectuur, maar de details geven er iets bijzonder sierlijks en toch eenvoudigs aan. De Parijsche Renaissance is eenig in haar soort; bij het Raadhuis te Philadelphia ziet men de Parijsche weelde en pracht, doch zonder bijzondere pretensie, waartoe de verdienstelijke behandeling der details veel bijdroeg. Evenals de gebeeldhouwde versierselen, toont al, wat zuiver architectonisch detail is, strakke en vaste lijnen, zonder grootte of grofheid. Wat monumentaal karakter betreft, is de noordelijke ingang wel het best geproportioneerde en best gedetailleerde product van Renaissance-stijl, dat men in Amerika zou kunnen vinden. De overige deelen van het gebouw dragen denzelfden stempel. In vergelijking met de overladen nieuwe paviljoens van het Louvre te Parijs, of met het paviljoen van de nieuwe Opera aldaar, zijn de decoratieve versierselen wel wat al te overvloedig, en toch maken de drie kolomgroepen in elk middelpaviljoen een goed en grootsch effect, volkomen passend in den stijl, waarin het gebouw ontworpen is.

De architectuur van de binnenplaats is belangrijk wegens de groote ruimte, die zij beslaat, en ook om het verschil in behandeling van deze omgeving met het uitwendige. Inplaats van eene proeve van officieele 19e-eeuwsche architectuur, is deze eene herinnering aan de vrije Fransche architectuur der 16e eeuw, en wel van den kasteelentijd.

Hier zijn de verdiepingen en de wenteltrappen in de gevels naar waarheid aangegeven; de groote halfcirkelvormige trap aan den voet van den toren vertoont zich vrij, en zoo prijkt het binnenhof dan ook in het ware karakter, terwijl de buitengevels meer een fraai masker vertegenwoordigen.

Het geeft een aangenamen indruk, wanneer men inwendig een steenen trap betreedt, die eenvoudig van een geornementeerde constructie is, en waarvan de vormen der samenstellende deelen door hun functiën bepaald zijn.

Jammer slechts, dat deze architectuur, die de indeeling teruggeeft, veel minder bedrevenheid in ontwerp verraadt, dan de conventioneele architectuur der buitengevels. De constructie is slechts daar aangetoond, waar zij decoratief werd. De schikking der lichtopeningen op de binnenplaats duidt weinig studie of overleg aan, en de indruk is tot zekere mate sober, waaraan men heeft trachten tegemoet te komen door het aanbrengen van eenige schilderachtige profielen aan de torentjes ter zuidzijde en het absidale gebouw aan de noordzijde.

De toren spreekt alleen als deel der architectuur van de binnenplaats, maar bevat op het hoogere gedeelte zeer fraaie en belangrijke partijen. De behandeling der hoeken, die den overgang vormen van den vierkanten grondvorm tot het achtkant, ter hoogte van de klokverdieping, is zeer eigenaardig. De toren bewijst evenwel duidelijk, dat het hoofddoel van den ontwerper was, niet om het gebouw te bekronen met een bovenbouw, die daarmede in juiste overeenstemming en proportie zou staan, of waaraan de taak was opgelegd alle samenstellende deelen tot eenheid te brenhen, maar om hier het hoogste gebouw der wereld te verkrijgen. Teneinde de daartoe noodige hoogte te bereiken, heeft men, helaas, alles over het hoofd gezien; de toren draagt dan ook ten volle het bewijs, dat de grenzen eener betamelijke hoogte overschreden zijn. De lof, dien men het bouwwerk heeft toegezwaaid, geldt dan ook geenszins voor alles. Boven de kroonlijst van het gebouw schijnt alle beheersching en beperking te eindigen, en het is alsof de ontwerper dáár eerst bevreesd geworden is, dat alles, van benedenaf gezien, veel te nietig zou worden. Zoo zijn de dakvensters en de groote dakkapellen boven de paviljoens niet alleen veel te overladen met allerlei versierende voorwerpen, maar tevens van buitensporige afmetingen. Evenzoo is men bij het ijzerwerk der daken alle grenzen te buiten gegaan. De kroonlijst van bladmetaal op den top der mansarde is vooral reusachtig, terwijl de vorm daarvan, inplaats van een beschermenden rand, een nabootsing van een zwaar gevormde steenen kroonlijst vertoont in een stand, die voor eene steenconstructie niet alleen ongepast, maar zelfs onmogelijk zou zijn.

In tegenstelling met de nauwkeurige fijnheid der details beneden, is de behandeling van de versiering der daken zeer grof en lomp. De weinige geschiktheid van ijzer tot steenvormen en witte beschildering, doet ook twijfel ontstaan aan de echtheid van de werkelijke steen, die te ver verwijderd is, om voor het oog voor marmer door te gaan.

De groote overvloed van beeldhouwwerk doet zich het duidelijkst voor aan den grooten toren, die overigens niet zonder artistieke waarde is. Het beeldhouwwerk bestaat voornamelijk uit een groote verscheidenheid van bloemen en dieren, een aantal portretmedaillons en een menigte allegorisch beeldhouwwerk, dat in rijkheid en pracht door geen ander openbaar gebouw in Amerika geëvenaard wordt, evenmin als door vele gebouwen in Europa. Al dit beeldwerk werd door den heer Calder en diens adsistent Hamilton gemodelleerd, welke beiden daardoor het bewijs geleverd hebben, zoowel technische vaardigheid op decoratief gebied, als bekwaamheid op het gebied van vrije beeldhouwkunde te bezitten. Het decoratief werk is in alle deelen 't best geslaagd en wordt door slechts weinig van dien aard overtroffen. In smaak en geest, zoowel als in techniek, laat de modelleering in de paneelen aan weerszijden van den noordelijken ingang, en in sommige ornementen van kalven en deurstijlen, niets te wenschen over, daar het snijwerk vooral met bewonderenswaardige juistheid is uitgevoerd. Even fraai beeldhouwwerk komt voor in de verschillende boogvelden (frontons) in kroonlijsten en als kariatyden aan de dakkapellen. Overal is de modelleering even getrouw en sierlijk.

Dat aan één eenig beeldhouwer zulk een groot en uitgebreid werk werd opgedragen, had onvermijdelijk ten gevolge, dat alles te eentonig en eenzelvig werd, zoodat het zien van twee of drie paneelen bij een vluchtig beschouwer allicht het idee zou kunnen doen ontstaan, dat hij ze allen gezien had. Men kan zich dat dan ook zeer goed verklaren sedert des heeren Calder's talent zich eerder bezighoudt met sierlijkheid en schoonheid, dan wel met kracht en uitdrukking, waardoor zijn werk meer een bezadigenden dan een inspireerenden invloed heeft. Daar, waar kracht een eerste vereischte is, zooals in de kariatyden der dakkapellen, ontbreekt zij bijna geheel.

Menige afkeurende stem is opgegaan over het gebruik van kariatyden en dergelijke realistische figuren, maar waar een Michel Angelo niet aarzelde zijne liggende figuren op kroonlijsten aan te brengen, daar zou het ongetwijfeld beter zijn, wat minder afkeurend op te treden. Daar, waar het beroemde Medicëische grafmonument den lof van de grootste kunstenaars inoogst en navolging en waardeering vindt, kan toch voorzeker van geen reden tot afkeuring sprake zijn.

Ofschoon in de Fransche architectuur dikwijls voorkomende, is het aanwenden van figuurlijke beelden op verschillende schalen toch iets tegenstrijdigs. Zoo zijn bijvoorbeeld in een der middelpaviljoens de figuren in de boogvelden levensgroot, terwijl die op de tweede verdieping van reusachtige afmeting zijn. Onder de kroonlijst der derde verdieping zijn zij echter weer veel kleiner, terwijl daarentegen weder kolossale kariatyden de gebroken kroonlijsten der dakkapellen dragen, waarop twee Michel-Angelo-figuren rusten op een schaal, die daarvoor niet onderdoet. Men kan zich voorstellen hoe weinig gepast zulks is. Blijkbaar vervullen deze figuren hier enkel een versieringsrol.

Niettegenstaande al deze afkeurende motieven, is het Raadhuis van Philadelphia een fraai gebouw, en in dezen stijl ongetwijfeld het beste, wat Amerika totdusver kan aanwijzen, en minstens een even goed voorbeeld als het Kapitool te Washington.

Aan den hoofdingang aan het ruime plein, dat zich vóór het gebouw uitstrekt en waar een levendig verkeer van voetgangers en tramwagens in alle richtingen plaatsvindt, verheffen zich twee kolossale ruiterstandbeelden van beroemde Amerikaansche generaals, wier steigerende rossen en gebiedende houding het volk op eerbiedigen afstand schijnen te houden.

Op korten afstand buiten het stedelijk gebied trekt de toren bijzonder de aandacht, zoowel om zijne allesovertreffende hoogte, als om de hier bijzonder in-het-oog-vallende, buitensporig overdreven gerektheid in vorm. Niet alleen de geheele hoofdvorm toont zulks ten duidelijkste aan, maar ook de samenstellende onderdeelen geven dit, elk op zich zelf, reeds te zien.

Zou men zich wel afgevraagd hebben, of het bezit van het hoogste gebouw der wereld werkelijk reden geeft om zich te beroemen?

EEN UITSTAPJE IN BRITSCH-INDIË.

II.

Adjmer (*Radjpootana*), 18 *Nov.*

Men moet voorbereid zijn op vele ontgoochelingen en onaangename verrassingen, schrijft Dr. Le Bon in *Le Temps*, als men, na de wereld een weinig doorgereisd te hebben, zich tegenover gedenkteekenen bevindt, wier naam klassiek geworden is. Ik heb een dezer ontgoochelingen ondervonden, toen ik te Agra vóór eenige dagen het beroemde monument bezocht, dat men den *Tadj* noemt, een praalgraf, opgericht door een almachtig souverein ter nagedachtenis eener aangebeden echtgenoot. Men heeft van den Tadj gezegd, dat hij het schoonste gedenkstuk is, door de hand des menschen opgericht; dat alleen deze *droom van marmer* een reis naar Indië waard is, enz. enz. Ik erken gaarne, dat de Tadj gerangschikt kan worden onder de merkwaardigste monumenten, die de wereld bezit, en dat men, bij eene beoordeeling uitsluitend naar de stoffelijke waarde, zou kunnen zeggen, dat geen vorst tegenwoordig rijk genoeg zou zijn, zulk een gedenkteeken te bouwen. Maar de prijs van een monument is niet genoeg om het een hoogen rang toe te kennen, en na grondig, herhaald onderzoek aarzel ik niet te zeggen, dat dit zoo geroemde praalgraf zeer verre beneden menig gedenkteeken staat, dat men in Europa vindt. Oorspronkelijkheid bezit het blijkbaar in 't geheel niet. Met uitzondering van eenige Hindoesche versieringsmotieven bovenaan de minarets, is de Tadj, wat zijn vorm betreft, de nauwkeurige kopie van een Perzische moskee; zijn versiering (bekleeding van het witte marmer met gekleurde steenen) is vrij duidelijk van Italiaanschen oorsprong. Op een afstand zijn die belegsels te dun gezaaid om zichtbaar te worden en men bespeurt slechts een massa wit marmer, uitstekende boven een massa bladerengroen. De uitwerking is zeker zeer bevallig, maar verdient, naar mijn oordeel, in het geheel niet de geestdriftvolle loftuitingen, die alle schrijvers sinds geruimen tijd herhalen.

Het is bovendien onnoodig, lang te zoeken naar gedenkstukken, die men met den Tadj kan vergelijken. Agra bezit er één: de *Etmadaula*. Ofschoon dit bewonderenswaardig gebouw ternauwernood vermeld wordt door de gidsen, is het, naar mijne meening, oneindig verheven, wat versiering en vorm betreft — beiden zeer oorspronkelijk — boven den Tadj. Te Agra zelf schroomde ik niet deze meening te verdedigen, en ten laatste heb ik een geleerde ontmoet, die mij beleed, dat hij ze geheel deelt. Deze geleerde nu, die tevens een bekwaam kunstenaar is, de heer Heath, is misschien de Europeaan, die den Tadj het best kent, want hij was de bouwmeester der restauratie van het gedenkteeken, een restauratie zoo volmaakt, dat zij onmerkbaar is, wat niet van alle restauraties gezegd kan worden.

De heer Heath, conservator der monumenten te Agra, heeft tien jaren besteed om de gebouwen, die deze stad bezit, op te meten en in teekening te brengen, en voor het boek, dat ik mij voorstel over de gedenkteekenen van Indië uit te geven, stond hij mij vele zijner prachtige onuitgegeven platen af.

Ik zal u niet spreken over de paleizen der oude hoofdstad van de Mogols, Fatehpoer-Sikri, thans geheel verlaten. Slechts de souvereinen der *Duizend-en-één nachten* hebben zich deze zonderlinge fantasie kunnen veroorlooven, in een woestijn een stad te doen verrijzen, vol bewonderenswaardige paleizen en moskeeën, om haar vervolgens geheel onbewoond te laten. Het gras groeit hedentendage om het paleis van Fatehpoer, en het is een vreemd schouwspel, die tooverachtige paleizen van roode steen, gebeeldhouwd tot in de geringste onderdeelen, te zien, die geen enkel menschelijk wezen nu doorwandelt. Men zou zich in eene dier wondersteden wanen, waarvan de oude vertellingen spreken, die onze kindsheid zoo bekoorden.

De verlaten stad Fatehpoer bezit eene moskee, wier gevel zeker een der merkwaardigste van Indië is. Haar reusachtige steenen trap (zeer onaangenaam te bestijgen in deze hevig brandende zon) schijnt de ingang van een paleis voor reuzen, gebouwd door genieën. Het

paleis van Koningin Birbal, de kiosk der Sultanes, enz. zijn kunstwerken, die den bekwaamsten bouwmeesters tot eer zouden verstrekken.

De steen van al deze paleizen is tot in de kleinste onderdeelen uitgebeiteld. Wat zulk een arbeid aan inspanning vertegenwoordigt, is inderdaad ontzagwekkend. De vertrekken van Koningin Birbal moesten, als de steenen beeldhouwerken bekleed waren met hun veelkleurige versiering, een nog tooverachtiger uitwerking teweegbrengen dan zekere zalen van het Alhambra. Koningin Birbal, ik heb het bewoond, uw paleis, en ongetwijfeld heeft uw verontwaardigde schim moeten rillen onder haar steenen mantel, toen zij een barbaar de muren uwer voormalige woning heeft zien ontheiligen, maar deze barbaar kan althans nu verkondigen, dat er thans geen souverein is, die zulke paleizen kan aanbieden aan de koningin van zijn hart.

Niet ver van Agra, in de oude stad Binderaboen (1), heb ik een Hindoe-tempel bezocht, bekend onder den naam *Gobindeo Jeo*, welks bouwkunst die van Fatehpoer herinnert, maar die door zijn grootsche afmetingen en de symmetrie zijner verhoudingen mij toeschijnt de schoonste gedenkstukken der Grieksche kunst te evenaren, zoo niet te overtreffen. Zoo deze tempel, meer merkwaardig dan beroemd, geplaatst ware te Athene, zou hij zeker evenveel naam hebben als het Parthenon. De photographieën, die ik ervan genomen heb, zullen mij, hoop ik, instaatstellen een krachtigen steun te geven aan mijn bewering. Eenige Muzulmansche architectonische bestanddeelen zijn daarin vereenigd met Hindoesche, maar de verbinding is zoo doelmatig, dat zij de verleidelijkste uitwerking voortbrengt.

De Arabieren, de Perzen en de Hindoes hebben ieder een verschillende bouwkunst, maar deze drie kunnen op zeer doelmatige wijze worden aaneengesnoerd. Daar de vereenigde bestanddeelen in verschillende verhoudingen kunnen worden bijeengevoegd, verschillen de monumenten, die uit deze samenvoeging voortspruiten, dikwijls aanmerkelijk. Slechts zelden bezitten zij dat meer of min eentonig voorkomen van verwantschap, dat bijvoorbeeld al onze Gothische kerken der middeleeuwen hebben. Het oog van een geoefend oudheidkundige is noodig om de verwantschap te herkennen, die werkelijk bestaat tusschen monumenten, onderling zoo verschillende als de Etmadaula van Agra, de groote moskee van Delhi en de tempel van Binderaboen.

Zoo de Hindoe van onzen tijd slechts aangemoedigd wordt, brengt hij nog werken voort, die de aandacht verdienen. Ik zal als voorbeeld een monumentale poort van Moettra (Mattra, het oude Mathoera) en een paleis aanhalen, dat tot museum dient en onlangs in dezelfde stad gebouwd werd. De oppervlakte dezer twee monumenten is bedekt met zeer fraaie teekeningen, gebeiteld in steen. De kunstenaars, die dezen arbeid volbrachten, verdienen ten hoogste zeven en een halven stuiver daags. Het paleis, alles eronder begrepen, kwam te staan op tachtig duizend francs. Zoo een mijner lezers zich voor een vaste som een paleis wenscht op te richten, dat gemakkelijk al de voortbrengselen onzer alledaagsche Parijsche bouwkunst verduistert, raad ik hem aan, handwerkslieden uit Indië te doen komen. Met een paar handenvol rijst, water naar genoegen en een loon, afwisselende van 50 tot 75 centimes daags, is de Hindoesche arbeider volkomen tevreden. (2)

(1) Brindaban? (R. v. E.)

(2) Maar zou hij ook te Parijs daarmede tevreden zijn en niets eischen voor krachtiger voedsel, warmer kleeding en huisvesting, brandstof, enz.? (R. v. E.)

Te Moettra heb ik een klein Anglo-Hindoesch gebouw gezien, dat het beste aan te halen voorbeeld is van den afstand, die een oudheidkundige scheidt van een kunstenaar, en dat bewijst, welk een schoonheidszin men moet bezitten, om op gelukkige wijze architectonische bestanddeelen, die ten eenemale van elkander verschillen, te vereenigen. Ik bedoel een Protestantsche kerk, die tot bouwmeester heeft een uitstekend Europeesch archeoloog, den heer G., schrijver van een uitmuntend boek over de oudheden van Moettra. Als groot bewonderaar van de Hindoesche kunst, is de heer G. op de gedachte gekomen, deze te vereenigen met de Engelsche kunst. De uitkomst is een potsierlijke samenstelling geweest, waarvan de leelijkheid elke beschrijving te boven gaat. Het is vooral zekere Hindoesche kiosk, boven het dak der kerk — waarvoor ik tien minuten ben blijven staan, ondanks 45° graden hitte in de zon, terwijl ik mij afvroeg, door welke grillige samenkoppeling van denkbeelden een geleerde, die blijkbaar normale hersens bezit, ertoe heeft kunnen komen, zonder noodzaak, zulk een karikatuur in het aanzijn te roepen. Ik verbeeld mij, dat een Hindoe nooit voorbij zulke afgrijselijkheden kan gaan zonder zich het gelaat te sluieren. (3) Zulk een naar de lamp riekende arbeid, geachte mijnheer G., zou u zeker op het schavot brengen, zoo gij gericht werd door een jury van kunstenaren.

Ik heb een weinig uitgeweid over het geval van den heer G., omdat het een goed voorbeeld is van den verderfelijken invloed, door de Engelschen uitgeoefend op den smaak der Hindoes. Dezen beginnen nu onze afzichtelijke Europeesche samenstellingen te verkiezen boven hun oude bouwkunst. Er is geen radjah, die niet een paleis op zijn Europeesch verlangt. De radjah van Gwalior, die toch het paleis zijner voorvaderen (4) voor oogen had, een der merkwaardigste van Midden-Indië, heeft zich onlangs een vreeselijk nieuwmodisch paleis doen bouwen, gekopieerd naar een leelijk ding te Londen.

Er zijn zelfs mannen onder hen — ik vertel het met droefheid — die ertoe gekomen zijn, buizen en broeken met groote ruiten te dragen.

Ik heb op een olifant, maar met een broek en een buis, zooals het voegt aan een zedig sterveling, die het recht niet heeft iemand het hoofd af te snijden, mijn intocht gedaan in het oude paleis der vorsten van Gwalior.

Nooit heeft Gustave Doré in zijn meest fantastische teekeningen iets dergelijks bedacht, als dit paleis. Het maakt deel uit van een sterkte op de kruin van een hoogen berg, die meer of min aan onze burchten der middeleeuwen herinnert, maar de middeleeuwen hebben nooit een paleis gekend, bedekt, gelijk dat der koningen van Gwalior, met teekeningen van allerlei kleur. Een groot deel van het geëmailleerde aardewerk is verdwenen, maar wat overblijft is genoeg om in den hoogsten graad de bewondering te wekken. Als de zon des morgens boven de nevelen in het luchtruim rijst, schijnt het paleis geheel opgetrokken uit edelgesteenten.

Het oude verblijf der koningen van Gwalior bewijst nogmaals, dat in Indië de bouwkunst veel meer afwisselt van het eene koninkrijk naar het andere, dan in Europa in verschillende landen. Men kan wel-iswaar Hindoesche, Perzische en andere bestanddeelen terugvinden in het paleis van Gwalior, maar noch door zijn versiering, noch door zijn vorm kan het vergeleken worden met de monumenten van Agra, van Delhi, of van de naburige streken. De versiering van elk der kamers, altijd van gebeeldhouwde steen (het behangselpapier van vijf stuiver de rol was onbekend aan de Mogols), vertoont zeer afwisselende motieven. Ik heb in eene der zalen, en wel voor de eerste maal in Indië, den halfcirkelvormigen boog aangetroffen, gebezigd inplaats van den in den top geknikten boog, het kenmerk der Arabische en Perzische bouwkunst. De vesting van Gwalior bevat, nevens het paleis der radjah's, meer dan één noemenswaard monument. Slechts twee oude Hindoesche tempels der tiende eeuw wil ik noemen, versierd met tal van standbeelden, die niet het barbaarsche karakter hebben, dat zij vertoonen in de tempels van den berg Aboe, uit hetzelfde tijdperk.

De reusachtige standbeelden, die men rondom de sterkte in de rots ziet uitgebeiteld, behooren, ofschoon zij van jongere dagteekening zijn, tot een lagere kunst. Eenigen gelijken, in den vorm, op het klassieke type der Egyptische standbeelden, zooals ik dat overal in Boven-Egypte ontmoet heb. Het zou te ver voeren, hier de vermoedelijke redenen dezer gelijkenis uiteen te zetten.

Tot zoover de heer Le Bon. Ofschoon hij in zijn werk over de Arabieren bewezen heeft een estheticus te zijn, moet men toch evenmin zweren bij dezen meester als bij eenigen andere. Het veelkleurige is geen vereischte om een schoon gebouw voort te brengen. Er is ook een schoonheid der lijnen en der evenredigheden. Er bestaan prachtige gedenkstukken uit één lichte kleur. Wie zal dit ontkennen, na b. v. de marmeren zuilengaanderijen der Sint-Pauluskerk buiten de muren te Rome te hebben gezien? De heer Le Bon schijnt te lijden aan de zucht tot overdrijving. Hij is althans zeer Oostersch. Zoo pleit hij niet alleen voor veelwijverij, maar zelfs voor — — slavernij!

Cl., 31 Jan., '85. R. v. E.

(3) Eveneens een Javaan, die na Boro Boedoer bewonderd te hebben, voorbij de Willemskerk van Tromp te Batavia of den schouwburg van Brocx te Soerabaia gaat. Daymaer van Twist bood terecht aan, den laatste te koopen als staatspakhuis voor suiker en koffie, toen men hem om geldelijke hulp voor de voltooiing vroeg. Een inlander moet ons, overheerschers, wel voor barbaren houden. (R. v. E.)

(4) Zie de beschrijving in Reclus, *L'Inde*, bl. 302. (R. v. E.)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 13 Februari 1885.

Na lezing en goedkeuring der notulen, kwam de navolgende vraag in behandeling: »Welk is de doelmatigste vorm en inrichting voor concertzalen?"

Jammer genoeg, scheen de steller dier vraag niet in de vergadering te zijn, zoodat eene gewenschte inleiding ontbrak. Door den Voorzitter werd zij in discussie gebracht, waarbij werd vooropgesteld, dat de bedoeling de geluidsleer zou betreffen. Na eenige bespreking van verschillende zijden, kwam men tot de conclusie, dat concertzalen, gebouwd met alle gegevens, die wetenschap en ervaring aan de hand geven, nagenoeg allen mislukt zijn. Van die mislukking werd een sterk voorbeeld gegeven door het feit, dat een beroemd bouwkundige, wien den bouw van een concertzaal werd opgedragen, vooraf twee jaren student werd in de natuurkunde, speciaal voor geluidsleer, daarna het plan ontwierp en dit vervolgens aan erkende specialiteiten op acoustiek gebied ter beoordeeling gaf, die daarop buitengewoon gunstig adviseerden. Daarna werd de zaal gebouwd, met het resultaat, dat de architect zelf erkende, dat er bijna geen slechter concertzaal bestond. Tegelijker tijd werd in dezelfde stad een groot café-chantant gebouwd, of liever een bak, waarin een groot aantal menschen geborgen kon worden, en waarbij met de regels der acoustiek hoegenaamd geen rekening werd gehouden; in dit lokaal was de acoustiek benijdenswaardig.

Met algemeene instemming werd geresumeerd, dat men vrij wel kan zeggen wat bepaald moet worden vermeden, doch niet met voldoende zekerheid kan zeggen, wat men bepaald moet doen, om naar wensch te slagen en dat in ieder geval de architect zijn decoratief talent moet breidelen om de acoustiek te gemoet te komen.

Een der leden had de welwillendheid om de teekeningen van het in aanbouw zijnde concertgebouw in Amsterdam, ontworpen door den heer Van Gendt aldaar, ter bezichtiging te stellen, waarbij de hoop werd uitgedrukt, dat het bouwkundig schoon hier de acoustiek niet in den weg zou staan.

Daarna hield de heer Morre eene verhaadeling over fundeeringen. Voorafgegaan door eenige opmerkingen over den bouwgrond, waarmede in ons land in hoofdzaak rekening moest worden gehouden, n.l. 1° vaste grond, zonder horizontale noch verticale uitwijking, 2° met verticale en horizontale uitwijking, 3° enkel horizontale uitwijking, 4° enkel verticale uitwijking, werd de vraag behandeld wat te doen, wanneer men niet bekend is met den grond, waarmede men te doen heeft. Wat het grond-boren aangaat werd opgemerkt, dat dit steeds moet geschieden in ijzeren buizen, die in den grond worden gedraaid.

Onder de fundeering-verbeteringen werd o. a. gewezen op die door zandaanvulling en, hoewel men in 't algemeen met die soort van verbetering voorzichtig moet zijn, werd ook onder de aandacht gebracht, dat eene afwijking van de gewone wijze van aanvulling wel aanbeveling verdient, n. l. om liever eerst de gemaakte sleuf met water vol te vullen en daarin het zand te werpen.

Na het een en ander over de roosterfundeeringen te hebben medegedeeld, kwam spreker op de paalfundeeringen om erop te wijzen, dat het slaan van palen op stuit in het geheel niet vertrouwbaar is, integendeel tot zeer schadelijk doorbuigen aanleiding geeft; men moet veeleer rekening houden met de formule, die aangeeft wat de paal kan dragen, in verband met de zwaarte van heiblok, valhoogte van ± 1.25 M. en de zakking bij elken slag, omdat het de drukking van den grond rondom den paal is, waarop men vertrouwen moet, om den bouw te dragen.

Onder meer werd opgemerkt, dat aanzienlijke grondaanvullingen tegen of in de nabijheid van eenen bouw *vóór* het heiën moeten geschieden, ook al worden daardoor de kosten grooter, omdat bij latere aanvulling de gronddrukking schromelijke gevolgen kan hebben.

Met de belofte van spreker om deze verhandeling later voort te zetten, sloot de Voorzitter de vergadering.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van Vrijdag 13 Februari 1885.

De Voorzitter deelt mede, dat een schrijven van de Commissie in zake het opmaken van eene algemeene bouwverordering voor Nederland is ingekomen, met verzoek het gevoelen der Afdeeling vóór 1 April e. k. te mogen vernemen. In verband met de door den heer Baron te houden lezing wordt besloten deze aangelegenheid in eene buitengewone vergadering te behandelen en dan tevens de vragen voor de aanstaande Meivergadering aan de orde te stellen; op voorstel van den heer Rooseboom wordt eene Commissie benoemd om de ontworpen verordening te onderzoeken, waartoe de heeren Vonk, Nijdam en Van Wijngaarden worden uitgenoodigd.

De Voorzitter maakt melding van een schrijven van het lid Kramer, die verhinderd werd de vergadering bij te wonen en zich beklaagt over de door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst uitgeschreven prijsvraag voor de bebouwing van het terrein achter het Rijksmuseum te Amsterdam; volgens schrijver kan deze vraag alleen beantwoord worden door hen, die gelegenheid hebben zich herhaalde malen te orienteeren of wel met den toestand van het terrein volkomen bekend zijn. Velen, die lust zouden gevoelen deel te nemen aan den wedstrijd, moeten daarvan afzien, wijl de vraag te *plaatselijk* is. Het gevoelen van den heer Kramer wordt gedeeld en de Vergadering besluit zich tot het Bestuur der Maatschappij te wenden met verzoek daarop voor het vervolg bedacht te zijn.

De Voorzitter bespreekt de prijsvraag, te Heerenveen uitgeschreven; op zijn schrijven, aan het Bestuur van »het Posthuis" gericht, was geen antwoord ingekomen, zoodat waarschijnlijk van de geopperde bedenkingen geene notitie genomen wordt. Spreker betreurt het, dat op de rechtmatige grieven van deskundigen geen regard geslagen wordt.

Hierna nam de heer Baron het woord om een der belangrijkste bouwmaterialen »het ijzer" te behandelen. Plaatsruimte belet ons daarvan een overzicht te geven.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-Gravenhage. Jhr. Mr. Victor de Stuers heeft zich tot den Gemeenteraad gewend met een uitvoerig adres, waarin hij vraagt, dat in de restauratiewerken van den grooten toren ook zal begrepen worden de herstelling van de achttien oorspronkelijk daaraan gebouwde pinakels, of, zoo tegen verwachting de geheele uitgave voor de krachten der gemeente te zwaar mocht zijn, althans van de twaalf benedenste pinakels.

Bij de behandeling van de voordracht van het Gemeentebestuur, om 1°. niet te besluiten tot de ook door de Commissie van fabrikage aanbevolen herstelling dezer pinakels en 2°. een onderzoek in te stellen naar de nader aan den toren ontdekte gebreken, werd door den heer De Wijs eene motie van orde voorgesteld, om tot het onderzoek te besluiten en dit ook uit te strekken over het aanbrengen der pinakels en de kosten, daaraan verbonden. Deze motie werd aangenomen, waarna de Voorzitter de heeren De Wijs, Schroot en Van Malsen uitnoodigde, zich in commissie te stellen en den Raad voor te lichten. De genoemde heeren namen de benoeming aan.

Arnhem. De Gemeenteraad benoemde den heer W. Honig te Velp tot opzichter 1ste klasse bij de gemeentewerken.

GRONINGEN. De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst hield den 7den dezer maand hare gewone maandelijksche vergadering, waarin werd medegedeeld, dat zes antwoorden waren ingekomen op de door haar uitgeschreven prijsvraag voor een betimmerd plafond, onder de volgende motto's:

1. *Vrucht van vrijen tijd.* 2. *Goede voornemens.* 3. Een cirkel waarin twee driehoeken. 4. *De Timmerman.* 5. *X*, met de mededeeling dat dit ontwerp buiten mededinging is ingezonden. 6. *Alle begin is moeielijk.* Als leden der Jury voor de beoordeeling dezer ontwerpen werden door de aanwezige leden bij stemming aangewezen de heeren J. P. Hazeu, J. A. Nieuwenhuis en L. M. Moolenaar.

— In ons nommer van 22 November jl. kwam een bericht voor omtrent de benoeming eener Commissie voor het onderzoek van den uit- en inwendigen toestand van den Martinitoren alhier. Thans is onderstaande voordracht door het Gemeentebestuur aan den Raad gedaan:

»Groningen, 23 Januari 1885.

»Ter uitvoering van uw besluit van 8 November van het afgeloopen jaar, n°. 3, hebben wij de heeren A. Schram de Jong, directeur der gemeentewerken, P. J. H. Cuypers, architect der Rijks-museumgebouwen te Amsterdam, en L. C. Heremans, architect te 's-Bosch, uitgenoodigd zich te willen belasten met het instellen van het door u verlangd deskundig onderzoek naar den toestand van den Martinitoren. Onze uitnoodiging is door deze heeren aanvaard, en wij zijn thans instaat het verslag van hunne aanvankelijke bevindingen bij u over te brengen. De kennisneming van dit verslag zal u doen zien, dat de indruk, dien, na een voorloopig onderzoek, het gebouw op de deskundigen heeft gemaakt, alleszins bevredigend is te noemen wat de soliditeit betreft. De afmeting van de metselwerken noemen zij »zeer gunstig." Van het voor de kern van het gebouw gebruikt materiaal zeggen zij, dat dit »goed" is. De constructie van muren en bogen hebben zij deugdelijk bevonden. Wat het voornaamste is: op geene verdieping, schrijven zij, vertoonen zich scheuren aan de binnenzijde, die van eenig belang zijn.

»De gebrekkige toestand bepaalt zich dus zoogoed als uitsluitend tot de buitenzijde van den toren. De buitenbekleeding van bergsteen toont deelen aan, die dreigen los te laten In hoever dit het geval is, welke uiterlijke herstellingen dus noodig zijn en hoe groot de daaraan verbonden kosten zullen worden, verklaren de deskundigen niet te kunnen bepalen, vóór zij in de gelegenheid gesteld zijn een nieuw onderzoek te doen, nadat de toren van een behoorlijken steiger zal zijn voorzien. Deze steiger zal in elk geval noodig zijn, als de herstellingswerken worden ondernomen en kan zóó worden ingericht, dat niet slechts alle zijden van den toren kunnen worden onderzocht, maar dat tevens het gevaar, dat uit het loslaten van bekleedingsstukken kan ontstaan, volledig wordt gekeerd. De heeren adviseeren dus tot het aanbrengen vóór alles van dezen steiger, welks kosten zij ramen op *f* 8000

»Ook met het onderzoek van den inwendigen toestand van den toren hebben de deskundigen zich onledig gehouden. Het is hun daarbij gebleken, dat de klokkenstoel in een onvoldoenden toestand verkeert en dat in het algemeen zijne constructie nadeelig is voor den toren. Zij sluiten zich dan ook geheel aan bij de meening van den directeur der gemeentewerken, dat de klokken moeten worden verwijderd vóór met de herstellingswerken wordt aangevangen en dat hare terugbrenging in den toren moet worden voorafgegaan door het aanbrengen van nieuwe klokkenstoelen, van ijzer te construeeren. Over de kosten van dit werk laat het rapport zich niet uit. Afzonderlijke daarover gevoerde correspondentie heeft geleid tot dezen uitslag, dat de heeren Cuypers en Heremans zich van een definitief antwoord onthouden, terwijl de heer Schram de Jong, na nauwkeurige berekening, handhaaft het vroeger door hem opgegeven cijfer van *f* 15000 voor het uitnemen der klokken, het maken van ijzeren klokkenstoelen volgens de door hem opgegeven constructie en het herplaatsen der klokken.

»Ons gedragende naar de u gedane mededeelingen in verband met het door ons overgelegd rapport der deskundigen, hebben wij de eer u voor te stellen:

1) voort te gaan met de behandeling van de punten 1 en 3 onzer voordracht van 23 October 1884 (bijlage der notulen n°. 209) en van de op punt 1 dier conclusie voorgestelde amendementen;

2) te besluiten tot het aanbrengen om den Martinitoren van een steiger, ingericht volgens de aanwijzingen van de deskundigen, belast met het onderzoek van den toren, en Burgemeester en Wethouders uit te noodigen a) den Raad het bestek voor het aanbrengen van dezen steiger ter vaststelling aan te bieden, b) nadat de steiger zal zijn aangebracht, de deskundigen hun onderzoek te doen vervolgen en van hunne nadere bevinding opnieuw rapport te doen aan den Raad, met bijvoeging van de voorstellen, die Burgemeester en Wethouders het noodig oordeelen aanhangig te maken."

GRONINGEN. In eene op 11 dezer gehouden bijeenkomst van afgevaardigden uit verschillende handelsondernemingen, zoowel uit de stad als uit de provincie Groningen, zijn weder teekenen van leven gegeven in de zaak omtrent eene spoorwegverbinding tusschen de halte benoorden Groningen en de Oosterhaven. Deze zaak is thans zoover gevorderd, dat een bepaald plan met begrooting is opgemaakt, waaruit zou blijken dat met den geheelen aanleg der verbindingslijn slechts 72 mille — wanneer eene vaste brug — en *f* 78,600, wanneer eene beweegbare brug over het Damsterdiep wordt gebouwd, zou gemoeid zijn.

Eene commissie van 5 leden, bestaande uit de heeren: J. Schilthuis HGz., J. E. Scholten, C. W. Schönebaum, J. B. R. F. Graaf Dumonceau de Bergendal en J. Muntinga, is door belanghebbenden benoemd om het totstandkomen der verbinding te bevorderen.

ADVERTENTIEN.

Intensief wit licht zonder warmte.
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren**, etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
Gerard Ulrici, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & Co., *Berlin*.

Eeuwfeest van het Genootschap
„Mathesis Scientiarum Genitrix".
De FEESTCOMMISSIE uit de oud-leerlingen heeft aan hare mede-oud-leerlingen eene circulaire gezonden.
Mochten door onbekendheid van adres, enkele niet zijn terecht gekomen, dan zal het de Commissie aangenaam zijn, daarvan in kennis te worden gesteld.
W. C. MULDER,
Secretaris.

STEENFABRIKANTEN.
Het COLLEGE VAN REGENTEN over de Godshuizen en Algemeenen Arme van *'s-Hertogenbosch* verlangt inzending voor het te bouwen **KRANKZINNIGENGESTICHT** »VOORBURG" onder *Vucht*, *Noord-Brabant*, franco van alle kosten, vóór **Woensdag 25 Februari 1885** ten kantore der Godshuizen, Gasthuisstraat C. 38 te *'s-Bosch*, **vier stuks gebakken metselsteenen** van ieder der onderstaande soorten, tevens met **prijsopgave** der levering franco in de Spoorweg-Haven of voor den Wal in de Zuid-Willemsvaart te *'s-Bosch* of op het Landgoed Voorburg te *Vucht*.

Soort.	Benoodigde Hoeveelheid
Waalsteen: Miskleur 1ste Rood, harde gescheurde, beregend beerengrauw of beste harde mondsteen. De voorgenoemde steenen kunnen, mits beantwoordende aan bovengenoemde kwaliteiten en Waalvorm, van andere ovens herkomstig zijn	1.800.000
Waalstaan: Ondervoetsche Vlakke Klinkert	260.000
Waalsteen; Miskleurd Hardgrauw	1.750,000
Waalsteen: 1ste Klinkend bleekrood	4,150.000
Hardgrauwe profilsteenen	70.000
Harde blauwe gesmoorde	35.000
Gele versiering klinkert	25.000
Grauwe IJzersteen	10.000

Het College van Regenten voorn.
J. DE LA COURT, Voors.
BAEKERS, Secretaris.

AANBESTEDING.
HET BESTUUR van den *NOORDER-Y-POLDER* zal op **Woensdag den 25sten Februari 1885**, te 12 uren des middags, op het Raadhuis te *Amsterdam*, Kamer No. 60, in het openbaar en bij enkele inschrijving doen **aanbesteden:**
Het hard maken van een gedeelte Dijk om genoemden Polder.
De Aanwijzing zal geschieden op Zaterdag 21 Februari 1885, des voormiddags te 11 uden, te beginnen aan het Stoomgemaal van ren Polder.
Nadere Inlichtingen kunnen worden verkregen bij den Opzichter des Polders (aan het Kantoor der Bouwopzichters, op het Raadhuis te *Amsterdam*), bij wien tevens de voorwaarden dezer Aanbesteding te verkrijgen zijn, tegen betaling van *f* 0.25.
De Inschrijvingsbiljetten kunnen op den dag der Aanbesteding tot 11 uren des voormiddags worden ingeleverd aan de Secretarie van den Polder, op het Raadhuis voornoemd, Kamer No. 77 (Afd. Financiën.)

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtersanatelaan b/h. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

OPENBARE AANBESTEDING.
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 4 Maart 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alhaar **aan te besteden:**
Het bouwen van een Rundvee Slagthuis, een Stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het Openbaar Slagthuis te Rotterdam.
Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en den *Stads Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Haatweg* 73, tegen betaling van *f* 2,—.
Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 26 *Februarij* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

AANBESTEDING.
BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Dinsdag 24 Februari 1885**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**
Het metselen van twee Fonteinbakken met insluitrand van Portland-cement-beton, op de gedempte Jansgracht.
Aanwijzing Dinsdag 17 Februari a. s., 's voormiddags 10 ure, aan het Bureau Publieke Werken, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken zijn tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.
AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).
Op **Dinsdag den 3den Maart 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:
Bestek N°. 418.
Het maken van een Houtloods op het terrein van het hoofdmagazijn op het station Tilburg.
De besteding geschiedt volgens § 34 van het Bestek.
Het Bestek ligt van den 12den Februari 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.
Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.
De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 20sten Februari 1885 ten 10 ure voormiddags.
Utrecht, den 10den Februari 1885.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen, Fauconval- porphier- en bazaltkeien.

AANBESTEDING.
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize alhaar op **Vrijdag 20 Februari 1885**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**
De Pundeering voor den Watertoren en Bijgebouwen, ten dienste der Waterleiding aldaar, volgens Bestek No. 7.
Bestek en teekeningen zullen ter Gemeente-Secretarie van af Zaterdag 7 Februari verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 3.— per stel.
Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den Heer H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidblaak* 26, *Rotterdam*, des voormiddags van 10—12 ure.
De aanwijzing zal geschieden Woensdag 18 Februari, des middags ten 12 ure, op het terrein nabij den *Mathenese dijk*.

OPENBARE AANBESTEDING.
BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 23 Februari 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**
a. **Het leveren van bezaagde en onbezaagde Eiken, Grenen, Vuren en Dennen Houtwaren, Teer, Pik en Smeedijzer, ten dienste der Gemeentewerken, onder beheer van den Wethouder belast met de Publieke Werken der gemeente Amsterdam gedurende het jaar 1885.**
b. **Het gewoon onderhoud en de daarbij behoorende Herstellingen van de Bruggen der Gemeente gedurende de jaren 1885, 1886 en 1887.**
De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.25 voor elk Bestek.
Inlichtingen voor sub *b* worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect aan den Stads-Timmertuin, des voormiddags van 10 tot 12 uur.
Amsterdam, 12 Februari 1885.
Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE.

Aanbesteding.
Op **Dinsdag 24 Februari 1885**, des namiddags te 2 uren, zal door het BESTUUR VAN HET LEIDSCHE STUDENTENCORPS in de Societeit »*MINERVA*" te *Leiden* worden **aanbesteed:**
Het maken van een Feestgebouw op de Ruine te Leiden voor de Maskeradefeesten in Juni a. s.
Het Bestek met teekeningen is ad *f* 3.— te verkrijgen bij de FIRMA ELLERMAN HARMS en CIE., Rokin te *Amsterdam* en bij den Boekhandelaar P. SOMERWIL te *Leiden*.
Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect C. MUYSKEN te *Amsterdam*.
Namens het Bestuur van het Leidsche Studentencorps.
C. P. ZAALJER, *Fiscus.*
F. FOEKENS, *Ab-actis.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Inteen. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.ZN., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Kunstmatige wegneming der groensappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van Houten Gebouwen.
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Laon.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.
In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT
te ROTTERDAM,
wordt HOUT, ZEILDOEK en TOUWWERK tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.
Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens toekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.
Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk
DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M². hoogstens 4% achter.
Chemisch bereide VERF, OLIEBLIJTSELS en VERNISSEN, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en VUURKLEI enz.

Door **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is uitgegeven de **eerste** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang bij inteekening f 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" f 6.—.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche Brandspuiten
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken Brandspuitslangen en Emmers, geijkte Koperen Blaasen, Schalen, Gewichten, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT f 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland f 7.50 en Nederlandsch-Indië f 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herwijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEHLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1°. dat als nieuwe leden zijn aangenomen: de heeren Jhr. C. van Foreest, H. J. J. Kurtz, N. Francken, R. A. Hey en F. A. Koch;

2°. dat als buitenleden zijn toegetreden: de Vereeniging *Architectura* en de heer J. D. Gantvoort, beiden te 's-Hage;

3°. dat de 2de gewone prijsvraag is uitgeschreven, waarvan het programma in dit nommer is opgenomen.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

TWEEDE GEWONE PRIJSVRAAG.

EEN GESMEED-IJZEREN TRAPLEUNING.

Er wordt verondersteld, dat deze leuning zal geplaatst worden op de steenen hoofdtrap met bloktrede van een Raadhuis van eene groote stad, waarvan de optrede 0.17 M. en de aantrede 0.30 M. is. Men verlangt één hoofdbaluster, met daarop geplaatste lantaren, en minstens 2 M. leuning aangegeven te zien.

De teekening wordt verlangd op 10 c.M. per M., en moet zoodanig uitgevoerd zijn, dat zij door photolithographie gereproduceerd kan worden.

De inlevering moet plaats hebben onder inachtneming van art. 67 der wet, vóór of op 17 Maart, ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis te Amsterdam.

Als belooning wordt uitgeloofd het eervol getuigschrift van het Genootschap, en een premie van f 25.

De mededinging staat alleen open voor *gewone* leden.

De stijl wordt den ontwerpers vrijgelaten.

Namens het Bestuur,
De Vice-Voorzitter
C. B. Posthumus Meyjes.
De Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

838ste *Vergadering*, *gehouden* 18 *Februari* 1885.

Na opening der vergadering worden de notulen gelezen en goedgekeurd, en medegedeeld, dat niet minder dan 21 antwoorden waren ingekomen op de prijsvraag voor een „Jacht-rendez-vous". Hartelijke dank wordt aan de medewerkers gebracht.

De Vice-voorzitter deelt mede, dat hij eerstdaags het Genootschap zal vertegenwoordigen op een bijeenkomst, belegd met het doel om de mogelijkheid van het organiseeren van feestelijkheden, bij gelegenheid van de opening van het nieuwe Rijks-museum in Mei of Juni, te overwegen.

De heer A. W. Weissman verkrijgt nu het woord en houdt een bijdrage over „ziekenhuizen en hunne inrichting", welke lezing wij in ons orgaan zullen opnemen.

Na het eindigen der voordracht, die aanleiding geeft tot eenige discussie, wordt den spreker dank gebracht.

De heer G. W. Eskes stelt nu de plaatwerken *Hassing*, *Barock und Rococo* en *Cuno*, *Holzbau* ter bezichtiging; ook hij ontvangt den dank der Vergadering.

De heeren Jhr. C. van Foreest, H. J. J. Kurtz, N. Francken, R. A. Hey en F. A. Koch worden allen als leden aangenomen.

De heer Hassink staat, namens den heer Beijerinck, ingenieur, een bestek met teekening van een stoomgemaal in den Beemster voor de leestafel af.

De heer J. B. Springer stelt namens den heer Frederik Stieltjes de leden in kennis met verschillende asbestproducten.

Een voorstel van het Bestuur om den Eere-voorzitter, den heer J. H. Leliman, een present-exemplaar van *De Bouwmeester* aan te bieden, wordt onder luide bijvalsbetuigingen aangenomen.

Het kunstlievend lid Dr. P. C. Kaz verklaart zich bereid, de volgende spreekbeurt te vervullen.

Nadat ten slotte het programma voor de eerstvolgende prijsvraag was vastgesteld, en mededeeling was gedaan dat de heer J. D. Gantvoort en de Vereeniging Architectura, beiden te 's-Hage, als buitenleden zijn toegetreden, wordt de vergadering gesloten.

(A. et A.) HET PALEIS VAN JUSTITIE TE BRUSSEL.

door

C. B. Posthumus Meyjes.

De meeste architecten zijn voorzeker in België's hoofdstad geweest, om daar het vele schoone, dat de kunst er biedt, te bezichtigen en te bewonderen, en hebben zeker met zeer verschillende gewaarwordingen het thans geheel voltooide nieuwe Paleis van Justitie in- en uitwendig in oogenschouw genomen. Velen zullen daarbij echter niet hebben vermoed, welke enorme studie dit bouwwerk zijn ontwerper heeft gekost, niet alleen door zijn buitengewonen omvang, maar vooral door de vele bijzondere constructiën. Aan de hand van het over dit bouwgewrocht gepubliceerde werk stel ik u voor, met mij het Paleis te gaan bezichtigen.

De ligging beantwoordt bij uitstek aan het doel, dat het Belgische Gouvernement met de stichting van het Paleis van Justitie voor oogen had, namelijk het oprichten van een nationaal gedenkteeken, dat landgenoot en vreemdeling door zijn grootschheid en pracht in verrukking zou brengen.

Gelijk de beroemde Acropolis te Athene, op een heuvel boven de stad gelegen, zijn tinne verhief boven de alledaagschheid der Atheensche bevolking, is ook het Paleis te Brussel, aan de heilige Justitie gewijd, op een verheven punt in de schoone stad gesticht, om den volke te herinneren, dat de Gerechtigheid, door wetten geleid en door de koninklijke mildheid gematigd, als hoogste souvereine heerscht over de natie.

Het zij mij vergund, een kort historisch overzicht aan de technische beschouwing vooraf te laten gaan.

Door den tand des tijds waren de gebouwen, waarin Themis weleer in Brussel huisvestte, zoo bouwvallig en voldeden zij daarbij zoo slecht aan de nieuwere eischen der wetgeving, dat het denkbeeld werd opgevat een nieuw, der natie waardig monument, tot Paleis van Justitie te stichten. Grondig onderzoek deed uitkomen, dat de plaats der bestaande gebouwen te geringe oppervlakte aanbood, om daarop een aan alle eischen beantwoordend gebouw te kunnen stichten. De thans bebouwde plaats werd aangekocht en door het Gouvernement een commissie benoemd, om een programma op te maken, dat al de eischen van dienst zou omvatten.

Niet minder dan 16,000 M² bleken benoodigd te zijn, om alle vereischte lokalen te kunnen bevatten, die ten getale van 23 groote audientie- of vergaderzalen en 230 verschillende andere kamers, behalve de dienst- en bijlokalen, gevorderd werden.

Het ontwerp voor het gebouw, dat dezen ongekenden omvang moest hebben, werd nu het onderwerp van een publieken prijskamp. Bij koninklijk decreet van den 27sten Maart 1860, werden vreemde en Belgische architecten opgeroepen, hunne talenten te meten en te dingen naar de drie uitgeloofde prijzen van 10,000, 6000 en 3000 francs.

Door acht-en-twintig architecten, waaronder verscheidene buitenlanders, werd aan dezen belangrijken wedstrijd deelgenomen en schoone projecten werden ingezonden.

Geen der ontwerpen voldeed echter volkomen aan de gestelde eischen van het programma, en de Jury meende het Gouvernement niet te moeten voorstellen een tweede concours uit te schrijven, vreezende dat ook dit weder geen gewenscht resultaat zou opleveren. Alle plans hadden echter reeds nu bewezen, dat minstens 20,000 M² vereischt werden, om een goede distributie te verkrijgen.

Op voorstel van den Minister van Justitie, Tesch, werd de Belgische architect Poelaert belast een volledig, definitief ontwerp op te maken met een oppervlakte van 20,000 M².

De keuze van dezen kunstenaar werd zeer toegejuicht door de publieke opinie, daar hij bekend was als iemand van veel talent.

Om goed het werk van Poelaert te kunnen bestudeeren, moeten wij zijn eerste optreden in de bouwkunst nagaan. Na eenige studiën in België gemaakt te hebben, begaf hij zich naar Frankrijk, waar hij volgens sommigen een leerling was van Visconti, volgens anderen van Huet, aan wien Parijs de voltooiing van de Arc de Triomphe de l'Etoile verschuldigd is.

In 1849 treffen wij Poelaert weder aan in Brussel als teekenaar op het stadhuis. Te dien tijde verwierf hij den prijs voor een gedenkteeken van België's onafhankelijkheid. Wie uwer heeft niet de colonne du Congrès bewonderd en daarin een meesterhand gezien? Poelaert was hiervan de ontwerper.

Tot stads-architect benoemd, werd door Poelaert de restauratie van den grooten Schouwburg uitgevoerd, waarin de zaal, foyer, vestibule en trappen terecht worden geroemd. Bij de uitvoering van dit werk kwamen reeds zijn buitengewone talenten ten sterkste uit.

Een openbare school in de Rue de Schaerbeek en het ontwerp van de nooit voltooide koninklijke Kerk te Laeken, zijn mede van zijn hand.

In al deze werken legde Poelaert een grootschheid van gedachte, die hem somtijds echter tot struikelblok werd. Zijn verbeelding leidde hem somtijds tot onmogelijkheden. Vóór alles was hij decorateur, en offerde voor de doorvoering van zijn gedachte veeltijds het nuttige en vereischte op. Daardoor verviel hij in fouten, als in de kerk van Laeken, waar hij de stoutheid van conceptie tot vermetelheid dreef. Men weet, dat verschillende gedeelten van het gebouw zijn versterkt moeten worden: de steunpunten van eenige aanzienlijke massa's bleken bepaald onvoldoende.

Poelaert was echter een kunstenaar van den eersten rang en in zijn Paleis van Justitie heeft hij, dank zij de hulp van bekwame constructeurs, zijn grootsche denkbeelden op eenige wijze toegepast.

In de maand April 1862 bood de heer Poelaert het Gouvernement reeds al de stukken voor een avant-projet aan. Evenals de ontwerpen der prijsvraag, werd ook het ontwerp-Poelaert thans onderzocht door een daartoe benoemde commissie, bestaande uit verschillende leden der gerechtshoven, architecten en ingenieurs.

Na grondige studie en onderzoek werden de plans-Poelaert eenstemmig zeer geprezen, om de uitstekende dispositie van zalen en gangen enz., en door de commissie in haar rapport van 19 Mei 1862 voorgesteld het nieuwe Paleis van Justitie naar de ingediende plans te doen uitvoeren. Om de meest gewenschte indeeling te verkrijgen, was echter de oppervlakte van het gebouw nu reeds weder van 20 tot 26 duizend M². gebracht, dus duizend M². meer dan oorspronkelijk was bepaald.

Nog in hetzelfde jaar werd niettemin den architect Poelaert opgedragen, zoo spoedig mogelijk met de werkzaamheden aan te vangen.

Na dit geschiedkundig overzicht wensch ik u een beschrijving te geven van het gebouw, zooals het zich nu geheel voltooid aan den blik van iederen vakgenoot voordoet, als hij aan het einde der Rue de Régence op de place Poelaert staande, het gebouw in al zijn omvang waarneemt.

Het past mij niet een critische beschouwing te geven over dit ontegenzeglijk grootsche monument; dit laat ik over aan beter versneden pennen en aan mannen van rijpere ervaring, maar niettemin zij het mij veroorloofd, hier en daar in alle bescheidenheid mijn persoonlijke indrukken te mogen wedergeven.

Het gebouw heeft in grondplan den vorm van een parallelogram, lang en breed 160 bij 150 M., dus is nagenoeg vierkant. Zeer veel studie vereischte de toestand van het terrein door de groote ongelijkheid in hoogte der verschillende punten. Den hoofdingang als peil aannemende, ligt de straat aan den achtergevel 20.60 M. ÷, aan den rechtergevel 15.60 ÷ en aan den linkergevel 8.10 ÷, een voorzeker ongekend hoogteverschil voor een bouwterrein.

Poelaert heeft op meesterlijke wijze van dezen toestand partij getrokken; door het aanleggen van breede terrassen en opritwegen heeft hij de grootschheid van zijn gebouw aanmerkelijk verhoogd en ieder der verschillende façades behandeld volgens den eisch harer ligging, in allen niettemin dezelfde architectonische elementen streng doorvoerende.

In de geheele ordonnantie der gevels heeft Poelaert bewezen een man van ontwikkelden smaak en bekwaam architect te zijn. Mogen vele details, mijns inziens, te zwaar en bepaald niet fraai zijn, zooals bijvoorbeeld de raambekroningen der avantcorps aan den hoofdgevel, toch heerscht er een indrukwekkende eenheid van gedachte, in alle gevels doorgevoerd, die het oog weldadig aandoet. Poelaert heeft niet door beeldhouwwerk en ornementen effect trachten te bereiken, zooals bij de meeste moderne bouwwerken van die afmetingen, maar heeft zich laten inspireeren door de groote architectonische lijnen, die men bewondert in de meeste der monumenten van Griekenland en Rome, en heeft zijn bouwwerk in harmonie gebracht met den onmetelijken horizon, die het gedeeltelijk omlijst.

Door een groote soberheid in de decoratieve en ornementale details in het oog te houden, heeft deze kunstenaar slechts gehoorzaamd aan den eisch, om het paleis het ernstige karakter te geven, dat bij zijn bestemming voegt.

Voor de in- en uitwendige architectonische compositie is de Grieksch-Romeïsche stijl op origineele wijze door den kunstenaar toegepast, waarbij hij geleid werd door het machtige gevoel voor eenheid, dat hij in zijn andere werken ook aan den dag heeft gelegd. Met velen betreur ik het, dat juist deze stijl door den architect werd gekozen voor zijn bouwwerk en dat niet de Italiaansche Renaissance, ons zoo bekend uit haar grootsche en trotsche paleizen, hem heeft mogen bezielen. Dan toch zouden vele details, vooral in profileeringen, kolommen, kapiteelen, enz. fraaier zijn geweest, dan nu de Neo-Grecstijl, die hier en daar zoo geprononceerd op den voorgrond treedt.

Beschouwen wij thans de gevels en plaatsen ons hiertoe allereerst op het groote plein aan het einde der Rue Régence, naar den kunstenaar Place Joseph Poelaert genaamd.

De hoofdgevel is in vijf partijen verdeeld; twee 25 M. voorspringende hoekrisalieten begrenzen twee door een portiek gescheiden peristylia, die onderling verbonden zijn door een machtig terras.

Het centrale portiek dient tot hoofdingang van het Paleis en geleidt direct naar de Salle der Pas-Perdus, die in het midden van het gebouw is gelegen. Grootsch en stout van conceptie en afmetingen, heeft de bouwmeester dit portiek met bijzondere liefde behandeld en het den geheelen gevel doen beheerschen. Het moest om zoo te zeggen tot basis dienen voor den koepel, die het gebouw bekroont en ontving de ongekende afmetingen van 17.50 M. breedte bij 39 M. hoogte.

De hoogstbelangrijke constructie, bij deze buitengewone vrije breedte voor steen vereischt, zal ik later beschouwen.

Ter wederzijde van het machtige portiek zijn de twee indrukwekkende peristylia gelegen. Twee rijen Dorische kolommen van 1.80 M. middellijn torsen een hoofdgestel met bekroning en staan als wachters voor de hoofdtrappen van marmer, die achter hen zijn gelegen en naar de eerste verdieping van het Paleis geleiden.

Aan den voet van de leuningen dezer trappen staan de standbeelden van Demosthenes en Lycurgus en van Cicero en Ulpianus, twee der voornaamste oratoren en wetgevers der oudheid.

Deze twee peristylia van een geheel nieuw karakter, worden terecht door iederen bezoeker bewonderd, om hunne grootschheid van aanleg en indrukwekkende afmetingen; zij zijn inwendig omringd door galerijen, waarvan de diepte nog het grootsche karakter van deze ingangen verhoogt.

Ter verkrijging van den meest grootschen indruk heeft de architect in de gevels een opeenstapeling van verschillende kolomorden vermeden, dat hem zou gedwongen hebben kleinere afmetingen toe te passen. Integendeel, de Dorische kolommen, die hij tot hoofdelement in de gevels heeft aangewend, beslaan de geheele hoogte van het monument en geven daaraan het karakter van eenheid, van ernstige sierlijkheid, volkomen in overeenstemming met zijn doel. Korinthische kolommen vereenigd met Ionische zijn toegepast, als versieringsmotief van de hoofdpartijen der gevels.

De hoekrisalieten van den hoofdgevel zijn bekroond door een zeer origineel verheven attiek, dat, hoewel mijns inziens wat zwaar, toch een zeer schoone silhouet vertoont en het effect van dezen gevel zeer verhoogt. De drie andere gevels zijn volkomen in denzelfden geest opgetrokken als de hoofdgevel, doch daar de rechtergevel, door zijn ligging, uit de benedenstad te zien is, heeft de kunstenaar dezen zeer terecht, door grooter voorsprong aan de middenpartij te geven, zwaarder behandeld dan de beide andere gevels.

De Dorische kolommen, die dezen gevel versieren, zijn gelijk aan die van den hoofdgevel; zij zijn nu eens vrijstaand, dan eens driekwart.

Het hoofdgestel, dat de gevels bekroont, heeft een hoogte van 5.05 M. en den aanzienlijken voorsprong van 1.725 M. Het wordt gedekt door een 3.75 M. hooge bekroning.

Bij de beschouwing van het gebouw wordt ieder deskundige zeer zeker eerbied afgeperst voor den talentvollen schepper van dit monument. Zij, die het voorrecht hadden, hem in zijn studiën gade te slaan en medearbeidden ter vervulling van de denkbeelden des meesters, weten met welke zorg ieder detail werd gewikt en gewogen voor het, ter uitvoering geschikt geoordeeld, naar de werkplaatsen werd verzonden. Hem ziende werken, begreep men eerst recht hoe een architect werken moet. (*Wordt vervolgd.*)

(A. et A.) HET AUTEURSRECHT VAN DEN ARCHITECT.

Een merkwaardige bijdrage tot de quaestie van het auteursrecht van den architect leveren ons thans de Weener bladen, bij het bespreken van de *Hofmuseën* en den *Hofburg*.

Tot dusverre had de bekende architect Semper, wiens groote verdiensten algemeen erkend zijn, als de ontwerper dezer gebouwen gegolden, doch niet lang geleden trachtte de architect „Baron" von Hasenauer, die met de uitvoering der bouwwerken belast was geweest, aan te toonen, dat niet aan Semper maar aan hem de verdienste van het ontwerp toekwam.

Toen algemeen aan deze bewering geen geloof gehecht werd, kwam Hasenauer met een stuk voor den dag, dat hij in de *Neue freie Presse* deed openbaar

maken, en waarin een aantal mannen *van naam* verklaarden, dat het ontwerp der *Hofmuseën* niet van Semper maar van Hasenauer was.

Deze zonderlinge manier, om zijn auteursrecht te bewijzen, wekte terecht verbazing, en slechts weinigen werden na de lezing van het stuk overtuigd.

Thans publiceert de architect M. A. Turner te München een schrijven, indertijd door Semper zelf aan hem gericht, waaruit zonneklaar blijkt, wat tot dusverre ook algemeen was aangenomen, dat Semper de auteur is. Turner spreekt daarbij zijn verwondering uit, dat Hasenauer, terwijl hij bij Semper's leven nooit op het auteursrecht aanspraak maakte, thans, na den dood van den beroemden man, opeens als ontwerper wil doorgaan.

Men ziet dus, dat ons vaderland niet het eenige land is, waar *would-be* artisten den schijn trachten aan te nemen, als zouden zij inderdaad kunstenaars zijn!

W.

(A. et A.) GENOOTSCHAP „MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX" TE LEIDEN.

Gaarne nemen wij het onderstaande over uit de *Leidsche Courant* en uiten hierbij den wensch, dat er eene krachtige medewerking moge zijn aan de door het Genootschap M. S. G. uitgeschreven prijsvragen.

De Redactie.

Gelijk men weet, zal het op den 17den September a.s. honderd jaar geleden zijn, dat het Genootschap: „Mathesis Scientiarum Genitrix" alhier werd opgericht.

Het Bestuur wenscht dien stichtingsdag feestelijk te herdenken, ook door het houden eener tentoonstelling en het bekronen van antwoorden op de hieronder vermelde prijsvragen.

Ter verwezenlijking van dit denkbeeld noodigt het bestuur alle oud-leerlingen uit tot inzending van voortbrengselen uit hun maatschappelijken werkkring, die gerekend kunnen worden, min of meer de vruchten te zijn van het onderwijs aan het Genootschap genoten en waardig eene plaats op deze tentoonstelling in te nemen.

Als prijsvragen ter mededinging van alle oud-leerlingen worden uitgeschreven.

Voor de bouwkunde: Het leveren van een plan van een voorgevel, bestemd voor een Raadhuis eener aanzienlijke plattelandsgemeente. De veronderstelling is een open terrein van 50 meter breedte, begrensd door deftige huizen. Keuze van den bouwstijl wordt vrijgelaten. Opstands-teekening op $^1/_{20}$ der ware grootte; uitvoerig bewerkte détails van alle bij het ontwerp voorkomende voorname onderdeelen en bijzonderheden op eene schaal van $^1/_{10}$; de teekeningen te maken in zwarte lijnen op wit papier.

Prijs: eene gouden eerepenning. — Accessit: eene groote zilveren medaille.

Voor het hand- of ornementteekenen: Eene paneelvulling binnen een segmentboog, lang 1.50 M., hoog 0.50 M., ter bekroning of dekking van vensters eener aanzienlijke façade, in Italiaanschen Renaissance- of anderen stijl.

Prijs: eene gouden eerepenning. — Accessit: eene groote zilveren medaille.

Voor het boetseeren: Eene paneelversiering 1 M. bij 0.65 M. in Italiaanschen Renaissance- of anderen stijl.

Prijs: eene gouden eerepenning. — Accessit: eene groote zilveren medaille.

De voorwerpen (teekeningen, schilderijen of werkstukken) voor de tentoonstelling bestemd en de antwoorden op de prijsvragen moeten vóór of op den 15den Augustus a.s. vrachtvrij worden toegezonden aan den Secretaris van het Genootschap, adres Breestraat 73.

De antwoorden op de prijsvragen mogen geen naam dragen, maar moeten vergezeld gaan van een verzegelden brief, bevattende den naam van den ontwerper en de spreuk of het motto, waarmede de stukken geteekend zijn, om, na de toewijzing der bekroning, in tegenwoordigheid der leden van het Bestuur en de Jury te worden geopend.

Van de Feestcommissie uit het Bestuur van het Genootschap is de heer J. A. van Dijk voorzitter en de heer P. J. Groen secretaris.

DE WATERLEIDING TE ARNHEM.

De aanleg van eene waterleiding te Arnhem maakte sinds jaren vele gemoederen warm, daar het van algemeene bekendheid was, dat het water van verschillende putten dezer door de natuur zoo rijk bedeelde stad uit een hygiënisch oogpunt moest worden afgekeurd. De strijd, eerst over het al dan niet wenschelijke van dien aanleg en later over de vraag, of de waterleiding door de Gemeente moest worden aangelegd en geëxploiteerd, was oorzaak, dat de verwezenlijking van het denkbeeld langen tijd op zich deed wachten. Ten bewijze, dat het voornemen tot aanleg bestond, wijzen wij op een rapport, door de plaatselijke Gezondheids-commissie te Arnhem in den zomer van 1877 uitgebracht over het water in de stadspompen, en waarin wij de volgende zinsnede aantreffen: „dat het water „uit de pompen met ondiepe putten in de binnenstad „zeer sterk verontreinigd is en wel in die mate, dat „het inwendige gebruik ervan niet zonder gevaar schijnt, „weshalve het dringend noodzakelijk is in dien toestand „verandering te brengen en het streven, om de geprojecteerde waterleiding totstand te brengen, ten krachtigste behoort ondersteund te worden."

In 1877 werd reeds met recht van eene „geprojecteerde waterleiding" gesproken, want in 1874 hadden de heeren Lens en Bergsma zich tot den Gemeenteraad gewend om inlichtingen voor eene eventueel aan te vragen concessie te bekomen. Het antwoord luidde, dat het Gemeentebestuur zelf de zaak in handen wilde houden en op de begrooting van 1875 werd eene som van *f* 5000 uitgetrokken voor een voorloopig onderzoek, dat in den zomer van dat jaar plaatsvond. De boringen, Onderlangs en op het Velperplein verricht, stelden in het licht, dat een grondiger en meer uitgebreid onderzoek naar den geologischen toestand van de omstreken van Arnhem zeer wenschelijk was, en dit werd in November 1876 door den Raad aan den heer Salbach opgedragen.

In het voorjaar van 1879 werd door genoemden heer een uitvoerig gedetailleerd ontwerp met eene raming van kosten ingezonden, dat echter op te groote schaal was ingericht, reden waarom hem het maken van een tweede project op kleinere schaal werd opgedragen, dat in 1880 inkwam en in 1881 door den Raad onderzocht werd.

Omstreeks dezen tijd openbaarde zich in den Gemeenteraad groot verschil van meening, omdat de meerderheid aanbiedingen van particulieren wilde uitlokken voor aanleg en exploitatie eener waterleiding, alvorens te beslissen of het plan-Salbach zou worden uitgevoerd. De voorwaarden, waaronder dit zou plaatsvinden, werden 8 October 1881 vastgesteld en daarbij werd o. a. bepaald, dat de aanbiedingen vóór 1 Mei 1882 werden ingewacht. Er kwamen drie voorstellen, nl. van de heeren Metelerkamp en Schwiep te Amsterdam, van de heeren Van den Broek en Van Barneveld Kooy te Amsterdam en van de Deutsche Wasserwerks-Gesellschaft te Frankfort. Toen het Gemeentebestuur, na gehouden onderzoek, aan den Raad het voorstel deed met de heeren Van den Broek en Van Barneveld Kooy in onderhandeling te treden, werd door de voorstanders eener gemeentelijke exploitatie eene laatste poging gewaagd om daartoe te geraken; het voorstel van Burgemeester en Wethouders werd echter in eene voltallige raadszitting met de meerderheid van één stem aangenomen. Het technisch plan, dat de concessievoorwaarden vergezelde, was door den ingenieur H. P. N. Halbertsma te Rotterdam gemaakt en daarnaar werd de definitieve concessie in December 1882 verleend, die in Maart d. a. v. aanvaard en met goedvinden van den Raad aan de Compagnie Générale des conduites d'eau te Luik overgedragen werd. De definitieve plans werden 17 November 1883 goedgekeurd en den 21 Februari 1884 werd met den bouw der waterleiding begonnen, die binnen het jaar voltooid werd.

De waterleiding heeft haar *prise d'eau* in het zoogenaamde Arnhemsche en Velpsche Broek, een grooten, vruchtbaren polder, die onder de vette lagen rivierklei machtige lagen zuiver zand en kiezel bevat, waarin zich het van de hoogten der Veluwe komende water een weg naar den Rijn en zelfs, onder deze rivier door, naar de Betuwe tracht te banen. Weet men het intijds op te vangen, dan heeft men prachtig, kristalhelder en smakelijk drinkwater, dat niet meer gezuiverd behoeft te worden.

Reeds de heer Salbach zocht het water in het Broek en vond het aldaar zuiver en in voldoende hoeveelheid. De boringen, door den heer Halbertsma verricht, bevestigden de juistheid van zijne onderzoekingen. Het is uitgemaakt, dat men uit het Broek beter water verkrijgt dan een der waterleidingen hiertelande levert.

Wat de plaats van de *prise d'eau* aangaat, de heer Halbertsma heeft gemeend deze op grooteren afstand van de stad te moeten kiezen dan in de ontwerpen van den heer Salbach is aangenomen, omdat hij vreesde, dat de dicht bij de stad te maken putten binnen weinige jaren binnen het bebouwde gebied der gemeente zullen gelegen zijn, waaruit vervuiling van het water zou kunnen voortspruiten.

Het stelsel, door de heeren Salbach en Halbertsma voorgestaan en dat de goedkeuring van den Raad verwierf, is dat der zoogenaamde „Tiefquellen", waarbij het water geschikt is voor het gebruik zonder voorafgaande filtratie en het des zomers en des winters eene bijna gelijke temperatuur bezit. De heeren Metelerkamp en Schwiep hadden daarentegen het water uit de heide bij Wolfhezen naar Arnhem willen leiden.

Het opvangen van het water geschiedt door middel van vier diepe putten, die niet alleen door den bodem, maar ook door het onderste en poreus gemetselde gedeelte van den wand het water laten toestroomen. Het hooger deel van den wand daarentegen, waar de put door de kleilagen gaat, is uit gegoten-ijzeren ringen samengesteld, die waterdicht zijn verbonden. Met het oog op overstroomingen reiken de 15 à 20 diepe putten — de wijdte binnenwerks is 1.63 M. — boven den hoogst bekenden waterstand en zijn zij elk door een aardkegel beschermd. Een ijzeren deksel vormt de sluiting.

Van de prises d'eau wordt het water overgeheveld naar een grooteren centralen of zuigput, achter de gebouwen der pompwerken gelegen. Deze is zelf niet watergevend en zijn bodem is door een betonlaag waterdicht gesloten. De wanden bestaan uit gegoten-ijzeren ringen of kuipen van 3 M. middellijn, welke waterdicht zijn verbonden. Ook deze put is van boven met ijzeren platen gedekt.

Door de pompmachines wordt het water opgezogen, om naar de stad en het hoogreservoir te worden geperst. De gebouwen, waarin deze machines zijn geplaatst, vindt men achter den Westervoortschen Dijk, tusschen de Brood- en Meelfabriek en het Malburgsche Veer. Het omringende terrein is geheel tot gelijke hoogte als de kruin van den rivierdijk en hieraan aansluitende opgehoogd.

In de machinekamer zijn twee pompmachines geplaatst, elk instaat de noodige hoeveelheid water naar de stad te pompen; 't zijn horizontale compoundmachines uit de Dinglersche Machinenfabrik te Zweibrücken van ongeveer 50 paardekracht, en de plungerpompen worden onmiddellijk door de zuigerstangen der stoomcilinders gedreven. Beide machines pompen het water in een gemeenschappelijken drukwindketel, vanwaar het door de hoofdbuizen naar de stad en het hoogreservoir stroomt tot de hoogte van ongeveer 55 M. boven den vloer van de machinekamer.

Het buizennet, ter lengte van ruim 35 kilometer, bestaat uit gegoten, ijzeren buizen, die op $12^1/_2$ atmosferen beproefd zijn en waarvan de hoofdleidingen een diameter van 30 cM. hebben. Het geheele net met toebehooren is in de fabrieken der Compagnie Générale des conduites d'eau vervaardigd en in eigen beheer gelegd; een vierhonderdtal brandkranen, volgens het systeem Halbertsma, zijn daarin aangebracht.

Het hoogreservoir bij Moskowa is een reusachtig ronde kelder van 22 M. binnenwerksche middellijn bij 4 M. hoogte, met wanden van 1 M. dikte, en is geheel uitgevoerd van vlakke waalklinkers in portlandcement; het geheel is overwelfd en met aarde gedekt en het reservoir ligt 67 M. boven AP., zoodat het water door eigen druk naar de bovenste verdiepingen van alle woningen, waar de levering van water verplichtend is, kan worden opgevoerd.

Aan den aanleg ontbreekt slechts de vijfde put; is deze gereed, dan kan de waterleiding gemiddeld 180 M^3 per uur of 4000 M^3 per etmaal leveren, overeenkomende met een gemiddeld gebruik van ongeveer 100 liter per dag en hoofd der bevolking.

Bij den aanleg is op eene mogelijke uitbreiding gerekend.

Wat nu het verslag der feestelijkheid aangaat, vermeenen wij ons tot enkele hoofdpunten te kunnen bepalen. Een groot aantal autoriteiten en genoodigden verzamelden zich te halféén aan het bureau der waterleiding, waar alle aanwezigen een oorkonde teekenden, die de korte geschiedenis der waterleiding behelsde. Allen vertrokken daarop in rijtuigen naar het pompstation aan den Westervoortschen dijk, waar de genoodigden met de muziek van het 8ste regiment infanterie werden ontvangen.

In het machinegebouw hield de heer Halbertsma eene toespraak, uit naam van den president der *Compagnie*, die wenschte dat de gasten in het Hollandsch zouden worden toegesproken.

Hij heette hen welkom in de kamer, waar het leven is der onderneming; waar de oorzaak is, dat het heldere water uit de diepte tot in den uitersten schuilhoek van het buizennet wordt gevoerd.

Dat leven is de hooge drukking, waarin de moderne waterleidingen zich onderscheiden van die der Ouden, dank zij den stoom. Hij wees erop, dat de waterleiding gereed is en de manometer den druk aangeeft.

Deze dag is de eerste dag in de jaarboeken van de werkzaamheid der Maatschappij, al moet nog een en ander worden voltooid.

Spreker werpt een blik in 't verleden, herinnert, dat de ondernemers voorspoed hebben gehad, spreekt de

heeren Van den Broek en Van Barneveld Kooy toe, die op de loyaalste wijze de concessie hebben overgedragen.

Hij dankt den ingenieur Roest van Limburg en het personeel voor hunne toewijding, zegt, dat de aannemers trotsch op hunne bouwwerken kunnen zijn en prijst in het bijzonder den heer Meyjes, hoofdingenieur der Dinglersche machinefabriek, die de zorgvuldigst afgewerkte machines heeft geleverd.

Daarop zegt hij, dat de Maatschappij van alle zijden in Arnhem is gesteund. Geen namen noemende, omdat er te veel te vermelden zouden zijn, wil hij echter niet vergeten de verplichtingen, die de Maatschappij aan den Raad en het Dagelijksch Bestuur heeft, dat bij de verklaring van 30 Januari de leiding heeft goedgekeurd, en waarmede de ambtenaren der Maatschappij zoo goed hebben kunnen samenwerken. Ook den controleur der gemeente brengt spreker den dank der Maatschappij.

Deze rede werd met luide instemming door de aanwezigen begroet, waarop de Burgemeester het woord nam. Spreker vestigde er de aandacht op, dat het Bestuur, bij de teekening der oorkonde de waterleiding heeft goedgekeurd, een werk van groote waarde. Geslachten en besturen vergaan; zulk een groot en nuttig werk blijft. Nuttig is het, want met alle verschil op sanitair gebied, zijn allen het eens, dat eene waterleiding een der grootste factoren voor de hygiënische belangen der steden is.

En het water is goed; de analyse heeft het bewezen. Eere aan de leden van den Raad, die dit werk hebben bevorderd, eere aan de *Compagnie*, die het zoo voortreffelijk heeft gemaakt, eere den heer Halbertsma, de ziel der zaak! Spreker wenschte der Maatschappij betamelijke winsten toe en dronk erop, dat de waterleiding heilzaam voor de gemeente zijn moge!

Hierop bezochten de genoodigden de gebouwen, en na eenige oogenblikken bevestigde de Burgemeester in den gevel van het pompgebouw den gedenksteen, waarop hij verklaarde, dat de waterleiding was geopend. Als sprekend getuigenis van het gebeurde sprongen waterstralen uit de voor het gebouw geplaatste fontein, en na een kort oponthoud reden de genoodigden naar het hoogwaterreservoir en van daar naar het Willemsplein, waar het water, onder de vroolijke tonen van de muziek, uit de daar geplaatste fontein lustig omhoogsprong.

Het diner, door de Compagnie Générale des conduites d'eau in het logement „de Zon" aan een vijftigtal genoodigden gegeven, besloot op waardige wijze den feestelijken dag. Het maal was voortreffelijk, de zaal zag er recht aangenaam uit en de stemming was opwekkend.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 20 *Februari* 1885.

Onder meer is ingekomen een schrijven van den heer W. C. van Goor, waarbij hij ontslag neemt als lid van het Bestuur en tevens zijn diploma als eerelid ter beschikking stelt. Als redenen worden genoemd, dat hij geen vrede heeft met den gang van zaken, daar de Afdeeling de vrijheid mist zich door eigen kracht te ontwikkelen en moet uitteeren om een lievelings-denkbeeld van anderen uit te voeren. Zoodoende is zij een nul in het cijfer van het raderwerk der Maatschappij.

Zijn grieven betreffende wel-is-waar de Maatschappij en niet de Afdeeling, maar de Voorzitter der Afdeeling werkt mede om de gekwetste hartader in dien toestand te laten en zoodoende de deuren te sluiten voor zoovele bouwkundigen, die behoefte gevoelen aan eendrachtige aansluiting in plaats van tweedracht. Hij geeft dus zijn 23-jarigen zetel in het Bestuur der Afdeeling prijs en zal zijn krachten wijden aan de oprichting van een zelfstandige vereeniging. Op voorstel van den heer Droogleever zal den heer Van Goor een schriftelijke dankbetuiging worden gezonden voor al de diensten en belangrijke werkzaamheden, die hij voor de Afdeeling en de Maatschappij heeft verlegd. De heer Fol wilde een commissie benoemen om den heer Van Goor te verzoeken zijn eerelidmaatschap te blijven behouden. De heer Van der Goes zou ook gaarne zien, dat de heer Van Goor eerelid bleef, maar deelde mede dat de heer Van Goor hem gezegd heeft, dat hij, door eerelid te blijven, de belangen der Afdeeling zou moeten voorstaan en symphatie voor haar werkkring hebben, terwijl, zoowel het een als het andere hem onmogelijk was. Werd alsnu besloten zich alléén bij de dankbetuiging te bepalen.

Alsnu geeft de Voorzitter het woord aan den heer Braat te Delft, die voor deze vergadering een groote verscheidenheid van voorwerpen, materialen en modellen van zink, op verschillende wijze bewerkt, tentoonstelde. Alvorens tot verklaring over te gaan, acht hij 't niet ondienstig te beginnen bij het erts, dat op de gewone wijze uit de mijn wordt getrokken evenals andere delfstoffen. Het erts wordt in een staande cilinder geworpen waarin een spil met stalen bladen of platen ronddraait; de bovenste plaat is de kleinste, en de platen worden hoe langer zoo grooter, zoodat de afstand tot den cilinderwand kleiner wordt en dus het erts ten slotte tot kleine stukken wordt verbrijzeld. Daarna wordt het fijngemalen, met fijne steenkool vermengd, in een retort gedaan en tot gloeihitte gebracht. Natuurlijk verbrandt hierbij de kool, en de zinkmassa blijft in vloeibaren staat over. Het zink wordt nu in koeken gegoten en deze gaan onder eene wals, die veel gelijkt op een cylindermangel. De bovenste rol ligt evenwel los en de onderste draait om een vast punt. Door deze bewerking worden platen van 2½ × 60 c.M. gemaakt, en door herhaalde ronddraaiing op de verlangde dikte gebracht.

De qualiteit van het zink is thans oneindig beter dan vroeger en hierdoor kan de bewerking met meer vrucht geschieden. Wat de toepassing betreft, begint spreker met de dakbedekkingen. De vlakke bedekking komt veel voor, maar is voor mansardedaken af te keuren, daar het zink door zijn zwaarte uitzakt. Zink moet in elk geval los liggen, daar 't anders door de werking scheurt. Staande gedeelten moeten met losanges gedekt worden. Verschillende soorten van losanges worden daarop vertoond, waaronder de nieuwe, door de Veille Montagne uitgedachte, zeskantige losange, die echter slechts van zink no. 10 kan worden gemaakt, tengevolge van de vele ombuigingen aan de hoeken. Voor het gezicht voldoet die losange wel, maar soliede is ze niet. Daarenboven is de bewerking kostbaar. Spreker acht de gewone vierkante of ruitvormige losanges de beste, daar deze vast in elkaar grijpen en toch kunnen rekken en krimpen. Hij verklaart ook nog een model der Veille Montagne van een vlak dak zonder uitstekende roeven. De eigenlijke roef wordt hier van buitenaf tusschen de zinkbladen en dakbebording ingeschoven, terwijl kralen dienen om het water, dat tusschen de naden indringt, direct in de goot af te voeren. Deze bewerking kost niet alleen het dubbele van een gewone bedekking, maar hierbij moet ook het oog worden gehouden op het timmerwerk, dat over de geheele lengte tot aan den nok met sleuven moet worden gemaakt om daartusschen de roef te laten schuiven. Deze oplossing om een vlak dak te maken, zonder verheven roeven, is echter zeer vernuftig

Voorts stelt spreker ter bezichtiging een model van een versierde afvoerbuis, eenigszins bewerkt als een schroef, en vertoont hij een nieuwe kruisverbinding voor raamroeden, waarbij een binnenstaaf van zink op de gewone wijze wordt gekruist en daarna gesoldeerd; het buitenbekleedsel (profil) wordt er om heen geschoven en de 4 stukken worden nu tegen elkander in het verstek gecontremaild en ook *dit* kruis gesoldeerd, waardoor men een zeer sterke constructie verkrijgt. Daarna wordt een model glasroeden voor lantarenramen, marquises enz. vertoond, waarbij de ruit als 't ware tusschen twee glasroeden is opgesloten. Deze constructie is reeds aan 't Centraalstation te Amsterdam toegepast en schijnt zeer afdoende, maar is kostbaar.

Alsnu nadert spreker tot het gestampte, gegoten en gedreven zink. Het gestampte zink wordt toegepast voor dakornementen, tuinversieringen, en in 't algemeen voor versieringen, die geen scherpe lijnen behoeven te vertoonen, daar die met stampen niet verkregen kunnen worden. Het model eener gestampte nokversiering voor het Centraalstation te Amsterdam is ter bezichtiging. Gegoten ornementen kunnen fijner worden afgewerkt.

Het drijven van zink wordt toegepast ter verkrijging van vazen, bollen en dergelijke voorwerpen, die op de draaibank kunnen worden gladgemaakt.

Gestampt ornement is sterker dan gegoten, terwijl de prijzen vrijwel gelijkstaan. Alleen zijn de gestampte ornementen iets duurder wanneer ze aan de achterzijde worden dichtgemaakt.

Ten slotte wordt door spreker nog behandeld het verven van zink. Hij raadt aan de voorwerpen eerst met water en een harde borstel schoon te maken, teneinde het zoutzuur en vet van het soldeer en de bewerking te verwijderen. Doet men dit niet, dan ontstaat later beschadiging der verflaag. De heer Jansen schrijft dit toe aan 't roesten van het zink, waarop de heer Braat verzekert, dat zink nimmer kan roesten. De heer Jansen heeft dikwijls ondervonden, dat zinken letters »mottig" worden en vraagt waaraan dat ligt. De heer Braat schrijft dit toe aan het zoutzuur, dat bij het soldeeren gebruikt wordt en zegt, dat gestampte of gegoten letters dat euvel niet zullen vertoonen, wèl *gesoldeerde* letters.

In zake de werkeloosheid deelt de Voorzitter mede, dat de vereenigde commissie enzer Afdeeling met die der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid een brief aan Burgemeester en Wethouders heeft gericht met verzoek om aanwijzing van de werken, die dadelijk kunnen verricht worden. Burgemeester en Wethouders hebben hierop geantwoord, dat zij niet instemden met de bewering, dat er een buitengewone werkeloosheid zoude heerschen. Mocht 't echter noodig zijn, dat er van gemeentewege werk werd verschaft; dan zou voorgesteld kunnen worden om op Feijenoord een terrein op te hoogen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering, die door 19 personen werd bijgewoond, gesloten.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van Woensdag 18 *Februari* 1885.

Na het openen der vergadering, heette de Voorzitter het lid Jacobs welkom en werd mededeeling gedaan, dat het Hoofdbestuur het concept eener algemeene bouwverordening had toegezonden; eene Commissie van drie leden werd benoemd om dit ontwerp te onderzoeken.

Voor de beantwoording der door de Maatschappij gestelde vragen over het vakonderwijs voor opzichters, enz. werd eveneens eene Commissie van drie leden aangewezen, waarna het rapport ter tafel kwam, door de heeren A. M. van Wadenoijen en A. R. Freem opgemaakt, tot beantwoording der vraag: »In hoeverre voldoet de Arnhemsche Ambachtsschool aan de eischen, die men aan inrichtingen van dien aard redelijkerwijze kan stellen?" Het vrij uitvoerig rapport werd met belangstelling gevolgd. De tweede vraag, op de vergadering van 21 Januari jl in de vraagbus gevonden, en luidende: »Heeft de uitdrukking Nationale Nederlandsche Bouwkunst in onze dagen nog beteekenis?" werd door geen der leden in behandeling genomen, wellicht als protest tegen het herhaaldelijk smeden op dit aambeeld.

Een der Leden vestigde de aandacht op de omstandigheid, dat zich door het aanleggen van waterleidingen in vele steden weldra de vraag zal voordoen, op welke wijze het water van goottsteenen en closets het best wordt afgevoerd.

De bekroonde antwoorden op de prijsvragen, door de Maatschappij in 1883 uitgeschreven, werden op deze vergadering tentoongesteld. De heer Freem voegde daaraan toe de door hem ontworpen en door de firma F. W. Braat te Delft, aan het Gemeentebestuur van Arnhem, ingezonden teekeningen voor fonteinen in de bassins op den Janssingel. De talrijk bezochte vergadering werd daarna door den Voorzitter gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

HARLINGEN. De Gemeenteraad heeft gebruik gemaakt van haar recht om de *Union des Carrières de Grès* te Brussel, wegens de stoordige levering van 100,000 straatkeien, te behoeten met ƒ 2190, waardoor de prijs der partij tot minder dan ƒ 6000 wordt teruggebracht.

BENOEMINGEN.

Tot eersten scheikundige bij de fabriek der Imperial Continental Gas-association te Amsterdam is benoemd de heer H. J. van Eyndhoven, thans werkzaam bij de gemeentegasfabriek te Haarlem.

— Aan de ambachtsschool te Doesburg is tot leeraar in het teekenen benoemd de heer J. W. Willemsen Jr., die den cursus van wijlen den heer Rademaker voor eigen rekening zal voortzetten.

ADVERTENTIEN.

Herbesteding.

LEVERING VAN STEEN.

Het DIJKSBESTUUR van het Waterschap het *NIEUW-BILDT*, zal **Herbesteden:**

De levering van:

5,500,000 KLINKERTSTEEN (Straatklinkert Waalvorm, Friesche Klinkertmop en Groot formaat Waalsteen), franco op den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het *Strandhuis* van het Waterschap onder *St. Jacobi-parochie*, vóór of op den 6 Maart 1885.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect J. WINTERS Jz. te *St. Anna-parochie*.

Afdrukken van het bestek zijn à 25 Ct. verkrijgbaar bij den Seer.—Ontvanger.

Strandhuis onder *St. Jacobi-parochie* den 19 Februari 1885.

Het Dijksbestuur voornoemd,
H. J. BOETZER, Dijkgraaf.
J. DE JONG, Seer.-Ontvanger.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Dinsdag 24 Februari 1885**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het metselen van twee Fontein-bakken met insluitrand van Portland-cement-beton, op de gedempte Jansgracht.

Bestekken zijn tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Habitations Modernes

N°. 1 en 2 **TE KOOP aangeboden** met **tekst** en **prachtbanden** te zamen voor ƒ 70. Adres franco letter H bij de Boekhandelaars WEIJTINGH & BRAVE te *Amsterdam*.

Betrekking.

Een flink JONGMENS H, ruim vijf jaar als **Opzichter-Teekenaar** werkzaam geweest, mag zich gaarne **GEPLAATST.** Hij is ook niet ongenegen het opzicht over een of ander **buitenlandsch werk** op zich te nemen. Brieven letter L adres den Boekhandelaar S. C. VAN DOESBURGH te *Leiden*.

AANBESTEDING.

H.H. KERKVOOGDEN DER HERV. GEMEENTE te *KATWIJK a/Zee*, zullen op **Maandag 23 Maart 1885**, 's namiddags te 2 uren, in de zaal voor Protestantsche belangen aldaar **aanbesteden:**

Het bouwen eener Kerk met Toren en Ameublement.

Bestek met teekeningen zijn van af 5 Maart tegen betaling van ƒ 6 verkrijgbaar ter Drukkerij van den Heer A. W. SIJTHOFF te *Leiden*.

Aanwijzing in loco op 16 Maart a. s. 's namiddags te 2 uren.

Inlichtingen te bekomen bij H. J. JESSE, Architect, Breestraat 77 te *Leiden*.

Nieuwe Kerkvoogden,
L. VAN DER PLAS Bz.,
Pres. Kerkv.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

OPZICHTER.

Een ervaren **OPZICHTER**, practisch en theoretisch bekend met **bouwwerken, aanleg van tramwegen** enz., waarvan deugdelijke bewijzen kunnen overgelegd worden, wenscht **GEPLAATST** te worden bij een Ingenieur of Architect. Adres franco letter U Y Bureau »*De Opmerker*" te *Arnhem*.

STEENFABRIKANTEN.

Het COLLEGE VAN REGENTEN over de Godshuizen en Algemeenen Armen van *'s Hertogenbosch* verlangt inzending voor het te bouwen **KRANKZINNIGENGESTICHT** »VOORBURG" onder *Vucht*, *Noord-Brabant*, franco van alle kosten, vóór **Woensdag 25 Februari 1885** ten kantore der Godshuizen, Gasthuisstraat C. 38 te *'s-Bosch*, **vier stuks gebakken metselsteenen** van ieder der onderstaande soorten, tevens met **prijsopgave** der lovering franco in de Spoorweg-Haven of voor den Wal in de Zuid-Willemsvaart te *'s-Bosch* of op het Landgoed Voorburg te *Vucht*.

Soort.	Benoodigde Hoeveelheid
Waalsteen: Miskleur 1ste Rood, harde gescheurde, beregend boerengrauw of beste harde mondsteen. De voorgenoemde steenen kunnen, mits beantwoordende aan bovengenoemde kwaliteiten en Waalvorm, van andere ovens herkomstig zijn	1.800.000
Waalsteen: Ondervoetsche Vlakke Klinkert	260.000
Waalsteen; Miskleurd Hardgrauw	1.750,000
Waalsteen: 1ste Klinkend bloekrood	4.150.000
Hardgrauwe profilsteenen	70.000
Harde blauwe gesmoorde	35.000
Gele versierng klinkert	25.000
Grauwe IJsselsteen	10.000

Het College van Regenten voorn.
J. DE LA COURT, Voors.
BAEKERS, Secretaris.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgestold, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

TROTTOIRTEGELS. PARKETVLOEREN, GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. Hekade, 102.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **achtste** aflevering van:

Beknopt Practisch Leerboek der Burgerlijke en Water-Bouwkunde,

DOOR

B. F. PLASSCHAERT,

Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à f 1.20.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia*: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat de 839*e* Vergadering zal gehouden worden den 4*den* Maart e. k. in het *Natuurkundig Laboratorium*, *Plantage Muidergracht 28a*, te Amsterdam.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeeling van het Bestuur.

b. Bijdrage van Dr. P. C. Kaz, over de telefoon. Deze bijdrage zal worden toegelicht door verschillende proeven.

c. Kunstbeschouwing van den heer J. Bernard Springer.

Namens het Bestuur,
de Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) HET PALEIS VAN JUSTITIE TE BRUSSEL.

door

C. B. POSTHUMUS MEYJES.

(*Vervolg en slot van pag. 71.*)

Te veel wordt door leeken en zelfs door vakmannen vergeten, dat de architectuur een kunst is, die niet, zooals de schilder- en beeldhouwkunst, hare modellen en groepen kiest of rangschikt naar de natuur en door deze wordt geholpen. Het monument, dat een architect sticht, moet geheel afgerond in zijn verbeelding bestaan, alvorens hij het met zijn teekenstift op het papier brengt; vervolgens moet hij het, na het alle vormen, die de kunst hem leert, te hebben gegeven, nog toetsen aan de regelen der wetenschap en der practijk.

Een punt van warme discussie heeft de door Poelaert op zijn monument ontworpen koepel in de Belgische kunstwereld uitgemaakt. Velen beweerden, dat niet-kerkelijke gebouwen niet door een koepel behoorden te worden bekroond, en bovendien, dat de stijl, door Poelaert aan de Grieken ontleend, in geen tempel van het oude Hellas hem een voorbeeld van een koepel had achtergelaten, en eindelijk, dat de gevels door de groote voorsprongen van avant-corps en lijstwerken reeds voldoende werking zouden geven.

Poelaert verdedigde zijn koepel door zijn tegenstanders te wijzen op het groote verschil tusschen de zuivere lucht van Griekenland en Italië, die den monumenten daar reeds een machtig relief geeft, dat in het mistig klimaat van België door alle toe te passen middelen moet worden verhoogd en dat verder zijn werk, om een waar monument te zijn, eischte door een koepel volgens zijn project bekroond te worden. Omdat de meeste koepels kerkelijke gebouwen bekronen, behoeven wereldlijke gebouwen daarvan niet te worden onthouden; daarenboven paste Raphaël ook koepels toe op niet-kerkelijke bouwwerken. Ten slotte voerden de voorstanders voor den koepelbouw nog aan, dat in België de meeste wereldlijke bouwwerken van eenig belang met een verheven bekroning zijn versierd, die het monumentale effect zeer verhoogt. Wat waren de raadhuizen te Brussel, Oudenaarde en Leuven, de Hallen van Brugge en Yperen, indien deze monumenten niet bekroond werden door torens en spitsen?

Treden wij thans het gebouw binnen door het machtige portiek in de hoofdfaçade. Door een weinig fraai tochtdeurtje gaande, dat den indruk geeft van slechts voorloopig te zijn, bevinden wij ons in de indrukwekkende Salle des Pas-Perdus, het centrale punt, waarom Poelaert op zoo meesterlijke wijze de hoofdzalen groepeerde.

De Salle des Pas-Perdus heeft den vorm van een parallelogram; met de omringende galerijen, die 6 M. breed zijn, beslaat dit gedeelte van het gebouw een oppervlakte van 3600 M² en heeft in den koepel, die geheel open is van binnen, de aanzienlijke hoogte van 97.50 M. Imposant is dit grootsche bouwwerk, en wanneer men, zich plaatsende in het centrum van deze ruimte, naar alle zijden rondziet en de koepel, getorst door verschillende steunpunten, zoo schijnbaar luchtig het geheel bedekt, voelt men er zich zeer nietig. Fraai zijn de galerijen, waartoe vier groote trappen toegang geven, die ons weder voeren naar de hoofdzetels der verschillende rechtbanken, audientiezalen enz. Gelijk in de gevels, zijn ook in deze Salle des Pas-Perdus m. i. slechts de grootheid der afmetingen, de goede verhoudingen en fraaie lijnen, die het oog bekoren, want de details van lijsten en ornement, welk laatste overal zoo uiterst plat is, zijn te Neo-Grec, om het oog van een liefhebber der edele Renaissance te kunnen voldoen.

De verschillende zalen zijn eenvoudig doch smaakvol behandeld; enkele munten uit door fraaie betimmeringen en muurbekleedingen van kleurig marmer.

POLYTECHNISCH

Trotsche trappen voeren van de hoofdingangen in de zijgevels naar de verdiepingen, in 't kort, het geheele gebouw is grootsch van aanleg, en ieder vakman zal voorzeker niet verzuimen het te gaan bezoeken, zoo hij in België's hoofdstad korter of langer vertoeft.

Belangrijk dacht het mij, met u na te gaan hoe dit reuzenwerk totstand is gekomen en welke buitengewone bezwaren op constructief gebied hier zijn te overwinnen geweest.

Zeer juist oordeelde het Gouvernement, dat het architectonische en het zuiver constructieve gedeelte van den bouw gescheiden moesten worden, onder dien verstande echter, dat alle medearbeiders zich slechts één doel voor oogen zouden stellen: het werk van den grooten meester Poelaert totstand te brengen.

Den ingenieur Wellens werd de hoofdleiding der uitvoering opgedragen en hem toegevoegd de ingenieur Marcq, een kundig man, die, helaas, het werk niet geheel voltooide, maar in 1875 gedurende den bouw overleed. Deze maakte een grondige studie over de vraag, welke bergsteen het best was voor de gevels en de binnenwerken en kwam tot het resultaat, dat de *pierre de Comblanchien* het best van alle zand- en kalksteenen den invloed van weder en temperatuur zou trotseeren. Deze steen uit het Juragebergte werd dan ook bij duizenden kub. meters toegepast.

De verdeeling van de werken in twee categorieën heeft bij een werk van dergelijken omvang groote voordeelen, want onmogelijk is het aan te nemen, dat een architect, hoe groot zijn talenten als kunstenaar en zijn practische en theoretische ontwikkeling zijn mogen, zich terzelfder tijd met artistieke, technische, wetenschappelijke en administratieve vraagstukken, die allen noodzakelijk en in grooten getale zich voordoen, kan onledig houden, zonder dat eenigen hieronder lijden zouden. Terwijl nu de architect zich met zijn jongeren geheel kan wijden aan de kunstoplossingen en hiervan een grondige studie kon maken, zijn de ingenieurs met hun practische helpers werkzaam door vernuftige constructies en uitvoerige berekeningen de denkbeelden te verwezenlijken, die de kunstenaar hun voorschrijft. Hoewel daardoor een somtijds schijnbaar ondankbare rol vervullende, was steeds het streven van allen, des meesters ideaal te helpen verwezenlijken en eigen oorspronkelijkheid en eigen persoonlijkheid daarbij op den achtergrond te plaatsen. Wij zullen later terugkomen en wijzen op de vele groote vorderingen, die hierdoor op constructief gebied in het Paleis van Justitie zijn totstandgekomen.

Onwillekeurig zal men zich voorstellen, dat deze verdeeling van arbeid een juiste kostenbegrooting mogelijk maakte en deze werd opgegeven. Dit was echter niet het geval, en menigeen herinnert zich nog in de nieuwsbladen den voortdurenden strijd te hebben gevolgd, die de steeds aangevraagde crediet-rekeningen, voor den bouw van het Paleis van Justitie vereischt, bij het Gouvernement en de bevolking deed ontstaan. Hiermede echter wenschen wij ons hier niet in te laten, maar slechts toe te juichen, dat de Belgische natie hare millioenen francs heeft willen geven, om een wereld-monument te stichten.

Is het overschrijden van een opgegeven bouwsom voor een dergelijk reuzenwerk eenen architect te wijten? Ziedaar een vraag, die ik hier kortelijks wensch te bespreken.

Indien men had geëischt van een Brunelleschi, Bramante, Raphaël, Michel Angelo, Mansart en Soufflot en van alle architecten, die hun land met monumenten hebben gesierd, een juiste begrooting te leveren van de groote bouwwerken, die hun werden opgedragen, zouden dan ooit Italië en Frankrijk de prachtwerken hebben kunnen toonen, waarop zij thans met trots nederzien?

Hoe is het mogelijk van een zeer omvangrijk werk reeds vooruit alles te kunnen bepalen, want de duizenden details en berekeningen, die vereischt worden, om eenige afmetingen te verkrijgen, kunnen bij dergelijke werken niet allen vooraf worden berekend.

De bouwkunst is een rationeele kunst niet alleen, maar zij is ook een kunst der verbeelding, en kan men het een architect wijten, dat hij gedurende de uitvoering van zijn plans, veranderingen maakt, die meestentijds verbeteringen zijn, maar die daardoor ook dikwijls vermeerdering van kosten na zich sleepen? Voor kleinere bouwwerken van geringen omvang kan van den kunstenaar van ervaring vereischt worden, te berekenen wat de kosten zullen zijn, die iedere lijn zal vorderen, die hem menigmaal zoo geheel onbewaakt aan zijn vlugge teekenstift ontglipt; voor groote, zeer groote bouwwerken is het echter m. i. niet mogelijk, zich aan een bepaalde bouwsom te binden, als er iets werkelijk goeds verlangd wordt.

Met belangstelling wordt wat betreft dit onderwerp door menigeen de besloten Beursprijsvraag gadegeslagen. Welk architect zal zich willen verbinden, voor nog geen 2 millioen gulden een dergelijk gebouw te stichten? Laat ons over een tiental jaren zien en dan trachten te weten te komen wat de Beurs zal gekost hebben, indien zij ooit gebouwd wordt! Wat hebben het Paleis van Justitie in Den Haag en het Rijksmuseum alhier gekost, wie kan het zeggen? Doch welk bezwaar geeft dat? Over eenige jaren heeft Nederland's schatkist die sommen wel weder gedekt en is Nederland eenige *groote*, doch helaas niet tevens *grootsche*, gebouwen rijker.

Maar genoeg, wij keeren terug naar ons onderwerp en nemen weder onzen gids ter hand, om met belangstelling u daaruit een en ander mede te deelen over het gewichtig vraagstuk: is het juist in monumenten, als het Paleis van Justitie te Brussel, belangrijke ijzerconstructies toe te passen?

Sommige architecten zijn van oordeel, dat het ijzer door de veranderingen, die het ondergaat, niet geschikt is om te worden toegepast bij monumentaal bouw; anderen daarentegen zien geen bezwaar in het toepassen, doch vermeenen dan verplicht te zijn het in al zijn constructieve beteekenis zichtbaar te moeten laten. In het oog der laatsten, maakt ieder die zich niet aan hun principe onderwerpt, zich schuldig aan het afwijken van de regelen der architectuur en *begaat een artistieke leugen.*

De ingenieurs, die den bouw van het Paleis van Justitie leidden, vonden, na rijp beraad en overleg met den architect, geen bezwaar in een dergelijke leugen, genoodzaakt als zij waren de stoute gedachten van den meester, in het grootsche portiek en den koepel nedergelegd, totstand te brengen. Nauwkeurig de oude monumenten, zelfs die uit de 13e eeuw en vroeger bestudeerende, bespeurt men daarin reeds hoe het ijzer, daar toegepast aan ankers, trekstangen enz., die gediend hebben om deze bouwwerken te versterken, overal nog in volmaakt gaven toestand is.

Om slechts eenige monumenten aan te halen, herinneren wij aan de banden van ijzer, die als gordels rondom den koepel van de St.-Pieter te Rome en van die van de St.-Paul's te Londen zijn aangebracht ter versterking, zoowel als aan de vernuftige verankeringswerken van het portiek van den ingang van het Panthéon te Parijs en van de colonnade van het Louvre, zonder welke deze prachtige bouwwerken niet gemaakt noch behouden hadden kunnen worden. Deze voorbeelden zouden door velen kunnen worden aangevuld, maar zijn slechts aangehaald, om aan te toonen, dat het ijzer zonder vreeze kan worden toegepast in grootere en kleine bouwwerken. Het ijzer geeft integendeel den ingenieurs en architecten van den hedendaagschen tijd de gelegenheid de stoutste constructiën uit te voeren; het leent zich voor alle vormen en veroorlooft grootere afstanden voor de steunpunten aan te nemen, dan ooit te voren.

De vraag, of ijzerconstructies al of niet voor het oog verborgen mogen worden, behandelt de ingenieur Wellens, de uitvoerder der werken van het Paleis van Justitie m. i. zeer juist in zijne brochure over dit bouwwerk:

„Men bewondert zeer terecht de schoone koepels „van een groot aantal Romeinsche bouwwerken, en „is getroffen door hunne sierlijkheid, rijkdom en de „stoutheid hunner constructie; wie heeft ooit gedacht „deze koepels *een artistieke leugen* te noemen, omdat „zij zijn gemaakt van vaasvormige potjes met pleister „besmeerd? Waarom zal men het wel aldus noemen, „wanneer de architect zich, instede van de broze „pottenbakkersproducten, van ijzeren of houten balken „heeft bediend, eveneens onder pleister verborgen? „Wanneer men in onze dagen een gewelf van baksteen „uitvoert, vindt men het zeer gewoon dit onder pleis„ter te verbergen, waaraan men dan duizenderlei vor„men geeft; is niet het ijzer voor andere constructies, „bijv. vlakke bedekkingen, wat de baksteen is voor „het gewelf, dat is een middel zooveel nuttiger ter „uitvoering, daar het meer lichtheid aan meer kracht „paart en een grooteren afstand van steunpunten mo„gelijk maakt?

„Vruchteloos zoek ik," dus gaat de schrijver voort, „de logica, waarom men den architect veroordeelt, „wanneer hij, uit voorzichtigheid, constructies in ijzer „toepast, zonder het daarom onmiddellijk aan te toonen.

„Er zijn talrijke constructies, waar met groot succes „het ijzer als essentieel onderdeel der ordonnantie „zichtbaar wordt aangebracht, als een hoofdmotief voor „de versiering; dit geschiedt ook met de baksteen; „maar uit een architectonisch oogpunt is het een „voorrecht, dat de kunstenaar zich moet voorbehou„den, om er al of niet gebruik van te maken, zonder „daartoe gedwongen te worden.

„Het is zeer waarschijnlijk, dat indien de groote „bouwmeesters van Griekeland en Rome het ijzer ter „hunner beschikking hadden gehad, zooals de heden„daagsche architecten, zij niet hadden geaarzeld het „ruimschoots toe te passen, om hunne monumenten „een nog grootscher en trotscher aanzien te geven, „dan die, waarvan nog de overblijfselen bestaan en die „ons door afbeelding bekend zijn.

„*De artistieke leugen* zoude hen niet weerhouden heb„ben, en gelijk zij zelfs de steen van vele hunner „bouwwerken met een pleisterlaag bedekten, zouden „zij voorzeker niet geschroomd hebben, het ijzer, door „hen toegepast, te verbergen."

Zeer zeker ben ik overtuigd, dat alle mannen der *waarheid* mij om boven aangehaalde woorden, met minachtend schouderophalen, als een onwaardige zullen beschouwen, doch ik vraag hen, waar is de grens van *waarheid* en *leugen* in de kunst?

Het zij mij vergund, u nog enkele belangrijke mededeelingen te doen over de werken van het *zoo ouwe* Paleis van Justitie te Brussel en wel die gedeelten met u te beschouwen, waarvoor bijzondere constructies zijn vereischt, zooals het portiek, de koepel enz.

Reeds de fundeeringswerken leverden zeer veel moeilijkheden op door de groote ongelijkheid van het bouwterrein, zoodat de hoogte der fundamentsmuren varieerden van 10 tot 20 M. Om de kosten zooveel mogelijk te verminderen, zijn de fundeeringen saamgesteld uit bogen, die rusten op massieve pijlers.

De uitvoering der fundatiën, aangevangen in September 1866, werd geheel voltooid in 1868; zij hebben de aanzienlijke som van 1,569,652 francs gekost.

Het trotsche portiek, dat den hoofdgevel zou sieren, kostte den uitvoerders zeer veel studie en eischte een buitengewone, tot heden nog niet toegepaste constructie.

De afstand der zijmuren is 17.50 M. In den dag dezer opening zijn twee Korinthische zuilen geplaatst van 1.80 M. middellijn. De totale hoogte van het portiek is 39 M., waaronder is begrepen het hoofdgestel, fronton en attiek, die te zamen 15 M. hoog zijn.

Deze buitengewone afmetingen in steenconstructie uit te voeren was geen alledaagsch werk. Daarbij had de architect deze ruimte overdekt met een geheel vlak plafond van steen, in caissons bewerkt. Teneinde de belasting van plafond en hoofdgestel, fronton en attiek op de zijmuren over te brengen en deze onderling weder tegen zijdelingschen druk te vrijwaren, werd een geheel samenstel van ijzeren binten aangebracht. Aan deze binten werd het plafond, waarvan alle deelen onderling als sluitstukken behandeld waren, bevestigd door ankers. Toen aldus het plafond met onderliggende banden en het architraaf van het hoofdgestel als tot een monoliet waren saamgewerkt door metselwerk en ijzer, werd daarop het verdere hoofdgestel met fronton opgetrokken. Ook hiervoor werden weder zware ijzeren binten aangebracht, waarop en waartegen de steenblokken werden bevestigd, om den belangrijken voorsprong van 3.95 M. te bereiken.

Boven dit fronton werd vervolgens, wederom op een samenstel van ijzeren binten, het attiek geconstrueerd.

Aldus werd hier een volledige ijzerconstructie toegepast, om de grootsche gedachte van den architect te verwezenlijken. Plafond, lijsten, fronton en attiek werden door binten en ankers en metselwerk tot een geheel vereenigd. Nadat alles was voltooid werden de zware steigerwerken, waarop het geheel was in elkander gezet, verwijderd en met meetwerktuigen geconstateerd, dat over de geheele vrijdragende lengte nauwlijks een doorbuiging van 2/10 m.M. was waar te nemen.

Wellicht rijst een bedenking, dat er geen rekening is gehouden met de uitzetting van het ijzer, doch deze bedraagt slechts 0.00001258 M. per M., een effect dat niet in aanmerking kan komen, te meer daar het niet aan de buitenlucht is blootgesteld.

Ook de kroonlijst rondom het gebouw, die den aanzienlijken voorsprong van 1.725 M. heeft en geheel van steen is, eischte een bijzondere constructie, om bij gebruik van het minst mogelijke materiaal de meest mogelijke soliditeit te verkrijgen.

Ten slotte wensch ik met u den koepel nader te bestudeeren.

De koepel bestaat uitwendig gezien uit verschillende gedeelten als:

1°. Een stylobaat.

2°. Een serie trappen, waarop de basis is opgetrokken en ter gezamenlijke hoogte van 9 M.

3°. Twee boven elkander geplaatste colonnades, te zamen met het bekronende hoofdgestel een hoogte hebbende van 27 M. en

4°. den eigenlijken koepel van koper.

Deze vier onderdeelen vormen te zamen de bekronende koepelvormige afdekking van de Salle des Pas-Perdus. Op verschillende hoogten zijn in- en uitwendig rondgaande galerijen aangebracht, die onderling verbonden zijn door een van beneden tot boven in den koepel doorloopende trap. In de meeste bestaande koepels worden de basis en de koepel door dezelfde steunpunten getorst, gewoonlijk ten getale van vier.

De architect Poelaert heeft echter, ter verhooging van het silhouet van zijn koepel, de basis trapsgewijze doen oploopen en aldus koepel, stylobaat en basis in verschillende verticale vlakken geplaatst, en daardoor het vereischte aantal steunpunten vermeerderd. Deze schikking maakte een constructie met gewelven en steunmuren ondoenlijk, maar eischte een stelsel van ijzeren liggers, die den door de gewelven te veroorzaken horizontalen druk op de steunpunten vervangen door verticale drukking. Niet minder dan 24 symmetrisch verdeelde steunpunten werden thans vereischt en gegroepeerd rondom de vier groote pijlers, die den koepel zouden dragen.

Daar de hoogte dezer geheel uit hardsteen opgetrokken pijlers 47.90 M. bedragen zou, werden zij op drie verschillende verdiepingen door ijzeren binten onderling gekoppeld, om ze aldus in den verticalen stand te houden. Op de bovenste dezer ijzeren liggers werd de koepel geconstrueerd. Teneinde den liggers en den aanzienlijken last gelijkmatige dracht te geven op de pijlers, werden zij geplaatst op zware gegoten-ijzeren stoelen, die in en op de pijlers werden bevestigd.

Om eenig denkbeeld te geven van den omvang der ijzerconstructies voor dit gedeelte van den bouw vereischt, noem ik u enkele cijfers. Niet minder dan 172 liggers, wegende 5800 tot 94,000 KG. en tot een gezamenlijk gewicht van 4,100,000 KG., werden geplaatst op verschillende hoogten van 24.65 tot 47.90 M. boven den grond.

Al deze werken werden met de grootste zorg uitgevoerd, zoodat geen ongelukken plaatsvonden, en thans de koepel, zooals hij door den grooten meester was ontworpen, het gebouw bekroont.

Alvorens tot de uitvoering werd overgegaan, rezen van verschillende zijden bezwaren omtrent de juistheid der constructies en der berekeningen.

Een commissie werd benoemd, om alles grondig te onderzoeken en de ontwerpen nauwkeurig na te gaan. Deze commissie van deskundigen oordeelde de constructies zeer juist gedacht, en na nogmaals door een tweede commissie te zijn onderzocht, werden de werken uitgevoerd.

Vele belangrijke en nieuwe gezichtspunten werden door de uitvoerders ontdekt, en vele zullen wellicht later de toepassingen zijn van deze nieuwe wijze van koepels te bouwen.

Ook de ventilatie en verwarming van het gebouw eischte bijzondere studie.

Het Paleis van Justitie, waarvan de oppervlakte 26,000 M². bedraagt, heeft een te verwarmen inhoud van 310,000 kubieke meter.

Deze enkele cijfers bewijzen reeds, welke uitgebreide eischen aan een verwarming- en ventilatie-systeem van dergelijken omvang worden gesteld.

Verschillende stelsels werden bestudeerd en ten slotte de firma Geneste en Herscher te Parijs opgedragen, volgens de door hen ingediende plans, het gebouw te verwarmen met stoom en machinaal te ventileeren.

Ten slotte wensch ik u met een enkel woord mede te deelen, welke mannen als hoofdleiders de werkzaamheden aan het Paleis van Justitie te Brussel hebben bestuurd.

Allereerst, behoef ik het u nog te noemen, plaats ik bovenaan den meester van allen, den kunstenaar Poelaert. Helaas, hij kon den eerepalm, die zijn genie zou kronen, niet ontvangen; de dood heeft hem niet vergund, zijn monument voltooid aan zijn volk over te geven.

Poelaert heeft zich met een ijver aan zijn reuzenprojecten gewijd, die door geen vermoeienis was te temperen; hij heeft eerst met zijn gezondheid en later met zijn leven, den roem gekocht zijn land een monument na te laten, dat ontegenzeglijk een der merkwaardigste bouwgewrochten onzer eeuw is.

Trouw werd de meester door zijn uitvoerders en jongeren terzijde gestaan.

De ingenieur F. Wellens stond aan het hoofd der uitvoering; na den dood van den ingenieur Marcq, vroeger door ons genoemd, werd diens taak voortgezet door de architecten Carpentier en Engels, terwijl den architect Benoit de directie was opgedragen over de bureau's. Deze mannen zijn, van den aanvang af, steeds bij den bouw werkzaam geweest en werden door een groot aantal jongere architecten in hunne verschillende functiën terzijde gestaan.

Alle vakmannen, die groote werken hebben uitgevoerd, weten, welken invloed een aannemer op den geheelen gang van zaken kan uitoefenen door met toewijding en ijver werkzaam te zijn aan de hem opgedragen taak. Een woord van waardeering verdient in dit opzicht de heer Devestel, de hoofdaannemer der werken.

Nog veel belangrijke zaken zou ik u kunnen mededeelen uit de aangenaam geschreven beschrijving van den heer F. Wellens, waaraan ik in hoofdzaak deze regelen heb ontleend, doch dat zou ons te ver voeren.

Wij eindigen met hulde te brengen aan de Belgische natie, die een dergelijk gebouw heeft gesticht.

Eere aan Koning Leopold I, die het werk heeft aangevat; eere aan Koning Leopold II, onder wiens doorluchtige bescherming alle werken van kunst bloeien; eere aan ministers en volksvertegenwoordigers, die niet hebben geaarzeld gelden beschikbaar te stellen tot bevordering van het schoone doel, België een monument te schenken, land en volk waardig.

(A. et A.)

EEN BEZOEK AAN EEN KUNSTWERKPLAATS.

Door de vriendelijkheid van onze medeleden, de heeren Van den Bossche en Crevels, waren wij in de gelegenheid in hun atelier een pas voltooid fries te zien, dat bestemd is voor het gebouw der Amsterdamsche Melkinrichting, hier-ter-stede in aanbouw naar de plans van den architect Ed. Cuypers, van welk gebouw een afbeelding is opgenomen in de dezer dagen verschijnende 2e aflevering van *De Bouwmeester*.

Op zinrijke wijs is door een aantal bevallige kinderfiguren het doel der stichting uitgedrukt. Een tweetal bokken trekken een melkwagentje, en worden door fraai gegroepeerde kleine guiten op het rechte spoor geleid. De kunstenaars slaagden er uitstekend in, het ietwat banale, dat het onderwerp aankleefde, geheel op den achtergrond te schuiven; zij hebben zeer gelukkig partij getrokken van de gelegenheid, die zich aanbood, om door eenige op den wagen zittende knaapjes de melkketels ten deele te maskeeren. Zoowel de schikking van het geheel als de goed bestudeerde onderdeelen spreken van het talent der vervaardigers.

Het fries, ter lengte van 5 meter, wordt in St.-Joirssteen uitgevoerd.

Wij wenschen onze kunstbroeders geluk met den welgeslaagden arbeid en hopen dat zij, door den meer en meer bij het publiek ontwakenden kunstzin, nog dikwijls in de gelegenheid gesteld worden onze Amsterdamsche gevels door de voortbrengselen van hun hand te sieren. Het is een verblijdend verschijnsel, dat industrieele inrichtingen als de Melkinrichting, wier directeur de heer E. van Goor Cz. een man van smaak is, de kunst trachten te bevorderen.

Wij twijfelen niet of de leden van het Genootschap en verdere belangstellenden zullen gaarne met dit kunstwerk kennis maken, en een bezoek brengen aan het atelier, Amsteldijk 33, Nieuweramstel, waartoe na 8 Maart e.k. gelegenheid is.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 27 Februari 1885.

Na lezing der notulen doet de Voorzitter mededeeling, dat er 2 antwoorden zijn ingekomen op de prijsvraag voor een candélabre, en dat een concept-bouwverordening voor Nederland in bewerking is.

De spreker van den avond, de heer J. R. de Kruyff, houdt nu voor het zeer talrijk gehoor een voordracht over de Hollandsche Renaissance en hare kenmerken.

De lessen aan de Rijks-kunstnijverheidsschool gaven spreker als vanzelf gelegenheid de Nederlandsche Renaissance te bestudeeren, en toen dan ook het Bestuur der Afdeeling hem had uitgenoodigd een spreekbeurt te vervullen, meende hij niet beter te kunnen doen dan den thans zoo veel besproken, maar zoo weinig begrepen stijl tot onderwerp te kiezen.

Vooral de beursprijsvraag had spreker het bewijs geleverd, hoe thans oud-Vlaamsch, oud-Fransch, oud-Duitsch, ja zelfs oud-Engelsch ons als oud-Hollandsch wordt opgedischt. De stemmen, die ter gelegenheid van de prijsvraag zijn opgegaan tegen het wenschelijke van het toepassen van den oud-Hollandschen stijl bij monumentale gebouwen, zullen hem aanleiding geven ook deze quaestie te bespreken, doch wegens de uitgebreidheid der stof, wenscht hij dit op een volgende vergadering te doen.

Volgens sommigen zou het uitgangspunt van de Hollandsche Renaissance het *woonhuis* weezen, en deze meening heeft een schijn van grond. Toch wordt de topgevel, dat kenmerk van onzen oud-Hollandschen stijl, reeds zeer vroeg ook aan de openbare gebouwen gevonden, als b. v. aan het laat-Gothisch stadhuis te Middelburg en het Gemeentehuis te Delft. Dit verhindert echter niet, dat het woonhuis veel invloed heeft uitgeoefend. Wij hebben in den oud-Hollandschen stijl raadhuizen, gildehuizen, kerken, poorten, armhuizen, gebouwen voor administratie enz. De stof is dus zeer rijk, en spreker moet zich tot het hoofdzakelijkste bepalen.

Men kan 3 hoofdtijdperken onderscheiden. Het *eerste* tijdperk is dat, waar de gebouwen nog spreken van den invloed van vroeger tijden, speciaal van de Gothiek. Voorbeelden zijn: de Dordtsche woonhuizen, de Kanselarij te Leeuwarden, enz. Het ontbreekt echter in deze periode ook niet aan meer oorspronkelijke scheppingen, b.v. het raadhuis te 's-Gravenhage.

Het *tweede* tijdperk is dat, waarbij het oorspronkelijk nationaal karakter der gebouwen geheel ontwikkeld is, b.v. aan de Waag te Alkmaar, het Raadhuis te Leiden, het Raadhuis te Bolswaard en de Vleeschhal te Haarlem.

Het *derde* tijdperk is dat van de toepassing der klassieke vormspraak", doch dikwijls geheel verkeerd begrepen. Men ziet voorbeelden van deze periode bij de Amsterdamsche woonhuizen enz.

De *eerste* periode is die van *zoeken*, in de *tweede* periode weet men wat men wil, in de *derde* heeft men van de totdusver gebruikelijke vormen reeds zijn bekomst.

Men kan rekenen dat de 1e periode duurt tot 1580, de tweede tot 1600 en de derde tot 1630.

De algemeene kenmerken, die de gebouwen der drie periódes gemeenhebben, zijn de navolgende:

a. Als materiaal wordt gelijktijdig *baksteen* en *bergsteen* gebruikt, welk systeem met de uiterste consequentie wordt doorgevoerd.

b. Algemeen wordt de *topgevel* gebezigd, welke regel zoo algemeen is, dat gebouwen zonder topgevels hooge uitzonderingen zijn.

c. De topgevel heeft *trapjes*, die meest klein, zeer talrijk en soms tot groepen vereenigd zijn, waarbij dan de topgevel door horizontale banden meest in 3 deelen gedeeld wordt.

d. De trapjes zijn voorzien van *vullingen*, die slechts bij enkele, zeer spaarzaam gebouwde gevels ontbreken.

e. De doorgaans zichtbare hooge *daken* hebben een helling, tusschen 45° en 60° inliggende.

f. *Gele steen* wordt in de gevels *niet* als versiering gebezigd.

g. *Kruiskozijnen*, van boven vlak afgedekt, zijn regel; zij zijn in de eerste periode van steen, later meest van hout.

De Hollandsche Renaissance verschilt van de Vlaamsche, doordat zij veel breeder vensterdammen heeft; van de Duitsche, doordat zij nimmer afschuinsingen op hoeken of erkers gebruikt; van de Fransche, doordat de schoorsteenen steeds zeer ondergeschikt behandeld worden.

Een gewichtig kenmerk voor de beide eerste periodes is, dat de pilasterbouw eerst aanvangt *op de 1e verdieping*, en dan op consoles vooruitspringt, als bij de Raadhuizen te 's-Gravenhage en te Bolsward. In het algemeen speelt de *console* een hoofdrol in de Hollandsche Renaissance, die te beschouwen is als een gelukkig conflict tusschen de middeleeuwsche en klassieke bouwwijzen, doch *geenszins middeleeuwsch* is.

Spreker gaat nu over tot de behandeling der 1e periode, en staat uitvoerig stil bij de oude huizen in Dordrecht, Delft, de Kanselarij te Leeuwarden, het St. Jans-Gasthuis te Hoorn en het Haagsche stadhuis.

De Dordtsche en Delftsche huizen vertoonen het »blindbogen"-systeem, dat van de Zuid-Noderlandsche raadhuizen afkomstig is. Zij hebben trapjesgevels, en in de ontlastingsbogen vullingen in mozaïek van gebakken en gehouwen steen. De ontlastingsbogen worden vaak door korte pilasters of maskers gedragen. Gesmeed-ijzeren ankers komen voor.

Ditzelfde systeem is ook bij de Kanselarij te Leeuwarden op te merken.

Het St. Jans-Gasthuis te Hoorn, van 1563, heeft ook baksteenmozaïek, doch de topgevel is hier door lijstwerken ter hoogte van iedere geveltrap doorsneden. De vullingen der geveltrappen zijn zeer primitief.

Bij het Haagsche Raadhuis heeft men 2 gevels, die wel-is-waar slechts 1 jaar verschillen, daar de eene gevel van 1564, de andere van 1565 is, doch een geheel van elkander afwijkende opvatting vertoonen. De eerste gevel heeft het systeem van het St. Jans-Gasthuis, de andere heeft een meer klassieken geest, en vertoont pilasters en driekwart-kolommen. De kolommen zijn Ionisch, doch de onderverdieping is Dorisch. De pilasters uit baksteen zijn door gehouwen banden gebroken en getanneleerd. De zuilen vertoonen zwelling. Bij de vensters ziet men reeds de straalsgewijze toogen, die later zoo algemeen worden. De consoles, waardoor, de kroonlijst gedragen wordt, zijn karakteristiek.

Vervolgens behandelt spreker de gebouwen uit de tweede periode, als voorbeelden waarvan hij kiest de Waag te Alkmaar, het Raadhuis te Leiden, de Vleeschhal te Haarlem en het Raadhuis te Bolsward.

De Waag te Alkmaar vertoont de oorspronkelijke nationale opvatting. Het geraamte van het gebouw bestaat uit gehouwen steen; de baksteen is slechts vulling. De pilasters rusten op vooruitspringende consoles; de rustica is aan het onderste gedeelte gelukkig toegepast. Eigenaardig is het, dat op de 2e verdieping de pilasters boven het midden der daaronder liggende vensters staan.

Het Leidsche Raadhuis is, wat de zijvleugels betreft, wel-is-waar zeer eenvoudig, doch dit doet de rijke middelpartij en de fraai gecomponeerde toppen des te gelukkiger uitkomen.

Het Stadhuis te Bolsward munt uit door de edele verhoudingen zijner travéen. De assen der bovenste zuilen zijn juist boven de sluitsteenen der onderste vensters. De zuilen rusten ook hier weer op consoles. Het geheele gebouw vertoont een rijkdom, die werkelijk verbazend is.

De Vleeschhal te Haarlem wordt het meesterstuk der Hollandsche architectuur genoemd. Dit gebouw, van 1600—1603 gesticht, is het voorbeeld geweest, waarnaar zoowel het in 1605 gestichte Tuighuis te Danzig als het in 1612 gebouwde Raadhuis te Bremen getnspireerd zijn. De Vleeschhal is rustig, niettegenstaande zijn rijke details, en vertoont een groote eenheid. De console speelt hier weer een hoofdrol. De assen zijn goed in het oog gehouden, kortom het geheel is een meesterstuk.

De derde periode wordt nu beschouwd. Voorbeelden daarvan zijn het Stadhuis te Delft, de Handelsschool te Amsterdam en vele Amsterdamsche gebouwen. In deze periode treden twee mannen op den voorgrond, door wie de geheele architectuur van dien tijd beheerscht wordt, en wel Hendrik de Keyser en Jacob van Campen. Hoewel beide nieuwe banen betraden, bleef de eerste, die vroeger leefde dan de laatste, meer aan het verledene getrouw. Als de Keyser's beste product wordt het Delftsche Raadhuis genoemd. De Amsterdamsche torens kan spreker met stilzwijgen voorbijgaan, daar die in den laatsten tijd het voorwerp van uitvoerige studiën zijn geweest. Karakteristiek voor de gebouwen der 3e periode is, dat de pilasters reeds van onderen af aan beginnen, en dat de ontlastingsbogen vrij baroque vormen aannemen. Ook is kenmerkend het gebruik van gekoppelde pilasters.

Daar spreker zich beperken moet, behandelt hij met enkele woorden nog de Goudwaag te Groningen, de Waterpoort te Sneek, het Wijnhuis te Zutfen en het Stadhuis te Hoorn, en wijst ten slotte op de overeenkomst tusschen de Renaissance in Zeeland en die in België.

Na het eindigen dezer voordracht wordt door de talrijke aanwezigen luide hun bijval betuigd, en vonden de vele schoone platen, ter toelichting dienende, een aandachtige beschouwing.

De Voorzitter opende nu de discussie. De heer Weissman vestigde de aandacht van den spreker op de gebouwen te Oudewater, waar het gebruik van *gele* en *roode* baksteen aan een gevel regel is, zoodat het onder *f* genoemde kenmerk niet altijd opgaat. Ook wees hij op de zeer verschillende vormen, die soms *gelijktijdig* in de verschillende periodes voorkomen.

De spreker repliceerde, dat de bouwwerken te Oudewater hem niet genoegzaam bekend waren, en dat men zijn indeeling in rubrieken geenszins als een chronologische moest beschouwen.

De heer Gosschalk zeide, veel belang te hebben in het onderwerp, doch keurde de verdeeling in rubrieken af. Hij wilde, dat men, zonder angstvallig aan tijdvakken gebonden te zijn, overal slechts het schoone zou opzoeken. Hij bespreekt voorts de gelijktijdige aanwending van roode en gele baksteen, wat den heer Sanders aanleiding geeft, hem te vragen, gebouwen te noemen waar dit geschied is. De heer Gosschalk belooft op de volgende vergadering aan dien wensch gehoor te zullen geven.

De Voorzitter sluit nu de bijeenkomst, na de aanwezigen te

hebben uitgenoodigd ook op de volgende vergadering te willen tegenwoordig zijn, als wanneer de spreker de *question brulante* »is de oud-Hollandsche stijl voor monumentale gebouwen geschikt?" zal behandelen, en belangrijke discussiën tegemoet gezien kunnen worden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

— De Commissie, benoemd bij koninklijk besluit van 13 Januari 1885, n°. 5, voor de behartiging in Nederland van de belangen der Nederlandsche kunstenaren ter Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Antwerpen, noodigt de Nederlandsche kunstenaren uit om, door inzending van kunstwerken van hunne hand, aan die tentoonstelling deel te nemen.

Zij neemt tevens de vrijheid, tot de eigenaren van kunstwerken van Nederlandsche meesters het verzoek te richten, eenige dier kunstwerken in te zenden, teneinde daardoor ook hunnerzijds tot den luister der Nederlandsche schilderschool bij te dragen.

Voorloopig kan het navolgende worden medegedeeld:

a. dat de plaatsruimte *kosteloos* ter beschikking der inzenders wordt gesteld;

b. dat de kunstwerken moeten afkomstig zijn van kunstenaren in leven op 1 Augustus 1880, en moeten behooren tot een der vijf navolgende klassen: 1° schilderkunst; 2° teekenkunst, pastel, aquarel en miniatuur; 3° beeldhouwkunst; 4° bouwkunst; 5° gravure en lithographie.

De kunstwerken, behoorende tot de 1e, 2e en 5e klasse, moeten behoorlijk omlijst zijn. Men wordt verzocht aan de achterzijde der lijst den naam en de woonplaats van den kunstenaar, alsmede den titel van het kunstwerk, duidelijk te vermelden.

Kunstwerken, niet door den kunstenaar zelven ingezonden, worden niet toegelaten dan met schriftelijke toestemming van deezen of van zijne rechtverkrijgenden.

De Commissie meent erop te mogen wijzen, dat eene belangrijke inzending van aquarellen door haar op hoogen prijs zou worden gesteld.

c. Dat de kunstwerken uiterlijk op Maandag 30 Maart a. s. zullen moeten zijn bezorgd vrachtvrij aan het gebouw der Maatschappij *Arti et Amicitiae* te Amsterdam, ten einde aldaar kunne worden beoordeeld, of sommige daarvan wellicht minder geschikt voor de Tentoonstelling te Antwerpen te achten zijn.

De geschikt geachte kunstwerken zullen gedurende *tien* dagen in de kunstzalen der Maatschappij worden tentoongesteld.

d. Dat de verzending van de woonplaats der inzenders naar het lokaal *Arti et Amicitiae* te Amsterdam geschiedt voor hunne rekening.

De Commissie zal intusschen trachten de kosten dier verzending tot een minimum terug te brengen.

Andere kosten van vervoer worden door de Maatschappij *Arti et Amicitiae* gedragen.

e. Dat het tentoonstellingsbestuur te Antwerpen niet aansprakelijk is voor diefstal of beschadiging van welken aard en omvang ook.

f. Dat tot Jury van toelating der kunstwerken zijn aangewezen de ondergeteekenden, leden der Commissie.

g. Dat ten aanzien van de »jury international des récompenses" het Belgisch »Reglement Général" de navolgende bepalingen inhoudt:

Art. 18. Il sera institué, sous les auspices du Gouvernement belge, un jury international des récompenses. Celui-ci choisira dans son sein, son président, son vice-président et son rapporteur.

Dans chaque classe, le nombre des jurés se divisera entre la Belgique et les Nations étrangères proportionnellement au nombre des exposants.

Art. 19. La Commission de chaque nation officiellement représentée désignera les jurés qui lui sont dévolus, ainsi que leur président et leur rapporteur.

Les jurés dévolus à la Belgique seront désignés par le jury d'admission, nommé conformément aux indications de l'art. 13, lequel désignera en même temps leur président et leur rapporteur.

Les jurés suppléants seront nommés de la même manière que les jurés titulaires. Ils prendront, par rang d'âge et par spécialité, la place des jurés titulaires absents et seront appelés, chaque fois que leur présence sera nécessaire par le jury de la classe à laquelle ils appartiennent. Leurs fonctions cesseront au retour de ceux qu'ils remplacent.

Les exposants ayant accepté les fonctions de membres du jury international ne sont pas exclus du concours pour les récompenses.

Art. 20. Chaque jury international de classe aura un président, un vice-président et un rapporteur désignés par ce jury lui-même.

En cas de partage des voix, le président ou le vice-président qui le remplacera aura voix prépondérante.

Art. 21. La nature des récompenses sera ultérieurement déterminée.

De commissie voornoemd: Mr. C. J. E. graaf VAN BYLANDT, *Commissaris-Generaal, Voorzitter*; AUG. ALLEBÉ; J. J. VAN DE SANDE BAKHUYZEN, *Penningmeester*; C. CUNAEUS; L. H. EBERSON; BART VAN HOVE; JOZEF ISRAELS; J. H. MARIS; J. H. MASCHHAUPT, *Secretaris*; C. ED. TAUREL; H. A. VAN TRIGT; J. H. WEISSENBRUCH.

AMERSFOORT. Door eene commissie, waarvan de Burgemeester, Jhr. Mr. T. A. J. Asch van Wijck voorzitter is, worden pogingen aangewend om gelden bijeen te brengen tot restauratie der monumentale Koppelpoort, een gebouw, dat reeds uit de veertiende eeuw dagteekent. De inschrijvingsbiljetten zijn zeer eigenaardig voorzien van de afbeelding der poort, zooals die voorkomt in het werk van H. Havard: „*La Hollande à vol d'oiseau.*"

BRUMMEN. De Raad heeft afwijzend beschikt op een adres van de heeren H. C. en H. W. van Rossem, gasfabrikanten te Dieren, om concessie voor de oprichting eener gasfabriek en het leggen van een pijpennet in de gemeentewegen voor minstens 25 jaren, met uitsluiting voor iedere latere aanvraag.

— Dr. A Halberstadt heeft zeer zeker een verdienstelijk werk verricht door het vertalen van Dr. O. Seemann's Mythologie en Kunst der Grieken en Romeinen. Het is in een aangename taal geschreven en de gravuren zijn zeer goed uitgevoerd, zoodat eene kennismaking ten zeerste is aan te bevelen.

Aan den inhoud van het Nederlandsche werkje, dat door de firma Joh. Noman & Zoon te Zalt-Bommel wordt uitgegeven, zijn belangrijke zaken toegevoegd, zoowel in het Mythologische als in het Archeologische gedeelte, die niet in het oorspronkelijke boekje waren opgenomen.

Alle aanbeveling is dan ook overbodig; alleen de kennisgeving, dat dit belangrijke werkje werd uitgegeven, zal voor velen een aangenaam bericht zijn.

— Aflevering 2 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een toren van 300 meter hoogte (met fig.). — Een anti-spiritistische séance (met fig.). — De scheikunde in de keuken. — De stoomheimachine volgens het stelsel Lacour (met fig.). — De toepassingen der photographie. II. De reliefdruk (met fig.). — De kleur van den hemel. — Twee ongewone proeven met het electrisch licht (met fig.). — Tuinierskunststukken. — Het metrische stelsel van maten en gewichten. — De industrieele bereiding van zuurstof en stikstof (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den »Talisman" (met fig.). — Het goudvischglas of een kijkje in mijn aquarium (met fig.). — Recepten en korte technische mededeelingen. — Een eenvoudig middel om kleine metalen voorwerpen te polijsten. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

BENOEMINGEN.

Op een jaarwedde van *f* 1400 is bij de gemeentelijke gasfabriek te Groningen tot opzichter benoemd de heer D. A. Payens aldaar.

Benoemd tot opzichter der »Trijjegaster Veenpolder" de heer J. Meijer, gemeente-architect te Doniawerstal.

BERICHT.

Afgeronderlijke nommers van het weekblad »*De Opmerker*" zijn, voor zoo ver de voorraad strekt, *tegen kontante betaling* te bekomen bij de administratie te Arnhem en den Boekhandelaar Joh. J. Stemler Czn. te Amsterdam ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat. Enkele complecte jaargangen 1884 zijn ad vijf gulden verkrijgbaar.

ADVERTENTIEN.

TE KOOP.

Revue générale de l'architecture par César Daly, Jaargang 1840—1882.

L'architecture du V—XVII siècle par Gailhabaud.

Beide werken zijn zoo goed als nieuw. Nadere inlichtingen geeft de Boekhandel van M. JACOBI te *Arnhem*.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 9 Maart 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden**:

Het leveren van ANDERNACHSCHE KEIEN.

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Drukkerij der Gemeente, tegen betaling van *f* 0.15.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, Kamer N°. 106, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 21 Februari 1885.

Stoomtramweg-Maatschappij
OLDAMBT-PEKELA.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 17 Maart 1885**, des namiddags ten 1 uur, nl. in het Hôtel »*DE HARMONIE*" te *Winschoten*, **in 3 percelen of in massa** worden **aanbesteed:**

1ste Perceel. Bestek n°. 1.
Het leggen van een tramspoor van Winschoten door Oude en Nieuwe Pekela naar Stadskanaal.

2de Perceel. Bestek n°. 2.
Het maken van nieuwe en het wijzigen van bestaande bruggen.

3de Perceel. Bestek n°. 3.
Het maken van een rijtuigen- en locomotievenloods en een haltegebouw te Stadskanaal.

De Bestekken liggen van den **3den Maart** ter lezing aan het Bureau der Maatschappij te *Finsterwolde* en zijn op *franco* aanvrage te bekomen bij de ERVEN B. VAN DER KAMP, boekhandelaars te *Groningen*, tegen betaling van *f* **0.75** per stuk. Stellen Teekeningen zijn aldaar te verkrijgen tegen *f* **18** of *f* **3** per stuk.

Inlichtingen zijn te verkrijgen aan het bureau hierengenoemd.

De Aanwijzing op het terrein zal geschieden op den **10den Maart**, te beginnen te *Winschoten* des morgens ten 8 uur.

De Directeur:
T. DALHUISEN.

OPZICHTER.

Een ervaren **OPZICHTER**, practisch en theoretisch bekend met **bouwwerken, aanleg van tramwegen** enz., waarvan dengelijke bewijzen kunnen overgelegd worden, wenscht **GEPLAATST** te worden bij een Ingenieur of Architect. Adres franco letter U Y Bureau »*De Opmerker*" te *Arnhem*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 18 Maart 1885**, des namiddags ten 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

De Uitbreiding van het Ziekenhuis aan den Coolsingel.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstraat* 73, tegen betaling van *f* 3 voor de bestekken en van *f* 7 voor de teekeningen in couvert.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Maandag den 9 Maart 1885, des voormiddags ten 11 uur, op het terrein in de nabijheid van het Ziekenhuis.

GEWICHTIG

voor Landbouwers, Industrieelen en Bouwondernemers.

TE KOOP 14.500 Meter

SPOORWEG

van stalen rails à 29 cents per strekkenden meter,

terstond leverbaar, zoomede

180 WAGGONS.

daartoe bruikbaar à **fl. 50.**— per stuk.

Reflecteerenden gelieven zich te wenden tot **NIJGH & VAN DITMAR** te **Rotterdam**, onder litt. **J J 7180.**

Herbesteding.

LEVERING VAN STEEN.

Het DIJKSBESTUUR van het Waterschap het *NIEUW-BILDT*, zal **Herbesteden:**

De levering van:

5,500,000 KLINKERTSTEEN

(Straatklinkert Waalvorm, Friesche Klinkertmop en Groot formaat Waalsteen), franco op den Zeedijk van het Waterschap, in verschillende partijen.

De besteding geschiedt bij gesloten briefjes, welke, op zegel gesteld, met de monsters franco moeten worden ingeleverd aan het *Strandhuis* van het Waterschap onder *St. Jacobi-parochie*, vóór of op den 6 Maart 1885.

Opening der Inschrijvingsbriefjes den 7 Maart e. k. voormiddags 9 uur.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect J. WINTERS Jz. te *St. Anna-parochie*.

Afdrukken van het bestek zijn à 25 Ct. verkrijgbaar bij den Secr.—Ontvanger.

Strandhuis onder *St. Jacobi-parochie* den 19 Februari 1885.

Het Dijksbestuur voornoemd,
H. J. BOETZER, Dijkgraaf.
J. DE JONG, Secr.-Ontvanger.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 17den Maart 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van: Bestek N°. 419.

Het wijzigen en uitbreiden van het Hoofdgebouw op het station Boek-Elsloo.

Raming *f* 3750.

De besteding geschiedt volgens § 65 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25sten Februari 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **1.00.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 10den Maart 1885 ten 12 ure middags.

Utrecht, den 20sten Februari 1885.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'S GRAVENHAGE* zullen op **Vrijdag 6 Maart 1885**, des namiddags ten één ure, in het Raadhuis

AANBESTEDEN:

Het vervaardigen en leveren van gegoten ijzeren buizen en hulpstukken ten behoeve van de Duin-Waterleiding te 's Gravenhage.

Bestek en voorwaarden zijn tegen betaling van *f* 0.15 verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie 3e Afd., alwaar de inschrijvingsbiljetten uiterlijk één uur vóór dat der besteding moeten bezorgd zijn.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Dinsdag 10 Maart 1885**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het egaliseeren en verharden van den Jansbinnensingel en den weg langs het Nieuwe plein.

Aanwijzing Dinsdag 3 Maart 's voormiddags 10 ure bureau Publieke Werken, waar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Gemalleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval- porphier- en bazaltkeien.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van Houten Gebouwen.
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—,

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggenconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijenbakken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtercoostzijde t/h. Paleis voor Volksvlijt, Amsterdam.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de nette en meest solide BINNEN- en BUITENJALOUSIEN, Hout en ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk- en kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den	**Huisbouw**	voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afslijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» »	**Waterbouw**	» Sluizen, Schoeiingen, Brugdekken enz.
» »	**Spoorwegbouw**	» Dwarsliggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» »	**Tuinbouw**	» Prieelen, Broei- en Plantenbakken, Boonenstokken, Basters enz.
» »	**Scheepsbouw**	» Beitdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
» »	**Scheepvaart**	» Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & O°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN *à* 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling *à* 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de kalender voor het jaar 1885 in de volgende week zal worden verzonden;

2°. de 2de aflevering van *De Bouwmeester* heden is verschenen en met de toezending daarvan aan de inteekenaars een aanvang is gemaakt;

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

3°. de voorgenomen biljartpartij niet zal plaatsvinden op den 14den Maart maar op den 21sten Maart a.s., des avonds te 8½ uren precies in „Maison Stroucken". De lijst tot deelneming ligt ter teekening in het Genootschappelijk lokaal.

De Commissarissen voor de Sociëteit.

(A. et A.) IETS OVER ZIEKENHUIZEN.

door

A. W. WEISSMAN.

Ziekenhuizen zijn inrichtingen, die betrekkelijk eerst van zeer jongen datum zijn. De Ouden schijnen ze in het geheel niet gekend te hebben, en eerst de heilige Hieronimus, die omstreeks 360 n. Chr. leefde, spreekt van een hospitaal, dat door een aanzienlijke Romeinsche dame, Fabiola geheeten, gesticht was. Basilius stichtte in het jaar 370 te Caesarea een gesticht tot het opnemen van zieken, dat door Keizer Valens belangrijk uitgebreid werd. Dit ziekenhuis was het voorbeeld voor vele andere, zoodat Rome in de negende eeuw er meer dan 24 bezeten moet hebben. In het eerst waren de bisschoppen met het bestuur dezer inrichtingen belast, maar later ging de leiding over op de diakenen. Meestal waren kloosters met de ziekenhuizen verbonden, en werden de zieken door monniken en nonnen verpleegd.

In een oorkonde van de kerk Notre-Dame te Parijs van het jaar 829 wordt reeds van een daarterstede bestaand hospitaal gesproken, doch nadere bijzonderheden daaromtrent ontbreken. Verder ontstonden in Frankrijk in 1153 nog de hospitalen van Chartres en Angers, elk bestaande uit een zaal met drie schepen en een kruisgang. In 1293 stichtte Margareta van Bourgondië het hospitaal te Tonnère. Wij vinden vermeld, dat deze inrichting bestond uit een ziekenzaal, die door houten wanden in een aantal cellen, elk voor één patient bestemd, verdeeld was.

In 1450 stichtte bisschop Nikolaas Cusanus een ziekenhuis te Cues bij Trier, dat een grooten omvang had. Ook in de Nederlanden werden omstreeks dien tijd, en ook reeds vroeger, vele gasthuizen gesticht, waarvan sommigen, zij het dan ook in eenigszins gewijzigden vorm, nog bestaan.

De tot dusver genoemde ziekenhuizen voldeden in het minst niet aan de matigste eischen, die de nieuwere hygiëne stelt. Het eerste ziekenhuis, dat, zij het dan ook in bescheidene mate, daaraan tegemoet trachtte te komen, was het door den architect Rovehead van 1756—1764 te Stonehouse bij Plymouth gebouwde Marine-hospitaal, daar hierbij het later zoo algemeen gevolgde paviljoen-systeem voor het eerst werd toegepast.

In 1786 gaf de *Académie des sciences* te Parijs verschillende wenken, bij den bouw van ziekenhuizen in acht te nemen, en beval ook het paviljoen-systeem aan. De veelbewogen revolutiejaren waren echter oorzaak, dat deze zeer nuttige beschouwingen toen niet die aandacht vonden, welke zij verdienden, zoodat ze eerst later bij den bouw van ziekenhuizen in het oog werden gehouden.

De ziekenhuizen uit het laatst der vorige en uit het begin dezer eeuw doen voor een aanzienlijk deel thans nog in vele Europeesche steden dienst. Zij zijn meestal voor een groot aantal bedden ingericht. Zoo heeft de Charité te Berlijn 1300 bedden, het Allgemeine Krankenhaus te Weenen 2000 bedden, het groote Ziekenhuis in Hamburg 1800 bedden, het Hotel Dieu te Parijs 800 bedden. De ziekenhuizen in Engeland maken echter een uitzondering en hebben hoogstens 400 à 500 bedden.

Na dit kort historisch overzicht gaan wij thans over tot het bespreken der eischen, waaraan een behoorlijk ingericht ziekenhuis voldoen moet. Hierbij moet echter in het oog gehouden worden, dat, wat ziekenhuizen en hunne inrichting betreft, het laatste woord nog lang niet gezegd is, en dat telken jare veranderingen in de bestaande systemen worden voorgesteld, die echter niet altijd verbeteringen blijken te zijn.

De eischen, die men, wat betreft het terrein, waarop een ziekenhuis gebouwd moet worden, kan stellen, zijn vele. Vooreerst moet het terrein zoo droog mogelijk en niet door de een of andere inrichting, die er vroeger op stond, vervuild zijn. Het spreekt daarom vanzelf, dat men bij voorkeur het terrein *buiten* groote steden zal zoeken, inplaats van door dikwijls zeer kostbare onteigening een terrein op den meestal zeer vervuilden stadsgrond beschikbaar te krijgen.

Voorts moet de mogelijkheid bestaan, op het terrein, hetzij door putten, bronnen of waterleiding, de benoodigde hoeveelheid drinkwater te verkrijgen.

Ook moet het terrein zoo groot zijn, dat er niet slechts ruimte is voor de eigenlijke gebouwen, de tuinen en de binnenplaatsen, maar dat er tevens gelegenheid is tot uitbreiding, of tot het opslaan van tijdelijke inrichtingen, wat vooral in tijden van epidemieën zeer noodig kan zijn. Omtrent de grootte van het benoodigde terrein worden verschillende cijfers gegeven, doch in den regel rekent men voor groote inrichtingen 160 M² per bed noodig, en voor kleine 200 M². De meeste bestaande ziekenhuizen blijven echter verre beneden deze cijfers.

Heeft men een voor den bouw van een ziekenhuis geschikt terrein gevonden, hetwelk natuurlijk niet in de nabijheid van fabrieken, of andere de atmosfeer bedervende inrichtingen mag gelegen zijn, dan is de eerste vraag, welken grondvorm men voor het gebouw zal kiezen.

Men heeft de keus tusschen twee systemen, en wel tusschen het *corridor-systeem* en het *paviljoen-systeem*. Het corridor-systeem ontleent zijn naam daaraan, dat de ziekenzalen naast elkaar aan een gemeenschappelijken corridor liggen, terwijl die zalen bij het paviljoen-systeem aan alle zijden vrij liggen en slechts door min of meer als veranda's behandelde gangen verbonden zijn. De zalen krijgen dus bij het eerste systeem slechts van *één* zijde licht en lucht, en bij het andere systeem minstens van *drie* zijden.

Bij het corridor-systeem, dat thans nog slechts gevolgd wordt daar, waar de geringe grootte van het beschikbaar terrein het toepassen van het paviljoen-systeem niet toelaat, onderscheidt men verschillende vormen.

In de eerste plaats heeft men den *I-vorm*, waarbij het gebouw één langwerpig vierkant is, waaraan slechts de noodige uitsprongen voor trappen, privaten, enz. voorkomen. De corridor loopt dan aan de achterzijde, en de ziekenzalen komen aan de voorzijde. Dit systeem is bij kleine ziekenhuizen veel gevolgd, o. a. te Amsterdam en te Rotterdam.

De *H-vorm* is betrekkelijk zelden toegepast, daar hij dit nadeel heeft, dat in de hoeken de bedorven lucht zich ophoopt Een voorbeeld van dezen vorm is het hospitaal voor borstlijders te Londen.

De *hoefijzervorm* heeft hetzelfde bezwaar. Deze is bij het groote ziekenhuis te Hamburg in toepassing gekomen.

Nog grooter is het bovengenoemd bezwaar bij het *gesloten vierkant*, daar de luchtverversching van de daardoor gevormde binnenplaats steeds zeer gebrekkig is. Het *maison de santé municipale* te Parijs is een voorbeeld van dezen grondvorm.

Eindelijk heeft men nog den *kruisvorm*, die slechts in Italië in zwang is.

Daar het corridor-systeem, zooals wij reeds zeiden, thans algemeen veroordeeld is, en slechts door den nood gedwongen, nog hier en daar wordt gevolgd, behoeven wij hierbij verder niet uitvoerig stil te staan.

Het paviljoen-systeem is, zooals wij boven mededeelden, het eerst toegepast bij het hospitaal te Stonehouse bij Plymouth in 1764, en later, nadat het reeds in 1786 door de *Académie des sciences* te Parijs was aanbevolen, in 1810 gevolgd bij den bouw van het hospitaal te Bordeaux. Eerst nadat het in 1858 bij den bouw van het hospitaal Lariboisière bij de Gare du Nord te Parijs aangewend was geworden, zijn de voordeelen, daaraan verbonden, algemeen erkend.

Het paviljoen-systeem toch geeft niet alleen aan de ziekenzalen licht en lucht in ruime mate, maar veroorlooft ook het afscheiden der patienten al naar de ziektevormen, waaraan zij lijden, zoodat, indien de afstand der paviljoenen slechts groot genoeg is, het overbrengen van epidemische ziekten zoo niet onmogelijk, dan toch niet zeer waarschijnlijk is. Wij zeggen: indien de afstand der paviljoenen slechts groot genoeg is, daar bij het hospitaal Lariboisière, waar de paviljoens 10 M. afstand onderling hebben, het overslaan van een epidemische ziekte van het eene paviljoen op het andere verscheiden malen voorkwam. Men plaatst daarom tegenwoordig de paviljoens 15 à 20 M. uit elkander.

Men is verdeeld, wat het antwoord op de vraag betreft, of het doelmatig is, de verschillende paviljoens door corridors te verbinden. Aan de eene zijde wordt beweerd, dat daardoor niet alleen het isolement der paviljoens illusoir, maar ook de vrije luchtcirculatie om de gebouwen belemmerd wordt. Daartegenover wordt aangevoerd, dat paviljoens, die geheel geïsoleerd liggen, en die men dus niet bereiken kan, zonder door de open lucht te gaan, voor verpleging, bediening en toezicht te groote moeilijkheden opleveren. In het nieuwe hospitaal te Antwerpen heeft men getracht aan beide bezwaren tegemoet te komen, door de verbindingsgangen als open veranda's te behandelen.

Het paviljoen-systeem heeft vooral voorstanders gevonden sedert de invoering der houten barakken, die, oorspronkelijk een Amerikaansche vinding, en in den oorlog der Noordelijken en Zuidelijken het eerst toegepast, vooral in de oorlogen van 1866 en 1870—71 zulke uitstekende diensten bewezen hebben, dat men ze ook na den oorlog bleef gebruiken. Oorspronkelijk maakte men ze van hout, wat vooral in oorlogstijd practisch was, doch waar het inrichtingen van meer blijvenden aard geldt, maakt men ze als vakwerkbouw in holle steen, of ook wel geheel gemetseld.

Zoowel bij het Buiten- als bij het Binnengasthuis te Amsterdam zijn dergelijke barakken met succes in gebruik.

Terwijl bij gebouwen, die volgens het corridor-systeem ingericht zijn, van een richting der assen bij de ziekenzalen geen sprake kan zijn, daar zij naar alle richtingen uiteenloopen, is bij het paviljoen-systeem de ligging der ziekenzalen een quaestie van groot belang. In Frankrijk en Italië geeft men de voorkeur aan een richting van het Westen naar het Oosten, terwijl men in Duitschland en bij ons te lande een richting van het Noorden naar het Zuiden verkiest.

Wat betreft de scheiding van de patienten naar den aard hunner ziekte kan hier opgemerkt worden, dat men in kleine ziekenhuizen hiervoor slechts afzonderlijke zalen kan inrichten, terwijl men in groote ziekenhuizen één of meer paviljoens voor eene bepaalden ziektevorm beschikbaar zal stellen. Indien het, wegens het gering aantal patienten aan één ziekte, noodig mocht blijken, kan men ook één paviljoen in verschillende afdeelingen scheiden.

Lijders aan besmettelijke ziekten moeten in ieder geval in afzonderlijke gebouwen verpleegd worden, die minstens 20 M., ja volgens sommigen zelfs 30 M. van de overige gebouwen verwijderd moeten zijn. Men wendt voor dit doel met goed gevolg barakken aan,

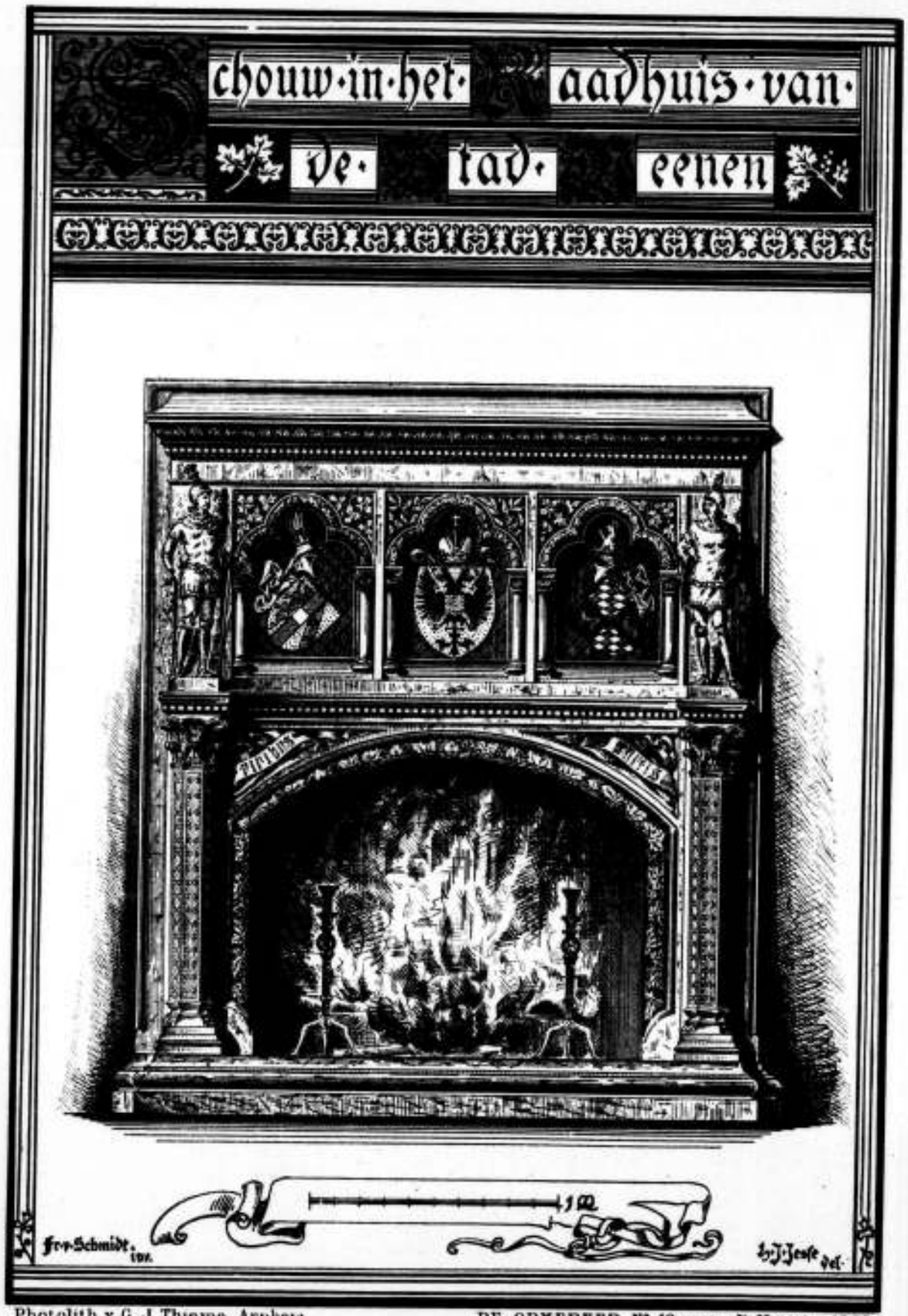

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem. DE OPMERKER N° 10 van 7 Maart 1885.

die men gemakkelijk desinfecteeren of desnoods, na daarvan gebruikgemaakt te hebben, ter vernietiging van alle ziektekiemen, verbranden kan, zonder dat daarmede al te groot kapitaalverlies verbonden gaat.

Men is er bovendien op bedacht, om de chirurgische van de andere zieken streng afgezonderd te houden, terwijl daarenboven een scheiding van mannen en vrouwen plaatsvindt. Is een kraaminrichting aan het ziekenhuis verbonden, dan moet ook deze, wegens het gevaar voor overbrenging van besmetting, een geheel afgezonderd gebouw hebben.

Verdiepingen moet men zooveel mogelijk vermijden, en de ondervinding heeft geleerd, dat men in ieder geval typhus-lijders en chirurgische zieken in gebouwen zonder verdieping plaatsen moet. Bij gebouwen voor inwendige zieken kan men één verdieping aanbrengen, als het niet anders kan, doch twee verdiepingen op één gebouw mogen niet voorkomen, daar de statistiek leert, dat op een tweede verdieping de sterfte grooter is, dan op den begane-grond of op de eerste verdieping.

Voor kinderen dient men een afzonderlijk paviljoen in te richten, en bij de chirurgische afdeeling moet voor een operatiekamer van voldoende afmetingen gezorgd worden.

Het administratiegebouw, waarin zich de woningen der geneesheeren en der beambten bevinden, moet onmiddellijk aan de straat liggen, opdat de bezoekers of familieleden, die deze personen ontvangen willen, niet gedwongen zijn, het eigenlijke ziekenhuis te betreden, en opdat de formaliteiten, aan het opnemen der zieken verbonden, vóór het binnentreden van het gesticht geschieden kunnen.

Het economiegebouw plaatst men het best in het midden van het terrein, maar zoo, dat de rook de zieken niet hinderen kan, waarom men, zoo mogelijk, den rook moet trachten te verbranden. In het economiegebouw brengt men de keuken met bijkeuken, het waschhuis, ketelhuis, badinrichting enz. aan, daar deze allen dan door één centrale stoommachine bediend kunnen worden, die daarenboven nog dienstbaar gemaakt kan worden aan de centraalverwarming, de electrische verlichting en de ventilatie van alle paviljoens.

Voorts moet nog voor een lijkenhuis gezorgd worden, dat men zóó plaatst, dat het niet in het gezicht valt, opdat de zieken niet door het aanschouwen daarvan onaangenaam gestemd zouden worden. Bij het lijkenhuis is dikwijls een operatiezaal voor lijkopeningen gewenscht. (*Wordt vervolgd.*)

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Tot een van de merkwaardigste pronkstukken der inwendige versiering van het onlangs voltooide Raadhuis te Weenen behoort zeker de schouw in de keizerszaal, ontworpen door Friedrich Schmidt en in rijke majolica uitgevoerd. De lengte bedraagt 2.80 M. bij eene hoogte van 3 M.; de opening zelve is 1.65 bij 1.20 M., en wordt omlijst door een rijken rand van doorbroken blad-ornement.

De achthoekige zuilen aan weerszijden zijn als mozaïek beschilderd en met goud geëmailleerd, terwijl de kapiteelen in goud en matte kleuren bewerkt zijn. Op een witte banderol in de boogzwikken is de keizerlijke spreuk: *Viribus unitis* aangebracht.

Het bovengedeelte is in drie velden verdeeld, bevattende de wapens van het Huis Oostenrijk en Beieren met helmdos en in heraldieke kleuren. Aan weerszijde staan twee schoone en krachtige ridderfiguren, de eene in rood en de andere in blauw pantserhemd met goud versierd; deze beide figuren en het geheele bovenstuk zijn in majolica uitgevoerd.

De kleine zuiltjes zijn blauw geschilderd met goud-ornement. De bovenste lijst als bekroning wordt gedragen door een tandlijst en is met vlak-ornement in groen en goud versierd. Het overige gedeelte der geheele architectuur is olijfgeel geëmailleerd.

H. J. Jesse.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 4 Maart 1885.

De Voorzitter opent de vergadering en deelt mede, dat de kalender voor 1885, wiens verschijning door onvoorziene omstandigheden vertraagd werd, thans aan de leden is of wordt toegezonden. Hij brengt hulde aan den heer M. de Jongh, die zich met de teekening van het vignet belastte.

De spreker van den avond, Dr. P. C. Kaz, krijgt nu het woord tot het houden van een bijdrage over de telefoon. Hij begint met eenige mededeelingen over electriciteit en het ontstaan daarvan, toonde hoe door wrijving verschillende voorwerpen electrisch gemaakt kunnen worden en dan andere kleine lichamen kunnen aantrekken. Vervolgens kwam de invloed, die de electrische stroom op magneten uitoefent, ter sprake, en werd het ontstaan der inductiestroomen, die bij de telefonie een zoo gewichtige rol spelen, verklaard en toegelicht door lichtbeelden, door Drummond's kalklicht op schermen geprojecteerd.

Tot de eigenlijke telefoon overgaande, besprak Dr. Kaz den oorspronkelijken toestel, die door Bell in 1875 is uitgevonden, en die in 1877 het eerst naar Europa kwam. De ontdekking van de microfoon door Hughes, was oorzaak, dat de telefoon spoedig een algemeene toepassing vond.

Spreker vertoonde en verklaarde nu achtereenvolgens de telefonen van Siemens, Gower, Ader, Elisha Gray, en de batterij-telefoon van Edison. Ten slotte besprak hij het aanleggen van telefoongeleidingen in groote steden, de wijze waarop de verbinding der abonnés totstand werd gebracht, en de inrichtingen, die zijn uitgedacht om het schellen tusschen de verschillende posten, als waarschuwingssein, mogelijk te maken.

Na het eindigen zijner zeer onderhoudende voordracht, die door talrijke, door de firma Van Bork & Co. afgestane toestellen werd toegelicht, ontving de spreker den dank der vergadering. Bij de discussie, die nu volgde, gaf de spreker o. a. als zijn meening te kennen, dat hij de telefoondraden bij onweder niet zeer gevaarlijk achtte.

Wegens het vergevorderd uur moest de kunstbeschouwing tot een volgende vergadering uitgesteld worden en, nadat nog was medegedeeld, dat de heer E. Damen de volgende spreekbeurt zal vervullen, en dan de abattoirs en hunne inrichting zal behandelen, werd de vergadering gesloten.

KURKSTEEN.

Een nieuw bouwartikel van Duitschen oorsprong is door de heeren E. en P. Rottsieper, te Ronsdorf in Rijnpruisen, hiertelande ingevoerd. Het is de zoogenaamde kurksteen, door de heeren Grünzweig & Hartmann te Ludwigshafen a/R. uitgevonden en in den handel gebracht, en bestaat uit fijn gestooten kurk, hoofdzakelijk door kalk verbonden en tot eene harde massa gebracht. Dit materiaal wordt geleverd op de grootte van het Duitsche normaal-formaat voor baksteenen, zijnde 25 c.M. lengte bij 12 c.M. breedte en 6.5 c.M. dikte en ook in platen van 25 × 30 c.M. bij eene dikte van 4 c.M.

De kurksteenen, die het normaalformaat hebben, wegen slechts 600 gram per stuk en voor eene beklamping zijn per M². 32 stuks benoodigd, wegende te zamen ongeveer 19 K.G. Deze steen is voor

het isoleeren van warmte en vocht uitermate geschikt:

1°. door het geringe specifiek gewicht, dat 0.3 bedraagt;

2°. doordien zij, evenals kurk, een slechte warmtegeleidster is;

3°. wijl deze steen aan een temperatuur tot 180° Celsius weerstand kan bieden en

4°. omdat het weerstandsvermogen tegen druk gemiddeld 28 K.G. per c.M. bedraagt.

Volgens de bekomen inlichtingen kan kurksteen zeer gemakkelijk doorgezaagd of doorgesneden worden en geschiedt de opmetseling met gewone specie, waaraan voor het bekleeden van vochtige en koude muren gips of cement wordt toegevoegd. De prijs daarvan bedraagt loco station of boord te Ludwigshafen voor de steenen 7 cent per stuk en voor de platen *f* 1.55 per vierkante meter, met eene kleine prijsverhooging voor partijen, die minder dan eene waggonlading bedragen, om reden alsdan verpakking moet worden in rekening gebracht.

Kurksteenen worden voor vulling van spouwmuren gebruikt en dienen ook voor de bekleeding van houten wanden, daar zij het geluid zeer slecht doorlaten; voor dit laatste doel worden de steenen of platen met spijkers of schroeven aan het hout verbonden. De kurksteen wordt in Duitschland veel toegepast voor het bekleeden van stoomketels en stoomleidingen, het maken van isoleerlagen onder daken, vloeren, in droogkamers en eersten en het bekleeden van vochtige en koude muren, waarbij het van belang is te weten, dat kurksteen geen brandgevaar oplevert en niet voor verrotting vatbaar is.

Wil men de vakbladen raadplegen, dan verwijzen wij naar de *Deutsche Bauzeitung* van 10 September 1881, het *Zeitschrift für das gesammte Bauwesen* N. 1 van 1883 en het *Centralblatt für die Textil-Industrie* van 16 Januari 1883, waar de kurksteen zeer aanbevolen en de toepassing door enkele afbeeldingen verklaard wordt.

Wij hopen weldra gelegenheid te hebben op deze zaak terug te komen. v. G.

IJS-PALEIZEN.

IJs wordt in den regel niet als bouwmateriaal beschouwd, maar in Canada, en speciaal te Montreal, waar tijdens den winter onafgebroken een tempes ratuur beneden vriespunt heerscht, kan men het alzoodanig bezigen.

Men heeft daar gedurende de drie laatste winters ijs gebruikt tot het bouwen van paleizen van groote afmetingen, waarin maskerades en andere feesten gegeven werden.

Het paleis, dat dezen winter te Montreal is opgericht, is van werkelijk grootsche afmetingen. Het is elliptisch van vorm, en heeft een lengte van vijftig bij een breedte van vijf-en-dertig meter. Vier torens met kanteelingen, ieder hoog 12 M. en een toren in het midden, niet minder dan 30 el hoog, werden ter versiering aangebracht. Voor den bouw werden 16000 ijsblokken gebruikt, van 0.90 M. vierkant en 0.40 M. dikte. De blokken werden verbonden door ze met water te begieten, dat onmiddellijk bevroor. Het inwendige van het paleis wordt door electrisch licht des avonds verlicht, terwijl bij feesten het effect door vuurwerk en bengaalsch licht nog zeer verhoogd wordt.

Het eerste ijs-paleis, dat in 1883 gebouwd werd, had een dak van sparretakken, die met water overgoten en dus tot één vaste massa vereenigd waren. Ditmaal heeft men echter van het overdekken afgezien.

Behalve dit paleis, heeft men te Montreal nog een reusachtige piramide gebouwd, waartoe 12000 ijsblokken gebezigd zijn. Deze piramide, naar het ontwerp van den architect Daoust opgetrokken, wordt door een reusachtig beeld van sneeuw, een Canadees op sneeuwschaatsen voorstellende, bekroond. Ook werd op de place d'Armes een voetstuk van ijs opgericht, waarop een reusachtige leeuw, door den beeldhouwer Arthur Vincent gemodelleerd, geplaatst werd.

Dit zijn echter niet de eerste voorbeelden van standbeelden uit sneeuw vervaardigd, want wij vinden vermeld, dat in de vorige eeuw, door een eerzaam burger van Lubeck, ook reeds een leeuw van sneeuw geboetseerd werd. Of deze leeuw veel kunstwaarde had, wordt echter niet gemeld.

Ook doen sommige schrijvers een verhaal van een ijs-paleis, dat in 1740 voor Keizerin Anna op de Newa bij Petersburg zou opgericht zijn, doch dit verhaal klinkt te fabelachtig, dan dat men er onvoorwaardelijk geloof aan zou mogen schenken. Er wordt onder meer vermeld, dat de kozijnen gekleurd waren als groen marmer, en dat de ruiten van ijs waren, dat de dikte had van gewoon glas. Twee kanonnen van ijs bewaakten den toegang, en deze kanonnen schoot men met kruit af, waarbij de ijskogels, die ze uitbraakten, nog op 60 pas afstand planken doorboord zouden hebben. Het paleis was versierd met een olifant en dolfijnen van ijs, die men des avonds vlammende naphta omhoog deed spuiten. Haarden, tafels, stoelen en badkuipen, alles was van ijs vervaardigd, ja zelfs wordt er gesproken van een goedloopend uurwerk, welks raderen eveneens van dit brooze materiaal vervaardigd waren!

Dat er dus aan de waarheid van het verhaal wel eenige twijfel bestaat, laat zich begrijpen.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Amsterdam.

Vergadering van 6 Maart 1885.

Na opening der vergadering en lezing der notulen, wordt den heer De Kruyff het woord gegeven ter inleiding van de vraag: „Heeft onze oud-nationale bouwwijze waarde, waar het geldt het stichten van monumentale bouwwerken?"

Spreker begon met te wijzen op de begripsverwarring die bestaat omtrent de benaming *Oud-Hollandsch*. Hoewel onze architectuur vóór 1550 vele karakteristieke bouwwerken heeft opgeleverd, b. v. het raadhuis te Alkmaar, het oude raadhuis te Amsterdam, het raadhuis te Kuilenburg, de waag te Deventer enz., is men toch onder vakmannen gewoon met den naam Oud-Hollandsche bouwkunst de architectuur van na 1560 te bedoelen. Sedert echter in onzen tijd gebouwen gesticht zijn, die, ofschoon ze geen enkel kenmerk van den Oud-Hollandschen stijl vertoonen, toch ons als nationaal worden opgedrongen, noemt het publiek ieder gebouw, dat maar bak- en bergsteen vertoont, Oud-Hollandsch. Dat hierdoor de reputatie van den wezenlijken Oud-Hollandschen stijl in discrediet komt, wordt door spreker aangetoond; het Museum en het Centraalstation, twee Amsterdamsche gebouwen, die niet zeer in den smaak van het publiek vallen, hebben vooral, hoewel ze volstrekt niet Oud-Hollandsch zijn, de menigte op een dwaalspoor geleid.

Spreker heeft achting voor den ontwerper dier beide gebouwen. Het staat hem vrij te bouwen zooals zijn patroon wil, doch het is goed, dat in den kring van vakmannen eens een stem gehoord worde, om te betoogen, dat, wat hij bouwt, *geen Oud-Hollandsch* is.

Spreker brengt in herinnering de hoofdkenmerken van den Oud-Hollandschen stijl, door hem verleden week opgesomd, en toont aan, hoe het Museum noch het Station daar één enkele van bezit. Baksteen van twee kleuren wordt aan *geen enkel* Oud-Hollandsch gebouw aangetroffen; aan het museum echter *wel*. Trapgevels, dat algemeen kenmerk van alle gebouwen der Nederlandsche Renaissance, *ontbreken geheel* aan het Museum. Het topgeveltje tusschen de middeltorens is volstrekt niet Oud-Hollandsch. De vele *geheel overbodige* torens komen bij geen enkel gebouw der Hollandsche Renaissance voor. Slechts raadhuizen of waaggebouwen, kregen soms *een* toren. Daarenboven zijn de Museumtorens volstrekt niet in den geest onzer Renaissancetorens. Zoo geestig en slank als deze zijn, zoo lomp zijn de Museumtorens. Van de consoles, dat karakteristiek kenmerk der Hollandsche Renaissance, vindt men aan het Museum geen spoor; de rijke, wijd springende kroonlijsten, ook zulk een algemeen kenmerk van den Oud-Hollandschen stijl, worden eveneens aan het Museum gemist. Het eenige, wat aan het Museum ietwat oud-Hollandsch is, zijn de kruiskozijnen.

Is het Museum dan Oud-Hollandsch van vóór de Renaissance? Ook al niet, doch het is in een stijl gebouwd, die misschien wel wat oorspronkelijk is, maar waaraan spreker geen toekomst durft voorspellen.

Ook aak het Centraalstation te Amsterdam zag spreker geen enkel Oud-Hollandsch motief.

Het is zeker zeer te betreuren, dat men bij het bouwen van het Museum geen gebruik gemaakt heeft van den schat van motieven, die onze Renaissance aanbiedt. Voor de middelpartij had het stadhuis te Leiden, voor de zijvleugels dat te Bolsward vele dankbare gegevens kunnen verschaffen, terwijl men ook door pilasterbouw, flink voorspringende lijsten, en door eene gracieuse silhouet, zooals wij dit bij Oud-Hollandsche torens vinden, de traptorens veel eleganter en veel stijlvoller had kunnen maken.

Spreker vroeg nu, of de Hollandsche Renaissance werkelijk voor monumentale bouwwerken te bezigen zou zijn, en hij beantwoordde deze vraag bevestigend, mits men niet de details navolge, maar trachte vrij scheppend op te treden. Vooral in het „blindbogen"-systeem geloofde hij een groote toekomst te mogen zien.

De beursprijsvraag had ons de gelegenheid gegeven te zien, welke vreemde denkbeelden men soms van Oud-Hollandsch heeft. Ook had het spreker bevreemd, dat het meerendeel der Duitschers, die in zoo grooten getale aan den wedstrijd deelgenomen hebben, bijna allen de Italiaansche Renaissance voor hun ontwerpen gekozen hadden, terwijl ze toch in het Bremer Raadhuis zooveel dankbare motieven hadden kunnen vinden. De Engelsche ontwerpers hebben meestal hun heil gezocht bij den Queen-Ann stijl, vergetende, dat dit nog geenszins Oud-Hollandsch is.

Spreker noemde nu eenige ontwerpen, wier vervaardigers getracht hadden Oud-Hollandsch te blijven. In de eerste plaats No. 69, welks topgevel Oud-Vlaamsch was, terwijl de steunpunten zeer gebrekkig en de torens bepaald onsierlijk waren. No. 83. herinnerde wel aan de Haarlemsche Vleeschhal, doch het had den schijn, alsof dit ontwerp op de dubbele schaal geteekend was. Het project *Y* was Oud-Vlaamsch, en het veelbesproken project 150, waarin men den Museum-stijl herkende, modern Engelsch. Het project *Lieven de Key* had ook voor het interieur getracht de Oud-Hollandsche vormen door te voeren, doch was daarin niet altijd geslaagd. Geen der interieurs was in Oud-Hollandschen geest.

Spreker meende echter, dat al had de Beursprijsvraag geen ontwerp opgeleverd, dat met het volste recht Oud-Hollandsch genoemd mocht worden, men daarom toch niet mocht beweren, dat de Oud-Hollandsche stijl niet voor monumentale bouwwerken geschikt was.

Voor de interieurs raadde spreker het ruim toepassen van schilder- en beeldhouwwerk aan, waarbij de Italiaansche paleizen schoone voorbeelden konden zijn. Het ornement moest echter echt-Nederlandsch, dat is naturalistisch zijn, want het naturalisme is altijd een karaktertrek der Nederlandsche ornementen geweest. Men zie b.v. de ornementen der XVIeeuwsche Goudsche kerkglazen of de rijke bloemfestoenen van het voormalig Raadhuis te Amsterdam.

Resumeerende zegt spreker, dat hij de Nederlandsche Renaissance wel voor monumentale bouwwerken geschikt acht, mits men de details wijzige en voor de interieurs veel schilderwerk en beeldhouwwerk gebruike. Onze nationale bouwkunst is een niet gering te schatten factor voor ons bestaan als onafhankelijk volk, en, hoewel het buitenland ons met bouwkundige plaatwerken overstroomt, zullen wij wel doen onzen eigen stijl te volgen.

De heer Redeker, Voorzitter, zegt den heer De Kruyff in welgekozen bewoordingen dank en opent de discussie.

De heer Klinkhamer zegt, dat het verwijt, door den heer De Kruyff tot de architecten gericht, als zouden zij geen schilder- en beeldhouwwerk toepassen, niet hen maar hun karige patroons treft.

De heer De Kruyff beaamt dit. De heer Weissman betoogt, dat men bij het ontwerpen van monumentale gebouwen in Oud-Hollandschen stijl altijd zeer bemoeilijkt wordt door de kleinheid der Oud-Hollandsche motieven. Het vergrooten daarvan is niet wenschelijk, het opeenstapelen evenmin; hij vraagt dus hoe de heer De Kruyff dat doen zou. Deze heer repliceert, dat hij alleen het volgen van enkele hoofdkaraktertrekken aanraadt, doch dat men bij de details vrij scheppend optreden moet.

De heer Muysken is nationaal in zijn hart, doch is tegen exclusivisme. Er is in het buitenland veel goeds, en men zou verkeerd doen, dit voorbij te zien. De heer Weissman vraagt, of b.v. bij de beursprojecten er niet een was, dat des heeren De Kruyff's ideaal nabijkwam.

De heer De Kruyff zegt, dat ook hij er voor is den blik te verruimen, en dat hij, evenmin als de heer Muysken, exclusief is. Een beursplan, dat aan zijn ideaal nabijkwam, was er niet, doch dit neemt niet weg, dat hij zich dit wel denken kan.

De heer Gosschalk zegt, dat er van Oud-Hollandsch eigenlijk geen sprake kan zijn. Alle bouwstijlen staan onder invloed van buiten, en de Hollandsche Renaissance vertoont duidelijk den invloed van Vredeman de Vries en Wendel Dietterlin. Alle stijlen hebben hun waarde, mits ze slechts door mannen van talent toegepast worden. Men huldigt niet het Oud-Hollandsch alleen; ook in andere stijlen kan men iets schoons totstand brengen, getuige b.v. het Brusselsch Justitiepaleis, dat zelfs, behalve Grieksche, Egyptische motieven bevat.

De Voorzitter sluit nu het debat en de vergadering, nadat hij nog de aanwezigen opmerkzaam heeft gemaakt op een door den heer Scheltema geëxposeerde gesmeedijzeren gaskroon, door den heer Karel Muller ontworpen en in de fabriek des heeren Scheltema uitgevoerd.

Afdeeling Leeuwarden.

Buitengewone Vergadering van 6 Maart 1885.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de vorige bijeenkomst wordt overgegaan tot de punten van behandeling, voor dezen avond vastgesteld, waartoe in de eerste plaats behoort 't rapport van de Commissie, benoemd in zake de door het Bestuur der Maatschappij voorgestelde vraagpunten voor de

Algemeene Mei-vergadering, waarvan het 1e punt luidt: *Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van vakonderwijs voor de handwerkslieden en de bouwambachten.* Na een uitvoerig gemotiveerd rapport wordt door de Commissie den volgenden eisch gesteld:

»De oprichting van vakscholen wordt bij de wet geregeld, waarbij het theoretisch en practisch onderwijs, hand aan hand gaan, kosteloos wordt gegeven en zoodanig ingericht, dat in den kortst mogelijken tijd de geestelijke ontwikkeling van den leerjongen en de vaardigheid in zijn handwerk op zoodanig peil worde gebracht, dat een goeden en deugdelijken grond is gelegd, om door zelfwerken zich in den stand, waarin hij geplaatst is, eene voordeelige en krachtige positie te kunnen verschaffen.

Omtrent het 2e punt: *Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van het onderwijs, meer bepaald voor de opleiding van bouwopzichters*, wenscht de Commissie, na daaromtrent hare opinie eveneens uitvoerig te hebben gemotiveerd, »dezelfde opleiding aan de vakschool voor den »handwerksman, en daarna voortzetting van de studiën ge»durende de zomermaanden op 't werk bij den architect of den »werkbaas, tegen zekere vergoeding; gedurende den winter »voortgezet onderwijs tegen een matig schoolgeld, verbonden »aan den daartoe te geven avondcursus en aansluitende aan »het programma van de vakschool; aan die avondschool moet »het onderwijs omvatten constructieleer, schoonheidsleer, me»chanica, stijlleer, materialenkennis en voortgezet onderwijs »in de wiskundige vakken benevens teekenonderwijs in het »rechtlijnig- en ornementteekenen."

De conclusiën, door de Commissie voorgesteld, worden eenparig door de leden aangenomen.

Daarna kwam aan de orde het rapport van de Commissie, benoemd tot het onderzoek van de proeve eener bouwverordening voor Nederland. De wijzigingen, door de Commissie in haar rapport gemotiveerd, werden na daarover gehouden discussie voor een deel overgenomen en de geheele verordening daarna aangenomen.

Ten slotte had de tentoonstelling plaats van de teekeningen der ingekomen antwoorden op de prijsvragen, door de Maatschappij in 1883 uitgeschreven.

VARIA.

Een reuzenwerk. **Dezer dagen ontvouwde de heer Bourdais aan de leden der *Société Centrale des Architectes* het plan voor een kolossaal hoogen toren, die opgericht zou worden, met het doel om Parijs electrisch te verlichten. Hij wenscht in den top daarvan een electrische lantaren te plaatsen, die een lichtkracht van 20 millioen kaarsen bezit. De kosten worden door hem geraamd op ruim 3 millioen francs.**

Het lijdt geen twijfel, of deze som zal onvoldoende blijken, daargelaten nog of het bouwen van een toren van die afmetingen uitvoerbaar zou blijken, en of de daaraan te besteden gelden zouden opwegen tegen het voordeel, dat hij zou opleveren.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

ARNHEM. Aan den adjunct-gemeentearchitect P. E. Rijk, die belast geweest is met het toezicht op den aanleg der waterleiding, is door den Gemeenteraad eene gratificatie verleend. Door het Dagelijksch Bestuur was deze gratificatie op *f* 600 voorgesteld; de leden Nicola, Bekker en Bijleveld wenschten dit bedrag hooger gesteld te zien, zoodat op voorstel van eerstgenoemde, na eenige discussie, besloten werd de gratificatie op *f* 1000 te bepalen.

ENKHUIZEN. Binnen eenige maanden zal, dank zij de welwillende beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, de aansluiting aan het algemeen spoorwegverkeer in zuidelijke richting totstandkomen. Aan den aannemer van de permanente spoorwegstations tusschen deze plaats en Hoorn, den heer Ph. Verbrugge te Waddinksveen, werd ook opgedragen het bouwen van een houten hulpstation, eene goederenloods en een hulpbrug over de omgelegde voormalige vestinggracht, dienende tot tijdelijk gebruik wanneer de dienst in Mei a. s. zal aanvangen.

CORRESPONDENTIE.

Plaatsgebrek is oorzaak, dat eenige stukken tot een volgend nommer moeten blijven liggen.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Breukelen Nijenrode* en *Breukelen St. Pieters* zijn voornemens op **Woensdag den 18den Maart 1885**, des namiddags ten 2½ ure, in het Gemeentehuis te *Breukelen* in het openbaar **aan te besteden:**

Het afbreken en vernieuwen der bestaande houten balansbrug met gemetselde landhoofden, over de rivier de Vecht te Breukelen.

Bestek met teekening liggen ter inzage in het Gemeentehuis te *Breukelen* op werkdagen van 9 tot 12 ure voormiddags, en zijn van af 1 Maart verkrijgbaar ter Secretarie te *Breukelen* en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN EN ZOON te *Utrecht*, tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar. Aanwijzing in loco zal plaats hebben op 13 Maart e. k. des voormiddags ten 11 ure.

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industriecle doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

AANBESTEDING.

Het BESTUUR van het VONDELPARK te *AMSTERDAM* zal op **Maandag 16 Maart a. s.** des voormiddags te elf uur, in het Paviljoen van het Vondelpark, in het openbaar **aanbesteden:**

Het dempen van een gedeelte Sloot en eenige Scheidingsslootjes naast het Vondelpark, en het maken van een Riool in genoemde Slooten, met de noodige Zinkputten.

Bestek en Voorwaarden zijn tegen betaling van *f* 0.25 te verkrijgen in den Kantoorboekhandel BLIKMAN & SARTORIUS, Bokin 17, te *Amsterdam*.

Aanwijzing in loco Maandag 9 Maart, des voormiddags te 10 uur. Inlichtingen geeft de Parkopzichter W. EGAS.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 18 Maart 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alaar **aan te besteden:**

De Uitbreiding van het Ziekenhuis aan den Coolsingel.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Hoofdstr* 73, tegen betaling van *f* 3 voor de bestekken en van *f* 7 voor de teekeningen in couvert.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Maandag den 9 Maart 1885, des voormiddags ten 11 ure, op het terrein in de nabijheid van het Ziekenhuis.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cie, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders.
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Provincie NOORD-BRABANT.

Aanbesteding eener Kerk met Toren.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van *Westerhoven* (bij *Valkenswerd*) is voornemens in bijzijn van den daarmede gelasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg*, op **Maandag 30 Maart 1885**, des namiddags ten 1 ure, onder nadere goedkeuring, ten herberge van H. AARTS te *Westerhoven*, publiek **aan te besteden:**

Het bouwen eener nieuwe Kerk met Sacristijen en Toren, met bijlevering van alle materialen welke niet speciaal voor besteders rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens Artikel 18 van het bestek, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Maandag 23 Maart e. k.; de bijeenkomst is ten 1 ure in bovenvermelde herberg.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekening, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal dagelijks van des voormiddags 10 tot 12, en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.

De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van *f* 1.00 verkrijgbaar van af 14 Maart e. k. bij den drukker en boekhandelaar WILLEM BERGMANS te *Tilburg*.

Provinciale Waterstaat VAN FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 13den Maart 1885**, des namiddags ten een ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij enkele inschrijving worden **aanbesteed:**

Het verbeteren van het grootscheepsvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 3e gedeelte, en van de Zand- en Houkeslooten, in vier perceelen en in maass.

Raming 1e perceel	*f*	51025.
2e „	„	66200.
3e „	„	72275.
4e „	„	69900.
Totaal	*f*	259400.

Het Bestek ligt ter lezing in voormeld gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbiljetten zijn tegen betaling van 25 cent en bestekken tegen betaling van *f* 1.50 op het Bureau van den Prov. Hoofdingenieur verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt gedaan op Woensdag 11 Maart e. k., te beginnen te *Akkrum*, des voormiddag 8½ ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat voormeld.

Leeuwarden, 2 Maart 1885.

De Commissaris des Konings in de provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blekerstraat
AMSTERDAM.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Dinsdag 10 Maart 1885**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het egaliseeren en verharden van den Jansbinnonsingel en den weg langs het Nieuwe plein.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken**, etc., met en zonder motoren, worden geleverd door
Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.
Meer dan 1500 ascenseurs in werking o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk gebruik van Z. M. Wilhelm I Keizer van Duitschland.**
Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland*:
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiaal van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heeregracht 88 Amsterdam.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij
KURKSTEEN,
het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:
OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS
en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN
van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.
IJZEREN SCHUIFDEUREN.
GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.
Compleete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).
Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van Vloeren, Bedekkingen enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat P. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is verschenen de **twaalfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à ƒ 1.75.

Theod. Ferd. Bierhorst,
HAARLEM
LEVERT
ASPHALTVLOEREN,
van uitmuntende
Asphalt-Mastik, uit de groeven der Deutschen Asphalt-Actien-Gesellschaft, der Limmer u. Vorwohler Grubenfelder in *HANNOVER en BRUNSWIJK*
voor Trottoirs, Straatplaveisel, Fabrieken, Kegelbanen, enz.
Waterdichte en Onbrandbare
HOUT-ASPHALT-VLOEREN
de beste Vloerbedekking voor Bruggen,
alsook Zolderconstructie en Vloer voor Fabrieksgebouwen, Concertlocalen, Schouwburgen, Ziekenhuizen, Particuliere huizen enz.
Marmer-Mozaïk en Granito,
Glas- en Stift-Mozaïk.
Stuckmarmer en Stucklustro.
Houten Parketvloeren
Massieve Parketvloeren.
Tapijt-Parket
in dikte van 7, 8, 9 en 10 m/m.
Vochtwerende Parketvloeren.
PARQUETS HYDROFUGES,
(Systeem DAMMAN & CASSARD)
FAMILIE-LESSENAAR
van verstelbare hoogte voor kinderen van 6 tot 18 jaren.

Overal in toder huis. Meer dan duizend in gebruik.
FABRIKANTEN:
La Construction Industrielle te BRUSSEL.
Gekloofde Plafonneerlatten
het beste en goedkoopste materieel voor plafonds.

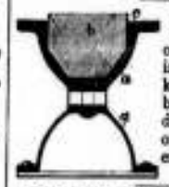

Hout-Asphalt-Balken,
op Zores-ijzeren onderlaag in asphalt gelegd, goedkooper dan gewone houten balken, beletten in verbinding met asphalt-vilt de ontwikkeling van huiszwam en zijn niet aan verrotting onderhevig.
HOUTCEMENT-DAKEN
geconstrueerd naar het nieuwste en meest solide systeem.
VEILIGHEIDSLIFTS
zoowel voor hand- als machinebedrijf of met gasmotor, alsook met liggenden hydraulischen cilinder.
Systeem LIEBIG.
Gebruiken zeer weinig water en werken reeds bij 1 atmosfeer met positieve zekerheid.
ZWEEDSCH GRANIET
in diverse kleuren
uit de groeven van CARL ECKMAN in *Grafversfors*.
Groote partij witte en bruine
ROTSSTEEN
tot lagen prijs TE KOOP.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dr., te Arnhem

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit blad. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 50 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per blaad, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) IETS OVER ZIEKENHUIZEN.

door

A. W. WEISSMAN.

(*Vervolg en slot van pag.* 87.)

Omtrent de grootte van ziekenhuizen loopen, zooals wij reeds opmerkten, de meeningen zeer uiteen. Terwijl men vroeger op een zoo groot mogelijk aantal *kleine* gebouwen aandrong, is men tegenwoordig, wegens de enorm hooge kosten aan een dergelijke decentralisatie verbonden, van dit denkbeeld eenigszins teruggekomen, te meer daar de bediening en verpleging op deze wijze jaarlijks een zeer groote som verslinden.

Hoewel men dus voor chirurgische en typhus-lijders gebouwen zonder verdieping verkiest, maakt men de gebouwen voor inwendige zieken thans algemeen met een verdieping, waardoor niet alleen een minder groot terrein noodig is, maar bovendien besparing in constructie en verpleging verkregen wordt.

Ook omtrent de grootte, die men aan ziekenzalen moet geven, is men het niet eens. Terwijl sommigen zalen voor 20 à 30 bedden doelmatig oordeelen, beweren anderen, dat het aantal bedden in één zaal hoogstens 12, nog anderen dat het niet meer dan 6 mag bedragen.

Het komt ons voor, dat zalen van 10 à 12 bedden het verkieslijkst zijn, daar zij door één verpleger bediend kunnen worden. Bij chirurgische zieken zal dit aantal echter tot 8 verminderd dienen te worden, wegens de meerdere zorgen, aan het verplegen dier lijders verbonden, terwijl er daarenboven afzonderlijke kamers voor geopereerden moeten aanwezig zijn.

Wat de inrichting van de afzonderlijke deelen van een ziekenhuis betreft, moge het volgende dienen. De toegangen tot de zalen moeten gemakkelijk zijn, en wanneer er zalen op een verdieping aangebracht worden zorge men voor trappen, die minstens 2 meter breed zijn, en vooral niet steil. Ook is een lift tot het ophijschen van zieken, die niet loopen kunnen, noodzakelijk. De corridors moeten goed verlicht zijn, en niet smaller dan 2 M. genomen worden. Dienen zij, wat soms wegens de beperktheid van het terrein onvermijdelijk is, tevens tot verblijf van herstellenden, dan is een minimumbreedte van 3 M. noodzakelijk.

Wat het uitwendige der gebouwen betreft, make men zoo min mogelijk voorsprongen, daar deze slechts schaduw geven en de luchtcirculatie belemmeren.

De plaatsing der bedden in de ziekenzalen is verschillend, al naar gelang het corridor- of wel het paviljoen-systeem toegepast werd. In het eerste geval toch krijgen de zalen slechts van éène zijde licht, in het laatste geval minstens van 2 zijden. Rekent men, dat de bedden 0.75 M. van den muur geplaatst worden, en bepaalt men de lengte van een bed op 2 M., terwijl men voor de middelgang 3 M. noodig heeft, dan wordt dus de totale breedte der zalen minstens 8.50 M. Stelt men nu, dat aan wederzijde van de zaal 6 bedden geplaatst worden, dan heeft men 12.75 M. lengte noodig, om de bedden op een behoorlijken afstand te kunnen plaatsen.

Bij toepassing van het paviljoen-systeem plaatst men de bedden loodrecht op de wanden, waar zich de vensters bevinden, doch dit is bij het corridor-systeem ondoenlijk, en men is dus gedwongen de bedden parallel aan den vensterwand te plaatsen, waardoor de verlichting der achterste bedden dikwijls onvoldoende wordt.

Volgens de hierboven aangenomen maten bedraagt de oppervlakte van een zaal voor 12 zieken ruim 108 M². of ongeveer 9 M². per bed. Neemt men nu de zaal 4.50 M. hoog, dan krijgt men per bed ruim 40 M³. inhoud, wat voldoende te achten is, althans wanneer voor behoorlijke ventilatie gezorgd wordt.

De vensters der ziekenzalen moeten bijna tot de zoldering reiken, en dubbele vensters zijn zeer aanbevelenswaardig, om in den winter de afkoeling tegen te gaan, terwijl natuurlijk door gordijnen of jalousieën de al te felle zonnestralen moeten getemperd kunnen worden. Is er, zooals bij het corridor-systeem, slechts aan éène zijde een vensterwand, dan moet men minstens 1.50 M². venster per bed hebben. Bij het paviljoen-systeem rekent men als maximum 2.50 M². per bed.

De muren der ziekenzalen behandelt men het best als spouwmuren. Inwendig worden ze dan gepleisterd en, evenals de zoldering, in olieverf geschilderd, zoodat men zoowel wanden als zoldering met water en zeep kan reinigen. Alle voorsprongen, lijsten enz. moet men vermijden, daar die tot stofophooping aanleiding kunnen geven. De hoeken der zalen worden dikwijls afgerond om ze beter te kunnen schoonmaken, en bij

POLYTECHNISCHE SCHOOL

het nieuwe ziekenhuis te Antwerpen heeft men de zalen zelfs geheel rond gemaakt, om hoeken te vermijden, en tevens het toezicht van de verplegers gemakkelijker te maken. In hoeverre deze ronde zalen zullen voldoen, moet echter de ondervinding nog leeren.

Den vloer der ziekenzalen maakt men óf van eikenhout, uit smalle breedten om naden te vermijden, óf wel in tegels of cement. Is de vloer van eikenhout, dan moet hij geolied worden, opdat er geen smetstoffen in zouden kunnen dringen. Tegelvloeren of cementen vloeren zijn natuurlijk wegens hunne ondoordringbaarheid de meest verkieslijke, doch zij kosten om de daaraan verbonden gewelven zeer veel geld, en hebben het nadeel, dat zij in den winter zeer koud zijn. De vloer van den begane-grond moet minstens 2.50 M. boven het terrein liggen.

De ventilatie der ziekenzalen moet zoo goed mogelijk zijn, daar voldoende toevoer van versche lucht voor de genezing een eerste vereischte is. Des zomers zal men, door het openen der vensters, voldoende ventileeren kunnen, mits slechts voor den afvoer van vuile lucht door het plafond gezorgd is. Voor den winter heeft men echter een kunstmatige ventilatie noodig, waarbij erop gelet moet worden, dat de lucht, die in het eene lokaal geweest is, niet in het andere kan komen, daar anders allicht ziektekiemen zouden meegevoerd worden. De meerdere of mindere toevoer van lucht moet in iedere ziekenzaal afzonderlijk geregeld kunnen worden. Men rekent als minimum voor den luchttoevoer per bed en per uur 60 à 70 M³. De aanvoer- en afvoergeleidingen dient men zóó te plaatsen, dat geen tocht voor de patienten kan ontstaan. Welk ventilatiesysteem men kiezen moet, en of het met de verwarming verbonden moet worden, hangt natuurlijk van de omstandigheden af.

Ook omtrent de verschillende verwarmingssystemen kunnen wij hier niet in bijzonderheden treden.

Algemeen worden als voorwaarden, waaraan de verwarming van ziekenhuizen te voldoen heeft, gesteld, dat in alle ziekenzalen een constante temperatuur van 15° Reaumur moet heerschen, en dat die tot 18° vermeerderd of tot 13° verminderd moet kunnen worden. In de nevenlokalen, op de trappen, in de corridors, wordt eveneens een normale temperatuur van 15° verlangd, die echter des nachts tot 10° kan dalen. De verwarmde lucht mag hoogstens 14° temperatuur hebben als zij de lokalen binnentreedt, terwijl eindelijk, welk systeem van verwarming men ook kieze, de lucht in de lokalen een behoorlijken graad van vochtigheid bezitten moet.

Behalve isoleerkamers, dat zijn kamers voor 1 à 4 bedden, waarin men sommige patienten tijdelijk kan afzonderen, moet men ook, of het corridor-systeem, dan wel het paviljoen-systeem gevolgd wordt, zorgen voor kamers voor verplegers, badkamers, theekeukens en privaten.

De kamers, waar de verplegers zich ophouden, moeten in onmiddellijke verbinding met de ziekenzalen staan. Men rekent één verpleger op 10 à 12 patienten, zooals wij reeds vroeger opmerkten. De verplegerskamers maakt men in den regel 4.00 bij 3.50 M. groot.

De badkamers moeten ook gemakkelijk uit de ziekenzalen te bereiken zijn. Men rekent 2 kuipen noodig voor 30 zieken. Liefst moet een douche-inrichting aan de baden verbonden zijn. Dampbaden of Romeinsche baden zijn in den regel niet noodig; worden zij echter verlangd, dan plaatst men ze het best in het economiegebouw.

De theekeukens dienen tot het opwarmen van geneesmiddelen, het koken van pappen, omspoelen van vaatwerk, enz. en moeten dus een stookgelegenheid, aanrechtbank, gootsteen en een of meer kasten hebben.

Wat het aanbrengen van privaten aangaat zij opgemerkt, dat zij door een voorportaal van de ziekenzalen gescheiden moeten zijn, en vooral goede verlichting moeten krijgen, daar dit voor de reinhouding zeer bevorderlijk is. Water-closets zijn te verkiezen.

Bovendien moeten in alle lokalen kranen voor den aanvoer van warm en koud water aanwezig zijn.

De verlichting der lokalen bij avond en bij nacht geschiedde totdusverre in de meeste ziekenhuizen door gas. Tegenwoordig raadt men echter electrisch licht aan, daar dit geen warmte afgeeft, en de atmosfeer er niet door bedorven wordt. Er is echter nog te weinig van de resultaten, door electrische verlichting verkregen, bekend, om nu reeds een oordeel te kunnen vellen.

Voorts moet men, behalve de ziekenzalen, nog kamers voor herstellenden maken, die liefst met veranda's en uitgestrekte tuinen verbonden moeten worden.

Behalve de afzonderlijke paviljoens of barakken voor besmettelijke zieken, moet men ook nog een zaal inrichten, die dient tot het opnemen van lijders, bij wie het twijfelachtig is of hunne ziekte een besmettelijke zal worden of niet. In het eerste geval worden zij onmiddellijk naar de voor die ziekte ingerichte paviljoens vervoerd, in het laatste in een der andere gebouwen opgenomen.

Tot het ontsmetten der kleedingstukken moet een lokaal ingericht worden, waarin zij minstens 2 uur aan een hitte van 110° C. blootgesteld kunnen worden.

Hoewel vele schrijvers het verbinden van kraaminrichtingen met ziekenhuizen afkeuren, komt het toch wel voor, dat men, wegens gebrek aan een geschikt terrein, daartoe moet overgaan. Men zorge dan, dat de geheele kraaminrichting zooveel mogelijk geïsoleerd, en er een afzonderlijk personeel aan verbonden zij. Wat betreft de vraag of men de kraamvrouwen ieder afzonderlijk moet plaatsen, dan wel of men er 10 à 12 in een zaal samen kan brengen, heerscht verschil van meening. Ofschoon de afzondering met het oog op de eventueele verbreiding van de gevreesde kraamvrouwenkoorts zeker gewenscht is, zijn daar echter uit een financieel oogpunt groote bezwaren aan verbonden, terwijl de afzondering op de patienten in den regel geen goeden invloed heeft. Voorts wordt, en niet zonder grond, beweerd, dat de kraamvrouwenkoorts slechts door streng toezicht, groote zindelijkheid en uitstekende ventilatie te vermijden is.

Behalve de lokalen, die bij gewone ziekenhuizen voorkomen, moet men bij een kraaminrichting ook nog een kraamzaal en lokalen, waar de patienten zich vóór hare bevalling kunnen ophouden, aanbrengen.

Het administratiegebouw behoort te bevatten, behalve de bureau's, de woningen van den directeur, van de interne geneesheeren, van den apotheker met zijn helpers, voorts portierswoning, conversatiezaal, apotheek, vergaderzalen, woningen voor de hoofdverplegers, beambten, enz.

Het hangt natuurlijk van plaatselijke omstandigheden af, welke lokalen daar benoodigd zijn. In den regel zal het gewenscht zijn, niet meer dan het hoogst noodige personeel in het gebouw te huisvesten.

Is geen afzonderlijk gebouw voor het onderzoek der op te nemen zieken bestemd, dan kan men tot dit doel een kamer in het administratiegebouw inrichten.

Daar in de meeste groote ziekenhuizen zoowel het koken als het wasschen door middel van stoom geschiedt, is men erop bedacht de lokalen, hiervoor bestemd, in één gebouw te vereenigen, waarin men dan ook nog de verlichtings-, verwarmings- en, als het noodig is, de badinrichtingen een plaats geeft.

De keuken behoort overwelfd te zijn en van een steenen vloer voorzien. In hare nabijheid moeten zich bevinden lokalen tot het schoonmaken van groenten, een aanrechtkamer met loket voor de afgifte der porties, voorts provisiekamers, kelders, eetkamer voor het personeel, woning voor de koks en verder keukenpersoneel, bergplaatsen voor brandstoffen enz. Behalve de eigenlijke stoom-kooktoestellen, met ketels voor het bereiden der spijzen van een grootte, overeenkomende met 2.50 liter per bed, moet men voor een braadoven en voor een reserve-haard zorgen, die gebruikt kan worden als er een of ander defect aan den stoomkooktoestel is.

De waschkeuken moet lokalen bevatten tot het bergen van het gebruikte linnengoed, voorts het eigenlijke waschlokaal, droogkamers, mangelkamers, strijkkamers, verstelkamers, woning voor het personeel enz.

Het machinegebouw moet bestaan uit ketelhuis, machinekamer, kamer voor den machinist, werkplaats met draaibank en kolenbergplaats.

Wordt het verbinden van een badinrichting aan het economiegebouw wenschelijk geacht, dan maakt men daarbij meestal damp- en heetelucht-baden.

In het buitenland is met de groote ziekenhuizen in den regel een kapel verbonden.

Het lijkenhuis moet, behalve de eigenlijke lijkenkelders, nog een operatiezaal, een verblijf voor familieleden van overledenen, enz. bevatten.

Het aanbrengen van een ijskelder is, met het oog op het groote ijsverbruik van een ziekenhuis, zeer gewenscht. Tuinen moeten aangelegd worden rondom alle gebouwen, en men dient in het bijzonder op het aanleggen van een bleekveld bij de waschkeuken bedacht te zijn.

Het verdient aanbeveling, alle gebouwen telephonisch met het bureau van den directeur te verbinden.

Wij hebben nu het hoofdzakelijkste, wat bij den bouw van ziekenhuizen inacht te nemen is, kort opgesomd. Gaarne hadden wij een beschrijving van verschillende uitgevoerde ziekenhuizen gegeven, doch daar deze zonder schetsmatige planteekeningen niet wel mogelijk is, moeten wij, tot ons leedwezen, daarvan afzien. Wie onzer lezers echter in het onderwerp belangstellen, raden wij de lezing aan van het werkje *Die Krankenhäuser, Anlage, Bau, und Einrichtung, von Dr. Oppert.* Ook is in het werk *Die Baukunde des Architecten* en in *Ludwig Klasens Grundrissvorbilder* veel wetenswaardigs te vinden. Wij hebben aan deze drie werken veel van het hierboven medegedeelde ontleend. Voorts bevelen wij het werk van *Gruber, Neue Krankenhäuser,* en dat van *Chassagne, Les hôpitaux sans étages et les pavillons isolés*, ter lezing aan.

DWAASHEID IN DE KUNST.

door

LEO VON FIALKA.

„Beschouw de stevels!" riep eene van bewondering trillende stem mij toe, toen ik in het *Kunstenaarshuis* te Weenen op *De Verwoordeeling van Husz* door Brozik staarde. De stem behoorde aan een als verzamelaar van kunst en oudheden bekenden heer, en de stevels aan de beide Hussitische edellieden op den voorgrond der schilderij. Onwillekeurig keek ik naar de stevels; werkelijk waren het meesterstukken van archeologische schoenmakerskunst: zwaar, ruw leder, door over elkander geslagen draden verbonden op de bijna drie vingers dikke zool, die, zonder smaller te worden, verloopt, met ware hoefijzers aan de punt en den hiel. Trouw aan het kostuum is tegenwoordig voor den historieschilder onmisbaar, — ja, helaas! zij is de hoofdzaak.

Zeker is het een vooruitgang, als men aan de schilderkunst, aan het tooneel, zelfs aan de muziek den eisch stelt, de eenheden van tijd en plaats te eerbiedigen; maar het is een teruggang, de bijzaken tot hoofdzaken te maken. De schijnbare of werkelijke trouw aan het kostuum is niet slechts verplichtend gemaakt in de historische schilderkunst, maar men verlangt reeds van ieder *genre*-beeld een bepaald karakter in de dracht van een tijd en van een land; zelfs van het stilleven vordert men gelijke beperking. De meesters der vijftiende eeuw mochten evangelie-tooneelen schilderen, welker personen de dracht van die eeuw toonen; slechts den Heiland en zijn apostelen onderscheidt de reeds toen traditioneele kleeding; deze anachronismen hebben ons nooit geërgerd, evenmin de fantasie-Romeinen van Rubens. Onze kunstenaars echter moeten zich ernstige kostuum-studiën, uitdrukkelijk historische nasporingen getroosten, want een anachronisme wordt niet licht vergeven. Daarentegen geldt een pijnlijk strenge synchronistische afbeelding van kleeding en huisraad — vooral als men twee verschillende trappen van beschaving tegenover elkander wil stellen en in het levenlooze scherp wil karakteriseeren — reeds op zich zelve als historische schilderkunst; de menschen, die in gewone kleeding steken, zijn dan bijzaken. Wij zullen ons wel wachten, aan Brozik te verwijten, dat hij uit bijwerk beelden maakt; maar die uitroep der bewondering, die uit een voor bevoegd doorgaanden mond kwam, teekent de opvatting onzer liefhebberende kunstrechters. Waarom verlangen wij de historische juistheid zoo onverbiddelijk, en waarom schatten wij ze zoo onmatig hoog? Omdat wij allen archeologen, kunsthistorici en kostuum-kundigen geworden zijn.

Het is nauwlijks twintig jaren geleden, dat de eerste kenteekenen merkbaar werden, en sedert heeft zich het euvel van de *manie* der oudheidkunde snel verbreid, en hedentendage moet elk huis *qui se respecte* zijne kunsthistorische verzamelingen bezitten. Van ieder mensch, die een *frac* aantrekt, wordt de meest omvattende kennis der kunstgeschiedenis gevorderd. Wee den onbeschaafde, die niet precies de drie tijdperken der Weener porselein-fabrikage, de vier der Meissener *Manufactur* en de zes van Sèvres onderscheidt!

De dames zijn ons hierin, gelijk in alle mode-dwaasheden, een goed eind vooruit, en menig ongetrouwd man, zelfs met grijze haren, bestudeert, alvorens zich op een *soirée* (1) te wagen, eenige bladzijden uit een catechismus voor kunstgeschiedenis en brengt nog gauw een bezoek bij Löscher of Ratsersdorfer, terwijl hij ergens een snuisterij koopt en zich laat vertellen, dat hij voor zijn schelling een stuk kunstgeschiedenis rijk is.

Gelijk vroeger aan elke *table d'hôte* een *major* noodig was, behoort thans in elk gezelschap van burgerlijke *beaux esprits* een kunsthistoricus, en heeft het dien eenmaal, dan kan men doordraven. Een onuitputtelijk thema, voor welks uiterlijke beheersching zeer weinig kennis voldoende is, en dat dus bij uitstek *social* kan worden genoemd, wordt op het touw gezet; zeer velen toch hebben een massa ontuig gelezen. Er wordt over stijl gesproken en elk kunstwerk het meetsnoer van Kugler en Lübke aangelegd; fijne onderscheidingen, waaromtrent zelfs de geleerden het nog niet eens zijn, worden geestig uiteengezet, door aanhalingen uit boeken bekrachtigd en bestreden. Het voorkomen van een rondboog in de Gothiek, van een

(1) Ik gebruik met voordacht gelijkte, zoogenaamde bastaardwoorden, *n'en déplaise* aan onze puristen. Deze algemeen gebruikte woorden zullen langzamerhand de wereldtaal vormen, die kortzichtige Volapükkers met een cukelen slag wenschen te fabriceeren. Elke taal groeit, gelijk een plant of een mensch. Volapük is gelijk een kunstbloem of een wassen beeld in het *Panoptikum*, een taal zonder verleden, zonder ontwikkeling, zonder leven, zonder ziel. Onze puristen zijn slechts groot in kleine zaken. Zij hebben slechts oog voor de ontaarding van de taal, niet voor die van het volk. *Vert.*

spitsboog in den Romaanschen stijl wordt nauwkeurig nagegaan; de grenzen tusschen Duitsche en Italiaansche *Renaissance* worden uitgezet als een afbakeningslijn op een oorlogskaart. Wat niet juist past in de schuifladen en vakjes der groote kunstkast, wordt uitgeworpen en, met het verheven bewustzijn van een grondig oordeel, als *onzuiver* gemerkt.

„Ik bid u, wat is toch het nieuwe stadhuis? Is het nieuw-Gothisch? Neen. En zelfs, al wilde ik toegeven, dat het Gothisch is —, welke soort, vraag ik u? Het is jammer, het nieuwe stadhuis is onzuiver."

Zulk een oordeel bewijst immers de meerderheid van den rechter. Wanneer een kunstenaar inderdaad de ingeving van een nieuwen kunstvorm ten deel viel — er is echter geen gevaar voor —, zouden al onze gezelschappen van *beaux esprits* geheel uit het evenwicht geraken.

De door de hedendaagsche beschaafde maatschappij gevorderde kennis van kunstgeschiedenis en schoonheidsleer gaat alle maat te buiten, zij is buiten alle verhouding tot het overige onzer vorming. Zelfs in de wereldgeschiedenis, die in zoo nauwe voeling met de kunstgeschiedenis staat, stelt men zich tevreden met de armzaligste beginselen; wij verlangen een minimum kennis der aardrijkskunde (de physische laten wij geheel over aan de lieden van het vak), en naderen in dit opzicht reeds bedenkelijk tot de Franschen en Italianen. Onze eischen ten aanzien van de geschiedenis der letteren, die toch voor leeken vrijwat toegankelijker is dan de kunstgeschiedenis, welke men slechts uit de voorwerpen kan leeren, hebben wij, in vergelijking met die onzer ouders en grootouders, veelbeteekenend en betreurenswaardig verminderd. In stellige wetenschappen, waar men de wiskunde te baat moest nemen, wordt bijna niets verlangd. Maar de kunstgeschiedenis, waarin het geestigste zoo gemakkelijk kan worden geleverd door slechts een erkende stelling om te leeren, is ons stokpaardje, een waar jachtgebied. (1) Weten en kunnen te beoefenen met de aan lichaamsoefeningen eigen eenzijdigheid en hartstochtelijkheid, verlaagt wetenschap en kunst, maakt van den eeredienst een heiligschennis. Onze salon-beschaving verwaarloost achtervolgens alle tucht, maar de zeven zuilenorden van Vinea (? Vignola) worden door iedereen vooropgesteld als iets, dat vanzelf spreekt, en de meesters van de kleine kunst der middeleeuwen moet ieder op zijn vingers kunnen tellen. Dat ieder met de helden der beeldende kunsten grondig bekend dient te wezen, schijnt op den voorgrond te staan, maar daar het een modezaak is, kunstgeleerde te zijn, doet men evenals vele toeristen, die de schoonste, meest loonende toppen zelfs geen bestijging waard achten, maar zich eigenaardige, moeilijke, zij het dan ook veel lagere, bergkruinen uitkiezen. Zoo heeft menigeen geen heldere voorstelling van Rafaël, maar weet nauwkeurig alle werken van Sodoma op te tellen en dezen of genen bijzonderen trek zijner kunst- en levensrichting toe te lichten. Een ander doet in Tiepolo, en ieder heeft zijn specialiteit. Door twee monographieën, elk van twintig bladzijden, van buiten te leeren, kan men zich den eerbied-afdwingenden roem van grondig kunstkenner verschaffen. Van de kunst der vazen hebben de kunstnarren zelfs geen flauw besef, maar niet te weten hoeveel stukken *faïence d'Oiron* er bestaan en in welke museums zij verborgen zijn, ware onvergeeflijk.

De hartstocht voor snuisterijen, oude meubels, historisch-belangwekkende houtsneden enz., is even ordeloos en ongerechtvaardigd als onze geleerdheid in kunstgeschiedenis. Voor verzamelingen van oudheden bestaan er twee standpunten: het zuiver esthetische en het historisch-didactische. Men kan oude vazen, oud ijzerwerk enz. koopen zonder te letten op historische waarde, alleen omdat het schoon is, en de ondervinding leert, dat men nog steeds schoone antiquiteiten meestal goedkooper krijgt dan schoone nieuwere zaken. Het oude huisraad gebruike men dan, hetzij tot versiering, hetzij in het dagelijksch leven, gelijk het nieuwe, maar het te plaatsen in kasten of te bewaren in kokers en het uit te sluiten van het gebruik, is ongerijmd. De echtheid der antiquiteiten moest den particulier ten eenemale onverschillig zijn; in vele gevallen is een goede nabootsing beter dan het beschadigde origineel, en geniet de eerste in elk geval de voorkeur.

Het historisch-didactische standpunt blijve bijna uitsluitend aan de openbare museums; slechts in enkele gevallen is een particuliere verzameling van historisch-didactische strekking te rechtvaardigen, b.v. voor scholen en ondernemingen in het belang der kunstnijverheid (2).

Maar er valt bijna niets voor te zeggen, als een particulier oud-Indische bronzen voorwerpen verzamelt en voor de mismaakte figuurtjes in verrukking geraakt. Een wreed misvormd varkentje wordt uit een tienvoudige afsluiting voor den dag gehaald; 't is het prachtstuk der verzameling, het oudste dat op de wereld bestaat, en 't werd na een verbitterd opjagen in het *Hôtel-Drouot* voor dertig duizend francs gegund. „Maar dat is afschuwelijk leelijk!" roept de gezonde bezoeker uit. — „Eilieve! ik bid u, let toch op de naïeviteit der opvatting." Wij bezitten echter niet de naïeviteit van opvatting der oude Indiërs, en kunnen ons slechts door geweldige wringing in de kindsheid terugschroeven (3).

Ik ken weinig lieden, die werkelijk instaat zijn Lucas Cranach in oprechtheid schoon te vinden; de meesten huichelen bewondering, daar deze tot den goeden toon en tot het moderne begrip van kunst behoort. Er zijn in alle kunsttijdperken en kunstvormen bijzondere opvattingen, bijzondere schoonheden, die voor het gewone oog gesloten blijven, adeuntochten der ziel, die slechts weerklinken in het hart van hem, die zich in de beschouwing verdiept; maar het is geblaseerdheid, in de kindsche kunst van vervlogen eeuwen het toppunt van kunst te zien. Oorspronkelijke stukken der kunst en der nijverheid hebben bovenal de waarde van historische bewijsstukken, van bijdragen tot de geschiedenis der beschaving, maar uit het oogpunt der kunst blijven de meesten ons vreemd. Deze stukken behooren echter tehuis in openbare verzamelingen, die dienen kunnen tot vorming van kunstenaars, geschiedvorschers en ambachtslieden. De meest mogelijke aaneenschakeling en volledigheid in kunstgeschiedenis, zonder te letten op de esthetische waarde van elk stuk, of op een schilderachtige uitwerking van het geheel, is het doel der publieke verzamelingen. Het afzichtelijke Indische varkentje ware niet te duur betaald, als het in een museum zijn tijd en zijn land had te vertegenwoordigen, maar in de handen van een particulier bezit elk brons van den nieuweren tijd meer waarde. Het is een groote dwaasheid, zulke bescheiden aan hunne bestemming te onttrekken; zij behouden slechts hunne waarde in openbare verzamelingen, waaraan de door eene manie bezetene een diefstal begaat, die, helaas! ongestraft blijft.

De nieuwere kunst ondervindt de oudheden-manie en de geleerdheid in kunstgeschiedenis tot haar schade. Tusschen kunstgeleerden en kunstenaars vliegen de grofheden elkaar om de ooren. Doch wie anders is daaraan schuld dan de nieuwere kunst zelve? Wie heeft het groote publiek geleerd, de *salons* en *boudoirs* met *bric-à-brac* te versieren, gelijk de *ateliers*, waar de snuisterijen als model plaatsnemen, waar kostumes en wapenen als *sauce piquante* dienen, waarin anders ongenietbare, afkeerwekkende beelden worden opgedischt? De kunst, die met de nagels afkrabt wat haar ontbreekt, heeft den liefhebbers getoond, uit welke eeuwen men wat schoons moet bijeenrapen. Als kunstenaars van beteekenis ons beelden geven, waarin bijzaken inderdaad slechts goed afgewerkte bijzaken blijven, roept bewonderend een publiek van beschaafde zotten uit: „Beschouw de stevels!"

Cl., 2/3 '85. R. v. E.

(1) Onze Nederlandsche kunsthistorici zijn even onverschillig voor hetgeen b. v. in Indië of onder de werklieden voorvalt. Zij zweren èn bij een Van Dedem èn bij zijn tegenvoeter Multatuli, maar in de kunst dulden zij slechts hun instichten, hun *principes*. Wie niet onmanneliik in kunstgenot zwelgt, heet een „bespeender." *Vert.*

(2) Zulke hoogst doeltreffige, kleinere museums komen steeds meer en meer in aanmerking. Een der oudste is dat voor aardewerk van Sèvres; een dergelijk, naar kleineren maatstaf, vinden wij aan de fabriek van Schoch Läderach te Thun. Ook in Oostenrijk vertoont zich een veelbelovend begin: de beroemde messenverzameling van Petermandl, te Salzburg, die van gesneed ijzer van Milde, die van stikwerk van Kunz en Mösmer, enz. v. F.

(3) Zou dit ook niet meer of min toepasselijk zijn op de letteren? Is de bewondering voor Indische dichtwerken wel altijd oprecht? Ik vind ze dikwijls ongenietbaar. *Vert.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 840ste vergadering zal worden gehouden in het *American Hotel* alhier, 's avonds te 8 uren precies; de agenda van die vergadering is:

a. mededeelingen van het Bestuur;

b. bijdrage van den heer E. Damen over de inrichting van openbare slachthuizen;

c. kunstbeschouwing van den heer J. Bernard Springer;

2°. de inlevering der antwoorden op de 2de gewone prijsvraag 1884—85 moet plaatshebben uiterlijk den 17den Maart a. s., ten huize van den 1sten-Secretaris, Oosterdoksluis 29, alhier;

3°. een biljartpartij zal plaats vinden op Zaterdag den 21sten Maart a. s., des avonds te 8½ uren precies, in „Maison Stroucken". De lijst tot deelneming ligt ter teekening in het Genootschappelijk Lokaal.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris
Th. G. Strengers.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 13 Maart 1885.

Na lezing en goedkeuring der notulen van de voorgaande vergadering werden de leden uitgenoodigd om bij te dragen in de kosten van restauratie van de Koppelpoort te Amersfoort. Na mededeeling dat zich hierterstede, onder den naam van „Arti et Industriae", eene vereeniging heeft gevestigd tot het bevorderen der kunst op het gebied van nijverheid en van met de bouwkunst aanverwante vakken, deed de Voorzitter het voorstel om de Afdeeling als lid te doen toetreden, waartoe besloten werd; de Voorzitter dier vereeniging, ter vergadering tegenwoordig, betuigde voor dit bewijs van belangstelling dank.

Van de Commissie voor het verzamelen der stukken voor het Tijdschrift der Maatschappij was een schrijven ingekomen, begeleidende:

1°. een oud bestek betreffende de verbouwing van het Raadhuis te Delft na den brand van 4 Februari 1618;

2°. een tweetal cartouches (Renaissance) uit de XVIIe eeuw, naar schetsen van den heer Van Niekerke;

3°. vijf-en-twintig afbeeldingen van kapiteelen uit de St.-Jacobskerk alhier, geteekend door den heer Van Liefland en

4°. negentien potloodschetsen van bouwkundige fragmenten uit het Raadhuis te 's-Gravenhage, opgenomen en geteekend door den heer J. Arbeiter.

De bespreking van het ontwerp eener bouwverordening voor Nederland kwam daarop aan de orde. Wat de algemeene strekking aangaat, werd erop gewezen, dat in het ontwerp veel was opgenomen, dat niet tot de bevoegdheid van het Gemeentebestuur behoort; zulk eene verordening moet zich bepalen tot voorwaarden in het belang van openbare veiligheid, gezondheid, orde en goede zeden. Velen waren van meening, dat zulk een legger niet zelden kwaad kan stichten, om reden vele Gemeentebesturen op autoriteit daarvan eene verordening zouden samenstellen, zonder vooraf deskundigen te raadplegen en dat het gevolg daarvan zou zijn, dat er bepalingen werden in het leven geroepen, die geene rekening hielden met lokale toestanden en onuitvoerbaar zouden blijken te zijn.

Op voorstel van den Voorzitter werd besloten het Hoofdbestuur te wijzen op hetgeen de Afdeeling te dezer zake reeds in 1882 als hare meening had te kennen gegeven, en voorts mede te deelen dat deze zienswijze niet veranderd is.

De vergadering wordt daarop gesloten.

DE STOOMTIMMERFABRIEK »DE ZWALUW" TE HELDER.

Deezer dagen kregen we inzage van den geïllustreerden catalogus van bovengenoemde fabriek, waarvan de heer A. Vos Rzn. te Amsterdam eigenaar en de heer D. J. van Wijngaarden directeur is. Hij bevat in een smaakvollen omslag 40 goed geteekende platen van wat op de fabriek alzoo wordt vervaardigd. We vinden er afbeeldingen van architraven, lijsten, deuren, consolen, dak- en gevelversieringen, uitgezaagde ornementen, kiosken, tuinhuizen, gehecle zoogenaamde Zwitsersche huizen enz. enz. Daargelaten enkele uitgezaagde versieringen, waarbij misschien wel een beetje te veel van het materieel is gevergd, getuigt alles van een gezonde opvatting van houtbewerking en welberedeneerde constructie, terwijl vooral de kiosken en Zwitsersche huizen zich door aangename verhoudingen, fraaie lijnen en gunstig silhouet onderscheiden.

In een aantal getuigschriften, waarbij o. a. van de heeren B. de Greef Jz., stads-architect en L. Gosschalk, architect, beiden te Amsterdam, D. Volker, aannemer te Dordrecht en H. T. Wiegerink, aannemer te Groenloo, wordt de soliditeit en degelijkheid van het werk deser fabriek, alsook de spoed, waarmede het wordt vervaardigd (ook naar gegeven teekeningen) ten zeerste geroemd. Trouwens de even bekwame als ijverige directeur is hiervoor voldoende waarborg en wij twijfelen niet, of de fabriek, die reeds op veel succes mag bogen, zal voortdurend in bloei toenemen.

De catalogus is bij den uitgever Joh. G. Stemler Cz. te Amsterdam voor 3 gulden verkrijgbaar.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

— De Bataviasche bladen bevatten het programma van eenige prijsvragen, door de afdeeling Nederlandsch-Indië van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs uitgeschreven. Wij treffen daaronder eene zeer practische vraag aan naar het ontwerp van een Europeesch woonhuis in Nederlandsch-Indië met alles wat daartoe behoort.

Het moet zijn eenvoudig en toch net; gemakkelijk doch niet meer dan juist voldoende ingericht: voorts moet het beantwoorden aan alle eischen van de gezondheidsleer en van den goeden smaak, en door matigen prijs onder het bereik vallen der middelklasse.

Hiervan worden verlangd: een plattegrond, schaal 1 : 100, een langsdoorsnede, twee dwarsdoorsneden en een aanzicht van het hoofdgebouw, schaal 1 : 50: een langsdoorsnede, twee dwarsdoorsneden en een aanzicht der bijgebouwen, schaal 1 : 100; verder moet een nota van toelichting met kosten-raming het ontwerp vergezellen.

Voor het bekroonde ontwerp wordt het diploma en *f* 200 en voor het daaraan in waarde volgende plan een dergelijk diploma en *f* 100 uitgeloofd. Ook voor de teekening van het diploma voor de bekroning der prijsvraag is een wedstrijd geopend, waaraan door een ieder kan worden deelgenomen.

AMSTERDAM. De heer F. Meergart, hoofdopzichter der bestratingswerken alhier, heeft den dag herdacht, waarop hij vóór 40 jaren bij de gemeente in dienst trad.

HAARLEM. De Gemeenteraad machtigde het Dagelijksch Bestuur om sollicitanten op te roepen voor de opengevallen betrekking van opzichter over de gasverlichting op eene jaarwedde van *f* 1200, en bracht tevens eenige wijziging in de instructie voor dien titularis.

DELFT. De gistfabriek van den heer Van Marken wordt meer en meer uitgebreid. Er is een begin gemaakt met het inheien der palen voor een gebouw van voldoende grootte om 1000 last of 2 millioen kilo graan te kunnen bergen, naar het zoogenaamde silos-systeem, waarbij de bergplaats door verticale tusschenwanden wordt afgedeeld.

GRONINGEN. De Afdeeling Groningen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft eene prijsvraag voor een ontwerp van eene bibliotheekkast uitgeschreven. Er wordt onderteld, dat de kast in blank eikenhout uitgevoerd wordt en dat de kosten ervan hoogstens *f* 150 mogen bedragen. Aan den bekroonde wordt de som van *f* 25 en een getuigschrift toegekend. Volgens de in dit blad opgenomen advertentie geeft de heer J. W. Sips, 1ste-Secretaris der Afdeeling, aan belanghebbenden gaarne inlichtingen.

ENSCHEDÉ. De Raad vereenigde zich met een voorstel van het Gemeentebestuur om eenige architecten te doen concurreeren naar de levering van plans en begrootingen voor twee openbare lagere scholen met onderwijzerswoningen, en de ingekomen antwoorden door een tweetal deskundigen te doen beoordeelen. Voor die beoordeeling werd een bedrag van *f* 200 toegestaan.

BOLSWARD. Op de voordracht voor directeur-boekhouder der gasfabriek komen de heeren K. Tromp te Leeuwarden, Havinga Oortwijn te Hoogezand en R. H. van Eck te Haarlem voor.

— De Vereeniging ter Bevordering van Handel en Nijverheid alhier heeft aan den Raad de nederige subsidie van *f* 400 gevraagd voor de op te richten ambachtsschool, die slechts 14 uren per week les wil doen geven in rekenen, ornementteekenen, bouwkundig teekenen en practische oefeningen. Een navolgenswaardig voorbeeld voor tal van steden, die kostbare ambachtsscholen bezitten, zonder aan de ambachten ten goede te komen.

ADVERTENTIEN.

De zoon van een der grootste Fabrikanten, **technisch** ontwikkeld, zoekt kennis te maken met een net Persoon, ook eenig kapitaal kunnende aanbrengen. Het doel is eene

Industriëele Zaak

(voorloopig op kleine schaal) op te richten, waarvan men de beste toekomst te gemoet gaat. **Administratie** en kennis der **Hoogduitsche taal** is aanbevelingswaardig. *Franco* brieven onder Letters T. T. aan het Bureau van dit blad.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 26 Maart 1885**, 's voormiddags half twaalf ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

1°. **Het verbeteren en onderhouden der Wegen, Singels, Pleinen en Voetpaden in de gemeente met de levering van Bouwstoffen, Arbeidsloonen en Gereedschappen, voor den tijd van drie jaren.**

2°. **Het leveren van 40,000 stuks Greskeien van de Ourthe.**

Aanwijzing voor beide: Donderdag 19 Maart e. k., 's voormiddags 10 ure bureau Publieke Werken; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

ZWOLSCHE TRAMWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Maandag 30 Maart a. s.** des namiddags ten 3 ure, zal in het Hotel »MARKENS" aan de Willemskade te *Zwolle*, worden **aanbesteed**:

Het leveren en leggen van eene Tramlijn van de Willemskade te Zwolle tot het Katerveer, het bestraten van den weg en het bouwen van eene Wachtkamer met Wagenremise en bijbehoorende werken.

Bestekken zijn op franco aanvrage tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar te verkrijgen ter drukkerij van DE ERVEN TIJL te *Zwolle* en bij den Architect H. WESTRA JUNR. te *'s-Gravenhage*.

De teekeningen liggen ter inzage in het Koffijhuis aan het Katerveer en ten Kantore van genoemden Architect, Mauritsstraat 3, te *'s-Gravenhage*, waar tevens inlichtingen worden verstrekt.

De aanwijzing in loco zal geschieden op Zaterdag 21 Maart a. s. des namiddags om één uur, beginnende aan de Willemskade.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Woensdag 25 Maart 1885**, des namiddags ten half twee uren, zal door den WelEdelen Heer H. G. KOSTER H.Gzn., in het AMERICAN HOTEL aan het Leidsche plein te *Amsterdam* worden **aanbesteed**:

Het bouwen van een dubbelde Villa, op de reeds gemaakte houten paalfundeering in het Vondelpark aan de Verlengde Vondelstraat, met de leverantie van alle materialen, arbeidsloonen enz.

Bestek met 5 teekeningen zijn van af Dingsdag 17 Maart a. s. à *f* 3.— per stel te verkrijgen bij den Kantoorboekhandelaar LAURENS JANZOON KOSTER, Nieuwendijk hoek Oudebrugsteeg, *Amsterdam*.

Aanwijzing op het terrein op Zaturdag 21 Maart en Maandag 23 Maart, telkens des voormiddags ten 11½ uren. Nadere inlichtingen en inzage der details zijn te bekomen bij den Architect H. J. WIGMAN, Anna-Vondelstraat N°. 6, elken dag van 's morgens 9 tot 11 uren en des namiddags van 1 tot 3 uren.

Provincie Noord-Brabant.

AANBESTEDING

VAN EEN

Krankzinnigengesticht te VUGHT.

Het College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armen van *'s-Bosch*, is voornemens in bijzijn van den daarmede gelasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg* en in tegenwoordigheid van gegadigden op **Dinsdag 7 April 1885**, des voormiddags ten 11 ure, onder nadere goedkeuring, in de bovenzaal van het Eindhovensch Koffiehuis bij de Weduwe DANKERS, Hinthamerstraat te *'s-Bosch*, publiek

AAN TE BESTEDEN:

Het bouwen van een GESTICHT voor KRANKZINNIGEN op 't Landgoed „Voorburg" te Vught (bij 's-Bosch) met bijlevering van alle MATERIALEN, welke niet spocisal voor besteders rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens artikel 18 van het bestek van aanbesteding, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Donderdag 26 Maart en op Woensdag 1 April e. k., telkens des namiddags ten 2 ure; de bijeenkomst is in 't Heerenhuis op »Voorburg" voornoemd.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan, 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekeningen, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal dagelijks van des voormiddags 10 tot 12 en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.

De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van *f* 1.50 verkrijgbaar van af 21 Maart e. k. bij den drukker en uitgever, den Heer J. H. POELL—DE ROOIJ, Postelstraat, *'s-Hertogenbosch*, benevens de afdrukken van het geheel stel (5 stuks) teekeningen op de schaal van 1 op 200, tegen *f* 14 per stel, (30 stel).

De inschrijvingsbilletten moeten uiterlijk op Maandag 6 April, vóór 12 ure des middags, in de daartoe bestemde bus ten kantore der Godshuizen, Gasthuisstraat C 38, te *'s-Hertogenbosch*, zijn gestoken.

LICHTDRUK-INRICHTING

voor aanbestedingen van: **Bruggen, Fabrijken, Waterleidingen, Kerken, Forten, Scholen, Villa's, Tuinen, Wegen, Kanalen** enz.

dertig Copieën

van een **CALQUE** (papier of linnen) 50 c.M. hoog en 75 c.M. breed, worden ten spoedigst door **Lichtdruk** (wit op blauw) geleverd voor:

Gulden *f* 13.50.

Grooter of kleiner aantal, of afmeting — (grootste van 1½ Meter lengte) — naar rato. Adres: Boekhandel

JOH. G. STEMLER Cz. Amsterdam.

Aanbesteding van Stucadoorwerk.

De aannemer J. H. VOS Senior te *Almelo* zal op **Vrijdag den 27 Maart 1885**, des nam. ten een ure te *Rotterdam* **aanbesteden**:

De Stucadoorwerken voor den in aanbouw zijnden nieuwen Schouwburg te Rotterdam.

Inlichtingen zijn dagelijks te verkrijgen ten zijnen kantore op het bouwterrein aan de Aert van Nesstraat, alwaar het bestek en de teekeningen ter inzage liggen.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *'S-GRAVENHAGE* zullen op **Vrijdag 27 Maart 1885**, des middags te 12 uren, in het Raadhuis **aanbesteden**:

Het leveren van Steenkolen ten dienste der Duinwaterleiding te 's-Gravenhage.

De voorwaarden zijn, tegen betaling van *f* 0.10 verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie 3de afd., alwaar de inschrijvingsbiljetten uiterlijk één uur vóór dat der besteding moeten bezorgd zijn.

METSELAARS-AFFAIRE.

TER OVERNAME AANGEBODEN, eene goed bekende, sedert onheugelijke jaren met goed gevolg gedreven **METSELAARS-ZAAK**, in eene stad van den 1ste rang, provincie *Zuid-Holland*. Adres: *franco* onder lett. U W U, met opgave van informatiën, aan het Bureau Handelsblad, *Amsterdam*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 31ste Maart 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 420.

Het maken van de uitbreiding van het HOOFDGEBOUW en eenige bijkomende werken op het station Sittard.

De besteding geschiedt volgens § 85 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 10den Maart 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 24den Maart 1885 ten 1 ure namiddags.

Utrecht, den 7den Maart 1885.

Provincie NOORD-BRABANT.

Aanbesteding eener Kerk met Toren.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van *Westerhoven* (bij *Valkenswaard*) is voornemens in bijzijn van den daarmede gelasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg*, op **Maandag 30 Maart 1885**, des namiddags ten 1 ure, onder nadere goedkeuring, ten herberge van H. AARTS te *Westerhoven*, publiek **aan te besteden:**

Het bouwen eener nieuwe Kerk met Sacristijen en Toren, met bijlevering van alle materialen welke niet spocisal voor besteders rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens Artikel 18 van het bestek, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Maandag 23 Maart e. k.; de bijeenkomst is ten 1 ure in bovenvermelde herberg.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekening, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal dagelijks van des voormiddags 10 tot 12, en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.

De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van *f* 1.00 verkrijgbaar van af 14 Maart e. k. bij den drukker en boekhandelaar WILLEM BERGMANS te *Tilburg*.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,

Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst

(Afdeeling GRONINGEN).

Belanghebbenden wordt mededeeling gedaan, dat door de **Afdeeling** is uitgeschreven eene **PRIJSVRAAG** voor 't ontwerp eener **Bibliotheekkast**. Prijs *f* 25 met **Getuigschrift**.

Kosten der kast, in blank eikenhout uitgevoerd, hoogstens *f* 150.

Inzending 1 September 1885.

Nadere inlichtingen geeft

Groningen. J. W. SIPS, 1ste-*Secretaris*.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 24 Maart 1885**, des middags te 3 uren, zal door de Naamlooze Vennootschap »*Bouwmaatschappij De IJsbreker*", in het Café *Kruisperlaag*, worden **aanbesteed**:

Het amoveeren van het Koffiehuis „De IJsbreker" en het daar ter plaatse Bouwen van een Café met Bovenwoningen, benevens Stal en Koetshuis, Ophooging en Bioleering van het Terrein en verdere Werken, aan de Weesperzijde, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek met Teekeningen is van af Zaterdag 14 Maart, à *f* 3.— per stel, te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, N. Z. Voorburgwal, te *Amsterdam*.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam*.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,

Houthandel en Stoomtimmerfabriek

te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, gerimd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achtereenstraat 44. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

Van ouds gevestigde Fabrieken

VAN

A. H. VAN BERGEN,

te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie

BRANDSPUITEN,

EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**

OP DE

Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.

Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.

BEKROOND op Wereldtentoonstellingen

Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.

SPECIALITEIT IN:

METALEN TORENKLOKKEN,

Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gumelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, geijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.

AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE

Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,

(werkende met zeven ovens), *groote voorraad*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin.*

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden.*
In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rood-* en *kleurloos* gepreparateerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.
Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.
Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4%, achter.
Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage.*
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en op brengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **tweede** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
BIJEENGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem.*
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

PARKETVLOEREN,
TEGELS. **VILLEROY & BOCH, METTLACH**
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
CEMENTTEGELS.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Het Bestuur heeft de eer Heeren Leden mede te deelen, dat:

1°. Op de prijsvraag voor een ijzeren trapleuning in eene vestibule zijn ingekomen 8 antwoorden met de volgende motto's:
1°. „Leuning".
2°. „7 komma 5, 1, 4".
3°. „Vicit vim virtus".
4°. „Wingerd".
5°. „Fe".
6°. „Hephaistos".
7°. „Pak de leuning" en
8°. „Vita brevis, ars longa";

2°. Als correspondeerend lid van het Genootschap is benoemd de heer Valère Dumortier, Architect, Président van de Société Centrale d'Architecture en Belgique te Brussel;

3°. Als buitenlid is toegetreden de heer P. Snel Nzn. te Hoorn;

4°. Heeren leden worden uitgenoodigd tot het bezoeken van het in aanbouw zijnde *Abattoir* in de Stads-Rietlanden alhier op Zondag 29 Maart a. s.
Belangstellenden wordt verzocht, zich te vereenigen des namiddags te 1 uur precies aan de Directiekeet, Cruquiusweg, aldaar.

Namens het Bestuur,
de 1ste-Secretaris a. i.
J. H. T. Löning.

(A. et A.) DE KOPPELPOORT TE AMERSFOORT.

Dezer dagen werd aan vele kunstlievende inwoners van Nederland een circulaire verzonden, aan wier hoofd een geestige schetsteekening van de Koppelpoort te Amersfoort voorkomt, en waarbij gelden gevraagd worden voor de restauratie van bedoeld monument.

Bij de ontvangst van dit stuk waren onze gewaarwordingen gemengd. Hoewel het ons verheugde, dat men zich niet onverschillig betoont voor de gedenkstukken, ons door het grijs verleden nagelaten, betreurden wij, dat men zijn belangstelling in die monumenten niet anders weet te uiten dan door ze te restaureeren.

Een ware restauratie-woede is thans in ons land heerschende, nadat die manie in Frankrijk, Engeland en Duitschland zooal niet geheel uitgeraasd, dan toch merkelijk aan het afnemen is. Vooral sedert men in Italië met het plan omging, de San-Marco-kerk te Venetië te restaureeren, zijn veler oogen opengegaan, en heeft men bespeurd, dat door dat procédé de gebouwen wel zeer nieuw en frisch worden, maar dat al de poëzie, door de eeuwen daarover uitgebreid, voorgoed verloren gaat. In Engeland vooral, waar ontzettend veel monumenten door restauratie voorgoed bedorven zijn, wint de beweging tegen het verminken van de eerwaardige gedenkstukken der oudheid veld. Ook de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft zich onlangs zeer beslist tegen het restaureeren van bouwwerken uitgelaten, en op de jongste vergadering van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap werden eveneens krachtige stemmen gehoord in dien geest.

Wie onzer heeft niet weleens een restauratie zien totstandkomen? Op zekeren dag ziet men het gebouw opmeten. Plans tot de restauratie worden nu opgemaakt, die er, vooral voor leeken, zeer aantrekkelijk uitzien, de goé gemeent stelt met meerdere of mindere mildheid hare penningen beschikbaar en weldra is het gebouw door steigerwerken omgeven. Komt het eindelijk weer uit die steigerwerken te voorschijn, dan is alles, wat niet *stylgerecht* was, verwijderd, de baksteentjes zijn afgebikt, de bergsteen prijkt in een smetteloze witheid, ieder ornementje, dat maar eenigszins beschadigd was, is vernieuwd, en alwat ontbreken mocht, of verondersteld kon worden, vroeger tot den bouw behoord te hebben, is, volgens de fantaisie van den restaurateur, die soms slechts een kleine kopergravure of houtsnede, soms ook niets, tot grondslag heeft, aangevuld.

Nieuw en frisch is het gebouw nu wel, maar voor den oudheidkenner heeft het alle aantrekkelijkheid verloren, terwijl de leek betreurt dat de *patina*, die slechts de eeuwen aan een bouwwerk geven kunnen, verdwenen is.

In vorige eeuwen dacht men nimmer aan het restaureeren van bouwwerken, doch men paste dit procédé gaarne toe op beeldhouwwerken of schilderijen. Ieder antiek beeld, dat opgegraven werd, en niet in

volmaakt gaven toestand was, werd van het ontbrekende voorzien door kunstenaars, soms meesters, maar dikwerf mannen van zeer twijfelachtig talent. Werd een schilderij wat donker, of was ze wat beschadigd, men wist niet beter te doen dan ze over te schilderen of bij te werken. Hoe dikwerf leest men niet in de „reishandboeken" bij de beschrijving van beeldhouwwerken: *leider restaurirt*, of *leider ganz übermalt!* Thans zal dan ook niemand meer eraan denken om ook zelfs maar een voet aan een antiek beeld, dat zonder dergelijk lichaamsdeel gevonden wordt, toe te voegen, of eene schilderij, die wat donker geworden is, over te schilderen, en terecht; want een origineel, als is het nog zoo verminkt, heeft in zich zelf meer waarde, dan het beste wat latere geslachten eraan toe kunnen voegen.

In onzen tijd is men echter van dit beginsel, waar het bouwwerken betreft, nog niet genoeg doordrongen. Onder het voorwendsel van de gebouwen in hun ouden toestand terug te brengen, heeft men niet alleen daaraan deelen toegevoegd, voor wier vroeger bestaan men dikwijls in het geheel geen bewijzen had, maar ook de *patina* onmeedoogend van de gevels afgekrabd.

Wij herinneren slechts aan de restauraties van de Loterijzaal te 's-Gravenhage, het raadhuis te Gouda, dat te Alkmaar, de kloostergang te Utrecht, het slot te Muiden, de ruïne van Brederode, om van veel andere niet te spreken.

Wenschelijker is het, gebouwen niet te restaureeren, maar ze eenvoudig zooveel noodig te herstellen. Is b.v. het dak defect, men make het waterdicht, herstelle de goten, enz., doch make geen geheel nieuw dak, dat misschien quasi meer *in den stijl*, maar volstrekt niet noodig is. Slechts wat absoluut zonder kunstwaarde is, verwijdere men, doch men hebbe eerbied voor alles, wat door latere geslachten aan den oorspronkelijken bouw is toegevoegd.

Daarom uiten wij den wensch, dat men de Koppelpoort te Amersfoort niet *restaureere*, maar door doeltreffende maatregelen dit gebouw voor verderen ondergang behoede, waarvoor niet alleen minder geld benoodigd zal zijn, maar waardoor ook de liefhebbers van kunst en oudheid meer gebaat zullen wezen.

(A. et A.)

NIJMEGEN.

De latere geschiedschrijvers dezer stad zullen zeker hun bijzondere belangstelling wijden aan de veranderingen, die er in de laatste jaren plaatsvinden. Behoort tot de oorzaken van dezen het uitgebreid spoorwegnet, niet minder de slooping der vestingwerken.

Het laatstgenoemde werk, nu bijna geëindigd, heeft de uitbreiding der stad mogelijk gemaakt, en beiden zijn aansporingen geweest, om die vele belangrijke werken totstand te brengen, welke de oude vesting tot een stad maken, die aan onze moderne eischen voldoet. Als omstandigheden, die bovendien hierbij meewerken, kunnen wij vooral rekenen de waarde der door de slooping verkregen bouwterreinen, en het verlangen der ingezetenen, om naar hun stad, die van haar ouderdom en vroegeren luister nog de sporen draagt, en terwille van de schoone natuur harer omstreken door reizigers geliefd is, de vreemdelingen te trekken die, hun werkkring verlatende, zich een aangename woonplaats zoeken.

In het algemeen heeft de gemeente op flinke wijze haar werk opgevat, en daarbij vooral het oog gericht op de eischen der toekomst.

Een belangrijk gevolg der slooping is een breede singel tusschen drie dubbele rijen boomen, waaraan zich een tweetal parken en kleinere aanlagen aansluiten, en die door nieuwe straten en wegen met de oude stad en de omstreken verbonden zijn.

Eenige andere werken volgen hier.

Een nieuwe haven is buiten de stad gemaakt, en een zijtak van den spoorweg erlangs gelegd, terwijl waar vroeger de kleine haven aan de Waalkade was, nu reeds grootendeels plantsoen is aangelegd. Een nauwe straat, in het drukste gedeelte der stad, is door slooping van huizen verbreed, en zal op die wijze verlengd worden, om een hoofdverbinding tusschen het Station en de Groote markt, het middelpunt der stad, totstand te brengen. De Waalkade wordt gedeeltelijk tot een hoogte boven den hoogsten waterstand gebracht, waardoor de jaarlijks voorkomende overstroomingen der benedenstad voorkomen zullen worden.

Maar niet alleen aan de rivierzijde dreigt het water. Bij hevigen regen stroomt het met groote snelheid van de hoogste gedeelten in, en zelfs van buiten de stad, over de hellende straten naar beneden en zijn de goten niet ruim genoeg. Een ruim riool onder de straten zal nu dit water, van den Berg-en-Dalscheweg af, middendoor de stad naar de rivier afvoeren.

Waar aldus voor de uitbreiding, voor handel en verkeer wordt geijverd en geofferd, mag de kunst niet vergeten worden, en dat dit niet geschiedde, blijkt uit nieuwe gebouwen, waaronder het Gymnasium, en uit de zorg aan de oude gebouwen besteed.

In de eerste plaats aan het Gemeentehuis, dat uit het midden der 16e eeuw dagteekent en waarvan de van de straat zichtbare gevels voor eenige jaren gerestaureerd werden; daarna is veel van het inwendige in eere hersteld, o. a. korten tijd geleden het plafond der vestibule. Op een onooglijke binnenplaats, de zoogenaamde Gedeputeerdenplaats, is aan eene zijde een uitbouw in Renaissance-stijl gemaakt, terwijl tegen een tweeden blinden muur, waar reeds schoone gedenksteenen der vroegere poorten ingemetseld zijn, een gedeelte van een gesloopten 16e-eeuwschen gevel geplaatst zal worden.

Op eenige bovenzalen van het Gemeentehuis is een museum van oudheden opgericht, dat telkens uitbreiding ondergaat. Velen dier oudheden, bij het opgraven gevonden of uit de rivier opgevischt, zijn een herinnering aan den tijd, toen de Romeinen hier hun legerplaatsen hadden; vooral deze zaken maken de verzameling zoo belangrijk.

De toren te Hees, een interessante baksteenbouw uit de middeleeuwen, heeft door het afnemen der witkalklaag en de herstelling van verweerde gedeelten veel gewonnen.

Van twee andere gebouwen, beiden aan de Groote markt, is de gedeeltelijke restauratie begonnen. Het zijn de waag en de kerkboog. De waag, in 1612 gebouwd, heeft twee schoone topgevels, die hoewel beschadigd, weinig verandering ondergaan hebben. De langsgevel heeft het bovengedeelte van een kleinen topgevel en zijn dakvensters verloren, terwijl tot voor korten tijd een Romeinsch-Dorische colonnade een gedeelte der benedenverdieping verborg. De noodige teekeningen of beschrijvingen van den ouden toestand ontbraken, totdat niet lang geleden uit een teekening, in het bezit van een Engelsch verzamelaar, gebleken is, dat op de plaats der colonnade een dubbele trap naar de bovenverdieping leidde. Deze zal dan ook weer aangebracht worden.

De benedenverdieping, die haar eigenlijke bestemming van waag weer geheel herkrijgen zal, heeft gedeeltelijk een zoldering met moer- en kinderbalken en gedeeltelijk gedrukte kruisgewelven, die door Romeinsch-Dorische kolommen gedragen worden. De bovenverdieping, oorspronkelijk voor de burgerwacht

DE ENGELSCHE PERSPECTIEFMETHODE

Fig. 1

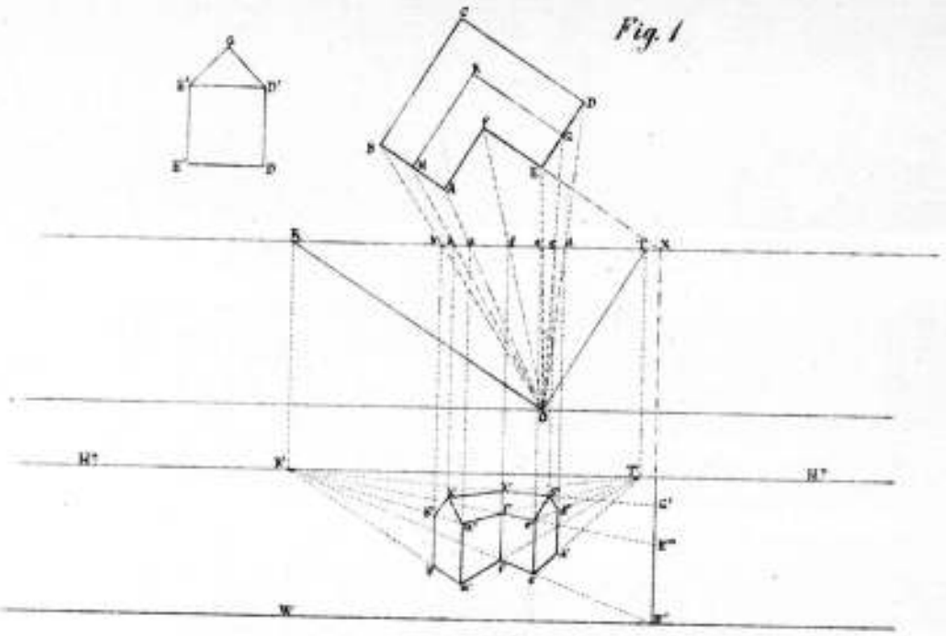

Fig. 2.

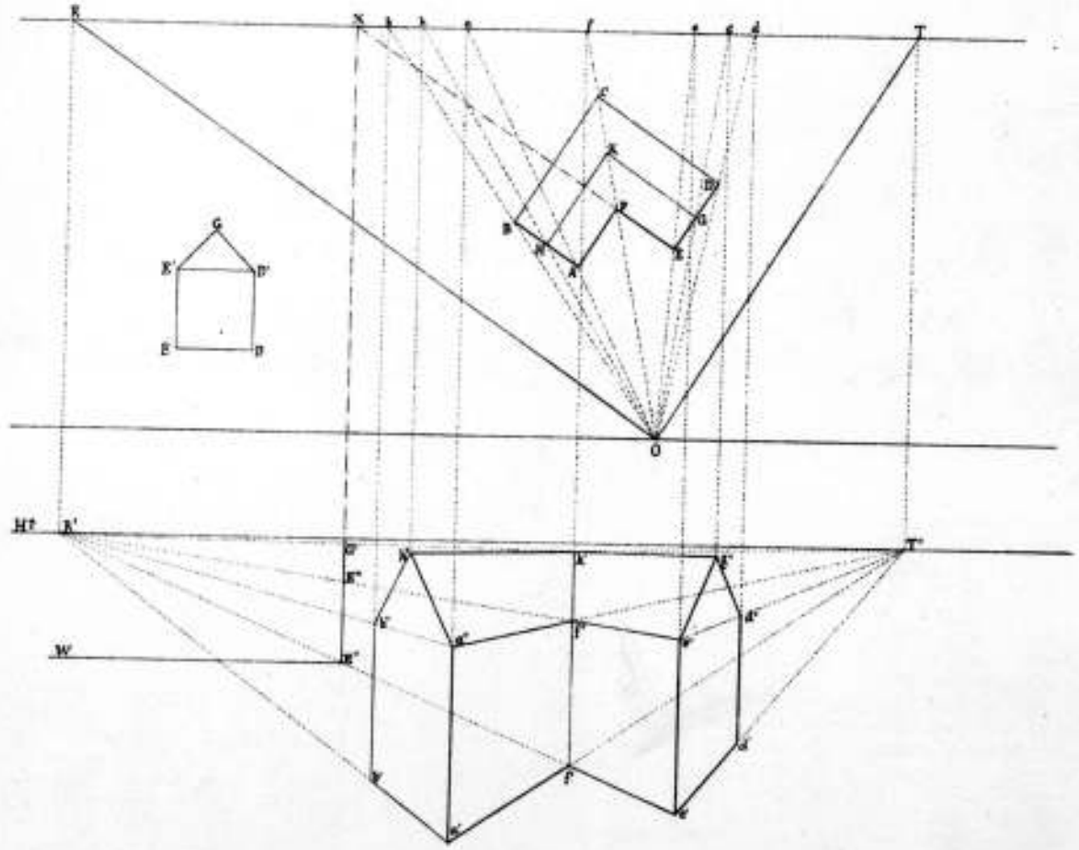

Photolith v G. J. Thieme, Arnhem.

ingericht, behoudt haar tegenwoordig doel als politiebureau en telegraafkantoor.

Den kerkboog in zijn oorspronkelijken toestand terug te brengen, zou onmogelijk zijn, omdat te veel gegevens ontbreken, en is ook gelukkig niet noodig. Toen men aan dit gebouw, of wat het dan ook was, veranderingen maakte, achtte men het als in ieder tijdperk, het tegenwoordige uitgezonderd, niet noodig dit in den geest van den ontwerper te doen, maar deed het in den stijl van den tijd. Men schreef toen 1606 en ontwierp een topgevel, die, hierin door den tijd geholpen, een aardig geheel vormt met de laat-Gothische bouwdeelen, waarop hij rust, n.l. twee bogen door een zuil en twee halfzuilen gedragen. Tevens is die gevel belangrijk voor de waardeering en de kennis van het bloeitijdperk van onzen bouwstijl. Opmerkelijk is de overeenkomst, die de top, hoewel kleiner en dan ook eenvoudiger, met dien van het tuighuis te Danzig heeft; beiden dragen hetzelfde jaartal.

Als bijzonderheid is te noemen, dat al de aan den voorgevel gebruikte bergsteen hardsteen is.

De achtergevel, die wellicht later gerestaureerd zal worden, is eenvoudiger. Hij rust op een door twee halfzuilen gedragen boog. De toegang onder het eigenlijke gebouw leidt van de Groote markt naar het plein, waarop de groote kerk staat en waaraan in 1544 het gebouw opgericht werd, dat tot voor korte jaren Gymnasium was.

De onderdeelen van den toegang: zuil, halfzuilen, bogen en kruisgewelven, zijn laat-Gothisch; alleen het ornement op de kapiteelen is reeds Renaissance. De zittende leeuw in den voorgevel, die met de voorpooten op het Nijmeegsche wapen rust, behoort tot de beste beeldhouwwerken uit dien tijd. Enkele jaren geleden heeft het Rijk den Kronenburgertoren bij het sloopen der vestingwerken gespaard en gerestaureerd.

De gemeente is voorgegaan, waar het verfraaiing gold, en de ingezetenen zijn gevolgd. Door de Katholieken is een nieuwe kerk gebouwd, een tweede half voltooid, terwijl een derde een nieuwen gevel met toren zal verkrijgen. Door den bouwlust der burgers zijn nieuwe straten en villa's ontstaan. Onder de nieuwe huizen zijn er gelukkig enkelen, die van den kunstzin der ontwerpers getuigen. In het afgeloopen jaar gaf een plaat van *De Opmerker* ons er een te aanschouwen.

H. N. D. v. d. G.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 18 *Maart* 1885.

Na opening der vergadering worden de notulen gelezen en de ingekomen stukken den leden medegedeeld, waarbij o. a. een schrijven voorkomt van het Bestuur der Société Centrale d'Architecture en Belgique, naar aanleiding waarvan door de vergadering de president dier Maatschappij, de heer Valère Dumortier, tot correspondeerend lid benoemd wordt. Voorts is ingekomen het jaarverslag van de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, de Annales de l'Ecole Polytechnique de Delft, en een stel teekeningen van de nieuwe kerk te Katwijk in aanbouw, naar de plans van het lid H. J. Jesse.

Op de prijsvraag voor een trapleuning zijn 8 antwoorden ingekomen.

De heer E. Damen krijgt nu het woord tot het bespreken van openbare slachthuizen en hunne inrichting. Spreker begint met een historisch overzicht, en bespreekt daarna de slachthuizen van Parijs, Weenen, Budapest, Londen, Brussel, München, Hannover, Lyon, Rotterdam enz., om eindelijk uitvoerig stil te staan bij het groote openbare slachthuis, thans te Amsterdam in de Rietlanden in aanbouw. Talrijke teekeningen op groote schaal droegen veel tot verduidelijking van het gesprokene bij. Wij zullen deze bijdragen, met de illustraties, dezer dagen in *De Opmerker* plaatsen.

De heer Damen had veel succes met zijn zeer doorwrochte studie, en een interessant debat gaf hem het bewijs, met hoeveel aandacht zij gevolgd was.

Wegens het vergevorderde uur moest de kunstbeschouwing ook ditmaal uitgesteld worden.

Ten slotte werd besloten aan de Commissie, die dezer dagen een circulaire verzonden heeft, tot verkrijging van gelden om de Koppelpoort te Amersfoort te restaureeren, een brief te richten, waarbij het Genootschap den wensch uitspreekt, dat dit gebouw niet gerestaureerd worde op de wijze, zooals dit met vele monumenten geschied is, en waardoor het nieuwe gebouwen zijn geworden, maar dat men zich uitsluitend bepale tot die maatregelen, welke noodig zijn om het monument voor verder verval te behoeden.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

DE ENGELSCHE PERSPECTIEFMETHODE.

Zij A B C D E F de plattegrond van een huis, waarvan de eindgevels den vorm E E' G D' D hebben. Dit huis moet in perspectief gebracht worden, waarbij verondersteld wordt, dat de beschouwer geplaatst zij in O, en dat de lijn R X de horizontale projectie is van de glasruit, waardoor de beschouwer kijkt.

De doorsnijding van de gezichtsstralen O B, O A, enz. met de glasruit R X geeft dus de punten b, h, a, f, e, g en d, waaruit men loodlijnen kan neerlaten, en waardoor de plaats van alle loodlijnen van het gebouw in de perspectief bepaald is.

Men trekt nu uit het punt O de lijnen O R en O T loodrecht op elkander en evenwijdig aan de lijnen C D en B C, of, wat hetzelfde is, aan de lijnen F E en A F.

Voorts trekt men de willekeurige lijn W E'', en den horizon H^o H^o, dien men hooger of lager boven de lijn W E'' plaatst, al naarmate men het huis van een hooger of lager standpunt wil zien. Door het neerlaten van loodlijnen vindt men dan de punten R' en T', die de vergaarpunten der perspectievische teekening zullen vormen.

Nu verlengt men hetzij de lijn A F, of wel F E, B C, C D, enz. totdat ze R X snijdt. Wij hebben hier F E verlengd en vinden dus het punt X, waaruit een loodlijn E'' X neergelaten wordt. Op deze loodlijn zet men nu, van E'' te beginnen, de hoogten uit, die door de opstandfiguur E E' G D' D worden aangeduid, en verkrijgt dus de punten E''' en G'.

Door het vereenigen dezer punten met het vergaarpunt R' vindt men e', e'', f f' en g'', die punten van de perspectievische voorstelling vormen, waaruit, met behulp van het vergaarpunt T', de geheele teekening gemakkelijk te voltooien is.

Wanneer men deze constructie eenige malen heeft toegepast, kan men de talrijke hulplijnen, die wij hier duidelijkheidshalve hebben aangebracht, gerust ontberen. Men construeert dan alleen de doorsnijdingen. Men kan de grootte der perspectievische teekening regelen door R X *verder of minder ver van* O *te plaatsen*, waarbij het niet hindert of men boven C komt, mits men de lijnen O B, O A, enz. slechts genoegzaam verlengt. Men kan dus van een kleinen plattegrond en opstand een groote perspectief maken, hetwelk in de tweede figuur is voorgesteld.

A. W. W.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van Woensdag 18 Maart 1885.

Door het Bestuur van de Afdeeling daartoe uitgenoodigd, hield de heer H. P. N. Halbertsma, ingenieur te Rotterdam, eene lezing over de thans voltooide waterleiding hierterstede, waarvan hij de ontwerper en uitvoerder is.

Nadat men na de opening der vergadering eenige huishoudelijke zaken had afgehandeld, verkreeg de heer Halbertsma het woord en begon met eene verklaring der werken op het terrein der prise d'eau, gelegen aan den Westervoortschen dijk tegenover het Malburgsche veer.

In de eerste plaats werd de wijze omschreven, waarop het onderzoek naar de grondgesteldheid van het gekozen terrein had plaatsgehad. Deze werken, meer direct behoorende tot de zvoorbereidende werkzaamheden", hadden een tweeledig doel: 1° *om kennis te verkrijgen van de afmetingen en ligging der grondlagen, welke geschikt zouden zijn tot watergewinning* en 2° *om op de plaats, waar de gebouwen en de schoorsteen der pompwerken moeten geplaatst worden, door boringen den grond te onderzoeken tot vaststelling der plans voor de fundeering.*

Voor het eerste doel werden 10 boringen verricht, terwijl twee boringen reeds vroeger in 1882, vóór het aanvragen der concessie waren voltooid. Negen van deze boringen verkregen eene diepte van 10 tot 20 meter, terwijl de laatste tot circa 36 meter onder het terrein werd voortgezet. De boringen voor het tweede doel behoefden slechts tot uiterlijk 10 meter onder het terrein te reiken.

De bij deze boringen verkregen resultaten kan men als volgt omschrijven.

Onder het terrein of maaiveld, circa 10 à 10.50 M. + AP. gelegen, vindt men 1 à 2 M. gele klei, dan 1 à 2 M. blauwe klei, vervolgens 1 à 2 M. veen en eindelijk 1 à 2 M. klei met veen vermengd. Deze lagen worden door den heer Halbertsma *de afdekkende lagen* genoemd. Vervolgens komt circa 1 M. zand met klei of veen vermengd, als *tusschenlaag* en daarna 5 tot 12 meter *zuiver zand met kiezel*, zeer geschikt voor watergewinning. Hierop volgt weder eene *tusschenlaag* van zand en klei afwisselend van 0 tot 3 meter diepte, en onder deze laag vindt men nogeens goed zuiver zand met veel kiezel, ter dikte van 4 tot 7 meter.

Onder dit goede zand wordt de bodem slechter en treft men alleen fijne zandlagen, met laagjes klei doorsneden, aan, ongeschikt voor watergewinning.

De diepe boring werd hoofdzakelijk uitgevoerd om de gegrondheid na te gaan van de algemeen in de stad verspreide meening, dat men eerst op zeer groote diepte onder het terrein genoeg en goed water kan vinden; men heeft echter bemerkt, dat dit niet het geval is. Men vond toch onder de voor watergewinning geschikte kiezel- en zandlagen niets dan zeer fijn zand, door dunne kleilagen doorsneden, waaruit men zelfs na herhaaldelijk en veel pompen geen helder water verkreeg, terwijl buitendien de geaardheid van het zand al dadelijk te kennen geeft, dat deze diepere lagen geen groote hoeveelheid water zullen opleveren.

In het geheel werden 18 monsters water op diverse diepten uit deze proefputten gepompt en door Dr. Meijeringh te Arnhem chemisch onderzocht.

Men heeft bevonden, dat het water volkomen voldoet aan de door den Gemeenteraad gestelde eischen en als zeer goed water moet worden beschouwd.

Voor de watergewinning zelve werden naar aanleiding dezer proefboringen verticale putten gekozen, waarvan het aantal bepaald werd op 5 stuks. Vier van deze putten zijn thans reeds uitgevoerd, terwijl de vijfde put zal worden gemaakt, wanneer gedurende de exploitatie de behoefte daaraan zich zal doen gevoelen.

De putten zijn gelegen op 100 M¹ afstand van elkander, hart op hart gemeten.

De samenstelling der putten, binnenwerks wijd 1 M., is als volgt: Op den gegoten-ijzeren putkrans, die met beton is aangevuld, is de zoogenaamde waterdoorlatende wand opgetrokken, en wel van klinkerputstoen in zand op elkander gestapeld en onderling verbonden door ijzeren platen en staangen, waartusschen het stapelwerk is aangebracht.

De hoogte van dezen poreusen wand is genomen in overeenstemming met de dikte der grondlagen, waaruit men goed water meent te kunnen ontnemen, en wel zoodanig, dat zoowel de boven- als de onderkant van den wand minstens 1 M. van slechte of verdachte lagen verwijderd zijn.

Tot op eene hoogte van 10 M + AP., of ongeveer de ligging van het maaiveld, zijn de putten vervaardigd van gegoten-ijzeren ringen, hoog 1 M, waarvan de binnenwaarts gerichte flenzen door middel van schroefbouten met elkander verbonden worden. Op deze ringen komt het waterdicht metselwerk van klinkers in portlandcement, tot een hoogte van 14.50 M + AP.

Van het maaiveld af tot op deze laatste hoogte is om de putten een kegelvormige ophooging van zand aangebracht, welke ophooging door middel van eene kleibekleeding en steenglooiing tegen hoog water in het Arnhemsche Broek beschermd wordt. De putten zijn afgedekt met een gegoten-ijzeren deksel in een dito rand, en voorzien van mangat en luchtfilter. Het luchtfilter is gevuld met asbest, en dient, om de gedurende het pompen toestroomende lucht te zuiveren van stof en organische substantiën, zoodat men geheel-en-al zeker is, dat het water in de bron niet door invloeden van buiten wordt verontreinigd.

Met betrekking tot de wijze van uitvoering, moet nog worden opgemerkt, dat de putten ontgraven werden tot eene diepte van 6 M + AP., dus circa 4 meter onder het terrein; de overige diepte werd verkregen door uitbaggeren met een verticale handbaggermachine: gedurende het uitbaggeren mocht niet gepompt worden, zoodat men verzekerd was dat de grondlagen om de putten in rust bleven.

Na de voltooiing werd elke put tot 1.50 M boven de krans met zuiver grofzand en kiezel in opvolgende lagen volgestort, teneinde zooveel mogelijk het opwellen van fijn zand tegen te gaan.

De verzamelputten zijn met den zuigput verbonden door twee hevelleidingen, aan welker constructie de meest mogelijke zorg besteed werd. Onder de ophoogingen der verzamelputten werden deze leidingen vervaardigd van roodkoper, terwijl bovendien, bij de verbindingen der overige, uit gegoten-ijzeren buizen bestaande gedeelten, met de uiterste zorgvuldigheid op nauwkeurige dichting werd achtgegeven.

Aan elke hevelleiding zijn 3 putten verbonden, zoodat bij eventueel voorkomend gebrek aan eene leiding, steeds minstens 3 verzamelputten voor de exploitatie beschikbaar blijven.

Om eene eventueele ontlediging der hevelleidingen in de verzamelputten gemakkelijk te maken, werden zij gelegd onder eene helling van 1 à 400, zoodat zij hare hoogste ligging bereiken in den centralen of zuigput.

Van dit hoogste punt af loopen twee buisleidingen naar den vacuumketel, in de machinekamer geplaatst, waardoor de hevelleidingen luchtledig gemaakt en dus in werking gebracht kunnen worden. Het luchtledig maken van dezen ketel geschiedt door middel van eenen ejector, zijnde een straaltoestel, waarmede men door toelating van stoom een vacuum doet ontstaan. De stand van het water in dezen ketel, door een peilglas aangegeven, is voldoende om den machinist kenbaar te maken of genoeg luchtledig in de hevelleidingen voorhanden blijft.

Deze inrichting heeft zeer groote voordeelen gedurende de exploitatie, wijl de machinist, door een eenvoudige manipulatie, in staat gesteld is, de hevelleidingen naar behooren te doen functioneeren, zonder dat hij zich uit de machinekamer behoeft te verwijderen. Het is toch omslachtig, om bij de minste storing in den toevoer van het water der verzamelputten de voetkleppen der hevelleidingen te moeten afsluiten en de leidingen met water uit de drukleiding te moeten vullen, alvorens men verzekerd is, dat deze voldoende water toevoeren, terwijl men bovendien zonder de toepassing van den vacuumketel nooit zekerheid heeft, dat de hevelleidingen volkomen aan haar doel beantwoorden.

De centrale of zuigput, waarvan hierboven reeds meermalen sprake was, is samengesteld uit gegoten-ijzeren ringen van 3 M. diameter en, evenals de verzamelputten boven het maaiveld, opgetrokken van waterdicht metselwerk.

Om eene gelijkmatige toevloeiing van het water uit de verzamelputten naar den zuigput te bevorderen, heeft men deszen put niet voor watergewinning bestemd, en den bodem uit portlandcementbeton vervaardigd, zoodat de wateraanvoer uit den grond van alle zijden volkomen is afgesloten. Direct door de zuigbuizen der machines zijn deze laatsten met den zuigput in verbinding, om het water door den hoofdwindketel naar de stad toe te voeren. De machines zijn geconstrueerd, zooals de tegenwoordige pompwerken in de mijnen, om bij eene, naar verhouding kleine, zuighoogte, het water zeer hoog te kunnen oppersen.

Met 60 slagen per minuut zal elke machine het water uit de putten, tot eene hoeveelheid van 180 M³ per uur, en eene hoogte van 67 M¹ + AP. kunnen opvoeren, zoodat, wanneer een der beide uitgevoerde machines in reserve blijft, ca. 4000 M³ water per etmaal naar de stad zullen worden opgevoerd; terwijl de werktijd der machines dan nog slechts 22 uur per etmaal bedraagt. Het spreekt vanzelf, dat bij deze zoer snel werkende machines een groot aantal windketels gevonden wordt, om bij het volstrekt niet elastisch zijnde water zooveel mogelijk stooten te vermijden.

De stoom wordt geleverd door twee stoomketels, waarvan elk instaat is eene machine te drijven bij een stoomoverdruk van 6½ atmosfeer. Machines en ketels werden geleverd door de »Dinglersche Maschinenfabrik" te Zweibrücken, bekend om hare soliede en werkelijk schoon uitgevoerde stoomwerktuigen.

De gebouwen werden in hunne hoofdligging en inrichting bepaald door de gekozen machinerieën, zoodat de vloer van de machinekamer gelegen is op 10 M. + AP.

Deze kamer moest dus, met het oog op hoog opperwater, als kelder behandeld worden en werd geheel uitgevoerd in waterdicht metselwerk op beton.

De vloer van het ketelgebouw is gelegen op 11.70 M¹ + AP. en door eene trap met het machinelokaal in verbinding gebracht. Deze trap dient tevens als hoofdingang tot de machinekamer.

De ruimte, tusschen ketel en machinegebouw ondergronds gelegen, heeft men beschikbaar gemaakt tot kolenkelder, waardoor de steenkolenaanvoer op zeer doelmatige wijze vereenvoudigd wordt, daar men de steenkolen, per kar aangevoerd, direct in daartoe bestemde openingen in de kelders kan storten.

Het ketelgebouw is zoodanig ingericht, dat men bij eventueel latere uitbreiding nog plaats heeft gelaten voor een derden ketel, terwijl men voor het plaatsen van een vierden ketel, het gebouw slechts eenige meters behoeft te verlengen.

Wat de uitbreiding der machinerieën betreft, is in het oog gehouden, dat men juist op dit gebied in de laatste jaren den meesten vooruitgang waarneemt, zoodat het raadzaam schijnt, bij noodig blijkende vergrooting van de werken, aan den alsdan consulteerenden ingenieur de meest mogelijke vrijheid te laten.

Van den hoofdwindketel af, waardoor het water der beide machines naar de drukleiding geperst wordt, gaan twee hoofdleidingen van 300 m.M wijdte, door het Arnhemsche Broek tot aan den Boulevard, zoodat men bij hooge waterstanden, en bij een mogelijk terzelfder tijd voorkomende breuk in een dezer leidingen, gewaarborgd is tegen volkomen afsluiting van de stadsleidingen en het hoogreservoir, met de pompwerken op de prise d'eau. Een dezer hoofdleidingen wordt van den Boulevard af doorgetrokken langs den Eusebiusbuitensingel en den Hommelschen weg tot aan het hoogreservoir, aan dezen weg gelegen, en vertakt zich met de noodige zijleidingen door de geheele stad. Bij den aanleg van het buizennet werd het zoogenaamde circulatiestelsel gekozen, boven het meer verouderd Engelsch stelsel met vertakkingen. Door de toepassing van het eerste stelsel was men instaat de voor een goede waterleiding hinderlijke doode spranken te vermijden.

Het buinennet werd berekend op eene waterlevering van 600 M³ per uur, bij eene gemiddelde snelheid van het water in de buizen van 1 M per seconde, terwijl de druk in de leidingen alsdan voldoende moet zijn om aan de gestelde eischen te voldoen.

De totale lengte der buisleidingen is inclusief de door de stad verlangde uitbreidingen ca. 35 kilometer, en vermelding verdient het feit, dat bij deze zeer aanzienlijke lengte der leiding tot heden geene breuken in de pijpen zijn voorgekomen, terwijl men volgens nauwkeurige waarnemingen slechts het zeer geringe waterverlies van 16 liter per minuut heeft kunnen aantoonen.

Zooals in elk behoorlijk ingericht buizennet behoort, zijn ook hier de noodige afsluiters en spuikranen aangebracht, terwijl vanwege de Gemeente gezorgd werd, dat een behoorlijk aantal brandkranen, in de leiding geplaatst, dienst kunnen doen bij brandgevaar, en tevens gebruikt kunnen worden voor besproeiing van wegen en straten en tot doorspoeling van goten en riolen.

Aan het einde der hoofdleiding is het hoogreservoir gebouwd. Dit hoogreservoir, gelegen tusschen de Apeldoornsche en Hommelsche wegen, heeft eene cirkelvormige doorsnede van 22 M. diameter, is op goeden zandgrond gefundeerd, terwijl zoowel bodem als muren opgetrokken zijn van waterdicht metselwerk.

Drie ijzeren ringen, op kolommen rustende, ondersteunen de gemetselde gewelven, waarmede het reservoir aan de bovenzijde is afgedekt. De inhoud van het reservoir tot aan de geboorte der gewelven, dus 4 M. hoog, bedraagt 1500 M³, waarbij de waterspiegel in het reservoir alsdan eene hoogteligging heeft van 67 M. + AP.

Het water, dat door de machines door de drukleiding naar de stad gepompt wordt, bereikt het hoogreservoir slechts dan, wanneer het verbruik in de stad kleiner is dan de toevoer der pompen, in welk geval het overblijvende water dient tot voeding van het reservoir. Is het verbruik tijdelijk hooger dan de toevoer der pompen, dan stroomt het water vanuit het hoogreservoir naar de stad, zoodat het reservoir in zekeren zin als regulateur dient. De aan- en afvoer van het water heeft plaats door dezelfde buis, welke in het midden van het reservoir hare uitmonding heeft. Op deze buis is vóór het reservoir eene verticale pijp opgesteld, dienende tot overloop, wanneer het reservoir onverhoopt te zeer gevuld mocht zijn of wanneer men, zonder de exploitatie te staken, het reservoir moet inspecteeren, hetwelk alsdan geledigd moet zijn. Het geheele reservoir is afgedekt met 1 M. aarde, zoodat de temperatuur van de buitenlucht geen invloed op het water kan uitoefenen. Toevoer van lucht heeft plaats door een luchtfilter in het middenop het reservoir aangebrachte torentje. Dit torentje verschaft door een ijzeren trap voert tot op den bodem van het reservoir. Een ijzeren trap voert tot op den bodem van het reservoir.

De waterhoogte in het reservoir wordt door middel van een selfwerkenden electrischen waterstandwijzer en telegraafdraden overgeseind naar de machinekamer der pompwerken, waar men ten allen tijde op een aangebrachte wijzerplaat deze waterhoogte kan afleezen.

Bij overhoopt voorkomende te lage of te hooge waterstanden in het reservoir, wordt door middel van electrische zelfwerkende schellen zoowel de machinist als de directie gewaarschuwd.

Na de pauze werden door sommige leden eenige ophelderingen gevraagd, welke door den heer Halbertsma zoo uitvoerig mogelijk werden verstrekt. Zoo o. a. kwam de vraag ter sprake, of men bij het aanleggen eener waterleiding niet tegelijkertijd moest zorgen voor een doelmatigen afvoer van het gebruikte water, en welk van de thans bekende afvoerstelsels aan deze vereischten het best voldoed.

De heer Halbertsma wees bij het beantwoorden van deze vraag op het feit, dat men bijna overal eerst aan de oplossing van dit vraagstuk begon te denken wanneer de nood op het hoogste geklommen was, ofschoon men zeker verstandig zou doen, tegelijk met den aanvoer ook voor goeden afvoer te zorgen.

Behalve het Waringstelsel, voldoed totnutoe geen ander stelsel volkomen aan de vereischten.

Het Waringstelsel onderscheidt zich van het Engelsche of spoelstelsel, doordat de fecaliën en het huishoudwater gezamenlijk worden afgevoerd door eene buisleiding, waarvan de afmetingen niet belangrijk behoeven te zijn, terwijl het hemelwater afgescheiden hiervan door grootere rioolen moet worden weggevoerd. De afvoerbuizen voor huiswater en fecaliën worden door plotseling toelaten van water uit de closets en zoogenaamde zelfwerkende spoelreservoirs (Fields Flushtank) geregeld gewasschen, waardoor verstoppingen vermeden worden en voor een geregelde doorspoeling gezorgd is. Het verbruikswater met de fecaliën vermengd, wordt door deze leidingen buiten de stad gevoerd en kan gebruikt worden tot het bevloeien van landerijen, waarvoor uit den aard van de zaak niet zulke groote oppervlakten geëischt worden als bij het spoelstelsel het geval is, wijl het ongeregeld vallende hemelwater is afgescheiden.

Door de toepassing van dit stelsel kan de afvoer door open goten, waarover vooral bij vriezend weer bezwaarlijk te roemen valt, vervallen, terwijl tevens uitstekend voorzien wordt in de behoefte naar goeden afvoer der faeces, die, zonder dat het gebruik van waterclosets is uitgesloten, integendeel door dit stelsel wordt aangemoedigd.

Door den Voorzitter werd aan den heer Halbertsma de dank der aanwezigen gebracht en de vergadering gesloten.

PASSAGE-MAATSCHAPPIJ GEVESTIGD TE ROTTERDAM.

Aan het verslag, uitgebracht door het Bestuur in de algemeene vergadering van aandeelhouders van 16 Maart 1885, wordt het volgende ontleend:

Het is der Directie aangenaam te kunnen constateeren, dat hetgeen in het vorig verslag werd gemeld over de verhuring der verschillende inrichtingen in de Passage, ook over het afgeloopen boekjaar kan worden gezegd, wat, in aanmerking genomen den gedrukten toestand waarin zoowel de groothandel als de kleinhandel gedurende de laatste jaren verkeeren, zeer zeker een verblijdend verschijnsel is en een goed vertrouwen op de toekomst verschaft.

De groote verscheidenheid op winkelgebied, die in de Passage bestaat, maakt van haar eene inrichting waarin koopers op velerlei gebied kunnen slagen.

De bad-inrichting mag zich in een druk bezoek blijven verheugen. Ook de café's worden steeds druk bezocht en het hotel goed geëxploiteerd doch het bezoek in laatstgenoemde inrichting kon beter zijn.

De openbare verkoophal in de Beneden-Passage is, na een betrekkelijk kortstondig bestaan, opgeheven en dientengevolge moest de Maatschappij zoowel de huur sedert die opheffing, als de voordeelen, die daarbij bedongen waren, derven. Het Bestuur blijft echter werkzaam om de daardoor vrijgekomen ruimte productief te maken, waarin het reeds voor een gedeelte geslaagd is.

Tot waarborg van door huurders op zich genomen verplichtingen is een som van ƒ 5188.78 in de kas der Maatschappij gestort en zijn bovendien nog verschillende andere waarborgen gesteld.

De verlichting door electrisch licht van de Passage heeft wederom moeten plaats maken voor de gasverlichting, omdat de Maatschappij, die oorspronkelijk genoemd licht verschafte, daarmede heeft opgehouden, wijl deze exploitatie geen rekening maakte. De door die Maatschappij aangelegde kostbare geleiding bevindt zich nog in de Passage zoodat men, wanneer eventueel andermaal tot het gebruik van electrische verlichting wordt overgegaan, deze spoedig en zonder veel kosten gereed kan zijn.

Uit de winst- en verliesrekening blijkt, dat in het jaar 1884 een huur gemaakt werd van ƒ 59.512.15 of gemiddeld bijna ƒ 5000 per maand. Het onderhoud werd met de meest mogelijke zorg bewerkstelligd en vereischte een uitgaaf van ƒ 2119.39 terwijl voor beheer en toezicht, daaronder begrepen de assistentie door onze gemeente-politie verschaft, een bedrag van ƒ 2721.03 werd uitgegeven.

De obligatie-leening ad ƒ 400,000 vereischte een uitgaaf aan rente van ƒ 18,000 zoodat er een netto-winst blijkt te zijn behaald van 31,287.51½, waarvan ingevolge art. 18 der statuten 20% of ƒ 6257.50 ten goede komt aan het reservefonds, dat

daardoor op ultimo December 1884 een cijfer van ƒ 8163.53 bereikte, terwijl ter uitkeering aan aandeelhouders ƒ 25,030.01½ plus het onverdeeld saldo ad ƒ 12.08 van het vorige boekjaar en dus ƒ 25,042.09½ overblijft, waardoor het dividend op 5% kan vastgesteld worden.

VARIA.

Asbest-papier. Daar de grondstoffen voor de gewone baksteen, waaruit wij meestal onze huizen bouwen, in de buurt van Konstantinopel niet te vinden zijn, werden in vroegeren tijd alle huizen daarterplaatse uit hout vervaardigd. Tengevolge daarvan was het gevaar voor brand zeer groot, en werden dikwerf geheele wijken in de asch gelegd. Het is daaraan toe te schrijven, dat de meergegoeden er in lateren tijd toe overgingen, de huizen op onze wijze te bouwen, al waren daaraan ook groote kosten verbonden, maar in de arme buurten bleef alles bij het oude. Vóór eenigen tijd gaf eene in Konstantinopel opgerichte Maatschappij aan de Turksche Regeering kennis, dat zij het geheim kende om huizen uit onbrandbaar papier samen te stellen. Op bevel van den Sultan werden verscheidene huizen daaruit vervaardigd, met allerlei waren en papier gevuld, en daarna in brand gestoken. De proef slaagde uitstekend; wel werd het papier min of meer zwart en beschadigd, maar toch kon alles gemakkelijk gered worden. Wanneer de kosten van dere nieuwe bouwstof den prijs van het hout niet te zeer overschrijden, dan laat zich in de toekomst nog veel van deze nieuwe ontdekking verwachten, en zal men het vooral in Konstantinopel bij de eerste proefneming niet laten. Dit asbestpapier wordt gemaakt door het drenken eener papiermassa in eene oplossing van amianth, gips en waterglas; na de bereiding worden de kartons hoogstwaarschijnlijk nog met eene oplossing van waterglas bestreken. In Petersburg heeft men reeds kleine schepen, in Amerika wijn- en spiritusvaten daaruit vervaardigd, overal met het beste succes. Heeft deze ontdekking eerst het burgerrecht verkregen, dan zal men vanzelf naar de goedkoopste en meest practische bronnen voor de grondstoffen omzien. In allen gevalle is Griekenland het beloofde land voor den amianth.

(*Technisches Centralblatt.*)

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

Aflevering 3 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Het kweeken der seringen (met fig.). — De totale maansverduistering van 4 October 1884 (met fig.). — Schoorsteenbrand. — Hydraulische accumulatoren (met fig.). — De duivenpost (met fig.). — Een reusachtig kruipend dier uit de voorwereld (met fig.). — Het goudvischglas of een kijkje in mijn aquarium. — De champagne (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den »Talisman" (met fig.). — De galvanische vergulding en verzilvering. — Een pomp zonder zuiger (met fig.). — Recepten en korte technische mededeelingen. — Etiketten voor flesschen. — Om ingeroeste houtschroeven los te maken. — Op zilver gelijkende metaallegeeringen. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

— Wij vestigen de aandacht van onze lezers op de *Deutsche Bauzeitung* van heden, waarin eene beschrijving voorkomt van het weldra voltooide Rijks-museum te Amsterdam. Twee platte gronden en een fraai perspectief, stellen de museumgebouwen daarbij aanschouwelijk voor.

CORRESPONDENTIE.

Aan M. te A. Zoo mogelijk in een volgend nommer.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij
tot Bevordering der Bouwkunst
(Afdeeling GRONINGEN).

Belanghebbenden wordt mededeeling gedaan, dat door de **Afdeeling** is uitgeschreven eene **PRIJSVRAAG** voor 't ontwerp eener **Bibliotheekkast.** Prijs ƒ **25** met **Getuigschrift.**

Kosten der kast, in blank eikenhout uitgevoerd, hoogstens ƒ **150.**

Inzending 1 September 1885.

Nadere inlichtingen geeft

Groningen. J. W. SIPS, 1ste-*Secretaris.*

GEVRAAGD door de **Geldersch-Overijsselsche Stoomtram-Maatschappij,** om dadelijk in dienst te treden, eenige

Opzichter-Teekenaars.

Zich met de noodige stukken persoonlijk ten bureele te *Lochem* te vervoegen bij den Ingenieur der Maatschappij op Woensdag 25 Maart a. s. ten 12 ure.

OPZICHTER.

Bij het maken eener houten Balansbrug over de rivier de *Vecht* wordt voor ruim **drie maanden,** om dadelijk in dienst te treden, een **bekwaam** en vooral **practisch OPZICHTER** gevraagd. Adres met franco brieven onder letter X aan het Bureau van *De Opmerker.*

AANBESTEDING.

De BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMERSFOORT* zullen op **Donderdag den 2 April 1885,** 's voormiddags ten 11 uren, ten Raadhuize in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

1. **Het maken van den Onderbouw der St. Andriespoorts-brug en dien van de Kamppoorts-brug (in 1 à 2 perceelen).**
2. **Het maken van den IJzeren Bovenbouw der St. Andriespoorts-brug en dien van de Kamppoorts-brug (in 1 à 2 perceelen).**

Bestek en teekening zijn ter Secretarie verkrijgbaar tegen betaling van ƒ 3.— voor den onderbouw en ƒ 5.— voor den bovenbouw met detail-teekeningen.

De aanwijzing geschiedt door den Gemeente-architect op Dinsdag den 31 Maart 1885, 's namiddags te een ure, aantevangen met eerstgemelde brug.

De Secretaris van Amersfoort,
W. L. SCHELTUS.

Openbare Aanbesteding.

Op **Woensdag 25 Maart 1885,** des namiddags ten half twee uren, zal door den Heer H. G. KOSTER H.Gzn., in het AMERICAN HOTEL aan het Leidsche plein te *Amsterdam* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een dubbelde Villa, op de reeds gemaakte houten paalfundeering in het Vondelpark aan de Verlengde Vondelstraat, met de leverantie van alle materialen, arbeidsloonen ens.

Bestek met 5 teekeningen zijn à ƒ 3.— per stel te verkrijgen bij den Kantoorbeschaadelaar LAURENS JANZOON KOSTER, Nieuwendijk hoek Oudebrugsteeg *Amsterdam.*

Aanwijzing op het terrein op Zaterdag 21 Maart en Maandag 23 Maart, telkens des voormiddags ten 11½ uren. Nadere inlichtingen en inzage der details zijn te bekomen bij den Architect H. J. WIGMAN, Anna-Vondelstraat N°. 6, elken dag van 's morgens 9 tot 11 uren en des namiddags van 1 tot 3 uren.

Aanbesteding.

Op **Maandag 30 Maart a. k.** om 1 uur zal in het koffiehuis *De Roode Leeuw* te *Amsterdam* worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Perceel op de Weesperzijde N°. 19.

Het bestek is à ƒ 0.50 te verkrijgen bij J. J. ARND EN ZONEN, Gravenstraat, *Amsterdam*, van af heden.

Het bestek met teekening ligt ter visie in genoemd koffiehuis.

Inlichtingen worden gegeven door den architect J. H. T. LÖNING, Kalverstraat 56 te *Amsterdam.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 8 April 1885,** des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het Maken, Leveren en Stellen van den Bovenbouw der te vernieuwen Spanjaardsbrug te Rotterdam.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Provinciale Secretarie* en het *Stads Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van ƒ 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, aan den *Houttuin* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing zal plaats hebben op *Dinsdag* den 31 *Maart* 1885, des voormiddags ten 11 ure aan het *Timmerhuis* voormeld.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 26 Maart 1885,** 's voormiddags half twaalf ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

1°. **Het verbeteren en onderhouden der Wegen, Singels, Pleinen en Voetpaden in de gemeente met de levering van Bouwstoffen, Arbeidsloonen en Gereedschappen, voor den tijd van drie jaren.**
2°. **Het leveren van 40,000 stuks Greskeien van de Ourthe.**

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Waterleiding te Schiedam.

De INGENIEUR-DIRECTEUR van de **werken der Waterleiding** te *Schiedam*, H. P. N. HALBERTSMA, Zuidblaak 26 *Rotterdam*, vraagt vóór **1 April a. s. aanbiedingen** met **prijsopgave** van

5000 à 9000 M³. beste, waterdichte, BLAUWE KLEI

voor de bekleeding der bezinkbakken en filters, geleverd *franco* in het haventje der genoemde Waterleiding.

Adres voor de toezending van monsters: Bureau Waterleiding, Gerrit Verboomstraat B. 131, *Schiedam.*

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAALVERWARMING-** en **VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTELKACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem.*

De Directeur, W. PATON WALSH.

ZWOLSCHE TRAMWEG-MAATSCHAPPIJ.
AANBESTEDING.

Op **Maandag 30 Maart a. s.** des namiddags ten 3 ure, zal in het Hotel »MARKENS" aan de Willemskade te *Zwolle*, worden **aanbesteed:**

Het leveren en leggen van eene Tramlijn van de Willemskade te Zwolle tot het Katerveer, het bestraten van den weg en het bouwen van eene Wachtkamer met Wagenremise en bijbehoorende werken.

Bestekken zijn op franco aanvrage tegen betaling van ƒ 0.50 per exemplaar te verkrijgen ter drukkerij van DE ERVEN TIJL te *Zwolle* en bij den Architect H. WESTRA JUNR. te *'s-Gravenhage.*

De teekeningen liggen ter inzage in het Koffijhuis aan het Katerveer en ten Kantore van genoemden Architect, Muzenstraat 3, te *'s-Gravenhage*, waar tevens inlichtingen worden verstrekt.

De aanwijzing in loco zal geschieden op Zaterdag 21 Maart a. s. des namiddags om één uur, beginnende aan de Willemskade.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gesticht, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Provincie Noord-Brabant.

AANBESTEDING
VAN EEN
Krankzinnigengesticht
te VUGHT.

Het College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armen van *'s-Bosch*, is voornemens in bijzijn van den daartoe gelasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg* en in tegenwoordigheid van gegadigden op **Dinsdag 7 April 1885,** des voormiddags ten 11 uro, onder nadere goedkeuring, in de bovenzaal van het Eindhovensch Koffiehuis bij de Weduwe DANKERS, Hinthamerstraat te *'s-Bosch*, publiek

AAN TE BESTEDEN:

Het bouwen van een GESTICHT voor KRANKZINNIGEN op 't Landgoed „Voorburg" te Vught (bij 's-Bosch) met bijlevering van alle MATERIALEN, welke niet speciaal voor besteders rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens artikel 18 van het bestek van aanbesteding, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Donderdag 26 Maart en op Woensdag 1 April e. k., telkens des namiddags ten 2 ure; de bijeenkomst is in 't Heerenhuis op »Voorburg" voormeld.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan, 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekeningen, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal dagelijks van des voormiddags 10 tot 12 en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.

De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van ƒ 1.50 verkrijgbaar van af 21 Maart e. k. bij den drukker en uitgever, den Heer J. H. POELL—DE BOOIJ, Postelstraat, *'s-Hertogenbosch*, benevens de afdrukken van het geheel stel (5 stuks) teekeningen op de schaal van 1 op 200, tegen ƒ 10 per stel, (30 stel).

De inschrijvingsbilletten moeten uiterlijk op Maandag 6 April, vóór 12 ure des middags, in de daartoe bestemde bus ten kantore der Godshuizen, Gasthuisstraat C 38, te *'s-Hertogenbosch*, zijn gestoken.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond:		Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Gouden Medaille	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.	Amsterdam 1883.	Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 18330.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN. TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Openbare Aanbesteding,
Gemeente ZAANDAM.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ZAANDAM* zullen op **Donderdag den 9den April 1885**, des namiddags ten één uur, in het Gemeentehuis aldaar **aanbesteden**:

a. **Het maken van Dukdalven enz. in de Voorzaan;**
b. **Het maken eener Steenglooiing op het Oostzijder Kattegat.**

De bestekken en teekeningen zullen voor gegadigden ter inzage liggen ter Secretarie van *Zaandam*, van Donderdag 26 Maart e.k. af, en aldaar verkrijgbaar zijn als volgt:
Bestek *a* met acht teekeningen voor *f* 3.50.
Bestek *b* voor *f* 1.50.
Inlichtingen worden gegeven aan het Bureau van den Ingenieur J. MEIJJES J.Wz., (*Zaandam*, Hoogendijk 4) van 1—4 en van 7—8 April:
voor bestek *a* tusschen 10 en 1 uur,
voor bestek *b* tusschen 2 en 5 uur.
Zaandam, 14 Maart 1885.
Burgemeester en Wethouders voornoemd,
VERSTEEG.
De Secretaris,
DE VEIJE.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevrijd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden *op franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij
KURKSTEEN,
het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:
OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS
en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN
van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.
IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.
Compleete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **negende** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij intekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à *f* 1.20.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. — GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

Provincie NOORD-BRABANT.

Aanbesteding eener Kerk met Toren,

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van *Westerhoven* (bij *Valkenswaard*) is voornemens in bijzijn van den daarmede belasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg*, op **Maandag 30 Maart 1885**, des namiddags ten 1 ure, onder andere goedkeuring, ten herberge van H. AARTS te *Westerhoven*, publiek **aan te besteden:**

Het bouwen eener nieuwe Kerk met Sacristijen en Toren, met bijlevering van alle materialen welke niet speciaal voor besteders rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens Artikel 18 van het bestek, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Maandag 23 Maart e. k.; de bijeenkomst is ten 1 ure in bovenvermelde herberg.
Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekening, nog menigvuldige teekeningen op grootere schaal dagelijks van den voormiddags 10 tot 12, en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.
De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van *f* 1.00 verkrijgbaar van af 14 Maart e. k. bij den drukker en boekhandelaar WILLEM BERGMANS te *Tilburg*.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 13. ZATERDAG 28 MAART 1885.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
Architectvra et Amicitia
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *acht gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagvoml aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Het Bestuur heeft de eer mede te deelen, dat:

1°. heeren Leden worden uitgenoodigd tot het bezoeken van het in aanbouw zijnde *Abattoir* in de Stads-Rietlanden, alhier, op Zondag 29 Maart a. s.

Belangstellenden wordt verzocht, zich te vereenigen des namiddags te 1 uur precies, aan de Directiekeet, Cruquiusweg, aldaar;

2°. de 841ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 1 April a.s., des avonds te 8 uren precies, in het American Hotel, Leidscheplein, alhier.
De agenda voor die vergadering is:
a. mededeelingen van het Bestuur;
b. bijdrage van den heer H. J. Walle Jzn. over den Westinghouse-rem;
c. kunstbeschouwing van den heer J. Bernard Springer;

3°. als 3de algemeene prijsvraag 1884—85 wordt uitgeschreven:

Een Klokkentoren voor een Raadhuis.

De toren moet uit het dak, waarvan de nok ongeveer 20 M. boven de straat ligt, een aanvang nemen.
De bovenkant van de torenspits, buiten het kruis of dergelijke versiering, mag niet hooger dan 16 M. zijn.
Er wordt verondersteld, dat de vereischte muurwerken tot dracht van den toren in het gebouw aanwezig zijn, terwijl de keuze van de toe te passen materialen zoomede van den stijl aan den ontwerper wordt vrijgelaten.
De teekeningen van het aanzicht van den toren en van de verschillende doorsneden worden verlangd op de schaal van 1 : 50, waaruit de constructiën duidelijk zullen moeten blijken; zij moeten zoodanig zijn uitgevoerd, dat zij door photolithographie gereproduceerd kunnen worden.
De inlevering moet plaatshebben, onder inachtneming van art. 67 der wet, vóór of op den 27sten April 1885, ten huize van den 1sten-Secretaris, Oosterdoksluis 29, te Amsterdam.
Als belooning wordt uitgeloofd het eervol getuigschrift van het Genootschap en eene premie van *f* 75.
De mededinging is voor alle Leden opengesteld.

(A. et A.) DE NIEUWE GASFABRIEK TE AMSTERDAM.

De reizigers, die langs den Hollandschen spoorweg te Amsterdam aankomen of van daar vertrekken, zullen met belangstelling de schilderachtig gegroepeerde bouwwerken beschouwd hebben, die thans niet ver van de hoofdstad verrijzen, en ware het niet, dat zij door de reusachtige gashouders aanstonds aan het doel der stichting herinnerd werden, zij zouden zeker niet vermoed hebben, dat deze gebouwen voor gasfabriek moeten dienen. Immers de gasfabrieken munten in den regel niet uit door haar architectonisch-schoon, en zij zijn er meestal verre van, op den beschouwer een aangenamen indruk te maken.
De Imperial Continental Gaz-association verdient daarom onze hulde voor de onbekrompen wijze, waarop zij haar grootsche inrichting totstandbrengt.
Wanneer men het terrein van de nieuwe gasfabriek van de stadszijde nadert, vallen het eerst de ingenieurswoningen, met daaraan verbonden kantoren en werkplaatsen, in het oog, die reeds onder de kap gebracht zijn, en met het uit- en inwendig afwerken waarvan men thans bezig is.
Deze gebouwen zijn allen in berg- en baksteen opgetrokken, en de bouwmeester heeft daarbij een zeer gelukkig gebruik gemaakt van den rijken schat van motieven, die onze vaderlandsche Renaissance van het begin der XVIIe eeuw hem bood. Fijn gedetailleerde topgevels dragen veel bij tot het vernaangenamen van de silhouet, terwijl ook voorsprongen en erkers tot verlevendiging van het geheel bijdragen. Hoewel het inwendige van deze gebouwen nog niet afgewerkt is, zagen wij toch reeds vele bijzonderheden, die de aandacht van den vakman verdienen. Zoo o. a. een houten trap, met blank-grenenhouten balusters, die een zeer behaaglijk effect maakt, en bij het zien waarvan wij ons onwillekeurig afvroegen, waarom onze architecten toch nog steeds bij de smakelooze ijzeren balusters met gegoten-zinken ornementen blijven volharden, terwijl gedraaide houten balusters, die een veel aangenamer aanzien hebben, even goedkoop en steviger zijn. Ook trok onze aandacht de gemetselde bordestrap naar de werkplaatsen, waarbij lichtheid en stevigheid gepaard gaan, terwijl wij tevens met belangstelling de uit vier aaneen geklonken getrokken ijzers

geconstrueerde kolommen beschouwden, die tot steun van de op trogwelven rustende werkplaatsvloeren dienen. De muren der werkplaatsen zijn van binnen geheel met ijzerslaksteen bekleed.

Bij deze gebouwen, die de geheele oostzijde van het terrein innemen, ligt verder nog een portiersverblijf, dat in steen en hout geconstrueerd is, en een vriendelijk aanzien heeft. Nabij deze portierswoning komt een brug over de Haarlemmertrekvaart, waardoor de fabriek in gemeenschap komt met den Haarlemmerweg.

Aan de noordzijde van het terrein liggen de beide retorthuizen met annexe kolenbergplaatsen. Het oostelijke retorthuis is ongeveer 88 M. lang, het westelijke ongeveer 91 M. De breedte van ieder bedraagt 34 M. Ieder dezer retorthuizen bestaat uit een verdieping gelijkstraats, dienende tot bergplaats van de uit de retorten komende cokes, en daarboven uit de eigenlijke stookhuizen, die een door gewelven gedragen en met ijzeren platen bekleeden vloer bezitten, die op uit getrokken ijzer geconstrueerde kolommen rust. Vóór de retorten is in dezen vloer een opening aangebracht, zoodat de gloeiende cokes bij het ledigen onmiddellijk in de verdieping gelijkstraats neervallen, en dus den werklieden geen overlast veroorzaken. Het kleinste retorthuis bevat 280 retorten; het grootste heeft evenzeer plaats voor 280 retorten, doch voorloopig zijn er slechts 224 aanwezig.

De vloer van de stookhuizen, die circa 4 M. + AP. ligt, wordt door een zeer flauw oploopende stoep bereikt, wat niet weinig bijdraagt om het uitwendig aanzien van deze gebouwen te verfraaien. De balustrades dezer stoepen zijn in metselsteen *à jour* bewerkt.

Bijzondere aandacht verdient voorts de kolossale, in ijzer geconstrueerde bekapping, waarvan de spanten den spitsboogvorm hebben, en waarvan de nok op 26 M. + AP. ligt. De pannen liggen op ijzeren panlatten, zonder beschot, om den afvoer der zich ontwikkelende dampen te vergemakkelijken, waarvoor ook, door het aanbrengen van jalousiebordjes, zorggedragen is.

Ter wederzijde van de retorten bevinden zich viaducten, van ijzer geconstrueerd, ter hoogte van 8 M. + AP., waarop de beladen kolentreinen de retorthuizen binnenrijden.

Ook in de drie kolenbergplaatsen, die zich achter de retorthuizen bevinden, en die geheel in getrokken en gegolfd ijzer geconstrueerd zijn, bevinden zich dergelijke viaducten.

De verlichting der retorthuizen geschiedt door vensters, in de eindgevels aangebracht. Tusschen de beide retorthuizen in bevinden zich vertrekken, bestemd tot verblijf van de werklieden gedurende de rusttijden.

Door het gebruik van verschillend gekleurde baksteen, verbonden met een spaarzame toepassing van bergsteen, is, wat het uitwendige betreft, een aangename afwisseling verkregen.

Aan de westzijde van het terrein bevinden zich de drie kolossale gashouders, die volgens het telescoopsysteem zijn ingericht, en een diameter van 51 M. hebben. De diepte der gemetselde kuipen is 8 M., en toen wij langs een ladder in een gashouder waren afgedaald, beseften wij eerst, welke reusachtige afmetingen zij hebben. Men zal hier een denkbeeld van krijgen, indien men zich herinnert, dat het panoramagebouw te Amsterdam slechts 40 M. in diameter heeft. Het maken van drie waterdichte gemetselde kuipen van dergelijke afmetingen, en dan in den Amsterdamschen bodem, was voorzeker een taak, die meer dan alledaagsche moeilijkheden opleverde.

De zuidzijde van het terrein wordt ingenomen door de gebouwen, bestemd voor de zuivering en het meten van het gas. Behalve bergplaatsen voor kalk, vindt men daar zestien zuiveringskisten, allen van gegoten ijzer. De *scrubbers*, drie hooge torens van gegoten ijzer, waarvan de top door een sierlijke ijzeren wenteltrap bereikt wordt, en de condensors bevinden zich in de nabijheid. De kappen van de zuiveringshuizen zijn in gemengde hout- en ijzerconstructie gemaakt.

Boven alle gebouwen uit ziet men den watertoren, die uit de verte reeds door zijn gelukkig silhouet de aandacht trekt. Hij staat ongeveer middenop het terrein, en is, wat het benedengedeelte betreft, in verschillend gekleurde baksteensoorten opgetrokken, terwijl het bovenste gedeelte, om het eigenlijk reservoir, met hout bekleed is. Een sierlijke windvaan kroont het geheel.

Vermelden wij ten slotte nog de ammoniakfabriek, de meterhuisjes, met hun reusachtige gasmeters en de bazenwoningen, die zeer comfortabel zijn ingericht, dan zijn wij aan het einde van ons vluchtig overzicht gekomen.

Voor de gebouwen is in hoofdzaak Duitsche steen en ijzerslaksteen gebezigd, terwijl de bergsteen meest Oberkirchner zandsteen is. Ook van blank-Amerikaansch grenenhout is een ruim gebruik gemaakt, terwijl ijzerconstructies natuurlijk een hoofdrol spelen.

Hoewel wij eerlang instaatgesteld hopen te worden meer uitvoerige en door afbeeldingen toegelichte mededeelingen omtrent deze kolossale inrichting te geven, meenden wij onzen lezers geen ondienst te doen, hun het een en ander van de indrukken, bij ons bezoek ontvangen, mede te deelen.

Wij twijfelen niet, of de fabriek zal, bij het inwerkingstellen, aan de groote verwachtingen die men van haar koestert beantwoorden, en het door haar geleverde gas den Amsterdammers een aan de strengste eischen voldoend licht verschaffen.

De vertegenwoordiger der Imperial Continental Gaz-Association was vroeger de ingenieur J. A. Miltner, en is thans de ingenieur J. Pazzani. Voor het ontwerpen en uitvoeren der gebouwen werden deze heeren terzijde gestaan door den architect I. Gosschalk.

DE BRUG OVER DE FIRTH OF FORTH.

De Firth of Forth is een van die diepe baaien, welke men in groot aantal aan de Schotsche kunst vindt, en gaat van haar begin, bij Leith, noch acht geografische mijlen landwaarts in.

Tot dusverre moesten reizigers van Edinburgh naar het noorden van Schotland deze baai geheel omrijden, teneinde den overkant te bereiken, zoodat zij een afstand van 12 geografische mijlen aflegden naar een plaats, die maar 3 mijlen hemelsbreed van Edinburgh verwijderd is. Men voelde dan ook sedertlang behoefte aan een overbrugging van de Forth.

Reeds twintig jaren geleden werden plans voor dit reuzenwerk gemaakt, maar door de groote moeilijkheden, die men bij nader onderzoek ontdekte, kwamen zij niet tot uitvoering. De baai toch heeft een breedte, die van 2 tot 10 kilometer afwisselt, en is daarenboven aan de oostzijde meer dan 50 M. diep. Wanneer men de overbrugging aan de westzijde, waar de diepte niet zoo groot is, maakte, werd er niet genoeg in afstand gewonnen, om de aanzienlijke kosten, waarmede het werk zou gepaard gaan, uit het toenemend verkeer terug te ontvangen. Daarenboven bleek ook de bodem van de baai aan de westzijde, na nauwkeurige waarneming, zeer slecht. Eindelijk besloot men, de brug te maken te Queensferry, een plaatsje, dat 15 kilometer ten westen van Edinburgh ligt.

De baai wordt hier door een eiland, waarop zich de ruïne van het slot Inchgarvie bevindt, in twee, ongeveer gelijke, deelen verdeeld. De grootste diepte bedraagt in het noordelijk deel 66 M., in het zuidelijk deel 60 M. Hoewel de ondergrond hier zeer goed is, daar hij deels uit zeer harden, rooden kleigrond bestaat, kon men toch, wegens de groote diepte, aan den bouw van pijlers niet denken. Men moest dus de brug maken in twee spanningen, elk van ongeveer 500 M. spanwijdte.

Voor bruggen van zoo groote spanning bestaat tot dusverre slechts één voorbeeld, en wel de groote hangbrug, die New-York met Brooklyn verbindt (1), waarvan de middenopening 493 M. wijd is. Deze brug wordt echter niet door spoortreinen bereden.

Sir Thomas Bouch, die het eerste ontwerp voor de Forth-brug maakte, had dan ook een hangbrug geprojecteerd, met twee spanningen, elk van 487 meter. Reeds was een contract met den aannemer Arrol, die de uitvoering op zich zou nemen, gesloten, en waren de werkzaamheden een eind gevorderd, toen in December 1880 de Tay-brug instortte, tengevolge waarvan alle werkzaamheden gestaakt werden.

De spoorwegmaatschappijen gaven den moed echter niet op. Zij droegen aan hun technische raadslieden, de heeren Fowler, Harrison en Barlow, op, het vraagstuk opnieuw te bestudeeren, en omtrent de al of niet uitvoerbaarheid van een brug over de Forth een uitvoerig verslag uit te brengen. Het resultaat van de bemoeiingen dezer heeren was, dat het zeer goed mogelijk zou zijn een brug erover te bouwen, die de meest mogelijke zekerheid voor het verkeer zou aanbieden en de plaats bij Queensferry daarvoor het meest geschikt was.

Dat zij zich niet bezighielden met een plan voor een tunnel zal men begrijpen, als men bedenkt, dat de diepte van de Forth ongeveer 60 M. bedraagt, waarbij dan nog komen 30 M., die de oevers hooger liggen dan de waterspiegel, zoodat, zelfs al nam men een helling aan van 1 à 5, die zeker zeer gevaarlijk zou zijn, de tunnel toch nog een zoo groote lengte zou moeten hebben, dat de kosten onmogelijk gedekt konden worden. Er werd berekend, dat een tunnel van 10 kilometer lengte noodig was, die op 25 millioen gulden te staan zou zijn gekomen.

De vraag was dus nu, welk systeem voor de overbrugging te kiezen, opdat de meest mogelijke zekerheid voor het verkeer verkregen zou worden.

De oorspronkelijke hangbrug werd spoedig opgegeven, omdat het onmogelijk bleek, een dergelijke brug de noodige stevigheid tegen winddruk te geven, en juist tengevolge daarvan de Tay-brug ingestort was. Ook zou een hangbrug te veel geld gekost hebben.

Den ingenieurs Baker en Fowler komt de eer toe, een plan te hebben ontworpen, dat aan alle billijke eischen kon voldoen. De verdienste dezer beide ingenieurs is des te grooter, omdat zij geen bestaand voorbeeld konden raadplegen. Behalve toch door hangbruggen als de East-riverbrug tusschen New-York en Brooklyn, is een zoo groote spanning nooit overbrugd geworden.

De grootste spanwijdte van een brug met vaste liggers is 160 M.: deze wordt aangetroffen bij de Poughkeepsie-brug over de Hudson, die in 1877 uitgevoerd werd. De brug te Kuilenburg heeft een spanning van 150 M., de Ohio-brug te Cincinnati een van 148 M., de Niagara-brug een van 141 M., en de grootste lengte van een dergelijke brug in Engeland is ruim 140 M., bij de Britannia-brug over de Menai. De totdusver uitgevoerde ijzeren boogbruggen overschrijden ook 165 M. niet, en slechts één, namelijk de viaduct van Garabit in Zuid-Frankrijk, bereikt die afmeting.

(1) Deze brug werd in de nommers 28—30 van jaargang 1883 van *De Opmerker* uitvoerig besproken.

Men ziet dus, dat de brug over de Forth nog driemaal langer spanning moest verkrijgen dan de grootste, die tot dusverre gemaakt was.

Het systeem, dat door de heeren Baker en Fowler werd toegepast, was het volgende. Over de pijlers werden liggers gelegd, die door een parabool ter wederzijde gesteund werden en een vrijdragende spanning van 205 M. bezitten. Op deze wijze wordt de spanning — daar natuurlijk aan iederen pijler zich een dergelijke console bevindt — tot 106 M. teruggebracht, waarvoor men een gewone tralieconstructie gebruiken kan.

De hoogte der pijlers bedraagt 104 M., dus ongeveer een vijfde der spanwijdte.

Een voordeel van het door de ontwerpers gevolgde systeem is, dat in het midden een groote hoogte tusschen den onderkant van de brug en den waterspiegel blijft, waardoor de scheepvaart geen beletsel ondervindt.

Wat de constructie van de brug betreft, moge het volgende opgemerkt worden. Alle deelen, die drukking te weerstaan hebben, zijn als holle cilinders gevormd. Dit is een zeer merkwaardige eigenaardigheid der constructie en verzekert groote stabiliteit, aangezien door proeven gebleken is, dat holle cilinders meer weerstand kunnen bieden dan holle prisma's. Daarenboven heeft de wind op cilinders minder vat dan op prisma's.

Alle deelen, die tegen trekking weerstand moeten bieden, zijn echter als prisma's geprojecteerd, waarvan de vlakken als traliewanden gevormd zijn. Zij zijn zoo reusachtig, dat een dergelijke trekstang ongeveer de afmetingen van een gewone traliebrug heeft.

Als materiaal voor den bovenbouw wordt uitsluitend staal gebezigd. Men nam bijzondere proeven met betrekking tot den winddruk, die voor de brug over de Tay zoo noodlottig was geworden, en waaromtrent zoo weinig gegevens bestonden. Het zou ons echter te ver voeren, hierbij uitvoerig stil te staan, waarom wij liever het een en ander omtrent de uitvoering willen mededeelen.

De bouw van de brug, die een lengte heeft van 2468.40 M. (waarvan voor de hoofdbrug 1630.30 M., voor den zuidelijken viaduct 542.40 M., voor den noordelijken viaduct 295.70 M.) en voor de constructie waarvan ruim 45,000 tons staal zullen benoodigd zijn, werd op 21 December aan de aannemers Tancred, Arrol & Co. opgedragen voor ruim 19 millioen gulden.

Alleen de voorloopige werkplaatsen en inrichtingen, door de aannemers aan de beide oevers gemaakt, hebben ongeveer 2 millioen gulden gekost. Op den zuidelijken oever, bij Queensferry, wordt een terrein van 9 hektare als werkplaats gebruikt. Hier bevinden zich het bureaugebouw en twee groote werkplaatsen van 7500 M². oppervlakte, waarin de brugconstructiën vervaardigd worden. Deze werkplaatsen zijn door spoorleiding verbonden met de North-British Railway, die het staal aanvoert. Ook op het eiland Inchgarvie en op den noordelijken oever bevinden zich dergelijke reusachtige inrichtingen.

De gesteldheid van den ondergrond was, zooals wij reeds opmerkten, voor de fundeering der pijlers zeer gunstig. Toch bleef het verschil tusschen eb en vloed, dat ongeveer 5.50 M. bedraagt, een groot bezwaar. De fundeering geschiedde met behulp van kistdammen, waarna het water uitgemalen werd. Deze constructie kon gevolgd worden, daar, zooals men boven gezien heeft, de pijlers niet ver van den oever verwijderd waren. Waar echter geen roode klei maar rotsgrond werd aangetroffen, moest men van dubbele ijzeren cilinders gebruikmaken, die met klei gevuld werden en waardoor een, zij het dan ook niet altijd even voldoende, water-

dichtheid verkregen werd. Om de dikwijls zeer onregelmatige oppervlakte van den rotsgrond te effenen werden duikers aangewend.

Waar de groote waterdiepte het onmogelijk maakte, ook deze constructiewijs te volgen, paste men de pneumatische fundeeringwijze toe.

Het metselwerk der pijlers bestaat deels uit beton, deels uit graniet van Aberdeen.

Al de werktuigen, voor het maken der ijzerconstructiën noodig, werden door de Vulcan Works te Paisley geleverd. Er zijn aanwezig: 14 stoombarkassen, 22 stoomkranen, 12 hydraulische kranen en 38 handkranen. De beweegkracht wordt door 28 stoommachines geleverd, en 60 booglampen en 400 gloeilampen verschaffen 's nachts het noodige electrische licht.

Het aantal arbeiders bedraagt thans 1500.

Moge dit werk, dat zeker een der meest kolossale ondernemingen van de negentiende eeuw is, zonder ongelukken voltooid worden!

DE ARABISCHE BESCHAVING.

Vóór eenigen tijd vertaalde ik in dit weekblad iets over de Indische bouwkunde van de hand des heeren Gustave le Bon, schrijver van *Le civilisation der Arabes.*

Den 13en Januari ll. bevatte *Le Temps* een ontleding van dit fraaie werk door Maurice Wahl. Daaraan meende ik het volgende te mogen ontleenen:

De Arabieren vatten de wetenschap op, waar de laatste Grieksche meesters der school van Alexandrië haar achterlieten. Men weet, welke groote vorderingen zij de wiskunde en de sterrenkunde hebben doen maken. Zij waren de grondleggers der scheikunde, waaraan zij zelfs haren naam gegeven hebben. In de geneeskunde bezigen zij reeds de methoden van den nieuweren tijd, bestudeeren de ziekten aan de bedden der lijders in het gasthuis, vinden de bereiding van artsenijen uit, en leiden uit de gezondheidsleer, de levensleer en de ziektekunde een rationeele geneeskunde af. Hun groote geneesheeren Rhazes, uit Bagdad, en Avicennus, wier *canon*, gedurende zes eeuwen, voor de universiteiten van Europa het laatste woord der wetenschap was, treden op als scherpzinnige waarnemers, bekwame *practici* en diepzinnige *theoretici*. Met een genie voor toepassing, door de hedendaagsche nijverheid nauwlijks overtroffen, ontleenen de Arabieren aan de Chineezen uitvindingen, die tot hunnen tijd onvruchtbaar of onbekend bleven voor het overige der wereld; zij verbeteren die, bevruchten ze, verspreiden ze overal. De Chineezen wisten b. v. salpeter te bereiden, maar zij maakten er slechts gebruik van voor kunstvuurwerk: de Arabieren vervaardigden vuurwapenen.

In 1205 belegerde de Emir Jakoeb met kanonnen de stad Mehedia in Afrika; in 1342 verdedigde zich Algesiras, aangevallen door een Spaanschen vorst, door „donders, ijzeren ballen, zoo groot als zeer groote appelen", te werpen, die zoo ver van de stad vielen, dat eenige over het leger heen gingen. De Chineezen maakten papier van zijde, maar men had toen nog geen zijde in Europa, noch in Voor-Azië: eerst de Arabieren bereidden papier uit katoen en lompen. De oudste handschriften op lompenpapier zijn Arabische handschriften; de bibliotheek van het Escuriaal bezit een Arabisch handschrift op katoenpapier, dat opklimt tot omstreeks het jaar 1000. Het waren weder de Chineezen, die het kompas uitvonden, maar het waren de Arabieren, die het aanwendden voor de zeevaart; zij bedienden zich ook van het astrolabium, een vernuftig instrument en gemakkelijk te behandelen, zonder hetwelk Christophorus Columbus zijn weg niet zou hebben kunnen vinden op den Oceaan.

De voorschriften van den Koran, die het afbeelden van menschelijke figuren verbieden, werden niet altijd geëerbiedigd; toch hebben de Arabieren niets merkwaardigs in de schilder- en beeldhouwkunst achtergelaten. Maar zonder te spreken van hun bekapte steenen, van hun gegraveerde medailles, van hun ivoor- en aardewerk, is wat van hun gedenkteekenen nog bestaat voldoende, om getuigenis af te leggen van hun kunstenaars-genie. Daar, gelijk overal, waren zij aanvankelijk slechts nabootsers (1). Zij legden hunne eerste proeven van bouwkunst af door de modellen na te volgen, die zij bij hun eerste schreden vonden, vooral de Byzantijnsche. Aanvankelijk schroomvallig, worden zij weldra stout, verbeteren, wijzigen, voeren nieuwigheden in, scheppen andere vormen; een nieuwe kunst, geheel oorspronkelijk en onafhankelijk, treedt op. Naar gelang van de hulpbronnen der verschillende landen, die zij bezetten, bouwen zij in baksteen, in beton, in gehouwen steen, of in marmer; maar welke ook de gebezigde bouwstoffen zijn, de tot in kleinigheden afdalende zorg voor de details, het afgewerkte der uitvoering zijn steeds hetzelfde en verzekeren de hechtheid van het gebouw. Zelfs hun lichtste samenstellingen, van het meest broze voorkomen, hebben eeuwenlang den tijd weerstaan.

Men kan in de geschiedenis der Arabische bouwkunst verscheidene, vrij duidelijk afgebakende, tijdperken onderscheiden. De Arabische stijl vóór Mahomed wordt slechts vertegenwoordigd door eenige bouwvallen; misschien zullen latere ontdekkingen hem beter doen kennen. De Byzantijnsch-Arabische stijl is die der gedenkstukken, opgericht sinds de vlucht van Mahomed tot de tiende eeuw: de moskee van Omar te Jeruzalem, de groote moskee van Damaskus, de groote moskee van Cordova. De Byzantijnsche invloed is duidelijk merkbaar: hij vertoont zich in de gedrukte dommen of koepels, de kapiteelen met bladeren, de gouden versieringen; maar reeds hebben de Muzelmansche kunstenaren den spitsboog, de arabesken en de spiegelgewelven (*pendentifs*) uitgedacht. In de tiende eeuw vormt zich de zuivere Arabische stijl; zijn tijdperk van vruchtbaarheid houdt op bij het begin van den nieuweren tijd, ongeveer wanneer de Italiaansche *Renaissance* aanvangt; vooral Egypte en Spanje werden met zijn meesterstukken getooid.

Egypte bezit de moskee van Kalaoen (2), die aan de *Sainte-Chapelle* van Parijs herinnert; de moskee van Kaïtbey (3) met verlengden dom, geheel geborduurd met arabesken; de bijna onmetelijke moskee van Hassan (4), even ruim als de Gothische hoofdkerken en welker groote minaret of spits, tweemalen zoo hoog als de Vendôme-zuil, zich 86 meter boven den grond verheft. — Spanje heeft den bevalligen toren van La Giralda, de oude minaret eener verdwenen moskee, het Alcazar van Sevilla (5) met zijn schoon gebeeldhouwde, beschilderde en vergulde zolderingen, en eindelijk het Alhambra, „het roode paleis", dat Grenada en het trotsche landschap der Vega beheerscht, reeds zooveel malen beschreven en toch in schoonheid verre verheven boven alle beschrijvingen. (6)

De karaktertrek dezer bouwkunde is arkeer, ja afgrijzen van de meetkundige regelmatigheid, van de rechte lijnen, van de scherpe hoeken, van de kale oppervlakten. Zij, die haar schiepen, waren mannen vol verbeeldingskracht, die behagen schepten in nieuwe vindingen, in de kwistigheid eener machtige fantasie, maar met een keurig gevoel voor het sierlijke en het bevallige. Zie, wat zij gemaakt hebben van den Byzantijnschen boog, een boog met halven cirkel, eentonig, log en koud: zij breken hem in den top en verlengen hem tot een spitsboog; aan de basis wringen zij hem tot een hoefijzer en verkrijgen alzoo een ranke, stoute kromme lijn, vol harmonie. De Romeinsche dom, die zware bolvormige muts, wordt een koepel, slank aan de basis, ingekort aan den top. Boven de moskeeën verrijzen lichte minarets naar het azuren gewelf, van waar de priester voor de geloovigen de opwekking tot het gebed in de lucht doet weergalmen. Bij de snijding der muren, onder de cirkelgewelven, die er op komen steunen, verdwijnen de hoeken, verborgen, gesmoord door nissen met een voorsprong, die zich ophoopen tot bijenkorven of als stalactieten in de ledige ruimte neerhangen. Niet één vlak, dat zich in zijn naaktheid vertoont: overal vindt men opschriften en koran-spreuken, in de steen gebeiteld, of opgelegd, welker arabesken met grillige lijnen als 't ware een fijn en bewonderenswaardig borduurwerk vormen. De vloer en de plinten der muren waren bekleed met mozaïeken en geverniste aardewerken; zoo van binnen als van buiten versierden kunstig geschakeerde kleuren de wanden.

Evenals de Egyptenaren en de Grieken, en de meeste volken, die onder den donkerblauwen hemel der Middellandsche Zee bouwden, hebben de Arabieren de veelkleurige versieringen aangewend. Op het midden van den dag, als een brandende zon haar stralen uitgoot over het gladde oppervlak van het aardewerk en de levendig roode, groene tinten en het goud der gevels als het ware deed ontvlammen, moest het een verblindend schouwspel zijn; en des nachts, wanneer de met welriekende olie gevulde lampen duizendvoudig haar licht weerkaatsten, was het een genot voor de oogen en een feest des lichts.

R. v. E.

(1) Men ziet dus, hoe ongegrond het is van sommigen, den Javanen kunstaanleg te ontzeggen, omdat zij het nog slechts gelegacht hebben tot nabootsen. (R. v. E.)

(2) Zie een venster daarvan in Le Bon, *Civilis. d. Arabes*, p. 220 (R. v. E.)

(3) Zie Le Bon, t. a. pl. bl. 203. (R. v. E.)

(4) Zie Le Bon, t. a. pl. bl. 223. (R. v. E.)

(5) Le Bon, bl. 279 en bl. 287 v.v., 583 en v.v. (R. v. E.)

(6) Le Bon, t. a. pl. bl. 297 en v.v., 536, 575 en v.v. (R. v. E.)

NOG EENS PERSPECTIEF.

De inzender van het stukje: „de Engelsche perspectiefmethode" maakt ons opmerkzaam, dat er in de figuur een kleine onjuistheid is ingeslopen. De noklijnen toch staan iets te laag, daar hare ware hoogte niet in het verlengde van de lijn F E, maar in het verlengde van de lijn K G op de glasruit moet uitgezet worden. De aandachtige lezer zal dit reeds verbeterd hebben.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING
van
DECORATIEF AARDEWERK EN GEBRAND GLAS.

Het Departement Delft der „Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid" heeft het voornemen, een Internationale Tentoonstelling te organiseeren van Decoratief Aardewerk en Gebrand Glas.

Op voordracht van de daartoe benoemde Commissie besloot het Bestuur van het Departement, dat deze Tentoonstelling de volgende rubrieken bevatten zal:

1. Mozaïek-tegels voor vloeren, zoowel van gebakken aarde als van cement.
2. Verglaasde tegels uit de hand geschilderd en gedrukt, voor wand- en schoorsteenbekleeding, kamerversiering, badkamers enz.
3. Majolica-tegels.
4. Wandschotels en Paneelen.
5. Lava-tegels.
6. Sgraffito-tegels voor gevelversiering.
7. Terrazzo voor vloeren.
8. Gebrand glas ter decoratie.

Opgaven van inzending worden ingewacht vóór 15 April e. k., met opgave van de verlangde plaatsruimte. De inzendingen zelven moeten plaatshebben franco aan het Tentoonstellingslokaal (Boterhuis) vóór 15 Mei e. k. De Tentoonstelling zal geopend worden op 1 Juni, en gesloten in de laatste dagen van Juli. Vloer-, tafel- en wandruimte zijn gratis ter beschikking, terwijl de kosten van opstelling voor rekening der inzenders blijven.

Het Bestuur stelt zich voor de inzendingen door een Jury te doen beoordeelen, en aan de best beoordeelde inzendingen een Diploma uit te reiken.

Inlichtingen te bekomen bij den Secretaris Dr. W. D. Gratama, Leeuwenhoeksingel 20.

Het Bestuur van het Departement,
F. W. BRAAT, *President.*
W. D. GRATAMA, *Secretaris.*
De Commissie voor de Tentoonstelling,
A. N. DE LINT, *President.*
A. LE COMTE.
W. D. GRATAMA, *Secretaris.*

PRIJSVRAAG,
UITGESCHREVEN DOOR DE VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen schrijft uit de navolgende prijsvraag:

a. Er wordt verlangd een ontwerp van een **voorgevel voor een woonhuis.**

b. Deze gevel moet een breedte hebben van 8 meter en wordt verondersteld te zijn ingesloten tusschen twee belendende gebouwen.

c. Het gebouw, waarvoor de gevel gedacht wordt, moet bestaan uit een sousterrain tot 1.60 meter beneden het straatvlak, een bel-étage op 0.70 M. boven het straatvlak en een verdieping op 5 meter boven het straatvlak.

d. De bel-étage en de verdieping worden verondersteld aan de straatzijde te zijn ingedeeld als volgt:
bel-étage, rechts entrée of vestibule, links één vertrek;
de verdieping, rechts een klein vertrek, links één voorkamer.

e. De ontwerper wordt geheel vrijgelaten in de keuze van stijl en van de te gebruiken materialen.

f. Er wordt verlangd een opstandteekening met horizontale en verticale doorsneden op de schaal van 1 à 20, benevens memorie van toelichting.

g. De teekeningen mogen niet gekleurd of gewasschen zijn, noch als schets worden behandeld.

h. Er wordt uitgeloofd een prijs van 20 gulden, een premie van ƒ 10 en een premie van ƒ 5.

i. Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom van de Vereeniging.

k. De Jury van beoordeeling zal bestaan uit 3 gewone leden der Vereeniging, welke op een door het Bestuur te bepalen leden-vergadering bij stemming worden aangewezen.

l. Alle ontwerpen zullen voor de leden worden tentoongesteld.

m. De ontwerpen zullen worden ingewacht vóór of op den 2 Juli 1885 door den Secretaris der Vereeniging te Groningen, Heereweg IJ 1113*a*.

n. Aan deze prijsvraag kunnen deelnemen de leden der Vereeniging, alle Bouwkundigen der stad en provincie Groningen en voorts alle leden van Bouwkundige Vereenigingen buiten Groningen, welke geene Afdeeling vormen der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

o. Elk ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of teeken en voorzien van een naambrietje, waarop dat teeken van buiten is herhaald, benevens de naam der Vereeniging, waarvan de ontwerper lid is.

p. De niet-bekroonde stukken moeten binnen 14 dagen na de tentoonsteling worden teruggehaald.

HET BESTUUR.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 20 Maart 1885.

Na afdoening van de gewone huishoudelijke werkzaamheden werd het rapport gelezen, uitgebracht door de heeren Lantinga, Weeldenburg en Fol over de bekende vragen in zake het onderwijs aan de ambachtsscholen. Het zeer uitvoerige rapport wordt met belangstelling gevolgd en de conclusie der Commissie omtrent de beide vragen door de Vergadering aangenomen.

Na mededeeling, dat de heer Nijenhuis zijne benoeming tot lid van het Bestuur heeft aangenomen en de heer Lantinga voor zijne benoeming tot Bestuurslid heeft bedankt, las de Secretaris het jaarverslag der Afdeeling, waarna de vergadering door den Voorzitter werd gesloten.

VARIA.

Imitatie van eikenhout. Het is van algemeene bekendheid, dat de nabootsingen van eikenhout, die door verven, etsen of souzen verkregen worden, talrijk zijn en dat op velerlei wijze getracht wordt aan minder deugdelijke houtsoorten het aanzien van eikenhout te geven. Aan de gebroeders Thonet te Bystritz is thans een octrooi verleend voor het fabriceeren van geïmiteerde eikenhouten meubels, die nauwelijks van de echte te onderscheiden zijn; het hout wordt daartoe gewalst tusschen cilinders, waarop in onregelmatige wijze messen zijn aangebracht, die in het hout snijden en de nerf nabootsen.

CORRESPONDENTIE.

Verschillende stukken moeten ditmaal worden terzijde gelegd.

Aan J. en D. v. d. P. te R. In een volgend nommer zal de zaak besproken worden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken is bepaald, dat de Commissie, belast met het afnemen der examens B, volgens de artt. 61—65 der wet van 2 Mei 1863, voor het jaar 1885 zitting zal houden te Delft, en zijn benoemd: tot lid en voorzitter dier Commissie: Dr. G. J. Legebeke, hoogleeraar aan de Polytechnische school; tot leden: A. J. van Pesch, hoogleeraar aan de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam; Dr. W. Kapteyn, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht; Dr. H Kamerlingh Onnes, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Leiden; Dr. A. C. Oudemans, Dr. H. Behrens, J. A. Snijders C.Jzn., hoogleeraars aan de Polytechnische school; A. J. H. Beeloo, hoofdingenieur-adviseur voor scheepsbouw alhier; G. J. Morre, P. Tétar van Elven, J. A. van der Kloes, Dr. P. Zeeman, leeraars aan de Polytechnische school.

— De Minister van Binnenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat op 1 Mei a.s. de betrekking van leeraar in wiskunde en rechtlijnig teekenen aan de Rijks-Hoogere Burgerschool van driejarigen cursus te Winterswijk te vervullen is. Jaarwedde *f* 1800.

Zij, die voor deze betrekking in aanmerking wenschen te komen, gelieven zich uiterlijk op 9 April e. k. aan te melden bij den hoogleeraar inspecteur van het M. O., Dr. M. Salverda, te 's-Gravenhage.

— Het departement 's-Gravenhage der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid houdt Dinsdag 31 Maart in »Diligentia" eene vergadering, waarin onder andere de lezing zal plaatsvinden van het rapport, ingezonden door de daartoe benoemde Commissie over de door directeuren gestelde vragen:

1°. In welke vakken van kunstnijverheid is concurrentie met het buitenland mogelijk en uitvoerhandel voordeelig?

2°. Hoe kan de kunstzin ontwikkeld worden tot vermeerdering van de volkswelvaart?

3°. Wat kan vermeld worden omtrent de te 's-Gravenhage bestaande of bestaanbare vakken voor kunstnijverheid?

Belangstellenden kunnen op deze vergadering geïntrodusceerd worden.

AMSTERDAM. Op voordracht van bestuurders der Maatschappij *Arti et Amicitiae* heeft het HH. MM. den Koning en de Koningin behaagd, als pensionnaires van HH. MM. voor de schilderkunst aan te nemen:

Mej. Suze Robertson en den heer Joh. M. ten Kate te 's-Hage; de heeren Jac. H. Hollestelle, te Dordrecht; Jac. H. Geerligs, te Haarlem; Henri Luyten, Gerard J. Bos en P. Ph. Rink, te Antwerpen; Jan Toorop, te Brussel; mej. J. E. van Son, Bertha Valkenburg, Henriette van Hove en H. Abeleven, en de heeren Jan Voerman, J. Voskuil, G. J. van Soeren, Hobbe Smith, Aug. le Gras, Ed. Frankfort, J. Ed. Karsen en Ch. B. Dankmeijer, te Amsterdam.

GRONINGEN. De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst, hierterstede gevestigd, heeft eene prijsvraag uitgeschreven voor een voorgevel van een woonhuis. Onder verwijzing naar het programma, in dit nommer opgenomen, uiten wij den wensch, dat de geringe prijzen, die uitgeloofd zijn, de bouwkundigen niet zullen weerhouden om ijverig deel te nemen aan den wedstrijd. Men bedenke wel, dat de Vereeniging nog jong is en het haar vooralsnog aan middelen ontbreekt, om op ruimer voet te beloonen. De deelneming is vrij ruim opengesteld, maar de leden der Afdeelingen van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst schijnen uitgesloten te zijn.

LEEUWARDEN. De vraag of er een nieuwen toren zal worden gebouwd, is nog onbeslist. Bij de behandeling van een voorstel van het Dagelijksch Bestuur om daartoe te besluiten, staakten in de laatst gehouden zitting van den Gemeenteraad de stemmen.

ARNHEM. De Directie van de Arnhemsche Waterleiding heeft een lithografischen afdruk van de fraaie oorkonde, die op den dag der feestelijke opening achter den monumentalen gedenksteen in het pompgebouw aan den Westervoortschen dijk werd ingemetseld, gezonden aan allen, die haar den 16den Februari onderteekenden.

BENOEMINGEN.

Van de 68 sollicitanten voor de betrekking van gemeente-architect van Hemelumer-Oldefaart-en-Noordwolde, is benoemd de heer G. Reitsma, te Sybrandaburen.

ADVERTENTIEN.

Te Koop gevraagd

de **achttien eerste jaargangen** van het Weekblad »*De Opmerker.*" Aanbiedingen voor alle of enkele jaargangen worden ingewacht aan het Bureau van »*De Opmerker*" te *Arnhem* onder letters D E.

Inschrijving

OP

Donderdag 16 April 1885,

IN HET

Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

1°. **13,000000 Kilogram Engelsche Gaskolen, en**

2°. **13,000000 Kilogram Westfaalsche Gaskolen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.**

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn, tegen betaling van 10 cents, voor beide leveringen afzonderlijk, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

Aanbesteding van Verf-, Glas- en Behangerswerken.

De Aannemer J. H. VOS, SENIOR te *Almelo*, zal op Vrijdag den 10 April 1885 des namiddags ten een ure te *Rotterdam* **aanbesteden:**

De Verf-, Glas- en Behangerswerken voor den in aanbouw zijnden Nieuwen Schouwburg te Rotterdam.

Inlichtingen zijn dagelijks te verkrijgen ten zijnen kantore op het bouwterrein aan de Aert van Nesstraat, alwaar het bestek en de teekeningen ter inzage liggen.

Aanbesteding.

De ondergeteekende is voornemens, namens zijnen Principaal, op **Dinsdag den 7den April 1885,** des namiddags ten één ure, in het café »*Het Rechthuis*" te *Muiderberg*, **aan te besteden:**

Het bouwen van een Societeits-Gebouwtje te Muiderberg.

Aanwijzing 1 uur vóór de aanbesteding, terwijl Bestek en Teekening van af Maandag 30 Maart 1885 ter visie liggen in het café »*Vondelpark*", Stadhouderkade n°. 24 te *Amsterdam* en bij den Architect te *Muiden*, bij wien de gewenschte inlichtingen te verkrijgen zijn.

Muiden, 28 Maart 1885.

De Architect,
J. M. KONING.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM*, zullen op **Dinsdag 7 April 1885,** te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het BOUWEN van STEENEN- en HOUTEN WALLEN, en het GEWOON ONDERHOUD van, en het verrichten van HERSTELLINGEN aan:

De STEENEN- en HOUTEN WALLEN langs de grachten, enz.; de RIOLEN onder- en de GOTEN langs den openbaren weg enz.; de OPENBARE WATERPLAATSEN en de VERSCHWATERBAKKEN.

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen betaling van *f* 0.65.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, Kamer N°. 106, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 26 Maart 1885.

GRINT.

Het GEMEENTEBESTUUR van *ZWOLLERKERSPEL* is voornemens op **Vrijdag 10 April 1885,** 's voormiddags te half twaalf uur, op het Gemeentehuis **aan te besteden:**

Het leveren van 415 M³ grint

ten behoeve der kunstwegen.

De voorwaarden van Aanbesteding kunnen op aanvrage kosteloos verkregen worden op het Gemeentehuis.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achtereomsteinde 9/b. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

Waterleiding te Schiedam.

De INGENIEUR-DIRECTEUR van de **werken der Waterleiding** te *Schiedam*, H. P. N. HALBERTSMA, Zuidblaak 26 *Rotterdam*, vraagt vóór **1 April a. s. aanbiedingen** met **prijsopgave** van

5000 à 8000 M³, beste, waterdichte, BLAUWE KLEI

voor de bekleeding der bezinkbakken en filters, geleverd *franco* in het haventje der genoemde Waterleiding.

Adres voor de toezending van monsters: Bureau Waterleiding, Gerrit Verboomstraat B. 131, *Schiedam*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 8 April 1885,** des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar op nieuw **aan te besteden:**

Het BOUWEN van een RUNDVEE SLAGTHUIS, een STOOMKETELHUIS en EENIGE ANDERE WERKEN, op het terrein van het Openbaar Slagthuis te Rotterdam.

Bestek, voorwaarden en teekeningen voor dit werk, (Bestek n° 55), hebben geene andere wijziging ondergaan, dan dat in § 36, Oplevering sub 1° in plaats van »1 Junij" moet worden gelezen »15 Junij" en in plaats van »1 April" moet worden gelezen »10 Mei". Een en ander ligt op de gewone dagen en uren ter kenniseming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam* en is verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* n°. 73, tegen betaling van *f* 2.—

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld Timmerhuis, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 2 April 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Gegadigden worden herinnerd dat de inschrijvingsbiljetten NIET geldig zijn, tenzij zij ook door de borgen ZELVEN zijn onderteekend.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 15 April 1885,** des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het MAKEN van 13 FILTERS met BIJBEHOORENDE WERKEN ten behoeve van de uitbreiding der Drinkwaterleiding der Gemeente Rotterdam.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kenniseming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van *f* 3.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, aan den *Houttuin* N°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 9 April 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Provincie Noord-Brabant.

AANBESTEDING

VAN EEN

Krankzinnigengesticht te VUGHT.

Het College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme van *'s-Hertogenbosch*, is voornemens in bijzijn van den daarmede gelasten Architect H. J. VAN TULDER te *Tilburg* en in tegenwoordigheid van gegadigden op **Dinsdag 7 April 1885,** des voormiddags ten 11 ure, onder nadere goedkeuring, in de bovenzaal van het Eindhovensch Kofschuis bij de Weduwe DANKERS, Hinthamerstraat te *'s-Bosch*, publiek

AAN TE BESTEDEN:

Het bouwen van een GESTICHT voor KRANKZINNIGEN op 't Landgoed „Voorburg" te Vught (bij 's-Bosch) met bijlevering van alle MATERIALEN, welke niet speciaal voor bestedors rekening in 't bestek zijn vermeld.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens artikel 18 van het bestek van aanbesteding, zullende de aanwijzing in loco worden gedaan op Donderdag 26 Maart en op Woensdag 1 April e. k., telkens des namiddags ten 2 ure; de bijeenkomst is in 't Heerenhuis op »Voorburg" voornoemd.

Nadere informatiën zijn te bekomen bij den Architect H. J. VAN TULDER, Spoorlaan, 872 te *Tilburg*, alwaar, behalve de ontwerpteekeningen, nog meerdere teekeningen op grootere schaal dagelijks van des voormiddags 10 tot 12 en des namiddags van 2 tot 4 ure, uitgezonderd des Zondags, te zien zijn.

De bestekken zijn, zoolang de voorraad strekt, op *franco* aanvrage onder toezending van *f* 1.50 verkrijgbaar van af 21 Maart e. k. bij den drukker en uitgever, den Heer J. H. POELL—DE ROOIJ, Postelstraat, *'s-Hertogenbosch*, benevens de afdrukken van het gebeel stel (5 stuks) teekeningen op de schaal van 1 op 200, tegen *f* 10 per stel, (30 stel).

De inschrijvingsbilletten moeten uiterlijk op Maandag 6 April, vóór 12 ure des middags, in de daartoe bestemde bus ten kantore der Godshuizen, Gasthuisstraat C 38, te *'s-Hertogenbosch*, zijn gestoken.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rook-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den	**Huisbouw**	voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afsijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» »	**Waterbouw**	» Sluizen, Schoeïingen, Brugdekken enz.
» »	**Spoorwegbouw**	» Dwarsleggers, Aansluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» »	**Tuinbouw**	» Prieelen, Broei- en Plantenbakken, Boomenstokken, Easters enz.
» »	**Scheepsbouw**	» Buikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
» »	**Scheepvaart**	» Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichtboudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M², hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Maatschappij
tot Bevordering der Bouwkunst
(Afdeeling GRONINGEN).

Belanghebbenden wordt mededeeling gedaan, dat door de **Afdeeling** is uitgeschreven eene **PRIJSVRAAG** voor 't ontwerp eener **Bibliotheekkast.** Prijs *f* 25 met **Getuigschrift.**

Kosten der kast, in blank eikenhout uitgevoerd, hoogstens *f* 150.

Inzending 1 September 1885.

Nadere inlichtingen geeft

Groningen. J. W. SIPS, *1ste-Secretaris.*

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Woensdag 8 April 1885**, 's voormiddags ten half twaalf uye, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het maken van TROTTOIRS met TROTTOIRBANDEN van Mendiger steen, en KLINKERGOTEN in diverse straten der gemeente.

Aanwijzing op Woensdag 1 April e. k. 's voormiddags 10 ure bureau Publieke Werken, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Kunstmatige wegneming der groensappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK van

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMETSELDE.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem.*
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Hoekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 14. ZATERDAG 4 APRIL 1885.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drieknningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Het Bestuur heeft de eer heeren Leden mede te deelen:

1°. dat als buitenlid zijn aangenomen de heeren J. J. Vormer te Schiedam, S. Lantinga te Rotterdam en G. L. M. Steffelaar te 's-Hage.

Namens het Bestuur,
de Voorzitter,
Jan Springer.
de te-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DECORATIESCHILDERKUNST.

Was tot dusverre in den Parkschouwburg te Amsterdam, welks rijkgedecoreerde zaal terecht ieders bewondering wekt, wat betreft tooneeldecoraties niet veel schoons te zien, bij de opvoering van het drama: „van Toulon naar Sint-Helena", waarmede dit seizoen besloten wordt, komt hierin verbetering.

De decorateur en kunstschilder Charles Roskam vervaardigde voor dit stuk, waarbij de *mise en scène* de hoofdrol speelt, een reeks docoratiën, die hem eer aandoen. Wij waren in de gelegenheid deze decoraties te zien.

Voor het eerste bedrijf schilderde hij „de vesting Toulon", trouw naar de natuur gevolgd, en met een schoon lucht-effect. Vooral trok echter onze aandacht de decoratie, die de toeschouwers naar Egypte verplaatsen moet. Een gloeiende zon tintelt op de dorre vlakten bij Kaïro; palmboomen, sfinxen en een drietal piramiden schitteren in zijn gloed. Dit tafereel zal bijzonder voldoen, temeer daar het bekende regisseurstalent van den directeur Voitus van Hamme voor gevechten en een nieuw ballet gezorgd heeft.

Wij noemen verder de reusachtige zaal in de Tuilerien, uitmuntende door juist stijlbegrip en behaaglijke kleur; voorts de brand van Moskou, de Beresina, St.-Helena met zijn naakte rotsen en ten laatste de apotheose in acht tableau's.

Wij twijfelen niet of het drama zal, dank zij de medewerking van den heer Roskam, in den smaak van het publiek vallen.

B.

(A. et A.) DE BREDEROO-TENTOONSTELLING.

Het was een gelukkige gedachte van de Commissie, die het initiatief nam tot viering van Brederoo's 300-jarigen geboortedag, eene tentoonstelling te organiseeren van documenten, op den dichter betrekking hebbende.

Wanneer men de zaal van de Universiteitsbibliotheek, die voor dat doel is ingericht, betreedt, ziet men veel, dat ook voor den beoefenaar der beeldende kunst van belang is. Tal van fraaie gravures en teekeningen toch zijn daar aanwezig, die een aanschouwelijk beeld geven van Amsterdam, zooals het in den aanvang der XVIIe eeuw was, en die voor de studie van onze Renaissance van gewicht zijn.

Bijzonder vestigen wij de aandacht op de fraaie kaarten van 1597 en 1625, die voor de studie van de architectuur dier dagen vele gegevens opleveren. Ook de prenten van Zeeman en anderen zijn de bezichtiging overwaard.

Wij raden dan ook onzen lezers aan deze kleine, doch interessante tentoonstelling met een bezoek te vereeren.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 1 April 1885.

Na opening der vergadering en lezing der notulen, doet het bestuur het voorstel, om het 30jarig bestaan van het Genootschap op 23 Augustus e. k. te vieren door het uitschrijven van een eere-prijsvraag, bedoeld in art. 62 van de wet, voorts door het organiseeren van eene tentoonstelling van bouwkunstige teekeningen en door het houden van eene excursie naar Enkhuizen.

Dit voorstel wordt bij acclamatie aangenomen.

De heer H. J. Walle Jz. houdt nu een bijdrage over Westinghouse's automatischen luchtdrukrem, welke lezing met illustraties in dit nommer is opgenomen.

Spreker ontving den dank der Vergadering, waarna de heer J. B. Springer een collectie photographieën van bouwwerken uit Nederlandsch-Indië, Napels en van de Koloniale Tentoonstelling van 1883 ter bezichtiging stelt. Ook hem wordt de dank der aanwezigen gebracht en daarop de vergadering gesloten.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

(A. et A.) AUTOMATISCHE LUCHTDRUKREM VAN GEO. WESTINGHOUSE.

(*Met afbeeldingen.*)

Wie met den trein reist, zal het zeker niet ontgaan zijn, dat men, bij het binnenstoomen van een station waar halt gehouden moet worden, nu eens in mindere, dan weder in meerdere mate een schok gevoelt, en al spoedig begrijpt men, dat dit was toe te schrijven aan het plotselinge en snelle remmen van den trein.

Door die schokken nu, kwam ik ertoe eens nader met den sedert enkele jaren ingevoerden nieuwen rem kennis te maken, en bemerkte, dat die kennismaking belangrijk genoeg was om er het een en ander over mede te deelen.

Dat het snel remmen van treinen van zeer groot belang is, zal niemand in twijfel trekken, vooral niet, wanneer men zich de rampen van een botsing tusschen twee treinen voor den geest haalt. Denk bijvoorbeeld eens aan een openstaande brug: één meter te ver en de machine stort in het water, één meter gestopt vóór men aan de brug is en het gevaar is ontweken. Elke meter afstand is dus bij het remmen van het hoogste belang, en het systeem, waarmede een trein op den geringsten afstand tot staan kan worden gebracht, is het beste.

Voor de gewone exploitatie is het snel stoppen van treinen eveneens van het hoogste belang, omdat men een gevaarlijk punt met te grooter snelheid zal durven naderen, naargelang men bij machte is van meer volmaakte remmiddelen gebruik te maken, om den trein op geringen afstand te doen stoppen.

Dat de snelheid, waarmede men een gegeven afstand kan afleggen, door meerder remvermogen wordt vergroot, en het van belang is den duur der stopping aan een station tot een minimum te brengen, merkt ieder dadelijk op. Tevens heeft het groote waarde, dat de machinist geheel onafhankelijk is van remmers enz. en elke conducteur in de gelegenheid is den trein tot staan te brengen, want daardoor wordt het bij ongelukken onmogelijk, de schuld op elkander te schuiven.

Met den automatischen luchtdrukrem van Westinghouse is dit verkregen.

In het algemeen kunnen de remmen in twee hoofdgroepen worden onderscheiden, namelijk in: *rollende* remmen en *glijdende* remmen. Door rollende remmen worden die inrichtingen verstaan, waarbij de vertragende kracht wrijving op den omtrek der wielen uitoefent, en door glijdende remmen die, welke door middel van schaatsen of sleden, die op de rails gedrukt worden, den trein stoppen.

Wordt de rollende rem zoo sterk aangedrukt, dat het wiel sleept, dan kan hij in dien toestand als een glijdende rem worden aangemerkt.

De Westinghouse automatische rem is een *rollende* rem. De gewone handrem, waarmede houten of ijzeren blokken tegen de wielbanden door menschelijke spierkracht worden aangedrukt, en die u allen bekend is, kan òf *rollend* òf *glijdend* zijn.

De Westinghouse automatische luchtdrukrem wordt op de geheele treinlengte toegepast; hij is werkzaam door de lucht, die samengeperst is in een *hoofdreservoir*, dat zich onder de locomotief bevindt, en die opgesloten is in een aantal tot hulp strekkende *kleine reservoirs*, waarvan er zich één eveneens bevindt onder de locomotief, één onder den tender en één onder elk rijtuig. Al deze reservoirs worden gemeenschappelijk verbonden door een pijp of buis, *de algemeene leiding*, die zich over de geheele treinlengte uitstrekt.

Ieder voertuig draagt ook een *triple-klep* (klep met drie uitgangen, welke tusschen het hulpreservoir en de treinleiding geplaatst is) en een remcilinder, waarvan de zuigers verbonden zijn aan de eigenlijke hefboomen van den rem.

Zoolang de drukking in de geheele leiding wordt onderhouden, zijn de remmen buiten werking; maar indien de lucht van deze leiding ontsnapt tengevolge van de eene of andere omstandigheid, zal de daaruit voortvloeiende vermindering van drukking dadelijk de werking van de triple-klep veroorzaken, en de remmen zijn oogenblikkelijk aangedrukt, tengevolge van den overgang der lucht uit de kleine reservoirs in de remcilinders.

De machinist brengt vóór het bewegen van zijn locomotief een klein afzonderlijk stoomwerktuig (X, Y), *donkey* of *luchtcompressor* genaamd, in werking, waardoor het *hoofdreservoir* (A), de *algemeene leiding* (C) en de *kleine reservoirs* (E) op de locomotief en den tender met lucht van een drukking van ± 5 atmosferen gevuld worden.

De *koppelbuizen* van kaoutsjoek zijn door een zoogenaamde *koppeling* (H) tusschen de rijtuigen verbonden, en al de kranen van de hoofdleiding des rems, behalve de laatste aan het achtereinde van den trein, zijn geopend.

Wanneer de locomotief aan den trein is gespannen, wordt de samengeperste lucht in de algemeene treinleiding (C) toegelaten, alsmede in de reservoirs (E) van de rijtuigen, en dus eene gelijke drukking in de hoofdleiding (C), de triple-kleppen (D), de kleine reservoirs (E) en het hoofdreservoir (A) totstandgebracht.

Tot het aandrukken van de remmen, opent de machinist of remmer zijn *veiligheidskraan* of *driewegskraan* (B) en laat de lucht uit de geheele leiding ontsnappen. De vermindering van drukking in de leiding, die daarvan het gevolg is, brengt oogenblikkelijk de triple-kleppen (D) in werking, en een gedeelte van de opgesloten lucht in de kleine reservoirs (E) gaat over in de *remcilinders* (G) en (G'), waardoor de zuigers worden teruggestooten en de remmen aangedrukt.

Voor het geheel aandrukken van de remmen is het voldoende de drukking in de hoofdleiding slechts met 20% te verminderen. Tot het buiten-werkingstellen der remmen, herstelt men opnieuw de verbinding tusschen het hoofdreservoir en de algemeene leiding, door het sluiten van de kraan (B), waardoor de drukking in deze leiding en de kleine reservoirs (E) hersteld wordt; op hetzelfde oogenblik ontsnapt de lucht uit de remcilinders, de remblokken zijn niet meer aan eenige drukking onderworpen en worden door hun eigen gewicht of een spiraalveer losgetrokken.

Een lek van weinig beteekenis in de hoofdleiding is op het aanklemmen van de remmen der afzonderlijke rijtuigen van geen invloed; *lekkleppen* (F) voorkomen dit, door de lucht uit de reservoirs (E) in den dampkring te laten ontsnappen.

De *triple-klep* (D) is ook door een zij-pijp aan de remcilinders (G) en (G') verbonden, en van zoodanige constructie, dat zij, wanneer er niet geremd wordt, den remcilinder afsluit en het hulp-reservoir (E) met de treinleiding verbindt. Stelt de machinist de driewegskraan (B) open, dan wordt de lucht onder ieder voertuig dóór de triple-klep in de hulp-reservoirs opgehoopt. Dit is de normale toestand en de remcilinder staat dan door een anderen uitgang van de triple-klep in gemeenschap met de buitenlucht, zoodat daarin geen drukking is. Genoemde klep is verder zoo ingericht, dat zij, wanneer de machinist de drukking uit de leiding laat ontsnappen, plotseling verschuift, het reservoir van de treinleiding afsluit, en dan tevens met den rem-

WESTINGHOUSE AUTOMATISCHE LUCHTDRUK-REM.

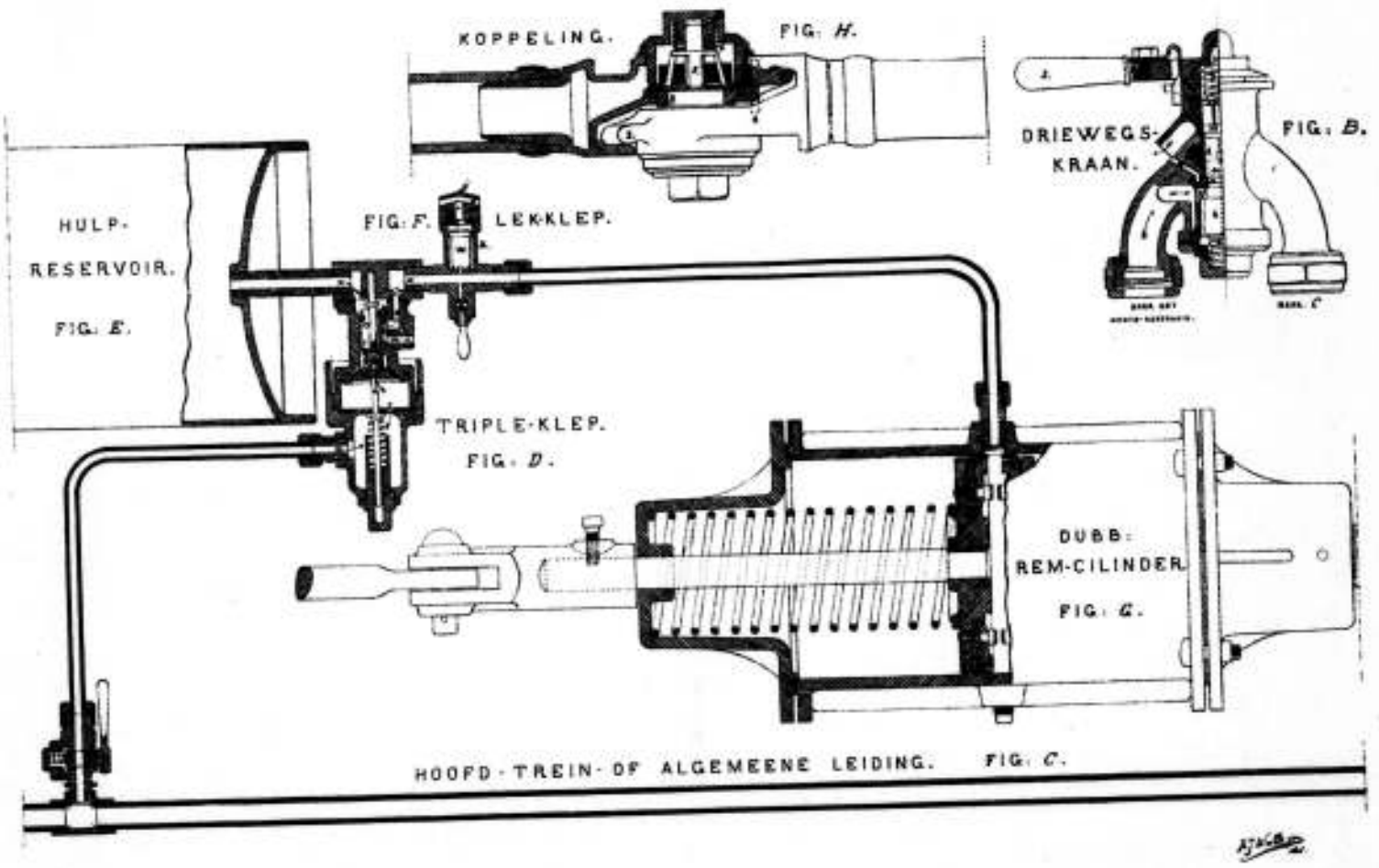

PLAAT I.

WESTINGHOUSE AUTOMATISCHE LUCHTDRUK-REM.

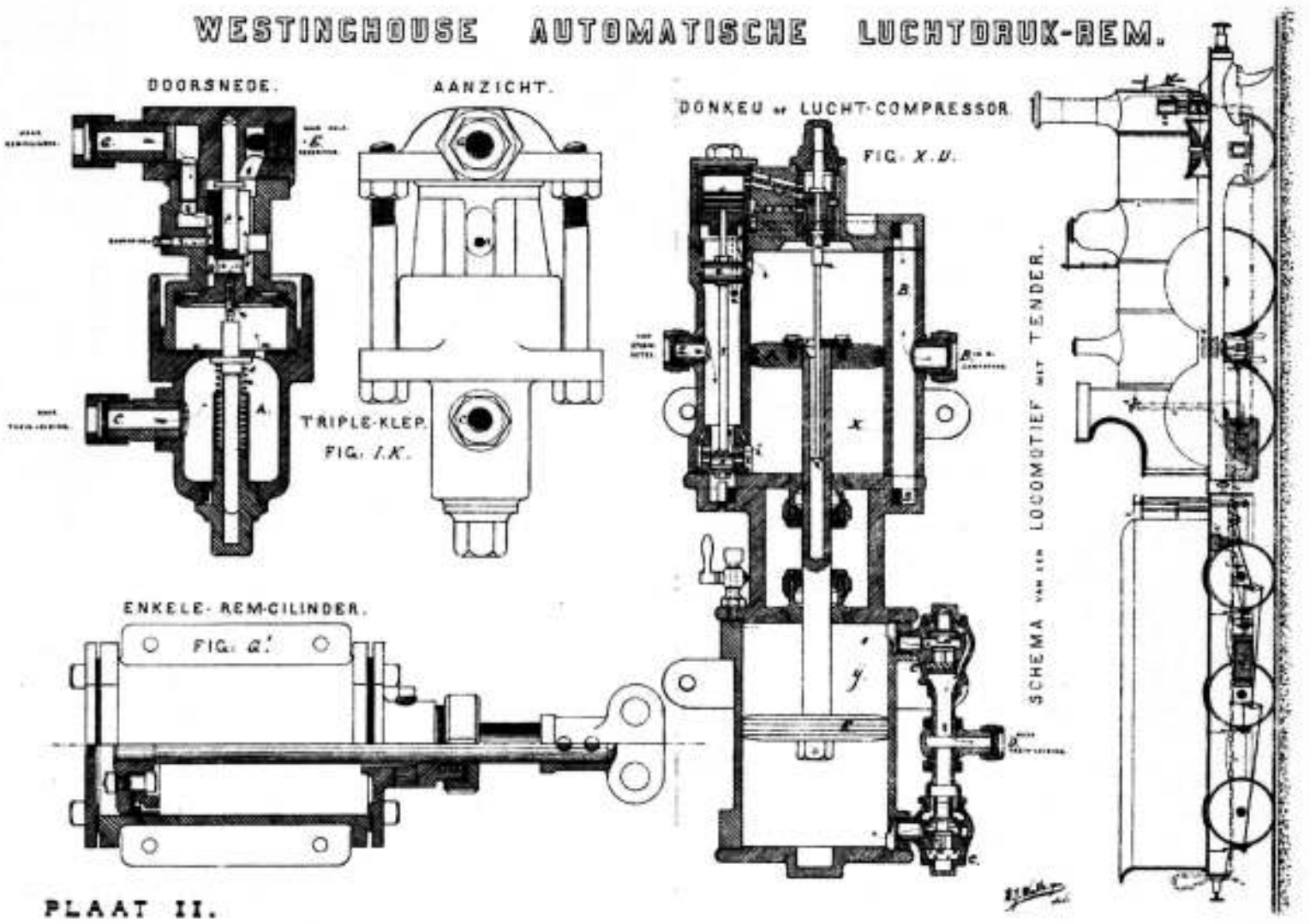

PLAAT II.

Photolith v G. J. Thieme, Arnhem.

cilinder in gemeenschap komt, zoodat de remmen terstond met volle kracht worden aangedrukt.

De wijze van werken van den automatischen rem is dus in algemeene trekken als volgt:

De *stoompomp* (X) perst, door middel van de *luchtpomp* (Y), lucht in het hoofdreservoir (A). De machinist opent de *kraan* (B), en laat lucht in de *treinleiding* (C) vloeien, die van daar onder ieder voertuig, dóór de *triple-klep* (D) in het *hulp-reservoir* (E) aankomt.

Zoodra nu geremd moet worden, stelt de machinist de driewegskraan (B) zóó, dat de treinleiding in gemeenschap komt met de buitenlucht en dus hare spanning verliest; de triple-klep (D) verschuift hierdoor plotseling en laat de lucht uit het hulpreservoir (E) in de rem-cilinders (G) en (G') stroomen, zoodat de remblokken oogenblikkelijk worden aangedrukt, wat gelijktijdig onder alle rijtuigen geschiedt.

De voordeelen van deze inrichting zijn:

1ste Dat, behalve de machinist, ieder persoon kan remmen, onder wiens bereik een kraan geplaatst is, waardoor de lucht uit de treinleiding kan ontsnappen.

2e Dat elke drukvermindering in de treinleiding van eenige beteekenis, voldoende is om de remmen onmiddellijk *automatisch* onder ieder voertuig aan te drukken, waardoor de trein tot stilstand komt, zonder dat de stoom behoeft afgesloten te worden, ja, zonder dat iemand er iets aan doet of daarvan zelfs de minste kennis draagt; bijv. bij het afbreken van een gedeelte van den trein, het losgaan of breken van koppelingen, het derailleeren van een rijtuig, zware lekken in de leiding enz. Daar dus elk gebrek zich terstond door het aandrukken der remmen openbaart, kan het toezicht minder nauwkeurig zijn; met andere woorden, de rem is *automatisch*.

3de Dat er geen noemenswaardig tijdverlies voor het aanzetten der remmen is, daar de remkracht zich in de onmiddellijke nabijheid van elken remcilinder bevindt.

Herhaalde zeer nauwkeurige waarnemingen hebben bewezen, dat, hoe grooter de snelheid van den trein is, de drukking van de remmen ook des te grooter moet zijn, om den snelst mogelijken stilstand te verkrijgen. Eene drukking van 80 tot 90 Eng. ponden op den □ Eng. duim (5 tot 6 atmosferen) is bijgevolg aan te bevelen voor sneltreinen, en eene mindere drukking voor treinen, welke langzamer loopen en meer oponthoud hebben. Het is gemakkelijk de drukking van 10 tot 100 Eng. ponden (⅔ tot ± 7 atmosferen) op den □ Eng. duim en daarboven te doen verschillen, door het meer of minder snel werken van de luchtpomp.

De oogenblikkelijke werking van de remmen met hun maximum-kracht, is algemeen als eene volstrekte noodzakelijkheid erkend. Dank zij de in de kleine reservoirs opgehoopte lucht, doet eene drukvermindering van 20% in de algemeene leiding de remmen met volle kracht werken.

De afstand tusschen het reservoir en den remcilinder is ongeveer 60 c.M.; er kan dus geen berekenbaar tijdverlies plaatshebben bij het overgaan van de lucht van het een in den ander.

De inhoud van de buis, die zich onder elk rijtuig bevindt, is ongeveer 200 c.M³; bijgevolg is het voldoende (om de remblokken met geweld aan te drukken), 40 c.M³ lucht van hooge drukking te laten ontsnappen per rijtuig, of 600 c.M³ per trein van 15 rijtuigen, wat gemiddeld één en één kwart seconde vereischt.

De remmen, die slechts door gedeeltelijk luchtledig werken (want een volstrekt luchtledig kan niet verkregen worden), vereischen het in beweging brengen van minstens 40 maal deze hoeveelheid van lagere luchtdrukking, wat een groot tijdverlies, om de hoogste uitwerking bij het aanwenden van de remmen te bereiken, veroorzaakt.

Al de deelen, met uitzondering van de koppelbuizen en het bekleedsel van de remcilinders, zijn van metaal. Zooals men ze sedert de laatste jaren samenstelt, kunnen de kaoutsjoek-buizen zonder gevaar eene hooge drukking gedurende meer dan drie jaren doorstaan. Deze pijpen zijn van eene kleine middellijn, zeer dik en van een groote stevigheid. Daarenboven biedt de toevallige openscheuring van een pijp van de leiding of van een kaoutsjoek-buis geen gevaar, omdat het gebrek zich dadelijk openbaart, door het onmiddellijk aanvliegen van al de remblokken. De slijtage der deelen, vergeleken met eenig ander werktuig der machines in het algemeen, is zeer gering.

Een vierkante voet kaoutsjoek is voldoende tot het vervaardigen van de verbindingen van een rijtuig; terwijl men minstens achtmaal deze hoeveelheid moet hebben voor een remverbinding met luchtledig.

Ik ga thans over tot het beschrijven van de onderdeelen.

DE LUCHTCOMPRESSOR, OF DONKEY.

(*Plaat II. Fig.* X. Y.)

De luchtcompressor is vóóraan de locomotief geplaatst. Hij is met een buis met den stoomketel verbonden en door een tweede buis met het hoofdreservoir in verbinding, terwijl een derde buis den afgewerkten stoom door den schoorsteen leidt en aan den bovenkant daarvan in den dampkring laat ontsnappen. Hij bestaat uit een stoomcilinder (X) en een luchtcilinder (Y). De stoomverdeeling van den cilinder (X) is het meest belangrijke punt, en geschiedt door twee zuigertjes (*o*) en (*p*), die door een stang (*q*) aan elkander verbonden zijn.

Het bovenste zuigertje (*o*) heeft grooter oppervlak dan het onderste (*p*); zij worden dus steeds door den stoom naar boven gedrukt; deze komt van den ketel en stroomt bij *z* in. Dit dient voor de opgaande beweging van de schuiven *o* en *p*, die den stoom door de openingen *r* tot den stoomcilinder (X) toelaten of daaruit laten ontsnappen.

De neergaande beweging der schuiven *o* en *p* wordt verkregen door een zuigertje (*s*), dat zich in een afzonderlijk cilindertje boven den zuiger (*o*) bevindt, en daarop door middel van zijn stang steunt.

Werkt nu de stoom bovenop dit zuigertje (*s*), dan worden de schuiven *o* en *p* naar beneden gedrukt, omdat de drukking op *s* grooter is, dan het verschil van stoomdruk op *o* en *p*.

Eene op- en neergaande beweging wordt derhalve verkregen door afwisselend stoom uit of in te laten boven het zuigertje *s*. Dit heeft plaats door de twee kanaaltjes (*t* voor de toelating en *u* voor de uitlating) en het schuifje *v*.

Aan het schuifje *v* is een stang (*w*) met twee nokken (*m*) en (*n*) bevestigd, zoodat de plaat (*l*), die op den grooten stoomzuiger (A) is bevestigd, bij het begin en het einde van den slag, genoemd schuifje verplaatst. De schuifkast, waarin het schuifje zich beweegt, staat in voortdurende gemeenschap met de ruimte tusschen *o* en *p* door middel van een in den wand van de *donkey* uitgespaard kanaaltje *a* (zie de stippellijnen).

De werking is nu als volgt:

1ste. Zoodra de zuiger (A) aan het ondereinde van zijn slag komt, stoot de plaat (*l*) tegen het nokje (*n*) en brengt het schuifje (*v*) in den geteekenden stand; de stoom gaat door *t*, drukt op *s*, zoodat *o* en *p* naar beneden gaan, door de opening *r* den stoom

onderin den stoomcilinder laat stroomen en den afgewerkten stoom bovenin het afblaaskanaal (B) laat ontsnappen.

2°. Zoodra de zuiger (A) boven is gekomen, wordt het schuifje (*v*) door de nok (*m*) naar boven gebracht; de stoom boven *s* kan door *n* en *k* ontsnappen in B, dus komen de schuiven *o* en *p* weer naar boven. Het cilindertje van *s* is dicht bij den onderkant voorzien van een kleine uitlaat-opening, om mogelijken tegendruk te voorkomen; zoodra echter bij het dalen van *s* deze uitlaat-opening is afgesloten, werkt de overgebleven stoom als kussen, teneinde een schok tusschen *s* en den bodem te vermijden. Met een dergelijk doel is het uitlaatkanaal (*u*) op eenigen afstand van den bodem aangebracht. Hierdoor is dan ook de beweging van deze stoompomp zeer zacht en regelmatig.

Van de luchtpomp (Y) is de samenstelling zoo duidelijk aangegeven, dat zij geen verdere toelichting vereischt. De lucht treedt door C binnen en wordt door de pijp (D) in het hoofdreservoir geperst.

Het principe van deze *donkey* is dus in het algemeen, dat de schuifverdeeling als het ware plaatsheeft, doormiddel van een afzonderlijk stoomwerktuig, waarvan het schuifje (*v*) zoo klein is, dat het door een schok van den grooten zuiger (A) kan bewogen worden.

De stoomzuiger (A) is even groot als de luchtzuiger (E); er zal dus, zoodra de lucht een gelijke spanning met den intredenden stoom (minus den tegenstand) verkregen heeft, evenwicht zijn. De werking houdt dan vanzelf op, en zal omgekeerd, bij het dalen van de drukking in het hoofdreservoir, vanzelf weder beginnen.

DE DRIEWEGSKRAAN.

(*Plaat I. Fig.* B.)

De fig. (B) geeft de driewegskraan voor de helft van buiten en voor de andere helft van binnen te zien.

Deze kraan is geplaatst tusschen het hoofdreservoir en de treinleiding onder het bereik van den machinist, en dient om op een gegeven oogenblik de lucht uit de treinleiding te kunnen laten ontsnappen en daardoor de remmen aan te zetten. Is het remmen afgeloopen, dan wordt de kraan in den normalen stand teruggebracht, waardoor het hoofdreservoir weder in gemeenschap komt met de treinleiding en de remmen losgerukt.

De lucht uit het hoofdreservoir vloeit in de kamer, die het cilindrisch gedeelte (de holle klep 5) bevat, waarin zich de plug (6) bevindt, wier voornaamste gedeelte aansluit tegen de door een veer (8) beweegbaren stoel (4). De ontlaatklep (3) is door de veer (7) tegen haar stoel gedrukt, en houdt evenwicht met den luchtdruk van de kamer (A), die in verbinding staat met de algemeene leiding.

De veer (7) is samengedrukt door het kapje van het handvatsel (2), waarvan de rondgaande beweging de spanning regelt, doormiddel van een schroefdraad, die niet te snel vastraakt in het lichaam (1) van de kraan. De klep (3) en de beweegbare stoel (4) draaien onderling vereenigd met het handvat (2).

In den voorgestelden stand is er een opening van $^{2}/_{16}$ Eng. duim (0,0045 M.), die de buis van het hoofdreservoir in gemeenschap met de algemeene leiding brengt, waardoor de drukking in deze laatste hersteld wordt; de klep (3) is dan door bijna de geheele kracht van de veer (7) op haar stoel gedrukt.

Wanneer het handvatsel (2) snel naar rechts bewogen wordt, sluit het rondgaan van de klep (4) de verbinding tusschen het hoofdreservoir en de leiding af; de vermindering van drukking, die er op de veer (7) ontstaat, laat dan een gedeelte van de lucht in den dampkring ontsnappen en veroorzaakt het aandrukken der remmen. Als men het handvatsel naar rechts beweegt tot aan de hindernis, ontsnapt de lucht geheel uit de algemeene leiding, en de remmen worden oogenblikkelijk met hun maximum-kracht aangedrukt.

Om de remmen los te maken, draait men het handvatsel naar links tot aan zijn uitersten stand terug. Het neemt de kleppen 3 en 4 met zich in dezen stand; de lucht onder de holle klep (6) ontsnapt in den dampkring door de opening (*a*), laat dan deze klep nederdalen onder de werking van de drukking der lucht uit het hoofdreservoir, en doet het reservoir ineenloopen met de algemeene leiding.

Wanneer de drukking in de leiding geheel hersteld is, moet het handvatsel in den voorgestelden stand worden teruggebracht, wat het toevloeien van lucht onder de klep (6) belet; deze laatste herneemt haar oorspronkelijken stand en sluit de verbinding tusschen het reservoir en de algemeene leiding, met uitzondering van de opening van $^{1}/_{16}$ Eng. duim (0,0045 M.) hierboven vermeld.

De kraan werkt met den grootsten eenvoud en laat eene volmaakte graduatie (tempering) in het opleggen der remmen toe, hoe groot ook het aantal rijtuigen van den trein zijn moge.

DE TRIPLE-KLEP.

(*Plaat II. Fig* I. K.)

De triple-klep is geplaatst onder elk rijtuig, tusschen de algemeene leiding en het hulpreservoir, en tevens verbonden door eene zijpijp met den remcilinder. Zij dient:

ten 1ste. Om op een gegeven oogenblik de treinleiding met het hulpreservoir (E) in gemeenschap te brengen, om dit te vullen, terwijl dan tevens de remcilinder met de buitenlucht in gemeenschap gebracht is, waaruit zoodoende de lucht komt te ontsnappen, en de remmen losgemaakt worden;

ten 2de. Om het hulpreservoir van de treinleiding af te sluiten, door de lucht uit de leiding te laten ontsnappen; tevens wordt dan het hulpreservoir met den remcilinder in gemeenschap gebracht en worden daardoor de remmen aangedrukt.

Als de treinleiding in gemeenschap staat met het hulpreservoir, dan stroomt de lucht uit deze leiding door het kanaal (C) in de kamer (A), komt van daar door de opening (*m*) onder den zuiger (K), gaat door eene centrale opening (O), die zich in den zuiger (K) bevindt, komt in de kamer (B) en vloeit van daar in het hulpreservoir (E). De nokken, die op de zuigerstang (*s*) bevestigd zijn, hebben, in den aangegeven stand, de schuif (*q*) zoo gesteld, dat de pijp (G), die van den remcilinder komt, in gemeenschap staat met het afblaaskanaal (*r*), dat in de buitenlucht uitmondt. De lucht uit deze cilinders ontsnapt en de remmen worden losgerukt.

Laat men de lucht uit de algemeene leiding ontsnappen, dan zal de drukvermindering in de kamer (A) de luchtdruk in de kamer (B) doen in werking treden, waardoor de zuiger (K) naar beneden gebracht wordt, terwijl deze de schuif (*q*) medeneemt. Dit wordt bereikt doordien het bovengedeelte van de naald (*s*), welke van een borstje voorzien is, in de centrale opening van den zuiger (*k*) steekt, en daar slechts eene nauwe ringvormige sleuf (*t*) openlaat; zoodat reeds bij geringe daling van den zuiger deze opening (*n*) wordt afgesloten.

Bij verdere daling van den zuiger komt deze te steunen op een tweede borstje; hierdoor wordt de naald (*s*), die door een spiraalveer (*u*) naar boven wordt gehouden, naar beneden gedrukt; is nu de schuif (*q*) zoover gedaald, dat zij aan de bovenzijde begint te openen, dan kan de lucht uit het hulpreservoir naar den remcilinder vloeien, doordien op hetzelfde oogenblik het afblaaskanaal (*r*) van de buis (G) naar den remcilinder wordt afgesloten en deze laatste in gemeenschap gebracht met het hulpresevoir (E). De remmen worden nu oogenblikkelijk aangedrukt.

De zuiger (K) is voorzien van een metalen zuigerring, en om de luchtdichte afsluiting nog volmaakter te doen zijn, is er een lederen ring tusschen den bodem (V) en het lichaam van dit orgaan aangebracht; hierop komt de onderrand van den zuiger volmaakt luchtafsluitend te rusten.

Laat men nu dóór de driewegskraan weder lucht in de treinleiding en de kamer (A) toe, dan zullen de remmen weder losgemaakt worden.

Wanneer de spanning in (A) ongeveer gelijk is aan die in (B), en zelfs vóór dien tijd, dan drukt de veer (*u*) de naald (*s*) en tegelijk ook de klep (K) naar boven. Daar de spanning in de kamer (A) steeds toeneemt en hooger wordt dan in de kamer (B), helpt deze mede om de klep (K) en de schuif (*q*) weder in den voorgestelden stand te brengen, waardoor de verloren lucht uit het hulpreservoir (E) weder kan worden aangevuld door de openingen (*n*) en (*o*), terwijl de lucht uit den remcilinder door (G) en (*r*) kan wegvloeien.

De beschrijving nagaande, zal men gemakkelijk inzien, dat de machinist, door het toelaten of verminderen van den luchtdruk in de leiding, de schuif (*q*) op en neer kan bewegen, en het dus mogelijk is elke bepaalde hoeveelheid lucht in of uit de remcilinders te doen stroomen en de remmen met meer of minder kracht aan te drukken. Men noemt dit gradueeren of temperen van den rem, wat een merkwaardige deugd van den Westinghouse-rem is. Zij, die beweren, dat het onmogelijk is met dezen rem matig te remmen, bewijzen daardoor alleen, dat zij den rem niet begrijpen.

Het volgende zal de mogelijkheid van het gradueeren van den rem nog duidelijker maken:

De normaaldruk in de treinleiding en het hulpreservoir is bijv. $5\,^{1}/_{2}$ atmosfeer. Wanneer men nu de driewegskraan (B) een weinig opent en terstond weder sluit, is de drukking in de treinleiding, laat ons aannemen $^{1}/_{2}$ atmosfeer gedaald; hierdoor wordt de triple-klep (K) naar beneden gedrukt en laat lucht uit het reservoir (E) in den remcilinder toe, totdat de drukking in dit reservoir ook 5 atmosfeer is, wat reeds bij eene geringe beweging van den remzuiger het geval zal zijn. De drukking in (A) en (B) is dan gelijk, en nu zal de veer (*u*) de klep (K) en de schuif (*q*) weder naar boven brengen en de toelating afsluiten. De kleine hoeveelheid in den remcilinder gevloeide lucht zal zich uitzetten en een zeer matigen druk op de remblokken veroorzaken; dit kan zelfs zoo weinig zijn, dat de blokken tot aan de wielen komen, zonder ze nog te raken, en verder de drukking pond voor pond doen toenemen in den remcilinder (G).

Wanneer de machinist bemerkt, dat hij den rem al te sterk heeft aangezet, is het eveneens mogelijk, door een weinig lucht uit den cilinder te laten vloeien, de begeerde remkracht te verkrijgen.

Een weinig meer handigheid, dan voor het eerste geval, wordt hiertoe vereischt; doch den machinist, die de behandeling van de triple-klep goed verstaat, zal dit zelfs bij de eerste proefneming gelukken.

DE LEK-KLEP.

(*Plaat I. Fig.* F.)

Deze kleine lek-klep (F) is aangebracht in de leiding tusschen de triple-klep (D) en den remcilinder (E). Zij voorkomt het aanzetten der remmen, door lekken als anderszins, zoodra de locomotief is afgekoppeld.

De klep bestaat uit een cilindertje (*x*) en een plug (*v*), die aan de binnenzijde voorzien is van een kaoutsjoekplaatje (*z*). In dit cilindertje (*x*) is een stukje koper geplaatst, dat naar boven gestuwd wordt zoodra er een plotselinge drukvermeerdering aan de onderzijde ontstaat. Wanneer echter de lucht door de opening langzaam binnenstroomt, blijft het plungertje (*w*) op zijne plaats, want de lucht kan dan langs de zijden door de opening in *v* ontwijken. Zoolang dus de schuif (*q*) van de klep (K) slechts een weinig open is (wat door het weglekken van de lucht uit de treinleiding kan ontstaan, als het voertuig alleen staat), zal het plungertje (*w*) op zijn plaats blijven en het aanzetten van de remmen verhinderen. Wordt de triple-klep evenwel bewogen met het doel de remmen aan te zetten, dan vliegt het zuigertje (*w*) naar boven en sluit op het kaoutsjoek-plaatje alle lucht af, waardoor de lucht uit het hulpreservoir in den remcilinder met volle kracht stroomen kan.

De kraan (*u*) doet alleen dienst als men een rijtuig geheel wil ontdoen van de samengeperste lucht. Men laat dan de lucht uit de leiding ontsnappen, waardoor de triple-klep plotseling verschuift en het hulpreservoir met den remcilinder in gemeenschap stelt; opent men nu de kraan (*u*), dan zal de lucht uit den remcilinder daardoor ontsnappen en de remmen kunnen niet meer aangedrukt worden.

DE KOPPELING.

(*Plaat I. Fig.* H.)

De koppeling bevindt zich tusschen alle rijtuigen. Zij dient om de pijpleidingen daaronder met elkander te vereenigen, en is alleen de bijzondere aandacht waardig om hare groote eenvoudigheid en groot gemak in het aankoppelen.

Elke kaoutsjoek-koppeling is aan het einde voorzien van een metalen mondstuk (H), (op plaat I voorgesteld de eene in doorsnede en de andere van buiten gezien), dat aan de binnenzijde van een India-rubber-ring (3), die een weinig buiten het platte binnenvlak uitsteekt, is voorzien. Deze India-rubber-ring wordt steeds door een met een spiraalveer (6) belast klepje (5) naar buiten gedrukt.

De uiteinden van twee met elkander vereenigd wordende koppelingen zijn symmetrisch. Elk mondstuk (H) is van een gleuf voorzien, waarin de nokken (2) kunnen glijden, wanneer de hartlijnen der beide mondstukken ongeveer rechthoekig ten opzichte van elkander gehouden worden, en men, zoodra de nokken (2) in de gleuven loopen, deze weder in de rechte lijn brengt, waar zij eindelijk tegen de pennen (4) stuiten. Deze pennen verhinderen het losschieten van de koppeling door haar eigen gewicht. In laatstgenoemden stand liggen de India-rubber-ringen (3), een volmaakt hermetische afsluiting vormende, op elkander, die gewaarborgd is door den luchtdruk en de drukking op de ringen van de kleppen (5).

Het is van groot belang op te merken, dat wanneer er bijv. een trekhaak breekt en de rijtuigen worden voortgetrokken door de noodkettingen, waardoor zij op grooteren afstand dan de lengte van de kaoutsjoekkoppeling komen, de horizontale kracht de koppeling zonder ze te beschadigen vanzelf lostrekt, doordien de nokken (2) glijden langs het hellende gedeelte der gleuven, bij sterke trekking over elkander heen schieten en de koppeling loslaat. Daar nu de lucht uit de algemeene leiding wegstroomt, worden de remmen aangedrukt en de trein totstaangebracht: het trein-per-

soneel bemerkt dus oogenblikkelijk, dat er een defect aan den trein is. Bij het ontkoppelen van de rijtuigen van den trein voorkomt men het aandrukken van de remmen, door de kranen te sluiten, waarmede de treinleiding aan elk einde van het rijtuig voorzien is.

Na het aankoppelen van een rijtuig aan den trein worden de kranen weder geopend, met uitzondering natuurlijk van die aan het achtereinde van het laatste rijtuig.

RESERVOIRS EN REMCILINDERS.

Ten slotte rest mij nog het beschrijven van de hoofd- en hulpreservoirs en de remcilinders; overbodig is het hierbij lang stil te staan. De reservoirs zijn ijzeren cilindrische trommels zonder meer, de remcilinders betrekkelijk eenvoudig van samenstelling en op de platen I en II zeer duidelijk voorgesteld, ook wat het inwendige betreft. De dubbele worden horizontaal aangebracht onder tegen de rijtuigen, en de stangen, waaraan de remblokken vastzitten, worden losgerukt door spiraalveeren; de enkele worden verticaal geplaatst en de remblokken van deze worden door hun eigen gewicht losgemaakt.

Bij de samenstelling van dit opstel, maakte ik een vrij gebruik van het Fransche werk, uitgegeven door de *Compagnie du frein contenu Westinghouse à Paris* 1878, en van de *mededeeling* gedaan aan het *Koninklijk Instituut van Ingenieurs* in de vergadering van 12 Februari 1878 door den ingenieur-werktuigkundige Alb. Kapteijn, lid van genoemd Instituut.

Bij de teekeningen op plaat I moet echter niet gelet worden op onderlinge verhoudingen der afmetingen, daar de fijne samenstelling van sommige deelen eene grootere schaal noodig maakten, dan voor anderen. Ook moet niet gelet worden op de lengten en den diameter van de buizen, die de verschillende organen verbinden. Men bedenke, dat de twee eischen: duidelijkheid en beknoptheid, bij het maken van deze teekeningen op den voorgrond stonden.

De verschillende organen behielden dezelfde betrekking tot elkander en zijn dan ook in dezelfde volgorde geplaatst, als door hun functies op plaat II, schema van een locomotief met tender, is aangewezen.

Plaat I bevat de volgende figuren:

Fig. B. Driewegskraan.
„ C. Hoofd-, algemeene- of treinleiding.
„ D. Triple-klep.
„ E. Hulpreservoir (kleinste helft).
„ F. Lek-klep.
„ G. Dubbele remcilinder; als met elkander in onmiddellijk verband staande, en tevens:
„ H. Koppeling.

Plaat II bevat:

Fig. G'. Enkele remcilinder.
„ J. Doorsnede triple-klep.
„ K. Aanzicht „ „ .
„ X Y. Donkey of luchtcompressor;

alsmede een schema van een locomotief met tender, waarop de plaats van de deelen onderling is aangegeven.

H. J. Walle Jz.

PAULIN TALABOT.

De heer Paulin Talabot, honorair directeur-generaal van de Maatschappij *Paris-Lyon-Méditerranée*, is den 20sten Maart overleden.

Hij had een ijzeren wil, waarvoor men boog. Weinig menschen waren zoozeer uit één stuk. Steeds ging hij recht op zijn doel af, alle hinderpalen verbrijzelende. Zekere bisschop zeide eens: „Mijn geestelijkheid is een regiment." Zoo was ook de spoorwegmaatschappij Paris—Lyon—Mediterranée een regiment onder de bevelen van Talabot. Hij duldde geen tegenspraak van zijn luitenants.

Alles zwichtte voor hem. Op zekeren dag, in 1873, deelt een zijner chefs hem mede, dat de Minister De Rémusat een afzonderlijken trein verlangt om de opening van den Mont-Cenis bij te wonen.

— „Waarom een specialen trein?" antwoordt Talabot. „Kan hij vanavond den express-trein niet nemen, zooals iedereen?

— Onmogelijk. Hij zal te lang worden opgehouden in de Kamer.

— Des te erger voor hem. Hij zal geen specialen trein hebben."

De heer De Rémusat moest zich onderwerpen, en kwam te laat voor de inwijding. De wil, dat was de allesbeheerschende trek dezer ijzeren natuur. Hij geloofde, dat men alles kan wat men wil; hij beweerde zelfs, dat hij den *prix de Rome* voor schilderkunst zou hebben kunnen verwerven, zoo hij er zich vier of vijf jaren toe had willen voorbereiden. *C'est une question de travail*, zeide hij in vollen ernst.

Op zekeren morgen stond hij op met het vaste besluit, landbouwkundige te worden. Den volgenden dag reisde hij naar Engeland, kocht tal van beesten tot rasverbetering, en na zijn terugkeer een land bij Limoges. Niets stiet hem terug, noch de onvruchtbare proeven, noch de kosten. Hij wilde niet weten dat de kazen hem op twintig francs het stuk kwamen te staan.

Maar hij bezat ook de gebreken zijner goede hoedanigheden. Op zekeren dag vóór een gewichtige zitting der Maatschappij werd hij aangetast door een jichtachtige ontsteking in de gewrichten, zoodat hij geen voet voor den anderen kon zetten. De geneesheeren weigerden pertinent, hem een afleidingsmiddel voór te schrijven. Een minder gemoedelijk kwakzalver gaf hem echter een middeltje. Talabot kon nu loopen, maar ongelukkig kon hij niet meer zien: hij was blind geworden. Het middel had het bloed naar de oogen doen stijgen.

In een oogenblik kon hij een onderneming beoordeelen. Hij had slechts een halven dag noodig, om over het ontwerp van een spoorweg naar den eersten waterval in Egypte en de toekomst dezer baan een verslag uit te brengen. Voor deze raadpleging eischte hij 200,000 francs; wat volgens bevoegden niet te duur betaald was.

Men begrijpt, dat zulk een man zich niet op zijn gemak gevoelde in het breedsprakig Wetgevend Lichaam. Over de herinneringen zijner parlementaire loopbaan sprak hij niet gaarne. Ook zweeg hij over zijn uitstapjes in het Saint-Simonisme. Het mishaagde hem zeker, tot een kerk van droomers te hebben behoord. Maar ieder weet, dat enkele dezer droomers, vooral hij zelf, getoond hebben, dat zij het positieve wisten te waardeeren.

Hij bezat ook een prachtig kasteel, *Roucas-Blanc* of *Folie-Talabot*, op een rots bij Marseille, dat hem zes millioen gekost heeft. Al de bouwaarde was van verre aangebracht geworden.

De langdurigste inspanning van zijn wil is geweest, dat hij lang geleefd heeft. Zonder een val van een trap zou hij wel honderd jaren oud zijn geworden inplaats van zes-en-tachtig.

Hij laat een groot vermogen na, eervol verdiend, zonder *agiotage*. (*Figaro.*)

24 Maart 1885. Z.

ALLES NAAR HET RIOOL.

Onder dit opschrift werd reeds vroeger een artikel in *De Opmerker* opgenomen. (1) Als vervolg daarop moge dienen:

Het ontwerp van den Parijschen Gemeenteraad volgens het: *alles naar het riool*, lokt steeds hevig verzet uit. Het is ontwijfelbaar, dat de meeningen over het vraagstuk verdeeld zijn. Kan het water, dat verontreinigd is door al den organischen afval der bevolking, gezuiverd worden door in den bodem te zijpelen, alvorens zich in de Seine te storten? Leidt de aangenomen oplossing niet noodwendig tot het drenken van onmetelijke oppervlakten terrein? Na Gennevilliers: Achères en het bosch van Saint-Germain; na dit, dat; hoever zal men gaan? Te Gennevilliers is vijfhonderd hektare noodig geweest om jaarlijks tien millioen teerling-meter rioolwater te zuiveren; voor de jaarlijksche honderdtwintig millioen teerling-meter van Parijs rekent men te beschikken over een gedeelte van het bosch van Saint-Germain ter oppervlakte van 1000 tot 1200 bunder. De noodige hoeveelheid is er niet, maar gesteld, zij bestond, zij zou er weldra niet meer zijn; men zou daarnaast moeten nemen en spoedig daarop weder andere gronden behoeven.

Wie hiervan meer verlangt te weten, leze de belangwekkende voordracht van Dr. Salet over het storten van het Parijsche rioolwater in een deel van het bosch van Saint-Germain. Ondanks de meest intensieve bebouwing van den grond, vreest men, dat de zuivering weldra onvolledig zal zijn en de Seine in haar geheelen loop bezoedeld zal worden. Er zijn ook oogenblikken, waarin de bodem weigert water op te slorpen; in den winter is er althans een grens. Is het bovendien voorzichtig gistbare stoffen, misschien vergaderplaatsen van de gevaarlijke microben, die de Parijsche epidemieën teweegbrengen, op die wijze uit te spreiden over onmetelijke oppervlakten, waarop ze door de winden worden voortgezweept? Men ziet, dat de tegenwerpingen niet achterwege blijven en dat zij ook hare waarde hebben. Vooral de beoefenaars van de gezondheidsleer zijn ten eenenmale vijandig gezind jegens het ontwerp der stad.

De oplossing, die als de meest rationeele in aanmerking komt, ware zeker de aanleg van een reinigingskanaal uit Parijs naar zee, met opneming van mest en uitdeeling naar gelang der behoeften over den geheelen loop. Maar is zulk een kanaal mogelijk en tot welken prijs?

De heer A. Dumont, hoofdingenieur van den Waterstaat, heeft dit vraagstuk onlangs onderzocht in een nota, die hij der Fransche Academie van wetenschappen heeft aangeboden. Volgens hem heeft men de uitgaven en moeilijkheden der onderneming bijzonder overdreven. Ziehier in het kort eene schets van zijn ontwerp: Het uitgangspunt van het kanaal ligt in een overdekte vergaarkom beneden Herblay, op den rechteroever der Seine. Het rioolwater zou in deze vergaarkom, hoog 45 M. boven de zee, worden opgepompt door de bestaande, maar vergroote fabriek van Clichy. Van Herblay tot een afgelegen punt aan het strand van *het Kanaal*, tusschen Dieppe en Tréport, zou de geheel overdekte leiding een lengte hebben van 152 K.M.

Het tracé is als volgt: ingraving onder het *plateau* van Herblay-Conflans; bij Eragny een viaduct over de Oise, hoog 25 M. Op den rechteroever opvoer van het water, dat nu 31 M. boven de zee is, tot + 73 M., door stoomtuigen van vijftienhonderd paardekracht. Het kanaal ontwikkelt zich vervolgens over het tafelland door den spoorweg van Gisors naar Pontoise te volgen. Normaal verhang: 0.30 M. (per kilometer); doorsnijding van het Epte-dal met een tunnel van vier kilometer; aankomst te Gisors op + 59.40 M.; een gemakkelijk tracé over een glooiing tot Serifontaine. Bij dit punt een nieuwe fabriek te stichten met stoom en wederopheffing van het water p. m. 50 M. hooger, zoodat het komt op + 106.40 M. Verder ligt het plateau in een heuvelrand, gaat achter de stad Gournay, snijdt de kruin, die het Epte-dal scheidt, met behulp van een galerij, lang 15 kilom. Daarna volgt de leiding het dal der Bethune tot het woud van Arques, snijdt het dal der Eaulne, in de omstreken van Saint-Martin, op een rij bogen, hoog 20 M., gaat door een tunnel van 6 kilom. onder de steile kustrotsen van Grèges, en komt eindelijk op een afgezonderd punt, 7 kilom. van Dieppe, op 20 M. hoogte, in den rotswand uit.

Van afstand tot afstand kan het kanaal vallen hebben, die drijfkracht kunnen leveren. Overal zou men op de *plateaux* en de vlakten de vruchtbaarmakende stof kunnen verkoopen, en alleen het overtollige en minder bruikbare naar zee afvoeren.

Met de aangenomen doorsnede en hellingen kan een minimum hoeveelheid van 500,000 teerling-meter daags opgeruimd worden. De heer Dumont schat de uitgaven op 60 millioen francs. De exploitatie-kosten der fabrieken van Eragny en Serifontaine zouden ruimschoots gedekt worden door den verkoop van het vloeiingswater langs het kanaal, waar meer dan 30,000 hektare er voordeel van kunnen trekken.

Het ontwerp is zeker belangrijk, vereischte zware studie, en verdient dat men er de aandacht aan wijde.

Zou men Amsterdam, 's-Gravenhage en andere onzer steden niet door zulk een overdekt kanaal kunnen bevrijden van haar afval, haar stank, hare doodende microben, en verdere lieflijkheden? Genoemde plaatsen liggen vrijwat nader bij de zee dan Parijs. De uitgaven voor tunnels zullen niet zeer hoog zijn.

Cl., 21 Maart, '85. R. v. E.

(1) Zie *De Opmerker* 1885, blzlz. 300.

TORPEDO'S.

Slechts betrekkelijk weinig menschen weten wat torpedo's eigenlijk zijn. Iedereen heeft wel van deze vernielingswerktuigen gehoord, maar slechts weinigen weten hoe zij er uitzien en hoe ze gebruikt worden.

De naam *torpedo* ontstond in 1812, toen men met dien naam een geheimzinnige boot aanduidde, die door Fulton gemaakt was en in den oorlog, die toen in Amerika plaatsvond, tegen den vijand gebruikt werd. Later duidde men met dien naam elk onderzeesch vernielingswerktuig aan.

Men kan de torpedo's verdeelen in twee hoofdsoorten, en wel zulke, die op hare plaats blijven en zulke, die van plaats kunnen veranderen, of *vaste* en *bewegbare*.

De torpedo's van de eerste soort worden op een bepaalde plaats bevestigd, en als ze werking zullen doen moet het schip, dat men vernietigen wil, met haar in aanraking komen. De torpedo's van de tweede soort worden naar den vijand gezonden, of kunnen zich zelf naar een vijandelijk schip bewegen.

De vaste torpedo's kan men weer in drie soorten verdeelen, en wel:

1° die zelf werken,
2° die van den wal af in werking gebracht worden,
3° die van een schip af in werking gebracht worden.

De eerste soort kan men niet naar verkiezing al of niet onschadelijk maken, zoodat dergelijke torpedo's voor vriend en vijand even gevaarlijk zijn. Zij hebben echter het voordeel, dat men ze gemakkelijk vervaardigen en plaatsen kan.

Gewoonlijk zijn ze aldus geconstrueerd: Twee geheel waterdichte tonnen plaatst men in elkander, en

versterkt ze inwendig tegen den waterdruk, dien ze te wederstaan zullen hebben. De ontploffende stof, dynamiet of, als dit niet bij de hand is, buskruit, wordt in de binnenste ton geplaatst. De ton wordt gesloten met een deksel, waarop, in een kleine uitholling, een kogel ligt. Deze kogel wordt door een touw met een buis verbonden, waarin zich een of andere stof bevindt, die door de wrijving, veroorzaakt door den val van den kogel, gemakkelijk ontbrandt, tengevolge waarvan ook het dynamiet of buskruit ontploft. Een gewicht, aan touwen aan de onderzijde bevestigd, houdt het toestel in loodrechten stand, terwijl een anker en kabel dient om de torpedo op hare plaats te houden.

Men plaatst de torpedo's nu zóó, dat ze bij laagwater nog even onder blijven, en dus geplaatst, kunnen zij dan hare vernielende werking op elk schip, dat met haar in aanraking komt, uitoefenen.

Het wegnemen van deze torpedo's gaat echter met groote moeilijkheden gepaard en heeft dikwijls menschenlevens gekost. Men gebruikt ze daarom slechts ingeval van nood.

Men vervaardigt ook wel dergelijke torpedo's van ijzer, en vult ze dan gedeeltelijk met schietkatoen. De ruimte, die overblijft, dient tot het plaatsen van twee of drie elementen van Leclanché, waarbij men dan een stroomsluiter aanbrengt, die alleen werkt, als de torpedo door een daartegenaanstootend voorwerp uit haar loodrechten stand geraakt. In den regel is dit een buis met kwik, waarboven zich een naald bevindt, terwijl zoowel kwik als naald met een der polen van de batterij verbonden zijn.

Verlaat nu de torpedo haar verticalen stand, dan loopt het kwik uit de buis, komt in aanraking met de naald, de stroom wordt gesloten en het toestel ontploft. Hoewel minder gevaarlijk dan de eerstbeschreven soort, zijn deze torpedo's echter ook slechts met de grootste onzichtigheid weg te nemen, als men hare werking niet meer verlangt.

Wij komen nu tot de vaste torpedo's, die men naar willekeur van den wal af kan laten ontploffen. Zij zijn op dezelfde wijze ingericht als de laatstbeschreven soort, maar met dit onderscheid, dat de batterij zich niet in de torpedo zelf, maar aan den vasten wal bevindt, waar men naar willekeur den stroom kan sluiten, die door een kabel naar de torpedo wordt overgebracht. Eén batterij kan verschillende torpedo's doen ontploffen. Daar, waar de kabels, die naar de verschillende torpedo's leiden, met den hoofdkabel verbonden zijn, brengt men zoogenaande *disconnectors* aan, die, zooals hun naam aanduidt, dienen om torpedo's, die ontploft zijn, uit te schakelen. Zij bestaan uit een dunnen platinadraad, die tegelijkertijd dat de torpedo ontploft, verbroken wordt. Deze disconnectors zijn noodig, daar anders het water, dat een goede geleider is, den stroom zou sluiten.

Men zal inzien, dat aan het gebruik van deze torpedo's het groote voordeel verbonden is, dat men ze, door de batterij aan wal buiten werking te stellen, voor bevriende schepen onschadelijk kan maken, en ze ook zonder gevaar voor menschenlevens kan wegnemen. Het nadeel echter, dat deze torpedo's hebben, is, dat de kabel gemakkelijk gebroken kan worden door een anker of door eenige andere oorzaak, en de torpedo's dan geen effect uitoefenen.

De derde soort van vaste torpedo's worden van boord van een schip in werking gebracht. Wegens de spar, waaraan zij bevestigd zijn, noemt men ze *spar-torpedo's*. Met deze vernielingswerktuigen heeft men, zoo in den oorlog tusschen de Noordelijken en Zuidelijken in Amerika, als in den laatsten Russisch-Turkschen oorlog, zeer goede resultaten verkregen, en het zijn de eenigen, wier practische bruikbaarheid door ondervinding gebleken is.

De spar-torpedo's bestaan uit een ijzeren bus, die een opening in het midden heeft, waardoor de punt van de spar gestoken wordt. Door draadgeleiding kan het al of niet ontploffen van de torpedo van boord van het schip bewerkstelligd worden en de booten, die daarbij gebruikt worden, hebben een groote snelheid. De spar wordt langsscheeps opgeborgen en eerst uitgebracht, als er tegen een vijandelijk schip geageerd moet worden, waarvoor men zoo mogelijk donkere en stormachtige nachten kiest. Met groote snelheid naderende, tracht men de spar tegen het vijandelijke schip te brengen, en doet dan de torpedo ontploffen: de torpedoboot zoekt dan, als het haar gelukt, een goed heenkomen, maar in den regel zal zij wel verongelukken.

Onder de zich zelf bewegende en sturende nemen de Whitehead-torpedo's eene voorname plaats in. Zij worden dus genaamd naar haar uitvinder, zekeren Whitehead, te Fiume woonachtig.

De eerste torpedo's, door dien heer vervaardigd, hadden een diameter van 0.40 M., een lengte van 4 M., en wogen 135 KG. Zij hadden den vorm van een visch, en een enkele schroef aan het achtereind; hare beweging was niet zeer snel, en zij konden slechts een afstand van 180 M. afleggen.

De heer Whitehead verkocht het geheim der vervaardiging van zijn torpedo's aan de Engelsche Regeering, die te Woolwich een torpedo-etablissement inrichtte, waar men spoedig allerlei verbeteringen in het oorspronkelijk systeem aanwendde. De heer Whitehead zelf bracht ook, onafhankelijk van de ingenieurs te Woolwich, verschillende verbeteringen aan.

De tegenwoordige Whitehead-torpedo's zijn ongeveer 4.30 M. lang en hebben een doorsnede van 0.35 M., waardoor ze slanker van bouw zijn, dan de vroegere. Zij zijn in vijf afdeelingen over hare lengte gescheiden. De voorste afdeeling bevat het schietkatoen, en kan, daar zij met bajonetsluiting aan het overige van de torpedo verbonden is, losgemaakt worden, waarna men door het uitnemen van het schietkatoen de torpedo onschadelijk kan maken, om haar voor het nemen van proeven te kunnen bezigen.

Vooraan de torpedo bevindt zich een staafje, dat in een punt eindigt. Dit staafje staat in verbinding met een veer, die lossspringt zoodra het aangeraakt wordt, en dan het schietkatoen doet ontploffen. Opdat de torpedo, wanneer zij soms dicht nabij het schip, waarvan zij werd afgezonderd, tegen eenig voorwerp stooten mocht, niet te vroeg zou ontploffen, is rondom het staafje aan de punt een inrichting aangebracht, die men het best kan vergelijken bij een muilkorf, en die automatisch eerst verwijderd wordt, als de torpedo een geheelen weg heeft afgelegd.

De tweede afdeeling bevat de samengeperste lucht, benoodigd voor de beweging. Deze samengeperste lucht wordt uit een reservoir door een klep, die slechts naar éene zijde kan geopend worden, in de torpedo gebracht.

De derde afdeeling kan men vergelijken met de zwemblaas van een visch. Daar toch bevindt zich de inrichting, waardoor het mogelijk wordt, dat de torpedo op een bepaalde diepte onder water blijft. Deze inrichting wordt door den heer Whitehead en door de Engelsche Regeering zeer geheim gehouden, zoodat wij daaromtrent niets naders kunnen mededeelen.

In de vierde afdeeling bevinden zich de machines, die door de samengeperste lucht gedreven worden. Door een vernuftige inrichting wordt het toestroomen van de samengeperste lucht zóó geregeld, dat de drukking steeds constant blijft, zoodat de vaart, waarmede de torpedo zich beweegt, zeer gelijkmatig is.

De vijfde afdeeling bevat niets dan de schroefas, en dient slechts om de torpedo genoegzaam drijvende te houden.

Achteraan de torpedo bevinden zich twee roeren, waarvan een verticaal en een horizontaal geplaatst is. Nog meer naar achteren zijn de schroeven geplaatst, die voor de beweging der torpedo dienen. Het verticale roer dient om de richting van de torpedo te kunnen regelen. Het horizontale roer zorgt, dat de torpedo in de gewenschte richting met de oppervlakte van het water blijft. De Whitehead-torpedo's hebben een snelheid van 20 à 22 knoopen per uur.

Teneinde te voorkomen, dat de torpedo's, wanneer zij haar doel onverhoopt mochten missen, en hare beweegkracht uitgeput is, al drijvende, even gevaarlijk voor vriend en vijand zouden worden, zijn ze zóó ingericht, dat als het mechanismus ophoudt te werken, automatisch een kraan geopend wordt, waardoor er water in de torpedo stroomt, die dan onmiddellijk zinkt.

KYANISEEREN VAN HOUT.

In het nommer van 18 October 1884 werd eene brochure besproken van de heeren J. en D. van der Pot te Rotterdam, handelende over de bewaring van hout tegen bederf en tot titel voerende: *Bedenkingen tegen het kyaniseeren opgeheven.* Uit dit bericht, dat op bladz. 368 te vinden is, bleek dat de hoofd-ingenieur der afdeeling „Weg en Werken" van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, op grond van scheikundige onderzoekingen, gemeend had een minder gunstig oordeel over het kyaniseeren te moeten vellen. In de brochure van de heeren Van der Pot werd getracht de verkeerde uitkomsten van het scheikundig onderzoek te ontzenuwen en werd erop gewezen, dat, 1°. het kyaniseeren niet door inpersing moet geschieden, maar op de wijze, als dit bij de Badensche spoorwegen wordt behandeld, en 2°. dat het de beste methode is om het hout, zonder eenig schadelijk gevolg, voor bederf te bewaren.

De scheikundige Th. J. van der Veer te Utrecht, wien het onderzoek indertijd door den hoofd-ingenieur der Staatsspoorwegen werd opgedragen, beantwoordde de bovengenoemde brochure in een geschrift, dat bij J. van Boekhoven te Utrecht het licht zag, maar waardoor de zaak voor den onpartijdigen beoordeelaar niet tot klaarheid werd gebracht.

De heeren Van der Pot hebben het gekyaniseerde hout van het abri te Windesheim, dat door den heer Van der Veer onderzocht werd, alsnu doen onderzoeken door Dr. F. Seelheim aan het scheikundig laboratorium van de Hoogere Burgerschool te Utrecht en hierbij bleek, dat het hout tot eene diepte van 4 á 5 c.M. gekyaniseerd was. Het onderzoek van het rasterwerk aan de gasfabriek te Utrecht werd Dr. L. C. Levoir, leeraar in de scheikunde aan de Polytechnische school te Delft, opgedragen en de uitslag was, dat dit timmerhout bleek kwikzilverchloride te bevatten. Eindelijk hebben de heeren Van der Pot, die vroeger als agenten optraden voor een buitenlandsch huis, het door hen in hunne fabriek te Rotterdam bereide hout doen onderzoeken door Dr. De Loos te Leiden, die de volgende verklaring heeft afgegeven:

„De ondergeteekende verklaart, bij scheikundig onderzoek bevonden te hebben, dat het hout aan de fabriek van de heeren J. & D. van der Pot te Rotterdam, voldoende wordt gekyaniseerd om wederstand te bieden aan verrotting, voor zooverre althans, door latere insnijdingen of andere vormveranderingen, het inwendige deel van het hout niet blootkomt. Na voldoende afwassching met water blijft er geen vrije sublimaat in aanwezig, die alleen in vrijen toestand schadelijk is voor de gezondheid."

Het bovenstaande geeft ons aanleiding, de toepassing van gekyaniseerd hout te mogen aanbevelen.

G.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 1 April 1885.

Na het openen van de vergadering door den Voorzitter werden de notulen van de vorige bijeenkomst gelezen en goedgekeurd, en werd overgegaan tot de ballotage van den heer G. Kuijk, die met algemeene stemmen als lid van de Afdeeling werd aangenomen.

Ingekomen was een circulaire van het Departement Delft der „Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid", kennisgevende dat men aldaar het voornemen had opgevat tot het houden eener Internationale Tentoonstelling van decoratief aardewerk en gebrand glas.

Aan de orde was hierop de behandeling van het verslag der Commissie door de Afdeeling aangewezen tot beoordeeling van een „proeve eener algemeene bouwverordening voor Nederland", samengesteld door den heer F. J. Nieuwenhuis te Utrecht.

Het korte verslag werd gedurende de lezing door de tegenwoordig zijnde leden der Commissie nader toegelicht en na eenige discussie door de Vergadering in zijn geheel aangenomen en goedgekeurd.

Besloten werd, op voorstel van de Commissie, aan de Maatschappij mede te deelen, dat *naar het oordeel der Afdeeling eene algemeene bouwverordening op de in het concept voorgestelde grondslagen, niet practisch uitvoerbaar blijkt te zijn.*

Door het lid V. d. Bach waren ter tafel gebracht afbeeldingen van voorwerpen uit de terra-cottafabriek van Von Villeroy en Boch te Mettlach a/Saar, welke afbeeldingen en eenige daarbij gevoegde voorwerpen van terra-cotta, met het meeste genoegen door de aanwezige leden werden bezichtigd.

Wegens het vergevorderde uur moest de kunstbeschouwing, door den heer Persijn toegezegd, tot eene volgende vergadering worden uitgesteld.

Afdeeling Leeuwarden.

Vergadering van Vrijdag 3 April 1885.

De Voorzitter geeft, nadat de notulen zijn gelezen en van enkele ingekomen stukken mededeeling is gedaan, voor deze vergadering het woord aan het lid O. S. Knottnerus, die *de gasfabricage in hare jongste ontwikkeling* wenscht te bespreken.

Alvorens het technische gedeelte dier fabricage te behandelen, geeft spreker eenige beschouwingen omtrent de geschiedenis der verlichting in het algemeen en de eerste aanleiding tot die met gas in 't bijzonder, waarbij tevens de verschillende proeven tot verbetering en de groote moeilijkheden, die overwonnen moesten worden om het van teer te zuiveren, werden besproken, in welk opzicht de Fransche ingenieur Le Bon omstreeks 1790 zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt; deze slaagde erin, door middel van een door hem uitgevonden thernolamp, het gas tot geregelde verlichting te bezigen.

Het is evenwel de Duitsche Hofraad Winsler, wien, na met vele bezwaren gekampt te hebben, in 1810 in Engeland octrooi werd verleend voor gasfabricage en

die in 1814 in Londen voor 't eerst het gas als openbare straatverlichting toegepast heeft.

Vervolgens wordt de gasbereiding weer uitvoerig behandeld, en eene verklaring gegeven van de verschillende daartoe noodige toestellen als ovens, lucht- en watercondensors, waarvan eerstgenoemde de afscheiding van teer en waterdamp bevorderen; voorts van den condensator, systeem Servier, een toestel dat door wrijving die afscheiding nog meer bevordert dan afkoeling en de scrubbers, tot zuivering van amoniak, waarvan ook de onderscheidene stelsels worden genoemd en toegelicht; daarop worden de exhausters besproken, die de drukking in de retorten wegnemen, daar zij tot gasontsnapping aanleiding kan geven en eindelijk de zuivering door de kalkkisten, de werking der gasmeters en regulateurs.

Elk dier onderdeelen van de fabriek wordt in zijn details op onderhoudende wijze door spreker behandeld, en door uitvoerige teekeningen toegelicht, waardoor zeker alle aanwezigen, zooals spreker dit wenschte, een helderen blik in het zwarte vak hebben gekregen.

Met den dank der Vergadering aan den heer Knotnerus voor zijne nuttige bespreking van dit belangrijk onderwerp, en een tot weerziens, sluit de Voorzitter de laatste bijeenkomst van dit seizoen.

TEEKENSCHOOL VOOR KUNSTAMBACHTEN.

Donderdag had te Amsterdam in het gebouw der Teekenschool voor Kunstambachten van de Vereeniging ter Bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid de prijsuitdeeling aan de leerlingen van den cursus 1884—85 plaats. In de bovenlokalen waren de werkstukken dier leerlingen tentoongesteld; bijna 200 jongens, die aan den cursus hebben deelgenomen, waren bijeen, terwijl vele belangstellenden tegenwoordig waren.

De Voorzitter, de heer P. W. J. C. van den Wall Bake opende de bijeenkomst met een welkomstgroet en de Secretaris, de heer J. P. de Kruijff, bracht het verslag uit, waarbij met lof werd gewaagd van al hetgeen de heeren onderwijzers hadden weten totstand te brengen. Na afloop der prijsuitdeeling werden de leeraren en leerlingen toegesproken.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs zal zijne gewone vergadering houden op Dinsdag 14 April e. k., des voormiddags te 11½ uren. Op de agenda vinden wij eene mededeeling van het lid H. Linse over het ontsporen van tramlocomotieven, eene mededeeling van het lid J. F. W. Conrad over de lage ebben op 21 en 22 Februari 1885 en soortgelijke verschijnselen en eene voordracht van het lid J. van der Toorn over ijs en ijsopruiming in de Nederlandsche rivieren.

AMSTERDAM. Het ontbreekt niet aan liefhebbers voor de vacante betrekking van directeur der stads-reiniging; een vijfhonderdtal sollicitanten hebben zich aangeboden, waaronder een groot aantal militairen, zoowel 1ste-luitenants als kapiteins.

— De heeren Jhr. J. Hartsen c. s., die concessie hebben gevraagd voor een rechtstreeksche spoorweglijn tusschen Amsterdam en IJmuiden, hebben in een nader adres de derde nota van inlichtingen bestreden, door den Minister van Waterstaat enz. aan de Kamer verstrekt.

Zij betoogen daarin, dat de Minister wel degelijk de zaak heeft op- en tegengehouden, in plaats van de concessie te weigeren, als hij die niet nuttig of noodig oordeelde; dat de beweringen des Ministers over het waarborgkapitaal allen grond missen, en dat zijn »algemeen plan" voor de havenwerken te IJmuiden de door hen bedoelde werken geenszins in den weg staan, omdat zij bereid waren, aan die werken een geheel tijdelijk karakter te geven en ze ook weg te ruimen, wanneer het plan der Regeering dit noodig maakte.

Hun slotsom luidt aldus:

»Wanneer adressanten zich nu ten slotte plaatsen op het terrein, dat de Regeering zegt te hebben ingenomen, namelijk, dat van de behartiging van het algemeen belang, voor hetwelk het particulier belang van adressanten moet wijken, en wanneer zij opmaken de rekening van de werkzaamheid van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, dat verkrijgen zij deze slotsom:

»Er zal geen rechtstreeksche spoorwegverbinding zijn tusschen Amsterdam en zijn Noordzeehaven.

»Er zal slechts zijn in de eerste jaren een verbinding tusschen Amsterdam en Haarlem met het dorp IJmuiden, en er zullen zijn 3 vischsteigers, niet met den spoorweg verbonden.

»Er zal later (wanneer?) zijn een haven, ondieper dan het Kanaal, niet geschikt voor de groote stoomvaart, welke haven zal verbonden worden worden aan den spoorweg over Haarlem.

»Ziedaar een doel, dat rechtvaardigt de bejegening, welke adressanten voor hun onderneming hebben mogen ondervinden!"

DORDRECHT. De schoone buitenplaats Merwestein, door de vrijgevigheid der burgerij in eigendom aan de Gemeente overgegaan, wordt tot park ingericht, maar de wijze, waarop dit geschiedt, schijnt velen niet te bevallen. Aan de bekwaamheid van den tuinbouwkundige, die met de verandering belast is, wordt getwijfeld en een belangstellende heeft een schrijven tot den Gemeenteraad gericht met aanbieding van tweehonderd gulden of meer, om een tuinbouwkundige van naam over die verandering te raadplegen. De Gemeenteraad heeft voor die aanbieding bedankt, daar het in de bedoeling ligt voorerst niet dan kleine veranderingen te maken, die aan den tegenwoordigen plantagemeester kunnen worden toevertrouwd, en eerst later tot een definitieven aanleg over te gaan. Mocht het dan blijken, dat een bekwame hand noodig is, dan heeft men gelegenheid de benoeming van een deskundige in overweging te nemen.

Voorloopig wordt een rijweg van voldoende breedte aangelegd, zoodat wandelaars en rijtuigen reeds dezen zomer van dit waarlijk schoone lustoord met hertenkamp, vijvers enz. kunnen genieten.

(A. et A.) FRANEKER. Naar wij vernemen heeft onze Gemeenteraad het voornemen een gesticht voor krankzinnigen te bouwen. Eerst werd het denkbeeld uitvoerig besproken hiervoor een flinke prijsvraag uit te schrijven, doch later werd besloten den heer Kramer, architect te Leeuwarden, op te dragen het plan voor deze inrichting te maken. Zeer tebetreuren is het, dat daardoor de Nederlandsche bouwkundigen niet in de gelegenheid gesteld worden hunne krachten voor dit belangrijk onderwerp te meten.

Nog werd in de Raadszitting, waarin bovengenoemd besluit werd genomen, besloten den architect P. J. H. Cuypers te Amsterdam uit te noodigen, om den Raad voor te lichten omtrent een noodzakelijke restauratie van het Raadhuis. Dit Raadhuis, in 1591 gebouwd, behoeft dringend herstel; vooral de gevels zijn zeer bouwvallig.

Daar de Gemeente-financiën echter een dergelijke restauratie niet kunnen dragen, is het te hopen, dat het Rijk ook hier weder, door het verleenen van een flinke subsidie, een Nederlandsch bouwwerk voor een wissen ondergang zal helpen bewaren.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is de teekenaar 2e klasse bij 's Rijks werf te Amsterdam, F. H. de Boer, met 1 April benoemd tot teekenaar 1e klasse.

— Door de Commissie van beheer der *Koninklijke Nederlandsche Locaal-spoorwegmaatschappij* te Apeldoorn zijn met 1 Mei a. s. benoemd: tot chef van het technisch bureau de heer J. J. Brevet; tot adjunct-ingenieur de heer J. W. C. Tellegen en tot opzichters de heeren J. P. Verspoor en L. J. Looisen.

ADVERTENTIEN.

INGENIEURS-ARCHITECTEN.

Wordt TE KOOP aangeboden: een exemplaar **Zeitschrift Ingenieurverein** van 1855 tot 1878, elke jaargang ingebonden except 1878.

De werken van het **Koninklijk Instituut** van den aanvang af tot 1881/82. Iedere jaargang ingebonden.

Een **BOEKENKAST** buitenwerks breed M. 3, hoog M. 2.30, diep binnenwerk M. 0.35, verdeeld in 3 vakken door 2 dwarswanden, bevat 3 laden geheel open aan de voorzijde, van achteren gesloten; met tandlatten. Alles van **eikenhout.**

Belhebbenden gelieven hunne brieven met prijsopgaven te richten aan BRINKMAN & VAN DER MEULEN, Boekhandel, *Amsterdam.*

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co, STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING-** en **VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS.)
Luik—Limburg.

Op **Maandag den 13den April 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 90.

Het Leveren van EIKEN DWARSLIGGERS.

De besteding geschiedt volgens art. 8 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 30sten Maart 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Ch. RENSON te *Luik* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 25sten Maart 1885.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS.)
Luik—Limburg

Op **Maandag den 13den April 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 91.

De Levering van EIKEN WISSELHOUT voor kruisingen.

De besteding geschiedt volgens art. 9 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 30sten Maart 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Ch. RENSON te *Luik* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 25sten Maart 1885.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Woensdag 8 April 1885**, 's voormiddags ten half twaalf ure, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het maken van TROTTOIRS met TROTTOIRBANDEN van Mendiger steen, en KLINKERGOTEN in diverse straten der gemeente.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

J. L. BACON & Co.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Inschrijving
OP
Donderdag 16 April 1885,
IN HET
Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:

1°. **13,000000 Kilogram Engelsche Gaskolen, en**
2°. **13,000000 Kilogram Westfaalsche Gaskolen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.**

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn, tegen betaling van 10 cents, voor beide leveringen afzonderlijk, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de nette en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmaterial dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal,** dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout,** zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Vlaardingen*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **tweelfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij intekening in 13 afleveringen à ƒ 1.75.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en luspanden.
VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door
Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.
Meer dan 1500 aanwezend in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**
Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Octrooibureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

MODERNE
GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)
Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR, *Belfast.*
Zilveren Medaille en Isle kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.
Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren,** enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen,** enz., van de eenvoudigste tot de meest samengestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren,** enz., met verschillende **Randen,** die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**
Hoofdagent voor Nederland en Koloniën
M. J. GALLENKAMP, Arnhem.
AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FARO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. B. WIESMAN, *Utrecht.*
Wm. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GAERDINGE, *Eindhoven.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*
Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagmiddag aangenomen.
AFZONDERLIJKE SOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

1º dat de 842ste vergadering zal plaats hebben op Woensdag den 15den April a. s. in het American Hotel, te Amsterdam; aanvang des avonds te 8 uren precies.

De agenda van die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage van den heer G. Blancke;
c. Bijdrage van den heer A. W. Weissman. Onderwerp: het Amsterdamsche woonhuis der 16e en 17e eeuw.

2º. Heeren Leden worden uitgenoodigd tot het bezichtigen van de in aanbouw zijnde gebouwen der nieuwe gasfabriek van de *Imperial Continental Gas-Association* op Zondag den 19den April a. s.

Heeren deelnemers worden verzocht zich te vereenigen, des namiddags te 1 uur precies, aan de Directiekeet aldaar. Toegang over de nieuwgebouwde brug in het verlengde der Nassaukade over de Haarlemmervaart.

Namens het Bestuur,
de 1e-Secretaris
Th. G. Strengers.

(A. et A.) AMERSFOORT.

Hoewel de stad Amersfoort slechts betrekkelijk zelden door vreemdelingen bezocht wordt, zou het verkeerd zijn, hieruit af te leiden, dat zij de moeite van een bezoek niet loonen zou; integendeel, zoo door haar schoone omgeving als door de vele bezienswaardigheden, die zij binnen haar wallen bevat, is zij de aandacht van liefhebbers van natuur en kunst ten volle waard.

Meer bijzonder met het doel, de Koppelpoort, welker herstel aanstaande is, in oogenschouw te nemen, togen wij erheen, en het scheen ons niet ondienstig, door eenige mededeelingen omtrent hetgeen wij te Amersfoort zagen, de aandacht van de vakgenooten op deze oude stad te vestigen.

Wèl is Amersfoort eene oude stad. Al kan het niet bogen op zoo hoogen ouderdom als het nabijgelegen Leusden, dat onder den naam *Lisiduna* reeds in 777 door Karel den Groote in een giftbrief vermeld wordt, toch stond het reeds in 1028 onder den naam van *Amersforde* bekend, althans in een brief van Keizer Koenraad van dat jaar wordt het genoemd. In 1259 kreeg Amersfoort het stadsrecht van Bisschop Hendrik van Vianen.

In de middeleeuwen had Amersfoort ruimschoots zijn aandeel in de vele oorlogen, door de strijdbare **Utrechtsche Bisschoppen gevoerd.** Het koos niet altijd hunne zijde, waarvoor het meestal later zwaar moest boeten. Vooral van de Gelderschen had de stad veel te verduren, die haar herhaalde malen plunderden. Het ergst hadden de Amersfoorters het in 1543, toen de beruchte Maarten van Rossum de stad bemachtigde, en de om hun onhandelbaarheid bekende burgers met de uiterste gestrengheid regeerde, wat aanleiding gaf tot het volgend rijm:

Amersfoort was een kamp vol stieren,
Keyser noch Koning kost haer regieren:
Maer doen Meerten van Rossum quam,
Die maeckte van elcke stier een lam.

Amersfoort hield langen tijd de Spaansche zijde, en werd eerst in 1579 met geweld tot het toetreden van de Unie van Utrecht gedwongen. In 1580 had een beeldenstorm plaats.

In 1629 werd de stad door de Spanjaarden, onder Montecuculi, hernomen, maar nadat Frederik Hendrik Wezel veroverd had, moesten zij in allerijl weder aftrekken, na de stad geplunderd te hebben.

Ook de Franschen maakten zich in 1672 van de stad meester, die zij zeventien maanden in bezit hielden, en waar zij den Katholieken eeredienst herstelden. Aan brandschattingen hieven zij bijna anderhalve ton gouds, een zeer hooge som voor dien tijd.

Na dus vluchtig eenige bijzonderheden uit de geschiedenis van Amersfoort te hebben aangestipt, gaan wij over tot de beschrijving van hetgeen wij daar zagen.

Wanneer men van het station rechtsaf, langs de Brouwerij gaat, komt men door een laan, terwederzijde waarvan verscheidene huizen staan, in de laatste jaren gebouwd, die geen hoogen dunk geven van den kunstsmaak der Amersfoorters van den tegenwoordigen tijd. Platte lijsten, Portland-cement-ornementen, kortom al de sieraden van twijfelachtig gehalte, waar-

POLYTECHNISCHE SCHOOL

mede de speculatiebouw zijn producten tooit, zijn aanwezig.

Is men deze laan doorgegaan, dan komt men aan de voormalige bolwerken, thans tot fraai plantsoen aangelegd, en bereikt over een brug de Langestraat, waar een gevel van 1619 en een van 1628 door hun smaakvolle ordonnantie de aandacht trekken. Ook zal de bezoeker eenige gevels opmerken, die een groote verwantschap vertoonen met de Amsterdamsche gevels van het laatst der XVIIe eeuw. Als voorbeeld van deze gevels noem ik het huis *De gekroonde bijenkorf*.

Langs de St.-Joriskerk, waarover later, komt men dan aan de voormalige Kamperpoort, van welk bouwwerk nog twee torens, met leiendaken, aanwezig zijn. Hier was vroeger het einde der stad, doch thans komt men, na deze poort te zijn doorgegaan, in de Kampstraat, die eenige niet onaardige gevels bevat. In het algemeen munten de gevels te Amersfoort uit door hun fraai gesmeed ijzeren ankers.

Aan het einde van de Kampstraat bevindt zich de gasfabriek, die natuurlijk van tamelijk bescheiden afmetingen is, daar de stad slechts 13,000 inwoners telt. Gaat men nu bij de gasfabriek, de voormalige bolwerken langs, die vrij hoog gelegen zijn, en waar men schoone uitzichten heeft zoo op de stad als haar omgeving, dan komt men, na een aangename wandeling, aan de Eem, waar de Koppelpoort als vanzelf de aandacht trekt.

De heer W. F. N. van Rootselaar, die zich op onderscheiden wijze voor de geschiedenis van Amersfoort verdienstelijk heeft gemaakt, en die ook aan het hoofd staat van de Commissie, die zich ten doel stelt de Koppelpoort voor het nageslacht te bewaren, was zoo vriendelijk, ons het inwendige van dit monument te laten zien.

De poort is een middeleeuwsche baksteenbouw, en diende, om den vijand, die te land of te water de stad van de Eemzijde wilde naderen, tegen te houden. Behalve de eigenlijke poort is daarom een tongewelf over de Eem geslagen, dat door een zwaar houten schot, 'twelk men daarin nederlaten kan, in tijd van nood afgesloten kon worden. Zoo tot berging van dit schot als van de zware spil, en van de raderen, die door menschen welke daarin liepen, bewogen werd, is boven dit tongewelf een zwaar gebouw aangebracht, door een hoog leiendak bedekt. Aan den linkeroever van de Eem dient een toren tot versterking. Ter wederzijde van het gebouw sloot vroeger de stadsmuur aan, waarvan nog een gedeelte in wezen is,

De brochure, door den heer Van Rootselaar over de Koppelpoort geschreven, en verschenen bij den uitgever Slothouwer te Amersfoort, vermeldt tal van bijzonderheden, op de geschiedenis van dit gebouw betrekking hebbende. Wij raden de lezing daarvan ten zeerste aan.

Van de poort in haar oorspronkelijken toestand is geen afbeelding bewaard gebleven. De oudste afbeelding draagt het jaartal 1640, doch heeft betrekkelijk weinig waarde, daar de poort toen reeds niet meer in haar oorspronkelijken toestand was, en de teekenaars en graveurs van dien tijd, vooral wat de details der door hen afgebeelde gebouwen betreft, hunne fantasie vrij spel lieten. Wil men dus zijn verbeeldingskracht niet laten werken, dan is elk denkbeeld van restauratie ten eenemale uitgesloten.

Omstreeks de helft der XVIIe eeuw zijn boven de eigenlijke Koppelpoort kamertjes gemaakt, die aan het gilde der Veerschippers in gebruik gegeven werden, terwijl naast deze poort den *Christoffelsgasten*, dat is het Dragersgilde, welks gildebord nog aan den gevel prijkt, een vertrek werd aangewezen.

De kamertjes van het Schippersgilde zijn aan de stadszijde door een platte lijst bedekt, en naast dit gedeelte van het gebouw is in den aanvang der XVIIe eeuw een volmolen tegen den stadsmuur gebouwd, die zonder schade voor de kunst kan afgebroken worden.

Het gebouw is nog in vrij goeden staat. De muren kunnen nog jarenlang staan, en er is geen enkele reden, waarom men ze schoonmaken en opnieuw voegen zou; zooals wij reeds zeiden, kan de voormalige volmolen afgebroken worden. Slechts de daken van de poort, die erg verwaarloosd zijn, eischen voorziening. Het kapbeschot moet hier en daar vernieuwd, en de leibedekking en goten weer in goeden staat gebracht worden; ook de houtwerken, als kozijnen, deuren, enz., moeten worden geverfd. Een timmerman, een metselaar, een leidekker en een schilder kunnen dus het gebouw spoedig weer zoodanig herstellen, dat het voorgoed voor ondergang bewaard wordt. Al achten wij het nuttig, dat deze werklieden onder het toezicht van een bekwaam deskundige aan den arbeid gaan, wij zien de noodzakelijkheid van een *restauratie* van het gebouw niet in, te meer daar alle gegevens daarvoor ontbreken. Wil men een poging tot restauratie wagen, welnu, wij hebben er vrede mede, mits het slechts een restauratie *op het papier* blijve. Vooral de schilderachtigheid van het gebouw is het, die den beschouwer aantrekt, en dit pittoreske zou door een restauratie geheel verloren gaan. (1)

Van de Koppelpoort togen wij langs den buitensingel naar het Stadhuis, een gebouw uit de achttiende eeuw, dat al de weelderige pracht van den Rococotijd vertoont. De raadzaal heeft nog een fraai gestukadoord plafond, dat echter door een zoo dikke witsellaag bedekt is, dat men van de oorspronkelijke vormen weinig meer ziet. Behalve een portret van Prins Willem V, dat geen kunstwaarde bezit, heeft deze zaal overigens geen sieraden. De burgemeesterskamer bevat eenige schilderijen, waarbij een afbeelding van den man, die door zijn onversaagdheid in 1651 den brand, door het inslaan van den bliksem, in den Lieve-Vrouwetoren bluschte, en een gezicht op Amersfoort uit de vogelvlucht.

Naast het Raadhuis bevindt zich het Museum van Oudheden, dat in 1878 gesticht werd door de heeren W. F. N. van Rootselaar, A. M. Kollewijn en Nairac, en een uitvloeisel is van de vereeniging Flehité, die thans 28 leden telt. Dank zij de goede zorgen van den heer Van Rootselaar bevat dit museum, ondanks den korten tijd van zijn bestaan, reeds veel belangwaardigs. Gelijkstraats ziet men eenige schilderijen, waarbij een, die aan Hondecoeter toegeschreven wordt en een van Drooghsloot; ook vindt men daar eenige gevelsteenen, van gesloopte bouwwerken afkomstig. Op de verdieping vindt men eene interessante collectie urnen, waarvan de meesten bij Leusden gevonden zijn en waarbij er een voorkomt in den vorm van een mandje, zooals er tot dusverre alleen in Schotland een gevonden is; voorts houtsnijwerken, de met ijzer beslagen stads-schatkist, een helaas zeer beschadigd tryptiek glaswerk, waarbij een zoogenaamde „uitluider", een verzameling oude folterwerktuigen, een model van den Lieve-Vrouwetoren, een verzameling oude zegels, waaronder die van verschillende Bisschoppen van Utrecht, Graven van Holland, Hertogen van Gelderland, Keizer Maximiliaan, Keizer Karel V, Philips II, vele Prinsen van Oranje, het oudste zegel der stad van 1367, doch reeds in 1265 in gebruik, twee rijk-

(1) Hoe groot de aantrekkelijkheid van de poort in haar tegenwoordigen staat voor schilders is, kan o. a. blijken uit de fraaie schilderij, thans in Arti et Amicitiae aanwezig, waarop zij door den schilder C. Springer is afgebeeld.

besneden lijsten met de namen der Bestuurders van de voormalige O.-L.-V. kapel, een stuk van een scheepsversiering, waarop het bezoek van de Koningin van Scheba, enz.

De Lieve-Vrouwetoren staat niet ver van het Museum. Hij staat thans op zich zelven, maar vroeger was hij verbonden met een kapel, aan de Lieve Vrouw gewijd, en in het laatst der vorige eeuw door een buskruit-ontploffing verwoest. Mag men de sage gelooven, dan dankt de toren — die, naar de volksmeening, Maria met het kindeke Jezus moet verbeelden, waarbij dan de eigenlijke toren Maria, en het traptorentje het kind voorstelt — het aanzijn aan een wonderdoend Mariabeeld, dat door een non uit Nijkerk te Amersfoort gebracht werd.

De toren is een der fraaiste van ons land, en bereikt een aanzienlijke hoogte, zoodat men hem schier overal in de stad zien kan. Het benedendeel is vierkant, en door rijk-georneerde laat-Gothische steunbeeren omgeven. Nissen met rijk maaswerk versieren dit gedeelte van den toren, dat in bak- en bergsteen is opgetrokken en door een balustrade wordt afgesloten. Op dit vierkante deel volgt een achtkant, dat naar den Utrechtschen Domtoren gevolgd schijnt te zijn. Het is geheel van bergsteen, en zeer doorluchtig gebouwd; iedere zijde is met maaswerk gevuld, en door wimbergen gekroond. Aan de oostzijde van dit achtkant bevindt zich een sierlijke traptoren, en hangen ook de klokken van het door Hemony gegoten carillon, dat ieder uur de bekende melodie van *Au clair de la lune* hooren laat.

De toren schijnt oorspronkelijk door een opengewerkte spits bekroond geweest zijn, die echter in 1558 bij een storm verwoest werd. De spits werd toen herbouwd in den trant van die van den Oudekerkstoren te Amsterdam. Deze sierlijke spits, die hoewel verschillend in stijl, met het benedendeel van den toren zeer goed harmonieert, werd herhaalde malen door den bliksem getroffen. In 1651 brandde het bovenste gedeelte ervan af, doch het overige werd door het kloek gedrag van een timmerman, Van Campen geheeten, gespaard. De peervormige bekroning werd toen wel hersteld, maar het ontbrekende tusschenstuk niet: vandaar dat de toren vroeger rijziger was dan nu.

Ter plaatse waar vroeger de Lieve-Vrouwekerk stond, is thans een plein, met boompjes beplant. Wij zagen dicht hierbij nog een vrij wèl bewaard middeleeuwsch huis, geheel van baksteen, en een gedeelte van een houten huis uit dien tijd.

Onze weg voerde ons nu langs de zoogenaamde Muurhuizen, dat zijn gebouwen, die op de voormalige wallen gesticht werden, en wier oorspronkelijke bestemming schijnt geweest te zijn, zoowel tot vesting als tot woonhuis te dienen. Men vindt daarbij nog eenige, die tot de middeleeuwen opklimmen; ook wordt er een aangewezen als dat, waarin Johan van Oldenbarneveld woonde.

De markt te Amersfoort ligt ongeveer middenin de stad. Behalve de St.-Joriskerk ziet men daar geene merkwaardige gebouwen. De St.-Joriskerk werd reeds in 1248 door Bisschop Otto van Holland ingewijd, doch in 1340 voor het grootste deel door brand vernield. Later werd zij weder opgebouwd, waarbij men een gedeelte van het oude gebouw behield, dat thans nog het schip van de kerk vormt, en aan zijn eenvoudige, zware Gothische vormen kenbaar is. Ook de toren, die door den brand gespaard was, bleef behouden. De bijvoegselen, die men in de vijftiende eeuw aangebracht heeft, bestaan in een koor aan het oude schip, en voorts in twee zijschepen, even hoog, doch breeder dan het middelschip, die elk, evenals het hoofdkoor, in een halven veelhoek aan de oostzijde eindigen. Het hoofdkoor is dieper dan de beide zijkoren. Zoowel zijschepen als middelschip werden tevens naar de westzijde verlengd, zoodat de oude toren middenin de kerk kwam te staan. In de zestiende eeuw werden zoowel aan de zuidzijde als aan de noordzijde der kerk portalen aangebouwd.

De pijlers, die de schepen scheiden, zijn, wat het gedeelte uit de 13de eeuw betreft, vierkant, maar overigens rond van grondvorm. Het triforium van de 13de-eeuwsche kerk en de daarboven gelegen vensters komen thans als open gaten in de hooge zijschepen uit. De kraagsteenen onder de gewelfribben van de steenen gewelven zijn fraai gebeeldhouwd, en vertoonen soms niet zeer kiesche voorstellingen. Sporen van polychromie zijn vooral in het westelijk deel der kerk aanwezig, doch het meeste is door de witkwast der Calvinisten bedekt.

Het portaal aan de zuidzijde van de kerk, dat in de „Oude Gebouwen" der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst is opgenomen, heeft zeer rijke laat-Gothische vormen. Boven het eigenlijk portaal bevindt zich een vertrek, dat voorheen de vergaderkamer van het Chirurgijns-gilde was.

Van de geschilderde glazen en de koperen kaarskronen, door de gilden in 1614 aan de kerk geschonken, is niets meer over. Verscheidene vensters van het koor, dat thans voor catechisatiën gebruikt wordt, zijn dichtgemetseld. Het westelijk deel der kerk dient thans tot turfbewaarplaats en timmerwinkel.

Een prachtig gedenkteeken van den kunstzin onzer voorvaderen is nog in de kerk aanwezig, namelijk het laat-Gothische oxaal, dat geheel in steen gebeiteld is. Het bestaat uit vijf traveeën, waarvan de pijlers rijk versierd zijn. Iedere travee is door een kruisgewelf afgedekt, en daarboven is een platform, dat vroeger diende om daarop het Evangelie te lezen, doch waarop thans het orgel geplaatst is, waardoor een gedeelte van de rijkbewerkte balustrade is opgeofferd.

Aan de zijde van het schip der kerk is de ruimte tusschen de pijlers van het oxaal open, doch aan de koorzijde zijn in de beide uiterste en de middelste travee borstweringen aangebracht, waarboven waarschijnlijk balusters of maaswerken aanwezig waren. De twee deuren, die de overige traveeën vullen, bezitten nog de oorspronkelijke koperen balusters met maaswerk, waarin men de vormen der vroeg-Renaissance herkent. Een fraaie afbeelding van dit oxaal is te vinden in de uitgave van het Utrechtsch St.-Bernulphus-gilde.

Noordwaarts van het oxaal is het monument aangebracht, dat door eenige vrienden van den „vermaarden schilder en bouwkonstenaar" Jacob van Campen in 1657 is opgericht, en dat niet onwaarschijnlijk van de hand van Quellinus is. Het monument bestaat uit een zwart-marmeren plaat, gedragen door twee witmarmeren consoles, versierd met de wapens van Amersfoort en Van Campen. Op deze plaat bevindt zich een groep treurende kinderfiguurtjes, die met veel meesterschap gebeiteld zijn, en daaronder een cartouche met het opschrift.

d' Aerts Bouheer, uyt de Stam
Van KAMPEN *rust hier onder,*
Die 't RAADHUIJS *t' Amsterdam*
Gebout heeft, 't achtste wonder.
JACOB VAN CAMPEN
Obiit 13 *Septemb.*
1657.

Het doophek en eenige banken van de kerk hebben goed XVIIe-eeuwsch snijwerk, dat echter door een dikke verflaag bedekt wordt.

Tegen den torenmuur, die in de kerk uitkomt, is grauw in grauw een St.-Jorisbeeld geschilderd. Daaronder bevindt zich, in een nis, een torentje, waarbij een beeldje, dat op een klok met een hamer de uren slaat, en waaronder een opschrift aan de vergankelijkheid van het menschelijk leven herinnert.

De consistoriekamer bevat een groote schilderij van G. van Stellingwerf, in 1657 geschilderd, en de Kerkmeesteren of Regenten van dien tijd, 10 in getal, voorstellende. Hoewel er in dit stuk op verschillende plaatsen door een onbekwame hand bijgeschilderd is, zijn vooral de koppen nog goed bewaard. Ook een paar rijkgesneden lijsten zijn de aandacht des bezoekers waard.

Voorts is in de kerk nog een hardsteenen doopvont, waarschijnlijk uit de 14e eeuw afkomstig, aanwezig.

Bisschop Jan van Diest verhief de St.-Joriskerk in 1337 tot een kollegiale kerk, met een kapittel, bestaande uit een deken en twaalf kanunniken. De woningen van deze kanunniken, die over groote inkomsten te beschikken hadden, zijn, zij het ook meestal in veranderden toestand, nog ten deele aan de westzijde der kerk aanwezig.

Het gebouw aan de noordzijde der kerk, dat thans als kosterswoning dient, was de voormalige „Librije" of Bibliotheek. De luister, waarmede de kerk vóór de plundering van Maarten van Rossum versierd was, blijkt daaruit, dat men er niet minder dan vijftig altaren vond.

Wij verlieten nu de St.-Joriskerk, en begaven ons naar de oostelijke bolwerken, waar wij de nieuwgebouwde kazerne in oogenschouw namen. Dit groote gebouw toont, dat zijn ontwerpers iets beters wilden leveren, dan wij tot dusverre, wat kazernebouw betreft, gezien hebben. Door afwisseling van silhouet, en door het gebruik van baksteen in verschillende kleuren, is een niet onbehaaglijk effect verkregen, al kan men het niet dan betreuren, dat de profileering zoo grof is, en de stijlkennis van den ontwerper hem bij het teekenen van sommige details in den steek liet.

Het militair hospitaal, mede een gebouw uit den tegenwoordigen tijd, heeft een niet onvriendelijk aanzien, wat echter meer door de schoone omgeving dan door de architectuur veroorzaakt wordt.

Nadat wij nog aan de zuidzijde van de stad een door torens versterkte waterpoort, de Monnikendam geheeten, waarschijnlijk naar de monniken van het voormalig St.-Andriesklooster, in oogenschouw hadden genomen, besteedden wij den tijd, die ons restte, aan een wandeling door de heuvelachtige omgeving van de stad, waarbij tal van schoone gezichtspunten zich voordeden.

De indruk, door Amersfoort bij ons achtergelaten, was een zeer gunstige, en wij kunnen dan ook niet nalaten, om ieder liefhebber van natuur en kunst tot een bezoek aan die stad aan te sporen.

A. W. W.

DE VOOR-TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE EN DE ISRAËLS-TENTOONSTELLING IN DE KUNSTZAAL VAN HET PANORAMA TE AMSTERDAM.

De kunstwerken van „levende meesters", bestemd voor de Tentoonstelling te Antwerpen en in de kunstzalen der Maatschappij Arti et Amicitiae geëxposeerd, zijn meerendeels van goede qualiteit, en dank zij de gestrengheid, waarmede de Tentoonstellings-commissie bij de keuring te werk gegaan is, zal onze kunst te Antwerpen waarschijnlijk een zeer goed figuur maken.

Hoewel het begrijpelijk is, dat de meeste kunstwerken schilderijen zijn, bevreemdt het ons toch, dat er bijna geen beeldhouwers en bouwmeesters *acte de présence* hebben gegeven. Moge het ook al waar zijn, dat die beide kunstvakken langen tijd ten onzent in verval waren, wij gelooven, dat zoowel beeldhouwers als bouwmeesters van den tegenwoordigen tijd, indien zij gewild hadden, schitterend voor den dag hadden kunnen komen.

De enkele buste, die aanwezig is, en de luttele ontwerpen, die in het voorportaal hangen, en waaronder er voorkomen, die, naar deskundigen verzekeren, beneden critiek zijn, zullen den vreemdeling al een zeer slecht denkbeeld van de bekwaamheid onzer beeldhouwers of bouwkunstenaars geven.

Bij den grooten ijver, die er in den laatsten tijd zoo door beeldhouwers als door bouwmeesters aan den dag is gelegd, verwondert ons deze onthouding des te meer. Of zou het waar zijn, wat ons verzekerd werd, dat deze beide kunsttakken opzettelijk geïgnoreerd worden?

Er is veel fraais bij de schilderijen, hoewel er ook wel sommigen gevonden worden, die beneden het middelmatige blijven. Goede oude bekenden, als het prachtig portret van Bles, de karaktervolle beeltenissen van Haverman, de marineschets van Hoynck van Papendrecht, het magistraal portret van Josselin de Jong, het grillig verlichte stadsgezicht van Klinkenberg, de bevallige aardappelrooisters van Witkamp, enz., ziet men met genoegen terug. Er is echter ook veel schoons, dat men thans te Amsterdam voor het eerst bewondert. De gebroeders Maris handhaven schitterend hun goeden naam. J. Maris doet twee geheel verschillende proeven van zijn talent bewonderen, waar hij ons in zijn stadsgezicht de somberheid van een regenachtigen dag weergeeft, en in zijn strand ons een warm zoneffect schildert. W. Maris was zeer gelukkig met zijn veestukken.

Ook Mesdag heeft een paar kapitale doeken ingezonden, die al zijn qualiteiten vertoonen. Bosboom geeft ons een kijkje in de sombere gewelven van de hoofdkerk te Trier en weet het gouden licht, dat daarin valt, op heerlijke wijze weer te geven. Gabriel heeft drie zeer fraaie stukken ingezonden, terwijl ook Mauve door een drietal zijner beste werken vertegenwoordigd is. Mejuffrouw Schwartze heeft weleens beter geëxposeerd dan thans, en ook de pose van den smidsjongen, door mejuffrouw Moes geschilderd, achten wij niet zeer gelukkig. Valkenburg schilderde een aangrijpend tafereel, dat tot titel voert „de dorpsklok luidt", en dat uitmunt door goede teekening en behaaglijke kleur. Het herfstlandschap van Bastert en het landschap in het Gooi van Van Essen zijn beiden zeer fraai. Henkes is door vijf staaltjes van zijn eigenaardig talent uitstekend vertegenwoordigd. Artz was ditmaal gelukkiger dan vroeger, doch Bisschop verheft zich niet boven het gewone peil. Het landschap van De Bock is het fraaiste, wat wij totdusverre van dezen verdienstelijken kunstenaar zagen. De schoone doeken van Van de Sande Bakhuizen beziet men, als altijd, met genoegen. De „beiontginners" van Willem Witsen doen zien, hoe ijverig deze jonge kunstenaar de natuur bestudeert, en wettigen groote verwachtingen. Een lieve blondine is met zorg door Windhausen geschilderd; ook Josselin de Jong zond een goed damesportret.

Deze vluchtige opsomming, waarbij nog lang niet alle goede doeken genoemd zijn, moge volstaan om den kunstvrienden tot een bezoek aan Arti's zalen op te wekken. Daar de tentoonstelling slechts kort geopend blijft, zal men weldoen, zich te haasten.

De Israëls-tentoonstelling, in het Panoramagebouw, trekt veel bezoekers, en terecht. Tal van doeken uit vroeger en later tijd zijn daar aanwezig, die een aanschouwelijk overzicht geven van de ontwikkeling van Israëls' talent.

De meesten onzer, die Israëls slechts kennen als de schilder van tafereelen, aan het visschersleven ontleend, zullen met verbazing de idyllen en historiestukken zien, door den meester in den aanvang van zijn loopbaan vervaardigd, en even geacheveerd als het werk van de meeste schilders uit dien tijd.

De schilderij „langs het kerkhof," onzen meesten lezers door de gravure bekend, is het eerste tafereel, dat het visschersleven ten onderwerp heeft. De kleur is hier nog wat hard, doch reeds spoedig zien wij den meester op de hoogte van zijn talent in de beide uitstekend fraaie schilderijen, voorstellende een visschersgezin bij de lijkbaar van een zijner dierbaren, en het kleine meisje, dat hare zieke moeder te hulp komt. De latere schilderijen van Israëls hebben niet meer dien warmen toon, die ons zoo aangenaam aandoet, en met hoeveel breedheid ze ook geschilderd zijn, de al te onbestemd grijze gamma wordt op den duur eentonig.

Onder de portretten vestigen wij de aandacht op het krachtig getoetste afbeeldsel van Prof. Goudsmit. Ook de uitnemende aquarelportretten van eenige onzer meest bekende hedendaagsche schilders verdienen de aandacht.

Wie een paar aangename uren wil doorbrengen, verzuime niet, aan de kunstzaal van het Panorama een bezoek te brengen.

PITTORE.

PRIJSVRAAG
UITGESCHREVEN DOOR DE MAATSCHAPPIJ »HET POSTHUIS" TE HEERENVEEN.

Op de prijsvraag, uitgeschreven door de Maatschappij tot Exploitatie van »Het Posthuis", te Heerenveen, zijn ingekomen veertig antwoorden onder de volgende motto's:

1. Friesland. 2. Enfin. 3. Nu. 4. Plaatselijk belang. 5. Schoonoord. 6. Harmonie (*met een driehoek*). 7. Eenvoudig. 8. Oefening kweekt kunst. 9. Unitas. 10. Eendracht. 11. Duttel. 12. Friso. 13. Hospitium. 14. Het Noorden. 15. Glück auf. 16. Mina. 17. Wedstrijd. 18. Thialf. 19. Aller Anfang ist schwer. 20 Euterpe. 21. Twee driehoeken in een cirkel (*figuur*). 22. a + b. 23. Frijalan boppe. 24. Antwoord c. 25. Harmonie. 26. Oefening baart kunst. 27. Kras. 28. Oase. 29. Silhouet. 30. Strijd. 31. Klaasje Zevenster. 32. h. 33. Twee kwadraten, waarin de letters A S (*figuur*). 34. Bruto. 35. Twee parallelogrammen, elk verdeeld in twee vakken (*figuur*). 36. Vergunning. 37. 1 April. 38. Een driehoek in een cirkel (*figuur*). 39. Harmonie. 40. A. M. D. G.

De Jury bestaat uit 5 leden, en wel de deskundigen:

J. E. G. Noordendorp, Voorzitter van de Afdeeling Leeuwarden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst; J. Bubberman, Leeraar M. O. in het teekenen aan de Rijks-Hoogere Burgerschool te Leeuwarden; A. Breuniasen Troost, architect te Sneek;

en de Bestuursleden: Mr. E. J. M. I. Canter Cremers en P. A. Korf.

De teekeningen zullen eenige dagen worden tentoongesteld; het rapport der Jury zal binnenkort worden publiek gemaakt.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING AMSTERDAM.

Na opening der vergadering verkrijgt de heer L. Rieber het woord, om het rapport voor te dragen van de Jury, benoemd om de 2 op de prijsvraag voor een kandelaber ingekomen ontwerpen te beoordeelen. De Jury stelt voor, aan het beste ontwerp *f* 50 toe te kennen, daar in het programma bepaald is, dat aan *het bestgekeurde* ontwerp de uitgeloofde prijs zal worden toegekend, en zij wenscht tevens den vervaardiger van het andere ontwerp voor een premie van *f* 15 voor te dragen. Ware de bedoelde bepaling niet in het programma aanwezig, dan zou de Jury hebben voorgesteld, den prijs van *f* 30 in twee ongelijke deelen te splitsen.

Het Bestuur kon zich, wegens den slechten toestand der afdeelingskas, met het voorstel der Jury niet vereenigen, en stelt voor den prijs te splitsen in twee deelen, van *f* 35 en *f* 15.

Dit voorstel wordt in stemming gebracht, waarbij de stemmen (7 tegen 7) staken, waarop ten slotte het voorstel der Jury, ondanks den slechten staat der kas, met 11 tegen 5 stemmen wordt aangenomen.

Het Bestuur stelt nu voor, bij de feestelijke opening van het Maatschappelijk Gebouw, aan de Maatschappij een geschenk van blijvende waarde aan te bieden, en vraagt daarvoor een crediet van *f* 30 à *f* 40 aan.

In het algemeen waren de aanwezigen van oordeel, dat deze som voor het doel wel wat gering was, waarop door het Bestuur op den slechten toestand der kas gewezen wordt.

De heer Brüning stelt ten slotte voor, aan het Bestuur een blanco crediet te verleenen, wat bij acclamatie wordt aangenomen.

Het rapport van de Commissie voor de concept-Bouwverordening voor Nederland komt thans ter tafel.

Na eenige discussie over het al of niet mogelijke van een dergelijke verordening, merkt de heer Wolters op, dat het niet het doel is, om deze verordening door de Regeering te doen invoeren, maar dat ze meer als legger beschouwd moet worden. De heer Huibers meent, dat men dan wel de bestaande bouwverordeningen van de groote gemeenten des Rijks samen kan vatten, en deze als legger gebruiken.

Het concept-rapport zelf, dat 119 artikelen telt, wenscht de Vergadering niet te hooren, maar men besluit het rapport wederom aan de Commissie te renvoyeeren, hoewel niet bepaald wordt met welk doel dit geschiedt.

Nu komt aan de orde de behandeling der vragen, door de Maatschappij gesteld, betreffende het ambachtsonderwijs en het onderwijs voor bouwopzichters.

De heer Leliman meent, dat men op de klacht over de ambachtsscholen, door een paar Haagsche heeren geuit, geen acht behoeft te slaan. De ambachtsscholen toch zijn *goed*, al kwamen er ook soms bouwopzichters uit voort. Wat is toch eigenlijk het verschil tusschen een werkman en een opzichter? De werkman heeft alleen maar practijk; de opzichter maar voor de helft practijk en voor ½ theorie. De opzichter moet alleen wat meer *kennen*, de architect *mag* meer.

De heer Huibers is dit niet eens. Een architect moet nog heel wat anders kennen dan een bouwopzichter, en deze ook weer heel wat anders dan een werkman.

De heer Leliman blijft echter bij zijn meening, en zonder dat men tot een bepaald resultaat is gekomen, wordt de discussie gesloten.

De heer Brüning verzoekt nu het woord, 't welk hem verleend wordt. Hij stelt voor meer prijsvragen uit te schrijven en ruimere belooningen daaraan te verbinden, daar hij voor een zoo geringen prijs geen schetsen zou willen afstaan.

De Voorzitter antwoordt dat dit, althans voor dit jaar, bezwaarlijk zal gaan, eensdeels met het oog op de financiën der Afdeeling, anderdeels omdat in deze reeds vroeger door de Vergadering beslist is. Voor het volgend jaar zou men den wenk echter ad notam nemen.

De heer Leliman voelde zich ten slotte gedrongen om op deze laatste vergadering van het seizoen het Bestuur zijn dank te brengen voor de lieve wijze, waarop het zich van zijn taak heeft gekweten.

De heer Rodeker Bisdom, Voorzitter, voor zijn deel dien dank gaarne aanvaardende, meende echter, dat het leeuwendeel van den lof aan zijne medebestuurders en de Vergadering zelve toekomt.

De Vergadering gaat hierop uiteen.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 10 *April* 1885.

Op de hedenavond gehouden vergadering werden de notulen der voorgaande voorgelezen en goedgekeurd.

Daarna volgde de mededeeling, dat het departement Delft der Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid bij circulaire bericht gaf van het voornemen, om eene internationale tentoonstelling te houden van decoratief aardewerk en gebrand glas.

Hierna werd ter tafel gebracht en voorgelezen het rapport der Commissie uit de Afdeeling, over de door het Hoofdbestuur gestelde vragen:

a. het vakonderwijs voor handwerkslieden in de bouwambachten;

b. als boven voor de opleiding van bouwopzichters.

Hoewel over de algemeene strekking van dat rapport reeds belangrijke besprekingen werden gevoerd, achtte men het onderwerp te gewichtig, om zonder nauwkeuriger kennis van dat stuk daaromtrent eene beslissing te nemen, waarom besloten werd het rapport in drsk rond te deelen en een buitengewone vergadering te beleggen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

LEEUWARDEN. Aan de verfraaiing der stad worden steeds gelden ten koste gelegd; het Bestuur is voortgegaan met het dempen van sloten en op een der nog voorhanden dwingers of bastions werd een plantsoen aangelegd, dat door de geaccidenteerde ligging een schoon geheel met de omgeving maakt.

Omtrent het voorstel tot het stichten van een nieuwen toren staakten de stemmen andermaal in den Gemeenteraad, zoodat aan dit denkbeeld geen gevolg gegeven zal worden. Naar de hiervan opgemaakte schetsen te oordeelen, zou de nieuwe toren tot verfraaiing van Friesland's hoofdstad hebben bijgedragen.

(A. et A.) FRANEKER. Ter aanvulling van mijn laatste bericht kan ik u nog het volgende mededeelen.

Alhier bestaat sedert 1851 een gesticht voor krankzinnigen, waartoe de voormalige academie-gebouwen, welke na den opheffing van het Rijks-athenaeum in 1843 zonder bepaalde bestemming waren gebleven, werden ingericht. In 1869 is het Gesticht door het maken van een hoofdgebouw belangrijk vergroot; hierdoor echter was het beschikbare terrein zoodanig volgebouwd, dat er voor noodzakelijke meerdere uitbreiding naar een ander terrein moest worden omgezien.

Het Gemeentebestuur verkreeg door aankoop van ± 2 H. A. bouwland buiten de stad een goed bouwterrein; hierop zal nu een nieuwe stichting tot stand komen, geheel ingericht volgens de laatste eischen.

— De heeren Martin en C°. te Amsterdam maken in dit blad bekend, dat bij hen het hoofddepot gevestigd is voor het debiet van het Engelsch portland-cement van de heeren Hilton, Anderson en C., te Londen. Aan de circulaire, door de heeren Martin en C°. verzonden, en waarin vele getuigschriften omtrent de deugdelijkheid en goede werking van dit cement zijn opgenomen, ontleenen wij de bijzonderheid, dat bij den aanleg van het kanaal van Amsterdam naar IJmuiden de buitengewone hoeveelheid van meer dan drie millioen kilogram van dit cement, tot volkomen tevredenheid van den hoofdingenieur Hawkshaw, verwerkt is.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 20 April 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden**:

a. **Het maken van een steenen duiker ter verbinding van de Singelgracht met de Lijnbaansgracht tegenover de Passeerdergracht;**

b. **Eerste Perceel.**
Het verbreeden van den Oostelijken wal aan de Geldersche Kade van voor perceel 73, tot de brug in de Prins Hendrikkade over de waterkeering vóór de Geldersche kade.
Tweede Perceel.
Het verbreeden van de Zieze-niskade van voor perceel 9, tot tegenover de cellulaire gevangenis.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stads-drukkerij, tegen betaling van *f* 0.85 per exemplaar (met één teekening.)

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, Kamer N°. 106, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
I.E JOLLE.

Amsterdam, 9 April 1885.

AANBESTEDING.
Stedelijke Gasfabriek Leiden.

COMMISSARISSEN der Stedelijke Gasfabriek te *LEIDEN* zullen op **Vrijdag 24 April 1885, aanbesteden:**

De verbouwing van het Zuiverhuis dier fabriek en de levering van vier zuiverkisten met toebehooren; een en ander in twee perceelen.

Bestekken zijn à 20 cents verkrijgbaar ten kantore van de fabriek, alwaar tevens de teekeningen ter copie beschikbaar zijn.

Opzichter-Teekenaar.

GEVRAAGD een bekwaam **bouwkundige**, tevens goed **teekenaar**, als **OPZICHTER** bij den bouw van heerenhuizen. Diegenen, reeds als zoodanig werkzaam geweest, genieten de voorkeur.

Zonder goede getuigen onnoodig zich te melden.

Brieven met opgaaf van salaris worden ingewacht onder

Teekenaar N°. 100
Poste-restante *Groningen.*

AANBESTEDING.

Op **Zaterdag 18 April**, des namiddags te 3 uren, zal door de Naamlooze Vennootschap *"Verkoopkantoor Francois"* worden **aanbesteed:**

Het amoveeren van de Percealen BARBERSTRAAT No. 3 en 5, en het daar ter plaatse bouwen van een MONSTERZAAL, ter vergrooting van de daarnaast bestaande, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

Het Bestek is ad *f* 0.40 te verkrijgen ter Stoomdrukkerij van ROELOFFZEN & HÜBNER, te *Amsterdam.*

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT, te *Amsterdam.*

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 28ste April 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Morrelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 421.

Wegens de uitbreiding van Sporen en verdere werken op de stations Bunde, Susteren en Maasbracht, ten behoeve van den spoorweg van Maastricht naar Breda.

Raming *f* 5000.—.

De besteding geschiedt volgens § 20 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 7den April 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Morrelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van ***f* 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 21ste April 1885, ten 11 ure voormiddags te *Maasbracht*, ten 1 ure te *Susteren* en 4 ure te *Roode.*

Utrecht, den 4den April 1885.

Heden verscheen bij P. I. FOLMER te *Groningen:*

LETTER-ALBUM. Verzameling van de nieuwste lettersoorten. 1e Serie. N°. 1.

Prijs van de geheele eerste serie (5 nummers, ieder van 8 bladen in 4°, in elegant omslag) ***f* 2.50.**

Te bekomen bij de meeste boekhandelaren en, tegen toezending van *f* 2.50 per postwissel, bij den uitgever.

Bij J. G. BROESE te *Utrecht* is zooeven verschenen:

GEMEENTEREINIGING.
Eene vraag van den dag,
BESCHOUWD EN TOEGELICHT
DOOR
G. VAN OVERBEEK DE MEIJER,
Hoogleeraar aan 's Rijks Universiteit te Utrecht.
Met 25 houtsnedegravures tusschen den tekst.
Prijs *f* 1.25.

Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorweg-Maatschappij.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 30 April 1885**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 4.

Het maken van de Landhoofden en Pijlers voor de brug over de rivier den IJssel te Deventer.

(Bedrag der begrooting *f* 610,000).

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 60 van het bestek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter image ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, en zijn aldaar ad *f* 3 op *franco* aanvrage verkrijgbaar.

Inlichtingen worden gegeven door den Hoofdingenieur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn.*

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Woensdag 22 en Vrijdag 24 April 1885, telkens des namiddags ten 1 ure.

De Commissie van Beheer.

VEILING
VAN
BOUWTERREINEN
te Venlo.

De ONTVANGER der Registratie en Domeinen te *Venlo* zal, ten overstaan van den Notaris J. S. H. BROUWERS aldaar, op **Dinsdag, den 21 April 1885**, 's avonds te 6 uur, ten koffiehuize van NIC POLLEN, nabij 't station te *Venlo*

in het openbaar veilen

de volgende Bouwterreinen te Venlo:

a. **VIJF KAVELS buiten de voormalige Keulsche Poort, in het Langwames.**

b. **ELF KAVELS buiten de voormalige Roermondsche Poort, in de onmiddellijke nabijheid van het goederenterrein des Staatsspoorwegs.**

c. **EEN KAVEL langs de Sloterbeekstraat, vóór de herberg van J. PEETERS.**

De kavels zijn op het terrein door nummerpalen en kielspitten aangebuid.

De aanwijzing in loco zal geschieden op den dag der veiling, 's middags te 4 uur, te beginnen met kavel I.

De betaling der koopprijzen kan geschieden binnen zes jaren, telken jare 1/6 gedeelte met 5% rente.

De koopers betalen slechts 5% opgeld van den koopprijs voor alle onkosten.

Catalogussen met kaarten zijn tegen betaling van *f* 0.25 te bekomen bij voornoemden Ontvanger en door tusschenkomst van alle andere Ontvangers der Registratie.

Bij eerstgemelden Ontvanger zijn voorts nadere inlichtingen te bekomen.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 20ste April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis alhaar, **Aanbesteed** worden:

Het verrichten van Diepwerken in de Stadsgrachten.

Het bestek met teekening liggen ter inzage en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en zijn aldaar à *f* 0,50 verkrijgbaar.

Verlangde opbelderingen enz. zijn bij den Gemeente-architect te bekomen.

Zegt het voort.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 20ste April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis alhaar, **Aanbesteed** worden:

Het leggen van eenige Klinker- en Keibestratingen.

Het bestek ligt ter image en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en is aldaar à *f* 0,10 verkrijgbaar.

Verlangde opbelderingen enz. zijn bij den Gemeente architect te bekomen.

Zegt het voort.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 27ste April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis alhaar, **Aanbesteed** worden:

Het verbeteren der ijzeroonstructie van de Blauwpoortsbrug, benevens het vernieuwen der Onder- en Bovendekken.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en is het eerste aldaar à *f* 0,15 verkrijgbaar gesteld.

Verlangde opbelderingen enz. zijn bij den Gemeente-architect te bekomen, terwijl aanwijzing in loco zal worden gedaan op Donderdag 16 en Donderdag 23 April, telkens des namiddags te *twee* uren.

Zegt het voort.

MODERNE
GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)

Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR. *Belfast.*

Zilveren Medaille en 1ste kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.

Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren,** enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen,** enz., van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren,** enz., met verschillende **Randen,** die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**

Hoofdagent voor Nederland en Koloniën
M. J. GALLENKAMP, Arnhem.

AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FABO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. B. WIESMAN, *Utrecht.*
WED. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GARDINGE, *Eindhoven.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*

Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMEENTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 29 April 1885**, des namiddags ten 1 uur, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het MAKEN, LEVEREN en STELLEN van de JUKKEN, behoorende tot den bovenbouw van de IJZEREN VIADUCT, ten behoeve der Gemeente-Gasfabriek aan den Oost-Zoedijk.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Hoofdelijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Hoofdstein* N°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Dingsdag den 21 April 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Intensief wit licht zonder warmte.
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas
geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin.*

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam
in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Compositiën, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gonselastieken **Brandspuitslangen en Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.ZN., Beekstraat F. 62, te *Arnhem.*
De Directeur, W. PATON WALSH.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Hoofddepôt bij
MARTIN & Cº.
AMSTERDAM.

De Heeren **HILTON, ANDERSON & Cº.**, leveranciers van meer dan 3½ millioen Kilo **PORTLAND-CEMENT** aan de H.H. HENRY LEE & SON voor het Noordzeekanaal naar *Ijmuiden*, verbinden zich om altijd en geregeld dezelfde qualiteit van de buitengewone dynamische trekkracht van 60 à 65 Kilogram per □ centimeter (na 7 dagen onder water) te zullen leveren. Bij de meeste merken bedraagt dit slechts 25 à 37 KG. Dit Portland-cement verhardt in 85 minuten.

J. L. BACON & Cº.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Kunstmatige wagenvetting der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevuiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen.
Vlak, gerild of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk-* en *kleurloos* gepevparceerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.
Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens tekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K^{a} en in zakken van 70 K^{a}., **niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M^{2}. hoogstens 4% achter.
Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.
G. J. THIEME.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **tweede** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.

UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 5.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Het Bestuur heeft de eer heeren Leden te berichten dat:

1°. als gewoon lid is aangenomen de heer G. Blancke, en als buitenlid de heeren N. Nelis, te Leiden, en Otto Engstfeld, te Haarlem;

2°. als buitengewone eereprijsvraag wordt uitgeschreven, bij gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het Genootschap in Augustus a. s.:

Een koninklijk Paleis in de hoofdstad des Rijks,

waarvan het programma in dit nommer is opgenomen;

3°. heeren Leden worden uitgenoodigd tot het bezichtigen van de in aanbouw zijnde gebouwen der nieuwe gasfabriek van de *Imperial Continental Gas-association* op Zondag den 19 April a. s. Heeren deelnemers wordt verzocht, zich te vereenigen des namiddags te 1 uur precies, aan de Directiekeet aldaar. Toegang over de nieuwgebouwde brug in het verlengde der Nassaukade, over de Haarlemmervaart;

4°. *in de volgende week, te beginnen 19 April, een aanvang zal worden gemaakt met het innen der contributie, dat per post zal geschieden, terwijl verzocht wordt het terugzenden der quitanties zooveel mogelijk te voorkomen.*

Namens het Bestuur:
de Voorzitter,
Jan Springer.
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HET NIEUWE BEURSPLAN.

De Amsterdamsche beursquaestie was, sedert de tentoonstelling van de op de prijsvraag ingekomen plans, een weinig op den achtergrond gedrongen door de talrijke nieuwe „quaestiën", die zich in stad en land hadden voorgedaan. Een brochure van den heer W. P. W., die van een zeer duidelijke, in lithographie gereproduceerde kaart vergezeld is, werpt echter weer nieuw licht op de zaak. Al zullen er ook zijn, die meenen, dat thans, nu de beursmannen zulke slechte dagen beleven, het oogenblik niet zeer geschikt is om over het bouwen van een nieuwe beurs te spreken, wij gelooven toch, dat het juist gezien was om, nog vóór de einduitspraak der Jury gevallen is, hetgeen spoedig kan verwacht worden, de ondoelmatigheid van het door den Raad gekozen terrein aan te toonen.

De ongeschiktheid van het trapeziumvormig stuk grond, om tot den bouw van een monument te dienen, hebben wij indertijd uitvoerig in het licht gesteld. Het plan-Prins lachte ons vooral dáárom meer toe, aangezien men, door dit te volgen, een rechthoekig terrein beschikbaar kreeg. Als bezwaar tegen dit plan werd gewezen op den verren afstand van den Dam, en dit bezwaar werd groot genoeg geacht om dit plan te doen vallen.

Het plan van den heer W. gaat uit van het denkbeeld, dat men de schoone avenue, die door de demping van het noordelijk deel van het Damrak eenmaal verkregen wordt, tot geen prijs door den Beursbouw onmogelijk mag maken. Inplaats dus, zooals bij het gemeente-plan geschiedt, een groot deel van het Damrak tot bouwterrein te bestemmen, neemt de ontwerper niet meer van dit terrein in, dan noodig is om de as van het Centraalstation tevens de as van den boulevard te doen zijn. Het verder benoodigd terrein wordt verkregen door de amotie van huizen in de Warmoesstraat. De strook grond, die binnen de rooilijn aan de noordzijde van de Beurs beschikbaar blijft, wordt voor bouwterrein bestemd, waardoor niet alleen een niet onaanzienlijk bedrag van de onteigeningskosten gedekt wordt, maar ook de onooglijke gevels, die het Damrak aan de Warmoesstraatzijde begrenzen, verdwijnen.

Het nieuwe plan heeft veel, dat ons toelacht, en ware het niet, dat de onteigening der talrijke perceelen in de Warmoesstraat onder de thans vigeerende onteigeningswet bezwaarlijk gaan zal, wij twijfelen niet of een ieder zou met deze oplossing — die behalve een breede avenue in de as van het Station, ons een Beurs

geeft met een regelmatigen plattegrond en met een voorgevel, die op een flinken afstand gezien kan worden — tevreden zijn.

Wat thans nog zeer bezwaarlijk gaat, kan echter in de toekomst best verwezenlijkt worden, en wij zouden het daarom betreuren, indien men de Beurs, zooals zij thans door den Raad geprojecteerd is, ging bouwen. Voorloopig heeft de handel nog ruimte genoeg op de bestaande beurs, en breken eens gunstiger tijden aan, dan zou men zeker spijt hebben, als in een onbewaakt oogenblik door te groote zuinigheid een besluit genomen was, dat Amsterdam voorgoed bedorven had.

BUITENGEWONE EEREPRIJSVRAAG.

Bestuurderen van het Genootschap „Architectura et Amicitia", gevestigd te Amsterdam, hebben de eer ter kennis te brengen, dat bij gelegenheid van het *dertigjarig* bestaan van het Genootschap als *Eereprijsvraag* wordt uitgeschreven:

EEN ONTWERP VAN EEN KONINKLIJK PALEIS IN DE HOOFDSTAD DES RIJKS.

Het terrein wordt verondersteld te zijn rechthoekig en gelegen in de stad aan een groot openbaar plein. De voorgevel en de beide zijgevels grenzen aan den openbaren weg, en de achtergevel aan het tot het gebouw behoorende park. De voorgevel moet eene lengte hebben van 125 M.

Het gebouw zal bestaan uit:

a. EEN REZ-DE-CHAUSSÉE,

waarin: de hoofdingang met overdekten doorrit voor rijtuigen,
een groote vestibule,
een monumentale trap (Escalier d'honneur), leidende naar de Bel-étage en de 2e étage,
loges met wachtkamer voor den portier,
woning van den intendant en den portier,
vertrek voor de militaire wacht met een kamer voor den officier van dienst,
woningen van het ondergeschikte dienstpersoneel,
keukens met aanhoorigheden,
provisie- en wijnkelders,
bergplaatsen,
verwarmingstoestellen,
bergplaats voor een brandspuit.

Verder de noodige gemakken, diensttrappen, badkamers, wasscherij met linnenkamers en aanhoorigheden.

b. EEN BEL-ÉTAGE,

waarop: een vestibule,
twee wachtkamers,
een audientiezaal, groot ongeveer 400 M²,
twee receptiezalen met toiletkabinetten, idem 150 M²,
een groote eetzaal met buffetten, idem 300 M²,
dessertkamers,
twee conversatiezalen, groot ongeveer 200 M²,
een speel- en rookzaal, te zamen ongeveer 300 M²,
een groote balzaal met orkest, groot „ 300 „
een bibliotheek met leeszaal, te zamen „ 200 „
afzonderlijke werk-, zit-, slaap- en toiletvertrekken voor H.H. M.M. den Koning en de Koningin.

Verder de noodige kabinetten voor het dienstpersoneel, badkamers, privaten, diensttrappen, garderobes, enz.

c. EEN 2e ÉTAGE,

waarop de verblijfplaatsen voor de Koninklijke Prinsen en Prinsessen, bestaande uit salon, boudoir, slaapvertrek, enz., met kamers voor gevolg, logeerkamers voor vorstelijke personen met de noodige aanhoorigheden voor het dienstpersoneel, kamers voor hofheeren en hofdames, benevens conversatiezalen, bibliotheek, werkkamers, enz.

Voorts de noodige kabinetten, badkamers, privaten, diensttrappen, enz.

d. EEN 3e, TEVENS ZOLDER-ÉTAGE,

waarop kamers voor het minder dienstpersoneel, als kameniers, lakeien, enz.

Verder bergplaatsen met de noodige gemakken.

Deze étage moet door afzonderlijke diensttrappen van de andere af te bereiken zijn.

Overigens zal het gebouw van alle gemakken moeten zijn voorzien, welke uit den aard zijner bestemming zullen voortvloeien.

De keuze van den bouwstijl wordt geheel vrijgelaten.

Er worden verlangd:
de vier plattegronden;
de voornaamste gevels, de doorsneden over lengte en breedte, allen op de schaal van 1 : 200;
benevens een memorie van toelichting.

Op de plans moeten de lokalen door letters worden aangegeven, en deze letters als renvooi op de teekeningen herhaald en door omschrijving worden verduidelijkt, alles in de Nederlandsche taal, in Latijnsch letterschrift.

De teekeningen zullen in zwarte inktlijnen moeten zijn uitgevoerd, geheel geschikt voor photolithografische reproductie.

Aan den vervaardiger van het ter bekroning waardig gekeurd ontwerp wordt aangeboden het Eere-lidmaatschap van het Genootschap met een premie van *driehonderd gulden* (*f* 300).

Aan den vervaardiger van het daaropvolgend ontwerp een premie van *honderd gulden* (*f* 100).

De deelneming aan deze prijsvraag wordt opengesteld voor alle leden van het Genootschap Architectura et Amicitia en verder voor alle bouwkunstenaars, Nederlanders van geboorte.

Alle stukken, ter beantwoording dezer prijsvraag, worden vrachtvrij ingewacht vóór of op primo Augustus 1885, aan het adres van het Genootschap „Architectura et Amicitia", Maison Stroucken, Marnixstraat N°. 398, te Amsterdam, vergezeld van een adres, om zoo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren, zonder den naambrief te openen.

De in te zenden stukken moeten zijn gemerkt met een spreuk of motto en voorzien van een verzegelden naambrief, waarop van buiten dat motto is herhaald, benevens een geheim teeken ter terugvordering en van binnen vermeldende den naam, voornaam, de betrekking en woonplaats van den inzender.

Het schrift der memoriën, alsmede het letterschrift op de teekeningen, moet door een andere hand dan die des vervaardigers geschreven zijn. Bij niet behoorlijke nakoming dezer bepalingen, of bijaldien de vervaardiger zich op eenigerlei wijze kenbaar maakt, blijft zijn ontwerp — al mocht dit ter bekroning zijn voorgedragen — buiten aanmerking voor eenige onderscheiding.

Tot beoordeelaren zullen drie Nederlandsche architecten worden uitgenoodigd. Binnen een maand na dato dezer zullen de namen der Juryleden worden bekendgemaakt.

Het rapport van beoordeeling zal worden openbaargemaakt.

De bekroonde inzenders of zij, wien eenige onderscheiding mocht te beurt vallen, zijn verplicht de teekeningen hunner ontwerpen tot opneming in door het Genootschap uit te geven plaatwerken of tijdschriften ter beschikking te stellen. Daarna worden zij het eigendom van den vervaardiger.

De ontwerpen zullen, na uitspraak der Jury, openbaar worden tentoongesteld.

De niet-bekroonde ontwerpen zullen, na de sluiting der tentoonstelling, vrachtvrij aan het correspondentieadres der vervaardigers worden teruggezonden.

Amsterdam 15 April 1885.

Bestuurderen voornoemd:
de Voorzitter,
JAN SPRINGER.
de 1e-Secretaris,
TH. G. STRENGERS.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 15 *April* 1885.

Na lezing der notulen wordt medegedeeld, dat van den heer Prof. E. Gugel te Delft een schrijven is ingekomen, waarbij hij het Genootschap gelukwenscht met de uitgave van *De Bouwmeester*, van welk werk hem een present-exemplaar gezonden is; hij uit daarbij tevens zijn gevoelens van sympathie voor het streven des Genootschaps.

De heer G. Blancke wordt daarop, na ballotage, als gewoon lid aangenomen.

Het Bestuur doet nu mededeeling van het programma voor de buitengewone eereprijsvraag, uitgeschreven ter gelegenheid van het 30jarig bestaan des Genootschaps. Het programma dezer prijsvraag, die ten onderwerp heeft *Een Koninklijk Paleis in de Hoofdstad*, en waaraan, behalve het eerelidmaatschap, premiën van *f* 300 en *f* 100 verbonden zijn, is in dit nommer opgenomen.

De heer A. W. Weissman verkrijgt hierop het woord tot het houden zijner aangekondigde bijdrage over *Het Amsterdamsche Woonhuis*, welke bijdrage door vele oude prenten en eenige door spreker vervaardigde schetsen wordt toegelicht.

Na het eindigen dezer lezing, die weldra in *De Opmerker* wordt opgenomen, ontvangt spreker den dank der Vergadering.

De heer E. Cuypers doet nu circuleeren het prachtwerk: „Die vorzüglichsten Gemälde des herzoglichen Museums zu Braunschweig", bestaande in uitstekend fraaie reproducties van de schoonste werken der Vlaamsche en Hollandsche school, in dit museum aanwezig.

Ook hem wordt dankgezegd en hierop de vergadering gesloten.

DE SAAMGEPERSTE LUCHT BIJ DE BRUG VAN CUBZAC.

Dr. Gérard heeft in de *Société d'hygiène publique* te Bordeaux een belangwekkende mededeeling gedaan over de ongelukken bij het werken met saamgeperste lucht, naar aanleiding van den bouw der brug te Cubzac over de Dordogne. Men weet hoe de fundeeringen van een brugpijler door middel van saamgeperste lucht gelegd worden. Op de plaats, die de pijler moet beslaan, stelt men een plaatijzeren cilinder of caisson op, aan zijn beide uiteinden geopend, die op ongeveer twee meter boven zijn basis een horizontalen scheidswand draagt, van waar een of twee cilindrische schoorsteenen uitgaan, *luchtschoorsteenen* genoemd, die gekroond zijn met een bijzonder toestel, *luchtsluis* geheeten. Als de caisson voltooid is, trekt men boven den scheidswand en in de vrije lucht metselwerk op, dat hem door de vermeerdering van zijn gewicht dwingt in den bodem te dringen. Zoodra het terrein wat vaster wordt en de caisson ophoudt uit zich zelven te zakken, brengt men, door middel van blaaswerktuigen, saamgeperste lucht in de schoorsteenen en bijgevolg in het benedenste gedeelte van den caisson, dat men aanduidt onder den naam van werkkamer. De saamgeperste lucht, waaraan men een toereikende drukking geeft, duwt het water beneden den caisson terug, waarin men dan, door de sluis en de luchtschoorsteenen heen, kan afdalen met behulp van ladders. De arbeiders, droogvoets in de werkkamer gekomen, graven den grond uit en verwijderen het ontgravene in draagkorven, die men doet opstijgen naar de luchtsluis. De caisson zakt naarmate men hem ondergraaft en dringt langzamerhand door tot den vasten grond, waarop de fundeeringen moeten worden gebouwd.

Om in een caisson te komen, dringen de werklieden eerst in de luchtsluis door en sluiten achter zich de buitenste deur en kranen; zij openen vervolgens de binnenste kraan, zoodat zij de saamgeperste lucht van den caisson instaatstellen allengskens in de sluis te stroomen; na eenigen tijd is deze sluis vol en het evenwicht totstandgebracht. Alsdan kunnen zij de binnenste deur openen en in de werkkamer afdalen. Om uit den caisson te komen, volgt men de omgekeerde werkwijze en vult de luchtsluis tot normale drukking. Bij deze twee doorgangen in de luchtsluis zijn de werklieden eerst aan samenpersing, daarna aan verdunning van lucht blootgesteld.

De heer Paul Bert heeft bewezen, en alle latere waarnemingen hebben dit gestaafd, dat er nooit een ernstig ongeluk plaatsgrijpt in het tijdperk der samenpersing. Daarentegen kan de verdunning gevaarlijk zijn, als de druk hoog geweest is. Is zij oogenblikkelijk, dan kunnen er op de plaats dood blijven; geschiedt zij te snel, dan komen de werklieden schijnbaar welvarend uit de sluis te voorschijn, maar vallen weldra neer. Zij lijden aan verlamming, pijn in de gewrichten, opblazing der klieren, gezwellen in de spieren, die men in de Fransche werkplaatsen *moutons* of schapen noemt, zeer hevige jeukingen der huid, *vlooien* geheeten, en prikkelende steken door het geheele lichaam. Ten onrechte noemen dus de arbeiders die ongevallen *drukslagen*; zij zijn integendeel de slachtoffers eener te snelle vermindering van druk. Heeft deze langzaam en trapsgewijze plaats, dan heeft men nooit een ongeluk te betreuren.

Te Cubzac heeft men tot heden dertig fundeeringen in saamgeperste lucht gelegd. Volgens de waarnemingen der doctoren Dantagnan en Charron zijn er drie gevallen met doodelijken afloop voorgekomen, vier van gedeeltelijke verlamming (*paraplégie*), waarvan drie gevolgd werden door meer of min volledige genezing, één geval van volslagen doofheid, één geval van bezwijming, gevolgd door ijlhoofdigheid. Er hadden bovendien honderd-vier gevallen plaats, waarvan ongeschiktheid tot arbeid gedurende meer dan drie dagen het gevolg was, en tweehonderd-twintig lichte gevallen, die bij de werklieden een rust van minder dan twee dagen noodig hebben gemaakt. Vergelijkt men deze getallen met het gezamenlijk cijfer der luchtverdunningen, dat voor drukkingen van meer dan 1 ½ atmosfeer tot 15054 gestegen is, dan valt het in 't oog, dat de verhouding der ongelukken niet zeer sterk is geweest.

Door de werkzaamheden van den heer Paul Bert kennen de geneesheeren tegenwoordig de oorzaak der ongelukken, die te wijten zijn aan snelle luchtverdunning en kunnen zij ze door zekere voorzorgen voorkomen. De geleerde physioloog der Sorbonne heeft proefondervindelijk aangetoond, dat al deze ongelukken het gevolg zijn der vrijmaking van stikstofbellen in het bloed en zelfs in de weefsels. Dit gas gaat, na zich gedurende de samenpersing buitenmate in het lichaam te hebben opgehoopt, gedurende de verdunning tot den vrijen staat over. 't Is dus licht te

begrijpen, dat het den omloop in de longen kan doen stilstaan, zekere streken der zenuwcentra arm aan bloed maken, de weefsels, zelfs het ruggemerg, aantasten en gezwellen van meer of min grooten omvang voortbrengen.

Dokter Gérard wijst op deze vrijmaking van gas in eene zijner waarnemingen. Dokter Charron werd eens geroepen voor een lijkschouwing van zekeren Cagnioni. Door een onvoorzichtigheid, die te wijten was aan den machinist van het blaaswerktuig, had de drukking van den caisson bijna drie supplement-atmosferen bereikt en werden nauwlijks tien minuten besteed aan de verdunning. Een uur na den dood vertoonde het lijk de volgende teekenen: abnormale zwelling der zijdelingsche gedeelten van den hals, zeer duidelijk gasgeknetter langs de groote vaten van den hals, een zelfde zeer waarneembaar gasgeknetter langs de vaten van de schenkels en voorarmen; geluid in den buiktrommel (*tympan*), de normale toonloosheid der maagstreek vervangende. De heer Gérard voegt erbij: „Vóór eenigen ontbindingsarbeid had er dus een aanzienlijke vrijmaking van gas in het stelsel van den omloop plaatsgehad. Deze vrijmaking van gas, waargenomen een uur na den dood, had ongetwijfeld haar werk begonnen bij het leven en moest den dood ten gevolge hebben, gelijk bij de dieren, door Paul Bert onderworpen aan sterke drukkingen, gevolgd door snelle ontspanning."

De heer Paul Bert heeft de regels vastgesteld, die bij de luchtverdunning moeten worden inachtgenomen. Zoodra de drukking twee dampkringen bereikt, moet men langzamerhand de spanning verminderen. Tusschen 2 en 3 dampkringsdrukkingen moet men een halfuur besteden voor de ontspanning, van 3 tot 4: één uur. Teneinde te voorkomen, dat de werklieden gedurende den voor de luchtverdunning noodigen tijd te sterk afkoelen, moet men hun droge kleederen geven en de ontspanningskamer verwarmen door middel van cilinders met dubbele holle wanden, waarin stoom wordt gespoten. Een onmiddellijke of trapsgewijze (*consécutive*) herdrukking door inademing van zuurstof, voor het geval men gegorgel van het hart waarneemt, is het eenige middel om met goed gevolg de ongelukken der luchtverdunning te bestrijden. Eindelijk moet men den arbeiders geen te langen werktijd opleggen, en het komt er vooral op aan, hen slechts éénmaal per dag in de buizen te doen afdalen.

Te Cubzac heeft men, tengevolge der door dokter Gérard vermelde ongelukken, de door Paul Bert voorgeschrevene voorzorgen genomen. De werklieden kunnen zich niet laten aanwerven voor arbeid in saamgeperste lucht zonder voorzien te zijn van een getuigschrift, afgegeven door den geneesheer der gemeente. Aan iederen werkman, die het slachtoffer is geweest van een eenigszins ernstig ongeval, wordt het binnengaan van de caissons verboden. Een werkman kan alleen dan verlof bekomen om bij sterken druk te arbeiden, als hij reeds een voldoenden tijd in minder hooge spanningen gewerkt heeft. De duur van den arbeid moet zijn zes uren, gevolgd door zes uren rust, als de bereikte diepten begrepen zijn tusschen 15 en 20 M. Van 20 tot 30 M. wordt de arbeid beperkt tot vier uren en moet hij gevolgd worden door een rust van zes uren. Beneden de 30 M. is de arbeid slechts drie en de rusttijd negen uren.

Het schutten of spuien geschiedt met een snelheid van

6 minuten voor diepten van 15 tot 20 M.
12 „ „ „ „ 20 „ 25 „
18 „ „ „ „ 25 „ 30 „

De luchtsluis moet des winters met stoom verwarmd worden tot 15°. Een gemakkelijk te naderen luchtklok is in de werkplaats aangebracht, om spoedig de zieken weder in saamgeperste lucht te kunnen brengen. Eindelijk moet er een geneesheer tegenwoordig zijn, telkens wanneer de werklieden naar boven komen en als de druk twee dampkringen te boven gaat.

Sedert men deze voorzorgen heeft inachtgenomen hebben de werklieden geen ernstig ongeluk meer ondervonden. Toch deden zich eenige ongevallen voor in September, bij het boren van het landhoofd op den linkeroever. Bij het zoeken naar de oorzaak ontdekte men, dat de sluiskraan een scheidingswand van 2 c.M. had, inplaats van den reglementairen van 1 c.M. Sedert de herplaatsing van dezen, hebben de ongevallen opgehouden en is de duur der ontspanning vermeerderd geworden. (*République française.*)

X.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Vergadering van 4 April 1885.

In de maandelijksche vergadering, Zaterdagavond in het koffiehuis „De Pool" gehouden, werden de notulen der laatste bijeenkomst gelezen en goedgekeurd, waarna mededeeling werd gedaan van de aangifte van een nieuw lid, over wien in de volgende vergadering zal worden geballoteerd.

Het voorstel van het Bestuur, om een eigen lokaal voor de Vereeniging aan te schaffen, werd opnieuw aan de orde gesteld; de Voorzitter lichtte deze zaak uitvoerig toe, deelde mede, dat er reeds aanbiedingen voor de tentoonstellingsruimte waren ingekomen en dat het Bestuur het oog had op een der lokalen van „De Pool". Bij de discussie, die daarop volgde, was het vooral de financieele zijde van het vraagstuk, waaromtrent wisseling van gedachten plaatsvond; één der leden betwijfelde het afdoende van de opgegeven cijfers, was van meening dat de verwachtingen te hoog gespannen waren en vond bezwaar in het opheffen van den leescirkel, waartoe bij het aannemen van het voorstel zou worden overgegaan. Deze zienswijze werd bestreden en het voorstel ten slotte met op één na algemeene stemmen aangenomen.

Namens het Bestuur werd rapport uitgebracht over de vragen, ter vorige vergadering in de bus gevonden; geen van allen had aanleiding tot eenig voorstel gegeven. Bij het openen der bus kwam de vraag te voorschijn: *waarin bestaat het kenmerkend verschil tusschen den Hollandschen en den Duitschen Renaissancestijl?*; zij werd ter beantwoording gesteld in handen van de daarvoor aangewezen Commissie.

Na de pauze had de ballotage plaats van vier voorgestelde leden, waarvan drie werden aangenomen.

Alsnu bekwam de heer Joan Nieuwenhuis het woord tot het houden eener voordracht. In eene korte improvisatie ontwikkelde spreker eenige losse gedachten over bouwkunst en kunst, in het bijzonder met het oog op de zoogenaamde aanverwante vakken en hunne taak ten aanzien van binnenwerk en binnendecoratief. In dezen ontbraken te veel kunstgevoel en goede smaak, die beiden wel-is-waar niet aan te leeren waren, maar waaraan door studie, oefening, vooral door samenwerking der betrokken vakken, in vele opzichten kon worden tegemoetgekomen.

De Voorzitter bracht spreker den dank der Vergadering, waarna over eenige ter tafel gebrachte materialen een en ander medegedeeld, en de vergadering gesloten werd.

BERICHT.

In antwoord op enkele aanvragen is dienende:

Van de achttien eerste jaargangen van *De Opmerker* zijn nog enkele volledige exemplaren voorhanden van de jaren 1876, 1877, 1878 en 1880. Deze zijn ad *drie gulden* per jaargang te verkrijgen.

De jaargang 1883 is uitverkocht en die van 1884 is tegen betaling van *vijf gulden* te bekomen.

Afzonderlijke nommers zijn, voor zoover voorhanden, ad *vijftien cent* per exemplaar en *vijf-en-twintig cent* per plaat te ontbieden bij den Hoofd-Correspondent Joh. G. Stemler Czn., Boekhandelaar te Amsterdam en bij

De Administratie van *De Opmerker*.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

(A. et A.) AMSTERDAM. Met genoegen vernemen wij, dat aan onzen talentvollen decoratieschilder, den heer Charles Roskam, door den Grootshertog van Saksen-Meiningen de gouden Medaille van Verdienste is toegekend.

DORDRECHT. Naar het zich laat aanzien, zal onze stad op de a. s. Antwerpsche tentoonstelling een goed figuur maken, daar niet minder dan 14 alhier gevestigde firma's op die tentoonstelling zullen exposeeren. Daaronder noemen wij de bekende steenhouwers-firma A. Singels A.zoon, die het Dortsche publiek deser dagen in de gelegenheid stelde, een paar stukken, die aldaar tentoongesteld zullen worden, te bezichtigen. Het eene is een buffetkast, dienstig voor salon, is de werkplaats van genoemde firma vervaardigd uit zwart marmer, mat en gepolijst; deuren, laden enz. zijn ingericht, alsof ze door een meubelmaker vervaardigd waren, echter zonder eenige scharnier. Het geraasmakende en minder gemakkelijk schuiven van steen op steen, is op eigenaardige wijze overwonnen. Verder zal genoemde firma twee stuks, fraai geaderde, gezaagd marmeren platen zenden van 3 meter lengte bij 2 meter breedte en 3 millimeter dikte.

De andere voorwerpen, die door de firma's Bouvy, Van der Linden & Co., Lips, Koopman, Schotel enz. worden ingezonden, zijn in alle opzichten geschikt, om de eer van Dordrecht in dezen nijverheids-kampstrijd op te houden.

— De reeds vroeger aangekondigde wedstrijd voor werklieden, met daarmee verbonden tentoonstelling, uitgeschreven door de Dordrechtsche Afdeeling van de Vereeniging tot bevordering van Fabriek- en Handwerksnijverheid, zal in het begin van Mei, in de groote zaal der Société *Kunstmin*, gehouden worden.

Hoewel de deelneming niet zoo groot is, als men aanvankelijk, met het oog op de uitgeloofde prijzen, mocht verwachten, is zij voldoende om den wedstrijd te doen doorgaan.

LEEUWARDEN. Voor den nieuwen cursus der ambachtsschool, die Maandag j. l. aanving, hadden zich 29 jongens aangemeld, waarvan drie zich terugtrokken; terwijl vijf niet aan het toelatingsexamen konden voldoen. Er werden derhalve 21 nieuwe leerlingen aangenomen.

De school telt thans 82 leerlingen, waarvan 43 voor het teekenen, 24 voor het smeden en 14 voor het vak van meubelmaker zijn bestemd. De jongens, die met 1 April j. l. den driejarigen cursus hadden doorloopen, zijn binnen en buiten de stad bij patroons geplaatst. In het algemeen wordt van de oud-leerlingen met lof gesproken en geen der patroons is de meening toegedaan, dat de ambachtsschool zoogenaamde „heertjes" vormt, zooals door sommigen beweerd wordt.

— Aflevering 4 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een gasontwikkelingstoestel (met fig.). — De huiselijke electrische verlichting (met fig.). — Iets over de Double Vue van Robin. — Kijkjes in 't Aquarium te Amsterdam. De Axolotl (met fig.). — De Teak- of Djattiboom. — De Xylofoon of het hout- en stroo-instrument (met fig.). — De inrichting van een bliksemafleider. — De toepassingen der photografie. De moment-photografie (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den Talisman (met fig.). — Onze tanden. — De wringing van spoorwielen (met fig.). — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

ADVERTENTIEN.

THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem, Representant der Deutschen Asphalt Actiën-Gesellschaft der Limmer- en Vorwohler groeven.

Specialiteit in Asphalt-, Marmer-, Mozaïk- en Granito-Vloeren.

Ondoordringbare waterdichte **ASPHALTVLOEREN** voor Trottoirs, **SKATING-RINKS**, **Kolf- en Kegelbanen**, Magazijnen, Gangen, Kelders, enz.

PARQUETS-HYDROFUGES systeem DAMMAN & CASSARD. Vochtwerende **Parketvloeren.**

HOUT-ASPHALTBALKEN voor zolderconstructie. Houtcementdaken volgens **het beste systeem.**

Vloeren, Balken en **Daken** worden kanten klaargelegd en geleverd.

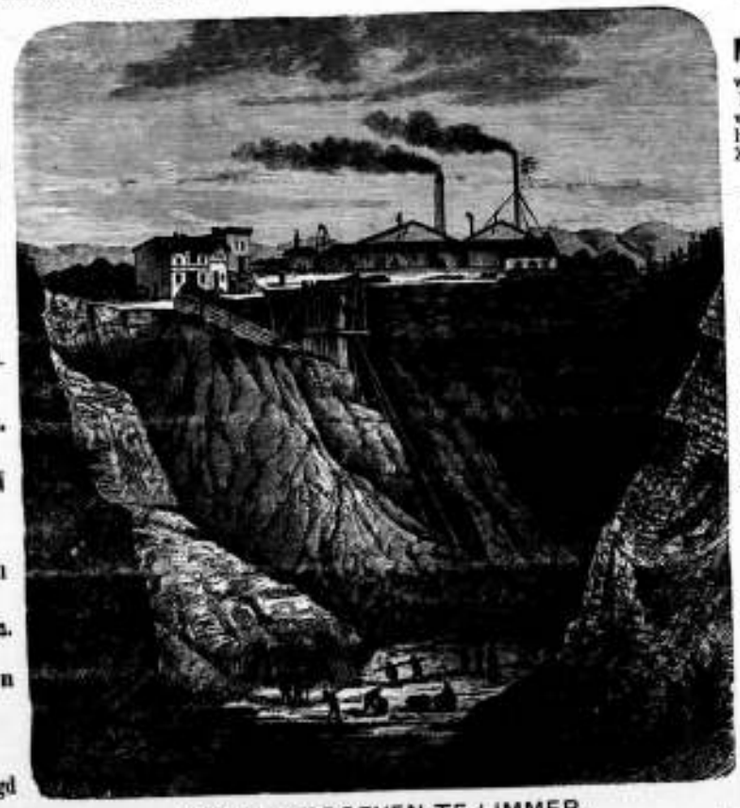

ASPHALTGROEVEN TE LIMMER.

Italiaansche **MARMER-Mozaïkvloeren,** welke door mij in ons land ingevoerd zijn, worden in alle mogelijke kleuren gemaakt. Zij zijn vooral aan te bevelen voor: **VERANDA'S, Entrées, VESTIBULES, KEUKENS, MAGAZIJNEN, Gangen, enz.** Om deze vloeren te vervaardigen, heb **ik zelf bekwame Italiaansche werklieden** geëngageerd en kan tot concurreerende prijzen leveren, tevens ook: **CEMENTBETON** EN **CEMENTVLOEREN.** **GRANITO** VOOR **Wandbekleedingen, STUK-** EN **KUNSTMARMER.**

Prospectus, Teekeningen, Prijscouranten en **Getuigschriften** op aanvraag *franco.*

H.H. Bouwkundigen.

Er biedt zich aan met primo Mei een in alle opzichten bekwaam **BOUWKUNDIG OPZICHTER-TEEKENAAR.**

Franco brieven onder letter P. aan het Algemeen Advertentie-bureau van B. BLANKENBERG te *Leiden*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 25 April 1885**, des namiddags ten 6ën ure, in het openbaar ten Stadhuize **aantebesteden:**

Het verbreeden der gemetselde brug over de Oude Gracht vóór de Lange Viestraat.

Het Bestek met teekening ligt ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken, Achter-Klarenburg, en is aldaar, zoomede ten Stadhuize (Afdeeling Financiën) en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON, verkrijgbaar gesteld tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op **Maandag** den 20 April c. k., des voormiddags ten 10½ ure.

Utrecht, 11 April 1885.

De Secretaris der Gemeente *Utrecht*,
DE WATTEVILLE.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 5den Mei 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 422.

Het maken van eene veelading op elk der stations Velp en Brummen.

Raming *f* 4570.—

De besteding geschiedt volgens § 51 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 15den April 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 28sten April 1885 ten 8.30 voormiddag te Velp, en 10.30 voormiddag te Brummen.

Utrecht, den 14den April 1885.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 27sten April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis aldaar, **Aanbesteed** worden:

Het verboteren der ijzeronstructie van de Blauwpoortsbrug, benevens het vernieuwen der Onder- en Bovendekken.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en is het eerste aldaar à *f* 0,15 verkrijgbaar gesteld.

Verlangde opheldering enz. zijn bij den Gemeente-architect te bekomen, terwijl aanwijzing in loco zal worden gedaan op Donderdag 16 en Donderdag 23 April, telkens des namiddags te *twee* uren.

Zegt het voort.

Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorweg-Maatschappij.

Aanbesteding.

Op **Donderdag den 30 April 1885**, des namiddags ten 2 ure, aal., ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 4.

Het maken van de Landhoofden en Pijlers voor de brug over de rivier den IJssel te Deventer.

(Bedrag der begrooting *f* 610,000).

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 69 van het bestek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, en zijn aldaar ad *f* 3 op *franco* aanvrage verkrijgbaar.

Inlichtingen worden gegeven door den Hoofdingenieur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Woensdag 22 en Vrijdag 24 April 1885, telkens des namiddags ten 1 ure.

De Commissie van Beheer.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevuiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 5den Mei 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 423.

Het maken eener verbeterde waterlossing van de Aschkuilen binnen en buiten de locomotievenloods op het station Maastricht.

Raming *f* 1960.

De besteding geschiedt volgens § 38 van het bestek.

Het bestek ligt van den 16den April 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 28sten April 1885 ten 1 ure namiddags.

Utrecht, den 14den April 1885.

J. L. BACON & C°.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 20sten April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis aldaar, **Aanbesteed** worden:

Het leggen van eenige Klinker- en Keibestratingen.

Het bestek ligt ter inzage en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en is aldaar à *f* 0,10 verkrijgbaar.

Verlangde opheldering enz. zijn bij den Gemeente-architect te bekomen.

Zegt het voort.

Aanbesteding.

Op **Maandag den 20sten April 1885**, des middags te *twaalf* uren, zal door Burgemeester en Wethouders der gemeente *Leiden*, op het Raadhuis aldaar, **Aanbesteed** worden:

Het verrichten van Diepwerken in de Stadsgrachten.

Het bestek met teekening liggen ter inzage en overname aan de Stads-timmerwerf, op elken werkdag de besteding voorafgaande, van 's morgens te 9 uren tot 's namiddags te 4 uren, en zijn aldaar à *f* 0,50 verkrijgbaar.

Verlangde opheldering enz. zijn bij den Gemeente-architect te bekomen.

Zegt het voort.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Achtste Openbare Verkooping VAN Geslechte Vestinggronden te GRONINGEN.

De ONTVANGER der REGISTRATIE en DEMEINEN te *Groningen* zal, op **Vrijdag den 8sten Mei 1885**, des voormiddags te 10 uur, in het *Concerthuis* in de Poelestraat te *Groningen*, ten overstaan van den aldaar resideerenden notaris Mr. N. VAN HASSELT, in het openbaar bij opbod **verkoopen:**

23 kavels Bouwterrein te Groningen,

te weten:

4	gelegen aan den		**Ubbo Emmiussingel.**
4	»	»	**Coehoornsingel.**
8	»	»	de **Westerkaai.**
6	»	»	**Westerhavenstraat.**
1	»	»	den **Westerbinnensingel.**

De CATALOGUS, houdende de Voorwaarden van verkoop, de Beschrijving en de Kaart der percelen, is van 22 April 1885 af voor *f* 0.25 verkrijgbaar bij den ontvanger voornoemd, die nadere inlichtingen geeft.

Aanwijs wordt gegeven Donderdag 7 Mei 1885, des middags 12 uur.

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING-** en **VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industriele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Compleete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearineknaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met **gegoten stalen Wielen** en
stalen Assen.
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 125 »
bij geheele waggonlading.

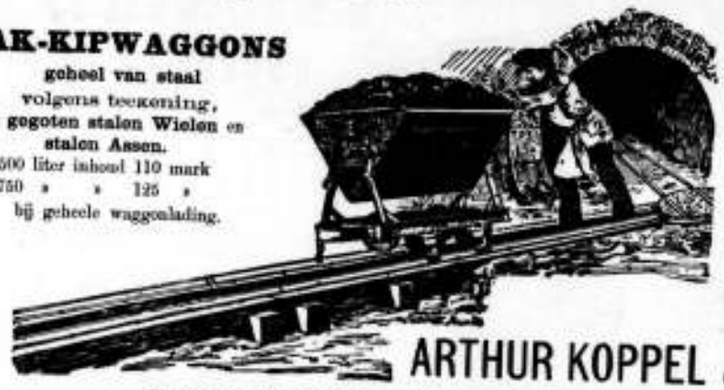

ARTHUR KOPPEL
BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg S, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

MODERNE GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)
Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR, *Belfast.*
Zilveren Medaille en 1ste kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.
Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren,** enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen,** enz., van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren,** enz., met verschillende **Randen,** die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**
Hoofdagent voor Nederland en Koloniën M. J. GALLENKAMP, Arnhem.
AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FABO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. B. WIESMAN, *Utrecht.*
WED. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GARDINGE, *Enschede.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*
Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **negende** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à ƒ 1.20.

Heden verscheen bij P. L. FOLMER te *Groningen:*
LETTER-ALBUM. Verzameling van de nieuwste lettersoorten. 1e Serie. N°. 1.
Prijs van de geheele eerste serie (5 nummers, ieder van 8 bladen in 4°, in elegant omslag) **ƒ 2.50.**
Te bekomen bij de meeste boekhandelaren en, tegen toezending van ƒ 2.50 per postwissel, bij den uitgever.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Mz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 843ste vergadering zal plaatshebben op Woensdag e. k. den 29sten April, in het „American Hotel."
De agenda voor die vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage van voorgestelde Leden;
c. Het kiezen der plaats voor de jaarlijksche excursie;
d. Bijdrage van den heer Rijnink;
e. Kunstbeschouwing.

2°. *in deze week een aanvang is gemaakt met het innen der contributie, dat per post geschiedt, terwijl verzocht wordt het terugzenden der quitanties zooveel mogelijk te voorkomen.*

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) ONZE OPZICHTERS.

In den laatsten tijd is in verscheidene bouwkundige vereenigingen gesproken over het onderwijs op de ambachtsscholen en de opleiding van opzichters. Een min gunstige beschouwing over eerstgenoemde inrichtingen was oorzaak, dat men zich in allen ernst de vraag ging stellen, of de ambachtsscholen wel aan haar doel beantwoordden, en als vanzelf kwam men bij de behandeling dezer vraag ertoe, ook de opleiding van opzichters ter sprake te brengen.

Een oningewijde, die verneemt, hoe tal van bouwkundige lichamen in den lande bezig zijn met het uitbrengen van lijvige rapporten in zake de ambachtsscholen, zal wel denken, dat deze inrichtingen in een betreurenswaardigen staat van verval verkeeren. Hij kan zich echter geruststellen, want de *quaestie* is slechts gesteld om eens een onderwerp te hebben, waarover men van gedachten wisselen kan, en van *periculum in mora* is geen sprake. Dat onze ambachtsscholen niet volmaakt zijn is natuurlijk, want volmaaktheid behoort op dit ondermaansche niet tot het bereikbare; niet alle jongelieden, die een ambachtsschool bezochten, zijn geslaagd, en er zijn er ook wel geweest, die (wat hun thans wordt verweten!) het „hoogerop" gezocht hebben; doch dank zij de ijver en toewijding van directeuren en leeraren, zijn tal van bruikbare ambachtslieden uit de scholen voortgekomen.

Het schijnt ook, dat er bouwkunstenaars in den lande zijn, die ook de opleiding onzer opzichters onvoldoende achten, en die voor een opleiding in den geest der Duitsche *Bauführer* gestemd zijn. Hun, die alles willen reglementeeren, en die van examina heil verwachten, moet deze regeling wel toelachen. En toch, er is geen enkele reden om iets dergelijks ten onzent in te voeren. Wie ooit buitenlandsche en Nederlandsche bouwwerken met elkaar vergeleken heeft, zal moeten toegeven, dat wij met onze ongeëxamineerde opzichters vrijwat netter en solieder werken, dan b. v. onze Duitsche naburen met hun *geprüfte Bauführer*.

Onze opzichters beginnen in den regel hun loopbaan aan de schaafbank of op de ambachtsschool. Hebben zij in de practijk een flinke dosis ervaring opgedaan en op de een of andere avondschool het rechtlijnig teekenen beoefend, dan worden zij als onderopzichter op een werk geplaatst. Geven zij daar blijk van ijver en bekwaamheid, dan beginnen zij langzamerhand zelfstandig op te treden, en worden na korter of langer tijdsverloop als opzichter aangesteld. Het is waar, dat zij dan geen Fransch, Duitsch, Engelsch kennen, dat zij de stijl- en ornementleer niet beoefend hebben, dat zij vele kundigheden, die een *architect* behoeft, niet bezitten, doch dit is ook niet noodig, daar aan een opzichter andere eischen gesteld worden dan aan een architect.

Behalve het teekenen van enkele constructieve details, behoort den opzichter geen teekenwerk te worden opgedragen, wil hij althans de noodige zorg aan de *uitvoering* kunnen wijden. Al komt het soms voor, dat ook andere details in de keet gemaakt worden, vooral als de opzichter in de oogen van zijn architect een knappe jongen is, en die architect den lust of de bekwaamheid mist om die details zelf te vervaardigen, het blijft waar, dat een dergelijke toestand abnormaal is. De architect of de op zijn bureau onder zijne onmiddellijke leiding werkzame teekenaars behooren zich met het teekenen van alle ornement-details en van de belangrijkste constructie-details te belasten, al komt het natuurlijk den bouwmeester *goedkooper* uit, dit aan

den door zijn patroon betaalden opzichter op te dragen.

Dat dus vreemde talen, stijlkennis, ornementteekenen enz. voor onze opzichters overbodig geacht kunnen worden, is duidelijk.

Indien er zijn, die na van den vroegen morgen tot den laten avond op het werk te zijn geweest, nog tijd en liefhebberij hebben om zich in die vakken te bekwamen, dan juichen wij dit toe, en zijn verzekerd, dat wanneer een gelukkige aanleg met dusdanigen ijver gepaard gaat, deze opzichters het zeker tot bekwame teekenaars en later wellicht tot architecten zullen brengen. Uit den aard der zaak zijn dit echter altijd uitzonderingen.

De practische ervaring, die voor den opzichter *hoofdzaak* moet zijn, is op geen school te leeren, maar wordt slechts verkregen in de werkplaats en op het bouwterrein. Vooral in de eerste vijf, zes jaar heeft de toekomstige opzichter zijn tijd ter beoefening der practijk te zeer noodig, dan dat hij ervan zou kunnen afnemen om zich aan theoretische studiën te wijden. Het voortgezet lager onderwijs en het rechtlijnig teekenonderricht, dat de burgeravondschool hem tijdens de winteravonden biedt, is voor zijn doel voldoende.

Het is een feit, dat vele opzichters, na eenigen tijd als zoodanig gefungeerd te hebben, meenen, dat zij nu ook wel als bouwmeester kunnen optreden, en na een patent genomen te hebben, zich met het ontwerpen en uitvoeren van allerlei bouwwerken gaan belasten. Halve kennis, hier en daar verkregen, werkt meestal dit voornemen nog in de hand, en zoo zien wij dan dikwijls bouwwerken verrijzen, die, alles behalve een sieraad van hun omgeving, het werk van vroegere opzichters zijn.

Dit kwaad is niet te keeren, want al wilde men architecten-examens invoeren, dit zou nog geenszins een waarborg zijn, dat ieder, die aan een dergelijk examen voldaan had, nu ook een bekwaam architect was. Talent wordt nu eenmaal niet door examenstudie verkregen.

Het zou echter ook verkeerd zijn, om voor de bouwopzichters eene hoogere opleiding te verlangen, alleen omdat er enkelen zijn, die, naderhand als architect optredende, blijken, niet voor hun taak berekend te zijn.

Zoowel door zijn maatschappelijke positie als door zijn werkkring, is de opzichter tot een andere taak geroepen dan de architect. Waar deze laatste de zaken in het groot moet bezien, dient de eerste aan alle onderdeelen, hoe gering ook, de uitvoering betreffende, zijn bijzondere zorg te wijden. De architect, die slechts hoogstens een paar uur per dag op het bouwterrein kan doorbrengen, vindt in den opzichter den man, die van alle bijzonderheden, de dagelijksche uitvoering betreffende, op de hoogte is, waarmede hij allerlei quaesties en moeilijkheden, die zich voordoen, kan bespreken, die hem overal, waar het noodig is, kan vervangen.

De opzichter daarentegen behoeft nimmer in zaken van aanbelang te beslissen, doch behoort steeds naar de inzichten van zijn architect te vragen.

Daarom is de studie van de theorie, hoezeer deze voor den toekomstigen architect noodzakelijk zij, voor den opzichter *niet* het meest noodige, en behoort de laatste al zijn beschikbaren tijd te wijden aan de *practijk*, waarin men nooit uitgeleerd is. L.

DE TENTOONSTELLING IN DE ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN EN TECHNISCHE WETENSCHAPPEN TE ROTTERDAM.

De Academie te Rotterdam vierde 17, 18 en 19 April jl. binnen hare zalen het tweede jaarlijksch feest, waarop zij het publiek uitnoodigt, om in oogenschouw te nemen, welk onderwijs daar gegeven en hoe en met welken uitslag het gegeven wordt.

Drie zalen en een gedeelte van een corridor waren, van onder tot boven, gevuld met het werk der leerlingen, dat, voorzoover het bouwkundig teekenen aangaat, alleen des avonds wordt onderwezen in de maanden September tot April, en voorzoover het handteekenwerk is, ook overdag wordt onderwezen.

De eerste zaal was gevuld met proeven van schilderwerk, studiën naar naakt en gekleed model, stillevens enz.

De tweede zaal vormde de pièce de résistance der tentoonstelling. De wanden dier groote zaal waren behangen met studiën op ware grootte naar pleisterfiguren en groepen naar naakte en gekleede standen; lager, en op langs den wand geplaatste tafels, prijkten links de kopieën en ontwerpen van het kunstindustrieel teekenen. Een arabesk-ontwerp van Schuld en een beker van mejuffrouw v. Salk mogen hierbij niet onvermeld blijven. Rechts zagen wij de pleisterornementen en eene voortzetting van het teekenwerk aan de linkerzijde.

De achterwand van de zaal was door een smaakvol aangebrachte collectie boetseerwerken versierd.

Het ligt niet op mijn weg hier in eene beoordeeling van dit teekenwerk te treden; alleen trof het mij, dat waar het werk der verstgevorderden alom het oog trok, dat der eerstbeginnende, zonder eenige vertooning, op elkander was nedergelegd, en de tentoonstelling zoodoende slechts een onvolkomen beeld gaf van den gang van het onderwijs.

De derde zaal was gewijd aan de bouwkunde, het meubelteekenen, de perspectief, de waterbouwkunde en het machinevak.

Voor het groote publiek miste deze zaal alle aantrekkelijkheid. Enkele verdienstelijk opgewerkte en in kleuren behandelde binnendecoraties en meubelen, een viertal opgewerkte gevelteekeningen en eenige verdienstelijk gewasschen waterbouwkundige teekeningen vielen meer bijzonder in het oog, maar misten toch de aantrekkingskracht van zaal N°. 2. Des te beter gelegenheid voor hem, die den gang van het onderwijs hier wikle gadeslaan.

Bij het binnentreden der zaal, ontwaren wij aan de rechterhand, op een lange tafel uitgestald, de oefeningen, die den leerling met het gebruik van passer en trekpen vertrouwd moesten maken. Zij bestaan in een achttien-à twintigtal gearceerde parketfiguren, geteekend in quadraten door een netwerk van gestipte hulplijnen verdeeld, en bevatten een achtereenvolgende reeks eerst rechtlijnige en daaropvolgende cirkelvormige motieven, waarop ten laatste eenige veelhoekige, in verschillende kleuren gearceerde figuren de vorderingen der bestgeoefenden aantoonen.

Hierop volgen de figuren, dienende om, langs geleidelijken weg, het voorstellingsvermogen van den leerling te scherpen, waartoe gebruik werd gemaakt van rechthoekige en scheefhoekige lichamen, in verschillende standen, uit elkander afgeleid en in cavalier-perspectief en projectieteekening voorgesteld. De opeenvolging der werkstukken is in het tentoongestelde duidelijk aangegeven.

Op deze voorbereidende oefeningen, waaraan twee winters gewijd worden, volgt het vakonderwijs, hoofdzakelijk gericht op de behoeften van den timmerman, metselaar en meubelmaker.

Door de timmermansleerlingen zien wij de verschillende houtverbindingen geteekend, hare toepassingen op hoeken van ramen, deuren, binnen- en buitenkozijnen en kappen, geteekend op de helft of een derde der ware grootte, met elk der deelen afzonderlijk en zoowel van den hoek als van elk deel alle aanzichten gegeven.

Het metselwerk omvat de verschillende verbanden, hunne toepassingen bij de verbindingen van muren, de afdekkingen van muren, overdekkingen van koeijnen, inrichtingen van vervalputten, riolen, ovens, enz. In een volgende klasse toonen teekeningen van lambriseering-betimmeringen, bintlagen, kozijn-betimmeringen, deuren en een hoek eener paalfundeering enz. de opvatting van het onderwijs voor den meergevorderden leerling.

Hierop volgen de trappen, van de steektrap af tot en met de trap op koepboomen met gebogen boomen, waaronder enkele zeer goed geteekend zijn.

Het einde van het onderwijs in de constructie wordt gevormd door het onderwijs in de kappen. Teekeningen van Hollandsche en schinkelkapspanten, hare toepassingen op gebouwen van eenvoudigen grondvorm, de plattegrond en doorsnede van een kerkkap met toren, en de teekeningen van twee stelsels van ijzeren kappen: eene met trekstangen, waarbij een blad détails, en eene door middel van tralieliggers geconstrueerd, vinden wij hier naast elkander tentoongesteld.

Naast deze teekeningen hangen de oefeningen in de vormleer: profileeringen van plinten, dorpelbanden, kroonlijsten, voor 't meerendeel naar Eug. Gugel's werk gevolgd, hangen naast stijloefeningen in de Romeinsche en Italiaansche Renaissance-stijlen, en naast verschillende vormen voor deur- en vensteropeningen.

Het onderwijs in het ontwerpen van plans en gevels sluit het bouwkundig onderwijs; het is door een drietal uitgewerkte plans aan den wand vertegenwoordigd.

Het machineteekenen, de perspectief en de waterbouwkunde vullen het overige gedeelte der zaal, terwijl eene reeks van oefeningen in het ornementteekenen alom het tentoongestelde werk aan den wand bekroont.

Als bijdrage voor het vakonderwijs was deze tentoonstelling een zeer belangrijk feit. Zij deed ons kennismaken met eene opvatting van het bouwkundig onderwijs, zooals die door eene jarenlange ondervinding op dat gebied is gevestigd, tot in détails uitgevoerd en die eene nadere beschouwing overwaard is.

Vóór ik tot deze beschouwing, die ik alleen tot het bouwkundig onderwijs zal uitstrekken, overga, moet mij nog eene aanmerking over de tentoonstelling in 't algemeen van 't hart. Tot mijn leedwezen namelijk miste ik alwat op het wetenschappelijk onderwijs betrekking had. Het proefwerk van enkele der leerlingen in iedere klasse had hier niet mogen ontbreken.

Zetten wij de kennismaking in de onderdeelen voort, dan zien wij, dat men in de laatste klasse gebroken heeft met het vroegere meetkundig teekenen en ook tot het besef is gekomen, dat zulk teekenen voor hen, bij wie nog geen meetkundige kennis te verwachten is, niets dan een bloot kopieeren wordt, waarvan hem niets bijblijft. Als de jongelieden later behoefte hebben aan eene constructie bij het vakteekenen, dan zal deze bij het actueel belang, dat zij alsdan voor hen bezit, veel beter bijblijven. Voor den eerstbeginnende bieden zij eene schrale oefening in het lijnenzetten tegenover de gearceerde parketfiguren, waar het samenvallen der punten van de figuren met de snijpunten der hulplijnen toch ook een waarborg voor zuiver teekenen oplevert.

Jammer dat er bij de tentoonstelling meer is getracht het beste werk in 't oog te doen vallen, dan door een aaneengeschakelde reeks van teekeningen den gang van het onderwijs voor te stellen. Gevoeglijk had men deze klasse ook kunnen oefenen in het leggen van vlakke tinten, wat doelmatiger zoude zijn, dan het teekenen der zwartgemaakte figuren, waar de lust om effect te maken het op den lust om nuttig bezig te zijn schijnt gewonnen te hebben.

In de volgende klasse draagt de wijze om het voorstellingsvermogen van den leerling te oefenen mijne goedkeuring ten volle weg. Het projectieteekenen is hier als middel, niet als doel gebezigd. Toegepast op lichamen van eenvoudigen vorm, is het voor den leerling begrijpelijk en aantrekkelijk tevens, en leert hem het onverbreekbaar verband tusschen den plattegrond en den opstand, zoowel van een punt als van eene lijn en van het geheele voorwerp duidelijk kennen. Het kan niet anders, of het moet den leerling de latere bouwkundige teekeningen zeer vergemakkelijken.

Daar deze oefeningen in het machinevak ontbreken, kan hier eene eigenaardige gelegenheid ontstaan, om het begrip van het werk te vergelijken tusschen twee jongens, die even lang onderricht genoten hebben.

In het begin van het vakonderwijs, is voor den timmerman gebroken met de liefhebberij voor vernuftig uitgedachte, maar nooit voorkomende verbindingen. De onderwerpen, reeds boven aangegeven, zija zeer grondig behandeld: geen lijn, zichtbaar of onzichtbaar, is verzuimd, de zware lijnen zijn eveneens aan het goed begrip der teekening dienstbaar gemaakt, en niet enkel ter opluistering aangebracht. Onder de behandelde onderwerpen miste ik den hoek van een paneeldeur, aan weerszijden schoon, den hoek van een deur met schuiflijsten, en de verbinding van het staande en liggende belegstuk van een schuifkozijn.

In de daarop volgende klasse, van meer saamgestelde constructiën, was over de samenstelling zeer oppervlakkig heengegleden; ook scheen het mij alsof daar niet eene zoo gevegelde opvolging van werkstukken was inachtgenomen.

Onder het metselwerk miste ik de toepassing van waterdicht werk op kelders en eene potbemetseling van een privaat; terwijl de leerling door het eenvoudig kleuren der opstanden, zonder met voeg- en laagverdeeling zich te bemoeien, de bezwaren van het verband maar heeft doodgezwegen.

Bij het onderwijs der trappen, ontbraken de trappen tusschen uit het lood staande muren geheel, terwijl voor den aanstaanden werkman, mijns inziens, alles op veel te kleine schaal is uitgevoerd. De practische zijde van dit onderwijs heeft hier veel geleden door het streven naar eene mooie teekening. Voor den werkman komt eene opstandteekening van een trap te weinig voor, om hem daarmede lang bezig te houden; beter is het, hem uitslagen op ware grootte te laten maken.

De kappen bewegen zich bij de houten kappen te uitsluitend op het gebied van Hollandsche en schinkelkapspanten. Mansarde-kappen ontbreken geheel, hangkappen grootendeels; terwijl van de toepassing dier kappen op gebouwen van verschillenden vorm geen sprake was. Ook was er nergens eene teekening op eenigszins groote schaal van hoek- of kielkepers te zien. Bij de geleverde teekeningen liet het verband tusschen den opstand en den plattegrond veel te wenschen over.

Het onderwijs in de vormleer, op flinke schaal gegeven, lijdt aan een afschrik van de zuiver klassieke vormen. »Hoe de Grieken voelden" wordt den leerling niet onderwezen, wel worden hunne navolgers, de Romeinen, en de daarvan afgeleide Italiaansche Renaissance tot voorbeelden gebruikt.

Noch middeleeuwsche stijlvormen, noch Hollandsche, Duitsche of Vlaamsche Renaissance schijnen in deze klasse behandeld; wat daarom vooral te betreuren is, wijl er wel tijd schijnt te zijn overgeweest voor het maken en in perspectief brengen van een ontwerp, dat eigenlijk in de volgende klasse thuisbehoorde.

Bij de klasse van het planteekenen was het zeer te betreuren, dat alleen de afgewerkte plans waren tentoongesteld en dat de schetsen geheel ontbraken.

Slaan wij een terughlik over het geheele bouwkundige onderwijs, zooals het ons door de tentoonstelling werd bekendgemaakt, dan valt de veelzijdigheid vooral in het oog. Maar tevens doet die veelzijdigheid ons opmerken, dat er bepaald behoefte is om onderscheid te maken tusschen het onderwijs aan den ambachtsman en dat aan den toekomstigen opzichter, baas of architect. Bij de groote veelzijdigheid mist het onderwijs toch voor den ambachtsman enkele vereischten: over 't algemeen wordt op te kleine schaal geteekend. Voor den smid zien wij geen sloten, ankers, doken, bouten, enz., allemaal zaken, die hij dagelijks wordt geroepen te maken of te repareeren.

Pompen, perspompen, stop- en tapkranen, privaatbakken, syphons ontbreken voor den loodgieter, allen zaken, die mij veel wenschelijker voorkomen dan de zinken dakvensters, die veel meer ornement- dan constructieteekening zijn, en door de onbedreevenheid der leerlingen slecht gelukt waren.

Kon eene dergelijke afscheiding totstandkomen, dan zouden ongetwijfeld de goede naam en de populariteit, die deze inrichting bezit, nog belangrijk toenemen.

Belangstelling in haar deed mij de pen opvatten, om de aandacht op haar onderwijs te vestigen. Moge jaar aan jaar elke tentoonstelling bewijzen, dat zij steeds gelijken tred houdt met de steeds grooter en grooter wordende eischen, die aan het vakonderwijs gesteld worden.

N. J. Q. O.

DE VóóRHISTORISCHE KUNST IN AMERIKA.

Men herinnert zich ongetwijfeld de verbazing en belangstelling, waarmede, een kleine twintig jaren geleden, de merkwaardige ontdekkingen in de grotten van Vézère, door geheel Frankrijk begroet werden. Het waren voorstellingen van zoogdieren, vogels, visschen en van den mensch, nu eens en-relief gebeeldhouwd, dan weer op olifantstanden, op beretanden, op hertshoorns, op steenen en strandkeien gegraveerd; hier was het de groote grotbeer, daar de mammouth met zijne manen en slagtanden, en ginds weer andere vóórhistorische dieren. Deze teekeningen, de eerste proeven van den mensch, hoewel nog zeer onvolkomen van vorm, getuigen toch reeds van beweging en leven. Een van die gevonden stukken hertshoorn, waarop rendieren en visschen zijn gegraveerd, is in zijn soort reeds een meesterstuk. De rendieren volgen elkander; een van hen keert zich om, ongetwijfeld om naar haar jong te zien; al de koppen zijn en-profil geteekend, zonder verkorting, evenals de Egyptische en Assyrische schilder- en beeldhouwwerken. Nu eens zijn de omtrekken zeer licht getrokken, dan weer wat zwaarder en dieper, om zekere deelen beter te doen uitkomen. Zeker uit een soort van speelschheid heeft de vervaardiger, na de voltooiing van zijn hoofdwerk, op alle vrijgebleven ruimten nog visschen aangebracht, allen van een verwonderlijke zuiverheid.

De heer Massenat heeft te Laugerie-Bosse een stuk rendierhoorn gevonden van 25 c.M. lengte, waarop met diep-ingesneden lijnen een oeros, vluchtende voor een jonkman, gegraveerd stond. De os heeft een lagen kop, scherpe hoorns, zeer wijde neusgaten, opgeheven en gekrulden staart; alles getuigt bij het dier van schrik en opgewondenheid. De man is naakt; de vorm van het hoofd rond; de haren zijn stijf en naar boven op den schedel saamgebracht; de geheele physionomie, vrij en open, getuigt van levenslust, van opgewektheid voor de jacht. De vrouwen, die ons worden voorgesteld, hebben platte borsten en zeer vooruitstekende schouderbladen. Eene van haar, zittende tusschen de beenen van een hert, draagt om den hals een soort van collier. Het hoofd ontbreekt.

Daar de eerste ontdekkingen van dien aard in Middel-Frankrijk gedaan werden, meende men aanvankelijk, dat in die vóórhistorische tijden, waarover tot op dien tijd een dichte sluier lag, de holbewoners van Gascogne de eenige beoefenaars van kunst geweest waren. Latere ontdekkingen, in de grotten van België en Zwitserland gedaan, hebben echter het tegendeel bewezen. De beteekende steenen en beenderen, die daar voor den dag zijn gekomen, overtreffen in tal en belangrijkheid verre de Fransche opdelvingen. Een overeindstaand rendier met naar den grond gebogen kop is met zulk eene juistheid, met zulk een vormkennis van het dier geteekend, dat het ons doet verbaasd staan. Verder treft men ook talrijke afbeeldingen van reeds eeuwen geleden uitgestorven diersoorten aan.

Men moet dus wel als ten volle zeker aannemen, dat de mensch in die vóórhistorische tijden, temidden van harde levenswetten, van den strijd om het bestaan, van de onophoudelijke gevechten met die groote dikhuidige dieren, reeds gevoel of instinct voor kunst bezat. Het dreef hem ertoe, de dieren, die hij zag, de boomen, die hem beschaduwden, de grot, waarin hij zich terugtrok, af te beelden.

De voortbrengselen van zijn kunst boezemen ons te meer belang in, omdat zij zijn voortgebracht met behulp van de eenvoudigste en meest primitieve gereedschappen. Niets toch dan een stuk vuursteen of een stuk been stond hem als gereedschap ten dienste.

Het wordt voor de archeologen van groot belang, om te onderzoeken of de resultaten, die men in Europa verkregen heeft, ook punten van aanraking of overeenstemming hebben met die uit andere streken; of dit gevoel of instinct voor kunst bij den mensch was ingeschapen, en hem, als zijn kenmerkend teeken, in elke vóórhistorische tijdperiode en in elke landstreek volgde.

De opdelvingen, in Azië en Afrika gedaan, zijn uit dit oogpunt nog niet zoo belangrijk, als die in Amerika. Daar heeft men bekwame archeologen, hartstochtelijke verzamelaars, die met enthusiasme alles bestudeeren, wat betrekking heeft op het verleden. Dank zij hunne geleerde mededeelingen, de photographieën, die zij met zeldzame vrijgevigheid verspreiden, kunnen wij die oude bevolkingen van de oevers van den Atlantischen Oceaan en der Stille Zuidzee op hunne verplaatsingen volgen, kennen wij hunne zeden, kunnen wij aantoonen, dat ook bij hen in een, in den nacht der tijden zich verliezend, tijdperk een kunst geboren werd, die met de opvolgende geslachten zich volmaakte, als het schitterendste erfdeel der menschheid.

Deze studiën, die aan den dag gebrachte voorwerpen, gaan wij nu in korte trekken mededeelen.

Men weet heden met volle zekerheid, dat ook in Amerika in het quartaire of diluviale tijdperk, tegelijk met de mastodonten, dinotheriums en andere reusachtige dikhuidige dieren met den mensch leefden. Evenals hunne Europeesche tijdgenooten, doolden die eerste Amerikanen in de wouden, aan de oevers der rivieren en in de onbegrensde moerassen om, aan de dieren de te verslinden prooi betwistende en het tot schuilplaats dienende hol, hen bevechtende met de eenige wapenen die zij hadden: met de voor hun voeten liggende steenen.

De barbaarschheid van deze menschen overtreft verre die van de holbewoners der Alpen of van Vézère. Kunstgevoel was hun vreemd. Niets zelfs getuigt bij hen van den smaak voor het tooisel, dien men bij de wildste rassen terugvindt. Eeuwen, waarvan wij het aantal zelfs niet bij benadering kunnen gissen, gingen voorbij; die groote, monsterachtige dieren verdwenen; de mensch werd van nomade meer vast-verblijfhoudend; — wij staan met het eene been reeds in het heden. Zijn verblijf op zekere plaatsen wordt aangetoond uit die groote verzamelingen van verschillende soorten afval, die hij om zijn woonplaats ophoopte. Die hoopen afval, door de Denen *kjökkenmöddings* genoemd, treft men door geheel Amerika veelvuldig aan. Opgravingen, bij verschillende van die *kjökkenmöddings* gedaan, hebben verscheidene voorwerpen in steen, van been of van hoorn aan het licht gebracht, die allen reeds van een weinig beschaving, van een soort van kunstgevoel getuigen. Somtijds treft men in dien afval reeds stukken aardewerk aan. De daarvoor gebruikte klei is met fijngemaakte schelpen vermengd; de vaas is uit de hand, nog zeer ruw, gevormd en vervolgens in de zon gedroogd.

Een enkele maal vindt men op die pottenbakkerswaar eenige lijnen aangebracht, hetzij in de natte klei ingedrukt, of na de droging met een stuk schelp of vuursteen ingekrast: dat zijn de eerste proeven van versieringskunst, en zij herinneren ons direct aan de oudste aarden voorwerpen uit Europa. De versierselen, bestemd tot opschik van den mensch, vindt men nog schaarscher dan de pottenbakkerswaar. Wij kunnen slechts melding maken van eenige schelpen en dierentanden, waarin een opening is gemaakt voor aanhechting. Op het eiland Vancouver vond men nog een geraamte, dat een armband van schelpen omhad. Het schijnt dus, dat in dat tijdperk de Amerikaansche bevolkingen in grooter barbaarschheid verkeerden dan hunne Europeesche tijdgenooten.

Oordeelen wij nu alleen naar die opgedolven voorwerpen, dan moet de artistieke beweging gedurende de eeuwen, de lange reeks van eeuwen, dat de *kjökkenmöddings* ontstaan zijn, uiterst gering geweest zijn. Als wij echter de oudste van die groote menigte van pictographieën (dit is de algemeene naam voor de verschillende geteekende, gegraveerde of gebeeldhouwde voorstellingen op rotsen, klippen, aan de wanden der holen enz.) tot dit tijdperk terugbrengen, dan mag men aannemen, dat zich bij die oudste Amerikaansche stammen ook een geleidelijke voorwaartsche kunstbeweging heeft voorgedaan. Nergens dan in de beide Amerika's vindt men zooveel van die pictographieën. Evenals Egypte ons zijn geschiedenis in graniet heeft verhaald, gelijk de rotsen van Scandinavië ons nog afbeeldingen van de schepen der Vikings te aanschouwen geven, zoo vertoonen die Amerikaansche teekeningen ons de meest verschillende voorstellingen. Oorsprong of datum is van niet éène bekend. De meesten zijn van een ruwe bewerking en opvatting, en in 't algemeen is een streven naar het monsterachtige waar te nemen. Daarbij missen zij alle evenredigheid; zij zijn als de onvolmaakt bewerktuigde dieren. Bij de alleroudste pictographieën, bij die primitiefste kunstuitingen, de teekeningen b. v. die de wanden der holen van Nicaragua, verscheidene rotswanden van Nevada en Californië bedekken, was het gebrekkige en absoluut leelijke meer onmiddellijk een gevolg van onmacht der handen en onvolmaaktheid der gereedschappen. Bij de latere pictographieën, ontstaan in een tijd, waarover de geschiedenis reeds hare allereerste stralen begint te werpen, toen de Olmeken de hoogvlakten van Mejico bewoonden, was het bepaald leelijke van die afbeeldingen niet meer alleen een gevolg van onmacht der handen, want verscheidene van die gedrochtelijke voorstellingen getuigen van een zeer handige techniek. Het was toen meer onmacht des geestes. Het schoonheidsgevoel was nog sluimerend; men had nog slechts een onduidelijk bewustzijn van het innerlijk doel, van het wezen van het ding, dat

men voortbracht. Zelfs bij de Tolteken, die in de zesde eeuw onzer jaartelling de Olmeken verdrongen, en bij de Azteken, die later weer op hunne beurt de Tolteken van het wereldtooneel deden verdwijnen — beiden volken, die in de techniek reeds ver gevorderd waren — stond het schoonheidsgevoel nog op een zeer lagen trap. Wel toonen ons verschillende nog overgebleven kunstvoortbrengselen van die volken, dat zij reeds gaandeweg vorderingen gemaakt hadden, en dat zij zeer verre stonden boven die alleroudste stammen, wier bestaan zich in den nacht der tijden verliest, en wier graad van kunstbeoefening wij uit de bovengenoemde pictographieën hebben leeren kennen, maar in vergelijking met hunne Europeesche tijdgenooten, zijn hunne voortbrengselen beneden alle critiek. Alles getuigt, dat het schoone niet door hen begrepen werd, dat schoonheid geen doel was. Ter hunner verontschuldiging mocten wij echter niet vergeten, dat zij niet, evenals hunne Europeesche tijdgenooten, het voorrecht hadden, van door die onsterflijke scheppingen der Hellenen gevormd te kunnen worden

De vraag zou kunnen gesteld worden: op welk een hoogte de kunst van Noord- en West-Europa in de middeleeuwen zou gestaan hebben, als de voortbrengselen van Griekenland en Rome daarop geen invloed hadden uitgeoefend; als de Grieken die schoonheidswetten, of liever dat leeren begrijpen en gevoelen van schoonheid, niet hadden nagelaten.

(*Wordt vervolgd.*)

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van Vrijdag 24 April 1885.

Tegenwoordig 9 leden en 5 geïntroduceerden.

De notulen werden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

Tot buitenlid werd benoemd de heer J. C. Roovers en tot plaatsvervangend lid de heer Nijenhuis, nadat de heer Voorhoeve voor deze benoeming had bedankt.

De Voorzitter geeft een kort verslag der Bestuursvergadering te Amsterdam, waaruit blijkt, dat het aantal leden toeneemt en de financiën gunstig staan. De toestand in Indië, die in de war was, is tot een goed einde gebracht.

De heer W. van Hattem Azn. vraagt, of 't niet op den weg der Afdeeling ligt om zich te doen hooren over het plan der vereeniging van Delftshaven met Rotterdam, en kandidaten te stellen voor eene te benoemen Commissie in verband met de plans voor den handel enz. De heer Voorhoeve, ofschoon onvoorbereid, ondersteunt dit, doch acht den tijd vóór 5 Mei te kort. Op een vraag van den Voorzitter blijkt, dat het de bedoeling van den heer Van Hattem is om over de samenstelling der Commissie te spreken. Werd besloten een brief te schrijven aan de kiesvereenigingen alhier, mededeelende dat in de heden gehouden vergadering de wenschelijkheid is uitgesproken om in de Commissie van 39 leden eenige deskundigen te doen zitting nemen. De heer Voorhoeve stelt voor om in zake de aanhechting van Delftshaven met Rotterdam een buitengewone vergadering te beleggen, welk voorstel echter niet werd aangenomen omdat men niet genoeg op de hoogte was.

De heeren Remy en Bienfait deelen in een geïllustreerde circulaire een nieuw systeem ijzeren goten in allerlei profillen mede. Zij zijn voorzien van platte flenzen, waartusschen getah pertcha wordt ingebracht.

De heer Droogleever deelt mede, dat hij een stembiljet voor 3 bestuursleden der Maatschappij heeft ontvangen en stelt voor, ofschoon de Afdeeling er weinig aan kan doen, dat zij kandidaten stellen, deze aan al de leden der Maatschappij in Rotterdam kenbaar maken en tevens aan de andere Afdeelingen mededeelen zal. De heer Droogleever zegt aanleiding daartoe te hebben omdat het niet altijd bewezen is dat de tegenwoordige bestuurders steeds in het belang der Afdeelingen hebben gehandeld. Ook de heer Dupont vindthet noodig, dat er meer leden in het Bestuur komen, die de Afdeelingen genegen zijn. Het voorstel van den heer Droogleever wordt daarop aangenomen. Als kandidaten worden alsnu bij stemming benoemd; de door den heer Droogleever voorgestelde heeren: Daniel J. Sanches, P. J. Huibers, Secretaris der Afdeeling Amsterdam, en M. A. van Wadenoijen Vice-Voorzitter der Afdeeling Arnhem.

Omtrent de proeve eener Algemeene Bouwverordening voor Nederland wordt besloten eene afzonderlijke vergadering in Mei te houden.

Nadat nog was medegedeeld, dat de Commissie in zake de werkeloosheid was ontbonden, waarbij zij den dank des Voorzitters ontving, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van Vrijdag 24 April 1885.

Nadat medegedeeld was, dat dezer dagen het rapport der Commissie, in zake de opleiding van bouwambachtslieden en bouwopzichters in druk werd rondgezonden, en de ter vergadering aanwezigen dus geacht konden worden met de strekking en de conclusie van dat rapport volkomen op de hoogte te zijn, werden de besprekingen daarover in de buitengewone vergadering van heden voortgezet.

Alles weer te geven zou niet alleen moeilijk, maar ook voor een gewoon verslag te uitgebreid zijn. Ernstig waren de besprekingen, en waardeering der ambachtsscholen bleek bij allen, doch in hoofdzaak kwam het aan op de richting van het onderwijs. De Commissie, erkennende, dat de programma's dier scholen aanleiding geven om de practische oefeningen te veel aan de theorie op te offeren, stelde in haar rapport eenige eischen voor, waaraan zij meende, dat zulk eene school moest voldoen, om beter evenwicht te brengen tusschen theorie en practijk.

Juist om de practijk beter te leeren, door grooter verscheidenheid en breeder behandeling van werkstukken, en tevens om de overschatting van eigenwaarde tegenover de alleen in de practijk gevormde vakgenooten — door het eenzijdig verblijf op de ambachtsschool allicht aangekweekt — minder voedsel te geven, werd door enkele leden streng vastgehouden aan de meening, dat de leerlingen bij werkbazen ingedeeld en tevens voor de theorie naar de school gezonden moeten worden. Daargelaten, dat nog volstrekt niet bewezen is, dat de leerling daardoor na denzelfden leertijd verder in de practijk gevorderd zou zijn, meenden anderen bovendien, dat wel zeer weinig werkbazen genoeg doordrongen zouden zijn van het gewicht van zulk eene regeling, om zich den last en niet zelden ook de opoffering te getroosten: 1° om de leerlingen gedurende eenige uren van den dag af te staan; 2°. door een sterk prestige het gelijktijdig en regelmatig bezoek dier theorie-uren te bevorderen; en 3°. altijd in het oog te houden, dat de leerlingen niet te zeer vermoeid moeten worden, om met vrucht van die uren gebruik te maken.

Voor de opleiding van opzichters, beveelt de Commissie aan: aanvankelijk hetzelfde onderwijs als voor ambachtslieden, doch op een voortgezetten cursus, aangevuld met het onmisbare verdere theoretisch onderwijs en in ieder geval gedurende eenigen tijd oefening in eenig ambacht, bij voorkeur het timmervak, om daarna te beginnen als onder-opzichter, teneinde van de practische ervaring van vakgenooten te kunnen profiteeren.

Ook hier meende de Commissie te moeten waarschuwen tegen te hoog opgevoerde programma's voor de opleiding van opzichters, want deze geven aanleiding tot een te veel uitgebreide kennis voor dien bescheiden werkkring, waarvan het gevolg is, dat zij zich trachten op te werken tot architect, waardoor het doel der opleiding voorbijgestreefd zou worden.

De Commissie kent de ambachtsscholen niet alleen recht van bestaan toe, maar meent bovendien, dat, zoo noodig, deze inrichtingen recht hebben op Staatshulp, evengoed als die voor opleiding van rechtsgeleerden, geneeskundigen, ingenieurs, enz., zoowel omdat van bevoorrechting in den Staat geen sprake mag zijn, als omdat een kundige en degelijk ontwikkelde handwerksstand een krachtige factor is ter bevordering der nationale nijverheid; daardoor zal de verleende hulp, zij het ook niet zoo dadelijk, aan de algemeene welvaart ten goede komen.

Bij de discussie werd in hoofdzaak strijd gevoerd over »practisch leeren bij werkbazen of op de school", waaraan een eind werd gemaakt door den eisch op te nemen, dat het theoretisch onderwijs in een avondcursus moest gegeven worden; daardoor behoudt iedereen de vrijheid om tusschen ambachtsschool en werkbaas naar eigen inzicht te kiezen.

Nog werd beslist over een zeer voornaam geacht punt, namelijk, dat het onderwijs voor werklieden kosteloos, doch dat voor opzichters tegen betaling diende verstrekt te worden

Daarna werd bepaald, dat het doel van de jaarlijksche kunstreis zou zijn de Antwerpsche tentoonstelling.

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter deze laatste vergadering van het seizoen, met een dankbaren blik op de nuttige strekking der vergaderingen in den afgeloopen winter en met de hoop, dat de zomer stof zoude leveren, om die in een volgend seizoen weder even vruchtbaar te doen zijn.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst zal haar 51ste algemeene vergadering houden op Woensdag 20 en Dinsdag 21 Mei in het nieuwe gebouw in de Marnixstraat, bij welke gelegenheid tevens de opening zal plaats hebben van de permanente tentoonstelling van bouwartikelen, enz. Op den eersten dag wordt die tentoonstelling te elf uren geopend, waarna een gemeenschappelijk collation gebruikt en een bezoek gebracht wordt aan het Rijks-museum op de Stadhouderskade. De avondvergadering biedt weinig aantrekkelijks aan: zij wordt dienstbaar gemaakt voor het uitbrengen en aanhooren van verschillende verslagen, het benoemen van Bestuursleden, het uitreiken van bekroningen en het behandelen der begrooting voor het volgende jaar.

Het menu voor de ochtendvergadering van den volgenden dag is even sober; de bespreking der eischen voor eene goede regeling van vakonderwijs, 10. voor de handwerkslieden in de bouwambachten en 20. voor de bouwopzichters, zal weinig aantrekkingskracht uitoefenen, daar deze onderwerpen nagenoeg den geheelen winter, nu bij deze, en dan weder bij gene Afdeeling aan de orde gesteld waren. Het is daarom een uitmuntend denkbeeld om de vergadering te 12 uren te sluiten en tegen 2 uur een bezoek te brengen aan de fabriek der Imperial Continental Gas-association buiten de Haarlemmerpoort, het Centraalstation, de De-Ruyterkade, enz.; een maaltijd in het gebouw zal het geheel besluiten.

AMSTERDAM. In de mededeeling, dat bij de heeren Martin en Cie, alhier het hoofddepôt gevestigd is voor het debiet van het Engelsch Portland-cement van de heeren Hilton, Anderson en Cie, te Londen, is een drukfout ingeslopen. Voor den aanleg van het kanaal van Amsterdam naar IJmuiden werd de buitengewone hoeveelheid van DERTIG MILLIOEN kilogram van dit cement gebruikt inplaats van 3 millioen, zooals in het nommer van 11 April verkeerdelijk werd gezegd.

'S GRAVENHAGE. De Gemeenteraad heeft jongstleden Dinsdag besloten de waterverversching der stad, door middel van oppomping en afvloeiing naar zee te doen plaatsvinden. Het heeft echter niet aan bestrijders van dit plan ontbroken; velen gaven aan de natuurlijke loozing de voorkeur, maar de volstrekte afhankelijkheid van Delfland bleef het groote bezwaar, zoodat ten slotte het door het Gemeentebestuur voorgestelde plan werd aangenomen. 't Is te hopen, dat nu spoedig een begin met de uitvoering wordt gemaakt, maar meer dan waarschijnlijk zullen daarbij nog eenige maanden verloopen.

Strijd over een punt van uitvoering is reeds in vollen gang. Het Gemeentebestuur noodigde eenige fabrikanten uit overeenkomstig daarbij gestelde voorwaarden prijsopgave te doen van pompwerktuigen, gedreven door een compoundmachine en schijnt het voornemen te hebben, aan de Maatschappij *De Atlas* te Amsterdam de levering voor ƒ 47,000 te gunnen, daar zij de laagste inschrijving zond voor de levering van twee compoundmachines met de pompwerktuigen enz. Nu heeft de maatschappij *Yzergieterij de Prins van Oranje* te 's-Gravenhage zich tot den Raad gewend met de verklaring, dat de door haar voor ƒ 48,665 aangeboden werktuigen wel niet compoundmachines zijn, maar toch van eenvoudige, doelmatige en sterke constructie en van *eigen* fabrikant en dat zij alsnog bereid is een compoundmachine, de twee pompen drijvend, voor ƒ 46,520 te leveren of wel twee machines volgens de bij de fabriek gebruikelijke constructie, elk drijvende één pomp, voor ƒ 47,000.

De fabrikanten Stork en Co. te Hengeloo beklagen zich mede bij den Raad, dat de bestelling aan de Maatschappij *De Atlas* wordt voorgesteld, daar zij ingevolge de voorwaarden eene som van ƒ 38,700 hebben opgegeven voor pompwerktuigen, gedreven door een compoundmachine en evenzoo gaarne de kosten hadden opgegeven voor twee compoundmachines, als daarnaar gevraagd was. Daar hunne aanbieding aanzienlijk lager dan ƒ 47,000 zou geweest zijn, verzoeken zij als laagste inschrijvers alsnog in de gelegenheid te worden gesteld de aanbieding aan te vullen.

LEIDEN. Naar aanleiding van het door den heer J. W. Schaap als gemeente-architect aangevraagde ontslag, stellen Burgemeester en Wethouders voor, hem dit eervol te verleenen onder dankbetuiging voor de vele trouwe en ijverige diensten, in die betrekking aan de gemeente bewezen.

Tevens wordt voorgesteld, de jaarwedde van den toekomstigen gemeente-architect vast te stellen op ƒ 2500, en deze om de twee jaren te verhoogen, totdat zij, na tien jaren, het tegenwoordig bedrag, zijnde ƒ 3000, bereikt zal hebben.

DELFT. De tentoonstelling van proeven van eigen werk, door leerlingen van verschillende ambachten ingezonden, is naar wensch geslaagd en de hierterstede gevestigde afdeeling der Maatschappij van Nijverheid heeft voldoening van de genomen moeite. De heer F. W. Braat, voorzitter der Afdeeling, hield een kernachtige toespraak, waarna prijzen in geld of boekwerken werden uitgereikt.

UTRECHT. De firma Van Kempen en Zoon heeft het publiek in de gelegenheid gesteld om kennis te maken met de inderdaad prachtige verzameling van voorwerpen, die zij op de tentoonstelling te Antwerpen denkt tentoon te stellen. Daaronder komen voor de prachtige cadeau's, aan Z. M. onzen Koning door de steden Amsterdam en 's-Gravenhage, de gemeente Apeldoorn en de Nederlandsche Marine aangeboden, bij gelegenheid van zijn huwelijk met de tegenwoordige Koningin. Het is de eerste maal dat deze voorwerpen worden tentoongesteld.

GRONINGEN. In de algemeene vergadering van aandeelhouders der naamlooze vennootschap »De Groninger Waterleiding" werd verslag uitgebracht van den dienst over 1884. In dat jaar werden 436 nieuwe contracten gesloten, waardoor het aantal steeg tot 1280; het waterdebiet leverde ƒ 29,920.22 op, de winst- en verliesrekening sluit met eene som van ƒ 37,107.35, en aan de aandeelhouders kan een dividend van drie pCt. worden uitgekeerd. Met de gemeente Groningen werd tot wederopzegging een contract gesloten voor de levering van minstens 20.000 stère water per jaar tegen den eenheidsprijs van 15 cent.

ZUTFEN. De Gemeenteraad besloot j.l. Maandag, het bouwterrein langs den Coehoornsingel (5613 centiare) aan den hoogsten inschrijver, den heer C. Imming, te gunnen voor ƒ 12,669.50 onder voorwaarde het te bebouwen met villa's en heerenhuizen.

Het plan tot aanleg van straten of terrein tusschen den Emmerikscheweg en den nieuwen singel werd vastgesteld, en Burgemeester en Wethouders machtiging verleend, aldaar bouwterrein uit te geven.

Voor de verbetering der passage op den hoek van de Korte-Hofstraat en de Markt, door het afronden van den hoek en de verwijdering van het pothuis, werd ƒ 1000 toegestaan.

Op het eilandje in het Coenenspark zal een nieuwe muicktent worden geplaatst.

HOOGEZAND. De in volle werking zijnde gasfabriek met zuiveringslokaal, gashouders en verder aanbooren, daaronder begrepen de leidingen hierterplaatse en te Sappemeer, worden den 7 Mei e.k. publiek verkocht.

— Wij vestigen de aandacht op de in dit nommer voorkomende advertentie, betreffende de oproeping van sollicitanten voor de betrekking van Directeur der op te richten ambachtsschool te Breda. De jaarwedde zal bedragen ƒ 1600 à ƒ 1800, met vrije woning.

BERICHT.

Men wordt verzocht, advertentiën, voor dit blad bestemd, in te zenden vóór Vrijdag-avond 9 uren.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING

op den **18de Mei e. k.**, in de Stadsherberg te *KLUNDERT*, ten behoeve der Waterschappen »DE DRIE POLDERS" en Polder BLOEMENDAAL c. a. van:

a. **DRIE STOOMWERKTUIGEN Centrifugaalpompen.**

b. **De Gebouwen en verdere werken voor twee aanteengelegen STOOMGEMALEN.**

Op *franco* aanvrage is het bestek voor het eerste werk ad ƒ 0.50, en dat voor het tweede met drie teekeningen ad ƒ 1. verkrijgbaar bij den Heer L. C. VAN SANTVLIET te *Klundert*.

Nadere inlichtingen te bekomen bij den Heer E. F. VAN DISSEL, Ingenieur te *Leiden* en na 1 Mei bij den Heer D BOER te *Klundert*.

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.

Gouden Medaille,

Tentoonstelling 1883, Amsterdam,

Nieuwe vaart, 10

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN- en BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN.** **CEMENTTEGELS.**

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Heden verscheen bij P. L. FOLMER te *Groningen*:

LETTER-ALBUM. Verzameling van de nieuwste letterscoorten. 1e Serie. N°. 1.

Prijs van de geheele eerste serie (5 nummers, ieder van 8 bladen in 4°, in elegant omslag) ƒ **2.50**.

Te bekomen bij de meeste boekhandelaren en, tegen toezending van ƒ 2.50 per postwissel, bij den uitgever.

AMBACHTSCHOOL BREDA.

Aan de opgericht wordende Ambachtschool te *Breda* wordt gevraagd een **DIRECTEUR** met **acte middelbaar onderwijs** voor **lijnteekenen**. Jaarwedde ƒ **1600** à ƒ **1800** met **vrije woning.**

Aan deze betrekking kan verbonden worden die van **LEERAAR in het lijnteekenen** aan het Teeken-Instituut (halfjarige cursus), met eene bezoldiging van minstens ƒ **300**.

Solliciteerden voor 15 Mei 1885 zich aan te melden, bij gezegeld verzoekschrift, aan den Burgemeester van *Breda*.

Breda, 16 April 1885.

De Burgemeester,
DE MAN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 4 Mei 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhouden gedurende het jaar 1885, aan:

De Huizen, Torens, Poorten enz., de gebouwen ten behoeve van het Onderwijs, van de Politie en der Brandweer, benevens die op de Algemeene Begraafplaatsen.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0.90.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Architect aan den Stads-Timmertuin, des voormiddags van 10 tot 12 uur.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Dinsdag 28 en Woensdag 29 April 1885, des voormiddags te 9 uur, te beginnen aan het Woonhuis aan den Onderzijds Achterburgwal bij de Slijkstraat N°. 213.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 21 April 1885.

MODERNE
GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)

Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR.
Belfast.

Zilveren Medaille en Iste kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.

Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren,** enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen,** enz., van de eenvoudigste tot de meest aangestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren,** enz., met verschillende **Randen,** die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**

Hoofdagent voor Nederland en Koloniën
M. J. GALLENKAMP, Arnhem.

AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FABO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. B. WIESMAN, *Utrecht.*
WED. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GARDINGE, *Rijnsburg.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*

Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen: op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

De heer JOH. G. STEMLER Cz., te *Amsterdam*, heeft zich welwillend belast met het geven van inlichtingen en het aannemen van bestellingen voor **Photolithographie, zonder prijsverhooging** voor de bestellers.

G. J. THIEME.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag den 7 Mei n. s.**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken, leveren en stellen van een IJZEREN DRAAIBRUG over de Nieuwe-Haven in die gemeente, ter vervanging van de aldaar bestaande Oranjebrug.

Het Bestek à **50 Cents** en de Teekeningen à ƒ **3.50**, zijn van **Maandag 27 April e. k.** verkrijgbaar op de Secretarie der gemeente.

Schiedam, 22 April 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT
te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rook-* en *kleurloos* gepreserveerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den **Huisbouw**	voor	Binten, Vloeren, die door het veel minder afsplijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» » **Waterbouw**	»	Sluizen, Schoeiingen, Bruggekken enz.
» » **Spoorwegbouw**	»	Dwarsleggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» » **Tuinbouw**	»	Prieelen, Broei- en Plantenbakken, Boomenstokken, Basters enz.
» » **Scheepsbouw**	»	Buikdeeningen, Luiken, Dekdelen enz.
» » **Scheepvaart**	»	Zeilen en Touwwerk.

Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichthoudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

J. L. BACON & Cº.

Ingenieurs, bouwmeesters van Centraalverwarming en Ventilatietoestellen.

Amsterdam, Nieuwe Vaart 10.
Antwerpen, Mechelsche Steenweg 43.

Aanleg van centraalverwarming door middel van heetwater, warmwater en stoom zonder ventilatie, of samengesteld door toevoer van de hoeveelheid versche lucht welke voorgeschreven wordt, voor:

Wees-, Arm- en Ziekenhuizen, Kerken, Schouwburgen, Scholen, Bibliotheken en Openbare Gebouwen, alsook Werkplaatsen, Wintertuinen, enz.

Heetwater-toestellen met smalle buizen, bijzonder geschikt voor **Woonhuizen, Villa's, Hotels, Kantoren,** enz

Deze toestellen worden met het grootste gemak toegepast, zoowel in oude als nieuwe gebouwen, nemen weinig ruimte in en kunnen zoonoodig geheel verborgen worden.

Bijzondere toestellen voor: **Droogkamers, Broodbakkerijen** en andere industrieën.

Stoomkook-, Wasch- en **Badinrichtingen.**

Ventilatie-inrichtingen door drukking in uitvoering.

PROJEKTEN en BEGROOTINGEN worden op aanvraag kosteloos geleverd.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg Nº. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

SCHETSEN VAN DE NIEUWE SLACHTPLAATSEN EN VEEMARKTEN IN EUROPA.

BERLIJN

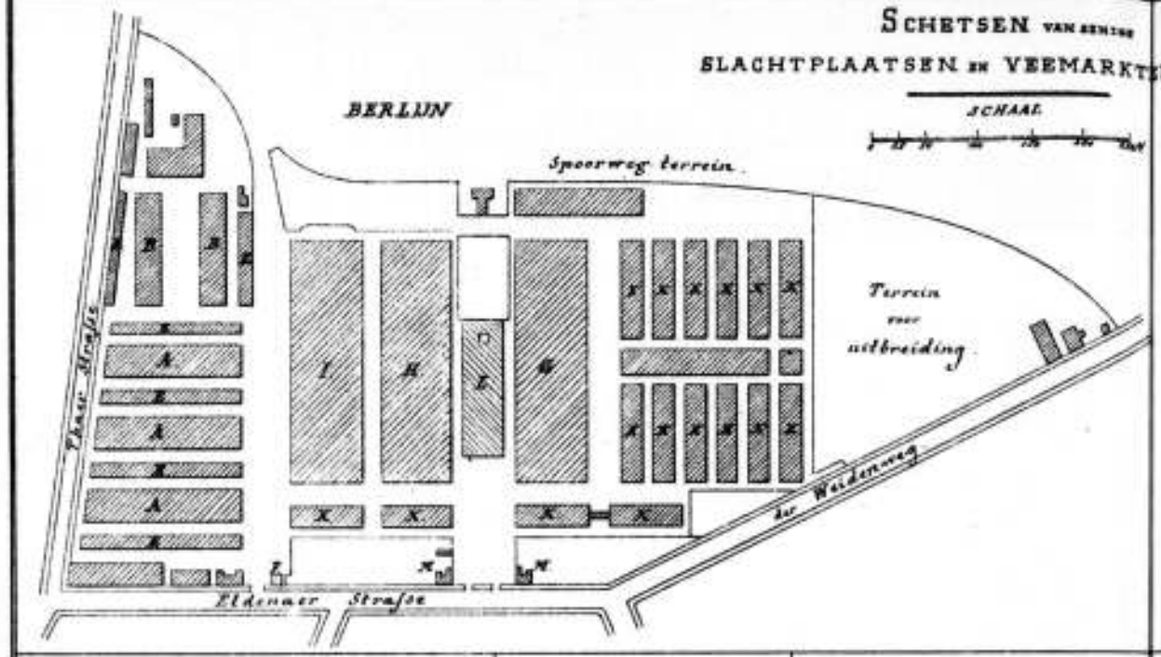

PARIJS.

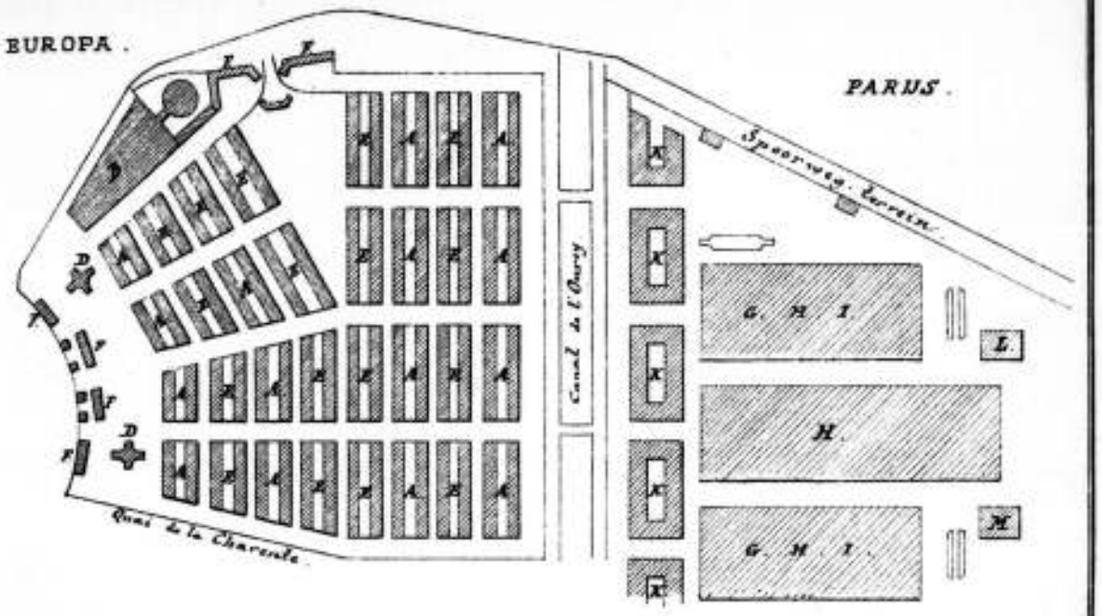

BUDA-PEST.

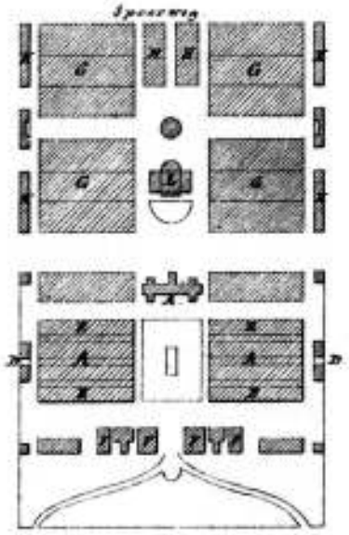

LYON.

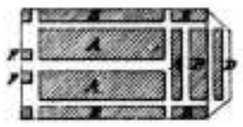

AMSTERDAM.

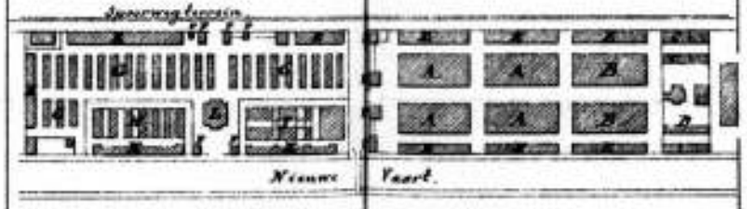

BRUSSEL.

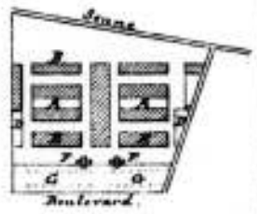

MUNCHEN.

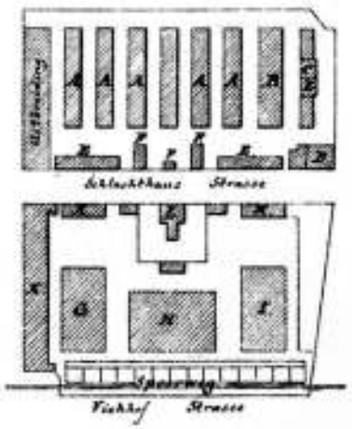

WEENEN

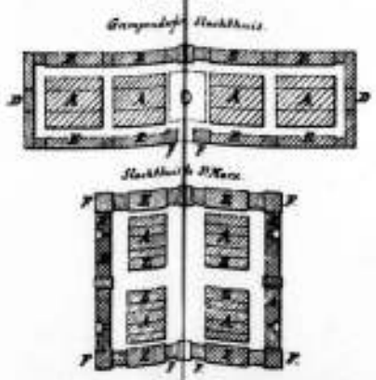

MILAAN.

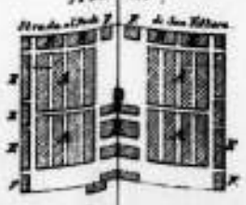

ROTTERDAM.

HANNOVER.

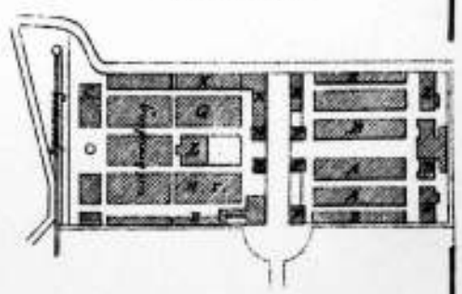

Verklaring voor de Slachtplaatsen.

A Rundveeslachthuizen.
B Varkensslachthuizen.
C Paardenslachthuizen.
D Darmenwasscherijen.
E Stallen.
F. Administratie gebouwen en woningen.

Verklaring voor de Veemarkten.

G. Plaatsen voor groot vee.
H. " " klein vee.
I. " " varkens.
K. Stallen.
L. Restauratie, beurzen e.d.g.
M. Administratie gebouwen en woningen.

Hen. Strengers del.

Photolith. v G. J. Thieme, Arnhem.

ALGEMEENE SLACHTPLAATS EN VEEMARKT TE AMSTERDAM.

SLACHTHUIS voor RUNDVEE.

INGANG SLACHTPLAATS

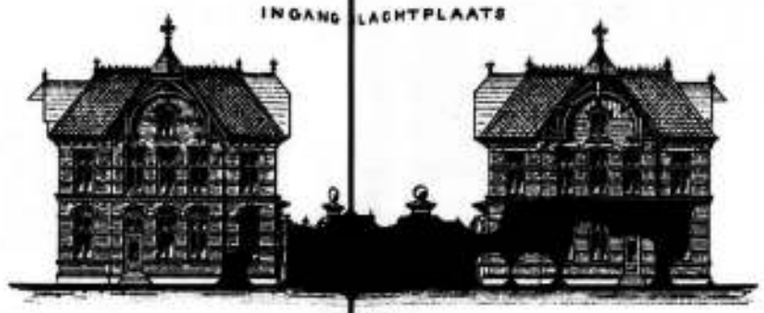

SLACHTHUIS voor VARKENS.

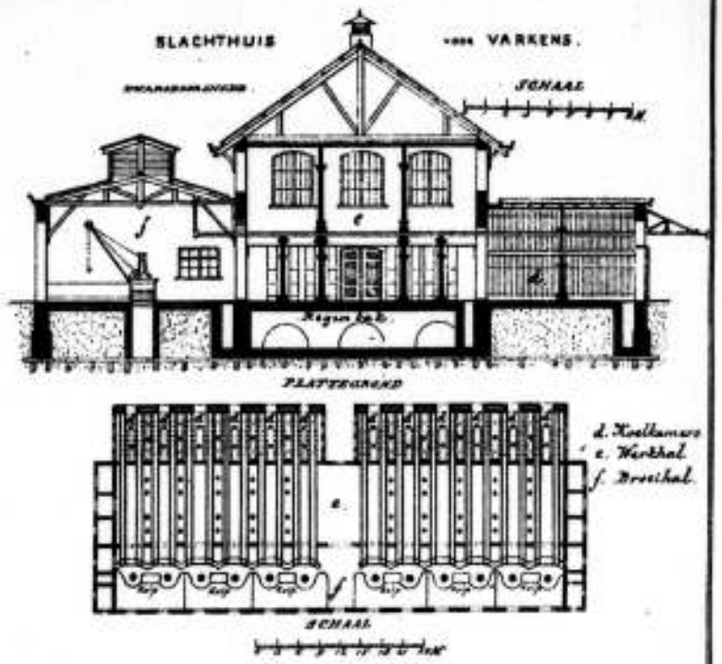

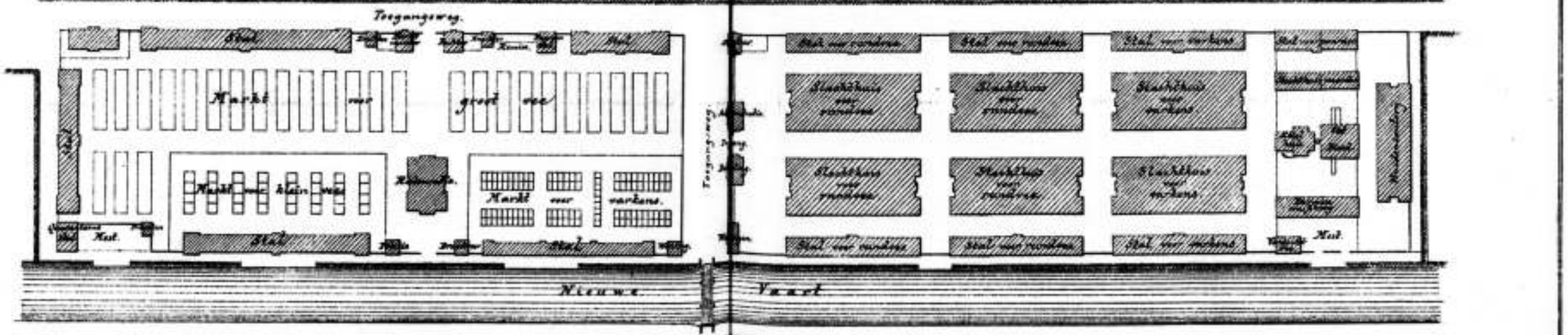

ALGEMEEN PLAN.

STAL voor RUNDVEE.

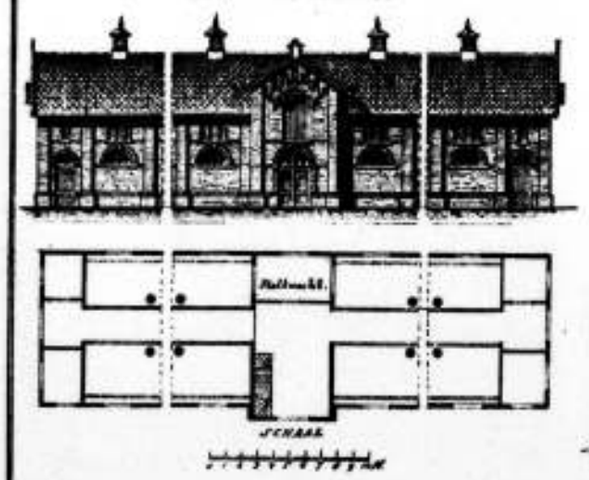

INGANG VEEMARKT.

PLATTE GROND van AMSTERDAM.

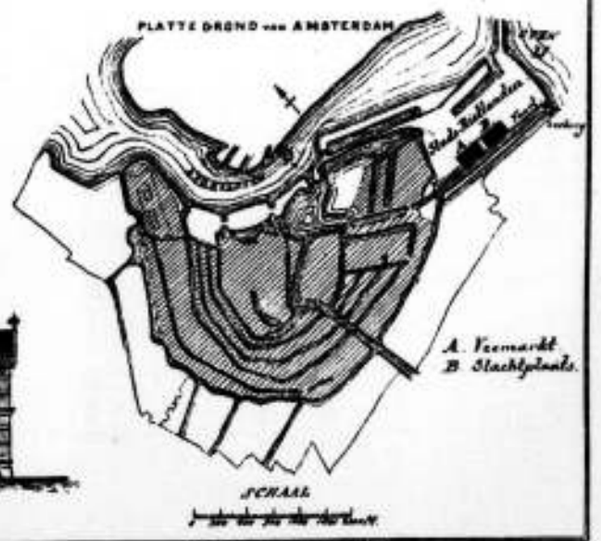

Hen. Breuper del.

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 2d 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 2d 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. tot gewoon lid zijn aangenomen de heeren J. C. Haije en J°. van den Ban.

2°. tot buitenlid zijn toegetreden de heeren W. H. Coppée te 's-Hage en C. J. van Vliet van Oudshoorn.

3°. op de prijsvraag „Een Raadhuistoren" zijn ingekomen 9 antwoorden, onder de motto's: *Excelsior*, *Toren*, *Germanicus*, *Dan zal de beiaard spelen*, *MK*, *Notime*, *Orno*, *Hendrik de Keyzer* en *Nocturne*.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) OPENBARE SLACHTHUIZEN EN VEEMARKTEN.

DOOR
E. DAMEN.

Met twee bladen schetsen.

LITTERATUUR: Bericht über Schlachthäuser und Viehmärkte in Deutschland, Frankreich, Belgien, Italien, England und der Schweiz von Theodor Risch.
Die Schlachthöfe und Viehmärkte der Neuzeit von Georg Osthoff.
Oeffentliches Schlachthaus und Viehmarkt in Budapest von Julius Hennicke und Von der Hude.
Der Vieh- und Schlachthof in München von Arnold Zenetti.
Der Schlachthof zu Hannover von Theodor Hecht.
Der Zentral Vieh- und Schlachthof zu Berlin von H. Blankenstein und A. Lindemann.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

De openbare slachthuizen, welke sedert de laatste jaren in vele steden zijn gebouwd of nog gebouwd zullen worden, zijn geene nieuwigheid van den tegenwoordigen tijd, maar slechts inrichtingen, die in de middeleeuwen (zij het ook in eenvoudiger en meer onvolkomen gedaante) in geene groote stad ontbraken. De gilden der slachters bezaten reeds vóór eeuwen gemeenschappelijke slachthallen ter uitoefening van hun bedrijf.

In Duitschland gingen vele dezer oude slachthuizen te niet, of vervielen in de 17e en 18e eeuw tot geheele onbruikbaarheid, zoodat ze in vele steden werden afgebroken of tot andere doeleinden dienstbaar gemaakt. In enkele steden daarentegen zijn deze oude inrichtingen tot op den tegenwoordigen tijd behouden gebleven, deels vergroot en vernieuwd geworden, deels in den ouden toestand gebleven en verouderd, zoodat ze slechts zelden aan haar doel beantwoorden.

Wat de algemeene indeeling betreft, is eenige overeenstemming waar te nemen tusschen de oudere Duitsche, Zwitsersche en Engelsche inrichtingen. De Duitsche en Zwitsersche slachthuizen, welke van vroegeren tijd afkomstig of naar oude voorbeelden gebouwd zijn, bestaan gewoonlijk uit een groote hal zonder stallingen of bijgebouwen, en dienden voornamelijk tot het slachten van runderen. Het kleinvee werd reeds toen meestal in de particuliere slachterijen geslacht.

De Engelsche slachthuizen zijn in het algemeen lage gebouwen, gelegen aan lange straten of om groote pleinen, gelijktijdig dienende tot stallen en slachtkamers, zelfs tot verkoopplaatsen.

In Italië bezitten vele groote steden openbare slachthuizen, en waar zij bestaan, is het slachten in de particuliere inrichtingen geheel verboden.

Frankrijk en België waren tot voor korten tijd alle overige landen, wat gemeentelijke inrichtingen betreft, ver vooruit. De oprichting van openbare slachthuizen door de gemeenten, werd in het jaar 1807 door Keizer Napoleon gedecreteerd, nadat de onderhandelingen tusschen de slachters en het bestuur der stad Parijs tot geen gevolg hadden geleid. Parijs, dat toen 577,000 inwoners telde, begon daarop met den bouw van 5 slachthuizen, die reeds dadelijk zoo zeer aan hunne bestemming voldeden, dat zij nog tot op den huidigen dag als modellen voor dergelijke inrichtingen te beschouwen zijn. De algemeene inrichting is gevolgd bij de later gebouwde slachthuizen te Rouaan, Versailles, Lyon, Marseille, Milaan, Brussel, Mechelen, Antwerpen, Weenen, Straatsburg en Berlijn. Met een gelukkigen greep is toen een type geschapen, welks voorrang in eene voor alle verhoudingen passende bruikbaarheid bestaat.

De oude Duitsche, Zwitsersche en Engelsche slachthuizen zijn gebouwd en ingericht in verband met de gilden. De Fransche daarentegen zijn van den beginne af, onder vooropzetting van geheele opheffing van alle particuliere slachterijen, voor algemeen gebruik bestemd en dienovereenkomstig van alle inrichtingen voorzien, welke tot het slachten, de bereiding van

POLYTECHNISCHE SCHOOL

het vleesch en de bewerking van den afval noodig zijn. Een Fransch slachthuis omvat een groot aantal afzonderlijke gebouwen en heeft dus een uitgebreid terrein noodig.

De nieuwere Duitsche inrichtingen zijn oorspronkelijk naar de Fransche gevolgd, doch hebben zich overal eigenaardig ontwikkeld en zijn meer en meer in overeenstemming gebracht met de gewoonten en behoeften der Duitsche slachters.

De door de oprichting van openbare, doelmatig gelegen en goed bestuurde slachtplaatsen te verkrijgen voordeelen zijn de volgende:

1°. de door de particuliere slachterijen voortgebrachte onreinheden blijven uit de stad verwijderd;

2°. het hinderlijk transport van vee door de stad wordt opgeheven, en

3°. er wordt een zekere controle over de kwaliteit van het vleesch uitgeoefend. (In de particuliere slachterijen is een controle, of het slachtvee behept is met voor de gezondheid gevaarlijke ziekten, niet mogelijk, want in welke stad zijn keurmeesters genoeg, om ieder stuk vee in alle slachterijen te onderzoeken?)

De voorwaarden, waaraan een goed slachthuis moet voldoen, zijn de volgende:

1°. de inrichting moet buiten de stad, maar in hare nabijheid liggen;

2°. zij moet een goeden toegangsweg hebben;

3°. de geheele inrichting moet ruim en voor uitbreiding vatbaar zijn;

4°. in onmiddellijke verbinding staan met een veemarkt, die met een spoorweg verbonden is;

5°. de afvoer van bloed en spoelwater moet zoodanig geschieden, dat het niet door de stad stroomt.

Voor een goed ingericht slachthuis zijn de volgende afzonderlijke gebouwen noodig:

a. Slachthuizen, waarin het vee gedood, opgehangen en van alle bestanddeelen ontdaan wordt, welke niet als vleesch verkocht worden. Dit geschiedt voor het rundvee óf in *slachtkamers*, die niet grooter dan 60 M². en meestal slechts tot het slachten van één dier tegelijk ingericht zijn, óf in *slachthallen*, waarin zooveel ruimte is, dat meerdere stuks slachtvee gelijktijdig kunnen bewerkt worden. De slachtkamers grenzen veeltijds groepsgewijze aan elkander en zijn door overdekte of open gangen van elkander gescheiden, waarvan men zich gewoonlijk bedient, om schapen en kalveren te slachten. De slachthallen worden hier en daar slechts voor grootvee, meestal ook tevens voor kleinvee gebruikt.

Het slachthallen-systeem is in Duitschland bijna overal aangenomen; alleen Berlijn heeft voor zijne groote slachthuizen het kamer-systeem, dat in Frankrijk algemeen wordt toegepast, in practijk gebracht.

De toestellen, welke in een slachthuis noodig zijn tot het ophangen der geslachte dieren, bestaan in slachtwinden, slachtboomen, haken tot het ophangen van gereedschappen en kleine slachtdeelen, en in ringen tot het vastbinden der dieren.

Voor varkens, wanneer zij ook in het slachthuis opgenomen worden, zijn steeds afzonderlijke localiteiten gebouwd. De aanleg der *broeikuipen* is van overwegenden invloed op den vorm van deze gebouwen, die daarom als hallen zijn ingericht.

Het slachten der varkens geschiedt op de volgende wijze: Het dier wordt in de nabijheid der broeikuip gedreven, gestoken, ongeveer 2 minuten lang in de met warm water, van 50° R., gevulde kuip gedompeld, uitgenomen, op een tafel of schragen gelegd en onthaard, aan haken opgehangen, opengesneden, de ingewanden uitgenomen en gewasschen. Tot het indompelen en het uithalen der dieren wordt gebruikgemaakt van kleine vaste kranen of loopkranen, welke laatsten ook gebezigd worden tot het op de bestemde plaats ophangen van het dier. De broeikuipen kunnen gemaakt worden van hout, ijzer, koper enz., naar gelang zij met het vuur in aanraking komen of niet. Het water kan in de kuip door van onderen aangelegd vuur direct op 50° worden verhit, óf er kan warm water door middel eener buisleiding in de kuip worden geleid, óf er kan koud water in de kuip door inbrenging van stoom verwarmd worden.

b. Darmenwasscherijen zijn de lokalen, waarin de inwendige deelen van het vee gebracht worden om gereinigd, ook wel om gekookt te worden.

c. Stallen, waarin het slachtvee vóór het slachten voor langen of korten tijd kan worden gebracht; met daarboven gelegen zolders tot berging van voeder.

d. Stallen tot onderzoek van ziek of verdacht vee, afgezonderd van de overige stallen, maar in verbinding met eene slachtkamer, die uitsluitend slechts voor zulke dieren bestemd is.

e. Woningen en kantoorgebouwen.

Verder is dikwijls nog voorhanden:

f. Eene vetsmelterij ter bewerking van 't in het slachthuis gewonnen vet, waarmede hier en daar ook nog eene albuminfabriek en kaarsenmakerij verbonden is.

Tot eene goede veemarkt behooren:

g. Ruimten tot de plaatsing van groot- en kleinvee, dikwijls ook van varkens. Voor het grootvee zijn vaste hekken noodig om het marktvee daaraan te kunnen bevestigen; voor het kleinvee zijn hokken voldoende. Het is zeer wenschelijk, al deze ruimten te overdekken. In verscheidene steden zijn deze ook nog van alle zijden dichtgemaakt. Bij vele inrichtingen zijn deze ruimten als stallen ingericht, en worden als zoodanig gebruikt.

h. Stallen in grooter of kleiner aantal, naar gelang er particuliere stallen in de nabijheid gevonden worden, waar het te verkoopen vee tot den marktdag gestald wordt.

i. Stallen voor zieke en verdachte dieren.

k. Eene hal, die als beurs en restauratie gebruikt wordt, en aan welke localiteiten grenzen, voor kantoren der veekoopers.

l. Woningen en kantoren voor beambten.

KORTE BESCHRIJVING van EENIGE SLACHTPLAATSEN en VEEMARKTEN in EUROPA.

Parijs.

In het jaar 1859 telde men te Parijs 11 openbare slachthuizen, op onderscheidene punten der stad verspreid. Ook waren er verschillende veemarkten.

Bij keizerlijk decreet van 6 December 1859 werd machtiging verleend om veemarkten en slachthuizen in eene groote centrale inrichting te vereenigen.

Daartoe werd gekozen het terrein te La Villette, groot 150 morgen of ruim 38 H.A.; het wordt door het kanaal l'Ourcq in twee tamelijk gelijke deelen verdeeld. De eene helft werd voor de veemarkt, de andere helft voor de nieuwe slachthuizen bestemd.

Het plan werd ontworpen door den architect-directeur der stad Parijs, Baltard, en uitgevoerd door den architect Janvier.

De slachtplaats bestaat uit 30 gebouwen met 354 slachtkamers, 34 stallen, de varkensslachterij, 2 gebouwen voor darmenwasscherij en vetsmelterij, 4 administratiegebouwen, eenige portiershuisjes en een aanleg voor den spoorwegdienst.

De stallen hebben ruimte voor 2500 stuks rundvee en 15000 stuks kleinvee.

De varkensslachterij heeft eene oppervlakte van 400,000 □ voet of ± 40,000 M².

Het middelpunt van dit deel der geheele inrichting vormt het *brûloir*: eene ronde hal van 30 M. diameter, in verbinding met de groote slachtruimte, om welke weer de broeikamers liggen.

De afgesloten plaats, waarin het *brûloir* staat, omsluit eene rij van kamers voor de slachters, zoo ook mestplaatsen enz.

Vier stallen, aan de overzijde der straat bij de andere slachthuizen, kunnen ongeveer 2000 varkens opnemen.

Overigens biedt het geheel niets bijzonders aan.

Veemarkt.

Langs het kanaal de l'Ourcq zijn 5 groote stallingen, om de verkochte dieren te plaatsen en later naar de slachthuizen over te brengen.

In het midden staat een stal voor 4000 tot 5000 schapen, aan beiden zijden 4 rundveestallen met plaats voor 2500 tot 2800 stuks.

Voor het eigenlijk marktverkeer zijn 3 groote, geheel in ijzer geconstrueerde hallen gemaakt. In de middelste, 290 M. lang en 85 M. breed, kunnen 35,000 stuks schapen geplaatst worden.

De beide andere hallen, elk 186 M. lang en 86 M. breed, geven ruimte tot opstalling van 4000 stuks hoornvee en van 6000 stuks kalveren en varkens.

Een administratiegebouw, eene beurs tot afrekening voor koopers en verkoopers, twee bureau's der spoorbaan, waterbassins en drinkbakken, besluiten de bebouwing van het uitgebreid terrein.

Berlijn.

Deze aanleg omvat een terrein van 38 H.A. 50 A. en heeft over zijne gansche uitgestrektheid aan de noordzijde directe aansluiting aan den spoorweg.

De grootste oppervlakte heeft de veemarkt, die meer dan ³/₄ van het geheel inneemt en voor de slachtplaats slechts het westelijk gedeelte overlaat.

De slachtplaats bezit slachthuizen voor runderen en varkens met de bijbehoorende stallen, darmenwasscherijen, de vetsmelterij en albuminfabriek.

Aan den hoofdingang voor de slachtplaats bevindt zich het politie-slachthuis met quarantainestal, waarin verdacht vee ter onderzoek gebracht en onder controle der politie geslacht wordt.

Van de rundveeslachthuizen zijn vooreerst 2 gebouwd, met daarbijbehoorende 2 dubbele rundveestallen en een enkele. De rundveeslachthuizen zijn naar het kamersysteem ingericht. Naar de tegenwoordige behoefte der stad Berlijn zou een aantal van 64 slachtkamers voldoende zijn; bij vermeerdering der bevolking kan het geheel door bijvoeging van een derde slachthuis tot 135 kamers uitgebreid worden.

De beide gebouwde slachthuizen hebben 45 en 42, samen 87 kamers.

De kamers komen uit op een overdekte middengang, breed 9 M. Onder de slachtkamers zijn kelders, die echter niet worden gebruikt.

Er is voorloopig slechts 1 varkensslachthuis met 1 stal uitgevoerd; echter is de plaats voor een tweeden varkensstal gereserveerd.

De inrichting van het varkensslachthuis is in het algemeen gelijk aan die van het rundveeslachthuis, doch de middengang is 11 M. breed; overeenkomstig hare bestemming als eigenlijke slachtplaats dus breeder, terwijl de aangrenzende kamers, 56 in getal, hier slechts tot het verdeelen, sorteeren en voorloopig bewaren van het vleesch dienen.

De inrichtingen voor het broeien, reinigen enz. der varkens, zooals broeikuipen met kranen, slachtbanken enz. zijn eveneens in de middelhal geplaatst, waarvan het dak, voor den afvoer der zich ontwikkelende dampen, met ventilatiekappen voorzien is.

De stallen bevinden zich tegenover de slachtkamers.

De veemarkt heeft bij den ingang 2 administratiegebouwen, die de gevorderde bureau's, benevens de woningen voor den directeur, den hoofdinspecteur, den veearts en eenige ondergeschikte beambten bevatten.

Tegenover den ingang ligt de Beurs.

Rechts en links van de Beurs bevinden zich de beide groote, open verkoophallen voor runderen en schapen, welke 217 M. lang en 72 M. breed zijn en waarin 4000 runderen of 35000 schapen kunnen geplaatst worden.

Naast de schapenhal ligt westelijk de varkensverkoophal voor circa 12000 varkens.

De runderen en schapen worden slechts op de marktdagen in de open hallen geplaatst, en op de overige dagen in de 10 runder- en 4 schapenstallen geborgen, welke rondom de hallen zijn gelegen.

In de varkenshal daarentegen blijven de dieren ook na de markt gestald, zoodat voor deze hal eene afsluiting met muren noodig was.

De kosten van het geheel hebben 8,000,000 mark of circa 4,800,000 gulden bedragen.

Weenen.

Weenen bezit sedert 1851 twee, naar het model der oudere Parijsche inrichtingen, door de stad opgerichte openbare slachtplaatsen, waarvan de eene te St.-Marx gelegen en met eene veemarkt verbonden is, en de andere zich in Gumpendorf bevindt.

Het slachthuis te St.-Marx heeft eene oppervlakte van 4 H.A. 4 A., dat te Gumpendorf van 3 H.A. Beide zijn, zoowel wat aanleg als inrichting betreft, in hoofdzaak gelijk.

Het slachthuis te St.-Marx is ongeveer 230 M. lang en 176 M. breed. Rechts en links van den 20 M. breeden hoofdingang liggen 2 administratiegebouwen van 20 bij 14 M. Tegenover den hoofdingang aan de achterzijde liggen de gebouwen voor de waterbezorging (machinenhuis en reservoir), en in het midden 2 uitgestrekte veeparken met groote drinkbakken. In elken hoek van de afsluiting staat een gebouw met woningen voor het ondergeschikte personeel.

Aan de zijmuren ligt op 20 M. van de hoekgebouwen eene mestbergplaats, dan 36 M. lange en 10 M. breede gebouwen, deels gebruikt voor gemeenschappelijke slachthallen, deels tot bewaring van huiden enz., daartusschen eene ruimte, lang 14 M., voor de albuminbereiding.

Naast de administratiegebouwen en naast de gebouwen voor de waterbezorging liggen 4 stallen, elk lang 60 M., breed 12 M. Daartusschen liggen de 4 blokken slachthuizen en bij elk blok 1 stal. Elk blok bestaat uit 2 rijen, elk van 10 slachtkamers, door een middengang breed 12 M. gescheiden, zoodat er 80 slachtkamers zijn.

Het slachthuis te Gumpendorf is 350 M. lang en 85 M. breed, en heeft tusschen de administratiegebouwen en het waterreservoir een veepark, en aan de lange zijde 8 stallen, verder 4 blokken slachthuizen, elk blok van 2 rijen elk van 10 slachtkamers, gescheiden door een middengang van 12 M. Aan de korte zijden van het terrein zijn ook hier gemeenschappelijke slachthallen en eene darmenwasscherij, benevens gebouwen voor de albuminfabrikage.

München.

Dit in de jaren 1876—1878 door den Stadtbaurath Zenetti uitgevoerd slachthuis en veemarkt, wordt gerekend onder de best ingerichte van Duitschland.

De totale oppervlakte bedraagt ruim 10 H.A. Slachthuis en veemarkt zijn door een 29 M. breede straat gescheiden; de ingangen liggen tegenover elkander.

Voor de slachthuizen zijn 6 parallel aan elkander staande gebouwen uitgevoerd, waarvan 3 voor grootvee, 2 voor kleinvee en 1 voor varkens bestemd zijn. De gebouwen zijn volgens het hallen-systeem ingericht.

Verder vindt men op de slachtplaats een gebouw, dienende tot het slachten van ziek en verdacht vee en van paarden;

de darmenwasscherij;

een ketelhuis met 2 stoomketels;

twee stallen tot berging van 144 stuks grootvee.

Op de veemarkt vindt men:

twee markthallen voor grootvee, zoodanig ingericht, dat ze tegelijk als stallen dienen;

een markthal voor kleinvee met 90 hokken, waarvan 60 voor varkens en 30 voor schapen;

een markthal voor geslachte kalveren en geslachte varkens;

eene restauratie met 2 paardenstallen en 2 remises, zoomede eene waag.

Het geheel heeft gekost 4,058,215 mark of *f* 2,434,929.

Buda-Pest.

De beide steden Ofen en Pest bezitten een gemeenschappelijk slachthuis en veemarkt, in Augustus 1872 geopend en door Hennicke en Von der Hude gebouwd. De inrichting staat met den spoorweg in verbinding. Varkens zijn zoowel van het slachthuis als van de veemarkt uitgesloten; voor deze bestaat een groote markt, ongeveer op 1½ uur afstand van Pest.

De slachtplaats is lang 280 M. en breed 160 M., de veemarkt lang 280 M., breed 190 M. De tusschen beiden liggende straat is breed 40 M.

De slachtplaats heeft alzoo eene oppervlakte van ongeveer 4 H.A. 48 A., de veemarkt van 5 H.A. 32 A.

De slachtplaats heeft aan weerszijden van den 30 M. breeden hoofdingang een administratiegebouw met woningen, daarnaast woningen voor dienstpersoneel, paardenstal met remise en op den rechterhoek een bergplaats, op den linkerhoek een brandspuithuis.

Tegenover den hoofdingang, aan de achterzijde van het terrein, ligt het proefslachthuis, links en rechts daaraan gebouwd het bureau der belasting en van den veearts, daarachter de watertoren en in den hoek rechts een ziekenstal, links eene bloedkamer. In het midden van elken zijmuur ligt eene mestbergplaats met darmenwasscherij.

In het midden van het terrein heeft men een groot veepark met drinkbakken.

Rechts en links daarvan bevinden zich de slacht- en stalgebouwen, elk lang 95, breed 75 M.

Het gebouw rechts is echter slechts voor de helft uitgevoerd.

Elk gebouw heeft over de breedte in het midden een verhoogd gedeelte voor ijskelders en koelruimten van 8 M. breedte, rechts en links daarvan de slachtplaatsen, breed 14 M., dan een overdekte gang van 10 M. en eindelijk de stallen van 8 M. breed.

In het midden over de lengte ligt een doorgang van 4 M. breedte.

Elk gebouw heeft 20 slachtkamers, waarvan eerst 30 gemaakt zijn.

De veemarkt heeft in het midden een gebouw met de bureau's voor de marktinspecteurs, den veearts en de beurs.

De dieren staan meest onder den blooten hemel in de 4 daartoe gemaakte veeparken, waarin 5000 stuks grootvee kan geborgen worden. Verder zijn er 4 stallen, elk lang 55 M., breed 9 M., waarin ruim 400 stuks kan gestald worden.

Ook zijn er hokken voor kalveren en schapen.

Milaan.

De slachtplaats werd in 1863 opgericht, is lang 225 M., breed 135 M. en heeft alzoo eene oppervlakte van 3 H.A. 3 A. 75 c.A.

De administratiegebouwen, de stallen, hooi- en stroo-bergplaatsen en het machinenhuis bevinden zich aan den buitenomtrek; het veepark in het midden en daarnaast de slachthuizen, darmenwasscherij en mestbergplaats aan de achterzijde.

Er zijn ontworpen 4 slachthuizen, waarvan 3 uitgevoerd.

Elk slachthuis heeft 16 groote en 32 kleine slachtkamers, door overdekte gangen verbonden.

Lyon.

Vroeger bestond slechts één slachthuis; in het jaar 1858 is door eene Maatschappij een tweede met veemarkt opgericht en het oude slachthuis in handen van deze Maatschappij overgegaan.

Dit slachthuis is door den architect Desjardins gebouwd. Het terrein is circa 1 H.A. 90 A. groot.

Rechts en links van den ingang nemen administratiegebouwen, remises en paardenstallen de geheele breedte van het terrein in; daarachter ligt een plein met 2 veeparken. De stallen voor schapen, runderen en varkens en de mestplaatsen staan aan de beide langszijden, de darmenwasscherij aan de achterzijde.

In het midden zijn 2 slachthuizen, elk met 28 kamers voor runderen en kleinvee, een reservegebouw en een varkensslachthuis.

Elk der beide slachthuizen heeft een kruisvormige overdekte gang, waaraan 4 groepen, elk van 7 kamers, liggen.

De veemarkt ligt in de nabijheid der slachtplaatsen, is circa 2 H.A. 10 A. groot en bevat een administratiegebouw, 4 stallen met daartusschen gelegen remises aan de voorzijde en een schaapstal, lang 195 M., aan de tegenovergestelde lange zijde.

Twee remises en mestplaatsen staan aan de korte zijden. In het midden bevinden zich 3 verkoophallen: 2 voor runderen en schapen en de derde voor kalveren.

Op de geheele markt kunnen gelijktijdig geplaatst worden 1500 stuks rundvee, 1000 kalveren, 6000 schapen en 2000 varkens.

Brussel.

Brussel bezit reeds sedert het jaar 1842 eene slachtplaats en veemarkt.

De geheele inrichting omvat een terrein van circa 2 H.A. 40 A. en bestaat uit de veemarkt, een open plaats van circa 165 M. lang en 26 M. breed (in den laatsten tijd overdekt), en de slachtplaats.

Aan den ingang daarvan, welke slechts over de veemarkt bereikt kan worden, staan 2 administratiegebouwen en rechts en links van het midden 2 slachthuizen, die door eene open plaats gescheiden zijn. Evenwijdig aan deze zijn 2 stallen, het varkensslachthuis en de vetsmelterij.

Aan elke dwarszijde staat eene kokerij met daaraangrenzende remises en mestbergplaatsen. Twee der 4 slachthuizen zijn elk in 8, en 2 elk in 4 kamers verdeeld.

Het varkensslachthuis bestaat uit 2 stallen en 4 slacht- en broeiplaatsen.

Rotterdam.

Het terrein van het slachthuis is op eenigen afstand van de veemarkt gelegen en heeft een oppervlakte van 4.60.00 H.A.

Met de uitvoering van de werken werd in November 1880 een aanvang gemaakt; het geheel is sedert eenigen tijd voorloopig en wordt in 1886 definitief in gebruik genomen.

Er zijn gebouwd:

Een rundveeslachthuis met stalgebouwen, vormende één blok. In het slachthuis zijn 26 slachtkamers, waarachter het koelhuis; aan weerszijden van het slachthuis zijn de stallen.

Het varkensslachthuis bestaat uit 2 gedeelten: het broeihuis met stallen en binnenplein, ketelhuis en schoorsteen en het gebouw met 2 werkhallen, waarachter de koelkamers.

Verder:

darmenwasscherij;

afzonderlijke gebouwen voor vetsmelterij, bloedbereiding en huiden;

1 paardenslachterij;

1 slachthuis met stal voor verdacht vee;

1 administratiegebouw met woning voor den directeur.

Verder eenige woningen voor dienstpersoneel, remises en een veepark.

Onlangs is nog een rundveeslachthuis aanbesteed, terwijl nog meerdere ruimte voor uitbreiding beschikbaar is.

Amsterdam.

Plaats.

Het terrein, waarop slachtplaats en veemarkt worden gebouwd, is gelegen in de Stads-Rietlanden ten N. der Nieuwe Vaart, heeft 742 M. lengte bij eene breedte van 135 M., en beslaat 10 H.A.; het kan worden bereikt langs twee wegen: de eene langs den St.-Antoniedijk, over de reeds gebouwde bruggen van het Loozingskanaal en de Nieuwe Vaart, en de andere over het voormalige Funen.

Eerstgenoemde weg is gelegen tusschen de 2 inrichtingen en de andere ten N. van het terrein.

A. Slachtplaats.

De slachtplaats is gelegen ten O. van den toegangsweg, uitkomende op den St.-Antoniedijk en beslaat een terrein van 368 M. lengte bij 113 M. breedte, geheel omringd door een afsluiting, waarin de noodige toegangen zullen worden gemaakt.

De op de slachtplaats ontworpen gebouwen zijn:

4 slachthuizen voor rundvee (groot en klein) met 4 daarbijbehoorende stallen, waarvan voorloopig slechts 2½ slachthuis en 3 stallen gebouwd zijn;

2 slachthuizen voor varkens met 2 daarbijbehoorende stallen, waarvan voorloopig slechts 1 te maken;

1 paardenslachthuis met stal;

1 slachthuis voor verdacht vee;

1 darmenwasscherij;

1 vetsmelterij en albuminfabriek;

1 huidenzouterij;

1 ketelhuis met schoorsteen;

2 administratiegebouwen met bovenwoning;

1 woning voor den directeur;

1 gebouw tot verblijf van ondergeschikte personen.

Slachthuizen voor rundvee.

De slachthuizen voor rundvee zijn ontworpen volgens het kamer-systeem. Slachtkamers strooken beter dan slachthallen met de gebruiken en gewoonten van ons volk en het verlangen van de slachters, om zooveel mogelijk op eigen terrein werkzaam te zijn.

De inrichting van een slachthuis is als volgt:

Het gebouw is door een middengang, breed 3 M., volgens de lengte in 2 deelen verdeeld. Elk van die deelen bevat 12 slachtkamers, en achter elk van die slachtkamers een koelkamer of bewaarplaats. Tegen elken eindgevel bevinden zich, behalve de trappen waarmede de zolders boven de slachtplaatsen bereikt worden: op den begane-grond een privaat met waterplaats, een vertrek voor een opzichter en een bergplaats, en op de verdieping 2 kamertjes, die aan de slagers kunnen worden verhuurd.

De slachtkamers hebben een hoogte van 6 M., de koelkamers van 4.2 M. en de middengang van 6 M. Zij worden bevloerd met tegels en gedekt met wulfjes van cementbeton tusschen ijzeren liggers. Elke slachtkamer is lang 7.5 M., breed 5 M., en elke koelkamer lang 5 M., breed 4.20 M. Deze twee kamers zijn door dubbele deuren van elkander gescheiden, en afzonderlijk toegankelijk, de eerste van buiten, de tweede in de middengang.

Tot wering der zonnestralen zijn aan de voorzijde tegen de buitenmuren luifels gemaakt, waarboven de lichtopeningen zijn aangebracht, bezet met Roughplate glas.

De muren, die de slachtkamers van elkander scheiden, zijn boven de 2.50 M. à jour bewerkt, en de muren tusschen de koelkamers en middengang van tralieramen voorzien, een en ander ter behoorlijke doorstrooming van lucht.

De koelkamers zijn van de buitenlucht gescheiden, en plat afgedekt, welke bedekking onder water wordt gehouden.

Het vee wordt in de slachtkamer geslacht. Een ring in den vloer, haken langs de wanden, gelegenheid tot het verkrijgen van zuiver water en een zinkput voor den afvoer van het verbruikte water, zullen daartoe aanwezig zijn. Door middel van een wind wordt het geslachte dier opgehaald, om de verdere behandeling te ondergaan. Dat wind, hangende aan een wagentje, loopende over ijzeren liggers, brengt het dier in zijn geheel in de koelkamer, waar het op de daar aanwezige haken wordt overgebracht. Het vleesch kan van daar door de middengang naar buiten en verder naar de stad vervoerd worden.

Aangezien bij het slachten een ruim gebruik gemaakt wordt van water, en dus bij ontstentenis der duinwaterleiding een storing in de werkzaamheden zou teweeggebracht worden, zijn onder het slachthuis en wel onder de middengang en de koelkamer regenbakken, van welks inhoud in tijd van nood kan worden gebruikgemaakt.

Stallen voor rundvee.

De stallen zijn zoo dicht mogelijk bij de slachthuizen geplaatst. Elke stal is lang 70 M., breed 9.27 M. en heeft 3 uitgangen, 1 in het midden en 2 aan de einden. In het middenportaal is een vertrek voor den stalknecht en aan elken eindgevel 2 vertrekken, dienende als bergplaats.

In deze stallen kunnen geplaatst worden 288 stuks groot- en 234 stuks kleinvee. Van elke soort worden per werkdag ongeveer 70 stuks vee geslacht, zoodat er ruimte is voor de behoefte van ongeveer 3 à 4 dagen.

Langs de wanden zijn voerbakken gemaakt. Daar het vee gedurende de enkele dagen, die het in de stallen verblijft, weinig voeder krijgt, zijn geen ruiven aangebracht. Tot het bergen van voeder zijn boven het middenportaal en de bergplaatsen aan de einden zolders. Boven de stalruimten niet.

Slachthuis voor varkens.

Het gebouw is lang 70.50 M., breed 29 M. en over de breedte verdeeld in 3 deelen.

De broeihal breed 9 M., de werkhal breed 11 M. en de koelkamers of bewaarplaatsen breed 7 M.

De ligging van het gebouw is zoodanig, dat de broeihal komt te liggen tegenover den varkensstal, zoodat de varkens uit den stal slechts dwars over de straat

behoeven te worden gedreven, en door verschillende deuren gevoerd worden in door hekken afgesloten ruimten, waar ze worden gedood. Daarna worden ze door middel van een kraantje opgenomen en in de kuip met warm water gedompeld, waaruit ze, nadat ze den noodigen tijd daarin zijn gebleven, weder door dezelfde kraan op eene tafel worden gelegd, waar ze van het haar worden ontdaan.

Hierop wordt het dier op een wagentje gelegd en gebracht naar de plaats, waar het verder zal worden opgehangen en bewerkt. Het ophijschen nu van het varken geschiedt door een takel, bevestigd aan een rolwagentje, loopende over 2 sporen op 3 M. boven den vloer.

Nadat dit schoonmaken gereed is, blijft het dus óf in de werkhal hangen, óf het wordt weder door het rolwagentje naar de koelkamer gebracht, welke koelkamers voorzien zijn aan de buitenzijde van schuifdeuren, uitkomende onder een ijzeren luifel, zoodat de karren daaronder kunnen rijden ter behoorlijke lading van het vleesch.

De broeihal is voorzien van een kap met doorgaande luchtkap, ter spoedige optrekking van de dampen van het warme water. De hoogte der onderkant-trekplaten dier kap is 4.20 M. uit den vloer.

De werkhal is hoog 7 M., overwulfd met cementwulven tusschen ijzeren balken, en aan alle zijden van boven ruim verlicht.

De koelkamers zijn onderling door hekwerken afgescheiden, hoog 4.25 M. en plat afgedekt, op welke platten weder water wordt gehouden.

In de werkhal kunnen 216 varkens en in de koelkamers 336 stuks worden opgehangen, dus te zamen 552 stuks.

Aan de einden zijn kamertjes voor kantoor, opzichters en privaten.

Stal voor varkens.

De stal is lang 70 M., breed 9.5 M. en heeft de noodige in- en uitgangen.

In het midden is een vertrek voor den stalknecht en bovendien ruimte voor het plaatsen van een bascule en van een of meer rolwagens, waarop de lastige dieren kunnen vervoerd worden.

Aan elken eindgevel zijn 2 vertrekken, geschikt voor bergplaats.

De stal is verder verdeeld in 56 hokken, elk ongeveer 3 × 2 M. Tusschen de hokken is een middengang van 2 M.

Paardenslachterij en stal.

De 2 gebouwen zijn in den N. O. hoek der slachtplaats ontworpen en door een muur van het overige gedeelte afgescheiden. Zij zijn door aanbouw aan de oostzijde voor uitbreiding vatbaar.

Het paardenslachthuis bestaat uit 4 slachtkamers, elk lang 7.50 bij 5 M., die met dezelfde voorzorgen als de slachtkamers voor het rundvee gemaakt worden.

Koelkamers zijn niet ontworpen, daar aan de bewaring van het paardevleesch niet dezelfde eischen gesteld worden, als aan die van het rundvleesch.

Van den stal wordt voorloopig alleen het middenen het westelijk gedeelte gebouwd en deze bieden ruimte aan voor 28 paarden.

Een vertrek voor den stalknecht en een trap naar den zolder, bevinden zich in het middengedeelte, en een bergplaats benevens een vertrek voor den opzichter, aan den westelijken eindgevel.

Slachthuis voor verdacht vee met stal.

Dit gebouw wordt geplaatst in den Z. O. hoek der inrichting bij de mesthergplaats.

De ingang van den stal bevindt zich aan den weg langs de Nieuwe Vaart, met het doel den stal zoo afgezonderd te doen zijn, als slechts mogelijk is. De afmetingen bedragen binnenwerks 8.5 bij 7.5 M.

De stal staat in gemeenschap met eene daarnaast gelegen slachtkamer van 7.5 bij 5 M. Uit die kamer geeft een deur toegang tot de mestbergplaats.

Darmenwasscherij en penskokerij.

Dit gebouw, lang 45 M. en breed 10 M., bestaat uit 7 naast elkander gelegen lokalen. De 5 westelijke zijn bestemd tot darmenwasscherij, de 2 oostelijke tot penskokerij.

Van de 5 tot darmenwasscherij aangewezen lokalen zijn 3 voor het rundvee en 2 voor de varkens bestemd.

De ingewanden van het rundvee worden in de eerste plaats in het lokaal voor eerste reiniging gebracht, waar zij in de langs de wanden geplaatste bakken van hun inhoud worden ontdaan. De in die bakken verzamelde stoffen worden naar de mestvaalt overgebracht. De aldus in het ruw gereinigde ingewanden worden verder in de aangrenzende lokalen, door afspoeling met koud en warm water, gereinigd. Het water, dat tot die reiniging gediend heeft, verzamelt zich in de steenen goten langs de wanden en vloeit door openingen in den buitenmuur naar de overdekte mestputten.

De ingewanden der varkens worden dadelijk in de darmenwasscherij gebracht, om door afspoeling met warm en koud water gereinigd te worden. De daarvoor bestemde lokalen zijn geheel ingericht als die voor het rundvee.

De lokalen voor penskokerij zijn elk lang 9 M. breed 5 M. Ze worden voorzien van fornuizen, waarin sommige deelen der geslachte dieren gekookt worden, om daarna als voedsel voor dieren in den handel te worden gebracht.

Vetsmelterij en albuminfabriek.

Deze gebouwen zijn naast elkander geplaatst.

De ontworpen inrichting komt in hoofdtrekken op het volgende neer:

In een lokaal, ongeveer 15 bij 8 M., bevinden zich de noodige ketels voor de opneming van het ruwe vet en van den afval, waaruit nog vet kan getrokken worden. De ketels worden geheel gesloten en daarin door eene buisleiding stoom gevoerd, teneinde het vet te smelten. Na de smelting wordt het vet afgetapt of overgedrukt in de terzijde staande klaarbassins, zijnde ijzeren kuipen met dubbele wanden. Daarna wordt het vet nogmaals gesmolten, om eindelijk door aflaatpijpen in verschillende vaten, geplaatst in het sousterrain beneden de vetsmelterij, afgetapt en in den handel gebracht te worden.

De gassen, die zich gedurende het smelt-proces in de ketels ontwikkelen, worden door een pijp afgevoerd, passeeren een condensor, waar de laatste vetdeelen worden afgezet, en verdwijnen eindelijk onder de vuren der stoomketels of in den schoorsteen.

De inrichting heeft verder een lokaal voor kantoor en een magazijn of bergplaats.

De albuminfabriek is ingericht als volgt:

Zij bestaat in hoofdzaak uit in den kelder gelegen verwarmingskamers en de zich daarboven bevindende droogkamers.

Het albumin, bevattende bloedwater (serum), van groote waarde voor de katoendrukkerij, wordt zorgvuldig gescheiden en het overblijfsel tot mest en ook tot de fabrikage van „bois durci" gebruikt.

De tegenwoordig alleen gebruikelijke methode der serumverkrijging bestaat daarin, dat het in de slachthuizen verzameld bloed (dat onmiddellijk na de slachting meest in zinken schotels wordt opgevangen) eerst aan zich zelf wordt overgelaten om te stremmen, waarbij iedere storing, door roeren, schudden of zelfs slechts vervoeren van de eene plaats naar de andere, moet vermeden worden. De na weinige uren geheel gestremde bloedmassa wordt, nadat men het boven den bloedkoek staande serum zorgvuldig heeft afgegoten, hierop zoo spoedig mogelijk in ongeveer 3—4 kub. c.M. groote dobbelsteenen gesneden en deze dan op zeven gelegd, welke boven verzamelschalen zijn geplaatst. De zeven zijn ronde, vlakke schotels van zink, waarvan de bodem voorzien is van een groot aantal gaten, van 2.5 m.M. diam., en met hunne vooruitspringende randen passen op de verzamelschalen, die gewoonlijk rond en tamelijk vlak zijn. Deze zijn zóó ingericht, dat in het midden van den naar de wanden afloopenden bodem zich eene opening bevindt, waarin eene doorboorde prop en in deze, licht verschuifbaar, een kort, 6 c.M. lang metalen pijpje ingezet en zóó gesteld is, dat het einde boven het zich verzamelende serum reikt.

De gesneden massa geronnen bloed geeft aanvankelijk een sterk gekleurd serum af, hetwelk men meest niet in de verzamelschalen opvangt, doch in een afzonderlijk vat laat afloopen, om eerst na het geheel afloopen van dit serum, dat slechts voor een gering soort van bloedalbumin te gebruiken is, op de schalen gebracht te worden.

Zoo laat men, bij volkomen rust en bij een temperatuur van niet meer dan 14° C., de bloedmassa vrijwillig het albumin afgeven, wat in den regel na 36—48 uren zoover is geschied, dat men aan het aftappen van het in de verzamelschalen opgevangen serum kan gaan.

Het aftappen van het serum geschiedt zoodanig, dat men door voorzichtig het aftaatpijpje in den bodem der schaal af te trekken, eerst de bovenste, meest heldere laag in een grooter vat laat afloopen; vervolgens verzamelt men door het nog lager trekken van het pijpje de onderste, meer gekleurde laag in een ander vat.

Dit *gekleurd* serum wordt door middel van terpentijnolie gebleekt, terwijl de massa sterk geroerd of met rijzen bezems geslagen wordt. Na eene rust van twaalf tot twintig uren, drijft de terpentijnolie als eene smerige massa op het geklaarde serum, dat men onder de terpentijnolie aftapt en laat drogen.

Het drogen geschiedt in de droogkamers bij 35° R.

De fabrikage van „bois durci" geschiedt aldus:

Een mengsel van bloed en fijngemalen zaagsel wordt gedroogd, in den metalen vorm van het te maken voorwerp geperst, daarin sterk verhit, en dan langzaam afgekoeld; daardoor krijgt men een materiaal, bedrieglijk gelijk aan gesneden ebbenhout. Uit de ateliers der *Société de bois durci*, Paris, Rue du Chantier, komen de sierlijkste kunstvoorwerpen, die hun ontstaan aan de eigenschappen van het bloed te danken hebben.

Huidenzouterij.

Ten oosten van de albuminfabriek en de vetsmelterij is de huidenzouterij ontworpen.

Dit is een gebouw, lang ongeveer 60, breed ongeveer 19 M., verdeeld in verschillende lokalen, waarin de versche huiden met zout behandeld, en in vakken op den vloer worden opgestapeld.

De vloer van portland-cement of asphalt, watert af naar in het rond aanwezige open goten, waarin het pekelwater uit de huiden afloopt, zich verzamelt en verder naar de riolen wegvloeit.

Boven deze lokalen bevinden zich de zolders, die tot het drogen der huiden van het kleinvee kunnen worden gebruikt.

Verder behooren bij het gebouw bergplaatsen voor zout en voor hoorns, kantoortjes, bergplaatsen, trappen, privaten, enz.

Ketelhuis met schoorsteen.

In het ketelhuis zullen 2 ketels worden geplaatst, die den stoom moeten leveren tot verwarming van het water in het varkensslachthuis, in de darmenwasscherij en in de vetsmelterij, waarom het ketelhuis dan ook in het midden van genoemde gebouwen gelegen is. Aan de eene zijde ervan is een steenkolenbergplaats en aan de andere zijde een werkplaats.

Administratiegebouwen en woningen.

Aan elke zijde van den hoofdingang is een gebouw geplaatst, waarvan het noordelijke moet dienen voor den administratieven dienst der inrichting en het zuidelijke voor de belasting.

Het eerstgenoemde gebouw bevat gelijkstraats vestibule, kamers voor den portier, het publiek, den directeur, de klerken en de inspecteurs. Verder vindt men er privaten en trap naar het op de verdieping gelegen lokaal, bestemd voor het trichinen-onderzoek. Het overige gedeelte der verdieping is tot woning ingericht en heeft een afzonderlijken toegang.

Het andere gebouw heeft gelijkstraats kamers voor de politie, het publiek, den Rijksontvanger, de klerken, de koemiezen en het archief. Ook dit gebouw is op de verdieping tot woning ingericht met afzonderlijken toegang.

De woning voor den directeur is geplaatst in den N. W. hoek der slachtplaats, doch daarvan geheel afgescheiden en staat slechts door een deur in den tuinmuur daarmede in verbinding.

In den Z. W. hoek is een gebouw geplaatst tot verblijf van ondergeschikt personeel, en wel voor vier gezinnen.

Remises.

Tegen de westelijke afsluitmuren tusschen de administratiegebouwen en de woningen zijn remises gemaakt, tot plaatsing van de voertuigen, door welke het vleesch naar de stad wordt vervoerd.

B. Veemarkt.

De ten westen van de slachtplaats ontworpen veemarkt heeft een oppervlakte van 329 bij 113 M. of 3.7177 H.A.

De bestaande markt, groot 1.68 H.A., gelegen bij de Weesperstraat, die wat de algemeene inrichting betreft aan de eischen van den veehandel voldoet, is tot voorbeeld genomen.

Een middelweg, breed 12 M., verdeelt de markt volgens de lengte in twee deelen.

Ten noorden van dien weg is de markt voor grootvee; ten zuiden de markt voor varkens en die voor kalveren en schapen, van het overige gedeelte der veemarkt gescheiden door houten afrasteringen.

Deze beide onderdeelen moeten aan het water zijn gelegen tot gemakkelijken opslag van het vee, dat per scheepsgelegenheid wordt aangevoerd, waartoe de noodige steigers met hijschkranen worden gemaakt.

De hoofdingang bevindt zich aan de noordzijde. Het grootvee en al het kleinvee, dat niet per scheepsgelegenheid wordt aangevoerd, moet door dien ingang de markt bereiken.

Het vee, bestemd voor de algemeene slachtplaats, wordt uitsluitend door den uitgang aan de oostzijde daarheen vervoerd.

In het midden, tegenover den hoofdingang, is een afrekeningslokaal, tevens restauratie, en langs den buitenomtrek zijn de vereischte stallen en verdere gebouwen geplaatst.

Markt voor grootvee.

De standplaatsen voor grootvee zijn twee aan twee afwaterend bestrate, naar elkander gekeerde vlakken, aan het hooge einde voorzien van palen, verbonden door ijzeren stangen, waaraan het vee bevestigd wordt.

Er is ruimte tot het maken van 27 van die dubbele standplaatsen, elk lang 25 M., waaraan samen ± 2000 stuks vee zal kunnen geplaatst worden. Voorloopig worden slechts 20 stuks van die standplaatsen gemaakt voor ± 1500 stuks vee.

De standplaatsen worden, voorloopig althans, niet overdekt, maar de geheele markt wordt op ruime wijze met boomen beplant.

Varkensmarkt.

Het gedeelte der veemarkt, bestemd voor varkensmarkt, is lang 111 M., breed 50 M.

Evenals op de bestaande markt, worden daarop overdekte verkoophokken geplaatst. Er zijn ontworpen 2 blokken met te zamen 60 hokken, elk groot 4.2 × 3.5 M.

Aan de oostzijde wordt de waag geplaatst met de daartoe behoorende 4 stuks overdekte hokken voor de ongewogen en 2 stuks voor de gewogen varkens.

Kalverenmarkt.

Deze markt is even groot als de varkensmarkt. Daarop worden voorloopig geplaatst 5 rijen elk van 4, dus te zamen 20 overdekte hokken, elk groot 5.5 M. in het vierkant.

Stallen voor rundvee.

Er zijn 4 stallen ontworpen voor grootvee, 3 op de markt voor grootvee, waarvan voorloopig slechts 2 gemaakt worden en 1 op de kalverenmarkt. Laatstgenoemde wordt zoodanig ingericht, dat hij tevens dienst doet als stal voor kleinvee, daar de markt van groot- en kleinvee op verschillende dagen wordt gehouden.

De stallen op de markt voor grootvee zijn lang respectievelijk 109.75 M. en 58.05 M., die op de kalverenmarkt 103.86⁵ M., elk breed 9.38 M., en geven ruimte tot berging van ± 600 stuks grootvee.

Elke stal heeft een middenportaal met kamer voor den stalknecht, trap naar den zolder, en aan elken eindgevel een portaal en twee bergplaatsen. Boven alle stallen zijn doorloopende zolders tot berging van hooi.

De stallen worden voorzien van drinkbakken en ruiven. Het voeder wordt in die ruiven geworpen door in den zoldervloer te maken beweegbare luiken.

Wordt de stal op de kalverenmarkt voor kleinvee gebruikt, dan worden daarin, naar gelang der grootte van de dieren, al of niet hekwerken geplaatst. Daarin kunnen dan ± 600 stuks kleinvee geborgen worden.

Varkensstal.

De varkensstal komt aan de zuidzijde der markt, is lang 90 M. en breed 4.54 M. Aan elk eind is een bergplaats, waarboven zolder. Over de lengte zijn op gelijke afstanden 2 doorgangen, teneinde de aan de Nieuwe Vaart geloste varkens spoedig op de markt te kunnen brengen. Tusschen die bergplaatsen en de doorgangen bevinden zich de hokken (z. g. nachthokken) ten getale van 22. Deze hokken zijn aan de voorzijde open en elk groot 4.10 bij 3.15 M.

Paardenstal met remise.

Ten dienste van hen, die met rijtuig de veemarkt bezoeken, is aan de noordzijde een stal met open remise, lang 25 M., ontworpen. In den stal kunnen 12 paarden geplaatst worden.

Quarantainestal.

In den zuidwestelijken hoek bij de mestbergplaats wordt een quarantainestal geplaatst, met den ingang aan de buitenzijde.

Afrekeningsgebouw.

Tegenover den hoofdingang, tusschen de markt voor varkens en die voor kleinvee, wordt het afrekeningsgebouw gemaakt, groot 21 bij 18.5 M.

De benedenverdieping ligt met den vloer op 1 M. boven de straat en bevat drie in elkander loopende lokalen voor koffiehuis met 2 kleedkamers, benevens buffet, waarachter keuken.

Op de verdieping is een vertrek, geschikt voor restauratie en een woning.

Het gebouw wordt voorzien van een torentje met uurwerk.

Dit gebouw kan, indien de behoefte daaraan blijkt, door aanbouw worden vergroot, waardoor dan nog verkregen kunnen worden drie in elkander loopende koffiekamers of 11 kantoortjes, gelegen aan een overdekt binnenpleintje, bijwijze van kleine beurs.

Gebouwtjes voor politie en brandweer.

Achter het afrekeningsgebouw aan de zuidzijde worden geplaatst: een gebouwtje bevattende kamer voor de keurmeesters, en, met afzonderlijken toegang, kamer voor de politie-agenten, kamer voor den brigadier en suspecthok, en een gebouwtje met aan de voorzijde een kantoortje voor post en telegraaf en een voor de telephoon, aan de achterzijde bergplaats voor een brandspuit en kamer voor een brandwacht.

Woningen.

Aan weerszijden van den hoofdingang bevinden zich een woning voor den marktmeester en een voor den pachter. In elk dezer woningen vindt men een kantoor met vestibule, afgescheiden van de woning en toegankelijk op de veemarkt.

Verder zijn naast deze woningen twee knechtswoningen geplaatst, elk ingericht voor twee gezinnen.

In den Z. O. hoek der varkensmarkt, bij de draaibrug over de Nieuwe Vaart, wordt een gebouwtje gemaakt met 2 woningen. De benedenwoning is voor den brugwachter, die de draaibrug moet bedienen, de bovenwoning voor den waagmeester der varkensmarkt.

De geheele markt is tusschen de gebouwen afgesloten met ijzeren hekken of afrasteringen, en zal op ruime wijze met boomen worden beplant.

Verschillende werken voor beide inrichtingen.

a. Waterbezorging.

Zoowel de slachtplaats als de veemarkt worden voorzien van de waterleiding.

Het waterverbruik moet zoowel voor het slachten in de stallen als tot het reinhouden aan geene beperking worden onderworpen. Zoodoende zal, globaal berekend, eene hoeveelheid van 40,000 M³. per jaar noodig zijn.

b. Rioleering.

De rioleering van het terrein is van het hoogste belang.

Daartoe wordt in het midden der beide inrichtingen over de lengte een groot hoofdriool gelegd, waarop de riolen der slachthuizen, stallen, woningen enz. uitloozen. Dit hoofdriool gaat met een zinker door de Nieuwe Vaart en mondt uit in het loozingskanaal, zoodat al het spoelwater naar zee wordt afgevoerd.

c. Spoorwegverbinding.

Van den in de onmiddellijke nabijheid gelegen spoorweg af wordt een zijtak gemaakt, loopende langs de noordzijde van het terrein.

PRIJSVRAAG TE HEERENVEEN.

Het rapport der Jury, aangewezen ter beoordeeling van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor het maken van eene Societeit, met koffiehuis en concertzaal, te Heerenveen, is voor eenige dagen aan het Bestuur dier Societeit toegezonden.

De Commissie uit dat Bestuur heeft zich met het rapport der Jury vereenigd en geen der ingezonden plans der bekroning waardig gekeurd, omdat geen daarvan aan de gestelde eischen beantwoordt. Toch heeft zij het wenschelijk geacht den inzender van het plan »Vergunning", om de vele verdiensten daarvan, eene belooning van *f* 300 aan te bieden, mits deze van de teekeningen afstand doe. De Jury twijfelt niet of door het aanbrengen van eenige wijzigingen, kan genoemd plan voor uitvoering geschikt worden.

De verschillende antwoorden zijn in drie rubrieken verdeeld.

I. Die plans, welke zoo niet geheel, dan toch grootendeels op vrij voldoende wijze aan het programma voldoen wat betreft de vereischte lokaliteiten, terwijl zij bovendien bouwkundige waarde hebben en 't meest nabij de gestelde bouwsom blijven.

Hiertoe behooren die onder de motto's *Vergunning* en *Mina*.

II. Die, welke bijzondere vermelding verdienen, omdat zij blijken geven van studie of door artistieke opvatting uitmunten, maar, omdat de gestelde bouwsom wordt overschreden, niet voor bekroning in aanmerking kunnen komen.

Onder deze rubriek behooren: *B, Friso, Silhouet, Exfin, Nu, Schoonoord, Friesland*, twee driehoeken in een cirkel (figuur) *a + b*, *Eendracht*, twee kwadraten met een omgeschreven cirkel, waarin de letters A. L. (figuur), *BB, Fryslân boppe, Oefening kweekt kunst, Duttel, Harmonie* en *Hospitium*.

III. Tot deze rubriek behooren die ontwerpen, welke om bewerking, zoowel als minder gunstige indeeling, buiten nadere beschouwing konden blijven.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

(*Vergadering van 29 April* 1885.)

Na opening der vergadering worden de notulen gelezen en goedgekeurd, en de heeren J. C. Haye en Jh. van den Ban als gewone leden aangenomen, terwijl de heer G. Blancke als zoodanig geïnstalleerd wordt.

Als doel voor de jaarlijksche excursie, die ditmaal plaatsvindt op 23 Augustus, den dag, waarop het 50 jaar geleden zal zijn dat Architectura gesticht werd, wordt Enkhuizen gekozen.

De heer L. J. Rijnink behandelt voorts het vervalschen van verfstoffen, en deelt, in aansluiting op zijn vroegere lezing, vele belangrijke bijzonderheden mee, die door proeven toegelicht worden.

Op de prijsvraag »Een raadhuistoren" kwamen 9 ontwerpen in.

De heer A. N. Godefroy, eerelid des Genootschaps, doet daarop een collectie afbeeldingen van bouwwerken van den Berlijnschen bouwmeester Schinkel circuleeren, en wel van het keizerlijke paleis *Ouanda* aan de Krim, en van het koninklijke paleis op den Acropolis te Athene.

De heer Godefroy doet deze belangrijke kunstbeschouwing vergezeld gaan van een korte levensschets van den beroemden bouwmeester, waaraan wij het navolgende ontleenen.

Carl Friedrich Schinkel werd op 13 Maart 1781 te Neu Ruppin in Brandenburg geboren. Toen hij zes jaar oud was, stierf zijn vader, en in 1795 kwam hij met zijn moeder to Berlijn, waar hij het eerste kunstonderwijs van den geheimen Ober-Baurath David Gilly ontving. Toen diens zoon Friedrich Gilly in 1798 van verre buitenlandsche kunstreizen terugkeerde, gaf deze ook aan Schinkel onderwijs. Daar de jonge Gilly reeds in 1800 op 29jarigen leeftijd stierf, kwam Schinkel in de practijk van zijn leermeester.

In 1803 ondernam Schinkel eene reis naar Italië. Over Dresden, Praag en Weenen ging hij naar Triest, en van daar naar Venetië, Florence, Rome en in 1804 naar Napels en Sicilië. In 1805 keerde hij over Frankrijk naar Berlijn terug. Hij schilderde toen vele tafereelen voor het Diorama van Gropius, die allerwege met geestdrift werden ontvangen en bezichtigd. Zij stelden voor gezichten van het inwendige van den St. Pieter te Rome, van den dom te Milaan, een panorama van Palermo, de zeven wonderen der wereld, enz.

In 1810 begonnen Schinkel's ambtsbezigheden als assessor in de pas opgerichte Baudeputation; in 1811 werd hij lid van de Koninklijke kunstacademie te Berlijn. In Mei 1815 werd Schinkel bevorderd tot Geheim-Ober-Baurath, in 1819 werd hij lid der Technische Deputation bij het Ministerie van Handel, Gewerbe und Bauwesen, in 1820 professor en lid van den academischen senaat. In 1839 werd hij Ober-Landes-Baudirector.

Het paleis te Ouanda dagteekent van 1838, dat op den Acropolis van 1831. In 1840 kreeg hij een hersenziekte, waaraan hij 9 October 1841 bezweek. Schinkel's marmeren beeld is op koning Friedrich's bevel in de voorhal van het door hem gebouwde Museum geplaatst.

Aan de Bauacademie zijn de teekeningen van Schinkel voor belanghebbenden te zien.

Een daverende toejuiching weerklonk, toen de Voorzitter na het eindigen van de boeiende voordracht het geachte eerelid dankzeide voor de schoone bijdrage, waaraan ook nog als kunstbeschouwing het »Neue Museum" van Stüler was toegevoegd.

De vergadering werd daarna gesloten.

DE KOPPELPOORT TE AMERSFOORT.

De Commissie voor de restauratie van de Koppelpoort-gebouwen te Amersfoort vergaderde Dinsdag 22 April ten Raadhuize.

De Voorzitter, Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck, gaf een beknopt overzicht van den loop der zaak, besprak de onderhandelingen, sedert 1 October 1883 door burgemeester en wethouders gevoerd met de Regeering, die tot geene bevredigende oplossing leidden en verneldde het adres, d.d. 4 October 1884 door de vereeniging *Flekite* en eenige belangstellende ingezetenen aan den Gemeenteraad gericht, om op behoud en herstel van het allernoodzakelijkste aan te dringen. De Voorzitter bracht in herinnering wat in den Raad gesproken was, toen dit verzoek aan de orde werd gesteld, en omschreef vervolgens de wording der Commissie, uit belangstellenden te dezer stede en van elders samengesteld, en hoe zij erin geslaagd is de plaatselijke aangelegenheid tot eene meer algemeene te maken en de beschikking te verkrijgen over pl. m. *f* 3500 aan ingekomen en toegezegde bijdragen, over dit en het volgende jaar te verdeelen.

De Voorzitter achtte nu het oogenblik gekomen, om de Regeering met den uitslag in kennis te stellen en haar te verzoeken alsnog gevolg te geven aan een vroeger ontvangen aanbod, dat de Regeering de restauratie zou ondernemen tegen eene bijdrage dezerzijds voor de helft van de op *f* 5000 geraamde kosten. Ten andere wenschte de Voorzitter aan het college van burgemeester en wethouders in overweging te geven, kosteloos afstand te doen van een gedeelte van den aanbouw, bekend als »de Volmolen", daar dit met het daarnaast staande kommiezenhuisje noodzakelijk moet worden weggebroken, om een beter uitzicht op de poort te verkrijgen. De architect P. J. H. Cuypers, lid der Commissie achtte eenvoudig herstel tot behoud van het bestaande als van zelf aangewezen, en stelde zich desverlangd bereid, om geheel belangeloos de plans voor de restauratie uit te werken, die dan gevoeglijk konden worden uitgevoerd door den gemeentearchitect, den heer Kam. In zijn qualiteit als rijksbouwmeester verkreeg de Regeering dan tevens de controle over de door haar te subsidieeren restauratie, zooals die steeds wordt bedongen. De Vergadering ontving deze mededeeling met ingenomenheid en de beide voorstellen van den Voorzitter werden in hun geheel aangenomen.

De Commissie vergaderde denzelfden dag met het Gemeentebestuur en het voorstel, dat de gemeente voor haar aandeel in de kosten zal gedoogen: afbraak van den zoogenaamden Volmolen, en zoo noodig ontruiming van de localiteit, thans in gebruik bij den sluiswachter, mocht de instemming van Burgemeester en Wethouders verwerven. Zij verklaarden zich bereid om, terstond nadat de Regeering toestemmend zou hebben geantwoord op de straks bedoelde aanvrage, aan den Raad een voorstel te doen omtrent het herstel van de Koppelpoort-gebouwen, in den zin als door de Commissie, onder voorlichting van het deskundig lid, den heer Cuypers, wordt bedoeld.

Voorts werd besloten dat de Commissie steeds zou worden gehoord bij de uitvoering van de restauratie, waarop de vergadering uiteenging, zeer voldaan over de verkregen medewerking en overeenstemming.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

(A. et A.) ENSCHEDE. Van de vijf uitgenoodigde architecten voor het maken van een plan voor twee scholen ten behoeve van deze gemeente, is de heer Moll te Hengelo met den prijs en de heer Reygers te Enschede met de premie bekroond.

Eerstgenoemde zal de uitvoering worden opgedragen.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is, met ingang van 1 Mei e. k., benoemd tot Secretaris van den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten Mr. W. Vissering, met toekenning van een eervol ontslag als commies aan het Departement van Waterstaat.

Door het bestuur der polders Anna-Jacoba en Willem is benoemd tot dijkopzichter dier polders de heer M. Moerland, van Stavenisse, in de plaats van den heer A. Braam, die voornoemde betrekking sinds de bedijking van eerstgenoemden polder (in 1847) waarnam.

(A. et A.) BERICHT.

Door plaatsgebrek zijn wij verhinderd de ingezonden stukken der heeren J. en Br. deze week op te nemen. De volgende week zullen wij deze gaarne plaatsen.

Red.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Door den Sectie-Ingenieur W. J. KLEEK DE REUS, te *Meppel*, wordt **GEVRAAGD**, om dadelijk in dienst te treden en gedurende zes maanden werkzaam te zijn, iemand bekend met het maken van **calques** en ander **teekenwerk.**

Aanbiedingen worden *franco* ingewacht aan het bureau van den Sectie-Ingenieur voornoemd.

OPZICHTER.

Voor den bouw van een Winkelhuis te *Arnhem* wordt gedurende den tijd van **vijf à zes maanden** een **DAGELIJKSCH OPZICHTER** gevraagd op een tractement van *f* **60** per maand.

Men adresseere zich, onder overlegging van getuigschriften, aan het Bureau van *De Opmerker*, letter A C.

Posthuis--Heerenveen.

Het BESTUUR der Naamlooze Vennootschap *tot Posthuis*" te *Heerenveen*, zich geheel vereenigende met het rapport, uitgebracht door de Jury — benoemd ter beoordeeling der ingezonden bouwplannen — heeft besloten te handelen, zooals door de Jury wordt voorgesteld.

De inzender van het ontwerp, onder het Motto **„Vergunning"**, wordt uitgenoodigd zich bekend te maken.

De publieke tentoonstelling der ingezonden ontwerpen zal plaats hebben op **Zondag 10 Mei** e. k. van des voormiddags 11 tot des namiddags 7 uro, in het lokaal *«de drie Gemeenten"* te *Heerenveen*.

De inzenders, die bezwaar hebben tegen het publiek tentoonstellen van hunne ontwerpen, worden verzocht vóór den 10 Mei hiervan kennis te geven aan den ondergeteekende.

Namens het Bestuur voornoemd,
MR. M. MZ. VAN HELOMA,
Secretaris.

AANBESTEDING.

Namens den Heer H. W. HERKULEIJNS zal de Architect A. R. FREEM te *Arnhem* op den **16 Mei**, des namiddags ten 2 uur, in het Café *ide Harmonie*" te *Arnhem* **aanbesteden:**

Het amoveeren van „het Veldhoen" aan het Land van de Markt te Arnhem en het daar ter plaatse bouwen van een Winkelhuis met 2 verdiepingen.

Aanwijzing in *loco* op 9 en 13 Mei, voormiddags ten 10 uur.

Bestek en teekeningen liggen van af 6 Mei ter visie in het lokaal der besteding.

Bestekken tegen betaling van *f* 0.75 en bestek met gevelteekening à *f* 2.00 te verkrijgen aan het bureau van den Architect, Karel-van-Gelderstraat G 10 te *Arnhem*, die tevens inlichtingen verstrekt.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 13 Mei 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het MAKEN van den ONDERBOUW der SPANJAARDSBRUG met aansluitend KAAI- en VLEUGELMUREN te Rotterdam.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op do *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, aan den *Houttuin* N°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing *in loco* zal plaats hebben op Donderdag den 7 Mei 1885, des voormiddags ten 11 ure.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascenseurs in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk gebruik van Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heeregracht 88 Amsterdam.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH*, zullen op **Donderdag 7 Mei 1885**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het herstellen en door aanbrenging van Trottoirs of verhoogde Voetpaden, verbreeden der Brug over de Binnendiesc nabij den Grooten Hekel en verdere daarmede in verband staande werken.

Het bestek ligt ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en is tegen betaling van *f* 1 te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Maandag 4 Mei e. k., voormiddag 10 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 25 April 1885.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
v. D. DOES DE WILLEBOIS,
Burgemeester.
J. N. G. SASSEN,
Secretaris.

Te *Leiden* wordt met 1 Juli 1885 vacant de betrekking van

GEMEENTE-ARCHITECT,

waaraan verbonden is eene jaarwedde van *f* 2500 met 5 tweejaarlijksche verhoogingen van *f* 100.

Adres met overlegging van stukken vóór 15 Mei a. s. aan Burgemeester en Wethouders.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag den 7 Mei a. s.**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken, leveren en stellen van een IJZEREN DRAAIBRUG over de Nieuwe-Haven in die gemeente, ter vervanging van de aldaar bestaande Oranjebrug.

Het Bestek à **50 Cents** en de Teekeningen à *f* **3.50**, zijn van **Maandag 27 April e. k.** verkrijgbaar op de Secretarie der gemeente.

Schiedam, 22 April 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Loverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Achtste Openbare Verkooping
VAN
Geslechte Vestinggronden
te GRONINGEN.

De ONTVANGER der REGISTRATIE en DOMEINEN te *Groningen* zal, op **Vrijdag den 8ste Mei 1885**, des voormiddags te 10 uur, in het *Casinolokaal* in de Poelestraat te *Groningen*, ten overstaan van den aldaar resideerenden Notaris Mr. N. VAN HASSELT, in het openbaar bij opbod **verkoopen:**

23 kavels Bouwterrein te Groningen,
te weten:

4	gelegen aan den	**Ubbo Emmiussingel.**
4	» » »	**Coehoornsingel.**
8	» » de	**Westerkazi.**
6	» » »	**Westerhavenstraat.**
1	» » den	**Westerbinnensingel.**

De CATALOGUS, bevattende de Voorwaarden van verkoop, de Beschrijving en de Kaart der perceelen, is van 22 April 1885 af voor *f* 0.25 verkrijgbaar bij den Ontvanger voornoemd, die nadere inlichtingen geeft.

Aanwijs wordt gegeven Donderdag 7 Mei 1885, des middags 12 uur.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren pinten,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Leon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"
SCHEEPSBOUW EN WERKTUIGENFABRIEK
(Voorheen firma H. DALHUISEN)
te KAMPEN.

SPECIALE INRICHTING
voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES,
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW, OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GROF en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS, (nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, IJZEREN, (nieuw systeem.)
IJZEREN FUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz. enz.

Prijsopgave en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met **gegoten stalen Wielen** en **stalen Assen.**
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 125 »
bij geheele waggonlading.

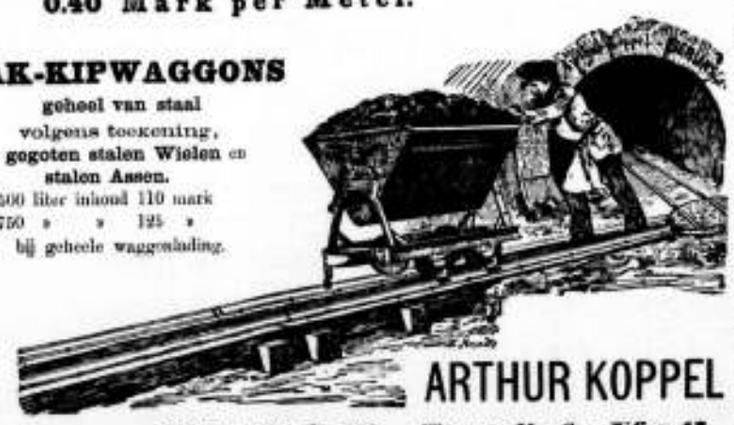

ARTHUR KOPPEL
BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Novität:

Reich illustrirt durch viele Textillustrationen, Tafeln u. Farbendrucke.

I. Die Baukunst; von B. Dehmo. II. Die Plastik; von W. Bode. III. Die Malerei; von H. Janitschek. IV. Der Kupferstich und Holzschnitt; von Friedr. Lippmann. V. Das Kunstgewerbe; von Jul. Lessing.

Erscheint i. ca. 24 Lieferg. à 2 Mk.

Probelieferungen stehen zu Diensten.

PROSPECTUSSEN verzendt op aanvraag gratis en eerste aflevering ter inzage
H. EISENDRATH'S BOEKHANDEL,
Rokin 119, **Amsterdam.**

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie.
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

MODERNE
GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)

Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR, *Belfast.*

Zilveren Medaille en 1ste kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.

Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zoer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren**, enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen**, enz., van de eenvoudigste tot de meest aangestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren**, enz., met verschillende **Randen**, die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**

Hoofdagent voor Nederland en Kolonliën
M. J. GALLENKAMP, Arnhem.

AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FARO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. B. WIESMAN, *Utrecht.*
Wed. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GARDINGE, *Eindhoven.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*
Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

Bekroond:
Dusseldorp 1880.
Weenen 1880.
Gouden Medaille
Amsterdam 1883.
Bekroond:
Frankfort a/M. 1881.
Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **twaalfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à ƒ 1.75.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 19. ZATERDAG 9 MEI 1885.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

Architectvra et Amicitia

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 150 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herwijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

de Commissie tot beoordeeling der serie prijsvragen, uitgeschreven in 1884—1885, bestaat uit de heeren P. J. H. Cuypers, H. Molemans en G. B. Salm.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) NOGMAALS ONZE OPZICHTERS.

Naar aanleiding van het stuk van den heer L. in ons voorlaatste nommer ontvingen wij de twee volgende opstellen.

Aan de Redactie van het Weekblad De Opmerker.

Vergun mij eenige plaatsruimte voor enkele bemerkingen, die ik wensch te maken op het artikel „Onze opzichters" van den heer L., dat ik overigens met belangstelling gelezen heb. Gemakshalve zal ik den geachten schrijver op den voet volgen. Na de loopbaan van onze opzichters te hebben medegedeeld, zegt hij, dat kennis van vreemde talen voor hen geen vereischte is. Dit mag waar zijn voor kleine bouwwerken, voor meer omvangrijke is zij, naar mijne meening, wel degelijk noodig. Hoe dikwijls toch gebeurt het, dat bij weelderige werken, materialen uit den vreemde worden toegepast, die alleen door vreemdelingen kunnen worden verwerkt en aangebracht. Hoe moet de opzichter dan de vereischte inlichtingen, aanwijzingen enz. kunnen doen zonder zich eenigszins verstaanbaar te kunnen uitdrukken in de gebruikelijke vreemde talen. Slechts zelden toch is een tolk voorhanden, die de beleefdheid heeft hier hulp te bieden.

De heer L. zegt verder: „behalve het teekenen van enkele constructieve details behoort de opzichter geen teekenwerk te verrichten." Ook hier, dunkt mij, moet weer onderscheid gemaakt worden tusschen groote werken en die van kleiner omvang. Bij de eersten zal de opzichter gewoonlijk zijne handen vol hebben om de uitvoering te leiden, maar bij de tweede categorie vraag ik den heer L.: zal dat daar ook het geval zijn, en is het zelfs wenschelijk, zoo den geheelen werktijd politie-toezicht uit te oefenen? Mij is menigmaal medegedeeld en ik weet het bij ondervinding, dat de beste controle bestaat in het op onbepaalde oogenblikken het werk na te gaan; men ziet dan veel meer ongerechtigheden, dan dat men steeds het oog op den bouw gericht heeft. Daarbij komt nog, dat het laatste allicht aanleiding kan geven tot verveling, die soms door middelen verdreven wordt, welke al menig opzichter te gronde hebben gericht. Is het dan niet veel beter hem, zonder nadeel voor het werk, zooveel mogelijk het teekenwerk te laten verrichten? Hij heeft dan meteen het voordeel, veel meer (laat ik den geijkten term ervoor gebruiken) in het werk te zitten, zonder zich de moeite te moeten geven, de details van het hoofdbureau te bestudeeren, die dikwijls nog wijziging behoeven door veranderde constructie bij uitvoering.

Worden dus de details in de keet vervaardigd, dan is, mijns inziens, die toestand niet abnormaal, maar juist zeer gezond. Zelfs zou ik, wat in het algemeen niet mogelijk is, het wenschelijk achten, dat degene, die het ontwerp van den architect op het bureau had uitgewerkt, dit later ook tot uitvoering bracht: de intentiën van den architect zullen dan veel meer tot haar recht komen. Daarvoor is echter theoretische kennis noodig, welke bij de hedendaagsche opzichters al te veel gemist wordt. Wat hij nu weet, is gewoonlijk niet veel meer dan hetgeen de ontwikkelde werkman aan kundigheden bezit, waardoor het overwicht gemist wordt, dat de opzichter door zijne hoogere opleiding tegenover de werklieden moet hebben. Niet in de kleeding zit het onderscheid, maar in de kennis en bekwaamheden.

De theoretische kennis en studie zal ook zijne ambitie prikkelen; en wordt later de architect uit hem geboren, welnu, dan heeft men tenminste iemand, die behoorlijk op de hoogte van uitvoering kan zijn, en krijgt hij practijk, dan zal ook het kunstminnend publiek hier wel weten te schiften tusschen kunstwerk en prulwerk.

U dankzeggende voor de verleende ruimte, noem ik mij

Hoogachtend
UEd. Dw. Dn.
F. J. BREMMER Hz.

Geachte Redactie,

Naar aanleiding van het opstel in het laatste nommer van dit blad, getiteld: „Onze Opzichters", wenschte ik het een en ander in het midden te brengen, waarvoor ik beleefd plaatsing verzoek.

Ik ben het volkomen eens met den geachten schrijver, dat voor opzichters eene degelijke practische opleiding onontbeerlijk is, en zou daarom den bestrijders der ambachtsscholen wel willen vragen: waar moet de aanstaande opzichter hiermede een aanvang maken buiten de ambachtsschool? Een opleiding als volontair kan in enkele gevallen tot goede uitkomsten leiden, doch geeft geen genoegzame waarborgen en zal ook wel steeds uitzondering blijven; het opgroeien aan de schaafbank, dat om zijn groot tijdverlies reeds voor den aanstaanden handwerksman werd afgekeurd en aanleiding gaf tot de oprichting der ambachtsscholen, is natuurlijk voor den aanstaanden opzichter, die zooveel meer te leeren heeft, ten eenemale ongeschikt. Niet dat ik daarom de opleiding van opzichters in het programma der ambachtsscholen wenschte opgenomen te zien: van een jongen van 12 of 13 jaar kan moeilijk gezegd worden of hij voor dit of dat vak geschikt is, hij zelf weet het nog minder; doch in den loop van den cursus zal hij zelf zich een doel weten te kiezen: hij raakt met de beginselen der practijk vertrouwd en krijgt meteen gelegenheid tot voortzetting en onderhouding van het op de lagere school geleerde, waarvan bij een uitsluitend practische werkzaamheid veel verloren gaat.

Tot hiertoe kan ik met den heer L. volkomen samengaan. Verder beweert hij echter, dat de kennis van vreemde talen, stijlkennis, ornementteekenen, enz. voor een opzichter overbodig geacht kan worden, omdat aan een opzichter geen teekenwerk moet worden opgedragen, wil hij althans de noodige zorg aan de uitvoering kunnen wijden.

Dit nu kan ik niet toestemmen: een dusdanige opleiding zou hoogstens voor een onderbaas voldoende zijn.

Het is toch m. i. zoogoed als onmogelijk, om alle details (behalve dan de enkele constructieve details) op het bureau van den architect te doen vervaardigen, of tenminste dadelijk geschikt voor uitvoering te maken, omdat men daar de bijzondere gegevens mist, waarvan meest elke detailteekening afhankelijk is. Hetgeen al op een bureau gemaakt wordt door teekenaars, die met ornementteekenen enz. bekend zijn, doch de practische opleiding missen, zal, wat de uitvoerbaarheid betreft, gewoonlijk veel te wenschen overlaten en eene omwerking vereischen, waartoe kennis van teekenen noodzakelijk is. Maar bovendien, al zijn alle details zonder medeweten van den opzichter gereed gekomen, behoort er m. i. wel degelijk kennis van teekenen en een eenigszins ontwikkeld smaakgevoel toe, om voor de juiste uitvoering der ornementale details te kunnen zorgdragen. Of behoort een opzichter aan de verschillende beoefenaren der kunstambachten, die aan een gebouw kunnen werkzaam zijn en onder welke de kunstvaardige werklieden — dank zij een meestal gebrekkige opleiding — dun gezaaid zijn, daar niet inlichting te kunnen geven omtrent bedoeling en karakter der verstrekte teekening, of eindigt zijn qualiteit van opzichter dáár, waar het handwerk in kunstnijverheid overgaat? Ik geloof van neen.

Van de gegrondheid dezer opmerkingen zal, naar ik vertrouw, ieder architect overtuigd zijn, die in zijn practijk zich niet uitsluitend met utiliteitsbouw heeft bezig te houden.

Hier volgt evenwel niet uit, dat ik aan den opzichter alle zorg voor het teekenwerk zou willen overgelaten zien, maar hij moet zelf teekenaar zijn en bij een werk van eenigen omvang teekenaars te zijner beschikking hebben, die onder zijne leiding, naar de behoefte van het oogenblik, de details kunnen gereedmaken.

Want al kan een architect dagelijks een werk bezoeken (wat hem lang niet altijd mogelijk is), dan nog kan in dien tusschentijd bij de tegenwoordige snelle manier van werken zooveel op afdoening wachten, dat een ten volle bekwaam en verantwoordelijk opzichter op geen werk van eenig belang kan gemist worden.

Dat betrekkelijk weinige opzichters aan deze vereischten voldoen, is niet het gevolg van het minder noodzakelijke ervan, doch de schuld ligt alleen aan de gebrekkige gelegenheden tot opleiding en de uit den bestaanden toestand voortgevloeide dwaling, dat practische en theoretische kennis zelden of nooit kunnen samengaan.

Voor den opzichter verlang ik dus, na het verlaten der ambachtsschool, minstens vier of vijf jaar practisch werkzaam te zijn, en in dien tijd, gedurende zeven maanden 's jaars, de lessen eener *goede* burgeravondschool te volgen. Naar mijn gevoelen en ondervinding kan hij dan eene opleiding ontvangen, welke tot bovengenoemde resultaten voert; en is hij eenmaal tot zekere ontwikkeling gekomen, dan zal de lust tot verdere studie hem, met eenigen goeden wil, wel verder volmaken. Het „van den vroegen morgen tot den laten avond op een werk zijn", zal voor de meesten wel niet het gansche jaar door van toepassing wezen, doch het is de gebrekkige opleiding en het gevoel, hoever zij bij enkelen achterstaan, wat den meesten den moed beneemt tot verdere studie, waartoe bijv. de prijsvragen, vergaderingen enz. van een Genootschap als A. et A. zulk eene uitnemende gelegenheid aanbieden.

Het gemis van voldoende burgeravondscholen is dus m. i. het groote bezwaar, dat eene goede opleiding van toekomstige opzichters in den weg staat. Met de hoofdstad vooral is het op dit gebied van onderwijs zeer treurig gesteld; zij staat hierin bij 's-Hage en Rotterdam verre ten achter. Inrichtingen als de academiën in deze steden, kunnen, naar mijn gevoelen, bij een cursus van 6 tot 7 jaar, die reeds tijdens het bezoek der ambachtsschool aanvangt, leerlingen vormen, die naast de theoretische kennis voor hunne betrekking vereischt, ook in algemeene ontwikkeling niet ver bij leerlingen eener hoogere burgerschool achterstaan en zoodoende geschikt zijn om een post van vertrouwen en bekwaamheid, gelijk ik dien van opzichter durf noemen, met eere te vervullen.

H. G. Jansen,
Opzichter.

(A. et A.) *Aan de Commissie van Redactie van Architectura et Amicitia.*

In 't najaar van 1883 werd door het Bestuur van 't Paleis voor Volksvlijt een prijsvraag uitgeschreven voor de vernieuwing van den aanleg van den tuin. Volgens het toen uitgegeven programma mocht de geheele vernieuwing, met inbegrip van 2 veranda's, buffetten, enz. enz. de som van *f* 10,000 niet overtreffen.

Thans, bij het jaarverslag over 1884, blijkt, dat de geheele nieuwe inrichting volgens de destijds goedgekeurde plans ± *f* 31,000 heeft gekost.

Hony soit qui mal y pense.

L.

DE VÓÓRHISTORISCHE KUNST IN AMERIKA.

(*Vervolg en slot van bladz.* 149.)

Het gebruik van kleuren was reeds in de verstverwijderde tijden bekend. De oudste pictographieën toonen ons de sporen daarvan aan. De oker, een aardachtige geel of roodbruin gekleurde zelfstandigheid, het zwarte roet en het wit der kalksteenen verschaften daartoe de eerste elementen; later leerde de mensch uit het planten- en dierenrijk meerdere kleuren trekken. In het tijdperk, dat de aankomst der Spaansche veroveraars voorafging, vond het gebruik van kleuren een zeer uitgebreide en algemeene toepassing. In 't algemeen zijn de kleuren bont en de teekening verraadt ook hier, evenals bij het graveer- en beeldhouwwerk, een zeer lagen trap van esthetische ontwikkeling: men moet hier geen motieven voor decoratieve schilderkunst zoeken. Het totaal gemis aan begrip van verhoudingen en van de wetten der perspectief straalt in al die beschilderingen ons tegen, en zij zijn alleen belangrijk, omdat zij ons zooveel voorstellingen uit het dagelijksch leven dier Olmeken, Tolteken en Azteken te aanschouwen geven. Hier is het een vader, die zijn zoon leert een kano te besturen; daar weer eene moeder, die hare dochter in de huishoudelijke bezigheden inwijdt, en ginds weer iemand, die zich met het weven der benoodigde kleedingstukken bezighoudt. Jammer maar, dat de meesten van die schilderijen, met nog zooveel andere kunst- en industrie-voortbrengselen, die ons misschien een beter, en zeker een veel volkomener, begrip van de vroege Amerikaansche maatschappijen hadden kunnen geven, door den geloofsijver der Spaansche monniken verwoest en vernietigd zijn. Bisschop Jan van Zumarraga beroemde er zich op, dat in den tijd van acht jaren meer dan twintig duizend van die heidensche voortbrengselen door de Franciskanen vernietigd waren.

Totnogtoe hebben wij hoofdzakelijk de beeldhouw-, graveer- en schilderkunst der oude Amerikaansche rassen behandeld, zoodat ons nu nog de bouwkunst dezer volkeren te beschouwen overblijft. Dat de holen den eersten menschelijken wezens tot verblijf dienden, hebben wij reeds in de algemeene beschouwingen van den vóórhistorischen tijd besproken en aangetoond. Toen die menschelijke wezens zich langzamerhand meer en meer boven de dieren gingen verheffen, moest onwillekeurig bij hen het instinct zich ontwikkelen, om, ter beschutting tegen de ruwheid van het weder, meer geschikte verblijfplaatsen te bekomen.

De wanden voor hunne vroegere holen gaven hun het idee van aarden of steenen muren. Het lommer der boomen, waaronder zij zich neervlijden, was hun prototype voor afdekkingen.

Wat een reeks van eeuwen is er echter niet moeten voorbijgaan, eer uit die holen, zooals de natuur ze gaf, die nietige hutten zich ontwikkelden en daaruit weder die tempels en paleizen, wier grootsche ruïnen nog hedentendage over geheel Amerika (vooral Centraal-Amerika) verspreid liggen.

Bij de alleroudste Amerikaansche bouwwerken mist men de toepassing van steen. Van Canada tot de Golf van Mejico, van de Stille Zuidzee tot den Atlantischen Oceaan, heeft een talrijk en voor zijn tijd vrijwel ontwikkeld menschenras ons een menigte van gewone aardhoopen, piramiden, graven voor de opperhoofden en tempels voor de goden nagelaten, die allen van aarde geconstrueerd zijn. Wij weten niets van de geschiedenis, van den oorsprong, van de verplaatsingen van die menschen; hunne verschillende gebeurtenissen zijn ons onbekend; zelfs de naam ervan is totaal uit het geheugen der latere volken verdwenen, en die van Mound-builders, waaronder zij bij de archeologen bekend staan, is slechts ontleend aan hunne aardbouwwerken. De beschaving van deze menschen was al eenigszins gevorderd: zij ontgonnen kopermijnen; zij bebouwden den grond en legden zich ook op handel toe, want men vindt onder de ruïnen van hunne bouwwerken het Mejikaansch obsidioon en het mica uit het Alleghanisch gebergte. Zij groeven ook kanalen; men heeft over een lengte van 70 mijlen een dezer kanalen, bestemd om de Missouri met de groote meren in verbinding te brengen, kunnen terugvinden.

De aardhoopen waren met juistheid aangelegd; zij stelden in grondplan driehoeken, vierhoeken, cirkels enz. voor; klaarblijkelijk waren zij met de beginselen van de landmeetkunde een weinig op de hoogte, en bezaten zij eenige astronomische gegevens. Geheel de landstreek, die zich van het Alleghanisch tot het Rotsgebergte uitstrekt, was bedekt met een reeks van schansen en versterkte kampen, waar geheele bevolkingen zich veilig in konden terugtrekken. De mensch wist zich tegen de wapenen zijner aanvallers (de vuursteenen pijlen) door allerhande hoogten, wallen en kazematten met zorg te verdedigen en te beveiligen. De aardhoopen, bestemd voor godsdienstig gebruik, hadden den vorm van afgeknotte kegels; de offerande werd gepleegd ten aanzien van het geheele volk op het plat van dien afgeknotten kegel, waarop men door middel van een met zorg uitgespaarde trap kon komen. Eenige van die afgeknotte kegels en piramiden waren zeer hoog: onder meer anderen vermelden wij hier die van Cahokea, gevormd uit vier opeenvolgende terrassen; zij is 91 voet hoog; hare basis is 729 bij 560 voet. Het plat was bekroond met een kleinere piramide (nu verwoest), en men heeft berekend, dat er voor de geheele constructie een totaal van 25 millioen kub. voet aarde benoodigd is geweest. In de westelijke Staten, o. m. in Wisconsin, vinden wij een nog origineeler kunst. Daar zijn aardhoopen, die reusachtige zoogdieren, vogels, kruipende dieren, hagedissen en ook menschen van buitengewone afmetingen voorstellen. De alligator van Granville is 103 voet lang; een aap 160 voet. De kronkelingen van de slang van Brusk-Creek (Ohio) meten 700 voet; een soort spin in Minnesota bedekt een morgen grond; een mastodont, kort bij de vereeniging van Wisconsin en Mississippi staande, is niet minder kolossaal. Voor alles is aarde, klei of zand het eenige aangewende materiaal.

In de graven der Mound-builders heeft men ook verschillende soort pottenbakkerswaar gevonden. Verscheidene stukken van dat vaatwerk getuigen èn van vorming èn van versiering, reeds van eenigen smaak en van veel handigheid. De handvatten of ooren stellen dikwijls dieren, soms ook menschelijke maskers voor, doch deze laatsten zijn altijd absoluut leelijk en grof. Een klein vrouwelijk beeldje (wij durven niet zeggen een vrouwenbeeldje) van gebakken aarde toont ons neerhangende borsten, aapachtige voeten, een grof leelijk gelaat. Het veelvuldig voorkomen van dit beeldje heeft de meening doen ontstaan, dat het de voorstelling was van eene onheilaanbrengende godin, en dat de vrees, die zij inboezemde, werd voorgesteld door haar afschuwelijk voorkomen.

Naast de Mound-builders leefde nog een ras, dat, althans te oordeelen naar zijne bouwwerken, geheel van hen verschilde. De Clif-dwellers (rotsbewoners), de eenige naam, dien wij hun kunnen geven, bewoonden Nieuw-Mejico. Hunne woningen, die men niet beter kan vergelijken dan met zwaluwnesten, verhieven zich op bijna ongenaakbare rotsen. Elk plat gedeelte, ieder uitstek, elke ruimte, hoedanig ook begrensd, was tot plaats voor een woning gekozen, die,

hetzij van natuurlijke stukken steen met klei samengevoegd, of van kunststeenen in de zon gedroogd, waren opgetrokken. Daar, waar de ruimte het gedoogde, stonden verscheidene woningen bij elkander, en vormden dan ware dorpen (Cave-towns). De kamers waren nauw en laag; de vensters ongelooflijk klein; deuren had men niet, en de gemeenschap tusschen de verschillende verdiepingen werd met ladders en valluiken bewerkstelligd. In verscheidene van die Cave-towns ontmoet men ook ruimten, die voor vee bestemd waren, hetgeen wordt aangetoond door de aanwezigheid van tot stof verganen mest. Hoe men die dieren op die bijna ontoegankelijke plaatsen, welke zich somtijds achthonderd voet boven den begane-grond verheffen, heeft weten te brengen; hoe de mensch er zijn verschillende benoodigdheden kon krijgen, behoort nog tot de onopgeloste raadselen. Veiligheid schijnt voor de Clif-dwellers een eerste behoefte te zijn geweest; telkens dreigende aanvallen zullen hen tot het betrekken dier rotswoningen genoodzaakt hebben.

Later verhieven zich ook in de valleien, onder bescherming van torens, van die Cave-towns, welke dan echter meer onder de naam van „Pueblos" bekend zijn. De grootsten zijn rechthoekige gebouwen, opgetrokken om een volkomen regelmatigen binnenhof of plaats. Nu eens bestaan die constructiën uit bergsteen, dan weer uit in de zon gedroogde, van klei gevormde steenen, en ook wel uit een ophooping of samenstelling van kleine stukken vuursteen, maar altijd bedekt met verscheidene lagen klei. Bij sommige, bij het „Pueblo Bonito" b. v., zijn de muren versterkt door ronde houten masten, die verticaal en horizontaal zijn aangebracht. Een dergelijke houten versterking treft men ook op vele der Grieksche eilanden aan, en is daar toegepast om de noodlottige verwoestingen door aardbevingen te keeren. Hoogstwaarschijnlijk hebben die oude bewoners van Nieuw-Mejico, om dezelfde reden, de houtconstructie toegepast. Vele dezer Pueblos zijn ware reuzengevaarten. Een ervan, nabij Aztecspring gelegen, beslaat een oppervlakte van 480,000 vierkante voet; men heeft berekend, dat er 1,500,000 kub. voet metselwerk aan verbruikt is. De vloeren waren vervaardigd van dennen- of cederhouten balken, alleen ontdaan van de schors; de openingen waren klein en nauw; de kamers, evenals die der Cliff-houses, buitengewoon klein. Het is moeilijk te begrijpen, hoe een gezin in eene zoodanige kleine ruimte van eenige vierkante voet kon leven. Veiligheid en zekerheid was ook hier bij den aanleg van deze woonplaatsen hoofdzaak; en dat de bewoners niet ten onrechte daarnaar streefden, dat zij dikwijls aanvallen hadden te verduren, bewijzen de ontelbare vuursteenen pijlpunten, die men aan den voet dezer gebouwen heeft aangetroffen. De architectuur was van de meest eenvoudige soort. Van eenige ornementatie is niet het minste spoor aanwezig; alle details getuigen van het noodzakelijkste, van den strijd om het bestaan. Het onderzoek van den bodem om deze woonplaatsen is totnogtoe zeer oppervlakkig geweest.

Die landstreek werd door de Apaches, de wildste der Indianenstammen, verwoest en steeds onveilig gemaakt, en de beambten der Vereenigde-Staten, uitgezonden voor de topographie dezer nieuwe territoriën, hadden geen tijd om zich met het onderzoek naar het verleden bezig te houden.

Behalve pijlpunten en vuursteenen bijlen, zijn het hoofdzakelijk stukken en brokken vaatwerk, die men in de nabijheid dezer Pueblos opgedolven heeft. In de ceramiek, tenminste te oordeelen naar deze gevonden stukken en brokken, waren de Clif-dwellers nogal ver gevorderd en stonden zij zelfs boven de Mound-builders. Hun vaatwerk was dikwijls bedekt met een blauwzwart of bruin vernis. De versieringen, die men er een enkele maal op aantreft, hetzij en-relief of in kleuren, bestaan voor het meerendeel uit geometrische figuren in den trant van Meanders, die men in Europa aan de oevers van de Adriatische Zee zoo veelvuldig, maar heelwat meesterlijker, aantrof.

Amerika verschaft aan hen, die zijn vóórhistorisch verleden bestudeeren, voortdurend de meest verschillende verrassingen.

Op de Mound-builders, op de Cliff-dwellers volgden weer andere volken, komende uit het noorden en trekkende naar het zuiden. Elke nieuwe inval vernietigde weer de vorige, evenals de zeegolf hare voorgangster doet verzinken.

De Olmeken, de Tolteken en de Azteken, volken die elkander in Centraal-Amerika zijn opgevolgd, hebben ook ieder hunne architectonische overblijfselen achtergelaten. De meesten van deze overblijfselen, hoofdzakelijk terraspiramiden, worden aan de oudsten, aan de Olmeken en Tolteken, toegeschreven. Ongetwijfeld is de terraspiramide, of de terraskegel, der Olmeken en Tolteken een volmaking van den aardhoop der Mound-builders, evenals in de Oude Wereld, in Egypte b. v., uit den eenvoudigen tumulus zich de reusachtige piramiden ontwikkeld hebben.

De eeuwen, die echter moesten voorbijgaan, eer uit die prototypen die van technische vaardigheid getuigende bouwwerken ontwikkeld waren, zijn niet na te gaan en niet te bepalen. Gelijk de Mound-builders, plaatsten de Olmeken hunne theokalli's (hun eigenlijke tempels) op de platten der afgeknotte terraskegels of terraspiramiden. Van bergsteen en gewone metselsteenen, somtijds ook wel van een aardophooging met ommetseling, werden die tempels en paleizen der Olmeken en Tolteken opgetrokken. De Tolteken vooral muntten op het gebied van kunst en techniek uit: er werden door hen wegen aangelegd, waterleidingen en bruggen gebouwd. De verschillende edele metalen wisten zij ook te bearbeiden, zoowel als het koper, tin en lood. Als wij de Spaansche kroniekschrijvers mogen gelooven, dan moet de prachtlievendheid hunner vorsten buitengewoon zijn geweest. Volgens hen bevatte het paleis van Quetzacoatl vier hoofdzalen; de muren van de oostelijke zaal waren bekleed met gouden, fijn-gecischeerde platen; de zaal der smaragden en turkooizen was ten westen gelegen: onvergelijkbaar en bedwelmend was de weerkaatsing van die duizenden steenen. De muren van de zuidelijk gelegen zaal waren bedekt met zilveren ornementen en met schelpen van schitterende kleuren; de zaal ten noorden was in rooden jaspis talentvol bewerkt.

Van deze en nog meer andere duizenden kostbaarheden, waarvan de Spaansche veroveraars ons verhalen, is natuurlijk niets meer overgebleven, maar de ruïnenmassa's van die tempels en lustpaleizen treft men in groot aantal over geheel Mejico en Peru aan. Nu eens doen die massieve constructiën met hare breede grondvlakken, die voor eeuwigen duur schenen bestemd te zijn, ons aan de bouwgewrochten van den Nijl denken; dan weer herinneren ons die terrastempels met hunne stijve bas-reliefs aan de monumenten van Babel en Niniveh. Een enkele, zeer enkele maal roepen sommige meanderversieringen en vaatwerkmodellen ons de Grieksche kunst voor den geest. Het portiek van Kabah, het aqueduct Rodadero a Cuzco, kan men zich voorstellen in de Campagna bij Rome te zijn opgetrokken. Het wilde en grillige karakter der ornementen van de theokalli van Uxmal doen ons aan de Indische beeldhouwkunst denken.

Hoe merkwaardig overigens die verschillende gelijkenissen ook zijn, zoo hebben wij toch hoogstwaarschijnlijk maar met toevalligheden te doen, en bewijzen zij volstrekt niets voor wederzijdschen invloed. Veel verscheidenheid van constructie treft men bij die Amerikaansche bouwwerken niet aan. Wat de theokalli's betreft, zoo heeft men te Tehuantepek, aan den oever van den Stillen Oceaan, zulk een heiligdom, waarvan de verdiepingen cilinders zijn en de hoofdvorm een afgeknotte kegel is; anders zijn het meerendeels terraspiramiden met polygone grondvlakken. De paleizen waren bijna altijd voorzien van een sterk-vooruitspringende kroonlijst en een breed fries, overladen met ornementwerk in stuc; inwendig had men ruime zalen, dikwijls ondersteund door kolommen. Te Chichen-Itza kan men ook nog overblijfselen van muurschilderingen herkennen. Het zijn optochten van menschen en dieren, gevechten, voorstellingen van den mensch met wilde dieren, boomen en huizen, enz. Een beschildering op de muren van het circus — jammer genoeg, erg beschadigd — geeft ons een schip, veel gelijkende op de Chineesche jonken, te aanschouwen. Dat is het eenige bekende voorbeeld van scheepvaartbeweging bij deze oude Amerikanen.

De bovenstaande architectonische beschouwingen hebben meest allen betrekking op de Olmeksche en Tolteksche monumenten. Van de Azteksche voortbrengselen valt minder te zeggen. De Azteken waren een oorlogzuchtig volk, dat omstreeks de 12e eeuw de Tolteken overwon en verdrong, en dat meer heeft bijgedragen om kunst en beschaving te doen dalen, dan ze te doen rijzen.

Het waren de Azteken, die Mejico bewoonden, toen Ferdinand Cortez aldaar voet aan wal zette, en, zooals we boven reeds hebben opgemerkt, werd het meerendeel van hunne voortbrengselen, die misschien nog eenige belangrijkheid bezaten, door de Spaansche veroveraars vernield. Onder andere de piramide van Xochicalco en de groote tempel van Mejico, twee belangrijke bouwwerken, werden het slachtoffer van den geloofsijver der Spaansche monniken. D.

EEN BEZOEK AAN DE TENTOONSTELLING VAN HET WERK DER LEERLINGEN VAN DE ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN IN DEN HAAG.

Toen bovengenoemde inrichting, na de prijsuitdeeling in de laatste dagen der vorige week, hare zalen voor het publiek opende en haar onderwijs aan het publiek ter beoordeeling aanbood, dwong belangstelling in het bouwkundig onderwijs mij, deze gelegenheid niet ongebruikt voorbij te laten gaan.

Naar de residentie gereisd, vond ik in de zaal aan den Boschkant de ondergedeelten der wanden links en rechts bekleed met het werk der leerlingen. De resultaten in het handteekenen sieren den linkerwand in alle drie de afdeelingen, en den rechterwand in de eerste afdeeling. In de tweede afdeeling is die wand bekleed met het ornementwerk en in de derde met het bouwkundig teekenwerk.

Een tweetal geboetseerde koppen vertegenwoordigen het onderwijs in het boetseeren.

Daar, met enkele uitzonderingen, alleen het prijswerk is tentoongesteld, verkrijgen wij slechts een zeer onvolledigen indruk van het onderwijs, en kunnen wij de wijze, waarop en de volgorde, waarin het gegeven wordt, slechts bij benadering beoordeelen.

Bij het handteekenonderwijs zien wij opeenvolgend teekenwerk naar voorbeelden, draadfiguren, meetkunstige lichamen, onderdeelen van het menschelijk lichaam naar pleister, anatomische studiën, studiën naar beeld en naakt, de laatste op kleinere schaal, terwijl het schilderwerk een tweetal studiën naar naakt en eenige koppen bevat.

Het ornementteekenen, naar voorbeelden begonnen en naar pleistermodellen voortgezet, geeft in de hoogste klassen zeer verdienstelijke ontwerpen, als proeven van bekwaamheid der verstgevorderden, te aanschouwen.

Een waaier van mejuffrouw Walther, een lichtkroon van den leerling Looisen, een heraldieke teekening van Schouten, een paneel in het bovenlicht van een deurkozijn, van Kuijk, behooren onder meer tot de verdienstelijkste. Voeg daarbij eenige zeer goed geslaagde ontwerpen voor eene kamerbetimmering met schoorsteenmantel en eene eetkamerbetimmering met intarsia, dan is het duidelijk, dat dit onderdeel van het onderwijs niet achtergebleven is bij den vooruitgang, op dit gebied de laatste jaren waargenomen.

Het onderwijs in het bouwkundig teekenen vangt in de laagste klasse aan met het teekenen van meetkundige constructiën, en het voorstellen van meetkundige lichamen, in projectie, en verschillende standen. In de volgende klasse was als onderwerp voor het prijswerk een gemetselde en een houten kroonlijst opgegeven.

De kappen vormden de leerstof in de twee daaropvolgende klassen. In de vijfde klasse hadden de leerlingen hunne krachten gemeten aan de teekening van een kap met tuitgevel in opstand en plattegrond. In de zesde klasse schijnt de leerling meer bepaald met de bouwkunstige vormen bekendgemaakt te worden, en was als onderwerp voor het prijswerk opgegeven een gedeelte van de onderpui van een woonhuis met souterrain, voordeur en raamkozijn. In de hoogste klasse was als prijsopgave het ontwerpen van een dorpslogement aangewezen.

Eenige topografische opnamen van terreinen doen zien, dat de landmeetkunde ook onder de onderwezen vakken behoort.

Het teekenwerk zag er zonder uitzondering uitstekend uit; de trappen waren krachtig opgewerkt. De kappen, in opstand geheel in kleuren behandeld, zijn ware aquarellen.

De planteekeningen, goed opgewerkt en vergezeld van een perspectievisch aanzicht, deden zien, dat het gunstig uiterlijk der teekeningen niet verwaarloosd wordt.

Slaat men, na de zaal te zijn doorgewandeld, een blik in 't rond, dan is men teleurgesteld, dat er zoo weinig is geëxposeerd, dat het tentoongestelde een zoo mager beeld geeft van den gang van het onderwijs en van de behandelde leerstof. De onbedreven leerling werd niet ineens de volleerde teekenaar, dien de hoogste klassen ons doen kennen! Door welke opeenvolging van werkstukken heeft de onderwijzer hem zoo ver gebracht? Waren er nog velen in de klasse, die hem nabij streefden? — al te gaarne vragen, waarop de tentoonstelling het antwoord schuldig blijft en die de belangstellende in het onderwijs zich natuurlijk gesteld heeft.

Voor de ouders der niet bekroonde leerlingen komt het mij voor, veel aantrekkelijker te zijn, wanneer zij daar kunnen zien, hoe hun jongen, al werd hij niet bekroond, toch geen achterblijver is. Voor de leerlingen komt het mij voor, een prikkel te zijn om toch door te werken, ook al voelen zij zich niet instaat, met de eersten te wedijveren, wanneer zij weten, dat aan het einde van den cursus al hun werk nogeens onder de oogen wordt gebracht.

Ook het onderwijs in de Bouwkunst geeft tot eenige ernstige opmerkingen aanleiding. In het algemeen lijden alle teekeningen aan een zelfde gebrek: het constructief element; de correcte voorstelling in de teekening is over 't hoofd gezien en aan het decoratief element de grootste plaats ingeruimd, de meeste tijd gewijd; terwijl, mijns inziens, vooral bij de teekeningen van de voorwerpen der practijk, zooals trappen, kappen enz., de constructie en correcte teekening hoofdzaak zijn.

Om de gegrondheid mijner aanmerking te staven, wijs ik in de laagste klasse op eene fout, in alle bekroonde teekeningen voorkomende in den vierden stand der cubus, waar het afgeschuinde gedeelte in de verticale projectie bij allen vergeten is; onwillekeurig vraagt men zich af: »is hier ook naar voorbeeld geteekend?"

Bij de schalmgattrappen wordt de binnenboom noodzakelijk in het beeldhouwwerk van den paal verbonden; en heeft men den leerling niet erop gewezen, om den vorm van den paal naar het beloop van den boom vast te stellen.

Bij de kappen is in alle drie de opstanden het achterste spant geteekend alsof het voor de beide voorste lag.

Dergelijke tekortkomingen in bekroonde teekeningen wijzen genoegzaam aan, dat het teekenen niet in de eerste plaats is beschouwd als het middel om den leerling grondig met de constructie in al hare onderdeelen bekend te maken — en dit toch vraagt de ambachtsman.

In hoeverre aan het teekenen van details op groote schaal veel tijd gewijd wordt, kunnen wij uit het prijswerk niet beoordeelen. Bij den gunstigen invloed, dien eene inrichting als de Haagsche Academie op het ambachtsonderwijs kan uitoefenen, is het te hopen, dat dit veelzijdig behandeld wordt.

Is het voor den ambachtsman even onmisbaar, als het decoratief teekenen hem onnut is, voor den leerling-bouwkundige is het even noodzakelijk, dat hij, bij al wat hij teekent, zich van iedere lijn rekenschap geeft, vooral wijl door hem niet alles zelf gemaakt kan worden, en hij toch dikwijls toezicht erop houden of hulp erbij verleenen moet.

Wie het verschil wil leeren kennen tusschen mijne opvatting van het bouwkundig onderwijs en die der Haagsche Academie, vergelijke het teekenwerk der laatste met dat der ambachtsschool te Rotterdam.

De eischen, gesteld voor het verkrijgen der akte van middelbaar onderwijs in het rechtlijnig teekenen, hebben tot het overwicht van het decoratief teekenen veel bijgedragen. Daarbij toch is geen sprake van practische bekendheid met het vak.

Meerendeels zijn dan ook de geslaagden beter als onderwijzer op 't gebied der kunstindustrie dan op dat der bouwkundige constructie te huis.

Eene wijziging daarin te brengen, de vorming van degelijke practische onderwijzers, die aan een juist begrip der teekening de practische kennis der te behandelen onderwerpen paren, het uitreiken van een radicaal, dat die kundigheden waarborgt — ziedaar zoovele eischen, wier vervulling voor een degelijk ambachtsonderwijs onmisbaar zijn.

Nu eene reorganisatie der burgeravondscholen door een Campert en Scholten in de *Vragen des Tijds* aan de orde gesteld wordt, nu het nut en de inrichting der ambachtsscholen het onderwerp der lijvige rapporten van de meeste Afdeelingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst uitmaakt, en straks op de algemeene vergadering tot levendige discussien kan aanleiding geven, — nu kwam het mij geraden voor, op het onderwijs in zijn onderdeelen in twee der grootste steden van ons land de aandacht te vestigen.

6 Mei 1885. N. J. Q. O.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

GOUDA. Dezer dagen werd in den Gemeenteraad het voorstel van Burgemeester en Wethouders behandeld om het Raadhuis, met het oog op de groote kosten daaraan verbonden, niet zoogenaamd te „restaureeren", maar eenvoudig de noodige herstellingen aan deuren, ramen enz. te doen.

Een der raadsleden kon zich met dit voorstel niet vereenigen; deze toch gaf de voorkeur aan de plans der Rijks-adviseurs, die voor de achter- en zijgevels eene soortgelijke restauratie hadden ontworpen, als de voorgevel vóór eenigen tijd onderging. Het meerendeel der leden was echter van meening, dat de uitgave van *f* 60,000, die eene restauratie vereischt, voor eene gemeente als deze te bezwarend is, en nadat een der leden nog in het licht had gesteld dat, wanneer eenmaal de geheele restauratie voltooid was, het *uitwendige* wel heel prachtig zou zijn, maar het contrast met het *inwendige* dan des te meer in het oog zou vallen, werd bovengenoemd voorstel aangenomen.

MAASTRICHT. De voorwaarden met kaart, voor de eerste veiling van door deze gemeente van den Staat gekochte vestinggronden, zijn dezer dagen verkrijgbaar gesteld.

Deze veiling betreft de terreinen, gelegen aan beide zijden van den nieuwen toegangsweg naar het gemeenschappelijk station. De inzetsommen zijn door de gemeente vastgesteld van *f* 3 tot *f* 10 per M².

De wijze, waarop de openbare veiling zal gehouden worden, is zeker niet alledaagsch en daaromtrent leest men in den catalogus het volgende:

»De openbare veiling van de hiervoren vermelde kavels, op de door den Raad vastgestelde inzetprijzen zal plaats hebben al naar gelang en teikens niet eerder dan vier weken, nadat bij Burgemeester en Wethouders zal zijn ingekomen een schriftelijk bod van *f* 50 of een veelvoud daarvan op den inzetprijs.

»Dat bod kan gedaan worden door tusschenkomst van een te Maastricht gevestigd notaris, of wel door een particulier, mits in dit laatste geval het bod volgens het oordeel van Burgemeester en Wethouders genoegzame waarborgen aanbiedt."

Ook eenige voorwaarden van den verkoop dragen een bijzonder karakter, en het zal voor velen niet van belang ontbloot zijn, daarvan kennis te nemen.

Wij vernemen, dat voor enkele perceelen reeds een bod is ingekomen.

ALKMAAR. De werkzaamheden voor den aanleg van de waterleiding hier ter stede zijn in vollen gang. In het naburige Bergen wordt in de duinen van mevrouw Van Reenen de prise d'eau gegraven, die eene lengte van 190 meter bij eene breedte van 30 meter heeft; daartoe wordt de grondspecie ter diepte van ongeveer 2 meter uitgegraven, en verder tot de volle diepte van 6 meter in den waterspiegel door een baggermachine verwijderd. De prise d'eau is voor de helft gereed, en voor het vergemakkelijken van den toegang tot de werken en het transport der materialen is een weg door de duinrij gebaand. De eerste ijzeren buizen zijn aangevoerd; de gebouwen werden voor ruim *f* 32,000 aanbesteed aan den aannemer W. Schuijt alhier, en de werkzaamheden vorderen in het algemeen naar wensch. De aanhoudende droogte der laatste weken, pleit voor het noodzakelijke van den aanleg eener waterleiding.

VLISSINGEN. Op het terrein van het Staatsspoor aan het havenstation alhier is men, blijkens de *Middelburgsche Courant*, druk bezig met het bouwen van een geheel uit ijzer vervaardigd gebouw, ten dienste der firma Brasch & Rothenstein, expediteurs te dezer stede, die daarin hunne bureau's zullen vestigen.

— Van de ingekomen bouwplans op de prijsvraag der naamlooze vennootschap *Het Posthuis* te Heerenveen, is dat onder het motto *Vergunning* door de Jury als het beste beschouwd. Als ontwerpers daarvan hebben zich bekendgemaakt de heeren J. v. d. Goot en N. van Kleef, bouwkundigen te Hengelo.

— De nieuwe spoorwegbrug over het Zederikkanaal te Dalem is thans voltooid. Zij heeft eene lengte van 38 M., en is eene der grootste draaibruggen hier te lande. Spoedig zal nu een begin gemaakt worden met het omleggen van den spoorweg over eene lengte van ruim 500 M.

— Wij vestigen de aandacht op de bij J. G. Broese, te Utrecht, verschenen uitgave: *Gemeentereiniging. Eene vraag van den dag, beschouwd en toegelicht door G. van Overbeek de Meijer, Hoogleeraar aan 's Rijks Universiteit te Utrecht.* Op duidelijke wijze wordt in het werk de vraag behandeld, hoe voor de verzameling en den afvoer van het vaste en vloeibare vuil en anderen afval in een middelpunt van bevolking behoort te worden gezorgd. Schrijver vertrouwt, dat eene beknopte, maar zooveel mogelijk volledige, uiteenzetting en beantwoording van het vraagstuk aan velen hoogst welkom zal zijn. Uit den inhoud van het boek blijkt, dat de hoogleeraar het Liernursstelsel in alle opzichten de voorkeur geeft.

— Wij ontvingen dezer dagen met belangstelling ter inzage de eerste aflevering van *De Negerhut* van Harriet Beecher Stowe. Hoewel het onderwerp, dat in dit boek behandeld wordt, geheel buiten ons gebied ligt, meenen wij echter toch de aandacht te mogen vestigen niet alleen op deze keurige uitgave, maar voornamelijk op de prachtige illustraties van de hand des heeren Braakensiek, die het boek opluisteren. Het werk is in zes afleveringen compleet en, bij inteekening, voor de luttele som van 30 cent per aflevering verkrijgbaar.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

Door het BESTUUR van den *Veen-ontwaterpolder* zal, op **Saterdag 23 Mei a. s.**, 's middags ten 12 ure, in de herberg van KEUNING te *Teeuwaard*, in tegenwoordigheid van den Hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, en onder nadere goedkeuring van heeren Gedeputeerde Staten van *Friesland*, worden **aanbesteed:**

a. **de levering van 1300000 stuks Straatklinkerts;**
b. **het onder profil brengen van den zeedijk.**

Gezegelde inschrijvingsbiljetten worden ingewacht bij den secretaris van het waterschap, te *Teeuwaard*, bij wien tevens bestekken verkrijgbaar zijn, tegen betaling van **50** cents.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS).

Op **Dinsdag den 26ste Mei 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 95.

De Levering van Metalen dwarsliggers met verbindingsdeelen.

De bestesling geschiedt volgens art. 28 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 7den Mei 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Roelofarendsveen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 6den Mei 1885.

Aanbesteding.

Door KERKVOOGDEN der Ned. Herv. Gemeente te *OPHEUSDEN* zal op **Vrijdag 22 Mei a. s.**, des middags ten 12 ure, in het Logement *„de Zwaan"* te *Opheusden*, in het openbaar worden

AANBESTEED:

Het amoveeren van de bestaande, en het bouwen eener nieuwe PASTORIE aldaar.

Het bestek en teekening liggen van Woensdag 13 Mei a. s. ter inzage in het Logement *„de Zwaan"* te *Opheusden*; Kottichuis VAN GAMEREN te *Tiel* en Hôtel *„de Wereld"* te *Wageningen*, en zijn te verkrijgen tegen betaling van *f* 1.50, voor zoover de voorraad strekt, en van *f* 0.50 voor het bestek alleen, aan het Bureau van de Wageningsche Courant.

Aanwijzing in loco geschiedt op Vrijdag 15 Mei e. k., voormiddd. 10 ure.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Heer H. BOERRE te *Wageningen*.

J. L. BACON & C°.
Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie,
Gouden Medaille,
Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 18 Mei 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

a. **Het gewoon onderhoud van en het verrichten van herstellingen gedurende 1885 aan: Sluis- en Waterwerken, Scheepvaartinrichtingen enz.;**
b. **Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse N°. 23 in de Utrechtschedwarsstraat;**
c. **Het vergrooten en verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse N°. 21, op den hoek der Lijnbaans- en Palmgrachten.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.— voor de sub *a*, *f* 1.— voor de sub *b* (met een teekening) en *f* 1.— voor de sub *c* (met een teekening) genoemde.

Inlichtingen worden gegeven, voor de sub *a* genoemde ten kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis kamer N°. 106, en voor de sub *b* en *c* genoemde ten kantore van den Stads-Architect, Raadhuis kamer N°. 101, van 10—2 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 5 Mei 1885.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

MODERNE
GLASVERSIERING.
(Hyalotypie.)
Fabrikanten Mc CAW STEVENSON & ORR.
Belfast.
Zilveren Medaille en 1ste kl. Getuigschrift Wereldtentoonstelling Calcutta 1884.
Volmaakte nabootsing van **GESCHILDERD** en **GEBRAND GLAS.** Het doel van deze uitvinding is om tegen zeer middelmatigen prijs ieder in de gelegenheid te stellen **Ramen, Glazen Deuren,** enz. te versieren. De modellen zijn menigvuldig: geschikt zoo voor **Openbare** als **Particuliere Inrichtingen, Woonhuizen,** enz., van de eenvoudigste tot de meest saamgestelde stijlen en afmetingen, als **Bloem-, Kop-Middenstukken, Figuren,** enz., met verschillende **Randen,** die al de schoonheid bezitten van **GEBRAND GLAS.**
Hoofdagent voor Nederland en Koloniën
M. J. GALLENKAMP, Arnhem.
AGENTEN:
J. H. DE VRIES, *Groningen.*
WAUTIER & FABO, *Rotterdam.*
H. D. L. FIGELET, *Den Haag.*
J. MULDER HERZET, *Den Bosch.*
A. MOSMANS, *id.*
B. NEELMEIJER, *Middelburg.*
J. J. SCHOEMAKER & ZOON, *Zwolle.*
CORN. R. WIESMAN, *Utrecht.*
WED. DE BRUIJN & ZOON, *Arnhem.*
H. VAN GARDINGE, *Eindhoven.*
D. VAN WICHEN, *Tiel.*
Buiten Friesland, Groningen en vermelde, worden voor overige steden des Rijks solide **Sub-Agenten gevraagd.**

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quonnat, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Faconval-, porphier- en bazaltkeien.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.
In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rest-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden gezaagd als gewoonlijk.
Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

AANBESTEDING.
Namens den Heer H. W. HERKULEIJNS zal de Architect A. R. FREEM te *Arnhem* op den **16 Mei**, des maandags ten 2 uur, in het Café *„de Harmonie"* te *Arnhem* **aanbesteden:**
Het amoveeren van „het Veldhoen" aan het Land van de Markt te Arnhem en het daar ter plaatse bouwen van een Winkelhuis met 2 verdiepingen.
Aanwijzing in loco op 9 en 13 Mei, voormiddags ten 10 uur.
Bestek en teekeningen liggen van af 6 Mei ter visie in het lokaal der besteding.
Bestekken tegen betaling van *f* 0.75 en bestek met geveltekening à *f* 2.00 te verkrijgen aan het bureau van den Architect, Karel-van-Gelderstraat G 10 te *Arnhem*, die tevens inlichtingen verstrekt.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier).
Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvrag, bij **DE LINT & C°.** Rotterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solijde **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"
SCHEEPSBOUW EN WERKTUIGENFABRIEK
(Voorheen firma H. DALHUISEN)
te KAMPEN.
SPECIALE INRICHTING voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES,
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW, OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GROF en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS, (nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, LIEREN, (nieuw systeem.)
IJZEREN FUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz enz.
Prijsopgave en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **tweede** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

VERHUISD:
IJ. BIJVOETS Gz.,
Architect en Makelaar,
naar de **LINNAEUSSTRAAT N°. 20a** hoek **te Parkstraat** (aan de Tramlijn).
AMSTERDAM.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gesproit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 15—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restauraets, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin.*

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al. wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokshuis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN tot 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling tot 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) DE MUNTTOREN TE AMSTERDAM.

Indertijd heeft het in den Gemeenteraad der hoofdstad heelwat voeten in de aarde gehad om te beletten, dat er inplaats van het *oude* logement „de Munt" een *nieuw* toevluchtsoord voor dorstigen en vermoeiden werd gesticht, vol met pretentieuse onharmonische aan- en uitbouwsels, die niet alleen den publieken weg, die toch op dit punt niet te breed is, tot een steeg gemaakt, maar naast het schilderachtige torentje van „De Keyser" een ongelukkig figuur zouden opgeleverd hebben.

Het was almede het werk van den enthousiasten oudheidminnaar De Vries, dat men besloot, een noodzakelijk geworden vernieuwing van het Munt-aanbouwsel te beperken tot hetgeen vroeger wellicht door De Keyser zelf aan den toren was toegevoegd, te weten een smal en kort huisje voor een wachtpost.

Werd daar wel eens *zonder* vergunning aan Cambrinus geofferd (de Jeneverbachus was in de 17de eeuw onbekend), Burgemeester en Wethouders wenschten in het nieuw te stichten gebouwtje dat *met* vergunning te doen plaatshebben, door het voor een „net gehouden" café te verhuren.

De Raad deelde dien wensch niet. Het aanbouwsel werd op de benedenverdieping tot een prentenlater antiquiteitenwinkel, boven tot een vergaderzaal voor het Oudheidkundig Genootschap bestemd, daar de Raad niet luisterde naar de betoogingen van eenige zijner leden, dat men trachten moest den publieken weg aldaar te verbeteren, en aan de stad een nieuw pittoresk punt toe te voegen, door het gebouw ondergeschikt te doen zijn aan den toren; en dat het daartoe noodig was eerst te zien en dan te ontwerpen en te bestemmen, eerst het veroordeelde weg te breken, om dan het nieuwe op papier te brengen, beter nog door een ruwe mal (dus niet op een hondersdste maar op ware grootte) te zoeken naar de juiste verhoudingen aan de nieuwe stichting te geven.

Een ieder, die weet, hoe moeilijk het is, in de bouwkunst meer nog dan in het leven, de juiste maat te houden, de passende afmetingen te vinden, welk een inspanning dit vereischt van die eigenaardige hersenwerking, die men voorstellingsvermogen noemt, zou deze meening van enkelen der vroeden, waaronder een beoefenaar der Bouwkunst, nogal toegelachen hebben.

Niet aldus de Raad der hoofdstad.

Er werd besloten tot den aanbouw en de verhuring in bovenvermelden zin.

Doch wat gebeurt! Des sloopers moker heeft nog ternauwernood het dak en een deel der muren weggenomen, of er verheffen zich allerzijds stemmen, die vragen om het behoud van het — als het ware — ontsloten stadsgezicht, om behoud van de lucht en het licht, door het torenaanbouwsel ingenomen.

Zoover zouden wij *voorshands* niet wenschen te gaan. Maar wel ondersteunen wij met nadruk het verzoek om, voordat men overga tot het *uitvoeren* der beraamde plans, rijp te bestudeeren, welke grootte, welke vorm bij den Munttoren past.

Blinde zucht tot voortvarendheid in deze ondergeschikte zaak, waarmede geenerlei belangen direct gemoeid zijn, zal men 't zich later zelf verwijten, wanneer het blijken mocht, dat het ontworpen gebouw — hoe sierlijk ook op papier — den schilderachtigen toren benadeelt, en een even fraai als levendig punt der stad niet ten voordeel strekt.

Fabricando fabri fimus.

(A. et A.) TENTOONSTELLINGS-INDRUKKEN.

Antwerpen, 12 Mei 1885.

Amice Redacteur,

Gij hebt mij verzocht, als ik in Antwerpen kwam, u een en ander te schrijven over de Tentoonstelling. Ik ga hieraan onmiddellijk voldoen, maar vooraf een paar woorden over de stad zelve. Wat is hier veel schoons te zien op architectonisch gebied.

Reeds dadelijk, van het station stadwaarts gaande, werd ik verrast door een keurig geveltje in Vlaamsche Renaissance van de hand van den architect Winders. Iets verder verrijst het u bekende Vlaamsche Theater met zijn fraaie gevels en goede details. Aan denzelfden boulevard, doch aan de andere zijde, is in 1884 het nieuwe Koninklijke Atheneum gebouwd, dat een flinken indruk maakt, doch m. i. in enkele onderdeelen niet fraai is, onder andere in het torentje op het sterk achterwaarts gebogen, ronde dak. Tegenover het Park is onlangs een gebouw verrezen met een keurigen gevel, eveneens in Vlaamschen Renaissance-stijl opgetrokken, en genaamd *In 't Ravennest*. Het is een fraaie type voor

gekoppelde heerenhuizen, dat zijn ontwerper, den architect E. Careel, alle eer aandoet. Den boulevard langs wandelende naar de Tentoonstelling, zijn de Banque Nationale van architect Beyaert en het Gerechtshof van de architecten L. en F. Baeckelmans gebouwen, die door hun stijlvolle façades een grootschen indruk op iederen vreemdeling maken. Vooral het Bankgebouw met zijn tal van torentjes, groote afwisseling van gevels en sierlijke binnenplaats, is een bijzonder kunstvol origineel bouwwerk.

In de Tolstraat nabij den Boulevard, geeft architect Winders weder een zijner geestige geveltjes aan de liefhebbers der Vlaamsche Renaissance te genieten. Het huis is genaamd *in de Passer*, zooals op den gevel is gebeiteld. Links en rechts naast het gekoppelde drielicht der bel-étage zijn twee basreliefs aangebracht van Vredeman de Vries en Cornelis Floris (De Vriendt).

Alvorens mij naar de Tentoonstelling te begeven, kon ik de verzoeking niet weerstaan, nog wat door de stad te dwalen, om telkens verrast te worden door schoone bouwwerken van vroegere en hedendaagsche meesters; u allen te noemen voert mij te ver, doch reeds het Raadhuis, in 1560 gebouwd volgens het ontwerp van Cornelis de Vriendt, genaamd Floris, met zijn indrukwekkenden gevel, de typische gildenhuizen der 16e en 17e eeuw daartegenover, de prachtige Gothische tempel Notre Dame met zijn fraaien slanken toren, het keurig gesmede putje van meester Quintijn Matsys, de stijlvolle Renaissance toren van de Jezuïetenkerk en tal van kleinere gebouwtjes, waaronder nog te noemen het goed gedetailleerde geveltje van de Rijschool op den Boulevard, deze allen zijn reeds meer dan voldoende om de stad Antwerpen voor iederen bouwkunstenaar een rijk veld van studie te maken en een bezoek overwaardig.

Doch nu naar de „Exposition".

De tentoonstelling is opgericht in de nieuwe stad, op een terrein in de nabijheid der Schelde.

De hoofdingang, tegenover de Avenue du Sud gelegen, geleidt onmiddellijk naar de middengalerij, de groote slagader van het hoofdgebouw, die de geheele lengte doorsnijdt en uitloopt op een breede trap, welke ons onmerkbaar over een straat, waar de passage niet kon worden gestremd, naar de machine-galerij voert. Evenals over de lengte is het hoofdgebouw ook in de breedte door een dwarsgalerij in twee deelen verdeeld. Voor en rondom het gebouw is een park aangelegd, dat, zoo de planten en boomen snelgroeiers zijn, een schoon geheel kan vormen, doch nu nog vrij kaal was. Verschillende min of meer karakteristieke gebouwtjes zijn met een bevallige nonchalance door dit park verspreid.

Onmiddellijk naast den ingang is een typisch Altdeutsch Moselweinhuisje en verderop zijn verschillende kiosken, voor den verkoop van eet- en drinkwaren opgetrokken. Onze Amsterdamsche firma Lucas Bols heeft een aardige houten drankkiosk geplaatst. Verder vinden wij in het park een schoone Moorsche tent van de chocoladefabriek van Van Houten te Weesp, met keurig meubilair en draperieën; ik kan iederen bezoeker der tentoonstelling zeer aanraden, hier een wijle te verpoozen onder het genot van een heerlijk kopje chocolade.

Een gebouwtje, waarin een in werking zijnde bakkerij, kon mij minder behagen. Het is, in tegenstelling van het typische bakkersgeveltje, hier verleden geëxposeerd, van weinig fraaie vormen. Een Indisch pagodevormig gebouw, verschillende expositiën van hardsteen-carrières, waaronder een met een kloeke naald van keien opgetrokken, een aardig drankhuisje, *„in den soeten inval"* en verscheidene andere houten gebouwtjes, nog in wording, zullen het park een waar lustoord maken voor oog en maag. Een reusachtige stoomhamer verheft zich trotsch boven de omgeving, het geheel door zijn massa overschaduwende.

Beschouwen wij nu den hoofdgevel van naderbij.

Vóór eenige weken bestond daarvan niets dan het ijzeren geraamte. Thans zijn tal van werklieden ijverig bezig, dit netwerk van ijzer te bekleeden met gehouwen steenen kroonlijsten, kolommen, standbeelden enz., alles van carton-pierre, pleister en metselwerk. De ijzerwerken zijn uitgevoerd door de Société métallurgique.

De façade is in drie hoofdpartijen verdeeld, waarvan de middenpartij tot hoofdingang is bestemd. Hier verheft zich het groote portiek, bestaande uit een monumentalen boog, aan beide zijden begrensd door twee slanke 55 M. hooge torens, van waar het electrisch licht met zijn heldere stralen de parken der Tentoonstelling des avonds zal verlichten. Aan den voet van deze torens zullen watervallen worden gemaakt, en door middel van een ascenseur zal zonder eenige vermoeienis de top kunnen worden bereikt.

Van deze werken is nog slechts het ijzeren geraamte gereed en een gedeelte der bekleeding, benevens een groot deel der grotwerken, waaruit en waarlangs de watervallen het water in kletterende stroomen zullen neerstorten. De gevel zal verder worden bekleed met pilasters, allegorische groepen enz. De hoofdpartij boven den grooten ingangsboog zal worden bekroond door een aardbol, als symbool van het internationale karakter der Tentoonstelling.

Als het geheel gereed zal zijn, zal het een zeer gunstigen indruk maken, te oordeelen naar de fraaie teekening, die overal was verspreid.

Ik dwaalde tusschen de kisten en den rommel door, om als rechtgeaard Nederlander de étalage van mijn vaderland op te zoeken, hetgeen met niet veel moeilijkheden gepaard ging, dank zij een duidelijken plattegrond.

Links van den hoofdingang gelegen, heeft onze afdeeling een goede plaats en met genoegen kan ik u verklaren, dat zij één der meest voltooide was op den dag der opening.

De decoratie van de Nederlandsche afdeeling is zeer origineel. Men kan ze niet beter omschrijven, dan door ze een tegelversiering te noemen. Alle vakken, friezen, paneelen enz., gevormd door het ijzeren geraamte van het Tentoonstellingsgebouw, zijn gevuld met doekpaneelen, met tegelvoorstellingen, behandeld à l'instar de vieux-Delft, blauw op witten fond. Over het algemeen waren de beschilderingen goed uitgevoerd, doch de voortdurende herhaling van al die groote en kleine tegelvlakken, geeft iets onrustigs aan het geheel. Waar men rondziet, overal ontmoet het oog een tegeltableau.

Deze versiering is van de hand van de heeren A. Terhell te Bussum en Rosse te 's-Gravenhage. De gekleurde tegelfriezen van laatstgenoemde zijn beter van kleur dan van teekening; vooral het op ongelukkige wijze aanbrengen van de provinciale types uit ons land, draagt hiertoe veel bij.

Langs de Nederlandsche afdeeling in de hoofdgalerij is een reusachtig, decoratief beschilderd doek geplaatst, voorstellende een vogelperspectief van het strand te Scheveningen. Dit verdienstelijk, breed opgevatte décorstuk is vervaardigd door den heer A. Terhell.

U alles te beschrijven, wat Nederland ter tentoonstelling uitstalde, gaat bezwaarlijk, maar ik behoef u niet te zeggen, dat ons land weder zijn gewoon contingent eet- en drinkwaren, op meer of minder smaakvolle wijze geëtaleerd, heeft ingezonden.

Onze industrie is niet ruim vertegenwoordigd, doch de takken die er zijn, maken een goed figuur.

Bovenaan noem ik de fraaie uitstalling der artistieke producten van de vanouds vermaarde fabriek van Delftsch aardewerk van de heeren Thooft en Labouchère. Te midden van verschillende grootere en kleinere pullen en vazen, trekken bijzonder de aandacht twee rijk in kleur behandelde tegeltableau's en twee allegorische blauwe tableau's, voorstellende de Overvloed en het Stoomwezen, allen geschilderd door den heer Senf naar de origineele teekening van den verdienstelijken adviseur der fabriek, den heer Le Comte. Mede uitmuntende door vorm en teekening is een waschfonteintje, waarop te midden van blauw en wit een geestig sepiateekeningetje is uitgevoerd.

Wij wenschen deze werkzame Nederlandsche industrieelen geluk met de fraaie étalage ter Antwerpsche tentoonstelling.

Onmiddellijk hierachter heeft weder de oude Prinsenstad een ruime plaats ingenomen. Een keurig uitgevoerd situatieplan en relief van de nieuwe stichting der gist- en spiritusfabriek, het Agnetapark, doet den vreemdeling een denkbeeld verkrijgen van deze in ons vaderland eenige inrichting, om ten behoeve van de werklieden, woon- en ontspanningsverblijven in een sierlijk aangelegd park nabij de fabriek aan te leggen.

Op groote schaal uitgevoerde teekeningen van de havenwerken te Amsterdam, van de Maas vóór Rotterdam, de Arnhemsche waterleiding, de overkapping van het Centraalstation te Amsterdam enz. zullen onzen zuidelijken naburen toonen, dat de Nederlanders ook hunne beste krachten inspannen, om den handel naar alle eischen ingerichte werken te geven. Onze terecht beroemde vaderlandsche baksteen van Waal en Rijn en IJsel, alsmede de producten der kunstzandsteenfabriek te Velzen, zijn op meer en minder smaakvolle wijze uitgestald.

De Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen te Amsterdam toonde haar producten niet in natura, doch is vertegenwoordigd door een fraaie collectie photographieën van uitgevoerde werken.

Onze Nederlandsche boekhandelaren sloegen de handen ineen en hebben in een smaakvol vertrek hunne producten op alle gebied van litteratuur, kunst, nijverheid en onderwijs geëtaleerd.

Ten slotte stond ik als Nederlander, met een rechtmatigen trots vervuld, een lange wijle met genoegen stil voor de prachtige kleeden van de beroemde Deventer tapijtfabriek met hunne harmonische veelkleurige patronen. Wederom een echt oud-vaderlandsch product!

Als begraven onder deze tapijten staat het paviljoen van het Nederlandsch Handelsmuseum te Amsterdam. Met een op doekdecoratief, vrij grof geschilderd front van plompe middeleeuwsche vormen met torentjes enz., maakt dit paviljoen uitwendig geen zeer bevredigenden indruk, ondanks de fraaie vrouwenfiguren van de schilders Van der Waay en Witkamp, die in deze omlijsting van baksteen niet tot hun recht komen. Inwendig wordt veel vergoed, wat uitwendig ontbreekt. Rondom tegen de wanden zijn geplaatst de bekende breed gepenseelde cartons, voorstellende episodes uit het leven van Prins Willem van Oranje, afgewisseld door goed geschilderde Witjes, van den decorateur G. H. Heinen te Amsterdam. Meubilair en stoffeering zijn oude kennissen van onze Amsterdamsche tentoonstelling en geleverd door de firma Jansen en Zonen te Amsterdam.

Van de andere Rijken, die hun schatten hebben ingezonden, wensch ik u thans nog niets te schrijven. Later, als het geheel gereed zal zijn, zal ik trachten u een overzicht te geven, zij het ook oppervlakkig, zooals over de Nederlandsche afdeeling hierboven, doch alles te noemen voert te ver.

Ontvang mijn dank, geachte Redacteur, voor het opnemen dezer regelen.

Valé

t á v

Q. N.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Wij lazen in enkele onzer dagbladen, dat vrienden en vereerders van den heer Cuypers senior (wij tellen thans te Amsterdam drie architecten van dien naam) bijdragen verzamelen om den bouwmeester van het Museum, bij de opening daarvan, een gouden gedenkpenning aan te bieden.

Aan de eene zijde verheugen wij ons over dit bericht. Dat in ons kritikasterig vaderland een zeer talentvol man, als de heer P. J. H. Cuypers ontegenzeglijk is, vrienden en vereerders vindt, bezield genoeg om daarvoor uit te komen en in de beurs te tasten, doet ons goed. Men is bij ons zoo lauw in het betuigen van ingenomenheid met een menschenleven vol toewijding, studie, nadenken en zorg voor een zoo bij uitstek publieke zaak, als de bouwkunst is. Aan de andere zijde stemt ons dit bericht ernstig. De voorgenomen aanbieding der medaille is een zaak geheel van *privaten* aard — en dan zondigen de dagbladen door aan de zaak te groote ruchtbaarheid te geven; of men tracht er een *publiek* half-officieel karakter aan te geven — en dan is de aanbieding ongepast. Slechts in een zeer, zeer kleinen kring van gelijkgezinden wordt het Museum bewonderd, verdedigd, vergoëlijkt.

Men loope toch niet op den tijd vooruit, en tarte de openbare meening niet. Aan de toekomst de beslissing, wie juist ziet: de kleine kring of de grootere menigte, waaronder hoogst vriendschappelijk gezinde collega's.

Een der laatsten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 11 Mei 1885.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd en verder wordt mededeeling gedaan, dat van de Afdeeling Rotterdam eene circulaire is ingekomen, dat in hare vergadering van 24 April j.l. besloten is, om als candidaten voor het Bestuur der Maatschappij aan te bevelen de heuren P. J. Huibers en Dan. J. Sanches te Amsterdam, en den heer M. A. van Wadenoijen te Arnhem.

Vervolgens is het woord aan den verslaggever der Commissie, door de Afdeeling benoemd om haar voor te lichten bij het beantwoorden der beide volgende, door de Maatschappij gestelde, vragen:

1°. Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van vakonderwijs voor handwerkslieden in de bouwambachten?

2°. Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van het onderwijs meer bepaald voor opleiding van bouwopzichters?

waaromtrent het navolgende rapport wordt uitgebracht:

»Aangezien door verschillende oorzaken het uitbrengen van dit rapport eerst thans plaats vindt, nu de rapporten van andere Afdeelingen reeds zijn uitgebracht en publiek gemaakt, kan uwe Commissie daaromtrent kort zijn.

»Geheel doordrongen van het nut der ambachtsscholen, zou zij, zoo dit noodig was, in de eerste plaats hebben getracht dit te bewijzen. Na het blijkt, dat alle Afdeelingen eenparig op de alom bekende gronden de wenschelijkheid dezer inrichtingen hebben betoogd, mag dit wel als overtollig worden beschouwd.

»Uwe Commissie sluit zich, met inachtneming van de hiervolgende bemerkingen, aan bij de rapporten van Leeuwarden en 's-Hage. In het door de laatste Afdeeling opgegeven leerplan voor een ambachtsschool vinden wij:

»a. »Practisch werken ter verkrijging van eene goede oordeelkundige behandeling der gereedschappen en kennis van hun gebruik."

»Hier meenen wij, dat te weinig wordt gevraagd. Allen zijn wij het eens, dat de werkplaats niet meer de geschikte kweek-

plaats is voor den aanstaanden ambachtsman. Hij moet als meer bruikbaar werkman in den winkel komen, hij moet meer voorbereid zijn om voor zijn volgend leven de wereld in te treden. Dit moet hem de school geven. Wordt dit erkend, dan is bovenstaande practische kennis voor hem niet voldoende.

»Wij willen hiermede niet gezegd hebben, dat hij als werkman in den winkel zal kunnen komen, want altijd blijft hij bij zijn intrede in den practischen winkel leerling. Niemand kan zijn vak voldoend leeren, dan alleen in de practijk van het werkelijk leven, hier in den winkel en op de karwei. Als timmerman en ook in de andere vakken kan hij echter de verschillende voornaamste constructiën en eenvoudige voorwerpen hebben leeren maken, leeren afschrijven en samenstellen.

»Een der belangrijkste voordeelen van het ambachtsonderwijs is vooral ook de mogelijkheid om het onderwijs in practijk en theorie van het vak, hand aan hand te laten gaan. Is dit voor ieder, die zich op een practisch vak wil toeleggen, wenschelijk, voor den weinig ontwikkelden leerling-ambachtsman in 't bijzonder. Hem moet alles op eenvoudige wijze worden duidelijk gemaakt: zijn voorstellingsvermogen is nog weinig ontwikkeld, terwijl het er bovendien bij hem vooral op aankomt, datgene wat hem geleerd wordt, duidelijk te begrijpen.

»Juist het samengaan van theorie en practijk is de voornaamste oorzaak, dat deze weinig ontwikkelde leerlingen in de drie schooljaren zoo betrekkelijk veel voor hun vak kunnen opdoen.

»Zal nu de theorie en practijk samengaan, elkander aanvullen en steunen, dan volgt daaruit vanzelf, dat de leerlingen de voornaamste constructiën van hun werk evengoed in de practijk moeten uitvoeren als in teekening brengen, en dat in dit geval het leerplan van 's-Hage moet worden uitgebreid.

»De ondervinding leert dan ook, dat dit meerdere zeer goed bruikbaar is. Hiervoor zou men als bewijs alleen behoeven aan te voeren, dat de leerlingen, die met goed gevolg de ambachtsschool bezocht hebben, in den regel het eerste jaar 4 à 7 cts per uur verdienen, maar reeds zeer schielijk b. v. het 4de jaar op vol daggeld staan.

»De waarde van het onderwijs aan de ambachtsschool moet evenwel niet in hoofdzaak gezocht worden in de werkkracht van den oud-leerling dadelijk na het verlaten der school, maar vooral, wat hij na verloop van 5 à 7 jaren als ambachtsman presteert.

»Ook en vooral met het oog daarop is een grondig practisch onderwijs in het bewerken der verschillende onderdeelen hoogst gewenscht, ja noodzakelijk.

»Met de noodige uitbreiding dus van genoemd punt *a*, sluiten wij ons gaarne aan bij het plan van de Afdeeling 's-Hage. Uwe Commissie meent verder met het oog op eene gewenschte kortheid van dit verslag te kunnen volstaan, met u te herinneren aan het rapport, voor eenigen tijd door de heeren Freem en Van Wadenoijen uitgebracht, waarbij het leerplan en de resultaten van het daarnaar gegeven onderwijs aan de ambachtsschool alhier grondig zijn onderzocht en door die heeren op goede gronden worden aanbevolen, als bij uitnemendheid geschikt voor het onderwijs aan eene ambachtsschool. Het is toen gebleken, dat de Afdeeling het daarmede volkomen eens was.

»Eenvoudig en zeer bevattelijk onderwijs is hier hoofdzaak. De oprichter en architect zullen zich ook na het verlaten der school verder theoretisch ontwikkelen. Bij het volbrengen van zijn arbeid staan hem boeken en platen ten dienste. Bij den ambachtsman is dit zoo niet. Deze moet alleen op zijn hoofd en handen vertrouwen.

»Het leerplan aan eene welingerichte ambachtsschool moet eenvoudig, maar — en hier komt het vooral op aan — *het onderwijs moet volgens dat leerplan eenvoudig en duidelijk, overeenkomstig de ontwikkeling van de leerlingen, en zoowel voor het lijnteekenen als de practijk, door met de practijk vertrouwde leeraren gegeven worden.*

»Onder het onderwijs aan de avondteekenscholen voor den aanstaanden handwerksman, wordt door de Afdeeling 's-Hage ook opgenomen »onderwijs in de practijk."

»Hier zoude zich dit moeten bepalen tot datgene, wat door de Afdeeling 's-Hage voor de ambachtsscholen is opgegeven. Wij gelooven echter:

»1°. dat het een groot bezwaar zal zijn, om van de weinige teekenuren eener avondschool, uren af te nemen voor het onderwijs in de practijk, en

2°. dat het daar bepaald practisch onderwijs al zeer weinig waarde heeft.

»Met betrekking tot de tweede vraag is uwe Commissie het eens met de Afdeeling 's-Hage, wanneer zij zegt, dat van bevoorrechting van den eenen stand boven den anderen in den Staat geen sprake mag zijn. Hieruit volgt, dat wanneer het voor wenschelijk erkend is om »bouwopzichters" op te leiden, dan ook op Staatshulp mag worden gerekend.

»Van dit denkbeeld uitgaande, komt het ons voor, dat, hoewel wij een voortgezetten cursus van het teekenonderwijs en eenige aanverwante zaken aan de ambachtsschool zeer gewenscht achten, dit bezwaarlijk zal kunnen voldoen aan eene opleiding van bepaald bekwame bouwopzichters. Hiervoor zal men moeten trachten, evenals b. v. in Duitschland het geval is, afzonderlijke scholen op te richten, waarop het door 's-Hage opgegeven leerplan, flink uitgewerkt, kan worden uitgevoerd.

De Commissie:
J. C. STOELLER,
BERGHUIS.
P. E. RIJK."

Dit rapport wordt door de Vergadering eenstemmig goedgekeurd en tot opzending ervan aan het Hoofdbestuur besloten.

Door den Penningmeester wordt medegedeeld, dat het hem is mogen gelukken, ten behoeve van de herstelling van de Koppelpoort te Amersfoort, door woord en daad zooveel belangstelling op te wekken, dat eene som van ƒ 68 ter verzending bij hem gereedligt. Besloten wordt, na aftrek der door de Afdeeling gemaakte onkosten, het bedrag aan het Comité op te zenden.

Tot afgevaardigde voor de aanstaande vergadering der Maatschappij te Amsterdam wordt gekozen de heer J. C. Stoeller, en zoo noodig tot vervanging, de heer M. A. van Wadenoijen.

Door den heer Boerbooms worden eenige door hem uitgevoerde en in uitvoering zijnde projecten ter belichtiging aangeboden, met welke genotvolle en tevens leerrijke berigheden de werkzaamheden voor dezen winter door den Voorzitter gesloten worden verklaard.

VEILINGEN VAN BOUWTERREIN.

GRONINGEN. Op den 8ste Mei jl. hield het Domeinbestuur eene veiling van 23 perceelen vestinggrond, gelegen als volgt:

4 kavels aan den Ubbo-Emmiussingel.
4 » » den Coehoornsingel.
8 » » de Westerkaai.
6 » » de Westerhavenstraat.
1 » » den Westerbinnensingel.

Hiervan werden verkocht:

aan den Ubbo-Emmiussingel:

kavel	3	groot	336 M²	voor	ƒ 3435
»	4	»	342 »	»	» 3450
te zamen			678 M²	voor	ƒ 6885

overeenkomende met ƒ 10.15⁵ per centiare;

aan den Coehoornsingel:

kavel	5	groot	122 M²	voor	ƒ 995
»	6	»	116 »	»	» 900
»	7	»	111 »	»	» 920
»	8	»	101 »	»	» 940
te zamen			450 M²	voor	ƒ 3755

makende ongeveer ƒ 8.33 per M²;

aan de Westerkaai:

kavel 9 groot 372 M² voor ƒ 5600, vertegenwoordigende een prijs van ƒ 15.05 per centiare. Dit perceel ligt op den hoek van de Nieuwe Astraat en is aan twee zijden door den publieken weg begrensd;

aan de Westerkavenstraat:

kavel	17	groot	184 M²	voor	ƒ 1850
»	18	»	267 »	»	» 2425
»	19	»	281 »	»	» 2500
»	20	»	213 »	»	» 1700
»	21	»	202 »	»	» 1435
»	22	»	186 »	»	» 1300
te zamen			1333 M²	voor	ƒ 11210

overeenkomende met ƒ 8.41 per centiare;

aan den Westerbinnensingel:

kavel 23 groot 152 M², voor ƒ 705, zijnde ƒ 4.64 per centiare, een waarlijk hooge prijs, daar het niet dan eene strook is, die voor een groot deel wordt ingenomen door het talud van hooger gelegen perceelen.

In het geheel werden 14 kavels voor ƒ 28155 verkocht en negen perceelen opgehouden.

VENLOO. Op den 21ste April jl. werden 17 kavels voormalige vestinggrond door het Domeinbestuur in veiling gebracht en wel:

8 kavels aan den Singelweg bij de voormalige Keulschepoort; en
12 » aan Zuidsingel en Sloterbeekstraat.

Er werden verkocht:

kavel	1	groot	545 M²	voor	ƒ 1880
»	2	»	530 »	»	» 1830
»	3	»	480 »	»	» 1600
»	4	»	904 »	»	» 2020
»	5	»	826 »	»	» 1830
te zamen. . .			3285 M²	voor	ƒ 9160

overeenkomende met ƒ 2.79 per centiare;

aan Zuidsingel en Sloterbeekstraat:

kavel	6	groot	575 M²	voor	ƒ 1460
»	7	»	575 »	»	» 700
»	8	»	850 »	»	» 940
»	9	»	595 »	»	» 920
»	16	»	895 »	»	» 990
te zamen. . .			3490 M²	voor	ƒ 5010

zijnde ƒ 1.44 per M².

De zeven niet genoemde kavels werden opgehouden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Naar wij van goed ingelichte zijde vernemen, zal de inwijding van het Nieuwe Rijks-museum plaatshebben op Maandag den 13 Juli a. s.

— De Minister van Openbare Werken in Pruisen heeft de besturen der Staatsspoorwegen aangeschreven, vooral in den zomer, zooveel mogelijk voor het gemak der reizigers te zorgen. In den regel mogen niet meer personen geplaatst worden dan 4 in een coupé 1e, 6 in een 2e en 8 in een 3e klasse. Wagens, die lang in de zon gestaan hebben, moeten goed gelucht en met koud water begoten worden, voordat zij worden aangehaakt. Reizigers, die geen biljet of een biljet voor een lagere klasse hebben, moeten van de boete, om den dubbelen prijs te betalen, worden vrijgesteld en een slechts geringe verhooging van den prijs voldoen, wanneer zij den conducteur daarvan dadelijk en ongevraagd kennis geven, enz. Wij geven in bedenking dezen maatregel, waardoor oppakking van reizigers voorkomen wordt, ook hierlande toe te passen; konden de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij en de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij dan tevens besluiten, de oude waggons een welverdiende rust te geven, dan zou het publiek gebaat en dankbaar gestemd zijn.

DELFT. Met het oog op de a.s. vervulling der betrekking van directeur der Polytechnische School, heeft de Vereeniging van burgerlijke ingenieurs zich met een adres gewend tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek om, in het belang van de opleiding der ingenieurs in Nederland en van een oordeelkundige verdeeling in verbinding der voor den aanstaanden ingenieur te onderwijzen vakken en wetenschappen, een technicus, d. i. een ingenieur van groote bekwaamheid en veelzijdige practische ervaring, tot die betrekking te benoemen.

Zulk een man is, naar de meening der Vereeniging, beter dan een abstract en zuiver wetenschappelijk geleerde instaat het gewicht en het belang te bepalen, dat elke wetenschap en elk onderdeel voor de vorming van den ingenieur met het oog op zijn latere loopbaan heeft, en om dienovereenkomstig het onderwijs te regelen, zoodanig dat het inderdaad belangrijke ten volle tot zijn recht komt en in het leerplan het meest op den voorgrond worde gesteld.

GRONINGEN. Bij den bouw der cellulaire gevangenis alhier is voor de dakbedekking van het geheele gebouw een proef genomen met Portland-cementplaten, rustende op U-vormige getrokken-ijzeren ribben. Deze proef heeft aan de verwachting slecht beantwoord, want door de werking van beide materialen — cement en ijzer — zijn in de platen een onnoemelijk aantal scheuren ontstaan, waardoor het hemelwater zich een weg baande naar binnen. Geruime tijd, maandenlang, werd besteed om de scheuren met meniemastiek te dichten, waarmede het gebrek *voorloopig* is verholpen; doch wanneer men vernoemt dat deze eerste reparatie meer dan 2000 gulden heeft gekost, rijst onwillekeurig de vraag, of met het nemen van zulk een kapitale proef de belangen van de Staatskas wel zijn inachtgenomen. Te betreuren is het voor den ontwerper dezer dakbedekking, dat de proef zoo slechte resultaten heeft opgeleverd, en het is te wenschen dat het spreekwoord: »een exel stoot zich geen tweemaal aan denzelfden steen," in dezen zijne toepassing zal vinden.

Voor eenige dagen zijn de fraaie meniestrepen — die het dak het voorkomen van een landkaart gaven — weder met teer gedekt en zoodoende zijn de ontstane gebreken aan het oog van den opmerker onttrokken. Of de reparatie helpen zal, valt ten hoogste te betwijfelen; terwijl we een ieder, die zich voorstelt door cementbedekkingen op bovengenoemde wijze iets deugdelijks te scheppen, in overweging geven, proeven op kleine schaal te nemen.

DORDRECHT. Uit het dezer dagen uitgebracht jaarverslag van het Teekengenootschap Pictura, alhier, bleek, dat de ingevoerde nieuwe wijze voor het houden van kunstbeschouwingen, namelijk een zoogenaamde rondwandelende, zeer in den smaak van het publiek viel, getuige het groot aantal nieuwe leden.

Door de welwillende medewerking van den heer H. W. Mesdag te 's-Hage, van Teyler's Stichting te Haarlem, van de Maatschappij Arti et Amicitiae te Amsterdam en van de Academie van Beeldende Kunsten te Rotterdam, welke hunne kunstschatten ter bezichtiging afstonden, kon in het afgeloopen genootschapsjaar aan de leden menige genotvolle avond bezorgd worden.

De wekelijksche oefeningen naar het levend model en het pleister vonden dit jaar meer dan gewone toewijding en bijval, zoodat, op dit spoor voortgaande, het te verwachten is, dat de Dortsche schilderschool weer een nieuw tijdperk van vooruitgang is ingetreden.

De heer Mesdag werd met algemeene stemmen tot eerelid van het Genootschap benoemd en aan het Bestuur opgedragen, om op de meest gepaste wijze aan heeren Directeuren van Teyler's Stichting een bewijs van erkentelijkheid en dank te verstrekken voor de aan het Genootschap bewezen goede diensten.

— Op den 13den dezer werd de tentoonstelling der ingekomen werkstukken van den wedstrijd voor werklieden, uitgeschreven door de Afdeeling Dordrecht van de Vereeniging voor Fabrieks- en Handwerksnijverheid, benevens van de verschillende tot opluistering ingezonden voorwerpen en teekeningen, geopend. Een en ander is bijeengebracht in de groote zaal van de Societeit Kunstmin, die daartoe zeer smaakvol versierd is. Deze tentoonstelling is ten volle een bezoek waard. Verscheidene voorwerpen, zonder nu bepaalde kunstwerken te zijn, munten toch uit door sierlijken vorm, vernuftige constructie of soliede en nette afwerking. De verschillende inrichtingen voor handwerksonderwijs, als ambachtsschool, burgeravondschool en huisvlijtschool, zijn ook flink en degelijk vertegenwoordigd.

DEVENTER. De Gemeenteraad besloot, eenige perceelen bouwgrond van voormalig vestingterrein tot het bouwen van villa's voor ƒ 4 per centiare, en eenigen grond aan de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij voor ƒ 4970 en ƒ 4000 per hektare te verkoopen.

Voor het maken eener overdekte Botermarkt heeft de heer M. H. W. T. van Marle een deel van zijn grooten tuin met aangrenzend koetshuis ten geschenke gegeven. De kennisgeving werd in den Raad met daverend applaudissement ontvangen.

'S-HAGE. Vóór eenige weken deelden wij mede, dat de Gebr. Stork te Hengeloo en de Maatschappij *Vzergieterij Prins van Oranje* zich verongelijkt achtten door het voorstel van het Dagelijksch Bestuur om de levering der stoomwerktuigen voor de waterverversching onzer stad op te dragen aan de Maatschappij *De Atlas* te Amsterdam.

In de Raadsvergadering van 13 dezer werden deze bezwaarschriften met het afwijzend preadvies van Burgemeester en Wethouders behandeld. Vele leden hadden tegen dit laatste bezwaar en wel op verschillende gronden. Meenden sommigen, dat de Raad geene beslissing behoorde te nemen, alvorens nadere inlichtingen van de Commissie ter voorbereiding van de werken der waterverversching in te winnen, weder anderen waren overtuigd, dat de aanbesteding, waarbij de inzichten der verschillende inschrijvers gevraagd werden, niet zuiver was en dat andere fabrieken dezelfde stoomwerktuigen goedkooper dan *De Atlas* konden leveren.

De Voorzitter wees erop, dat men in deze gehandeld heeft in navolging van hetgeen vroeger is geschied. Er was een behoorlijk bestek geweest, maar men heeft den inschrijvers vrijheid gegeven om naar eigen inzichten andere aanbiedingen te doen. Deze zijn in handen gesteld van de heeren Van der Vegt en Stang, die geadviseerd hebben het werk, als 't best en goedkoopst, aan *De Atlas* te gunnen. Het Dagelijksch Bestuur steunde dit advies, ook al betreuren zij het, dat de laagste inschrijver geen Haagsche firma is.

Na eenige repliceken, stelt de heer Mouton voor de beslissing aan te houden en de zaak te renvoieeren naar bovengenoemde Commissie, teneinde op nieuwe voorwaarden eene nieuwe aanbesteding uit te schrijven. Met 20 tegen 11 stemmen wordt, na eenig debat, dit voorstel aangenomen.

DELFT. Door de Commissie van de internationale tentoonstelling van decoratief aardewerk en gebrand glas, die op 1 Juni a. s. alhier zal geopend worden, zijn tot leden van de Jury uitgenoodigd de heeren professor P. van der Burg te Delft, C. Muysken, president van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam, en E. W. F. Kerling, hoofdleeraar aan de Academie te 's Gravenhage, welke heeren met de meeste bereidwilligheid deze taak op zich hebben genomen.

Overigens vernemen wij, dat de inzendingen uit het buitenland de verwachting ver overtreffen; jammer, dat van de weinige Nederlandsche fabrikanten, de meesten zullen schitteren door de afwezigheid van hun fabrikaat.

De tentoonstelling zal worden gehouden in het zoogenaamde Stads-boterhuis op de Groote markt, daartoe door de gemeente kosteloos afgestaan. Dit gebouw is in alle opzichten geschikt om de voorwerpen op de meest doeltreffende wijze uit te stallen.

BENOEMINGEN.

Tot directeur der Westlandsche Stoomtramwegmaatschappij, die hare lijnen weder in eigen exploitatie zal nemen, is benoemd de ingenieur Jhr. H. J. Ortt van Schonauwen.

De Gemeenteraad te Haarlem benoemde den heer A. Oosthoek, te Zevenhuizen, tot opzichter der gasverlichting op eene jaarwedde van ƒ 1200. Met den benoemde waren door Burgemeester en Wethouders op de voordracht geplaatst de heeren J. W. Holterman te Amsterdam en T. van Rossum du Chattel te Leiden.

CORRESPONDENTIE.

Aan Br. te A. Uw brief ontvangen. Wij komen de volgende week op de zaak terug.

Aan H. te R. Uw artikel moet wegens plaatsgebrek nog eenigen tijd wachten.

ADVERTENTIEN.

HH. Aannemers.

15,000 Meter nieuwe **Bessemer Stalen RAILS**, tweede keuze, van 20—33 kilo per meter, zijn 20 pct. beneden fabrieksprijs **TE KOOP.**

LOUIS SOETEN, te Venloo.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS.)

Op **Dinsdag den 26ste Mei 1885**, des namiddags ten 2 uro, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 94.

De levering van Stalen Laschplaten, Stalen Eindplaten en IJzeren Haakbouten.

De besteding geschiedt volgens Art. 17 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 11den Mei 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 9den Mei 1885.

HET GEMEENTEBESTUUR VAN ZUTPHEN vraagt prijsopgave met franco toezending van monsters voor de levering van:

25000 (vijf en twintig duizend) vierkant behakte Luiksche Grèskeijen, groot 10 bij 16 c.M. hoog 15 c.M.; en

25000 (vijf en twintig duizend) Ben-Ahinkeijen, groot 12 bij 14 c.M. hoog 14 c.M.

De levering moet geschieden franco vóór den wal, aan de IJsselkade, binnen **zes weken** ná de bestelling.

Inzending der billetten en monsters vóór of op Woensdag den **27 Mei 1885**, des namiddags ten 2 ure, ten Raadhuize.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

HAARLEMMERMEERPOLDER.

DIJKGRAAF en HEEMRADEN van den *HAARLEMMERMEERPOLDER* zullen op **Dinsdag den 26 Mei 1885**, des namiddags ten 2 ure, ter Secretarie des polders in de Jansstraat te *Haarlem* in het openbaar en bij enkele inschrijving **aanbesteden:**

Het vervangen van drie houten bruggen, n°. 4, 23 en 56, in den Haarlemmermeerpolder door bruggen met gemetselde landhoofden.

Bestekken en voorwaarden zijn op franco aanvrage gratis verkrijgbaar ter Secretarie des polders en liggen op de gebruikelijke plaatsen ter lezing.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofdopzigter te *Haarlem* en bij de betrokken opzigters in den polder.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op 20 Mei e. k. des voormiddags ten 10 ure, aan den Spieringweg.

Haarlem, 13 Mei 1885.

Dijkgraaf en Heemraden voorn.
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf.*
C. J. VAN DE BLOCQUERIJ, *Secretaris.*

AANBESTEDING.

Door het BESTUUR van den *Terw-aerderpolder* zal, op **Saterdag 23 Mei a. s.**, 's middags ten 12 ure, in de herberg van KEUNING te *Terwaard*, in tegenwoordigheid van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, en onder andere goedkeuring van heeren Gedeputeerde Staten van *Friesland*, worden **aanbesteed:**

a. **de levering van 1300000 stuks Straatklinkerts;**
b. **het onder profil brengen van den zoedijk.**

Gezegelde inschrijvingsbiljetten worden ingewacht bij den Secretaris van het waterschap, te *Terwaard*, bij wien tevens bestekken verkrijgbaar zijn, tegen betaling van **50** cents.

De aanwijzing van het werk zal plaats hebben op den dag voor de besteding, terwijl de noodige inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Opzichter van den Provincialen Waterstaat F. VAN VEEN te *Dokkum*.

AANBESTEDING.

Op den **28 Mei**, voorm 10 uur, in het *Café* van den Heer HERMSEN, Bijnbrug, *Arcbem*, zal de Architect D. GEIJSBEEK MOLENAAR, aanwezig zijn principaal den Heer E. G. COHEN, publiek **aanbesteden:**

Het Verbouwen der Perceelen I, No. 1 en 86, hoek Rijnstraat en Nieuwe Kraan.

De teekeningen liggen in vermeld *Café* ter inzage. Bestekken tegen betaling van *f* 0.40 verkrijgbaar bij de Heeren Gebr. COHEN, Boekhandelaars, Oeverstraat, *Arcbem*.

Boekh. van JOH. G. STEMLER Cz., te Amsterdam.

LICHTDRUK-INRICHTING,

voor Aanbestedingen van: **Bruggen, Fabrieken, Kerken, Forten, Scholen, Villa's, Tuinen, Wegen, Kanalen, Waterleidingen** enz.

Dertig Copieën,

van een teekening op calqueer Papier of id. Linnen 50 cM. hoog en 75 cM. breed, worden ten spoedigste door Lichtdruk (*wit op blauw*) geleverd voor:

Gulden 13.50.

Grooter of **kleiner** aantal of **Afmetingen** (grootste van 1½ Meter lengte) naar rato.

Lichtdruk-Papier.

Eenigst goede kwaliteit — zwaar Papier

Prijs p. rol lang 10 Meter breed	
0.75 Meter.	*f* 4.50
per 5 rol, in eens à . .	» 4.40
» 10 » » » » . .	» 4.25
» 25 » » » » . .	» 4.—

Ontvangen NIEUW:
Fransch-Duitsch-Amerikaansch Teeken- en Doortrek-Papier,
DOORTREK-LINNEN.
Proefstuk kwaliteit. Monsters gratis.
Boekhl. JOH. G. STEMLER Cz., *Amsterdam.*

J. L. BACON & Co.

Ingenieurs, aannemers van verwarming en ventilatie,
Gouden Medaille, Tentoonstelling 1883, Amsterdam,
Nieuwe vaart, 10
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING-** en **VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

DE GELDERSCH-OVERIJSSELSCHE STOOMTRAM-MAATSCHAPPIJ zal ten haren bureele te *LOCHEM* **aanbesteden op Zaterdag 23 Mei e. k.**, des namiddags ten één uur:

1°. Bestek n°. 11.
Het bouwen van eene Remise, Bureau enz. op haar terrein te Lochem.
2°. Bestek n°. 12.
Het bouwen van eene Remise, Station met Goederenloods enz. op haar terrein te Deventer.
3°. Bestek n°. 13.
Het bouwen van eene Remise enz. op haar terrein te Borculo.
4°. Bestek n°. 14.
Het overbruggen der Koerhuisbeek in den Rijksweg nabij Deventer.

Bestekken van af 16 Mei ten bureele en bij den Opzichter te *Deventer* (adres BROEKHUIZEN, Bakker, op *den Brink* aldaar) tegen betaling van *f* 0.50 per stuk te verkrijgen.

Inlichtingen en inzage der teekeningen worden door den Ingenieur der Maatschappij te *Lochem* en den Opzichter te *Deventer* verstrekt.

Aanwijzing van bestek 12 en 14 te *Deventer* den 19den Mei ten 12 ure, beginnende op het terrein buiten Potboofd.

Aanwijzing van bestek 11 en 13 den 20sten Mei ten 12 ure, beginnende te *Lochem* bij A. E. TIMMERMAN buiten de Walterpoort.

De Directie.

Aanbesteding.

Door KERKVOOGDEN der Ned. Herv. Gemeente te *OPHEUSDEN* zal op **Vrijdag 22 Mei a. s.**, des middags ten 12 ure, in het Logement *„de Zwaan"* te *Opheusden*, in het openbaar worden

AANBESTEED:
Het smoveeren van de bestaande, en het bouwen eener nieuwe PASTORIE aldaar.

Het bestek en teekening liggen van Woensdag 13 Mei a. s. ter inzage in het Logement *„de Zwaan"* te *Opheusden*; Koffiehuis VAN GAMEREN te *Tiel* en Hôtel *„de Wereld"* te *Wageningen*, en zijn te verkrijgen tegen betaling van *f* 1.50, voor zoover de voorraad strekt, en van *f* 0.50 voor het bestek alleen, aan het Bureau van de Wageningsche Courant.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Heer H. BOERÉE te *Wageningen*.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier). Groote keuze. **MONSTERS enz.** op aanvrag, bij **DE LINT & Co. Rotterdam.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN** voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Bekroond:	**Gouden Medaille**	**Bekroond:**
Dusseldorp 1880.	**Amsterdam 1883.**	**Frankfort a/M. 1881.**
Weenen 1880.		**Amsterdam 1882.**

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
V. & A. VAN DER LINDEN,
Houtkandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met **gegoten stalen Wielen** en **stalen Assen.**
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 125 »
bij geheele waggonlading.

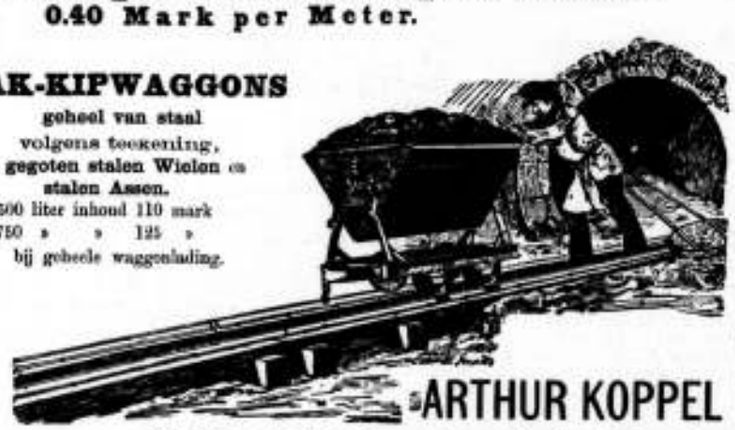

ARTHUR KOPPEL
BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **negende** aflevering van:
Beknopt Practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 800 in den tekst gedrukte, uitgewerkte Constructie-figuren.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer 14 à 15 afleveringen à f 1.20.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"
SCHEEPSBOUW en WERKTUIGENFABRIEK
(Voorheen firma H. DALHUISEN)
te KAMPEN.
SPECIALE INRICHTING voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES,
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW, OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GROF en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS, (nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, IJZEREN, (nieuw systeem.)
IJZEREN FUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz. enz.
Prijsopgave en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterlokaluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herwijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat de Commissie tot beoordeeling van de Eereprijsvraag *„Een ontwerp van een Koninklijk paleis in de hoofdstad des Rijks"*, uitgeschreven bij gelegenheid van het dertigjarig bestaan van het Genootschap, bestaat uit de heeren I. Gosschalk, Prof. E. Gugel en H. P. Vogel;

voorts wordt heeren Leden medegedeeld, dat eene BUITENGEWONE VERGADERING zal worden gehouden op Woensdag 27 Mei e. k. in het American Hotel.

De agenda voor die vergadering is:

1e. Bespreking der deelneming aan de feestelijke opening van het Rijks-museum alhier;

2e. Mededeeling van de plans ter herdenking van het 30-jarig bestaan van het Genootschap op 23 Augustus e. k.;

3e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer Henri Evers.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HET BLINDEN-INSTITUUT TE AMSTERDAM.

In een der oude patriciershuizen op de Heerengracht te Amsterdam is thans gevestigd het Instituut voor blinde kinderen. Gebrek aan ruimte, gepaard aan eene niet aan alle eischen voldoende inrichting, deden bestuurderen besluiten, een nieuw gebouw te stichten. Door den Directeur werden hiertoe alle gegevens verzameld, teneinde het toekomstig Instituut geheel naar de laatste eischen van wetenschap en practijk in te richten. In een besloten concours werd het ontwerp van de heeren G. B. en A. Salm G.Bzn. voor den bouw aangewezen en dezen heeren tevens de uitvoering opgedragen.

Op het einde van de maand Februari 1884 werd de eerste steen gelegd. Het gebouw is thans gereed en zal weldra worden betrokken. Menig wandelaar in ons fraaie Vondelpark heeft reeds de flinke façade met aandachtig oog beschouwd. Opgetrokken van kleurige Groninger baksteen, afgewisseld door banden, lijsten, enz. van kunst-cementsteen, versierd door een smaakvol ontworpen entrée-poort van zandsteen, maakt de gevel een aangenamen indruk, die niet weinig verhoogd wordt door de uiterst nette wijze van afwerking.

Treden wij den hoofdingang binnen, dan voert ons een steenen trap met koperen leuningen naar de eerste of bel-étage, waar de hoofdlokalen gelegen zijn, als: een muziekzaal met ruimte voor koor en orgel, een bestuurs- en ontvangzaal, een museum tevens dienende tot verkooplokaal, twee leerzalen met een recreatiezaal voor jongens in den linkervleugel, en voor meisjes in den rechtervleugel van het gebouw. De tweede étage bevat de directeurs-woning, bestaande uit salon en huiskamer, benevens een groote en twee kleinere slaapkamers, een zaal voor handwerken voor jongens en een voor meisjes, een kinderkamer, een ziekenkamer, vertrekken voor onderwijzers en onderwijzeressen; verder een stemkamer tevens dienende tot het geven van muziek- en godsdienstonderwijs met een zestal daaraangrenzende stemkamertjes. Op de derde étage bevinden zich vier ruime slaapzalen: twee voor jongens en twee voor meisjes, allen met afzonderlijke wasch- en kleedkamers, voorts vertrekken voor dienstboden, service, enz. Het sousterrain bevat een groote en een kleine eetzaal, twee keukens met daaraangrenzende vertrekken voor provisie enz., een badkamer met kleedkamer, een mangelkamer, vertrekken voor het vervaardigen van mandenwerk en een drukkerij.

Door het geheele gebouw is een strenge afscheiding der beide seksen volgehouden. Alle lokalen grenzen aan ruime corridors, terwijl door trappen, in de beide vleugels van het gebouw aangebracht, voor een gemakkelijke communicatie met de verschillende verdiepingen is gezorgd. De planverdeeling is uiterst practisch, en alle lokaliteiten, corridors, trappen en privaten zijn goed verlicht.

Het gebouw heeft een oppervlakte van 745 M². met een daarachter gelegen tuin groot 555 M².; de gevel heeft eene lengte van ongeveer 36 meter. De diepte van het gebouw in het midden is 26 en aan de beide vleugels op de hoogte van de bel-étage 18 meter. De hoogte tot aan de gootlijst is ongeveer 17, en tot aan de nok 20 meter. De kosten van den bouw hebben ± *f* 130,000 bedragen.

Met genoegen zagen wij de eenvoudige, doch smaakvol behandelde bestuurskamer, muziekzaal en de keu-

POLYTECHNISCHE

rige betimmering van de corridors en de wanden der verschillende school- en werklokalen met blank-houten lambriseeringen, deuren, enz. De woning van den Directeur is mede met zorg uitgevoerd.

Langs de wanden van de corridors zijn leuningen aangebracht, om den blinden kinderen ten geleide te verstrekken; verder worden gevonden montoirs, gaande door alle verdiepingen, brandkranen enz.

In het sousterrain bevinden zich nog twee toestellen voor warmwaterverwarming der verschillende lokaliteiten. De heer De Koster te Amsterdam leverde deze toestellen, volgens de plans der architecten.

Evenals de gevel, getuigt ook het inwendige van het gebouw van een degelijke bewerking en goede uitvoering en zijn alle details, hoewel eenvoudig, met de meeste zorg behandeld. Gebonden door een beperkte bouwsom, hebben de architecten hiermede een gebouw weten totstand te brengen, dat aan de hooge eischen van nut en practijk uitstekend zal voldoen en door een ieder met genoegen zal worden bezichtigd.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Vele leden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verzamelden zich op Woensdag, den 20sten der Meimaand, in het nieuwe gebouw aan de Marnixstraat bij het Leidscheplein te Amsterdam, om de inwijding van dien bouw en de opening der permanente tentoonstelling bij te wonen. De heer C. Muysken, Voorzitter van het Bestuur, riep een woord van welkom toe aan den Burgemeester, den Wethouder van Publieke Werken en de Voorzitters van verschillende genootschappen, die tot het bijwonen der plechtigheid waren uitgenoodigd. Spreker verwelkomde ook de exposanten, die gehoor hadden gegeven aan de roepstem om tot het welslagen der tentoonstelling mede te werken, en schetste daarop in korte trekken de geschiedenis der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. De weinigen, die vóór twee-en-veertig jaar de handen ineensloegen om de Maatschappij te grondvesten, hebben zeker niet vermoed, dat zij den grondslag legden voor eene Vereeniging, die thans over hare verschillende afdeelingen ruim 900 leden telt.

Sinds de stichting zijn betere dagen voor de kunst aangebroken; door de Regeering wordt voor het teekenonderwijs gezorgd, en zijn instellingen in het leven geroepen, die gunstig werken op de kunst en de kunstnijverheid; wat de bouwkunst meer in het bijzonder betreft, zij is de laatste jaren zeer gebaat door de verbeterde middelen van vervoer, waardoor de toepassing van buitenlandsche bouwstoffen vergemakkelijkt wordt. Bij het herzien der wet in 1880 werden ingrijpende voorstellen gedaan en aangenomen, waardoor eene vermeerdering van uitgaven plaatsvond; de oprichting van een gebouw met permanente tentoonstelling behoorde ook tot de wenschen, en het is een feit van beteekenis, dat de Maatschappij zich daarop thans mag beroemen.

Toen bij de viering van het veertigjarig bestaan der Maatschappij, eene tentoonstelling in het Rijks-museum gehouden werd, deed zich de behoefte aan eene permanente expositie opnieuw gevoelen. De Commissie, die eerstgenoemde tentoonstelling organiseerde, deed stappen om in het bezit van een gebouw te geraken, en het is haar mogen gelukken op een welvolbrachten arbeid neder te zien. Hulde daarom aan den ijver van de heeren De Haan, Klinkhamer, Rieber, Laarman en Wolter en een woord van erkentelijkheid aan de ontwerpers van het gebouw, de heeren Schill en Haverkamp en aan de aannemers, die het geheele werk binnen het jaar opleverden, de heeren Cruijff en Schouten.

De Voorzitter kweet zich daarop van een aangenamen plicht door met enkele woorden in herinnering te brengen, wat de oud-Voorzitter der Maatschappij, de heer J. H. Leliman, voor haar gedaan heeft. Vandaar de tot hem gerichte uitnoodiging om den eersten steen voor de nieuwe stichting te leggen: een taak, die gaarne door den heer Leliman werd aanvaard en overgedragen aan zijn zoontje, getuige de schilderij van mej. Valkenburg, die thans een der zalen van het gebouw versiert, evenals de gedenktafel met de namen van hen, die blijk van belangstelling gaven door het aanbieden van materialen en verschillende onderdeelen voor den bouw.

Ten slotte sprak hij den Burgemeester en den Wethouder van Publieke Werken, elk afzonderlijk toe, dankte beiden voor hunne tegenwoordigheid, en roemde in den Burgemeester den steun, steeds aan pogingen tot veredeling van het bouwwezen geschonken; in den Wethouder, den kunstzin en fijnen smaak.

Voor deze laatste vriendelijke woorden dankte de Burgemeester, Mr. G. van Tienhoven, met nadruk. Hij stelde eene dergelijke welwillende waardeering van den kunstzin van Burgemeester en Wethouders op hoogen prijs, te meer daar zij geuit werd in dit gezelschap. Hij roemde de bouwkunst in de Amstelstad, die men slechts te doorwandelen heeft om uitstekende getuigenissen te zien dezer nationale kunst, en te ontwaren, wat er schoons gesticht is door mannen van 42 jaren geleden en hen, die nadien kwamen.

Dat de Maatschappij haren werkkring uitgebreid, dat ze zich een eigen huis gebouwd heeft, vond hij zeer gelukkig. De leden zullen van dit gebouw veel genoegen kunnen hebben. Heeft de kunstenaar voor het kweeken van nieuwe denkbeelden de eenzame werkplaats noodig, hij moet ook in vereeniging leven, de werken van anderen zien en met anderen zich onderhouden. Dit kan nu hier geschieden.

Met nogmaals te verzekeren, dat de Maatschappij, die zelve daden boven woorden stelt, ook van het Dagelijksch Bestuur meer dan woorden kan verwachten, eindigde de Burgemeester.

De heer Leliman vroeg thans het woord om, als hij het eens zoo uitdrukken mocht, namens de oud-gasten, zijn hulde te brengen aan de mannen, door wier krachtig optreden dit gebouw totstand is gekomen. Hij herinnerde hoe het archief van de Maatschappij eerst hoogst bescheiden geborgen werd in eene boekenkast bij den heer Warnsink, op de Leliegracht, om vandaar gebracht te worden naar het logement „De Ster" in de Nes, waar twee kleine vertrekken voor ƒ 250 gehuurd werden; vandaar werd de zetel naar de Wijde Kapelsteeg en eerst dezer dagen naar het nieuwe gebouw verplaatst.

Moge de belangstelling, die tot dusver haar deel was, zich ook voor het vervolg niet onbetuigd laten, opdat ook de versiering van het gebouw weldra in overeenstemming zij met het geheel.

Namens de deelnemers aan de doorloopende tentoonstelling, werd door het hoofd der firma Grisanti een woord van hulde gebracht aan de ontwerpers. Spreker deed dit met te meer opgewektheid, omdat het hier vertegenwoordigde openbaar gezag en de van die zijde reeds zoo vaak betoonde hulp hem waarborgen gaven voor den bloei van kunst en kunstvlijt in de schoone Amstelveste.

De toejuiching, welke den verschillenden sprekers ten deel viel, bewees, dat de nieuwe stichting allen welkom was, zoodat de tijding, om thans een en ander in oogenschouw te gaan nemen, met belangstelling werd vernomen.

Na de bezichtiging van het gebouw vereenigde men zich aan een gemeenschappelijken ochtenddisch, waarna, onder geleide van den bouwmeester Cuypers, het nieuwe Rijks-museum werd bezocht.

51ste ALGEMEENE VERGADERING.

Gehouden 20 Mei 1885.

Een zeventigtal leden woonden de avondvergadering bij. De Voorzitter heette de heeren welkom en gaf het woord aan den Secretaris Rieber, die namens het Bestuur verslag uitbracht over de handelingen der Maatschappij in het afgeloopen jaar. Terugziende op de vergadering, in 1881 gehouden, om een voorstel tot aankoop van het Museum Louis XV te bespreken en thans rondziende in het eigen gebouw der Maatschappij, gevoelde spreker zich welgemoed, want de onderneming mag op succes bogen en de tentoonstelling geeft stof tot tevredenheid. Wat het ledental aangaat, dit bedroeg ten vorigen jare 840, op 31 December jl. 860 en is thans 877, met inbegrip van de buitengewone en kunstlievende leden. Na langdurige briefwisseling en het aftreden van den correspondent is het mogen gelukken, aan den verwarden toestand in Nederlandsch-Indië een einde te maken, dank zij de ijverige bemoeiingen van den heer G. E. van Zuijlen, kolonel der genie, die tot hoofdcorrespondent werd benoemd.

Bij de periodieke aftreding werden de heeren N. Redeker Bisdom en C. Muysken tot Bestuurders herkozen; in het personeel der correspondenten kwam geene wijziging, en de heeren John G. Groll en E. J. Niermans werden tot correspondeerende leden, respectievelijk te Londen en te Parijs, benoemd. Na vermelding van enkele bijzonderheden over de uitgave van het Weekblad en het Tijdschrift, werd erop gewezen, dat het rapport der in 1883 gehouden Internationale Tentoonstelling goed ontvangen is, maar dat de financiëele uitslag aan de verwachting niet beantwoord heeft. De bibliotheek is eindelijk tot haar recht gekomen; de boeken zijn in het nieuwe lokaal gerangschikt, het reglement werd vastgesteld en een exemplaar daarvan zal met den catalogus aan de leden worden toegezonden.

De 49ste algemeene vergadering werd in het voorgaande jaar in de lokalen van Artis gehouden en met genoegen werd teruggedacht aan de bijeenkomst, die in September te Leeuwarden plaatsvond; een woord van dank aan allen, die medegewerkt hebben om het verblijf der leden in Friesland te veraangenamen en in het bijzonder aan de Afdeeling Leeuwarden en haren wakkeren Voorzitter, den heer J. E. G. Noordendorp.

Er werden in 1883 drie prijsvragen uitgeschreven, als 1°. een tribune voor het houden van wedrennen; 2°. een ingang voor eene begraafplaats der Nederlandsche Hervormde gemeente, en 3°. eene ijzeren marquise boven eene buitendeur, waarop in het geheel 10 antwoorden zijn ingekomen, waarvan acht op het tweede der genoemde onderwerpen. In 1884 zijn mede drie prijsvragen uitgeschreven, als: 1°. een plan van bebouwing van het terrein achter het Museum te Amsternam, 2°. een spoorwegstation der derde klasse en 3°. een standaard voor telefoondraden.

Het Bestuur vertegenwoordigde de Maatschappij bij verschillende plechtigheden; de Voorzitter nam als lid der Jury deel aan de beoordeeling der plans voor de sociëteit „de Harmonie" te Groningen en werd benoemd tot lid van het Comité voor de feestelijke opening van het Museum te Amsterdam, en van de Jury voor de tentoonstelling, die thans te Delft gehouden wordt. Twee Bestuurders, met name de heeren C. Muysken en J. R. de Kruyff, hadden zitting in de Jury voor de internationale Beursprijsvraag.

De opbouw van het gebouw voor de permanente tentoonstelling werd even vóór het houden der voorgaande vergadering voor ƒ 28990 uitbesteed, en de Commissie mocht zich verheugen in de belangstelling van vele industrieëlen, die geschenken ten beste gaven, terwijl zij ook tevreden is met den uitslag der pogingen, om inzendingen voor de tentoonstelling te verkrijgen. Met voldoening kan erop gewezen worden, dat de inkomsten aan huur meer bedragen dan voor bestrijding der uitgaven strikt noodzakelijk is.

Aan de mededeelingen omtrent de Afdeelingen ontleenen wij, wat de getalsterkte der leden aangaat, de onderstaande cijfers:

Amsterdam	118
Arnhem	16 en 10 plaatselijke.
Haag	132, w. o. 67 leden der Maatschappij.
Leiden	63
Rotterdam	126, w. o. 92 plaatselijke.
Utrecht	38, w. o. 12 —
Leeuwarden	28.
Haarlem	(niet opgegeven).
Groningen	28.

De Afdeeling Zwolle is door gebrek aan belangstelling teniet gegaan.

Den 17den April jongstleden werd de buitengewone bestuursvergadering met de Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen gehouden, waarop de rekening van den Penningmeester onderzocht en zoowel de begrooting voor het volgende jaar als de kostenrekening van het gebouw besproken werd; de Afdeelingen Leeuwarden en Arnhem waren daarbij niet tegenwoordig. Voor de drie vacatures in het Bestuur werden de volgende stemmen uitgebracht:

vacature Cuypers:		
P. J. H. Cuypers	116	stemmen.
Th. Sanders	5	„
P. J. Huibers	4	„
vacature Sanders:		
Th. Sanders	115	„
D. J. Sanches	10	„
P. J. H. Cuypers	2	„
vacature Veth:		
H. W. Veth	101	„
M. A. van Wadenoyen	16	„
A. J. de Haan	7	„

met welke mededeeling het verslag wordt gesloten.

De Voorzitter bedankte den Secretaris voor den ijver en de toewijding, die vooral in de laatste maanden zijn tentoongespreid en uitte den wensch, dat de Maatschappij zich nog lange jaren in zijn bezit moge verheugen.

Alsnu werd het woord gegeven aan den Penningmeester, die in korte trekken het volgende mededeelde.

De ontvangsten bedroegen aan		
contributiën	ƒ	11242.10
verkoop druk- en plaatwerken	„	138.28
renterekening	„	152.20
kassaldo	„	2218.20
te zamen	ƒ	13750.78
De uitgaven zijn daarentegen	ƒ	11443.65
waarbij nog te voegen	„	76.55
of te zamen	ƒ	11520.20

zoodat er een saldo van ƒ 2230.38 in kas blijft.

Aan de toelichting van den Penningmeester ontleenen wij, dat de Maatschappij nog hier en daar in het krijt staat; zoo heeft het uitgeven van het rapport der Internationale Tentoonstelling belangrijke kosten veroorzaakt en de gelden daarvoor moeten gevonden worden, door dit jaar op het weekblad en het tijdschrift te bezuinigen.

De Voorzitter bedankte den Penningmeester voor het gehouden beheer, dat meer en meer in omvang toeneemt, en noodigde de Commissie voor het nazien

der rekening uit, dienaangaande verslag uit te brengen. De heer J. B. de Jager voldeed, als vertegenwoordiger der jongste Afdeeling, aan dit verzoek en onder mededeeling, dat alle stukken onderzocht en accoord bevonden waren, strekte zijn voorstel den Penningmeester onder dankzegging te dechargeeren, waartoe bij acclamatie besloten werd.

Nadat de Voorzitter een woord van dank gebracht had aan de Afdeelingen, die zich met het onderzoek der rekening hebben beziggehouden, werd het woord aan den Penningmeester gegeven, die eenige cijfers mededeelde omtrent de kosten van het gebouw voor de permanente tentoonsteling. In ronde getallen bedragen de uitgaven de volgende:

terrein:	392 Ca.	ƒ	29400	
	overdracht	„	1029	
				ƒ 30429.
gebouw:	fundeering	ƒ	6195	
	opbouw	„	28990	
	bijwerken ong.	„	2000	
				„ 37185.
prijsvraag:	prijzen	ƒ	500	
	diversen	„	125	
				„ 625.
honorarium:	architecten	ƒ	1407	
	opzichter	„	880	
				„ 2287.
diversen:	hyp. leening	ƒ	869	
	leening aand.	„	257	
	renten	„	2704	
				„ 3830.
gasaanleg:				„ 329.
	te zamen			ƒ 74685.

Om deze uitgaven te dekken, is eene annuiteitsleening gesloten met de Hollandsche Hypotheekbank, groot ƒ 35,000 ad 6.6% , waardoor de schuld in 35 jaren kan worden afbetaald. Bovendien is eene 5 pCt. leening ad ƒ 32,000 uitgeschreven, waarvan tot heden ƒ 23,200 geplaatst is. Tengevolge van deze leeningen wordt de exploitatie jaarlijks belast met de betaling der annuïteit ad ƒ 2122 en van de rente ad 5% over 32 mille, zijnde ƒ 1600, of te zamen ƒ 3722.

De heer Redeker Bisdom wees erop, dat de deelneming aan de tentoonstelling van dien aard is, dat deze uitgaven bestreden kunnen worden, en dat voor het verkrijgen van het ontbrekende aan de geldleening geen zorg behoeft te zijn.

De Voorzitter constateerde, dat de uitgaven voor het gebouw nu reeds door de inkomsten gedekt worden, en deed mededeeling van het voornemen van het Bestuur, om aan de zaak meer publiciteit te geven. De heeren Weve, Mulock Houwer en Dan. J. Sanches, werden uitgenoodigd het stembureau voor de keuze van bestuurders uit te maken, waarop de heer Van Etteger het voorstel deed de aftredenden bij acclamatie te benoemen, daar het uit de ingekomen biljetten duidelijk blijkt, dat het den wensch der leden is, de heeren Cuypers, Sanders en Veth opnieuw te benoemen. Dit denkbeeld werd door den Voorzitter en de heeren Knuttel en Van Lith bestreden, waarop de heeren P. J. H. Cuypers, Th. Sanders en H. W. Veth, respectievelijk met 65, 62 en 60 van de 68 uitgebrachte stemmen, tot Bestuurders werden benoemd.

De heer C. Muysken werd bij acclamatie herbenoemd als Voorzitter, waarna het rapport der Jury voor de prijsvragen aan de orde kwam. Na voorlezing der conclusie, richtte de Voorzitter de vraag tot de Vergadering, of de ontwerper van de tribune, onder de zinspreuk *Pro Arte* ingezonden, tegenwoordig was; aan dit ontwerp, de eenige inzending op die vraag, was een prijs van ƒ 75 en een eervolle vermelding toegekend, maar niemand meldde zich aan. Van de acht antwoorden op de tweede vraag: een ingang van eene begraafplaats der Nederlandsch-Hervormde Gemeente, werd dat, onder de spreuk „Excelsior", met ƒ 100 en een getuigschrift bekroond; de heer H. Kramer uit Leeuwarden maakte zich als ontwerper bekend. De Jury had omtrent de derde vraag: „eene marquise boven een buitendeur" beslist, dat het eenig ingekomen antwoord niet bekroond kon worden, maar wilde daaraan een prijs van ƒ 50 en het getuigschrift toekennen; het was de heer J. de Haan, wien deze onderscheiding ten deel viel.

De Voorzitter besprak het belangrijk rapport over de Internationale Koloniale In- en Uitvoerhandel-tentoonstelling, in 1883 gehouden, roemde het degelijke van den arbeid der Commissie en deelde mede, dat het Bestuur gemeend had aan de leden dier Commissie, de heeren Groll, Van Delden, Rieber, De Haan, Berlage en Kok een bewijs van erkentelijkheid te moeten aanbieden, bestaande in een prachtexemplaar van het rapport. De uitreiking had onder toejuiching der Vergadering plaats, waarop de heer Berlage het woord nam om daarvoor uit naam der Commissie dank te betuigen en de verzekering te geven, dat allen met liefde de opgenomen taak hadden volbracht.

Aan den Penningmeester werd het woord gegeven om de begrooting voor 1886 toe te lichten; het voornemen om op de uitgave van het weekblad te bezuinigen werd door den heer Van Etteger krachtig bestreden en het feit, dat de Maatschappij de zorgen en lasten van het nieuwe gebouw op zich had genomen, gaf aanleiding tot zeer uitvoerige besprekingen. Er was in deze een groot verschil van gevoelen, waaruit bleek, dat de heer Daniel J. Sanches, die het debat opende, er terecht op aandrong een beslissing te nemen; zelfs in de Commissie, die de oprichting van het gebouw voor eene permanente tentoonstelling voorbereidde en totstandbracht, was de meening verdedigd, dat het de voorkeur verdiende de exploitatie aan een consortium over te laten, opdat de daaraan verbonden risico nimmer ten laste van de Maatschappij zou kunnen komen. De meerderheid deelde die bezwaren niet; vele leden en daaronder enkele Bestuurders beweerden, dat er reeds vroeger besloten was, het gebouw voor rekening van de Maatschappij te bouwen en ten slotte werd er zonder stemming in berust, dat de Maatschappij het gebouw met de daaraan verbonden lusten en lasten overneemt. De begrooting over 1886, sluitende in ontvang en uitgaaf met een cijfer van ƒ 17542.50, werd daarop *en bloc* aangenomen, zooals zij door den Penningmeester was aangeboden.

Voor de in September e. k. te houden vergadering werd Haarlem aangewezen.

De heer Weve bracht hulde aan het Bestuur voor al hetgeen ten bate der Maatschappij was verricht, waarop de vergadering gesloten werd.

Vergadering van Donderdag 21 Mei 1885.

Te ruim elf uren opende de Voorzitter de vergadering, en kwam de volgende vraag in de eerste plaats aan de orde:

Welke eischen dient men te stellen aan eene goede regeling van het vakonderwijs voor de handwerkslieden in de bouwambachten?

De Voorzitter wees erop, dat een schrijven van het Bestuurslid Metzelaar aanleiding gegeven had tot het behandelen van dit onderwerp en bracht in herinnering, dat de heer M. zijne denkbeelden op de vergadering te Leeuwarden had uiteengezet. Toen tot de behandeling van deze zaak besloten was, werden de Afdeelingen uitgenoodigd daaromtrent, ook in verband met de opleiding van bouwopzichters, rapport uit te brengen, en spreker bracht hulde aan de Afdeelingen, die allen zonder onderscheid aan de uitnoodiging voldaan hebben. Met de opmerking, dat die rapporten door het Weekblad zijn medegedeeld en zoowel de discussiën als het onderzoek niet tot eene afbrekende critiek mogen leiden, maar dat het nuttig is, zoowel op het goede van den bestaanden toestand te wijzen, als de gebreken, die daarbij voorkomen, aan te geven, opende de Voorzitter de beraadslagingen.

De heer J. C. Stoeller gaf zijne verwondering te kennen, dat het verslag der Arnhemsche Afdeeling niet in het Weekblad was opgenomen, en verzocht den Secretaris daarvan voorlezing te doen, waarop de heer Rieber repliceerde, dat het verslag te laat, en na het afdrukken der courant, gekomen was. De Voorzitter voegde eraan toe, dat het rapport der Afdeeling Amsterdam een gelijk lot getroffen had, en gaf als zijne meening te kennen, dat het voorlezen dier stukken minder noodzakelijk was, daar zij zich in hoofdzaak bij de conclusiën van Leeuwarden aansloten; de Vergadering scheen dit gevoelen te deelen, toen de Voorzitter de vraag deed of iemand alsnog voorlezing verlangde.

De heer J. E. G. Noordendorp zag in eene nadere bespreking der zaak geen heil, nu de verschillende Afdeelingen gehoord zijn en hare meening hebben bekend gemaakt; naar zijn oordeel is het antwoord op de eerste vraag gegeven en verder debat onnoodig. En toch stelt spreker er belang in, dat de Vergadering eene beslissing neemt; te Bolsward en Kampen, waar het plan bestond eene ambachtsschool op te richten, werd van de zaak afgezien op grond der bezwaren, die door den heer Metzelaar werden bekendgemaakt, en uit dien hoofde is het wenschelijk, dat de Maatschappij van hare zienswijze spoedig doe blijken.

De heer Droogleever Fortuyn drong ook op het nemen eener beslissing aan, nu de oprichting der ambachtsschool te Kampen op de geopperde bezwaren is afgestuit: om de discussie te bekorten, gaf spreker in overweging de conclusie der Afdeeling *Leeuwarden* te bespreken, daar deze hem het beknoptste voorkomt. Zij luidt:

de oprichting van vakscholen worde bij de wet geregeld, zoodanig dat theoretisch en practisch onderwijs hand aan hand gaan; het worde kosteloos gegeven op dien voet, dat de aanstaande ambachtsman in den kortst mogelijken tijd de vereischte kundigheden voor zijn vak opdoe.

De heer W. C. Metzelaar meende, dat deze conclusie te algemeen was; in zeker opzicht zou iedereen het er wel mede eens zijn. Hij stelde de volgende motie:

1. *Alle aanstaande ambachtslieden, die door handenarbeid in hun onderhoud moeten voorzien, hebben recht op goed en voor hen geschikt technisch en bouwkundig onderwijs.*
2. *Het moet zoodanig worden ingericht, dat de bijwoning ervan door maatschappelijke toestanden zoo min mogelijk verhinderd wordt.*
3. *De winteravondschool verdient daarom de voorkeur boven de dagscholen met doorloopenden cursus.*
4. *Noch uit een financieel, noch uit een practisch en technisch oogpunt is het mogelijk en wenschelijk om allen aanstaande ambachtslieden op scholen onderwijs te geven in 't hanteeren van het gereedschap en verwerken der materialen.*
5. *Betere regeling der practische opleiding in de werkplaatsen is echter wenschelijk en noodig.*

De heer F. H. van Malsen vroeg, of de algemeene beschouwingen gesloten zijn; zoo niet, dan wenschte hij de Vergadering erop te wijzen, dat de discussie een onvruchtbaren arbeid zou zijn en dat zij geen practisch resultaat kan geven. Spreker was van meening, dat het 1ste punt der motie-Metzelaar ons zou doen struikelen, waar het *recht* op onderwijs op den voorgrond gesteld wordt, en gaf in overweging eene prijsvraag over dit onderwerp uit te schrijven, waarbij de vraag dan ter sprake komt of het pas geeft één enkel vak te begunstigen met het onderwijs, waarop andere vakken gelijke rechten kunnen doen gelden.

De heer P. J. H. Cuypers was van meening, dat de conclusie van Leeuwarden niets dan algemeenheden zegt, terwijl het hem voorkwam in de motie-Metzelaar niet van *recht* op onderwijs, maar van de *wenschelijkheid* te spreken. De prijsvraag lachte spreker toe, maar de bespreking van de vijf punten der motie zou de nuttige zijde hebben, dat zij, die zich voorstelden de prijsvraag te beantwoorden, met de verschillende denkbeelden der leden werden in kennis gesteld.

De heer Droogleever Fortuyn kon met het voorstel der prijsvraag niet medegaan, daar dit noodeloos oponthoud veroorzaakt; de ambachtsscholen hebben hulp van particulieren noodig, en deze zal ten deele uitblijven, als er uitstel aan de zaak gegeven, en de onzekerheid bestendigd wordt. De conclusie van Leeuwarden komt spreker niet algemeen voor; zij zou met de punten der motie-Metzelaar besproken kunnen worden.

De heer Metzelaar keurde het denkbeeld van den heer Van Malsen goed, en vond dat er te veel eer aan zijne beschouwingen bewezen werd; het onderwijs voor den ambachtsman is eene zaak van groot belang, die van alle kanten moet bezien worden, en de verkregen inlichtingen zijn niet voldoende. De financieele zijde van het vraagstuk is in het duister gebleven en de statistiek zou dienaangaande licht kunnen ontsteken. Men zij daarom voorzichtig en wachte zich voor een half onderzoek.

De heer P. J. H. Cuypers voegde eraan toe, dat alsnog moet worden onderzocht wat elke school gekost heeft, en wat van de leerlingen geworden is. De zaak is in geenen deele voldoende toegelicht; de vruchten van het onderwijs der kostbaar ingerichte ambachtsscholen moeten worden nagegaan en hij voor zich is overtuigd, dat oefenscholen, op meer bescheiden leest ingericht, de voorkeur verdienen; daar kan de theorie worden beoefend, terwijl de techniek eigenaardig in de werkplaats tehuis behoort.

De heer Van Malsen verzocht zijn voorstel omtrent de prijsvraag in stemming te brengen, waarop de Voorzitter antwoordde, dat er drie voorstellen zijn ingediend, als de motie-Droogleever Fortuyn, de motie-Metzelaar en het voorstel van den heer Van Malsen.

De heer Van Malsen repliceerde, dat het aannemen van zijn denkbeeld de discussie over de beide motiën niet behoeft af te snijden en dat deze zelfs nuttig is om meer licht te doen schijnen.

De heer Metzelaar verklaarde zich bereid de motie in te trekken, als tot het uitschrijven eener prijsvraag besloten mocht worden, waarop de heer Van Etteger te kennen gaf, dat hij dit zou betreuren.

De heer Metzelaar bracht in het midden, dat de punten der motie wel besproken konden worden, als ze niet in stemming werden gebracht en de heer Cuypers sprak in gelijken geest. De heer Van Malsen kwam erop terug om de Vergadering over de prijsvraag te doen stemmen, en de heer Leliman wilde de conclusie van de afdeeling Leeuwarden niet *in de doos stoppen*, maar aannemen, hieraan toevoegende, dat hij huiverig was voor het knutselen van slaperige jongens op avondscholen, hetwelk hem eene terechtwijzing van

den heer Cuypers op den hals haalde, die er terecht op wees, dat er des avonds niet geknutseld wordt en het technische onderwijs overdag in de werkplaats gegeven wordt.

De heer Droogleever Fortuyn stelde in het licht, dat de conclusie van Leeuwarden besproken en in stemming gebracht moest worden, waarna de heer Van Malsen opmerkte, dat daardoor geene practische oplossing verkregen zou worden. Om het even of die conclusie dan wel de motie-Metzelaar werd aangenomen, blijft de quaestie onbeslist; eerst dan, als men kan aangeven, hoedanig tot eene oplossing te komen, wordt een resultaat verkregen. Een oponthoud van enkele maanden kan geen kwaad doen, al moet de oprichting van eene of andere school daarop wachten, en om deze reden werd het uitschrijven eener prijsvraag, het voorstel van de verste strekking, opnieuw aanbevolen.

De heer J. R. de Kruyff vroeg, of het verzamelen der gegevens, die voor de beoordeeling der zaak onmisbaar zijn, niet met meer gemak zou geschieden door eene commissie dan door hen, die zich geroepen mochten achten om de prijsvraag te beantwoorden; uit dien hoofde gaf hij in overweging eene commissie te benoemen.

Ook de Voorzitter gaf de voorkeur aan eene officieele commissie en de heer Leliman ondersteunde het denkbeeld van den heer De Kruyff, waarop de heer Van Malsen in bedenking gaf de twee denkbeelden te vereenigen door eene commissie te benoemen, die de zaken onderzoekt en daarna eene prijsvraag uit te schrijven. Hij vreesde dat de benoeming eener commissie niet onpartijdig zou kunnen geschieden, om de verschillende meeningen tot het volle recht te doen komen.

Na discussie tusschen de heeren Metzelaar, Cuypers en Noordendorp over de samenstelling der commissie en het oponthoud, door deze regeling veroorzaakt, gaf de heer Van Malsen in bedenking, eene commissie te benoemen en de nadere regeling aan het Bestuur over te laten.

De heer H. W. Veth was van meening, dat de commissie haar arbeid binnen vier maanden kon volbrengen, maar dat er 12 maanden noodig zijn om de prijsvraag te beantwoorden; zijns inziens was de benoeming eener commissie voldoende en de heer Van Etteger deelde dit gevoelen.

Het voorstel van den heer De Kruyff, om eene commissie te benoemen en aan haar over te laten alle maatregelen te nemen, die strekken kunnen om de zaak tot een goed einde te brengen, werd bij acclamatie aangenomen. Over de samenstelling, het aantal leden en meerdere details werd door enkele leden van gedachten gewisseld, waarna zonder stemming besloten werd, dat in de commissie vijf leden, door het Bestuur te benoemen, zitting zouden nemen.

De heer Van Etteger beval het belang der kleine gemeenten bij de commissie aan, waar de zaak z. i. moeilijker te regelen is dan in de groote steden, maar werd hierin tegengesproken door den heer Van Malsen, die van oordeel was, dat het ambachtsonderwijs juist in de groote steden slecht is en veel geld kost, terwijl het de vraag blijft of die groote sommen voor één speciaal vak mogen worden besteed.

De heer Metzelaar bracht in het midden, dat het financieele vraagstuk op den voorgrond treedt en, juist uit dien hoofde, het onderwijs gedurende den dag op de werkplaats en des avonds in de school de ware oplossing is; waarop de heer Weve repliceerde, dat het doel der samenkomst niet is om de commissie den weg aan te wijzen, dien zij bewandelen moet en het daarom beter is de discussiën te staken.

De heer Van Etteger bestreed deze zienswijze en vond 't in het belang der zaak om het onderwijs te bespreken; zonder iets van den uitslag te vermelden, wijl de school eerst onlangs is opgericht, vestigde hij de aandacht op de werkschool te Zutfen, die in verbinding staat met de avondschool, waar de theoretische opleiding gegeven wordt

De heer De Kruyff herinnerde aan het rapport, indertijd omtrent deze zaak uitgebracht door eene Commissie, die onder presidium van professor Pekelharing was geconstitueerd.

De heer Leliman besprak de oprichting der ambachtsscholen te Amsterdam; de eerste werd in 1859 geopend met 22 leerlingen, en thans zijn er twee, die veel geld kosten, maar dit kan z. i. niet vermeden worden, daar dezelfde onderwijzers theorie en practijk moeten geven en avondscholen slecht zijn. Spreker verklaarde zich tegen kosteloos onderwijs en wilde de ouders door eene bijdrage binden.

De heer Cuypers wenschte de werkplaats in eere te houden en als men de geschiedenis raadpleegt, dan verdient dit aanbeveling. Men moet niet alles laten aankomen op centralisatie, maar behouden, wat door ondervinding bewezen is deugdelijk te zijn.

De heer Van Malsen verschilde met den heer Leliman van gevoelen, dat er voor het onderwijs betaald moet worden. De motie Leeuwarden zegt niets en de bezwaren tegen de werkplaats zijn overdreven.

De heer De Kruyff aarzelde niet als zijne meening te kennen te geven, dat de opleiding in de werkplaats de voorkeur verdient boven kunstnijverheidscholen, waar het innige verband tusschen theorie en practijk minder sterk op den voorgrond treedt dan in de werkplaats.

De heer Droogleever Fortuyn sloot zich aan bij hen, die de Commissie wenken geven; als zoodanig werd door hem een bezoek aan de ambachtsscholen aanbevolen. Het nut der avondscholen werd naar spreker's oordeel overschat.

Ten slotte werden door de heeren Leliman en Van Lith nog eenige bemerkingen omtrent deze zaak ten beste gegeven, waarna de discussie over de eerste vraag gesloten werd.

Vraag 2 werd niet meer behandeld en blijft staan op de agenda voor de volgende bijeenkomst; een denkbeeld van den heer Van Malsen om de Commissie uit te noodigen ook deze vraag te behandelen, vond tegenspraak bij den Voorzitter, die van meening was, dat hierdoor de werkzaamheden der Commissie te veel zouden worden uitgebreid.

De heer Leliman bracht een drietal punten ter sprake. In de eerste plaats de patentbelasting, waarbij hij het Bestuur in bedenking gaf zich tot de Regeering te wenden, met verzoek de architecten daarvan te ontheffen. Het tweede punt betrof de reproductiën in photolithographie, die naar zijn oordeel ongelukkig zijn en ten achter staan bij den kleurendruk; spreker gaf de voorkeur aan platen, als die van de vleeschhal te Haarlem, en hoopte dat het Bestuur op dezen wensch zou letten. Het laatste punt was eene aanmoediging om de permanente tentoonstelling in het belang van kunst en industrie te steunen.

Met de gewone plichtplegingen werd daarop de Vergadering gesloten.

Tegen twee uren werd de tocht naar de nieuwe gasfabriek aan de Haarlemmertrekvaart ondernomen; een vijftigtal maakte gebruik van de havenboot, die door de zorgen van het Bestuur der Maatschappij in de nabijheid van het vergaderlokaal gereed lag, terwijl anderen den tocht te voet of per tram maakten. De leden werden op de meest voorkomende wijze ontvangen door den

hoofdingenieur J. Pazzani en den architect-adviseur I. Gosschalk; hun werd bij de komst op het terrein eene beschrijving der kolossale inrichting uitgereikt, met eene teekening, waarop de distributie der verschillende lokalen was aangegeven. Met dezen gids gewapend, werd de inrichting onder het geleide van de heeren Pazzani en Gosschalk bezichtigd. De omschrijving volgt hieronder tot toelichting van hen, die verhinderd werden aan dezen tocht deel te nemen; voorts wordt verwezen naar de omschrijving der fabriek, in *De Opmerker* van 28 Maart jl. opgenomen.

De *Imperial Continental Gas Association* ontleent het eerste gedeelte van haren naam aan de instelling bij acte van het Engelsche Parlement, hetwelk betiteld wordt »Imperial". Het tweede gedeelte wijst op haren werkkring, het vasteland van Europa.

In de voornaamste steden van het continent voerde zij, sedert hare oprichting in het jaar 1824, successief de gasverlichting in, o.a. reeds in 1825 in Hannover.

Hoewel andere Maatschappijen of Gemeente-gasfabrieken hier en daar in haar plaats traden, voorziet de I. C. G. A. desniettegenstaande thans nog 32 groote en kleine plaatsen van gas, waarvan in ons vaderland 5 steden, te weten Amsterdam, Haarlem, Vlissingen, Delftshaven en op dit oogenblik nog Rotterdam.

Het maatschappelijk kapitaal bedraagt volgestort 3½ millioen pond sterling, en ½ millioen pond sterling in obligatien.

Onder de oprichters der Maatschappij waren Sir Moses Montefiore (thans nog haar Eere-Voorzitter). Verder Generaal Sir William Congreve, Sir Isaac Goldsmid e.a.; des laatsten kleinzoon, Sir Julian Goldsmid, fungeert thans als Voorzitter.

De zetel is te Londen, E. C. 30 Clements Lane, Lombardstreet.

Ten behoeve der Imperial Continental Gas Association, zijn op dit oogenblik twee fabrieken in aanbouw, met een gezamenlijk productievermogen van 35 millioen Kub. Meter per jaar.

De eene beslaat een terrein van 14,5 Hektaren, en is gelegen tusschen de Haarlemmertrekvaart en den Hollandschen IJzeren Spoorweg. De andere beslaat een terrein van 8,5 Hektaren, en is gelegen aan de Ringvaart der Watergraafsmeer en de Linnaeusstraat.

Beide terreinen zijn gemakkelijk te water en per spoorweg te bereiken.

De weg, dien het gas doorloopt in de inrichting genaamd: »de fabriek Haarlemmerweg", is in hoofdzaak aldus:

in de retorten, gelegen in de beide stokerijen aan de voorzijde van het terrein, worden de steenkolen aan eene hitte van ± 1200 C. onderworpen. Door deze droge destillatie ontwijkt het gas, vermengd met teer, ammonia, zwavelverbindingen, enz. De vloeibare bijproducten worden in de verschillende condensatietoestellen opgevangen, en in onderaardsche kuipen verzameld. Vervolgens laat het in de zoogenaamde scrubbers (ijzeren torens, gevuld met plankjes, die voortdurend nat gehouden worden) zijn gehalte aan ammoniak terug, en begeeft zich naar de zuiveringskisten (waar het in langdurige aanraking gebracht wordt met ijzeroxyde en kalk), om daarna in de beide meters gemeten, en in de gashouders aan het westen van het terrein opgeslagen te worden. Van daar wordt het product met twee buizen van 75 centimeter diameter inwendig stadwaarts gevoerd, nadat door middel van een zestal regulateurs (in een gebouwtje bij de brug over de Haarlemmertrekvaart gelegen) de druk geregeld is geworden.

De gansche beweging van het gas *over* het terrein en *door* de verschillende toestellen geschiedt door middel der zoogenaamde exhausters (zuig- en perspompen), gelegen in de machinekamer. Aldaar bevinden zich mede, behalve de stoomketel, een drietal zuiveringstoestellen volgens het stelsel van Pelouse en Audouin (waarin de laatste sporen van teer neerploffen), benevens de pompen.

Het overdekte bebouwde oppervlak der fabriek Haarlemmerweg bedraagt:

aan de beide kolenloodsen	1760	vierk. M
» het magazijn	880	» »
» de beide stokerijen met schaftkamer	6600	» »
» den watertoren	50	» »
» het machinegebouw	447	» »
» de beide meterhuizen	146	» »
» » » zuiveringshuizen	7078	» »
» het regulateurshuis	165	» »
» » portiershuis	28	» »
» werkplaatsen	403	» »
» kantoren en laboratorien	555	» »
» adsistent-ingenieurswoning	91	» »
» ingenieurswoning	225	» »
» 2 bazenwoningen	194	» »
» ketelhuis bij de gashouders	93	» »
» ammoniakfabriek	370	» »
	19085	vierk. M.

Bovendien werden gebouwd:

3 kuipen voor gashouders in diameter + 51 meter, diep 6.35 meter, met den bovenkant gemetselden vloer gelegen op 4.50 + AP. Ieder der gashouders beslaat een oppervlak van 2040 M², heeft een inhoud van 13974 M³., terwijl de gevulde dubbele gashouder 22642 M³. gas kan bevatten.

Opgehoogd werden ± 14.5 hectaren van af het maaiveld van den Overbraker-Binnenpolder (gelegen op 1.30 + AP.), tot 1 meter + AP.

Er werden geslagen:

onder de drie gashouders	4448	palen	ad 10 M.,
» » gebouwen	15415	»	» 12 à 13 M.,
» » toestellen, de teerbakken en de buisleiding op het terrein	2451	»	» » » » »
» » bazaltkaai	2087	»	» » » » »
en » » brug met opritten (in constructie)	680	»	
in het geheel	25081	stuks.	

Er werd verwerkt ongeveer 37500 kub. M³. metselwerk, waarvan in Waalvormsteen ongeveer 14000 M³., in Duitsche klinkers, veldovensteen en bekleedingsteen ruim 17800 »
aan ijzerslaksteen ongeveer 2400 »
» beton ter aanrasseering van gewelven 1100 »
» bazalt 1700 »

terwijl voor gedeeltelijke bestrating van het terrein gebruikt zullen worden ongeveer 3.242,000 klinkers en 4475 vierk. M. keien.

Aan verschillende houtsoorten werd gebruikt 5700 M³
» blauwe hardsteen 240 »
» Oberkirchner zandsteen 500 »
» Schwarzwalder graniet 77 »
» ijzer ± 4,000,000 K.G.

De geheele lengte riool op het terrein aangelegd, is 2650 strekkende meter.

De eerste paal werd geslagen den 8 Augustus 1883.

Met uitzondering van de woningen, de kantoren en werkplaatsen, die nagenoeg gereed zijn, werden alle gebouwen voor de eerste maal opgeleverd den 1sten Januari 1885.

Zooals reeds vroeger in dit Weekblad gezegd werd, verdient de Imperial Continental Gas-association hulde voor de onbekrompen wijze, waarop de grootsche inrichting werd totstandgebracht, en de heer Cuypers kan er zeker van zijn dat hij de tolk van allen was, toen hij een dronk wijdde aan de heeren Pazzani en Gosschalk om hun geluk te wenschen met de fraaie fabriek, waarbij wetenschap en kunst hebben samengewerkt om tot zulk een schoone artistieke oplossing te geraken.

Hoogst voldaan over de gulle ontvangst, trokken vele leden, die zich niet door het slechte weder en het late middaguur lieten afschrikken, naar het Centraalstation en voor het meerendeel werd daartoe gebruik gemaakt van de havenboot. Het is jammer, dat het bezoek aan het Centraalstation zoo haastig moest geschieden en te hopen, dat bij eene volgende vergadering aan de leden opnieuw de gelegenheid zal worden verstrekt, met dit grootsche gebouw nadere kennis te maken. Het is en blijft een eigenaardig gebouw, dat zich niet in een groote mate van populariteit mag verheugen; zijn bouwstijl wordt door de spraakmakende gemeente bij voorkeur met de benaming van „kloosterstijl" bestempeld.

Toch zullen de ontwerpers waarschijnlijk niet toegeven, dat het hunne intentie geweest is, den beschouwer van hun gebouw den indruk te geven, alsof de motieven aan geestelijke stichtingen ontleend waren. Zij hebben slechts, overtuigd als zij zijn, dat de „redegevende" kunsttheorie, door wijlen Viollet-le-Duc gepredikt, de ware is, gepoogd in allen deele aan de eischen, door die kunstleer gesteld, te voldoen.

Het is jammer, dat Viollet-le-Duc niet meer leeft, en ons vaderland kan bezoeken, want hij zou er zijn gedroomd Utopia vinden. Was het hem niet vergund, zijn leer in Frankrijk, waar men de klassieken nooit heeft kunnen vergeten, ingang te doen vinden, hier zou hij gezien hebben, tot welke resultaten men kan komen bij het in practijk brengen zijner leer.

Le beau c'est le vrai was zijne leuze, en inderdaad, in theorie klinkt die leuze zeer fraai. Doch al spoedig blijkt, dat niet al, wat *waar* is, ook tevens *schoon* is.

Zoo ziet men aan het Centraalstation alle materialen wel-is-waar op hun juiste plaats gebruikt, en heeft men tot zelfs de klinkbouten der geconstrueerde balken in het gezicht gelaten, maar dit is nog niet voldoende, om ons te doen zien, dat de kunst bij het maken van het ontwerp aan het woord is geweest. Of behoort er groote kunst toe, om een gevel samen te stellen uit ettelijke gelijk- en gelijkvormige kruiskozijnen, door een paar flauwe lijsten en banden van witte steen verbonden, en aan dien gevel dan een paar zeer rechtlijnige torens en toppen toe te voegen? Slechts de compositie van den top, die de middenpartij bekroont, geeft blijk, dat men naar iets meer dan alledaagsch getracht heeft, doch men ziet daar ook juist de zwakke zijde van den kunstenaar, want die top met de daaraan toegevoegde balustrades zijn niet zeer gelukkig.

Het Station maakt dan ook uit de verte een zeer eentonigen indruk. Treedt men naderbij, dan wordt de totaal-indruk wel niet gewijzigd, doch men bespeurt, dat er aan de details heelwat meer zorg is besteed dan aan de compositie van het geheel, en men ziet tevens met genoegen, dat het gebouw onberispelijk afgewerkt wordt.

De fraai-roode „Verblendstein", door de aannemers, de firma Holzmann & C°., te Frankfort, zelf gebakken, contrasteert zeer goed met de zorgvuldig behakte Bollendorfer steen. Talrijke gedeelten van den gevel, die men op een afstand nauwlijks opmerkt, blijken nu versierd te zijn met zeer fijn en, voorzooverre dit met het bloote oog is waar te nemen, dikwijls zeer fraai gecomponeerd blad-ornement. Niet alleen consoles, tympans boven vensters, cretes, torenbekroningen van het hoofdgebouw zijn ermee versierd, ook zelfs aan de goederenloodsen prijkt het. Dit ornement is aan allerlei stijlen ontleend, hoewel de XVIe-eeuwsche Renaissance de hoofdrol vervult

Tegenover al dit fijne ornement komt een reusachtig Nederlandsch wapen, in steen gehouwen en rijk gepolychromeerd, vrij zonderling uit, en maken ook de voor ijzerconstructiën zeer zware marquises een ongunstig effect.

Treedt men het gebouw binnen, dan komt men in een groote hal, waar zich de plaats-bureau's bevinden. Deze hal, welks wanden afwisselend uit bak- en bergsteen bestaan, maakt een fraai, zij het ook wat kerkelijk, effect; de indruk zal nog beter worden, indien men ertoe besluiten kan, de uit façon-ijzer geconstrueerde consoles, die ten deele de zoldering schragen, der waarheid ten spijt, met gegoten zink of iets dergelijks te bekleeden.

Uit deze groote hal bereikt men langs twee trappen het perron, waarop de wachtkamers uitkomen. In deze laatste vertrekken heeft men de geconstrueerd ijzeren balken, die de gewelven dragen, in het gezicht gelaten, en dus de waarheid gehuldigd. De thans kale wanden zullen waarschijnlijk door lijmverfbeschildering opgetooid moeten worden, waarbij men zeker door het aanbrengen van landkaarten een toepasselijke versiering zal verkrijgen. De betimmering dezer lokalen wordt in blank eikenhout uitgevoerd. Hoedanig die betimmering zal zijn, kon men reeds in 1883 in het paviljoen der firma Holzmann op de koloniale tentoonstelling zien, waar een buffet, voor het Station bestemd, was uitgestald. Alles wat uitspringt of relief geeft, is ook daar, evenals aan het geheele gebouw, vermeden. Eenige Renaissance motieven zijn minder gelukkig toegepast, en zoetelijk gesneden maskers of leeuwekoppen spelen een hoofdrol bij het ornement.

Het oostelijk deel van het hoofdgebouw dient als koningspaviljoen. Dit deel van den gevel is door een topgevel, prijkende met een ridderfiguur, gekarakteriseerd, en een vrij overvloedig beeldhouwwerk wordt daar aangebracht.

Treedt men het koningspaviljoen in, dan ziet men een dubbele trap, met marmeren lambriseering en balustrade, die toegang geeft tot een langwerpig vertrek, dat behalve door een groot raam, ook nog licht moet ontvangen door een bovenlicht. De hal, waarin zich de trap bevindt, is geheel gewelfd. Ook in dit gedeelte van het inwendige zal lijmverfbeschildering het effect moeten teweegbrengen, want de architectuur is al te sober, en zal op de hooge bezoekers zeker een eenigszins kerkelijken indruk maken.

Als men den Stations-gevel van de Damrakzijde beschouwt, kan men de gedachte niet onderdrukken, hoeveel aangenamer hij zich zou hebben voorgedaan, als de *redegevende* kunstleer niet aan het woord was geweest, maar de XVIIe-eeuwsche Hollandsche Renaissance met haar geestige trapgevels, forsch springende lijsten, elegante torenbekroningen en rijke pilasters, gebezigd ware, en onwillekeurig ziet men reeds de stijve pakhuisgevels in rijke trapgevels gemetamorphoseerd, de platte gevels door pilasters en lijsten verlevendigd, de plompe torens door elegante spitsen in de manier van Joost Jansz. gekroond.

Al spreekt uit het bovenstaande geene onvoorwaardelijke instemming met den arbeid der ontwerpers, behouden wij ons voor nader op deze zaak terug te komen om ook op het vele goede te wijzen, dat in dien bouw aangetroffen wordt; wij vreezen echter dat de totaal-indruk van het uitwendige weinigen zal bevredigen.

Tijdens het bezoek aan het Centraal-station werd de aanvankelijk nog talrijke schare al kleiner en kleiner; het was dan ook meer dan tijd om zich naar de Marnixstraat te begeven, waar tegen 6 uren een gemeenschappelijke maaltijd in het nieuwe gebouw zou worden gehouden. Aan dien disch werden op de gebruikelijke wijze de beste wenschen voor de Maatschappij, de Bestuurders en vele der aanzittenden uitgesproken.

DE GROOTE FRANSCHMAN.

Den 23sten April werd De Lesseps, *le grand Français*, gelijk Gambetta hem noemde, als lid der Fransche Académie verwelkomd door Renan, na binnengeleid te zijn door Victor Hugo en Pailleron. Aanvankelijk had De Lesseps eene ouderwetsche academische intreerede opgesteld, een lofrede op zijn voorganger Henri Martin, een opeenstapeling van gemeenplaatsen; maar zijn vrienden gaven hem in overweging dat stuk in het vuur te werpen en zich te bepalen tot een korte dankbetuiging. Het gezond verstand van De Lesseps zegevierde over elke bedenking, en hij sprak als een man van de daad. Renan antwoordde sierlijk, maar langwijlig en halfslachtig. Hij, de man van het studeervertrek, huldigde uitsluitend de feitelijke werkzaamheid van ingenieurs, krijgsoversten en bewindvoerders. Om de grootheid van De Lesseps te doen uitkomen, is het niet noodig het wijsgeerig denken van een Spinoza, een Kant, een Comte te kleinachten. De practijk, zonder afgetrokken bespiegelingen, is slechts sleur-empirie, en zelfs een De Lesseps staat op de schouders der beoefenaars van zuivere wetenschap.

Renan, die vooral aan zijn kunstenaarstalent zijn roem te danken heeft, durfde beweren, dat er geen kunst van spreken en schrijven bestaat, maar oprechtheid voldoende is. Ja, oprechtheid is meestal noodig om te overtuigen en te behagen, maar zij is niet het éène noodige. Er zijn tallooze oprechte menschen, die zich gebrekkig uitdrukken, (het innig gevoel is dikwijls stom), en men vindt vele oprechte lieden onder de meest gevierde redenaars. Berryer, de grootste pleitbezorger onzer eeuw, heette wit, wat hij een oogenblik te voren zwart had genoemd. Ik heb iemand, die Bilderdijk gekend had, hooren verhalen, dat deze bard soms, na zijn vrouw bij de haren door de gang te hebben gesleept, zich voor zijn schrijftafel zette om een fraai lied te dichten op zijn huwelijksweelde.

Renan, de wijsgeer, betoonde zich een priester van den eeredienst van het geluk, een aanhanger der leer van Macchiavelli. De veldheer, de eerlijke staatsman, die niet slaagt, is zijn aandacht niet waard; maar tevens vergelijkt hij, terecht, al de diplomaten bij een troep schooljongens.

Zeer onhandig schreef Renan het slagen van De Lesseps' pogingen toe aan zijn bekoorlijken omgang. Het doorwrochte zijner plans en zijn volharding en geestkracht, zijn vrijwat grooter verdiensten dan aangeboren tooverkracht, terwijl het bespottelijk heeten mag, de honderden milliocnen, bijeengebracht voor Suez, Korinthe en Panama, te danken aan de bekoring, die De Lesseps' persoonlijkheid zou hebben uitgeoefend op reeders, renteniers, beursmannen, Yankees en Droogstoppels. Maar overigens getuigde Renan's rede van oprechte, warme bewondering, en daarom is zij merkwaardig.

„Te spreken voor de Fransche Académie," zeide De Lesseps o. a., „is een taak, die zelfs een bekwaam schrijver kan doen aarzelen, en ik ben helaas, noch het een noch het ander. Deze intree-rede was dus dubbel te duchten: èn voor u èn voor mij. Daarom stel ik er prijs op, u reeds terstond gerust te stellen. Het is geen oratorisch stuk, dat gij zult hooren. Ik heb noch mijne onervarenheid, noch uwe lankmoedigheid op zulk een zware proef willen stellen. Daar ik niet goed kon doen, heb ik beter gedaan: ik heb het kort gemaakt."

„Niets in deze wereld is gemakkelijk totstand te brengen, vooral niet het nuttige. Er ontluikt geen werk, hoe weldadig ook, of het heeft — misschien zou men moeten zeggen, juist om het goede dat het beoogt, tot vijanden: de onwetenden en de kwaadwilligen. De eersten, omdat zij de uitkomst, waarnaar gij streeft, gebrekkig kennen of in het geheel niet kennen, en niet in het geheim uwer middelen, noch uwer kracht zijn ingewijd. Dezulken moet men voorlichten; eens bekeerd, worden zij vurige aanhangers en kostelijke bondgenooten. Wat de anderen betreft, de twijfelzuchtigen, de wangunstigen, zelfs de beleedigers, men moet er zich niet mede inlaten. Het Arabische spreekwoord zegt: „De hond blaft, de karavaan gaat door. Ik ben doorgegaan."

Het slot luidde aldus: „In 1834, op den dag, waarop Thiers de Académie binnentrad, zeide hij: „Ik dank u, dat gij mij hebt toegelaten om zitting te nemen in deze wijkplaats der vrije en kalme gedachte." Op mijne beurt dank ik u, mij te hebben toegelaten in deze wijkplaats der vrije en kalme gedachte, ofschoon ik u niet durf beloven, rustig op mijn armstoel te blijven zitten."

Plukken wij een en ander uit de rede van Renan: Uw welsprekendheid is de mannelijke en treffende wijze van zich in betrekking te stellen tot het publiek, die Engeland en Amerika hebben geschapen. Niemand in onze eeuw heeft meer overtuigd dan gij; dus is niemand welsprekender geweest, en toch is niemand vreemder aan de knutselarij der taal, aan die ijdele bijzonderheden van den vorm, die een vurige overtuiging niet kent.

„„Ik keur het goed", zegt gij ergens, „dat men onze kinderen onderwijst in het Grieksch en het Latijn, maar wat men niet verwaarloozen moet, is hun te leeren wijs te denken en moedig te spreken." Ha! dat is mij lief. Gij hebt een afgrijzen van de redekunst."

„De ware reden van uw overwicht is, dat men in u een hart onderstelt, dat gevoel heeft voor alles wat menschelijk is, een waren hartstocht voor de verbetering van het lot aller wezens. Men vindt in u dat *Aisiericor super turbas*, „ik heb deernis met de menigte", 't welk het gevoel van alle groote orgainsateuren is.

„De menschheid zal altijd geleid worden door geheime liefde-dranken, waarvan de groote hoop slechts de oppervlakkige uitwerkingen ziet, gelijk de laatste oorzaak der stoffelijke wereld in die onweegbare vloeistoffen ligt, die het gewone oog niet vermag te onderscheiden.

„Gij hebt het moeilijkste aller *genres* aangekweekt, een *genre*, dat wij sinds lang hebben laten varen: de groote daad; gij behoort tot het kleine getal dergenen, die de oude Fransche overlevering van het schitterende, het roemrijke, het voor allen nuttige leven hebben bewaard.

„Bij gebrek aan overwinningen, hebben wij den meester bij uitnemendheid in zake overwonnen moeilijkheden genomen, den stouten speler, die steeds zijne weddenschap gewonnen heeft in het najagen van het waarschijnlijke, den virtuoos, die met een volmaakten tact de groote verloren kunst van lang te leven heeft beoefend. Als Christophorus Columbus nog heden bestond, zouden wij hem lid der Académie maken.

„Gij zijt een dier medearbeiders van de Fortuin geweest, die de vertrouwelijke mededeeling schijnen te hebben ontvangen van wat, op een gegeven uur, het genie der beschaving wil. De eerste der plichten, die de mensch zich heeft moeten opleggen om in waarheid meester te worden van de planeet, die hij bewoont, is geweest, met het oog op zijne behoeften, de dikwijls onvolkomen verbindingen te herstellen, die de omwentelingen van den aardbol, in hare volslagene onverschilligheid voor de belangen van het menschdom, hebben doen ontstaan. De grootste gebeurtenissen der geschiedenis hebben plaats gegrepen vóór de geschiedenis. Wat zou het lot onzer planeet geweest zijn, zoo de boven de wateren uitstekende gedeelten oneindig kleiner waren geweest dan zij zijn, zoo het ontwikkelingsveld van het aardsche leven niet grooter ware geweest dan het Paasch-eiland of Taiti? Welk historisch feit heeft ooit in zijne gevolgen de zeevlaag geëvenaard, die Kaap Griz-Nez deed verrijzen tegenover de rotsen van Dover, en Frankrijk en Engeland schiep door ze te scheiden?

„Soms weldadig, zijn die toevallen eener niet vooruitziende Natuur ook dikwijls zeer schadelijk, en dan is het de plicht van den mensch, door met bekwaamheid de laatste hand aan haar werk te leggen, de ongerieflijkheden te verbeteren, welke de blinde oude krachten hem aanbrachten.

„Men heeft, en niet zonder reden, gezegd, dat zoo de physische sterrenkunde beschikte over genoegzaam machtige middelen, men den meer of min gevorderden toestand der beschaving van de bewoonde wereldbollen zou kunnen beoordeelen naar het criterium, dat hunne landengten al of niet doorgegraven zijn. Immers, een planeet is eerst rijp voor den vooruitgang, wanneer al hare bewoonde gedeelten in innige betrekking tot elkander staan, zoodat geen enkel deel kan genieten, lijden, handelen, zonder dat de andere deelen de terugwerking gevoelen. Wij beleven dat plechtig uur voor Europa. Vroeger konden China, Japan, Amerika de bedenkelijkste omwentelingen doorworstelen,

zonder dat Europa er zelfs bericht van kreeg. De Atlantische Oceaan verdeelde eeuwenlang de bewoonbare aarde in twee helften, even vreemd aan elkander als twee verschillende wereldbollen. Thans worden de beurzen van Parijs en Londen ontroerd door hetgeen voorvalt te Pekin, aan de Congo, in Kordofan, in Californië; er zijn bijna geen doode gedeelten meer in het lichaam van het gansche menschdom. De electrische telegraaf en de telephonie hebben de afstanden vernietigd, wat de gemeenschap der geesten betreft; de spoorwegen en de stoomvaart hebben de gemakkelijkheid van het vervoer der lichamen vertienvoudigd. Was het niet onvermijdelijk, dat deze eeuw het als een hoofddeel harer taak beschouwde, de hinderpalen te doen verdwijnen, die de snelle gemeenschap belemmerden? Was het mogelijk, dat het geslacht, hetwelk den Cenis, den Gothard moest doorboren, staan bleef, voor eenige banken van zand of steen te Suez, te Korinthe, te Panama?

„Gij, mijnheer, zijt de uitverkoren handwerksman voor dien grootschen arbeid geweest. De landengte van Suez was sinds lang aangewezen als die, welker doorsnijding het meest drong. De oudheid had het gewild en met ontoereikende middelen beproefd. Leibnitz wees Lodewijk XIV die onderneming aan, als zijner macht waardig. Maar zulk een werk vereischte een geloof, dat de zestiende eeuw niet bezat. Het was de Fransche Omwenteling, die — de eeuw der fabelachtige veldtochten en een staat van heldhaftige kindsheid terugvoerende, waarin de mensch in zijn avonturen zich laat leiden door de vlucht der vogelen ende teekenen aan den hemel — het vraagstuk zóó stelde, dat het niet meer mogelijk was het te laten rusten. De doorgraving der landengte prijkte in het programma, dat het *Directoire* voor den Egyptischen veldtocht opmaakte. Gelijk ten tijde van Alexander, was de verovering door de wapenen een verovering voor de wetenschap." R. v. E.

(*Slot volgt.*)

VEILINGEN VAN BOUWTERREIN.

Onder deze rubriek wordt in het vorige nommer op blads. 176 vermeld, dat aan den Ubbo-Emmiussingel verkocht werden:

kavel 3, groot 336 M². voor ƒ 3435
» 4, » 342 » » » 3450
te zamen 678 M². voor ƒ 6885

overeenkomende met ƒ 10.15² per centiare.

Hiervoor moet gelezen worden:

kavel 3, groot 310 M². voor ƒ 3435
» 4, » 298 » » » 3450
te zamen 608 M². voor ƒ 6885

overeenkomende met ƒ 11.32² per centiare.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. De Gemeenteraad heeft de onderhandsche aanbesteding van twee compound-machines, ten behoeve van de waterverversching, aan de Maatschappij »De Atlas" goedgekeurd.

AMSTERDAM. De bijeenkomst der Jury voor de beoordeeling der vijf beursplannen, welke ingevolge het programma tot den engeren wedstrijd zijn toegelaten, is vastgesteld op Maandag 1 Juni a. s., te 1 uur des namiddags, op het Raadhuis.

— Voor de betrekking van Directeur der stads-reiniging te Amsterdam zijn door Burgemeester en Wethouders op de voordracht geplaatst de heeren: P. J. te Winkel, C. G. Polvliet en C. J. van Doorn.

MAASTRICHT. Aangezien het gebleken is, dat de Topografische en Militaire kaart van Nederland niet genoegzaam is bijgehouden met de veranderingen, die in de laatste jaren zijn ontstaan, door den aanleg van kunst-, spoor-, waterwegen enz., is door de Directie der Topografische Inrichting te 's-Gravenhage aan de Burgemeesters der verschillende gemeenten in Limburg het gedeelte van voornoemde kaart, voorzooveel elke gemeente betreft, toegezonden, met verzoek te willen doen nagaan, of daarop ook zaken zijn afgebeeld, die niet in overeenstemming zijn met den tegenwoordigen toestand, en zoo ja, daarvan alsdan eene opgave te willen verstrekken.

Het is zeker van groot gewicht, in het bezit te zijn van eene nauwkeurige kaart van het *eigen land*, en daartoe is het o. a. noodig op de hoogte te worden gehouden van de veranderingen, die voortdurend in den plaatselijken toestand geschieden. Dit is ook het doel van de Directie der Topografische Inrichting, maar het is zeer twijfelachtig, of ter bereiking daarvan wel de goede weg wordt ingeslagen.

Het is niet aan iedereen gegeven om te beoordeelen, of de voornoemde kaart met den tegenwoordigen toestand overeenstemt en veel minder nog om — waar dit niet het geval is — den tegenwoordigen toestand aan te geven. Men mag gerustelijk veronderstellen, dat vele hoofden van gemeenten niet genoegzaam met de zaak bekend zijn, om persoonlijk aan het verlangen der Topografische Inrichting te voldoen, en dat de belangstelling in de zaak ook niet groot genoeg zal zijn, om een deskundige te raadplegen. Het zou daarom beter geweest zijn, in deze zaak de hulp in te roepen der Directien van den Rijks- en Provincialen Waterstaat, die aan bekendheid met de plaatselijke gesteldheid, de vereischte kennis paren, om daarvan op de kaart aanteekening te doen.

TIEL. De Gemeenteraad besloot, naar aanleiding van een adres van de Kamer van Koophandel, den gemeente-architect te belasten met het ontwerpen van een plan voor een vluchthaven alhier.

— Aflevering 5 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Een oude en een nieuwe seismograaf (met fig.). — Iets over den stamboom der katten. — Een nieuw filtreertoestel voor drinkwater (met fig.). — Onze toekomstige klokken (met fig.). — De werktuigkunde in de keuken (met fig.). — De gepolariseerde dubbelschrijftoestel van Estienne (met fig.). — De ruinen der vulkanen (met fig.). — Een smulpartij op aarde en in de lucht (met fig.). — Eb en vloed (met fig.) — De atmosferische motor van Davey (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den Talisman (met fig.). — Het ambilien-kolenveld van de Padangsche bovenlanden. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden. — Verbetering. — De harmonische tol (met fig.).

'S-GRAVENHAGE. Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19den Mei is bepaald, dat de Commissie, belast met het afnemen der examens B volgens artikel 60 en C volgens artikel 61—65 der wet van 2 Mei 1863, voor het jaar 1885 zitting zal houden te Delft; en zijn benoemd tot lid en voorzitter dier Commissie, G. Van Diesen, hoofdingenieur van den Waterstaat in het 2e rivierdistrict, te 's-Gravenhage; tot leden Dr. G. F. W. Baehr, Dr. H. Behrens, P. van der Burg, E. Gugel, N. H. Henket, Dr. A. C. Oudemans, Mr. B. H. Pekelharing, H. A. Ravenek, C. M. Schols, J. A. Snijders Cz., J. M. Telders, hoogleeraren aan de Polytechnische school; A. Le Comte, J. A. van der Kloes, Dr. C. A. Scheltema, Dr. P. Zeeman, leeraren aan de Polytechnische school; C. F. M. H. Schnebbelie, Ingenieur 1e klasse van den Waterstaat, te 's-Hertogenbosch, A. C. Broekman, eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Hertogenbosch, A. J. H. Beeloo, hoofdingenieur-adviseur voor scheepsbouw, te 's-Gravenhage, L. C. P. W. Visser, hoofdingenieur der Marine te Amsterdam; F. Th. J. Mahieu, ingenieur voor het Stoomwezen der Spoorwegdiensten, te 's-Gravenhage; dr. W. F. Koppeschaar, leeraar aan de hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus, te 's-Gravenhage; E. van der Elst, ingenieur der mijnen te Kerkrade; W. C. Metzelaar, ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Gravenhage.

— De volgende bekroningen zijn op de Wereldtentoonstelling te New-Orleans aan Nederlanders toegekend:

Wijnand Fockink, Amsterdam, eerediploma voor likeuren; Hellebrekers & Zoon, Rotterdam, gouden medaille voor likeuren, zilveren medaille voor bitters; H. P. van Dijk, Amsterdam, zilveren medaille voor likeuren en dito voor bitters (boonenkamp); Van Enst, Kruimel & Co., Deutichem, zilveren medaille voor likeuren; A. van den Barselaar, Den Haag, zilveren medaille voor hammen; Klopman Baerselman, Deventer, gouden medaille voor Deventer koek; en Thoolt en Labouchère te Delft gouden medaille voor Delftsch aardewerk.

Likeuren, hammen en koek zijn alzoo de artikelen, waarvoor Nederland een goede reputatie heeft; het is jammer voor het Delftsch aardewerk in zulk gezelschap te moeten verkeeren.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

Op den **28 Mei**, voorm. 10 uur, in het *Café* van den Heer HERMSEN, Eijnbrug, *Arnhem*, zal de Architect D. GEIJSBEEK MOLENAAR, namens zijn principaal den Heer E. G. COHEN, publiek **aanbesteden:**

Het Verbouwen der Perceelen I, No. 1 en 86, hoek Rijnstraat en Nieuwe Kraan.

De teekeningen liggen in vermeld *Café* ter inzage. Bestekken tegen betaling van **ƒ 0.40** verkrijgbaar bij de Heeren Gebr. COHEN, Boekhandelaars, Overstraat, *Arnhem*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 1 Juni 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het rioleeren van de gedempte Oetgenseloot.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0.25.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, kamer N°. 106, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
LE JOLLE.

Amsterdam, 20 Mei 1885.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op Dinsdag den 2 Juni 1885,

des voormiddags ten 10 ure, zal aan het Bureau van den Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT in het Station Delftsche Poort te Rotterdam, **worden aanbesteed:**

1°. **Het uitvoeren van verfwerken aan de Gebouwen en Kunstwerken langs den spoorweg van Rotterdam naar Breda en Zwaluwe-Roosendaal, in drie perceelen.**
2°. **Het uitvoeren van teerwerken aan Remmingwerken, Bruggedekken enz., langs den spoorweg van Rotterdam-Breda, in twee perceelen.**
3°. **Het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de Remmingwerken, Bruggedekken, Gebouwen, Afsluitingen enz., gelegen in den spoorweg van Rotterdam-Breda, in vier perceelen.**

Inlichtingen zijn te bekomen op het Bureau van den Sectie-Ingenieur voornoemd en de Heeren P. LEITH, Hoofdopzichter te *Rotterdam*, W. GELENS, Opzichter te *Dordrecht*, G. A. VAN VEGGEL, Opzichter te *Zwaluwe* en A. KOREMAN, Opzichter te *Zevenbergen*, alwaar ook bestekken zijn te verkrijgen ad ƒ 0.50 per stuk.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achtersteleede Nh. Palein voor Volkenlijn. **Amsterdam.**

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Werken over Waterstaat.

TE KOOP, bij H. SMEDING, Boekhandelaar te *Leeuwarden*:

Waterbouwkunde, bewerkt door HENKET e. a. 20 Afl. m. 160 pl. (compleet zoo ver verschenen), prijs ƒ 53.80, voor ƒ **25** met regt van vervolg.

BOGAARD. **Wetten enz. op den Waterstaat in Nederland** met 20 vervolgen en twee registers (compleet), prijs ƒ 79.10, voor ƒ **30**.

Waterleiding te Schiedam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize aldaar op **Dinsdag 2 Juni 1885**, des middags ten 12 ure in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van de Fundeeringsmuren van den Watertoren met Bijgebouwen, de Rein-Waterkelders en de Beambtenwoning; ten dienste der Waterleiding aldaar, volgens Bestek N°. 9.

Bestek en teekeningen zijn van af Vrijdag 22 Mei verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie, tegen betaling van ƒ 3.— per stel.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidblaak* 26 te *Rotterdam*, des vóórmiddags van 10—12 uur.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden Zaterdag 30 Mei, des middags ten 12 uur.

Ten overstaan van Mr. N. VAN HASSELT, Notaris te *Groningen*, zullen, op **Woensdag 27 Mei 1885**, des avonds te 7 uur, ten huize van den Koffiehuishouder VEENING, aan de Groote Markt te *Groningen*, publiek worden verkocht:

4 perceelen Bouwterrein.

Perceel I groot 1 are, 35 c.A., sectie H 1685 gedeeltelijk, gelegen aan de Lijnbaanstraat.

Perceel II groot 1 A., 35 c.A., sectie H 1685 gedeeltelijk, gelegen als perceel I.

Perceel III groot 1 A., 92 c.A., sectie H 1677 gedeeltelijk, gelegen aan de Oosterkaai.

Perceel IV groot 1 A., 94 c.A., sectie H 1677 gedeeltelijk, gelegen als perceel III.

Voorts:

2 perceelen Bouwterrein,

zeer gunstig gelegen aan de Steenhouwersen Sluiskade.

Perceel I groot plusminus 218 M² en Perceel II groot plusminus 235 M².

De Geldersch-Overijsselsche Stoomtram-Maatschappij

zal ten hare burele te *Lochem* **aanbesteden** op **Dinsdag 2 Juni e. k.** des namiddags te één uur, volgens bestek n°. 15,

Behoudens hoogere goedkeuring:

Het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de Trambaan van Borculo naar Deventer en eenige bijkomende werken.

Bestekken van af Woensdag 27 Mei op franco aanvraag tegen betaling van 50 cents te verkrijgen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Lochem*, alwaar ook inlichtingen en image der teekeningen te bekomen zijn.

Aanwijzing op Vrijdag 29 Mei e. k. 's morgens te 9 uur, aanvangende te *Deventer* buiten 't Pothoofd.

De Directie.

Aanbesteding.

De DIRECTIE DER WAGENINGSCHE GASVERLICHTING-MAATSCHAPPIJ is voornemens op **Zaterdag 6 Juni**, voormiddags 11 uur, in het Hotel STRIJK te *Wageningen* openbaar **aan te besteden:**

Het amoveeren der bestaande Stokerij, het bouwen van eene nieuwe vergroote Stokerij, Zuiveringshuis, met IJzeren Kappen: met de levering van alle daarbij behoorende materialen.

Bestek en teekening liggen van af Donderdag a. s. ter visie in voornoemd Koffiehuis.

Bestekken zijn te verkrijgen tegen betaling van ƒ 0.50, Copieën van de teekeningen voor zoover de voorraad strekt ad ƒ 3.50 per stel.

Aanwijzing op Dinsdag 2 Juni a. s. voormiddags 11 uur, door den Architect S. BITTERS te *Wageningen*.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STONE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
TROTTOIRTEGELS. SIERTEGELS.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Faconval-, porphier- en bazaltkeien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk- en kleurloos* gepreserveerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den **Huisbouw**	voor	Binten, Vloeren, die door het veel minder afsplijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» » **Waterbouw**	»	Sluizen, Schoeiingen, Brugdekken enz.
» » **Spoorwegbouw**	»	Dwarsleggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» » **Tuinbouw**	»	Priëelen, Broei- en Plantenbakken, Boonenstokken, Rasters enz.
» » **Scheepsbouw**	»	Buikdeuningen, Luiken, Dekdelen enz.
» » **Scheepvaart**	»	Zeilen en Touwwerk.

Hetzelve wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen** enz.
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"
SCHEEPSBOUW en WERKTUIGENFABRIEK
(Voorheen firma H. DALHUISEN)
te KAMPEN.
SPECIALE INRICHTING voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES,
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW, OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GIEP en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS, (nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, IJZEREN, (nieuw systeem.)
IJZEREN PUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz. enz.
Prijsopgaaf en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier), Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvrag, bij **DE LINT & C°. Rotterdam.**

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 585 schetsen à f 1.—.
Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 22. ZATERDAG 30 MEI 1885.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel 20 *guldens* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

a. het correspondeerend lid, de heer Henri Evers, thans woonachtig te Amsterdam, als gewoon lid is overgeschreven, en als buitenlid is toegetreden de heer L. R. van Essen te Schalkwijk;

b. op de buitengewone vergadering van 27 Mei is besloten tot deelneming aan de feestviering, bij gelegenheid van de opening van het Rijks-museum te Amsterdam, op 13 Juli a. s., waartoe zich een 25-tal heeren hebben verbonden om deel uit te maken van de groote kunstenaarsgroep der 17e eeuw.

Hun, die geneigd zijn daaraan nog te willen deelnemen, wordt verzocht, zich aan te melden, *uiterlijk tot Woensdag 3 Juni a. s.*, bij den 1ste-Secretaris, bij wien tevens de noodige inlichtingen zijn te verkrijgen.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

DE KUNST IN CHINA.

Sinds eenige weken schrijft de heer Ph. Daryl, gunstig bekend door zijn werk over Engeland, in *Le Temps* een reeks opstellen over *La Chine contemporaine*. Men mag hem verwijten, dat hij te veel uit de tweede en derde hand put, zelfs den Chineeschen kolonel naschrijft, die vóór eenigen tijd in de *Revue des deux mondes* optrad, daar hij, evenals deze, de Engelsche namen Giles en Thompson tot Gilles en Thomson verminkt — een bewijs, dat hij zich de moeite niet gegund heeft, de uitmuntende *Chinese sketches* van den consul Giles te raadplegen —, maar overigens is zijn opstel zeer aanbevelenswaardig voor de niet-specialiteiten, die in weinige uren op onderhoudende wijze veel willen leeren over het Rijk van het Midden. Een en ander wensch ik te vertalen van hetgeen hij zegt over de kunst in China.

De Japansche kunst en de overigens gerechtvaardigde ingenomenheid, die zij tegenwoordig in Europa geniet, hebben nadeel berokkend aan de Chineesche kunst. Als men de lofredenen leest, sinds vijftien of twintig jaren over dat onderwerp geschreven, zou men gelooven, dat de Japanners de Atheners van het Oosten zijn en de Chineezen de Wandalen. Niets is echter onbillijker en oppervlakkiger. Het is alsof men poogde uitsluitend de verdiensten der Fransche kunst te huldigen ten koste der scholen van Italië, en het talent van Paolo Veronese te loochenen onder voorwendsel dat men Fragonard bewondert. Dat de Westersche smaak, en inzonderheid de Fransche, meer verleid wordt door de hoedanigheden, eigen aan de kunstenaren van het rijk der „Opgaande Zon", valt ligt te begrijpen: er bestaat tusschen deze Parijzenaren van Azië en die der Seine eene overeenstemming, die zulk een voorkeur verklaart. Maar dat men China vergeet om slechts Japan te zien, is den paradox te ver drijven. Het wordt tijd, zich weder te herinneren, dat de school van Nippon slechts een tak der Chineesche kunst is, en er is bijna geen enkele hoofdeigenschap in haar voortbrengselen, die niet in een vroeger tijdperk wordt teruggevonden in die van het Rijk van het Midden.

Alleen de tijdrekenkunde zou toereikende zijn om dit vast te stellen. Het staat vast, dat de Japansche beschaving van late dagteekening is, vergeleken met hare buurvrouw; 't is zeker, dat zij er rechtstreeks van afstamt en er de werkwijzen van heeft overgenomen. Zij wordt toegepast op dezelfde vormen, zij volgt dezelfde banen, kweekt dezelfde specialiteiten aan. Zij heeft kunnen verbeteren of verfijnen, maar niets uitgevonden. Haar bouwkunst, haar beeldhouwkunst, haar beschilderd papier, haar geborduurde zijdewerken, haar albums, haar vuurschermen, haar bronzen en ivoren voorwerpen, haar émail, haar huisraad, haar lakwerk en haar aardewerk, alles komt uit China, dat ze duizend jaren vroeger maakte.

Men kan zelfs de dagteekening dezer overplanting bepalen, gelijk men ten onzent die der komst van Le Primatice kent, zelfs den weg, dien zij gevolgd heeft, en die door Korea ging, het ware Italië der Chineesche wereld. Het waren Koreaansche pottenbakkers, die zekere Prins van Satzma in 1592 naar Japan bracht, na een gelukkigen veldtocht, om hen te Naesivo-Gava te vestigen, en die voor dien Prins de schoone aardewerken vervaardigden, thans zoo zeldzaam en bekend onder den naam van *Oud-Satzma*. Het zijn weder Koreanen, die zich omstreeks hetzelfde tijdstip te Kioto neerzetten, om er het eigenlijk gezegde porselein te vervaardigen. Korea neemt in de geschiedenis der kunst

een eenige plaats in. Dezen bijnaam, die zeggen wil: „Keurige sierlijkheid", had het te danken aan zijn uitstekende werklieden, want zijn officieele benaming is *Tsio-Sen*, „Helderheid van den morgen." Als een brug, tusschen de Chineesche wereld en de mannen van Nippon gelegd, heeft het hun sinds nauwlijks vier of vijf eeuwen hare kunst overgebracht.

Vooral de kunst vazen te bakken is Chineesch. Men verlieze niet uit het oog, dat de pottenbakkerskunst is de ware kunsttaal van het Oostersch genie. Als uitdrukking van hun schoonheidsgevoel hebben de Arya's het marmer of de steen aangenomen en de kleur, aangewend op doek of hout; de Toeraniërs de gebakken klei en de mystieke sierlijke ronding der versierde vaas.

Van alle aardewerk, dat de wereld gekend heeft, is zonder tegenspraak het fraaiste dat der Chineezen. Na drie eeuwen inspanning, is de Westersche wereld er evenwel niet in geslaagd het te evenaren. Sèvres beroemt er zich terecht op, als op een *tour de force*, nauwkeurig een schoteltje of kopje uit China te hebben kunnen namaken. Maar het schubbig email of glazuur der vazen, het zeegroen, het blauw der zonen van Han —, wie zal ze ooit terugvinden? Hun oude meesters hebben het geheim ervan mede in 't graf genomen. Men troost er zich ten onzent over, door naïef een soort van meerderheid toe te kennen aan het schilderen op doek of het beeldhouwen in marmer, en de andere uitingen der kunst als iets lagers of als louter tooi te beschouwen. Dit is een vooroordeel der Latijnsche volken, door niets gerechtvaardigd. Hun minste gebrek is, ons gedenkstukken te geven, die zeer vergankelijk zijn: want welken duur hebben schilderwerken op doek? Vijf of zes eeuwen ten hoogste. Nemen wij aan, dat men door veel zorg en herstellingen erin slage, het bestaan van een schilderij in olieverf te verlengen: wat blijft er van het oorspronkelijke over na duizend jaren? Ternauwernood een herinnering en een schaduw. En er is slechts een toeval, brand, of een knaagdier, noodig om dit schaduwbeeld te vernietigen. Maar het schilderwerk op porselein duurt eeuwig. Het kan duizenden jaren onder den grond doorbrengen, bedolven onder vuil en puin, om schitterender dan ooit weder te voorschijn te treden. Zelfs de brokken zijn nog voor iets nuttig. Een of ander feit uit het leven der Egyptenaren of Etruskers kennen wij slechts door de scherf van een pot, groot als een hand, terwijl hunne schilderijen, evenals die der Grieken en der Romeinen, onherroepelijk vernield zijn geworden. Zelfs de oude munten en medailles, die tot ons gekomen zijn, danken dikwijls haar behoud aan de aarden vazen, waarin zij werden geborgen. Het goud verdwijnt, het ijzer vervalt tot stof, alleen het aardewerk biedt weerstand en blijft leven. Dat is het groote verbindingsteeken, 't welk de volken elkander vermaken alle eeuwen door. Niet op brons of marmer moest het menschdom zijn jaarboeken schrijven om ze eeuwig te doen duren, maar in het hevige vuur, op blokken van gebakken aarde, gelijk de geschiedkenners van Niniveh deden en gelijk de Chineezen doen in een anderen vorm. Want er is geene enkele hunner vazen, waarvan teekening of kleur, algemeene versiering en onderdeelen niet een zinnebeeldige of geschiedkundige beteekenis hebben.

Dit symbolisme wordt bovendien overal teruggevonden: in de schilderingen, in de versiering der muren, op het uithangbord der winkels, op het keukengereedschap, de vloerkleeden, de visitekaartjes. Dit of dat dier, op een teekening prijkende, is voor den zoon van Han onweerstaanbaar verbonden met eenig afgetrokken denkbeeld. Een of ander teeken, hetwelk wij vertolken door een enkel woord, drukt er twee of drie uit, dank zij de overeenstemming van klank en een soort van toepassing der woordspeling op de uitdrukking van de gevoelens. Bijvoorbeeld, de klank *foch* beteekent te gelijk *vledermuis* en *geluk*, de klank *loch*: *das* (het dier, niet het halssieraad) en *officieel ambt*. De klank *ziao*, „lange levensduur", wordt uitgedrukt door het gelaat van een grijsaard, door een pijnboom, door een schildpad, door een ooievaar; de draak en de feniks vereenigd zijn het zinnebeeld van den echt; de eend en de manderijn dat der huwelijksmin; de haan en de hen op een rotskruin dat der genoegens van het landleven. Zoo is er een geheele hiëroglyfentaal, die gebezigd wordt voor de algemeene versiering en die van het geringste gereedschap, van een drinkglas, een kussen, een tafellaken of een tapijt, een werkelijk dichtstuk maakt. Een vuurscherm, waarop zich de *Yui* of schim van Boeddha bevindt, belooft u, dat gij als letterkundige opgang zult maken. Een waaier, gemerkt met een gans, wenscht u huiselijk geluk. Zoo die armstoel in uw schrijfvertrek een das (het dier) vertoont, is dit een voorteeken van officieele eerbewijzen, die u wachten. Twee vledermuizen in den hoek van dat vloerkleed bieden u de heilwenschen aan van hem, die het weefde. Uw bord heeft er vijf: het zijn de *Ocot-foch* of vijf voorwaarden van geluk: rijkdom, hooge ouderdom, goede gezondheid, liefde tot de deugd, kalme dood. Op den bodem van uw theekopje leest gij in de gedaante van drie perziken de belofte van een honderdjarig leven. Het vouwbeen, waarmede gij de vellen van een nieuw boek opensnijdt, blijft zelden in gebreke, u onder de hoede der *pah sien* te plaatsen, dat is van de „acht goeddoende geniën." Zelfs het kaartje, dat men afgeeft aan uw deur of de brief, die u gezonden wordt uit Pekin, doen stil de beminnelijke wenschen van den bezoeker of schrijver binnensluipen.

Het is tamelijk onverschillig, welke taal de kunstenaar spreekt en welk middel hij in het werk stelt, om zijn gedachte te vertolken. In de kunst bestaat toch geene werkwijze, die den voorrang verdient. Het denkbeeld worde uitgedrukt door de bouwkunst, door de beeldhouwkunst, door de betoovering der kleur of welluidendheid van het rijm, de hoofdzaak is, dat het verheven zij en tevens genaakbaar voor de menigte. Daar China in zijn aardewerken een graad van voortreffelijkheid heeft bereikt, die nooit geëvenaard is, moet men juist in die werken den sleutel der technische eigenaardigheden zoeken, die het onderscheiden.

Men verwijt b. v. aan de Chineezen, dat zij de verborgenheden van de perspectief of doorzichtkunde en van de schaduwtinten niet hebben doorgrond. Maar het verwijt is onbillijk, tenminste wat de perspectief betreft. Zekere Chineesche kunstenaars hebben haar even goed gekend als Panini; zij beoefenden haar onder het vorstenhuis der Soeng's, in de dertiende eeuw onzer jaartelling, toen Europa in den diepsten slaap gedompeld was. Een der meesterstukken van dat tijdperk is de *Kang-Tzji-Tsoe*, of het „met afbeeldingen versierd dichtstuk van den landbouw en de weefkunst", dat van het jaar 1210 dagteekent. De poëzie, vrij middelmatig, herinnert aan onze middeleeuwsche *chansons de geste*. Maar de gegraveerde platen, die den tekst vergezellen, inzonderheid die, welke de rijstteelt teekenen, en de plaat, welke de dankzeggingen der boeren na den zijdeoogst voorstelt, zijn in elk opzicht bewonderenswaardig. Men ontdekt er een kennis van de perspectief en een opvatting van compositie in, waartoe nog geen enkel ander volk op dat tijdstip genaderd was.

Maar al neemt men het verwijt eenigermate als gegrond aan, dat wil zeggen, al erkent men dat de perspectief en de schaduw in de Chineesche schilderijen niet de hoofdrol spelen, die zij in de onze hebben, dan moet men ook letten op de reden van het verschijnsel. Deze rede strekt geheel tot eer der Chineesche kunst en ontspruit juist uit de plaats, die de versiering van vazen in hare uitingen heeft ingenomen. Dat onze schilders, opgeleid om de buitenwereld voor te stellen op platte vlakken, zich vooral bezighouden met de rechtlijnige en de luchtperspectief, is zeer natuurlijk; Maar de Chineesche schilder, belast met het afbeelden dezer buitenwereld op den buik eener vaas, begreep terstond, dat de wetten der leer van het licht door deze kromming noodwendig vervalscht zouden worden; hij heeft bij zich zelven geredeneerd, dat deze vaas niet bestemd was gezien te worden op een bepaalde hoogte en onder zekeren lichthoek, maar nu eens op den grond geplaatst, dan weder ter mansboogte gesteld te worden, of eindelijk, op een meubel te prijken; dat het er in de eerste plaats opaan kwam, de harmonie van het geheel en de regelmatigheid der verhoudingen te redden. En wat heeft hij toen gedaan? Hij heeft zich wel gewacht tafereelen uit veldslagen, landelijke tooneelen of portretten van minnaressen en maarschalken over te brengen op zijn vazen of schoteltjes, gelijk meer dan een eeuw lang de barbaren der fabriek van Sèvres gedaan hebben; hij heeft voor de versiering zijner aardewerken afgezien van de bedrieglijke nabootsing der vormen en van het ontrouw halfdonker, maar de vlakke tinten aangenomen, een beknopte maar afdoende teekening bedacht, die tegemoetkomt aan de ronddraaiende oppervlakten en de verplaatsingen tart. Door alzoo te handelen heeft hij getoond, een groot kunstenaar in zijn genre te zijn, gelijk de Grieksche beeldhouwer, die het eerst afzag van kleuring zijner standbeelden, om zich te houden aan de welsprekendheid der lijnen.

Bovendien, als wij spreken over de Chineesche schilders, waarnaar beoordeelen wij hen? Naar eenige staaltjes van hunne manier, verdwaald geraakt in een marine-museum, en die vermoedelijk evenveel gelijken op hun meesterstukken als een gekleurde prent gelijkt op een Raphaël; naar eenige dozijnen boeken met platen, die uit een goeden of wel een slechten tijd kunnen zijn, van een graveur, die een genie was, of van een handwerksman. Het is alsof de Fransche kunst in het verre Oosten beoordeeld werd naar de kinderprenten uit Epinal en eenige *enluminures* der twaalfde eeuw. De schilderkunst nu wordt in het *Bloeiende Koninkrijk* beoefend sinds tenminste twee duizend jaren. De *Hoa-Kien*, van Tang-Keoe, geeft de jaarboeken der kunst van 221 onzer tijdrekening tot 1341. De *Toe-Hoai-Pao-Kien*, van Hia-Oeën-Yen, geeft de namen en levensbeschrijvingen van meer dan achttienhonderd kunstenaars en strekt niet verder dan de Mongoolsche dynastie. Europa kent geen enkelen hunner uit zijne werken. Het weet van hooren zeggen, dat het schoone Chineesche tijdperk loopt van 618 tot 907; dat de keizers, de prinsen en de hooggeplaatste mandarijnen toen galerijen met schilderwerken bezaten en dat de Chineesche Crozat's van dien tijd hun landerijen verkochten, om zich een doek van groote waarde aan te schaffen. Het weet ook nog, dat na drie eeuwen luister, de Chineesche kunst in het ontuchtige verviel en dientengevolge in minachting geraakte; dat de invallen der Tartaren haar een doodelijken slag toebrachten en dat het vorstenhuis der Mandsjoes haren ondergang bewerkte door de kunstenaars te ontmoedigen, wegens het drijven van iedereen naar het bebouwen van den bodem. Zoo er nog werken van die meesters bestaan, liggen zij onbekend in de keizerlijke harems. Het best, wat wij ervan kunnen zeggen, is, dat wij hen niet kennen. Maar reeds alleen naar aanleiding van de wrakken der Chineesche kunst, in onze museums en boekverzamelingen verdwaald, mogen wij beweren, dat enkele dezer kunstenaars recht zouden hebben, gerangschikt te worden onder de grootsten, evenals het voldoende zou zijn, om aan de Grieksche kunst haren rang toe te kennen, de kopie te bezitten van een arm van Venus, gebeiteld door Phidias. Twee der groote landschappen in Oostindischen inkt, in het Louvre bewaard in de verzameling Lagrené, zijn wonderen van gevoel en samenstelling. Een portret van een „mandarijn der eerste klasse" op gaas, doet denken aan de tragische kracht van Lucas de Heere's *Maria Tudor*. Een ander portret op papier gelijkt op een aquarel van Holbein.

Wat bovenal de Chineesche kunst kenmerkt, is hare volkomen vrijheid. De gevangenis van de klassieke mal haat zij evenzeer als de beletselen der andere formules. Gelijk alle volken, die gekromd zijn onder het juk van een alleenheerscher, stellen de zonen van Han zich door de verbeelding schadeloos voor de dwingelandij, die hen omklemt. Hun wachtwoord is: Onbegrensde Fantasie.

Terwijl de Westelijke wereld, in haar tegenwoordig ontwikkelingstijdperk, zich tot taak stelt, de gebeurtenissen onzer dagen getrouw weder te geven en voor de toekomst te behouden, versmaadt de Chineesche geest dit realisme. Niet dat hij het zich bij gelegenheid ontzegt: hij weet ook met juistheid een vluchtigen indruk te vatten en weder te geven gelijk het past, maar het is niet stelselmatig. Integendeel, het fantastische, het monsterachtige, het onmogelijke zijn zijn geliefkoosd veld. Hij schept er behagen in, den droom, zelfs de nachtmerrie te belichamen; zijn schepping voldoet hem des te meer, naar mate zij minder gelijkt op de natuur. En toch heeft hij stijl, den natuurlijken zin voor kleur, de maat van dat overwegende, dat niet de verachtelijke symmetrie, maar de harmonie zelve der dingen is. Wat hem treft in den mensch, in het dier, in de plant, is niet eenige toevallige omstandigheid, maar de werkzaamheid. Elk voorwerp, uit zijn handen voortgekomen, duidt terstond zijn bestemming aan; de minste versiering, die hij er bijvoegt, verscherpt of verzacht beurtelings het karakter; altijd is de vorm, dien hij bepaalt, de aangenaamste voor het oog en het tastzintuig, en tevens het meest in overeenstemming met het doel. Hij geeft aan het lak en aan het ivoor, zoowel als aan het hout, aan het jade, aan het graniet en aan het metaal, de bijna onmerkbare krommingen en rondingen van het leven, zonder er ooit de eigenaardige eigenschappen van te verbergen. Alles, wat hij gebruikt, behoudt zijn individualiteit en neemt toch een familietrek aan. Hij bezit verbeeldingskracht, vindingrijkheid, dichtervuur en onuitputtelijke afwisseling. Vóór Chevreul ontdekte hij het geheim der tegenstellingen, waaruit hij de stoutheid van zijn wonderbaarlijk kleurenspel put. Vóór de Japanners begreep hij het reeds, dat de meetkunstige vormen slechts den dood uitdrukken, en dat de werkelijke wet van het leven der teekening in het onverwachte der lijn ligt. De Chinees is, in één woord, een kunstenaar, een geboren kunstenaar, een volledig kunstenaar, zeker de oorspronkelijkste en een der machtigste, die onze planeet ooit gekend heeft.

Wat is er eigenaardiger dan zijn bouwkunst? Zij gelijkt op geen enkele andere en alles bewijst, dat zij rechtstreeks afstamt van de tent uit huiden, waaronder de nomadische Toeraniër een schuilplaats zocht. „De talrijke houten pijlers, zonder basis en zonder kapiteel, die de zoldering der Chineesche gebouwen schragen", zegt Hope, „vertegenwoordigen de oorspronkelijke palen. De daken, die van deze pijlers hun ruggen en ribben uitstrekken, terwijl zij den hollen vorm behouden, zijn de huiden en vouwbare stoffen, gespannen over de

touwen en bamboezen. In de omgebogen punten, die deze daken omzoomen, zien wij de haken, die de ontrolde huiden vasthielden. Eindelijk herkennen wij in de uitgestrektheid, de geringe hoogte en de opeenstapeling der verschillende deelen al de vormen en het onderscheidend karakter der woningen van die herders, van wie de Chineezen afstammen. De Chineesche huizen schijnen vastgehecht aan palen, die, in den grond geplant, er ten laatste wortel in zouden hebben geschoten en zoodoende onbeweeglijk worden. De paleizen gelijken op een getal vereenigde tenten; zelfs de pagoden, de hoogste torens zijn niet anders dan opeengehoopte tenten, als 't ware op elkander gestapeld, instede van naast elkander geplaatst. Elke vereeniging van huizen, van het kleinste dorp tot de keizerlijke residentie, tot Pekin, vertoont in hare verdeeling slechts het beeld van een legerplaats."

„De Chineesche samenstellingen", zegt van zijn kant de bouwmeester Batissier, „zijn merkwaardiger door haar bevallig aanzien, dan door het grootsche harer afmetingen. Zij streven steeds naar den piramidalen vorm en bestaan meestal uit eenige verdiepingen van daken, welker hoeken opgelicht en met klokken of fantastische figuren versierd zijn. De zuilen zijn bijna altijd van hout en steunen op een basis van steen; haar bovencind wordt, inplaats van een kapiteel te hebben, doorsneden van balken. De muren worden bekleed met gedroogde of gebakken en verniste metselsteenen. De dakpannen zijn half-cilindrisch. Men bezigt slechts bouwstoffen van geringe afmetingen. Over het algemeen zijn de gebouwen beschilderd en brengen zij een bekoorlijke uitwerking teweeg."

De Chineezen munten dan ook uit in lichte gebouwen, zooals tuinhuizen, prieelen, paviljoenen om uit te rusten. Lay schrijft daaromtrent: „Wat de schoonheid der evenredigheden in de bouwkunst aanbelangt, daarvan moet men de modellen zoeken in Griekenland; voor de grootheid en de majesteit in Egypte; wat geestdrift en tot in bijzonderheden uitgewerkte onderdeelen betreft, vinden wij niets beters dan een Gothische kathedraal; maar voor fantasie en luister behoort de palm aan de Chineezen."

Hun beeldhouwwerken zijn vooral goden en fantastische dieren voor de versiering van tempels, bruggen, graven en paleizen. Een zuileschacht, gekroond met een leeuw of een draak, is het meest herhaalde motief, maar dit motief zelf wisselt af tot in het oneindige. De goden zijn gewoonlijk van hout of gebakken aarde, de dieren van graniet of brons. Het zijn leeuwen, tijgers, olifanten, schildpadden, rammen. Soms zijn deze beelden kolossaal en vormen zij, beurtelings met standbeelden van krijgshelden, een monumentale gang naar het graf van een keizer, zooals van Hoeng-Voe, te Nankin of van zijn zoon Joeng-Loh, te Sjan-Ping. Al deze beeldhouwwerken komen dikwijls sterk uit door levendige kleuren, inzonderheid bij het versieren van de nok der huizen, en de uitwerking is dan zeer vroolijk en smaakvol. Zij is geheimzinnig of schrikwekkend bij de versiering van de pagoden en van de keizerlijke paleizen. Daar, gelijk bij onze Gothische kathedralen, heeft de beeldhouwer den vrijen teugel gevierd aan zijn verbeelding, om in graniet uit te drukken alwat angst wekt.

Zelfs de kleur, schril en stout, voegt haar prestige bij dat Bachusfeest van den vorm.

Elders zijn het kantwerken, fijn en keurig geschetst, gelijk de oude ivoorwerken, of tempels, voorafgegaan van lange gangen, welker portieken of *toris*, gevormd door drie beschilderde, nauwer en nauwer wordende ingangen, de perspectief overdrijven door ze te verlengen tot het heiligdom, waar een kolossale Boeddha zijn droom van vernietiging en vergetelheid najaagt.

Bruggen van onovertroffen stoutheid en sierlijkheid, zegebogen of „eerepoorten", verrijkt met beeldhouwwerken, veelhoekige torens of *taas* van een bekoorlijke uitwerking, behooren nog tot de gedenkteekenen, die men bij elken voetstap aantreft. De beroemdste dezer *taas* is de bekende porseleinen toren van Nankin, een van de wonderen der wereld, voor de tweedemaal vernield in den jongsten burgeroorlog.

Het werken in brons heeft in China zijn hoogsten trap van volkomenheid bereikt. Nooit heeft eenig volk, zelfs niet de Japanners, iets vervaardigd, dat de stukken van groote afmetingen nabijkomt, die in zoo kwistigen overvloed gegoten werden onder de regeering van Kien-Hung.

De Chineezen munten ook uit in de karikatuur, en wenden ze niet alleen aan in het teekenen, maar ook in de beeldhouwkunst. De belachelijkheden van hunne ambtenaren, hunne priesters en hunne kooplieden worden meedoogenloos blootgelegd door kunstenaars vol *verve*, wier stoutmoedigheid slechts ophoudt aan de voeten van den troon. De vreemdelingen, met name de Engelschen en de Franschen, worden niet gespaard in deze voortbrengselen, waarbij de kenmerkende trekken van het ras soms met zeer geestige naïeveteit worden weergegeven.

De verdeeling van arbeid wordt bij de versiering van aardewerk tot het uiterste gedreven.

Sinds een twintigtal jaren bestaat er te Kanton een teeken- en schilderschool, waar vooral Westersche werken worden gekopieerd. De getrouwheid dezer kopieën is verbazingwekkend. Zij werkt voornamelijk voor uitvoer, en bezit reeds in Lam-Qua een waren meester.

Die school kan de kiem worden van een nieuwen bloesem der Chineesche kunst.

Y.

DE GROOTE FRANSCHMAN.

(*Vervolg en slot van pag.* 190.)

„Uwe inzichten omtrent de doorgraving der landengte van Suez dagteekenen van een ongeval bij uwe aankomst in Egypte. Gij kwaamt uit een volkomen gezond land, gij traadt een land vol ziekten binnen, en volgens eene logica, die tot heden nog niet veranderd is, deed men u te Alexandrië een langdurige quarantaine ondergaan. De consul Mimault bracht u, om de verveling uwer afzondering te verdrijven, eenige boekdeelen van het groote werk der Commissie van Egypte, en beval u vooral de verhandeling van Lepère over de verbinding der twee zeeën aan. Zoo maaktet gij kennis met de landengte en hare geschiedenis. Van dat oogenblik welde bij u de eerzucht op, te verwezenlijken wat anderen gedroomd hadden. Gij moest drie-en-twintig jaren wachten, maar niets ontmoedigde u: gij waart een geboren doorgraver van landengten; de oudheid zou over u een mythe hebben gemaakt. Gij waart de man onzer eeuw, op wiens voorhoofd 't duidelijkst het teeken eener bepaalde roeping te lezen staat.

Het beginsel van groote handelingen bestaat hierin: de levende kracht te nemen waar zij is, ze te koopen voor den prijs dien zij kost, en instaat te zijn er zich van te bedienen. In den tegenwoordigen toestand der wereld bevat de barbaarschheid nog een ontzettenden voorraad van levende krachten. Uw zoo open verstand begreep, dat er een onmetelijke macht ligt in onbekwame handen, en dat tevens die macht behoort aan wien ze weet te nemen. Gij aanvaardt moedig de wereldsche hinderpalen gelijk zij zijn. De aanraking met de dwazen en gekken mishaagt u niet. Het menschdom bestaat uit twee duizend millioen armzalige, bekrompen, onwetende zielen, met wie een keurbende belast is rede, rechtvaardigheid en roem te doen zegevieren. De schroomvalligen, de al te kieskeurigen zijn niet geschikt voor een werk, waarvoor noodig is medelijden, inplaats van afkeer, een hooggestemd en fier hart, de groote, ware goedheid, dikwijls zeer verschillende van de oppervlakkige philanthropie, iets van het breed, mild gevoel, dat Scipio den Afrikaan deed antwoorden op ik weet niet welke haarklooverij: „Op dien en dien dag heb ik den slag van Zama gewonnen; beklimmen wij het Kapitool en brengen wij den goden onzen dank."

Gij hebt de lagere rassen lief, voor u zijn zij niet uitgesloten van het gemeenschappelijke werk. Gij zijt optimist, mijnheer, en gij hebt gelijk. De hoogste kunst is, goed te doen met het kwade, iets groots met het middelmatige. Bij dat spel behaalt men de overwinning door medegevoel, door de genegenheid, die men voor de menschen koestert en door die, welke men hun inboezemt; door de stoutheid, waarmede men aan zich zelf verzekert, dat de zaak van den vooruitgang gewonnen en men in haar dienst is.

De vijftien jaren (1854—1869) van uw arbeid in Egypte waren als een droom, waardig verhaald te worden in de *Gouden Grastapeten* van Massoedi of in de *Duizend-en-één nachten*. Feitelijk zijt gij koning geweest; gij hebt de voordeelen der souvereiniteit bezeten, gij hebt geleerd wat zij leert: inschikkelijkheid, medelijden, vergevensgezindheid, fiere kleinachting. Het woord godsdienst is niet te sterk om de de geestdrift uit te drukken, die gij opwektet. Uw werk was gedurende eenige jaren een blijde boodschap, een boodschap der verlossing, een tijdperk van genade en vergiffenis. De denkbeelden van eerherstelling, van zedelijke kwijtschelding van straf beslaan altijd een groote plaats in den aanvang der godsdiensten. De struikroover is dankbaar jegens hem, die een jubileum komt prediken, dat alles weder op zijn plaats brengt. Gij waart goed voor allen, die zich aanmeldden; gij deedt hun gevoelen, dat hun verleden zou worden uitgewischt, dat men zou worden vrijgesproken, weder opgenomen in de zedelijke klasse, waartoe men behoord had, mits men de doorgraving der landengte liefhad. Er zijn toch zooveel lieden gezind zich te beteren, mits men hun iets vergeven wil! Op zekeren dag kwam een geheele bende galeiboeven, die uit het een of andere Oostenrijksche *bagno* had weten te ontsnappen, op de landengte neerstrijken als op een Eden. De consul van Oostenrijk eischte hen op; gij leiddet de zaak op de lange baan en na eenige weken had hij niets anders te doen dan het geld te zenden, dat deze brave lieden afzonderden voor hun arme ouders, misschien voor hun slachtoffers. Diezelfde consul deed u toen dringend verzoeken, hen te behouden, omdat gij zoo uitstekend partij van hen wist te trekken.

Ik lees in het verslag van eene uwer voordrachten: „De heer De Lesseps heeft bevonden, dat de menschen trouw zijn, in het geheel niet slecht, zoo zij genoeg hebben om te leven. De mensch wordt eerst slecht uit vrees of uit honger." — „Nooit", voegdet gij erbij, „heb ik mij te beklagen gehad over mijn arbeiders, en toch heb ik zeeroovers en galeiboeven gebruikt. Allen werden door den arbeid eerlijk; men heeft mij nooit iets ontstolen, zelfs geen zakdoek." De waarheid is, dat men alles uit de menschen trekt door hun achting te betoonen en door hun de overtuiging te schenken, dat zij arbeiden voor een werk, waarbij de wereld belang heeft.

Gij hebt alzoo in onze dagen weder iets doen opgroeien, dat voor altijd verwelkt scheen. Gij hebt in een twijfelzieke eeuw een schitterend bewijs der kracht van het geloof gegeven. Ik bracht eens een nacht door te Sjaloefet-Eraba, aan het zoetwaterkanaal, in een afgezonderde barak, slechts ingenomen door een uwer beambten, en die man deed mij verstomd staan van bewondering. Hij achtte zich zeker, een roeping te vervullen; hij beschouwde zich als een schildwacht op een vooruitgeschoven post, als een zendeling van Frankrijk, als een dienaar der beschaving. Al uw beambten geloofden, dat de wereld hen aanstaarde en belang had bij hun plichtsbetrachting.

Ziedaar, mijnheer, wat onze stemmen hebben willen beloonen. Uw roem is, de laatste beweging van geestdrift, den laatsten bloesem van gehechtheid te hebben uitgelokt. Gij hebt in onze dagen de wonderen der oudheid hernieuwd. Duizenden menschen hebben in u hun geweten gevonden, hunne reden van bestaan, den oorsprong van hun zielenadel of van hunne verheffing. Wat gij, in dien strijd, hebt uitgegeven aan dapperheid, aan heldenmoed, aan hulpmiddelen van allerlei aard, heeft iets van een wonder.

Onze tijd is niet wufter dan die, welke achter ons ligt. Men spreekt van de regeering der middelmatigheid; maar mijn hemel, hoe lang is het reeds geleden, dat die regeering begonnen is! De hoeveelheid rede, die uit een maatschappij bovendrijft om haar te besturen, is altijd zeer gering geweest. Arm menschdom!

Gij hebt dus wèlgedaan door u niet te laten leiden door die kleinzeerigheid, welke, zoo men er rekening mede hield, van de werkeloosheid de hoogste wijsheid zou maken. De tijden zijn donker; wij werken in den nacht; laat ons toch werken.

Wat hebt gij wijs gehandeld, mijnheer, door het zwaartepunt van uw leven te plaatsen boven die grievende onzekerheden van het politieke leven, die dikwijls slechts de keus laten tusschen twee misslagen! Uw roem zal onafgebroken voortleven. Reeds oogst gij als 't ware bij voorbaat het oordeel der nakomelingschap. Gij moet zeer gelukkig zijn, mijnheer, tevreden over uw leven, onverschillig voor den dood, want gij zijt moedig. Gij koestert, zeidet gij in eene uwer voordrachten, eenige ongerustheid, als gij bedenkt, dat de Eeuwige u op den dag van het laatste oordeel zal verwijten, zijn schepping te hebben veranderd. Zoo er echter iemand is, wiens houding in het dal van Jozafat geen angst bij mij wekt, dan zijt gij het. En wat den Oppersten Rechter betreft, gij zult hem gemakkelijk voor u weten te winnen: gij hebt toch zijn werk verbeterd, en hij zal tevreden over u zijn."

Tot zoover Renan. Terwijl hij sprak, bracht Jules Claretie in *Le Temps* ook hulde aan De Lesseps door het verhalen van een kenmerkende anekdote.

Het was in den avond vóór de opening van het Suez-kanaal. Den volgenden morgen had de geheele wereld het oog gevestigd op dat lapje grond van Ismaïlia, waar een der grootste werken van dezen tijd en van alle tijden zou worden ingewijd. En om het feest van den volgenden dag te vieren, gaf de Onderkoning een bal.

De heer De Lesseps opende het met een quadrille, waarin de Khedive en de Keizerin van Frankrijk prijkten. Zijn gelaat schitterde; hij was zeker, de partij van den volgenden dag te winnen, waar hij met zijn naam dien van zijn land op het spel zette. De dageraad zou opgaan over zijn verheerlijking.

Maar zie! op het oogenblik, waarop de quadrille beginnen zal, nadert iemand hem en fluistert hem in het oor:

— „Mijnheer De Lesseps! Mijnheer De Lesseps!"

De man was doodsbleek.

— „Wat is er?" — „Een slechte, een vreeselijke

tijding!" — „Wat dan?" — „Het kanaal is verstopt!" — „Verstopt?" — „Ja, door een schip, dat aan den grond zit."

De muziek speelde. De quadrille wenkte den heer De Lesseps. . . . Zijn gelaat vertrok zich niet, 't verbleekte zelfs niet. Het is een ramp, een onherstelbare verwarring. Wat kan het hem deren? Hij glimlacht, hij danst, en toen een figuur der quadrille hem weder in de nabijheid van zijn boodschapper bracht, liet hij, alsof er sprake was van regen of mooi weder, glimlachende zich deze enkele woorden ontvallen:

— „Ha, ja, het schip!

— Welnu?

— Doe het in de lucht vliegen!"

En hij ging weer dansen.

Maar een gelukkige wending had het schip vrijgemaakt. De Lesseps had echter eenvoudig besloten, zijn geldelijk vermogen op te offeren aan den gelukkigen uitslag zijner onderneming.

De beste menschen en de grootste harten zijn de eenvoudigste.

R. v. E.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 27 Mei 1885.

Na opening der vergadering en lezing der notulen, verwelkomt de Voorzitter den 1ste-Secretaris, den heer Th. G. Strengers, die na een langdurige ongesteldheid voor het eerst weder aan de werkzaamheden des Genootschaps deelneemt.

Mededeeling wordt voorts gedaan van de ingekomen stukken, waaruit blijkt, dat het ledental, sedert de laatste vergadering, wederom vermeerdering onderging.

Vervolgens komt het programma voor de feestelijkheden op 23 Augustus e. k., wanneer het 30 jaar geleden zal zijn, dat Architectura gesticht werd, ter tafel. Besloten wordt, op 23 Augustus een excursie naar Enkhuizen te organiseeren, op 24 Augustus een buitengewone feestvergadering te houden, en dan tevens een tentoonstelling te openen van oude en nieuwe projecten, afbeeldingen van uitgevoerde bouwwerken, antwoorden op prijsvragen, voorwerpen van kunstnijverheid, beeldhouwwerken, decoratieve schilderwerken, enz.

De Voorzitter wekt de leden op, deze tentoonstelling zoo belangrijk mogelijk te doen zijn, door het zenden van talrijke bijdragen.

Na afloop der tentoonstelling, die men zich voorstelt 14 dagen te doen duren, zal de feestavond gehouden worden, die, naar men hoopt, niet bij die van het vorig jaar zal achterstaan.

Daarna komt aan de orde de deelneming aan den optocht bij gelegenheid van de inwijding van het Rijksmuseum op 13 Juli e. k. Na eenige mededeelingen van den Voorzitter, die deel uitmaakt van de Regelings-commissie, verklaren de meesten der aanwezigen zich tot deelneming bereid.

De heer Henri Evers stelde ten slotte een bijzonder fraaie collectie photographieën van Venetië, Turijn, Genua, Florence, Milaan, Rome en Napels ter bezichtiging, waarvoor hem de warme dank der Vergadering werd gebracht.

De vergadering werd, onder dankzegging van de leden voor hunne getrouwe opkomst, gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Door Burgemeester en Wethouders is thans voorgesteld definitief concessie te verleenen aan de Maatschappij voor electriciteit en metallurgie tot het leggen en hebben van kabels onder den grond voor electrische verlichting dezer Gemeente. De vergunning wordt verleend tot wederopzegging, terwijl de aanleg gedeeltelijk 1 Januari 1887 en gedeeltelijk 1 Januari 1888 gereed moet zijn en de geleiddraden moeten worden geëxploiteerd. De vergunning wordt verleend met uitsluiting van anderen, in dier voege, dat de bevoegdheid aan het Gemeentebestuur blijft, om eventueel vergunning te verleenen aan derden voor den aanleg en de exploitatie van kunstlicht, door andere middelen dan door electriciteit verkregen, of om, bijaldien dit te eeniger tijd wenschelijk mocht worden geoordeeld, zelf tot dien aanleg over te gaan. De Maatschappij moet voor den aanleg en de exploitatie van haar stelsel zich vooraf de vergunning verschaffen van de Hooge Regeering en daarvan aan Burgemeester en Wethouders doen blijken.

Verder is o. a. bepaald, dat als vergoeding voor het gebruik van openbaren gemeentegrond jaarlijks op 1 Januari door de Maatschappij ƒ 0.25 worde betaald per strekkenden meter draad, waaronder niet begrepen de leidingen naar de huizen; dat de vergunning vervalt, wanneer één jaar na dagteekening van het besluit, waarbij ze verleend is, het aantal lichten minder bedraagt dan vijfhonderd, in welk geval de geleiddraden, die in de openbare straat gelegd zijn, niet mogen worden opgenomen dan nadat de daarvoor gevorderde kosten van bestrating aan de Gemeente zullen zijn betaald. De Maatschappij is voorts verplicht binnen één maand na de aanvaarding der concessie een waarborgsom te storten ten bedrage van ƒ 2500.

Indien de Gemeente voor openbare verlichting mocht verlangen electrisch licht, moet dat licht alsdan geleverd worden 25 pCt. beneden den prijs, te betalen door particulieren.

AMSTERDAM. In de op Woensdag j.l. gehouden zitting van den Gemeenteraad is, na langdurige bestrijding en verdediging, de voordracht, om ƒ 50,000 beschikbaar te stellen voor het comité van uitvoering der koloniale afdeeling van de internationale tentoonstelling, onbeslist gebleven; de stemmen staakten, nl. 18 voor en 18 tegen.

DELFT. De opening der internationale tentoonstelling van decoratief aardewerk en gebrand glas, te houden in het Boterhuis gedurende de maanden Juni en Juli, zal, inplaats van op 1 Juni, plaatshebben op Woensdag 3 Juni, des namiddags te halftwee uren.

Na de opening wordt door het Bestuur van het Departement Delft der Maatschappij van Nijverheid op Reineveld een diner aangeboden aan de Commissie van uitvoering en de Jury.

Voor het publiek is de opening bepaald mede op Woensdag 3 Juni, des namiddags te 3 uren.

DORDRECHT. Dinsdagavond had in de zaal van Kunstmin de plechtige uitreiking plaats van de prijzen en onderscheidingen, toegewezen aan de verschillende bekroonden op de tentoonstelling en den wedstrijd voor werklieden, alhier.

Het zou te ver voeren, om de namen van al de bekroonden en van de voorwerpen, die tot eene bekroning aanleiding gaven, op te noemen, zoodat wij ons tot de voornaamsten zullen bepalen.

Aan den meubelmakersgezel Van de Weg werd een verguld-zilveren medaille toegekend voor de inzending van een meubelstuk (buffet), uitmuntende door sierlijken vorm en door practische samenstelling.

Aan A. Both, werkzaam op de bekende glas- en spiegelfabriek van den heer Bouvy, werd mede een verguld-zilveren medaille uitgereikt, voor de vervaardiging en inzending van een spiegelomlijsting.

De derde uitgeloofde verguld-zilveren medaille werd toegewezen aan W. Nooteboom, onderwijzer in 't timmeren aan de ambachtsschool, voor de vervaardiging en inzending van een toogkooitje met schuiframen. Dit kooitje, met geprofileerde chambranles, heeft tot horizontale projectie een kwartcirkel, zoodat de halfcirkelvormige bovendorpels van kooitje en raam, alsmede de bovenste omlijsting, stukken van dubbele kromming worden. Het is een meesterstuk van timmermanskunst, zoo zuiver en juist sluiten en accordeeren alle borsten en verbindingen.

De zilveren medaille, uitgeloofd door het Hoofdbestuur van Fabricks- en Handwerksnijverheid, werd toegewezen aan de ambachtsschool, als blijk van waardeering voor de flinke, degelijke inzending van timmer- en teekenwerk.

Deze inrichting was vertegenwoordigd door een Hollandsche en Philibert-bekapping op $^{6}/_{4}$ der ware grootte, een deurkooitje met chambranles, deur enz., en een lichtkooitje met schuiframen, beiden op ware grootte; vier stuks steek- en spiltrappen, mede op ware grootte, benevens een aantal huishoudelijke voorwerpen. De inzending teekenwerk gaf de uitslagen en doorsneden van verschillende der ingezonden voorwerpen te zien, zoodat het verband tusschen theorie en practijk ten duidelijkste werd in 't licht gesteld.

Aan A. van Heusden, werkzaam bij de steenhouwersfirma Singels, werd een prijs van ƒ 25 toegekend voor de vervaardiging van een georneerd marmeren fonteinbakje. Vorm en karakter van dit bakje zijn goed gedacht, terwijl de technische uitvoering niets te wenschen overlaat.

Aan G. de Zwart, smidsgezel, werd mede eene prijs van ƒ 25 uitgereikt voor de vervaardiging en inzending van een smeedijzeren deurpaneel, en aan Van der Elst een dergelijke belooning voor een getimmerden schoorsteenmantel, in blank Amerikaansch grenenhout.

Verder werden nog tal van kleinere beloonigen in geld, als aanmoedigingsprijzen voor inzenders van voorwerpen, uitgereikt.

Door de leerlingen van de 4de klasse der Burgeravondschool, die ook tot deelneming aan den wedstrijd waren uitgenoodigd, waren op de bouwkundige vraag: »Ontwerp van een gevel voor een winkelhuis", 4 antwoorden ingezonden. Bekroond werd het ontwerp van G. Versteeg. Op de werktuigkundige vraag: »Constructieteekening van een stuwschroef", waren 9 antwoorden ingezonden. Bekroond werd de teekening van J. van Houwelingen. Op de vraag betreffende ornement: »Ontwerp van een eere-diploma voor den 3den wedstrijd voor werklieden", waren ontvangen 3 antwoorden. Bekroond werd het ontwerp van G. Versteeg. Op de vraag boetseeren: »Een Grieksch acanthusblad", waren 4 antwoorden ingekomen. Bekroond werd het blad van P. Breedveld. In aanmerking genomen den leeftijd en den graad van ondervinding der vervaardigers, komt in 't algemeen wel een woord van lof toe aan die verschillende antwoorden. Sommige der teekeningen waren zelfs zeer goed uitgevoerd en doen voor de vervaardigers wel iets in de toekomst verwachten. Aan 15 leerlingen van de 2de en 3de klasse werden nog aanmoedigingsprijzen, voor ingezonden teekenwerk tot opluistering, uitgereikt.

Als slot van bovenstaande mededeelingen kunnen wij berichten, dat een onzer vermogende stadgenooten het plan gevormd heeft, om tien der bekroonde inzenders, voor zijne rekening, de tentoonstelling te Antwerpen te doen bezoeken.

— Op Donderdag den 28 dezer heeft in tegenwoordigheid van vele belangstellenden de beproeving plaatsgehad van de spoorwegbruggen over het Wantij (tusschen Dordrecht en de Merwede) en over de Beneden-Merwede (bij Baanhoek), liggende in de spoorweglijn Dordrecht—Elst. De Wantijbrug is een betrekkelijk kleine brug, haar geheele lengte bedraagt ruim 100 meter en zij bestaat uit een draaibrug van 31.21 M., aan iedere zijde met twee vaste overspanningen, elk van 17.54 M. De brug te Baanhoek heeft van den linkeroever af gerekend, drie vaste overspanningen, ieder van 57.75 meter. Daarop volgen twee rivier-overspanningen, ieder van 109.39⅓ M., en aansluitende op den rechteroever (Sliedrechtschen bandijk) één vaste overspanning van 67.73 M. Met de landhoofden erbij heeft zij dus een lengte van 473 M. Zij heeft een breedte van 5.34 M.; vandaar slechts één spoor. Ter weerszijden bevinden zich ijzeren trottoirs en balustrades, behalve op de beide rivieroverspanningen, die het middengedeelte der brug uitmaken en in paraboolvormige constructie, enkelvoudig diagonaalstelsel, zijn aangelegd.

De ingenieur Ph. J. Walter, leidde de beproevingen, die aantoonden, dat alles in orde was en dat de bruggen in gebruik kunnen worden genomen.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is J. J. Rube, te Amsterdam, met ingang van 1 Juni a. s. benoemd tot opzichter der 2e klasse voor het stoomwezen.

Van *De Bouwmeester* is dezer dagen de derde aflevering verschenen, en aan de inteekenaren verzonden. Volgens de voorwaarden der inteekening zal dezer dagen door den uitgever beschikt worden over de helft van den abonnementsprijs, zijnde ƒ 3 voor de leden van Architectura et Amicitia en ƒ 4 voor de niet-leden.

ADVERTENTIEN.

Bouwterrein te Koop.

Aan den Roermondschen weg te *Venlo* zijn **BOUWTERREINEN** TE KOOP, zeer geschikt voor den bouw van Heerenhuizen. Te bevragen bij den Heer H. VAN GASSELT aldaar.

De Notaris W. C. BÖHTLINGK, te *Nijmegen*, zal op **Donderdagen 11 en 25 Juni 1885**, telkens 's avonds 7 uur, in het Café-Restaurant van den Heer DUPPEN, aan het Valkhof aldaar, **Veilen en Verkoopen:**

1°. Het **BUITENGOED „Stadzicht"**, gelegen onder *Hatert*, aan den Postweg, tegenover het Buiten van den Heer BÄHLMANN, op 20 min. van *Nijmegen*, bestaande uit **Heerenhuis** met **Tuin, Bosch** met **Wandelwegen,** benevens **Boerenwoning** en **Bouwland,** groot 7.97.50 H.A., verhuurd voor ƒ 660 's jaars, behalve het **Houtgewas.**

Te veilen in 7 perceelen, waaronder voor Bouwterrein geschikt, voorts in Massa's.

Te aanvaarden de Gebouwen e. a. 1 Mei 1886 en de Bouwlanden in genot van pacht Kerstmis a. s.

2°. Een perceel **WEI- en HOOILAND** in den Oeijolder, aan den Bandijk, **„het geslechte Fort"**, groot 5.95.80 H.A.

3°. Een perceel **BOUWLAND „de Honingskamp"** aan den Nijmeegschenweg, onder *Hees*, tegen den nieuw aangelegden Boomgaard, groot 97.60 Aren, verpacht tot 22 Februari 1890, voor jaarlijks ƒ 84, met het recht de pacht ieder jaar na opzegging te doen eindigen.

4°. Een perceel **BOUWLAND** onder *Beuningen*, aan de Reeksche straat, **„de Kaperen"**, groot 3.70.70 H.A., verpacht tot stoppelbloot 1887, voor jaarlijks ƒ 235.

5°. Een perceel **BOUWLAND** aldaar, in de Hoeven, **„het Voorste Boech"**, groot 4.18.90 H.A., verpacht tot stoppelbloot 1887, voor jaarlijks ƒ 90

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op Dinsdag den 2 Juni 1885,

des voormiddags ten 10 ure, zal aan het Bureau van den Sectie-Ingenieur Jhr. W. HOEUFFT in het Station Delftsche Poort te Rotterdam, **worden aanbesteed:**

1°. **Het uitvoeren van verfwerken aan de Gebouwen en Kunstwerken langs den spoorweg van Rotterdam naar Breda en Zwaluwe-Roosendaal, in drie perceelen.**

2°. **Het uitvoeren van teerwerken aan Remmingwerken, Bruggedekken enz., langs den spoorweg van Rotterdam-Breda, in twee perceelen.**

3°. **Het uitvoeren van herstellingen en vernieuwingen aan de Remmingwerken, Bruggedekken, Gebouwen, Afsluitingen enz., gelegen in den spoorweg van Rotterdam-Breda, in vier perceelen.**

Inlichtingen zijn te bekomen op het Bureau van den Sectie-Ingenieur voornoemd en de Heeren P. LEITH, Hoofdopzichter te *Rotterdam*, W. GELENS, Opzichter te *Dordrecht*, G. A. VAN VEGGEL, Opzichter te *Zwaluwe* en A. KOREMAN, Opzichter te *Zevenbergen*, alwaar ook bestekken zijn te verkrijgen ad ƒ 0.50 per stuk.

De Geldersch-Overijsselsche
Stoomtram-Maatschappij

zal ten hare bureele te *Loenen* **aanbesteden** op **Dinsdag 2 Juni e. k.** des namiddags te één uur, volgens bestek n°. 15,

Behoudens hoogere goedkeuring:

Het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de Trambaan van Borculo naar Deventer en eenige bijkomende werken.

Bestekken van af Woensdag 27 Mei op franco aanvraag tegen betaling van 50 cents te verkrijgen bij den Ingenieur der Maatschappij te *Loenen*, alwaar ook inlichtingen en inzage der teekeningen te bekomen zijn.

Aanwijzing op Vrijdag 29 Mei e. k. 's morgens te 9 uur, aanvangende te *Deventer* buiten 't Pothoofd.

De Directie.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

JAPANSCH **GOUDLEDER** (Behangselpapier),	Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvraag, bij **DE LINT & C°.** Rotterdam.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"

SCHEEPSBOUW EN WERKTUIGENFABRIEK

(Voorheen firma H. DALHUISEN)

te KAMPEN.

SPECIALE INRICHTING voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES.
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW, OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GROF en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS, (nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, LIEREN, (nieuw systeem.)
IJZEREN FUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz enz.

Prijsopgave en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

Aanbesteding.

De DIRECTIE DER WAGENINGSCHE GASVERLICHTING-MAATSCHAPPIJ is voornemens op **Zaterdag 6 Juni**, voormiddags 11 uur, in het Hotel STEEK te *Wageningen* openbaar **aan te besteden:**

Het amoveeren der bestaande Stokerij, het bouwen van eene nieuwe vergroote Stokerij, Zuiveringshuis, met IJzeren Kappen: met de levering van alle daarbij behoorende materialen.

Bestekken zijn te verkrijgen tegen betaling van *f* 0.50. Copieën van de teekeningen voor zoover de voorraad strekt ad *f* 3.50 per stel.

Aanwijzing op Dinsdag 2 Juni a. s. voormiddags 11 uur, door den Architect S. BITTERS te *Wageningen*.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de nieuwste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur. W. PATON WALSH.

PARQUETS HYDROFUGES

Système **DAMMAN & CASSARD,**

MASSIEVE en

TAPIJTPARKETVLOEREN

in prijs van af 8 frs. per □ Meter,

Marmer-Mozaïek,

GRANITO en TERRAZZO-VLOEREN,

alsook vocht en huiszwam-werende

HOUTASPHALT-BALKEN,

ASPHALTVLOEREN,

HOUTCEMENTDAKEN, levert:

TH. FERD. BIERHORST, Haarlem.

Alle vloeren worden in het geheele land kant en klaar gelegd.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

WOONHUISGEVEL AAN DE MARNIXSTRAAT TE AMSTERDAM.

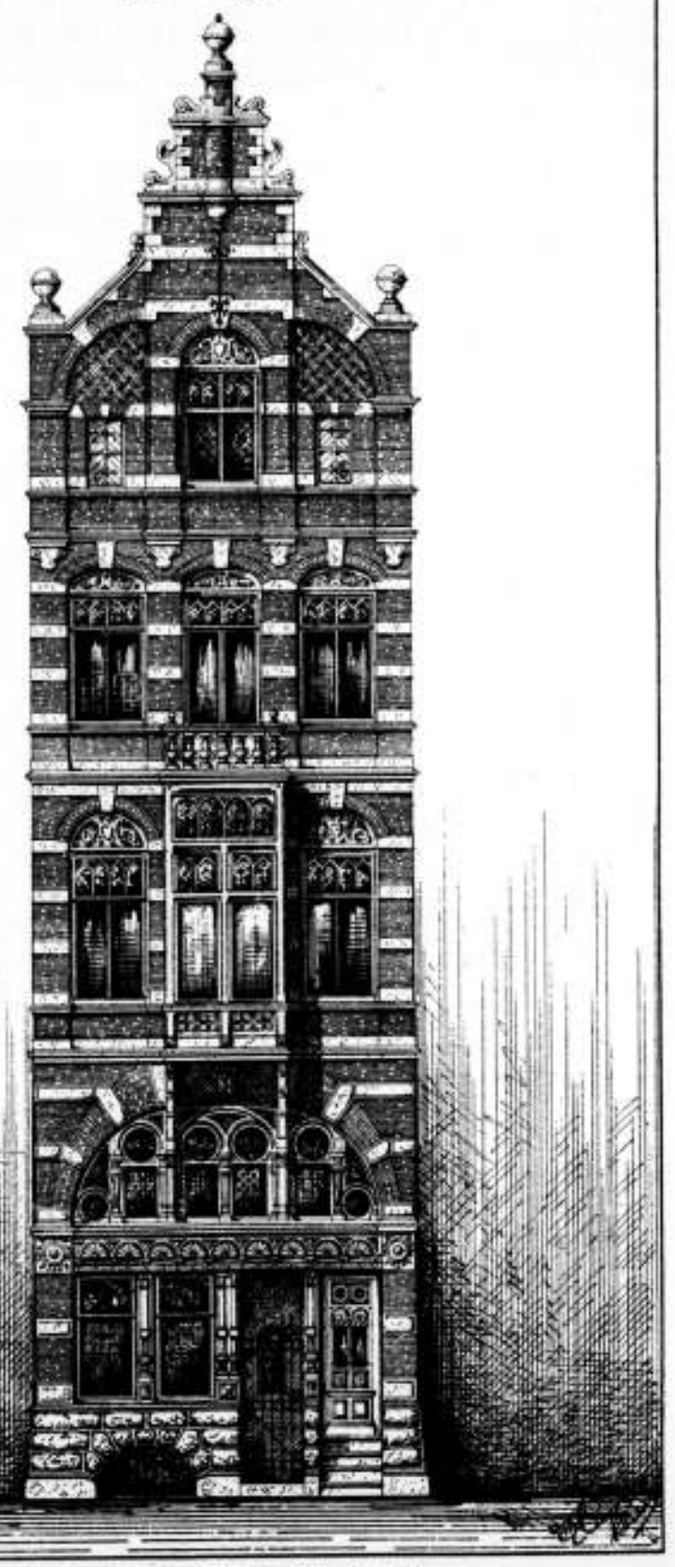

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat tot buitenlid van het Genootschap is toegetreden de Academie van Beeldende Kunsten te 's-Gravenhage.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

WOONHUISGEVEL AAN DE MARNIXSTRAAT TE AMSTERDAM.

Dit woonhuis werd gesticht door de Maatschappij Maison Stroucken, alhier.

Op een onderbouw van hardsteen werd de gevel opgetrokken van Duitsche baksteen, afgewisseld door banden, lijsten, blokken enz. van tufsteen. De topgevel is afgedekt met zandsteen.

De onderpui is gedacht van hout, afgewisseld door kleurige ruitjes in lood gevat.

ED. CUYPERS,
Architect.

(A. et A.) DE TENTOONSTELLING VAN DECORATIEF AARDEWERK EN GEBRAND GLAS TE DELFT.

In tegenwoordigheid van de notabelen der oude Prinsenstad werd Woensdag l.l. te Delft een kleine, doch niet onbelangrijke tentoonstelling geopend. Het Departement Delft van de Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid heeft zeer juist gezien, dat nergens beter dan in de oude bloeiplaats van onze plateelbakkerskunst een tentoonstelling kon worden in het leven geroepen, uitsluitend gewijd aan aardewerk. Zij verbond daaraan eene van gebrand glas. In hoeverre deze tentoonstelling als geslaagd mag genoemd worden, zullen wij straks zien, na vooraf de verschillende inzendingen te hebben besproken.

Het voormalig Boterhuis op de Markt werd op wonderbare wijze herschapen in een schoon tentoonstellingsgebouw. Een ieder, die vroeger dit gebouw kende als een pakhuis en bewaarplaats van allerlei rommel, kan zich nauwlijks een voorstelling maken in hetzelfde gebouw te zijn, als hij, binnentredende, de nette inrichting beschouwt. Een woord van welverdiende hulde aan de mannen, die met smaak deze tentoonstelling een harer waardig verblijf wisten te verschaffen.

Wij zullen aanvangen met een bezoek te brengen aan de uitstalling van de eenige, nog te Delft bestaande, fabriek van Delftsch aardewerk, van de heeren Thooft en Labouchère.

Zagen wij reeds met genoegen de schoone étalage van deze firma in den vreemde, ook op haar eigen terrein heeft zij terecht ingezien, hare beste krachten te moeten inspannen, om een, haar naam waardige, verzameling bijeen te brengen. Allereerst zien wij tegen een der korte wanden van het vertrek een eenvoudigen, zwart-marmeren schoorsteenmantel, die echter door het aanbrengen van keurige tegels in fries en pilasters een stukje van hooge waarde is geworden. De tegels zijn zeer fijn beschilderd, geel op donkerblauwen grond, volgens ontwerp van den heer Offermans. Boven den schoorsteen is het bekende tegeltableau met de kar geplaatst. Het trof ons, in welke mate dit tableau heeft gewonnen bij het vroegere, door het temperen van den eenigszins schellen oranjerand om de hoofdfiguur.

Alles te noemen wat verder hier op smaakvolle wijze is uitgestald, is niet mogelijk. Bijzonder fraai van teekening en kleur zijn een blauw tableau naar Blommers, een sepiakleurige vrouwenkop naar Rembrandt, een boertje met zijne vrouw naar Eerelman, en verschillende enkele beschilderde tegels, pullen, vazen enz. De keurig geboetseerde figuurtjes van den heer Lecomte, waarvan vooral het groote uitmunt, vinden wij hier afzonderlijk, waar wij ze reeds vroeger in hun kleurige omlijsting hadden aangetroffen en bewonderd.

Tegen een der zijwanden zijn verschillende teekeningen en schetsen van tegelversieringen, door den heer Lecomte ontworpen en door de fabriek uitgevoerd, ter bezichtiging gegeven. Aldus ontwerp en uitvoering bijeen bestudeerende, kan men zich eerst een juist denkbeeld vormen, hoe gelukkig in de fabriek „de Porceleijne Fles" kunst en nijverheid, tot één vereenigd, samenwerken. Hoe fraai de ontwerpen mogen zijn, wat zou het de fabriek baten, als niet de techniek daar het zoo ver had gebracht, dat zij de kleuren,

POLYTECHNISCH

haar op papier aangegeven, op kunstvaardige wijze op het aardewerk weet terug te geven, somtijds nog warmer dan het origineel. Juist door een vergelijking te maken met andere inzendingen, zal iedereen overtuigd worden, dat de fabriek van Joost Thooft en Labouchère producten van hooge kunstwaarde weet te leveren.

Laat ons nu verder nagaan, welke Nederlandsche fabrieken nog zijn vertegenwoordigd.

Wij vinden nog slechts twee inlandsche inzendingen. De heeren Gebrs. Tichelaar te Makkum hebben een paar groote tegeltableau's en verschillende kleinere uitgestald. Dit fabrikaat heeft niet die kunstwaarde als het vroeger genoemde. Het tableau „de wolf en het lam" is slecht van kleur en de teekening zwak van uitvoering. Het tweede groote tableau is iets beter, maar het donker blauwachtig-zwart van den achtergrond is niet fraai. Zeer goed weet deze fabriek het oude Delftsch na te bootsen in borden en plaques, en zelfs de Rouaansche schotel is bedrieglijk van kleur en teekening.

De inzending van den heer J. Schillemans te Utrecht geeft een bewijs, dat deze fabriek nog slecht op de hoogte is van de hooge eischen, die tegenwoordig aan dergelijke industrieele producten worden gesteld.

Beiden laatstgenoemden inzenders zouden wij aanraden een of meer kundige teekenaars aan hun fabriek te verbinden, teneinde hunnen producten meer artistieke waarde te geven.

De heer Eckhardt te Rotterdam zond twee bontbeschilderde schotels van onbehaaglijken vorm.

Verder heeft Nederland, het land, weleer beroemd vanwege zijn verschillende plateelbakkers-producten hier geen enkele inzending; daarentegen wordt de tentoonstelling overstroomd door buitenlandsche fabrikaten. Deze allen te bespreken voert ons te ver.

De tegels van Villeroy & Boch en van Boch Frères zijn bekend. Er zijn zeer fraaie dessins bij en de prijzen zijn billijk. De Engelsche tegels verwierven terecht groote vermaardheid door hun keurige teekening en correcte uitvoering. Er zijn verschillende fraaie exemplaren ter tentoonstelling van de fabrieken van J. Wedgwood and Son, Minton Hollins & C°. en anderen. De heer Th. Fumière te Brussel exposeerde een viertal panceelen, die fraai zijn beschilderd, maar meer den indruk geven van olieverfschilderijtjes dan van tegeltableau's. Deze opvatting van tegeldecoratie is geheel onjuist. Tegelbeschildering moet niet ontaarden in schilderijachtige voorstellingen, doch het juiste karakter behouden. Ook de heeren Thooft en Labouchère verliezen dat somtijds te veel uit het oog.

Behalve al deze muurtegels zijn er verschillende inzendingen van vloertegels. Iets betrekkelijk nieuws in dit genre, zijn de glazen vloertegels van Schön te Hamburg. Gebakken aarden vloertegels zijn ingezonden door A. Brach te St.-Johann a/Saar, H. Reinarz en J. Hammerling te Dusseldorp, Sinziger Thonwaarenfabriek, Leon de Smet te Gent, Louis Vaucamps te Maubeuge, Friedrich Pabst te St.-Johann a/Saar, Minton Hollins & C°., Stoke, enz.

Fraaie monsters van marmeren vloeren, zoogenaamde mozaïek terrazzo, zijn mede ingezonden door Th. F. Bierhorst te Haarlem, J. Ebner te Londen, Johan Odorico te Frankfort a/Main en Opderbeck & Neise te Dusseldorp.

Twee inzendingen verbazen iederen bezoeker door haar aanwezigheid op deze plaats, n. l., een van kurksteen van Rottsieper te Ronsdorf en een van behangselpapier, bedrukt met tegels. Beide producten behooren op een tentoonstelling van aardewerk slecht thuis.

De inzendingen van gebrand glas zijn niet talrijk. Een goed geschilderd glas uit de fabriek van Zettler te München is onmiddellijk bij den ingang geplaatst. Daarnaast heeft de heer Bouvy, te Dordrecht, een zeer onbeduidende inzending.

Verder zagen wij met genoegen de schoon getinte ruiten van Champigneulle en C°. te Parijs, C. H. Lommen te Roermond, H. G. Scholtens te Groningen, A. van Spengen te Voorschoten en A. Wagner te Saarbrücken.

Vraagt men zich, na een aandachtige beschouwing van al het tentoongestelde, af: welk nut heeft men zich voorgesteld van deze verzameling, dan zal menigeen hierop het antwoord moeten schuldig blijven. Al de buitenlandsche fabrikaten zijn ieder bouwkunstenaar bekend van vroegere tentoonstellingen, van tal van prijscouranten enz.; de inlandsche producten behoefden geen nadere kennismaking, daar de voortbrengselen van de heeren Thooft en Labouchère elders zijn te bewonderen en het overige niet van groot belang is. Niettemin zijn de in het Boterhuis geëxposeerde zaken een bezoek waard en elkeen aan te raden, die belang stelt in decoratief aardewerk en gebrand glas.

Bekroond werden:

Eerste rubriek

A. Boch Frères, Maubeuge, 2e prijs; Minton Hollins & Co., Stoke on Trent, 1e prijs; Louis Vaucamps, Maubeuge, 2e prijs; Villeroy & Boch, Mittlebach, 1e prijs; B. Hammerling, Dusseldorp, 2e prijs; Leon de Smet, Gent, 2e prijs; Soufflet Le Blond, Calonne, 2e prijs.

Tweede rubriek.

A. Boch Frères, La Louvière, 2e prijs; Josua Wedgwood, Etruria, Staffordshire, 1e prijs; Minton Hollins & Co., Stoke on Trent, 1e prijs; Villeroy & Boch, Mittlebach, 2e prijs; Minton Hollins & Co., Stoke on Trent, 1e prijs; Joost Thooft en Labouchère, Delft, 1e prijs.

Derde rubriek.

Josua Wedgwood, Etruria, Staffordshire, 1e prijs; Minton Hollins & Co., Stoke on Trent, 1e prijs; Joost Thooft en Labouchère, Delft, 1e prijs; Villeroy & Boch, Mersen, 1e prijs; Villeroy & Boch, Mittlebach, 1e prijs.

Vierde rubriek.

Théophile Fumière, Brussel, 2e prijs; Minton Hollins & Co., Stoke on Trent, 1e prijs; Joost Thooft en Labouchère, Delft, 1e prijs; Gebroeders Tichelaar, Makkum, 2e prijs.

Zesde rubriek.

Villeroy & Boch, Mersen, 2e prijs.

Zevende rubriek.

Josua F. Ebner, Londen, 1e prijs; Johan Odorico, Frankfort, a/M., 1e prijs.

Achtste rubriek.

Charles Champigneulle & Co., Parijs, 1e prijs; Königliche Bayer. Hof-Glasmalerei, 1e prijs; professor F. H. Zettler, München, 1e prijs; C. H. Lommen, Roermond, 2e prijs; H. G. Scholtens, Groningen, 2e prijs; A. Wagner, Saarbrücken, 2e prijs.

(A. et A.) ANDREA DAL POZZO.

Nu de waarde van de Barok-kunstperiode meer en meer wordt ingezien, is het zeker niet onbelangrijk eenige bijzonderheden omtrent Andrea dal Pozzo, dien beroemden decorateur uit de XVIIe eeuw, mede te deelen.

Pozzo was zoowel schilder als architect. In zijn eerste hoedanigheid heeft hij tal van kerken gedecoreerd, waarbij hij voor het eerst de perspectievisch geschilderde plafonds toepaste; ook tal van altaarstukken danken het aanzijn aan zijn vruchtbaar penseel. Als bouwmeester was Pozzo de ontwerper van verscheidene kerken, terwijl hij ook een beroemd werk over perspectief schreef.

Pozzo werp in 1642 te Trente in Tirol geboren. Hij genoot onderwijs in de klassieke letteren tot zijn 17de jaar, en wijdde zich toen aan de kunst. Daar hij door de Jezuïeten opgevoed was, schijnt het vreemd dat deze hem het pad der kunst lieten betreden. Toch is dit slechts schijn, want wat men der Jezuïeten-orde ook ten laste gelegd hebbe, men moet erkennen, dat zij elk talent, dat zij in haar midden bezat, zich wist te doen ontwikkelen, om het naderhand met voordeel te kunnen gebruiken. De kunsten hebben ongetwijfeld groote verplichtingen aan de Jezuïeten-orde. In den tijd, toen de hervorming het kunstidee geheel zocht te onderdrukken, en, toen dit niet gelukte, slechts de realistische kunst, zooals die door de Hollanders begrepen werd, in haar gebied duldde, trokken de Jezuïeten zich de monumentale kunst aan, en al bevorderden zij die op hunne wijze, al gaven zij de voorkeur aan rijkdom boven eenvoudige schoonheid, zij stelden de kunstenaars in de gelegenheid, bij het bouwen en versieren hunner kerken, grootsche werken totstand te brengen.

De bescherming, die de Jezuïeten aan de kunsten verleenden, had ten doel, den glans der Kerk in de oogen van het volk te verhoogen, en dit doel bereikten zij volkomen,

Pozzo werd door bemiddeling der Jezuïeten bij Luigi Scaramuccia in de leer gedaan, en nadat hij daar zijn studiën voleindigd had, trad hij op drie-en-twintigjarigen leeftijd in de Jezuïetenorde. Sinds werd hij bij iedere kerk zijner orde, die gebouwd of versierd moest worden, tot het verleenen zijner diensten geroepen.

Hoewel wij weten, dat hij de schilderkunst hoofdzakelijk door het bestudeeren van de Bologneesche, Venetiaansche en Lombardische scholen machtig werd, is het niet bekend, vanwaar hij zijn architectonische kennis verkreeg. Op zijn vele reizen kon Pozzo zijn gaven tot volkomen ontwikkeling brengen, en vooral te Rome vond hij een uitgebreid veld voor zijne werkzaamheid. Kerken te Turijn, Genua, Modena, enz., werden door hem versierd.

Het voornaamste werk van Pozzo was echter de versiering van de kerk del Gesu te Rome. Deze prachtige kerk, die een der schoonste van de wereld is, werd door Vignola begonnen en door Giacomo della Porta voltooid. Pozzo maakte de versiering van het inwendige, en zijn meesterstuk was de Ignatius-kapel, die in het jaar 1700 voltooid werd, en het laatste werk was, dat Pozzo op Italiaanschen bodem schiep.

Tijdens Pozzo in Italië was, deed hij ook zijn beroemd werk over de perspectief het licht zien, dat zoo grooten invloed op de kunstrichting der XVIIe eeuw uitgeoefend heeft. Het hoofddoel van dit boek is niet, de perspectief van een zuiver mathematisch standpunt te beschouwen, maar voornamelijk de effecten te doen kennen, die met behulp van allerlei kunstmiddelen verkregen kunnen worden. Het boek beleefde verscheidene uitgaven, en werd aan Keizer Leopold opgedragen, waaruit blijkt, dat Pozzo zijn vaderland niet vergat.

In 1700 werd aan Pozzo het maken van een ontwerp voor de hoofdkerk te Laibach opgedragen. Dit ontwerp werd uitgevoerd en de kerk kwam in 1706 gereed op den koepel na, die eerst in onzen tijd voltooid werd.

Het schijnt, dat Pozzo na 1700 ook in Tirol zich heeft opgehouden, althans het ontwerp voor de Jezuïetenkerk te Trente is van zijne hand, en twee altaarstukken in die kerk eveneens. Ook te Brixen, Innsbrück en Bamberg vervaardigde hij in dien tijd decoratieve schilderwerken.

In 1704 kwam hij te Weenen, waar hij een schier onbegrijpelijke werkzaamheid aan den dag legde. Toen hij in 1709 stierf, had hij de geheele universiteitskerk versierd, vier-en-twintig kolossale altaarstukken geschilderd, het plafond van een zaal in het paleis van Vorst Lichtenstein, het plafond der Dominikanerkerk, den altaarwand in de Franciscanerkerk, een plafond in het Augustenpaleis en twee plafonds in de universiteit gedecoreerd, en tal van heiligenbeelden geschilderd.

Zelfs al neemt men aan, dat hij bij het vervaardigen dezer werken door leerlingen werd bijgestaan, dan moet men zich toch over den ijver van den zestigjarigen kunstenaar verbazen.

INGEZONDEN.

Geachte Redactie,

In N°. 9 van uw blad las de ondergeteekende een ingezonden stuk onder het opschrift: „Een bezoek aan de tentoonstelling van het werk der leerlingen van de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag", en onderteekend met de initialen „N. J. Q. O".

Erkentelijk voor de belangstelling, door den schrijver in het onderwijs, en ditmaal meer bepaald in dat aan onze Academie, met zooveel heusche woorden betoond, acht hij zich thans verplicht, die beleefdheid te beantwoorden en zijne vragen, betreffende enkele punten, zoo mogelijk op te lossen.

Dat eene tentoonstelling van het prijswerk, aan het einde van een jaarcursus, door een zoo groot aantal leerlingen geleverd, niet *elk* antwoord kan geven aan hem, die den geheelen „gang van het onderwijs en van de behandelde leerstof" wil leeren kennen, is duidelijk — immers met welken coëfficient zou dan wel niet het nu reeds zoo aanzienlijk bekleed oppervlak (dat der bekende groote middenzaal onzer Academie) moeten worden vermenigvuldigd?

Al zijn dus, in dien zin, de navolgende vragen van den schrijver niet te beantwoorden, luidende: „Door welke opvolging van werkstukken heeft de onderwijzer den leerling zoover gebracht?" en „Waren er nog velen in de klasse die hem nabij streefden?", dan bleek daar toch nog wel uit, dat „de onbedreven leerling niet ineens de volleerde teekenaar, dien de hoogste klassen ons doen kennen", geworden was, omdat de prijsteekeningen van *alle* klassen met hare onderafdeelingen, tot en met de allerlaagsten, waren tentoongesteld, en men dient aan te nemen, dat die teekeningen de resultaten waren van een geheelen cursus, in elk dier afdeelingen doorloopen.

Voorts zegt de schrijver: „Ook het onderwijs in de Bouwkunst geeft tot eenige ernstige opmerkingen aanleiding. In het algemeen lijden alle teekeningen aan een zelfde gebrek: het constructief element," en wijst hij op de teekeningen van de voorwerpen der practijk, zooals trappen, kappen enz., zeggende dat „dit teekenwerk niet in de eerste plaats is beschouwd als het middel om den leerling grondig met de constructie in al hare onderdeelen bekend te maken — en dit toch vraagt de ambachtsman."

De meening, dat bij ambachtsonderwijs het constructief element in geen geval mag ontbreken, met den schrijver volkomen deelende, bracht den ondergeteekende natuurlijk tot het denkbeeld om de tentoongestelde teekeningen opnieuw te verzamelen en, in het bijzijn der betrokken leeraren, te onderzoeken, om te zien in hoeverre deze aan de aangewezen fouten mank gingen. De schrijver stelde ons daartoe in de gelegenheid door de navolgende opsomming zijner hoofdgrieven:

1°. „om de gegrondheid mijner aanmerkingen te staven, wijs ik in de laagste klasse op een fout, in alle bekroonde teekeningen voorkomende in den vierden stand der kubus, waar het afgeschuinde gedeelte in de verticale projectie bij allen vergeten is; onwillekeu-

rig vraagt men zich af: is hier ook naar voorbeeld geteekend?"

Maar, geachte heer, die afschuining was *niet* gevraagd; de leerlingen teekenden *niet* naar voorbeelden en waren vrijgelaten den kubus al of niet af te schuinen. Daarom kwam deze in *vier* van de *vijf* bekroonde teekeningen niet alleen niet in de „verticale", maar evenmin in de horizontale projectie voor. Slechts in één dier vijf teekeningen was de kubus in de horizontale projectie afgeschuind bedoeld, terwijl die in de verticale projectie in potlood aangegeven, vergeten was in inkt te zetten.

2°. „Bij de schalmgattrappen wordt de binnenboom noodzakelijk in het beeldhouwwerk van den paal verbonden, en heeft men den leerling niet erop gewezen, om den vorm van den paal naar het beloop van den boom vast te stellen."

Aangezien bij een dergelijk concours slechts in zeer beperkten zin hulp verleend mag worden en de fouten geheel voor rekening van den concurrent komen, is er van een „noodzakelijk" bedrog geen sprake. Toch weten alle leerlingen wel, na zooveel trappen te hebben geteekend, waarbij de binnenboom steeds werd ontwikkeld om de plaats en afmetingen van boomen, leuningen, hoofd- en tusschenbalusters te bepalen, dat men liefst de eersten niet in de geornementeerde geleden van den hoofdbaluster verbindt; doch ook weet de schrijver, ja, elk architect, laat staan elk leerling, wel, aan welke bezwaren eene dergelijke verbinding, bij enge schalmgaten, en dus lange verticale boomdoorsneden, ten aanzien van de schoonheidsvormen der hoofdbalusters, verbonden is.

Was deze aanmerking van den schrijver dus geheel ongegrond als grief tegen den leeraar, ook voor den leerling heeft ze weinig gewicht. Het was ook wel wat al te bar, eene dergelijke aanmerking, uit slechts een tweetal teekeningen geput, te doen drukken op het onderwijs, als beginsel, in de geheele klasse.

3°. „Bij de kappen is in alle drie de opstanden het achterste spant geteekend alsof het voor de beide voorste lag."

Het verheugt ons te mogen verklaren, dat we die algemeene fout niet hebben kunnen vinden. Zou de schrijver haar ons ook willen aanwijzen — de teekeningen liggen ter zijner beschikking.

Nog eene enkele opmerking ten slotte.

Gesteld eens, dat al deze aanmerkingen van den schrijver juist waren — zouden die dan eigenlijk wel de *constructie* in den zin van den *ambachtsman* gelden? Mij dunkt — neen! Indien b. v. in de kappenklasse (van de eerste aanmerking in de laagste klasse behoeven we toch zeker niet te spreken) de spanten, de hoekkepers enz., zoowel in hun geheel als in de verbindingen der onderdeelen geteekend, en daarvan alle constructiën behoorlijk en op flinke schaal ontwikkeld zijn, zooals hier in de neergeslagen projecteerende vlakken in en om het onregelmatig, scheefhoekig kapplan bepaald het geval was, dan is de vraag als constructieteekening volkomen opgelost.

De zoogenaamde opstandteekening, waarbij de muren voor een deel waren weggelaten om een kijkje op den zolder te geven, in welk deel de schrijver zijne algemeene aanmerking meende te ontdekken, terwijl een ander deel wederom een blik gaf op het uitwendige met inbegrip van kroonlijst en geveltop, was een toegift; de leerlingen meenden daarin slechts eene proeve te geven van hun voorstellingsvermogen en hun artistieken zin. Men vergete toch niet, dat de Academie eene Academie van *beeldende kunsten* is en iets meer beoogt dan eene ambachtsschool.

Toch erkent de ondergeteekende gaarne, dat het drijven naar „hoogerop" tegenwoordig wel wat al te veel voedsel vindt en voert hij dagelijks strijd daarmee. Ten dezen opzichte belooft hij hem dus alle hulp en steun voor de toekomst.

Doch vooral houdt hij zich aanbevolen voor een bezoek aan onze inrichting — liefst tijdens het onderwijs, of, een volgende maal op eene tentoonstelling, om, kan het zijn, onder geleide van het onderwijzend personeel, hem al die inlichtingen te verschaffen, die men maar verlangen mocht.

Mogen wij ons daarvoor aanbevelen?

Niets liever dan dat — ten bate van het onderwijs.

H. P. Vogel,

2e Directeur en Hoofdleeraar voor de Bouwkunst aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage.

BOUWKUNDIG TEEKENEN.

De Haagsche bladen maakten onlangs melding van een schoone teekening van den heer Lots, voorstellende het Stadhuis, zooals het zich thans, na de herstelling, voordoet. Wij wenschen daarop mede de aandacht te vestigen, vooral als een zeldzaam schoon voorbeeld van artistiek bouwkundig teekenen, in ons oog van te meer waarde, dewijl het artistieke in zulk teekenwerk tegenwoordig meer en meer schijnt gezocht te worden in het pittoreske, en de bouwkundige teekenaar daarmede te veel van zijn terrein op dat van den schilder dreigt te geraken, ten nadeele van dat teekenen, 'twelk voor zijne afbeeldingen het meest geschikt en gewenscht blijft en dat vóór alles dient uit te munten door correcte uitvoering. Niet dat wij de teekenmanier zouden terugwenschen, die een 25 jaren geleden vrij algemeen bij de bouwkundigen in zwang was, en welke de gebouwen haast louter in effen lijn- en tint-teekeningen, met zeer spaarzaam gebruik van perspectief en kleur, voorstelde, zoodat alles een nuchter aanzien had; doch het komt ons voor, dat men tegenwoordig naar een ander uiterste overhelt en het conventioneele geheel wil verdringen door het naturalistische element, naar 't schijnt in navolging van hetgeen beoefenaars van andere beeldende kunsten met succes hebben beproefd.

In hoever ook dezen zich aan voormelde reactie te veel overgeven, willen wij hier in 't midden laten, maar in herinnering brengen, dat de bouwkunst, ook als beeldende kunst, aan stof en vorm gebonden blijft; dat de volmaaktheid van een bouwgewrocht ook haar uitdrukking vindt in een volmaakte afwerking, en dat dus de bouwkundige teekening als een afspiegeling, ook daarvan, niet moet trachten te boeien door schilderachtige bijvoegselen, welke alleen de tijd of het toeval daaraan verleenen.

Dit in 't oog te hebben gehouden, is in de voormelde teekening de verdienste van den heer Lots, die, behalve practisch bouwkundige, ook onderwijzer in het bouwkundig teekenen is en als zoodanig een woord van hulde en gelukwensching heeft verdiend, dat hem hier wordt aangeboden door

H. L. Boersma.

PRIJSVRAGEN VOOR DE MUNSTERKERK TE AKEN.

Het Stiftkapittel van de Munsterkerk te Aken en het *Karls-Verein zur Wiederherstellung des Aachener Münsters* hebben twee prijsvragen uitgeschreven, om ontwerpen te bekomen voor den bouw van een atrium aan den westelijken gevel van den toren en voor de beschildering van het inwendige van den Karolingischen achthoek. Beide vereenigingen noodigen architecten en schilders tot deelneming aan dezen wedstrijd uit, waarbij voor elke vraag een eerste prijs van 3000 mark en een tweede van 1500 mark worden uitgeloofd. De termijn van inlevering der ontwerpen is op 31 December e. k. vastgesteld. Op aanvrage en onder toezending van 5 mark voor elke vraag aan het adres van den Ober-Regierungsrath Claessen te Aken, voorzitter van het bovengenoemde *Karls-Verein*, wordt het uitvoerige programma met daartoe behoorende teekeningen aan belanghebbenden gezonden.

De Jury voor de inwendige versiering van het kerkgebouw bestaat uit de heeren:

1. Adler, Geheimer Ober-Baurath te Berlijn;
2. Essenwein, Conservator van het Germaansche Museum te Neurenberg;
3. Hase, Professor te Hannover;
4. Peter Jansen, Professor te Dusseldorp;
5. Welter, Kunstschilder te Keulen, en
6. Ewerbeck, Professor te Aken.

De ontwerpen voor het atrium worden beoordeeld door de heeren:

1. Adler, Geheimer Ober-Baurath te Berlijn;
2. Essenwein, Conservator van het Germaansche Museum te Neurenberg;
3. Hase, Professor te Hannover;
4. Henrici, Professor te Aken, en
5. Kruse, Regierungs- en Baurath te Aken.

VARIA.

Gegoten en geperst hardglas. Van groote beteekenis is een nieuwe uitvinding van den inzonderheid op het gebied der verwarming bekenden Frederik Siemens, te Dresden. Het geldt hier namelijk een werkwijze om glas te gieten zooals met metalen geschiedt, dus aan het glas, zonder de tusschenkomst van blaaswerktuigen, terstond den gewenschten vorm te geven. Het gegoten glas moet alle eigenschappen van het, eveneens door Frederik Siemens uitgevonden, geperste harde glas bezitten, dat is tweemaal zoo hard en weerstandbiedend zijn als diamant en achtmaal meer dan gewoon glas. De werkwijze wijkt in zooverre van het metaalgieten af, dat de niet uit zand, maar uit fijngemaakt porselein bestaande vorm verhit en dadelijk daarna afgekoeld wordt. Het is dus in de hoofdzaak een verbeterde methode der vervaardiging van geperst hardglas. Dit laatste wordt, gelijk bekend is, gewonnen door een gloeiend gemaakte massa gewoon glas in een, uit metalen platen bestaande, pers te brengen en daarna terstond plotseling af te koelen, gelijk men te werk gaat bij het harden van staal.

Geperst hardglas en gegoten glas verdienen reeds daarom de aandacht, omdat deze voortbrengselen mettertijd niet alleen het gewone glas zouden kunnen verdringen, maar ook aan ijzer en staal een gevoelige mededinging bereiden. Dat glas, zoodra het gelijke vastheid bezit als ijzer of staal, in vele gevallen boven deze metalen de voorkeur verdient, is boven twijfel. Onwaardeerbaar immers is de eigenschap, dat het onaantastbaar is voor den invloed van den dampkring, dus niet roest, en men mag aannemen dat het eens, zooal niet de spoorstaven, althans de houten en metalen dwarsliggers zal vervangen.

De uitvinder beoogt ook de vervaardiging van spiegels, vensterruiten, bouwversieringen, flesschen en andere voorwerpen, die men tot heden niet uit glas durfde maken wegens zijn broosheid. (*Kölnische Zeitung.*)

3 Juni, 1885. Z.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. Het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap hield Maandag j.l. zijne algemeene vergadering.

De Voorzitter, Jhr. Dr. Six, gaf een kort jaarverslag, waarin hij de ontvangst van de leden des *Hanseschen Geschichtvereins* in herinnering bracht, op de bemoeilingen voor de herstelling der Amersfoortsche Koppelpoorten wees en het gewicht der verhuizing van 't Genootschap naar het Rijksmuseum in het licht stelde.

Door den dood verloor het Genootschap in 't afgeloopen jaar drie eereleden en drie gewone leden; twaalf leden bedankten, en tien nieuwe traden toe. Het getal bezoekers van 't Museum bedroeg minder dan verleden jaar, nl. 1656.

Een der conservatoren, de heer Carl Schöffer, deed daarop eenige mededeelingen aangaande het Museum, en bracht vooraf hulde aan den heer Six, voor diens uitstekende zorgen bij de overbrenging der voorwerpen naar 't Museum. Veel heeft het Museum in 't afgeloopen jaar er niet bijgekregen; de geschenken zijn intusschen talrijker dan de aankoopen, die een uitgaaf van slechts ƒ 64 mochten vorderen wegens den weinig gunstigen staat der kas.

Inplaats van den heer Six, die volgens de wet moest aftreden, werd de heer P. van Eeghen tot Voorzitter gekozen. De plaats van Onder-voorzitter werd den heer Six aangeboden en herkiezing had plaats van de heeren De Vries en Moes als Secretarissen, de heeren Schöffer en Steelink als conservatoren en den heer Meijer als Penningmeester.

Amsterdam. De Jury voor de Beursprijsvraag is met haar werk gereed. De uitslag van het onderzoek is echter nog niet bekend daar, naar men vernoemt, de concurrenten eerst vergunning moeten geven hunne naambriefjes te openen.

Mag men de geruchten gelooven, dan zou de eerste prijs toegekend zijn aan het ontwerp *V*, afkomstig van een Belgischen kunstenaar. Als het ontwerp, dat met den tweeden prijs bekroond is, noemt men het plan *Les armes d'Amsterdam*, vervaardigd door een Nederlander.

Naar wij vernemen, is nog heden de officieele uitspraak te wachten. Bij het afdrukken van dit blad was deze nog niet bekend.

's-Gravenhage. De concessie aan de Maatschappij voor Electriciteit en Metallurgie, die wij in het voorgaande nommer bespraken, werd door den Gemeenteraad in zijne zitting van Dinsdag j.l. met algemeene stemmen aangenomen, nadat in eenige artikelen wijzigingen van redactie waren gebracht.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is, met 1 Juli e. k., benoemd tot lid van den Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten M. Simon Gzn., met toekenning van eervol ontslag als hoofdingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

VERNIEUWINGSFONDS (Staatsspoorwegen)

Op **Dinsdag den 23ste Juni 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 92.

Voor het maken en leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken.

De besteding geschiedt volgens art. 17 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 6den Juni 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 3den Juni 1885.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solijde **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 15 Juni 1885,** te 12 uren des middags, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

„Het bouwen van eene brug met waterval en van twee duikers, in het in aanleg zijnde Park, in den Binnendijkschen Buitenvelderschen Polder."

De Voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0.25.

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads-Ingenieur, op het Raadhuis, kamer No. 106, van 's morgens 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 4 Juni 1885.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Oud-Burgeren Gasthuis
te NIJMEGEN.

Aanbesteding.

Op **Woensdag den 24 Juni 1885**, 's namiddags ten 2 uur, zal, behoudens goedkeuring der autoriteiten, door het Collegie van Regenten aan het Oud-Burgeren Gasthuis aan de Molenstraat te *Nijmegen*, worden **aanbesteed**:

Het afbreken van bestaande Gebouwen,
Het maken van nieuwe Gebouwen, en
Het verbouwen van een gedeelte van genoemd Gesticht.

Het bestek met de bijbehoorende zes teekeningen, is tegen franco toezending van *f* 4.75, zoolang de voorraad strekt, te bekomen bij den Boekhandelaar F. E. MACDONALD, *Nijmegen*.

Aanwijzing zal plaats hebben op Maandag 15 Juni 1885, van 10 tot 2 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen ten kantore van de Ingenieurs J. VAN HASSELT en DE KONING, in het Hôtel *Hues Royale* te *Nijmegen*.

Aanbesteding.

BOUWEN BRUG.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM*, zullen op **Donderdag 18 Juni 1885**, 's namiddags ten 2 uur, ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbesteden**:

„Het maken van eene BRUG over de Nieuwe Gracht, tegenover het Nassauplein en Kenaupark, met daarbij behoorende bestratingen te Haarlem."
Raming *f* 30.632.

Bestek en voorwaarden, alsmede de **teekeningen** liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10 tot 4 uur.

Te beginnen **Maandag 8 Juni 1885** zijn van het bestek gedrukte exemplaren tegen betaling van *f* 0.50 per stuk ter **Gemeente-Secretarie** verkrijgbaar.

Plaatselijke aanwijzing op **Vrijdag 12 Juni 1885**, 's voormiddags ten 10 uur, door den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, bij wien aan het Bureau van Gemeentewerken (Koningstraat 2) de noodige **inlichtingen** zijn te verkrijgen, tusschen den dag der aanwijzing en uiterlijk der besteding op werkdagen, 's morgens tusschen 9 en 10 uur.

Haarlem, 4 Juni 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

OPENBARE AANBESTEDING.

Gemeentewerken van Bergen op Zoom.

Verbetering van de rivier de Zoom.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *BERGEN OP ZOOM*, zullen op **Maandag den 15 Juni 1885**, des namiddags ten één uur, in het openbaar ten Raadhuize aldaar

AANBESTEDEN:

a. **Het bouwen van een kapitale Uitwateringssluis voor de rivier de Zoom, met twee openingen;**
b. **Het bouwen van een Duikersluisje tot verbinding van de Zoom met het Smidsvestje;**
c. **Het loggen van eene Buisleiding met zelfsluitende Klep, en**
d. **Het verrichten van bijbehoorende werkzaamheden.**

De Aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco wordt gegeven op Donderdag den 11 Juni 1885, des voormiddags te 9 ure en zoo noodig des namiddags te 2 ure.

Van af den 8 Juni a. s. liggen het Bestek en Teekeningen ter lezing op de Gemeente-Secretarie en zijn aldaar tegen betaling van *f* 2.50 per exemplaar verkrijgbaar.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op Zoom*.

Bergen op Zoom, den 1 Juni 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Secretaris, P. VAN HASSELT.
L. M. MAGNÉE.

Op **Donderdag, 11 Juni 1885**, zal door het KERKBESTUUR der Ned. Israël. Gemeente te *Amsterdam* publiek worden **aanbesteed**:

Het maken van een Badinrichting en het uitvoeren van eenige herstellingen aan het Kerkgebouw in de Rapenburgerstraat te Amsterdam.

Het Bestek is à *f* 1.— verkrijgbaar ter Boekdrukkerij van de WED. TAK-ZOON, Spuistraat 195.

Inlichtingen geeft de Architect J. W. MEIJER.

Aanwijzing in loco op Maandag 8 Juni 1885, 's namiddags te 1 uur 30.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

AANBESTEDING.

Namens zijn principaal zal de Architect A. R. FREEM op **10 Juni 1885**, ten 2 ure, in het CENTRAALGEBOUW, Bakkerstraat,

AANBESTEDEN:

Het Verbouwen van Perceel N°. 79, in de Koningstraat te Arnhem.

Aanwijzing in loco 6 Juni, 's voormiddags 10 uur. Bestek en teekeningen van af 4 Juni ter visie in het bestedingslokaal.

Inlichtingen te verkrijgen bij den Architect.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien bijgedigd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Beitmachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

De Notaris W. C. HOHTLINGK, te *Nijmegen*, zal op **Donderdagen 11 en 25 Juni 1885**, telkens 's avonds 7 uur, in het Café-Restaurant van den Heer DUPPEN, aan het Valkhof aldaar, **Veilen en Verkoopen:**

1°. Het **BUITENGOED „Stadzicht"**, gelegen onder *Hatert*, aan den Postweg, tegenover het Buiten van den Heer BAHLMANN, op 20 min. van *Nijmegen*, bestaande uit **Heerenhuis** met **Tuin, Bosch** met **Wandelwegen,** benevens **Boerenwoning** en **Bouwland,** groot 7.97.50 H.A., verhuurd voor *f* 669 's jaars, behalve het **Houtgewas.**

Te veilen in 7 perceelen, waaronder voor Bouwterrein geschikt, voorts in Massa's.

Te aanvaarden de Gebouwen e. a. 1 Mei 1886 en de Bouwlanden in genot van pacht Kerstmis a. s.

2°. Een perceel **WEI- en HOOILAND** in den Cuijpolder, aan den Bandijk, **„het geslechte Fort"**, groot 5.95.80 H.A.

3°. Een perceel **BOUWLAND „de Honingskamp"** aan den Nijmeegschenweg, onder *Hees*, tegen den nieuw aangelegden Boomgaard, groot 97.60 Aren, verpacht tot 22 Februari 1890, voor jaarlijks *f* 84, met het recht de pacht ieder jaar na opzegging te doen eindigen.

4°. Een perceel **BOUWLAND** onder *Beuningen*, aan de Beekschestraat, **„de Kaperen"**, groot 3.70.70 H.A., verpacht tot stoppelbloot 1887, voor jaarlijks *f* 235.

5°. Een perceel **BOUWLAND** aldaar, in de Hoeven, **„het Voorste Bosch"**, groot 4.18.90 H.A., verpacht tot stoppelbloot 1887, voor jaarlijks *f* 90

A. J. BACON & Co.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtereenstoide b/h. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING

VAN
Decoratief Aardewerk en Gebrand Glas
uitgaande van
het Departement Delft der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid
in het BOTERHUIS te Delft
is geopend van 's morgens 9—5 uur.
ENTREEPRIJZEN: Woensdag *f* 0.50, Zondag *f* 0.10. Overige dagen *f* 0.25.

KURKSTEENEN!

tegen Duitsche prijzen op bestelling in elke afmeting te bekomen bij
MARTIN Co., Amsterdam.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor Hôtels.
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door
Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.
Meer dan 1500 ascenseurs in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk gebruik van Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**
Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:
OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal,** dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout,** zelfrollend en met drijfwerk.
IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

PARQUETS HYDROFUGES
Système **DAMMAN & CASSARD,**
MASSIEVE en
TAPIJTPARKETVLOEREN
in prijs van af 8 frs. per □ Meter,
Marmer-Mozaïek,
GRANITO en TERRAZZO-VLOEREN,
alsook vocht en huiszwam-werende
HOUTASPHALT-BALKEN,
ASPHALTVLOEREN,
HOUTCEMENTDAKEN, levert:
TH. FERD. BIERHORST, Haarlem.
Alle vloeren worden in het geheele land kant en klaar gelegd.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding),
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

MAATSCHAPPIJ „DE YSEL"
SCHEEPSBOUW EN WERKTUIGENFABRIEK
(Voorheen firma H. DALHUISEN)
te KAMPEN.
SPECIALE INRICHTING
voor REPARATIE van BOOTEN (Vijzeldok.)
BAGGERMACHINES,
IJZEREN SCHUITEN enz.
SCHEEPSHELLINGEN.
LOCOMOBILES TE HUUR met POMP voor BEMALING.
SPECIALITEIT van BRUGGENBOUW,
OVERKAPPINGEN en PLAATWERK.
GROF en LICHT SMEEWERK.
KETELS, RESERVOIRS, KACHELS,
(nieuw systeem.)
MORTELMOLENS, LIEREN,
(nieuw systeem.)
IJZEREN FUSTEN, ROTEERENDE POMPEN enz enz.
Prijsopgave en inlichtingen worden op aanvrage gratis verstrekt.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier), Groote keuze. **MONSTERS enz.** op aanvraag, bij **DE LINT & Co.** Rotterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.
AANBESTEDING
VERNIEUWINGSFONDS (Staatsspoorwegen).
Op **Dinsdag den 23ste Juni 1885,** des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht,* van:
Bestek N°. 93.
De levering van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal; en van stalen contrarails met toebehooren.
De besteding geschiedt volgens Art. 19 van het Bestek.
Het Bestek ligt van den 3den Juni 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvrag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**
Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.
Utrecht, den 30sten Mei 1885.

E. STURM te Würzburg.
Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAALVERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTELKACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.
Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam,** P. H. kade, 102.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden.*
In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rood-* en *kleurloos* gepreparaeerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.
Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.
Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M². hoogstens 4% achter.
Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN,** uit de fabriek van den Heer F. A. Q VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage.*
ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **tweelfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à ƒ 1.75.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.
Gedrukt bij G W van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker,* Driekoningenstraat 28, *Arnhem.*
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam.*

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent Jos. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam.*

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht:

dat als buitenlid is toegetreden de heer Jan Stortenbeker, decoratieschilder te 's-Gravenhage.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE AMSTERDAMSCHE BEURS-PRIJSVRAAG.

De besloten prijsvraag, waartoe de inzenders van de ontwerpen „*V*", „*In hoc signo floresco*", „*Mercaturae*", „*La bourse ou la vie*", en „*Ammerack*" waren uitgenoodigd, heeft getoond, dat het den vijf architecten ernst is geweest, om de wenken, door de Jury in November ll. gegeven, ter harte te nemen.

De ontwerper van *V*, dien wij reeds in November als een uitstekend teekenaar leerden kennen, heeft een bijzonder schoone collectie teekeningen ingezonden, en zijn denkbeelden ook door een op flinke schaal vervaardigd gipsmodel toegelicht. De groote wijziging, die hij in zijn plattegrond heeft aangebracht door de beurszaal te vergrooten, en de vroeger tamelijk versnipperde lokalen aan de Damzijde te doen verdwijnen, om daarterplaatse een flinke vestibule te maken, mag een zeer gelukkig denkbeeld genoemd worden. De grief, vroeger den ontwerper gemaakt, dat zijn gebouw te zeer in twee deelen, een hoog en een laag gedeelte, was afgescheiden, heeft nu voor een groot deel hare waarde verloren, daar het gedeelte aan de Damzijde belangrijk is ingekrompen, en thans door een fraaien toren aan de zuidzijde het evenwicht hersteld is. De toren aan de noordzijde is gebleven, en slechts van beter silhouet geworden. De daaraansluitende noordoostelijke gevel is thans soberder van behandeling, wat slechts goed te keuren is, daar de zuidwestelijke gevel de hoofdfaçade blijft.

De lange Damrakgevel is door een paar torens (die men eenigszins geïnspireerd kan achten door de torens van *Mercaturae* of van *La bourse ou la vie*, doch dan zeer uit de verte) op aangename wijs afgedeeld. De hangende kapiteelen van de arcade, die vroeger nogal afgekeurd werden, scheen de ontwerper slechts noode te willen loslaten; de blinde dakvensters zijn enorm verbeterd. Slechts hinderen ons de kolossale Korinthische kolommen, die bij de schaal van de overige details kwalijk passen.

De doorsnede op groote schaal is meesterlijk bewerkt, en geeft een binnenordonnantie, die in hoofdzaak met de vroegere overeenkomt. De arcade onder de galerij is gelukkig wat lichter geworden; de ijzerconstructie voor de bekapping is behouden.

Het ontwerp *V* is zeker zeer fraai, en het zou ongetwijfeld verdienen, uitgevoerd te worden, ware het niet dat de bouwplaats zoo ongelukkig gekozen is, zoodat de beurs op deze plek binnen korte jaren, evenals haar voorgangster, een „sta-in-den-weg" zou worden. Vindt men echter eens een beter terrein, dan kan men den ontwerper van *V* gerust met het maken van een nieuw project belasten; wij zijn er zeker van, dat hij wat goeds zal leveren.

In hoc signo floresco, het veelbesproken plan, heeft bij de tweede editie aanmerkelijk gewonnen. De plattegrond, die trouwens vroeger reeds tot de besten behoorde, is in hoofdzaak gebleven zooals hij was; zelfs de uitbouw aan de Damzijde, die indertijd geen genade in de oogen der Jury kon vinden, is gebleven.

De uit- en inwendige architectuur heeft echter veel gewonnen. De eenigszins zwaarmoedige motieven van vroeger, die vele beschouwers onmiddellijk aan ons Rijks-museum deden denken, heeft de ontwerper geheel laten varen, en daarvoor XVII^de-eeuwsche details in de plaats gebracht. Zoo torens als toppen hebben daardoor belangrijk gewonnen; en men kan de gedachte niet onderdrukken, hoeveel meer populair ons nieuwe Museum geworden zou zijn, indien de ontwerper had kunnen besluiten ook dáár het woord aan de XVII^de eeuw te geven.

De sobere behandeling van het inwendige van vroeger heeft plaats gemaakt voor grooter rijkdom, en vooral het meesterlijk behandeld detail en de perspectief doen zien, dat de ontwerper erin geslaagd is, een aangenaam effect te bereiken. De teekeningen verraden zonder uitzondering een meesterhand.

De vervaardiger van *La bourse ou la vie* heeft zijn

gronddenkbeeld niet losgelaten. Hij heeft echter getracht, door een wijziging van den zijgevel, het eentonige wat te verminderen, waarin hij althans ten deele geslaagd is. Toch kunnen ons zijn middeleeuwsche vormen, met hoeveel talent ze ook zijn voorgesteld, slechts weinig behagen, en achten wij ze volstrekt niet in harmonie met de omgeving. Het teekenwerk, dat met een zekere hand ten papiere gebracht is, heeft echter ontegenzeglijk verdienste, vooral het detail.

De metamorphose, die het ontwerp *Mercaturae* heeft ondergaan, kunnen wij geen zeer gelukkige noemen. Wel is, ingevolge den wensch der Jury, de afscheiding tusschen de zalen zoo groot niet meer als vroeger, doch daardoor is juist ook de groote aantrekkelijkheid van den plattegrond (ongerekend de eischen der practijk) verloren gegaan.

Door een, met het oog op de begrooting zeer begrijpelijke, zucht naar bezuiniging gedreven, hebben de ontwerpers veel van hun vroegere sieraden prijsgegeven, en daardoor de gevels veel nuchterder gemaakt. Vooral bij den N. O. gevel en bij den N. W. gevel springt dit in het oog. De silhouetten der torens zijn er ook niet op verbeterd, waarschijnlijk om dezelfde reden. De geheel overbodige arcade aan de Damrakzijde is thans verdwenen.

Werd aan dit ontwerp vroeger verweten, dat de vormen van het inwendige niet in overeenstemming met die van het uitwendige waren, thans kan dit verwijt den ontwerpers niet meer treffen. Maar men ziet tevens, hoeveel beter het vroeger interieur, in Italiaanschen stijl, was dan het tegenwoordige, dat de *allures* van den oud-Hollandschen stijl tracht aan te nemen.

Het teekenwerk van het tweede ontwerp *Mercaturae* is niet op één lijn te stellen met dat van het eerste. Het scheen ons toe, alsof de ontwerpers niet meer den waren lust gehad hebben; wij zijn overtuigd dat zij beter teekenwerk hadden kunnen leveren. Vooral de doorsnede op groote schaal is, wat teekenwerk betreft, van minder gehalte dan bij de beide vorige ontwerpen.

De ontwerper van *Ammerack* is zeker zeer verbaasd geweest, toen hij vernam dat hij onder de vijf uitverkorenen behoorde. Hij heeft zich echter in zijn lot geschikt, en is dapper aan het werk getogen voor den tweeden kamp. Hoewel hij veel van zijn oorspronkelijk plan heeft laten varen, en zelfs zijn *disposition originale* heeft opgegeven, is het hem geenszins gelukt, wat dragelijks te leveren. Het geheel met zijn wonderlijke dakvormen, zeer banale detailteekening en onsmakelijke uitvoering doet onmiddellijk zien, dat de ontwerper alles behalve op dezelfde hoogte staat als zijne concurrenten.

Het heeft ons bevreemd, dat de Jury de bouwsommen, door de verschillende ontwerpers opgegeven, niet heeft nagerekend. Haar rapport zou dan aanzienlijk in waarde gewonnen hebben. Het is nu zeer onbeteekenend.

Hoewel wij gaarne den ontwerpers de hulde brengen, die hun voor hun grootendeels zeer fraaien arbeid toekomt, zouden wij het toch betreuren, indien de beurs op het thans aangewezen, zeer ongunstig gelegen terrein gebouwd werd. De boulevard is dan voorgoed onmogelijk gmaakt, wat zeker te bejammeren zou zijn.

Wij gelooven dat de handel, die werkelijk thans geen zeer gelukkige tijden doorleeft, nog best een tiental jaren van het tegenwoordig beursgebouw gebruik zal kunnen maken, vooral als daar, wat met weinig kosten geschieden kan, wat betere ventilatie en wat meer comfort wordt aangebracht.

Mocht na een tiental jaren, wat niet onmogelijk is, de tegenwoordige „depressie" geweken zijn, dan zou niets de verwezenlijking van het plan *W.....*, onlangs door ons aanbevolen, in den weg staan, en zou de hoofdstad een fraaien boulevard en een *vierkante* beurs bezitten.

Meer dan ooit mag dus thans de gulden spreuk in herinnering worden gebracht: „Haast u langzaam".

(A. et A.)

BIJ DE PLATEN.

Bij het nommer van 29 November 1884 werden de plattegronden van de tien bekroonde ontwerpen voor de Beursprijsvraag te Amsterdam toegezonden.

Ten vervolge daarop geschiedt bij dit nommer de toezending van twee platen, waarop de plattegronden en perspectieven der vijf ontwerpen, die aan het tweede concours hebben deelgenomen, schetsmatig zijn voorgesteld.

HET RAPPORT DER JURY

OVER DE BEURS-ONTWERPEN.

Door samenloop van omstandigheden kon het rapport van de Jury over de ontwerpen, die aan het tweede concours voor de Beursprijsvraag deelnamen, in het voorgaande nommer niet opgenomen worden. Dit rapport is van den volgenden inhoud:

Le Jury s'est réuni le 1er et le 2me Juin pour étudier les cinq projets, envoyés pour le concours définitif de la nouvelle Bourse à ériger à Amsterdam.

Le Jury a examiné les projets tant au point de vue architectonique et du caractère d'un monument qui doit être digne de la ville d'Amsterdam, qu'au point de vue des besoins et des différents services d'une nouvelle Bourse.

Le Jury, après avoir longuement discuté tant sur la valeur d'ensemble que sur les imperfections particulières à chacun des différents projets qui lui étaient fournis, et considérant que certaines dispositions qui ont été trouvées favorables pour le commerce pourront être réalisées par le projet mis au premier rang, a décidé de classer les cinq projets dans l'ordre suivant:

1er le N°. 172, Y,

2nd le N°. 150, Les armes de la Ville d'Amsterdam et la devise: „In hoc signo floresco",

3e le N°. 20, La Bourse ou la vie,

4e le N°. 73, Mercaturae,

5e le N°. 91, Ammerack.

Le Jury, déclarant que si la majorité a placé au premier rang le N°. 172 en raison de ses dispositions d'ensemble et de ses qualités artistiques supérieures, il a préféré dans le N°. 150 les dispositions pratiques, favorables aux différentes sections du commerce.

Après avoir classé ces projets suivant leur mérite, le Jury fait observer qu'il n'a pu dans son appréciation tenir compte des évaluations de dépenses, présentées par les concurrents, en raison des considérations suivantes:

1°. parceque, pour justifier ces évaluations et donner une appréciation encore approximative, il lui faudrait des renseignements qui lui manquent et faire des études comparatives qui demanderaient de longues semaines;

2°. parceque, si certains concurrents sont au-dessus ou au-dessous du chiffre fixé, rien ne prouve au Jury que ces évaluations soient exactes:

3°. parceque la dépense, devant être proportionnelle aux surfaces et aux cubes des constructions, tel projet moins couteux en apparence peut être plus cher, en fait s'il offre moins de surface et de cube et cela réciproquement, tel projet plus élevé peut être moins cher comme cube ou comme surface.

A. & A.

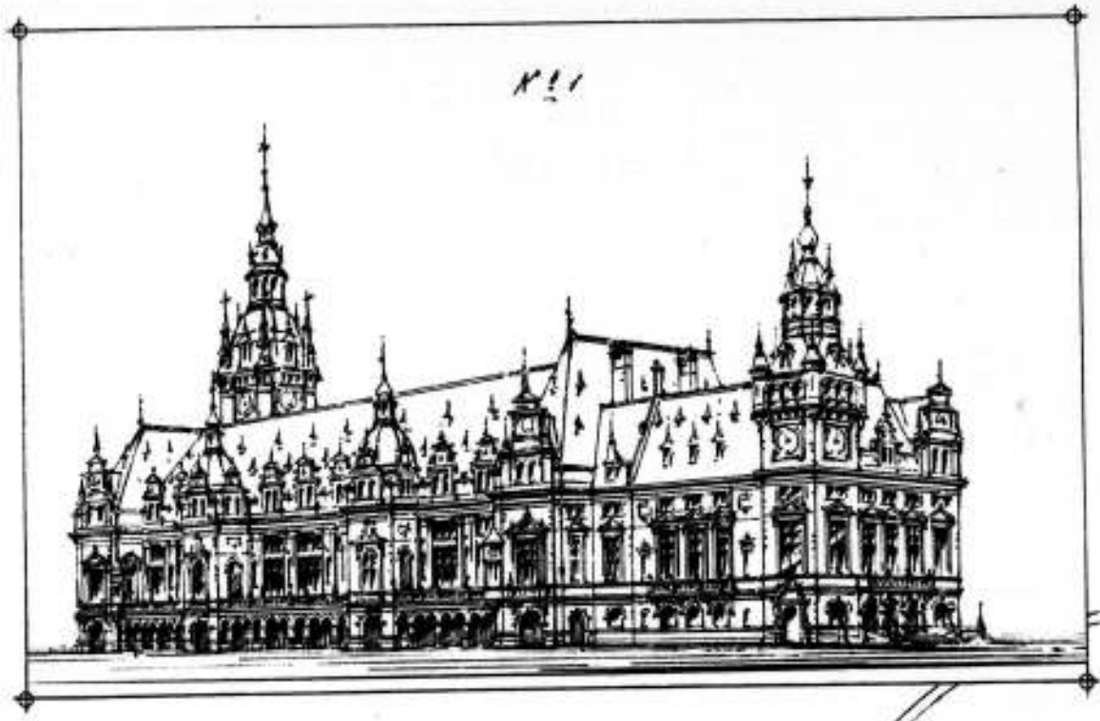

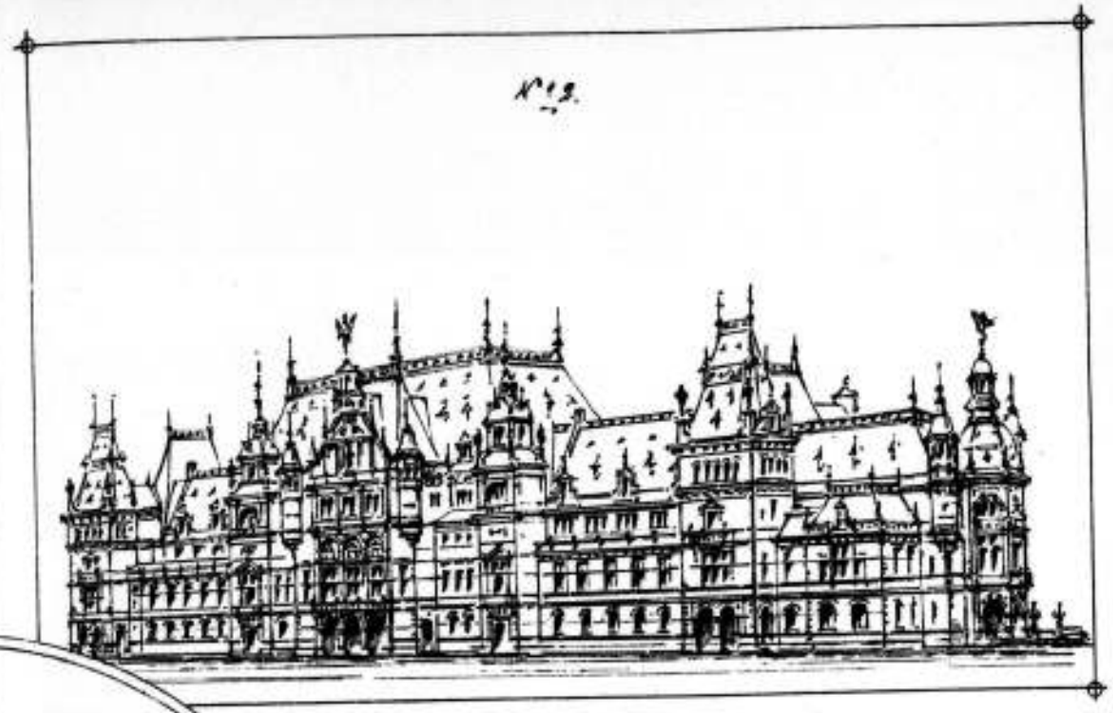

Bouw-Maatschappij
Amsterdam.
Overzicht der Bouw-ontwerpen
van het Eerste Concours
door. [illegible]

N°1 I.
N°2. Id. bij sign. Florieen.
N°3. La bonne ou La vie.
N°4. Verenigd.
N°5. Kommerads.

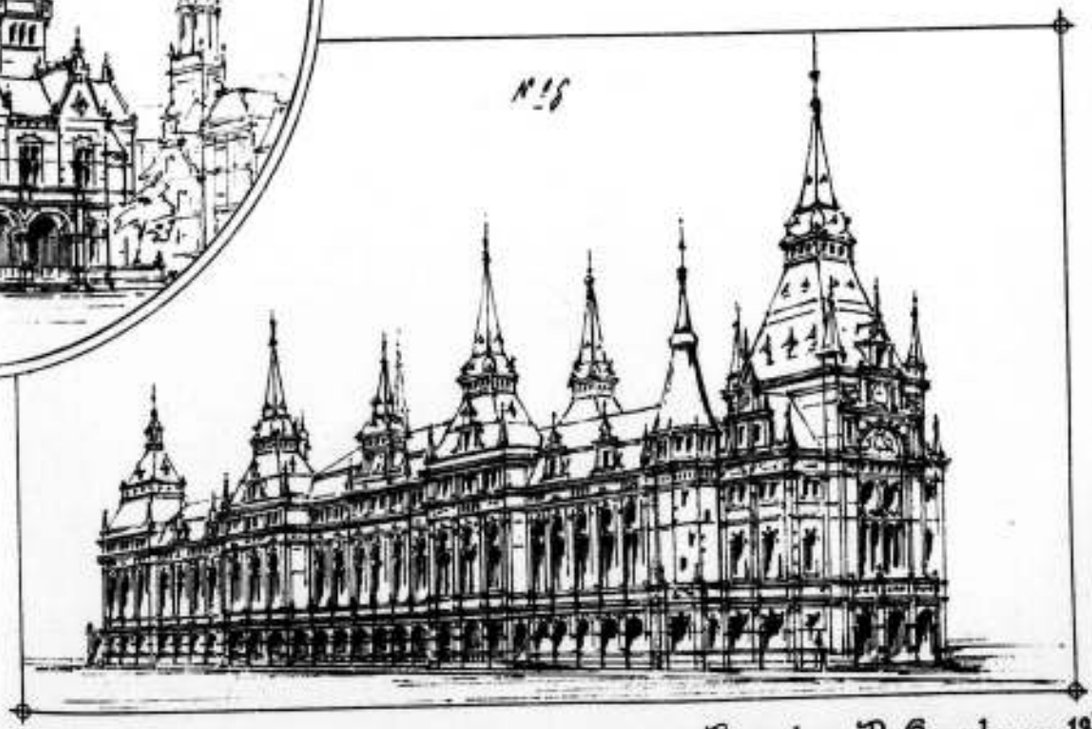

Photolith: v. G.J. Thieme, Arnhem.

Bijvoegsel van De Opmerker van 19 Juni 1885.

Beurs-Prijsvraag Amsterdam.

Overzicht der Beurs-Ontwerpen van het tweede Concours.

Geschetst op de Schaal van 1 à 1000

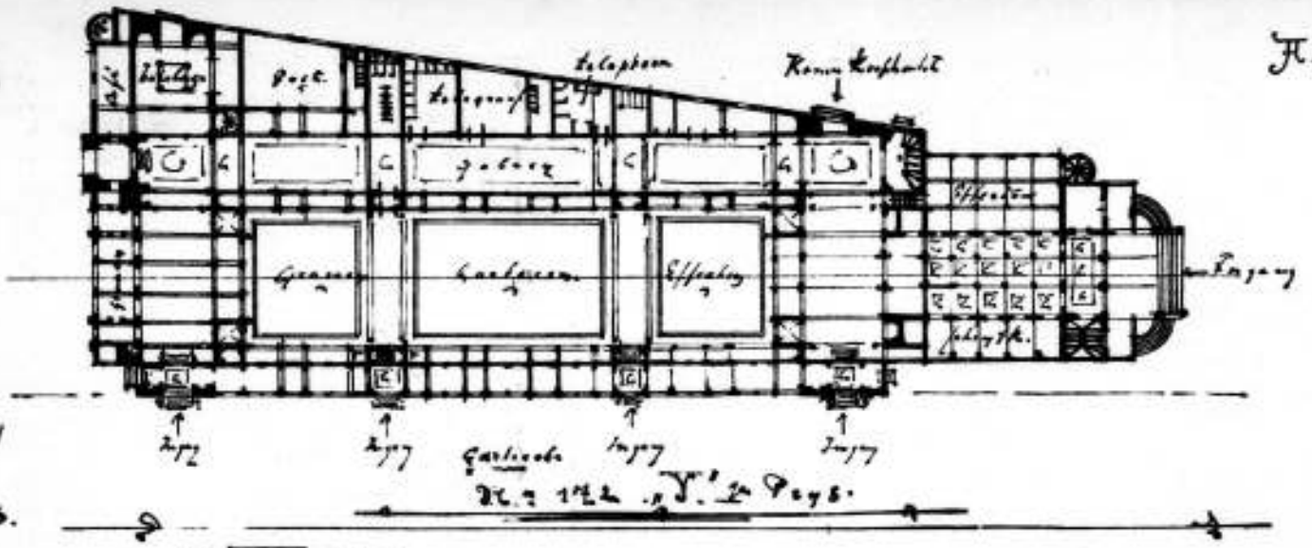

N° 150., In hoc Signo floresco! 2e Prijs

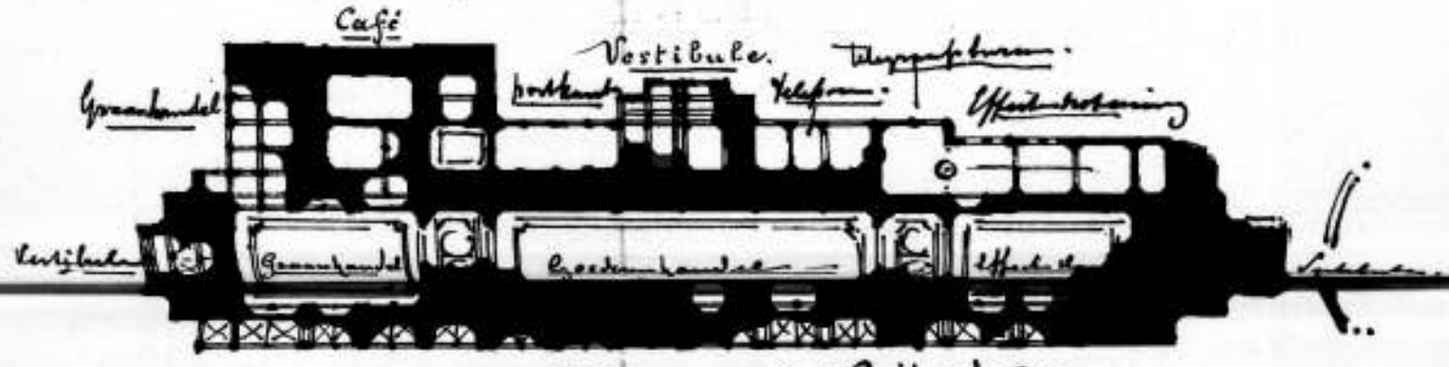

N:20 La Bourse ou la Vie!! 3de Prijs

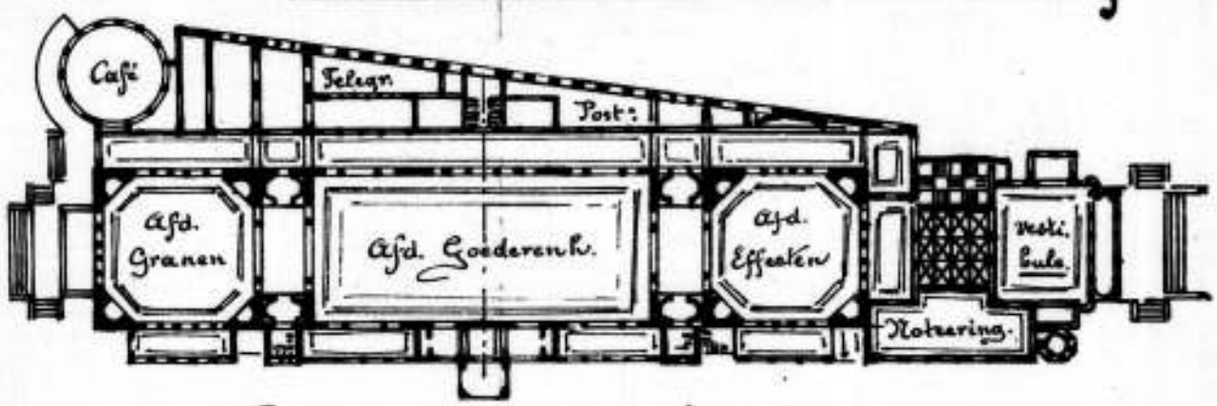

N° 73., Mercaturae! 4e Prijs

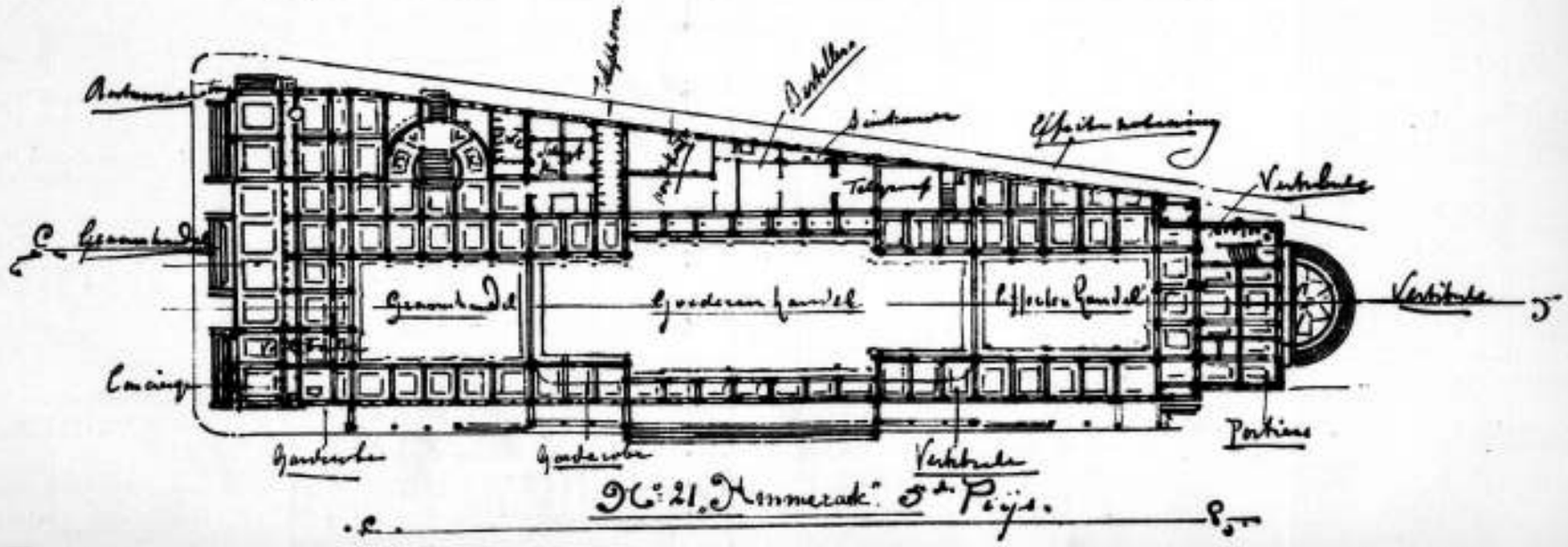

N° 21. Nimmerdor! 5de Prijs.

Autograf: v. G. J. Thieme Arnhem.

Bijvoegsel van De Opmerker van 13 Juni 1885.

D'ailleurs tous les cubes et surfaces n'ont pas été fournis au Jury comme il l'avait demandé;

4°. parceque la dépense peut dépendre du mode plus au moins durable et soigné de la construction. Un édifice de même distribution et de même aspect peut coûter beaucoup plus ou beaucoup moins, suivant que le constructeur le construit de façon plus ou moins durable et parfaite. Tel constructeur peut rechercher une économie regrettable, si elle compromet l'avenir et la durée d'un monument qui doit abriter de nombreuses générations; mais d'un autre coté tel projet d'un prix trop élevé peut être simplifié et cela au profit de l'économie, mais aussi au profit de l'art; le calme des lignes et la simplicité des détails étant une des conditions du beau architectural;

5°. parcequ'en tenant compte d'évaluation, qu'il ne peut contrôler, le Jury pourrait ainsi se montrer injuste à l'égard de mérites d'ensemble et primordiaux d'un autre ordre et être entrainé à choisir un projet inférieur, pour rester dans les limites étroites d'un chiffre fixé sans son avis et qu'il a jugé insuffisant dès ses premières séances.

En conséquence de ce qui précède, le Jury estime qu'au sujet de la dépense et des modifications qui paratraient désirables, la ville d'Amsterdam devra s'entendre directement avec l'architecte qui sera chargé de la construction de la nouvelle Bourse.

Amsterdam, le 3 Juin 1885.

Le Jury: D. Cordes, P. J. H. Cuypers, L. H. Eberson, J. R. de Kruyff, J. C. Raschdorff, Fr. von Schmidt, Paul Sédille, R. Phenée Speers, A. L. Wurfbain, J. J. van IJssendijck.

VERGELIJKENDE OUDHEIDKUNDE EN OUD-BABYLONISCHE BESCHAVING.

De heer Adr. Wagnon, privaat-docent aan de universiteit te Genève en doctor in de wijsbegeerte, heeft bij Rothschild te Parijs een prachtig boekdeel uitgegeven: *Traité d'archéologie comparée. La Sculpture antique, etc. avec* 16 *planches.*

Sinds lang schrijft men over de betrekkingen, die misschien hebben bestaan tusschen de kunst der Grieken en die der Oostersche volken, inzonderheid het Egyptische. Het is een vraagstuk, dat veel strijd uitlokt, want ondanks talrijke ontdekkingen in de laatste tijden en de meeste zorg in het klassificeeren van de geringste overblijfselen der oude gedenkstukken, is er nog menige onbekende grootheid, die tot heden niet geëlimineerd werd. Wij worden tot de oplossing een schrede nader gebracht door het groote werk van Perrot en Chipiez in hun *Histoire de l'art dans l'antiquité*. De heer Perrot voelde zich vooral gedrongen tot het ondernemen van dezen arbeid door zijn liefde voor Griekenland; de studie van de kunst der volken in het Oosten vormt de inleiding van het boek, dat hij zich voorstelt te schrijven; hij tracht den waren oorprong der Grieksche kunst te vinden. Maar deze methode vereischt veel geduld en tijd; zij is weinig naar den smaak van jeugdige, vurige schrijvers, gelijk Dr. Wagnon. Ook hij heeft Griekenland hartstochtelijk lief, maar hij heeft het vraagstuk vereenvoudigd door het te beperken, aan den eenen kant tot een vergelijking tusschen Griekenland en Egypte alleen, aan den anderen kant tot een enkele kunst, de beeldhouwkunst. Hij spreekt slechts terloops over de andere volken en de andere kunsten. De titel van zijn boek is dan ook te weidsch: het is toch eigenlijk niet nieuw door de denkbeelden. Hij heeft veel ontleend aan Perrot en Chipiez, maar wij zullen dit terzijde laten. De heer Wagnon bestudeert beurtelings de karaktertrekken van Egypte, den vorm van het land, den aard, het temperament, de physische gesteldheid van het volk, zijn maatschappelijke bewerktuiging, zijn godsdienst. Hij verklaart ook door de eentonigheid en de eenzaamheid der woestijn den oorsprong en de macht van het fetisjisme in Egypte, en toont aan, hoe de kunst der Egyptenaren door-en-door conventioneel, realistisch, ja sensualistisch is gebleven. Om het laatste te betoogen gaat hij misschien een weinig te ver; hij verklaart waarom hun standbeelden uitdrukking missen, terwijl in Griekenland het ideaal in de kunst de heerschappij voert en haar sneller ontwikkeling geeft. De schrijver steunt elk zijner opmerkingen door voorbeelden en zorgvuldig bestudeerde bijzonderheden; hij staat b.v. lang stil bij den invloed van het fetisjisme op de wijze om de goden voor te stellen, en doet de zeer uiteenloopende wijzen uitkomen, waarop Egyptenaren en Grieken de vermenging van de dierlijke natuur met de menschelijke hebben opgevat. Bij de oude Egyptenaren is 't dier het karakteristieke kenmerk van de godheid, of misschien liever het onderscheidend zinnebeeld der verschillende goden. Chnoem wordt vertegenwoordigd door den ram, Toth door den ibis, Horus door den sperwer, Sekhet door de leeuwin. Om ze voor te stellen, gaf de beeldhouwer van het Nijldal hun den kop van het overeenkomstige dier met een menschelijk lichaam, wat aan deze standbeelden iets lomps en onbevalligs bijzet.

Geheel anders is het in Griekenland, waar eenige dezer gemengde scheppingen van de Oostersche verbeelding zijn doorgedrongen. Hier geeft over het algemeen de kunstenaar aan de godheid het hoofd van den mensch en laat hem het lijf van het dier; deze verbindingen, gelijk men ze aantreft in de centauren en boschgoden, zijn dan ook oneindig harmonieuser. De schrijver heeft tevens de grafbeelden bestudeerd in hun verhouding tot het geloof aan een leven hiernamaals, terwijl men bij hem eene zeer zorgvuldige beschrijving van zekere kunstwerken aantreft.

Het boek schittert allesbehalve door orde, kunst van samenstelling, evenredigheid, noch door stijl. Deze is soms duister, soms gezwollen, en doet denken aan Duitschen oorsprong: zoo oordeelde dezer dagen het *Journal de Genève*.

Het is zonderling, als men over den oorsprong der kunst spreekt, op te klimmen tot de Egyptenaren inplaats van tot de oud-Babyloniërs. Ieder, die b.v. een blik geslagen heeft in Fritz Hommel's *Geschichte Babyloniens-Assyriens*, zal dit met mij eens zijn.

Wie van de pyramiden en het hieroglyphenschrift hoort of leest, voelt zich verplaatst aan den drempel der geschiedenis van het menschdom, en hij wordt door eerbied bevangen, als hij deze oude gedenkteekenen in trouwe afbeelding voor zich ziet en de mummiën en papyrusrollen onzer museums, als waren zij van gisteren, zijn verbaasden blik tegemoettreden. Toch is er een geschiedenis, welker begin, of juister, welker eerste tot ons gekomen kondschap, tot een nog vroegeren tijd opklimt: de Babylonisch-Assyrische. De vóórgeschiedenis der Egyptenaren wijst in nauwlijks onmiskenbare sporen, niet slechts in het algemeen naar Azië, maar zelfs in bijzonderheden naar Babylonië.

Dat de geschiedenis van Babylonië ouder is dan die van Egypte, is niet het eenige veelbeteekenende. Van nog veel grooter gewicht dan haar hooge ouderdom, is de invloed der beschaving, die van Babylonië zich uitstrekte naar het Oosten en het Westen. Reeds in *De Nederlandsche Spectator* wees ik op het betoog van Terrien de la Couperie, dat de Chineesche beschaving afstamt uit Chaldea.

Volgens de overlevering zouden de Phenicièrs al hunne nijverheid aan de Egyptenaren ontleend hebben.

Dit is te veel gezegd. Men denke b.v. aan de nijverheid van de manden en vlechtwerken uit riet. Riet, in het Fransch *canne*, in het Latijn *canna*, in het Phenicisch *kaneh*, en in het Babylonisch *kanê*, en zoo zijn er meer woorden.

In sterrenkunde en wiskunde zijn de Chaldeërs zonder tegenspraak de leermeesters van geheel het avondland geweest (Ed. Meyer, *Geschichte des Alterthums*). Onze tijdsindeeling met hare week van zeven dagen en planeten-namen voor de dagen der week, met de uren en minuten, is van Babylonischen oorsprong; hetzelfde geldt van de voornaamste maten en gewichten der Ouden. Geheele godengestalten der Grieksche fabelleer, zooals Dionysius, Adonis, de liefdegodin Aphrodite, van daar af: Babylonisch *Ischtar*, Phenicisch *Asjtôret* (Astarte), klinkende als *Adtôret*, *Aphrotet*, Grieksch *Aphrodite*. Zoo wordt het Russische *Marfa* uit *Martha*, *Feodor* uit *Theodoor*. In het Nimrod-epos hebbe men de mythe van Herakles te zien. In de magie en astrologie der middeleeuwen, in de Joodsche en Gnostische stelsels, werkt nog duidelijk het tooverwezen na, dat den kern der oudste Babylonische godsdienstopvattingen vormde. Het vochtige element heette, zoowel bij de Babyloniërs als bij de Egyptenaren, *Noen*.

In de Grieksche kunst zijn de vleugelgestalten en de Ionische zuil terug te voeren tot Babylonische bezieling. De gevleugelde stier aan de poort te Doer-Sargon (Hommel, bl. 106) heeft het hoofd van een mensch, het lichaam van een dier. Dus ook hierin overtroffen de Babyloniërs de Egyptenaren.

Wel-is-waar vindt men in de Phenicische kunst meer invloed van Egypte, maar juist bij de Grieken werkte de invloed der Hethiten (in Noord-Syrië en Klein Azië) krachtiger, en deze hadden hunne kunst van de Babyloniërs. En wat voorzeker het sterkst spreekt, ons letterschrift, dat wij tot het Phenicisch kunnen doen opklimmen, heeft vermoedelijk zijn oudste bron veel meer in het uit beiden voortgesproten oud-Babylonische spijkerschrift dan in het Egyptische hieroglyphenschrift. Zelfs Hommel is eindelijk tot deze meening bekeerd.

Als men op bl. 12 van Hommel's *Geschiedenis* de afbeelding van de dieren ziet op den cilinder van Sargon van Agadi (Akkad), en leest, dat dit kunstgewrocht bijna *zeven-en-vijftig eeuwen* oud is, vertrouwt men zijn oogen niet. Op bl. 104 vindt men een poort, die, vergeleken met de poorten van vele onzer kazernes, ons zou doen wanen, dat de beschaving sinds zestig eeuwen terugging.

De Babylonische trap-tempels en de Egyptische pyramiden-graven zijn terug te brengen tot één grondvorm: den trapvorm; deze werd door aanvulling een pyramide-vorm. De Babyloniërs werkten slechts in baksteen; ofschoon de Egyptenaren uitmuntende steengroeven bezaten, is toch een hunner oudste pyramiden, die van Sakkara, in baksteen opgetrokken en in den trapvorm, ja zelfs de uit kalkblokken gebouwde van Meidoem, in Egypte, heeft nog den Babylonischen grondvorm.

In Babylonië, waar sedert het verval van het kanalennet en tengevolge van het vochtiger klimaat, de vernieling der gedenkstukken sinds lang veel sneller plaatshad dan in Egypte, vindt men toch noch overblijfselen, die dagteekenen van het vierde duizendtal jaren vóór Christus, zooals het door De Sarzec opgegraven Tello. Enkele opschriften, aldaar aangetroffen, zijn vermoedelijk nog meer dan een jaarduizend ouder; maar in Egypte, waar de voorwaarden van behoud gunstiger zijn, vindt men zulke oude gedenkteekenen niet.

Wie lust heeft, zie verder in Perrot et Chipiez, Hommel, De Sarzec en andere door Hommel genoemde schrijvers.

9 Juni, '85. R. v. E.

ERRATUM.

In het ingezonden stuk van den heer H. P. Vogel is eene drukfout ingeslopen. Op bladz. 204, 1ste kolom, regel 21 v. b., leze men *beding* inplaats van *bedrog*. De zinsnede wordt daardoor: „aangezien bij een dergelijk concours slechts in zeer beperkten zin hulp verleend mag worden, en de fouten geheel voor rekening van den concurrent komen, is er van een „noodzakelijk" beding geen sprake."

VARIA.

De werking der golven. Een correspondent schrijft aan *The scientific American*: Gedurende een veeljarige ondervinding op verschillende zeeën heb ik waargenomen, dat de zware golven, veroorzaakt door winterstormen op hooge breedten, zich dikwijls voortbewegen tot ver buiten de grenzen der winden, die ze voortbrengen. De sterke noordwestenwinden, die den Noordelijken Atlantischen Oceaan zweepen tegen de Britsche eilanden, zenden reusachtige golven naar het zuidwesten, ver binnen den passaatgordel. Deze golven doen soms een inval op de westelijke kust van Afrika, van Marokko tot de Kaapverdische Eilanden, zoodat schepen daar gebeukt zijn geworden door zware rollers, terwijl zij op open reeden ten anker lagen, niettegenstaande er zachte winden heerschten op de Afrikaansche zeeën. De stranden der tropische Kaapverdische Eilanden worden ook geteisterd door zware golven uit het noordwesten. Het eiland St.-Helena, gelegen op zestien graden zuiderbreedte, wordt eveneens bereikt door zware zeeën uit dezelfde richting, die het onmogelijk maken te landen, als zij in hare volle kracht zijn, en soms leden vaartuigen, die er ten anker lagen, daardoor schipbreuk. De zuidwestelijke stormen van den Zuidelijken Oceaan zenden dikwijls hunne golven naar tropische breedten en bereiken de stranden van Peru en Midden-Amerika in de Stille Zuidzee, van de Bocht van Guinea in de Atlantische. Deze golven zijn het grootst gedurende verzengende windstilten, daar zij geen kracht genoeg bezitten om een sterken passaatwind te overwinnen. Daar de heerschende stormen op hooge breedten uit het westen komen, worden de westelijke kusten der vastelanden door zwaarder golven gebeukt dan de oostelijke, zelfs onder de keerkringen, waar de passaten uit het oosten waaien.

INTERNATIONAAL SPOORWEG-CONGRES TE BRUSSEL.

Op initiatief van de Belgische Regeering zal van 8 tot 15 Augustus e. k. een internationaal spoorweg-congres te Brussel gehouden worden, waartoe alleen gedelegeerden van buitenlandsche regeeringen en van spoorwegmaatschappijen kunnen deelnemen. Het programma is van den volgenden inhoud:

1e Afdeeling.

I.

Onderzoek en bespreking van:

De inrichting der spoorwegen met het oog op veiligheid, snelheid en comfort der personentreinen.

De middelen van gemeenschap tusschen de verschillende punten van den weg en de bureau's der naburige stations, ingeval van oponthoud of ongeluk, en wel zoodanige middelen, die geen speciaal personeel vereischen en bij zoo weinig mogelijk kosten van eersten aanleg een genoegzamen waarborg opleveren voor eene ongestoorde werking.

De meest geschikte toestellen voor de aanwending van het bloksysteem op de verschillende spoorwegen, volgens hunnen aard en belangrijkheid.

De meest geschikte middelen om de veiligheid van het verkeer op stations en overwegen te waarborgen.

De middelen om langs den meest doelmatigen weg de veiligheid der treinen over draaiende spoorbruggen te verzekeren.

De invloed van het blok-apparaat op de vermeerdering van het transsportvermogen der spoorwegen.

De invloed van het *interloking*-apparaat op het gebruik der stations.

II.

Aanwijzing der beginselen, in acht te nemen bij de oprichting:

1e. van stations voor weinig verkeer (personen en goederen);

2e. van belangrijke stations ten behoeve der reizigers;

3e. van belangrijke stations voor de samenstelling der treinen;

4e. van belangrijke stations ten behoeve van het lossen en laden van goederen;

5e. van stations tot verbinding van spoorweglijnen met verschillende sectiën.

III.

Organisatie van den dienst op gemeenschappelijke stations en gemeenschappelijke lijnen.

Verdeeling van de kosten van eersten aanleg en exploitatie.

Organisatie van den wisseldienst tusschen de verschillende stations, gelegen in een zelfde plaats en al of niet door rails verbonden.

2e Afdeeling.

IV.

Vaststelling van uniforme beginselen voor de samenstelling van het rollend materieel, om de ruiling te vergemakkelijken en te regelen.

V.

Algemeene middelen tot vermindering der kosten:

a. van onderhoud, toezicht en bewaking der spoorwegen;

b. van tractie en materieel;

c. van opzicht en rangeeren bij de stations.

VI.

Algemeene middelen om de veiligheid van verkeer te verzekeren:

a. middelen om de treinen te doen stoppen (doorloopende remmen); exploitatie van lijnen met lange hellingen;

b. inrichtingen aan het materieel om de veiligheid der reizigers te waarborgen (samenstelling der rijtuigen en middelen van onderlinge gemeenschap);

c. middelen om de veiligheid te verzekeren van het personeel, belast met het rangeeren.

VII.

Nadere beschouwing van de toepassingen der electriciteit bij de exploitatie der spoorwegen.

3e Afdeeling.

VIII.

Bespreking van de typen van ijzeren wegen, die het meest geschikt zijn voor verschillende lijnen, overeenkomstig haren aard en gewicht.

IX.

Uiteenzetting en bespreking der practische methoden om — met betrekking tot de kosten van samenstelling en exploitatie — onderscheidene plans van een zelfden spoorweg, doch verschillend van tracé en profil, met elkaar te vergelijken.

4e Afdeeling.

X.

Bestemming en toekomst der secundaire wegen (buurtspoorwegen) als takken van vervoer, en vergeleken bij de spoorwegen van algemeene strekking.

Vaststelling der beginselen eener schikking, ten einde de betrekkingen tusschen lijnen van verschillenden aard gemakkelijker te maken en uit te breiden.

Verklaring en bespreking der meest economische stelsels van exploitatie voor lijnen met weinig verkeer.

XI.

Nadere beschouwing van de maatregelen, die in het algemeen genomen zouden kunnen worden om zooveel mogelijk de Zondagsrust der spoorwegbeambten te eerbiedigen.

XII.

Verstandhouding tusschen de verschillende spoorwegondernemingen, om te geraken tot de vaststelling van eene uniforme classificatie van uitgaven en inkomsten, en van een type van rekening en verantwoording, waardoor de vergelijking van de resultaten, door de verschillende administratiën verkregen, mogelijk kan worden. Vaststelling eener statistieke eenheid.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

Vóór eenige dagen werd te Sainte-Marguérite, in den omtrek van Marseille, de eerste steen gelegd voor een nieuw gesticht, bestemd voor verlaten kinderen en hulpelooze ouden van dagen. Het gebouw, waarin zij nu worden opgenomen, *La Charité*, dagteekent van 1640; dit zegt genoeg, dat het onvoldoende is, en niet beantwoordt aan de eischen der gezondheidsleer. Men beweert, dat Puget er de plans voor leverde en den bouw der kapel bestuurde, maar wat in 1640 toereikende was, is dit nu niet meer. De gebouwen, die in de *Rue Trigance*, in de oudste wijken van Marseille, een oppervlakte van 5700 vierkante M. beslaan met een binnenplaats van 3000 vierkante M., zijn te klein. Grijsaards en kinderen hebben er gebrek aan lucht. De nieuwe wijkplaats drong zich dan ook als het ware op aan de zorg van het gastvrij stedelijk bestuur. Zij zal gelegen zijn op vijf kilometer afstand van Marseille, in het open veld, op een hoogte van 41 M. boven de zee, te midden van pijnboomen, platanen en eeuwenoude kastanjeboomen, op een oppervlakte van 117,000 vierkante M. Water zal er in overvloed zijn door het kanaal van Marseille en de talrijke bronnen, die neerdalen van de naburige bergen. De hoofdgevel wordt 180 M. lang. Het nieuwe gesticht zal acht paviljoens bevatten, maar aanvankelijk wil men er slechts vier bouwen. Het hoofdgebouw zal honderd meter gevel hebben, benevens twee vleugels, elk lang veertig. De acht paviljoens verkrijgen elk 45 M. gevel, met tusschenruimten van 20 M., en zij zullen een volledig, onafgebroken stelsel van gaanderijen vormen voor inwendige gemeenschap. Elk paviljoen zal bestaan uit gelijkvloersvertrekken en twee verdiepingen, waarin zalen met twintig bedden, en andere voor afzondering en voor bewaking. In de slaapkamers heeft ieder 36 kubieke M. lucht, inplaats van 30, zooals vele reglementen voorschrijven. De binnenplaats en de zijplaatsen worden met boomen beplant, terwijl het waschhuis op behoorlijken afstand komt te staan. Niets zal verzuimd worden om er een model-inrichting van te maken. Misschien dat de oude kapel van Puget, die in 1862 door Blanchet van een *péristile* werd voorzien, behouden blijft.

— Voor de inwendige versiering van het Raadhuis te Berlijn zullen vijf schilderstukken in de voorzaal en vier boven de deuren geplaatst worden, waartoe de stedelijke Regeering een beperkte mededinging heeft uitgeschreven. Drie Berlijnsche kunstenaars en drie buitenlanders zijn aangezocht. Zij moeten gekleurde schetsen op een vijfde der grootte indienen en ontvangen voor hun ontwerp 500 mark, als het werk hun niet opgedragen wordt.

TENTOONSTELLING VAN DECORATIEF AARDEWERK EN GEBRAND GLAS TE DELFT.

Naar aanleiding van het verslag over de in het hoofd dezes genoemde tentoonstelling, dat in het laatste nommer werd opgenomen, ontving de Redactie van den heer Theod. Ferd. Bierhorst te Haarlem een schrijven, waarin op een paar onjuistheden geweezen en het verzoek gedaan wordt daarvan aan de lezers van dit blad mededeeling te doen.

De heer Bierhorst schrijft:

»ad 1) werd ik gerangschikt onder buitenlandsche firma's, wat niet het geval is; ik ben Nederlandsch mozaiekfabrikant;

»ad 2) heb ik tentoongesteld monsters van granito en niet van terrazzo."

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Vrijdag 12 dezer werd de buste van Prins Hendrik in 't plantsoen aan de Prins Hendrikkade, zonder eenige plechtigheid, in tegenwoordigheid van het Dagelijksch Bestuur der gemeente onthuld. Het borstbeeld, door professor F. Stracké vervaardigd, is gegoten door de Belgische »Compagnie de Bronzes".

MAASTRICHT. Bij het Gemeentebestuur is ingekomen eene aanvraag van eene vereeniging te Rotterdam tot aankoop van 12000 M² vestingterrein buiten de voormalige St. Pieterspoort, tegen den prijs van ƒ 2 per M². De Vereeniging verbindt zich in geval van toewijsing om binnen een jaar op die terreinen 10 villa's te bouwen onder beding, dat de stad haar concessie verleene tot aanleg en exploitatie van eene waterleiding, waarvoor haar door de stad eene jaarlijksche ontvangst van ƒ 18000 moet worden gewaarborgd. Zij behoudt zich in dit geval voor om binnen den tijd van twee jaren nog 12000 M² terrein aan te koopen en wel successievelijk tegen den prijs van ƒ 3, ƒ 5, ƒ 7 en ƒ 10 per M² voor elke 3000 M². Deze aanbieding zal, naar men vernoemt, bij het Gemeentebestuur in ernstige overweging worden genomen.

DORDRECHT. Op 11 dezer werd ten Raadhuize de jaarlijksche algemeene vergadering van de vereeniging Dordrechts-Museum gehouden en verslag uitgebracht over den toestand in het afgeloopen vereenigingsjaar. Die toestand is zeer bevredigend en het aantal bezoekers bedroeg 3728 niet-leden, zijnde 400 meer dan in het vorige jaar.

De aanwinst der verzameling schilderstukken was dit jaar belangrijk. Door wijlen Mevr. de Wed. 't Hooft van Benthuizen werd aan het Museum gelegateerd: een zeegezicht door Louis Meyer en een landschap *De Haarlemsche duinen* door Laurens Hanedoes. Door aankoop uit de verzameling van wijlen den heer E. Suermondt werden verkregen: *De Bergstroom*, een gezicht in de omstreken van Zermatt bij onweder, door A. Calame en *De Schaapherd bij de beek*, landschap in de buurt van Cleef door B. C. Koekkoek; beide stukken mogen geacht worden tot het beste te behooren, wat door deze meesters is voortgebracht. Calame schilderde dit stuk in 1854 voor het kabinet van den heer Maurice Gontard te Frankfort; Koekkoek's stuk dateert van 1847 en maakte vroeger deel uit van de verzameling van den heer Jacobson in Den Haag.

Verder werd nog aangekocht een vrouwenportret van Godfried Schalcken.

Door Mevr. de douairière Van den Santheuvel werd aan het Museum een schenking gedaan van ƒ 12000; een paar weken geleden en alzoo in het nieuwe vereenigingsjaar werd een deel dezer gelden besteed voor aankoop van een kunstwerk van Israels.

Een tal van schilderijen werden in den loop van het afgeloopen jaar voor korten of langen tijd ter bezichtiging gesteld, en daaronder zeer verdienstelijke. Tot het maken van kopyen en studies werd ook verschillende malen toestemming verleend. De nieuwe zaal werd een paar maanden geleden in gebruik genomen; door het meerdere en betere licht en de ruime lokaliteit, komen de schilderijen meer tot haar recht.

De verzameling oudheden werd, en door schenking en door aankoop, mede aanzienlijk verrijkt. Die verzameling is reeds zóó uitgebreid en zóó belangrijk, dat het jammer is, dat ze in een zoo beperkte en van licht verstoken ruimte gehuisvest is. Kon in dien toestand verandering komen, dan zouden ongetwijfeld nog eene menigte voorwerpen, die voor de geschiedenis onzer stad of van het maatschappelijk leven harer bewoners in vroeger dagen belangrijk zijn, in bruikleen van het Museum worden afgestaan.

GRONINGEN. Bij de behandeling van een voorstel tot het maken van een ijzerreservoir op het terrein der nieuwe verzamelplaats van fecaliën, vonden een paar leden van den Gemeenteraad gelegenheid hunne meening omtrent de samenstelling van zulk een reservoir en de daaraan verbonden uitgaven aan den volke bekend te maken. Terwijl een der heeren met al de kracht, die in hem was, het voordeel van een ijzeren reservoir trachtte aan te toonen, hield een ander vol, dat aan het voorstel van den Directeur der Gemeentewerken de voorkeur moest gegeven worden en dat metselwerk aanbeveling verdiende. De Raad vereenigde zich met overgroote meerderheid van stemmen met het gemotiveerde voorstel van den Directeur der Gemeentewerken en kende daardoor weinig waarde toe aan de argumenten van den bestrijder, die erkennen moest leek te zijn, en zich op de inlichtingen van een fabrikant beriep.

— Het ontbreekt in den tegenwoordigen tijd niet aan vakbladen. Heden komt ons het tweede nommer in handen van »*De Ambachtsman*", vakblad voor timmerlieden, metselaars, machinisten, smeden, ververs, enz., uitgegeven door J. van der Endt en Zoon te Maassluis en dezelfde post brengt ons het prospectus voor het orgaan der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs. Dit orgaan zal tot titel dragen »*De Ingenieur*", als weekblad uitgegeven en aan de techniek en de economie van openbare werken en nijverheid gewijd zijn. Het voornemen bestaat dit blad in de tweede helft van het loopende jaar te doen verschijnen.

BERICHT.

Afzonderlijke nommers van het Weekblad zijn, voor zoo ver de voorraad strekt, bij de Administratie te Arnhem en den boekhandelaar Joh. G. Stemler Czn. te Amsterdam, *uitsluitend tegen contante betaling* te bekomen tot onderstaande prijzen:

gewone nommers . . . . 15 cent
dito met 1 plaat . . . . 40 „
dito met 2 of meer platen . 50 „

Van het nommer 48 van den jaargang 1884 met drie platen, betrekking hebbende op de bekroonde antwoorden, ingekomen op de Beursprijsvraag te Amsterdam, zijn nog enkele nommers voorhanden en ad 50 cent te verkrijgen.

Exemplaren van den volledigen jaargang 1884 zijn ad *vijf gulden* te bekomen.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. zijn, met ingang van 1 Juli e. k., benoemd: tot ingenieur der 2e klasse voor het stoomwezen J. N. Kooy, thans adspirant-ingenieur; tot opzichters der 1e klasse voor het stoomwezen J. M. Kuiler en J. C. Fels, thans opzichters der 2e klasse en tot opzichter der 2e klasse voor het stoomwezen R. van der Valk te Voorburg.

CORRESPONDENTIE.

Aan B. te A. Het toegezonden manuscript ligt ter uwer beschikking; de inhoud heeft voor ons blad geen belang.

Aan R. te H. Zeer gaarne.

ADVERTENTIEN.

Bouwterrein te Koop

aan den Boermoedschen weg te *VENLOO* zijn **BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van Heerenhuizen. Te bevragen bij den Heer H. VAN GASSELT aldaar.

Een bekwaam Bouwkundige

bekend met **Water- en Grondwerk, Sluizen- en Bruggenbouw, Spoor-, Tram- en Fabrieksweezen,** bekend met de Engelsche en Duitsche taal en voorzien van goede getuigschriften, zoekt een **BETREKKING** bij een Polderbestuur, Ingenieur, Architect, Aannemer of Fabrikant.

Adres onder letter B, Bureau van dit blad.

Een ervaren Bouwkundig Opzichter

wenscht geplaatst te worden, of belast met het **meten of waterpassen van terreinen, tramwegen** enz. Adres franco letters **A. Z.** aan 't Bureau van »*De Opmerker*" te *Arnhem*.

AANBESTEDING.

D. IJSSELDIJK zal, namens zijn lastgever, op **Dinsdag 30 Juni**, des namiddags ten 2 ure, in het »HOTEL APELDOORN" te *Apeldoorn*, **aanbesteden:**

Het bouwen eener VILLA aldaar.

Bestek met 2 teekeningen liggen van Maandag 15 Juni af ter visite in bovengenoemd Hotel.

De onroerende goederen in vorige annonces nader omschreven, zijn ingezet en verhoogd als volgt:

1°. Het **Buitengoed »Stadzicht"**, onder *Hatert* nabij *Nijmegen*, groot 7,97,30 H.A., in massa op . . . . . ƒ 11400.

2°. De **Weide** in den Oeypolder, aan den Bandijk, groot 5,95,80 H.A., waaronder ongeveer 60 A. **Kolk**, op . . . ƒ 7500.

3°. Het **Bouwland** te *Hees*, aan den Nijmeegschenweg, groot 97,60 A., op. ƒ 1940.

4°. De **Hofstede** aldaar aan den Wolfskuilschen weg, groot 8.90 A., op. ƒ 2150.

5°. Het **Bouwland** te *Beuningen*, aan de Beekschestraat, groot 3,70,70 H.A., op. . . . . ƒ 3780.

6°. Het **Bouwland** aldaar, in de Hoeven, groot 4,18,90 H.A., op . . ƒ 2150.

De loesiag zal plaats hebben Donderdag 25 Juni 1885, 's avonds 8 uur, in het Café-Restaurant van den Heer DUPPEN, aan het Valkhof te *Nijmegen*, ten overstaan van den Notaris W. C. BÖHTLINGK aldaar.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 25 Juni 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het driejarig onderhoud van de Schipbruggen te Arnhem en te Westervoort, de IJzeren Brug over de Lauwersgracht, de havens en de beide uitlaatsluizen der gemeentelanderijen.

Aanwijzing Donderdag 18 Juni a. s. 's voormiddags 10 uur aan het bureau Publieke Werken; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

OPENBARE AANBESTEDING.

Gemeentewerken van Bergen op Zoom.

Verbetering van de rivier de Zoom.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *BERGEN OP ZOOM*, zullen op **Maandag den 15 Juni 1885**, des namiddags ten één ure, in het op uhaar ten Raadhuize uhlaar

AANBESTEDEN:

a. **Het bouwen van een kapitale Uitwateringssluis voor de rivier de Zoom, met twee openingen;**

b. **Het bouwen van een Duikersluisje tot verbinding van de Zoom met het Smidsvestje;**

c. **Het leggen van eene Buisleiding met selfsluitende Klep, en**

d. **Het verrichten van bijbehoorende werkzaamheden.**

De Aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving overeenkomstig § 435 der A. V.

De aanwijzing in loco wordt gegeven op Donderdag den 11 Juni 1885, des voormiddags te 9 ure en zoo noodig des namiddags te 2 ure.

Van af den 8 Juni a. s. liggen het Bestek en Teekeningen ter lezing op de Gemeente-Secretarie en zijn aldaar tegen betaling van ƒ 2.50 per exemplaar verkrijgbaar.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect R. H. C. VAN SOMEREN te *Bergen op Zoom*.

Bergen op Zoom, den 1 Juni 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Secretaris, P. VAN HASSELT.
L. M. MAGNÉE.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING.

DECORATIEF AARDEWERK GEBRAND GLAS,

in het BOTERHUIS te DELFT.

IS GEOPEND op Werkdagen van 9—5 uur. Op Zondag 1—5 uur.

Entréeprijzen:

Woensdag ƒ 0.50, Zondags ƒ 0.10, overige dagen ƒ 0.25.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Kunstmatige wegneming der groeikappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houtkandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, gerib of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

JAPANSCH **GOUDLEDER** (Behangselpapier).

Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvraag, bij **DE LINT & C°.** Rotterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grazures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Aanbesteding.

BOUWEN BRUG.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *HAARLEM*, zullen op **Donderdag 18 Juni 1885**, 's namiddags ten 2 uur, ten Raadhuize der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

„Het maken van eene BRUG over de Nieuwe Gracht, tegenover het Nassauplein en Kenaupark, met daarbij behoorende bestratingen te Haarlem."

Raming ƒ 30.632.

Bestek en voorwaarden, alsmede de **teekeningen** liggen ter inzage op de Gemeente-Secretarie op alle werkdagen van 10 tot 4 uur.

Te beginnen **Maandag 8 Juni 1885** zijn van het bestek gedrukte exemplaren tegen betaling van ƒ 0.50 per stuk ter **Gemeente-Secretarie** verkrijgbaar.

Plaatselijke aanwijzing op **Vrijdag 12 Juni 1885**, 's voormiddags ten 10 uur, door den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, bij wien aan het Bureau van Gemeentewerken (Koningstraat 2) de noodige **inlichtingen** zijn te verkrijgen, tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding op werkdagen, 's morgens tusschen 9 en 10 uur.

Haarlem, 4 Juni 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

Tegen billijke prijzen over te nemen:

Verscheidene deelen van HEUSINGER VON WALDEGG's **HANDBUCH DER EISENBAHN-TECHNIK** en zijn **HANDBUCH DER INGENIEUR-WISSENSCHAFTEN.** Zoo goed als nieuw. Letters X Y Z, *De Opmerker*, Franco.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM*, zullen op **Maandag 22 Juni 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis in het **openbaar aanbesteden:**

Het Verbouwen van de Openbare Lagere School der 1e klasse N°. 25 in de Anjelierstraat.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1 (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect, Raadhuis, Kamer N°. 101, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 9 Juni 1885.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.

SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

PARQUETS HYDROFUGES
Système **DAMMAN & CASSARD,**
MASSIEVE en
TAPIJTPARKETVLOEREN
in prijs van af 8 frs. per □ Meter,
Marmer-Mozaïek,
GRANITO en TERRAZZO-VLOEREN,
alsook vocht en huiswam-werende
HOUTASPHALT-BALKEN,
ASPHALTVLOEREN,
HOUTCEMENTDAKEN, levert:
TH. FERD. BIERHORST, Haarlem.
Alle vloeren worden in het geheele land kant en klaar gelegd.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Door **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is uitgegeven de **derde** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
HERZIENGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.

Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.

Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren**, etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur,
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *20 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) DE AMSTERDAMSCHE BEURS.

Waarde Redactie,

Nu weldra over het al dan niet wenschelijke van het bouwen der nieuwe Beurs op het trapeziumvormig Damrakterrein besloten zal worden, kan het zeker geen kwaad, nogeens te wijzen op hetgeen van verschillende zijden omtrent deze zaak gezegd is.

In het nommer van *De Opmerker* van 10 Mei 1884 lezen wij:

„Thans staan wij voor het vraagstuk, een langgerekt beursgebouw te projecteeren, dat door den geringen afstand, waarop men zich zal kunnen plaatsen, nooit goed te overzien zal zijn."

De heer De Kruyff schreef in *De Amsterdammer*:

„Wacht u, dat niet onze nazaten met onze Beurs handelen als wij met de thans 40-jarige, die ons als sta-in-den-weg hoonend haar jaartal toont in den gevel en ons toeroept: overijl u niet, bezin voor gij begint."

Het *Handelsblad* van 4 Mei 1884 gaf de navolgende beschouwing:

„Tegen de Damrak-plannen is allerlei te zeggen, en ongeveer alles is daartegen reeds gezegd. Maar het voornaamste, wat er onzes inziens tegen te zeggen valt, is, dat het innemen van zooveel plaats, als gevorderd wordt voor een wezenlijk goede beurs op dat gedeelte van het Damrak, lijnrecht strijdt met alwat men van de toekomst eener snelgroeiende stad heeft te wachten. Daarvan zijn wij zoo zeker, als men van eenige toekomst zeker wezen kan. En men sticht niet een monumentaal gebouw, om over eenige jaren wat afbraak te hebben."

Oberbaurath Schmidt te Weenen zei:

„Het bouwterrein toch, dat nu beschikbaar is gesteld, is zoo ongelukkig mogelijk, het heeft den vorm van een trapezium, en het is een zeer moeilijke zaak, een dergelijk gebouw op een zoo ongunstig terrein te projecteeren."

Tegenover al hetgeen in het nadeel van het beschikbaar gestelde terrein in het midden is gebracht, staat niets wat in zijn voordeel pleit, of het zou moeten wezen, dat men zoo dringend aan een nieuwe beurs behoefte heeft, dat er, het koste wat het wil, een gebouwd moet worden.

Dat de handelaars inderdaad zulk een behoefte aan een nieuwe beurs hebben zouden, blijkt uit niets. Zeker zullen er velen gevonden worden, die meenen, dat nu de stad beursbelasting van hen vordert, zij ook recht hebben op meerdere gerieflijkheden, dan Zocher's schepping hun biedt. Maar voor het halve bedrag van een jaar beursbelasting-opbrengst hadden die gerieflijkheden reeds lang gemaakt kunnen zijn, terwijl thans de opbrengst der beursbelasting, zonder nut voor de beursbezoekers op te leveren, in het vat der Danaïden terechtkomt. Ik geloof, dat wanneer ter beurze *twee* adressen ter teekening werden gelegd, *een* om de tegenwoordige beurs wat gerieflijker te maken, en de beursbelasting te verminderen of af te schaffen, en *een* om de beursbelasting te laten zooals zij is en een nieuwe beurs te bouwen, het eerste door bijna alle beursbezoekers geteekend zou worden. Zoolang men geen terrein heeft, waarop een behoorlijke beurs geplaatst kan worden, heeft het heffen van beursbelasting nog geen zin. En nu het thans aangewezen terrein zoo zeer veroordeeld wordt, zullen toch wel weinigen blijven volharden met het geschikt te achten.

Ook de tentoonstelling in Arti geeft mij aanleiding tot eenige opmerkingen. De perspectieven, in uw blad met zooveel talent gereproduceerd, zijn allen genomen van standpunten, die voor den toeschouwer niet te bereiken zijn, daar de Damrakstraat slechts 30 M. breed is. Men ziet dus den Damrakgevel in een zeer ongunstige verkorting. Door het oog op 30 c.M. van het gipsmodel van *V* te plaatsen, kan men zich hiervan overtuigen.

Heeft wel een der daar geëxposeerde ontwerpen, hoe verdienstelijk overigens, het karakter van een beurs? Is b.v. de groote zaal, die het hoofddeel van het gebouw uitmaakt, wel voldoende in de venster-architectuur tot uitdrukking gebracht? Geven niet de meeste ontwerpen den indruk van gebouwen met verscheidene verdiepingen? Ziedaar vragen, die ik mij stelde, en waarvan ik slechts de laatste in bevestigenden zin kon beantwoorden.

De eisch van schilderachtigheid, door de Jury gesteld, hoewel daarvan in het programma geen melding werd gemaakt, heeft den ontwerpers ertoe gebracht, hun aantal torens en spitsen eerder te vergrooten dan te verkleinen, en daardoor krijgen de ontwerpen wel zeer dure, maar voor een beurs zeer overtollige

aanhangsels. Of is niet zelfs één klokketoren reeds overbodig, daar men in de onmiddellijke nabijheid van Oudekerkstoren en Paleistoren is?

Voor de gestelde bouwsom zijn de twee eerstbekroonde ontwerpen niet te maken. Ik taxeerde het eerste project op ruim 3 millioen, zonder beelden en verdere sieraden, het tweede op bijna die som. Ook de Jury had dit wel kunnen nagaan, en zou dan zeker den Gemeenteraad een gewenschte voorlichting gegeven hebben.

Zonderling kwam het mij ook voor, dat op de tentoonstelling van zekere zijde ijverig propaganda gemaakt werd voor het ontwerp 150. Deze propaganda, die slechts als een reageeren tegen de Jury-uitspraak te beschouwen is, was des te hinderlijker, daar ik vernam, dat zij eenigszins officieel getint was.

Ook bleek het mij, hoe het voor den eerlijken kunstenaar meer en meer moeilijk wordt, bij prijsvragen succes te behalen. Men ziet het aanstonds, dat zoowel 172 als 150 niet het werk zijn van één kunstenaar, maar de vrucht zijn van coöperatie. De drie overige ontwerpen schijnen niet aan dit procédé het aanzijn te danken, maar maken dan ook niet zooveel indruk.

In onzen tijd van verdeeling van den arbeid, behoort zeker dit coöperatie-systeem wel thuis, doch het heeft ontegenzeglijk een groote schaduwzijde.

De zucht, om bij een prijsvraag de ontwerpen zoo schitterend mogelijk te doen zijn, noopt de deelnemers, die over middelen beschikken kunnen, tal van begaafde kunstenaars, maar die onbemiddeld zijn, in dienst te nemen, om zoodoende met dier laatsten begaafdheden winst te doen. Wordt een bekroning aan het ontwerp toegekend, dan prijkt des geldschieters naam op den naambrief, en, al is zijn aandeel aan het ontwerp soms zeer gering, hij krijgt het geld en de eer, en de talentvolle medewerkers, wier arbeid hem den prijs bezorgde, worden betaald en verdwijnen.

Iets dergelijks, dat b.v. een beeldhouwer of schilder, indien het bekend werd, aan de algemeene verachting zou prijsgeven, is in de bouwkunst niets ongewoons. Ik herinner mij, hoe in uw nommer van 7 April 1883 over dit exploitatiestelsel gesproken wordt. Het kan zijn nut hebben, dit hier nogmaals in herinnering te brengen.

Gij zegt:

„Het is bij velen aan twijfel onderhevig of de architect wel een kunstenaar mag heeten; vandaar dat zij liever den term „bouwkundige" gebruiken, evenals men ook van „wiskundige", „geneeskundige" enz. spreekt.

„Volgens dezulken is een architect niet veel meer dan een soort van „timmerbaas", die zich door het opzetten van een hoogen hoed en het aantrekken van een paar glacé handschoenen in een „heer" tracht te herscheppen.

„De baas van den winkel timmert natuurlijk met de knechts niet mee; hij vergenoegt zich het werk „op te loopen" en de winst op te strijken. Daar nu, naar velen meenen, de architect niet anders dan een verkapte timmerbaas is, komt het hun ook natuurlijk voor, dat de baas niet anders doet dan het werk „oploopen", terwijl hij het opmaken der ontwerpen en de uitvoering daarvan aan „het volk", dat zijn hier „de teekenaars", overlaat.

„Natuurlijk is 't in het belang van „den baas", te trachten knappe werklieden machtig te worden, vooral als hij zelf niet instaat is, iets dragelijks te leveren. Die „werklieden" betaalt hij dan zoo min mogelijk, wat hem, met het oog op het groote aanbod van werkkrachten, niet moeilijk valt, en acht zich dan gerechtigd hun producten voor de zijne uit te geven. Wel wordt dan soms in bouwkundige kringen gefluisterd: „'t is niet van hem", maar dit pianissimo wordt door de fortissimo passages — door de artisten, die de loftrompet bespelen, met kracht van longen uitgevoerd — geheel overstemd, en zoo ontstaan de geusurpeerde reputaties".

De eerlijke artist zal liever zijn eigen werk geven, dan met eens anders veeren te pronken. Hij zal geen kunstenaars aannemen, om perspectieven te laten maken, die slechts dienen om het publiek te begoochelen, maar hij zal geven, wat hij kan.

Het ware daarom wenschelijk, indien bij prijsvragen beperkende bepalingen, wat het opwerken der teekeningen betreft, werden opgenomen, want meer dan ooit voelt men thans de drukkende waarheid van de spreuk:

Pecunia est potentia.

K.

(A. et A.) HET BEURSONTWERP „IN HOC SIGNO FLORESCO."

Een der ontwerpers van het beursproject *In hoc signo floresco*, de heer F. Ohmann te Weenen, deelde ons mede, dat hij bij het bezoek aan de tentoonstelling in Arti bemerkt had, dat zijn project verduidelijking behoefde, en verzocht ons een schets van de N.W. en N.O. gevels te willen opnemen. In den korten tijd van 5½ uur vervaardigde hij daarom bijgaande teekening, en daar hij dit geheel uit het hoofd deed, verzocht hij om verschooning „wenn auch in einigen Kleinigkeiten, was Verhältniss, Steinlagen etc betrifft, die Skizze mit der orthoganalen Zeichnung vielleicht nicht stimmen dürfte." Voorts zegt de heer Ohmann: „Die Skizze ist ein Beispiel der Hafenseite, und erklärt die Eingänge fur die Kornhändler, veranschaulicht die Dachgruppirung dieses Theiles und zeigt zugleicherzeit eine Alternative der Saalfenster, um denselben noch deutlicher zum Ausdruck zu bringen."

(A. et A.) BEURSPRIJSVRAAG.

Een onzer lezers maakt ons opmerkzaam op het feit, dat de buitenordonnantie van het ontwerp „Y" naar hij zich uitdrukt *letterlijk gekopieerd* is naar het Stadhuis te La Rochelle, département de la Charente inférieure, in Frankrijk, gebouwd in 1605. Ten bewijze hiervan stuurt hij ons een teekening, waaruit blijkt, dat een zeer sterke verwantschap niet te ontkennen is. Vooral komt dit uit, als men in *l'Art architectural en France*, in 1866 bij Baudry te Parijs uitgegeven, plaat XII en XIII beschouwt, en rijst de vraag, of de Jury bekend is geweest met het feit, dat de motieven van beide gebouwen zoo geheel overeenstemmen en zoo ja, of zij hier niet op had behooren te wijzen. In ieder geval komt het ons voor, dat de ontwerper in het ontleenen zijner motieven veel te ver is gegaan, en dat aan dergelijken arbeid de eerste prijs niet ten deel had mogen vallen.

Waarschijnlijk zullen eerstdaags afbeeldingen van het Stadhuis te La Rochelle tentoongesteld worden, opdat een ieder een oordeel kunne vellen.

(A. et A.) DE MUNTTOREN TE AMSTERDAM.

Hij staat er nu alleen, de Munttoren. Slechts een bord, met de steeds afwisselende plaksels, verbergt den voet aan de Amstelzijde.

Een toeval (meeningverschil in den boezem eener Raadscommissie), — zegt men — is oorzaak, dat verkregen werd, hetgeen het Dagelijksch Bestuur der hoofdstad zich geroepen achtte tegen te houden; te

weten, de *geheele* ontblooting van den toren, vóórdat plans voor een nieuw aanbouwsel werden ontworpen, zooals door ons en anderen steeds was betoogd.

Men moet het gezien hebben, om het te gelooven, hoe na het afbreken van het leelijke, slecht geproportioneerde logement, er lucht, licht, leven, vroolijkheid is gekomen in een somber kwartier; welke fraaie en schilderachtige kijkjes er ontstaan zijn door en naar de kronkelende straten van dat woelig middelpunt.

Moet de Munttoren geheel *alleen* blijven staan, of is het — om de eurhythmie — wenschelijk, er een klein gebouw tegen te zetten?

Wanneer wij die stelling bespreken, wordt natuurlijk aangenomen, dat de Raad niet zal aarzelen, zijne dwaling te erkennen, en aan de volksstem recht te doen wedervaren, door het terugnemen van het besluit tot het stichten van een gebouw, in lengte en breedteafmeting gelijk aan het vroegere.

Ons komt het voor, dat het *niet* gewenscht is, den toren geheel op zich zelf te laten staan. Al heeft de Munttoren een onloochenbare gelijkenis met den koning in het kegelspel en moet erkend worden, dat de sukkeligste spelers vaak de ongeloofelijkste worpen doen, mag daaruit nog niet afgeleid worden, dat de toren even als de koning bestemd is om vroeg of laat omgeworpen te worden. De toren mag niet op zich zelf blijven staan; het aanbouwsel dient om den goeden rhythmus, om het schoone silhouet van het bovendeel des te beter tot zijn recht te brengen.

Wij hebben de verschillende ontwerpen van onzen ervaren, talentvollen Springer oplettend nagegaan — allen lieve gebouwtjes, mits op eene andere plaats — en wij zijn tot de slotsom gekomen, dat een aanbouwsel van ongeveer twee vijfde gedeelten van het ontwerp de passende afmeting zou zijn. Het moet alsdan een schuin (zoogenaamd afgewelfd) dak verkrijgen: een versiering van den makelaar met doorluchtig smidswerk zal er niet kwaad aan staan.

Wij zeiden *ongeveer* twee vijfden: men zoeke toch door een houten mal de juiste verhouding op.

Het geldt hier geheel en al het silhouet, den buitenomtrek. Détails in den gevel dienen stil te worden opgevat; de toren is levendig genoeg uit zichzelf. Men streve ernaar, dat het aanbouwsel zij als het parelsnoer om een schoonen hals, dienende om het schoon te verhoogen, het allerminst zeker om de aandacht ervan af te trekken.

RAADHUIS TE AKEN.

Een veertiental dagen geleden werden de dertien ontwerpen, ingekomen op de prijsvraag tot herstelling van het Raadhuis te Aken, door de Jury onderzocht. Na lange beraadslaging werd de eerste prijs toegekend aan het ontwerp *Urbs aquensis, urbs regalis*, van den heer Georg Frentzen, Regierungsbauführer en docent aan de Technische Hochschule te Aken, de tweede prijs aan het ontwerp A Ω van Professor Hugo Schneider te Cassel. Bovendien werd de aankoop van de ontwerpen *Woelfin* van den heer Ewerbeck, Professor aan het Polytechnicum te Aken, en het ontwerp *Urbs aquensis*, waarvan de vervaardiger tot heden niet bekend is, aanbevolen. Sinds eenige dagen zijn de antwoorden in een der zalen van het Raadhuis tentoongesteld, en men beschouwt met genoegen de meeste ontwerpen, waarin veel schoons is op te merken. In 't algemeen kunnen wij ons geheel met de opvatting van den heer Frentzen vereenigen, wat de wijze van opbouw der beide torens betreft. De heer Frentzen vraagt zich namelijk af, of het wenschelijk is, de beide torens naar één ontwerp en op dezelfde hoogte op te bouwen. Zoowel uit een esthetisch als een historisch oogpunt moet dezelfde constructie der beide torens als de beste oplossing der vraag beschouwd worden, want wat het historische gedeelte betreft, vindt men zoowel in de schets van Albrecht Dürer, als in een „Stich van Merian" dezelfde oplossing, en zoolang menschengeheugenis reikt, hebben de twee torens van het Raadhuis den reiziger de nabijheid der oude keizerstad aangeduid. Wat de technische en practische zijde der zaak betreft, zoo moet in elk geval de fundeering van den Markttoren versterkt worden, daar deze toren voorheen minstens voor de helft op de gewelven van de Keizerszaal rustte. Deze fundeering-versterking werd door den heer Frentzen op zeer geniale wijze in het aanbrengen van een aparten traptoren gevonden. Niet alle inzenders zijn van dezelfde meening geweest, en zoo heeft o. a. ook het ontwerp van den heer Ewerbeck slechts één hoofdtoren, die van prachtig silhouet is, maar door deze éénzijdigheid verliest het project veel. Het eenvoudigste en meest voor uitvoering geschikt is wel het project *Urbs aquensis*; het verkieslijkste zijn voorzeker de ontwerpen van den heer Frentzen en Professor Schneider, meer echter door de bijzonder artistieke en rijke opvatting van dak, toren en gevel, dan voor eene eventueele uitvoering, tenzij de Akensche vroede vaderen al heel diep in den zak willen grijpen. *Qui vivra verra!*

DE INTERNATIONALE TENTOONSTELLING VAN METALEN TE NEURENBERG.

Naarmate de Duitsche decoratieve kunst steeds meer in het spoor der *Renaissance* vooruitstreeft, heeft zich ook het kunsthandwerk meer gewend tot de bewerking der metalen voor vazen, meubelen en andere voorwerpen tot versiering of gebruik. Zoowel in de techniek als op het gebied van den vorm worden sinds eenige jaren andere wegen gevolgd. Hieruit vloeide voort, dat de takken der volksvlijt, die zich wijden aan de bewerking van de metalen voor de kunstnijverheid, zich in veelbeteekenende mate hebben vermenigvuldigd.

Het Beiersche Museum voor Kunstnijverheid heeft zich reeds sedert jaren de opbeuring van die takken ten doel gesteld, in het juiste besef, dat daarmede menig nieuw, loonend voortbrengingsveld zou worden ontsloten. Voor dat doel wordt jaarlijks in die inrichting een leercursus gehouden over het fijne gieten, de galvanoplastiek en het ciseleeren. In het fijne gieten van ijzer, brons en andere mengsels waren de Franschen den Duitschers ver vooruit. Zelfs nu nog leggen de in het Museum voorhanden gietsels uit Parijs getuigenis af van den hoogen graad van afwerking, den Franschen bij dezen arbeid eigen. Het bestuur van het Museum heeft dan ook vóór eenige jaren een voortreffelijk gieter uit Parijs als directeur zijner gieterij in dienst genomen, en alzoo de Fransche wijze van werken voor de Duitschers meer toegankelijk gemaakt. De vruchten zijn niet uitgebleven, gelijk men ziet aan de werken, thans in het Beiersche Museum vervaardigd.

Maandag den 15 Juni, werd de internationale tentoonstelling van edele metalen en legeeringen geopend. Zij is tevens het inwijdingsfeest voor het nieuwe tentoonstellingsgebouw van het Museum, dat in het vervolg ook aan de permanent tentoongestelde voorwerpen gastvrijheid zal verleenen. Het is geheel uit ijzer, dus vuurproef, en zeer fraai versierd, terwijl al de ruimten voortreffelijk verlicht zijn.

Het doel der tentoonstelling is, den staat van bewerking der edele metalen en legeeringen in de verschillende landen te doen uitkomen en te wijzen op de vorderingen in kunstzin en techniek van de bewerkers.

De uitdrukking „edele metalen" moet niet in den

gewonen zin worden opgevat. Bij deze tentoonstellingen zijn alle metalen en legeeringen opgenomen, waaruit voorwerpen der kunstnijverheid kunnen worden vervaardigd; alleen het ijzer is uitgezonderd, daar men anders de grens, waarin men zich wenscht te bewegen, onmatig had moeten uitzetten.

Men heeft opgenomen: goud- en zilversmids- zoowel als juwelierswerk, arbeid uit koper, brons, messing, tin en zink, het email-werk eronder begrepen, de nabootsingen van brons en voorwerpen, verkregen door galvanoplastiek; bovendien werktuigen, toestellen, ruwe grondstoffen, enz. In enkele werkplaatsen zal men de vervaardiging zelve kunnen aanschouwen.

Een historische afdeeling, misschien de belangwekkendste, zal de geschiedenis der metaalbewerking van alle landen sinds den aanvang tot de negentiende eeuw aanschouwelijk voorstellen; alle tijden en volken zullen vertegenwoordigd zijn door modellen. Dank zij de werkzame tusschenkomst der Beiersche Regeering, hebben alle binnen- en buitenlandsche museums hunne poorten voor de ondernemers der tentoonstelling geopend en hunne heerlijkste meesterstukken geleend tot aanvulling van het geheel. Ook door talrijke particulieren werd de zaak op deze wijze ondersteund.

Er waren zeer veel zwarigheden te overwinnen, vóórdat de belangstelling en deelneming algemeen waren. De vele tentoonstellingen der laatste jaren, de mislukking van enkele, de onaangename ondervinding, door de tentoonstellers daarbij opgedaan —, dit alles werkte tegen, en de geestkracht en volharding van een man als Von Stegmann, bestuurder van het Museum, was noodig om de onderneming door te zetten. Het is nu uitgemaakt, dat de tentoonstelling tot een der best geslaagden op haar gebied kan worden gerekend. Voor zoover men nu reeds kan oordeelen, is van het buitenland vooral Japan uitstekend vertegenwoordigd; eveneens Perzië en Turkije. Amerika zond prachtige voorwerpen uit aluminium; Zuid-Amerika, Zweden en Noorwegen nationale versieringen. Frankrijk en Oostenrijk zullen ook fraaie schatten toonen. Duitschland zendt zijn beroemde voortbrengselen uit Pforzheim en Hanau, enz.

De decoratie werd toevertrouwd aan Prof. Pillen, die reeds zijne sporen verdiend heeft.

X.

BISMARCK'S NIEUWSTE STAATSHUISHOUDKUNDE.

De *Oberschlesische Gruben- und Hütten*-arbeiders hebben onlangs in een smeekschrift den Duitschen Rijkskanselier verzocht, aan de mededinging der Russisch-Poolsche arbeiders in de Pruisische mijnen en groeven een einde te maken. Het is zeer kenschetsend voor de jongste doeleinden der vertegenwoordigers van onze nieuwe huishoudelijke staatkunde, zegt de *Frankf. Zeitung* van 13 Juni jl., dat de *Norddeutsche Allgem. Zeitung* het smeekschrift verdedigt en de onlangs door de Regeering besliste uitzettingen van Russische staatsburgers een heilzamen maatregel noemt. Dit blad houdt het voor een eenvoudig gevolg der nieuwe Duitsche economische staatkunde, „dat dergelijke invallen van vreemde arbeiders op de arbeidersmarkt voorkomen worden, en de nationale arbeid beschermd tegen de onder te gunstige voorwaarden optredende buitenlandsche mededinging." De politiek der economische afsluiting van het Duitsche Rijk moet dus nu van de goederen op de personen worden overgebracht, en het komt er in het geheel niet op aan, wie de nadeelen dezer gevolgtrekking te dragen heeft. In Polen zijn veel meer Duitsche mijnwerkers dan Poolsche in Duitschland: zij ontvangen veel hooger loon, de Poolsche daarentegen de geringste betaling. Dezen hebben dus veeleer te klagen over de Duitsche mededinging, dan omgekeerd. Zoo Rusland de leer van Bismarck's dagblad toepaste, zou er op de Duitsche arbeidersmarkt zooveel aanbod komen, dat de loonen verre onder het tegenwoordig lage peil zouden dalen. De Duitsche hoofden van mijnondernemingen in Polen, die reeds nu allesbehalve te benijden zijn, waren dan ongetwijfeld te gronde gericht. De Silezische werklieden zouden zelven de gevolgen van hun smeekschrift te dragen hebben. Het weren van arbeiders is even zinneloos als het weren van goederen; maar welke gevaren ook ontstaan uit de staatsmanswijsheid van Von Bismarck, hij zal voortgaan met in zijn blad te doen pleiten voor *die Abwehr fremder Einbrüche in den deutschen Arbeitsmarkt.*

VARIA.

Olie van zeepwater. De besparing, verkregen door olie te trekken uit zeepwater, is zoo groot, dat geen wolwasscher het moest laten wegvloeien. Men vulle er een bak mede en storte er zekere hoeveelheid vitriool in. Dit doet het zeepsop stollen, en het vet en alle vaste stoffen neerslaan op den bodem, terwijl het water betrekkelijk helder is. Het dikkere gedeelte op den bodem loopt daarna door een filtreerend bed van grint en zand; het overige van het water zijpelt trapsgewijze door dezen filter. De vette stoffen worden in lakens gewikkeld en saamgedrukt door water- of stoompersen, totdat al de olie eruit is. Uit het overblijfsel kan nog potassa worden getrokken; den afval kan men bezigen als mest. De olie moet gezuiverd worden en kan dan dienen voor zeepbereiding of verlichting. Kleine wolwasschers zouden hun sop kunnen verkoopen aan iemand, die in het groot doet. Het is louter winst, vooral aanmerkelijk bij koloniale wol.

Roest-cement. Een der meest bindende en duurzaamste cementen tot vereeniging van ijzeren oppervlakten is het ijzer-oxyde zelf. Hiermede kan een voeg of verbinding worden totstandgebracht, zoo volkomen, dat het ijzer zal breken voordat het cement loslaat. Het bestaat uit overschot van gegoten-ijzeren gereedschap, ijzervijlsel, zwavel en salammoniak, bevochtigd met water. Zwavel en ammoniakale zouten zijn eenvoudig middelen om de oxydatie te bespoedigen. Na vier jaren oud te zijn geworden, kon het cement door een koubeitel onmogelijk van het ijzer worden gescheiden.

Het partijtrekken van de zonnestralen voor verwarming en luchtverversching. Prof. Ed. S. Morse, te Salem, in de Vereenigde-Staten, is erin geslaagd, partij te trekken van de zonnestralen voor het ververschen der lucht, en zelfs in geringe mate voor het verwarmen van twee gebouwen. Het eene was eene zaal van 80,000 kub. voet inhoud, waar een pijp van gerimpeld ijzer, ongeveer 5 voet wijd en zwart geschilderd, bevestigd was tegen den wand van het gebouw, de buitenlucht ontvangende aan de basis en die loozende in het bovengedeelte der zaal. De geheele lucht in de zaal werd één in de acht uren verwisseld, en het gemiddelde der waarnemingen toonde aan, dat de warmte 31° Fahr. was toegenomen bij het stoomen door de pijp.

Baksteen met asphalt. Te Charleston, in de Vereenigde-Staten, volgt men eene manier van baksteenen te bereiden, die ze geschikt maakt voor straatsteenen onder de zwaarste belasting. De steenen worden eerst verhit in een oven, waar zij met zand worden bedekt; na er uitgenomen te zijn, dompelt men ze in gesmolten asphalt, waarna men ze op rekken plaatst, vanwaar de overmaat kan afdruipen. (*Engineering*).

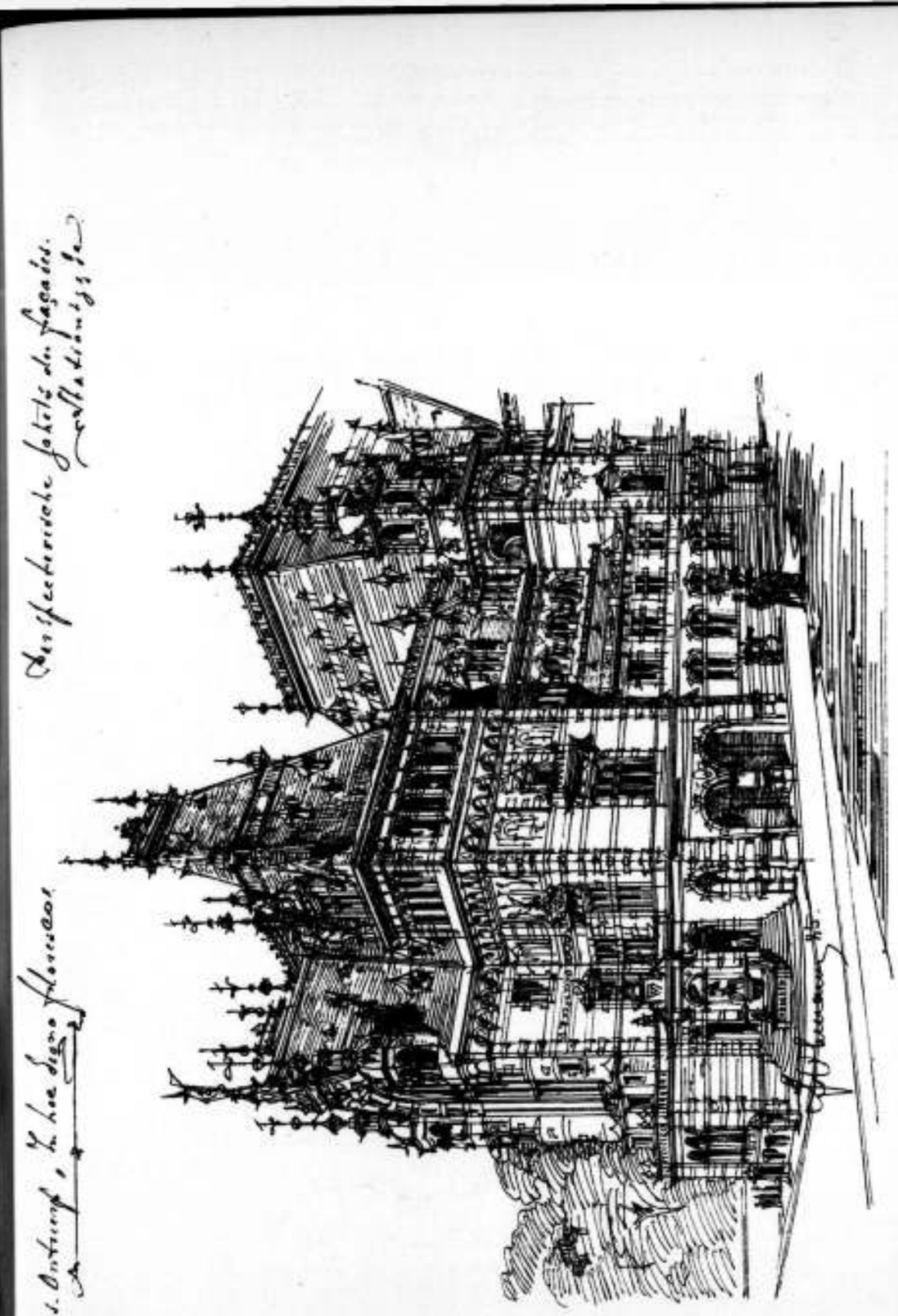

Bijvoegsel van De Opmerker van 20 Juni 1885.

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN

— § De heer Raoul Pictet, hoogleeraar aan de Universiteit te Genève en uitvinder der verdichting van zuurstofgas tot droppels, heeft zijn vaderland den rug toegekeerd, dewijl men er niet beschermd wordt tegen berooving van de vruchten zijns geestelijken arbeids. Sinds jaren zette hij de studie van de verschijnselen der warmte voort, en verrichtte gedurende den afgeloopen herfst een reeks van onderzoekingen omtrent nieuwe vloeibare lichamen, wier physisch-chemische eigenschappen zeer eigenaardig en waarvan de toepassingen in de nijverheid zeer talrijk en onderscheiden zijn. Deze vluchtige vloeistoffen immers kunnen dienen tot voortbrenging van koude, blussching van brand, ontsmetting van schepen, van ziekenhuizen, van kazernes, van spoorwegwagens, als chemische *reagentia*, voor distillaties, enz. Pictet volvoerde zijn arbeid in zijn laboratorium, met open deuren, voor zijne studenten en zijne vrienden. De heer Th. Turrettini, lid van den Raad van Beheer der stad Genève, kwam ook in het laboratorium en woonde met den chef der werkplaats, die hij te Plainpalais bestuurt, al de proeven omtrent die vluchtige vloeistoffen bij. Na dat bezoek, en *zonder den heer Pictet ervan te verwittigen*, heeft Turrettini een reeks persoonlijke onderzoekingen omtrent hetzelfde vraagstuk begonnen en de overtuiging verkregen, dat men vijftig ten honderd verbetering kan verkrijgen door de nieuwe vluchtige vloeistoffen te bezigen, die voortkomen uit de *physisch-chemische associatie* of *vermenging* van koolzuur en zwaveligzuur. De heer Turrettini heeft toen in het geheim een brevet opgesteld, waarin hij, onder den naam der Maatschappij te Parijs, waarmede de heer Pictet in betrekking staat, niet alleen een bijzondere methode van bereiding dezer vluchtige voortbrengselen, maar ook haar industrieel gebruik in de werktuigen tot voortbrenging van koude als zijn eigendom doet voorkomen. Dit brevet werd, buiten weten van den heer Pictet, aan de genoemde Maatschappij te Parijs gezonden, die alzoo in eenige landen anterioriteit heeft kunnen nemen op Pictet's eigen octrooien. De naam van den heer Turrettini komt niet voor op die brevetten, maar hij is medegeassocieerde van die Maatschappij en, als bestuurder eener *Société* voor het vervaardigen van physische instrumenten te Genève, tevens een harer constructeurs, terwijl de heer Pictet door de statuten uitgesloten is van alle aandeel in de winsten der Parijsche Maatschappij.

In Zwitserland bestaat geen octrooiwet. Drie scheidsrechters hebben verklaard: *Turrettini n'a pas mal agi vis-à-vis de R. Pictet, en fournissant à la Société de Paris les moyens de prendre le brevet de perfectionnement aux machines à produire le froid après avoir reçu de R. Pictet communication des travaux de ce dernier sur cette question.*

In Zwitserland kan dus een oorspronkelijke arbeid van industrieele natuurkunde *in zijn verschillende industrieele toepassingen* onttrokken worden aan zijn werkelijken uitvinder, zonder dat die daad slechts door een blaam gestraft worde.

Daar de heer Pictet geen ander kapitaal bezit dan den arbeid van zijn geest, zal hij Zwitserland verlaten.

Pictet noemde zijn vocht: *acide carbonique associé aux composés oxygénés du soufre*; de *Compagnie industrielle* het hare: *acide sulfureux carbonique*. Beiden zijn identiek, blijkens de verklaring van vijf wetenschappelijke mannen.

Het brevet van Pictet van 10 December 1884 luidt: „Perfectionnements dans la fabrication et l'emploi des liquides volatiles pour machines frigorifiques de M. Raoul Pictet"; dat der *Compagnie industrielle*, onder dagteekening van 15 Februari 1885: „Perfectionnements aux machines à produire le froid". De lezer oordeele.

— In een overeenkomst voor verlichting, gesloten door den Gemeenteraad van Luik, werd bepaald, dat wanneer, tengevolge eener nieuwe uitvinding of ontdekking, of eener verbetering van een reeds bekend lichtstelsel, door regelmatige concessies in eene der groote steden van België, Nederland, Frankrijk, Engeland of Duitschland, met een bevolking van meer dan 50,000 inwoners, een lichtstelsel voor het publiek en voor particulieren werd ingevoerd, even goed en goedkooper dan gas, en dit voordeel, gelijk aan ten minste 15%, werd bewezen door een proef van drie jaren, de Gemeenteraad het recht zal hebben, het nieuwe stelsel van verlichting aan te nemen.

— Uit Konstantinopel schrijft W. aan de *Frankfurter Zeitung*: „Waarom hier sinds geruimen tijd geen tentoonstelling van schilderijen meer plaatsgevonden heeft, ben ik onlangs te weten gekomen. Tot dusverre werd door velen aangenomen, dat dit het gevolg eener geringe voortbrenging van de zijde der schilderende kunstenaars in de hoofdstad was. De heeren zouden den moed hebben verloren, daar het publiek alhier hunne scheppingen niet weet te waarderen. Maar de hoofdoorzaak schijnt eene andere te zijn.

Bij de derde of jongste tentoonstelling van schilderijen te Pera waren er eenige in olieverf, die de opmerkzaamheid van hooggeplaatste Turken trokken en buitengewoon door hen bewonderd werden. Inzonderheid schenen drie, waaronder eene, die een dooden leeuw voorstelde, waaraan gieren zich tegoeddeden, hen te boeien.

Een der beschouwers was Barhri-pasja, destijds prefect van politie te Pera. Hij verklaarde zich gezind de drie doeken te koopen, als zij bij zijn andere schilderstukken pasten. Om dit te beoordeelen werden zij hem toegezonden; het antwoord zou reeds den volgenden middag worden gegeven. De scheppers der kunstgewrochten wachtten één dag, twee dagen, het ongeduldig verwachte antwoord kwam niet. Eindelijk begaf zich een deputatie tot den Pasja. De prefect van politie was onzichtbaar, maar een zijner dienaren verklaarde aan de niet weinig verbaasde „Franken", dat de drie schilderijen verbeurd waren verklaard, daar zij zinspeelden op de verdeeling van Turkije. De zieke of doode leeuw was blijkbaar het zinnebeeld van het verzwakte Osmanische Rijk, terwijl de Europeesche Mogendheden door de gieren waren vertegenwoordigd. Verzoeken noch bedreigingen baatten. De doeken waren verdwenen en zijn tot heden niet weder te voorschijn gekomen. De schilders zijn natuurlijk bang geworden voor de door de Turken zoo voortreffelijk beoefende uitlegkunde en dus weinig geneigd tot een openbare tentoonstelling hunner werken."

§ Sinds eenigen tijd bezigen eindelijk de Zwitsersche Spoorwegmaatschappijen verbeterde remmen. De St.-Gothard heeft het toestel van Körting ingevoerd, de lijn Lausanne—Villeneuve gebruikt den rem van Hardy-Smith en de lijn Genève—Bazel den rem-Wenger, een verbetering van den rem-Westinghouse.

— Een dertiental antwoorden zijn ingekomen op de prijsvraag voor de restauratie van het door brand vernielde gedeelte van het Raadhuis te Aken, en de Jury heeft den 10den dezer maand den eersten prijs ad 4000 mark toegekend aan den Regierungs-Baumeister Georg Frentzen te Aken; Professor Hugo Schneider te Kassel verwierf den tweeden prijs van 2500 mark. De ontwerpen zijn tot den 28sten dezer in de Raadszaal tentoongesteld en het plan bestaat, nog eenige ontwerpen aan te koopen.

Tot den wedstrijd waren alleen Duitsche architecten uitgenoodigd, zooals in dit blad op pag. 414 van den jaargang 1884 werd medegedeeld.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid zijn tot leden en plaatsvervangende leden der Jury voor de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen benoemd de heeren:

EERSTE AFDEELING.

Groep I. Klasse 4: F. Adama van Scheltema, te Amsterdam, lid; A. C. Kruseman, te Haarlem, lid; P. A. M. Boele van Hensbroek, te 's-Gravenhage, plaatsvervangend lid. Klassen 1, 5, 6, 7, 9 en 10: G. Scholten, te Rotterdam, lid; P. Smidt van Gelder Pan., te Amsterdam, plaatsvervangend lid.

Groep II. Klassen 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 23, 24: L. J. S. van Kempen, te 's-Gravenhage, lid; J. J. B. J. Bouvy, te Dordrecht, lid.

Groep III en Groep IV. Klassen 25, 26, 27, 28, 29, 33, 35 en klasse 44: H. B. Swagemakers van Alphen, te Tilburg, lid; J. B. Timmermans Wzn., te Waalwijk, plaatsvervangend lid.

TWEEDE AFDEELING.

Groep IV. Klasse 42: dr. H. IJssel de Schepper, te Gouda, lid; J. C. van Macken Jr., te Delft, plaatsvervangend lid; Klassen 38, 39, 40, 41 en 43: J. G. Rueb, te Breda, lid; H. W. Nijman, te Amsterdam, plaatsvervangend lid.

Groep V. Klasse 61: J. F. W. Conrad, te 's-Gravenhage, lid; J. van Hasselt, te Nijmegen, lid; Ch. Koolemans Beynen, te Utrecht, plaatsvervangend lid. Klassen 47, 48, 49, 50, 56 en 57: A. Huet, te Delft, lid; dr. L. C. Levoir, te Delft, plaatsvervangend lid.

Groep VI. Klasse 69: C. N. J. Moltzer, te Amsterdam, lid; F. Smits van Waesberghe, te Breda, plaatsvervangend lid. Klassen 63, 64, 65, 66, 67 en 68: M. J. de Bont, te Amsterdam, lid; Frans Wilhens, te Veendam, lid; E. E. V. Janssen, te Rotterdam, plaatsvervangend lid.

DERDE EN VIJFDE AFDEELING.

Groep XVI. Klassen 70, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 83 en 103: P. F. Baron van Heerdt, te Utrecht, lid; Murk Lels, te Alblasserdam, lid.

— Door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid zijn tot leden der jury voor de afdeeling tuinbouw der Internationale Tentoonstelling te Antwerpen benoemd de heeren: J. H. Krelage, te Haarlem; Dr. L. Mulder, te 's-Gravenhage, Jhr. Alph. Michiels van Kessenich, te Maastricht; Jhr. Mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet, te Oostcappelle en H. Witte, te Leiden.

— De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid brengt ter kennis van belanghebbenden, dat op een nader te bepalen dag in het einde van de maand Juli het examen zal worden afgenomen van hen, die voor de betrekking van adspirant-ingenieur voor het stoomwezen in aanmerking wenschen te komen. Wie aan dit examen wenscht deel te nemen, moet zich daarvoor vóór 15 Juli bij gezegeld adres bij het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid aanmelden.

AMSTERDAM. Wij vestigen de aandacht der liefhebbers op eene belangrijke verkooping van boekwerken, die, onder directie der firma Frederik Muller & Co. in de Doelenstraat 10, op Maandag 29 Juni en volgende dagen zal plaatsvinden. In die verzameling komen o. a. voor de boekwerken, nagelaten door wijlen den architect W. Wilkens; de veiling daarvan is op Vrijdag 3 Juli bepaald.

MAASTRICHT. De gemeenteraad heeft eene som van ƒ 2400 toegestaan om te voorzien in de kosten van het opmaken der plans voor eene waterleiding.

LEIDEN. Voor de benoeming van een gemeente-architect, waarvoor zich 29 sollicitanten hebben aangemeld, zijn door Burgemeester en Wethouders de volgende heeren aan den Raad voorgedragen: D. E. C. Knuttel, civiel en bouwkundig ingenieur te Zwaluwe, P. E. Rijk, adjunct-architect te Arnhem en G. Looman, hoofdopzichter te Leiden.

Uit deze voordracht werd de heer D. E. C. Knuttel benoemd.

WAGENINGEN. In den Gemeenteraad werd de mededeeling ontvangen, dat er vooreerst geene Rijkssubsidie te wachten is voor den aanleg van een haven, maar dat Gedeputeerde Staten van Gelderland niet ongenegen zijn aan Provinciale Staten het toekennen eener subsidie voor te stellen, als daardoor eene goede en duurzame haven kan worden verkregen. De Raad besloot, het maken van het plan voor eene haven aan een deskundige op te dragen en de zaak te bespoedigen, opdat de aanvraag reeds in de najaarsvergadering der Staten kunne worden behandeld.

Aflevering 6 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De eucalyptus (met fig.). — De schrijfmachine van Remington (met fig.). — De zelfregistreerende barometer van Redier (met fig.). — Natuurkundige proeven met eenvoudige toestellen (met fig.). — De geestelijke ingeving (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den Talisman (met fig.). — Iets over den stamboom der katten (met fig.). — Een machine om erwten te doppen (met fig.). — De monitograaf, een hulpmiddel voor het teekenen (met fig.). — Desinfectie. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden. — Verbeteringen.

ADVERTENTIEN.

Bouwterrein te Koop

aan den Roermondschen weg te *VENLOO* zijn **BOUWTERREINEN** te koop, zeer geschikt voor den bouw van Heerenhuizen. Te bevragen bij den Heer H. VAN GASSELT aldaar.

HAARLEMMERMEERPOLDER.

DIJKGRAAF en HEEMRADEN van den *HAARLEMMERMEERPOLDER* zullen op **Maandag den 29 Juni 1800 vijftentachtig**, des namiddags ten één ure, ter Secretarie des polders in de Jansstraat te *Haarlem*, in het openbaar bij enkele inschrijving **aanbesteden**:

Het maken eener brug over de Ringvaart des polders bij Hillegom.

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op Woensdag 24 Juni 's middags 12 ure.

Bestekken en voorwaarden zijn op franco aanvrage gratis verkrijgbaar aan de Secretarie des polders.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofdopzigter te *Haarlem* en bij den polderopzigter A. M. VOERSTMAN aan den Cruquius.

Haarlem, 16 Juni 1885.

Dijkgraaf en Heemraden voorn.
J. W. M. VAN DE POLL, *Dijkgraaf.*
J. C. VAN DE BLOCQUERIJ, *Secretaris.*

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 29 Juni 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis in het **openbaar aanbesteden**:

a. **Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 1e klasse, in de Kraijenhoffstraat hoek 2e Leeghwaterstraat.**

b. *a.* **Het vernieuwen van af de Watersloven en tevens verbreeden van de vaste houten Brug N°. 100, over de Looiersgracht aan de Lijnbaansgracht.**

b. **Het vernieuwen van af de Watersloven van de vaste houten Brug N°. 284, over den Houtkoopersburgwal voor de Markensteeg.**

Beide met de leverantie van alle daartoe noodige materialen.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 2 voor de sub **a** genoemde (met 3 Teekeningen), en ƒ 0.20 voor de sub **b** genoemde.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Architect, voor de sub **a** genoemde op het Raadhuis, kamer N°. 101, en voor de sub **b** genoemde aan den Stads-Timmerwin, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
I.E. JOLLE.

Amsterdam, 16 Juni 1885.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag, den 2en Julij a. s.**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden, de levering van:**

60.000 stuks Quenast- of Ben-Ahin-keijen;
100.000 vlakke- en 50.000 getrokken Straatklinkermoppen;
350 Meter Trottoirbanden;
pl. m. 1000 kub. Meter zuiver scherp Riviersand en 1000 kub. Meter Plaatzand;
eenige Houtwaren;
benevens het maken en leveren van twee Pramen.

De bestekken liggen, van Maandag 21 Junij a. s., dagelijks, met uitzondering van den Zondag, voor de belanghebbenden ter inzage op de Stadstimmerwerf en zijn, te rekenen van dienzelfden datum, tegen betaling van 15 cents per exemplaar, op de Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Schiedam, den 18e Junij 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
J. B. NOLET, *L. B.*
De Secretaris,
A. W. MULDER.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1850.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Keteis, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Een ervaren Bouwkundig Opzichter

wenscht geplaatst te worden of belast met het **meten of waterpassen van terreinen, tramwegen** enz. Adres franco letters **A. Z.** aan 't Bureau van *»De Opmerker"* te *Arnhem.*

Voor billijken prijs gevraagd:

een goed complect Ex. »VAN GRIEKEN, **BURGERL. BOUWKUNST"**, in afleveringen of 3 deelen.

Adres A. FELTJES, Boekh. *Rotterdam.*

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 25 Juni 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize

aanbesteden:

Het driejarig onderhoud van de Schipbruggen te Arnhem en te Westervoort, de IJzeren Brug over de Lauwersgracht, de havens en de beide uitlaatsluizen der gemeentelanderijen.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING.

DECORATIEF AARDEWERK
GEBRAND GLAS,
in het BOTERHUIS te DELFT.

IS GEOPEND op Werkdagen van 9—5 uur.
Op Zondag 1—5 uur.

Entréeprijzen:
Woensdag ƒ 0.50, Zondags ƒ 0.10, overige dagen ƒ 0.25.

AANBESTEDING.

D. IJSSELDIJK zal, namens zijn lastgever, op **Dinsdag 30 Juni**, des namiddags ten 2 ure, in het »HOTEL APELDOORN" te *Apeldoorn*, **aanbesteden:**

Het bouwen eener VILLA aldaar.

Bestek met 2 teekeningen liggen van Maandag 15 Juni af ter visie in bovengenoemd Hotel.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de nette en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK. VALDETRAVERS. VISIT

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem.*

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Steenschaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**,

WEEGWERKTUIGEN.

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostmeedijk 248, *Rotterdam.*
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van Houten Gebouwen.
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding. Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier),	Groote keuze. MONSTERS enz. op aanvraag, bij DE LINT & C°. Rotterdam.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt HOUT, ZEILDOEK en TOUWWERK tegen bovenstaande schadelijke invloeden *rook- en kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den **Huisbouw** voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afsplijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
» » **Waterbouw** » Sluizen, Schoeilingen, Brugdekken enz.
» » **Spoorwegbouw** » Dwarsleggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
» » **Tuinbouw** » Prieelen, Broei- en Plantenbakken, Boonenstokken, Basters enz.
» » **Schoepsbouw** » Buikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
» » **Scheepvaart** » Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M², hoogstens 4% schter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBLIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en VUURKLEI enz.

Bij P. GOUDA QUINT, te Arnhem, is verschenen de **10de** en **11de** aflevering van:

Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.

In deze aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE**, met **1030** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.

Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.

De binnen kort verschijnende **12de** aflevering zal aanvangen met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE**, die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **25** afleveringen à **f 1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor **f 33.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

E. STURM te Würzburg.

Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.

Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijenlaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achterommetje hfs. Paleis voor Volksvlijt **Amsterdam.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. tot buitenlid is toegetreden de heer N. van Kleef te Almeloo,

2°. door heeren lokaal-commissarissen een biljartpartij is georganiseerd op Zaterdag 4 Juli e. k., des avonds te 9 uren, in Maison Stroucken.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) EEN ONVERWACHT INCIDENT.

De Amsterdamsche Beursprijsvraag, die reeds zoovele pennen in beweging bracht, heeft ook de afgeloopen week vele bouwkunstenaars en een groot deel van het publiek stof tot mondelinge of schriftelijke opmerkingen gegeven.

Reeds de vorige maal berichtten wij, hoe de hoofdmotieven van de gevels van het bekroonde ontwerp „Y" aan het Raadhuis te La Rochelle ontleend waren, welk bericht spoedig algemeen de ronde deed. Ter overtuiging van twijfelaars werden in de winkelkast des heeren Van der Land in de Kalverstraat te Amsterdam het beursproject en zijn prototype naast elkander geëxposeerd, en een aantal architecten richtten tot den Gemeenteraad een adres, waarbij zij op de gelijkenis wezen en op een onderzoek aandrongen. De Raad nam dan ook de voordracht tot goedkeuring van de Jury-uitspraak niet aan, en nadat eenige leden, waaronder ook de architecten Gosschalk en Muysken, zich in niet zeer gunstigen zin over het Jury-rapport hadden uitgelaten, werd de voordracht aan Burgemeester en Wethouders gerenvooieerd, daar men meende, dat de Jury, in strijd met den uitdrukkelijken wensch van den Raad, de quaestie van de bouwsom niet buiten beschouwing had mogen laten, en men ook inlichtingen wenschte betreffende de plagiaat-quaestie.

De heer J. Cordonnier, ontwerper van het eerstbekroonde beursplan, heeft inmiddels niet stilgezeten, maar zond aan het *Handelsblad* uit Antwerpen een apologie. Het komt ons voor, dat de lezing van dit stuk slechts zeer weinigen van het goed recht des heeren Cordonnier zal overtuigd hebben. Na eerst te hebben gezegd, dat een onweder in aantocht is om boven zijn hoofd los te barsten, betuigt hij, aan zijn eer en aan zijn waardigheid als kunstenaar verschuldigd te zijn, zich van elken blaam te zuiveren.

Hij geeft zonder omwegen toe, dat hij het Stadhuis te La Rochelle als voorbeeld voor zijn beursgevels gebruikt heeft, doch meent, dat een vergelijking van het origineel en van zijn teekeningen te zijnen gunste zal spreken, want als hij plagiaat gepleegd heeft, dan kan men, zegt hij, wel alles plagiaat noemen. Voorts meent hij, dat dan ook de geheele Renaissance niets dan plagiaat zou zijn, en dat men ook den architect, die geen zesde orde kan uitvinden, maar een der bestaande gebruikt, van diefstal kan beschuldigen.

Hij meent echter, dat het motief van La Rochelle en dat van zijn Beurs-ontwerp niet meer op elkander gelijken dan de eene mensch op den anderen. Hij zegt ook, dat de twee motieven wat opvatting, rangschikking en verhouding betreffen, aanmerkelijk verschillen, en meent dat men onmogelijk kan ontkennen, dat het motief wel degelijk zijn persoonlijk eigendom is, want slechts hij pleegt plagiaat, die een inspiratie van eenig kunstenaar overneemt, en zich dus een anders talent toeëigent. Ten slotte belooft hij photographieën van La Rochelle te zullen sturen, om een ieder te overtuigen, en na nog eenige beleefdheids-uitdrukkingen eindigt hij zijn betoog met den uitroep van Frans I:

Alles is verloren, behalve de eer.

De geheele apologie maakt eenigszins den indruk van een toost, en is onmiskenbaar op effect berekend. Waarschijnlijk was het den heer Cordonnier niet bekend, dat eenige Amsterdamsche kunstvrienden het publiek reeds tot oordeelen instaat gesteld hebben, door een zeer fraaie afbeelding van het Stadhuis te La Rochelle nevens het bekroond ontwerp tentoon te stellen.

De gelijkenis is zoo treffend, daar behalve de arcade met de doorhangende bogen, ook de Korintische kolommen, met dezelfde rangschikking, kozijnverdeeling, nissen met beelden, kroonlijst, attiek en dakvensters te zien zijn, dat zelfs leeken haar onmiddellijk waarnemen. Hoe hier dus sprake kan zijn van een persoonlijk eigendom, blijkt uit niets, daar toch de architect, die in 1606 te La Rochelle het Raadhuis stichtte, niet kan geacht worden, het plan „Y" te hebben nagevolgd.

Plagiaat is het zonder omwerking, en met behoud van dezelfde rangschikking en verhouding, overnemen van motieven, met het kennelijk doel, om deze navolging voor eigen werk te doen doorgaan. De mannen der Renaissance pleegden geen diefstal, daar zij de motieven, hun door de antieken geleverd, geheel op hunne wijze wisten om te werken, en zoo in de rangschikking als in de verhouding een persoonlijk cachet wisten te leggen. Geen enkel Romeinsch gebouw is ooit door de kunstenaars der Renaissance gekopiëerd. Wanneer echter een gebouw tot in zijn kleinste onderdeelen wordt nagevolgd, mag men deze navolging, onzes inziens, niet voor eigen werk uitgeven. Wat zou men wel van den toonkunstenaar zeggen, die b. v. in een muziekstuk eenvoudig het Andante van Beethoven's vijfde symphonie invlocht? Al mocht hij misschien in de instrumentatie eenige wijziging maken, hij zou toch niemand overtuigen, dat dit nu een persoonlijk denkbeeld van hem was.

Juist hetzelfde is hier geschied, en nu mannen als de onderteekenaars van het adres op het plagiaat gewezen hebben, gelooven wij, dat de Gemeenteraad wel zal doen, een onderzoek te doen instellen. Had men een Beurs in den geest van het Raadhuis te La Rochelle verlangd, men had geen prijsvraag behoeven uit te schrijven, waaraan zulke flinke belooningen verbonden waren, en kunnen volstaan met het doen opmeten van dit gebouw, en het pasklaar maken van zijn motieven voor den Beurs-plattegrond.

Ook wat de begrootingscijfers betreft, is een onderzoek wenschelijk. Waar een bouwsom zoo uitdrukkelijk was vastgesteld, waar zelfs een volledige prijslijst aan de mededingers verstrekt was, is het een onbillijkheid jegens de medewerkers, die zich daaraan gehouden hebben, zich van de quaestie der bouwkosten af te maken op eene wijze, als de Jury gedaan heeft.

Wij zien met belangstelling de beslissing van den Gemeenteraad tegemoet.

De brief, door den heer J. Cordonnier uit Antwerpen aan de Redactie van het *Handelsblad* toegezonden, is in het avondblad van 23 dezer opgenomen. Dit schrijven, waarvan hiervoren wordt melding gemaakt, is van den volgenden inhoud:

Anvers, le 21 Juin 1885.

Monsieur le Rédacteur,

Une note, parue dans votre Journal, est venue comme un sourd grondement m'annoncer qu'un orage était près d'éclater sur ma tête. Est-ce une accusation ou simplement un soupçon qu'on voudrait porter sur mon oeuvre?

Quoiqu'il en soit, je dois à mon honneur et à ma dignité d'artiste de ne pas laisser subsister un seul instant ni l'une ni l'autre; convaincu d'ailleurs de trouver chez ceux-là mêmes qui ont soulevé la question, la même delicatesse et la même franchise que j'apporterai dans ma réponse.

Veut-on dire que j'aie reporté dans un des motifs de mon projet de Bourse un morceau de l'hôtel de ville de La Rochelle, en un mot m'accuser de plagiat? Je dirai d'abord que le débat ne peut porter que sur un des motifs de la façade du Damrak, ce qui diminue beaucoup l'importance du grief. La comparaison du célèbre morceau et de mon dessin répondra pour moi; car si cette accusation était possible, mais, mon Dieu, de toutes parts il nous faudrait crier au plagiat!

Mais l'auteur de La Rochelle lui même ne serait qu'un plagiaire! mais la Renaissance elle-même, son nom l'indique, ne serait d'un bout à l'autre qu'un tissu de plagiats! en somme c'est l'art antique renouvelé, refondu, interprété, suivant d'autres sentiments, suivant d'autres principes. Car enfin je ne sache pas qu'un artiste quelconque ait inventé un sixième ordre d'architecture; faut-il de là accuser de plagiat tous ceux qui se sont servis des ordres existants? Faut-il accuser de plagiat tous ceux qui, comme Dubau, Duc et bien d'autres, reprenaient toutes les formes antiques pour les interpréter à leur manière; non, je ne crois pas qu'une pareille théorie soit soutenable!

La note en question veut-elle simplement et sans arrière-pensée constater que je me suis inspiré de l'Hôtel de Ville de La Rochelle? Alors c'est autre chose et je réponds franchement: *oui!* Mais je m'empresse d'ajouter aussi franchement, que l'un ne ressemble pas plus à l'autre que deux hommes, pris au hasard, ne se ressemblent. Et pourtant les éléments sont les mêmes; ces deux hommes ont pourtant bien un nez placé au beau milieu du visage, deux yeux symétriques; ils ont bien tous deux la bouche sous le nez, un menton, des bras, des jambes, que sais-je enfin et les mêmes éléments identiquement placés. Est-ce que pour cela ces deux hommes se ressemblent? Non! millefois non! Avec ces mêmes éléments cent mille variétés peuvent être faites, les uns seront laids et les autres beaux. Il en est de même dans le cas actuel et je puis dire que les deux motifs different non seulement de forme, mais encore de sentiment, d'arrangement et de proportion. Il y a entr'eux comme un air de famille, c'est possible; mais ce qu'on ne peut nier, c'est que ce motif ne soit absolument mien et qu'il ne me soit tout à fait personnel. Or celui-là seul est plagiaire qui prend ou plutôt qui vole (car cela constitue un vol moral) à un artiste quelconque une de ces inspirations avec son sentiment et sa vie, qui s'empare, en un mot, de l'oeuvre de toutes pièces et se l'approprie sans y mettre de lui-même quoique ce soit; car de cette manière il s'attribue le talent d'autrui; voilà le plagiaire!

Bref, je m'aperçois que nous tombons dans une discussion esthétique, qui pourrait nous mener loin et je crains d'abuser du droit de réponse que la loi nous accorde en France et que je dois ici à votre entière délicatesse et à votre grande justice. Je crois d'ailleurs que la réponse la plus nette et à la fois la plus efficace, que je puisse faire aux reproches qui semblent m'être portés, c'est la comparaison directe et côte à côte des deux morceaux eux-mêmes; c'est pourquoi, par mes propres soins une ou deux photographies seront envoyées à Amsterdam pour convaincre les plus endurcis.

J'ai peut être attaché trop d'importance à un bruit qui peut n'avoir aucun écho; mais je me dois à moi-même et à ceux dont les marques de sympathie m'ont touché ces jours-ci, je dois, dis-je, ne laisser subsister aucun équivoque et ne laisser debout quoiqu'il soit qui puisse porter atteinte à ma dignité d'artiste; je tiens et tous mes confrères m'en sauront gré, non pas seulement à mon honneur, mais encore à celui de la corporation dont je fais partie.

Et s'il arrivait que la fortune, qui m'a si favorablement caressé de son aile, vint, par un de ces caprices inattendus, à m'abandonner tout à coup, je veux pouvoir dire:

»Tout est perdu hors l'honneur."

Veuillez agréer, Monsieur le Rédacteur, l'assurance de mes sectiments les plus distingués

J. Cordonnier,
Auteur du projet Y.

Het adres, door eenige architecten aan den Gemeenteraad gezonden, luidt als volgt:

Aan den Raad der gemeente Amsterdam

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, architecten:

dat zij uit het openbaar gemaakt rapport der Jury, benoemd ter beoordeeling der ontwerpen, ingekomen op de onlangs uitgeschreven prijsvraag voor een nieuw Beursgebouw te Amsterdam, hebben gezien, dat aan het ontwerp, gemerkt met de spreuk „Y" (N°. 172), de eerste prijs is toegekend;

dat hun gebleken is, dat genoemd ontwerp, wat de meest kenmerkende deelen zijner buitenordonnantie aangaat, geheel ontleend is aan het Stadhuis te La Rochelle, departement der Charente-Inférieure in Frankrijk, gebouwd in 1605—1606, van welk gebouw zij de eer hebben een afbeelding hiernevens te doen gaan;

dat zij vermeenen, dat waar het een monument geldt als het Amsterdamsche Beursgebouw zal zijn, het noch overeenkomstig de waardigheid der gemeente, noch overeenkomstig de bedoeling der prijsuitschrijving kan geacht worden, indien dit monument een kopie van een buitenlandsch gebouw is;

redenen waarom zij u verzoeken, alvorens in zake de bekroning een beslissing te nemen, een grondig onderzoek in deze te doen instellen.

Amsterdam, 23 Juni 1885.

't Welk doende,

A. N. Godefroy, A. C. Bleijs, J. H. Leliman, Van Gendt, Jan Springer, C. B. Posthumus Meijjes, A. Salm G.Bzn., W. J. Vuijk, Henri Evers, G. van Arkel, D. H. Haverkamp, A. van Delden en L. Beirer.

STATIONS-BOULEVARD.

Het volgend adres is door den heer P. J. Adrian Jr. en 2900 andere ingezetenen verzonden aan den Gemeenteraad van Amsterdam:

„Geven bij dezen met verschuldigden eerbied te kennen, de ondergeteekenden, allen inwoners van Amsterdam en belangstellenden in de toenemende ontwikkeling hunner stad:

dat zij met de meeste ingenomenheid de beweging ten gunste van een Stationsboulevard gevolgd hebben;

dat zij zich hierbij aansluiten:

1°. Uit een sanitair oogpunt:

omdat het water in Damrak en Rokin meer en meer vervuilt en daardoor voor de volksgezondheid hoogst schadelijk wordt;

omdat breede straten en pleinen noodzakelijk zijn voor een geregelde luchtstrooming, vooral in het oude gedeelte hunner stad, en het dus niet aangaat, waar die breede wegen reeds gedeeltelijk bestaan, ze door bebouwing te bederven;

omdat een boulevard in het midden der stad, zoowel door de aanwezige boomen, als door de ruime wandelgelegenheid, ten hoogste bevorderlijk is voor de gezondheid der bewoners der omliggende wijken;

2°. Uit een practisch oogpunt:

omdat de boulevard Centraalstation-Sophiaplein ons tevens zal geven:

verbreeding van het Rokin, waarvan de westzijde nu nog wel aan de behoefte voldoet, maar in de naaste toekomst niet meer voldoen zal, en waarvan de oostzijde reeds in den tegenwoordigen tijd verbreeding dringend noodig heeft;

betere communicatie van den Dam met de oostzijde van het Rokin;

verbreeding der Beursstraat;

vergrooting van het Damplein;

verbreeding van den toegang tot het Damrak;

verbreeding van het Damrak, waarvan de westzijde, wanneer de Beurs met hare toegangen daar eenmaal verrezen is, en na voltooiing van het Centraalstation, niet meer aan de eischen van het verkeer kan voldoen, en waarvan de oostzijde na het optrekken van den beursgevel, een straat zal vormen, zooals terecht in de nieuwe wijken niet meer mag worden aangelegd;

een gemeenschap tusschen de Oostzijde-Damrak en Prins-Hendrikkade;

verbetering van den toegang naar het Centraalstation;

3°. Uit een esthetisch oogpunt:

omdat een breede en regelmatige boulevard, van flinke trottoirs, rijwegen, tramspoor en boomen voorzien, zeker een beteren indruk maken zal, dan de verouderde en halfslachtige toestanden, waarin Damrak en Rokin thans verkeeren;

omdat zoowel het verschil tusschen de straten ter weerszijden der te bouwen Beurs, als de ongelijke verhouding tusschen voor- en zijgevels een onesthetisch gezicht zal opleveren.

„Eindelijk meenen zij:

dat het dempen van Damrak en Rokin, door de veranderingen der laatste jaren bijna niet meer bevaarbaar, slechts zeer weinig nadeel aan de binnenvaart zal toebrengen, welk nadeel niet kan opwegen tegen de vele groote voordeelen, aan den Stationsboulevard verbonden;

dat de pakhuizen op genoemde grachten nu reeds meer en meer voor winkelhuizen plaats maken, die dus de bestemming dezer beide grachten als vanzelf aanwijzen;

Redenen waarom zij zich met verschuldigden eerbied, doch tevens met gepasten aandrang, tot u wenden met het verzoek te besluiten:

1°. *Het Beursplan Damrak in te trekken;*

2°. *Ten spoedigste over te gaan tot demping van de nog overgebleven gedeelten Damrak en Rokin;*

3°. *Na het uitvoeren dezer werken van Damrak en Rokin een Boulevard te maken.*"

Het denkbeeld, om zoowel het Damrak als het Rokin te dempen en een boulevard aan te leggen, is niet nieuw en werd verschillende malen, ook in dit weekblad, besproken. Bij het nommer van 30 Januari 1876 werd zelfs een plaat verzonden om het ontwerp te verduidelijken en de toelichting luidde als volgt:

„Het aanleggen van dezen boulevard, zooals hij op het kaartje is aangeduid, omvat: het dempen van het Damrak en het Rokin, met opruiming der tegenwoordige Koorn- en Groote beurzen, het voormalige Kommandantshuis en van de gebouwen, gelegen aan den Vijgendam, vóór het Rokin. De aldus ontworpen boulevard kan tusschen de bestaande bebouwde lijnen eene breedte bekomen: aan het begin bij de Nieuwebrug tot ongeveer de Oudebrug van 96 meter; vandaar tot den Dam gemiddeld 76 meter, terwijl ter plaatse van het Rokin tot Arti et Amicitiae eene doorgaande breedte van 58 meter en verder tot het Schapenplein, het zuideinde des boulevards, eene breedte van 75 meter verkregen kan worden. Op zulk een boulevard, loopende van het Centraalstation tot het Schapenplein of de Munt, zou Amsterdam met recht trotsch kunnen zijn; het doet ons onwillekeurig denken aan „Unter den Linden" te Berlijn.

„Het noordeinde ervan, en dus onmiddellijk bij het meergenoemde Centraal-spoorwegstation, biedt, meenen wij, een uitmuntend terrein aan tot plaatsing eener nieuwe Koopmansbeurs. Daar geplaatst, is zij spoedig en gemakkelijk voor de Beursbezoekers van buiten Amsterdam te bereiken. Nog heeft dit terrein het voordeel, dat eene eventueele uitbreiding der beurs, zonder eenige stoornis in de communicatie, en zonder eenige particuliere onteigening, kan plaats vinden."

Tot dusverre de toelichting. Moge de plaatsing der Beurs aan het einde van den boulevard onze sympathie niet wegdragen, het denkbeeld van een grooten verkeersweg in het midden der stad, verdient aanbeveling. Het genoemde artikel in *De Opmerker* van 1876, strekt verder om eene oplossing te vinden voor de Paleis-Stadhuis-quaestie; werd het Paleis tot Stadhuis ingericht en zoodoende aan de oorspronkelijke bestemming teruggegeven, dan zou het nieuwe Paleis gebouwd kunnen worden aan het zuideinde van den boulevard, maar daarvoor is eene aanzienlijke onteigening van perceelen noodig, zooals de teekening aangeeft.

DE TENTOONSTELLING VAN UITVINDINGEN TE SOUTH-KENSINGTON.

De tentoonstelling van uitvindingen, schrijft de heer Schardt uit Londen, dient niet tot leering. De tentoonstellingen, die sinds drie jaren in de tuinen der *Horticultural Society* gehouden worden, zijn eenvoudig een gedeeltelijke uitvoering van het programma: *Panem et circenses*, dat de groote heeren zich, bewust of onbewust, gesteld hebben om de vier millioen Londenaren in een goede luim te houden. Het leven der meeste inwoners van de hoofdstad is vreeselijk eentonig en vervelend. Wel-is-waar heeft de middelstand, en ten deele ook de arbeidersstand, in den schouwburg een uitspanningsplaats; maar wat hier altijd ontbroken heeft, zijn plaatsen voor genoegen, waar de philister met vrouw en kind zijn avond kan doorbrengen en zijn glas bier of zijn kop thee drinken, onder begeleiding van muziek. De tuinen van Cremorne zijn voor de familie niet fatsoenlijk genoeg. De parken worden bij

het vallen van den nacht gesloten, of behooren het althans te zijn. Naar de velden en heuvelen van Surrey of Middlesex is het voor de meesten een dure reis van eenige uren. En wat daar te doen? Om die reden is de tentoonstelling van South-Kensington zoo populair geworden.

Het is zoo *respectable*, het klinkt zoo *gentle*, onder voorwendsel van belangstelling in de nijverheid, zich over te geven aan vermaak. De tallooze juffers en winkelbedienden, die elkander daar giegelende en liefkoozende onder de schaduw der boomen aan het hart drukken, bewijzen, dat het doel bereikt is. Het was een noodzakelijkheid, aan deze tentoonstelling een blijvend karakter te geven, en zoo men de deuren sloot, zou er gevaar zijn voor een omwenteling.

Ofschoon men beter zou gedaan hebben met den rommel van het vorige jaar te behouden — deze zou tenminste evengoed dienst hebben gedaan, meende men rekening te moeten houden met de stemming van het publiek, door bij den ingang een pyramide van vernielingstuig uit het Ministerie van Oorlog en de Admiraliteit in het oog te doen vallen. Daar staart u een reusachtig Armstrong-kanon van 43 tons aan, een stalen monster, dat met een kogel van 210 pond op een afstand van 1000 yards een stalen plaat van 14 Engelsche duim dikte doorboort. Aan kanonnen en kogels met toebehooren geen gebrek. Nobel stelt een pak dynamiet tentoon. En dan verwondert men zich nog, dat de door het militarisme onzer dagen en door belastingdruk tot vertwijfeling gebrachte proletariërs naar dezelfde wapenen grijpen! Ook van de machinekanonnen, die ontaarde kinderen der weerlooze mitrailleuse, zond het Ministerie van Oorlog een bloemlezing. Daar hebt ge b. v. het *Gardner gun*, dat in Soedan zoo'n treurige rol speelde, daar het dikwijls in beslissende oogenblikken, wegens het blijven zitten van de patroon, onbruikbaar bleek te zijn. Dit gebrek schijnt het *Gattling gun*, dat er soliede uitziet, niet aan te kleven. Het laadt zich vanzelf. Het Nordenselt-kanon, een elegante ziel op stalen onderstel voor de marine, moet 1200 schoten in de minuut kunnen lossen. Vermoedelijk zal de uitvinder zich buiten schot houden, wanneer het ernst wordt. Het afschuwelijkste ding echter is het kanon van den Amerikaan Maxim. Dit ziet er bijna uit als een photographietoestel. Als de patroon afgevuurd is laadt het kanon zich vanzelf, terwijl de terugloop de ledige patroon uitwerpt, de nieuwe op hare plaats schuift en doet losbranden. Met dit monster schijnt het toppunt der militaire techniek bereikt; verder kan men toch waarlijk niet gaan. Men late zulke automatische verdelgingswerktuigen de zaak onder elkander uitmaken. Men geve hun genoeg patronen voor de reis mede, late hen alleen tegen elkander oprukken, op den afstand, dien zij zelven goedvinden, elkander het rechtvaardige hunner zaak inpeperen en zie toe, wie van beide partijen het langst den strijd volhoudt. Die natie heeft het gewonnen, welke de meeste vuurmonden op de been heeft, wanneer de laatste patroon verschoten is. Deze uitvinding maakt alzoo de staande legers, dien geesel onzer eeuw, overtollig.

Een beambte poetst met een lap een ding, dat er uitziet als een groote stalen sigaar. — „Dat is een vischtorpedo" — zegt de man. Ik houd mij op eerbiedigen afstand. Daarnaast staat een model van het nieuwste Engelsche pantserschip *Polyphemus*. Beiden zijn gezworen vijanden. De *Polyphemus* ziet er eigenlijk onschuldig uit als hij te water is, want buiten het dek, dat op een zeer grooten stalen cilinder gelijkt, is niets zichtbaar. Maar onder den waterspiegel heeft deze goedige kolos een speer van twaalf voet, die hij met alle macht in de zijde van een vijandelijk schip kan stooten. Die neus heeft bovendien de eigenschap, dat hij zich laat afschroeven. Uit de opening kan het monster dan torpedo's wegspuwen. Ook hier ware het wenschelijk, dat de twee vijanden, pantserschip en torpedo, automatisch konden werken, zoodat de dans plaats had zonder hulp van matrozen. Als een paar dozijn van die kostbare gevaarten met eenige millioenen ponden sterling in de diepte verdwenen zijn, sluit men vrede.

De geheele expositie schijnt een tooneelspel, gemaakt ter gelegenheid van de botsing met Rusland. Nu, het Kabinet heeft met vuur gespeeld en zich naar verdienste de vingers gebrand.

Amerika is slecht vertegenwoordigd. Het Congres gaf geen geld. Buiten de voorwerpen der *Waltham Watch Company* is er weinig belangwekkends. Maar de tentoongestelde horloges, het model der fabriek zelve en de troep werkende horlogemaaksters zijn buitengewoon interessant. Daar wordt het iemand duidelijk, waarom Europeesche fabrikaten, inzonderheid Zwitsersche horloges, op de Amerikaansche markten verdrongen zijn. Deze Amerikaansche horloges vinden in Engeland een ongemeenen afzet. Een glazenkast tegenover de werktafel bevat er 1200, waaronder 600 gouden; de waarde ervan is 12000 pond sterling; zij zijn allen reeds verkocht. De prijs wisselt af van 30 tot 600 gulden. De Maatschappij brengt dagelijks 1250 horloges voort en hoopt het getal op te voeren tot 2000; zij bracht er in één maand 30000 op de markt en sinds de oprichting (1857) vervaardigde zij 2½ millioen stuks.

Sinds sir Peter Lumsden en generaal Kamaroff niet meer in de steppen van Midden-Azië verstoppertje spelen, heeft Rusland keur van pelzen gezonden — een aantrekkelijk voorwerp in den zomer! Tadoffsky heeft een werktuig geëxposeerd, waarmede hij 30000 cigaretten daags kan maken. Zekere heer Leonidoff heeft een uitvinding gedaan, die menigen muziekschuwen jongeling als een verlossing van een gezelschapskwelling welkom zal zijn. Ik vroeg onlangs aan eene *fashionable* Engelsche dame, waarom zij haar kind, een goedigen maar dommen knaap, in de muziek deed onderrichten, daar hij toch in 't geheel geen aanleg ervoor bezat. — „Dat begrijpt u niet", was het antwoord; „wat doen figuur zou mijn Tommy in gezelschap maken, als hij voor jonge dames het muziekblad niet wist om te keeren!" De arme Tommy zal dus hartelijk blijde zijn te vernemen, dat de heer Leonidoff een toestel heeft uitgedacht, dat den speler instaatstelt, door een kleine drukking met den voet, het blad in het muziekboek naar welgevallen om te slaan.

De Roemenische, meestal gestikte, nationale kleedingstukken zijn heel lief, en getuigen van smaak en handigheid; maar wat zal een Engelsche dame doen met den bontgekleurden onderrok eener boerin? Reeds nu ziet haar *drawing-room* er uit als een magazijn van porselein, waarin men zich slechts met angstige voorzichtigheid beweegt: waarom er ook nog een schouwburgkleerkamer van gemaakt? Eén dwaasheid is al genoeg.

Oostenrijk zond o. a. een tafel- en een theeservies van den Kroonprins; de borden zijn ivoor-wit, de randen donkerblauw geëmailleerd en met goud fijn geembosseerd. Maar waar blijft Duitschland? Met moeite vindt men het eindelijk onder de *Foreign Countries*, in een hoek gesmeten, achter Zwitserland. Er is dan ook geen Duitsch commissaris, omdat Engeland vóór een paar jaren geen commissaris naar de Berlijnsche hygiënische tentoonstelling zond. *Do ut des.* Hartmann en Braun uit Bockenheim zonden instrumenten voor natuurkunde, electriciteit, optica en sterrenkunde. Jozef Fromm zond bessewijn: dat is een loonend artikel, een gezonde drank, een weldaad voor het volk. Mac Gregor exposeert Hongaarschen wijn. De Engelsche burgerstand heeft zich de maag zoo bedorven met gemberbier en limonade, dat hij geen goed bier of wijn meer drinken wil. Het gaat hem gelijk Noach: *das Wasser schmeckt ihm gar nicht mehr*, en Fromm wil hem nu helpen.

De Maatschappij voor de Kanaal-tunnel heeft haar plans en doorsneden tentoongesteld; men ziet een model van Beaumont's boorwerken, maar de arbeid hokt. Waarom? Dewijl men niet met de vreemden op het vasteland in verbinding wil zijn. Men bewees aan John Bull, dat de tunnel onder water gezet of verdedigd kan worden — vergeefs. John Bull haat wel de zeeziekte, maar hij haat de Franschen nog meer; het kan hem echter niets schelen of hij 15 millioen pond sterling het venster uitwerpt voor krijgstoerustingen. *Qui rit vendredi, dimanche pleurera.*

Over Nederland zwijgt de heer Schardt. Zou het misschien niets anders hebben uitgevonden dan een nieuwe likeur?

23 Juni. X.

AMBACHTSSCHOOL TE 'S-GRAVENHAGE.

PRIJSVRAGEN, UITGESCHREVEN IN HET JAAR 1885.

Voor Timmerlieden.

Een blank eikenhouten teekenraam, met los paneel en spijen, voor groot mediaan teekenpapier, benevens een teekenhaak van blank eschdoornhout, ter lengte van 0.75 M.

Voor Meubelmakers.

Een kapdoos van mahoniehout, gepolitoerd, lang 0.32 M., breed 0.22 M.

Voor Schilders.

Een monster geïmiteerd marmer (Portor).
Een monster geïmiteerd oud eikenhout.
Beiden ter grootte van 0.50 M. bij 0.50 M.

Voor Smeden.

Een deurpaneel van gesmeed ijzer, ter lengte van 0.75 M. en ter breedte van 0.50 M. (Bij voorkeur blank.)

Ter mededinging naar deze prijsvragen worden uitgenoodigd oud-leerlingen der Ambachtsschool, die in de jaren 1884 en 1885 de school met diploma hebben verlaten.

Aan de inzenders van de der bekroning waardig gekeurde werkstukken, wordt toegekend eene belooning van *f* 25, benevens een vereerend getuigschrift.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1.

De werkstukken ter beantwoording dezer prijsvragen moeten worden ingezonden vóór of op 1 October 1885, aan het lokaal der Ambachtsschool (Z. O. Binnensingel.)

Later ingekomen stukken blijven buiten beoordeeling.

Art. 2.

Elk werkstuk moet gemerkt zijn met een letter of teeken en voorzien van een verzegeld naambrietje, op welks adres bedoelde letter of teeken is herhaald en dat van binnen zal inhouden den naam, den voornaam, de betrekking en de woonplaats van den inzender.

Art. 3.

Letters op de werkstukken en den naambrief moeten met een andere hand dan die van den inzender geschreven zijn.

Art. 4.

De bekroonde werkstukken worden het eigendom van de Ambachtsschool.

Art. 5.

De niet-bekroonde stukken moeten vóór 1 December 1885 afgehaald worden bij den Directeur der Ambachtsschool, op vertoon van de letter of het teeken, op de werkstukken aangegeven.

Namens het Bestuur der Ambachtsschool,
A. P. GODON,
Voorzitter.
P. F. W. MOUTON,
Secretaris.

VARIA.

Pneumatisch overbrengen van brieven tusschen Parijs en Londen. De pneumatische telegraphie is tot heden slechts toegepast op den dienst binnen de steden. De mogelijkheid is niet uitgesloten om dezen dienst uit te breiden en daarvan partij te trekken voor de gemeenschap tusschen twee naburige volken. De heer Berlier, de man van de pneumatische rioolreiniging te Parijs, heeft onlangs een ontwerp bestudeerd, bestaande in het leggen, tusschen Parijs en Londen, van twee luchtdichte buizen, voor het overbrengen van telegrammen, brieven, gedrukte stukken en zelfs van postpaketten tot vijftien kilogram gewicht voor elken trein. De lijn, waarvan de lengte vijfhonderd kilometer zou bedragen, zou op den vasten wal de spoorbanen volgen. Om de zee over te steken zou men gegotenijzeren buizen bezigen van 0.30 M. middellijn en vier meter lengte, vereenigd door voegen van kaoetsjoek, die aan het geheel zekere buigzaamheid en een vrij groote veerkracht geven, terwijl tevens de volstrekte waterdichtheid verzekerd is.

De trein zou gevormd worden door een geraamte van ijzerdraad, omringd door een weefsel van buigzaam asbest met metalen ketting. Dit weefsel zelf zou omgeven zijn van een soort van borstel uit metalen draden, die de lucht instaat zou stellen zich een weinig rondom den trein uit te breiden en deze af te koelen, om op te wegen tegen de verwarming, voortgebracht door de wrijving. De duur van den overtocht zou één uur zijn. Elke tien minuten zou er een trein vertrekken, die eigenlijk niets anders zijn zou dan een zuiger, bewogen zonder ontspanning door saamgeperste lucht, met een snelheid van ongeveer honderd-veertig meter in de seconde. Volgens den heer Berlier zouden de aanlegkosten bedragen 34 millioen francs en de kosten van exploitatie, onderhoud en schulddelging 5,500,000 fr. 's jaars.

Een marmerzaag. De heer Jeansaume heeft een zaag uitgedacht voor het snijden van marmer en andere harde steen, die goede uitkomsten schijnt te beloven. Het is een gewone zaag, nauwlijks een halven centimeter breed, met verticale en korte tanden, gelijk die eener metaalzaag. De verbetering bestaat hierin, dat de tand, onmiddellijk na het marmer te hebben aangevallen temidden van een stroom koud water, een kegel van gehard staal ontmoet, die terstond den tand weer scherpt. Dit scherpen der tanden veroorzaakt slechts een geringe slijting en de tand kan alzoo lang duren.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

De Jury, geroepen om de antwoorden te beoordeelen, die voor den bouw van een stedelijk Museum te Hannover waren ingekomen, heeft wel degelijk rekening gehouden met de bouwsom, die in het programma der prijsvraag was opgegeven. De Jury kende den eersten prijs van 2000 mark toe aan het ontwerp van professor Robert Stier, te Hannover en den tweeden van 1000 mark aan het plan van den Regierungs-Baumeister G. Hartung, te Berlijn. Voorts werd de aankoop aanbevolen van het ontwerp met het motto *Per Aspera* onder opmerking, dat hoewel dit plan de meest artistieke en beste oplossing was, de prijs daaraan niet kon worden toegekend, om reden de uitvoering meer dan de vastgestelde bouwsom zou vorderen. Bovendien werden nog twee antwoorden tot aankoop voorgedragen.

— Ook in het buitenland hebben daden van wandalisme plaats, getuige het besluit om het oude stadhuis te Weenen af te breken. Dit gebouw heeft een modern aanzien door een nieuwen gevel, die in de vorige eeuw werd aangebracht, maar verscheidene deelen ervan dagteekenen uit de dertiende eeuw. In de annalen der hoofdstad van Oostenrijk is dit gebouw één geworden met al de historische gebeurtenissen der laatste zeshonderd jaren; het is zoo stevig, dat het nog verscheidene eeuwen zou kunnen tarten, maar het Gemeentebestuur heeft tevergeefs getracht het aan de Regeering te verkoopen om als openbaar gebouw dienst te doen, en is nu bedacht om er geld uit te slaan. Het plan bestaat het gebouw te sloopen, en op de groote oppervlakte, die het innecmt, woonhuizen en winkels te doen verrijzen, die hooge huurprijzen kunnen opbrengen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-GRAVENHAGE. Door Z. M. is aan J. J. R. Raat, met ingang van 17 Juni j.l., op verzoek, eervol ontslag verleend als adspirant-ingenieur voor het stoomwezen.

— Door Z. M. is aan Dr. J. Bosscha, op zijn verzoek, met ingang van 1 Augustus a. s., eervol ontslag verleend als hoogleeraar-directeur der Polytechnische School, met dankbetuiging voor de goede diensten door hem in verschillende betrekkingen aan het onderwijs bewezen.

— Ter vervanging van de heeren A. C. Kruseman, G. Scholten, P. Smidt van Gelder Pzn. en J. F. W. Conrad, zijn door den Minister van Waterstaat tot lid en plaatsvervangend lid der Jury voor de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen benoemd de heeren: H. D. Tjeenk Willink, te Haarlem, professor J. A. Alberdingk Thijm, te Amsterdam, R. A. Hisink Wzn., te Zutfen en J. van der Toorn, te 's-Gravenhage; tot Juryleden voor de op 27 dezer te Antwerpen te houden Internationale Tentoonstelling van paarden zijn door dienzelfden Minister benoemd de heeren: M. van der Kuylen, te 's-Gravenhage, C. A. van der Oudermeulen en A. N. J. M. Baron van Brienen van de Groote Lindt.

— De Commissie, benoemd om den toestand van het hoogere gedeelte van den grooten toren hierterstede nader te onderzoeken, heeft rapport uitgebracht. Er zijn in het bovendeel van den toren, en wel in de nissen boven de galmgaten, belangrijke scheuren, beginnende aan de spitsbogen en oploopende tot ongeveer 7 M. daarboven. Veronstrustend acht zij ze niet, daar de contreforten in voldoenden loodrechten stand staan, en het metselwerk ter weerszijden van de scheuren onder één vlak is gebleven. De oorzaak is, naar het oordeel der Commissie, te zoeken in de spitsbogen, die van den oorsprong af minder solide zijn geconstrueerd dan de overige deelen van den toren.

De Commissie heeft overwogen, of ingrijpende versterkingen der bogen noodzakelijk zouden te achten zijn. Zij heeft daartoe den toestand nauwkeurig nagegaan en is tot de overtuiging gekomen, dat, gebruikmakende van den thans aangebrachten steiger, de bogen met hun afdekkingen, mits met zorg behandeld, de noodige herstellingen kunnen ondergaan. De hoogere scheuren zullen dan verder opgehakt en ingemetseld, en het metselwerk, waar noodig, ingevoegd moeten worden. De herstellingskosten zullen slechts ƒ 1000 bedragen.

Dit rapport kwam in de Raadsvergadering van jongstleden Dinsdag ter tafel en werd zonder discussie of hoofdelijke stemming aangenomen, nadat de Voorzitter aan de heeren De Wijs, Schrnot en Van Malsen, leden der Commissie, dank had betuigd voor de in deze genomen moeite.

AMSTERDAM. De voordracht van het Gemeentebestuur, betreffende de nieuwe uitgaven voor de toepassing van het Liernurstelsel, ondervond bij eenige leden van den Gemeenteraad tegenkanting. Er was sprake van het verleenen van een crediet van 20 mille voor de werken tot verbetering van den ledigingsdienst van het centraal-pompstation, en de voordracht werd met 23 tegen 7 stemmen aangenomen, nadat eene motie van een der Raadsleden verworpen was om ze aan te houden, totdat de nieuwe, reeds lang toegezegde voorstellen van de firma Liernur en De Bruijn Kops, waren ingekomen.

De heer S. W. Jitta bestreed de voordracht en beschouwde haar als een stap op den weg, die ten verderve voert, al is een som, gelijk nu wordt gevraagd, een droppel in den emmer van al de sommen, die reeds door dit stelsel zijn verzwolgen.

Spreker roemde ten zeerste de talenten en de persoonlijkheid van den directeur van P. W., maar betreurde het daarom des te meer, dat de directeur zich door de opstijgende dampen van het Liernurstelsel heeft laten bedwelmen; hij waarschuwde nogmaals voor de toekomst, en noemde de poudrettebereiding een schrikbeeld, waaraan hij meer dan een nadeelig certificaat uitreikte. Aan de van die bereiding opgesomde voordeelen geloofde spreker niet veel, terwijl hij groote financieele nadeelen verwachtte.

Z. i. is niet te ontkennen, dat het besluit van het begin tot het einde een reeks van teleurstellingen was. Men heeft gesproken van hygiënische, financieele, zelfs moreele voordeelen. Spreker heeft geen enkel voordeel ervan gezien, maar wel kolossale kosten.

Vervolgens werd tot groot vermaak der Vergadering een brochure van den heer Liernur onderhanden genomen, waaruit spreker allerlei aanhaalde en die hem ten slotte ertoe bracht, Amsterdam met Liernur's commanditairen vennoot te vergelijken, steeds bereid om geld te geven, want de inwoners zijn de *corpora vilia* en ondergaan deze vivisectie volgaarne. Volgens den heer Jitta hadden Burgemeester en Wethouders beter gedaan het beginsel te volgen, eerst dan een oordeel te vellen, als de resultaten bekend zijn. Ze deden dit niet, toen zij in een brief, achter genoemde brochure gevoegd, constateerden, dat het stelsel hier goed gelukt is.

Vraagt men spreker: wat wilt ge dan, als ge dit stelsel verwerpt, dan antwoordt hij: ik weet het niet, maar het is ook niet aan mij, plans te beramen. Hij wil breken met het stelsel, voordat Amsterdam er door gebroken wordt.

Hoewel het niet aan tegenspraak ontbrak, schaarden andere leden van den Raad zich aan de zijde van spreker. Alles te zamen vattende schijnt de pneumatische rioleering nog slechts in hare geboorte te zijn en zullen er groote uitgaven gevorderd worden, alvorens een afdoend stelsel is totstandgebracht.

Andere gemeenten zullen in het welbegrepen belang der burgerij handelen zich aan het voorbeeld van Amsterdam te spiegelen.

ALKMAAR. Het programma van de 108ste Algemeene Vergadering en van het Congres der *Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid*, die in de maand Juli alhier gehouden worden, luidt als volgt:

Maandag 13 *Juli*, 's avonds te 7½ uur, feestelijke ontvangst van heeren directeuren en afgevaardigden, door het Dagelijksch Bestuur der gemeente in een der lokalen van het stadhuis. — Daarna feestelijke ontvangst van heeren directeuren en afgevaardigden in de zaal der Societeit *Vereeniging*. — Te 8½ uur muziekuitvoering door het Stedelijk Muziekkorps, op het Doelenveld.

Dinsdag 14 *Juli*, voormiddags te 9 uur, 1ste zitting der algemeene vergadering in het kerkgebouw der Doopsgezinde gemeente. — Tusschen 12 en 1 uur déjeuner in het lokaal *Harmonie*. — Van 2—4 uur matinée musicale in de Buitensocieteit vanwege het Departement. — Table d'hôte te 5 uur in de hôtels *De Toelast*, *De Burg* en *Het Hollandsche Wapen*. — Des avonds te 8 uur concert in de Buitensocieteit, aangeboden door het Bestuur van genoemde Societeit.

Woensdag 15 *Juli*, voormiddags te 10 uur, Nijverheidscongres. — Table d'hôte te 4 uur in voornoemde hôtels. — Te 6 uur een rijtoer naar Bergen en het Bergerbosch, waartoe de rijtuigen grootendeels door particulieren welwillend zijn aangeboden. — Muziekuitvoering aldaar door het Stedelijk Muziekkorps.

Donderdag 16 *Juli*, voormiddags te 9 uur, tweede bijeenkomst en sluiting van het Congres. — Tweede zitting en sluiting der Algemeene Vergadering. — Tusschen 12 en 1 uur déjeuner. — Te 5 uur gemeenschappelijk diner van afgevaardigden en leden in het lokaal *Harmonie*, à ƒ 5 per couvert, buiten den wijn. — 's Avonds te 8 uur feestconcert door de Orchestvereeniging van Amsterdam, op het Doelenveld en aangrenzende lokalen, aangeboden door het Departement.

Vrijdag 17 *Juli*. Bezoek aan de Kaasmarkt, daarna rijtoer over Bergen en Schoorl naar Kamperduin, — vervolgens berichtiging der zeewering te Petten. — Diner aldaar in het Gemeenlandshuis; om daarna voor den laatsten trein naar Amsterdam en Haarlem te Alkmaar terug te zijn.

Er is waarlijk wel voor ontspanning gezorgd. Dagelijks bestaat er gelegenheid, na afloop der vermoeiende vergaderingen, den inwendigen mensch te versterken en eene muziekuitvoering bij te wonen.

DORDRECHT. Op de kunstauctie van historieprenten, door de firma Fr. Muller en C°. deze week te Amsterdam gehouden, zijn eenige zeldzame stukken, onze stad betreffende, het eigendom geworden van de Dordsche kunstverzamelaars, de heeren Smits van Nieuwerkerk en Mr. S. van Gijn, als:

1°. *Wedstrijd van haakbusschutters te Dordrecht*, 25 *Augustus* — 15 *October* 1644. De prijzen, tien groote zilveren schalen en bekers, worden ons op deze houtsnee-gravure voorgesteld; daaronder staan de artikels en de voorwaarden van den wedstrijd, in Gothische letters, eindigende met de woorden: »Tot Dordrecht in Hollant 1644". De afbeelding van de schijf en van de vuurroeren wordt mede voorgesteld.

2°. Eene plaat, voorstellende de vermoording van de Gebroeders De Witt door het Haagsche gepeupel. Deze afbeelding is van zulk een treffende werkelijkheid, dat zij hoogstwaarschijnlijk vervaardigd is door een artist, die den moord heeft bijgewoond.

3°. *Witten Wonderspiegel*. De portretten van de Gebroeders De Witt, omringd door 16 voorstellingen uit hun leven. Eene schoone ets door R. de Hooghe.

4°. *Jan en Corn. de Witt*, geëtst door Roland Roghman. De lichamen hangen verminkt aan de galg en beneden het schavot staan twee mannen, voorzien van een flambouw, het vreeselijk tooneel aan te zien; op den achtergrond vertoonen zich de boomen van den Vijverberg.

Wellicht bekomt één of meer dier aangekochte kunstplaten eene plaats in Dordrecht's museum.

— Bij den uitgever P. Gouda Quint, te Arnhem, is thans, blijkens achterstaande annonce, het tooneelstukje verkrijgbaar, dat den 19den Januari 1884 te Amsterdam werd opgevoerd, bij gelegenheid van eene feestelijke samenkomst der leden van het Genootschap »Architectura et Amicitia", onder den veelbelovenden titel: *De villa Silberstein, of de natte dweil der onschuldig belaagde keukenmeid*. Deze geestige persiflage van de wijze, waarop sommige architecten hunne roeping opvatten, verwekte bij die opvoering groot enthousiasme en zij, die er nog geene kennis mede gemaakt hebben, zullen gaarne van de nu aangeboden gelegenheid gebruikmaken, dit werkje te ontbinden.

— De hoofd- en verdere ingenieurs onzer marine zijn blijkens de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* door den Minister van Marine ter mededinging uitgenoodigd, om een plan in te zenden van een kruiser, bestemd om in vredestijd kleine stations te bezetten en in oorlogstijd geschikt om diensten te doen als oorlogschip. Het voornemen bestaat zoodanigen bodem in het volgend jaar te doen bouwen.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is met 1 Augustus a. s. tot directeur der Polytechnische School benoemd Dr. A. C. Oudemans, tevens hoogleeraar aan die inrichting.

— Door het Polderbestuur van Walcheren is de heer H. C. Koole, te Wemeldinge, benoemd tot opzichter aan de Noordwatering van den polder Walcheren, West-Kapelle.

CORRESPONDENTIE.

Aan J. te H. In orde ontvangen.

ADVERTENTIEN.

Bouwterrein te Koop.

Aan den Boermondschen weg te *Fenloo* zijn **BOUWTERREINEN** TE KOOP, zeer geschikt voor den bouw van Heerenhuizen. Te bevragen bij den Heer H. VAN GASSELT aldaar.

Inschrijving

OP

Donderdag 16 Julij 1885,

IN HET

Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Gegoten IJzeren Buizen, Hulpstukken en Zinkerbuizen tot een gezamenlijk gewigt van 2,012645 Kg., ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De Voorwaarden liggen op de gewone dagen en uren ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn tegen betaling van ƒ 0,50 en de teekeningen tegen betaling van ƒ 3,— per stel te verkrijgen bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING.

DECORATIEF AARDEWERK

GEBRAND GLAS,

in het BOTERHUIS te DELFT.

IS GEOPEND op Werkdagen van 9—5 uur.
Op Zondag 1—5 uur.

Entréeprijzen:

Woensdag ƒ 0.50, Zondags ƒ 0.10, overige dagen ƒ 0.25.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 6 Juli 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis in het **openbaar aanbesteden:**

a. **Het verlagen van de bruggen over de Prinsengracht in de Leliegracht en over de Leliegracht in de Prinsengracht.**

b. **De levering van ruim 10 ton balkijzer, voor de bruggen over de Prinsengracht in de Leliegracht en over de Leliegracht in de Prinsengracht.**

c. **Het rioleeren van eenige straten in de Gemeente.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van ƒ 0,85 voor de sub **a** (met één teekening), ƒ 0,50 voor de sub **b** (met één teekening aangebracht) en ƒ 0,25 voor de sub **c** genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de sub **a** en **b** genoemden ten kantore van den Stads-Architect, Raadhuis, Kamer N°. 97, van 11 uur 's ochtends tot 1 uur 's namiddags, en voor de sub **c** genoemde, ten kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, Kamer N°. 106, van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 25 Juni 1885.

Tegen billijke prijzen over te nemen:

Verscheidene deelen van HEUSINGER VON WALDEGG'S **HANDBUCH DER EISENBAHN-TECHNIK** en zijn **HANDBUCH DER INGENIEUR-WISSENSCHAFTEN.** Zoo goed als nieuw. Letters X. IJ. Z. *De Opmerker. Franco.*

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 14den Juli 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Mercelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 424.

Het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op elk der stations Feijenoord en Zwolle, in twee perceelen.

Raming { 1e perceel ƒ 5000.—
2e „ „ 1750.—

De besteding geschiedt volgens § 49 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25sten Juni 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Mercelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. HOEUFFT te *Rotterdam* en W. J. KLEKK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvrag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 1.00.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd; door dien te *Rotterdam* voor het eerste en door dien te *Meppel* voor het tweede perceel.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden voor het eerste perceel den 2den Juli 1885 ten 10 uren voormiddags, voor het tweede perceel den 6den Juli 1885 des middags ten 12 uren.

Utrecht, den 22sten Juni 1885.

Kunstmatige wegneming der groeiappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien veiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Tinnenwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN,**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

A. J. BACON & Co.
Ingenieurs, Aannemers van Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.
BEKROOND met Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.
Overtoom N°. 239, AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

JAPANSCH **GOUDLEDER** (Behangselpapier), Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvraag, bij **DE LINT & Co.** Rotterdam.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de nieuwste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Donderdag, den Zen Julij a. s.**, des middags ten 12 uure, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar **aan te besteden, de levering van:**

60.000 stuks Quennast- of Ben-Ahin-keijen;
100.000 vlakke- en 50.000 getrokken Straatklinkermoppen;
350 Meter Trottoirbanden;
pl. m. 1000 kub. Meter zuiver scherp Riviersand en 1000 kub. Meter Plaatzand;
eenige Houtwaren;
benevens het maken en leveren van twee Pramen.

De bestekken liggen, van Maandag 21 Junij a. s., dagelijks, met uitzondering van den Zondag, voor de belanghebbenden ter inzage op de Stadstimmerwerf en zijn, te rekenen van dienzelfden datum, tegen betaling van 15 cents per exemplaar, op de Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Schiedam, den 18e Junij 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
J. B. NOLET, *L. B.*
De Secretaris,
A. W. MULDER.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen contrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Door P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is uitgegeven:

DE VILLA SILBERSTEIN,
of de natte dweil der onschuldig belaagde keukenmeid. Oorspronkelijk architectonisch blijspel, met zang, in drie bedrijven, met Voorspel en Apotheose,
door **HA-ZEE**. Prijs **60** Cts.

Dit stukje, den 1sten Januari 1884 te *Amsterdam* opgevoerd, bij gelegenheid van eene feestelijke samenkomst der leden van het Genootschap »Architectura et Amicitia", is eene geestige persiflage van de wijze, waarop sommige architecten hunne roeping opvatten.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.M.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

a. besloten is, voorloopig tot 1 Januari 1886, aan de kunstlievende leden *De Opmerker* toe te zenden;

b. op 12 Juli e.k. eene schetstocht naar Muiden zal plaatshebben, waartoe de leden zich zullen vereenigen aan het Rijnspoorstation, om per Gooische stoomtram van 9 u. 50 m. te vertrekken naar Muiden e. o., en des namiddags te 4 uren weder van daar terug te keeren naar Amsterdam;

c. dat abusievelijk is opgegeven de heer N. van Kleef te Almeloo, moet zijn te Hengeloo (O.).

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) NOGMAALS DE BEURSPRIJSVRAAG.

De beschuldiging van plagiaat, tegen den vervaardiger van het ontwerp „Y" ingebracht, lokte van verschillende zijden beschouwingen uit.

Wij gevoelen geen lust, om al deze opstellen te bespreken, en kunnen ons van het behandelen van sommigen te gemakkelijker zonder gewetenswroeging ontslagen achten, daar zij niet ernstig gemeend schijnen te zijn; de twee artikelen van den Directeur der Rijks-Kunstnijverheidsschool echter, in *De Amsterdammer* geplaatst, en waarbij weldra nog andere, uit dezelfde vaardige pen gevloeid, zullen gevoegd worden, wenschen wij hier ter sprake te brengen.

De schrijver meent allereerst, dat er zeer lichtvaardig gehandeld werd „met den arbeid eener Commissie, wier leden bij herhaling hun land en hunne bezigheden verlieten, om naar vermogen — en waarlijk méér uit belangstelling dan om het loon — werkzaam te zijn voor den bloei van onze gemeente". Is dit werkelijk zoo? Mag men niet veeleer zeggen, dat de Commissie zich de taak zoo gemakkelijk mogelijk heeft gemaakt, dat zij aan haar rapporten al bijzonder weinig arbeid heeft ten koste gelegd, dat zij over vele gewichtige quaestien, zoo van financieelen als technischen aard, die zich bij de prijsvraag voordeden, eenvoudig gezwegen heeft? Het loon, den Juryleden toegelegd, was toch, gelooven wij, niet zóó karig, of men had daarvoor wat meer uitgewerkte rapporten mogen verlangen. De heeren waren volstrekt niet *gedwongen* hun land en hunne bezigheden te verlaten, maar hadden, zoo hun dit bezwaarlijk viel, voor de vereerende uitnoodiging **kunnen bedanken**. Het verblijf te Amsterdam is hun daarenboven zoo aangenaam mogelijk gemaakt.

De schrijver zegt voorts, „dat de schrandere ontdekking, gedaan in een plaatwerk, hetwelk een der Juryleden reeds in het jaar 1869 aan hem ten geschenke gaf, dat het Raadhuis te La Rochelle tot voorbeeld had gediend voor het eerstbekroonde beursplan, fluks aan den man wordt gebracht en geëxploiteerd op een wijze, die van nauw verbeten spijt na geleden teleurstelling maar al te duidelijk blijk geeft. Immers de meerderheid der onderteekenaars van het bekende adres aan den Gemeenteraad liet men ongenoodigd bij het tweede concours."

Indien deze zinsneden aan des schrijvers opstel ontbraken, zou het zeker in waarde gewonnen hebben. Het ware voldoende geweest, indien hij verklaard had, dat de Jury, het bewuste Raadhuis kennende, door hare uitspraak had willen toonen, dat hier van geen plagiaat sprake kon zijn. Deze verklaring wordt ons echter onthouden, doch de schrijver loopt er om heen

wie die Katze um den heissen Brei.

Wel komt hij in zijn tweede opstel met de verzekering voor den dag, dat Baurath Julius Raschdorff hem aanwijzing heeft gedaan van de talrijke details, die min of meer gewijzigd, aan bestaande Fransche gebouwen herinneren.

De meerderheid der onderteekenaars van het adres bestaat niet uit mededingers aan de eerste beursprijsvraag, die men ongenoodigd liet bij het tweede concours, daar slechts *vier* aan den eersten prijskamp deel-

POLYTECHNISCHE

namen; maar al ware dit zoo, dan past het niet, hen te beschuldigen van gehandeld te hebben onder den indruk van „nauw verbeten spijt na geleden teleurstelling". Daarvoor staan de onderteekenaars te hoog bij hunne vakgenooten aangeschreven.

Wat de schrijver over de bouwkosten zegt, kunnen wij met stilzwijgen voorbijgaan. Mannen van meerdere ervaring dan hij, zullen hier moeten oordeelen.

Voorts tracht de schrijver het plagiaat te vergoêlijken en hij spaart daarvoor niets. Zelfs gaat hij zoover, om te betoogen, dat het Raadhuis te La Rochelle een gebouw in den stijl Hendrik II is; het komt ons voor, dat iemand, die als hij, stijl en ornementleer doceert, en die zegt *l'Art Architectural* bestudeerd te hebben, had moeten weten, dat het gebouw in 1606 gesticht, dus 47 jaren na den dood van Hendrik II, tot de periode van Hendrik IV behoort, wat dan ook met groote letters boven den tekst gedrukt staat. Wij mogen toch niet gelooven, dat de schrijver het slachtoffer geworden is van de drukfout, die in het opschrift boven de plaat geslopen is? Zijn stijlkennis had hem hiervoor zeker kunnen behoeden.

Ook de verschillende gebouwen, die de schrijver opsomt, schijnt hij slechts oppervlakkig beschouwd te hebben. Althans wij vinden nergens de volledige ordonnantie van La Rochelle terug als bij het ontwerp „Y".

Wij kunnen het ons wel begrijpen, dat het voor de Jury niet aangenaam is, dat men op haar arbeid wat vindt af te dingen. Dwalen is echter menschelijk, en wij willen gaarne aannemen, dat, had het Raadhuis te La Rochelle haar klaar voor oogen gestaan, hare uitspraak eenigszins anders geluid zou hebben dan thans. Na hetgeen wij uit de opstellen van het eenige Jurylid, dat totdusverre het publiek zijne zienswijze mededeelde, leerden, gelooven wij niet, dat de Jury op haar beslissing zal terugkomen. 't Zou dan ook wel wat dwaas schijnen, als een vergadering van zooveel celebriteiten nog erkennen moest, gedwaald te hebben.

HET STADHUIS TE LA ROCHELLE.

(Tijdperk van Hendrik IV.)

DOOR

ALFRED DARCEL.

Het Stadhuis te La Rochelle vertoont een zonderling mengsel van bouwwerken uit de vijftiende en uit de zeventiende eeuw, van versterkte gebouwen uit de middeleeuwen en van meer vroolijke en open verblijven uit de Renaissance-periode. Het werd in het laatst der XIIIe eeuw gesticht. De maire huisvestte toen de gemeente, wier stedebrief tot voorbeeld aan machtiger steden strekte, in eenige huizen, die hij in 1297 aankocht. In 1486 begon men de gebouwen voor het College van Schepenen te bouwen, en richtte toen tevens den gekanteelden muur met verdekten weg op, die het stadhuis omgeeft. Achter deze verdedigingswerken stichtte in 1605 de maire Barbot de galerij en de zaal, waarvan wij eenige traveeën hebben afgebeeld. Ter linkerzijde van dit bouwwerk bevond zich een dubbele trap, waarboven een ruiterbeeld van Hendrik IV stond, dat door een overhuiving beschut werd.

Dit beeld had Hendrik wel verdiend, want, na den slag bij Contras, had hij zijn hoofdkwartier te La Rochelle. Hij was toen nog slechts Koning van Bearn en hoofd der Hugenooten, en het was daar, dat hij met gelatenheid de berispingen der geestelijkheid over zijn liefdesavonturen ontving.

Evenals in alle tijdperken der bouwkunst, die ten einde loopen, ziet men ook bij het Raadhuis te La Rochelle de bizarre vormen door een overvloedige versiering verborgen. Echter heeft de zorg voor de stabiliteit aan de benedenste deelen des gevels het gevolg gehad, dat men daar een afwisseling en levendigheid ziet, welke door een doorloopende arcade niet bereikt zou zijn geworden.

Daar met de vroeger gebouwde deelen rekening gehouden moest worden, kon de bouwmeester aan zijn verdieping gelijkstraats niet de hoogte geven, die paste bij de hoogte van de zich daarboven bevindende feestzaal. Hij heeft zijn steunpunten twee aan twee onder de dammen van den gevel geplaatst, om de bogen bevalliger te kunnen maken. Bij de intercolumnia onder de zaalvensters heeft hij geen paanderbogen gebruikt, doch twee halfcirkelbogen, die op een *cul-de-lampe* steunen; de verdeeling der voegen is echter zeer constructief, en evenals of er slechts één boog ware.

Op deze wijze staan de steunpunten onder de dammen dichter bij elkander dan onder de vensters. De verdeeling van de verdieping gelijkstraats stemt dus overeen met die van de eerste verdieping.

Toch zijn de kolommen van de galerij, die 0.75 M. middellijn hebben en 2.25 M. hoog zijn (het basement inbegrepen), zeer kort en gedrongen. Zelfs domineert daar nog de horizontale lijn, wegens de afwisseling van de gladde en gecanneleerde lagen der kolommen, welke wijze van bewerking de bouwmeester aan Philibert de l'Orme's paviljoen der Tuileriën ontleende.

Tropeeën van een eenigszins verwarde compositie vullen de boogvelden, terwijl boven de *culs-de-lampe* een overvloedig bladwerk is aangebracht.

Een Dorisch hoofdgestel bekroont deze arcade. Het fries heeft in zijn metopen busten met helmen, en de letter H van Hendrik IV, met een degen gekruist, evenals bij de Louvre-galerij, die eenige jaren vroeger voltooid werd, welke letter afwisselt met de Florentijnsche lelie, als zinspeling op Maria de Medicis.

De groote zaal daarboven toont meer soberheid in hare ordonnantie. Elk der groote vensters wordt door twee gecanneleerde Korinthische zuilen geflankeerd, welke zuilen boven de vroeger genoemde staan, en een forsche kroonlijst torsen, waarboven het dak begint. De dammen zijn van nissen voorzien, die met standbeelden prijken. Het fries is gedeeltelijk glad, gedeeltelijk met spiralen van acanthusbladen versierd.

Toen de bouwmeester aan het dak gekomen was, en niet meer door de noodzakelijkheid der constructie in bedwang gehouden werd, gaf hij zich geheel aan zijn neiging tot het bizarre over, liet de dakvensters met blinde dakvensters afwisselen, en verbond ze door een attiek, waarop weer kleinere blinde dakvensters prijken.

Pilasters, door figuren, op zeemeerminnen gelijkende, bekroond, zijn als sieraad bij de open dakvensters aangebracht, en steunen een kroonlijst, waaruit een segmentvormig fronton ontspringt, dat afgebroken wordt door een vierkante inscriptietafel, waarop weer een bekroning met consoles geplaatst is. Een liggende figuur is ter wederzijde op het segmentvormig fronton aangebracht.

De blinde dakvensters bestaan uit twee deelen. Het eerste wordt door gecanneleerde pilasters ingesloten, die door een op consoles gedragen lijst hun afsluiting vinden. Het tweede deel bestaat uit een smaller vierkant, waarboven een kroonlijst met fronton, door een masker versierd. De overgang tusschen beide deelen wordt gevormd door maskers bijwijze van consoles.

Voorts ziet men nog halve frontons, die juist anders dan gewoonlijk geplaatst zijn en op de benedenste pilasters rusten.

Dit gebouw is merkwaardig om den tijd van zijn ontstaan, daar het een voorbeeld is van den stijl uit het begin der XVIIe eeuw, uit welke periode wij slechts weinig gebouwen, zoo belangrijk als dit, wat oorspronkelijkheid van vinding als rijkdom van versiering betreft, bezitten.

(Uit *l'Art Architectural en France* tome II, pag. 13.)

SPOORWEGEN IN CHINA.

In het vredesverdrag tusschen Frankrijk en het Rijk van het Midden, dat aan de goedkeuring der Fransche Kamers onderworpen is, komt een zeer merkwaardig artikel voor, en wel artikel 7.

„Wanneer China besloten zal hebben ijzeren banen aan te leggen", wordt daarin gezegd, „blijft het uitgemaakt, dat het zich zal wenden tot de Fransche nijverheid", enz. enz.

Dat artikel zegt niets, naar het schijnt. Vele lieden zullen bij het lezen misschien meenen, dat Li-Hong-Tsjang, de fijne diplomaat, dien volzin slechts onderschreven heeft, om den Franschen goedkoop een beleefdheid te bewijzen, en het kan wel zijn, dat daarvan iets aan is. Maar er ligt ook zeer zeker de wil in, dat vraagstuk der Chineesche spoorwegen aan de orde te stellen, om zich te verbinden tegenover Europa en China, daar men niet in den voorwaardelijken, maar in den toekomenden tijd spreekt. Welnu, dat is, men ontveinze het zich niet, eenvoudig een omwenteling.

Vijf of zes jaren geleden zou niet één staatsman aan het hof van Peking in een openbaar staatsstuk zelfs het woord *spoorweg* hebben durven neerschrijven, of erover spreken als over eene mogelijke zaak, nog minder als van een vermoedelijk op het touw te zetten onderneming. De geheele partij des behouds, al de in het hart van een Chinees diepst gewortelde vooroordeelen zouden tegen dit ontwerp in opstand zijn gekomen. Men zou luide geroepen hebben over ontwijding en heiligschennis. „Velden te onteigenen, die sinds onheuglijke tijden aan dezelfde gezinnen toebehooren, graven te schenden, waarin de voorouders rusten, tunnels en loopgraven aan te leggen en heuvels, waar de beschermende geesten der oogsten een wijkplaats zoeken!" zou men ongetwijfeld hebben uitgeroepen, „dat wekt afkeer, dat is een spotten met onze droefheid, dat is regeeringloosheid, ja, het einde der wereld!" Nauwlijks tien jaren geleden zag een Engelsche maatschappij, die bij overrompeling een kleinen spoorweg had gebouwd tusschen Shangaï en Woe-Soeng, zich verplicht hem over te geven aan de Chineesche Regeering, die de baan effen maakte en het materieel deporteerde naar Formosa. Men moest de schepping van Chineesche spoorwegen voor uitgesteld houden tot den 30^{e} Februari. En zie, met een tooverslag wordt het vraagstuk weder ter tafel gebracht. Men kan het als zeker beschouwen, dat Li-Hong-Tsjang besloten heeft, zijn naam te verbinden aan dit grootsche ontwerp. Misschien zal hij, om het te verwezenlijken, de meerderjarigheid van den jongen Keizer moeten afwachten; maar zijn besluit is genomen. Hij is te verlicht om niet de onweerstaanbare kracht te gevoelen, die een groote centrale lijn in handen der Mandsjoe-dynastie zou geven. Hij is overtuigd, dat het onmogelijk is, zonder spoorwegen de onuitputtelijke mijnschatten te exploiteeren, die China's ondergrond bevat, en hij heeft tevens te veel behoefte aan geld, om deze schatten lang improductief te laten.

Wat de vrees betreft, „de gemoederen te storen en de graven te schenden," die de ambtenaren altijd vooropstelden als het te doen was om den bouw van een spoorweg, men mag aannemen, dat deze tegenwerping in hun oogen geene groote waarde meer zal hebben. De mogelijkheid is niet uitgesloten, een graf te verplaatsen, zelfs in China, zonder het gevoel der familie te kwetsen; naast de schadeloosstellingen, die alle wetboeken afzonderen voor slachtoffers van onteigeningen, zijn er in het Chineesche kerkboek voor die bijzondere gevallen plechtigheden en duivelbezweringen voorgeschreven, waarvan niemand het doeltreffende zou wraken. De proef bij Woe-Soeng heeft trouwens bewezen, dat de landelijke bevolking in geenen deele zoo gekant is tegen spoorwegen, als men beweerde. Nieuwsgierig en zelfs met ingenomenheid verdrong zij zich aan den rand der baan, om het wonder te zien. Alles schijnt dus aan te duiden, dat het vraagstuk in beginsel beslist en in de gedachten van Li-Hong-Tsjang slechts een zaak van opportuniteit of van beschikbare gelden is.

Reeds in het noorden van Petsjili bestaat een kleine spoorweg voor den dienst eener kolenmijn, die door de Chineezen hoog gewaardeerd wordt. Dit zal genoeg zijn om de Hemelingen te overtuigen, dat er geen nieuwigheid zal worden ingevoerd.

29 Juni 1885. Y.

ONDERWIJS EN GELIJKHEID.

De groote Engelsche socioloog Herbert Spencer heeft indertijd de meening uitgesproken, zelfs door de gematigdsten onder zijne tegenstanders voor een paradox uitgekreten, dat de zoo algemeene ontwikkeling van het onderwijs in de maatschappij van onzen tijd niet dien vooruitgang zou verwekken, dien men daarvan mocht verwachten. Er ligt in deze stelling meer waarheid dan men meent, al is zij ook in strijd met de tegenwoordig opgang makende denkbeelden. In zedelijk opzicht heeft de wetenschap niet altijd de verbetering van den wil, de matiging van de begeerten en een geregeld gedrag ten gevolge, die de voornaamste waarborgen zijn van individueel geluk; ten aanzien der maatschappij is het volstrekt niet zeker, dat zij altijd leidt tot nauwer betrekking, tot broederlijker gevoel tusschen de staatsburgers, die toch de ware grondslagen der openbare rust zijn. Maar zoo men over het vraagstuk, aldus gesteld, kan redetwisten, is het aan geen twijfel onderhevig, dat de verspreiding van gelijke kundigheden voor alle geesten, de invoering van een éénvormig onderricht, in één woord alles, wat de aan de radicalen zoo dierbare formule van integraal onderwijs of onderwijs in zijn geheelen omvang (lager, middelbaar en hooger onderwijs) omvat, hoogst ernstige bezwaren tegen zich heeft.

Zonder rechtstreeks de verkondigers dezer leer aan te vallen, heeft de Fransche Minister Goblet hun nuttige waarheden doen hooren in de redevoering, den 21sten Juni door hem gehouden, bij de uitdeeling van de prijzen der *Association philotechnique*. Na de leden der *Association* te hebben gelukgewenscht, dat zij den leergang geschikt maken voor de hoorders, die zij tot zich trekken, heeft hij vooral nadruk gelegd op de voordeelen van het *vak-onderwijs*. „Wij weten toch wel", zeide hij, „dat er steeds arbeiders van allerlei soort zullen zijn: werklieden, handwerkslieden, daglooners, de een om ijzer of hout te bewerken, de ander om den grond te bebouwen. Wat zij noodig hebben, is een onderwijs, dat hen tot meer ervaren landbouwers en geschikter werklieden maakt. Zoo, uit onmatige eerzucht, de Staat en de particulieren, die aan de groote taak van het onderwijs medewerken, zich lieten verleiden het doel voorbij te streven, zouden

zij dit juist missen. Het middelbaar onderwijs, bijvoorbeeld, onoordeelkundig verspreid, maakt uit hun stand gerukte individuën inplaats van nuttige menschen. Wij zouden zeer schuldig en zeer dwaas handelen, zoo wij, door al de kinderen uit het volk tot de weldaden van het onderwijs te roepen, begeerten bij hen opwekten, die onmogelijk te verwezenlijken zijn."

Wil dit zeggen, dat men ieder beperken moet tot zijn wijze van leven en zijn stand? Geenszins; de toegangen eener hoogere wetenschap moeten openstaan voor ieder; trede binnen wie wil en kan. Maar eilieve! men dwinge de lieden niet met geweld, en zonder rekening te houden met de behoeften der aanwerving voor de nederigste bedrijven, noch met het verschil in aanleg. Ook hier halen wij nogeens de woorden van den Minister aan: „Hoezeer wij ook voorstanders zijn van de gelijkheid tusschen de staatsburgers, koesteren wij niet den onzinnigen droom volkomen gelijkheid van schranderheid, aanleg en stand te zullen verwerven. Er is een trap van kennis noodig voor alle burgers. Daarboven beginnen de ongelijkheden, of liever de verschillen. Het onderwijs wisselt af naar de geschiktheid, de vrije oogenblikken, de roeping van hen, die het ontvangen."

Men zal misschien de aanmerking maken, dat de Minister niets gezegd heeft, dat bijzonder nieuw is, en wij spreken dit niet tegen. Het waren slechts gemeenplaatsen vol practische wijsheid, gesteld tegenover andere gemeenplaatsen vol gevaarlijke utopieën.

Maar zoo er niet veel oorspronkelijkheid noodig is om die zaken te denken, behoort er eenige moed toe, om ze uit te spreken in een tijd, waarin het den staatslieden het meest ontbreekt aan de geestkracht om te verklaren, dat zij eene eigen meening hebben, dat zij niet het gevoelen van Jan en alleman huldigen, en vooral niet het gevoelen hunner tegenstanders. Men loopt eenigszins gevaar, wanneer men aan het bewind is, door te belijden, dat men niet dweept met het onderwijs in zijn geheelen omvang voor iedereen. Daarom verdient de Minister onzen dank. Zeer zeker moet men zich beijveren de gelijkheid te doen heerschen, de gelijkheid tusschen de burgers van den Staat, en die tusschen de menschen als zedelijke, redeneerende, van nature vrije personen. Dat is het juiste standpunt. Onze wetten erkennen haar reeds voor een groot deel; alle verbeteringen, die men hierin nog zal kunnen aanbrengen, zullen welkom zijn. Maar de gelijkheid van stand, de gelijkheid van aanleg — dat is de droom van geestenzieners, of liever, de leugen van volksvleiers.

Le Temps, 29 Juni, 1883. Z.

INGEZONDEN.

Amsterdam, 1 Juli 1885.

Aan de Redactie van De Opmerker.

Drukke bezigheden verhinderden mij, eerder inzage te nemen van Uw blad van 20 Juni. (1)

Ik lees daarin een artikel, waarin de heer Th. Turrettini te Genève en de Compagnie Industrielle des Procédés Raoul Pictet te Parijs in een ongunstig daglicht gesteld worden tegenover den beroemden Professor Raoul Pictet. Als vertegenwoordiger der Compagnie Industrielle te Parijs zie ik mij verplicht, tegen uwe onjuiste en eenzijdige voorstelling te protesteeren, die waarschijnlijk aan een onzuivere bron ontleend is.

Met deze zend ik u de arbitrale uitspraak der scheidsrechters van den 9 Juni 1885, waaraan de heeren Raoul Pictet en Th. Turrettini verklaard hebben op hun eerewoord zich te zullen onderwerpen. Uit dit stuk, dat op buitengewoon heldere wijze gesteld is, zal u blijken, dat de heeren R. Pictet en Th. Turrettini zich jegens de Compagnie Industrielle verbonden hebben, afstand te doen ten haren behoeve van alle brevetten, zoowel door den heer Pictet afzonderlijk als gezamelijk met den heer Turrettini genomen *of nog te nemen* voor het doel, waartoe de Compagnie Industrielle opgericht werd, namelijk het maken en verkoopen van het zwaveligzuur, het maken en verkoopen der machines om koude voort te brengen en van alle operaties, daarmede in verband staande.

In de tweede plaats namen de heeren Pictet en Turrettini nog de verplichting op zich, om aan de Compagnie Industrielle *alle hulp* te verleenen, voornamelijk bij het nemen van brevetten in alle landen en voor alle vervolgingen wegens namaak, en beiden waren verplicht de Compagnie Industrielle *voor alle andere handelingen* bij te staan en deze te doen profiteeren van alle uitvindingen en verbeteringen, die zij konden maken in de machines en zelfstandigheden om koude en ijs voort te brengen.

Wat is nu geschied. In November 1884 bestudeerde de heer Pictet een nieuwe vloeistof voor ijsmachines, en nam in December daaraanvolgende een brevet (of patent) voor deze vinding. In zijn brief van den 16 November 1884 geeft hij kennis van deze uitvinding aan de Compagnie Industrielle, en in de zitting van den Raad van Beheer dezer Compagnie van 15 December 1884 las hij zijn brevet-aanvraag voor en deelde mede, dat hij zijn brevet reeds aangevraagd had. Buitendien maakte hij voor de oogen van dezen Raad proeven, om de uitwerking der nieuwe vloeistof aan te toonen. Dit geschiedde terwijl de verhouding tusschen den heer Pictet en de Compagnie reeds door verschillende zaken zeer gespannen was. Omstreeks dit tijdstip deelde hij den heer Turrettini mondeling mede, dat hij zich met een nieuwe vloeistof bezighield, en herhaalde de proeven voor hem en den heer Schmidtgen, den chef der werkplaats, waarvan u in uw artikel spreekt.

De heer Pictet beweert, dat hij hun tevens mededeelde de origineele redactie van zijn brevet, dat hij trouwens reeds vroeger aan den Raad van Beheer der Compagnie voorgelezen had.

In de aanvraag van het brevet zegt de heer Pictet: „ik neem koolzuur en verbind het met oxygeen door eene moleculaire oxydatie. Daartoe pers ik samen koolzuur met zwaveloxyde, bijvoorbeeld, in zulke verhoudingen, dat de dampen, opgezogen door een pomp en geperst in een condensator, een vloeistof voortbrengen, waarvan de elementaire samenstelling zal zijn $C\ O^1\ S$ = liquide Pictet." Om niet te uitvoerig te worden vermeld ik niet den verderen inhoud van het brevet, die alleen de wijze van fabriceeren aangeeft, en waarin slechts zeer terloops van het $S\ O^1$ gesproken wordt, waarmede totnogtoe ijs gemaakt was door de Compagnie Industrielle.

Het trekt zeer de aandacht, zeggen de arbiters, met hoeveel zorg het noemen van het $S\ O^1$ vermeden is, ofschoon het zeer duidelijk is, zooals reeds de formule $C\ O^1\ S$ aangeeft, dat het product eene samenstelling is van een equivalent van $C\ O^1$ met een equivalent van $S\ O^2$, terwijl in het resumé van het brevet er duidelijk op gewezen wordt, *dat het geen eenvoudig mengsel is der twee lichamen, koolzuur en onderzwaveligzuur, die het liquide Pictet voortbrengen, maar wel eene moleculaire verbinding en eene chemische samenvoging.*

Nu was de heer Pictet van oordeel, dat hij dit brevet niet bij de Compagnie Industrielle behoefde in te brengen, ofschoon zijn contract met haar geen oogenblik van twijfel toelaat, en hij dit herhaaldelijk erkend had. Hij weigerde zijn brevet, doch wilde eindelijk toegeven op nieuwe, door hem gestelde voorwaarden, en dreigde de Compagnie eene zware concurrentie te zullen aandoen als deze niet toegaf. De heer Turrettini, die zijn overeenkomst met de Compagnie getrouw wilde nakomen dat hij de Compagnie *alle hulp* moest verleenen, schreef 19 Januari 1885 aan Pictet, hem waarschuwende, dat na een nauwkeurige lezing van alle vroegere en bestaande overeenkomsten van R. Pictet met de Compagnie, hij vermeende dat Pictet ongelijk had in zijn strijd tegen haar. Daarop heeft de heer Turrettini proeven genomen *om het kookpunt van het onderzwaveligzuur te verlagen en is er toen in geslaagd om door een eenvoudige menging* van het zwaveligzuur met het koolzuur, beide op gelijke wijze vervaardigd, dezelfde voordeelen te verkrijgen, die Pictet zeide te hebben verkregen met het liquide Pictet. De heer T. deelde zijn bevinding aan de Compagnie mede, die 15 Februari 1885 een Fransch brevet nam, waarin het procédé beschreven is, waarop het resultaat verkregen werd.

Hierin was dus niets wat clandestien was. De heer Pictet nam in December 1884 een brevet voor een geheel andere wijze van fabriceeren dan de Compagnie in Februari 1885 nam. De arbiters erkennen dan ook uitdrukkelijk, dat de heer T. geen plagiaat beging. Integendeel zeggen zij, dat als de heer Pictet in December geweten had, dat het door hem gezochte resultaat op zulk een eenvoudige wijze kon verkregen worden als de heer Turrettini uitvond, hij dan zonder twijfel zulks in het door hem genomen brevet zoude vermeld en beschermd hebben. Noch de heer T., noch de Compagnie Industrielle hebben dus gezocht den heer Pictet van zijn recht van uitvinding te berooven, doch hebben, na zijn weigering om zijn brevet af te staan, getracht op eene geheel verschillende wijze tot eene verbetering in hun fabrikaat te komen. De conclusie der arbiters is dan ook niet zoo mager als u vermeldde, want zij vermelden daarin, dat de heer T. zich naar het contract gedroeg door de Compagnie te helpen tegen eene concurrentie, welke haar bedreigde; dat hij des te eerder hiertoe verplicht was, daar de bedreiging van concurrentie kwam van de zijde van Pictet zelf, die gehouden was zijn brevet aan de Compagnie in te brengen; dat als deze interventie ertoe bijdroeg dat de verhouding tusschen P. en de Compagnie onaangenamer werd, zijn handeling toch noodzakelijk was door den plicht, die op hem rustte tegenover de Compagnie; dat hij in de vervulling van dezen plicht geen misbruik van vertrouwen maakte tegenover den heer Pictet en niet tegen de eer gehandeld heeft.

Uit een en ander blijkt dus, dat de heer Pictet het alleen aan zich zelf te wijten heeft, dat onaangenaamheden ontstonden, doordat hij zijn contract niet nakwam.

Uw bewering, dat de heer Pictet door de statuten uitgesloten was van alle aandeel in de winsten der Parijsche Maatschappij, is tevens totaal onjuist, want gedurende de jaren 1880—1884 heeft hij van de Compagnie Industrielle ontvangen de som van fr. 132,259.45

behalve de som van „ 165,000.—,

die hij van de Compagnie ontving voor zijn uitvinding voor de rectificatie van alcohol, volgens speciale overeenkomst.

Met hoogachting verblijve

UEd. Dw. dienaar,

CH. R. KOUVELD,

Ingenieur.

(1) Zie *Opmerker* 1885 blads. 221.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

'S-GRAVENHAGE. Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is aan den Rijksopziener op de spoorwegdiensten M. Buyze, te Tiel, mede opgedragen het dagelijksch toezicht op den dienst van de sectie Gorichem—Dordrecht van den spoorweg Dordrecht—Elst, met ingang van den dag waarop die sectie voor den openbaren dienst zal worden geopend.

— Bij beschikking van den Minister zijn bij het korps opzichters van den Waterstaat, met ingang van 1 Juli, bevorderd: tot 1ste klasse A. J. H. Bauer, thans 2de klasse; tot 2de klasse J. P. van Balgooy, thans 3de klasse; tot 3de klasse L. Kuiler, thans 4de klasse en is tot opzichter 4de klasse benoemd A. Maas, te Groningen.

AMSTERDAM. Wij ontleenen onderstaand bericht aan het dagblad: *De Amsterdammer*:

»Men heeft thans de ledige plaats van den gevelsteen aan het nieuwe Rijks-museum voorzien van den datum, 13 Juli a. s., waarop de opening zal plaats hebben.

»Jammer, dat de beide data, die het begin van den bouw (12 Juli 1876) en de opening mededeelen, niet meer aan elkander gelijk zijn. Daar de opening toch in het vorige jaar werd verwacht, had men reeds het jaartal MDCCCLXXXIV uitgebeiteld. Om nu aan dit gebrek tegemoet te komen, is eenvoudig de I vóór de V weggenomen, en leest men thans:

XII JVLI MD CCCLXXVI — XIII'JVLI' MDCCCLXXX V

HAARLEM. Op 7 Juli zal de plechtige onthulling plaatsvinden van den gedenksteen voor Bilderdijk. Deze steen, van 1.5 M. breedte bij 0.7 M. hoogte, is door den beeldhouwer F. L. Stracké Jz. uit wit blinkende steen van Rochefort, naar het ontwerp van den architect A. van der Steur Jr., gebeiteld en stelt voor een cartouche, waarop met roode en gouden letters geplaatst is: »Bilderdijk, herdacht in 1885. De Kunstenaarskring", terwijl rechts en links daarvan schilden met het geboorte- en het sterfjaar (1756 en 1831) van den grooten dichter zijn aangebracht.

DELFT. Voor het eindexamen aan de Polytechnische School hadden zich 69 candidaten aangemeld, waarvan 6 zich teruggetrokken. Geslaagd zijn de volgende heeren, voor:

Technoloog (art. 60 1e ged.): R. H. Arntzenius, M. van Breukeleveen, E. H. Ekker, J. van Haarst, A. P. van der Kolf, M. G. de Serière, H. M. Suermondt, P. J. van der Veen, P. F. van der Wallen;

(art. 60 volledig): A. Boxman Diemont en B. A. Carp.

Civiel-ingenieur (art. 61): S. Bouma, J. B. Cores de Vries, D. Drost (vrijgesteld van de vakken *a*, *c* en *d* art. 62), J. M. Erdmansdörfer, A. D. Hiederik, B. V. E. Houthuijsen, F. H. van Kooten, L. van Krimpen, A. van Lennep, H. Loudon, F. J. van Oppen, C. L. J. Palmer van den Broek, G. von Pelser Berensberg, L. L. Polis, J. Pompe, J. M. C. Quarles de Quarles, K. F. H. Roos, L. van der Sande, Th. W. Steinmetz, J. M. F. M. van Winkel.

Bouwkundig ingenieur (art. 62): T. J. van der Bent, J. G. Brouwer, A. Reijding, J. L. Schouten, C. H. Verhalst.

Scheepsbouwkundig ingenieur (art. 63): G. A. van der Leyé, C. C. Prins, Jhr. H. Rappard, J. H. Zeeman.

Werktuigkundig ingenieur (art. 64): H. Doyer Dzn., A. B. Hesselink, J. 't Hooft, G. de Vries, G. J. F. van Vrijberghe de Coningh, Jhr. L. M. von Weiler.

Mijnen-ingenieur (art. 65): C. J. van Loon.

DELFT. De navolgende studenten der Polytechnische School zijn tot hunne practische vorming gedurende de zomermaanden door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid als buitengewoon opzichter aangesteld, te weten: E. Haverkamp en F. B. Lyphart bij den bouw van de schutsluis te Utrecht; A. D. Hiederik en J. M. Erdmansdörfer bij den bouw van de schutsluis te Vreeswijk; J. J. C. Hardenberg en P. J. Borcel bij den bouw van de schutsluis te Vianen; M. A. C. Hartman en G. den Tex bij het verruimen en gedeeltelijk omleggen van het Zederikkanaal; N. H. Henket bij de werken aan de Waal te Nijmegen; N. Wildeboer, W. C. M. van Eeten, F. M. E. L. Kerstens en L. van Krimpen bij de werken tot verbetering van den Waterweg van Rotterdam naar zee; F. L. Ortt bij het ophoogen van het stationsterrein enz. te Enkhuizen; J. G. G. Feith bij het maken van een locomotievenloods enz. te Enkhuizen; C. H. Verhulst bij het maken van een hoofdgebouw op het Centraal personenstation te Amsterdam; Th. Steinmetz bij het maken en stellen van de overkapping der sporen en perrons van het Centraal personenstation te Amsterdam; H. G. Six bij de werken tot uitbreiding van het station te Leeuwarden; F. A. Kloppert bij het maken van een hoofd- en nevengebouw op het station te Geldermalsen; G. D. Uittein bij het maken van gebouwen en bijbehoorende werken op het station Kesteren; G. von Pelser Berensberg, bij het maken en stellen van den tweeden metalen bovenbouw voor de brug over de Maas te Venloo; D. Heijen bij de werken van het kanaal door Zuid-Beveland; C. D. Nagtglas Versteeg bij de werken van het kanaal door Walcheren.

— Naar het *Handelsblad* vernomen is, als gevolg der benoeming van den hoofdingenieur Simon, tot lid van den Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten, de eerstaanwezend ingenieur der Staatsspoorwegen J. Leijds te Amsterdam, nevens zijn tegenwoordigen werkkring, met ingang van 1 Juli j.l., belast met de werkzaamheden ter voltooiing van de lijnen Almeloo—Zwolle, Stavoren—Leeuwarden en Groningen—Delfzijl.

— In de Rijks-academie van beeldende kunsten te Amsterdam zijn, in tegenwoordigheid van den directeur en de hoogleeraren der Academie, bekend gemaakt de door de Jury gekozen onderwerpen voor den wedstrijd in beeldhouwkunst voor het jaar 1885. Er zijn drie onderwerpen voor een beeld en drie voor een basrelief. De inlevering van de beelden en daarbij behoorende schetsontwerpen moet geschieden uiterlijk Donderdag den 24n September, des avonds te 8 uren, aan den directeur der Academie. Van elk beeld wordt onmiddellijk na de aflevering een afgietsel in gips genomen, dat door de Jury bij de beoordeeling gebruikt en publiek tentoongesteld wordt.

De onderwerpen zijn de volgende; voor het beeld: *Stroom-nymf, Velleda* en *Ruth, aren lezende*; voor het basrelief: *Daniel in den leeuwenkuil, Charon* (Dante »Inferno") en *Eliëzer en Rebecca*.

— Bij het ter perse leggen van het blad, ontvangen wij de *Deutsche Bauzeitung* N°. 53, waarin een belangrijk artikel voorkomt over de Beursprijsvraag te Amsterdam, dat wij in een volgend nommer zullen bespreken.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw J. D. Evers, eerstaanwezend-ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen te Hoorn.

ADVERTENTIEN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 13 Juli 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis in het **openbaar aanbesteden:**

a. **het verlagen van de steenen wulfbruggen over de Heeren-, Keizers- en Prinsengrachten vóór de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat en Reestraat;**
b. **de levering van nagenoeg 34 ton balkijzer, voor de bruggen over de Heeren-, Keizers- en Prinsengrachten vóór de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat en Reestraat;**
c. **de levering van den turf, vereischt voor de Gemeente-Administratie en de Kantoren van de Publieke Werken der Gemeente.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.85 voor sub **a** (met drie teekeningen), *f* 0.50 voor de sub **b** (met één teekening aangehecht) en *f* 0.10 voor de sub **c** genoemde.

Inlichtingen worden gegeven voor de **a** en **b** genoemde ten kantore van den Stads-Architect, Raadhuis, Kamer N°. 97, van 11 uur 's ochtends tot 1 uur 's namiddags, en voor de sub **c** genoemde, bij den Commies der afdeeling Publieke Werken, Raadhuis, Kamer N°. 86.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 2 Juli 1885.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS.)

Op **Dinsdag den 14den Juli 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 97.
Het leveren en inkepen van Eikenhouten Dwarsliggers.

De besteding geschiedt volgens § 13 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 30sten Juni 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 20sten Juni 1885.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 22 Julij 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alhaar **aan te besteden:**

Het bouwen van eene SCHOOL aan de Spiegelnisserstraat en van eene WONING aan den Crooswijkschen Singel.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstein* 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 16 Julij 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Noord-Zuidhollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem-Leiden.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 16den Juli 1885**, des middags ten twaalf ure, zal ten kantore der Maatschappij te *Hillegom* worden **aanbesteed:**

Het opbreken en leggen van Sporen, Wissels en Bestratingen, het maken van Versterkingen aan de Kunstwerken en eenige andere uit te voeren werken.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar, op franco aanvrage aan genoemd kantoor te bekomen, alwaar ook inlichtingen zijn te verkrijgen.

Aanwijzing zal plaats hebben den 9den Juli, aanvangende des voormiddags ten half elf ure bij het Hoofdgebouw te *Hillegom*.

De Ingenieur-Administrateur.

MEN VRAAGT

1°. Voor één maand een bekwaam **OPZICHTER** voor het keuren en het houden van toezicht op de bereiding van houten dwarsliggers.

2°. Voor twee maanden een **OPZICHTER** bekwaam tot het houden van toezicht op het leggen van sporen en wissels, en ervaren in het uitzetten van bogen.

Zich in persoon of met vrachtvrije brieven, onder overlegging van getuigschriften, aan te melden vóór den 11den Juli 1885, ten kantore der Noord-Zuidhollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem—Leiden, te *Hillegom*.

Inschrijving
op
Donderdag 16 Julij 1885,
in het
Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:
Gegoten IJzeren Buizen, Hulpstukken en Zinkerbuizen tot een gezamenlijk gewigt van 2,912645 Kg., ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De Voorwaarden liggen op de gewone dagen en uren ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, alwaar tevens nadere inlichtingen zijn te bekomen.

De voorwaarden zijn tegen betaling van *f* 0,50 en de teekeningen tegen betaling van *f* 5,— per stel te verkrijgen bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS).

Op **Dinsdag den 14den Juli 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 96.
De levering van Eiken Wisselhout en Eiken Brugliggers.

De besteding geschiedt volgens § 12 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 30sten Juni 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan de bureaux van de Heeren Sectie-Ingenieurs W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

Utrecht, den 29sten Juni 1885.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kanteren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN**, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

E. STURM te Würzburg.
Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAALVERWARMING-** en **VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen. **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.
Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Wasser-Koebab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Houtmachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT
te ROTTERDAM,
wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *resk-* en *steenloos* gepreserveerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.
Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.
ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K° en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 mazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING.
DECORATIEF AARDEWERK
GEBRAND GLAS,
In het BOTERHUIS te DELFT.
IS GEOPEND op Werkdagen van 9—5 uur.
Op Zondag 1—5 uur.
Entréeprijzen:
Woensdag *f* 0.50, Zondags *f* 0.10,
overige dagen *f* 0.25.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

AANBESTEDING.
Op **Woensdag den 8 Juli**, des namiddags ten 2 ure, zal door den Heer J. T. SCHOLTE in het Café PANORAMA worden **aanbesteed:**
Het bouwen van drie Heerenhuizen, een Kantoor en Fabriekgebouw aan de Midden- en Kerklaan, alhier, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen.
Het bestek met teekeningen is van af Woensdag 1 Juli à *f* 3 per stel te verkrijgen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER, Haarlemmerstraat te *Amsterdam*. Inlichtingen bij de Architekten HENKENHAF en EBERT te *Amsterdam*.

Aanbesteding.
D. IJSSELDIJK zal, namens zijn lastgever, op **Dinsdag 7 Juli**, des namiddags ten 2 ure, in het Hotel APELDOORN te *Apeldoorn*, **aanbesteden:**
Het bouwen eener VILLA aldaar.
Hiermede vervalt de aangekondigde aanbesteding op 30 Juli.
Bestek met teekening liggen van Dinsdag 30 Juni af ter visie in genoemd Hotel.

Kunstmatige wegneming der grofsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK. VAL DE TRAVERS. **NATUURL. ASPHALT** VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **twaalfde** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à *f* 1.75.

Door P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is uitgegeven:

DE VILLA SILBERSTEIN,
of de natte dweil der onschuldig belangde keukenmeid. Oorspronkelijk architectonisch blijspel, met zang, in drie bedrijven, met Voorspel en Apotheose,
door **HA-ZEE.** Prijs **60** Cts.

Dit stukje, den 19den Januari 1884 te *Amsterdam* opgevoerd, bij gelegenheid van eene feestelijke samenkomst der leden van het Genootschap »Architectura et Amicitia", is eene geestige persiflage van de wijze, waarop sommige architecten hunne roeping opvatten.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijndaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Architectonische bb. Fabriek voor Vulkanijt. **Amsterdam.**

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij
KURKSTEEN,
het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:
OPVULLING VAN HOLLE MUREN.
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS
en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN
van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.
IJZEREN SCHUIFDEUREN.
GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.
Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).
Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. (EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.) Men vrage Prospectus enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN.**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — Gouden Medaille Amsterdam 1883. — Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier). Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvraag, bij **DE LINT & C°.** Rotterdam.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door
Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.
Meer dan 1500 stoomsenus in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**
Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN, Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij voorafbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling nil 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

De Heeren Ch. Strackè en X. Strackè, beiden leden van het Genootschap, worden dringend verzocht hunne adressen aan den 1e-Secretaris op te geven, teneinde over de verschuldigde contributiën te kunnen disponeeren.

Heeren Leden wordt bericht, dat de tijd van inlevering der antwoorden op de eereprijsvraag, door het Genootschap uitgeschreven, met 14 dagen wordt verlengd en alzoo gesteld op 14 Augustus e. k.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HET RIJKS-MUSEUM.

De 13de Juli 1885 is een dag, die in de Nederlandsche geschiedboeken met gulden letteren vermeld mag staan. Dan toch wordt het gebouw geopend, waarin de Nederlandsche kunstschatten, die tot dusverre zeer weinig passende bewaarplaatsen gevonden hadden, op een meer waardige wijze voor het bewonderend oog der beschouwers zullen worden uitgestald.

Wij hebben gemeend onzen lezers een dienst te doen, met hen een afbeelding van het nieuwe Rijks-museum aan te bieden.

Na al hetgeen over dit gebouw geschreven is, achten wij het niet noodig een uitvoerige beschrijving ervan te geven. Vele Amsterdamsche bladen gaven er artikelen over, die aan uitvoerigheid niets te wenschen overlaten.

Wij wenschen hier slechts de vraag te bespreken, wat men van het Museum als kunstwerk te denken heeft.

Men kan het Museum uit twee oogpunten beschouwen, en wel uit dat van de redegevende kunstleer, door Viollet-le-Duc opgesteld, en uit een algemeen artistiek oogpunt.

Beschouwt men het op de eerste wijze, dan is het in vele opzichten een voortreffelijk gebouw. Vormen, die niet door de constructie zijn aangegeven, zijn verworpen, al heeft de ontwerper ook hier en daar concessies gedaan, b.v. bij de hoofdtorens, wier constructieve beteekenis niet verdedigd kan worden. Het ornement is overal slechts ter bekleeding van het geraamte aangewend, en treedt nergens zelfstandig op. Daar Viollet-le-Duc zijn leer op de studie der vroegmiddeleeuwsche gedenkteekenen gebouwd had, is het niet te verwonderen, dat men in hoofdzaak middeleeuwsche elementen aan het Museum aantreft, doch wij zijn er zeker van, dat deze elementen niet zijn aangebracht met het oogmerk, om aan het gebouw een kerkelijk karakter te geven, al wordt het groote publiek, vooral door de als versiering gebezigde bijbelteksten, in dien waan gebracht.

Beschouwt men het Museum uit een algemeen artistiek oogpunt, dan betreurt men in de eerste plaats, dat zijn vormen niet in overeenstemming zijn met het grootste deel der daarin bewaarde kunstschatten, en dat het gebouw niet het karakter van een museum draagt. Ook de droogheid der hoofdlijnen springt dan aanstonds in het oog, daar de zeer fijne details, op een afstand gezien, niets tot verlevendiging bijbrengen. Toch moet men dan de pittoreske silhouet en de aangename afwisseling van berg- en baksteen waardeeren, en zal men zijn bewondering niet kunnen onthouden aan het groote talent, dat overal in de compositie der ornementen, die vooral in het inwendige een rijke afwisseling toonen, uitblinkt.

Wij brengen dan ook gaarne onze hulde aan den heer P. J. H. Cuypers voor den verdienstelijken arbeid, door hem geleverd en, al kunnen wij ons ook niet in alle opzichten met de door hem gevolgde kunstrichting vereenigen, wij hebben de overtuiging, dat hij Amsterdam met een merkwaardig gebouw verrijkt heeft.

OPGAVEN BETREFFENDE HET RIJKS-MUSEUM.

Tot den bouw van het Rijks-museum zijn gebruikt:

8,000 palen, tusschen de 10 en 18 meter, met eikenhouten kespen,
8,000,000 metselsteenen, waarvan het grootste gedeelte groot formaat steen en 100,000 profielsteenen,
1,500 M² blauwe hardsteen, petit granit de l'Ourthe,
2,000 M² witte bergsteen als:
Roche d'Euville voor het buitenwerk en voor die deelen, die zware gewichten te dragen hebben,
Savonnière voor bedekt beeldhouwwerk buiten en binnen het gebouw,
920,000 KG. ijzer voor kappen en balklagen,
2,500 M² zink n°. 16 voor dakbedekkingen,
50,000 KG. lood voor idem,
9,600 M² leiendak (système Fourgeau),
10,000 M² gekorreld gegoten, halfwit ruw, glad en best wit Fransch glas van diverse dikten,
16,000 M² vloeren van mozaïek, terrazzo, cement en tegels,
1,000 M¹ gesmeed-ijzeren afsluithekken om het terrein enz.

Aannemers waren:

1°. van de schutting en directieloods, A. Helsen, te Amsterdam;
2°. van de houten fundeering- en grondmetselwerken, J. Schoonenburg en C. J. Maks, te Amsterdam;
3°. van de gebakken metselsteenen, H. C. van der Houven van Oordt, te Apeldoorn;
4°. blauwe hardsteen, Louis Goffin & Cie., te Luik;
5°. opbouw, met inbegrip der timmer- en schrijnwerken, J. Schoonenburg en C. J. Maks, te Amsterdam;
6°. witte bergsteen, A. Boller & Cie., te Mannheim;
7°. ijzer-, glas-, lood-, zink- en verdere bedekkingswerken, Joseph Paris, ingenieur-civil, te Marchiennes;
8°. verwarming en ventilatie, Geneste Herscher & Cie., te Parijs;
9°. terrazzo-vloeren, enz., Johann Odorico, te Frankfort a/Main;
10°. ijzeren afsluithekken enz., H. Burgers, te Deventer;
11°. schilderwerk, G. J. de Haas & Zoon en F. Reijenga Tzn., te Amsterdam;
12°. het maken van kasten, lijsten en verdere betimmeringen, H. Crouwel, te Amsterdam, en de Construction Industrielle, te Brussel;
13°. stoffeer- en behangerswerken, H. F. Jansen en Zonen, te Amsterdam;
14°. terrein- en tuinaanleg, J. Schoonenburg en C. J. Maks met Jac. P. R. Galesloot.

Ten behoeve van den bouw werd vervaardigd en geleverd:

door F. Nicolas, te Roermond, geschilderd glas,
door G. Hawinkels, te Swalmen, glas in lood,
door H. Meijers, te Roermond, en D. Kniep, te Utrecht, versierd gesmeed ijzerwerk.

Het beeldhouw- en ornementwerk werd voornamelijk uitgevoerd door M. Nappeneij en de leerlingen van de Quellinusschool: Em. Bourgonjon, H. P. Petersen, A. Vercruijse en M. van Langendonck.

Ingevolge eene machtiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken, d.d. 17 Juni 1880, is eene internationale prijsvraag uitgeschreven voor de uitvoering der beeldhouwwerken.

Door 8 Nederlandsche en 6 buitenlandsche kunstenaars werd aan den wedstrijd deelgenomen, tengevolge waarvan aan den heer F. Vermeijlen, te Leuven, het beeld der Victorie, de groote reliefs, de deurbekroningen en de zes beelden, en aan den heer Bart van Hove, te Amsterdam, de uitvoering van de figuren: de Bezieling en de Arbeid, en al de busten boven de vensters werd opgedragen.

Ingevolge eene machtiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken, d.d. 15 November 1882, werden 6 kunstenaars, drie Nederlandsche en drie buitenlandsche, tot een prijskamp uitgenoodigd voor de vervaardiging van het gebrandschilderd glas. Door vijf werd hieraan voldaan, en aan den heer W. J. Dixon, te Londen, de uitvoering opgedragen.

Het monumentaal tegelwerk werd uitgevoerd door de firma Villeroy en Boch, te Merzig a/d Saar, naar cartons van den heer G. Sturm, leeraar aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid te Amsterdam, en het tegelwerk van ornementen in de boogtrommels is door den heer J. van Hulst, te Harlingen, vervaardigd.

Bij den opbouw hebben gefungeerd: als hoofdopzichter, de heer L. Beirer; als dagelijksch opzichter de heeren J. van Tetterode en R. Rijnja; terwijl verder als opzichter-teekenaar werkzaam waren de heeren: A. van Delden, P. J. Bekkers, I. W. G. Droste, John F. Groll, D. H. Haverkamp, H. Ehrhardt en J. Tonnaer.

(A. et A.) DE BEURSPRIJSVRAAG.

Ook de buitenlandsche vakbladen schenken thans hun aandacht aan de Amsterdamsche Beursprijsvraag.

Het orgaan van het *Oesterreichische Ingenieur- und Architecten-Verein* deelt den uitslag van den prijskamp mede, en geeft daarbij, ter illustratie, reproducties van de door ons ter gelegenheid van den eersten wedstrijd gepubliceerde plattegronden.

De *Deutsche Bauzeitung* bevat in haar nommer van Zaterdag l.l. een zeer uitvoerig artikel, vergezeld van heliografische reproducties van onze platen van 13 Juni l.l. Wij achten dit artikel, van een kalm, gezaghebbend blad als de *Bauzeitung* is, alleszins waardig om het onder de oogen van onze lezers te brengen, en laten daarom een vertaling hier volgen.

De kort geleden, ook wat het tweede gedeelte betreft, geëindigde internationale prijsvraag voor een nieuw Beursgebouw te Amsterdam, heeft onder de architecten van Europa, en in het bijzonder die van Nederland, nog grooter deelneming uitgelokt, dan bij eenige prijsvraag sinds de eerste voor het Duitsche „Reichstagshaus" het geval was geweest. Er waren toch op de eerste prijsvraag in November l.l. niet minder dan 201 ontwerpen (hoofdzakelijk uit Nederland, België, Duitschland, Oostenrijk en Frankrijk) ingekomen!

Wij betreurden het zeer, dat een samenloop van omstandigheden het indertijd ons onmogelijk maakte, het voor de *Deutsche Bauzeitung* bestemde en goed voorbereide bericht over den uitslag van die prijsvraag onder onze lezers te kunnen brengen. Wij beloofden daarom, dit artikel met dat omtrent den afloop der besloten prijsvraag te zullen vereenigen, en willen nu onze belofte houden, hoewel dit ook thans met groote moeilijkheden, zoo van zakelijken als persoonlijken aard, gepaard gaat.

Wij hopen, dat onze lezers de voornaamste dezer moeilijkheden, dat wij n.l. in zoo korten tijd over een tot dusver ongekende massa van prijsvragen hebben moeten berichten, zullen erkennen, en ons verontschuldigen, wanneer wij de mededeelingen omtrent de eerste prijsvraag tot het allernoodzakelijkste bepalen, en overigens verwijzen naar de voordracht, indertijd door het Duitsche Jurylid, Prof. Raschdorff te Berlijn, gehouden, van welke voordracht wij een uittreksel gaven.

De daar gegeven algemeene schets behoeft slechts in zooverre aangevuld te worden, dat wij eenigszins uitvoeriger dienen te spreken over de bekroonde ontwerpen, zij het dan ook in korte bewoordingen.

Wat de 5 tot de besloten prijsvraag toegelaten ontwerpers betreft, wij kunnen hun werk later bespreken, en wenden ons dus onmiddellijk tot de 5 ontwerpen, die naast de andere de eer eener bekroning zijn waardig gekeurd.

Van deze heeft het ontwerp met het motto *A. G. R.*, welks vervaardiger de heer A. G. Rives te Parijs is, veel schouderophalens veroorzaakt. Op de tentoonstelling werd het algemeen als „Manège" of ook als „Akelige groote rijschool" aangeduid, en daarmede is zijn karakter over het algemeen juist weergegeven. De al te groote eenvoudigheid in den plattegrond, de droogheid der architectuur passen wel voor een zuiveren utiliteitsbouw, maar voor monumentale kunst is meer noodig dan hier gegeven werd.

De vervaardiger van het ontwerp met het motto *Nederland*, Baurath A. von Wielemans te Weenen, was gemakkelijk te herkennen door de herinneringen aan het „Justizpalast", door hem gebouwd; slechts hinderde het, dat hij pogingen had gedaan, om de Nederlandsche Renaissance nabij te komen. Het plan was goed doordacht, en had, na de latere eischen [1], maar weinig veranderd behoeven te worden, om zeer doeltreffend te zijn.

Een ander bouwmeester uit Weenen, de heer Otto Hieser, zagen wij als vervaardiger van het ontwerp onder het motto *Je maintiendrai*. Ook deze plattegrond was zeer helder en had de beurszaal in drie deelen gedeeld, wat later gewenscht werd geacht. De architectuur gaf echter in Hollandschen Renaissance-stijl *des Guten zu viel*. Wel bemerkte men een bekwame hand en een grooten rijkdom van gedachten, maar het ontwerp toonde te groote overlading. Wat een toren van 100 M. hoogte bij een Beursgebouw deed, was niet duidelijk.

Met evenveel overdrijving hadden de vervaardigers van het ontwerp met het motto *Persévérance*, de heeren Frantz van Peteghem te Lokeren en Johan Gerard Mouton te 's-Gravenhage, ook een monumentaal karakter door reusachtige afmetingen trachten te bereiken. De nok van de hooguitstekende zaal was 60 M. boven de straat gelegen, en daaronder bevond zich een verloren ruimte van 30 M. hoogte. Het geheel geleek op een woonhuis of een Vlaamsche vleeschhal, doch op reusachtige schaal. Het plan was over het algemeen eenvoudig en doelmatig; de groote beurszaal was harmonisch in vijf deelen gedeeld.

Wij begroetten in het ontwerp *Lieven de Key* onze landgenooten, de heeren Bruno Schmitz en August Hartel te Leipzig, als vervaardigers. Hun ontwerp werd door velen als het schoonst geteekende van allen beschouwd. Het plan was voortreffelijk. De lange beurszaal kreeg door een groote trap aan eene zijde een schilderachtige afsluiting, terwijl de middenkoepel een aangename afwisseling gaf; jammer dat de koepel bij de silhouet van het gebouw wat hinderlijk was. De architectuur toonde de fijne vormen der Nederlandsche Renaissance, en al waren zij den volbloed Hollanders ook niet zuiver genoeg, zij voldeden toch wel wat ons betreft; wij kunnen verzekeren (en dit is de eenige opmerking, die wij omtrent de talrijke overige ontwerpen, waarbij zich zeer verdienstelijke bevonden, willen maken), dat wij, na het bezoeken der tentoonstelling na afloop van de eerste prijsvraag [2] tot *deze* overtuiging kwamen, *dat alle andere stijlen beter geschikt zijn voor een monumentaal gebouw dan de Nederlandsche Renaissance* [3].

Hoe gaarne wij ook de verdiensten van vele der bekroonde ontwerpen erkennen, kunnen wij het toch niet dan betreuren, dat alleen ontwerpen in dezen geest succes gehad hebben, en dat de vervaardigers van vele grootsche ontwerpen in den stijl der „Hoog-Renaissance" onbeloond naar huis zijn gestuurd. Ook bij de tweede besloten prijsvraag bleven wij dit betreuren.

Voor wij echter deze tweede prijsvraag bespreken, kunnen wij niet nalaten, mede te deelen, welken indruk de eerste uitspraak der Jury op de Nederlandsche bouwkunstenaars gemaakt heeft. Wie zich op een onpartijdig standpunt plaatst, zal de moeilijkheden, die de Jury te overwinnen had, niet licht achten; deze moeilijkheden vonden haar oorzaak niet slechts in de talrijkheid der te beoordeelen ontwerpen, maar voornamelijk in de eigenaardige samenstelling der Jury.

De wedstrijd moest nu eenmaal internationaal zijn, en daarom had men gemeend, ook een internationale Jury te moeten benoemen. Men bedenke echter, hoeveel onderscheid er tusschen kunstenaars van verschillenden landaard bestaat, vooral, wanneer die kunstenaars, als in dit geval, het toppunt van hun roem bereikt hebben en ieder een bijzondere kunstrichting voorstaan, die zij persoonlijk voor de schoonste en beste houden. En deze rechters moeten nu uit den schat van oplossingen, aan de prijsvraag door de mededingers gegeven, eenige uitkiezen en als de uitstekendste aanwijzen.

De beoordeelaars, die na het openbaar worden van het Jury-rapport aan het werk togen, hebben het niet noodig geacht, op deze moeilijkheden te wijzen. Zij waren het vrijwel eens in hunne afkeuring, zij het dan ook om verschillende redenen. En inderdaad gaf het rapport der beoordeelaars, welks kortheid niets te wenschen overlaat en dat alleen de vijf, tot de besloten prijsvraag toegelaten, ontwerpen bespreekt, den argwaan der tegenstanders vele punten, waarop zij het aanvullen konden. Het rapport toch bevat niets omtrent de wijze, waarop het oordeel totstandgekomen was. Ook het verwijt, dat het niet aanging, de bouwsommen der ontwerpen geheel buiten rekening te laten, was niet onverdiend. De heftigheid der bestrijders van het eerste Jury-rapport maakt het verklaarbaar, dat zij ook thans niet gezwegen hebben [4].

De vervaardigers van de tot de besloten prijsvraag uitgenoodigde vijf ontwerpen hebben allen aan die uitnoodiging voldaan, en dezelfde internationale Jury heeft thans ook weder het oordeel uitgesproken. Dat de namen van vier vervaardigers bekend geworden zijn, is echter slechts bij toeval, want de namen worden door de Jury, het Gemeentebestuur en door een der vervaardigers streng geheim gehouden. Waartoe die geheimhouding dient, begrijpen wij niet; wij gelooven dat zij slechts nuttig kan zijn, om de Nederlandsche vakgenooten nog meer te ontstemmen. Allerlei kibbelarijen en persoonlijke quaestiën, die ten deele een schril licht op sommige Amsterdamsche toestanden werpen, konden nu niet uitblijven. [5]

Beschouwen wij nu de vijf bekroonde ontwerpen, die wij met eenige plattegrond- en opstandschetsen (heliografische reproducties van de door het actieve Nederlandsche vakblad *De Opmerker* gepubliceerde afbeeldingen) illustreeren.

Vergelijkt men de plattegronden der nieuwe ont-

[1] Van den handelsstand. VERT.
[2] November—December 1884. VERT.

[3] Wij cursiveeren. VERT.
[4] Hier kleurt de schrijver wat sterk. Van heftigheid was gelukkig nergens iets te bespeuren. VERT.
[5] De schrijver is hier niet op de hoogte van de bepalingen van het programma. Van persoonlijke quaestiën bleek ons niets, zij bestaan slechts in des schrijvers verbeelding. VERT.

werpen, dan is een tamelijk groote overeenkomst op te merken. Het is bekend, hoe door de kooplieden, die deel uitmaakten van de Jury, bij de beoordeeling veel werd gevorderd, dat in het programma niet gevraagd was. Men wenschte voornamelijk de groote zaal in drie deelen, voor effecten-, goederen- en graanhandel bestemd, gescheiden. Dan werd ook noodzakelijk geacht, dat de voor den graanhandel bestemde localiteiten zuiver noorderlicht kregen, teneinde de monsters te kunnen beoordeelen. Hierdoor kwam de Korenbeurs ten noorden, de Goederenbeurs in het midden, de Effectenbeurs ten zuiden te liggen.

Wat de artistieke opvatting betreft, bleek bij de Jury een groote voorliefde voor de Nederlandsche Renaissance, hoewel in het programma de keuze van den stijl volkomen vrij was gelaten; hierdoor moesten een groot aantal groots gedachte en monumentaal aangelegde ontwerpen terzijdegelegd worden. Het Jury-rapport zocht deze handelwijs te rechtvaardigen door de opmerking, dat de beoordeelaars slechts zulke ontwerpen der bekroning waard gekeurd hebben, die, wat hun architectonische opvatting betreft, niet in strijd waren met het schilderachtig karakter der stad. Dit is wel-is-waar te prijzen, maar naar ons oordeel spreekt dit zoo vanzelf, dat het uitspreken van deze stelling overtollig geacht kan worden. De smaak van de beoordeelaars is ook door niets gerechtvaardigd, daar zich in de onmiddellijke nabijheid van de nieuw te bouwen Beurs, het Stadhuis van Van Campen bevindt, dat in „Hoog-Renaissance" gehouden is, terwijl de omliggende huizen allerlei stijlvormen vertoonen. Eerst veel verder afgelegen bevindt zich het nieuwe Stationsgebouw, dat den „officieelen" stijl toont, die bij de Nederlandsche Rijksgebouwen sinds jaren heerschende is.

De mededingers in den wedstrijd hebben echter getracht, aan de hun gestelde eischen te voldoen.

Het nieuwe ontwerp met het motto *V* (van den architect Cordonnier te Rijsel), waaraan de palm is toegekend, heeft, bij het vroegere vergeleken, bepaald gewonnen. De beurszaal is veel vergroot, en daardoor is de verhouding tusschen het hoofdgebouw en de nevengebouwen verbeterd. De geheele beurszaal is onder een dak geplaatst en door dwarse bekappingen aan de beide einden afgesloten. Zuidwaarts sluiten zich daaraan de vestibule met bijlokalen, onder een lager dak geplaatst, aan; een lage toren is aan de westzijde geplaatst, terwijl in het noorden, waar een aantal aanbouwingen door het breeder worden van het bouwterrein noodzakelijk was en dus een zeer onsymmetrische gevel ontstond, een groote toren het evenwicht herstelt.

Het in de tweede plaats bekroonde ontwerp, met het motto *In hoc signo floresco* (van de architecten Groll te Amsterdam en Ohmann te Weenen), had in het plan slechts weinig veranderingen noodig, daar het eerste plan in het algemeen reeds aan de later gestelde eischen voldeed. De vervaardigers hebben het middendeel van de beurs boven het overige doen uitsteken en met een hoog dak gekroond, waarvoor, aan de lange beurszijde, een groote topgevel geplaatst is. De beide kleine deelen van de beurszaal blijven lager liggen, en nog lager ligt het dak der nevenlokalen in het zuiden.

Een zeer smaakvolle achthoekige uitbouw, waardoor men aan drie kanten de vestibule betreedt, verlevendigt deze smalle zijde bijzonder. Aan den langen gevel is meer op symmetrie gelet dan bij het ontwerp *V*, hoewel daar de onderlinge samenhang der gebouwen duidelijker spreekt. Ook wat den stijl aangaat heeft het ontwerp aanmerkelijk gewonnen. Terwijl vroeger op vele plaatsen een slaafsche navolging van den „officieelen" stijl van het Rijks-museum te zien was, bewijst het thans ingezonden ontwerp, dat de vervaardigers hun tijd niet ongebruikt hebben gelaten, om de vormen der Nederlandsche Renaissance tot een vrije schepping om te werken.

De vervaardiger van het in de derde plaats bekroonde ontwerp met het motto *La bourse ou la vie* (van J. Vollmer, architect te Berlijn), had in zijn vroeger project de eentonigheid van de lange zaal weten te verhelpen door vier koepels, die uit een vierkant ontsprongen. Dit moest hij nu laten varen, teneinde aan de nieuwe eischen te kunnen voldoen, die de zaal in drieën verdeeld verlangden. Hierdoor werd nu de zaal buitengewoon lang, wat nog meer in het oog liep dan vroeger. Ook aan de buitenzijde is deze lange zaal als een geheel opgevat, waaraan zich alle nevenruimten aansluiten, die door de vele in- en uitspringende hoeken bijzonder geaccentueerd, en in de nauwe straat, zeer onpractisch zijn. Over het algemeen heeft dit ontwerp bij vroeger weinig gewonnen, en blijft het beneden de beide vorige.

Het vierde ontwerp, met het motto *Mercaturae* (van Sanders en Berlage te Amsterdam), heeft bepaald verloren bij vroeger. De zaal was eerst te zeer in drie deelen gedeeld. De veranderingen, die gemaakt werden om dit te verhelpen, zijn niet gelukkig uitgevallen, want ook wat het uitwendige betreft, vormen de massa's van het ontwerp nu geen geheel meer. Het is moeilijk, een samenhangend geheel te ontdekken in de vele hooge en lage daken, die elkander kruisen, en waaromheen talrijke torens en torentjes geplaatst zijn; men zou niet vermoeden, dat deze schilderachtig gegroepeerde gebouwen van binnen een beurszaal bevatten.

Wat eindelijk het vijfde ontwerp, met het motto *Ammerack* betreft, reeds bij den eersten wedstrijd was het voor niemand helder, wat hieraan de sympathie der Jury verzekerd had. Ook bleef het duister, wat de Jury met de „disposition originale", in haar rapport vermeld, bedoeld had. Het tweede project toont echter duidelijk, dat de ontwerper, ten opzichte van zijn artistieke bekwaamheden, ver beneden de vier anderen staat. 't Ontbreekt het plan aan alle helderheid. Van buiten heeft de vervaardiger den samenhang van het gebouw tot uitdrukking zoeken te brengen door één, steeds terugkeerend en zeer vervelend, raammotief. De — zeer begrijpelijke — wensch, deze droogheid eenigszins te verhelpen, heeft den ontwerper echter tot dak- en torenvormen verleid, die ditmaal wel niemand tot geestdrift of tot het bewonderen van oorspronkelijke gedachten aanleiding zullen geven.

Bij de aanvallen, tegen de Jury gericht, werd allereerst gelaakt, en zeker met recht, dat de beoordeelaars de bouwsom der ontwerpen ten tweeden male geheel buiten beschouwing gelaten hebben. Verder richtten zich de bestrijders tegen het ontwerp met het motto *V*, welks vervaardiger de buitenlandsche architect Cordonnier te Rijsel is. Men bespeurde, dat deze in den noordelijken gevel het in *L'art architectural en France* bij Baudry te Parijs in 1866 gepubliceerde (pag. 12, 13), in 1605 gebouwde Raadhuis te La Rochelle geheel gekopieerd had. Cordonnier trachtte in een rechtvaardiging, die in een Amsterdamsch blad werd opgenomen, onder meer te betoogen, dat ieder architect, die niet een zesde kolom-orde kan uitvinden, zich meer of minder aan iets dergelijks schuldig maakt; maar dit vermocht de verontwaardigde vakgenooten niet te overtuigen. Zij wendden zich tot den Gemeenteraad met een adres, waarin gezegd wordt, dat het onmogelijk het doel dier prijsvraag geweest kan zijn, een kopie van een buitenlandsch gebouw te verlangen, en verzochten een nader onderzoek.

Het maakt op iemand, die onpartijdig is, een zon-

RYKS-MVSEVM TE AMSTERDAM.

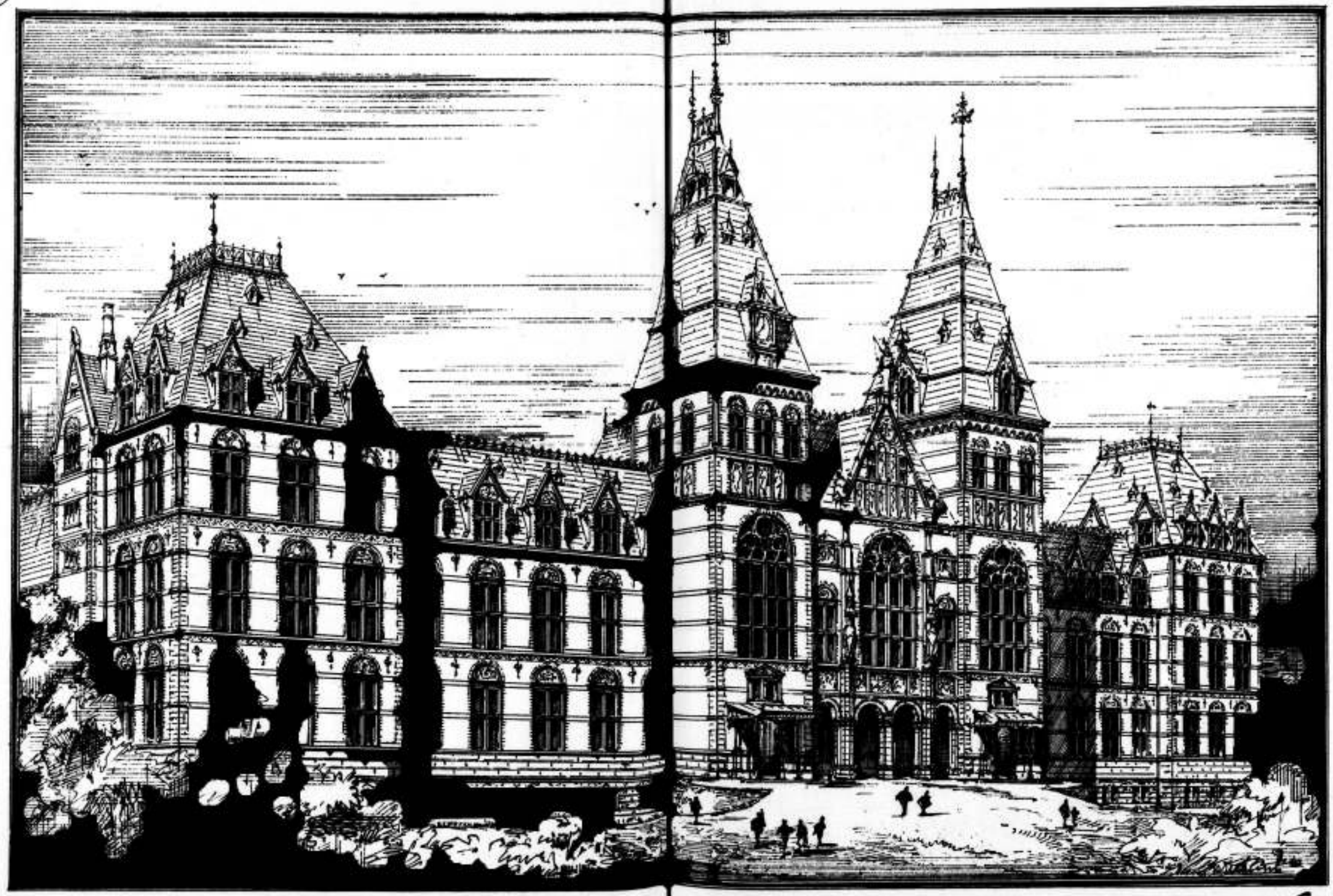

P-J-H- CUYPERS ARCHITECT

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem.

derlingen indruk, dat de onderteekenaars van dit adres voor het grootste deel mededingers aan de prijsvraag zijn, wien het geluk niet gunstig was (4). Daar de aanval tegen een buitenlander gericht is, wordt hij echter door de pers en het publiek met kracht ondersteund (5)!

Veel minder verkwikkelijk is de strijd om het auteursrecht van het ontwerp *In hoc signo floresco*, waaromtrent wij, volgens de opgave van de Nederlandsche bladen, eveneens eenige mededeelingen willen doen. (6)

Algemeen werd als de vervaardiger de Nederlander John F. Groll genoemd, en als zoodanig zeer gevierd. Ondertusschen bleek, dat de heer Groll zich indertijd door Dombaumeister Schmidt, te Weenen, een architect, als helper, had laten zenden. Deze, de heer F. Ohmann, teekende voor zijn *Brodherr* de fraaie platen in het „Rapport over de Internationale Tentoonstelling van 1883", en grondvestte dus den naam van Groll als uitmuntend teekenaar, waardoor hij zelfs als lid der examen-commissie voor teekenonderwijzers benoemd werd. Gedurende den tijd, dat de heer Ohmann in gemeenschap met den heer Groll aan het beursontwerp bezig was, werd zijn aanwezigheid door den laatste zorgvuldig verborgen gehouden; geheel Amsterdam wist echter reeds maandenlang voor het afloopen van de tweede prijsvraag, dat Groll, *das grösste zeichnerische Genie in Holland*, een zeer voortreffelijk ontwerp zou inleveren. Dit duurde zoolang totdat de heer Ohmann eindelijk te voorschijn kwam, en het kunststuk leverde, in tegenwoordigheid van getuigen, in 5½ uur een perspectievische schets van den noordwestelijken hoek uit het hoofd te teekenen, welke schets op 20 Juni door het weekblad *De Opmerker* gepubliceerd werd. De teekening is zoo goed, dat men zonder meer oordeelen kan, dat niemand dan de auteur haar vervaardigd kan hebben.

Onder deze omstandigheden is het slechts te betreuren, en volmaakt onbegrijpelijk, dat de couverts, welke de namen der vervaardigers bevatten, nog niet geopend zijn. (7)

Ook wordt door vele architecten en burgers tegen het bouwterrein gestreden. Kort geleden is een adres aan den Raad gericht, om een boulevard door de stad te maken, en tot dit doel de laatste overblijfselen van den Amstel, die na zijn verdeeling in grachten nog overgebleven zijn — het Rokin en het Damrak — te dempen en de daartusschen staande gebouwen te amoveeren. De oude beurs moest dan afgebroken, en een ander bouwterrein voor de nieuwe beschikbaar gesteld worden. Voornamelijk schijnt het eron te doen, een overijld besluit in zake de nieuwe Beurs te voorkomen.

Wie weet, of er nog niet een nieuwe prijsvraag zal worden uitgeschreven! De zaak schijnt verder dan ooit van haar oplossing verwijderd.

In hoofdzaak komt het oordeel, dat de *Deutsche Bauzeitung* velt, overeen met hetgeen wij indertijd schreven. Vooral wat de schrijver over het ongeschikte van de Nederlandsche Renaissance voor monumentale gebouwen en over de samenstelling van de Jury en haar standpunt zegt, is belangrijk te achten. Haar verhaal, van wat er na de uitspraak der Jury is voorgevallen, bevat kleine onjuistheden, waarschijnlijk daardoor veroorzaakt, dat de schrijver met Nederlandsche toestanden onbekend en de Nederlandsche taal niet volkomen machtig was.

Vermakelijk klinkt het, dat de Nederlanders een aanval steunen, omdat die tegen een buitenlander gericht is, voor wie weet, hoe de Nederlanders niets goed vinden dan wat uit den vreemde komt.

Het verhaal van *In hoc signo floresco* heeft in geen Nederlandsch blad gestaan, maar de schrijver spreekt met zooveel zekerheid, dat wij mogen aannemen, dat hij goede, zij het dan ook buitenlandsche, bronnen geraadpleegd heeft. 't Zou weer een fraaie bijdrage zijn tot de geschiedenis van de Nederlandsche geusurpeerde reputaties.

(4) Ook hier is de schrijver verkeerd ingelicht. De groote meerderheid bestaat uit architecten, die geheel buiten de quaestie staan. VERT.

(5) De schrijver toont hier, van Nederlandsche toestanden volstrekt niet op de hoogte te zijn. VERT.

(6) Wat hier volgt kan zeker waar zijn, doch uit Nederlandsche bladen kan de schrijver zijn bijzonderheden niet gepat hebben. VERT.

(7) De schrijver weet zeker niet, dat de naambrieven niet geopend mogen worden, alvorens de Raad het oordeel der Jury heeft goedgekeurd. VERT.

RECHTSGELEERDHEID TEGENOVER DE WETENSCHAP.

Het artikel over het geschil tusschen de heeren Raoul Pictet en Turrettini werd door mij vertaald uit het *Journal de Genève*. Het blad nam daarna ook de scheidsrechterlijke uitspraak op, maar de heer Pictet antwoordde m. i. zeer juist, dat de bewering der drie arbiters, de heeren Weibel (ijzerfabrikant), Cramer (advocaat) en Humbert (hoogleeraar in de rechten?): *il n'y a pas de plagiat de* TH. TURRETTINI *au détriment de* R. PICTET, niets vermocht te ontnemen aan de waarde der door hem in het blad neergelegde eenstemmige verklaringen van vijf natuur- en scheikundigen: „de twee uitvindingen van Pictet en Turrettini zijn *identiques*". De heer P. moge naïef geweest zijn door vooraf zich te onderwerpen aan het vonnis van onbevoegden, dat is niet de hoofdzaak. Dewijl ik alles behalve een specialiteit ben voor de oplossing van chemische vraagstukken, onttrek ik mij aan den strijd. De heer Kouveld zou terecht mij beschouwen als een niet *ebenbürtig* tegenstander. Wil hij de gedachtenwisseling voortzetten met de bedoelde vijf gezaghebbende scheikundigen, ik zal belangstellend, maar zwijgend, dat toernooi volgen.

Clarens, Slot's Lust, 8 Juli '85.

S. E. W. ROORDA VAN EYSINGA.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

'S-GRAVENHAGE. De Minister van Waterstaat brengt ter kennis, dat op een nader te bepalen dag in het einde van Juli e.k. het examen zal worden afgenomen van hen, die voor de betrekking van adspirant-ingenieur voor het stoomwezen in aanmerking wenschen te komen.

Wie aan dit examen wenscht deel te nemen, moet zich daartoe vóór 15 Juli e.k. bij gezegeld adres bij het Departement van Waterstaat aanmelden. De *Staats-Courant* bevat verdere bijzonderheden.

AMSTERDAM. Het bestuur der Horlogemakers-vereeniging *Christiaan Huygens* alhier heeft plan, tot de oprichting van een vakschool over te gaan. Onderwijzers stelden zich beschikbaar, en eene geschikte localiteit is gevonden. Het bestuur heeft eene circulaire verspreid om tot deelneming op te wekken, en eene vergadering belegd tegen Maandag 13 Juli a.s. des avonds te 7½ uren, in het lokaal *Flora*.

— Maandagavond zullen in het Paleis voor Volksvlijt drie meesterwerken onzer oude schilderschool: »De Schuttersmaaltijd" van Van der Helst, »De St.-Nikolaasavond" van Jan Steen, en »De Nachtwacht" van Rembrandt te zien zijn. De directie van het Volkspaleis is namelijk van plan, die schilderstukken door levende beelden te doen voorstellen. Met de leiding hebben zich belast de heeren: J. C. Greive Jr., professor Alberdingk Thijm, P. J. H. Cuypers en Mr. N. De Roever. Daarenboven heeft het schildergenootschap »Pulchri Studio" zijn medewerking toegezegd.

— Ter eeuwige gedachtenis aan hun aandeel in den bouw of in de versiering van het Rijksmuseum te Amsterdam, zijn welgelijkende bustes van de heeren Cuypers, Jhr. Victor de Stuers, professor Sturm en van den beeldhouwer Vermeijlen, door lauweren omgeven, in steen uitgehouwen aan de consoles, waarop de marquises boven de ingangen aan weerszijden van den doorgang rusten, aan dat gebouw aangebracht.

— De gemeenteraad heeft de voordracht van Burgemeester en Wethouders aangenomen en afwijzend beschikt op de adressen van Mr. E. J. Asser c. s., houdende verzoek om de aanbesteding van den bijbouw bij de Munt voorloopig uit te stellen.

De Raad vereenigde zich daarop met een motie van den heer Metelerkamp, om Burgemeester en Wethouders uit te noodigen tot een onderzoek, welke grootte men aan den bijbouw wenscht te geven, daar het in *Arti* tentoongestelde plan niet aannemelijk wordt geacht.

UTRECHT. Het bestuur van het *Museum voor Kunstnijverheid* alhier zal van 20 Juli af eene tentoonstelling doen houden van kunstmaaldwerken, vervaardigd aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid te Amsterdam. Daartoe zal alsdan het Museum geopend zijn Maandag, Dinsdag en Woensdag à 25, Donderdag, Vrijdag en Zaterdag à 10 cents per persoon. Zondag is de toegang vrij.

Tegelijkertijd zal dan daar ter berichtiging zijn een beschilderd glasraam, door het Bestuur en den Directeur ter herinnering aan de oprichting van het Museum den Voorzitter aangeboden, alsmede een groot decoratief doek, geschilderd door den heer Gips te Schiedam.

— Bij eenige reparatiën, die dezer dagen verricht zijn aan den vloer der hoofdwacht op het Janskerkhof, is men gestuit op een gemetselden grafkelder. Drie kisten, volgens het *Utrechtsch Dagblad* geheel vergaan, stonden daarin, terwijl inscripties op den wand van den kelder de namen der begraven personen vermeldden. Rechts van den ingang zag men tusschen eenig stof een schedel, een dijbeen en eenige doореen geworpen beenderen; het waren de overblijfselen der heeren Van Gaesbeek, in de 15e eeuw de machtigste heeren van het Sticht: Zweder van Gaesbeek, met zijn echtgenoote en zijn zoon Jacob, heer Van Duurstede en Abcoude, stadhouder van Holland onder Philips den Goede. Links van den ingang lag Adriaan van Renesse, deken en scholaster ten Dom, die in 1559 voorgedragen werd tot bisschop van Utrecht, maar die overleed voordat de pauselijke bevestiging verkregen was. In het midden van den kelder rustten de overblijfselen van een zijner vriendinnen, de adellijke Anna van Abcoude van Meerten van Essesteyn, de moeder zijner vier kinderen, 86 jaren oud, in 1597 overleden.

GRONINGEN. Door de *Vereeniging ter bevordering der Bouwkunst* alhier werd een prijsvraag voor «een voorgevel van een woonhuis" uitgeschreven, waarop 16 antwoorden onder de volgende motto's zijn ingekomen: 1. De gustibus non disputandum. 2. Spoed. 3. Zonder doel geen wil. 4. Nooit gedacht. 5. Honoris causa. 6. N. N. 7. Studie. 8. Groningana. 9. Leve de bouwkunst. 10. Twee cirkels. 11. Zondagswerk. 12. Debut. 13. Holland. 14. Noch raarder als met goet of gelt, is 't met de smaeken vaek gestelt. 15. Sweet home, en 16. Fraternité. De Jury ter beoordeeling bestaat uit de heeren Hazeu, Molenaar en Nieuwenhuis.

DORDRECHT. Aan de heeren Mr. Van Tienen Jansse en A. F. van der Linden, president en secretaris van het Comité tot opeichting van een park alhier, is door de gezamenlijke Park-commissie eene oorkonde uitgereikt, als herinnering aan de totstandkoming van het park Merwestein. Deze oorkonde, op zwaar Hollandsch papier fraai bewerkt, dient als huldeblijk voor de vele goede zorgen, door hen ten opeichte van dit park bewezen.

Verder zal door de Burgerij aan het Dagelijksch Bestuur onzer Gemeente een adres van dankbetuiging worden aangeboden (reeds voorzien van 1000 handteekeningen) voor zijne vele bemoeiingen in zake den aanleg van het park Merwestein, en als schadeloosstelling voor de hevige critiek en de vele miskenningen, die het gedurende en betreffende den aanleg heeft te verduren gehad.

De uitkomst toch heeft bewezen, dat Merwestein een waar lustoord geworden is. De deskundige, een gediplomeerd Nederlandsch tuinbouwkundige, die Burgemeester en Wethouders bij die verandering heeft terzijde gestaan, heeft bewezen, dat de hulp van een buitenlandsch tuin-architect bepaald onnoodig was.

De wedstrijd in het aanleggen van bloemperken, die sinds eenigen tijd, in het nieuwe park, op een daarvoor bestemd gedeelte, gehouden wordt, strekt ook in hooge mate, om de aantrekkelijkheid van Merwestein te verhoogen, en doet tevens zien, dat de Dortsche bloemisten over het algemeen met veel smaak bedoeld zijn.

De schoone waterpartijen zullen mede nog een paar aantrekkelijkheden meer bekomen, daar een onzer stadgenooten eenige zwanen ten geschenke heeft aangeboden, terwijl een ander ingezeten voor zijne rekening op het eilandje, in een der vijvers gelegen, een fontein zal doen oprichten.

HAARLEM. De onthulling van den gedenksteen in den gevel van Bilderdijk's woning droeg een intiem karakter en omtrent deze plechtigheid ontleenen wij het navolgende aan *De Amsterdammer*.

»In de buitengewone vergadering van den Haarlemschen *Kunstkring*, die het initiatief tot het feest nam, en waar Beets, Ten Brink en Kruseman tegenwoordig waren, werd een brief van den zoon van Bilderdijk voorgelezen, waarin deze mededeelde niet tegenwoordig te kunnen zijn maar toch te kennen wilde geven hoe zeer hij dit bewijs van hulde aan de nagedachtenis van zijn vader op prijs stelde, wien tijdens zijn leven zooveel miskenning ten deel viel.

»Daarna deelde de Voorzitter van den Kring, de dichter Frits Smit Kleine, de wordingsgeschiedenis dezer onthulling mede. De Haarlemsche Kunstkring wilde den geweldigen kunstenaar huldigen, die — zooals eene bijvoeging in het register van den Burgerlijken Stand vermeldt — bij zijn overlijden geen vaste goederen naliet, maar wiens werken zulks zijn. Zij zijn reuzenwerken.

»Spreker gaf de schoone bewoordingen van Beets weer, waarin deze zijne beschouwingen vatte over Bilderdijk's werken als kunstproducten, waaruit overal de geest eens meesters spreekt en deed een beroep op het oordeel van andere bevoegde beoordeelaars.

»Vervolgens ging spreker den arbeid van Bilderdijk tijdens zijn vierjarig verblijf te Haarlem na en las hij eenige fragmenten, als bewijs voor Bilderdijk's meesterschap over onze schoone, zangerige moedertaal.

»Spreker zeide ten slotte wel afkeuring van deze hulde te verwachten, maar zou die vooraf willen tegemoetkomen door te wijzen op het tijdsverloop sedert Bilderdijk's dood, getuigende van waardeering van zijn genie, indien zij van het standpunt van persoonlijke beoordeeling uitgaat.

»Op de uitnoodiging van den Voorzitter gaf Beets hierop het teeken tot de onthulling. Hij deed dat, naar hij zeide, met een vol hart en met groote vreugde.

»De muziek van Grentzius deed fanfares en het volkslied hooren.

»Na de onthulling sprak de heer Smit Kleine het Dagelijksch Bestuur van Haarlem en daarna Gebrs. Brinkman toe, welke laatsten zich verdienstelijk maken jegens de kunst en thans zoo welwillend aan het verzoek van den Kunstkring tegemoetkwamen. Hen werd tevens op het hart gedrukt een servituut op het gebouw te aanvaarden, in dien zin, dat bij mogelijke verandering van eigenaar, de steen in den gevel bewaard blijve.

»De wethouder Von Reeken sprak eenige woorden van waardeering over Bilderdijk en aanvaardde namens het Gemeentebestuur de opdracht van het huldebetoon.

»Door den heer Smit Kleine werd nog medegedeeld, dat de heeren A. C. Kruseman, de uitgever van Bilderdijk's werken en prof. Alberdingk Thijm tot eereleden van den Kring zijn benoemd.

»Met het teekenen eener oorkonde werd de plechtigheid besloten.

»Men begaf zich nu naar de Groote Kerk, waar Beets op het graf van Bilderdijk eene geestige causerie over den dichter hield, krachtig getoetste grepen uit diens leven en streven, en eene herinnering wijdde aan de begrafenis, bij welke Beets als zestienjarig jongeling tegenwoordig was.

»Ook dit graf getuigt, hoe het genie alles weerstaat en overleeft.

»De rozen, die thans zijn graf sieren, zijn geen beeld van het leven van den dichter, de rozen zijn eerst *uw* zijn deel.

»Aan den naamsteen boven het graf hing een fraaie rozenkrans van de Vereeniging *Bilderdijk*."

ARNHEM. Sedert de behandeling van het adres der Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst in den Gemeenteraad, in zake de restauratie van het huis van Maarten van Rossem, vernam men omtrent deze zaak niets meer en scheen het, dat eene verbouwing van dit huis nog in de toekomst lag.

Uit het Raadsverslag van 21 Juni ll. blijkt echter, dat deze verbouwing andermaal ter sprake is gebracht en ook, dat er warme voorstanders in den Raad zijn, die aandringen op een onderzoek, alvorens tot het maken van plans over te gaan. Het is zeer wenschelijk een dusdanig onderzoek in het werk te stellen en daarom mag het op prijs gesteld worden, dat een voorstel om reeds nu de plans tot eene verbouwing te doen ontwerpen, verworpen en aan Burgemeester en Wethouders opgedragen is, in overleg met de Commissie van Bijstand een nieuw voorstel te doen. Wij hopen, dat dit voorstel het bewijs zal geven, dat het Gemeentebestuur alles in het werk stelt om een der weinige historische monumenten uit de periode der vroeg-Renaissance voor ondergang te bewaren.

Is het gebouw eenmaal in zijn oorspronkelijken toestand teruggebracht, dan zal men overtuigd zijn, dat Arnhem een stadhuis zijner waardig zal bezitten.

DELFT. De Internationale Tentoonstelling van decoratief aardewerk en gebrand glas, is in de laatste dagen opnieuw verrijkt door inzendingen van verschillende beschilderde paneelen en tegels.

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is de teekenaar der 2e klasse bij 's Rijks werf te Willemsoord M. Ph. De Koster, met 1 Juli j.l. benoemd tot teekenaar 1e klasse.

CORRESPONDENTIE.

Verschillende stukken, waarvan de plaatsing was toegezegd, kunnen tot ons leedwezen ditmaal niet opgenomen worden.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding bij Inschrijving

van de Levering van 10, 15, 20, 25, 30 en 45 cM. AARDEN BUIZEN en HULPSTUKKEN, ten dienste van de Rioleering der Gemeente Dordrecht, ter gezamenlijke nuttige lengte van ruim 2300 M.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken aldaar, alwaar het bestek tegen betaling van *f* 0,50 per exemplaar en de teekeningen, voor zoo ver de voorraad strekt, tegen betaling van *f* 1.— per stel verkrijgbaar en alle verdere inlichtingen te bekomen zijn.

De inschrijvingsbiljetten en monsters, overeenkomstig het bestek, in te zenden aan voormeld Bureau *vóór Maandag* 20 *Juli* 1885, des middags 12 uur.

Noord-Zuidhollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem-Leiden.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 16den Juli 1885**, des middags ten twaalf ure, zal ten kantore der Maatschappij te *Hillegom* worden **aanbesteed:**

Het opbreken en leggen van Sporen, Wissels en Bestratingen, het maken van Verstorkingen aan de Kunstwerken en eenige andere uit te voeren werken.

Bestekken zijn tegen betaling van *f* 1.— per exemplaar, op franco aanvrage aan genoemd kantoor te bekomen, alwaar ook inlichtingen zijn te verkrijgen.

Aanwijzing zal plaats hebben den 9den Juli, aanvangende des voormiddags ten half elf ure bij het Hoofdgebouw te *Hillegom*.

De Ingenieur-Administrateur.

AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 25 Juli 1885**, des namiddags ten drie ure, zal ten herberge van H. HOES te *Beurmalsen* worden **aanbesteed:**

Het afbreken en bouwen van een woonhuis te Buurmalsen.

Het ontwerp ligt ter inzage en overname ter plaatse van de besteding, alwaar gedrukte bestekken à *f* 1.— zijn te verkrijgen.

De aanwijzing in loco zal plaats hebben twee uren vóór de besteding.

Verlangde inlichtingen worden intusschen gegeven door den Architect

W. F. VAN DER HEIJDEN,
Doezastraat, te *Leiden*.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier). Groote keuze. **MONSTERS enz.** op aanvrag, bij **DE LINT & C°. Rotterdam.**

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING.

DECORATIEF AARDEWERK GEBRAND GLAS,

in het BOTERHUIS te DELFT.

IS GEOPEND op Werkdagen van 9—5 uur, Op Zondag 1—6 uur.

Entréeprijzen:
Woensdag *f* 0.50, Zondags *f* 0.10, overige dagen *f* 0.25.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz. Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken gaaklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Door P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is uitgegeven:

DE VILLA SILBERSTEIN,

of de natte dweil der onschuldig belaagde keukenmeid. Oorspronkelijk architectonisch blijspel, met zang, in drie bedrijven, met Voorspel en Apotheose,

door **HA-ZEE.** Prijs **80** Cts.

Dit stukje, den 19den Januari 1884 te *Amsterdam* opgevoerd, bij gelegenheid van eene feestelijke samenkomst der leden van het Genootschap »Architectura et Amicitia", in eene geestige persiflage van de wijze, waarop sommige architecten hunne roeping opvatten.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw te DE HELDER,

levert ten spoedigste:

Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Trapleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiesen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.

Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Biekerstraat
AMSTERDAM.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **derde** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
SAMENGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN. TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas
geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur,
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin*.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bekroonde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en ditto Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

De heeren Ch. Stracké en X. Stracké, beiden leden van het Genootschap, worden dringend verzocht hunne adressen aan den 1ste-Secretaris op te geven, teneinde over de verschuldigde contributiën te kunnen disponeeren.

Heeren leden wordt bericht, dat:

a. de tijd van inlevering der antwoorden op de eereprijsvraag, door het Genootschap uitgeschreven, met 14 dagen wordt verlengd en alzoo gesteld op 14 Augustus e.k.

b. tot herdenking en opluistering van het 30jarig bestaan van het Genootschap op 23 Augustus e.k.

1°. de regeling der tentoonstelling zal geschieden met medewerking van de heeren G. van Arkel, Prosper Delin, Bart van Hove, A. Salm GBz., J. B. Springer, A. W. Weissman en den heer Henri Evers als secretaris;

2°. het programma der tentoonstelling in dit nommer is vermeld en afzonderlijke exemplaren daarvan op franco aanvrage zijn te verkrijgen bij den 1ste-Secretaris van het Genootschap;

3°. de leiding der excursie op 23 Augustus e. k. en van den feestavond, bij de sluiting der tentoonstelling, zal geschieden met medewerking van de heeren E. van den Bossche, Tymon Meyer, Karel Muller, Charles Roskam en den heer J. A. van der Sluys Veer als Secretaris.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE OPENING VAN HET RIJKS-MUSEUM TE AMSTERDAM.

Den 13den Juli had des namiddags te 1 uur de feestelijke opening plaats van het Rijks-museum.

Tot het bijwonen dier plechtigheid waren genoodigd de Prins en Prinses von Wied, tal van hooge autoriteiten, Leden van de Staten-Generaal, van de Provinciale Staten en den Gemeenteraad, van de Rechterlijke Macht, Artisten en Bestuurderen van verschillende Kunstgenootschappen.

De schoone sekse was zeer goed vertegenwoordigd en ondanks het minder fraaie weder, waren de genoodigden in groote getale opgekomen.

De plechtigheid zou plaatsvinden op de oostelijke overdekte binnenplaats, waartoe een soort van tribune aan het oostelijke deel van den hof was opgericht voor de hooge autoriteiten, terwijl zich daartegenover het orkest bevond en langs de noordelijke en zuidelijke gevels plaatsen beschikbaar waren voor de overige genoodigden.

De versiering was niet schitterend en gaf volstrekt geen feestelijken indruk; de wanden van den hof waren deels verborgen achter oude gobelins, deels achter houten schotten, behangen met gekleurde stof, waarboven om de 3 à 4 meter een sparretak uitstak; boven het orkest stond het bekende groote Victoriabeeld van den heer Bart van Hove, terwijl de muren, die in het gezicht bleven, bedekt waren met de cartons, door den heer Sturm vervaardigd voor de tegelbeschildering van het Museum, en met een doek dat „Onze Baanbrekers" moet voorstellen en verleden jaar den ingang der Landbouwtentoonstelling versierde.

Nadat allen plaatsgenomen hadden, werd de feestcantate voor koor en orkest van Daniël de Lange, op woorden van Ds. J. J. L. ten Kate, uitgevoerd.

Na het eerste deel van deze cantate hield de Minister van Binnenlandsche Zaken een inwijdingsrede, waarin Zijne Excellentie allen, die tegenwoordig waren, namens Z. M. den Koning welkom heette in den tempel, der Schoone Kunsten gewijd. Spreker toonde in korte bewoordingen aan, waarom men openbare musea stichtte, gaf eene geschiedenis van het ontstaan daarvan in ons land en besprak meer bepaald het Rijks-museum, dat nu geopend zou worden. De Minister zeide hiervan het volgende: „Nadat het grootste gedeelte der kunstschatten van Prins Willem V door de Fransche bevelhebbers in 1795 naar Parijs was gevoerd, vanwaar het eerst 20 jaren later terugkwam, ontstond bij het Bataafsche Staatsbestuur het denkbeeld, om uit de overschotten van dat kabinet en uit hetgeen aan oude schilderijen en zoogenaamde rariteiten in landskantoren en directiën aanwezig was, een Nationaal Museum te vormen en dit van tijd tot tijd door aankoopen te vergrooten. Den 19 November 1798 machtigde het Uitvoerend Bewind den agent Gogel om zoodanige verzameling van kunststukken bijeen te brengen in het

Huis in het Bosch, alwaar zij om de beroemde Oranjezaal zou worden gegroepeerd. Deze nieuwe stichting werd in 1800 geopend; zij telde nog geen 100 schilderijen. De eerste directeur, onder den titel van inspecteur, was de burger C. J. Roos.

Op breede schaal werd de zaak aangevat door koning Lodewijk, die bij decreet van 21 April 1808, de stichting gebood van een Koninklijk Museum te Amsterdam. Dit zou bestaan uit „schilderijen, teekeningen, beeldhouw- en ciseleerwerken, gesneden steenen, oudheden, kunstzaken en zeldzaamheden"; later werden ook munten en penningen daaraan toegevoegd.

De maatregel hing samen met de keuze van Amsterdam tot hoofdstad; de meeste kunstwerken uit het Huis in 't Bosch werden overgebracht naar eenige bovenzalen van het Koninklijk Paleis op den Dam en daarbij gevoegd een aantal stukken, van ouds in het bezit der stad. De eerste directeur van het Koninklijk Museum was de heer C. Apostool, die tot zijn overlijden in 1844 deze betrekking vervulde. Door vele, met oordeel uitgevoerde, aankoopen, werd het Museum verrijkt in de jaren 1808 tot 1810; neemt men de tijdsomstandigheden in aanmerking, dan is het veel, dat de toenmalige regeering alleen op publieke veilingen *f* 300,000 voor schilderijen besteedde. Dat geld was echter welbesteed; want wilde en kon men thans die stukken aankoopen, men zou 10 en 20 maal zooveel daarvoor moeten besteden. Destijds werd ook de grondslag gelegd tot het Prentenkabinet, dat van lieverlede eene rijke verzameling is geworden, die nu eerst tot haar recht zal komen.

In 1810 ontving het Koninklijk Museum den naam van Hollandsch Museum: het Fransche bestuur hield het in wezen, maar bracht de kosten ten laste der stad Amsterdam, met autorisatie om daarvoor de plaatselijke belastingen met 10 pCt. te verhoogen. De stad verlangde nu de overbrenging van het Museum naar de Trippenhuizen. Toen deze in 1814 plaatshad, was 's lands onafhankelijkheid herwonnen en had de souvereine vorst het Rijksbeheer over het Museum geregeld.

In volgende jaren werden de penningen en gesneden steenen naar 's-Gravenhage overgebracht, en de moderne schilderijen naar het Paviljoen Welgelegen te Haarlem, van waar deze thans naar Amsterdam zijn teruggekomen en in het Rijks-museum gebracht, inmiddels vermeerderd met hetgeen op de jaarlijksche tentoonstellingen van levende meesters is aangekocht.

Sedert 1848 bevatte het Trippenhuis uitsluitend een Museum van oude schilderijen, meest Nederlandsche uit het glansrijke tijdperk der 17e eeuw, en het Prentenkabinet.

Deze verzamelingen groeiden niet alleen door aankoopen, maar ook door vele geschenken en legaten, waaronder ik uit de laatste jaren slechts noem de belangrijke legaten van Dupper en Van de Poll en de schenkingen Franken en Liotard.

Hoe hooger intusschen deze verzamelingen werden gewaardeerd, des te meer klom de bezorgdheid of zij wel goed en veilig bewaard waren. De beide sterke koopmanshuizen (bekend als het Trippenhuis), hoe kostelijk ook in 1661 gebouwd, waren niet geheel voor museum geschikt; men klaagde terecht, dat schoone stukken geen goed licht hadden, ja op trappen en portalen verscholen waren; de verwarming was gebrekkig, zelfs nadeelig voor de kostbare doeken; het gebruik der gebouwen was verdeeld tusschen het Museum en de Koninklijke Academie van Wetenschappen, die al meer en meer ruimte behoefde.

Eindelijk was het de opkomst van den petroleumhandel in Amsterdam, die den stoot gaf en tot ernstige pogingen dreef om eene andere bewaarplaats dan de Trippenhuizen voor de kunstschatten van het Rijk en de stad te verkrijgen. De verzorgers begonnen zich af te vragen of zij wel rustig konden slapen, als een bewaarplaats van petroleum slechts weinige deuren verwijderd was van het huis waar Bol, Dou, Van Dijk, Rembrandt en Van der Helst woonden. Daarenboven was Amsterdam nog vele kunstschatten rijker geworden door de aan die stad gelegateerde verzameling van Adriaan van der Hoop.

De publieke geest werd wakker en eene Commissie vormde zich in 1863, om tot de stichting te komen van een nieuw kunstgebouw, dat Museum Willem I zou heeten. President van die Commissie was de heer W. Vrolik, hoogleeraar; secretaris de heer Jacob de Vos.

Zij schreef eene prijsvraag uit; van de bouwplans, die daarop als antwoord inkwamen, werden twee bekroond, een in Grieksche bouwstijl, van den architect Lange te München, en een in oud-Hollandschen stijl, van den architect Cuypers, destijds te Roermond. Er was toen veel ijver voor die zaak, maar niet genoeg om haar uit bijzondere bijdragen te ondernemen en de toenmalige Regeering maakte bezwaar om dit op Staatskosten te doen. Nu volgden eenige jaren van strijd op regeerings- en kunstgebied; aan de eene zijde stonden de volgers van den grooten staatsman, die eenmaal het woord had uitgesproken: „Kunst is geen regeeringszaak"; aan de andere de beminnaars van kunst en oudheid, aangevoerd door den schrijver van het geestige stuk: „Holland op zijn smalst", dat époque maakte. Deze beklaagde zich ernstig en aanhoudend, dat de Regeering de zaken van kunst niet breed genoeg opvatte en niet genoeg voor haar over had.

Het kwam eindelijk tot een treffen en de kunst behaalde op officieel gebied eene schitterende overwinning. Dit merkwaardige feit had plaats in de zitting der Tweede Kamer van de Staten-Generaal op 4 December 1872. Verscheidene afgevaardigden, vooral de heeren Wintgens, Van Eck en 's Jacob, zetten de eischen uiteen, die kunst en oudheid aan de Regeering stelden. Laatstgenoemde spreker verlangde vier zaken: de stichting van een nieuw museum te Amsterdam, ter vervanging van het Trippenhuis; de hervorming van het museum in het Mauritshuis te 's-Gravenhage, zoodat het alleen aan de kunst zou gewijd zijn; de stichting van een vaderlandsch geschiedkundig museum; en de instelling eener commissie voor esthetica en archaeologie. Deze wenschen, die in de eerstvolgende jaren allen werden bevredigd, vonden een vriendelijk onthaal bij den Minister, den heer Geertsema. Deze vereenigde zich ook volkomen met het voorstel van den afgevaardigde Van Houten — dat bijna eeneenparig werd aangenomen — om op de Staatsbegrooting van 1873 een post te brengen, luidende: „Kosten voor het verkrijgen van nieuwe lokalen voor de plaatsing van aan den Staat behoorende of aan zijne zorgen toevertrouwde werken van beeldende kunst.

Drie jaren stond die post voor memorie; eerst op de begrooting voor 1876 kon er een cijfer van guldens achter worden geplaatst.

Inmiddels was veel gebeurd. De Gemeenteraad van Amsterdam had den 2 Juli 1873 besloten, meest al de kunstschatten der stad, zoowel in het Trippenhuis als daarbuiten aanwezig, ter plaatsing in het te bouwen Rijks-museum te bestemmen en voorts het ruim terrein, waar wij ons thans bevinden, en eene bijdrage van *f* 100,000 voor de stichting, aan het Rijk aan te bieden. Reeds was bij koninklijk besluit van 1 April 1873 eene Commissie tot voorlichting der Regeering over den museumbouw benoemd, waarvan de Burgemeester Den Tex voorzitter was. Maar vóór dat men het over de keuze van een architect eens was geworden, werd bij Koninklijk besluit van 8 Maart 1874 een college van adviseurs opgericht, om der Regeering van raad te dienen over de stichting en het behoud van gebouwen, die kunst- of geschiedkundige waarde hebben. Dit college adviseerde om vier architecten uit te noodigen tot het indienen van plans voor een gebouw, dat *f* 1,000,000 zou kosten en aan bepaalde voorwaarden voldoen. Een Jury van beoordeeling van 17 leden werd benoemd, bestaande uit het college van adviseurs en leden der Amsterdamsche Commissie. Met deze gewichtige taak waren belast de heeren: Mr. C. Fock, Leemans, A. J. Enschedé, J. P. en D. van der Kellen, J. G. van den Bergh, V. de Stuers, I. Gosschalk' Vosmaer, Hooft van Iddekinge, Den Tex, Josua van Eik, Zimmerman, Beels van Heemstede, Jonckbloet, C. P. van Eeghen en Lingeman. De vier architecten, ter mededinging aangewezen, waren de heeren Outshoorn, die kort daarna overleed, Vogel, Cuypers en Eberson. Onder erkenning van de verdiensten der beide andere bouwkundigen, werd bijna eenparig het ontwerp van den heer Cuypers gekozen. „Het ontwerp", verklaarde de Jury, „is doordacht en vormt een voortreffelijk geheel. De vereenigde commissiën zijn van oordeel, het ter uitvoering te kunnen aanbevelen. Zij vertrouwen, dat daardoor niet alleen in de bestaande behoefte aan een waardig verblijf voor de kunstschatten, die terecht Nederland's trots uitmaken, zal voorzien zijn, maar dat tevens de hoofdstad des Rijks in het nieuwe Museumgebouw een monument zal bezitten, dat een waardig getuigenis aflegt van het standpunt der hedendaagsche bouwkunst ten onzent en van den kunstzin der Regeering, die aan het zoo langdurig hangend vraagstuk een oplossing gaf."

Toen — zoo ging de Minister voort — togen de architect Cuypers en tal van nijvere en kunstvaardige mannen aan den arbeid, en thans is het oogenblik gekomen, waarop Amsterdam, waarop Nederland, waarop de beschaafde wereld zal oordeelen of het vertrouwen der vereenigde Commissiën en der Regeering gerechtvaardigd is; of men eenmaal, op dit gebouw wijzende, van den architect zal kunnen zeggen, wat in de St.-Pauluskerk te Londen omtrent den bouwmeester van deze geschreven staat: „Zoo gij een gedenkteeken van zijn roem zoekt, zie om u heen."

Si quaeris monumentum, circumspice.

Vervolgens noemde de Minister de medewerkers, die den architect terzijde stonden, met name de heeren Vermeijlen uit Leuven en Bart van Hove, die het beeldhouwwerk vervaardigden, Sturm die het tegelwerk en decoratief teekende en Dixon te Londen, de schilder der vensters in de vestibule; daarna werd de bestemming der verschillende zalen van het gebouw beschreven, die vervolgens onder de leiding van de directeuren, de heeren Obreen, Van der Kellen, Hora Siccama en Bredius werden bezocht. Na den dank te hebben gebracht aan allen, die aan het totstandkomen van het groote werk hebben medegewerkt, volbracht de Minister de aangename taak, hem door Z. M. den Koning opgedragen, en reikte den architect der Rijksmuseumgebouwen de insignes der Orde van den Nederlandschen Leeuw over.

Daarna verklaarde de Minister in naam des Konings het Rijks-museum geopend en uitte den wensch, dat de aanwezigen nog lange jaren en ook vele geslachten na ons, zich in het gezicht der kunstschatten zullen mogen verheugen.

Na deze rede werd het tweede deel der cantate uitgevoerd, waarna de hooge autoriteiten opstonden om zich langs de eeretrap naar de Groote Voorhal te begeven, ten einde de oorkonde te teekenen. De zeer fraaie oorkonde draagt tot titel „Gulden boek van 's Rijks-Museum", en is ontworpen en geteekend door den architect-ingenieur Jos. Cuypers.

Nadat deze plechtigheid was afgeloopen, toog de schare naar de Rembrandtzaal, waar de Burgemeester bij het meesterstuk van Rembrandt eene rede uitsprak, waarna koor en orkest den feestzang *Rembrandt* van J. B. Heije, muziek van Joh. J. H. Verhulst, aanhieven, die op allen een zeer diepen indruk maakte.

Na de afzonderlijke inwijding van de Rembrandtzaal, werden alle genoodigden door de vele zalen en kabinetten gevoerd, waar men de groote schatten der Nederlandsche kunst niet genoeg kon bewonderen; een ieder was verheugd, dat deze schatten een waardige woonplaats bezaten.

Aan ovaties ontbrak het den heer Cuypers niet; in de zaal der „ververschingen" werd hem door den heer A. C. Wertheim in eene rede hulde gebracht als geniaal architect en namens een 400tal vrienden en vereerders een medaille in goud, zilver en brons als herinnering aan dit feest aangeboden. De heer Cuypers, blijkbaar aangedaan, dankte allen in warme bewoordingen.

Verder brachten de werklieden in hun ambachtskleed, aangevoerd door den timmermansbaas, den architect hunne hulde. In antwoord op deze ovatie, sprak de heer Cuypers de werklieden toe en bracht hun zijn dank voor den ijver, waarmede zij zich steeds aan den arbeid gewijd hadden.

Aan bravo's ontbrak het natuurlijk niet.

De genoodigden bleven nog eenigen tijd onder het genot van een glas champagne bijeen en daarmede was de plechtigheid in het Museum afgeloopen.

Een volgende maal hopen wij op het gebouw zelf terug te komen.

GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA TE AMSTERDAM.

Ter herdenking en opluistering van het dertigjarig bestaan van het Genootschap *Architectura et Amicitia* te Amsterdam, op 23 Augustus a. s., zal eene tentoonstelling gehouden worden in de kunstzalen van het Gebouw voor het Militie-Commissariaat, welke zalen door goedgunstige beschikking van Burgemeester en Wethouders hiervoor zijn afgestaan.

Het Bestuur van het Genootschap heeft dientengevolge de eer heeren leden en verdere kunstenaars, industriëelen, enz. uit te noodigen, door deelneming aan deze tentoonstelling van hunne belangstelling te doen blijken.

Het programma is als volgt:

Art. 1.

De tentoonstelling zal bevatten:

a. Oude bouwkunstige teekeningen.
b. Bouwkundige ontwerpen van levende meesters.
c. Opmetingen van oude bouwwerken.
d. Beeldhouwkunst en schilderkunst.
e. Werken op het gebied der decoratieve schilderkunst.
f. Voorwerpen van kunstnijverheid.

Art. 2.

De tentoonstelling zal worden geopend op den 24^{en} Augustus 1885 en gesloten den 19^{en} September daaraanvolgende. De kunstwerken en voorwerpen moeten vóór of op den 17^{en} Augustus e. k. vrachtvrij, en vergezeld van eene duidelijke omschrijving, ingezonden

worden aan het adres van den 1ste-Secretaris van het Genootschap *Architectura et Amicitia*, Militiezaal, Singel, te Amsterdam. Brieven en aanvragen, de tentoonstelling betreffende, te adresseren in Maison Stroucken, Marnixstraat te Amsterdam. Inlichtingen zijn te verkrijgen ten bureele van het Genootschap, aan laatstgenoemd adres, Woensdag en Zaterdag, des avonds van 8 tot 10 uren.

Art. 3.

De namen van de tentoonstellers of vervaardigers, met duidelijke opgave van adres, moeten aan de achterzijde der voorwerpen geplaatst worden, terwijl bij de oude bouwkunstige teekeningen zoo mogelijk nog het jaartal van vervaardiging moet vermeld zijn.

Art. 4.

De inzenders moeten vóór of op den 7den Augustus e.k. den aard hunner inzending met opgave van de verlangde wand- of grondoppervlakte, alsmede de waarde voor assurantie, aangeven.

Art. 5.

Geene kunstwerken zullen geplaatst worden zonder schriftelijke toestemming der vervaardigers.

Art. 6.

Schilderijen moeten behoorlijk omlijst zijn. Teekeningen mogen in geen geval opgerold worden toegezonden.

Art. 7.

Kunstwerken, die volgens oordeel van het Bestuur niet geschikt voor de tentoonstelling worden geacht, zullen niet geplaatst, maar onder de meeste geheimhouding aan de opgegeven adressen teruggezonden worden.

Art. 8.

De geplaatste voorwerpen zullen niet vóór de sluiting afgegeven worden; alleen in bijzondere gevallen kan het Bestuur van deze bepaling afwijken. Tevens behoudt het Bestuur zich het recht voor om, bij te groote toezending van kunstwerken en voorwerpen voor de beschikbare ruimte, eene keuze tot plaatsing uit het ingezondene te doen.

Art. 9.

Voor de inzendingen, genoemd in art. 1 sub *f*, zullen de kosten van etalage, vervoer, enz. door de exposanten gedragen worden.

Art. 10.

De kosten van assurantie gedurende de tentoonstelling zijn ten laste van het Genootschap. Voor de inzendingen zal worden zorggedragen, zonder echter voor toevallige schaden of gemis verantwoordelijk te zijn.

Art. 11.

Aan de inzenders van de meest verdienstelijke voorwerpen van kunstnijverheid zullen eere-diploma's en diploma's van verdienste worden uitgereikt. Deze diploma's hebben betrekking op de volgende groepen:

Groep I. Schrijnwerken.
„ II. Metaalwerken, waaronder: ijzer-, koper-, zink- en bronswerken.
„ III. Glaswerken, waaronder gebrand en gegraveerd glas.
„ IV. Ceramiek en mozaïek.
„ V. Stoffeering.

Art. 12.

Alle voorwerpen moeten worden teruggehaald vóór of op den 25ste September 1885. De lasten en kosten, die bij verzuim hieruit voorvloeien, zijn voor rekening der inzenders.

Amsterdam, Juli 1885.

Het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia:

Jan Springer,
Voorzitter.

Th. G. Strengers,
1ste-*Secretaris.*

DE KUNST DER ESKIMO'S EN KLEURENBLINDHEID.

De heer Elie Reclus, broeder van den beroemden aardrijkskundige Elisée Reclus en bekend door verspreide ethnologische opstellen in de *Encyclopaedia Britannica*, *La Philosophie positive*, *La Nouvelle Revue*, *La Société Nouvelle* enz., heeft dezer dagen een alleronderhoudendst, leerrijk boekdeeltje over de minst-ontwikkelde volken geschreven: *Les Primitifs*. Wat ook bij de lezing aangenaam stemt, is het hart, dat hij toont te hebben voor barbaren en wilden, en zijn ruime, wijsgeerige blik. Ik wensch uit zijn arbeid iets over te nemen, dat niet buiten het bestek van *De Opmerker* valt, namelijk de paragraaf *Cartes et dessins des Inuits orientaux*. De naam Eskimo is een scheldnaam, afgeleid van *Eski mantik* of van *Ayeskimtor*, hun gegeven door de Roodhuiden, onder voorwendsel, dat de Inoïten de visch rauw eten; de ware oorzaak der vijandschap is echter broodnijd. Beide volken hebben moeite, in hunne onherbergzame woonplaatsen voedsel te vinden: het is dus de strijd om het bestaan.

Naar aanleiding der silhouetten, ontdekt op de voorwereldlijke beenderen te Thayingen, ontzegde men den kinderlijken volken het vermogen, teekeningen voort te brengen, die beter waren dan het geklad van schoolkinderen. Op deze aprioristische bewering werd reeds antwoord gegeven door tal van voorbeelden: de Boschjesmannen, de Australiërs en zooveel anderen. Onze Inoïten stellen vrij nauwkeurig jacht- en vischtooneelen, beren, zeehonden en walvisschen voor. Gepunte keien, slechte messen, stukken ivoor van buitengewone hardheid, ruwe hoornen, beenderen van onregelmatige krommingen, wat ondankbare grondstof, wat weerbarstige werktuigen! Rink heeft zijn deel *Eskimo Tales* door een inlandsch kunstenaar doen illustreeren, wiens naïeve maar zeer uitdrukkingsvolle teekeningen zouden kunnen doorgaan voor eenige van die oude prenten, die de liefhebbers elkander betwisten. Men beveelt den kenners een verzameling houtsneden aan, vervaardigd door inboorlingen (*Kaladlit Assialiait*, gedrukt te Gothaeb, in Groenland, door Möller en Berthelsen, 1860).

Deze Eskimo's bezitten in hoogen graad zin voor vorm en evenredigheid; zij vatten zoo gemakkelijk meetkundige abstracties, dat zij kaarten van hun land hebben gemaakt, van genoegzame juistheid om den onderzoekers van zeer veel nut te zijn. De plattegronden van Noetsjegak en andere plaatsen, opgenomen door Oestiakov, een dezer wilden, hebben langen tijd doorgegaan voor voldoende nauwkeurig.

Hall heeft zijn werk versierd met een plaat van *Rescue Harbour*, een arbeid van Koedjissi. Rey toonde eene zijner zeekaarten aan een inlander, die haar zeer goed begreep, om een potlood verzocht en een andere schetste met een veel grooter getal eilanden, een kostelijke aanwinst (Yule, *Atta*). Deze talenten moeten de Eskimo's doen stijgen in de algemeene schatting en zijn van gewicht bij het bestudeeren van hunnen geest. Hindoe's en Parsi's, Tamoels en vele Moslemims, op andere punten zeer schrander (Ross, *Second Voyage*), begrijpen niets van onze beelden, teekeningen en photographieën, en leggen in dit opzicht eene onhandigheid aan den dag, die verbaast. Een geleerd Brahmaan, wien men een portret van een paard, dat den Derby-prijs gewonnen had, deed zien, vroeg in vollen ernst: „Stelt dat de koninklijke stad Londen voor?" (Schwarzbach, uit Graaf Reynet, in de notulen der bijeenkomsten van het *Aardrijkskundig Genootschap* te Weenen, 1882). (1)

(1) Reeds jaren gelden heb ik in dit weekblad medegedeeld, dat, volgens Ellis, *Polynesian Researches*, Australiërs in hun eigene gephotographeerde beeltenissen schepen en kangoeroe's waanden te zien.

Sedert Dalton aan zich zelven ontdekte, dat niet alle menschen de tinten op gelijke wijze zien, heeft men, tot zijn verrassing, bespeurd, dat de geheele of gedeeltelijke blindheid voor zekere kleuren een physiologisch feit is, dat vrij dikwijls voorkomt; alleen het middengedeelte van het netvlies toont zich gevoelig voor de schakeeringen, maar licht en schaduw verwekken indrukken op het geheel. Daarop meenden de taalvorschers, Geiger aan het hoofd, een beslissend bewijs voor de ontwikkelingsleer te kunnen aanbrengen. Daar zij gelezen hadden dat de namen van kleuren, door Homerus aan zekere voorwerpen gegeven, blijkbaar niet rijmen met die, welke wij hun toekennen, — zoo heeft b. v. Apollo geen paarse haren (indien wij mogen aannemen dat onze woordenboeken al de beteekenissen opsommen) — meenden zij het recht te hebben tot de bewering, dat het zintuig voor de kleur zich bij den mensch gewijzigd heeft sedert den aanvang van het historische tijdperk. Met ingenomenheid ontvangen, kwam deze leer in de mode. De beroemde heer Gladstone, toen Minister van Financiën van Groot-Britannië, achtte het raadzaam, er zich bij aan te sluiten. Men zag daarin een bewijs van de meerderheid onzer beschaving boven onze intellectueele voorouders, de Grieken en Romeinen, en dus nog veeleer boven de wilden.

Men bedacht niet, dat de Tartaren de manen van Jupiter met het bloote oog zien; dat de Kaffers, wier gezichtsvermogen tot het onze staat als 3 tot 2, schakeeringen onderscheiden, onmerkbaar voor onzen blik; en dat zelfs de Hottentotten twee-en-dertig uitdrukkingen hebben om de verschillende kleuren aan te duiden. Op zich zelve schijnt de leer van Geiger aannemelijk; wij zouden ze zelfs waar noemen, mits de ontwikkeling, waarvan hier sprake is, over een vrijwat langer tijdperk loope dan drie- of vierduizend jaren. Hoe het zij, daar het vraagstuk toen de ontwikkelde koppen bezighield, beschilderde Bessels een vel geruit papier met verschillende kleuren en ondervroeg dertien bewoners van Ita, mannen, vrouwen, kinderen, ieder afzonderlijk. Allen onderscheidden de ruiten: wit, geel, donkergroen, zwart, maar niemand zag verschil tusschen bruin en blauw.

Deze waarneming is belangwekkend, maar niet beslissend. Men herinnere zich, hoe men den schooljongens leert, dat zij moeten kijken en staren om te zien, luisteren om te hooren. Wij nemen slechts duidelijk die voorwerpen waar, waarop onze wakker gemaakte aandacht de inspanning van het verstand gericht heeft. Het is niet voldoende een scherp gezichtszintuig te bezitten, om evenveel kleuren te onderscheiden als een kunstenaar vermag, die Gobelin's schift, of om de kleurgamma's te beoordeelen, die een schilder zonder moeite vat. Het ongeoefende oor is slechts een middelmatig werktuig naast dat van den musicus, die temidden van den breeden stroom van tonen, voortgebracht door een machtig orkest, de onjuiste halve noot ontdekt, die een der medewerkers heeft laten ontsnappen. In wat wij de stilte van het woud noemen, teekent de strooper of veldwachter veelbeteekenende geluiden op, die ontgaan aan allen tot wie zij niets zeggen.

Zoo de Inoïten bruin en blauw met elkander verwarren, ligt de fout zeker niet aan hun gezichtszintuig, maar aan hunne *onverschilligheid*; zij zouden ze onderscheiden, — wij twijfelen er niet aan —, zoo zij er gedurende een paar geslachten belang in stelden.

Tot zoover Reclus. Zijne verklaring schijnt mij veel aannemelijker toe dan die van Wyroeboff en anderen, dat *de taal* zich ontwikkeld heeft en vroeger geen verschillende woorden voor alle tinten bezat. Wat hierboven gezegd werd van de Brahmanen en Australiërs, heeft echter niets met den voortgang der taal te maken. Het Grieksch van Homerus was toch waarlijk geen achterlijke taal; misschien werpen de kleuren op de gebouwen uit zijn tijd licht op het vraagstuk.

De bouwkunst der Eskimo's biedt meer merkwaardigs aan, dan menigeen vermoedt. In het verre noorden, waar mos en gras zeldzamer worden, bouwt men zich een huis in den vorm van een bijenkorf of een oven, uit teerlingen van sneeuw, geplaatst in ringvormige lagen, die steeds dunner worden. De bewoners van Ita rangschikken hun blokken spiraalsgewijze met een geometrische juistheid. John Franklin zegt, dat zulk eene hut onmiddellijk na de voltooiing een der schoonste voorwerpen is, door de hand des menschen gevormd: „De zuiverheid der bouwstoffen, de sierlijkheid der samenstelling, de doorschijnendheid der wanden, die een zeer zacht licht doorlaten, verwezenlijken een schoonheid, die wit marmer niet vermag te evenaren. De beschouwing van eene dezer hutten en die van een Griekschen tempel, versierd door Phidias, laten denzelfden indruk achter: beiden triumfen der kunst, zijn zij elk in zijne soort onnavolgbaar."

Natuurlijk kan men in zulk een huis niet stoken. De Eskimo houdt zich warm door opeenhooping van menschen en door het eten van veel vleesch, visch en vet: 24 ℔ daags. *Excusez du peu!* Één persoon verorbert aan het diner twee zalmen. Bij de bewoners van de poolstreken, gelijk bij tal van oorspronkelijke volken, zooals de Tartaren en de meeste Negers, is de bouw der woning de zaak van de vrouw, die al het werk doet, van de fundeeringen tot de nok, terwijl de man slechts de bouwstoffen aandraagt. Volgens den heer Elie Reclus was *de eerste architect een vrouw* (bl. 68). Wij weten uit de onderzoekingen van Bachofen, Maclennan en anderen, dat de maatschappij ontstaan is uit het matriarchaat, niet uit het patriarchaat. De vrouw heeft de eerste beschaving geschapen. Zou misschien niet de vrouw voor vele diensten schijnbaar ongeschikt zijn geworden, doordien haar gaven in onbruik geraakten tengevolge van de heerschzucht en willekeur der mannen?

15 Juli '85. R. v. E.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN

— De uitstekende beoefenaar van natuur- en werktuigkunde Henri Tresca is vóór eenige dagen overleden. Hij nam een gewichtig deel in het bestuur der groote tentoonstelling van 1851. Hij bezette den leerstoel voor werktuigkunde, toegepast op de nijverheid, aan het *Conservatoire des Arts et Métiers*, van welke instelling hij onder-directeur was. In 1872 werd hij gekozen tot lid der Fransche Academie. Gedurende de Regeering der *Commune* sloot hij de deuren van het *Conservatoire* en belette den *communards*, zich van het daar tentoongestelde kanon meester te maken. Hij was lid van de Commissie, benoemd om verslag uit te brengen over de beroemde proeven van Marcel Deprez voor de electrische overbrenging van kracht en ontsnapte ternauwernood aan den dood, door onvoorzichtig zijn lichaam in den electrischen rondgang te brengen. Hij verrulde een merkwaardige taak in het Internationaal Congres van electrici (1881). Zijn twee voornaamste werken zijn *Cours de Mécanique appliquée* en *Ecoulement des Liquides*.

— Men zal eerlang een standbeeld in het *Conservatoire des Arts et Métiers* oprichten ter eere van Nicolas Leblanc, den Franschen scheikundige, geboren in 1742, die de middelen ontdekte, om soda kunstmatig voort te brengen, een ontdekking, die Liebig beschrijft als de voornaamste oorzaak van den snellen vooruitgang der hedendaagsche nijverheid. De heer Péligot heeft onlangs aan de *Académie des Sciences* eene nota voorgelezen, waarin hij de oprichting van het gedenkteeken verdedigt. Zijn al de verbeteringen in de werktuigkunde ontsproten uit het gebruik van het stoomtuig, de vorderingen in de scheikunde hebben haar uitgangspunt in de bereiding van soda uit zes zouten. De gevolgen dezer ontdekking zijn buitengewoon geweest. Zwavelzuur en chloorwaterstofzuur zijn in groote hoeveelheden en tot fabelachtig lage prijzen voortgebracht. In 1855 stelde Thénard de oprichting van het stand-

beeld voor en in 1883 deed Dumas het voorstel opnieuw. De groote fabrikanten van Engeland, België en Duitschland (niet van Nederland?) droegen bij tot het fonds, en het is nu ruim genoeg om de Commissie instaat te stellen, de noodige bestellingen te doen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

ZWOLLE. De tramweg van hier naar het Katerveer is met een feestrit geopend; de muziek der schutterij deed zich hooren en te Katerveer werd de eerewijn aangeboden.

— De Provinciale Staten hebben den titel van Hoofdingenieur toegekend aan den Provincialen Ingenieur van den Waterstaat, onder voorwaarde, dat dit geen aanleiding zou geven tot verhooging van jaarwedde of tarief van reis- en verblijfkosten.

DEVENTER. Het voornemen bestaat eenige festiviteiten te doen plaatshebben bij het leggen van den eersten steen voor de brug, die ten behoeve van de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij over den IJsel gebouwd wordt.

VOORSCHOTEN. De Koninklijke Nederlandsche fabriek van gouden en zilveren werken der heeren J. M. van Kempen en Zonen vierde deze week het feest van haar vijftigjarig bestaan. Wijlen de heer J. M. van Kempen richtte de fabriek in 1835 te Utrecht op, waar zij zich regelmatig en krachtig uitbreidde, maar de ontwikkeling nam krachtiger verhoudingen aan, sedert in 1858 tot de verplaatsing naar hier besloten werd.

Een groot en vrij gelegen terrein gaf ruimschoots gelegenheid de zaak naar wensch uit te breiden, en het groot aantal van bekroningen en decoraties, die haar van binnen- en buitenland ten deel vielen, strekt ten bewijze, dat de werken van deze fabriek op hooge waarde worden geschat. Op de tentoonstelling, die thans te Antwerpen gehouden wordt, is eene prachtige verzameling van kunstvoortbrengselen der heeren Van Kempen en Zonen te zien en met zelfvoldoening mag erop gewezen worden, dat de fabriek zich niet alleen heeft toegelegd om goedkoope handelsartikelen te maken, maar ook het kunstgebied door haar met succes beoefend wordt. De kolossale groepen, door haar bij verschillende gelegenheden geleverd, gaven ruimschoots gelegenheid om te toonen, wat op esthetisch en technisch gebied kon geleverd worden.

De fabriek verschaft voortdurend werk aan een talrijk personeel en de inrichtingen van economischen aard, die door den stichter en zijne opvolgers werden in het leven geroepen en ondersteund, strekken om den toestand van den werkman te verbeteren en een band te leggen tusschen patroons en personeel, die beiden ten goede komt.

— De locaalspoorweg Winterswijk—Deutichem—Zevenaar en Deutichem—Zelhem—Ruurloo is voor het publiek, zonder eenige feestelijkheid, geopend.

DORDRECHT. Dinsdag, den 14 Juli jl., is de lijn Dordrecht—Gorichem officieel geopend. De genoodigden kwamen te elf uren in de versierde wachtkamer van het station bijeen, en onder hen zag men den Minister van Waterstaat, den heer Van den Bergh, den directeur van den aanleg der Staatsspoorwegen, den directeur der Exploitatie-Maatschappij, den secretaris van den Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten, enz.

Te Sliedrecht, waar de trein stopte, stonden jonge dames op het perron met bloemen in de hand, en sprak de burgemeester dier gemeente eenige woorden van blijdschap over deze heuglijke gebeurtenis tot den Minister, die weerkeerig de beste wenschen voor de toekomst van Sliedrecht uitte.

Gorichem was gansch in feesttooi en feestvreugde. De Wethouder Dyckmeester sprak tot den Minister, en in *Den Doelen*, waarheen de stoet zich begaf, riep de Burgemeester Van Andel het „hartelijk welkom" toe.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. zijn benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw P. J. H. Cuypers, architect der Rijksmuseumgebouwen, te Amsterdam en L. J. Kesper, eerstaanwezend ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen, te Arnhem.

— Door Z. M. is, met ingang van 1 September a. s., de heer C. van Buysen, scheepsbouwkundig ingenieur te Pijnacker, voor den tijd van één jaar benoemd tot leeraar in de wis- en natuurkunde aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 28ste Juli 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 425.

Het maken van een Pompgebouwtje met waterleiding ten behoeve van het station Maastricht.

De besteding geschiedt volgens § 64 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 11den Juli 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 22sten Juli 1885 ten een ure des namiddags.

Utrecht, den 10den Juli 1885.

Attentie.

Ongeveer 8000 Meter **stalen rails** en 50 daarbij behoorende **waggons**, zeer geschikt voor **Industriëelen, Boeonomen** enz., zijn tot zeer voordeelige prijzen te koop. Reflecteerenden gelieven zich onder J. C. 5155 te wenden tot RUDOLF MOSSE te *Kesten*.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 31 Juli**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken, leveren en stellen van openbare WATERPLAATSEN met plaatijzeren Scherm.

Aanwijzing Donderdag 23 Juli a. s., 's voormiddags 10 ure, bureau Publieke Werken, alwaar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 4den Augustus 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 426.

Het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw op het station Etten—Leur.

De besteding geschiedt volgens § 62 van het bestek.

Het bestek ligt van den 18den Juli 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. HEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 28sten Juli 1885 ten half twaalf des voormiddags.

Utrecht, den 18den Juli 1885.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Aanbesteding bij Inschrijving

van de Levering van 10, 15, 20, 25, 30 en 45 cM. AARDEN BUIZEN en HULPSTUKKEN, ten dienste van de Rioleering der Gemeente Dordrecht, ter gezamenlijke nuttige lengte van ruim 2300 M.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken aldaar, alwaar het bestek tegen betaling van ƒ 0,50 per exemplaar en de teekeningen, voor zoover de voormaal strekt, tegen betaling van ƒ 1.— per stel verkrijgbaar en alle verdere inlichtingen te bekomen zijn.

De inschrijvingsbiljetten en monsters, overeenkomstig het bestek, in te zenden aan voormeld Bureau vóór *Maandag 20 Juli* 1885, des middags 12 uur.

Waterleiding te Schiedam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize aldaar, op **Dinsdag den 4den Augustus 1885**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van de Bezinkbakken, de Filters, de Buisleidingen, den Watertoren met Bijgebouwen, het Hoogreservoir, de Kolenloods, den Toegangsweg naar de stad en eenige verdere werken op en nabij het terrein der Pomp- en Filterwerken van de Waterleiding te Schiedam volgens Bestek N°. 10.

Bestek en teekeningen zijn van af Maandag 20 Juli verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie tegen betaling van ƒ 2.— voor een bestek en van ƒ 8.— voor een stel teekeningen. Afzonderlijke bladen worden tegen ƒ 1.— per stuk afgegeven.

Inlichtingen zijn dagelijks te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den heer H. P. N. HALBERTSMA, *Zuidblaak* 26 te *Rotterdam*, des vóórmiddags van 10—12 ure.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden Zaterdag 1 Augustus des voormiddags ten 11 ure.

Kunstmatige wegneming der groeiszappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
V. & A. VAN DER LINDEN,
Houtkandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, gerib of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Cie., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvaniseering op Loon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

E. STURM te Würzburg.
Ingenieur en Fabrikant van **CENTRAAL-VERWARMING- en VENTILATIE-INRICHTINGEN; VUL-MANTEL-KACHELS** voor verwarming van Lokalen, **AANLEG VAN DROOGKAMERS** voor alle industrieele doeleinden.
Projecten en Begrootingen worden kosteloos geleverd door het Technisch bureau: **Waeser-Kosbab** te **Amsterdam**, P. H. kade, 102.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.
Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk- en kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Voor den	**Huisbouw**	voor Binten, Vloeren, die door het veel minder afsplijten uitstekend geschikt zijn voor Winkels, Fabrieken enz.
»	**Waterbouw**	» Sluizen, Schoeiingen, Bruggedekken enz.
»	**Spoorwegbouw**	» Dwarsleggers, Afsluitingen, Telegraaf-, Telefoon- en Perkoenpalen, Wachthuisjes enz.
»	**Tuinbouw**	» Prieelen, Broei- en Plantenbakken, Boonenstokken, Basters enz.
»	**Scheepsbouw**	» Buikdenningen, Luiken, Dekdelen enz.
»	**Scheepvaart**	» Zeilen en Touwwerk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,
in wichthoudende vaten van 180 K. en in zakken van 70 K., **niet vervalscht met hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M. hoogstens 4%, achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Compleete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EERE-DIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 348, *Rotterdam.*

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achterwaarteiede 5/5. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solijde **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **10de** en **11de** aflevering van:
Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.
In deze aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE,** met **1030** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.
Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **80 Cts.** verkrijgbaar.
De binnen kort verschijnende **12de** aflevering zal aanvangen met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE,** die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **25** afleveringen à **ƒ 1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor **ƒ 33.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quennast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Faconval-, porphier- en bazaltkeien.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier), Groote keuze. **MONSTERS** enz. op aanvrag, bij **DE LINT & C°.** Rotterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 2d 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 2d 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

De heeren Ch. Strackè en X. Strackè, beiden leden van het Genootschap, worden dringend verzocht hunne adressen aan den 1ste-Secretaris op te geven, teneinde over de verschuldigde contributiën te kunnen disponeeren.

Heeren leden wordt bericht, dat de tijd van inlevering der antwoorden op de eereprijsvraag, door het Genootschap uitgeschreven, met 14 dagen wordt verlengd en alzoo gesteld op 14 Augustus e.k.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) POMPEJAANSCHE MUURSCHILDERINGEN.

„Onze voorvaderen", zegt Vitruvius, „versierden hunne kamers met schilderingen van verschillende kleur en beteekenis, overeenkomstig de bestemming van ieder vertrek. Zij bootsten in die composities de natuur getrouw na, en stelden alles geheel zóó voor, als het in de werkelijkheid was. Door een dwaze gril echter, hebben wij de regels, waaraan onze vaderen zich streng hielden, op zijde gezet, en bedekken wij nu onze wanden met monsterachtige buitensporigheden. Instede van zuilen, schilderen wij nu takken, die saamgebonden zijn. Wij plaatsen kasteelen op candelabres, en uit die kasteelen ontspringen fijne takken, even alsof zich de wortels daarvan in de kasteelen bevonden; wij laten de takken en bloemen eindigen, en plaatsen daarop menschenhoofden of dierenkoppen, wat nooit bestaan heeft of bestaan kan. Deze nieuwigheden nemen zoodanig de overhand, dat men bijna niemand meer vinden kan, met wien men een verstandig woord over kunst kan spreken; en toch hoe dwaas is het, een dak te doen steunen door takken, en uit kasteelen bloemen te doen ontspruiten, die in monsters eindigen."

Vitruvius was dus met de versieringskunst van zijn tijd niet bijzonder ingenomen. Wij daarentegen, die voor loutere decoratiën zoo streng niet zijn als hij, zien met genoegen de Romeinsche fantasieën, die op de muren der Pompejaansche woonhuizen zijn overgebleven.

De woorden van Vitruvius zijn waar, indien met een schildering bedoeld wordt, de natuur getrouw weer te geven, doch de decoratieve kunst is aan andere wetten onderworpen. De versieringskunst is voor een groot deel een kind der verbeelding. Zij beoogt slechts den blik te streelen en wil niet tot het verstand spreken.

De Pompejaansche muurschildering voldoet uitstekend aan dit vereischte. Zij is bescheiden, en er niet op gemaakt, om in de eerste plaats de aandacht van den bezoeker te trekken. De bewoners van het huis voelden zich werkelijk thuis, doch hadden niet het gevoel, alsof zij zich in een museum bevonden, wat zeker het geval zou geweest zijn, indien de muurdecoratiën al te pretentieus behandeld waren. De decoratie sloot zich bij de architectuur aan en wist die, door denkbeeldige perspectieven, dikwijls nog behaaglijker te maken.

De kamers der Pompejaansche huizen zijn zeer klein. De Grieken, en ook de Romeinen tijdens de Republiek, leefden meer op de *agora* of op het *forum* dan in hunne huizen. Wanneer een Romein eenige oogenblikken in zijn huis toefde, dan was het slechts voor het verrichten van huishoudelijke bezigheden of plechtigheden. In zijn *atrium*, een open hof, ontving hij zijn vrienden of hen, die zijn bescherming kwamen inroepen. Was deze receptie afgeloopen, dan ging de patriciër, door zijn huisgezin gevolgd, naar het *forum*, waar hij zijn vrienden vond, en de openbare belangen behandeld werden. Een tehuis, in de moderne beteekenis van het woord, kende de Romein dus niet. De bouwmeester, die een Romeinsch woonhuis ontwierp, besteedde dus al zijn kunst aan het *atrium*, de eenige plaats van het huis, waar de Romein vreemden ontving, en waaraan het *tablinum*, de plek waar de familieregisters en portretten tentoongesteld waren, grensde. De andere vertrekken werden slechts als bijzaak behandeld.

Tijdens de regeering van Augustus kwam hierin echter verandering. Het openbare leven verloor zijn beteekenis, daar het gedurende de regeering der Cesars veiliger was, in eigen huis te blijven, dan zich met het openbaar belang in te laten. De patriciër bemerkte, toen hij gedwongen was thuis te blijven, dat zijn huis vrij primitief was. Gewend als hij was, op straat te

leven, scheen zijn huis hem te eng. De zuilenrijen der pleinen, de grootsche lijnen der tempels, triomfbogen en basilieken miste hij slechts noode. Zijn huis vergrooten was zoo gemakkelijk niet, doch nu kwam de decoratie hem te hulp, en maakte, door vroolijke muurschilderingen, de vertrekken minder somber.

Pompeji, dat tijdens de regeering van Nero, na door een aardbeving verwoest te zijn geworden, geheel herbouwd werd, was een van de plaatsen, waar men de nieuwe versieringskunst te hulp riep. Dit wekte een storm van verontwaardiging, doch het ontbrak der nieuwe kunst ook niet aan bewonderaars.

Betreden wij thans een Pompejaansch huis. Het woord *salve* is in mozaïek in den drempel ingelegd. Wij worden dus verwelkomd, doch niet iedereen, die binnentreedt, is een vriend: er zijn ook roovers in de stad. De schilder heeft dus, bij het verblijf van den deurwachter, een woesten hond geschilderd, en daarbij staat *cave canem*.

Zijn wij de vestibule doorgegaan, dan komen wij in het *atrium*. De vloer is met fraai mozaïek ingelegd, en in het *impluvium* wordt het regenwater verzameld, dat van het dak komt. Beelden zijn geplaatst tusschen de deuren der slaapkamers, die op het *atrium* uitkomen, en iedere deur is door draperieën gesloten. Overal waar slechts plaats was, zijn schilderingen aangebracht, meest planten met bloemen en vruchten, die in diervormen overgaan, en die uit onmogelijke gebouwen ontspringen; men ziet alles, wat door Vitruvius zoo veroordeeld werd.

Een komisch masker lacht over al dien onzin; een tragisch masker schijnt er zich aan te ergeren. Een bloemslinger ondersteunt een zoo lichte kolonnade, dat wij onwillekeurig aan onze negentiende-eeuwsche ijzerconstructie denken. Een triton houdt de teugels van vier zeemonsters, en daarboven bevindt zich een adelaar met uitgespreide vlerken. Een geit maakt allerlei sprongen; een zwaan kromt den nek; een Amor-figuurtje zit op een lint en houdt bloemfestoenen.

Wij kunnen bij het aanschouwen dezer fantasie niet redeneeren, doch geraken onder den indruk harer bekoorlijkheid. Is het vak, dat men heeft willen beschilderen, zeer groot, dan wordt het midden ingenomen door een Grieksche fabelgeschiedenis, een landschap, een bachante, een sater of een muze.

De versieringen der *cubicula* of slaapvertrekken is veel eenvoudiger. Deze vertrekken zijn zeer slecht verlicht en zeer klein. Men besteedde er dus niet zooveel zorg aan.

Het *tablinum* is altijd met veel zorg versierd, want daar ontving de heer des huizes zijn intieme vrienden, en werden de eindelooze gesprekken gevoerd, die de Romeinen zoo aangenaam vonden.

Een gang voert naar het *triclinium* of de eetzaal, die ook met pracht versierd is. De stijl dezer versieringen is in harmonie met de stemming der gasten, die, op rustbanken uitgestrekt, uit gulden schalen den Falerner-wijn drinken en, daardoor eenigszins vroolijk geworden, danseressen en muzikanten laten komen. Men ziet daar een woud, met fantastische dieren gevuld, landschappen, een villa aan zee, en, bij het beschouwen daarvan, denken de gasten aan hun buitenverblijven, de frischheid van de zeekust of de koelte van het woud. Doch ook bachantische voorstellingen brengen hun de danseressen en muzikanten in herinnering.

Gaan wij nu door de *fauces* of gangen, dan komen wij in het *perystilium*, waar het huisgezin vertoeft. Het is grooter dan het *atrium* en heeft een tuin in het midden. Een jacht is op de muren geschilderd, voorts guirlandes en vruchten, wild, visschen en dergelijken.

Hoe sierlijk de teekening dezer Pompejaansche muurschilderingen ook is, schijnt het toch, als zij pas aan het licht komen, of zij veel te hard en schreeuwend van kleur zijn. Wij moeten echter bedenken, dat de vertrekken van een Pompejaansch huis alleen licht kregen door een paar deuren, en dus altijd in half licht waren. De schilders, die de decoratiën vervaardigden, waren geen artisten, maar handwerkslieden. Zij schijnen hun kunst geleerd te hebben van zekeren Ludius, die tijdens Augustus' regeering leefde.

De Pompejaansche muurschilderingen kunnen onzen decorateurs veel leeren.

GENOOTSCHAP
ARCHITECTURA ET AMICITIA
TE
AMSTERDAM.

Ter herdenking en opluistering van het dertigjarig bestaan van het Genootschap *Architectura et Amicitia* te Amsterdam, op 23 Augustus a.s., zal eene tentoonstelling gehouden worden in de kunstzalen van het Gebouw voor het Militie-commissariaat, welke zalen door goedgunstige beschikking van Burgemeester en Wethouders hiervoor zijn afgestaan.

Het Bestuur van het Genootschap heeft dientengevolge de eer heeren leden en verdere kunstenaars, industrieelen, enz. uit te noodigen, door deelneming aan deze tentoonstelling van hunne belangstelling te doen blijken.

Het programma is als volgt:

Art. 1.

De tentoonstelling zal bevatten:
a. Oude bouwkunstige teekeningen.
b. Bouwkundige ontwerpen van levende meesters.
c. Opnetingen van oude bouwwerken.
d. Beeldhouwkunst en schilderkunst.
e. Werken op het gebied der decoratieve schilderkunst.
f. Voorwerpen van kunstnijverheid.

Art. 2.

De tentoonstelling zal worden geopend op den 24ste Augustus 1885 en gesloten den 19de September daaraanvolgende. De kunstwerken en voorwerpen moeten vóór of op den 17de Augustus e.k. vrachtvrij, en vergezeld van eene duidelijke omschrijving, ingezonden worden aan het adres van den 1ste-Secretaris van het Genootschap *Architectura et Amicitia*, Militiezaal, Singel, te Amsterdam. Brieven en aanvragen, de tentoonstelling betreffende, te adresseeren aan Maison Stroucken, Marnixstraat te Amsterdam. Inlichtingen zijn te verkrijgen ten bureele van het Genootschap, aan laatstgenoemd adres, Woensdag en Zaterdag, des avonds van 8 tot 10 uren.

Art. 3.

De namen van de tentoonstellers of vervaardigers, met duidelijke opgave van adres, moeten aan de achterzijde der voorwerpen geplaatst worden, terwijl bij de oude bouwkunstige teekeningen zoo mogelijk nog het jaartal van vervaardiging moet vermeld zijn.

Art. 4.

De inzenders moeten vóór of op den 7de Augustus e.k. den aard hunner inzending met opgave van de verlangde wand- of grondoppervlakte, alsmede de waarde voor assurantie, aangeven.

Art. 5.

Geene kunstwerken zullen geplaatst worden zonder schriftelijke toestemming der vervaardigers.

Art. 6.

Schilderijen moeten behoorlijk omlijst zijn. Teekeningen mogen in geen geval opgerold worden toegezonden.

Art. 7.

Kunstwerken, die volgens oordeel van het Bestuur niet geschikt voor de tentoonstelling worden geacht, zullen niet geplaatst, maar onder de meeste geheimhouding aan de opgegeven adressen teruggezonden worden.

Art. 8.

De geplaatste voorwerpen zullen niet vóór de sluiting afgegeven worden; alleen in bijzondere gevallen kan het Bestuur van deze bepaling afwijken. Tevens behoudt het Bestuur zich het recht voor om, bij te groote toezending van kunstwerken en voorwerpen voor de beschikbare ruimte, eene keuze tot plaatsing uit het ingezondene te doen.

Art. 9.

Voor de inzendingen, genoemd in art. 1 sub *f*, zullen de kosten van etalage, vervoer, enz. door de exposanten gedragen worden.

Art. 10.

De kosten van assurantie gedurende de tentoonstelling zijn ten laste van het Genootschap. Voor de inzendingen zal worden zorggedragen, zonder echter voor toevallige schaden of gemis verantwoordelijk te zijn.

Art. 11.

Aan de inzenders van de meest verdienstelijke voorwerpen van kunstnijverheid zullen eere-diploma's en diploma's van verdienste worden uitgereikt. Deze diploma's hebben betrekking op de volgende groepen:

Groep I. Schrijnwerken.
» II. Metaalwerken, waaronder: ijzer-, koper-, zink- en bronswerken.
» III. Glaswerken, waaronder gebrand en gegraveerd glas.
» IV. Ceramiek en mozaïek.
» V. Stoffeering.

Art. 12.

Alle voorwerpen moeten worden teruggehaald vóór of op den 25ste September 1885. De lasten en kosten, die bij verzuim hieruit voortvloeien, zijn voor rekening der inzenders.

AMSTERDAM, Juli 1885.

Het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia:
JAN SPRINGER,
Voorzitter.
TH. G. STRENGERS,
1ste-*Secretaris.*

EEN BEZOEK AAN DE STAD WASHINGTON.

Washington, na New-York en Philadelphia de voornaamste stad van Amerika, ligt aan de rivier Potomac, op ongeveer 105 mijlen afstand van den Atlantischen Oceaan, en is sedert 1800, toen voor het eerst een Congres aldaar bijeenkwam, de zetel van het Gouvernement der Vereenigde-Staten. Teneinde een aan het onmetelijk uitgestrekt gebied van den Amerikaanschen Staat geëvenredigd en waardig regeeringsgebouw te verkrijgen, reserveerde het Gouvernement tot dat doel in 1790 een terrein van 100 vierkante mijlen, terwijl later de stad werd uitgelegd naar de plattegronden van Versailles en Philadelphia, welke beide steden als voorbeelden van practische indeeling werden aangenomen en gevolgd. De bijzondere aandacht werd gevestigd op schoone en gunstige ligging voor de toekomstige publieke gebouwen, op uitgestrekte pleinen en op grootsche avenues. De voornaamste avenue is wel de Pennsylvania Avenue, die niet minder dan 279 mijlen lang is en de prachtigste straat der wereld genoemd mag worden, ook ten opzichte van hare fraaie gebouwen.

HET KAPITOOL.

Het grootste en fraaiste gebouw te Washington is zeker het algemeen, althans in naam, bekende Kapitool, waarvan echter slechts weinigen zich een goede en juiste voorstelling kunnen maken. Menig kundig architect zal dan ook beroemde Europeesche gebouwen uit vroeger of later tijd vrij nauwkeurig kunnen omschrijven, maar, onverklaarbaar genoeg, is de bouwkunst in Amerika voor hem nog als achter een geheimzinnig floers verborgen. En toch kan de Nieuwe Wereld zoo menig voorbeeld aanwijzen, dat in de zoo hoog geroemde Oude Wereld een gunstige, ja een eerste plaats verdiende. Vooral waar het op constructief gebied aankomt, is dit het geval; in dit opzicht verdient het Kapitool te Washington zeer zeker den voorrang boven alle stoute constructiën der Oude Wereld. De beroemde koepels van de St.-Pieter te Rome, het Panthéon te Parijs, de St.-Sophiakerk te Konstantinopel, de St.-Paulskoepel te Londen, zij worden alle in schoonheid en stoutheid verre overtroffen door den koepel van Washington's Kapitool. Terwijl de eerstgenoemden vereenigingen van producten uit verschillende eeuwen zijn, is het Kapitool het reuzenwerk van minder dan één eeuw, daar de hoeksteen door Washington in September 1793 werd gelegd. De voornaamste bijzonderheden omtrent dit gebouw, die eenig denkbeeld geven van zijn reusachtigen omvang, volgen hier.

De plattegrond beslaat eene oppervlakte van omstreeks 3½ morgen. De lengte van het gebouw is 751 voet en de diepte, met inbegrip van voorhallen en trappen, bedraagt 324 voet. Het midden van het hoofdgebouw wordt bekroond door den koepel — het ontwerp van den architect Walter. De hoogte van het plint tot de kruin van het beeld der Vrijheid, dat het gebouw bekroont, is 307½ voet, de middellijn 135½ voet. Het beeld werd door Crawford in 1865 uit brons vervaardigd, en houdt in de rechterhand het gevest van een ongetrokken zwaard omklemd, terwijl de linkerhand op een schild rust en een olijfkrans draagt. Het is 19½ voet hoog, weegt 14,985 lbs., en heeft 23,736 dollar gekost. Het staat op een bronzen globe, waarop de woorden: *E Pluribus Unum* (één uit velen) en vormt aldus de koepelbekroning.

De oostelijke gevel is door groote portieken doorbroken, die door breede hardsteenen trapvleugels bereikt worden, welke tot de voornaamste ingangen leiden. De hoofdportiek wordt gedragen door 24 kolommen van 30 voet hoogte, terwijl de opgang daartoe wordt gevormd door een reusachtige breede steenen trap.

De beide trapvleugels worden ter weerszijden geflankeerd door zeevaartkundige figuren, die betrekking hebben op de geschiedenis der Vereenigde-Staten. De groote bronzen deur, die in Rome gemodelleerd, en in 1860 te München gegoten werd, sluit den hoofdingang van de groote portiek naar de ruimte onder den koepel, is 19 voet hoog en 2 voet breed, en heeft een gewicht van 20,000 lbs. De voorstellingen in de paneelen van de deur geven de voornaamste oogenblikken uit het leven van Columbus en de ontdekking van Amerika te zien, met een rijke versiering van zinnebeeldige voorstellingen. Van de midden-hoofdportiek komt men, na de groote bronzen deur gepasseerd te zijn, onder het hooge sterrendak van de rotonde, wier hoogte 180 voet bij een middellijn van 96 voet bedraagt. De gebogen omtrekswand is in 8 paneelen verdeeld, die door massieve Romeinsche pilasters zijn afgedeeld en een met guirlandes versierde kroonlijst dragen. Boven deze paneelvlakken zijn bustes geplaatst van Columbus, Raleigh, Cabot en La Salle, die elk niet minder dan 9500 dollar hebben gekost. De koepel is versierd met historische schilderingen, die de ontdekking en de inbezitneming van Noord-Amerika en gebeurtenissen uit den strijd voor de onafhankelijkheid voorstellen. Het sterrengewelf van den koepel bestaat uit een halven bol, voorzien van zeer schoon frescowerk, 180 voet boven den vloer, terwijl het eene oppervlakte van 5000 vierkante voet overspant.

De fresco's, die bij besluit van het Congres zijn aangebracht, kosten 50,000 dollar, en hun schoonheid komt bijzonder uit, wanneer zij door honderden gasvlammen verlicht zijn. In de voornaamste verdieping van het Kapitool is een groote zaal ten dienste van het hoogste gerechtshof der Vereenigde-Staten. Deze zaal is 75 voet lang over de grootste lengteas, 45 voet breed en 45 voet hoog, en de vloer is fraai ingelegd.

De prachtigste zaal in het Kapitool is wel de Senaatszaal, die 113½ voet lang, 80¾ voet breed en 36 voet hoog is, en waarvan de vloer 9136 vierkante voet oppervlakte beslaat. De versieringen zijn zeer fraai, en de wandvlakken in rijk-behandelde paneelen verdeeld. De zaal ontvangt des daags het licht door caissonopeningen, terwijl des avonds tallooze gasvlammen en electrische lampen een zacht licht verspreiden.

Het portaal verlatende, vindt men de Presidentszaal, die ten dienste van den President der Vereenigde-Staten bij zijn bezoeken aan het Kapitool is ingericht, doch zelden anders gebruikt wordt, dan op de laatste dagen van de zitting van het Congres, wanneer de President met zijne Secretarissen in het kabinet vergaderen.

De daaropvolgende zaal van het Kapitool, die wel

verdient bezichtigd te worden, is het zoogenaamde Huis der Vertegenwoordigers. Hare afmetingen zijn: lengte 139 voet, breedte 93 voet, hoogte 36 voet. De vloer is 115 bij 67 voet, terwijl de gaanderijen voor 2500 zitplaatsen zijn ingericht.

Vervolgens is zeer bezienswaardig de Bibliotheekzaal, die niet minder dan 315,000 gebonden boekdeelen en 100,000 brochures, behalve de handschriften, bevat. Jaarlijks vermeerdert zij met ongeveer 12,000 deelen. Het is de grootste bibliotheek in de Vereenigde-Staten, die misschien alléén geëvenaard wordt door het Britsch Museum te Londen.

HET „WITTE HUIS" OF HET PALEIS VAN DEN PRESIDENT.

Het officieele verblijf van den President der Vereenigde-Staten van Amerika, algemeen als het „Witte Huis" bekend, staat op een verheven uitgestrekt terrein, van waar men een verrukkelijk schoon uitzicht heeft.

Het gebouw is van witgeschilderde hardsteen, 170 voet lang en 86 voet breed. De oostelijke zaal is 80 voet lang, 40 voet breed en 24 voet hoog. De caissons in de zoldering zijn met rijke fresco-schilderwerken voorzien, terwijl de candelabers, spiegels, meubelen, vloerkleeden, enz. van de weelderigste soort zijn. Deze zaal wordt dan ook bij alle officieele plechtigheden gebruikt. De groene zaal ligt op het westen en is geheel in groen gestoffeerd. De blauwe zaal is hoofdzakelijk voor particuliere recepties en voor de eigen familie van den President bestemd.

De officieele eetzaal grenst aan het voorgaande vertrek, is 40 bij 30 voet groot en zeer rijk gestoffeerd. Aan het gebouw is een Conversatorium verbonden, dat zeer fraai en volledig is en ruim 40,000 dollar heeft gekost, terwijl de bouwsom van de bijbehoorende stallen meer dan 30,000 dollar beliep. De totale kosten bedroegen ongeveer 300,000 dollar.

HET GEBOUW VOOR DE SCHATKIST.

Dit gebouw, dat tot die van het Kapitool behoort, beslaat 3 verdiepingen, is opgetrokken in zuiver Ionischen stijl en beslaat eene oppervlakte van 468 × 264 voet zonder de voorsprongen en uitbouwen, en van 582 × 300 voet met inbegrip van deze laatsten. De bouwkosten van het geheel beliepen bijna 7,000,000 dollar. De Secretarie der schatkist is een fraai lokaal op de 2e verdieping. Het meest in 't oog vallend in deze zaal zijn de wanden, die met verschillende spiegelglad gepolijste en zeldzaam fraaie marmersoorten bekleed zijn.

De kelders, waarin de fondsen van den Staat bewaard worden, zijn hoogst belangwekkend en uit staal en gewalsd ijzer vervaardigd. Daar wordt gewoonlijk, met inbegrip van buiten omloop gesteld geld, een bedrag van omstreeks 10,000,000 dollar bewaard. Teneinde het geld van de kelders naar de beneden-dienstlokalen te vervoeren, is in de onmiddellijke nabijheid der kelders een elevator aangebracht, zoodat in één dag 5,000,000 dollar kan ingeladen worden. Ook is er een photografisch atelier aan verbonden, tot het vervaardigen van handteekeningen ter verificatie der door de agenten in het land verspreide wissels en banknoten en andere geldswaardige stukken. Tevens treft men er een atelier aan voor het graveeren en steendrukken, waarin alle van gouvernementswege gegraveerde platen en steenen worden opgeborgen.

Het Kapitool bevat vele belangrijke voorwerpen, waarvan de voornaamsten hier slechts kunnen opgenoemd worden. Het zijn in de eerste plaats de beroemde historische schilderijen van de Onafhankelijkheidsverklaring, de overgave van Cornwallis, de overgave van Generaal Burgogne en de onderwerping van Washington. Hare voornaamste waarde bestaat daarin, dat elk persoon een portret is. Deze vier schilderijen kostten aan de Regeering niet minder dan 32,000 dollar.

HET GEBOUW DER PATENTEN.

Dit reusachtig gebouw, in zuiver Grieksch-Dorischen stijl, meet 453 bij 331 voet en bereikt eene hoogte van 75 voet, bevat 191 vertrekken en kostte bijna 3 millioen dollar. Het is, zoo in afmeting als in vorm, gelijk aan het Panthéon of den Tempel van Minerva te Athene en bevat eene verzameling van meer dan 153,000 modellen van Amerikaansche en vreemde uitvindingen, waarop, onder bescherming van den Amerikaanschen Staat, patent werd verleend. Het geheel is een der belangrijkste museums van Amerika, daar het een uitgebreid overzicht geeft van den vooruitgang der mechanische kunst in de Vereenigde-Staten sedert 1836. Ongelukkigerwijze zijn de modellen van vóór dat tijdstip, uit de eerste tijden van de Regeering, door een brand vernield.

Vier prachtige zalen aan elken vleugel van het gebouw bevatten verzamelingen van de belangrijkste voorwerpen, zooals de illustratiepers van Franklin, waarmede hij in 1778 te Londen prenten drukte. Ook vindt men er als curiositeit de uniform, die Generaal Jackson in den slag van New-Orleans droeg, benevens vele andere zaken.

HET DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Een gedeelte hiervan is in het gebouw der Patenten gehuisvest. Het voornaamste is de fraaie zaal van het Secretariaat van Binnenlandsche Zaken, die een verzameling crayons van de verschillende secretarissen bevat; vervolgens de zaal van den Commissaris der patenten met een dito verzameling van Commissarissen, de Bibliotheek, die meer dan 6000, het Archief der patenten, dat meer dan 7000 boekdeelen bevat, die allen in betrekking staan tot mechanica en nuttige kunsten, en de Afdeeling voor het bestuur van het Indianengebied, waar men soms de vertegenwoordigers der verschillende Indiaansche stammen kan aantreffen, die op het Kapitool traktaten voor handel, bedrijven of onderlinge quaestiën komen regelen.

Op betrekkelijk korten afstand bevindt zich het Fordstheater, waar President Lincoln vermoord werd en dat sedert ingericht werd tot Militair Medisch Museum.

DE BOTANISCHE INRICHTING.

Op weinige minuten afstand van het Patenten-gebouw is deze inrichting gelegen, bestaande uit elf gebouwen, waarvan het grootste 300 voet lang is. Botanisten vinden hier de zeldzaamste en belangrijkste planten en boomen.

HET POSTGEBOUW.

Dit fraaie gebouw staat tegenover dat van Binnenlandsche Zaken en is opgetrokken uit wit marmer en in Korinthischen stijl.

HET PALEIS VAN JUSTITIE.

Baksteen en bruine gehouwen steen zijn de hoofdmaterialen, waaruit dit gebouw is opgetrokken tot eigen gebruik van de Freedman's Bank. Omstreeks 2 jaar geleden werd het door de Regeering aangekocht. Bijzondere aantrekkelijkheden bezit het in geenendeele.

DE SMITHSON-INRICHTING.

Dit gebouw is van roode steen, en geeft met zijn torens en fronten in 12de-eeuwschen Moorschen stijl een aangenamen indruk. Het bevat een zeer groot aantal curiositeiten. In de onmiddellijke nabijheid staat

HET LANDBOUWKUNDIG INSTITUUT,

een groot en aardig gebouw van gebakken en gehouwen bruine steen, lang 170 bij 61 voet in afmeting, met fraaie, kunstig aangelegde tuinen, waarin meer dan 1600 soorten van planten. De bijbehoorende gebouwen, die 320 bij 30 voet groot zijn, dienen tot het kweeken van planten voor practisch gebruik.

DE KUNSTVERZAMELING VAN MR. CORCORAN.

Mr. W. Corcoran, een schatrijk bankier en inwoner van Washington, vermaakte aan de Vereenigde-Staten een bedrijfskapitaal van 900,000 dollar, onder voorwaarde, dat het dienen zou tot aanmoediging van schilder- en beeldhouwkunst en andere fraaie kunsten. Het schoone gebouw bevat een groot aantal goede schilderijen. Jaarlijks wordt dit museum door belangrijke aankoopen vermeerderd en vergroot, en heeft zoodoende voor de kunstwereld een onschatbare waarde verkregen.

HET REGEERINGSGEBOUW.

Een der fraaiste gebouwen in Washington is het uitgestrekte Regeeringsgebouw, waarin de Departementen van Oorlog en Marine en een gedeelte van Binnenlandsche Zaken zetelen. Het beslaat eene oppervlakte van 567 bij 342 voet, terwijl de grootste hoogte 128 voet bedraagt. Het bezit 150 vertrekken, kostte ruim 5,000,000 dollar, en is geheel brandvrij. De vertrekken voor de verschillende secretarissen zijn weelderig versierd. De bibliotheek is op de 3e verdieping, en bevat de beste werken over diplomatieke quaesties, die in het geheele werelddeel te vinden zijn. Ook zijn er vele voorwerpen van historische waarde, met inbegrip van de oorspronkelijke Akte van de Onafhankelijkheidsverklaring, den lessenaar en de oorspronkelijke pen, die daartoe gebruikt werden.

De Departementen hebben elk musea van belangrijke oudheden enz., zoodat het gebouw als een der kostbaarste musea van den Staat mag beschouwd worden.

HET NATIONAAL MUSEUM.

Dit gebouw, waartoe het oog zich gaarne voelt aangetrokken, is 325 voet in 't vierkant en beslaat een oppervlakte van $2^1/_2$ morgen of 102,000 vierkante voet. Op het inscriptiebord op den koepel staat: „Nationaal Museum 1879", en dit wordt bekroond door een allegorische groep, voorstellende „Columbia als beschermster van Kunst en Industrie".

MONUMENTEN EN STANDBEELDEN.

Behalve de ruiterstandbeelden van Thomas, Scott, Mc. Pherson, Jackson en Rawlins en het standbeeld van Rawlinson, is het voornaamste monument dat van George Washington nabij de Potomac-rivier, ontworpen door Robert Mills. Het bestaat uit een groot cirkelvormig en met kolommen omgeven gebouw van 250 voet in middellijn en 100 voet hoogte, waarop een obelisk, welker zijden aan de basis 70 voet lang zijn, en wier hoogte 500 voet bedraagt. De groote rotonde, die het voetstuk van het monument vormt, is door 30 reusachtige kolommen omgeven, die 12 voet in diameter en 45 voet hoogte hebben, elk staande op een voetstuk van 20 voet hoogte en 300 voet in 't vierkant. Zij dragen een dekstuk van 20 voet hoog, waarop wederom een groote balustrade staat van 15 voet hoogte. Het terras buiten de kolonnade is 25 voet breed en de pronaos binnen de kolonnade, met inbegrip van de kolommen, evenzoo 25 voet. De groote zuil is aan elke zijde omgeven met vier massieve voetstukken van 25 voet hoog, die elk een grooten symbolischen drievoet van 20 voet hoog dragen. De kosten bedroegen ongeveer 1,120,000 dollar.

Ter vergelijking van dit monument, dat het hoogste van alle tot dusverre opgerichte monumenten van de geheele wereld is, diene hier de volgende staat:

Alléén de toren van Babel, die 680 voet hoog geweest moet zijn, zou het met 80 voet hoogte overtroffen hebben.

Het Washington-monument is 600 voet hoog, de Dom te Keulen 511 voet, de Pyramide van Chéops 480 voet, de Dom te Straatsburg 474 voet, De St.-Pieterskerk te Rome 458 voet, de St.-Stephanuskerk te Weenen 445 voet, de Salisbury Kathedraal in England 406 voet, de Kathedraal te Antwerpen 405 voet, de St.-Paulskerk te Londen 404 voet en de Dom te Milaan 400 voet. Hieruit volgt, dat het Washington-monument het hoogste van de thans bestaande in de tot heden in den nieuweren tijd gebouwde monumenten is.

Misschien zal men weldra, bijgestaan door den steeds vooruitstrevenden geest en door de voortdurende toeneming van constructieve kennis en ingenieurswetenschap, trachten dit monument en zelfs den toren van Babel in hoogte te overvleugelen.

J. C. KRUSEMAN.

(A. et A.) QUELLINUSSCHOOL TE AMSTERDAM.

Zooals gewoonlijk, heeft ook dit jaar de Quellinusschool haar lokalen in de Frans-Halsstraat geopend, om het publiek de vruchten van het afgeloopen studiejaar te doen aanschouwen.

In het vorige jaar gaven wij een overzicht van het onderwijs aan deze school, en wezen daarbij op den goeden invloed, die zij, sedert den korten tijd van haar bestaan, op de vaderlandsche kunstnijverheid heeft uitgeoefend. Ook thans is op deze tentoonstelling weder veel belangrijks te zien, hetgeen zeker tot bewijs strekt, dat het 't ernstig streven der Directie is, op den goeden ingeslagen weg ijverig voort te gaan, den kunstzin van het volk te kweeken en den toekomstigen kunst-ambachtsman het *waarom* en het *hoe* van zijn vak te doen begrijpen.

Wat vooral onze aandacht trok, was de teeken- en schilderklasse onder directie van den heer Prosper Delin, die door de fraaie collectie studies der leerlingen het sprekend bewijs levert, dat hier het onderwijs aan goede handen is toevertrouwd. De methode, waarnaar het pleister wordt geteekend, het breede in de opvatting, het flink aanleggen der massa's verdient allen lof, en doet de leerlingen zien en begrijpen. Ook de studies van decoratief schilderwerk zijn een bezichtiging alleszins waardig, en zelden zagen wij van jonge leerlingen zulk degelijk werk.

De modelleerklasse, onder leiding van de heeren Bart van Hove, voor het figuur, en L. Bourguignon voor het ornement, deed ons veel fraais aanschouwen en vooral het figuratief gedoceerd is zeer te prijzen. Jammer dat het tentoongestelde concours, in klei uitgevoerd, tijdens de tentoonstelling niet beter is geconserveerd, daar de studies, door de talrijke scheuren, veel op slecht bewerkte mozaïeken gelijken en van haar schoonheid veel verloren hebben.

Interessante teekeningen van proportie- en anatomieleer bewezen ons, dat ook de theorie ernstig wordt beoefend.

Eindelijk noemen wij nog de klasse van het teekenen naar draad- en pleistervoorwerpen, enz., onder leiding van den heer C. Stroo, en de klasse van architectuur en perspectief, gedoceerd door het hoofd van het onderwijs, den heer A. van Delden. Het komt ons evenwel voor, dat in deze klasse de opgaven wat minder ingewikkeld doch degelijker konden zijn.

Een behoorlijke, zij het ook beknopte, „cours d'architecture" hebben wij gemist, en evenzoo zouden wij een ruimer onderricht gewenscht hebben in constructiën, uitslagen en in de compositie van redegevende en sierlijke profileeringen. De concours-teekening, voorstellende een afbeelding van een fragment van het paleis van Justitie te Londen, kwam ons voor, door de leerlingen kwalijk te zijn begrepen.

De Jury, bestaande uit de heeren Aug. Allebé, W. B. G. Molkenboer en W. Springer, kenden in de navolgende klassen de eerste prijzen toe aan de leerlingen:

a. Proportie en anatomie. N°. 1. Egmond, N°. 2. Reaal.

b. Boetseeren. Reliefornementen met profiel-borstbeeld. N°. 1. Van Tetterode, N°. 2. Diepenbach.

c. Boetseeren. Kop (masker) Jupiter. N°. 1. Eikelhof, N°. 2. Vlugt.

d. Boetseeren. Ornement (Gothisch kapiteel). N°. 1 Eikelhof, N°. 2 Van den Burgh.

e. Elementair lijnteekenen (vlakversiering). Vloertegels in omtrek. N°. 1 Werner, N°. 2 Van Garrel.

f. Elementair lijnteekenen (blad naar de natuur vergroot. Peterselie). N°. 1 Van Zeggeren. N°. 2 Helle.

g. Teekenen naar de natuur (groep blokmodellen). N°. 1 De Munck, N°. 2 Reedelaer.

h. Teekenen naar de natuur (krukje). N°. 1 Diepenbach, N°. 2 Reyenga.

i. Teekenen naar pleisterafgietsels (kleine roset). N°. 1 Van Tetterode, N°. 2 Schöttelndreier.

j. Elementair lijnteekenen (kopie naar eenvoudige vormen, op het zwart bord voorgeteekend). N°. 1 Bariël, N°. 2 Van Zeggeren.

k. Lijnperspectief (kubus met diagonaal, evenwijdig aan het tafereel). N°. 1 Schöttelndreier, N°. 2 Wafelbakker.

l. Teekenen naar de natuur (stoep met kruis). N°. 1 Schöttelndreier, N°. 2 Eikelhof.

m. Teekenen naar pleisterafgietsels (Romeinsch blad). N°. 1 Van Leeuwen, N°. 2 Van Boven.

n. Teekenen naar pleisterafgietsels (Roset in medaillon). N°. 1 Van Leeuwen, N°. 2 Reyenga.

o. Teekenen naar pleisterafgietsels (Gothisch kapiteel). N°. 1 Tielroy, N°. 2 Stroo.

p. Teekenen naar stilleven. N°. 1 Reaal, N°. 2 Tielroy.

q. Teekenen naar pleisterafgietsels (koprelief-profiel van Antinous). N°. 1. Reaal, N°. 2. Garms.

r. Teekenen naar pleisterafgietsels (Mozes van Michel-Angelo). N°. 1. Egmond, N°. 2. Otten.

s. Teekenen naar pleisterafgietsels (groot-ornement, onderstuk van een pilasterversiering). N°. 1. Egmond, N°. 2. Otten.

t. Teekenen naar pleisterafgietsels (borstbeeld-rug Germanicus). N°. 1. Egmond, N°. 2. Otten.

u. Bouwkundig teekenen (vergroote kopie van een fragment van het Paleis van Justitie te Londen). N°. 1. Haalmeijer, N°. 2. IJkel.

v. Bouwkundig teekenen (vergroote kopie van een fragment van de Universiteit te Oxford). N°. 1. Schulp, N°. 2. Werner.

w. Vlakversiering in kleuren (kopie wandbeschildering der Chapelle St.-Geneviève N. D. de Paris). N°. 1 Van Zeggeren, N°. 2 Van Kesteren.

x. Vlakversiering in kleuren (kopie wandbeschildering der Chapelle St.-Clotilde N. D. de Paris). N°. 1 Werner, N°. 2 Schulp.

y. Bouwkundig teekenen (houtverbindingen). N°. 1 Haalmeijer, N°. 2 Van Vendeloo.

z. Rechtlijnig teekenen en kleuren (mozaïekvloeren van Palermo). N°. 1 Van Zeggeren, N°. 2 Van Kesteren.

aa. Doorzichtkunde. Perspectief van een gebouw (slechts voor een gedeelte in potloodlijnen uitgevoerd). Geen prijzen toegekend.

bb. Schilderen naar stilleven (groote groep met Minervabuste). N°. 1 Egmond, N°. 2 Krook.

cc. Schilderen naar stilleven (gipsornement met koelkan). N°. 1 Tielroy, N°. 2 Van der Wart.

dd. Kleurencompositie (groot fries in kleuren geschilderd). N°. 1 Krook, N°. 2 Garms.

ee. Kleurencompositie-vlakversiering (klein fries in kleuren geschilderd). N°. 1 Vegtel, N°. 2 Forsten.

Bij het verlaten van het gebouw waren wij overtuigd, dat de Quellinusschool, vooral wegens de gelegenheid tot practische vorming van den leerling, een krachtig element is tot bevordering der Nederlandsche kunstnijverheid, en zij daarom den meest mogelijken steun en de sympathie verdient van allen, die het met de herleving onzer vaderlandsche nijverheid welmeenen. Wij wenschen bestuurderen en leeraren geluk met het verkregen succes, en lust en kracht om zich aan deze nuttige instelling te blijven wijden.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

De burgemeester van Brussel heeft, op aandrang van den uitstekenden staatshuishoudkundige Prof. Hector Denis, besloten, de zaak der arbeidsbeurzen ter hand te nemen. Mope zijn voorbeeld navolging vinden in Nederland!

— Gelijk men weet, toog De Lesseps vóór eenige maanden naar Tunesië voor het bestudeeren van het ontwerp der Afrikaansche binnenzee. Hij ontdekte daar een plek, die hem deed vermoeden, dat er zich water onder den grond bevond. Terstond gelastte hij boringen te doen en na eenigen tijd spoot een krachtige waterstraal naar boven, die zelfs steenen van 12 K.G. gewicht tot een aanzienlijke hoogte in de lucht wierp. Nu zal men daar honderden bunders met palmbomen beplanten. Terecht voegde de voorzitter der *Société de Géographie* „den grooten Franschman" na deze mededeeling toe: „Overal, waar gij verschijnt, brengt gij rijkdom."

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

DORDRECHT. Onder de punten van behandeling op de algemeene vergadering van de Vereeniging tot Bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid, op 13 en 14 Augustus a. s. te Haarlem te houden, komt voor eene vraag van de Afdeeling Dordrecht, of het belang der Vereeniging niet medebrengt, om het uitschrijven van prijsvragen op het gebied van fabrieks- en handwerksnijverheid te ondersteunen en te bevorderen.

Verder zal op die algemeene vergadering vanwege dezelfde Afdeeling worden voorgesteld, om tot beantwoording van de vraag, gesteld door de Afdeeling Amsterdam: »Welke wijze van werkverschaffing is aan te bevelen om gedurende den winter te worden aangewend als middel, om den werkman tijdelijk te ondersteunen, zonder daardoor te veel in concurrentie te komen met bestaande nijverheids-ondernemingen?" een prijsvraag uit te schrijven met mededeeling, dat zij (de Afdeeling Dordrecht) daarvoor een som van honderd gulden beschikbaar stelt.

ZIERIKSEE. Dezer dagen werd alhier eene tentoonstelling gehouden van de verschillende werkstukken, door de leerlingen der alhier bestaande practische Ambachtsschool vervaardigd.

Daar het meerendeel der tentoongestelde voorwerpen, wat vorm en bewerking betreft, de bezichtiging waard, en sommige zelfs meesterstukjes zijn, is het zeer te bejammeren, dat zij in 't algemeen op te kleine schaal gemaakt werden. Eene goede Ambachtsschool moet zooveel mogelijk op ware grootte werken. Zij moet haar leerlingen werkstukken te vervaardigen geven, zooals de gewone werkplaats ze later van hen eischen zal, en — voor zooveel de ruimte en de financiën dit toelaten — alles vermijden wat naar knutselarij zweemt, of wat een tijdroovende manier van werken bij de leerlingen kan in de hand werken. Trappen, kozijnen, deuren enz., vervaardigd op $^1/_4$, of op $^1/_5$ der ware grootte, hoe aardig, en zelfs hoe nuttig ook als proefstukjes voor toekomstige architecten, zijn toch in 't algemeen geen voldoende leerstukken voor den aanstaanden timmermansknecht.

Het is te hopen, dat het Bestuur spoedig met dit stelsel moge breken, daar de Zierikseesche Ambachtsschool dan ongetwijfeld veel beter zal beantwoorden aan het doel, dat de oprichters ermee beoogen.

— In de Commissie voor het examen van adspirant-ingenieur voor het stoomwezen zijn door den Minister van Waterstaat benoemd de heeren: S. L. van Kempen, hoofdingenieur voor het stoomwezen, te Arnhem, tevens voorzitter; A. Huet, leeraar aan de Polytechnische school, te Delft; Dr. D. de Loos, directeur der H. B. S. te Leiden, en A. Flaes, officier-machinist 1e kl. bij de Koninklijke Nederlandsche Marine, te Nieuwediep.

VERBETERING.

De Opmerker van 18 dezer draagt abusievelijk het nommer 28; dit moet zijn **29**.

MARMERMOZAÏEK—GLASMOZAÏEK
GRANITO- en TERAZZOVLOEREN,
door mijn Italiaansche werklieden vervaardigd,
levert
THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

AANBESTEDING.

Namens zijn Principaal zal de Architect A. R. FREEVI op **6 Augustus 1885**, des namiddags ten 2 uur, in het *Café de Harmonie* te *Arnhem* publiek **aanbesteden:**

Het amoveeren van de ruïne op Malburgen en het daar ter plaatse bouwen van een Woonhuis met Boerderij.

Aanwijzing in loco: 1 Augustus, voormiddags 10 uur.

Bestek en teekeningen liggen van af 29 Juli ter visie in het lokaal der besteding. Bestekken zijn tegen betaling van *f* 0.50 te verkrijgen aan het bureau van den Architect, Karel V. Gelderstraat G 10, *Arnhem*, die tevens inlichtingen verstrekt.

OPENBARE VERKOOPING
— bij inschrijving —

door den ONTVANGER der REGISTRATIE en DOMEINEN te *DELFT*, op **Dinsdag den 11 Augustus 1885**, en zoo noodig, op den volgenden dag, des voormiddags telkens ten 10 ure, in het Hotel »LEDERECHTS" (voorheen Hotel »SCHAAR"), achter het Stadhuis te *Delft*, van: **buiten dienst gesteld o**

Militaire, Hospitaal-, Kampements- en andere Goederen,

voorhanden te *Delft*, als:

Brandbluschmiddelen, verschillende Metalen, Werktuigen, Leder, oud Paardenhaar, Dekens, Bedzakken, Bedlakens en onderscheidene andere voorwerpen.

De verkaveling komt met eenige inlichtingen voor in de verkoops notitiën, die op franco aanvrage gratis te bekomen zijn, door tusschenkomst van elken Ontvanger der Registratie en Domeinen.

HOUTCEMENTDAKEN,
HOUTASPHALTBAIKEN voor zoldering,
HOUTASPHALTVLOEREN voor bruggen enz.,
levert
THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der gemeente *GRAFT* zijn voornemens op **Donderdag den 13 Augustus 1885**, des middags ten 12 ure, ten raadhuize te *Graft*, behoudens en afhankelijk van de nadere goedkeuring van Z. Exc. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, in het openbaar **aan te besteden:**

1°. **Het verbeteren van de school te Graft;**

2°. **Het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk,**

en 3°. **Het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk,**

met bijlevering van de noodige materialen en arbeidsloonen.

Het bestek met de bijbehoorende teekening zijn op *franco* aanvrage tegen betaling van *f* 1.— voor het eerste, van *f* 1.25 voor het tweede, en van *f* 1.50 voor het derde perceel, te bekomen ter Secretarie der gemeente *Graft*, terwijl nadere inlichtingen zullen worden gegeven door den architect, den Heer T. C. VAN DER STEEN, te *Hoorn*.

Aanwijzing op Maandag den 10 Augustus 1885, des morgens ten 10 ure, te beginnen te *Graft*.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
S. APPEL.
De Secretaris,
BENIT.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 11 Aug. 1885**, 's middags om 3 uur, zal in het Hôtel *Faszen* te *Nijmegen* worden

aanbesteed:

Het bouwen van een CAFÉ-RESTAURANT aan de Spoorstraat alhier.

Bestek en teekeningen liggen, van 30 Juli af, in bovengenoemd Hôtel ter inzage; en zijn ad *f* 0.50 te verkrijgen ter boekdrukkerij van LANGENDAM & C°. te *Nijmegen*.

Aanwijzing zal plaats hebben op den dag der besteding, 's morgens om 11 uur.

Inlichtingen bij den Architect D. SEMMELINK te *Nijmegen*.

PARQUETS HYDROFUGES
Systeem DAMMAN & CASSARD
MARMER- en TAPIJTPARKETVLOEREN
levert THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem
als eenig Representant van
La Construction industrielle te Brussel.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.
GEMENTTEGELS.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Vrijdag 31 Juli**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het maken, leveren en stellen van openbare WATERPLAATSEN met plaatijzeren Scherm.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

AANBESTEDING

op **Zaterdag 1 Aug. 1885** van **een woonhuis aan den Parkweg (Willemspark) N. Amstel**, onder beheer van den arch. JOS. Th. J. CUIJPERS, bij wien dagelijks inlichtingen verkrijgbaar zijn des voormiddags van 9—12 ure. Bestekken à *f* 0.75 te bekomen bij C. L. VAN LANGENHUIJSEN, Cingel hoek Beulingstraat. Teekeningen in het American-Hotel ter inzage.

Vochtwerende ASPHALTVLOEREN
uit gegoten en gecomprimeerde
LIMMER- en VORWOHLER-ASPHALT
levert THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem
als eenig Representant der
Deutschen Asphalt Actiengesellschaft Hanover.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest solide BINNEN- en BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN, enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

JAPANSCH GOUDLEDER (Behangselpapier).
Groote keuze. MONSTERS enz. op aanvraag, bij DE LINT & C°. Rotterdam.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traplleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.30.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

Waterleiding te Schiedam.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *SCHIEDAM* zijn voornemens ten Raadhuize aldaar, op **Dinsdag den 4den Augustus 1885**, des middags ten 12 ure, in het openbaar **aan te besteden:**

Het maken van de Bezinkbakken, de Filters, de Buisleidingen, den Watertoren met Bijgebouwen, het Hoogreservoir, de Kolenloods, den Toegangsweg naar de stad en eenige verdere werken op en nabij het terrein der Pomp- en Filterwerken van de Waterleiding te Schiedam volgens Bestek N°. 10.

Bestek en teekeningen zijn van af Maandag 20 Juli verkrijgbaar ter Gemeente-Secretarie tegen betaling van *f* 2.— voor een bestek en van *f* 8.— voor een stel teekeningen. Afzonderlijke bladen worden tegen *f* 1.— per stuk afgegeven.

Inlichtingen zijn dagelijks te bekomen bij den Ingenieur-Directeur der werken, den heer H. P. N. HALBEERTSMA, *Zwolsteeg* 26 te *Rotterdam*, des vóórmiddags van 10—12 ure.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden Zaterdag 1 Augustus des voormiddags ten 11 ure.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Kunstmatige wegneming der groeiskappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscourants en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

KURKSTEEN
— Geluidwerende —
worden in elken vorm gemaakt en geleverd door
MARTIN & C°., Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N°. 31. ZATERDAG 1 AUGUSTUS 1885.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Rz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE SOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren leden wordt bericht, dat de tijd van inlevering der antwoorden op de eere-prijsvraag, door het Genootschap uitgeschreven, met 14 dagen wordt verlengd en alzoo gesteld op 14 Augustus e.k.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BEURSPRIJSVRAAG.

De *Deutsche Bauzeitung* van 18 Juli ll. bevat het navolgende, dat wij hier vertaald overnemen.

„Als vervolg op de in het N°. 53 van ons blad opgenomen artikel ontvangen wij van den heer Fr. Ohmann, architect te Weenen, het volgende schrijven:

„Geëerde Redacteur, Uw artikel over de Amsterdamsche Beursprijsvraag bevatte eenige bijzonderheden aangaande mijne persoonlijke verhouding tot deze zaak, welke bijzonderheden verbetering behoeven. Ik verklaar allereerst, dat een strijd om het auteursrecht van het ontwerp met het motto: *In hoc signo floresco* tusschen den heer Groll en mij niet bestaat. Voorts verzeker ik, niets uitstaande te hebben met de door u uit Hollandsche bladen overgenomen mededeelingen, die op dien strijd betrekking hebben. Ik vermoed, dat die mededeelingen met booze bedoelingen gedaan zijn, en geloof juist te oordeelen, als ik ze met het drijven eener partij, die ook in uw blad genoemd wordt, in verband breng. Deze partij toch zoekt door alle middelen, om vrij spel te krijgen, de beide eerstbekroonde ontwerpen ten val te brengen. Ten slotte merk ik op, dat alleen het totaal ignoreeren van mijn aandeel in het ontwerp: *In hoc signo floresco*, en de minachtende behandeling van mijn persoon tegenover mijn Hollandschen medewerker, wat door Hollandsche bladen geschiedde, mij noodzaakte, door het vervaardigen van de teekening voor *De Opmerker* mijn recht als een der twee vervaardigers van het ontwerp te doen gelden."

De *Bauzeitung* voegt hieraan toe:

„Wij maken hierbij de opmerking, dat ook *De Opmerker*, die het bedoelde artikel uit ons blad woordelijk vertaald overnam, het beeld, dat door onzen medewerker van den strijd — die naar aanleiding van de prijsvraag zou ontstaan zijn — ontworpen werd, niet voor volkomen juist verklaart. Wij meenen te kunnen volstaan met de verzekering, dat het als vanzelf spreekt, dat 't noch de bedoeling van ons, noch die van onzen medewerker was, in dien strijd ten gunste van de eene of andere partij tusschen beiden te treden. Wanneer het in N°. 53 gegeven beeld, dat uit zeer verschillende Hollandsche bronnen ontleend was, op misverstand berust (*De Opmerker* zegt terecht, dat dit, als men een vreemde taal niet geheel machtig is, maar al te vaak kan voorkomen), en als de verhouding der tegenover elkander staande partijen werkelijk „collegialer" is, dan ons volgens die bronnen toescheen, dan kan ons dit, zoo in het belang der zaak, als in dat der Hollandsche architecten, slechts verheugen."

Wij moeten erkennen, dat de brief des heeren Ohmann ons zeer verrast heeft. Ook wij wenschen ons geen partij te stellen, maar meenen aan onze lezers eenige opheldering verschuldigd te zijn.

Toen de heer Ohmann in Juni te Amsterdam was, verzocht hij een lid der Commissie van redactie om een onderhoud. Dit werd hem toegestaan, en in het bijzijn van een tweede lid onzer Commissie en van een lid van het Genootschap, begon hij toen in zeer krasse bewoordingen zijn grieven tegen den heer Groll uiteen te zetten. Het verhaal, dat hij toen deed, kwam in hoofdzaak overeen met het door de *Bauzeitung* in N°. 53 medegedeelde. In het bijzonder was de heer Ohmann er verontwaardigd over, dat een vakblad den heer Groll den uitbundigsten lof toegezwaaid en hem geheel geïgnoreerd had.

Wij stelden onze kolommen ter zijner beschikking, doch wilden niets opnemen, tenzij de waarheid ervan door bewijzen gestaafd werd. De heer Ohmann had echter bezwaar tegen het publiceeren dezer bewijsstukken. Alleen bood hij aan, de bewuste teekening te maken, tegen welker opneming wij geen bezwaar hadden.

Later ontvingen wij nog een schrijven van den heer Ohmann, waarin op niet zeer vleiende wijze over zijn medewerker gesproken werd, zoodat niemand meer verwonderd was dan wij, toen wij zijn schrijven in de *Bauzeitung* lazen.

Wij laten de beoordeeling van des heeren Ohmann's handelwijze aan onze lezers over. RED.

(A. et A.)

BIJ DE PLAAT.

In het najaar van '84 werd door de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen een internationale wedstrijd geopend, tot het verkrijgen van plans eener monumentale fontein, die op het Heeren plein aldaar zou verrijzen, ter herinnering aan het slechten der vestingwerken.

Bijgaand ontwerp werd door de Jury met den eersten prijs bekroond.

De fontein verheft zich uit het centrum van een cirkelvormig bassin, ter diepte van 0.80 M., door gazon omgeven.

Als basis dienen rustieke blokken, die de overblijfselen van de geslechte wallen symboliseeren. Hierop bevindt zich het eigenlijke voetstuk van het monument in de gedaante van een rustieken onderbouw van vierkanten grondvorm, op welks hoeken bekkens van architectonische teekening, door dolfijnen gesteund, zijn aangebracht, terwijl tegen het midden der zijvlakken naturalistisch opgevatte schelpen geplaatst zijn, die den overgang tusschen natuur en kunstvorm vertoonen.

Op dit voetstuk verheft zich een vierkant pedestal, welks hoeken van decoratieve uitbouwen zijn voorzien; kinderfiguren zijn hierop in zittende houding geplaatst. De zijden van het pedestal zijn met decoratieve motieven versierd.

De geheele onderbouw wordt door een sokkel afgesloten, waarop inscriptiën, op de stichting van het monument betrekking hebbende, gegrift zijn. Vandaar ook de gebroken ketting met het jaartal, die aan de slechting der wallen — de bevrijding uit knellende banden — herinneren.

De „nieuwe periode van ontwikkeling en vooruitgang der stad" heeft de ontwerper getracht in den bovenbouw, het hoofddeel van het monument, uit te drukken.

Onder een soort baldakijn, uit 4 arcaden van ranke verhouding bestaande, verheft zich een groep, uit twee kindergeniën samengesteld, en met de attributen van Ontwikkeling en Vooruitgang voorzien. De kroonlijst is met een acroterie versierd, die de symbolen van Kunst, Handel, Wetenschap en Nijverheid, vier elementen het sieraad der beschaving uitmakende, in zich bevat.

Het geheel wordt door eene decoratieve bekroning getermineerd.

't Was het streven van den ontwerper, om in verband met het doel, aan het monument een krachtig aanzien te verleenen, zonder daarom het schilderachtige, het spelende, in silhouet en schaduweffect eene fontein eigen, uit het oog te verliezen.

Teneinde den overgang der zijvlakken geleidelijk te doen plaatsvinden, zijn deze flauw gebogen, en op de hoeken motieven aangebracht, die op zich zelf genomen, van den voet af tot den top, beeld vormen.

De materialen zijn als volgt:

Het benedengedeelte tot aan den sokkel met de inscriptiën bestaat uit Belgisch graniet, met uitzondering der kinderfiguren en verdere decoratieve motieven, die van brons of galvanoplastiek zijn gedacht. Het bovengedeelte tot en met de kroonlijst is van witte steen (pierre de Champsone) bedoeld, met applicatie in brons als voren. — De bekroning, alsmede de groep, zijn geheel van brons.

Het bekroonde ontwerp komt in hoofdzaak met bijgaande schets overeen; het benedengedeelte is echter ter wille van de beschikbare bouwsom eenigszins vereenvoudigd; ook hebben de architectonische details, bij het nader bestudeeren, eenige wijziging ondergaan.

Amsterdam, 28 Juli '85. HENRI EVERS.

HOOGE PERSONAGES.

Ten allen tijde heeft de mensch eerbied gevoeld voor die personen, welke zich op schitterende wijze boven hunne medemenschen onderscheidden en zich aanzien wisten te verschaffen door hunne groote of goede eigenschappen. Steeds heeft de mensch eerbied gekoesterd voor alles, wat van macht of verhevenheid getuigde.

Reeds de vroegste tijden kunnen daarvan gewagen, en eeuwen na eeuwen bleef dit gevoel van eerbied den mensch eigen en zal tot het einde der dagen blijven voortduren. Geen wonder, dat de mensch trachtte de herinnering aan zulke merkwaardige en betrekkelijk zeldzame personen in voortdurend aanzijn te houden. Reeds de oudste volken begrepen, dat de herinnering niet zekerder kon bewaard blijven, dan door het afbeelden van den geëerbiedigden persoon in hout, steen of metaal, en hoe grooter de eerbied, de macht, het aanzien, ontzag, de waardigheid, gunst of liefde was, waarin zulk een persoon zich mocht verheugen, hoe meer hij de grens tot heiligheid in de volksmeening naderde, daar grootheid zoo menigmaal tot heiligheid werd opgevoerd.

Merkwaardig is het streven der vroegste volken, om door zichtbare teekenen de meerdere mate dier hoedanigheden uit te drukken, en zich bij het afbeelden van den geëerbiedigden persoon door reuzenafmetingen eene verhouding tot de mate dier eigenschappen te scheppen. Evenzeer valt op te merken, dat dit streven bijna zonder uitzondering allen volken der wereld, zelfs den onbeschaafdsten en wildsten natuurvolken, eigen is geweest, dat zij diezelfde behoefte tot vereeuwiging gevoelden en elk volk op zijne wijze, zelfs de meest geïsoleerde, daaraan trachtte te voldoen. Ontelbaar en oneindig verscheiden zijn de voorbeelden daarvan, die uit legenden, fragmenten, ruïnen, sagen of overblijfselen in geschonden of ongeschonden staat zijn bewaard gebleven. Maar niet altijd waren het de personen zelf, die men op dergelijke wijze vereeuwigde; dikwijls ook waren het natuurkrachten, natuurverschijnselen, denkbeeldige of onzichtbare machten of eigenschappen, waaraan men geen vorm kon toeschrijven, die men toch vereeren wilde en, om ze te kunnen vereeren, in effigie als beeld zich schiep, dat daarvoor fungeeren moest en waaraan men slechts een vorm gaf.

De vereerbare eigenschap ging van den zinnebeeldigen persoon op de beeltenis over; het beeld vertegenwoordigde het zinnebeeld, werd langzamerhand de persoon of diens macht zelf, en zoo ontstond de afgoderij, de beeldendienst.

Laat ons thans nagaan, welke volken deze zelfde neiging hadden; welke bewijzen wij daarvan kunnen aantreffen; welke merkwaardige legenden en overblijfselen daarvan voor ons zijn bewaard gebleven; op welke wijze onze 19e eeuw nog van dienzelfden aandrang getuigt, en hoe de beschaving van heden daarop van invloed was, om met de hoogste personages uit onzen tijd te eindigen.

AUSTRALIË.

Op het Paasch-eiland, op den vulkanischen berg van Ronororaka, vindt men groepen beelden van 40 en 80 in getal, die uit de lava en de rotsen zijn uitgehouwen en waarvan de hoofden van 4 tot 7 meter hoog zijn. Of deze beelden betrekking hebben op goden, is niet met zekerheid te zeggen. Waarschijnlijk evenwel stellen het de geesten voor, die men meende, dat in den vulkanischen, rotsachtigen grond werkzaam waren. Deze beelden getuigen van een zeer primitieve kunstvaardigheid, zoowel als van hoogen ouderdom.

PERU.

Aan het Titicacameer vindt men het reusachtig kopbeeld van Tiaguanaco, vermoedelijk eene godheid. De ouderdom is onbekend. Ook dit beeld getuigt van hoogen ouderdom en bezit weinig kunstwaarde.

MEJICO.

In het Museum te Mejico bevindt zich een beeld van bazalt, dat de doodsgodin Teoijomiqui voorstelt. Zijne hoogte is 9 voet. Het beeld is met slangen, schedels, kralen en paarlen als versierd, voorgesteld. Ouderdom onbekend. Waarde als kunstproduct bezit het in geenen deele.

KAMBODJA.

Op den heuvel Kròm wordt temidden eener wildernis een kolossaal, maar zeer vervallen beeld (borstbeeld) aangetroffen, dat met vier hoofden prijkt en vermoedelijk de beeltenis van Boeddha voorstelt.

In de verwoeste en vervallen hoofdstad Anghor Toni bevindt zich een brug van gehouwen steen, waarvan de leuning aan weerszijden wordt gevormd door een negenhoofdig monster, dat gedragen wordt door 54 zittende reuzenbeelden. Dit beeld is waarschijnlijk een voorstelling van Boeddha, en even afzichtelijk en kunstloos als het voormelde.

CHINA.

Aan den weg naar de stad Han Tsjeoe verheft zich het beeld van den god Foe of Da-Fo-Ye, een reusachtig zittend beeld ter hoogte van 17 M., en vervaardigd van leem en rotsblokken. Ouderdom onbekend. Wat kunst betreft, is dit beeld volkomen waardeloos.

PERZIË.

Bij de ruïnen van den tempel van Persepolis bevonden zich als wachters gevleugelde stieren, waarvan de overblijfselen nog in wezen zijn. Het waren reusachtige steenen beelden, op kunstgebied van groote beteekenis.

ASSYRIË.

Aan den ingang van het paleis van Khorsabad bevonden zich evenzoo reusachtige portaalwachters, ter hoogte van 12 voet of ruim 4 M. Het zijn lichamen van leeuwen met stierepooten, groote vleugels en zwaar gebaarden priesterkop, met 2 rijen hoorns en tiaar van veeren. In half-relief zijn deze beelden uit albast gehouwen en wegen 35000 kilogram elk. In het Louvre te Parijs bevindt zich een dezer kolossen. Zij getuigen van groote bedrevenheid in de beeldhouwkunst. De priesterkoppen zijn zelfs schoon en edel te noemen.

BABYLONIË.

Bij Niniveh, te Arban, vond men een kolossalen steenen leeuw als tempelwachter.

EGYPTE.

De welbekende Sphinx van Gizeh, die nog slechts 7 meter boven het zand der woestijn zichtbaar is, heeft eene hoogte van 100 voet, eene lengte van 172 voet en is uit eene rots gehouwen; het leeuwelijf met manshoofd is grootendeels verwoest bij oefeningen in het schieten met kanonnen door Mamelukken, die de sphinx tot mikpunt gebruikten. Het hoofd heeft eene grootte, die het 30-voudige van het natuurlijke manshoofd bedraagt. Van het paveisel, waarop de pooten liggen tot aan de kruin van het hoofd, bedraagt de hoogte 20 meter. Het beeld is dat van Hor em Chu (Grieksch Harmachis) of Horus, den zonnegod (hetgeen beteekent: zon aan den horizon, zonsopgang). Later heet de sphinx bij de Egyptenaren zelf Hu, nog later Elhit (wachter beteekenende). Daar het gelaat juist naar het Oosten gekeerd is, wordt het door de eerste stralen der opkomende zon beschenen, en wijl hier juist de dorre woestijnvlakte in vruchtbaar bouwland overgaat, schijnt dit beeld als wachter tegen de zandvlakte en haar onvruchtbaarheid hier geplaatst te zijn, om het vruchtbare land tegen den zandstorm te beschutten. Het beeld werd onder den grooten koning Cheops begonnen en onder Che-fren voltooid, terwijl onder de 18e dynastie (der Pharaonen), omstreeks 1500 v. Christus, het zand door Thutmes IV werd weggegraven. In het begin der 19e eeuw werd die ontgraving door een Fransch generaal nogmaals uitgevoerd, doch sedert is het beeld weder grootendeels door stuifzand bedolven.

Vóór den tempel van Karnak bevinden zich de kolossen van Thutmes I en van Amon-Hotep, vader van Thutmes III.

Bij den tempel te Luxor worden twee reusachtige zittende beelden aangetroffen (Medinet Habu), waarvan het zoogenaamde Memnonsbeeld 70 voet, of volgens anderen, 15.59 M., hoog is, terwijl het vroeger door de nu verdwenen Pharaonenkroon aanmerkelijk hooger moet geweest zijn (19 meter). Tusschen de schouders is het 6.17 M. breed, de voet is 3.20 M. lang en het geheele beeld moet niet minder dan 1,305,992 kilogram zwaar zijn. Bij eene aardbeving in 27 v. Chr. verloor dit beeld het hoofd, en sedert moet het, volgens de legende en de hiëroglyfische inscriptie van verschillende bezoekers uit dien tijd, waargenomen en beschreven zijn, als de eigenschap bezeten te hebben, bij zonsopgang een klagenden toon voort te brengen, waarom 't als het zingende Memnonsbeeld bekend is. Een voldoende oplossing van dat verschijnsel is nooit gevonden. Onder Septimius Severus werd het hoofd weder op den romp geplaatst, en sedert dien tijd schijnt de steenen koning geen reden tot klagen meer te hebben, althans geen klaagtoon werd toen meer vernomen.

Ramses II liet zijn eigen zittend beeld in het door hem gestichte en naar hem genoemde Ramesseum plaatsen. Dit beeld was ruim 65 voet of bijna 20 meter hoog.

In den tempel van Aboe Simbal staan, behalve de groote wandbeelden van Osiris, die van Ramses en zijne vrouw Nefert-ari, die beiden nog grooter zijn, dan de Memnonsbeelden te Luxor.

GRIEKENLAND.

Phidias, de groote beeldhouwer der oude Grieken, vervaardigde een beeld van 40 voet hoogte, voorstellende de eeuwige jonkvrouw Pallas Parthenos, in het Parthenon op den Akropolis te Athene, van ivoor en goud, dat in den slag van Salamis op de Perzen was buitgemaakt. Zij leunde op haar lans en haar gouden gewaad, dat alleen eene waarde van 800,000 thaler had, hing tot op de aarde neder. Het pantser was met een Medusenkop versierd en de helm, van goud, met een sphinx bekroond. In de linkerhand droeg zij eene Nike of godin des Roems van 4 meter hoogte.

In Lemnos richtte Phidias een dergelijk, maar in verhouding nog schooner en kostbaarder, beeld van Pallas op.

Te Olympia schiep hij het reuzenbeeld van Zeus, wiens bovenlijf van ivoor en wiens onderlichaam door een gouden mantel met bloemen bedekt was, die in fraaie plooien tot de voeten afhing. In de rechterhand hield hij eene omhoogzwevende Nike, met een olijftak in de hand; in de linkerhand torste hij den uit verschillende metalen saamgestelden scheptер, welks einde een rustenden adelaar droeg. Op de leuning van den troon dansten Horen en Chariten om zijne schouders, sphinxen en leeuwen droegen den zetel, terwijl godinnen des Roems aan zijne voeten stonden en veelvuldig beeldwerk den troon versierde. Bij de Grieken was het niet het beeld, maar Zeus zelf, wiens geest zich in dat beeld had neergezet. Later werd de heiligheid zóó groot en onmisbaar, dat het voor 't grootste ongeluk gold, dat iemand treffen kon, te sterven zonder het beeld gezien te hebben. Keizer Hadrianus liet dezen Zeus vervaardigen, die eene hoogte had van 60 voet of 13 meter. Het hoofd was omgeven door een olijf-

krans. De sandalen waren van goud en met rozen en leliën versierd.

Tusschen de Propyleeën en het Parthenon richtte Phidias een metalen Athena Promachos op, die alles overtrof en op verren afstand van de kust zichtbaar was; hij mocht echter dit beeld niet voltooien. Eerst 60 jaren na zijn dood kwam het gereed, en werd later bij een tempelbrand verwoest. Met het voetstuk was het 70 voet hoog. Helmkam en lans waren van goud en het overige in hoofdzaak van ivoor.

Te Platea stond het standbeeld van Athene, door Phidias opgericht, een houten beeld met goud omkleed. De naakte deelen waren van wit marmer. Alleen aan goud vertegenwoordigde dit beeld eene waarde van ongeveer 225,000 gulden.

Eindelijk wordt van Phidias gemeld, dat hij eene Pallas Athene van ivoor en goud maakte, waarvan de helm geheel van zuiver goud vervaardigd was, en de linkerhand eene Nike, de rechterhand een lans hield, terwijl opzijde zich een kronkelende slang bevond. Het aegisvel met Gorgonenhoofd bedekte de borst. De rechterhand omvatte tevens het schild. Volgens oude munten zou het schild aan den arm opgeheven geweest zijn.

Phidias werd opzijde gestreefd door Polykleitos van Sikyon, die een reuzenbeeld van Hera in den tempel van Argos schiep. De troon was van goud en het hoofd met een gouden krans omgeven. Ook hier ontbraken de Horen en Chariten evenmin als de schepter in de linkerhand. De rechterhand hield den geheimzinnigen granaatappel, die van goud was. Aan hare voeten stond de godin der Jeugd.

Myron uit Eleutherai vervaardigde een metalen reuzengroep in den ouden Hera-tempel te Samos, voorstellende Herakles door Athene voor zijns vaders troon gebracht.

Lysippos uit Sikyon maakte het reuzenbeeld van Herkules te Tarente, 30 meter hoog en een Zeusbeeld, evenzoo te Tarente, van 40 meter, benevens een van Poseidon te Korinthe.

Chares van Lindos, leerling van Lysippos, vervaardigde in 283 v. Chr. den kolos der Zon ter hoogte van 40 meter, dat, op het beeld van Nero na, het grootste der wereld was. Het stond aan den ingang en in de nabijheid, niet, zooals algemeen geloofd wordt, over de haven van Rhodus. Het eiland Rhodus, 21 kwadraat-mijlen groot, ligt op 6 mijlen afstand van de kust van Kariën. Het eiland heette 't Zon-eiland en was gewijd aan Helios, omdat het dagelijks door de volle zon beschenen werd en steeds in zonlicht prijkte. De duimen van den kolossus van Rhodus konden slechts door weinigen omspannen worden, terwijl elke vinger grooter was dan de meeste standbeelden. Inwendig waren in voeten en beenen groote rotsblokken aangebracht, die de massa staande moesten houden. Na omstreeks 56 jaar overeind gebleven te zijn, werd het beeld door eene aardbeving in 227 v. Chr. verwoest en, na 9 eeuwen in stukken gelegen te hebben, in 672 n. Chr. door een Osmaansch generaal aan een Israëliet verkocht, die volgens de legende 900 kameelen met metaalgruis bevrachtte. Het beeld woog 900,000 ℔ en kostte 300 talenten of 1 millioen gulden. Het werd, uit dankbaarheid voor de opheffing der belegering van het handeldrijvende en machtige Rhodus, van de achtergelaten en veroverde wapenen, benevens uit de metaalgroeven in het zuiden van het eiland, vervaardigd en diende als kustlicht; maar onwaar is het, dat de schepen met volle zeilen en opgeheven masten onder de beenen doorvoeren. Als bewijs daarvan dienen eenige munten, die te Rhodus gevonden werden, en waarop het beeld met bij elkander getrokken beenen en als kustlicht is voorgesteld.

Nog grootscher voornemen had Stasikrates, dat evenwel niet tot uitvoering kwam. Deze Stasikrates, leerling van Lysippos, wilde het voorgebergte Athos in een beeld van den grooten veldheer Alexander veranderen, dat in de linkerhand een stad voor 10,000 inwoners en in de rechterhand een schaal hield, waaruit eene gansche rivier in zee moest vallen. Aldus verhaalt de sage.

ITALIË.

Een beeld van Apollo, van 30 meter hoogte, werd door Lucullus uit Apollonia naar Rome gevoerd en op het Kapitool opgericht.

Zenodorus kreeg van Keizer Nero het bevel, hem als den zonnegod (Helios) te vereeuwigen in een beeld van 36 meter hoogte. Dit werd werkelijk uitgevoerd en staat in de oudheid als het grootste beeld der wereld bekend. Toen de wreede Nero de aardigheid had zich aan het schouwspel van een in vlammen opgaand Rome te verlustigen, werd het beeld tevens vernield.

Tot dusverre gaan de beroemde beelden uit de oudheid van bijzondere grootte. (*Wordt vervolgd.*)

BUITENLANDSCHE BERICHTEN

— Men leest in de *Public Opinion* van 17 Juli j.l., onder de rubriek *Belgian News*: »Een der voornaamste teekenen van kunstwaardeering door het volk vertoont zich in de steeds toenemende vraag naar kunstvol aardewerk voor huiselijk gebruik, waardoor wij die serviezen van porselein en ruwere gebakken klei verstaan, die het volk gewoon is geregeld te gebruiken. Engeland heeft veel gedaan om de eet- en theeserviezen te verbeteren, en het gebruikt nu reeds dagelijks voorwerpen, die vroeger op planken zouden hebben gestaan tot versiering, of zorgvuldig achter slot zouden geborgen zijn. Doordien het aanbod gelijken tred heeft gehouden met de vraag, hebben de Engelsche fabrikanten aanhoudend met elkander gewedijverd in het voortbrengen van kunstvol aardewerk, en deze wedstrijd heeft de gelukkigste uitkomsten gehad. Engelsch aardewerk wordt door Europa nog niet hoog geschat, omdat het technisch onderricht van den Britschen werkman nog zooveel te wenschen overlaat.

Duitschland echter heeft in dezen tak van volksvlijt, gelijk in alle andere, gestadig vorderingen gemaakt, en zijn behoorlijk opgeleide werklieden zijn instaat, de wereld artikelen aan te bieden, die door sierlijkheid van vorm en bekwaamheid in het afwerken de voortbrengselen der meeste Engelsche fabrieken overtreffen. Zoo iemand hieraan twijfelt, laat hem de door het Duitsche huis Villeroy en Boch te Antwerpen tentoongestelde voorwerpen bezichtigen. Deze heeren hebben acht fabrieken in volle werking en bezigen niet minder dan 4100 werklieden. Deze fabrieken staan te Mettlach, Wallerfanagen, Dresden, Septfontaines, Schramberg, Merzig en Wadgassen, en elke is gewijd aan een bijzondere specialiteit. De fantasievoorwerpen komen uit Dresden en onderscheiden zich door fraaie kleuren. De verschillende artikelen van majolica zijn blijkbaar met zorg bewerkt, en of wij den eenvoudigen schotel of de uitgewerkte tuinbank beschouwen, wij moeten toestemmen, dat een artistieke bewerking van deze gebakken klei zelfs aan de woningen der geringste lieden een huisraad zal geven, dat het genoegen van het huiselijk leven zeer zal verhoogen. Dit aardewerk zal het inwendige der hutten verlossen van die treurige kleurloosheid, die vroeger het kenmerk der woning van den werkman was. De groote flacons en bekers van Villeroy en Boch zijn triumfen van pottenbakkerskunst.

Als de laatste droppel van de schuimende *ale* uit bekers, als de hier tentoongestelde, zal zijn verbruikt, kan de ziel van den gast slechts nieuw genot smaken door met aandacht te staren, niet alleen op de schoone omtrekken van zijn ledigen beker, maar ook op de inderdaad prachtige teekeningen der oppervlakte. Bier uit zulke glazen moet bijna beter smaken dan uit Engeland's, door zijn ouderdom eerwaardigen, *pewter* — een glas, dat altijd ondersteld werd den smaak van den drank te verhoogen.

De voorwerpen van *terra cotta* derzelfde firma zijn ook zeer fraai. Door een bijzondere wijze van bakken zijn zij hard als marmer, en kunnen ze de uiterste graden van hitte en koude weerstaan. Zij zijn ook zeer goed gemodelleerd en als versiering voor tuinen zeer populair geworden, te oordeelen naar de reeds ontvangen bestellingen.

De roem der verzameling is het schoone aardewerk (*stoneware*), dat door zijn zacht uiterlijk gelijkt op ivoor. Geen ander aardewerk evenaart dit in zijn kuische schoonheid, en de gouden versiering is even rijk als klassiek. De voorwerpen zijn zoowel geschikt voor de huishouding als voor de planken van den kunstkenner, en zullen misschien den wel wat excentrieken smaak voor oud-blauw verdringen.

Voor al deze voortbrengselen is slechts één woord van lof.

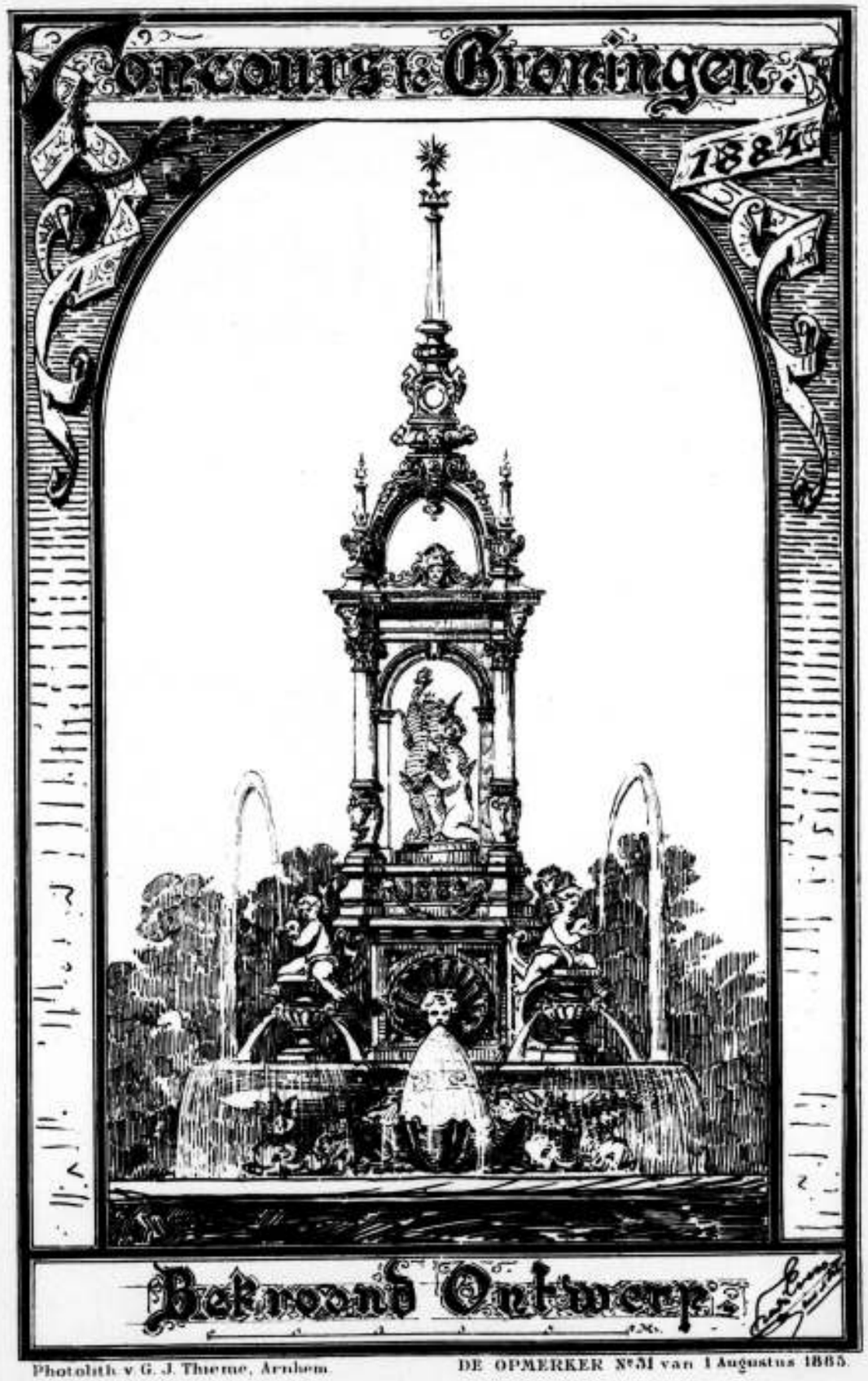

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem. DE OPMERKER N°31 van 1 Augustus 1885.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

DELFT. Dank zij de welwillendheid van B. en W., heeft de Commissie van de tentoonstelling van decoratief-aardewerk, cement- en gebakken tegels en gebrand glas, die op het einde van Juli zou eindigen, het besluit kunnen nemen, den duur der tentoonstelling te verlengen tot 31 Augustus a. s. Wij verwijzen naar eene in dit blad voorkomende advertentie.

— Er is weder een plan tot verbouwing van de Stads-Doelen ingekomen, en dit-maal van den huurder dier gebouwen, waarbij de bestaande lokalen zoodanig veranderd, vergroot en gewijzigd worden, dat men eene schouwburg- en concertzaal bekomt. Het aanlokkende, dat dit voorstel voor den Gemeenteraad heeft, bestaat daarin, dat de gemeente naar het oordeel van adressant geene kosten te maken heeft.

KAMPEN. De gemeentelijke waag met stalling aan de IJselkade zijn voor *f* 6300 verkocht aan de Societeit *Het Collegie* alhier. Het voornemen bestaat te dier plaatse een nieuw societeitsgebouw te plaatsen en binnenkort zal daartoe eene prijsvraag worden uitgeschreven.

— In de *Revue des deux mondes*, van 15 Juli j.l., komt een artikel van Perrot voor over Homerus, opgehelderd uit de gedenkteekenen, naar aanleiding van Helbig's werk over hetzelfde onderwerp. Menig lezer zal daaruit veel leeren omtrent de kunst der Grieken, en ook omtrent hunne bouwkunst.

— Aflevering 7 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

De bevestiging van het magnetisch spectrum (met fig.). — Een lamp, die onder water brandt (met fig.). — Toestellen voor de post-gemeenschap bij doorloopende treinen (met fig.). — De doorgraving der landengte van Panama (met fig.). — Kijkjes in 't aquarium te Amsterdam (met fig.). — Diepzee-onderzoekingen van den Talisman (met fig.). — Een nieuw element van Bennet. — De eerste luchtreis over het Kanaal door Blanchard en Jeffries (met fig.). — Stoomdynamo's, ter voortbrenging van electrisch licht, vervaardigd door Willem Smit & Co. te Slikkerveer (met fig.). — Nog iets over de wringing der spoorwielen. — Desinfectie. — De menscheneters.

VARIA.

Kleurenblindheid bij kunstenaars en schrijvers. De heer Jabez Hogg behandelt in het *Journal of Science* de kleurenblindheid en geeft de volgende belangwekkende voorbeelden uit zijn eigen ondervinding: »Iemand kan een goed oog hebben voor vorm en omtrek en toch geheel of gedeeltelijk kleurenblind zijn. Een voorbeeld, dat meer indruk dan eenig ander op mij gemaakt heeft, is dat van Wyatt, den beeldhouwer, die in den aanvang zijner loopbaan bekend stond als een opmerkelijk goed teekenaar. Hij koos het schildervak, maar wijl men in zijn schilderijen vele zonden tegen de kleur waarnam, wikkelde hem dit in grievende moeilijkheden, zoodat hij, ofschoon met weerzin, zich verplicht gevoelde het penseel weder te verwisselen tegen den beitel. Hij was niet instaat den aard van zijn gebrek in te zien, en weigerde te gelooven, dat hij kleurenblind was. Zoo ging het ook mannen, die uitgeblonken hebben in de wereld der letteren en wier geschriften onmiskenbaar verraden, dat zij slechts een magere woordenlijst voor kleuren bezaten. Een treffend voorbeeld hiervan werd gegeven door mijn betreurden vriend wijlen Angus B. Reach. Hij was niet instaat een onderscheid te zien tusschen de kleuren der bladeren, der bloesems en der vruchten van de boomen. Zijn gebrek aan zin voor kleur was hem geheel onbekend en werd dan ook door hem ontkend, totdat wij eens te zamen aan de tafel van een restaurant te Parijs aten. Hij verzocht den bediende hem wat inkt te brengen. Gelijk dikwijls in dergelijke gevallen gebeurt, werd de inkt gebracht in een wijnglas. Reach geraakte verdiept in zijn onderwerp, terwijl ik, tegenover hem gezeten, hem beurtelings zijn pen zag doopen in zijn wijnglas en in zijn inktglas. Eindelijk nam hij, tot mijn verbazing, zijn inktglas op en was op het punt te drinken, toen ik hem daarop opmerkzaam maakte, waarna hij zeide, dat hij geen onderscheid kon zien tusschen de kleur van inkt en die van wijn. Ik onderzocht hem nader en ontdekte, dat hij volslagen kleurenblind was."

Het vervaardigen van sgrafitto's. De architect Leber deelt in de *Deutsche Bauzeitung* daaromtrent het volgende mede. Het muurvlak wordt met eene 6 à 10 m.M. dikke pleisterlaag van hydraulische mortel bestreken. Deze bepleistering moet een weinig opdrogen, waarna de grond voor het sgrafitto aangebracht wordt. De samenstelling daarvan bestaat uit: 1 deel fijn gezeefde hydraulische kalk, 3 à 4 deelen fijn gezeefde steenkolenslakken, met een kleine toevoeging van Frankfurter zwart of roet van harsachtig hout. Deze bepleistering wordt ter dikte van 5 à 10 m.M. aangebracht en met zorg gladgestreken. Zoodra zij eenigszins verhard is, wordt de witkalk met eene kleur naar keuze vermengd en in vloeibaren staat eenige malen aangebracht. De teekening kan vervolgens op den vochtigen ondergrond vervaardigd en daarna ingegrift worden. Het geheele werk moet, zoo mogelijk, in één dag geschieden, terwijl bij warm weder de pleisterlaag nu en dan bevochtigd moet worden, teneinde de verharding van de mortel eerst langzamerhand plaats hebbe. Reeds vóór 8 jaar zijn dergelijke sgrafitto's door genoemden architect vervaardigd; sommigen zijn aan allerlei weersgesteldheid blootgesteld, maar zij blijven zoo goed als waren ze pas aangebracht. De grond is staalhard geworden en het vermoeden ligt voor de hand, dat zij van zeer langen duur zullen zijn. In vele plaatsen worden sgrafitto's gemaakt, die na eenige jaren totaal bederven zijn, en dit is vooral toe te schrijven aan de te groote toevoeging van kleurstof en aan de omstandigheid, dat men de pleisterlagen onder de bewerking te droog laat worden. Wil men de sgrafitto's tegen de verschillende invloeden der buitenlucht beschermen, dan is het een eerste vereischte, dat het pleister met den muur één geheel uitmaakt en daartoe is het noodig, dat de lagen, met vermijding van te veel kleurstof, onmiddellijk achter elkander worden aangebracht.

ADVERTENTIEN.

Bouwkundige gevraagd.

Een **BOUWKUNDIGE**, een goede hand schrijvende, kan dadelijk **geplaatst** worden bij een aannemer van groote werken. Zij die eenigzins met **boekhouden** bekend zijn, genieten de voorkeur. Salaris *f* **80** per maand. Aanbiedingen met opgaaf van leeftijd, tegenwoordige betrekking enz. franco onder N°. 357 aan het bureau van dit blad.

Genootschap Architectura et Amicitia.

Tentoonstelling van Teekeningen, enz.

HET PROGRAMMA DER TENTOONSTELLING, die van 24 Augustus tot 19 September 1885 zal gehouden worden in de kunstzalen van het gebouw voor het Militie-commissariaat te *Amsterdam*, is in *De Opmerker* van 18 en 25 Juli opgenomen.

Beleefdelijk wordt in herinnering gebracht dat vóór of op 7 Augustus e. k., aan het adres van den 1ste-Secretaris, Maison Stroucken, Marnixstraat te *Amsterdam*, opgave moet worden gezonden van de verlangde wand- of grondoppervlakte.

Aanbesteding.

Op **Woensdag den 12 Augustus 1885**, des voormiddags ten 12 ure, zal namens den Heer H. M. J. LEDEBOER te *Borne*, in het Hotel ENSINK aldaar, publiek worden **aanbesteed**:

Het bouwen van eene Stoomweverij, Machinekamer, Ketelhuis enz. op een terrein nabij de IJsergieterij te Borne.

De Teekening ligt van af den 3 Aug. in bovengenoemd Hôtel ter inzage, terwijl Bestekken en Teekening tegen betaling van *f* 2.— per stel te verkrijgen zijn bij den Boekhandelaar M. J. VAN DER LOEFF te *Enschede*.

Aanwijzing zal plaats hebben op den dag der besteding 's morgens om 10 ure, terwijl inlichtingen kunnen verkregen worden bij den Architect G. BELTMAN Azn. te *Enschede*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 10 Augustus 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden**:

Het verbouwen van de Openbare Lagere School der 1e klasse N°. 19, in de Lauriersstraat.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 1.40 (met 2 teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads Architect, op het Raadhuis, kamer No. 101, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
DRIESSEN, *Weth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 30 Juli 1885.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING

VAN

DECORATIEF AARDEWERK, CEMENT- EN GEBAKKEN TEGELS EN GEBRAND GLAS,

in het BOTERHUIS te DELFT,

BLIJFT GEOPEND TOT 31 AUGUSTUS,

op Werkdagen van **9—5** uur; op Zondag van **1—5** uur.

Entréeprijzen: Woensdag *f* **0.50, Zondag** *f* **0.10, overige dagen** *f* **0.25.**

AANBESTEDING.

HET BESTUUR DER COöPERATIEVE WINKELVEREENIGING van het district *'s Gravenhage* der Vereeniging EIGEN HULP is voornemens, op **Dinsdag 18 Augustus 1885**, des avonds te zeven uren, ten kantore der Winkelvereeniging voornoemd, bij openbare inschrijving **aan te besteden:**

de Verbouwing van het Huis aan de Nobelstraat n°. 10, te 's Gravenhage.

Aanwijzing op Vrijdag 14 Augustus, des namiddags te twee uren.

Bestek en teekeningen zijn van Zaterdag 8 Augustus af à ƒ 5.— per stel aan voormeld kantoor, Nobelstraat 10, verkrijgbaar.

Inlichtingen geeft de Architect H. J. MONDT, Kerkplein, te *'s Gravenhage*.

Aanbesteding.

Op **Dinsdag 11 Aug. 1885**, 's middags om 3 uur, zal in het Hôtel *Fiuzes* te *Nijmegen* worden

aanbesteed:

Het bouwen van een CAFÉ-RESTAURANT aan de Spoorstraat alhier.

Bestek en teekeningen liggen, van 30 Juli af, in bovengenoemd Hôtel ter inzage; en zijn ad ƒ 0.50 te verkrijgen ter boekdrukkerij van LANGENDAM & C°. te *Nijmegen*.

Aanwijzing zal plaats hebben op den dag der besteding, 's morgens om 11 uur.

Inlichtingen bij den Architect D. SEMMELINK te *Nijmegen*.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der gemeente *GRAFT* zijn voornemens op **Donderdag den 13 Augustus 1885**, des middags ten 12 ure, ten raadhuize te *Graft*, behoudens en afhankelijk van de andere goedkeuring van Z. Exc. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, in het openbaar **aan te besteden:**

1°. **Het verbeteren van de school te Graft;**
2°. **Het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk,**
en 3°. **Het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk,**
met bijlevering van de noodige materialen en arbeidsloonen.

Het bestek met de bijbehoorende teekening zijn op *franco* aanvrage tegen betaling van ƒ 1.— voor het eerste, van ƒ 1.25 voor het tweede, en van ƒ 1.50 voor het derde perceel, te bekomen ter Secretarie der gemeente *Graft*, terwijl nadere inlichtingen zullen worden gegeven door den architect, den Heer T. C. VAN DER STERR, te *Hoorn*.

Aanwijzing op Maandag den 10 Augustus 1885, des morgens ten 10 uur, te beginnen te *Graft*.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
S. APPEL.
De Secretaris,
BENIT.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 12 Augustus 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alhaar **aan te besteden:**

Het Maken, Leveren en Stellen van de Bruggen, behoorende tot den bovenbouw van de IJzeren Viaduct, ten behoeve der Gemeente-Gasfabriek aan den Oost-Zeedijk.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Haatelijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van ƒ 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag den 6 Augustus 1885, des voormiddags ten 11 ure.

OPENBARE VERKOOPING
— bij inschrijving —

door den ONTVANGER der REGISTRATIE en DOMEINEN te *DELFT*, op **Dinsdag den 11 Augustus 1885**, en zoo nodig, op den volgenden dag, des voormiddags telkens ten 10 ure, in het Hotel »LUDDECHTS" (voorheen Hotel »SCHAAP"), achter het Stadhuis te *Delft*, van: **buiten dienst gestelde**

Militaire, Hospitaal-, Kampements- en andere Goederen,

voorhanden te *Delft*, als:

Brandbluschmiddelen, verschillende Metalen, Werktuigen, Leder, oud Paardenhaar, Dekens, Bedzakken, Bedlakens en onderscheidene andere voorwerpen.

De verkaveling komt met eenige inlichtingen voor in de verkoops notitiën, die op franco aanvrage gratis te bekomen zijn, door tusschenkomst van elken Ontvanger der Registratie en Domeinen.

Volkomen behoedmiddel voor Hout enz. tegen verrotten en zwam.

Scheikundig onderzocht door Dr. D. DE LOOS te *Leiden*.

In de Kyaniseerfabriek van J. & D. VAN DER POT
te ROTTERDAM,

wordt **HOUT, ZEILDOEK** en **TOUWWERK** tegen bovenstaande schadelijke invloeden *reuk-* en *kleurloos* geprepareerd en kan het hout worden geverfd als gewoonlijk.

Het hout wordt op verlangen bijgeleverd en volgens teekening gereed gemaakt.

ACTIEVE AGENTEN voor alle plaatsen gevraagd.

Eenige Handelaren in de Prima Portland-Cement, merk DYCKERHOFF & SÖHNE,

in wichthoudende vaten van 180 K°. en in zakken van 70 K°., **niet vervalscht** met **hoogovenslakken, kalksteen, tras** of andere bijmenging, en laat op de zeef van 900 maazen per c.M². hoogstens 4% achter.

Chemisch bereide **VERF, OLIEBIJTSELS** en **VERNISSEN**, uit de fabriek van den Heer F. A. Q. VAN GELDER, te *Rijswijk* bij *'s-Hage*.

ENGELSCHE AARDEN BUIZEN, BELGISCHE GIPS, VUURVASTE STEENEN en **VUURKLEI** enz.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 18:30.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **twaalfde** aflevering van

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à ƒ 1.75.

JALOUSIEN.

AELMANS en DOLK,
Eerste Lombardstraat 22
ROTTERDAM.

Fabrikanten,

leveren **meest soliede** en **zeer licht werkende JALOUSIËN** met **ROL** en **TREKLATSYSTEEM.**

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, gerild of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.

VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvaniseering op Loon.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,

Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK
TE
AMSTERDAM
Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT
VAN
VAL DE TRAVERS
ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met **gegoten stalen Wielen** en **stalen Assen.**
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 125 »
bij geheele waggonlading.

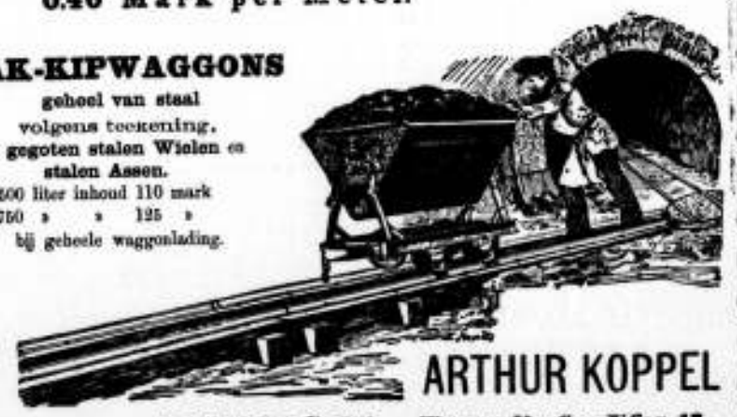

ARTHUR KOPPEL

BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

Gebrs. KLOMPÉ,

Rijnstraat 22, ARNHEM.

VOORHANDEN eene uitgebreide collectie

TEEKENBEHOEFTEN,

TEEKENPAPIEREN in de uitgebreidste sorteering, zoowel in qualiteiten als formaten.

Teekenpennen. Doezelaars. Driehoeken. Pistolets. Teekenhaken. Punaises Potloodpunters.

Wit en Zwart Teekenkrijt. Teekenpotlooden. Gomelastiek. India Rubber. Verwpotten. TEEKENPORTEFEUILLES. Teekenkokers.

Teekenplanken. 70 bij 80 ƒ3.— 60 bij 70 - 2.40 50 bij 60 - 1.60 TEEKENRAMEN ƒ3.—. Papier sans Fin, diverse soorten.

Doezelkrijt. Houtskool. Teekenveeren. Mondlijm. Passers. Trekpennen. Zakmessen.

O. I. Inkt. Penseelen. Tubes en stukjes Waterverwen. Honigverwen. Mappingpens. Schets-Albums.

Engelsche en Fransche PASSERDOOZEN, van af 80 Cent.

Uitmuntende sorteering

Verwdoozen, Aquarel-Doozen, Etuis Faberpotlooden, Pastel of Teekenkrijt, Waschpenseelen, Calqueerpapier en Linnen.

☛ Op aanvrage zenden wij ons Monsterbockje **Teekenpapier, Calqueerpapier** en **Linnen** aan Heeren Architecten, Ingenieurs, enz. onmiddelijk *franco* toe.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggeconstructiën enz.**

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabricken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complecte IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.) Men vrage Prospectus enz.

A. P. DE VRIES Jr.,

Passeerdergracht 22, Amsterdam,

Levert de nieuwste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.

Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Architectonische bvb. Palais voor Volkerijk. **Amsterdam.**

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

HYDRAULISCHE LIFTS

voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN

voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,

Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 **ascenseurs** in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.

Filiaal van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dᵉ., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oostenloksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den *Hoofd-Correspondent* JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 845ste buitengewone vergadering zal plaatshebben op Woensdag 12 Augustus a.s.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;

b. Verkiezing van een Bestuurder ter vervanging van den heer J. H. T. Löning;

c. Ballotage ~~van den heer Karel Meijer~~, voorgesteld door de heeren J. Herman en J. van Voorthuijzen;

d. Bespreking der excursie naar Enkhuizen op 23 Augustus, en van de te houden tentoonstelling op 24 Augustus d. a. v.

2°. de jaarlijksche excursie zal plaatshebben op Zondag 23 Augustus a.s. naar Enkhuizen. Hun, die aan den tocht wenschen deel te nemen, wordt verzocht, daarvan kennis te geven aan den 1ste-Secretaris.

3°. de termijn van aangifte voor de tentoonstelling is verlengd tot den 15den Augustus a.s., en de termijn van inzending der voorwerpen tot 19 Augustus d. a. v.

Het programma der tentoonstelling is opgenomen in Nº. 29 van het Orgaan.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Geehrte Redaktion,

Für alle gelegenheitlich meiner Anwesenheit in Amsterdam gemachten Mittheilungen betreffs Verfassung des Projektes „In hoc signo Floresco" bin ich bereit einzustehen, und in der Lage die hierzu nöthigen Beweise zu erbringen; dagegen muss ich aber bemerken das die Veröffentlichung dieser privaten Mittheilungen und hauptsächlich die Form in welcher sie gebracht wurden nicht in meiner Intention gelegen sind.

Ich hoffe mit obiger Bemerkung den Stand der Angelegenheit klargelegt und dieselbe dadurch zum endlichen Abschluss gebracht zu haben, bitte desshalb die geehrte Redaction um freundliche Aufnahme dieser Zeilen in deutscher Sprache in Ihrem geschätzten Blatte.

OHMANN.

Wij voldoen aan den wensch des heeren Ohmann om bovenstaand schrijven in het Hoogduitsch op te nemen. Of echter hierdoor de niet zeer verkwikkelijke geschiedenis een bevredigende oplossing gekregen heeft, betwijfelen wij zeer. *Red.*

HOOGE PERSONAGES.

(*Vervolg en slot van bladz.* 268.)

Gaan wij thans na, welke beroemde groote beeldwerken de nieuwere tijd geleverd heeft.

ITALIË.

In het park Pratolino bij Fiesole, in de omstreken van Florence, vindt men, naar het model van Giovanni da Bologna, het uit steen en kalk vervaardigd reuzenbeeld van Apenninus in neergehurkte houding, waarvan de baard alléén 7 meter lang is.

Nabij Arona in Noord-Italië verheft zich het metalen beeld van San-Carlo Borromeo, naar Crespi, door Cerano in 1697 gemodelleerd en door Bernardo Falconi, uit Lugano en Siro Zanella, uit Pavia, gegoten. Het pedestal van graniet is 15 meter hoog en draagt het bijna 24 meter hooge beeld van den heilige. Hoofd, voeten en handen zijn van gegoten metaal, het overige van dikke koperen platen gesmeed, die door ijzeren stangen met elkaar verbonden zijn en door gemetselde zuilen gesteund worden. Met een dubbele ladder klimt men in het pedestal op. Het priesterlijk gewaad heeft 17 meter omvang en het hoofd 7 meter, terwijl de oogen elk een halven meter breed zijn. De eene arm is zegenend uitgestrekt naar het verafgelegen Milaan, 's priesters geboortestad, terwijl de andere hand den Bijbel draagt. Dit beeld heeft meer dan een half millioen gulden gekost.

Nog mag niet onvermeld blijven het wereldberoemde, wit-marmeren beeld van Mozes, door Michel Angelo Buonarotti vervaardigd, van 11 voet hoogte, een meesterstuk van uitdrukking en karakter, zoowel als van nauwkeurige en fijne bewerking. Het bevindt zich in de kerk San-Piëtro in Vincoli, te Rome.

BEIEREN.

Het grootste beeld, dat in metaal gegoten werd, is de Bavaria bij München, gemodelleerd door Ludwig Schwanthaler van 1838—1845, en gegoten door Ferdinand von Miller. In de opgeheven linkerhand houdt het beeld een lauwerkrans, in de rechter het zwaard, ter-

wijl een leeuw aan hare zijde staat. Het beeld is 15 meter hoog en bevat 1284½ centenaar metaal, afkomstig voor het grootste deel van op de Turken in den slag van Navarino veroverde kanonnen. IJzeren trappen geven toegang tot het hoofd, waarin 8 personen op 2 sopha's plaats kunnen nemen. Het hoofd zonder hals is 1.85 M. hoog, de lengte van het gelaat 1.52 M., de neus 0.56 M., de beedte van den mond 0.36 M., de oogen 31 c.M., de wijsvinger 92 c.M., en hand en arm 7.22 M. De metaaldikte onderaan is 2 c.M., bovenaan 1 c.M.

DUITSCHLAND.

Te Wilhelmshöhe bij Kassel bevindt zich, sedert 1717, op den octogoon het uit koper gedreven holle beeld van den Farnesischen Herkules, hoog 31 voet. Twee ijzeren ladders geven toegang tot de knods, die 9 voet in diameter is.

In het Teutoburgerwoud staat het Hermann's-monument, door Ernst von Bandel, waarvan de bekroning het beeld van Hermann uitmaakt, terwijl de hoogte tot aan de helmversiering 17.30 M., tot aan den rechter opgeheven arm 19 M. en tot de punt van het zwaard 28 M. bedraagt. De totale hoogte is 56 M.

Het gedenkteeken in het Niederwald, tegenover Bingen, de wacht aan den Rijn voorstellende, is totaal 39.70 M. hoog, en werd vervaardigd door den beroemden Johann Schilling.

AMERIKA.

Het grootste beeld uit den nieuweren tijd werd vervaardigd te Parijs in het park Monceaux, bij de Rue de Chazelles, in het atelier van Gagel en Gauthier, waar reeds bij de oprichting van het beeld van verre de arm zichtbaar werd, die een fakkel draagt en waarvan het hoofd met een stralenkrans omgeven is. Door den beeldhouwer A. Bartholdi, uit den Elzas, vervaardigd, werd het door de Fransche Republiek, als geschenk aan Amerika, bestemd voor de haven van New-York. Het beeld is 45 M. hoog, dus nagenoeg dezelfde hoogte, als de kolossus van Rhodus bedroeg. Het stelt de Vrijheid voor en is beduidend hooger, dan de Vendôme-zuil. De wijsvinger is lang 2.50 M. bij een omtrek van 1½ M. Wanneer een gastmaal in het hoofd werd aangerecht, zouden 40 personen om de tafel plaats kunnen nemen, en om eenig denkbeeld te geven van de reusachtige afmeting van dit beeld, behoeft men slechts in aanmerking te nemen, dat een mensch van dezelfde grootte bij gewonen eetlust 250 centenaar biefstuk en 25,000 glazen bier verorberen kon. Wanneer zulk een mensch zijn dorst aan rooden wijn wilde lesschen, zou het groote Heidelberger vat binnen 9 dagen door hem geledigd kunnen worden, zonder gevaar te loopen, wegens het verkeeren in kennelijken staat van dronkenschap, met de politie in aanraking te komen.

Tot eene japon met betamelijken sleep zou 20-duizend M. noodig zijn, en zoo deze japon van zijde van 10 francs den meter ware, zou zij een kleedingstuk van 200,000 fr. zijn. Tot zakdoek had deze dame minstens 900 vierkante voet linnen noodig, welke stof dan voorzeker wel van eenige meerdere sterkte dan onze gebruikelijke linnen stof mocht wezen. Wanneer zij tot instandhouding van gezondheid zich eenige gymnastische beweging wilde verschaffen, zouden tot handbrug eenige reuzenceders van den Libanon nauwlijks toereikend zijn, terwijl een paar losse ijzeren ringen, om daaraan te hangen of te zweven, van 7 tot 8 centenaar gewicht zouden moeten hebben, om tegen de zwaarte van haar lichaam bestand te zijn. Wanneer zij begon te loopen of zich in een korten draf zette, zouden de *flying Scotchman* en alle *Blitz-züge*, zelfs die van Parijs naar Konstantinopel, bij hare vaart den slakkengang gaan; terwijl zij een wandeling van Parijs naar Berlijn en terug met gemak tusschen het ontbijt en het middagmaal zou kunnen doen en alle hindernissen, zooals bergen en rivieren, als molshoopen en heulgootjes kon overstappen, zonder haar gewonen stap te vergrooten.

Het beeld zal worden opgericht op het eiland Bedloë in de haven van New-York en als kustlicht de wereldhaven, de zoogenaamde Hellepoort, verlichten, door middel van electrisch licht naar het stelsel van Brush met 9 lampen, elk van 6000 kaarsen lichtsterkte: dit zal alzoo het grootste en sterkste licht der wereld zijn.

De dikte van de metalen wand is slechts 3 millimeter, zoodat het geheele beeld slechts 200,000 kilo zwaar is. Voor het transport over den Atlantischen Oceaan was het noodig, het beeld in 300 deelen te vervaardigen, teneinde het geheel bij gedeelten te kunnen overbrengen. Het voetstuk wordt door het Amerikaansche volk door publieke inschrijving en bijdragen bekostigd, en zal van graniet worden vervaardigd. De hoogte van het voetstuk is op 25 meter bepaald, terwijl de voornaamste afmetingen van het beeld zijn:

van den voet tot den top der flambouw.	46.08 M.
vanonder het plint tot den diadeem . .	35.50 „
van den hiel tot de kruin van het hoofd.	34.00 „
lengte van den wijsvinger.	2.45 „
omtrek idem bij het 2e lid	1.44 „
de nagel 0.33 bij 0.26 M.	
hoogte van het hoofd	4.00 „
breedte van het oog	0.65 „
lengte van den neus	1.12 „

Het beeld is 2 M. hooger dan de Vendôme-zuil.

Om het hoofd te bereiken, dient men 180 treden hoog te klimmen, terwijl de flambouw door ladders bestegen wordt, en waarin 15 personen plaats kunnen vinden. De omloop zal speciaal voor de wachters dienen. De samenstelling van het beeld is 80,000 kilogram koper en 120,000 kilogram ijzer. Het licht straalt uit de straalsgewijze geplaatste lichtkokers van den diadeem. Het beeld is, behalve op het gebied van kunst, ook belangrijk wegens de uitvoering. Het bestaat grootendeels uit gedreven koper, bevestigd aan een ijzeren binnenconstructie. De spil van deze omgeving werd door den ingenieur Eiffel vervaardigd van een soort van pilaar, met vier bevestigingspunten op het voetstuk van metselwerk. Elk dezer steun- of draagpunten, in den vorm van een schaats, wordt gesteund door 3 fundeeringsbouten. De koperen huid, die het beeld vormt, is door platte ijzeren staven aan de kernspil verbonden, om doorbuiging te voorkomen. Deze stangen zijn onderling door klinkbouten verbonden en vormen een waar traliewerk.

Teneinde het beeld tot zijn volledige grootte te kunnen brengen, maakte de heer Bartholdi een proefbeeld van 2.11 M. hoogte, gemeten van den hiel tot de kruin. Dit model werd 4-maal vergroot, herzien en vervormd en door zaagsneden in stukken verdeeld, die elk weder 4-maal vergroot werden. Daarna werd op beschoten stellingen het geheel verdeeld en genommerd, en vervolgens voerden de beeldhouwers de modellen in pleister op de werkelijke grootte uit, in 't ruw, waarop de algemeene hoofdvorm in timmerwerk met latwerk bedekt werd, hetgeen weder met een laag pleister werd omgeven. Daarna bracht men de fijnere afwerking aan en werd de oppervlakte geheel bijgewerkt. Eindelijk moest men een vaste houten kern hiernaar vervaardigen, waarop men met den hamer de koperen bladen kon drijven, die het werkelijke beeld moesten vormen. Van de verschillende deelen maakten toen timmerlieden mallen, en zoo verkreeg men door hameren en pletten een volkomen gelijkend beeld. De kosten werden geschat op twee millioen francs, waarvan 500,000 francs voor de uitvoering in metaal, gelijke som voor de andere werken en transport, en 1 millioen francs voor het pedestal en de oprichting van het monument der Vrijheid.

Als een kort overzicht van de hoogte der voornaamste beelden volgt hier de volgende

TABEL:

De kolos van Memnon	18	M.
Jupiter te Olympia	13	„
Kolossus van Rhodus	40	„
Nero van Zenodorus . . . . . bijna	36	„
Teutoburgerwoud-monument	28	„
San-Carlo Borromeo te Arona	33.5	M.
Vrijheid te New-York	46.08	„
Bavaria te München (zool tot kruin) . .	15	„

Moge de kolossus van Rhodus eene algemeene bekendheid verkregen hebben en zelfs door velen als één der wonderen van de wereld genoemd worden, zoo is dat wonder door het beeld der Vrijheid te New-York verre overtroffen, en toont dit ten duidelijkste aan, dat de nieuwere tijd nog niet behoeft onder te doen voor den ondernemingsgeest van de volken der oude wereld, gelijk zoo dikwijls ten onrechte beweerd wordt.

PRIJSVRAAG VOOR EEN SOCIËTEITSGEBOUW TE KAMPEN.

De Directie der Sociëteit *„het Collegie"* te Kampen looft een prijs van *driehonderd vijftig gulden* en eene premie van *vijftig gulden* uit, voor de best gekeurde ontwerpen met begrooting van kosten voor een sociëteitsgebouw met concertzaal, op een terrein aan de IJselkade te Kampen.

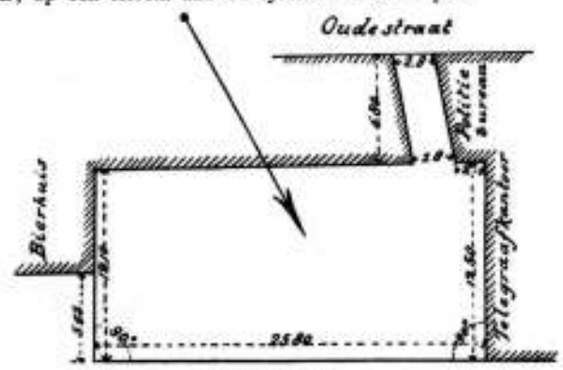

Omschrijving en voorwaarden.

Art. 1. Het terrein, thans grootendeels ingenomen door de Stadswaag met stallen en openbare privaten en ten deele door den openbaren weg, heeft den vorm door bovenstaande figuur aangegeven. Die vorm is een trapezium, weinig verschillende van een rechthoek; de afmetingen van de verschillende grenslijnen zijn ingeschreven.

De voorgevel aan de IJselkade ligt in het verlengde der rooilijn van het telegraafkantoor; de drie andere zijden van het terrein grenzen aan bebouwde eigendommen, met uitzondering van een deel aan de zuidoostzijde.

In dit gedeelte der zuidoostzijde, lang 5.65 M., mogen geene deur- of lichtopeningen geplaatst worden. Het gebouw moet echter zoodanig ontworpen worden, dat er gelegenheid bestaat ze aan te brengen, wanneer dit later mocht blijken uitvoerbaar te zijn.

Bij het bouwterrein behoort een uitweg van 2.8 M. breedte naar de Oudestraat; door deze gang wordt de hoofdtoegang tot het gebouw verleend. Bovendien wordt aan de IJselkade een toegang tot het gebouw gevraagd.

Art. 2. Het gebouw moet bevatten:

Op de benedenverdieping:

a. Conversatiezaal met buffet.

b. Biljartzaal met 2 biljarts, groot ongeveer 11 bij 8 meter.

c. Jassenkamer.

d. Privaten, trapportaal en verdere accessoires.

Op de bovenverdieping:

a. Concertzaal met orkest, dat tot tooneel kan worden ingericht.

b. Twee kleedkamers voor de tooneelspelers.

c. Kleedkamer voor het publiek.

In het sousterrain:

a. Keuken.

b. Wijn- en provisiekelders.

Voorts worden een bestuurskamer en 2 vertrekken voor den kastelein verlangd, en ligt het in de bedoeling, het terrein en de gang naar de Oudestraat zooveel mogelijk te bebouwen, en een minimum ruimte als open plaats voor de verlichting van enkele lokalen te bestemmen.

Art. 3. De hoogte van den bovenkant-vloer der benedenverdieping moet op 1.5 M. boven de bestrating van de IJselkade liggen.

Aan den voorgevel wordt voor de benedenverdieping een balkon van 2 M. breedte over een gedeelte der lengte verlangd.

Art. 4. Bij het maken der ontwerpen moet worden inachtgenomen:

a. dat tot het plan mede behooren het maken van een regenbak en een welwaterpomp;

b. dat de noordoostelijke gevel, liggende aan de IJselkade, als spouwmuur moet behandeld worden;

c. dat de daarin geplaatste deuren of ramen, voor zoover zij op het balkon der benedenverdieping uitkomen, geheel weggeschoven moeten kunnen worden;

d. dat het gedeelte van den zuidoostelijken gevel, breed 5.65 M., dat in den dag komt, met een spouwmuur moet voorzien worden;

e. dat de bintlaag der concertzaal van voldoende afmetingen moet gemaakt worden om die zaal als danszaal te kunnen gebruiken

Art. 5. Er worden de volgende teekeningen verlangd:

a. De plattegronden van sousterrain, eerste en tweede verdieping en (zoo zij noodig geacht worden) entresols.

b. De gevel aan de IJselkade.

c. Eene langsdoorsnede.

d. Eene dwarsdoorsnede.

Allen op de schaal 1 à 100.

De teekeningen moeten allen in zwarte lijnen zijn uitgevoerd.

Behalve deze teekeningen wordt eene gedetailleerde opgave van kosten verlangd, die de som van *een-en-twintig duizend gulden* niet mag te boven gaan.

Art. 6. De fundeering moet ontworpen worden op pijlers, door aardbogen verbonden. De onderkant dier fundeering kan op 2 M. onder A. P. worden aangenomen en de bovenkant-vloer der benedenverdieping op 4 M. boven A.P.

Art. 7. De in art. 5 bedoelde stukken worden vóór of op den 28sten October 1885 vrachtvrij ingewacht aan het adres van den heer Dr. J. W. de Groot te Kampen; zij moeten vergezeld zijn van een correspondentie-adres, om zoo noodig met den inzender te corresponderen.

Ieder ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto, en voorzien van een naambrief, waarop van buiten dit motto is herhaald, en van binnen naam, voornaam en woonplaats van den inzender vermeld zijn.

Het schrift op de teekeningen en de bijgevoegde stukken moet van eene andere hand dan die des ontwerpers zijn.

De motto's der ingekomen ontwerpen worden zoo spoedig mogelijk bij advertentie medegedeeld in het weekblad *De Opmerker* en het *Bouwkundig Weekblad*.

Art. 8. De Jury, door de Directie der Sociëteit voor het doen der beoordeeling uit te noodigen, zal bestaan uit drie deskundige leden. Hunne namen zullen in het weekblad *De Opmerker* en het *Bouwkundig Weekblad* in het begin der maand September worden bekendgemaakt.

Bij de beoordeeling zal er in de eerste plaats op gelet worden, of het ontwerp voor de vastgestelde som van *f* 21,000 kan gebouwd worden. Antwoorden, die eene hoogere bouwsom vorderen of waarbij op eene of andere wijze in strijd met de bepalingen van het programma gehandeld is, worden onherroepelijk terzijde gelegd.

Aan het door de Jury best gekeurde ontwerp onder de antwoorden, die aan de gestelde eischen voldoen, wordt een prijs van *f* 350, aan het daarna best door haar gekeurde ontwerp eene premie van *f* 50 toegekend, betaalbaar binnen vier weken na den dag, dat het rapport der Jury wordt bekendgemaakt.

De uitslag van de mededinging zal vóór 1 December 1885 bij advertentie in *De Opmerker* en het *Bouwkundig Weekblad* worden medegedeeld.

Art. 9. Het met den prijs bekroonde ontwerp blijft het eigendom van de Directie der Sociëteit, die zich het recht voorbehoudt, dat plan geheel of gedeeltelijk te volgen, zonder daarom verplicht te zijn het toezicht op den bouw aan den vervaardiger op te dragen.

Art. 10. De niet-bekroonde stukken worden in den loop der maand December aan de opgegeven correspondentie-adressen vrachtvrij teruggezonden.

Art. 11. De voorwaarden zijn op vrachtvrije aanvrage, tegen vooruitbetaling van *een gulden*, te bekomen bij den heer Dr. J. W. de Groot te Kampen.

VARIA.

Electrische verlichting en mijn-ontploffingen. Lord Thurlow schreef aan *The Times* het volgende: „Het is te hopen, dat uw aanmerkingen over de ontploffing in de mijn Clifton Hall de oogen zullen openen aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, het Ministerie van Openbare Werken, de eigenaars van mijnen en allen, die belang hebben bij de noodzakelijkheid, de electrische verlichting verplichtend te maken bij alle bewerking van steenkool. Er bestaat geene werktuiglijke of wetenschappelijke zwarigheid, geene bijzondere lamp behoeft te worden uitgevonden, de gewone gloeilamp, van twintig kaarsen lichtsterkte, is volkomen toereikend voor het doel. Men behoeft zich slechts een kleine uitgaaf te getroosten en zou onmiddellijk geld besparen, daar electrisch licht minder dan de helft van gaslicht kost, bij tienmaal zooveel lichtsterkte, en bovendien den dampkring niet bederft. Hierbij kan nog geteld worden, dat er voortaan geen ontploffingen zullen plaatshebben, gelijk die, welke, naar men wil, aan dit land in de laatste dertig jaren 40,000 dooden en een millioen gekwetsten hebben gekost, zonder te spreken van den onderstand aan de weduwen en de weezen. Ik zou eveneens kunnen aandringen op de electrische verlichting van graan-, katoen- en andere molens, waar de lucht bezwangerd is met brandbare of zeer licht ontvlambare stof."

Goedkoope en goede woningen. Onlangs is in Zwitserland een wedstrijd geopend voor den bouw van woningen, die niet meer mochten kosten dan 4000 francs. In *La Nature* van 11 Juli j.l. vindt men een opstel van Bertillon: *Logements à bon marché du Havre*, met afbeeldingen. De *Société havraise des cités ouvrières* verbindt zich, niet meer dan vier ten honderd van haar geld te trekken. De huurder betaalt tien ten honderd van het aanlegkapitaal. Er zijn huizen van 5000 francs en minder, zelfs van 3000. Van een huur van b.v. 500 francs wordt fr. 150 voor schulddelging afgezonderd, en na vijftien jaren is de huurder eigenaar. Hij kan het ook vroeger zijn, zoo hij vooruit een gedeelte van den prijs zijner woning betaalt; men neemt zelfs afrekeningen van 50 fr. aan.

In 1671 werd de *Société* gesticht met een kapitaal van slechts fr. 200,000. Zij heeft 117 huizen gebouwd, waarvan 36 verkregen en geheel betaald werden door de huurders, terwijl twintig spoedig zullen volgen. De stad had bij het kapitaal een subsidie gevoegd van fr. 25,000. Aanvankelijk bouwde men 70 woningen, elk van fr. 3000. De huur was fr. 300, of eigenlijk fr. 210, want fr. 90 diende tot schulddelging, belasting en verzekering tegen brand. Elk eigendom heeft een oppervlakte van 105 tot 130 vierkante meter, waaronder 50 tot 60 voor den tuin, 25 tot 35 voor de binnenplaats, 30 voor het huis. Men treedt door een glazendeur, die op den tuin uitkomt, in een kamer, lang 4.50 M. en breed 3.50 M.; deze kan dienen tot keuken en tegelijk tot eetkamer en slaapkamer. Links bevindt zich een kamer van 2.60 bij 2.20 M. Een trap daarin geleidt naar de verdieping, die twee vertrekken heeft, één van 4.50 bij 3.50 M., waarin twee bedden kunnen geplaatst worden, en één van 2.60 bij 2.20 M. Dit kamertje kan dienen tot romselkamer, tot zolder, desnoods ook tot slaapkamer. Twee woningen bevinden zich onder één nok.

Met de gelden der huurders bouwde daarna de *Société* 47 woningen van 4800 tot 6000 fr.

Eveneens stichtte Jean Dollfus te Mühlhausen in 1877, met een kapitaal van 300,000 francs, 1100 huizen, waarin thans 7000 personen gehuisvest zijn, en bijna allen behooren aan de werklieden, die ze bewonen.

Als te Havre een huurder twee maanden ten achter is met zijne betaling en doof blijft voor aanmaningen, regelt de *Société* hare zaken met hem: zij geeft hem de sommen terug, die hij voor schulddelging gestort heeft (3 ten honderd 's jaars), na aftrek van de kosten voor huurceel, gerechtelijke akten, enz. Op die wijze is zij altijd zeker betaald te worden.

Men zal zich verwonderen, dat de huur berekend is op 7%. Dit is noodig om de kosten te dekken, voortvloeiende uit herstellingen, verdrijving van slechte huurders, enz. Ieder huurder heeft er alzoo groot belang bij, in het huis te blijven en stipt te betalen, teneinde eigenaar te worden.

De jongste onderzoekingen van het zonnelicht. De onderzoekingen van Prof. S. P. Langley, den uitstekenden Amerikaanschen sterrenkundige, hebben onze kennis van de zonnestralen zeer uitgebreid. Deze onderzoekingen werden gedaan op een buitengewoon gunstige plek, den berg Whitney, in Zuid-Californië, hoog 15000 voet en zich verheffende in woestijnen, waar de lucht merkwaardig helder is. Het toestel, dat Prof. Langley in hoodzaak bezigde, was de *volometer*, een soort van hoogstgevoeligen electrischen thermometer-Siemens. De afwisselingen van den electrischen tegenstand in dunne draden van ijzer of platina, veroorzaakt door de uitstraling, dienen om de kracht van deze te meten. De heer Langley verklaart, dat Engelsche en Amerikaansche fabrikanten draden van $\frac{1}{1000}$ Engelschen duim dikte voor zijn volometer hebben vervaardigd. De voornaamste uitkomsten van deze waarnemingen zijn, dat het buitenaardsche zonnelicht blauwachtig is, of met andere woorden: de zon, gezien buiten onzen opslorpenden dampkring, zou blauw schijnen. Bovendien strekt het ultra-roode gedeelte van het spectrum zich veel verder uit dan ondersteld werd, en het verlies van uitstraling door de oplossing van den dampkring is bijna het dubbele van wat vroeger werd aangenomen. De uitstraling der zon is, volgens Prof. Langley, instaat meer dan één paardekracht per vierkante yard van de onder een rechten hoek blootgestelde oppervlakte uit te oefenen, en in een jaar een ijskorst van zestig yards dikte over de geheele oppervlakte van den aardbol te doen smelten. Vermoedelijk dankt het menschdom zijn bestaan en behoud, meer dan het gelooft, aan het bewaren van warmte door den dampkring.

Het zuiveren van waterpijpen. In het vorige jaar werden te Leipzig in de pijp, die het water voor de bewoners van het pompstation naar den vergaarbak voerde, korsten van 1 tot 1½ Engelschen duim dikte aangetroffen. De buis heeft een middellijn van 15⅞ duim en een lengte van twee Engelsche mijl, 1444 yards, en het schoonmaken duurde meer dan negen weken. In dien tijd werd zij, met tusschenpoozen, gevuld, en wel acht malen met opgelost chloorwaterstofzuur, drie malen met een soda-oplossing, en éénsmet een oplossing van chloorkalk. Tusschen de opeenvolgende proeven werd de buis met water doorgespoeld. De korsten verdwenen geheel. Er was aan de pompen 1,8 tot 2 dampkringen minder druk.

Bescherming van ijzer. Volgens het *Engineering and Mining Journal* moet de juiste waarde van het middel van Bower Barff om ijzer te beschermen nog bepaald worden door latere proeven, maar is het nu reeds bewezen, dat ijzeren oppervlakten tegen gewone dampkringsinvloeden en tal van zwakke zuren volkomen beschermd worden. Op een bijeenkomst van werktuigkundige ingenieurs in Amerika beweerde zekere heer Towne, dat het middel niet aan de verwachting beantwoordde bij booten, blootgesteld aan zout water, hetwelk het metaal zeer snel zou aantasten, ondanks de deklaag, en dat, wanneer de deklaag eens doorbroken is, de invreting van het metaal sneller voortging dan bij ijzer, dat niet bedekt is geweest. Het genoemde tijdschrift meent, dat zulk een snellere invreting slechts waar te nemen is, waar een zinklaag werd doorbroken en toegeschreven moet worden aan galvanische werking. Nader onderzoek is noodig.

GEëMAILLEERD LAVA.

Het huis Gillet te Parijs, dat zich sinds jaren onledig houdt met de vervaardiging van allerlei voorwerpen in geëmailleerd lava, is op de Internationale Tentoonstelling te Antwerpen vertegenwoordigd. Zij, die daarmede niet bekend zijn en zich een denkbeeld willen vormen van het schoone fabrikaat en de verschillende doeleinden, waarvoor het wordt toegepast, verzuimen niet de tentoonstelling te bezoeken. Zij zullen het geemailleerd lava vinden als versiering in den voorgevel van het algemeen Fransch Commissariaat en ook in de kroonlijst van dat gebouw, terwijl de zaal, waar de voortbrengselen van het huis Gillet in de verschillende genres zijn tentoongesteld, zich bevindt ter rechterzijde van de groote trap der machine-galerij in de gang, die van de expositie der Gobelins en van Sèvres naar het meergenoemde Commissariaat leidt.

Lava wordt toegepast voor wandversiering, schilderstukken in kerken, graftomben en in het algemeen overal, waar men zich tot doel stelt, een materiaal te hebben, dat weerstand biedt aan den invloed van het weder en den tand des tijds. Trekt de artistieke opvatting der schilderstukken, tegels en wandversieringen terecht de aandacht, ook het materiaal zelf verdient aanbeveling; vandaar vindt het in ruime mate toepassing voor tafels in scheikundige werkplaatsen, peilschalen, gedenksteenen, naambordjes voor straten, nummerplaten voor huizen en dergelijken. Op enkele plaatsen in ons vaderland zijn proeven met de naam- en nummerplaten genomen, en het lijdt geen twijfel of het geëmailleerd ijzer zal daardoor geheel verdrongen worden.

Vóór eenigen tijd lazen wij in de dagbladen, dat lava is toegepast voor een gedenksteen in een der zeesluizen te Harlingen, en dat de keuze op dit materiaal was gevallen, daar het door de wisselingen van het weder, vorst en zeewater in geenen deele wordt aangetast. Voor gevelversiering werd ook in Nederland het geëmailleerd lava met goed gevolg gebruikt, en wij hopen weldra in de gelegenheid te zijn op dit belangrijk fabrikaat terug te komen.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

In Engeland worden thans de aangeboden ontwerpen onderzocht voor de groote spoorwegbrug, lang 3000 voet, die over de Hawkesbury-rivier in Nieuw-Zuid-Wales zal worden gebouwd. Deze brug belooft een merkwaardige arbeid zijn. De peilingen toonen aan, dat de fundeeringen voor de pijlers dieper moeten liggen, dan ooit het geval was in de geschiedenis der ingenieurskunst. Op sommige plaatsen is de diepte van het water 77 voet, en op andere, waar het water 45 voet diepte heeft, is de modder 125 voet diep, wat 170 voet geeft voor de diepte der pijlers onder water. De brug is ingericht voor dubbel spoor en zal meer dan *f* 4,800,000 kosten. Ontwerpen werden gevraagd van de groote brugbouwers in Engeland, het vasteland en de Vereenigde-Staten. De Commissie, die ze beoordeelt, bestaat uit sir John Hawkshaw en kapitein Douglas Galton; ook de heer W. W. Evans uit New-York zou daaarin zitting nemen, maar hij moest voor de uitnoodiging bedanken, daar hij nog niet geheel hersteld was van een longontsteking. Dit is de eerste maal, dat een Amerikaansch ingenieur uitgenoodigd werd zulk een commissie in Engeland met zijn raad te dienen, en het is te betreuren, dat de heer Evans belet werd daaraan gevolg te geven.

— Ofschoon de beslissing omtrent de aanstaande, in 1889 te houden, tentoonstelling te Parijs eerst genomen kan worden na den afloop der verkiezingen, blijven ingenieurs en architecten met geestdrift plans maken. Een leerling van Viollet-le-Duc, de heer Collibert, heeft een zeer vernuftig ontwerp gemaakt, om aan de verbinding van de twee gedeelten der tentoonstelling (tusschen de *Pont des Invalides* en den *Quai d'Orsay*) een schilderachtig aanzien te geven. De heer Collibert stelt voor, de *Rue St.-Antoine* en de

Bastille nauwkeurig weder op te bouwen in den toestand, waarin zij zich in 1789 bevonden. In de *Rue St.-Antoine* zouden vijftig winkels van dien tijd te zien zijn, waarin allerlei nijverheid van een voorbijgegaan geslacht gedreven, en nieuwe goederen van antiek karakter verkocht zouden worden. De kerk Ste-Marie, die nog bestaat, zou worden gebruikt tot concertzaal, waar men muziek van de vorige eeuw zou hooren. De Bastille zou dienen tot tentoonstelling van voorwerpen, die betrekking hebben op de omwenteling.

De geraamde kosten van dit plan, dat bijzonder goed is uitgewerkt, bedragen twee millioen francs. Te oordeelen naar den grooten bijval, dien de *Old London Street* en het antieke concert te South-Kensington hebben gevonden, zou deze reproductie op groote schaal onbeperkte goedkeuring ontmoeten. Een ander uitstekend architect, die in 1878 het denkbeeld van de *Rue des Nations* opperde, stelt voor, eene der vroegere bruggen van Parijs weer op te bouwen, b.v. de *Pont au Change* met de gebouwen, die in den omtrek stonden. Er is geen gegronde reden, waarom deze plans niet zouden worden verwezenlijkt. Het is nu in de mode te restaureeren en te reproduceeren.

Verscheidene syndicale kamers te Parijs organiseeren voor de aanstaande lente een feest, met het doel den slappen handel een vlucht te geven. Dit feest zal een grooten optocht te paard te zien geven, voorstellende de gilden te Parijs in de middeleeuwen, en verscheidene plaatselijke feesten, reproductiën van openbare vermakelijkheden der vaderen, *la fête des fous*, *la foire du Landy*, enz. Het zwakke punt is, dat zij zooveel geld kosten. Wat de tentoonstelling van 1889 betreft, de heer Berger, Commissaris-generaal, heeft den Minister van Koophandel een vindingrijk plan voorgelegd om de noodige vijftig millioen francs te verkrijgen zonder eenig offer voor den Staat of de stad Parijs.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-Gravenhage. De onderhandsche aanbesteding van 10,000 helmen voor het Ned.-Indisch leger aan een fabrikant te Brussel heeft aanleiding tot veel geschrijf gegeven. Het schijnt, dat dergelijke zaken op de bureau's van het Ministerie behandeld worden; de vraag rijst of de chefs der Afdeelingen de aangewezen personen zijn om over eenig fabrikaat een gegrond oordeel te vellen.

— Het Gemeentebestuur heeft den Gemeenteraad een voorstel gedaan omtrent de belooning van den heer J. van der Vegt, hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat, voor zijne werkzaamheden in zake de waterverversching gedurende de jaren 1883—1886, met de leiding der uitvoering en van het houden van hoofdtoezicht gedurende de uitvoering en van alle voor de voorbereidende werkzaamheden en voor het hoofdtoezicht gemaakte of nog te maken kosten. Het voorstel strekt een honorarium toe te kennen van *f* 14,000, waarvan *f* 10,000 te betalen bij de inlevering der definitieve bestedingsstukken en het restant na de voltooiing van de werken.

Amsterdam. De Commissie, door B. en W. uitgenoodigd om advies uit te brengen over „de Munt" was samengesteld uit de heeren: A. N. Godefroy, voorzitter, P. J. H. Cuypers, E. Gugel en de beide leden uit den gemeenteraad (deskundigen), de heeren I. Gosschalk en C. Muysken. De conclusie van het rapport der Commissie is een aanbouw te maken, 15 meter lang en 8 meter breed; de kroonlijst van het gebouw moet komen ter hoogte van den eersten cordonband van den toren, en de nok van het dak moet blijven beneden de kroonlijst van het metselwerk van den toren; voorts zal bij het opmaken van het project, dat door den architect der gemeente zal geschieden, gebruik moeten worden gemaakt van de motieven, voorkomende in het eerst opgemaakte plan, aan den Raad destijds overgelegd.

— Volgens de in dit blad voorkomende mededeeling omtrent de door het Genootschap „Architectura et Amicitia" te houden tentoonstelling worden de opgaven voor de verlangde wand- of grondoppervlakte tot den 15den dezer maand ingewacht en moeten de kunstwerken en voorwerpen vóór of op den 19den daaraanvolgende worden ingezonden. Beide termijnen zijn alzoo een weinig verlengd.

Delft. De heer Phil. Lindo alhier heeft een toestel uitgevonden, waardoor in plaats van door werklieden, zooals tot dusver was geschied, het koppelen en loshaken der spoorwagens onder de buffers door, dwars over de rails plaatsheeft, en waardoor een gansche ommekeer op dat gebied wordt in het leven geroepen; het gaan tusschen de wagens, dat reeds zoo veel menschenlevens heeft gekost, wordt dan onnoodig.

Voor deze merkwaardige uitvinding is reeds octrooi verleend door Engeland, Italië, België, Duitschland en Amerika, terwijl met andere Staten wordt onderhandeld.

Nadat deze uitvinding te Londen door de *Board of Trade* is onderzocht en goedgekeurd, heeft de London-, Chattam- en Dover-Spoorwegmaatschappij op zich genomen wagens met deze nieuwe koppeling in te richten, die over een paar maanden in gebruik zullen worden gesteld.

Wanneer zullen wij ons ook hiertelande in het bezit van een octrooiwet mogen verheugen?

— Onder verwijzing naar het in dit nommer opgenomen programma voor de te Kampen uitgeschreven prijsvraag voor een Sociëteitsgebouw, verklaart de Redactie zich volgaarne bereid als tusschenpersoon op te treden voor nadere inlichtingen, die door gegadigden mochten verlangd worden. Aan deze inlichtingen zal door *De Opmerker* publiciteit gegeven worden.

's-Gravenhage. Naar het *Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage* vernoemt, houdt de Nederlandsche maatschappij voor electriciteit en metallurgie zich bezig met de voorbereidende maatregelen om, ter uitvoering van de haar op den 20sten Juni j.l. door den Gemeenteraad verleende concessie voor den aanleg en de exploitatie van kunstlicht, verkregen door electriciteit, spoedig tot het oprichten van een centraal station voor electrische verlichting over te gaan.

Amsterdam. Bij de 20 Juli j.l. gehouden aanbesteding van verschillende leveringen ten dienste van het Departement van Koloniën waren de laagste inschrijvers voor 6040 K.G. zink in bladen, de heeren H. J. Klijn de Jongh, te Amsterdam, en A. D. Hamburger, te Utrecht, beiden voor *f* 1208. Zooals in het bijvoegsel dezer courant van 25 Juli vermeld staat, werd bij loting de levering gegund aan den heer Klijn de Jongh, vertegenwoordiger eener buitenlandsche fabriek. Die voorloopige beslissing moest, zooals het *Utrechtsch Dagblad* mededeelde, evenwel aan de nadere goedkeuring des Ministers onderworpen worden, die niet alleen de loting te niet deed, maar tevens de levering aan den heer Hamburger opdroeg, in overweging nemende deels het sinds jaren met succes geleverde fabrikaat, deels de bevordering der Nederlandsche industrie.

Tilburg. Dezer dagen brachten 23 studenten der Polytechnische school te Delft, onder geleide van de heeren professoren H. R. Ravenek en P. van den Burg, een bezoek aan de werkplaatsen van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en aan eenige fabrieken te dezer plaatse.

Nijkerk. De concessie voor de exploitatie der gasfabriek loopt weldra af, en tot voorbereiding van de overneming der fabriek door de gemeente, zijn deskundigen benoemd om haar te taxeeren. De deskundigen der gemeente hebben de fabriek met toebehooren en buizenleiding getaxeerd op *f* 32,000 en die van den concessionaris op *f* 49,000. Ingevolge de bepalingen van het contract werd de president van de rechtbank te Arnhem uitgenoodigd, een vijfden deskundige te benoemen.

CORRESPONDENTIE.

Het artikel over 's-Gravenhage zal in het volgende nommer worden opgenomen.

ADVERTENTIEN.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

AANBESTEDING.

HET BESTUUR der COöPERATIEVE WINKELVEREENIGING van het district *'s Gravenhage* der Vereeniging Eigen Hulp is voornemens, op **Dinsdag 19 Augustus 1885**, des avonds te zeven uren, ten kantore der Winkelvereeniging voornoemd, bij openbare inschrijving **aan te besteden:**

de Verbouwing van het Huis aan de Nobelstraat n°. 10, te 's Gravenhage.

Aanwijzing op Vrijdag 14 Augustus, des namiddags te twee uren.

Bestek en teekeningen zijn van Zaterdag 8 Augustus af à *f* 5.— per stel aan voormeld kantoor, Nobelstraat 10, verkrijgbaar.

Inlichtingen geeft de Architect H. J. MONDT, Kerkplein, te *'s Gravenhage*.

MARMERMOZAIEK—GLASMOZAIEK
GRANITO- en TERAZZOVLOEREN,
door mijn Italiaansche werklieden vervaardigd,
levert
THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der gemeente *GRAFT* zijn voornemens op **Donderdag den 13 Augustus 1885**, des middags ten 12 ure, ten raadhuize te *Graft*, behoudens en afhankelijk van de nadere goedkeuring van Z. Exc. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, in het openbaar **aan te besteden:**

1°. **Het verbeteren van de school te Graft;**
2°. **Het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk,**
en 3°. **Het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk,**
met bijlevering van de noodige materialen en arbeidsloonen.

Het bestek met de bijbehoorende teekening zijn op *franco* aanvrage tegen betaling van *f* 1.— voor het eerste, van *f* 1.25 voor het tweede, en van *f* 1.50 voor het derde perceel, te bekomen ter Secretarie der gemeente *Graft*, terwijl nadere inlichtingen zullen worden gegeven door den architect, den Heer T. C. VAN DER STEER, te *Hoorn*.

Aanwijzing op Maandag den 10 Augustus 1885, des morgens ten 10 ure, te beginnen te *Graft*.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
S. APPEL.
De Secretaris,
BENIT.

HOUTCEMENTDAKEN,
HOUTASPHALTBALKEN voor zoldering en,
HOUTASPHALTVLOEREN voor bruggen enz.,
levert
THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem.

Vochtwerende **ASPHALTVLOEREN**
uit gegoten en gecomprimeerde
LIMMER- en VORWOHLER-ASPHALT
levert THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem
als eenig Representant der
Deutschen Asphalt Actiengesellschaft Hanover.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 14 Augustus 1885**, des middags te 12 uren, zal door de firma BONTEKOE-NING en AUKES, te *Amsterdam*, in het *American-Hôtel*, op het Leidscheplein, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van ZEVEN HOUTLOODSEN, ter verlenging van de bestaande op VAK X en XI van de Houthaven aan den Spaarndammerdijk, te Amsterdam, met de leverantie van alle Materialen en Arbeidsloonen.

De Bestekken zijn ad *f* 0,30 per exemplaar te verkrijgen ter Steendrukkerij van ROELOFFZEN en HÜBNER, N. Z. Voorburgwal N°. 187.

Inlichtingen geeft de Ingenieur-Architect A. L. VAN GENDT.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

PARQUETS HYDROFUGES
Systeem DAMMAN & CASSARD
MASSIEVE- en TAPIJTPARKETVLOEREN
levert THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem
als eenig Representant van
La Construction industrielle te Brussel.

A. J. BACON & Co.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bekende, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Giotwerk, Koper- en **Metaal-Compositiën, Machines-** en **Grofsmederij.** — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blekerstraat
AMSTERDAM.

KURKSTEEN
— Geluidwerende —
worden in elken vorm gemaakt en geleverd door
MARTIN & Co., Amsterdam.
Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor
krimpvrij en **beveiligd tegen zwam.**
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loze.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING
VAN
DECORATIEF AARDEWERK, CEMENT- en GEBAKKEN TEGELS en GEBRAND GLAS,
in het BOTERHUIS te DELFT,
BLIJFT GEOPEND TOT 31 AUGUSTUS,
op Werkdagen van 9—5 uur; op Zondag van 1—5 uur.
Entréeprijzen: Woensdag f 0.50, Zondag f 0.10, overige dagen f 0.25.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN. TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traplouningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 200 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van f 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & Co., te Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de nieuwste en meest solide **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIËN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz.
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas
geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur, Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & Co., *Berlin.*

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **derde** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid,
Benevens Antwoorden op Prijsvragen.
HERGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** f 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" f 6.—.

Door P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is uitgegeven:
DE VILLA SILBERSTEIN,
of de natte dweil der onschuldig belaagde keukenmeid. Oorspronkelijk architectonisch blijspel, met zang, in drie bedrijven, met Voorspel en Apotheose,
door **HA-ZEE.** Prijs **60** Cts.
Dit stukje, den 19den Januari 1884 te *Amsterdam* opgevoerd, bij gelegenheid van eene feestelijke samenkomst der leden van het Genootschap »Architectura et Amicitia", is eene geestige persiflage van de wijze, waarop sommige architecten hunne roeping opvatten.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT f 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland f 7.50 en Nederlandsch-Indië f 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat tot gewoon lid zijn aangenomen de heeren A. Reyding, bouwkundig ingenieur en Karel Meijer, en tot buitenlid de heer E. Margry, te Rotterdam.

EXCURSIE.

De jaarlijksche excursie zal plaatshebben op Zondag 23 Augustus a. s. naar Enkhuizen en Urk. Zij, die aan den tocht wenschen deel te nemen, worden verzocht, daarvan kennis te geven aan den 1ste-Secretaris vóór of op 20 Augustus a.s.

De deelnemers zullen zich vereenigen des morgens te 8 uren precies, aan de De-Ruyterkade, Middeneiland, op de Lemmerstoomboot, liggende tegenover het café „De Ruyter".

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

UIT DE RESIDENTIE.

Een paar belangrijke feiten hebben, kort geleden, op bouwkundig gebied in onze vorstelijke residentie plaatsgegrepen — des te belangrijker, omdat de schoonheid en de ernst dier kunst in de verrezen bouwwerken zeer zeker geen gelijken tred houden met die, waarop de tweede stad in Nederland aanspraak maken mag. Straks die feiten; eerst de verantwoording van het laatste deel dezer zinsnede en een kort overzicht over den stand der bouwkunst en hare waardeering.

De *Nederlandsche Spectator* wees onlangs op de bouwerijen in de Paleisstraat, in de onmiddellijke omgeving van den koninklijken zetel, zwijgende nog van de speculatiezucht, waaraan de wangestalten in de verlengde nieuwe wijken der stad, met inbegrip der zoo schilderachtige Scheveningsche boschjes, te wijten zijn. Overal, waar we onze schreden richten, wijkt het natuurschoon, om plaats te maken voor woningen zonder tal, waarvan in verreweg het meerendeel de waarde alleen schijnt te bestaan in het leveren der benoodigde woon- en slaapvertrekken. Voor de kunst bijna geen plaats, noch tot eigen veredeling, noch voor die van stadgenoot en vreemdeling. De Laan-van-Meerdervoort, een der meest geliefkoosde toegangen naar de heerlijke Dekkersduinen voor de oude Hagenaars — ze is der verveling en eentonigheid prijsgegeven, voor natuur en kunst beide verloren. De naam van villa met de schoonste titels prijkt op de steenen klompen in het Van-Stolkspark, alsof de poëzie in den titel bestond van bouwkunst zeldzaam sprake, de architect in den regel buiten betrekking, bouwer de geijkte naam van zijn plaatsvervanger, den maker dier onbezielde producten. Van waar toch dat noodlottig verschijnsel? **Men wijt de schuld aan den geest des tijds**, natuurlijk, want alles vloeit voort uit den geest des tijds; maar welk een geest heerscht er dan? Terwijl men aan de eene zijde beweert, dat er vooruitgang is te bespeuren op ons kunstterrein sedert de hoogere machten in den Staat, de provinciën en gemeenten daarop haar invloed doen gelden, verknoeien de particulieren in Den Haag hun stad maar altijddoor. Men kan toch niet beweren, dat tegenwoordig zooveel redegevender en solieder wordt gebouwd dan in den aanvang onzer eeuw, of zooveel beter dan de mannen deden, die in de 18e eeuw den Vijverberg en het Voorhout omzoomden? Indien de juistheid van het spreekwoord: „leeringen wekken, voorbeelden trekken", in Den Haag moest worden onderzocht, en de plastische werken vooral een overwegenden invloed ten gunste hadden moeten uitoefenen, dan staat men verbaasd, dat de architectuur der middeleeuwen hier niet meer werd geëerd en een Loterijzaal b.v. zoo alléén bleef staan; dat de stijlgeest der 16e eeuw niet meer navolging heeft gevonden, terwijl daarin toch zulk een schoon voorbeeld, als ons sierlijk Raadhuis, werd gesticht; dat ook de Renaissance der 17e eeuw, de werken van Van Campen, Post, enz. werden verlaten. Men zegge niet dat het destijds, meer dan in onze dagen, aan bekwame woordvoerders ontbrak, om de liefde voor de kunst op te wekken en onder het volk te brengen; de dichters en schrijvers in die dagen waren in hun taal waarlijk warm genoeg bezield, en toch vermochten ze niet de Hagenaars tot een hooger peil op te voeren. Het is droevig te moeten erkennen, dat noch het woord, noch de daad, ooit instaat waren ons schoon Haagje met een groot aantal schoone bouwwerken te verrijken — het bleef steeds bij enkele edelgesteenten zonder schitterende reflectiën. Nog het meest heeft zich hier een zekere kunstbeweging getoond in de 18e eeuw, en wel

voornamelijk in de eerste helft daarvan. Het karakter dier kunst ademde echter geenszins dien frisch nationalen geest der 16e en het begin der 17e eeuw, maar een stijl, ons als het ware door de despotische macht van Frankrijk's kunst, onder Lodewijk XIV en XV, opgedrongen. Het groot verschil dier kunstrichtingen kunnen we ten duidelijkste opmerken in den bekenden vleugel, in het jaar 1734 aan het Raadhuis toegevoegd. Ware het niet, dat we door alle eeuwen heen, zulke geheel onharmonische samenvoegingen gewoon waren, dan zouden we werkelijk verbaasd staan over een dergelijk feit, dat trouwens in dien tijd ook niet zonder protest is gebleven. Toch kan men aan deze nieuwere architectuur, hoezeer ook in fijne opvatting en oorspronkelijkheid verre beneden die van hare oudere zuster, geen talent ontzeggen, en vond zij weerklank in een reeks van deftige, monumentale woonhuizen, langs 's-Gravenhage's voornaamste wegen opgericht.

Wat echter te zeggen van de kunst onzer 19e eeuw, waarin, kort geleden nog, aan datzelfde gebouw, langs den grooten heirweg, een tweede vleugel werd gebouwd in denzelfden trant, bijna een kopie van dien vroeger reeds gewraakten Franschen gevel? En dat wel ten behoeve eener symmetrie, die men slechts onvolkomen genieten kan! Waarom niet hier, indien men al meende in een verleden stijl te moeten bouwen, meer eer gegeven aan onzen ouderen, en den veel schooneren en meer nationalen trant van het hoofdgebouw gevolgd?

Niet de gemeentebouwwerken zijn het echter wederom, waarop de grootste schuld rust; ze zijn tegenover de voorafgaande in onze eeuw merkelijk veel vooruitgegaan. De architect-directeur der gemeente heet daarom waarschijnlijk voor een groot deel een duur man, een naam, dien een architect in Den Haag al zeer spoedig krijgt, als hij zijn kunst liefheeft. De groote schuld ligt veelmeer in de waardeering der kunst door de Hagenaars in het algemeen, wat blijkt uit de particuliere bouwwerken.

Het is toch een opmerkelijk verschijnsel, dat slechts zeldzaam een architect van natuur en opvoeding begunstigd wordt; regel is het, dat een niet begaafde, een man buiten de kunst, tot het stichten van nieuwe gebouwen geroepen wordt. Tegenover de zoo aanmerkelijke uitbreiding der gemeente, neemt de percentage van werkende architecten, die, zonder eenig ander beroep, die betrekking alléén uitoefenen, steeds af. Ja zelfs de timmermans- of metselaarsbazen, die behalve de drukke bezigheden aan hun vak eigen, ook nog het leeuwenaandeel hebben in de kunstwerken, worden evenzeer op zij geschoven, niet alleen door hun meesterknecht of onderbaas, maar meermalen zelfs door hun minstbeteekenende werklieden, gesteund door het geld van dezen of genen vermogenden Hagenaar, een speculatief notaris, enz. Het procedé is heel eenvoudig en verdient wel een oogenblik onze aandacht.

Een werkman, dikwijls de man van de vrouw, die vroeger bij zoo'n werkgever-geldschieter als meid gediend heeft, of ook wel de zoon van een oude baker, die hooge relaties heeft, stelt dezen voor, grond te koopen om huizen te bouwen, waartoe hij — als het arbeiderswoningen zijn — zelf een krabbeltje maakt en, zijn het gebouwen van hooger allooi, b.v. villa's in het Van-Stolkspark, daarvoor het talent van een jeugdig leerling onzer Teekenacademie inroept, omdat hij zelf hoegenaamd niet teekenen kan. Vervolgens wordt hij als leider en opzichter bij het bouwgewrocht geplaatst, koopt de materialen, regelt den arbeid en betaalt het volk per week uit den zak van den geldschieter, waarbij natuurlijk ook een flink aandeel in *zijn* zak vloeit. De vroegere knecht verandert zijn pet en werkpak in een hoed en heerenpak, in één woord, wordt heer, bezoekt een of ander deftig bazenkoffiehuis en wordt meer en meer een invloedrijk man, vooral indien hij het genie heeft, d. i. den slag bezit, huizen te bouwen, die verkocht of verhuurd worden, en zoowel den geldschieter als hem rijk maken.

Nog een andere manier, vrijwat minder in rang, is deze. Een geldschieter wil wat spoedig rijk worden, onafhankelijk van het welzijn der arbeidende klasse. Hij koopt grond voor een prikje, tracht een werkman aan zich te verbinden, dien het werken verveelt en die liever een onafhankelijk man wil worden, geeft dien man een sommetje geld, voldoende om den bouw aan te vangen en de arbeidsloonen te betalen. De grondeigenaar verkoopt zijn terrein niet á contant, doch vestigt daarop, als 1e hypotheek, eene vordering, vertegenwoordigende de twee-, drie- of meervoudige waarde van den grond, boven den inkoopsprijs, plus de verdere geleende gelden. De leveranciers der bouwmaterialen, ook al niet altijd even soliede of gedrongen door omstandigheden, vragen evenmin eene contante betaling, stellen vertrouwen in den bouwer en hopen op een gunstigen verkoop der betrokken panden. Hetzij door den ongelukkigen loop der tijden of door de onbekwaamheid van den werkman, die zijn werk slecht beheert en peulwerk levert, kan het gebouw niet opbrengen wat het gekost heeft. Wèl is de grondbezitter en geldschieter ruim gedekt, doch de leveranciers der bouwmaterialen zijn slachtoffers geworden.

Niet te verwonderen inderdaad! De werkman, die onbekwaam was in zijn eigen vak, nog veel minder de plaats van hoofdleider en aannemer van den bouw kon innemen, en allerminst als architect de hoogere techniek van het vak, laat staan de kunst, machtig was, had noch geld noch eer te verliezen; hij verdiende, in den eerlijksten zin genomen, tijdelijk een hooger duitje, en kon dus de kans licht wagen — immers menigeen was zoodoende een groot, d. i. gefortuneerd man geworden!

Het verderflijke van dergelijke handelingen ligt voor de hand, en leidt in den regel tot ondergang van alle standen in het vak, terwijl alléén de geldschieter, zoo hij geen bouwkundige is, en dus slechts het geldelijk belang beoogt, daardoor gebaat wordt. De werkman wil hoogerop, in slechten zin; wordt op een standpunt geplaatst, waarvoor hij de opleiding mist, en kan na zijn val zich niet meer schikken in zijn vroeger eenvoudig bedrijf en huiselijk leven; de baas, dien hij verlaten heeft, wordt tot concurrentie tegen de laagste prijzen, genoopt zijn soliede standpunt te verlaten en zich op een nog uitgebreider gebied, waaronder ook dat van den architect, te bewegen; het publiek krijgt slechte huizen, waaraan alles ontbreekt wat tot veiligheid, gezondheid en veredeling door de kunst leidt. Voor den architect is echter de uitwerking zeker het nadeeligst, omdat voor hem geen „hoogerop" bestaat: hij moet òf blijven op zijn zuiver kunstenaarsstandpunt, òf zich werpen op een geheel ander, voor hem totaal vreemd, gebied, n.l. dat van den speculant-ondernemer. Daarvoor moet hij zijn teekenkamer verlaten en in de maatschappij, in stad en land gaan zoeken wat er zoogenaamd ontbreekt, plans beramen voor panorama's, passages, badhotels enz., alle zaken, waarvoor het bezit van een koopmansgeest, handigheid in het maken van de noodige financiëele berekeningen, hoofdzaken zijn. Dan zoekt hij, evenals de werkman hier boven in 't klein deed, een machtig bankier op, ontplooit zijn plan, pleit als een advocaat voor de levensvatbaarheid daarvan, en stelt zich met dezen in verbinding om deelnemers of aandeelhouders op te scharrelen. Als een zeker deel van het kapitaal gevonden is, wordt de koninklijke goedkeuring

verleend en alles in beweging gesteld om het nog ontbrekend kapitaal te verkrijgen. Hoe dit geschiedt zou u menig Hagenaar kunnen vertellen; ten aanzien van ons onderwerp doet dit weinig ter zake. Wij, architecten, hebben alleen te bevestigen, dat zoodoende ons vak op een geheel ander en wel zeer onzuiver standpunt is gekomen: het is thans niet meer voldoende een bekwaam kunstenaar, maar tevens en vooral een handig koopman, woord- en penvoerder te zijn, en daar die talenten zeldzaam gepaard gaan, ja, in den regel, elkander uitsluiten, wordt zoowel de kunst als de maatschappij door een reeks van onedele en ongevraagde producten gevuld.

Doch dit is nog niet het ergste van de zaak; totnogtoe hadden we alleen het oog geslagen op den geest der maatschappij, voorzooverre deze werd gevoed door personen buiten de kunst of dat gedeelte van het publiek, waarvan geldelijke belangen alleen de drijfveeren zijn en die overigens vermeenen, aan de kunst geen verplichting te hebben.

Veel erger is het, wanneer we de duidelijkste sporen ontdekken, dat zelfs ook woordvoerders der kunst dat denkbeeld huldigen en niet tot verheffing der hedendaagsche bouwkunst medewerken.

Een enkel voorbeeld hiervan: Tot de gewraakte producten in het Van-Stolkspark en op den Scheveningscheweg behooren ook eenige woningen, door of met medewerking van gevierde mannen op het terrein onzer beeldende zusterkunst, de schilderkunst, hetzij voor eigen gebruik, hetzij op speculatie gebouwd. Ook zij huldigen daarin het beginsel, dat men geen architect noodig heeft om goede gebouwen te stichten en onthouden hun kunstbroeders het loon voor hun kunsttalent of — meer nog — de eer van hun vak. Menig architect zou toch gaarne zijn loon in ruil voor eenig werk van zijn ambtgenoot willen geven, om dezen daardoor in geen geval schade te doen lijden, terwijl misschien zelfs menig architect bereid zou zijn zijne hulp *gratis* te verleenen, om met vereende krachten in het belang der kunst samen te werken.

Van hooger hand dus worden het Haagsche publiek de woorden in den mond gelegd: „waar kunstenaars zelf voorgaan, mogen wij toch wel volgen". De architecten zouden echter, met niet minder recht, kunnen vragen: Hoe kunnen kunstenaars zich zoo vrijwillig aan samenwerking en opbouwing der beeldende kunsten onttrekken? Meenen deze werkelijk dat een leelijk gebouw, eenvoudig door verandering van wit in gekleurd vensterglas of van groote ruiten door kleine in lood gezet, schoon zou kunnen worden; of dat de verandering van een der binnenvertrekken, het atelier gewoonlijk, in zoogenaamd oud-Hollandschen stijl, gemeubileerd met oude kasten en toebehooren, het gebrek aan harmonie zou kunnen herstellen?

Curieus is het tegenwoordig te zien, hoe gretig deze wijze van kunst-exploitatie wordt opgenomen en in practijk gebracht; iedereen is bijna een soort van antiquarius geworden, de kunst van buiten naar binnen verzeild, hetgeen door velen hunner, uitwendig, slechts wordt aangeduid door gekleurd glas in de leelijkste raamvormen en platste gevels. Arme architecten, wier hulp men op die wijze meent te kunnen ontberen, en — arm publiek, dat langs de straten wandelt, tot wiens opvoeding in de bouwkunst zoo weinig wordt verricht, en dat nog niets van die naäperijen hunner voorouders inwendig te zien krijgt! Moge die ziekte spoedig haar crisis hebben bereikt en die eenzijdige oud-Hollandsche meubelkunst in eene nieuw-Hollandsche kunst, in- en uitwendig, veranderen, en vooral de bouwkunst op haar oorspronkelijk monumentaal gebied worden teruggebracht!

Zoo hoor ik tegenwoordig weer mompelen, dat een of twee vermogende personen, zich op letterkundig gebied bewegende, de Paleisstraatbuurt willen verrijken (?) met woningen, zonder een bestudeerd ontwerp uit de hand van een architect. Mij dunkt, de algemeene kunstgeest van den geletterden vriendenkring tijdens Constantijn Huygens, die zelfs den jaardag van Van Campen niet onbezongen liet, mocht hen voor de bouwkunst wel wat vredelievender stemmen. Andere letterkundigen bezingen voortdurend den lof der schilders in lange reeksen; zelfs levensbeschrijvingen worden dezen ten beste gegeven, doch — hoe zeldzaam komt hun eene dankbare erkenning en lof van verdienstelijke mannen op het gebied der zusterkunst, de bouwkunst, van de lippen of uit de pen?

Dat al dergelijke handelingen sterk moeten meewerken tot geringschatting der architectuur door het publiek, is duidelijk en, zelfs in hooge kringen, meermalen gebleken. Zoo werd o. a. eenige jaren geleden, bij de onthulling van het monument te Ginneken, opgericht boven de boenderen der gesneuvelden op de citadel te Antwerpen, de ontwerper en uitvoerder-architect niet eens tot den officieelen kring van Z. M. den Koning, de Ministers en de Commissie, om het monument, toegelaten: hij was eenvoudig op het kerkhof genoodigd om, door niemand opgemerkt, naast Ginneken's publiek, in de verte zijn werk te zien wijden, dat hij in alle eer en deugd en volkomen ten genoegen der Haagsche nobelen had tot stand gebracht. Dit is niet een persoon, maar de bouwkunst hoonen. Gelukkig heeft zich een zóó sterk voorbeeld na dien tijd niet meer herhaald.

Zeldzaam toont het Haagsche publiek, daar waar het zich als een vereenigde macht uit, den architect op een gelijke lijn van verdienste als andere waardige burgers te schatten. Is het b.v. niet vreemd, dat juist in deze gemeente, waar men zoozeer de behoefte moest gevoelen om bij hare uitbreiding en ontwikkeling schoonheid en kunst te bevorderen, nooit eens een bepaald architect voor den Gemeenteraad werd aanbevolen, zooals men dat steeds in Amsterdam en andere steden deed? Ik weet wel dat Thorbecke, bij zijne bekende uitspraak ten aanzien der samenvoeging van regeering en kunst, bij prozamenschen veel bijval vond, maar ook weten velen met mij, dat Thorbecke een veel te verlicht man was om de kunst, als krachtig middel tot volksbeschaving en veredeling, van een verplichte regeeringszorg uit te sluiten en zich bij prozamenschen te voegen.

Maar — daargelaten eens het kunstgedeelte — is een architect minder instaat, publieke werken te beoordeelen dan een metselaarsbaas, die toch niet alleen geroepen wordt te zorgen dat riolen, school- of kaaimuren niet te duur zullen gemetseld worden? Is dan de *algemeene* ontwikkeling van den architect minder toereikend om ook nog in ruimer zin, voor de gemeentebelangen, in de raadzaal te kunnen optreden? Waarom zou ook de architect minder ontwikkeld zijn dan een fabrikant, dokter, advocaat, financier, militair enz., terwijl toch de vakken van wetenschap en techniek, die hij moet beoefenen, niet minder diep ingrijpen in de bronnen van het algemeen volksbestaan?

(*Wordt vervolgd.*)

PRIJSVRAAG
VOOR EEN SOCIëTEITSGEBOUW
TE KAMPEN.

Tot nadere toelichting aan hen, die zich voorstellen mede te dingen naar de prijsvraag, door de Directie der sociëteit „het Collegie" te Kampen uitgeschreven, dient het volgende:

Er behoeft niet op heien gerekend te worden.

Een beerput is onnoodig, daar te Kampen het tonnenstelsel wordt toegepast.

In de eerste alinea van art. 3 der omschrijving, opgenomen op bladz. 275 van *De Opmerker*, moet het getal 1.5 in 1 veranderd worden. In verband daarmede verandert in art. 6 het getal 2 in 1.5.

Alzoo worden:

onderkant fundeering	1.5 M.	÷ AP.
bestrating IJselkade	3.— „	+ „
bovenkant vloer der benedenverdieping	4.— „	+ „

Eindelijk strekt nog tot inlichting, dat de bestrating in de Oudestraat ligt op 2.5 M. + AP.

De toegang naar de IJselkade moet, evenals die aan de Oudestraat, voor de leden dienen; de ligging van den voorgevel op het noordoosten in aanmerking nemende, is het waarschijnlijk, dat die toegang veel minder gebruikt zal worden dan die aan de Oudestraat.

De Redactie blijft zich bereid verklaren als tusschenpersoon op te treden voor nadere inlichtingen, die door gegadigden mochten verlangd worden. Door middel van dit blad zal daaraan publiciteit worden gegeven.

EEN KUNSTOMWENTELING IN HET ITALIë DER 16de EEUW.

In het museum van de Louvre te Parijs bevindt zich eene schilderij, die, nu bijna drie eeuwen geleden, de gansche kunstwereld van Italië in rep en roer bracht. Dit tafereel, voorstellende de Heilige Maagd op haar sterfbed, was gepenseeld door Carravaggio, en het stoute voortbrengsel van zijn realistischen geest.

Het laatste gedeelte der 15e en het eerste gedeelte der 16e eeuw was voor de schilderkunst in Italië met recht het gouden tijdperk geweest. Meesters, die nog zelden geëvenaard, nooit overtroffen zijn (men behoeft slechts Raphaël, Da Vinci en Titiaan te noemen), ontwierpen en voltooiden toen hunne weergalooze scheppingen. Florence, Rome en Venetië waren steden, waar geheel beschaafd Europa ter schole ging. Al deze penseelgewrochten nu, kunstwerken in den hoogsten graad, droegen een idealistisch karakter: men stelde figuren voor zóó bekoorlijk, als de werkelijkheid ze nimmer te aanschouwen gaf. Deze idealistische richting bleef, zoolang zij door den smaakvollen en verheven geest dezer groote meesters geleid werd, in al hare uitingen edel en grootsch. Na hun dood begon men echter meer en meer tot een zekere onmatigheid over te hellen, en dit kwaad nam in zoo groote mate toe, dat in de laatste helft der 16e eeuw de kunstrichting van Italië geheel ontaard was. Wel was bij sommigen het streven ontwaakt, om de schilderkunst voor een gezonder beginsel te winnen, en begon de school van Bologna, onder leiding van Ludovico Caracci, meer en meer van een gelukkigen natuurzin doordrongen te geraken; maar om geheel-en-al met de verbasterde en ontaarde idealistische richting te breken, was een forscher, een ruwer geest noodig, want de geestelijkheid, als hoofdbeschermster der Kunst in Italië, bleef nog steeds met de idealistische richting dweepen, hoe weinig de inspiratie van een Raphaël, een Da Vinci of een Titiaan daarin meer te herkennen viel.

Geen wonder dus, dat de „Heilige Maagd op haar sterfbed" van Carravaggio, waar de hoofdfiguur als eene bleeke alledaagsche vrouw, met door ziekte verwrongen gelaat, werd voorgesteld, door de Kerkvorsten met verontwaardiging werd begroet. Dit doek toch, waar de Heilige Maagd (in Italië nog meer vereerd dan de Zoon) niets lieflijks, ja zelfs iets terugstootends had, kon door de geestelijkheid onmogelijk als kerkschilderij worden goedgekeurd, ondanks de vele bewonderenswaardige hoedanigheden, de schokkendste waarheid, die erin heerschte. Alles echter, elk détail getuigt van realisme in den uitgebreidsten zin des woords, en dit komt te meer uit, als wij ons verplaatsen naar het museum te Brugge, waar eveneens eene „Maria op haar sterfbed" aanwezig is. Op dit doek (de naam van den vervaardiger is verloren gegaan) ligt Maria in vrome houding, de blikken ten hemel gericht, terwijl haar Zoon, gevolgd door eenige hemelboden, in een gloed van licht nederdaalt, als om den scheidenden geest in ontvangst te nemen. Hier dus alles zuiver idealistisch. Terwijl Carravaggio op zijn doek de Heilige Maagd niets hooger heeft gesteld dan eenige andere vrouw, heeft de onbekende meester haar geheel als de uitverkorene Gods beschouwd, wier stoffelijk overschot zelfs te heilig was om achter te blijven.

Deze kunstenaar nu, die als 't ware een geheele omwenteling in de Italiaansche kunst teweegbracht, werd in 1569 op een dorpje bij Milaan geboren. Zijne eerste opvoeding vormde hem tot een woest, hardvochtig mensch, en was dus wel een der grootste factoren, die hem tot een vijand maakte van alwat naar idealisme zweemde. Het herhaaldelijk mislukken zijner eerste pogingen om naam te maken; de bespottingen en beleedigingen, die hij moest verduren over zijne eerste naturalistische voortbrengselen, maakten hem nog heftiger en ruwer, zoodat iedereen hem ontweek. Van zijn geboorteplaats verhuisde hij met zijne ouders naar Napels, en hier eerst begon zijn aangeboren talent zich te openbaren. Zonder eenige leiding, bijna geen kleeren aan 't lichaam, studeerde hij daar onvermoeid voort, tot hij Napels wegens manslag moest ontvluchten en zich naar Venetië begaf.

In deze stad bestudeerde hij de werken van Giorgono (den leermeester van Titiaan). Verrukt over diens vleeschtonen, over diens heerlijk doorschijnend koloriet, maakte hij zich dit zooveel mogelijk eigen, en toen hij daarin volkomen geslaagd was, begaf hij zich naar Rome. Inplaats van de meesterstukken van Raphaël, Michel-Angelo en andere koryphеeën der kunst te bestudeeren, zag hij er niet naar, en stak er zelfs den draak mede. Zijn ideaal was: slechts uit de Natuur alleen zijne leeringen te putten; zoolang deze nog levende modellen bezat, ze niet te zoeken bij de doode.

Langzamerhand, vooral toen hij, als een gelukkig toeval, door een kardinaal in bescherming werd genomen, begonnen zijne stukken opgang te maken.

Eenmaal het ijs gebroken zijnde, nam zijn invloed, èn door de kracht van zijn koloriet, èn door de stoutheid zijner behandeling in groote mate toe. Maar, zooals 't bij dergelijke plotselinge omwentelingen meer gebeurt, men verviel van het eene uiterste tot het andere.

Toen hem b.v. een „boetvaardige Magdalena" besteld was, nam hij voor model een jong meisje, die hij, bij het passeeren eener straat, toevallig gewaar werd, op 't oogenblik, dat zij door het volle zonlicht beschenen, hare lange vlechten uitkamde. Het spreekt vanzelf dat dit schepseltje, met haar wuft gelaat en geel engsluitend keurslijf, niet het minste had van de zondaresse, die zich berouwvol aan Jezus' voeten neerwierp. Neen! beschouwen wij dan b.v. de „Magdalena" van Memling, in de Louvre aanwezig: hoe edel en nadenkend is de uitdrukking van dat gelaat, hoe bewonderenswaardig schoon die goudgele lokken, ongekunsteld over hals en schouders uitgespreid, om de waarheid van hare geheele figuur te verhoogen.

Men heeft Carravaggio dikwijls ten laste gelegd, dat hij een voorstander van het leelijke was. Dit is echter geheel bezijden de waarheid. Ten bewijze daarvan beschouwe men zijn „Christus aan den disch", aanwezig in de O.-L.-V.-kerk te Brugge. Hoe zacht en edel is het gelaat van Jezus, die met opgeheven blikken het brood breekt! De beide grijsaards aan zijne zijde drinken als 't ware de woorden van zijne lippen, en laten het oog met verrukking op hem rusten. Zelfs het meisje, dat een schotel met visch binnenbrengt, kan geen oog van hem afslaan.

En toch kon ook deze schilderij, hoe krachtig en gloeiend van koloriet, hoe onverbeterlijk schoon van toon (vooral wat de vleeschtonen betreft), hoe stout ook van relief, de goedkeuring der geestelijkheid niet verwerven. Er ontbrak, volgens haar, de noodige piëteit aan dit tafereel.

De figuren zijner heilige tafereelen, hoewel nooit edel en meestal geput uit de Natuur in hare minst bekoorlijke uitingen, zijn toch steeds met een geweldige levenskracht bezield en vaak van de schokkendste waarheid. Het krachtig en stout koloriet, en de enkele verbijsterende lichtstralen, die hij hier en daar op zijn personen vallen laat, doen hun vormen in donkere schaduwtinten des te krachtiger uitkomen.

Het gelukkigst is hij, waar hij alle denkbeeld van godsdienstige voorstelling laat varen, gelijk in zijn „Valsche spelers" (te Dresden), zijn „Waarzeggende Heidin" en dergelijke.

Tengevolge van zijn woest en opbruisend karakter stierf Carravaggio, slechts 40 jaar oud, alleen en verlaten te Porto-Hercolo.

(*Ontleend aan het Tijdschrift „Nederland".*)

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-GRAVENHAGE. Het voorstel van B. en W. tot bepaling van het honorarium, toe te kennen aan den hoofdingenieur J. van der Vegt, voor zijne bemoeiingen in zake den aanleg van een afvoerkanaal naar zee, gaf in den Gemeenteraad tot vrij uitvoerige besprekingen aanleiding, niet aangaande het bedrag, maar voornamelijk ten opzichte van de wijze van uitbetaling. Men had bezwaar, reeds nu een deel te betalen, nog vóór de werkzaamheden waren aangevangen, ofschoon de wethouder Six als zijn oordeel te kennen gaf, dat dit gedeelte van het honorarium door den heer Van der Vegt reeds was verdiend. Het uitbetalingsbezwaar geraakte echter op den achtergrond toen het bleek, dat omtrent dit voorstel het gevoelen van de commissie *ad hoc* niet was ingewonnen; met 21 tegen 6 stemmen werd besloten het voorstel aan B. en W. terug te zenden, om alsnog de commissie *ad hoc* te hooren.

— Door den Minister van Waterstaat is aan den ingenieur H. Linse alhier, tot ultimo December 1886, voorloopige concessie verleend tot indijking en droogmaking van het Hoornsche Hop en de Goudsee. De Minister heeft daarbij bepaald, dat die concessie definitief zal worden verleend, indien: 1°. vóór gemelden datum aan hem zijn overgelegd de verschillende door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland goedgekeurde overeenkomsten, die met de bij die onderneming betrokken gemeente- en polderbesturen moeten getroffen worden tot regeling hunner scheepvaart- en polderbelangen, waartoe de grondslagen reeds voor het meerendeel zijn gelegd; 2°. het bewijs is geleverd, dat het tot die onderneming gevorderde kapitaal aanwezig is, en 3°. een door den Minister bepaalde waarborgsom is gestort.

Die indijking zal zich uitstrekken van de Nek ten noordoosten van Schellinkhout, tot aan de Nes ten zuidoosten van Monnikendam, met insluiting van het eiland Marken en ruim 12,000 hektare omvatten. (*Vaderland.*)

— De hoofdinspecteur Caland en de ingenieur van den Waterstaat Welcker begeven zich eerstdaags naar Brazilië, om de Regeering aldaar van advies te dienen in zake de ingekomen plans tot verbetering van de zeemonding van den Rio grande do Sul.

AMSTERDAM. Een voor het bouwvak voorzeker belangrijke vraag is in hooger beroep aanhangig voor de rechtbank alhier. Een architect had de eigenares van een, onder zijn opzicht gebouwd, perceel gedagvaard voor het saldo van loon als architect en opzichter. De gedaagde ontkende haar gehoudenheid, om dat saldo te betalen, op grond dat de architect-opzichter groote, voor haar nadeelige, afwijkingen in het bestek, door den aannemer gemaakt, had toegelaten. De kantonrechter heeft den architect zijn eisch ontzegd, en alzoo de rechtsvraag in het voordeel van de eigenares beslist. De beslissing van de rechtbank deelen wij later mede.

DELFT. Heden, 15 dezer, wordt het nieuwe stationsgebouw der Hollandsche Spoorwegmaatschappij, alhier, in dienst genomen. Het is gebouwd aan den Leeuwenboeksingel, op eenigen afstand van het oude, daar dit geen voldoende ruimte aanbood voor een flink gebouw met behoorlijk emplacement. Het oude stationsgebouw zal nu worden gesloopt, en daartegenover een spoorweghaven worden aangelegd, zoodat den schuiten uit het Westland goede gelegenheid ter lossing in de treinen zal worden gegeven.

Het nieuwe stationsgebouw is naar de eischen van den tijd aangelegd; het tweede perron is door een tunnel met het perron langs het gebouw verbonden, zoodat het gevaarlijke overloopen der sporen door reizigers en personeel voorgoed is vermeden.

De Directie der Hollandsche Spoorwegmaatschappij komt een woord van lof toe voor de onbekrompen wijze, waarop zij onze stad van een degelijk stationsgebouw heeft voorzien.

(A. et A.) KATWIJK AAN ZEE. Nu alhier eene nieuwe kerk gebouwd wordt, ligt het voor de hand, dat het oude, ondoelmatige gebouw afgebroken zal worden.

De bouwkundige waarde toch van het tot dusverre gebruikte bedehuis is ontegenzeglijk zeer gering. Het gebouw, dagteekenende uit het laatst der 15de eeuw, is in de vorige eeuw erg verminkt, vooral wat de ramen aangaat, terwijl ook het meubilair uit dien tijd is, behalve de gaanderij, die een 40 jaar geleden erin aangebracht werd. De toren prijkte vroeger met eene slanke spits, die in den loop der tijden door een halfcirkelvormig koepeltje vervangen werd.

Voor de schilders evenwel bezit het gebouw veel aantrekkelijkheid. De voornaamste reden hiervan is de situatie. Gelegen op de voorste duinenrij, door een lagen kerkhofmuur omringd en geheel in een kleed van witkalk gehuld, dat door den tand des tijds allerlei schakeeringen gekregen heeft, is het voor de schilders, die hier in de zomermaanden zoowel in- als uitspanning komen zoeken, een hoogst welkom onderwerp om hun talenten te beproeven.

Door de tusschenkomst van eenige dier artisten werden dan ook, sedert de voornemens van het Kerkbestuur bekend geworden waren, pogingen aangewend om de oude kerk te behouden, en hun streven is aanvankelijk met succes bekroond. Het plan bestond, om van de belangstellende kunstenaars bijdragen van hunne hand te krijgen en die te verkoopen of te verloten, teneinde uit de daardoor bijeengebrachte gelden een fonds te stichten tot instandhouding van het gebouw.

Door de vele sympathie, die het plan mocht genieten, tracht men nu de ingekomen kunstwerken te behouden en er eene permanente tentoonstelling van te organiseeren, en uit de te heffen entrée-gelden de noodige herstellingskosten voor de kerk te vinden.

Om de voorloopige kosten te dekken zal één schilderij, voorstellende: »De aangang der oude kerk", en ter waarde van ƒ 1000, verloot worden.

Een dertigtal schilderijen en aquarellen en een terra-cotta buste werd reeds ingezonden, terwijl door een tachtigtal artisten, zoowel binnen- als buitenlandsche, toezegging gedaan is van bijdragen.

We zullen trachten een résumé te geven van de nu reeds geëxposeerde stukken, en vinden in de eerste plaats: H. W. Mesdag, »Een kalme zee". Een prachtig zeegezicht; het water is zeer doorschijnend. Wally Moes, »Ontfermt u"; een echt straattype, uit het leven gegrepen en zeer mooi weergegeven. Henriette Ronner gaf weer een »kattekopje", met de haar eigen vaardigheid op 't doek gebracht; Mevr. Mesdag »Bloemen", Sadée gaf een strandgezicht, in fijn grijzen toon gepenseeld. Herman ten Kate, »Rembrandt in zijn atelier", zeer geacheveerd van teekening. Stortenbeker, »Een landschap met koeien", »Scheveningsche boschjes", een aquarel van Apol. »Een jonge Durham stier", geaquarelleerd door Nakken, goed geslaagd, vooral wat kleur aangaat; de kop is misschien een weinig te groot. Jan Linse, »Een sombere dag", een modern figuurtje, somber van kleur. A. van Maasdijk gaf een drietal aquarellen in één lijst: »Misère, Fortuna, en Art", fantastisch, zoowel van kleur als teekening. Voorts treffen wij nog de namen aan van Striening, Smissaert, Jacob Eichhorn, Vogel, Roelofs, Van Oosterzee, De Haas, Schamphelaer, Fabius, Thérèse Schwartze, C. Rochussen en anderen.

Voorloopig is de collectie geëxposeerd in een der vertrekken van de oude pastorie, die hiertoe op doeltreffende wijze gedecoreerd is. Het plan bestaat echter, later een ruimer gebouw hiervoor beschikbaar te stellen.

HAARLEM. De Gemeenteraad verleende, onder zekere voorwaarden, aan het Museum van Kunstnijverheid, gedurende de drie eerstvolgende jaren, een jaarlijksche subsidie van ƒ 1000.

SCHAGEN. De Gemeenteraad heeft het maken van een ontwerp voor de inrichting, productie en winstberekening eener nieuwe gasfabriek opgedragen aan den heer S. Kenens, directeur der gasfabriek te Alkmaar.

ROTTERDAM. Donderdag 13 deser hield de Vereeniging tot behartiging der Stoomvaartbelangen haar tweede algemeene vergadering in het café *Fritschy* aan de Maaskade. De Voorzitter, de heer J. J. B. J. Bouvy, opende de vergadering en na voorlezing en goedkeuring der notulen werden tal van mededeelingen gedaan. Na behandeling van verschillende technische zaken, meerendeels op de scheepvaart betrekking hebbende, werd de oprichting van een zieken- of ondersteuningsfonds voor het personeel der leden van de Vereeniging tersprake gebracht; de Vergadering was van meening, dat aansluiting bij het Werkliedenpensioenfonds beter was dan een eigen fonds op te richten.

Het voorstel tot het uitlooven van een gouden medaille ter waarde van honderd gulden voor het beste ontwerp eener drievoudige expansieve stoommachine, geschikt voor een schroefboot van circa 100 tons laadvermogen, werd met 11 tegen 9 stemmen aangenomen.

Na de pauze had een huishoudelijke vergadering plaats, waarin met acclamatie besloten werd den secretaris een cadeau van ƒ 200 aan te bieden als blijk van waardeering der wijze, waarop de omvangrijke taak door hem wordt waargenomen. In de begrooting 85/86, die daarop werd goedgekeurd, is ƒ 300 als jaarwedde voor den Secretaris uitgetrokken. De aftredende bestuursleden, de heeren J. J. B. J. Bouvy en C. T. Cramer werden herkozen.

De heer Smit noodigde daarop, namens de Feestcommissie, de leden uit tot het maken van een tocht naar den Hoek van Holland met de salonboot Merwede 1; van daar terugkomende werd de reis voortgezet naar de nieuwe spoorwegbrug aan Baanhoek en den leden aan boord een middagmaal aangeboden.

LEIDEN. Kort na Pinksteren is een begin gemaakt met het vernieuwen van het ameublement in de Hoogelandsche of Sint-Pancraskerk alhier. Ook de zuilen en graadbogen der gewelven worden van de witsellaag ontdaan, waardoor de schilderachtige bouw en de treffend schoone afmetingen meer voor den dag komen.

DELFT. De internationale tentoonstelling van decoratief aardewerk, cement- en gebakken tegels en gebrand glas, trekt steeds tal van bezoekers. Voor een antieke Delftsche schaal, voorkomende onder N°. 276 in den catalogus, werd tevergeefs ƒ 1500 geboden.

Aanbesteding.

Door of van wege **het Bestuur van het Waterschap der Rivier de Dommel c. a.** zal worden

AANBESTEED:

Het verbeteren van de rivier de Tongreep, van af de Vorstervoortsche hoef onder Aalst, tot de Belgische grenzen, nabij de Abdij Achel.

Bestekken zijn op franco aanvraag tegen betaling van ƒ 0.50 per stek verkrijgbaar, bij den Secretaris-Penningmeester te *'s Hoeck* en bij den Ingenieur te *Stratum*.

Aanwijzing op het terrein zal gedaan worden den 19 Augustus, te beginnen bij de Abdij *Achel*, des morgens ten 10 ure.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Ingenieur te *Stratum*.

Inschrijvingsbiljetten in te zenden, vóór of op den 24 Augustus, aan den Secretaris-Penningmeester te *'s Hoeck*.

Opening der biljetten op het Raadhuis te *Bakel*, den 25 Augustus, des middags ten 12 uur.

Aanbesteding.

Namens hunne principalen zullen de Architecten W. A. NICOLA en A. R. PREEM te *Arnhem* op den **22 Augustus 1885**, des namiddags ten 1 uur, in het Hôtel DE POSTHOORN te *Ede* **aanbesteden:**

Het Verbouwen van „de Sterrenberg" te Ede.

Aanwijzing in loco op Dinsdag 18 Augustus, voormiddags 10 uur. Bestek en teekening liggen ter visie in het lokaal der besteding. Bestekken zijn tegen betaling van ƒ 0.50 te verkrijgen bij de Architecten voornoemd, Eijnkade 15 en Karel van Gelderstraat G 10, die tevens inlichtingen verstrekken.

JALOUSIEN,
AELMANS en DOLK,
Eerste Lombardstraat 22
ROTTERDAM.
Fabrikanten,
leveren **meest soliede** en **zeer licht werkende JALOUSIEN** met **ROL-** en **TREKLATSYSTEEM.**

Aanbesteding
BOUWEN SCHOOL.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 27ste Augustus 1885**, des namiddags ten 2 uur, op het Raadhuis der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

»Het bouwen van eene School voor Lager onderwijs en het maken van eene woning voor den Concierge, op een terrein aan het Molenpad hoek Wijde Geldeloose pad te Haarlem."

Raming ƒ 41,000.

Bestek en voorwaarden, alsmede de **teekeningen**, liggen ter inzage op de **Gemeente-Secretarie** op alle werkdagen van 10 tot 4 uur en zijn aldaar, te beginnen **Maandag 17 Augustus 1885**, te gen betaling van ƒ 2.30 per stel, te verkrijgen.

Plaatselijke aanwijzing op **Vrijdag 21 Augustus 1885**, des voormiddags ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, op werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding des morgens tusschen 9 en 10 uur, ten zijnen Kantore **Koningstraat 2.**

Haarlem, 8 Augustus 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 27 Augustus 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het leveren en planten van Boomen en Heesters langs de Buitenwegen, Singels, Pleinen, enz.

EN

Het leveren van twee ijzeren Brugschepen met Schragen en Dwarsbalken voor de Schipbruggen te Arnhem en Westervoort.

Aanwijzing Donderdag 20 Augustus e. k., 's voorm. 10 uur, bureau Publieke Werken, waar de teekeningen ter inzage liggen; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

ADVERTENTIEN.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag den 28 Augustus 1885**, des namiddags te **twee uur**, zal ten Raadhuize te *Zutphen* worden **aanbesteed:**

Het afbreken van twee Woningen in de Waterstraat en het bouwen van eene nieuwe School aldaar.

Het **Bestek** en de **Teekeningen** liggen ter visie op het Bureau van den Gemeente-Architect F. H. VAN ETTEGER.

Gedrukte exemplaren zijn tegen betaling van ƒ 1.50 per stuk ter Gemeente-Secretarie verkrijgbaar.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden op **21** en **28** Augustus e. k., des morgens te **elf** ure.

A. P. DE VRIES Jr.,
Passeerdergracht 22, Amsterdam,
Levert de netste en meest soliede **BINNEN-** en **BUITENJALOUSIEN, Houten ROLGORDIJNEN, ZONKAPPEN, ROLSCHERMEN,** enz
Prijsopgaaf wordt gaarne gratis gegeven.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 2 September 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het maken van verschillende Gebouwen voor Condensors, Scrubbers, Exhaustors, Ketels, Zuiverkisten, Regulateurs, Fabriekmeters, enz., ten behoeve der Gemeente-Gasfabriek aan den Oost-Zeedijk.

Bestek, voorwaarden en teekeningen liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn voor den prijs van ƒ 3.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WARSEERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Hoogstein* N°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*, terwijl de aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Maandag* den 24 *Augustus* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH* zullen op **Donderdag 20 Augustus 1885**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

1°. **Het uitvoeren van herstellingen vernieuwingswerken aan de gebouwen behoorende tot het Gemeentehuis.**

2°. **Het slechten der voormalige vestingwal van af de Steeg genaamd »de Walpoort" tot en met bastion Deuteren benevens van het bastion tegenover de St. Janstraat en het gedeeltelijk af- en uitbreken van den voormaligen kruittoren No. 1.**

De te verwerken hoeveelheid grond bedraagt + ± 35000 M³.

De bestekken en teekeningen liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, het bestek van het onder 1o. vermelde werk tegen betaling van ƒ 0.50 en het bestek met 3 teekeningen van de werken onder 2o. bedoeld tegen betaling van ƒ 2.—

De aanwijzing zal plaats hebben op **Dinsdag 18 Augustus e. k.** van de werken sub 1o. vermeld voormiddag 9 ure en van de werken sub 2o. bedoeld voormiddag 10 ure, te beginnen nabij de Vughterpoort.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gesteken zijn.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 11 Augustus 1885.
Burgemeester en Wethouders voorn.,
V. D. DOES DE WILLEBOIS,
Burgemeester,
J. N. G. SASSEN,
Secretaris.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING
VAN
DECORATIEF AARDEWERK, CEMENT- EN GEBAKKEN TEGELS EN GEBRAND GLAS,
in het BOTERHUIS te DELFT,
BLIJFT GEOPEND TOT 31 AUGUSTUS,
op Werkdagen van 9—5 uur; op Zondag van 1—5 uur.
Entréeprijzen: Woensdag ƒ 0.50, Zondag ƒ 0.10, overige dagen ƒ 0.25.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

A. J. BACON & Co.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kastoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,

HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN,
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **104e** en **114e** aflevering van:

Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.

In deze aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE**, met **1050** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.

Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en duchtige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.

De binnen kort verschijnende **124e** aflevering zal aanvangen met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE**, die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **15** afleveringen à ƒ **1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor ƒ **18.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met gegoten stalen Wielen en
stalen Assen.
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 125 »
bij geheele waggonlading.

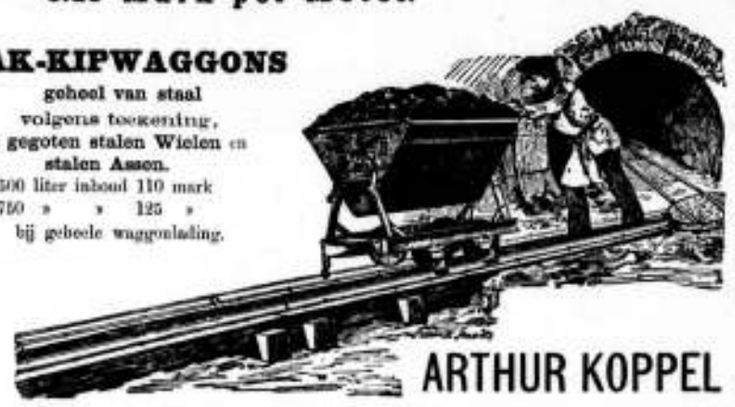

ARTHUR KOPPEL
BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtercomstelde kade Nº. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

PARKETVLOEREN,
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Cº., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Cº.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*
TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor
krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd Ijzeren platen, Vlak, gerib of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij
KURKSTEEN,
het lichtste Bouwmaterial dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:
OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS
en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal,** dat in den Handel is.

ROLLUIKEN
van **Staal** en **Hout,** zelfrollend en met drijfwerk.
IJZEREN SCHUIFDEUREN.
GEGOLFD IJZERBLIK
voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.
Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.
E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).
Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearineknarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.
Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: Amsterdam, Woenen, Londen, Boston.
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksdijk, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

De courant wordt ditmaal vroeger dan gewoonlijk verzonden, om de leden in de gelegenheid te stellen bijtijds kennis te nemen van het artikel over Enkhuizen, door de Commissie voor de Excursie opgesteld.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

DERTIGJARIG BESTAAN OP 23 AUGUSTUS 1885.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

a. de jaarlijksche excursie zal plaatshebben op Zondag 23 Augustus a.s. naar Enkhuizen en Urk.
De deelnemers zullen zich vereenigen, des morgens te 8 uren precies, aan de De-Ruyterkade, Middeneiland, op de Lemmer stoomboot, liggende tegenover het café „De Ruyter";

b. de 846ste buitengewone feestvergadering zal plaatshebben op Maandag 24 Augustus 1885, des avonds te 8 uren precies, in de Militiezaal, Singel alhier.
De agenda voor die vergadering is:
1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Verkiezing van een Bestuur.
3°. Rapport van beoordeeling der prijsvragen, serie 1884—1885 en der eereprijsvraag.
4°. Opening der tentoonstelling, georganiseerd bij gelegenheid van het 30jarig bestaan van het Genootschap;

c. de tentoonstelling zal worden gehouden in de kunstzaal van het gebouw voor het Militie-commissariaat aan den Singel alhier, van den 25sten Augustus tot en met den 13den September a.s.
Leden te Amsterdam woonachtig, hebben toegang op vertoon van het bewijs hun gezonden; Buitenleden op vertoon van hun diploma-kwitantie van het loopende jaar.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE EXCURSIE NAAR ENKHUIZEN OP ZONDAG 23 AUGUSTUS 1885.

(Met eene Plaat.)

Was het, sedert de viering van het zilveren feest des Genootschaps, telken jare gebruikelijk, dat Architectura et Amicitia des zomers een excursie organiseerde, bij welke excursiën achtereenvolgens Muiden, Alkmaar, Naarden, Gouda en Hoorn bezocht werden, ook dit jaar, nu het Genootschap zijn dertigjarig bestaan herdenkt, zal weer een uitstapje gedaan worden, en wel naar Enkhuizen, een stad, die nog zooveel wat aan de grootheid van voorheen herinnert, binnen haar wallen bewaart.

Het zal den deelnemers niet onaangenaam zijn, eenige bijzonderheden omtrent deze stad en omtrent de wijze, waarop de tocht zal geschieden, te vernemen.

Evenals vroeger, vindt ook ditmaal de tocht per stoomboot plaats. Was bij vroegere gelegenheid een havenbootje voldoende geacht, thans, nu men de Zuiderzee dwars moet oversteken, heeft men naar een grooter vaartuig omgezien, en dit gevonden in de Lemmer boot. Indien het weder gunstig is, zal de vaart zeer genotvol zijn, doch ook bij minder gunstig weder zal de stoomboot den feestvierenden een gezellig en van allerlei lafenis voorzien verblijf aanbieden.

Wanneer men de Oranjesluizen verlaten heeft, stevent de de boot N.-O.-waarts, en ziet men links eerst den vuurtoren van Durgerdam, Ransdorp, met zijn beroemden toren, Marken, Monnikendam en Edam. Na een uur varens verliest men de kust uit het gezicht en ontdekt rondom niets dan water, totdat eindelijk de toren van Enkhuizen aan de kim verrijst.

Wanneer wij de stad langzamerhand uit de nevelen zien opduiken, denken wij onwillekeurig aan den tijd, toen zij de eerste plaats aan de Zuiderzee was. Zag zij ook haar glorie tanen, ook thans nog is zij een welvarende plaats, wel stil, maar niet verarmd.

De stad schijnt haar naam te ontleenen aan enkele op zich zelf staande huizen, waaruit de buurt eertijds bestond. Men wil, dat Enkhuizen reeds ten tijde van Graaf Dirk III gesticht is geworden, hoewel er voor 1248 in geen stukken gewag van gemaakt wordt. In 1299 ontving de stad eenige keuren, en Keizerin Margaretha voegde daaraan in 1346 nog eenige andere

toe, totdat Hertog Willem van Beieren haar in 1355 het stederecht schonk. In 1361 werd de eerste haven aangelegd, die in 1590 door de tegenwoordige vervangen werd. / In 1537 ondernamen de Gelderschen een aanslag op Enkhuizen, maar hun toeleg werd intijds ontdekt, de schutterij kwam in 't geweer, en de Gelderschen werden tot een zoo overhaaste vlucht genoodzaakt, dat zij hun ankers moesten achterlaten, die als zegeteekenen aan den Engelschen- of Zuidertoren werden opgehangen.

De beeldstorm heeft te Enkhuizen niet gewoed, hoewel er reeds in 1566 door Hervormde leeraars gepredikt was. De stad was de eerste van Noord-Holland, die 's Prinsen zijde koos. Op 21 Mei 1572 schudde zij het Spaansche juk af, en werd kort daarop door den geliefden Prins bezocht. In het laatst der zestiende en het begin der zeventiende eeuw viel het tijdperk harer grootste welvaart. Haar handel breidde zich uit, zoodat haar zielental tot 40,000 klom, terwijl 500 haringbuizen jaarlijks zee kozen.

Omstreeks de helft der zeventiende eeuw begon Enkhuizen's welvaart af te nemen, deels wegens de talrijke oorlogen, waarbij vele haringbuizen verloren gingen, deels door een zandbank, die zich voor de haven vormde. Den genadeslag kreeg de stad, toen in 1703 vele haringbuizen door de Franschen genomen werden. Haar zielental, dat in den aanvang dezer eeuw 5000 bedroeg, is thans weer tot ruim 6000 aangegroeid. De verbinding met Amsterdam door een spoorweg, en het stoombootveer op Staveren zullen, naar men algemeen hoopt, den bloei der stad doen toenemen. In 1886 zal de haven voor het stoombootveer op Staveren gereed zijn.

Wanneer men in de haven van Enkhuizen binnenkomt, is het eerste gebouw, dat zich aan het oog voordoet, een eigenaardig gebouwde toren, die in de wandeling „de Dromedaris" wordt geheeten. Dit gebouw is in de XVIe eeuw, ter verdediging van de stad aan de zeezijde, opgericht, doch in de XVIIe eeuw belangrijk gewijzigd. De toren bestaat eigenlijk uit twee ronde torens, tegen elkander aangebouwd, en uit baksteen, hier en daar door bergsteen afgewisseld, opgetrokken. Een daarvan is door een steil dak, waarop een torentje met helderklinkend klokkenspel, afgedekt, de andere heeft een plat dak. De XVIe-eeuwsche vensters zijn door frontons met versierde tympans gekroond. / De poortingang aan de zeezijde, die het jaartal 1540 draagt, doch waaraan ook wel enkele latere elementen voorkomen, is dichtgemetseld. Deze ingang wordt door een Dorische pilasterorde geflankeerd, die een kroonlijst met fronton draagt; in het fries ziet men velerlei wapentuig uit de XVIe eeuw, terwijl een vrouwebeeld het wapen van Enkhuizen — een blauw veld waarop 3 zilveren haringen met 2 zespuntige sterren — houdt. De poortingang aan de landzijde is een fraai voorbeeld van de architectuur der XVIIe eeuw. /

De omgeving van „de Dromedaris" is zeer schilderachtig. Links ziet men fraai geboomte, rechts een wipbrug en tal van houten huizen, in bevallige wanorde naast elkaar geplaatst, terwijl in de verte de slanke toren van de Zuiderkerk ten hemel rijst.

Gaat men de wipbrug bij de Dromedaris over, dan komt men, na een paar straatjes te zijn doorgegaan, op de Breestraat. Reeds in de verte ziet men den statigen gevel van het in 1688 opgetrokken raadhuis. Het wordt door Havard aan Jacob van Campen toegeschreven, doch dit is onjuist, daar deze bouwmeester reeds in 1657 overleden was. / Eer zouden wij Adriaan Dorsman voor den architect houden. De gevel prijkt met een koepeltje, van waar men een fraai panorama genieten kan. / Treedt men het raadhuis binnen, dan komt men eerst in een ruime vestibule. Terzijde daarvan bevindt zich de hoofdtrap, die geheel van marmer is, en waar men nog een paar allerliefste lantaarns in Louis XV stijl ziet. Is men deze trap opgegaan, dan komt men in de bovenvestibule, die geheel met marmer bevloerd is, en waarop alle vertrekken uitkomen. Deze vestibule prijkt met een schilderij van Ferdinand Bol, die echter uit 's meesters latere jaren is, en dus geen groote kunstwaarde heeft. /

Men komt nu eerst in een zaal, die met fraaie gobelins en rijke betimmering versierd is. Een deel der gobelins is nog zeer goed geconserveerd. Het schilderwerk op lambriseering enz. is niet geheel in harmonie met het overige. In dit vertrek ligt een boek, waarin den bezoeker verzocht wordt zijn naam te teekenen.

Er zijn voorts nog twee vertrekken, met fraai Utrechtsch trijp behangen en met geschilderde plafonds versierd. Een dezer vertrekken dient als raadzaal. Een andere zaal is met een geschilderd behangsel voorzien, dat de naamteekening van Romein de Hooghe draagt, maar door overschildering veel geleden heeft.

Gaat men nu naar boven, dan komt men op de ruime zolders, waar vele oudheden met zorg gerangschikt zijn. Behalve het zwaard van Bossu, ziet men daar eenige kolossale tinnen kannen, oude kaarten, schilderijen, zegels, penningen, de oude beulswerktuigen, de stadskisten, oude boeken, en ook het bestek van het gebouw met de oorspronkelijke teekeningen van Romein de Hooghe voor het behangsel beneden.

Naast het raadhuis ligt een kanon, dat het roode paard genoemd wordt, en dat op 3 October 1622, tijdens een gevecht, toen een Duinkerker schip in de lucht sprong, op het schip van Volckaert Kannonik van Enkhuizen terecht kwam. Daarbij staat het volgend vers van Vondel:

Het Roode Paert spreeckt:
Ik holp op zee Duinkerken oorelogen,
Maer Volckaert leerde ons Hollantsch schutmuzijk,
Mijn meester quam ten hemel opgevlogen,
Toen koos ik 't schip des vijandts tot een wijk.
Laat Grieken met Pegazen elk verguizen:
Het Roode Paert, dat helden dichters teelt,
Verwekt een bron in 't wijdt befaemde Enkhuizen:
Daer bloeit Parnas; Oudt Grieken sit misdeelt.

/ Wij verlaten nu het stadhuis, en zien dan op de Breestraat een aardig huisje van 1623, met attributen, op de zeevaart betrekking hebbende, versierd. / Niet ver van daar is de Jansenistenkerk, waar de vriendelijke pastoor ons ongetwijfeld de schoone kerkgewaden, die in de XVIe eeuw in de Westerkerk gebruikt werden, zal laten zien. /

/ Aan het eind van de Breestraat zijn eenige interessante XVIe-eeuwsche gevels, die echter door een later geslacht tamelijk verminkt zijn. /

/ Gaan wij nu de Westerstraat in, dan zien wij een eigenaardigen gevel van 1614, waarin een gevelsteen met een kan, en baroque-ornementen naast de ramen. / Wij komen nu op de Vischmarkt; hier bevindt zich het hotel „de Oranjezaal", waar wij zullen middagmalen. / Juist daartegenover zien wij de waag, een sierlijk Renaissance-gebouw van 1559. De vormen herinneren aan die van het Haagsche raadhuis van 1564, en zijn dezelfde als men bij vele Amsterdamsche woonhuizen uit dien tijd aantrof. De onderbouw schijnt in de XVIIe eeuw aanmerkelijk veranderd te zijn, althans de aanwezige ontlastingsbogen wijzen op een andere vensterverdeeling. / De wapens van Holland, Filips II en Enkhuizen zijn in beide gevels aangebracht en boven de kroonlijst prijken beelden, voorstellende de Gerechtigheid, de Hoop, het Geloof en de Liefde. Een fraai gebeeldhouwde cartouche, door een man gehouden, draagt het jaartal.

Gaan wij nu verder de Westerstraat door, dan zien wij door een zijstraatje, welks fraaie baksteengeveltjes ons aan de schilderijen van den Delftschen Van der Meer herinneren, de Zuider- of St.-Pancraskerk. Het gebouw heeft twee schepen, van vijfzijdige koorafsluitingen voorzien. De toren is zeer hoog, en bestaat uit een vierkanten onderbouw in berg- en baksteen uit de XVe eeuw, waarop een achtkante bovenbouw uit de XVIe eeuw. Redtenbacher zegt, dat deze bovenbouw uit de XVIIe eeuw is, doch het onjuiste van deze bewering bewijst niet alleen de stijl van dit gedeelte, maar ook een schilderij, / onlangs te Enkhuizen voor den dag gekomen, en waarop de slag, door Bossu geleverd, is afgebeeld; op deze XVIe-eeuwsche schilderij, die, helaas, vrij gehavend is, ziet men den toren juist zooals hij nu is; slechts is de peer open, op de wijze als bij de St.-Bavokerk te Haarlem. /

/ De kerk heeft voorts een paar XVIIe-eeuwsche portalen. Het interieur is zeer schilderachtig. / De aandacht verdienen een paar fraaie borden tegen de muren, voorts de predikstoel, die goede XVIIe-eeuwsche vormen vertoont, het gedenkteeken voor Paludanus, de bank van het weeshuis, verder een Gothische bank, en de sierlijke koperen kaarskronen. Het orgel is weinig fraai. / Wij gaan nu weder de Westerstraat in, en komen dan langs een Gothischen gevel uit de XVe eeuw (echter zeer verminkt), voorts langs vele aardige XVIIe-eeuwsche toppen / en bereiken eindelijk het weeshuis, van waar wij de schilderachtige silhouet van de Westerkerk in de verte waarnemen.

Het weeshuis heeft een zeer schoonen gevel van 1615, met fraaie pilasters, klauwstukken enz. De onderbouw is tamelijk eenvoudig, doch bezit een rijkbewerkte poort, in zandsteen uitgevoerd. Pilasters op pedestallen dragen een archivolte, waarboven een kroonlijst met gebroken fronton. De decoratie is zeer rijk en prachtig gebeeldhouwde ramskoppen, kinderfiguren en ranken zijn tot een harmonisch geheel vereenigd. De bekroning wordt gevormd door een vaas, en het beeld van een weesjongen en een weesmeisje.

/ In het weeshuis is allereerst merkwaardig de meisjesslaapzaal, met haar galerij en kleine bedsteden; zij is nog geheel in den toestand, waarin zij in de XVIIe eeuw gebracht werd. Voorts de kamer der regenten en die der regentessen, beiden met fraai XVIIIe-eeuwsch goudleer behangen, en met XVIe-eeuwsche portretten versierd. De schoorsteen van de regentessenkamer is een fraai stuk werk, uit den tijd van Louis XIV. Nabij het weeshuis vindt men een prachtigen tuin. /

Wij verlaten nu het Weeshuis en begeven ons naar de Westerkerk. / In de eerste plaats zien wij het eigenaardig klokhuis, in 1519 gebouwd, doch sedert van buiten herhaaldelijk vernieuwd, en op niet zeer smaakvolle manier met pilasters betimmerd. / De Westerkerk, die eertijds aan St.-Gommarus was toegewijd, is in 1417 gesticht, en bestaat uit drie even hooge schepen, waarvan het middenschip recht eindigt, terwijl de zijschepen aan de oostzijde onder een hoek van 45° afgesloten worden. De vensters van deze gevels zijn door de gootlijst opgehaald, wat ook aan de westzijde het geval is. Een doopkapel vindt men ten zuidwesten, en ten oosten een zeer schoon portaal uit het begin der XVIIe eeuw, dat, helaas, witgekalkt is. /

In de kerk zijn voortreffelijke monumenten. In de eerste plaats wijzen wij op de vele interessante grafsteenen / waarbij o. a. die van den heer Semeyns, een man, door wiens toedoen Enkhuizen in 1572 voor de zaak der vrijheid gewonnen werd.

Het fraaiste kunstwerk is ongetwijfeld het koorhek, dat in 1542 begonnen werd. / Het bestaat uit een doorgaand pedestal, waarop pilasters, door een kroonlijst verbonden en waartusschen archivolten op imposten. In de archivolten ziet men aan de westzijde Mozes, Aäron, Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes, allen met hunne attributen. De meester, die dit kunstwerk vervaardigde, mocht het niet voltooien, want in 1572 werd dit hem door de Hervorming belet. Een paneel ontbreekt dan ook, en de figuren van Mozes en Aäron en de Apostelen zijn slechts schetsachtig bewerkt, maar met groot meesterschap. Het ornement, dat alle paneelen vult, is in de rijkste Italiaansche vormen gecomponeerd. / Aan de oostzijde ziet men cartouches met engelfiguren en de attributen van Keizer Karel V, met zijn devies: *Plus oultre*. De reliefs zijn zoo prachtig, dat men uren in hunne beschouwing kan doorbrengen en telkens nieuwe schoonheden ontdekken. De koperen balusters mist men slechts noode.

De predikstoel, van 1568, is mede een meesterstuk van beeldhouwkunst. De details zijn zeer fijn, doch het ontwerp draagt het kenmerk van een latere periode dan het koorhek, hoewel aan beide kunstwerken tegelijkertijd gewerkt werd. De paneelen hebben voorstellingen van de Apostelen en van Johannes de Dooper, terwijl de kolommen rijkversierde schachten bezitten. / Het orgel draagt het jaartal 1549, en is een prachtstuk uit dien tijd. De paneelen zijn met fijngesneden ornement gevuld. Jammer is het, dat het in 1838 geheel met zwart lak bestreken en hier en daar verguld is. De schilderwerken, die eertijds zoowel op de deuren als op andere gedeelten van het orgel voorkwamen, zijn daardoor onzichtbaar. Eindelijk bevat de kerk nog fraaigesneden tochtportalen uit de XVIIe eeuw. /

/ Naast de Westerkerk ziet men het voormalig Muntgebouw (1611). De gevel wordt bekroond door een top, die wel tot het meest baroque van deze periode gerekend moet worden. In- en uitbuigende voluten sluiten aan elkander, en kronkelen zich zelfs tusschen de kozijnen, om daar in fantastische koppen te eindigen. De gevel heeft voorts fraaigesneden ankers, en een relief met Prins Maurits erop. /

Wij vervolgen onzen weg door de Westerstraat, en zien dan nog eenige interessante XVIIe-eeuwsche toppen, waarbij vooral uitmunt een met het jaartal 1617 in den gevel. / De verdiepingen worden door fijngeprofileerde cordonlijsten gescheiden. Korte, Dorische pilasters met zandsteenen kapiteelen, zijn tusschen en naast de vensters geplaatst, die deels met strekscheeds met ellipsvormige bogen, deels met halve zeshoeken afgedekt zijn. / De wapens van Holland en Westfriesland worden door een engeltje gehouden, terwijl ook een voorstelling van Jakob aan den put in den gevel is aangebracht. / De ankers zijn meesterstukken van smeedwerk. /

Aan het eind der Westerstraat zien wij de Westerpoort, een flink gebouw uit het laatst der XVIIe eeuw, dat eenige overeenkomst met de Muiderpoort te Amsterdam vertoont.

/ Wij gaan nu / na een vluchtigen blik op het hulpstation en de havenwerken geworpen te hebben / naar de voormalige Paktuinen, in de nabijheid waarvan, aan den Kuipersdijk, een zeer goed geconserveerd pakhuis van 1620 te zien is. /

/ De Paktuinen vormen een dichtbelommerde wandeling. In een ruim zien wij het voormalig Westindisch Huis, van eenvoudige doch smaakvolle architectuur. / Ook een poortje van 1625 zal, door het daarop geplaatste raadselachtig opschrift, niet nalaten de aandacht te trekken.

Wij komen nu weder aan „de Dromedaris", ons

punt van uitgang, en na de sluizen te zijn overgegaan en het voormalig O.-I. Huis aan den dijk, dat echter voor het grootste gedeelte afgebroken is, te hebben bezichtigd, werpen wij nog een blik op de fraaie plantsoenen aan de noordzijde van de stad, en bereiken dan weldra het hotel Oranjezaal, waar ons gelegenheid gegeven wordt den feestdag met een krachtig maal te besluiten, om eindelijk ons weer in te schepen naar Amsterdam.

Namens de Commissie voor de excursie,
E. VAN DEN BOSSCHE.
J. A. VAN DER SLUIJS VEER.

UIT DE RESIDENTIE.

(*Vervolg en slot van bladz.* 283.)

Nu het heuglijk nieuws, een tweetal belangrijke feiten, die ons bewijzen dat — op Haagsche wijze bouwende — toch nog wat goeds kan totstandkomen.

Bij het *eerste* feit — de *Passage* nl. — hebben we niet lang stil te staan. Zij is reeds een geruimen tijd geopend en van alle zijden door onze vakgenooten bekeken en beoordeeld. Het gebouw is oorspronkelijk ontworpen door een tweetal Nederlandsche architecten en hun plans zijn te vinden in het *Bouwkundig Weekblad* n°. 11. Een geschiedkundig overzicht, daaraan toegevoegd, behelst weer opnieuw — zaliger gewoonte — een hoon, den architecten en der kunst aangedaan. De talenten der Nederlandsche architecten toch zijn, waarschijnlijk door den drang van speculatieve beweeggronden, onteigend; hun werk aan Belgische geldschieters en aannemers, onder de meest onbeperkte vrije bepalingen, ter uitvoering overgeleverd en opgedragen. Het natuurlijk gevolg daarvan was dat — ofschoon Den Haag werd verrijkt met een merkwaardig gebouw, sierlijker dan men gewoon is — men toch lang niet zooveel kreeg als er beloofd was.

Iedereen die de uitvoering, der hoofdfaçade vooral, met het oorspronkelijk ontwerp vergelijkt, moet treuren over hetgeen aan de kunst ontnomen is. Bij geluk hebben we toch nog heelwat goeds overgehouden — het had zooveel erger kunnen zijn!

Het *tweede* feit is het *Badhuis te Scheveningen* — zeker wel het voornaamste. Van deze stichting kan toch niet gezegd worden, dat de gemeente 's-Gravenhage daaraan geen behoefte had; hij, die niet onbekend is met de geschiedenis daarvan, met recht eene lijdensgeschiedenis genoemd, weet, hoe lang men verkondigd heeft, dat Scheveningen, als een der eerste badplaatsen van Europa, met ondergang werd bedreigd, indien niet krachtiger de hand aan ingrijpende maatregelen werd geslagen. Niet alleen stond hier de zegenrijke ontwikkeling van 's-Gravenhage op het spel, maar zelfs betrof het de eer van ons kleine Vaderland, dat, niet overbedeeld met rijke gaven der natuur op het gebied van het planten- en delfstoffenrijk, aan de frissche boorden eener wereldzee den vreemdeling lokken en lafenis geven wil. Niet bij geluk, maar bij uitzondering, heeft hier een Maatschappij „Zeebad Scheveningen" hare geldelijke belangen gemeend te kunnen verbinden met de algemeene belangen, en mannen gevonden, die met krachtiger hand en grooter energie, dan ooit vroeger uit de ziekelijke debatten van den Gemeenteraad gebleken was, instaat waren een grootsch plan ten uitvoer te kunnen brengen. Toch geloof ik, dat er nog een warm pleitbezorger, een vastberaden Burgemeester noodig was, om dien Raad, bij meerderheid van stemmen en met een gerust geweten, aan zijn parlementair verleden te onttrekken. Dat het een Gemeentebestuur veel kosten moet om den ingezetenen een deel hunner oude vrijheden en zoogenaamde rechten te ontnemen, is duidelijk; doch daartegenover stond wanhoop, om iets beters te kunnen uitvoeren dan nu door particulieren werd aangeboden, en het schrikbeeld voor oogen om nog langer de hatelijkheden te hooren van geldverkwisting, financieel wanbeheer enz. enz., die men al zoo lange jaren had moeten verduren en verduwen.

Maar — en hier komen we op een critisch standpunt — men had wel wat minder sterk de bevoorrechte en onbevoorrechte deelen der Haagsche bevolking kunnen scheiden; er was vroeger iets gezelligs, broederlijks en hartelijks in, een Koningin met hare luisterrijke omgeving te zien wandelen op het terras van het badhuis, temidden van alle standen der burgerij, genietende in dezelfde mate van natuur en kunstschoon; er lag iets dichterlijks in, die zoogenaamde hooge aardsche standen met alle anderen te zien buigen voor de onmetelijke grootheid der zee. Nu is er een soort van wal- of vestingmuur opgericht tusschen de leden van één gezin, dat van ons huiselijk Haagje, een parel onder de steden van ons alom bekend gastvrij Nederland, dat juist door eenvoud en eendracht tot macht gestegen is. Die walmuur is werkelijk een te groot protest, tegen dat feit niet alleen, maar bovendien ook nog te overwegend monumentaal tegenover het gebouw. Waartoe toch zulk een streven naar monumentaliteit, waarvan ook het gebouw niet geheel is vrij te pleiten? In harmonie met de gezelligheid en vroolijkheid, die men den patienten wil aanbieden, had men wel wat minder koele en elegante kunstvormen gewenscht. De hoofdkoepel drukt te veel het gebouw, waartoe niet alleen de parabolische lijn, maar ook de kleinere koepels op de hoeken meewerken. Van de zeezijde gezien, is het effect zeker niet het schoonst.

Men heeft waarschijnlijk dien hoofdvorm, tot verlichting der feestzaal geroepen, zoo laag mogelijk willen opvoeren, teneinde nog grooter ruimteverlies, als nu reeds het geval is, te voorkomen. Een koepel behoort altijd, evenals torens, tot die allesoverweldigende hoofdvormen, waarmede een groote reeks van architecten der bekende wereld, steeds heeft gekampt en is gevallen: 1° is hij, als strikte uitdrukking van den inwendigen kernvorm, hier onjuist, terwijl 2° op constructief gebied, ons klimaat, vooral aan een zeestrand, groote bezwaren aanbiedt. Men kan toch zeker niet beweren dat eene verplichte zinkbedekking van alle wanden, tot bestrijding dier bezwaren, met het begrip van monumentaliteit in overeenstemming is.

Over het geheel mag men hier echter met groote voldoening getuigen, dat ditmaal eens zuiver architecten aan het woord zijn geweest en gebleven. Zonder ernstige vakstudie ware een dergelijk resultaat nimmer bereikt. Men kan ongetwijfeld wijzen op goedgeslaagde hoofdverdeelingen, vooral aan de zeezijde; de groote bogen, door zuilen boven het entresol gedragen, de krachtige partijen onder de hoekkoepels maken een goed effect en geven eene aangename afwisseling van licht en schaduw; de gevel aan de landzijde is veel platter, eentoniger en daardoor ook minder gunstig.

Jammer dat het talent van den ontwerper in de détails daarmee geen gelijken tred heeft gehouden: alle lijsten en banden, maar vooral de kroonlijsten, zijn te laag, te mager, te schraal, terwijl de hoofdkroonlijst, door de donkere grondkleur van het sgraffitto-fries, natuurlijk nog een deel van hare hoogte verliest; de pilasters hebben te weinig sprong buiten het geveldak en staan met hunne verlengde pedestallen, zonder onderlinge deklijstverbinding, te wankelen op de dunne cordonlijsten. De kleine dragende versieringsmotieven onder een deel daarvan konden dit gebrek niet vergoeden.

De ongunstige verhouding van pilasters en zuilen tot de kroonlijst, wordt nog ongunstiger door het hoog relief der zuilenkapiteelen, waarvan de plastische be-

Schetsen uit Enkhuizen

A. W. Weissman dk. Wlf.

Photolith. v G. J. Thieme, Arnhem.

werking in strijd is met de magere consoletjes en de geheele afwezigheid van plastische versieringen in eenig ander deel der lijsten of frontons daarboven. Ook de archivolten om de bovengenoemde boogopeningen in den gevel, zeezijde, zijn wederom te mager. De voortzetting der gevels aan de hoeken, door de attieken boven de kroonlijst, een overlevering der antieken, is hier geheel misplaatst, een opgezet bord zonder beteekenis.

De nadere beschouwing van dit reusachtig gebouw geeft den architecten weer eene geduchte les, en doet hun opnieuw het groot verschil tusschen natuur en teekening zien. Niet weinig dragen de soorten en kleuren der materialen daartoe bij. Immers de lichtgrijze kleur van de natuursteen in de pilasters en zuilen boven de gele kunststeenen, met dunne bandjes van natuursteen doorsneden, in de hoofdverdieping met entresol, doet de architectuur der eersten als het ware boven haar voetstuk zweven, inplaats van daarop te rusten. Wij zijn gewoon om hetgeen draagt sterker uit te drukken, dan hetgeen gedragen wordt.

Al ware het ook mogelijk met metselwerk van kleine kunststeenen een geheel te maken even krachtig als van natuursteenen, dan zijn toch de kleur, bewerking en afmetingen der laatsten, kenteekenen van veel monumentaler aard; aan bouwwerken in natuursteen, den zoogenaamden monolietbouw, hechten we het denkbeeld van veel grooter kracht en duurzaamheid als ooit door onze metselwerken in kleine gebakken steenen kan worden verkregen.

Al het voorafgaande betreft nu alleen het gebouw voor zooverre dit thans, uitwendig, als één architectonisch geheel kan worden beschouwd. Over de *indeeling* van het plan hebben we liefst het stilzwijgen bewaard, omdat we hierin de heeren architecten niet best kunnen beoordeelen — veelmin veroordeelen.

Er schijnt toch, voorzooverre we weten, geen vast programma te zijn gesteld. De ontwerpers waren dus geheel vrij, en hebben zich waarschijnlijk alleen naar andere badplaatsen in het buitenland geregeld. Men mag daarom ook maar niet al te veel waarde hechten aan de schuld, die zij nu reeds op hun geweten zouden hebben, betreffende de onvoldoende afmetingen van Kursaal, restaurant, leeszaal, eetzaal, conversatiezaal, enz. Hun plan is aangenomen door een Bestuur, dat in zich zelf, of gesteund door derden, genoegzame kennis meende te hebben om dit te beoordeelen.

Wat we echter den ontwerpers van zulk een monumentaal gebouw wèl kwalijk kunnen nemen is, dat er — in architectonischen zin — geen ingang aanwezig is. Van de landzijde komende, ziet men drie kleine trappen, met miniatuur-lantarentjes ter wederzijde van elk, waarachter, voor die van den hoofdtoegang, twee leeuwen verscholen zijn, die zich, naar evenredigheid hunner ideale reuzenkracht, moeten schamen, hun klauwen tot steun van die lantarens plus het dunne leuninkje, te moeten verleenen.

Die middentrap leidt, onmiddellijk, zou men denken, tot een kolossalen hoofdingang van het machtig gebouw — neen — eenvoudig, evenals de beide andere trappen en nog een paar opzijde aan de einden, tot de galerij; men loopt, in rechte lijn, dood tegen den onsierlijken uitbouw van het orkest of tooneel — het opschrift „*Kursaal*" uitwendig schijnt dus slechts bestemd te zijn om aan te toonen, dat die zaal in het midden ligt. Op de galerij gekomen, wijst een geschilderde hand aan, in welke richting ge u tot toegang naar het gebouw bewegen moet; men zou anders werkelijk moeite hebben dien te vinden — geen der ingangen is toch als een sprekend hoofdelement in den gevel uitgedrukt —: aan de onnoozele opschriften: *Hotel*, *Kursaal*, *Kurhaus* in de fijne geleden der galerij-bekroning, moet men maar zien, waar die zoowat aanwezig zijn.

Nog een ander gebrek is, dat men bij regen niet droog in- en uit zijn rijtuig stappen kan (en dat voor de fijne bewoners eener residentie!). Zoo ook, dat de bagage der reizigers en allerlei andere zaken voor den dienst, onder den blooten hemel in de onaanzienlijke open holen onder de galerij naar binnen moeten worden gesjouwd. Al dergelijke verrichtingen storen de goede orde, netheid en deftigheid van een publiek hoofdplein en den hoofdgevel van zulk een monumentaal gebouw.

Er zijn enkele gemoedelijke Hagenaars, die wezenlijk in al hun eenvoud treuren over het verlies van het oude badhuis, omdat ze 't zoo gezellig vonden; *zij* treuren niet omdat dat gebouw niet aan de behoefte voldeed en het bouwkunstig geheel een doode massa vormde.

In één grief hebben die gemoedelijke lui toch gelijk, n.l. hierin: dat, niettegenstaande het nieuwe gebouw zooveel grootscher is, de ingang van het oude, in monumentalen kunstzin, het verre daarvan won. De „tempelstijl", zooals de heer Alberdingk Thijm den stijl van het oude badhuis misschien, doch zeer ten onrechte, zou gedoopt hebben, moge in onze dagen meer en meer, in toepassing en ontwikkeling, met een schouderophalen worden begroet, zeker is het, dat geen ingang waardiger, zediger en grootscher, dan door een open zuilenhal, kan worden uitgedrukt.

Ook de plaats der muziektent op het terras scheen ons in den ouden toestand beter toe; het publiek had ruimer uitzicht op het orkest, en de gezichtsstralen, zeewaarts, werden minder gebroken. Het kunstgedeelte in dezen muziektempel schijnt vergeten te zijn; wellicht om de aandacht in geen geval van de muzikanten af te leiden?

Talentvol is ten slotte de technische leiding der heeren architecten geweest, om den aannemer van zulk een gebouw binnen zulk een kort tijdperk van alle gegevens te voorzien. Dit was zeker in ons land nog niet geschied, terwijl er evenmin een aannemer zoo sterk op de proef gesteld werd: de aannemers der Passage hadden hier wederom hun meester gevonden. Maar — is het werk uitgevoerd zooals men dit in Holland gewoon is, en men van een monumentaal gebouw wenschen zou? Zeker niet. Eilieve, vergelijk dit eens met het Ministerie van Justitie in Den Haag en let dan eens op de timmer- en steenhouwwerken dier beide gebouwen — het hemelsbreed verschil zal u dan weldra blijken. Indien ge mij nu antwoordt, dat zoowel de architecten als de aannemer genoodzaakt werden om de uitvoering in zulk een onmogelijk korten tijd te doen plaatshebben, dan komen we weer terug op ons uitgangspunt, n.l. dat zoowel de kunst als het handwerk gebukt gaan onder den geest des tijds, die dergelijke gebouwen in het leven roept, niet uit liefde voor die beide takken onzer volkswelvaart, maar hoofdzakelijk met financieele, speculatieve oogmerken. Al onze vakgenooten lijden daaronder: de architecten hadden geen tijd om hun grootsch plan te detailleeren — geen enkel detail toch aan het badhuis dwingt onze bewondering af, terwijl evenmin den werkman tijd gegeven werd, zijn talent en geweten aan het werk te verbinden.

Het gesmeed en gegoten ijzerwerk verdient echter allen lof; dit materiaal is gelukkig, meer dan eenig ander, bestand tegen al de gevaren, waaraan men in zulk een maalstroom van werken dagelijks blootstaat: het ziet er keurig uit.

Aan de talenten der ontwerpers zij het echter overgelaten om nog veel te herstellen. Wanneer de badgasten hun

gaven zullen hebben geofferd, dan mogen de zakken der ondernemers rijkelijk voorzien zijn om het ontbrekende aan te vullen. Men beziele dan in de eerste plaats de Kursaal door de milde gave der kunst. Wel-is-waar beantwoordt de hoogte-ontwikkeling dier zaal niet aan hare lengte- en breedte-afmetingen, de galerijen zijn te laag en is het verticaal doorsnede-profiel niet gelukkig, doch het penseel kan nog veel verbeteren; niet alleen kleure men de plafonds, maar ook de uiterste rechtstandswanden; de witte zeeschilderingen, op de ongunstige hellende platte vlakken gemaald, vervange men door meer feestelijke symbolen aan de kunsten gewijd, welke men in die hoofdzaal vertegenwoordigen wil. Waar de zee zelve toch zoo in de onmiddellijke nabijheid met de kunst kan worden vergeleken, is de val van den kunstenaar, die ze vertolken wil, beslist, al beweert men dan ook duizendmaal, dat de kunstenaar geroepen is om de natuur te idealiseeren. Zoo toone ook het penseel in de cet- en conversatiezalen zijn veelomvattend vermogen enz. enz., en er is geen twijfel aan, of het gebouw zal uit de zee verrijzen als een sieraad aan Holland's kust.

Dán onthulle men opnieuw en noodige vooral de kunstenaars-vereenigingen uit, onder wier vlag de ontwerpers en uitvoerders van het gebouw varen en die — wederom ouder Haagsche gewoonte — bij de eerste onthulling vergeten waren. Strauss moge, als vertegenwoordiger van muziek en dans, onder bruisenden wijn, gevierd worden — hooger en ernstiger rechten hebben hier de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en een Koninklijk Instituut van Ingenieurs, beide lichamen in Den Haag gevestigd en die de vertegenwoordigers der beeldende kunst — de bouwkunst — onder hare leden tellen.

LABOR ET STUDIUM TE ROTTERDAM.

Vergadering van 20 Augustus 1885.

De Voorzitter van het voorloopig Bestuur, de heer J. C. van Wijk, opent de vergadering met een welkomstgroet aan de 32 tegenwoordig zijnde leden, verbindt daaraan een kort woord over de reeds verrichte werkzaamheden en doet uitkomen, dat de stichting dezer nieuwe Vereeniging in geenen deele is gericht tegen het streven van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, zooals door enkelen schijnt vermoed te worden. Meer is zij gericht tegen hare organisatie. Toen pogingen, om daarin verandering te brengen, schipbreuk leden, besloten eenige personen eene vereeniging van Bouwkundigen op te richten, die van die handen ontslagen zou zijn.

Bij het oplezen der namen van hen, die zich bij de Vereeniging hebben aangesloten, blijkt dat zij thans 72 leden telt.

Alsnu wordt overgegaan tot de behandeling van het, door het voorloopig Bestuur ontworpen, concept-Reglement, waarbij het eerst de naam ter sprake komt.

Enkele leden vinden het minder goed dat de Vereeniging onder Latijnsche vlag zal varen. Eenerzijds wordt voorgesteld de Hollandsche vertaling daarvan te kiezen, en van andere zijde wordt in overweging gegeven de Vereeniging te noemen *Bouwkunst en Vriendschap*. Het ontbreekt ook niet aan verdediging van het voorloopig aangenomen devies, waarop ten slotte de laatstgenoemde benaming wordt aangenomen.

Bij de verdere behandeling van het Reglement worden enkele kleine wijzigingen en verduidelijkingen in het concept gebracht, dat daarna in zijn geheel wordt gearresteerd. De meest belangrijke wijziging betreft de samenstelling van het Bestuur, dat alsnu uit 7 leden zal bestaan, terwijl in het ontwerp van 5 bestuurders sprake was.

Tot de verkiezing van Bestuurders overgaande, worden de vijf leden van het voorloopige Bestuur, zijnde de heeren J. C. van Wijk, T. L. Kanters, W. C. van Goor, J. P. Stok Wz. en W. J. Bleijenburg, alsmede de heeren C. M. Droogleever Fortuyn en W. Molenbroek gekozen, die allen de benoeming aannemen.

Ten slotte wordt de heer J. C. van Wijk tot Voorzitter gekozen.

Hiermede is de agenda afgehandeld; de Voorzitter spoort de leden aan om ijverig mede te werken tot den bloei der Vereeniging en sluit daarop de Vergadering.

PRIJSVRAAG

VOOR EEN SOCIeTEITSGEBOUW TE KAMPEN.

Van de Directie der societeit *Het Collegie* ontvangen wij de mededeeling, dat de antwoorden op de door haar uitgeschreven prijsvraag voor een societeitsgebouw in de maand December e. k. in het openbaar zullen worden tentoongesteld en dat het rapport der Jury daarbij ter inzage van belanghebbenden zal liggen.

Wij vermeenen het deelnemen aan dezen wedstrijd te mogen aanraden; de bouwsom is wel-is-waar gering, maar de mogelijkheid bestaat voor het vastgestelde cijfer een goed societeitsgebouw te maken, in aanmerking nemende, dat het terrein over nagenoeg drie zijden door belendenden is ingesloten. De uitgeloofde prijs van *f* 350 is ruim gesteld.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-GRAVENHAGE. De Commissie, die den 21 September en volgende dagen het examen zal afnemen voor de betrekking van landmeter van het Kadaster, bestaat uit de heeren E. P. van Steenbergen, inspecteur van het kadaster aan het Departement van Financiën, voorzitter: A. Veenhuijsen, landmeter van het kadaster, gedetacheerd aan het Departement van Financiën, secretaris; en de leden A. W. E. Kwisthout, ingenieur-verificateur te Roermond; Genet, idem te 's-Hage; Van Duné, inspecteur der registratie en domeinen te 's-Hage, en Perk van Lith, controleur der directe belastingen en van het kadaster te Maastricht.

(A. et A.) HAARLEM. De schouwburg alhier, voor drie weken in publieke veiling verkocht, wordt nu gerestaureerd en vergroot. Naar wij vernemen, is de heer Charles Roskam, decoratieschilder te Amsterdam, met het maken van nieuwe tooneel- en zaal-decoratien, waarbij een plafond, belast geworden.

DORDRECHT. De kunstschatten, in ons museum aanwezig, worden enkele dagen kosteloos ter berichtiging gesteld, om den minderen man gelegenheid te geven zijn smaak te veredelen. Dit goede voorbeeld heeft navolging gevonden, daar een onzer stadgenooten, de heer Van der Linden, een soort kunstkamer heeft ingericht, die dagelijks voor het publiek toegankelijk is. Aan de wanden hangen verscheidene goede schilderstukken, die van tijd tot tijd verwisseld zullen worden, en op de lessenaars, die langs de wanden zijn aangebracht, liggen de meest verschillende binnen- en buitenlandsche tijdschriften (plaatwerken). Deze inrichting, eerst vóór een paar dagen geopend, zal zich ongetwijfeld in een druk bezoek en groote belangstelling mogen verheugen.

DELFT. De *Delftsche Courant* geeft eene uitvoerige beschrijving van het nieuwe stationsgebouw, dat Zaterdag j.l. in gebruik genomen werd. Gaarne brengen wij een woord van lof aan den architect C. B. Posthumus Meijjes te Amsterdam, die het gebouw ontwierp en aan den heer M. de Jongh, die, als technisch ambtenaar der H. IJ. S. M., met de leiding der werkzaamheden belast was.

— In *De Portefeuille* van Zaterdag 15 Augustus komt de volgende zinsnede voor omtrent de quaestie Ohmann:

»*De Opmerker* N°. 32 bevat een ingezonden stuk van den »heer Ohmann, bedoeld als slot van de onverkwikkelijke »geschiedenis van het beursplan-Groll. De Redactie is door »dat schrijven in het geheel niet bevredigd; ook op ons maakt »het een onbehaaglijken indruk; het schijnt alsof er machtige »invloeden aan het werk zijn om deze quaestie met alle ge»weld in den doofpot te stoppen."

BENOEMINGEN.

Door Z. M. is de adspirant-ingenieur der Marine K. F. Koning, met 1 September, bevorderd tot ingenieur 2e klasse.

De heer Drost, teekenaar bij den aanleg der Staatsspoorwegen, is met ingang van 17 dezer benoemd tot opzichter bij den Provincialen Waterstaat, standplaats Haarlem.

De heer C. H. Peters, Rijksbouwmeester, is benoemd tot commandeur van de orde van Isabella-la-Catolica van Spanje.

De heer Van Kerkwijk, lid der Tweede Kamer en vice-president van het te Brussel gehouden spoorwegcongres, is bevorderd tot commandeur der Leopoldsorde.

CORRESPONDENTIE.

Enkele berichten en mededeelingen moeten tot een volgend nummer blijven liggen.

Aan het artikel over Portland-cement zal weldra eene plaats worden ingeruimd.

ADVERTENTIEN.

„Mathesis Scientiarum Genetrix".

De FEESTCOMMISSIE voor de herdenking van het **100-jarig bestaan** van het Genootschap M. S. G. heeft, op veler verlangen, den tijd van inzending der antwoorden op de Prijsvragen en de toezending van Teekeningen, enz. voor de Tentoonstelling, **verlengd** tot 1 September e. k.

Leiden, 17 Augustus 1885.

P. J. GROEN,
Secretaris.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 31 Augustus 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden:**

A. Het SLOOPEN en VERVOEREN van het verplaatsbaar schoolgebouw (letter P), staande op het voormalig Karthuizerskerkhof (westzijde) en het weder oprichten van dit gebouw, op een terrein aan de Houtbrugkenstraat bij de Jan Luikenstraat.

B. Het VERBOUWEN van de Openbare Lagere school der 1e klasse N°. 26, in de Egelantiersstraat.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van *f* 0.85 voor de *a* genoemde (met één teekening) en *f* 1.20 voor de sub *b* genoemde (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads Architect, op het Raadhuis, kamer No. 101, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
DRIESSEN, *Weth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 27 Augustus 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het leveren en planten van Boomen en Heesters langs de Buitenwegen, Singels, Pleinen, enz.

EN

Het leveren van twee ijzeren Brugschepen met Schragen en Dwarsbalken voor de Schipbruggen te Arnhem en Westervoort.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Voor het RIJKSGESTICHT te *Veenhuizen* zijn in den loop der maanden **September** en **October 1885** benoodigd:

± één millioen Metselsteenen,

van verschillende qualiteit, en hetzij **Waalvorm**, afkomstig van de **Waal, Nederlandsche Rijn** of **Gelderschen IJssel**, hetzij **Groningervorm**, en afkomstig uit de Provincie **Groningen, of aangrenzende Nederlandsche plaatsen.**

Nadere inlichtingen te bekomen bij den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen te *'s Gravenhage*, aan wiens bureau schriftelijke aanbiedingen voor **geheele** of **gedeeltelijke** levering **vóór of op 30 Augustus a. s.** *franco* worden ingewacht.

Kunstmatige wegneming der grofzappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien veiliger tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 195 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, golfd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Genootschap Architectura et Amicitia.

Tentoonstelling van Oude en Nieuwe Bouwkunst, Schilderkunst, Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid, in de **Militiezaal** aan den Singel alhier, van **25 Augustus** tot **13 September a.s.**

Geopend van des morgens 10 tot des namiddags 5 uur.

Entrée voor het publiek *f* 0.25, vrije toegang voor de leden volgens Reglement.

Het Bestuur:
JAN SPRINGER,
Voorzitter.
TH. G. STRENGERS,
1e *Secretaris.*

De Secretaris der Vereeniging,
HENRI EVERS.

INTERNATIONALE TENTOONSTELLING

VAN

DECORATIEF AARDEWERK, CEMENT- EN GERAKKEN TEGELS EN GEBRAND GLAS,

in het BOTERHUIS te DELFT,

BLIJFT GEOPEND TOT 31 AUGUSTUS,

op Werkdagen van 9—5 uur; op Zondag van 1—5 uur.

Entréeprijzen: Woensdag *f* 0.50, Zondag *f* 0.10, overige dagen *f* 0.25.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 31 Augustus 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het BOUWEN van een SLACHTHUIS met STAL voor Varkens, een SLACHTHUIS met STAL voor Paarden en AFSLUITINGEN, voor de Algemeene Slachtplaats in de Stads-Rietlanden.

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, tegen betaling van *f* 3 (met 4 Teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven op het terrein van de Directiekeet, staande bij het Exercitieterrein in de Stads-Rietlanden, des ochtends te 11 uren, gedurende de week, welke de Besteding voorafgaat.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
ANKERSMIT, *Weth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 15 Augustus 1885.

KURKSTEEN

— Geluidwerende —

worden in elken vorm gemaakt en geleverd door

MARTIN & C°., Amsterdam.

Aanbesteding

BOUWEN SCHOOL.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *HAARLEM* zullen op **Donderdag den 27ste Augustus 1885**, des namiddags ten 2 uur, op het Raadhuis der Gemeente in het openbaar **aanbesteden:**

»Het bouwen van eene School voor Lager onderwijs en het maken van eene woning voor den Concierge, op een terrein aan het Molenpad hoek Wijde Geldeloose pad te Haarlem."

Raming *f* 41,000.

Bestek en voorwaarden, alsmede de **teekeningen,** liggen ter inzage op de **Gemeente-Secretarie** op alle werkdagen van 10 tot 4 uur en zijn aldaar, te beginnen **Maandag 17 Augustus 1885**, tegen betaling van *f* 2.50 per stel, te verkrijgen.

Plaatselijke aanwijzing op **Vrijdag 21 Augustus 1885**, des voormiddags ten 10 uur.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Architect over de werken en gebouwen der Gemeente, op werkdagen tusschen den dag der aanwijzing en dien der besteding des morgens tusschen 9 en 10 uur, ten zijnen Kantore **Koningstraat 2.**

Haarlem, 8 Augustus 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
E. A. JORDENS.
De Secretaris,
J. TIELENIUS KRUYTHOFF.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw

te **DE HELDER,**

levert ten spoedigste:

Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Trapleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.

Geïllustreerde Catalogus met meer dan 200 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.

Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

A. J. BACON & Co.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

THEOD. FERD. BIERHORST, eerste Nederlandsch Mozaïekfabrikant, Haarlem,
maakt H.H. Architecten en Aannemers in het bijzonder attent dat door zijne werklieden
Italiaansche Mozaïek, Terrazzo- en Granitovloeren,
Granito voor Wandbekleedingen, Glasmozaïek enz.
zeer nauwkeurig bewerkt en met de meeste zorgvuldigheid uitgevoerd worden.
Eenig Representant voor Nederland van de
Société Anonyme „La Construction Industrielle"
te **BRUSSEL,**
Fabriek van rijke en eenvoudige
PARKETVLOEREN.
PARQUETS HYDROFUGES,
Systeem DAMMAN & CASSARD.
MASSIEVE- en TAPIJTPARKETVLOEREN,
van af 8 francs de vierkante meter.
Deutsche Asphalt Actien-Gesellschaft,
DER
Limmer und Vorwohler Grubenfelder
HANOVER.
Het aan bitumen zeer rijke materiaal, afkomstig uit de groeven der Maatschappij, is het beste voor **gegoten** en **gecomprimeerde** Asphaltvloeren, welke kant en klaar gelegd, geleverd worden.
Prospectussen, Teekeningen, Prijscouranten en Getuigschriften op aanvrage gratis.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap
A.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

Heeren Leden wordt bericht, dat:

1°. de 841ste vergadering zal plaatshebben op Woensdag 2 September a. s.
De agenda voor die vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Installatie van nieuwe leden
c. Uitreiking van bekroningen.
d. Kunstbeschouwing van werken uit de Genootschapsbibliotheek;

2°. op de uitgeschreven eereprijsvraag „Een koninklijk paleis" 7 antwoorden zijn ingekomen onder de navolgende motto's:

Multa Paucis.	*Paleis.*
Sansovino.	*b.*
Oranje Nassau.	*Rust roest.*
M (in cirkel);	

3°. geen der ontwerpen, ingezonden op de eereprijsvraag, de volle bekroning is waardig gekeurd, doch dat is toegekend: aan het ontwerp met het motto *b* eene eervolle vermelding benevens eene premie van 150 gulden; en aan het ontwerp met het motto *Rust roest* eveneens eene eervolle vermelding met eene premie van 100 gulden.
Als vervaardiger van laatstgenoemd ontwerp heeft zich bekendgemaakt de heer J. van den Ban, te Amsterdam;

4°. van de ontwerpen, ingekomen op de prijsvragen uitgeschreven in 1884—1885, de navolgende zijn bekroond als:
a. voor het ontwerp van een *Buitensociëteit:* dat, ingezonden onder het motto *In extremis*, met den uitgeloofden prijs, en dat onder het motto *Ko-lom* met de premie;
b. voor het ontwerp van een *Jacht-rendez-vous:* dat, onder het motto *Beaurivage* met den uitgeloofden prijs; dat, onder het motto *Repos ailleurs* met de premie; terwijl aan dat, onder het motto *Wer rastet rostet* eene eervolle vermelding is toegekend;
c. voor het ontwerp van een *Klokkentoren:* dat, ingezonden onder het motto *Nocturne*, met den uitgeloofden prijs, en dat, onder het motto *Orno* met een eervolle vermelding;
d. voor het ontwerp van een *Staand uurwerk:* dat, ingezonden onder het motto *Eikenhout*, met eene premie van *f* 15 voor den arbeid;
e. voor het ontwerp van een *Trapleuning:* dat, ingezonden onder het motto *Wingerd*, met den uitgeloofden prijs en aan die, onder de motto's *Hephästos* en *Vicit vim Virtus*, met eene loffelijke vermelding;
f. van het *Schilderhuis* geen der ontwerpen;

5°. als vervaardigers zich hebben bekendgemaakt:
a. van het ontwerp „Een Buitensociëteit" met het motto *In Extremis*, de heer Joseph Herman, te Amsterdam, en van dat, met het motto *Ko-lom*, de heeren J. P. Stok en W. P. Molenbroek, beiden te Rotterdam;
b. van het ontwerp „Een Jacht-rendez-vous" met het motto *Beaurivage*, de heeren G. Bakkus en G. de Zeeuw, beiden te Rotterdam, en van dat, met het motto *Repos ailleurs*, de heer C. Verhulst, te 's-Hage;
c. van het ontwerp „Een Klokkentoren" met het motto *Nocturne*, de heer P. H. Scheltema te Nijmegen;
d. van het ontwerp „Een staand Uurwerk" met het motto *Eikenhout*, de heer Jonas Ingenöhl te Amsterdam;
e. van het ontwerp „Een Trapleuning" met het motto *Wingerd*, de heer W. Kromhout C.zn. en van dat, met het motto *Hephästos*, de heer J. C. di Gazar, beiden te Amsterdam;

6°. het Bestuur van de ontwerpers der bekroonde antwoorden, wier namen nog niet bekend zijn, machtiging tegemoetziet om de naambrieven te openen;

7°. als kunstlievende leden zijn toegetreden de heeren J. Bekker, P. J. Dekema, te Amsterdam, en Dr. E. Stark, te Nieuwer-Amstel.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE FABRIKAGE EN HET ONDERZOEK VAN WITTE VERFSTOFFEN.

door

L. J. Rijnink.

Over het algemeen acht men het voor een architect of opzichter eene moeilijke taak, den schilder te controleeren. In vele gevallen wordt dit bezwaar weggenomen, doordat de directie eischt, dat de droge verfstoffen, voorzien van het bewijs van herkomst, in verzegelde vaten op het werk aangevoerd, en aldaar verder bereid moeten worden, maar, zooals men kan nagaan, is dit alleen het geval bij werken van eenigen omvang.

De wijze, om verf langs scheikundigen weg te onderzoeken, is echter zoo eenvoudig, dat ieder bouwkundige dit zelf kan doen. Hetgeen hier volgt is een kort verslag over de fabrikage van eenige verfstoffen en het onderzoek ervan. Het is echter zooveel mogelijk practisch behandeld.

Werktuigen behoeft men voor dit onderzoek niet te koopen: een ijzeren lepel, een paar reepjes glas, eenige wijnglazen, apothekersfleschjes en porseleinen schoteltjes zijn voldoende.

De schilderkunst ontleent hare grondstoffen aan de drie rijken der Natuur. De kleurstoffen uit het dieren- en plantenrijk worden meest gebruikt voor het verven van geweven stoffen; de schilderverven zijn hoofdzakelijk afkomstig uit het delfstoffenrijk.

Tot de witte natuurlijke verfstoffen behooren: krijt, gips, pijpaarde, porseleinaarde, kaolin, zwaarspaath, zwavelzuur baryt, blanc fix en permanentwit. De natuurlijke witte schilderverven zijn minder belangrijk dan de kunstmatige, en zullen daarom kort behandeld worden.

Krijt.

Het krijt bestaat uit de pantsers van microscopische polythalamiën. Het wordt in de natuur in groote hoeveelheden gevonden en vormt aanzienlijke aardlagen; dikwijls wordt het genoemd naar de plaats, waar het gevonden wordt: vandaar Engelsch, Champagne en Spaansch krijt. Aan genoemde kusten, waar het krijt gewonnen wordt, vormt het vrij harde steenrotsen, die echter door den invloed van vorst en regen zachter en brozer worden, zoodat de daarin aanwezige vuursteenen weggenomen kunnen worden. Het overblijvende krijt wordt dan in stukken in den handel gebracht, of in molens onder een langzaam toevloeienden stroom water fijngestampt. Het fijne poeder spoelt weg en zet zich in kuilen af. De hardere stukken blijven liggen. Het fijne krijt, dat als een dik deeg achterblijft, wanneer het daarboven staande water is afgetapt, wordt uitgestoken en gedroogd, daarna verpakt en in den handel gebracht onder den naam van „gewasschen krijtwit".

Tot het opsporen der vervalsching van verfstoffen is het noodig, dat men van elke verfstof de voornaamste eigenschappen kenne; laat ons die daarom eens kortelijk nagaan.

Proef 1. Men neme in een glas een weinig krijtwit met veel water, en voege er onder omroeren droppelsgewijs zoutzuur (geest van zout) aan toe; er ontwijkt nu koolzuurgas, en het krijt wordt na voldoende toevoeging van zoutzuur opgelost. Men ziet echter nog grijze vlokken zweven: dit is het kiezelzuur, dat altijd in krijt aanwezig en niet oplosbaar is.

Op die plaatsen, waar het krijt duur is door het verre transport, vervangt men het door een ander mineraal, kalkspaath geheeten. Kalkspaath, een harde kristallijne stof, wordt evenals het krijt behandeld en heet dan „Parijsch-wit." De kleur van Parijsch-wit is gewoonlijk nog witter dan die van krijt.

Proef 2. Wanneer men met Parijsch-wit dezelfde proef neemt, als met krijtwit, verkrijgt men ook dezelfde uitkomsten.

Krijtwit en Parijsch-wit lossen beiden in een zuur op, onder vrijlating van koolzuur.

Gips.

Het gips wordt in de natuur in verschillende vormen gevonden; het komt in sommige landstreken veelvuldig voor en vormt soms geheele heuvels. Naar den toestand, waarin het gevonden wordt, onderscheidt men het in de vijf volgende soorten: gipsspaath, vezelig gips, korrelig gips, dicht gips en aardachtig gips.

Gipsspaath is volkomen doorzichtig en wordt gevonden tusschen gips- en mergellagen.

Vezelachtig gips bestaat uit kristallen, die tot vezels vereenigd zijn en heeft een zijdeachtigen glans.

Het korrelig gips bezit een fijn-korrelige structuur. Albast is zijn naam, wanneer het in geheel zuiveren toestand voorkomt.

Dicht gips vormt doorschijnende massa's, die eenigszins op marmer gelijken; door zijne hardheid is het er evenwel gemakkelijk van te onderscheiden. Deze soort en aardachtig gips komen in den omtrek van Parijs in groote hoeveelheden voor. Beide soorten worden in molens fijngestampt en met water gewasschen; men verkrijgt dan een sneeuwwit, zacht poeder, dat onder den naam van Lemser-wit of mineraalwit van Arnstedt in den handel wordt gebracht.

Het gips behoort eigenlijk niet tot de schilderverven; het is onbruikbaar, zoowel voor olie- als voor waterverf. Daar het echter zoo dikwijls voor bijmengsel bij andere verven gebruikt wordt, dient er melding van gemaakt te worden. Vooral wordt het ongebrande gips gebruikt voor vervalsching van ultramarijn en Berlijnsch-blauw.

Proef 3. Men neme de proef met ongebrand gips, als de vroeger beschreven proef met krijt, en krijgt dan tot uitkomst, dat

ongebrand gips gemakkelijk oplosbaar is in zoutzuur en salpeterzuur.

Pijpaarde, Keulsche aarde, Witte bolus, Porseleinaarde, Kaolin.

Van bovengenoemde witte kleisoorten is de pijpaarde de minst zuivere, daar zij een weinig ijzeroxyde en vrij kiezelzuur bevat; dit komt, omdat zij door waterstroomen van de plaats gevoerd is, waar zij door verwering was ontstaan, en genoemde bijmengsels aanwezig waren. Deze kleisoorten werken gebrand of ongebrand op geen enkele verf nadeelig. Zij veroorzaken echter een groot olieverbruik, en hebben de eigenschap, dat zij na droging door borstelen glanzend worden.

Proef 4. Men neme een weinig van deze ongebrande kleisoorten in een glas en voege er onder omroeren sterk zoutzuur aan toe. Er heeft volstrekt geen opbruising plaats en de klei wordt slechts gedeeltelijk opgelost.

Pijpaarde is slechts gedeeltelijk oplosbaar in sterk zoutzuur.

Zwaarspaath, Permanentwit, Zwavelzuur baryt, Blanc fix.

Bovengenoemde stoffen hebben allen dezelfde eigenschappen, n.l. dat zij zeer slecht dekken en door geen zuren aangetast worden. Het zwaarspaath, dus genoemd om zijn aanzienlijk soortelijk gewicht, dat tusschen 4.1 en 4.7 afwisselt, wordt in het Schwarzwald, Odenwald en in den Harz in uitgestrekte aderen gevonden; het is zeer hard en wordt door stampmolens tot een fijn poeder gemaakt, daarna gedroogd en opnieuw gemalen.

Vroeger vond dit mineraal bijna geen toepassing; eerst in 1830 werd het in de nijverheid ingevoerd.

Zwavelzuur baryt wordt vervaardigd van zwaarspaath, dat met steenkolen en teer vermengd wordt; deze massa wordt in kroezen sterk gegloeid. Na bekoeling wordt de massa in kuipen gestort, onder toevoeging van zoutzuur en water, er ontwijkt zwavelwaterstofgas, en het baryt wordt opgelost. De helder geworden oplossing wordt daarna met zwavelzuur behandeld: er ontstaat dan een wit neerslag, dat, na vele malen gewasschen te zijn, voor den handel gereed is.

Zwavelzuur baryt is door zijn gewicht uitstekend geschikt voor vervalsching van loodwit. De scheikunde toont dit bedrog echter spoedig aan. Door de volgende proeven is deze stof gemakkelijk van de andere witte verfstoffen te onderkennen.

Proef 5. Neem ongeveer een eierlepeltje zwaarspaath of zwavelzuur baryt, en voeg er onder omroeren salpeterzuur of zoutzuur aan toe: er ontstaat geen opbruising en er wordt ook niets opgelost.

Proef 6. Neem een weinig zwaarspaath en maak er met lijnolie een deeg van. Dit deeg gloeit men zoolang, totdat er een geelachtig bruin poeder overblijft. Door toevoeging van verdund zoutzuur ontstaat er een stinkende gassoort, zwavelwaterstofgas. Na oplossing voegt men wat zwavelzuur aan de vloeistof toe en verkrijgt dan een wit neerslag.

Zwaarspaath, zwavelzuur baryt, blanc fix en permanentwit zijn mineralen, die niet door zuren aangetast worden; gegloeid met olie, verkrijgt men door behandeling met zoutzuur waterstofgas en door toevoeging van zwavelzuur een wit neerslag.

Totdusverre over de natuurlijke witte verfstoffen; wij zullen nu de kunstmatige witte, n.l. „loodwit" en „zinkwit", behandelen.

De Nederlanders zijn de eersten geweest, die het loodwit vervaardigden. De Hollandsche bereidingswijze is langzamerhand, met geringe afwijkingen, ook in andere landen ingevoerd. Er is geen verfstof bekend, die zoo belangrijk is, en zooveel gebruikt wordt, als het loodwit, en daar de prijs van zuiver loodwit tamelijk hoog is, wordt er ook een ruim gebruik van gemaakt het te vervalschen.

Vier methoden worden voornamelijk gevolgd om loodwit te bereiden. Die methoden zijn: de Hollandsche, de Fransche, de Oostenrijksche en de Engelsche.

De Hollandsche methode wordt, behalve in ons land, ook in vele streken van Duitschland, België, Frankrijk en Engeland toegepast, en levert een product van een groot dekkend vermogen. In haar oorspronkelijken vorm wordt zij aldus uitgevoerd:

Men heeft een menigte aarden potjes, in den vorm van smeltkroezen; in ieder potje worden, op een derde der hoogte, drie houten staafjes geplaatst. Nu worden deze potjes, bijna tot de hoogte der stokjes, met bierazijn gevuld. Op het hout legt men los samengerold bladlood en zet de potjes in broeienden paardenmest, in ruime, luchtige schuren. Over deze potten legt men dunne planken, brengt hierop weder mest en een nieuwe rij potjes en gaat op deze wijze voort, tot vijf of meer rijen boven elkander zijn opgestapeld.

Na verloop van vijf of zes weken neemt men de potjes uit den mest, bevochtigt de looden rollen, die met een witte korst bedekt zijn, klopt ze boven een houten bak af, roert de massa met water tot een dikke pap aan, scheidt het onveranderde lood daaruit af en maalt het loodwit tot een fijn poeder.

Dit poeder brengt men in onverglaasde, kegelvormige potten, en laat het hierin zoolang, tot het genoeg gedroogd is, om de wanden los te laten. Vervolgens keert men de potten om, zoodat ze als stolpen over de broodjes loodwit staan, en laat deze zoo volkomen drogen. Het aldus verkregen loodwit wordt hard loodwit of Kremser-wit genoemd.

Voor zacht loodwit laat men de dunne brij, die onder de molensteenen uitvloeit, in groote kuipen bezinken; tapt hiervan het bovenstaande water af en wascht dit loodwit verscheidene malen met water; daarna wordt de stijve brij uitgestoken, geperst, gedroogd en als poeder in den handel gebracht.

De Fransche methode berust op het volgende: Wanneer men loodsuiker oplost in water en deze oplossing warm laat trekken met goudglit, dan wordt daarin nog eene aanmerkelijke hoeveelheid goudglit opgelost, en dit opgeloste kan door inleiden van koolzuurgas neergeslagen worden. Men verkrijgt het loodwit dan als een fijn poeder; men maakt er ook wel koekjes van. Het is evenwel minder zwaar en meer broos dan het Kremser-wit.

De Oostenrijksche methode verschilt van de Hollandsche alleen, doordat de warmte en kooldioxyde niet door mest, maar op andere wijze worden aangevoerd. Het lood wordt in dunne platen uitgeplet, welke in het midden rechthoekig zijn omgebogen en in groote vertrekken zoodanig zijn opgehangen, dat zij elkander niet raken. Kooldioxyde en azijnzuur worden geleverd door een aftreksel van rozijnen en appelmost. De vertrekken worden op een temperatuur van 40 °/₀ verwarmd.

De Engelsche methode is slechts een vereenvoudiging van de Fransche. Men maakt van fijngemalen goudglit, vermengd met een kleine hoeveelheid water, een brij, en leidt daardoor koolzuurgas. Dit koolzuurgas ontstaat door verbranding van cokes; de hitte door de cokes voortgebracht, brengt tevens een stoommachine in beweging, die de brij omroert.

Genoeg over zijne fabrikage; wij zullen nu zijne eigenschappen nagaan en de middelen aantoonen, hoe zijne vervalsching gemakkelijk is aan te wijzen.

Het loodwit is een verbinding van loodoxyde met koolzuur en water. Het verschil tusschen genoemde soorten van loodwit bestaat alleen daarin, dat de eene soort wat meer of minder loodoxyde of koolzuur bevat.

De vervalsching van loodwit geschiedt gewoonlijk met zwaarspaath, gips of krijt.

Proef 7. Neem wat Kremser-wit. Zooals wij zeiden, is dit het zuiverste loodwit, dat in den handel voorkomt. Men maakt er een weinig van tot een fijn poeder, en mengt dit met wat water in een glas; dan giet men er droppelsgewijs salpeterzuur bij. Het koolzuur ontwijkt nu, onder opbruisen. Men gaat voort met salpeterzuur toe te voegen, tot het loodwit verdwenen is.

Men late de oplossing staan, daar die nog tot andere proeven kan dienen.

Zuiver loodwit is volkomen oplosbaar in salpeterzuur.

Proef 8. Neem Kremser wit, krijt, gips en zwaarspaath, en doe een half eierlepeltje van elk dezer stoffen in een ander glas. Vul vervolgens het glas half met water en voeg er weer droppelsgewijs salpeterzuur aan toe. Hetzelfde opbruisen ontstaat weer; krijt, gips en loodwit worden geheel opgelost, het zwaarspaath evenwel niet. Dit zakt langzamerhand naar den bodem. Men laat nu de oplossing rustig bezinken.

Bij een mengsel van loodwit, krijt, gips en zwaarspaath, worden door salpeterzuur de drie eerstgenoemde stoffen opgelost; zwaarspaath blijft onopgelost.

Voordat wij verder gaan, moeten wij kennismaken met een vloeistof, die bij het onderzoek van verfstoffen vaak gebruikt moet worden. Om die vloeistof te maken, neme men een stuk gekristalliseerde soda en laat dit oplossen in een drie- of vierdubbele hoeveelheid

gekookt water. Na geheele oplossing voegt men er een gelijke hoeveelheid zeepziedersloog bij (zeepziedersloog is bij den drogist verkrijgbaar). Daar deze vloeistof kurk aantast, is het noodig de kurk met vet te smeren; wat ook aan te raden is bij de andere zuren.

Deze oplossing en de andere zuren zijn allen vergiftig.

Proef 9. Neem een weinig van de zuivere loodwitoplossing, en giet daar wat van de soda-oplossing bij; er ontstaat nu een wit neerslag. Giet men evenwel door, dan ziet men langzamerhand het neerslag verdwijnen en ten laatste de vloeistof weer volkomen helder worden.

Door toevoeging van soda-oplossing aan loodwitoplossing ontstaat een neerslag, dat na meerdere toevoeging van de soda-oplossing geheel verdwijnt.

Proef 10. Giet van het tweede glas (zie proef 8) voorzichtig een weinig van de heldere vloeistof in een ander glas, en voeg er eveneens de soda-oplossing aan toe. Weder wordt de vloeistof melkachtig troebel; bij doorgieten wordt de vloeistof niet, als bij de vorige proef, volkomen helder, maar er blijven grijsachtige vlokken in de oplossing zweven. Dit is het krijt en het gips, dat bij de oplossing gevoegd was.

Door toevoeging van een voldoende hoeveelheid van de soda-oplossing aan eene oplossing van krijt, gips en loodwit, komen het krijt en gips weder voor den dag.

De verklaring hiervan is deze: Wij onderstellen, dat men loodwit heeft, dat met krijt en zwaarspaath is vervalscht. Door hierop verdund salpeterzuur te gieten, worden loodwit en krijt opgelost, terwijl het koolzuur uit het krijt ontwijkt. Het zwaarspaath blijft onveranderd op den bodem liggen. De vloeistof bevat dus loodoxyde en de kalkaarde uit het krijt aan salpeterzuur gebonden. Giet men nu hierbij de soda-oplossing, dan komen het loodoxyde en de kalkaarde weer voor den dag aan koolzuur gebonden. Door bijgieten van meer soda-oplossing wordt de loodverbinding weder opgelost, maar de opnieuw gevormde koolzure kalkaarde niet; deze blijft in de vloeistof drijven.

Om loodwit, dat met olie gemengd is, te onderzoeken, gaat men op de volgende wijze te werk:

Proef 11. Neem een weinig loodwit, of loodwit en krijt, en meng dit aan met olie; voor de proef is 't het gemakkelijkst, zoo weinig mogelijk olie te gebruiken. Men neemt een half eierlepeltje van het mengsel, voegt er ongeveer zesmaal zooveel petroleum bij en mengt alles goed door elkander. Dit mengsel giet men nu in een gewoon apothekersfleschje van ongeveer een d.L. inhoud. Na er vervolgens drie- of viermaal zooveel water bijgedaan te hebben, schudt men alles flink dooreen. Bij deze melkachtige vloeistof voegt men eenige droppels salpeterzuur en schudt weer; men houdt bij het schudden den duim op de opening, en laat telkens door den duim wat op te lichten het gas, dat zich ontwikkelt, ontsnappen. Men zij bij deze proef voorzichtig, daar men licht het gas naar de verkeerde zijde laat ontsnappen en zoodoende salpeterzuur over de kleeren zou kunnen krijgen. De vlekken, door salpeterzuur veroorzaakt, zijn onuitwischbaar en verteren de stof.

Men voegt zoolang salpeterzuur toe, tot er geen gas meer ontsnapt. Nu laat men het fleschje een poosje rustig staan; weldra scheidt zich het mengsel in twee lagen, de olie en de oplossing. Zoodra de onderste vloeistof helder geworden is, neemt men het fleschje voorzichtig op en sluit de opening met den duim, keert het langzaam om, zoodat nu de oplossing bij den mond en de olie bij den bodem drijft; door den duim even te lichten, laat men een weinig van de oplossing in een ander glas loopen. De nu verkregen oplossing is die van loodwit en krijt, of enkel loodwit met salpeterzuur. Men behandele verder deze oplossing met sodaloog, evenals in proef 7 en 8.

Een andere gemakkelijke manier, om gemengd of zelfs reeds gedroogd loodwit, dat men van de wanden heeft afgeschraapt, te onderzoeken, is de volgende:

Proef 12. Men neme een weinig van het afgeschraapte of gemengde loodwit, en gloeie dit in een ijzeren lepeltje: dan verkrijgt men een geelachtige stof. Vervolgens doet men hiervan wat in een glas en voegt er, evenals bij de vorige proeven, water en salpeterzuur aan toe: de gele stof lost volkomen op. Het eenig verschil is, dat er bij ongebrand loodwit opbruising ontstond en nu niet.

Vervolgens behandele men de oplossing weer met de soda-oplossing, om te zien of er krijt of gips in aanwezig is.

Het zwavelwaterstofgas is een verbinding van zwavel met waterstofgas. De onaangename reuk, dien het verspreidt, komt overeen met dien van bedorven eieren. Gelijksoortige dampen stijgen ook wel op uit grachten en slooten en ontstaan daar door verrotting van dierlijke en plantaardige stoffen.

Proef 13. Men neme weder een weinig van de heldere loodwitoplossing en voege er zwavelwaterstofwater aan toe: de vloeistof wordt oogenblikkelijk zwart. Men gaat met toevoegen voort, tot de vloeistof er sterk naar riekt, en laat het nu een poosje staan. Het zwarte neerslag zakt langzamerhand naar omlaag. Nu beproeft men, of de bovenstaande heldere vloeistof door meerdere toevoeging van zwavelwaterstofwater nog meer zwart wordt. Zoo neen, dan giet men een weinig van de heldere vloeistof af, en voegt er weer de soda-oplossing aan toe. Zoo er een wit neerslag ontstaat, is er krijt of gips in de oplossing gemengd; zoo de vloeistof helder blijft, is het een zuivere loodwitoplossing geweest.

De verklaring hiervan is, dat zwavelwaterstof, in aanraking gebracht met een vloeistof, waarin lood is opgelost, de zwavel vrijlaat, die zich dan met het loodwit verbindt, en het zwarte neerslag vormt. Het krijt of gips blijft opgelost en wordt door de soda-oplossing neergeslagen.

Zeer begrijpelijk is het nu, waarom verfwerk, waarvan de grondstof loodwit is, en dat aan den invloed van stinkende grachten of slooten is blootgesteld, zoo spoedig vuilbruin van kleur wordt.

Nog een gemakkelijke proef, om de zuiverheid van loodwit te onderzoeken, is deze:

Proef 14. Men neme twee reepjes Hollandsch schrijf- of filtreerpapier, en wrijve het eene met zuiver droog loodwit in, het andere met vervalscht loodwit. Beide reepjes papier worden nu boven een vlam verbrand. Bij het onvervalschte blijft zeer weinig zwarte asch over, terwijl onder het verbranden de loodbolletjes van het papier vallen. Het vervalschte brandt moeilijker, terwijl er veel samenhangende asch overblijft.

(*Hoofdzakelijk ontleend aan de „Chemische Technologie" van* Dr. F. W. Krecke *en aan het handboek van* G. J. Jacobson.)

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Toen Zondagmorgen de deelnemers aan de excursie zich naar de plaats van samenkomst begaven en hevige regenvlagen den hemel verduisterden, had wel niemand eenig vermoeden, dat de feestviering door goed weder begunstigd zou worden.

Nauwlijks was men echter aan boord van de met tal van vlaggen versierde boot en deed de muziek de opwekkende tonen van het Bondslied hooren, of de hemel klaarde op en spoedig kwam de zon door de wolken.

De tocht naar Enkhuizen was zeer voorspoedig. De zee was juist onstuimig genoeg om het vaartuig in aangename schommeling te brengen, zonder dat een der opvarenden met de gevreesde zeeziekte te kampen had. In het voorruim was een restauratie-lokaal geïmproviseerd, waarvan natuurlijk een druk gebruik gemaakt werd. Gezellige kout wisselde af met muziek en gezang, en de tijd vlood zoo spoedig heen, dat men, eer men eraan dacht, het doel van den tocht bereikte.

Groot was de verrassing, toen men op den steiger te Enkhuizen den heer Leliman, Eere-voorzitter des Genootschaps, zag staan, die per spoor daarheen was gegaan, om van zijn belangstelling in de feestviering blijk te geven. Nadat hij met gejuich en fanfares begroet was, begaf men zich aan wal, en werd de tocht door Enkhuizen volgens het door de Feestcommissie opgemaakte plan volbracht. Het raadhuis, de kerken, en vooral het meesterlijk koorhek, werden met belangstelling bezichtigd.

Na den tocht vereenigde men zich in het hotel „de Oranjezaal", waar een welvoorziene disch den leden wachtte. Het ontbrak niet aan feestdronken, en in een zeer opgewekte stemming begaf men zich, door de muziek voorafgegaan, in optocht naar de boot, die even over achten van wal stak.

De zee was inmiddels bedaard, en de boot gleed statig over den effen spiegel, terwijl de maan haar zacht licht daarover uitgoot. Op het dek stonden tafels, waaraan men zich plaatste, en onder het genot van een glas schuimend bier of tintelenden wijn de genoegens van den afgeloopen dag besprak. Te ruim elf uur was men weder te Amsterdam.

Den volgenden morgen waren de feestvierenden reeds vroegtijdig weer in de Militiezaal, om de laatste hand aan de tentoonstelling te leggen. De Militiezaal heeft een algeheele herschepping ondergaan. Zij is in vier vertrekken afgedeeld, tusschen twee waarvan zich een Dorische zuilengang verheft. Door tapijten, planten, meubelen en voorwerpen van kunstnijverheid heeft men een zeer behaaglijke decoratie weten te verkrijgen. Het ontwerp voor het geheel is van de hand des heeren Jan Springer, die ook thans weer bewijst, welk uitstekend decoratief talent hij bezit.

In de eerste zaal vindt men oude en nieuwe Bouwkunst gerangschikt; daaraan grenzen twee vertrekken, waar fraaie inzendingen van kunstnijverheid aanwezig zijn. Ook vindt men in de eerste zaal beeldhouwwerk van E. van den Bossche, G. Crevels en Ed. Roskam, terwijl ook de heeren Joost Thooft en Labouchère te Delft daar een schoone etalage hebben ingericht, waarbij de prachtige ornementstudiën van A. Lecomte. Men vindt in deze zaal inzendingen van de heeren A. C. Bleijs, A. C. Boerma, P. J. H. Cuypers, A. L. van Gendt, A. N. Godefroy, I. Gosschalk, J. H. Leliman, Gebr. Margry & Snickers, C. Vermeys en W. Springer. Ook de modellen van Quellinus ziet men daar.

De beide middelste salons bevatten schilderstukken van V. Bauffe, Ch. van den Eijken, D. de la Mar, F. G. W. Oldewelt, Charles Roskam, J. A. Rust, Thérèse Schwartze, Jacob Smits, Wilm Steelink, E. Stark, J. Taanman, N. van der Waay, Marie Wandscheer, H. Valkenburg en E. S. Witkamp, en teekeningen, aquarellen of etsen van Carel Dake, Jan van Essen, C. J. G. Gabriel, J. C. Greive Jr., J. D. G. Grootveld, H. J. Haverman, J. C. Maandag, D. de la Mar, G. H. C. Overman, Thérèse Schwartze, Jacob Smits, C. Springer, Wilm Steelink, E. Stark, W. B. Tholen, N. van der Waay, E. G. Witkamp en J. H. Wijsmuller. Men vindt in dit salon tevens beeldhouwwerken van E. van den Bossche, Bart van Hove, K. H. Roskam, H. J. Texeira de Mattos en Geo. Schwartze.

De laatste zaal bevat oude Bouwkunst, en voorts inzendingen van verschillende bouwkunstenaars. De antwoorden, ingekomen op de prijsvragen van het afgeloopen jaar, nl. voor een Koninklijk Paleis, voor een Jacht-rendez-vous, voor een Buitensociëteit, voor een Schildwachthuis, voor een Klokkentoren op een Raadhuis, en voor een gesmeed-ijzeren Trapleuning vindt men daar, terwijl ook de platen van *De Bouwmeester*, en van de twee jaargangen van *De Opmerker* geëxposeerd zijn. Deze zaal bevat voorts de belangrijke inzending studiën uit Italië van E. W. F. Kerling, verder inzendingen van Jacob van den Ban, E. G. H. Cuypers, Henri Evers, A. R. Freem, J. F. L. Frowein, C. N. van Goor, Joseph Herman, Jonas Ingenohl, Tymon Meijer, C. B. Posthumus Meyjes, R. Mentz, Karel Muller, J. Olthuis, Jules Rau, M. W. Smijtink, Jan Springer, Leonard A. Springer, Piet Springer, Th. G. Strengers, A. W. Weissman, J. B. Jager, W. H. L. Westerbach, W. Wilkens en G. van Arkel. Ook ziet men daar fraaie teekeningen uit het begin dezer eeuw, door J. de Greef en H. Springer.

Dank zij de medewerking van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, de gemeente Amsterdam, de heeren R. W. P. de Vries, C. Schöffer, Mr. Ch. M. Dozy, Fred. Muller, C. B. Posthumus Meyjes, A. N. Godefroy, Jb. Olie Jbz., T. C. van der Sterr, en G. van Arkel, is ook de Oude Kunst zeer belangrijk. Tal van zeldzame teekeningen en prenten ziet men daar bijeen.

Onder de afdeeling Kunstnijverheid worden gevonden inzendingen van J. T. Brouwer, H. A. Dupuis, Th. Fumière, G. H. Heinen, Hopman, W. F. Kronenberg, J. Kuiper, J. H. de Lange, C. H. Lommen, Gebrs. van Malsen, Martin & Co., Karel Muller, T. Mumm, J. J. Sand, J. N. Scheltema, Prosper Schrijvers, M. Schep, C. F. Sluyter, Joh. Stortenbeker en Wegner & Mottu.

Nadat de tentoonstelling Maandag voor de inzenders te bezichtigen geweest was, werd des avonds in de Militiezaal de feestvergadering gehouden. Na een toespraak van den Voorzitter werd overgegaan tot het kiezen van een 2e-Secretaris. Onder gejuich werd de heer Henri Evers als zoodanig benoemd.

Hierna werd voorlezing gedaan van de rapporten der Jury's voor de prijsvragen. Na een hartelijke ontboezeming van den Eere-voorzitter eindigde deze vergadering en namen de aanwezigen de tentoonstelling in bezichtiging.

Reeds den eersten dag nadat de tentoonstelling voor het publiek geopend was, mocht zij zich in de belangstelling van het publiek verheugen. Ook de Minister van Binnenlandsche Zaken, de Burgemeester, de Wethouders en vele autoriteiten vereerden haar met een bezoek. Wij twijfelen niet, of velen zullen zich opgewekt gevoelen, een uurtje in de Militiezaal te verwijlen.

VARIA.

Scheepsspoorweg over de landengte van Suez. Volgens een bericht van de *Phare du Bosphore* heeft een Maatschappij van Amerikaansche kapitalisten aan de Porte een ontwerp aangeboden, welks volvoering den voorgestelden aanleg van een tweede Suez-kanaal overtollig zou maken. Zij wil namelijk van de haven El-Arisj een spoorweg naar het stadje Akabah aan de Roode Zee bouwen, die, gelijk de over de landengte van Tehuantepec in Midden-Amerika geprojecteerde, uitsluitend voor het vervoer van schepen, zelfs van de

grootste stoomers, van de eene zee naar de andere dienen moet.

De baan zoude eene lengte van ongeveer 250 K.M. hebben en de bouw 16 tot 20 millioen francs kosten. Inplaats van een subsidie, verlangt de Maatschappij van de Turksche Regeering kosteloozen afstand van den noodigen grond.

Reinigen van koper. Volgens een Duitsch patent, genomen door W. Braun, te Hamburg, wordt vuil koper gezuiverd door er gasvormig chloorwaterstofzuur in te brengen als het in gesmolten toestand verkeert, waarbij gezorgd moet worden dat zoo min mogelijk lucht toetreedt.

Men zegt dat het oxyde vervluchtigt met het chloor. Ook andere onreinheden worden weggenomen. Men verkrijgt een koper van groote zuiverheid en taaiheid, vrij van bulten, en van hooge geleidbaarheid.

De petrovaseline. Ieder kent de vaseline en hare eigenschappen. Het schijnt, volgens den heer Pierre Vigier, dat men, door haar te ontlasten van de 25% vaste paraffine die zij bevat, een reuk- en kleurlooze vloeistof verkrijgt, gelijkende op helder water, onoplosbaar in water en niet tot vet stollende, en die de koolwaterstofhoudende zelfstandigheden ontleedt en al de voorwerpen, die ermede worden ingesmeerd, tegen roesten beveiligt. Een fabrikant heeft er den naam *petrovaseline* aan gegeven. Het is een vloeistof, tegelijk bedeeld met de voornaamste eigenschappen van water, alkohol, glycerine en van de vaste oliën. De petrovaseline kost slechts fr. 2.50 per kilo. Men zal ze zeker talrijk toepassen op de artsenijbereiding, de parfumerie en de nijverheid. Een weinig van dit nieuwe water gebracht op de metalen, de geweerloopen, enz., en de roest zal er geen vat op hebben. In de geneeskunde zal zij evenzeer veel nut doen.

De hoogte der golven. De dichters en hunne napraters spreken dikwijls over torenhooge golven. Elke zee heeft hare golven, en die van den Atlantischen Oceaan zijn niet die der Middellandsche Zee. Het hydrografisch bureau van Washington heeft onlangs in den Atlantischen Oceaan eene reeks metingen doen verrichten, die betrekking hadden op de hoogte en de breedte van de golven.

Bij het zwaarste weder meten de sterkste waargenomen golven negen meter in hoogte en zij kunnen zich dan in de breedte uitstrekken over een uitgebreidheid van 150 tot 180 meter; haar voorbijgang duurt 10 tot 11 seconden. Men heeft er eene waargenomen van bijna tien meter hoogte, die zich uitstrekte over een ruimte van 800 meter en voor haar doortocht acht-entwintig seconden noodig had.

Een nieuwe brand-waarschuwer. Om den grappenmakers te beletten, de openbare brand-waarschuwers te misbruiken, heeft een uitvinder te Gettysburg (Pennsylvanië) een toestel bedacht, dat den roeper voor de doos gevangen houdt totdat een brandspuitgast van den naasten post hem komt bevrijden.

— Het verbruik van gas te Parijs heeft in 1884 bedragen 287,443,562 M³., waarvan 72,116,590 overdag voor huiselijk en industrieel gebruik. De ontvangsten der Gas-maatschappij beliepen fr. 98,377,945, waarvan 73,369,545 wegens verkoop van gas, het overige voor den verkoop van afval en verhuring van toestellen (van dezen ware er 60517 voor de verlichting der straten; 16134 huizen ontvingen gas).

Onder de opbrengst behoort:

aan cokes	fr.	16,226,671
„ teer	„	2,773,052
„ ammoniahoudend water .	„	1,776,023

Ondanks de electriciteit nam het verbruik van gas toe.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

HAARLEM. De Bavo-kerk is door een inwoner dezer stad wederom verrijkt met 2 geschilderde ramen, naar de teekeningen van den architect P. J. H. Cuypers, te Amsterdam, door den heer Nicolas, glasbrander te Roermond, vervaardigd. Het één raam is in twee deelen gesplitst; hiervan stelt het eerste gedeelte voor een in werking zijnde handpers uit de XVe eeuw, in een cartouche geplaatst, aan beide zijden twee vrouwelijke figuren, waarvan de eene, die den Staten-bijbel vasthoudt, de Godsdienst en de andere de Geschiedenis voorstelt. Daaronder staat geschreven: »Ars typographica hic primum inventa a Laurentio Costero Jani filio". Aan den anderen kant is aangebracht de voorstelling eener lettergieterij uit de XVIIIe eeuw, waaronder: »Ars litteras ex fuso metallo faciendi hic translata anno 1743". Boven de drukkerij is geplaatst het typografisch wapen en boven de gieterij het wapen van het St.-Lucasgild, met de spreuk »Oefening baart Kunst". Boven beide het wapen van Haarlem.

Het tweede raam bevat een reproductie van het vroeger in de kerk aanwezig raam, dat door den Graaf Van Brederode in 1603 aan de kerk is geschonken en waarvan nog een teekening op het stedelijk archief voorhanden is. Ook dit raam is in twee deelen gesplitst, waarvan het eene het wapen van den graaf, het andere dat zijner vrouw bevat. Bovenin het raam zullen geplaatst worden de wapens van Oranje, Holland en Nederland. Doorloopend onder beide ramen zijn aangebracht de wapens van de vrouwen, wier echtgenooten geweest zijn of nog zijn leden der firma Joh. Enschedé en Zonen.

DORDRECHT. Twaalf jongens, leerlingen van de burgeravondschool en ambachtsschool, indertijd bekroond op den alhier gehouden wedstrijd voor werklieden, werden deze week in de gelegenheid gesteld, door de vrijgevigheid van den heer Van der Linden van Snelrewaard, de Antwerpsche tentoonstelling onder zijn persoonlijk geleide te bezoeken.

Het meer technisch gedeelte der expositie werd door hen hoofdzakelijk bezichtigd, terwijl de geleider en gastheer daarbij vele interessante opmerkingen ten beste gaf. Op onbekrompen wijze werden de jongens na het verlaten der tentoonstelling onthaald, waarna men afreisde om te 11 uren weer te Dordrecht aan te komen. De jongens moeten nu de indrukken, die het geziene bij hen heeft achtergelaten, benevens de op- of aanmerkingen, die zij over de verschillende uitstallingen kunnen maken, in schrift brengen. Dit laatste idée verdient alle aanbeveling, want ongetwijfeld zullen allen zich inspannen, om over het geziene ernstig na te denken, teneinde aan hem, die hun dat aangename en leerzame uitstapje verschaft heeft, een goed en degelijk opstel te leveren, om daardoor hun dankbaarheid en erkentelijkheid te toonen.

— De gelegenheid om een bescheiden kunstgenot te smaken, doet zich in deze veste nu en dan voor. Onze stadgenoot, de kunstschilder Lebret, stelde dezer dagen eene verzameling teekeningen en aquarellen betreffende Java ter beschikking van de leden der Vereeniging »Musis Sacrum". Deze studiën, door den heer Lebret op Java gemaakt, werden in de tentoonstellingszaal zeer gunstig geplaatst, en gaven een denkbeeld van het Javaansche landschap, het strand der Indische Zee en van de verschillende typen uit het Oostersche volksleven. De aantrekkelijkheid en het leerzame der tentoonstelling werden verhoogd door eene verzameling voorwerpen van Indische kunstnijverheid, waarbij meesterlijk gedreven voorwerpen van edel metaal en geweven stoffen de aandacht trokken.

— Wij ontleenen het onderstaande aan *De Nederlandsche Spectator*: Toen tot de restauratie van het Prinsenhof te Delft werd besloten, verheugde men zich even en, zooals het bij ons meestal gaat, niemand bemoeide er zich verder mede, in naief vertrouwen of aan onverschilligheid grenzende berusting. Wij, die weten in welke handen, en onder de heerschappij van welke liefhebberijbegrippen, deze herstelling moet plaats hebben, waren niet gerust, maar gewoon in zulke zaken voor de dooven te vedelen, moesten wij wel berusten. Een herstelling van het Prinsenhof, en de zaal die het vroegere refectorium der nonnen van St.-Agatha was, is geen gemakkelijke zaak. Er is weinig van het oude meer over, en wat er over is, dagteekent uit verschillenden tijd, daar de zolderbeschildering van Leonard Bramer van 1688 dagteekent en de herinneringen aan Prins Willem aan deze zaal verbonden tot 1584 loopen. Geen nood, zegt de verbeeldingrijke Regeering; dan valle de veder der historie de grijze fabel maar in den schoot. Bij Sint Aachte! wij weten weg met zulke dingen.

Er zal nu een fantasiegewrocht ontstaan, evenzeer gelijkend op de zaal, die Prins Willem bewoonde, als een van die schilderijen van 1830—40 op de vaderlandsche tafereelen, die zij heeten af te beelden. Van die zaal is zoogoed als niets bekend; men heeft dus vrij spel met gekleurd glas, koperen luchters, schilderwerk, bonte en vergulde wapens en spreuken, in één woord fantasie voor werkelijkheid, en dilettantisme voor wetenschap.

CORRESPONDENTIE.

Aan Collega en J. P. te E. Aangaande uw verzoek om inlichtingen in zake de prijsvraag te Kampen, kunnen wij mededeelen, dat het Bestuur der Societeit met den inhoud Uwer brieven in kennis gesteld is. Het antwoord hopen wij in een volgend nommer op te nemen.

ADVERTENTIEN.

Teekenschool van Felix Meritis.

De **TENTOONSTELLING** der **TEEKENINGEN** van den afgeloopen cursus, is voor het publiek **kosteloos** geopend van den 1sten tot den 15den September van 1 tot 4 ure.

Inschrijving van **nieuwe Leerlingen**, dagelijks aan het gebouw der Maatschappij, waar **Prospectussen** en **Reglementen** te verkrijgen zijn.

Bestuurderen der Teekenschool,
J. A. LANGERHUIZEN.
J. WURFBAIN.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 16 September 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alhaar **aan te besteden:**

Het bouwen van eene School aan de Lijnbaanslaan.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plantselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam*, en zijn tevens voor ƒ 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Houtlaan* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 10 *September* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Rotterdamsche Diergaarde.

Het BESTUUR DER ROTTERDAMSCHE DIERGAARDE, is voornemens op **Zaterdag den 19den September** des namiddags ten 3 ure in het Societeitsgebouw, bij inschrijving **aan te besteden:**

Het maken van Plantenkassen op het aan te wijzen terrein in de Diergaarde.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers tegen betaling van 25 cts.

AANBESTEDING.

Namens den Heer J. J. KEELING zal op **Zaterdag den 12 September 1885**, des namiddags ten 2 ure, in het lokaal *Café LUTZ*, aan de Hoogstraat No. 316, worden **aanbesteed:**

Het bouwen van een Winkelhuis met Magazijn ens., uitkomende aan de Hoogstraat en Groote Markt, te Rotterdam.

De Teekeningen met Bestek liggen van af Dinsdag 1 September in bovengenoemd lokaal (Bovenzaal) ter inzage, alwaar Bestek tegen betaling van ƒ 1.— verkrijgbaar is, benevens de Calooer-Teekeningen, voor zoover de voorraad strekt, ad ƒ 3.— per stel.

Inlichtingen te bekomen bij den Architect P. W. SCHRAUWEN, Bierstraat No. 6, *Rotterdam*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 31 Augustus 1885**, te 12 uur des middags, op het Raadhuis in het openbaar **aanbesteden:**

A. **Het SLOOPEN en VERVOEREN van het verplaatsbaar schoolgebouw (letter P), staande op het voormalig Karthuizerskorkhof (westzijde) en het weder oprichten van dit gebouw, op een terrein aan de Houtbrekenstraat bij de Jan Luikenstraat.**

B. **Het VERBOUWEN van de Openbare Lagere school der 1e klasse N°. 28, in de Egelantiersstraat.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van ƒ 0,85 voor de *a* genoemde (met één teekening) en ƒ 1,20 voor de sub *b* genoemde (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven ten Kantore van den Stads Architect, op het Raadhuis, kamer No. 101, des ochtends van 10—12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
DRIESSEN, *Wth.*
De Secretaris,
LE JOLLE.

Uitstel van Aanbesteding.

De **Openbare Aanbesteding**, aangekondigd door Burgemeester en Wethouders van *Amsterdam*, wegens:

Het BOUWEN van een SLACHTHUIS met STAL voor Varkens, een SLACHTHUIS met STAL voor Paarden en AFSLUITINGEN, voor de Algemeene Slachtplaats in de Stads-Rietlanden.

wordt, door wijziging van het Bestek,

één week uitgesteld,

en zal dus plaats hebben

op MAANDAG 7 SEPTEMBER 1885,

te 12 Uur des Middags, op het Raadhuis.

De opgaaf van de wijzigingen in het Bestek is gratis te verkrijgen ter Stadsdrukkerij, van af MAANDAG 31 AUGUSTUS 1885.

Nadere inlichtingen worden gegeven in de Directiekeet op het terrein in de Stads-Rietlanden, elken dag des Ochtends te 11 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 27 Augustus 1885.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quonast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

Voorloopige Aankondiging.

Op den **5den October a.s.** zal aan het *Gebouw van het Provincieal Bestuur* van *ZUID-HOLLAND* te *'s Gravenhage* in het openbaar worden **aanbesteed:**

Het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken ten dienste der verbinding van de Hoeksche Waard en het eiland IJsselmonde, nabij de haven van Barendrecht.

Raming ƒ 497000.

De Gedeputeerde Staten der provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter*.
F. TAVENRAAT, *Griffier*.

JALOUSIEN.
AELMANS en DOLK,
Eerste Lombardstraat 22
ROTTERDAM.
Fabrikanten,
leveren **meest soliede** en **zeer licht werkende JALOUSIEN** met **ROL-** en **TREKLATSYSTEEM.**

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtergesteinde h/h. Paleis voor Volksvlijt, **Amsterdam.**

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie **van Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken ens. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen-** en **Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

De goedkoopste stalen Spoorrails
0.40 Mark per Meter.

Profil
Ware grootte.

BAK-KIPWAGGONS
geheel van staal
volgens teekening,
met gegoten stalen Wielen en
stalen Assen.
500 liter inhoud 110 mark
750 » » 135 »
bij geheele waggonlading.

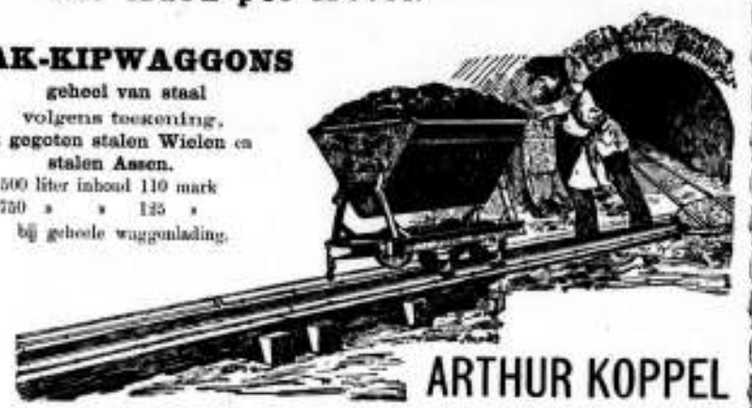

ARTHUR KOPPEL
BERLIJN S. W. Tempelhofer Ufer 17.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van Vloeren, Bedekkingen enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,
WEEGWERKTUIGEN.

TROTTOIRTEGELS. PARKETVLOEREN, GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien bevolligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van Houten Gebouwen.
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, gerib'd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Bij P. GOUDA QUINT, te *Arnhem*, is verschenen:
Het Rijks-Museum te Amsterdam.
Geschiedenis. — In- en uitwendige versiering. — Bouwstijl.
Door A. W. WEISSMAN,
Architect te Amsterdam.
Met afbeelding van het gebouw. Prijs 90 cts.
Dit boekje heeft ten doel tot Gids te strekken aan de talrijke bezoekers van het Rijks-Museum, die, na de kunstschatten te hebben bewonderd, ook de merkwaardigheden van het gebouw zelf wenschen te leeren kennen.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jlz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën:
Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 150 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als vervaardiger van het ontwerp, ingezonden onder het motto „Wer rastet rostet", op de prijsvraag *Een Jacht-rendez-vous*, heeft zich bekendgemaakt de heer W. Kromhout Czn., te Amsterdam, en van het ontwerp, onder het motto „Orno" ingezonden op de prijsvraag *Een Klokkentoren*, de heer W. C. Bauer, te 's-Hage.

2°. Den vervaardigers van het ontwerp, onder het motto „B" ingezonden, op de eere-prijsvraag *Een Koninklijk paleis;* van het ontwerp, onder het motto „Vicit vim Virtus", ingezonden op de prijsvraag *Een Traphleuning*, wordt verzocht, het Bestuur te machtigen de naambrieven te openen.

3°. De tentoonstelling in de Militiezaal aan den Singel is geopend van des morgens 10 tot des namiddags 5 uren.

4° De volgende week zal bij de Gewone Leden worden gedisponeerd over de contributie.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

RAPPORT der Commissie, benoemd tot beoordeeling der ontwerpen, ingezonden op de prijsvragen, uitgeschreven door het Genootschap „Architectura et Amicitia" in 1884—'85.

M. H.

Ondergeteekenden, door het Bestuur bij missive d.d. 27 April 1885 benoemd om de ingezonden antwoorden op de prijsvragen te beoordeelen, uitgeschreven in het jaar 1884—'85, hebben de eer daarover het volgende mede te deelen. Vooraf achten zij het echter noodig te verklaren, dat hunne beoordeeling zich in hoofdzaak zal bepalen tot goed- of afkeuring van vormen en indeeling, en de uitvoering der ingezonden antwoorden zeker in aanmerking zal genomen worden. Of zij echter een ontwerp, dat overigens aan de genoemde voorwaarden voldoet en aan de bij het programma gestelde eischen beantwoordt, zouden mogen terzijde stellen ten voordeele van een ander, dat minder kunstwaarde bezit, alleen omdat de vervaardiger van het eerste misschien aan eene ondergeschikte bepaling minder nauwgezet had voldaan dan de ander, die zich angstvallig aan kleinigheden had vastgehouden, meenden beoordeelaars niet bevestigend te kunnen beantwoorden. Want hiervoor zou men, met het programma in de hand, ingewijd moeten zijn in de geheimen van den photograaf, bij wien b.v. vroeger eene zekere kleur iets was, dat aan zijn werk een hinderpaal in den weg lag, om goed genoemd te kunnen worden; en tegenwoordig acht men dit bezwaar al zoo gering, dat het eigenlijk geen bezwaar meer kan genoemd worden, zoodat men, zonder de hulpmiddelen te kunnen beoordeelen waarover de photograaf tegenwoordig beschikt, moeilijk eenig werk daarom zou mogen terzijde leggen. Bovendien is bij het uitschrijven der prijsvragen als hoogste doel, het verkrijgen van goede vormen en indeelingen der ter behandeling gestelde onderwerpen. Wij meenden deze kleine toelichting te moeten geven, omdat in enkele programma's sprake is van geschiktheid voor photolithographie.

Wij beginnen onze beoordeeling met het ontwerp:

1ste Algemeene prijsvraag: *Een Buitensociëteit voor eene stad van ongeveer 25000 inwoners;* ingezonden 7 antwoorden.

„Pindus". Is geen gelukkig ingedeeld plan; de leeszaal achter en naast het orkest is niet aan te bevelen; de woning van den kastelein is zeer klein en niet dan door het gebouw te bereiken; in de keuken geeft niets aan, waar de stookplaats is en waar aanrechtbank en kasten geplaatst moeten worden. Het tooneel op de 1ste etage, ter diepte van 3 meter, is te klein. De opstanden zijn beter dan de plans en doorsneden. Voor het gebruik zou het ontwerp blijken niet geschikt te zijn. De voorgevel geeft de ondergeschikte vertrekken te zien, waarvoor aan den zijgevel beter plaats zou geweest zijn.

„Peereboom". Heeft een zeer goed ingedeeld plan; de teekeningen der opstanden en doorsneden zijn voldoende om te doen zien, dat het ontwerp door een meer ervaren hand dan het voorgaande gemaakt is. De plaats voor den portier aangegeven is niet gelukkig, een diensttrap ontbreekt, de daklijnen des achtergevels zijn beter dan die van den voorgevel.

„In Extremis". Geeft een uitmuntend goed ingedeeld plan. Dat de ontwerper niet zuinig geweest is met het terrein willen wij hem niet euvel duiden, hij was hierin geheel vrij; te minder kunnen wij hem daarom vergeven, dat hij ons niet eens een zijgevel geeft: volgens programma hadden wij hierop recht. De eene voorgevel, dien wij nu hebben, is voor eene Buitensociëteit wel wat erg deftig. Voor den overdekten doorrit of marquise was zeker geen fonds meer beschikbaar en bleef deze dus achterwege.

„Amicitia". Is een eenvoudig plan. Ontwerper geeft geen plaats voor een orkest; het geheel is niet zonder verdienste.

„?". Een zeer goed ontwerp. De plans zijn eenvoudig, de gevels onregelmatig; de sociëteitszaal zal wat donker worden; de bergplaats voor tuinbenoodigdheden zal, wanneer hieronder ook stoelen en tafels begrepen zijn, wel wat klein zijn; de kasteleinswoning is geen lustoord. De voor het orkest aangegeven plaats is niet gunstig; de uitgangen zijn wat klein.

„Zomerzorg". Een gevel en drie plans, waarvan slechts één op de gevraagde schaal, kunnen niet in allen deele als een volledig antwoord op de vraag worden aangemerkt, hoeveel goeds het wel wat erg ruw bewerkte plan ook aangeeft. Eene plaats voor het orkest ontbreekt. De niet gevraagde belvedère kan niet zooveel vergoeden, dat het andere daardoor vergeten wordt. De voorgevel doet zien, dat de ontwerper vaardigheid genoeg bezit, om voor eene doorsnede en achtergevel niet verlegen te zijn.

„Kolom". Is een zeer breed opgevat ontwerp, al het gevraagde wordt erin gevonden. Het licht in de sociëteitszaal zal wel wat te wenschen laten. Het geheel getuigt van goeden smaak en mag als een gelukkig antwoord op de vraag beschouwd worden. Dat de groote zaal scheef op de hoofd-aslijn gelegen is, is eene bepaalde fout. Gevels en doorsneden geven veel goeds. Het plan der verdieping sluit op het onderplan, de kelderverdieping is minder gelukkig ingedeeld.

Conclusie. Eenparig was het oordeel der Commissie, om aan het ontwerp „In Extremis" den uitgeloofden prijs van *f* 100 toe te kennen, en aan het ontwerp met de spreuk „Kolom" de premie à *f* 25 te vereeren.

2de Algemeene prijsvraag. Een *Jacht-rendez-vous;* ingezonden 21 antwoorden.

„Repos ailleurs". Heeft niet volkomen voldaan met het teekenen op de aangegeven schaal voor de plans, waarvan de indeeling wat ongelijk, de wapenzaal wat groot is, en bij de eetzaal een dessertkamer ontbreekt. De doorsnede is wel wat erg schetsachtig behandeld, doch overigens is het geheel, vooral de détails, aangenaam voorgesteld. Een menschenhater zou hier een jachtliefhebber moeten worden en als een gezellig mensch terugkomen. De plans, beschouwd in verband met opstand en doorsnede, sluiten niet volkomen.

„Diana". Is minder gelukkig. De wapenkamer ontbreekt, de eetzaal is te klein, de dessertkamer wat ruim en wat verwijderd. De gevels zijn wat koud, de minder gelukkige kleur doet hieraan zeker veel kwaad; de doorsneden zouden, om aangenamer te wezen, meer afgewerkt of losser behandeld moeten zijn.

„Perroquet". Een aardig ontworpen en vlug geteekend ontwerp, naar het schijnt tot de familie van „Repos ailleurs" te behooren. Hij kan zich daarom het daarover gezegde als ook tot hem gezegd aantrekken. De indeeling is niet gelukkig, de belvedère te groot, de hoofdétage wat laag.

„De vele honden is den wolf zijn dood". Een goed ontwerp; maar is het wel een jachthuis? Het kon beter als antwoord gelden, wanneer een adellijk slot gevraagd was. Over de uitvoering der teekeningen zouden wij alleen dit willen zeggen, dat er wel wat veel tijd besteed is aan den voor- en achtergevel; wij meenden aan de verdiensten tekort te doen, door niet met een enkel woord hierover te spreken.

„Diana" (met grijzen rand). Heeft eene niet gelukkig geslaagde planverdeeling. De ingang van de woning van den opzichter is niet zooals men dit zou mogen verwachten; de vestibule kan niet erg licht zijn. De behandeling der plans en doorsneden is middelmatig; de voorstelling der vóór- en zijgevels is voldoende.

„Tell" beschouwen wij als een aardig buitenverblijf, waar men (tenzij men al zeer veeleischend is) zeer aangenaam den zomer zou doorbrengen. Maar eene andere vraag is, of het een jacht-rendez-vous is, en dan zouden wij moeilijk een toestemmend antwoord kunnen geven. De hoofdtrap is niet te gebruiken; de muren in de vestibule zijn waarschijnlijk misplaatst.

„Nimrod". Hoewel groot, heeft geen gelukkige planverdeeling; de hoofdingang is zonder noodzaak klein geworden, om langs schuine trappen in eene kolossale vestibule te komen. Zijne versnippering van ruimte heeft dus nog niet veel gebaat; waarom niet liever dien geheelen „ingang" en „entrée" van het gebouw afgenomen, dan was de vestibule nog ruim groot gebleven; 16 bij 20 meter is, dunkt ons, groot genoeg, na het verlies van het voorstuk groot 10 bij 12 meter. De teekeningen zijn minder gelukkig. De honden zijn niet luchtig gehuisvest, in den kelder zal men geen goede jachthonden plaatsen. De breede zakgoten zouden nog wel eens moeilijkheden veroorzaken.

„Wer rastet rostet". De ontwerper heeft eene voorname zaak over het hoofd gezien: het voornaamste om in een verblijf, zooals hij ons aanbiedt, te kunnen genieten, zou hij ons willen onthouden en wel de eetzaal met dessertkamer. Zij zijn, zoo hij ze al gedacht heeft, spoorloos verdwenen. De indeeling van het plan is overigens zeer goed; de woning van den jachtopopzichter is tot heden bij geen der genoemde ontwerpen zoo goed aangebracht als hier. De hoofdtrap hadden wij wel wat grootscher gewenscht. De uitvoering der teekeningen is ferm.

„Tajo". Is een aardige villa voor iemand, die niet veeleischend is, maar op de indeeling van het plan is nog wel wat aan te merken: de vestibule is donker; uit de „parterre"-verdieping naar het sousterrain kan men niet komen, dan door de eetkamer. De zijgevel is wat hard, het geheel niet aangenaam van kleur.

„Nimrod". Getuigt meer van goeden wil dan van goeden smaak; dit zij echter in goeden zin opgevat; wij willen daarom alleen wijzen op het plaatsen en den vorm der hoofdtrap en de noodelooze gangen.

„Apporte". De indeeling van het plan is niet kwaad. Wegens de verhouding van lengte tot de breedte is echter niet aan te bevelen om dit plan als voorbeeld te nemen. De gevraagde vertrekken zijn aanwezig. Het uiterlijk aanzien geeft niet veel wat bijzonder aantrekt.

„Het jagen is een schoone zaak, en geeft het menschdom veel vermaak". Is een vreemd ineen geschoven, maar goed gecombineerd plan, waarmede wij ons echter niet in allen deele kunnen vereenigen, want de vorm der vertrekken zal voor het plaatsen van meubelen veel moeite geven. Voor de hoofdtrap zouden wij een anderen grondvorm wenschen. Eene trap naar de kelderverdieping is wel beschreven, maar niet geplaatst; hetzelfde heeft plaats gehad met den middenstijl van het kozijn in de schuine zijde van de conversatiezaal in den gevel aan de rivierzijde. Het ontwerp geeft te veel goeds om niet op

enkele, zij het dan ook ondergeschikte, vergissingen attent te maken.

„Beaurivage". Een aangenaam voorgesteld, goed ingedeeld ontwerp; het bovenplan sluit echter niet op het ondergelegen plan. De gevraagde localiteiten zijn allen aanwezig.

„H". Geeft een goed ingedeeld plan. De afzonderlijke woning van den jachtopzichter is evenwel niet gevraagd; de daken zijn zeer hoog. De teekeningen zijn voldoende, maar de behandeling der plans en doorsnede is niet wat de in inkt geteekende voorgevel zou doen verwachten; de doorsnede is schraal.

„'t Loo". Geeft geen gunstige getuigenis, dat de inzender veel studie voor het maken van een goed plan gemaakt heeft, want dan zou het bovenplan beter op het onderplan moeten sluiten dan hier het geval is, en zou hij geen drietal schoorsteenen geplaatst hebben, waar deze niet gewenscht zijn. De hoofdtrap heeft zonder noodzaak een niet aangenamen vorm gekregen. Het teekenwerk is zwak.

„Diana" (met cartouche). Een bijzonder zwak geteekend ontwerp. Eene vergelijking met de andere ingezonden antwoorden zal dit den inzender duidelijker maken, dan eene opsomming van hetgeen wij daartoe zouden moeten bijbrengen, dit zou vermogen.

„Artemis". Heeft een hoofdtrap en een dienst-trap, die wij gaarne van grondvorm zagen ruilen: de dienst-trap à 1 meter breed heeft beter grondvorm dan de 2 meter breede hoofdtrap. In het ontwerp is echter veel goeds; er is te veel tijd en moeite aan besteed; maar bovendien heeft het, al is het wat groot, te veel verdiensten om het zonder aanmerking te kunnen terzijde stellen. De gevels zijn wat wild en daardoor onrustig.

„Kan aibinom lonedik, Lif aibinom blefik". Is een, wij zouden bijna zeggen te massief ontwerp voor een jachthuis. De indeeling van het plan is niet kwaad, de gevels zijn niet zonder eenige verdienste, doch het geheel mist het eigenaardige cachet, wat bij andere inzenders op zeer gelukkige wijze gevonden wordt.

„Elk wat wils". De indeeling van het plan is zeer goed, doch waarom heeft de hoofdtrap nu zulk eene ongelukkige plaats, om daardoor de entrée totaal te bederven? De ontwerper heeft zijne bedoeling, om ieder wat te geven al naar zijn smaak is, niet volkomen bereikt; ons althans kon hij ook met zijne heel geestig geteekende gevels en doorsneden niet bevredigen.

„Edelhert". Is geen gelukkig ontwerp. Wij maken den inzender opmerkzaam, dat 't in het gewone leven niet voldoende is om iemand het noodige voedsel te verschaffen, maar dat wel degelijk in aanmerking genomen wordt, hoe het wordt aangeboden, en is dit laatste niet sierlijk of fijn, dan smaakt in veel gevallen de spijs, die men anders gaarne gebruiken zou, in het geheel niet.

„Arend met een kruis". Geeft een zeer aangenaam verdeeld plan, jammer dat er zulk een leelijke trap in de vestibule staat. De opstanden zijn goed ontworpen en keurig uitgevoerd, maar is 't wel het karakter, wat men voor een jachthuis wenscht?

Als *résumé* van onze beschouwingen is ons eenparig oordeel, dat het ontwerp nº. 13 met de spreuk „Beaurivage" der bekroning waardig is, en dat aan het ontwerp nº. 1 met de spreuk „Repos ailleurs" de premie toekomt; terwijl wij hulde brengen aan het ontwerp nº. 8 met het motto: „Wer rastet rostet", voor het vele goede, dat daarin gevonden wordt.

3de Algemeene prijsvraag. *Een klokkentoren voor een Raadhuis.* Ingezonden 9 antwoorden.

„Dan zal de Beiaard spelen". Dit ontwerp is wat zwaar van omtrek; de hoogten hadden wat grooter afmetingen moeten bezitten.

„Germanicus". Is goed van proportie en een sierlijk ontwerp. Of de uitvoering voor photolithographie geschikt is, willen wij niet toestemmend beantwoorden.

„Hendrick de Keijser". Een zeer goed ontwerp, waarvan de doorsnede wel eenigen grond tot bezorgdheid zou geven, wanneer het gedeelte, waar de klokken hangen, niet versterkt werd.

„Orno". Geeft een smaakvol torentje, waarvan de wijzerplaat echter veel te laag zit; deze kan althans slechts van twee kanten dienst doen. De uitvoering is uitmuntend.

„Excelsior". Is wat schraal van vorm. De teekening laat hier en daar nogal wat te wenschen over, zooals klokken, balusters, vazen, enz.

„No Time". Een zeer verdienstelijk ontwerp, dat ongetwijfeld een goed effect zal maken.

„Nocturne". Is een zeer goed ontwerp, dat in werkelijkheid aan het doel zou beantwoorden.

„Toren". Een zeer lief geteekend ontwerp, dat veel verdiensten bezit.

„M. K". Dit torentje doet denken aan een Noordschen dorpstoren; de totaal-indruk is echter niet aangenaam. Aan de teekeningen, zoowel plans als doorsneden, is veel zorg besteed.

Het *eenparig oordeel* der Commissie is, dat den ontwerper van het antwoord nº. 1 met de spreuk „Nocturne" het eervol getuigschrift met de premie van *f* 75 toekomt, en eene loffelijke vermelding aan het ontwerp nº. 4 met de spreuk „Orno" niet onthouden mag worden.

1ste Gewone prijsvraag. *Een staand uurwerk of klok*; ingezonden 3 antwoorden.

„Louis XVI". Het ontwerp met de spreuk Louis XVI is uitmuntend en flink geteekend, maar voldoet slechts ten deele aan het bij programma gevraagde: het is een uurwerk voor een salon, geen staande klok voor een openbaar gebouw. Jammer dat het buitendien aan eene hoofdvoorwaarde niet heeft voldaan: de gevraagde schaal toch is 1 à 10 en niet, zooals dit ontwerp aangeeft, 1 à 100.

„Klok". De inzender van dit antwoord heeft volgens de letter in alle opzichten aan de bepalingen van het programma voldaan; men mist hier echter de gelegenheid voor het bergen der gewichten, zoo er een slagwerk aangebracht is, tenzij deze voor den achterwand gehangen worden, wat toch bij een ontwerp als dit niet aan te nemen is. Het geheel is niet kwaad, doch wat grof en mist de fijnheid, die voor dergelijke meubelen gewenscht wordt. De omgeving is niet zooals de bedoeling van het programma: daarin wenscht men, dat het alles een geheel vormt, en dit kan toch bezwaarlijk van dit ontwerp gezegd worden. De twee topversieringen zijn niet gelukkig, de uurplaat mist het gewone cachet.

„Eikenhout". Heeft de vraag beter en volgens de bedoeling van het programma opgevat. De bovenomgeving der klok is goed, maar het onderdeel vormt met de omgeving der klok geen geheel. Het geheele ontwerp is wat overladen met ornement, er zijn te veel motieven in opgenomen; de figuren zijn van te verschillende afmeting en karakter om een goed geheel te kunnen vormen; de vrouwefiguren laten nog wel wat te wenschen over. Wat teekening aangaat, heeft de ontwerper van Louis XVI dit beter begrepen.

Geen der beoordeelaars was genegen aan een der antwoorden eene bekroning toe te kennen, doch om het vele goede, aan het antwoord, ingezonden met de

spreuk „Eikenhout", dertig gulden als waardeering der daaraan bestede moeite en tijd aan te bieden.

2e Gewone prijsvraag. Een *gesmeed-ijzeren traphleuning*; ingezonden 8 antwoorden.

„Hephästos". Is een uitmuntend geteekend goed ontwerp. De profileering der wellen aan de treden zijn wel afwijkende van den gewonen vorm, doch daarom nog niet te verkiezen boven de meest gebruikte; vooral voor een publiek gebouw zou het nadeel spoedig blijken. De balusters hebben een minder aangenamen vorm.

„Fé". Geeft een goed ontwerp, doch is minder geschikt voor het gevraagde doel dan het voorgaande. De open lichten zijn niet practisch; de hoofdbaluster ontaardt van onder te veel (men vergeve ons de uitdrukking) in knutselwerk, het bovendeel waar de leuning begint, is veel beter; de rand onder de houten leuning is blijkbaar niet met die zorg gemaakt, welke aan het overig werk is besteed.

„Pak de leuning". Een goed gedacht ontwerp. Als de lijnen wat zwaarder waren, zou het geheel erbij gewonnen hebben. Er is veel in, wat op erkenning als verdienstelijk werk aanspraak mag maken.

„Vita brevis, ars longa". Is een ontwerp niet zonder verdienste, maar blijkbaar van iemand, die nog wat veel aan het bestaande blijft vasthouden. Hij kan zich nog niet zoo goed bewegen als de ontwerper van het voorgaande en van Hephästos. Hoofdbaluster en gas-baluster zijn niet in harmonie.

„Vicit vim Virtus". Een kranig geteekend ontwerp, dat in allen deele aan het gevraagde zou beantwoorden, wanneer de trap binnen het gebouw is gedacht. Op den hoofdbaluster wordt echter duidelijk gevraagd een lantaarn en hier zijn open lichten. Het ondergedeelte van den hoofdbaluster is niet gelukkig, het vlechtwerk der leuning wat stijf.

„Leuning". Is eene aardige schets en heeft als zoodanig verdienste. Aan de treden is, zou men kunnen zeggen, te veel zorg besteed met die uitgehakte profileering aan de einden. De wijze, waarop de leuning aan de treden bevestigd wordt, is zeer goed. De behandeling is ruw genoeg.

„Wingerd". Kan verzekerd zijn, dat beoordeelaars, al vereenigen zij zich niet met alles, gaarne erkennen, dat er veel goeds in zijn werk gevonden wordt. De lantaarn hadden wij anders gewenscht; het ondereinde van den hoofdbaluster met de vier kinderkopjes kan ons niet bevallen. De verbinding van het hekwerk op de stoep en de stoep, zoo als zij hier voorgesteld is, geeft een goed geheel.

„7. komma 5. 1. 4". Het ontwerp is goed gedacht. De vorm der lantaarns is zeer goed, het hekwerk meer zwaar dan sierlijk. De hoofdbaluster op de bloktrede geplaatst, is erg zwaar in verhouding tot de lantaarn. Het geheel is met zorg bewerkt en flink uitgevoerd.

Beoordeelaars achten het ontwerp 7, ingezonden met de spreuk „Wingerd", der bekroning waardig, en wenschen loffelijk vermeld te zien de ontwerpen 1 en 5, ingezonden met de spreuken „Hephästos" en „Vicit vim Virtus".

Buitengewone prijsvraag. Een *Schilderhuis*; ingezonden 9 antwoorden.

„Satinella". Heeft goede vormen, doch herinnert aan steenconstructie; het is echter veel te groot om als verplaatsbaar, volgens het programma, in aanmerking te komen.

„Werda". Is niet streng van lijnen en zou beter voor een wachter in een plantsoen kunnen dienen.

„Volapük". Een van steen samengesteld gebouw beantwoordt niet aan de bij programma gestelde voorwaarde, n.l. gemakkelijke verplaatsing; ook is het te groot.

„Werda" (in een schild). Het onder deze spreuk ingezonden antwoord is niet gelukkig.

„Werda?" Is niet onverdienstelijk en zou als eene goede beantwoording kunnen gelden voor een vrij terrein. Het dak is echter te hoog en bederft het geheel.

„Chassé". Een tamelijk gelukt ontwerp op de lastige vraag; het geheel doet denken, dat het van ijzer gemaakt moet worden.

„Jacob van Campen". Heeft geen slechten vorm, maar zes meter hoogte is toch wel wat erg hoog voor een schilderhuis.

„Boom". Is goed voor een plantsoenwachter.

„Moed". Geeft geene aanleiding tot bijzondere bespreking.

Eenparig is het oordeel van beoordeelaars, dat geen der ontwerpen voor bekroning in aanmerking kan komen.

En hiermede vertrouwen wij aan de ons opgedragen taak te hebben beantwoord. Met genoegen hebben wij kennis genomen van menig ontwerp, dat ons ter beoordeeling werd gegeven, ook al behoort het niet tot een der bekroonden.

Amsterdam, 18 Augustus 1885.

P. J. H. Cuypers.
G. B. Salm.
H. Molemans.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

847e *Vergadering, gehouden 2 September* 1885.

De Voorzitter opent de vergadering met een welkom aan de leden, en uit daarbij den wensch, dat de vergaderingen weder even geanimeerd en vruchtbaar zullen zijn als die van vorige jaren.

De 1ste-Secretaris leest de notulen, die, behoudens eene kleine rectificatie, worden goedgekeurd. Daarna gaat de Voorzitter over tot het uitreiken der bekroningen aan de heeren Joseph Herman en P. H. Scheltema; de overige bekroonden waren niet tegenwoordig. De heer A. Reyding wordt als gewoon lid geïnstalleerd.

Door den Bibliothecaris werden uit de Genootschapsbibliotheek, als kunstbeschouwing, ter tafel gebracht eenige photographieën van gebouwen en monumenten in Weenen, en „L'Architecture en Belgique par Ryssels de Lau".

De heer C. H. Verhulst, buitenlid van het Genootschap, wordt als gewoon lid voorgesteld.

Nadat de Voorzitter de medewerkers aan de prijsvragen dankgezegd en den heer G. van Arkel als spreker op de volgende bijeenkomst aangekondigd heeft, wordt de vergadering gesloten.

DE AMSTERDAMSCHE BEURSPRIJSVRAAG.

Andermaal houdt een buitenlandsch blad zich met de Amsterdamsche Beursprijsvraag bezig, en wel ditmaal het *Wochenschrift des Oesterreichischen Ingenieur- und Architectenvereines.*

Na eenige algemeene beschouwingen, die voor onze lezers niets belangrijks bevatten, zegt dit blad:

»Er werd nu een algemeene prijsvraag uitgeschreven, en de sommen, die daarvoor uitgeloofd werden, zouden niet hebben doen vermoeden, dat de Amsterdamsche Gemeenteraad ooit op zijn besluit, om de beurs te bouwen, zou terugkomen. Toch schijnt dit te zullen gebeuren, want niet alleen wordt de uitbetaling der prijzen uitgesteld, maar er hebben zich ook onlangs in den Raad stemmen verheven, zoo tegen de uitspraak der Jury, als tegen het bouwterrein. Volgens door ons ontvangen berichten kan deze zaak in geen geval vóór September beslist worden."

Verder heet het:

»Er kwamen meer dan 200 ontwerpen in, waarbij zelfs eenige uit Amerika. De meeste ontwerpen leverden Duitschland en Frankrijk. De projecten uit dit laatste land hadden allen het karakter, dat uit de »Croquis d'Architecture" genoegzaam bekend is. Dan kwam Oostenrijk, dat vrijwel door alle stijlrichtingen vertegenwoordigd was, van de grootsche Romeinsche Renaissance van Otto Wagner af, tot het *sechsten Holländisch*" van Hieser, die, zooals men weet, gelegenheid had, deze stijlvormen ter plaatse te bestudeeren, en dit zoo grondig deed, dat men zeggen moet, dat ondanks de pogingen der Nederlandsche architecten om weer in den vaderlandschen bouwstijl der 16de eeuw te ontwerpen, geen hunner ontwerpen in de verste verte met dat van Hieser vergeleken kan worden (1).

»Wij hadden bepaald gedacht, dit ontwerp onder de vijf eerstbekroonden te zullen vinden.

»Opmerking verdient het, dat Engeland en België, die toch zooveel bekwame architecten bezitten, en uit welke landen veel ingezonden was, wat qualiteit der ontwerpen aangaat, slecht vertegenwoordigd waren. Nederland had daarentegen een vloed van ontwerpen van allerlei soort ingezonden, en wij moeten, helaas! bekennen, dat de meesten der ontwerpen, die in de »gruwelkamer" waren opgehangen, van Nederlandsche afkomst waren (2). Hiermede willen wij echter niet ontkennen, dat zich onder de Nederlandsche inzendingen zeer verdienstelijke ontwerpen bevonden."

Voorts lezen wij:

»De uitslag van de besloten prijsvraag is officieel nog niet bekend, daar de naambrieven, onbegrijpelijkerwijze, nog altijd ongeopend zijn (3)."

Nu volgen de namen der bekroonden; van den vervaardiger van Ammerack wordt gezegd, »dat hij zich nog steeds in een geheimzinnig duister hult, maar men vermoedt, dat het een architect uit Zuid-Duitschland is."

Na eenige minder belangrijke opmerkingen wordt dan gezegd: »De uitspraak der Jury bleef niet zonder bestrijding. Er werd daartegen aangevoerd, dat het eerste ontwerp gelijkenis met het stadhuis van La Rochelle in Noord(?)-Frankrijk had, en dat daarbij te weinig op de bouwsom gelet was. In werkelijkheid moet de reden der bestrijding daarin gelegen zijn, dat de eerste prijs aan een Franschman en niet aan een Nederlander is toegekend, en dat aan deze nu de bouw moet worden opgedragen, of wel een geldelijke schadeloosstelling worden toegekend (4). Men slaat nu voor, den eersten en tweeden prijs te vereenigen en dan aan de beide ontwerpen 172 en 150 *f* 8000 uit te keeren, waardoor ook het tweede project meer naar verdienste beloond zou worden (5).

»Het is echter ontegenzeglijk, dat aan deze projecten ook bij de tweede prijsvraag de hoogste plaats moest toegekend worden, en bij de eindbeslissing kan het nog slechts de vraag zijn, waarop men meer gewicht moet leggen, óf op een grootsche monumentale opvatting zonder het in aanmerking nemen van de kosten en van de practische eischen, aan de indeeling te stellen, óf op een planverdeeling, die misschien al te veel rekening gehouden heeft met de eischen van den handel, waardoor natuurlijk niet zooveel grootschheid in het uitwendige kon worden vertoond. De Jury plaatste zich op een zuiver artistiek standpunt, en gaf dus aan het ontwerp »Y" den voorrang, doch zij erkende, dat de distributie van het tweede project voor den handel gunstiger was. Het eerste ontwerp is brillant van compositie en 't boeit het oog door zijn schoone factuur, terwijl ook een *kolorsalen Aufwand an peinlich-zarter Arbeit*, het kenmerk der Parijzer school, aanwezig is.

»Sneller en zekerder teekenmanier en volmaakte duidelijkheid, benevens een gelukkige samenvoeging van het plan met een effectvol silhouet, toont het ontwerp der architecten Groll en Ohmann. Het is geheel een product der Weener school, hoewel 't eerst het eenigszins nuchtere karakter van den slechts in Nederland gebruikelijken, zoogenaamden officieelen stijl had (een overgangsstijl tusschen Gothiek en Hollandsche Renaissance) en het later meer een Belgisch karakter verkreeg. Slechts de klassieke variant van het eerste project verried de Weener opvatting.

»Wij merken hier op, dat de architect in Nederland slechts baksteenbouw toepassen kan, want pleisterwerk is wegens het klimaat niet houdbaar, en wegens de hooge kosten kan men geen gehouwen steen gebruiken. De nationale stijl der Nederlanden, die omstreeks 1600 zijn toppunt van bloei bereikte, wordt dan ook gekenmerkt door een combinatie van baksteen en bergsteen. De Jury was van meening, dat deze stijl de voorkeur verdiende, en daarom konden vele verdienstelijke ontwerpen niet in aanmerking komen.

»Deze Nederlandsch-Belgische stijl is wel-is-waar in Oostenrijk bekend, maar wordt niet gebruikt en maakt studiën ter plaatse zelf noodzakelijk. Deze omstandigheid, en ook nog het feit, dat de naam van een Nederlandsch architect aan het project verbonden is, gaf den Nederlandschen bladen aanleiding, de eer van het ontwerp, uit louter vaderlandsliefde, aan de Nederlandsche kunst toe te kennen. Dit noodzaakt ons, op te merken, dat de heer Ohmann, een leerling van Friedrich Schmidt, als de eigenlijke ontwerper moet worden vermeld, en tevens als degene genoemd moet worden, die de werkzaamheden, aan het uitwerken van het ontwerp verbonden, geleid heeft. Door een betrekking, die de heer Ohmann vóór twee jaren bij den heer Groll te Amsterdam aannam, had hij gelegenheid, de Nederlandsche en Belgische gebouwen te bestudeeren, waaruit zich zijn vertrouwdheid met den stijl laat verklaren. Na het uitschrijven der Beursprijsvraag werd hij door zijn chef met het maken der plans belast, terwijl hij zich later met dezen associeerde. Zoowel het eerste als het tweede project werd te Weenen, door werkkrachten van de Weener school bewerkt. Als bewijs hiervoor voeren wij aan, dat de ijzerberekeningen voor de tweede prijsvraag, door den ingenieur Melan (6) werden geleverd, en dat de te Amsterdam zeer bewonderde aquarellen van de perspectieven door den landschapschilder Darnaut bewerkt werden."

Er volgen nu eenige opmerkingen, waarin uitvoerig de practische volkomenheid van de plattegrondverdeeling uiteengezet wordt. Daar echter over het ontwerp 150 reeds zooveel gezegd is, en het ons voorkomt, dat deze beschouwingen van het *Wochenblatt* zeer eenzijdig zijn, meenen wij, dat wij die hier niet behoeven weer te geven.

Fraaie schetsen van No. 172 en No. 150, waarbij aan het laatste ontwerp het leeuwendeel is toegekend, zijn door den heer Ohmann bij het opstel gevoegd.

Daar nog een vervolg beloofd wordt, hopen wij ook hiervan later het belangrijkste weer te geven.

(1) Het schijnt, dat men in Weenen een eigenaardige opvatting van Oud-Hollandschen bouwstijl heeft. De opeenhooping van ontelbare fijne details, en de toenvorm, zooals dit alles bij het ontwerp van Hieser gevonden wordt, zijn volstrekt niet Hollandsch. Het klinkt eenigszins zonderling, wanneer ons vanuit Weenen gedecreteerd wordt, wat wij onder het *„sechsten Holländisch"* te verstaan hebben." *Vert.*

(2) Deze voorstelling is onjuist, want daargelaten nog, dat in het bedoelde vertrek verscheidene goede ontwerpen hingen, gaat het niet aan, elk ontwerp, dat in het Nederlandsch (en in welk Nederlandsch soms) ingeschreven was, voor een ontwerp van Nederlandsche afkomst te verklaren. De Duitsche, Fransche en Engelsche gruwelen waren talrijk genoeg. *Vert.*

(3) De schrijver schijnt de bepalingen van het programma niet te kennen. *Vert.*

(4) Hier maakt zich de schrijver op een wel wat al te gemakkelijke wijze van de plagiaat-quaestie af, door het opwerpen van een voor de Nederlandsche bouwkunstenaars beleedigende bewering. *Vert.*

(5) Van dit voornemen was tot dusverre in Nederland niets bekend. Zou echter dit denkbeeld niet afkomstig zijn van een der ontwerpers van 150, die blijkbaar aan den inhoud van dit opstel, zooals later blijken zal, niet vreemd schijnt te zijn? *Vert.*

VEREENIGING »BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP", TE ROTTERDAM.

Vergadering van 3 September 1885.

De vergadering wordt door 40 leden bijgewoond. Door hen wordt kennis genomen van het door den Voorzitter, den heer J. C. van Wijk, vervaardigde ontwerp van bebouwing van het bekende plan C te Rotterdam, welk plan door bijzondere omstandigheden niet tot uitvoering is gekomen, wat om meer dan eene reden is te betreuren.

De Voorzitter brengt een woord van hulde aan drie leden der Vereeniging, de heeren G. Bakkus, W. Molenbroek en J. P. Stok W.zn., als bekroonden door de Vereeniging *Architectura et Amicitia*, waarbij hij tevens den heer G. de Zeeuw, als medewerker van eerstgenoemde herdenkt. Hij ziet daarin een gunstig voorteeken voor de werkzaamheden der jeugdige Vereeniging.

De Voorzitter deelt mede, dat het Bestuur zich heeft geconstitueerd als volgt: W. C. van Goor, Vice-Voorzitter; C. M. Droogleever Fortuyn, Penningmeester; T. L. Kanters, Bibliothecaris; W. Molenbroek, Commissaris; J. P. Stok W.zn., 1ste-Secretaris; J. P. Pijnenburg, 2de-Secretaris.

Omtrent een vereenigings-lokaal is het Bestuur nog niet tot een voldoend resultaat gekomen, waarom het verzoekt, hieromtrent diligent te worden verklaard.

Het voorstel, eene prijsvraag uit te schrijven voor een diploma der Vereeniging, wordt aangenomen, met bepaling, dat zij alleen voor de leden zal worden opengesteld. Het Bestuur wordt opgedragen het programma daarvoor samen te stellen.

Omtrent het uit te geven plaatwerk, in den geest als door het Reglement is vastgesteld, namelijk de bestgekeurde schetsen door de leden vervaardigd, en reproductiën van hun eigen arbeid of dien van anderen, wordt aan het Bestuur opgedragen eene commissie te benoemen, die de noodige medewerkers onder de leden zal uitnoodigen.

Voor de leestafel worden de door het Bestuur en de leden voorgestelde weekbladen, tijdschriften en werken ter aanschaffing goedgekeurd, met bepaling dat zij 1e. Januari a.s. in werking zal worden gesteld.

Voor de te houden schets-avonden bieden zich ter deelneming 15 leden aan. Alle leden worden uitgenoodigd, daarvoor onderwerpen op te geven.

Drie nieuwe leden worden voorgesteld, die in de volgende vergadering geballoteerd zullen worden.

De Voorzitter deelt mede, dat het Bestuur aan de verschillende bouwkundige en andere vereenigingen een schrijven heeft gericht, houdende mededeeling van het oprichten der Vereeniging, met verzoek om wederkeerige aanraking.

Op zijn voorstel wordt besloten, vanwege de Vereeniging,

(6) Redacteur van het blad, waaruit wij dit vertalen. *Vert.*

aan den heer H. P. Vogel te 's-Gravenhage, ter gelegenheid van zijn 25jarig jubilé als Directeur der Academie aldaar, hare gelukwenschen aan te bieden. Omtrent de Vereeniging *Mathesis Scientiarum Genetrix*, te Leiden, wordt ter gelegenheid van haar honderdjarig bestaan, hetzelfde besluit genomen.

De Vice-Voorzitter brengt een woord van dank aan den Voorzitter voor de door hem verschafte, én reeds genoemde tentoonstelling der teekeningen voor plan C. Hij neemt daaruit aanleiding alle leden aan te sporen, zooveel mogelijk dit voorbeeld te volgen, teneinde ook in dat opzicht de vergaderingen aangenaam en belangrijk te doen zijn.

De heer C. M. Droogleever Fortuyn wenscht een belangrijk onderwerp ter sprake te brengen, namelijk de heerschende werkeloosheid. Het is zijn doel niet, de Vereeniging te leiden op den weg van werkverschaffing; zijn denkbeeld is, dat eenige werkgevers uit de leden zich vereenigen, om te trachten hunne vakgenooten ertoe te brengen, dat zij hunne knechts slechts een te bepalen aantal uren zullen doen werken, met andere woorden, het avondwerken voorloopig af te schaffen, teneinde daardoor in staat te zijn, meerdere werklieden in dienst te nemen. Dit zal voor velen zeker eene opoffering zijn, doch de nood dringt. Hij meent, dat hierdoor het dilemma tusschen een beter weekgeld voor de werkzamen en niets voor hen, die van werk verstoken zijn, tenminste voor een deel zal kunnen worden ontloopen, dewijl door het inkorten van den werktijd der eerstgenoemden, laatstbedoelden aan eenige verdiensten kunnen geholpen worden.

In een vrij uitvoerige discussie, wordt dit denkbeeld ondersteund en bestreden. Ten slotte neemt echter de heer Droogleever de taak op zich, de ter vergadering aanwezige en daartoe zich bereid verklaard hebbende werkgevers te zamen te roepen, om het denkbeeld te onderzoeken en van den uitslag zoo spoedig mogelijk rapport aan het Bestuur uit te brengen, om de zaak dan in de volgende vergadering verder te behandelen.

PRIJSVRAAG
VOOR EEN SOCIÉTEITSGEBOUW TE KAMPEN.

In antwoord op verschillende vragen, bij de redactien van »Architectura et Amicitia" en *De Opmerker* ingekomen, heeft de Directie der Societeit »Het Collegie" te Kampen de volgende inlichtingen verstrekt:

Het balkon moet worden aangebracht aan de benedenverdieping, dat is 1 M. boven de bestrating der IJselkade; het mag eene breedte van 2 M. hebben en springt buiten de rooilijn van het gebouw. Hoewel de benaming *terras* de bedoeling beter zou uitdrukken, is het woord »balkon" behouden, wijl dit in de stukken, met het Gemeentebestuur gewisseld, voorkomt.

De bovenzaal moet als concertzaal ontworpen en een orkest daarin geplaatst worden; voor tooneeluitvoeringen moet het orkest met losse schermen tot tooneel ingericht worden.

Over den uitgang naar de Oudestraat kan vrijelijk beschikt worden; hij maakt deel uit van het bouwterrein en is aan beide zijden door gebouwen van meer dan 8 M. hoogte ingesloten.

Ofschoon de grootte der hoeken, gevormd door dezen uitgang met het terrein aan de IJselkade niet door cijfers op de situatieschets aangegeven zijn, mag de voorstelling dier hoeken als juist worden aangenomen. De eigenaardige toestand van het terrein ter plaatse maakt het moeilijk, de grootte dezer hoeken onder cijfers te brengen.

Het souterrain moet waterdicht zijn.

De urinoirs enz. kunnen uitloozen op een riool, dat onder het te behouwen terrein op 5.30 M. afstand van en evenwijdig aan het telegraafkantoor ligt.

Het gebouw moet rondom zijne eigen muren bezitten.

De Directie heeft tot leden der Jury van beoordeeling benoemd de heeren: J. Kalff, hoofdingenieur der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Utrecht, F. W. van Gendt J.Gz., architect, te Arnhem en J. C. Ramaer, ingenieur van den Waterstaat, te Kampen.

Het Rijks-museum te Amsterdam. Geschiedenis. — In- en uitwendige versiering. — Bouwstijl. Door A. W. Weissman, architect te Amsterdam. Met afbeelding van het gebouw. Prijs 90 cts. — Arnhem, P. Gouda Quint.

Dit boekje heeft ten doel, tot Gids te strekken aan de talrijke bezoekers van het Rijks-museum, die, na de kunstschatten te hebben bewonderd, ook de merkwaardigheden wenschen te leeren kennen van het gebouw zelf, dat, hoedanig men over den stijl moge oordeelen, uit het oogpunt der Kunst in hooge mate belangwekkend is. De schrijver deelt uitvoerig de geschiedenis mede van alles, wat aan het totstandkomen van het Museum voorafging, en geeft de juiste verdeeling en bestemming der verschillende galerijen, zalen en kabinetten op. Vervolgens worden de tallooze symbolische, allegorische en heraldieke figuren en voorstellingen, die het op elk punt zoowel in- als uitwendig rijk versieren, er allen volledig in uitgelegd; terwijl verder worden opgenoemd de vele vermaarde mannen, die door buste of cartel herdacht zijn, alsmede alle steden, die zinnebeeldig zijn voorgesteld, met de verklaring waarom dit is geschied en welke hunne verdienste ten opzichte der Kunst is geweest. Ten slotte zijn nog eenige beschouwingen gewijd aan den stijl, waarin het gebouw is uitgevoerd.

Bij het boekje is eene photolithographie van het gebouw in perspectief, naar eene teekening van den heer Jan Springer, gevoegd.

Het geheel is in een bevallig kleed gestoken, en doet den uitgever eer aan.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

'S-GRAVENHAGE. Dinsdag 8 September e.k. zal het Koninklijk Instituut van Ingenieurs eene vergadering houden in het lokaal Diligentia alhier. Onder de ingekomen stukken komen de volgende voor, als:

Brief van het lid N. A. M. van den Thoorn, ten geleide van eene beschrijving van eene nieuwe jalousiesluiting ter vervanging van schuiven in sluisdeuren.

Mededeeling van het lid Aug. A. R. Collette, over het relais d'Arlincourt Willot.

Brief van den heer F. W. Smallenburg, te 's-Gravenhage, ten geleide van eene mededeeling: Het onderzoek van hydraulische bindmiddelen.

Circulaire van het lid W. Brandsma Johz., over een door hem ontworpen verbeterd polderbemalingswerktuig.

Brief van het lid H. F. Fijnje van Salverda, naar aanleiding van de in de April-vergadering gevoerde discussie over zijn vorig schrijven.

Mededeeling van het lid Ph. Lindo, over eene door hem uitgedachte veiligheids-koppeling voor spoorwegrijtuigen.

Mededeeling van het lid J. van der Toorn, aangaande de bekroningen, op de Antwerpsche tentoonstelling aan het Instituut en eenige leden ten deel gevallen.

Mededeeling van het lid J. F. Metzelaar, betreffende de cellulaire gevangenis bij Scheveningen.

Na afloop van de vergadering zal een bezoek worden gebracht aan de cellulaire gevangenis bij Scheveningen, en zal er gelegenheid bestaan, aan een diner op het Kurhaus deel te nemen.

— De commissie tot voorbereiding der uitvoering van het plan tot ververscha ng van het grachtwater heeft aan den Gemeenteraad bericht, dat zij zich vereenigt met het in zijn zitting van 11 Augustus ingediend voorstel tot toekenning van een honorarium van *f* 14,000 aan den heer Van der Vegt, voor het vervaardigen van twee plans. Omtrent de wijze van betaling is het de commissie gebleken, dat zij, door vroegere besprekingen met den heer Van der Vegt, reeds voorloopig geregeld was, zoodat zij daarin wenscht te berusten, en het niet wenschelijk acht tot eene verandering te adviseeren. De Gemeenteraad heeft zich met dit advies vereenigd.

— De jaarlijksche algemeene vergadering der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs werd Zaterdag in het hotel *Beau Séjour* gehouden. De talrijkheid der vergadering getuigde van de levendige belangstelling der leden in het voorstel, om eene definitieve beslissing te nemen over de uitgave van het orgaan *De Ingenieur*. Het Bestuur deelde mede, dat het verspreide prospectus met bijzondere sympathie was ontvangen en dat het aantal inteekeningen de verwachting verre overtrof, terwijl ook de voorloopig in beperkten kring gevraagde geldelijke medewerking zoo ruimschoots was toegezegd, dat het verkrijgen van het noodige kapitaal reeds was verzekerd. Tevens kon het Bestuur berichten, naar wensch geslaagd te zijn ten opzichte van een redacteur; de ingenieur E. H. Stieltjes, thans adviseur van het Rijnvaart-comité te Amsterdam, zal als zoodanig optreden.

Na uitvoerige discussie werd tot uitgave van het Weekblad door de Vereeniging zelve besloten, en het plan eener geldleening ten behoeve van het blad met eenparigheid goedgekeurd.

In de tweede plaats werd van gedachten gewisseld over het voorstel tot wijziging van het door de Regeering vastgesteld tarief van reis- en verblijfkosten. Aan een commissie zal de taak worden opgedragen, eene op rationeele gronden berustende regeling te ontwerpen.

Het Bestuur werd, ter vervanging van de aftredende en niet terstond herkiesbare bestuursleden J. M. Telders en J. W. Welcker, aangevuld met de heeren J. van Hasselt en A. Déking Dura.

AMSTERDAM. De heer P. J. H. Cuypers heeft den deelnemers aan het huldebetoon, hem gebracht bij de opening van het Rijksmuseum, zijne erkentelijkheid betuigd in een kort, flink schrijven — waarvan ieder een facsimilé ontving. Hij zegt daarin, dat hij zijn oprechten dank niet beter weet te betuigen dan door, als herinnering aan den 13en Juli, eene afbeelding van het Rijks-museum aan te bieden. Die afbeelding is een uitstekende lichtdruk van Wegner en Mottu.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is A. B. Hesselink, te Varseveld, met ingang van 1 October a. s., benoemd tot adspirant-ingenieur voor het stoomwezen.

— Uit 61 sollicitanten werd door den Raad te Arnhem tot commandant van de brandweer benoemd de heer Van Diemen, te Amsterdam.

ADVERTENTIEN.

Compagnon.

Door het uittreden van een der Vennoten wordt in een Fabriekzaak een **COMPAGNON** gevraagd, die circa **20 à 25 mille** kan aanbrengen; administratie-kennis is vereischte. *Franco* brieven te adresseeren aan het bureau van *De Opmerker*, motto **Compagnon.**

HERBESTEDING.

Op **Vrijdag den 18 September 1885**, des namiddags te **twee ure**, zal ten Raadhuize te *Zutphen* worden **aanbesteed in twee perceelen:**

Het afbreken der gebouwen naast de Hoogere Burgerschool in de Waterstraat en het bouwen van eene nieuwe School aldaar; en de levering der benoodigde Schoolmeubelen.

Het **gewijzigde bestek** en de **teekeningen** liggen ter inzage op het Bureau van den Gemeente-Architect en zijn na den **9den dezer** ter Gemeente-Secretarie verkrijgbaar tegen betaling van *f* **1.50** óf tegen inruiling van het vorige bestek.

Aanwijzing in loco op **Woensdag den 16 September e.k.**, des morgens te **elf ure.**

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en **beveiligd tegen zwam.**
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Genootschap Architectura et Amicitia.

Tentoonstelling van Oude en Nieuwe Bouwkunst, Schilderkunst, Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid, in de **Militiezaal** aan den Singel alhier, van **25 Augustus** tot **13 September** a.s.

Geopend van des morgens 10 tot des namiddags 5 uur.
Entrée voor het publiek *f* 0.25,
vrije toegang voor de leden volgens Reglement.

Het Bestuur:
JAN SPRINGER,
Voorzitter.
TH. G. STRENGERS,
1ste-*Secretaris.*

De Secretaris der Tentoonstelling,
HENRI EVERS.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem.*

De Directeur, W. PATON WALSH.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw te DE HELDER,
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Trapleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiesen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 200 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **twaalfde** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **700** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
De uitgave geschiedt bij inteekening in 13 afleveringen à *f* 1.75.

Rotterdamsche Diergaarde.

Het BESTUUR is voornemens op **Zaterdag den 19den September**, des namiddags ten 3 ure, bij inschrijving **aan te besteden:**

Het maken van Houten Plantenkasten op een terrein in de Diergaarde.

Bestek en voorwaarden te bekomen bij de Portiers, tegen betaling van 25 cts.

A. J. BACON & Co.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz. Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat

AMSTERDAM.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan bakstoen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Steurinekaursenfabrick *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

PARKETVLOEREN,

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE

bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:

DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

TROTTOIRTEGELS. CEMENTTEGELS.

HYDRAULISCHE LIFTS

voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN

voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascenseurs in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiaal van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is verschenen:

Het Rijks-Museum te Amsterdam.

Geschiedenis. — In- en uitwendige versiering. — Bouwstijl.

Door A. W. WEISSMAN,

Architect te Amsterdam.

Met afbeelding van het gebouw. **Prijs 90 cts.**

Dit boekje heeft ten doel tot Gids te strekken aan de talrijke bezoekers van het Rijks-Museum, die, na de kunstschatten te hebben bewonderd, ook de merkwaardigheden van het gebouw zelf wenschen te leeren kennen.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dz., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *uitgedeeld* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 848ste vergadering zal *niet* plaatshebben op Woensdag 16 September a.s., maar op 23 September a.s. De agenda voor die vergadering zal in *De Opmerker* van 19 September worden medegedeeld.

2°. De feestavond ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het Genootschap zal plaatshebben, instede van 19, op Zaterdag 26 September e.k. in Maison Stroucken.

Het programma voor dien avond zal bestaan:

a. in een vocaal en instrumentaal gedeelte, waartoe de heeren Bernard Zweers, Joh. Messchaert, B. Schmeink en Dudok hunne welwillende medewerking hebben toegezegd;

b. een blijspel.

3°. Als kunstlievend lid zijn toegetreden de heeren L. de Beer, te Amsterdam en N. G. Kloot, te Oudshoorn bij Leiden.

4°. Als gewoon lid wordt voorgesteld het buitenlid, de heer C. H. Verhulst, door de heeren Jan Springer en C. B. Posthumus Meyjes.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

RAPPORT DER JURY,

UITGENOODIGD TOT BEOORDEELING DER PLANS, INGEKOMEN OP DE EEREPRIJSVRAAG, UITGESCHREVEN DOOR HET GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA, TE AMSTERDAM.

Aan de Jury werden overgelegd 7 plans, waarvan vier vergezeld van een memorie van toelichting.

Het ontbreken dezer memorie bij drie dezer plans heeft, evenmin als de omstandigheid, dat in strijd met het programma de gevel van één der ontwerpen gekleurd is, ertoe geleid, deze terzijde te leggen.

De Jury meende in den humanen geest van het Bestuur des Genootschaps te handelen, door aan deze betrekkelijk geringe overtredingen van het programma niet de zware straf der terzijdestelling (dat is het vruchteloos maken van zooveel, en in menig opzicht zoo voortreffelijken arbeid) op te leggen.

In het hieronder volgende zijn de ontwerpen besproken in de orde, die de Jury volgens de verdiensten daaraan meende te moeten toekennen.

Één der beoordeelaars wenscht het ontwerp, gemerkt *M* (in een cirkel), de vierde plaats te zien toegekend, inplaats van de vijfde, die het bij meerderheid van stemmen verkreeg.

Motto „B".

De indeeling van dit ontwerp is grootsch en monumentaal gedacht.

De beide in het midden gelegen hoofdtrappen, die beiden uitkomen in de met een koepel gedekte middenzaal, zullen een voortreffelijk effect maken.

Er is hier, in tegenstelling met vele der andere ontwerpen, overal goed voor licht en lucht gezorgd; de bel-étage is niet te hoog boven den grond, hetgeen in de eerste plaats practischer is en in de tweede plaats aan de onderverdieping (uit den aard der zaak voor den dienst bestemd) niet te veel gewicht verleent.

Aan den — in het programma verlangden — doorrit is niet de juiste beteekenis toegekend. De ontwerper heeft er als 't ware een open marquise van gemaakt. Practisch is zulk een marquise niet voor dagelijksch gebruik en ternauwernood voor feestelijke gelegenheden. Een paleis dient een flinke *porte-cochère* te hebben. Het aanbrengen daarvan had ook aanleiding kunnen geven tot het verbinden der binnenplaatsen, wenschelijk, niet alleen bij brand, maar ook voor velerlei andere doeleinden. Een der binnenplaatsen bijv. kan dan toegang geven tot de keukens, linnenkamers, verblijven voor dienstboden, kameniers, enz.; zoodat rijtuigen of wagens, voor deze lokalen of personen bestemd, direct daarheen en daarbinnen kunnen rijden.

Voor het overige is de verdeeling in het algemeen goed; de diensttrappen in de muren, die den koepel dragen, zijn juist aangebracht.

Minder goed zijn de toegangen naar de *woningen* van den vorst en de vorstin, waarvan het wenschelijk is, dat zij direct van buiten af bereikbaar zijn, *zonder* de eere- of hoofdtrap en zonder het passeeren van een reeks corridors.

De dispositie dezer vertrekken, waarvan het eene slechts toegankelijk is door het andere, laat te wenschen over. De dienst is daarin lastig, zoo niet onmogelijk.

De gevels zijn goed, met uitzondering der eind-risalieten; deze zijn bepaald slecht van verhouding, te weinig belangrijk en vallen geheel weg bij den middenvoorsprong; ook het dakvenstertje daarop had meerdere ontwikkeling kunnen hebben.

Het middengedeelte zelf had rijkere ontwikkeling (in den stijl van het ontwerp bijv. pilasters) moeten verkrijgen; de uiteinden daarvan eindelijk hadden meer voorsprong behooren te bezitten. De zijgevel voldoet in deze opzichten beter aan de eischen van licht en bruin.

De koepel is te pretentieus. Heeft de ontwerper er wel aan gedacht, hoe deze, *geheel* in het midden op 50 meter van voor- en achtergevel geplaatst, slechts op zeer grooten afstand in zijn juiste verhoudingen gezien zal kunnen worden? en hoe onaangenaam op kleinere afstanden de hoofdlijst deze zal doorsnijden?

Motto „Rust roest."

De distributie der plans in het algemeen is zeer goed; het effect, dat de verhouding der beide hoofdtrappen zal maken, is monumentaal en schilderachtig.

De ontwerper is de eenige, die den in het programma gevraagden doorrit juist heeft opgevat, door van de zijden van het park porte-cochères te maken, die onder de hoofdtrap gemeenschap hebben. Daardoor zou dit plan practischer in het gebruik zijn dan bijv. het plan *motto „b"*, ofschoon de opvatting van dit laatste grootscher is.

In het algemeen zijn de hoofdvertrekken goed gegroepeerd. Hoewel de idee wat verleidelijks heeft, om de vertrekken van den vorst en de vorstin ieder aan een der gevels te leggen, kan in werkelijkheid deze ordonnantie niet recht practisch geacht worden.

De gevels zijn onrustig, niet deftig; zij gelijken meer die van een groot hotel, dan van een paleis.

Het aanbrengen van een lageren erker, ieder aan éène zijde der hoek-risalieten, is bepaald een onaangenaam motief. De zijgevel is beter van proportie dan de voorgevel.

De wijze van teekenen der opstanden en doorsneden vindt bij de Jury geen bijval; zij is niet alleen onrustig, maar benadeelt het effect. Inplaats dat zij de gekozen architectonische vormen doet uitkomen, benadeelt ze deze en maakt hen onduidelijk.

Motto „Palcis"

Het plan is niet van zekere nuchterheid vrij te pleiten: een enorme ruimte is er gegeven aan corridors en vestibulen. Het geheele middengedeelte is eigenlijk niets anders.

De hoofdtrap, een geschikt motief tot architectonische ontwikkeling, is terzijde weggestopt.

Het groot aantal binnenplaatsen, als twee groote, vier kleinere (die toch altijd nog 20 meter lang, maar daarbij slechts vier meter breed zijn), verder de nog kleinere, acht in getal, kunnen niet de goedkeuring der Jury wegdragen. Een goede rangschikking der lokaliteiten is mogelijk ook zonder dit groot getal binnenplaatsen, die slechts tot allerlei ingewikkelde distributiën aanleiding geven, welke niet practisch in het gebruik zijn. En niettegenstaande die binnenplaatsen, zijn er in de rez-de-chaussée een aantal vertrekken in de woning van den intendant en den portier, die niet verlicht zijn. De gevel is zeer verdienstelijk, goed geteekend en vrij rustig, met uitzondering van den top, die hoog en te afwisselend van vorm is. Zeer goed gedacht en fraai is de galerij aan de balzaal.

Waren de plattegronden van het gehalte des gevels, dit ontwerp had zeker een hooger nommer in de rangschikking ontvangen.

Motto „Multa paucis"

Dit ontwerp vertoont een goede groepeering der hoofdvertrekken. De leidende gedachte is in het algemeen goed geweest. De plaatsing der representatie-ruimten (audiëntie-, bal- en groote eetzaal) is zelfs voortreffelijk, beter dan in eenig ander ontwerp.

De verbinding dezer ruimten door de groote *salle des pas perdus* is goed.

Het project heeft echter de kapitale fout, dat alle gangen en de slaapkamers van vorst en vorstin geheel van lucht en licht beroofd zijn. Voor de representatieruimten kan bovenlicht helpen; bij de laatsten is dit (volgens het plan 2e verdieping) zelfs onmogelijk.

Wat de gevels betreft, is het middengedeelte van den voorgevel zeer goed, waardig van verhouding en indeeling; de beide paviljoens zijn daarmede echter niet in harmonie, zij herinneren te veel aan winkels of magazijnen, terwijl de tusschenliggende gedeelten met hun lange pilasters en zware bogen niet fraai, zoowel van vorm als van proportie, zijn.

In den achtergevel heerscht te weinig eenheid; hij geeft den indruk van eene verzameling van gebouwen.

Motto „M" in een cirkel.

De indeeling van dit ontwerp is in het algemeen niet slecht. Practischer in het gebruik zou een dispositie geweest zijn als in het ontwerp „Rust roest", die niet altijd het loopen van een reeks corridors noodzakelijk maakt. Aan bijzondere ingangen voor vorst en vorstin is gedacht, de distributie daarvan is juist. De portier en diens woning is goed geplaatst; minder goed de woning van den intendant en militaire wacht: voor de eerste is het geen vereischte, voor de tweede echter wel wenschelijk, aan de hoofdvestibule uit te komen, althans zonder andere ruimten (hier de wapenplaats) te passeeren. Een aantal vertrekken op de benedenverdieping is geheel duister.

Niet goed is het te achten, de audiëntie- en balzalen door een corridor van de vóór- of receptiezalen te scheiden.

De opmerking omtrent den *doorrit* bij motto „b" gemaakt, geldt ook hier.

De woningen van vorst en vorstin zijn goed geplaatst aan de parkzijde en goed verbonden; de badkamers kunnen echter alleen door kokers de noodige frissche lucht verkrijgen.

De gedachte om een galerij of voorzaal aan de binnenplaatszijde bij de slaapvertrekken te ordonneeren, die dan voor dienst en bewaking kunnen ingericht worden, is goed.

De gevel, geheel aan Venetiaansche motieven ontleend, is druk en onrustig, te vol; tusschen de vensters had meer vlakte moeten zijn.

Het koepeltje is wat onbeteekenend. Over het algemeen geven zoowel de plans als de doorsneden den indruk van nuchterheid, die zich met monumentaliteit slecht verdraagt.

Motto „Sanstovino".

Het plan is regelmatig. Het aanbrengen van slechts twee binnenplaatsen, waardoor deze groot en ruim kunnen vallen, heeft veel goeds.

Omtrent den doorrit kan gelden, hetgeen reeds van vele ontwerpen is gezegd.

Het geheele plan is niet van een zekere nuchterheid vrij te pleiten. Evenals bij de meeste andere plans is de calorifère-ruimte niet goed geplaatst: een gebouw van de uitgestrektheid als het bedoelde vereischt aan iederen vleugel een calorifère.

Bij de representatie-ruimten (audiëntie- en balzaal) zijn ruime voorzalen gewenscht. Zij zijn echter niet aangebracht.

De woningen van den vorst en de vorstin dienden door een afzonderlijken toegang, van buiten af, bereikbaar te zijn. In *dit* ontwerp kon aan dezen eisch gemakkelijk voldaan zijn.

De façade is streng van vormen en goed geteekend. Er zijn echter in de beide terugsprongen te veel vensters.

De beide torentjes naast het fronton, die uit de kleine terugsprongen voortkomen, zijn oneigenaardig en niet juist. Torentjes als de geteekenden dienen de bekroning van voorsprongen te zijn.

De hoekgebouwen zijn te smal van verhouding tot de terugsprongen.

Motto „Oranje-Nassau".

Aan de hoofdtrappen is een enorme ruimte gegeven, zonder dat daardoor het beoogde effect verkregen werd.

Alle ruimten zijn slechts met groote omwegen te bereiken. De representatie-ruimten missen voorzalen; sommige lokalen zijn bekrompen en niet zeer juist geplaatst, bijv. de privaten.

Aan overeenkomstige assen der deuren van in elkander loopende vertrekken is niet gedacht, ofschoon bij monumentale gebouwen het observeeren dier assen wenschelijk is.

De façade is (men zie bijv. de verhouding der hoekgebouwen met de zijgedeelten) niet gelukkig.

De koepel, die aan eene serre herinnert, is, wat het bovendeel betreft, niet zeer schoon van proportie; zij zal van voren gezien gansch achter het hooge dak van den midden-voorsprong verdwijnen; alleen in de schuinte is zij merkbaar, maar zal door het dak onaangenaam gesneden worden.

Conclusie.

De beoordeelaars kunnen tot hun leedwezen, hoeveel goede ideeën ook in de ontwerpen zijn neergelegd, niet voorstellen de volledige bekroning toe te kennen, vooral niet nu daaraan het eere-lidmaatschap van het Genootschap is verbonden.

Zij veroorloven zich voor te stellen:

a. aan het ontwerp motto „b" toe te kennen een getuigschrift, vermeldende een *zeer* loffelijke erkenning, en daaraan toe te voegen eene geldelijke tegemoetkoming van *f* 150;

b. aan het ontwerp „Rust roest" toe te kennen een getuigschrift, vermeldende de *loffelijke* erkenning, en daaraan toe te voegen een tegemoetkoming van *f* 100;

c. de twee bovenvermelde ontwerpen op door het Bestuur passend geachte wijze te publiceeren, waartoe de vervaardiger van het ontwerp: motto „b", zijn gevel moet geschikt maken tot reproductie in photolithographie;

d. aan alle inzenders den dank van het Genootschap te betuigen voor den geleverden arbeid en de betoonde belangstelling in de feestviering.

Aldus opgemaakt,

(*w. g.*) E. Gugel.
H. P. Vogel.
I. Gosschalk.

(A. et A.) EENE TENTOONSTELLING.

De Maatschappij Felix Meritis te Amsterdam heeft wederom hare zalen geopend, om belangstellenden de gelegenheid te geven tot het bezichtigen van de vruchten, die de afgeloopen cursus harer teekenschool heeft opgeleverd.

Ook ditmaal ziet men weder, dat het onderwijs aan goede handen is toevertrouwd. Bij de rechtlijnige teekeningen is veel goeds, o. a. een paar alleraardigste teekeningen van oude Amsterdamsche gebouwen en een opmeting van een antieke kast.

De pleisterstudies geven eveneens blijk van veel talent; wij zagen o. a. verschillende zeer goede studies naar afgietsels van vroegere kunstnijverheid-voortbrengselen.

Wij voegen gaarne hierbij eenige woorden tot aanbeveling van deze teekenschool, wier hoofddoel het is, den jongelieden, aan wier esthetische vorming, op inrichtingen van Lager- en Middelbaar onderwijs, zoo weinig zorg besteed kan worden, ook eenige gezonde denkbeelden omtrent beeldende kunst in te prenten.

Wij laten ten slotte de namen der bekroonden hier volgen:

Handteekenen

4de klasse, 1ste afdeeling: J. A. Wolff, bronzen medaille; H. G. van Rinkhuijzen, 1ste getuigschrift.

4de klasse, 2de afdeeling: A. J. d'Ailly, getuigschrift.

3de klasse A: M. J. Salm, 1ste getuigschrift; B. J. Hesselink, 2de getuigschrift; J. F. Hendriks en A. C. Sleeswijk, loffelijke vermelding.

2de klasse, 2de afdeeling: R. Tjebbes Rz., 1ste getuigschrift; H. A. Wolff, 2de getuigschrift; J. P. Funke en B. H. Rouffaer, loffelijke vermelding.

2de klasse, 1ste afdeeling: C. F. Bögeholtz, 1ste getuigschrift; A. Loosjes, 2de getuigschrift.

1ste klasse, 2de afdeeling: F. E. Matthes, 1ste getuigschrift; O. G. Deuffer Wiel, 2de getuigschrift; J. P. Roelofsz, loffelijke vermelding.

1ste klasse, 1ste afdeeling: M. J. Kermer, 1ste getuigschrift; J. D. P. Haalmeijer, 2de getuigschrift; T. G. W. Poggenbeek, loffelijke vermelding.

Rechtlijnig teekenen

4de klasse B: A. C. Willink, bronzen medaille; A. Brusse Jr., 1ste getuigschrift.

3de klasse B: C. Wiegand, 1ste getuigschrift; D. Kok, 2de getuigschrift; J. G. ten Doesschate, loffelijke vermelding.

2de klasse, 2de afdeeling: J. P. Funke, 1ste getuigschrift; B. H. Rouffaer, 2de getuigschrift; P. Lugt, loffelijke vermelding.

2de klasse, 1ste afdeeling: A. Loosjes, 1ste getuigschrift; J. J. Bredius, loffelijke vermelding.

1ste klasse, 2de afdeeling: J. Bosch, 1ste getuigschrift; J. H. H. Feikema, 2de getuigschrift; J. W. H. van Staa, loffelijke vermelding; O. G. Deuffer Wiel en H. van Steenwijk, loffelijke vermelding.

1ste klasse, 1ste afdeeling: J. D. Haalmeijer, 1ste getuigschrift; J. Salm, 2de getuigschrift; C. A. Salm, N. Drijver en I. D. P. Haalmeijer, loffelijke vermelding.

De Commissie van beoordeeling bestond uit de heeren W. B. C. Molkenboer, I. A. Rooseboom, B. W. Wierink en A. W. Hes.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Bestuurderen van het Genootschap Architectura et Amicitia brengen hierbij ter kennis het rapport der Jury voor de beoordeeling van voorwerpen op het gebied der Kunstnijverheid, ingezonden op de tentoonstelling ter herinnering aan het 30-jarig bestaan van het Genootschap.

Tot Leden der Jury werden benoemd de heeren: A. N. Godefroy, I. Gosschalk, J. H. Leliman en Henri Evers. Door omstandigheden was de heer Gosschalk verhinderd om bij de beoordeeling tegenwoordig te zijn.

Rapport der Commissie ter beoordeeling van de voorwerpen op het gebied der Kunstnijverheid, ingezonden op de tentoonstelling van het Genootschap Architectura et Amicitia, georganiseerd in de kunstzalen van de Militie-zaal alhier.

Mijnheeren,

De ondergeteekenden, door het Bestuur van het Genootschap benoemd ter beoordeeling van de ingezonden voorwerpen op het gebied van Kunstnijverheid, hebben de eer hierbij den uitslag hunner werkzaamheden mede te deelen.

Indachtig de bepalingen van het programma, hebben zij gemeend de volgende onderscheidingen aan de meest verdienstelijke *inzendingen* te moeten toekennen.

Groep I. Schrijnwerken.

Meubelen. Firma H. T. Jansen en Zonen, Amsterdam, eere-diploma.

Idem. J. A. Tognacca & F. Cossa, Amsterdam, eere-diploma.

Deuren en vergaringen. Gebrs. Van Malsen, 's-Hage, diploma van verdienste.

Meubelen. M. Schep, Amsterdam, diploma van verdienste.

Kunstkast. Karel Muller, Amsterdam, eervolle vermelding.

Paneel. C. F. Sluijter, Groningen, eervolle vermelding.

Groep II. Metaalwerken.

Koper- en zinkwerken. Becht & Dyserinck, Amsterdam, eere diploma.

Bronswerken. J. A. Tognacca & F. Cossa, Amsterdam, eere-diploma.

Kunstsmeedwerk. Prosper Schrijvers, Brussel, eere-diploma.

Gedecoreerde metalen tegels. Wed. J. Bekkers en Zn., Dordrecht, eervolle vermelding.

Groep III. Glaswerken.

Glasgravure. J. H. de Lange, Amsterdam, diploma van verdienste.

Imitatie van gebrand glas. Martin en Co., Amsterdam, diploma van verdienste.

Groep IV. Ceramiek en mozaïek.

Delftsch aardewerk. J. Thooft & Labouchère, Delft, eere-diploma.

Paneelen in Fayence. Th. Fumière, Brussel, diploma van verdienste.

Schoorsteen in Fayence. J. N. Scheltema, Amsterdam, diploma van verdienste.

Kunsttegelwerk. Martin en Co., Amsterdam, eervolle vermelding.

Mozaïektegels. J. J. Sand, Amsterdam, eervolle vermelding.

Groep V. Stoffeering.

Tapijten. Koninklijke Deventer tapijtfabriek, eere-diploma.

Spiegel met omlijsting in carton-pierre. Wed. G. Dorens en Zoon, Amsterdam, diploma van verdienste.

Imitatie van behangselleder. J. Hopman firma Wijdoogen Jzn., Amsterdam, diploma van verdienste.

Stoffeering. H. J. Jansen & Zn., Amsterdam, diploma van verdienste.

Tapijten. J. Hummi, Amsterdam, diploma van verdienste.

Stoffeering. Firma Van der Peck en Bauschultze, Amsterdam, diploma van verdienste.

Hoewel de ondergeteekenden niet allen inzenders eene bekroning waardig keurden, hebben zij niettemin met belangstelling van de verschillende teekeningen kennisgenomen en brengen zij lof voor het vele goede, ter tentoonstelling aanwezig.

Hiermede meenen zij de hun opgedragen taak te hebben vervuld en eindigen zij onder dankbetuiging aan het Bestuur voor de gelegenheid, hun geschonken, aan het loffelijk streven van het Genootschap hunne krachten te wijden.

De Jury van beoordeeling,
A. N. Godefroy.
J. H. Leliman.
Henri Evers,
Rapporteur.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Met belangstelling nam ik kennis van het Juryrapport, betreffende de antwoorden op de in 1884—1885 door het Genootschap uitgeschreven prijsvragen. Gaarne breng ik hulde aan den ijver en de toewijding, waarmede de beoordeelaars hun taak, die wegens het groote aantal ontwerpen lang niet gemakkelijk was, hebben ten einde gebracht.

Het zij mij echter veroorloofd een paar opmerkingen te maken, waartoe de lectuur van bedoeld rapport aanleiding gaf.

In de eerste plaats komt het mij vreemd voor, dat daar, waar beoordeelaars in den aanhef van hun betoog verklaren, dat zij het bezwaar, dat door kleuren van voor photolithographie bestemde teekeningen ontstaat, slechts gering achten, zij toch het klokketorenontwerp *Germanicus*, dat zij, en terecht, een goed geproportioneerd en sierlijk ontwerp noemen, afkeuren, omdat het niet voor photolithographie geschikt is. Deze ongeschiktheid kan door niets anders ontstaan zijn, dan door de blauwe schaduwtint, die de ontwerper gemeend heeft te moeten aanbrengen. Voor wie niet onbekend is met de werking, die de verschillende kleuren op de gevoelige plaat van den photograaf uitoefenen, is het duidelijk, dat genoemde blauwe tint, die *zelf* wordt, geen het minste bezwaar kan opleveren, en is dus de bedenking van de Jury ongegrond. Toch is dit bezwaar oorzaak, dat aan het onbevallig ontwerp *Nocturne*, dat daarenboven in een alleronsmakelijkste Neo-Grec-omlijsting besloten is, een prijs is toegekend.

Aan het ontwerp *In Extremis*, ingezonden op de prijsvraag voor een Buitensociëteit, is echter door dezelfde Jury de prijs niet onthouden, hoewel daar de gewasschen Oostindische-inkttinten de reproductie in photolithographie onmogelijk maken.

In de tweede plaats werd mijn aandacht getrokken door het misverstand, dat bij de Jury in zake het programma voor een gesmeed-ijzeren trapleuning schijnt bestaan te hebben.

De opvatting van de Jury is geweest, dat bedoeld werd een trap *buiten* het gebouw. In den regel plaatst men echter de „hoofdtrap" *in* en niet *buiten* een Raadhuis, en wordt dus het „kranig geteekend ontwerp *Vicit vim Virtus*, dat in alle deelen aan het gevraagde zou beantwoorden, wanneer de trap binnen het gebouw is gedacht", ten onrechte veroordeeld. De open lichten toch kunnen geen bezwaar hebben gegeven, daar bij het bekroond ontwerp ook geen lantaarn, maar slechts ballons aanwezig zijn, welke ballons ook om de open lichten zouden kunnen geplaatst worden.

Ik twijfel niet, of de Jury zal met mij erkennen, dat hare opvatting in deze onjuist is en op een misverstand berust.

Onder dankbetuiging voor de mij verleende plaatsruimte,

uw bestendige lezer
X.

ALWEER »PRIJSVRAGEN".

In het vorig nommer van *De Opmerker* is het rapport van beoordeeling van de door het Genootschap Architectura et Amicitia uitgeschreven prijsvragen openbaar gemaakt. In de inleiding hebben wij iets aangetroffen, waarover wij zoo vrij zijn een woordje in het midden te brengen.

De bedoeling daarvan is duidelijk. Beoordeelaars, hoewel zeker zullende letten op de uitvoering der ingezonden ontwerpen, zullen het werk van hen, die angstvallig aan de eischen van het programma dienaangaande voldoen, niet voortrekken boven dat van anderen, waarbij die eischen minder zijn in het oog gehouden, doch wier werk door hoogere kunstwaarde uitmunt, en dat wel, omdat dergelijke bepalingen als van ondergeschikten aard te achten zijn.

Bij den eersten oogopslag is veel voor de gevolgde handelwijze te zeggen. Het zou ook al te dwaas zijn om minder goede ontwerpen te bekronen, wanneer betere zijn geleverd. Maar bij nadere beschouwing rijzen enkele vragen op.

De eerste is: Hebben zij, die door de prijsuitschrijvers uitgenoodigd worden te onderzoeken of aan de eischen en voorwaarden, door hen gesteld, is voldaan, het *recht* ook maar een enkele daarvan buiten werking te stellen?

Het antwoord op deze vraag kan niet twijfelachtig zijn, als men in aanmerking neemt, dat een programma als zoodanig één geheel is, en, hoe banaal het ook moge klinken, in zeker

opzicht gelijkstaat met een gewoon contract, b.v. omtrent de levering van eenig bouwwerk. Zij die dat werk, of wat het ook zijn moge, verlangen, hebben het volste recht hunne voorwaarden te stellen.

In de afwijking daarvan, zelfs van de ondergeschikte, liggen zeer zeker gevaren.

1°. Mag niet verondersteld worden, dat de samenstellers van het programma eenige bepaling zullen maken, die niet ernstig gemeend is en waarvoor zij geen grondige redenen zouden hebben. Nemen nu beoordeelaars *inderdaad* geen nota van een gestelden eisch of voorwaarde, en staan prijsuitschrijvers daarentegen op hun stuk, dan ontstaat noodzakelijk een conflict van alleronaangenaamsten aard.

2. Door een deel der voorwaarden als bindend, een ander deel als minder bindend, te beschouwen en in dien zin te handelen en beslissen, wordt aanleiding gegeven tot beschuldiging van willekeur en tot het zetten van kwaad bloed bij de mededingers, die zich angstvallig aan alle bepalingen hebben gehouden. Zij verkrijgen het volste recht te zeggen: »als ik mijn teekening ook met wat kleur had opgeflikkerd (dat in het onderwerpelijke geval de quaestie is), zou mijn ontwerp er veel anders en aangenamer voor het oog hebben uitgezien."

Zou het, om al dat onaangenaams, en misschien nog meer, te voorkomen, niet beter zijn, als de tot beoordeeling aangezochten voor de eer der benoeming bedankten, wanneer zij bepalingen in het programma vinden, die naar hunne zienswijze niet of minder goed zijn. Zij zijn toch in geen geval *gedwongen* de opdracht aan te nemen.

In dit geval kan nog gevraagd worden of de gestelde eisch, dat de teekening voor photolithographische reproductie geschikt moet zijn, van dien aard is, dat zij voor goed beslagen mededingers een onoverkomelijk bezwaar is? Wij meenen van neen. En is dat zoo, dan is het ook niet anders dan *willekeur* van hen, die er niet aan voldoen, iets, dat door geen beoordeelaar *mag* geduld worden.

De kleuren-quaestie klemt ook voor de beoordeelaars. Zij stellen in hunne inleiding, dat bij den tegenwoordigen stand der techniek van de photographie, kleur in een teekening geen hinderpaal meer is voor eene photolithographische reproductie. Doch bij het ontwerp *Germanicus* twijfelen zij eraan of de reproductie van die teekening wel zou kunnen gelukken. Door deze twijfeling wordt de basis der stelling omvergeworpen. Ook hier zou de gulden regel: »in geval van twijfel, onthoudt u", toepassing kunnen vinden.

Maar als nu een antwoord, dat *niet* aan de gestelde eischen voldoet, als bouwkunstig product verreweg beter is dan alle anderen, die daaraan *wel* voldaan hebben, moet dan toch een der laatstbedoelden bekroond worden? Volstrekt niet. Dan worde geconstateerd, dat het *niet* aan de voorwaarden voldaan hebbende ontwerp het beste is, en met algemeene stemmen den prijs zou waardig gekeurd zijn, als de vervaardiger zich *aan de voor alle mededingers verbindende bepaling* had gehouden. Op grond daarvan volge de conclusie tot niet-toekenning van den prijs. N°. 1 blijft dan N°. 1; hij behoudt al de eer van het beste werk te hebben geleverd, maar hij wordt niet bekroond. Dit is zeker hard voor den bekwamen man; maar die niet hooren wil, moet voelen.

Mochten zij, die tot beoordeelen worden geroepen, het over hun hart kunnen krijgen zoo angstvallig te handelen, dan zouden zij veel goeds stichten. Er was één reden tot klagen over onrechtvaardigheid bij de beoordeeling minder in de wereld; de mededingers zouden zich dan wel wachten, bepalingen van het programma in den wind te slaan, gedachtig aan de straf, die hen zou treffen, en beoordeelaars behoefden niet naar een grondslag van beoordeeling te zoeken. Waarheid en eerlijkheid zouden er in geen geval door lijden.

W. C. VAN GOOR.

DE AMSTERDAMSCHE BEURSPRIJSVRAAG.

In verband met de mededeelingen, in het voorgaande nommer opgenomen en ontleend aan het *Wochenschrift des Oesterreichischen Ingenieur- und Architectenvereins*, is het van belang te vernemen, wat de *Emulation*, het bekende Belgische blad, aangaande de Beursprijsvraag zegt.

Wij leren daar:

»De Jury, die in den breede uitweidt over de redenen, waardoor zij zich genoopt vond, geen rekening te houden met de begrootingen, verklaart in vijf regels, waarom zij het ontwerp N°. 172 boven N°. 150 verkiest. Van de drie andere ontwerpen zegt zij geen woord. Door op deze wijze te handelen toont de Jury zeker toegevendheid; maar heeft men dat wel verlangd? Het is wel waar, dat het algemeen beter geacht wordt te zwijgen, als men niets dan kwaad zou kunnen zeggen, en dat dit de beste manier is om met iemand goede vrienden te blijven. Een Jury behoeft echter dergelijke consideratiën niet te gebruiken. Kan zij in een ontwerp geen verdienste vinden, dan behoeft zij geen prijs uit te reiken, wat het eenvoudigst en het rechtvaardigst is. Het is wel waar, dat zij, door zoo te handelen, den schijn niet zou hebben kunnen ontgaan, alsof zij den talrijken architecten — die bij de eerste prijsvraag reeds opmerkten, dat slechts zes van de tien bekroonde ontwerpen de eer eener bekroning waardig waren — gelijk gaf.

Wat wij ook moeten opmerken, is, dat eenige concurrenten al zeer onbezorgd hunne oorspronkelijke schetsen hebben laten varen. De vervaardiger van »In hoc signo floresco", die lucht kreeg van het succes, dat de vervaardiger van »Y" met zijn gevels had behaald, heeft zijn oorspronkelijken Cuypers-stijl maar opgegeven, en is de Renaissance-vormen van zijn mededinger gaan gebruiken. De vervaardiger van het ontwerp »Ammerack" heeft zich nog minder om zijn oorspronkelijk denkbeeld bekommerd. Zijn tweede plan heeft niets meer van zijn schets, zoodat men een geheel nieuw ontwerp zou meenen te zien.

»Toch zijn die schetsen niet voor niets gemaakt; kunnen de mededingers bij de tweede prijsvraag elkanders denkbeelden gebruiken, of iets geheel anders maken dan hun oorspronkelijk plan, dan zullen allen, die geen slachtoffers willen worden, aan dubbele prijsvragen als deze spoedig niet meer deelnemen."

Er volgt nu in de *Emulation* een in de vleiendste bewoordingen gestelde lofrede op het project »Y", die wij hier kunnen achterwege laten.

Van No. 150 wordt o. a. gezegd:

»Wij zeiden reeds vroeger, dat de ontwerper gemeend heeft zijn gevel geheel te mogen veranderen. Toch durven wij niet zeggen, dat hij zijn werk verbeterd heeft. Evenals bij de schets, ziet men wel veel motieven, doch zij hebben geen onderling verband en zijn niet bestudeerd; er is geen hoofdgedachte in den gevel. Is het een beurs, een stadhuis, een gerechtshof? (1) Men kan het niet zeggen. Men vraagt zich ook af, hoe de ontwerper zijn groote zaal wil verlichten. Wij zien wel in de doorsnede bovenlichten, maar die zijn op den gevel niet te zien. De doorsneden zijn alledaagsch; het ontwerp in het geheel heeft geen groote qualiteiten: toch is het beter dan de volgende."

Over »La bourse ou la vie" luidt het oordeel aldus:

»Het plan is inderdaad veranderd, en de bijlokalen beter geplaatst, doch moeilijk te bereiken. De middelmatige gevels zijn in een niet te definieeren stijl behandeld; er is een mengsel van twijfelachtige Renaissance en nog twijfelachtiger Gothiek."

Het volgende wordt omtrent »Mecaturae" ten beste gegeven:

»De plattegrond is in hoofdzaak dezelfde als bij de eerste schets, doch de bijlokalen zijn beter geplaatst. Hoewel het gebruik der materialen, bakstoen en bergsteen, beter begrepen is dan bij het eerste ontwerp, zijn toch de gevels verre van bevredigend. Sommige details, als de bekroning van den rechtschen Damrak-toren, en de toren aan den Dam, zijn »d'une pauvreté, d'une maladresse inouie", de achtergevel is »baclée", en van het detail van het inwendige kunnen wij slechts zeggen, dat wij bij geen prijsvraag, zelfs onder de niet bekroonde ontwerpen, zulk een bespottelijke teekening, zulk een onbeduidende compositie gezien hebben."

Dat »Ammerack" er niet genadiger afkomt, begrijpt men. Bij de afkeurende oordeelvellingen in het algemeen over dit ontwerp is dit te verklaren. Ten slotte zegt de *Emulation*:

»Om kort te gaan, slechts het ontwerp van Cordonnier verdient den rang, waarin het geplaatst is. Het tweede ontwerp zou wel een premie verdiend hebben, maar het staat veel verder beneden het ontwerp »Y", dan door het premieverschil wordt aangeduid. Wij meenen, dat No. 20 met de vijfde premie voldoende beloond zou zijn; wat betreft No. 73 en No. 91, zij zouden zeker zich niet hebben mogen beklagen als men hun de 1000 gulden, met het eerste ontwerp verdiend, weer teruggevraagd had."

Men ziet het, dit oordeel is niet malsch!

PRIJSVRAAG VOOR EEN SOCIëTEITSGEBOUW TE KAMPEN.

In verband met de reeds verstrekte mededeeling, dat het sousterrain waterdicht moet zijn, diene de volgende opgave omtrent de hoogte van het rivierwater. Bij de hoogste waterstanden teekende de peilschaal 3,07 M. + AP., dat is zeven centimeter hooger dan de bestrating der IJselkade, die 3 M. + AP. ligt. (zie *De Opmerker* bladz. 284). Bij zulk een buitengewonen waterstand kan de IJselkade gedurende hoogstens tweemaal 24 uren onder water staan; in verband met deze opgave verdient het aanbeveling het sousterrain tot minstens 3,3 M. + AP. waterdicht te maken.

De vraag of de teekeningen met zwarte lijnen mogen worden gearceerd, kan bevestigend beantwoord worden.

---

(1) Dit verwijt kan het ontwerp „Y" ook treffen, evenals de andere drie. *Vert.*

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Vergadering van Vrijdag 4 September 1885.

Voor de eerste wintervergadering, op de bovenzaal van 't koffiehuis *de Pool* gehouden, was het lokaal ten dienste der provinciale leden reeds te zes uren geopend. De leestafel was ruim voorzien van tijdschriften en vele plaatwerken waren tentoongesteld.

De Voorzitter opende de vergadering met een welkomstgroet aan de leden, en drukte den wensch uit, dat ook de provinciale leden, door de verbeterde spoorwegcommunicatie, gelegenheid mochten hebben, van hunne belangstelling te doen blijken. Op de uitgeschreven prijsvraag voor eene bibliotheekkast, waren ingekomen drie antwoorden, welke ter hand zullen worden gesteld aan de Jury, de heeren Egenberger, De Waard, Molenaar, Kramer en Sips, om zoo mogelijk rapport uit te brengen in de vergadering van October.

De heer Morack, handelaar in verfstoffen, had het verzoek tot de Afdeeling gericht, de albastine, eene uitmuntende waterverf voor muren en plafonds, te bespreken en toezegging gedaan het noodige voor eventueele proefnemingen te zullen leveren.

De heer Lewe Quintus stelde voor de Afdeeling eene zeer nette verzameling van monsters van dezelfde verfstof beschikbaar, van de fabrikanten Van Gelder te Rijswijk, waarop de heer Raammaker mededeelde, dat de Vereeniging „de Harmonie" gunstige resultaten verwachtte van proefnemingen in hare gebouwen.

Aan de aandacht der leden werd deze zaak aanbevolen, om in volgende vergaderingen nader te worden besproken.

Voor 't bezoeken der algemeene Vergadering der Maatschappij, den 28, 29 en 30 dezer maand te Haarlem te houden, stelden 3 leden zich beschikbaar.

Door vertrek van den heer Eisses naar Indië, was de betrekking van bibliothecaris vacant, voor de vervulling waarvan 2 gewone leden zich beschikbaar stelden.

De heer Lewe Quintus vraagt eenige inlichtingen omtrent de bibliotheek der Afdeeling, waarop de President mededeelde, dat de leden hunne werken voor elkander beschikbaar stellen, terwijl mede de belangrijke bibliotheek der Maatschappij ten dienste der Afdeeling is.

Op de vraag of daaronder ook werken worden gevonden, betrekking hebbende op den bouw van ziekenhuizen, in den laatsten tijd verrezen, deelt een der leden mede, dat het bouwkundig tijdschrift dienaangaande mededeelingen bevat, die ter beschikking gesteld zullen worden van eerstgenoemden spreker.

Naar aanleiding van dit onderwerp noodigde de Voorzitter de leden uit een bezoek te brengen aan de leeszaal der plaatselijke vereeniging van bouwkundigen alhier, alwaar voor de leden dier vereeniging, de „Revue d'Architecture en Belgique", beschikbaar is welk werk photographieën bevat van 't hospitaal van Antwerpen, 't welk met belangstelling werd bezichtigd.

De Voorzitter deelde mede, dat even als 't vorige jaar, den Zondag, volgende op de vergadering, steeds eene kunstbeschouwing zal worden gehouden voor belangstellende ingezetenen en leerlingen, om zoodoende mede te werken, dat niet alleen de bouwkundigen, maar ook het publiek bekend wordt met de uitgevoerde werken op bouwkundig gebied, in verschillende landen en verschillende kunsttijdperken.

De heer Molenaar vestigde de aandacht op de wenschelijkheid, dat er ook lezingen door de leden werden gehouden, waarop de Voorzitter antwoordde, dat het Bestuur zeer gaarne daartoe medewerkte, en het zeer waardeerde, dat leden buiten het bestuur op die wijze van hunne werkzaamheid in 't bevorderen van den bloei der Afdeeling blijk geven.

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Zaterdag 5 September hield deze Vereeniging eene bijeenkomst in het koffiehuis *de Pool*, waarin de Voorzitter ter kennis van de leden bracht, dat de Commissie, belast met het uitbrengen van een rapport omtrent de ingekomen ontwerpen op een voorgevel van een woonhuis, in de Octobervergadering met hare taak gereed zou zijn.

In de Commissie voor waterbouwkunde werd, ter vervanging van den heer Bos, die bedankt had, de heer Kroon door het Bestuur gekozen, die echter de benoeming niet aannam. Daarna liet de heer Herder zich de benoeming welgevallen. Der nieuwe commissie werd de nog aanhangige vraag ter beantwoording opgedragen.

Daarna werd eene kunstbeschouwing gehouden, ingeleid door den heer De Vries. Een aantal keurige platen betreffende „l'Art décoratif" werd met belangstelling bezichtigd.

Bij de opening der vraagbus bleek een vraag ingekomen te zijn, luidende:

„Bij eenigszins belangrijke werken te dezer stede wordt gewoonlijk in de bestekken bepaald, dat de te gebruiken tras door een aan te wijzen leverancier moet worden geleverd, waarvoor dan steeds de heer Mees wordt aangewezen. Steller dezer zou gaarne het oordeel der Commissie weten, op welke wijze deze onbillijkheid kan worden weggenomen, opdat de concurrenten van Mees met gelijke qualiteit naar de levering kunnen mededingen, aangezien tegelijk deze preferentie voor aanbesteders eene financiëele opoffering is en bovendien de leverancier minder handelbaar wordt tegenover de verplichte afnemers".

Aangezien er geene Commissie bestaat, binnen wier werkkring de beantwoording van deze vraag valt, deelde de Voorzitter mede, dat het Bestuur het antwoord in de eerstkomende vergadering zou geven.

Niets meer aan de orde zijnde, werd de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

AMSTERDAM. In de galerij achter het Paleis voor Volksvlijt opende onlangs in winkel no. 18 mevr. de Wed. G. Klijn, bijgestaan door de heeren J. J. L. ten Kate Jr. en Hendrik Klijn, eene permanente tentoonstelling van schilderijen en voorwerpen op het gebied van Kunstnijverheid, als wandborden, beschilderde tegels, vazen, enz. Onder de schilderijen bevinden zich zeer goed geslaagden, ook zijn de teekeningen op de borden niet onverdienstelijk. Een en ander is smaakvol geraangschikt en der bezichtiging overwaard.

LEIDEN. De feestelijkheden ter viering van het eeuwfeest van het Genootschap *Mathesis Scientiarum Genitrix* vangen aan op a.s. Donderdag den 17 dezer. De reunie van oud-leerlingen wordt dien dag gehouden op *Zomerzorg* van 11 tot 1 uren, waarna de reunisten zich in gezamenlijken optocht naar de *Stadszaal* en van daar naar *Musis Sacrum* begeven. Het diner heeft te 5 uren in het hotel *Den Burgt* plaats, terwijl in de *Stadszaal* te 7 uren een feestavond georganiseerd is. Vrijdag, Zaterdag en Zondag is in de *Stadszaal* de tentoonstelling geopend van teekeningen en werkstukken uit den maatschappelijken werkkring van oud-leerlingen, de antwoorden op de prijsvragen, uitgeschreven ter gelegenheid van het eeuwfeest, en die op de prijsvragen uit den laatsten cursus der school.

GRONINGEN. De heer L. Edens, opzichter van den Provincialen Waterstaat te Winschoten, is met ingang van den 1sten November e. k. door Gedeputeerde Staten benoemd tot opzichter in het 1e district, ter standplaats Groningen, zoodat de betrekking van opzichter te Winschoten vacant is geworden. Tot klerk aan het bureau van den Provincialen Waterstaat is benoemd de heer J. C. Winterwerp Czn. te Groningen.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH* zullen op **Dinsdag 22 September 1885**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize aldaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het maken van eenen WATERTOREN en eenige bijbehoorende werken aan het Hinthamereinde, ten behoeve der gemeentelijke hoogdruk Waterleiding.

Het bestek en de teekening liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn te verkrijgen bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE aldaar, tegen betaling van *f* 2.50

Aanwijzing in loco zal plaats hebben op **Woensdag 16** en **Vrijdag 18 September e. k.** des voormiddags 10 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gestoken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 7 September 1885.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
V. D. DOES DE WILLEBOIS,
Burgemeester.
J. N. G. SASSEN,
Secretaris.

AANBESTEDING.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van de O. L. Vr. Hemelvaart, te *Baexl*, bij *Breda*, is voornemens aan te besteden op **Dinsdag 29 September 1885**, des namiddags ten 3 ure, in de Herberg bij P. VAN DISSELDORP aldaar:

Het bouwen van eene KERK met TOREN en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen enz. enz.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage in voornoemde Herberg. Bestekken met een stel teekeningen zijn op franco aanvrage à *f* 4 verkrijgbaar zoolang de voorraad strekt bij den Boekhandelaar EDUARD VAN WEES te *Breda*.

Aanwijzing op het bouwterrein op Vrijdag 25 September 1885, des middags ten 12 ure.

Inlichtingen geeft de Architect J. J. VAN LANGELAAR te *'s Franeenhage* bij *Breda*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 30 September 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize aldaar **aan te besteden:**

Het BOUWEN van eene SCHOOL en WONING nabij de Boschlaan.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE en ZOON, Boekdrukkers, *Houttuin* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 24 *September* 1885, des voormiddags ten 11 ure.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 29sten September 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 427.

Het verrichten van grondwerken, het maken van een hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op de halte Vlake.

De besteding geschiedt volgens § 75 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 7den September 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. HEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 17den September 1885 ten twaalf ure des middags.

Utrecht, den 4den September 1885.

JALOUSIEN.

AELMANS en DOLK,
Eerste Lombardstraat 22
ROTTERDAM.
Fabrikanten,

leveren **meest soliede** en **zeer licht werkende JALOUSIEN** met **ROL-** en **TREKLATSYSTEEM.**

Voor Aannemers, Steenfabrieken, Steengroeven enz.

Eene groote partij, zoo goed als nieuwe,

STALEN BAKKIPWAGGONS en DRAAGBAAR SPOOR

is door toevallige omstandigheden **voor de helft van den kostenden prijs** geheel of ten deele TE KOOP:

Reflecteerenden gelieven zich te wenden onder J. L. 6220, tot RUDOLF MOSSE te *Keulen*.

Prijsvraag Sociëteitsgebouw.

DE DIRECTIE DER SOCIËTEIT *HET COLLEGIE* te *Kampen* maakt bekend, dat tot **LEDEN DER JURY** voor de beoordeeling der antwoorden op de uitgeschreven prijsvraag benoemd zijn de Heeren: J. KALFF, Hoofdingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen te *Utrecht*, F. W. VAN GENDT JGz., Architect te *Arnhem* en J. C. RAMAER, Ingenieur van den Waterstaat te *Kampen*.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).

Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.

Het verst gespuit van alle bepreefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,

Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gelijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.

AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Gemaillieerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Kunstmatige wegneming der groeikappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravuren,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is verschenen:

Het Rijks-Museum te Amsterdam.
Geschiedenis. — In- en uitwendige versiering. — Bouwstijl.
Door A. W. WEISSMAN,
Architect te Amsterdam.
Met afbeelding van het gebouw. **Prijs 90 cts.**
Dit boekje heeft ten doel tot Gids te strekken aan de talrijke bezoekers van het Rijks-Museum, die, na de kunstschatten te hebben bewonderd, ook de merkwaardigheden van het gebouw zelf wenschen te leeren kennen.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Houtmachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtersteinde 4/6. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. CIMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Brainstone, Faconval-, porphier- en bazaltkeien.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Bookstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH**

Door **P. GOUDA QUINT**, te *Arnhem*, is uitgegeven de **derde** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
BIJEENGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Intensief wit licht zonder warmte, Krachtige ventilatie der verlichte lokalen, Aanmerkelijke besparing aan gas geven Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia*: JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per *post*, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 848ste Vergadering zal gehouden worden op Woensdag 23 September a. s., des avonds te 8 uren, in „American Hotel", Leidscheplein, alhier.
De agenda voor de Vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage van den heer C. H. Verhulst;
c. Bijdrage van den heer G. van Arkel;
d. Kunstbeschouwing;
e. Kiezen van onderwerpen voor de prijsvragen van de serie 1885—1886;
f. Uitschrijving van de 1ste algemeene prijsvraag;
g. Mededeelingen omtrent den feestavond op 26 September a.s.

2°. De toezending der portefeuilles van den leescirkel zal, wegens reorganisatie, tot 5 October a.s. gestaakt worden.
De gewone leden, die in den leescirkel wenschen opgenomen te worden, worden verzocht daarvan vóór 1 October a.s. schriftelijk kennis te geven.

3°. De jaarlijksche feestavond zal gehouden worden op Zaterdag 26 September a.s., in de groote zaal van Maison Stroucken, te Amsterdam.
Het Programma voor dien avond zal bestaan in:
1e gedeelte: Instrumentale en vocale voordrachten;
2e gedeelte: De werkstaking of liefde is 't fundament", oorspronkelijk architectonisch Blijspel, met zang, in twee bedrijven, door Mr. Eli-Zee;
3e gedeelte: Komisch intermezzo, enz. enz.
Aanvang te 8 uur precies.
Heeren Leden worden uitgenoodigd tot deelneming aan dit feest, waarvoor hun nog een speciale invitatiekaart zal worden toegezonden.
Ieder lid heeft ter beschikking een introductie-biljet; meerdere biljetten zijn te verkrijgen ad *f* 1.
De afgifte dezer kaarten voor de te Amsterdam woonachtige leden zal plaatshebben aan het Genootschapslokaal, van 21 September a.s. des avonds na 8 uren af, op hunne persoonlijke of schriftelijke aanvrage, waarbij de namen der te introduceeren personen moeten worden opgegeven. Buitenleden kunnen zich, met inachtneming van dezelfde bepalingen, schriftelijk wenden tot den 1ste-Secretaris, Maison Stroucken, Marnixstraat, die voor de toezending zal zorgdragen. Dames kunnen niet geïntroduceerd worden.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

EEUWFEEST
VAN HET GENOOTSCHAP
„MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX"
TE LEIDEN.

Het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix heeft zijn eeuwfeest gevierd en nu die plechtigheid tot het verledene behoort, komt een woord van waardeering voor deze schoone instelling te pas. Het Genootschap staat bij de burgerij in eere; de sympathie der inwoners voor de reunisten, die als oud-leerlingen van heinde en verre waren overgekomen om deel te nemen aan de feestviering, gaf daarvan het duidelijk bewijs. De inwoners van Leiden hebben getoond het Genootschap lief te hebben, en hoe kon dit ook anders, daar velen onder hunne familiebetrekkingen en bekenden tal van personen konden aanwijzen, die daar hunne opleiding genoten en eene eervolle betrekking in de maatschappij bekleeden.

Donderdag 17 September, de gedenkdag der stichting, was voor de samenkomst van leerlingen en oud-leerlingen bestemd. In den morgen van dien dag werd door velen met zorg een blik ten hemel geslagen, want de lucht was bewolkt en den voorafgaanden nacht hadden bliksem en donder weinig hoop gegeven, dat de feestdag door fraai weder begunstigd zou worden. Boven verwachting helderde de hemel op en al had men den feestvierenden ook gaarne prachtig weder toegewenscht, men schikte zich in het onvermijdelijke en had reden tevreden te zijn.

Tegen elf uren verzamelden zich de reunisten in de lokalen van Zomerzorg, in de onmiddellijke nabijheid van het spoorwegstation gelegen. De stafmuziek van het 4de regiment Infanterie voerde een schoon programma uit, dat medewerkte om de feestvierenden in opgewekte stemming te brengen; vielen nu en dan

eenige regendroppels, waardoor het verblijf in den fraaien tuin en rondom de muziektent minder benijdenswaardig was, de aanwezigen verheugden zich in het weerzien van oude bekenden en het aanknoopen van nieuwe vriendschapsbanden.

Het gebeel had een feestelijk aanzien en de zaal was met levend groen en bloemen kwistig versierd; vroegere en tegenwoordige onderwijzers en leerlingen vond men daar bijeen en ook verschillende corporatiën, als het Bestuur der Werkmansvereeniging *Nut en Genoegen*, eene Commissie uit de Leidsche Afdeeling der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, eene Commissie uit de Timmerlieden- en Modelmakersvereeniging en meer anderen, allen met hare banieren. Toen de reunisten eenigen tijd onder gezelligen kout hadden doorgebracht, nam de heer A. Montagne Jz., Voorzitter der Commissie uit de oud-leerlingen, het woord om allen een recht hartelijken welkomsgroet te brengen. Hij betreurde het, dat Notaris Van Leeuwen verhinderd was daarbij tegenwoordig te zijn, alsook de heer W. F. Koppeschaar, die der school van het Genootschap tot zoo hooge eere heeft gestrekt. Tevens deelde hij mede, dat de Commissie een fonds van oud-leerlingen heeft gesticht, waarvan de renten bestemd zijn voor premiën bij prijsvragen. Daar het bedrag aanvankelijk onbeduidend was, heeft zij zich met schitterend succes gewend tot de betrekkingen van eenige harer eerste aankweekelingen van eer, onder anderen Dr. A. Vrolik, den Wethouder De Fremery, Dr. Muller Massis, de heeren J. Zaalberg, Alsche, enz., terwijl er heden gelegenheid tot verdere deelneming zal worden gegeven. Na daaraan nog menig opgewekt woord te hebben toegevoegd, noodigde hij de aanwezigen uit, zich in optocht te begeven naar de Stadszaal op de Breedstraat, en op weg een hoera aan te heffen voor het huis van den heer De Fremery en de woning van wijlen den eersten oprichter, Bartholomeus van den Broeck. Daaraan werd met geestdrift voldaan, en zoo trok de stoet, waarin de genoemde corporatiën met hare banieren en ruim 200 leerlingen van het Genootschap zich bevonden, onder muziek langs de volop met vlaggen versierde straten naar de Stadszaal. Dit ruime lokaal, geheel-en-al door feestgenooten en belangstellenden bezet, was prachtig gedecoreerd met draperieën en zinnebeelden van de leervakken bij het Genootschap, terwijl de namen der stichters met gulden letteren waren aangebracht. Op eene estrade werden den Commissaris des Konings, den Burgemeester, leden van den Gemeenteraad en andere autoriteiten eereplaatsen aangeboden, waarna de feestelijke bijeenkomst geopend werd.

Er heerschte eene adembenemende stilte, toen de heer J. A. van Dijk, Voorzitter van het Bestuur, het spreekgestoelte beklom, en allen welkom heette, die bijeengekomen waren om het eeuwfeest van het Genootschap te vieren. Spreker noemde het een genot den welkomstgroet te mogen uitspreken, bracht hulde aan de stichters en stelde de vraag, of het werk op eene wijze, den stichters waardig, is voortgezet. Om daarop het antwoord te geven zal het geschiedboek worden opengeslagen, om te vernemen wat het Genootschap is, wat het bedoelt en wat het doet. Spreker gaf alsnu het woord aan den heer Montagne, Voorzitter der Commissie van oud-leerlingen, die reeds in 1816 de rekenschool van het Genootschap bezocht en door de reunisten was aangezocht om van hunne dankbaarheid en belangstelling te doen blijken. Hoe verschillend, zoo luidde in hoofdzaak de inleiding, het oordeel zij over den maatschappelijken en staatkundigen toestand van ons Vaderland in de laatste jaren van de voorgaande eeuw, mag men niet blind zijn voor het goede, dat daaruit ontsproot. Evenals de stichting der Leidsche Hoogeschool het gevolg was van een bang beleg in de 16de eeuw en tal van openbare gebouwen ontstonden, toen de godsdienstvervolging van Frankrijk in de 17de eeuw velen naar hier bracht om het fabrickswezen uit te breiden, staan de Afdeelingen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en der Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid en ook het Genootschap, dat heden zijn eeuwfeest viert, tot op den huidigen dag als gedenkteekenen van hetgeen uit het volk, voor het volk en door het volk in de 18e eeuw tot algemeen welzijn werd gesticht.

De gedrukte handelingen van het Genootschap getuigen van de behoefte, die bij de stichting bestond, aan eene wetenschappelijke opleiding voor krijgsdienst, zeevaart, waterstaat, bouwkunde en meerdere vakken; met vele opofferingen werd het onderwijs gegeven en in het noodige voorzien.

Toen het Genootschap de hooge bescherming verkreeg, eerst van Graaf Bentinck en later van den Erfstadhouder uit het huis van Oranje en het lidmaatschap werd aanvaard door vele edelen van Land en Staat, nam het een te hooge vlucht Door tijdsomstandigheden moest het Genootschap die bescherming derven en de dagen van tegenspoed zouden wellicht tot zijn dood hebben geleid, als de eenvoudigheid en de veerkracht der oprichters de noodlottige gevolgen niet hadden beheerscht. De stichting ondervond steeds medewerking en ondersteuning van edele mannen, die zich vooral in de eerste vijftig jaren zonder belooning of tegen een gering salaris met het onderwijs belasten. Het koninklijk besluit van 1817 erkende de teekenafdeeling als teekenschool en het Gemeentebestuur zorgde steeds voor behoorlijke schoollokalen; sedert het Genootschap als burgeravondschool werd erkend, ontving het huisvesting in het gebouw, naar het plan van den heer Schaap, een oud-leerling, ontworpen en gebouwd. Als bijzondere instelling kon het Genootschap in zijne behoeften voorzien door een aantal leden van allerlei stand, die de kas door jaarlijksche bijdragen sterkten.

Spreker wees op de schaar van oud-leerlingen, hier en elders in verschillende betrekkingen geplaatst, en gevolgd door een nog grooter aantal, die van het onderwijs gebruikmaken en allen hulde en dank brengende voor hetgeen zij aan het Genootschap verplicht zijn. Die stichting staat daar als „een gedenkteeken van hetgeen door bijzondere krachten kan geschieden, ondersteund en beschermd, voor zooveel noodig, door de Overheid, maar tevens als een handwijzer voor allen, die in onzen tijd geroepen zijn tot oplossing van sociale en politieke quaestiën, in verband met de omstandigheden van den tijd tot algemeen nut en volkswelvaart. In het *heden* ligt 't verleden, in het *nu* wat wezen zal".

Het Genootschap M. S. G. heeft heden 100 jaren bestaan; maar heeft het een toekomst?

Die vraag wordt door spreker toestemmend beantwoord; de toekomst is verzekerd, en bij het aftreden of overlijden van Bestuurders en Onderwijzers is in overdrachtelijken zin de uitdrukking van toepassing: „Le Roi est mort, vive le Roi". Na vermelding der ondersteuning, die het Genootschap ook van Gemeente en Provincie mag ondervinden, wordt erop gewezen, dat op een beschermheer uit het huis van Oranje mag geboogd worden; het mag op eene toekomst rekenen en daarbij worden de woorden in herinnering gebracht, onder de regeering van den burgemeester Van der Werff 300 jaren geleden vóór het stadhuis in de straat gevlijd: *All niet sonder Godt*. Met het oog op de toekomst wordt eene feestgave aangeboden, bestaande

in een spende, den 8en Juli jongstleden door oud-leerlingen gesticht en op de Leidsche spaarbank ingeschreven, waarvan de renten strekken zullen tot het uitloven van premiën voor prijsvragen. Voor dat fonds zijn behalve hetgeen de kas van oud-leerlingen daarvoor bestemt, bijdragen ontvangen van Z. M. den Koning, den oud-Minister Dr. A. Vrolik, den wethouder P. J. de Fremery, Dr. T. Muller Massis, en de heeren J. Zaalberg en Alsche. Spreker verzocht de feestgave te aanvaarden volgens de oorkonde, en noodigde Bestuurders uit ze, met hun ijver voor den bloei van het Genootschap, als een erfenis over te dragen aan zijne opvolgers, opdat ook langs dezen weg worde vervuld de bede, die nog steeds in gulden letters prijkt boven den hoofdingang van het Raadhuis:

„*Behoet, Heer, Hollandt en salicht Leyden.*"

De toespraak werd met gejuich en fanfares begroet en de heer Van Dijk hernam het woord, om den heer Montagne warmen dank te brengen voor de feestgave, die aanvaard werd als een bewijs, dat, wat ook veranderd moge zijn, de liefde van den leerling tot de school en die van de school tot den leerling niet verflauwd zijn.

De heer Van Dijk noodigde het Damescomité uit op de verheven zitplaats te komen, en de achtbare kring der Bestuurders en van de autoriteiten, die dit feest met hunne tegenwoordigheid vereerden, werd voor eene wijle aan het gezicht onttrokken door een schoone rei van bloeiende jonkvrouwen met een bekoorlijk kinderfiguurtje daarneven, waarop mejuffrouw C. Eigeman met vaste en welluidende stem de bestuursleden toesprak. De benoeming tot presidente van het Damescomité was voor haar vereerend en aangenaam, en het denkbeeld om de oude banier door een nieuwe te vervangen zou niet bij de dames zijn opgekomen, als aan de eerste bijzonder historische waarde kon worden toegekend. Nu dat het geval niet was, verdiende het Genootschap een nieuwere en fraaiere banier, die daarop door de lieve kleine onthuld en aan de feestgenooten vertoond werd. Met het Leidsche wapen in top, prijken op bruin fluweelen grond in een gouden medaillon de naam van het Genootschap met de jaartallen 1785—1885 en daaronder de attributen van wiskunde, bouwkunst enz.

De heer Van Dijk dankte de dames en in het bijzonder mej. Eigeman voor dit kostelijk geschenk; hij aanvaardde het vaandel namens het Bestuur en drukte den wensch uit, dat de leerlingen daaronder met eere zullen dienen. Het vaandel zal er langer zijn dan wij, en als het bij een volgend eeuwfeest aan het oog niet meer aanbiedt dan een vermolmden stok met enkele rafels, dan hoopt hij, dat het gesierd moge zijn met kransen van burgerdeugd en als zoodanig in het museum der gemeente zal prijken De toespraak van mej. Eigeman en het antwoord van den heer Van Dijk werden met toejuichingen begroet en het Damescomité hechtte een krans aan het oude vaandel.

De Voorzitter hield daarop de feestrede. Na een hartelijken welkomsgroet aan de feestgenooten, die door hunne tegenwoordigheid hunne belangstelling toonden in deze „Leidsche instelling bij uitnemendheid, gedragen door de liefde en zorg der Leidsche burgerij, gekweekt en gekoesterd binnen Leiden's muren", bracht hij in herinnering hoe het Genootschap is geworden wat het is, wat het bedoelt en wat het doet. Uit dat overzicht ontleenen wij het volgende:

Den 17den September 1785 vereenigden zich de landmeter Pieter van Campen, de studenten Arnoldus van Gennep, J. Reinier en A. de Bruine de Neve, de metselaar Pieter Rijk en de beeldhouwer Bartholomeus van den Broeck, om ten nutte der minvermogende jeugd en het vaderland werkzaam te wezen en het Genootschap der beschouwende en werkdadige wiskunde te stichten onder de spreuk: *M. S. G.* De bestuurders kwamen eenige dagen daarna ten huize van den heer Pieter Rijk, op de Heerengracht, bijeen, om aan hunne denkbeelden een vasten vorm te geven, en wetten en reglementen te ontwerpen. Onder hetzelfde gastvrije dak werd ook de school geopend. Twee jaren later verhuisde het Genootschap naar het gebouw, dat zich van de Lokhorststraat tot de Pieterskerkgracht uitstrekt, waarin gedurende 98 jaren elke avond aan de leergierige jeugd onderwijs gegeven werd.

Van Mei 1787 tot het eind van den cursus 1864 werden de lessen gegeven in het oude gebouw; toen moest de Gemeente eene hoogere burgerschool bouwen op de plaats, waar de school van het Genootschap stond. Vereenigd met dat van eenige andere panden, zou het terrein groot genoeg wezen om te voorzien in de behoeften van het middelbaar onderwijs, waartoe de school van het Genootschap behoort, en voor haar werd bij het plan even goed gezorgd als voor hare meer bevoorrechte zuster. Meer dan haar was ontnomen kreeg zij terug: uitstekende leerkamers, ruime teekenzalen, doelmatige kabinetten, zelfs eene boetseerkamer. Alzoo waren het Genootschap en de School gesticht.

De zucht om de dringende behoefte aan bekwame zeelieden en officieren te vervullen en daardoor de algemeene welvaart te bevorderen, was de drijfveer der oprichting van het Genootschap geweest. De beoefening der wiskunde kwam erbij en stond ermede in verband, maar was geenszins de hoofdzaak. Van den aanvang af had het Genootschap meer een philantropisch dan een wetenschappelijk karakter. Dit karakter openbaart zich in de school, die heden met het Genootschap haren honderdsten verjaardag viert. Wie zou het haar aanzeggen, dat zij oorspronkelijk was bestemd om krijgs- en zeevaartkunde te onderwijzen, voornamelijk aan minvermogende jongelingen, van wier schranderheid, braafheid, moed en begeerte om het vaderland te land of ter zee te dienen, de beste verwachtingen gekoesterd mochten worden. Een eigenaardig leerplan met bijzondere gebreken, maar ook met groote deugden!

Het was zeker eene zware taak, die men op zich nam. De oprichters gevoelden het en stelden vast, dat die taak steeds uit liefde tot den naaste en zonder geldelijke belooning volbracht moest worden. Tevens waren zij overtuigd, dat de toekomst der school verzekerd moest worden. Vandaar dat men uitzag naar jongelieden van den aanzienlijken stand of van talent, die in aanmerking konden komen om tot bestuurders of onderwijzers in zeevaart of krijgskunde opgeleid en bekwaam gemaakt te worden, om hunne voorgangers op te volgen en in hunnen geest voort te werken.

Hieruit wordt de eenigszins zonderlinge inrichting van het Genootschap, althans ten deele, verklaard. Het bestond uit beschermheeren, honoraire leden, ordinaire leden, begunstigers, aankweekelingen van eer uit de studenten, aankweekelingen van eer uit den burgerstand, weezen toegelaten tot het onderwijs en begunstigde aankweekelingen. Beschermheeren werden gekozen uit de aanzienlijkste en kundigste lieden, die het Genootschap eer en luister konden bijzetten. In den rang der gewone en buitengewone leden werden zoodanige wiskunstenaars in ons vaderland aangenomen, „die gelieven mede te werken tot bevordering van den luister der wiskunde en verwezenlijking van het oogmerk der Maatschappij," bevordering van de wel-

vaart, vooral der lagere klasse. Nog konden in dezen rang personen opgenomen worden, die, buiten Leiden woonachtig, in de stad hunner inwoning gelijke scholen zouden oprichten. De begunstigers behoefden de wiskunde niet te beoefenen; zij hadden de bestuurders slechts te steunen met middelen. De aankweekelingen van eer uit de studeerende jeugd waren studenten, van wier lust en vorderingen in een of ander gedeelte der wiskunde loffelijk getuigenis hunner meesters aan het Genootschap gegeven werd. De aankweekelingen van eer uit den burgerstand waren jongelieden, die eenmaal óf als bestuurders óf als onderwijzer zouden moeten optreden. De begunstigde aankweekelingen waren weezen en kinderen van minvermogende burgers. Zij moesten voor de zeevaart of de krijgskunde bekwaam gemaakt worden, en, „opdat de luiheid geene toevlucht tot dit Genootschap vinden moge," werd niemand aangenomen, dan die een of ander handwerk beoefende, en zich verbond het gedurende zijnen leertijd te blijven beoefenen. De weezen, toegelaten tot de lessen des Genootschaps, waren de schranderste knapen uit de Gereformeerde Nederlandsche en Waalsche weeshuizen.

Het Genootschap werd bekend; het wist zich vermogende beschermheeren te verwerven, als: Van Kinsbergen, Zoutman, Johan Meerman, Tollius, Fagel en Bylandt. Koning Willem I werd als Erfstadhouder reeds in 1788 beschermheer. Meermalen woonde hij de algemeene vergaderingen bij en toonde tot de omwenteling van 1795 zijne groote belangstelling en warme toegenegenheid. Na eene ballingschap van negentien jaren in het vaderland teruggekeerd, aanvaardde hij opnieuw het beschermheerschap. Koning Willem II heeft in dezelfde betrekking tot het Genootschap gestaan, en onze Koning Willem III heeft het beschermheerschap, evenals zijn doorluchtige vader en grootvader, aanvaard.

Van het Gemeentebestuur heeft het Genootschap steeds welwillende bejegening ondervonden. Tegenwoordig zijn Burgemeester en Wethouders van Leiden evenmin beschermheeren als hunne voorgangers, maar al mist ook dat college den titel, het bezit al de hoedanigheden, die men in beschermheeren zou kunnen wenschen. Ook van de Provincie heeft het Genootschap een aanzienlijke subsidie verkregen, als erkenning, dat het niet uitsluitend voor Leiden, maar ook voor andere naburige gemeenten een heilzame instelling is. De Hooge Regeering heeft van 1819 af de bronzen en zilveren medailles geschonken, toegezegd bij Koninklijk besluit van 13 April 1817, en de heer J. Kneppelhout doet jaarlijks eene vorstelijke gift toekomen.

Had het Genootschap reeds kort na zijne oprichting zijne voorstanders en beschermers, het had ook tegenstanders en vijanden. Maar tegenstanders, die ons de feilen toonen, zijn vaak onze beste vrienden. Het Genootschap heeft in zijn archief een afschrift van eenige brieven van den Leidschen hoogleeraar Damen, in 1788 aan een aanzienlijk 'man in Den Haag geschreven, waarin hij zich in sterke bewoordingen ongunstig uitliet; de hoogleeraar vond het Genootschap schadelijk niet alleen voor de Academie, maar, wat meer is, voor de bevordering van grondige kennis en wetenschap onder de studeerende jeugd. Het is niet twijfelachtig, dat het Genootschap door de opleiding van aankweekelingen van eer uit de studenten op het gebied van den professor was gekomen, die medewerking van het Gouvernement en vooral strenge examens verlangde. Door een trouwen vriend van het Genootschap is bewerkt, dat de bezwaren des hoogleeraars grootendeels konden vervallen. De vrede werd geteekend. De strijd was nuttig geweest. De toegebrachte slagen mogen pijn gedaan hebben, ze hebben eene heilzame uitwerking gehad. De critiek heeft, wat het Genootschap betreft, de overtollige takken van den boom doen snoeien en daardoor, aan hetgeen overbleef, grooter groei- en levenskracht geschonken. Met de Academie had het Genootschap zich niet te bemoeien, met de zee- en landmacht evenmin, maar het had een allernuttigsten werkkring te midden van aanstaande ambachtslieden. In de wetten van 1802 is geen sprake meer van opleiding voor het leger of de vloot; de aankweekelingen van eer uit de studeerende jeugd zijn verdwenen. De Vereeniging was voor allen, wat zij eerst alleen voor de weezen was, een Genootschap der beschouwende en werkdadige wis-, bouw-, natuur-, reken- en teekenkunde, waartoe niet meer uitsluitend Gereformeerde, maar ook Roomsch-katholieke en Luthersche weezen werden toegelaten. In 1846 werd aan de bestaande vakken handelsonderwijs toegevoegd, dat niet aan de verwachting voldeed en in 1861 werd afgeschaft.

Inmiddels ondervond de school den invloed van de wet van 1857 en van het degelijk en stelselmatig onderricht in de natuur- en werktuigkunde van Dr. Bosscha. Zoo werd de school voorbereid om te voldoen aan de eischen, die de wet van 2 Mei 1863 stellen zou. Deze wet verplichtte de gemeente Leiden om een burgerdag- en avondschool op te richten, en de vraag rees, of de scholen van *Mathesis*, zoo noodig gewijzigd en uitgebreid, voor beide instellingen in de plaats zouden kunnen treden. De Gemeente zou in alle opzichten meer gebaat zijn met één bloeiende, dan met twee kwijnende inrichtingen. Er werden plans gemaakt en aan het oordeel der Hooge Regeering onderworpen; de regeling werd goedgekeurd, en de gemeente Leiden kreeg, op grond van het bestaan der scholen van het Genootschap, vrijstelling van de bovengenoemde verplichting. Het Bestuur richtte toen bij de bestaande afdeelingen — of scholen — nog eene burgeravondschool op. Deze heeft, evenmin als elders, gebloeid. De burgerij had geene sympathie voor eene school, waar in twee jaren, en wel in enkele avonduren, zooveel — of liever zoo velerlei — geleerd moest worden en de burger-avondschool van '63 is opgelost in de goede oude school van Mathesis, nu eene school met zes klassen, en met hare herschepping in eene middelbare school voor de theoretische vorming van ambachtslieden is een stap in de goede richting gedaan.

Het Genootschap heeft, ook reeds bij minder stelselmatige en volledige inrichting, eene gewichtige taak te volbrengen gehad. Doch met bescheidenheid en betamelijken trots mag het in herinnering brengen, hoeveel uitstekende mannen in de scholen van het Genootschap gevormd zijn, hoevelen te Leiden hun stand tot eer hebben verstrekt, hoevelen in de verschillende oorden des vaderlands, in de Overzeesche bezittingen en in het buitenland eene eervolle plaats hebben gevonden, voornamelijk door hetgeen zij in de scholen van het Genootschap hebben geleerd. In den loop der tijden is veel veranderd. De bloei der wiskunde wordt door het Genootschap niet bevorderd. Anderen, beter toegerust, mogen op dit veld lauweren plukken. Welke eischen het Genootschap heeft laten vallen, geenszins de liefde tot den evenmensch, de belangstelling in de gemeenschap. Africhting wil het niet. Het vormt geen machines, maar menschen, menschen met een hoofd en een hart. Kennis en kunstvaardigheid stelt het hoog, maar ze zijn het niet genoeg. Met verstandelijke en zedelijke ontwikkeling moeten zij een onverbreekbaar geheel vormen. Het wil den arbeid verheffen en daardoor den arbeider. Het wil werklieden kweeken, die den arbeid waardeeren, die in den arbeid zelf hun schoonste loon vinden. Werklieden, die den arbeid adelen, gelijk de arbeid hen adelt.

Nadat de spreker dit nader had ontwikkeld, werd er overgegaan tot de uitreiking der eereprijzen aan J. Hengeveld, G. J. van der Mark, L. Couvée, P. M. J. van Oerle, J. G. van den Bergh, D. Komen, A. A. Schreuder, D. H. Terburgh, J. T. van der Geest, N. Kloots, J. Verpoorte, J. A. Verhoog, P. N. Kriek, L. van den Berg, J. Vijlbrief, G. van der Hert, J. de Nie, G. F. van Beukering en F. A. Wempe, welke eereblijken door hen waren behaald in de wedstrijden, die ook dit jaar weder waren gehouden. Bij deze uitreiking richtte spreker een hartelijk woord tot de leerlingen, de onderwijzers en den directeur.

Wederom wachtte den spreker eene aangename taak. Het Bestuur wenschte namelijk den stichtingsdag feestelijk te herdenken, ook door het houden eener tentoonstelling en het bekronen van antwoorden op de hieronder vermelde prijsvragen.

Als prijsvragen ter mededinging van alle oud-leerlingen werden uitgeschreven:

Voor de bouwkunde: Het leveren van een plan van een voorgevel, bestemd voor een Raadhuis eener aanzienlijke plattelands-gemeente.

Voor het hand- en ornementteekenen: Eene paneelvulling binnen een segmentboog, lang 1.50 M., hoog 0.50 M., ter bekroning of dekking van vensters eener aanzienlijke façade in Italiaanschen, Renaissance- of anderen stijl.

Voor het boetseeren: Eene paneelversiering 1 M. bij 0.65 M. in Italiaanschen, Renaissance- of anderen stijl.

Voor de bouwkunde is de gouden eerepenning toegekend aan W. C. Mulder, leeraar in de bouwkunde aan de school van het Genootschap, de zilveren medaille aan J. van Sluis, bouwkundige te 's-Gravenhage.

Voor het hand- of ornementteekenen de goude eerepenning aan H. J. Valk, en de zilveren medaille aan A. J. Kouwels, leeraar in het handteekenen aan de school.

Voor het boetseeren de zilveren medaille aan J. P. F. Casteelen, transparant- en decoratieschilder te Leiden.

Nadat de spreker ook tot deze overwinnaars, vervolgens tot de vroegere en tegenwoordige bestuurders het woord had gericht, deed hij dit tot de leden van verdienste, den medebestuurder Schaap, die vijftig jaren onafgebroken als onderwijzer aan de school verbonden is, tot alle autoriteiten, hier aanwezig, tot alle besturen van genootschappen en vereenigingen, en ook tot de dames, die het Genootschap eene nieuwe banier geschonken en aan de oude een krans gehecht hadden.

Aan het slot zijner toespraak zeide hij: „Wij moeten vrij het vraagstuk helpen oplossen omtrent de verhouding van handenarbeid en onderwijs. Daarvoor moeten wij ons vrij kunnen bewegen met betrekking tot onze lokalen, leermiddelen en leeraren. Onze krachten zijn nog in alle opzichten te beperkt. Maar wat nood? Wij vertrouwen op de kracht van ons beginsel. Wij hopen, dat wie nu onze leerlingen zijn, later onze begunstigers zullen worden. Wij hopen, dat het hun zoo wel moge gaan, dat zij instaat zullen zijn, aan te vullen wat nu nog ontbreekt. Ja, wij koesteren de stoute verwachting, dat het Genootschap, onder Gods onmisbaren zegen, zoo in bloei zal toenemen, dat eenmaal de verklaring kan worden afgelegd: hulp van de Overheid, tot heden met de diepste erkentelijkheid genoten, heeft het Genootschap niet meer noodig: door eendrachtige samenwerking van oud-leerlingen en andere brave burgers is de school onafhankelijk en zelfstandig geworden, is hare toekomst verzekerd. Moge dit denkbeeld eenmaal verwezenlijkt worden! Moge onze school bloeien tot in lengte van dagen! Moge zij met het klimmen der jaren toenemen in kracht en voortreffelijkheid. Moge zij een dierbaar kleinood blijven voor de Leidsche burgerij, voor onze kinderen en de kinderen onzer kinderen! Moge zij getrouw blijven aan het beginsel, dat haar in het leven riep: „Wij leven niet voor ons zelven alleen, maar wij leven ook voor elkander!"

Wij stippen hier aan, dat bij de vermelding van het beschermheerschap des Konings de muziek het Nederlandsche volkslied deed hooren, en alle aanwezigen opstonden.

De rede zelve werd met algemeene toejuiching begroet. Vervolgens werden de aanwezigen en in de eerste plaats de autoriteiten uitgenoodigd, de hierboven vermelde tentoonstelling te gaan bezichtigen. Na afloop daarvan begaven de feestgenooten zich in optocht naar *Musis Sacrum*; de stoet van de vroegere en tegenwoordige leerlingen met de commissiën van verschillende vereenigingen, allen met hunne banieren, marcheerde onder de afwisselende toonen van twee muziekcorpsen en onder geleide van cavalerie door de stad, overal omstuwd door eene talrijke volksmenigte. In het sociëteitsgebouw gekomen, namen de feestvierenden in verschillende groepen onder het geboomte plaats, om van de muziekuitvoering te genieten of het aangrijpende van het feest te bespreken; daarbij oogstte de Directie der Sociëteit een stillen dank voor de uitnoodiging om op haar terrein te zamen te komen.

Te ruim vijf uren togen vele oud-leerlingen en wel voor het meerendeel zij, die buiten Leiden metterwoon gevestigd zijn, naar het hotel Den Burgt; in de zaal, met de zinnebeelden van M. G. S. getooid, zaten een zestigtal voormalige schoolkameraden aan, en aan dien disch heerschte een aangename toon, en ontbrak het niet aan geestdrift.

De feesten werden voor dien dag besloten door eene samenkomst in de Stadszaal, hoofdzakelijk ten genoegen der tegenwoordige leerlingen. Maar ook de oud-leerlingen deden niet op zich wachten; de zaal was eivol en verschillende autoriteiten met hunne dames werden daarbij opgemerkt. De estrade, vanwaar de heer Van Dijk des middags de feestrede had uitgesproken en waarop het Dames-comité had plaatsgenomen, toen de nieuwe banier ten geschenke werd aangeboden, was nu in een tooneel herschapen, waarop door de Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* het blijspel Dokter Klaus werd opgevoerd. Van de beleefde uitnoodiging van de Sociëteit Concordia, die hare lokalen voor de feestvierenden opende, werd door velen gebruik gemaakt, toen de tooneelvoorstelling afgeloopen was.

Vrijdag 18 September.

In den morgen van Vrijdag verzamelden zich tegen tien uren ruim 120 oud-leerlingen van Mathesis Scientiarum Genitrix om deel te nemen aan een rijtoer, die bij feesten te Leiden als een onmisbare zaak schijnt beschouwd te worden. Voorafgegaan door een rijtuig, dat met de oude banier prijkte, door een lauwerkrans gesierd, ging de tocht, begunstigd door schoon weder, over Oegstgeest, Sassenheim naar Noordwijk aan Zee. Na hier eenigen tijd vertoefd te hebben, werd de terugtocht over Katwijk en Rijnsberg naar *Zomerzorg* ondernomen en tegen 3 uren kwamen de reizigers aan *Musis Sacrum*, waar een matinée musicale gegeven werd. Toen de oud-leerlingen terugkeerden werd door hen, met de oude banier aan het hoofd, een ommegang over het terrein van *Musis* gehouden, waarbij de tegenwoordige leerlingen zich aansloten. De gezellige geest en de prettige toon, die reeds van

den aanvang af heerschten, verhoogden het feestgenot.

In de pauze hield de heer J. J. van Masijk Huiser van Reenen, President van het bestuur van *Musis Sacrum*, de volgende toespraak tot de feestgenooten:

„Het Bestuur van *Musis Sacrum* heet u hartelijk welkom op deze plaats. Het verheugt ons M. H., dat een deel van uw welgekozen feestprogramma op dit terrein ten uitvoer wordt gebracht; want van harte nemen wij deel in uwe feestvreugde en wenschen aan uw oud, doch niet verouderd, Genootschap nog vele kroonjaren toe. Dit wenschen wij inzonderheid, omdat Leiden's burgerij ten volle overtuigd is, dat uw Genootschap een zegen voor onze stad is. Gezegend de plaats, waar eene schoone inrichting als *M. S. G.* haar eeuwfeest mag vieren.

„*In 't verleden ligt het heden; in het nu wat wezen zal* zong een dichter. Wanneer deze woorden eene volkomen waarheid uitdrukken, waaraan door ons niet getwijfeld wordt, dan gaat het door u bestuurde Genootschap een blijde toekomst te gemoet. Dat uw streven op hoogen prijs wordt gesteld, hebt gij mogen ondervinden door een ontvangen telegram van onzen geëerbiedigden Koning en door de tegenwoordigheid van Z.Exc. den Commissaris des Konings en van andere hooggeplaatste personen, welke uwe feestviering bijwoonden. Maar dit niet alleen. Ook Leiden's burgerij brengt u hare hulde. Gaarne voegen wij onze gepaste hulde daarbij. Heil u, die haren roem weet in eere te houden.

„Trotsch als een honderdjarige eik te midden van het woud, staat uw Genootschap fier te midden van Leiden's veste. Breed zijn zijne vertakkingen en hoog zijn kruin, edel zijne vruchten, want zijne vrucht is de wetenschap. Mogen velen zich in zijne schaduw komen nederzetten om te genieten van zijne vruchten, die voor velen ten zege zijn geweest.

„En ofschoon het van algemeene bekendheid is, dat uw Genootschap in zijn langdurig bestaan, zijne sporen ten volle heeft verdiend, en dat het daarom vele lauweren en hulde mocht inoogsten, toch gevoelde het Bestuur van *Musis Sacrum* behoefte om bij de vele door u behaalde lauweren een toe te voegen.

„Wil dien aanvaarden M. H.," ging de spreker voort, terwijl hij een lauwerkrans overreikte, die met de Leidsche kleuren prijkte — „en dien hechten aan de schoone banier, waarmede uw Genootschap gisteren verrijkt is geworden.

„Heil het Bestuur en de feestcommissie, heil het Genootschap en zijne oud-leerlingen en driewerf heil den grond, waarop het 't eerste levenslicht ontving."

De heer Montagne Jzn., Voorzitter der feestcommissie, beantwoordde den spreker in welgekozen woorden; zoowel de toespraak van den President van Musis Sacrum als het antwoord van den heer Montagne werden onder fanfares der muziek door de aanwezigen toegejuicht en eenige leerlingen verwijderden zich om de nieuwe banier, gisteren door eenige jonge dames aan het Genootschap vereerd, af te halen. De lauwerkrans werd met een toepasselijk woord aan deze banier gehecht door Mej. Eigeman, de schoone Presidente van het Dames-comité en fanfares deden zich daarop hooren.

De heer J. A. van Dijk, Voorzitter van het Genootschap *M. S. G.*, betuigde zijne erkentelijkheid, dat de pogingen van het Genootschap met zulk eene groote onderscheiding werden bekroond; hij meende echter den leerlingen nadrukkelijk te moeten wijzen, dat de lauweren, aan de nieuwe banier gehecht, nog verdiend moesten worden, en hij hoopte dat de thans geschonken lauwerkrans hun ten spoorslag mocht verstrekken om met ijver te streven naar alles wat recht en schoon is. Nimmer moest door den leerling de zinspreuk uit het oog worden verloren „hooger zij ons doel".

Luide toejuichingen ontbraken niet en onder het spelen van een opwekkenden marsch werd de banier, gevolgd door leerlingen en oud-leerlingen, over het terrein gedragen.

Nadat de heer J. Noest, op hartelijke wijze, namens vele oud-leerlingen een woord van dank had betuigd zoowel aan het bestuur van *M. S. G.* als aan eenige bijzondere personen, werd de banier, voorafgegaan door de muziek der stedelijke schutterij en gevolgd door de leerlingen en oud-leerlingen, benevens door vele genoodigden, huiswaarts gebracht.

Des avonds brachten de leerlingen eene serenade aan de bestuursleden van het Genootschap *M. S. G.* en ook dit deel van het programma werd door schoon weder begunstigd. Duizenden menschen waren op de been en overal, waar de optocht passeerde, werd Bengaalsch vuur ontstoken. Nu de feesten zijn afgeloopen, ligt de tentoonstelling aan de beurt, die Zaterdag en Zondag geopend blijft en dan een drukker bezoek zal trekken dan in de eerste dagen, toen uitsluitend aan het bijwonen der feesten gedacht werd. Zoo mogelijk komen wij in een volgend nommer daarop terug.

FONTEINEN OP DE JANSGRACHT TE ARNHEM.

Toen eenige jaren geleden door het Gemeentebestuur van Arnhem voor een plantsoenaanleg op den gedempten Janssingel in deze gemeente een prijsvraag werd uitgeschreven, heeft men van de ingekomen projecten het plan van den heer L. Springer te Amsterdam als het meest doelmatige ter uitvoering aangewezen, hetwelk dan ook, behalve de daarop voorkomende fonteinen, in zijn geheel werd nagevolgd. Het maken van deze fonteinen moest worden uitgesteld totdat de waterleiding, waardoor de fonteinen gevoed moesten worden, hierterstede zou zijn aangelegd.

In het begin van dit jaar, nadat de waterleiding in exploitatie gekomen was, werd terstond een aanvang gemaakt met het aanleggen der fonteinbakken, waarvan de afmetingen in volkomen overeenstemming met het plan-Springer zijn uitgevoerd. Verder werd besloten, deze bakken te versieren met fonteinen van monumentalen vorm en voor de levering dezer fonteinen eenige fabrikanten, die hiertelande wegens hun fabrikaat een goeden naam hebben, tot de levering van passende ontwerpen uit te noodigen. De uitslag van deze concurrentie was, dat het maken der fonteinen werd opgedragen aan de firma L. Schütz en Zoon te Zeist, en thans, nu het werk in zijn geheel voltooid en voor het eerst in gebruik genomen werd, blijkt het dat men zich bij de keuze van het ontwerp door goeden smaak heeft laten leiden en dat de fonteinen een sieraad mogen genoemd worden voor onze plantsoenen, waaraan terecht door het Gemeentebestuur zooveel zorg wordt besteed.

De fonteinen zijn geheel-en-al van zink vervaardigd en bestaan elk uit een achtkanten voetstuk, waarop eene groote schaal geplaatst is. Het voetstuk is versierd met bladlijsten en vier festons van schelpen en kralen, terwijl de onderkant der schaal bedekt is met ornementen, voorstellende verschillende waterplanten en waterrozen. Zoowel het voetstuk als de schaal, zandsteen moetende voorstellen, hebben eene daarmede overeenstemmende kleur verkregen, terwijl de vier waterspuwende vischkoppen aan het boveneinde van het voetstuk, de versieringen van de bovenlijst der schaal en de acht afhangende knoopen als brons zijn uitgevoerd. Tegen vier zijden van het voetstuk zijn waterspuwende griffioenen geplaatst, wier schoone vormen bijzonder de aandacht trekken en bij nauwkeurige beschouwing zich als wezenlijke kunstenaarsarbeid doen gelden.

De hoofdstraal wordt opgevoerd door eene groep van twee vechtende draken, waarvan de eene door een kelk van waterbladen den straal omhoog spuwt, terwijl de andere draak een visch in den bek houdt.

Aan beide zijden van het hoofdornement zijn zeer laag gehouden irisplanten in de bakken geplaatst, uit wier midden het water als dichte stofregen met kracht te voorschijn komt, zonder dat de werking dezer laatste fonteinen het effect van het middelstuk in het geringste benadeelt.

Naar men vernoemt, zullen de fonteinen slechts eenige uren per dag in volle werking zijn, maar ook in rust blijven de bakken met water gevuld en geven zij eene groote levendigheid aan het eenigszins sombere gedeelte van onze plantsoenen op de Jansgracht, terwijl men alsdan met meer kalmte de waarlijk schoone kunstwerken kan beschouwen, waarvan den ontwerper en vervaardiger alle lof toekomt.

DE TENTOONSTELLING VAN KUNSTNIJVERHEID TE FRANKFORT A/M.

Op de tentoonstelling van kunstnijverheid te Frankfort a/M. is vooral de meubel industrie voortreffelijk vertegenwoordigd. De eerste plaats wordt ingenomen door een eetzaal van Ballin, uit München. In de vormen der nieuwere Renaissance gehouden, kenmerken zich deze meubels door een eenigszins te bescheiden relief, maar overigens zijn zij aanlokkelijk, enkele stukken zelfs rijk. Vooral verdient de behandeling van het figuurlijke geprezen te worden, al zou men ook wat minder kwistigheid met kinderkopjes wenschen. Toch zijn de kleine beelden, die het buffet versieren: een spijzen aanbiedende kokkin en een de flesch ontkurkende kellner (naar motieven van Gedon?) even bekoorlijk als de vrouwelijke figuren, die in de nissen van een pronkkastje prijken. Behalve de meubelen der eetzaal ziet men nog een fraai geschilderd wandscherm, een schrijftafeltje voor dames, enz. Als men de betrekkelijk lage prijzen van al dat huisraad in 't oog houdt, kan natuurlijk niet geëischt worden, dat de technische uitvoering even zegevierend den toets van het onderzoek doorstaat, als b.v. bij den voortreffelijken arbeid van Bürck's opvolger of bij de meubelen van Seid en Sautter. In elk geval maakt de kunstlievende adem, die de door Ballin tentoongestelde stukken als bezielt, de verschijning van dezen nieuwen exposant zeer welkom.

Men vindt ook een herhaling van de heerenschrijftafel door Werkmeister, naar het ontwerp van Grisebach, waarmede eerstgenoemde vóór vier jaren in een wedstrijd den hoogsten prijs won. Zijn werk onderscheidt zich door groote technische zuiverheid.

Dornauf, uit Kelkheim, bij Soden, exposeert een slaapkamer-ameublement uit palissanderhout met ingelegd geelkoper. Alles is degelijk uitgevoerd en van schoone kleur. De technische behandeling staat even hoog als die der Fransche werkplaatsen. Men zou wat spaarzamer kunnen geweest zijn met het aanbrengen van metaal.

Daarentegen onthoudt Otto Fritzsche, uit München, zich van veel geledingen en snijwerk, en kenmerkt zijn huisraad zich door de behaaglijke vormen, die het Duitsche burger- en boerenhuis der Renaissance sierden. Door juiste verhoudingen en goede keuze van de houtsoorten, brengt hij een frissche uitwerking teweeg.

De heer Beer, van de firma Bembé te Mainz, toont in een schrijftafel van mahoniehout en twee waterverven voor een blibliotheek in het paleis te Boekarest een meesterlijke techniek en een rijkdom van fantasie, die, helaas, te kampen heeft met de triviale geldvraag.

J. T. Schneider, vergulder, stelt spiegels, consoles, jardinières, enz. tentoon, die getuigen van gemakkelijke behandeling van een rococo-stijl vol uitwerking.

De proeven met het pas uitgevonden *delta-metaal*, door V. Hammeran, dwingen, ondanks de aan den dag gelegde kunstvaardigheid, tot de erkenning dat men de nieuwe bouwstof nog niet ten volle beheerscht. Dat dit met gesmeed ijzer daarentegen wel het geval is, bewijst een merkwaardige arbeid van Asendorpf uit Bremen: een zonnewijzer op driebeenig gestel. Dit laatste, samengesteld naar vroeg-Gothische kerklichtkronen, heeft in zijn ranken en bloemen schoone, oorspronkelijke motieven van gesmeed ijzer, en de vele kleuren verhoogen den indruk. — Gaan wij van het harde tot het zachte over. De teedere en geurige arbeid in *baptiste*, door Sonnenberg en Bingo, waaraan geen enkele steek van werktuiglijken arbeid te vinden is, wijst op volmaaktheid in zijne soort en kan wegens nauwkeurigheid en gelijkmatigheid om den palm dingen met het bewonderenswaardige Japansche stikwerk van Worch en mevrouw Rautenberg. Deze verdient ook hoogen lof wegens een meubel van palissanderhout, ingelegd met ivoor en paarlemoer.

Een verblijdenden omvang neemt de arbeid in gesneden en gemodelleerd leder. De gesneden banden voor boeken van G. H. Ludwig, te Frankfort a/M., zijn bewijzen van meesterschap.

Bij een zilveren theeservies, van de firma Posen, kan men niet genoeg den voor het dagelijksch gebruik zoo wenschelijken eenvoud, nevens sierlijkheid der silhouette, roemen.

In de rubriek aardewerk blijft, helaas, het lakachtig glazuur nog steeds bij dat der Ouden achterstaan. De prachtig gekleurde schotels der Weener fabriek met gouden belegsels vinden meer en meer bijval.

De mozaïekwerken, van E. Odorico te Frankfort a/M. en van de firma Villeroy en Boch te Mettlach, noodigen ons uit tot een belangwekkende vergelijking. De eerste, die onlangs, zij 't ook slechts voor 'corten tijd, een krachtig heraldiek tableau en zeer schoone monsters van vloermozaïek in marmerblokjes tentoonstelde, is nu vertegenwoordigd door een fraai uitgevoerden vrouwekop in Venetiaansch glasstift-mozaïek. De ander exposeert een kop uit den „Alexanderslag." Tusschen beide werken bestaat een groot onderscheid in de bouwstof. Odorico wendt de uit gekleurd gesmolten glas geslagen dobbelsteentjes of kleine neuten aan, die op Muran worden vervaardigd. Deze glasmassa heeft een schitterend breukvlak, dat de kleur in de prachtigste tint vertoont; wegens hare betrekkelijke weekheid is deze techniek slechts toepasselijk op beelden, maar niet voor vloeren. Voor deze bezigt Odorico evenzeer een frisch gekleurde bouwstof: kleine dobbelsteentjes van echt marmer dat, deels door het schoon der kleur van het *Rosso* en *Giallo antico* en andere soorten, deels, zelfs bij groene soorten, door zijn kristallijnen grond, altijd een frisschen indruk verwekt.

De mozaïeken van Villeroy en Boch zijn eerder als een reproductie van de steen-mozaïeken uit Ravenna te beschouwen, terwijl de vroeger genoemde over het algemeen gegrond zijn op Venetiaansche voorbeelden. De bouwstof der Mettlacher mozaïeken is een kunstmatig voortbrengsel van den oven, dezelfde als die der „Mettlacher plaatjes." Een door-en-door gekleurde massa wordt droog onder zeer hoogen druk geperst en bij een groot vuur tot een versintelden, bijna

granietachtigen steen gebrand, waardoor de onvergankelijkheid dezer mozaïeken is gewaarborgd. De zooeven beschrevene vervaardiging van de kleine steenen neuten verklaart, dat de kleur nooit schreeuwend is; zij wordt altijd door de textuur der massa gedempt, en al is men ook instaat de levendigste kleuren voort te brengen, zij hebben toch altijd een eenigszins meelachtig karakter. Men zou dwalen door dit als een nadeel op te vatten: juist voor het gebruik, waartoe dit Mettlacher mozaïek vooral bestemd is, namelijk het beleggen van vloeren, zijn de schrille kleuren uitgesloten op esthethischen en stylistischen grond. Op de plek, die de voet veilig en zonder aarzelen betreden zal, moet het oog niet verontrust worden door opzichtige kleuren.

De vanouds bekende fabriek van aardewerk te Mettlach heeft deze kunststeen-mozaïeken eerst sinds kort in den kring harer werkzaamheid opgenomen en wijdt er hare bijzondere aandacht aan. Zij brengt de neutjes voort volgens een kleurschaal van tallooze schakeeringen. Tien duizend daarvan komen op een vierkanten meter; elk heeft dus, wegens de dikte der voeg, iets minder dan een centimeter zijde. Bovendien worden er halve blokjes vervaardigd. Om de noodige fijnheid, b.v. bij een vrouwekop, te verkrijgen, heeft ieder arbeider een klein stoottoestel naast zich. Overigens is de bewerking als bij het Venetiaansche mozaïek.

De grootste arbeid, dien Mettlach in deze mozaïeken volbracht heeft, is de vloer der pelgrimskerk Maria, te Einsiedeln, in Zwitserland, een rijk en statig gebouw. Deze vloer meet niet minder dan 1368 vierk. meter; 528 ervan zijn in het nieuwe mozaïek uitgevoerd, dat door zijn sierlijkheid zeer goed bij den stijl der kerk past. Het overige gedeelte, 840 M², is met mozaïek van platen belegd, een reeds ouder voortbrengsel derzelfde fabriek, dat zich met het dobbelsteenmozaïek zeer goed vereenigt en slechts *f* 9 per M² kost, terwijl het andere op *f* 48 komt te staan.

De kerk Gross-St.-Martin te Keulen is op gelijke wijze versierd; eveneens een reeks openbare gebouwen te Bremen, Hannover, Brunswijk, Dresden en elders.

Frankf. Zeitung.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van *De Opmerker.*

Mijne Heeren,

In het laatste nommer van uw blad wordt door den heer Van Goor terecht betoogd, dat het niet aangaat wanneer de Jury verklaart, met een der eischen van een programma geen rekening te zullen houden.

Wordt in het programma eener prijsvraag geëischt, dat de teekeningen geschikt moeten zijn voor reproductie door photolitographie, dan moeten ook onverbiddelijk alle projecten terzijdegelegd worden, welke aan dien eisch niet voldoen. Uit het ingezonden stuk van den heer Van Goor, zoowel als uit dat van *X*, blijkt echter, dat de Jury in dit opzicht zich vergissen kan; althans daar wordt verzekerd, dat de Jury meende dat reproductie van het ontwerp *Germanicus* niet goed zou gelukken, terwijl volgens *X* de reproductie geen enkel bezwaar zou opleveren.

Uit dit voorbeeld zou blijken dat de Juryleden, hoe goed ook op hun plaats waar het geldt de beoordeeling van het *architectonisch* gehalte der ontwerpen, minder bevoegd zijn om de meerdere of mindere geschiktheid voor photolitographie te taxeeren; trouwens naar mijn meening mag dit ook niet van hen geëischt worden. Om hierin een juist oordeel te vellen moet men vakman zijn; en daarom zal men een anderen weg moeten inslaan.

Bij het toenemend gebruik, dat er van de photolithographie gemaakt wordt, zal het wel niet de laatste maal zijn dat deze eisch in een prijsvraag-programma voorkomt: welnu, laat men in die gevallen aan de Jury een photolithograaf, *als adviseerend lid*, toevoegen, die de verschillende ontwerpen alleen met het oog op dien eisch beoordeelt en zijn oordeel aan de Juryleden overlegt.

Zou men niet bij de Kampensche prijsvraag hiermede de proef kunnen nemen?

Hoogachtend,

UEd. dw. dienaar
H.

☛ Aan den geachten schrijver wordt medegedeeld, dat in het programma van de prijsvraag te Kampen geene sprake is van teekeningen, voor photolithographische reproductie geschikt.

REDACTIE.

VEREENIGING »BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Vergadering van 16 September 1885.

Ongeveer vijftig leden en geïntroduceerden zijn tegenwoordig.

Nadat bij ballotage drie leden zijn aangenomen, worden vijf candidaten voorgesteld.

De Voorzitter leest den brief van dankbetuiging van den heer H. P. Vogel te 's-Gravenhage voor het bewijs van belangstelling der Vereeniging in het kortelings door hem gevierde jubilé.

De Voorzitter stelt voor enkele huishoudelijke en andere rapporten, na afloop der voor deze vergadering toegezegde voordracht, te behandelen, indien dan nog tijd daarvoor beschikbaar is. Dit wordt goedgekeurd, waarna hij de heeren C. N. van Goor en J. F. Houtzager uitnoodigt de door hen voor deze vergadering toegezegde voordracht over de in aanbouw zijnde gemeentegasfabriek alhier te houden, waaraan door het leveren eener zeer uitvoerige beschrijving van de verschillende werken en de wijze, waarop de gasbereiding zal geschieden, wordt voldaan.

Door een belangrijk aantal, meerendeels op groote schaal vervaardigde, teekeningen wordt deze voordracht toegelicht, en daarna nog omtrent enkele onderdeelen verduidelijkt.

De Voorzitter brengt een woord van dank aan de heeren G. J. de Jongh, directeur der gemeentewerken, en A. Nolen, als ingenieur belast met de totstandbrenging van dit groote werk, voor hunne welwillende toestemming tot gebruikmaking van de groote verzameling teekeningen, en aan de beide sprekers voor de vele moeiten, die zij zich voor de samenstelling der voordracht getroost hebben (¹).

Hoewel het tijd was om de vergadering te sluiten, wordt op voorstel van den heer C. M. Droogleever Fortuyn verslag uitgebracht omtrent de resultaten der bespreking met eenige werkgevers alhier, over het al of niet wenschelijke van het aanwenden van pogingen om den werktijd der ambachtslieden eenigszins in te krimpen, teneinde daardoor werkeloozen aan arbeid te helpen.

De heer D. F. zegt, dat deze bespreking in eene bijeenkomst met 10 der 17 door hem uitgenoodigden is geschied, waarin zoowel de bezwaren als de voordeelen van zijn denkbeeld zijn overwogen.

Hij acht het minder noodig deze hier te herhalen, waarom hij zich zal bepalen tot de vermelding der uitkomst; negen van de tien aanwezigen waren van oordeel, dat het denkbeeld voor de meeste patroons, die zich met winkelwerk en minder met groote aannemingen ophouden, niet best uitvoerbaar is. Meer achtten zij dit uitvoerbaar voor aannemers van groote werken, doch werd ertoe besloten in die richting iets te doen, dan moet het met de meeste bescheidenheid geschieden. Hij stelde daarom voor, de Vergadering bij stemming te doen beslissen of in die richting pogingen zullen worden aangewend, waartoe met groote meerderheid werd besloten.

Na dit besluit werd aan het Bestuur opgedragen, eenige heeren uit te noodigen zich met deze commissie te belasten.

De overige punten der agenda worden tot de volgende vergadering aangehouden.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van 18 September 1885.

De notulen der vergadering van 29 Mei 1885 worden onveranderd goedgekeurd. De vergadering werd door 25 leden en geïntroduceerden bijgewoond. Bij ballotage werd de heer J. Vreedenburg, buitengewoon opzichter van den Waterstaat, als lid aangenomen. Van den heer C. M. Droogleever Fortuyn was een brief ingekomen, inhoudende opregging van het lidmaatschap en dientengevolge nederlegging van zijne bestuursbetrekking. Schrijver gaf zijn leedwezen te kennen, dat hij eindelijk tot dit besluit is moeten komen, tengevolge van gemis aan eenheid in richting in het bouwkundig leven alhier, waaromtrent hij in den laatsten tijd de volledigste zekerheid heeft verkregen, weshalve, volgens hem, de Afdeelingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst geen reden van bestaan hebben, daar zij zich niet vrij kunnen ontwikkelen; daarbij komt, dat hij vooreerst in dien toestand geen verandering verwacht. De heer Leliman, eere-lid der Afdeeling en ter vergadering tegenwoordig ten einde een voordracht te houden, betreurt het besluit van den heer Droogleever. Hij komt op tegen de meening, dat de Afdeelingen geen reden van bestaan zouden hebben, en zegt, dat wanneer de Afdeelingen niet goed werken, de heer Droogleever juist door zijn bekwamen invloed den toestand moest trachten te verbeteren. De heer Cramer heeft getracht den heer Droogleever van zijn voornemen terug te brengen maar deze is intusschen Bestuurlid geworden van de Vereeniging *Bouwkunst en Vriendschap*, en nu gelooft hij niet, dat de heer Droogleever Bestuurslid zal kunnen zijn van beide vereenigingen. De heer Leliman maakt hieruit op, dat de nieuwe vereeniging lijnrecht tegenover de Afdeeling staat, hetgeen hij nog meer betreurt. De heer Fol wil trachten den heer Droogleever ten minste als lid te behouden, waarbij de heer Leliman zich aansluit. De heer Wakkie raadt alle pogingen af, daar de heer Droogleever vast overtuigd is, dat de Afdeelingen aan banden liggen, hetgeen hare ontwikkeling belet. De tijd zal wellicht ook ten deze verandering van zienswijze brengen. De heer Beijderwellen wijst ook op den beslisten toon, die uit den brief spreekt, en acht ook beter de zaak te laten zooals zij is.

In de plaats van den heer Droogleever wordt alsnu tot Bestuurslid verkozen de heer Beijderwellen.

De Voorzitter stelt voor eene prijsvraag uit te schrijven voor alle bouwkundigen van Zuid-Holland en voor de leden van alle Afdeelingen, en een uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen. De eerste prijsvraag zou kunnen zijn: een houten kiosk voor dagbladen, met 2 cellen voor telephoon-toestellen ter gezamenlijke oppervlakte van 5 centiaren; Prijs *f* 40. De tweede: een opmeting van het poortje met beeld van het Oude Vrouwenhuis aan de Hoogstraat alhier; prijs *f* 20. De heer Leliman vindt, dat de »herboren" Afdeeling flink voor den dag komt en schenkt, uit sympathie, ten behoeve der premiën voor de prijsvragen een bedrag van *f* 100. Deze mededeeling wordt met een krachtig applaudissement begroet, waarna wordt bepaald, dat de premie voor de 1e prijsvraag op *f* 50 en voor de opmeting op *f* 20 en *f* 10 zal worden gesteld. De overige *f* 80 (van de geschonken *f* 100 was aan beide premiën *f* 10 toegevoegd), zullen op voorstel van den heer Leliman worden bestemd voor een extra prijsvraag waarvoor deze, op voorstel van den Voorzitter, het onderwerp zal vaststellen. Alsnu vangt de heer Leliman met zijn voordracht aan.

Het is nu 40 jaar geleden, dat ik te Rotterdam aanving met timmeren en teekenen, en ik roep u thans zonder plichtplegingen een vernieuwd »welkom" toe. Ik herdenk hierbij mijn oude leermeesters Cramer, Rose en Metselaar.

Ook herinner ik mij vroegere tijden, toen de Bouwkunst, zoo stiefmoederlijk bedeeld en beoordeeld, zich zelve had te helpen en op te beuren, toen de vergaderingen propvol waren en 't wel aan tijd — nooit aan sprekers ontbrak. Alles wat wij bij de Zusterkunsten waarnemen, heeft zich overgeplant in de kunst som met het *minst mogelijke* materiaal en geld, het *meest mogelijke* effect na te jagen. De Bouwkunst breidde zich in elk opzicht uit, zag haar invloed verhoogen, hare beoefenaren zeer toenemen en hare scholen schier dagelijks vermeerderen. (In Amsterdam waren verleden jaar 108, thans 118 architecten). Dat alles is heerlijk. Ook in de Bouwkunst zijn realisten, idealisten en impressionisten, Rationalisten, eklectikers en encyclopedisten (alweters?, fantasten en alle mogelijke renovateurs of »hernieuwers" van alle verloopen eeuwen betwisten elkander vaak den voorrang.

Men spreekt zelfs elders van de bouwschool der intensionnisten, impossibilisten, intransigenten, sociaal-democraten en waarom zelfs geen nihilistische bouwschool naast een *Académie de critique*, zooals men plan heeft te Parijs te stichten.

Als de kinderen maar namen hebben! Op die wijze kan de eene kunst de andere helpen of naar hartelust vernietigen en zal er ten einde raad een »haute nouveauté club, dans l'art de batir" opdoemen, die de kunstwereld zal doen verstommen. Stel eens tegenover degenen, die de Grieksche, Romeinsche en Middeneeuwsche bouwkunst met al hare heerlijke en eeuwen tartende waarheden haten en vervolgen tot in het zevende geslacht, vergelijk eens die helden met de 1000tallen liefhebbers en vergoders van een *oud-Nederlandschen stijl* de »*Renaissance*" gedoopt — die bij veel schoons een paar bagatellen ontbreekt: 1°. ze is niet en zal nooit monumentaal, dus eeuwendurend zijn te maken, 2°. ze is vaak bevallig en pittoresk, dus in de gunst van het zestal Nederlandsche stadsgezichtschilders en der duizenden dichterlijke naturen. Doch hoe het zij, de 2e helft der 19e eeuw is vruchtbaar voor ons volk.

(¹) Wij stellen ons voor, in het volgend nommer een kort resumé dezer voordracht te leveren.

En nu een woord over critiek in de Bouwkunst. Vooraf een versje van een glasbrander, dat ik te Neurenberg op zijn modelraam las:

Heilig achten wir die Geister
Aber namen sind uns Dunst;
Würdig ehren wir die Meister
Aber höher steht die Kunst.

Dan ter zake! Het door philologen geijkte woord »Critiek" drukt zijn strekking goed uit. In 't Fransch is het »cri", zooveel als geschreeuw. Men zegt bij ons: 't is een critieke (netelige) zaak; 't is een critiek (hachelijk) oogenblik; 't is een critiek (leelijk) geval. Een en ander is minder welluidend. En toch zegt Schiller »de critiek is een hemeldochter", en ik zeg dat zij de moeilijkste van alle kunsten is, mits geen geheime critiek. De naam eronder! Wie dat niet doet, onteert zich zelve. De critiek moet rusten op *vier* pijlers, die ik zoo gaarne, als in 1876, blijf noemen: *waarheid, vriendschap, kunstliefde* en *recht-voornitgaan*. En wat staat daar tegenover? Keer de genoemden maar om en gij krijgt: *leugen, vijandschap, kunstbedrog* en *Jansatie*- of *dompergeest*. Bij de critiek speelt de individualiteit een hooge rol. Het was van Zola schoon gezegd toen hij ons leerde: *Une oeuvre d'art est un coin de la création, vu à travers d'un tempérament.* Ja, de werken der kunsten worden vaak beheerscht door een *passie*; ze worden beoordeeld door een temperament, dat zich natuurlijk steeds wijzigt. Van daar het verschil van oordeel over hetzelfde voortbrengsel, waardoor de beoefenaar zoo ontmoedigd wordt, dat niet zelden er een zelfmoord of kwijnend leven op volgt. Zal ik u hier herinneren, dat Van der Null, een Nederlander, die den heerlijken Weener Hofschouwburg bouwde, *na* zijn voltooiing zich, tengevolge der critiek, het leven benam?

En dan de zelfmoord van den jeugdigen Nederlandschen beeldhouwer, die zich door de critiek zag achtervolgen, bij een wedstrijd, door onze Regeering voor een dertigtal jaren te Amsterdam ingesteld. Of zijt gij den hoogst-kundigen Amsterdamschen bouwmeester vergeten, die 17 jaren (tot aan zijn dood) krankzinnig was tengevolge eener critiek, die hij zich, helaas, had aangetrokken? Zijn naam staat in de archieven der Bouwkunst en blijft in gezegend aandenken. *Individualiteit* noemt men dikwijls in een adem met *onafhankelijkheid*, en dit is een groote dwaling. Immers volkomen onafhankelijkheid bestaat in de kunst *nergens*. Alles hangt af van onwrikbare wetten. Is de mensch volkomen vrij? Neen! Hij is afhankelijk van zichzelven, van zijn omgeving, van zijn lastgevers. *Is de kunstenaar volkomen vrij?* Neen! Vrijheid in de kunst regelt zich naar de algemeene waarheden! Een mensch die redelijk is, is de vorm der veranderlijkheid in levenden lijve. Die vorm bindt en begrenst. Zonder dit zouden we opgaan in onzen buurman en allen als echo's van elkander rondd warrelen. Verbeeldt u zulk een wereld! Er is in het leven niets schoon en goed te noemen, dat niet in of uit waarheid zijn ontstaan dankt. Of zouden soms de wetten der schoonheid sedert Pericles, Phidias en anderen veranderd zijn? Zou Salomo nog heden zeggen: »Er is niets nieuws onder de zon"? En koning David, zoo ongeveer 30 eeuwen overleden, sprak hij niet heerlijk: »Ik heb gelooft, daarom heb ik gesproken". En of David nu sprak in woorden of dat wij spreken in lijnen, wij beide drukken onze gedachten uit. Bouwkunst en critiek kunnen niet voor elkander vruchtbaar zijn wanneer de Vrede ontbreekt. Met kalm overleg moet het rijk des *verstands*, met dat des *gevoels* te zamen arbeiden. In de kunst moet alles naar waarheid op de rechte plaats geschikt zijn, ieder hoofd- en onderdeel moet volkomen rekenschap van zich zelve geven. Kortom het doel beheersche den vorm en omgekeerd.

Thans een woord over de critici en hunne nuances. Er zijn broodschrijvers, adres den heer Landré, die steeds onder een pseudoniem in het *Dag- en weekblad van Nederland* iemand uitkleedt, zonder onderzoek, want daartoe ontbreekt hem de tijd! Maar er zijn er ook van beter allooi, die zich wel noemen, adres: Vosmaer, Alberdingk Thijm, Weissmann De Kruijff. Of volgdet gij *De Opmerker*, het *Bouwkundig Weekblad* over den Beurswedstrijd niet? Of is u de critiek van onzen vriend Van Goor over de Rotterdamsche Prijsvraag-quaestie niet bijgebleven. Zie, ik zou er u honderd kunnen opnoemen, die, in strijd met *halve welden*, handelen, schrijven, beoordeelen, voorlichten enz. Waartoe die vellen papier volgedrukt met het oordeel over 201 Beursontwerpen. Wel, ze waren een pendant van het zonderlinge Jury-rapport. Waartoe die artikelen om te betoogen, dat het Ministerie van Justitie in den Haag, en de Rijks-museums- en Stationsgebouwen te Amsterdam van hemelsche schoonheid zijn of met een hybridisch, dat is bah-leelijk, bouwkarakter, bijna altijd volgend uit zeer gebrekkige grondplannen, begiftigd zijn geworden? Waartoe dat alles gedrukt. De gebouwen zijn er immers, en wie zal ze wegbreken? Waar mannen als Rose, Vosmaer en Van Vloten populaire esthetica-vertoogen schreven, kon het niet uitblijven of leek en beoefenaar werden er door geleid en gebaat. Gelukkig daarom dat er thans critiek bestaat, die den gezichtskring verruimt. Geen

oppervlakkige couranten-critiek van één dag! De bouwmeester heeft zich daarbij niet neder te leggen. Critiek moet zijn welwillend leerrijk en aanmoedigend. Lees het verslag der 22ste algemeene bijeenkomst der leden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst van 29 Mei 1873, bl. 62—75. Laten de critici de nuttige wenken opteekenen, die dáár-terplaatse door den gemoedelijken Rose en Van Goor zijn geleverd! Het antwoord van die heeren op de vraag: *naar de voor- en nadeelen eener openbare critiek over gebouwen, en waaraan de criticus zich moet houden*, komt mij voor volkomen te kunnen volstaan voor het gemeenschappelijk doel. En wat zeide Dr. Jan van Vloten, de man die, evenals Rose, bijna het slachtoffer werd der critiek? Hij dweepte met zijn *Geuzendens der 19e eeuw*, die luidt: »op verstandelijk gebied *kennis*, op zedelijk *liefde*, op beider *waarheid*." En wat zei hij daarbij. »Terwijl kennis zonder liefde machteloos, en liefde zonder kennis blind is (Leeskabinet November, 1883 bl. 92) zijn liefde en kennis samen geroepen de warrelende wereld en warrelende menschheid in hare onvaste schreden en op haar onzeker pad te schragen en te leiden, haar vastheid en steun voor het heden en de toekomst te geven." Resumeerende volgt:

1°. De critiek over bouwwerken van een enkel persoon, in 't openbaar gesproken, is minder vertrouwbaar dan die van meerderen vereenigd;

2°. Geen critiek mag afwijken van haar eenige cathechismus, dat is van: *waarheid*, *liefde* en *kunstkennis*, op straffe van nietigverklaring;

3°. Geen critiek van de straat en voor het groote publiek als beschavingsmiddel gebezigd, kan bijzonderen invloed toegekend worden, tenzij de persoon, die ze voert, zich behoorlijk noeme en zich wederkeerig gedrage naar de wetten, hem als beschaafd mensch gesteld. Hij is verplicht te bewijzen waarom hij goed- of afkeurt;

4°. Geen critiek is voor bouwwerken geldig, die verzuimt een grondig onderzoek in te stellen naar locale omstandigheden en naar de eischen, die met doel, welstand, smaak, bouwsom, hygiëne, estetica, constructieleer, den inwendigen dienst, den beschikbaren tijd voor daarstelling en nog veel meer in verband staan en waarover de betrokken bouwmeester inlichtingen kan en moet geven;

5°. Geen critiek is te vertrouwen, die niet redegevend, leerzaam, onpartijdig, vergelijkend, humaan en tweemaal bedacht is, en eindelijk

6°. Behoort iedere liefhebber van critiek zich in het openbaar te onthouden van leelijke persoonlijkheden, die veelal als onhebbelijk en infaam met de zaak der kunst niets te maken hebben en niemand anders schandvlekken dan den adressant-criticus in persoon.

Moge dit aestal gegevens voor critiek en hare beoefenaars uwe goedkeuring wegdragen, wellicht wordt er onze algemeene kunstzaak mee gebaat en zal ik mij verheugen in elke verbetering of uitbreiding, die Uwe vergadering daaraan zal geven. Ik eindig met de bede uit Macbeth:

»Let's heaven answer the rest"

of met Goethe's woord

»Mach es menigen Recht,
Vielen gefallen ist schlimm."

De heer Leliman wordt door den Voorzitter hartelijk dankgezegd voor zijn belangrijke rede die, op zijn voorstel, zal worden opgezonden aan het *Bouwkundig Weekblad*.

De Voorzitter sluit, met een opwekking tot bijwoning van de Vergadering der Maatschappij op 29 deezer te Haarlem, de vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. De Gemeenteraad schonk zijne adhesie aan eene voordracht van het Dagelijksch Bestuur tot het toevoegen van een adjunct-ingenieur aan de afdeeling »Publieke Werken". Aan dezen ingenieur, wien een jaarlijksche beoldiging van 2500 tot 4000 gulden zal worden toegekend, zal het toezicht worden opgedragen en het verstrekken van gegevens, noodig tot beoordeeling van plans, tarieven, verrekeningen, uitkeeringen, reclames en alle verdere zaken, voortvloeiende uit de concessie, verleend aan de *Duinwatermaatschappij* voor waterleidingen in de gronden en wateren der Gemeente, of daarop betrekking hebbende.

CORRESPONDENTIE.

In antwoord op de ontvangen briefkaart met het postmerk Rotterdam van een lid van A. et A., waarbij de diepte van het riool betrekkelijk AP. gevraagd en de vraag gedaan wordt of er bezwaar is het riool desnoods een meter te verleggen, is dienende, dat de hoogteligging van het riool weinig ter zake doet. Het riool kan niet verlegd worden; het bestaan daarvan is alleen vermeld om te doen uitkomen dat de urinoirs, enz. daarop kunnen uitloozen. In de begrooting zal daarvoor eene stelpost moeten gezet worden.

ADVERTENTIEN.

Koninklijke Nederlandsche

LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 15den October**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten Kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 13.

Het leveren van Eikenhout voor Wissels.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 11 van het Bestek.

Het Bestek ligt ter inzage ten Kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en is aldaar tegen betaling van *f* 0,50 te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BEEDERODE, te *Apeldoorn*.

De Commissie van Beheer.

BOUWTERREIN TE KOOP.

Aan den Boermondschen weg te Venloo zijn eenige goed gelegen bouwterreinen te koop van verschillende breedten en diepten, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.

Te bevragen bij den heer H. VAN GASSELT, Mr. Timmerman aldaar.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 30sten October 1885**, des voormiddags te 11½ uren, zal, onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provincial Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

Het maken van den ONDERBOUW voor de brug over de Oude Maas, benevens de AARDE BAAN en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoekschewaard en het Eiland IJsselmonde, nabij de haven van Barendrecht.

De aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 435 der Algemeene Voorschriften.

De bestekken liggen ter lezing aan het lokaal van het Provincial Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s-Gravenhage*, en zijn voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de Boekhandelaars GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen, ook omtrent de kosten der besteding, enz. zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal plaats hebben op Donderdag 24 en Zaterdag 26 September te voren aan de Barendrechtsche haven, des morgens te 9 uur.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,

FOCK, *Voorzitter*.

F. TAVENRAAT, *Griffier*.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

AANBESTEDING.

Het R. K. PAROCHIAAL KERKBESTUUR van de O. L. Vr. Hemelvaart, te *Raved*, bij *Breda*, is voornemens aan te besteden op **Dinsdag 29 September 1885**, des namiddags ten 3 ure, in de Herberg bij P. VAN DISSELDORP aldaar:

Het bouwen van eene KERK met TOREN en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen enz. enz.

Bestek en teekeningen liggen ter inzage in voornoemde Herberg. Bestekken met een stel teekeningen zijn op franco aanvrage à *f* 4 verkrijgbaar zoolang de voorraad strekt bij den Boekhandelaar EDUARD VAN WEES te *Breda*.

Aanwijzing op het bouwterrein op Vrijdag 25 September 1885, des middags ten 12 ure.

Inlichtingen geeft de Architect J. J. VAN LANGELAAR te *'s Prinsenhage* bij *Breda*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 6den October 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 428.

Het afbreken van het bestaande en het maken van een nieuw reservoirgebouwtje op het station Buitenpost.

De besteding geschiedt volgens § 53 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 14den September 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur L. J. DE SONNAVILLE te *Groningen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 22sten September 1885 ten elf ure des voormiddags.

Utrecht, den 11den September 1885.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmaterieal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Steenenkaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Voor Aannemers, Steenfabrieken, Steengroeven enz.
Eene groote partij, zoo goed als nieuwe,
STALEN BAKKIPWAGGONS en DRAAGBAAR SPOOR
is door toevallige omstandigheden
voor de helft van den kostenden prijs
geheel of ten deele TE KOOP:
Reflecteerenden gelieven zich te wenden onder *J. L. 6220*, tot RUDOLF MOSSE te *Keulen*.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Trapleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER CZN., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880.
Gouden Medaille Amsterdam 1883.
Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,
Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 18:30.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

THEOD. FERD. BIERHORST, eerste Nederlandsch Mozaïekfabrikant, Haarlem,
maakt H.H. Architecten en Aannemers in het bijzonder attent dat door zijne werklieden
Italiaansche Mozaïek, Terrazzo- en Granitovloeren,
Granito voor Wandbekleedingen, Glasmozaïek enz.
zeer nauwkeurig bewerkt en met de meeste zorgvuldigheid uitgevoerd worden.
Eenig Representant voor Nederland van de
Société Anonyme „La Construction Industrielle"
te BRUSSEL,
Fabriek van rijke en eenvoudige
PARKETVLOEREN.
PARQUETS HYDROFUGES,
Systeem DAMMAN & CASSARD.
MASSIEVE- en TAPIJTPARKETVLOEREN,
van af 8 francs de vierkante meter.
Deutsche Asphalt Actien-Gesellschaft,
DER
Limmer und Vorwohler Grubenfelder
HANOVER.
Het aan bitumen zeer rijke materiaal, afkomstig uit de groeven der Maatschappij, is het beste voor **gegoten** en **gecomprimeerde** Asphaltvloeren, welke kant en klaar gelegd, geleverd worden.
Prospectussen, Teekeningen, Prijscouranten en Getuigschriften op aanvrage gratis.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **12de** aflevering van:
Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT.
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.
Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.
In de **eerste** tot **elfde** aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE,** met **1050** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.
Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.
De **twaalfde** aflevering vangt aan met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE,** die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.
De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **15** afleveringen à *f* **1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor *f* **18.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

TROTTOIRTEGELS — **PARKETVLOEREN,** — GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam*
1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Korsmat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij voorafbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per plant, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Tot gewoon lid is aangenomen het buitenlid, de heer C. H. Verhulst.

2°. De 849ste vergadering zal gehouden worden op 30 September a. s., des avonds te 8 uren, in het „American Hotel", Leidscheplein alhier.
De agenda voor die vergadering is:
a. **Mededeelingen van het Bestuur;**
b. Installatie van nieuwe leden;
c. Bijdrage van den heer F. J Bremmer Hzn. over „Inrichting van Tentoonstellingen"; en
d. Kunstbeschouwing van den heer C. B. Posthumus Meijjes.

3°. De toezending der portefeuilles van den leescirkel zal, wegens reorganisatie, tot 5 October a. s. gestaakt worden. De gewone leden, te Amsterdam woonachtig, die in den leescirkel wenschen opgenomen te worden, worden verzocht daarvan vóór 1 October a. s. schriftelijk kennis te geven.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Na lezing en goedkeuring der notulen, werden de ingekomen stukken medegedeeld en den leden bericht, dat de heer A. Salm G.Bzn. door Z. M. den Keizer van Rusland vereerd is met de gouden medaille met het lint van St.-Stanislaus. Een daverend applaudissement getuigde van de belangstelling der leden in de eer, één der medeleden te beurt gevallen. Verder werd medegedeeld, dat als inzender van het ontwerp, ingezonden onder het motto *b* op de prijsvraag van een Koninklijk Paleis, zich heeft bekendgemaakt de heer L. Beirer te Amsterdam. De heer Verhulst te Amsterdam werd na ballotage aangenomen als gewoon lid.

Na eenige inlichtingen over den feestavond te hebben gegeven, verleende de Voorzitter het woord aan den heer G. van Arkel. In een belangrijke verhandeling besprak deze „de baksteen", haar fabrikage, de verschillende soorten en eigenschappen ervan en stelde de leden ten slotte in kennis met een nieuw werktuig van den heer Gerhard Herfeldt te Andernach, tot keuring van tras.

Onder toejuiching ontving de spreker dank voor zijn bijdrage, die in het orgaan van het Genootschap zal worden opgenomen.

Als onderwerp voor de eerste algemeene prijsvraag, door het Genootschap uit te schrijven, wordt gekozen een „gebouw voor een Centraal Telephoon-bureau."

Een fraaie kunstbeschouwing besloot den avond.

Als spreker voor de volgende vergadering zal optreden de heer F. J. Bremmer Hzn.

(A. et A.) SCHETSEN UIT ZEELAND.

(BIJ DE PLAAT.)

WALCHEREN.

Zeeland is voor velen nog een terra incognita, wat wel voornamelijk aan de geïsoleerde ligging zal moeten toegeschreven worden; toch zal ieder, die voor natuurschoon en oude kunst oog heeft, op de Zeeuwsche eilanden door overvloed van beiden verrast worden.

Walcheren was vanouds de zetel van de voornaamste gebieders, die over de Zeeuwsche gewesten geregeerd hebben, te beginnen met de Romeinen; de typische kleederdrachten, de schilderachtige steden en de prachtige, nog niet door stoom en electriciteit ontheiligde, natuur verleenen aan de streek eene hoogst eigenaardige bekoorlijkheid, welke ieder vreemdeling moet treffen.

De hoofdstad Middelburg aarzel ik niet onder de interessantste steden van ons vaderland te rangschikken. Terwijl toch de Hollandsche koopsteden door een drukker verkeer in den loop der jaren groote gedaanteverwisselingen hebben ondergaan, is hier het beeld der 17de-eeuwsche grootheid bijna ongeschonden bewaard. De stad maakt een hoogst vriendelijken en tegelijk deftigen indruk door de buitengewone reinheid, die overal heerscht, en niet minder door den rijkdom aan merkwaardige oude bouwwerken.

Allereerst de Abdij, een gedenkstuk van de macht en de kunstliefde der geestelijkheid uit vroegere tijden, het best te vergelijken bij het Haagsche Binnenhof. De gebouwen-complex heeft natuurlijk in den loop der eeuwen talrijke verbouwingen ondergaan, doch misschien wel juist om die reden een hoogst schilderachtig aanzien behouden. Deze eerbiedwaardige bin-

nenhoven betredende, gevoelt men zich als in een andere wereld verplaatst.

Ik zal mij wel wachten, na enkele vluchtige bezoeken eene eenigszins volledige beschrijving te geven van al het merkwaardige, dat zich bij iedere schede aan het oog vertoont. Het bouwwerk is waardig het onderwerp van een monographie te worden, zooals er van het Binnenhof, het slot Heidelberg e. a. bestaan. Ik voeg hierbij een schets van een hoekje eener binnenplaats, benevens een gesmeed-ijzeren deurvulling, die naar het mij toescheen eenigszins gerestaureerd was. Over het algemeen is waar te nemen, dat door bevoegde hand voor de gebouwen uitstekend zorg wordt gedragen.

Het prachtige Raadhuis mag als genoegzaam bekend worden verondersteld uit de werken van Van Yssendyck e.a. 't Is wel te betreuren, dat men bij de laatste restauratie van den toren niet is overgegaan tot het voltooien van de spits naar het oorspronkelijk ontwerp, daar de tegenwoordige spits van veel latere dagteekening moet zijn en deze den fraaien onderbouw niet tot zijn recht laat komen; de te groote kosten zullen waarschijnlijk wel het beletsel geweest zijn.

Inwendig is weinig in den oorspronkelijken stijl bewaard gebleven; de fraaie collectie oudheden is echter zeer bezienswaardig; ik noem slechts een meesterstuk van Gothische houtsnijkunst: het tochtportaal uit het voormalige Westindische Huis, verder eene unieke collectie prachtbekers, medailles enz., allen getuigende van het opgewekte publieke leven uit den tijd der corporatiën en gilden. Verder moet ik nog melding maken van eene andere verzameling, waarvoor men wel een dag nemen mag; men vindt er toch van alles: Romeinsche oudheden, zeer uitgebreide penning- en naturalia-verzamelingen, voorwerpen op beroemde Zeeuwen betrekking hebbende, benevens oude kunstvoortbrengselen. Bij mijn bezoek was men er juist bezig om met veel smaak een antieke Zeeuwsche kamer in gereedheid te brengen. Alleen van oude schilderkunst heb ik in de stad weinig kunnen ontdekken. Ik kreeg overigens den besten indruk van de beleefde en zaakkundige wijze, waarop men in deze verzamelingen werd rondgeleid, iets wat in Holland weleens te wenschen overlaat.

De kerken bevatten, voor zoover ik ze gezien heb, niet veel belangrijks. De Abdij-kerk vertoont in grondvorm het weinig voorkomende type van eene kerk met twee beuken; zij is echter inwendig erg verknoeid en vertoont nu een vreemd amalgama van Gothische en klassieke détails. Het praalgraf voor het heldengeslacht der Evertsen's vertoont prachtig beeldhouwwerk, maar kon mij als compositie minder behagen; evenzoo is uitwendig één zijde van het gebouw vernieuwd in den nuchteren waterstaatsstijl, waarvan men de producten, helaas, in geheel ons vaderland kan verspreid vinden. De toren (de Middelburgsche lange Jan) vertoont een beter silhouet dan zijn Amsterdamsche naamgenoot; hij is echter wat gerekt en wat al te grof van détails; maar het prachtige carillon maakt veel goed.

De Koepelkerk, een gebouw uit de 18de eeuw, van zeer aangename vormen en verhoudingen, scheen mij toe een doelmatig en karakteristiek gebouw voor den Protestantschen eeredienst te zijn; ik zag haar echter niet inwendig.

De architectuur uit het Gothische tijdperk vertoont, evenmin als de schilderkunst uit dit tijdperk, een kenmerkend verschil tusschen Noord- en Zuid-Nederland. De raadhuizen van Middelburg, Gouda, Veere enz., hebben de grootste overeenkomst met de Vlaamsche raadhuizen uit dien tijd; met de opkomst der Renaissance verandert dit onmiddellijk.

Zeeland echter, politiek met Holland innig verbonden, doch geografisch meer aan Vlaamschen invloed blootgesteld, heeft kunstenaars van beide richtingen aan het werk gehad. In de woonhuizen „De gouden zonne" en „In den steenrots", waarvan afbeeldingen genoegzaam bekend zijn, bezit Middelburg twee monumenten, waarin beide richtingen hare grootste rijkdom ten toon spreiden.

Het eerste, waarvan de echt Hollandsche top nog geheel compleet is, is zeer weelderig van conceptie; de vormen neigen reeds naar het barok; de onderverdieping is veranderd. De Steenrots, het Vlaamsche type, munt uit door edele verhoudingen en een schat van meesterlijk beeldhouwwerk; de top is, helaas, niet compleet, doch ware gemakkelijk te restaureeren; de gevel is geheel van bergsteen opgetrokken. De meer burgerlijke woonhuizen uit een eenigszins vroeger tijdperk zijn hoofdzakelijk in baksteen gebouwd. De beide schetsen van dit type geven den eigenaardigen vorm der ontlastingsbogen te zien, die aan het eerste voorbeeld in gele steen zijn uitgevoerd, evenals de horizontale banden. Verder treft men te Middelburg in de nette, vriendelijke straten tal van interessante détails aan, als poortjes, gevelsteenen, ankers, enz.

Ook uit den baroktijd zijn rijke gebouwen tot ons gekomen; vooral inwendig bevatten zij een schat van rijke ornementale détails. Ik noem slechts de prachtige hoofdtrap en plafonds in de tegenwoordige kweekschool, benevens de fraaie engelgroepjes, welke een schril contrast vormen met de nuchtere baksteen-decoratie van het in officieelen stijl aangebouwde nieuwe gedeelte.

Een wandeling van 1½ uur bracht ons te Veere. Reeds van verre valt de plompe onvoltooide toren in het oog. De kerk, waartoe hij behoort, is een van die kolossale monumenten van den Gothischen stijl, waaraan ons vaderland nog vrij rijk is; het koor ontbreekt geheel, het langschip heeft vijf beuken en is ca. 34 M. breed; de lengte bedraagt van den toren tot het einde van het transept ± 60 M., zoodat de hoofdafmetingen en plattegrond (behalve het koor natuurlijk) ongeveer met den Dom te 's-Hertogenbosch overeenkomen. De tegenwoordige toestand van het gebouw is echter bedroevend. Napoleon, de kwade demon van alles wat kunst heette, liet het gebouw tot kazerne inrichten, door het in vijf verdiepingen, door reusachtige houten trappen verbonden, te verdeelen. Hiertoe werden op onverantwoordelijke wijze zware draagbalken voor de vloeren in zuilen, bogen en gewelven ingebroken; dat vervolgens het verblijf van een troep soldaten het gebouw geen goed deed, behoeft geen betoog. Tegenwoordig zijn al die houtconstructiën zoo slecht geworden, dat van bewonen geen sprake meer kan zijn; op sommige plaatsen is het reeds gevaarlijk om alleen overal heen te loopen. Wordt dus niet spoedig die verdiepingindeeling verwijderd en het gebouw afdoend hersteld, dan is een algeheel verval van het monument slechts een quaestie van tijd. De détails, voorzoover ze niet verminkt of onkenbaar geworden zijn, vertoonen fraaie vormen.

Het Gothisch Raadhuis maakt met zijn schilderachtigen toren uit een latere periode (beiden in Van Yssendyck te vinden) een zeer goed effect; inwendig is niet veel meer van de oorspronkelijke architectuur te vinden. Onder eenige curiosa, op de historie der stad betrekking hebbende, neemt de bekende beker natuurlijk de eerste plaats in. Hij is thans geplaatst in een brandkast, welke inwendig geheel met spiegels bezet, den beschouwer gelegenheid geeft het kostbare stuk van alle kanten te bezien. Deze kast, die meer uitmunt door soliede smidswerk dan smaakvolle versiering, heeft men gemeend te moeten bekronen met het bekende

afgietsel (een vrouw met een lauwerkrans op een bal staande), dat men alom op de toonbank van sigarenwinkels en dergelijke ziet prijken, doch in een museum van antiquiteiten al een zeer dwaas figuur maakt.

De beide merkwaardige Gothische woonhuisgevels, welke aan Keldermans worden toegeschreven (mede in Van Yssendyck te vinden), zijn, naar mij verzekerd werd, door tusschenkomst van Jhr. Mr. Victor de Stuers voor den moker des sloopers gespaard. Ik laat hier nog een schets volgen van een typisch geveltje, zooals er nog slechts enkelen meer bestaan.

De stad Ter Veere toch, in vroegere eeuwen een machtige koopstad, schijnt veroordeeld te zijn geheel te gronde te moeten gaan; jaarlijks worden huizen gesloopt, daar de geheele verzanding van de havens alle scheepvaart en bedrijvigheid heeft doen ophouden. Ook de uitgestrekte arsenaalgebouwen werden tijdens mijn bezoek juist voor afbraak verkocht. De oudste deelen ervan schijnen uit denzelfden tijd als het raadhuis te dagteekenen; zij vertoonen dezelfde trapvormig eindigende dakvensters, doch missen verdere versiering.

Op onze wandelingen door het eiland trof mij het vriendelijke, schilderachtige aanzien der overal verspreide dorpen; evenals in het Noorderkwartier, ziet men hier ook den zin voor kleur: geen vensterluik op het eiland dat niet in heldergroene en witte kleuren prijkt; overal ontmoet men nog voorwerpen der oude kleinkunst, die op ieder voorwerp van huiselijk gebruik is toegepast, doch waarvan reeds al te veel het land is uitgegaan. Een rijtoer, of beter, wandeling van Middelburg naar Domburg, behoort stellig tot het schoonste, wat ons vaderland aan eigenaardig natuurschoon oplevert; de prachtige landhoeven, afgewisseld door de vorstelijke buitenverblijven der Zeeuwsche aristocratie, verleenen den bochtigen, goed onderhouden weg eene voortdurende afwisseling. Het kasteel Westhoven, hoewel in een paradijsachtige omgeving gelegen, maakte als bouwkunstig gewrocht op ons niet dien indruk, welken wij ons van zijn interessante historie hadden voorgesteld. Uitwendig heeft het heillooze portland-cement alles bedorven; van binnen, hoewel uitstekend onderhouden, geeft het weinig meer te zien dan modern behangselpapier, vlakke plafonds en marmeren of planken vloeren.

Domburg eindelijk, ofschoon het niet het breede strand van Scheveningen bezit, is met zijn prachtig begroeide duinen, schilderachtige ligging en boschrijke omgeving een oord van ontspanning, dat in mijn smaak althans ruim tegen de luidruchtige vermaken van Scheveningen opweegt. Zeer interessant zijn verder nog de kostbare zeeweringen, waarmede elke duim gronds tegen den voortdurend woedenden vijand moet verdedigd worden en die jaarlijks schatten verslinden.

Daar mijn tijd beperkt was, besloot ik over Vlissingen verder te gaan. Deze stad bevat weinig bouwkunstig belangrijks; de kolossale havenwerken zijn echter zeer bezienswaard. Een vreemd gezicht is het, wanneer bij eb de binnenhavens geheel droogloopen, vooral wanneer men van Amsterdam komt met zijn onveranderlijk 0.50 ÷ AP, staat men verbaasd over de enorme getijverschillen, welke dikwijls 6 M. bedragen.

Overigens nam ik de beste indrukken mee van het schoone eiland en zijne bewoners.

SCHOUWEN.

Zieriksee is eene belangrijke oude stad; evenals Veere een tijd van grooten bloei gekend hebbende, is zij de laatste eeuwen stationair gebleven, waardoor voorkomen werd, dat met den veranderden tijdgeest ook haar uiterlijke gedaante groote veranderingen onderging.

Als een bewijs hiervan diene, dat van de drie nog bestaande stadspoorten de zware deuren zich nog op de oorspronkelijke plaats bevinden. Één ervan, de Havenpoort, is geheel van baksteen opgetrokken en vertoont met haar vijf spitsen een hoogst schilderachtig silhouet; het daktorentje, hoewel naar het schijnt van later dagteekening dan het overige, is toch volstrekt niet misplaatst. Dicht in de nabijheid bevindt zich het tweede poortgebouw. De beide gevels, waartusschen zich de poortopening bevindt, dagteekenen, volgens de gesmede ankers in de toppen, van 1559 en vertoonen reeds zuivere Renaissance-vormen van goede proportiën; één venster op de 1ste verdieping bezit nog de Gothische kruistraceering, waarvan de bovenste velden zijn dichtgemetseld. De geheele gevel is opgetrokken van ongelijke lagen natuurlijke steen. Een binnenplaats overgaande, komt men aan de buitenpoort, die van veel ouder datum, doch minder interessant van kunstvormen is. De derde, de Nobelpoort, is een hoogst primitieve middeleeuwsche baksteenbouw; twee plompe ronde torens, waartusschen zich het vierkante poortgebouw bevindt.

Vervolgens wordt al spoedig de aandacht getrokken door den Stadhuistoren, een van de sierlijkste torenspitsen die mij bekend zijn. De gevels van dit gebouw, uit een vroeger tijdperk, zijn minder belangrijk; men treft er echter zeer merkwaardige gesmeed-ijzeren ankers aan.

De andere toren, de bekende Monstertoren, wordt van regeeringswege gerestaureerd. In zijn onvoltooiden toestand maakt hij echter een zeer plomp figuur; men is toch nooit verder gekomen dan tot den vierkanten onderbouw en uit de nu reeds respectabele hoogte kan men nagaan, dat hij bij voltooiing stellig een van de hoogste torens van het land zou zijn geworden. In het werk van Van Yssendyck is het oorspronkelijk ontwerp in zijn geheel gepubliceerd. De kerk is jaren geleden door een brand vernield en daarna vervangen door een vrij drogen Griekschen tempel.

Ook trof ik nog een Gothisch woonhuis aan, dat, naar men zegt, vroeger tot klooster gediend heeft; het is waarschijnlijk het oudste gebouw der stad. De vormen zijn bijna niet meer te herkennen; de gesmede ankers zijn zeer bezienswaardig.

Aan kleinere baksteengevels heeft men veelvuldig een lijstwerk van baksteen toegepast. Ook vindt men er nog een paar gevels van het type der bekende Dortsche huizen, maar uit latere kunsttijdperken is weinig te vinden.

Een rijtoer door het eiland voerde langs tal van fraaie dorpen naar Brouwershaven, welks belangrijke kerk men bezig was op afdoende wijze te restaureeren. Niet minder werd echter mijn aandacht getrokken door het Raadhuis. Het schijnt een oud-Gothisch gebouw te zijn, zooals uit den achtergevel en het inwendige te zien is. De voorgevel echter, dagteekenende uit 1599, schijnt er later te zijn voorgeplaatst; hij vertoont weer Vlaamsche vormen, en ofschoon er ook al veranderingen in zijn aangebracht, bijv.: de vensters der eerste verdieping, vertoonen de oorspronkelijke détails zeer smaakvolle vormen. De zeer vervallen toestand van den gevel eischt echter dringend herstel. Wanneer men ziet, dat overal de Gothische kunstoverblijfselen door de Regeering met groote zorg gerestaureerd worden, krijgt men den indruk, dat de Renaissance monumenten zeer stiefmoederlijk bedeeld worden.

Overigens bezit de stad, zoover ik kon nagaan, weinig belangrijks: het standbeeld van Jacob Cats toch bezit weinig kunstwaarde.

Hierop ondernam ik de terugreis; en hoewel van

mijn oorspronkelijk plan om naar Antwerpen te gaan niet veel geworden was, gevoelde ik geen oogenblik berouw over den gemaakten zijsprong, en verliet ik den Zeeuwschen bodem met de beste wenschen voor de toekomst van het land. Want hoewel Zeeland den toerist en kunstliefhebber veel aantrekkelijks aanbiedt, kan men het niet dan betreuren, dat de bronnen van welvaart door verschillende omstandigheden van weinig vooruitgang getuigen. De handel, vroeger een bron van rijkdom, heeft weinig meer te beduiden; ook voor den landbouw schijnen de vette jaren voorbij, en van industrie heb ik weinig sporen kunnen ontdekken. Het tamelijk conservatieve volkskarakter doet er ook het zijne toe; mogelijk dat de verbeterde gemeenschapsmiddelen, waarin den laatsten tijd ook Zeeland is begonnen te deelen, hierin verandering brengen, zoodat deze schoone provincie, wier naam met de roemruchtigste bladzijden onzer historie is verbonden, weder eene schoone toekomst tegemoctga. H. G. JANSEN.

EEUWFEEST
VAN HET GENOOTSCHAP „*MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX*" TE LEIDEN.

In het verslag der feestviering, opgenomen in ons voorgaand nommer, werd verzuimd melding te maken van den feestmaaltijd, die des Vrijdags in het lokaal „Zomerzorg" gehouden werd; ook dit deel van het programma slaagde volkomen. De gasten werden op uitgezochte spijzen onthaald en er was muziek aan tafel, waardoor de feestvreugde verhoogd werd, terwijl Burgemeester en Wethouders en ook andere autoriteiten, die aan de bestuurstafel gezeten waren, van hunne belangstelling blijk gaven. Tegen negen uren brachten de tegenwoordige leerlingen eene serenade aan de op Zomerzorg vergaderde oud-leerlingen, waarna zij aan Mej. Eigeman, de presidente van het Damescomité, een bloemruiker aanboden. Het gezellige samenzijn in Zomerzorg werd door deze intermezzo niet gestoord; het ontbrak niet aan heildronken en toen de laatste treinen Leiden verlieten, was het getal der gasten wel verminderd, maar bleven velen nog eene wijle bijeen.

Des Zaterdags gaven leerlingen van „Mathesis" eene tooneelvoorstelling in de Gehoorzaal, en ook hier was een talrijk publiek tegenwoordig. Het blijspel: *Een uurtje in eene dorpsschool* en de pantomime *Arlequin als timmerman*, werden tot groot genoegen van de aanwezigen opgevoerd, waarna een der leerlingen een komische voordracht hield en *De gefopte communist* gegeven werd, waarna de voorstelling met tableaux-vivants en eene apotheose besloten werd.

Wat de tentoonstelling aangaat, daarvoor werden in het gebouw der Stadszaal twee zalen ingenomen.

In de benedenzaal waren tegen de wanden tentoongesteld:

1°. de ingekomen antwoorden op de prijsvragen, door het Bestuur van het Genootschap bij gelegenheid van het Eeuwfeest voor oud-leerlingen uitgeschreven;

2°. de bekroonde antwoorden op de gewone jaarlijksche prijsvragen, in den laatsten cursus voor de leerlingen uitgeschreven;

3°. de antwoorden op reeds vroeger uitgeschreven prijsvragen.

In het midden der zaal was in zeven, op ijzeren stellingen geplaatste, portefeuilles eene serie teekeningen gerangschikt, die een volledig overzicht gaven van de leerwijze, welke op de school in het rechtlijnig- en bouwkundig teekenen en in het handteekenen gegeven wordt.

Op de in het vak der bouwkunde uitgeschreven prijsvraag, bestaande in het leveren van een plan van den voorgevel voor een Raadhnis eener aanzienlijke plattelands-gemeente, waren vijf antwoorden ingezonden, waarvan dat van den heer W. C. Mulder, architect te Leiden en hoofd der Bouwkundige Afdeeling van het Genootschap, met den gouden eerepenning werd bekroond.

Het ontwerp is flink, hoewel blijkbaar met wat overhaasting geteekend; de vormen zijn goed, maar o. i. wat streng voor een Raadhuis eener plattelands-gemeente, terwijl het avant-corps, waaruit zich boven de kroonlijst van het gebouw een toren ontwikkelt, te smal is in verhouding tot de breedte van den gevel. Behoudens het bovengenoemde, kan het ontwerp ons zeer goed voldoen, terwijl de bijbehoorende detailteekening van den geheelen toren op $^1/_{10}$ van de ware grootte doet zien, dat de vormen goed overdacht en voor uitvoering vatbaar zijn.

Ongetwijfeld is dit ontwerp het beste ingezonden antwoord en ten volle waardig bekroond te worden met den uitgeloofden prijs.

Het in de tweede plaats bekroonde ontwerp, vervaardigd door den heer J. van Sluis, bouwkundige te 's-Gravenhage, is eveneens goed en zelfs rustiger geteekend dan het voorgaande; de vormen zijn blijkbaar wel overdacht, en de bijgeleverde details geven getuigenis door vaardige hand te zijn geteekend en ernstig te zijn opgevat. Aan den eenen zijkant van het gebouw is een uitbouw geprojecteerd van gelijke hoogte als het geheele gebouw, met een eindgevel, waartegen het dak doodloopt; aan den anderen kant een toren, die niet hoog genoeg is om ook daar een eindgevel mogelijk te maken; het schuine dakschild van de voorzijde moest daarom langs dien zijkant, en dus langs den toren, omgaan, wat een onaangenaam silhouet geeft en den toren nog meer isoleert dan anders reeds het geval zou zijn geweest.

Over het geheel genomen kan het ontwerp ons niet behagen, want, hoewel een zeker type niet viel te miskennen, deed dit toch meer aan het Raadhuis eener aanzienlijke stad, dan aan dat eener plattelands-gemeente denken.

De drie overige ontwerpen zijn belangrijk minder van gehalte. Dat onder het motto „Formeel" mist volstrekt het karakter van Raadhuis, en ofschoon voorzien van twee ingangen, zijn die zoodanig geplaatst, dat men ze zonder zoeken niet vinden zal. In een der twee geprojecteerde avant-corps zou zeker een ingang niet misplaatst zijn geweest.

„Constantia" is ontzettend groot, arm aan gedachte en zwak van vormen. Als de ontwerper aan de voorwaarde *voor een plattelands-gemeente* had gedacht, dan zou hij zeker bij veel meer, ook een hoofdwacht wel achterwege hebben gelaten.

„Bouwkunde" is zeer onzeker er bijeengebracht uit uiteenloopende goede en slechte motieven.

Voor het handteekenen was gevraagd: „de vulling van de ruimte binnen een segmentboog boven een venster."

Onder het motto „Pegasus" was een antwoord ingezonden door den heer H. J. Valk, dat ons zeer wel voldoet. De figuren zijn goed opgevat en breed geteekend, terwijl een gewenschte eenheid in het geheel bestaat. De uitgeloofde gouden eerepenning werd aan dit ontwerp, als het beste, toegekend.

Onder het motto „Graffito" had de heer A. J. Kouwels, leeraar in het handteekenen aan het Genootschap, een ontwerp ingezonden. Het geheel maakt een rammelenden indruk, terwijl de zeer gezochte onderdeelen en eenigszins slordige manier van teekenen geen blijk geven van ernstige studie in deze.

Photolith. v. G. J. Thieme, Arnhem.

DE OPMERKER N° 30 van 26 September 1885.

Het ontwerp „M. S. G.", eene zeer goede penteekening, staat o. i. ver boven het voorgaande. Waarom het niet aan de gestelde bepalingen voldoet en als zoodanig buiten aanmerking moest blijven, is ons onbekend.

Het vierde ingezonden ontwerp is, hoewel met zorg, niet smaakvol met potlood geteekend; de menschelijke figuren hebben alles behalve bevallige vormen.

De prijsvraag voor het boetseeren was het leveren van een paneelversiering. Hiervoor was slechts één antwoord ingekomen, dat zwak van conceptie moet genoemd worden. Aan den vervaardiger, den heer J. P. F. Casteelen, kende de Jury dan ook slechts den tweeden prijs toe.

Van de bekroonde antwoorden op de gewone jaarlijksche prijsvragen voor de leerlingen, trokken vooral de aandacht het ontwerp van een trap met omgeving, dat niet slecht van conceptie en correct geteekend was; twee niet onaardige ontwerpen voor een zaal met blank bewerkte overkapping; eene overdekte speelplaats; een tochtwand in eene verstibule, enz.; terwijl ook op het gebied van het handteekenen vele verdienstelijk uitgevoerde teekeningen waren tentoongesteld.

In de portefeuilles, middenin de zaal geplaatst, viel voor een nauwkeurig beschouwer veel te leeren. Een geheel compleete opvolgende reeks, door leerlingen vervaardigde teekeningen, gaf te zien op welke wijze het onderricht in het bouwkundig- en handteekenen op de scholen van het Genootschap is ingericht. Ten eerste waren wij met de kennismaking ingenomen, en wij kunnen gerust aanbevelen, met den inhoud der portefeuilles kennis te maken.

Nog trok onze aandacht een fraai zilveren monumentje op zwart marmeren piédestal; het was, blijkens het opschrift, een aandenken, den heer Schaap, nu twee jaar geleden, door zijne leerlingen aangeboden, bij gelegenheid dat hij 50 jaren aan het Genootschap leeraar geweest was.

Op de bovenzaal waren, blijkens het programma, tentoongesteld: teekeningen en werkstukken uit den maatschappelijken werkkring van oud-leerlingen. Niet onaardig kwam hierbij uit, hoe het onderwijs aan verlei vakken van dienst kan zijn.

Naast het werk van den metselaar, den timmerman, den smid, den meubelmaker, den steenhouwer, waren ook tentoongesteld verschillende reeds uitgevoerde werken van architecten, aannemers, lithografen, enz.

Het werk van den heer Jesse nam hierbij een voorname plaats in. Of dergelijk studiewerk kan beschouwd worden tot „den maatschappelijken werkkring" van den vervaardiger te behooren, laten wij in het midden. De Commissie, met de organisatie der tentoonstelling belast, heeft zeker velen een dienst gedaan, zoodanige collectie om die reden niet af te wijzen.

Wat wij misten, en toch zeer eigenaardig op hare plaats hadden gevonden, was een collectie, bijeengebracht uit de teekeningen, die sedert de oprichting van het Genootschap door de leerlingen waren vervaardigd. Daardoor zou het mogelijk geweest zijn, een blik te werpen op den gang van het onderwijs, door de geheele verloopen eeuw heen en zou de vooruitgang, die, vooral op bouwkundig gebied, de laatste jaren kenmerkte, in het juiste licht zijn gesteld.

VEREENIGING »BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Uit de in de laatste vergadering gehouden voordracht van de heeren C. N. van Goor en J. F. Houtzager nemen wij het volgende over.

Het is bekend, dat de Gemeenteraad van Rotterdam besloten heeft, na het eindigen van het contract met de Imp. Cont. Gas-Association, zoowel voor eigen behoefte als voor particulieren het noodige gas te vervaardigen en te leveren, en wel voor het aan den rechter Maasoever gelegen gedeelte der Gemeente. Voor het aan de overzijde der rivier zich bevindende deel is reeds sedert eenige jaren een dergelijke fabriek voor rekening der Gemeente gesticht.

Tot uitvoering van dit besluit werd de eenige meters buiten de oostelijke grens der Gemeente gelegen nieuwe Rotterdamsche gasfabriek aangekocht. Met de daartoe nog behoorende en van particulieren gekochte aangrenzende gronden heeft het terrein eene lengte van 730 M. bij successievelijk eene breedte van 125, 80 en 55 M.

De vorm van dit terrein kan niet gunstig genoemd worden, waardoor eigenaardige moeilijkheden bij de schikking der verschillende gebouwen en inrichtingen zijn ontstaan. Het is zelfs bekroompen, als men in aanmerking neemt, dat de bestaande fabriek in werking moet blijven tot de nieuwe gereed is. De drie aanwezige gashouders, met eenige toestellen, als: scrubbers, condensors, zuiverkisten, gasmeter en het woonhuis van den directeur, zullen blijven bestaan; al het overige is echter bestemd om te verdwijnen.

Loswal en viaduct.

Het terrein ligt achter Schieland's Hoogen Zeedijk en ruim 4 M. lager dan de kruin van den dijk. Om den aanvoer van kolen voor de gasfabrikage zoo gemakkelijk en min kostbaar mogelijk te maken, wordt een viaduct tot dijkshoogte aangebracht en regelrecht met een loswal aan het water in verbinding gesteld.

De viaduct gaat, van den dijk af, dwars over den publieken weg, gelegen tusschen den voet van den dijk en het terrein, en vervolgens 500 M. over het terrein zelf. Zij geeft door een zijtak gelegenheid aan de kolentreinen, hun inhoud in de kolenbergplaatsen te lossen. Het voorste gedeelte heeft eene helling van 1 à 100 tot 6.20 M. + RP. (1); het overige ligt waterpas.

De doorgaande breedte van 7.50 M. groeit bij de samenkomst met den dijk tot 12 M. aan.

De pijlers zijn 1 M. dik, met afstanden van 7 M. tusschenbeide; zij dragen gewelven, dik 0.55 M., waarop de rails in grint rusten. De beide laatste través zijn als landhoofd ingericht en dragen een gebouwtje van 15 bij 7.50 M. tot berging van locomotieven. Onder den grond zijn gewelven van 0.22 M. geslagen, om eventueele ingebruikneming der ruimten te vergemakkelijken.

Het over den openbaren weg gelegen deel bestaat mede uit bogen, tot doorgang van rijtuigen en voetgangers, en is op het terrein door twee torentjes geflankeerd tot berging van een trap en portiershuisje, en bevestiging van de afsluitbekken der viaduct en van het terrein van den weg. Dit gedeelte is met hardsteen bekleed, en heeft op consoles rustende balkons met leuningen, alles van hetzelfde materiaal. Al het overige is uitsluitend van gebakken steen, met houten balkons op ijzeren consoles en met dito leuningen.

Bij het midden is een Fairbank's bascule tot weging der kolenwagens. Ongeveer terzelfde plaats bevindt zich de aansluiting van den zijtak, welks bovenbouw geheel uit ijzer is samengesteld en die zich, vóór binnen het gebouw te komen, in tweeën splitst.

Stokerijen en kolenbergplaatsen.

Twee, 7 M. van elkander verwijderde, gebouwen, ieder lang 70 M. en breed 44 M., bevatten de stokerijen en kolenbergplaatsen; zij zijn over hun lengte in drie deelen gescheiden, waarvan het middelste, 20 M. breed, de bergplaatsen zijn.

De retortenhuizen staan door openingen in de scheidsmuren met de bergplaatsen in gemeenschap. De gebouwen zijn geheel van baksteen opgetrokken, met ijzeren kappen gedekt en de stokerijen van ijzeren vloeren voorzien, die 2.60 M. boven het terrein liggen, welke met trappen met bordessen en oprillen te bereiken zijn. De vloer in de onderverdieping ligt gelijk met het terrein.

Drie van de vier stokerijen worden elk bezet met 20 retortenovens: in twee met zoogenoemde roostervuren en in een met generator-ovens. De eerstgenoemde ovens zijn 3.28 M. breed, 3.20 M. boven den vloer hoog en 3.60 M. diep; zij rusten op gewelven in de onderverdieping. De laatstgenoemden gaan door de geheele onderverdieping heen, teneinde de daarvoor gevorderde inrichtingen te kunnen plaatsen.

Voor afvoer der verbrandingsproducten zijn rookkanalen van 1.50 bij 1 M. aangebracht en in verbinding gesteld met 8 schoorsteenen van 33 M. hoogte. Deze hebben een piramidaal vierkanten voet van 7 M. hoog, waarboven zij den ronden vorm verkrijgen. Zij zijn met een uitgemetselden kop bekroond en gedekt door een gegoten-ijzeren muts. De inwendige diameter is gemiddeld 1.40 M. en de uitwendige beneden 2.65 M. en boven 1.65 M.

Bovenop de ovens is de Hydrolic main geplaatst, om het gas uit de retorten te ontvangen en gedeeltelijk van teer en ammoniak te ontdoen. Beide stoffen en het gas stroomen uit de main door 600 m.M. wijde buizen, en ontlasten zich in één van 750 m.M., die het gas naar de verschillende toestellen voert. Eerstgenoemde zijn aan haar einden voorzien van aftaatbuizen voor teer en ammoniak, die deze stoffen naar kleine

(1) RP. = 0.34 M. + AP.

separatorbakken brengen, waar zij gescheiden en ieder afzonderlijk naar hare bewaarplaats — in dit geval twee buiten gebruik gestelde gashouderkuipen — geleid worden.

Condensors, Exhausters, Ketels en Scrubbers.

Al deze toestellen zijn in één gebouw vereenigd, van 76 M. lengte bij eene breedte van 18 M. aan de eindgedeelten en van 13 M. in het middendeel.

De *condensors* dienen om het gas af te koelen en daardoor verder van teer en ammoniak te bevrijden. Zij zijn opgesteld in een der breede einden van ruim 21 M. lengte. Deze ruimte is door twee rijen kolommen in de lengte in drie deelen verdeeld, waarvan het middelste 10 M. breed is. Zware ijzeren liggers op de kolommen dragen de muren van het hooger opgaand middendeel, dat op de hoogte der binten overzolderd is. Ter halve hoogte der kolommen zijn in de zijdeelen gaanderijen aangebracht. Vijf batterijen, elk van zes condensors en een screening-apparaat, kunnen hier geplaatst worden. Voorloopig worden er slechts drie opgesteld. Het teer- en het ammoniakwater, welke door deze toestellen worden afgescheiden, storten in syphons, en gaan van daar naar houten separator-bakken van 7.50 M. lang, 7 M. breed en ruim 3 M. hoog, waar zij weder van elkander gescheiden en naar hun bewaarplaatsen geleid worden.

In het aangrenzend lokaal, lang 15, breed 12 M., zijn drie *exhausters* geplaatst, met ruimte voor den vierde. Deze toestellen dienen om het gas uit de condensors te zuigen en naar de andere toestellen te persen. In de daarop volgende ruimte, van 14.40 bij 12 M., is ruimte voor vier *stoomketels* voor het drijven van de exhausters. Hiervan worden voorloopig ook slechts drie geplaatst. De verschillende rookkanalen hiervoor staan in verbinding met een schoorsteen, van dezelfde afmeting als die voor de stokerijen.

Het andere einde van dit gebouw, lang 26, breed 18 M., is bestemd voor de *scrubbers* en geheel samengesteld als dat voor de condensors. Er is ruimte voor tien 14.50 M. hooge en 3 M. wijde torenscrubbers, waarvan voorerst zes gesteld worden. Deze toestellen dienen om het gas nog zooveel mogelijk van ammoniak te zuiveren, wat geschiedt door het gas, door met ammoniakwater bevochtigde cokes, in de toestellen te doen strijken. Als het ammoniakwater de vereischte sterkte heeft verkregen, wordt het naar buiten 't gebouw liggende bassins gevoerd.

Zuiverhuis.

Dit gebouw is 62 M. lang en 31 M. breed; er bevinden zich twee rijen kolommen in, en onder het geheel ligt een kelder.

Uit de scrubbers wordt het gas geleid naar 18 zuiverkisten, lang en breed 6.50 M., om het van zwavelwaterstof en kooteur te reinigen. Hiertoe zijn de kisten door roosters in horizontale afdeelingen verdeeld en gevuld met ijzerhydraat, om de eerstgenoemde stof —, en met kalk om de laatste te binden. Aan de kolommen zijn consoles bevestigd, die over de geheele breedte van het gebouw doorgaande ijzeren liggers dragen, waarover zich een traveller kan bewegen, waarmede de deksels van de kisten gelicht kunnen worden.

Gebouw voor meters en regulateurs.

Na de laatstbeschreven bewerking te hebben ondergaan, wordt het gas door de meters naar de gashouders geleid, waaruit het, na de regulateurs te zijn doorgegaan, in het buizennet door de stad wordt verspreid. De laatstgenoemde toestellen zijn met de *photometer*-kamer en een kantoor, opgesteld in een gebouw, lang 30 en breed 12.50 M.

Het inwendige van alle gebouwen is zoo eenvoudig mogelijk. Een uitzondering hierop maken de lokalen voor de exhausters, de meters en regulateurs. Hier wordt het oog door meerdere luxe aangenaam getroffen. De terrazzo-marmeren vloer, de uit marmeren tegels bestaande lambriscering, nette bepleistering en fraai betimmerde kap, gepaard aan de schoone toestellen, geven laatstgenoemd lokaal een behaaglijk aanzien. De drie meters, van welke twee een middellijn hebben van 4 M. en een van ruim 3 M., zijn op fraaie granieten voetstukken geplaatst.

Gashouders.

De vier nieuwe telescoop-gashouders, met een middellijn van 40 M. en een gezamenlijken inhoud van 76000 M³ geven met de 10900 M³ der oude, een totaal van 86400 M³ bergruimte voor gefabriceerd gas.

De kuipen voor de nieuwe gashouders zijn geheel van hout vervaardigd en wel zóó, dat de buitenomtrek bestaat uit een cirkelvormig ingeheide rij damplanken, waartegen van binnen van drie lagen boven tot vijftien lagen onder, horizontaal liggende planken, dik 6 c.M., zijn bevestigd. De bodemdiepte bedraagt aldaar 8.30 M. + R. P. of 9.20 M. onder den beganegrond. De gegoten-ijzeren kolommen, welke dienen voor de bevestiging van tot den bodem doorgaande geleiders der gashouders, zijn op een gemetselden voet met hardsteenen afdekking gesteld, die op den beschreven houten rand rust.

Ammoniakfabriek.

Het laatste te vermelden gebouw is de fabriek tot verwerking van het ammoniakwater tot ammoniakale zouten en zwavel. Het gebouw is 41 M. lang en 14 M. breed.

In het geheel zijn of worden voor al deze bouwwerken gevorderd: 13800 heipalen, bijna allen lang 16 M., 29000 M³ metselwerk, 710 M³ hardsteen, 2220 M² fundeering- en timmerhout, 2 millioen kilogram gegoten en gesmeed ijzer.

De steenen viaduct, met het gebouw voor stokerijen en kolenbergplaatsen, de afsluithekken en de kuipen der vier gashouders, zijn aanbesteed voor *f* 972,000. De ijzeren viaduct naar- en in de kolenbergplaatsen met den onderbouw daarvan *f* 120,000. De gebouwen voor condensors, exhausters, enz., het zuiverhuis, het gebouw voor regulateurs en meters en de ammoniakfabriek *f* 385,000. De vier ijzeren gashouders *f* 150,000.

De bouwvormen van alle gebouwen zijn hoogst eenvoudig; het gebezigde materiaal is bijna uitsluitend gebakken steen. Alleen de naar den openbaren weg gekeerde gevel van de stokerijen en bergplaatsen hebben, met gebruikmaking van dezelfde bouwstof, een iets meer sierlijk aanzien verkregen, ook door een ruimer gebruik van hardsteen.

BOEKAANKONDIGING.

Verzameling van Bekroonde Ontwerpen, door de Leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia", gevestigd te Amsterdam. 36 platen in photolithographie. In portefeuille *f* 7, zonder portefeuille *f* 6. Arnhem, P. Gouda Quint.

Deze ontwerpen zijn oorspronkelijk bij den heer Joh. G. Stemler Cz. te Amsterdam verschenen, en wel in de jaren 1881—'83, maar niet verder uitgegeven. Toen het Bestuur van het Genootschap „Architectura et Amicitia" tot de uitgave van *De Bouwmeester* besloot, werd bovengenoemde verzameling gestaakt. De heer Gouda Quint is thans door aankoop eigenaar geworden van dit werk, waarvan *De Bouwmeester* de voortzetting in gewijzigden vorm is. Hij heeft gemeend, dat zoowel de Leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia" als de inteekenaren op *De Bouwmeester* er belang in zouden stellen, de door dit Genootschap bezorgde reeks van platen volledig te bezitten, en opdat de aanschaffing geen bezwaar zou hebben, den prijs tot op de helft verminderd.

Om een overzicht te geven van de belangrijkheid dezer serie, laten wij hier eene opgave van de behandelde onderwerpen, met de namen der ontwerpers, volgen:

J. H. Bronke, Ingang voor een Dorpskerkhof. E. Cuypers, Vaas. Jonas Ingenohl, Volière. J. N. Landré, Geveltop, 2 platen. E. Molemans, Weeshuis, 2 platen. Jb. Olie Jbz., Protestantsche Dorpskerk. — Limonadière. J. J. G. Rinkes, Porte brisée. A. Salm G.Bz., Monumentale Vuurtoren, 2 platen. Jan Springer, Dorpsschool, 3 platen. — Brug in een park, 2 platen. — Gevel, 2 platen. — Ingang, 2 platen. — Geveltop. — Vestingpoort. — Wachtkamer voor omnibussen. J. Bernard Springer, Boekwinkel, 2 platen. — Fontein. J. van Tetterode, Decoratieve Eerepoort. W. J. Vuyk, Boudoir, 2 platen. — Kandelaber. A. W. Weissman, Graftombe in Gothischen stijl. — Dorpskerk voor den R. K. Eeredienst, 4 platen.

Wij gelooven alzoo onzen lezers geen ondienst te doen door hen op deze gelegenheid tot aanvulling hunner collectie opmerkzaam te maken, te meer daar de uitgever mededeelt, dat de voorraad slechts gering is.

CORRESPONDENTIE.

Verschillende stukken wachten weder op plaatsruimte.

Aan J. te 's-Gr. wordt medegedeeld, dat zoo mogelijk de volgende week aan zijn verzoek zal voldaan worden.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

'S-GRAVENHAGE. Op het Binnenhof is ter plaatse, waar vroeger een steenen lantarenpaal was, eene monumentale fontein (¹) gesteld. Volgens een bericht, voorkomende in de *Staatscourant*, is die fontein aan het Rijk ten geschenke aangeboden door Jhr. Mr. V. de Stuers, namens 86 ingezetenen der residentie, als blijk van waardeering der in 1876 aangevangen restauratie van de gebouwen tedierplaatse. Zij strekt tevens om hulde te brengen aan de nagedachtenis van den stichter van het Binnenhof en van 's-Gravenhage, den graaf van Holland en Roomsch koning Willem II, een vorst die ook buitendien belangstelling wekt. Door het toekennen van de eerste vrijheden aan vele Hollandsche steden, legde hij den grondslag tot de gemeentelijke autonomie, die de kiem werd van den Nederlandschen vrijheidszin. Een voorstander der schoone kunsten mag hij genoemd worden, die de kasteelen te 's-Gravenhage en te Haarlem stichtte, de doopkapel der St.-Pieterskerk te Leiden bouwde en den eersten steen legde van den Keulschen Dom, het reusachtigste gewrocht der middeleeuwen.

Het monument is ontworpen door den heer P. J. H. Cuypers, architect der Rijksmuseumgebouwen; het is in Gothischen stijl van gesmeed-ijzer vervaardigd en draagt het bronzen standbeeld van graaf Willem II.

In het midden van een rond stenen bassin van ongeveer 4 M. diameter verheft zich eene holle zuil, hoog 4 M., waardoor het water wordt aangevoerd, dat uit acht versierde monden in het bassin stort. De middelzuil, die met golen bewerkt is, wordt omgeven en gesteund door acht stijlen met schraagbogen, welke onderling aan het onder- en boveneinde door cirkels van geslagen ijzer verbonden zijn.

Deze stijlen zijn in drie rakken verdeeld, waarvan het onderste bepaald wordt door de vier spuwers, die de hoofdstijlen dragen. Deze spuwers vertoonen grillige, doch sierlijke dieren, die in een aan de buizen verbonden ring zijn gevangen en zich daaraan schijnen te willen ontworstelen.

De volgende verdieping is begrensd door spuwende drakenkoppen, die de vier hoogste waterstralen uitwerpen.

De hoofd- en tusschenstijlen zijn onderling verbonden door fijn gesmeed ijzerwerk, samengesteld uit plat, vierkant en getorscht ijzer, dat in bladen, voluten en spiralen gewrongen en gehamerd is.

Aan den bovensten cirkel hangen vier helmen met wapenschilden, waarop de wapens van den graaf zijn afgebeeld, nl. de roode Hollandsche Leeuw en de zwarte Rijks-adelaar. Op den bovensten ring wordt de geliefkoosde spreuk van Graaf Willem in de plaat uitgeslagen en verguld. Deze spreuk luidt:

Domine! spes mea a juventute mea, in te confirmatus sum ex utero, de ventre matris meae tu es protector meus. Ps. LXX vs. 5 en 6.

Dit smeedwerk is vervaardigd door de firma G. J. Vincent en Co. te Schiedam.

Op de door een kapiteel gekroonde middelzuil verheft zich het bronzen beeld van den graaf, gemodelleerd door den heer Ludwig Junger, leeraar aan 's Rijks Normaal- en Kunstnijverheidsschool te Amsterdam, die daarbij tot model nam het bas-relief op het graf van bisschop Sigfried Von Eppstein van Mainz, op welk graf het portret van Willem II voorkomt.

Het beeld is in brons gegoten door de firma Menduit te Parijs.

Op het steenen voetstuk wordt het volgende opschrift aangebracht:

»Ter nagedachtenis van den graaf van Holland, koning Willem II, den begunstiger der stedelijke vrijheden, den beschermer der kunst, den stichter der kasteelen in 's-Gravenhage en Haarlem, den steenlegger van den Dom te Keulen."

Aan de schenkers is de dank der Regeering betuigd.

(¹) Aan de fontein moeten nog eenige werkzaamheden worden verricht, bestaande hoofdzakelijk in het afschilderen, vergulden en aanbrengen van inscripties.

AMSTERDAM. Aan den heer Redeker Bisdom is op zijn verzoek, met ingang van 19 September, ontslag verleend uit de betrekking van directeur der tuinbouwschool »Amsterdam".

LEEUWARDEN. Werkeloosheid heerscht ook hier zoowel als elders. Teneinde daaraan tegemoet te komen, richt het Bestuur der Provinciale Friesche Werklieden-vereeniging alhier bij circulaire het verzoek tot de ingezetenen, om zooveel mogelijk aan de patroons werk op te dragen of arbeid te doen verrichten, al bestaat daartoe ook geene dringende behoefte. Bovendien zal van Gemeentewege, evenals in het vorig jaar, zooveel mogelijk werk worden uitgevoerd wat niet direct noodzakelijk, doch slechts gewenscht is, en eenige bouwwerken worden aanbesteed, waarvoor de onderdeelen gedurende de wintermaanden kunnen worden gereedgemaakt.

Een dezer werken onderging eene geheele phase, alvorens de Raad tot de uitvoering daarvan besloot. Het betrof den bouw van een gymnastiek-lokaal, groot ongeveer 11 × 15 M. met aanexe kleedkamer enz., waarvoor door den Directeur der Gemeentewerken een plan was ingezonden. De kosten daarvoor waren beraamd op *f* 7700.

Eenige raadsleden vonden dit cijfer veel te hoog; volgens hun oordeel waren, in weerwil dat het bedoelde gebouw aan eene der hoofdstraten moest worden gesticht, vier muren, waarin eenige lichtopeningen, met een dak, voldoende.

Twee eenvoudiger ontwerpen werden daarna ingezonden, doch aangezien de bezuiniging daardoor verkregen nog te gering werd geacht, bood een der leden van voornoemd college aan, den Directeur te adsisteeren en zelf een goedkooper plan te ontwerpen. Dit project verscheen, 't was *even* doelmatig en kostte slechts *f* 5000; of het daarbij passende was aan de omgeving en esthetisch, wat nood! Volgens een der andere leden kon immers het gebouw door eenig gepast plantsoen zooveel mogelijk aan het oog worden onttrokken (althans voor slechts enkele maanden 's jaars).

Gelukkig dacht het Dagelijksch Bestuur er anders over en werd, na eene lijdensgeschiedenis van vijf maanden, op zijne voordracht het eerst ingezonden ontwerp met 13 tegen 5 stemmen aangenomen.

ZWOLLE. De Maatschappij: »De Zwolsche fabriek van stoom- en andere werktuigen" is ontbonden en de fabriek overgegaan in handen van den heer W. A. Tjeenk Willink, van Zutfen, die gedurende het laatste jaar als ingenieur aan bedoelde fabriek verbonden was.

BREDA. Op de voordracht tot benoeming van een Directeur voor de Ambachtsschool alhier zijn geplaatst de heeren: F. C. Steinmann, leeraar aan de Ambachtsschool te Arnhem, J. M. Marijnen, architect te Breda, en A. S. Schoevers, leeraar aan de Ambachtsschool te Rotterdam.

— Aflevering 8 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: De zingende steenen (met fig.). — Het oordeelkundig optreden van een scholletje. — De zelfregistreerende thermometer van Redier (met fig.). — Over de schrede als lengtemaat. — Kijkjes in 't aquarium te Amsterdam (met fig.). — Het Fransche kanon van 34 c.M. Naar het stelsel van den kolonel der infanterie De Bange (met fig.). — Het leven in de diepte (met fig.). — Desinfectie. — Een werktuigje om sigaretten te maken (met fig.). — De schrijfmachine van Hall (met fig.). — De ocuplère of sneltapper van den heer C. J. J. Schmitz (met fig.). — De menschenrassen. — Korte technische mededeelingen. — Het gebruik van het metaal iridium in de nijverheid. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

De negende aflevering van dit populaire maandschrift bevat:

De optische telegrafie (met fig.). — De doorgraving der landengte van Panama (vervolg en slot), (met fig.). — De menschenracen (vervolg), (met fig.). — Pilâtre de Rosier en Romain, de eerste slachtoffers der luchtvaart herdacht (met fig.). — De filtreertoestel van Johnson (met fig.). — Arbeidsvermogen aan huis bezorgd door middel van verdunde lucht (met fig.). — De neushoornvogels (met fig.). — Het vervaardigen van gloeilampen (met fig.). — De vier rassen van Noord-Amerika. — Prijsvraag. Aanwending van de mikrofoon voor de verbetering der gehoorscherpte van oorlijders. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

BENOEMINGEN.

Met 1 October is bij de Rijkstelegraaf benoemd tot opzichter 2e klasse de heer P. J. H. de Jager, adspirant-opzichter te Bokstel.

— De Raad van Administratie der Overijselsche Kanalisatiemaatschappij heeft benoemd tot Secretaris-thesaurier dier Maatschappij Mr. P. C. A. Sichterman, advocaat en procureur te Zwolle.

ADVERTENTIEN.

Koninklijke Nederlandsche

LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 22 October**, des namiddags ten **2 ure**, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 6.

Het maken van GEBOUWEN en verdere Inrichtingen voor den Localenspoorweg Dieren—Apeldoorn.

(Bedrag der Begrooting *f* 24,900.)

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 140 van het bestek.

Het **bestek** en de **teekeningen** liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn aldaar tegen betaling van *f* 5 per stuk te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE en den Heer Sectie-Ingenieur C. A. BESIER, beiden te *Apeldoorn*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Vrijdag den 16 October 1885 en wel: te *Beekbergen* des middags ten 12 uur, te *Loenen* des namiddags 1½ uur, te *Eerbeek* des namiddags ten 3 uur en te *Soeren* des namiddags ten 4½ uur.

De Commissie van Beheer.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** GEMENTTEGELS.

VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Koninklijke Nederlandsche
LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 15den October**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten Kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 23.

Het leveren van Eikenhout voor Wissels.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 11 van het Bestek.

Het Bestek ligt ter inzage ten Kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en is aldaar tegen betaling van *f* 0.50 te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE, te *Apeldoorn*.

De Commissie van Beheer.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,

Bickerstraat

AMSTERDAM.

JALOUSIEN.

AELMANS en DOLK,

Eerste Lombardstraat 22

ROTTERDAM.

Fabrikanten,

leveren **meest solide** en **zeer licht werkende JALOUSIËN** met **ROL-** en **TREKLATSYSTEEM.**

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,

Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat P. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevoiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,

Houthandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stereotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-IJzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrenget van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijenlaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Architectonische Sch. Plastic voor Volkerlijk **Amsterdam.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jbz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekuningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

GENOOTSCHAP ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Het Bestuur van het Genootschap heeft de eer ter kennis te brengen van heeren leden, dat als 1ste algemeene prijsvraag voor het jaar 1885—1886 wordt uitgeschreven:

EEN CENTRAAL TELEPHOONBUREAU,

gelegen in het centrum eener hoofdstad.

Het gebouw moet bevatten:

Parterre.

Een vestibule; spreekbureau voor het publiek met 10 aangrenzende spreekcellen van ieder 1.50 M² oppervlakte; directiekamer; kantoor voor administratie; technisch bureau, welke allen in directe gemeenschap met het spreekbureau moeten zijn; magazijn voor instrumenten; idem voor materialen; werkkamer, welke localiteiten door een dienst-ingang bereikbaar moeten zijn. Verder woning van den concierge, bestaande uit drie vertrekken, keuken, enz.; eindelijk privaten, urinoirs en trap naar de

Verdieping.

Een seinvertrek groot 150 M² met 30 seintafels; de seintafels, ongeveer lang 1.20 en breed 0.80 M., mogen niet tegen den wand geplaatst worden en de ruimte tusschen den wand en de tafel moet minstens 1 M. groot zijn. Kamer voor physische proefnemingen, en verder één of twee kamers en verdere gemakken voor het beambtenpersoneel.

Een belvédère boven het seinvertrek gelegen, ter hoogte van ongeveer 40 M. boven de straat; de zijden ervan dienen tot opneming der telephoondraden, die weder naar een met glas overdekte ruimte, in het centrum geplaatst, geleid en van daar met de seintafels in verbinding gebracht worden.

De belvédère moet met het seinvertrek door een trap gemeenschap hebben.

Het gebouw wordt verondersteld te zijn gelegen in het centrum van een hoofdstad op een vrij terrein.

Tot nadere opheldering dient, dat het zwaartepunt van het programma gelegen is in de oplossing van het uitwendig aanzien, zoodat het ontwerp, in afwijking van de bestaande telephoonbureau's, een architectonische compositie moet te aanschouwen geven, welke door haar eigenaardig silhouet de bestemming van het gebouw duidelijk uitdrukt.

Er worden verlangd:

a. de plattegronden;
b. de voornaamste gevel;
c. een perspectievisch aanzicht;
d. een doorsnede.

Allen op de schaal van 1 : 100.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt het *eervol getuigschrift* van het Genootschap met een premie van *honderd gulden*; aan het daarop volgend ontwerp eene premie van *vijf-en-twintig gulden*.

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet en vergezeld van een correspondentie-adres, teneinde zoo noodig met den vervaardiger te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op den 23sten November 1885, ten huize van den 1ste-Secretaris, Oosterdoksluis 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

DE FEESTAVOND VAN ARCHITECTURA ET AMICITIA.

De feestelijkheden, bij gelegenheid van het dertigjarig bestaan des Genootschaps georganiseerd, werden jongstleden Zaterdag besloten door eene gezellige bijeenkomst in de groote zaal van Maison Stroucken.

Al was de decoratie der zaal niet zoo schitterend als bij het feest in Januari 1884, toch was door frisch groen, tropeeën en wapenschilden een aangename afwisseling verkregen.

Onder de meer dan zevenhonderd genoodigden, die de zaal bevatte, merkte men o. a. op den Wethouder Ankersmit, verscheidene leden van den Gemeenteraad, den kolonel-commandant der schutterij en verdere autoriteiten.

Met bijzonder genoegen zag men ook, dat de eerevoorzitter en de stichters des Genootschaps het feest met hunne tegenwoordigheid vereerden.

Het eerste deel bestond uit het navolgend programma:

1. a. *Barcarolle* / b. *Ballade* (as dur) } voor piano. ANT. RUBINSTEIN. FR. CHOPIN.
door den heer B. A. HENDRIKS.
2. *Airs Russes* (voor viool) . . H. WIENIAWSKI.
door den heer J. C. DUDOK.
3. *Solo Quartetten.*
a. *Amour!* . . . . . J. MASSENET.
b. *Hymne à la Nuit.* . . . . . L. DE RILLÉ.
door de heeren: HERM. V., Q. B., J. G. v. S. en FR. H.
4. *Liederen voor Bas.*
a. *Air de Basile* (de l'Opéra le Barbier de Séville) . . . . . G. ROSSINI.
b. *Ons Vaderland.* . . . . . RICHARD HOL.
door den heer FR. H.
5. a. *Adagio* / b. *Gavotte* N°. 2 } voor violoncel. W. BARGIEL. DAVID POPPER.
door den heer D. F. M.
6. *Liederen voor Tenor.*
door den heer HERM. VENVERLOO.
7. *Solo-Quartetten.*
a. *Noach.* . . . . . A. W. WIJTHOFF.
b. *Sängermarsch* . . . . . J. OTTO.
door de heeren: HERM. V., Q. B., J. G. v. S. en FR. H.

De executanten kweten zich met bijzondere opgewektheid van hun taak. De pianist speelde met veel smaak; de heer Dudok schitterde in de moeilijke „Airs Russes", en deed de flageolettonen, die zelfs bij de grootste artisten weleens mislukken, met de grootste zuiverheid hooren. Het mannenquartet zong zeer gelukkig; vooral het laatste nommer, dat eenigszins komisch getint was, wekte daverende toejuichingen. De violoncellist toonde zich iemand, begaafd met niet alledaagsch talent; zijn vol geluid en geacheveerd spel hoorde men met genoegen. De solisten wisten door goede keus der zangstukken en smaakvolle voordracht hun gehoor te boeien. Kortom, het eerste gedeelte van den avond schonk den aanwezigen veel kunstgenot.

Na de pauze wendden zich aller blikken naar het tooneel, waar de vertooning van het oorspronkelijk architectonisch blijspel zou plaatshebben.

Had vroeger *de Villa Silberstein* veel succes gehad, de verwachting was ook thans weder hoog gespannen. En die verwachting werd niet beschaamd, want *Eli-Zee* toonde zich een waardig opvolger van *Ha-Zee*.

Het programma van het tooneelspel luidde als volgt:

DE WERKSTAKING
OF
„LIEFDE IS 'T FUNDAMENT".

Oorspronkelijk Architectonisch Blijspel in Verzen, met Zang, in twee bedrijven en een Voorspel door

M°. ELI-ZEE.

PERSONEN.

Slierboom	de Heer	JL.
Jetje, zijne dochter	„ „	*
Jansen, Opzichter.	„ „	GG.
Spillebeen, Handelaar in bouwmaterialen	„ „	WH.
Vogelverschrikker, Deurwaarder	„ „	**
Een Colporteur.	„ „	***
1e Werkman.	„ „	VN.
2e Werkman.	„ „	DR.
3e Werkman.	„ „	MR.
4e Werkman.	„ „	****
Een Inspecteur.	„ „	MR.
Een Politieagent	„ „	KS.

Werklieden, werkstakers, burgers, politieagenten, twee getuigen, enz. enz.

Het stuk speelt te Amsterdam in de laatste helft van de XIXde eeuw.

*	de Heer	MR.	als Gast.
**	„	V. VN.	„
***	„	KR.	„
****	„	KR.	„

Reeds aanstonds bracht de pantomime, die als voorspel diende, de aanwezigen in de gewenschte stemming. De lotgevallen van den aannemer Slierboom werden met de meeste belangstelling gevolgd, en de talrijke kwinkslagen, die hij ten beste gaf, deden velen van harte lachen. De deurwaarder Vogelverschrikker, die door den onverbiddelijken handelaar Spillebeen op Slierboom werd losgelaten, om hem een exploit op rijm te beteekenen, gaf door zijn onverbeterlijk spel tot vernieuwde vroolijkheid aanleiding, en ook de opzichter, het werkvolk en de colporteur, de burgers en de politie, alles kweet zich uitstekend van zijn taak. De wanden van de zaal weerklonken dan ook telkens van meesleepend gelach. Doch de heldin van den avond was de lieftallige Jetje, wier schoon sopraangeluid, dat zij af-en-toe met diepe bastonen wist te doen afwisselen, ieders sympathie had; zij verdiende den ruiker, haar na een zeer fraaie solo vereerd, ten volle.

Het stuk werd vlug afgespeeld en het samenspel was uitstekend. Toen het gordijn viel, werden dan ook alle vertooners teruggeroepen.

Na een kleine pauze ging het scherm weder op, en gaven eenige gymnasten waarlijk verrassende proeven van hun behendigheid en kracht. De plastische standen werden algemeen bewonderd.

Hierna werden dissolving-views vertoond, waarbij men o. a. een afbeelding zag van de deelnemers aan de excursie naar Enkhuizen, en wisselden komische voordrachten af met pianospel en gezang, zoodat het reeds bijna morgen was, eer de laatste deelnemers zich ter ruste begaven.

Na afloop van de gymnastische voorstelling werd den heer Karel Muller, aan wien een groot deel van het succes van den avond te danken is, door de aanwezigen warme hulde gebracht.

Ook deze avond was weer het bewijs dat, hoewel aan *Architectura* door de leden in de eerste plaats hulde gebracht wordt, ook *Amicitia* geen ijdele leus is!

DE NIEUWE WATERLEIDING TE VENETIE.

De stad Venetië, die eeuwenlang haar drinkwater uit de indertijd beroemde regenbakken kreeg, heeft thans een eigen waterleiding.

De regenbakken, waarvan er 111 openbare en 1800 bijzondere aanwezig zijn, en die in de XVe eeuw aangelegd werden, voldeden niet meer, daar zij slechts 8 liter water per inwoner en per dag instaat waren te leveren. Door waterschuiten kon deze hoeveelheid tot 10 liter verhoogd worden, doch dit kostte *f* 30,000 per jaar.

Daar men in Venetië geen stallen, tuinen en rijwegen vindt, is het waterverbruik daar wel-is-waar geringer dan in eenige andere Europeesche stad, doch bij een bevolking van 130,000 zielen met een vrij ontwikkelde industrie, was de toevoer van water toch langzamerhand onvoldoende geworden.

Reeds vroeger werd dit bezwaar gevoeld, vooral ten tijde toen het zielental het dubbele van tegenwoordig bedroeg, en in de XVIe eeuw had de Republiek het water van de Brenta door een kanaal naar de kust doen leiden, van waar het door waterschuiten naar de stad gebracht werd.

In het begin dezer eeuw trachtte men door boringen drinkbaar water te verkrijgen, maar deze proeven mislukten.

In 1876 werd aan de *Società Veneta per imprese*

e costruzioni pubbliche de concessie voor een nieuwe waterleiding verleend.

Deze Maatschappij construeerde een kanaal, dat zijn water uit de Brenta ontvangt, en tot aan de kust 28 kilometer lang is. Bij Morangamo bevindt zich een zandfilter van 1224 M² oppervlakte, benevens een watertoren. De buisleiding, die deze werken met de stad verbindt, is 6400 M. lang en bestaat uit gietijzeren buizen van 0·80 M. diameter. Het water in het aanvoerkanaal wordt bestendig in beweging gehouden, zoowel om des winters het bevriezen te voorkomen, als om te beletten dat waterplanten het water verontreinigen.

De buisleiding staat in verbinding met een reservoir van 10,000 M² inhoud, en gaat door middel van zinkers onder de lagunen door; de grootste zinker is 130 M. lang. Behalve de buisleiding naar de stad, is in de stad een leiding naar de huizen aangebracht, die 26,550 M. lang is.

VARIA.

Het aseptol. In de Fransche *Académie des Sciences* heeft de heer E. Serrant de aandacht gevestigd op een voortbrengsel der scheikunde, ontdekt in 1841, bestudeerd door Berthelot, Kekulé, Salomanoff, enz., maar welks zeer merkwaardige bederfwerende eigenschappen tot heden onopgemerkt waren voorbijgegaan, namelijk het *aseptol* of *acide orthoxyphenyl-sulfureux*. Men verkrijgt het door, in gelijke equivalenten, geconcentreerd zwavelzuur en phenylzuur koud te vermengen. Volgens den heer Serrant houdt het aseptol alle gisting ten eenemale tegen, en blijven de meest voor bederf vatbare vloeistoffen daardoor ongedeerd. Zoo heeft urine, waaraan 1 % aseptol was toegevoegd, vijftig dagen in de zon en in de lucht gelaten, bij 20° en 30°, geen enkel spoor van verrotting vertoond. Overblijfselen van dieren, geplaatst in een oplossing van 1 % aseptol en blootgesteld aan een warmte van 30 tot 35°, en daarna gedurende een maand aan de vrije lucht, verspreidden in het geheel geen reuk. Bedorven vleesch, gedeeltelijk in staat van ontbinding, verloor zijn stank en de verrotting hield op. Rivierwater, vermengd met 2 /₀₀ aseptol (2 gram op een liter) en gedurende twee-en-twintig dagen blootgesteld aan 20° warmte, vertoonde geen enkel spoor van ontbinding, terwijl hetzelfde water zonder aseptol na twee dagen bedorven was.

Bier, waaraan men 1/2 % aseptol toevoegt, kan worden bewaard zonder te bederven, al is het blootgesteld aan de lucht en aan een warmte van 25°. Rioolwater laat geen geur van ammonia of zwavelwaterstof meer vrijworden.

Het bederfwerend vermogen van aseptol zou, volgens den heer Serrant, onvergelijkbaar krachtiger zijn dan dat van phenylzuur en van salicylzuur. Het is een feit, dat de heer Depaire, van de Belgische *Académie de Médecine*, er reeds gewichtige toepassingen van gemaakt heeft op de heel-, de genees-, de verloskunde en de gezondheidsleer. We hopen, dat aseptol minder nadeelig werkt op het menschelijk lichaam dan het salicylzuur, vroeger ook zoo geprezen: het zwavelzuur, dat erin voorkomt, vermaant tot behoedzaamheid.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

In antwoord op de ontvangen briefkaart met het postmerk Amsterdam is dienende, dat omtrent de grootte der verschillende lokalen in het programma zoo min mogelijk bepalingen zijn opgenomen, om den ontwerper niet te binden. Het bouwterrein is niet te groot, zoodat het in de bedoeling ligt, daarvan alleen het hoogstnoodzakelijke voor open ruimten te bestemmen en het overigens geheel te bebouwen.

CRITISCHE BESCHOUWING.

Het eerelid der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, de architect Paul Sédille te Parijs, de strijder voor het recht van bestaan onzer 19de-eeuwsche bouwkunst, sprak eenige jaren geleden op een jaarlijksch Congres der Fransche Architectenvereeniging de volgende merkwaardige woorden, die ook wij voor een groot deel kunnen overnemen:

„Het Engelsche huis krijgt middenonder ons het burgerrecht; wij ontleenen aan Holland zijn baksteenbouw en trapjesgevels; aan Duitschland zijn Gothiek tourmenté en zijne logge Renaissance; de Spaansche overlading mishaagt ons niet, en trots de onbestendige mode, heeft de edele élégance der Italiaansche kunst nog hare vurige bewonderaars; de Oostersche kunst, van waar zij ook kome, is in Frankrijk genaturaliseerd; de voortbrengselen van het Hemelsche Rijk, die eertijds onze vaderen vermaakten, worden nu in ernst opgenomen; wat nu de Japaneezerijen betreft, die zijn bij ons in eene ziekte ontaard!"

De spreker verheugde zich echter over het feit, dat men in den laatsten tijd „onder al de exotische constructiën, temidden van al die afbeeldingen van het verleden, waarin zich toch geen bepaald beginsel deed kennen, ook oog en hart begon te krijgen voor een werk van een bijzonder modern karakter."

In het vorig jaar trad hij nogmaals voor hetzelfde onderwerp op, om te getuigen, dat — ofschoon het groote publiek nog altijd bleef volharden in zijne vereering van het verleden en afkeuring van het tegenwoordige — een aantal begaafde kunstenaars reeds lang eene nieuwe schoonheidsleer met een daaraan passend kunstkarakter bepaald hadden.

In Nederland nu had men zich in de laatste eeuwen veelal een ijverig volger der Fransche kunst betoond; de Lodewijkers hadden bij ons trouw gediend en de boekenkasten onzer architecten gevuld met Fransche werken, bijna in dezelfde mate, als de modewinkels met modeartikelen. Thans echter schijnt ook voor ons de tijd aangebroken, waarin de Fransche kunst ons niet meer beheerschen zal; niet alleen stroomt het tegenwoordig van Duitsche nieuwe uitgaven, maar zelfs Engeland beweegt zich meer en meer buiten zijne grenzen, en het herboren Italië treedt nogmaals op om de geheele wereld met zijne fijne gratie, vooral op decoratief gebied, te doordringen. Geheel het Oosten spreidt zijn weelderig kunstkleed uit op onze wereldtentoonstellingen, en opnieuw schijnt uit die eeuwenoude bron, waaruit eertijds een Byzantium en Venetië werd gevoed, de dageraad eener nieuwe kunst aan te breken.

Elégance in den vorm en kleur in de stoffen bezielen zelfs het koelste Noorden en wederom is het alsof de schilderkunst de heerscheresse der beeldende kunsten wil worden.

Met die pittoreske neiging willen velen in Nederland gaarne mee, redenen waarom zij de kunst der 17de eeuw, nl. die der Renaissance, welke tijdens den roem onzer schilderschool haar hoogste toppunt bereikte, weder te voorschijn roepen.

Dat dit streven verleidelijk is, laat zich hooren, omdat men die oude schilderschool steeds zag eeren door de geheele wereld en ook de bouwkunst, met haar spelende trapjesgevels, warme bewonderaars vond; bovendien viel alles samen met het hoogste standpunt onzer nationale grootheid.

Verklaarbaar was het dan ook, toen er sprake was een monumentaal gebouw te stichten, waarin de hoogste schatten uit dat tijdperk de eereplaats zouden innemen, dat de mannen, die aan de wederopwekking der oude kunst den stoot gaven, den bouwmeester van het Rijks-

museum den plicht oplegden, den stijl daarvan in overeenstemming met den inhoud te doen zijn.

Nu is een overeenstemming tusschen de verschillende takken der beeldende kunsten zeker moeilijk te bepalen, vooral tusschen de schilder- en bouwkunst, omdat de eerste haar ideaal put uit het rijk der levende, bijna onveranderlijke natuur, en de tweede dat hoofdzakelijk moet zoeken in de bewerking der doode stof, waaraan geen vorm gegeven en die dus steeds veranderlijk was. Vandaar die groote verscheidenheid in de architectonische scheppingen van alle eeuwen, geslachten en individuën — en toch ook die groote overeenkomst, omdat elk kunstenaar staat en zich beweegt zoowel in het heden als in het verleden.

Dat verleden nu heeft thans, meer dan ooit, eene ruime, veelomvattende beteekenis, omdat de bouwwerken uit alle eeuwen, in afbeelding en natuur, zoo onmiddellijk binnen ons bereik zijn gebracht. Onze kunst moet daarom ook vanzelf minder conventioneel zijn, dat is, minder dan vroeger op eene bepaalde gewoonte of overeenkomst berusten, terwijl hoe langer hoe meer een beredeneerd onderzoek, dat troetelkind onzer 19de eeuw, de waarde der eene kunst boven de andere tracht te bepalen.

Aan het hoofd van dat onderzoek nu kennen we allen een drietal mannen onzer eeuw, nl. Viollet-le-Duc, Semper en Bötticher, waarvan vooral de eerste aller oogen op zich vestigde. Volgens hem toch moest eene zóódanige kunst tot leidsvrouw strekken, die, vóór alles, de meest onverholen uitspraak eener goede constructie bevatte. In zijn „Entretiens sur l'Architecture" werden alle stijlen, met eene onverbiddelijke gestrengheid, in de eerste plaats, naar dezen maatstaf gewikt en gewogen.

Het drietal theoristen had het echter zwaar te verantwoorden; Bötticher's „Tektonik der Hellenen" scheen te dogmatisch in zijn bekleedingsbeginsel; Semper's „der Stil" te vijandig tegenover de middeleeuwsche kunst; terwijl Viollet-le-Duc verdacht werd juist deze kunst boven alle andere, vooral boven de Renaissance, te willen verheffen, niettegenstaande hij zelf zeide: „vóór alles zoek ik de waarheid, en indien men mij een verwijt kon doen, dan zou het dit zijn, dat ik tot geen enkele school behoor." De strijd van Viollet-le-Duc was daarom zooveel heviger, omdat hij in een maatschappij leefde, die zich een rijk der Cesars droomde en in ieder geval slechts op specialiteiten vertrouwde, op mannen, die een bepaald stijlprogramma verkondigden, evenals men van een candidaat voor een of anderen tak van bestuur verlangt dat hij een zekere richting is toegedaan. Van liberalen of modernen, nl. van hen, die slechts naar *waarheid* en uit overtuiging handelen, wil men in den regel niets weten.

Doch — hoe waarheidlievend men ook zij — van waarheid in de kunst is, nog minder dan van waarheid in algemeenen zin, een concrete bepaling te geven; de uitwendige verschijning eener goede, redegevende constructie geeft lang niet altijd een gewenschten schoonen kunstvorm; het al te veel ijveren voor dat waarheidsbeginsel kan tot een realisme leiden, dat evenzooveel dorheid en stroefheid in een kunstwerk brengt, als het doorvoeren eener elementaire meetkundige figuur, of een verhoudingschaal van Vignola tot maat of eenheid voor een architectonische schepping.

Deze gedachte hield schrijver dezes bezig, toen hij onlangs in het weekblad *De Amsterdammer* den heer Alberdingk Thijm een lans zag breken voor een leer in den geest van Viollet-le-Duc en vooral voor diens beginsel in de taal der middeleeuwsche kunst.

„Met bogen en welven te werken is de ware taal van den architect", waaruit volgens schrijver de consequentie voortvloeit, dat dan „de lijst- en postprofielen van den stijl der middeleeuwen bezield" moeten zijn. Maar zoo dan, volgens schrijvers eigen verklaring, de architectuur der Grieken, die niet met bogen en welven bouwden, uitmuntte en geheel-en-al beantwoordde aan de uitdrukking eener juiste constructie, was die taal dan minder *waar* dan die der latere „bouwmeesters van Zuidelijk- en Midden-Europa", op wie de schrijver den sterksten klemtoon legt en niet evenzoo „eene levende geometrische formule", hoe eenvoudig dan ook? Welfden de Romeinen ook niet, op het voetspoor der Oostersche volken, hun thermen en triomfbogen in redegevenden zin, met natuursteen en „avec la boue que vous foulez aux pieds"? en ofschoon, in het algemeen, hun bekleedingsbeginsel met die constructie geen gelijken tred hield, toch is in de decoratie veel te roemen. Viollet-le-Duc getuigde o. a. van de triomfbogen, dat zij „si beaucoup se recommandent par une certaine grandeur d'esprit, par un appareil majestueux ou par de beaux détails", en hij noemde in het bijzonder den boog van Titus als „une masse heureuse qui contente pleinement l'œil."

Ook de Italianen uit het tijdperk der Renaissance, waarvan de eerste waardeerders de meetkunde in de eerste lijn hunner studiën stelden, ontwikkelden het tonen koepelgewelf, als levende formules, tot eene ongekende hoogte. Wanneer men nu, in onze met wiskunde doortrokken eeuw, door de geheele wereld heen, bogen en gewelven ziet slaan over de grootste ruimten — in steen en in ijzer — dan ligt het niet meer „voor de hand" den stijl der middeleeuwen de voorkeur te geven, noch op het terrein der levende formules, noch op dat der bekleedingsvormen; evenmin als men de steenen archivolten boven de arcades der Romeinen, op imposten rustende, zou behooren te volgen, ofschoon hun constructie en profileering nooit werden gewraakt, terwijl voor groote ijzerconstructiën in het verleden volstrekt geen voorbeelden gevonden worden.

Met alle achting voor de profileeringen der Middeleeuwen, wenschen we den kunstenaar geheel vrij te laten en hem alleen op het gemoed te drukken, met verstand en goeden smaak te handelen.

De schrijver verdedigt de *torens* van het Rijks-museum met de bewering, dat ze „een civiel karakter kunnen hebben". Dat is zeker geschiedkundig waar, evenals het waar is, dat ze tot de geliefkoosde elementen van den Hollandschen bouwgeest der 16de en 17de eeuwen behoorden. De laatste beurs- en andere prijsontwerpen gaven zelfs het vermoeden, dat men den oud-Hollandschen geest als van een torenwaanzin doortrokken achtte. De groote vraag is echter maar, hoe men die zoo sterksprekende bouwdeelen, in hoofdvorm en details, moet ontwerpen, om aan dien burgerlijken stempel getrouw te blijven?

Vreemd klinkt het, den heer Thijm te hooren beweren, dat men, om in den stijl der 16e eeuw te bouwen — gesteld dat die stijl gevraagd en gewenscht werd — de vormen moet gebruiken, „die verwant zijn aan de Gothiek en aan de Renaissance," waarop hij onmiddellijk laat volgen, dat men in die eeuw „het verval van den Gothischen stijl" waarnam, en dan de woorden leest: „le style flamboyant verzaakt geheel dat charakter."

Dat „Bramante en Michelangelo" zich van de vele misdaden, door dien stijl gepleegd, „geen denkbeeld zouden kunnen maken", willen we gaarne gelooven: geen van beiden toch huldigde den middeleeuwschen geest, terwijl vooral Bramante voor den centraal- en koepelbouw, in renaissance vormen, ijverde, tegenover den middeleeuwschen basiliek met zijn gevel- en torenbouw.

Dat een bouwmeester, en vooral een zoo begaafd kunstenaar als de heer Cuypers, beproeft „een middenevenredige te vinden tusschen de constructie-beginselen der Gothiek in haar zuiverheid en zekere voorname proportiën der Renaissance, gelijk zich deze met den Hollandschen trant der 16e eeuw verstaat", staat hem natuurlijk vrij; maar waarom, indien men zich zoo weinig gehouden achtte, nog niet een ruimer grens getrokken en niet alleen de *constructie*-beginselen, maar ook de *algemeene kunst*beginselen van *alle* stijlen als richtsnoer genomen? Als *beginsel* is niet alleen een huwelijk der zuivere Gothiek met de Renaissance, maar met alle stijlen mogelijk.

Zoo zal b. v., als beginsel, het „chanfrein", (de afbiljoening) waarvoor de schrijver het woord „gothische" voegt, wel blijven bestaan zooals het steeds bestaan heeft. Viollet-le-Duc zegt: „Le poteau équarri offre quatre arêtes gênantes; le constructeur primitif les abat et arrive à former un prisme à base octogone; la forme cylindrique pour les points d'appui verticaux est la dernière que les charpentiers adoptent." Zoo leerde ik al in mijn jeugd, dat de kunstenaar in de grot van Benihassan door „afbiljoening" tot de proto Dorische zuil zou gekomen zijn. Een werkman van den tegenwoordigen tijd, die niets van onze wijsgeerige beschouwingen over kunst en stijl hoort of leest, spreekt ook steeds van afbiljoening, als hij gevaar ziet voor het beschadigen van de scherpe kanten, terwijl ook dit eenvoudig middeltje dikwijls een kansje geeft om een plank of stijl met wankanten voor eene bepaalde bestemming te behouden. In hout-constructie heeft zeker het „chanfrein" steeds geleefd, zelfs in den uitgebreidsten zin en afgeleiden zin van dit woord.

„Men kieze den bouwstijl uit de elementen, die Nederland aanbiedt; men neme als hoofdmateriaal de baksteen; men ga niet buiten de gevels, die zich goed met spitse daken verstaan."

De schrijver geeft ons in deze woorden werkelijk ruime keus: in Nederland zijn zeker een groot aantal elementen uit alle voorname bouwstijlen te vinden, terwijl daarvan ook baksteen het hoofdmateriaal uitmaakt. Onze baksteen, gemengd met natuursteen, kan een alleraangenaamst en soliede geheel opleveren; men zorge echter, dit hoofdmateriaal niet àl te veel te doen heerschen. Wel-is-waar mogen we op „la boue" roemen als een der oudste en soliedste grondstoffen voor den bouw, waarmede reeds vóór duizenden jaren langs een Tiger en Euphraat werd gewoekerd, maar altijd zal — in deftigen zin — de natuursteen met hare oneindige vormen en schoonste kleuren, moeten aanvullen wat er in onze kunststeen aan adel, afmeting en kleur ontbreekt. Onze kleine steentjes kunnen nooit tot het uitvoeren van groote eenheidsvormen of krachtige reliefs leiden; teneinde monumentale gedachten te verwezenlijken, zullen we altijd de machtige hulp van de natuursteen moeten inroepen.

In het inwendige van een gebouw vooral zorge men de *waarheid*, nl. dat wanden van gebakken steenen gemetseld zijn, niet al te veel en openlijk te verkondigen. In vestibules en gangen moge dit nog worden toegestaan, voor huiselijke lokalen zijn ze allerongezelligst en weinig deftig: men denkt alsdan aan eene huisvesting van veel en velerlei, maar niet voor menschen.

„Spitse daken" vooral schijnen den heer Thijm bij voorkeur aan den middeleeuwschen stijl en niet aan de Renaissance te binden. Nu, wat mij betreft, ook ik dweep niet met die oud-Hollandsche topgevels uit een architectonisch oogpunt: die gebroken lijn, die trapsgewijze klimming om de hoogte van spitse daken te bereiken, geven niet alleen geen beeld der rechte daklijnen, doch zijn bovendien in strijd met eene goede constructie. De boven het dak uitstekende deelen zijn soms gevaarlijke bouwmassa's, die moeilijk aan een houten, d. i. een altijd beweegbare kap, verbonden kunnen worden. De Gothische topgevels, niet gebroken, zijn zeker als constructie-beginsel veel beter, maar voor een betrekkelijk zeer breeden gevel evenmin toereikend. Ook in dàt geval dient men dezen in meer deelen te verdeelen of meer dan één zoogenaamd „voorschot" te maken.

Maar zou men nu, — met dezelfde vrijheid als waarmede de heer Thijm toestond de kunst der 16e eeuw op het terrein der Gothiek te corrigeeren — ook niet de Renaissance der 17e eeuw mogen verbeteren, en b. v. voor betrekkelijk breede gevels of deelen daarvan, die, welstandshalve, niet door rechte lijnen volgens de helling van het dak kunnen gesloten worden, die toppen maar weglaten? Trapjesgevels zijn toch niet de éénige kenmerken der Nederlandsche Renaissance en volstrekt niet der Renaissance in het algemeen. De lange gevels, of gevels zonder top, van zoovele oud-Nederlandsche gebouwen verliezen toch daardoor hun karakter nog niet; ze blijven steeds de typische uitingen onzer Renaissance, evenzeer als zulk een reeks van Fransche gebouwen zonder topgevels uit dat verleden typisch bleven, in welk land het overeenkomstig klimaat evenzeer hooge of spitse daken eischte.

Wanneer men ten dezen opzichte het constructie-beginsel *ten strengste* wilde handhaven, dan zou men van topgevels in het algemeen afstand moeten doen en het gebouw met wolfeinden of door daken met vier schilden (zoogenaamde Hollandsche daken) moeten dekken; de hoekkepers, die als de diagonalen van een kruiswelf, op de sterkste punten van het gebouw rusten, maken die daken tegen elke winddrukking veel beter bestand dan de daken met eindgevels (zoogenaamde Duitsche of zadeldaken). Deze hebben toch den schijn alsof ze, in één richting, gemakkelijk voortbewogen kunnen worden. Met het eerste dak kan ook tevens elke stoornis in de goten of in den waterloop voorkomen worden.

De heer Thijm zou echter — evenmin als ik — zoo streng willen zijn, en zeker liever, bij aanneming van dat radikaal constructie-beginsel, opnieuw den strijd tegen de „platte-lijst-vergoding" willen hervatten, gelijk hij vroeger dat met zooveel nadruk deed in zijne pleidooien voor de schilderachtigheid en voortreffelijkheid onzer oud-Hollandsche gebouwen.

Toch ware het gewenscht, die topgevel-manie niet al te veel te voeden; tegenover het gevaar der platte-lijst-vergoding staat ruimschoots de onrust der puntige topgevellijnen. Volgens mijne bescheiden meening, zijn deze voor onze altijd kalme en deftige monumentale kunst nog gevaarlijker — hoezeer ook geliefd door onze kunstbroeders, de schilders. Voor afwisseling kan toch de horizontale lijn nog menigvuldig genoeg worden gebroken, en het hooge dak door dakvensters en wisselende dekmaterialen verlevendigd worden. De onafhankelijkheid van hooge, spitse daken zal bovendien noodzakelijk moeten verminderen, naarmate de ontwikkeling en uitbreiding der industrie op het gebied der dekmaterialen grooter proportiën aanneemt, en de hellingshoeken telkens zullen moeten veranderen, wil men aan het constructie-beginsel getrouw blijven.

De vrijheid van den kunstenaar zal ongetwijfeld door die uitbreiding niet verminderen, doch steeds meer veldwinnen. We behoeven dan ook nooit te vreezen dat lisenen, contreforten, zuilen of pilasters, frontons of frontalen ooit zullen moeten verdwijnen. Met de groote theoristen der Italiaansche Renaissance — Alberti aan het hoofd — hopen we in geestdrift te blijven voor de

antieke zuil met zijne menigvuldige schakeeringen, en de pilasters, als welkome gasten, steeds uit te noodigen onze gevels te versieren en onze gebouwen in gebakken aarde, voor ijskoude versteening te vrijwaren. We behoeven ons over het esthetische van dit bouwdeel volstrekt niet te verontrusten: het versterkt onze muren en geeft — zelfs om deur- en lichtopeningen — krachtige hoeken, zoowel voor begrenzing als tot steun voor dekkende geleden, frontons enz, evenals in de Gothiek de zoogenaamde „windbergen" tot beschutting en bijzonder relief van deze hoofdvormen dienden.

Deinzen we dan ook nooit terug voor lijsten met flink relief om, in ons koele Noorden, onze platte vlakken met krachtige licht- en schaduwpartijen te verdeelen en te versieren. Deze verdeeling zal plastischer en schooner werking uitoefenen dan de overdaad van vlecht- en mozaïekwerken in het vlak van den gevel, die daartoe tegenwoordig in hare plaats schijnen opgeroepen te zijn en, op eenigen afstand gezien, slechts de kunst van het penseel vertegenwoordigen.

Waken we er tevens voor, dat de tijd der kleurloosheid niet door een van kleurenoverlood worde vervangen, en laten we op dit gebied toch niet het hoogste woord aan den schilder, maar aan de natuur, door de kleuren der materialen zelven. Met de woorden van den schrijver zeggen we gaarne: „Dichterlijke vrijheden, die men in een vaudeville kan toelaten, worden in een tragœdie of komœdie gewraakt." H. P. Vogel.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

52ste *Algemeene vergadering te Haarlem*, op 29 September 1885.

De gezellige bovenzaal van het Café Brinkmann bevatte Dinsdagmorgen te tien uren ruim een vijftigtal leden der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die door de felle regen- en windvlagen zich niet hadden laten weerhouden, hun plicht jegens de Maatschappij te vervullen.

Toen men gezeten was, nam de Voorzitter der Haarlemsche Afdeeling, de heer Leijh, het woord, en heette in korte bewoordingen de aanwezigen welkom. De Voorzitter der Maatschappij, de heer Muysken, dankte den vorigen spreker. Het was hem dubbel aangenaam, de Maatschappij hier vergaderd te zien, want zij komt hier voor het eerst, en is thans de gast van een der jongste Afdeelingen.

Spreker wijdde een enkel woord aan de lichtpunten, die het afgeloopen zomerseizoen had opgeleverd. Veel behoeft hij intusschen niet te zeggen, daar het orgaan der Maatschappij de leden voldoende op de hoogte gehouden heeft. Het ledental bedraagt thans 880, en de permanente tentoonstelling geniet bij voortduring de sympathie van de exposanten en van het publiek, vooral sedert de tentoonstelling van de decoratieve schilderwerken, door Jacob Smits vervaardigd. In de vorige vergadering werd een Commissie benoemd, om rapport uit te brengen over de quaestie betreffende het ambachtsonderwijs, doch het doet spreker leed, te moeten mededeelen, dat de Commissie met haar rapport nog niet gereed is; hij gelooft echter, dat het omvangrijke van het werk de oorzaak van deze vertraging is. Spreker besluit met den wensch, dat de Maatschappij bij voortduring moge bloeien, waarmede de aanwezigen door toejuiching instemmen.

Thans komt de door het lid J. de Haan voorgestelde motie, die indertijd in de dagbladen gepubliceerd is, in behandeling. De heer De Haan leest als toelichting een met veel gloed geschreven rede voor, waaraan wij het navolgende ontleenen. Spreker meent, dat men slechts zijn toevlucht tot het buitenland mag nemen, wanneer bij ons arbeidskracht en grondstof ontbreken. Leveren wij echter ook wat goeds, dan is aanvoer uit den vreemde overbodig. Vóór een paar jaar werden wij door de *Printemps* en de *Magasins du Louvre* overstroomd met Parijsche confecties; onze dames zagen echter weldra in, dat zij die evengoed hier konden koopen, en de Parijsche huizen moesten de concurrentie opgeven. De bouwlust ontwaakte voor een jaar of wat ten onzent, doch het was geen gezonde bouwlust. Men wilde zonder geld bouwen en toch nog geld overhouden. Het gevolg was het sterk in aantal toenemen van allen, die met het bouwvak in verband staan. Zelfs werd het getal van de beoefenaars der bouwkunst zoo groot, dat één Maatschappij niet meer voldoende broek om allen onder hare vleugelen te bergen. Na deze bloeiperiode kwam echter reactie, en vooral de werkman lijdt onder de toenemende werkeloosheid.

Toch wordt nog veel uit den vreemde aangevoerd. Wij worden thans overstroomd met Duitsche bouwmaterialen en Duitsche bouwmeesters. Slechts wat uit den vreemde komt, wordt bij ons goed geacht, getuige de Amsterdamsche Beursprijsvraag. Wij halen alles uit Duitschland binnen, misschien eindelijk Bismarck zelf wel! (*hilariteit*). Toch staat in ons Amsterdamsch stadhuis geschreven:

»Gelukkig is het landt
Daer 't kindt syn moer verbrandt."

En dit is waar, want door het omscheppen van onzen geboortegrond tot baksteen hebben wij veel welvaart zien ontstaan. Toch wil men ons die welvaart ontnemen door het invoeren van Duitsche baksteen. Ook in het steenhouwersvak, dat spreker van nabij kent, ziet het er treurig uit. Daar verdringt evenzeer de buitenlandsche nijverheid de inlandsche, daar wij meer en meer vreemdelingen de steen zien leveren en bewerken. Ook de stukadoors klagen. Zagen wij toch niet, dat bij het administratiegebouw van de Hollandsche Spoorwegmaatschappij het stukadoorwerk aan Belgen werd uitbesteed, hoewel het verschil in prijs met een Nederlandsch leverancier slechts *f* 600 bedroeg? Spreker hoopt, dat zijne motie moge medewerken om in den toestand verbetering te brengen.

Nadat deze redevoering, die in haar geheel in het orgaan der Maatschappij zal opgenomen worden, zeer was toegejuicht, verkreeg de heer Gosschalk het woord.

Spreker meent, dat deze motie eerder op een vergadering van staathuishoudkundigen dan hier thuis hoort. De motie doet eer aan het goede hart van den heer De Haan, doch zijn verstand had hem moeten weerhouden, haar te publiceeren. Het is gevaarlijk te algemeen gestelde motiën voor te stellen. Gebrek aan werk zal altijd in tijden van reactie voorkomen, en dan den maatschappelijken toestand drukken. De motie spreekt van alle werkzaamheden, uitvoerbaar hiertelande. Ook dit is zeer rekbaar. De heer De Haan sprak over het steenhouwersvak. Maar, vraagt spreker, zijn de steenhouwers wel met hun tijd medegegaan? Terwijl zij vroeger niets dan dunne hardsteenen plinten en drempels maakten en daarbij een zeer winstgevenden handel in schoorsteenmantels dreven, wordt thans veel van hen vereischt, waartoe zij zich niet geschikt gemaakt hebben, en waarvoor men dus liever buitenlanders neemt.

Wij zijn gelukkig het tijdperk van de dunne plintjes te boven; doch de aanneming van de motie zou er ons weer heenbrengen. Dat Belgische werklieden hier meer verdienen dan Hollandsche, is alleen het gevolg van hun grooter spierkracht, die hun harder werken vergunt. Zou men nu het gebruiken van buitenlandsche werklieden moeten verbieden?

De stukadoors hiertelande staan ook verre bij de Belgische achter. Men denke slechts aan den Parkschouwburg, die door onze stukadoors zeker niet zoo vlug en sierlijk bewerkt zou zijn.

Wat het gebruiken van Duitsche metselsteen aangaat, zegt spreker, dat dit gedaan wordt, omdat de Duitschers steeds hun fabrikaat verbeteren, terwijl onze steenbakkers niets doen dan petities en adressen opstellen, nu hun handel niet meer zoo voorspoedig gaat als vroeger. Zij graven de klei uit winstbejag veel te diep af en laten zich aan de verbetering van hun fabrikaat niets gelegen zijn. De gladde Duitsche steen is voor ons nat klimaat zeer geschikt. Dat ook een nationale industrie wel bloeit, als zij slechts tracht haar fabrikaat te verbeteren, blijkt uit de Deventersche tapijtfabrieken, en de Delftsche pottenbakkerij. Deze industriëen hebben thans weer een wereldberoemden naam.

De steenbakkers hebben echter hun bakens niet verzet toen het getij verliep. De becijferingen naar aanleiding van de besteding van het Amsterdamsche abattoir, waar de keus tusschen Duitsche steen en Waalsteen gelaten was, door den heer Van Hasselt te Kampen gemaakt, zijn onjuist. De muurzwaarten toch zijn niet dezelfden, *daar men de muren hun steendikte liet behouden*, en er in een steensmuur van Duitsch formaat veel meer kubiek gaat, dan in een, van Waalvorm opgetrokken. Zoo komt het, dat, terwijl men 2950 M³ Duitsche steen verlangde, slechts 2610 M³ Waalsteen noodig was. Neemt men dit in aanmerking, dan valt de berekening ten gunste van de Duitsche steen uit.

De heer Sanders is het in vele opzichten met den heer Gosschalk eens. Hij meent echter dat de motie geen zoo ingrijpende strekking heeft, dat zij op het gebied der staathuishoudkunde komt. Spreker is ook tegen protectie en hij kan zich daarenboven niet met den vorm der motie vereenigen. Hij stelt voor haar te lezen aldus:

„De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, er steeds naar strevende, onze nationale nijverheid, in verband met het bouwvak, te ondersteunen en aan te moedigen, noodigt al hare leden en alle verdere betrokkenen dringend uit, bij de tegenwoordige schaarschte van werk er meer dan ooit op bedacht te zijn, alle werkzaamheden, vatbaar voor geschikte uitvoering hiertelande, te bevorderen en niet dan na gebleken dringende noodzakelijkheid door vreemden arbeid en vreemde materialen te doen vervangen."

De heer de Haan bestrijdt den heer Gosschalk en beweert, dat de Duitsche baksteen niet beter is dan de Nederlandsche. Spreker wijst op Teyler's museum, ten bewijze wat Nederlandsche steenhouwers en stukadoors vermogen.

De heer Metzelaar denkt slechts aan de behoefte van het oogenblik, en komt dan tot de conclusie, dat werkverschaffing noodig is. Concurrentie is een zegen, doch wij kunnen de sociale toestanden verbeteren, door alle machinaal werk te weren, waar dit kan. De werkman zelf is echter ook schuld. Hij heeft te zorgeloos geleefd. Waar vindt men de grootste families? Bij den werkenden stand. Ook dit is een oorzaak van gebrek aan werk. Men heeft ook hier overproductie.

De heer Leliman wijst erop, dat vertegenwoordigers van de pers aanwezig zijn, zoodat men wel bedenken moet, dat, wat gesproken wordt, straks gedrukt en in ruimen kring verspreid wordt. Zoowel de motie als de critiek zijn gevloeid uit nobele harten. Wij moeten echter allereerst de Nederlandsche belangen voorstaan. Wat ziet men echter gebeuren? Duitsche kunstenaars worden geroepen, om aan ons Museum ontwerpen voor decoraties en tegelversieringen te maken; indien men echter, inplaats van die plompe Duitsche voorstellingen aan te nemen, een Rochussen met het maken der cartons had belast, ware er zeker wat beters voor den dag gekomen. Onze steensoorten als appelbloesem, Groningsche steen, enz., zijn zeer voortreffelijk. Er moet echter kapitaal beschikbaar gesteld worden om te bouwen, zal er in den bestaanden toestand verbetering komen. De heer Leliman vindt de motie zoo onschuldig, dat men haar gerust kan aannemen.

De heer Van Etteger vraagt of men dan buitenlandsche materialen moet weren? (Het verdere van het door dezen spreker te berde gebrachte, evenals het door enkele volgende sprekers gezegde, is van de verslaggeverstafel niet altijd te volgen, daar een straatorgel op zeer hinderlijke wijze *la Mascotte* doet hooren.)

De heer Noordendorp komt er tegen op, dat wij een protectionistische richting zouden gaan voorstaan. Hij wenscht geen bescherming, daar dit de kwaal slechts zou verergeren.

De heer Geyl zegt, dat hij, als aannemer van een school te Haarlem, erin geslaagd is, alles door Haarlemsche werklieden en industriëelen te doen uitvoeren. Bij gering prijsverschil gaf hij aan Haarlemmers de voorkeur.

De heer Vogel is ook tegen protectionisme. Hij wil ook den fabrikanten raden, meer hun best te doen om der concurrentie het hoofd te bieden, anders is de motie eenzijdig.

De heer Gosschalk zegt, dat een wensch, in een motie uitgedrukt, wel zeer onschuldig is, maar dan ook niets te beduiden heeft.

De heer Machielse zegt, dat het volstrekt niet bewezen is, dat ons Hollandsche baksteen-fabrikaat zoo slecht is. Eerst moeten vergelijkende proeven genomen worden.

Den heer Stoel verwondert het niet, dat het baksteen-fabrikaat bij ons steeds slechter wordt. Zag men toch niet zelfs dokters en apothekers steenbakkers worden? Zij deden dat slechts uit winstbejag.

De heer Muysken zegt, dat de motie hier wel op haar plaats is. Hij verwerpt echter ook het protectionisme. Op gezonde wijze moet den werklieden meer werk verschaft worden. De steenhouwers zijn echter niet op de hoogte van hun vak. De heer Gosschalk veroordeelt de Hollandsche baksteen te zeer.

De motie, door den heer Sanders voorgesteld, wordt thans aangenomen, nadat nog de heeren Gosschalk en Leliman op het volmaakt onschuldige en daardoor ook onbeteekenende ervan gewezen hebben.

De heer Von Saher houdt nu een toespraak, bevattende bijzonderheden omtrent het Kunstnijverheids-museum, dat straks bezichtigd zal worden.

De heer Bauer stelt de leden in kennis met het programma van wedstrijden voor handwerkslieden en leerlingen, in April 1886 te 's-Gravenhage te houden. De onderwerpen van die wedstrijden zijn: een houten wandkastje, een console van hout of steen, een friesversiering, een brandkastje, een koperen waterketel, een paar laarzen voor heeren en een paar damesbottines.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

Men begeeft zich nu naar de Vleeschhal, waarvan vooral het inwendige, dat den meesten leden niet bekend was, wegens de eigenaardige zuil- en gewelfvormen, met belangstelling in oogenschouw genomen werd.

Omstreeks te een uur keerde men naar de vergaderzaal terug, waar inmiddels het collation, met milde vrijgevigheid door de Afdeeling Haarlem aan hare gasten aangeboden, was aangerecht. Keur van spijzen en dranken streelden het gehemelte der aanzittenden en allen stemden dan ook van harte in met de schoone toespraak, waarin de President de Afdeeling dankzei

voor de aangename ontvangst. Dat een zeer gezellige geest heerschte, behoeft nauwlijks gezegd te worden.

Men toog nu, ondanks storm en regenvlagen, naar de Sint-Bavokerk, waar de talentvolle organist Bastiaans de leden met Mendelssohn's *Athalia-Priestermarsch* begroette, om later nog de heerlijke eigenschappen van het wereldberoemde orgel in Gounod's *Ave Maria* en in Rossini's *Stabat Mater* te doen uitkomen.

Bijzondere belangstelling wekten de teekeningen op ware grootte, waarnaar in 1542 het groote glasraam, door Georgius van Egmont als sieraad van den westelijken gevel geschonken, bewerkt werd. De sierlijke vormen onzer vroeg-Renaissance wekten terecht bewondering.

De kerk werd overigens in al hare bijzonderheden in oogenschouw genomen, en vooral aan de schoone gewelven, koorgestoelten en koorafsluitingen de meeste aandacht gewijd.

Terwijl het orgel het Volkslied hooren deed, verliet men het kerkgebouw, en begaf zich naar Teijler's museum. Bij het nieuw aangebouwde gedeelte wekten vooral de kostbaarheid der materialen terecht bewondering. De Louis XVI-zaal uit de vorige eeuw maakte bijzonder door haar goede stijlvormen indruk. Dat de verzamelingen slechts vluchtig bezichtigd konden worden, begrijpt men, daar den leden nog veel wachtte.

Allereerst was de nieuwe Katholieke kerk aan het Spaarne aan de beurt, waar de heer Margry op zeer gelukkige wijze van de vormen der vroeg-Gothiek gebruik heeft gemaakt, en waar vooral de sierlijke kruisgewelven voldeden.

Thans toog men naar het Paviljoen in den Hout, om de kunstnijverheidsschool in oogenschouw te nemen.

De directeur, de heer Von Saher, verschafte de meest volledige inlichtingen, en de leden maakten met genoegen met deze betrekkelijk nog jonge instelling kennis.

Ten slotte vereenigden zich een veertigtal personen aan een gezelligen maaltijd bij Van den Berg, waar het niet aan toosten op het welzijn der Maatschappij ontbrak, en een zeer aangename geest heerschte.

PRIJSVRAGEN
UITGESCHREVEN DOOR HET
NEDERLANDSCH HANDELSMUSEUM.

Aan een schrijven van de naamlooze vennootschap Nederlandsch Handelsmuseum ontleenen wij het volgende:

Dank zij der Nederlandsche dagbladpers, begint de strijd tegen buitenlandsche mededinging, inzonderheid wat het meubelvak betreft, meer en meer een openbaar karakter aan te nemen.

Teneinde die beweging, ten bate onzer nijverheid, te steunen, wenschen wij, de daad bij het woord voegende, eene gelegenheid te openen om het publiek te overtuigen, dat bij ons te lande meubels worden vervaardigd, die, bij gelijkheid in prijs, het buitenlandsch fabrikaat overtreffen door deugdelijkheid van bewerking.

Wij verklaren ons dientengevolge bereid twee prijzen, elk van *f* 250, beschikbaar te stellen voor het best gekeurde huis- en slaapkamerameublement.

Dergelijke wedstrijden, bij onze oostelijke naburen als *Weihnachts-Ausstellung* bekend, leveren zoo bevredigende uitkomsten op, dat zij telken jare in de Duitsche hoofdsteden talrijker worden. Het is opmerkelijk om te zien, hoezeer de ontwerpers der meubelen zich beijveren, om, zonder bewerkelijke en dus kostbare profileering, goede vormen te scheppen. Vandaar de eenvoudige, goedkoope stijlmeubelen, die, tengevolge van den grooten aftrek, ook hiertelande als bewijs kunnen dienen, dat het publiek niet zoo gehecht is aan de gebruikelijke modellen als — men vergeve ons de opmerking — de vasthoudendheid onze fabrikanten zou doen gelooven.

Uit aanmerking van een en ander stellen wij de volgende algemeene voorwaarden:

Het huiskameramеublement, minstens bestaande uit buffet of eenig ander meubel, tafel, bijzettafeltje, zes gewone en twee grootere stoelen of canapé, moet een verkoopprijs van *f* 350 hebben; het slaapkameramеublement, minstens bestaande uit tweepersoons ledekant, waschtafel, kast, nachtkastje, tafel met vier stoelen, moet een verkoopprijs van *f* 450 hebben.

De keuze van hout en stijl is vrij. Zoogenaamde buikmeubelen worden niet gewenscht.

Voor het huiskameramеublement wordt de aandacht gevestigd op eiken- en Amerikaansch notenhout, voor het slaapkameramеublement op gebijtst Amerikaansch popel en gevernist Amerikaansch grenen.

Aan den wedstrijd kunnen deelnemen Nederlandsche fabrikanten, hetzij alleen, of in vereeniging met anderen, magazijnhouders, agenten, enz. De voorwerpen moeten echter in Nederland vervaardigd zijn, enkele onderdeelen, als schroeven, stoelveeren, scharnieren, sloten, behangersspijkers enz. uitgezonderd.

De geschiktste tijd voor dergelijke tentoonstelling is het vroege voorjaar, omdat alsdan de meeste huwelijken worden gesloten, en de groote verhuisdag (1 Mei) ook belangrijke kans op ruimen verkoop aanbiedt.

De keuze van dat tijdstip geeft daarenboven gelegenheid, gedurende de wintermaanden meer volk in dienst te houden. Bij genoegzame deelneming stellen wij ons derhalve voor, de tentoonstelling met 1ᵉ Maart 1886 te openen.

De beoordeeling zal geschieden door drie deskundigen, waarvan twee door de inzenders en één door ons aan te wijzen. Elke prijs bestaat uit *f* 250 en een getuigschrift, uit te reiken bij de sluiting der tentoonstelling.

Na ontvangst der aanmeldingen, uiterlijk 15 October, zal vóór 1ᵉ November mededeeling gedaan worden, of de deelneming voldoende is om den wedstrijd te doen plaatshebben.

DE OPLEIDING VAN ARCHITECTEN IN FRANKRIJK.

Op eene lezing, indertijd te Parijs gehouden door Julien Guadet, rijks-architect en leeraar aan de *Ecole des beaux-arts*, over het onderwijs in de bouwkunst, deelde deze bevoegde beoordeelaar mede, dat dit onderwijs in Frankrijk nog ver van volmaakt is. Volgens hem was de gelegenheid om tot het hooger onderwijs in de kunst te worden toegelaten te gemakkelijk gemaakt, waardoor noodwendig het peil en de resultaten daarvan moeten dalen.

Er zijn op de *Ecole des beaux-arts*, bij de tegenwoordige inrichting der programma's, te veel leerlingen, bij wie geen voldoende grond gelegd is, om de hoogere esthetische studiën der architectuur met vrucht te kunnen volgen. Bovendien moeten de leerlingen te veel tijd aan de wetenschappelijke vakken besteden.

Om aan dit euvel tegemoet te komen zou het wenschelijk zijn, dat in de verschillende hoofdplaatsen des lands vakscholen werden opgericht. Geen inrichtingen zooals thans hier en daar bestaan, die *Ecoles des beaux-arts* in 't klein zijn, maar inrichtingen waar hoofdzakelijk practische en wetenschappelijke bouwkunst onderwezen werd, scholen, zóó ingericht, dat zij den leerling geschikt maken om het dagelijksch toezicht over bouwwerken te houden, en hem bij eenvoudige uitvoeringen zelfstandig te kunnen doen optreden. Voor hen, die lust en aanleg hadden, om de hoogere architectuur te volgen, zou het eind-diploma dezer vakscholen toegang tot de Parijsche hoogeschool voor bouwkunst (*Ecole des beaux-arts*) verschaffen. Op deze vakscholen nu, waar het onderwijs meer wetenschappelijk dan esthetisch moet zijn, zou men de kunst, of juister gezegd de wetenschap, om te bouwen leeren, zouden de verschillende vakken, die later voor den architect noodzakelijk zijn, onderwezen worden, en wel hoofdzakelijk de gewone en beschrijvende meetkunde en hare toepassingen op landmeten, waterpassen, stereotomie en perspectief; het practisch onderricht in metselen en timmeren; het aangeven der hoofdregels voor het bepalen van afmetingen in afwijkende gevallen, benevens de wetten en gewoonten van het bouwen. Tegelijkertijd zouden deze scholen hare leerlingen moeten onderrichten in het teekenen naar pleister, in het bouwkundig teekenen, in het wasschen, en ook in het boetseeren van decoratief bouwkundig beeldhouwwerk. Eindelijk zou men er de architectuur in hare elementen en grondvormen moeten bestudeeren.

De leerlingen zouden dus onderwezen worden in hetgeen is, maar nog niet in het zelf ontwerpen. Men moet hun aantoonen wat een muur, een deur, een venster, een kolom, een plafond, een gewelf, een trap enz. is, hoe deze in elke compositie voorkomende elementen op verschillende wijzen toegepast worden. Met de ervaringen, op architectonisch gebied door de vaderen opgedaan, moet men hen bekend maken. De merkwaardigste oplossingen, in den loop der tijden, voor verschillende doeleinden gevonden, behooren voor hen tentoongesteld te worden; kortom, het onderricht zou bestaan in een wetenschappelijke verklaring van het bestaande, een inwijding in het waarom en het hoe, van al hetgeen de bouwkunst nuttigs en schoons heeft totstandgebracht.

Op deze vakscholen behoeven de leeraren niet, als aan de Parijsche hoogeschool, sterren van de eerste grootte te zijn, die elk hun richting, hun ideaal hebben. Het is ook niet noodig, geregelde mondelinge colleges te geven. De verschillende mondelinge verklaringen, of de te verleenen hulp, moet in de werkplaats, of de teekenzaal, onder de uitvoering door practische, wetenschappelijk gevormde onderwijzers gegeven worden, daar een dergelijke methode voor de vakscholen beter doel zal treffen, dan speciale voordrachten in de collegezaal.

Zoodanig ingerichte scholen acht Guadet noodig, 1ᵒ. om de *Ecole des beaux-arts* van flinke, degelijk voorbereide leerlingen te voorzien, teneinde het peil der esthetische studie hooger te kunnen opvoeren, en 2ᵒ. om tegemoet te komen aan en te voorzien in de opleiding der personen, die den architect in het uitvoeren zijner ontwerpen en het vertolken zijner gedachten moeten behulpzaam zijn. Die helpers toch kunnen volstaan met het kennen en begrijpen der onderdeelen in hunne meest verschillende toepassingen, terwijl de eigenlijke architect bovendien met het esthetische gedeelte van het vak op de hoogte moet zijn, teneinde de verschillende elementen tot een geheel samen te stellen, dat beantwoordt aan de hoogere wetten van het schoone, het goede en het ware.

Verder betoogt Guadet nog, van hoe groot belang voor de maatschappij een goede opleiding van de architecten is. Zij toch hebben een groot gedeelte der nationale fortuin in hunne macht. Te Parijs alleen heeft men 60,000 gebouwen, die een waarde van 2½ milliard vertegenwoordigen, behalve nog de onberekenbare waarde der monumenten. Daar nu het scheppen, het wijzigen en het onderhouden van dit onroerend vermogen de taak van den architect is, kan men nagaan, van welk algemeen belang, niet alleen het aantal, maar voornamelijk het gehalte der personen is.

L'annuaire du batiment opensiaande, vindt men voor Parijs 2400 namen van architecten, zoodat over het aantal niet te klagen valt; maar welk een groot gedeelte daarvan voert dien titel alleen krachtens het patent, dat zij betalen, daar zij zelfs de grondbeginselen van dat gewichtig vak, van die schoone, moeilijke kunst nooit geleerd hebben. Men behoeft dus niet te vragen aan welke producten dergelijke architecten het aanzijn schenken, hoe zij in hunne scheppingen tegen de wetten der constructieleer en der esthetica zondigen. Dagelijks kan men zich allerwegen daarvan overtuigen, en men mag dit ten volle een ramp voor de maatschappij noemen.

Het opstel zou te uitgebreid worden, als wij de geheele lezing van Guadet wilden volgen. Hij, die belangstelt, om met de interessante verhandeling in haar geheel kennis te maken, kan haar aanschaffen bij Ducher & Cie., Rue des écoles 51. Het gedeelte betreffende de vakscholen, in bovenstaand opstel kortelijk meegedeeld, hebben wij overgenomen, daar het zoo na verwant is aan een der vragen, die de bouwkunstige wereld in Nederland op 't oogenblik bezighoudt, namelijk de opleiding van bouwopzichters.

D.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van 2 October 1885.

Behalve 3 Bestuurders waren een 16tal leden tegenwoordig.

De Vice-voorzitter opende de Vergadering en gaf het woord aan den heer Muysken, Voorzitter der Maatschappij, die de leden het welkom toeroept op de eerste vergadering van de Afdeeling in het gebouw, waarvan het bezit, voorheen een ideaal, nu werkelijkheid is, en wenscht dat de vergaderingen, die de Afdeeling zal houden, zoo aangenaam mogelijk zullen zijn, waartoe zeker zal bijdragen, het gezellige van het lokaal en de faciliteit, die bestaat om gebruik te maken van de werken enz., die de Maatschappij toebehooren.

De Vice-voorzitter, de heer Wolter, dankt den heer Muysken voor het gesprokene en roept de aanwezigen het welkom toe op de eerste wintervergadering, waarbij hij wijst op de schoone gelegenheid, die er nu bestaat om de vergaderingen zoo belangrijk mogelijk te maken; hij uit daarbij den wensch, dat daarvan een druk bezoek het gevolg zal zijn en onderlinge verbroedering der leden totstand zal komen. De notulen der vorige vergadering worden nu gelezen en goedgekeurd.

De heer Leliman dankt de heeren Muysken en Wolter voor hunne hartelijke woorden en verhaalt in korte trekken de geschiedenis der Afdeeling om daarna de leden geluk te wenschen met het tehuis.

De heer Wolter deelt mede, dat op het 2ᵈᵉ deel van de uitgeschreven prijsvraag geen antwoorden zijn ingekomen; dat een brief is ontvangen van de Vereeniging *Bouwkunst en Vriendschap* te Rotterdam, dat zij gevestigd is en verzoekende aansluiting en correspondentie. De Voorzitter vraagt de Vergadering in hoever men wenscht aan den inhoud van dien brief gevolg te geven en of men aansluiting wenscht of niet.

De heer Leliman verheugt zich over de vorming van Vakvereenigingen, ofschoon hij het betreurt, dat de krachten zich zoo versnipperen; hij zal met genoegen zien, dat de Afdeeling in gemeenschap blijft, o. a. door het ruilen van werken. Besloten wordt de Vereeniging te berichten, dat de Afdeeling kennis genomen heeft van haar bestaan.

Ingekomen is een schrijven van de Commissie tot het organiseeren van leesavonden, waarin zij op grond van de weinige deelneming en sympathie, die zij in het vorige jaar mocht ondervinden, het voorstel doet die avonden op te heffen.

Het Bestuur stelt voor in dien zin te handelen; de vele moeiten en kosten, daaraan besteed, hebben niet tot het gewenschte resultaat geleid, want er kwamen hoogstens 5 leden.

De heer Muysken betuigt zijn leedwezen hierover; hij spreekt evenwel met schroom, omdat hij tot hen behoort, die steeds afwezig waren; de omstandigheden zijn nu echter veranderd en hij verzekert, dat het Bestuur der Maatschappij zooveel mogelijk de Commissie zal tegemoetkomen en stelt daarom voor de proef voort te zetten.

De heer Wolter zegt, dat hij verleden jaar ook alle hulp heeft gehad van het Hoofdbestuur, doch ondanks deze hulp alle belangstelling ten eenemale ontbrak.

De heer Leliman meent den Voorzitter te mogen tegen-

spreken; hij heeft het meer dan eens getroffen, dat er nauwlijks plaats was te krijgen en zag gaarne, dat de Commissie nog eens de proef nam en daarbij trachtte meer actueele zaken ter tafel te brengen.

De heer Muysken wil het aantal avonden inkorten en stellen om de 14 dagen, en tevens aan de leden introductie verleenen voor niet-leden. De heer Wolter zegt, dat het vorige jaar reeds alles beproefd is, doch niets gebaat heeft. Na eenige discussie wordt besloten de Commissie over de zaak te raadplegen.

De heer Wolter vraagt of de Afdeeling nog prijsvragen zal uitschrijven; het Bestuur wenscht, met het oog op het voortdurend mislukken daarvan, het niet meer te doen.

Eene levendige discussie volgde; men wilde meer practische onderwerpen dan de laatst uitgeschrevene, welker keuze men niet gelukkig vond.

De heer Laarman wenschte b.v. de practische oplossing van de ombouwing van den Munttoren als prijsvraag uit te schrijven; de projecten toch, door de gemeente-ambtenaren ontworpen, bevielen hem niet, en hij had betere ontwerpen gezien dan laatstgenoemde. Menigeen zou dan wel een half uurtje willen schetsen aan een dergelijk project.

De heer Leliman verklaarde zich volstrekt tegen dit denkbeeld; het ontwerpen van dergelijke plans behoort aan mannen, grijs in studie, en niet aan jongelui; spreker zou ongaarne een dergelijke prijsvraag zien uitgeschreven. Daarbij zijn de gemeente-ambtenaren zeker wel voor hunne taak berekend, en spreker zou de voorkeur geven aan meer eenvoudige ontwerpen, die op den weg der Afdeeling liggen. De Maatschappij is daar om grootere ontwerpen uit te schrijven.

De heer Wolter stelt voor om bij stemming uit te maken of de Afdeeling prijsvragen zal uitschrijven. Er wordt besloten hiermede voort te gaan.

Aan de orde worden gesteld de algemeene beschouwingen over de herziening van de wet der Afdeeling. De heer Leliman wenscht alleen toevoeging van een artikel tot het opnemen van plaatselijke leden, omdat z. i. de Afdeeling daarbij winnen zal en daardoor ook de Maatschappij.

De heer Muysken is het met den heer Leliman niet eens. Hij gelooft niet, dat het belang der Maatschappij medebrengt, dat de Afdeelingen plaatselijke leden hebben.

De heer Huibers meent, dat die zaak buiten de orde is; het hebben van plaatselijke leden behoort tot de wet der Maatschappij. De heer Wolter zegt, dat de heer Leliman alleen deze zaak bespreekt om die bij de Maatschappij opnieuw aan de orde te stellen. De heer Leliman gelooft, dat er veel goeds in is. Een Commissie, door het Bestuur te benoemen, zal de wet herzien.

Aan de orde is de verkiezing van een Bestuurder in de plaats van den heer Wolter, die door vertrek naar elders, bedankt. De heer Leliman brengt den heer Wolter hulde voor zijne bemoeiingen. Als plaatsvervanger van den heer Wolter wordt gekozen de heer Kam.

De heer Stemler stelt ter bezichtiging het plaatwerk »Practische Wohnhäuser und Villen", terwijl het verslag wordt voorgelezen van de afgevaardigden ter algemeene Vergadering der Maatschappij in Mei gehouden, waarna de heer Berlage verslag uitbrengt over de bijeenkomst te Haarlem.

De heer Leliman wil nog even in het midden brengen, dat het hem, bij een bezoek aan de Antwerpsche tentoonstelling, onaangenaam getroffen heeft, dat aan de bouwkunst, afdeeling Nederland, zulk een allerongelukkigste plaats is toebedeeld, iets dat hij toeschrijft aan het niet oordeelkundig optreden der Nederlandsche Commissie.

Op een verzoek, om het weekblad van de Maatschappij te doen verschijnen op Woensdag, wordt geantwoord, dat daartegen bezwaren bestaan; wel wil het Bestuur in overweging nemen de vergadering op een anderen dag te beleggen. Niets meer aan de orde zijnde wordt, de vergadering gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

'S-GRAVENHAGE. Van het gebouw op den Fluweelen Burgwal, waarin de bureelen voor den aanleg van Staatsspoorwegen gevestigd zijn, wapperde Donderdag de nationale driekleur. Hiermede en door eene inwendige versiering van de lokalen met feestgroen, vlaggen, bloemen en opschriften werd de 25-jarige diensttijd bij de Staatsspoorwegen herdacht van de heeren: N. Th. Michaelis, thans directeur van de spoorwegen, J. W. Witsen-Elias, hoofd-ingenieur, J. Leijds, eerstaanwezend ingenieur te Amsterdam, J. C. A. van Rossendaal, hoofdopzichter en E. J. Weenink, opzichter 1ste klasse.

De chef, hoofd- en verdere ambtenaren, voor zoover hierterstede werkzaam, werden met hun 25-jarigen Staatsdienst door het personeel hartelijk gelukgewenscht.

— De Jury, door de Nederlandsche Vereeniging voor locaalspoorwegen en tramwegen benoemd, om verslag uit te brengen over de antwoorden op de prijsvraag: het beste middel om de groote inspanning der paarden bij het in beweging stellen van tramwagens te verminderen enz., heeft — naar het *Vaderland* meldt — onder de vele, zes antwoorden ontvangen, die haar toeschijnen aan de voorgeschreven eischen te voldoen en die daarom aan een nadere beproeving zullen worden onderworpen. De Jury bestaat uit de heeren: Middelberg, J. J. Beijnes en Verloop.

— De heer H. P. Vogel, Leeraar-directeur aan de Academie van Beeldende Kunsten alhier, herdacht Donderdag den dag waarop hij, nu 25 jaren geleden de leiding van het onderwijs aan die inrichting aanvaardde.

Ofschoon vele bewijzen van vriendschap den jubilaris ten deel vielen, zal, naar wij vernemen, die dag binnen weinige weken vanwege zijne talrijke leerlingen feestelijk worden herdacht. Wij hopen alsdan nader daarop terug te komen.

AMSTERDAM. Door Burgemeester en Wethouders wordt aan den Raad voorgesteld, een extra-belooning van *f* 3000 toe te kennen aan den stadsingenieur, voor het door dien ambtenaar met veel zorg opgemaakte ontwerp eener waterleiding uit de Vecht.

— De Horlogemakers-vereeniging Christiaan Huygens alhier heeft thans besloten tot het oprichten eener vakschool voor uurwerkmakersleerlingen. Voor het practisch onderwijs op die school heeft zich beschikbaar gesteld de heer J. H. Addicks, stads-uurwerkmaker en voor het theoretisch onderwijs de heer E. Apol, leeraar in de wis- en natuurkunde.

— De bekende natuurkundige en werktuigkundige Andreas Hohwu, wiens tijdmeters en astronomische slingeruurwerken wereldbereemd zijn, is tedezerstede in den ouderdom van 82 jaren overleden. De heer Hohwe was ridder van den Nederlandschen Leeuw en van de Eikenkroon.

— In October 1874 werd in de Hervormde kerk te Dinkesperloo een muurschildering van aanzienlijke afmetingen ontdekt, voorstellende Christoforus het Christuskind door de rivier dragend. Door de ijverige bemoeiing van Jhr. Mr. V. de Stuers werd dit belangrijke schilderwerk behouden, en onder zijn leiding met de meeste zorg uit de kalklaag blootgelegd en op staatskosten gerestaureerd.

— Aangaande de onderscheiding, den architect Salm te beurt gevallen, vernemen wij, dat de staatsraad, Baron Grot, President van de »Maria-vereeniging" te Petersburg, namens dat lichaam het verzoek aan het Bestuur van het Blinden-instituut deed, om de teekeningen van het gebouw ter inzage te mogen ontvangen. Heeren bestuurderen gaven den architect, den heer A. Salm G Bz., gaarne toestemming, een kopie daarvan te nemen, en zelfs voegde deze een gewijzigd en naar de eischen van het klimaat ingericht plan daarbij, waarmede men te Petersburg zeer ingenomen was, zoodat beide plans als grondslag genomen werden voor een gebouw, dat thans reeds sedert eenigen tijd in wording is. De heer Salm ontving een zeer waardeerende en erkentelijke schriftelijke dankbetuiging van den staatsraad Baron Grot en de gouden medaille voor verdienste, te dragen aan het lint van de K. K. St.-Stanislaus-orde.

UTRECHT. Aan het hoofdgebouw van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen zal 7 October a. s. het examen plaatshebben voor opzichter bij de Afdeeling »Tractie en Materieel".

DORDRECHT. Van Zondag 20 tot Woensdag 30 September werd in de nieuwe zaal van het Museum tentoongesteld, de kapitale schilderij (6.50 bij 4.50 M.) »De twee zusters" van Charles Giron. Aan dit kunstwerk werd een zeer druk bezoek gebracht; er waren dagen van ruim 600 bezoekers, en op den laatsten Zondag klom het getal tot 1300. Het stuk is een bezoek ten volle waardig en stelt de ontmoeting voor van twee zusters op een der drukste Parijsche boulevards. De eene, de vrouw van een schamel gekleeden eerlijken arbeider, wordt met man en kroost voorgesteld, terwijl de andere, die vroeger den verkeerden weg is opgegaan, in rijke kleedij en gezeten in een prachtig rijtuig, wordt weergegeven.

AMERSFOORT. In den Gemeenteraad, Maandag jl. gehouden, is de zaak van de herstelling der Koppelpoorten tot een beslissing gebracht. Burgemeester en Wethouders hadden gewenscht, dat de restauratie van Rijkswege zou geschieden, teneinde zekerheid te hebben, dat de Gemeente niet voor andere kosten zou aansprakelijk blijven dan die, uit het afbreken der bovengenoemde gebouwen voortspruitende. Dit werd echter door den Minister beslist van de hand gewezen; de kosten worden gedekt door eene bijdrage van het Rijk ad *f* 2500 en door eene gelijke som, door belangstellenden bijeengebracht. Om zich nu te waarborgen, dat de raming van *f* 5000 niet zal worden overschreden, is bedongen, dat de contracten, voor de uitvoering vereischt, aan de goedkeuring van den Raad onderworpen zullen worden.

De vraag of de Gemeente tot de restauratie op dezen grondslag zou willen medewerken werd door de overgroote meerderheid bevestigend beantwoord; een der leden, die, met het oog op de eischen van het verkeer, de wegruiming van het gebouw wenschelijk achtte, bleef bij de stemming in dat gevoelen alleen staan. Het behoud van dit monument van middeleeuwsche vestingbouwkunde, het eenige van dien aard, dat nog in ons land is overgebleven, mag men dus als verzekerd beschouwen.

— De heer A. J. M. Stoffels, civiel-ingenieur te Roermond, laatstelijk onder toezicht van den Provincialen Waterstaat in Limburg werkzaam, voor het opmaken van plans tot verbetering van de waterlossingen, behoorende tot het waterschap *het Land van Weert*, heeft met de firma Van Hattem en Co. te Amsterdam gecontracteerd, om werkzaam te worden gesteld bij de uitvoering der kanaalwerken in Panama.

BENOEMINGEN.

In de plaats van den heer O. Beumer, die met 1 October eervol is ontslagen, zal als directeur van de tram Middelburg—Vlissingen optreden de heer J. van der Capellen, laatst ingenieur bij de Maatschappij gedurende de vernieuwing van den weg.

ADVERTENTIEN.

In eene bloeiende HANDELSZAAK, zoer nauw verwant aan het Bouwvak, wordt door het uittreden van een der Vennooten, gevraagd

Een Associé

van de P. G., liefst Bouwkundige of Ingenieur en over 30 à 40 Mille kunnende beschikken. Adres *franco* onder letter BC aan het Bureau van dit Blad.

Nieuw Fabrikaat
VAN
NAGEPERSTE WAALSTEENEN,
op de Internationale Tentoonstelling
te ANTWERPEN (1885)
bekroond met de Gouden Medaille.

Deze Steenen zijn **volmaakt** zuiver van vorm, **prachtig** van kleur en **zeer** weinig poreus.
De oppervlakte is bezand en daardoor blijft het karakter onzer Nederlandsche Waalsteenen behouden.
De afmetingen zijn 21.8 × 10.7 × 5.95.
De jaarlijksche productie is pl. m. vijf millioen.
Op aanvrage worden gaarne monsters met prijsopgaaf gezonden.

FR. VAN DE LOO SR.,
te *BEMMEL*, bij Nijmegen.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.
Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

BOUWTERREIN TE KOOP.

Aan den Roermondschen weg te Venloo zijn eenige goed gelegen bouwterreinen te koop van verschillende breedten en diepten, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.
Te bevragen bij den heer H. VAN GASSELT, Mr. Timmerman aldaar.

PARKETVLOEREN,
TROTTOIRTEGELS. GEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & Co., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depothouders:
DE LINT & Co.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam*.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Czn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Trapleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiesen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & Co., te Amsterdam.

Koninklijke Nederlandsche
LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 22 October**, des namiddags ten **2 ure**, ml, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 6.

Het maken van GEBOUWEN en verdere Inrichtingen voor den Localaalspoorweg Dieren—Apeldoorn.

(Bedrag der Begrooting / 24,800.)

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 140 van het bestek.

Het **bestek** en de **teekeningen** liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn aldaar tegen betaling van **/ 5** per stuk te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE en den Heer Sectie-Ingenieur C. A. BESIER, beiden te *Apeldoorn*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Vrijdag den 16 October 1885 en wel: te *Beekbergen* des middags ten 12 uur, te *Loenen* des namiddags 1½ uur, te *Eerbeek* des namiddags ten 3 uur en te *Soeren* des namiddags ten 4½ uur.

De Commissie van Bestuur.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Grasures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**

Gemaillieerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmaterinal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,
Vervaardiging van droge Wanden,
het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **13de** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **800** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

Met nog *één* aflevering, die aan de Inteekenaren **GRATIS** gegeven wordt en weldra verschijnt, zal dit werk voltooid zijn.

De 13de aflevering bevat het einde van de Bouwkunst der Renaissance, die der XVIIIde en het begin van die der XIXde eeuw, waarvan de 14de aflevering het vervolg en slot zal inhouden.

De inteekening tegen **13** afleveringen à **/ 1.75** blijft tot de uitgave der 14de aflevering opengesteld.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken**, etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascensoren in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heeregracht 88 Amsterdam.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Keizerstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterduksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT / 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland / 7.50 en Nederlandsch-Indië / 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zij 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER ČZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 850ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 14 October a. s., des avonds te 8 uren, in „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;

b. Ballotage van den heer J. G. Stoenbeek, voorgesteld door de heeren Henri Evers en Jan Springer;

c. Bijdrage van den heer F. J. Bremmer Hzn.;

d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer C. B. Posthumus Meyjes.

2°. Als buitenleden zijn toegetreden de heeren L. Burgersdijk, gemeente-architect te Gouda, en Johs. Mutters Jr., architect te 's-Gravenhage.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

DE HAVENWERKEN VAN LIVERPOOL.

De groote ontwikkeling, die de scheepvaart te Liverpool sedert het begin dezer eeuw, vooral door de stoombootvaart op Amerika, verkregen heeft, is tevens voor een groot deel te danken aan de uitmuntende havenwerken, die men reeds vroegtijdig daar heeft aangelegd.

Liverpool ligt aan de Mersey, een rivier van bijna 100 kilometer lengte, die in de Iersche Zee uitloopt. De mond van deze rivier heeft over een lengte van ongeveer 34 kilometer het karakter van een zeebaai, waar eb en vloed heerschen. De rivier is voor Liverpool op het smalste punt 980 M. breed en op het breedste 4800 M., alles bij vloedgetij.

De vloedstroom is zeer sterk, en heeft het bed der rivier belangrijk uitgediept; vandaar dat de Mersey een uitstekende ligplaats voor schepen oplevert, waarvan voornamelijk de stoombooten op Amerika gebruikmaken.

Het vaarwater tusschen den mond van de Mersey en het daartegenoverliggend eiland Anglesey is vol zandbanken, en slechts door twee geulen, het Crosby Channel en het Roch Channel, is de mond van de Mersey te bereiken.

Het groote getijverschil, dat soms bij springvloed meer dan 10 meter bedraagt, vindt zijn oorzaak in de gelijktijdige werking van de twee stroomen, die ontstaan als de vloedstroom door het eiland Ierland in twee deelen wordt gescheiden. Deze stroomen ontmoeten elkander juist aan de Mersey en verdubbelen dus elkanders werking.

Men kan bij hoogwater betrekkelijk gemakkelijk de Mersey bereiken; er zijn nochtans velen, die meenen, dat de verzanding van de haven van Liverpool slechts een quaestie van tijd zal zijn, waarbij zij wijzen op de nabijgelegen rivier de Dee, waarin eertijds de grootste schepen konden binnenloopen, maar die thans geheel verzand is, zoodat zelfs visschersvaartuigen niet dan met veel moeite daar kunnen binnenvallen. De stad Chester, vroeger een der voornaamste zeehavens van Engeland, heeft door de verzanding van de Dee al haar scheepvaart verloren.

Veel zorg baren ook de beweeglijke zandbanken in den mond der Mersey, die men door kunstmatige stroomingen zal trachten te verwijderen.

Liverpool is van oudsher de stad der dokken geweest. Reeds in 1709 werd het „Old Dock" door Thomas Steers aldaar gebouwd. Dit dok had een oppervlakte van 1.6 hektare; het bevond zich ter plaatse waar thans het kantoor der in- en uitgaande rechten staat, en was door een kleine voorhaven met de Mersey verbonden. Het werd in 1829 opgeheven, daar het geheel verslibd was. De oorzaak van deze verondieping lag daarin, dat men het dok tevens als afvoerkanaal voor de stedelijke riolen gebruikte, wat natuurlijk een groote misgreep was.

Steers legde later ook het „Salthouse Dock" aan, waarop het „Canadadock", het „Georgedock" in 1771, het „Kingsdock" in 1788 en het „Queensdock" in 1796 volgden. De oppervlakte van deze dokken gezamenlijk bedroeg ruim 10 hektare. Later volgden het „Clarencedock", het „Victoriadock", het „Trafalgardock". Bij het in 1845 geopende „Prince-Albertdock" werden tevens uitgestrekte pakhuizen aangelegd.

Men liet het echter hierbij niet, doch reeds in 1848 werden 5, tot een groep samengevoegde, dokken geopend, en wel het „Salisburydock", het „Collingwood-

dock", het „Stanleydock", het „Nelsondock" en „Bramley-Moore-dock".

De dokken, zooals zij thans bestaan, hebben een oppervlakte van ruim 108 hektare, met een kadelengte van 30¼ kilometer. Zij kunnen 500 tot 600 zeeschepen bevatten. Bovendien heeft men te Liverpool nog 18 droogdokken, die een gezamenlijke lengte van 3000 M. hebben.

Tot het jaar 1854 werden de dokken te Liverpool beheerd door de Stadsregeering, die daarvoor een Commissie uit haar midden, „Dock comittee of the Town-council" geheeten, benoemd had. Later ging het beheer over op de „Mersey Dock and Harbour board", die uit 28 onbezoldigde leden bestaat, waarvan er 4 door de Regeering benoemd worden, terwijl de overige door de kooplieden en reeders worden gekozen. Elk jaar treden 7 leden af. Het Dagelijksch Bestuur wordt gevormd door 8 leden, waaronder de hoofdingenieur. Al de dokken te zamen worden op een kapitaalswaarde van 180 millioen gulden geschat, van welk kapitaal een rente van 4 à 4½% verkregen wordt.

De dokken te Liverpool kan men in twee soorten verdeelen. Die tot de eerste soort behooren, hebben een waterstand, overeenkomende met het vloedgetij, en de schepen kunnen alzoo alleen bij vloed binnenkomen of naar buiten gaan, hoewel ook door schutsluizen gelegenheid wordt gegeven, de Mersey te bereiken. De tweede soort heeft niet zulk een hoogen waterstand, zoodat zij van 2 uur voor hoogwater tot 2 uur na hoogwater geopend kunnen blijven. De buitenhavens blijven altijd op hetzelfde peil als de Mersey, daar zij niet door sluizen afgesloten zijn. Men noemt de dokken met lagen waterstand „half-tide-docks".

De doorvaartwijdte der sluizen bedraagt van 5.50 M. tot 30.50 M. In het algemeen is de afmeting in den regel 24.50 M. breedte, ofschoon de andere dokken ook sluizen van 13.70 M. breedte hebben. De minimumbreedte vindt men slechts dáár, waar niet dan kleine schepen binnenkomen.

De slagdrempels der sluizen liggen op een diepte, die afwisselt van 2.43 ÷ tot 0.07 + Liverpoolsch peil.

De eerste diepte is voor alle dokken uit de laatste jaren aangenomen geworden.

De sluisdeuren zijn allen van hout, en nergens heeft men ijzeren deuren gebezigd. Men geeft aan hout de voorkeur, omdat het minder onderhoud vereischt, en omdat houten deuren gemakkelijker beweegbaar zijn. Bij groote sluiswijdten geeft men de deuren een gebogen vorm.

Schutsluizen zijn betrekkelijk zeldzaam, daar men de „half-tide-docks", die vóór de andere dokken gelegen zijn, als zoodanig laat dienst doen.

De hoogte der kademuren bedraagt 8.22 M. boven Liverpoolsch peil, zoodat zij bij den hoogstbekenden stormvloed nog 0.61 M. boven water liggen. Zij zijn van baksteen, en met zandsteen bekleed, en gedeeltelijk op den vasten rotsgrond, gedeeltelijk op een betonlaag gefundeerd.

Hoe groot de lengte der kademuren ook zij, is deze toch onvoldoende om de noodige sporen te kunnen leggen. De overlading in de spoorwagens geschiedt dan ook niet in de dokken zelven, doch de goederen worden per as naar de spoorwegstations gebracht. Ontegenzeglijk is deze overlading niet verkieslijk, maar de plaatselijke toestanden maken, dat men de bezwaren, daaraan verbonden, slechts in geringe mate ondervindt. De loodsen tot het overladen der goederen zijn geheel open, en worden „sheds" genoemd. Pakhuizen, waar de goederen langeren tijd moeten verblijven, hebben verscheidene verdiepingen, en de goederen worden niet door hijschtoestellen of kranen, maar door lifts op en van hun plaats gebracht. Daar de handel van Liverpool voornamelijk uit doorvoerhandel bestaat, zijn de pakhuizen betrekkelijk gering in aantal.

Kranen ontmoet men op de Liverpoolsche kademuren bijna niet, daar de meeste stoom- en zeilschepen deze aan boord hebben. De weinige kranen, die men vindt, en waarbij er voorkomen met 30 tons draagvermogen, worden door waterkracht bewogen. Een zestal accumulatoren, door machines van te zamen 400 paardekracht in werking gebracht, leveren de benoodigde werkkracht.

DE BINNENSCHEEPVAART.

Dezer dagen is bij den uitgever S. Schottländer te Breslau een brochure verschenen, getiteld: *Einrichtungen für die Binnen-Schiffahrt an deutschen und holländischen Handelsplätzen*", en geschreven door Dr. Wolfgang Eras, *Syndicus der Handelskammer und Stadtverordneter.*

De schrijver heeft in dit boekje de indrukken, die hij op een studiereis in de voornaamste binnenscheepvaarthavens van Nederland en Duitschland verkregen heeft, weergegeven.

De schrijver vermeldt, allereerst, dat niet in alle plaatsen, die voor de binnenscheepvaart van belang zijn, statistieke gegevens aangaande het verkeer worden verzameld. Hij geeft dan de volgende ranglijst.

Berlijn	63	millioen	centenaars	per	jaar.
Ruhrort	47	"	"	"	"
Hamburg	44	"	"	"	"
Mannheim	32	"	"	"	"
Rotterdam	31	"	"	"	"
Duisburg	26	"	"	"	"
Maagdenburg	21	"	"	"	"
Hochfeld	11	"	"	"	"
Dresden	9	"	"	"	"
Breslau	7	"	"	"	"
Tetschen-Laube	7	"	"	"	"
Keulen	6	"	"	"	"
Amsterdam (alleen de Rijnvaart)	3	"	"	"	"
Bremen	2½	"	"	"	"
Frankfort a/O.	1	"	"	"	"

Hij betreurt het, dat zijn vaderstad een der laatste plaatsen in rangorde inneemt, en wijt dit aan den slechten toestand van de rivier de Oder, de geringe afmetingen van de sluizen te Breslau, het gemis aan goede laad- en losplaatsen, en eindelijk den ondoelmatigen bouw der schepen.

De middelen, die hij aangeeft, om hierin verbetering te brengen, kunnen wij hier, als van locaal belang, onbesproken laten.

Interessant zijn echter de mededeelingen, die de schrijver omtrent de door hem bezochte handelsplaatsen doet. In de eerste plaats bespreekt hij Amsterdam en Rotterdam. Hij erkent, dat Amsterdam, nu het zijn Noordzeekanaal heeft, voor de zeevaart beter gelegen is dan Rotterdam, daar hier de schepen van IJmuiden met ongebroken lading kunnen opvaren, terwijl de Maas en de Nieuwe waterweg nog in een niet zeer voldoenden toestand zijn.

Rotterdam is echter voor de Rijnvaart van meer belang, daar de vaart van Amsterdam naar den Rijn slechts door schepen van hoogstens 6000 centenaars laadvermogen kan geschieden, terwijl van Rotterdam uit schepen met 22,000 centenaars laadvermogen zonder bezwaar den Rijn bereiken kunnen.

Schrijver zegt, dat het kanaal door de Geldersche vallei, dat aan Amsterdam dezelfde voordeelen wat de Rijnvaart betreft had kunnen geven als aan Rotterdam, voornamelijk niet totstand is gekomen door de „Concurrenz-rücksichten" van de Rotterdammers, die daarom in de Staten-Generaal oppositie voerden.

De indruk, dien de schrijver van Amsterdam kreeg, was gunstiger dan die, door Rotterdam op hem gemaakt. De nieuwe handelskade te Amsterdam, meent de schrijver, wordt op bevredigende wijze gebruikt, doch het meerendeel der etablissementen op Fijenoord acht hij nutteloos. Na nog een vergelijkend overzicht van het scheepvaartverkeer te Amsterdam en te Rotterdam gegeven te hebben, waarbij natuurlijk Amsterdam een poover figuur maakt, gaat de schrijver over tot de Duitsche havens voor de binnenscheepvaart.

De haven van Duisburg wordt niet zeer gunstig beoordeeld; wel is het verkeer hier zeer groot, doch de havenwerken maken den indruk, alsof zij verwaarloosd worden. Een uitvoerige beschrijving wordt voorts gegeven van de inrichtingen tot het laden van steenkolen in de haven van Ruhrort, terwijl ook van de haven te Hochfeld met een enkel woord melding gemaakt wordt. De havenwerken te Keulen, die niet op de hoogte van den tegenwoordigen tijd zijn, vormen thans het onderwerp van een enquête door de Kamer van Koophandel.

Zeer gunstig laat de schrijver zich uit over de haven-inrichtingen te Mannheim, die door de eendrachtige samenwerking van Regeering en particulieren totstandgekomen zijn. Het havenbassin heeft een lengte van 2100 M. en een breedte van 120 M. Bij laagwater kunnen schepen van 2.50 M. diepgang het bassin nog gebruiken. Welk een gunstigen invloed deze prachtige haven en de daarmede verbonden spoorweg-inrichtingen hebben uitgeoefend, blijkt daaruit, dat het verkeer in twintig jaar met 25 millioen centenaars per jaar is toegenomen.

Bremen heeft betrekkelijk geen groote binnenscheepvaart, maar dank zij de verbeteringen, die men de Elbe heeft doen ondergaan, is de riviervaart op Hamburg bijzonder toegenomen. Zoo wordt tegenwoordig het papier, waarop de *Times* gedrukt, en dat in Hongarije gemaakt wordt, per schip langs de Elbe en verder over zee naar Londen vervoerd. De haven-inrichtingen te Hamburg maakten op den schrijver een goeden indruk.

De haven van Maagdenburg wordt als zeer goed beschreven, doch die te Dresden onvoldoende geacht. De inrichtingen te Tetschen en Laube aan de Boheemsche grens acht de schrijver beantwoordende aan alle billijke eischen.

Dat de binnenscheepvaart van Berlijn, trots de betrekkelijk slechte haven-inrichtingen, zoo aanzienlijk is, verklaart schrijver daardoor, dat er daar ter plaatse slechts locaal verkeer bestaat. Stettin wordt gunstig beoordeeld, doch Frankfort a/O. en Breslau zeer ongunstig.

Ten slotte wijst de schrijver op het groote nut der binnenscheepvaart, dat reeds van oudsher door de Hollanders is ingezien. Als een bewijs hiervoor zegt hij o. a., dat in Den Haag een *Ministerie van Waterstraat, Handel en Nijverheid* (!) bestaat. De waterstaat is bij hem in waterstraat veranderd, en hij dacht dus onwillekeurig aan *Wasserstrasse.*

Het boekje is zeker de lezing waard.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Vergadering van 9 October 1885.

Bij de hervatting der werkzaamheden riep de Voorzitter een welkom toe aan de ditmaal zeer talrijke vergadering, daarbij den wensch voegende, dat wij ook nu weder vooruit mogen gaan in het vak onzer keuze.

Na het lezen der notulen van de laatstelijk gehouden vergadering van 24 April, volgen verschillende mededeelingen van meer huishoudelijken aard, waarbij echter vermelding verdient, dat de termijn voor het inzenden van antwoorden op de door de Afdeeling uitgeschreven prijsvragen tot 1 Februari e.k. verlengd is. Deze prijsvragen zijn:

1°. een getuigschrift ter uitreiking aan de bekroonden, en 2°. een eenvoudig gedenkteeken op het graf van een bouwkunstenaar.

Ter mededinging naar de laatste prijsvraag worden ook leden van andere Afdeelingen der Maatschappij uitgenoodigd; de belooning voor het best gekeurde ontwerp wordt bepaald op *f* 75.

Na ballotage van twee nieuwe leden werd door den Secretaris voorlezing gedaan van het verslag van de Afgevaardigden bij de algemeene vergaderingen der Maatschappij, in Mei en September te Amsterdam en te Haarlem gehouden.

Vervolgens trad de heer H. P. Vogel als spreker op en hield eene redevoering over de *monumentale kunst.* Aanleiding daartoe vond de geachte spreker in eene kunstbeschouwing, onlangs door een der leden gegeven, van het prachtwerk over de St.-Pieterskerk te Rome. Achtereenvolgens werd gewezen op de kunst bij de Egyptenaren, maar vooral bij de Grieken, alwaar die op het schoonst door de antieken is uitgedrukt en verder voortgezet door de Italianen in de Renaissance.

De groote vraag om eene uitgestrekte ruimte te overdekken, werd in elk dier verschillende stijlen ook op zijne wijze opgelost.

Door teekeningen der plattegronden van tal van gebouwen in de verschillende stijlen toegelicht, wijst spreker op de groote vorderingen, die in de beantwoording van de bovengestelde vraag zijn waar te nemen, en komt ten laatste tot de beschrijving van de St.-Pieterskerk te Rome om bij de reusachtige afmetingen van den koepel en de vordering in het maken van gewelven nog eene wijle stil te staan. Met groote belangstelling werd die lezing gevolgd en door de leden den wensch uitgesproken, dat dit belangrijke onderwerp spoedig door den Voorzitter moge vervolgd worden, waartoe het reeds vergevorderd uur thans tekortschoot.

AFDEELING GRONINGEN.

In de vergadering van 4 September j.l. (zie bladz. 318) werden de heeren Egenberger, S. de Waard, J. Molenaar, A. R. Kramer en J. W. Sips uitgenoodigd rapport uit te brengen over de drie antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor eene bibliotheekkast. Dit rapport is van den volgenden inhoud:

„Aan de Commissie werden ter beoordeeling voorgelegd drie ontwerpen, onder de motto's *Vereeniging, Rust roest* en *A. B. C.*

Elk dier ontwerpen was vergezeld van eene memorie van toelichting.

Rust roest bepaalt zich tot eene opstandteekening en *A. B. C.* tot opstand en zijaanzicht op de schaal van 1 à 10, terwijl het programma, behalve opstand en zijaanzicht, eene doorsnede vraagt op ½ der ware grootte met eenige ornementale- en constructieve details op de ware grootte.

Ofschoon ze dus niet aan het programma voldoen en de Commissie ze daarom al dadelijk terzijde had kunnen leggen, heeft zij gemeend deze ontwerpen met het ontwerp *Vereeniging* aan eene nadere beoordeeling te mogen onderwerpen.

Eenstemmig hebben de beoordeelaars aan het laatstgenoemde ontwerp de eerste plaats in de rij van verdiensten toegekend.

De indeeling is goed gekozen. Daardoor geeft het geheel, oppervlakkig beschouwd, een goeden indruk. De ontwerper had echter met den stijl, in de pilasters gelegd, tot in de kap moeten volhouden, die nu, geheel in strijd met het overige, bovendien zeer zwak is aan goede motieven.

Veel had het geheel in aanzien gewonnen, als het smaakloos gedacht attiek weggelaten was en de kosten daarvan aan de kap waren te goede gekomen.

De pilasters, zoogenaamd versteksgewijze tegen de zijstukken gewerkt, leveren bezwaar op in de uitvoering. De kapiteelen der pilasters, zooals het zijaanzicht die voorstelt, zouden dán uitvoerbaar zijn, als de gelegenheid tot opsluiting tegen den deurstijl bestond, evenals aan zijde der deuren.

Het teekenwerk verraadt een goede hand.

Het ontwerp *Rust roest* stelt een kast voor, bestaande uit een middenstuk met twee zijstukken.

De ontwerper geeft de keuze om, bij te hooge kosten, enkel het middendeel te nemen. Dit voldoet evenwel op zichzelf, zoomin als de drie deelen te zamen, aan de gestelde afmetingen.

De kast is, in strijd met het programma, van onder even diep als van boven. Slechts is aan den dekker op het onderstuk 10 à 12 c.M. overstek gegeven, wat de daaronder aangebrachte schuifladen bijna onbruikbaar maakt. Het middelste keepplankje in de kroonlijst heeft, in verband met de smalle deurnaald daaronder, geen recht van bestaan.

Het ontwerp in zijn geheel bevat te weinig goeds, om over het hoofd te zien dat niet aan het programma is voldaan.

De teekening geeft den indruk, dat de ontwerper op den goeden weg is om zich het schetsen in potlood eigen te maken.

Het ontwerp *ABC* geeft eene kast te aanschouwen, hoog 2.70, breed 1.85 en diep 0.52 M., zonder vooruitspringend onderdeel. Het geheel vertoont zich stijf en lomp en doet meer denken aan steen- dan aan houtwerk.

Veel dragen hiertoe bij de pilasters, wier ongeëvenredigd groote breedte slechts gerechtvaardigd wordt door de daarachter aangebrachte zijkastjes; deze, hoe aardig ook bedacht, veroorzaken thans, bij de toepassing van zijpilasters, dat de kast terzijde zich voordoet alsof zij voor een deel in den muur ware geschoven, en wel ter halve breedte van een pilaster.

De nisvormige inkepingen in den regel onder de kroonlijst passen niet in den stijl, waarvan gebruik gemaakt is.

De friesvulling is smaakloos, terwijl de op drie plaatsen zich verheffende neuslijst met de daartusschen geplaatste boeken een zonderling en even wansmakelijk effect maakt.

Het teekenwerk is hard, wat te meer uitkomt op den geelgetinten achtergrond.

De Commissie is eenstemmig van gevoelen, dat de ontwerpen „Rust roest" en „ABC", daargelaten dat ze van het programma in vele opzichten afwijken en niet aan de prijsvraag voldoen, niet voor eene bekroning in aanmerking mogen komen.

Zij acht evenmin het ontwerp „Vereeniging" eene bekroning waard, maar met het oog op het vele goede, daarin aanwezig, veroorlooft zij zich de vrijheid voor te stellen, aan dit ontwerp eene belooning tot aanmoediging toe te kennen, waarvan het bedrag gelijkstaat met de som voor eene bekroning uitgeloofd."

„BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Vergadering van 8 Oct. 1885.

De vergadering wordt door ruim 40 leden bijgewoond; een vijftal leden wordt bij ballotage aangenomen en een viertal voorgesteld.

De Voorzitter deelt mede, dat door het Bestuur eene Commissie van acht leden is benoemd, ter uitvoering van het in de vorige vergadering genomen besluit in zake het voorstel tot verkorting van den werktijd.

Het concept-programma van de voor de leden der vereeniging uit te schrijven prijsvraag voor een Diploma van Lidmaatschap wordt goedgekeurd, en hiermede was de agenda voor deze vergadering, die meer voor gezellig samenzijn bestemd was, afgehandeld. Het lokaal had echter een meer dan gewoon feestelijk aanzien. Het oog werd aangenaam getroffen door de tentoonstelling van het prachtige plaatwerk van Priquot „Décorations intérieures" en door eene versiering van planten aan het einde der zaal, om eene tafel gegroepeerd, waarop een omsluierd voorwerp geplaatst was.

Eenige leden hadden het denkbeeld opgevat, den heer W. C. van Goor een zichtbaar blijk van waardeering te schenken voor zijne bemoeiingen in zake de oprichting der Vereeniging. De Commissie van uitvoering leidde den heer Van Goor na afloop der werkzaamheden binnen, en de Voorzitter bood hem met een hartelijke toespraak het eenvoudig schoone blijk van sympathie aan, bestaande uit een fond van lichtblauw satijn, waarop in gulden letters de woorden: *„Den heer W. C. van Goor aangeboden door leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap. October* 1885", omlijst door een krans van gedroogde lauwerbladeren, voortkomende uit een aan den voet geplaatste bloemtuil, die een opgerolde oorkonde omsluit. Het geheel wordt gedragen door een standaard van cuivre poli.

Na aanbieding van het geschenk sprak een der leden van de Commissie den heer Van Goor in sierlijke en kernachtige woorden toe, waarop deze in welgemeende woorden zijn dank aan allen betuigde.

Na afloop der kleine plechtigheid, bleven de leden het overige gedeelte van den avond gezellig bijeen.

BOEKBEOORDEELING.

Het Amsterdamsche Woonhuis van 1500—1800, door A. W. Weissman. Amsterdam, Ten Brink & De Vries, *f* 1.25.

Het was eene gelukkige gedachte van het Bestuur van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, het jaarverslag ditmaal te doen vergezeld gaan van de studie over het Amsterdamsche Woonhuis, door den heer A. W. Weissman verleden winter in een der vergaderingen voorgelezen. Voor niet-leden van het Genootschap is dit interessant opstel te verkrijgen bij de firma Ten Brink & De Vries te Amsterdam.

Het uit- en inwendig aanzien der Amsterdamsche woonhuizen van 1500—1800 wordt uitvoerig besproken en menige belangwekkende bijzonderheid wordt medegedeeld. Bijzondere waarde ontleent het werkje aan de daarbij gevoegde illustratiën. De heer G. van Arkel beeldde het oudste bestaande Amsterdamsche woonhuis in al zijn details af, de schrijver zelf teekende een reeks van Amsterdamsche gevels in chronologische volgorde, en de heer Wilm Steelink voegde aan deze platen nog een viertal afbeeldingen van bestaande woonvertrekken toe.

Daar in de weinige werken, waarin van de Nederlandsche architectuur van voorheen melding gemaakt wordt, het Amsterdamsche woonhuis bijna geheel buiten beschouwing blijft, vult deze brochure een bestaande leemte aan. Wij wenschen dan ook het boekske in handen van allen, die in de vaderlandsche Bouwkunst belangstellen.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Voor ongeveer 6 weken kwam in uw blad een aanvraag voor van het Ministerie van Justitie, om prijsaanbieding en toezending van monsters voor een partij metselsteen, te leveren aan het 1e en 2e gesticht te Veenhuizen. Om inlichtingen diende men zich te vervoegen bij den ingenieur-architect Metzelaar, welke mij, op mijne aanvraag, werden toegezonden in den vorm van een gedrukte omschrijving; dientengevolge zorgde ik, dat prijsaanbieding en monsters tijdig aan het Ministerie waren.

Den uitslag der aanbieding meende ik in uw blad of het *Advertentieblad* te mogen verwachten, doch zie mij totnutoe teleurgesteld, 't welk mij ertoe leidt u te vragen, of soms de prijsaanbiedingen niet werden behandeld als een gewone aanbesteding, en u niet, als altijd, in de gelegenheid werd gesteld den uitslag te publiceeren? In dat geval vind ik de handeling vreemd en geeft deze m. i. te denken.

Dato 14 September gewerd mij een schrijven van den heer Metzelaar, namens ZEx. den Minister van Justitie, mededeelende, dat van mijne aanbieding geen gebruik zou worden gemaakt; een mijner collega's, ook gegadigde, ontving een dito schrijven. Daar echter ieder aannemer of fabrikant gaarne uitslag verneemt van aanbesteding of prijsaanbieding, zou het niet ondienstig zijn den uitslag (zoo zulks mogelijk is) nog te publiceeren.

Is er echter een handeling geschied, die het volle daglicht niet kan verdragen (*de manier, waarop het gebruik van Duitsche steen aan de cellulaire gevangenis te Groningen werd vergoelijkt, geeft mij zulks in de pen*), dan dient er door de inschrijvers te worden geprotesteerd

Onder dankbetuiging voor de plaatsing en in afwachting uwer toelichting, mijnheer de Redacteur, ben ik hoogachtend

Een Gron. Steenfabrikant.

☛ De geachte schrijver schijnt naar onze meening uit het oog te verliezen, dat de vraag naar de prijzen van steen voor de gestichten te Veenhuizen is geenen deele het karakter eener gewone aanbesteding draagt. De reden toch ligt voor de hand; het was niet alleen de eenheidsprijs, die den doorslag kon geven, want het uiterlijk, de kwaliteit en het formaat zijn belangrijke factoren. Uit de inlichtingen, door ons verkregen, is gebleken, dat in de eerste plaats de vraag moest beantwoord worden, of Groningersteen dan wel Waalsteen de voorkeur verdiende; voorts dat de keuze op Waalsteen (daaronder ook steen van den Gelderschen IJsel en den Nederrijn begrepen) gevallen is en eindelijk, dat alleen *inlandsch fabrikaat* is aangenomen.

De Redactie.

ERRATUM.

In het artikel „Critische Beschouwing" van den heer H. P. Vogel zijn een paar zinstorende drukfouten ingeslopen, als:

bladz. 344, 2de kolom, regel 24 v. b., staat „waardeerders", lees *woordvoerders*;

bladz. 345, 1ste kolom, regel 8 v. b., staat „gehouden", lees *gebonden*; en

bladz. 345, 2de kolom, regel 13 v. o., staat „*onafh*ankelijkheid", moet zijn *af*hankelijkheid.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-GRAVENHAGE. Naar het *Dagblad van Zuid-Holland* vernemt, heeft de jury van beoordeeling voor het aan den heer F. L. Stracké te Haarlem ter uitvoering opgedragen standbeeld van Hugo de Groot, een gunstig rapport aan het Hoofdcomité uitgebracht. Het door genoemden beeldhouwer in gips voltooide beeld is door haar goedgekeurd en, behoudens bekrachtiging van het Hoofdcomité, dat tot dat einde eerstdaags te Haarlem zal vergaderen, wordt het beeld aan de gieterij overgegeven ten einde in brons te worden gegoten.

Men hoopt het beeld in Augustus 1886, op den sterfdag van het Delftsch orakel, op de Groote Markt te Delft te kunnen onthullen.

Met de taak van jury, die eerst de op de prijsvraag ingezonden zeventien modellen en daarna de uitvoering van het beeld naar het bekroonde ontwerp had te beoordeelen, hadden zich op uitnoodiging van het Hoofdcomité belast de heeren J. D. Koelman, Directeur van de Academie van Beeldende Kunsten alhier, F. Leenhoff, beeldhouwer en graveur te Parijs, Bart van Hove, beeldhouwer te Amsterdam, Ph. Sadée, kunstschilder te 's-Gravenhage, en C. Muysken, Voorzitter der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam.

AMSTERDAM. Reeds ettelijke jaren geleden was er sprake een reeks photographieën in groot formaat naar de voornaamste stukken, in het Trippenhuis tentoongesteld, in den handel te brengen. Het gebrekkige licht in de lokalen van het vroegere Museum werkte die onderneming echter niet in de hand, maar de overbrenging der schilderijen naar het nieuwe Rijks-Museum bood gelegenheid aan op dit gebied iets goeds te leveren.

Daarvan heeft de bekende firma Franz Hanfstaengl te München, na bekomen vergunning gebruik gemaakt; de prachtige doeken der oud-Hollandsche school zijn in photographieën van verschillende afmetingen gereproduceerd op dezelfde wijze als met de schilderijen der musea te Brussel, te Cassel, en van de Pinacotheek te Munchen door die firma is geschied.

Niet alleen in ons land, maar ook daarbuiten wordt met veel belangstelling de uitgaaf te gemoet gezien; de eerste serie dier photographische reproducties zal dezer dagen het licht zien.

— De Gemeenteraad heeft eene gratificatie van *f* 3000 toegekend aan den Stads-ingenieur voor door hem verrichten buitengewonen arbeid aan het ontwerp der Vechtwaterleiding. Een der raadsleden was van meening, dat van geene buitengewone belooning sprake kan zijn, omdat de stads-ingenieur gehouden is alle werken te doen, die hem worden opgedragen; daarbij had hij bemerkingen op het ontwerp en was volgens hem een daarbij overgelegde staat onnauwkeurig. Gelukkig werd dit van ijver voor de gemeentekas blakend raadslid tegengesproken; er werd gewezen op het verdienstelijke en het omvangrijke van den arbeid, die het driedubbele zou kosten als dit aan eene specialiteit was opgedragen, waarna het voorstel met algemeene stemmen op één na werd aangenomen.

AMSTERDAM. De plaatselijke commissie van toezicht op het Lager Onderwijs droeg in April 1884 aan eenige leden uit haar midden een onderzoek op naar het teekenonderwijs aan de openbare lagere scholen. Deze commissie splitste zich in tweeen, en beiden hebben een lijvig verslag uitgebracht van hare bevindingen; daaraan is toegevoegd een overzicht van de wijze, waarop in de voornaamste landen van Europa, vooral in de hoofdsteden, het teekenonderwijs op de openbare lagere scholen en het toezicht daarop geregeld zijn.

De commissie heeft de volgende eind-conclusie vastgesteld:

1. Bij haar onderzoek heeft de commissie in de teekenklassen der openbare lagere scholen zeer veel goeds gezien.

Verbetering is echter nog op zeer veel plaatsen noodig.

2. De leermiddelen van de meeste scholen moeten herzien worden.

3. 't Is raadzaam om bij de benoeming van teekenonderwijzers te laten voorgaan: gediplomeerden voor dit vak, die bij hunne akten van bevoegdheid ook waarborgen voor practische bruikbaarheid kunnen bijbrengen.

4. 't Is noodig dat een vast leerplan voor alle lagere scholen worde ontworpen, vastgesteld en voorgeschreven.

Dat leerplan zou voor de scholen der 1e en die der 2e klasse eenluidend kunnen zijn; voor die der 3e en 4e klassen in onderdeelen daarvan kunnen afwijken.

5. Tentoonstellingen van de werken der leerlingen — in de teekenklassen vervaardigd — zouden zeer in 't belang van het teekenonderwijs zijn.

6. Een geregeld toezicht op het teekenonderwijs, uitgeoefend door een deskundige commissie, beter nog door een of twee vaste ambtenaren — onderwijzer en tevens kunstenaar — is zeer gewenscht.

7. 't Zou zeer in 't voordeel van het teekenonderwijs zijn, als er in 't vervolg, waar dit mogelijk is, werd gelet op de eischen, die een goed geordend teekenonderwijs stelt ten opzichte van: het zitten der leerlingen, het plaatsen der modellen en de verlichting.

ZWOLLE. Naar aanleiding van de weigering der Provinciale Staten van Overijsel, om voor een derde bij te dragen in de kosten tot verbetering van het verbindingsvaarwater tusschen het Zwarte Water en de Willemsvaart, heeft het Gemeentebestuur aan den Minister verzocht, dit werk van staatswege te doen, als wanneer de stad Zwolle de helft der kosten zal betalen. Het hoofdbestuur der Schippersvereeniging *Schatteveer* heeft dit verzoek per adres aan den Minister sterk ondersteund, en daarbij belangrijke argumenten gevoegd in het belang van het vrij en onbelemmerd verkeer. De Minister heeft dezer dagen geantwoord, dat er geen termen zijn om van besluit te veranderen; eerst dan, als de provincie Overijsel en de stad Zwolle ieder een derde betalen, is de Minister bereid het ontbrekende te geven.

MAASTRICHT. Gedeputeerde Staten van Limburg hebben het Gemeentebestuur van Vaals gemachtigd, om eene som van hoogstens *f* 1000 's jaars beschikbaar te stellen, als waarborg van rente ad 4% gedurende 8 jaren, van een kapitaal, groot 190.000 mark, benoodigd voor den aanleg en de exploitatie der stoomtramweglijn Aken—Vaals—Lemiers.

De Akener- en Burtscheider-paardenspoorwegmaatschappij zal, ingevolge overeenkomst, gesloten met het comité der hier bedoelde tramweglijn, den aanleg en de exploitatie van de lijn Aken—Vaals—Lemiers ondernemen.

SCHIEDAM. De ingenieur Schotel heeft het voorloopig ontwerp tot waterverversching der gemeente aan het Dagelijksch Bestuur ingediend.

NIJKERK. De Raad besloot den heer Wolterbeek, Directeur van de naamlooze vennootschap *De Nijkerksche Gasfabriek* te berichten, dat de getaxeerde prijs dier fabriek te hoog voorkomt en hij niet genegen is de gasfabriek voor dien prijs over te nemen.

Wijders is besloten Burgemeester en Wethouders op te dragen, de noodige stappen te doen tot het ontwerpen van een plan met begrooting van kosten voor eene nieuwe gasfabriek, zonder buizenleiding, tenzij de heer Wolterbeek genegen mocht zijn de gasfabriek voor eene lagere som af te staan, waarover de onderhandelingen vóór 1 November a. s. moeten zijn afgeloopen.

Tot toelichting dient, dat de buizenleiding door de gemeente tegen 15 percent van de getaxeerde waarde der gasfabriek moet worden overgenomen.

EDAM. Kerkvoogden der Hervormde Gemeente hebben besloten, tot de restauratie der kerkramen over te gaan. Voorshands zal slechts één venster, maar een der schoonste en grootste, worden gerestaureerd door den heer Nicolas te Roermond; de ontbrekende ruiten zullen aangevuld, de geschonden vernieuwd en allen opnieuw in het lood gezet worden.

BENOEMINGEN.

— Tot opzichter van den grooten IJpolder is benoemd de heer Arie van der Moucoun, te IJselmonde. Met den benoemde solliciteerden naar deze betrekking 166 sollicitanten, waaronder 52 ingenieurs.

— Tot directeur van de Leidsche Tramway-maatschappij, in plaats van den heer Van Prehn, is benoemd de chef van den dienst P. J. Vrijman.

VARIA.

Beschadiging van een brug door rook. Hoe noodig het is, ijzeren bruggen tegen uitwendige invloeden te beschermen door ze behoorlijk te verven, bleek uit een verslag van de beschadiging door rook, in zulk een brug aangebracht. De westelijke toegang tot de brug van de Callow Hill Street, te Philadelphia, wordt beweerd in een wankelenden toestand te verkeeren. De brug is van ijzer, en haar westelijk uiteinde overspant een baanvak van den Pennsylvania-spoorweg op een punt, waar aanhoudend locomotieven op en neer gaan. Thans is aan 't licht gekomen, dat het zwaveligzuur van den rook der stoomtuigen de oorzaak van het bederf is. Een groot deel van het ijzer boven de meestbereden baanvakken wordt trapsgewijze uitgevreten, en de grond is dik bestrooid met ijzeren schubben, van de brug gevallen, omdat zij niet beschermd is door geschikte verf. Verscheidene ijzeren stijlen zijn zoozeer verzwakt en buigen zoo door, dat de brug naar het zuiden overhelt. Men berekent, dat er 12000 à 14000 dollars noodig zullen zijn om de brug weder in een goeden staat te brengen, die vermoedelijk bespaard zouden zijn, indien deugdzame verf ware aangebracht. Het gedeelte der brug, dat niet door den rook der locomotieven werd aangetast, verkeert in uitmuntenden toestand. (*Iron*).

De electrische verlichting te Londen. Uit het jaarlijksch verslag (over 1884) van de *Metropolitan Board of Works* ontdekt men, dat de verlichting door electriciteit van de straten te Londen in de laatste twee jaren niet veel vorderingen gemaakt heeft, ondanks de talrijke voorloopige bestellingen, uitgegaan van den *Board of Trade* onder de *Wet op de Electrische Verlichting* van 1882 en goedgekeurd door het Parlement. Op sommige plaatsen is er inderdaad achteruitgang geconstateerd, die echter, naar men hopen mag, slechts tijdelijk zal zijn. De Victoria-kade, bijvoorbeeld, en de Waterloobrug, die vóór ongeveer vijf jaren verlicht werden door electriciteit, krachtens een schikking, getroffen door het *Bestuur der Werken van de Hoofdstad*, aanvankelijk met een Fransche Maatschappij, maar later met de *Jablochkoff Electric Light and Power Company*, hangen nu, ten opzichte van hare verlichting, weder voor een tijd af van gas. De overeenkomst met de Maatschappij liep 30 Juni 1884 ten einde, en daar het *Bestuur der Werken* dikwijls te klagen had over de plotselinge uitdooving van vele lichten gedurende den tijd, dien zij aanhoudend hadden moeten schijnen, en bovendien de zaken der Maatschappij toen geliquideerd werden, was het Bestuur niet instaat de overeenkomst te hernieuwen. Ofschoon het Bestuur uitnoodigingen deed, om te ondernemen wat tot dusverre aan de *Jablochkoff Company* was toevertrouwd en eenige aanbiedingen werden ontvangen, deed niemand voorstellen, die het aannemelijk achtte. Er bleef dus geen andere keus, dan voor eenigen tijd terug te keeren tot het gas, en verdere onderzoekingen in te stellen naar de beste en zuinigste wijze van verlichting door electriciteit.

Nieuwe ijzermijnen in Amerika. De bestaande mijnen van ijzererts in de streek van het Boven-meer (Staat Michigan) zullen eerlang een mededinging in het voortbrengen verkrijgen, die van groot gewicht zal zijn. De nieuwe mijnen zijn bekend onder den naam *Agogebic and Vermilion iron ranges*. De *Vermilion*-mijnen hebben pas een hoeveelheid afgeleverd, en die van Agogebic zullen het binnenkort doen. De Agogebic- en Penokea-mijnen strekken zich uit van het oostelijk uiteinde van Ontonagon County tot Ashland, in Wisconsin, en schijnen bijna onafgebroken te zijn. De voltooiing van de spoorwegen *Milwaukee, Lake Shore* en *Western Railroad* zal aan de Agogebic-mijn een markt te Ashland aan het Bovenmeer bezorgen. Het erts wordt gezegd van goede hoedanigheid en in groote hoeveelheden aanwezig te zijn.

Al bezat slechts een vierde van de ontdekte mijnen waarde, zou reeds het district van groot gewicht worden. Het *Vermilion*-veld wordt uitsluitend ingenomen door de *Minnesota Iron Company*, die zes mijnen bezit. Deze voeren nu reeds dagelijks 2000 tons af en kunnen dit cijfer nog verhoogen.

Er is een overeenkomst gesloten om in dit seizoen de ovens in het Oosten van het land te voorzien van 350,000 tons erts en de Maatschappij zal dien voorraad leveren. Dit zal ongeveer 15 ten honderd zijn van de opbrengst der *Marquette and Menominee iron ranges*, en om al dat erts te plaatsen, heeft de *Minnesota Iron Company* den koopers een prijsvermindering toegestaan, die de ijzermarkt te Cleveland deed dalen. Daar de Maatschappij verscheidene milliioenen dollars besteedde om de mijnen te openen, 87 Eng. mijlen spoorweg te bouwen, ze te voorzien van rollend materieel en een stad voor vijfduizend menschen te stichten, moet zij steeds erts leveren om de zeer hooge rente der uitgaven te betalen. Zij, die in het Oosten van het land ovens bezitten, hebben daarmede hun voordeel gedaan en de prijzen omlaag gedrukt.

De ontwikkeling dezer nieuwe lagen, die, naar men wil, bijna onbeperkt zijn, kan niet in gebreke blijven een aanzienlijken invloed uit te oefenen op de Amerikaansche ijzermarkt.

Nieuwe haven tusschen Tunis en Tripoli. Het ontwerp van wijken Roudaire, de Middellandsche Zee van de Golf van Gabes in de Sahara-woestijn te leiden, waaraan De Lesseps zijn steun verleend had, zal nu beperkt worden tot de schepping van een nieuwe haven tusschen Tunis en Tripoli. Gelijk reeds in dit blad werd gemeld, hebben boringen, in verband met dit werk, een voldoende uitkomst gegeven. Steenen van 27 oude pond werden door de kracht van het opspringende water bijna 20 voet hoog geworpen. De bron bevindt zich 91 meter beneden de aardoppervlakte en geeft 8000 liter in de minuut. Kapitein Landas, die het werk van Roudaire voortzet, heeft afstand van de aangrenzende gronden verkregen van het Tunesisch Gouvernement. Er kunnen 60,000 palmboomen groeien, benevens andere voortbrengselen, en ook zal de teelt van struisvogels mogelijk zijn. De nieuwe haven zal den naam dragen van Roudaire.

Het gevaar van den electrischen stroom. Terwijl op den nieuwen electrischen tramweg te Bessbrook onlangs een proef werd genomen, struikelde een paard, viel over de draden en werd oogenblikkelijk gedood door den electrischen stroom. Zijn berijder werd licht gewond. Dit is reeds het tweede paard, dat gedood werd door het te veel blootgestelde geleidingssysteem. Zoo de wagens hunne eigen drijfkracht hadden medegevoerd in den vorm van secundaire batterijen, zouden deze ongelukken niet mogelijk geweest zijn.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Dingsdag, den 27 October 1885**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize alhaar, in het openbaar, in drie perceelen, **aan te besteden:**

1. **Het ophalen van alle Steenkolen- en Turfasch, Puin, gegraven Aarde, Klei, Snoeisel, Mest, Vuilnis enz., hoe ook genaamd;**
2. **Het diep- en schoonhouden van de Havens, Grachten, Banslooten, Heulen, Riolen, Putten, enz.;** (De perceelen 1 en 2 ieder afzonderlijk) en
3. **De beide sub 1 en 2 omschreven werken te zamen.**

Een en ander voor den termijn van tien jaren.

De voorwaarden van aanbesteding liggen, van Dingsdag 13 dezer, ter inzage op de Stads-Timmerwerf en zijn, mede te rekenen van dien datum, verkrijgbaar gesteld op de Gemeente-Secretarie, tegen betaling van **40 cents**; terwijl inlichtingen te bekomen zijn bij den Gemeente-Architect.

Schiedam, den 8ste October 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *'s-HERTOGENBOSCH* zullen op **Zaterdag 17 October 1885**, voormiddag 10 ure, ten Raadhuize alhaar, bij enkele inschrijving

AANBESTEDEN:

Het maken van Gebouwen en Inrichtingen ten behoeve der gemeentelijke Hoogdrukwaterleiding, op het terrein gelegen ten noorden van den Rijksweg 's-Hertogenbosch—Grave, achter of ten noorden van de Hoeve „Heide en Weide", aan den Nieuwen Boschweg nabij de grensscheiding der gemeenten Nuland en Rosmalen.

Het bestek met 4 teekeningen, waaronder de situatie of het plaatselijk overzicht, liggen ter inzage op het Raadhuis te *'s-Hertogenbosch* en zijn deze verkrijgbaar bij den Gemeente-Architect J. M. NABBE alhaar, tegen betaling van *f* 2.75.

Aanwijzing in loco zal geschieden op Woensdag 14 October e. k., voormiddag 10.30 ure.

De inschrijvingsbiljetten moeten vóór 3 ure des namiddags van den dag, dien der aanbesteding voorafgaande, in de ten Raadhuize daartoe gestelde bus gesteken zijn.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Gemeente-Architect voornoemd.

's-Hertogenbosch, 5 October 1885.

Burgemeester en Wethouders voorn.,
De Burgemeester,
V. D. DOES DE WILLEBOIS.
De Secretaris,
J. N. G. SASSEN.

A. J. BACON & Co.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Aanbesteding.

De COMMISSIE VAN BEHEER over den Kunstweg *Bergum* enz. naar *Heerenveen*, is voornemens op **Maandag 19 October 1885 aan te besteden:**

De levering van 300 M³. Grind en 190,000 Vlakke Straatklinkers (Waalvorm.)

Voorwaarden dier besteding zijn tegen toezending van **drie** blauwe postzegels verkrijgbaar bij den tweede ondergeteekende.

Beetsterzwaag, October 1885.

De Voorzitter der Commissie,
M. N. WIJT.
J. A. MEERSSEN, *Secretaris*.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

VERKOOP van gebruikte open Goederenwagens, 1 Rijtuig met daaronderstaande Assen en Wielen en stellen Assen met Wielen.

In de Werkplaatsen *Tilburg* en *Zwolle* zijn aanwezig 67 stuks open **Goederenwagens** en 1 tweede klasse **Rijtuig** met daaronderstaande **Assen** met **Wielen** en 25 stellen **Assen** met **Wielen**, die bij inschrijving zullen worden verkocht.

De inschrijvingsbiljetten moeten den 15den October 1885 voor 12 ure bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, Afdeeling Tractie en Materieel, te *Utrecht*, ingekomen zijn.

Nadere bijzonderheden omtrent deze voorwerpen en den verkoop derzelve worden op franco aanvrage door de Heeren Ingenieurs, Chef der Werkplaatsen *Tilburg* en *Zwolle* verstrekt.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

HERBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 27sten October 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 424 (tweede perceel).

Het maken van eene Bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zwolle.

Raming *f* 1750.—

De besteding geschiedt volgens § 49 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 6den October 1885 ter leering aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 24sten October 1885, des voormiddags ten 10 ure.

Utrecht, den 3den October 1885.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,

Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

TROTTOIRTEGELS. **PARKETVLOEREN,** CEMENTTEGELS.
VILLEROY & BOCH, METTLACH
BOCH Frères, MAUBEUGE
MINTON, HOLLINS & C°., STOKE
bij de Vertegenwoordigers en Depôthouders
DE LINT & C°.,
Oostzeedijk 248, *Rotterdam.*

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bestaande, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883,
Weenen, Londen, Parijs,
Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen en Emmers,** gelijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Mouwvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Kunstmatige wegneming der groefsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevoeligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin.*

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

JALOUSIEN.
AELMANS en DOLK,
Eerste Lombardstraat 22
ROTTERDAM.
Fabrikanten,
leveren **meest soliede** en **zeer licht werkende JALOUSIËN** met **ROL-** en **TREKLATSYSTEEM.**

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Architectenstraat 5/7. Palais voor Volkerijn. **Amsterdam.**

Bij TEN BRINK & DE VRIES, Warmoesstraat 122, te *Amsterdam*, is uitgegeven:
Het Amsterdamsche Woonhuis
van 1500—1800,
DOOR
A. W. WEISSMAN,
Architect te Amsterdam.
Met 7 Platen, naar teekeningen van G. VAN ARKEL, A. W. WEISSMAN en WILM. STEELINK.
Uitgegeven door het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap.
Prijs: **f 1.25.**

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **vierde** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
BIJEENGEBRACHT DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Drukkerijstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *acht gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als gewoon lid is aangenomen de heer J. G. Steenbeek, en als zoodanig voorgesteld de heer C. W. Nijhoff door de heeren F. W. M. Poggenbeek en B. J. Ouëndag.

2°. De gewone leden, te Amsterdam woonachtig, worden dringend verzocht aan den Bibliothecaris, den heer E. Cuypers, Tesselschadestraat 31, vóór of op uiterlijk 22 October a. s. op te geven, dat zij in den vervolge wenschen deel uit te maken van den leescirkel.

Dit verzoek wordt ook gericht tot die gewone leden, welke reeds vroeger aan den leescirkel deelnamen; het is in hun belang daarvan opgaaf te doen, teneinde de toezending der portefeuille volgens anciënniteit van het lidmaatschap niet te verliezen.

3°. Als 2de algemeene prijsvraag voor het jaar 1885—1886 wordt uitgeschreven:

Een titelblad voor het plaatwerk „De Bouwmeester".

Het ontwerp moet geteekend zijn in zwarte inktlijnen, geheel geschikt voor photolithographie.

Als titel moet in letterschrift zijn vermeld:

ARCHITECTURA ET AMICITIA.
DE BOUWMEESTER.
1ste Jaargang,
1885.

De afmetingen van het papier moeten zijn hoog 0.42 breed 0.33 M.

Ontwerpen, die aan vorenstaande bepalingen niet voldoen, zullen onvoorwaardelijk terzijde worden gelegd.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt het eervol getuigschrift van het Genootschap, met een premie van vijftig gulden.

De inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet en vergezeld van een correspondentie-adres, teneinde zoo noodig met den vervaardiger te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op den 1sten December 1885 ten huize van den 1sten Secretaris, Oosterdoksluis 29, te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 14 October 1885.

Daar de Voorzitter door ziekte verhinderd is de vergadering bij te wonen, opent de Vice-voorzitter de bijeenkomst, waarna de notulen worden gelezen en goedgekeurd. De heer J. G. Steenbeek wordt na ballotage als lid aangenomen en de heer C. H. Verhulst, die voor het eerst als gewoon lid aanwezig is, wordt geïnstalleerd.

Hierna verkrijgt de heer F. J. Bremmer Hzn. het woord, tot het houden zijner aangekondigde voordracht over Tentoonstellingen en hare inrichting. Alle wereldtentoonstellingen, van die van Londen in 1851 af tot die van Parijs in 1878 toe, worden uitvoerig behandeld. In een der eerstvolgende nummers van het orgaan zal deze belangrijke bijdrage een plaats vinden. Den spreker werd de dank der vergadering gebracht.

De heer Posthumus Meyjes doet nu circuleeren een aantal fraaie photographische afbeeldingen van verschillende wereldtentoonstellingen, waarbij vooral die van Weenen en Parijs uitmunten.

De heer Hopman heeft in het lokaal eenige fraaie polychrome zaaldecoraties uitgestald, die zeer de bewondering wekken.

Nadat den kunstgevers dank gebracht is, wordt de bijeenkomst gesloten.

DE TENTOONSTELLING VAN BEELDHOUWWERKEN IN HET GEBOUW DER RIJKS-ACADEMIE TE AMSTERDAM.

In een der zalen van de Rijks-academie van Beeldende Kunsten aan de Stadhouderskade te Amsterdam zijn thans de vruchten, die de wedstrijd voor beelhouwers opleverde, tentoongesteld.

Wij zien daar van drie mededingers een basreliefschets en een beeld in gips. De uitspraak der Jury, waarvan het zal afhangen of een der deelnemers een studiereis naar Italië zal kunnen ondernemen, is nog wel niet openbaar gemaakt, doch daar het vonnis Zaterdagmiddag te halfvier bekend zal zijn, zij het ons geoorloofd eenige opmerkingen te maken, daar die toch eerst Zondagmorgen onder de oogen onzer lezers komen.

Hoewel het aantal deelnemers aan den prijskamp slechts drie bedraagt, is de tentoonstelling toch be-

langrijk, daar zij doet zien, welk een gunstigen invloed de Rijks-academie op de vorming onzer jonge kunstenaars heeft gehad.

Bij het bezichtigen van de basreliefs moet men in het oog houden, dat daar slechts schetsen gevraagd werden. Zeker zouden deze schetsen, die thans niet veel aantrekkelijks hebben, allen verbeteren, indien zij op grooter schaal uitgevoerd werden. Vele details, die thans slechts aangeduid konden worden, zouden dan beter in het oog vallen. Wij willen dan ook bij deze basreliefs niet lang stilstaan, en slechts vermelden, dat door twee der kunstenaars *Daniël in den leeuwenkuil* tot onderwerp is gekozen, terwijl de derde de geschiedenis van *Rebecca* verkoos.

Het ontwerp *Daniël* leverde in de behandeling eigenaardige bezwaren op, en het is dan ook niet te verwonderen, dat de voorstelling van *Rebecca* nog het best voldoet.

De statuetten zijn in menig opzicht merkwaardig. Zij zijn elk in het bijzonder wel bestudeerd en geven ieder een eigenaardige opvatting van het vrouwelijk schoon te zien.

De trotsche *Velleda* van N°. 9, wier gewaad door den wind wordt bewogen en die met stout gebaar voortschrijdt, getuigt van veel talent, en beantwoordt wel aan de voorstelling, die wij ons van de Germaansche vrouw maken. De kunstenaar heeft aan dit beeld een zeer persoonlijk cachet weten te verleenen.

De *Stroomnymf*, door N°. 13 vervaardigd, is misschien bevalliger dan de *Velleda*, maar is meer conventioneel van opvatting, zoodat men zelfs aan sommige in den handel voorkomende bronzen beelden denkt. De lijnen van het beeld zijn goed, en de behandeling van het vleesch getuigt van veel studie.

Ook N°. 9 heeft een *Stroomnymf* als onderwerp gekozen. Deze nymf is zeker met zorg naar de natuur bestudeerd, doch onwillekeurig rijst de vraag, of de kunstenaar niet meer succes gehad zou hebben, indien hij een schooner model gekozen had. Zeker worden in de werkelijkheid een zoo schraal bovenlijf, zulke lange beenen, zulke groote voeten dikwerf aangetroffen, doch het komt ons voor, dat bij een *stroomnymf* bevalliger proportie een eerste vereischte is. Niet ieder model kan zonder wijziging voor een stroomnymf dienen.

Wij achten het ten slotte een heuglijk verschijnsel, dat deze wedstrijd toont, hoe onze beeldhouwers meer en meer blijken van vooruitgang geven, zoodat weldra de beeldhouwkunst ook ten onzent weer den luister van voorheen herwinnen zal.

EEUWFEEST VAN HET GENOOTSCHAP „MATHESIS SCIENTIARUM GENITRIX", TE LEIDEN.

In de vorige week bracht de Commissie uit de oud-leerlingen, belast geweest met de zorg voor de feestviering vanwege de oud-leerlingen op den 17 September l.l., verslag uit van hare bemoeiingen.

Uit dat verslag bleek o. a., dat de feestviering naar wensch en tot volkomen tevredenheid van alle deelnemers was afgeloopen.

Behalve de feestelijkheden, heeft de Commissie ook gezorgd voor eene blijvende herinnering aan het Eeuwfeest en als zoodanig een „Fonds" gesticht, dat als feestgave het Bestuur van het Genootschap is aangeboden, met de volgende op oud-Hollandsch papier, in rood en zwart gedrukte, oorkonde:

„Ter viering van het honderdjarig bestaan van het Genootschap: „Mathesis Scientiarum Genitrix" te Leiden, hebben oud-leerlingen van dat Genootschap zich vereenigd om die gebeurtenis te herdenken.

Behalve met eene feestelijke viering, hebben zij gemeend ook door een meer duurzaam aandenken dit zeldzaam feest in herinnering te moeten doen blijven.

De Commissie, door de oud-leerlingen uit hun midden gekozen tot regeling van de feestviering, heeft daarom in hare vergadering van den 8sten Juli l.l. besloten, dit duurzaam aandenken te doen bestaan in een „Fonds, gesticht door oud-leerlingen van „Mathesis Scientiarum Genitrix", bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan, om te dienen voor premiën bij uit te schrijven prijsvragen".

Tot nadere toelichting omtrent de bestemming en het beheer van dit Fonds dient vermeld:

1°. Dat de renten zullen dienen voor premiën of voor toelagen hetzij in geld, hetzij in voor dat geld aan te schaffen voorwerpen, bij buitengewone prijsvragen, door het Bestuur van het Genootschap om de vijf jaren uit te schrijven voor oud-leerlingen, die op den tijd van beantwoording niet langer dan vijf jaren de school hebben verlaten.

2°. De Commissie van beoordeeling over de ingekomen antwoorden op voornoemde prijsvragen, zal bestaan uit twee bestuurders van het Genootschap en drie deskundige oud-leerlingen, buiten den kring der beantwoorders staande, en door het Bestuur te kiezen.

De Commissie brengt schriftelijk een met redenen omkleed oordeel over ieder ingekomen antwoord uit, waarvan afschrift aan elken mededinger wordt uitgereikt.

3°. Het Fonds, ingeschreven op de Leidsche Spaarbank van het Departement Leiden der „Maatschappij tot Nut van 't Algemeen" en bedragende, op den honderdsten verjaardag van het Genootschap, eene som van achthonderd vijftig gulden, is door schenkingen en diergelijken voor vermeerdering vatbaar.

4°. Het Fonds wordt in volle beheer en eigendom overgedragen aan het Bestuur van het Genootschap, dat zich bij de aanvaarding verbindt de hierboven gestelde bepalingen uit te voeren

Waarvan deze Oorkonde is opgemaakt en onderteekend.

Leiden, 17 September 1885."

De oorkonde bevat bovendien al de namen van de deelnemers aan de feestelijkheden en dus stichters van het fonds, en ook die van een zestal belangstellenden, die door een gift het fonds vergroot hebben.

Het financieel gedeelte van het verslag was niet het minst belangrijke, want komt gewoonlijk bij dergelijke feestvieringen geld tekort, hier was een overschot van *f* 220, dat besloten werd bij het fonds te voegen.

Het fonds, gesticht met *f* 850, is sedert door giften van belangstellenden weder vermeerderd met *f* 130, en bedraagt dus nu, met inbegrip van bovengenoemd batig slot van *f* 220, in hoofdsom *f* 1200.

Met volle instemming van de vergadering werd de Commissie dank gebracht voor hare bemoeiingen en erop gewezen, dat aan het zoo juist opvatten harer taak, het welslagen van het feest alleen te danken was.

De Commissie heeft later besloten, zich niet te ontbinden, maar aaneengesloten werkzaam te blijven tot uitbreiding van het fonds, teneinde dit, zoo mogelijk, ieder jaar met een zeker bedrag te kunnen vergrooten. Zij verzoekt daartoe den steun van alle belangstellenden.

DE TUNNEL ONDER DE SEVERN.

Reeds lang geleden werd de behoefte gevoeld aan een directe verbinding tusschen Bristol en de mijndistricten van Zuid-Wales; de stoompont, waarmede men aanvankelijk gemeend had, in die behoefte te kunnen voorzien, bleek slechts een gebrekkig verkeersmiddel.

Men hield zich dan ook bezig met het maken van

overbruggingsplannen, doch geen dezer projecten kwam tot uitvoering, daar in de Severn een gedeelte is, dat bij laagwater bij een breedte van 230 M. een diepte van 20 M. bezit, terwijl de vloedhoogte soms tot 11 M. en meer stijgt. Daar het maken van een brug met spanningen van 250 M. en met pijlers, op zoo groote diepte gefundeerd, niet alleen bezwaarlijk, maar ook te kostbaar geacht werd, besloot men, onder de rivier een tunnel van 7 kilometer lengte te maken.

De voorbereidende werkzaamheden werden begonnen, en de geologische onderzoekingen gaven geen ongunstige resultaten. Het bleek toch, dat het rivierbed uit harde zandsteen bestond, die door conglomeraten en trias-mergel bedekt was. Deze mergel scheen ondoordringbaar voor water te zijn, terwijl ook, zoover men kon nagaan, slechts kleine scheuren in de zandsteen aanwezig waren, die dan nog door zand opgevuld bleken.

De *Great-Western Railway* verkreeg in 1872 de concessie tot het maken van de tunnel, waartoe zij door Richardson een ontwerp deed opmaken.

Reeds in het volgende jaar begon men met het maken van een verticale schacht aan den noordelijken oever bij Southbrook. Bij het maken van deze schacht bleek echter, dat men zich vergist had, toen men de mergel als voor water ondoordringbaar aannam. Er kwam per uur gemiddeld 120 M³ water in deze schacht, zoodat men slechts door het aanwenden van twee stoompompen het water meester kon blijven.

In December 1874 was deze schacht, die een middellijn heeft van 4.80 M., en van binnen in klinkers bemetseld is, tot een diepte van 61.20 M. voltooid.

Men begon nu een horizontale gang te maken, die een middellijn van 2.40 M. had. Hierbij kreeg men echter zooveel water, dat het noodig bleek, een afzonderlijke schacht tot het uitpompen daarvan te maken. Deze schacht, die in 1877 voltooid was, maakte het mogelijk, de werkzaamheden voort te zetten.

In den aanvang werd geboord met machines volgens het systeem Mac-Kean; deze werden vervangen door andere naar een systeem, uitgedacht door den ingenieur John Geach. Daar deze machines echter veel reparatie noodig hadden, verving men ze ten slotte door Darlington-machines. Tonite was de stof, die gebruikt werd tot het doen springen der rotsen.

Reeds had men 3081 M. lengte op deze wijze geboord, toen men plotseling op de plaats, waar men aan de conglomeraten kwam, zooveel water in de gang kreeg, dat de pompen onmachtig bleken, zoodat op 16 October 1879 alle gangen en schachten vol water liepen.

Geruimen tijd werd nu het werk gestaakt, en men wanhoopte er aan, of het wel ooit gereed zou komen. Den bekenden ingenieur sir John Hawkshaw gelukte het echter, de werkzaamheden tot een gelukkig einde te brengen. Totdusverre had de Great-Western Railway de werken in eigen beheer uitgevoerd. Het voltooien ervan werd nu aan den aannemer Walker opgedragen voor *f* 13,500,000. Rekent men bij deze som de gelden, die op dit tijdstip reeds voor den tunnelbouw besteed waren, dan komt men tot een totaal van *f* 25,000,000.

Men begon met door zeer krachtige pompwerktuigen het ledigpompen der gangen te beproeven. Trots de grootste inspanning mocht dit echter niet gelukken, daar de werklieden, toen het water in de gangen kwam, in allerijl de vlucht hadden genomen, zonder eraan te denken, een afsluiting, die men uit voorzorg in een gang gemaakt had, om eventueel onverwacht binnenstroomend water te keeren, dicht te doen.

Na veel vergeefsche pogingen gelukte dit aan den duiker Lambert, die niet schroomde, de gevaarlijke tocht in de met water gevulde gangen te ondernemen, waarbij hij anderhalf uur buiten alle gemeenschap met de buitenwereld bleef.

Het leegpompen der gangen gelukte nu, en men besloot, om de laag boven de tunnel dikker te maken en haar dieper te leggen, wat natuurlijk een groote vermeerdering van kosten gaf.

Men was nu ook aan de Engelsche zijde met het maken van een gang begonnen, doch kreeg ook daar water binnen; men slaagde er echter in, het meester te blijven. In September 1881 bereikten de gangen elkander.

Tot 1883 had men niets gedaan aan het einde van de gang, dat door de afsluiting gesloten werd gehouden. Nadat men echter zeer krachtige pompwerktuigen had aangevoerd, meende men het te kunnen wagen, de afsluiting te openen. Toen kreeg men echter weder zooveel water, dat pompen, die 3000 M³ water per uur verplaatsten, het onderloopen der gangen niet konden verhinderen. De duiker Lambert moest weder de gevaarlijke taak der sluiting verrichten, en men werd het water opnieuw meester. Men bouwde toen een sterken afsluitmuur in de gang, en begon aan de andere zijde van deze gevaarlijke plaats te boren, totdat men er tamelijk dichtbij kwam, en gelegenheid kreeg, door een zijdelingsche gang het water af te tappen en het door pompen van een vermogen van 7500 M³ per uur weg te voeren. De gangen konden nu zonder verdere moeilijkheden voltooid worden.

De geheele lengte van de tunnel bedraagt 7007.96 M. Het gewelf, waarmede zij van binnen bekleed is, bestaat uit klinkers, en is 0.69 M. dik. Waar groote druk te vreezen was, is deze dikte tot 0.90 M. opgevoerd; waar echter geen gevaar aanwezig was, is de zwaarte 0.58 of 0.44 M. Teneinde het water, dat doorsijpelde, meester te blijven, heeft men hier en daar gaten gespaard, die, als het metselwerk genoegzaam versteend was, gedicht werden. Op sommige plaatsen heeft men daarenboven de kruin van het gewelf met vilt bekleed. De mortel bestond uit twee deelen zand en één deel Portland-cement. Gemiddeld werd 1500 M³ metselwerk per week voltooid.

De ventilatie geschiedde tijdens het boren door de saamgeperste lucht der boormachines. Sedert de voltooiing der boorwerkzaamheden heeft een groote Guibal-ventilator, die door een machine van 10 paardekracht gedreven wordt, in de luchtverversching voorzien. Electrisch licht is in de tunnel aangebracht.

De eerste locomotief reed op 5 September laatstleden door de voltooide tunnel.

JUBILEUM VAN DEN HEER H. P. VOGEL.

Aan den heer Vogel, hoogleeraar in de Bouwkunst en onder-directeur aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's-Hage, werd op Donderdag 15 October een hulde gebracht, die inderdaad schitterend kan genoemd worden.

Door de zorgen van eene Commissie uit de leerlingen, de heeren E. F. Ehnle, W. L. Brücknann en A. W. van Malsen was de zaal, waarin door den heer Vogel het onderwijs gegeven wordt, thans in een feestlokaal veranderd, smaakvol gedrapeerd met wapens en tropeeën en versierd met het noodige groen.

Tegenover den ingang viel al aanstonds het oog op een langwerpig schild met zilveren fond, waarop met blauwe letters het woord *Hulde* tusschen de jaartallen 1860 en 1885 en daarboven de letters H. P. V.

Te ongeveer acht uren werd de komst van den jubilaris door de klanken van de piano aangekondigd en trad de heer Vogel de zaal binnen, vergezeld van

zijn zoon en dochters en gevolgd door den Raad van Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten. Daarna werden als welkomsgroet eenige coupletten van het *Wien Neerlands bloed*, onder begeleiding van de piano, door allen staande aangeheven.

Nadat de jubilaris en ook het verdere gezelschap de voor hen bestemde plaatsen hadden ingenomen, nam de Voorzitter, de heer Dr. L. R. Beijnen het woord om den heer Vogel toe te spreken op de wijze, als we dat van dien geachten redenaar gewoon zijn.

„De Raad van Bestuur heeft zich opgemaakt om u te huldigen, een kunstenaar, die geëerd wordt, en een hoogst verdienstelijk leeraar, die 25 jaren aan onze Academie werkzaam zijt. Dat geeft u reden van dankbaarheid aan God: bezig te zijn in eene zoo schoone kunst, die zóóver om zich heen grijpt. Niemand kan leven zonder de bouwkunst en zich daarin in het bijzonder te mogen bewegen, werkt weldadig op het gemoed. We wenschen u van harte geluk en bieden u daarbij een souvenir aan, waarbij ge vooral wilt denken aan de handen die het u geven."

Daarop ontvouwde de heer Beijnen een prachtwerk, zijnde *Concurrenz Entwürfe* in twee portefeuilles, betrekkelijk het gebouw voor den Rijksdag en den schouwburg te Frankfort a/M.

De bovengenoemde Commissie uit de leerlingen trad nu op den voorgrond en, als tolk dier heeren, sprak de heer E. F. Ehnle de volgende hartelijke en welgemeende woorden. „De rede van ons samenzijn behoeft, geachte heer Vogel, voorzeker geen nader betoog, maar toch hebben we er behoefte aan openlijk uit te spreken, dat we ons allen hartelijk verheugen in het voorrecht, dat ge 25 jaren aan deze Academie mocht doorbrengen. In die jaren is er veel belangrijks voorgevallen. Zij het u gegeven uwe krachten nog lang te wijden aan deze zoo nuttige inrichting, in het belang van ons allen, en ontvang dit geschenk als een blijk van onze hartelijke dankbaarheid."

De sluier werd daarop weggenomen van de even prachtige als kostbare staalgravure, in eikenhouten lijst, naar Paul de la Roche's: *Hemicycle du palais des Beaux Arts*; de lijst was voorzien van een koperen plaatje, met het opschrift 1860—1 September—1885.

Bij dit cadeau behoorde nog eene calligraphische opdracht, bewerkt door den heer W. L. Brückmann, welk stuk, keurig en met veel smaak uitgevoerd, terecht veler bewondering wekte, en eene portefeuille met de handteekeningen van 120 deelnemers, waaronder 40 vrouwelijke leerlingen.

Thans volgde eene Commissie uit de oud-leerlingen, zijnde de heeren H. J. Mondt, W. B. van Liefland en J. H Pfeiffer, en nam eerstgenoemde het woord:

„Is het, geachte heer Vogel, voor u een voorrecht dezen dag te mogen herdenken, voor ons, oud-leerlingen vooral, een man als gij zijt te mogen begroeten. Onder uwe leiding toch heeft het onderwijs reuzenschreden gedaan; hartelijken dank voor alles wat ge voor ons waart, en dat wij vaak eerst op lateren leeftijd recht leerden op prijs stellen. Immers uw gekuischte smaak, uw edel karakter, uwe ongeëvenaarde welwillendheid en uw onuitputtelijk geduld — alle die eigenschappen brengen ons met onverdeeld genoegen de herinnering te binnen aan de dagen, toen we ons hier onder uwe leiding mochten bekwamen voor het vak onzer keuze.

De roepstem bij de oud-leerlingen bleef dan ook niet onverhoord en we hebben de eer u, namens hen, dit cadeau aan te bieden; als ge op het beeld ziet van den grooten Van Campen, wil dan daarbij uwe oud-leerlingen gedenken".

Het geschenk bestaat in een zwart-marmeren pendule, waarop in brons het borstbeeld van den grooten bouwmeester Jacob van Campen, en een paar bronzen coupes, waarbij een calligraphische opdracht op perkament met de alphabetische lijst van de 49 deelnemers; deze opdracht is op zich zelve een waar kunststuk en werd door den, op dat gebied zoo gunstig bekenden, heer J. M. Lion uitgevoerd.

Nog wordt het brengen van hulde aan den jubilaris vervolgd.

Namens de Afdeeling 's-Gravenhage van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst spreekt de heer G. J. Morre, lid van het Bestuur dier Afdeeling, eenige even welgemeende als goed gekozen woorden. „Het kon — dus vangt de heer Morre aan — niet onbekend blijven, dat de Leden der Afdeeling, waarvan ge Voorzitter zijt, behoefte gevoelden u van hunne erkentelijkheid te doen blijken. Door het Bestuur werd mij het vereerend mandaat opgedragen tot u te mogen spreken, en wij danken den Raad van Bestuur der Academie, ons hier den toegang te hebben verleend.

De Maatschappij voert in haar vaandel „tot Bevordering der Bouwkunst" en wij komen u begroeten, niet als onzen President maar als den Leeraar, die het vierde deel van een eeuw werkzaam waart tot bevordering dier kunst. Moge het u gegeven zijn nog zeer lang in uwen nuttigen werkkring bezig te zijn en wil het geschenk, dat wij de eer hebben u namens de Afdeeling aantebieden, aannemen als een bewijs van aller waarachtige sympathie".

Het geschenk bestaat uit een paar rijk versierde schenkkannen in cuivre-poli.

Ten laatste treden de heeren J. M. Lotz en W. C. Rademaker nader om namens de jeugdige vereeniging *Architectura* alhier, bij monde van den heer Lotz, den jubilaris hulde te brengen en de hoop uit te spreken, dat het hem gegeven moge wezen nog zeer vele jaren als leeraar werkzaam te zijn.

Namens deze jeugdige Vereeniging werd den jubilaris een lauwerkans aangeboden.

Nadat ook dit blijk van belangstelling onder dankzegging was aangenomen, nam de heer Vogel, blijkbaar aangedaan, het woord.

„Ook al is 't moeilijk veel te spreken — onmogelijk echter geheel te zwijgen bij zoovele en treffende bewijzen van sympathie in de eerste plaats van den Raad van Bestuur, die in de keuze van dat geschenk getoond heeft de kunst waarlijk lief te hebben; dan de leerlingen, de oud-leerlingen, de Afdeeling der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en de Vereeniging Architectura — waarlijk, er zijn voor mij geene woorden te vinden om u allen mijn hartelijksten dank te brengen.

Ook buiten de Academie wil ik medewerken tot bevordering der kunst, die we allen zoo liefhebben!"

Van alle kanten werd nu den jubilaris persoonlijk hulde gebracht en daarbij hadden velen gelegenheid de prachtige cadeau's in oogenschouw te nemen.

Het verder deel van den avond ontbrak het niet aan gezellig onderhoud, waarbij, dank zij de bemoeiingen der leeraren, de noodige verfrisschingen werden aangeboden.

Velen van het gezelschap bleven nog lang bijeen. Door de welwillendheid van eenige liefhebbers werden daarbij afwisselend muziekstukken op piano, viool en hobo uitgevoerd.

Een ieder ging hoogst voldaan huiswaarts. Moge het feest van 15 October voor een ieder, die er getuige van was, aangename herinneringen achterlaten. Voor den hooggeschatten leeraar en vriend Vogel zal het zeker een onvergetelijke dag zijn!

VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Vergadering van 10 *October* 1885.

Met een welkom aan de aanwezigen opende de Voorzitter de eerste wintervergadering en deelt mede, dat van de Vereeniging *Bouwkunst en Vriendschap* te Rotterdam een schrijven ontvangen is, waarin de wensch wordt te kennen gegeven, dat er vriendschappelijke betrekkingen tusschen beide vereenigingen worden aangeknoopt. Wordt voor kennisgeving aangenomen.

De 1ste-Secretaris bracht verslag uit van de werkzaamheden over het afgeloopen jaar, en de Penningmeester besloot zijn jaarverslag met de mededeeling, dat een saldo van *f* 47.04[8] in kas is. Ook de Bibliothecaris deed verslag omtrent den toestand der bibliotheek.

Aan de orde was thans de beantwoording van de vraag: „Wat is de beste en tevens op den duur de goedkoopste constructie voor schutkolkwanden van eene sluis van 6 M. doorvaart bij een verschil in waterstand van 1.50 M. boven en beneden de sluis en eene diepte der slagdrempels van 2 M. onder dien waterstand?"

Bij monde van den heer H. de Herder werd een rapport uitgebracht, dat met een daarop betrekking hebbend schetsje in de leeszaal der Vereeniging ter visie zal worden gelegd.

De volgende vraag luidde: „Bij eenigszins belangrijke werken tedezerstede wordt gewoonlijk in de bestekken bepaald, dat de te gebruiken tras door een aan te wijzen leverancier moet worden geleverd, waarvoor dan steeds de heer Mees wordt aangewezen. De steller der vraag zou nu gaarne zien, dat deze onbillijkheid werd weggenomen, opdat andere leveranciers met gelijke qualiteit kunnen mededingen. Deze preferentie heeft het dubbele nadeel, dat zij voor de aanbesteders eene financieele opoffering is en de leverancier minder handelbaar wordt tegenover de verplichte afnemers."

Uit het rapport, omtrent deze vraag uitgebracht, bleek, dat de redactie aan het Bestuur te persoonlijk voorkwam, om daarop voldoend antwoord te geven; er werd besloten het tot de volgende vergadering aan te houden.

Tot Penningmeester en Bibliothecaris werden gekozen in plaats van de heeren Hoekzema en Sluiter, die niet dadelijk herkiesbaar waren, de heeren J. N. Kruisinga en Wibbelink.

Vervolgens werd bij monde van den heer Nieuwenhuis verslag uitgebracht door de Jury ter beoordeeling van de ingekomen ontwerpen op de uitgeschreven prijsvraag voor een voorgevel van een woonhuis. De prijs van *f* 20 werd toegekend aan den heer J. Herman, te Nieuweramstel, met het ontwerp „Fraternité", de 1ste premie ad *f* 10 aan den heer H. Greydanus Jongschaap, te Wolvega, met het ontwerp „Leve de Bouwkunst", en de 2de premie ad *f* 5 aan den heer L. R. van Essen, te Schalkwijk, met het ontwerp „De gustibus non est disputandum".

Als nieuwe prijsvraag, alleen voor de leden, werd daarna uitgeschreven: „een blok van vijf werkmanswoningen". Het programma daarvoor zal in een volgende vergadering worden vastgesteld.

De Voorzitter deelde hierop mede, dat het Bestuur in de volgende vergadering een voorstel zal doen om een sociëteit voor de leden op te richten.

In de vraagbus werd de volgende vraag gevonden: „Wanneer heeft een architect waarborg, dat hij goede tras heeft?" De beantwoording dezer vraag werd opgedragen aan de Commissie voor materialenkennis en de vergadering, onder de gewone dankbetuiging aan de leden, daarna gesloten.

VARIA.

Stoken van petroleum aan boord der stoomschepen. Men schreef onlangs uit Marseille aan het *Journal de Genève*: „Gisteren is hier in de haven een zeer merkwaardige proef genomen, die in den hoogsten graad belangstelling wekt bij allen, die met het zeeleven in verbinding staan. Het stoomschip *Aude*, van de Maatschappij „Fraissinet", is om tien uren des morgens uit de haven geloopen, om op zee proeven te nemen met het stoken van petroleumafval. De beheerder der Maatschappij, de heer Alfred Fraissinet, had aan boord genoodigd den marine-ingenieur Guillaume en de ingenieurs onzer groote stoomvaart-maatschappijen Valin, Roux, Lambinet, Sarrasin.

Sinds meer dan een jaar zet de Maatschappij „Fraissinet" in haar uitgebreide werkplaatsen van Madrague en onder de leiding van haren hoofdingenieur d'Allest, de oplossing voort van het vraagstuk: de kolen af te schaffen en ze te vervangen door delfstoffelijke oliën en haren afval. Deze zelfstandigheid, bijna onbrandbaar als zij saamgeklonterd is, brandt gemakkelijk als zij onder zekere omstandigheden verkeert en in verdeelden toestand is gebracht. Om tot deze uitkomst te geraken, heeft de heer d'Allest toestellen bedacht, waarvoor hij onlangs een patent heeft genomen en die zulke goede resultaten hebben gegeven, dat de heer Fraissinet niet geaarzeld heeft op een zijner schepen de toepassing ervan te beproeven.

Tot dit doel is de *Aude* voorzien van twee branders voor elken haard; deze branders bestaan uit twee kegelvormige bases, in elkander geplaatst; de stoom dringt in de buitenste basis en komt uit het toestel in den vorm van een uitgeholden cilinder, die 1 tot 2 m M. dikte heeft. De petroleum komt, in den vorm van een cirkelvormig omhulsel, in de binnenste basis, en ontmoet bij haar uitgang den stoomstraal, dien zij doet verstuiven en als zeer fijn stof in den haard werpt. Zij wordt dan gemakkelijk ontvlambaar en het is voldoende, voor de opening of monding van den brander een brandend lichaam, welk ook, te plaatsen, b v. een prop van katoen, om onmiddellijk de vlam met groote kracht te doen uitschieten. Tijdens de proeven, die vijf uren duurden, hebben de branders met volmaakte regelmatigheid gewerkt, de druk bij den stoomketel heeft zich altijd op het maximum gehouden en de stokers zijn op de brug gebleven, van verre met verbazing starende naar deze nieuwe werktuigen, die hunne tegenwoordigheid aan boord bijna nutteloos maken. Gedurende de manoeuvres en als het noodig was de vaart te vertragen, hebben de ingenieurs der Maatschappij zich met verwonderlijk gemak van den druk meester gemaakt. Daarvoor was het genoeg, achtereenvolgens, één voor één, de branders uit te dooven, hetgeen geschiedt door eenvoudig de toevoerkraan van de petroleum te sluiten. De naald van den drukmeter bleef in onveranderlijken stand.

Bij het binnenkomen van de haven is het voor de uitdooving van de vuren voldoende geweest vier kranen te sluiten, en men heeft niet, zooals bij kolen, een haard gevonden, gevuld met onbrandbare overblijfselen, die verlies geven en veel handenarbeid eischen. Het gemiddelde verbruik was 115 K.G. naphta in het uur, terwijl dat van kolen, onder gelijke omstandigheden, 201 K.G. bedroeg.

De opbrengst was dus nu veel grooter. Bij de zeelieden zijn deze proeven de groote gebeurtenis van den dag."

Onderzoek van het inwendige van een kanon. Onlangs zijn in het tuighuis te Woolwich proeven genomen met het photografeeren van het binnenste der groote vuurmonden, waardoor men instaatgesteld wordt te onderzoeken of er gebreken in de ziel waren vóór en na het schot. Er werden gloeilampen in het inwendige van het stuk geplaatst op kleinen afstand van den mond. Een reflector zond het licht naar den bodem der ziel. De verlichting was voldoende en men verkreeg goede photographieën.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur,

Ontvang mijn dank voor de inlichtingen op het door mij ingezonden stuk, opgenomen in het voorgaand nommer van Uw geacht blad; de inhoud beantwoordt echter niet aan de gedane vraag: Waarom is de uitslag niet gepubliceerd?

Ik wenschte wel te weten, al heeft de prijsaanbieding niet het karakter eener gewone aanbesteding, waarom er in 't geheel geen mededeeling van den uitslag is gedaan, al was het alleen door de fabrikanten bekend te maken, aan wie de leveringen zijn opgedragen. Zulks wordt toch in de meeste gevallen gedaan o. a. bij de Ministeriën van Oorlog en van Marine, waar zelfs de leveranciers der onbeduidendste benoodigdheden worden vermeld. Ik vermeen, dat het de plicht is van aanbesteders, om 't even of het eene prijsaanbieding of aanbesteding betreft, om in alle gevallen bekend te maken aan wie de leverantie of uitvoering is opgedragen. Zulks is hier niet het geval; dergelijke handeling, ik herhaal het, geeft m. i. te denken.

Uit de inlichtingen, door U verkregen, is gebleken dat de keuze op Waalsteen (waaronder ook steen van den Gelderschen IJsel en den Nederrijn begrepen) gevallen is. Waarom zijn die inlichtingen niet meer uitgebreid door het noemen der fabrikanten, aan wie de levering is opgedragen?

Met de meeste hoogachting,

Een Groninger steenfabrikant.

☛ Vooralsnog zijn wij niet in de gelegenheid de verlangde inlichtingen te geven, maar wij zullen trachten de namen der leveranciers te weten te komen en alsdan eene nadere mededeeling doen. Het ligt voor de hand, dat wij voor openbaarheid strijden en al het mogelijke in het werk stellen om de verschillende inschrijvingen op aanbestedingen te verzamelen. Wij herhalen, dat aan de aanvrage naar de prijzen van steen het karakter eener aanbesteding ontbrak en erkennen, dat alleen om die reden onzerzijds niet naar den uitslag gevraagd werd.

De Redactie.

BUITENLANDSCHE BERICHTEN.

— Te Antwerpen is den 9 October j.l., in den ouderdom van 77 jaren, overleden de gunstig bekende beeldhouwer Joseph Geefs, laatstelijk waarnemend directeur der Koninklijke Academie van Schoone Kunsten aldaar.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

Amsterdam. De gewone jaarlijksche tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters in Arti et Amicitiae zal worden geopend op Zondag 18 October a. s., des morgens te 10 uren.

Het aantal kunstenaars, die aan deze tentoonstelling wenschen deel te nemen, wordt jaarlijks grooter. Er zijn thans zoovele aanvragen om plaatsruimte ingekomen, dat hoogstwaarschijnlijk de vereenigde commissie vele artisten zal moeten teleurstellen.

De behoefte aan uitbreiding der kunstzalen doet zich jaar aan jaar meer gevoelen.

— De wedstrijd van kamerameubleminten, uitgeschreven door de directie van »Het Nederlandsch Handelsmuseum", heeft veel deelneming gewekt. Totnutoe zijn 36 inschrijvingen voor evenzooveel ameublementen ingekomen.

— In den prijskamp voor het praalgraf van Hendrik Conscience werd Maandag uitspraak gedaan tusschen de 33 ingezonden ontwerpen. Met 5 stemmen tegen 4 werd het werk van Frans Joris, beeldhouwer te Antwerpen, bekroond. Het stelt voor Conscience, uitgestrekt op een praalbed, met den Vlaamschen leeuw, liggende vóór de ruststede en wakende op den afgestorvene. De achtergrond wordt ingenomen door een pyramidaal gevaarte, waarop de naam des schrijvers met zinnebeeldige sieraden gebeiteld is. De hoofdgroep zal uit brons, het overige deel van het werk uit blauwe arduinsteen vervaardigd worden. De bekroonde kunstenaar is de maker van het zittende beeld van Conscience, door de stad Antwerpen voor de stedelijke bibliotheek opgericht. De kosten van het praalgraf, bedragende 20,000 fr., werden door openbare inschrijving bijeengebracht.

Arnhem. De heer A. van Cuylenburgh Jr. heeft om redenen van gezondheid eervol ontslag gevraagd uit de betrekking van gemeente-architect, in te gaan den 1 Januari e. k.

Utrecht. De heer C. Vermeys, architect-directeur der gemeentewerken te Utrecht, herdacht deze week den dag, waarop hij vóór 25 jaren in functie trad. Een aantal openbare werken en gebouwen zijn in dien tijd onder zijne leiding totstandgebracht, met name het Ziekenhuis, de verschillende inrichtingen voor het hooger onderwijs, de Botermarkt, de Rijks Hoogere Burgerschool in de Kruisstraat, de gemeentelijke Hoogere Burgerschool aan de Van-Wijckskade, de Hoogere Burgerschool voor meisjes, het nieuwe stedelijk Gymnasium, al de tegenwoordig in gebruik zijnde gebouwen voor de scholen van openbaar lager onderwijs, behalve die aan de Van-Wijckstraat, de verbreede beweegbare bruggen aan de Willems-, Weerd- en Catherijnebarrières, de fraaie bruggen aan het Lucasbolwerk en de Nieuwe Baan bij den Oorsprong. Verder werden door hem de gebouwen en werken voor de stedelijke gasfabriek en de gemeentereiniging, de openbare zwem- en badplaatsen en talrijke voorzieningen in het belang der algemeene gezondheid uitgevoerd.

De verfraaiing der stad, o. a. door verbreeding der Viestraat en andere straten, door amotie van Lepelenburg, Lucas- en Hagijnebolwerk, had onder zijne leiding plaats.

De ambtenaren van fabrikage hebben den jubilaris op zijn kantoor verrast met de aanbieding van een geschenk, vervaardigd door den heer Begeer, en bestaande in een zinnebeeldige voorstelling in marmer en zilver, met verschillende opschriften versierd.

De aanbieding had plaats met eene toespraak van den heer J. T. Kok, hoofdopzichter der gemeentewerken, waarop de heer Vermeys een hartelijk woord van dank sprak.

Bij dit geschenk was gevoegd eene opdracht, keurig geteekend door den heer J. Loran, teekenaar bij de gemeentewerken, behelzende de namen der schenkers.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag 27 October**, ten 2 uro, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 430.

Het afbreken van eene Wachterswoning bij KM. 37[3/5] en het weder opbouwen van eene Wachterswoning bij KM. 37[1/7] met gebruikmaking van de afbraak en bijlevering van beschadigde en tekort komende materialen, ten behoeve van den spoorweg van Roosendaal naar Vlissingen.

Raming *f* 1150.—

De besteling geschiedt volgens § 44 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 9[den] October 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 20[sten] October 1885, ten 12 uur des middags.

Utrecht, den 8[sten] October 1885.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van *ROTTERDAM* zijn voornemens op **Woensdag den 4 November 1885**, des namiddags ten 1 ure, ten Raadhuize alsdaar **aan te besteden:**

Het bouwen van eene BEWAARSCHOOL aan de Spiegelnisserstraat en van eene WONING aan den Crooswijkschen Singel.

Bestek, voorwaarden en teekening liggen op de gewone dagen en uren ter kennisneming op de *Plaatselijke Secretarie* en het *Stads-Timmerhuis* te *Rotterdam* en zijn tevens voor *f* 1.— verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers, *Hoofdstraat* n°. 73.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen aan gemeld *Timmerhuis*. De aanwijzing in loco zal plaats hebben op *Donderdag* den 29 *October* 1885, des voormiddags ten 11 uur.

B. HOLSBOER. - Arnhem.

Leverancier van Z. M. den Koning.

Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.

Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)

Hoogste onderscheiding 1879.

EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.

BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

HET BESTUUR der **Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen** heeft de eer aan belanghebbenden te berichten, dat van de 16 ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een **Woonhuisgevel** zijn bekroond geworden de volgende ontwerpen:

1° **Fraternité**, van den Heer J. HERMAN, te *Nieuwer-Amstel*.

2° **Leve de Bouwkunst**, van den Heer H. GREYDANUS JONGSCHAAP, te *Workum*.

3° **De gustibus non est disputandum**, van den Heer L. R. VAN ESSEN, te *Schalkwijk*.

Aanbesteding.

HET BESTUUR der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs te *Meiden* zal op **Vrijdag 30 October 1885**, des namiddags ten 2 uur, **aanbesteden** in de Consistoriekamer der Hervormde Kerk aldaar:

Het bouwen van een Schoolgebouw en Onderwijzerswoning en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen, enz. enz.

Bestek en teekening liggen van af den 15[den] dezer ter inzage in het Koffiehuis »Het Hof van Holland" te dier plaatse.

Aanwijzing op het bouwterrein op Dinsdag 27 October 1885, des middags ten 12 ure. Inlevering der Biljetten op Vrijdag 30 October, des middags ten 12 uro, in de Consistoriekamer voornoemd.

Inlichtingen geeft de Architect G. W. VISSERSOXSE, 3e Weteringdwarsstraat N°. 20, *Amsterdam*.

AANBESTEDING.

Op **Zaterdag 24 October**, des namiddags ten 2 ure, in het lokaal »Concordia" te *Delfshaven*, zal worden **aanbesteed:**

Het afbreken van een huis te Delfshaven en het op die plaats opbouwen van een Winkelhuis met Bovenwoning.

De plannen en bestek liggen ter inzage in »Concordia" van af 14 October, en zijn alsdaar te verkrijgen voor *f* 2.50 per stel.

Aanwijzing Woensdag 21 dezer des morgens ten 10 ure.

Nadere informatiën verstrekt M. M. LOURENS JZN., Architect, *Delfshaven*.

Aanbesteding.

De COMMISSIE VAN BEHEER over den Kunstweg *Bergum* enz. naar *Heeresees*, is voornemens op **Maandag 19 October 1885 aan te besteden:**

De levering van 300 M³. Grind en 190,000 Vlakke Straatklinkers (Waalworm.)

Voorwaarden dier besteding zijn tegen toezending van **drie** blauwe postzegels verkrijgbaar bij den tweede ondergeteekende.

Bestuurswoning, October 1885.

De Voorzitter der Commissie,
M. N. WIJT.
J. A. MEESSEN, *Secretaris*.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken ens. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Bekroond hoogste onderscheiding Wereldtentoonstelling ANTWERPEN 1885

de van ouds gevestigde Fabrieken van

A. H. VAN BERGEN, Heiligerlee (prov. Groningen)

Gouden en Zilveren Medaille.

Metalen TORENKLOKKEN en TORENUURWERKEN.

Nieuwe Constructie BRANDSPUITEN eigene vinding.

Hiervan reeds 180 stuks afgeleverd.

BRONZEN MEDAILLE

voor de drie Stoommachinale

Steen-, Dakpannen en Draineerbuizenfabrieken

werkende met zeven ovens. Groote voorraad.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complecte IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LELIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.ZN., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Openbare Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN *SCHIEDAM* zijn voornemens op **Dingsdag, den 27 October 1885**, des middags ten 12 ure, ten Raadhuize aldaar, in het openbaar, in drie perceelen, **aan te besteden:**

1. **Het ophalen van alle Steenkolen- en Turfasch, Puin, gegraven Aarde, Klei, Snoeisel, Mest, Vuilnis enz., hoe ook genaamd;**
2. **Het diep- en schoonhouden van de Havens, Grachten, Banssloten, Heulen, Riolen, Putten, enz.;** (De perceelen 1 en 2 ieder afzonderlijk) en
3. **De beide sub 1 en 2 omschreven werken te zamen.**

Een en ander voor den termijn van tien jaren.

De voorwaarden van aanbesteding liggen, van Dingsdag 13 dezer, ter inzage op de Stads-Timmerwerf en zijn, mede te rekenen van dien datum, verkrijgbaar gesteld op de Gemeente-Secretarie, tegen betaling van **40** cents; terwijl inlichtingen te bekomen zijn bij den Gemeente-Architect.

Schiedam, den 8ste October 1885.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE.
De Secretaris,
A. W. MULDER.

A. J. BACON & Co.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239, AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bevrijdigd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.
Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**

levert ten spoedigste:

Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traptreden, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.

Geïllustreerde Catalogus met meer dan 200 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.

Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & Co., te Amsterdam.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN

voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren PEILSCHALEN,

WEEGWERKTUIGEN.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **22de** aflevering van:

Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.

In de **eerste** tot **elfde** aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE**, met **1050** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.

Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.

De **twaalfde** aflevering vangt aan met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE**, die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **25** afleveringen à *f* **1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor *f* **33.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen tolkens wanneer deze het licht zien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES,
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzerstoen en Cementtegels.
Groote voorraden.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT jGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Korkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoklaan, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *10 gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN zal 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herhaalnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling zal 15 cent per stuk en 25 cent per gluur, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 851ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 28 October a. s., des avonds te 8 uren, in „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur.

b. Ballotage van den heer C. W. Nijhoff, voorgesteld door de heeren F. W. M. Poggenbeek en B. J. Ouëndag.

c. Bijdrage van den heer J. A. van der Sluys Veer.

d. Kunstbeschouwing.

2°. Als buitenlid zijn toegetreden de heeren A. Verburgh, te Batavia en G. Uiterwijk, te Apeldoorn.

3°. Heeren Lokaal-commissarissen berichten bij deze, dat op Zaterdag 31 October a. s. des avonds te 8⅓ uren, een biljartpartij zal plaatshebben in Maison Stroucken.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.)

BESCHOUWINGEN OVER DE INRICHTING VAN TENTOONSTELLINGSTERREINEN EN DAARMEDE IN VERBAND STAANDE BOUWWERKEN.

door

F. J. BREMMER HZN.

De laatste helft dezer eeuw kenmerkt zich door een verschijnsel, dat men bijna een epidemisch verschijnsel zou kunnen noemen, dewijl het zich steeds uitbreidt en zich tot in verre gewesten uitstrekt. Welk beschaafd land, ja, men mag wel zeggen, welke voorname stad, spreekt niet van zijne tentoonstelling, hetzij voor een speciaal vak of zoo uitgebreid mogelijk ingericht. En toch, niettegenstaande de menigte voorbeelden, die men totnutoe te aanschouwen kreeg, is nog steeds niet de vraag opgelost, welke, in het algemeen, de doelmatigste organisatie van zulke ondernemingen en, in het bijzonder, de doeltreffendste inrichting der daarvoor dienende bouwwerken is. Steeds worden bij elke nieuwe tentoonstelling weer nieuwe proeven genomen, die later blijken ook weer even nieuwe gebreken te bezitten. Bepaalde, als goed en deugdelijk erkende grondgedachten en stellingen, zooals die voor den aanleg en de inrichting van bijna alle andere gebouwen gevonden zijn, ontbreken hier geheel. Een hoofdoorzaak hiervan is, dat de meeste gegevens steunen op vrij onvolkomen berichten, die de pers ons hierover geeft, zoodat litteratuur eigenlijk ten eenemale ontbreekt. Inplaats dus van een beginsel uit te gaan en daar practische voorbeelden aan te toetsen, dient men hier omgekeerd te handelen, namelijk de bestaande voorbeelden critisch te onderzoeken, en hieruit conclusies te trekken, die van nut kunnen zijn op later te maken ontwerpen. Verschillende mannen van naam hebben zich hiermede beziggehouden, en ik heb gemeend, de vrucht hunner studies hier mede te moeten deelen, om daarna enkele voorbeelden van inrichting van tentoonstellingsterreinen te bespreken.

De ondervinding, bij de totnutoe gehouden tentoonstellingen opgedaan, heeft overtuigend bewezen, dat het resultaat van zulke ondernemingen slechts ten deele afhankelijk is van den inhoud, en voor een groot deel, misschien wel het grootst, van den vorm of het omhulsel, waarin die inhoud aan het groote publiek wordt aangeboden. Dit geldt niet alleen wat betreft de practische inrichting, maar evenzoogoed de esthetische, waardoor de tentoonstelling, behalve hare leerzaamheid, ook eene zekere mate van aantrekkingskracht verkrijgt. Om dus een goed resultaat te bekomen, is voor alles de architect de aangewezen persoon, en inderdaad zijn die tentoonstellingen het best geslaagd, waarbij aan den architect de vrije beweging werd toegestaan. Het is daarom geheel verkeerd, hem eerst dan te hulp te roepen, als de algemeene inrichting en het hoofdplan reeds zijn vastgesteld en hem dan de specifieke onderdeelen op te dragen; neen, bij de voorbereiding van het geheel moet ook hij eene invloedrijke stem kunnen doen gelden en onder zijne medewerking het geheel totstandkomen. Dit vooropgesteld, komt in aanmerking de plaatsbepaling. Als terrein dient men te kiezen een stuk grond van zooveel mogelijk regelmatigen vorm, dat van voldoende grootte is en ook nog gelegenheid tot uitbreiding aanbiedt. Met het oog op het verkeer is het voor een gemakkelijk aan- en wegbrengen der goederen wenschelijk,

den spoorweg of het water in de nabijheid te hebben; ook voor het personenverkeer, dat het terrein in dat gedeelte der stad gelegen is, hetwelk door kunstwerken of natuurlijken aanleg bijzonder uitmunt. Daarbij komt nog, dat de aanwezigheid van stroomend water den aanblik zeer verlevendigt en tevens van gunstigen invloed is op de beplanting en aanleg, die de bekoorlijkheid van het terrein verhoogen. Wie erkent niet de waarheid hiervan, die de wereldtentoonstelling te Parijs bezocht heeft in 1878 en, op de Jenabrug staande, zijn blik liet gaan over het Champ de Mars! Welk eene tegenstelling, als men hierbij vergelijkt de geurende sloot op de tentoonstelling te Amsterdam in 1883!

Van de doelmatigheid en den omvang van het terrein hangt de algemeene dispositie der gebouwen af. Een gewichtige vraag doet zich daarbij voor, of het wenschelijk is een enkel of meerdere hoofdgebouwen te stichten. Het antwoord hierop kan zijn, dat de geldquaestie hier meestal de hoofdrol zal spelen, maar is dit niet het geval, dan is het aan te raden, vooral bij wereldtentoonstellingen, behalve het hoofdgebouw een afzonderlijk gebouw voor machinerieën in te richten, speciaal voor de groote metaalindustrie; verder een gebouw voor de kunsten, voor land- en tuinbouw, voor het mijnwezen, en ook zoo mogelijk voor de in werking gebrachte werktuigen. Dit laatste zal zich meestal niet voordoen, maar is toch zeer wenschelijk voor den bezoeker van het hoofdgebouw, die hier kalm zijn algemeene kennis wil vermeerderen.

De plaatsing der hoofdgebouwen moet zich richten naar het verkeer, maar toch liefst zoo, dat ze aanstonds in het oog vallen, dus als het terrein dit toelaat, op het hoogst gelegen gedeelte. Is dit laatste te beperkt, wat bij groote steden gewoonlijk wel het geval zal zijn, zoo moet men de hoofdgebouwen aan de grens van het terrein plaatsen: daardoor blijft het middengedeelte vrij voor versieringen en geeft gelegenheid tot een schoon overzicht, terwijl het tevens onnoodig is, het hoofdgebouw aan alle zijden te decoreeren. Wenschelijk daarbij is het, de hoofdgebouwen onderling door overdekte gangen te verbinden.

Onder de bijgebouwen komen in de eerste plaats in aanmerking de restauraties. Deze moeten evenzoo aan de grenzen van het terrein gelegen zijn; vóór het gebouw is dan ruim gelegenheid tot het plaatsen van tafeltjes en zitplaatsen, en kunnen de bezoekers een schoon overzicht genieten over het levendig gewoel, dat een tentoonstellingsterrein aanbiedt. Nauw verbonden behooren erbij de muziektempels, en minder esthetisch, maar toch zeer noodzakelijk, de retirades, die hoewel gemakkelijk kenbaar, toch niet te in 't oogvallend en in behoorlijk getal moeten zijn aangebracht. Een mede niet te voorname plaats wordt verlangd voor het ketel- en machinehuis, dienende tot het in beweging brengen van de verschillende werktuigen, maar dit moet toch zoo geplaatst zijn, dat het meeste practische nut ervan verkregen wordt; zoo ook het kistenmagazijn, dat liefst geheel buiten de ruimte voor het publiek verkeer geplaatst wordt. Onder de verdere noodzakelijke bijgebouwen behooren het post- en telegraafkantoor, dat noodwendig gelegen moet zijn in het hoofdpunt van het verkeer; dan leeszalen voor dagbladen, waarmede te verbinden kamers voor de vertegenwoordigers der pers en zalen voor conferenties en wetenschappelijke voordrachten; een paviljoen voor ontvangst van vorstelijke personen, dat in het schoonste gedeelte van het terrein zijn plaats moet vinden; het directiegebouw, behoorende in de nabijheid van den hoofdingang, en eindelijk de verschillende annexen, ten deele bestemd voor speciale onderdeelen of, wat ook veel gebeurt, zelf als tentoonstellingsvoorwerp dienende. De annexen worden gewoonlijk over de overschietende vrije ruimte van het terrein verspreid, zoodanig, dat ze medewerken tot verhooging van het schilderachtig effect ervan en in verband met het aan te leggen park, dat van alles voorzien moet worden, wat het verblijf aangenaam en verfrisschend kan maken. Daartoe behooren bloemen, fonteinen en zoo mogelijk cascaden, die echter als sieraad niet tegen de hooge kosten opwegen, en dan het verspreiden over het terrein van rustbanken. Dit laatste wordt veel te veel nagelaten, om geen concurrentie aan te doen aan de restauraties en de bezoekers als het ware te dwingen, van dezen gebruik te maken, hetgeen mijns inziens zeer onbillijk is. Zeer goed begrepen was dit op de Parijsche tentoonstelling in 1878; daar dienden de rustbanken zelfs als reclameartikelen van sommige fabrikanten, die op deze wijze het groote publiek in de gelegenheid stelden, de soliditeit en gemakkelijkheid van hun fabrikaat te onderzoeken.

Ten laatste dienen we bij dit korte overzicht nog te bespreken de ingangen en controle-inrichtingen. De plaats en het getal zal in de meeste gevallen afhankelijk zijn van de gesteldheid van het terrein en de ligging van de verschillende hoofdwegen van het verkeer. In ieder geval is het aan te bevelen, een der ingangen als hoofdingang in te richten en architectonisch met het hoofdgebouw te verbinden. Aan beide zijden van de ingangen, zoowel binnen als buiten, moeten ruimten voorhanden zijn, om een groot getal personen te kunnen opnemen, waarbij tevens gezorgd moet worden, dat stilhoudende rijtuigen geen stremming in het verkeer teweegbrengen. Die stremming kan ook plaatshebben door ophooping van menschen aan de plaatsbureau's. Het best is dit te vermijden door de toegangskaarten alleen buiten het terrein verkoopbaar te stellen, zoodat aan de ingangen uitsluitend gecontroleerd wordt.

Met de ingangen kunnen we dit resumé van de verschillende tentoonstellingsgebouwen besluiten, om tot eene bespreking meer en détail over te gaan. De vraag doet zich hierbij allereerst voor, hoe groot de ruimte is, benoodigd voor elk gebouw. Alle theorieën daaromtrent gemaakt, zijn gebleken volkomen valsch te zijn; er blijft niets anders over, dan zich te gronden op vroeger gemaakte ervaring. De practijk toch leert, dat bij elke tentoonstelling de noodige ruimte te laag geschat wordt en daardoor ontstaan bezwaren, die slechts eenigszins verholpen kunnen worden, wanneer de gebouwen zijn ontworpen met het oog op latere uitbreiding. Ook leert de ervaring, dat bij gegeven grootte der gevorderde ruimte, slechts 40%, hoogstens 45% daarvan mag gebruikt worden voor tentoonstellen, terwijl 55% tot 60% moet beschikbaar blijven voor communicatiemiddelen. Behalve de geschiktheid tot uitbreiding, moet men bij tentoonstellingsgebouwen er vooral op letten, dat ze gemakkelijk en zoo mogelijk van alle kanten toegankelijk zijn, zoodat het inbrengen van tentoon te stellen goederen en ook het opzoeken der verschillende afdeelingen langs den kortsten weg geschieden kan; verder dat de rangschikking der onderdeelen zoodanig zij, dat een algemeen overzicht niet moeilijk is, dus in het gebouw, ook met het oog op ruimtebesparing, een zekere concentratie. Onnoodig is het te zeggen, dat in- en uitwendig het gebouw karaktervol moet zijn, dat wil zeggen, geheel den stempel moet dragen van zijn doel. Vooral bij tentoonstellingen van kleineren omvang worden dikwijls wanstaltige producten te voorschijn gebracht; de reden daarvan ligt natuurlijk wel vooreerst bij den ontwerper, maar ook, naar mijne meening, aan het gebrek van goede decorateurs, daar toch de versiering van kleine tentoonstellingsgebouwen meestal van zuiver decoratieven aard is, en de architect zich meer met de silhouet van het geheel bezighoudt.

Den meest geschikten plattegrond voor het hoofdgebouw te vinden, is zeer moeilijk. Vergelijkt men toch de hoofdgebouwen van de voornaamste tentoonstellingen der laatste jaren, dan ziet men, dat nog steeds een strijd gestreden wordt tusschen twee verschillende stelsels, namelijk: het stelsel van den centraalbouw, en het hallen-stelsel. Beiden bezitten zoowel hunne voor- als nadeelen. De centraalbouw heeft toch dit groote nut, dat hij den tentoonsteller groote vrijheid aanbiedt voor zijne plaatsruimte; er kunnen verschuivingen plaatshebben, tot willekeurige grootte, zonder groot financieel nadeel. Daarbij is concentratie en toegankelijkheid (tenminste als de grondvorm niet cirkelvormig is) ten volle bereikt. Maar daartegenover staat, dat, wanneer vantevoren bij de situatie er niet op gerekend wordt, het gebouw te kunnen verlengen, uitbreiding zeer beperkt is; daarbij is er bijna totaal gebrek aan grondvlakte, en zijn de enkele groepen niet scherp genoeg van elkaar gescheiden, wat den totaalindruk en het overzicht verwarrend en vermoeiend maakt, terwijl de details niet tot hun volle recht komen. Toch heeft dit stelsel, om zijne bovengenoemde voordeelen, zich nog steeds staande gehouden, en wordt het in Engeland voortdurend toegepast, terwijl met het oog op de voordeelige ruimtebesparing, het ook gevolgd is bij de laatst gehouden Hygiëne-tentoonstelling te Berlijn.

Sedert echter, na de tentoonstelling te Weenen in 1873, de groote voordeelen van het hallen-systeem duidelijk op den voorgrond getreden zijn, wordt de centraalbouw op het vasteland bij groote tentoonstellingen weinig of niet meer toegepast. Die groote voordeelen zijn: eene gemakkelijke uitbreiding, eene goede verlichting en, wat vooral niet te versmaden is, eene goede ventilatie. Ook is concentratie, hoewel niet in die mate als bij den centraalbouw, toch voldoende bereikt, sedert men begonnen is de hallen in vakken of kamers te verdeelen. Met het oog op deze laatsten is een goed assensysteem bij den plattegrond aan te bevelen; als gemiddelde afstand der assen is in de laatste jaren gebleken, dat 5 M. zeer doelmatig is. De verdeeling wordt dan aldus: aan iederen wand van de hal een vak van 5 M. breedte, de ruimte daartusschen of het middengedeelte 10 M. of 15 M.

De verdeeling van de ruimte in het gebouw, ook met het oog op het verkeer, moet behoorlijk vooraf geprojecteerd worden. Wenschelijk is, bij uitgebreide tentoonstellingen, de hoofdgangen eene afmeting te geven van 5 M. en de nevengangen van 3 M., in geen geval mag deze laatste kleiner zijn dan 1.50 M. Nauwe gangen geven bij druk bezoek licht aanleiding tot gedrang, terwijl ook het gemakkelijk bezichtigen grootendeels belet wordt door voortdurend te moeten uitwijken. De hoogte van het gebouw richt zich naar de breedte; het is echter aan te raden, voor de verlichting, ze niet onder de 6 M. te maken.

Indien zich op het terrein geen afzonderlijk gebouw voor feestelijke ontvangst, prijsuitreiking als anderszins, bevindt, moet hiervoor in het hoofdgebouw eene ruimte afgezonderd worden, zoo ook voor vertrekken voor opzichthebbend personeel, politie, brandweer, enz., terwijl aan enkele ingangen garderobes van voldoende grootte aanwezig moeten zijn. Het hallen-systeem geeft hiervoor eene geschikte gelegenheid, terwijl de daardoor ontstane binnenplaatsen gebruikt kunnen worden voor het aanbrengen van retirades, die ook in het hoofdgebouw niet mogen ontbreken.

Onder de hoofdgebouwen hebben we ook genoemd het gebouw voor machinerieën. De aangewezen plattegrond hiervoor is het langwerpig vierkant, als zijnde de beste in verband met het transport. Een vereischte daarbij is een goed systeem van langs- en dwarsspoor met de noodige draaischijven, welke niet tijdelijk moeten worden aangebracht, maar gedurende den geheelen duur der tentoonstelling moeten blijven liggen, zij het dan ook verzonken. Of hierbij centraalbouw of het hallen-stelsel moet worden toegepast, dit zal afhangen van de uitgebreidheid der tentoonstelling; meestal zal een breed middenschip met kleinere zijbeuken voldoende blijken. De breedte varieert gewoonlijk van 15 tot 20 M., met daarbij passende hoogte. Het drijfwerk laat zich het gemakkelijkst aanbrengen aan de pijlers; is het gebouw te breed, dan moeten er in het midden inrichtingen voor gemaakt worden.

De verlichting moet geschieden door hoog zijlicht, en voor eene goede ventilatie moet zorggedragen worden door daklantaarns. Met het oog op de veiligheid der bezoekers is het noodig, dat de in gang zijnde machines behoorlijk zijn afgesloten, zonder daarbij de detailbezichtiging te verhinderen. Flinke plaatsruimte en niet te nauwe gangen zijn dus een hoofdfactor, en wat in het algemeen wel het geval zal zijn, een nauwlettend toezicht van den belanghebbende is noodig.

Het ketelhuis, noodig voor het in beweging brengen van het drijfwerk, behoort aan de achterzijde van het gebouw geplaatst te zijn; heeft men een hallen-systeem, dan is daartoe ook zeer geschikt een der binnenplaatsen te bezigen, indien althans plaatselijke politie-verordeningen dit niet beletten.

Bij de overige hoofdgebouwen valt alleen dit op te merken, dat de grootte van het kistenmagazijn gewoonlijk genomen wordt $\frac{1}{6}$ gedeelte van de totale tentoonstellingsoppervlakte, verdeeld, om ruimte te sparen, in verschillende verdiepingen van ± 2.20 M. hoogte. De kisten moet men niet te veel op elkander stapelen, en ze daarbij in rijen plaatsen van 1 kist breedte met tusschengangen van $1\frac{1}{2}$ maal de grootste kist.

Gaan we nu over tot de constructie der hoofdgebouwen, dan is een allereerste vraag, of deze blijven of slechts tijdelijk moeten dienen. Die vraag is niet alleen beheerschend voor de constructie, maar ook voor de architectonische opvatting.

Gebouwen van blijvenden aard zullen in het algemeen niet voorkomen, en zoo dit al het geval is, dan is het een quaestie van monumentaalbouw, waarvan de bespreking het doel dezer beschouwing niet is; we zullen ons dus dadelijk bepalen bij de tweede categorie, de gebouwen van tijdelijken aard. De constructie is hier geheel-en-al een geldquaestie; namelijk, het materiaal zoo te gebruiken, dat na afloop der tentoonstelling het meerendeel weder gebruikt kan worden en toch de bouwkosten zoo gering mogelijk zijn. En wat heeft de ondervinding dienaangaande geleerd? Niettegenstaande houtconstructie herhaalde malen is toegepast, was het verlies zoo groot, dat geen noemenswaarde winst werd behaald. Daarbij is deze constructie met het oog op brandgevaar ten zeerste af te keuren. Wat hier gezegd is, geldt natuurlijk alleen voor zeer groote tentoonstellingsgebouwen; bij kleinere is de houtconstructie in het algemeen niet buiten te sluiten, en zal ook bij eene oordeelkundige toepassing voordeelig zijn. Voor de groote gebouwen is echter ijzer het aangewezen materiaal, vooral na de uitvinding van het paviljoensysteem door Dr. Pröll en Scharowsky, ingenieurs te Dresden, waarbij zij geslaagd zijn het materiaal zoo te gebruiken, dat het voor elken willekeurigen plattegrond aan te wenden is. Dit systeem is het eerst toegepast bij de Hygiëne-tentoonstelling te Berlijn en op de volgende wijze ingericht. De grondvorm

was een kwadraat, weder in een regelmatig kwadratennet verdeeld van 25 deelen. Behalve de middelste aan de voorzijde en 4 binnen, is elk kwadraat afzonderlijk bekapt; de 4 binnenste vormen ieder een kleine binnenplaats, hoofdzakelijk dienende voor den afvoer der andere kappen; de middelste aan de voorzijde is met een koepel afgedekt. Voorts is de middelrij der kwadraten nog met drie travees verlengd, waarvan de eene door cirkelvormige gangen met de hoofdmassa weer vereenigd is. Het groote voordeel van deze inrichting springt nu direct in het oog. Ieder kwadraat is toch een geheel op zich zelf, men kan ze als het ware beschouwen als een blok uit een kinder-blokkendoos en ook als zoodanig gebruiken, hetzij men verlangt een centraalbouw of het hallen-systeem, ja zelfs met kleine bijvoeging zijn ze geschikt te maken voor een veelhoekigen plattegrond. Door de korte goten is het gevaar voor sneeuwophooging klein; de verlichting is daarbij zeer gelukkig en ventilatie zeer gemakkelijk te bewerkstelligen, — allen eigenschappen, die voor de levensvatbaarheid van dit stelsel pleiten. De constructie van den buitenwand bestaat uit een samenstel van steen, ijzer en gedreven zink, n.l. een 4 M. hoogen baksteenwand, op de hoeken door pijlers versterkt; binnen staan op ieder hoekpunt een pijler van traliewerk, die, met de pijlers buiten, decoratief behandelde traglieliggers dragen, waarop de bekapping rust, welke den vorm heeft van een kloostergewelf van boven doorbroken, en bekroond met een lantaarn. De zijwanden en de lantaarns zijn met glas gedicht, het dak is gedreven zink.

Of deze constructie werkelijk duurzaam zal zijn, is nog niet geheel uitgemaakt, daar de tijdruimte sedert de stichting (1883) nog te kort is om er een oordeel over te vellen; het is evenwel eene oplossing, die niet alleen zeer vernuftig, maar ook, als het materiaal zal blijken standhoudend te zijn, afdoende zal wezen.

We noemden zooeven hier de uitmuntende verlichting. Deze is hier hoog zijlicht, dat altijd verreweg te verkiezen is bij tentoonstellingsgebouwen dan bovenlicht. Is dit laatste niet te ontgaan, dan is het aan te bevelen, het plafond te bedekken met doorschijnend doek.

Toch kan men, door een kleine wijziging der dakconstructie, gemakkelijk het bovenlicht door zijlicht vervangen, hetgeen meteen eene gemakkelijke gelegenheid aanbiedt tot ventilatie. Bij het hallen-systeem zal deze in het algemeen niet moeilijk zijn; bij groote ruimten moet men zijn toevlucht zoeken tot kunstmatige hulpmiddelen, zooals b.v. op de Parijsche tentoonstelling in 1878, waar dit geschiedde door opzuiging in de kelderruimte. De kelderruimte bij hoofdgebouwen krijgt men vanzelf door de vloerhoogte 0.50 tot 1.00 M. boven het terrein te brengen. Op esthetische en practische gronden is dit zeer wenschelijk; men kan dan aan het gebouw een behoorlijk basement geven, en de ontstane ruimte tot bergplaats bezigen. Als materiaal voor den vloer kan men hout nemen, maar toch met het oog op brandgevaar is dit niet aan te raden; in de plaats daarvan gebruike men liever cement of asphalt. Voor het gemakkelijk reinigen en ook om den exposanten te beletten in de gangen uit te stallen, legt men de tentoonstellingsruimte 15 cM. hooger dan de gangen.

Gaan we nu over tot de architectonische behandeling der constructie, dan valt op te merken, dat deze geheel afhankelijk is van de beschikbare middelen. In het algemeen moet daarbij in hoofdzaak gelet worden op de silhouet van het geheel voor het uitwendige van het gebouw, zonder zich te verdiepen in de details. Eene decoratieve behandeling van het inwendige is geheel doelloos; dit geschiedt door de tentoongestelde voorwerpen zelven. Maar daarvoor is noodig het controleerend oog van den architect, die desverlangd smaakloosheid kan tegengaan. Hij moet er b.v. op letten, dat bij de verdeeling der groepen *deze* bij elkaar komen, welke bijzonder het oog bevredigen, zonder daarbij de minder bekoorlijke geheel af te zonderen. Ook hier moet een juiste middelweg gevolgd en gezorgd worden, dat elk deel van het gebouw zijn aantrekkelijkheid behoudt.

Het beste effect zal men verkrijgen, als streng vastgehouden wordt aan de architectonische grondbeginselen, dus aan symmetrische plaatsing van voorwerpen die ongeveer dezelfde waarde hebben, afwisseling van kleine en groote voorwerpen, geen te groote en schrille tegenstelling in kleuren, enz. Zoo zal men bij het hallensysteem de schoonste werking verkrijgen door het aanbrengen van vrije middengangen; plaatst men hierin op ± 50 M. afstand scheidingswanden, zooveel mogelijk *à jour* behandeld, dan wordt de perspectief nog meer versterkt. Het is duidelijk, dat om zulke ingrijpende oplossingen bij de exposanten door te kunnen zetten, de architectonische leiding moet berusten bij een persoon, als autoriteit daarvoor bekend.

Bij den centraalbouw worden vrijstaande tusschenwanden in grooten getale verlangd; ze mogen echter niet hooger voorkomen dan 3.50 à 4 M., daarbij moet men de tentoonstellingskasten zooveel mogelijk in de langsrichting van het gebouw plaatsen en niet hooger maken dan 3.00 M. Voor vitrines en tafels is aan te bevelen eene maximumlengte van 10 M. bij eene breedte van 1 M.

De decoratieve behandeling der verschillende afdeelingen geschiedt gewoonlijk met zeer eenvoudige middelen: bekleeding met doek en beschilderen der wanden en plafonds, benevens het aanbrengen van vlaggen en tropeeën. Voor de hoofdpunten en daar, waar bijzonder schoone voorwerpen zijn bijeengebracht, wordt dan eene rijkere versiering aangebracht door drapeering en het aanbrengen van beelden. Zeer aanlokkelijk voor bezoekers zijn plastische voorstellingen van een of ander bedrijf of beroep, wat ook zeer passend kan zijn voor de decoratieve werking.

(Wordt vervolgd.)

INGEZONDEN.

Naar aanleiding van de uitspraak, door de Jury in zake den „Prix de Rome" voor de beeldhouwkunst geveld, zij het mij vergund het volgende in het midden te brengen.

Dat de bekroning aan den heer Pier Pander ten deel zou vallen, was een ieder aanstonds duidelijk. Immers een Jury, als deze, moet in de eerste plaats letten op proportie, fraaie lijnen, juiste anatomische kennis, enz. Aan deze vereischten voldeed de bekroonde *Stroomnymf* het best.

Den ontwerpers was de keus tusschen een beeld in rust, als de *Stroomnymf*, en tusschen een beeld in actie, als de *Velleda*, gelaten. De verstandigste handelwijze was zeker, het beeld in rust te kiezen, niet alleen omdat dergelijk beeld gemakkelijker te behandelen is, maar ook, omdat men in alle gangbare „Esthetika's" gewoon is aan een beeld in rust de voorkeur boven een beeld in heftige beweging te geven, en b.v. de Venus van Milo hooger te plaatsen dan de Laokoon, de voortbrengselen der Romeinsche kunst te verkiezen boven de kunstwerken van Michel Angelo en die van de overige meesters der barok-periode. Ontegenzeglijk is het maken van een beeld in beweging een veel moeilijker vraagstuk.

Het verdient o. i. waardeering, dat een kunstenaar als Teixeira de Mattos niet geschroomd heeft, een beeld in actie te boetseeren. Zijn beeld had zeker gebreken, doch daarenboven qualiteiten, die de Jury m. i. niet in het juiste licht heeft gesteld. Uit een academisch standpunt gezien, verdient het beeld van Pander wel de voorkeur, want men treft er geen grove zonden bij aan, maar vindt er ook geen geniale trekken in.

Bij al zijn gebreken vindt men echter in het beeld van Teixeira dat „ick en weet niet wat", hetgeen het werk van een kunstenaar van dat van een geoefend *académicien* onderscheidt. Gaarne erken ik, dat de Jury slechts met de academische regels rekening moest houden, maar had zij ook aan het individueel karakter, in de *Velleda* neergelegd, niet meer recht moeten doen weervaren? *Een getrouw lezer.*

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

I.

Wederom bevatten de zaaltjes van de kunstenaarsvereeniging, die ten zinspreuk *Arti et Amicitiae* voert, de vruchten van den arbeid onzer schilders, beeldhouwers en graveurs.

De tentoonstelling is ditmaal belangrijker, dan bij vele vroegere gelegenheden het geval was. Wel wordt het ons duidelijk, dat de beoefening van de „groote kunst", in de laatste jaren geene vorderingen maakt, zoodat wij haast geneigd zijn te gelooven, dat dit kunstvak op Holland's bodem nimmer welig tieren zal, maar wij zien toch vele doeken van meer dan gewone afmeting, en het ontbreekt niet aan kunstenaars, die pogen eens wat anders dan de tot vervelens toe herhaalde onderwerpen te behandelen. Of de belangrijkheid van het onderwerp wel altijd in rechte reden staat tot de oppervlakte van het doek, durven wij niet beweren, doch het verdient reeds waardeering, dat vooral onze jongere kunstenaars niet schromen, zich aan het menschbeeld op levensgrootte te wagen.

Het zijn ondertusschen lang niet alle meesterstukken, de schilderstukken waarmede Arti's wanden getooid zijn, en het komt ons voor, dat men, behalve de meer dan honderd stuks, die, naar wij vernamen, afgewezen zijn, nog zonder gemoedsbezwaar voor een ander honderdtal de deuren van het heiligdom gesloten had kunnen houden. De werkelijk goede schilderijen hadden dan niet zoo nauw op elkander gepakt behoeven te worden en zij zouden zeker een beter effect gemaakt hebben.

Zondert men de historische kunst uit, dan zijn alle kunsttakken vrijwel vertegenwoordigd. De bouwkunst, die voor de lezers van dit blad zeker de belangwekkendste kunstuiting is, schittert echter door haar afwezigheid. Als wij bedenken, hoe zij zich in *Arti* steeds met een tochtig voorportaal moest vergenoegen en wij ons de schoone tentoonstelling, onlangs in de Militiezaal gehouden, herinneren, kunnen wij echter deze afwezigheid niet betreuren.

Het kwam ons voor, dat de impressionistische kunst, die in de laatste jaren zooveel aanhangers won, niet meer zoo talrijke volgelingen telt als vroeger. Niet dat de schilderijen, waarbij men naar het onderwerp raden moet, ten eenenmale ontbreken, maar wij zagen er ook zeer vele, waarbij de makers getracht hebben, zonder in pijnlijke kleingeestigheid te vervallen, alle bijzonderheden met juistheid weder te geven.

Wij beginnen onze beschouwingen met de portretten, die ditmaal vrij talrijk zijn ingezonden, wel een bewijs dat het publiek begint te beseffen, hoeveel hooger een portretschilderij staat dan de beste photographie.

Onder de portretten spant dat van Jan Veth, N°. 248, dat een der medewerkers aan de pas opgerichte *Nieuwe Gids* voorstelt, onzes inziens de kroon. Het is niet alleen goed van teekening en sober maar toch waar van kleur, maar het treft ook door de breede schilderwijs en door de zorgvuldige behandeling der details. Wij hebben niet het genoegen, den heer Albert Verweij te kennen, maar het komt ons voor, dat de gelijkenis sprekend moet zijn.

Dat de gelijkenis van het damesportret (N°. 140), dat mejuffrouw Wally Moes inzond, weinig te wenschen overlaat, zal ieder, die het voorrecht heeft, het bevallig origineel te kennen, aanstonds toegeven. De wijze, waarop het paarse gewaad geschilderd is, verdient allen lof; ook de achtergrond en de behandeling van het bijwerk zijn slechts goed te keuren. De handen hadden echter beter verzorgd kunnen zijn, en het benedendeel der figuur lijkt ons wat kort.

Het portret eener oude dame (N°. 74), door Haverman ingezonden, bezit vele qualiteiten. De vleeschtoon is goed getroffen, de teekening juist, de achtergrond is niet storend. Toch meenen wij dat dit portret, hoeveel goeds het ook bevat, niet zoo breed van behandeling is als het portret van Dr. Muller, waarmede de schilder verleden jaar zulk een welverdiend succes behaalde.

Onder de portretten noemen wij ook de groep van mej. Hubrecht (N°. 95), „familieportret" getiteld. De teekening, zoowel als de rangschikking der figuren, zijn zonder gebreken; het coloriet is niet onbehaaglijk, doch de geheele schilderwijs heeft iets mats, om niet te zeggen iets zoetelijks, dat het oog niet aangenaam aandoet.

Van mej. Therèse Schwartze, die zich als portretschilderes in een goeden naam verheugen mag, is op deze tentoonstelling het portret van een bekend Amsterdamsch predikant aanwezig. De gelijkenis is zeer goed, doch de vleeschtoon wat blauwachtig wit, zoodat het den schijn heeft, alsof het hoofd door electrisch licht bestraald wordt. Ook heeft het lichaam geen „corps"; men ziet niet, dat er onder de jas werkelijk een mensch zich bevindt. De achtergrond en het bijwerk zijn goed.

De pastelteekening van dezelfde schilderes (N°. 205) is niet zonder verdienste, doch staat o. i. beneden het fraaie pastelkopje, dat wij niet lang geleden in de Militiezaal mochten bewonderen.

Het moet voor mejuffrouw Valkenburg geen zeer aanlokkelijke taak geweest zijn, toen zij geroepen werd den blonden jongeheer (N°. 235), mitsgaders zijn velocipède (of wilt gij rijwiel?), benevens een stuk van zijns vaders veranda, levensgroot op het doek te brengen. Trots al haar pogen om de wielen van het voertuig, die door hun dunne stalen spaken toch al buitengewone moeilijkheden opleveren, rond te doen worden, is haar dit niet gelukt. Het hoofd van het beeld is niet slecht, ook de pose, zoover het onderwerp het toeliet, niet onbevallig. De achtergrond doet echter meer aan een verbleekte gobelin dan aan een stuk natuur denken. Moge mejuffrouw Valkenburg spoedig gelegenheid vinden, aan een dankbaarder onderwerp haar talent te kunnen toonen.

Het portret door Gerard Muller (N°. 143) heeft een zekere stijfheid, die aan het model misschien eigen geweest kan zijn, maar die toch niet behaaglijk werkt. Het hoofd is te wazig, en niet breed genoeg geschilderd. Bij voortgezette studie zal deze schilder echter spoedig wat beters kunnen leveren. N°. 19, een portret van den heer M., door A. Boom, is te vuil van toon om ons te kunnen behagen; ook het studieportret (N°. 42) van Ebersbach achten wij niet zeer geslaagd, voornamelijk om den valschen, wij zouden bijna zeggen besneeuwden vleeschtoon. Beter is het portret (N°. 55) van Ezerman, doch het bezit ook al geen bijzondere

qualiteiten. Het portret (N°. 207) door Slager is veel te hard van kleur; doch het minst geslaagde portret is zeker N°. 222, dat een Javaansche schoone te zien geeft. Hoe kwam de schilder Taanman, die toch vele niet onverdienstelijke doeken penseelde, ertoe, een dergelijken zeegroenen achtergrond te schilderen? Tegen het paars gewaad van de dame vormt dit geen gelukkige tegenstelling.

Hiermede hebben wij thans wat er op deze tentoonstelling aan portretten aanwezig is, besproken. Een volgenden keer zijn de figuurschilderingen en wat daarbij behoort aan de beurt. PITTORE.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 21 *October* 1885.

Bij de opening der eerste wintervergadering spreekt de Voorzitter den wensch uit, dat de bijeenkomsten dienen mogen tot uitbreiding van kennis, en hij spoort daarom tot een druk bezoek aan; vervolgens worden de notulen der laatste vergadering gelezen en goedgekeurd.

Onder de ingekomen stukken is ook het programma voor den wedstrijd van handwerkslieden en leerlingen, in April 1886 te houden, met een begeleidend schrijven, waarin de financieele en de zedelijke steun der Afdeeling worden ingeroepen.

De heer H. Fortheine Jr. verkrijgt thans het woord en houdt eene zeer interessante voordracht over het maken van rijs- en kribwerken voor de verdediging van rivieren; deze bijdrage wordt toegelicht door tal van teekeningen en op kleine schaal gemaakte voorbeelden. Na afloop wordt spreker door den Voorzitter de dank der Vergadering gebracht.

Daarna wordt door den Voorzitter mededeeling gedaan van het verhandelde op de Mei-vergadering, en wordt de rooster voor bijdragen of kunstbeschouwingen opgemaakt.

Met de gebruikelijke plechtigheid wordt hierna de vergadering gesloten.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van Vrijdag 23 *October* 1885.

De notulen werden, na een opmerking van den heer Wakkie, goedgekeurd. Het verslag der Afgevaardigden ter Algemeene Vergadering, gehouden te Haarlem op 29 September, werd door den heer Van der Goes uitgebracht.

Van de Vereeniging »Bouwkunst en Vriendschap" is ingekomen het bericht van hare oprichting, waarbij den wensch wordt uitgedrukt, vriendschappelijke betrekkingen met de Afdeeling aan te knoopen. Het Bestuur der Afdeeling heeft hierop geantwoord, dat het daartoe gaarne bereid is.

Voorts is ingekomen het programma van den Wedstrijd voor Handwerkslieden in Zuid-Holland. In een begeleidende missive worden de zedelijke en geldelijke steun van de Afdeeling voor dit doel ingeroepen. De heer Fol doet uitkomen, dat een goed voorbeeld in deze, zoo dit nog noodig ware, ook anderen kan opwekken, waarna op voorstel van de heeren Beijderwellen, Fol, Wakkie en Van der Linden wordt besloten een toelage tot dat doel beschikbaar te stellen, het bedrag over te laten aan het Bestuur, in verband met de geldmiddelen der Afdeeling, en toezegging te doen van het verleenen van zedelijken steun.

De Voorzitter deelt mede, dat over het door den heer Leliman beschikbaar gestelde bedrag van *f* 100 is beschikt als volgt: *f* 80 voor een prijsvraag van *een villa op een heuvelachtig terrein*, terwijl de overblijvende *f* 20 zijn gebruikt om de prijzen voor de beide, door de Afdeeling uitgeschreven, prijsvragen te brengen, de een op *f* 50 voor een kiosk voor dagbladen en telephoontoestellen en de andere op *f* 20 en *f* 10 voor de opmeting van het poortje van het Oude Vrouwenhuis aan de Hoogstraat te Rotterdam.

De heer Dupont deelt mede, dat hij uit de laatste aflevering van de *Bauzeitung* met een paar reuzenplans is bekend geworden; het eene, te Parijs in 1889 uit te voeren, nl. het oprichten van een Zonnezuil, die geplaatst zal worden in het Champ de Mars te midden der gebouwen voor de in dat jaar te houden wereldtentoonstelling. Hij herinnert, dat het Palais de l'Industrie zijn ontstaan te danken heeft aan en een overblijfsel is van de wereldtentoonstelling in 1867, en het Trocadero van de wereldtentoonstelling van 1878. De Zonnezuil, voor 1889 bestemd, zal alle bestaande monumenten der wereld overtreffen. Het is een ontwerp van den ingenieur Bourdais, dat reeds in handen is gesteld van den Voorzitter van het uitvoerend Comité, den heer Roust. De middellijn van de kolom bedraagt 18, de hoogte 300 meter, zoodat deze zuil 5maal hooger zal worden dan de kerk Notre-Dame, en 8maal hooger dan de Vendômezuil! De cilindervorm is gekozen omdat deze het meest weerstand biedt tegen winddruk. De zuil is goed van proportie en wordt omgeven door rondgaande galerijen, een en ander staande op een flink pedestal, terwijl zij door een karakteristiek beeld wordt bekroond.

Het materiaal zal uitsluitend bestaan uit ijzer en graniet, terwijl men van een platform een tooverachtig panorama van Parijs en omstreken zal genieten. Ascenseurs zullen het bezoeken van dezen toren van Babel gemakkelijk maken, terwijl de zuil zal worden dienstbaar gemaakt voor sterrewacht en electrische verlichting ter sterkte van 15,000,000 kaarsen om geheel Parijs te verlichten. Tevens zal de zuil bij eventueele belegering dienst kunnen doen voor waarnemingen, om halloos en luchtschepen te laten opstijgen enz.

Voorts heeft Berlier een plan ontworpen om Londen en Parijs door middel van 2 luchtdrukbuizen (heen en weer) te verbinden, ten einde in één uur brieven en pakketten, tot 5 K.G. zwaarte, te verzenden, zoodat de *Temps* en de *Times* beiden *gelijktijdig* te Parijs en Londen zouden kunnen worden gelezen. Hij berekent de kosten op 40,000,000 francs en dat het kapitaal 5% intrest zal afwerpen. De weg zal 500 kilometer lang zijn en in de groote steden zullen stations tot verdeeling van den arbeid worden opgericht. Men hoopt met dit plan gereed te zijn *vóór* de wereldtentoonstelling. De Voorzitter zegt den heer Dupont dank voor zijn belangrijke mededeelingen, waarbij de heer Huijtink mededeelt, dat hij van den zonnetoren constructie-teekeningen heeft gezien op grootere schaal, die hij hoopt de volgende vergadering den leden te kunnen toonen.

Alsnu krijgt de heer H. van der Linden Dzn. het woord ter verklaring van den filter Chamberland-Pasteur, opgehelderd door proeven, verkregen door een daartoe gemaakte aansluiting aan de waterleiding. Hij laat een herinnering voorafgaan aan de waterleidingen der Arabieren en Mooren in Spanje, Romeinen enz., ten bewijze dat zuiver water steeds een behoefte is geweest. Hij deelt ook mede, wat de stad Verviers heeft gedaan om zuiver water te bekomen.

De filter Chamberland-Pasteur is een allereenvoudigst en vernuftig toestel om zuiver water te krijgen. Het bestaat uit bougies van zeer sterk gebrande porselein-aarde, waarvan de stof dus zeer homogeen is. De bougies zijn hol en worden in een metalen cilinder geplaatst. Het water wordt met 2 tot 8 atmospheren drukking uit een kraan van de waterleiding tusschen de bougie en den cilinder gebracht, waardoor het door den wand van de bougie naar binnen dringt met achterlating van alle bacterien en andere onopgeloste bestanddeelen. Het aldus met kracht doorgeperste kristalheldere en zuivere water loopt druppelsgewijze uit de bougie, door een verglaasde tuit in een, bij voorkeur glazen desch of vat en is dadelijk voor 't gebruik geschikt. Alle onreinheden van het water zetten zich op den buitenwand van de bougie af in den vorm van slib, dat zeer gemakkelijk met een borstel kan afgenomen worden, daar de bougie een verbazende hardheid heeft en dus het vuil niet in de poriën kan dringen, waaruit 't trouwens door gloeiing gemakkelijk te verwijderen zou zijn.

Het pleidooi voor dezen uitmuntenden filter, die, om zijn eenvoud en lagen prijs, alle aanbeveling verdient, werd met de meeste aandacht aangehoord en met veel toejuiching beloond. Bij de discussie, die daarop ontstond, kwamen ter sprake: 1°. de koolfilter, die in het begin goed, maar spoedig slecht wordt, zoodat telkens de kool vernieuwd moet worden; 2°. de zandsteen-filter, die nooit goed kan zijn wegens de ongelijkmatige poreusheid van den steen; 3°. de asbestfilter, waaromtrent de ondervinding nog geen bevredigend resultaat had opgeleverd, terwijl alle deskundigen, waaronder Dr. Dupont te Rotterdam, een allergunstigst rapport over den filter Chamberland-Pasteur hadden uitgebracht. De heer Van der Linden trad daarna nog in een uitvoerige beschouwing over de volhardende proeven van Pasteur, waarvan het resultaat was, dat bacterien in de lucht *niet* in die mate, maar in het water *zeer zeker gevaarlijk* waren, wegens de snelle ontwikkeling en de voortplanting, vooral wanneer her water reeds bezwangerd is met organische stoffen.

Daarentegen zijn niet alle bacterien schadelijk. Zoo is bijv. *azijn* niets dan een verzuring van bacterien. Op een vraag van den Voorzitter, deelt de heer Van der Linden mede, dat een filter Chamberland-Pasteur voor het huishouden ongeveer *f* 25 kost, terwijl de prijs van losse bougies *f* 1 per stuk bedraagt. Hij waarschuwt echter den filter niet te hoog in de huizen aan te brengen, daar de drukking in het bovengedeelte der leiding soms $\frac{1}{3}$ atmospheer verschilt met beneden.

De Voorzitter zegt den heer Van der Linden hartelijk dank voor zijn belangrijke voordracht en beveelt de Afdeeling aan voor nadere mededeelingen over deze zaak.

Hierna besichtigt de vergadering eenige prachtige kopergravures uit de 17de eeuw, door Annibale Carracio, eigendom van- en tentoongesteld door den heer Beijderwellen. Op verzoek van den Voorzitter, stemt de heer Beijderwellen erin toe deze zeldzame collectie nog op een volgende, meer talrijke, vergadering te exposeeren.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. De Commissie, van Rijkswege benoemd voor het examineeren van hen, die een akte van bekwaamheid wenschen te verkrijgen tot het geven van M. O. in het handen rechtlijnig teekenen en boetseeren, zal dit jaar te Amsterdam zitting houden, ook tot het examineeren van hen, die de akte van bekwaamheid verlangen voor het handteekenen, bedoeld in de wet van lager onderwijs. Zij bestaat uit de heeren W. B. G. Molkenboer als Voorzitter en de heeren S. Altmann, C. P. Holst Gzn., F. L. Berghuis, E. F. W. Kerling, A. van Delden, Bart van Hove en Ludwig Jünger.

AMSTERDAM. De uitspraak der Jury voor den wedstrijd in de beeldhouwkunst, gehouden in de Rijks-academie voor Beeldende Kunsten alhier, is Ll. Zaterdag bekend geworden.

De drie mededingers waren onderscheiden door de letters: *C* 16, *C* 9 en *C* 13.

Van *C* 16 zijn de *Velleda*, die geen zeer gunstig oordeel van de Jury heeft uitgelokt, en het basrelief *Daniël in den leeuwenkuil*, waarbij aan de eigenaardigheden van dat kunstgenre weinig recht is gedaan.

Van *C* 9 zijn de *Stoomwyf*, waarvan de behandeling eenigen lof verdient, maar de compositie minder gelukkig is, en een basrelief, insgelijks voorstellende *Daniël in den leeuwenkuil*, dat veel verdienste heeft.

Van *C* 13 is de correct geteekende, edel opgevatte en elegant gedisponeerde *Stoomwyf*, aan welke door de beoordeelaars eenparig de prijs — een gouden medaille — is toegekend. De maker leverde ook een verdienstelijk basrelief, voorstellende: *Rebecca, die Eliëzar te drinken geeft*.

Bij opening van het naambriefje bevatte dit den naam van den jeugdigen P. Pander, die ongelukkigerwijs door ongesteldheid verhinderd werd, de hulde te ontvangen, die hem toekomt.

De heer Pier Pander, geboren in Friesland, genoot het onderwijs aan de Quellinus-school, bracht eenigen tijd aan de Kunstnijverheid-school onder directie van den heer De Kruyff door, en werkte daarna gedurende ruim anderhalf jaar aan de Ecole des Beaux-Arts te Parijs, waar hij als een der ijverigste en talentvolste leerlingen een uitstekenden naam heeft verworven.

— Dezer dagen werd alhier eene Internationale Kunstvereeniging opgericht, die zich ten doel stelt het organiseeren eener doorloopende tentoonstelling van kunst en kunstnijverheid.

Wat de kunst betreft, zoo bedoelt de Vereeniging aan alle kunstwerken, die haar worden toegezonden, gratis eene plaats in hare speciaal daartoe bestemde lokalen te verleenen gedurende een zekeren tijd, daar het Bestuur er vóór alles op bedacht is voor de zooveer wenschelijke afwisseling te zorgen. Het staat echter op den voorgrond, dat alleen datgene ter expositie wordt toegelaten wat werkelijk *kunst*werken zijn; het Bestuur behoudt zich volle vrijheid voor om alles te weigeren wat het ongeschikt mocht achten, en is voornemens te denen opzichte zijne eischen hoog te stellen. Jonge talenten, die hun naam nog moeten maken, zijn der Vereeniging zeer welkom, en kunnen van hare zijde op de meest mogelijke tegemoetkoming rekenen, maar dan moeten het ook werkelijk *talenten* en geen brekebeenen zijn.

De kunstnijverheid zal zijn vertegenwoordigd door uitgebreide en steeds afwisselende verzamelingen van de meest verschillende voorwerpen uit binnen- en buitenland ingezonden. Zooals bij alle andere tentoonstellingen zal de plaatsruimte moeten worden betaald, en zullen alle voorwerpen te koop zijn. Doch niet alleen aan fabrikanten, maar ook aan werklieden, die eene uitvinding doen, eene verbetering bedenken, of een of ander stuk werk vervaardigen, dat door bijzondere hoedanigheden uitmunt, biedt de Vereeniging de gelegenheid aan hunne voortbrengselen onder de oogen van het publiek te brengen en te verkoopen, zonder eenige andere kosten dan eene kleine provisie in geval van verkoop, want voor inzendingen van werklieden of werklieden-vereenigingen wordt geene plaatsruimte in rekening gebracht.

Het Bestuur is opgedragen aan de heeren L. B. Wertheim en F. Rittner Bos, terwijl tot Commissarissen der Vereeniging zijn benoemd de heeren Prof. J. A. Alberdingk Thijm, P. J. H. Cuypers, Prosper Delin, A. N. J. van Hees, Prof. Rud. Stang, B. H. Stricker en A. C. Wertheim.

— De Gemeenteraad heeft over *De Munt* eene beslissing genomen; in strijd met het advies der Commissie van deskundigen werd het voorstel van het Dagelijksch Bestuur aangenomen om het gebouw de lengte van 21 M. te geven.

ARNHEM. De Gemeenteraad heeft den heer A. van Cuylenburgh Jr., tegen 1 Januari e. k., op zijn verzoek eervol ontslag verleend als Gemeente-architect.

DORDRECHT. De leden der Afdeeling Beeldende Kunst van de Vereeniging *Musis Sacrum* gaven den 17, 18 en 19 dezer eene kunstbeschouwing van schilder- en boetseerwerk, uitsluitend door hen vervaardigd. Aangezien het meerendeel der Dortsche schilders leden dezer Afdeeling zijn, laat het zich begrijpen, dat de tentoonstelling een bezoek overwaard was. Onder de schilderstukken, waarvan er een dertigtal aanwezig waren, kon men eenige zeer verdienstelijke van Lebret, Rosierse, Lary, De Koning en anderen opmerken. De beide boetseerwerken van den heer Brinkgreve verdienen, zoowel vanwege compositie als uitvoering, allen lof.

CORRESPONDENTIE.

Aan H. te B. Uw schrijven was bij het afdrukken van het blad nog niet ontvangen.

Aan R. te A. De verlangde exemplaren zullen in den loop der week worden toegezonden.

ADVERTENTIEN.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Onmisbaar voor een ieder, die nieuwe relaties wenscht aan te knoopen, circulaires, prijscouranten en dergelijke, door geheel ons land wil verzenden, is het:
ALGEMEEN ADRESBOEK VAN NEDERLAND.
2e. Druk.
Uitgave: **NIJGH & VAN DITMAR, Rotterdam,**
dat ongeveer **200000** adressen bevat van fabrikanten, kooplieden, winkeliers, neringdoenden enz. en en zuiver naar officiele gegevens bewerkt.
Te bestellen bij alle Boekhandelaars of bij de Uitgevers te *Rotterdam*, tegen overmaking van een postwissel van *f* **8.20.**

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK te **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT van **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Provinciale Waterstaat
VAN
FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 6 November 1885,** des namiddags ten één ure, zal in het gebouw van het Provinciaal Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 431 en 435 der A. V., bij *enkele inschrijving* worden **aanbesteed**:

Het verbeteren van het groot schoepsvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 4e gedeelte (Oudhof-Heeg).

Raming / 42400.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbilletten zijn tegen betaling van 25 en bestekken tegen betaling van 75 cent op het bureau van den Provincialen Hoofd-Ingenieur verkrijgbaar.

De nadere aanwijzing wordt gedaan op 4 November e. k. per stoomboot van *Alkmaar*, des morgens 8 ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, 22 October 1885.

De Commissaris des Konings in de provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES,
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzersteen en **Cementtegels.**
Groote voorraden.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Kunstmatige wegneming der grondsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en **beveiligd tegen zwam.**
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à / 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapgesparren.
VAN DER LINDEN & Cº., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

THEOD. FERD. BIERHORST, eerste Nederlandsch Mozaïekfabrikant, Haarlem,
maakt H.H. Architecten en Aannemers in het bijzonder attent dat door zijne werklieden
Italiaansche Mozaïek, Terrazzo- en Granitovloeren,
Granito voor Wandbekleedingen, Glasmozaïek enz.
zeer nauwkeurig bewerkt en met de meeste zorgvuldigheid uitgevoerd worden.
Eenig Representant voor Nederland van de
Société Anonyme „La Construction Industrielle"
te BRUSSEL,
Fabriek van rijke en eenvoudige
PARKETVLOEREN.
PARQUETS HYDROFUGES,
Systeem DAMMAN & CASSARD,
MASSIEVE- en TAPIJTPARKETVLOEREN,
van af 8 francs de vierkante meter.

Deutsche Asphalt Actien-Gesellschaft
DER
Limmer und Vorwohler Grubenfelder,
HANOVER.
Het aan bitumen zeer rijke materiaal, afkomstig uit de groeven der Maatschappij, is het beste voor **gegoten** en **gecomprimeerde** Asphaltvloeren, welke kant en klaar gelegd, geleverd worden.

Prospectussen, Teekeningen, Prijscouranten en Getuigschriften op aanvrage gratis.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtermosteinde b/h. Paleis voor Volksvlijt **Amsterdam.**

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Cº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.M.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oostenboksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *f* 9.— per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagmiddag aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.)

BESCHOUWINGEN OVER DE INRICHTING VAN TENTOONSTELLINGSTERREINEN EN DAARMEDE IN VERBAND STAANDE BOUWWERKEN.

door

F. J. BREMMER HZN.

(*Vervolg en slot van bladz.* 372.)

Met het vorenstaande sluiten we onze beschouwingen, en meenen daarbij in 't kort te hebben medegedeeld, wat over dit onderwerp te vertellen valt. Zooals we reeds bij den aanvang zeiden, is de litteratuur zeer schaars, en moet men zijne gegevens putten uit de totnogtoe bestaande voorbeelden.

Bij de bespreking daarvan zullen we ons bepalen tot een greep hier en daar uit de voornaamste, omdat de meesten vrijwel kopieën zijn van vroeger bestaande. Meer belangrijk is dan ook de beschouwing van de meest verschillende. Beginnen we daarbij met de Wereldtentoonstelling van 1851, gehouden in Hyde-park te Londen, te vinden in de *Allgemeine Bauzeitung* Jaargang 1850. Prins Albert van Engeland was degene, die hier den grooten stoot gaf en het initiatief nam.

Het eerst paste men hier voor het hoofdgebouw toe eene constructie van ijzer en glas, in navolging van de groote kassen voor tropische planten. De plattegrond bestond uit een kwadratennet, op de wijze van een basiliek ingericht, met een middenschip van drie kwadraten breedte en 19.52 M. hoogte, gesneden door een dwarsschip van gelijke breedte en 31.11 M. hoogte. Aan het middenschip sloten twee zijschepen ter breedte van 4 kwadraten, welke door verscheidene binnenplaatsen van 2 kwadraatbreedte waren doorbroken, en door galerijen in verschillende verdiepingen verdeeld. Deze zijschepen waren nog verbreed door kleinere en van mindere hoogte, die geen galerijen bezaten. De totale lengte bedroeg 562.70 M. en de breedte 121.60 M.; de tentoonstellingsruimte was 95,000 M², waarvan 74,000 M² voor den begane-grond en 21,000 M² op de galerijen. Het geheele geraamte bestond uit gietijzer; alleen de horizontale dwarsliggers waren van smeedijzer. De verschillende bekappingen, waaronder ook het gebogen dak van het dwarsschip, waren met glas gedekt. Het regenwater werd door houten, met zink bekleede goten opgevangen en door de holle steunpilaren afgevoerd. De bevloering bestond uit eene houten balklaag, waarover smalle delen van 4 c.M. dikte, 1.5 c.M. uit elkaar gelegd, om stof en spoelwater gemakkelijk te kunnen verwijderen.

Terecht maakte dit ontwerp een buitengewonen indruk; zelden overtroffen is de schoone indruk van het geheel, met zijne bloemenversiering en fonteinen, die in grooten getale in het langsschip waren aangebracht. Jammer, dat bij zooveel goeds zooveel gebreken vielen op te merken. De geheele inwendige ruimte toch was *eene* massa, die slechts op zeer ondergeschikte wijze kon verdeeld worden; het algemeen overzicht werd daardoor zeer vermoeiend en schadelijk voor de details. Alleen de Franschen maakten eene gunstige uitzondering in hunne afdeeling door het aanbrengen van tentvormige afsluitingen, alcoven, enz., waardoor deze als het ware eene oase in de woestijn geleek.

Zeer ondoelmatig bleek ook het plaatsen van voorwerpen op de galerijen, en wat storend werkte was de directe toevoer van licht van alle zijden, waardoor eene speciaal-verlichting geheel onmogelijk gemaakt werd en tevens de warmte zoo groot was, dat de ventilatie te hulp moest genomen worden met kunstmatige trekking. Buffetten en retirades waren te afgelegen en te veel gecentraliseerd; wat aanleiding gaf tot gedrang en bezwarend voor de bezoekers was, die dikwijls een weg van ± 500 M. moesten afleggen voor een bezoek aan genoemde plaatsen.

Eene belangrijke schrede voorwaarts was de wereldtentoonstelling te Parijs in 1855 (zie de *Allgem. Bauzeitung* van 1856), waarin men het eerst de verschillende klassen ook plaatselijk verdeelde, n.l in afzonderlijke gebouwen voor tuinbouw, beeldende kunsten, kunstnijverheid, machines enz.

De bedekte oppervlakte bedroeg 120,000 M², waarvan 88,000 M² op den begane-grond en 32,000 op galerijen. Daartoe behoorden twee hoofdgebouwen: een tijdelijk ingericht en door Lefuel gebouwd, en het andere, het bekende Palais de l'Industrie, met eene blijvende bestemming. Jammer dat het eerste slechts tijdelijk was ingericht, daar het als toonbeeld kon dienen voor een voordeelig innemen der ruimte, en zelfs als voorbeeld gebruikt werd voor den bouw van kunstmuseums

met betrekking tot de inrichting van zalen met bovenlichten en kabinetten met hoog zijlicht. Het gebouw was aan twee zijden door woonhuizen begrensd en tusschen twee straten gelegen, verder geheel met glas gedekt, zoodat bovenlicht voor de binnenste ruimte de aangewezen lichtbron was. Door de buitenste ruimte laag te houden en de binnenste kern hooger op te trekken in twee verdiepingen, gaf dit gelegenheid tot het aanbrengen van hoog zijlicht, zonder dat men daarbij de verdiepingshoogte al te veel moest opvoeren. Het bevorderde tevens de ventilatie, die evenzeer als de verlichting geprezen werd

De stichting van het Palais de l'Industrie had, behalve voor deze tentoonstelling, ook ten doel de jaarlijks terugkeerende tentoonstellingen voor kunst, de zoogenaamde Salon, te herbergen; ook had het de bijbestemming om desnoods, ter bescherming der Tuileriën en het Elysée, een klein leger van 18,000 man infanterie en 6000 man cavalerie onder dak te brengen. Dit blijkt onder anderen uit den plattegrond, waarbij alle trappen aan den omtrek van het gebouw gelegd zijn, en in den gevel als torentrappen spreken Het geheel is overigens zeer eenvoudig, eene langwerpige ruimte met gebogen glaskap van 48 M. breedte, 142 M. lengte en 33 M. hoogte. De trappen geven toegang tot galerijen, die aan den buitenmuur omloopen.

Eerst in 1867, bij de wereldtentoonstelling te Parijs, brak men met het stelsel van galerijen, die over het algemeen door het publiek weinig bezocht werden, en werd al het tentoongestelde op den begane-grond gebracht; daaruit volgde eene belangrijke vermeerdering van grondvlakte, die hier klom tot 149,000 M² op een terrein van ± 45 bunder, het bekende Champ de Mars. Eene tweede nieuwigheid was de plaatsing van annexen, die de bekoorlijkheid van het als park aangelegde terrein verhoogden.

Het hoofdgebouw behoorde tot het systeem van centraalbouw, ontworpen door den ingenieur Leplay. De plattegrond bestond uit twee halfcirkels, met een recht middengedeelte. De lengte der assen bedroeg 383 en 490 M. Het gronddenkbeeld bij dezen vorm was, iedere natie af te sluiten in een afzonderlijke afdeeling, daarbij hoofdgroepen der tentoonstelling bijzonder te kunnen doen uitkomen. Het geheel werd dus verdeeld in concentrische ringen voor de verschillende groepen, en in verschillende sectoren voor de naties. Zoo nam Frankrijk voor zich een halven cirkel. Naar gelang men nu den straal of den omtrek volgde, kon men de industrie van een geheel volk of een bepaalde industrie van alle volken beschouwen. In het centrum van het gebouw lag een open tuin, die plastische kunstwerken bevatte, benevens het paviljoen voor kroonjuweelen en munten. Gaan we van dit middelpunt uit de concentrische ringen na, dan kreeg men eerst een open hal, daarna een reeks deels smalle, deels breede galerijen van tamelijke hoogte voor archaeologie, moderne kunstwerken, kunstnijverheid, ruwe producten, voedingsmiddelen enz. Daarop volgde eene breede en hooge galerij voor machinerieën, in het midden verdeeld door een op ijzeren zuilen gedragen gang, voor een gemakkelijk overzicht en tevens dienstig voor de overbrenging van beweging, waarbij zich aansloot een aan den zijkant met glas gedichte galerij en eindelijk als uiterste ring weer een open gang. De wanden der verschillende galerijen waren òf massief muurwerk òf door ijzeren kolommen gevormd, die tegelijk tot afvoer van het regenwater dienden. De geheele bekapping bestond uit ijzer met zink afgedekt, waarin voor de binnenste galerijen bovenlicht was aangebracht door ingelegde glasplaten; de buitenste werden door hoog zijlicht verlicht. Om een goede ventilatie te verkrijgen werd de hulp te baat genomen van inpersing van gecomprimeerde lucht; de bedorven lucht werd verwijderd door lantarens in het dak. Hoe geestig het ontwerp ook was, zoo kleefden er toch verscheidene gebreken aan, die moeilijk over het hoofd waren te zien. Het eerste zwakke punt is al, dat het denkbeeld, elke natie in een sector te vereenigen, op zich zelf heel mooi, maar practisch onuitvoerbaar was, zoodat gedurig naburige invallen van geheel onschuldigen aard konden waargenomen worden door ingrijping van de producten van de eene in den sector van de andere natie Dat hierdoor eene onaangename verwarring ontstond, behoeft geen betoog. Daarbij kan nog gevoegd worden dat, ware niet de oppervlakte gelukkig ruim genoeg genomen, uitbreiding tot de onmogelijkheden behoorde.

Als gevolgen van den ovalen vorm deden zich verder gelden eene slechte orienteering, en eene zeer gebrekkige communicatie, wat vooral zeer merkbaar was bij de installatie der tentoon te stellen voorwerpen. Ook uit een esthetisch oogpunt werkte het uiterlijk al zeer ongelukkig, wat den Parijzenaar aanleiding gaf tot het bon mot: „Palais gazomètre." Inplaats van eene schoone perspectief, werd door de kromme lijnen alles verbroken en kreeg het geheel eene vervelende eentonigheid Een gevolg van het slechte resultaat van dit gebouw, en ook op financieel gebied van deze tentoonstelling, was, dat Engeland vooreerst geen wereldtentoonstelling meer organiseerde en zijn beurt afstond aan Oostenrijk, dat in 1873 te Weenen een tentoonstelling inrichtte. Eigenaardig is het, ook hier weer eene stijging in de grondvlakte te ontdekken. Had men in 1867 te Parijs 149,000 M² noodig, nu klimt het cijfer al tot 190,000 M². Als terrein diende een deel van het bekende Prater Geheel verschillend van de totnogtoe gevolgde stelsels, bestaat de plattegrond nu uit een groote middengalerij, waaraan zich op gelijken afstand aan beide zijden een aantal kleinere zijgalerijen aansluiten, zoodanig gegroepeerd, dat men het geheel niet onaardig het vischgratenstelsel noemde. De middengalerij omsloot een groote, koepelvormig gedekte centrale ruimte, de zoogenaamde rotonde, die tegelijk als tentoonstellingsplaats diende voor bijzonder schoone voorwerpen uit de verschillende groepen.

De verdeeling was zoo, dat iedere natie een deel van het middenschip met een der zijschepen bezat of een enkel dezer laatsten, terwijl naar de ligging van het land, de plaatsing naar oost of west geschiedde. Dit gaf nu een zeer gemakkelijke en duidelijke orienteering en was de quaestie van groote communicatie en mogelijkheid tot uitbreiding door dit stelsel uitstekend opgelost. Men behoeft toch slechts de dwarsschepen door galerijen te verbinden en de daardoor ontstane binnenplaatsen met glas te overdekken, om een groote aanwinst van ruimte te verkrijgen, welke inrichting in Weenen meermalen aan het hoofdgebouw heeft plaatsgehad. Wat de afmetingen betreft, deze waren de volgende: het hoofdschip breed 25.25 M., hoog 23 M., de zijschepen breed 15.25 M., hoog 14.25 M., de open ruimten daartusschen 74 M. lang en 35 M. breed. De rotonde, de grootste zonder tusschensteunpunten overspannen ruimte, bedroeg in doorsnede 101.75 M. en mat in hoogte 53.5 M.; ze werd door den ingenieur Smidt van ijzer geconstrueerd volgens ontwerp van den Engelschen ingenieur Scott Russell; het kegelvormige dak rustte op 32 ijzeren pijlers van 24.4 M. hoogte, staande op een betonfundament. De decoratie van buiten geschiedde door pleister-, stuc- en jute-bekleeding, met toepassing van beschildering en vergulding; minder gelukkig is die van binnen geslaagd door de storende werking der kolossale lampekap. Onder de annexen vinden we hier voor het eerst opgericht een Keizerpaviljoen en wel op zeer weelderige wijze; hieraan sloten zich meer dergelijke gebouwtjes, voor vreemde vorsten bestemd.

Bij de hierop volgende tentoonstelling, te Philadelphia in 1876, behoeven we niet lang stil te staan, daar ze, wat hoofdgebouw betreft, principieel niet veel verschilde met de gevolgde stelsels te Parijs en Weenen. Genoeg zij het te vermelden, dat de bebouwde oppervlakte hier steeg tot 220,000 M².

Van meer belang is die te Parijs, gehouden in 1878. Deze overtrof verreweg al hare voorgangsters: de bedekte oppervlakte bedroeg hier 360,000 M², dus nagenoeg 4 maal die van Londen in 1851 en ruim de helft meer dan die te Philadelphia. Het tentoonstellingsterrein was wederom het bekende Champ de Mars, waarbij gevoegd was het glooiende terrein van den overliggenden Seine-oever, het zoogenaamde Trocadero. Op dit verhoogd terrein werd een feestgebouw gesticht, het Palais du Trocadero, dat met zijn beide gebogen vleugels het terrein aan eene zijde afsloot en gelegen was in de as van de 24 M. breede Jenabrug, die de beide oevers verbond Evenals het palais du Trocadero was het palais de l'Exposition aan de grens van het aan de overzijde gelegen terrein gebouwd, zoodat tusschen beide hoofdgebouwen een breede ruimte overbleef voor parkaanleg en annexen Door 14 toegangen was het terrein van alle zijden bereikbaar; de hoofdtoegang was echter bij het Trocadero-paleis Het hoofdgebouw, door Hardy ontworpen, had den vorm van een langwerpig vierkant, met afmetingen van 706 bij 346 M. Aan de kortste einden bevonden zich ruime voorhallen, die de voornaamste voorwerpen bevatten; hiertusschen, gescheiden door een open middenruimte, bevonden zich 8 lange hallen.

In de middenruimte bevond zich het gebouw voor schoone kunsten, op de wijze van het vischgratensysteem gebouwd, en het paviljoen van de stad Parijs. Het gedeelte voor de vreemde volken bestemd was hier gedecoreerd met verschillende façadentypen.

Het geheele samenstel bestond uit glas en ijzer; de vloer lag ± 2 M. boven het terrein. De verlichting geschiedde gedeeltelijk door bovenlicht, gedeeltelijk door hoog zijlicht, en wel bij de breede beuken door in het plafond gelegde ruwe glasplaten, bij de smalle zijbeuken door steil gestelde glasschijven. De met verzinkt ijzer gedekte daken waren voorzien van lantarens. Zooals vroeger reeds is gemeld, werd de ventilatie op zeer bevredigende wijze bewerkstelligd door opzuiging der lucht in de kelderruimte.

Wat de architectonische opvatting betreft, daarvan lag het zwaartepunt in de vestibule d'honneur. Op zeer juiste wijze was het materiaal onbedekt gelaten en werd zijn effect verhoogd door vergulding en beschildering; alleen was het traliewerk der pijlers bekleed met faïence-platen. Een nieuwe toepassing van beeldversiering verhoogde den indruk van dit gebouw, en het is een blijvend monument voor den kunstsmaak der Fransche natie. Minder gelukkig was het Trocadero-paleis, volgens ontwerp van Davioud en Bourdais, dat met zijn kolossalen cascaden-aanleg meer aanspraak maakte op effectbejag dan wel op architectonisch schoon. Het middengebouw bevatte de feestzaal, de beide gebogen vleugels dienden als museum voor historie en ethnographie, alsmede van merkwaardigheden der stad Parijs. De stijl was een mengelmoes van Arabische, middeleeuwsche, Italiaansche en Griekse motieven, en het geheel maakte dan ook een fantastischen indruk.

Met deze tentoonstelling kunnen we gevoeglijk onze besprekingen besluiten; de later gehoudene zijn toch òf van plaatselijken aard en te kleinen omvang, òf als wereldtentoonstelling van te weinig beteekenis, om er afzonderlijk bij stil te staan.

Behalve de inrichting der Hygiène-tentoonstelling te Berlijn in 1883, hebben zich nog geene nieuwe vindingen op dit gebied voorgedaan, en deze inrichting is vroeger reeds voldoende toegelicht. Wat de binnenkort te houden tentoonstelling te Parijs ons hiervan zal leeren, is totnogtoe een gesloten boek. Hopen we, dat deze weer een bewijs zij, hoe eene tentoonstelling moet ingericht zijn om volkomen aan haar doel te beantwoorden, niet alleen door bevordering van het algemeen belang, maar ook door veredeling van den smaak en den kunstzin der volken.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 28 October 1885.

Na opening der vergadering door den Voorzitter, werden de notulen gelezen en goedgekeurd, en daarna eenige huishoudelijke zaken afgehandeld.

Op verlangen werd de bijdrage van den heer J. A. van der Sluys Veer uitgesteld tot de volgende vergadering. De heer W. C. Nijhof werd als gewoon lid aangenomen.

Als kunstbeschouwing bracht het Bestuur ter tafel het plaatwerk „Hotel de Ville de Lyon", dat met aandacht werd bezichtigd.

Na eenige besprekingen werd door den Voorzitter aan de aanwezigen dankgezegd voor hunne tegenwoordigheid en vervolgens de Vergadering, onder mededeeling dat ook de heer Weissman de volgende vergadering als spreker zal optreden, gesloten.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

II.

Wij hebben in het vorig nommer ons uitsluitend met de portretschilderijen beziggehouden en wenschen ditmaal de figuurschilderingen te behandelen.

Zooals wij reeds vroeger zeiden, is haar aantal vrij groot; het kan niet ontkend worden, dat de Rijksacademie, onder haar voortreffelijken directeur Aug. Allebé, er veel toe heeft bijgedragen om de studie van het menschbeeld, die door onze XVIIe-eeuwsche kunstenaars zoo hoog gesteld werd, ook bij onze jongere schilders en schilderessen weer ingang te doen vinden.

Wij willen ons, onder dien overvloed, van een rangschikking onthouden, en bespreken daarom de schilderijen naar de alphabetische volgorde van den catalogus.

De schilderij van Artz (N°. 6), *Zomer* genoemd, is zeker een der beste stukken van dezen meester. De warme toon van een zomerdag in het duin is met zeer veel talent weergegeven, de figuren zijn juist van teekening en goed van kleur.

Kleine deugniet noemt Karel Berckman zijn stukje, dat onder N°. 10 in den catalogus vermeld staat. Hij heeft van dien deugniet wel pleizier; althans het woordje *verkocht* prijkt er reeds op. Het figuurtje is goed geschilderd, en de teekening, als men de handen wil uitzonderen, getuigt van veel studie.

De naam Bisschop prijkt wel op deze tentoonstelling, doch de voornaam Richard doet ons zien, dat wij niet met den bekenden Hindelooper-binnenhuisschilder, maar met een zijner familieleden te doen hebben. Het *Weesmeisje*, dat die naamgenoot onder N°. 14 inzendt, is niet slecht, doch met niet bijzonder veel zorg geschilderd. De vormen hadden beter inachtgenomen kunnen zijn. Men ziet met genoegen de nommers 15 en 16, die het aanzijn danken aan Blommers' vaardig penseel. Al munten de onderwerpen niet uit door nieuw-

heid, de uitstekende manier, waarop zij behandeld zijn, dient gewaardeerd te worden. Vooral *Kindjes ontbijt* is fraai van kleur, en breed van behandeling.

De drie mannen, die Bos om een speeltafel gegroepeerd heeft (N°. 24), geven blijk van veel natuurstudie; doch hoewel wij voor de juiste teekening niet dan lof overhebben, meenen wij toch dat de schilder, door zijn figuren al te plastisch te willen behandelen, zijn doel eenigszins voorbijgestreefd heeft. De glimlichten b.v. zijn overdreven; zoo ziet men ze niet in de natuur. Toch schijnt dit doek ons toe, veel goeds te bezitten, en heeft zijn maker, bij ernstige studie, waarschijnlijk een goede toekomst.

Onder den onschuldigen titel *In het laantje* (N°. 25) doet Breitner ons eenige huzaren zien, die, naar het schijnt, op verkenning uit zijn. Wij kunnen niet zeggen, dat wij deze schilderij zeer aantrekkelijk vinden. Ze heeft iets vuils, zoodat men niet weet, welke verlichting door den vervaardiger bedoeld is. Naar de sterke slagschaduwen te oordeelen zou men zeggen, dat het zonlicht moet zijn, doch de donkere toon der paarden en ruiters is daarmede in strijd.

N°. 26, *Te huis*, door Brugman, is een niet onbehaaglijke binnenhuisstudie. Minder geslaagd komen ons Dake's *Hengelaars* (N°. 34) voor. De kleur is eenigszins vreemd, en schijnt ons niet natuurlijk. De schilder Hoynck van Papendrecht gaat voort zijn onderwerpen aan het leven onzer hedendaagsche krijgslieden te ontleenen. Hij is daarin zeer gelukkig, en zoowel de *Militaire wandeling* als de *Schoenmaker aan boord* (N°. 92 en 93), treffen door hun waarheid. De typische infanteristen van N°. 92 verdienen echter o. i. de voorkeur.

De *Eerste schrijfles*, van Mej. Bramine Hubrecht, N°. 96, heeft iets al te weeks, dat niet aangenaam aandoet. Wanneer dit onderwerp op eenigszins breeder wijs behandeld ware, zou het zeker meer voldoen. Nu is er in de figuren iets onstoffelijks en doorschijnends; men meent volstrekt niet hier een stuk natuur te zien.

N°. 99, van Jansen, *Niet aankomen* getiteld, is wat zwak van teekening, doch de wijze waarop het gewaad der jonge dame geschilderd is, verdient lof. Waren het hondje en het bijwerk, de schoorsteenmantel, enz. beter van behandeling, de schilderij zou beter voldoen dan thans het geval is.

Gaarne geven wij M. ten Kate den lof, dat hij, door een tafereel uit het Indische leven te behandelen, door zijn *Slamat tidor* (N°. 103) wat afwisseling in de breede rij der aardappelschilsters en andere huiselijke bezigheden verrichtenden gebracht heeft. Toch komt ons dit stukje te conventioneel voor; het is uit het geheugen geschilderd, waardoor men de natuurwaarheid mist. De binnenhuizen van Kever (N°. 104 en 105) zijn goede voorbeelden van het bekend talent van dezen schilder, en treffen vooral door hun harmonieuzen toon.

Eenigszins op Fransche manier behandeld zijn de stukjes van Henri Luyten, *Een violenmaker* (N°. 122) en *Eerste critiek* (N°. 123) getiteld. De juistheid der teekening zal niemand betwisten, doch de manier, waarop zij geschilderd zijn, herinnert te veel aan photographie; men merkt niets van het persoonlijk cachet van een kunstenaar.

Wolkaardsters binnenhuis (N°. 124) en *Arenlezen* (N°. 125), door De la Mar, zijn twee niet onverdienstelijke schilderijen. De binnenhuistoon van het eerste treft door zijn natuurwaarheid, en om de vrouwen, die bezig zijn, aren te lezen, is wel lucht. Zou echter de schilder niet weldoen, zijn krachten eens aan andere onderwerpen te besteden? Het boerenbedrijf is nu toch wel van alle zijden bezien.

In een XVIIIe-eeuwsch binnenhuis brengt ons Th. Mesker, met zijn *Verzamelaar* (N°. 137). De Louis XVI-stijl is goed volgehouden, ook de schilderwijs en het koloriet zijn behaaglijk; de teekening der figuren, vooral wat de hoofden betreft, laat echter te wenschen over.

Munnier's *Meisje met pop* (N°. 145) en Nachtweh's *Atelier* (N°. 146) zijn al te geacheveerd en daardoor karakterloos geworden. Wat meer achevé zou daarentegen de stukken van Neuhuys (N°. 149 en 150) niet geschaad hebben; zij komen ons al te impressionistisch voor; wij waardeeren echter de breede behandeling en het aangenaam koloriet. De *Schoenmaker*, van Offermans (N°. 151), is vrijwel geslaagd. Het lichteffect is goed, de penseelvoering zorgvuldig.

Oldewelt handhaaft zijn roem met N°. 152, *Het bruidskleed*. De figuur is smaakvol geposeerd, het door het venster invallend licht is goed weergegeven. Had echter het meubilair in het vertrek niet wat rijker kunnen zijn?

Niet onverdienstelijk zijn de schilderijen van Overman. Wij geven aan N°. 158 de voorkeur, al is het onderwerp ook niet zeer belangrijk, wegens de natuurlijke houding van het meisje en de zorgvuldige schildering. Bij N°. 159 is het kopje goed, doch de arm onnatuurlijk en valsch van kleur.

De gebroeders Oijens hebben op deze Tentoonstelling belangrijke inzendingen. Het schildersatelier *De collega's* (N°. 162), van Pieter Oijens, trekt door zijn groote afmetingen onmiddellijk de aandacht. De behandeling is kloek, het lichteffect fraai, maar toch gelooven wij, dat deze schilderij beter voldoen zou indien zij minder groot was. Het ontwerp heeft niet genoeg beteekenis, om dergelijke afmetingen te wettigen. De kleinere stukjes van D. Oijens (N°. 160 en 161) behagen ons dan ook meer.

De binnenhuizen van Paling trekken de aandacht door hun aangenaam koloriet; de kinderkopjes van Perrault zijn te zeer afgewerkt, zoodat men aan was denkt. De *Arabier*, van Reicher (N°. 170), heeft zeker qualiteiten, doch de verlichting van de figuur is wat zonderling. Was de kleur van de *Acrobaat*, van Mej. Betsy Repelius, even goed als de teekening, het stuk zou werkelijk niet onverdienstelijk genoemd mogen worden, en zeker niet in de slecht verlichte voorzaal geplaatst zijn.

De *Onattente leerlinge*, van Schmidt Crans (N°. 198), is niet fraai geschilderd; ook *Nelly*, van Mej. Therèse Schwartze (N°. 204), zal niet strekken om haar roem te verhoogen Ware het niet, dat de catalogus dit stuk als van Mej. Schwartze afkomstig noemt, wij zouden aan een minder bedreven hand gedacht hebben.

Jacob Smits helt meer en meer naar de impressionistische richting over. Is ook al zijn stukje wat al te vaag, het heeft toch verdienste om zijn fraaien toon. Wilm Steelink zond een zeer goede schilderij (No. 214), waar hij ons binnenleidt in een XVIIe-eeuwsch vertrek, en waar architectuur en figuren met veel zorg en in aangename kleurgamma behandeld zijn.

De talenten van Stroebel en Van Trigt zijn bekend. Deze kunstenaars behooren nog tot eene oudere periode, zij willen van impressionisme niets weten en schilderen met zorg. Hunne binnenhuizen zoeken zij liefst in het grijs verleden; zoo doet Stroebel Plantijn's winkel te Antwerpen (N°. 220) voor ons herleven, en brengt Van Trigt ons in Erasmus' studeerkamer (N°. 232) en in de Broederschool te Deventer (N°. 231). De zorgvuldige teekening en smaakvolle kleurschikking missen ook hier hare werking niet.

De schilderijen van H. Valkenburg (N°. 237—38) achten wij ditmaal niet zoo geslaagd als vroeger. Wel hebben zij ook thans verdienste, maar het komt ons voor, alsof de ware inspiratie den kunstenaar ontbroken heeft. De *Herberg op Marken*, van Van der Velde (N°. 241), is al te conventioneel behandeld; niemand denkt hier aan echte Markers, want men ziet slechts tooneelfiguren.

Elchanon Verveer geeft een niet onverdienstelijk stuk in zijn bekende manier (No. 245), en ook Voerman zet zijn Joodsche typen, waarmede hij vroeger zooveel succes behaalde, met geluk voort. Vooral No. 249 trekt ons aan.

De *Mijmering*, van Hubert Vos, (N° 253), ziet er niet smakelijk uit; 't is alsof de schilderij, met lijst en al, eerst in een moddersloot gestopt is, alvorens zij hier opgehangen werd. Waarom de naam *mijmering* gekozen is, blijft ons een raadsel.

Wij waardeeren de ernstige studiën, die Van der Waay maakt, doch achten zijne schilderij *Innocentia* (N°. 257), bij alle verdiensten, toch niet gelukkig. De pose dezer naakte vrouw is zeer stijf, en de lelietak schijnt slechts dienst te doen, om de onschuld aan te duiden. De andere schilderij, *Een groot geheim* (N°. 258), komt ons veel beter geslaagd voor. De beide vrouwenfiguren van Witkamp hebben iets zeer moderns en elegants. Zoowel de dame, die een bloemvaas draagt (N°. 263), als de jeugdige schilderes (N°. 264), ziet men met genoegen.

In het koren, van Willem Witsen (N°. 266), is den schilder der *Hei-ontginners* wel waardig. Van zijn andere schilderij (N°. 265) zouden wij dit niet durven zeggen, want de schaapherder heeft iets zeer stijfs, en de schapen doen onwillekeurig aan de beestjes uit een kinderspeelgoeddoos denken.

Een volgende maal is het landschap aan de beurt.

PITTORE.

„BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Vergadering van 28 October 1885.

De vergadering wordt door ruim 30 leden bijgewoond.

Uit de mededeelingen van het Bestuur blijkt, dat het nog niet is geslaagd in het vinden van een in alle opzichten voldoend lokaal. Om die reden stelt het voor, de totnutoe gebezigde groote zaal in het Hôtel du Passage voorloopig te blijven gebruiken, en een begin van uitvoering te geven aan hetgeen 't lokaal moet zijn, n.l. het een avond in de week voor de leden beschikbaar te stellen. Dit voorstel word zonder discussie aangenomen.

Verder wordt medegedeeld, dat op de kennisgeving van de oprichting der Vereeniging aan andere lichamen, welwillende antwoorden zijn ingekomen van het Esthetisch Genootschap, te Rotterdam, en van de Afdeelingen der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Rotterdam, Groningen, Utrecht en Amsterdam.

Ingevolge vroeger genomen besluit, heeft het Bestuur eene Commissie benoemd voor het regelen der uitvoering en inrichting van het plaatwerk en het uitnoodigen van medewerkers. Deze Commissie is met haar arbeid gereed, zoodat aan de uitvoering van dit gedeelte van het programma der Vereeniging de hand kan geslagen worden.

Vier nieuwe leden worden vervolgens geballoteerd en vijf voorgesteld.

Alsnu verzoekt de Voorzitter den heer H. C. van Woerden te Arnhem, de door hem toegezegde mededeelingen over photographie, photolithographie, heliographie enz. ten gehoore te brengen, waaraan deze beantwoordt door eene hoogst belangrijke, uitvoerige en zaakrijke voordracht, in welke de spreker het gansche groote gebied der photographie doorloopt, terwijl de voordracht door een menigte producten van allerlei aard en bewerking wordt opgehelderd.

Spreker vangt aan met een eenigszins fantastische beschouwing van de toekomst der photographie, welke gegrond was op de reuzenschreden, die deze kunst in de laatste twintig jaren heeft gemaakt; hij brengt daarna in het kort het verleden en de geboorte in herinnering en behandelt vervolgens het tegenwoordige.

Wetenschappelijk en practisch worden tal van procédé's, hun toepassingen en verrassende uitkomsten besproken, en tot in de kleinste bijzonderheden afgedaald, waarom het niet te verwonderen was, dat den spreker aan het einde zijner voordracht warme dank en toejuiching ten deel vielen voor de even leerzame als genotvolle oogenblikken, aan zijn auditorium geschonken, dat met gespannen aandacht zijne voordracht had gevolgd.

VARIA.

Verwarmingstoestel. Een nieuw toestel, waarvoor in Duitschland patent werd verleend, is bekend onder den naam van *Wasserstrom Heizapparat* naar het systeem-Vanderborght-Houben, en wordt door de firma J. G. Houben Sohn Carl te Aken vervaardigd; het heeft ten doel warm water, hetzij voor baden of andere doeleinden, in den kortst mogelijken tijd te leveren. Het systeem berust op het eenvoudige feit, dat water, door een bruistoestel in een fijnen regen omgezet, aan de heete lucht, waarmede het water in verbinding wordt gebracht, de warmte ontneemt. De verwarming geschiedt door gas; de branders zijn in een afgeknotten kegel geplaatst, waarin de warme lucht opstijgt en tegen eene gebogen metalen plaat stuit, waardoor zij gedwongen is, zich om die plaat heen te bewegen. In de ruimte tusschen die plaat en den cilinder van het toestel komt de heete lucht in aanraking met een kunstmatigen waterregen, die door een bruistoestel wordt voortgebracht.

Het water verwarmt zich, vloeit langs den wand in een klein reservoir rondom den afgeknotten kegel, en kan daar worden afgetapt. De verbrandingsgassen ontwijken door bovenin den deksel aangebrachte luchtgaten. Het toestel levert op deze wijze warm water, en men is instaat, de temperatuur door het regelen van den toevoer van water en gas van 15°—50° te doen varieeren. Zoodra het toestel in werking gezet is, wordt verder toezicht overbodig, en daar het evengoed bij een waterdruk van één M. als bij een drukking van 10 atmospheren werkt, kan men het toestel ook daar toepassen, waar men van het genot eener waterleiding verstoken is.

Het toestel wordt in alle grootten geleverd, en het is zoowel voor de toilettafel als voor de badkamer geschikt. Is in de badkamer geene afzonderlijke verwarming aangebracht, dan kan het toestel daarin tegelijkertijd voorzien. Wat het verbruik van gas aangaat, dit is moeilijk met juistheid te bepalen, daar dit van den gasdruk en van de gewenschte temperatuur van het water afhangt. Gemiddeld mag men aannemen, dat voor een volbad van 160 liter inhoud en eene temperatuur van 35° C. circa 750 liter gas noodig zijn, wat, bij eene gasprijs van b. v. 10 cent per stère, 7½ cent zou bedragen.

Men vervaardigt de toestellen in grootten van 16—50 c.M. diameter bij eene hoogte van 42—130 c.M., die per minuut 6—35 liter warm water van 35° C. leveren. Met het grootste formaat kan in 7½ minuut een bad van 160 liter inhoud met water van 35° gevuld worden.

Men heeft groote gedachte van deze eenvoudige toestellen; de tijd zal leeren, of dit werkelijk het geval is.

(*Technisches Centralblatt.*)

Ontdekking van Naukratis. De vereeniging, die met volharding en mildheid het onderzoek in Beneden-Egypte voortzet (*Egypt Exploration Fund*) en onder welker bescherming Edouard Naville de stad Pithom ontdekte, heeft nu weder een bijna even gewichtige ontdekking gedaan.

Herodotes leert ons in zijn tweede boek, dat Koning Amasis, bezield met welwillende gezindheid jegens de Grieken, hun vergunde, in de nabijheid van den Kanopischen of westelijken mond van den Nijl een handelsvestiging aan te leggen, *Naukratis* geheeten, waar zij leefden onder de leiding van overheidspersonen hunner natie en waar zij verscheidene tempels hadden gesticht, waarvan een *de Grieksche tempel* genoemd werd, en anderen gewijd waren aan Jupiter, Juno en Apollo. Er was in Egypte geen andere plek, waar de Grieken handel mochten drijven, en zij was gelegen in de nabijheid der plaats, later ingenomen door Alexandrië.

De heer W. M. Flinders Petrie heeft onlangs, geleid door de *Tafel van Peutinger*, op een plek, Nebireh of Tellel-Baroed (kruitheuvel) geheeten, de bouwvallen van Naukratis teruggevonden, aangeduid door eene gemeentelijke munt, waarop deze naam gegrift staat. Zij beslaan een ruimte van een halve vierkante Engelsche mijl. Aan het noordelijk uiteinde der stad was de *Temenos* en de tempel van Apollo, aangeduid door het vinden van driehonderd bekers of vazen van zeer antieken vorm, bedekt met opschriften, die wezen op een toewijding aan Apollo; brokken van kapiteelen toonen aan, dat de tempel opgetrokken was van wit marmer en rijk gekleurd met roode en blauwe verf.

Meer noordelijk heeft men vazen gevonden, opgedragen aan de *Dioscuren*. Ten zuiden van den *temenos* was een groote vrije ruimte, omringd van dikke muren, die een *agora* of liever een *palestra* kan zijn geweest.

De stad strekte zich nog op een grooten afstand zuidwaarts uit, in huizen van ongebakken metselsteenen; zij was doorkruist met straten, die slechts zeven tot acht voet breedte hadden. Een groep ovens en massa's gebakken klei wijzen oostwaarts van de *agora* de wijk der pottenbakkers aan; in het middelpunt worden de ijzergieterijen aangeduid door een menigte slakken, erts en ijzeren gereedschappen. Ten westen vond men honderden mallen, die dienden tot de vervaardiging van die *scarabées* van gebakken en geverniste aarde, die men bij duizenden van millioenen in Egypte en zelfs in de oude graven van Griekenland vindt. Zij dragen hier de namen van Psamtik I en II en van den koning Aahmes (Amasis), die aan de Grieksche volkplanting hare voorrechten verleende. Een opdracht in Phenicisch-Helleensche letters wijst ten zuidwesten der stad de ligging van den tempel van Aphrodite aan.

De tallooze overblijfselen van aardewerk doen al de tijdperken kennen, die de pottenbakkerskunst bij de Grieken doorloopen heeft en bewijzen, dat de opgedolven stad een Grieksche volksplanting is. De heer Petrie heeft in weinige maanden zooveel merkwaardigheden gevonden, dat deze alle vroegere opgravingen overtreffen. Buiten en bezuiden de stad vindt men een groote omwalling, welker muren vijftig voet dik en nog dertig voet hoog zijn. Zij vormt een ringmuur, dien men binnentreedt door een gebeeldhouwden *pylone*, waarin tal van kleine kamers zonder onderlinge gemeenschap gegroepeerd zijn en die waarschijnlijk tot graanschuren hebben gediend, evenals die van Pithom. Hier vermeldt een opschrift ter eere van den Thebaanschen Jupiter (Amoen) als stichter Ptolemeus II.

Mondstuk aan telephonen. Een heer, verbonden aan een bank-instelling te New-York, bevestigde een papieren kegel, ongeveer 15 Eng. duim lang en 8 aan de basis, met het kleine uiteinde van den overbrenger eener telefoon, en kan nu gemakkelijk fluisterende spreken. Kleine mondstukken van hard kaoetsjoek worden dikwijls gebruikt aan overbrengers om de trillingen der stem te verzamelen, maar het papier schijnt de voorkeur te verdienen wegens betere weergalming.

Een reusachtige fabriek. De *Pacific Mills*, te Lawrence, in den Amerikaanschen Staat Massachusetts, worden beschouwd als de grootste fabriek van manufacturen in de geheele wereld. Het aanlegkapitaal is 21 millioen dollars. Het getal molens en gebouwen bedraagt 23, beslaande 43 *acres* (elk van + 40 *ares*). Er zijn in dienst 4 groote stoomtuigen, elk van 3500 paardekracht, 42 kleine, 50 stoomketels en 11 turbine-raderen van 5000 paardekracht. Het jaarlijksch verbruik van kolen beloopt 25,000 tons; het jaarlijksch verbruik van gas, in 9000 branders, kost 35,000 dollars; dat van katoen is 15,000 balen, van wol 4,000,000 Eng. pond, zijnde de opbrengst van 750,000 schapen. De jaarlijksche capaciteit in gedrukte en geverfde katoenen stoffen is 65,000,000 yards: gesponnen waren 35,000,000 yards, of te zamen 100,000,000 yards, gelijk aan 2½ maal den omtrek der aarde. Daarvoor zijn 200,000,000 Eng. mijl garen noodig, benevens 3600 vrouwen en 1900 mannen. De betalingsrol stijgt in een jaar tot 1,750,000 dollars.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

'S-GRAVENHAGE. In het Hôtel de l'Europe, alhier, werd op Donderdag 29 dezer door vele leden der Afdeeling van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst een feestmaaltijd aangeboden aan hunnen Voorzitter den heer H. P. Vogel, ter gelegenheid van zijn 25jarig jubilé als hoofdleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten.

Toen onlangs, bij het vieren van dat feest in de Teeken-academie, ook namens de Afdeeling den heer Vogel een geschenk was aangeboden, betreurden velen het, bij de aanbieding daarvan niet tegenwoordig geweest te zijn, en gaf men al aanstonds den wensch te kennen, te zijner eere eene feestelijke bijeenkomst te organiseeren. Dat plan kan gezegd worden in allen opzichte geslaagd te zijn. Door de feestcommissie, de heeren J. H. Müller, W. B. van Liefland en J. F. L. Frowein, was een en ander op de meest doelmatige, smaakvolle en aangename wijze geregeld. De uitnoodigingskaarten, het reglement van orde, de kaart ter herinnering aan de gezellige bijeenkomst en het menu muntten allen uit door een zeer artistieke opvatting en een inderdaad prachtige uitvoering. Een en ander doet niet alleen den ontwerpers, maar ook de typographische inrichting van de firma Mouton en Co. alhier alle eer aan.

Aan den feestdisch, waaraan 45 heeren deelnamen, heerschte eene recht gezellige toon. Nadat de eerste toast door den Vice-voorzitter, den heer J. van Lith Jr., op den Voorzitter-jubilaris was uitgebracht, volgden er andere, waaronder ook die van den heer Metzelaar op den leermeester van den jubilaris, den heer J. W. Schaap te Leiden, waarvan dien heer per telegraaf werd kennis gegeven. De heer Vogel sprak in zeer hartelijke bewoordingen om zijn welgemeende erkentelijkheid te betuigen voor het feest, ter zijner eere bereid. Dat feest zal ongetwijfeld bij allen, die eraan deelnamen, de meest aangename herinneringen achterlaten.

Men zag er niet alleen het overtuigend bewijs in van de onverdeelde achting, welke de Afdeeling haren Voorzitter toedraagt, maar ook van de meest gewenschte verstandhouding der leden onderling.

Behalve, dat er inderdaad aan het feest niets ontbrak, werd het daarenboven door muziek opgeluisterd.

De feestcommissie, bijgestaan door de heeren Joh. Mutters, L. Philips en W. Th. Kockx als ceremoniemeesters, had alle eer van haar werk.

DORDRECHT. In de eerste wintervergadering van de Afdeeling Dordrecht der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid werd door den heer C. F. Cramer, ingenieur te Nijmegen, een voordracht gehouden over den bouw en de inrichting der stedelijke waterleidingen in de oudheid en van den nieuweren tijd. Voor een talrijk gehoor, gaf spreker een geschiedkundig overzicht van de gestichte waterwerken in het oude Egypte, bij de Assyriers en bij de Romeinen. Vooral over de waterleidingen te Rome werd breedvoerig uitgeweid. Dáár worden door de verschillende elkander opvolgende heerschers — meer uit zucht naar populariteit dan uit aandrang om iets nuttigs het aanzijn te schenken — 9 kostbare en schoone leidingen, met een gezamenlijke lengte van 443 kilometer, gesticht. De meeste dier inderdaad grootsche werken werden in de eerste eeuwen onzer jaartelling, door de verschillende oorlogen, die Italië teisterden, in puinhoopen herschapen; drie ervan werden later door de Pausen hersteld.

Vervolgens kwam spreker aan het tijdstip, waarin voor het eerst de stoomkracht bij den aanleg van waterwerken werd toegepast, namelijk in 1801 te Philadelphia.

De eer echter van op dit gebied het meest totstandgebracht te hebben, of nog te zullen brengen, komt aan onzen tijd. Nooit toch, zeide spreker terecht, is de overtuiging sterker geweest dan tegenwoordig, dat het aanleggen van goede waterleidingen onmisbaar voor de algemeene gezondheid is. Vervolgens werd op eenvoudige en duidelijke wijze eene beschrijving gegeven van de inrichting en werking onzer hedendaagsche leidingen, zoowel van die, waarbij de prise d'eau een stroomende rivier is, als van de soort, waarbij het water uit den bodem getrokken wordt.

Na de pauze werd een debat geopend over het al of niet wenschelijke van algemeene invoering van watermeters. Door sommigen werd die invoering verdedigd, om verspilling tegen te gaan; door anderen echter werd zij bestreden, omdat deze werktuigen te groote zuinigheid in de hand werken. Eene beperkte invoering van watermeters, o. a. in gevallen waarbij herhaalde verspilling kon bewezen worden, of bij groote verbruikers, als fabrikanten enz., werd algemeen gewenscht. Een der aanwezigen vroeg den heer Cramer zijne meening over den Chamberland-filter, een toestelletje, dat, aan de kraan der waterleiding geschroefd, het water van alle mogelijke ziektekiemen ontdoet, en dus in tijden van epidemieën zeer is aan te bevelen. De heer Cramer antwoordde, dat deze filters hem onvoldoende voorkwamen, omdat zij te weinig water doorlaten en niet eenvoudig genoeg te zuiveren zijn. Veel beter oordeelde hij de filters met osmose-papier, voor welker zuivering alleen het inzetten van een nieuw blad papier noodig is.

Ten slotte werd de heer Cramer voor de onderhoudende en leerzame lezing dankgezegd.

MAASTRICHT. In den Gemeenteraad werden door den voorzitter mededeelingen gedaan omtrent den stand der onderhandelingen betreffende den aanleg van een waterleiding. Daaruit blijkt, dat met den ingenieur Gruner, te Basel, eene overeenkomst is aangegaan tot het opmaken van een plan voor den technischen aanleg eener waterleiding en waarbij deze deskundige zich in hoofdzaak verbindt, om binnen vier maanden ten behoeve der gemeente een volledig ontwerp voor dien aanleg in gereedheid te brengen. Door die overeenkomst wordt niet geprejudicieerd op de later door den Raad te beslissen vraag, of de aanleg en exploitatie zal geschieden vanwege de gemeente dan wel bijwijze van concessie, waarvoor reeds aanvragen zijn ingekomen van de Dutch Waterworks-Company en van de heeren Van de Gevel en Van Wijk te Rotterdam.

— Blijkens achterstaande annonce, zijn op de prijsvraag voor een Societeitsgebouw te Kampen niet minder dan 112 antwoorden ingekomen. Dit cijfer is welsprekend genoeg om de bewering van sommigen, dat deze prijsvraag geen succes zou hebben, te logenstraffen.

— Aflevering 10 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: De automotor van Abel Pifre (met fig.). — Van waar? — Een vischvangende plant (met fig.). — Mian. — Een mechanische bakkerij (met fig.). — De luchtvaart door middel van werktuigen, zwaarder dan de lucht (met fig.). — De vier rassen van Noord-Amerika. — De geslepen Maraboet. Luchtververschings-toestel, door electriciteit in werking gebracht (met fig.). — Het vervaardigen van gloeilampen (met fig.). — Ebbe en vloed in de Java-zee (met fig.). — De electrische lichtontsteker van A. Radiguet (met fig.) — De bisons. — Korte technische mededeelingen. — Correspondentie. — Vragenbus. — Antwoorden.

ADVERTENTIEN.

Een Onderbaas of Opzigter,

bekend met **alle werken, opmetingen** enz., bieft zich aan voor de uitvoering van eenig werk in- of buiten *Nederland*. Brieven *franco* letters A H, Bureau van dit blad.

Provinciale Waterstaat
VAN
FRIESLAND.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag, den 6 November 1885**, des namiddags ten *één* ure, zal in het gebouw van het Provincial Bestuur te *Leeuwarden*, overeenkomstig §§ 434 en 435 der A. V., bij *enkele inschrijving* worden **aanbesteed**:

Het verbeteren van het groot schoepavaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 4e gedeelte (Oudhof-Heeg).
Raming f 42400.

Het bestek ligt ter lezing in voornoemd gebouw. Gezegelde formulieren voor inschrijvingsbilletten zijn tegen betaling van 25 cn bestekken tegen betaling van 75 cent op het bureau van den Provincialen Hoofd-Ingenieur verkrijgbaar.

De noodige aanwijzing wordt gedaan op 4 November e. k. per stoomboot van *Akkrum*, des morgens 8 ure.

Voorts zijn nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, 22 October 1885.

De Commissaris der Koningin in de provincie Friesland,
VAN HARINXMA THOE SLOOTEN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Prijsvraag te Kampen.

Op de **prijsvraag**, uitgeschreven door de Société „HET COLLEGIE" te *Kampen*, zijn ingekomen **111 antwoorden**, met de navolgende motto's:

1. *Jacob van Campen*; **2.** *Kampen* (in druk-letters); **3.** *Kampen* (schuin achterover geschreven); **4.** *Bravellenaer*; **5.** *Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen*; **6.** *Bibliolis*; **7.** *Beter-dere*, **8.** *Gerechtigheid*; **9.** *IJsel-zicht* (Fransch schrift); **10.** *IJsel-zicht* (in druk-letters); **11.** *Concordia*; **12.** *Concordia* (met een klaverblad); **13.** *Unitas*; **14.** *Door oefening volmaakter*; **15.** *Apollo*; **16.** *Sophia*, waaronder een L. met een aangezicht in een cirkel (figuur); **17.** *Catharina*; **18.** *Musa*; **19.** *Fictorius*; **20.** *Euterpe*; **21.** *Margaritte*; **22.** *Sion*; **23.** *Kampen's Sion*; **24.** *Dus ist die Kunst, dus ist die Welt, Dann Eins aus's Andere gefällt*; **25.** *Optus*; **26.** *Semper idem*; **27.** *Duo*; **28.** *L'Espérance*; **29.** *Harmonie*; **30.** *Aurum*; **31.** *Werk-lrijst* (op elke teekening een afzonderlijk aangebracht papiertje met het motto); **32.** *Werkstrijst* (Fransch schrift); **33.** *Het Bestuur der Soc. „het Collegie"*, *Vergunning*; **34.** *Brutus*; **35.** *Tollite*; **36.** *Kunst adelt*; **37.** *Arbeid adelt*; **38.** *Arbeit adelt* (op een gouden wiel); **39.** *Arbeid adelt* (Fransch schrift); **40.** 21021; **41.** *Overmee*; **42.** *e*; **43.** *Eendracht*; **44.** *A H*; **45.** *Veel liefde verzoeter den strijd*; **46.** *Le Progrès*; **47.** *Archivs*; **48.** 21994,41; **49.** *Gerardus*; **50.** *Simplex sigillum veri*; **51.** *Vrijheid uit Vreede*; **52.** *Het wapen van Kampen* (figuur); **53.** *K in een cirkel* (figuur); **54.** *Amatel*; **55.** *Wie stelkt zu lachen, Tha'n beeser machen*; **56.** *IJsel-stroom*; **57.** *Au IJssel*; **58.** *Media latitudinum ibis*; **59.** *Levis gratiosa*; **60.** *A 3*; **61.** *Als ic can*; **62.** *Alle waar waar haar geld*; **63.** Passer en gradenboog, waarboven Alpha, in een cirkel (figuur); **64.** *IJsel*; **65.** *IJsel*, tusschen twee lijnen, schuin, in een cirkel (figuur); **66.** *Gratinus*; **67.** *Arbeid geeft welvaart*; **68.** *Zele*; **69.** *Vergunning*; **70.** *Eendracht maakt macht*; **71.** Wapenbord met roset in een cirkel (figuur); **72.** *Speed*; **73.** Twee cirkels door elkander, (figuur); **74.** Twee cirkels door elkander, aan elk kunner midden tusschen de snijpunten eene verhevenheid (figuur); **75.** *Solo*; **76.** *In omnia paratus*; **77.** *Ora*; **78.** *Dum spiro spero*; **79.** *Inals*; **80.** Een teekendriehoek (figuur); **81.** *S. S. C. K.*; **82.** 21973,35; **83.** *Concurrent*; **84.** *Etude*; **85.** *Handlaste*; **86.** *Ad valorem*; **87.** *Project V*; **88.** *Quand même*; **89.** *Quand même* (roode letters); **90.** *Wiron*; **91.** *St. Lucas*; **92.** *Overijsel*; **93.** *Silhouet*; **94.** *'t Kampen Collegie*; **95.** *Steer*; **96.** *Nooit gedacht*; **97.** *Hoest*; **98.** *Voor Kampen te Kampen doet thans aanigeeren, Toch wordt van die allen bekroond waar slechts één; Ontvang dan mijn arbeid, de zegen ten strijd, En keert gij gelukkig, ik mocht u verblijden*; **99.** *Rust roest*; **100.** *Ars libera*; **101.** *Eensvaad*; **102.** *Societeit*; **103.** *Societé*; **104.** *Cede majori*; **105.** *Labor et constantia*; **106.** *Spaat*; **107.** *Excelsior*; **108.** *Barcas sen*; **109.** *Voorwaarts*; **110.** *Vigesta*; **111.** *Het Kampen bloeie*; **112.** *Door Kampen naar Kampen*. (Dit ontwerp werd na de sluiting van den inzendings-termijn ontvangen.)

Ministerie van Justitie.

Den **10e November 1885**, des namiddags ten 1½ ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s Gravenhage*, in het openbaar worden **aanbesteed**:

De levering van verschillende Houtwaren ten behoeve van de Rijksgestichten te Veenhuizen.

Bestek en nadere inlichtingen zijn op franco aanvragen te bekomen, aan het bureau van den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen in het Departement-gebouw te *'s Gravenhage*.

's Gravenhage, 28 October 1885.

Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

Koninklijke Nederlandsche
LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 26 November 1885**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 5.

Het maken en stellen van den Metalen Bovenbouw van de Brug over de rivier den IJsel te Deventer.

(Bedrag der Begrooting ƒ 600,000.)

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens § 95 van het Bestek.

Het **bestek** en de **teekeningen** liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn alsdaar tegen betaling van **ƒ 4** per stel te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BEEDERODE te *Apeldoorn* en den Heer Sectie-ingenieur M. E. DE WILDT te *Deventer*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Dinsdag 17 en Donderdag 19 November 1885, telkens des namiddags ten 1uur.

De Commissie van Beheer.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzersteen en **Cementtegels.**
Groote voorraden.

Kunstmatige wegneming der grondsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en **bovendien bijgedragen wordt tegen zwam.**
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à ƒ 1.—.
Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en **Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traplouningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.**
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van ƒ 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-,
HOEKMEET-
en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**
LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**
TRADE MARK.
NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**
Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, **W. PATON WALSH.**

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT ƒ 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland ƒ 7.50 en Nederlandsch-Indië ƒ 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Het gebouw, waarvan de gevel op de bij dit nommer gevoegde plaat is voorgesteld, werd in 1882 opgericht voor rekening van de Maatschappij voor Vleeschhouwerij, op de Keizersgracht bij de Vijzelstraat N°. 595 te Amsterdam.

De verdieping gelijkstraats bevat een doorrit naar de daarachtergelegen stal en slachtplaatsen. Daarboven bevindt zich eene afzonderlijk verhuurd wordende woning, waartoe de deur rechts toegang verleent.

De gevel is opgetrokken van roode Friesche gevelsteen, met ruime toepassing van zandsteen uit de groeven te *La Rochette*. Lijsten, banden, blokken in het geheele portiek aan den hoofdingang zijn in dit materiaal uitgevoerd.

JONAS INGENOHL.

(A. et A.) INGEZONDEN.

Open brief aan het Bestuur van het Genootschap Mathesis Scientiarum Genitrix te Leiden.

Mijnheeren,

De reden, waarom ik mij verstout in 't openbaar aan u te schrijven, heeft een goeden beweeggrond. Niet alleen geldt het eene openbare zaak, maar het betreft vooral een zaak van eer, een zaak, die ik voor mij zelf verplicht gevoel zoo te moeten behandelen.

Zooals gij u herinneren zult, werden in 't voorjaar van 1885 door u verschillende prijsvragen uitgeschreven, ter herinnering van het honderdjarig bestaan van het Genootschap, dat in September van genoemd jaar zou gevierd worden.

Onder deze kwam voor een paneelvulling boven een segmentboog, lang 1.50 M. en hoog 0.50 M., ter bekroning of dekking van vensters eener aanzienlijke façade, in Italiaanschen, Renaissance- of anderen stijl. Prijs: een gouden eerepenning, accessit: een groote zilveren medaille. Daargelaten nu of de omschrijving dezer prijsvragen zoo was, als men dat van zulk een Genootschap mag verwachten (o. a. werd niets vermeld omtrent de Jury, het eigendom der teekeningen, de schaal en de manier van teekenen), kwamen toch op den bestemden tijd vier antwoorden in.

Zooals ik boven reeds zeide, dat er nooit iets omtrent een Jury medegedeeld was, was mij echter toch officieus ter ooren gekomen, dat zij voor bedoelde prijsvraag zou bestaan uit eenige leden van 't Bestuur, bijgestaan door den heer A. le Comte, te Delft. Men kon dus van een onpartijdige beoordeeling verzekerd zijn.

Doch wat gebeurde er? Op Maandag 14 September deelde de Secretaris namens het Bestuur mede, dat het ontwerp, onder het motto M. S. G., met een derden prijs bekroond was en vraagt daarbij verlof den naambrief te mogen openen.

Voordat nu ondergeteekende deze advertentie beantwoordde, stelde hij zich eerst op de hoogte van de zaak, en vond gelegenheid de verschillende antwoorden te bezichtigen.

Dadelijk viel mij in 't oog, dat 't ontwerp „Pegasus" met alle recht den eersten prijs verdiend had.

Wat nu echter het ontwerp „Graffito" betrof, dit kon ik volstrekt niet boven mijn ontwerp „M. S. G." stellen, en ik schreef dus eenvoudig, dat ik geen verlof gaf mijn naambrief te openen; de redenen waarom gaf ik niet op.

Vervolgens *vergat* de Commissie bij mijn ontwerp, gedurende de beide eerste dagen van de tentoonstelling, te vermelden, dat het met den 3^den^ prijs bekroond was, waarop *De Opmerker* van 26 September '85 de volgende critiek leverde:

„Onder het motto „Graffito" had de heer A. J. Kouwels, leeraar in het handteekenen aan het Genootschap, een ontwerp ingezonden. Het geheel maakt een rammelenden indruk, terwijl de zeer gezochte onderdeelen en eenigszins slordige manier van teekenen geen blijk geven van ernstige studie in deze.

„Het ontwerp „M. S. G.", een zeer goede penteekening, staat o. i. ver boven het voorgaande. Waarom het niet aan de gestelde bepalingen voldoet en als zoodanig buiten aanmerking moest blijven, is ons onbekend."

Tot zoover, Mijnheeren, had ik gedacht de zaak te laten zooals zij was, en te meer nog, daar mijn hooggeachte oud-leeraar, de heer A. le Comte, in de Jury zitting gehad had, en ik ZEd. niet gaarne zou

compromitteeren. Maar toevallig spreek ik met ZEd. over de quaestie en al dadelijk vertelt hij mij, dat 't hem zeer verwonderd had, in de courant gelezen te hebben, dat het ontwerp „M. S. G." niet bekroond was en „Graffito" wel. De Jury toch had in hare bijeenkomst besloten „M. S. G." een tweeden prijs te geven en voor „Graffito" nog een prijs aan te vragen. Hij had daarover aan den president J. A. van Dijk geschreven en kort daarop de bewuste advertentie en mijn brief ontvangen, waarin ik geen verlof gaf den naambrief te openen.

De heer Le Comte gaf mij volle vrijheid, de zaak openbaar te behandelen en wilde mij zelfs het een en ander schrijven, daar hij ook in de zaak betrokken was.

Nu is mijn bescheiden vraag (daar een rapport van beoordeeling nooit ter inzage gelegen heeft): is het u geoorloofd een besluit, eenmaal door de Jury vastgesteld, te wijzigen en, zoo ja, wat zijn hiervoor de beweeggronden geweest? Of berust het bekronen van „Graffito" op een vergissing? wat ik verwachten mag, daar 't verre van mij is, het Bestuur van een oneerlijke handelwijze te verdenken. Immers waren de namen van de inzenders aan het Bestuur niet bekend.

Ik geloof dus, Mijnheeren, dat ik niet te veeleischend ben, wanneer ik eenig antwoord van u verwacht, in de overtuiging, dat een vergissing, zonder erg begaan, door u op een eerlijke manier hersteld zal worden.

Hoogachtend,

uw dw. dienaar
H. J. JESSE,
inzender van 't ontwerp „M. S. G."

Leiden, 3 November 1885.

HOE TEEKENT MEN VOOR DE PHOTOLITHOGRAPHIE?

„Want hiervoor zou men, met het programma in de hand, ingewijd moeten zijn in de geheimen van den photograaf, bij wien b.v. vroeger een zekere kleur iets was, dat aan zijn werk een hinderpaal in den weg lag, om goed genoemd te kunnen worden; en tegenwoordig acht men dit bezwaar al zoo gering, dat het eigenlijk geen bezwaar meer kan genoemd worden, zoodat men, zonder de hulpmiddelen te kennen beoordeelen waarover de photograaf tegenwoordig beschikt, moeilijk eenig werk daarom zou mogen terzijde leggen."

De Opmerker 1885, bladz. 305.

Bij het gebruik, dat steeds meer van de photolithographie gemaakt wordt voor het reproduceeren van bouwkundige teekeningen, schijnt het niet van belang ontbloot, ook in een bouwkundig vakblad aangaande de photolithographie eenige mededeelingen te doen. Uit een practisch oogpunt is het zeker inzonderheid de vraag: *Hoe* moeten teekeningen behandeld worden om het reproduceeren mogelijk te maken, en vooral om reproductiën te verkrijgen, die in alle opzichten goed genoemd kunnen worden? — die in de eerste plaats de aandacht verdient. Ons hoofddoel zal dan ook zijn, op deze vraag een afdoend antwoord te geven; wij zullen ons echter daartoe niet bepalen, maar tevens trachten duidelijk te maken, *waarom* de op te noemen eischen gesteld moeten worden, overtuigd als wij zijn, dat een dorre opsomming dier eischen om velerlei redenen weinig doeltreffend is. Deze toch zou vrij vervelend kunnen zijn, en daardoor òf niet gelezen òf weer vergeten worden; de schijn van overdrijving der eischen zou moeilijk weg te nemen zijn; gelooven op gezag zou daarbij van den lezer gevorderd worden, terwijl de weetlust van menigeen onbevredigd zou blijven. Het „waarom" mag dus niet achterwege blijven. Hoewel wij ons de moeilijkheid niet ontveinzen, om dat onderwerp op die wijze te behandelen, zonder te veel in technische détails te treden, zullen wij toch trachten de zaken zoo beknopt en duidelijk mogelijk uiteen te zetten.

In de nabijheid van het Beiersche stadje Solenhofen wordt een poreuse kalksteen gevonden, die gemakkelijk te slijpen en te bewerken is, en die eigenaardige eigenschappen bezit, welke tot de steendrukkunst aanleiding gegeven hebben. Teekent men namelijk op deze steen met vette zelfstandigheden, bijv. crayon, en bevochtigt men daarna den steen met een gomoplossing, dan wordt deze gom door den steen vastgehouden, terwijl ze wordt teruggestooten dáár, waar het vet zich bevindt; neemt men nu, nadat de gom gedroogd is, het crayon weg, bevochtigt den steen een weinig en gaat daarna met een rol met drukverf er overheen, dan nemen de door het vet geprepareerde deelen van den steen verf aan, terwijl de gegomde plaatsen den drukinkt terugstooten en zuiver blijven. Legt men hierop een blad papier en haalt het door de pers, dan wordt een afdruk verkregen, terwijl daarna dezelfde bewerkingen kunnen herhaald worden.

Men kan ook beginnen met den steen van een gelijkmatige laag gom te voorzien en te drogen; daarna neemt de lithograaf zijn diamant en trekt de lijnen der teekening *in* den steen; tengevolge daarvan wordt in die lijnen de zuivere steen weder blootgelegd en tevens een weinigje uitgehold. De steen wordt nu met olie ingewreven, die door de gegomde oppervlakte wordt afgestooten, terwijl de uithollingen daardoor vet worden en de eigenschap krijgen om vet vast te houden; wordt nu de steen weder zwak bevochtigd en met drukinkt ingerold, dan worden alle insnijdingen met inkt gevuld, terwijl de gladde oppervlakte van den steen zuiver blijft; wordt hierop een blad papier gelegd en onder krachtige drukking door de pers gehaald, dan wordt de inkt uit de insnijdingen op het papier overgebracht, en de teekening verschijnt hierop, terwijl men na vernieuwd bevochtigen den steen weer kan inrollen, enz.

Toen de steendrukkunst uitgevonden was, duurde het niet lang, of de kopergravure moest een groot deel van haar werk aan haar afstaan; de voordeelen der eerste boven de laatste waren vooral hierin gelegen, dat de steen veel gemakkelijker te bewerken is dan het koper, dat het afdrukken veel minder moeite kost en sneller geschieden kan, dat correctiën veel gemakkelijker aan te brengen zijn, dat na het afslijpen van de eerste teekening, de steen opnieuw gebruikt kan worden.

Toen echter door de uitvindingen van Niépce, Daguerre en Talbot de photographie in het leven geroepen was, moest de lithographie op hare beurt een deel van haar arbeidsveld afstaan; de portret-lithographie moest al spoedig het veld ruimen, daar de photographie, althans wanneer slechts een beperkt aantal noodig is, veel sneller en in den regel getrouwer de beelden levert; ook bij het vervaardigen van kopieën naar schilderijen kon het niet anders, of de photographie moest meer en meer in de plaats der lithographie treden. De photographie trad onder zulke omstandigheden als een geduchte concurrent der lithographie op.

Het was Poitevin, die door de uitvinding der photolithographie tusschen deze beiden een verbond sloot. Het was zijn doel, den arbeid van den lithograaf geheel overbodig te maken en te vervangen door de scheikundige werking van het licht. Wordt namelijk een mengsel van dubbelchroomzure kali en gelatine aan het licht blootgesteld, dan ondergaat het veranderingen; zooals bekend is, heeft gelatine de eigenschap om koud water te absorbeeren en daarbij op te zwellen, en om in warm water op te lossen; beide eigenschappen gaan hierbij verloren.

Wordt dus het genoemde mengsel op den steen gebracht, en dan onder een photographisch negatief aan het licht blootgesteld, dan dringt het licht door de doorschijnende deelen van het negatief en maakt de lijm daarterplaatse onoplosbaar; dáár, waar echter de teekening wit was, is het negatief zwart, daar wordt het licht niet doorgelaten, zoodat onder die deelen van het negatief de lijm haar eigenschap geheel behoudt. Wordt nu de steen met warm water afgewasschen, dan blijft de onoplosbare lijm alleen dáár aanwezig, waar het negatief geheel doorschijnend was, terwijl overal elders de lijm wordt opgelost. We hebben dus nu een zuiveren steen, waarop de *lijnen* der teekening voorkomen in den vorm van onoplosbare lijm.

Hiermede zijn we natuurlijk niet ten einde, want de teekening moet in drukinkt op den steen staan. De onoplosbare lijm heeft echter de eigenschap, om water af te stooten en vette stoffen sterk aan te trekken; wordt dus de steen weer gegomd, dan hecht zich die gom niet op de lijm, maar alleen op den steen; terwijl daarna bij het inrollen met drukinkt de gegomde steen dezen afstoot, maar de lijm dien vasthoudt. De toestand is nu dezelfde, alsof de teekening met drukinkt op den steen geteekend was, zoodat het afdrukken op de gewone wijze kan plaatshebben.

Een goed resultaat kan hierbij echter alléén verkregen worden, wanneer de origineele teekening geheel in ZWARTE *lijnen is uitgevoerd.*

Wij zullen trachten dit duidelijk te maken.

Onderstellen wij daartoe, dat we een teekening hebben als in fig. 1 is afgebeeld. *bc* en *ef* zijn donkerzwarte lijnen; *ab*, *cd*, *fg* is wit papier; *de* vormt een regelmatig afloopende vloeiende tint. (In onze gravure kan dit niet anders dan door lijntjes voorgesteld worden; we moeten ons echter in *de* een tint voorstellen, die van *e* naar *d* regelmatig lichter wordt.)

Fig. 1.

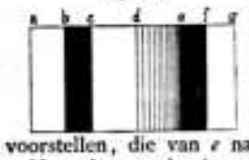

Van deze teekening vervaardigen we door middel der photographie een negatief; dit zal in doorsnede zijn als in fig. 2 A is aangegeven; waar de lijnen der teekening absoluut zwart zijn (*bc* en *ef*) zal het zilverzout op de lichtgevoelige plaat hoegenaamd niet veranderen; waar de teekening zuiver wit is (*ab*, *cd*, *fg*) zal het zilverzout zwart worden; en waar de vloeiende tint *de* zich bevindt, zal daarmede in het negatief een gedeelte *de* overeenstemmen, waar de zilverlaag des te ondoorschijnender is naarmate de tint in de teekening lichter is. Voor de duidelijkheid der voorstelling hebben we in fig. 2 A alles gearceerd, wat ondoorschijnend geworden is; en de dikte der zilverlaag doen afnemen waar de doorschijnendheid toeneemt.

Het overige is nu eenvoudig. In fig. 2 B is de steen met een laag chroomlijm voorgesteld; in C is het negatief A op B gelegd, terwijl het licht in de richting der pijltjes werkzaam is; hiervan is het natuurlijk gevolg dat de lijm onoplosbaar wordt, zooals door de arceering in de 3e laag is aangegeven; bij het halfdoorschijnende deel zal de werking van het licht des te dieper doordringen, naarmate het zilverlaagje dunner is. We nemen nu het negatief weer weg en hebben dan in D den steen met de door het licht veranderde lijmlaag; de onveranderde lijm wordt met warm water weggewasschen, de toestand wordt dan als in E is voorgesteld. Maar wat is nu het geval? *het gedeelte* (*de*), *overeenstemmende met de vloeiende tinten* (*de*) *der teekening, heeft geen steun, en zal dus* AFBREKEN; OP DEN STEEN GAAN DUS DIE TINTEN VERLOREN, *en alleen wat in de teekening zwart was, blijft behouden.*

Fig. 2.

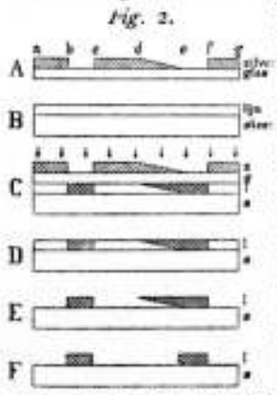

Ziedaar de reden waarom een teekening, bestemd voor photolithographie, geheel in zuiver zwart moet uitgevoerd zijn; al wat niet zwart is, gaat verloren; bleeke lijnen gaan weg of worden brokkelig en ruw. De afdruk wordt leelijk!

Er schijnt echter een middel te zijn om dat afbreken van de onoplosbare lijm te voorkomen, door namelijk het licht langer te laten werken; dit evenwel voert tot even slechte resultaten. Laat ons zien wat in dat geval gebeuren zal.

In fig. 3 A ligt het negatief weer op den geprepareerden steen, en we laten nu het licht zoolang werken tot de lijm ook onder de halfdoorschijnende deelen van het negatief *tot op den steen* is onoplosbaar geworden; daarna verwijderen we het negatief, zie fig. 3 B; met warm water wordt de onveranderde lijm opgelost, waardoor we komen tot fig. 3 C; van afbreken is geen sprake meer, omdat overal de lijm op den steen rust. Nu zijn wij dus gered; helaas, neen! de zaak is zoo mogelijk nog wat erger dan straks: de onoplosbare lijm neemt overal *gelijkelijk* den drukinkt aan, en we krijgen dus voor het getinte deel *de* een *zwarte* tint, even donker als de zwarte lijn *ef* zelve; ja, wat nog erger is, doordat het licht *te lang* gewerkt heeft, heeft het onder de zuiver doorschijnende deelen van het negatief ook een *zijdelingsche* werking uitgeoefend, zoodat de lijmlijn *bc breeder* wordt; de lijnen, die in de teekening zuiver waren, worden dus *te dik*.

Fig. 3.

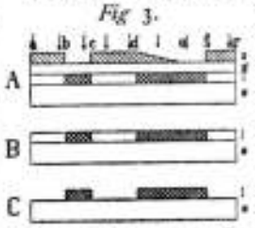

Alzoo: men bereikt door het aanbrengen van tinten, bleeke lijnen, enz. één van beiden:

òf een afdruk, waarin de tinten verdwenen en de bleeke lijnen verbrokkeld zijn;

òf een afdruk, waarin alle tinten zwart en alle lijnen te dik zijn.

Een derde geval kunnen we nog hierbijvoegen, namelijk dat er in het geheel niets van te maken is!

Ook dat komt weleens voor. —

Is er dan geen middel om de tinten zuiver terug te geven? O ja; zelfs meer dan één. Phototypie, heliogravure, reliefdruk, autotypie en andere procédés bieden hiertoe de gelegenheid aan. Deze allen te behandelen ligt geheel buiten ons bestek; we bepalen er ons dus toe om kort te verklaren, hoe bij de phototypie of lichtdruk dit doel bereikt wordt. Onze fig. 2 kan hierbij weder dienst doen; wanneer we echter gevorderd zijn tot D, wordt de lijm *niet* met *warm* water opgelost, maar alleen met *koud* water behandeld, om de overmaat van chroomzuur te verwijderen, en de onveranderde lijm te laten opzwellen. Daar deze in het koude water niet oplost, blijft de toestand van D *onveranderd* bestaan; de veranderde lijm in *de* behoudt steun in de onveranderde lijm daaronder. Nu trekt men partij van de eigenschap der gewone lijm om, evenals de steen zelf, na bevochtiging (nu met water alleen, zonder gom) drukinkt niet aan te nemen; we bevochtigen dus D, en rollen met drukinkt in, die zich op de onveranderde lijm *niet*, op de veranderde *wel* vasthecht. Schijnbaar zijn we nu echter niet veel verder, want ook *de* neemt nu drukinkt aan en wordt dus zwart. De lijnen worden dus te dik? neen, want de gelatine heeft de eigenschap

om des te *minder* inkt aan te nemen naarmate het licht *zwakker* werkte; van *e* af naar *d* toe neemt dus de gelatine steeds minder inkt aan, zoodat de tint *juist zoo* wordt teruggegeven *als zij in de teekening voorkwam.*

Het drukken heeft echter in dit geval eigenaardige moeilijkheden, en gaat veel minder snel, zoodat de afdrukken, op deze wijze verkregen, véél kostbaarder zijn dan de gewone photolithographieën. En juist *lage prijs* is in de meeste gevallen een eerste vereischte.

Het is om dezelfde redenen, dat ook de andere der genoemde procédés in gewone gevallen niet in aanmerking kunnen komen.

(*Wordt vervolgd.*)

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als gewoon lid is aangenomen de heer D. W. Nijhoff.

2°. De 852ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 11 November a. s., des avonds te 8 uren, in „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage van den heer N. G. Kloot;
c. Bijdrage van den heer J. A. van der Sluys Veer;
d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer A. W. Weissman.

3°. Wordt heeren Leden, die deel uitmaken van den leescirkel, bericht, dat door het zoek geraken van een viertal portefeuilles, welke nog bij de Leden en nog niet teruggezonden zijn, de toezending nog niet kan plaatshebben.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

In de annonce betrekkelijk de ingekomen antwoorden op bovengenoemde prijsvraag, voorkomende in het vorige nommer, is door eene vergissing niet vermeld het ontwerp met het motto *Praesens in perfectum, perfectum futurum.* Dit verkrijgt alzoo het nommer 113.

In de genoemde annonce werd voorts opgegeven N°. 37 *Arbeid Adelt;* dit moet zijn *Arbeid Adelt.*

»BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Vergadering van 5 November 1885.

De vergadering wordt bijgewoond door 35 leden. Het schoone plaatwerk de »Beurs van Lyon" is tentoongesteld.

De Voorzitter deelt mede, dat op de prijsvraag voor een »diploma van lidmaatschap der Vereeniging" 9 antwoorden zijn ingezonden. Uit het rapport der Commissie van beoordeeling, bestaande uit de heeren J. P. Weeldenburg, C. M. Droogleever Fortuyn en A. S. Lantinga, blijkt, dat het door den heer W. Molenbroek vervaardigde ontwerp als het beste wordt beoordeeld. Zij stellen voor, de afbeelding van de beide daarop volgende in het plaatwerk op te nemen, waartoe wordt besloten. Als vervaardigers maken zich bekend de heeren J. P. Stok Wz. en C. N. van Goor. Een geldelijke prijs was niet uitgeloofd; alleen was de bepaling gemaakt, dat het bestgekeurde ontwerp als diploma zal aangenomen worden.

Van de Afdeeling Leeuwarden der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst was een zeer welwillend schrijven voor de Vereeniging ingekomen, waarvan voorlezing wordt gedaan.

De Voorzitter deelt verder mede, dat in de eerstkomende vergadering een zeer belangrijk bouwwerk der gemeente zal besproken worden.

Vijf leden worden bij ballotage aangenomen en twee nieuwe voorgesteld.

Een korte discussie ontstaat over het voorstel tot het plaatsen eener vragenbus, welk voorstel wordt aangenomen.

Een lid stelt voor, een der vergader-avonden in het jaar te bestemmen voor eene tentoonstelling van door de leden vervaardigde teekeningen. Ook dit wordt met toejuiching aangenomen.

Door de heeren Hirsch en Van Dorp, agenten, worden monsters van het gebreveteerde *granit artificiel* ter bezichtiging gesteld. Dit kunstgraniet is een melange van een bijzondere soort cement met kleine stukjes steen. Het is uitmuntend geschikt voor wegen, trottoirs, vloeren, trappen, enz., minder kostbaar dan een asphalten weg en in verschillende kleuren verkrijgbaar. Met was en terpentijn bewerkt, verkrijgt het een schoonen glans.

Uit de ondervinding, ermede opgedaan, blijkt, dat het door loopen en rijden minder afslijt dan natuurlijke steen. Het is verkrijgbaar in platen en als monoliet, terwijl men er alle verlangde voorwerpen van vervaardigen kan.

Na dankzegging aan de exposanten, wordt de vergadering gesloten en gaat zij in gezellig samenzijn over.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING LEIDEN EN OMSTREKEN.

129ste Vergadering van 15 October.

Nadat de leden door den Secretaris in kennis waren gesteld met het plaatwerk »Der Ornamentenschatz", dat met belangstelling werd bezichtigd, opende de Voorzitter de eerste vergadering in dit seizoen, heette de leden en geïntroduceerden hartelijk welkom, en bracht het een en ander uit het verstreken tijdperk in herinnering, om met een opwekking tot onderlinge medewerking te besluiten. Hierna werd door de afgevaardigden, de heeren Lancel en Mulder, bij monde van eerstgenoemde, verslag uitgebracht over het verhandelde op de algemeene vergadering in Mei l.l., en gaf de heer Adr. Verhoog eenige mededeelingen omtrent de Septembervergadering te Haarlem. Deze laatste knoopte aan dat rapport de opmerking, hoe onbillijk het z. i. was van sommige ingenieurs en architecten om Duitsche steen vóór te trekken boven onze Nederlandsche steen, welke veel beter en schooner van kleur is.

Vervolgens werd in behandeling genomen de vraag:

Op welke wijze zijn de eischen van schoonheidszin met minkostbaarheid in overeenstemming te brengen?

De heer Looman had getracht over deze vraag iets op te stellen, doch was van meening, dat een voldoend antwoord zeker niet gegeven zou worden. Na aanhaling van een paar voorbeelden, als: het behangen van een kamer met echt goudleer of dito namaak, en het maken van een gevel met banden, lijsten enz., van natuurlijke zandsteen of van kunstzandsteen, komt spreker, na nog meerdere uiteenzetting der zaak, tot de gevolgtrekking, dat door het bezigen van surrogaten, het mogelijk is de eischen van den schoonheidszin in overeenstemming te brengen met minkostbaarheid.

Op dit antwoord volgde een zeer uitgebreide discussie, waarbij verschillende zienswijzen werden kenbaar gemaakt en bestreden, zoodat men tot geen afdoend antwoord kwam; daarom werd den heeren Groen, Lancel en Looman verzocht, naar aanleiding van de gevoerde discussiën, die vraag nogeens in overweging te nemen, om later daaromtrent een meer uitgebreid rapport in te dienen.

In deze vergadering werd op voorstel van het Bestuur besloten tot het uitschrijven van een prijsvraag voor de leden der Afdeeling. Als onderwerp werd in overweging gegeven: *Een kader voor een getuigschrift voor bouwkundige bekroningen.* Na eene korte gedachtenwisseling werd het voorstel goedgekeurd en als prijs de som van *f* 25 uitgeloofd, terwijl het Bestuur gemachtigd werd, het programma nader uit te werken.

Na mededeeling van eenige ingekomen stukken, waaronder een schrijven van de opgerichte vereeniging »Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, dat voor kennisgeving werd aangenomen, werd een nieuw lid met algemeene stemmen toegelaten, en ten slotte door een der leden de aandacht gevestigd op de te 's-Hage uitgeschreven wedstrijden voor handwerkslieden en leerlingen, die wel waard zijn hier in ruimer kring bekend te worden.

Wegens het vergevorderde uur werden de nog te behandelen onderwerpen tot de volgende vergadering uitgesteld.

130ste Vergadering van 28 October 1885.

Nadat de heer L. Couvée het plaatwerk »Architectonische Formenlehre" ter bezichtiging had gesteld, werd de vrij talrijk bezochte vergadering geopend en het verhandelde in de vorige vergadering gelezen en goedgekeurd.

Vervolgens werden eenige door den heer Looman opgestelde bijzonderheden betreffende de handgranaten medegedeeld. Na eenige algemeene beschouwingen over de verschillende bekende brandbluschmiddelen enz., wijst de heer Looman erop, dat, wanneer het mogelijk is, veel zuurstof verbruikende en koolzuur of stikstof produceerende stoffen in den brand te brengen, er veel gewonnen is.

Een z. i. eenvoudige oplossing is gevonden in den nieuwen chemischen brandbluschbal van Sprong & Co. Deze bal, van elastiek, is gevuld met een sterke koolzuur en stikstof houdende vloeistof. Werpt men dezen bal in of bij de brandende massa, dan blijft de doovende werking niet achterwege. Daar deze voorwerpen slechts *f* 0.75 per stuk kosten, verdient het aanbeveling steeds eenige ervan in huis te hebben.

Dezelfde firma heeft ook een brandbluschflesch samengesteld. De flesch, geperst op 2 atmosferen overdruk, bevat eene vloeistof, die door gasvorming onder 1 atmosfeer overdruk komt.

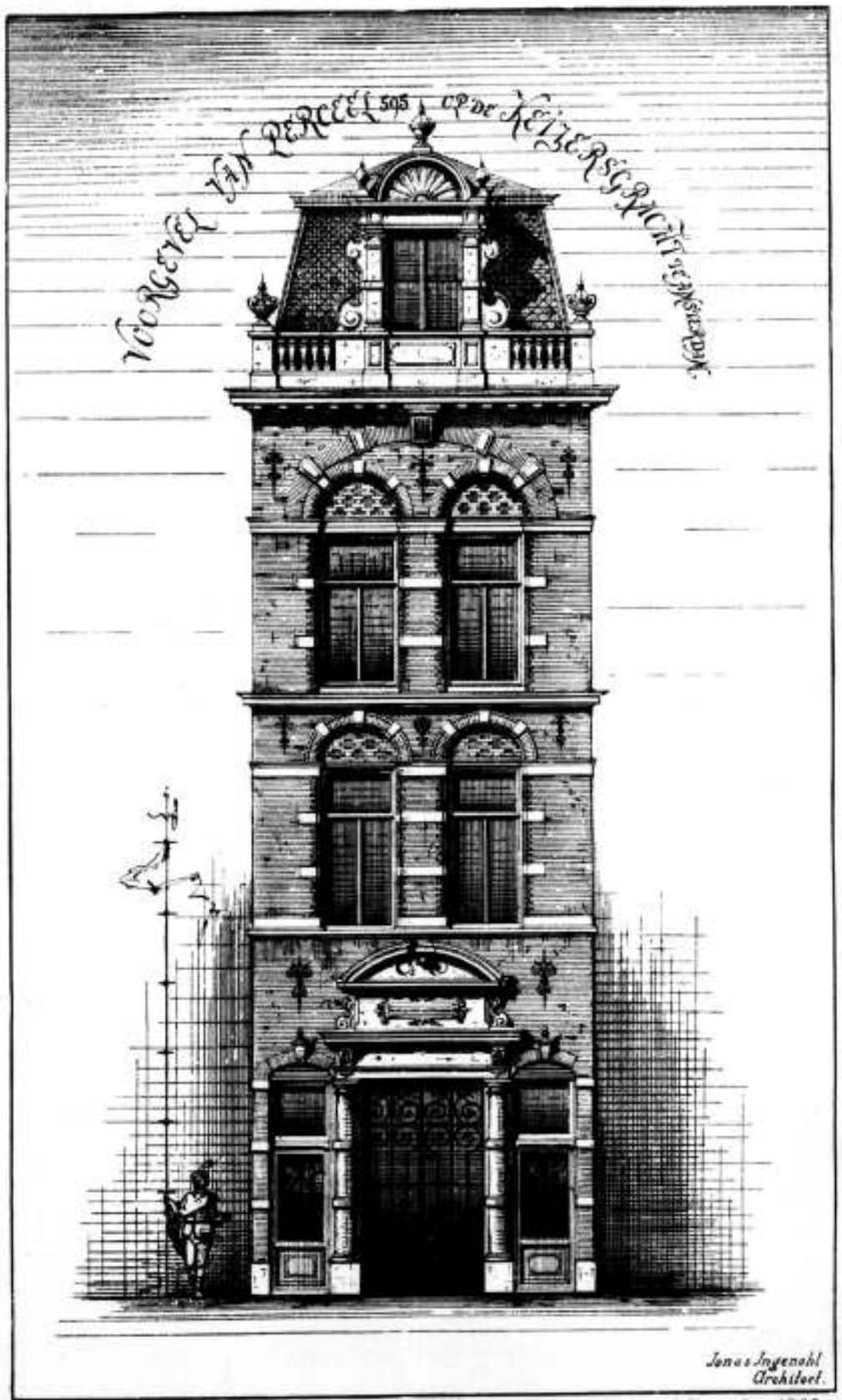

Photolith v G. J. Thieme, Arnhem. DE OPMERKER N° 45 van 7 November 1885.

Trekt men den knop, aan het ondereinde van de flesch aanwezig, iets omhoog, dan spuit de vloeistof tot op ± 6 meter afstand en die straal op de brandende massa gericht, doet onmiddellijk hare doovende werking gevoelen. Aan deze flesch is echter hetzelfde bezwaar als aan de extincteurs verbonden. De prijs van de gevulde flesch is *f* 4.75, terwijl iedere lading bovendien *f* 0.75 kost.

Nadat deze wijze van lading aanschouwelijk is voorgesteld, wordt nog de Hayward's brandbluschflesch besproken. Deze heeft den vorm van een kogelflesch (gevuld met een scheikundig mengsel), en moet in den brand worden stukgeworpen of daarboven stukgeslagen.

Na nog enkele besprekingen, wordt het door het Bestuur opgemaakte programma voor de prijsvraag *Een kader voor een getuigschrift voor bouwkundige bekroningen* goedgekeurd. De grootte van het blad moet zijn 35 bij 45 c.M., terwijl de teekeningen, voor photolithographie geschikt, vóór of op 1 Maart 1886 bij den Secretaris der Afdeeling moeten zijn ingeleverd. Afschriften van het programma zijn bij den Secretaris te verkrijgen.

Van de Commissie te 's-Hage voor de wedstrijden voor handwerkslieden en leerlingen waren verschillende stukken ingekomen, die onder de leden werden rondgedeeld. Aangezien de kas der Afdeeling den gevraagden financieelen steun niet kon verleenen, werd besloten, onder de leden een lijst te laten circuleeren, terwijl de tegenwoordig zijnde leden onmiddellijk bereid waren hunne bijdragen te offeren.

Nadat nog eenige leden verklaarden, in den loop van den winter eene bijdrage te zullen leveren, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Amsterdam.

Vergadering van 6 November 1885.

De Vice-voorzitter P. J. Huibers opende de vergadering en deelde mede, dat er een schrijven was ingekomen van den Voorzitter, den heer Redeker Bisdom, waarin hij bericht door vertrek naar elders ontslag te nemen als Voorzitter der Afdeeling, en dat in de laatste Bestuursvergadering besloten is, de verkiezing van een plaatsvervanger uit te stellen tot de a. s. Januarivergadering.

De heer Kam leest de notulen der vorige vergadering, welke behoudens eene kleine toevoeging door den heer Leliman verzocht, worden goedgekeurd.

De Vice-voorzitter bericht voorts, dat op de eerstvolgende vergadering door het Bestuur voorstellen zullen worden ter tafel gebracht tot het houden van de vroeger plaatsgehad hebbende wekelijksche kunstavonden en het uitschrijven van prijsvragen door de Afdeeling.

De heer W. B. G. Molkenboer, Directeur der Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijzers, daartoe door het Bestuur uitgenoodigd, stelt de leden in kennis met een uitgebreid rapport, uitgebracht door de plaatselijke Amsterdamsche Schoolcommissie omtrent het teekenonderwijs op de lagere scholen te Amsterdam. Spreker neemt uit het zeer lijvig stuk de voornaamste punten, welke een helder denkbeeld geven van dat onderwijs, en bespreekt de conclusien, in dat rapport door genoemde Commissie neergelegd. Tot staving van de richting van het onderwijs, waren door spreker in de vergaderzaal geëxposeerd eenige teekeningen, vervaardigd door leerlingen aan genoemde scholen.

Nadat spreker de dank der vergadering gebracht was, stelde de Vice-voorzitter de vergadering voor een adres van adhesie aan de conclusiën van dat rapport aan den Amsterdamschen Gemeenteraad te zenden, met het verzoek daaraan uitvoering te geven.

De heer Louis Rieber stelde als amendement voor in het adres te wijzen op de bepaling, in zake het instellen van een permanente commissie van toezicht op het teekenonderwijs met een paar bezoldigde inspecteurs-artisten. De heer Leliman meende, evenals de heer Huibers, dat, wanneer men zijne adhesie schenkt aan het geheel, men niet in details behoeft te treden. De heer Rieber handhaaft zijn amendement, waarop de heer Molkenboer in het bijzonder wijst op twee artikelen, en wel op dat, door den heer Louis Rieber genoemd, en op het artikel, dat een vast programma vraagt waarnaar het onderwijs moet worden gegeven. Deze amendementen worden door het Bestuur overgenomen en aldus door de vergadering besloten.

Alsnu brengt de Voorzitter het voorstel ter tafel om de goedkeuring van de vergadering te erlangen tot het geven van een geschenk aan het Maatschappelijk Gebouw, bestaande in een *dessus-porte* in de groote vergaderzaal. Het geschenk zal met inbegrip van omlijsting enz. *f* 165 kosten, welke som, met het oog op de in kas zijnde gelden, besteed kan worden. De vraag van een der leden of die versiering, waarvan een schetsteekening ter inzage lag, deel uitmaakte van het algeheele plan ter vertraaiing van de zaal, werd door den heer Schill beantwoord met de mededeeling, dat er bij die versiering zeer goed eene voor de geheele zaal te maken was, waarna het voorstel van het Bestuur bij acclamatie aangenomen werd.

De heer Leliman betreurt zeer, dat de heer Redeker Bisdom ontslag heeft genomen als Bestuurder; hij brengt een woord van hulde aan den ijver en de bijzondere toewijding, waarmede de heer Redeker steeds voor de Afdeeling bezield was, en verzocht daarom het Bestuur dien heer namens de Vergadering een brief van warme dankbetuiging te zenden.

De heer Huibers zegt, dat het Bestuur in deze de vergadering reeds is voor geweest, doch dat het volgaarne, na het gesprokene van den heer Leliman, aan den heer Redeker ook nog den dank van de Vergadering brengen zal.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering, onder dankzegging aan de leden voor hunne tegenwoordigheid, gesloten.

VARIA.

Siliciumbrons. Het is een bekend en der opmerking waardig feit, dat een metaal door de geringste bijmenging van zijn oxyde soms geheel van eigenschappen verandert. Bij onedele metalen is deze bijmenging nauwlijks te vermijden, en zij worden daardoor voor sommige doeleinden bepaald onbruikbaar; zoo zou b.v. een telegraafdraad, daaruit vervaardigd, niet alleen aan weerstand tegen uitrekking, maar ook aan geleidingsvermogen verliezen. Men gebruikte vroeger ter reductie koolstof, later phosphor, doch meestal was het middel erger dan de kwaal.

Voor ongeveer drie jaren gelukte het den heer Weiller niet alleen om de aandacht weder op het silicium te vestigen, dat vroeger te hoog in prijs was, maar ook om eene gemakkelijke methode ter vervaardiging van siliciumbrons aan te geven; het metaal, daardoor verkregen, beantwoordt niet alleen aan de eischen, maar heeft bovendien zeer voordeelige eigenschappen.

De vervaardiging valt geheel op het gebied der chemie; echter moge hier met een paar woorden vermeld worden, dat het metaal gesmolten wordt met kiezelfluorkalium, waaraan men natriummetaal toevoegt, om het silicium af te scheiden, terwijl zich het overvloedige silicium met de fluoriden van natrium en kalium als schuim bovenop het metaal afzet, en afgeschept wordt. De weerstandskracht en het electrische geleidingsvermogen van dit brons zijn zeer groot, zoodat het voor telegraafdraden en andere doeleinden met voordeel gebruikt kan worden.

Over de voordeelen leze men het werkje van Henry Vivarez: *Die neuesten Fortschritte der Herstellung von Telegraphen- und Telephonlinien.* Slechts twee voordeelen willen wij hier aanstippen, die beide betrekking hebben op de financieele zijde van de zaak. Terwijl een draad uit siliciumbrons van 2 m.M. diameter per kilometer ongeveer 28 K.G. weegt, bedraagt het gewicht van een daarmede overeenstemmenden draad van ijzer of staal van 5 m.M. diameter, 150 K.G.; hieruit volgt, dat de telegraafpalen bij toepassing van siliciumbrons verder uit elkander kunnen gezet worden, wat in de practijk eene besparing van ongeveer 30% geeft. Voorts behoudt siliciumbrons steeds zijne innerlijke waarde, terwijl ijzerdraad, eenmaal buiten gebruik, eigenlijk geene waarde meer heeft.

Ten slotte nog de mededeeling, dat siliciumbrons vooral in Frankrijk naar waarde geschat wordt. Men denke aan de telephoonleidingen te Troyes en te Reims, die in den laatsten tijd van brons gemaakt zijn.

(*Metallarbeiter.*)

Het Noord-Oostzeekanaal. De Duitsche Bondsraad zal zich waarschijnlijk eerlang bezighouden met het door het Pruisisch Ministerie aangenomen ontwerp van het Noord-Oostzeekanaal. Dit ontwerp zal een der belangrijkste voorstellen zijn, waaromtrent de wetgevende lichamen van het Duitsche Rijk en Pruisen een besluit zullen moeten nemen, belangwekkend niet alleen wegens de uitgestrekte werkzaamheden, die eraan verbonden zijn, maar vooral wat betreft de militaire en vooral de economische beteekenis, die aan het vraagstuk moet worden toegekend.

De wetgevende macht in Pruisen zal gelegenheid heb-

ben hare aandacht aan het Noord-Oostzeekanaal te wijden, omdat op een subsidie van Pruisen, ten bedrage van 50 millioen mark, gerekend is. Aan het tegenwoordige ontwerp ligt het plan ten grondslag, dat vóór eenige jaren door den kapitein-ingenieur Dahlström uitgewerkt en door de Pruisische Regeeringvoor 30,000 mark aangekocht werd. Door den *Oberbaurath* Baensch werd, na den koop, eene berekening van de vermoedelijk af te werpen rente opgemaakt in een, den heer Von Bismarck aangeboden memorie. Toen volgde de opdracht tot beoordeeling van de reeds door het Pruisisch Ministerie van Openbare Werken voorbereide plans en begrootingen; hiervoor kwamen commissarissen bijeen in Februari 1884. Intusschen hadden gedachtenwisselingen met het Bestuur der keizerlijke zeemacht plaatsgevonden, die ertoe leidden, dat het in het Pruisisch Ministerie van Openbare Werken opgemaakte plan geheel werd omgewerkt naar de eischen der marine. Dat het laatste ontwerp afwijkt van het plan van Dahlström blijkt duidelijk uit de begrooting. Dahlström raamde den aanleg van het kanaal op 107,400,000 mark, de Pruisische Regeering daarentegen op 156,000,000. Deze hoogere kosten zijn het gevolg der inrichting van het kanaal voor de krijgvoering. Zoo het kanaal zijn mond had bij Eckernförde en alleen voor den handel bestemd ware, zou het niet meer dan 105,000,000 mark behoeven te kosten, maar wegens strategische redenen moet het bij Kiel uitloopen, wat het reeds 35,200,000 mark duurder maakt. Hierbij moet men nog voegen 15,800,000 mark voor militaire gebouwen. De hierboven genoemde commissie deed door een sub-commissie de ramingen van de aanlegkosten onderzoeken en de begrooting van de onderhouds- en exploitatiekosten opmaken. Op den 18den Maart 1884 kon de commissie de definitieve uitwerking van het ontwerp beginnen, en in den aanvang van dit jaar was alles zoover gevorderd, dat de Commissie voor de Landsverdediging tot beoordeeling ervan kon overgaan.

De Ministers keurden daarna het ontwerp goed, zoodat de behandeling der zaak in den Bondsraad eerstdaags kan verwacht worden.

BENOEMINGEN.

De Raad te Woerden benoemde tot gemeente-bouwkundige den heer C. Fluit aldaar.

Aan de Burgeravondschool te Middelburg is tot adsistent-leeraar in het rechtlijnig teekenen benoemd de heer D. Ganderheiden aldaar.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-GRAVENHAGE. Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs vergadert Dinsdag 10 dezer, des voormiddags te 11½ uren, in het lokaal Diligentia.

Onder de ingekomen stukken komen de volgende voor:

Nota bevattende eene nadere beschouwing van de veranderlijkheid van den waterspiegel van den Boven-Rijn, door het lid J. J. Roelants.

Opstel over de waarde van staal als bouwstof voor bruggen, van het lid H. C. Bosscha.

Mededeeling van het lid P. A. Korevaar, aangaande eene door hem uitgevoerde droogmaking der Gothensee op het eiland Usedom in 1866.

Beschouwing van het lid L. J. Eymer over het bevestigen van dwarsdragers aan verticalen bij bruggen.

Beschouwingen van het lid L. C. F. E. Engelenburg over bestaande en geprojecteerde spoorwegen in Brazilië.

Formulen omtrent draaibruggen met ongelijke armen, van de leden M. W. J. 's Gravesande Guicherit en Jhr. J. C. van de Poll.

Verhandeling over de rompijp-indicateur, van het lid Alb. Ph. Kapteijn.

Mededeeling van het lid Ph. Lindo, over eene door hem uitgedachte veiligheidskoppeling voor spoorwegrijtuigen.

Mededeeling van het lid J. Nelemans, over de middelen tot verbinding der panden op scheepvaartkanalen bij groot verval.

Mededeeling van het Raadslid J. F. W. Conrad, over de inrichting en het gebruik der haven van IJmuiden.

— In zake de levering van metselsteen aan de Rijksgestichten te Veenhuizen en in verband met de daaromtrent in *De Opmerker* van 10 en 17 October j.l. geplaatste ingezonden stukken van een *Groninger steenfabrikant*, kunnen wij hieronder de namen mededeelen van de minste inschrijvers, aan wie de diverse leveringen gegund werden:

200,000	vlakke klinkers	ad ƒ 13.40	bij Sleijster & Wolf.
460,000	kleurig hardgrauw	» » 13.65	tersoon te Arnhem.
175,000	wankleurig hardgraauw	» » 10.24	bij Van Nagell van
180,000	best rood	» » 8.40	Ampsen te Ingen.
130,000	best rood	» » 8.—	bij Wubbenhorst en
40,000	vlakke straatklinkers	» » 13.25	v. Royen te Zwolle.
100,000	best rood	» » 8.50	bij Vroon Krol en v. Royen te Olst.
120,000	» »	» » 9.50	bij Poppe c. s. te Katerveer bij Zwolle.
300,000	» »	» » 9.50	bij Gebr. Van Hasselt te Kampen.

DORDRECHT. Door de zich alhier gevormd hebbende Vereeniging »Eigenhaard", die ten doel heeft om werklieden in de gelegenheid te stellen, gezonde en flinke woningen in eigendom te verkrijgen, is dezer dagen een stuk tuingrond aangekocht, groot 4300 M², gelegen aan de Toulonschelaan nabij het nieuw gestichte park.

De uitvoerings-commissie der Vereeniging zal nu ten spoedigste overgaan om op dit terrein ± 50 woningen te doen bouwen, bevattende elk twee kamers, flinke alkoof, keuken, privaat, kasten, ruimen zolder enz., teneinde dezen winter aan de bestaande schaarste aan werk tegemoet te komen.

Daar de onderneming uit den aard der zaak geheel belangloos is, en er van het benoodigd kapitaal slechts matige rente (3 à 3½ pCt.) behoeft betaald te worden, kunnen oppassende lieden uit den werkenden stand, door het betalen van een wekelijksche huur na een zeker tal jaren eigenaar worden van het door hen bewoonde pand. Het is nu maar te hopen, dat bij dien bouw, behalve aan het nuttige en noodige, ook een weinig aan het schoone zal gedacht worden, want niemand, die ernstig doordenkt en niet geheel van schoonheidszin misdeeld is, zal tegenspreken, dat, door bij het stichten van een buurt arbeiderswoningen met de voornaamste wetten der esthetica rekening te houden, dit op den duur ook smaakveredelend op de latere bewoners zal werken.

ADVERTENTIEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 24sten November 1885**, des middags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 431.

Het maken van eene STATIONS-CHEFSWONING (hoek Stationsweg en Emmastraat) te BREDA
Raming ƒ 9650.

De besteding geschiedt volgens § 61 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 5den November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 0.50**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 16den November 1885, ten 11.15 ure des voormiddags.

Utrecht, den 3den November 1885.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen in het openbaar **aanbesteden:**

a. **op Maandag 16 November 1885, des middags te 12 uur, op het Raadhuis,**
Het bouwen van eene Openbare Lagere School der 1e Klasse aan de Da Costakade op den hoek van de Potgieterstraat;

b. **op Maandag 23 November 1885, des middags te 12 uur, op het Raadhuis,**
Het leveren van Hardsteenwerk.

De voorwaarden dezer Aanbestedingen zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stadsdrukkerij tegen betaling van ƒ 1.50 voor de sub **a.** genoemde (met twee teekeningen) en ƒ 0.50 voor de sub **b.** genoemde (met één teekening aangebracht).

Inlichtingen worden gegeven, voor de sub **a.** genoemde Aanbesteding ten Kantore van den Stads Architect, Raadhuis, kamer No. 101 en voor de sub **b.** genoemde, ten Kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, kamer N°. 106, beide van 10—12 uur des ochtends.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 4 November 1885.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 24sten November 1885**, des namiddags ten 2 uur, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 429.

Het maken van de uitbreiding van het Hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station EINDHOVEN.
Raming ƒ 38000.

De besteding geschiedt volgens § 87 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 2den November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur H. VAN DER KUN te *Venlo* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van **ƒ 1.00**.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 18den November 1885, ten 11.30 ure des voormiddags.

Utrecht, den 29sten October 1885.

Koninklijke Nederlandsche

LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 26 November 1885**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 5.

Het maken en stellen van den Metalen Bovenbouw van de Brug over de rivier den IJsel te Deventer.

(Bedrag der Begrooting ƒ 600,000.)

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving volgens § 95 van het Bestek.

Het **bestek** en de **teekeningen** liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn aldaar tegen betaling van **ƒ 4** per stel te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn* en den Heer Sectie-ingenieur M. E. DE WILDT te *Deventer*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Dinsdag 17 en Donderdag 19 November 1885, telkens des namiddags ten 1 ure.

De Commissie van Beheer.

Nieuw Fabrikaat

VAN

NAGEPERSTE WAALSTEENEN,

op de Internationale Tentoonstelling

te ANTWERPEN (1885)

bekroond met de Gouden Medaille.

Deze Steenen zijn **volmaakt** zuiver van vorm, **prachtig** van kleur en **zeer** weinig poreus.

De oppervlakte is bezand en daardoor blijft het karakter onzer Nederlandsche Waalsteenen behouden.

De afmetingen zijn 21.8 × 10.7 × 5.95.

De jaarlijksche productie is pl. m. vijf millioen.

Op aanvrage worden gaarne monsters met prijsopgaaf gezonden.

FR. VAN DE LOO SR.,
te *BEMMEL*, bij Nijmegen.

J. W. L. VROOM, Notaris te *DEVENTER*, zal binnenkort publiek verkoopen wegens voortdurende ongesteldheid van den eigenaar:

Eene in volle werking zijnde Stoom-bierbrouwerij met completen inventaris en Woonhuis, staande te DEVENTER.

Inlichtingen geeft genoemde Notaris.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Achterommelande bij 't Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL

DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoomhaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 4000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Bruggconstructiën** enz.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230, AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quensst, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

HYDRAULISCHE LIFTS
voor **Hôtels.**
HIJSCHTOESTELLEN
voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door
Th. LISSMANN, Berlin,
Fabrik von Fahrstühlen.
Meer dan 1500 ascenseurs in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**
Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.
De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie,** bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures,** ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.
Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *free* aanvrage gratis toegezonden.
G. J. THIEME.

Een Onderbaas of Opzigter,
bekend met **alle werken, opmetingen** enz., biedt zich aan voor de uitvoering van eenig werk in- of buiten *Nederland.* Brieven *franco* letters A H, Bureau van dit blad.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat AMSTERDAM.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.
JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzerstoen en **Cementtegels.**
Groote voorraden.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

Bij **P. GOUDA QUINT,** te **Arnhem,** is verschenen de **13de** aflevering van:
Geschiedenis van de Bouwstijlen
IN DE
Hoofdtijdperken der Architectuur,
DOOR
EUGEN. GUGEL,
Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.
Met ruim **800** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.
Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.
Met nog één aflevering, die aan de Intekenaren **GRATIS** gegeven wordt en weldra verschijnt, zal dit werk voltooid zijn.
De 13de aflevering bevat het einde van de Bouwkunst der Renaissance, die der XVIIIde en het begin van die der XIXde eeuw, waarvan de 14de aflevering het vervolg en slot zal inhouden.
De inteekening tegen **13** afleveringen à **f 1.75** blijft tot de uitgave der 14de aflevering opengesteld.

DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle* geven uit:
P. J. NEYT, Sprokkelingen op Waterbouwkundig gebied. . . . . f 1.80.
Inhoud: I. Grasmerf. IV. Steenglooiing.
II. Krammat. V. Zinkwerken.
III. Bijbeslag. VI. Steenbestorting.
P. J. NEYT, de Afsluiting en Droogmaking van de **Zuiderzee** . . . f 0.30.
B. Eenige opmerkingen betreffende de afsluiting en droogmaking der **Zuiderzee** f 0.30.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ten gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als gewoon lid is aangenomen de heer N. G. Kloot, en als kunstlievend lid de heer G. Jansen.

2°. Den leden, die deelnemen aan den leescirkel, wordt bericht, dat Maandag a.s. de portefeuilles weder zullen verzonden worden.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE OPRUIMING VAN DE ROTS IN HELL GATE.

In de onmiddellijke nabijheid van New-York bevindt zich een zee-arm, die East-River genaamd wordt. Daarin liggen een reeks van rotsen, die zoo gevaarlijk voor de scheepvaart zijn, dat reeds de oorspronkelijke Nederlandsche stichters van Nieuw-Amsterdam aan dit vaarwater den naam van Hellepoort gegeven hebben.

Deze rotsen bestaan uit *hoorn-blende* en *gneiss*, hier en daar door kwarts-aderen doorsneden; zij dragen verschillende namen als: Hell Tap, Great Mill, Frying Pan, Pot Rock, enz.; de twee gevaarlijkste rotsen heetten Halletts Rock en Flood Rock. Halletts Rock heeft men op 24 September 1876 doen springen, en op 10 October 1885 heeft men ook op deze wijze Flood Rock doen verdwijnen. Men had reeds in 1852 getracht door middel van buskruit ook Pot Rock en Frying Pan te doen springen, doch de resultaten hadden niet aan de verwachting beantwoord, daar men boven die rotsen, waar slechts 5.40 M. water stond, slechts een meerdere diepte van 0.60 M. verkreeg.

In 1867 stelde generaal Newton voor, deze rotsen geheel te verwijderen en zoodoende een diepte van 7.50 M. te verkrijgen. In 1868 werd voor dit doel door het Congres ruim *f* 200,000 toegestaan, zoodat het werk in 1869 beginnen kon. Men boorde gaten van 0.70 M. middellijn, en van 2 tot 4 M. diepte. Hierin plaatste men patronen gevuld met 20 K.G. nitro-glycerine en verwijderde, na de ontploffing, het rotspuin door middel van baggeren. In 1873 had men op deze wijze Frying Pan Rock en de aangrenzende riffen geheel opgeruimd.

In 1869 begon men nu ook met Halletts-Point. Men legde om het hoogste gedeelte van deze rots een kistdam, die door ijzerwerk met het lichaam ervan verbonden was, en nadat men het water binnen dien kistdam weggepompt had, maakte men in de rots een schacht van 10 M. diepte, van den bodem waarvan men tien straalsgewijze gangen in de rots boorde, die onderling door dwarsgangen verbonden werden. De gezamenlijke lengte dezer gangen was meer dan 2 kilometer; 173 pijlers, ieder van ongeveer 3 M. in het vierkant, steunden het bovendeel der rots. De rotsmassa, die dus bij het boren der gangen verwijderd werd, bedroeg 28,000 M³. Het gedeelte, dat op de pijlers rustte, had een inhoud van bijna 35,000 M³.

Toen het maken der gangen in 1876 afgeloopen was, werden in de rolspijlers en het daarop rustend gedeelte gaten geboord, die tusschen 2 en 3 M. diep en 0.05 tot 0.07 M. in middellijn waren, en waarin dynamietpatronen geplaatst werden; bijna 25,000 kilogram van deze ontploffende stof werd gebruikt. Nadat deze dynamietpatronen allen van de noodige draadgeleiding voorzien waren, was op 24 September 1876 de vingerdruk van een driejarig kind voldoende, om de geheele rots met een knal, die zestien mijlen ver gehoord werd, te doen springen.

Daar deze poging met zoo goeden uitslag bekroond was, besloot men ook Flood Rock op deze wijze te doen springen.

Ook daar werd een kistdam gelegd, de mijngangen werden geboord, en alles was in 1883 gereed om de springladingen in de rots te brengen, toen het Congres, door de daarvoor benoodigde gelden te weigeren, den voortgang van het werk onmogelijk maakte. De rots was verre van waterdicht, zoodat men slechts door aanhoudend pompen het water uit de gangen houden kon. Het aantal pijlers bedroeg hier 467, en niet minder dan 56,000 M³ rots werd bij het boren der gangen verwijderd. De rotsmassa daarboven had bijna 200,000 M³ inhoud.

Er werd hier, nadat het Congres eindelijk de gelden toegestaan had, een nieuw ontploffingsmiddel gebezigd, nl. *rackarock*, dat door den ingenieur Rand uitgevonden is. Het bestaat uit kaliumchloraat en nitrobenzol, beiden stoffen die op zich zelf niet gevaarlijk zijn, en die toch, eenmaal vermengd, na ontsteking een hoogst vernielende uitwerking hebben.

Van hoeveel belang dit was zal men begrijpen, als men bedenkt, dat het volkrijke New-York in de onmiddellijke nabijheid ligt, talrijke schepen dagelijks de rots passeerden, en welke onheilen door het ontijdig ontploffen van dynamiet bij vervoer door de stad of in de haven zouden ontstaan zijn.

Het vermengen van het kalium-chloraat met het nitrobenzol geschiedde in met lood bekleede vaten, door de eerste stof door een fijne zeef in de laatste te storten. Het mengsel, dat de kleur van bruine suiker had, werd in patronen van zeer dun bladkoper gedaan, waarop dan een tinnen deksel door middel van oververhitte stoom gesoldeerd werd, daar men vuur natuurlijk niet mocht aanwenden. Op de gewone wijze werden deze patronen door electriciteit ontstoken

Gedurende tal van weken was men met het laden bezig, en nadat alles in gereedheid was, verwijderde men de pompwerktuigen en deed alle gangen onderloopen. Behalve de eigenlijke batterij met geleiding had men er nog een, met afzonderlijke geleiding, in reserve, om, als de eerste geen effect had, dienst te kunnen doen.

De heer A. C. Rand, de uitvinder van het *rackarock*, had vele belangstellenden uitgenoodigd, om van zijn zegepraal getuige zijn, en zijn stoomboot *Sylvan Dell* was dan ook met een uitgelezen gezelschap gevuld. Toen de ontploffing zou plaats vinden liet de heer Rand zijn boot wat teruggaan, maar bleef toch nog zoo in de nabijheid, dat vele opvarenden angstig werden: slechts 300 M. was het vaartuig van de rots verwijderd.

De ontploffing was op 11 uur bepaald, doch op dat uur zag men nog menschen op de rots loopen. Een houten kraan, die men had laten staan om ze aan haar lot prijs te geven, en waarop de *stars and stripes* nog wapperden, werd van die vlag ontdaan, en de laatste manschappen verwijderden zich in een stoomboot. Elf minuten over elven hoorde men een dof gerommel, een ontzettende watermassa steeg tot een hoogte van 30 M., een prachtige kleurmengeling als van een regenboog werd in de verte gezien, en de rots was verdwenen. Peilingen zullen nu moeten leeren, in hoeverre de gewenschte diepte verkregen is.

Het is geene kleine aanbeveling voor Rand's *rackarock*, dat de schok zoo weinig hevig was, hoewel toch meer dan honderd duizend kilogram ontplofte, dat geen enkel gebouw in het nabijgelegen New-York eenige schade kreeg.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 11 *November* 1885.

Na lezing en goedkeuring der notulen, wordt de heer Kloot als gewoon lid geballoteerd en aangenomen.

Naar aanleiding van een in de vraagbus gevonden vraag wordt besloten, dat het Bestuur van het Genootschap zich zal wenden tot het Bestuur van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen, om dit te verzoeken, het Jury-rapport, uitgebracht in zake de door genoemde Vereeniging uitgeschreven woonhuisgevel-prijsvraag, aan het Genootschap te willen mededeelen.

Naar aanleiding van een andere vraag wordt besloten, dat het Genootschap pogingen in het werk zal stellen, om de antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor de Sociëteit te Kampen, wier talrijkheid recht geeft om veel belangrijks te verwachten, ook te Amsterdam tentoon te doen stellen.

Voorts wordt mededeeling gedaan van de berichten van overlijden van den Brusselschen architect Schoy en van het gewoon lid A. van de Pol, aan wien de Voorzitter eenige hartelijke woorden wijdt.

De heer J. A. van der Sluys Veer beschouwt daarna aan de hand van den bouwmeester Viollet-le-Duc de gewelfconstructiën van de Byzantijnsche en Romaansche stijlen, en meer bijzonder de koepelgewelven. Door talrijke illustraties wordt deze belangrijke lezing toegelicht, die terecht den bijval der Vergadering verwerft.

De heer A. W. Weissman maakt daarna zijne verontschuldiging, dat hij ditmaal geen kunstbeschouwing kan geven; hij houdt echter een lezing over onze moderne kunst, haar streven en haar innig verband met het verleden.

Over deze lezing, welke evenals die van den heer Van der Sluys Veer in het orgaan zal worden opgenomen, ontstaat een zeer levendige discussie, waaraan de heeren E. van den Bossche, Henri Evers, C. B. Posthumus Meyjes en de Voorzitter deelnemen. De verschillende sprekers worden door den heer Weissman beantwoord.

Nadat nog medegedeeld is, dat de gereorganiseerde leescirkel op 16 November e. k. weer in werking treden zal, en den leden verzocht, zooveel mogelijk de geregelde circulatie van de portefeuilles te willen bevorderen, wordt de vergadering gesloten.

HOE TEEKENT MEN VOOR DE PHOTOLITHOGRAPHIE?

(*Vervolg en slot van bladz.* 388.)

De noodzakelijkheid om met zwarten inkt te teekenen, en dan nog wel alle lijnen even zwart, wanneer men goedkoop en toch goed werk verlangt, zal na het medegedeelde in het vorig nommer wel boven twijfel verheven zijn. Er is echter nog een ander punt, dat we niet uit het oog moeten verliezen, namelijk het aanbrengen van *kleuren*.

Mag men in een teekening, voor de photolithographie bestemd, gebruikmaken van kleuren?

Hoever mag dit gebruik gaan?

Welke kleuren komen daarvoor in aanmerking?

Wij mogen als bekend aannemen, dat van de kleuren, waarin het witte licht kan gescheiden worden (de kleuren van het spectrum) de scheikundige werking zeer verschillend is.

Wanneer men het spectrum langs den gewonen weg photographeert, dan blijkt het, dat de werking op de zilververbindingen het sterkst is in het violet, en van daar naar het rood toe steeds afneemt, zoodat rood en geel ongeveer geen werking daarop uitoefenen. Deze laatsten gedragen zich dus juist als zwart, terwijl blauw en violet als wit werken. Men is daarom gewoon te zeggen, dat rood en geel in de photographie zwart worden, en blauw wit wordt; dit is echter maar ten deele waar: voor de kleuren van het spectrum mag het aangenomen worden, maar onze kleurstoffen zijn geen enkelvoudige kleuren zooals de spectraalkleuren; zij zijn samengesteld uit verschillende stoffen, die ieder voor zich een andere werking op de gevoelige plaat uitoefenen. Verkrijgen we bijv. groen door vermenging van geel en blauw, dan zal het geel als zwart, het blauw als wit, en dus het groen als grijs werken; vandaar dat het, voor onze kleurstoffen, *niet* waar is dat rood en geel altijd zwart zijn, en blauw altijd wit is. Alleen proefneming kan hier de waarheid doen kennen; de resultaten dier proefneming bij de voornaamste kleurstoffen zullen we hier opgeven:

Van-Dijksbruin — zwart;	oker — lichtgrijs;
sepia — zwart;	schweinfurtergroen — zwart;
terra sienna — zwart;	cobaltgroen — wit;
vermiljoen — zwart;	indigo — zwart;
chromaatrood — zwart;	berlijnschblauw — zwart;
menie — donkergrijs;	ultramarijn — wit;
meekrap — lichtgrijs;	cobaltblauw — wit.
chromaatgeel — zwart;	

Met deze opgave voor ons is het nu gemakkelijk, de straks gedane vragen te beantwoorden.

Bruin wordt altijd volkomen zwart, en kan dus steeds ter vervanging van zwart gebruikt worden; dit is zóó waar, dat een vermenging van een der genoemde bruine kleuren met O. I. inkt, dezen verbetert. Bruine kleuren, zoowel als vermiljoen en chromaatrood, kunnen dus dienen tot het invullen van doorsneden, het arceeren van bintlagen, enz.; kortom men kan hiermede de gewenschte afwisseling in de teekening brengen, zonder dat dit aan de geschiktheid voor photolithographie in het minst schade zal doen. Men bedenke echter, bij gelijktijdig gebruik van zwart en rood of bruin, dat men ze moet gescheiden houden; legt men bijv. een roode tint, over een zwarte arceering, dan gaat dit effect bij de reproductie verloren, daar de roode tint vlak zwart wordt, zoodat de arceering niet meer te zien is. Trouwens dit spreekt zoo vanzelf, dat we daarover niet behoeven uit te weiden.

Dat de algemeene regel, die zegt: wat blauw is in de teekening, blijft in de reproductie weg, slechts in bepaalde gevallen waar is, namelijk bij ultramarijn en cobaltblauw, leert ons onze tabel; waar men berlijnschblauw of indigo aanbrengt, daar is het evengoed alsof men *zwart* gebruikt had. Men zij dus bij het opwerken eener teekening, die voor photolithographie bestemd is, op zijne hoede!

Het is duidelijk dat de kleuren, zoowel als zwarte inkt, op het papier een dekkende laag moeten vormen; is dit niet zoo, dan zijn ze evenzeer grijs als bleeke, verwaterde inkt.

We mogen hier niet verzwijgen, dat in de photographie der kleuren in de laatste jaren belangrijke ontdekkingen gedaan zijn. Volgens bovenstaande opgave toch is het er verre vandaan, dat de photographie de kleuren *in haar waarde* zou teruggeven, d. i. zóó, dat de indruk weergegeven wordt, dien de kleuren zelven op ons oog maken Dan toch zou rood meestal en geel altijd *helderder* moeten zijn dan blauw, terwijl de photographie juist in den regel rood en geel donkerder teruggeeft dan blauw. Bij het photografeeren van schilderijen vooral doet dit gebrek zich sterk gevoelen. Denken wij ons een gloeiendrood ondergaande zon (chromaatrood), die de wolken een heldergele tint (chromaatgeel) mededeelt, terwijl een prachtig blauwe lucht (ultramarijn) het doek voltooit; en stellen we ons voor wat de photographie ons hiervan levert: een pikzwarte schijf tusschen zwarte dreigende donderwolken, zoo iets als een zonsverduistering bij zwaar bewolkte lucht.

Gelukkig is men sedert twee jaren erin geslaagd, door een ingrijpende wijziging in de manier, waarop de negatief-platen lichtgevoelig gemaakt worden, deze bezwaren te boven te komen, en is hierdoor in de photographie van gekleurde voorwerpen een reuzenschrede voorwaarts gedaan. Wij kunnen hierover te dezer plaatse niet verder uitweiden en bepalen ons tot de eenvoudige mededeeling, dat de *isochromatische* photographie, in het leven geroepen door Prof. Vogel te Berlijn, de kleuren zóó weergeeft als ons oog ze ziet: helderrood licht, geel bijna wit, donkerblauw altijd zwart, enz.

Voor de gewone photolithographie is dit echter niet van veel waarde; bij deze toch moeten de kleuren altijd zoo gekozen worden, dat ze zuiver zwart worden of geheel wegblijven, zoodat de toepassing der orthochromatische photographie hier onnoodig is en de gewone handelwijzen hierbij in gebruik blijven.

Eindigen wij onze beschouwingen met eenige wenken ten opzichte van de uitvoering der teekeningen.

Dat ze in zwarte lijnen moeten geteekend zijn, weten we reeds; waarom dit zoo is, weten we ook; rest nog slechts de aandacht te vestigen op eenige bijzonderheden, die, wel-is-waar, rechtstreeks hieruit voortvloeien, maar toch allicht over het hoofd gezien worden. Teneinde dit te voorkomen, laten we hier eenige vaste regelen volgen, die men zooveel mogelijk moet toepassen.

1. Men teekene op wit, fijn, maar toch stomp papier of linnen; *het beste is Bristol-karton.*

   Ruw papier heeft meer dan één nadeel; vooreerst zullen de lijnen, hoe nauwkeurig men ook teekent, nooit scherp en strak zijn, maar ruw en gebroken; terwijl de oneffenheden nog daarenboven den photolithograaf veel moeite geven door de schaduwen, die deze bij zijdelings opvallend licht van zich werpen.
2. Bij het maken der schets gebruike men blauw potlood (ultramarijn of cobaltblauw) of werke *zwak* met gewoon potlood.

   Na het inkten wrijve men niet meer op de teekening dan hoognoodig is. Wanneer de schetslijnen zwak zijn, late men ze liever staan, daar door het wrijven al te licht de inktlijnen beschadigd of verzwakt worden; *zwakke* schetslijnen in een goede teekening, zijn voor den photolithograaf van weinig bezwaar.

   Om hetzelfde wrijven te vermijden, zorge men vooral dat de teekening zindelijk gehouden worde; is echter dit niet mogelijk geweest en daardoor afwrijven noodig, dan gebruike men een stukje droog brood en geen getah-pertsja.

   Wanneer aan de teekening niet gewerkt wordt, worde deze voor het licht beschut, daar dit een aantal papiersoorten in korten tijd een gele tint geeft, die zeer schadelijk werkt bij de reproductie.
3. Om te teekenen, gebruike men donkerzwarten inkt.

   Een weinigje langer gewreven, dan men misschien gaarne doet, en men wordt rijkelijk beloond door de betere resultaten. Toevoeging van terra sienna, sepia, enz. tot den O. I. inkt *is altijd nuttig*; de inkt wordt daardoor photographisch onwerkzamer, en verliest daarenboven zijn glans. Men kan ook den inkt wrijven in een *zwakke* oplossing van dubbelchroomzure kali, daar deze door het licht bruin wordt en dus den inkt weder versterkt. Vooral zij men op zijn hoede met inkt, die buiten de lijn uitvloeit, inzonderheid bij het teekenen op linnen.
4. Men vermijde al te fijne lijnen, daar het zoo licht mogelijk is dat men deze minder zwart krijgt, doordat men met de pen het papier niet goed raakt; liever ontwerpe men de teekening op grooter schaal, opdat de gewenschte fijnheid door het verkleinen verkregen worde.
5. Wanneer de teekening verkleind zal moeten worden, zorge men er voor

   a dat de tusschenruimten tusschen de lijnen niet te klein zijn, daar anders bij het verkleinen die tusschenruimten soms zóó klein zouden kunnen worden, dat de lijnen bij het drukken in elkaar vloeien;

   b dat de letters en cijfers behoorlijk op maat geschreven worden, zoodat ze na het verkleinen de noodige afmetingen bezitten. Dit wordt maar al te dikwijls vergeten!
6. Men teekene de schaal; alle vergissingen, die door het verkleinen nog zouden kunnen voorkomen, wanneer men op de teekening schrijft: schaal 1 à . . ., zijn dan vermeden.
7. Schaduwen en arceeringen moeten in strakke, zuivere lijnen worden uitgevoerd, die niet al te dicht bij elkander staan, en niet door fijne lijnen onduidelijk gemaakt worden. Bij zeer donkere schaduwen is

het beter de lijnen dikker te maken, dan ze al te dicht bij elkaar te plaatsen. Het kruisen van dikke schaduwlijnen door fijne lijntjes geeft gewoonlijk een slecht resultaat, daar het wit te veel verloren gaat.

8. Kleuren worden zóó gekozen, dat ze zuiver zwart worden, of dat ze verdwijnen.

9. Vlekken en gedeelten, die weg moeten blijven, kunnen met dekwit bestreken worden.

10. Men moet de teekening *niet vouwen*. De photolithograaf kan in vele gevallen wel-is-waar die vouwen weder verwijderen, maar dikwijls ontbreekt daartoe de noodige tijd, en daarenboven zijn toch op de vouwen de lijnen allicht gebroken.

Men verzende daarom de teekening *vlak* (dit vooral met karton), op een zuiver gedraaide, niet al te dunne rol, of in een koker.

11. Moet uit een teekening een geheel stuk vervallen, en een ander deel daarvoor in de plaats gebracht worden, dan zorge men vooral

a dat men hetzelfde papier gebruikt,

b dat na het aaneenplakken de teekening nog vlak is. Vooral bij dikke papiersoorten kan dit vrij lastig zijn.

12. Men vergete nooit, dat een slechte teekening ook een slechte reproductie geeft.

De photolithograaf kan wel-is-waar retoucheeren; maar dit kost tijd en geld, en het resultaat kan toch nooit zóó worden als het is, wanneer de teekening zelve met zorg behandeld werd.

Arnhem. H. C. v. W.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

III.

Onze landschapschilders hebben zich ditmaal niet onbetuigd gelaten. Zoowel over het aantal als de hoedanigheid hunner stukken kan men slechts tevreden zijn. Ook thans komt de bespreking der landschappen naar de volgorde in den catalogus het meest gewenscht voor.

Louis Apol's *Vriezend weder* (N°. 4) geeft ons een bosch te zien, op een morgen nadat het 's nachts gerijpt heeft. De fijne ijsnaalden aan alle takken, het rossige licht der opgaande zon, dit alles heeft de schilder zoo getrouw mogelijk trachten weer te geven, en wij moeten erkennen, dat hij zich bevredigend van deze zeer moeilijke taak gekweten heeft.

De beide landschappen van Bastert (N°. 7 en 8) zijn wel geslaagd. Wij geven aan N°. 8 echter de voorkeur om de fraaie lucht; zijn stukje *Na zonsondergang* (N°. 7) is wat al te vaag behandeld.

Het *Landschap te Loosduinen* van Bauffe (N°. 9) ziet men met genoegen; dat van Van den Berg is echter veel minder geslaagd en wij begrepen niet, welke reden men gehad heeft het hier op te hangen.

Als altijd voldoen ook thans de beide stukken van Mevr. Bilders van Bosse. Is echter haar *Geldersche heide* (N°. 12) niet te impressionistisch opgevat? Het avondeffect in N°. 13 is zeer goed bestudeerd en weergegeven. De Bock toont zich in N°. 17 een verdienstelijk landschapschilder. Minder voldeden ons de boschgezichten van Van Borselen; wij hebben vroeger weleens betere stukken van dezen meester gezien.

De dierenschilder Cunaeus is thans met N°. 32 en N°. 33 als schilder van landschappen uit de Schotsche hooglanden opgetreden, die ons onwillekeurig aan een vroegere kunstperiode, toen de schilderkunst in achevé haar kracht zocht, deden denken. Toch dient men deze stukken, al mogen ze ook niet aan de verwachting voldoen, te waardeeren als bewijs, dat de schilder naar wat nieuws streefde.

Het *Hollandsch landschap*, van Destrée, voldoet ons slechts matig; ook de N'^s. 39 en 40, van Van Deventer bleven beneden onze verwachting. De *Wintermiddag*, van Eickelberg, had beter plaats verdiend, dan er thans aan ten deel gevallen is; het stukje getuigt zeker van talent.

Het *Landschap bij Septemberochtend*, van Van Everdingen, herinnerde ons aan teekenvoorbeelden, zooals die in vroeger jaren gebruikelijk waren, en waarin een zeer conventioneele natuuropvatting gehuldigd werd.

De beide stukken van Gabriël zijn als altijd uitmuntend. De wazige toon van den vroegen morgen is in N°. 58 uitstekend weergegeven, en in N°. 59 schijnt een echte zomerzon.

Het gezicht te Twickel (N°. 62), van Gips, heeft geen bijzondere verdiensten; Heijl's schilderij *Avond op het water* is juist van toon en staat veel hooger dan het landschap met eenden (N°. 83), van dienzelfden schilder, waar vooral de lucht te wenschen overlaat.

De schilderijen van Hollestelle (N°. 88 en 89) zijn niet slecht, doch toonen vooral in de kleur een zeker streven naar conventie; de bruine tinten van het *Gezicht te Papendrecht* vindt men ook in het *Landschap op Walcheren* terug, en toch komt het ons voor, dat een duinlandschap een geheel anderen toon heeft dan een Hollandsch riviergezicht.

Het *Landschap bij Vriezenveen*, door Hoppe, heeft een al te blauwe lucht; zelfs in Italië zou men een dergelijk diep azuur slechts zelden zien. In de landschappen van Jansen (N°. 100 en 101) vraagt men zich af, welk licht door den schilder bedoeld is. Is het middag, is het maneschijn? De vraag wordt niet opgelost.

De stukken van Kluijver, Landwehr en Leickert behoeven hier niet nader besproken; zij zijn zeer middelmatig.

Mauve's *Boomgaard* is fraai, al behoort zij niet tot de beste stukken van dezen meester; zijn *Hoekje uit het dorp* is te vaal en te grauw van toon, en het onderwerp dunkt ons ook niet zeer belangrijk.

Januariavond noemt Van der Meer een fraai winterlandschap, waarin de sneeuwtonen en de heldere lucht goed zijn weergegeven. Ook het andere landschap van dezen schilder (N'. 132) behaagt door zijn fraai koloriet.

Het *Korenveld*, van T. Mesdag, is niet zeer geslaagd; de lucht is vuil, het graan onnatuurlijk. Het stukje *Op Mariëndaal*, van Oldewelt, is wat al te donker, maar het licht tusschen de boomen en de figuurtjes zijn goed. De schilderijen van Oppenoorth behagen ons niet bijzonder. De lucht, die boven het strand (N°. 156) hangt, is te zwaar, de herfstmorgen (N°. 155) is eentonig.

De schilderijen van Rip (N°. 173 en 174) zijn niet onverdienstelijk. Een eenigszins vreemd effect maakt de maan, die op de schilderij *Zomernamiddag* is aangebracht, doch de toon is goed; ook het andere landschap is, behoudens het al te schrille groen op den voorgrond, aangenaam van kleur. De *Vroege morgen bij Monster*, van Roermeester, getuigt evenzeer van veel studie, en het luchteffect, dat hier zeer moeilijk weer te geven was, is wel geslaagd.

Het *Avondlandschap*, van Van de Sande Bakhuyzen, is zeer goed en gelijk te stellen met het beste, dat wij van dezen meester zagen.

Zomerwolken noemt de heer Tholen een schilderij, waarop een groot stuk lucht en een klein stukje heide zijn afgebeeld. De wolken en de heide zijn echter niet zoo fraai, dan dat 't stuk ons voldoen zou. Zoo vierkant en zwaar zijn geen wolken, zoo zwart is de heide niet. Veel beter voldoet ons N°. 228, het andere landschap van dezen kunstenaar, al ziet men hier ook die vierkante wolkmassa's even om het hoekje.

De sneeuw in het winterlandschap van Van der Velde (N°. 242) is veel te blauw, doch het lichteffect niet onbehaaglijk. Jan Vrolijk heeft eveneens in zijn wintergezicht het lichteffect met zorg bestudeerd.

Het zonnige landschap, van Weissenbruch, is een van de paarlen dezer collectie. Men weet niet wat men meer bewonderen zal, de prachtige lucht of het doorschijnende water.

Ook Wenckebach heeft in N°. 262 een heldere lucht en doorschijnend water willen voorstellen; maar hier ziet men duidelijk dat enkele vegen nog geen schilderij zijn.

Het landschap van Wolbers (N°. 267) had beter plaats verdiend; 't komt ons voor, dat het wel iets voor de toekomst doet hopen.

Wijsmuller's *Avond* is een zeer voortreffelijke schilderij. Zoowel de heldere lucht als de fraaie toon van het geboomte zijn uitstekend waargenomen en weergegeven. PITTORE.

(A. et A.) MONUMENTALE FONTEIN OP HET HEEREPLEIN TE GRONINGEN.

In de bekende ateliers van de beeldhouwers Van den Bossche en Crevels waren wij in de gelegenheid een model in gips te bezichtigen van de monumentale fontein, die op het Heereplein te Groningen zal worden gesticht, volgens het bekroonde ontwerp van den architect Henri Evers, en waarmede wij in *De Opmerker* van 1 Augustus j.l. in kennis gesteld werden. Een nadere omschrijving is dus hier overbodig; wij kunnen echter verzekeren, dat men het monument, wat de silhouette en de verschillende deelen der compositie aangaat, als gelukkig geslaagd mag beschouwen, en wenschen de stad Groningen geluk met het blijde vooruitzicht, eerlang daarmede hare nieuwe uitbreiding te mogen versieren.

Het was zeer zeker van de Commissie, die het initiatief nam tot stichting van dit monument, een gelukkige gedachte, den ontwerper, alvorens tot definitieve uitvoering over te gaan, in de gelegenheid te stellen zijne ideeën op verkleinde schaal aan de werkelijkheid te toetsen. Deze wijze van handelen verdient ook bij de oprichting van monumenten en voorname bouwwerken meer te worden gevolgd.

Wij zijn dan ook overtuigd, dat onze talentvolle collega die gelegenheid zich zal ten nutte maken en zijn ontwerp van die enkele vlekjes ontdoen, welke deze overigens fraaie en verdienstelijke compositie aankleven; terwijl wij gaarne de verklaring van het geachte jurylid, Prof. E. Gugel, onderschrijven, „dat wanneer dit ontwerp goed wordt uitgevoerd, het een der fraaiste monumenten van Europa zal zijn".

Het model, zoowel wat betreft de architectonische details als de figuren en ornementen, is door de heeren Van den Bossche en Crevels met smaak en met liefde behandeld, zoodat wij ook van een conscientieuse en artistieke uitvoering van de schepping des heeren Evers verzekerd kunnen zijn.

Zoowel collega's als belangstellenden raden wij ernstig aan, een bezoek te brengen aan de ateliers van de firma Van den Bossche en Crevels, Utrechtschezijde, te Amsterdam. Het model is daar geëxposeerd Zondag a.s. van 1 tot 3 uren 's namiddags en Maandag en Dinsdag d.a.v. van 10 uren 's morgens tot 3 uren 's namiddags.

Amsterdam, 13 Nov. '85. JAN SPRINGER.

PRIJSVRAAG TE TIEL.

De bouwkundigen worden, blijkens eene in dit blad geplaatste advertentie, uitgenoodigd om deel te nemen aan een prijsvraag, uitgeschreven door de Directie van de Spaarbank te Tiel. Wij kunnen daaromtrent in de eerste plaats het programma mededeelen. Dit stuk luidt als volgt:

De Directie van de Spaarbank te Tiel looft een som van *f* 200 uit voor het door haar het best gekeurde ontwerp met *specifieke* begrooting en *volledige* nota van toelichting van een gebouw, waarin de onderstaande localiteiten aanwezig zullen moeten zijn:

1°. Eene groote zaal, geschikt voor concerten en tooneelvoorstellingen, die minstens 600 zitplaatsen bevat, met tooneel en de noodige kleedkamers.

2°. Eene zaal voor nutslezingen, vergaderingen enz. met 150 à 200 zitplaatsen.

3°. Twee kamers met wachtkamer, waarvan eene voor de zittingen der Spaarbank met een brandvrijen kelder en eene voor de Hulpbank, iedere kamer p. m. 30 M².

4°. Eene woning voor den concierge, bestaande uit eene groote keuken, twee kamers, benevens een bureau of spreekkamertje. Voorts de noodige privaten, urinoirs, bergplaatsen, pomp enz. en wat bij een dergelijk gebouw behoort.

Het gebouw wordt op vasten bodem gefundeerd, en moet *eenvoudig* doch *solide* bewerkt worden.

Verder worden gevraagd: de plattegronden op schaal van minstens 1 à 200; de gevels en doorsneden op eene schaal van 1 à 100; de teekeningen moeten worden bewerkt voor photolithographie.

Bij den Secretaris van genoemde Directie is op franco aanvrage eene situatie-teekening van het terrein verkrijgbaar, terwijl aan belangstellenden ook aanwijzingen in loco zullen worden gedaan.

De kosten van het gebouw mogen de som van *dertig duizend gulden* niet te boven gaan, terwijl plans, die niet beneden die som blijven, niet in aanmerking zullen komen.

De teekeningen enz. moeten uiterlijk *voor den laatsten December e.k.* ingezonden worden bij den heer J. H. Heidenrijk, Secretaris van de Spaarbank te Tiel.

Deze stukken moeten vergezeld gaan van een verzegeld naambrietje, waarop aan de buitenzijde *een motto* is vermeld, waaronder wordt ingezonden.

De begrooting en verdere bescheiden, zoomede de opschriften op de teekeningen, moeten met eene andere hand, dan die van den inzender, worden geschreven.

Het bekroonde ontwerp blijft het eigendom van de Directie, die zich het recht voorbehoudt, dat plan geheel of gedeeltelijk te volgen, zonder daarom verplicht te zijn, het toezicht op den bouw aan den vervaardiger op te dragen.

De niet-bekroonde stukken zullen aan de opgegeven correspondentie-adressen worden teruggezonden.

Al dadelijk trok het de aandacht, dat de uitgeloofde prijs van *f* 200, overeenkomende met ½ percent der bouwsom, onvoldoende was, en dat er omtrent de wijze van beoordeeling geene bepalingen in het programma voorkwamen. Aan den heer Heidenrijk, Secretaris van de Spaarbank te Tiel, werd beleefdelijk verzocht:

1°. de voorwaarden aan te vullen met eene bepaling omtrent de samenstelling der Jury, liefst met vermelding van de namen der leden en

2°. den prijs van *f* 200 te verhoogen, daar ½ percent te gering is om op medewerking van ernstige concurrenten te kunnen rekenen.

Aan den heer Secretaris werden daarbij een paar nommers van *De Opmerker* toegezonden, waarin het programma van — en de motto's der antwoorden op de prijsvraag te Kampen voorkomen.

Op dit schrijven, in het belang zoowel van de Directie als van de mededingers opgesteld, werd door den heer Secretaris geantwoord:

»Wat uwe opmerking omtrent den uit te loven prijs en de »samenstelling der Jury aangaat, heeft het Spaarbankbestuur »mij opgedragen u te berichten, dat wij het ons gegeven man»daat zouden overschrijden, wanneer wij den prijs van *f* 200 »verhoogden, en dat ons Bestuur om gewichtige redenen de »Commissie van beoordeeling onvermeld wenscht te laten."

Na dit antwoord is verdere bespreking overbodig. Wij ontraden ten sterkste de mededinging naar deze prijsvraag en

voegen daaraan den wensch toe, dat alle architecten zonder onderscheid zullen weigeren deel van de Jury te maken.

Misschien ligt het in de bedoeling de prijsvraag te doen mislukken en, is dit het geval, dan wordt de zaak uitmuntend op het getouw gezet. Wij komen tot deze veronderstelling bij het inzien van de situatieteekening, die bij het programma behoort en zoogenaamd licht moet verspreiden. Wij erkennen volmondig het bouwterrein *niet* gevonden te hebben en raden onze lezers aan, de situatieteekening te ontbieden en ze daarna onder de curiosa terzijde te leggen. Men onthoude zich vooral van medewerking.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van *De Opmerker*.

Beleefd verzoeken wij U de opname van onderstaande regelen in bovengenoemd blad.

De prijsvraag voor een »Gevel van een woonhuis", schaal 1 à 20, uitgeschreven door de »Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst" te Groningen, behoort tot de geschiedenis. De uitslag werd bekend en de ingekomen ontwerpen werden op aanvrage teruggezonden doch zonder meer. Van een Juryrapport, hoewel door enkele inzenders aangevraagd, werd door niemand nog iets vernomen. Ten zeerste bevreemdde het ons daarom, dat wij wel, zoo kort mogelijk, de uitslag, doch niet een rapport in *De Opmerker* zagen.

't Is daarom, dat we langs dezen weg toch iets zouden willen vernemen omtrent de qualiteit van de door ons ingezonden antwoorden. Een ieder toch begrijpt wel, dat wij, jeugdige ontwerpers, die onze beste krachten aan onze ontwerpen bestedden, zulks niet deden, enkel en alleen om te vernemen, »die en die zijn bekroond", en evenmin om de uitgeloofde premiën (respect. *f* 20, *f* 10 en *f* 5). We werkten voor studie en eer; we willen weten *zdat* goede en *die* fouten zijn in uwe ontwerpen geslopen", dus zou de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen ons allen genoegen kunnen geven door openbaarmaking van het Juryrapport, in die bladen, waarin de oproeping is geannonceerd, terwijl bij niet-voldoening aan dezen, onzen billijken wensch, bij een volgende gelegenheid, de lust, om naar een prijsvraag door genoemde Vereeniging uitgeschreven, mede te dingen, verdwenen zou zijn.

Dankzeggende voor de opname dezer regelen, hebben wij de eer te zijn: *Eenige Inzenders.*

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE.

Vergadering van 13 November 1885.

Op de hedenavond gehouden vergadering werd een nieuw lid met algemeene stemmen aangenomen.

Door afwezigheid van den Voorzitter, door familie-omstandigheden verhinderd ter vergadering te komen, fungeerde de heer Bauer als Voorzitter.

Was tot aller leedwezen de heer Vogel verhinderd zijne aangekondigde voordracht te houden, de Vergadering vond daarvoor echter eene gewaardeerde vergoeding in eene verhandeling van den heer Morre over de afmetingen van balken.

Spreker begon met erop te wijzen, dat het weinige vertrouwen, dat vroeger bestond, had plaatsgemaakt voor zekerheid, nadat de wiskundigen de afmetingen der balken hadden onderzocht en berekend; hij stelde vervolgens eene graphische kaart ter bezichtiging, waarop men op eenvoudige wijze met de meeste zekerheid onmiddellijk de vereischte afmetingen in voorkomende omstandigheden kan bepalen; deze kaart was het resultaat van bovenbedoelde berekingen; spreker lichtte dat stuk op zijne gewone heldere wijze toe en ontving den dank der Vergadering.

Daarna werden, namens den heer A. N. de Lint, te Delft, aan de vergadering verschillende soorten van gebakken steen, uit de fabriek van den heer Van Loon, ter bezichtiging gegeven, wien het na talrijke proeven gelukt was, de klei zoodanig te bereiden, dat de gewoon gevormde steen dadelijk daarna geperst kan worden, om dan, na het bakken, voor het gebruik geschikt te zijn. Bij de bespreking over deze steen bleek, dat men het niet eens was over de meerdere of mindere geschiktheid voor de practijk. De heer De Lint gaf ook nog verschillende nieuwe soorten van Fransche vloertegeltjes en een nieuw soort dunne trottoirtegels ter beschouwing, die bij groote degelijkheid ook door matigen prijs alle aanbeveling verdienen.

Volgens de wet was thans de herziening van het reglement aan de beurt, waarop alleen de wijziging werd voorgesteld, om de aftredende bestuursleden niet eerder dan een jaar na aftreding verkiesbaar te stellen.

Na eenige discussie over het al of niet doelmatige van dit voorstel, werd besloten, dat het reglement in den voorgestelden zin zal gewijzigd worden, doch dat daaraan eerst in het volgend jaar uitvoering zal worden gegeven.

Niets meer aan de orde zijnde, sloot de Voorzitter de vergadering.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van Vrijdag 13 November 1885.

Na lezing en vaststelling der notulen van de vorige bijeenkomst, wordt door den Voorzitter het woord gegeven aan het lid H. Keijzer Jz., die tot onderwerp heeft gekozen: *Gebrek aan werk, beoordeeld op bouwkundig gebied.*

Spreker begint met te verklaren, dat, hetgeen hij over de tegenwoordig bijna overal heerschende werkeloosheid wilde mededeelen, meer als inleiding moet worden beschouwd, om daardoor discussie uit te lokken en, naar hij hoopt, tevens eenige doeltreffende middelen te beramen om zooveel mogelijk ook tedezerstede de minder roosKleurige toestanden te helpen verbeteren. Hij bespreekt de verschillende oorzaken van het gebrek aan werk, zoover het bouwvak betreft, en meent, dat het dikwerf ondoordacht aankoopen van bewerkt en onbewerkt materiaal in het buitenland daarvan in hoofdzaak de oorzaak is.

Met eene opwekking aan de werkgevers om zooveel mogelijk, ieder in zijn kring, werken te doen uitvoeren, zelfs al zijn deze niet direct noodig, stelt spreker aan de bouwmeesters voor, te willen bevorderen:

1°. dat de materialen uit het buitenland zooveel mogelijk worden geweerd en in Nederland worden bewerkt en aangekocht.

2°. beter onderzoek naar bekwaamheid en solieditеit van den aannemer.

3°. meerdere waarde te hechten aan eigen begrooting, waar de overtuiging bestaat, dat de werken voor de aannemingssom niet kunnen worden uitgevoerd, zonder schade voor den aannemer.

4°. de werkzaamheden zooveel mogelijk door plaatselijke inwoners te doen verrichten.

Op voorstel van het lid Rooseboom worden de vier punten dezer conclusie achtereenvolgens in bespreking gebracht en de moeilijkheid aangetoond, om werkgevers te noodzaken inlandsch fabrikaat te bezigen, daargelaten het bezwaar, de bepaling sub 1 in de bestekken op te nemen; hij acht dit eerder schadelijk dan heilzaam voor onze industrie en vreest, dat deze daarop zal inslapen. Ook de Voorzitter sluit zich hierbij aan; ofschoon hij het wenschelijk acht, dat de architect zooveel mogelijk zich tot inlandsch fabrikaat bepaalt, acht hij alle protectionisme in dezen zin hoogst verderfelijk. Het lid Kramer wijst voorbeelden aan, waarbij toepassing van buitenlandsche materialen, vooral op het gebied van ornement, een prikkel was voor onze fabrikanten het goede, in die materialen gelegen, te volgen, en bestrijdt de invoer van die voorwerpen, welke van minder gehalte zijn dan de inlandsche, zooals o. a. de bereide Noordsche houtwaren.

Wat punt 2 betreft wenscht hetzelfde lid, desnoods door overlegging van certificaten, eerst de bekwaamheden van een aannemer gestaafd te zien vóórdat men tot gunning overgaat, om daardoor de beunhazerij onzer dagen te beperken; men moet niet vragen: wie is de laagste inschrijver, maar wie is van de laagste inschrijvers de geschiktste aannemer.

Het niet genoeg handhaven van punt 3 beschouwt het lid Rooseboom als diefstal, door den aanbesteder gepleegd tegenover de Maatschappij.

De strekking van punt 4 achten verschillende leden niet gewenscht.

Nadat nog door den inleider dezer bespreking wordt verklaard, dat hij de punten 1 en 4 *alleen* gedurende den tegenwoordigen gedrukten toestand zooveel mogelijk gehandhaafd wenscht te zien, ontvangt hij den dank van den Voorzitter voor zijne goede wenken, in dezen aan werkgevers en bouwmeesters verstrekt.

Hierop worden door het lid H. H. Kramer eenige mededeelingen gedaan omtrent een merkwaardig concours, namelijk de in 1875 uitgeschreven prijsvraag voor de kerk van *Het heilige Hart* te Montmartre.

Na het programma voor die prijsvraag te hebben besproken, wordt door genoemd lid een uittreksel van het rapport der Jury medegedeeld en toegelicht door verschillende afbeeldingen der ingezonden antwoorden. Zeer interessant was het, den spreker bij het bezichtigen der plans te volgen, en de architectuur, voornamelijk van het met den 1sten prijs bekroonde ontwerp, werd zeer geroemd, terwijl ook de grootsche opvatting van enkele anderen werd bewonderd.

Door hetzelfde lid werd nog het door hem ingezonden en bekroonde antwoord op de door de Maatschappij uitgeschreven prijsvraag: »een ontwerp van den ingang voor eene begraafplaats der Nederduitsch Hervormde gemeente" ter bezichtiging gegeven en toegelicht. Ook dit keurig ontwerp, flink uitgevoerd, gaf den leden opnieuw het bewijs van de bekwaamheden van hun medelid, die een woord van dank van den Voorzitter, voor zijn belangrijke bijdrage van dezen avond, wel verdiend had.

Hierna werd deze bijeenkomst gesloten, die door 17 leden en 4 geintroduceerden werd bijgewoond.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Naar het *Dagblad* meldt, heeft Z. M. de Koning den heer J. P. Keiser, bouwkundige bij Zr. Ms. paleizen, toegekend de groote gouden medaille, wegens vijftigjarigen dienst.

(A. et A.) AMSTERDAM. Naar men uit goede bron vernoemt, zijn de werken voor den wederopbouw van de buskruitfabriek te Muiden onlangs bij onderhandsche aanbesteding, volgens prijstarief, aangenomen door — en gegund aan den heer A. Vos R.zn., te Amsterdam.

De uitvoering van dit werk is opgedragen aan de architecten W. Springer en Jacob F. Klinkhamer, te Amsterdam.

HAARLEM. De in de teekenwereld gunstig bekende teekenaar en calligraaf P. van Looij is deze week hierterstede overleden.

DELFT. Door den concessionaris der duinwaterleiding, den heer W. P. van der Laan te Rotterdam, is aan den Gemeenteraad het verzoek gericht de definitieve concessie te mogen overdragen aan de »Financiëele Maatschappij voor Nijverheidsondernemingen te Amsterdam".

Deze Maatschappij, vertegenwoordigd door de heeren F. S. van Nierop en A. F. K. Hartogh, heeft zich met hetzelfde verzoek tot den Gemeenteraad gewend, onder beding, dat aan den concessionaris uitdrukkelijk worde toegekend het recht om te Delft het te Leiden van kracht zijnde tarief in te voeren en te behouden, en tevens 's Raads machtiging om de concessie des gewenscht in te brengen in een later op te richten naamlooze vennootschap, waarvan de statuten aan het oordeel van den Raad zullen worden onderworpen.

LEEUWARDEN. Aan de heeren Th. van den Broek en G. W. van Barneveld Kooij, te Amsterdam, is door den Gemeenteraad op hun verzoek, uiterlijk tot 16 Mei 1886, verlenging verleend van den termijn voor de indiening van een volledig technisch ontwerp.

De omstandigheid, dat de concessionarissen tot-nu-toe niet geslaagd zijn om met alle eigenaren van den grond, waarin de leidingen moeten worden gelegd, overeenkomsten te treffen, is de hoofdoorzaak van dat verzoek.

— In eene op heden gehouden vergadering van het Departement der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid, alhier, werd door eene daartoe benoemde commissie rapport uitgebracht over de oprichting van eene teekenschool voor kunstindustrie en met algemeene stemmen besloten, de noodige maatregelen te nemen om eene dergelijke nuttige inrichting tedezerstede in het leven te roepen.

ASSEN. Dezer dagen is op den topgevel boven den hoofdingang van het voorgebouw van het nieuwe Provinciaal Gouvernementsgebouw een beeld geplaatst, voorstellende: een Hun, gewapend met speer en bijl. Het beeld is uit zandsteen gebeiteld en schijnt uitstekend geslaagd te zijn. Onder het beeld zal het wapen van Nederland, eveneens uit zandsteen gehouwen, worden aangebracht.

TILBURG. De Gemeenteraad heeft het besluit genomen, om in het openbaar negen bouwterreinen aan de Poststraat en het breede Langepad, te verkoopen, waardoor wellicht in de wintermaanden aan velen werk zal worden verschaft.

KAMPEN. De tentoonstelling der 112 antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor een Societeitsgebouw, zal waarschijnlijk in de eerste dagen van December gehouden worden.

ZIERIKSEE. Het Departement Zieriksee van de Maatschappij tot bevordering van Nijverheid heeft, naar aanleiding van een tot haar gericht schrijven van het Hoofdbestuur, aan allen, die tot haar ressort behooren en in 't bezit zijn van proeven van Oud-Nederlandsche houtsnijkunst, eene uitnoodiging gericht, om deze voorwerpen ten behoeve van het Museum van Kunstnijverheid, te Haarlem, af te staan.

Zooals men weet, wenscht genoemd Museum een ondersoek in te stellen, wat er kan gedaan worden, om de vroeger in Nederland zoo bloeiende houtsnijkunst als huiselijke volksnijverheid weer te doen herleven, en 't heeft daarvoor de medewerking van de Maatschappij van Nijverheid verzocht. Daar deze kunst niet het minst in Zeeland gebloeid heeft, hoopt het Hoofdbestuur van Nijverheid, dat het door tusschenkomst van haar Departement in een der oudste Zeeuwsche steden, wel eenige schoone proeven van oude houtsnijkunst zal bekomen.

ADVERTENTIEN.

AMBACHTSCHOOL
Breda.

Aan de opgerichte wordende Ambachtschool te *Breda*, wordt **gevraagd:**

Een Directeur,

jaarwedde *f* 1600 à *f* 1800 met vrije woning.

Indien de sollicitant in het bezit is eener akte van Middelbaar onderwijs voor het rechtlijnig tookenen, kan hij benoemd worden als **leeraar in het lijnteekenen** aan het **Teeken-Instituut** (halfjarige cursus) met eene bezoldiging van minstens *f* 300 's jaars.

Sollicitanten vóór 1 Januari 1886 zich aan te melden bij gezegeld verzoekschrift aan den Burgemeester van *Breda*.

Breda, 9 November 1885.

De Burgemeester,
DE MAN.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

PRIJSVRAAG.

Het BESTUUR der Spaarbank te *TIEL* looft uit de som van **Twee honderd Gulden** voor het beste, mits goedgekeurde **Ontwerp** met **Begrooting** van een gebouw, ingericht voor **Concertzaal** en **Vergaderkamers**, benevens **Conciergewoning.**

Situatieteekening van het terrein, benevens nadere omschrijving van het daar te stellen gebouw, worden op *franco* aanvrage door den Heer J. H. HEIDENRIJK, Secretaris van genoemde Spaarbank, toegezonden.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvaniseering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Bij A. EELTJES, *Rotterdam*, is uitgegeven en alom te ontbieden:

KORTE BESCHRIJVING DER GROOTE VASTE SPOORWEGBRUGGEN IN NEDERLAND,
door **Jhr. P. H. A. MARTINI BUYS** en **A. W. Th. KOCK,**
Ingenieurs bij den aanleg van Staatsspoorwegen.
Met een voorwoord van **N. Th. MICHAËLIS,** *Directeur voor de Spoorwegen.*
Een deel roy. 8°. met een Kaartje en een Atlas van achttien platen langw. 4°. Prijs *f* 5.—.
Hetzelfde met **Franschen** tekst *f* 5.—.
Exemplaren met **beide** teksten worden afgeleverd à *f* 6.50.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **vijfde** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel een achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.
Gedmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN.**
WEEGWERKTUIGEN.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traplcuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kioskcn, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 900 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzersteen en Cementtegels.
Groote voorraden.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote voorraad.*

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kasteren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur.
Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & C°., *Berlin.*

DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle* geven uit:
P. J. NEYT, Sprokkelingen op Waterbouwkundig gebied. . . . . *f* 1.80.
Inhoud: I. Grasnerf. IV. Steenglooiing.
II. Krammat. V. Zinkwerken.
III. Bijbeslag. VI. Steenbestorting.
P. J. NEYT, de Afsluiting en Droogmaking van de **Zuidersee** . . . *f* 0.30.
B. Eenige opmerkingen betreffende de afsluiting en droogmaking der **Zuidersee** *f* 0.30.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

De Opmerker
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jr.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *acht gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang. HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 853ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 25 November a. s., des avonds te 8 uren, in het „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van een gewoon lid;
c. Het kiezen van onderwerpen voor de uit te schrijven prijsvragen, serie 1885—1886;
d. Bijdrage van den heer C. B. Posthumus Meyjes;
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. Herman.

2°. De antwoorden, ingekomen op de in 1884—1885 uitgeschreven prijsvragen, zullen in den loop der week worden teruggezonden aan de door de vervaardigers opgegeven correspondentie-adressen.

3°. Het jaarverslag over 1884 zal den Leden worden toegezonden.

4°. Als buitenlid zijn toegetreden de heeren A. C. Hofstée en J. G. P. Roel, beiden te 's-Hage.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HEDENDAAGSCHE KUNST.

De negentiende eeuw zal zeker bij het nageslacht bekend staan onder de benaming van de eeuw der wetenschap. Hoewel ook de kunst in dit tijdperk bloeide, zullen het toch voornamelijk de vruchten der wetenschap zijn, die aan de latere geslachten den roem onzer eeuw zullen verkondigen.

Eigenaardig is het, dat juist de muziek, de eenige kunsttak, waarin onze eeuw hare voorgangsters heeft overtroffen, in nauw verband staat tot de wetenschap en tevens het meest geschikt is om de *Weltschmerz*, die schier alle kinderen onzer eeuw gevoeld hebben, tot uitdrukking te brengen. Scheppingen zoo grootsch als die van Beethoven, heeft geen componist van vroeger tijden het aanzijn gegeven.

In de andere kunstvakken heeft onze eeuw hare voorgangsters niet kunnen overtreffen. Göthe of Schiller, Heine of Musset, Byron of Victor Hugo hebben Homerus, Dante of Shakespeare niet kunnen overvleugelen; Ingres of Delaroche, Meissonnier of Fortuny, Makart of Munkaczy brachten niets voort, dat hooger staat dan het werk der oude Italianen, Spanjaarden, Vlamingen of Nederlanders; Rauch of Thorwaldsen, Canova of Mercié schiepen niets, dat op één lijn te stellen is met de beelden der oude Hellenen, of der meesters van de Cinque Cento.

En onze bouwmeesters? Ook zij hebben als artisten niets beters kunnen leveren dan hunne voorgangers, en indien sommige hunner werken ook al grooter zijn dan de bouwwerken van voorheen, dan is dit slechts te danken aan de hulpmiddelen, die de wetenschap hun verschafte en komt de eer meer den ingenieur dan den architect toe. Toch had reeds de oudheid hare piramiden, hare obelisken, haar colosseum, die de meeste onzer bouwwerken in de schaduw stellen!

Opmerkelijk is ook, dat onze eeuw aan geen nieuwen bouwstijl het leven heeft kunnen geven. Wij hebben alle stijlen van voorheen bestudeerd en ze beurtelings aangewend of tot dikwijls niet zeer behaaglijke bastaard-stijlen saamgevoegd, maar wij zijn er niet in geslaagd, nieuwe stijlvormen te bedenken. Is misschien juist die studie van de bouwvormen van voorheen, hoeveel waardeering zij op zich zelf moge verdienen, niet de oorzaak geweest van onze onmacht om een nieuwen stijl te doen geboren worden?

Bij A. EELTJES, *Rotterdam*, is uitgegeven en alom te ontbieden:

KORTE BESCHRIJVING DER GROOTE VASTE SPOORWEGBRUGGEN IN NEDERLAND,

door **Jhr. P. H. A. MARTINI BUYS** en **A. W. Th. KOCK,**
Ingenieurs bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Met een voorwoord van **N. Th. MICHAËLIS,** *Directeur voor de Spoorwegen.*
Een deel roy. 8°. met een Kaartje en een Atlas van achttien platen langw. 4°. Prijs *f* 5.—.
Hetzelfde met **Fransche** tekst *f* 5.—.
Exemplaren met **beide** teksten worden afgeleverd à *f* 6.50.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **vijfde** aflevering van:

DE BOUWMEESTER.

ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.

UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.

Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere INSTRUMENTEN
voor INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN**,
WEEGWERKTUIGEN.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traptreden, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & Co., te Amsterdam.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÉRES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzerstoen en Cementtegels.
Groote voorraden.

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle beproefde, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen
Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en **Metaal-Composities, Machines-** en **Grofsmederij.** — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers,** gedikte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten,** etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), *groote en oprnaad.*

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas
geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren,** etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur, Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & Co., *Berlin.*

DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle* geven uit:
P. J. NEYT, Sprokkelingen op Waterbouwkundig gebied. . . . . *f* 1.80.
Inhoud: I. Grasnerf. IV. Steenglooiing.
II. Krammat. V. Zinkwerken.
III. Rijsbeslag. VI. Steenbestorting.
P. J. NEYT, de Afsluiting en Droogmaking van de **Zuiderzee** . . . *f* 0.30.
B. Eenige opmerkingen betreffende de afsluiting en droogmaking der **Zuiderzee** *f* 0.30.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.
Orgaan van het Genootschap
ARCHITECTVRA ET AMICITIA
Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT *Jlz.*
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.
ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *tien gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 3.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagmiddag aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang. HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 853ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 25 November a. s., des avonds te 8 uren, in het „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Installatie van een gewoon lid;
c. Het kiezen van onderwerpen voor de uit te schrijven prijsvragen, serie 1885—1886;
d. Bijdrage van den heer C. B. Posthumus Meyjes;
e. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. Herman.

2°. De antwoorden, ingekomen op de in 1884—1885 uitgeschreven prijsvragen, zullen in den loop der week worden teruggezonden aan de door de vervaardigers opgegeven correspondentie-adressen.

3°. Het jaarverslag over 1884 zal den Leden worden toegezonden.

4°. Als buitenlid zijn toegetreden de heeren A. C. Hofstée en J. G. P. Roel, beiden te 's-Hage.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HEDENDAAGSCHE KUNST.

De negentiende eeuw zal zeker bij het nageslacht bekend staan onder de benaming van de eeuw der wetenschap. Hoewel ook de kunst in dit tijdperk bloeide, zullen het toch voornamelijk de vruchten der wetenschap zijn, die aan de latere geslachten den roem onzer eeuw zullen verkondigen.

Eigenaardig is het, dat juist de muziek, de eenige kunsttak, waarin onze eeuw hare voorgangsters heeft overtroffen, in nauw verband staat tot de wetenschap en tevens het meest geschikt is om de *Weltschmerz*, die schier alle kinderen onzer eeuw gevoeld hebben, tot uitdrukking te brengen. Scheppingen zoo grootsch als die van Beethoven, heeft geen componist van vroeger tijden het aanzijn gegeven.

In de andere kunstvakken heeft onze eeuw hare voorgangsters niet kunnen overtreffen. Göthe of Schiller, Heine of Musset, Byron of Victor Hugo hebben Homerus, Dante of Shakespeare niet kunnen overvleugelen; Ingres of Delaroche, Meissonnier of Fortuny, Makart of Munkaczy brachten niets voort, dat hooger staat dan het werk der oude Italianen, Spanjaarden, Vlamingen of Nederlanders; Rauch of Thorwaldsen, Canova of Mercié schiepen niets, dat op één lijn te stellen is met de beelden der oude Hellenen, of der meesters van de Cinque Cento.

En onze bouwmeesters? Ook zij hebben als artisten niets beters kunnen leveren dan hunne voorgangers, en indien sommige hunner werken ook al grooter zijn dan de bouwwerken van voorheen, dan is dit slechts te danken aan de hulpmiddelen, die de wetenschap hun verschafte en komt de eer meer den ingenieur dan den architect toe. Toch had reeds de oudheid hare piramiden, hare obelisken, haar colosseum, die de meeste onzer bouwwerken in de schaduw stellen!

Opmerkelijk is ook, dat onze eeuw aan geen nieuwen bouwstijl het leven heeft kunnen geven. Wij hebben alle stijlen van voorheen bestudeerd en ze beurtelings aangewend of tot dikwijls niet zeer behaaglijke bastaard-stijlen saamgevoegd, maar wij zijn er niet in geslaagd, nieuwe stijlvormen te bedenken. Is misschien juist die studie van de bouwvormen van voorheen, hoeveel waardeering zij op zich zelf moge verdienen, niet de oorzaak geweest van onze onmacht om een nieuwen stijl te doen geboren worden?

POLYTECHNISCHE SCHOOL

Men zal mij tegenwerpen, dat b.v. ook de Romeinen bouwwerken der Grieken bestudeerden, en dat de mannen der Renaissance op hunne beurt weer uit de werken der Romeinen putten. Men moet echter niet vergeten, dat er een groot onderscheid bestaat tusschen onze critische archeologische studie en de, als ik het zoo eens noemen mag, naieve studiën van een Vitruvius of een Leo Battista Alberti, een Palladio of hunne tijdgenooten. Streng wetenschappelijk als wij zijn, meten wij ieder monument, ieder detail zorgvuldig op, gebruiken wij alle hulpmiddelen als oude plaatwerken, teekeningen enz., en als wij al ons studiemateriaal verzameld hebben, gaan wij aan het schiften en critiseeren, aan het rangschikken en aanvullen, totdat eindelijk geen der stijlperiodes eenig geheim meer voor ons heeft. Hoe geheel anders was echter de methode, die Vitruvius en de zestiende-eeuwsche schrijvers over architectuur volgden! De beperktheid hunner kennis van de bouwwerken, hun door hun voorgangers nagelaten, noodzaakte hen maar al te vaak, door hun verbeelding te moeten aanvullen wat aan hun wetenschap ontbrak. Vitruvius neemt zonder aarzelen in zijn werk allerlei verhalen op, die geheel het karakter van sagen bezitten; Vignola, Palladio en Scamozzi, hoewel allen de bouwkunst der Romeinen tot grondslag nemende, komen toch, door hun verschillend kunstenaars-temperament geleid, bij het vaststellen van de afmetingen der antieke bouworden, tot zeer uiteenloopende uitkomsten.

Te verwonderen is het dan ook niet, dan in onzen tijd van historisch en archeologisch onderzoek, in een tijd dat over een onbeduidenden zin uit een van Shakespeare's tragedies kolommen vol gedrukt worden, de vrij oppervlakkige methoden van de vroegere schrijvers over kunst slechts een glimlach te voorschijn kunnen roepen.

Bezitten wij dus in ruimer mate de gave der critiek, de vroegere geslachten bezaten meer dan wij de gave der oorspronkelijk scheppende kracht.

Zeker wordt het gaandeweg moeilijker *nie dagewesenes* voort te brengen. Evenals er in de muziek slechts een beperkt, zij het dan zeer groot, aantal harmonische combinaties, rythmische figuren en klankeffecten bestaat, zoodat onze nieuwere componisten, om het verwijt van plagiaat te ontgaan, dikwijls de grens van het esthetisch geoorloofde moeten naderen, zoo niet overschrijden, zien wij ook de beoefenaars van andere kunsten tot de meest gewaagde hulpmiddelen hun toevlucht nemen om iets oorspronkelijks voort te brengen. Voor het oogenblik zoekt men algemeen zijn heil in realisme, dat men ook wel naturalisme belieft te noemen. Dit realisme geeft niet alleen gelegenheid, om door de behandeling van onderwerpen, zoo laag bij den grond, dat geen kunstenaar van naam uit vroegere tijden er zich aan waagde, iets te leveren, dat op den naam van oorspronkelijk aanspraak kan maken, maar het verschaft tevens gelegenheid het pessimisme, voor onzen tijd zoo karakteristiek, te laten doorschemeren, en kan met zeker vertoon van wetenschap gepaard gaan. Een schilder kiest bijvoorbeeld een slachterij ten onderwerp, en maalt deze zoo getrouw af, dat de beschouwer een gevoel van walging ondervindt, doch tevens de anatomische kennis moet bewonderen, aan het opgespalkte rund tentoongespreid; een schrijver vermeit er zich in, eenige bladzijden te wijden aan de beschrijving van een mesthoop, zoo natuurlijk, dat men den neus dichtknijpt, en toch niet ontkennen kan dat de schrijver de gassen, uit die mestvaalt opstijgende, wel bestudeerd heeft; een beeldhouwer verspilt zijn gaven aan het bedrieglijk nabootsen van een satijnen japon of een kanten kraag, en toont dus zijn kennis van het weefsel der stof en van het samenstel van kantwerk; een musicus kiest bij voorkeur een onderwerp, waar hij natuurgeluiden kan weergeven en waarbij hij zijn theoretische kennis door de meest gewaagde harmonieën kan tentoonspreiden.

Ook in de bouwkunst drong dit realisme reeds door. „Waarheid bovenal" is ook daar thans de eerste eisch, en men laat ons dan die waarheid in al haar naaktheid zien: ruwe metselsteenen laat men aan binnenmuren in het gezicht, klinkbouten verguldt men om zijn wetenschap den volke te verkonden.

Meent niet, dat ik in mijne opsomming aan mijne verbeelding vrij spel liet. Leest maar een der boeken van Zola en zijn volgelingen; beziet de schilderijen van de moderne Belgische school, of de beeldhouwwerken der hedendaagsche Italiaansche kunstenaars; hoort de compositiën van Berlioz, Saint-Saëns en hunne geestverwanten; roept u onze nieuwste Rijks-gebouwen in herinnering, en gij zult mij toegeven, dat het realisme de kenmerkende trek in onze moderne kunst is.

Reeds de romantiek voerde tot leus: *le beau c'est le laid*, en dat dit bij haar geen ijdele leus was, bewijzen tal van hare voortbrengselen uit de periode van 1830—1840. Toch mocht dit devies eer dat van het naturalisme zijn.

De meeste kunstvakken ondervinden den invloed der romantiek niet meer. De dichters en romanschrijvers en de beeldende kunstenaars hebben er zich geheel van losgemaakt. Slechts een deel der Duitsche musici en vele bouwkunstenaars in Duitschland, Engeland, België en Nederland hebben zich nog niet aan de romantiek weten te onttrekken.

Richard Wagner en zijn geestverwanten sluiten zich nauw bij de romantiek aan, hoeveel echt moderns hunne compositiën ook mogen bezitten; zij kiezen hunne stof bij voorkeur uit de sagen der middeleeuwen. Antieke onderwerpen, als Berlioz tot zijn *Troyens*, Saint-Saëns tot zijn *Ronet d' Omphale* of *Phaeton* inspireerden, komen bij de Duitsche toonkunstenaars niet voor.

Dat ook de bouwkunst, zooals wij zeiden, nog in vele landen aan de romantieke traditie getrouw blijft, is u bekend. De Gothische stijl vindt in Duitschland vele en talentvolle beoefenaars; bijzonder talrijk zijn daar de voorstanders der zoogenaamde Duitsche Renaissance, een stijl, die veel meer aan de middeleeuwen dan aan de antieken ontleende.

In Engeland is de Gothiek de stijl, die bij voorkeur toegepast wordt; zelfs als men daar in Renaissancestijl bouwt, gebruikt men schier uitsluitend den *Queen Ann*-stijl, die de antieke motieven op echt middeleeuwsche wijze omwerkt.

Dat ook België vele vereerders van den middeleeuwschen bouwtrant telt, is niet te verwonderen. Men vindt daar talrijke gebouwen uit de dertiende, veertiende en vijftiende eeuw, die als vanzelf tot navolging uitlokken, terwijl men tevens in een land, waar het Katholicisme zooveel aanhangers telt, voor de bouwwijs der middeleeuwen een zeer begrijpelijke voorkeur heeft. Toch ontbreekt het in België niet aan zeer begaafde voorstanders van de Renaissance, die hetzij de opvatting van de zestiende en zeventiende eeuw volgen, of wel hunne motieven onmiddellijk aan de antieken ontleenen.

Verschillende oorzaken hebben samengewerkt, om ook in Nederland aan de romantiek een grooten invloed op de bouwkunst te verzekeren. Reeds voor een veertigtal jaren werden de Romaansche vormen door Rose bij ons ingevoerd, zij het dan ook in andere combinaties dan de middeleeuwen gekend hadden. Een jaar of tien later voerde de bouwmeester Cuypers de Fransche vroeg-Gothiek bij ons in, terwijl nog later

de begaafde Victor de Stuers ook de studie van onze eigen middeleeuwsche bouwwerken trachtte te bevorderen.

Geen bouwmeester uit den aanvang dezer eeuw zal wel vermoed hebben, dat de middeleeuwen, wier kunst tot dusverre voor de Gothische gescholden werd, na een betrekkelijk kort tijdsverloop een zoo grooten invloed uitoefenen zou. Het kan daarom nuttig zijn, de geschiedenis der bouwkunst van deze eeuw hier in korte trekken weer te geven.

Reeds in het laatst der vorige eeuw begon een nieuwe richting in de bouwkunst, die in het leven was geroepen door de opmetingen van de oud-Helleensche monumenten, die Stuart en Revett verricht hadden. Men liet de Lodewijk XV-krullen varen, en nam een strengeren stijl aan, die naar Lodewijk XVI genoemd is, en waarin men vele Grieksche elementen, als meanders enz., terugvindt. Na de Revolutie volgde de style Empire, die ook in de antieken zijn voorbeelden zocht, doch die zich meer toelegde op het versieren van vertrekken en meubelen, dan op het zoeken van nieuwe bouwvormen. De gebouwen, tijdens het eerste Keizerrijk door Durand, Percier, Fontaine en anderen opgericht, volgen de Italiaansche Renaissance, zooals die door Palladio was opgevat. Deze richting bleef in Frankrijk in de bouwkunst heerschen tot het einde der regeering van Louis Philippe. Toen kreeg de Grieksche, Etrurische en Egyptische bouwwijs weer meer invloed, wat blijken kan uit de werken van Duban en Labrouste, die als de eigenlijke vaders van den Neo-Grec-stijl genoemd moeten worden. Visconti wendde bij het nieuwe Louvre rijke barokvormen aan, en gaf daardoor het voorbeeld van een meer vrije behandeling der motieven dan tot dusverre het geval was geweest. Duc volgde de voetstappen van Duban en Labrouste; Charles Garnier, hoewel in zijn details het Neo-Grec niet versmadende, sloot zich echter meer bij de manier van Visconti aan.

Hoewel de romantiek een ijverig en talentvol voorstander had in Viollet-le-Duc, heeft zij toch bij de Fransche architecten geen overwegenden invloed uitgeoefend. Voor kerken bezigde men weleens Romaansche vormen, doch vermengde die met antieke en Italiaansche motieven, zoodat van getrouw volgen der middeleeuwen geen sprake is. De kerken van Ballu zijn goede voorbeelden van dien gemengden stijl.

Maar zeer zelden is in Frankrijk bij moderne gebouwen de Gothische stijl gebruikt. Zoowel Viollet-le-Duc als zijn navolgers hebben zich in hoofdzaak tot het restaureeren van bestaande monumenten moeten bepalen.

In Duitschland zien wij in den aanvang dezer eeuw dezelfde artistieke strooming, die wij in Frankrijk waarnamen, en de invloed der Griecksche kunst doet zich hier zelfs nog sterker gevoelen. De talrijke gebouwen door Schinkel gesticht, zijn hiervoor het bewijs. Schinkel streefde naar eenvoudigheid en waardigheid; zijn details, in Griekschen geest opgevat, zijn fijn en bevallig. Jammer is het, dat hem geen goede bouwmaterialen ten dienste stonden, zoodat hij genoodzaakt was, gehouwen steen in pleisterwerk na te bootsen, waardoor hij natuurlijk om constructieve redenen aan vele bouwdeelen niet dien voorsprong geven kon, die gewenscht geweest zou zijn.

De traditiën van Schinkel werden door Stüler, Strack en Hitzig in eere gehouden, doch geen van hen slaagde erin, den meester te overtreffen. Aan hunne werken ontbreekt het monumentale, dat Schinkel, zelfs met de eenvoudigste middelen, te bereiken wist. De pogingen, door de oudere Berlijnsche school gedaan, om ook in de middeleeuwsche vormen iets goeds te leveren, zijn meerendeels mislukt. De tegenwoordige Berlijnsche architecten zijn meestal gewoon, in hunne werken den Italiaanschen Renaissance-stijl te gebruiken; enkelen wenden ook den Duitschen Renaissance-stijl aan, doch trachten hem dan zooveel mogelijk van zijn middeleeuwsche bijmengselen te ontdoen.

Te München had Von Klenze in zijn Glyptotheek, Pinakotheek, Ruhmeshalle, enz. de antieken gevolgd, doch zijn voorbeeld oefende geen invloed op de andere Münchener architecten uit. De eigenlijke toongevende bouwmeester te München was Gärtner, die als de baanbreker der Romantiek in Duitschland beschouwd kan worden. Gärtner huldigde den Romaanschen stijl, maar trachtte dien in modernen geest om te werken. Ook zijn volgelingen streefden daarnaar, doch het moet erkend worden, dat zij meestal in hunne pogingen om modern-Romaansch te leveren, niet zeer gelukkig waren. Ik wijs slechts op het bekende werk van Ludwig Lange.

(*Wordt vervolgd.*)

(A. et A.) PRIJSVRAAG

DER VEREENIGING TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST TE GRONINGEN.

Voldoende aan het verzoek van eenige medewerkers op de prijsvraag voor een woonhuisgevel, uitgeschreven door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen, om het Jury-rapport dier prijsvraag openbaar te maken, zijn wij hiertoe door de welwillendheid van heeren Bestuurderen van genoemde Vereeniging instaatgesteld. REDACTIE.

Rapport, uitgebracht door de Jury ter beoordeeling van de ontwerpen, ingekomen op de nationale prijsvraag voor een ontwerp van een voorgevel van een woonhuis, uitgeschreven door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen.

Er zijn ingekomen 16 ontwerpen; een daarvan, het ontwerp *Zonder doel geen wil*, moest terzijde worden gelegd, omdat het niet op de schaal geteekend is, die in het programma is aangegeven. 15 ontwerpen bleven dus aan de Jury ter beoordeeling over.

In de volgorde van hare beschouwing geeft de Jury haar oordeel hieronder weer.

N°. 1. *Noch raarder als met goet of gelt, is 't met de smacken vack gestelt.* Dit ontwerp trekt aan, omdat het zeer goed geteekend is, maar bij nadere beschouwing blijft er niet veel van die aantrekkelijkheid over. Er zijn onderdeelen in dit ontwerp, b.v. aan den topgevel, die op zich zelf goed zijn, maar er is disharmonie in het geheel. Een en ander doet bij de Jury de veronderstelling rijzen, dat de ontwerper een al te ruim gebruik heeft gemaakt van zijn bibliotheek, wat dubbel afkeurenswaardig is, wanneer daarbij gepaard gaat gemis aan kennis om te onderscheiden.

Met name de kruiskozijnen zijn in dit ontwerp volkomen misplaatst.

N°. 2. *Leve de Bouwkunst!* Dit ontwerp is in volkomen tegenstelling met het vorige. De teekening is consequent behandeld. Aan den gevel is goed te zien hoe de indeeling van het woonhuis bedoeld is. Het geheel geeft blijk, dat de ontwerper bij zijn werk heeft nagedacht. Wel is er veel in dit plan wat van een niet zeer hoog ontwikkelden smaak getuigt, o. a. de ornementeering van het balkon, maar de Jury meent, dat men met arbeid, als hier is geleverd, op den goeden weg is — als zoodanig heeft het ontwerp „Leve de Bouwkunst" veel verdiensten.

N°. 3. *Honoris Causa.* Het teekenwerk is hier alweer vrij goed, maar overigens kan de Jury niet veel fraais in dit ontwerp ontdekken. De voorgeschreven

indeeling blijkt in geen enkel opzicht uit den gevel. In de details is dit plan ook gebrekkig, en de drie balkons naast elkaar zijn ondoordacht en bevorderen niet het rustig aanzien van een woonhuis.

N°. 4. *Nooit gedacht.* Teekenwerk en opvatting doen hier denken aan den verleden tijd. De bedoeling is anders goed uitgedrukt. De bekroning van den ingang is niet smaakvol en de consoles onder de beide pilasters maken een onaangenamen indruk. De ornementeering is trouwens over het geheel van weinig beteekenis.

De teekening zelve is strak en netjes bewerkt.

N°. 5. *Studie.* Dit ontwerp kon de Jury niet behagen. Vooral de topgevel is zeer onesthetisch opgevat. De ingang van het woonhuis is, op zijn zachtst uitgedrukt, niet fraai en in een slechte verhouding tot de overige verdeeling geprojecteerd. De hoofdversiering boven den ingang is niet voldoende om dezen indruk te wijzigen.

N°. 6. *Fraternité.* Een zeer goed ontwerp. Eenvoudig, maar goed geteekend. Een bijzondere verdienste van dit ontwerp is, dat het geheel in volkomen harmonie is, en blijkbaar de vrucht van ernstige studie. De vormen zijn Gothisch, en hoewel de Jury het ideaal van de Bouwkunst niet uitsluitend in deze vormen zoekt, de toepassing hier is volkomen architectonisch en met smaak en juistheid voor profaanbouw aangewend.

Het eenige, wat de Jury in dit ontwerp beter had willen zien uitkomen, is de voorgeschreven indeeling, terwijl het tevens mist de gevraagde horizontale en verticale doorsneden.

Ook wenscht de Jury er nog op te wijzen, dat de ornementen in den gevel wel wat te veel als schets behandeld zijn.

N°. 7. *Début.* Het debuut van dezen ontwerper is niet gelukkig. Laat dit hem niet ontmoedigen Ook groote mannen hebben weleens een verkeerd begin gehad.

N°. 8. *Twee zirkels.* Dit ontwerp staat in alle opzichten achter bij de reeds genoemde. Ofschoon een vrij goede lijnteekening, heeft het evenwel als architectonisch ontwerp geene waarde.

N°. 9. *Zondagswerk.* Een zonderling project. De verhouding van geheel en onderdeelen is niet gelukkig. Er is trouwens in dit ontwerp niets, wat aantrekkelijk mag heeten. Er is veel arbeid aan de teekeningen besteed, maar dit is niet instaat geweest, het vele verkeerde goed te maken. Ontwerper is blijkbaar een vreemdeling op het gebied van architectuur, en vult dit nu aan door de werking van zijn soms al te weelderige verbeelding.

N°. 10. *De gustibus non disputandum.* Goed geteekend. Ook de verhoudingen zijn goed. In de details zijn gebreken. Het ontwerp voldoet anders wel, en hoewel verre van oorspronkelijk, maakt dit ontwerp toch aanspraak op eenige onderscheiding.

N°. 11. *Spoed.* Gebrekkig ontwerp. Niets is in dit ontwerp te vinden wat de Jury zou kunnen prijzen, en het is daarom voor eene verdere beoordeeling niet vatbaar.

N°. 12. *Groningana.* Indien de vervaardiger van dit ontwerp de inzendingen bezichtigt, zal hij — hopen wij — met de Jury van oordeel zijn, dat zijn ontwerp tot de minste der inzendingen behoort.

N°. 13. *Sweet home.* Dit ontwerp verraadt den leerling; uit dit oogpunt beschouwd is het vrij goed.

N°. 14. *Holland.* „Holland" is een ontwerp, waar moeilijk iets van te zeggen valt, vooral ook, omdat de Jury er geen kwaad van wil spreken. De teekening maakt den indruk als afkomstig van een bekwaam timmerman, die zijn best heeft gedaan, en daarom wel een bruikbaar ontwerp heeft voortgebracht, dat echter als architectonisch product niet in aanmerking kan komen.

N°. 15. *N. N.* Er zijn in dit ontwerp gebreken, die zeer hinderlijk zijn, maar het heeft ook verscheidene goede eigenschappen. De behandeling van het zolderraam, de opgaande pilasters, de totaal onnoodige kroonlijst, de veel te smalle ramen, het sobere ondergedeelte — dat zijn allen gebreken van beteekenis, en die dan ook oorzaak zijn, dat dit ontwerp niet onder de goede wordt gerangschikt. Goede eigenschappen heeft dit ontwerp anders wel, met name den topgevel — al is deze dan ook verre van oorspronkelijk.

Hiermee is de Jury aan het einde van hare taak. Zij kan zich niet ontveinzen, dat de architectonische waarde van deze 15 ontwerpen, over het geheel genomen, niet beantwoordt aan de verwachtingen, die zij zich daarvan had voorgesteld. Het *teekenwerk* is over het geheel goed, maar er blijkt alweder uit, dat velen *goed teekenen* hooger stellen dan *goed ontwerpen*.

Ook treft het, dat slechts enkelen aan de voorwaarde omtrent de indeeling hebben gedacht.

Nochtans mag aan elk der mededingers de lof niet onthouden worden, dat door allen blijkbaar met ijver en toewijding aan de beantwoording dezer prijsvraag is gewerkt.

Na overweging komt de Jury tot het volgende besluit:

te bekronen met den 1sten prijs het ontwerp, ingezonden onder de kenspreuk *Fraternité*;

terwijl zij voor de premie of 2den prijs aanwijst het ontwerp, ingezonden onder de kenspreuk: *Leve de Bouwkunst* en voor den derden prijs het ontwerp, ingezonden onder de kenspreuk: *De gustibus non disputandum.*

De Jury:
J. P. Hazeu.
Moolenaar.
J. A. Nieuwenhuis.

(A. et A.) DE INTERNATIONALE KUNSTVEREENIGING TE AMSTERDAM.

In de laatste jaren is er in Nederland, met name in de hoofdstad, meer belangstelling in de Kunst en hare voortbrengelen waar te nemen. Hoewel het niet aan tijdelijke tentoonstellingen ontbrak, miste men toch totdusverre een gelegenheid in het midden der stad tot het houden van permanente tentoonstellingen, een plaats, waar de kunstvrienden steeds een vereenigingspunt zouden vinden en waar den kunstenaars gelegenheid geboden werd, het groote publiek met hun voortbrengselen kennis te doen maken.

Dank zij de bemoeiingen van de onlangs opgerichte Internationale Kunstvereeniging, is thans in deze behoefte voorzien.

Op de Heerengracht, N°. 270, in het fraaie Patriciershuis, waar nog „de Bonte mantel", in den gevel uitgehouwen, de heugenis aan zijn stichter levendig houdt, en waar tal van jaren het thans naar de Vossiusstraat verplaatste Blinden-instituut zijn zetel had, zijn een viertal zalen door deze Vereeniging voor het publiek geopend, waarin men ongetwijfeld menig genoeglijk oogenblik zal kunnen doorbrengen.

Is reeds de rijke Louis XIV-versiering op zich zelve een aantrekkelijkheid, deze wordt door fraaie draperieën en stemmige tinten nog verhoogd. Talrijke voortbrengselen van kunstnijverheid, onder welke wij opmerkten een goed in hout gesneden koelvat van den beeldhouwer Carl F. Post te Amsterdam, vele sierlijke meubelen uit de fabriek van Reichel en Heinze te Dresden, kopieën van de bekende, in 1872 te Tanagra opgegraven statuetten, Oostersche en andere tapijten enz., zijn smaakvol tusschen bloemen en groen gerangschikt.

De beeldhouwkunst is door een buste, van de hand van Sarah Bernhardt, van Mej. Louise Abbema te Parijs en verder door een lief groepje en drie portret-medaillons van den bekenden beeldhouwer E. van den Bossche, te Amsterdam, vertegenwoordigd.

De „great attraction" dezer kleine, maar fijne verzameling wordt ongetwijfeld gevormd door de 28 schilderijen van onzen verdienstelijken zeeschilder Mesdag, waaronder men vele zijner beste stukken aantreft.

Voor hen, die Mesdag slechts als schilder van strandgezichten kennen, zullen vooral de stukken, waar hij andere onderwerpen behandelt, belangwekkend zijn.

De gracieuse vrouwefiguren, door Mejuffrouw Louise Abbema gepenseeld, zagen wij met genoegen, om de waarlijk Fransche gratie die eruit spreekt, al meenden wij, dat onze Hollandsche schilders er dikwijls beter in slagen dan deze schilderes, om ons de illusie der natuur te geven. Uit een decoratief oogpunt beschouwd, verdienen haar vrouwefiguren echter waardeering.

Ten slotte mag een woord van hulde aan hen, die deze nieuwe Kunstvereeniging oprichtten, niet ontbreken.

Daar zij hare taak in den ruimsten zin opvat en ook hare zalen voor onze kunstnijveren openzet, kan zij veel nut stichten en rekenen op den krachtigen steun van alle bouwkunstenaars.

Behalve het houden van tentoonstellingen, staat ook het geven van artistieke feesten op haar programma, zoodat zij veler smaak bevredigen wil en zich in waarheid „Cercle Artistique" kan noemen.

Als Commissarissen zijn opgetreden de heeren Prof. Alberdingk Thijm, P. J. H. Cuypers, Prosper Delin, Prof. Rudolf Stang, B. H. Stricker en A. N. van Hees, te Amsterdam, terwijl de voor deze zaak volijverige heer L. B. Wertheim, met Mej. Catharina Alberdingk Thijm en den heer Rittner Bos, het dagelijksch Bestuur op zich genomen hebben.

INGEZONDEN.

Amice Redacteur,

Uw getrouwe lezer had niet vermoed, dat bijna eene maand na het plaatsen van zijn stukje over het oordeel, door de Jury voor den *Prix de Rome* uitgesproken, dit schrijven nog het onderwerp eener anti-critiek zou zijn. (1)

De *Portefeuille*, een te Amsterdam verschijnend weekblad, dat mij dezer dagen gezonden werd, heeft echter gemeend, dat een dusdanige anti-critiek niet achterwege mocht blijven, en haar in het nommer van 14 November geleverd. Men kan dus kwalijk beweren, dat er niet genoeg op gebroed is.

Nadat mij mijn anonymiteit is verweten en ik een „onhandig vriend van den heer Teixeira de Mattos" genoemd ben, zegt de naamlooze schrijver dezer anti-critiek, dat mijn stukje „höheren Blödsinn" is, doch schijnt hiervan toch niet zeker, althans hij laat er onmiddellijk op volgen „of wij weten het niet". Dergelijke nederigheid verdient lof. Ik heb beweerd, dat het boetseeren van een beeld in actie een veel moeilijker taak is dan het maken van een beeld in rust, en ben na het lezen van de *Portefeuille* nog niet tot andere gedachten gekomen. Wanneer bij een prijskamp een beeld in rust of een beeld in actie gekozen kan worden, moet men achting hebben voor den kunstenaar, die niet schroomde, de moeilijkheden, verbonden aan het weergeven der actie, onder de oogen te zien.

Waarom het niet de taak der Jury was, de qualiteiten van het *Velleda*-beeld in het licht te stellen, begrijp ik niet. Zij had slechts *zes* kunstwerken te beoordeelen en behoefde dus niet voor al te groote uitvoerigheid in haar rapport te vreezen.

Ik heb, volgens de *Portefeuille*, „vergeten, dat het geen concours was voor beeldhouwers, maar wel van mededingers voor een *Prix de Rome*, dus voor jongelieden, die het leerlingstijdperk nauwlijks hebben afgesloten". Toch heb ik voor deze uitspraak geen gronden in het programma der prijsvraag kunnen vinden, want het stond aan ieder, onder de dertig jaar, die het voor-examen kon afleggen, vrij om mede te dingen. Dat een kunstenaar met een gevestigde reputatie zich als mededinger aanmeldde, verdient waardeering. Hij zou zeker „politieker" gehandeld hebben, indien hij niet aan de prijsvraag had deelgenomen, doch zich als Jurylid had laten benoemen.

Wanneer ik let op de beslistheid, waarmede de *Portefeuille* spreekt, dan moet ik wel gelooven, dat een man van het vak den schrijver van het artikel geïnspireerd heeft, en dat diezelfde deskundige merkwaardig goed op de hoogte van de intenties der Jury geweest is.

Toch hoop ik, dat ik in deze verkeerd zie, en dat niet de eene kunstbroeder hier zijn best heeft gedaan om den anderen kunstbroeder hatelijkheden te zeggen.

Of zouden in ons *kleine* land de kunstenaars geen *groote* ziel kunnen hebben, en de kleingeestigheid ook reeds een karaktertrek van de priesters der kunst zijn?

Uw getrouwe lezer.

(1) Zie *De Opmerker* van 24 October jl., blads. 372.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Groningen.

Novembervergadering.

Na lezing van de notulen wordt mededeeling gedaan van een brief van den heer M. J. van Dijke, leeraar aan de Burgeravondschool te Dordrecht, waarbij deze zich bekendmaakt als vervaardiger van het ontwerp der bibliotheekkast, ingezonden onder het motto »Vereeniging", en waaraan de prijs is toegekend.

Na afdoening van eenige huishoudelijke zaken, gaat de heer J. Molenaar over tot de behandeling van het onderwerp »Het ornement in de bouwkunst". In de vorige vergadering had hij in korte trekken de geschiedenis behandeld van het ornement en de toepassing ervan op de bouwkunst, en van zijn oorspreog bij de oude volken; hij had aangetoond, hoe bij verschillende bouwstijlen meer of minder verband werd gevonden tusschen de constructieve en de decoratieve deelen, en erop gewezen, hoe in de bloei-tijdperken der bouwkunst als het ware met de stof werd gespeeld.

Na te hebben aangetoond, dat de constructieve deelen in de bouwkunst wel degelijk met de decoratieve in verband moeten staan, stelde de heer Molenaar zich de vraag, wat gedaan moet worden om daaraan te beantwoorden.

Allereerst vraagt hij zich af, waaraan is het toe te schrijven dat zoovele hedendaagsche bouwwerken getuigen van gebrek aan nationaal karakter en aan smaakvolle toepassing van het ornement?

Die oorzaken zijn zijns inziens:

1. de gewone gang der geschiedenis;
2. het cosmopolitisme of het meer en meer veldwinnend wereldburgerschap;
3. het daaruit voortvloeiend gebrek aan nationaal karakter;
4. te veel boeken;
5. het demoraliseerend fabrikaat.

Ten allen tijde heeft de geschiedenis geleerd, dat er op elk gebied klimming en daling, een zekere golving merkbaar is; ook op het gebied van kunst, bijgevolg ook bij het ornement.

Behalve bij de Egyptenaren, zien wij ook hetzelfde verschijnsel bij de Grieken, de Romeinen, bij de Gothiek; zelfs de Renaissance, die de kiem van een voortdurenden bloei in zich scheen te dragen, moest men ten laatste in het niet zien verdwijnen.

Wij zagen den phantastischen stijl Frans I bloeien, vervolgens den meer strengeren van de Hendriks, waarna de stijlen Lodewijk XIII, XIV, XV en XVI het beschaafde westen van Europa beheerschten. Week Lodewijk XIV reeds af van de meer strenge opvatting van Lodewijk XIII, bij Lodewijk XV zien we dien stijl tot een bandeloose phantasie ontaarden, een bandeloosheid, die bijna alle hoop op een gezonde ornamentiek benam. Had men voorheen bij het verlies van vormen nog zin voor kleur, ook deze verdween, om plaats te maken voor het algemeen wit, slechts door een weinig goud afgewisseld. Ook bij ons heeft men de gevolgen daarvan gezien. Onze huizen waren wit van binnen, wit van buiten, wit in de meubels, wit in het porselein; zelfs de boomen bleven niet verschoond. Het was een ware kalkwoede. Spreker verheugt zich, dat wij, die met recht het oefer der geschiedenis

waren geworden, weer beginnen te leven, weer kleuren durven vertoonen, terwijl de pedante opmerking »wat vreeselijk bont" maar zelden meer wordt gehoord.

Stilstaande bij de tweede der voornaamste oorzaken, wijst spreker erop hoe in vroegere tijden, toen een reisje van eenige uren afstand meer drukte en voorbereiding vorderde dan tegenwoordig een reis naar Indie, men op eigen bodem bleef, maar dat men daardoor ook meer zelfstandigheid bezat en zichzelf gelijk bleef.

Sedert het verkeer zoo gemakkelijk is, gaat bijna elk in den vreemde zien, en stelt men prijs op het bezit van allerlei uitheemsche zaken, zonder daarvan veelal het rechte gebruik te maken. Het gevolg daarvan is, dat wij onze eigen zelfstandigheid opofferen en onze nationaliteit verdwijnt. Wist men vroeger met toepassing van uitheemsche producten zijn voordeel te doen, zonder het nationaal karakter daarbij te verliezen, tegenwoordig schijnt dat niet meer mogelijk. Thans hebben wij inplaats van een nationale trouw, berustende op waarheid en eigenwaarde, een monster dat mode heet. Zonder te letten op de gestalte en de kleur van het haar en de huid, wordt van alle mode-vormen en kleuren gebruikgemaakt.

Wat met de mode geschiedt, heeft ook plaats met de boeken. Zijn er in dit opzicht te veel boeken; voor hen, die ze goed gebruiken, is dit niet het geval. Inplaats dat ze zouden dienen voor algemeene ontwikkeling, om den smaak te kuischen, een goed begrip te krijgen van harmonie, dienen ze niet zelden als een soort keukenboek, waaruit recepten voor verschillende gerechten worden gehaald, soms met eene menukeuze om de sterkste magen van streek te brengen.

Wat door de boeken niet verkregen wordt, verkrijgt men door het fabriekwezen. Wil men bouwen, een heirleger van agenten staat ten dienste met stalen en prijscouranten van versieringen in alle denkbare stijlen in hout, ijzer, terracotta, zink, papier, glas enz. Men heeft slechts uit te zoeken, en dit geschiedt soms, zonder dat gevraagd wordt of onze buurman wellicht dezelfde monsters verkrijgt, op eene andere wijze opeengestapeld.

Als vanzelf rijst de vraag, hoe dit alles tegen te gaan?

Wat den gang der geschiedenis betreft, daaraan is zeker langs directen weg niet veel te doen; indirect echter wel. Onderwijzers en bouwmeesters, vooral de eerstgenoemden zijn geroepen een goed voorbeeld te geven. Zij moeten den leerlingen inprenten, dat niet alles in het buitenland te halen is, dat men zonder degelijke studie er niets vandaan haalt dan een verward hoofd. Zij moeten hun leeren onze nationaliteit lief te hebben, hen vooral wijzen op het vele goede, door onze kunstenaars nagelaten, op het schoone door hen geleverd. Zij moeten de leerlingen verder doen inzien, dat het een vernederend werk is te dweepen met uitlandsche producten en zichzelven zoodoende te verloochenen, hen in één woord ervan doordringen, dat alleen een nationale kunst ons moet kunnen bevredigen en redden.

De boeken, tegenwoordig zoo gemakkelijk te verkrijgen, moet de leerling leeren gebruiken, niet als receptenboek, maar om zichzelf te vormen. Hem moet vooral erop gewezen worden, de eenvoudige grondbeginselen in de groote dingen op te sporen. Hij moet er van doordrongen zijn, dat een goed kunststuk niet alleen het oog, maar ook het gemoed en vooral het verstand, moet bevredigen.

De conclusie, zegt spreker, is, dat gezorgd moet worden voor een goed teekenonderwijs, de basis van alles.

Alsnu trad spreker in een uitvoerige beschouwing van het beginsel, dat aan goed teekenonderwijs ten grondslag moet liggen; hoe de onderwijzer alleen moet leiden, daarbij niet vergetende, dat slechts de groote meesters den toon moeten aangeven. De onderwijzer moet den hoofdgang aangeven, een school vormen van grondtypen, die bij het volk voortleven en zoo goed in het gebeugen zitten, als bij den timmerman de constructie van een kruin.

De Voorzitter dankt den heer Molenaar in hartelijke bewoordingen, waarop een zeer geanimeerde discussie naar aanleiding van het besproken onderwijs volgde. In de zaal waren op het onderwijs toepasselijke plaatwerken tentoongesteld uit: *Kunst en industrie*, Vosmaer's *Geschiedenis der bouwstijlen*, Böttticher's *Technick der Hellenen* en Owen Jones' *Grammatik*.

Na bezichtiging hiervan, sloot de Voorzitter de leerzame en tevens aangename vergadering.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

BREDA. Het zal velen wellicht verwonderen, dat in *De Opmerker* van 25 April j. l. eene oproeping voorkwam voor de betrekking van Directeur bij de Ambachtsschool en dat die advertentie in eenigszins gewijzigden vorm in *De Opmerker* van 14 November j. l. herhaald is. Legt men de oproepingen naast elkander, dan ontwaart men, dat in de eerste een Directeur gevraagd wordt met acte middelbaar onderwijs voor lijntcekenen, terwijl in de tweede het bezit van die acte *niet verplichtend* is. Thans wordt de acte facultatief gesteld en luidt de betrekkelijke zinsnede:

»Indien de sollicitant in het bezit is eener acte van middelbaar onderwijs voor het rechtlijnig teekenen, kan hij benoemd worden als leeraar in het lijnteekenen aan het Teeken-Instituut (halfjarige cursus met eene bezoldiging van minstens *f* 300 's jaars."

Uit het verslag van den Gemeenteraad van den 7 November j.l. blijkt, dat eenige sollicitanten, die zich naar aanleiding van de eerste oproeping hebben aangemeld, aan een examen zijn onderworpen, en dat daarbij niet op het bezit der bedoelde acte gelet is. Om nu de onregelmatigheid, die hierbij niet te miskennen valt, te herstellen, werd tot eene tweede oproeping besloten, waarvan de redactie door den Gemeenteraad werd vastgesteld.

DORDRECHT. Woensdag j.l. had de eerste kunstbeschouwing plaats van het teekengenootschap Pictura, bestaande in eene portefeuille aquarellen uit de kunstverzameling van wijlen den heer Thierens. De talrijke bezoekers schepten behagen in de bezichtiging van den schat van kunstwerken, waaronder de bloem van de hedendaagsche Hollandsche en buitenlandsche schilders was vertegenwoordigd.

Het was een gelukkig denkbeeld van het Bestuur van Pictura, om den Dordtschen kunstliefhebbers het beste uit de verzameling van den vóór korten tijd ontslapen Thierens nog eens te doen genieten; wie weet hoe spoedig die kostbare schat, hetzij door verdeeling of door verkoop, naar heinde en ver verspreid wordt?

De volgende kunstbeschouwing zal gegeven worden door Vrouwe Douairière Clottenboke Patijn van Kloetinge; de derde door den heer Taco Mesdag te Scheveningen, en de vierde of laatste door de Maatschappij Arti et Amicitiae te Amsterdam. Deze vier kunstbeschouwingen zullen den Dordtschen kunstvrienden een genot geven, dat hun door vele provincieplaatsen kan benijd worden en waarvoor het ijverige Bestuur van Pictura in de eerste plaats een woord van lof toekomt.

NIJKERK. De aandeelhouders van de naamlooze Vennootschap *De Nijkerksche gasfabriek* hebben het aanbod, door den Raad der gemeente gedaan, om de fabriek tegen minder dan den getaxeerden prijs aan de Gemeente af te staan, aangenomen.

SCHAGEN. De exploitatie van de gasfabriek is, voor 20 jaren, gegund aan den heer J. W. J. Klaassen te Zwolle.

BENOEMINGEN.

De heer Plomp, civiel-ingenieur te Averest is benoemd tot directeur der Dedemsvaartsche Stoomtramwegmaatschappij.

De gemeenteraad van Helmond heeft met algemeene stemmen tot directeur der gasfabriek benoemd den heer Payens, thans in gelijke betrekking werkzaam te Nijmegen.

CORRESPONDENTIE.

Tot ons leedwezen kunnen de verslagen van de Afdeeling Rotterdam der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en van de Vereeniging *Bouwkunst en Vriendschap* aldaar, eerst in een volgend nommer worden opgenomen.

ADVERTENTIEN.

Een bekwaam Bouwkundig Teekenaar

kan met primo Januari 1886 geplaatst worden. Aanbiedingen met opgaven voor informatiën franco in te zenden aan het Bureel van *De Opmerker* te *Arnhem* onder letter A.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 8ste December 1885**, des namiddags ten 2 uur, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 433.

Het maken van drie Wachterswoningen en eenige bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Arnhem naar Zutfen.

Raming / 7430.

De besteding geschiedt volgens § 61 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 19den November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50.**

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 3den December 1885, ten 9.30 ure des voormiddags (te Bemmen).

Utrecht, den 18den November 1885.

KALKBRANDERIJ.

IEMAND, eigenaar van Open Grond en Arbeiderswoningen, wonende aan een Zeedorp met communicatiemiddelen en alwaar jaarlijks vele Schelpen uit Zee gebaggerd worden, wenscht in kennis te komen met een' **Kalkbrander**, die genegen zoude zijn om op nader overeen te komen condition, met hem alhaar eene **SCHELPKALKBRANDERIJ** op te rigten.

Eellectoreenden worden uitgenoodigd zich met *franco* brieven te adresseeren onder N° 54081 bij den Heer T. C. B. TEN HAGEN, Nobelstraat 20 to *'s Gravenhage*.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 28 December 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden:**

Het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van Windwerktuigen, Hijschkraantjes, Kraan- en Transportwagentjes, voor de Algemeene Slachtplaats in de Stads-Rietlanden.

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stads-Drukkerij, tegen betaling van *f* —,65 (met één teekening).

Inlichtingen worden gegeven in de Directiekeet, op het terrein in de Stads-Rietlanden, elken dag des ochtends van 11 tot 12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.
Amsterdam, 17 November 1885.

Koninklijke Nederlandsche LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 10 December 1885**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 13.

Het leveren, het inkepen en boreiden met chloorzink van Grenenhouten Dwarsliggers.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens Art. 14 van het Bestek.

Het bestek ligt ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en is aldaar tegen betaling van *f* 0,50 te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn*.

De Commissie van Beheer.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Arbeverontsteide b/h. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

DE LINT & Cie.

Rotterdam.

PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:

VILLEROY & BOCH,

BOCH FRÈRES.

MINTON HOLLINS & Cie.

Trottoir-IJzerstoen en **Cementtegels.**

Groote voorraden.

Kunstmatige wegneming der grofsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,

Houthandel en Stoomtimmerfabriek

te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à *f* 1.—.

Gegalvaniseerd IJzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & Cie, Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. **Gouden Medaille Amsterdam 1883.** **Bekroond: Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.**

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.

Succursales: **Amsterdam, Woenen, Londen, Boston.**

Opgericht 1830.

Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en **uitmuntend** geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearinekaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 1ste December 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Moreelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 432.

(In twee perceelen.)

Het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zutfen en een aanbouw aan de bestaande bergplaats op het station Vlissingen.

Raming 1e perceel / 2800.—
„ 2e „ „ 1070.—

De besteding geschiedt volgens § 41 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 13den November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Moreelse Laan en aan het bureau van de Heeren Sectie-Ingenieurs M. J. VAN DUIJL te *Zutfen* en H. E. BEUNKE te *Breda* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van / 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door de Sectie-Ingenieurs voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden, voor het 1e perceel: den 24sten November 1885, ten 11 ure des voormiddags en voor het 2e perceel: den 25sten November 1885, ten 12.30 ure des namiddags.

Utrecht, den 12den November 1885.

DE ERVEN J. J. TIJL te *Zwolle* geven uit:

P. J. NEYT, Sprokkelingen op Waterbouwkundig gebied. . . . . / 1.80.

Inhoud: I. Grasnerf. IV. Steenglooiing.
II. Kraanmot. V. Zinkwerken.
III. Rijsbeslag. VI. Steenbestorting.

P. J. NEYT, de Afsluiting en Droogmaking van de **Zuiderzee** . . . / 0.30.

B. Eenige opmerkingen betreffende de afsluiting en droogmaking der **Zuiderzee** / 0.30.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Cº.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,
leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **11de** aflevering van:

Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.

In de **eerste** tot **elfde** aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE**, met **1050** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.

Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.

De **twaalfde** aflevering vangt aan met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE**, die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **15** afleveringen à / **1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor / **18.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

Bij A. EELTJES, *Rotterdam*, is uitgegeven en alom te ontbieden:

KORTE BESCHRIJVING DER GROOTE VASTE SPOORWEGBRUGGEN IN NEDERLAND,
door **Jhr. P. H. A. MARTINI BUYS** en **A. W. Th. KOCK,**
Ingenieurs bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Met een voorwoord van **N. Th. MICHAËLIS**, *Directeur voor de Spoorwegen.*

Een deel roy. 8°. met een Kaartje en een Atlas van achttien platen langw. 4°. Prijs / **5.—**.

Hetzelfde met **Franschen** tekst / **5.—**.

Exemplaren met **beide** teksten worden afgeleverd à / **6.50.**

A. J. BACON & Cº.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom Nº. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Dº., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst- en Technische Wetenschap

A.V.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jzn.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT / 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland / 7.50 en Nederlandsch-Indië / 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt / 12.—, die voor buitenleden / 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs / 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang. HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Den leden wordt herinnerd, dat de inlevering van de antwoorden op de prijsvraag voor een titelblad vóór of op 1 December moet geschieden.

2°. Den vervaardigers van ontwerpen, ingezonden op de prijsvragen uitgeschreven in 1884—1885, wordt verzocht, voor zoover zij in Amsterdam woonachtig zijn, die ontwerpen te doen afhalen aan het bureau van het Genootschap op Zaterdagen 5 en 12 December, des avonds tusschen 8 en 10 uren.

3°. Als buitenleden zijn toegetreden de heeren W. C. Bauer, te 's Hage en W. Stok Jz., te Rotterdam.

4°. Op de uitgeschreven prijsvraag „Een Centraal telephoonstation" zijn 4 ontwerpen ingekomen onder de motto's:

In extremis, Telephoon, Sans nom, A et A.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) HEDENDAAGSCHE KUNST.

(*Vervolg en slot van bladz.* 403.)

De beoefening der Gothiek werd in Duitschland in het tijdperk der Romantiek, dus van 1830—1850, wel niet verwaarloosd, maar goede Gothische bouwmeesters werden eerst gevormd toen men het grootsche werk ondernam, den Dom te Keulen te voltooien, en onder Zwirner de Keulsche Dombauhütte ontstond. Sedert heeft het aan warme voorstanders der Gothiek in Duitschland niet ontbroken. Schmidt te Weenen, Otzen te Berlijn, Hase te Hanover, Möckel te Dresden, Voigt te Keulen, en onder de meesters van een eenigszins vroegere periode ook Heideloff en Ungewitter, behoef ik slechts te noemen, om het bewijs hiervan te leveren.

De hedendaagsche Duitsche architecten zijn echter gaandeweg aan de scholen van Schinkel, Gärtner en Zwirner ontwassen, en huldigen voor het meerendeel de Italiaansche Renaissance, die ze in al haar nuances met ijver bestudeeren. De invloed van de Gothiek doet zich ondertusschen nog hier en daar gevoelen in de beoefening van den zoogenaamden Duitschen Renaissance-stijl, waarbij men met quasi-antieke details dikwijls een echt middeleeuwsch-schilderachtige groepeering verbindt.

De architecten, die thans in Duitschland de Italiaansche Renaissance volgen, ondervinden allen in meerdere of mindere mate den invloed van Gottfried Semper.

In Engeland werden in het eerste vierdedeel dezer eeuw de antieken door de bouwmeesters op zeer nuchtere wijze nagebootst. Na dien tijd kreeg door Pugin en Barry de Gothische stijl, en wel het meest de zoogenoemde Tudorstijl, een overwegenden invloed, dien hij sedert behouden heeft, al geniet thans de laat-Gothische stijl geen bijzondere voorkeur meer, en al worden alle stijlnuancen der Gothiek om beurten aangewend. Door Norman Shaw en zijn school is in de laatste jaren de Engelsche XVIIe-eeuwsche Renaissance, die nog zeer veel Gothische elementen bevat, en vooral in schilderachtige groepeering haar kracht zoekt, in zwang gekomen.

Ook Nederland heeft heelwat wisselende bouwwijzen in de negentiende eeuw gekend. De strenge vormen van de laatste jaren der XVIIIe eeuw werden in het eerste tiental jaren van de XIXe eeuw door Van der Hart bij eenige Amsterdamsche bouwwerken gevolgd, o. a. aan de kazerne Oranje-Nassau. Van der Hart

had echter weinig gelegenheid, zijn talenten aan bouwwerken van omvang te toonen. Dat hij echter geen onverdienstelijk kunstenaar was, bleek uit de fraaie schetsen voor decoratie van zijn hand, onlangs tentoongesteld.

Na Van der Hart toonde zich ook de Amsterdamsche stadsbouwmeester J. de Greef een warm voorstander der klassieken, en zijn opvatting sloot zich aan bij die van zijn leermeester Percier. Ook dezen bouwmeester was het niet gegeven zijn vleugelen uit te slaan, zooals hij wel zou gewenscht hebben. Wat hij echter voor de Nederlandsche bouwkunst had kunnen zijn, bewezen de uitstekende door hem vervaardigde teekeningen, die wij onlangs mochten beschouwen.

Den stijl van Schinkel trachtte men te volgen bij de weinige gebouwen, die van 1830 tot 1845 gesticht werden. De Willemspoort en de Amsterdamsche Beurs kunnen als voorbeelden van deze periode dienst doen. Toch werden ook hier en daar romantische neigingen bespeurd, o. a. toen Koning Willem II zijn paleis te 's-Gravenhage in Tudorstijl door den bouwmeester Hitchcock vergrooten deed.

Na 1845 begon ten onzent de quasi-Romaansche bouwstijl van de school van Gärtner te heerschen, al liet men ook de Schinkel-vormen niet plotseling los. Aan pogingen, om deze beide heterogene richtingen te vereenigen, ontbrak het niet. Vele bouwwerken van den overigens talentvollen Rose kunnen als afschrikwekkende voorbeelden dienen.

Omstreeks 1860 deed de Neo-Grec-stijl van Duban en Labrouste ten onzent zijn intocht, doch hij vermocht de bestaande Schinkel-Gärtnersche richting niet plotseling te verdringen, en daardoor ontstond een mengsel van vormen, zoo stijlloos en zoo vreemd, dat de wedergade daarvan wel nergens te vinden zal zijn. De weinige studie, die velen onzer architecten, bij gemis aan een behoorlijk bouwkunstig onderwijs, hadden kunnen maken, was ten eenemale onvoldoende om hun het wansmakelijke van dergelijk mengelmoes te doen inzien. Deze periode van spraakverwarring duurde van ongeveer 1855 tot omstreeks 1875.

Een ware oase vormen in dit tijdperk de bouwwerken van den architect Cuypers, die er althans naar streefde één stijl, den Gothischen, te volgen, en zoodoende niet in de dwalingen zijner vakgenooten verviel.

Na 1875 kwam er verbetering. Eensdeels door den gunstigen invloed van het onderwijs in de bouwkunst aan de Polytechnische School te Delft, anderdeels door de betere gelegenheid tot studie, die de jongere architecten door het raadplegen der talrijke en fraaie buitenlandsche plaatwerken, door het lezen van goede boeken over kunst in den vreemde vonden, begon de bouwkunst zich te verheffen. Wel bleven vele veteranen der oudere manier, die, dank zij hunne practische kennis, zich met werk overladen zagen, aanvankelijk aan hunne vroegere bouwwijs getrouw, doch weldra moesten ook zij hunne bakens verzetten, en jongere krachten te hulp roepen, om met hun tijd te kunnen meegaan.

Eigenaardig is het, dat, behoudens enkele uitzonderingen, de meeste jongere architecten zich op de beoefening van den berg- en baksteenbouw toelegden, die reeds vóór 1875 in den architect Gosschalk zulk een ijverig voorstander had gevonden. De vormen der XVIe en XVIIe eeuw werden het meest beoefend, en ook Duitsche en Vlaamsche elementen niet versmaad. Slechts zeer enkelen, en dan nog meest kweekelingen van de Delftsche school, toonden zich aanhangers van de Italiaansche Renaissance. De vormen, aan een zoo groot gebouw als het Rijks-museum te Amsterdam gebezigd, lokten niet tot onmiddellijke navolging uit. Toch is de romantische richting van den architect Cuypers niet zonder invloed gebleven, en voornamelijk te bespeuren in een zekere neiging tot schilderachtige groepeering en het aanbrengen van torentjes en spitsen.

Wij zien dus, dat in de voornaamste landen van Europa de bouwkunst gedurende deze eeuw allerlei richtingen gevolgd heeft, zonder een nieuwen stijl te hebben kunnen scheppen, of men zou den „ijzerstijl", den stijl onzer viaducten, stationsbekappingen, bruggen en dergelijken, als den negentiende-eeuwschen stijl moeten willen noemen. De nuchterheid dezer bouwwerken, die uitsluitend aan den ingenieur het aanzijn danken, sluit echter onzes inziens ieder denkbeeld van stijl uit.

Toch heeft die ijzerstijl, die nuttigheidsstijl bij uitnemendheid, velen onzer ongetwijfeld ontvankelijk gemaakt voor de waarheids-theorieën van Viollet-le-Duc, die, hoewel als theorieën wellicht juist, toch na hare verwezenlijking blijken, ons niet in allen deele te kunnen voldoen. Waarom voldoen zij ons niet geheel, als zij verwezenlijkt zijn? Omdat de kunst niet alleen in het *hoofd* ontstaat, maar het *gemoed* van den kunstenaar de gewichtigste factor is, waar het geldt iets schoons voort te brengen.

Het is niet voldoende, dat men Viollet-le-Duc, of Semper, of Vignola van buiten kent, om een schoon bouwwerk te leveren. Kunstgevoel, kunstmaak zijn eerste vereischten, en die leert men niet uit boeken, zij zijn aangeboren.

Jammer is het, dat de verheffing van de bouwkunst ten onzent in de laatste jaren tevens oorzaak geweest is, dat velen, met het oog op financieele voordeelen, dat vak zijn gaan beoefenen, hoewel noch hun neiging, noch hun aanleg hen daartoe riep. Ook bij ons is het Engelsche rijmpje van toepassing:

If of dull parts the stripling you suspect (*)
A herald make him, or an architect.

Hoevelen hebben niet ter onzaliger ure de schaafbank verlaten, om van goede timmerlieden slechte bouwmeesters te worden! Och, of men het toch bedenken mocht, dat men nog geen *aartskunstenaar* wordt, al zet men een hoogen hoed op, al maakt men goedkoope plannetjes voor bouwspeculanten!

De talrijkheid van hen, die als architect gepatenteerd zijn, heeft vooral in den tijd van werkeloosheid, dien wij thans beleven, de schromelijkste gevolgen. Niet alleen dat de nood de bouwkundigen dwingt, elkander met alle geoorloofde en niet-geoorloofde middelen te bestrijden, maar de werkelijk talentvolle bouwmeester delft in dien strijd maar al te vaak het onderspit, waar een zoo practisch volk als het onze minkostbaarheid als eerste eisch stelt.

Het aanzienlijk getal der bouwmeesters heeft echter nog een ander bezwaar. Daar zeer vele talentvolle jongelieden met geen mogelijkheid werk kunnen bekomen, en toch hun geest tot scheppen gedwongen wordt, ontstaan talrijke „architecten op het papier", die in *teekenen* hun grootste kracht vinden.

Te verwonderen is het niet, dat door den invloed van deze talrijke klasse, die zich bij geen prijsvraag onbetuigd laat, de wijze van voorstellen hoe langer hoe artistieker wordt, vooral daar ook de beoordeelaars meer en meer zich door „prentjes" laten begoochelen.

Door de zorg, aan het teekenen gewijd, raakt bij velen de zin voor verhoudingen en voor goede details afgestompt. Menig jong architect kijkt eerst hoe een ontwerp „gedaan" is, en hij stelt er meer belang in of het dun gewasschen of geestig gelijnd is, dan wel of de conceptie goed is.

En toch ziet men aan het uitgevoerde gebouw niets van de dungewasschen tintjes en de geestige toetsjes. Indien onze jongere architecten meer tot uitvoering geroepen werden, zouden zij aan het maken van mooie teekeningen zooveel waarde niet meer hechten, gesteld dat zij er nog tijd voor hadden. De talrijke klasse der beunhazen oefent hier echter een zeer ongunstigen invloed uit.

Het komt ons ook bedenkelijk voor, dat onze aankomende architecten bijna zonder uitzondering hun studie tot den XVI^de- en XVII^de-eeuwschen bak- en bergsteenbouw beperken. Zeker heeft die bouwwijze allerliefste kleine bouwwerken in het leven geroepen, die ten volle verdienen, om, als men kleine bouwwerken van onze architecten verlangt, door hen te worden nagevolgd, doch zij is niet bijzonder geschikt om breedheid van opvatting en zin voor edele verhoudingen en eenvoud van lijnen aan te kweeken.

Toch hebben de bouwmeesters van 1550—1620 bij al hun grilligheid van meer kennis der antieken blijk gegeven, dan zij, die hunne werken thans tracht na te volgen. De verhoudingen der zuilen of pilasters tot hunne hoofdgestellen was bij de meesters van bedoelde periode geheel in den geest der antieken, en nooit zouden die kunstenaars fouten begaan, als het plaatsen van een Dorisch hoofdgestel op Ionische kolommen en dergelijken. Zelfs Wendel Dietterlin, die grilligste aller kunstenaars, wist de zuilenorden nog goed te onderscheiden, en zou geen triglyphen boven kapiteelen met voluten plaatsen, een fout, waaraan vele onzer kunstenaars zich schuldig maken.

Ook de vermenging van Gothische en Renaissance motieven, die zeker bij onze meesters der XVI^de eeuw te verontschuldigen is, en die dikwijls door haar naieveteit het oog streelt, houdt reeds na 1550 geheel op, en daarom achten wij het zeer verkeerd, dat velen thans meenen, de Renaissance uit het laatst der XVI^de eeuw te volgen, door op zeer willekeurige manier Gothische en Renaissance motieven dooreen te haspelen.

De Nederlandsche bouwkunstenaars van de tweede helft der XVI^de eeuw, die dikwijls hunne studiën in Italië volbracht hadden, volgden de klassieken op den voet, en staken gunstig af bij hunne Duitsche tijdgenooten, wier gemis aan studie uit hunne onbeholpen vormen ten duidelijkste blijkt. En toch schijnen velen thans te meenen, dat men door het bestudeeren van de werken der Duitsche of Vlaamsche Renaissance het best tot de kennis van den oud-Hollandschen stijl komt!

De voorkeur voor den zoogenaamden oud-Hollandschen bouwstijl hangt ongetwijfeld samen met het feit, dat het juist het *kleine* is, waarin de hedendaagsche kunstenaars uitmunten, daar zij schijnen te voelen, dat hunne krachten voor het *groote* niet berekend zijn. Of is niet de keus van het sonnet door onze dichters toe te schrijven aan hun onmacht, om grootere scheppingen te leveren? Bemerkt gij niet, dat één klein stukje van Meissonier meer kunstwaarde heeft dan de reusachtige doeken zijner tijdgenooten? Bespeurt gij niet, dat de liederen van Brahms en Rubinstein uit een artistiek oogpunt hooger staan dan hunne symphonieën, waarin zij vruchteloos hun gebrek aan oorspronkelijke denkbeelden door een schitterende instrumentatie of geleerde polyphone bewerking trachten te bedekken? Is het u niet duidelijk, dat vele der nieuwgebouwde Brusselsche huizen beter gelukte scheppingen zijn dan het Justitie-paleis van Poelaert, waarin een geestig criticus niets zag dan *l'éléphance de l'art*? Uit ook onze hedendaagsche bouwkunst zich niet gelukkiger in menig klein geveltje, dan in ons Rijks-museum?

Onze tijd weet wel *groote* kunstwerken te maken, doch tot het scheppen van iets, dat *grootschheid* bezit, schijnt hij onmachtig.

Voor den beeldenden kunstenaar weten wij geen beter middel, om zijn zin voor het grootsche aan te kweeken, dan door de kunst van de antieken en van de Cinque-Cento te bestudeeren, terwijl ook vele voortbrengselen van de zoo ten onrechte versmade Barokperiode goede diensten kunnen bewijzen. De studie der middeleeuwen kan in deze van geen nut zijn, daar hier het effect meer verkregen wordt door het tot in het oneindige opstapelen van kleine details, die dikwijls aan den hoofdvorm schaden, en schilderachtigheid hier meestal boven grootschheid gesteld wordt.

Het is onzes inziens goed, dat er spoedig een reactie kome tegen ons streven naar schilderachtigheid, want, om met zeker blijspeldichter te spreken:

«Geen huis dat thans meer deugt, of 't al of niet bewoond is,
Tenzij 't met één, twee, drie, vier torentjes bekroond is."

Wij zagen toch niet slechts aan ons Rijks museum, maar ook aan de Amsterdamsche Beurs-ontwerpen, en tevens aan de antwoorden op de prijsvraag voor een Koninklijk paleis, door Architectura uitgeschreven, hoe men in allen ernst meent, een grootsch gebouw te kunnen maken, door kleine details óf tot in het oneindige op elkaar te stapelen, óf tot in het onzinnige te vergrooten, wel een bewijs, hoezeer alle tradities der monumentale kunst verloren dreigen te gaan.

Slechts de studie van de antieken en van de beste voortbrengselen der Italiaansche Renaissance kan ons weer tot architecten maken, die niet slechts groot zijn in het kleine, maar die ook werkelijk monumentale bouwwerken totstand weten te brengen.

A. W. Weissman.

(*) Is hij wat zwak van hoofd, de arme jonge man,
Maak dan een bode of een architect ervan.
Vrij vertaald.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 25 November 1885.

Nadat de vergadering door den Voorzitter is geopend, worden de notulen gelezen en goedgekeurd en den leden mededeeling gedaan van de verschillende ingekomen en verzonden stukken.

Als spreker van den avond treedt op de heer C. B. Posthumus Meyjes, die in eene uitvoerige rede de Renaissance in Duitschland behandelt. Een groot aantal platen uit het werk van Ortwin, categorisch gerangschikt, worden door den spreker tot toelichting ter bezichtiging gegeven. Op voorstel van den Voorzitter zal deze lezing in *De Opmerker* worden opgenomen.

Vervolgens werden de aanwezige leden door den heer Cuypers vergast op een fraaie kunstbeschouwing van schoone photographieën der meesterwerken van schilderkunst uit het Rijks-museum te Amsterdam.

De Eere-voorzitter, de heer J. H. Leliman, ter vergadering aanwezig, wijdt ten slotte eenige woorden aan het feit, dat een 30tal jaren geleden het Genootschap Architectura et Amicitia ook was vereenigd op denzelfden datum, doch toen in veel kleiner getale en niet in het gezellige lokaal, dat thans in het *American Hotel* voor de vergaderingen wordt gebruikt, maar in het café „Stad Breda" in de Warmoesstraat. In korte trekken maakt de heer Leliman een vergelijking tusschen het verleden en het heden en eindigt met een hartelijk woord van waardeering aan het tegenwoordig ledental en het thans fungeerende Bestuur.

De Voorzitter dankt den heer Leliman voor zijn belangstelling en beveelt het Genootschap bij vernieuwing ten zeerste in zijn gewaardeerden steun aan.

Als onderwerpen voor de prijsvragen 1885—1886 worden, behalve de reeds vroeger uitgeschrevene, gekozen:

een Protestantsche Dorpskerk;

een Winkelhuis met bovenwoning, van onregelma-

tigen grondvorm, gelegen op den hoek van twee straten, en

een Schildwachthuisje.

Op de algemeene prijsvraag voor een telephoonstation zijn ingekomen 4 antwoorden, die door de leden met belangstelling worden bezichtigd.

Met een woord van dank aan spreker en kunstgever, sluit de Voorzitter deze belangrijke vergadering.

(A. et A.) ERRATUM.

In het artikel over de „Internationale Kunstvereeniging" te Amsterdam, voorkomende in het vorig nommer, is verzuimd te vermelden, dat tot de commissarissen dezer Vereeniging ook behoort de heer A. G. Geloudemans, oud-luitenant-kolonel, te Amsterdam. Het Bestuur wordt gevormd door de heeren L. B. Wertheim en E. Rittner Bos, terwijl mej. Alberdingk Thijm is opgetreden als inwonende conservatrice der inrichting.

DE TENTOONSTELLING IN ARTI ET AMICITIAE.

IV.

Onze zeeschilders zijn op deze Tentoonstelling niet vertegenwoordigd op een wijze, hunner waardig. Zelfs het stuk van Mesdag (N°. 135), *Schemering* getiteld, munt ditmaal niet bijzonder uit.

N°. 65, van Jacob W. Gruyter, toont wel vooruitgang bij dien kunstenaar, maar hij zal toch nog veel te studeeren hebben, om den eersten meesters opzij te kunnen streven. Heemskerck van Beest was onzes inziens niet zeer gelukkig met zijn *Strand te Scheveningen*; wij hebben veel betere stukken van zijne hand gezien; vooral het schrille lichteffect is onbehaaglijk.

De zee van Kiers (N°. 106) is zeker niet onverdienstelijk, doch het komt ons eenigszins hinderlijk voor, dat men van het groote schip op den achtergrond slechts een gedeelte ziet. De strandgezichten van Koekkoek geven niet van veel natuurstudie blijk. Het stukje van Rust is op de bekende zorgvuldige manier gepenseeld. De schoonheid van Jan Toorop's Theemsgezicht is ons niet geopenbaard; beter voldoet ons het stuk van Veder, die ons een mistigen dag aan de Maas doet aanschouwen.

De schilders van stadsgezichten schijnen eveneens zeldzamer te worden.

Maris' stadsgezicht (N°. 126) is zeker uitstekend van toon, doch het komt ons voor, dat het al te vaag is om de illusie van de natuur te geven. Men moet al zeer slechte oogen hebben, om een stadsgezicht op deze wijze waar te nemen.

Men kan het verwijt van onnauwkeurigheid bij de stukken van Springer niet laten gelden. Hier is ieder detail met liefde en zaakkennis gepenseeld, en men ziet dan ook zoowel het gezicht te Amsterdam als dat te Dordrecht met genoegen, te meer daar aan de stoffage veel zorg besteed is.

Klinkenberg blijft aan zijn liefde voor schrille lichteffecten getrouw. Toch meenen wij, dat hij wel zou doen, indien hij ze niet zoo vaak herhaalde; wij zagen zoo gaarne eens iets anders van hem. In de schilderij N°. 107, *Het Spui te 's-Gravenhage*, komt het ons vreemd voor, dat de boomen, die toch in het volle licht staan, een donkere schaduwtint vertoonen. Het *Gezicht te Dordrecht* (N°. 108) voldoet ons beter.

De schilderij van De Haas Hemken (N°. 69) doet ons zien, dat deze heer de architectonische details met liefde bestudeert, doch tevens, dat hij er nog niet in slaagt de juiste tonen te treffen. Koldewey toont zich beter kolorist in zijn N°. 112, waar een gezicht op het groote hoofd te Dordrecht op een regenachtigen dag is afgebeeld. Wij gelooven wel, van dezen kunstenaar iets te mogen verwachten.

Vermelden wij ten slotte het stukje van Wijsmuller (N°. 270), *De Kosterstraat te Doesburg*, dat fraai van toon is, doch waar de lucht wat donker schijnt, dan hebben wij de belangrijkste architectuurschilderingen behandeld.

Het is als een verblijdend verschijnsel te beschouwen, dat onze dierenschilders eindelijk eens zijn gaan inzien, dat er ook nog andere dieren dan koeien, paarden, schapen, varkens, honden, katten en kippen bestaan.

De koning der dieren is door Jan van Essen met groot meesterschap in waterverf afgebeeld. Het buitengewoon succes, met deze magistrale aquarel behaald, is ten volle verdiend, en bij den lof, van alle kanten aan deze schoone teekening toegezwaaid, behoeven wij hier niets te voegen. Wij hopen, dat wij den heer Van Essen nog dikwijls als dierenschilder zullen aantreffen.

Ook de heer Van Soeren tracht iets anders te leveren dan alledaagsch vee. Zijn N°. 209, *Buit* getiteld, doet ons echter zien, dat goede wil alleen niet voldoende is.

De katjes van Mevrouw Ronner staan bij hare vroegere niet achter, doch wij zouden deze begaafde vrouw gaarne eens haar krachten aan iets anders zien beproeven.

De *Stoeterij*, van Bombled (N°. 18), behaagt ons niet bijzonder; de paarden hebben iets conventioneels. De *Stier in de weide*, van Eerelman, is niet zeer geslaagd, terwijl wij ook van de paarden van Nakken geen zeer gunstig getuigenis kunnen afleggen.

De koeien van Poggenbeek (N°. 169) voldoen ons beter, en ook de paardekop, door Van der Valk (N°. 234), achten wij niet zonder verdienste.

De Stillevens zijn *in Unmasse* aanwezig. Zonnebloemen, Gladiolussen, Voorjaarsbloemen, Peonies, Rhododendrons, Vruchten, Oesters, Rozen, Snoeken, Bloemen op en niet op consoles, Uien, Servetten, Druiven, Primula's, Kweeperen, Pruimen. Theerozen, Doode vogels, Hyacinthen, Perziken — ziedaar eenige der onderwerpen, door onze kunstenaars van het Stilleven, meest tot de zwakkere sekse behoorende, gekozen.

Ontegenzeglijk wordt het zien van deze talrijke Stillevens op den duur vermoeiend en vervelend. Dat men tot studie af-en-toe Stillevens schildert, kunnen wij begrijpen, doch niet dat men die studies op een schilderijen-tentoonstelling inzendt. Het lust ons dan ook niet, ze allen te bespreken, en wij bepalen ons ertoe, eenige der beste, hier aanwezig, op te noemen. Fraai van toon zijn die van de dames Ronner, mej. Haanen, Pieter Oijens en mej. Van de Sande Bakhuijzen.

Noemen wij nu nog de inzending van de Etsclub, waarbij enkele niet onverdienstelijke etsen voorkomen, eenige aquarellen en een paar niet onverdienstelijke beeldhouwwerken van Teixeira de Mattos, Le Roy en mej. Schwartze, dan hebben wij, naar wij vermeenen, het belangrijkste van deze Tentoonstelling behandeld, en roepen onzen lezers een tot weerziens toe.

PITTORE.

»BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP" TE ROTTERDAM.

Vergadering van 19 November 1885.

De vergadering wordt door 38 leden bijgewoond; twee nieuwe leden worden geballoteerd en twee voorgesteld.

De Voorzitter deelt mede, dat gunstige antwoorden op het schrijven der Vereeniging zijn ingekomen van de Vereeniging »Kunstvlijt", te Rotterdam, en van het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, te Amsterdam, alsmede de prijsvragen van de Afdeeling te Rotterdam en van de Vereeniging voor Fabrieks- en Handwerksnijverheid, te 's-Gravenhage, met verzoek om steun voor de door haar uitgeschreven wedstrijden voor ambachtslieden. Laatstgenoemd stuk wordt in handen van het Bestuur gesteld.

Tevens geeft de Voorzitter kennis dat, naar aanleiding van het in de vorige vergadering genomen besluit, om een der vergaderingen te bestemmen tot het houden eener tentoonstelling van werk der leden, het Bestuur voorstelt, voor de uitvoering daarvan eene Regelings-commissie te benoemen. Hiervoor worden gekozen de heeren J. van der Heijden, G. Bakkus en A. Nolen.

Voor de Commissie tot het nazien der rekening van den Penningmeester worden benoemd de heeren W. van Hattem, W. J. Jansen en J. P. Houtzager.

Verder heeft het Bestuur besloten, commissien te benoemen voor het behandelen in de vergaderingen van verschillende onderwerpen. Het zal daartoe in zijn eerste vergadering overgaan. Tusschen het Bestuur en dat van Kunstvlijt hebben besprekingen plaats gehad over het combineeren der leesavonden van laatstgenoemde Vereeniging met de aanstaande gezellige bijeenkomsten des Zaterdagsavonds. Uit de toelichting van den heer C. M. Droogleever Fortuyn blijkt, dat het de bedoeling is, de circuleerende plaatwerken van Kunstvlijt des Zaterdagsavonds, vóór zij verzonden worden, in het lokaal der Vereeniging ter inzage te leggen, waartegen dien avond aan de leden van Kunstvlijt de toegang tot onze bijeenkomsten wordt verleend: een maatregel, waaruit voor beide Vereenigingen veel goeds kan voortvloeien. In een, in de volgende week te houden, vergadering van Kunstvlijt zal door haar Bestuur een dergelijk voorstel worden gedaan.

Het voorstel wordt bij acclamatie aangenomen.

Alsnu vangt de heer H. A. van IJsselsteijn zijne voordracht aan over den aanleg van moderne handelskaden, in het bijzonder over den bouw van den kaaimuur aan de Boompjes te Rotterdam, die door schoone teekeningen wordt opgehelderd. Hij begint met eene retrospectieve beschouwing van voor 50 jaren, toen men zelfs te Rotterdam van meening was geen spoorweg te behoeven, omdat men gelooofde aan waterwegen genoeg te hebben niet alleen, maar ook meende, dat een spoorweg van Rotterdam naar Keulen verderfelijk voor die stad zou zijn! Veel heeft er dan ook moeten geschieden vóór die spoorweg in zijn geheel totstand was gekomen.

De voortgaande uitbreiding van den handel vorderde meer ruimte en ligplaatsen voor schepen. Om aan die behoefte te voldoen, werden voor omstreeks een 40tal jaren de kaden aan de Boompjes verbreed, in het westelijk gedeelte der stad door aanplemping in de Maas nieuwe kaden gemaakt en de vluchthaven gegraven — allen werken, waarvoor spreker rechtmatige hulde bracht aan den schepper daarvan, den heer W. N. Rose, hoewel later gebleken is, dat hij in de constructie der nieuwe kade langs de Boompjes faalde, door haar op een steenstorting in de Maas op te trekken.

Toentertijd werd eene diepte van 4.50 tot 5 M. als ruim voldoende geacht; in de laatste jaren zijn echter de eischen der scheepvaart zoodanig toegenomen, dat eene diepte langs de kaden tot 6.50 à 7 M. gevorderd wordt. Met deze hoogere eischen heeft men bij den bouw van de spoorweg- en entrepôt-havens op Fijenoord zooveel mogelijk rekening gehouden. De nu voltooide nieuwe kade aan de Boompjes zal geheel aan dezen eisch voldoen.

Bij de beschouwing van de verschillende constructien van kaaimuren zegt spreker, dat wat havenaanleg aangaat, voor ons nog veel in het Buitenland is te leeren; voor het ondergrondsche werk is het noodig, dat de Nederlandsche ingenieur steeds zelfstandig blijve te rade gaan met den bodem, waarin hij bouwt: hij heeft toch steeds twee vijanden te bekampen: de samendrukbaarheid en de daarmede steeds gepaard gaande verschuiving.

Spreker vestigt thans uitsluitend de aandacht op de op Fijenoord toegepaste constructien, die ten doel hebben, de zijdelingsche drukking van den grond te herscheppen in een loodrechte. Men heeft getracht, dit doel te bereiken door breederen aanleg der fundeering en in verband daarmede den zijdelingschen druk door verdeeling van den achterliggenden grond in twee zelfstandig werkende lagen te splitsen. Hiermede is evenwel het doel nog niet volkomen bereikt, daar die kaaimuren toch hier en daar gescheurd en de fundeeringen overgaat zijn. Spreker geeft mede een uitvoerige beschrijving van den nieuwen kaaimuur langs de Schelde te Antwerpen en de wijze, waarop deze is gebouwd, waarbij geen hout voor fundeering gebruikt mocht worden, zoodat de geheele muur ter lengte van 3500 M. tot de volle gevorderde diepte onderwater moest worden opgetrokken. Deze muur kost dan ook 10,000 francs per strekkenden M.

Bij den kaaimuur in de Boompjes, die 9 M. buiten den bestaanden in de rivier gebouwd werd, heeft men de zijdelingsche werking van den grond opgeheven door het maken eener doorgaande fundeering van gemiddeld 12 M. breed, die aan de buitenzijde den nieuwen muur draagt en reikt tot over den vroegeren. De eerste heeft dus geen anderen zijdelingschen druk te weerstaan dan dien van den grond boven deze fundeering, terwijl de palen der fundeering niet door den daaronder liggenden grond overgezet worden, daar deze onder de fundeering door zijn natuurlijk talud behoudt.

Deze inrichting schijnt volkomen aan het doel te beantwoorden, althans tot heden is nog geen gebrek te ontdekken. De bovenzijde der fundeering ligt 0.50 M. onder den gemiddelden laagsten waterstand.

Voor den bouw kon er niet aan gedacht worden in het droge te werken, dewijl de rivier ter plaatse geen mindere diepte heeft dan 8 M. en vrij steil afdalende tot 18 M. Daar de bestaande bazaltmuur met de steenbestorting echter tot 1 M. onder laagwater moest worden afgebroken en opgeruimd, werd besloten pneumatisch te werken, en wel in een duikerklok van 14 M. lang, 7 M. breed en 2.30 M. hoog. Om de klok te doen zinken, werd aan de onderzijde een gegoten-ijzeren rand van 52,000 kilogram aangebracht, waartoe de waterleiding te hulp geroepen werd, en naar omstandigheden ook ballast. Met kunstlicht behoefde niet gewerkt te worden, daar in het deksel van de klok 2 centimeter dikke spiegelruiten waren gelegd, in koetsjoek-randen en met cement aangestreken, zoodat een volkomen waterdichtheid werd verkregen.

Bij het werken op 1 M. onder laagwater en een waterstand van 1.8 M. daarboven is een gewicht van 280,000 K.G. noodig, om de klok op haar plaats te houden. Zij zelf weegt 100,000 K.G., zoodat voor het overige 18 M³ water gevorderd worden. De klok heeft *f* 30,000 gekost en wordt op de gewone wijze van saamgeperste lucht voorzien.

Op de kaden worden geen meerpalen geplaatst, maar buiten tegen den muur zijn zware eiken palen geheid, met sterke kettingen aan den waarschijnlijk eersten kaaimuur, die ongeveer 20 M. achter den nieuwen ligt, bevestigd.

De bouwkosten hebben, met inbegrip van de klok, aanvulling en bestrating, niet meer bedragen dan *f* 672 per strekkenden M.

Hierna ontvangt de spreker den dank der Vergadering.

De Voorzitter herinnert, dat voor de prijsvraag voor een diploma geen geldelijke belooning was uitgeloofd. Hij wenscht den eerstbekroonde der Vereeniging echter een meer zichtbaar blijk van waardeering aan te bieden, en doet dit in den vorm van een plaatwerk. De heer W. Molenbroek, hoewel op deze verrassing niet voorbereid, brengt in hartelijke woorden zijnen dank aan den Voorzitter, waarmede de Vergadering luide instemt.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING ARNHEM.

Vergadering van 18 November 1885.

Na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering, werd door den Voorzitter gevraagd of een der leden zich wilde belasten met het behandelen der in de vorige vergadering gestelde vragen, als:

1°. Wat leert de ondervinding omtrent het Portland-cement van inlandsch fabrikaat, onder andere van de firma Reesen & C°. te Delfzijl?

2°. Welke oeververdediging is het doelmatigst voor grachten en vijvers?

3°. Welke wijze van aanleg van bassins voor fonteinen in plantsoenen verdient de voorkeur? Moeten, uit een esthetisch oogpunt beschouwd, deze bassins met hun bovenvlak boven of beneden het omringende park aangelegd worden?

4°. Welke is, vooral met het oog op den welstand, de beste wijze tegen afkabbeling van taluds of oeverlijnen langs vijvers of besloten grachten.

In de volgende vergadering zal door een der leden punt 3 besproken worden; waarna met algemeene stemmen besloten werd, de leesavonden wegens te weinig deelneming op te heffen en de aanwezige gelden voor zaalhuur te besteden voor den aankoop van werken. Van de aanwezige boeken zal aan de leden een catalogus worden gezonden, zoodat ieder lid die werken op aanvraag kan bekomen.

Hierna werd door het lid Froem deel V en VI van het werk *Denkmäler deutscher Renaissance* ter besichtiging gesteld, en werd de Vergadering vervolgens door den Voorzitter gesloten.

AFDEELING ROTTERDAM.

Vergadering van 20 November 1885.

De Vergadering werd bijgewoond door 18 leden.

De notulen werden onveranderd goedgekeurd.

In de vragenbus bevond zich de volgende vraag: »Bestaan er middelen tegen den houtworm? Zoo ja, op welke wijze moet die bestreden worden?"

De heer Vlak zegt, dat het kyaniseeren daartoe wellicht afdoende is. — De heer Dupont weet niet, of deze bereiding geheel onschadelijk is, bijv. voor vloeren en ander houtwerk op hooizolders. — Eenige sprekers doen opmerken, dat hout in een molen, die in beweging is, alsmede schaven, die op den duur gebruikt worden, *niet* door den houtworm worden aangetast; waartegen wordt beweerd, dat dit bij stoelen, die in gebruik zijn, wel het geval is. De vraag wordt aangehouden.

De heer Nijenhuis brengt een kantschuif met veer ter vergadering. Het doel is, dat de schuif, die eenmaal de deur vastgezet heeft, niet, door het drillen van de andere deur, naar

beneden kan gaan, zonder dat deze met de veer naar beneden wordt *getrokken*. De prijs is ± *f* 2.60.

De Voorzitter doet het voorstel, naar aanleiding van het besluit der vorige vergadering, om voor den wedstrijd van handwerksliedjen enz., te 's-Gravenhage, twee medailles uit te looven, en wel een groote en een kleine verguld-zilveren. Dit voorstel wordt aangenomen.

Een der leden breengt alsnu het plan *C* ter sprake. Hij vindt 't jammer, dat het kostbare terrein aldaar geheel renteloos en onbeheerd blijft liggen, en zou wenschen, dat met den voorgenomen verkoop, in blokken, van bijv. 6 perceelen, desnoods met verplichting om de gevels volgens voorschrift der Gemeente te bouwen, werd begonnen. In de daaropvolgende discussien werd herinnerd aan het bod van den heer Van Wijk à *f* 400,000 voor het geheel, hetgeen door onderhandelingen met derden afsprong, waarna een publieke inschrijving werd gehouden, doch zonder eenig resultaat. De heer Van Wijk had daarna, omdat inmiddels de vrijdom voor gebouwde eigendommen was opgeheven, een lager bod gedaan, hetwelk niet geaccepteerd werd.

Voorts werd het denkbeeld geopperd om aldaar een Raadhuis te bouwen, daar het tegenwoordige ongeschikt en te klein is. Anderen meenden, dat het terrein opengelaten moest worden en wilden daar een monumentaal plein stichten. Als men van Rotterdam een wereldstad wilde maken, dan moest men niet kleingeestig zijn. Ook werd de vereeniging van Delftshaven met Rotterdam te berde gebracht, als motief voor de rustige phase, waarin deze zaak thans verkeerde. Ten slotte vroeg een der leden of 't niet 't beste zou zijn, het onooglijke terrein voorloopig in een bevredigenden toestand te brengen, in afwachting van hetgeen daarmede zou geheuren.

Een voorstel, om ten deze een adres aan den Gemeenteraad in te dienen, werd niet aangenomen.

Alsnu verkreeg de heer Nijenhuis het woord tot het doen van mededeelingen betreffende de wording, en hoofdzakelijk de diverse uitbreidingen, der stad Rotterdam in de 16e en 17e eeuw.

Spreker had verschillende bronnen, met blijkbare nauwgezetheid, geraadpleegd en daarvan origineele aanteekeningen gemaakt, die zeer in den smaak der Vergadering vielen, zoodat de heer Beijderwellen den heer Nijenhuis in overweging gaf, dat deze zijn onderzoek zou voortzetten en dan later zijn verdere gegevens voor de Vergadering beschikbaar stellen. De heer Nijenhuis beloofde, zoo mogelijk, daaraan na Februari a.s. te zullen voldoen.

Opnieuw was de prachtige collectie gravures van den heer Beijderwellen tentoongesteld, die zeer de aandacht der Vergadering trok.

HET RIJKS-MUSEUM.

Naar wij vernemen, hebben de Haagsche schilders zich tot den Minister van Binnenlandsche Zaken gewend, om te verkrijgen, dat verbetering in ons Rijks-museum worde aangebracht, zoo wat plaatsing der schilderijen als het temperen der al te schrille decoratie betreft.

Wij gelooven wel, dat hunne pogingen met den gewenschten uitslag bekroond zullen worden, althans wij zagen reeds, dat men *de Nachtwacht* heeft laten zakken, en door een draperie doen omgeven. Kon men nu nog in de zaal, waar deze schilderij hangt, de doellooze vier zuilen met de daarop geplaatste beelden verwijderen (wat uit een constructief oogpunt wel mogelijk is), de wanden met de eene of andere stilgekleurde stof bekleeden en licht al te felle licht wat temperen, dan zou men reeds een zeer gewenschte verbetering verkrijgen. Toch zal altijd het bezwaar blijven bestaan, dat de Rembrandt-zaal eigenlijk een groote doorloop is, zoodat men er de zoo begeerde rust, noodig om de onsterflijke meesterstukken met aandacht te kunnen beschouwen, steeds zal missen.

De kabinetten in de eere-galerij zouden dan kunnen dienen voor de minder fraaie schilderijen, die het onvoldoende licht minder zou hinderen, en de beste docken konden in de goed verlichte zalen aan de Oost- en Westzijde komen te hangen, terwijl men met geringe kosten, door wat lijmverf, veel, wat thans storend werkt, zou kunnen doen verdwijnen, tenzij men aan het bekleeden van sommige wanden met eene goedkoope, doch stilgekleurde stof de voorkeur mocht willen geven.

Mogen deze verbetering zich niet lang laten wachten!

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

De antwoorden, op de prijsvraag voor een Societeitsgebouw ingekomen, zullen Woensdag en Donderdag, den 2 en 3 December e. k., van des morgens 10 tot des middags 4 uren worden tentoongesteld in de groote en kleine Concertzaal te Kampen. De entree voor vreemdelingen bedraagt 50 cent.

Het rapport van beoordeeling, opgemaakt door de heeren J. Kalff, hoofd-ingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen te Utrecht, J. C. Ramaer, ingenieur van 's Rijks Waterstaat te Kampen, en F. W. van Gendt J.Gz., ingenieur-architect te Arnhem, is zeer uitvoerig. Na opsomming van het aantal der ingekomen antwoorden en vermelding der motto's, daarop vermeld, lezen wij daarin de volgende zinsneden:

»In aanmerking nemende, dat het ontwerp, voorkomende onder No. 112 en voerende tot motto *door kampen naar Kampen*, na het sluiten van den inzendingstermijn was ontvangen, werd besloten dit antwoord buiten beschouwing te laten.

»Alvorens tot de beoordeeling van de verschillende antwoorden over te gaan, wisselden de ondergeteekenden van gedachte omtrent de voorwaarden, die bij de beoordeeling op den voorgrond moesten staan. Stelt men de te bebouwen oppervlakte op het globale cijfer van 300 M², dan moet de zuinigheid betracht worden, om het vastgestelde cijfer van *f* 21000 voor de bouwsom, overeenkomende met 70 gulden per centiare, niet te overschrijden. Daaruit volgt, dat de grootte van het sousterrain tot een minimum moet worden beperkt; zijn keuken, kelders en bergplaatsen daar op hunne plaats, ten aanzien van de woning van den kastelein verdient het de voorkeur, ze niet in de kelderverdieping te plaatsen. Op deze wijze wordt de ruimte, die voor het indringen van het rivierwater moet worden beveiligd, tot een minimum herleid en de gezondheid van den kastelein met zijn huisgezin niet in de waagschaal gesteld.

»De Jury was verder van meening, dat eene overdekking van het terras aan den voorgevel onnoodig was, om reden daardoor het licht in de achterliggende zaal wordt benadeeld, terwijl die overhuiving geen dienst hoegenaamd kan doen, wijl de gevel op het Noordoosten gelegen is. Aan eene doelmatige distributie moest naar haar inzien groote waarde gehecht worden, zoo ook aan eene behoorlijke toetreding van licht en lucht tot de verschillende vertrekken; met het oog op de bestemming der bovenzaal voor concerten en tooneeluitvoeringen, gebood de voorzichtigheid tot eisch te stellen, dat de trap ruim en gemakkelijk moest zijn, en lag het in den aard der zaak, dat er gelegenheid moest bestaan, om het orkest of het tooneel te kunnen bereiken, zonder verplicht te zijn den weg door de societeitszalen te nemen.

»Met deze gegevens voor oogen, zijn de verschillende plans aan een nauwgezet oordeel onderworpen en kan daaromtrent in korte trekken het volgende worden medegedeeld. Men bedenke, dat het oordeel in enkele regels moest worden saamgevat om aan het verslag geene te groote uitbreiding te geven; de gelegenheid werd daardoor niet afgesneden om de ontwerpen, die voor eene onderscheiding in aanmerking konden komen, aan eene meer opgettelijke critiek te onderwerpen."

Nadat de verschillende ontwerpen besproken zijn, eindigt het verslag als volgt:

»Bij het onderzoek der verschillende antwoorden en het nederschrijven van bovenstaande zinsneden, waarbij de oordeelvelling in korte trekken wordt medegedeeld, werden de ontwerpen, die zich naar het oordeel der Jury als verdienstelijke oplossingen kenmerkten, terzijde gelegd.

»Deze antwoorden werden opnieuw aan een nauwgezet onderzoek onderworpen en met algemeene stemmen werd de prijs toegekend aan het ontwerp, als N°. 99 hierboven genoemd en ingezonden onder het motto *Rust roest*.

»Dit ontwerp blonk boven de mededingers uit door eene voortreffelijke distributie en inderdaad artistieke opvatting, terwijl ook de constructie niet werd voorbijgezien. De wijze, waarop de kolommen onder de concertzaal ontworpen zijn, dient niet alleen om de ordonnantie tegemoet te komen, maar ook om de bintlaag der concertzaal te versterken. De uitvoering der teekeningen is meesterlijk. De vraag, of dit gebouw voor *f* 21000 kan gebouwd worden, kan niet zonder schroom beantwoord worden. Let men op de begrooting en het voornemen van den ontwerper om natuurlijke steen toe te passen en surrogaten te weren, dan zullen meer dan *f* 21000 gevorderd worden, maar bij de buitengewone concurrentie, die tegenwoordig in het bouwvak heerscht en de lage prijzen der materialen, behoort het niet tot de onmogelijkheden, het societeitsgebouw voor de vastgestelde som te bouwen, mits het den ontwerper ernst is naar zuinigheid te streven. Door toepassing van kunststeen kan dit doel voor een groot deel bereikt worden.

»Naar het oordeel van ondergeteekenden ligt het zwaartepunt minder in de begrooting; alle antwoorden beoogen toch om het vastgestelde terrein, zoo al niet geheel, dan toch grootendeels te bebouwen, zoodat de kosten voor het eene of andere plan vrijwel gelijk zullen staan, als zuinigheid inachtgenomen wordt. Daartoe is het vooral noodzakelijk, het gebouw niet te hoog te maken en geene derde verdieping of torens aan te brengen, die in enkele antwoorden gevonden worden.

»Het was eene zaak, die meer moeite gekost heeft, om uit te maken aan welk plan de premie moet worden toegekend. Het bestgekeurde ontwerp *Rust roest* is boven de mededingers verheven, maar dan volgen een tal van concurrenten, die elkander den eerepalm betwisten. De Jury heeft, na rijp beraad, gemeend haar te moeten toewijzen aan het ontwerp 110, onder het motto *Vigeola* ingezonden.

»Ten slotte een woord van waardeering aan allen, die aan de roepstem gehoor gegeven en hunne beste krachten besteed hebben aan het ontwerpen van een societeitsgebouw. Onder de antwoorden zijn vele verdienstelijke oplossingen en het Bestuur der Societeit *het Collegie* heeft alle reden tevreden te zijn met den meer dan ruimen oogst. *De Jury voornoemd.*"

Het rapport is te uitgebreid, om het in dit weekblad te kunnen opnemen, zoodat wij daarin belangstellenden moeten aanraden, de tentoonstelling te bezoeken, waar het ter visie zal liggen.

Bij opening van het naambriefje, gevoegd bij het plan, onder het motto *Rust roest* ingezonden, bleek, dat de heer Evert Breman te Amsterdam de ontwerper was, aan wien de uitgeloofde prijs voor *f* 350 is toegekend.

Het Bestuur der Societeit maakte van het correspondentie-adres gebruik, om den ontwerper van het antwoord, onder het motto *Vigeola* ingezonden, kennis te geven van de uitspraak der Jury en vergunning te vragen om het naambriefje te openen. Tot heden is daarop geen antwoord gekomen.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Deze week is op den doodenakker *Zorgvlied*, aan de Utrechtsche zijde, het gedenkteeken onthuld, ter nagedachtenis van den heer Posthumus, in leven directeur der Hoogere Burgerschool. Het ontwerp van het gedenkteeken werd belangloos geleverd door den heer W. B. G. Molkenboer; het is een zuil van Vedelfanger zandsteen, door een wereldbol gekroond en versierd met verschillende emblemata. Het opschrift luidt: *De leerlingen en oud-leerlingen aan hun Directeur.*

— Door eene Internationale Jury werden navolgende Nederlandsche kunstenaars en kunstenaressen, wier werken in de afdeeling Schoone Kunsten der Antwerpsche wereldtentoonstelling ingezonden waren, bekroond: C. H. Peters, te 's Gravenhage, met de eere-medaille; J. Israëls, te 's-Gravenhage, met de medaille 1e klasse; F. Leenhoff, te Parijs, met de medaille 2de klasse; H. W. Mesdag, te 's-Gravenhage, met de medaille 2de klasse; E. Witkamp, te Amsterdam, met de medaille 3de klasse; mejuffrouw Bz. Hubrecht, te 's-Gravenhage, eene eervolle vermelding; mejuffrouw M. Roosenboom, te 's-Gravenhage, eene eervolle vermelding; A. Gemund, te Haarlem, eene eervolle vermelding; P. Oyens, te Brussel, eene eervolle vermelding; W. Tholen, te Kampen, eene eervolle vermelding.

UTRECHT. De Gemeenteraad besloot in zijne zitting van 21 dezer tot stichting van een universiteitsgebouw bij gelegenheid van het 250jarig bestaan der hoogeschool, waarbij, na eenige discussie over de plaatsing, het voorstel van het Dagelijksch Bestuur in al zijn onderdeelen met groote meerderheid van stemmen werd aangenomen.

Prof. Gugel, te Delft, zal waarschijnlijk met het maken der plans worden belast.

LEIDEN. Bij den Raad is een plan ingekomen voor een park op de Ruine, ontworpen door den gemeente-architect in overleg met den heer H. Copijn, tuinbouwarchitect, te Groenekan bij Utrecht. Wat de uitvoering betreft, meent de Commissie van fabricage, dat eigen beheer in alle opzichten te verkiezen is. Daarbij zal men de voorlichting behoeven van een op dit gebied deskundig persoon, welke taak den mede-ontwerper van het plan, den heer Copijn, kan worden opgedragen. De kosten worden geraamd op *f* 8700, waaronder een bedrag van *f* 600 als belooning voor verleende en nog te verleenen diensten aan den tuinbouwkundige. Vermits door het Rijk *f* 7000 in de kosten van aanleg wordt bijgedragen, komt eene som van *f* 1700 ten laste van de Gemeente. Dit voorstel van Burgemeester en Wethouders is aan den Raad ter goedkeuring aangeboden.

— De civiel-ingenieur M. C. A. Reigers is belast met de voorloopige werkzaamheden voor de waterlooning van de Geldersche vallei.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 14den December 1885**, des voormiddags ten 11 ½ ure, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur te *'s Gravenhage*, worden **aanbesteed:**

a. **Het VIJFJARIG onderhoud der havenwerken van Middelharnis, ingaande den 1sten Januari 1886 en eindigende den 31sten December 1890.**
b. **Het onderhoud der haven te Stellendam van 1 Januari 1886 tot ultimo December 1887.**

Deze aanbestedingen zullen geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

De bestekken liggen ter lezing aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s-Gravenhage*, en zijn voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de Boekhandelaars firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 25a, te *'s Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal gehouden worden op Dinsdag 8 December te *Middelharnis* en op Woensdag 9 December e. k. te *Stellendam*, beide dagen te 11 ure voormiddags.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
POCK, *Voorzitter.*
F. TAVENRAAT, *Griffier.*

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 10 December 1885**, 's voormiddags 11 ½ ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

Het veranderen van het Hulpbureau van Politie aan het Johannaplein.

Aanwijzing Woensdag 2 December a. s., 's voormiddags 10 uur, in het Hulpbureau voornoemd; teekening ter inzage aan het bureau Publieke Werken, en bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

De Notaris BROUWERS, te *Venlo*, zal op **Woensdag den 30 December 1885**, te 10 uur des voormiddags, ten koffiehuize der heeren Gebr. HOUBA te *Tegelen*, op verzoek der firma B. J. CANOY & Co., ten einde uit onverdeeldheid te geraken, in het openbaar **definitief verkoopen:**

De zeer gunstig bekende en in volle werking zijnde

Stoomfabriek van Machinale Profiel- en Gevelsteenen, van ijzerarde geheel verglaasde Buizen en hulpstukken,

met de doorbij behoorende machineriën, woonhuizen, stallen, magazijnen en verdere gebouwen, gelegen op den *Kaldenkircher berg* onder de gemeente *Tegelen* bij *Venlo*, op ½ uur afstand der spoorwegstations *Kaldenkirchen* en *Tegelen*.

Deze goederen worden in perceelen en in massa geveild. Voor nadere inlichtingen gelieve men zich te wenden aan voornoemden Notaris.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 7 December 1885**, des middags te 12 uren, op het Raadhuis, in het openbaar **aanbesteden:**

a. **Het leggen en verleggen van Schoepsbocien in het afgesloten IJ, langs de Handelskade;**
b. **Het maken van een Afrekeningsgebouw op de Veemarkt in de Stads-Rietlanden.**

De voorwaarden dezer aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stads Drukkerij, tegen betaling van *f* 0.15 voor de sub **a** genoemde en *f* 2.50 voor de sub **b** genoemde (met twee teekeningen).

Inlichtingen worden gegeven voor de sub **a** genoemde, ten Kantore van den Stads-Ingenieur, Raadhuis, kamer No. 106, des achtends van 10—12 uren, en voor de sub **b** genoemde, op het terrein aan de Directiekeet staande bij het exercitieterrein in de Stads-Rietlanden, des achtends van 10—12 uren, gedurende de week welke de aanbesteding vooraf gaat.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
VAN TIENHOVEN.
De Secretaris:
I.F. JOLLE.

Amsterdam, 21 November 1885.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING

(Voor rekening van den Staat).

Op **Dinsdag den 8sten December 1885**, des namiddags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Marcelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek No. 434.

Het uitbreiden van sporen en wissels, het maken van eene verhoogde los- en laadplaats met veelading en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken op het station Meppel. Raming *f* 7900.

De bestelling geschiedt volgens § 56 van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 25sten November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Marcelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur W. J. KLERK DE REUS te *Meppel* en is op *franco* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden den 30sten November 1885, ten 10 ure des voormiddags.

Utrecht, den 24sten November 1885.

DE LINT & Cie.

Rotterdam.

PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:

VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES.
MINTON HOLLINS & Cie.

Trottoir-IJzersteen en **Cementtegels.**
Groote voorraden.

Bij A. EELTJES, *Rotterdam*, is uitgegeven en alom te ontboden:

KORTE BESCHRIJVING DER GROOTE VASTE SPOORWEGBRUGGEN IN NEDERLAND,

door **Jhr. P. H. A. MARTINI BUYS** en **A. W. Th. KOCK,**
Ingenieurs bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Met een voorwoord van **N. Th. MICHAELIS**, *Directeur voor de Spoorwegen.*
Een deel roy. 8°. met een Kaartje en een Atlas van achttien platen langw. 4°. Prijs *f* 5.—.
Hetzelfde met **Franschen** tekst *f* 5.—.
Exemplaren met **beide** teksten worden afgeleverd à *f* 6.50.

Koninklijke Nederlandsche
LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 10 December 1885**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed**:

Bestek N°. 13.

Het leveren, het inkopen en bereiden met chloorzink van Groenenhouten Dwarsliggers.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens Art. 14 van het Bestek.

Het bestek ligt ter image ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en is aldaar tegen betaling van *f* 0.50 te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn*.

De Commissie van Bestuur.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
P. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-Inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen** enz.

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN. TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Dzn., Boekstraat F. 64, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en **Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traplcuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.**

Geïllustreerde Catalogus met meer dan 200 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER CZN., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3.20.

Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & C°., te Amsterdam.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard, Bickerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT Jcz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam* en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokslein, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN 20 cent voor elken regel (plaatsruimte en 10 cent voor een herhalingsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 15 cent per stuk en 25 cent per paar, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 854ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 9 December a.s., des avonds te 8 uren, in „American Hotel", Leidscheplein.

De agenda voor die vergadering is:

a. Mededeelingen van het Bestuur;

b. Bijdrage van den heer Henri Evers, over Buda-Pest;

c. Kunstbeschouwing, te geven door den heer Jan Springer;

d. Mededeeling der antwoorden op in de vraagbus gevonden vragen.

2°. Op de uitgeschreven prijsvraag „Een titelblad voor het plaatwerk *De Bouwmeester*" zijn ingekomen 8 ontwerpen onder de motto's:

Raphaël; Meister ich rufe dich; Prijsvragen; Honoris Causa; Ambitie; Trachten; Presto en Concours.

3°. Als buitenlid zijn toegetreden de heeren F. de Herder, bouwkundige te Geldermalsen; H. Hoegsma, architect te Hoogeveen en K. Barendregt, te Eiland Rozenburg.

4°. De ingekomen antwoorden op de uitgeschreven prijsvraag „Een Centraal Telephoonstation" zijn in de Sociëteitszaal geëxposeerd.

5°. Den vervaardigers van ontwerpen, ingezonden op de prijsvragen, uitgeschreven in 1884—'85, wordt verzocht, voor zoover zij in Amsterdam woonachtig zijn, die ontwerpen te doen afhalen aan het bureau van het Genootschap op Zaterdag 12 December a.s., des avonds tusschen 8 en 10 uren.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) BIJ DE PLAAT.

Woerden behoorde vroeger tot Utrecht, doch kwam reeds in de eerste jaren der XIIe eeuw aan Holland. De stad dankt haar ontstaan aan een kasteel, in 1160 door Godefridus van Rhenen gesticht, welk gebouw, dat door vier torens verdedigd werd, nog aanwezig is. Het dient thans als Rijks-kleedingmagazijn.

Gedurende den tachtigjarigen oorlog had Woerden ruimschoots zijn aandeel in de rampen, die deze krijg met zich bracht. In 1575 werd het gedurende vijftig weken door de Spanjaarden tevergeefs belegerd.

In 1672 had Woerden veel van de Franschen te lijden, en was er in 1786 en 1787, tijdens de beweging der Patriotten, de zetel van de commissie van defensie. De Franschen richtten er in 1813 een afschuwelijk bloedbad aan. Sedert zijn er geen belangrijke gebeurtenissen te Woerden voorgevallen.

Tot de voornaamste gebouwen behooren de Groote kerk en het Stadhuis. De Groote kerk werd van 1566 tot 1594 door Lutherschc predikanten bediend, daar Philips II in 1558 de stad aan Hertog Erik van Brunswijk verpand had, en deze natuurlijk den godsdienst van zijn land in de stad invoerde. Eerst in 1617 losten de Staten het pandschap.

Het Stadhuis staat aan het einde der Kerkstraat, nabij de Groote kerk. De onderbouw, die vroeger met een trap prijkte, is in Gothischen stijl opgetrokken, en ik meende in den sluitsteen boven den ingang het jaartal 1501 te kunnen lezen. De dikke verfkorst maakt het echter onmogelijk, het jaartal met zekerheid te kunnen ontcijferen.

De arduinsteenen trap, die vroeger voor den onderbouw geplaatst was, is afgebeeld op een plaat in het 8e deel van Tirion's *Tegenwoordige staat der Nederlanden*.

Van de eerste verdieping af is de gevel in Renaissance-stijl opgetrokken. Inplaats van de vier kruiskozijnen, die Tirion op zijn afbeelding doet zien, vindt men 12 aaneengeschakelde kozijnen in den gevel. Deze kozijnen prijkten vroeger met de beroemde geschilderde glazen, die 's lands voornaamste gebeurtenissen voorstelden.

Vroeger stond op den gevel een top met frontespice, waarin zich een beeldje bevond, dat de Gerechtigheid voorstelde. Dit topje is ongeveer veertig jaar geleden afgebroken en toen het tegenwoordige wolfeind gemaakt. Een fragment van het beeldje is in het bezit van een metselaar te Woerden.

Aan den gevel bevindt zich de kaak, door enkele bewoners van Woerden ten onrechte worgpaal genoemd, waarschijnlijk omdat de beugel, die boven deze kaak geplaatst is, veel op een worgwerktuig gelijkt. Men ziet echter aanstonds, dat de middellijn van dezen beugel veel te groot is om voor dit doel te kunnen dienen. De beugel diende slechts om het hoofd van den aan de kaak gestelde te omvatten, terwijl de daaronder geplaatste ketting diende om het lichaam vast te houden.

Bredero doet ons zien, dat het aan de kaak stellen in zijn tijd nog gebruikelijk was, althans *Angeniet* zegt in *Het Moortje:*

Ghy souwtet zeecker so met deze saack maken,
Dat ghy wellichtlijck mocht d' eerste op de kaack raken.

De kaak te Woerden is fraai in zandsteen gebeiteld, en goed in zijn details.

Ook de overige details van den gevel zijn goed van conceptie en uitvoering. De fraaie cartouches dragen de jaartallen 1614 en 1615, de cartouche van den voormaligen top vermoedelijk 1617. Op de deur staat het jaartal 1599; zij heeft nog een fraaie klopperplaat in Gothischen stijl, die waarschijnlijk nog van een andere deur afkomstig is.

Tegen den zijgevel staat de traptoren, waarvan de spits sedert een halve eeuw gesloopt is. Tirion's afbeelding doet ons die spits zien, doch daar deze plaat niet zeer nauwkeurig is, twijfel ik of de spits zóó wel geweest is.

Als men het gebouw binnengaat, komt men in het voorhuis, waar een paar hokjes voor bode, burgerlijken stand, gevangenis enz., op niet zeer esthetische wijs zijn aangebracht. In vroeger tijden werd hier waarschijnlijk de vierschaar gespannen, daar op sommige moerbalken spreuken, hierop betrekkelijk, voorkomen.

Thans bevat deze voorhal overblijfselen der oude poorten, als wapenschilden, gevelsteenen, enz., die getuigenis afleggen van de belangrijkheid dezer verdwenen gebouwen. Er bestonden te Woerden weleer drie poorten, de Cromwijcker of Goudsche poort, de Hof- of Utrechtsche poort en de Rietvelder- of Leidsche poort, waarvan de beide laatsten door den heer Greive vóór de sloping in teekening gebracht zijn.

Men vindt in de voorhal ook nog een paar beugels, waaraan zware steenen verbonden zijn. Het dragen dezer steenen door de stad was vroeger een der straffen.

De trap leidt naar de verdieping, waar zich de raadzaal, het archief en de secretarie bevinden. Naar de raadzaal leidt een blank eikenhouten portaal, dat goed van teekening is.

Boven de deur der raadzaal prijkt de Gerechtigheid, boven die van het archief der stede wapen (1). De raadzaal heeft nog haar oorspronkelijke eikenhouten lambriseering en banken, en vertoont ook prachtig besneden balkstukken.

De schouw en de oude zetels zijn verdwenen, doch de tafels en tinnen kannen, die in 1883 in het Rijksmuseum te zien zijn geweest, strekken deze zaal tot bijzonder sieraad. Overigens bevindt zich nog hier een oud, doch overschilderd paneel, voorstellende Woerden tijdens het Spaansche beleg

De trap weer volgende, komt men op den zolder, welks achterste deel tot brandstof-bergplaats dient. Het voorste gedeelte, dat de zoldering van de raadzaal vormt, is in een zeer slechten staat, en deze zoldering is zoo doorgebogen, dat men er zelfs niet op durft loopen

Het gebouw is dus in een bouwvalligen toestand; moge echter de Raad der Gemeente erin slagen, het met zaakkennis te doen herstellen, opdat dit gedenkstuk van den kunstzin der vaderen bewaard blijve.

G. VAN ARKEL.

(1) Een veld van goud, beladen met drie zwarte ruiten, in het midden doorsneden door een balk van zilveren en blauwe ruiten.

(A. et A.) DE PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

Het behoort zeker niet tot de aangenaamste ondernemingen, op een mistigen wintermorgen van Amsterdam naar Kampen te reizen. Biedt het landschap langs de lijn des zomers nog eenige afwisseling, thans, nu een nevel het aardrijk dekte, kon men door het raampje van de waggon slechts tafereeltjes zien, zoo vaal en wazig, dat de moderne impressionisten ervan zouden watertanden, doch dat gewone reizigers er somber door gestemd worden.

Evenwel komt aan alles een eind; zelfs het traag voortsukkelende Centraalspoor bereikt ten slotte zijn doel, en het was met een gevoel van verademing, dat wij uitstapten en over de breede IJselbrug de goede stad Kampen binnentraden.

De nevelen trokken allengs op, en allerliefste stadsgezichten vertoonden zich aan onzen bewonderenden blik. Was het wonder, dat wij allereerst onze schreden richtten naar het raadhuis, welks originele torenspits ons reeds van verre wenkte? De sierlijke gevel, met zijn beeldhouwwerk, de raadzaal, dat pronkjuweel van Kampen, met zijn schouw, meesterlijk beeldhouw- en snijwerk, zijn kostbare oudheden — alles werd met het meeste genoegen beschouwd.

Het schoone weder noopte ons tot een kleine wandeling door de stad. Wij bezochten de Broederkerk, merkwaardig om hare twee schepen en koorafsluiting, de schilderachtige stadspoorten, de Bovenkerk, die om haar rijken plattegrond, fraaie gewelf-beschilderingen en Gothischen preekstoel de aandacht verdient, en thans gerestaureerd wordt; en nadat wij eenige interessante geveltjes uit de XVIe en XVIIe eeuw hadden bezichtigd, togen wij naar de Concertzaal, om de Tentoonstelling der antwoorden op de prijsvraag in oogenschouw te nemen.

Het hooge standpunt, dat de kunstenaars van het Kampen van weleer blijkens hunne werken toonden ingenomen te hebben, deed ons hopen, dat ook deze prijsvraag oorzaak zou zijn, dat Kampen met een bouwwerk verrijkt wordt, dien ouden kunstenaars waardig.

Of onze verwachting beschaamd werd? Gij zult het hooren.

Toen wij het gebouw binnentraden, werd ons aan den ingang een cijns afgevergd, daar wij vreemdelingen waren. Wij betaalden niet zonder tegenzin, daar wij vermeenden, dat het heffen van entree bij een tentoonstelling als deze niet te verdedigen is. Immers behalve verslaggevers, worden ook de inzenders, die aan den prijskamp hebben deelgenomen, en die uit belangstelling het werk hunner collega's komen bezichtigen, nu gedrongen hiervoor te betalen, hetgeen een onbillijkheid is. Het luttele totaal bedrag dezer entreegelden zal de sociëteitskas voorzeker kunnen ontberen.

De honderd-en-dertien ontwerpen waren in een kleine, goed verlichte voorzaal en in een groote, maar slecht verlichte concertzaal tentoongesteld. Het uitgebreide Jury-rapport was in verscheidene exemplaren in de lokalen aanwezig en ter beschikking der bezoekers.

Bij een wandeling door de zalen zagen wij aanstonds, dat verscheidene verdienstelijke ontwerpen waren ingezonden, doch het meerendeel beneden het middelmatige bleef.

De planverdeeling der meeste ontwerpen was goed, daar het goed-opgesteld programma geen verschil van afwijkingen van ingrijpenden aard toeliet. Toch bleek het, dat het maken van een onberispelijken plattegrond lang niet ieders werk is, en vooral de aanleg van doelmatige trappen meer geoefendheid vereischt, dan waarvan tal van inzenders blijk gaven.

De gevels waren bijna zonder uitzondering in berg- en baksteen geprojecteerd, en de vormen ontleend aan de Nederlandsche, Vlaamsche of Duitsche Renaissance; slechts enkelen vertoonden een meer klassieke opvatting.

Bij het teekenwerk was over het algemeen zeer veel vooruitgang bij vroeger te bespeuren, en enkelen gaven blijk van een benijdenswaardige mate van virtuositeit. Eenige mededingers hadden hunne ontwerpen niet als penteekeningen behandeld, zooals het programma eischte, maar door tinten of kleuren de Jury-leden trachten te verteederen, wat hun ondertusschen niet gelukt is.

In afwijking van de nietsbeteekenende Jury-rapporten, waarmede in den laatsten tijd de beoordeelaars de mededingers afgescheept hadden, vonden wij hier een rapport, dat *elk* der ontwerpen uitvoerig bespreekt. De goede zorgen, door de Jury aan dit rapport besteed, zullen ongetwijfeld door de mededingers naar waarde worden geschat. Vooral de practische zijde van het vraagstuk is door de Jury met zaakkennis behandeld; hoewel zij, blijkens haar goede keus, de esthetische zijde niet verwaarloosd heeft, komt het ons voor, dat zij in haar rapport over de kunstwaarde van sommige ontwerpen wel een weinig te verschoonend spreekt. Toch brengen wij der Jury hulde voor haar doorwrochten arbeid.

Een lauwerkrans toonde ons het bekroonde ontwerp. Zooals wij reeds zeiden, heeft de Jury een gelukkige keus gedaan. De plattegronden voldoen aan de gestelde eischen, en zijn weldoordacht. De gevels en doorsneden, behandeld op de artistieke wijze, die onze jongere bouwkundigen, in navolging van een onzer talentvolste Amsterdamsche architecten, zich trachten eigen te maken, geven een zeer bevredigenden indruk en de geestige, min of meer Duitsch getinte Renaissance-vormen zullen aan de IJselkade een behaaglijk effect maken.

Het ontwerp *Vignola*, waaraan de tweede prijs werd toegekend, was niet tentoongesteld, daar blijkens eene kennisgeving, de vervaardiger zich niet bekendgemaakt had en zijn ontwerp niet wenschte geëxposeerd te zien.

Alle projecten te bespreken, gedoogt ons bestek niet; wij moeten ons dus bepalen tot het vermelden van eenige der meest bezienswaardige, en wenschen ons ook van een rangschikking te onthouden, maar ze te behandelen, zooals ze door elkander tentoongesteld zijn.

N°. 23, *Kampen's Soos*, had geen fraai plan, daar vooral de hoofdtrap en de ingang aan den achtergevel niet gelukkig van ordonnantie waren. De gevel, wat droog van teekening, achtten wij niet zonder verdienste, doch de bizarre vormen van de torens en het dakvenster daartusschen konden ons niet voldoen.

N°. 66, *Gratinus*, is een verdienstelijk project. De planverdeeling is goed, en de gevel met zijn variant is niet slecht van conceptie. De eene gevel doet Vlaamsche Renaissance zien, waarbij de rechtervleugel met zijn houten bovenbouw weinig bevredigt. De andere gevel, meer klassiek van vormen, is rustiger; wij achten echter de halfcirkelvormige verheffingen, die de kroonlijst boven de pilasters vertoont, geen gelukkig motief. De teekeningen zijn flink en verraden een Belgische hand.

N°. 35, *Totila*. Bij dit ontwerp vinden wij een vrij goed plan, en een gevel, dien de vervaardiger, waarschijnlijk om de gestelde bouwsom niet te overschrijden, zeer sober geprojecteerd heeft. De perspectieven toonen, welk een uitmuntend teekenaar de ontwerper is.

N°. 95, *Steur*. Dit ontwerp trekt de aandacht door de sierlijk geteekende *entourage*, maar heeft, bij een voldoend plan, geen bijzondere kunstwaarde. Vooral de overhuiving van het terras is niet gelukkig gedacht.

N°. 113, *Praesens imperfectum, perfectum futurum*. De hoofdtrap is weinig practisch en niet monumentaal; ook de brug over de binnenplaats naar het tooneel toont, dat de planverdeeling weinig doordacht is. De gevel is sober, doch niet slecht van opvatting.

N°. 86, *Ad valorem*. Dit ontwerp toont den ervaren architect, die alles wel overdenkt vóór hij het ten papiere brengt. De planverdeeling is dan ook zeer doelmatig, en de gevel en doorsnede zijn met vaste hand in Belgische Renaissance-vormen geteekend.

N°. 98, *Voor Kampen te kampen, enz.* Wanneer wij dit ontwerp bespreken is het, omdat het ons voorkomt, dat het goed geconcipieerde plan en de van een streven naar oorspronkelijkheid getuigende gevel nog niet voldoende zijn om daarom dit ontwerp, zooals de Jury zegt, *karaktervol* te noemen. Den ontwerper schijnt het aan alle schaal- en stijlkennis te ontbreken; immers de vreemde opeenstapeling van vensters, de slechte profileering en de vreemdsoortige dakkapellen geven van een te groote mate van onervarenheid blijk, dan dat hier van karakter sprake kan zijn.

N°. 29, *Harmonie*. Indien het plan van dit ontwerp even goed geweest ware als de gevels en doorsneden, zou het zeker onder de beste gerekend mogen worden. De gevel is rustig, goed van verhouding en heeft wel het karakter, dat een sociëteitsgebouw voegt. De teekeningen zijn, in afwijking van het programma, in O. I. inkt gewasschen.

N°. 101, *Eenvoud*. Dit ontwerp heeft een verdienstelijken plattegrond, en ook de gevel in berg- en baksteenbouw behaagt ons wel, al kunnen wij den vorm der klauwstukken naast de dakvensters geen goedgekozene achten.

N°. 53, *K* in een cirkel (figuur). De vervaardiger van dit project is ongetwijfeld rijk aan denkbeelden, die hij bij voorkeur aan de hedendaagsche Fransche architectuur ontleent. Toch weet hij zijn ideeën niet tot een harmonisch geheel saam te voegen, en daardoor is zijn gevel zeer onrustig, waartoe de behandeling der teekening het hare bijdraagt. De plattegronden zijn goed.

N°. 89, *Quand même* (roode letters). De Vlaamsche Renaissance is door den ontwerper niet zonder geluk aangewend. Het hoektorentje, dat op den linkerhoek uitgekraagd is, harmonieert wel met Kampen's raadhuis, dat in de onmiddellijke nabijheid gelegen is, doch verhoogt noodeloos de bouwkosten, zonder daaraan geëvenredigd nut op te leveren Ook hier vindt men een goede indeeling der plattegronden.

Begeven wij ons thans naar de groote zaal.

N°. 97, *Haast*. Het plan heeft vele gebreken; de gevel met pilasters is een niet onaangename compositie. De andere gevel behaagt ons minder, wegens de te groote en slecht geplaatste vensters.

N°. 105, *Labor et constantia*. Wij vermelden dit ontwerp minder om de plattegronden, dan wel om den

niet onverdienstelijken gevel. De teekenmanier is echter zeer slordig.

N°. 3, *Kampen* (schuin achterover geschreven), vertoont bij een gebrekkig plan een rustigen gevel.

N°. 52, *Het wapen van Kampen* (figuur), heeft een goede planverdeeling en gevel; de ingang is slecht opgelost.

N°. 100, *Ars libera*, is niet onverdienstelijk van teekening, maar de toepassing van de vormen van den officieelen Rijks-bouwstijl geeft aan dit ontwerp te veel het aanzien van een school of geestelijk gesticht.

N°. 42, *e*, noemen wij alleen om de netgekleurde gevelteekening, die overigens van weinig kunstwaarde is.

N°. 88, *Quand même* (zwarte letters), is goed geteekend, doch heeft bij alle verdienste van den stijl, die zich aan de Vlaamsche Renaissance aansluit, toch o. i. te veel het karakter van een schoolgebouw.

N°. 82, 20973.35. Het plan is goed en ook de gevel zou wel voldoen, indien de ontwerper deze eenigszins klassieke gevel-ordonnantie symmetrisch had gemaakt, en niet den eenen vleugel meer breedte had gegeven dan den anderen.

Wat betreft de overige ontwerpen wenschen wij het stilzwijgen te bewaren, daar deze blijkbaar door nog ongeoefende handen vervaardigd zijn.

Of het meerendeel der ontwerpen wel voor de gestelde bouwsom te maken zal zijn, betwijfelen wij zeer.

Ten slotte voegt hier een woord van waardeering aan de uitschrijvers dezer prijsvraag, en aan de Jury voor de zorgvuldige wijze, waarop zij haar taak volbracht.

(A. et A.) PRIJSVRAAG.

De Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen heeft de navolgende prijsvraag uitgeschreven voor een ontwerp van een diploma der Vereeniging.

Het beteekende oppervlak mag niet grooter of kleiner zijn dan 30 bij 45 cM.

Het moet het volgende opschrift bevatten: Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen.

Uitgereikt aan den Heer

voor

GRONINGEN den

De Voorzitter.
De Secretaris.

De teekeningen moeten geheel met zwarten inkt bewerkt en voor photolithographie geschikt zijn.

Er wordt uitgeloofd een prijs van *f* 30.00 voor het best gekeurde ontwerp, en een premie van *f* 10.00 voor het daaraanvolgende.

Het met den prijs bekroonde ontwerp wordt het eigendom van de Vereeniging.

De Jury van beoordeeling zal bestaan uit 3 gewone leden der Vereeniging, welke op een, door het Bestuur te bepalen, leden-vergadering bij stemming worden aangewezen.

Alle ontwerpen zullen voor de leden en belangstellenden worden tentoongesteld.

De ontwerpen worden ingewacht vóór of op den 1 Maart 1886 door den Secretaris der Vereeniging te Groningen, Heereweg IJ 1113*a*.

Aan deze prijsvraag kunnen deelnemen alle bouwkundigen in Nederland.

Elk ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of teeken en voorzien van een naambrietje, waarop dat teeken van buiten is herhaald.

De niet-bekroonde stukken moeten binnen 14 dagen na de tentoonstelling worden teruggehaald.

HOE TEEKENT MEN VOOR PHOTOLITHOGRAPHIE?

Naar aanleiding van hetgeen door mij, onder dezen titel, geschreven werd in *De Opmerker* van 7 en 14 November, deed zich de volgende vraag voor:

„Kan van een teekening, in kleuren uitgevoerd, door de Photolithographie een reproductie in dezelfde kleuren geleverd worden?"

Deze vraag is, na het vroeger medegedeelde, niet moeilijk te beantwoorden.

Om in kleuren af te drukken moet de lithograaf evenveel steenen hebben als er kleuren noodig zijn; op den eersten steen komt alleen voor wat in de teekening zwart is, op den tweeden bijv. enkel wat rood moet gedrukt worden, op den derden al wat geel is, enz. Hetzelfde blad papier wordt achtervolgens op al deze steenen door de pers gehaald, nadat ieder hunner in zijn eigen kleur van drukverf voorzien is, en het resultaat zal de gekleurde afdruk zijn.

Is nu de teekening zelve in kleuren vervaardigd, dan is vooreerst noodig, wanneer het overbrengen photolithographisch zal geschieden, dat de kleuren zóó gekozen zijn, dat ze zuiver zwart worden. Onderstel, we hebben een teekening in zwarte letters, waarin roode letters (bijv. in vermiljoen) voorkomen. De photograaf neemt op de gewone wijze een negatief en brengt dit op *twee* verschillende steenen over; op elken steen staat nu de *geheele* teekening, zoowel het rood als het zwart, in zuiver zwart. Op den eenen steen neemt de lithograaf weg wat rood moet zijn, en maakt van dezen steen een afdruk in zwart; op den tweeden steen neemt hij alles weg, behalve wat rood moet zijn, rolt dezen steen met roode verf in en legt den zwarten afdruk hierop; het resultaat is een afdruk in zwart en rood, juist zooals de teekening.

Voor die kleuren, die bij het photolithografeeren *wit* worden en dus niet op den steen voorkomen, moet de lithograaf uit de hand de kleursteenen erbij maken; toch is hierbij veelal de zwarte steen een goede gids. We hebben bijv. een kaart, waarin de rivieren (met ultramarijn) blauw geteekend zijn; de photograaf brengt deze weer op twee steenen over. De eerste wordt gewoon afgedrukt; op den tweeden steen wordt het water door den lithograaf ingevuld en daarna *alle* lijnen weggemaakt; legt hij den eersten afdruk op dezen steen, die vooraf met blauwe verf is ingerold, dan zal hij weder een reproductie der teekening verkregen hebben.

Men moet er natuurlijk ook bij deze handelwijze aan denken, dat de kleuren goed scherp van elkaar gescheiden zijn.

Arnhem, 25 *Nov.* 1885. H. C. VAN WOERDEN.

Mochten nadere inlichtingen over dit onderwerp gewenscht worden, dan zullen wij gaarne de daarop betrekking hebbende vragen aan den heer v. W. overbrengen, teneinde die in ons blad te beantwoorden.

De Redactie.

BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP.

Vergadering van 3 December 1885.

De vergadering wordt door 30 leden bijgewoond. Door den heer S. Miedema Jr. zijn tentoongesteld eenige door hem vervaardigde boetseerwerken en eene belangrijke verzameling photographieen van Italiaansche bouw- en beeldhouwwerken, en door den heer G. van Lent een belangrijke hoeveelheid wandtegels.

De Voorzitter deelt mede, dat van het Bestuur der Vereeniging »Kunstvlijt" het bericht is ingekomen, dat de samensmelting van hare leesavonden met de gezellige bijeenkomsten onzer Vereeniging is aangenomen. Na onderlinge vaststelling van enkele administratieve bepalingen, zal met de uitvoering der wederzijdsche besluiten begonnen worden, wat den 12 December a. s. kan geschieden.

Verder is ingekomen het programma van een door de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen uitge-

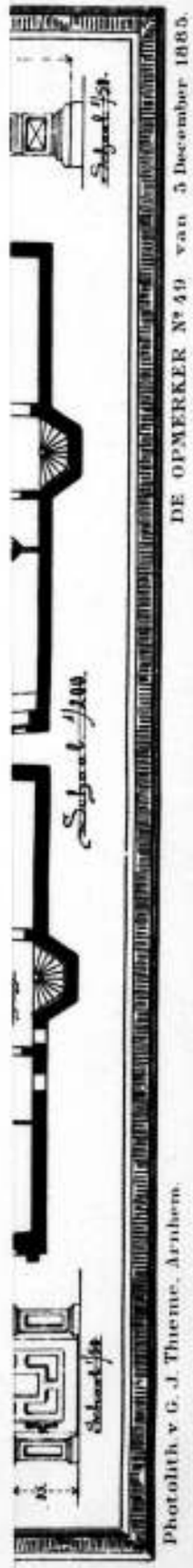

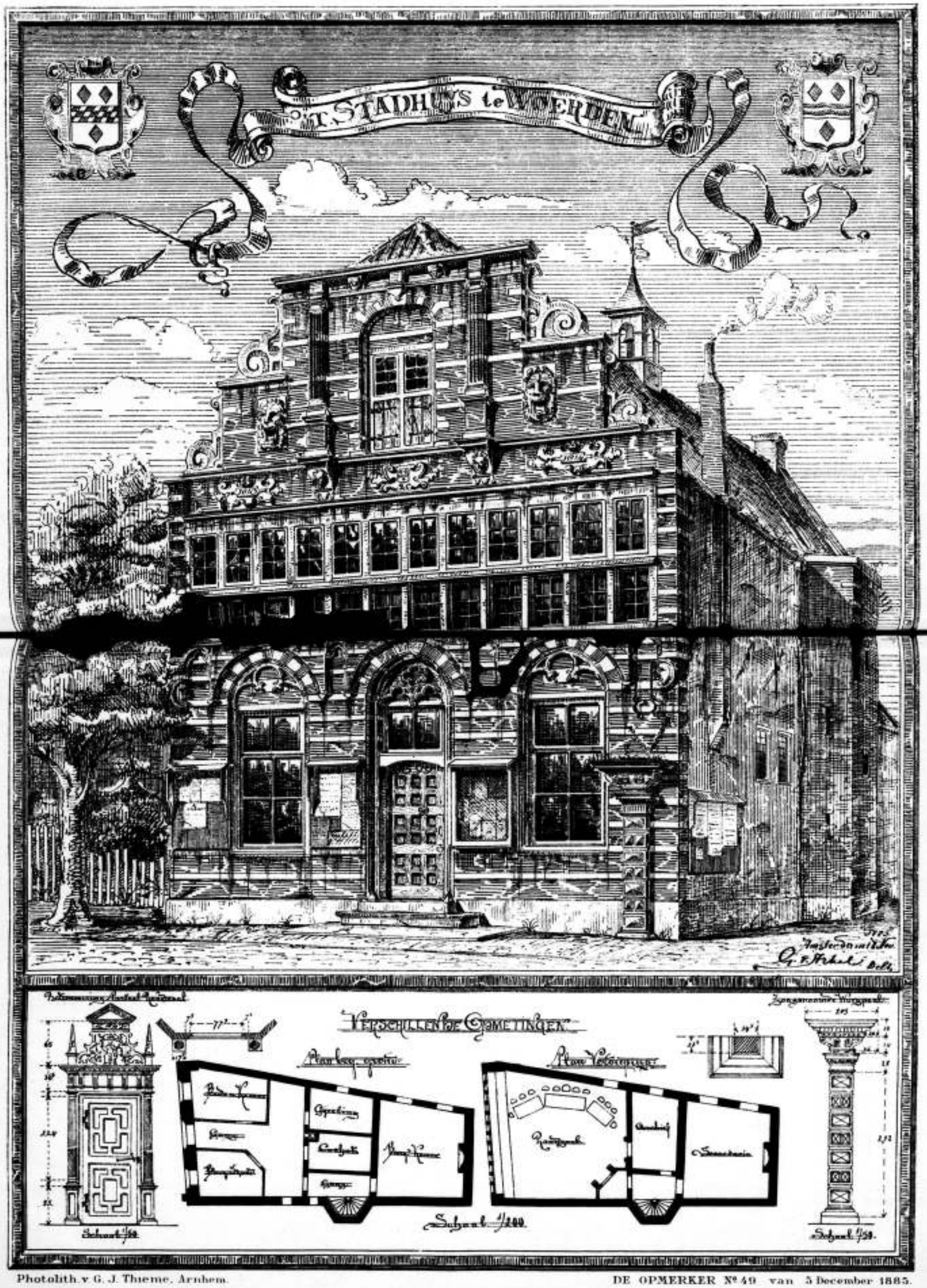
'T STADHUYS te VOERDEN
VERSCHILLENDE OPMETINGEN
Schaal 1/50
Schaal 1/200
Schaal 1/50

schreven prijsvraag. De Voorzitter wekt de leden op tot deelneming daaraan.

Twee nieuwe leden worden bij ballotage aangenomen en twee andere voorgesteld.

Na eenige discussie wordt bepaald, dat in de aanstaande 1e Algemeene Vergadering geen leden van het Bestuur zullen aftreden, ook op grond van den geringen tijd, die het Bestuur in werking is geweest.

Onder dankzegging aan de tentoonstellers wordt de vergadering gesloten en gaat zij in een gezellige bijeenkomst over.

NB. In het verslag der vorige vergadering moet op bl. 413, tweede kolom, regel 13 v. b., tusschen de woorden *aangebracht* en *waartoe*, worden ingevoegd: «en langs de zijden op het deksel houten compartimenten bevestigd, die naar verkiezing met water konden gevuld worden."

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

's-GRAVENHAGE. Door Z. M. is aan den heer J. F. Metzelaar, op zijn verzoek, met 1 Januari a. s. eervol ontslag verleend als ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, met dankbetuiging voor de door hem in die betrekking bewezen diensten.

ARNHEM. Het heeft de aandacht getrokken, dat de oproeping van sollicitanten voor de betrekking van Gemeente-architect slechts eenmaal in de *Arnhemsche Courant* geplaatst werd en dat zij in andere dagbladen niet voorkwam. Wij vernemen van goed ingelichte zijde, dat de oproeping door het Dagelijksch Bestuur is ingetrokken en het in de bedoeling ligt over de inrichting en het beheer der gemeentelijke werken vooraf met den Raad van gedachte te wisselen. Gegadigden behoeven zich dus niet te haasten.

KAMPEN. Uit een vijftigtal sollicitanten voor de betrekking van directeur der gemeentewerken is een drietal geformeerd, bestaande uit de heeren De Vidal de St. Germain, Roodenburch te Amsterdam en Snellebeand te Dalen, waarvan eerstgenoemde gekozen is.

KAMPEN. Op de tentoonstelling der antwoorden, ingekomen op de prijsvraag van een societeitsgebouw, ontbrak het ontwerp *Vigmola*, waaraan de Jury de premie toekende. Wij vernemen, dat de ontwerper weigerde zijn naam bekend te maken en het verzoek gedaan had de teekeningen vóór de tentoonstelling terug te mogen ontvangen.

De heer H. J. Jesse te Leiden heeft zich bekendgemaakt als inzender van het ontwerp N°. 113, voerende het motto: *Praesens imperfectum, perfectum futurum.*

DELFT. Inzake het op te richten standbeeld voor Hugo de Groot werd door den Gemeenteraad bepaald, dat de kosten voor het vervoer van het voetstuk door de stad uit de gemeentekas zouden worden betaald. De Raad brengt de zuinigheid in practijk.

Een verzoek van den Minister van Binnenlandsche Zaken om de portretten van de Prinsen van het Huis van Oranje, die zich op het Raadhuis bevinden, aan het Rijk in bruikleen af te staan voor de van Rijkswege gerestaureerde groote zaal van het Princenhof, werd met 11 tegen 8 stemmen van de hand gewezen.

Aflevering 11 van *De Natuur* (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat:

Kracht en behendigheid naar Guyot-Daubès (met fig.). — Van waar? — Kijkjes in 't Aquarium te Amsterdam (met fig.). — De zonnewarmte, als middel om water te putten (met fig.). — Het Fransche kanon van 34 c.M., naar het stelsel van den kolonel der artillerie De Bange (met fig.). — Kefir (met fig.). — De Caroliuen (met fig.). — De physiograaf, een nieuwe lichte kamer voor het teekenen naar de natuur (met fig.). — Correspondentie. — Vragenbus.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *AMSTERDAM* zullen op **Maandag 14 December 1885**, des middags te 12 uur, op het Raadhuis, in het **openbaar aanbesteden**:

Het herstellen van de schade, door brand veroorzaakt aan den oostelijksten der groote Scheepssteigers, in het afgesloten IJ aan den Westerdoksdijk.

De voorwaarden dezer Aanbesteding zijn uitsluitend te verkrijgen ter Stads-Drukkerij, tegen betaling van *f* 0.25.

Inlichtingen worden gegeven ten kantore van den Stads-Ingenieur op het Raadhuis, kamer N°. 106, van 10 tot 12 uur.

Burgemeester en Wethouders voorn.:
VAN TIENHOVEN,
De Secretaris,
LE JOLLE.

Amsterdam, 3 December 1885.

Aanbesteding.

D. GEIJSBEEK MOLENAAR, Architect, zal **publiek aanbesteden** voor zijn principaal op **Dinsdag 22 December** a. s., des voormiddags 10 uur, in HET CENTRAALGEBOUW te *Arnhem*:

Het bouwen van een Heerenhuis aan den Apeldoornschen weg aldaar.

Teekeningen liggen ter inzage in voormeld gebouw.

Bestekken zijn tegen betaling van één gulden verkrijgbaar bij de boekhandelaren TJEENK WILLINK te *Arnhem* en C. THIEME te *Nijmegen*.

Nieuw Fabrikaat
VAN
NAGEPERSTE WAALSTEENEN,
op de Internationale Tentoonstelling
te ANTWERPEN (1885)
bekroond met de Gouden Medaille.

Deze Steenen zijn **volmaakt** zuiver van vorm, **prachtig** van kleur en **zoor** weinig poreus.

De oppervlakte is bezand en daardoor blijft het karakter onzer Nederlandsche Waalsteenen behouden.

De afmetingen zijn 21.5 × 10.7 × 5.95.

De jaarlijksche productie is pl. m. vijf millioen.

Op aanvrage worden gaarne monsters met prijsopgaaf gezonden.

FR VAN DE LOO SR.,
te *BEMMEL*, bij Nijmegen.

Ministerie van Justitie.

OPENBARE AANBESTEDING.

Op **Zaterdag 19 December 1885**, des namiddags ten half twee ure, zal in het gebouw van het Departement van Justitie te *'s Gravenhage*, in het openbaar bij enkele inschrijving worden **aanbesteed**:

Het driejarig onderhoud, aanvangende 1 Januari 1886 en eindigende 31 December 1888, van

Het Paleis van Justitie en de Gevangenissen te *Amsterdam*.

Het Rechtsgebouw en Huis van Verzekering te *Haarlem*.

Het Rechtsgebouw te *Hoorn*.

Het Opvoedingsgesticht voor jongens en de Cellulaire gevangenis te *Alkmaar*.

Het Rechtsgebouw en de Gevangenis te *Zierikzee*.

Het Rechtsgebouw en de Gevangenis te *Middelburg*.

De Gevangenis te *Goes*.

Het Rechtsgebouw en de Cellulaire gevangenis te *Breda*.

Het Paleis van Justitie te *'s Hertogenbosch*.

Het Kantongerechtsgebouw te *Eindhoven*.

Het Rechtsgebouw en Marechaussée-kazerne en Gevangenis te *Roermond*.

Het Rechtsgebouw te *Maastricht*.

Het tweejarig onderhoud, aanvangende 1 Januari 1886 en eindigende 31 December 1887, van

De Gevangenis te *'s Hertogenbosch*.

De Gevangenis te *Maastricht*.

De Cellulaire gevangenis te *'s Gravenhage*.

De Cellulaire gevangenis te *Arnhem*.

Het onderhoud, aanvangende 1 Januari 1886 en eindigende 1 Mei 1888, van

Het op diepte houden der gracht bij het Huis van Correctie te *Hoorn*.

De aanbesteding geschiedt in 25 Perceelen.

Bestekken liggen ter lezing in de bovengenoemde gebouwen en op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te *'s Gravenhage*, en zijn tegen betaling der kosten, op *franco* aanvrage verkrijgbaar bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui N°. 28a te *'s Gravenhage*.

Aanwijzing zal geschieden:

Te *Amsterdam* den 14 December 1885 voor de Cellulaire gevangenis des voormiddags ten 10 ure, voor het paleis van Justitie des middags ten 12 ure, voor het Hulphuis van arrest en bewaring aan den Heiligenweg des namiddags ten half drie ure.

Te *Haarlem* den 15 December 1885 voor het rechtsgebouw des middags ten 12 ure, voor het Huis van verzekering des namiddags ten 2 ure.

Te *Hoorn* den 12 December 1885 voor het Rechtsgebouw des middags ten 12 ure, voor de Gracht bij het Huis van Correctie des namiddags ten 2 ure.

Te *Alkmaar* den 14 December 1885 voor het Opvoedingsgesticht des middags ten 12 ure, voor de Cellulaire gevangenis des namiddags ten 2 ure.

Te *Zierikzee*, *Middelburg*, *'s Hertogenbosch*, *Breda*, *Roermond* en *Maastricht* den 14 December 1885, voor de rechtsgebouwen des middags ten 12 ure, voor de gevangenissen des namiddags ten 2 ure.

Te *Goes*, *Arnhem* en *'s Gravenhage* den 15 December 1885 voor de gevangenissen des namiddags ten 2 ure.

Te *Eindhoven* den 15 December 1885 des middags ten 12 ure.

Inlichtingen zijn te bekomen:

Bij den Ingenieur-Architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. METZELAAR te *'s Gravenhage*, en voorts voor de werken te *Amsterdam*, *Haarlem* en *Hoorn* bij den Hoofd-Opzichter J. VAN ASPEREN te *Amsterdam*, voor die te *Alkmaar* bij den Opzichter D. KREMS aldaar, voor die te *Zierikzee* bij den Opzichter M. COUVÉE aldaar, voor die te *Middelburg* en *Goes* bij den Opzichter J. H. HANNINK te *Goes*, voor die te *'s Hertogenbosch* bij den Opzichter J. M. NABBE aldaar, voor die aan de Cellulaire gevangenis te *Breda* bij den Opzichter H. W. PEETERS aldaar, voor die aan het Rechtsgebouw te *Breda* en het Kantongerecht te *Eindhoven* bij den Opzichter P. v. D. ERVE te *Breda*, voor die te *Roermond* bij den Opzichter G. EAMMERS aldaar, voor die te *Maastricht* bij den Opzichter P. H. WEUSTEN aldaar, voor die aan de Cellulaire gevangenis te *Arnhem* bij den Opzichter C. BLOK aldaar en voor die aan de Cellulaire gevangenis te *'s Gravenhage* bij den Opzichter M. VAN WIJNGAARDEN aldaar.

's Gravenhage, den 1 December 1885.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
CLANT.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Donderdag 10 December 1885**, 's voormiddags 11½ ure, in het openbaar, ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

Het veranderen van het Hulpbureau van Politie aan het Johannaplein.

Bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

HYDRAULISCHE LIFTS

voor **Hôtels.**

HIJSCHTOESTELLEN

voor **pakhuizen, fabrieken,** etc., met en zonder motoren, worden geleverd door

Th. LISSMANN, Berlin,

Fabrik von Fahrstühlen.

Meer dan 1500 ascenseurs in werking, o. a. een hydraulische lift voor **persoonlijk** gebruik van **Z. M. Wilhelm I, Keizer van Duitschland.**

Nadere inlichtingen worden verstrekt door den *Vertegenwoordiger voor Nederland:*

GERARD ULRICI, Ingenieur.
Filiale van het Patentbureau F. C. GLASER.
Technisch Bureau: Heerengracht 88 Amsterdam.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & C°.

Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag, **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Reimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap-** en **Brugconstructiën** enz.

Bekroond: Dusseldorp 1880. Weenen 1880. — **Gouden Medaille** Amsterdam 1883. — **Bekroond:** Frankfort a/M. 1881. Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.

FABRIEK VAN

Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek,

Kunstmarmer en **Cementuitvoeringen.**

Succursales: **Amsterdam, Weenen, London, Boston.**

Opgericht 18:30.

Enig vertegenwoordiger voor *Nederland*

FERD. ENGERS, Amsterdam.

THEOD. FERD. BIERHORST, Haarlem, Representant der Deutschen Asphalt Actien-Gesellschaft der Limmer- en Vorwohler groeven.

Fabrikant van Asphalt-, Marmer-, Mozaïk- en Granito-Vloeren.

Ondoordringbare waterdichte

ASPHALTVLOEREN

voor

Trottoirs,

SKATING-RINKS,

Kolf- en Kegelbanen,

Magazijnen, Gangen, Kelders, enz.

PARQUETS-HYDROFUGES

systeem

DAMMAN & CASSARD.

Vochtwerende

Parketvloeren.

TAPIJT - PARQUET

ad 8 frs. per M².

HOUT - ASPHALTBALKEN

voor

zolderconstructie.

Houtcementdaken

volgens

het beste systeem.

Vloeren, Balken

en

Daken

worden kant en klaar gelegd, geleverd.

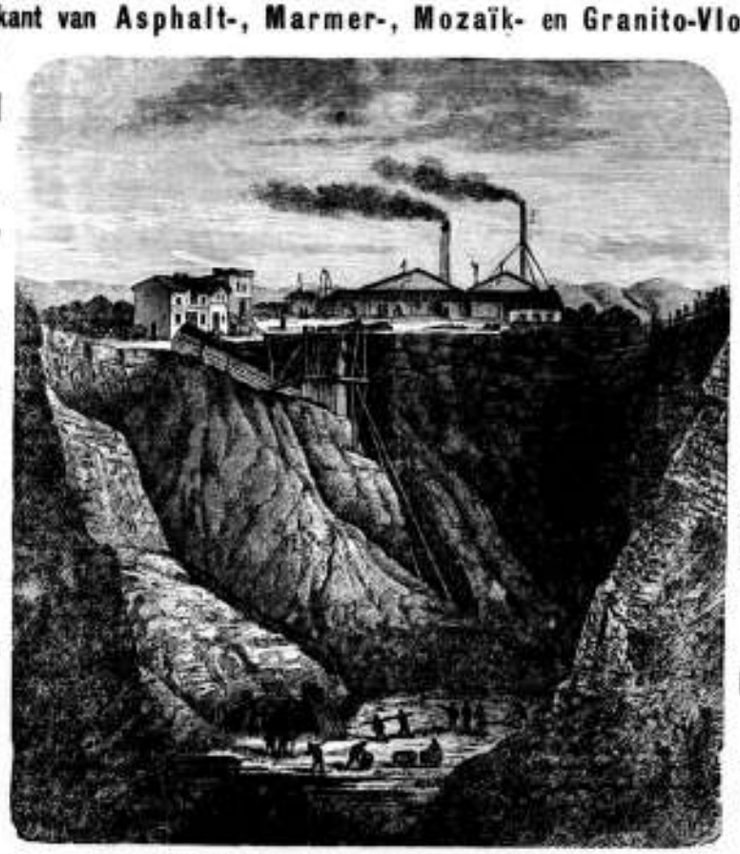

ASPHALTGROEVEN TE LIMMER.

Italiaansche MARMER-

Mozaïkvloeren,

welke door mij in ons land ingevoerd zijn, worden in alle mogelijke kleuren gemaakt. Zij zijn vooral aan te bevelen voor:

VERANDA'S,

Entrées,

VESTIBULES,

KEUKENS,

MAGAZIJNEN,

Gangen, enz.

Om deze vloeren te vervaardigen, heb **ik zelf bekwame Italiaansche werklieden** gedingageerd en kan tot concurreerende prijzen leveren, tevens ook:

CEMENTBETON

EN

CEMENTVLOEREN.

GRANITO

voor

Wandbekleedingen,

STUK-

EN

KUNSTMARMER.

Prospectus, Teekeningen, Prijscouranten en **Getuigschriften** op aanvraag *franco.*

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-,

HOEKMEET-

en andere

INSTRUMENTEN

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN,**

LANDMETERS, TEEKENAARS enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING
(VERNIEUWINGSFONDS).
Luik—Limburg.

Op **Dinsdag den 15den December 1885**, des middags ten 2 ure, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bij de Morcelse Laan te *Utrecht*, van:

Bestek N°. 98.
(VIER PERCEELEN).
De levering van stalen spoorstaven, stalen laschplaten en ijzeren haak- en schroefbouten.

Bestek N°. 99.
De levering van eiken wisselhout.

Bestek N°. 100.
De levering van eiken dwarsliggers.

De bestelling geschiedt volgens de artt. 21, 9 en 8 van de Bestekken.

De Bestekken liggen van den 30sten November 1885 ter lezing aan het Centraalbureau bij de Morcelse Laan en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Ch. BENSON te *Luik* en is op *francs* aanvraag aan genoemd Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* **0.50** per stuk.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Afd. Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Utrecht, den 28sten November 1885.

H. & J. SUYVER,

FABRIKANTEN VAN

STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,

op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met

EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).

Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

FABRIEK

(sedert 1835 gevestigd te Zeist)

van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.

Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Leijendaken, Hardsteen enz.

Martin & Co. Architectenlaan b/h. Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming** en **Ventilatie, Gas-** en **Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kastoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Inschrijving

op

Donderdag 17 December 1885,

in het Timmerhuis te *Rotterdam*,

naar de LEVERING van:

Getrokken IJzeren Pijpen, IJzeren en Koperen Fittings, Houten Rosetten, Branders, Lantaarnruiten, Vertind Looden Buizen, Rood en Geel Koperen Pijp, Lampenglazen, Kappen, Ballons, Houtschroeven, Klinknagels, Vijlen, Schoppen, Snijtangen, Pijp- en Sockettangen, Gashaken, Kraansleutels, Patent-olie, Lijnolie, Zacht Vet, Vet (root), Kaarsen, Loodwit, IJzermenie, Kwasten, Manden, Lampkatoen, Pootskatoen en Lappen, Sponzen, Zeemvellen, Snuit van Vlas, Striktouw, Bruinwerk, Houtskolen, Spijsborstels, Bezems, Kalk, Staal, Smeé- en Plaatijzer, Rood Koperen Lantaarns, Gegoten IJzeren Lantaarnpalen, Gesmeed IJzeren Lantaarnstoeltjes, Gegoten IJzerwerk en andere Magazijngoederen, ten dienste der Gemeente-Gasfabrieken te Rotterdam.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, ter lezing op het kantoor der Gemeente-Gasfabrieken, *Oost-Zeedijk*, en zijn voor den prijs van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin No. 73, alwaar ook de gezegelde inschrijvingsbillietten tegen betaling van 22½ cents verkrijgbaar zijn.

Weekblad: „DE INGENIEUR".

Orgaan der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Zaterdag 2 Januari 1886

verschijnt het eerste nummer van „**DE INGENIEUR**", Weekblad gewijd aan de techniek en de economie van openbare werken en industrie, uitgegeven door de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs met medewerking van een aantal technici.

Het eerste nummer zal in grooten getale worden verspreid, en o. a. toegezonden aan alle Heege Collegiën van Staat, Provincie-, Gemeente- en Waterschapsbesturen, Burgerlijke en Militaire Ingenieurs, Architecten, Opzichters, Aannemers, Fabrikanten en Leveranciers hier te lande.

Prijs per jaargang: franco per post, voor Nederland **f 8.—**; voor de Nederl. Kolonieën en het Buitenland met vooruitbetaling **f 10.50.** — (Voor leden der Vereeniging van Burg. Ingenieurs resp. **f 6.—** en **f 8.50.**)

Prijs der Advertentiën: **f 0.25** per regel, bij gereegelde plaatsing abonnement tot verminderden prijs.

ABONNEMENTEN, stukken, mededeelingen, enz. te richten aan de Redactie: Barentsstraat No. 54, te 's-Gravenhage.

ADVERTENTIËN te zenden aan de Administratie: GEBR. BELINFANTE, voorheen: A. D. SCHINKEL, Paviljoensgracht 49, te 's-Gravenhage.

Stoom-Bierbrouwerij.

J. W. L. VROOM, Notaris te *Deventer*, zal op **Dinsdag 22 December 1885**, 's namiddags te 2 uur, bij A. DUIJM aldaar, doen **inzetten**, en 14 dagen later publiek **verkoopen**, **wegens voortdurende ongesteldheid van den eigenaar:**

De in volle werking zijnde

WIENER

Stoom-Bierbrouwerij en Mouterij,

met groote **IJskelders, completen Inventaris, Woonhuis** en **annexe Gronden**, groot ruim 3 Hectaren, te *Deventer*, dat aan **spoor-, tram- en waterwegen** gunstig is gelegen.

De aanvaarding van de **Brouwerij** kan plaats hebben dadelijk na de gunning en van het **Woonhuis** 3 weken daarna.

Ter bezichtiging van het Woonhuis en de Brouwerij gelieve men zich vooruf tot den Notaris te wenden, bij wien verdere inlichtingen zijn te bekomen.

KLOOS & VAN LIMBURGH

ROTTERDAM.

EIGENAARS van BAZALTGROEVEN

in RIJNPRUISSEN.

Agenten van de Maatschappij van Quenast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.

Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruinsteen,

Fanconval-, porphier- en bazaltkeien.

DE LINT & Cie.

Rotterdam.

PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:

VILLEROY & BOCH,

BOCH FRÈRES.

MINTON HOLLINS & Cie.

Trottoir-IJzersteen en **Cementtegels.**

Groote voorraden.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en **bevoeligd tegen zwam.**

F. & A. VAN DER LINDEN,

Houthandel en Stoomtimmerfabriek

te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.

Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.

VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.

Vraagt Catalogus.

Galvanisering op Loon.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; het **sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Compleete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWAET te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Steenenkaarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. **(EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.)** Men vrage Prospectus enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.

EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.

Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.

Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.

Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, **W. PATON WALSH.**

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **13de** aflevering van:

Geschiedenis van de Bouwstijlen

IN DE

Hoofdtijdperken der Architectuur,

DOOR

EUGEN. GUGEL,

Hoogleeraar voor de Bouwkunst aan de Polytechnische School, te Delft.

Met ruim **800** in den tekst gedrukte figuren en **6** staalgravuren.

Tweede, veel vermeerderde en bijgewerkte druk.

Met nog één aflevering, die aan de Inteekenaren **GRATIS** gegeven wordt en weldra verschijnt, zal dit werk voltooid zijn.

De 13de aflevering bevat het einde van de Bouwkunst der Renaissance, die der XVIIIde en het begin van die der XIXde eeuw, waarvan de 14de aflevering het vervolg en slot zal inhouden.

De inteekening tegen **13** afleveringen à **f 1.75** blijft tot de uitgave der 14de aflevering opengesteld.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting

van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTURA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Techynische Wetenschap

A.M.N.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. R. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. R. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokslais, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling 20 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als gewoon lid is voorgesteld de heer G. Haselager, door de heeren G. van Arkel en Jan Springer.

2°. Als buitenleden zijn toegetreden de heeren: Jan M. van de Pol, bouwkundige te Deventer, J. van den Berge, opzichter bij de Staatsspoorwegen te Amersfoort en H. M. W. W. Staring, ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Zwolle.

3°. Als 1e gewone prijsvraag is uitgeschreven „eene Protestantsche dorpskerk", waarvan het programma in dit nommer is opgegeven.

4°. Daar van de wet van het Genootschap geen exemplaren meer voorhanden zijn, stelt het Bestuur zich voor nieuwe te doen drukken, doch wenscht vooraf enkele noodzakelijk gebleken wijzigingen voor te stellen, en verzoekt den leden, die eveneens wijzigingen wenschen, de voorstellen daartoe, met inachtneming van alinea 3 van art. 86 Hoofdstuk XI, vóór 1° Januari 1886 bij het Bestuur in te zenden.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van 9 December 1885.

Na het lezen der notulen en het afdoen van eenige huishoudelijke zaken, verkrijgt de heer Henri Evers het woord, die op boeiende wijze zijn hoorders in Buda-Pest, een stad, waar spreker geruimen tijd vertoefde, rondleidt. Tal van fraaie photographische afbeeldingen verduidelijken het gesprokene, en hartelijke dank wordt spreker door den Voorzitter gebracht, waarmede de aanwezigen door bijvalsbetuigingen instemmen. Wij zullen deze belangrijke bijdrage spoedig in het orgaan opnemen.

De Voorzitter, de heer Jan Springer, geeft nu als kunstbeschouwing het werk *Architecture du Moyen-Age en Toscane*, dat met belangstelling beschouwd wordt.

Ten slotte wordt als onderwerp voor de Prijsvraag gekozen *een Protestantsche dorpskerk*, en nadat nog mededeeling is gedaan, dat het rapport, door de heeren Le Comte te Delft en Gosschalk te Amsterdam uit te brengen, inzake de antwoorden op de Prijsvraag voor een titelblad voor *De Bouwmeester*, weldra kan tegemoetgezien worden, wordt de vergadering gesloten.

BERICHT.

Van verschillende zijden wordt erop aangedrongen, het rapport der Jury, in zake de prijsvraag voor een sociëteitsgebouw te Kampen, in de kolommen van *De Opmerker* op te nemen. De Redactie heeft gemeend, aan dien wensch te moeten voldoen, en acht zich daardoor ontslagen, de verschillende brieven op te nemen of nader te bespreken.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

RAPPORT van de Jury voor beoordeeling der antwoorden, ingekomen op de prijsvraag van de Sociëteit „Het Collegie" te Kampen.

De ondergeteekenden, door het Bestuur van de Sociëteit „Het Collegie" te Kampen benoemd om een oordeel te vellen omtrent de antwoorden, ingekomen op de uitgeschreven prijsvraag voor een Sociëteitsgebouw, hebben zich op Donderdag den 5 November 1885 en volgende dagen ter plaatse vereenigd om kennis te nemen van de verschillende antwoorden, ten getale van 113 ingekomen.

In aanmerking nemende dat het ontwerp, voorkomende onder N°. 112 en voerende tot motto *Door kampen naar Kampen*, na het sluiten van den inzendingstermijn was ontvangen, werd besloten, dit antwoord buiten beschouwing te laten.

(*Hierop volgt de opsomming der motto's van de* 113 *antwoorden, die gerustelijk achterwege kan blijven.*)

Alvorens tot de beoordeeling van de verschillende antwoorden over te gaan, wisselden de ondergeteekenden van gedachte omtrent de voorwaarden, die bij de beoordeeling op den voorgrond moesten staan. Stelt men de te bebouwen oppervlakte op het globale cijfer van 300 M², dan moet de zuinigheid betracht worden, om het vastgestelde cijfer van *f* 21000 voor de bouwsom, overeenkomende met 70 gulden per centiare, niet te overschrijden. Daaruit volgt, dat de grootte van het sousterrain tot een minimum moet worden beperkt; zijn keuken, kelders en bergplaatsen daar op hunne plaats, ten aanzien van de woning van den kastelein verdient het de voorkeur, ze niet in de kelderverdieping te plaatsen. Op deze wijze wordt de ruimte, die voor het indringen van het rivierwater moet worden beveiligd, tot een minimum herleid en de gezondheid van den kastelein met zijn huisgezin niet in de waagschaal gesteld.

De Jury was verder van meening, dat eene overdekking van het terras aan den voorgevel onnoodig was, omreden daardoor het licht in de achterliggende zaal wordt benadeeld, terwijl die overhuiving geen dienst hoegenaamd kan doen, wijl de gevel op het Noordoosten gelegen is. Aan eene doelmatige distributie moest naar haar inzien groote waarde gehecht worden, zoo ook aan eene behoorlijke toetreding van licht en lucht tot de verschillende vertrekken. Met het oog op de bestemming der bovenzaal voor concerten en tooneeluitvoeringen, gebood de voorzichtigheid tot eisch te stellen, dat de trap ruim en gemakkelijk moest zijn en lag het in den aard der zaak, dat er gelegenheid moest bestaan om het orkest of het tooneel te kunnen bereiken, zonder verplicht te zijn den weg door de sociëteitszalen te nemen.

Met deze gegevens voor oogen, zijn de verschillende plans aan een nauwgezet oordeel onderworpen, en kan daaromtrent in korte trekken het volgende worden medegedeeld. Men bedenke, dat het oordeel in enkele regels moest worden saamgevat, om aan het verslag geene te groote uitbreiding te geven; de gelegenheid werd daardoor niet afgesneden om de ontwerpen, die voor eene onderscheiding in aanmerking konden komen, aan eene meer opzettelijke critiek te onderwerpen.

Het resultaat van het onderzoek, dat door de ondergeteekenden geregeld werd voortgezet, heeft tot de volgende beschouwingen geleid, als:

N°. 1, *Jacob van Campen*, 1 teekening. Hoewel het ontwerp, in vergelijking met de meeste anderen, niet flink geteekend is, verdient de distributie over het algemeen een woord van lof. De kolommen in de biljartzaal zullen hinderlijk zijn. Aan het orkest is in verhouding tot de beschikbare ruimte te veel oppervlakte gegeven, en er bestaat geen afzonderlijke toegang tot het orkest voor muzikanten of acteurs. De binnen-ordonnantie en ook de gevel maken aanspraak op een gunstig oordeel.

N°. 2, *Kampen* (in schuine richting op de bladen geschreven), 6 teekeningen. Hoewel een redelijk verlichte gang toegang geeft tot de biljartzaal en verschillende lokaliteiten, zijn de privaten in het donker geplaatst. De jassenkamer is te klein en men acht het verkeerd, dat de eenige toegang vanuit de conversatiezaal is. De vorm van de hoofdtrap past niet voor het doel, waaraan zij beantwoorden moet. Er zijn te weinig treden geteekend bij den hoofdtoegang aan de Oudestraat, die ongeveer 1.5 M. lager ligt dan de vloer der zalen. De gevel kan in geenen deele aanspraak maken op een gunstig oordeel.

N°. 3, *Kampen* (de letters schuin achterover geschreven), 2 teekeningen. De plaatsing van de kolom in de biljartkamer is zeer ongeschikt; de garderobe voldoet niet aan de eischen van een jassenkamer en de penanten tusschen de lichtramen der benedenzalen zijn ongelukkig verdeeld. De vensteropeningen zijn flink en verzekeren eene voldoende toetreding van licht. De gevel is redegevend.

N°. 4, *Brunellesco*, 2 teekeningen. De indeeling heeft verdienste, maar een der woonvertrekken van den kastelein ligt geheel in het donker; van de IJselkade binnenkomende, kan men de jassenkamer niet bereiken dan door de zaal gaande. De gevel- en doorsnede-teekeningen bieden eene verscheidenheid van motieven aan, die slecht bij elkander passen. Bij de variant is dit minder het geval. De kapconstructie is te ingewikkeld.

N°. 5, *Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen*, 4 teekeningen. De distributie heeft de verdienste, dat de verschillende lokaliteiten goed verlicht zijn; beschouwt men echter de verdeeling der lichtramen in de benedenzalen, dan moet aan die indeeling bijzondere verdienste ontzegd worden. De eerst ontworpen gevel is eentonig; bij dezen zoowel als bij de variant is de deur te klein. Geen van beiden drukt het karakter van sociëteit uit.

N°. 6, *Ditherlin*, 2 teekeningen. De woning van den kastelein in het sousterrain, dat, bij gemis aan eenige open ruimte, slecht verlicht is, moet ontraden worden. Het geheele terrein is bebouwd en er is op de rez-de-chaussée privaat noch urinoir te vinden. De jassenkamer schiet tegen den ingang aan de IJselkade, zoodat de eene deur figuratief is, en het trapgat heeft eene onvoldoende afmeting om aan de treden behoorlijke aantrede te kunnen geven. De wijze, waarop de kolommen in de conversatiezaal staan, kan niet worden goedgekeurd.

N°. 7, *Belvedere*, 1 teekening. Met uitzondering van eene kleine open plaats bij de biljartzaal, is het geheele terrein bebouwd; enkele lokalen ontvangen weinig licht en de conversatiezaal, die het terrein over de volle diepte inneemt, zou er niet dan voordeel bij hebben als de overdekking van het terras, die overbodig is, werd weggenomen. Een wenteltrap is ongeschikt om toegang te verleenen tot eene zaal, waar 300 à 400 bezoekers komen. De kleedkamers liggen te ver van het orkest of tooneel.

N°. 8, *Gerechtigheid*, 4 teekeningen. De inzender levert twee verschillende plattegronden, waarvoor dezelfde gevel kan dienen, en vervangt de begrooting door eene verklaring, inhoudende dat beoordeelaars wel overtuigd zullen zijn, dat het ontwerp voor *f* 21000 gebouwd kan worden. De conversatiezaal van 7 bij 9 M. is te klein en de vorm van de hoofdtrap minder gewenscht.

N°. 9, *Ysclzicht* (Fransch schrift), 3 teekeningen. De bedoeling van het programma is verkeerd opgevat door het terras naar binnen te doen springen; nu dit laatste overbouwd is, wordt de achterliggende zaal slecht verlicht. Het is een gebrek, dat men aan de IJselkade met de deur in het huis valt. De jassenkamer is te klein en de privaten zijn in het donker geplaatst. Van den gevel valt weinig goeds te zeggen.

N°. 10, *Ysselzicht* (in drukletters op een der teekeningen), 3 teekeningen. Dit ontwerp is zeer zwak. Het terras is, in tegenstelling met de bepalingen van de prijsvraag, inspringend gemaakt en de vorm van de conversatiezaal, waarin men van de IJselkade onmiddellijk kan binnenkomen, is onbehaaglijk.

N°. 11, *Concordia*, 4 teekeningen. De fout van het plan ligt in de geringe diepte van de conversatiezaal, die voor het buffet slechts 5.30 M. en terzijde daarvan 6.50 M. bedraagt. De optrede der hoofdtrap is te groot, en de biljartzaal heeft geringere afmetingen dan in het programma zijn voorgeschreven. De toren is onnoodig en kostbaar, en de voorgevel niet fraai.

N°. 12, *Concordia* (met een klaverblad), 2 teekeningen. Dit plan verraadt een weinig geoefende hand en de gevel mist het karakter van sociëteit. De vele gelijke ramen maken een vermoeienden indruk. De distributie laat veel te wenschen over. Tooneel en sousterrain zijn slechts door de conversatiezaal te bereiken. Deze is te klein. Het sousterrain is geheel volgebouwd, wat tot te veel onnutte kosten aanleiding geeft.

N°. 13, *Unitas*, 1 teekening. De open plaats is goed aangebracht; de hoofdtrap had breeder ontworpen moeten worden en de verbinding van buffet met keuken ontbreekt. De kastelein moet zijne woning geheel op zolder zoeken, wat niet in het belang van den dienst is. De vorm en ordonnantie van de concertzaal zijn weinig bevredigend. De gevel draagt het karakter van een woonhuis.

N°. 14, *Door oefening volmaakter*, 1 teekening. De hier gegeven oplossing is hoogst ongelukkig. Let men op den vorm der zalen met de eigenaardige vensterverdeeling (vooral van de conversatiezaal), de vreemdsoortige wijze, waarop aan de achterzijde in de zalen licht is aangebracht en de privaten in het donker geplaatst zijn, dan is eene nadere beschouwing overbodig.

N°. 15, *Apollo*, 2 teekeningen. De opvatting om het balkon, in strijd met de bedoeling van het programma, inspringend te maken, is oorzaak, dat de sociëteitszaal geringe afmetingen en te weinig licht heeft. Het denkbeeld omtrent de afstomping van den hoek der biljartzaal wordt afgekeurd; ook de vorm van de hoofdtrap kan niet aanbevolen worden. De verdere distributie is voldoende, maar er wordt op gewezen, dat het grootste deel der afscheidingen op de bovenzaal uit lattenmuren bestaat. Waartoe de contrawelven in de fundeering dienen, is moeilijk te vatten.

N°. 16, *Sophia*, 4 teekeningen. De plattegrond, die goed is ingedeeld, heeft een inspringend terras, dat volgens de prijsvraag naar buiten moet springen. De hoofdtrap is te smal en zou meerdere bordessen moeten hebben. Het in rechte lijn doortrekken der as van de vestibule door den uitgang naar de Oudestraat is goed gevonden, maar zal in de practijk minder voldoen. Op de distributie van de eerste verdieping is de aanmerking te maken, dat het orkest niet dan door de zaal te bereiken is. Het plan is goed uitgewerkt en de gevel heeft een aangenaam aanzien.

N°. 17, *Catharina*, 1 teekening. De ontwerper heeft beneden een ruimte gemaakt voor biljart- en conversatiezaal, waarvan het tusschen kolommen begrepen deel voor biljarten bestemd is. Het gezellige zal hierdoor niet winnen en beoordeelaars achten dit in strijd met de eischen voor eene sociëteit. De biljartzaal heeft bovendien slechts van boven, over een kleine oppervlakte, licht.

N°. 18, *Mina*, 2 teekeningen. De jassenkamer heeft te geringe afmetingen en ligt verkeerd, terwijl de trap met het kwartrond benedendeel niet mag worden aanbevolen. De geheele distributie is niet wel overwogen en de gevel biedt weinig aantrekkelijks. De deur aan den voorgevel, als raam bewerkt, met het kleine venster daarneven, maken een zonderlingen indruk.

N°. 19, *Viktorine*, 2 teekeningen. De distributie verdient lof; de hoofdtrap is goed geplaatst en de trappen voor den dienst en het tooneel evenzoo. De ligging der privaten bij den ingang aan de IJselkade kan verdedigd worden, nu deze deur ondergeschikt behandeld en de ramen tot verlichting van jassenkamer en privé's hoog geplaatst zijn. Toch ware het wenschelijk, dat de privaten in het achterhuis hun plaats konden vinden. Het kelderplan is te groot. De voorgevel houdt rekening met de distributie, maar is minder geschikt voor een sociëteitsgebouw. De uitvoering is flink.

N°. 20, *Enterpe*, 3 teekeningen. Hoewel de verschillende gevraagde lokalen aanwezig zijn, en de groepeering vrij goed is, moet erop gewezen worden, dat de trap naar de insteekwoning in het buffet uitkomt. Ook is er geen gelegenheid, op het orkest te komen, tenzij door de concertzaal; er ontbreekt een privaat op de bovenverdieping; de plaats voor het orkest is niet aangegeven. De conversatiezaal is niet groot. De gevel is sober en strookt met de indeeling.

N°. 21, *Marguérite*, 1 dubbele teekening. Door de ruime bedeeling van trappen wordt zeer zeker de circulatie vergemakkelijkt. De beoordeelaars geven echter de voorkeur aan eene ferme hoofdtrap. Daar alles is volgebouwd, is er weinig licht; distributie noch façade kunnen aanspraak op onderscheiding maken.

N°. 22, *Soos*, 3 teekeningen. Het geheele terrein is volgebouwd, zoodat vele lokalen in het donker liggen; de ruimte boven de hoofdtrap heeft ten deele een lantaarn, maar deze heeft geen nut voor het buffet met aanhooren, de privaten, enz. De kastelein woont in het sousterrain, dat onder het geheele gebouw is aangebracht. De hoofdtrap zal aanleiding tot ongelukken geven. Het ontwerp is goed uitgewerkt en de gevel geeft een gunstigen indruk. De begrooting, ad *f* 24500, is niet in overeenstemming met den eisch, in het programma gesteld.

N°. 23, *Kampen's Soos*, 3 teekeningen. Tegen de indeeling der lokalen rijzen bezwaren; het onderkelderen van het geheele gebouw is eene kostbare zaak, en de kastelein heeft eene ongezonde woning. De vorm van de hoofdtrap is ongeschikt voor een gebouw, dat door tal van personen bezocht wordt, en de splitsing van den toegang aan de Oudestraat is gezocht. De gevel- en doorsnede-teekeningen worden zeer goed geacht. Het teekenwerk verdient allen lof.

De variant der plattegronden staat ten achter bij de eerste teekening, daar de conversatiezaal te klein wordt.

N°. 24, *Das ist die Kunst*, u. s. w., 4 teekeningen. Deze oplossing mag niet onder de gelukkige gerangschikt worden; de teekeningen zijn met weinig zorg behandeld en de ingang vanuit de IJselkade is te bekrompen. De plaatsing van de trap naar de bovenzaal wordt afgekeurd; de trap heeft te weinig breedte en de hoofdingang tot de sociëteit, die volgens het programma vanuit de Oudestraat plaatsvindt, wordt daardoor belemmerd. De façade mist karakter.

N°. 25, *Orion*, 1 teekening. De gevraagde toegang aan de IJselkade ontbreekt, tenzij het in de bedoeling van den ontwerper gelegen heeft, dezen door het sousterrain te verleenen. De onderkeldering van het geheele gebouw wordt kostbaar.

Op de rez-de-chaussée zijn buffetkamer en privaten goed geplaatst; met de jassenkamer is dit niet het geval en de wenteltrap, die naar boven leidt, kan geene goedkeuring wegdragen. De gelegenheid om, buiten de zalen der sociëteit om, op het orkest te komen, ontbreekt. De sprongen in den voorgevel zijn ongemotiveerd, daar zij met de planverdeeling niet in harmonie zijn. De bekapping aan de zijde der Oudestraat is zonderling.

N°. 26, *Semper idem*, 4 teekeningen. De sociëteitszalen hebben de volle diepte van het terrein en worden spaarzaam verlicht, dat vooral voor de biljartzaal, ook in verband met den voorgevel, een bezwaar is. Men zoekt tevergeefs naar de plaatsing van het buffet en de zoo noodige verbinding van het laatste met kelder en keuken. Met het programma in de hand, waarbij aangegeven is dat de bovenzaal hoofdzakelijk voor concerten moet dienen, had men gewenscht, dat aan de ruimte voor het tooneel meer bescheiden afmetingen zouden zijn afgestaan. De teekeningen zijn met de noodige zorg uitgevoerd.

N°. 27, *Deo*, 2 teekeningen. De geheele oppervlakte van het bouwterrein is, met uitzondering van een klein plaatsje, bebouwd, zoodat de verlichting der vrij diepe sociëteitslokalen onvoldoende geacht wordt, als men de afmetingen der lichtramen in aanmerking neemt. De voorspringende partijen in den voorgevel worden door de plattegronden niet gewettigd. De vorm van de hoofdtrap, die toegang verleent tot de concertzaal, verdient geene aanbeveling. In een nieuw sociëteitsgebouw verdienen rechte steektrappen met bordessen de voorkeur.

N°. 28, *L'Espérance*, 4 teekeningen. Het geheele bouwterrein is ingenomen, met uitzondering van een strookje van ongeveer 2 M². oppervlakte, deel makende van den uitgang naar de Oudestraat. Het gevolg daarvan is, dat privaten en urinoirs niet of zeer slecht verlicht zijn. De vorm van de hoofdtrap is ondoelmatig voor een publiek gebouw, waar 300 à 400 personen zich vereenigen. De sociëteitszalen, die de volle diepte van het bouwterrein beslaan, worden slechts spaarzaam verlicht, en de gevel drukt het karakter der bestemming van het gebouw in geenen deele uit.

N°. 29, *Harmonie*, 3 teekeningen. Het geheele gebouw is onderkelderd en dient o. a. tot woning van den kastelein. Het terrein is ten volle bebouwd, en om den privaten licht te geven zijn zij aan den voorgevel geplaatst achter een kolossaal drielicht. De bezoekers, die aan de IJselkade willen binnenkomen, zijn genoodzaakt den weg door het sousterrain te nemen. De biljartzaal is niet van de afmetingen, die in het programma zijn aangegeven. Aan het teekenwerk is veel zorg besteed. Het geeft een vreemden indruk, een gevel van 25 M. lengte te zien, waarin geen enkele deur als toegang wordt aangewezen. De begrootingssom van *f* 25000 is niet in overeenstemming met den eisch, in het programma gesteld.

N°. 30, *Animo*, 3 teekeningen. Hoewel voor de verlichting van de verschillende lokaliteiten goed gezorgd is, kan van de distributie geen gunstig getuigenis worden afgelegd. De breedte van ruim 7 meter voor conversatie- en concertzaal wordt onvoldoende geacht, en de verbinding van privaat en urinoir met de biljartzaal door middel van een bordes, uitkomende op de openbare plaats, komt minder geschikt voor. De woning van den kastelein boven orkest en tooneel ligt zeer afgelegen, en is te ver verwijderd van de toegangen tot het gebouw. Het buffet ligt goed ten opzichte van de keuken, maar de overdekking van het terras zal het licht in de achterliggende zaal hinderen; die overdekking komt onnoodig voor, daar de gevel op het Noordoosten gelegen is.

N°. 31, *Wedstrijd* (op elke teekening een afzonderlijk aangeplakt papiertje met het motto), 5 teekeningen. Het hoofdgebrek ligt in de slechte verlichting van de sociëteitszaal; de drie ramen zijn niet voldoende, daar zich in den eenen hoek der zaal een penant van 3.5 M. breedte bevindt en het terras geheel overdekt is. De biljartzaal heeft ook een penant van bijna 3 M., terwijl de wand naar de zijde der conversatiezaal alle symmetrie mist.

N°. 32, *Wedstrijd* (Fransch schrift), 3 teekeningen. De indeeling van de rez-de-chaussée is zeer onpractisch; de conversatiezaal heeft kleine afmetingen, doordien de woning van den kastelein daarachter ligt. De slaapkamer is van de toetreding van licht geheel verstoken. De plaatsing van privaat en urinoir is gezocht en de entrée vanuit de Oudestraat naar de sociëteit en de bovenzaal bekrompen. De privaten op de bovenverdieping zijn slecht geplaatst, en er is geene gelegenheid om op het orkest te komen, zonder de zaal te passeeren. De gevel is eenvoudig.

N°. 33, *Het Bestuur der Sociëteit „Het Collegie". Vergunning*, 5 teekeningen. Door dezen ontwerper is de deur aan de IJselkade op den N.O. hoek geplaatst, waardoor de mogelijkheid van het aanbrengen van lichtramen in den Z.O. gevel benomen wordt. De distributie geeft geene aanleiding tot lof; de hoofdtrap is slecht geplaatst en maakt den hoofdtoegang bekrompen. Deze gebreken worden in de variant evenzeer gevonden. De gevels hebben geen passend karakter.

N°. 34, *Bruto*, 7 teekeningen. Doordien het geheele terrein bebouwd is en er slechts een lichtkoker ontworpen is, kan het niet anders, of toetreding van licht en lucht is op vele plaatsen onvoldoende. De privaten bij den ingang zijn misplaatst, vooral daar het lokaal door een gewoon venster verlicht wordt. De vorm van de hoofdtrap wordt afgekeurd. Het ontwerp wordt door de teekeningen uitvoerig toegelicht.

N°. 35, *Totila*, 6 teekeningen, waaronder perspectievische aanzichten van voorgevel en concertzaal. De indeeling heeft veel goeds, en zoowel voor het aangeven der verschillende lokalen als voor hunne verlichting is zorggedragen. De trap voor het tooneel staat met het sousterrain in verband, maar niet, zooals wenschelijk geacht wordt, met de hoofdtrap. De kolommen in de biljartzaal zijn af te keuren. In de variant op den plattegrond is de jassenkamer te klein; ook wegens meerdere verlichting wordt aan het eerste plan de voorkeur gegeven. Het ontwerp is goed bestudeerd en de gevel verdient lof.

N°. 36, *Kunst adelt*, 3 teekeningen. De indeeling van het plan is verre van behaaglijk en de groepeering der benedenzalen wordt afgekeurd. De conversatiezaal is klein en verliest door de versnippering van ruimte bij het buffet. De toegang tot de twee privaten, die zich in het gebouw bevinden, kan alleen over de open plaats verleend worden, wat afkeuring verdient, vooral met het oog op de bezoekers der bovenzaal. De woning van den kastelein ligt in het sousterrain.

N°. 37, *Arbeid adelt*, 2 teekeningen. De plattegronden moeten in allen deele worden afgekeurd; kan de plaatsing van kolommen tot steun van de bintlaag der concertzaal verdedigd worden, de wijze, waarop dit door ontwerper wordt voorgesteld, maakt de conversatiezaal onbruikbaar. Daarbij komt, dat de achtermuur der concertzaal doorgaande op een onderslag rust, zoodat reeds om deze redenen alleen het plan moet worden terzijde gelegd.

N°. 38, *Arbeid adelt* (op een gouden veld), 3 teekeningen. De ingang aan de IJselkade staat in onmiddellijke gemeenschap met de conversatiezaal. De jassenkamer is te smal. De afmetingen der concertzaal zijn te gering. De acteurs kunnen uit de kleedkamers slechts over een gang het tooneel, dat klein is en slechts één deur heeft, bereiken. Voor de verlichting is voldoende gezorgd. De gevel mist het karakter van een sociëteitsgebouw.

N°. 39, *Arbeid adelt* (Fransch schrift), 1 teekening. De distributie is vrij goed; de onderkeldering van het gebouw over $^2/_3$ der oppervlakte is kostbaar en maakt de keuken te groot. Door de ruime afmeting van het orkest wordt de concertzaal kleiner dan wenschelijk is, en er bestaat geene andere gelegenheid om op het tooneel te komen dan door de zaal. De gevel is hoogst eenvoudig.

N°. 40, 21021, 4 teekeningen. De groepeering der lokalen is niet gelukkig, ook wat den vorm aangaat. De hoofdtrap (wenteltrap) past niet in een publiek gebouw; de onderkeldering van bijna het geheele gebouw wordt kostbaar. De gevel is weinig aantrekkelijk.

N°. 41, *Overveen*, 3 teekeningen. De distributie verdient op verschillende punten afkeuring; de plattegronden zijn allen onbehaaglijk ingedeeld. Het sousterrain, dat zich onder het geheele gebouw uitstrekt, zal de bouwsom verhoogen, zonder gerieflijkheden aan te bieden. Op de rez-de-chaussée vindt men den ingang aan de IJselkade zoodanig ontworpen, dat men de afgelegen jassenkamer niet dan door de zalen bereiken kan. De vorm der hoofdtrap wordt niet goedgekeurd, en met de vensterverdeeling in de benedenzalen kan geen genoegen genomen worden. De sprongen in de goed-geteekende gevelteekening zijn niet gemotiveerd. De deur aan de IJselkade is te klein.

N°. 42, *c*, 5 teekeningen. Het hoofdgebrek van dit ontwerp ligt in de geringe verdiepingshoogte der sociëteitslokalen, die tusschen vloer en plafond slechts 3.2 M. bedraagt, terwijl daarentegen de concertzaal bijzonder hoog is. Om deze reden moet het worden terzijde gelegd, hoewel het plan van ernstige studie getuigt en meer dan voldoende is uitgewerkt.

N°. 43, *Eurèka*, 5 teekeningen. In tegenstelling met de bedoeling der prijsvraag, is het terras inspringende. De jassenkamer is te klein en de hoofdtrap heeft den goeden vorm niet. De toiletkamer met privaat ligt aan den ingang en tegen den voorgevel minder doelmatig en de concertzaal is te klein, terwijl daarentegen voor orkest met aanhooren te veel ruimte is opgeofferd. De variant komt in hoofdzaak op hetzelfde neder; de opgang voor muzikanten en acteurs is eene verbetering, maar de privaten op de rez-de-chaussée missen daarbij licht en lucht. De gevel is vrij voldoende.

N°. 44, *A. H.*, 4 teekeningen. De groote bemerking op dit plan ligt in de uitgebreidheid, die aan het orkest gegeven is, waardoor de concertzaal te klein wordt. Er schijnt te veel gedacht te zijn aan een schouwburg, dat bijzaak moet blijven. Het antwoord heeft verdienste; de overdekking van het terras is aan een gevel, die op het Noordoosten ligt, onnoodig, en maakt de achterliggende zaal duister; hierdoor is ook de gevel minder fraai dan hij anders zoude zijn.

N°. 45, *Veel koks verzouten den brij*, 4 teekeningen. Een ontwerp, dat bij veel goede eigenschappen ook aanleiding tot gegronde bemerkingen geeft. De toegang aan de IJselkade verhindert het plaatsen van lichten in den Z.O. gevel, en de bovenzaal draagt meer het karakter van schouwburg dan van concertzaal, zooals de prijsvraag vooropstelde. De vertrekken zijn doelmatig gegroepeerd, en een woord van lof mag den ontwerper niet onthouden worden. Echter zullen de toren en de vele versieringen van den gevel veroorzaken, dat het ontwerp op verre na niet voor de vastgestelde som te bouwen is.

N°. 46, *Le Progrès*, 4 teekeningen. Het maken van een inspringend terras verraadt, dat de prijsvraag niet begrepen is. Doordien dat terras overbouwd is, wordt de conversatiezaal donker. De vorm van het trapgat en de verdeeling der treden passen niet voor een publiek gebouw. De gevel wordt zwaarmoedig tengevolge van de overbouwing van het terras, en behoudens erkenning van de verdienstelijke wijze, waarop het teekenwerk behandeld is, kan het plan niet onder de gelukkige oplossingen gerangschikt worden.

N°. 47, *Anch' io*, 2 teekeningen. Het programma is verkeerd opgevat, daar het terras niet uit- maar inspringt. Het geheele terrein is, met uitzondering van eene zeer kleine oppervlakte, bebouwd en de privaten, zoo ook de urinoirs, missen licht en lucht. De ingang van de zijde der Oudestraat, die als hoofdtoegang dienst doet, is bekrompen; de jassenkamer te klein en de woning van den kastelein in het sousterrain misplaatst. De toegang tot die woning is op gemeentegrond ontworpen en de teekeningen zijn met weinig zorg bewerkt.

N°. 48, 20994.41, 2 teekeningen en een detail van den gevel. Het sousterrain loopt onder het geheele gebouw, en de woning van den kastelein is daarin ontworpen. De scheiding der benedenzalen door het buffet is minder doeltreffend en heeft ten gevolge, dat de afmetingen der biljartzaal geringer zijn dan in het programma vermeld staat. Beide zalen hebben last van tocht, als de deur aan de IJselkade geopend wordt. De hoofdtrap heeft geen goeden vorm en de gevel is eentonig.

N°. 49, *Gerardus*, 2 teekeningen. De jassenkamer van 1.7 M. breedte mag dien naam niet dragen. Niet alleen dat privaten en urinoirs slecht verlicht zijn, de toegang daartoe zal niet kunnen geschieden dan met gevaar het hoofd tegen den trapboom te stooten. Er bestaat geene communicatie van het buffet met de andere dienstlokalen. De hoofdtrap is goed geplaatst en de toegang tot het tooneel doelmatig aangebracht. De verdiepingshoogte der sociëteitslokalen is te gering.

N°. 50, *Simplex sigillum veri*, 3 teekeningen. Hoewel de distributie grootendeels goed gedacht is, moet de aandacht gevestigd worden op de hoofdtrap, die geen enkel bordes heeft. De woning van den kastelein is zeer bekrompen en de afmetingen van de keuken zijn overdreven, waardoor een grooter oppervlak van het sousterrain wordt ingenomen dan strikt noodig is. De verlichting van de verschillende lokalen is goed gevonden, maar er bestaat geene gelegenheid om orkest of tooneel te bereiken dan door de concertzaal.

De beoordeeling van den gevel is minder gunstig, vooral wat het deel betreft, waarin de toegang ontworpen is.

N°. 51, *Frolick mit ernst*, 2 teekeningen. De geheele kelderverdieping is in gebruik genomen en de distributie is over het algemeen ondoeltreffend. Voor allerlei accessoires gaat in de rez-de-chaussée (1e verdieping door ontwerper genoemd) veel meer dan $^1/_3$ der oppervlakte weg, waardoor de conversatiezaal veel te klein wordt. Gevel en doorsneden hebben door de eigenaardige wijze van bewerking een doodsch aanzien.

N°. 52, *Het wapen van Kampen* (afbeelding), met 3 teekeningen. De distributie is zeer goed gedacht; de gang achter de sociëteitslokalen geeft eene goede ver-

binding tusschen de verschillende lokalen en het tooneel; jammer dat zij slecht verlicht is. De jassenkamer heeft geringe afmetingen en is minder goed gelegen. De gevelpartij, waarin de toegangsdeur geplaatst is, maakt een minder bevredigenden indruk.

N°. 53, *K in een cirkel* (figuur), 7 teekeningen. De rez-de-chaussée is zeer goed ingedeeld, en van de eenige open ruimte is goed gebruik gemaakt om diverse ruimten te verlichten. De woning van den kastelein in het sousterrain, dat onder het gansche gebouw doorloopt, is minder goed gelegen. Het ontwerp, door zeven teekeningen toegelicht, is zeer goed uitgewerkt en de beide gevels, die ook door perspectievische schetsen worden verduidelijkt, hebben karakter. Geen van beide ontwerpen kan voor de beschikbare som worden uitgevoerd. Het teekenwerk is zeer fraai.

N°. 54, *Amstel*, 7 teekeningen. De ingang IJselkade is ter linkerzijde en als hoofdtoegang ontworpen; daardoor moeten de bezoekers der bovenzaal, die grootendeels van de zijde der Oudestraat komen, een wandeling door het gebouw maken, en is de gelegenheid benomen in den Z.O.gevel uitzichten te maken. De jassenkamer ligt daardoor afgelegen voor de meeste leden, en de plaatsing van privaten en urinoirs bij den hoofdingang is verkeerd. De conversatiezaal is te klein. Het tweede plan komt in sommige dezer bezwaren tegemoet, maar de jassenkamer is ook daar ondoelmatig, evenals de hoofdtrap, waarin een kwartrond ongewenscht is. Ook in dit tweede plan is de conversatiezaal te klein en zijn de privaten en urinoirs verkeerd geplaatst. De algemeene distributie en de vorm der zalen is in het tweede plan niet verbeterd. Ontwerper heeft zich veel moeite gegeven; de gevel heeft veel verdienste.

N°. 55, *Was stehst zu lachen*, u. s. w., 3 teekeningen. De woning van den kastelein, ten deele in het sousterrain, is bekrompen, en de afmetingen der vertrekken zijn onvoldoende, evenals die van de jassenkamer. De privaten op beide verdiepingen zijn niet doelmatig geplaatst, en er is geene gelegenheid op het orkest te komen dan door de concertzaal. De gevel houdt rekening met de distributie der lokalen, doch de gevelpartij bij den ingang verdient afkeuring, ook wegens de te kleine deur.

N°. 56, *Yssclstroom*, 2 teekeningen. De distributie heeft vele gebreken. De jassenkamer is te klein en kan niet dan door de zalen bereikt worden; de hoofdtrap is ongeschikt om toegang te verleenen voor een 300 personen, en de vorm der conversatiezaal verdient geene goedkeuring om de minder gelukkige penantverdeeling De onderkeldering van het geheel vordert vele onkosten en de sprong in den gevel is niet gemotiveerd.

N°. 57, *Am Yssel*, 2 teekeningen. Doordien het terrein geheel bebouwd is, ontbreekt het voor verschillende lokaliteiten aan licht en lucht; de lantaarn boven de privaten komt ten deele tegemoet aan dat bezwaar. Er bestaat geen verbinding tusschen keuken en buffet. Overigens is de distributie niet kwaad. De middenpartij in den voorgevel is niet gemotiveerd en volgt in geenen deele uit de planverdeeling.

N° 58, *Medio tutissimus ibis*, 1 teekening. De indeeling der verschillende lokaliteiten is niet doeltreffend. In de rez-de-chaussée is ruim $^1/_3$ ingenomen door accessoires; dientengevolge is de conversatiezaal smal en ontvangt zij weinig licht. De hoofdtrap heeft, niettegenstaande dit, twee kwartronden, wat niet toegelaten kan worden. Ontwerper heeft zich de vrijheid veroorloofd, het bouwterrein aan de Zuidwestzijde te vergrooten. De daar gedachte privaten moeten naar elders verplaatst worden, en dit zal moeilijkheden opleveren, om reden het geheele terrein volgebouwd en nergens een open ruimte behouden is. De voorgevel en doorsneden zijn van beter gehalte dan de plans.

N°. 59, *Leute gradiens*, 4 teekeningen. Doordien het terras, in strijd met het programma, inspringt, en bovendien overbouwd is, zal de conversatiezaal vrij donker zijn, al heeft men getracht daaraan tegemoet te komen door een raam in het buffet. De jassenkamer is klein en aan de trap naar de concertzaal behoort geen kwartrond. De buitensporige afmetingen van keuken en bijlokalen maken het noodig om het geheele gebouw te onderkelderen, wat de bouwkosten verhoogt. De privaten op de bovenzaal zijn slecht geplaatst, en er bestaat geene gelegenheid op het orkest te komen, dan de zaal passeerende.

De gevel mist het karakter eener sociëteit.

N°. 60, *A 3*, 2 teekeningen. De jassenkamer is onder het trapbordes ongelukkig geplaatst en verhindert de gemeenschap van het buffet met de keuken; de gang achter de zalen, zoowel boven als beneden, zal slecht verlicht worden, en de bovenprivaten zijn zonderling geplaatst. De teekeningen zijn flink behandeld, maar in den gevel zoekt men tevergeefs naar het karakter van een sociëteitsgebouw.

N°. 61, *Als ik can*, 2 teekeningen. Er kan niet ontkend worden, dat ontwerper het meerendeel der lokalen goed verlicht heeft; de jassenkamer maakt daarop uitzondering en is te klein, terwijl de hoofdtrap gewijzigd zou moeten worden. De gevel voldoet in mindere mate.

De verbinding van den begane-grond met het sousterrain door een open plaats verdient afkeuring.

N°. 62, *Alle waar naar haar geld*, 3 teekeningen. De hoofdaanmerking op de distributie is, dat eene te groote ruimte is ingenomen voor de lokaliteit, als *gang* ingeschreven. Van die ruimte is een minder doelmatig gebruik gemaakt, want de vorm der hoofdtrap verdient afkeuring. De biljartzaal is kleiner dan het programma aangeeft. Op de verdieping vindt men een niet verlangde ververschingskamer, en de concertzaal is kleiner, dan wenschelijk geacht wordt. De gevel bezit verdienste.

N°. 63, *Alpha*, door een figuur omsloten, 6 teekeningen. Hoewel in dit plan alle lokalen gevonden worden, ontbreekt het hier en daar aan behoorlijke verlichting en kan de distributie niet geprezen worden. De indeeling bij de toegangen is versnipperd en de vraag doet zich voor, of eene bergplaats ρ aan den voorgevel kan bedoeld zijn, zooals het renvooi aangeeft. De twee deuren aan den voorgevel zijn te klein. Het plan is voldoende uitgewerkt, maar de gevel is niet fraai.

N°. 64, *Ysel*, 3 teekeningen. De biljartzaal heeft de gevraagde afmetingen niet; de lokalen, in het programma opgenoemd, zijn voorhanden, maar de onderkeldering is te ruim opgevat, en er bestaat geen gelegenheid op het orkest te komen, zonder door de concertzaal te gaan. De diensttrap kan daartoe niet dienen, daar zij naar de biljartzaal of het sousterrain leidt. De hoofdgedachte der twee gevels geeft weinig verschil.

N°. 65, *Ysel* (ingeschreven op blauwen grond tusschen twee lijnen, in een cirkel), 3 teekeningen. De verschillende lokalen zijn aanwezig, maar de groepeering is minder behaaglijk; de hoofdvestibule, op de teekening als corridor ingeschreven, zal een minder gelukkig figuur maken, daar de verschillende openingen voor deuren en trapruimte niet met elkander strooken. Gevel en doorsneden zijn niet onverdienstelijk.

N°. 66, *Gratimus*, 5 teekeningen, waarbij twee gevelteekeningen. De distributie van de rez-de-chaussée is zeer goed, vooral wat het aanbrengen van licht aangaat; de privé's voor dames zijn op deze verdieping onnoodig en de jassenkamer behoort niet aan den voorgevel. Behoudens deze bemerkingen, moet de planindeeling geprezen worden. De gevels doen aangenaam aan, maar aan die van het eerste ontwerp wordt boven de variant de voorkeur gegeven. De verlichting der lokalen is bijzonder goed

N°. 67, *Arbeid geeft welvaart*, 2 teekeningen. Dit plan heeft geen ingang aan de IJselkade, tenzij men over het terras binnentreedt, wat ten sterkste moet ontraden worden. De jassenkamer is verkeerd geplaatst, daar men haar niet dan door de zalen bereiken kan. Van de bovenverdieping is voor bestuurskamer enz. te veel ruimte afgenomen, en daardoor wordt de concertzaal te klein. Het plan geeft geen aangenaam geheel en de voorsprong in den gevel is niet verantwoord.

N°. 68, *Zèle*, 4 teekeningen De breedte van de conversatiezaal ad 7 M. is niet ruim, maar de andere lokalen op de rez-de-chausseé zijn goed gegroepeerd; de privaten maken op dit gunstig oordeel uitzondering. Op de 1ste verdieping zijn de laatstgenoemde vergeten, en er is geene andere gelegenheid om op het orkest te komen dan door de zaal. Over het algemeen is de planverdeeling beter dan de binnenordonnantie, zooals deze in de doorsnede is aangegeven. De voorgevel is eenvoudig, maar niet onbehaaglijk.

N°. 69, *Vergunning*, 2 teekeningen. De distributie verdient niet dan afkeuring. Het geheele terrein is volgebouwd en op geene enkele plaats is eene open ruimte ontworpen, om toetreding van licht en lucht te verzekeren. De serie van privaten en urinoirs, die zich op de entresol bevinden, liggen allen in het donker en kunnen niet geventileerd worden. Ook de gevel is zeer zwak en onafgewerkt; men zoekt daarin tevergeefs naar het karakter van een sociëteitsgebouw.

N°. 70, *Eendracht maakt macht*, 3 teekeningen. In strijd met de bedoeling van het programma is het terras inspringende; doordien het overbouwd is, wordt de conversatiezaal onvoldoende verlicht. De privaten bij den ingang zijn slecht geplaatst en ook de woning in het sousterrain verdient afkeuring. De hoofdtrap heeft geen behoorlijken vorm, en het aanbrengen eener trap in de jassenkamer is zonderling. Distributie noch gevel trekken de aandacht.

N°. 71, *Wapenbord met roset in een cirkel* (figuur). Dit plan bestaat uit 9 teekeningen, waarvan 5 als boven aangegeven en 4 met hetzelfde figuur, doch de letter *a* daarboven. Hoewel de beide oplossingen een bruikbaar geheel geven, mogen ze ter uitvoering niet worden aanbevolen, daar het terrein nagenoeg geheel bebouwd is en verschillende lokaliteiten gebrek aan licht en lucht hebben. De derde verdieping, op het eerste plan over de geheele oppervlakte en op het met *a* gemerkte over een deel, wordt kostbaar. De teekeningen verdienen lof.

N°. 72, *Spoed*, 3 teekeningen. Het buffet staat niet in verbinding met de keuken; de jassenkamer kan dien naam niet dragen en aan het tooneel is te veel ruimte afgestaan, waardoor de bovenzaal te klein wordt. De gevel heeft weinig karakter, en de groote ramen bij het tooneel of orkest zijn misplaatst.

N°. 73, *Twee cirkels door elkander*, 3 teekeningen. De hoofdtrap mag in het belang der veiligheid niet met twee kwartronden, zonder bordes, gemaakt worden. De kasteleinswoning in de kelderverdieping vindt afkeuring. Een deel der privaten heeft geen licht. De sprongen in den voorgevel zijn niet redegevend en stemmen niet overeen met de distributie.

N°. 74, *Twee cirkels door elkander*, aan elk hunner midden tusschen de snijpunten eene verhevenheid, 4 teekeningen. De noodzakelijke lokalen zijn aangetoond en de eischen van verlichting inachtgenomen. De splitsing van den uitgang naar de Oudestraat wordt ontraden. Het torentje is misplaatst, als grootendeels gelegen op gemeentegrond, aan den eigenaar van het aangelegen bierhuis verkocht. De façade bevat te veel verschillende motieven.

N°. 75, *Solo*, 3 teekeningen. De gevraagde lokalen zijn voorhanden, en voor toetreding van licht en lucht is op voldoende wijze zorggedragen. De woning van den kastelein is doelmatig aangebracht. De beoordeeling van den gevel is minder gunstig.

N°. 76, *In omnia paratus*, 3 teekeningen. De voorgestelde planverdeeling moet worden afgekeurd; het gaat toch niet aan, om den ingang aan de IJselkade, die op het Noordoosten ligt, in de biljartzaal te doen uitkomen. De vorm der lokalen is onaangenaam, en de sprongen in de concertzaal geven een vreemd effect. Het geheele ontwerp verraadt een weinig geoefende hand.

N°. 77, *Ga*, 3 teekeningen. De groepeering der lokalen is goed en voor licht is op voldoende wijze zorggedragen; ten deele volgt daaruit de mindere breedte van de conversatie- en concertzalen, die men grooter wenscht. Het gebouw is nagenoeg geheel onderkelderd en de groote lokalen, daardoor verkregen, kunnen ten deele ontbeerd worden. Geeft de planverdeeling over het algemeen reden tot tevredenheid, met de gevelteekening is dit minder het geval. Bij dit ontwerp is geene begrooting overgelegd.

N°. 78, *Dum spiro spero*, 1 teekening. De wijze, waarop de jassenkamer is aangebracht, maakt het noodig, de linkerhelft van den ingang aan de IJselkade als blinde deur te behandelen. Deze fout moet zwaar wegen, te meer daar er aan vestibule met aanhooren eene belangrijke ruimte is opgeofferd Voor de verlichting der lokalen is op voldoende wijze gezorgd. De gevel is niet onverdienstelijk.

N°. 79, *Isala*, 2 teekeningen. De distributie is over het algemeen goed; privaten, enz. zijn goed gelegen en van boven verlicht, terwijl er een afzonderlijke toegang naar het tooneel bestaat. De plaats der jassenkamer is minder geschikt; de vorm van de hoofdtrap moet worden afgekeurd en er ontbreekt eene gemeenschap van het buffet met de andere dienstlokalen. Hoewel de gevel voor een sociëteitsgebouw te somber is, en de ordonnantie, waarschijnlijk om der kosten wille, sober moet genoemd worden, kan niet ontkend worden, dat ontwerper zich rekenschap heeft gegeven van den inhoud van het programma.

N°. 80, Zonder motto, (figuur) een driehoek, rechts tegen den rand, 4 teekeningen en een detail. Het programma is verkeerd opgevat. Doordien het terras niet naar buiten springt, zooals in de bedoeling lag, wordt de achtergelegen conversatiezaal te klein. De distributie is over het algemeen goed, maar de ordonnantie der bovenzaal wordt te zwaar geacht. De hoogte der concertzaal komt te gering voor.

N°. 81, *S.h.C.k*, 3 teekeningen. De hoofdtrap is smal en behoort niet in den uitgang naar de Oudestraat, die den hoofdtoegang tot de sociëteitslokalen verleent. De entrée aan de IJselkade is te bekrompen en er bestaat voor de bezoekers, die hier binnenkomen, geene gelegenheid om de jassenkamer te bereiken, tenzij de conversatiezaal gepasseerd wordt. De vrij diepe zalen worden door groote lichtramen verlicht, maar de penanten daartusschen zijn te smal om de belasting der bovenzaal te torsen, wanneer daarop gedanst wordt. Sommige der bovenramen zijn zeer smal, wat in verband met de daarbeneden liggende ramen een zonderlingen indruk maakt.

N°. 82, 20973.35, 2 teekeningen. De indeeling van de verschillende plattegronden verdient waardeering, maar er moet op het ongemotiveerde van den voorsprong ter rechterzijde in den gevel gewezen worden. Het geheele ontwerp draagt de blijken van goed doorwerkt te zijn; de gevel voldoet minder, en gaarne zag men het overvloedige licht van de concertzaal aan de daaronder liggende lokalen toebedeeld, die door het breede kalf slechts spaarzaam licht ontvangen.

N°. 83, *Concurrent*, 3 teekeningen. Doordien het geheele terrein bebouwd is, missen verschillende lokalen geheel het noodige licht. Buffet met buffetkamer en jassenkamer liggen in het donker, en al ontvangt het buffet eenig licht uit de conversatiezaal, dit kan van de andere vertrekken niet gezegd worden. De gemeenschap van buffet en jassenkamer wordt ontraden. De sprongen in den gevel zijn in strijd met de rangschikking der lokalen.

N°. 84, *Etude*, 5 teekeningen. De bedoeling van het terras is niet begrepen; zooals het ontworpen is, ligt het binnen de rooilijn, en de overbouwing heeft ten gevolge, dat de sociëteitszalen slecht verlicht zijn. Aan het plaatsen der woning van den kastelein in het sousterrain kan geene goedkeuring gehecht worden, en de gevel maakt een onrustigen indruk. De plaatsing van privaat en urinoir, onmiddellijk uitkomende in de conversatiezaal, mag niet worden toegestaan.

N°. 85, *Ysselkade*, 6 teekeningen. Dat het buffet met de bijlokalen geheel in het donker liggen, verdient afkeuring; privaten en urinoirs behooren niet bij den ingang. Behoudens deze gebreken, heeft het plan veel goeds en de wijze, waarop gevel en doorsneden geteekend zijn, is verdienstelijk.

N°. 86, *Ad valorem*, 7 teekeningen, waarvan de vier, waarop het motto met rood is ingeschreven, een ander ontwerp voorstellen. Aan het laatste wordt door beoordeelaars de voorkeur gegeven, om de meer doelmatige plaatsing van den ingang aan de IJselkade. De distributie is verdienstelijk, maar de gevel heeft een eenigszins doodsch aanzien.

Bij het ontwerp is geene gedetailleerde begrooting gevoegd; ook is de door ontwerper opgegeven bouwsom ad *f* 28,500 in strijd met den eisch, in het programma gesteld. (*Slot volgt.*)

DE TELEPHOON TE ANTWERPEN.

Onder de belangrijkste zaken, die op de Tentoonstelling te Antwerpen te zien waren, behoort wel de telephoon naar het systeem-Van Rijsselberghe. Zooals men zich misschien herinneren zal, heeft deze heer wel geen nieuw telephoontoestel uitgedacht, maar toch voor de telephoonverbindingen een nieuw veld geopend, door het mogelijk te maken, langs een gewonen telegraafdraad, tijdens daarlangs telegrammen verzonden worden, te spreken.

Kort na de uitvinding van de telephoon begreep men reeds, van welk uitgebreid nut dit werktuig zou kunnen worden, en die verwachting is niet beschaamd, want er is geen stad ter wereld van eenige beteekenis, of zij heeft haar net telephoondraden. Toen het gelukte, met de telephoon ook tusschen zeer ver verwijderde plaatsen te correspondeeren, zag men aanstonds in, welk een groot voordeel het zou zijn, indien men van de bestaande telegraafdraden voor het telephoonverkeer gebruik kon maken. Proeven bewezen echter, dat telephoon- en telegraafdraden niet in elkanders nabijheid geplaatst konden worden, daar de inductiestroomen, door deze nabijheid veroorzaakt, allerlei verwarde geluiden in de telephoon deden ontstaan, die het hooren van het gesprokene onmogelijk maakten.

De heer Van Rijsselberghe nu stelde zich ten taak, den storenden invloed dezer inductiestroomen te keeren, ja hij slaagde er zelfs in een stelsel uit te denken, waardoor men langs denzelfden draad tegelijkertijd kan telegrafeeren en telephoneeren. In Februari 1882 nam hij op zijn uitvinding patent.

Het systeem berust op het beginsel, dat de telephoon slechts dan de stroomen, in de geleiding opgewekt, doet hooren, als zij plotseling ontstaan en ook plotseling weer ophouden. Een stroom, die zeer zwak begint, dan toeneemt, en geleidelijk weer afneemt, is in de telephoon dus niet waar te nemen, en kan geen hinder veroorzaken. Het kwam er dus slechts op aan, de stroomen, waarvan men bij het telegrafeeren gebruikmaakt, zoodanig te veranderen, dat zij niet plotseling beginnen en ophouden.

De heer Van Rijsselberghe verkrijgt dit, door in de telegraaf-geleiding kleine electro-magneten of wel condensators, of ook wel beiden, in te schakelen. Zij dienen als verzamelplaatsen van electriciteit, en slurpen, als de stroom begint, een gedeelte ervan op, dat zij na het eindigen even geleidelijk weer afgeven. Hierdoor worden de stroomen onhoorbaar gemaakt. De condensators bestaan uit afwisselende lagen tin en papier, terwijl de electro-magneten op de gewone wijze geconstrueerd zijn.

Dit stelsel kan bij alle telegrafen en telephonen gebezigd worden, en veroorlooft het plaatsen der draden in elkanders onmiddellijke nabijheid. Wil men echter langs denzelfden draad tegelijkertijd telephoon en telegraaf laten werken, dan moet men nog eenige voorzorgen nemen, daar men waken moet, dat niet door kwaadwilligen het telegraafgeheim verraden worde, en tevens moet voorkomen, dat de herhaalde herstellingen, die de telephoon moet ondergaan, daar meest leeken haar gebruiken, storing in het telegraafverkeer ten gevolge hebben.

Nu gebruikt men weer hetzelfde eenvoudige middel, door nl. de telephoon niet onmiddellijk aan den telegraafdraad te verbinden, maar die verbinding door een condensator heen te doen plaatsvinden.

Men besloot, de waarde van het systeem-Van Rijsselberghe aan de bezoekers van de Antwerpsche tentoonstelling ten duidelijkste te toonen, en wilde ten dien einde Brussel en Antwerpen langs een gewonen telegraafdraad, die geregeld voor het verkeer gebruikt wordt, telephonisch verbinden.

In het vorig jaar werd met het nemen van proeven aangevangen, die zoo goed slaagden, dat de commissie, met het nemen dier proeven belast, reeds den 1sten September eenige genoodigden in een der vertrekken van het station te Antwerpen een concert kon laten hooren, dat te Brussel gegeven werd.

Toen deze proefneming met den gewenschten uitslag bekroond was, wilde men beproeven, of behalve instrumentale muziek, ook vocale langs een telegraafdraad kon overgebracht worden, en verbond daartoe het Théâtre de la Monnaie te Brussel langs een telegraafdraad met de koninklijke villa te Ostende. Deze proef slaagde evenzeer, en de Koningin van België kon den 7den September 1884 te Ostende de *Faust* hooren, die te Brussel werd opgevoerd, terwijl tegelijkertijd langs denzelfden draad het gewoon telegrafisch verkeer zonder de minste moeite plaatsvond.

De proef had de Koningin zoozeer voldaan, dat zij later het Théâtre de la Monnaie met het kasteel te Laeken deed verbinden.

De telephoonvertrekken te Antwerpen werden den negenden Juli voor het publiek geopend. In den toren links van het tentoonstellingspaleis bevond zich een groote zaal, waar men de concerten, die in het Vauxhall te Brussel plaatshadden, langs een gewonen telegraafdraad kon hooren.

Zeventig ontvangers, naar Bell's systeem, waren tegen de wanden geplaatst, zoodat vijf-en-dertig personen de muziek konden hooren. Tien microphonen, van een bijzondere constructie, vingen te Brussel de klanken op.

Men kon te Antwerpen zelfs de fijnste klank-nuances van het Brusselsch orkest waarnemen, en duizenden waren dan ook getuigen van het welslagen van Van Rijsselberghe's vinding, die een schoone toekomst schijnt te hebben.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Als 1ste gewone prijsvraag voor het jaar 1885—1886 wordt uitgeschreven:

Een kerkgebouw voor eene Protestantsche dorpsgemeente, met toren en consistoriekamer.

Het gebouw wordt verondersteld rondom vrij en in de zoogenaamde kom der gemeente te staan.

De toren moet worden voorzien van een slaguurwerk met aan iedere zijde een wijzerplaat, benevens een groote en twee kleinere luiklokken.

De kerk moet 500 zitplaatsen bevatten, benevens een orgel, dat op een gaanderij tegenover het preekgestoelte doelmatig moet geplaatst zijn.

Dit gestoelte, de banken voor kerkeraad, gemeente en voorzanger, de toegangen tot de kerk, den toren en de gaanderij, zoomede de wijze van avondverlichting, wenscht men duidelijk in het ontwerp te zien aangegeven.

De consistoriekamer moet ruim en afzonderlijk van buiten toegankelijk zijn, terwijl een privé met de noodige bergplaats daarbij aangebracht moet worden.

De bouwstijl en het materiaal wordt geheel vrijgelaten, doch moet in overeenstemming zijn met de bestemming van het gebouw.

Men verlangt van het gebouw een benedenplan met aanwijzing der plaatsing van het ameublement, benevens de zijgevels en de doorsneden op de schaal van 1 : 200 en den voorgevel op de schaal van 1 : 100.

Het ontwerp en de teekeningen moeten door een toelichtende omschrijving worden verduidelijkt.

De teekeningen kunnen als schets worden behandeld, doch moeten in zwarte inktlijnen worden uitgevoerd (tinten of kleuren mogen niet worden aangebracht) en geschikt zijn voor reproductie door photolithographie; de omlijsting der teekeningen moeten zich verhouden als 3 : 4.

Ontwerpen, die aan vorenstaande bepalingen niet voldoen, zullen onvoorwaardelijk worden terzijde gelegd.

Aan den vervaardiger van het der bekroning waardig gekeurd ontwerp zal worden uitgereikt een premie van *vijftig gulden* en aan het daaropvolgende een premie van *vijf-en-twintig gulden*.

De mededinging is opengesteld uitsluitend voor *gewone leden* van het Genootschap en de inlevering der ontwerpen, met stipte inachtneming van art. 67 der wet en vergezeld van een correspondentie-adres, ten einde zoo noodig met de vervaardigers te kunnen correspondeeren, moet geschieden vóór of op primo Februari 1886, uitsluitend *ten huize van den 1ste-Secretaris*, Oosterdoksluis 29 te Amsterdam.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

VEREENIGING »ARTI ET INDUSTRIAE" TE 's-GRAVENHAGE.

Van het Bestuur der Vereeniging »Arti et Industriae" te 's-Hage ontvingen wij het reglement voor de in de maanden Juni en Juli 1886 te houden vaktentoonstelling in de Academie van Beeldende Kunsten aldaar. Dit reglement luidt als volgt:

Art. 1. De tentoonstelling zal bevatten:
a. Beeldhouwwerk in hout en steen.
b. Smeed- en Gietwerk in ijzer, koper en brons.
c. Decoratie, bevattende de volgende rubrieken:
1° Decoratief Schilderwerk.
2° Inlegwerk in hout, steen, ivoor enz.
d. Schrijnwerk (inzending van slechts één voorwerp).

Art. 2. De tentoonstelling zal worden geopend den 16den Juni 1886 en gesloten den 31sten Juli daaropvolgende. De voorwerpen moeten vóór of op den 2den Juni e.k. vrachtvrij en vergezeld van eene duidelijke omschrijving ingezonden worden aan het adres van den eerste-Secretaris: Academie van Beeldende Kunsten, te 's-Hage. Brieven en aanvragen, de tentoonstelling betreffende, te adresseeren aan de Secretarissen, alwaar inlichtingen te verkrijgen zijn Woensdag en Zaterdag des middags van 2—4 uur.

Art. 3. De namen van de tentoonstellers of vervaardigers, met duidelijke opgaven van adres, moeten aan de achterzijde van de voorwerpen geplaatst worden.

Art. 4. De inzenders moeten vóór of op den 15den Mei 1886 den aard hunner inzending met opgave van de verlangde wand- of grondoppervlakte, alsmede de waarde van assurantie aangeven.

Art. 5. Geene kunstwerken zullen geplaatst worden zonder schriftelijke toestemming der vervaardigers. Alleen die voorwerpen kunnen bij de bekroning in aanmerking komen, die van nationale herkomst zijn, en waaraan de naam des ontwerpers is toegevoegd.

Art. 6. Inzendingen, die volgens oordeel van het Bestuur niet geschikt voor de tentoonstelling geacht worden, zullen niet geplaatst, maar onder de meeste geheimhouding aan de opgegeven adressen teruggezonden worden.

Art. 7. De geplaatste voorwerpen zullen niet voor de sluiting afgegeven worden; alleen in bijzondere gevallen kan het Bestuur van deze bepaling afwijken.

Art. 8. Mocht er tijdens de tentoonstelling verkoop der voorwerpen plaats hebben, dan komt 5 pCt. van den verkoopprijs ten voordeele der vereenigingskas.

Art. 9. Voor de inzendingen zullen de kosten van étalage, vervoer, enz. door de exposanten gedragen worden.

Art. 10. De kosten van assurantie gedurende de tentoonstelling zijn ten laste der Vereeniging. Voor de inzendingen zal worden zorggedragen, zonder echter voor toevallige schade verantwoordelijk te zijn.

Art. 11. Aan de inzenders van de meest verdienstelijke voorwerpen van kunstnijverheid zullen voor elk der vakken in Art. 1 vermeld, Eerediploma's en Diploma's van verdienste worden uitgereikt, volgens beoordeeling eener daartoe te benoemen Jury.

Art. 12. Voor alle leden der Vereeniging bestaat gelegenheid kunstvoorwerpen in te zenden, ook die, welke niet in bovengenoemde vakken begrepen zijn.

Art. 13. Alle voorwerpen moeten worden teruggehaald vóór of op den 9den Augustus 1886. De lasten en kosten, die bij verzuim hieruit voortvloeien, zijn voor rekening der inzenders.

Art. 14. Mocht het Bestuur het wenschelijk achten, de tentoonstelling eenigen tijd te verlengen, zal daarvan tijdig worden kennis gegeven.

Namens het Bestuur der Vereeniging,
J. J. VAN NIEUKERKEN, *Voorzitter.*
J. MUTTERS JR., 1ste-*Secretaris.*

De Tentoonstellings-Commissie:
J. J. VAN NIEUKERKEN, *Helmerstraat* 26.
JOH. MUTTERS JR., *Prinses-Mariastraat* 7
H. P. MUTTERS, *Trompstraat* 1
G. H. BAUER JR., *Boekhorststraat* 153.
E. W. F. KERLING, *West-Einde* 128.
} *Secretarissen.*

's-*Gravenhage*, *Nov.* 1885.

De Vereeniging hoopt op veler medewerking en vermekt vóór 1 Januari a. s. opgave van de vakken en de vermoedelijke plaatsruimten.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AFDEELING GRONINGEN.

Vergadering van 4 *December* 1885.

Na afdoening der gewone werkzaamheden, bestaande in het lezen en vaststellen van de notulen der vorige vergadering, het mededeelen van ingekomen stukken, enz. werd overgegaan tot de verkiezing van drie bestuursleden ter vervanging van de heeren J. B. Jager, H. Raammaker en B. J. Boswinkel, die volgens de statuten moesten aftreden.

Gekozen werden de heeren K. Hoekrema tot Voorzitter, K. Switters tot 2de-Secretaris en G. Nijhuis tot Bibliothecaris.

Mede werd de begrooting voor het jaar 1886 vastgesteld.

Aan de orde was het in de vorige vergadering medegedeelde plan van het Bestuur om eene tentoonstelling voor te bereiden der methoden, wanneer het teekenonderwijs aan de verschillende bestaande inrichtingen te Groningen gegeven wordt.

Dit onderwerp gaf aanleiding tot uitvoerige gedachtenwis-

seling, v.n. omtrent de vragen, wat bedoelde tentoonstelling zou moeten omvatten en òf en in hoever het mogelijk zal zijn het doel te bereiken, waartoe allereerst de noodige medewerking van de besturen dier inrichtingen gevorderd wordt.

De kunstbeschouwing werd voor dezen avond geleverd uit het werk van Van IJsendijcke.

AFDEELING AMSTERDAM.

Vergadering van 11 December 1885.

Gisterenavond hield de Afdeeling hare gewone wintervergadering in de Bibliotheek van het Maatschappelijk gebouw, waarop, behalve het Bestuur en eenige geïntroduceerden, een 13tal leden tegenwoordig was.

De Voorzitter, de heer P. J. Huibers, opende de vergadering, waarna de notulen door den Secretaris werden gelezen en door de Vergadering goedgekeurd.

De heer J. B. Kam hield een bijdrage over de versierring van ons woonhuis. In een zeer vloeiende inleiding voerde spreker zijne hoorders door de verschillende kunstperioden ten opzichte van de inrichting der woonhuizen, om zoer uitvoerig stil te staan bij het woonhuis van den tegenwoordigen tijd en in hoofdzaak bij het woonvertrek. Kleur en compositie van vloer, wanden, plafonds, meubels enz. worden door spreker behandeld, zooals die z. i. ingericht moeten worden in overeenstemming met de zeden, de eischen en het comfort van onzen tijd.

Een daverende toejuiching der leden en een welsprekende dankbetuiging van den Voorzitter waren spreker's belooning voor de zeer uitgebreide lezing.

Als prijsvraag zal worden uitgeschreven een ontwerp van een Raadhuis voor eene kleine gemeente. De prijs zal 60 gulden bedragen en de medewerking is voor de leden van alle Afdeelingen der Maatschappij opengesteld.

Voorts werden eenige wetswijzigingen voorgesteld en aangenomen, die aan het Bestuur der Maatschappij ter goedkeuring zullen worden aangeboden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering, onder dankzegging aan de leden voor hunne tegenwoordigheid, gesloten.

VARIA.

Volgens de nieuwste *Brandstatistiek voor Parijs* hebben er in het vorige jaar 869 branden plaatsgehad. Daarvan hadden slechts 15 een ernstig karakter, 225 waren nogal van beteekenis, 629 echter niet van gewicht. In vergelijking met vroeger werd een verbetering waargenomen, die blijkbaar aan de steeds toenemende voorzichtigheidsmaatregelen toe te schrijven is. Het regiment der brandweer (*pompiers*) telt 1243 manschappen en 50 officieren, die over 11 kazernes verdeeld zijn, waarbij spoedig een twaalfde zal verrijzen. Elke kazerne is een alarmpost, op welken 12 man en een officier dag en nacht gereedstaan, om bij het eerste teeken met een handspuit en toebehooren uit te rukken. Bovendien zijn er te Parijs 10 posten, elk met één stoomspuit, 800 meter slang, 7 man, 1 onderofficier en 2 voerlieden; vervolgens 78 posten met 1 spuit en toebehooren, 3 man en een korporaal; 46 seinposten, elk met 1 of 2 man, en 26 posten in de schouwburgen en openbare gebouwen, die allen telegraphisch met het hoofdkwartier op den *Boulevard du Palais* verbonden zijn. Tegelijk met het bericht van den overste der Parijsche brandspuitgasten, Couston, verscheen een vakschrift, getiteld: *Lutte contre l'incendie avant* 1789. Omstreeks 1500 bezat de stad Troyes 600 emmers, die tot blussching werden gebruikt; in 1595 besloot de stad Beaune, geen nieuwen burger op te nemen, die niet een lederen zak als bluschtoestel bezat; in het jaar 1600 deed de stad Bayonne 2000 emmers in Engeland koopen. In 1693 liet de stad Douai de eerste spuit uit Nederland komen. Gelijk de Kronieken berichten, werden in 1699 te Parijs reeds brandspuiten geberigd, en in 1705 zekere Duperrier met het bewaren en instandhouden van de »spuiten des Konings" belast. Duperrier ontving 6000 *livres* of *francs* voor het onderhoud van 16 spuiten, 32 brandspuitmeesters en 16 handlangers. Hij moest iederen brandspuitmeester een bijzondere muts leveren, die hem kenbaar maakte, en elke zes maanden den Parijzenaren door aanplakbiljetten doen weten, waar de spuiten te vinden waren. In 1722 beschikte Duperrier over een fonds van fr. 40,000 en een jaarlijksche som van fr. 20,000, en bedroeg het getal spuiten reeds 30. In 1740 werd de eerste brandweer-kompagnie gevormd, die in 1760 tot 160 man was aangegroeid. Duperrier had intusschen plaatsgemaakt voor Morat. Na de Omwenteling werden nieuwe verbeteringen ingevoerd, zooals de benoeming van een heelkundige voor de brandspuitkompagnie, de aanschaffing van handwagens voor de redding van personen en have, de invoering van tonnen, waarvan er dertig op elken post gevuld moesten zijn. Dezen maatregel had de Minister van Politie De Sartines onder Lodewijk XVI ontworpen. (*Allgemeine Zeitung.*)

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Naar wij vernemen heeft het Bestuur der Horlogemakers vakschool, opgericht door de *Horlogemakersvereeniging Christiaan Huygens* alhier, zich per circulaire aan alle vakgenooten in den lande gewend tot inroeping van hun medewerking en materieelen steun. Haar aanvankelijke organisatie heeft reeds vele blijken van sympathie verworven. Ook van het buitenland werd haar ondersteuning toegezegd en de uitgebreidste inlichtingen verstrekt door de bekende firma Patek Philippe & Co., horlogefabrikant te Genève, omtrent de inrichting der »Ecole d'Horlogerie" aldaar.

Reeds is men bezig de school voor practisch onderwijs ten huize van den heer Addicks, directeur der school, naar de eischen in te richten, ten einde voorloopig een 15tal leerlingen te kunnen plaatsen. De Vereeniging heeft in de voornaamste plaatsen van ons land hare correspondenten.

Wij wenschen deze vakschool, die met 4 Januari aanstaande definitief zal worden geopend, eene krachtigen bloei toe.
D. v. N.

LEEUWARDEN. De Gemeenteraad heeft het voorstel van Burgemeester en Wethouders, tot invoering van het verplicht tonnenstelsel en tot uitvaardiging van een verbod van uitlooging van fecale stoffen in de riolen, wateren en grachten der gemeente of van verzameling ervan in beerputten, verworpen.

ARNHEM, 12 December. De Gemeenteraad besloot in de hedennamiddag gehouden zitting het beheer der gemeentewerken voor het vervolg aan een Directeur voor Openbare Werken op te dragen en Burgemeester en Wethouders uit te noodigen, eene organisatie van den werkkring voor dien ambtenaar te ontwerpen

Omtrent het tractement werd geen besluit genomen.

'S-BOSCH. Door het Bestuur der Stoomtramweg-maatschappij 's-Hertogenbosch—Helmond is de volgende voordracht voor directeur opgemaakt (alphabetisch gesteld): G. Heuff, civiel-ingenieur bij de Geldersch-Overijsselsche Locaal-spoorwegmaatschappij, te Doetinchem; IJ. Keeser, exploitatie-inspecteur bij de Noordbrabantsch-Duitsche Spoorwegmaatschappij, te Gennep, en J. Levelt, commissaris der Maatschappij te 's-Hertogenbosch. Er waren omstreeks 50 sollicitanten.

VLAARDINGEN. Den 1 December had de feestelijke opening plaats van de waterleiding, waarvoor den 30 April 1884 de concessie werd verleend aan de heeren J. M. Zembsch Jr. en C. H. Hummelinck te Vlaardingen, die haar overdroegen aan de »Vlaardingsche Waterleiding-maatschappij". De plans, ontworpen door den ingenieur H. P. N. Halbertsma te Rotterdam, werden uitgevoerd door de heeren Van Wijk & Hoogendijk te Rotterdam.

BENOEMINGEN.

— Door Z. M. is W. Roelofs, kunstschilder te Brussel, benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

— Tot directeur van den stadsreinigingsdienst te Zaandam is benoemd de heer P. F. Poederbach te Leeuwarden.

ADVERTENTIEN.

Provincie ZUID-HOLLAND.

AANBESTEDING.

Op **Maandag den 21ste December 1885**, des voormiddags ten 11½ ure, zal onder nadere goedkeuring, door den Voorzitter, of een der Leden van het College van Gedeputeerde Staten der Provincie *Zuid-Holland*, en in bijzijn van den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur te *'s-Gravenhage*, worden **aanbesteed**:

Het ONDERHOUD van het jaagpad langs den Rijn, van Leiden tot de Utrechtsche grens bij Harmelen, ingaande den 1sten Januari — en eindigende den 31sten December 1886.

Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 434 tot 436 der Algemeene Voorschriften.

Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Provinciaal Bestuur van *Zuid-Holland* te *'s-Gravenhage*, en is voorts, op *franco* aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de Boekhandelaars firma GEBROEDERS VAN CLEEF, Spui n°. 28*a*, te *'s-Gravenhage* en door hunne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in *Zuid-Holland*, J. VAN DER VEGT, te *'s-Gravenhage*, terwijl aanwijzing in loco zal worden gegeven op te voren gedane aanvrage, door den Opzichter P. BERKHOUT, te *Alphen*, in de week de besteding voorafgaande.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland,
FOCK, *Voorzitter.*
F. TAVENRAAT *Griffier.*,

De Notaris BROUWERS, te *Venlo*, zal op **Woensdag den 30 December 1885**, te 10 uur des voormiddags, ten koffiehuize der heeren Gebr. HOUBA te *Tegelen*, op verzoek der firma B. J. CANOY & Co., ten einde uit onverdeeldheid te geraken, in het openbaar **definitief verkoopen:**

De zeer gunstig bekende en in volle werking zijnde

Stoomfabriek van Machinale Profiel- en Gevelsteenen, van ijzeraarde geheel verglaasde Buizen en hulpstukken,

met de daarbij behoorende machineriën, woonhuizen, stallen, magazijnen en verdere gebouwen, gelegen op den *Kaldenkirchen berg* onder de gemeente *Tegelen* bij *Venlo*, op ½ uur afstand der spoorwegstations *Kaldenkirchen* en *Tegelen*.

Deze goederen worden in perceelen en in massa geveild. Voor nadere inlichtingen gelieve men zich te wenden aan voornoemden Notaris.

OPENBARE AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *UTRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag den 19 December 1885**, des namiddags ten één ure in het openbaar ten Stadhuize **aantebesteden**:

1°. **Het éénjarig onderhoud van de Sluis met bijbehoorende werken te Vreeswijk;**
2°. **Het éénjarig onnerhoud van den Straatweg met bijbehoorende werken, van Utrecht naar Vreeswijk;**
3°. **Het éénjarig onderhoud van de Sluis te Nieuwersluis en het jaagpad van daar naar Hinderdam;**
4°. **Het éénjarig onderhoud van het jaagpad met bijbehoorende werken tusschen Utrecht en Woerden;**
5°. **Het leveren van de navolgende materialen, als:**

Utrechtsche straatklinkers,
IJsel straatklinkers,
Waal straatklinkers,
Harde vlakke Utr. klinkers, drielingen,
Utrechtsche metseltenen,
Kalk, tras en Portland-cement,
Leksand,
Heidezand,
Hardsteenen trottoirbanden,
Hardsteenen roosterramen met rooster,
Grenen-, dennen- en vurenhout,
Eikenhout,
Verfwaren,
Olie en petroleum,
Borstelwerken,
Glas,
IJzer, ijzerkramerijen en gereedschappen,
Dakpannen en tegels,
Bloedhuizen (Engelsche ijzeraard),
Touwwerk,
Boomen, heesters, bloemstruiken en bloemen.

De bestekken en voorwaarden liggen ter inzage aan het Bureau der Gemeentewerken Achter Klarenburg en zijn aldaar, zoomede ten Stadhuize en bij de Boekhandelaren VAN TERVEEN & ZOON, verkrijgbaar gesteld tegen betaling van *f* 0.25 per exemplaar.

De monsters der materialen zijn te bezichtigen aan het Stadsmagazijn, en inlichtingen te bekomen aan voornoemd bureau Achter Klarenburg.

Utrecht, 5 December 1885.

De Secretaris der Gemeente *Utrecht*,
DE WATTEVILLE.

Inschrijving
op Dinsdag 22 December 1885,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:

Gietrokken en Vlakke Waalklinkers, Waalboerengrauw, Utrechtsche Straatklinkers, IJsel Straatplavei en Beste harde IJsel Ondersteen, Excussijnsch steenen Trottoirbanden, Luiksche Kluitkalk, Grès-Keien, Porphyr-Keien, Ben-Ahin-Keien, Steenslag van natuurlijken steen, Grof Grind, Grindzand, Eiken-, Grenen-, Dennen- en Vuren Timmerhout, Gegoten IJzeren Straatsyphons en Straatberrieranden, Staaf-, Band- en Plaatijzer.

De voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing, en zijn, tegen betaling van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE & ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvingsbiljetten, tegen betaling van 22½ cents per stuk, te bekomen zijn.

Inschrijving
op Dinsdag 22 December 1885,
in het Timmerhuis te *Rotterdam*,
naar de LEVERING van:

Togels, Dakpannen, Kannenbuizen, Pleister, Tras, Portland Cement, Touwwerk, Hennep, Snuit van Vlas, Teer, Bruinwerk, Mos, Strookdweilen, Blokmakerswerk, Borstelmakerswerk, Sponzen, Groen Laken, Tochtvriesch, Grijs Linnen, Behangsel-Linnen, Afneemdoeken, Wollen- en Linnen Dweilen, Gordijn-Linnen, Grondpapier, Singel, Meubelkoord, Band, Gasbranders, Glazen Ballons, Lampenglazen, Zeemvellen, Leder, Patent-Olie, Groene Zeep, Kaarsen, Amerikaansche Reuzel, Vet (root), Poetskatoen, Lampenkatoen, Turf, Houtskolen, Bezems, Boenders, Manden, Zink, Lood, Looden- en Vertind Looden Buizen, Metalen Main- en Tapkranen, Spijkers, IJzerwaren, Kolenbakken, Brugornamenten, Staal, Verfwaren en Vensterglas.

De Voorwaarden liggen, op de gewone dagen en uren, in het Timmerhuis ter lezing en zijn, tegen betaling van 25 cents, verkrijgbaar bij Wed. P. VAN WAESBERGE EN ZOON, Boekdrukkers aan den Houttuin N°. 73, alwaar tevens de in te vullen gezegelde inschrijvingsbiljetten, tegen betaling van 22½ cents per stuk, te bekomen zijn

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen** en **Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en beveiligd tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen, Vlak, gerib'd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapsparren.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvaniseering op Loon.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE AMSTERDAM Beltweg N°. 3.
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.
Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend. Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.
Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Boekstraat F. 62, te *Arnhem*.
De Directeur, W. PATON WALSH.

Stoom-Timmer-Fabriek: de Zwaluw
te **DE HELDER,**
levert ten spoedigste:
Ramen, Deuren, Architraven, Neus- en Waterlijsten, Koplatten, Naalden, Traptleuningen, Deurlijsten, Schroten, Schoorsteen-betimmeringen, Kiosken, Markiezen, Ornamenten voor Zwitsersche Huizen, Schoolmeubelen, enz. enz.
Geïllustreerde Catalogus met meer dan 260 figuren te bekomen bij den Boekhandelaar JOH. G. STEMLER Czn., Haarlemmerstraat 2 te *Amsterdam*, tegen franco toezending van *f* 3,20.
Bestellingen worden aangenomen bij MARTIN & Co., te Amsterdam.

BOUWTERREIN TE KOOP.
Aan den Roermondschen weg te *Venlo* zijn eenige goed gelegen **Bouwterreinen** te koop van verschillende breedten en diepten, zeer geschikt voor den bouw van heerenhuizen.
Te bevragen bij den Heer H. VAN GASSELT, Mr. Timmerman aldaar.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRÈRES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzersteen en Cementtegels.
Groote voorraden.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

A. J. BACON & Co.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren en Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 239,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Van ouds gevestigde Fabrieken
VAN
A. H. VAN BERGEN,
te Heiligerlee (prov. Groningen).
Nieuwe Constructie
BRANDSPUITEN,
EIGENE VINDING.
Het verst gespuit van alle bekende, buiten- en binnenlandsche **Brandspuiten**
OP DE
Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1883.
Hiervan reeds 147 stuks afgeleverd.
BEKROOND op Wereldtentoonstellingen Amsterdam 1883, Weenen, Londen, Parijs, Philadelphia.
SPECIALITEIT IN:
METALEN TORENKLOKKEN,
Torenuurwerken, zwaar Gietwerk, Koper- en Metaal-Composities, Machines- en Grofsmederij. — Echte Hennepen en Gomelastieken **Brandspuitslangen** en **Emmers**, gijkte **Koperen Balansen, Schalen, Gewichten**, etc.
AAN DE DRIE STOOM-MACHINALE
Steen-, Dakpannen- en Draineerbuizen-Fabrieken,
(werkende met zeven ovens), groote voorraad.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Loverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS. ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere
INSTRUMENTEN
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**
Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

Door **P. GOUDA QUINT,** te *Arnhem*, is uitgegeven de **vijfde** aflevering van:
DE BOUWMEESTER.
ONTWERPEN, SCHETSEN en DETAILS
VAN
Hedendaagsche en Oude Kunst en Voorwerpen van Kunstnijverheid, benevens Antwoorden op Prijsvragen.
UITGEGEVEN DOOR
het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA", gevestigd te *Amsterdam*, en F. W. VAN GENDT J.Gz., Architect te *Arnhem*.
Deze uitgave heeft ten doel om achtereenvolgens eene verzameling van het merkwaardigste, dat in ons Vaderland op het gebied der Bouwkunde en Versieringskunst bestaat of uitgevoerd wordt, tot stand te brengen.
Jaarlijks verschijnen 6 afleveringen, elk van 6 platen in Photo-lithographie, met beschrijving, titelblad en register.
Prijs per jaargang **bij inteekening** *f* 8.—; voor de Leden van het Genootschap »ARCHITECTURA ET AMICITIA" *f* 6.—.

Intensief wit licht zonder warmte,
Krachtige ventilatie der verlichte lokalen,
Aanmerkelijke besparing aan gas
geven
Siemens Regeneratieve Gasbranders
van 75—2000 kaarsen lichtsterkte.
Uitnemend geschikt voor **concertzalen, restaurants, magazijnen, kantoren**, etc.
Plannen en inlichtingen worden kosteloos verstrekt door
GERARD ULRICI, Ingenieur, Technisch Bureau, Heerengracht 88, *Amsterdam*, eenig en uitsluitend vertegenwoordiger der firma
Friedrich Siemens & Co., *Berlin*.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

TWINTIGSTE JAARGANG N° 51. ZATERDAG 19 DECEMBER 1885.

De Opmerker

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterdokskade, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *ses gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIËN ad 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een bewijsnommer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling ad 15 cent per stuk en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent Jon. G. STEMLER Czn., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT.

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. Zij, die vóór dien datum als gewoon of buitenlid tot het Genootschap toetreden, zijn voor het nog loopende van de betaling der contributie vrijgesteld en ontvangen de tot 1 Januari verschijnende nommers van *De Opmerker* zonder bijbetaling. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *ses gulden* per jaargang. HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. De 855ste vergadering zal gehouden worden op Woensdag 23 December a. s., des avonds te 8 uren, in „American Hôtel", Leidscheplein.
De agenda voor die vergadering is:
a. Mededeelingen van het Bestuur;
b. Ballotage van den heer G. Haselager;
c. Bijdrage van den heer E. Damen over graphische statica;
d. Kunstbeschouwing, te geven door den heer J. Herman;
e. Benoeming van een Commissie ter verificatie der rekening en verantwoording van den Penningmeester, art. 36, alinea 2 der wet.

2°. Als buitenlid zijn toegetreden de heeren Jb. van der Goot te Hengelo (O.) en C. W. Hoffmann, Kapitein-Ingenieur bij het leger in Oost-Indië.

4°. Daar van de wet van het Genootschap geen exemplaren meer voorhanden zijn, stelt het Bestuur zich voor nieuwe te doen drukken, doch wenscht vooraf enkele noodzakelijk gebleken wijzigingen voor te stellen, en verzoekt den leden, die eveneens wijzigingen wenschen, de voorstellen daartoe, met inachtneming van alinea 3 van art. 86 Hoofdstuk XI, vóór 1° Januari 1886 bij het Bestuur in te zenden.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

(A. et A.) DE BEURS TE AMSTERDAM.

De heer K. van Rijsse, bouwkundige te Amsterdam, zendt ons een afdruk van zijn nieuw ontwerp voor een Beurs aan den Dam, met boulevard naar het Centraal personenstation.

Reeds toen dit plan voor eenigen tijd in een der Amsterdamsche dagbladen gepubliceerd werd, verwierf het veler goedkeuring, en terecht, want behalve een Beurs aan den Dam, geeft het een 40 M. breeden boulevard naar het nieuwe station. De ruimte, voor de Beurs benoodigd, wordt verkregen door het sloopen der perceelen in de Warmoesstraat (westzijde) tusschen den Vijgendam en het Bible-Hotel.

De gevellijn van de Beurs, waarvoor het gewijzigd ontwerp-Cordonnier tot grondslag genomen is, stemt met de tegenwoordige gevellijn overeen, en men zal dus, wordt dit plan verwezenlijkt, den handelaars gedurende den beursbouw in een hulplokaal een onderkomen moeten verschaffen.

De groote voordeelen, die het plan-Van Rijsse aanbiedt, behoeven geen betoog, en wij zagen het gaarne uitgevoerd. Toch vreezen wij, dat de hooge eischen, die de eigenaars der te amoveeren perceelen zullen stellen, de verwezenlijking onmogelijk zullen maken, hoewel het zeker niet te ontkennen is, dat de beschikbaar komende bouwterreinen een aanzienlijke bate zullen opleveren.

Misschien vindt men wel termen tot het maken van een onteigeningswet, om de uitvoering mogelijk te maken. In ieder geval bevelen wij het plan-Van Rijsse den Amsterdamschen raadsleden, die binnenkort over den beursbouw zullen moeten beslissen, ter ernstige overweging aan.

Het Gemeentebestuur heeft den Raad een voordracht en een rapport ingediend omtrent den in Juni jl. gehouden wedstrijd. Dit stuk luidt als volgt:

In de vergadering van den Gemeenteraad van 24 Juni j.l. werd op voorstel van den Voorzitter besloten, de behandeling ten gelde van het rapport der Jury, betreffende de besloten mededinging in zake de prijsvraag voor een Beursgebouw, aan te houden, teneinde een onderzoek in te stellen in de eerste plaats naar de waarheid der bewering, uitgesproken in het aan den Gemeenteraad gericht adres van Godefroy c. a., alsof de kenmerkende deelen der buitenordonnantie van het eerst bekroonde plan onder het motto »Y", ontleend zijn aan het stadhuis te La Rochelle: — in de tweede plaats naar de juistheid der door de ontwerpers overgelegde begrootingen en, zoo noodig, naar de mogelijkheid om daarin besparingen aan te brengen, ten einde eene globale begroting van de kosten der uitvoering van de verschillende plans aan den Raad te kunnen overleggen.

Ten aanzien van het vermeende plagiaat leggen Burgemeester en Wethouders zich bij het ingewonnen advies der Jury neder.

De kosten voor de uitvoering der ingeleverde plans werden door de ontwerpers geraamd als volgt:

N°. 172	Y	ƒ 2,149,276.71
» 150	Het Wapen van Amst. en het motto »In hoc signo floresco"	» 1,500,000.—
» 20	La Bourse ou la vie	» 1,700,000.—
» 73	Mercaturae	» 1,522,560.—
» 91	Ammerack	» 1,850,000.—

Zij hadden zich daarbij op het standpunt gesteld, dat in hunne begrootingen geen posten voor honorarium van den architect, benoodiging van tijdelijk personeel ten behoeve van de uitvoering, hulpmiddelen bij den bouw (keeten, loodsen, enz.) en winst van den aannemer behoefden uitgetrokken te worden.

Geheel in overeenstemming met dit standpunt, doch overigens onafhankelijk van hunne begrootingen, zijn van de twee eerste deezer in volgorde der bekroning genoemde ontwerpen begrootingen opgemaakt, zoo nauwkeurig als dit mogelijk was.

Burgemeester en Wethouders bepaalden zich voorloopig tot dit eerste tweetal, omdat dit door de Jury, blijkens haar rapport, wat kunstwaarde en inrichting betreft, verre boven de andere plans werd gesteld.

Om misvattingen te ontgaan, hebben Burgemeester en Wethouders de aldus opgemaakte begrootingen gesteld in handen der ontwerpers, die zich inmiddels hadden bekend gemaakt als de heer Cordonnier voor het plan »Y", en de heeren Groll en Ohmann voor het plan »In hoc signo floresco". Tevens werden zij uitgenoodigd voorstellen tot bezuiniging te doen, teneinde hunne projecten, voor zooveel noodig, meer in overeenstemming te brengen met de door den Gemeenteraad vastgestelde bouwsom, zonder afbreuk te doen aan de architectonische waarde van hunne plans.

Hiervan is het gevolg geweest, wat het plan »In hoc signo floresco" aangaat, een nieuwe begroting, sluitende met ƒ 1,725,442, opgemaakt in mondeling overleg tusschen den heer Groll (daartoe mede gemachtigd door den heer Ohmann) en den daartoe aangewezen gemeenteambtenaar.

In hoofdzaak komt de bezuiniging bij dit plan neer op: toepassing van betongewelven in plaats van baksteengewelven, vervanging van de bergsteen in den zuidoostelijken gevel door baksteen, uitvoering van het inwendige in stukadoorwerk inplaats van in zandsteen, zooals ook gebleken is, dat door de ontwerpers van den aanvang af bedoeld was, voorts bekleeding der goten met zink instede van met lood. De ontwerpers hebben tevens voor het decoratief schilder- en beeldhouwwerk begrootingen overgelegd van bevoegde meesters, waardoor deze posten in de plaats van de daarvoor van gemeentewege gemaakte raming kunnen gesteld worden.

De door den ontwerper van het plan »Y" nieuw aangeboden begrooting was gebaseerd, deels op bezuinigingen in de materialen, deels op veranderingen in het project zelf.

Burgemeester en Wethouders hebben het juister geoordeeld ook bij dit plan in de eerste plaats alleen rekening te houden met bezuinigingen in de materialen, deels reeds voorgesteld door den ontwerper, deels verder op denzelfden voet toegepast als bij het ontwerp »In hoc signo floresco".

In algemeene trekken vindt die bezuiniging voor het plan »Y" oorzaak in: constructie der gewelven in beton inplaats van in metselwerk, vervanging van de natuurlijke steen van de banden tusschen de borstwering en de kroonlijst door gele baksteen, en overigens door gedeeltelijk in den zuidoostelijken gevel gele baksteen inplaats van bergsteen te verwerken; uitvoering van het inwendige der beurs in stukadoorwerk inplaats van in zandsteen, zooals dit laatste oorspronkelijk was voorgenomen; vereenvoudiging van de teekening der mozaïekvloeren; vervanging van lood door zink als bekleedingsmateriaal voor de goten; wijziging der motieven van het beeldhouwwerk en plaatsing van een groot raam in den noordgevel, ten behoeve van de verlichting der graanbeurs, waardoor de niet onbeduidende kosten voor het ontwerpen decoratieve schilderwerk op dit wandvlak komen te vervallen.

Dientengevolge werd voor het plan »Y" het eindcijfer verkregen van ƒ 2,017,753.

De bovendien in dit plan door den heer Cordonnier voorgestelde bezuinigingen bestaan in:

1°. vereenvoudiging van de stoep aan de Damzijde ƒ 16,240;
2°. weglating van de schrijfkamer aan de N. O. zijde ƒ 23,871;
3°. weglating van de kleine topgevels aan de nieuwe straat ƒ 23,770;
4°. weglating van de torentjes, aan de Damrakzijde tusschen de arcade ontworpen, ƒ 30,614.

Zonder voorloopig eenige beslissing te willen nemen omtrent de wenschelijkheid, om bij de uitvoering deze wijzigingen alle of slechts gedeeltelijk over te nemen, kunnen Burgemeester en Wethouders zich echter met de opvatting vereenigen, dat art. 3 van het tweede programma het recht geeft, om er althans in die mate rekening mede te houden, dat ook voor het plan »Y" een bouwsom verkregen wordt beneden de vastgestelde ƒ 2,000,000.

Wat nu betreft de posten, welke niet in de begrootingen der ontwerpers zijn opgenomen, doch die bij den bouw der Beurs nog bij te voegen zijn, deze worden door de architecten der gemeente als volgt geraamd: Honorarium van den architect, teekenaars, opzicht, enz. ƒ 147,000, keeten, loodsen enz. ƒ 50,000, winst van den aannemer ƒ 200,000.

Met de meening, dat deze bedragen niet in de begrootingen behoeven opgenomen te worden, waar het geldt de bekroning der plans, kunnen Burgemeester en Wethouders zich vereenigen.

Omtrent het honorarium van den architect bepaalt art. 14, in verband met art. 15 van het eerste programma (respectievelijk art. 7 en art. 8 van het tweede), dat dit door den Gemeenteraad zal worden vastgesteld, waaruit afgeleid kan worden, dat de ontwerpers bij de begroting hunner projecten daarmede geen rekening hadden te houden.

Wat de kosten voor teekenaars (voor zooverre deze niet in het honorarium van den architect begrepen zijn) en die voor het opzicht betreft, is het niet gebruikelijk, dat deze door de architecten in hunne begrootingen worden opgenomen.

Aangaande de bedragen voor keeten, loodsen en winst voor de aannemers, zijn de ontwerpers van de veronderstelling uitgegaan dat, aangezien van Gemeentewege een »bordereau des prix" is verstrekt, daarin met die winst en verdere onkosten rekening zoude gehouden zijn, en zij dus voor hunne berekeningen uitsluitend op de prijzen van het bordereau hadden te letten. B. en W. meenen die opvatting als billijk te moeten erkennen.

Als resultaat van het gehouden onderzoek is dus, naar meening van B. en W., voldoende gebleken, dat, met gebruikmaking van de bevoegdheid, toegekend bij art. 3 van het tweede programma, beide projecten binnen de grenzen blijven van de bouwsom, welke de Gemeenteraad als voorwaarde aan den engeren wedstrijd verbond, zonder dat ter wille van deze gestelde grens bezuinigingen behoefden ingevoerd te worden, welke, als te zeer ingrijpend, de architectonische waarde dezer projecten zouden kunnen schaden.

Na de uitkomsten van het onderzoek ten aanzien van deze plans, door de Jury als de kostbaarste erkend, mag tevens met voldoende zekerheid worden aangenomen, dat de overige drie plans zonder ingrijpende wijziging evenzeer voor minder dan de gestelde bouwsom van ƒ 2,000,000 zouden zijn uit te voeren.

Dientengevolge stellen B. en W. aan den Gemeenteraad voor, om te besluiten overeenkomstig het voorstel der Jury aan de ontwerpers van de plans onder de motto's *Y*; *Het wapen van Amsterdam* met het randschrift *In hoc signo floresco*; *La bourse ou la vie*; *Mercaturae* en *Ammerack* in de genoemde volgorde toe te kennen de vastgestelde premiën van ƒ 10,000.—, ƒ 6000.—, ƒ 5000.—, ƒ 4000.— en ƒ 3000.—, over te gaan tot de opening van de naambrieven der ontwerpers, volgens art. 10, alinea 4 van het eerste programma der Prijsvraag, en B. en W. uit te noodigen verder de noodige voorstellen betreffende den Beursbouw te doen.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

RAPPORT van de Jury voor beoordeeling der antwoorden, ingekomen op de prijsvraag van de Sociëteit „Het Collegie" te Kampen.

(*Vervolg en slot van blads.* 432).

N°. 87, *Y*, 1 teekening. Het plan heeft het gebrek, dat de ingang aan de IJselkade op het N.O. uiteinde ontworpen is, zoodat het maken van uitzicht in den Z.O. gevel verhinderd is. De onderkeldering van het geheel vordert eene belangrijke uitgave. De plaatsing van de privaten op eene open plaats is verkeerd, en voor het orkest is te groote ruimte ingenomen. De gevel is voor een sociëteitsgebouw minder passend.

N°. 88, *Quand même* (zwarte letters), 4 teekeningen. Het geheele terrein is bebouwd, waardoor vele lokalen slecht verlicht worden; alleen is er boven de kamer van den kastelein eene lantaarn aangebracht. Die woning is goed geplaatst, en dit is mede het geval met de hoofdtrap en het meerendeel der lokalen. Gelegenheid om op het orkest te komen, zonder door de zaal te gaan, bestaat niet, en aan de privaten naast den hoofdingang gaf men gaarne eene meer geschikte plaats. Op de bovenverdieping zijn er geene aanwezig. De gevelteekening, die rekening houdt met de planverdeeling, bezit verdienste.

N°. 89, *Quand même* (roode letters), 4 teekeningen. De distributie geeft geene aanleiding tot groote bemerkingen, maar de voorspringende partijen in den gevel volgen niet in allen deele uit de distributie. In de beide ontwerpen van den gevel voldoet de voorspringende partij, waarin de deur tot toegang geplaatst is, het minst. Omtrent het torentje geldt de bemerking onder N°. 74 gemaakt.

N°. 90, *Wiron*, 1 teekening. De plaatsing van de beneden jassenkamer verdient afkeuring; daarbij is zij te klein en alleen uit de zaal te bereiken, tenzij het in de bedoeling ligt, den bezoekers door de hoofddeur onmiddellijk de jassenkamer te doen binnentreden. De privaten zijn alleen uit de conversatiezaal te bereiken. Het orkest is zeer klein.

N°. 91, *St. Lucas*, 2 teekeningen. De geheele indeeling van de vestibule met gang en aanliggende privaten, enz. is bekrompen van opvatting; de jassenkamer is niets dan een kast en de damesprivaten, die weinig licht ontvangen, behooren niet op de rez-de-chaussée. Doordien de zalen de volle diepte van het bouwterrein hebben, zal de verlichting niet volkomen zijn. In de hoofdtrap had men meerdere bordessen gewenscht, en de gelegenheid om, buiten de zaal om, op het tooneel te komen, ontbreekt. De gevel voldoet beter dan de indeeling.

N°. 92, *Overijsel*, 4 teekeningen. De distributie is vrij goed; alle gevraagde lokalen zijn aanwezig en het ontbreekt nergens aan licht. De verbinding met het tooneel is goed gedacht, maar het zou overweging verdienen, aan de verschillende privaten eene andere plaats te geven; zij liggen thans te dicht bij de entrées. De gevel voldoet minder en de voorsprong ter linkerzijde is in geenen deele gemotiveerd.

N°. 93, *Silkonêt*, 2 teekeningen. In strijd met de bedoeling van het programma, is het terras inspringende ontworpen; de vrij smalle gang, die men bij den ingang aan de IJselkade binnentreedt, is slecht verlicht en de hoofdtrap te bekrompen. De bestuurskamer ontvangt op gebrekkige wijze licht, en de alkoof in de woning van den kastelein behoort in het ontwerp van een nieuw gebouw niet tehuis. De distributie is onbehaaglijk en de voorgevel kan geen aanspraak maken op een zachter oordeelvelling.

N°. 94, *'t Kamper Collegie*, 3 teekeningen. De distributie is over het algemeen goed doordacht; de verbouding van de afmetingen der zalen en de vensterverdeeling is goed, maar de jassenkamer is ten eenemale onvoldoende, terwijl het noodige aantal treden in de hoofdtrap niet aanwezig is. Om aan de eischen van een publiek gebouw te voldoen, is het trapgat ontoereikend. Het geheele gebouw is onderkelderd en dit vordert eene groote uitgaaf, die onnoodig is. Het orkest is alleen vanuit de zaal te bereiken. De avant-corps in den voorgevel strooken niet met de planverdeeling. Het ontwerp is verdienstelijk geteekend.

N°. 95, *Steur*, 3 teekeningen. Dit ontwerp verdient, zoowel om de indeeling der plattegronden als de ordonnantie der zalen en de façade, aanbeveling. De bestuurskamer is alleen vanuit de concertzaal te bereiken, en er is geene gelegenheid om op het orkest te komen dan door laatstgenoemde zaal. De overhuiving van het terras dient tot niets en zou verwijderd kunnen worden. Het teekenwerk verdient allen lof.

N°. 96, *Nooit gedacht*, 3 teekeningen. De distributie zit goed in elkander en het geheel kenmerkt zich door eenvoud. De vorm van de hoofdtrap wordt minder geschikt gevonden en de kleedkamers liggen te ver van de orkestruimte. Er is in de kelderverdieping te veel bebouwd. De gevel is sober. De begrootingssom ad ƒ 29885.20 is niet in overeenstemming met den eisch, in het programma gesteld.

N°. 97, *Haast*, 10 teekeningen. Hoewel het niet ontbreekt aan teekeningen tot toelichting van het ontwerp en daarbij nog eenige varianten zijn gevoegd, kan de indeeling weinig instemming vinden. Kolommen, op de wijze als in dit plan aangegeven, moeten vermeden worden, en aan de hoofdtrap past het kwartrond niet. De plaatsing der privaten aan den voorgevel wordt afgekeurd en de jassenkamer heeft te kleine afmetingen.

N°. 98, *Voor Kampen te kampen*, enz., 1 teekening. De indeeling is verdienstelijk en alle lokalen zijn op voldoende wijze verlicht. De bovenramen werken mede om de zalen, die de volle diepte van het terrein tot lengte hebben, behoorlijk van licht te voorzien, en de entresol, waarin de woning van den kastelein gevonden wordt, is daardoor goed gemaskeerd. Het is wenschelijk, de hoofdtrap van de kwartronde deelen te ontdoen.

De gevel heeft karakter en is degelijk ontworpen; jammer dat dit denkbeeld op verre na niet voor de aangegeven bouwsom verwezenlijkt kan worden. De hoogte der benedenzalen bedraagt ongeveer 6 M. en die van de concertzaal 8 M., tengevolge waarvan de kroonlijst op ongeveer 17 M. boven de IJselkade ligt.

N°. 99, *Rust roest*, 4 teekeningen, waaronder een perspectief. Aan bijna alle eischen is uitmuntend voldaan. Van het sousterrain is niet meer genomen dan strikt noodig is, en de groepeering der lokalen op beide verdiepingen is zeer goed. In strijd met de memorie van ontwerper, zijn beoordeelaars van gevoelen, dat men de jassenkamer van beide zijden moet kunnen bereiken, maar dit blijft een quaestie van ondergeschikt belang. De gevel heeft karakter, en de doorsneden met perspectief lichten het ontwerp voldoende toe.

N°. 100, *Ars libera*, 3 teekeningen. De twee open plaatsen, op teekening aangetoond, verhinderen niet, dat het in het buffet en aanliggende lokalen aan licht ontbreekt. Er bestaat geene gelegenheid om op het tooneel te komen, tenzij vanuit de concertzaal. Hoewel ontwerper zich alle moeite gegeven heeft en de doorsneden goedkeuring erlangen, kan dit van de gevelteekening niet worden gezegd. Door het rechtsche deel als een afzonderlijk geheel te behandelen, verkrijgt men als het ware twee gevels, waarvan de grootste geen enkelen toegang heeft.

N°. 101, *Eenwoud*, 4 teekeningen. De plattegronden zijn goed verdeeld; trappen en privaten liggen naar behooren, maar de jassenkamer is te klein. De verbinding van keuken met buffet geschiedt door een lift, in de buffetkamer uitkomende, en de woning van den kastelein ligt wel hoog, maar is voldoende. De sprong aan de linkerzijde van den voorgevel strookt niet met de planverdeeling. De gevel heeft goede vormen en de teekeningen zijn verdienstelijk uitgevoerd.

N°. 102, *Sociëteit*, 1 teekening. De ingang aan de IJselkade is bekrompen, en van daar kan de jassenkamer niet bereikt worden, tenzij men den weg door de sociëteitszaal of door de gang achter het buffet neemt, hetwelk minder wenschelijk is, om de gemeenschap van den kastelein met de dienstlokalen niet te hinderen.

Deze bemerking daargelaten, is de distributie over het algemeen goed; doordien het terrein over de volle diepte bebouwd is, zullen de zalen eenigszins donker zijn en moeten de binten voor de bevloering der concertzaal van zware afmetingen genomen worden. De afzonderlijke toegang tot het tooneel ontbreekt.

De gevel is redegevend.

N°. 103, *Société*, 3 teekeningen. De distributie is ondoelmatig. Door de plaatsing van het buffet tusschen conversatie- en biljartzaal en het ontwerpen van de bestuurskamer daarneven, worden de beide zalen te klein; de biljartzaal is van geringere afmetingen dan het programma aangeeft. De vorm van het vertrek tusschen de beide zalen is gezocht en de vraag rijst, waartoe deze ruimte moet dienen.

De façade is niet kwaad.

N°. 104, *Credo majori*, 3 teekeningen. Een groot bezwaar tegen dit plan ligt in de kleine afmetingen der zalen. De biljartzaal is 7.3 × 9.8 M., alzoo kleiner dan het programma aangeeft, en de conversatiezaal meet 9.6 M. bij 7.5 M., dat zeer gemakkelijk vermeden kon worden, als het terras niet inspringend ware ontworpen. De gang tusschen de beide ingangen van de sociëteit is donker, en de vorm van de hoofdtrap moet voor een publiek gebouw worden afgekeurd. De gevel is onbehaaglijk.

N°. 105, *Labor et Constantia*, 2 teekeningen. Dit ontwerp, op calqueerpapier vluchtig geteekend, heeft het gebrek, dat de domineerende partij in den voorgevel, door de distributie niet gemotiveerd is. Op twee lichtdrukteekeningen komen dezelfde plattegronden voor. Het gebouw zal niet voor de beschikbare som te maken zijn. Men zal uit de jassenkamer weder een der vestibules moeten passeeren om de benedenzalen te bereiken, welke slecht verlicht zijn.

N°. 106, *Spaut*, 1 teekening. Het wordt afgekeurd, dat een ingang in het midden van den voorgevel ontworpen is; het onderling verband der zalen wordt daardoor verbroken en de leden, die van de IJselkade binnenkomen, missen de jassenkamer. Ontwerper heeft in elk der zalen gelegenheid tot berging der jassen gemaakt, wat evenmin wordt goedgekeurd. De gevraagde lokalen zijn voorhanden en vrijwel verlicht; de woning van den kastelein is in het sousterrain en dit is minder wenschelijk: De gevel is eenvoudig opgevat en drukt het karakter eenigszins uit.

N°. 107, *Excelcior*, 2 teekeningen. Aan de IJselkade zijn twee ingangen ontworpen, waarvan de een in eene vestibule en de ander direct in de biljartzaal uitkomt. De jassenkamer is zeer beknopt en de plaatsing van de privaten aan den voorgevel verdient afkeuring, te meer daar zij door een raam verlicht worden, dat in afmetingen en vorm zich niet onderscheidt van de ramen der sociëteitslokalen. De derde verdieping komt onnoodig voor en de gevel is in geenen deele fraai.

N°. 108, *Buvons sec*, 1 teekening. Eene vluchtige beschouwing van dit ontwerp is voldoende om de overtuiging te schenken, dat de krachten van ontwerper tekortschieten om aan den wedstrijd deel te nemen. Men vergelijke den gevel met de plattegronden en lette op de gebrekkige verlichting van de conversatiezaal, die door de overdekking van het inspringende terras bovendien benadeeld wordt.

N°. 109, *Voorzwaarts*, 3 teekeningen. De plaatsing der woning van den kastelein in het sousterrain komt minder geschikt voor, en de verlangde toegang van de IJselkade ontbreekt, tenzij het in de bedoeling mocht liggen, de zaal van het terras binnen te treden. Is dit het geval, dan moet daaraan goedkeuring onthouden worden. Het avant-corps in den voorgevel is niet gemotiveerd.

N°. 110, *Vignola*, 3 teekeningen. Dit ontwerp heeft vele verdiensten. Van het sousterrain is met spaarzaamheid gebruikgemaakt en de groepeering der lokalen is op de beide verdiepingen uitmuntend; de zalen zijn goed verlicht, overal heerscht symmetrie en de gevel heeft een passend karakter.

N°. 111, *Dat Kampen bloeie*, 3 teekeningen. De lokalen hebben een ongelukkigen vorm en het is in strijd met de bedoeling, om aan de IJselkade een ingang te maken, waardoor men direct de zaal binnentreedt. De woning van den kastelein is in het sousterrain aangegeven. De kleedkamer voor het publiek bij de concertzaal is te klein, en de daarbijbehoorende privaten zijn misplaatst. Gelegenheid om op het orkest te komen, buiten de zaal om, bestaat er niet.

De gevel- en doorsnede-teekening zijn met zorg uitgevoerd.

N°. 112, *Door kampen naar Kampen*, blijft om de vroeger vermelde reden buiten beoordeeling.

N°. 113, *Praesens imperfectum, perfectum futurum*, 7 teekeningen. De onderkeldering van het geheele gebouw is kostbaar; de vorm van de hoofdtrap wordt afgekeurd. De algemeene groepeering der lokalen heeft veel goeds. Het denkbeeld om het tooneel door eene brug te bereiken, kan als hulpmiddel dienst doen, maar zulk eene oplossing past niet in een prijsontwerp. De plaatsing der kolommen is zeer redegevend, maar het bouwen van den achtermuur der concertzaal op onderslagen geeft geen pas. Voorgevel en doorsneden zien er behaaglijk uit.

Bij het onderzoek der verschillende antwoorden en het nederschrijven van bovenstaande zinsneden, waarbij de oordeelvelling in korte trekken wordt medegedeeld, werden de ontwerpen, die zich naar het oordeel der Jury als verdienstelijke oplossingen kenmerkten, terzijde gelegd.

Deze antwoorden werden opnieuw aan een nauwgezet onderzoek onderworpen en met algemeene stemmen werd de prijs toegekend aan het ontwerp, als N°. 99 hierboven genoemd, en ingezonden onder het motto *Rust roest*.

Dit ontwerp blonk boven de mededingers uit door eene voortreffelijke distributie en inderdaad artistieke opvatting, terwijl ook de constructie niet werd voorbijgezien. De wijze, waarop de kolommen onder de concertzaal ontworpen zijn, dient niet alleen om de ordonnantie tegemoet te komen, maar ook om de bintlaag der concertzaal te versterken. De uitvoering der teekeningen is meesterlijk. De vraag of dit gebouw voor ƒ 21000 kan gebouwd worden, kan niet zonder schroom beantwoord worden. Let men op de begrooting en het voornemen van den ontwerper om natuurlijke steen toe te passen en surrogaten te weren, dan zullen meer dan ƒ 21000 gevorderd worden, maar bij de buitengewone concurrentie, die tegenwoordig in het bouwvak heerscht en de lage prijzen der materialen, behoort het niet tot de onmogelijkheden, het sociëteitsgebouw voor de vastgestelde som te bouwen, mits het den ontwerper ernst is naar zuinigheid te streven. Door toepassing van kunststeen kan dit doel voor een groot deel bereikt worden.

Naar het oordeel van de ondergeteekenden ligt het zwaartepunt minder in de begrooting; alle antwoorden beoogen toch om het vastgestelde terrein, zooal niet geheel dan toch grootendeels, te bebouwen, zoodat de kosten voor het eene of andere plan vrijwel gelijk zullen staan, als zuinigheid inachtgenomen wordt. Daartoe is het vooral noodzakelijk, het gebouw niet te hoog te maken en geene derde verdieping of torens aan te brengen, die in enkele antwoorden gevonden worden.

Het was eene zaak, die meer moeite gekost heeft, om uit te maken aan welk plan de premie moet worden toegekend. Het best gekeurde ontwerp *Rust roest* is boven de mededingers verheven, maar dan volgen een tal van concurrenten, die elkander den eerepalm betwisten. De Jury heeft, na rijp beraad, gemeend haar te moeten toewijzen aan het ontwerp N°. 110, onder het motto *Vignola* ingezonden.

Ten slotte een woord van waardeering aan allen, die aan de roepstem gehoor gegeven en hunne beste krachten besteed hebben aan het ontwerpen van een Sociëteitsgebouw. Onder de antwoorden zijn vele verdienstelijke oplossingen, en het Bestuur van de Sociëteit *Het Collegie* heeft alle reden tevreden te zijn met den meer dan ruimen oogst.

De Jury voornoemd,
J. Kalff.
J. C. Ramaer.
F. W. van Gendt JGz.

BOUWKUNST EN VRIENDSCHAP.

Eerste Algemeene Vergadering, gehouden Donderdag 17 December 1885.

Alvorens tot de beschreven werkzaamheden over te gaan, worden twee nieuwe leden aangenomen en acht candidaten voorgesteld.

Uit den aard der zaak kan het eerste jaarverslag, buiten hetgeen over de Vereeniging in *De Opmerker* is opgenomen, niet veel bevatten, dat der vermelding waardig is.

Behalve eene herinnering aan het ontstaan der Vereeniging en eene opsomming der tot heden volbrachte werkzaamheden, wordt in het verslag, door de beide Secretarissen uitgebracht, medegedeeld, dat met de samenstelling van het plaatwerk, het in werking treden der schetsavonden en de inrichting der leestafel, de laatste in vereeniging met die van »Kunstvlijt", weldra een begin zal gemaakt worden, en dat het aantal leden thans 96 bedraagt.

Het verslag der Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van den Penningmeester releveerde het feit, dat die rekening met een nadeelig slot van ƒ 30.18 sluit, doch dat de algemeene financieele toestand een voordeelig saldo van ƒ 2.51 aantoont.

De begrooting van ontvangsten en uitgaven voor het volgende jaar tot een bedrag van ƒ 900, door den Penningmeester voorgedragen, wordt goedgekeurd.

Na openstelling der gelegenheid tot bespreking van de algemeene belangen der Vereeniging, worden verschillende onderwerpen ter sprake gebracht, die, voor zoover zij niet voor dadelijke afdoening vatbaar waren, door het Bestuur zullen worden overwogen en nader aan het oordeel der leden onderworpen.

De Voorzitter sluit de vergadering met een woord van dank aan allen, die tot de reeds verkregen resultaten hebben medegewerkt en eene aansporing om in de goede richting zoo krachtig mogelijk voort te werken.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Vergadering van 18 December 1885.

De notulen werden gelezen en goedgekeurd, nadat zich daaraan eene discussie had vastgeknoopt, tengevolge waarvan het Bestuur in eene volgende vergadering een voorstel zal doen, om terug te komen op het besluit der vorige vergadering, om n.l. aftredende Bestuursleden voortaan niet dadelijk herkiesbaar te stellen.

Twee leden bedankten voor het lidmaatschap en twee nieuwe leden werden aangenomen.

Verder werd aan de leden rondgedeeld het programma voor de wedstrijden, uitgeschreven door de Afdeeling Rotterdam.

Daarna volgde eene dankbetuiging van de Commissie voor den hierterstede te houden wedstrijd voor de door de Afdeeling als bijdrage aangeboden som van ƒ 50.

De heer Vogel werd met acclamatie als Voorzitter der Afdeeling herkozen en dankte de Vergadering voor dit blijk van vertrouwen.

De heer Morre, Liefland en Looisen werden bij acclamatie herkozen als leden van de Commissie voor het bijeenbrengen van stukken voor de tijdschriften der Maatschappij, en de heer Van Malsen werd met algemeene stemmen herkozen als lid van het Afdeelingsbestuur.

Tot afgevaardigden ter Algemeene Vergadering werden gekozen de heeren Vogel en Tirion en tot plaatsvervangers de heeren Van Lith en Bauer.

Nadat deze door eene Commissie was onderzocht, werd den Penningmeester dankgebracht voor zijne nauwkeurige rekening over het afgeloopen jaar.

Vervolgens nam de heer Vogel het woord om eene voordracht te houden over Monumentale Kunst. Ofschoon de verwachting over deze voordracht hoog gespannen was, werd de Vergadering echter niet teleurgesteld. Na erop gewezen te hebben, dat de groote architectonische moeilijkheid daaria bestaat, om eene groote ruimte doelmatig te begrenzen, vestigde spreker de aandacht erop, dat bij den Gothischen stijl de hooge gewelven waren toegepast om, bij het overspannen van groote ruimten, weinig steunpunten inwendig te behoeven en zoo gering mogelijken zijdelingschen druk uit te oefenen. Deze druk vond overigens bij dezen stijl uitwendig aan de buitenzijde in pilasters en schraagbogen tegenstand, maar daardoor kreeg dan ook het uitwendige heel spoedig iets rammelends, dat niet altijd even aangenaam aandeed. Verder deed spreker zien van hoeveel invloed de zoogenaamde heilige getallen — bij de Christelijke kunst de gelijkzijdige en bij de Egyptische kunst de rechthoekige driehoek — zijn geweest. Vervolgens werd aangetoond hoe den centraalbouw, tegenover den Gothischen bouw, zeer veel verdienste kan worden toegekend, door de meerdere harmonie in- en uitwendig, en hoe, door den daarbij toegepasten koepelbouw zoowel binnen als buiten een beteren indruk van het geheel werd verkregen, terwijl men b.v. bij Gothische bouwwerken slechts den toren aan de buitenzijde te zien kreeg, terwijl deze van binnen niet opgemerkt kan worden.

Bij dit alles werden tal van bijzonderheden bijgebracht, die vooral wetenswaardig bleken, nu erop gewezen werd, dat vele zaken meer invloed op de verschillende kunstrichtingen hebben gehad, dat men zoo oppervlakkig zou meenen.

De dank, aan den spreker na het eindigen zijner voordracht gebracht, was zonder twijfel welgemeend en verdiend.

Door een der leden werd de vraag gedaan of de getallen of driehoeken in monumentale gebouwen eigenlijk niet meer denkbeeldig waren, dan dat de vroegere bouwmeesters ze werkelijk hadden gebruikt. De heer Vogel meende, dat zij ongetwijfeld aangewend waren, en dat zij in ieder geval goede vormen gaven, juist omdat zij in algemeen als schoon erkende bouwwerk te vinden zijn en wees er voorts op, dat bij eene ernstige en volhardende studie aan elkeen blijken zou, hoe regelmatige figuren voor gezonde en doelmatige bewegingen ten grondslag liggen bij al wat bestaat en leeft.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gescheiden.

Afdeeling Rotterdam.

Vergadering van Vrijdag 18 December 1885.

De notulen worden ongewijzigd goedgekeurd.

De Penningmeester, de heer Van Prooijen, brengt de rekening en verantwoording van het afgeloopen jaar ter tafel, die in ontvangst en uitgaaf sluit met een bedrag van ƒ 754.31 en een voordeelig saldo van ƒ 37.70. De begrooting voor het volgende jaar bedraagt ƒ 543.70. Het verschil tusschen het cijfer van ƒ 754.31 en ƒ 543.70 ligt in de achterstallige verslagen der Afdeeling, die thans verschenen zijn en waarvoor het noodige geld in kas werd gehouden.

De Afdeeling telt thans 30 gewone en 86 plaatselijke leden. De stukken van den Penningmeester worden nagezien en een gunstig rapport wordt daaromtrent uitgebracht door de heeren Jansen, Braat en Fol.

De Voorzitter deelt hierop mede, dat de heer Van Prooijen als Penningmeester heeft bedankt. Alle moeiten en pogingen, aangewend om hem te behouden, mochten niet baten.

De heer Jansen heeft met leedwezen gezien, dat in de begrooting voor het volgend jaar het subsidie aan de Ambachtsschool van ƒ 50 tot op ƒ 30 is teruggebracht. De Voorzitter zegt, dat het Bestuur niet dan noode die vermindering heeft toegepast, daar de kas door het verlies van leden niet instaat is, meer voor dat doel af te zonderen. Dat de Ambachtsschool na aan het hart van de Afdeeling ligt, behoeft de Voorzitter nauwlijks mede te deelen, daar deze instelling haar ontstaan als 't ware aan de Afdeeling te danken heeft, althans het initiatief daartoe is van deze laatste uitgegaan.

Aan de orde is de verkiezing van twee Bestuursleden inplaats van de heeren Crumer (Voorzitter) en Dupont, de eerste herkiesbaar, de andere niet. De heer Dupont heeft thans 30 jaren onafgebroken zitting gehad in het Bestuur. In 1857 tot Penningmeester benoemd, heeft hij die functie tot 1883 waargenomen. Toen bedankte hij als zoodanig, doch bleef gewoon lid van het Bestuur, maar moet thans, ingevolge het reglement, aftreden. De Voorzitter brengt een hartelijk en warm woord van hulde aan de trouw, den ijver en de bekwaamheid van den heer Dupont en hoopt, hem na een jaar rust weder in het Bestuur te mogen terugzien. De heer Dupont vond 't beter, dat er jonge krachten in het Bestuur komen en dankte met de meeste waardeering voor de vriendschappelijke behandeling, ondervonden van de verschillende Bestuursleden, die met hem in den loop van dat lange tijdvak hebben samengewerkt. Op een vraag van een der leden, herinnert de Voorzitter, dat volgens het reglement alléén herkiesbaar zijn de Voorzitter, Secretaris, Penningmeester en het correspondeerend lid.

Bij stemming wordt de heer Cramer eerst als Bestuurslid en daarna als Voorzitter herkozen met op één na algemeene stemmen. In de plaats van den heer Dupont werd gekozen de heer Jansen, die echter de benoeming niet aannam, waarop de heer Van der Linden, niet ter vergadering aanwezig, als Bestuurslid benoemd werd. Alsnu komt aan de orde de in de bus gevonden vraag: *Bestaan er middelen om te voorkomen, dat de houtworm zich in het hout vestigt, zoo ja, welke zijn die? Wat kan er gedaan worden om aangevankelijk aangetast hout tegen verdere verwoesting te vrijwaren?*

Van den heer M. van Erkel te Schiedam was een schriftelijke beantwoording dier vraag ingekomen, behelzende de aanbeveling om het aangetaste hout met petroleum te bestrijken, voornamelijk in de wormgaten. Hij heeft de proef genomen bij meubelen, die aangetast waren, en heeft een goed resultaat gekregen.

De heer Nijenhuis beveelt terpentijnolie aan als gevende niet zulk een onaangenamen reuk; voorts geeft het Industrieel Receptenboek van Monton aan, om de kleine kever, die zich in het hout nestelt, ook wel *doodstikkertje* genaamd, te verdrijven door kwikzilver-sublimaat, in lichte oplossing. Verder deelt nog de heer Nijenhuis mede, dat de ondervinding leert, dat oude meubelen in vertrekken, waar turf in open schouwen gestookt werd, het hout door den rook onaantastbaar is voor den houtworm. Door practici wordt verder met goed gevolg aanbevolen om het hout, met het topeind naar omlaag, op een tochtige en droge plaats te zetten totdat 't goed droog is, waardoor het wormvrij zal blijven. In Engeland past men op fijne en gepolitoerde meubelen met goed gevolg benzine toe. De benzine wordt, op borden, in een goed gesloten vertrek, waarin een zomertemperatuur heerscht, gebracht. De meubelen in dat vertrek blijven daarin, totdat geen doode wormen meer uit het hout komen. Ook is een oplossing van 5 gram carbolzuur in 100 gram water een goed middel om de houtworm te vernietigen, terwijl vooral voor hout, dat geschilderd moet worden, terpentijnolie, en voor wagens of ander hout in de open lucht, petroleum wordt aanbevolen.

Op een vraag van een der leden antwoordt de heer Nijenhuis nog, dat hout veel beter *staande* dan *liggende* droogt. Hij wijst vooral op het groote belang, om het hout in December en Januari te vellen, daar hout, in den zomer geveld, te veel gist en de porieën door de groeikracht open zijn, waardoor zulk hout bijzonder is blootgesteld aan worm. Dit ondervindt men 't best bij het gebruik van hout, dat verkregen is door ontworteling van boomen met bladeren, tengevolge van stormen. Het hout in December, Januari en soms nog in Februari geveld is „gesloten" en daarom niet vatbaar voor worm.

Door den heer Roovers wordt gevraagd naar een voorbehoedmiddel tegen *verstikking* van hout, dat opgesloten of voor luchtstrooming ontoegankelijk is. De heer Nijenhuis acht *creosoteeren* en *kyaniseeren* het best.

De heer Vink spreekt ook over *harsetteeren*, hetgeen goedkooper is. De heer Fol beveelt aan, om het hout geheel in gaskalk te leggen. Daartoe dient de ondergrond bedekt te worden door een laag droge koolasch waarop een laag van ± 0.40 M. gaskalk wordt aangebracht. Wanneer de binten gelegd zijn, moeten de tusschenruimten vast aangevuld en aangestampt worden tot aan de bovenzijde der binten. Dat materiaal is aan de gasfabrieken goedkoop te verkrijgen.

De heeren Roovers, Nijenhuis, Cramer, Dupont en Beijderwellen ontraden het gebruik van gaskalk wegens den ondragelijken stank, en ook omdat schilder- en metaalwerk daardoor verkleurt en aanslaat. De heer Nijenhuis zou meer vertrouwen hebben op sintels of gezifte koolasch. Hij heeft ook goede resultaten gezien van ongebluschte kluitkalk, die onder den vloer werd gestort en door zelfblussching als 't ware een betonlaag vormde, waarbij het hout door den invloed der kalk gaaf bleef. Ook andere leden hebben met succes koolasch toegepast zoomede gewasschen schelpen. De heer Beijderwellen heeft gaskalk met goed gevolg aan de Academie te Rotterdam zien gebruiken om den plantengroei onder de vloeren tegen te gaan.

Verder wordt door den Heer Beijderwellen aanbevolen het bestrijken van het hout met witkalk, en door den heer Dupont is petroleum met goed gevolg tegen de champignon toegepast.

De heer Fol heeft bij ondervinding, dat gaskalk, mits goed *droog* en *niet te versch* toegepast, een uitmuntend voorbehoedmiddel is gebleken. De vloeren moeten echter volkomen dicht en de kalk zoo min mogelijk met gas bezwangerd zijn, daar niet het gas maar de kalk het voorbehoedmiddel is, hetgeen ook blijkt uit het reeds door andere sprekers medegedeelde omtrent kalk en schelpen.

De heer Voorhoeve vraagt, of iemand hem kan inlichten aangaande het oprichten van een houten cholerabarak aan de linker Rottekade te Rotterdam. Hij acht een dergelijke inrichting in een dicht bevolkte arbeidersbuurt, vooral nu deze barak van hout, en dus zeer licht brandbaar is, hoogst gevaarlijk, en wijst op het tonnenstelsel aldaar, waardoor een behoorlijke afvoer van fecaliën onmogelijk is. Twee der leden antwoorden, dat de loods is opgericht om te dienen voor schoollokalen om voorloopig, wanneer gedurende de oprichting de cholera zich hier vertoond had, aldaar een lokaal te hebben. De heer Voorhoeve kan niet aannemen, dat de bedoeling is geweest, het bouwen van hulpschoollokalen, daar zij tot heden ongebruikt zijn gebleven, en wijst op den slechten toestand waarin onze Ziekenhuizen, wat betreft hunne plaatsing, verkeeren. Het groote Ziekenhuis aan den Coolsingel, gelegen in een dichtbevolkt gedeelte der stad, wordt thans nog belangrijk uitgebreid; het Ooglijdersgesticht en het Kinderziekenhuis zijn gelegen in polders nabij stinkende slooten, te midden eener dichte bevolking; de Kraamvrouwen-inrichting grenst aan den spoorwegviaduct. Besloten wordt omtrent deze zaak een onderzoek in te stellen, vooral om te weten of de Gemeenteraad daarin is gekend. De heer Nijenhuis wijst nog op een door de Gemeente aangeschafte desinfectie-oven waarin alle daartoe geschikte goederen boven het kookpunt worden gebracht. De heer Voorhoeve replicoert, dat hiermede niet wordt weggenomen het bezwaar tegen den afvoer der fecaliën, het brandgevaar van zulk een loods en het ernstige gevaar voor besmetting in een bevolkte wijk.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de laatste vergadering in dit jaar, met een woord van opwekking tot nieuw leven in het volgende.

AFDEELING LEEUWARDEN.

Vergadering van Vrijdag 18 December 1885.

De notulen der vorige vergadering worden onveranderd vastgesteld en daarna overgegaan tot de verschillende benoemingen, ingevolge art. 12 van het huishoudelijk reglement.

De heer J. E. G. Noordendorp wordt tot Voorzitter herkozen en een luide toejuiching volgde, toen deze te kennen gaf de functie opnieuw te willen aanvaarden.

Nadat het denkbeeld, om niet weder over te gaan tot de benoeming eener Commissie voor het verzamelen van stukken voor het Tijdschrift, met bijna algemeene stemmen is verworpen, wordt op voorstel van het lid Stoett het aantal leden dier Commissie op drie vastgesteld. Daartoe worden de heeren Poederbach, De Groot en Van Wijngaarden benoemd.

Tot afgevaardigden voor de algemeene Meivergadering worden benoemd de heeren Stoett en Baron, en tot Bestuursleden herkozen de heeren J. A. Rooseboom en H. R. Stoett.

De rekening van den Penningmeester wordt nagezien en goedgekeurd en den heer Vonk dankgezegd voor zijn goed beheer.

Het lid Kramer, dat op zich genomen had in deze bijeenkomst het nieuwe Paleis van Justitie te Brussel te bespreken, was door plotselinge ongesteldheid daartoe verhinderd, waarop de Voorzitter, bij wijze van improvisatie, de leden een bezoek doet brengen aan Pompeji.

Op boeiende wijze doet spreker een kijkje nemen in deze stad der Oudheid, waarvan successievelijk het leven der bewoners, en daarna de antieke en moderne woonhuizen worden besproken. Onder luide toejuiching dankt de Vice-voorzitter den heer Noordendorp voor zijne bijdrage en wordt deze vergadering, die talrijk bezocht was, gesloten.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

HAARLEM. Zondag den 20 December a. s. zal de Tentoonstelling van het schilder- en teekenwerk van zes Italiaansche Kunstnijverheidscholen — Rome, Pest, Florence, Turijn, Milaan en Ferrara — die op de wereldtentoonstelling te Antwerpen geëxposeerd waren, in een der zalen van het Paviljoen alhier (ingang voorzijde, terras) geopend worden.

Door de rijke verscheidenheid is deze tentoonstelling voorzeker een bezoek overwaard; zij bezit eene keurige verzameling decoratief schilderwerk, pleister en bouwkundige teekeningen, aquarellen en teekeningen toegepast op verschillende vakken van nijverheid. Het is wel een bewijs, dat het kunstonderwijs in Italie met kracht wordt beoefend, want veel schoon en artistiek werk is onder deze teekeningen te vinden.

BENOEMINGEN.

Tot hoofdopzichter bij de gemeentewerken te Nijmegen is benoemd de heer W. C. A. Hofkamp, aldaar.

De heer J. J. Bruns Jr. te Arnhem is aldaar benoemd tot onder-commandant der brandweer.

BERICHT.

Daar de Kersdagen op Vrijdag en Zaterdag vallen, wordt het volgende nommer van „De Opmerker" op Donderdag 24 December ter perse gelegd en dien dag verzonden.

DE LINT & Cie.

Rotterdam.

PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:

VILLEROY & BOCH,

BOCH FRÈRES.

MINTON HOLLINS & Cie.

Trottoir-IJzerstoen en Cementtegels.

Groote voorraden.

Aanbesteding.

D. GEIJSBEEK MOLENAAR, Architect, zal **publiek aanbesteden** voor zijn principaal op **Dinsdag 22 December** a. s., des voormiddags 10 uur, in HET CENTRAALGEBOUW te *Arnhem*:

Het bouwen van een Heerenhuis aan den Apeldoornschen weg aldaar.

Teekeningen liggen ter inzage in voormeld gebouw.

Bestekken zijn tegen betaling van één gulden verkrijgbaar bij de boekhandelaren TJEENK WILLINK te *Arnhem* en C. THIEME te *Nijmegen*.

Koninklijke Nederlandsche

LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 14 Januari 1886**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed**:

Bestek N°. 152.

Het maken van eene poort of doorgang in den spoorweg over den straatweg van Deventer naar Zwolle te Deventer.

(Bedrag der begrooting / 13100).

De bestelling geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 46 van het Bestek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn aldaar tegen betaling van *f* 2.00 per stel te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BREDERODE te *Apeldoorn* en den Heer Sectie-ingenieur M. E. DE WILDT te *Deventer*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Donderdag den 7 Januari 1886, des namiddags ten 2 ure.

De Commissie van Beheer.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Maandag 28 December 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

1°. **Het Leveren en Stellen van eene IJzeren Afrastering aan de Weststraat;**
aanwijzing 23 December a. s., 's voormiddags 10 uur.

2°. **Het driejarig Onderhoud van de Schoolgebouwen enz., in vier perceelen;**
aanwijzing 22 December a. s., 's voormiddags 10 uur.

3°. **Het Onderhoud van eenige Gemeentewerken gedurende het jaar 1886;**
aanwijzing 23 December a. s., 's voormiddags 10 uur, en

4°. **Het Onderhoud der Plantsoenen en Beplantingen der Gemeente gedurende het jaar 1886;**
aanwijzing 23 December a. s., 's voormiddags 10 uur.

De teekeningen liggen ter inzage aan de bureaux der Publieke Werken; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

A. J. BACON & C°.

Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**

BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**

Overtoom N°. 239,

AMSTERDAM.

Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.

Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

Door de Fabriekanten **HOLLICK & Cie.** te *LONDEN* daartoe gemachtigd, berichten wij onze afnemers, dat ten gevolge van de Advertentiën betreffende

PORTLAND CEMENT,

voorkomende in verschillende Couranten, **hun fabrikaat niet alléén** door de daarin genoemde Firma wordt **geïmporteerd**, maar ook door de ondergeteekenden.

H. J. BOSMAN, Rotterdam, en

JAN DEKKER, Wormerveer.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.

KONINKLIJKE FABRIEK VAN

WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**

voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS enz.**

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**

WEEGWERKTUIGEN.

Als Vertegenwoordigers van de verschillende fabrieken recommandeeren wij

KURKSTEEN,

het lichtste Bouwmateriaal dat er bestaat (ongeveer 7 maal lichter dan baksteen) en uitmuntend geschikt voor:

OPVULLING VAN HOLLE MUREN,

Vervaardiging van droge Wanden,

het beste Isoleer-middel voor Stoomketels, Stoompijpen, Daken enz. enz.

TROTTOIRTEGELS

en **VLOERSTEENEN** in verschillende Vormen, Kleuren en Afmetingen; **het sterkste** en **goedkoopste materiaal**, dat in den Handel is.

ROLLUIKEN

van **Staal** en **Hout**, zelfrollend en met drijfwerk.

IJZEREN SCHUIFDEUREN.

GEGOLFD IJZERBLIK

voor DAKEN, BRUGGEN, DEKKEN enz.

Complete IJzeren Daken en Gebouwen enz.

E. & P. ROTTSIEPER, te Ronsdorf (Rijnpruisen).

Referentiën bij: de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Mij.; Rotterdamsche Tramweg-Mij.; de Heeren Architecten W. C. METZELAAR te *'s-Hage*, M. A. DE ZWART te *Voorburg*, J. SCHOTEL te *Rotterdam*, J. A. VAN DER KLOES te *Delft*, J. C. VAN WIJK te *Rotterdam*, JACQUES LEIJH te *Haarlem*, Stearineknarsenfabriek *Gouda*, enz. enz.

Agenten gevraagd. (**EEREDIPLOMA TE AMSTERDAM 1883.**) Men vrage Prospectus enz.

TE HUUR

voor den tijd van ZES jaren:

Een **STEENFABRIEK** en **KALKOVEN** met **LESCHHUIS**, met bijbehoorende Gebouwen en Terreinen, uitmuntende Loswallen en Ladingsplaatsen, Stoommachine enz., zeer geschikt voor uitbreiding, ook voor een handel in Bouwmaterialen; alles geheel groot ruim 2½ hectare en gelegen buitendijks aan den IJssel te *Kampen*, in de voorstad *Brunnepe*.

Aanbiedingen in te leveren vóór 15 Januari a. s., ten kantore van de Notarissen KAEMPFF & BOLJER te *Zwolle*, alwaar nadere informatiën worden verstrekt.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE en Stéréotype-Inrichting van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéréotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *franco* aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Kunstmatige wegneming der grofsappen uit alle soorten van hout, waardoor krimpvrij en bovendien beveiligd tegen zwam.

F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.

Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**

Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgesteld, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & Co., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS EN WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Bickerstraat
AMSTERDAM.

FABRIEK DE HOLLANDSCHE IJSSEL
DE JONGH & Co.
Civiel-Ingenieurs te Oudewater,

leveren en vervaardigen in den kortst mogelijken tijd alle soorten van **Stoombaggermolens** in hout- of ijzerconstructie, volgens eigen systeem, geschikt voor elke diepte en opbrengst van 150 tot 2000 M³ per werkdag. **Stoomgraafmachines** (Excavateurs), **Stoomwerktuigen, Ketels, Drijfwerken, Locomobielen, Heimachines, Steen- en Tegelvormmachines, IJzeren Kap- en Brugconstructiën** enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.

FABRIEK TE **AMSTERDAM** Beltweg N°. 3.

TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS** ZWITSERLAND.

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS Cz., Beekstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

Bekroond:	Gouden Medaille	Bekroond:
Dusseldorp 1880.	Amsterdam 1883.	Frankfort a/M. 1881.
Weenen 1880.		Amsterdam 1882.

JOHANN ODORICO, Frankfort a/M.
FABRIEK VAN
Marmermozaïek en Terrazzo-vloeren, Glasmozaïek, Kunstmarmer en Cementuitvoeringen.
Succursales: **Amsterdam, Weenen, Londen, Boston.**
Opgericht 1830.
Eenig vertegenwoordiger voor *Nederland*
FERD. ENGERS, Amsterdam.

Bij **P. GOUDA QUINT**, te **Arnhem**, is verschenen de **32ste** aflevering van:

Beknopt practisch Leerboek
DER
Burgerlijke en Water-Bouwkunde,
DOOR
B. F. PLASSCHAERT,
Leeraar aan de Burgeravondschool en de Hoogere Burgerschool, te Delft.

Met omstreeks 1500 figuren in den tekst en op uitslaande platen.

In de **eerste** tot **elfde** aflevering is de **eerste** Afdeeling: **BURGERLIJKE BOUWKUNDE**, met **1050** in den tekst gedrukte figuren, voltooid.

Voor hen, die dit Deel wenschen te doen inbinden, is een nette en doelmatige **LINNEN STEMPELBAND** voor **60 Cts.** verkrijgbaar.

De **twaalfde** aflevering vangt aan met de **tweede** Afdeeling: **WATER-BOUWKUNDE**, die zoo spoedig als eene grondige bewerking toelaat, zooals tot hiertoe door den Auteur in acht genomen is, zal worden voortgezet.

De uitgave geschiedt bij inteekening in ongeveer **55** afleveringen à **f 1.20** voor het geheele werk. Afzonderlijk worden de deelen niet verkocht. Zij, die van heden af inteekenen, kunnen het **eerste** Deel ook gebonden in bovengenoemden Band voor **f 13.75** verkrijgen en ontvangen dan het **tweede** Deel in afleveringen telkens wanneer deze het licht zien.

FABRIEK
(sedert 1835 gevestigd te Zeist)
van Bouwornamenten, Vazen, Beelden, Piédestals etc.
Uitgebreide handel in de nieuwste Bouw-Artikelen, Lei jendaken, Hardsteen enz.
Martin & Co. Achtersteinde bij het Paleis voor Volksvlijt. **Amsterdam.**

KLOOS & VAN LIMBURGH
ROTTERDAM.
EIGENAARS van BAZALTGROEVEN
in RIJNPRUISSEN.
Agenten van de Maatschappij van Quennast, van de Hardsteengroeven der Maatschappij St. Georges en van de Bonner Portland-cement Fabriek.
Handelaars in Bazalt, Hardsteen, Bruissteen,
Fauconval-, porphier- en bazaltkeien.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & Co., te Arnhem.

De Opmerker.

Orgaan van het Genootschap

ARCHITECTVRA ET AMICITIA

Weekblad voor Beeldende Kunst en Technische Wetenschap

A.W.

Redacteur-Uitgever F. W. VAN GENDT JGz.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentiën: Bureau van *De Opmerker*, Driekoningenstraat 28, *Arnhem*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER, C. B. POSTHUMUS MEYJES en A. W. WEISSMAN.
Stukken, deze Redactie betreffende, te adresseeren aan den Heer C. B. POSTHUMUS MEYJES, Kerkstraat 170 te *Amsterdam*
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft, aan den Heer TH. G. STRENGERS, Oosterhoksluis, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT *f* 2.25 per 3 maanden of wel *zes gulden* per jaar, bij vooruitbetaling en franco toezending van dit bedrag. Voor het buitenland *f* 7.50 en Nederlandsch-Indië *f* 9.—, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIEN à 20 cent voor elken regel plaatsruimte en 10 cent voor een herwijsnummer, worden tot Vrijdagavond aangenomen.
AFZONDERLIJKE NOMMERS, bij contante betaling à 15 cent per stuk en 25 cent per post, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te *Arnhem* en bij den Hoofd-Correspondent JOH. G. STEMLER CZN., Boekhandelaar te *Amsterdam*.

BERICHT

Het nieuwe Genootschapsjaar vangt aan met 1 Januari 1886. De contributie voor gewone (d. i. te Amsterdam woonachtige) leden bedraagt *f* 12.—, die voor buitenleden *f* 7.50 per jaar. Zij ontvangen daarvoor wekelijks *De Opmerker* en betalen voor het plaatwerk *De Bouwmeester*, waarvan de particuliere prijs *f* 8.— bedraagt, slechts *zes gulden* per jaargang.

HET BESTUUR.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

1°. Als gewoon lid is aangenomen de heer G. Haselager en als zoodanig voorgesteld, door de heeren H. J. Walle Jzn. en W. de Zeeuw, de heer J. Krijgsman

2°. tot leden ter verificatie der rekening en verantwoording van den Penningmeester zijn benoemd de heeren: R. A. Hey, E. van den Bossche en J. A. van der Sluys Veer;

3°. Daar van de wet van het Genootschap geen exemplaren meer voorhanden zijn, stelt het Bestuur zich voor nieuwe te doen drukken, doch wenscht vooraf enkele noodzakelijk gebleken wijzigingen voor te stellen, en verzoekt den leden, die eveneens wijzigingen wenschen, de voorstellen daartoe, met inachtneming van alinea 3 van art. 86 Hoofdstuk XI, vóór 1° Januari 1886 bij het Bestuur in te zenden.

Namens het Bestuur:
de 1ste-Secretaris,
Th. G. Strengers.

ARCHITECTURA ET AMICITIA.

Vergadering van Woensdag 23 December 1885.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd. Tot leden der commissie ter verificatie der rekening en verantwoording van den Penningmeester worden benoemd de heeren R. A. Heij, J. A. van der Sluijs Veer en E. van den Bossche.

Als gewoon lid wordt aangenomen de heer G. Haselager.

Ingekomen is een schrijven van de Vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen, waarin de vraag tot het Genootschap wordt gericht, om de antwoorden, ingezonden op de prijsvragen van A. et A., ter beschikking van de Vereeniging te stellen, teneinde ze te Groningen tentoon te stellen. In principe wordt door de Vergadering over deze vraag gunstig beschikt, terwijl het Bestuur de voorwaarden zal vaststellen, waarop genoemde Vereeniging over de ontwerpen beschikken kan.

De heer Damen leverde verder een duidelijke verhandeling over de beginselen der graphische statica. Spreker voegde er de belofte bij, het besproken onderwerp op eenige volgende vergaderingen nader te behandelen. Op flinke schaal uitgevoerde teekeningen verhoogden zeer de duidelijkheid van het gesprokene.

Als kunstgever vergastte de heer Herman de aanwezigen op het plaatwerk *Die Renaissance Architectur der Lombardei*, dat met belangstelling werd bezichtigd.

De Voorzitter bracht spreker en kunstgever den dank der Vergadering en riep de leden een tot weerziens in het nieuwe jaar toe.

In de vraagbus werd gevonden de vraag: „Wat verstaat men onder schablone-ornement"? Het antwoord hierop was niet moeilijk te geven. Onder een schablone-ornement wordt verstaan een doorloopend ornement, dat door een patroon, waarin het is uitgesneden, ter vermenigvuldiging wordt gebezigd.

(A. et A.) HEDENDAAGSCHE BOUWKUNST.

„Slechts de studie van de antieken en van de beste voortbrengselen der Italiaansche Renaissance kan ons weer tot architecten maken, die niet slechts groot zijn in het kleine, maar die ook werkelijk monumentale bouwwerken totstand weten te brengen".

Met dezen zin besluit de heer Weissman zijn zeer belangrijk artikel over hedendaagsche bouwkunst in *De Opmerker* van j.l. 28 November 1885.

De heer W. zal het mij zeker niet euvel duiden, dat ik zijn gedachtengang, die hem dezen zin in de pen gaf, niet kan onderschrijven, en zoo mij daartoe de gelegenheid wordt gegeven, mijne meening tegenover de zijne wensch te plaatsen. Voordat ik daartoe overga, wensch ik op den voorgrond te plaatsen, dat ik volstrekt niet het doel heb om mijne meening, als de ware, in het licht te stellen, maar die gaarne voor een meer overtuigende prijsgeef.

Het is reeds op zoo velerlei gebied beweerd, dat onze maatschappij, onze samenleving in vele opzichten krank is, dat ik niet aarzel te beweren, dat diezelfde maatschappij ook op kunstgebied lijdende of wel ziek is.

De raderen toch van het mechaniek, dat de samenleving in beweging brengt en houdt, grijpen allen zoo juist in elkander, dat het moeilijk is te gelooven, dat een enkel rad ongeschonden zou gebleven zijn, waar het bewezen is, dat alle andere heel en half defect zijn. Onze hedendaagsche kunst is dus ook ziek, en het spreekt vanzelf, dat men, evenals op elk ander gebied, ook hier uitziet naar een geneesmiddel.

Het is mijne overtuiging, dat voor elke kwaal een geneesmiddel bestaat en ook reeds zou gevonden zijn, wanneer men minder naar hulpmiddelen had omgezien. Ook wanneer minder studie werd gemaakt van de bloote verschijnselen, doch meer moeite werd gedaan om de oorzaken op te sporen, zouden de geneesmiddelen als vanzelf aan het licht komen.

Zoo gaat het b.v. niet aan om, stilstaande bij het verschijnsel dat de hedendaagsche bouwkunst krank is, te zeggen: „bestudeer de antieken en de Renaissance, dan zal de bouwkunst van hare ziekte genezen." Deze aanwijzing zou juist zijn, wanneer bewezen was of kon worden, dat onze bouwkunst krank is omdat men niet meer bouwt zooals de Grieken of zooals in den Renaissance-tijd.

Maar dit bewijs kan niet geleverd worden, omdat men daarbij van de vooronderstelling zou moeten uitgaan, dat het inderdaad mogelijk is om te bouwen zooals b.v. de klassieken hebben gebouwd. En dat zal wel niemand beweren, die gevoelt dat het tegenwoordig geslacht een geheel anderen geest bezielt dan dat van eenige eeuwen vroeger.

Wel is het mogelijk, en zelfs voor den ingewijde niet zoo erg moeilijk, om na nauwgezette studie, bij eenige vaardigheid, iets voort te brengen dat zich uit het bestudeerde ontwikkelt en, met geringe wijzigingen van de onderdeelen, veel overeenkomst heeft met en na verwant schijnt te zijn aan het bestudeerde; maar onmogelijk is het, om langs dien weg een waarachtig kunstwerk voort te brengen, dat daar staan zal als een kind des tijds. Want juist dáár spreekt de kunstzin en begint de kunst, waar de studie is voltooid en vooral dáár, waar het navolgen ophoudt.

Ik wil evenwel niet betwisten, dat langs dien weg een monument kan gesticht worden dat een grootschen indruk maakt, en wel te grootscher naarmate het meer het origineel nadert; maar naar mijne meening is dat dan geen kunstwerk: het is niets anders dan een minder of meer getrouwe kopie van het origineel.

Om een dergelijke kopie te leveren is zeer zeker een groote mate van kunstvaardigheid noodig, misschien veel smaak of wat men zoo gelieft te noemen, maar geen waarachtige kunstzin.

Ik zoek het geneesmiddel dus niet in het bestudeeren en navolgen van de werken der klassieken of uit den Renaissance-tijd, en stel dergelijken arbeid gelijk met vertaalwerk. Maar in elk geval zou het dan toch, indien het mogelijk ware, dat langs dien weg een nieuwe bouwstijl in het leven kon geroepen worden, raadzaam zijn, *alle* kunstwerken te bestudeeren, inplaats zich te bepalen tot een enkel tijdvak.

Elk tijdvak (het tegenwoordige misschien uitgezonderd) heeft zijn kunstvoortbrengselen en van een zuiver, d i. van een esthetisch, standpunt, zijn al die voortbrengselen eenheden van gelijke waarde voor hem, die ze zonder onderscheid met dezelfde liefde, en onbevooroordeeld bestudeert.

Het is mij nooit recht duidelijk, waarom op kunstgebied partijschap moet bestaan, of liever kan bestaan. De waarheden, die ons tot het eene kunstvoortbrengsel trekken, vinden wij in elk ander kunstwerk terug, onverschillig in welk tijdvak het werd voortgebracht.

Het is waar, dat men zich door het eene kunstwerk meer voelt aangetrokken dan door het andere, en dat de gedachte, welke in het eene ligt opgesloten, meer in overeenstemming is met de persoonlijke levensbeschouwing van den waarnemer dan die, welke uit een ander kunstwerk spreekt; maar moet dit aan den kunstenaar of aan het kunstwerk verweten worden, of ligt dit niet veeleer aan het gevoelsleven van den waarnemer? Er zijn organen, die meer worden aangedaan door het geluid van trappenschuren dan door de tonen van de schoonste melodie; er zijn anderen, die niets gevoelen van den indruk, dien de spitsboog op zijn ranke steunpunten kan voortbrengen, terwijl ze krachtig worden aangedaan bij de aanschouwing van de afbeelding van een klassieken tempel of van een Renaissance deurpaneel. Om dit te verklaren, en vooral om iemand niet te doen gevoelen, dat hij bij het bezit van dergelijke organen eigenlijk gebrek aan kunstzin heeft, maakt men gebruik van het stop-spreekwoord: „de smaken zijn verschillend", of „over den smaak valt niet te twisten" — een spreekwoord, dat misschien in de keuken thuisbehoort en waarschijnlijk door de eene of andere keukenmeid, die meende dat ze heel lekker koken kon, zal zijn uitgevonden.

Ik kan mij niet voorstellen hoe de Smaak, de baker van de Mode, iets met kunst heeft uit te staan. Elke strijd over de meerdere of mindere waarde van een kunstwerk is dan ook ten slotte niets anders dan de quaestie over een zekere voorliefde voor de eene of andere kunstuiting van anderen, een voorliefde, die geheel afhankelijk is van de individueele levensbeschouwing, maar die aan niemand kan worden opgedrongen.

Dergelijke quaesties zullen de bouwkunst in hare ontwikkeling geen stap vooruitbrengen. Bij het grijpen naar hulpmiddelen wordt de oorzaak der kwaal voorbijgezien en daarmede ook het geneesmiddel, dat gewoonlijk onmiddellijk bij de oorzaak te vinden is.

Voor alles dient dus de vraag te worden opgelost: aan welke oorzaak moet worden toegeschreven, dat de hedendaagsche bouwkunst zooveel lager staat dan in historische tijdvakken? Of wellicht juister (en waarom zou men het niet erkennen): hoe komt het, dat de laatste eeuw totnutoe geen bouw*kunst* heeft?

Ik wil in het minst niet beweren, de oplossing van deze vraag gevonden te hebben of te zullen vinden. Integendeel zal ik gaarne mijne meening geven voor een meer overtuigende.

Zoo er strijd noodig is om tot ontwikkeling, tot waarheid, tot kunst te geraken, dan is een strijd over deze vraag in de eerste plaats noodig; maar dan ook een strijd zonder vooroordeel, zonder voorliefde, zoo eerlijk mogelijk.

Het zal wel geen tegenspraak ontmoeten, wanneer ik beweer, dat in deze eeuw de kunstvoortbrengselen van vroeger tijd veel meer en tot in de kleinste bijzonderheden bestudeerd zijn geworden dan in die tijdvakken, waarin de kunst bloeide en tot de voor ons onbereikbare hoogte opklom. Nochtans kunnen wij geen kunst leveren. Uit al de werken van Schinkel en anderen werd niets gebouwd, dat grootscher kan genoemd worden dan de arbeid der antieken.

Schmidt, Möckel en anderen brachten met al hun studie der Gothiek niets voort, dat op een dom geleek. Semper, Viollet-le-Duc noch Vignola konden met hun werken en streven de kunst van vroeger eeuwen nabijkomen.

In geheel de wereld is thans geen bouwmeester, die voor de vraag des tijds (een beurs) een monument kan stichten, dat een der monumenten van vroeger tijd in de schaduw stelt. Toch hebben we veel meer kennis, geleerdheid, kunstwoorden en andere fraaie zaken dan ooit te voren.

Ik geloof niet, dat de oorzaak van dit verschijnsel moet of kan gezocht worden in te weinig studie; vooral niet in een tijd als de tegenwoordige, waarin de voorbeelden of afbeeldingen van kunstvoorwerpen naast de wetenschap, als het ware, aan den weg liggen en voor ieder maar voor het grijpen zijn.

Het is de vraag of een menschenleven, dat geheel gewijd wordt aan de studie van kunstvoortbrengselen, inderdaad aan de vrije ontwikkeling van den kunstzin bevorderlijk is. Voor den studioos zelven zeker niet.

Zij toch, die als het ware hun leven geven om in het wezen der kunstwerken van anderen door te dringen, brachten niets voort, dat de voorwerpen hunner studie evenaarde. Dit is trouwens zeer natuurlijk: bij een dergelijk doordringen in den geestesarbeid van anderen moet het bewustzijn van zelf ook een geest te bezitten zich verliezen en eigen kracht worden gebroken, wanneer die telkens getoetst wordt aan de kracht, die van het bestudeerde voorwerp uitstraalt. De algeheele vrijheid van den geest, zoo noodig om zich te kunnen ontwikkelen en zich te verheffen *boven* den geest van het bestaande kunstvoorwerp, wordt zoodoende aan banden gelegd en onbekwaam voor zelfstandigen arbeid.

Veeleer moet de oorzaak worden gezocht in de algemeen heerschende begrippen omtrent het leven en de toekomst, en vooral, bij de daaruit voortvloeiende algemeene levensbeschouwing. De eenheid van die levensbeschouwing, welke men in elk historisch tijdvak aantreft, de eenheid in het streven naar een voor ieder gelijk ideaal, dat aan die levensbeschouwing ten grondslag ligt en waardoor het gevoelsleven van een volk zich als in massa tracht te ontwikkelen en te uiten bij en in elken geestesarbeid, wordt in den tegenwoordigen tijd zoogoed als geheel gemist.

Bijna elke ideale of hoogere gevoelstrilling van het gemoed stuit af op eigenliefde of materieel belang.

Alle kunstkennis en alle wetenschap, al liggen zij ook voor het grijpen, zullen den algemeenen kunstzin niet ontwikkelen, zoolang daarbij het hoogere gevoelsleven wordt verkracht door mode, smaak en misplaatste eigenliefde.

Intusschen acht ik het volstrekt niet onmogelijk, dat nog in deze eeuw de grondslag wordt gelegd, waarop de komende eeuw een kunstrichting bouwt, die, tenminste wat de bouwkunst betreft, verre zal staan boven datgene, wat thans nog als het hoogste wordt bewonderd.

Zoodra de koude wetenschap van het verstand zal vatbaar geworden zijn, om de steeds hooger verheffende uitstraling van het gevoelsleven in zich op te nemen, is de eerste steen gelegd voor een te stichten bouwkunstwerk, waarvan de details niet zullen ontleend worden aan klassieke of middeleeuwsche kunstwerken, maar geschapen en gevormd zullen worden door den zelfstandigen en harmonisch ontwikkelden geest des tijds, waarbij wetenschap en kunst, zooals voorheen, als een zelfstandige eenheid optreden.

Die tijdgeest, hoe weinig daarvan nog is te bespeuren, ligt misschien naderbij dan men vermoedt. In ieder geval moet het streven van den bouwmeester nu reeds op zelfstandigheid gericht worden, om den alleen wetenschappelijk gevormden geest van de reeds wankelende verhevenheid, waarop hij heeft plaats genomen, te doen afdalen naar het voor hem zooveel lager gelegen gevoelsleven.

Wanneer dan de gloed van den arbeid, die door een vrijen, zelfstandigen geest van den architect kan worden voortgebracht, ook den arbeid van den wetenschappelijk gevormde weet te bezielen; wanneer de architect niet meer aarzelt om, waar dit noodig is, de hoogere wetenschap te aanvaarden uit de hand van den ingenieur; maar ook de ingenieur van zijn, zich zelf geschapen, troon zal afdalen, om de door hem steeds geminachte, maar nochtans uit het gemoed van den architect geschapen, lijnen te leeren waardeeren en liefhebben, dan eerst kan en zal voorzeker een tempel verrijzen, die, gewijd aan kunst en wetenschap, grootscher en schooner zal zijn dan menige, nu nog vergode afgodstempel.

MOOLENAAR,
Adjunct-directeur van Gemeentewerken.

Groningen, Dec 1885.

Het deed mij genoegen, dat de heer Moolenaar in vele opzichten met mijne beschouwingen instemt. Of echter wel ooit weer een tijd zal komen, die tot het voortbrengen van een nieuwen stijl geschikt is, meen ik te moeten betwijfelen, althans, wanneer de wetenschap voortschrijdt op eene wijze als in deze eeuw.

Daar ik het een vergeefsch pogen acht, om door het vermengen van elementen van vroegere stijlen tot een nieuwen stijl te geraken, en het mij voorkomt, dat onze architecten door de bijna uitsluitende beoefening van den zoogenaamden oud-Hollandschen stijl te zeer hun aandacht aan het *kleine* wijden, meen ik, dat het bestudeeren der klassieken en der Renaissance een heilzaam tegengif kan zijn.

Toch zal ook mij het ontstaan van een nieuwen stijl tot vreugde stemmen, en zal ik mij erin verheugen, wanneer beschouwingen als die van den heer M. daartoe leiden.

A. W. WEISSMAN.

(A. et A.) BLOKJESBESTRATING VAN BRUGGEN.

De wijzen der blokjesbestrating van bruggen zijn zoo verschillend en leveren in 't gebruik zulke verschillende uitkomsten, dat een nadere omschrijving hiervan zeker niet overbodig zal worden geacht.

Bij het ontwerpen eener brug moet voornamelijk gelet worden op de belangen der scheepvaart en het landverkeer. Het Gemeentebestuur te Amsterdam heeft aan de belangen der scheepvaart tegemoetgekomen door een normale doorvaarthoogte vast te stellen; dientengevolge zou deze maat den bovenkant eener brug ook vaststellen, waren de technici er niet op uit, om de dikte der brug tot een minimum te reduceeren. Dit minimum wordt verkregen door blokjesbestrating, wijl deze geen onderlaag van zand of ander materiaal behoeft, benoodigd voor andere bestratingen.

De blokjes worden zoodanig geplaatst, dat de jaar-

ringen van het hout van boven zichtbaar zijn. De meest gebruikte houtsoorten zijn: dennen, gecreosoteerd dennen en pitch pine. De ondervinding heeft geleerd, dat de blokjes van pitch pine de voorkeur verdienen. De bestrating daarmede is, hoewel deze blokjes duurder in prijs zijn dan die van dennen of gecreosoteerd dennen, veel goedkooper, omdat laatstgenoemde spoediger versleten zijn.

Het eenige nadeel, dat die bestrating zou verweten kunnen worden, is haar spoedig glad worden, veroorzaakt door het sterke harsgehalte van het pitch pine, dat voornamelijk bij de brughellingen vele moeilijkheden en last aan de trekdieren bezorgt. Een andere dan de gewone behandeling der voegen zou hieraan tegemoetkomen.

Groote aanbeveling verdient het zorgvuldig verwijderen der spintige blokjes.

Het bestraten met deze blokjes geschiedt in verband, met een onderlingen afstand van 1½ c.M., op het onderdek gespijkerd met draadnagels, welke door de blokjes gedreven worden. Draadnagels zijn boven spijkers te verkiezen wegens het voordeel, dat zij opleveren: 1° omdat zij het onderdek minder vernielen, 2° bij vernieuwing der blokjes deze gemakkelijk zijn op te nemen.

De voegen worden volgegoten met asphalt, portland-cement, en asphalt èn portland-cement.

Het volgieten der voegen met portland-cement heeft 't nadeel, het onderdek spoediger te doen verstikken dan asphalt; een voordeel is echter, dat de prijs ervan goedkooper is dan die der asphaltbehandeling. De M¹ portland-aangieting, hoogte 10 c.M., bedraagt *f* 0.05, terwijl de M¹ asphalt *f* 0.33 kost.

Hieruit blijkt de voorkeur, die de volgieting met asphalt èn portland-cement verdient. In dit geval wordt de voeg ter halver hoogte met asphalt en daarna met portland-cement volgegoten.

Op het metselwerk der steenen bruggen wordt, alvorens met het plaatsen der blokjes een aanvang te nemen, een laag asphalt gegoten. In deze nog warme laag worden alsdan de blokjes in het genoemde verband gelegd, waarna de volgieting geschiedt. Deze wijze heeft evenwel het nadeel, dat bij langdurig nat weder de blokjes zoodanig zwellen, dat zij zich van het asphalt vrijrukken en bulten of verhoogingen in het dek veroorzaken.

In het buitenland heeft men getracht dit nadeel te voorkomen, door in het midden van de blokjes groeven te maken en de blokjes onderling, evenals met messing en groef, te verbinden. Deze wijze is echter zeer kostbaar.

Voor bruggen met ijzeren onderdek wordt eerst zand op het onderdek gebracht en daarna in het zand bestraat; de uitwerking van het water laat zich ook hier gelden.

Te Parijs en Londen wordt, terwijl de blokjes gelegd worden, een gecreosoteerde veer of lat tusschen de blokjes gelegd; de hoogte van de lat is gelijk aan de halve hoogte van het blokje. Ieder blokje wordt op het dek bevestigd door een spijker, welke door de veer en het blokje in schuine richting wordt gedreven. De spijkers worden dus niet door de blokjes gedreven. De vulling van de voeg geschiedt dan vaak met fijn grint en teer. De planken van het onderdek worden bij deze wijze één c.M. van elkander gelegd; het water vindt daardoor een gemakkelijken uitweg, terwijl het dek minder door verstikking zal lijden.

Mede is toegepast een bestrating van gekloofde blokjes, onregelmatig van vorm, maar gelijk van hoogte. Door deze worden natuurlijk de nagels gedreven en de voegen daarna met fijn grint en portland-cement gevuld.

L. J. RIJNINK.

EENHEID VAN TIJD.

Het zal op 8 Mei 1890 honderd jaar geleden zijn, dat de Nationale Vergadering van Frankrijk het besluit nam, een aan de natuur ontleende maat-eenheid te doen vervaardigen. Dat het maken van dergelijke maat-eenheid tot de onmogelijkheden behoort, wordt thans door niemand meer betwijfeld, want of men die maat-eenheid wil afleiden van de lengte van de evennachtslijn of van den meridiaan, dan wel of men de lengte van den secondeslinger tot eenheid wil nemen, men is altijd afhankelijk van min of meer onnauwkeurige instrumenten, en verkrijgt dus steeds verschillende metingen.

Mocht, wat ondenkbaar is, de door de Nationale Vergadering aangenomen maat eenheid ooit verloren gaan, dan zal men door herhaalde meting natuurlijk tot een ander resultaat dan vroeger komen. Zeker waren de Fransche geleerden, aan wie in 1790 het vinden van de maat-eenheid werd opgedragen, zich wel van het onmogelijke hunner taak bewust. Dat zij desondanks aan het werk togen, is slechts daaraan toe te schrijven, dat zij hoopten, op deze wijze een rustige wetenschappelijke bezigheid te zullen verkrijgen, zonder in de woelingen der Revolutie medegesleept te worden.

Zoo kwam dan de *Meter* te voorschijn, die naast vele voordeelen ook talrijke nadeelen heeft. Maar niettegenstaande deze laatste, zou toch niemand den meter, en de andere maten daaruit afgeleid, die het wereldverkeer zoozeer vergemakkelijken, willen missen.

Zijn dus bij onze maten vele bezwaren van vroeger voorgoed overwonnen, dit is geenszins het geval met onzen *kalender*, die met vele onvolkomenheden behept is, en allerminst in overeenstemming is met ons tientallig stelsel. Toch volgen alle beschaafde volken, met uitzondering van de aanhangers der Grieksch-Katholieke Kerk, dezen kalender, waarvoor Paus Gregorius het zonnejaar ten grondslag nam, maar waarvan de indeeling op de beweging der maan berust.

De ongelijke lengte der maanden en de week van zeven dagen vonden geen genade bij de mannen der Revolutie: zij voerden daarom de Decaden in. Hoewel deze Decaden officieel gedurende dertien jaar gebruikt werden, hadden zij toch geen blijvenden invloed.

De behoefte, die de mensch heeft om iederen zevenden dag rust te nemen en die niet slechts aan de traditie ontleend is, maakte, dat het met de Decaden spoedig gedaan was. De man, die het meest voor de Decaden geijverd had, Sommé, stierf op het schavot, op denzelfden dag dat zij officieel ingevoerd werden.

Wij zeiden reeds, dat, ofschoon wij de voordeelen van het metersysteem gaarne erkennen, het ons toch voorkomt, dat dit systeem volstrekt niet volkomen is. Een volkomen maat-eenheid bezitten wij eerst, als zij geldt voor *tijd*, *ruimte*, *vlakte*, *lengte* en *geld*. Reeds de Egyptenaren en Babyloniërs waren ons in dit opzicht ver vooruit.

De klok, waarvan zich deze volken bij hunne sterrenkundige waarnemingen bedienden, bestond uit een vat, van bepaalde afmetingen en met water gevuld. Dit vat was de *ruimte-eenheid*; de *tijdseenheid* was de tijd, benoodigd voor het leegloopen ervan; de *gewichtseenheid* was 't in het vat begrepen water; de *geldeenheid* was het gewicht van het water in een bepaald edel metaal.

Hoewel het in onzen tijd niet aan stemmen ontbroken heeft, die een dergelijke regeling aanraden, gelooven wij toch, dat daardoor te ingrijpende veranderingen in het leven geroepen zouden worden, dan dat die regeling ooit totstand zou komen. Wilde men echter een normaal-eenheid hebben, dan zou zeker de *dag* als de natuurlijkste aller eenheden in aanmerking mogen komen.

Zooals bekend is, gaan alle hemellichamen éèns in de vier-en-twintig uren door den meridiaan van een plaats op aarde, wat men het culmineeren noemt. De tijd, die tusschen twee culminaties van een vaste ster verloopt, noemen wij een sterredag, die weer in uren, minuten en seconden verdeeld is. Een sterredag komt juist overeen met eene omwenteling der aarde, zoodat 24 sterretijd-uren met 360° overeen komen.

Wij rekenen echter niet bij sterredagen, maar bij zonnedagen. Tengevolge nu van de schijnbare beweging van de zon naar het oosten, is de zonnedag 4 minuten langer dan de sterredag, zoodat, als men naar zonnetijd rekent, een ster na verloop van een jaar als het ware een rondgang op de zon vóór is.

Dit is de reden, waarom wij niet bij sterredagen rekenen, hoewel wij op deze wijze een volmaakt onveranderlijke tijdseenheid zouden verkrijgen.

De niet gelijkmatige loop van de zon, die eensdeels haar oorzaak vindt in de uitmiddelpuntigheid van de baan der aarde, anderdeels door den schuinen stand der Ecliptica, heeft ten gevolge dat wij niet den waren zonnedag als onze tijdseenheid gebruiken kunnen. Het verschil, dat per dag 18 à 20 seconden bedraagt, was niet hinderlijk, toen de uurwerken nog slechts een zeer beperkten graad van nauwkeurigheid bezaten. Sedert echter Huygens het slingeruurwerk uitvond, en daardoor een zeer groote nauwkeurigheid mogelijk werd, moest men met dit verschil rekening gaan houden.

Wilde men dus de uurwerken met gelijkmatigen gang behouden, dan kon men niet meer naar den waren zonnetijd rekenen, maar moest men den gemiddelden zonnetijd als tijdseenheid aannemen, wat dan ook sedert overal geschiedt. De *gemiddelde* en de *ware* zonnetijd zijn slechts hetzelfde op 15 April, 14 Juni, 31 Augustus en 24 December. Op 10 Februari is de ware zonnetijd op den gemiddelden 15 minuten vóór, op 2 November daarentegen 16 minuten achter.

In den almanak wordt de op- en ondergang der zon in gemiddelden zonnetijd aangegeven. De astronomische middag, d. i. het tijdstip dat de werkelijke zon culmineert, valt daarom soms vóór, soms na twaalf uur. In November zijn dus de voormiddagen een halfuur korter dan de namiddagen, terwijl in Februari juist het omgekeerde plaatsvindt.

Onze dag begint des middernachts; wij tellen dan van 1 tot 12 uur 's middags en dan weer van 1 tot 12 uur 's middernachts. Doch zoo tellen niet alleen de Amsterdammers, maar ook de bewoners van St.-Petersburg, New-York, Batavia, enz. Overal heeft men middag als de zon den meridiaan passeert. Hoe oostelijker men echter komt, hoe vroeger dit plaatsvindt, en dus is het denkbeeld, dat wij aan 12 uur 's middags verbinden, volstrekt niet de uitdrukking van een absoluut bepaald tijdstip. Is het b.v. te Amsterdam 12 uur, dan is het te Berlijn reeds 5 minuten over halfeen, te Calcutta reeds kwart voor zessen 's namiddags, aan Kaap Prince Wales reeds halfeen na middernacht, te San-Francisco halfvier 's morgens, te New-York kwart voor zevenen 's morgens, te Greenwich twintig minuten vóór twaalven.

Men is gewoon, in de verschillende landen te rekenen naar den middelbaren tijd van de hoofdstad, en zoo kan het gebeuren, dat men een telegram, van een oostelijke plaats afgezonden, op een westelijk gelegen plaats nog vroeger ontvangt dan het afgezonden is, en kunnen b.v. de New-Yorkers nog op 31 December vernemen, wat bij ons in den aanvang van den 1sten Januari voorviel.

Zoolang men de telegraaf nog niet kende, en ook het reizen nog niet met stoom geschiedde, gaf dit tijdverschil tot weinig moeilijkheid aanleiding. In onzen tijd echter merkt ieder handelsman, ieder reiziger de bezwaren, die het verschil van tijd met zich brengt. De Engelschman rekent zijn spoorwegtijd naar Greenwich, de Franschman naar Parijs, de Nederlander naar Amsterdam, de Italiaan naar Rome, de Zwitser naar Bern, de Oostenrijker naar Weenen, de Hongaar naar Buda-Pest, enz.

Wat hebben wij op deze wijze aan een goedloopend horloge? Zoodra wij ons aanmerkelijk van de stad onzer inwoning verwijderen, geeft het ons toch den waren tijd niet meer aan. Wij kunnen wel-is-waar aan ieder grensstation ons horloge gelijkzetten, doch moeten dan, wat eigenlijk zeer weinig logisch is, zelf een deel van de werkzaamheden van het uurwerk op ons nemen.

Tot welke vreemde en lastige bijzonderheden dit verschil in tijd vooral bij het spoorwegverkeer aanleiding geeft, is voldoende bekend. Zoo komt de bekende „Orient-expres", die tusschen Parijs en Konstantinopel rijdt, op zijn terugtocht om 3 uur 25 te Ulm aan, hoewel hij van daar reeds om 3 uur 21 vertrekt, en toch nog 8 minuten ophoudt; rijdt de trein in andere richting, dan schijnt het, volgens den reiswijzer, alsof hij 15 minuten stilhoudt, en in werkelijkheid is het toch slechts 8 minuten. Dit verschil ontstaat, omdat Beieren volgens Münchener en Wurtemberg volgens Stuttgarter-tijd rekent. De sneltrein tusschen Milaan en Marseille komt te 12 uur 5 aan het grensstation te Ventimiglia aan, en vertrekt op hetzelfde tijdstip, hoewel hij, wegens de douaneformaliteiten, toch 41 minuten blijft stilstaan.

Wie veel reist, zal zich op dergelijke tijdsverschillen voorbereiden, doch voor menschen, die er niet aan gewoon zijn, blijven ze zeer lastig. Reeds vroeger heeft men hierin verbetering trachten te brengen, maar het duurde tot 1884, toen te Washington een Congres bijeenkwam tot vaststelling van den eersten meridiaan, eer de quaestie, wat als de wereldtijd beschouwd zou worden, ter sprake kwam. Aan dit Congres namen vertegenwoordigers deel van Brazilië, Chili, Columbia, Costa-Rica, Denemarken, Duitschland, Frankrijk, Guatemala, Groot-Britannië, Hawai, Italië, Japan, Liberia, Mejico, Nederland, Oostenrijk-Hongarije, Paraguay, Rusland, San-Salvador, San-Domingo, Spanje, Turkije, Venezuela, de Vereenigde-Staten, Zweden en Zwitserland.

Aangaande den *wereldtijd* werd besloten, dat de wereldtijd zal aanvangen om 12 uur des middernachts, volgens den middelbaren tijd van Greenwich en de uren van 1 tot 24 geteld zullen worden.

Van oudsher was het gebruikelijk, dag en nacht ieder in 12 uren te verdeelen, en het getal 12 biedt, wegens zijn gemakkelijke deelbaarheid, vele voordeelen aan. Toch is, voor een juiste tijdsbepaling, noodig, dat men, behalve de uren en de onderdeelen daarvan, tevens opgeeft of men ze vóórmiddags of namiddags bedoelt. Dit bezwaar wordt door het tellen tot 24 vermeden, en hoe zonderling het ook moge klinken om van 17 uur te spreken, dit is geen bezwaar, om deze veel minder omslachtige tijdsbepaling aan te nemen. In Italië is men sinds lang gewoon, de uren tot 24 te tellen.

Dat men den middelbaren tijd van Greenwich tot wereldtijd verhief, is na de keuze van den meridiaan van Greenwich tot eersten meridiaan zeer begrijpelijk.

Dat men tot de keuze van den meridiaan van Greenwich is overgegaan, is zeer natuurlijk, daar deze meridiaan reeds door alle zeevarende volken gebruikt wordt, en het voornamelijk voor maritieme doeleinden was, dat een vaststelling van den eersten meridiaan

wenschelijk werd geacht. Voor den sterrenkundige is het tamelijk onverschillig, welken meridiaan men als eerste beschouwen wil.

Zeker zou het uit een astronomisch oogpunt gewenscht geweest zijn, indien men den wereldlag niet te middernacht, maar des middags had doen aanvangen, daar dan één nacht niet op 2 datums plaatsgevonden had In verband met de totdusver gebruikelijke wijze van rekenen heeft men echter genoemd, den wereldlag te middernacht te moeten beginnen.

Hoe zal het nu gaan, wanneer de wereldtijd overal is ingevoerd? Staat de zon in den meridiaan van Greenwich, dan is het overal 12 uur; is het daar 15 uur of 23 uur, dan is het overal 15 uur of 23 uur.

Het verschil tusschen den wereldtijd en den Amsterdamschen tijd zal slechts 20 minuten bedragen, dat wil zeggen, dat het dan 20 minuten later bij ons 12 uur zal zijn, dan tot dusverre Hoe weinig men hiervan zal bemerken springt in het oog, als men bedenkt, dat thans reeds de ware tijd met den zonnetijd soms 16 minuten verschilt Oostelijker gelegen plaatsen zullen echter grooter verschillen hebben: zoo zal het te Weenen reeds om 11 uur middag zijn, en te 23 uur middernacht. Men zou zich echter spoedig aan deze verschillen gewennen, en slechts het veranderen der klokken zou eenige moeite veroorzaken. Door echter op de bestaande wijzerplaat onder de cijfers ook die van 13—24 aan te brengen, zou men spoedig geholpen zijn, daar men onmiddellijk zou begrijpen, of men de bovenste dan wel de onderste cijfers aflezen moest.

Wie meer van den wereldtijd weten wil, verwijzen wij naar een belangrijk opstel van den ingenieur Klein, dat in een der laatste nommers van het *Wochenschrift des Oesterreichischen Ingenieur- und Architecten-Vereins* te vinden is.

PRIJSVRAAG TE KAMPEN.

Aan den Redacteur-Uitgever van 't Weekblad:
De Opmerker.

De inzender van 't ontwerp onder het motto „Gerechtigheid" heeft de eer heeren Juryleden van den Sociëteits-bouw te Kampen te berichten, dat niet, zooals in hun rapport voorkomt, *twee* maar *drie* plattegronden, onder bovenstaande zinspreuk zijn ingezonden en de conversatiezaal niet 7 bij 9, doch op plan *C* 10 bij 11 meter is.

Een en ander geeft stof tot nadenken over de wijze van beoordeeling en den grooten lof, den rechters toegezwaaid voor hunne nauwgezette studiën!!!

Dat de uitschrijvers van prijsvragen, bij een dikwijls onzaakkundig programma, zich nog niet hebben te beklagen over den oogst, bleek nu weder ten volle; getuigen de 113 inzendingen.

Treurig echter mag het genoemd worden, dat die belangstelling zoo naar waarde wordt geschat, als uit bovenstaande blijkt. H.

Nu de tentoonstelling gesloten en de Jury ontbonden is, wordt het moeilijk op de zaak terug te komen. Naar onze meening is het zeer wel mogelijk, dat de Jury een der drie plattegronden over het hoofd heeft gezien; zoo iets kan gebeuren, als 113 antwoorden, vertegenwoordigende wellicht 4 à 500 teekeningen, moeten worden onderzocht.

Men make daarvan geen verwijt; wat de opmerking betreft omtrent de grootte der conversatiezaal, schijnt het, dat die zaal op één der plans grooter afmetingen heeft gehad dan de door de Jury genoemde, maar dit ontzenuwt de bemerking niet. De heer H. spreekt dan ook wijselijk alleen van plan *C*.

De Jury had kunnen volstaan het ontwerp *Gerechtigheid* buiten beschouwing te laten, om reden de verlangde begrooting ontbrak Zij is echter meer verschoonend opgetreden dan de heer H., die in bovenstaande regelen zijn hart tracht lucht te geven.

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft het voornemen eene tentoonstelling te houden van de plans, op den wedstrijd voor een Sociëteitsgebouw te Kampen ingekomen, en dit geeft den heer H. eene schoone gelegenheid het publiek met zijn arbeid in kennis te stellen. *De Redactie.*

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Arnhem.

Vergadering van 21 December 1885.

Na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering, wordt den leden bekendgemaakt, dat door de Afdeeling Rotterdam drie prijsvragen zijn uitgeschreven, waarvan de mededinging aan de twee eersten voor leden van alle Afdeelingen openstaat en aan de laatste alleen voor de leden der Rotterdamsche Afdeeling. Er wordt gevraagd:

1°. Ontwerp van eene villa op een heuvelachtig terrein.

2°. Ontwerp voor een houten gebouwtje (kiosk) tot verkoop van dagbladen enz., met twee cellen voor openbare telephoonposten.

3°. Het opmeten en in teekening brengen van het poortje aan de Hoogstraat N°. 89, genaamd »het oude Vrouwenhuis."

Het lid G. Vuijk bespreekt daarna het ventilatie-systeem Dalton, dat om de geringe aanlegkosten zeer geschikt is om te worden toegepast in gewone huurhuizen. De schoorsteenboezem bestaat uit drie tongen; in de middelste wordt een ijzeren buis geplaatst, zoodanig, dat tusschen deze en de tong eene luchtruimte overblijft. Ongeveer 0.30 M. onder het plafond eindigt de buis in den gemetselden schoorsteen en wordt door een breeden ijzeren kraag daarin verbonden. Onder den kraag wordt een rooster in het vertrek aangebracht en de buis in den schoorsteen met de buitenlucht in verbinding gesteld; daardoor is een geregelde toevoer van verwarmde lucht in het vertrek verzekerd. De bedorven lucht zal door den kachelrooster grootendeels afgevoerd worden. De aanlegkosten van dit systeem bedragen ongeveer *f* 40 per kamer.

De Voorzitter dankt, namens de leden, den spreker voor deze mededeeling, waarna door drie leden de rekening en verantwoording van den Penningmeester over 1885 wordt nagezien en goedgekeurd, onder erkenning van de uitstekende wijze waarop het beheer gehouden is.

De begrooting voor het volgend jaar werd zonder discussie aangenomen en een voorstel om introductie op de huishoudelijke vergaderingen toe te staan, teneinde op die wijze leden voor den leescirkel te winnen, goedgevonden.

Daarna werden de heeren J. H. Persijn, Bibliothecaris, en J. C. Stoeller Wzn., 1e-Voorzitter, met algemeene stemmen herkozen; eerstgenoemde zag echter liever jeugdiger krachten in het Bestuur en nam daarom de benoeming niet aan; de herhaalde aandrang der aanwezigen mocht niet baten. Bij de daarop volgende stemming vereenigde de heer Boerbooms de meeste stemmen op zich, die zijn besluit daaromtrent tot eene volgende vergadering wenschte aan te houden.

De heer Fr. van de Loo Sr., steenfabrikant te Ilemmel, had eenige monsters van nageperste Waalsteenen ter bezichtiging gezonden. Een warme discussie ontstond over de vraag, welke steensoort te verkiezen was: gladde of ruwe. Hieruit bleek weder, dat het spreekwoord *du choix des opinions jaillit la vérité* niet altijd bewaarheid wordt, daar de Voorzitter het debat sloot met de opmerking, dat de heeren het daarover wel niet eens zouden worden.

Het lid Portheine gaf eene korte beschrijving van de wijze van bewerking dier steenen.

Het woord werd daarna aan het lid P. H. Scheltema gegeven, die de in de vorige vergadering gedane vraag over den aanleg van bassins zou inleiden. Spreker vond de vraag wel eenigszins vreemd gesteld en geloofde, dat ook het antwoord daarop moeilijk was. Hij wenschte daarom ook geen direct antwoord, maar eene beschouwing te geven. Elke fontein bestaat uit twee deelen: de fontein en het bassin; bij openbare bronnen vormt de eerste meestal een architectonisch geheel met het laatste. Bij sierfonteinen kan dit verband ook soms gehuldigd worden, waarvan een goed voorbeeld is de fontein te Groningen, van den architect Evers. Bij parken echter, laat men deze opvatting varen en geeft gewoonlijk aan het bassin grooter afmetingen. Het effect daarvan is bekend. Zij werken als spiegels bij eene binnendecoratie.

Spreker gelooft, dat het de voorkeur verdient om bassins, die den naam vijver kunnen dragen, niet boven het omliggende terrein aan te leggen. Hoe dieper de waterspiegel beneden den wandelaar, des te meer terugkaatsing, en hoe levendiger het effect. Bij een te hooge ligging van den rand,

ziet men er overheen en wordt het effect, dat de waterspiegel moet geven, geheel gemist.

Een der leden wijst nog op de schoone ligging van het bassin op de Antwerpsche Tentoonstelling. Het bassin was daar zeer groot en beneden het omringende terrein gelegen. De taluds waren begroeid en de bermen begrint, en het geheel was effectvol en schoon.

Op de gestelde vraag: »wat is de beste oeververdediging voor grachten en vijvers", gaf het lid Portheine eenige inlichtingen.

De hoofdzaak bij den aanleg van vijvers was, volgens spreker, om te zorgen voor sierlijke en doelmatige oeverlijnen; deze hebben door afkabbeling in den regel veel te lijden, en zijn aan verzakkingen onderhevig. Volgens zijn oordeel was het beste eene bestrating van 0.50 M. onderwater tot 0.50 M. bovenwater, gesteund door dennen staakrijen; de bestrating daarna met tuingrond in te wasschen en te doen begroeien. Beter nog is bestrating met puin, daar er dan meer voegen zijn voor de graswortels. In plaats van paalrijen, kan men beschoeiingsplanken nemen, bevestigd tegen paaltjes, 1 M. uit elkaar staande.

De Voorzitter dankt beide sprekers voor hunne voordracht.

In de vragenbus werd de volgende vraag gevonden: »wat leert de ondervinding van Portland-cementsteen voor duikers, riolen en regenbakken?"

Op verzoek van het lid Wadenoijen, stelt de heer Boerbooms de leden van de Afdeeling in de gelegenheid op Vrijdag 25 December, des namiddags te 1 uur, de door hem gebouwde school te bezichtigen, van welke gelegenheid zeker een ruim gebruik zal worden gemaakt.

Wegens het vergevorderde uur, sloot de Voorzitter de laatste vergadering in dit jaar.

BINNENLANDSCHE BERICHTEN

's-Gravenhage. Met ingang van 1 Januari 1886 zullen als chefs der waterstaatsafdeelingen in Nederlandsch-Indië optreden:

in de eerste, standplaats Batavia, de hoofdingenieur der 2e klasse C. S. van Geuns, thans eerstaanwezend ingenieur in de residentie Batavia;

in de tweede, standplaats Tegal, de ingenieur der 2e klasse H. E. van Berckel, thans eerstaanwezend ingenieur in de residentie Tegal;

in de derde, standplaats Semarang, de ingenieur der 1e klasse F. J. Th. N. Beukman van der Wijck, thans eerstaanwezend ingenieur in de residentie Semarang;

in de vierde, standplaats Soerabaia, de hoofdingenieur 2e klasse J. Schalij, thans eerstaanwezend ingenieur in de residentie Soerabaia;

in de vijfde, standplaats Probolingo, de ingenieur der 1e klasse J. F. v. Lakerveld, thans eerstaanwezend ingenieur in Atjeh;

in de zesde, standplaats Padang, de ingenieur der 1e klasse W. R. C. de Bas, thans geplaatst te Batavia;

in de zevende, standplaats Makassar, de ingenieur der 1e klasse H. P. Gutteling, thans eerstaanwezend ingenieur in Celebes.

Als eerstaanwezenden, mede met ingang van 1 Januari 1886, zijn aangewezen:

in de residentie Batavia, de ingenieur der 1e klasse A. D. J. Groenemeijer, thans werkzaam bij de Bataviasche havenwerken;

in de residentie Tegal, de opzichter der 1e klasse M. C. A. Seijfarth, thans geplaatst te Semarang;

in de residentie Semarang, de ingenieur der 1e klasse J. W. Groenemeijer, thans aldaar werkzaam;

in de residentie Soerabaia, de ingenieur der 1e klasse J. B. F. L. Mollenbroek, thans aldaar werkzaam;

in het gouvernement Atjeh, de ingenieur der 1e klasse M. M. E. A. Hollingerus Pijpers, thans aldaar werkzaam;

in Celebes, de opzichter der 1e klasse L. P. Luijks, thans geplaatst te Makassar.

— Bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid zijn met ingang van 1 Januari a. s. bij het personeel van den Waterstaat bevorderd: tot opzichter 2e klasse J. Massink, thans 3e klasse; tot opzichter 3e klasse: L. Kooreman, thans 4e klasse; en is benoemd tot opzichter 4e klasse, L. J. Blankenbijl, te Rozenburg.

Amsterdam. Bij den wedstrijd voor Nederlandsche meubelfabrikanten, uitgeschreven door bestuurderen van het *Handelsmuseum*, zijn tot beoordeelaars gekozen de heeren: Prosper Delin en Martin Kalff, allhier en F. H. van Malsen, te 's-Hage.

Gelijk men zich herinnert, zal de tentoonstelling der meubelen in het vroege voorjaar van 1886 plaatshebben.

— De Maatschappij »Arti et Amicitiae" maakt bekend, dat zij, die wenschen mede te dingen naar de subsidien voor het jaar 1886, door HH. MM. den Koning en de Koningin beschikbaar gesteld voor jeugdige Nederlandsche beoefenaars der schilderkunst, worden opgeroepen, onder overlegging van proeven van hun arbeid, schriftelijk aanvraag te doen vóór of uiterlijk op 9 Januari a. s., aan het adres der Commissie voor de Koninklijke Subsidien, »Arti et Amicitiae", Rokin, allhier.

— Omtrent de vergadering van 4 Januari 1886, waarin de afsluiting en het droogleggen der Zuiderzee aan de orde is gesteld, deelt de *Zaandsche Courant* mede, dat de heeren Buma en Van Diggelen, ter bevordering van een geregelde bespreking en geleidelijke behandeling der zaak, vooraf eenige voorstellen hebben ontworpen, welke door hen aan de belanghebbenden zijn medegedeeld.

Die voorstellen komen op het volgende neer:

De vergadering besluite:

1. dat er een vereeniging worde opgericht, die ten doel heeft: het instellen van een volledig en grondig (technisch en financieel) onderzoek naar de wijze waarop en de middelen waardoor een afsluiting (mede ter voorbereiding eener latere gelijke drooglegging) van de geheele Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerzee wenschelijk en uitvoerbaar is;

2. dat de kosten van dit onderzoek zullen worden gedragen door die vereeniging.

De kosten, aan 't opmaken van een deugdelijk avant-projet verbonden, worden geraamd op *f* 30,000.

Groningen. Door het bestuur der ambachtsschool is den heer E. D. de Jongh, directeur dier inrichting, eervol ontslag verleend.

Edam. Door de goede zorgen van Kerkvoogden is het grootste raam uit het monumentale kerkgebouw opgezonden naar de werkplaats van den heer Nicolas, te Roermond. Het zal daar geheel gerestaureerd en van nieuwgeschilderde glazen voorzien worden. Dit werk zal circa een half jaar duren. Het plan bestaat ook de andere ramen te doen restaureeren.

Dordrecht. De hierterstede gevestigde Afdeeling der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid in Nederland besloot in hare jongste vergadering, een zilveren medaille beschikbaar te stellen voor den in het volgende jaar te 's-Hage te houden nationalen wedstrijd voor werklieden, en verder deze onderneming allen mogelijken zedelijken steun te verleenen. In dezelfde vergadering werd een commissie benoemd, om te onderzoeken of het voor de Afdeeling financieel mogelijk zou zijn en voldoende nut zou opleveren, om alhier eene tentoonstelling te organiseeren van gastoestellen voor verlichting, verwarming en drijfkracht.

— Aflevering 12 van *De Natuur*, (uitgave van J. G. Broese te Utrecht) bevat: Een machine om kreupelhout te vellen (met fig.). — De verwarring in de tijdrekening bij de tegenvoeters (met fig.). — De electrische gasontsteker en het peiltoestel voor gaslekken van S. Arnould (met fig.). — Het Chineesche jaar (met fig.). — De schijnbaar onregelmatige getijden in de Java-zee, verklaard door den ingenieur A. P. Melchior (met fig.). — Naschrift op het voorgaande artikel (met fig.). — Kracht en behendigheid, naar Guyot-Daubès (met fig.). Het gebruik van den astronomischen kijker tot het waarnemen van de hemellichamen. — Wenken voor hen, die gaarne den hemel beschouwen. — Correspondentie. — Antwoorden. — Vragenbus.

ADVERTENTIEN.

Aanbesteding.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Maandag 28 December 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden:**

1°. **Het Leveren en Stellen van eene IJzeren Afrastering aan de Weststraat;**

2°. **Het driejarig Onderhoud van de Schoolgebouwen enz., in vier perceelen;**

3°. **Het Onderhoud van eenige Gemeentewerken gedurende het jaar 1886;**

4°. **Het Onderhoud der Plantsoenen en Beplantingen der Gemeente gedurende het jaar 1886.**

De teekeningen liggen ter inzage aan de bureaux der Publieke Werken; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

Koninklijke Nederlandsche

LOCAAL SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ.

AANBESTEDING.

Op **Donderdag den 14 Januari 1886**, des namiddags ten 2 ure, zal, ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn*, worden **aanbesteed:**

Bestek N°. 12.

Het maken van eene poort of doorgang in den spoorweg over den straatweg van Deventer naar Zwolle te Deventer.

(Bedrag der begrooting *f* 13100).

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens § 16 van het Bestek.

Het bestek en de teekeningen liggen ter inzage ten kantore der Maatschappij te *Apeldoorn* en zijn aldaar tegen betaling van *f* 2.00 per stel te bekomen.

Inlichtingen worden gegeven door den Heer Hoofdingenieur-Directeur K. H. VAN BEEDERODE te *Apeldoorn* en den Heer Sectie-ingenieur M. E. DE WILDT te *Deventer*.

Aanwijzing op het terrein zal worden gedaan op Donderdag den 7 Januari 1886, des namiddags ten 2 ure.

De Commissie van Beheer.

„Verklaring".

Het Gemeentebestuur van *Schalkwijk* (prov. *Utrecht*) verklaart, dat de door den Heer A. H. VAN BERGEN Fabrikant van Brandspuiten, metalen Torenklokken en Torenuurwerken te *Hooglanderveen* (prov. *Groningen*) aan deze gemeente **GELEVERDE BRANDSPUIT** in en alhier gehouden nationalen wedstrijd van Brandspuiten, uitmuntte door sierlijkheid van vorm, doelmatigheid van constructie, snelheid in wateraanvoer, benevens lengte en dikte der waterstraal.

De Brandspuit met toebehooren laat zich zeer gemakkelijk door een gering aantal personen op aanzienlijke afstanden verplaatsen en verdient bijzondere aanbeveling.

SCHALKWIJK, 16 Nov. 1885.

get. KLEINSCHMIT, *Burgemeester.*
H. VAN LEEUWEN, }
JOH. UIJTTEWAAL, } *Wethouders.*

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Gemeente *ARNHEM* zullen **Woensdag 30 December 1885**, 's voormiddags 11½ uur, in het openbaar ten Gemeentehuize **aanbesteden**:

1°. **Het bouwen van eene Desinfectie-inrichting aan de Kadestraat;**
aanwijzing 24 December a. s., 10 uur.

2°. **Het bouwen van eene Bewaarschool aan de Nijhoffstraat;**
aanwijzing 23 December a. s., 11 uur.

3°. **Het driejarig onderhoud van de Gemeente-Gebouwen enz., in vier perceelen;**
aanwijzing 24 December, 11 uur.

Teekeningen ter inzage aan het bureau der Publieke Werken; bestekken tegen betaling ter Secretarie verkrijgbaar.

PHOTOLITHOGRAPHIE, PHOTOZINCOGRAPHIE
en Stéréotype-Inrichting
van G. J. THIEME, te Arnhem.

De ondergeteekende vestigt de aandacht op zijne inrichting voor **Photolithographie**, bijzonder geschikt voor de reproductie van **Plans, Teekeningen** enz. van HH. Architecten en Bouwkundigen; op die voor **Photozincographie** voor de reproductie van **Platen en Gravures**, ook van **Teekeningen** voor Boekwerken enz. ten dienste van HH. Uitgevers en op zijne **Stéreotype-inrichting** voor HH. Drukkers, alles tot de minste prijzen.

Prospectussen met proeven van bewerking, worden op *fine* en aanvrage gratis toegezonden.

G. J. THIEME.

Kunstmatige wegneming der groeisappen uit alle soorten van hout, waardoor
krimpvrij en doeltreffend tegen zwam.
F. & A. VAN DER LINDEN,
Houthandel en Stoomtimmerfabriek
te DORDRECHT.
Vraagt Prijscouranten en Catalogus van **Houten Gebouwen.**
Albums van Timmerwerken met 185 schetsen à f 1.—.

Gegalvaniseerd ijzeren platen,
Vlak, geribd of gegolfd, voor Dak- en Zijbekleeding.
Gebouwen en Daken pasklaar of opgetuigd, geheel ijzer of met houten raamwerk en kapspanten.
VAN DER LINDEN & C°., Dordrecht.
Vraagt Catalogus.
Galvanisering op Loon.

DE LINT & Cie.
Rotterdam.
PARKETVLOEREN en WANDTEGELS:
VILLEROY & BOCH,
BOCH FRERES.
MINTON HOLLINS & Cie.
Trottoir-IJzersteen en Cementtegels.
Groote voorraden.

B. HOLSBOER. - Arnhem.
Leverancier van Z. M. den Koning.
Fabriek en Magazijn van Instrumenten voor wetenschappelijk gebruik.
Bekroond voor Waterpas-, Hoekmeet- en andere instrumenten
met Zilver 1868, 1881, 1883 (Internat. Tentoonst.)
Hoogste onderscheiding 1879.
EQUERRES, MEETKETTINGEN, BRIEF- en PAKKETBALANSEN, enz. enz.
BAKENS, ROTATIE- en INDUCTIE-TOESTELLEN, TELEGRAAF-APPARATEN, enz. enz.

Neuchâtel Asphalte Company Ltd. London.
EXPLOITATIE DER GROEVEN VAN VAL DE TRAVERS.
FABRIEK TE **AMSTERDAM** **Beltweg N°. 3.**
TRADE MARK.

NATUURL. ASPHALT VAN **VAL DE TRAVERS ZWITSERLAND.**

Gecomprimeerde Asphaltwegen en dito Dorschvloeren.
Werken in Asphalt-Mastiek voor Trottoirs, Skating-Rinks, Moutvloeren, Kelders.
Kolf- en Kegelbanen, Winkel- en Magazijnvloeren, Gangen, Veranda's, Brug- en Dakbedekkingen, Beton-Fundeeringen, Stallen enz. enz. enz.

Zindelijk, Vochtwerend, Ondoordringbaar, Geraaswerend.
Asphalt speciaal tot wering van vochtige muren.

Voor inlichtingen omtrent het leggen van **Vloeren, Bedekkingen** enz. gelieve men zich te adresseeren aan het Kantoor der fabriek, Beltweg 3, *Amsterdam*, of bij den Heer H. G. KNOOPS C.Ozn., Beckstraat F. 62, te *Arnhem*.

De Directeur, W. PATON WALSH.

BECKER & BUDDINGH. — ARNHEM.
KONINKLIJKE FABRIEK VAN
WATERPAS-, HOEKMEET- en andere **INSTRUMENTEN**
voor **INGENIEURS, ARCHITECTEN, LANDMETERS, TEEKENAARS** enz.

Geëmailleerd-ijzeren **PEILSCHALEN,**
WEEGWERKTUIGEN.

A. J. BACON & C°.
Ingenieurs, Aannemers van **Verwarming en Ventilatie, Gas- en Waterleidingen, Bouwmaterialen enz.**
BEKROOND met **Gouden, Zilveren** en **Bronzen Medailles.**
Overtoom N°. 230,
AMSTERDAM.
Inrichtingen voor openbare gebouwen, gestichten, woonhuizen, villa's, kantoren, enz.
Projecten en begrootingen worden kosteloos geleverd

H. & J. SUYVER,
FABRIKANTEN VAN
STOOMKETELS en WERKTUIGEN,
op de Intern. Tentoonstelling te *Amsterdam* 1883 bekroond met
EERE-DIPLOMA (hoogste onderscheiding).
Hollandsche Tuin en Zeepaard,
Blokerstraat
AMSTERDAM.

Gedrukt bij G. W. van der Wiel & C°., te Arnhem.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 3 JANUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 5 Jan.

Lochem, bij den ingenieur der Geldersch-Overijselsche Stoomtramsmaatschappij: het maken van eene schoeiing langs de Stadsgracht, te Lochem, met eenige bijkomende werken.

Dinsdag, 6 Jan.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten der Oostzijder begraafplaats. Inl. bij den gemeentearchitect J. van der Kooij. (Herbesteding).

Amsterdam, te 2 uren, door D. L. van Moppes, in het café-Panorama: het bouwen van een fabrieksgebouw, machinekamer, ketelhuis, stoomschoorsteen, kantoorgebouw enz., op een terrein aan de Plantage-Middellaan, 16, aldaar. Inl. bij den architect-werktuigkundige J. W. Meijer.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, in het café-Panorama: het bouwen van een stal voor 67 paarden, 2 ziekenstallen en verder bijkomende werken, op een terrein aan de Brouwersgracht no. 26/6, aldaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar.

Woensdag, 7 Jan.

Klaaswaal, te 11 uren, in het gemeentehuis: het vergrooten der openbare school. Inl. bij den architect Fop Smit, te Oudbeierland. Aanw. 5 Jan., te 10 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de werkzaamheden tot het onderhouden van de dok-, sluis- en waterwerken van het maritieme stabilissement Willemsoord. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en stellen van afrasteringen, overwegafsluitingen, afstandspalen en andere teekens, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kesteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem. Raming *f* 62,500.

Tilligte (bij Ootmarsum), door het R.-K. kerkbest., in het koffiehuis van Beijerink: het maken van nieuwe Rijnsch-eikenhouten zit- en knielbanken en eenige daarbijbehoorende werken in de kerk, aldaar. Inl. bij den architect G. te Riele Wz, te Deventer. Aanw. te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van justitie: het leveren van buitenlandsche- en inlandsche houtwaren, metselsteenen, metsel- en pleisterspecien, pannen, tegels, verfwaren, glas- en verversgereedschappen, als:

Bestek no. 1, leveranciën ten behoeve van het tuchthuis te Leeuwarden;
" " 2, idem idem van het huis van correctie te Hoorn;
" " 3, idem idem van de militaire strafgevangenis te Leiden;
" " 4, idem idem van de strafgevangenis De Kruisberg, te Deutichem.

Inl. bij den ingenieur-architect over de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van:
1o. 90 M. schoeiing langs de Bleekerskade;
2o. de rioleering der zijlen tusschen de nieuwe haven en het plantsoen langs den Kattensingel, met bijbehoorende demping;
3o. eene vaste houten brug over de wetering lang den Toegangs- of Stationsweg.
Inl. bij den gemeentearchitect.

Harlingen, ter secretarie van het waterschap Vijf-Deden-Zeedijken-Buitendijks: het uitbaggeren van 1000 M. dijksvaart. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum.

Laren (bij Zutfen): de verbouwing van het huis op Oonk, in de Ibrenschutte onder Laren, met bijlevering der materialen. Bestek ligt bij Berenpas, op Oonk.

Donderdag, 8 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het ijkkantoor te Amsterdam, ged. '85, '86 en '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2o district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter G. D. Wijnalds de Jongh, te Amsterdam. Raming *f* 2215.

Vrijdag, 9 Jan.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis: de levering van 10,000 bos riet, ten dienste der zeewering.

Assen, te 1 uur, door Gedeputeerde Staten: het leveren van papier en verdere bureaubehoeften, ten dienste van prov. best. van Drenthe, ged. '85.

Diever, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Wapse, met bijlevering der materialen. Aanw. te 10 uren.

Arnhem, door het prov. best.: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. in Gelderland, te Arnhem, van den dag der goedkeuring van de besteding tot en met 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter van den prov. waterstaat te Arnhem. Aanw. den 7en en 4en dag vóór de besteding, te 8 uren.

Zaterdag, 10 Jan.

Sneek, te 12½ uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk afbreken der bestaande openbare school no. 3, aan de Oude-Kornmarkt, aldaar en het daarterplaatse wederopbouwen van eene nieuwe school, bestaande uit 4 benedien- en 2 bovenlokalen, gezamenlijk voor 316 leerlingen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Maandag, 12 Jan.

's-Hage, te 12 uren, in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het verbouwen van een winkelhuis op den hoek van de Boekhorststraat en Herderstraat, aldaar. Aanw. 6 en 8 Jan., van 10—12 uren. Bilj. inteekn. vóór 11 Jan., te 12 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van den onderbouw eener dubbele basculebrug in de Nassaukade, over den mond van het kanaal in den Staats- en Godshuispolder;
2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw voor dezelfde brug. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97, van 11—1 uur.

Schoonoord (Drente), te 2 uren, bij T. Kouder: het bouwen van een winkelhuis, aldaar, met bijlevering der materialen, uitgezonderd metselsteen. Aanw. door den opzichter B. Warrings, te 11 uren.

Dinsdag, 13 Jan.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, in het café-Panorama: het bouwen van een stalgebouw voor 100 paarden, 2 ziekenstallen, remise voor trammwagens, wagenmakerij, smederij en woning, op een terrein aan de Linnaeus- en 3e Parkstraat, te Amsterdam, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz. Teekeningen liggen in het café-Aquarium.

Apeldoorn, te 3 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. G. M. Nierstad, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen van 3 villa's te Apeldoorn. Inl. ten kantore der architecten, te Arnhem. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 3.682.649 KG.;
2o. in 3 perceelen:
a. afsluiters,
b. brandkranen,
c. bijbehoorend gietwerk voor reservestukken,
alles ten dienste van de drinkwaterleiding.

Woensdag, 14 Jan.

Arnhem, te 11 uren, door regenten van het R.-K. gesticht **Elisabeth**, in het gesticht: het afbreken van het bestaande- en het bouwen van een nieuw schoolgebouw enz., in de St.-Jansstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Beerkamp, aldaar. Aanw. 7 en 13 Jan., te 11 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbeteren der rivier de Zoom, het bouwen van bruggen, duikers, stuwen, en het verrichten van daarmede in verband staande werken. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, aldaar. Aanw. 9 en 10 Jan., te 9 uren.

Uithuizen, te 3 uren, door burg. door burg. en weth.: het afbreken der oude R.-K. kerk en op dat terrein bouwen van eene school met 7 lokalen. Aanw. te 12 uren.

Donderdag, 15 Jan.

Groningen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene brug-en-klapmeesterswoning bij de klapbrug te Bareveld. Inl. bij den ingenieur van de Stadswerken, in Stadskanaal en bij den opzichter L. de Boer, te Amerveenschekanaal. Bijetten inzenden 14 Jan. aan het Voorkantoor.

Maandag, 19 Jan.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het voltoeien van den weg van Oostmalle over St.-Leonard naar Brecht. Raming fr. 186,000.

Woensdag, 21 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het aanpanden van het huis, sectie A, no. 377, aan de Wipstraat; het bouwen van een nieuw waaggebouw met buffet, en het verrichten van eenige verbeteringen aan het politiebureau.
2o. het bouwen van eene nieuwe bergplaats voor brandspuiten aan de nieuwe Turfsade, aldaar.
Aanw. 14 Jan., te 11 uren, samenkomst in het logement 't Rood Hert.

Maandag, 26 Jan.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Brielsland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en zee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. (Herbesteding.)

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 23 Dec.: 1o. de levering aan de gemeente der in '85 benoodigde bouwmaterialen, in 23 perceelen; minste inschr. waren:
perc. 1, getrokken Waalstraatklinkers, Bekker en Bos, Wageningen, voor ƒ 12.60 per 1000;
» 2, vlakke idem, Gebr. Van de Loo, Lobit, voor ƒ 12.67 per 1000;
» 3, vlakke Waalklinkers, Wed. P. Post, Gorichem, voor ƒ 11.20 per 1000;
» 4, Waal-boerengrauw, dezelfde, voor ƒ 8.95 per 1000;
» 5, Utrechtsche straatklinkers (drielingen), N. Brunt, voor ƒ 10.33 per 1000;
» 6, IJsel-straatplavei, Schalij en Bekker, Schoonhoven, voor ƒ 5.34 per 100;
» 7, IJsel-ondersteen, dezelfden, voor ƒ 5.34 per 1000;
» 8, Escaussijnsche trottoirbanden, Van Noorden en Schwerzel, Rotterdam, ƒ 2.06;
» 9, Luiksche kluitkalk, dezelfden, voor ƒ 806.25 in massa;
» 10, Grieskeien, Veitavon, Luik, voor ƒ 45 per 1000;
» 11, Quenastkeien, Kloos en Van Limburgh, Rotterdam, voor ƒ 88.74 per 1000;
» 12, Porfierkeien, Erven H. Trip, Rotterdam, voor ƒ 81.69 per 1000;
» 13, steenslag, Van Noorden en Schwerzel, voor ƒ 5.44 per M³;
» 14, grove grint, P. Rutter, Krimpen a/IJsel, voor ƒ 1.39 per M³;
» 15, grintzand dezelfde, voor ƒ 1.42½ per M³;
» 16, eikenhout, J. en A. van Vollenhoven, Rotterdam, voor ƒ 2865.14 in massa; J. Nahuis, Gouwsluis, ƒ 72.50 per M³;
» 17, eiken roeden, J. Nahuis, voor ƒ 87 per M³;
» 18, grenenhout, G. T. Coers, Arnhem, voor ƒ 3630.09 in massa;
» 19, dennenhout, dezelfde, voor ƒ 5181.90 in massa;
» 20, vurenhout, W. S. van de Wetering & Co., Delftshaven, voor ƒ 9867.70 in massa;
» 21, Noorsche buisons, P. Loos & Zn., Blokzijl, voor ƒ 990 in massa;
» 22, gegoten-ijzeren straatsyphons, Maats, De Prins van Oranje, 's-Hage, voor ƒ 5037;
» 23, gier, Stok & Co., Rotterdam, voor ƒ 3668.50½.

2o. de levering van 7 ijseren scheepshoeien en 7 ijzeren schuredankers met kettingen voor idem:

	perc. 1 hoeien	perc. 2 ankers
Maatschappij De Maas, Delfshaven,	ƒ 2520.—	
J. L. Nering Bögel & Co., Deventer,	3798.—	ƒ 2412.—
H. Dalhuisen, Kampen,	2310.—	
De Jong & Co., Ouderwater,	2478.—	
Maatschappij De Atlas, Amsterdam,	2250.—	
De Vries Robló & Co., Gorichem,	3200.—	
Deprez & Co., Tilburg,	2054.—	2192.—
Gebr. Pelliser, Rotterdam,		2280.—
I. Vermaas & Co., idem		2868.90
H. S. Stokvis & Zn., idem		2479.50
Ned. Stoomboomsmaatschappij, idem	2490.—	2219.—
Van Rietschoten en Houwens, idem		2546.95
H. de Ridder, Delfshaven,	2415.—	
I. le Jeune—Chody, Chevrée bij Luik,	2541.60	
Penn en Hauluin, Dordrecht,	2378.—	

Nijmegen, 23 Dec.: de werken en leveranties aan de gemeente gesl. '85:
1o. straatklinkers volgens prijs en monster; ingek. 7 bilj., als:

Fels en Burgers,	te Ooi,	ƒ 12.75
M. Duijs,	» Hees,	» 12.49
F. v. d. Loo,	» Westpannerden,	» 12.15
Gebr. v. d. Loo,	» Lobit,	» 12.09
Rendorp & Co.,	» Weurt,	» 12.04
J. C. Eland,	» Bemmel,	» 11.97
W. C. Burgers,	» Weurt,	» 11.85

Gegund aan J. C. Eland.
2o. vlakke klinkers volgens prijs en monster; ingek. 8 bilj., als:

	a miskleurige	b grijze
H. Reijgers, Engelen,	ƒ 12.22½	ƒ 13.22½
F. v. d. Loo, Westpannerden,	11.84	12.84
Fels en Burgers, Ooi,	11.39	11.95
Gebr. v. d. Loo, Lobit,	11.32	12.09
M. Duijs, Hees,	11.29	11.79
J. C. Eland, Bemmel,	11.17	11.85
Rendorp & Co., Weurt,	11.04	12.04
W. C. Burgers, idem	10.80	11.80

Gegund aan Rendorp & Co.
3o. karvrachten; ingekomen 5 bilj., als:

		a per dag 6 werkers	b letter B v. h. Bestek
P. Kloosterman,	Nijmegen,	ƒ 3.00	ƒ 248.75
J. Selbach,	idem	3.00	260.00
H. Degen,	idem	2.90	
Th. v. Sas,	idem	2.80	231.50
M. Roosmaler,	idem	2.75	189.00

gegund.
4o. keien, trottoirbanden en dekzerken; ingek. 7 bilj., als:

	keien per 1000	banden per M.	dekzerken per M.
F. Bedson, Mook,	ƒ 57.78	ƒ 2.70	ƒ 5.58
D. Zervas Söhne, Kenlen,	53.70	2.64	4.50
H. Reijgers, Engelen,	52.36⅔		
Kämpf & Hollünder, Ruhrort,	51.35	2.42½	4.46⅔
Josué Loeb, Mayen,	51.00	2.17	4.47
F. X. Michels, Andernach,	49.90	2.55	5.15
Gebr. Peters, Nijm.,	49.00	2.19	3.96

Ongevraagde inschrijvingen voor Belgische keure en hardsteen:

Soc. Anon. des gris d'Yvoir,	74.75		
F. Bodson, Mook,	49.21	1.98	3.98

5o. verf- en witwerken; ingek. 3 bilj., als:

F. D. Trouwissen,	te Nijmegen,	ƒ 887
H. P. v. d. Ackor,	» idem	» 803
S. H. Everts,	» idem	» 597

gegund.
6o. onderhoud der openbare pompen; ingek. 3 bilj. als:

T. H. Thomassen,	te Nijmegen,	ƒ 844
A. A. H. Smits,	» idem	» 718
Th. J. Smits,	» idem	» 709

Gegund aan A. A. H. Smits.
7o. onderhoud der gemeentekachels; ingek. 4 bilj., als:

Th. J. Smits,	te Nijmegen,	ƒ 235
A. Janssen,	» idem	» 231
H. Janssen,	» idem	» 224
H. Nas,	» idem	» 211

gegund.
8o. petroleum en lampeglazen; ingekomen 3 bilj., als:

		petroleum per liter	lampeglazen per dozijn
J. L. A. Goette,	Nijmegen,	ƒ 0.10	ƒ 0.48
A. A. H. Smits,	idem	0.09	0.60
H. Everts,	idem	0.09	0.60

gegund.
9o. brandstoffen; ingek. 2 bilj., als:

		stookolie per HL.	turf per 100 st.
T. den Breejen,	Nijmegen,	ƒ 0.54	ƒ 0.80
G. Westerhof,	idem	0.54	0.75

gegund.

Zaandam, 23 Dec.: 1o. de vergrooting van de begraafplaats; ingekomen 6 bilj., als:

C. Kakes,	te Zaandam,	ƒ 15.547.10
J. de Vries,	» Purmerend,	» 14,080
A. Cos,	» Haarlem,	» 12,500
K. v. Leeuwen,	» Zaandam,	» 11,706
D. Verhaar & Zn.,	» idem	» 11,275
K. Sierlarij,	» idem	» 9,300

niet gegund.
2o. de brug in het Noorderkerkpad; ingek. 6 bilj., als:

C. Kakes,	te Zaandam,	» 431
C. Geils,	» Westzaan,	» 287
K. Brugman,	» Zaandam,	» 249
P. de Vries,	» idem	» 244
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 238
J. Dekker,	» Zaandam,	» 219

gegund.
3o. de schoeiing langs het Noorderkerkpad; ingek. 6 bilj., als:

C. Kakes,	te Zaandam,	ƒ 709
J. Dekker,	» idem	» 689
C. Geils,	» Westzaan,	» 684
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 650
K. Brugman,	» Zaandam,	» 639
P. de Vries Gz.,	» idem	» 625

Willemsoord, 24 Dec.: het bouwen van eene bergplaats voor Whitehead-torpedo's; hoogste inschr. was J. B. Lasschuit, te Haarlem, voor ƒ 10,488; minste inschr. G. Moerman, te Helder, voor ƒ 7694.

's-Hage, 24 Dec.: het gesl. '85 onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de Landsgebouwen, te 's-Hage, Bestek no. 52, dienst '85; ingek. 17 bilj., als:

C. Hollander,	te Gouda,	ƒ 55,700
A. Stigter,	» 's-Hage,	» 55,600
J. L. Werder Jr.,	» idem	» 55,190
W. P. Trouwissen,	te 's-Hage,	ƒ 55,580
W. F. Ph. v. d. Grijp,	» idem	» 55,000
A. C. Paardekooper,	» idem	» 54,000
Th. J. Mirande,	» idem	» 54,000
W. Westmaas,	» idem	» 53,850
P. C. Gagelot,	» idem	» 53,700
Corn. Meijers,	» idem	» 53,600
Hub. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 53,589
W. Franken,	» idem	» 53,350
M. L. v. Spanje,	» idem	» 53,238
M. Houtman,	» idem	» 53,198
Corn W. de Vos en A. de Vos,	» idem	» 52,900
Joh. de Haas,	» idem	» 52,750
L. Tromp,	» idem	» 51,813

's-Hage, 24 Dec.: 1o. het maken en stellen van een tweeden metalen boventbouw voor de brug over de Maas te Venlo; ingekomen 8 bilj., als:

F. Klous & Zonen,	Alblasserdam,	ƒ 338,500
Gute-Hoffnungshütte, Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb,	Oberhausen II,	» 334,730
L. J. Enthoven & Co.,	's-Hage,	» 329,700
Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen,	Amsterdam,	» 328,000
J. Lecrique & Co.,	Herstal,	» 316,500
Maschinenfabrik Eedlingen,	Eedlingen,	» 310,000
Actien-Gesellschaft für Eisenindustrie und Brückenbau, vorm. J. C. Harkort,	Duisburg,	» 307,900
J. Hillen & Co.,	Bierik,	» 298,600

2o. het maken en leveren van 80 ijzeren lantarenpalen, 150 lantarenarmen en 220 koperen lantarens voor de Staatsspoorwegen; ingek. 7 bilj., als:

L. J. Enthoven & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 3776
J. Andriessen,	» Roermond,	» 3728
Bey frères,	» Brussel,	» 3591
H. Retz,	» 's-Hage,	» 3522
J. Hillen & Co.,	» Bierik,	» 3500
L. E. Dupont,	» Amsterdam,	» 3389
E. Henricot,	te Court Saint-Etienne,	» 2828

3o. de levering van lantaarnbehoeften voor de Staatsspoorwegen gesl. '85; ingek. 5 bilj, als:
Wed. S. Benedictus, Rotterdam, voor 4 ten honderd beneden fabrieksprijs.
J. Saulders & Co., 's-Hage, voor 5½ ten honderd beneden fabrieksprijs.
Th. J. Dobbe & Zn., Utrecht, voor 6 ten honderd beneden fabrieksprijs.
G. H. Bührmann, Amsterdam, voor 6⅝ ten honderd beneden fabrieksprijs.
De Ruyter en Meijer, Amsterdam, voor 12½ ten honderd beneden fabrieksprijs.
4o. de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perceelen; perc. 1 ingek. 5 bilj., als:

E. Janssen,	te Luik,	ƒ 20,000
R. Kitsen,	» Obbicht,	» 18,150
G. Straatman,	» Linne,	» 17,680
P. J. Voets,	» Obbicht,	» 17,842
G. Smeets,	» Maeseik,	» 17,321

perc. 2 ingekomen 6 bilj., als:

E. Janssen,	te Luik,	ƒ 6800
J. Hillen,	» Grave,	» 6277
G. Smeets,	» Maeseik,	» 5935
P. Op de Kamp,	» Roosteren,	» 5760
E. Halfmans,	» Weert,	» 5459
A. Gelders,	» 's Besch,	» 5443

5o. het onderhouden en herstellen van de Landsgebouwen te 's-Hage, gesl. '85; ingek. 16 bilj., als:

K. Hollander,	te Gouda,	ƒ 55,700
A. Stigter,	» 's-Hage,	» 55,600
J. L. Werder Jr.,	» idem	» 55,190
W. P. Trouwisse,	» idem	» 55,580
W. F. Ph. v. d. Grijp,	» idem	» 55,000
A. C. Paardekooper,	» idem	» 54,000
Th. J. Mirande,	» idem	» 54,000
W. Westmaas,	» idem	» 53,850
C. Meijers,	» idem	» 53,600
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 53,589
W. Franke,	» idem	» 53,350
M. L. v. Spanje,	» idem	» 53,238
M. Houtman,	» idem	» 53,198
C. W. de Vos en A. B. de Vos,	» idem	» 52,900
J. de Haas,	» idem	» 52,750
L. Tromp,	» idem	» 51,813

Hillegersberg, 24 Dec.: het bouwen van een school voor 192 leerlingen met onderwijzerswoning, aldaar, onder beheer van den architect H. Weestra Jr., te 's-Hage; ingek. 26 bilj., als:

Wed. G. Camesi & Co.,	Rotterdam,	ƒ 33,305
W. F. Mouren,	idem	» 29,200
W. Lammers,	Strijen,	» 27,498
R. v. d. Berg,	Rotterdam,	» 26,800
F. W. v. d. Houwen,	Ouddorp,	» 26,500
Joh. de Jong Wz.,	Gouda,	» 26,400
W. v. Leeuwen,	Hellevoetsluis,	» 26,250
J. Rosmolen & Co.,	's-Hage,	» 26,088
P. A. Burghout,	Gouda,	» 26,000
W. H. Segboer,	Fijnaard,	» 25,700
J. A. N. Lucas,	Lagerwaluwe,	» 25,490
P. Escalache Jr.,	Rotterdam,	» 25,300
H. W. v. d. Graen,	idem	» 24,777.77
H. W. Visser,	idem	» 24,555
C. P. W. Dessing,	Gouda,	» 23,924
H. Breur,	Rotterdam,	» 23,854
M. Th. Wijnekus,	's-Hage,	» 23,840
C. J. v. d. Boon,	Hillegersberg,	» 23,790
B. Hoogkaas & Zn.,	Rotterdam,	» 23,500
A. C. Hijdelaar,	idem	» 22,843
A. Looijmans,	idem	» 22,744
Sprugt en Geluk,	idem	» 22,670
W. G. C. Hilkes,	idem	» 22,600
W. Zonneveld,	Kralingen,	» 22,222
W. v. Yerre,	Kapelle a/d. IJsel,	» 22,199
H. Stelwagen,	Rotterdam,	» 21,800
Ransug		» 21,300

Haarlem, 24 Dec.: het bouwen van een woonhuis aan de Wilhelminastraat, aldaar, onder beheer van den architect S. Roog; ingek. 17 bilj., als:

F. Schrijver,	te Haarlem,	ƒ 14,900
H. Meijer,	» idem	» 14,580
H. C. v. d. Velden,	te Haarlem,	ƒ 14,400
J. K. v. Campen,	» idem	» 13,987
H. Kluit,	» Overveen,	» 13,200
J. B. Lasschuit,	» Haarlem,	» 12,939
H. v. Es,	» idem	» 12,873
D. A. Braakenburg,	» idem	» 12,862
Giebels en Servellen,	» idem	» 12,850
B. J. v. Lieut,	» idem	» 12,710
B. Zeithof,	» idem	» 12,646
B. Hagen,	» idem	» 12,590
F. L. v. Velzen,	» idem	» 12,147
G. P. J. Beccari,	» idem	» 11,987
J. S. v. Velthuijsen,	» idem	» 11,642
J. A. Rauwoldt,	» idem	» 11,400
J. Poelman,	» idem	» 10,282

Gegund aan J. A. Rauwoldt, voor ƒ 11,400.

Hillegersberg, 24 Dec.: het bouwen eener remise en paardenstal op de buitenplaats «Buitenlust», te Hillegersberg, en het afbreken van den bestaanden stal, aldaar, onder beheer van den architect J. L. van Wissing; ingekomen 3 bilj., als:

P. Vermeer,	te Gouda,	ƒ 5483
H. Breur,	» Rotterdam,	» 5467
W. G. C. Hilkes,	» idem	» 5398

Delftshaven 24 Dec.: 1o. het onderhoud der rijswerken; ingek. 9 bilj., als:

	onderhoud	vernieuwing per M³
J. G. Kalis, Sliedrecht,	ƒ 674	ƒ 3.38
M. v. Houwelingen, idem	769	3.50
P. M. Bot, idem	530	3.50
G. Boenhakker, idem	679	3.47
W. 't Hoen, Alblasserdam,	698	3.62
M. Bot, Gouda,	705	3.65
C. de Borst, Papendrecht,	679	3.90
B. de Waard, Nieuwerkoop,	790	4.00
C. Ouwa Jz., Ammerstol,	796	3.80

2o. het rioleeren, profileeren en bestraten der St.-Jooststraat; ingekomen 9 bilj., als:

A. du Vijn,	te Dordrecht,	ƒ 19,944
J. Mook,	» Rotterdam,	» 19,085.98
H. W. Visser,	» idem	» 19,009.99
A. Maens,	» Berkel,	» 18,174
A. Sprut en A. v. Staveren Az.,	» Kralingen,	» 18,154
T. H. v. d. Houwen,	» Ouddorp,	» 17,820
A. Looijmans,	» Rotterdam,	» 16,848
J. J. Kooijmans,	» Dordrecht,	» 14,974
D. Varkevisser,	» Ouwerschie,	» 14,888

3o. het onderhoud der gemeentegebouwen enz.:

		perc. 1 timmerwerk	perc. 2 metselwerk enz.	perc. 3 smidswerk	perc. 4 verfwerk enz.	lood en zinkwerk
M. M. Loureus,	Delftshaven	ƒ 1465				
C. Haak,	idem		ƒ 1600			
A. de Klerk	idem	1179				
A. Smit,	idem					ƒ 120.26
H. v. Eijnsbergen,	idem				ƒ 516	
J. Bekink,	idem	995				
J. Ouwendijk,	idem		1290			
N. A. Sproak,	idem			ƒ 128		
H. M. den Held,	idem				467.60	
O. Smelt,	idem				410	
P. Groenewegen,	Rotterdam,				840	
J. Mook,	idem	2826	3737.22			

Nijmegen, 27 Dec.: het maken van een gebouw, bestaande uit dubbel woonhuis en pakhuizen, aan den Weurtscheweg, onder beheer van de architecten P. H. Scholtema en J. Kneops Jz.; ingek. 5 bilj., als:

J. Theunissen,	te Nijmegen,	ƒ 19,899
N. v. Erk,	» idem	» 19,898
J. B. Smits,	» idem	» 15,999
A. H. Verheij,	» idem	» 15,849
J. v. d. Peppel,	» idem	» 10,849

Niet gegund.

St.-Annaparochie, 27 Dec.: het schoonmaken en schoenhouden der openbare lagere scholen in de gemeente Het Bildt; ingek. 7 bilj., als:

P. Pluimen, St.-Annaparochie,	ƒ 65
G. Zuiderbaan, Oudebiltzijl,	» 59
Wed. S. Brobsma, St.-Jacobiparochie,	» 59
J. Brobsma, Oosthoek,	» 54
P. J. Bakker, Westhoek,	» 52
E. Boersma, Vrouwenparochie,	» 50
Wed. K. Siderius, Nieuwebiltdijk,	» 42

's-Hage, 29 Dec.: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan- en het onderhouden ged. '85, '86 en '87 van de rechtsgebouwen en gevangenissen te Arnhem, Zutfen, Tiel, Utrecht, Montfoort, Rotterdam, Dordrecht en 's-Hage; minste inschr. waren:
Voor Arnhem: rechtsgebouw, W. van der Regden, voor ƒ 2510; gevangenis, Gebr. Van Daalen, voor ƒ 4758.
Voor Zutfen: rechtsgebouw en gevangenis, H. L. Hamer, voor ƒ 1132 en ƒ 1179.
Voor Tiel: rechtsgebouw, A. F. Koch, voor ƒ 1295; gevangenis, A. Gerasse, voor ƒ 1944.
Voor Utrecht: hoog militair gerechtshof, rechtsgebouw en gevangenis, F. W. van den Heuvel, voor ƒ 525, ƒ 740 en ƒ 3350.
Voor Amersfoort: rechtsgebouw, J. H. Boks, voor ƒ 1596.
Voor Montfoort: gevangenis, A. van Zutphen, voor ƒ 2995.
Voor Rotterdam: cell. gevangenis en huis van arrest, H. J. en G. J. Hijman, voor ƒ 16.245 en ƒ 1845.
Voor Dordrecht: rechtsgebouw en gevangenis, D. J. Quack, voor ƒ 1900 en ƒ 2700.
Voor 's-Hage: gevangenis, W. Francken, voor ƒ 2500.
Voor Leiden: rechtsgebouw, P. L. van Erckel, voor ƒ 1427.

2o. de levering van hout, metselsteen, metselen pleisterspecie, pannen, tegels, verfwaren, glas en gereedschappen aan de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen; minste inschr. waren:
Ommerschans:

perc. 1, B. Loos & Zn.,	Blokzijl,	ƒ 3704.91
» 2, Van der Meij en Vermeulen,	Leeuwarden,	» 436
» 3, J. de Koning Jz.,	Woerden,	» 260 15
» 4, J. W. H. Conrad,	Lochem,	» 596.50
» 5, Klinkert & Co.,	Zwolle,	» 541.88½
» 6, dezelfden,		» 34.12

Veenhuizen:

perc. 1, B. Loos & Zn.,	Blokzijl,	» 4062.32
» 2, W. Vink,	Meppel,	» 870.36
» 3, Van der Meij en Vermeulen,	Leeuwarden,	» 421.50
» 4, J. de Koning,	Woerden,	» 450.05
» 5, J. G. v. d. Broeke,	Kampen,	» 734
» 6, Klinkert & Co.,	Zwolle,	» 776.56½
» 7, dezelfden,		» 82.60

Amsterdam, 29 Dec.: 1o. het verbouwen van de openbare lagere school in de Willemstraat; ingekomen 13 bilj., als:

A. v. Wenseen,	ƒ 25,900
R. Rijpke,	» 24,665
G. Boon,	» 23,404
Peters en Roeloffsen,	» 23,427
H. W. A. Paans,	» 22,300
Kommer en Visser,	» 21,700
G. Wond,	» 21,112
J. F. Prenzler,	» 21,050
W. L. Leibbrandt,	» 20,532
Knippev en Vree,	» 20,520
J. P. Bieken & Co.,	» 19,624
A. Aalders,	» 19,400
H. J. en C. Haandrikman,	» 18,999
H. C. v. Dorlas,	ƒ 23,047
D. A. Zwart,	» 21,923
A. v. Wenseen,	» 21,795
J. G. de Haart,	» 21,738
G. Boon,	» 21,721
P. Kampman en Harderwijk,	» 21,100
G. Wond,	» 20,802
Knipper en Vree,	» 20,800
J. P. Prenzler,	» 20,750
W. L. Leibbrandt,	» 20,190
A. Paans,	» 19,700
Peters en Roeloffsen,	» 19,408
H. W. A. Paans,	» 19,200
W. Veskuijl,	» 18,785
A. Aalders,	» 18,600
J. P. Bieken,	» 17,790
P. Brugman,	» 17,500
Kommer en Visser,	» 15,560

Rotterdam, 29 Dec.: het afbreken en verbouwen van de bestaande stoelen- en coulissenbergplaats, en het bouwen van een lokaal en aanbouwen, dienstig voor café-concert enz., op de plaats der société «Harmonie», aldaar; ingekomen 10 bilj., als:

C. P. Tusschenbroek,	te Rotterdam,	ƒ 19,400
H. Stelwagen,	» idem	» 17,600
A. Smits,	» idem	» 17,200
B. Hoogkaas & Zn.,	» idem	» 17,134
Sprugt en Geluk,	» idem	» 17,045
H. Breur,	» idem	» 17,000
H. Verbiest,	» idem	» 16,890
J. G. Hesgraaff,	» idem	» 16,797
Wed. Camesi & Zn.,	» idem	» 16,694
Th. L. Kanters,	» idem	» 14,889

's-Hage, 29 Dec.: het bouwen van een wachthuis voor politie en brandweer te Scheveningen; ingek. 14 bilj., als:

J. Scheferli,	te Scheveningen,	ƒ 5391
W. Ch. Kuiper,	» idem	» 5153
A. de Niet,	» idem	» 5060
J. de Niet,	» idem	» 4893
J. M. Mussen,	» 's-Hage,	» 4769
J. de Haas,	» idem	» 4650
J. L. Werders,	» idem	» 4650
P. v. Vliet,	» idem	» 4622
G. v. Wijk en G. Lelyveld,	» idem	» 4125
H. E. de Baas,	» Scheveningen,	» 3880
C. H. Förester,	» idem	» 3806
F. v. d. Waals,	» 's-Hage,	» 3500
J. Rosmalen & Co.,	» idem	» 3322
J. B. de Swart & Zn.,	» idem	» 3208

Middelburg, 30 Dec.: de levering van de gesl. '85 voor de gemeentefabrikage benoodigde bouwstoffen:
a. plantzand: 1 bijet ingek. van A. Ouwerkerk c. s., à ƒ 0.80 per M³;
b. houtwaren: 2 bilj. ingek. nl. van A: L. de Boeckert & Co., en B: Firma Den Bouwmeester, Bersius & Van der Loje:

			A.	B
grenen ribhout, zw.	0.15 bij	0.20	ƒ 42.—	ƒ 42.50
» plankhout, »	0.05 »	0.016	52.—	52.50
Am. gr. ribhout, »	0.15 »	0.20	50.—	50.—
» plankhout, »	0.05 »	0.016	54.—	55.—
vuren ribhout, »	0.15 »	0.20	32.—	32.50
» plankhout, »	0.05 »	0.016	43.—	43.50
vurenhout,			30.50	31.—
dennen plankh., »	0.05 »	0.016	44.—	45.—
grenen doorschoordelen per str. M.			—.40	—.40
slijpdelen,	»	»	—.34	—.35
vlooldelen,	»	»	—.23½	—.22½
schrooten, zw.	0.02 bij	0.10	—.07½	—.07½
»	» 0.02	» 0.07	—.06½	—.06½
iepen brugstrooken,			—.30	—.30

c. metselmaterialen: 2 bilj. ingek., nl. van A: W. van Uije & Zn. en B: Gebr. Boudewijnse:

	A.	B.
kalk,	ƒ 0.47½	ƒ 0.48
tras,	1.40	1.43
cement,	5.20	5.25

Hendrik-Ideambacht, 30 Dec.: eenige vernieuwingen en reparatiën aan de Herv. kerk,

onder beheer van den architect C. Kurseboom, te Rijswoud:

perc. 1, timmer-, metsel-, hout- en leidekkerswerk; ingekomen 6 bilj., als:

G. H. Lodders, Hendrik-Ido-Ambacht,		ƒ 535
N. v. d. Plaat,	idem	» 490
J. v. Drunen, Ridderkerk,		» 460.65
J. v. Dalen, Hendrik-Ido-Ambacht,		» 430
T. en C. de Jong,	idem	» 425
P. Labrijn Az.,	idem	» 394

gegund.
Raming » 417.90

perc. 2, verfwerk; ingek. 9 bilj., als:

J. P. Kleton, Alblasserdam,	ƒ 771
J. P. Bubsing, Ridderkerk,	» 702.70
L. v. Esse, Hendrik-Ido-Ambacht,	» 699
J. Klunt, Barendrecht,	» 680
Wed. P. de Vlaming, Krimpen a/d. Lek,	» 631
A. C. Bokking, Ridderkerk,	» 600
B. A. Mast, Heerjansdam,	» 566
J. A. Boekdoot, Hendrik-Ido-Ambacht,	» 530
G. Winkster, Dordrecht,	» 440

Gegund aan J. A. Boekdoot.
Raming » 749.55

Heukelom, 30 Dec.: het verbouwen van een wagenhuis met toebehoeren, ten dienste van kantoren, pakhuis, magazijn enz., voor D. J. ten Hoopen, onder beheer van den architect J. Moll, te Hengelo; ingek. 4 bilj., als:

J. C. Carmiggelt,	te Brummen,	ƒ 7843
A. Steverink,	» Groenlo,	» 5827
M. G. Lensen,	» Neede,	» 5756
H. J. te Siepe,	» Winterswijk,	» 4948

Niet gegund wegens veranderingen.

Amsterdam, 30 Dec.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud ged. '85, aan de kerken en gebouwen der Nederl. Herv. gemeente; ingekomen 21 biljetten;

hoogste inschr. H. J. & C. Braandrikmaas,		ƒ 26,700
laagste » F. Rijke,		» 15,400

De gunning zal binnen 8 dagen aan belanghebbenden worden medegedeeld.

Workum, 30 Dec.: het aanveeren van een koetshuis en het bouwen van een woonhuis voor rekening van de Wed. Visser-Trost, onder beheer van den architect J. Begtstra; ingek. 11 bilj., als:

F. Faber,	te Koudum,	ƒ 1894
S. J. Bienstra,	» Workum,	» 1823
Joh. Groenhof,	» idem	» 1799
Semeins,	» Makkum,	» 1775
G. Hoksa,	» Workum,	» 1698
A. Wiggerts,	» Hindeloopen,	» 1640
P. Gerbens,	» idem	» 1520
J. A. Schrale,	» Warns,	» 1425
V. d. Meer,	» Molkwerum,	» 1413
Spijksma,	» Parrega,	» 1340
D. v. Dijk,	» Workum,	» 1060

Assen, 30 Dec.: het onderhoud van het gemeentehuis, gymnasium, de lagere scholen en verdere gebouwen en werken ged. '85; minste inschr. waren:

G. v. d. Grampel, onderhoud van het gymnasium en het ameublement,	ƒ 219
denzelfde, idem der lagere scholen en het ameublement,	» 1248
denzelfde, idem van het nachtwachtgebouw,	» 23
E. Lamberts, idem van het vermarkttoestel,	» 52
denzelfde, idem der mestschuw,	» 38
H. Jalving en Smallenbroek, idem der begraafplaatsen,	» 14.90
denzelfden, idem der brandspuithuisjes,	» 14.10
denzelfden, idem der draaivonders,	» 24
H. de Vries, idem van het gemeentehuis,	» 314

Alles gegund.

's-Bosch, 31 Dec.: het bouwen van 9 woningen aan den vestingval nabij de voormalige St.-Jansport, onder beheer van den bouwkundige Th. J. Klompers, voor den machinefabrikant W. Grasso; ingek. 9 bilj., als:

W. M. v. Beckum,	te 's-Bosch,	ƒ 8449
G. de Ruijter,	» idem	» 7429
F. Dusé,	» idem	» 6945
A. Schellekens,	» idem	» 6931
J. A. Strang,	» idem	» 6892
M. v. d. Bouwhuizen,	» idem	» 6878
J. Schellekens—Schwan,	» idem	» 6700
C. Janssen,	» idem	» 6660
J. v. Eerd,	» idem	» 6545

gegund.

's-Hage, 31 Dec.: 1o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van eene brug voor spoerweg- en voor gewoon verkeer over de Dunne, te Geertruidenberg; ingek. 8 bilj., als:

Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	ƒ 160,750
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 155,648
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 155,600
Koninkl. Nederl. grofsmederij, Leiden,	ƒ 148,400
J. Hillen & Co., Sliedrecht,	» 148,000
J. Levêque & Co., Herstal,	» 144,850
F. Kloos & Zonen, Alblasserdam,	» 141,455
A. Ghilain, Luik,	» 135,000

2o. het maken van fundeeringswerken voor de ijzeren overkapping op het centraal-personenstation te Amsterdam; ingek. 18 bilj., als:

Wed. G. Canossi & Co., Rotterdam,	ƒ 121,674
P. Verbruggen, Waddinxveen,	» 118,789
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	» 117,505
F. K. Ozinga, Amsterdam,	» 117,300
J. Koop, Amsterdam,	» 114,800
P. Heil en A. Blocks, Zwolle,	» 114,788
A. v. d. Meyden Az., Hardinxveld,	» 112,758
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 112,300
J. Smit VII, Slikkerveer,	» 112,000
P. Dainker, Amsterdam,	» 111,777
G. D. v. Doorn, idem	» 110,700
W. P. v. d. Laan, Rotterdam,	» 108,978
P. Rijnders, Valkenswaard,	» 107,754
H. J. Beekers, Amsterdam,	» 99,980
J. M. Gruyters, 's-Bosch,	» 98,770
P. Vlasman, Utrecht,	» 98,438
W. Goedkoop Dz., Amsterdam,	» 97,747
B. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 92,800

3o. het maken, leveren en opstellen van 4 draaischijven van 13.5 M. middellijn; ingek. 19 bilj., als:

J. Levêque & Co., Herstal,	ƒ 20,500
Union, Actien-Gesellschaft für Bergbau u. Stahl-Industrie, Dortmund,	ƒ 19,160
Kölnische Maschinenbau, Actien-Gesellschaft, Bayenthal,	» 19,400
I. L. Nering Bögel & Co., Deventer,	» 18,710
A. E. Stijkel, Appingedam,	» 18,600
Tilburgsche stoomketel- en ijzerconstructiefabriek Deprez & Co., Tilburg,	» 17,860
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,	» 17,168
Maatschappij »Utzergieterij De Prins van Oranje", 's-Hage,	» 17,077
G. B. Meijer, Stadsmunsedkanaal,	» 16,484
La Société anonyme des Ateliers de construction de Malines, Mechelen,	» 16,225
Utrechtsche Utzergieterij firma A. F. Smulders, Utrecht,	» 16,070
Veuve Alphonse Frédérix, Luik,	» 15,850
A. Ghilain, Luik,	» 15,750
Koninkl. Nederl. grofsmederij, Leiden,	» 15,627
La Société anonyme des usines et fonderies de Bruine & Marpent, Haine St.-Pierre,	» 15,600
S. H. Groenier en A. Emmerich, Stadskanaal,	» 15,420
E. Ravenkamp Regenmann, Helmond,	» 15,380
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 15,272
Société Saint-Léonard, Luik,	» 6,412

4o. het verruimen en gedeeltelijk omleggen van het Zeverikkanaal tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonderen, onder de gemeenten Nieuwland en Arkel, met het maken der kunstwerken; ingekomen 9 bilj., als:

M. C. de Jong en A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	ƒ 1,196,000
H. Bennik H.Rz., Utrecht en T. Volker, Dordrecht,	» 1,110,000
P. A. Bos, Gorichem,	» 1,075,000
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 1,020,000
J. Monster Jz., Puttershoek,	» 994,000
B. Voordendag Az. Dordrecht en C. Bouterse, Amsterdam,	» 907,329
G. A. v. Rattem, Sliedrecht en G. Goedhart, Dordrecht,	» 940,000
H. Th. Wiegerink, Groenlo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	» 934,900
W. P. de Vries, Bossem,	» 919,840

5o. het wegruimen van het wrak van het beneden Maassluis in het Scheur gezonken vaartuig »Demetrius"; ingek. 5 bilj., als:

C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	ƒ 33,847
Ph. Verbruggen, Waddinxveen en A. v. d. Tak, Goederede,	» 26,900
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 15,000
Bigland and Fletcher, Londen,	» 10,980
Newton Brothers, Hull,	» 10,000

Assen. Het verbouwen en uitbreiden der gebouwen van het Prov. Bestuur van Drenthe is gegund aan T. Boonstra, te Assen, voor ƒ 69,200.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 10 JANUARI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 12 Jan.

's-Hage, te 12 uren, in het Zuidhollandsch Koffiehuis: het verbouwen van een winkelhuis op den hoek van de Boekhorststraat en Herderstraat, aldaar. Bilj. inzenden vóór 11 Jan., te 12 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van den onderbouw eener dubbele basculebrug in de Nassaukade, over den mond van het kanaal in den Stads- en Godshuispolder;

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw voor dezelfde brug. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97, van 11—1 uur.

Schoonoord (Drente), te 2 uren, bij T. Kemfer: het bouwen van een winkelhuis, aldaar, met bijlevering der materialen, uitgezonderd metselsteen. Aanw. door den opzichter R. Warringa, te 11 uren.

Bakkeveen, te 3 uren, door het R.-K. kerkbestuur, bij P. Kampman: het leveren en plaatsen der nieuwe kerkbanken.

Bennebroek: de verdieping der Bennebroekervaart. Inl. bij den ingenieur Van Bissel, te Leiden.

Dinsdag, 13 Jan.

Uithoorn, te 11 uren, in het Rechthuis: het maken van eene Noordhollandsche bouwmanswoning, koerenberg en verdere werken, in den Haarlemmermeerpolder, aan den Aalsmeerderweg, nabij Aalsmeer. Inl. bij den bouwkundige J. van der Breggen, te Uithoorn.

Terberg, te 1 uur, namens Jhr. F. X. J. van Nispen tot Pannerden, bij Wed. Te Loeken: het bouwen van een boerenhuis met achterhuis en stalling op Zwanenburg, bij Gendringen.

Amsterdam, te 3 uren, door de Amsterdamsche Omnibusexploitatiemaatschappij, in het café-Panorama: het bouwen van een stalgebouw voor 100 paarden, 2 ziekenstallen, remise voor tramwagens, wagenmakerij, smederij en woning, op een terrein aan de Linnaeus- en 3e Parkstraat, te Amsterdam, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Hz. Teekeningen liggen in het café-Aquarium.

Apeldoorn, te 3 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. G. M. Nieraad, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen van 3 villa's te Apeldoorn. Inl. ten kantore der architecten, te Arnhem. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. de levering van gegoten ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 3,682,649 KG.;

2o. in 3 perceelen:

a. afsluiters,
b. brandkranen,
c. bijbehoorend gietwerk voor reservestukken,

alles ten dienste van de drinkwaterleiding.

Woensdag, 14 Jan.

Arnhem, te 11 uren, door regenten van het R.-K. gesticht »Insula-Dei", in het gesticht: het afbreken van het bestaande- en het bouwen van een nieuw schoolgebouw enz., in de St.-Janestraat, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Boerhomus, aldaar. Aanw. 13 Jan., te 11 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbeteren der rivier de Zoom, het bouwen van bruggen, duikers, stuwen, en het verrichten van daarmede in-verband-staande werken. Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, aldaar.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect B. J. Ouendag, in De Roode Leeuw, namens het bestuur der nuet-en-zelfverenging De Amstel: het maken van een houten sociëteitsgebouw in den Buitenamstel, tusschen de Jan-Steen- en de Jan-van-der-Heydenstraten. Aanw. 12 Jan., van 10—11 uren.

Uithuizen, te 3 uren, door burg. en weth.: het afbreken der oude R.-K. kerk en op dat terrein bouwen van eene school met 7 lokalen. Aanw. te 12 uren.

Donderdag, 15 Jan.

Groningen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van eene brug-en-klapmeesterwoning bij de klaphrug te Barveld. Inl. bij den ingenieur van de Stadsvenen, in Stadskanaal en bij den opzichter L. de Boer, te Annerveenschekanaal. Biljetten inzenden 14 Jan. aan het Veenkantoor.

Medemblik, te 1 uur, door den gemeenteboer-directeur van 's Rijks kraakzinnigengesticht: de levering van levensmiddelen en andere benoodigdheden, ten behoeve van dit gesticht, van 1 Febr.—31 Dec. '85.

Weel, te 3 uren, door het R.-K. kerkbestuur, in De Zwaan: het bouwen van eene kerk met toren en pastorie, te Kilder. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Winterswijk, door het gemeentebest.: het gereed of gedeeltelijk leveren van 300 M³ grint langs de gemeentewegen, vóór 1 Juli '85.

Vrijdag, 16 Jan.

Bolsward, te 11 uren, door K. Plantinga, in de herberg Het Passer: de verbouwing van het Passer, aldaar, met alle materialen en arbeidsloonen. Inl. 12 Jan., door L. Vos Lz.

Zaterdag, 17 Jan.

Arnhem, te 2 uren, door het bestuur der gemeentelijke spaarbank, in het Centraalgebouw: het maken van een spaarbankgebouw. Inl. bij den architect B. A. Berends, aldaar. Aanw. 15 Jan., te 2 uren.

Varik, te 2 uren, door burg. en weth., bij R. Verhagen: het bouwen van eene school met ameublement en het uitvoeren van herstellingen aan de onderwijzerswoning, te Varik; het uitvoeren van veranderingen aan de school en het ameublement, te Beeselt. Inl. bij den architect G. A. Schulten, te Tiel. Aanw. te 10 uren, te beginnen aan de onderwijzerswoning te Varik.

Maandag, 19 Jan.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een ijzeren hek om de school in de Van-der-Werfstraat;

2o. het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen en meubelen der lagere scholen, in 6 perceelen;

3o. het verrichten van eenige werkzaamheden aan de hoogere burgerschool voor jongens en het gymnasium, in 2 perceelen.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het voltooien van den weg van Oostmalle over St.-Leonard naar Brecht. Raming fr. 136,000.

Koudum, door burg. en weth. van Hemelumer-Oldefaart-en-Noordwolde: het afbreken der zogenaamde Koudumerberg en het opbouwen van eene vaste houten brug met ijzeren liggers. Inl. bij den gemeentearchitect, te Koudum.

Veenhuizen, door den directeur der gestichten Ommerschans en Veenhuizen, aan zijn bureau: de levering van 320,000 KG. jutegaren, ter vervanging in de behoefte van het lopende jaar.

Dinsdag, 20 Jan.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het onderhouden van het gouvernementsgebouw, aldaar, met de meubelen, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat H. Mouw, te Huizum. Aanw. 12 Jan., te 10 uren.

Woensdag, 21 Jan.

Oudderp, te 10 uren, door het best. van den polder Het Oudeland, in de raadkamer der gemeente: de levering van p. m. 700 stère onderhoudsgrint.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoomhoutdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het amoveeren van het huis, sectie A, no. 377, aan de Wigstraat; het bouwen van een nieuw waaggebouw met huifd, en het verrichten van eenige verfmaneeringen aan het politiebureau.

2o. het bouwen van eene nieuwe bergplaats voor brandspuiten aan de nieuwe Turfkade, aldaar.

Aanw. 14 Jan., te 11 uren, samenkomst in het logement 't Rood Hert.

Lemmer, te 12 uren, ter secretarie van het waterschap Zevenum-Grietenijen-en-Stad-Sloten:

1o. de verbouging, over de lengte van 260 M., van den zeedijk ten oosten Terschelsterkolk, nabij Lemmer. Raming ƒ 12,585;

2o. de herstelling der huining aan den zeedijk onder Oosterzee, bewoond door W. A. Tjalma. Raming ƒ 1140;

3o. het herstellen van de ophaalbrug over de Dijksvaart bij Paveer, ten oosten Lemmer. Raming ƒ 850;

4o. het maken van eene nieuwe molenroede in den watermolen bij Schoterzijl. Raming ƒ 316.25;

5o. het onderhoud van de wegen over '85, in 3 perceelen;

6o. het verrichten van 2 kleine perceelen zandwerk ten westen Zandvoorderhoek;

7o. de levering van palen en gordingen, in 7 perceelen.

Aanw. voor perc. 1 door den opzichter Lunking, te Lemmer; voor perc. 2, 3 en 4 door den opzichter Van Noord, aldaar.

Boskoop, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in het logement van J. J. van der Bie: het afbreken der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe pastorie. Inl. bij den architect J. Goldberg, te Hazerswoude. Aanw. 14 Jan., te 11 uren.

Donderdag, 22 Jan.

Huis Ter Heide (bij Lemmer), te 11 uren, bij Hilkema, door het dijksbest. van het waterschap Zeven-Grietenijen-en-Stad-Sloten: de levering van riviergrint, kalkkiezel, brik, zeegrint enz., in onderscheiden perceelen.

Enkhuizen, te 12 uren, door het kerkbest. der Christelijk-Gereformeerde gemeente te Urk, in het logement van A. Rob: het amoveeren der bestaande- en het bouwen eener nieuwe kerk, met bijbehoorende werken, ten behoeve van genoemde gemeente. Inl. bij den architect A. T. van Wijngaarden, te Medemblik. Aanw. 13, 14 en 15 Jan., te 1 uur.

Zaterdag, 24 Jan.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener draaibrug over de Willemsvaart bij den Spoolderberg. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 20 Jan., te 2 uren.

Maandag, 26 Jan.

Noordwijk-Binnen, te 11 uren, door de directie der Maatschappij »Noordwijk", in het Hotel Hof van Holland: het gereedmaken van de aardebaan, het leggen van sporen en wissels, het maken eener vaste brug over Rijnlands Uitwateringskanaal, het verbouwen van eenige bruggen, het bouwen van eene locomotief- en rijtuigremise, met alle daarmee in-verband-staande werken, alles voor de tramlijn van Rijnsburg naar Noordwijk-aan-Zee. Inl. bij den ingenieur J. L. van Waning, te Rotterdam. Aanw. 19 Jan., te 9½ uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirkland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1

Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Briélle en den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. (Herbesteding.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van diverse papiersoorten, in 2 bestekken.

Vrijdag, 30 Jan.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van het traject over de rivier de Vecht, tusschen het Lichtmiskanaal en het kanaal de Nieuwe Vecht, van 1 Jan. '85—31 Dec. '87. Raming *f* 300 per jaar;

2o. het leveren van 2 paar ijzeren deuren en een ijzeren brugval voor de schutsluis te Blokzijl, en het leveren en plaatsen van een ijzeren draairing over sluis no. 4 der Dedemsvaart. Raming *f* 3580;

3o. het afnemen, droogmaken en herstellen der schutsluis te Blokzijl. Raming *f* 3495;

4o. het driejarig onderhoud der schutsluis te Blokzijl. Raming *f* 270 per jaar;

5o. het vernieuwen van het oostelijk deel van de brug over de Linde, te Kuinre, hoofdzakelijk in ijzer. Raming *f* 2680;

6o. het driejarig onderhoud der brug over de Linde, te Kuinre, den weg van Kuinre naar Slijkenburg en de brug over de Tusschenlinde te Slijkenburg. Raming *f* 300 per jaar.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Déking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Maassluis, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 24 Jan., te 11 uren. Raming *f* 1070;

2o. het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijk-telegraaf.

Woensdag, 4 Febr.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden:

1o. het aanleggen van eene steengloiing, over eene lengte van 246.7 M., en het daarneven verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 44;

2o. het aanleggen van eene steengloiing, over eene lengte van 72.6 M., en het daarneven verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 48 à 47.

Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum, aan den zeedijk bij Harlingen, en ter secretarie van het waterschap. Aanw. 31 Jan., te 2 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Utrecht, 20 Dec.: 1o. de onderhoudswerken aan:

de sluis te Vreeswijk:	J. Barneveld, Vreeswijk,	*f* 2250
den straatweg idem	J. Krachten, Utrecht,	» 6063
de sluis te Nieuwersluis:	W. v. Schaik, Nieuwersluis,	» 1440
het jaagpad naar Woerden:	J. Krachten, Utrecht,	» 2178

2o. de levering van:

Utrechtsche klinker:		
Letter *c*, Trip & Co., Utrecht,		*f* 624.50
» *k*, L. H. L. Meijster, Zuilen,		» 762.50
» *c*, P. J. v. Leeuwen, Utrecht,		» 774.50
» *d*, H. C. Stuivenberg, idem		» 571.05
IJsselklinker: J. C. v. Vliet Dzn., Gouderak,		» 256.50
Waalklinker:		
Letter *a*, *b* en *c*, G. J. Mijnlieff, Renkum,		» 12.84
» *d*, Th. J. Vermaak, Utrecht,		» 12.69
Driélingen:		
Letter *a* en *c*, G. v. d. Broeke, Utrecht,		» 10.48 / » 10.68
» *b*, Oostveen en Copijn, idem		» 10.74
Metselsteenen: dezelfden, idem		» 643.00
Kalk, tras enz.: Erven H. Trip idem		» 343.40
Lekzand: Th. J. Vermaak, idem		» 1770.—
Heidezand: W. J. Froom, idem		» 1400.—
Trottoirband: W. v. d. Broek, idem		» 894.—
Roosterramen en roosters: dezelfde, idem		» 598.—
Grenen- en vurenhout: J. Akkerman, Zaandam,		» 2387.88
Eikenhout: M. de Wit, Utrecht,		» 1024.27
Verfwaren enz.: R. W. Stern, idem		» 674.30
Olie en petroleum: dezelfde, idem		» 237.—
Borstelwerk enz.: J. C. Woortman, idem		» 224.10
Glas: Henri Huinck & Co., Rotterdam,		» 227.90
IJzerwaren: Ostt & Co., Utrecht,		» 2849.41
Dakpannen en tegels: Oostveen, Copijn & Co., idem		» 92.—
Eng. rioolbuizen: Th. J. Vermaak, idem, bij loting gegund,		» 80.—
Touw: J. N. v. d. Lely, Maassluis,		» 237.10
Boomen, heesters, bloemen:		
Letter *a*, plantsoen: Jac. Smits, Naarden en H. König, Bussum		» 774.—
» *b*, kweekerij: dezelfden,		» 129.—
» *c*, begraafplaats: A. Brandt, Hoskoop,		» 72.50
» *d*9, bloemen: W. v. Deijl, Utrecht,		» 509.40
» *d*3, idem dezelfde,		» 373.60
» *d*3, sierplanten: H. v. Straalen, Jr., idem		» 114.65

Amsterdam, 29 Dec.: het amoveeren en wederopbouwen van perceel 145, Spuistraat, Amsterdam, onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; ingekomen 21 bilj., als:

Stokmans & Zn.,	*f* 28,887
Van Dam,	» 28,734
C. Rietsnijder,	» 26,300
Boon,	» 25,980
Hartgerink en Boom,	» 25,750
Hanksma,	» 25,660
Strugs,	» 24,750
Kuster en Ellers,	» 24,500
Kampman en Van Harderwijk,	» 24,400
Paanders,	» 23,936
H. Rietsnijder & Zn.,	» 23,910
D. Verbeek en Zn.,	» 23,700
D. Heijink,	» 23,600
Cruijff en Schouten,	» 23,490
A. Paans,	» 22,750
Rieken,	» 22,243
H. W. A. Paans,	» 22,175
Bruin,	» 21,970
Haandrikman,	» 21,800
Oons,	» 21,800
Warners,	» 20,650

gegund.

Amsterdam, 30 Dec.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud ged. '85, aan de kerken en gebouwen der Nederl. Herv. gemeente; ingek. 21 bilj., als:

H. J. en C. Haandrikman,	*f* 26,730
S. P. Rieken,	» 24,500
P. Groenhoff en Haak,	» 20,970
Bulterman,	» 20,300
E. K. Henne,	» 19,780
J. Morison,	*f* 19,747
J. Heijink,	» 19,600
Zwaan en Koper,	» 19,287
A. v. Wensveen,	» 18,980
G. Boon,	» 18,980
Jalink en Gude,	» 18,465
J. W. H. v. Stan,	» 18,270
F. G. Degenhardt,	» 17,983
Cruijff en Schouten,	» 17,890
W. Haaksma,	» 17,800
H. W. A. Paans,	» 17,740
P. A. Warners,	» 16,900
H. Rietsnijder & Zn.,	» 16,845
D. Verbeek & Zn.,	» 15,594
C. E. Stokmans & Zn.,	» 15,500
F. Rijke,	» 15,400

Zuilen, 30 Dec.: de levering van 400,000 straatsteen, franco op den wal, volgens gewaarmerkte monsters; ingekomen 4 bilj., als:

		per 1000
J. G. Walters,	te Arnhem,	*f* 13.74
G. v. Gendt,	» Bemmenen,	» 13.10
T. C. H. Colenbrander,	» Zuilen,	» 12.90
F. v. d. Loo,	» Westpannerden	» 12.44

Kornjum, 31 Dec.: het afbreken der onderen het bouwen van eene nieuwe stelpboeting te Oostrum, onder beheer van den architect F. Brouwer, te Kornjum; ingek. 19 bilj.; minste inschrijver was J. R. Jansma, te Hallum, voor *f* 13,959; gegund.

's-Hage, 2 Jan.: 1o. het leggen en ingraven van telegraafkabels onder den grond, te Zwolle; ingek. 8 bilj., als:

J. Bentlnis,	te Zwolle,	*f* 937
A. v. Straten,	» idem	» 924
F. Alberson,	» Stevenwijk,	» 923
B. G. v. Dam,	» Amsterdam,	» 880
G. v. Uum,	» Zwolle,	» 860
G. Stuy,	» Sneek,	» 824.24
M. Ferwerda,	» Leeuwarden,	» 808
J. Fruytier,	» Utrecht,	» 700

2o. het onderhouden en herstellen van het Rijkspostgebouw te Utrecht; ingekomen 11 bilj., als:

G. Berner,	te Utrecht,	*f* 2709
J. de Vos Jz.,	» idem	» 2720
F. Verninnnen,	» idem	» 2475
G. Kühne,	» idem	» 2400
B. Lorette,	» idem	» 2326
H. Vermeer,	» idem	» 2270
G. A. Reeding,	» idem	» 2044
J. W. de Leur,	» idem	» 2025
L. Mayer,	» idem	» 1990
K. J. Ruysch v. Dugteren,	» idem	» 1984
B. J. v. Ruuren,	» idem	» 1947

Eindhoven, 2 Jan.: het ophoogen van een gemeenteweg, in 2 percoelen; minste inschr. waren:

perc. 1, M. A. P. Beeremans, Eindhoven,		*f* 1074
» 2, P. v. d. Meerendonk, Stratum,		» 720

Rotterdam, 3 Jan.: het maken en stellen van ijzeren perken voor een roofvogelgebouw in de Rotterdamsche Diergaarde; ingekomen 4 bilj., als:

A. J. v. Cannnen,	te Rotterdam,	*f* 4596
B. Knippenberg en C. v. d. Lee,	» idem	» 4440
J. de Haas & Zn.,	» idem	» 3970
G. J. v. d. Meer,	» Groningen,	» 2086

Assen, 3 Jan.: het afsluiten en scheiden der veranda's enz. aan den tuinkant van het café Belferne, onder beheer van den architect J. van Houten; ingekomen 13 bilj., als:

H. de Vries,	te Assen,	*f* 847
H. Winters,	» idem	» 840
G. Stel,	» idem	» 612
A. de Vries,	» idem	» 597
H. Vissinga,	» Smilde,	» 595
E. Lambers,	» Assen,	» 590
D. S. Wiering,	» idem	» 588
G. v. d. Grampel,	» idem	» 581.72
G. K. Broekema,	» idem	» 579
H. Jalving,	» idem	» 572
H. Smallenbroek,	» idem	» 559
T. Boonstra,	» idem	» 548
J. P. Broekema,	» idem	» 540

gegund.

Het benoodigde glas wordt vanwege den bestieder zelf geleverd.

Zaandam, 6 Jan.: het vergrooten der Oostzijder begraafplaats; ingek. 7 bilj., als:

A. Cros,	te Haarlem,	*f* 12,000
D. Verlaan & Zn.,	» Zaandam,	» 11,275
K. v. Leeuwen,	» idem	» 10,849
K. Vens,	» idem	» 10,736
K. Kan Dz.,	» idem	» 10,500
C. N. Mosmner,	» Nauwerarnstel,	» 9,800
G. Marskamp,	» Vianen,	» 9,720

Gegund aan K. Kan Dz.

Raming *f* 10,300

Amsterdam, 6 Jan.: het stichten van een fabrieksgebouw, machinekamer, ketelhuis, stoomschoorsteen, kantoorgebouw enz., op een terrein gelegen aan de Plantage-Middellaan no. 16, voor D. L. van Moppes, alhaar, onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; ingek. 22 bilj., als:

P. Nieuwstad,	*f* 45,890
C. en Ph. H. Romeijn,	» 43,950
C. Rietsnijder,	» 43,295
Cerlijn en De Haan,	» 42,940
H. Rietsnijder & Zn.,	» 42,780
P. Vlasman,	» 42,000
J. H. Hartgerink en W. Boom,	» 41,200
G. Boon,	» 40,500
Firma Oosterink en Schut,	» 40,400
D. Heijink,	» 40,200
G. H. Schotten,	» 39,161
E. R. Kuijpers,	» 38,780
W. L. Leijbbrandt,	» 38,520
W. Haaksma,	» 38,500
Ph. A. Warners,	» 38,200
D. Verbeek & Zn.,	» 37,997
J. Koster,	» 37,860
Gebr. v. Beekum,	» 37,434
H. H. Raanders,	» 35,872
K. J. B. v. Damme,	» 35,728
B. W. A. Paans,	» 34,300
Cruijff en Schouten,	» 33,870

Amsterdam, 6 Jan.: het bouwen van een dubbelen stal voor 67 paarden, twee zieke-stallen en verder bijkomende werken, op een terrein aan de Brouwersgracht no. 280, te Amsterdam, voor de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 46 bilj., als:

F. H. Braun,	*f* 28,340
H. W. A. Paans,	» 26,300
J. F. Prenzler,	» 25,880
P. Rochôfen,	» 24,876
R. Rypko,	» 24,078
F. Luijten,	» 23,748
J. J. Vontjn,	» 24,500
A. v. Zeist,	» 24,498
G. Boon,	» 24,315
D. Zuiderbaek,	» 24,200
J. P. Rieken,	» 23,985
A. v. Wensveen,	» 23,900
D. H. Zeevat,	» 23,863
J. v. Groenendaal,	» 23,715
J. Bultman en Co.,	» 23,660
P. Nieuwstad,	» 23,319
H. R. Hendriks,	» 22,990
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 22,805
J. G. de Raart,	» 22,825
P. L. Rijnierse,	*f* 22,724
W. Veskuijl,	» 22,529
A. Aabbers,	» 22,500
P. Bruggman,	» 22,200
D. Heijink,	» 22,210
Oosterink en Schut,	» 22,100
A. Paans,	» 22,023
W. Greve,	» 22,000
P. Duinker,	» 21,977
D. Verbeek & Zn.,	» 21,975
B. v. Baaren,	» 21,960
H. J. Meekers,	» 21,945
J. Koster,	» 21,900
E. R. Kuijpers,	» 21,860
D. W. Veneman,	» 21,745
H. Rietsnijder & Zn.,	» 21,375
Gebr. v. Beekum,	» 21,263
B. de Bruin,	» 21,256
J. H. Hartgerink en W. Boon,	» 21,050
K. J. B. v. Damme,	» 20,963
Cerlijn en De Haan,	» 20,960
W. L. Leijbbrandt,	» 20,888
Cruijff en Schouten,	» 20,668
F. C. v. d. Oever,	» 20,590
H. C. Durkes,	» 20,343
B. Krijnen,	» 19,988
E. H. Helle en C. Koster,	» 19,500

's-Hage, 7 Jan.: het maken en stellen van afsteeringen, overwegafsluitingen, afstandspalen en andere werken, met eenige bijkomende werken, voor het gedeelte Amersfoort—Kosteren van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen; ingek. 23 bilj., als:

A. Ubbink, Bredevoort en F. H. v. Eerden, Aalten,	*f* 64,497
A. H. Teuingn, Groetegast,	» 64,296
K. Boeker, Zutfen,	» 61,800
W. v. d. Kooy, Amersfoort,	» 61,500
H. J. Nederhorst, Gouda,	» 60,900
W. Swanenvelt, 's-Hage,	» 59,900
H. v. Blijn, Naarden,	» 59,700
C. Meijers, 's-Hage,	» 58,750
H. Jansen, Bidam,	» 58,208
P. W. v. Hattum Tail,	» 57,975
M. L. v. Spange, 's-Hage,	» 57,909
C. Eckhardt, Almelos,	» 57,350
H. Degens Jr., Dordrecht,	» 56,983
H. Burgers, Deventer,	» 56,900

D. J. Bökslag, Deventer, ƒ 55,400
C. J. Hoogendijk, Gouda, » 54,897
A. v. d. Meer, Harlingen, » 54,320
G. H. v. d. Heijden, Arnhem, » 53,312
R. J. v. Eldik, Ochten, » 53,000
D. v. d. Tas, Charlois, » 51,557
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing, Westervoort, » 51,500
A. Terwindt, Westpanzerden, » 49,444
L. de Rooy, Tilburg, » 48,248

Tilligte (bij Ootmarsum), 7 Jan.: het maken van nieuwe Rijnsch-eiken kerkbanken en eenige kleine werkjes in de R.-K. kerk, alhaar, onder beheer van den architect G. te Riele Wz., te Deventer; ingekomen 9 bilj., als:

W. J. Kolkert,	te Deventer,	ƒ 2267
E. Scholten & Zn.,	» Almelo,	» 2248
H. Lichtenberg,	» Winterswijk,	» 1725
C. Frowijn,	» Ootmarsum,	» 1628
J. Tijink,	» idem	» 1598
J. ter Ellen,	» Olthuizaal,	» 1543
J. Kamphuis,	» Almelo,	» 1425
J. Waarnink,	» Ootmarsum,	» 1388
G. J. Ernst,	» Gaanderen,	» 1342

Voorloopig gegund.

Willemsoord, 7 Jan.: het onderhoud van de dok-, sluis- en andere waterwerken op het maritieme etablissement, alhaar; ingekomen 19 bilj., als:

D. de Vries,	ƒ 12,478
S. Krijnen,	» 12,100
J. Dunker,	» 11,100
A. Vos Rz.,	» 10,860
P. Steijaart,	» 10,680
J. Th. Moerman,	» 10,580
J. Korff,	» 10,500
Gebr. Klein,	» 10,400
P. Zaalman,	» 10,400
De Waard en Wijker,	» 10,400
G. Moerman,	» 10,380
W. De Jong,	» 10,360
A. Korff,	» 10,350
A. Bels,	» 10,339
A. Graaff,	» 10,305
H. Peeters,	» 10,300
P. Sprout,	» 10,300
J. F. Philips,	» 10,035
Gebr. Boon,	» 10,000

's-Hage, 7 Jan.: het leveren van buitenlandsche en inlandsche houtwaren, metselsteen, metselpleisterspecie, pannen, tegels, verfwaren, vensterglas en verversgereedschappen, ten dienste van het ministerie van justitie:

1o. leveranciën ten behoeve van het tuchthuis te Leeuwarden; minste inschr. waren:

perc. 1. Gebr. v. Hoeken, Leiden,		ƒ 615.35
» 2. Gebr. v. Driessen, Leeuwarden,		» 800
» 3. Van der Meij en Vermeulen, Leeuwarden,		» 416
»	dezelfden,	» 492
» 5. J. G. v. d. Broek, Kampen,		» 390
» 6. Klinkert & Co., Zwolle,		» 405.62

2o. leveranciën ten behoeve van de militaire strafgevangenis te Leiden; minste inschrijvers waren:

perc. 1. Gebr. v. Hoeken, Leiden,		ƒ 794
» 2. K. Stol, Valkenburg,		» 327
» 3. dezelfde,		» 173
» 4. Van Stegeren & Co., Zwolle,		» 498.90

3o. leveranciën ten behoeve van het huis van correctie te Hoorn; minste inschr. waren:

perc. 1. Gebr. v. Hoeken, Leiden,		ƒ 536.95
» 2. De Gooijeren & Zn., Limchoten,		» 646.929
» 3. A. de Vries, Makkum,		» 444.75
» 4. Van Stegeren & Co., Zwolle,		» 321.54
» 5. Klinkert & Co., idem		» 41.39

4o. de leveranciën ten behoeve van de strafgevangenis »de Kruisberg" bij Deutichem; minste inschr. waren:

perc. 1. N. Franken Az., Zaandam,		ƒ 650.50
» 2. G. H. Horstink G.Jz., Deutichem,		» 344.91
» 3. J. Masselink, idem		» 374.30
» 4. Van Stegeren & Co., Zwolle,		» 340.20

's-Hage, 8 Jan.: het onderhouden en herstellen van het ijkkantoor te Amsterdam; ingek. 5 bilj., als:

T. W. Veneszans,	te Amsterdam,	ƒ 2100
A. Aalders,	» idem	» 2084
J. Post,	» idem	» 2185
G. Wout,	» idem	» 1881
F. G. Degenhardt,	» idem	» 1998

Arnhem, 9 Jan.: het onderhouden van het gebouw voor het prov. best. in Gelderland, te Arnhem, van den dag der goedkeuring van de hestoding tot 31 Dec. '86; ingek. 7 bilj., als:

A. N. W. v. Daalen,	te Arnhem,	ƒ 1487
H. v. d. Sandt,	» idem	» 1389
H. Rijks,	» idem	» 1375
H. Kleinhaut,	» idem	» 1348
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 1274
B. Holder,	» idem	» 1196
J. W. Jansen,	» idem	» 1189

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 17 JANUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 19 Jan.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van een ijzeren hek om de school in de Van-der-Werfstraat;
2o. het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen en meubelen der lagere scholen, in 6 perceelen;
3o. het verrichten van eenige werkzaamheden aan de hoogere burgerschool voor jongens en het gymnasium, in 2 perceelen.
Inl. bij den gemeentearchitect.

Antwerpen, te 12 uren, door het prov. best.: het veltonen van den weg van Oostmalle over St.-Leonard naar Brecht. Raming fr. 136,000.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het onderhouden van eenige gebouwen, wacht- en brandspuithuizen;
2o. het onderhouden en vernieuwen van de straat-, grint-, schelp- en puinwegen, alles ged. '85.

Assen, 's avonds 7 uren, door den architect G. Stel, bij A. van Oosten: eene vertimmering in het huis van S. A. Kan Jr., aan den Gedempte-Singel, met bijlevering der materialen.

Lochem, op het terrein van de 3 in-aanbouw-zijnde villa's: het geheele binnen- en buitenschilderwerk. Inl. bij den aannemer J. Zandvoort, te Deventer.

Koudum, door burg. en weth. van Hemelumer-Oldeltaart-en-Noordwolde: het afbreken der zogenaamde Koudumerbrug en het oplmouwen van eene vaste houten brug met ijzeren liggers. Inl. bij den gemeentearchitect, te Koudum.

Veenhuizen, door den directeur der gestichten Ommerschans en Veenhuizen, aan zijn bureau: de levering van 320,000 KG. jutegaren, ter voorziening in de behoefte van het loopende jaar.

Dinsdag, 20 Jan.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het onderhouden van het gouvernementsgebouw, alhaar, met de meubelen, van den dag der goedkeuring van de bestoding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat H. Mouw, te Huizum.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten K. & H. Hoekzema: het maken eener winkelpui en verdere vertimmering, in de Oude-Kijkintstraat, met bijlevering der materialen. Biljetten inzenden uiterlijk te 7 uren.

Utrecht, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen: de levering van eiken-, grenen-, vuren-, eschen- en iepenhout, benoodigd voor het hoofdmagazijn te Tilburg, van 1 Febr. '85—30 April '86.

Winterswijk, bij den architect L. G. Richter: de levering, franco tram Deutichem, van:
78,000 grijze vlakke klinker,
62,000 verregende idem,
220,000 miskleurig hardgrauw,
66,000 1e soort rood.

Woensdag, 21 Jan.

Oudderp, te 10 uren, door het best. van den polder Het Oudeland, in de raadkamer der gemeente: de levering van p. m. 700 stère onderhoudsgrint.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de inrichting en bediening van een stoombootdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen van Zaandam naar Enkhuizen en van Stavoren naar Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen, te 's-Hage.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het moveeren van het huis, sectie A, no. 877, aan de Wipstraat; het bouwen van een nieuw waaggebouw met huisje, en het verrichten van eenige vertimmeringen aan het politiebureau;
2o. het bouwen van eene nieuwe bergplaats voor brandspuiten aan de nieuwe Tarfsnde, alhaar.

Lemmer, te 12 uren, ter secretarie van het waterschap Zevenwiehtenijen-en-Stad-Sloten:
1o. de verhooging, over de lengte van 930 M., van den zeedijk ten westen Terneuzerkolk, nabij Lemmer. Raming ƒ 12,515;
2o. de herstelling der huizing aan den zeedijk onder Oosterzee, bewoond door W. A. Tjalma. Raming ƒ 1160;
3o. het herstellen van de ophaalbrug over de Dijksvaart bij Paasveer, ten oosten Lemmer. Raming ƒ 350;
4o. het maken van eene nieuwe molenvoede in den watermolen bij Schoterzijl. Raming ƒ 316.25;
5o. het onderhoud van de wegen over '85, in 3 perceelen;
6o. het verrichten van 2 kleine perceelen aardwerk ten westen Zandvoorderhoek;
7o. de levering van palen en gordingen, in 7 perceelen.
Aanw. voor perc. 1 door den opzichter Luiking, te Lemmer; voor perc. 2, 3 en 4 door den opzichter Van Noord, alhaar.

Boskoop, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in het logement van J. J. van der Bie: het afteeken der bestaande- en het bouwen van eene nieuwe pastorie. Inl. bij den architect J. Goldberg, te Hazerswoude.

Noord, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van eene brug in den Draafsingel, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 19 Jan., te 11 uren;
2o. het onderhoud en het verrichten van bepaalde vernieuwingen aan de verschillende gemeentewerken, in 19 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Kortezwaag, te 7 uren, door J. B. Ebbinge: het maken van een verlenging met aanverwante werken op diens huis.

Donderdag, 22 Jan.

Huis Ter Heide (bij Lemmer), te 11 uren, bij Hilkema, door het dijksbest. van het waterschap Zeven-Gietenijen-en-Stad-Sloten: de levering van riviergrint, kalkkiezel, brik, zeegrint enz., in onderscheiden perceelen.

Enkhuizen, te 12 uren, door het kerkbest. der Christelijk-Gereformeerde gemeente te Urk, in het logement van A. Rob: het aanvoeren der bestaande- en het bouwen eener nieuwe kerk, met bijbehoorende werken, ten behoeve van genoemde gemeente. Inl. bij den architect A. T. van Wijngaarden, te Medemblik.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het slechten van de oostelijke redoute en de daarmit voortkomende grondwerken, het maken van eene walbeschieting, en het maken van eene afrastering, met bijlevering der materialen enz. Aanw. 19 Jan., te 11 uren, bijgenoemde aan het einde der Verlengde-Lodewijkstraat. Bilj. inzenden 21 Jan., aan het raadhuis.

Zutfen, te 3 uren, door provincien van het Oude-en-Nieuwe Gasthuis: het leveren en leggen van houten en steenen vloeren in het gesticht. Inl. bij den architect B. Lijsen.

Selingen (Fivon.), bij J. de Groot: het bouwen eener behuizing voor landbouwbedrijf, voor Gebr. Schuring, te Lande (gem. Vlachtwedde).

Vrijdag, 23 Jan.

Baarn, te 11 uren, door het gemeentebest.: het leveren en vervoeren van p. m. 450 stère grint.

Zaterdag, 24 Jan.

Bolsward, te 10½ uren, door burg. en weth. van Wonseradeel:
1o. het inrichten van een terrein voor nestverzamelplaats, te Kimswerd;
2o. het leveren van privitannen ten dienste van het dorp Kimswerd.
Aanw. van no. 1, 20 Jan., te 10 uren.

Sneek, te 12 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek: de levering van p. m. 22,000 HL. Engelsche gaskolen.

Wierden, te 12 uren, ten gemeentehuize: het bouwen der onderwijzerswoning te Notter, en te Hoogte-Hekkel, en de verbouwing dier woning te Ispelen. Aanw. te Ispelen, te 9 uren.

Aalten, te 12 uren, door de diakenie der Herv. gemeente, in het catechiseerhuis: het afwerken van het nieuwgebouwde armenhuis. Inl. bij den opzichter J. M. van der Wilk. Aanw. 3 uren vóór de aanbesteding, in het gebouw.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener draaibrug over de Willemsvaart bij den Spoolderberg. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 20 Jan., te 2 uren.

Maandag, 26 Jan.

Noordwijk-Binnen, te 11 uren, door de directie der Maatschappij »Noordwijk", in het Hotel Hof van Holland: het gereedmaken van de aardebaan, het leggen van sporen en wissels, het maken eener vaste brug over Rijnland's Uitwateringskanaal, het verbouwen van eenige bruggen, het bouwen van eene locomotief- en rijtuigenremise, met alle daarmee in verband staande werken, alles voor de tramlijn van Rijnsburg naar Noordwijk-aan-Zee. Inl. bij den ingenieur J. I. van Waning, te Rotterdam. Aanw. 19 Jan., te 9½ uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, veestuigen, goederen en voor een van de brieven- en pakketpost, van 1 Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. (Herbestoding.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie jean koloniën: de levering van diverse papiersoorten, in 2 bestekken.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en afsluitingen voor de veemarkt in de Stadsrietlanden. Inl. op het terrein aan de directiekeet, bij het exercitieterrein in de Stadsrietlanden, 19—24 Jan., te 11 uren.

Rederssteg, te 1 uur, door het gemeentebest. van Reden:
1o. het bouwen van een onderwijzerswoning, te Reden;
2o. het bestraten van den Kerkweg, te Velp;
3o. het bestraten van een trottoir langs de noordzijde van de Dorpstraat, te Velp;
4o. het bestraten van de keistraat langs het oude kerkhof, te Dieren;
5o. het bestraten van een goot langs de Diepesteeg en van 2 einden, te Reden;
6o. het maken, leveren en stellen van een dubbel inrijhek met zijpoortjes voor de algemeene begraafplaats, te Dieren;
7o. het maken van een grintweg, genaamd de Pinkelscheweg, te Reden;
8o. het maken van een grintweg, te Dieren, van Schoonman af naar het kanaal.
Biljetten inzenden uiterlijk vóór 12 uren op het gemeentehuis, te Rederssteg.

Amsterdam, door den architect W. Langhout Gz.: het bouwen van een winkelhuis met bovenhuizen op een terrein aan de Weesperzijde, hoek Burmanstraat. Bestek en teekening liggen in café De IJsbreker, aan de Weesperzijde.

Dinsdag, 27 Jan.

Delft, te 10 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften, ten dienste dier magazijnen, over '85.

Woensdag, 28 Jan.

Hillegersberg, te 10 uren, door het best. der vereenigde polders Schiebroek, Berg-en-Broek en de 110 Morgen, bij P. Romein: het vijfjarig onderhoud van:

a. alle pekelwerken van den polder Schiebroek, waaronder 3 watermolens, 2 bruggen enz.;

b. alle pekelwerken van den polder Berg-en-Broek, waaronder 1 watermolen, machinegebouw enz.

Egmond-aan-Zee, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbeteren der openbare lagere school, alhaar. Aanw. 21 Jan., tusschen 11 en 2 uren. Raming ƒ 14.050.

Achttienhoven, te 12½ uren, door de waterschapsbesturen van Achttienhoven en Westbroek, in het koffiehuis Arke Noachs: het maken van eene schutsluis, met sluiswachterswoning, ter vervanging van het houten verlaat nabij het fort De Klop, aan de Vecht. Aanw. 21 Jan.

Rederstreg, ter secretarie van Ilsden: de levering van 600 stuks banken voeren, lang p. m. 1.80 M., franco Ilsden.

Vrijdag, 30 Jan.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het drejarig onderhoud van het traject over de rivier de Vecht, tusschen het Lichtmiskanaal en het kanaal de Nieuwe Vecht, van 1 Jan. '85—31 Dec. '87. Raming ƒ 300 per jaar;

2o. het leveren van 2 paar ijzeren deuren en een ijzeren bragval voor de schutsluis te Blokzijl en het leveren en plaatsen van een ijzeren draaibrug over sluis no. 4 der Bodemvaart. Raming ƒ 3186;

3o. het afdammen, droogmaken en herstellen der schutsluis te Blokzijl. Raming ƒ 3195;

4o. het drejarig onderhoud der schutsluis te Blokzijl. Raming ƒ 270 per jaar;

5o. het vernieuwen van het oostelijk deel van de brug over de Linde, te Kuinre, hoofdzakelijk in ijzer. Raming ƒ 2960;

6o. het drejarig onderhoud der brug over de Linde, te Kuinre, den weg van Kuinre naar Slijkenburg en de brug over de Tusschendiepte Slijkenburg. Raming ƒ 300 per jaar.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Deking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Maassluis, van den dag der goedkeuring van de bestesling tot 31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 24 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 1070;

2o. het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf.

Maandag, 2 Febr.

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 5,300,000 klinkerstoen (straatklinker Waalwarm, Friesche klinkermop en groot formaat Waalstoen), franco op den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeentearchitect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie.

Lochem, aan het bureau der Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek no. 7, het leggen, in bergdbaren staat opleveren en onderhouden van de tramhaan in de stad Deventer. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem. Aanw. 28 Jan., te 11½ uren. Beginnende bij het station S.S. te Deventer.

Woensdag, 4 Febr.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden:

1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 246.7 M., en het daarnevens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 44;

2o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 72.6 M., en het daarnevens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 48 à 47.

Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum, aan den zeedijk bij Harlingen, en ter secretarie van het waterschap. Aanw. 31 Jan., te 2 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene school met woning aan de Oranjeboomstraat op Fijenoord. Aanw. 30 Jan., te 11 uren.

2o. het maken van een strekdam langs den linker Maasoever, bewesten de spoorwegbaven. Aanw. 29 Jan., te 11 uren.

Inl. voor beide werken aan het Timmerhuis.

Donderdag, 5 Febr.

Lochem, door de Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek no. 10, het verstorten voor tramverkeer van de Tolhuisbrug en de Hagerbeekbrug, de eerste bij Lochem, de tweede bij Berkelos, in 1 perceel. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem. Aanw. 30 Jan., te 11½ uren, te beginnen bij het tolgenoot Het Haantje, te Lochem.

Vrijdag, 6 Jan.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de groote Rijkswegen en de verspreide beuggen in het zuidelijk gedeelte van Overijsel, in 3 afdeelingen en in massa. Inl. bij den ingenieur Leke, te Zwolle. Aanw.: van afdeeling A, 29 Jan., te 10½ uren; van afdeeling B, 30 Jan., te 9½ uren; van afdeeling C, 31 Jan., te 9½ uren. Raming per jaar: afdeeling A ƒ 25.825, afdeeling B ƒ 18,370, afdeeling C ƒ 38,950; massa ƒ 83.145.

Maandag, 9 Febr.

Kollum, te 12 uren, door den burg. van Kollumerland:

1o. de levering van 850 M³ grint, ten dienste der kunstwegen in de gemeente;

2o. het vervoeren van materialen langs de kunstwegen.

Op later te bepalen datum.

Stiens: het afbreken eener boerenhuizing op het Stienser-Oudland, bewoond door I. Faber en eigen aan K. J. Kalma, te Britsum, en het daarterplaatse weder bouwen van eene nieuwe schaar en voorhuis en een nieuwen melkkelder. Aanw. 26 Jan., te 11½ uren. Teekening ligt ter inzage op »Koudenburg", bij Y. Dahoux, te Stiens.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Lochem, 6 Jan.: de beschoeiing langs de stadsgrachten, ten dienste der Geldersche Stoomtramwegmaatschappij; ingekomen 14 bilj., als:

J. Wttevreen,	te Deventer,	ƒ 4595
E. v. d. Woerd,	» idem	» 4581
F. H. v. d. Eerden,	» Aalten,	» 4510
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 4110
K. J. Versteeg,	» Velp,	» 4077
Kolfer,	» Groenlo,	» 3867
Sweta,	» Amersfoort,	» 3860
H. Averink & Zn.,	» Lochem,	» 3625
J. C. Fonterse,	» Velsen	» 3484
H. de Haan,	» Arnhem,	» 3133,83
J. Schouten,	» Alfen,	» 3070
J. L. Beijers,	» Lochem,	» 3067
Hilbers	» Groenlo,	» 2958
Woudstra,	» Arnhem,	» 2071

Klaaswaal, 7 Jan.: het vergrooten der openbare school, onder beheer van den architect Fop Smit; ingek. 30 bilj., als:

L. Lauman, Willemstad,	ƒ 6703
M. Veenenbos, Brielle,	» 5715
J. W. v. d. Bouwen, Ouddorp,	» 5385
J. F. Beukeman, Numansdorp,	» 5117
P. Visser en J. Visser, 's-Gravendeel,	» 5060
H. Oosten, Willemstad,	» 4979
A. v. Gameren en J. v. Ieperen, 's-Gravendeel,	» 4869
G. Pijl, Numansdorp,	» 4850
C. Verboom, idem	» 4844
J. Boogaards, idem	» 4830
D. v. d. Berg, idem	» 4800
H. Boogaards, idem	» 4800
W. 't Hooft, idem	» 4750
F. Weijers, Zuidbeierland,	» 4700
P. Weijers, idem	» 4670
A. Weijers, idem	» 4659
H. Weeda Jz., Oudbeierland,	» 4648
H. Gravendeel, Klaaswaal	» 4610
J. Bezer, idem	» 4600
J. Visser, Zuidbeierland,	» 4540
C. v. d. Bie, idem	» 4530
K. v. Roos, Klaaswaal,	» 4530
C. Weseb, idem	» 4500
J. v. Bezeij, Oudbeierland,	» 4500
D. v. Bezeij, idem	» 4490
W. v. Bezeij, idem	» 4400
T. v. Loo, Westmaas,	» 4464.44
B. de Jongste, idem	» 4400
W. v. Bezeij, Klaaswaal,	» 4400
J. Sneep, Mijnsheerenland,	» 4398
H. v. d. Griend, Heinenoord,	» 4380

gegund.

Gouda, 7 Jan.: het maken van:

1o. 90 M. schoeiing langs de Bleekerskade; hoogste inschr. C. v. Diest, Kaudekerk, ƒ 1715 minste » B. Hoogervaard, Gouda, » 1185

2o. de riedering der zijlen tusschen de nieuwe haven en het plantsoen:

hoogste inschr. T. Klein, Sliedrecht, ƒ 11.470 minste » H. J. Nederhorst, Gouda, » 10,843

3o. eene vaste houten brug over de wetering langs den Stationsweg:

hoogste inschr. C. Groeneveldijk, Gouda, ƒ 897 minste » G. v. Otterloo, Wadhinksveen, » 444.44

Harlingen, 7 Jan.: het uithaggeren van 1000 M. dijkswaart in het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks; ingek. 12 bilj., als:

H. J. de Jong,	te Oudehaske,	ƒ 2194
J. de Lange,	» Almenum,	» 1940
J. Rees,	» Makkum,	» 1500
F. de Jong,	» Almenum,	» 1400
K. Kuipers,	» Harlingen,	» 1256
Y. L. Brouwer,	» Franeker,	» 1250
P. v. d. Plaats,	» Lekkum,	» 1245
W. Zondervan,	» Harlingen,	» 1200
G. Kool,	» Almenum,	» 1190
H. Smith,	» idem	» 1143
T. G. Berger,	» Oudehaske,	» 888
W. Krikke,	» idem	» 828

gegund.

Sneek, 10 Jan.: het gedeeltelijk afbreken der bestaande openbare school no. 3, aan de Oude-Koemarkt, alhaar en het wederopbouwen eener nieuwe school; ingek. 6 bilj., als:

Bekhuis en Damstra,	te Leeuwarden,	ƒ 22,974
N. P. Molenaar,	» Sneek,	» 21,905
J. de Graaf,	» idem	» 21,786
F. v. d. Steyle,	» idem	» 21,660
Joh. Kalt,	» Ureterp,	» 19,739
J. Pijlstra,	» Bergum,	» 17,777

Delft, 10 Jan.: de levering aan Beifland van 10,000 bos riet, ten dienste der zeeweringen; minste inschr. was P. C. Volker Hz., te Sliedrecht, voor ƒ 1160.

St.-Annaparochie, 10 Jan.: het plantsen en onderhouden van de schoolkachels in de gemeente Het Bildt; ingekomen 7 bilj., als:

te St.-Jacobaparochie,		ƒ 36
» Vrouwen	» dezelfde,	» 15
» St.-Anna	» J. Mulder, Oudebiltzijl,	» 40
» Oudebiltzijl, dezelfde,		» 15
» Westhoek, F. R. v. d. Feen, Oudedijk,		» 19.50
» Oosthoek, dezelfde,		» 12.75
» Nieuwebildtdijk, dezelfde,		» 9

Wageningen, 11 Jan.: het maken van een winkelpui, winkelopstaal, bohang, verf- en reparatiewerk, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 5 bilj., als:

J. Haar Hz.,	te Wageningen,	ƒ 1815
A. de Leeuw,	» idem	» 1758
H. A. J. Popping,	» idem	» 1750
P. de Leeuw,	» idem	» 1699
Gebr. Mekking,	» Renneksm,	» 1668

gegund.

Amsterdam, 12 Jan.: 1o. het maken van den onderbouw eener dubbele-basculebrug in de Nassaukade over den mond van het kanaal in den Stads- en Godshuisgelder; ingekomen 17 bilj., als:

H. Besmink,	ƒ 44,610
G. de Boog,	» 44,400
H. Oninga,	» 43,900
B. Voerknecht,	» 41,640
A. v. Wetteren,	» 39,990
W. Aanbachtshoer,	» 38,000
A. Hebon,	» 37,700
H. J. Meekers,	» 37,555
Deutekom,	» 37,000
P. Duinker,	» 36,447
J. P. Cornelissen,	» 35,991
P. Vlaanun,	» 35,990
Maks en Bockholtz,	» 35,3?0
A. v. Zelst,	» 32,337
E. v. Brummelen,	» 30,210
S. Wit,	» 29,994
C. Verweij, te Mijdrecht,	» 29,864

2o. het maken en stellen van den metalen bovenbouw van eene dubbele-basculebrug in de Nassaukade over den mond van het kanaal in den Stads- en Godshuisgelder; ingekomen 8 bilj., als:

Kon. Ned. Grofsmederij,	ƒ 20,980
Kon. fabriek van stoomwerktuigen,	» 20,500
Machinefabriek »Prins van Oranje",	» 19,214
J. Levêque, te Herstal,	» 18,750
Penn en Boudain, te Dordrecht,	» 18,294

Bokmeer, 12 Jan.: het leveren en plaatsen der nieuwe kerkbanken in de R.-K. kerk; ingek. 8 bilj., als:

	teekening No. 1	No. 2	No. 3
D. L. v. Kend Utrecht,	ƒ 11.50	ƒ 9.50	ƒ 7.00
G. N. Hendriks, Bokmeer,	12.—	8.—	4.75
A. Peters, idem	10.40	8.75	7.00
J. F. Benjasen, idem	8.25	7.25	6.—
J. A. Niekoh, Utrecht,	9.50	7.90	6.40
H. H. Janssen, Rumpt,	7.50	6.50	5.30
Jac. Witjes, Pannerden,	7.60	5.80	4.70
A. de Best,		7.70	

Schoonoord (Drente), 12 Jan.: het bouwen van een winkelhuis, alhaar, zonder levering der metselsteen; ingekomen 5 bilj., als:

H. Timmer Jz.,	te Westerbork,	ƒ 1072
B. Langjouw,	» Dalen	» 1065
J. Geosters,	» Odoorn,	» 1050.80
R. Hilvers,	» Schoonoord,	» 999
A. Warsen,	» Noordbarge,	» 945.50

Na afloop der besteding onderhands gegund aan R. Hilvers, voor de begrootingssom, ƒ 969.20.

's-Hage, 13 Jan.: de levering van 2 loodschuiten voor Marine (onderhandsch); ingek. 7 bilj., als:

Kominkl. fabriek van stoomwerktuigen. Amsterdam,	ƒ 68,000
Kominkl. Maats. De Scheide, Vlissingen,	» 61,000
C. v. Heemstede Obelt, Amsterdam,	» 57,794
Huygens en Van Gelder, idem	» 55,810
Naaml. vennoots. De Lastdrager, Nieuwediep,	» 54,000
E. J. Bok & Zn., Amsterdam,	» 51,400
Bouwmeester, Borsius en Van d. Leije, Middelburg,	» 50,979

Rotterdam, 13 Jan.: de levering van gegoten-ijzeren buizen en hulpstukken, tot een gezamenlijk gewicht van 3,682,649 KG., ten dienste van de drinkwaterleiding; ingek. 8 bilj., als:

	per 100 KG.
Actien-Gesellschaft Bergwerksverein »Friedrich-Wilhelmshütte," Mulheim a/d. R.,	ƒ 7.30
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	» 6.46
Th. Edington & Sons, Glasgow,	» 6.36
H. E. Oving Jr., Rotterdam,	» 6.09
Van den Berg & Co., Amsterdam,	» 5.90
Van den Honert en Punt, idem	» 5.849
W. E. Scheffer, Kralingen,	» 5.825
De Jong, Henny en Peres, Antwerpen,	» 5.48

Amsterdam, 13 Jan.: het bouwen van een stalgebouw voor 100 paarden, 2 ziekenstallen, remise, wagenmakerij, smederij, woning, enz., onder beheer van de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz., alles ten dienste van de Amsterdamsche Omnibusmaatschappij; ingekomen 40 bilj., als:

H. C. Dorlas,	te Amsterdam,	ƒ 98,989
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 97,210
C. Meijers,	» idem	» 95,432
K. Keers,	» Utrecht,	» 94,700
G. J. Mirande,	» 's-Hage,	» 94,500
W. Voskuijl,	» Amsterdam,	» 91,477
Wolff & Zn.,	» idem	» 91,453
Timmer en Fürstner,	» idem	» 91,400
A. v. Zelst,	» idem	» 91,250
G. Boen,	» idem	» 90,500
W. A. G. Jansen,	» Utrecht,	» 89,650
G. Wond,	» Amsterdam,	» 88,888
A. J. v. Lient,	» idem	» 88,800
Oosterink en Schut,	» idem	» 88,500
Bieke en Bekker,	» idem	» 88,443
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 85,300
V. Weekum en Rademaker,	» idem	» 87,700
H. J. Meekers,	» idem	» 87,370
B. v. Buren,	» idem	» 87,369
L. C. Schaale,	» idem	» 87,345
D. Heijink,	» idem	» 87,000
Baanders en v. d. Oever,	» idem	» 86,998
H. Bietsnijder & Zn.,	» idem	» 86,950
Cerlgn en De Haan,	» idem	» 85,400
Maks en Bockholt,	» idem	» 85,320
J. P. Cornelissen,	» idem	» 85,200
Peters en Roelofsen,	» idem	» 84,816
Warmers,	» idem	» 84,223
W. Groeve,	» Buikshot,	» 84,000
A. Paans,	» Amsterdam,	» 83,862
J. Koster,	» idem	» 83,678
D. Verbeek & Zn.,	» idem	» 83,700
D. Zuiderhoek,	» idem	» 83,200
Crugff en Schouten,	» idem	» 82,870
E. R. Kuijpers,	» N.-Amstel,	» 81,948
J. v. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 81,750
P. S. Rijnierse,	» Amsterdam,	» 81,576
W. L. Leibbrandt,	» idem	» 80,512
A. Aahlers,	» idem	» 79,990
J. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 77,817

Rotterdam, 13 Jan.: de levering van afsluiters, brandkranen en bijbehoorend gietwerk voor reservestukken, ten dienste van de drinkwaterleiding, in drie percecden:

	Bedrag in massa voor: perc. 1	perc. 2	perc. 3
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	ƒ 15,865.50	ƒ 2025	ƒ 925
denzelfden,	21,850.50	4145	907.50
Charles Remy en Bienfait, idem	16,173.00	3964	814
Van den Honert en Punt, Amsterdam	17,322.50	3339	
E. H. Begemann, Helmond,	21,927	3850	
Nederlandsche Stoomhoutmaatschappij, Rotterdam,	22,230	5246	1160
A. L. G. Dehne, Halle a/d. Saale,	28,143	5300	1125
G. F. Ittman & Zn., Rotterdam,	20,572.45	3932.50	1298.50
Bopp en Reuther, Mannheim,	20,570	4450	1087.50
H. Breuer & Co., Hoechst a/d. M.,	19,721	5400	735
G. Dekkers & Co., Bergydso,	22,358	5150	1020
E. Kern, Parijs,		4356	
Gebr. Figée, Haarlem,		6400	1114
Gebr. Haners en A. Janssen, Maastricht,			543
Maats. Energieterij »De Prins van Oranje" 's-Hage,			796.50

Terberg, 13 Jan.: het bouwen van een boerenhuis met achterhuis en stalling op Zwanenburg, bij Gendringen, voor Jhr. F. J. van Nispen; ingekomen 8 bilj., als:

H. W. W. Geerligs,	te Gendringen,	ƒ 4423
G. J. Hofijzer,	» idem	» 4400
B. Dahlhaus,	» idem	» 4387
G. J. Ernst,	» idem	» 4225
J. Gebbink,	» Netterden,	» 4219
J. W. v. d. Linde,	» Ambt-Dentichem,	» 4157
A. Geeskes,	» Azewijn,	» 4100
A. v. Ruay,	» Ulft,	» 3936

Uithoorn, 13 Jan.: het maken van eene Noordhollandsche bouwmanswoning, koevenberg enz., in den Haarlemmermeerpolder, onder beheer van den bouwkundige J. van der Breggen; ingek. 19 bilj., als:

P. J. Mierlo, Sloten,	ƒ 12 900
F. W. van der Bouwen, Ouddorp,	» 12.200

C. Pijlman, Haarlemmermeer,		ƒ 12,065
J. Kempenaar,	idem	» 11,797
P. v. Buuren,	idem	» 11,647
G. de Vries,	idem	» 11,319
J. Stans,	idem	» 11,297
S. J. Zijde, Uithoorn,		» 11,229
P. v. Vliet, Woubrugge,		» 11,100
H. Bakker, Haarlemmermeer,		» 11,000
S. v. Soest, Mijdrecht,		» 10,999
J. Ligtenberg, Haarlemmermeer,		» 10,918
C. v. Soest, Reeuwijk,		» 10,900
Gebr. v. d. Laarse, Aalsmeer,		» 10,765
J. de Oude, Haarlemmermeer,		» 10,495
P. Hessel,	idem	» 10,000
F. Belle, Uithoorn,		» 9,950
W. Spijker, Aalsmeer,		» 9,899
C. v. Veen, Uithoorn,		» 9,800

Apeldoorn, 13 Jan.: het bouwen van 3 villa's op de bestaande fundeering te Apeldoorn, zonder steenleverantie en zonder grondwerk, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nierand, te Arnhem; ingek. 8 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
H. Mouw, Apeldoorn,	ƒ 11,407	ƒ 8547	ƒ 6381	ƒ 25,880
J. Wegerif, idem			6998	
H. J. Eikelboom, idem	10,800	8800	6468	
J. Blom en T. Egbers, idem			6998	
J. v. d. Brink, idem	10,480	8640	6300	25,000
J. Zandvoort, Deventer,				31,995
J. Besseling, Mepel en E. Groenink, Steenwijk,				29,777
F. W. Geurden, Apeldoorn,	10,300	8800	6500	24,900

Arnhem, 14 Jan.: het bouwen eener school in de St.-Jansstraat te Arnhem, onder beheer van den architect J. W. Boerboom; ingekomen 12 bilj., als:

Wesing,	te Arnhem,	ƒ 47,911
V. Sand,	» idem	» 47,847
Hasselbach,	» idem	» 45,470
Kok,	» idem	» 42,875
Jan,	» idem	» 42,740
Bolder,	» idem	» 42,590
V. Burk en Wissing,	» Oosterbeek,	» 41,900
Nieuwbaer,	» idem	» 41,800
Werrelman,	» Arnhem,	» 40,160
Struijcken,	» Maarsen,	» 39,990
Hanamels,	» Arnhem,	» 39,385
Kaalberg,	» idem	» 38,900

Bergen-op-Zoom, 14 Jan.: de verbetering der rivier de Zoom, onder beheer van den architect R. H. C. van Someren; ingekomen 13 bilj., als:

H. Th. Wiegerink, Gewenko en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	ƒ 172,610
Jan Smit VII, Sikkerveer,	» 159,000
J. Visser Gz., Papendrecht,	» 158,445
J. v. d. Pitz, Hardinkveld,	» 156,000
T. Volker, Dordrecht,	» 155,000
L. Brand Dz., Giessendam,	» 154,747
A. v. d. Meijden Az., Hardinkveld,	» 152,791
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	» 149,000
J. Hilen, Graze,	» 144,291
W. Lock, Stoombergen,	» 142,500
G. D. Bolier, Sliedrecht en J. B. Ruijmakers, Woure,	» 139,984
C. Bastmassen en J. Roerbeek, Bergen-op-Zoom,	» 139,850
J. M. Gruijters, 's-Bosch,	» 136,490

gegund.
Raming ƒ 156,500

Amsterdam, 14 Jan.: het maken van een houten societeitsgebouw voor de roei-en-zeilvereeniging De Amstel, in den Buitenamstel; ingek. 14 biljetten;

hoogste inschr. waren P. Kampman en		
	J. v. Barderwijk,	ƒ 13,495
minste »	Gebr. IJzerman en Verkuijlen,	» 8,989

Uithuizen, 14 Jan.: 1o. het bouwen eener school met 2 lokalen; gegund aan A. Kiel en G. Bardoel, allaar, voor ƒ 8957.

2o. het leveren van 't meubilement; gegund aan W. Woldendorp, Stedum en B. Naoninga Hz., Loppersum, voor ƒ 1060.

3o. het onderhouden der gemeentegendommen; gegund aan H. Bos en A. Dinkla, allaar, voor ƒ 394.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 24 JANUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 26 Jan.

Leiden, te 11 uren, in het perceel-pelt: het verbouwen van het perceel aan de Nieuwesteeg, no. 9. Inl. bij den architect Jacobus van der Heyden.

Noordwijk-Binnen, te 11 uren, door de directie der Maatschappij »Noordwijk", in het Hotel Hof van Holland: het gereedmaken van de aardebaan, het leggen van sporen en wissels, het maken eener vaste brug over Rijnland's Uitwateringskanaal, het verbouwen van eenige bruggen, het bouwen van eene locomotief- en rijtuigenremise, met alle daarmee in verband staande werken, alles voor de tramlijn van Rijnsburg naar Noordwijk-aan-Zee. Inl. bij den ingenieur J. I. van Wuuing, te Rotterdam.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de overbrenging van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost, van 1 Juli '85—31 Dec. '90. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het middelst arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Lugten, te Hellevoetsluis. (Herbesteding.)

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van diverse papiersoorten, in 2 bestekken.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en afsluitingen voor de veemarkt in de Staderhaudeu.

Hedersteeg, te 1 uur, door het gemeentebest. van Reden:

1o. het bouwen van een onderwijzerswoning, te Reden;

2o. het bestraten van den Kerkweg, te Velp;

3o. het bestraten van een trotteir langs de noordzijde van de Diepstraat, te Velp;

4o. het bestraten van de keistraat langs het oude kerkhof, te Dieren;

5o. het bestraten van een goot langs de Diepesteeg en van 2 einden, te Reden;

6o. het maken, leveren en stellen van een dubbel ijzerhek met zijpoortjes voor de algemeene begraafplaats, te Dieren;

7o. het maken van een grintweg, genaamd de Pinkelscheweg, te Reden;

8o. het maken van een grintweg, te Dieren, van Schoonmans af naar het kanaal.

Biljetten inzenden uiterlijk vóór 12 uren op het gemeentehuis, te Hedersteeg.

Zierikzee, te 1½ uren, door het gemeentebest.: het verdiepen van een gedeelte van de Nieuwe Haven.

Gorredijk, 's avonds 7 uren, door G. P. Landmeter: het vertimmeren van- en het maken van eene verdieping op zijn huis.

Amsterdam, door den architect W. Langhout Gz.: het bouwen van een winkelhuis met bovenhuizen op een terrein aan de Weesperzijde, hoek Burmanstraat. Bestek en teekening liggen in café De IJsbreker, aan de Weesperzijde.

Dinsdag, 27 Jan.

Delft, te 10 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften, ten dienste dier magazijnen, over '85.

Antwerpen, te 12 uren, door de genie: het verrichten van aardwerken. Raming fr. 5288

Borne, te 12 uren, in het logement van W. Ensink: het verbouwen der pasterie van de Boogegemeente gemeente, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Nijmegen, door den burgemeester: de levering van 3 houten vakponten, ten behoeve van het overzaartwer. Inl. bij den gemeentearchitect.

Woensdag, 28 Jan.

Hillegersberg, te 10 uren, door het best. der verenigde polders Schiebroek, Berg-en-Brouk en de 110 Morgen, bij P. Romein: het vijfjarig onderhoud van:

a, alle polderwerken van den polder Schiebroek waaronder 3 watermolens, 2 bruggen enz.;

b, alle polderwerken van den polder Berg-en-Brouk, waaronder 1 watermolen, machinegebouw enz.

Rilland-Bat, te 11 uren, door het bestuur van den Reigersbergschepolder, bij M. Korts: het verhoogen van den zeedijk van dien polder. Aanw. 26 Jan., te 11 uren, te vergaderen aan het station te Rilland Bat.

Egmond-aan-Zee, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbeteren der openbare lagere school, aldaar. Raming ƒ 14,050.

Achttienhoven, te 12½ uren, door de waterschapsbesturen van Achttienhoven en Westbroek, in het koffiehuis Arke Noachs: het maken van eene schutsluis, met sluiswachterswoning, ter vervanging van het houten verlaat nabij het fort De Klop, aan de Vecht.

Hedersteeg, ter secretarie van Reden: de levering van 600 stuks beuken veeren, lang p. m. 1.80 M., franco Dieren.

Donderdag, 29 Jan.

Enkhuizen, te 12 uren, door het kerkbest. der Christelijk-Gereformeerde gemeente te Urk, in het logement van A. Rob: het amoveeren der bestaande en het bouwen eener nieuwe kerk, met bijbehoorende werken, ten behoeve van genoemde gemeente. Inl. bij den architect A. T. van Wijngaarden, te Medemblik.

Rilland, te 2 uren: het bouwen van eene woning te Ierseke, voor Jacob Verhave.

Wageningen, te 2 uren, door den architect S. Bitters, namens D. M. ten Hoorn van Paterswolde, in het koffiehuis van R. J. Bisschop: het verbouwen van de villa »Schouwegen", nabij Bennekom, met levering der bijbehoorende materialen. Inl. bij genoemden architect.

Vrijdag, 30 Jan.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: het onderhouden van de gebouwen van het prov. best., te Zwolle, ged. '85 en '86. Aanw. 23 Jan., te 10 uren.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het drijarig onderhoud van het traject over de rivier de Vecht, tusschen het Lichtenskanaal en het kanaal de Nieuwe Vecht, van 1 Jan '85—31 Dec. '87. Raming ƒ 300 per jaar;

2o. het leveren van 2 paar ijzeren deuren en een ijzeren brugvaal voor de schutsluis te Blokzijl, en het leveren en plaatsen van een ijzeren draaibrug over sluis no. 4 der Bedumerraart. Raming ƒ 3580;

3o. het aflammen, droogmaken en herstellen der schutsluis te Blokzijl. Raming ƒ 3195;

4o. het drijarig onderhoud der schutsluis te Blokzijl. Raming ƒ 270 per jaar;

5o. het vernieuwen van het oostelijk deel van de brug over de Linde, te Kuinre, hoofdmakelijk in ijzer. Raming ƒ 2950;

6o. het drijarig onderhoud der brug over de Linde, te Kuinre, den weg van Kuinre naar Slijkenburg en de brug over de Tusschenlinde te Slijkenburg. Raming ƒ 300 per jaar.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Dijking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters.

Luik, te 12 uren, door het prov. best.: het bestraten van de traverse te Jusleuville-Theux. Raming ƒ 6471.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Maassluis, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Raming ƒ 1070;

2o. het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf.

Ter-Apelerkanaal, bij den sluismeester W. Meester: het bouwen van eene nieuwe behuizing voor landbouwbedrijf, aldaar, ten dienste van H. Buining, te Ter-Apel.

Zaterdag, 31 Jan.

Gend, te 10 uren, door het prov. best.: het bestraten van de traverse te Ternaende. Raming fr. 6220.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van: 5,075,000 KG. (5000 Eng. tons) Newcastle-steenkolen en 5,075,000 KG. (5000 Eng. tons) Cardiff steenkolen; waarvan:

2,030,000	KG.	(2000	Eng.	tons)	te leveren te	Bandjermasin;
2,030,000	»	(2000	»	»	»	» Soerabaia;
4,060,000	»	(4000	»	»	»	op Oerust;
2,030,000	»	(2000	»	»	»	in Atjeh.

Het biljet moet gesloten zijn in een convert, voorzien van het opschrift: »Inschrijving steenkolen."

Maandag, 2 Febr.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het central-administratiegebouw: Bestek no. 348, het maken van eene spoorwegbaven en eene brug voor gewoon- en voor spoorwegverkeer, het uitbreiden der spooninrichting en het aanleggen van wegen, met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement te Delft. Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van genoemd administratiegebouw. Raming ƒ 80,000.

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 3,500,000 klinkersteen (straatklinker Waalvorm, Friesche klinkermop en groot formaat Waalsteen; franco op den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeentearchitect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie.

Lochem, aan het bureau der Gebrsch-Overijsselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek no. 7, het leggen, in beriidbaren staat opleveren en onderhouden van de trambaan in de stad Deventer. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem. Aanw. 28 Jan., te 11½ uren, beginnende bij het station S.S. te Deventer.

Dinsdag, 3 Febr.

Haarlem, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie, het maken van een fort bij Ilmuiden (3e gedeelte), onder beheer der genie te Haarlem. Aanw. 30 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 88,000.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van messingplaat en buskruitproefbossen, ten behoeve van den dienst in Nederlandsch-Indië.

Woensdag, 4 Febr.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Dieden-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden:

1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 246.7 M., en het daarmeevens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Suriz, staven 44;

2o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 72.6 M., en het daarmeevens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Suriz, staven 48 à 47.

Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum, aan den zeedijk bij Harlingen, en ter secretarie van het waterschap. Aanw. 31 Jan., te 2 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene school met woning aan de Oranjeboomstraat op Fijenoord. Aanw. 30 Jan., te 11 uren.

2o. het maken van een strekdam langs den linker Maasoever, bewesten de spoorweghaven. Aanw. 29 Jan., te 11 uren.
Inl. voor beide werken aan het Timmerhuis.

Leidschendam, door het R. K. parochiaal kerkbestuur van de HH. Petrus en Paulus, in het koffiehuis Het Eiland: het bouwen van een zustergesticht met scholen. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 28 Jan., te 11 uren.

Damlaga, bij R. Sijbesma: het afbreken en herbouwen van reene voorhuizing met melkenkelder, voor Jhr. Mr. C. W. A. baron Van Haersolte te Arnhem, in gebruik bij R. Sijbesma. Inl. bij den opzichter R. Schurer, op Spanningarg. Aanw. 30 Jan., te 10 uren.

Donderdag, 5 Febr.

Lochem, door de Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek no. 30, het verstrekken voor tramverkeer van de Tolhuisberg en de Hagerbeekbrug, de eerste bij Lochem, de tweede bij Borkeloo, in 1 perceel. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem. Aanw. 30 Jan., te 11½ uren, te beginnen bij het logement Het Raantje, te Lochem.

Vrijdag, 6 Febr.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige verzorgingen en herstellingen aan de Rijksuniversiteit te Groningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Bubscher, te Groningen. Aanw. 30 Jan., te 10 uren. Raming ƒ 6108.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de groote Rijkswegen en de verspreide bruggen in het zuidelijk gedeelte van Overijsel, in 3 afdeelingen en in massa. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw.: van afdeeling A, 29 Jan., te 10½ uren; van afdeeling B, 30 Jan., te 9½ uren; van afdeeling C, 31 Jan., te 9½ uren. Raming per jaar: afdeeling A ƒ 25.825, afdeeling B ƒ 18,470, afdeeling C ƒ 38,950; massa ƒ 83,145.

Oudenbosch, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan, en het daarna bestraten met keien, de daartijdbehoorende kunstwerken en het eenjarig onderhoud van een weg, aanvangende aan den Rijksweg Etten—Roosendaal, loopende door de bebouwde kom van het dorp Zegge tot den kruisweg Oudenbosch—Seppe, ter lengte van ongeveer 4025 M.

Zaterdag, 7 Febr.

Zevenbergen, te 10 uren, door het gemeentebest.: het maken van eene houten draaibrug over de rivier de Mark, ter vervanging van het Langatsveer. Aanw. door den gemeentearchitect A. van der Meer, 31 Jan., te 10 uren.

De Beemster, te 1½ uren, door dijkgraaf en hoofdmaten van het waterschap De Beemster, ter secretarie: het maken der gebouwen en inrichtingen, benoodigd voor een te stichten stoomgemaal in De Beemster, aan den ringdijk, nabij De Reeds. Inl. bij W. F. A. Beijerinck, te Amsterdam. Aanw. 4 Febr., van 12—2 uren.

Maandag, 9 Febr.

Kollum, te 12 uren, door den burg. van Kollumerland:
1o. de levering van 850 M³ grint, ten dienste der kunstwegen in de gemeente;
2o. het verwerken van materialen langs de kunstwegen.

Dinsdag, 10 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 417, het maken van de uitbreiding van de hoofdgebouwen en eenige bijkomende werken op de stations Zevenbergen en Oudenbosch. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. Hoenfft, te Rotterdam. Aanw. 29 Jan., te 12½ uren, te Zevenbergen.

Donderdag, 12 Febr.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 7,20,0,000 KG. Engelsche gaskolen.

Vrijdag, 13 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Deventer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district. Aanw. 7 Febr., te 12 uren. Raming ƒ 1200;
2o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Dokkum. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 5 Febr., te 12 uren. Raming ƒ 750;
3o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Zaltbommel. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 4 Febr., te 12½ uren. Raming ƒ 850.

Dinsdag, 17 Febr.

Dirksland, te 3 uren, op het gemeentehuis: de levering van 1285 M³ grove onderhoudsgrint.

Vrijdag, 20 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde Rijkstelegraaflijn tusschen Hoorn en Zaandam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur van de Rijkstelegraaf, te Hoorn. Raming ƒ 1270.

Op later te bepalen datum.

Stiens: het afbreken zeker boerenhuizing op het Stienser-Ouëland, bewoond door I. Faber en eigen aan K. J. Kalma, te Britsum, en het daarterplaatse weder bouwen van eene nieuwe schuur en voorhuis en een nieuwen melkkelder. Aanw. 26 Jan., te 11½ uren. Teekening ligt ter inzage op »Koudenburg", bij Y. Duhoux, te Stiens.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Biever, 9 Jan.: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Wapse; ingek. 7 bilj., als:

G. Thalen,	te Wapserveen.	ƒ 3285
K. en B. v. d. Plas,	» Steenwijk.	» 2999
H. Z. Santing,	» Diever,	» 2889
J. E. Mulder,	» Noordwolde.	» 2809
E. Groenink,	» Steenwijk.	» 2749
J. Eits Mz.,	» Noordwolde.	» 2684
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk.	» 2640

Niet gegund, daar de minste inschrijver angevoer ƒ 250 boven de begroeting was gebleven.

Weel, 15 Jan.: het bouwen van eene R.-K. kerk met toren, pastorie enz., te Kilder, onder beheer van den architect A. Tepe, te Utrecht; ingekomen 13 bilj., als:

C. v. Zeeland,	te Utrecht.	ƒ 51,400
J. Groenendaal,	» 's-Hage.	» 45,187
G. A. Boding,	» Utrecht.	» 44,774
A. A. v. Doorneken,	» Druten.	» 44,149
C. v. Schaik,	» Utrecht.	» 44,129
A. Peters,	» Zeuteren,	» 44,000
J. W. Eijt,	» Wezl.	» 42,800
Th. Nieuwbeer,	» Oosterbeek,	» 42,800
J. Struik,	» Maarsen,	» 42,500
W. Okkes,	» Zevenaar.	» 41,950
J. Rodenrijs,	» Doornburg.	» 41,649
H. Jansen,	» Bilam.	» 39,920
H. A. Hilbers,	» Groenloo,	» 36,590

Beugen, 15 Jan.: het restaureeren van den toren, alhaar; ingek. 3 bilj., als:

A. Koring,	te Anem,	ƒ 19-0
A. Jansen,	» Beugen,	» 1420
G. W. v. Heuzwijk,	» Heumen.	» 1199

gegund.

Amsterdam, 16 Jan.: het bouwen van een winkelhuis met kantoren, voor de firma Focke en Meltzer, hoek Kalverstraat en Gedempt-Spui, onder beheer van de architecten T. Sanders en H. P. Berlage; minste inschr. waren Ih. Cuvlgn & Zn. en A. J. de Haas, te Amsterdam, voor ƒ 46,480.

Bolsward, 16 Jan.: de verbouwing van de herberg Het Pavier, alhaar, onder beheer van den bouwkundige Lambertus Vos; ingekomen 5 bilj., als:

P. P. Straatsma,	te Witmarsum,	ƒ 2540
R. Bosma,	» idem	» 2450
J. S. Oosterhaan,	» Bolsward.	» 2399
A. Hammersma,	» idem	» 2225
S. S. v. d. Wei,	» idem	» 2217
A. Spiekstra,	» Parrega.	» 2135
F. Feenstra,	» Bolsward.	» 2044
J. Jurrissma,	» idem	» 1950

Varik, 17 Jan.: het bouwen van eene school met ameublement en het uitvoeren van herstellingen aan de onderwijzerswoning, te Varik; het uitvoeren van veranderingen aan de school en het ameublement, te Beesch, onder beheer van den architect G. A. Scholten, te Tiel; ingek. 9 bilj., als:

Gebr. Bodoh,	te Opijnen,	ƒ 12,814
J. W. Tamsen,	» Zaltbommel,	» 12,779
J. de Weijer,	» Tiel.	» 12,479
A. Dirks,	» Alfen.	» 11,898
L. H. Beuteaer,	» Tiel.	» 11,864
N. v. Beurden,	» Rossem.	» 11,589
H. J. v. Boort,	» Zaltbommel,	» 11,391
J. H. v. Berghem,	» Waardenburg.	» 11,300
A. J. v. Alphen, Tiel en B. J. v. Eldik,	» Ochten.	» 10,719

Lochem, 19 Jan.: het geheele binnen- en buitenschilderwerk van 3 in-aanbouw-zijnde villa's, onder beheer van den aannemer J. Zandvoort; ingekomen 11 bilj., als:

P. Smit,	te Amersfoort,	ƒ 1422
Spronkraal,	» Borkeloo,	» 1400
D. Bakker,	» Beiten.	» 1197
G. Ankersmit,	» Deventer.	» 1193
Beijers,	» Meppel.	» 1177
Gebr. Lichtenberg,	» Lochem.	» 1144
Gebr. Saanseling,	» idem	» 1100
Gebr. Wildenberg,	» idem	» 1093
J. Dekker,	» Amsterdam,	» 1077
G. Lochem,	» Winterswijk,	» 1075
A. Bremen,	» Borkeloo.	» 990

Veenhuizen, 19 Jan.: de levering, ten behoeve der Rijksgestichten Onmerschans en Veenhuizen, van 320,000 KG. jutegaren; minste inschr. was E. van Wensen, te Amsterdam, voor: perc. 1 en 3, à ƒ 0.21½ per KG.
» 2 » 4, » 0.19½ » »

Assen, 19 Jan.: eene vertimmering in het huis van S. A. Kan Jr., onder beheer van den architect G. Stel; ingekomen 12 bilj., als:

Diehlman en Winters,	te Assen,	ƒ 2060
Bc. Winters,	» idem	» 1400
J. Broekema,	» idem	» 1399
H. Smallenbroek,	te Assen,	ƒ 1393
G. v. d. Grampel,	» idem	» 1391
A. de Vries,	» idem	» 1386
H. de Vries,	» idem	» 1382.97
H. Jalving,	» idem	» 1379
G. H. Broekema,	» idem	» 1314
J. Lambers,	» idem	» 1284
E. Lambers,	» idem	» 1269
D. B. Wiering,	» idem	» 1189

gegund.

's-Hage, 19 Jan.: 1o. het onderhouden en vernieuwen van de straat-, grint-, schelp- en puinwegen, ged. '85; ingekomen 15 bilj., als:

J. de Bruijn	te 's-Hage,	ƒ 33,850
P. Bakx,	» idem	» 32,980
W. P. Terwisse,	» idem	» 32,5??
P. A. Ravelli,	» idem	» 31,833
F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 31,225
H. v. Bergen Henegouwen,	» 's-Hage.	» 31,100
S. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 31,000
J. W. de Bruijn,	» 's-Hage,	» 30,100
P. Kraaijeveld & Zn.,	» idem	» 29,900
P. v. d. Hoeven,	» idem	» 29,850
J. Lagendijk,	» Nieuwerkerk,	» 29,559
G. Keij	» Rotterdam,	» 28,600
W. H. de Haan,	» Elden,	» 28,060
H. Jongenburger,	» Waddinkveen,	» 27,880
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 26,950

2o. het onderhouden van eenige gebouwen, wacht- en brandspuithuizen, ged. '85; ingek. 4 bilj., als:

J. L. Werdes,	te 's-Hage,	ƒ 8600
W. Franke,	» idem	» 8200
J. de Haas,	» idem	» 8200
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 4824

Groningen, 20 Jan.: namens Th. Leicher, het maken eener winkelpui, winkelkasten enz., onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingek. 9 bilj., als:

D. Jansen,	te Groningen.	ƒ 1407
J. Bedings,	» idem	» 1437
E. Berkenbosch,	» idem	» 1345
H. Scheltens,	» idem	» 1260
J. de Vries,	» idem	» 1235
E. Peters,	» idem	» 1186
E. W. Wietzema,	» idem	» 1178
H. de Haan,	» idem	» 1120
K. v. d. Laan,	» idem	» 925

gegund.

Boskoop, 21 Jan.: het afbreken der bestaande- en het bouwen eener nieuwe pastorie voor de Hers. gemeente, onder beheer van den architect J. Goldberg, te Hazerswoude; ingek. 24 bilj., als:

Ph. Verbrugge, Waddinksveen.		ƒ 11,479
C. Verzijden,	idem	» 11,400
J. Bakker, Hazerswoude,		» 11,399
P. v. d. Lijn, Aartandervveen.		» 10 853
J. de Jong, Gouda,		» 10,840
Ph. Stapper, Alfen,		» 10,607
L. Gestman, Oudshoorn,		» 10,599
D. v. Essen, Woudrugge,		» 10,325
W. Bokhoven, Gouda,		» 10,290
W. Spijker, Alsmeer,		» 10 212
C. Groenendijk, Gouda,		» 9,893
G. Bengevelt, Alfen,		» 9,877
Oosterom, Ouwerkerk a/d. IJsel.		» 9,882
P. de Graaf, Zoeterwoude,		» 9,774
A. v. Heningen, Boskoop,		» 9,600
R. Hoogenaar, Gouda,		» 9,500
W. Riet, Woubrugge,		» 9,250
R. de Bruin, Boskoop,		» 9,250
Otterloo, Waddinksveen,		» 9,149
C. v. Diest, Koudekerk.		» 9,095
Y. Koudijs, Boskoop,		» 8,900
W. v. Ingen, Bodegraven,		» 8,849
Ph. Qualm, Koudekerk,		» 8,525
C. v. d. Berg, Boskoop,		» 8,350

's-Hage, 21 Jan.: de inrichting en bediening van een stoombootverbindienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Staveren—Leeuwarden; ingek. 4 bilj. als:

C. J. Wilson v. Roede, Papendrecht,		ƒ 222,000
A. D. zur Mühlen, Amsterdam,		» 216,000
G. Goedhart, Dordrecht,		» 172,000
Jan Smit V, Kinderdijk en P. Smit Jr., Rotterdam,		» 160,000

Hoorn, 21 Jan.: 1o. het maken van eene brug in den Draafsingel; ingek. 4 bilj., als:

P. J. Blauw,	te Hoorn,	ƒ 2561
J. v. Petten,	» idem	» 2491
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 2290
H. Volleweus,	» idem	» 2185

2o. het onderhoud en het verrichten van vernieuwingen aan de verschillende gemeentewerken, in 19 perceelen:
perc. 1, raadhuis met bureau van politie; ingek. 9 bilj., als:

H. Volleweus,	te Hoorn,	ƒ 1156
Cr. Woestenburg,	» idem	» 1125
P. J. Blauw,	te Hoorn,	ƒ 1090
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 1029
J. Gleijsteen Jr.,	» idem	» 1010
J. C. Visser,	» idem	» 998
J. Bustenburg,	» idem	» 960
Jh. Markus,	» idem	» 940
Jh. Berendsbroodspot,	» idem	» 895

gegund.
perc. 2, de waag; ingek. 9 bilj., als:

H. Volleweus,	te Hoorn,	ƒ 714
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 684
J. Gleijsteen Jr.,	» idem	» 625
P. J. Blauw,	» idem	» 573
Cr. Woestenburg,	» idem	» 570
J. Bustenburg,	» idem	» 480
J. C. Visser,	» idem	» 445
Jh. Markus,	» idem	» 400
Jh. Berendsbroodspot,	» idem	» 393

gegund.
perc. 3, gebouwen, toevens enz. en hekwerken; ingek. 5 bilj., als:

Cr. Woestenburg,	te Hoorn,	ƒ 2769
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 2495
J. Bustenburg,	» idem	» 2430
P. J. Blauw,	» idem	» 2297
H. Lakeman,	» idem	» 2188
J. C. Visser,	» idem	» 2115

gegund.
perc. 4, werken gelegen buiten de gemeente; ingekomen 8 bilj., als:

Jh. Berendsbroodspot,	te Hoorn,	ƒ 340
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 314
Cr. Woestenburg,	» idem	» 306
H. Volleweus,	» idem	» 295
P. J. Blauw,	» idem	» 270
H. Lakeman,	» idem	» 236
J. Bustenburg,	» idem	» 250
P. Kaper,	» idem	» 240

gegund.
perc. 5, bruggen; ingekomen 7 bilj., als:

Cr. Woestenburg,	te Hoorn,	ƒ 3517
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	ƒ 2879
A. Moolenaar,	» idem	» 2580
H. Lakeman,	» idem	» 2500
P. Kaper,	» idem	» 2475
H. Volleweus,	» idem	» 2440
P. J. Blauw,	» idem	» 2370

gegund.
perc. 6, pompen; ingek. 4 bilj., als:

J. v. d. Berg Jr.,	te Hoorn,	ƒ 68
J. Bustenburg,	» idem	» 60
P. J. Blauw,	» idem	» 59
Jh. Berendsbroodspot,	» idem	» 50

gegund.
perc. 7, riolen; ingek. 5 bilj., als:

P. J. Blauw,	te Hoorn,	ƒ 3300
H. Volleweus,	» idem	» 3188
J. v. Petten,	» idem	» 2814
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 2708
Jh. Markus,	» idem	» 2473

gegund.
perc. 8, wallen en sluizen; ingek. 6 bilj., als:

J. v. Petten,	te Hoorn,	ƒ 3263
A. Moolenaar,	» idem	» 3152
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 3099
H. Volleweus,	» idem	» 3153
H. Lakeman,	» idem	» 2786
P. J. Blauw,	» idem	» 2130

gegund.
perc. 9, de groote zeesluis; ingekomen 3 bilj., als:

A. Moolenaar,	te Hoorn,	ƒ 2900
H. Volleweus,	» idem	» 2658
P. J. Blauw,	» idem	» 2640

gegund.
perc. 10, de gebouwtjes enz. der begraafplaats; ingekomen 7 bilj., als:

Cr. Woestenburg,	te Hoorn,	ƒ 100
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 79
Jh. Berendsbroodspot,	» idem	» 70
J. C. Visser,	» idem	» 64
J. v. Petten,	» idem	» 55
J. Bustenburg,	» idem	» 49
P. J. Blauw,	» idem	» 33

gegund.
perc. 11, hanken enz.; ingek. 7 bilj., als:

Jh. Berendsbroodspot,	te Hoorn,	ƒ 135
J. Gleijsteen Jr.,	» idem	» 118
Jh. Markus,	» idem	» 115
Cr. Woestenburg,	» idem	» 113
J. Bustenburg,	» idem	» 105
P. J. Blauw,	» idem	» 99
J. v. d. Berg Jr.,	» idem	» 99

gegund.
perc. 12, scholen voor lager onderwijs; ingek. 7 bilj., als:

J. v. d. Berg Jr.,	te Hoorn,	ƒ 1299
Jh. Markus,	» idem	» 1226
P. J. Blauw,	» idem	» 1213
Cr. Woestenburg,	» idem	» 1214
J. Bustenburg,	» idem	» 1210

Jb. Bierenbroodspot,	te Hoorn,	*f* 1238
R. Lakeman,	» idem	» 1189

gegund.

perc. 13, schoolmeubelen in de school voor l. o.; ingek. 3 bilj., als:

R. Lakeman,	te Hoorn,	*f* 85
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 70
P. J. Blauw,	» idem	» 25

gegund.

perc. 14, hoogere burgerschool met conciergewoning en gebouw der gymnastiekschool; ingek. 6 bilj., als:

J. Gleijsteen Jr.,	te Hoorn,	*f* 1064
P. J. Blauw,	» idem	» 817
J. Bustenburg,	» idem	» 760
Cr. Woestenburg,	» idem	» 750
Jb. Markus,	» idem	» 620
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 498

gegund.

perc. 15, schoolmeubelen in de H. B. S. en de gymnastiekschool; ingek. 6 bilj., als:

J. v. d. Berg Jr.,	te Hoorn,	*f* 960
J. Gleijsteen Jr.,	» idem	» 150
Cr. Woestenburg,	» idem	» 135
Jb Bierenbroodspot,	» idem	» 30
J. Bustenburg,	» idem	» 40
P. J Blauw,	» idem	» 28

gegund.

perc. 16, muziekschool; ingek. 6 bilj., als:

Cr. Woestenburg,	te Hoorn,	*f* 262
J. Bustenburg,	» idem	» 130
P. J. Blauw,	» idem	» 112
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 100
R. Lakeman,	» idem	» 98
J. Gleijsteen Jr.,	» idem	» 80

gegund.

perc. 17, bewaarschool met de meubelen; ingek. 3 bilj., als:

R. Lakeman,	te Hoorn,	*f* 237
P. J. Blauw,	» idem	» 217
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 217

gegund.

perc. 18, naaischool; ingek. 6 bilj., als:

J. Gleijsteen Jr.,	te Hoorn,	*f* 50
Cr. Woestenburg,	» idem	» 49
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 40
J. C. Visser,	» idem	» 39
R. Lakeman,	» idem	» 34
P. J. Blauw,	» idem	» 30

gegund.

perc. 19, ijskelaar; ingek. 8 bilj., als:

J. v. d. Berg Jr.,	te Hoorn,	*f* 309
P. J. Blauw,	» idem	» 299
Jb. Markus,	» idem	» 275
Jb. Bierenbroodspot,	» idem	» 260
J. C. Visser,	» idem	» 240
R. Lakeman,	» idem	» 225
J. Bustenburg,	» idem	» 215
Cr. Woestenburg,	» idem	» 115

gegund.

Bolsward, 21 Jan.: 1o. het aanveeren van een huis aan de Wipstraat; het bouwen van een nieuw waaggebouw met hufel, en eenige vertimmeringen aan het politiebureau; 2o. het bouwen van een brandspuithuis:

	waagge-bouw,	brandspuit-huis
H. Keiser Jr., Leeuwarden,	*f* 10642	
W. Brandenburg, Bolsward,	8795.84	*f* 725
D. Gerritsma, idem	7825	748
J. S. Oosterbaan, idem	7980	710
L. Vos, idem	6661	794
L. J. v. d. Leij, Arum,	8558	
Joh. Jorritsma, Bolsward.	6750	675
G. de Boer, idem		878
L. J. de Jong, idem		774
R. v. d. Weide, Wons (Friesland),	8477	923
A. Hanersma, Bolsward,	8375	
C. U. v. d. Kooi, idem	8180	
A. Bekema, Workum,	9300	
P. S. Westra, Arum,	9670	
P. P. Straatsma en Y. R. Bosma, Witmarsum,	9164	

gegund het waaggebouw aan L. Vos, voor *f* 6661 en de brandspuitbergplaats aan Joh. Jorritsma, voor *f* 675.

Assen. Het vierjarig onderhoud van het Veenhuizerkanaal, ter verbinding van de Drentsche met de Friesche wateren, is gegund aan F. van Halen, te Nieuweschans, voor *f* 7800.

Het vierjarig onderhoud van de Rijks-grootewegen en van de verspreide Rijkswerken in Drente, en het vierjarig onderhoud van de Hoofd- en Beidervaarten in Drente, is gegund aan F. Abeesen, te Steenwijk, voor *f* 32.140.

DE OPMERKER

van ZATERDAG 31 JANUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 2 Febr.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het normaliseeren van de Buitensingelgracht, tusschen de brug in den zijtak van den Staatsspoorweg naar het Entrepôtdok en de brug in den zijtak van den Rijnspoorweg naar de Nieuwe Vaart;

2o. het uitdiepen van de Kattenburgervaart en het verrichten van baggerwerken tot het diephouden van de dokken, buitenhavens en het IJ, ged. '85. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het central-administratiegebouw:

1o. Bestek no. 348, het maken van eene spoorwegbaan en eene brug voor gewoon- en voor spoorwegverkeer, het uitbreiden der spoorinrichting en het aanleggen van wegen, met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement te Delft. Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 124 van genoemd administratiegebouw. Raming *f* 80.000;

2o. Bestek no. 349, de levering van 15.000 halfronde- en 1000 vierkante eikenbomen dwarsliggers, in 2 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den weg.

St.-Jacobiparochie, ten standhuize van het waterschap Het Nieuw-Bildt: de levering van 5.500.000 klinkerstoen (straatklinker Waalvorm, Friesche klinkermop en groot formaat Waalsteen), franco op den zeedijk van het waterschap, in verschillende partijen. Inl. bij den gemeentearchitect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie.

Lochem, aan het bureau der Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek no. 7, het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de trambaan in de stad Deventer. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem.

Dinsdag, 3 Febr.

Haarlem, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van een fort bij Hunnikon (de gedeelte), onder beheer der genie te Haarlem. Raming *f* 38,000.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapels en constructiemagazijnen: de levering van messingplaat en buskruitproefreven, ten behoeve van den dienst in Nederlandsch-Indië.

Arnhem, 's avonds 7 uren, door het kerkbestuur der Nederlandsch-hervormde gemeente, in het gemeentelokaal Rijnstraat C 44: het afbreken van een perceel in de Keekstraat, F. 24, alsmar en het daarterplaatse opbouwen van een bidhuis met afzonderlijke bovenwoning. Inl. bij de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieuwad, alsmar. Aanw. 2 Febr., te 11 uren.

Bolsward, in De Peins: het verbouwen der winkelhuizing, bewoond door F. Oosterbaan. Inl. bij den architect B. Sitenga, te Wommels.

Woensdag, 4 Febr.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijfdeelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden:

1o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 246.7 M., en het daarmeens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 44;

2o. het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 72.6 M., en het daarmeens verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte, tusschen Harlingen en Surig, steen 46 à 47.

Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum, aan den zeedijk bij Harlingen, en ter secretarie van het waterschap.

Achttienhoven, te 12½ uren, door de waterschapsbesturen van Achttienhoven en Westbroek, in het koffiehuis Arke Noachs: het maken van eene schutsluis, met sluiswachterswoning, ter vervanging van het houten verlaat nabij het fort De Klop, aan de Vecht. (Op gewijzigd bestek.)

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene school met woning aan de Oranjeboomstraat op Fijenoord;

2o. het maken van een strekdam langs den linker Maasoever, bewesten de spoorweghaven.

Inl. voor beide werken aan het Timmerhuis.

Leidschendam, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur van de H.H. Petrus en Paulus, in het koffiehuis Het Eiland: het bouwen van een nutsgesticht met scholen. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Damsga, bij R. Sijbesma: het afbreken en herbouwen van eene voorbouwing met melkenkelder, voor Jhr. Mr. C. W. A. baron Van Haersolte te Arnhem, in gebruik bij R. Sijbesma. Inl. bij den opzichter H. Schaver, op Spannenburg.

Donderdag, 5 Febr.

Zeist, te 2 uren, door den architect P. J. Houtzagers, in De Zwaan: het bouwen van een huithuis, alsmar. Inl. Begijnekade 324, te Utrecht.

Lochem, door de Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij: Bestek nr. 10, het versterken voor tramverkeer van de Tolhuisbrug en de Hagerbeekbrug, de eerste bij Lochem, de tweede bij Borkeloo, in 1 perceel. Inl. bij den ingenieur der maatschappij, te Lochem.

Vrijdag, 6 Febr.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de Rijksuniversiteit te Groningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hübscher, te Groningen. Raming *f* 6068.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de groote Rijks-wegen en de verspreide bruggen in het zuidelijk gedeelte van Overijsel, in 3 afdeelingen en in massa. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Raming per jaar: afdeeling A *f* 25,825, afdeeling B *f* 18,370, afdeeling C *f* 38,950; massa *f* 83,145.

Oudenbosch, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan, en het daarna bestraten met keien, de daartoebehoorende kunstwerken en het éénjarig onderhoud van een weg, aanvangende aan den Rijksweg Etten—Rosendaal, loopende door de bebouwde kom van het dorp Zegge tot den keiweg Oudenbosch—Seppe, ter lengte van ongeveer 4925 M.

Amsterdam, door het bestuur van de Vereeniging tot aanmoediging van het arme schoolkind, bij J. A. Heymans, 35 Sarphatistraat: de levering van kleedingstukken, ten behoeve van kinderen, die de kostelooze scholen bezoeken.

Zaterdag, 7 Febr.

Zevenbergen, te 10 uren, door het gemeentebest.: het maken van eene houten draanbrug over de rivier de Mark, ter vervanging van het Langatsveer. Inl. bij den gemeentearchitect A. van der Meer.

De Beemster, te 11½ uren, door dijkgraai en heemanden van het waterschap De Beemster, ter secretarie: het maken der gebouwen en inrichtingen, benoodigd voor een te stichten stoomgemaal in De Beemster, aan den ringdijk, nabij De Beets. Inl. bij W. F. A. Beijerinck, te Amsterdam. Aanw. 4 Febr., van 12—2 uren.

Erde (Geld.), te 2 uren, door de directie der Engelsche Stoomstachterij, bij H. Mulder, nabij het station: het annoveren van eene koelkamer met portaal; het maken van eene machinekamer, ketelhuis met schoorsteen; het stellen van machines; het maken van een muur, p. m. 185 M. Inl. bij den architect H. Mulder, voornemd. Aanw. 5 Febr.

Maandag, 9 Febr.

Beetsterzwaag, te 10 uren, door burg. en weth. van Opsterland:

1o. de bouw van eene onderwijzerswoning op het Jonkersland, onder Langezwaag;

2o. het binnen en buiten afverven van gemeende school en woning;

3o. het maken en leveren van 48 schoolbanken en 2 kasten;

4o. het verven van 48 banken en 2 kasten.

Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 5 Febr., te 12 uren, samenkomst te Langezwaag.

's Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der Rijksuniversiteit te Leiden, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 2 Febr., te 1 uur. Raming *f* 2240.

Helder, te 12 uren, ten bureele van den commandant in het 4e artillerie-commandement: het verplaatsen van 4 ijzeren kanonnen, van het fort Kijkduin en de batterij Kaaphoofd, te Helder naar 's Rijks marinewerf, te Willemsoord.

Kollum, te 12 uren, door den burg. van Kollumerland:

1o. de levering van 850 M³ grint, ten dienste der kunstwegen in de gemeente;

2o. het vervoeren van materialen langs de kunstwegen.

Bolsward, door het dijksbest. van Wonseradeel's Zuiderzeedijken, ter secretarie van het waterschap: de levering van: a. groenen paalhout en eiken gordingen, als:

400	palen van 42	d.M. lengte;
400	» » 38	» »
120	» » 41	» »
340	» » 35½	» »
20	zware	gordingen;
20	lichte	»
140	andermaatsche	»

b. 60 L. hallasteen;

110 stère gewoon hard werk.

Dinsdag, 10 Febr.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 417, het maken van de uitbreiding van de hoofdgebouwen en eenige bijkomende werken op de stations Zevenbergen en Oudenbosch. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. Hoenfft, te Rotterdam.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 90 M. hardsteenen dekzerk, ten behoeve van het werk aan de Boompjes;

2o. 2000 M³ metselzand;

3o. 50.000 KG. gietlood, ten dienste van de sockelverbinding van gegoten-ijzeren buizen;

4o. 700 scheepslast zuilenbazalt.

Woensdag, 11 Febr.

Zutfen, te 11 uren, in het café-Groote: het bouwen van een pakhuis met paardenstal en 2 bovenwoningen, achter het café in de Turfstraat.

Kesteren, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict De Maresch, Lede en Ouderwaard, in het voormalig Ambtshuis: het bouwen

van een ronden stenen windwatermolen met woonhuis. Aanw. 10 Febr., van 2—4 uren.

Dongen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan en het met 1e soort klinkers bestraten, beginnende aan de kelbestrating bij den Hoge-Haan tot aan de klinkerbestrating op de Dongensche-en-'s-Gravenmoerschevaart, lang 2765 M. Inl. bij burg. en weth. van Dongen en bij den opzichter van den prov. waterstaat J. H. de Word, te Oosterhout. Aanw. 7 Febr., te 9 uren. Raming *f* 18,985.

Lithoijen, te 2 uren, in het café van C. Dankers: het amoveeren en het bouwen van een woon- met achterhuis te Lithoijen. Aanw. dagelijks, van 2—4 uren, door C. Slegers.

Donderdag, 12 Febr.

Amsterdam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Bonifacius, in het koffiehuis «Nieuw Vliedzorg", van B. Bockxmeer, in de Linnaeusstraat: het bouwen eener kerk met pastorie. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 3 Febr., te 11 uren.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 7,500,000 KG. Engelsche gaskolen.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Amsterdam, van den dag der goedkeuring der aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 5 Febr., te 1 uur. Raming *f* 2000.

Vrijdag, 13 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Deventer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district. Aanw. 7 Febr., te 12 uren. Raming *f* 1200;

2o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Bolsward. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter B. Fockens, te Zwolle. Aanw. 5 Febr., te 12 uren. Raming *f* 750;

3o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Zaltbommel. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 6 Febr., te 12½ uren. Raming *f* 880.

Ruinen, te 1 uur, door kerkvoogden der Herv. gemeente, ten gemeentehuize: het verbouwen der pastorie, met hijlevering der materialen. Inl. bij den president-kerkvoogd en bij den architect Hoegsma, te Hoogeveen. Aanw. te 11 uren.

Kornjum, door den architect F. Remmer: het afbreken der oude en het bouwen van eene nieuwe schuur met lijkstein en vertimmering aan de voorhuizing te Donjum, op de plaats in gebruik bij Wed. Hiltra. Aanw. 9 Febr., te 11 uren.

Dinsdag, 22 Febr.

Birkstand, te 3 uren, op het gemeentehuis, de levering van 1285 M³ grove onderhoudsgrint.

Woensdag, 23 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van koloniën: de levering ten behoeve van de Rijkstelegraaf, van:

perc. 1, ijzeren telegraafpalen, model-Henley;
» 2 en 3, ijzeren haakvormige isolatordragers;
» 4, zinkdraad;
» 5, salmiaak.

Vrijdag, 26 Febr.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde Rijkstelegraaflijn tusschen Hoorn en Zaandam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur van de Rijkstelegraaf, te Hoorn. Raming *f* 1270.

Woensdag, 25 Febr.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van den Noorder-IJpolder, op het raadhuis, kamer no. 60: het hardmaken van een gedeelte dijk om genoemden polder. Inl. bij den opzichter des polders (aan het kantoor der bouwopzichters, raadhuis te Amsterdam). Bilj. inzenden tot 11 uren aan de secretarie van den polder, op het raadhuis, kamer no. 77 (afdeeling Financiën).

Vrijdag, 27 Febr.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis: de levering van:

perc. 1, 4,800,000 KG. bazaltsteenslagen en 1,200,000 KG. bazaltzinksteen;

perc. 2, 100,000 bos Hollandsche rijs, benevens tuinlatten, Walchersche palen, kruisland en wiepland, alles ten dienste der strandwerken. Inl. bij den fabrieksklandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Op later te bepalen datum.

Garijp, bij M. van der Zee: het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing te Garijp, voor Wed. M. A. Krol, aldaar. Inl. bij A. R. de Groot, te Bergum.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Arnhem, 17 Jan.: het stichten van een spaarbankgebouw; ingek. 8 bilj., als:

A. Jas,	te Arnhem,	*f* 39,140
G. Liefting,	» idem	» 37,720
H. v. d. Sand,	» idem	» 37,100
Gebr. A. en M. W. v. Daalen,	» idem	» 36,876
W. A. R. Kok,	» idem	» 35,240
J. v. Bork, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 34,941
B. Bolder,	» Arnhem,	» 34,908
J. Bunnemeis,	» idem	» 33,787

Groningen, 22 Jan.: het slechten van de onzindelijke reduite en de daaruit voortvloeiende grondwerken, het maken van eene walbeschoeiing en van eene afrastering; ingek. 19 bilj., voor: *f* 25,510, *f* 23,779, *f* 23,600, *f* 22,447, *f* 21,960, *f* 21,700, *f* 21,300, *f* 20,874, *f* 20,000, *f* 19,987, *f* 19,930, *f* 19,838, *f* 19,797, *f* 19,245, *f* 19,100, *f* 18,749, *f* 18,560, *f* 18,550 en, van Th. A. J. Cyvon, aldaar, *f* 17,567.

Amsterdam, 22 Jan.: het bouwen van een woonhuis in de Plantage-Middellaan, tegenover het aquarium, onder beheer van den architect A. L. van Gendt; onderhands gegund aan Oosterink en Schut, te Amsterdam, voor *f* 21,975.

Leeuwarden, 23 Jan.: het onderhouden van de gebouwen voor het prov. best., gred. '85 en '86; minste inschr. was J. Rijding, te Leeuwarden, voor *f* 3169. Raming *f* 3012.09.

Zwolle, 24 Jan.: het bouwen eener draaibrug over de Willemsvaart bij den Spookderberg; ingek. 7 bilj., als:

A. Begveld	te Delfzijl,	*f* 17,500
R. Husar Jr.,	» Assen,	» 16,885
D. Bruins,	» Zwolle,	» 16,883
G. J. Wispelwijk & Co.,	» idem	» 16,190
L. Kroek,	» idem	» 15,697
G. Kamphuis,	» idem	» 15,282
A. Blocks,	» idem	» 14,500

gegund.

Hidwolde, 24 Jan.: eene vertimmering aan het heerenhuis van H. S. van der Wal, onder beheer van den architect M. A. Swalue; ingek. 8 bilj., als:

H. Timmer,	te Beerta,	*f* 11,760
P. Ravensberg,	» Winschoten,	» 11,440
H. v. Dolden,	» Beerta,	» 10,830
M. Pluis,	» Winschoten,	» 9,700
N. Kruininga,	» Oostwold,	» 9,100
C. Tonkens,	» Midwolde,	» 8,940
G. Heikens,	» Oostwold,	» 8,925
J. Bourke,	» Noordbroek,	» 8,692

Wierden, 24 Jan.: het bouwen der onderwijzerswoning te Notter en te Hoge-Hexel, en de verbouwing dier woning te Ijpeloo:

	a, woning te Hoge-Hexel	*b*, woning te Notter	*c*, verbouw te Ijpelo
G. J. Neverink, Wierden,	*f* 4078	*f* 4106	*f* 2087
Wesselink, Dalfsen,	3835	3780	1724
Spoor, Zwolle,	3631		1304
Kamphuis, Almelo,	3581	3653	1279
Schreuder en Barneveld, idem	3575	3475	1420
Van Dorth, Vroomshoop,	3563.50		
Teeselink, Nijverdal,	3460	3173	
Schuurman, Den Ham,	3376		
Bosthuis, Zwolle,	3363	3287	1600
Jannink, Wierden,	3135		
Van Straten, Zwolle,	3127	3127	
Baren, Dalfsen,	3080		
G. Beverdam, Wierden,	3000		
Wessels, Frieswoven,	2980	2939	1530
Van den Berg, Hellendoorn,	2939	2859	
Schipper, Genemuiden,	2900	2775	1075
Teeselink, Hellendoorn,		2898	
Duin en Teunis, Zwolle,		3160	
H. Meijer G.Hz., Wierden,		3463	
G. Kappert, Rijssen,		3100	
G. J. Nijhuis, Wierden,			1415
H. Otthuis, idem			1420
G. J. Brok, idem			1413
D. Geerling, idem			1190

Nog ingeschreven door: Schuurman, te Den Ham, voor de werken sub *a* en *b* voor *f* 6450; Schipper, te Genemuiden, voor de werken sub *a*, *b* en *c* voor *f* 6450.

Gunning aangehouden.

Aalten, 24 Jan.: het afwerken van het nieuwgebouwde armenhuis der Herv. gemeente; ingekomen 3 bilj., als:

E. te Slaa,	te Aalten,	*f* 4280
S. ten Bokkel,	» idem	» 3084
L. Pyins,	» idem	» 3021

Zierikzee, 26 Jan.: het verdiepen van een gedeelte van de Nieuwe Haven; minste inschr. was J. C. Dalebout, te Zierikzee, voor *f* 875.

Gunning aangehouden.

Amsterdam, 26 Jan.: het bouwen van een winkelhuis met bovenhuizen, op een terrein aan de Weesperzijde hoek Burmanstraat, te Amsterdam, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 12 bilj., als:

G. Boon,	*f* 16,999
D. H. Zocrat,	» 16,816
J. G. de Haart Jr.,	» 16,777.77
J. Ruttemann & Co.,	» 16,700
R. W. A. Praams,	» 16,400
W. P. Voorham,	» 16,247
H. D. v. Voorthuijsen,	» 15,990
F. Luijten,	» 15,990
Van Workum en Ruijmakers,	» 13,[illegible]
R. Keijnen,	» 14,970
D. W. Veneman,	» 13,845
H. C. v. d. Velden, te Haarlem,	» 13,340

's-Hage, 26 Jan.: Bestek no. 26, herbesteding van het overbrengen van Hellevoetsluis naar Middelharnis, Dirksland en Stellendam en terug van passagiers, voertuigen, goederen en vee en van de brieven- en pakketpost: ingekomen 4 bilj., als:

Gebr. Goedkoop,	te Amsterdam,	*f* 21,747
P. Langeveld Kz.,	» Hardinkveld,	» 19,325
D. M. Berekman,	» idem	» 19,300
J. v. Gelder,	» Goederede,	» 17,999

Noordwijk, 26 Jan.: het maken van aarden kunstwerken, het bouwen eener rijtuig- en locomotiefremise, het leggen van sporen en wissels, benevens verdere werken, ten behoeve van den aan te leggen stoomtramweg Rijnsburg naar Noordwijk-a.Zee; ingekomen 19 bilj., als:

W. v. d. Koog,	te Amersfoort,	*f* 64,999
T. Los,	» Leiden,	» 55,000
W. v. Schaik,	» Noordwijk,	» 55,000
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 51,000
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 48,610
J. Kooy,	» Amsterdam,	» 48,000
K. Hoogendoorn,	» Gieseudam,	» 48,000
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 48,000
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 48,787
P. Leenders,	» Utrecht,	» 48,184
P. Vlasman,	» idem	» 47,938
C. Alkemade,	» Noordwijk,	» 47,945
G. v. d. Drift,	» 's-Hage,	» 47,870
C. v. d. Heijden,	» Hardinkveld,	» 46,849
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 45,977
C. Versteeg,	» Velp,	» 45,967
N. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 44,980
K. Hollander,	» idem	» 44,530
A. J. Schouten,	» Alfen,	» 40,677

Amsterdam, 26 Jan.: het maken van gebouwen en afsluitingen voor de veemarkt in de Rietlanden; ingek. 18 bilj., als:

	Waalsteen	Duitsche steen
E. R. Kuipers,	*f* 445,800	
H. C. Dorlas,	439,789	
D. Zuiderhoek,	402,777	
P. S. Reijnierse,	398,888	
P. Stegman,	396,000	
A. J. v. Lienl,	389,460	
H. J. Meskers,	387,900	
A. Paans,		*f* 386,000
F. K. Ozinga,	364,380	
J. Koster,	362,640	377,760
P. J. v. Workum en Ruijmakers,	347,000	
F. Hilarius Hz.,	344,900	
P. Vlasman,	344,400	
L. Vlasman,	331,780	
Maks en Beekhobst,		369,000
R. Voordendag en C. Boutersen,		346,980
Cruijff en Schouten,		344,780

N.B. In art. 40 van het Bestek was vermeld:

«De inschrijvingen worden gevraagd voor het gebruik van Waalsteen of van steen van Duitsch groot formaat. Hierbij moet worden opgemerkt, dat bij gebruik van groot formaat steen de buitenwerksche maat der gebouwen en de opgegeven steendikten der muren behouden blijven, zoodat de binnenwerksche afmetingen der gebouwen zoodoende vermindering ondergaan."

Leiden, 26 Jan.: het verbouwen van het perceel aan de Nieuwsteeg no. 9, onder beheer van den architect Jacobus van der Heyden; ingek. 10 biljetten; het langst werd ingeschreven door Gebr. Cuvée, voor *f* 2450, aan wie het werk is gegund. De hoogste inschrijving bedroeg *f* 3551.

Rilland-Bat, 27 Jan.: het verhoogen van den zeedijk van den Hertgersbergschepolder; ingek. 7 bilj., als:

J. Bruggeman, Hansweerd,	*f* 4100
Cornelis Blomme, Rilland,	» 3800
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 3500
Corn. de Wilde Az., Kattendijke,	» 3048
A. Vermerken, Hontenisse,	» 2860
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 2798
Joh. de Jonge, Biervliet,	» 2300

gegund.

Nijmegen, 27 Jan.: de levering van 3 stuks houten vakponten voor het veer over de Waal; ingek. 12 bilj., als:

J. Reijers,	te Werkendam,	*f* 3515
E. v. Goor,	» Kampen,	» 2930
C. Arbouw,	» Dordrecht,	» 2835
B. Schepman,	» Kampen,	» 2664
A. Fiescher,	» 's-Bosch,	» 2649
J. Borkus,	» Gouda,	» 2599.50
J. Meijer,	» Nijmegen,	» 2550
W. R. v. Goor,	» Zutfen,	» 2544
J. Meijer,	» Zaltbommel,	» 2480
B. Teunissen,	» Leeuwen,	» 2445
Th. Meijer,	» Arnhem,	» 2360
J. v. Aller,	» Hasselt,	» 2247

Nog niet gegund.

Delft, 27 Jan.: de levering van verschillende behoeften, voor den dienst der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen, over '85: minste inschr. waren:

perc. 1, G. J. Uhlenk, Delft,	*f* 1577	
» 2, J. Leeuwenberg, idem	» 853.85	
» 3, S. C. M. Bax, Rotterdam,	» 701.28	
» 4, J. M. v. d. Lely, Maassluis,	» 436	
» 5, J. G. P. J. Vlek, Delft,	» 3437.50	
» 6, van onwaarde, niet besteed.		
» 7, J. Leeuwenberg, Delft,	» 808.67	
» 8, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 733.36	
» 9, P. J. v. Leeuwen & Zn., Delft,	» 252.42½	

Hilligersberg, 28 Jan.: het vijfjarig onderhoud van de vereenigde polders Schiebrook, Berg-en-Broek en de 110 Morgen:

Voor den polder Schiebrook ingekomen 4 bilj., als:

		per jaar.
J. Krijgsman,	te Schiebrook,	*f* 900
Joh. v. Kempen,	» Ouwerschie,	» 890
H. Noorlander,	» Hilligersberg,	» 880
P. v. d. Berg,	» Bergschenhoek,	» 875

Voor den polder Berg-en-Broek ingekomen 3 bilj., als:

		per jaar.
Joh. v. Kempen,	te Ouwerschie,	*f* 530
P. v. d. Berg,	» Bergschenhoek,	» 517
H. Noorlander,	» Hilligersberg,	» 498

Gegund: dat van den polder Schiebroek aan P. v. d. Berg, voor *f* 875 per jaar; dat van den polder Berg-en-Broek aan H. Noorlander, voor *f* 498 per jaar.

Egmond-aan-Zee, 28 Jan.: het vergrooten en verbeteren der openbare lagere school; ingek. 14 bilj., als:

P. Andriessen, Hilversum,	*f* 14,000
A. Keers, idem	» 13,974
J. Giebels en J. v. Servellen, Haarlem,	» 13,900
N. de Wolf, Beverwijk,	» 13,900
C. v. Soest, idem	» 13,750
W. Vasbinder, Alkmaar,	» 13,735
C. Blom, Nieuwe-Niedorp,	» 13,618
N. v. d. Voort, Alkmaar,	» 13,600
K. Krüller, Schoorl,	» 13,574
Beunkman en De Boer, Nieuwe-Niedorp,	» 13,489
Gebr. Klein, Helder,	» 13,398
G. Lascares, Amsterdam,	» 12,760
De Waard en Wijker, Helder,	» 12,700
A. Dorregoest, Alkmaar,	» 12,198

Wageningen, 29 Jan.: het verbouwen van de villa «Schouwenzen", nabij Renneken, voor D. M. ten Hoven van Pateswolde, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 3 bilj., als:

J. Haar Hz.,	te Wageningen,	*f* 5485
L. Bording,	» Renneken,	» 4373
Gebr. Mekking,	» idem	» 4268

Zwolle, 29 Jan.: het verrichten van grondwerk in de landwijken, gelegen in Zuidbroek, nabij de Wipstrik; in massa gegund aan A. Blocks, te Zwolle, voor *f* 1800.

Enkhuizen, 29 Jan.: het gedeeltelijk amoveeren der bestaande- en het bouwen eener nieuwe kerk, ten dienste van de Christelijk-Gereformeerde gemeente op Urk, onder beheer van den architect A. T. van Wijngaarden, te Medemblik; ingek. 21 bilj., als:

P. Nones,	te St.-Maarten,	*f* 33,500
D. Nieuwboer,	» Veenhuizen,	» 32,286

K. Bouwman,	te Beemster,	ƒ 31,860
M. v. d. Lippe,	» idem	» 31,415
F. W. v. d. Houwen,	» Oudorp,	» 31,290
D. Landstra,	» Sneek,	» 31,200
J. Franssen,	» Medemblik,	» 30,687
J. v. Marle en J. West,	» Enkhuizen,	» 29,490
P. Verbruggen,	» Waddinkveen,	» 29,485
B. Slot,	» Zwartsluis,	» 29,212
A. Last,	» Enkhuizen,	» 29,133
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 28,980
W. Biemderhof,	» Enkhuizen,	» 28,710
H. Strating,	» Meppel,	» 27,990
A. H. Teninga,	» Grootegast,	» 27,478
A. Bijl & Zn.,	» Enkhuizen,	» 27,400
J. v. Waart,	» idem	» 27,100
P. de Vos en T. Kreff,	» idem	» 27,000
H. de Boer,	» Medemblik,	» 27,000
J. Bakker,	» Leeuwarden,	» 25,986
P. M. de Vries,	» Lemmer,	» 25,833

Zwolle, 30 Jan.: 1o. het driejarig onderhoud van het traject over de rivier de Vecht, tusschen het Lichtmiskanaal en het kanaal de Nieuwe Vecht, van 1 Jan. '85 tot 31 Dec. '87; ingek. 3 bilj., als:

M. Schuurhuis,	te Hattem,	ƒ 313
W. Bosman,	» Nieuwleusen,	» 294
H. Lubbers,	» Zwolle,	» 280

2o. het leveren van twee paar ijzeren deuren en een gazen bregval voor de schutsluis te Blokzijl en het leveren en plaatsen van een ijzeren draaivonder over sluis no. 4 der Dedemsvaart; ingekomen 13 biljetten, waarvan 2 van onwaarde, als:

J. Hellen en Co.,	te Hierik,	ƒ 3500
H. de Ridder,	» Delfshaven,	» 3444,34
H. Dalhuizen,	» Kampen,	» 3425
J. Abersen,	» Olst	» 3380
De Vries Robbé & Co.,	» Gorinchem,	» 3280
A. Eilders,	» Appingedam,	» 3223
R. Bunse,	» Assen,	» 2985
Firma G. J. Wispelway & Co.,	» Zwolle,	» 2878
G. B. Meijer,	» Musselkanaal,	» 2832
S. H. Groenier en A. Emmerich,	» Stadskanaal,	» 2756
dezelfden,	» idem	» 2697

3o. het afdammen, droogmaken en herstellen der schutsluis te Blokzijl; ingek. 7 bilj., als:

G. T. Smit,	te Blokzijl,	ƒ 4132
J. de Boer,	» Steenwijk,	» 3710
E. Gronink,	» idem	» 3655
C. T. Seidel,	» Volkenhove,	» 3600
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 3523
J. W. Belt,	» Amlt-Volkenhove,	» 3060
J. Brandsma,	» Genemuiden	» 2980

4o. het driejarig onderhoud der schutsluis te Blokzijl; ingek. 4 bilj., als:

G. T. Smit,	te Blokzijl,	ƒ 295
C. T. Seidel,	» Volkenhove,	» 280
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 247
J. Brandsma,	» Genemuiden,	» 244

5o. het vernieuwen van het oostelijk deel der brug over de Linde te Kuinre, hoofdzakelijk in ijzer; ingekomen 4 bilj., als:

G. T. Smit,	te Blokzijl,	ƒ 3985
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 3573
S. H. Groenier,	» Stadskanaal,	» 2975
J. Brandsma,	» Genemuiden,	» 2910

6o. het driejarig onderhoud der brug over de Linde te Kuinre, den weg van Kuinre naar Slijkenburg en de brug over de Tusschenlinde te Slijkenburg. Raming ƒ 300 per jaar; ingek. 4 biljetten, waarvan 1 van onwaarde, als:

H. Visser,	te Kuinre	ƒ 293
R. Kamsman,	» idem	» 284
H. de Lange,	» idem	» 279

Assen, 31 Jan.: het maken van een winkelmi voor M. J. van der Laan, onder beheer van en architect G. Stel; ingekomen 8 bilj., als:

G. v. d. Grampel,	te Assen,	ƒ 615
H. Winters & Co.,	» idem	» 610
D. Neisingh,	» idem	» 580
H. Jalving & Co.,	» idem	» 565
A. de Vries,	» idem	» 557
E. Lambers,	» idem	» 535
Hs. Winters,	» idem	» 455
H. de Vries,	» idem	» 447

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 7 FEBRUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Febr.

Beetsterzwaag, te 10 uren, door burg. en weth. van Opsterland:
1o. de bouw van eene onderwijzerswoning op het Jonkersland, onder Langezwaag;
2o. het binnen en buiten afverven van genoemde school en woning;
3o. het maken en leveren van 48 schoolbanken en 2 kasten;
4o. het verven van 48 banken en 2 kasten.
Inl. bij den gemeentearchitect.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen der Rijksuniversiteit te Leiden, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksb uwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 83,510;
2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Gouda, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 2240.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van 100,000 KG. Engelsche gietcoke, ten behoeve dier magazijnen.

Helder, te 12 uren, ten bureele van den commandant in het de artillerie-commandement: het verplaatsen van 4 ijzeren kanonnen, van het fort Kijkduin en de batterij Kaapboeïl, te Helder naar 's Rijks marinewerf, te Willemsoord.

Kollum, te 12 uren, door den burg. van Kollumerland:
1o. de levering van 850 M³ grint, ten dienste der kunstwegen in de gemeente;
2o. het verzeven van materialen langs de kunstwegen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene inrichting voor de gemeentelapotheek, aldaar.

Bolsward, door het dijksbest. van Wonseradeel's Zuiderzeedijken, ter secretarie van het waterschap: de levering van: *a.* grenen paalhout en eiken gordingen, als:

400 palen van 62 d.M. lengte;
450 » » 52 » »
120 » » 41 » »
340 » » 35½ » »
20 zware gordingen;
20 lichte »
140 ondermaatsche »
b. 60 L. hallasteen;
110 stêre gewoon hard wrak.

Dinsdag, 10 Febr.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden en herstellen van de gouvernementsgebouwen te Groningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter N. W. Lit. te Groningen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 417, het maken van de uitbreiding van de hoofdgebouwen en eenige bijkomende werken op de stations Zevenbergen en Oudenbosch. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. Hoeufft, te Rotterdam.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. 90 M. hardsteenen dekzerk, ten behoeve van het werk aan de Hompjes;
2o. 2000 M³ metselzand;
3o. 50.000 KG. gietlood, ten dienste van de socketverbinding van gegoten-ijzeren buizen;
4o. 700 scheepslast zuilenbazalt.

Woensdag, 11 Febr.

Zutfen, te 11 uren, in het café-Groote: het bouwen van een pakhuis met paardestal en 2 woonwoningen, achter het café in de Turfstraat.

Kesteren, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict De Marsch, Lede en Ouderwaard, in het voormalig Asbtshuis: het bouwen van een rondes stenen windwaterrooden met woonhuis. Aanw. 10 Febr., van 2—4 uren.

Zutfen, te 12 uren, door den architect J. G. Mellink, voor Wed. Locher: het bouwen van een burgerwoonhuis, met bijkomende werken, op een terrein buiten de voormalige Spittaalstraat tegen den Tadamasingel. Inl. bij genoemden architect. Bestek en teekening liggen in het café Central. Aanw. 9 Febr., te 11 uren.

Dongen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken der aardebaan en het met 1e soort klinkers bestraten, beginnende aan de keibestrating bij den Hooge-Ham tot aan de klinkerbestrating op de Dongensche-en-'s-Gravenmoerschesaart, lang 2765 M. Inl. bij burg. en weth. van Dongen en bij den opzichter van den prov. waterstaat J. H. de Werd, te Oosterhout. Raming ƒ 18,983.

Lithoien, te 2 uren, in het café van C. Donkers: het amoveeren en het bouwen van een woon- met achterhuis te Lithoien. Aanw. dagelijks, van 2—4 uren, door C. Stegers.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten K. en H. Hoekstra, in het café De Unie: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener behuizing in de Akerkstraat, H, no. 33², met bijlevering van alle materialen. Aanw. 9 Febr., te 11 uren. Biljetten inzenden uiterlijk 7 uren.

Donderdag, 12 Febr.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken, leveren, stellen enz. van schoolmeubelen. Bestekken ter secretarie verkrijgbaar.

Kolijnsplaat, te 11 uren, door J. H. Overman, ten kantore van Mr. L. A. Bijhaus: het maken van 2 oesterputten, met bijbehoorende werken en leveringen, in de westelijke kuip van den polder Oud-Noordlieveland. Inl. bij den waterbouwkundig-ambtenaar J. Nieuwdorp, aldaar. Aanw. 11 Febr.

Amsterdam, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Bonifacius, in het koffiehuis «Nieuw Vlissingen", van B. Bocksmoer, in de Linnaeusstraat: het bouwen eener kerk met pastorie. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gemeentegasfabriek: de levering van 7,250,000 KG. Engelsche gaskolen.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Amsterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 2000;
2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de hoerschool, behoorende bij de Rijkskweekschool van onderwijzers te Haarlem, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 3400;
3o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks-academie van beeldende kunsten te Amsterdam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 3800.

Vrijdag, 13 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Deventer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district. Raming ƒ 1200;
2o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Dokkum. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Raming ƒ 720;
3o. het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het Rijkspostgebouw te Zaltbommel. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Raming ƒ 880.

Ruinen, te 1 uur, door kerkvoogden der Herv. gemeente, ten gemeentehuize: het verbouwen der pastorie, met bijlevering der materialen. Inl. bij den president-kerkvoogd en bij den architect Hoegsma, te Hoogeveen. Aanw. te 11 uren.

Zutfen, te 2 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van eene nieuwe veemarkt, met de daarbijbehoorende gebouwen, op het terrein bij de Noorderhaven;
2o. de verbetering van de monding der Binnengracht en het maken van eene nieuwe inlaatsluis in den Berkelsingel;
3o. het leveren en stellen der afrukkingen voor de gemeentewerflanden;
3o. de levering van 4 ijzeren vuilnisbakken.
Inl. bij den gemeentearchitect F. H. van Ettegen. Aanw. 10 Febr., te 2 uren, te beginnen bij de Noorderhaven.

Kornjum, door den architect F. Brouwer: het afbreken der oude en het bouwen van eene nieuwe schuur met lijkshuis en vertimmering aan de voorhuizing te Dongjum, op de plaats in gebruik bij Wed. Idstra. Aanw. 9 Febr., te 11 uren.

Zaterdag, 14 Febr.

Workum, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 300 M³ riviergrint, ten behoeve der wegen in die gemeente.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de Rijksveeartsenijschool te Utrecht, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Utrecht, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Aanw. 6 Febr., te 2 uren. Raming ƒ 2200;
2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van het prov. best. van Utrecht, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Aanw. 7 Febr., te 3 uren. Raming ƒ 4530;
3o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen van de Rijksuniversiteit te Utrecht, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '85. Aanw. 7 Febr., te 10 uren, aan de Statenkamer. Raming ƒ 9150.

Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoenheim, te Utrecht.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 600 leerlingen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 10 Febr., te 2 uren, op het terrein (Begijnenwijde).

Maandag, 16 Febr.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Roermond, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter W. H. Schoenhein, te Utrecht. Aanw. 9 Febr., te 1 uur. Raming *f* 3460.

Zutfen, te 11 uren, door G. Th. Markvoort: het bouwen van eene villa met koetshuis en stalling. Inl. bij E. Kruisink. Bestek en teekening liggen ter inzage bij A. Schutte, te Almen.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken en stellen van 5 publieke hokken privaten;

2o. het met Waalkinkers bestraten van den Stationsweg bij de Amersfoortsche Beiersch-bierbrouwerij, en van den weg tusschen de Utrechtsche en Naarder straatwegen, samen 2260 M².

Aanw. door den gemeentearchitect 14 Febr., te 9½ uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de gebouwen voor de hydraulische inrichting aan de Handelskade. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106, van 10—12 uren.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkemheen: de levering van ongeveer 2000 HL. Roerkolen, volgens monster.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal-administratiegebouw:

1o. Bestek no. 335, het maken van twee halfronde locomotievenloods en den onderbouw voor eene draaischijf van 13.50 M. middellijn met bijbehoorende werken, op het goederenstations-emplacement Amsterdam—Rietlanden. Raming *f* 45,500;

2o. Bestek no. 350, het maken van de aarde- en de spoorbaan met de kunst- en eenige andere werken, van en in aanbouting aan den spoorweg Den Haag—Rotterdam tot op het terrein der gemeentegasfabriek te 's-Hage. Raming *f* 99,000;

3o. Bestek no. 351, het maken, leveren en opstellen van den bovenbouw eener draaischijf van 13.50 M. middellijn, op het goederenstations-emplacement Amsterdam—Rietlanden. Raming *f* 9200;

4o. Bestek no. 352, het vervangen van 7 houten bruggen door een stenen duiker, drie stenen bruggen met plantijzeren liggers, twee stenen bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een gegoten-ijzeren huis met bijbehoorende werken, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam. Raming *f* 33,000;

5o. Bestek no. 353, de levering van Luikesche grèskolen.

Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van het centraal-administratiegebouw.

Tolen, te 3 uren, door W. J. van Dam qq. (te Kapelle), bij Hoek: het afbreken van gebouwen en het bouwen van eene nieuwe graanschuur, wagenhuis en varkenshok, op de hofstede bewoond door Matthijs Kooten, te Tolen. Inl bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 9 uren.

Dinsdag, 17 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het R. K. parochiaal armbestuur, in het Weeshuis: het bouwen eener bewaarschool voor 400 kinderen aan de Hoefkade, volgens de plans van den architect W. H. van Liefland. Aanw. 11 Febr., te 11 uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Assen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Aanw. 10 Febr., te 10 uren. Raming *f* 1900.

Birkhoven, te 3 uren, op het gemeentehuis: de levering van 1285 M³ grove onderhoudsgrint.

Sommelsdijk, door dijkgraaf en gezworenen der polders Het Oudeland, Everdina, St.-Christoffel en Ouden Oostmeed: de levering van p. m. 600 M. onderhoudsgrint.

Irnsum, bij den administrateur-rentmeester R. S. van der Goot: het afbreken eener oude- en wederopbouwen van eene nieuwe woning. Aanw. door den architect Jac. H. Nijdam, alhaar, 14 Febr., te 11 uren.

Woensdag, 18 Febr.

Buitenpost, te 12 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het verbouwen der onderwijzerswoning en het verrichten van eenige verrimmeringen aan de openbare lagere school te Buitenpost, met levering der materialen. Inl. bij den gemeentearchitect A. Velding, te Buitenpost. Aanw. 14 Febr., te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van koloniën: de levering ten behoeve van de Rijkstelegraaf, van:

perc. 1, ijzeren telegraafpalen, model-Henley;
" 2 en 3, ijzeren haakvormige isolatordragers;
" 4, zinkdraad;
" 5, salmoniak.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene houten loods voor tijdelijk schoolgebouw, op het terrein achter de Veemarkt. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 12 Febr., te 11 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 38 perceelen.

Middelburg, te 1 uur, ten kantore van de gemeentegasfabriek: de levering der in '85 benoodigde magazijngoederen.

Grouw, bij D. Jelles: het bouwen van een huis, voor S. Boltjes, alhaar. Inl. bij den architect D. D. Duursma, te Drachten. Aanw. 17 Febr., te 12 uren.

Zutfen, ten kantore der gasfabriek: de levering van 60,000 KG. gegoten-ijzeren sockstbuizen, syphons en hulpstukken. Bilj. inzenden uiterlijk 17 Febr.

Donderdag, 19 Febr.

Enumen, te 12 uren, in het Maatschappijhuis van het Oranjekanaal: het afbreken van 2 oude- en het bouwen van 2 nieuwe houten draaibruggen over het Oranjekanaal bij Noordbarge, gemeente Emmen. Inl. bij den hoofdopzichter J. Lokker, te Emmen. Aanw. 17 en 18 Febr., van 10—4 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloose vennootschap »Het Concertgebouw", in het Paviljoen in het Vondelpark: het bouwen van een concertgebouw met 2 concertzalen, vestiaires, koorzalen, solistenkamers, stemkamer, restauratie en roskzaal, woning en verdere inrichtingen, op de bestaande fundeering aan de Hoofdstraat, alhaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, alhaar.

Sneek, bij W. T. van der Molen: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing op de hoeve Yvechom, onder Jutrijp, thans bewoond door C. J. Khostra en toebehoorende aan D. Hesselink Az., te Paterswolde. Aanw. 16 Febr., te 11 uren.

Vrijdag, 20 Febr.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de fundeering voor den watertoren en bijgebouwen, ten dienste der waterleiding alhaar, volgens Bestek no. 7. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 28, te Rotterdam. Aanw. 18 Febr., te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde Rijkstelegraaflijn tusschen Hoorn en Zaandam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur van de Rijkstelegraaf, te Hoorn. Raming *f* 1270.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafgebouw, te Utrecht en het huijkantoor van de Rijkstelegraaf, alhaar, van 1 April '83—31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 10 Febr., te 12 uren. Raming *f* 1460.

Zaterdag, 21 Febr.

Nieuwerkerk (in Duiveland), te 12 uren, door het dijksbest. van den polder De Vier Bannen in Duiveland, in de gemeenteraadskamer: het leveren en verwerken van 1100 scheepstons stortsteen op den oever van den Zuidhout, aan den Hoek-van-Oluwerkerk. Aanw. 18, 19 en 20 Febr., van 10—4 uren.

Maandag 23 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 66, de levering van benoodigdheden voor verzonken spoor, met contrarails en ijzeren dwarsliggers, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, maar onder spoorstaten.

Woensdag, 25 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gemeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werkbeden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk, ten behoeve van de werken van de Merwede en Killen in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak aanvangende op 1 April '85 en eindigende op ultimo Maart '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Beijerink, te Rotterdam en bij den buitengewoon-opzichter Weenink, te Werkendam. Aanw. 18 Febr.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van den Nieuwer-IJpolder, op het raadhuis, kamer no. 60: het hardmaken van een gedeelte dijk om genoemden polder. Inl. bij den opzichter des polders (aan het kantoor der bouwopzichters, raadhuis te Amsterdam). Bilj. inzenden tot 11 uren aan de secretarie van den polder, op het raadhuis, kamer no. 77 (afdeeling Financiën).

Vrijdag, 27 Febr.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis: de levering van:

perc. 1, 6,800,000 KG. hazaltsteensteen en 1,200,000 KG. hazaltzinksteen;

perc. 2. 100,000 ton Hollandsche rijs, benevens tuinlatten, Walchersche palen, kruishand en wiephand, alles ten dienste der strandwerken. Inl. bij den fabrieklandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Zondag, 1 Maart.

Rasmalen, door het best. van het krankzinnigengesticht Oudewater: de levering, ged. '85, van:

1500 M. gele kassa, 105 c.M. breed;
1100 " idem 128 " "
200 " idem 123 " "
400 " blauwe vlem;
175 " witblauw gestreepte vlem;
100 " stoelmat;
500 " stroozaklinnen;
200 " beddetijk;
200 " blauw-geblosemd katoen voor spenen;
400 " blauw katoen voor voorschoten;
250 " paars katoen voor jakken;
400 " blauw-gedrukt katoen voor jakken;
200 " katoen voor mansdassen;
400 stuks blauw-gedrukte omslagdoeken, 105 c.M. breed;
250 " gekleurde idem idem;
400 " blauwe zakdoeken;
150 M. blauw linnen, 140 c.M. breed;
350 " linnen, idem; } in 2 qualiteiten;
250 " idem 80 idem
75 " verstellingslinnen;
150 " geruit pellen voor handdoeken;
175 " pellen voor idem 2e klasse;
175 " idem " tafellakens 4e "
25 " blauw-geruit pellen;
24 stuks groote ontbijtservetten, 103 × 88;
30 " servetten 1e klasse, 85 × 86;
50 " idem 2e " 85 × 86;
30 " handdoeken 1e " 80 × 78;
2 stukken pellen altaardwalen, 470 × 60;
150 M. diablefort;
50 " gordijnnetoldoek;
150 " gordijnstreep;
150 " blauw-gestreept katoen voor bedgordijnen;
150 " gebloemd katoen voor spreien;
100 " roode voering;
100 " kassa voor vrouwenmutsen;
500 " bodkleurig diemet voor voering;
75 " traploopersgoed;
700 " pillow;
500 " blauwe baai voor jassen;
500 " blauwgrijs diemet voor borststrokken en onderbroeken;
600 " galgeband.

Maandag, 2 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 64, ijzerwerk voor perronoverdekking, luifel, goederen-, locomotief- en wagenloods;

2o. Bestek no. 65, 34 afstandsignalen met toebehooren, maar zonder lantarens, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Woensdag, 28 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 10 en 11 Maart, te 2 uren. Raming *f* 62,400.

Op later te bepalen datum.

Garijp, bij M. van der Zee: het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing te Garijp, voor Wed. M. A. Krol, alhaar. Inl. bij A. R. de Groot, te Bergum.

Nijmegen, in het Hotel De Gouden Leeuw: het bouwen van een heerenhuis met hovenmuring, aan de Hezelstraat, alhaar. Inl. bij J. van den Elft, Hezelstraat.

Appingedam: het verfwerk aan het stationsgebouw, goederenloods enz., alhaar, volgens Bestek 329 Staatsspoorwegen. Inl. bij den uitvoerder H. G. Brouwer, te Appingedam. Aanw. 10 en 11 Febr., van 10—4 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Sneek, 24 Jan.: de levering van p. m. 22,000 HL. Engelsche gaskolen; gegund aan B. Hagedoorn & Zn., te Amsterdam: Minder-kool à *f* 0.69 per HL., Cannel-kool à *f* 24.45 per 1000 KG.

Groningen, 28 Jan.: het bouwen van een huis voor C. Dreesth, aan den Hoorebinnensingel, alhaar, onder beheer van de architecten K. en H. Hoekzema; ingek. 12 bilj., als:

D. Dooijes,	te Groningen,	*f* 3072
J. Ibelings,	" idem	" 1978
H. de Haan,	" idem	" 1950
D. Janssen,	" idem	" 1891
H. Scheltens,	" idem	" 1890
J. Buverman,	" idem	" 1850
E. Berkenbosch,	" idem	" 1780
C. Nap,	" idem	" 1720
E. Peters,	" idem	" 1687
E. W. Wietsema,	" idem	" 1663
D. Dalmolen,	" idem	" 1649
J. de Vries,	" idem	" 1655

gegund.

Ter-Apelerkanaal, 30 Jan.: het bouwen van eene nieuwe behuizing voor landbouwbedrijf, alhaar, ten dienste van H. Bruning; minste inschr. was Joh. Benus, te Stadermoesfkanaal, voor *f* 2428.

Groningen, 30 Jan.: het bouwen van eene houtloods en het vernieuwen van het houtstek, beide op de perceelen gemeente Groningen sectie C no. 1921 en sectie K no. 2072, voor P. J. Vos, onder beheer van de architecten A. R. Freem, te Arnhem en G. Ros, te Groningen; ingekomen 12 bilj., als:

G. Nannings,	te Groningen,	*f* 22,780
J. S. Visser,	" idem	" 20,050
C. Mensinga,	" idem	" 20,025
H. Scheltens,	" idem	" 19,770
F. Roders,	" idem	" 19,287
G. Meelink,	" idem	" 19,053
Ph. Hendriks,	" idem	" 18,997
Swarte en Nusman,	" idem	" 18,843
J. H. Muller,	" idem	" 18,749
H. Edzards,	" idem	" 18,648
J. L. Toesman,	" idem	" 18,619
D. Edzards,	" idem	" 18,379

gegund.

s-Hage, 30 Jan.: 1o. het leveren van ijzer-, zink- en koperwerk, papierrollen enz., voor den dienst van de Rijkstelegraaf, in 22 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, D. S. M. Kalker,	Amsterdam,	*f* 0.1209
" 2, Van den Houert en Punt,	idem	" 0.1750
" 3, dezelfden,		" 0.0675
" 4, Fred. Nijst, Luik,		" 0.1620
" 5, dezelfde,		" 0.1230
" 6, H. Hotz, 's-Hage,		" 0.3950
" 7, Maatschappij IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,		" 0.3250
" 8, Fred. Nijst, Luik,		" 0.1450
" 9, dezelfde,		" 0.1030
" 10, dezelfde,		" 0.0930
" 11, Gebr. Doppler, Maastricht,		" 0.9400
" 12, Fred. Nijst, Luik,		" 0.1500
" 13, Maatschappij IJzergieterij »Prins van Oranje", 's-Hage,		" 0.6300
" 14, J. F. J. Bar, Delft,		" 0.0825
" 15, H. Hotz, 's-Hage,		" 4.8300
" 16, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,		" 0.9540
" 17, dezelfden,		" 0.80
dezelfden,		" 0.80
dezelfden,		" 0.80
dezelfden,		" 0.80
" 18, dezelfden,		" 0.00
" 19, H. C. Klijn, firma H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam,		" 0.0423
" 20, dezelfden,		" 0.0298
" 21, Van Gelder Zonen, Amsterdam,		" 0.0849
" 22, H. Hotz, 's-Hage,		" 0.1700

2o. het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Maassluis, van den dag der goedkeuring van de besteding tot en met 31 Dec. '87; ingek. 4 bilj., als:

J. Slot,	te Maassluis,	*f* 998
L. v. d. Endt,	" idem	" 987
J. 't Hooman,	" idem	" 946
M. Veltenaar,	" idem	" 823

Utrecht, 31 Jan.: het leveren van geschilde masten afrasteringpalen, benevens eiken- en grenen stationsafrasteringpalen en masten staken enz., in 6 perceelen, alles ten behoeve der Staatsspoorwegen:

		perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6
T. H. Yvenhuis, Baak (gem. Stoenderen),				*f* 438			
A. Uitenk, Bredevoort,		*f* 197	*f* 999	319			
P. v. Exel, Bokstel,		194	1004		*f* 1499		
J. A. v. d. Eerden Wz., idem					1728	*f* 3845	*f* 2140
F. H. v. Eerden, Aalten,		206	988	358	1970	4770	3292
E. Keekhof, Varsseveld,				425			
L. Botermans Gilze,					1447	3919	
H. J. Baarmink, Olst,		*f* 1279.50					
					1398		1415
Notes & Co., Helmond,				421			
G. J. Nijwijk, Winterswijk,				350	1080	4645	2177
B. H. Clerex,	Bokstel,	340	1470		1493	3927	1383
L. A. Spierings,	idem	224			1704	3599	
P. H. v. Hoogerwou,	idem		885	286			
E. H. v. Dijk Goor,		283					
A. de Rooij, Hilvarenbeek,		218	1039	373	2073	5737	2587
B. L. Buijvoets, Amht-Almelo,					1803	4259	3500
F. Clerex, Bokstel,					2369	5279	
		209	1188	391			
H. v. Baaren, Apeldoorn,				373			
J. B. Groothuis, Denekamp,					1230	4000	
A. Willaert,	Bokstel					3938	1741
J. H. v. Hoogerwou,	idem						
A. Meilink D.Hz., Borkelon,				451			

Amsterdam, 2 Febr.: 1o. Bestek no. 5, het uitdiepen van de Kattenburgergracht en het uitvoeren van baggerwerken tot het diepbouden van de dokken, buitenhavens en het IJ, ged. '85; ingek. 5 bilj., als:

G. D. v. Doorn, Amsterdam;		
1e voor het uitdiepen van de Kattenburgergracht,		*f* 5440
2e " " diepbouden der havens enz., per M³		" 0.55
W. Ambachtsheer, Amsterdam,		
voor sub 1,		" 5000
" " 2, per M³		" 0.70
J. v. Houwelingen, Amsterdam,		
voor sub 1,		" 4946
" " 2, per M³		" 0.47½
W. Gasdkoop Dz., Amsterdam,		
voor sub 1,		" 4000
" " 2, per M³		" 0.59
H. Bennik Hz., Vreeswijk,		
voor sub 1,		" 5000
" " 2, per M³		" 0.45

2o. Bestek no. 4, het normaliseeren van de Buiteneringelgracht, tusschen de brug in den zijtak van den Staatsspoorweg naar het Entrepôtdok en de brug in den zijtak van den Rijnspoorweg naar de Nieuwe Vaart; eenige inschr. was H. Bennik Hz., te Vreeswijk, voor *f* 43,300.

Groningen, 2 Febr.: het bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning in de Nieuwestraat, voor J. Stienstra, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingekomen 21 bilj., als:

J. de Vries,	*f* 11,690
H. Scholtens,	" 11,588
M. Ramhof,	" 10,960
J. Werkman,	" 10,639
D. Dalmolen,	" 10,609
D. D. Jansen,	" 10,415
K. Fekkes,	" 10,289
J. Ibelings,	" 10,149
H. de Jong,	" 9,915
D. Dooijes,	" 9,837
J. Daverman,	" 9,800
R. Hovingh,	" 9,570
G. Meelink,	" 9,512
E. Berkenbosch,	*f* 9,487
F. Roders,	" 9,397
H. J. L. Walker,	" 9,347
T. H. Jelsma,	" 9,282
A. Schreuder,	" 9,208
H. de Haan,	" 9,180
E. W. Wietsema,	" 9,100
E. Peters,	" 9,099

gegund.

Amsterdam, 2 Febr.: 1o. Bestek no. 348, het maken van eene spoorwegbaan en eene brug voor gewoon- en voor spoorwegverkeer, het uitbreiden der spoorinrichting en het aanbrengen van wegen, met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement te Delft; ingekomen 27 bilj., als:

G. Slaap,	te Amsterdam,	*f* 92,400
M. J. Bruigom,	" Delft,	" 88,000
G. Schermers,	" Dugeen,	" 85,580
P. Leenders,	" Utrecht,	" 82,876
C. de Groot,	" Dordrecht,	" 81,000
C. v. d. Boom,	" Delft,	" 80,193
P. Vlasman,	" Utrecht,	" 80,186
J. J. v. Sluisdam,	" Dordrecht,	" 79,947
G. Keij,	" Rotterdam,	" 78,200
H. Stiekljes & Co.,	" 's-Hage,	" 77,959
C. Eckhardt,	" Almelo,	" 77,580
P. v. d. Houwen,	" 's Hage,	" 77,200
Ph. Verteuggen,	" Waddinxveen,	" 76,776
C. Ramsijn,	" Haarlem,	" 76,560
Th. Vos,	" Delft,	" 74,760
A. v. d. Meijden Az.,	" Hardinksveld,	" 74,709
W. P. Teeuwisse,	" 's-Hage,	" 74,240
A. Terwindt,	" Westpoortmerden,	" 74,180
P. J. Stigter Jr.,	" Delft,	" 73,840
G. v. d. Drift,	" 's-Hage,	" 72,900
F. H. Joseph,	" Heider,	" 72,800
C. Meijers,	" 's-Hage,	" 72,600
C. v. d. Meijden Jr.,	" Hardinksveld,	" 72,000
M. L. v. Spanje,	" 's-Hage,	" 71,572
M. A. J. Taverne,	" idem	" 70,889
J. v. d. Berg,	" Amersfoort,	" 68,500
H. Wienboven,	" Schiedam,	" 63,870

2o. Bestek no. 349, het leveren van 15,000 halfronde- en 1000 vierkante eikenbouten dwarsliggers, ten behoeve van de H. IJ. S. M.:

	perc. 1 p. st.	perc. 2 p. st.	massa
Ferd. Clercx, Bokstel,	ƒ 2.60	ƒ 3.10	ƒ 39.300
P. H. v. Hoogerwou, idem		2.43	
B. H. Clercx, idem			38,780
J. Nahuis, Groenloo,	2.48½	3.35	39,980
J. B. Groothuis, Denekamp,			40,500
J. A. v. d. Eerden Wz., Bokstel,	2.49½	3.16	40,380
Lambiotte Vigneron Brussel,	2.39	3.—	38,850
Boettger, Wesel,	2.40	3.35	38,958
J. H. v. Heegerwou, Bokstel,			38,380
J. J. v. d. Eerden Pz., idem			38,940
Paul Hamman, Antwerpen,	2.24	2.88	36,480

Vrijheeren-Kapel, 2 Febr.: het bouwen van een nieuw raadhuis; minste der 8 inschr. was C. Michael, te Vrijheeren-Kapel, voor ƒ 3326.

Lochem, 2 Febr.: Bestek no. 7, het leggen, in bevijdbaren staat opleveren en onderhouden van de tramlaan der Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij in de stad Deventer; ingek. 12 bilj., als:

H. Wondstra,	te Arnhem,	ƒ 7042
Joh. Bouterse,	» Deventer,	» 4887
W. Kolkert,	» Elden,	» 2940
W. de Haan,	» Amersfoort,	» 2910
V. d. Bergh,	» Deventer,	» 2300
Th. Verhoeven,	» idem	» 2260
R. v. d. Speul,	» idem	» 2200
J. Zandvoort,	» idem	» 2079
A. Bockhorst,	» idem	» 1966
E. v. d. Woerd,	» idem	» 1946

gegund.

Haarlem, 3 Febr.: het maken van een fort bij IJmuiden (3e gedeelte); ingekomen 19 bilj., als:

J. J. v. Sluisdam,	Dordrecht,	ƒ 61,180
D. A. Braakenburg,	Haarlem,	» 60,180
B. Zuidhof,	idem	» 59.900
C. Bos,	Dordrecht,	» 56,500
T. Sweets Tz.,	Ameide,	» 56,300
J. Smit VII,	Slikkerveer,	» 55,620
F. Bosbouwers,	Utrecht,	» 53,367
P. Dunker,	Amsterdam,	» 53,174
B. W. de Blécourt,	Almelo,	» 52,000
C. J. Kalis Jz.,	IJmuiden,	» 46,470

Nijmegen, 3 Febr.: het verren van de spoorwegbrug over de Waal, ahlaar; minste inschr. was J. H. Everts, te Nijmegen, voor ƒ 8090.

Delft, 3 Febr.: 1o. de levering aan de artillerie-staped- en constructiemagazijnen van 300 KG. messingdraat, dik 0.001; gegund aan J. H. W. van de Pohler, te Delft, a ƒ 0.74⁵/₁₀₀ per KG.;

2o. idem van 72 stuks buskruitproefzeven van verschillende nommers; gegund aan dezelfde, te zamen voor ƒ 281.40.

Arnhem, 3 Febr.: het afbreken van een perceel in de Kerkstraat, te Arnhem, en het daarterplaatse opbouwen van een badhuis met bovenwoning, voor de Nederlandsch-Israëlitische gemeente, onder beheer van de architecten G. J. van Gend en C. M. G. Nierstad; ingekomen 9 bilj., als:

P. Bienser,	te Arnhem,	ƒ 15,980
J. v. Tell,	» idem	» 14,483
Gebr. v. Baalen,	» idem	» 14,444
Gi. J. Lucassen,	» idem	» 14,165
A. Jas,	» idem	» 13,850
L. Hasselbarh,	» idem	» 13,477
W. E. Verheuven,	» idem	» 13,077
G. Liefting,	» idem	» 12,879
W. A. R. Kok,	» idem	» 12.750

Achttienhoven, 4 Febr.: het maken van eene schuilsluis, met sluiswachterswoning, ter vervanging van het houten verkaat, nabij het fort de Klop, aan de Vecht; minste inschr. was Rooding, te Utrecht, voor ƒ 8100.

Leidschendam, 4 Febr.: het bouwen van een zustergesticht met scholen voor de R.-K. parochie van de H.H. Petrus en Paulus, onder beheer van den architect E. J. Margry, te Rotterdam; ingek. 20 bilj., als:

J. L. Wendes Jr.,	's-Hage,	ƒ 31,780
P. A. Ravelli,	idem	» 31,500
H. v. Bergen Henegouwen,	idem	» 30,949
P. Rings,	Santpoort,	» 28,750
C. Hoogendijk,	Gouda,	» 28,599
T. J. Mennde,	's Hage,	» 28,250
J. Roosdengs,	Doornenburg,	» 27,438
C. Meijers,	's-Hage,	» 27,437
T. W. v. Vloten,	Utrecht,	» 26,700
B. Krijnen,	Amsterdam,	» 25,771
L. Struijcken,	Maarsen,	» 25,700
J. Balm en A. Augenent,	Voor,	» 25,553
J. v. Groenendael,	's-Hage,	» 25,397
Wed. G. Camesi & Co.,	Rotterdam,	ƒ 24,998
J. v. d. Ham,	's-Hage,	» 24,970
H. v. d. Sande,	Rotterdam,	» 24,964
J. Slenters,	Haarlem,	» 24,945
C. P. W. Dessing,	Gouda,	» 24,524
J. A. Huigen,	Leidschendam,	» 24,400
A. Moons,	Berkel,	» 23,575

gegund.

Rotterdam, 4 Febr.: het bouwen van eene school en woning aan de Oranjeboomstraat op Fijenoord; ingek. 18 bilj., als:

J. Blok,	te 's-Gravendeel,	ƒ 57,987
J. v. d. Vlugt Jr.,	» Dordrecht,	» 56,990
G. J. v. Beek & Co.,	» Delft,	» 53,160
J. H. Tjeep,	» Rotterdam,	» 52,837
W. Zonneveld,	» Kralingen,	» 50,980
H. Stelwagen,	» Rotterdam,	» 50,600
H Breur,	» idem	» 50,278
Wed. G. Camesi & Co.,	» idem	» 49,768
A. Leeflang,	» idem	» 49,600
W. G. C. Bilkes,	» idem	» 49,120
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 48,937
J. A. N. Lucas,	» Lagerwaluwe,	» 48,400
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 48,868
C. J. v. Tussenbroek,	» Rotterdam,	» 48,840
W. L. Bolmer,	» idem	» 47,845
Sprujit en Gobik,	» idem	» 46,970
J. Trijthamer,	» Schiedam,	» 46,794
H. J. Heiman & Zn.,	» Rotterdam,	» 46,284

Rotterdam, 4 Febr.: het maken van een strekdam langs den linker-Massoever, benevens de Spoorwegbaven; ingek. 15 bilj., als:

A. Boer Wz.,	Sliedrecht,	ƒ 138,500
L. A. v. Haaften,	idem	» 124,800
H. Voordendag Az.,	Dordrecht,	» 122,800
A. v. d. Meijden Az.,	Hardinxveld,	» 119,990
G. J. Mol,	Ameiburg,	» 119,837
T. Volker,	Dordrecht,	» 119,000
P. A. Bos,	Gorichem,	» 119,000
G. A. v. Hattem,	Sliedrecht,	» 116,300
M. C. de Jong P Mz.,	idem	» 114,890
C. Roskam Jr.,	idem	» 114,128
A. L. v. Wijngaarden IIz.,	idem	» 108,390
J. v. d. Plas,	Hardinksveld,	» 101,800
C. Bos Azn.,	Dordrecht,	» 99,700
T. Wiegerink,	Groenlo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	» 98,250
A. Volker Lz.,	Sliedrecht,	» 94,000

Lochem, 5 Febr.: Bestek no. 10, het vervoeren voor tramverkeer van de Tolhuisbrug bij Lochem en van de Hagerbeekbrug bij Borkeloo, voor de G. O. S. M.; ingek. 9 bilj., als:

Van Eerden,	te Aalten,	ƒ 5387
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 4960
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 4900
T. Velthuis,	» Borkeloo,	» 4880
A. Beijers,	» Lochem,	» 4678
Kodder,	» Groenloo,	» 3997
J. Nales,	» idem	» 3941
Halles,	» idem	» 3929
H. Wondstra,	» Arnhem,	» 3882

gegund.

Raming ƒ 5000

Groningen. Het maken van een waterkuip en gashouder op het terrein der gasfabriek is aangenomen door de firma L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage, voor ƒ 122,675.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 14 FEBRUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Febr.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Roermond, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86, Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter W. H. Schoonhein, te Utrecht. Raming ƒ 3466.

Zutfen, te 11 uren, door G. Th. Markvoort: het bouwen van eene villa met koetshuis en stalling. Inl. bij E. Kruisink. Bestek en tookening liggen ter inzage bij A. Schutte, te Almen.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken en stellen van 5 publieke houten privaten;

2o. het met Waalklinkers bestraten van den Stationsweg bij de Amersfoortsche Beiersch-bierbrouwerij, en van den weg tusschen de Utrechtsche en Naarder straatwegen, samen 2200 M².

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de gebouwen voor de hydraulische inrichting aan de Handelskade. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Franeker, te 12 uren, aan de waterschapssecretarie van Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks: de levering van:

a.	500 stuks 7 h.G. rongen,	
	500 » 6 » idem,	
	2000 » 5 » idem;	
b.	35,000 eiken takken;	
c.	20,000 berken idem.	

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het aanleggen van een rioel in het verlengde gedeelte der Prinsestraat, ahlaar.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkemheen: de levering van ongeveer 2000 HL. Boerkolen, volgens monster.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal-administratiegebouw:

1o. Bestek no. 335, het maken van eene halfronde locomotievenloods en den onderbouw voor eene draaischijf van 13.50 M. middellijn met bijbehoorende werken, op het goederenstations-emplacement Amsterdam—Rietlanden. Raming ƒ 45,500;

2o. Bestek no. 350, het maken van de aarde- en de spoorbaan met de kunst- en eenige andere werken, van en in aansluiting aan den spoorweg Den Haag—Rotterdam, tot op het terrein der gemeentegasfabriek te 's-Hage. Raming ƒ 99,000;

3o. Bestek no. 351, het maken, leveren en opstellen van den bovenbouw eener draaischijf van 13.50 M. middellijn, op het goederenstations-emplacement Amsterdam—Rietlanden. Raming ƒ 3200;

4o. Bestek no. 352, het vervangen van 7 houten bruggen door een steenen duiker, drie steenen bruggen met plaatijzeren liggers, twee steenen bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een gegoten-ijzeren huis met bijbehoorende werken, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam. Raming ƒ 33,000;

5o. Bestek no. 353, de levering van Luikesche grèskeien.

Tolen, te 3 uren, door W. J. van Dam qq. (te Kapelle), bij Hoek: het afbreken van gebouwen en het bouwen van eene nieuwe graanschuur, wagenhuis en varkenstok, op de hofstede bewoond door Matthijs Koolen, te Tolen. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 9 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten K. en H. Hoekstra, in het koffehuis De Pool: het bouwen van een heerenhuis aan den Emmissingel, ahlaar, met bijlevering der materialen enz. Inl. bij genoemde architecten.

Rijswijk (Z.-H.), ten kantore van den notaris I. W. Schuurman: het stichten van eene houmanswoning c.a., te Rijswijk, in den Plaspoelpolder, tusschen den grintweg en de spoorbaan, met bijlevering van materialen. Inl. bij den bouwkundige W. van Burp, te Delft.

Lutnjebeerd, bij Jan Jacobs Wuite: het bouwen, met levering der materialen, van eenige arbeiderswoningen met hokken en tenten, in den Tryeganster Veenpolder, onder Duinawerstal.

Suameer, bij Y. S. de Vries, op de Haste: het afbreken der oude- en wederopbouwen van eene nieuwe schuur, te Drogeham. Bestek ligt ter inzage bij S. Boersma, te Drogeham.

Dinsdag, 17 Febr.

Ter-A, te 11 uren, door kerkvoogden en notabelen der Nederl. Herv. gemeente, bij K. Berger: het sloopen van de oude- en het bouwen van eene nieuwe pastorie. Inl. bij den bouwkundige G. van Heerde, te Brenkelen.

's-Hage, te 11½ uren, door de directie der IJsel-stoomtramwegmaatschappij, op haar bureau, Buitenhof, 38: het uitvoeren der werken, omschreven in Bestek no. 23, het gereedmaken der baan en het leggen van sporen en wissels, met de daarmee in verband-staande werken, benevens het onderhoud daarvan, voor de sectie Voorburg—Den Haag.

's-Hage, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal armbestuur, in het Weeshuis: het bouwen eener bewaarschool voor 400 kinderen aan de Hoefkade, volgens de plans van den architect W. H. van Liefland.

Enschedé, te 1 uur, door H. G. Ekhorink, in het logement De Graaff: het bouwen van eene 2e verdieping op zijn woonhuis in de Geromschestraat, ahlaar.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Assen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 1900.

Birkeland, te 3 uren, op het gemeentehuis: de levering van 1288 M³ grove onderhoudsgrint.

Steenderen, te 2 uren, door Gebr. Stapelbroek, te Hengeloo, in De Zwaan, bij H. Kluvers: het bouwen van eene boerenwoning, met bijlevering der materialen enz., te Olborgen onder Steenderen. Aanw. te 9½ uren.

Sommelsdijk, door dijkgraaf en gezworens der polders Het Oudeland, Everdina, St.-Christoffel en Oudeu Oostmoed: de levering van p. m. 600 M. onderhoudsgrint.

Irnsum, bij den administreerend-armvoogd R. S. van der Goot: het afbreken eener oude- en wederopbouwen van eene nieuwe woning. Inl. bij den architect Jac. R. Nijlans, ahlaar.

Woensdag, 18 Febr.

Buitenpost, te 12 uren, door den burgemeester van Achtkarspelen: het verbouwen der onderwijzerswoning en het verrichten van eenige vertimmeringen aan de openbare lagere school te Buitenpost, met levering der materialen. Inl. bij den gemeentearchitect A. Velding, te Buitenpost.

Sliedrecht, te 12 uren, door burg. en weth.: het ophoogen met zand van 1.50 HA. land, ten dienste van eene begraafplaats, met bijkomende werken. Aanw. 16 en 17 Febr., te 11 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van koloniën: de levering ten behoeve van de Rijkstelegraaf van:

perc. 1, ijzeren telegraafpalen, model Henley;
» 2 en 3, gazeen haakvormige isolatordragers;
» 4, zinkdraad;
» 5, salmoniak.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene houten loods voor tijdelijk schoolgebouw, op het terrein achter de Veemarkt. Inl. aan het Timmerhuis.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 38 perceelen.

Middelburg, te 1 uur, door het ministerie van koloniën: de levering der in '85 benoodigde aangezigsgoederen.

Rinsumageest, te 1 uur, bij A. D. Wiegersma: het bouwen van eene boerenhuizing en schuur, met gedeeltelijke bijlevering van materialen, ahlaar. Bestek en tookening liggen bij Siermga, ahlaar.

Grouw, bij D. Jelles: het bouwen van een huis, voor S. Boltjes, ahlaar. Inl. bij den architect D. D. Duursma, te Drachten. Aanw. 17 Febr., te 12 uren.

Zutfen, ten kantore der gasfabriek: de levering van 60,000 KG. gegoten-ijzeren socketbuizen, syphons en hulpstukken. Bilj. inzenden uiterlijk 17 Febr.

Donderdag, 19 Febr.

Emmen, te 12 uren, in het Maatschappijhuis van het Oranjekanaal: het afbreken van 2 oude- en het bouwen van 2 nieuwe houten draibruggen over het Oranjekanaal bij Noordbarge, gemeente Emmen. Inl. bij den hoofdopzichter J. Lokker, te Emmen. Aanw. 17 en 18 Febr., van 10—4 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloose vennootschap «Het Concertgebouw», in het Paviljoen in het Vondelpark: het bouwen van een concertgebouw met 2 concertzalen, vestiaires, kleerzalen, solistenkamers, stemkamer, restauratie en rookzaal, woning en verdere inrichtingen, op de bestaande fundeering aan de Hoobrakerstraat, ahlaar, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, ahlaar.

Sneek, bij W. T. van der Molen: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe boerenhuizing op de hoeve Yrerkum, onder Jutrijp, thans bewoond door C. J. Kloostra en toebehoorende aan D. Hesselink Az., te Patervoude. Aanw. 16 Febr., te 11 uren.

Vrijdag, 20 Febr.

Leeuwarden, te 11 uren, op het gemeentehuis van Leeuwarderadeel: de levering van 1000 stère grove gewassehen riviergrint. Inl. bij den gemeenteopzichter L. B. Wessehus, te Huizum.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de fundeering voor den watertoren en bijgebouwen, ten dienste der waterleiding ahlaar, volgens Bestek no. 7. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam. Aanw. 18 Febr., te 12 uren.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te Arnhem, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Raming ƒ 2380.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Winterswijk, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H. Schoonhein, te Utrecht. Raming ƒ 1530.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Warfum, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den

bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 1850;

2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Sappemeer, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 2100;

3o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool van onderwijzers te Groningen, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 1600;

4o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Groningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 5000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde Rijkstelegraaflijn tusschen Boxtel en Zaandam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur van de Rijkstelegraaf, te Hoorn. Raming ƒ 1270.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafgebouw, te Utrecht en het Inlaskantoor van de Rijkstelegraaf, alsmede, van 1 April '83—31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen D. Fockens, te Zwolle. Raming ƒ 1460.

Arnhem, te 2 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het afbreken van het perceel in de Rijnstraat, C 9, en het daarterplaatse opbouwen van een winkelhuis met woning, voor rekening van M. L. Gompertz, alsaar. Aanw. 19 Febr., te 11 uren.

Amsterdam, door Langeveld, Müller en Luhters: het ophoogen van een stuk grond aan de Jansteenstraat, alsaar. Bestek en voorwaarden liggen in het café-Beerbijt.

Zaterdag, 21 Febr.

Nieuwerkerk (in Duivenland), te 12 uren, door het dijksbest. van den polder De Vier Bannen in Duivenland, in de gemeenteraadskamer: het leveren en verwerken van 1100 scheepstons stortsteen op den oever van den Zuidhaut, aan den Hoek-van-Ouwerkerk. Aanw. 18, 19 en 20 Febr., van 1½—4 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door den architect B. H. Beijderwellen: het bouwen van een pakhuis met overdekkingen, en het afbreken van een fabriekschoorsteen, op een terrein achter de panden no. 4 en 56 aan de 1e Lombardstraat, alsaar.

Hengelo (O), te 1 uur, vanwege B. G. Gulkink, in De Halve Maan: het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Wolter-ten-Catestraat. Inl. bij den architect G. Beltman A.Iz. Aanw. te 11 uren.

Maandag 22 Febr.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 66, de levering van benoodigdheden voor verzonken spoor, met contrarails en ijzeren dwarsliggers, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, maar zonder spoorstaven.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken-, grenen-, vuren- en dennen houtwaren, teer, pik en smeedijzer, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den wethouder belast met de publieke werken der gemeente, grd. '85;

2o. het gewoon onderhoud en de daarbijbehoorende herstellingen van de bruggen der gemeente, grd. '85, '86 en '87.

Inl. sub no. 2 ten kantore van den stadsarchitect aan den Stadstimmerhuis, van 10—12 uren.

St-Antonis (bij Boksmeer), te 2 uren, door het R.-K. kerkbest.: al de arbeidsloonen, met bijlevering van eenige materialen, tot het vergrooten der kerk, alsaar. Inl. bij den architect Corn. van Dijk, te Wiechen. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Dinsdag, 24 Febr.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het metselen van 2 fonteinbakken met insluitrand van portlands-cementbeton, op de gedempte Aansgracht. Aanw. 17 Febr., te 10 uren, aan het bureau Publieke Werken.

Deutichem, te 12 uren: eene vergrooting en verbouwing van het huis »Ruimzicht", alsaar. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Winterswijk. Aanw. 20 Febr., te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Heerenveen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Scheepers, te Groningen. Aanw. 18 Febr., te 12 uren. Raming ƒ 1350.

Leiden, te 2 uren, door het best. van het Leidsche studentenkorps, in de sociëteit Minerva: het maken van een beestgebouw op de Rhine, alsaar, voor de maskerádefeesten in Juni a.s. Inl. bij den ingenieur-architect C. Muysken, te Amsterdam.

Woensdag, 25 Febr.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van snoeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk, ten behoeve van de werken van de Merwede en Killen in de provinciën Zuidholland en Noordbrabant, grd. het tijdvak aanvangende op 1 April '83 en eindigende op ultimo Maart '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Beijerink, te Rotterdam en bij den buitengewoon-opzichter Wosmink, te Werkendam. Aanw. 18 Febr.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het maken van eene inundatiesluis bij het fort De Ruyter, onder beheer der genie te Willemstad.

Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Willemstad. Aanw. 18 Febr., te 1 uur. Raming ƒ 85,500.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van den Noorder-IJpolder, op het raadhuis, kamer no. 60: het hardmaken van een gedeelte dijk om genoemden polder. Inl. bij den opzichter des polders (aan het kantoor der bouwopzichters, raadhuis te Amsterdam). Bij. inzenden tot 11 uren aan de secretarie van den polder, op het raadhuis, kamer no. 77 (afdeeling Financiën).

Rijswijk (Noordbr.), te 12 uren, door burg. en weth.: het gereedmaken der aardebaan met bijkomende werken, en het begraven van den weg, genaamd de Veld- en ten deele Varkensheulsteeg, aanvangende aan de stoep naar den Hoogen Maasdijk in het dorp tot de Hooglandschesteeg, met een gedeelte van het Uitwijksche Dijkje, uitmakende eene lengte van 2250 M., met alle leveranties. Inl. bij A. Smits Az., te Rijswijk (Noordbr.) Aanw. 23 en 24 Febr., te 10 uren, te beginnen aan de stoep in het dorp.

Hordrehenskerke, door den burgemeester: de levering van 200 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal, aan de haven alsaar, voor 1 April '85.

's-Hosch, door het college van regenten over de Godshuizen en Algemeenen Armen, Gasthuisstraat C. 38: de levering van metselsteen voor het te bouwen krankzinnigengesticht »Voorburg", onder Vucht, als:

Waalsteen: miskleur te rood, harde, gesch eurde, bevegend beeldgraauw of beste harde mondsteen (kunnen ook van andere ovens afkomstig zijn, mits beantwoordende aan gemeende kwaliteit en Waalvorm) 1,800,000

Waalsteen:	ondervoetsche vlakke klinker	280,000
idem	misklenrig harigrauw	1,750,000
idem	1e klinker bleekrood	4,130,000
hardgraauwe profielsteen		75,000
harde blauwe gesmeerde		35,000
grôe versieringklinker		25,000

Monsters van 4 stuks, met prijsopgaaf, franco spoorwegharen of vóór den wal in de Zuidwillemsvaart, alsaar, of op het landgoed »Voorburg", te Vucht, uiterlijk 24 Febr. inzenden.

Donderdag, 26 Febr.

Sluis, te 12 uren, door het uitvoerend best. van het waterschap der Sluis-aan-de-Wielingen: de levering van dennen palen, dennen gording, eiken perkoenpalen, Brabantsche rijs, Brabantsch haringtand en Brabantsche staken.

Gemert, te 2 uren, door burg. en weth., bij G. Frunt, in De Karenheurs: het aanbrengen van het onde- en wederopbouwen van een nieuw raadhuis. Inl. bij den architect M. Droesen, te Helmond. Aanw. 23 Febr., te 10 uren.

Vrijdag, 27 Febr.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenelandshuis: de levering van:

perc. 1, 6,800,000 KG. hazaltstortsteen en 1,200,000 KG. hazaltmetselsteen;

perc. 2, 100,000 bos Hollandsche rijs, benevens tuinlatten, Walchersche palen, kruishand en wiephand, alles ten dienste der strandwerken. Inl. bij den fabrieksmeester J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Zaterdag, 28 Febr.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenelandshuis: het onderhoud, ged. '85, van de sluizen, bruggen en wachterswoningen langs den Rijn, van het gebouw voor weerkundige waarnemingen aan de Oude-Wetering, en van de telegraaflijn tusschen Oude-Wetering en Rockfavendveen. Inl. bij den ingenieur te Leiden.

Zondag, 1 Maart.

Rosmalen, door het best. van het krankzinnigengesticht Oudewater: de levering van verschillende benoodigdheden, grd. '85.

Maandag, 2 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 64, ijzerwerk voor perronoverdekking, luifel, goederen-, locomotief- en wagenloods;

2o. Bestek no. 65, 34 afstandsignalen met toebehooren, maar zonder lantarens, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Dinsdag, 3 Maart.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 418, het maken van eene houtloods op het terrein van het hoofdmagazijn op het station Tilburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 20 Febr., te 10 uren.

Woensdag, 4 Maart.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een rundvee-slachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het openbaar slachthuis, alsaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

Maandag, 9 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het vervaardigen en leveren van een ijzeren drijvend dok voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië.

Woensdag, 11 Maart.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen.

Woensdag, 18 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 10 en 11 Maart, te 2 uren. Raming ƒ 62,400.

Op later te bepalen datum.

Nijmegen, in het Hotel De Gouden Leeuw: het bouwen van een heerenhuis met bovenwoning, aan de Hezelstraat, alsaar. Inl. bij J. van den Elft, Hezelstraat.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Harlingen, 4 Febr.: 1o. het aanleggen van een steenglooiing, steen 48 à 47, over eene lengte van 72.6 M., in het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks; ingekomen 13 bilj., als:

T. de Vries,	te Bijs,	ƒ 14,888
G. Praamstra,	» Veenwouden,	» 14,520
W. A. Tjalma,	» Oosterzee,	» 13,920
J. de Lange,	» Almenum,	» 13,640
C. de Jong,	» Hardinksveld,	» 13,400
A. S. de Jong,	» Almenum,	» 13,225
H. Smit,	» idem	» 13,179
C. P. Bakker,	» Staveren,	» 13,065
P. Kampman,	» Hindeloopen,	» 12,800
G. Arema,	» Midlum,	» 12,168
C. Dijkstra,	» Kornwerd,	» 11,997
R. de Boer,	» Staveren	» 11,468
J. Wielenga,	» Almenum,	» 11,425

2o. het aanleggen van een steenglooiing over eene lengte van 246.7 M., nevens steen 44; ingek. 14 bilj., als:

G. Praamstra,	te Veenwouden,	ƒ 58,800
A. S. de Jong,	» Almenum,	» 52,437
D. v. d. Plas,	» Sliedrecht,	» 49,825
E. S. de Boer,	» Lemmer,	» 49,588
T. de Vries,	» Bijs,	» 49,555
A. Schaafsma,	» Harlingen,	» 48,777
J. Olijenburg,	» Bergen,	» 48,400
W. A. Tjalma,	» Oosterzee,	» 46,649
C. de Jong,	» Hardinksveld,	» 46,500
C. de Ruiter,	» idem	» 46,275
H. Smit,	» Almenum,	» 44,979
C. P. Bakker,	» Staveren,	» 44,019
G. Arema,	» Midlum,	» 42,873
R. de Boer,	» Staveren,	» 39,715

3o. de beide perceelen in massa; ingekomen 11 bilj., als:

G. Praamstra,	ƒ 65,392
D. v. d. Plas,	» 64,000
T. de Vries,	» 62,888
A. Schaafsma,	» 61,200
W. A. Tjalma,	» 60,180
C. de Jong,	» 59,240
C. de Ruiter,	ƒ 58,945
H. Smit,	» 58,088
D. Volker, te Sliedrecht,	» 56,500
G. Arema,	» 54,841
R. de Boer,	» 51,100

gegund aan R. de Boer.

Zeist, 5 Febr.: het bouwen van een badhuis, alsaar, onder beheer van den architect P. J. Houtzagers; ingekomen 5 bilj., als:

A. v. Nie,	te Zeist,	ƒ 7778
C. Pothoven,	» De Bilt,	» 7591
Wed. J. R. Meiske,	» Soesterberg,	» 6876
H. Meerdink,	» Zeist,	» 6553
J. v. d. Brink Jz.,	» idem	» 6489

Zwolle, 6 Febr.: het vierjarig onderhoud van de groote Rijkswegen en de verspreide bruggen in het zuidelijk gedeelte van Overijsel, in 3 afdeelingen en in massa:

Voor afdeeling A ingek. 3 bilj., als:

		per jaar
E. H. v. Dijk,	te Goor,	ƒ 25,840
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 24,000
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 21,900

Voor afdeeling B ingek. 4 bilj., als:

A. J. Leestemaker,	te Enter,	» 19,480
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 18,400
J. de Boer & Zonen,	» Steenwijk,	» 17,645
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 17,340

Voor afdeeling C ingek. 5 bilj., als:

E. H. v. Dijk,	te Goor,	ƒ 38,600
B. L. Buigoets,	» Ambt-Almelo,	» 36,977
J. B. Groothuis,	» Denekamp,	» 36,200
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 36,000
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 34,800

Voor de massa ingekomen 7 bilj., als:

A. J. Leestmaker,	te Enter,	ƒ 82,800
E. H. v. Dijk,	» Goor,	» 82,610
K. A. Hakkert,	» Averest,	» 76,200
J. W. de Vries en H. v. Dijk,	» Smilde,	» 75,100
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 74,000
W. Arntz,	» Milligen,	» 72,500
W. H. de Haan,	» Elden,	» 72,000

Oudenbosch, 6 Febr.: het maken der aardebaan, en het daarna bestraten met keien, de daartoe behoorende kunstwerken en het éénjarig onderhoud van een weg, aanvangende aan den Rijksweg Etten—Roosdaal tot den keiweg Oudenbosch—Seppe, lang ongeveer 4025 M.:

	perc. 1	perc. 2 met Quenast	perc. 2 met grèskeien	in massa met Quenast	in massa met grèskeien
P. Bogaarts, Standdaarbeiten,				ƒ 41,960	ƒ 38,977
H. Koevoets, Oudenbosch,	ƒ 2134				
J. Hoek, Gastel,					37,985
T. Kessel, Breda,				46,830	42,450
P. v. d. Heyden, Rosendaal,	2745			43,578	39,959
A. Geldens, 's-Bosch,				43,960	41,000
J. B. Raaijmakers, Wouw,				43,840	40,020
G. W. Metsers, Gunneken,		ƒ 41,380	ƒ 38,320	43,876	40,513
M. Verschuur, Oudenbosch,				42,832	39,998
W. H. Segboer, Fijnaard,				42,950	39,945
J. Hoek, Gastel,	1880			41,380	38,380
C. de Groot, Dordrecht,				45,100	39,100
J. J. Kooijmans, idem				38,983	45,643
E. Janssen, Luik, dezelfde,		37,500	35,000	40,500	38,900
G. Theunsen, Mook,				44,100	39,800

St.-Annaland, 6 Febr.: het verrichten der werken tot verhooging van den zeedijk des polders Moggershil; ingekomen 6 bilj., als:

G. Bolier,	te Scherpenisse,	ƒ 3700
J. de Rijke Jz.,	» Stavenisse,	» 3560
J. v. Oeveren,	» idem	» 3550
P. Meerland,	» idem	» 3450
J. Quist,	» St.-Annaland,	» 3020
C. Meerland,	» idem	» 2943

gegund.

Assen, 7 Febr.: het bouwen van een huis voor J. Bietsema; ingek. 6 bilj., als:

A. de Vries,	te Assen,	ƒ 3797
H. Jalving en H. Smallenbroek,	» idem	» 3676
R. Hanse Jr.,	» idem	» 3388
E. Lambers,	» idem	» 3230
D. R. Wiering,	» idem	» 3215
G. B. Broekema,	» idem	» 3148

gegund.

Meppel, 7 Febr.: het onderhoud der gemeentegebouwen en -werken gedurende '85, in 2 perceelen:

perc. 1 (schoolgebouwen en meubelen); ingek. 4 bilj., als:

R. Beijer,	te Meppel,	ƒ 1338
Jelle Beijer,	» idem	» 1331,80
K. Worst,	» idem	» 1296
H. Dunser,	» idem	» 999

gegund.

perc. 2 (alle overige gebouwen en werken); eenige inschr. H. Dunser, voor ƒ 2422; gegund.

Utrecht, 7 Febr.: het leggen der sporen en wissels en het maken der grond- en kunstwerken voor de sectie Oosterbeek—Wageningen van de Ooster-stoomtrammaatschappij, lang ongeveer 13 KM.; ingek. 24 bilj., als:

A. v. Wamel,	te Wijk-bijduurstede,	ƒ 32,977
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 29,200
W. F. Nijenes,	» Arnhem,	» 29,070
H. J. Nederhorst,	» Gouda,	» 28,843
W. H. de Haan,	» Arnhem,	» 28,300
Gebr. A. en N. W. v. Daalen,	» idem	» 28,218
Joh. v. Toll,	» idem	» 27,900
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 27,868
C. Hoogenboom,	» Giessendam,	» 27,200
A. v. Kokem,	» Gouda,	» 26,756
K. Jansen Verstoeg,	» Oosterbeek,	» 26,277
K. Hollander,	» Gouda,	» 26,120
P. Loenders,	» Utrecht,	» 24,820
Corn. Versteeg,	» Velp,	» 24,818
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 24,460
M. L. v. Spanje,	» 's-Hage,	» 24,285
L. Brand,	» Giessendam,	» 23,900
Herm. v. Rhijn,	» Naarden,	» 23,888
G. H. Beijmer,	» Renkum,	» 23,666
A. Terwindt,	» Panneröden,	» 22,888
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 22,070
G. A. v. Spanje,	te Rotterdam,	ƒ 21,860
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 20,200
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 19,300

gegund.

Raming ƒ 25,000

Zevenbergen, 7 Febr.: het bouwen van een houten draaibrug met wachterswoning:

	brug	wachters-woning	massa
P. v. Bavel, Zevenbergen,	ƒ 12,466	ƒ 1107	
J. v. Aken, idem	11,889	1134	
A. D. Lucas, idem	9,267	1449	
H. W. Segboer, Fijnaard,	8,600	1390	ƒ 9,370
C. de Groot, Dordrecht,			12,120
M. Segboer, Zevenbergen,			9,695
J. v. d. Vlugt, Doedrecht,	8,310	1400	9,670
A. Jaquet, Zevenbergen,		1380	
J. v. Tetering, idem	8,477	1444	

De Beemster, 7 Febr.: het maken der gebouwen en inrichtingen, benoodigd voor een te stichten stoomgemaal in De Beemster; ingek. 23 bilj., als:

A. H. Veninga,	te Groningen,	ƒ 83,800
C. Blankevoort,	» Monnikendam,	» 73,078
J. Vreer,	» Papendrecht,	» 69,743
T. Zuiderhaan,	» Purmerend,	» 69,624
S. Wit,	» Oosterbeek,	» 69,350
J. Reedman,	» Nieuwe-Niedorp,	» 69,358
J. P. Cornelisse,	» Amsterdam,	» 67,399
J. de Vries,	» Purmerend,	» 67,268
A. Paans,	» Amsterdam,	» 67,050
P. Verbeugge,	» Waddinksveen,	» 66,300
P. Nieuwstad,	» Purmerend,	» 65,000
P. Vlasman,	» Utrecht,	» 64,838
A. Mol,	» Hoogwoud,	» 64,249
J. Kooij,	» Amsterdam,	» 63,870
Van Soest,	» Mijdrecht,	» 63,773
H. Vollenweus,	» Hoorn,	» 62,980
C. v. Saks,	» Beverwijk,	» 62,900
R. H. Koppe,	» Westgraftdijk,	» 62,800
E. R. Kuipers,	» Nieuweramstel,	» 61,864
C. Remijn,	» Haarlem,	» 60,830
P. Leenders,	» Utrecht,	» 59,660
H. Bosman,	» De Beemster,	» 57,780
M. v. d. Lippe,	» idem	» 57,352

Garijp, 7 Febr.: het bouwen van een boerenhuizing, alsaar, voor Wed. M. A. Krol; hoogste inschr. B. Gens, Garijp, ƒ 3995

minste » S. W. de Boer, Lippenhuizen, » 3457

Bolsward, 7 Febr.: het verbouwen der winkelbehuizing van F. S. Oosterbaan, onder beheer van den architect B. J. Sitenga, ingekomen 5 bilj., als:

L. de Jong,	te Bolsward,	ƒ 2048
A. Hanmersma,	» idem	» 1990
F. Feenstra,	» idem	» 1954
A. Spijkema,	» Parrega,	» 1885
D. Gerritsma,	» Bolsward,	» 1638

gegund.

Rotterdam, 9 Febr.: het lichten van de gezonken stoomboot »Oude Maas II"; minste inschr. waren Van der Tak, te Goedereede en Smit, te Rotterdam, voor ƒ 2000.

Helder, 9 Febr.: het verplaatsen van 4 ijzeren kanonnen, van het fort Kijkduin en de batterij Kaaphoofd, te Helder, naar 's Rijks marinewerf, te Willemsoord; ingekomen 9 bilj., als:

A. Graaf,	te Helder,	ƒ 3250
J. T. Moorman,	» idem	» 3200
G. Moorman, met gebruik van 's Rijks rolwagens,	» idem	» 3200
P. Zaalman Jr.,	» idem	» 3100
Gebr. Klein, met gebruik van 's Rijks rolwagens,	» idem	» 3098
D. Borkus,	» Willemstad,	» 2800
D. de Vries,	» Helder,	» 2660
J. F. Phillips,	» idem	» 2150
A. Bos,	» idem	» 1720

Delft, 9 Febr.: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van 100,000 KG. Engelsche gietcoke; minste inschr. waren W. Hoven & Zn., te Rotterdam, à ƒ 19 per 1000 KG.

Bolsward, 9 Febr.: de levering aan Wonseradeel's Zuiderzeedijken van:

a. 400 grenen palen van 62 dM.

400	»	»	33 »
120	»	»	41 »
340	»	»	33½ »

ingek. 6 bilj., als:

Fontein en Tjallingii,	Harlingen,	ƒ 4150
T. W. Overmeer & Zn.,	Leeuwarden,	» 4092.40
P. Schaafsma,	Harlingen,	» 4050
Hubert Jans & Co.,	idem	» 4002.20
Tj. Visser,	Workum,	» 3923
Adr. Fockens,	Harlingen,	» 3899

gegund.

b. 20 zware en 20 lichte goedingen; gegund aan A. en S. Wijma, te Apeldoorn, voor ƒ 309.

c. 140 ondermaatsche dito aan R. P. Alta, te Makkum, voor *f* 539.

Beetsterzwaag, 9 Febr.: 1o. de bouw van eene onderwijzerswoning op het Jonkersland; 2o. het van binnen en buiten afverven van de school en woning; 3o. het maken en leveren van 48 schoolbanken en 2 kasten; 4o. het verven dier banken en kasten; ingek. 20 bilj.; gegund als volgt:

bouwen school en huis aan J. J. Bouma, te Langezwaag, voor		*f* 9470
verven aan J. M. Tammenga, te Gorredijk, voor		» 177
meubilair aan D. J. Oosterbaan, idem, voor		» 238
verven meubilair aan H. Geertsma, idem, voor		» 47

's-Hage, 9 Febr.: 1o. de onderhouds- en herstellingswerken aan de universiteitsgebouwen te Leiden; ingekomen 9 bilj., als:

J. Boom,	te Leiden,	*f* 36,260
N. A. Zekveld,	» idem	» 35,900
P. L. v. Erkel,	» idem	» 34,870
M. Kaptein den Bouwmeester,	» Leiderdorp	» 33,879
W. L. Luyet,	» Leiden,	» 33,000
J. I. Pimper,	» idem	» 32,871
H. v. Bergen Henegouwen,	» 's-Hage,	» 32,754
P. A. Ravelli,	» idem	» 32,260
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 30,390

2o. de onderhouds- en herstellingswerken aan de Rijks hoogere burgerschool te Gouda; ingek. 11 bilj., als:

J. de Jong,	te Gouda,	*f* 2222
G. Luijendijk,	» idem	» 2156
J. Smit,	» idem	» 2132
H. Groenendaal,	» idem	» 2095
P. Vermeer,	» idem	» 2085
R. Hoogerwaag	» idem	» 2035
W. Bokhoven,	» idem	» 2033
P. A. Burgbout,	» idem	» 1979
A. de Zeeuw,	» idem	» 1965
A. Snelleman,	» idem	» 1914
N. Kooings Hz.,	» idem	» 1616.16

's-Hage, 9 Febr.: de bouw eener gemeente-apotheek; ingek. 19 bilj., als:

P. v. Vliet,	te 's-Hage,	*f* 39,400
M. H. Klein,	» idem	» 39,293
J. v. Lith en Van Dam,	» idem	» 36,850
Gebr. de Vos,	» idem	» 36,000
J. de Haas,	» idem	» 35,940
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 35,630
C. Meijers,	» idem	» 34,994
M. L. v. Spanje,	» idem	» 34,972
A. Nater & Co.,	» idem	» 34,570
J. L. Worders,	» idem	» 34,440
A. C. Paardekooper,	» idem	» 33,925
F. v. d. Waals,	» idem	» 33,280
H. R. Mirandé,	» idem	» 33,100
T. J. Mirandé,	» idem	» 33,027
A. Stichter,	» idem	» 32,850
P. A. Ravelli,	» idem	» 32,790
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 32,349
Gebr. Houtman,	» idem	» 32,014
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 30,500

Utrecht, 16 Febr.: Besteknr. 417, het maken van de uitbreiding van de hoofdgebouwen en eenige bijkomende werken op de stations Zevenbergen en Oudenbosch der Staatsspoorwegen; ingekomen 11 bilj., als:

C. ter Haar, Winterswijk,	*f* 25,890
T. Kessels, Breda,	» 24,845
P. H. Vestegen, Oosterwijk,	» 24,7.8
J. A. Mol, Breda,	» 23,181
C. Snijkerbuijk, Rijkfen,	» 22,840
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,	» 22,650
A. v. Gameren, Strijen en B. B. v. Ieperen, 's-Gravendeel,	» 22,513
L. Boterman, Gilze,	» 22,199
P. M. Kalis, Sliedrecht,	» 21,940
A. D. Lucas, Zevenbergen,	» 21,896
H. Bogaas Jr., Dordrecht.	» 20,943

Rotterdam, 16 Febr.: de levering van:

1o. 90 M³ hardsteenen dekzerk; ingek. 14 bilj., als:

	per M³
W. v. d. Broek, Utrecht,	*f* 14.89
A. Singels Az., Dordrecht,	» 12.10 en *f* 15.60
C. J. J. Boogendijk, Gouda,	» 12.94
L. Sabelis, Haarlem,	» 12.60
J. H. Bakker Pz., Rotterdam,	» 12.30
Technisch bureau Nieuwstraat, Amsterdam,	» 11.92
Kloos en Van Limburgh, Rotterdam,	» 11.68
De Doncker en Van Rooijen, Luik,	» 11.25
Van Noorden en Schwarzt, Rotterdam,	» 10.94
A. P. Schotel Gz., Dordrecht,	» 10.27
Ch. Ph. Petit, Breda,	» 9.94
H. J. Bosman, Rotterdam,	*f* 9.77½
Hirsch en Van Dorp, idem	» 9.61
F. Bodsen, Mook,	» 9.57

2o. 2000 M³ metselzand; ingek. 7 bilj., als: per M³

C. L. Breijs,	te Rotterdam,	*f* 1.10
A. Krijgsman,	» Krimpen a/d *l.*,	» 0.75
G. Kort,	»	» 0.75
P. v. Holst,	» Rotterdam,	» 0.71
D. Bouwe,	» Krimpen,	» 0.69
J. F. Breijs,	» Rotterdam,	» 0.69
A. H. Breijs,	» Kralingen,	» 0.65

3o. 50,000 KG. gietkoel; ingek. 7 bilj., als: per 100 KG.

Ketel, Kalff en Bartels,	te Rotterdam,	*f* 12.98
R. S. Stokvis & Zn.,	» idem	» 12.89
S. A. Vles & Zn.,	» idem	» 12.84
J. Marx,	» Amsterdam,	» 12.84
Kaupé en Wildé,	» idem	» 12.77
Wed. G. Boorsmans, & Zn.,	» Rotterdam,	» 12.73
C. Balguerie & Zn.,	» idem	» 12.71

4o. 700 scheepslast zuilenbazalt; ingekomen 6 bilj., als: per S.L.

Kempff en Hollender,	te Ruhrort,	*f* 8.88
Holland & Co.,	» Nijmegen,	» 8.48
Van Noorden en Schwarzt,	» Rotterdam,	» 8.28
G. A. Peters & Co.,	» Nijmegen,	» 7.69
Kloos en Van Limburgh,	» Rotterdam,	» 7.59
T. J. Smits Jz.,	» Dordrecht,	» 7.07
Erven H. Trip,	» Rotterdam,	» 6.96
A. M. Langeveld,	» Hardinksveld,	» 6.64

Groningen, 10 Febr.: het onderhouden van en het verrichten van herstellingen aan de gebouwen van het prov. bestuur, te Groningen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86; ingek. 15 bilj., als:

F. Peters,	te Groningen,	*f* 2870
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2610
H. Kiel,	» idem	» 2670
G. Meulink,	» idem	» 2593
D. Jansen,	» idem	» 2549
J. Bedings,	» idem	» 2525
E. W. Wiertsema,	» idem	» 2518
Ph. Hendriks,	» idem	» 2497
J. Werkman,	» idem	» 2446
A. J. Schreuder Jr.,	» idem	» 2425
G. P. v. Erp,	» idem	» 2366
J. v. d. Steegh,	» idem	» 2324
J. L. Teesman,	» idem	» 2300
R. Hovingh,	» idem	» 2249
J. H. Mulder,	» idem	» 2124

Kesteren, 11 Febr.: het bouwen van een ronden stenen windwaterraden met woonhuis voor het polderdistrict De Marsch, Lede en Oudewaard; ingek. 5 bilj., als:

Jansen,	te Doesburg,	*f* 15,600
Ten Zijthof & Zn.,	» Deventer,	» 15,575
J. H. Verweij,	» Lienden,	» 15,241
Van Eblik,	» Ochten,	» 14,620
D. v. d. Tas,	» Kesteren,	» 14,000

Amsterdam, 12 Febr.: het maken van eene kerk voor de pastorie van den H. Benifacius, onder beheer van den architect E. J. Margry; ingek. 23 bilj., als:

	a.	*b.*
F. W. v. Vloten, Utrecht,	*f* 146,284	*f* 125,189
C. Meijers, 's-Hage,	153,900	140,000
Wed. G. Camesi & Co., Rotterdam,	141,168	130,046
L. de Rooy, Tilburg,	157,010	141,000
P. S. Reinierse, Amsterdam,	167,300	149,000
J. Koster, idem	171,170	151,000
P. Vlaeman, Utrecht,	168,868	148,568
A. J. v. Lient, Amsterdam,	170,800	
K. J. R. v. Damme, idem	156,465	139,650
J. G. de Haart, Nieuweramstel,	149,900	129,980
H. B. Hendriks, Os,	161,400	138,950
W. L. Leijbrand, Amsterdam,	159,000	142,000
P. J. v. Workum en T. Baymakers, Amsterdam,	150,500	126,250
P. Bergs, Santpoort,	159,200	129,800
J. v. d. Berg, Amsterdam,	151,450	128,000
T. G. Beklinis en Damstra, Leeuwarden,	149,350	142,350
L. Struijcken, Maarsen,	145,247	121,286
G. P. R. Schermer, Uitgeest,	142,335	125,400
J. Slenters, Haarlem en H. v. d. Sanden, Rotterdam,	146,183	123,717
B. Krijnen, Amsterdam,	138,630	121,730
H. Stelwagen, Rotterdam,	150,190	127,000
C. P. W. Dessing, Gouda,	147,450	125,450
J. v. Groenendaal, 's-Hage,	146,975	124,975

De inschrijvingen onder *a.* betreffen den bouw der kerk met torenfront, die onder *b.* het bouwen van de kerk zonder torenfront, maar met een eenvoudigen noodgerf.

Haarlem, 12 Febr.: 1o. het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijks Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam; ingekomen 15 bilj., als:

J. de Boer,	te Amsterdam,	*f* 3722
P. J. Vos,	» idem	» 3650
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» idem	» 3628
A. Aalders,	» idem	» 3594
G. Sharp,	» idem	» 3549
J. Heijink,	» idem	» 3540
R. G. v. Dam,	» idem	» 3442
F. J. Koster,	» idem	» 3429
R. Repko,	» idem	» 3330
H. W. A. Paans,	» idem	» 3330
F. G. Degenhardt,	» idem	» 3280
P. A. Matthieu,	» idem	» 3268,76
W. L. Leijbrandt,	» idem	» 3138
G. Wend,	» idem	» 3113
H. J. Lochtenberg,	» idem	» 3100

2o. het onderhoud en de herstellingen aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Amsterdam; ingek. 15 bilj., als:

P. Kampman en J. v. Harderwijk,	te Amsterdam,	*f* 2259
F. J. H. Koster,	» idem	» 2158
P. J. Vos,	» idem	» 2075
J. de Boer,	» idem	» 2038.90
G. Sharp,	» idem	» 2009
R. Repko,	» idem	» 1985
B. G. v. Dam,	» idem	» 1972
A. Aalders,	» idem	» 1832
P. A. Matthieu,	» idem	» 1804.82
F. G. Degenhardt,	» idem	» 1800
J. Buiterman,	» idem	» 1625
H. W. A. Paans,	» idem	» 1615
W. L. Leijbrandt,	» idem	» 1738
H. J. Lochtenberg,	» idem	» 1660
G. Wend,	» idem	» 1621

3o. het onderhoud en de herstellingen aan de leerschool van de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; ingek. 10 bilj., als:

J. P. A. Nelissen,	te Haarlem,	*f* 3205
J. S. v. Velthuijsen,	» idem	» 3230
P. v. d. Weeg,	» idem	» 3225
D. A. Braakenburg,	» idem	» 3198
G. Hulsebus,	» idem	» 3146
S. B. Peijra,	» idem	» 3123
L. Blad,	» idem	» 3120
J. Machielse,	» idem	» 3110
J. Giebels en J. v. Servellen,	» idem	» 3100
J. Poelman,	» idem	» 3050

Arnhem, 12 Febr.: de levering aan de gasfabriek van 7.200.000 KG. Engelsche gaskolen; gegund aan W. Horen & Zn., te Rotterdam, Xow-Pelton main à *f* 0.73⅝ per 100 KG.

Kolijnsplaat, 12 Febr.: het graven der twee aan te leggen oosterputten met bijbehoorende werken in de westelijke kuip van den Oud-Noordbevelandpolder, onder beheer van den waterbouwkundige J. Nieuwdorp; ingek. 6 bilj., als:

M. Brass, Kolijnsplaat,		*f* 10,800
J. v. Strien, Zierikzee,		» 9,500
C. de Wilde, Kattendijke,		» 8,300
C. de Groot, Dordrecht,		» 7,820
L. B. v. d. Linde, Kortgene,		» 7,777
P. v. d. Berge, Kolijnsplaat,		» 7,657
gegund.		
Raming		*f* 8,077

Zutfen, 13 Febr.: 1o. het maken van eene nieuwe vermarkt bij de Noorderhaven; ingek. 13 bilj., als:

Gebr. Landeweert,	te Zutfen,	*f* 20,036
J. Dohter,	» Leeuwarden,	» 19,900
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 19,317
J. Schas,	» Brummen,	» 18,988
H. Dommes,	» Zutfen,	» 17,998
H. A. Welsing,	» idem	» 16,986
K. Bleeker,	» idem	» 16,880
G. J. Carmiggelt,	» Brummen,	» 16,719
H. L. Hamer,	» Zutfen,	» 16,398
J. G. Carmiggelt,	» Brummen,	» 16,380
G. Schuring,	» Zutfen,	» 16,300
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 15,860
G. J. Koordeman,	» idem	» 15,428

2o. de verbetering van de monding der Binnengracht en het maken van eene inlaatsluis; ingek. 9 bilj., als:

Gebr. Landeweert,	te Zutfen,	*f* 3348
H. J. Haijtink,	» idem	» 3139
H. J. Bessen,	» idem	» 3050
G. J. Koordeman,	» idem	» 3044
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3030
H. Langenberg,	» idem	» 2896
G. Schuring,	» idem	» 2859
C. Tersteeg,	» idem	» 2533,99
G. J. Carmiggelt,	» Brummen,	» 2479

3o. het leveren van afrikkingen voor de gemeentewerfanden; ingek. 5 bilj., als:

J. Holtslag,	te Zutfen,	*f* 4332
A. Brandenburg,	» idem	» 1945
G. Schuring,	» idem	» 1896
G. J. Jansen,	» idem	» 1716
H. J. Haijtink,	» idem	» 1680

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 21 FEBRUARI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag 23 Febr.

Deventer, te 11 uren, in het koffiehuis van A. Duijn: het afbreken van 2 bestaande- en het bouwen van een nieuw woonhuis met bovenwoning, aan de Sijzenbaan. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 66, de levering van benoodigdheden voor vervoeken spoor, met contrarails- en ijzeren dwarsliggers, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, maar zonder spoorstaven.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken-, grenen-, vurenen dennen houtwaren, teer, pik en smeedijzer, ten dienste der gemeentewerken, onder beheer van den wethouder belast met de publieke werken der gemeente, ged. '85;

2o. het gewoon onderhoud en de daarbijbehoorende herstellingen van de bruggen der gemeente, ged. '85, '86 en '87.

Inl. sub no. 2 ten kantore van den stadsarchitect aan den Stadstimmertuin, van 10—12 uren.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het maken van eene schutting, ter lengte van ongeveer 27 M., van dennen- en Amerikaansch grenenhout, op het terrein achter het politiebureau, aldaar, met de levering der materialen.

Uithuizen, te 1 uur, door het best. van het waterschap de Eemspolder, in het Waterschapshuis: het graven van eene bermsloot, lang p. m. 4425 M.

St-Antonis (bij Boksmeer), te 2 uren, door het R.-K. kerkbest.: al de arbeidskonnen, met bijlevering van eenige materialen, tot het vergrooten der kerk, aldaar. Inl. bij den architect Corn. van Dijk, te Wieehen. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect J. P. Hazen, in het koffiehuis Strucé: het bouwen van een blok van 2 heerenbehuizingen, gelegen aan de O.-Z. van de Onbeplante Oosterpoort, met levering van materialen, arbeidslonnen, transporten, gereedschappen enz.

Amsterdam, door den architect W. Langhout Gz.: het bouwen van een woonhuis aan het Zandpad. Bestek en teekening liggen in De Ijsbreker, aan de Weesperzijde.

Dinsdag, 24 Febr.

Arnhem, te 11 uren, door burg. en weth.: het metselen van 2 fonteinbakken met inhuitrand van portland-cementbeton, op de gedempte Jansgracht.

Beutichem, te 12 uren: eene vergrooting en verbouwing van het huis «Ruimzicht», aldaar. Inl. bij den architect L. G. Richter, te Winterswijk.

Leeuwarden, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Heerenveen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter J. F. Schreepers, te Groningen. Raming *f* 1850.

Assen, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten van- en het maken van eenige veranderingen aan de openbare lagere school te Aardschereveld, gemeente Assen. Inl. bij den stadsbouwmeester.

Bemmel, te 1 uur, door kerkvoogden der Herv. gemeente, bij Van Erp: het vergrooten der school voor bijzonder lager onderwijs, aldaar.

Leiden, te 2 uren, door het best. van het Leidsche studentenkorps, in de société Minerva: het maken van een feestgebouw op de Rijnsburgerlaan, aldaar, voor de aanstaande feesten in Juni a.s. Inl. bij den ingenieur-architect C. Muyskes, te Amsterdam.

Leiden, te 2 uren, in de Directiekeet van het in-aanbouw-zijnd huis aan den Stationsweg: het maken, leveren en stellen van ijzeren afsluithekken voor vier perceeltjes. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, Doezastraat, aldaar.

Almen, te 2½ uren, bij den koffiehuishouder Oving: het grondwerk voor het bouwen van eene tiltz, aldaar. Inl. bij E. Kruizing, te Almen en bij Gebr. Landeweert, te Zutfen. Aanw. te 1½ uren.

Rosmalen, te 3 uren, door A. J. Blom (te 's-Hertogenbosch), bij Ouwenberg, aan de Kruisstraat: het bouwen van eene herrenwoning met stal, schuur en bergplaats, te Rosmalen, met bijlevering der benoodigde materialen. Inl. bij Th. Wilders, Kerkstraat, te 's-Hertogenbosch.

Nijmegen: het bouwen van een woonhuis aan de Pauwelstraat. Bestekken te verkrijgen bij de firma Van der Waarden, ijzerhandel.

Nijmegen, door den burgemeester: de levering van het voor het overvaartveer benoodigde hout. Inl. bij den gemeentearchitect.

Woensdag, 25 Febr.

Den-Bommel, te 10 uren, door het gemeentebest.: de levering van 500 à 600 M³ gebrde grint.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werkbleden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk, ten behoeve van de werken van de Merwede en Kilen in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak aanvangende op 1 April '85 en eindigende op ultimo Maart '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht, bij den Rijkswerktuigkundige Beijerink, te Rotterdam en bij den buitengewoon-opzichter Wessink, te Workumdam.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e genie-commandement, bij J. C. van der Horst: het maken van eene inundatiesluis bij het fort De Ruyter, onder toezicht der genie te Willemstad. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Willemstad. Raming *f* 85,500.

Deventer, te 11 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest., in het koffiehuis van Spijker: het verbouwen van een bestaand gebouw tot hoofdonderwijzerswoning. Aanw. te 10 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door het best. van den Noorder-IJpolder, op het raadhuis, kamer no. 60: het hardmaken van een gedeelte dijk om genoemden polder. Inl. bij den opzichter des polders (aan het kantoor der bouwopzichters, raadhuis te Amsterdam). Bilj. inzenden tot 11 uren aan de secretarie van den polder, op het raadhuis, kamer no. 77 (afdeeling Financien).

Rijswijk (Noordbr.), te 12 uren, door burg. en weth.: het gereedmaken der aardebaan met bijkomende werken, en het begraven van den weg, genaamd de Veld- en ten deele Varkenshoevebseweg, aanvangende aan de stoep naar den Hoogen Maasdijk in het dorp tot de Hooglandschesteeg, met een gedeelte van het Uitwijksche Dijkje, uitmakende eene lengte van 2550 M., met alle leveranticn. Inl. bij A. Smits Az., te Rijswijk (Noordbr.) Aanw. 23 en 24 Febr., te 10 uren, te beginnen aan de stoep in het dorp.

Apeldoorn, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene school te Uchelen;

2o. het maken van meubelen ten behoeve van de school te Uchelen;

3o. de aanbouw van een schoollokaal enz., op het terrein gelegen bij de school te Hoenderloo;

4o. het maken van meubelen ten behoeve van de school te Hoenderloo;

5o. het maken van eene afscheiding in het schoollokaal te Loenen;

6o. het maken van eene idem in het schoollokaal te Oosterhuizen.

Inl. bij den gemeentearchitect S. J. de Boer.

Eelde, te 2 uren, door G. ter Meulen: het bouwen van een burgerwoonhuis, ingericht voor winkel en bakkerij, met bijlevering der niet-aanwezige materialen. Bestek en teekening liggen bij den besteder ter inzage.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, in het logement van B. Vos: het bouwen van eene burgerhuizing, op een terrein aan den Heereweg, Sectie Y no. 1284. Aanw. 23 Febr., te 11 uren.

Drachten, bij Erven Bollenaar: het bouwen van een geheel nieuw woonhuis, aldaar. Inl. bij den architect D. D. Doorsma, aldaar. Aanw. 23 Febr., te 12 uren.

Hoedekenskerke, door den burgemeester: de levering van 200 M³ onderhoudsgrint, vrij op den wal, aan de haven aldaar, voor 1 April '85.

's-Bosch, door het college van regenten over de Godshuizen en Algemeenen Armen, Gasthuisstraat C. 38: de levering van metselsteen voor het te bouwen krankzinnigengesticht «Voorburg», onder Vucht, als:

Waalsteen: mikleur 1e rood, harde, gescheurde, beregend boerengraauw of beste harde moulsteen (kunnen ook van andere ovens afkomstig zijn, mits beantwoordende aan gemeende kwaliteit en Waalvorm) 1,800,000

Waalsteen: onderroetsche clakke klinker 200,000

idem miskleurig hardgrauw 1,150,000

idem 1e klinkend bleekrood 4,150,000

hardgrauwe profielsteen 75,000

harde blauwe gesmoorde 35,000

gele verseieringklinker 25,000

Monsters van 4 stuks, met prijsopgraaf, franco spoorweghaven of voor den wal in de Zuidwillemsvaart, aldaar, of op het landgoed «Voorburg», te Vucht, uiterlijk 24 Febr. inzenden.

Zutfen, door A. Terwelle: het bouwen van een woonhuis op een perceel gelegen aan het Hoogestraatje. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz. Bestek en teekening liggen in het café-Groote. Aanw. 23 Febr., te 11½ uren.

Donderdag, 26 Febr.

Sluis, te 12 uren, door het uitvoerend best. van het waterschap der Sluis-aan-de-Wielingen: de levering van dennen palen, dennen gording, eiken beschoeipalen, Brabantsche rijs, Brabantsch haringhout en Brabantsche staken.

Gemert, te 2 uren, door burg. en weth., bij G. Frant, in De Korenbeurs: het aanbesteden van het oude- en wederopbouwen van een nieuw raadhuis. Inl. bij den architect M. Breesen, te Helmond. Aanw. 23 Febr., te 10 uren.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen genaamd «de Trippenhuizen», te Amsterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter van de universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Raming *f* 2400.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten S. en H. Hoekzema, in het koffiehuis Struvé: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener behuizing in de Oude-Ebingestraat, aldaar. A. no. 145, met bijlevering van al het benoodigde. Aanw. 23 Febr., te 10 uren.

Amsterdam, 's avonds 8 uren, door G. Radbertz, in café-Pfandzaal: het verbouwen van zijn perceel, Zwanenburgerstraat 53. Aanw. 22 en 24 Febr., te 10 uren.

Vrijdag, 27 Febr.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeentehuis: de levering van:

perc. 1, 6,800,000 KG. basaltsteenen en 1,200,000 KG. basaltzinksteen;

perc. 2, 300,000 bos Hollandsche rijs, benevens tuinlatten, Walchersche palen, kruishout en wiephout, alles ten dienste der strandwerken. Inl. bij den fabrieklaandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft.

Heermond, te 4 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een kiosk op het Munsterplein.

's-Amsterdam, door Gebr. Loosjes: het verbouwen van hun perceel Zwanenburgerstraat 26. Inl. bij den architect Salm, Plantage-Middellaan 19, alaar.

Zaterdag, 28 Febr.

Bolsward, te 10½ uren, door burg. en weth. van Wonseradeel: het onderhoud van schutgebouwen, onderwijzerswoningen en andere gemeentegebouwen over '85.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeentehuis: het onderhoud, ged. '85, van de sluizen, bruggen en wachterswoningen langs den Rijn van het gebouw voor weerkundige waarnemingen aan de Oude-Wetering, en van de telegraaflijn tusschen Oude-Wetering en Roelofarendsveen. Inl. bij den ingenieur te Leiden.

Heerde, te 12 uren, door den logementhouder J. Boere: de verbouwing van zijn logement. Inl. bij den bouwkundige D. J. de Ruiter, te Heerde. Aanw. te 10 uren.

Schoonebeek, te 1 uur, ter secretarie: het maken van een gemeentehuis te Schoonebeek. Aanw. te 11 uren.

Zwolle, te 3 uren, in het Hotel-Voskamp: het bouwen van een pakhuis met woning op de werf van de firma Trooster, nabij de Kamperpoort, alaar. Inl. bij den architect S. J. H. Trooster Hzn., aldaar.

Zondag, 1 Maart.

Rasmalen, door het best. van het krankzinnigengesticht Oudewater: de levering van verschillende benoodigdheden, ged. '85.

Maandag, 2 Maart.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het verbouwen van het woonhuis op den hoek der Bovenbergstraat, aldaar, voor rekening van E. A. Frowein. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. Bestek no. 64, timmerwerk voor perronoverdekking, luifel, goederen-, locomotief- en wagenloods;
2o. Bestek no. 65, 34 afstandsignalen met toebehooren, maar zonder lantarens, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de volgende onderhoudswerken:
1o. op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, Haarlem—Uitgeest:
a. Bestek no. 354, uitdiepen en verbreeden van sloten. Raming f 6634;
b. Bestek no. 360, timmer-, metsel- en smidswerken, in 3 perceelen. Raming in massa f 29,760;
c. Bestek no. 357, verf-, behang- en teerwerken. Raming f 8780.
2o. op den spoorweg Helder—Amsterdam, Zaandam—Hoorn:
a. Bestek no. 353, uitdiepen en verbreeden van sloten. Raming f 3806;
b. Bestek no. 361, timmer-, metsel- en smidswerken, in 4 perceelen. Raming in massa f 16,019;
c. Bestek no. 358, verf-, behang- en teerwerken. Raming f 9092.
3o. op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht:
a. Bestek no. 356, uitdiepen en verbreeden van sloten, in 2 perceelen. Raming f 1420.60;
b. Bestek no. 362, timmer-, metsel- en smidswerken, in 4 perceelen. Raming in massa f 18,787.64;
c. verf-, behang- en teerwerken. Raming in massa f 6730.
4o. op het baanvak Amsterdam:
Bestek no 363 timmer-, smids-, behang-, verf-, teer-, metsel-, roeg- en tabakwerken, in 2 perceelen. Raming in massa f 21,500.
Aanw. als in de Bestekken vermeld.

Nijmegen, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Rijk-van-Nijmegen, op het raadhuis: het verhoogen en verzwaren van den Waaldijk, te Wuurt. Inl. bij den dijksopzichter Herckenrath, te Winsen.

Dinsdag, 3 Maart.

Leiden, te 1 uur, door de commissie der stedelijke gasfabriek: de levering van 12,000 tons Westfaalsche gaskolen, 300 tons Schotsche of 900 tons Australische kolen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 418, het maken van eene houtloods op het terrein van het hoofdmagazijn op het station Tilburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Benske, te Breda.

Rotterdam, in het Tuinzichuis: de levering van:
1o. 24 partijen azijnhouten bragstrooken voor rijvoeringen, te zamen bevattende 3028 staks;
2o. een stoomketel;
3o. 3300 M³ duinzand, ten behoeve van het onderhoud en de vergrooting der gemeentelegraafplaats in Kroonwijk;
4o. 32 stuks hardsteenen grafterken.

Woensdag, 4 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van het wrak van het benoden Maasdiep, in den benedenmond van het Scheur, gezonken stoomschip «Huntcliff». Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Loomans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur Sanders, te Hoek-van-Holland. Aanw. 25 Febr., te 12 uren.

Nieuwlekkerland, te 11 uren, door de commissie van regenten tot het bouwen van een oude-mannen-en-vrouwenhuis, ten raadhuize: het maken der houten fundeering voor bedoeld gebouw. Aanw. door den bouwkundige A. den Boer (te Krimpen a/d. Lek), 28 Febr., te 11 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een rundvee-slachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het openbaar slachthuis, alaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 26 Febr., te 11 uren.

's-Hage, door het ministerie van koloniën: de levering van steenkolen te Oleh-leh of Poeloe Brus en te Banjermasin.

Oostgeusplaat, door het gemeentebest.: de levering van p. m. 600 M³ grove onderhoudsgrint.

Vrijdag, 6 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Assen, van 31 April '85—31 Maart '88. Inl. bij den tijksbouwmeester in het 1e district. Aanw. 26 Febr., te 2 uren. Raming f 1025.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 60,000 stuks grenkeien (exogenaande obloogs retailkis).

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van Het Nieuw-Bildt: de levering van 5,500,000 klinkersteen. (Herbesteding.)

Maandag, 9 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het vervaardigen en leveren van een ijzeren drijvend dok voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van bouwmaterialen, in 8 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Woensdag, 11 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het inkepen van eiken dwarsliggers, het inkepen en beveiden met chloorzink van groenen dwarsliggers, en de levering van chloorzink, ten dienste der Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming f 17,000.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijnsgoederen.

Maandag, 16 Maart.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het herstellen en vernieuwen van eenige bruggen, in 5 perceelen;
2o. het maken van eene schoeiing en walburries, in 2 perceelen.
Aanw. van no. 1, 12 Maart, te 2 uren, aanvangende met de Warmonderbrug.

Woensdag, 18 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 10 en 11 Maart, te 2 uren. Raming f 62,400.

Maandag, 23 Maart.

Katwijk a/Z., te 2 uren, in de zaal voor Protest, belangen: het bouwen eener kerk met toren en ameublement. Inl. bij den architect H. J. Jesse, te Leiden. Aanw. 16 Maart, te 2 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Deniaga, 4 Febr.: het afbreken der oude- en wederopbouwen eener nieuwe voorhuizing met melkenkelder op de zathe, bemoend door R. Sijtsema, te Deniaga, voor Jhr. Mr. van Haersolte, te Arnhem, onder beheer van den bouwkundige R. Schärer; ingek. 7 bilj., als:

Joh. R. Bosma,	te Joure,	f 3449
D. Wielinga,	» Idskenhuizen,	» 3232
K. v. d. Wetering,	» Wijkel,	» 3015
H. J. Frankema Mz.,	» Joure,	» 2949
Y. de Boer,	» St.-Nikolaasga,	» 2900
D. Boegkamp,	» Follega,	» 2889
J. Haarsma,	» Balk,	» 2535

gegund.
Raming f 2975

Dongen, 11 Febr.: de aanleg van een klinkerweg, van den Hoogen Ham naar de Vaart in deze gemeente; ingekomen 18 bilj., als:

G. de Bosg. Gorichem,	f 19,404
A. Oosters, Willemstad,	» 18,377
P. Sterk, Spijk (gem. Heukelom),	» 18,400
W. Scheffelaers, Dongen,	» 18,395
J. v. Laarhoven, Raamsdonk,	» 18,587
J. v. Empel, Tilburg,	» 18,378
J. H. v. Heezwijk, Lobit,	» 18,220
W. v. d. Koog, Amersfoort,	» 18,150
L. G. Jansen, Baarle-Nassau,	f 17,956
P. Driesen, Dongen,	» 17,920
A. Gehlens, 's-Bosch,	» 17,800
W. H. de Haan, Elden (gem. Elst),	» 17,588
G. W. Metsers, Ginneken,	» 17,248
A. de Kort, Baardwijk,	» 17,147
F. Otten, Helmond,	» 17,083
C. M. Rozenburg, Naaldwijk,	» 16,997
F. W. v. d. Houwen, Ouddorp,	» 16,210
L. Bodermans, Gilze,	» 16,197

gegund.
Raming f 18,988

Rederszeg, 11 Febr.: 1o. het herstellen van 3 duikers te Langsoeren; ingek. 3 bilj., als:

H. Stoltenberg,	te Dieren,	f 133.80
H. Esklaar,	» idem	» 128
J. F. Stoltenberg,	» idem	» 109.40

2o. het ophoogen en begrinden van een weg; ingek. 5 bilj., als:

J. W. te Strake,	te Dieren,	f 418
E. J. Jansen,	» Soeren,	» 400
M. Gerritsen,	» Dieren,	» 398.42
H. Polman,	» idem	» 364
J. B. P. Sevink,	» idem	» 353

Beiden gegund.

Groningen, 11 Febr.: het goedkeurlijk afbreken en wederopbouwen van eene behuizing in de Akerkstraat, H. no. 31½, met bijlevering der materialen, onder beheer van de architecten K. en H. Hoekzema; ingek. 21 bilj., als:

R. Hoven,	te Groningen,	f 3419
J. Werkman,	» idem	» 3313
J. I. Toesman,	» idem	» 3251
R. de Jong,	» idem	» 3045
B. S. Dijkstra,	» idem	» 2966
E. W. Wietzema,	» idem	» 2949
H. de Haan,	» idem	» 2923
D. Dooijes,	» idem	» 2905
D. Jansen,	» idem	» 2904
J. Daverman,	» idem	» 2883
J. de Vries,	» idem	» 2873
J. Bedings,	» idem	» 2871
G. Meulink,	» idem	» 2869
E. Berkenbosch,	» idem	» 2820
J. H. Mulder,	» idem	» 2820
T. Y. Jelsma,	» idem	» 2798
H. J. Menge,	» idem	» 2745
G. P. v. Erp,	» idem	» 2717
B. J. Walker,	» idem	» 2697
D. Dalmeden,	» idem	» 2665
E. Peters,	» idem	» 2253

gegund.

Groningen, 12 Febr.: onderhandsche aanbesteding door de architecten K. en H. Hoekzema, te Groningen, van het afbreken van de kap en lijstgoten en verder opbouwen eener winkelbehuizing, staande aan den Carolieweg en de Gelkingestraat, te Groningen; ingekomen 9 bilj., als:

H. J. Menge,	te Groningen,	f 1999
H. de Haan,	» idem	» 1880
J. Bedings,	» idem	» 1749
D. Dooijes,	» idem	» 1745
E. Berkenbosch,	» idem	» 1740
D. Dalmeden,	» idem	» 1689
F. W. Wietzema,	» idem	» 1589
J. de Vries,	» idem	» 1535
G. Meulink,	» idem	» 1533

St.-Annaparochie, 12 Febr.: het onderhoud van de gemeentewerken van Het Bildt over het 1e halfjaar '85;
Gegund aan:

te St.-Annaparochie, Gebr. Pot,		f 247
» St.-Jacobi »	Wed. M. T. Bakker,	» 256
» L.-Vrouwens	W. Boersma,	» 86
» Oudeltijl,	dezelfde,	» 279
» Oudeltijl,	Wed. M. T. Bakker,	» 65

Arnhem, 12 Febr.: het maken, leveren en stellen van schoolmeubelen; ingek. 9 bilj., als:

J. W. Jansen,	te Arnhem,	f 5270
J. v. d. Staay,	» idem	» 4700
W. A. R. Kok,	» idem	» 4224
G. J. Lucassen,	» idem	» 4187
H. v. d. Sand,	» idem	» 4139
W. Lemink & Zn.,	» idem	» 4130
A. Jas,	» idem	» 4100
H. G. Lankhorst,	» idem	» 3860.95
J. Dreyer,	» Ernst,	» 3800

De gunning is in beraad gehouden.

's-Hage, 13 Febr.: 1o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Dokkum; ingekomen 2 bilj., als:

S. Eroh,	te Dokkum,	f 744
S. Hoogeveen,	» idem	» 729

2o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Deventer; ingek. 4 bilj., als:

E. v. d. Woerd,	te Deventer,	f 1179
R. v. d. Worp,	» idem	» 1173
K. v. Lenssen,	» idem	» 1144
A. Feberwee,	» idem	» 1073

3o. het onderhouden en herstellen van het postgebouw te Zaltbommel; ingek. 4 bilj., als:

H. A. Kaasjager,	te Zaltbommel,	f 859
W. Willems,	» idem	» 832
L. J. Mertz,	» idem	» 793.80
M. H. B. Kersgens,	» idem	» 777

Ruinen, 13 Febr.: het verbouwen van de pastorie der Herv. gemeente, met bijlevering der materialen, onder beheer van den architect H. Hoogsma; ingek. 8 bilj., als:

J. de Boer,	te Steenwijk,	f 4120
K. Worst,	» Meppel,	» 3899
J. Eummink,	» idem	» 3643
J. Hesselingen,	» idem	» 3586
K. Seubring,	» Echten,	» 3536
W. Brals,	» Meppel,	» 3469
A. Lonsain en H. Bisschop,	» Ruinen,	» 3399
A. Niehuis,	» Hoogeveen,	» 3275

Raming — » 3900

Utrecht, 14 Febr.: 1o. het onderhouden van en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijksweertsenijschool, tot 31 Dec. '86;

hoogste inschr.	Van Deventer,	f 14,330
laagste »	Meijer,	» 11,340

2o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van het prov. best., tot 31 Dec. '86;

hoogste inschr.	De Leur,	f 4444
laagste »	Van Baaren,	» 3947

3o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de gebouwen van de Rijksuniversiteit te Utrecht;

hoogste inschr.	De Leur,	f 8888
laagste »	Meijer.	» 7720

4o. het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen van de Rijks-hoogere burgerschool te Utrecht, tot 31 Dec. '86;

hoogste inschr.	Buijsch v. Dugteren,	f 1999
laagste »	Van Baaren,	» 1487

Zwolle, 14 Febr.: het bouwen eener school voor 600 leerlingen op de Beggineweide; ingek. 25 bilj., als:

J. Bessding,	te Meppel,	f 50,900
T. J. Mirande,	» 's-Hage,	» 49,249
B. Vixebosse,	» Almelo,	» 48,900
H. Greve,	» Zwolle,	» 48,000
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 47,900
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 47,770
G. Schutte,	» Zwolle,	» 47,380
A. Blecke,	» idem	» 46,985
A. v. d. Meer,	» Harlingen,	» 46,495
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 46,141
H. Lubbers,	» idem	» 45,880
T. Schipper,	» Genemuiden,	» 45,557
K. J. Kalt,	» Urerterp,	» 45,284
J. Pellenkoft & Zn.,	» Zwolle,	» 44,849
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 44,440
G. v. Uzen,	» Zwolle,	» 44,400
E. Groenink,	» Steenwijk,	» 43,932
H. G. Trup,	te Zwolle,	f 42,880
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 42,308
D. Landstra,	» Sneek,	» 42,269
L. Oosterwijk,	» Wije,	» 41,980
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 41,660
J. Weis,	» Ambt-Vollenhove,	» 41,069
L. Meijer,	» Zwolle,	» 39,882
D. Reuins,	» idem	» 39,573

gegund.
Raming f 41,586

Maastricht, 16 Febr.: het onderhouden van en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der Rijks-hoogere burgerschool te Roermond, tot 31 Dec. '86; ingekomen 3 bilj., als:

J. Roulaus,		f 3066
Jos. Debing,		» 2848
P. Reijnen,		» 2650

Amsterdam, 16 Febr.: Bestek no. 6 ('85), het maken der gebouwen voor de hydraulische inrichting aan de Handelskade; ingekomen 21 bilj., als:

R. Kroon,	te Buiksloot,	f 123,809
A. J. v. Lienit,	» Amsterdam,	» 123,000
A. Paans,	» idem	» 123,000
H. C. Berlas,	» idem	» 123,447
Maks en Boekholst,	» idem	» 122,221
B. Voordendag Az.,	» Dordrecht,	» 120,700
G. B. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 120,000
P. Vlasman,	» Utrecht,	» 118,880
G. Boon,	» Amsterdam,	» 118,652
P. Duinker,	» idem	» 118,333
T. Hibarius Wz.,	» Leeuwarden,	» 116,680
Crujff en Schouten,	» Amsterdam,	» 116,640
B. v. Baaren,	» idem	» 116,458
F. K. Otinga,	» idem	» 113,380
K. Hollander,	» Gouda,	» 113,240
D. Zuiderbeek,	» Amsterdam,	» 112,777
P. F. Reinierse,	» idem	» 111,111
W. Yoskuijl,	» idem	» 110,413
J. v. Gevenendaal, 's-Hage, en C. P. Dessing,	» Gouda,	» 108,108
J. Koster,	» Amsterdam,	» 104,980
Van Workum en Raaijmakers,	» idem	» 104,000

's-Hage, 16 Febr.: de riolleering van het verlengde gedeelte der Prinsenstraat; ingek. 5 bilj., als:

Van Bergen Henegouwen,	's-Hage,	f 1199
C. de Vreede,	idem	» 1100
C. Wijbrande & Co.,	idem	» 1068
G. Keij,	Rotterdam,	» 879
H. Jongenburger,	Waddinxveen,	» 810

Amsterdam, 16 Febr.: 1o. Bestek no. 355, het maken van eene halfronde locomotievenloods en den onderbouw voor eene draaischijf van 14.50 M. middellijn, met bijbehoorende werken, op het goederenstations-emplacement Amsterdam—Rietlanden; ingekomen 26 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	's-Hage,	f 51,458
Ph. Verbruggen,	Waddinxveen,	» 48,940
B. A. Wiegerink,	Groenlo en F. A. Terwindt, Pannerden,	» 48,500
K. Hollander,	Gouda,	» 48,263
J. Smit VII,	Slikkervoer,	» 47,500
A. Paans,	Amsterdam,	» 47,260
H. C. Berlas,	idem	» 47,100
P. Duinker,	idem	» 46,954
H. Deutekom,	idem	» 46,767
A. v. Zelst,	idem	» 46,595
J. Koster,	idem	» 46,200
E. R. Kuipers,	Nieuweramstel,	» 46,200
L. Kok,	Ilpendam,	» 46,000
C. Eckhardt,	Almelo,	» 45,890
T. J. Mirande,	's-Hage,	» 45,300
G. B. v. Doorn,	Amsterdam,	» 45,200
C. ter Haar,	Wintereswijk,	» 45,200
G. A. v. Spanje,	Rotterdam,	» 45,114
H. J. Meskers,	Amsterdam,	» 44,987
P. S. Reinierse,	idem	» 44,444
H. J. Nederhorst,	Gouda,	» 44,443
E. v. Brunnenden,	Nieuweramstel,	» 44,344
J. J. v. Sluisdam,	Dordrecht,	» 44,200
P. v. Workum en F. Raaijmakers,	Amsterdam,	» 44,000
T. Hibarius Wz.,	Leeuwarden,	» 43,740
D. J. Clenberg,	Rotterdam,	» 43,510

2o. Bestek no. 350, het maken van de aarde- en de spoorbaan, met de kunst- en eenige andere werken van- en in aanslniting aan den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, tot op het terrein der gemeentegasfabriek te 's-Hage; ingek. 19 bilj., als:

G. D. Bolier,	Sliedrecht,	f 103,000
J. Koog,	Amsterdam,	» 102,760
G. A. v. Hattem,	Sliedrecht,	» 98,900
G. Goudhart,	Dordrecht,	» 96,850
J. v. d. Berg,	Amersfoort,	» 96,000
W. P. Teeuwisse,	's-Hage,	» 95,450
H. Wiesbonen,	Schiedam,	» 94,000
G. Keij,	Rotterdam,	» 92,500
A. v. d. Meijden Hz.,	Hardinkveld,	f 92,449
P. v. d. Houwen,	's-Hage,	» 92,300
H. T. Wiegerink,	Groenlo,	» 91,500
M. A. J. Taverne,	's-Hage,	» 91,400
H. Jongenburger,	Wadinksveen,	» 88,700
C. v. d. Meijden Jr.,	Hardinkveld,	» 88,000
B. A. Wiegerink,	Groenlo,	» 87,356
B. Voordendag Az.,	Dordrecht,	» 87,300
C. Meijers,	's-Hage,	» 85,694
A. Terwindt,	Westpannerden,	» 84,800
M. L. v. Spanje,	's-Hage,	» 84,573

3o. Bestek no. 351, het maken, leveren en stellen van den benenbouw eener draaischijf van 13.50 M. middellijn, op het gemeenschappelijk stationsemplacement Amsterdam—Rietlanden; ingek. 10 bilj., als:

Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen,	Amsterdam,	f 5388
L. J. Enthoven,	's-Hage,	» 4697
Hugo de Ridder,	directeur machinenfabriek Delfshaven,	» 4620
Maschinenfabrik «Deutschland»,	Dortmund,	» 4595
Auguste Ghilain,	Luik,	» 4590
Haargietderij «Prins van Oranje»,	's-Hage,	» 4262
Utrechtsche gaargieterij firma A. F. Smulders,	Utrecht,	» 4242
Usines et fonderies, Société Anonyme,	Haine St.-Pierre,	» 4240
Veuve Alphonse Frédérix,	Liége,	» 4090
Kon. Ned. Grofsmederij,	Leiden,	» 3860

4o. Bestek no. 352, het vervangen van 7 houten bruggen door een stenen duiker, drie stenen bruggen met plaatijzeren liggers, twee stenen bruggen met gegoten-ijzeren liggers en een gegoten-ijzeren huis met bijbehoorende werken, in den spoorweg tusschen Delft en Rotterdam; ingekomen 15 bilj., als:

G. Schermers,	Dronen,	f 38,950
A. v. d. Boom,	Delft,	» 35,915
J. Smit VII,	Slikkervoer,	» 34,800
J. L. de Jongh,	Ameide,	» 33,200
J. Sjerp,	Rotterdam,	» 32,900
G. Keij,	Rotterdam,	» 32,800
G. Meijers,	's-Hage,	» 32,800
G. A. v. Spanje,	Rotterdam,	» 31,990
C. Eckhardt,	Almelo,	» 31,400
J. v. d. Berg,	Amersfoort,	» 31,200
W. P. Teeuwisse,	's-Hage,	» 31,138
H. Wiesbonen,	Schiedam,	» 30,500
F. H. Joseph,	Helder,	» 30,000
C. v. d. Meijden Jr.,	Hardinkveld,	» 29,990
F. W. v. d. Houwen,	Ouddorp,	» 28,689

5o. Bestek no. 353, de levering van Luiksche grieskeien; ingek. 10 bilj., als:

	per M³
Alfred Dupeens, Yvoy (België),	f 2.76
Agence commerciale de l'Ourthe, Liége,	» 2.53
Van Noorden en Schwerzel, Rotterdam,	» 2.53
Edmond Burlion, Luik,	» 2.46½
G. Thoonsen, Meek,	» 2.45
C. P. Petit, Breda,	» 2.43⅞
G. J. Serlé, Amsterdam,	» 2.425
H. J. Hensterman, idem	» 2.39
Ernest Janssen, Luik,	» 2.29
H. J. Bosman, Rotterdam,	» 2.19⅝

Groningen, 16 Febr.: het bouwen eener heerenbehuizing aan den Emminssingel te Groningen, onder beheer van de architecten K. en H. Hoekzema; ingekomen 22 bilj., als:

J. I. Toesman,	te Groningen,	f 13,588
L. Ohlenburger,	» idem	» 13,144
E. Peters,	» idem	» 13,137
T. Y. Jelsma,	» idem	» 13,133
H. Kiel,	» idem	» 13,124
R. Hovinga,	» idem	» 13,116
G. P. v. Erp,	» idem	» 13,087
J. H. Muller,	» idem	» 13,047
J. Haupt,	» idem	» 12,988
J. Bedings,	» idem	» 12,949
H. J. L. Walker,	» idem	» 12,943
D. S. Dijkstra,	» idem	» 12,887
J. de Vries,	» idem	» 12,672
J. Daverman,	» idem	» 12,670
K. Fekkes,	» idem	» 12,669
G. Meulink,	» idem	» 12,644
H. Schothens,	» idem	» 12,590
D. Dalmeden,	» idem	» 12,232
E. W. Wietzema,	» idem	» 12,064
D. Dooijes,	» idem	» 11,975
J. Peelman,	» idem	» 11,905
E. Berkenbosch,	» idem	» 11,805

gegund.

Amersfoort, 16 Febr.: 1o. het maken van eene Waalkinkerbestrating, *a.* op den Stationsweg langs de Amersfoortsche Beiersch-Inerbouwerij, en *b.* op een verbindingsweg tusschen de Naarder- en Utrechtsche straatwegen, te zamen 2200 M²; ingekomen 5 bilj., als:

S. Knoppers,	te Amersfoort,	ƒ 4444
J. v. d. Berg,	» idem	» 4300
A. Maters,	» idem	» 3742
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 3688
F. W. Bonte,	» Amersfoort.	» 3199.99

gegund.

2o. het leveren en plaatsen van 5 publieke houten dubbele privaten; ingek. 7 bilj., als:

A. W. Otte,	te Amersfoort,	ƒ 312
C. Lensing,	» idem	» 279.50
J. Klarenbeek,	» idem	» 256
G. Wassink,	» idem	» 247
H. J. Fijnenberg,	» idem	» 245
W. v. Hasselen,	» idem	» 230
W. v. d. Kooi,	» idem	» 210

gegund.

Tolen, 16 Febr.: het afbreken van gebouwen en het bouwen van eene nieuwe graanschuur, wagenhuis en varkenshok, op de hofstede bewoond door Matthijs Kooten, alsmede, onder beheer van den architect A. le Clercq; ingekomen 13 bilj., als:

J. Tiberius,	te Kruisland,	ƒ 8659
A. Reeders,	» Poortvliet,	» 8240
L. v. Zaltbommel,	» idem	» 8215
Joh. Krijger,	» idem	» 8210
J. Ruiflet,	» Oudvosmeer,	» 8000
M. Lindhout,	» idem	» 7757
C. Westmaas,	» idem	» 7745
M. v. Bezooijen,	» Scherpenisse,	» 7650
J. B. Koch,	» Hansweerd,	» 7459
B. v. Verre,	» Noordgouwe,	» 7389
H. Hoppenbrouwers,	» Steenbergen,	» 7100
Joh. de Jonge,	» St.-Maartensdijk,	» 7025
J. L. Lindhout,	» Oudvosmeer,	» 7019

gegund.

's-Hage, 17 Febr.: het gereedmaken der baan en het leggen van sporen en wissels, benevens het onderhoud daarvan, voor de sectie Voorburg—Den Haag van de IJssel-stoomtrammaatschappij; ingek. 18 bilj.:

hoogste inschr.	A. v. d. Drift, 's-Hage,	ƒ 77,777
laagste »	W. G. Marsveldt Wassenaar, »	55,900

Assen, 17 Febr.: het onderhouden van- en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Assen, van den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '86; ingek. 8 bilj., als:

D. Neisingh,	te Assen,	ƒ 1925
A. de Vries,	» idem	» 1922
Harco Winters,	» idem	» 1887
D. B. Wiering,	» idem	» 1870
G. v. d. Grampel,	» idem	» 1843
J. P. Broekema,	» idem	» 1802.45
G. B. Broekema,	» idem	» 1783
H. Jalvingh en H. Smallenbroek,	» idem	» 1694.50

's-Hage, 17 Febr.: het bouwen eener bewaarschuur voor 460 kinderen aan de Hoefkade, volgens de plans van den architect W. B. van Lielland; ingek. 20 bilj., als:

Van Spanje,	ƒ 42,615
C. Meijers,	» 42,500
A. Stichter,	» 41,000
Gebr. Andreoli,	» 40,735
Pietersen,	» 40,400
Mobenblik,	» 40,500
W. P. Teeuwissen,	» 40,100
M. Houtman,	» 39,982
Ekmans,	» 39,847
C. Wijbrandts,	» 39,800
J. v. Groenendael,	» 39,175
J. Weedes,	» 38,880
Mussaert,	» 38,427
Van Wijk en Lelieveld,	» 38,100
Paardekooper,	» 37,400
Th. Miranda,	» 36,749
Nather en De Baan,	» 35,750
Stiltgas,	» 35,000
P. v. d. Bouwen,	» 34,380
L. Blom,	» 34,271

Ter-A, 17 Febr.: het sloopen van de onder- en het bouwen eener nieuwe pastorie, voor de Herv. gemeente, onder beheer van den bouwkundige G. van Heerde, te Ter-Aa; ingek. 22 bilj., als:

J. Koper,	te Loenen a/d. Vecht,	ƒ 6925
J. A. v. Neppen,	» Amsterdam,	» 6862
A. Krook,	» Loenen a/d. Vecht,	» 6800
F. Tolsr,	» Wilnis,	» 6798
J. K. Welsing,	» Woerden,	» 6139
N. E. Gerweg,	» Breukelen,	» 6130
M. Beganen,	» Ter-A,	» 6035
J. Poet,	» Zuilen,	» 5900
P. v. Schaik,	» Breukelen,	» 5900
W. v. Ingen,	» Bodegraven,	» 5890
A. Paardekooper,	» Ruwiel,	» 5691
P. Berghoef,	» Kokkengen,	» 5666
H. B. Hubeman,	» Ter-A,	» 5659
G. Vermeulen,	» Breukelen	» 5580
W. v. Schaik,	» Nieuwersluis,	» 5574
B. Koren,	» Langeraarkanp,	» 5513
G. H. v. d. Wilt,	te Breukelen,	ƒ 5455
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 5330
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 5300
A. v. Soest,	» Kokkengen,	» 5198
F. Koren,	» Vleuten,	» 5135
B. Koren,	» Langeraarkanp,	» 4987

Ruttenpost, 17 Febr.: het verbouwen der onderwijzerswoning en het verrichten van eenige verbeteringen aan de openbare lagere school, aldaar; ingek. 12 bilj., als:

D. Wabla,	te Kollum,	ƒ 2710
M. R. Westra,	» Bierum,	» 2698
J. Pijnakker,	» Kollum,	» 2672
M. J. Veenstra,	» Augustinusga,	» 2596
J. Bakker,	» Kollum,	» 2530
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 2523
J. Duursma,	» Drachten,	» 2496
S. A. Zijlstra,	» Rohel,	» 2423
A. v. d. Meer,	» Drogeham,	» 2420
K. S. Broersma,	» Kollum,	» 2411
R. J. Dijkstra,	» idem	» 2320
J. N. Bulthuis,	» Buitenpost,	» 2168
Raming		» 2403

Irnsum, 17 Febr.: het afbreken eener oude- en wederopbouwen van eene nieuwe woning voor de Algemeene Armenzorg, onder beheer van den architect Jac. R. Nijdam; ingekomen 5 bilj., als:

J. R. Nijdam,	te Irnsum,	ƒ 1750
B. Bouma,	» Akkrum,	» 1700
J. Gaastra,	» Irnsum,	» 1676
H. v. d. Schaaf,	» idem	» 1640
A. Bansma,	» idem	» 1623

Steenderen, 17 Febr.: het bouwen van eene boerenwoning, met bijlevering der materialen, te Olborgen onder Steenderen, onder beheer van den architect J. W. Lubbers, te Hengelo; aannemer E. Bekkelman, te Steenderen, voor ƒ 4414.

Rottevalle, 17 Febr.: het bouwen van een woonhuis voor W. R. de Boer, aldaar; ingek. 14 bilj., als:

J. en T. v. Manen,	te Drachten,	ƒ 3462
H. v. Seijen,	» Surhuisterveen,	» 3380
P. Vonk,	» Ureterp,	» 3343
K. de Vries,	» Eestrum,	» 3333
W. Kuipers,	» Surhuisterveen,	» 3322
K. Tolmas,	» Boornbergum,	» 3278
A. v. d. Meer,	» Dergeham,	» 3200
F. Schiere,	» Rottevalle,	» 3180
J. Wibbeling,	» Drachten,	» 3166
W. v. d. Velde,	» idem	» 3150
S. Kijlstra,	» idem	» 3143
L. Eldering,	» Oosterneer,	» 3099
J. Duursma,	» Drachten,	» 3094
B. Bloembergen, Rottevalle en M. Veenstra,	» Augustinusga,	» 2993

gegund.

Zutfen, 18 Febr.: de levering aan de gasfabriek van 60,000 KG. gegoten ijzeren socketbuizen, syphons en hulpstukken:

	buizen	syphons	hulpst.
E. Jupsiën, Amsterdam,	ƒ 6.90	ƒ 11.30	ƒ 11.10
Dikema en Chabot, Rotterdam,	6.24/6.74	11.44	9.98
Henri Huinck & Co., idem	6.06/6.56	10.90	12.72
H. A. Kampers, Amsterdam,	6.50	11.25	11.25
Friedrichs-Wilhelmshütte, Mühlheim a/d. Rhur,	6.45	10.25	10.25
Hotz & Co., Rotterdam,	6.25	11.65	14
Van den Honert en Punt, Amsterdam,	5.75	9.565	9.565
De Jong Hennz et Peres, Antwerpen,	5.36	8.82	12.75
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	5.215	9.595	9.965

's-Hage, 18 Febr.: de levering, ten dienste van de Rijkstelegraaf, van:

1o. ijzeren telegraafpalen model-Henley; minste inschrijver was de ijzergieterij »De Prins van Oranje", te 's-Hage, voor ƒ 13.22;

2o. ijzeren isolatordragers; minste inschrijvers waren R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam, à ƒ 0.225 (voor isolatordragers van ander model had H. Hotz, te 's-Hage, ingeschreven voor ƒ 0.194);

3o. zinkdraad; minste inschr. waren R. S. Stokvis & Zonen, voor ƒ 0.2495.

Rotterdam, 18 Febr.: het bouwen van een houten loods voor tijdelijk schoolgebouw op het terrein achter de Veemarkt te Rotterdam; ingek. 21 bilj., als:

J. B. Sperp, Rotterdam,	ƒ 10,950
L. Koreman, Delfshaven,	» 10,800
J. G. Blesgraaff & Zn., Rotterdam,	» 10,398
F. L. v. Velzen Jr., Haarlem,	» 9,467
M. v. Linschoten, Kralingen,	» 9,419
Spruijt en Geluk, Rotterdam,	» 9.295
Wed. G. Canesi & Co., idem	» 9,174.21
W. J. v. Dort, Kralingen,	ƒ 9,145
P. G. Winters, idem	» 9,059
J. A. N. Lucas, Lagerwaluwe,	» 9,000
A. Langejan, Kralingen,	» 8,975
H. Lagerwaard, Rotterdam,	» 8,900
C. J. v. Tussenbroek, idem	» 8,750
A. en C. Hagers, idem	» 7,999
W. C. Roehl, Gouda,	» 7,800
W. L. Helmer, Rotterdam,	» 7,776
J. Trimhamer, Schiedam,	» 7,742
J. Spruijt en A. v. Staveren Jr., Kralingen,	» 7,730
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,	» 7,700
W. Zimmerelé, Kralingen,	» 7,680
A. Looijmans, Rotterdam,	» 7,245

Amsterdam, 19 Febr.: het bouwen van een concertgebouw met 2 concertzalen, vestiaires, koorzalen, solistenkamers, stemkamer, restauratie- en rookzaal, woning enz. aan de Houbrakenstraat te Amsterdam, volgens bestek en teekening van den ing.-architect A. L. v. Gendt; ingek. 24 bilj., als:

A. Pauw,	te Amsterdam,	ƒ 336,400
Maks en Boekhuist,	» idem	» 332,600
Schoenenburg en Maks,	» idem	» 320,000
Timmer en Fürstner,	» idem	» 316,000
P. Vlasman,	» Utrecht,	» 315,315
F. W. v. Vloten,	» idem	» 311,743
H. C. Berlas,	» Amsterdam,	» 310,389
J. Kaster,	» idem	» 309,880
J. J. v. Sluisdam,	» idem	» 307,390
Cruijff en Schouten,	» idem	» 304,400
Peters en Roelofsen,	» idem	» 298,900
J. Kooy,	» idem	» 297,800
D. Heijink,	» idem	» 292,000
P. S. Rijnierse,	» idem	» 291,500
H. J. Meekers en P. v. Bouren,	» idem	» 289,332
A. J. v. Liempt,	» idem	» 287,900
Gebr. v. Berkum,	» idem	» 287,460
H. R. Hendriks,	» Os,	» 283,990
H. Rietsnijder & Zn.,	» Amsterdam,	» 282,300
Oosterink en Schut,	» idem	» 281,500
L. Sickler,	» idem	» 279,787
Cerlijn en De Haan,	» idem	» 279,480
T. K. Ozinga,	» idem	» 279,400
E. R. Kuipers,	» N.-Amstel,	» 270,540
J. F. Prenzler,	» Amsterdam,	» 268,070
D. Zuiderbaek,	» idem	» 257,900

gegund.

Emmen, 19 Febr.: het afbreken en herbouwen van 2 houten draaibruggen over 't Oranjekanaal; ingek. 11 bilj., als:

H. Strating, Meppel,		ƒ 7300
J. H. Uilkstar, Appingedam,		» 7424
R. Postma, Nieuw-Amsterdam,		» 6299
J. Heseldingen, Meppel,		» 6144
L. Vos en Van den Berg, Stadskanaal,		» 5570
R. Hunse, Assen,		» 5364
A. Nichuis, Roggeveen,		» 5030
L. Kleimeijer, Averest,		» 5700
B. W. de Brecourt, Ahneloo,		» 5621
De Vries en Van Dijk, Smilde,		» 5570
J. Kleimeijer, Averest,		» 5550

Arnhem, 20 Febr.: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijksarchiefgebouw te Arnhem, tot 31 Dec. '86; ingek. 7 bilj., als:

Gebr. v. Dualen,	te Arnhem,	ƒ 2510
G. J. Lucassen,	» idem	» 2467
H. v. d. Sand,	» idem	» 2444
J. v. Tell,	» idem	» 2433
S. Bruigom,	» idem	» 2377
J. W. Janssen,	» idem	» 2230
J. P. Welsing,	» idem	» 2153

2o. de herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Winterswijk; ingek. 5 bilj., als:

R. Lichtenberg,	te Winterswijk,	ƒ 1389
H. J. te Siepe,	» idem	» 1274
C. ter Haar,	» idem	» 1250
W. Wolfs,	» idem	» 1161
G. W. Toebes,	» idem	» 1060

Te laat ontvangen een bilject, van A. Nuijs, te Winterswijk.

Amsterdam. De levering der machinerieën voor het derde stoomgemaal in De Beemster, is gegund aan de Maatschappij »De Atlas", te Amsterdam.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 28 FEBRUARI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 2 Maart.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het verbouwen van het woonhuis op den hoek der Bovenbergstraat, alhaar, voor rekening van E. A. Frowein.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 64, ijzerwerk voor perronoverdekking, huisel, goederen-, locomotief- en wagenloods;

2o. Bestek no. 65, 34 afstandsignalen met toebehooren, maar zonder lantarens, alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van eenige timmer-, metsel-, verf- en behangwerken in het gebouw, genaamd de Berkenpoort, aan de Nieuwstraat, alhaar, met de levering der benoodigde materialen.

Utrecht, te 12 uren, aan de hoed- en zinkpletterij, Leidscheweg: het aanleggen der onder- en het maken van eene nieuwe kap boven de hoedpletterij van A. D. Hamburger.

Eelde, te 12 uren, door burg. en weth.: het schoolgebouw te Eelde en van dat te Paterswolde, met bijlevering van materialen en ameublement. Inl. bij den opzichter H. Lasinge, te Vries.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het leveren en stellen van eenige meubelen ten dienste der burgerschool 1e soort aan de Falckstraat, alhaar;

2o. het verhanden van eene straat in het Benhaanpark, te Scheveningen.

Amsterdam, te 11½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de volgende onderhoudswerken:

1o. op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, Haarlem—Uitgeest:

a. Bestek no. 354, uitdiepen en verbreeden van sloten. Raming ƒ 6634;

b. Bestek no. 360, timmer-, metsel- en smidswerken, in 3 perceelen. Raming in massa ƒ 29,705;

c. Bestek no. 357, verf-, behang- en teerwerken. Raming ƒ 8790.

2o. op den spoorweg Hekker—Amsterdam, Zaandam—Hoorn:

a. Bestek no. 355, uitdiepen en verbreeden van sloten. Raming ƒ 2006;

b. Bestek no. 361, timmer-, metsel- en smidswerken, in 4 perceelen. Raming in massa ƒ 16,019;

c. Bestek no. 358, verf-, behang- en teerwerken. Raming ƒ 9092.

3o. op den spoorweg Amsterdam—Winterswijk, Hilversum—Utrecht:

a. Bestek no. 356, uitdiepen en verbreeden van sloten, in 2 perceelen. Raming ƒ 1426.60;

b. Bestek no. 362, timmer-, metsel- en smidswerken, in 4 perceelen. Raming in massa ƒ 18,787.64;

c. verf-, behang- en teerwerken. Raming in massa ƒ 6735.

4o. op het baanvak Amsterdam:

Bestek no. 363 timmer-, smids-, behang-, verf-, teer-, metsel-, voegen taludwerken, in 2 perceelen. Raming in massa ƒ 21,500.

5o. de levering van circa 70 M. gegoten-ijzeren buizen, wijd ongeveer 1 M. en circa 20 M. idem, wijd ongeveer 0.70 M.

Nijmegen, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Rijkerwaard-Nijmegen, op het raadhuis: het verhoogen en verzwaren van den Waaldijk, te Weurt. Inl. bij den dijkspachter Herckenrath, te Winssen.

Utrecht, te 3 uren, door regenten van het Centraal Israëlietisch Weeshuis: het maken van eene gas- en eene waterleiding in genoemd gesticht. Inl. bij den architect Alb. Nijland.

Dinsdag, 3 Maart.

Rotterdam, te 11½ uren, door dijkgraf en hoogheemraden van Schieland, in het Gemeentelandshuis: de levering van 1600 ellen en grenen beipalen voor de Maas- en Schermhoefden.

Leiden, te 1 uur, door de commissie der stedelijke gasfabriek: de levering van 12,000 tons Westfaalsche gaskolen, 500 tons Schotsche of 300 tons Australische kolen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 418, het maken van eene houtloods op het terrein van het hoofdmagazijn op het station Tilburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectievingenieur B. E. Benike, te Breda.

Assen, te 2 uren, door F. v. Balen, in het Hotel-De Jonge: het bouwen van eene dienstwoning nabij sluis 1, te Veenhuizen, met levering der materialen.

Noordwijk-Binnen, te 3 uren, in het Hotel Hof van Holland: het bouwen van eene villa, te Noordwijk-aan-Zee. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam. Aanw. te 12 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 21 partijen spendoeken bragstrooken voor rijtoeringen, te zamen bevattende 2628 stuks;

2o. een stoomketel;

3o. 3300 M³ duinzand, ten behoeve van het onderhoud en de vergroeting der gemeentebegraafplaats in Kroonwijk;

4o. 32 stuks hardsteenen grafzerken.

Smilde, bij M. A. Hoogerbrugge: het bouwen van eene bouwmanswoning met schapenhok aan de Beilerraart, met bijlevering der materialen.

Harlingen, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks: de levering van:

1o. 400 nieuwe groene palen, lang 62 dM.;
2o. 40 eiken gordingen, gemiddeld lang 5.5 M., op de smalste plaatsen breed 22 cM. en zwaar 8 cM.;
3o. 180 L. bakteen van 3—5 dM.;
4o. 35 » idem » 4—6 »
5o. 2100 enverghaande banen, wijd 10 cM.;
6o. 900 idem idem » 20 »
7o. 20 idem uitwateringsbuizen, waarvan doorlopende buis 10 cM. en dwarsbuis 20 cM. in middellijn.

Woensdag, 4 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegruimen van het wrak van het beneden Maasluis, in den benedenmond van het Scheur, gezonken stoomschip »Hunter", Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur Sanders, te Hoek-van-Holland.

Nieuwlekkerland, te 11 uren, door de commissie van regenten tot het bouwen van een oude-mannen-en-vrouwenhuis, ten raadhuize: het maken der houten fundeering voor beheld gebouw.

Zwolle, te 12 uren, bij G. Krugt: het bouwen van eene stenen brug door het land van Revius, bij de Ricezebes.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een rundvees-slachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het openbaar slachthuis, alhaar. Inl. aan het Timmerhuis.

's-Hage, door het ministerie van koloniën: de levering van steenkolen te Oleh-leh of Poelao Iras en te Bandjermasin.

Oeligensplaat, door het gemeentebest.: de levering van p. m. 600 M³ grove onderhoudsgrint.

Zwolle, 's avonds 8 uren, in het Tegement-Hooghuis, in de Sneeden: het metselwerk tot het bouwen van 10 arbeiderswoningen per duizend stenen. Inl. bij den opzichter G. W. Kermelink en bij den aannemer G. J. Ernst.

Hardegarijp, bij .E. Gerbens: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelplaming te Hardegarijp. Inl. bij den mr. timmerman K. P. Blanksma, te Jorwerd.

Donderdag, 5 Maart.

Zandvoort, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbouwen van een perceel aan de Kerkstraat, alhaar, tot post-en-telegraafkantoor. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 2 Maart, te 1 uur. Raming ƒ 5170.

Vrijdag, 6 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het vervaardigen en leveren van gegoten-ijzeren buizen en halpstukken, ten behoeve van de duinwaterleiding, alhaar. Biljetten inzenden uiterlijk te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Assen, van 31 April '85—31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district. Raming ƒ 1025.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het leveren van 60,000 stuks grieskiezen (ongemaakte oblongs retailles).

St.-Jacobiparochie, ten strandhuize van Het Nieuw-Bildt: de levering van 5,500,000 klinkerstenen. (Herbestoling.)

Zaterdag, 7 Maart.

Weidum, te 11 uren, door burg. en weth. van Barradeel:

1o. de levering van 900 stère gewaschen riviergrint;

2o. het lossen der schepen en het vlotten van de grint naar de plaatsen van opslag;

3o. het rijden van de grint bijlangs de wegen.

Hilversum, te 2 uren, door het kerkbest. der Doopsgezinde gemeente, in het café-Den Berg: het bouwen van eene predikantswoning. Inl. bij den architect Salm, te Amsterdam.

Maandag, 9 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het vervaardigen en leveren van een ijzeren drijvend dok voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren van bouwmaterialen, in 8 perceelen. Inl. bij den gemeentearchitect.

2o. het onderhouden van een gedeelte van het Delftsche jaag- of trekpad.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van Andersnachsche keien.

Dinsdag, 10 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van 540 stuks tonstreven, als: 30 1e soort, 30 2e soort, 60 3e soort, 120 4e soort, 100 5e soort.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het egaliseeren en verharden van den Jansbinnensingel en den weg langs het Nieuwepleln. Aanw. 3 Maart, te 10 uren, bureau Publieke Werken.

Enschedé, te 12½ uren, door de firma Gebr. Van Heek, in het Hotel-De Graaff: het bouwen van magazijnen, kantoren, spoelerij, en het vergrooten van hare weverij, met bijbehoorende werken, op het Schattersveld, alhaar. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., alhaar.

Bolsward, bij den gardiaan van het St.-Antoniusgasthuis, Jb. Mulder: het bouwen van een nieuw voorhuis en eenige vertimmeringen aan de boerenplaats te Pingjum, door R. Ploegstra bewoond geweest. Aanw. 7 Maart, te 11 uren.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: eene belangrijke vernieuwing aan de boerenhuizing te Holwerd, in gebruik bij G. B. Bergmans. Aanw. 5 Maart, te 9 uren.

Woensdag, 11 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het inkepen van eiken dwarsliggers, het inkepen en bereiden met

chloorzink van grenen dwarsliggers, en de levering van chloorzink, ten dienste der Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 17,600;

2o. het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen. Raming perc. 1 ƒ 23,000, perc. 2 ƒ 4000.

Utrecht, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Augustinus, in het Haagsche Koffiehuis: het bouwen eener bijkerk met pastorie en noviciaat. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam. Aanw. 4 Maart, te 12 uren.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijnsgoederen.

Donderdag, 12 Maart.

Gorichem, te 10 uren, door den oerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het doen van werkzaamheden aan den sluisdeur in den Zuiderlekdijk, bij Vuyt-Everdingen. Aanw. 6 Maart, te 10 uren. Raming ƒ 31,000.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wijmbritseradeel's c.a., Contributie-Zeedijken, in de Stadsherberg:

1o. het maken van 282.70 M. steenbezoning, met het verhoogen en verzwaren van den daarneven en aangegeven dijk over 492.20 M. lengte, alsmede het maken van een steenen hoofd;

2o. het leveren van de daartoe benoodigde materialen, als: *a.* 1825 L. zuilenbazalt, *b.* 1050 M³ brik, *c.* 4500 los Gaasterlandsche rijs enz., *d.* 282.70 M. 4 bij 30 cM. grenen plank en 500 M. 3½ bij 14 M. grenen steekschroot, in verschillende perceelen.

Inl. bij den dijksopziener, te Schuilenburg onder Hindeloopen. Aanw. 7 Maart, te 11 uren.

Hoorn, te 12 uren, door dijkgraf en heemraden van Drechterland, in de Doele: het leveren van 2762 M³ grint, 220,000 Waalsche straatklinkers en 446 M² zand, met het vervoeren daarvan naar de Drechterlandsche wegen. Van de straatklinkers 5 dagen vóór de bestedingmonsters inzenden aan den opzichter van Drechterland, A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Ambtshuis: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Rijnhanddijk onder Lakenmond en Randwijk, ter lengte van ongeveer 3100 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 7 en 10 Maart, te 10 uren. Biljetten inzenden uiterlijk te 11 uren, in het Ambtshuis.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van genoemden polder. Aanw. 4 Maart, van 10—12 uren en 7 Maart, van 1—3 uren.

Zaterdag, 14 Maart.

Zierikzee, te 2 uren, ten kantore van den directeur der gasfabriek: de levering van 15,000 HL. Engelsche gaskolen.

Maandag, 16 Maart.

Bingerden, te 11 uren, in Het Wapen van Bingerden: het bouwen van:

a. het logement te Bingerden;

b. de landbouwerswoning »Kronenstein" c.a., gelegen in de gemeente Angerloo.

Inl. bij den architect H. Enklaar. Aanw. 9 Maart, te 11 uren. Bilj. uiterlijk 15 Maart, op den Huize Bingerden.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het herstellen en vernieuwen van eenige bruggen, in 5 perceelen;

2o. het maken van eene schoeiing en walburries, in 2 perceelen.

Aanw. van no. 1, 12 Maart, te 2 uren, aanvangende met de Warmonderbrug.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Limmen, door burg. en weth.: het belasrden van den Visch- en den Westerweg, aldaar.

Dinsdag, 17 Maart.

St.-Nikolaasga, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., bij J. D. Roodhof: het bouwen van eene kerk met toren, het verbouwen der pastorie en onderwijzerswoning, met bijlevering der materialen, naar het ontwerp van den architect J. D. van der Weide, te Leeuwarden, bij wien inlichtingen te bekomen zijn. Aanw. 16 Maart, te 3 uren en 17 Maart, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 419, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Beek—Elsloo. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 10 Maart, te 12 uren. Raming ƒ 3750.

Woensdag, 18 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den oerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 10 en 11 Maart, te 2 uren. Raming ƒ 62,400.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: de uitbreiding van het ziekenhuis aan den Coolsingel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 9 Maart, te 11 uren.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore der gasfabriek: de levering van ongeveer 80,000 HL. Westfaalsche gaskolen.

Donderdag, 19 Maart.

Hindeloopen, te 10 uren, door het dijksbest. van Wijmbritseradeel's c.a., Contributie-zeedijken, in de Stadsherberg:

1o. het maken en herstellen van eenige perceelen hei- en steenwerk aan de zoneringen dier Contributie;

2o. de levering van: *a.* 230 stuks Noordsche grenen palen, lang 35 cM., *b.* 60 M. eiken gording, zwaar 8 bij 17 cM., *c.* 110 M. grenen gording, zwaar 8 bij 18 cM., *d.* 250 M. vuren plank, zwaar 3½ bij 25 cM., *e.* 50 L. zuilenbazalt, *f.* 200 M³ brik, in 4 perceelen, *g.* 50 M³ puinwrak, *h.* 150 M³ grint, *i.* 250 stuks 4 h.G. rongen, en 2400 stuks 125 G. rongen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het ijkkantoor te Arnhem. Inl. bij den Rijksbouwkundige in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 10 Maart, te 12½ uren. Raming ƒ 1000.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen:

1o. de levering van 1250 M³ gewone grint;

2o. idem van 800 M³ voor de grintwegen in Schouwen;

3o. de herbedelving der waterleiding langs den Ringdijk, tusschen de wegen naar den Oudedijk en naar Loopers-Kapelle, over 2013 M. lengte, in 2 perceelen. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, van 10—1 uur.

Vrijdag, 20 Maart.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan den oostpaalhoofden der haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 12 en 14 Maart. Raming ƒ 3803.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verbreeden en verdiepen van het kanaalzand tusschen de sluizen no. 4 en 5, en het verhoogen van den zuidelijken kanaaldijk tusschen sluis no. 3 en ophaalbrug no. 6 der Dedemsvaart. Raming ƒ 9925;

2o. het onderhoud van het 1e, 2e en 3e perceel der provinciale grintwegen in Overijsel, ged. een jaar, van 1 Mei '85—30 April '86. Raming: perc. 1 ƒ 2270, perc. 2 ƒ 5050, perc. 3 ƒ 1650;

3o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen, van ophaalbrug no. 1 langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutterhoofdwijk, in 2 perceelen;

4o. het maken van een stroomsluiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 5 der Dedemsvaart. Raming ƒ 4875.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Beking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters. Aanw. 12 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: het leveren, berviden tegen boderf, verveeren en opslaan van palen en schoorpalen.

Maandag, 23 Maart.

Katwijk a/Z., te 2 uren, in de zaal voor Protest, belangen: het bouwen eener kerk met toren en ameublement. Inl. bij den architect H. J. Jesse, te Leiden. Aanw. 16 Maart, te 2 uren.

Donderdag, 26 Maart.

Delft, te 3 uren, in het kantoor der gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 72,000 HL. Engelsche gaskolen.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Kornjum, 13 Febr.: het afbreken der ouden het bouwen van eene nieuwe schuur met lijtshuis en vertimmering aan de voorhuizing te Ilongjum, op de plaats in gebruik bij Wed. Ybstra, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingek. 23 biljetten; minste inschr. was L. D. v. d. Meulen, te Minnertsga, voor ƒ 8217.

Wegens onvolledigheid van het biljet en borgen van den laagsten inschr., is het werk 20 Febr. aan den daaropvolgenden S. A. Nieuwland, te Marssum, gegund voor ƒ 8880.

Workum, 14 Febr.: de levering van 300 M³ riviergrint, ten behoeve van de wegen in de gemeente; ingek. 8 bilj., als:

		per M³
H. J. v. d. Vecht,	te Hasselt,	ƒ 3.30
B. Fakels,	» Bolsward,	» 3.18
R. G. Steensma,	» Lemmer,	» 3.13
H. Holland,	» Nijmegen,	» 3.06
J. F. Lips,	» idem	» 3.05
F. Galema,	» Bolsward,	» 2.99
Gebr. Peters,	» Nijmegen,	» 2.75
Van Koppenhagen & Co.,	» Utrecht,	» 2.69

gegund.

Veenaat, 16 Febr.: het afbreken van het bestaande- en wederopbouwen van een nieuw raadhuis, met bijlevering der materialen; minste inschr. was E. Oudenhoven, te Veenaat, voor ƒ 9939; gegund.

Middelburg, 18 Febr.: de levering aan de gemeentegasfabriek van magazijnsgoederen gedurende '85:

Perc. 1, gietrakken ijzeren pijpen, fittings enz.; ingek. 6 bilj., als:

Salomonson, Wolfsberg & Co.	te Rotterdam,	ƒ 513
Smit en Blok,	» Amsterdam,	» 467.50
Geb. Boudewijnse,	» Middelburg,	» 438.57
Van den Honert & Punt,	» Amsterdam,	» 433.03
R. S. Stokvis en Zn.,	» Rotterdam,	» 429.65
W. J. Stokvis,	» Arnhem,	» 421.98

Perc. 2, smeer-, plaatijzer enz.; ingek. 3 bilj., als:

Van den Broecke en Jutting, te Middelburg,		ƒ 216
Ageling van Renterghem en Co.	» »	» 198.75
Geb. Boudewijnse,	» »	» 182.65

Perc. 3, gietijzer; 1 bilj. ingek. van Boddaert en Co. te Middelburg voor ƒ 10 per 100 KG. of ƒ 200.

Perc. 4, glas; 1 bilj. ingek. van Geb. Boudewijnse voor ƒ 14.85.

Perc. 5, kalk enz., 1 bilj. van denzelfden voor ƒ 244.20.

Perc. 6, verfwaren, ingek. 3 bilj.; als:

Wed. Timmers	ƒ 83.50,	
W. Stoof,	ƒ 81.60,	en
H. A. Brakman	ƒ 77.90;	

Perc. 7, heestelwerk, ingek. 2 bilj., als:

G. H. C. J. Frolerijks,	voor ƒ 93.47	en
W. Stoof,	voor ƒ 91.80:	

Perc. 8, bindgaren enz., ingek. 2 bilj. als:

Wed. B. A. Fokker,	voor ƒ 85.24	en
W. Stoof,	voor ƒ 77.28.	

Rinsumageest, 18 Febr.: het bouwen van eene boerenbehuizing en schuur, met gedeeltelijke bijlevering van materialen; ingekomen 5 bilj., als:

J. S. v. d. Steeg,	te Hardegarijp,	ƒ 4179
Johannes v. Dijk,	» Blija,	» 3857
D. J. Beek,	» Drachten,	» 3783
H. de Jong,	» Dokkum,	» 3590
Ate S. Visser,	» Tietjerk,	» 3562

Grouw, 19 Febr.: het bouwen van een huis voor S. Baltjes, aldaar, onder beheer van den architect D. D. Duursma, te Drachten; ingek. 14 bilj., als:

T. Hiemstra,	te Grouw,	ƒ 10.198
T. Boonstra,	» idem	» 9,983
F. Bruersma,	» Akkrum,	» 9,000
P. H. v. d. Veen,	» Goutum,	» 8,950
A. Duursma,	» Irneum,	» 8,488
J. Eizinga,	» Gorredijk,	» 8,300
H. v. d. Schaaf,	» Grouw,	» 8,160
D. Kooning,	» Ureterp,	» 7,991
J. Wibbelink,	» Drachten,	» 7,950
K. A. Tolman,	» Boornbergum,	» 7,777
S. Kijlstra,	» Drachten,	» 7,746
P. J. Vonk,	» Ureterp,	» 7,667
Y. Timminga,	» Ytens,	» 7,425
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 7,229

Jutrijp, 19 Febr.: het afbreken der ouden het bouwen eener nieuwe boerenbehuizing op de hoeve Yvertoon, toebehoorende aan D. Hesselink Az., te Paterswolde; ingek. 19 bilj.; de hoogste inschrijving bedroeg ƒ 15,062 minste inschr. was K. J. v. d. Schaaf, te Terhorne, voor » 12,960

Schiedam, 20 Febr.: de fundeering van den watertoren en bijgebouwen, ten dienste der waterleiding, onder beheer van den ingenieur H. P. N. Halbertsma; ingek. 21 bilj., als:

H. J. Nederhorst,	Gouda,	ƒ 28,200
T. J. Mieande,	's-Hage,	» 28,100
G. Keij,	Rotterdam,	» 27,800
M. Visser,	Papendrecht,	» 27,100
T. Swets Tz.,	Amelde,	» 26,800
J. Trinthamer,	Schiedam,	» 26,800
W. P. v. d. Laan,	Rotterdam,	» 25,943
A. L. v. Wijngaarden,	Sliedrecht,	» 25,300
G. Schermers,	Dussen (N.-Brabant),	» 24,700
B. A. Voordendag,	Bordrecht,	» 24,700
J. v. d. Vlugt Jr.,	idem	» 24,525
C. Meijers,	's-Hage,	» 23,700
J. B. de Wolff,	Dordrecht,	» 23,631
J. Sprujt en A. v. Staveren Jr.,	Kralingen,	» 23,577
G. A. v. Spanje,	Rotterdam,	» 23,400
M. A. J. Taverne,	's-Hage,	» 23,336
J. Smit Vlt,	Sliedrecht,	» 22,800
Wed. G. Camosi & Co.,	Rotterdam,	» 22,755
J. v. Burk Oosterbeek en W. Wissing,	Westervoort,	» 22,500
W. P. Teeuwissen,	's-Hage,	» 21,589
M. L. v. d. Laar,	Rotterdam,	» 20,695

Arnhem, 20 Febr.: het afbreken van het pand in de Rijnstraat, aldaar, bekend als wijk C no. 9, en het daarterplaatse ophouwen van een winkelhuis met woning, voor M. L. Gompertz, onder beheer van de architecten Van Gendt en Neerad; ingek. 5 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	ƒ 12,870
J. P. Wibing,	» idem	» 9,999
G. J. Linnassen,	» idem	» 9,874
J. v. Toll,	» idem	» 9,675
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 9,585

's-Hage, 20 Febr.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde telegraaflijn tusschen Hoorn en Zaandam; minste inschr. was J. van Dijk, te Jutfaas, voor ƒ 790.

2o. het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafgebouw te Utrecht en het hulpkantoor van de Rijkstelegraaf, aldaar; ingek. 9 bilj. als:

G. Kühne,	te Utrecht,	ƒ 1585
H. M. de Koff,	» idem	» 1570
A. J. Gevaert,	» idem	» 1565
N. J. Ruysch v. Dugteren,	» idem	» 1530
G. A. Boding,	» idem	» 1499
B. J. v. Baaren,	» idem	» 1489
J. W. Kroon,	» idem	» 1480
T. C. Oostveen,	» idem	» 1380
L. Mayer,	» idem	» 1100

Leeuwarden, 20 Febr.: de levering van 1000 stère grove gewassehen riviergrint aan de gemeente Leeuwarderadeel; ingek. 6 bilj., als:

		per stère
W. P. Hoogen,	te Leeuwarden,	ƒ 3.57
P. Plukkel,	» idem	» 3.52
J. F. Lips,	» Nijmegen,	» 3.43
H. Holland,	» idem	» 3.39
Gebr. Peters,	» idem	» 3.37
J. A. Beelstra,	» Rinsumageest,	» 3.26

gegund.

Groningen, 20 Febr.: 1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks-hoogere burgerschool te Groningen; ingek. 11 bilj., als:

H. J. Meugs,	te Groningen,	ƒ 5024
J. Werkman,	» idem	» 4987
E. Berkenbosch,	» idem	» 4965
Ph. Hindriks,	» idem	» 4747
J. H. Mulder,	» idem	» 4579
T. Y. Jelsma,	» idem	» 4577
P. G. v. Erp,	» idem	» 4544
A. Schreuder,	» idem	» 4409
J. Verstreegh,	» idem	» 4338
J. L. Toesman,	» idem	» 4269
H. Oring.	» idem	» 4136

2o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen ingek. 12 bilj., als:

J. Werkman,	te Groningen,	ƒ 1774
Ph. Hindriks,	» idem	» 1735
P. G. v. Erp,	» idem	» 1683
J. H. Mulder,	» idem	» 1629
E. Berkenbosch,	» idem	» 1627
A. Schreuder Jr.,	» idem	» 1589
T. Y. Jelsma,	» idem	» 1586
B. de Jong,	» idem	» 1555
H. J. Meugs,	» idem	» 1546
H. Hoving,	» idem	» 1411
J. L. Toesman,	» idem	» 1384
J. Veeteegh,	» idem	» 1349

3o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkshoogere burgerschool te Sappemeer; ingek. 5 bilj., als:

Rotting,	te Martenshoek,	ƒ 1943
S. E. Mandema,	» Sappemeer,	» 1888
E. Schreuder,	» idem	» 1888
J. E. Wolrich,	» Hoogezand,	» 1875
H. Vos,	» Sappemeer,	» 1725

4o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkshoogere burgerschool te Warfum; ingekomen 3 bilj., als:

G. Stuivinga,	te Warfum,	ƒ 1893
H. Nieland,	» idem	» 1840
D. Egedijk,	» idem	» 1833

Hengelo (O.), 21 Febr.: het bouwen van een woonhuis, voor B. G. Guikink, aan de Wolter-ten-Catestraat, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz.; ingekomen 10 bilj., als:

G. v. Unen,	te Zwolle,	ƒ 6723
S. S. v. d. Berg,	» Hengelo,	» 6510
J. Brummelhuis,	» idem	» 6297
J. H. Bosink,	» idem	» 6150
A. Geothengel,	» Borne,	» 6000
H. J. Scholten,	» Delden,	» 5984
S. P. Groothuis,	» Hengelo,	» 5974
G. W. Wegereef,	» Enschedé,	» 5973
G. J. Braakhuis,	» Borne,	» 5675
T. Morseld,	» idem	» 5600

gegund.

Groningen, 23 Febr.: het bouwen van een blok van twee heerenhuizingen, aan de Onbeplante Oosenmarkt O.-Z., te Groningen, onder beheer van den architect J. P. Haans; ingek. 17 bilj., als:

Walker en Hendriks,	te Groningen,	ƒ 29,840
Van Erp,	» idem	» 29,700
J. W. Bakker,	» idem	» 29,500
B. de Jong,	» idem	» 29,366
G. Meulink,	» idem	» 29,165
H. Kiel,	» idem	» 29,000
H. Schellens,	» idem	» 28,890
Jeleman,	» idem	» 27,811
E. W. Wietzema,	» idem	» 27,289
H. Hoving,	» idem	» 27,230
Werkman en Haupt,	» idem	» 27,054
E. Berkenbosch,	» idem	» 26,887
Toesman,	» idem	» 25,418
D. Doojes,	» idem	» 25,335
Jansen en Roders,	» idem	» 24,897
K. Fekkes,	» idem	» 23,900
J. Daverman,	» idem	» 23,650

gegund.

's-Hage, 23 Febr.: de levering van benoodigdheden voor verzonken spoor, met contrarails en ijzeren dwarsliggers, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, maar zonder spoorstaven; ingekomen 2 bilj., als:

L. J. Enthoven & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 16,825
Gebr. Figee,	» Haarlem,	» 11,762

St-Antonis (bij Boksmeer), 23 Febr.: de arbeidsloonen, met bijlevering van eenige materialen, tot het vergrooten der R.-K. kerk, aldaar, onder beheer van den architect Corn. van Dijk, te Wiechen; minste inschrijver was J. van de Weerden, te Altforst, voor ƒ 9700; gegund.

Amsterdam, 23 Febr.: 1o. het leveren van bezaagde en onbezaagde eiken-, grenen-, vuren- en dennen houtwaren, teer, pik en smeedijzer, ged. '85:

Houtwaren:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6
L. v. Dijk,	ƒ 2436.—					
Ambagtsheer en V. d. Meulen,	2300.—	ƒ 3022.70	ƒ 2503.10	ƒ 848.80	ƒ 2229.50	
J. J. Claassen,	2127.20					
Gebr. Sanijé,		3421.40	2524.—		2858.—	ƒ 5673.80
H. Loos & Zn.,		3083.—	2405.—	355.—	2811.50	5436.—
J. Akkerman,		2883.05	2384.—	338.—	2900.20	5026.50
H. E. v. Gelder & Co.,		2914.40	2270.10	334.08	2872.20	
A. Sligcher & Zn.,		2704.05	2162.30		2585.50	
T. Langeveld & Zn.,				348.11		
J. J. Peert,			2261.50	326.20		5021.—
G. Kost,			2287.—			5749.—

perc. 7. teer, pik; ingek. 3 bilj., als:
Zeilmaker & Co., ƒ 450
A. de Jong, » 445
Meijjes en Höweler, » 440
perc. 8, smeedijzer enz.; ingek. 2 bilj., als:
Gebr. v. d. Vliet, ƒ 1961 80
Bernet & Co., » 1914
2e. het onderhoud van bruggen ged. '85, '86 en '87; ingek. 10 bilj., als:

	ben. tarief.
E. v. Brummelen,	18 pct.
P. Brugman,	16 »
A. v. Wensveen,	13 »
M. v. Deutekom,	12½ »
De Zwaan Jr. en Koper,	12½ »
G. Wond,	11½ »
C. J. Maks en Beckhuitz,	10 »
A. v. Zelst,	9½ »
A. Hebsen,	8 »
G. D. v. Doorn,	6 »

Amsterdam, 23 Febr.: het bouwen van een woonhuis aan het Zandpad, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingekomen 13 bilj., als:

J. Bulterman & Co.,	ƒ 13,200
D. Verhoek & Zn.,	» 12,997
H. D. v. Voorthuysen,	» 12,850
W. P. Voorham,	» 12,649
D. W. Venemans,	» 12,570
D. H. Zaevat.	» 12,400
Kommer en Visser,	» 12,186
H. G. en G. Haandrikman,	» 11,975
Peters en Boekhoven,	» 11,800
H. W. A. Paans,	» 11,280
C. E. Stokmans & Zn.	» 11,250
F. Luijten,	» 11,245
J. v. Berne,	» 10,986

Leiden, 24 Febr.: het maken, leveren en stellen van ijzeren afsluithekken voor 4 perceelen aan den Stationsweg, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden; ingekomen 4 bilj., als:

J. Bink,	te Leiden,	ƒ 1320
G. D. Baitendijk,	» idem	» 1290
Jan Breeëe,	» idem	» 1118
W. Collet,	» idem	» 940

Gegund aan *Jan Breeëe*, voor ƒ 1118.

Almen, 24 Febr.: het grondwerk voor het bouwen van eene villa, alhaar, voor Gebr. Landeweert; ingek. 7 bilj., als:

Lambers,	ƒ 310
J. Nieuwenhuis,	» 149
J. Westink,	» 139
Postma,	» 134
D. Nout,	» 109.50
G. J. Nijland,	» 89.10
H. J. Wemink,	» 85

gegund.

Bemmel, 24 Febr.: het vergrooten der school voor lagerer lager onderwijs te Bemmel; ingek. 5 bilj., als:

A. H. v. d. Kamp,	te Bemmel,	ƒ 1418
J. A. v. 't Hullenaar,	» idem	» 1412
W. Kuhnen,	» idem	» 1409
E. v. Bieken,	» idem	» 1339
J. Steffels,	» idem	» 1124.80

Leeuwarden, 24 Febr.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de rijkshoogere burgerschool te Leeuwarden; ingekomen 4 bilj., als:

G. v. d. Werf,	te Heeuwsum,	ƒ 1870
J. G. Bremmer,	» idem	» 1850
P. Wink,	» idem	» 1835
R. Post,	» idem	» 1830

Assen, 24 Febr.: het vergroten van- en het maken van eenige veranderingen aan de openbare lagere school te Aardscheveld; ingek. 7 bilj., als:

H. de Vries,	te Assen,	ƒ 4573
G. v. d. Grampel,	» idem	» 4319
E. Lamberts,	» idem	» 4220
D. Nooingh,	» idem	» 4190
Jubingh en Smallenbroek,	» idem	» 4142
A. de Vries,	» idem	» 3887
D. H. Wiering,	» idem	» 3875

gegund.

Rosmalen, 24 Febr.: het bouwen van eene boerenwoning met stal, schuur en berggelaats, onder beheer van den bouwkundige Th. Wilbers, te 's-Bosch; ingekomen 6 bilj., als:

A. Kustus,	te Rosmalen,	ƒ 4654
Joh. v. d. Bosch,	» Nuland,	» 4115
Groenland,	» Rosmalen,	» 4090
Bouwhuijsen,	» 's-Bosch,	» 3700
Essers,	» Rosmalen,	» 3630
Th. Schippers,	» Kessel,	» 3319

gegund.

Nijmegen, 24 Febr.: de levering van het benoodigde hout voor het veer (dienst '85); ingek. 5 bilj., als:

G. A. Meijsfred,	te Nijmegen,	ƒ 880
L. Wilst Versprille,	» idem	» 796
W. Giese,	te Doesburg,	ƒ 748
Thijssen en V. d. Elst,	» Nijmegen,	» 745
Firma G. T. Goers,	» Arnhem,	» 703.76

gegund.

Leiden, 24 Febr.: het maken van een feestgebouw op de Ruine, voor de maskeradefeesten in Juni a.s. van het Leidsche studentenkorps; ingekomen 10 bilj., als:

W. v. d. Drift,	te Leiden,	ƒ 17,000
C. Alkemade,	» Noordwijk-binnen,	» 14,300
T. Los,	» Leiden,	» 13,944
J. Vellekoop,	» Zoeterwoude,	» 13,830
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 13,790
G. Splinter,	» idem	» 10,600
P. C. de Vrind,	» idem	» 10,500
L. Mais,	» idem	» 10,200
P. Geestman,	» idem	» 10,000
P. J. Christiaanse en N. N. Zehrik,	» idem	» 9,900

Apeldoorn, 25 Febr.: 1o. het bouwen van eene school te Uchelen; ingek. 12 bilj., als:

F. W. Geurdes,	ƒ 7429
G. Radstaak,	» 7370
C. Wegerif,	» 7389
H. v. d. Bold,	» 7287
G. v. d. Braak,	» 7290
P. Kamphorst,	» 7050
J. Wegerif,	» 7000
L. Wegerif,	» 6878
H. Mouw,	» 6787
H. J. Eikelboom,	» 6372
J. Blom en T. Eibers,	» 6279
A. Koopman,	» 5977

gegund.

2o. het maken en stellen der meubelen in de school te Uchelen; ingekomen 14 bilj., als:

F. W. Geurden,	ƒ 2600
J. Doijer, (Vaassen),	» 1850
G. Buurman,	» 1549
H. Mouw,	» 1462
E. H. Beebergen, (Winterswijk),	» 1435
W. Denekamp, (Wilp),	» 1418
E. Lichtenberg, (Winterswijk),	» 1409
J. v. d. Braak,	» 1400
J. Blom en T. Eibers,	» 1284
A. Koopman,	» 1245
G. Bluming, (Deutichem),	» 1228.99
G. Radstaak,	» 1150
H. v. d. Bold,	» 1098
H. J. Eikelboom,	» 849

gegund.

3o. de aanbouw van een schoollokaal te Hoenderloo; ingek. 9 bilj., als:

C. Wegerif,	ƒ 3223
P. Kamphorst,	» 2800
G. Radstaak,	» 2762
F. W. Geurden,	» 2690
H. Mouw,	» 2687
J. Blom en T. Eibers,	» 2647
H. v. d. Bold,	» 2587
H. J. Eikelboom,	» 2283
A. Put,	» 2273.65

gegund.

4o. de meubelen in de school te Hoenderloo; ingek. 12 bilj., als:

J. Doijer, (Vaassen),	ƒ 620
E. Beebergen, (Winterswijk),	» 519
E. Lichtenberg, idem	» 495
G. Buurman,	» 487
F. W. Geurden,	» 480
W. Denekamp, (Wilp),	» 462
H. Mouw,	» 447
J. Blom en T. Eibers,	» 391
G. Radstaak,	» 378
H. J. Eikelboom,	» 377
A. Koopman,	» 374.50
H. v. d. Bold,	» 345

gegund.

Amsterdam, 25 Febr.: het hardmaken van een gedeelte dijk om den Noorder-IJdolder; minste inschr. was *J. E. C. B. van Kampen*, te Amsterdam, voor ƒ 6779.

Arnhem, 25 Febr.: het maken van 2 fonteinbakken op de gedempte Jansgracht; ingekomen 13 bilj., als:

G. J. Lanjassen,	te Arnhem,	ƒ 10,400
R. Bobber,	» idem	» 9,815
W. A. R. Kok,	» idem	» 9,787
J. P. Weising,	» idem	» 9,343
W. J. T. Werrebman,	» idem	» 8,936
Joh. v. Toll,	» idem	» 8,724
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 8,200
J. W. Janssen,	» idem	» 8,160
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 7,980
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 7,964
M. P. Vale,	» idem	» 7,569
J. v. Burk, Oosterbaak en W. Wissing,	» Westervoort,	» 7,475
Th. Elbers,	» Arnhem,	» 6,773

De gunning is in beraad gehouden.

's-Hage, 25 Febr.: het leveren van voorwerpen van gegoten en gesmeed ijzer, staal, koper en metaal, benevens het bezorgen van smeden en werklieden tot het doen van herstellingen aan de Rijks-stoom- en andere vaartuigen, in gebruik bij het baggerwerk, ten behoeve van de werken van de Meerwede en Killen in de provincien Zuidholland en Noordbrabant, ged. het tijdvak aanvangende op 1 April '85 en eindigende op ultimo Maart '86; ingek. 4 bilj., als:

	ben. tarief
Penn en Bandhuin, Dordrecht,	12 pct.
H. de Ridder, Delfshaven,	11 »
De Vries Robbé & Co., Gorichem,	10 »
Van Dorsser en Terhorst, Dordrecht,	10 »

Eefde, 25 Febr.: het bouwen van een woonhuis, ingericht voor winkel en bakkerij, met bijlevering van eenige materialen, in massa en in perceelen:

Voor de massa ingek. 3 bilj., als:

G. J. Wonnink,	te Vorden,	ƒ 1241
J. Riethrink,	» Eefde,	» 1116
G. J. Koerselman,	» idem	» 955

Perc. 1, metselwerk; ingek. 5 bilj., als:

H. Rood,	te Eefde,	ƒ 935
D. Rouwenhorst,	» Gorssel,	» 799
J. W. Meijer,	» idem	» 686
J. Lamberts,	» idem	» 637
G. H. ter Hegt,	» Almen,	» 598

Perc. 2, timmer-, schilder- en smidswerk, 1 biljet ingekomen van G. Koerselman, te Eefde, voor ƒ 355.

Dordrecht, 25 Febr.: het maken van eene inundatiesluis bij het fort De Ruyter, onder beheer der Genie te Willemstad; ingekomen 15 bilj., als:

Volker,	te Dordrecht,	ƒ 85,000
Swets,	» idem	» 84,000
M. L. Vennenhos,	» Brielle,	» 82,279
Sjerp,	» Rotterdam,	» 81,918
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 81,000
Bolier,	» idem	» 81,861
Van der Plas,	»	» 79,900
Wiegerink,	» Groenlo,	» 78,900
Voordegang,	» Dordrecht,	» 78,500
Van Sluisdam,	» idem	» 78,000
Scherrers,	» Dussen,	» 76,900
Hoogendoorn,	» Giessenlam,	» 76,900
De Blecourt,	» Almelo,	» 76,547
A. v. d. Meijden,	» Hardinkveld,	» 75,797
J. Smit VII,	» Kralingen,	» 73,809
Raming		ƒ 85,500

Deventer, 25 Febr.: het verbouwen van een bestaand gebouw tot hoofdonderwijzerswoning, voor het R.-K. parochiaal kerkbest., onder beheer van den architect G. te Riele Wz.; ingek. 14 bilj., als:

H. Gevsink,	te Deventer,	ƒ 5510
H. Kottelink,	» idem	» 5456
J. Pot Jz.,	» idem	» 5436
R. v. d. Spoel,	» idem	» 5436
H. Lammers,	» idem	» 5421.50
W. J. Kolkert,	» idem	» 5375
A. J. Markerink,	» idem	» 5326
H. Visscher,	» idem	» 5325
G. Beltman,	» idem	» 5279
J. Wittevreen,	» idem	» 5279
K. v. Leusden,	» idem	» 5247
B. v. d. Worp,	» idem	» 5189
Wed. P. v. Egmond,	» idem	» 5085
A. Feberwee,	» idem	» 4997

gegund.

Gemert, 26 Febr.: het amoveeren van het onde- en wederopbouwen van een nieuw raadhuis, onder beheer van den architect M. Deenen, te Helmond; ingek. 5 bilj., als:

J. v. Gaal,	te Helmond,	ƒ 5899
J. Vervoort,	» Vechel,	» 5549
H. Verhagen,	» Beek-en-Donk,	» 5524
L. Paaps,	» Vechel,	» 5510
J. Oliviers,	» Gemert,	» 5480

Amsterdam, 27 Febr.: de verbouwing van het huis Zwanenburgerstraat, voor Gebr. Levisson, onder beheer van den architect G. B. Salm; ingek. 16 bilj., als:

W. L. Leibbrandt,	ƒ 23,444
A. Aalders,	» 22,882
Knipper en Vree,	» 22,710
Cruijff en Schouten,	» 22,500
G. Boon,	» 22,043
J. G. de Haart Jr.,	» 20,995
F. Luijten,	» 20,980
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 18,999
H. Bremer,	» 18,980
P. F. Timmer,	» 18,883
J. J. Vontijn,	» 18,815
H. J. en G. Haandriks,	» 18,780
J. Koster,	» 18,587
W. Greve,	» 18,564
Gebr. v. Berkum,	» 18,249
Kommer en Visser,	» 17,994

Arnhem. De levering der schoolmeubelen enz., volgens bestek no. 12, dienst '85, is opgedragen aan *J. Doijer*, te Ernst, voor ƒ 3600.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 7 MAART 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Maart.

Zutfen, te 11 uren, door H. G. J. Holl: eenige veranderingen aan zijne woning, Broederenkerkstraat, H 148. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: het vervaardigen en leveren van een ijzeren drijvend dok voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren van bouwmaterialen, in 8 perceelen;
2o. het onderhouden van een gedeelte van het Delftsche jaag- of trekpad.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van Andermachsche keien.

Driesum, bij Joh. Zwart: het bouwen van een woonhuisje aan het Kanaal, bij Driesum.

Dinsdag, 10 Maart.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van 340 stuks tonsteenen, als: 30 1e soort, 30 2e soort, 60 3e soort, 150 4e soort, 100 5e soort.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het egaliseeren en verharden van den Rambinenseingel en den weg langs het Nieuweplein.

Enschedé, te 12½ uren, door de firma Gebr. Van Heek, in het Hotel-De Graaff: het bouwen van magazijnen, kantoren, spoelerij, en het vergrooten van hare weverij, met bijbehoorende werken, op het Schattersveld, alhaar. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., alhaar.

Steenderen, te 3 uren, bij E. Klevers: het opbouwen van een woonhuis met achterhuis van J. Poortermans. Aanw. te 10 uren.

Nijmegen, 's avonds 6 uren, bij W. Geurts, aan de Molenstraat: het bouwen van 2 beneden- en 2 bovenhuizen aan de 3e Walstraat. Inl. bij W. J. H. van der Waarden, alhaar.

Bolsward, bij den gardiaan van het St.-Antoniusgasthuis, Jh. Mulder: het bouwen van een nieuw voorhuis en eenige vertimmeringen aan de boerenplaats te Pingjum, door R. Ploegstra bewoond geweest.

Amsterdam, door de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz., in De Roode Leeuw: het bouwen van 3 dubbele woonhuizen met bovenwoningen, aan de De-Wittenkade, alhaar. Inl. bij genoemde architecten, Plantage-Middellaan 78.

Koersjum, bij den architect F. Brouwer: eene belangrijke vernieuwing aan de boerenhuizing te Holwerd, in gebruik bij G. B. Bergmans.

Woensdag, 11 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.:
1o. het inkegen van eiken dwarsliggers, het inkepen en bevoên met chloorzink van groenen dwarsliggers, en de levering van chloorzink ten dienste der Staatsspoorwegen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 17,600;
2o. het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen. Raming perc. 1 ƒ 23,000, perc. 2 ƒ 4000.

Utrecht, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Augustinus, in het Haagsche Koffiehuis: het bouwen eener bijkerk met pastorie en noviciaat. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Utrecht, te 12½ uren, door de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van magazijngoederen.

Veendam, 's avonds 6 uren, in het Veenhammer Benedenverlaatshuis: het vernieuwen van de draaibrug bij Wind, te Muntendam.

Groningen, 's avonds 8 uren, in het lijzement van G. H. C. Citte: het bouwen van eene burgerhuizing met bovenwoning aan de Nieuwe-Astraat, alhaar. Inl. bij G. G. Reitsma Jr., Nieuwe-Kijkstraat.

Donderdag, 12 Maart.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het doen van werkzaamheden aan den sluisbeer in den Zuiderbekdijk, bij fort-Everdingen. Raming ƒ 31,000.

Sneek, te 11 uren, door het dijkebest. van Wijnbritseradeel's c.a., Contributie-Zeedijken, in de Stadsherberg:
1o. het maken van 292.70 M. steenglooiing, met het verhoogen en verzwaren van den daarvoren en aanliggenden dijk over 402.20 M. lengte, alsmede het maken van een steenen hoofd;
2o. het leveren van de daartoe benoodigde materialen, als: *a.* 1825 L. zuilsbasalt, *b.* 1600 M³ brik, *c.* 4500 hos Gaasterlandsche rijs enz., *d.* 292.70 M. 4 bij 30 cM. grenen plank en 560 M. 3½ bij 14 M. grenen stekschroot, in verschillende perceelen.

Inl. bij den dijksopnemer, te Schuilenburg onder Hindeloopen.

Hoorn, te 12 uren, door dijkgraf en heemraden van Drechterland, in de Doele: het leveren van 2792 M³ grint, 250,000 Waalsche straatklinkers en 446 M³ zand, met het vervoeren daarvan naar de Drechterlandsche wegen. Inl. bij den opzichter van Drechterland, A. Stoutjesdijk, te Hoorn.

Elst, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Overbetuwe, in het Ambtshuis: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Rijnhuisdijk onder Lakenmond en Randwijk, ter lengte van ongeveer 3100 M. Inl. bij den dijkmeester van Overbetuwe, te Gent. Aanw. 10 Maart, te 10 uren. Biljetten inzenden uiterlijk te 11 uren, in het Ambtshuis.

Bussum, te 12 uren, door de firma Werkhoven & Co., te Amersfoort, in het Hotel De Rozenboom: het bouwen van eene school en bijbehoorende werken aan het R.-K. pensionaat «Marienburg» alhaar. Inl. bij den bouwkundige T. B. Vrakking, alhaar. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. de levering van 22,500 tons (1000 KG.) Engelsche gaskolen, ten dienste der gemeentegasfabriek, alhaar;
2o. het verven van het materieel der publieke verlichting te 's-Hage en te Scheveningen.

Inl. voor beiden aan de gasfabriek.

Koeverden, te 1 uur, bij J. H. Kleine Staarman: het bouwen van een huis en leerlokerij, voor M. P. Roos. Aanw. te 10 uren.

Zutfen, te 4 uren, door H. J. K. Elhorst: het bouwen van 2 woningen onder één dak in zijn tuin, achter zijn perceel in de Groenesteeg, D 300. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot verdediging van den oever van genoemden polder.

Vrijdag, 13 Maart.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de voltooiing der werkzaamheden tot herstelling van de sleepenbeds. Aanw. 11 en 12 Maart, te 10 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het verbeteren van het grootschoepvaartwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, 3e gedeelte, en van de Zand- en Bonkesloten, in 4 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, alhaar. Aanw. 11 Maart beginnende te Akkrum, te 8½ uren. Raming: perc. 1 ƒ 51,025, perc. 2 ƒ 66,200, perc. 3 ƒ 72,275, perc. 4 ƒ 60,600; massa ƒ 299,100.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, namens D. Idema, in het café van H. Piel: het gedeeltelijk verbouwen zijner behuizing, aan de Grootemarkt, B 93. Aanw. 11 Maart, te 5 uren.

Zaterdag, 14 Maart.

Sneek, te 1 uur, door den burgemeester: de levering van:
1a. glas- en verfstoffen, ged. '85;
2a. steenwaren, als: 35,000 1e soort straat-Waalklinker, 15,000 1e soort Friesche klinkersnop, 10,000 1e soort bakklinker, 300 M³ zand voor bestrating enz.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Zierikzee, te 2 uren, ten kantore van den directeur der gasfabriek: de levering van 15,000 HL. Engelsche gaskolen.

Kuhaard, bij den president-kerkvoogd der Herv. gemeente L. M. Wynia: het afbreken van den ouden- en het bouwen van een nieuwen toren. Inl. bij H. R. van der Valk, alhaar. Aanw. 9 Maart, te 10 uren.

Maandag, 16 Maart.

Bingerden, te 11 uren, in Het Wapen van Bingerden: het verbouwen van:
a. het logement te Bingerden;
b. de landbouwerswoning «Kroonestein» c.a., gelegen in de gemeente Angerlo.

Inl. bij den architect H. Enklaar. Aanw. 9 Maart, te 11 uren. Bilj. uiterlijk 15 Maart, op den Huize Bingerden.

Amsterdam, te 11 uren, door het best. van het Vondelpark, in het Paviljoen van het Vondelpark: het dempen van een gedeelte sloot en eenige scheidingslootjes0 naast het Vondelpark, en het maken van een riool in gemoonde sloten, met de noodige zinkputten. Inl. bij den parkopzichter W. Egas. Aanw. 9 Maart, te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van bruggen, ten dienste der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het herstellen en vernieuwen van eenige bruggen, in 5 perceelen;
2o. het maken van eene schoeiing en walburries, in 2 perceelen.

Aanw. van no. 1, 12 Maart, te 2 uren, aanvangende met de Warmonderbrug.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het Administratiegebouw: Bestek no. 364, het maken en stellen van ijzeren overkappingen en een gedeelte der tunnel op het stationsemplacement Delft. Raming ƒ 20,000.

Wageningen, namens G. J. Smackers, in het Hotel De Wereld: het vergroten van de bestaande eetzaal, en het maken, leveren en stellen van 4 tuinhuisjes.

Lömmen, door burg. en weth.: het beharden van den Visch- en den Westerweg, alhaar.

Dinsdag, 17 Maart.

St.-Nikolaasga, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., bij J. D. Roolhof: het bouwen van eene kerk met toren, het verbouwen der pastorie en onderwijzerswoning, met bijlevering der materialen, naar het ontwerp van den architect J. D. van der Weide, te Leeuwarden, bij wien inlichtingen te bekomen zijn. Aanw. 16 Maart, te 3 uren en 17 Maart, te 10 uren.

Winschoten, te 1 uur, door de stoomtramwegmaatschappij Oldambt—Pekela, in De Harmonie: perc. 1, het leggen van een tramspoor van Winschoten door Oude- en Nieuwe-Pekela naar Stadskanaal; perc. 2, het maken van nieuwe- en het wijzigen van bestaande bruggen; perc. 3, het maken van eene rijtuigen- en locomotievenloods en een halte-gebouw te Stadskanaal. Aanw. 10 Maart, te 8 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 419, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Beek—Elsloo. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 10 Maart, te 12 uren. Raming ƒ 3750.

Sneek, 's avonds 8 uren, door voogden van het Old Burgerweeshuis: het maken van een gemetselden dam, opweel met beploeing en be-

grinting, afgraven van het oude huissteed, ophoogen van het voorerf, dempen en graven van sloten, maken van stekken, nieuwen dam met duiker aan de zuidzijde van den grintweg, enz.

Woensdag, 18 Maart.

Grootebroek, te 11 uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk afbreken van-, het restaureeren van het bestaanblijvende, en het wederopbouwen van den afgebrande toren bij de kerk der Herv. gemeente, aldaar. Inl. bij den architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel. Aanw. 13 Maart, te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 10 en 11 Maart, te 2 uren. Raming ƒ 62,400.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: de uitbreiding van het ziekenhuis aan den Coolsingel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 9 Maart, te 11 uren.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore der gasfabriek: de levering van ongeveer 80,000 HL. Westfaalsche gaskolen.

Donderdag, 19 Maart.

Hindeloopen, te 10 uren, door het dijksbest. van Wijnbritseradeel's c.a. Contributie-zeedijken, in de Stadsherberg:

1o. het maken en herstellen van enige perceelen hei- en steenwerk aan de zoneringen dier Contributie;

2o. de levering van: *a.* 220 stuks Noordsche grenen palen, lang 35 dM., ∆ 60 M. eiken goeding, zwaar 8 bij 17 cM., *c.* 110 M. grenen goeding, zwaar 8 bij 18 cM., *d.* 250 M. vuren plank, zwaar 3½ bij 25 cM., *e.* 50 L. zuilenhamlt, *f.* 200 M³ brik, in 4 perceelen, *g.* 50 M³ panwrak, ∆. 150 M³ grint, *i.* 250 stuks 4 h.G. rongen, en 2400 stuks 125 G. rongen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren en planten van heesters langs de singels, pleinen en op de nieuwe begraafplaats bij Moskowa.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van- en het doen van enige herstellingen aan het ijkkantoor te Arnhem. Inl. bij den Rijksbouwkundige in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Aanw. 10 Maart, te 12½ uren. Raming ƒ 1000.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen:

1o. de levering van 1250 M³ gewone grint;

2o. idem van 800 M³ voor de grintwegen in Schouwen;

3o. de herbestelving der waterleiding langs den Ringdijk, tusschen de wegen naar den Ouddijk en naar Leopers-Kapelle, over 2013 M. lengte, in 2 perceelen. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, van 10—1 uur.

Haarlem, door burg. en weth.:

1o. te 2 uren, het leggen van een voorhanden riool van Portlandcement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteden in de Brouwersstraat. Raming ƒ 3645;

2o. te 2½ uren, het leggen van een voorhanden riool van Portlandcement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteden in de Twijnderslaan en in de project-straat tusschen de Twijnderslaan en de Rustenburgerlaan. Raming ƒ 1950.

Aanw. 13 Maart, van no. 1 te 10, van no. 2 te 11 uren.

Vrijdag, 20 Maart.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan den oostspuibeezem der haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 12 en 14 Maart. Raming ƒ 3805.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verbreeden en verdiepen van het kanaalpand tusschen de sluizen no. 4 en 5, en het verhoogen van den zuidelijken kanaaldijk tusschen sluis no. 3 en ophaalbrug no. 6 der Dedemsvaart. Raming ƒ 9025;

2o. het onderhoud van het 1e, 2e en 3e perceel der provinciale grintwegen in Overijsel, ged. een jaar, van 1 Mei '85—30 April '86. Raming: perc. 1 ƒ 2270, perc. 2 ƒ 4050, perc. 3 ƒ 1650;

3o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen, van ophaalbrug no. 1 langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutterhoofdwijk, in 2 perceelen;

4o. het maken van een stroomduiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 5 der Dedemsvaart. Raming ƒ 4875.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Beking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters. Aanw. 12 Maart.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: het leveren, bereiden tegen beterf, vervoeren en opslaan van palen en schoorpalen.

Maandag, 23 Maart.

Antwerpen, te 12 uren, op het gemeentehuis: het bouwen van een woonhuis. Raming fr. 475,460.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden er Vierd Noorderkoggen, in het Koggenhuis: het aanwerpen en reconstrueeren van 2 perceelen steenglooiing, met het verhoogen en verzwaren der dijkskruin. Inl. bij den opzichter G. de Boer, te Medemblik. Aanw. 18 Maart, te 11 uren, ta beginnen op dijksnummer 14, onder Aardswoud.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het riolceren, met het leveren en leggen van trottoirbanden, van de Korte-Marktstraat en van de straat, evenwijdig aan de zuidzijde van het militaire-oefeningsterrein, met het doen van bepuitingen, bestratingen en begrintingen in die straten;

2o. het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren zinolkoken met hedingen, tot het verbeteren der straten aan de Oude-Vest;

3o. het bouwen van een nieuw meterhuis en het verrichten van verschillende werken aan- en bij de gemeentegasfabriek.

Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 18 Maart, te 11 uren, te beginnen met het 1e perceel.

Katwijk a/Z., te 2 uren, in de zaal voor Protest, belangen: het bouwen eener kerk met toren en aanhuldenest. Inl. bij den architect H. J. Jesse, te Leiden. Aanw. 16 Maart, te 2 uren.

Dinsdag, 24 Maart.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten, in de Toelast: het éénjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en enige bijwerken.

Woensdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van 1 Mei '85—31 Dec. '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den buitengewoon-opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Aanw. 17 Maart. Raming ƒ 5900.

Donderdag, 26 Maart.

Delft, te 3 uren, in het kantoor der gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 72,000 HL. Engelsche gaskolen.

Vrijdag, 27 Maart.

Kats, te 11 uren, door het bestuur der waterleering van den calamiteuzen Leveniert-Abrahamspolder: het leggen van een inlaagdijk in genoemden polder. Aanw. 20 en 23 Maart, van 10—12 uren. Raming ƒ 20,825.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene Rijkstelegraaflijn van Rooigezand naar Zuidlaren. Inl. bij den inspecteur chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Groningen. Raming ƒ 1200.

Maandag, 30 Maart.

Westerhoven (bij Valkenswaard), te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbest., ten herberge van H. Aarts: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en toren, met bijlevering van materialen, naar de plans van den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 23 Maart, te 1 uur.

Woensdag, 1 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van een zanden dam in het voormalig bastion no. 9, te Venlo, het opruimen van de bruggen over die gracht, met andere werken, (spoorweg Nijmegen—Venlo). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Nijmegen. Aanw. 23 en 24 Maart, te 12 uren. Raming ƒ 16,800.

Workum, door het gemeentebest.: de levering van:

125 M³ grove riviergrint,
25 » macadam,

alhaar, vóór 1 Sept. e.k.

Prijsopgaaf gevraagd van de levering van 1000 en van 500 gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen. Inzending, met eene model-ton, vóór 15 Maart, bij den directeur der gemeentewerken, te Utrecht.

Prijsopgaaf gevraagd door den aannemer W. P. de Vries van:

1o. 1,500,000 miskleurig hardgrauw (Waalvorm) voor de sluizen te Vianen;

2o. 200,000 klinkers, gedeeltelijk kleurige (Waalvorm), en 500,000 miskleurig hardgrauw (Waalvorm) voor de kanaalwerken.

Prijsopgaaf met monsters: voor no. 1 te Vianen, voor no. 2 te Meerkerk.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Groningen, 26 Febr.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener achterbehuizing, op een terrein in de Oude-Ebbingestraat te Groningen, lett. A no. 145, onder beheer van de architecten K. en H. Boekzema; ingek. 13 bilj., als:

E. Berkenhoech,	te Groningen,	ƒ 3355
K. Fokkes,	» idem	» 3232
R. Hoving,	» idem	» 3219
D. Janssen,	» idem	» 3200
J. Belings,	» idem	» 3081
E. Peters,	» idem	» 2977
J. H. Muller,	» idem	» 2949
J. de Vries,	» idem	» 2935
J. W. Bakker,	» idem	» 2915
D. S. Diddens,	» idem	» 2901
G. Meuling,	» idem	» 2888
D. Dalmolen,	» idem	» 2869
E. W. Wietzema,	» idem	» 2744

gegund.

Heerde, 28 Febr.: de verbouwing van het logement van J. Boeve, onder beheer van den bouwkundige D. J. de Ruiter; ingekomen 8 bilj., als:

H. Mouw Mz.,	te Apeldoorn,	ƒ 6773
H. v. d. Bild,	» idem	» 6598
J. Hoeselingen,	» Meppel,	» 6389
G. J. Averdijk,	» Wije,	» 5888
B. J. ter Haar,	» Epe,	» 5880
D. v. Zalk,	» Heerde,	» 5606
J. Westerink,	» Epe,	» 5535
L. Haverman,	» Heerde,	» 5449

gegund.

Leiden, 25 Febr.: het onderhouden, ged. '85, van de sluizen, bruggen en wachterwoningen langs den Rijn, van het gebouw voor waarnemingen aan de Oude-Wetering, en van de telegraaflijn van het hoogheemraadschap Rijnland, tusschen Oude-Wetering en Roelofarendsveen; ingekomen 9 bilj., als:

perc. 1, W. v. Lokhorst, Alfen,		ƒ 443
» 2, L. Verver, Leiderdorp,		» 45
» 3, C. Pannevis Jr., Oudshoorn,		» 449
» 4, dezelfde,		» 313
perc. 5, A. v. Tilburg, Zoeterwoude,		ƒ 41
» 6, C. Pannevis Jr., Oudshoorn,		» 88
» 7 en 8, W. J. Vesseur, Oude-Wetering,		» 129
» 9, A. v. Tilburg, Zoeterwoude,		» 83
» 10, C. Pannevis Jr., Oudshoorn,		» 252

Schoonebeek, 28 Febr.: het bouwen van een gemeentehuis; ingek. 6 bilj., als:

S. J. Weg,	te Onderdendam,	ƒ 5979
M. Weertman,	» Koevorden,	» 5700
R. Postma,	» Nieuw Amsterdam,	» 5640
A. J. Woltersom,	» Koevorden,	» 5598
G. Meppelink,	» idem	» 5590
P. W. de Blecourt,	» Almelo,	» 5586

niet gegund.

Groningen, 28 Febr.: het bouwen eener burgerbehuizing, ten dienste van G. W. Jurrema, onder beheer van den architect G. Nijhuis; minste inschr. was H. J. L. Walker, te Groningen, voor ƒ 6097.

Aan genoemden aannemer is, alvorens eene wijziging in het bestek, het werk gegund.

Zwolle, 28 Febr.: het bouwen van een pakhuis met woning, op de werf van de firma Trooster, tusschen de gymnastiekschool en de Kampesporttenbrug, onder beheer van den architect S. J. H. Trooster B.Hz.; ingekomen 9 bilj., als:

S. A. v. d. Berg,	te Zwolle,	ƒ 7980
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 7285
G. Lubbers,	» Zwolle,	» 6800
W. H. Bosthuis,	» idem	» 6500
L. Meijer,	» idem	» 6222
B. J. Baron,	» idem	» 5972
A. v. Straten,	» idem	» 5767
W. Noorman,	» idem	» 5716
P. Brandsma,	» Genemuiden,	» 4890

's-Hage, 2 Maart: 1o. het leveren en stellen van meubelen in de burgerschool, Falckstraat; ingek. 9 bilj., als:

P. A. Ravelli,	te 's-Hage,	ƒ 3800
L. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 3770
J. de Haas,	» idem	» 3347
Rauwoldt en Gerritse,	» idem	» 3130
Gebr. Houtman,	» idem	» 3098
J. L. Werders,	» idem	» 2989
P. v. Vliet,	» idem	» 2666
J. Meissen,	» idem	» 2599
P. v. Vliet,	» Wonbrugge,	» 2484

2o. het bestraten van een weg in het Heerenhaanspark:

	perc. 1	perc. 2
A. de Waard, 's-Hage,	ƒ 1835	ƒ 5200
A. de Borst, Papendrecht,	1830	5200
G. J. v. d. Borst, 's-Hage,	1830	4740
C. de Vrede, idem	1830	5250
C. Wijtzandts & Co, idem	1785	4095
J. de Bruijn, idem	1758	5180
P. A. Ravelli, idem	1700	5200
V. Bergen Henegouwen, idem	1698	5058
J. v. d. Hans, idem	1589	4700
P. Kruijsveld, idem	1573	4287
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	1570	4043
G. A. v. Spanje, Rotterdam,	1500	4200
G. Keij, idem	1490	4400
H. Jongenburger, Waddinksveen,	1456	4191

Amsterdam, 2 Maart: de volgende onderhoudswerken aan den Hollandsche IJzeren-spoorweg:

1o. Bestek no. 354, het uitdiepen en verbreeden van bermsloten, benevens het uitvoeren van herstellingen aan taluds en overwegen, langs den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest; ingek. 4 bilj., als:

A. Kros,	te Haarlem,	ƒ 6920
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 6000
J. Holster,	» Amsterdam,	» 5985
C. Popeijns,	» Strijen,	» 5648

2o. Bestek no. 355, het uitdiepen en verbreeden van bermsloten, benevens het uitvoeren van herstellingen aan glooiingen en taluds langs den spoorweg Hekler—Amsterdam; ingekomen 8 bilj., als:

R. Schreuders,	te Kolhorn,	ƒ 2140
G. Moerman,	» Helder,	» 1985
M. Kraaijeveld,	» Zaandam,	» 1975
J. Holster,	» Amsterdam,	» 1945
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 1940
A. Sierhuis,	» Zaandam,	» 1890
K. v. Leeuwen,	» idem	» 1855
J. Holster Jobsz.,	» Amsterdam,	» 1520

3o. Bestek no. 356, het uitdiepen en verbreeden van bermsloten, het graven van droge sloten, alsmede het uitvoeren van eenige herstellingen aan taluds langs den Oostersporweg:

	perc. 1	perc. 2	massa
J. Fuhren, Hilversum,	ƒ 910.—	ƒ 270.—	
H. J. te Siepe, Winterswijk,	329.—		
C. Popeijns, Strijen,		ƒ 1148	
J. H. Boks, Amersfoort,	1030.—	340.—	1370
G. Portengen, Weesp,	1119.99		
W. Klumpert, Voorst,	319.—		
W. v. d. Kooij, Amersfoort,		1040	
A. T. Buitink, Groenlo,	330.—		
F. W. Gourden, Apeldoorn,	320.—		
J. Holster, Amsterdam,	933.—	258.68	1121
P. Bouken, Weesp,	761.—		
R. Mouw, Hilversum,		1217	
J. v. d. Berg, Amersfoort,		1360	
L. v. Putten, Hilversum,	1200.—	315.—	
W. Kooij, Weesp,	843.—		
J. v. d. Brink, Apeldoorn,	998.—.	312.—	

4o. Bestek no. 357, het uitvoeren van verschillende behang-, verf- en teerwerken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest; ingekomen 11 bilj., als:

L. Kok, IJmuiden,	ƒ 10,400
R. M. Flocks, Dordrecht,	» 8,900
W. J. Hessels, Haarlem,	» 8,779
H. A. Schreuders, Schoonhoven,	» 8,712
J. v. d. Kaaden Gz., Delft,	» 8,599
J. Sterk, Bodegrave,	» 8,580
Dekker en Boendermaker, Amsterdam,	» 8,480
D. J. v. Amerom, Leiden,	» 8,220
W. F. Vendel, Haarlem,	ƒ 7,950
G. Fransen, idem	» 7,906.06
R. v. d. Burgh, Vlaardingen,	» 7,902.55

5o. Bestek no. 358, het uitvoeren van verschillende behang-, verf- en teerwerken op den spoorweg Hekler—Amsterdam en Zaandam—Hoorn; ingek. 6 bilj., als:

L. Kok,	te IJmuiden,	ƒ 10,200
G. Moerman,	» Helder,	» 9,945
J. Banders Jr.,	» Zaandam,	» 8,745
Dekker en Boendermaker,	» Amsterdam,	» 8,500
J. Sterk,	» Bodegrave,	» 7,777
M. H. Eijsvogel,	» Rotterdam,	» 7,577

6o. Bestek no. 359, het vernieuwen, herstellen en onderhouden van behang-, verf- en teerwerken met enkele bijkomende werken op den Oostersporweg en op den Nederl.-Westfaalschen spoorweg:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
G. v. Lochem, Winterswijk,			ƒ 1900	ƒ 350	
M. H. Evers, Zutfen,			1708	440	
M. H. Eijsvogel, Rotterdam,	ƒ 8177.—	ƒ 633.—			
E. Eijkenhil, Apeldoorn,			1631		
W. Goossen Gz., Weesp,	8550.50	572.50			
J. Sterk, Bodegrave,	8333.—	497.—			
H. J. te Siepe, Winterswijk,			1768	389	
			2120		
A. v. Wijhuil, Amsterdam,	3865.—	665.—			
R. Beijer, Meppel,	3790.—				
J. Meijers, Woerden,	3278.—	527.—			
	8733				
Dekker en Boendermaker, Amsterdam,	8220.—	593.—	1540	398	ƒ 5960
P. Smit, Amersfoort,	3610.—	595.—	1625	422	6150
J. Schrijver, Weesp,	8220.—	570.—			

7o. Bestek no. 360, het uitvoeren van timmer-, metsel-, smids-, voegs, wit-, pleister- en straatwerk met enkele bijkomende werken op den spoorweg Amsterdam—Rotterdam en Haarlem—Uitgeest:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
A. Verhoog, Leiden,			ƒ 3260	
R. Ripke, Amsterdam,	ƒ 30,000	2800	ƒ 3240	ƒ 36,240
C. Alkemade Jr., Noordwijk-binnen,	25,000	3200		
J. B. Lasschuit, Haarlem,			3890	
P. v. Essen, Halfweg,	32,770	2997	4097	
D. A. Braakenburg, Haarlem,			3494	
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,				30,709
J. Holster Jobsz., Amsterdam,		2493		
W. P. Teeuwisse, 's-Hage,	32,887	5755	3411	41,799
H. v. Bergen Henegouwen, idem		3099		
W. A. v. Lith, Leiden,		3252		
A. v. Dijk, Noordwijkerhout,	24,500			
L. Kok, IJmuiden,	32,300			
V. P. Braun, Beverwijk,	23,900			
M. Meijers, Delft,	22,994			30,000
J. v. d. Lugt Jr., Dordrecht,	27,000	2850	4000	32,500
P. A. Ravelli, 's-Hage,		3550		

8o. Bestek no. 361, het uitvoeren van timmer-, metsel-, voeg- en straatwerken met enkele bijkomende werken op den spoorweg Hekler—Amsterdam en Zaandam—Hoorn; ingekomen 8 bilj., als:

F. H. Joseph, Helder,	ƒ 18,210
Gebr. Kleijn, idem	» 18,200
G. Moerman, Helder,	ƒ 17,821
V. P. Braun, Beverwijk,	» 15,800
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 15,082
H. J. Meekers, Amsterdam,	» 15,187
L. de Waard en W. Boogterp, Stavoren,	» 15,000.60
R. Mouw, Hilversum,	» 14,000

9o. Bestek no. 362, het uitvoeren van timmer-, smids-, metsel-, voegs-, wit-, sauss-, pleister-, straat-, hood- en zinkwerken op den spoorweg tusschen Amsterdam—Winterswijk en Hilversum—Utrecht:

	perc. 1.	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
H. J. Meekers, Amsterdam,					ƒ 17,743.—
G. Schurink, Zutfen,			ƒ 6889.—	ƒ 851.80	
R. Mouw, Hilversum,	ƒ 7912.—	ƒ 2013.—			17,860.—
J. H. Boks, Amersfoort,	8200.—	2160.—	7020.—	820.—	18,100.—
G. Prent, Weesp,	8200.—		7100.—		
F. W. Gourden, Apeldoorn,					
H. M. de Kiff, Utrecht,		2116.—			
P. Leenders, idem					18,343.—
L. de Waard, Stavoren,	7700.—				
J. G. v. d. Geest, Amersfoort,	7800.50	2100.44	7350.—		18,250.45
J. v. d. Berg, idem					18,307.45
W. v. Doornik, Baarn,	7550.—				
E. Rijnfrank, Utrecht,		2250.—			
W. v. d. Kooij, Amersfoort,	6600.—	1500.—	6800.—	620.—	14,600.—
K. Koornwinder, Maartensdijk,	7100.—	1797.—			
J. Sterk, Bodegrave,	7600.—	1800.—			
C. ter Haar, Winterswijk,			7270.70	735.—	17,990.—
H. J. Balink en E. Rhebergen, idem				650.75	
H. J. te Siepe, idem			7283.—	782.—	
			2850		
K. Groenewegen, Weesp,	8286.99				19,100.—
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,					
J. v. d. Braak, Apeldoorn,			7220.—		
J. H. Behrens en J. N. Swaan Jr., Hilversum,	7900.—	2050.—			
	9850				

10e. Bestek 363, het vernieuwen, herstellen en onderhouden van timmer-, smids-, behang-, verf-, teer-, metsel-, voeg-, wit-, sauz-, pleister-, straat- en taludwerk met eenige bijkomende werken op het baanvak Amsterdam:

	perc. 1	perc. 2	massa
M. H. Eijsvogel, Rotterdam en A. v. Zelst, Amsterdam,			ƒ 18,788
A. Kramers, idem			18,900
Ph. Verbruggen. Waddinxveen,			20,600
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	ƒ 10,854	ƒ 7423	17,890
dezelfde,	10,854	7250	17,800
B. A. Wiegerink, Groenloo en F. E. Terwindt, Panneden,			20,970
J. Holster Jobsz., Amsterdam,	8240		
M. Teutekom, idem			18,500
H. J. Meekers idem			17,886
W. v. d. Kooij, Amersfoort,			18,900
L. de Waard en W. Hoogterp, Staveren,	11,500.60	8500.80	20,000.50

Dordrecht, 2 Maart: het verrichten van eenige timmer-, metsel-, verf- en behangwerken in het gebouw, genaamd de Berkenpoort, aan de Nieuwstraat, aldaar; ingek. 7 bilj., als:

A. W. v. Aardenne,	te Dordt,	ƒ 616
J. P. F. Kraus,	» idem	» 573
N. Klaus,	» idem	» 564
P. Roos,	» idem	» 512
H. v. Pelt,	» idem	» 486

gegund.

Utrecht, 2 Maart: het maken van eene gas- en eene waterleiding in het Centraal Israëlietisch weeshuis, onder beheer van den architect Alb. Nijland; ingekomen 6 bilj., als:

Gebr. Rodrigo,	te Utrecht,	ƒ 2000
Rencker & Zonen,	» idem	» 2000
H. F. W. Gezel,	» idem	» 1913
B. J. v. Baaren,	» idem	» 1883
F. Vermeulen,	» idem	» 1848
G. J. v. Vloten,	» idem	» 1684

gegund.

Eelde, 2 Maart: onder beheer van den bouwkundige H. Luinge: 1o. het verbouwen van het schoolgebouw te Eelde; ingek. 3 bilj., als:

D. Jansen,	te Groningen,	ƒ 6315
O. Offringa,	» Haulerwijk,	» 6226
J. Ibelings,	» Groningen,	» 6200
B. v. Bergen,	» Eelde,	» 5969
H. Stoenstra,	» Zuidlaren,	» 5200

Raming » 5816

2o. het verbouwen van het schoolgebouw te Paterswolde, gem. Eelde; ingek. 5 bilj., als:

O. Offringa,	te Haulerwijk,	ƒ 7854
J. Ibelings,	» Groningen,	» 7542
D. Jansen,	» idem	» 7500
H. Stoenstra,	» Zuidlaren,	» 6900
A. Smeenge,	» Tinaarlo,	» 6083

Beide perceelen gegund.

Raming ƒ 6545

Arnhem, 2 Maart: het verbouwen van het woonhuis aan de Boven-Bergstraat te Arnhem, bekend als no. 8, met nieuwen hofbouw, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nieraad; ingek. 6 bilj., als:

Gebr. v. Baalen,	te Arnhem	ƒ 17,880
Joh. v. Toll,	» idem	» 17,777
L. B. Hasselbach,	» idem	» 17,409
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 16,878
G. Liefting,	» idem	» 16,629
P. Riemer,	» idem	» 11,495

Utrecht, 2 Maart: het afbreken der oude- en het maken van eene nieuwe kap op de koedetterij van A. D. Handmeijer; ingekomen 12 bilj., als:

S. Bijhard,	te Utrecht,	ƒ 2921
B. J. v. Baaren,	» idem	» 2830
Th. C. Oostveen,	» idem	» 2530
W. A. G. Jansen,	» idem	» 2330
C. v. Soest,	» idem	» 2264
J. W. Kroon,	» idem	» 2204
G. J. v. Vloten,	» idem	» 2182
P. Leenders,	» idem	» 1937
K. J. Rugsch v. Dugteren,	» idem	» 1925
J. H. de Borst,	» idem	» 1903,30
H. Vermeer,	» idem	» 1870
J. Krap,	» idem	» 1819

Nijmegen, 2 Maart: het verhoogen en verzwaren van den Waaldijk, te Weurt; aannemer was J. van Galen, te Ewijk, voor ƒ 8227.

's-Hage, 2 Maart: 1o. Bestek no. 64, (gewerk voor een perronoverdekking, huisl, goederen-, locomotief- en wagenhuis voor de Staatsspoorwegen op Java:

	perc. 1	perc. 2	massa
Union, Dortmund,			ƒ 20,990
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	ƒ 8,738	ƒ 10,221	18,800
Van Dresser en Ter Horst, Dordrecht,	8,623	10,855	19,478
E. H. Begemann, Helmond,			18,220
J. Hillen & Co., Blerik,			20,000
A. en V. Halot, Leuven,			18,600
Société de travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	7,670	9,620	17,290
Union, Essen,	12,346	14,620	26,966
L. J. Enthoven, & Co., 's-Hage,			21,990
Kon. fabr. van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	10,640	11,800	22,200

2o. Bestek no. 65, 24 afstandsignalen met toebehoeren, maar zonder buitaarms, voor de Staatsspoorw. op Java; ingek. 11 bilj., als:

Gebr. Figee, Haarlem,	ƒ 9857
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 6800
Société de travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	» 6660
J. Hillen & Co., Blerik,	» 6500
Charles Remy & Bienfait, Rotterdam,	» 6375
A. F. v. Zwet, Deventer,	» 6231
D. A. Schretlen, Leiden,	» 6173
G. H. Meijer, Stadsmuseelkanaal,	» 5807
Ch. Belcourt, Mechelen,	» 5423
A. en V. Halot, Leuven,	» 5406
Veuve Alphonse Frédéric, Luik,	» 5094

Utrecht, 3 Maart: het maken van een houtloods op het terrein van het hoofdmagazijn op het station Tilburg; ingek 17 bilj., als:

Janssen Waijers,	te Tilburg,	ƒ 3993
L. Clubet,	» Breda,	» 3934
W. v. Eijck,	» Tilburg,	» 3923
P. H. Versteijne,	» Oosterwijk,	» 3915
T. M. J. Gudenhoven,	» Tilburg,	» 3897
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 3860
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 3838
W. A. Claessen,	» idem	» 3780
Gebr. Panis,	» idem	» 3769
W. de Bresser,	» idem	» 3725
W. Dusée,	» idem	» 3595.60
L. Botermans,	» Gilze,	» 3584
L. Maijers,	» Utrecht,	» 3565
G. W. v. Bezewijk,	» Reumen,	» 3000
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 3240
P. v. Riel,	» Tilburg,	» 3233
L. M. Bossaers,	» idem	» 2270.90

Assen, 3 Maart: het bouwen van eene dienstwoning naast shuis 1, te Veenhuizen; ingek. 2 bilj., als:

E. Lamberts,	te Assen,	ƒ 2045
H. Jalving en H. Smallenbroek,	» idem	» 1965

gegund.

Rotterdam, 3 Maart: de levering van:

1o. ijzenhouten beugstrooken voor rijtuigveringen; ingek. 2 bilj., als:

		per M³
L. Kleijn & Zn.,	te Rotterdam,	ƒ 47
G. Alberts Lz. & Co.,	» Middelburg,	» 43.90

2o. een stoomketel; ingek. 13 bilj., als:

Burgerhout & Zn.,	Rotterdam,	ƒ 5867
Gebr. Pellisser,	idem	» 5750
Ned. Stoombootmaatschappij,	idem	» 5690
Le Jeune Cloëz, Chemie bij Luik,		» 4805.52
W. H. Jacobs, Haarlem,		» 4790
Van Rietschoten en Houwens, Rotterdam,		» 4778
Soc. An. »Les ateliers de Brabant", Molenbeek St.-Jean Brussel,		» 4570
A. Gausset & Co., Jumet,		» 4520
Machinenfabriek »Delftsharen", Delftshaven,		» 4480
Maats. »Prins van Oranje", 's-Hage,		» 4388
Gebr. Stork Hengelo,		» 4160
J. Piedboeuf, Jupille bij Luik,		» 4010
Machinenfabriek »Katendrecht", Rotterdam,		» 3970

3o. 3300 M³ duinzand; ingek. 6 bilj., als:

		per M³
P. v. Rest,	te Rotterdam,	ƒ 0.91
R. J. Smit,	» idem	» 0.87
C. L. Buijs,	» idem	» 0.95
R. de Bruijn,	» idem	» 0.858
O. H. Breijs,	» Kralingen,	» 0.82
J. F. Breijs,	» Rotterdam,	» 0.815

4o. 32 stuks hardsteenen grafzerken; ingek. 9 bilj. als:

P. A. Boer,	Rotterdam,	ƒ 1297
Van Noorden & Schwerzel,	idem	» 1292
Technisch bureau Nieuwstraat, Amsterdam,		» 1242.57
F. Bodson, Mook,		» 1264
Klaas en Van Limburgh,	Rotterdam,	» 1210.95
A. Singels Az.,	Dordrecht,	» 1165
H. J. Bosman,	Rotterdam,	» 1144
J. H. Bakker Pzn.,	idem	» 1138
Hirsch & Van Dorp,	idem	» 1096.95

Noordwijk-Binnen, 3 Maart: het bouwen van een villa te Noordwijk a/Zee, onder beheer van den architect W. Langhout Gzn., te Amsterdam; ingek. 7 bilj., als:

W. A. G. Jansen,	te Utrecht,	ƒ 8475
P. Geelman,	» Leiden,	» 8025
T. Los,	» idem	» 8000
S. Verhoop,	» Noordwijk a/Zee,	» 8000
G. v. d. Raad,	» Noordwijk-Binnen,	» 7800
C. Alkemade Jr.,	» idem	» 7160
W. v. Schaik,	» idem	» 6989

Rotterdam, 4 Maart: het bouwen van een rundveeslachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken op het terrein van het openbaar slachthuis te Rotterdam; ingek. 22 bilj., als:

Wed. G. Cassesi en Co.,	Rotterdam,	ƒ 65,914
H. Lagerwaard,	idem	» 62,800
W. P. v. d. Lans,	idem	» 62,305
J. J. v. Sluisdam,	Dordrecht,	» 61,750
G. J. v. Beek & Co.,	Delft,	» 61,742
P. A. A. v. Regenmorter, en N. Pons,	Rotterdam Kralingen,	» 61,408
M. A. J. Taverne,	's-Hage,	» 61,054
J. A. N. Lucas,	Lagerwaluwe,	» 60,139
K. Hollander,	Gouda,	» 59,997
H. Stelwagen,	Rotterdam,	» 58,850
P. G. Winters,	Kralingen,	» 58,143
J. B Sjerp,	Rotterdam,	» 58,000
J. H. Brunners,	idem	» 57,243
C. J. v. Tussenbroek,	idem	» 56,410
W. Zonneveld,	Kralingen,	» 55,380
P. Blaauwhoff,	Rotterdam,	» 55,239
J. Spruijt en A. v. Staveren Jr.,	Kralingen,	» 54,800
J. Trantbarner,	Schiedam,	» 54,268
W. G. C. Bilkes,	Rotterdam,	» 53,520
Spruijt en Gelok,	idem	» 53,100
H. Breur,	idem	» 52,939
W. L. Helmer,	idem	» 47,776

's-Hage, 4 Maart: het wegruimen van het wrak van het stoomschip »Huntcliff", in den benedenmond van het Scheur, benoden Maassluis; ingek. 5 bilj; als:

Ph. Verbruggen,	Waddinxveen,	ƒ 24,690
Bigland & Fletcher,	Londen,	» 19,800
Newton Brothers,	Hull,	» 17,950
H. Rutters,	Amsterdam,	» 14,247
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos,	Gorichem,	» 9,000

Nieuwlekkerland, 4 Maart: het bouwen van een oude-mannen en-vrouwenhuis; ingek. 5 bilj., als:

T. Baat,	Sliedrecht,	ƒ 2945
J. R. Beidé,	Streefkerk,	» 2772
L. v. d. Weijden,	Krimpen a/d. Lek,	» 2649
Jan Sout VII,	Ridderkerk,	» 2595
M. Visser,	Papendrecht,	» 2387

gegund.

Arnhem. Het maken van de twee fonteinbakken op de gedempte Jansgracht is gegund aan den minsten inschr. Th. Elbers, voor ƒ 6778.

Nijmegen. Het verven der spoorwegbrug over de Waal is gegund aan H. Everts, aldaar, voor ƒ 8000.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 14 MAART 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Maart.

Bingerden, te 11 uren, in Het Wapen van Bingerden: het verhouwen van:

a. het logement te Bingerden;

b. de landbouwerswoning »Kronenstein" c.a., gelegen in de gemeente Angerloo.

Inl. bij den architect H. Enklaar. Bilj. uiterlijk 15 Maart, op den Huize Bingerden.

Amsterdam, te 11 uren, door het best. van het Vondelpark, in het Paviljoen van het Vondelpark: het dempen van een gedeelte sloot en eenige scheidingsbuitjes0 mast het Vondelpark, en het maken van een riool in gemeende sloten, met de noodige zinkputten. Inl. bij den parkopzichter W. Egas.

Udenhout, te 11 uren, door het R.-K. kerkbest., ten herberge van Adr. van Rooij: het bouwen van eene nieuwe school met aanhoorigheden aan het Liefdegesticht, aldaar. Teekeningen liggen bij den mr. timmerman P. v. d. Plas. Aanw. van 9—10½ uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van den metalen bovenbouw van bruggen, ten dienste der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het herstellen en vernieuwen van eenige bruggen, in 5 perceelen;

2o. het maken van eene schoiing en walburries, in 2 perceelen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van baggerwerken in grachten, sloten en halkhavens binnen de gemeente, ged. '85. Inl. ten kantore der stadsreiniging, O.-Z. Voorburgwal 209, 's morgens van 10—12 uren.

Makkum, te 12 uren, door het dijksbest. van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Prins: de gewone werken aan de zeeweringen van het waterschap dienstjaar '85, in verschillende perceelen. Inl bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het afbreken van eenige gebouwen, nodig voor den aanleg eener straat van den Prinsessewal naar het Kerkplein, aldaar;

2o. het aanleggen van een riool tot voortzetting der rioleering van het verlengde gedeelte der Prinsenstraat, aldaar.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Amsterdam, te 1½ uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in het Administratiegebouw: Bestek no. 364, het maken en stellen van ijzeren overkappingen en een gedeelte der tunnel op het stationsemplacement Delft. Raming ƒ 20,000.

Wageningen, namens G. J. Snackers, in het Hotel De Wereld: het vergrooten van de bestaande estraal, en het maken, leveren en stellen van 4 tuinhuisjes.

Limmen, door burg. en weth.: het beharden van den Visch- en den Westerweg, aldaar.

Dinsdag, 17 Maart.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel- en constructiemagazijnen: de levering van koper- en messingplaat en schellak.

St.-Nikolaasga, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., bij J. D. Roodhof: het bouwen van eene kerk met toren, het verbouwen der pastorie en suderwijzerswoning, met lijfelevering der materialen, naar het ontwerp van den architect J. D. van der Weide, te Leeuwarden, bij wien inlichtingen te bekomen zijn. Aanw. 16 Maart, te 3 uren en 17 Maart, te 10 uren.

Winschoten, te 1 uur, door de stoomtramwegmaatschappij Oldambt—Pekela, in De Harmonie: perc. 1, het leggen van een tramspoor van Winschoten door Oude- en Nieuwe-Pekela naar Stadskanaal; perc. 2, het maken van nieuwe- en het wijzigen van bestaande bruggen; perc. 3, het maken van eene rijtuigen- en locomotievenloods en een hallegebouw te Stadskanaal.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 419, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Beek—Elsloo. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Raming ƒ 3750.

Gemert, te 4 uren, door burg. en weth., bij G. Frunt, in De Korenbeurs: het aanmeeren van het oude- en terzelfder plaats bouwen van een nieuw raadhuis. Inl. bij den architect M. Droesen, te Helmond. Bilj. inzenden vóór 3 uren, ten raadhuize.

Sneek, 's avonds 8 uren, door voogden van het Old Burgerwees-huis: het maken van een gemetselden dam, opreed met bepaining en begrinting, afgraven van het oude huisteed, ophoogen van het voorerf, dempen en graven van slooten, maken van stekken, nieuwen dam met duiker aan de zuidzijde van den grintweg, enz.

Hoogeveen, door het gemeentebest.: de levering van 110,000 stuatklinkers.

Woensdag, 18 Maart.

Grootebroek, te 11 uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk afbreken van-, het restaureeren van het bestaandblijvende, en het wederopbouwen van den afgebrande toren bij de kerk der Herv. gemeente, aldaar. Inl. bij den architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Raming ƒ 62,400.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: de uitbreiding van het ziekenhuis aan den Coolsingel Inl. aan het Timmerhuis.

Dordrecht, te 1 uur, ten kantore der gasfabriek: de levering van ongeveer 89,000 HL. Westfaalsche gaskolen.

Onderdendam, te 2 uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo: het opgraven van het Oude-Diepje (Oude-Reitdiep), lang 2208 M. Inl. bij den deskundige H. Wind, te Onderdendam.

Donderdag, 19 Maart.

Hindeloopen, te 10 uren, door het dijksbest. van Wijmbritseradeel's c.a. Contributie-zeedijken, in de Stadsherberg:

1o. het maken en herstellen van eenige perceelen hei- en steenwerk aan de zeeweringen dier Contributie;

2o. de levering van: *a.* 230 stuks Noordsche grenen palen, lang 35 dM., *b.* 60 M. eiken gording, zwaar 8 bij 17 cM., *c.* 110 M. grenen gording, zwaar 8 bij 18 cM., *d.* 230 M. vuren plank, zwaar 3½ bij 25 cM., *e.* 50 L. zuilenhazaalt, *f.* 200 M³ brik, in 4 perceelen, *g.* 50 M³ pannewerk, *h.* 150 M³ grint, ¶ 250 stuks 4 h.G. rongen, en 2400 stuks 125 G. rongen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het leveren en planten van heesters langs de singels, plantsoen en op de nieuwe begraafplaats bij Moskowa.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het driejarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het ijkkantoor te Arnhem. Inl. bij den Rijkswaterkundige in het 1e district en bij den hoofdopzichter D. Fockens, te Zwolle. Raming ƒ 1000.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen:

1o. de levering van 1250 M³ gewone grint;

2o. idem van 800 M³ voor de grintwegen in Schouwen;

3o. de herbedelving der waterleiding langs den Ringdijk, tusschen de wegen naar den Oudedijk en naar Luigers-Kapelle, over 2013 M. lengte, in 2 perceelen. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, van 10—1 uur.

Haarlem, door burg. en weth.:

1o. te 2 uren, het leggen van een voorhanden riool van Portlandcement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteden in de Bronwerkerstraat. Raming ƒ 3645;

2o. te 2½ uren, het leggen van een voorhanden riool van Portlandcement, het maken van bestratingen, het zetten van koplagen en kantsteden in de Twijnderslaan en in de project-straat tusschen de Twijnderslaan en de Kustenburgerlaan. Raming ƒ 1950.

Vrijdag, 20 Maart.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan den oostspuikoezem der haven te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 3800.

Zutfen, te 11 uren, door den architect J. Uiterwijk Wz., namens H. Niemeijer Jz.: eenige veranderingen in het perceel op de Nieuwstad, A 94. Bestek en teekening liggen in het café-Groote. Aanw. 18 Maart, te 11½ uren, voor gegadigden noodzakelijk.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten Van Gendt en Nieraad, in café Suisse: het afbreken van het perceel in de Walstraat, aldaar, E 83, en het duarterplaatse opbouwen van een pakhuis met 2 bovenwoningen, voor rekening van P. Riemer. Aanw. 19 Maart, te 10 uren.

Rosmalen, te 11 uren, voor Dr. F. W. Smulders, ten herberge van Gerardus Vink: het afbreken van een oud- en terzelfder plaats opbouwen van een nieuw gebouw. Inl. bij den bouwkundige A. van Liempt, te 's-Bosch. Aanw. 17 Maart, te 11 uren.

Dordrecht, te 11½ uren, in het café-Van Dongen: het onderhouden van den oever langs den Kildijk van Mookhoek en Trokhoek, onder 's-Gravendeel, ter lengte van 2174 M., gedurende 2 jaren. Inl. bij den fabriek H. Beljers, te Puttershoek. Aanw. 19 Maart, te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het vernieuwen van een vak beschoeiing langs de haven in het Damsterdiep, buiten de voormalige Steentilpoort, te Groningen;

2o. het vernieuwen der beschoeiing aan het Damsterdiep, tusschen de Wirdumerklap en de Wirdumertil. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij de betrokken opzichters.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verbreeden en verdiepen van het kanaalpand tusschen de sluizen no. 4 en 5, en het verbeteren van den zuidelijken kanaaldijk tusschen sluis no. 3 en ophaalbrug no. 6 der Dedemsvaart. Raming ƒ 9025;

2o. het onderhoud van het 1e, 2e en 3e perceel der provinciale grintwegen in Overijsel, ged. een jaar, van 1 Mei '85—30 April '86. Raming: perc. 1 ƒ 2270, perc. 2 ƒ 5050, perc. 3 ƒ 1650;

3o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen, van ophaalbrug no. 1 langs de Dedemsvaart naar Hoonse en langs de Lutterhoofdwijk, in 2 perceelen;

4o. het maken van een stroomduiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 5 der Dedemsvaart. Raming ƒ 4875.

Inl. bij den prov. ingenieur A. Beking Dura en bij den betrokken hoofdopzichter en opzichters.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: het leveren, bereiden tegen hederf, vervoeren en opslaan van palen en schoorpalen.

Hoogkerk, te 4 uren, door K. Buist, in het logement van I. Buist: het afbreken en wederopbouwen van eene voorbehuizing met een gedeelte der schuur, onder Hoogkerk, met levering van al het benoodigde. Inl. bij de architecten K. en H. Hoeksema, te Groningen. Aanw. 16 Maart, te 3 uren.

Alem, bij L. Bogaerts, voorzitter van het waterschap het Laag-Hemaal: de levering van:

1o. machinekolen 1e kwaliteit, voor '85, in de loods aan het stoomgemaal bij de Hurwesluis;

2o. grove onderhoudsgrint van de Waal, vrij op den wal op de aan te wijzen losplaatsen.

Zaterdag, 21 Maart.

Langweer, te 11 uren, in het gemeentehuis van Doniawerstal: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning te Oosterhaule. Bilj. inzenden uiterlijk 20 Maart, ter secretarie, te Langweer.

Maassluis, te 12 uren, in De Morisan: eene belangrijke verbouwing aan een woonhuis tot woon- en winkelhuis, aldaar. Aanw. door den bouwkundige T. van der Doll, aldaar, 18 Maart, te 11 uren.

Rietsterzwaag, te 2 uren, bij J. v. d. Vegt: het afbreken van de bestaande- en het bouwen van eene nieuwe boerenplaats te Oltertarp, in gebruik bij J. H. Tiesema, onder beheer van den architect L. de Goed, alhaar. Aanw. 19 Maart, te 2 uren.

Maandag, 23 Maart.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten Van Gendt en Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van 2 woonhuizen aan den Apeldoornscheweg, voor rekening van A. Mos, alhaar. Aanw. 21 Maart, te 11 uren.

Antwerpen, te 12 uren, op het gemeentehuis: het bouwen van een weeshuis. Raming fr. 675,460.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden er Vierd Noorderkoggen, in het Koggenhuis: het amoveeren en reconstrueeren van 2 perceelen steenglooiing, met het verhoogen en verzwaren der dijkskruin. Inl. bij den opzichter G. de Heer, te Medemblik. Aanw. 18 Maart, te 11 uren, te beginnen op dijksnummer 14, onder Aardswoud.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het rioleeren, met het leveren en leggen van trottoirbanden, van de Korte-Markstraat en van de straat, evenwijdig aan de zuidzijde van het militaire-oefeningsterrein, met het doen van bepuiningen, bestratingen en begrintingen in die straten;

2o. het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren rioolkolken met leidingen, tot het verbeteren der straten aan de Oude-Vest;

3o. het bouwen van een nieuw meterhuis en het verrichten van verschillende werken aan- en bij de gemeentegasfabriek.

Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 18 Maart, te 11 uren, te beginnen met het 1e perceel.

Katwijk a.Z., te 2 uren, in de zaal voor Protest, belangen: het bouwen eener kerk met toren en annexbouwsel. Inl. bij den architect H. J. Jesse, te Leiden. Aanw. 16 Maart, te 2 uren.

Franeker, door het gemeentebest. van Franekeradeel: de levering van p. m. 500 stère grint.

Dinsdag, 24 Maart.

Esinge, te 11 uren, in het gemeentehuis: het veranderen der Froukettil in een loopbrug. Inl. bij den architect Vieta, te Noordhorn. Aanw. te 9 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamlooze vennootschap «Bouwmaatschappij De IJsbreker", in het café-Krasnapolsky: het amoveeren van het koffiehuis De IJsbreker en het daarterplaatse bouwen van een café met bovenwoningen, benevens stal en koetshuis, ophooging en rioleering van het terrein en verdere werken, aan de Weesperzijde, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, alhaar.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten, in de Toelast: het éénjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en overige binnenwerken.

Woensdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van 1 Mei '85—31 Dec. '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den buitengewoon-opzichter Chevalier, beiden te Dordrecht. Aanw. 17 Maart. Raming f 1900.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java:

1o. Bestek no. 67, de levering van den metalen bovenbouw voor 12 bruggen, in 2 perceelen;

2o. Bestek no. 68, idem van den metalen bovenbouw voor 6 bruggen.

Amsterdam, te 1½ uren, door H. G. Koster H.Gz., in het American Hotel: het bouwen van een dubbele villa, op de reeds gemaakte houten paalfundeering, in het Vondelpark aan de Verlengde-Vondelstraat, met levering van materialen enz. Inl. bij den architect H. J. Wigman, Anna-Vondelstraat 4. Aanw. 21 en 23 Maart, van 9—11 en van 1—3 uren.

Donderdag, 26 Maart.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. het verbeteren en onderhouden der wegen, singels, pleinen en voetpaden in de gemeente, met de levering van bouwstoffen, arbeidsloonen en gereedschappen, voor den tijd van 3 jaren;

2o. het leveren van 40 000 stuks grieskeien uit de Ourthe.

Aanw. voor beiden 19 Maart, te 10 uren, bureau Publieke Werken.

Amsterdam, te 12 uren, door C. J. van Spall, Plantage-Badlaan 22: de levering van p. m. 4,000,000 KG. gegoten-ijzeren buizen met hulpstukken. Inl. bij D. de Leeuw Jr., Singel 299, alhaar. Bilj. inzenden 2 dagen vóór de besteding.

Tiel, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch Koffiehuis: het wegruimen van ondiepten in de Waal- en Rijnwatering, in de districten Over- en Nederbetuwe. Inl. bij den dijkmeester C. van Drumpt, te Kesteren.

Delft, te 3 uren, in het kantoor der gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 12,000 Hl. Engelsche gaskolen.

Vrijdag, 27 Maart.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte der houten beschoeiing van 's Rijks contrescarpe te Tolen. Aanw. 19 en 21 Maart. Raming f 600.

Kats, te 11 uren, door het bestuur der waterkeering van den calamiteuzen Leendert-Abrahampolder: het leggen van een inlaagdijk in genoemden polder. Aanw. 20 en 23 Maart, van 10—12 uren. Raming f 20,824.

's-Hage, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van steenkolen ten dienste der duinwaterleiding, alhaar. Bilj. inzenden 1 uur vóór de besteding, ter secretarie.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene Rijkstelegraaflijn van Hoogezand naar Zuidlaren. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Groningen. Raming f 1200.

Rotterdam, te 1 uur, door den aannemer J. H. Vos Sr., (te Almelo): de stuwdoorwerken voor den in-aanbouw-zijnden nieuwen schouwburg, te Rotterdam. Inl. op het bouwterrein Aert-van-Nesstraat.

Maandag, 30 Maart.

Westerhaven (bij Valkenswaard), te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbest., ten herberge van H. Aarts: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en toren, met bijlevering van materialen, naar de plans van den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Inlichtingen bij genoemden architect. Aanw. 23 Maart, te 1 uur.

Zwolle, te 3 uren, door de Zwolsche Tramwegmaatschappij, in het Hotel Markens: het leveren en leggen van een tramlijn van de Willemskade te Zwolle tot het Katerveer, het bestorten van den weg en het bouwen van eene wachtkamer met wagenremise en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect H. Weestra Jr., te 's-Hage. Aanw. 21 Maart, te 1 uur.

Dinsdag, 31 Maart.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 420, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Sittard. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 24 Maart, te 1 uur.

Woensdag, 1 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van een aarden dam in het voormalig hasten no. 9, te Venlo, het opruimen van de bruggen over die gracht, met andere werken, (spoorweg Nijmegen—Venlo). Inl. bij den overstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Nijmegen. Aanw. 23 en 24 Maart, te 12 uren. Raming f 16,800.

Warfum, door het gemeentebest.: de levering van:

125 M³ grove riviergrint,
25 » macadam,

aldaar, vóór 1 Sept. e.k.

Zaterdag, 4 April.

IJzendoorn, te 12 uren, door het best. van den dorpspolder IJzendoorn, bij Van Ommeren: het bouwen eener nieuwe brug in de Pottenschostraat over de Linge, bij IJzendoorn. Inl. bij de ingenieurs J. van Haselt en De Koning, te Nijmegen.

Dinsdag, 7 April.

's-Bosch, te 11 uren, door het college van regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armen, in het Eindhovensch Koffiehuis: het bouwen van een gesticht voor kruiskinnigen op het landgoed «Voerburg", te Vucht, met bijlevering van alle materialen, die niet speciaal voor besteders rekening in 't Bestek zijn vermeld. Inlichtingen bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Aanw. 26 Maart en 1 April, te 2 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 12 uren, ten kantore der Godshuizen, te 's-Bosch.

Woensdag, 8 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van tijdelijke gebouwen en bijkomende werken op het station Amersfoort, ten behoeve van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den oerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 30 en 31 Maart, te 1½ uren. Raming f 14,700.

Prijsopgaaf gevraagd door den aannemer W. P. de Vries van:

1o. 1,500.000 miskleurig hardgrauw (Waalvorm) voor de sluizen te Vianen;

2o. 200,000 klinkers, gedeeltelijk kleurige (Waalvorm), en 500,000 miskleurig hardgrauw (Waalvorm) voor de kanaalwerken.

Prijsopgaaf met monsters: voor no. 1 te Vianen, voor no. 2 te Meerkerk.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Franeker, 3 Maart: de levering aan het dijksbest. van Vijf-Deelen-Zeedijken-Binnendijks, van:

a. 400 nieuwe grenen palen, lang 62 dM.; minste inschr. waren à f 4.19 per paal, P. Schaafsma Sz. te Harlingen en Tj. Visser, te Workum (bij lot aan den laatste gegund).

b. 40 eiken gordingen, gesnijdeld lang 5.6 M., zwaar 8 × 22 cM.; minste inschr. was Tj. Visser, te Workum, à f 216.

c. 180 last balsteen van 3—5 dM.; minste inschr. was H. Reidsma, te Harlingen, voor f 9.90 per last.

d. 55 last balsteen van 4—6 dM.; minste inschr. was B. Steensma, te Lemmer, voor f 547.

e. 2100 buizen met 10 cM. } middelsijn;
900 » » 20 » }
20 uitwateringsbuizen met 10 en 20 cM. }

gezamenlijk gegund aan A. Draisma de Vries, te Achlum, voor f 545.

Zutfen, 4 Maart: het bouwen van een woning voor J. Terwel, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 9 bilj., als:

M. Meijer,	te Warnsveld,	f 1162
Altena,	» Brummen,	» 1103
G. J. Boonzwinkel,	» idem	» 1095
Van der Slip,	» Zutfen,	» 1078
R. v. d. Velden,	» idem	» 1078
J. Schut,	» Brummen,	» 1069
L. Nijland,	» Zutfen,	» 1066
Wesseling,	» Vierakker,	» 1061
H. W. Bouwes,	» Zutfen,	» 1020

gegund.

Hardegarijp, 4 Maart: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe stelphuizing, alhaar, onder beheer van den bouwkundige K. P. Blaauwsma, te Jorwerd; ingek. 26 bilj., als:

S. Faber,	te Morra,	f 6339
R. Zaagsma,	» Sekswierum,	» 5654
J. Bakker,	» Kollum,	» 5360
R. Dijkstra,	» idem	» 5346
D. Walda,	» idem	» 5290
T. Fopma,	» Bergum,	» 4894
Y. Schuitmaker,	» Peins,	» 4845
T. Gunstra,	» Britsweed,	» 4772
T. v. Ens,	» Lippenhuizen,	» 4700
L. Fokkens,	» Britsum,	» 4708
Ketelaar,	» Leeuwarden,	» 4689
G. v. d. Wal,	» Veenwoudsterwal,	» 4660
J. Bijlsma,	» Lekkum,	» 4628
B. Gros,	» Garijp,	» 4595
S. de Boer,	» Lippenhuizen,	» 4570
J. Bos,	» Twijzel,	» 4453
A. v. d. Meer,	» Drogeham,	» 4365
H. Ehlering,	» Sneeuwer,	» 4275
Van d. Steeg,	» Hardegarijp,	» 3999
K. de Vries,	» Eestrum,	» 3873
Raming		» 4400

Zandvoort, 5 Maart: de verbouwing van een perceel aan de Kerkstraat tot post-en-telegraafkantoor, onder beheer van den architect D. E. L. van den Arend; ingek. 13 bilj., als:

Gebr. Slegers,	te Zandvoort,	f 1965
G. Mons,	» Haarlem,	» 1749
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 1699
A. Koper,	» Zandvoort,	» 1654
H. C. v. d. Velden,	» Haarlem,	» 1580
J. E. W. Krieger,	» idem	» 1568
G. v. Abs,	» idem	» 1480
F. Schrijvers,	» idem	» 1469
S. B. Peira,	» idem	» 1432
J. Poelman,	» idem	» 1210
F. L. v. Velsen Jr.,	» idem	» 1199
C. Kroon en P. J. Schaafsma,	» idem	» 1059
J. Giebels en H. v. Servellen,	» idem	» 1000

gegund.

's-Hage, 6 Maart: het van 1 April '85—31 Maart '88 onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Assen; ingekomen 5 bilj., als:

G. B. Broekema,	te Assen,	f 1089
H. Smallenbroek,	» idem	» 1029
B. de Vries,	» idem	» 963
G. v. d. Grampel,	» idem	» 937
H. Winters,	» idem	» 934

Hilversum, 7 Maart: de bouw van een pastorie der Herv. gemeente, onder beheer van den architect G. B. Salm; ingek. 14 bilj., als:

G. Teunissen,	f 17,100
A. Paans,	» 16,940
E. R. Kuipers,	» 16,768
A. C. Klokke,	» 16,600
W. Zwaan,	» 16,400
W. Greve,	f 16,350
P. Andriessen,	» 16,000
A. Keers,	» 15,880
G. Gijzes,	» 15,000
B. v. Rijn,	» 14,490
J. C. F. Zwoesaart,	» 13,919
J. Fuhren,	» 13,600
F. L. v. Velzen,	» 12,987
R. Meuw,	» 12,737

St.-Jacobiparochie, 7 Maart: de levering aan Het Nieuw Bildt van 3,360,000 steen:

Gegund de volgende partijen Friesche:

G. P. v. d. Berg, Reed,	50.000 à	f 13.25
	10,000	» 12.60
Erven Fontein, Franeker,	80,000	» 12.15
V. d. Meij en Vermeulen, Leeuwarden,	100.000	» 12.39
D. v. d. Geest, Zweins,	100.000	» 12.95
W. en K. H. Bierma, Oudebiltzijl,	75,000	» 12.40
	60.000	» 10.00
	50,000	» 16.00
Faber & Zn., Harlingen,	10,000	» 11.40
Cannegieter Salverda, Franeker,	65,000	» 12.15
	15,000	» 12.25
J. v. Hulst, Harlingen,	30,000	» 12.00
J. Holder, Dokkum,	270,000	» 13.00
	8,000	» 14.00
	14,000	» 12.00
Van Duijsen en Jellema, Leeuwarden,	150,000	» 12.85
Waalsteen:		
Wabrave en Van Houten, Olst,	400,000	» 24.20
Terwindt en Arntz, Milligen,	500,000	» 23.00
	500.000	» 13.60
	1,500,000	» 13.35
V. d. Meij en Vermeulen, Leeuwarden,	650,000	» 14.28

Zutfen, 9 Maart: eenige veranderingen in het perceel bewoond door G. J. Holl, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingekomen 5 bilj., als:

Altena,	te Brummen,	f 587
H. J. Bessem,	» Zutfen,	» 479
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 472
L. Evenman,	» idem	» 462
H. Langenberg,	» idem	» 449

Raskwerd, 9 Maart: het leggen van eene pannbaan, lang 2172 M.; ingek. 19 bilj., als:

Z. Meijer,	te Bedum,	f 3675
J. Lubsen,	» Zuidwolde,	» 3480
F. Welsing,	» Middelstum,	» 3378
S. H. Kremer,	» Bedum,	» 3370
K. v. d. Veen,	» Messingeweer,	» 3273
K. Danhof,	» Baflo,	» 3275
G. Wolthuis,	» Bedum,	» 3270
T. Bos,	» idem	» 3200
J. Pot,	» Stedum,	» 3200
J. Timmer,	» Obergum,	» 3190
J. Klippus,	» Bedum,	» 3190
O. Kerkstra,	» Munnekezijl,	» 3128
J. Dam,	» Raskwerd,	» 3120
H. de Herder,	» Groningen,	» 3000
L. Los,	» Bedum,	» 2985
A. J. Bennenga,	» idem	» 2974
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 2974
M. Boersma,	» Warfhuizen,	» 2970
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 2960

gegund.

's-Hage, 9 Maart: het vervaardigen en leveren van een ijzeren drijvend dok voor 's Lands dienst in Nederlandsch-Indië; minste inschr. was de Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, te Amsterdam, voor f 221.560.

Groningen, 10 Maart: het bouwen van een burgerhuizing met bovenwoning, voor G. G. Reitsma Jr., aan de Nieuwe-Astrnat; ingek. 14 bilj., als:

H. Scheltens,	te Groningen,	f 9300
J. Beling,	» idem	» 8849
J. de Vries,	» idem	» 8703
D. Doeijes,	» idem	» 8385
B. de Jong,	» idem	» 8286
E. Peters,	» idem	» 8197
T. Jelsma,	» idem	» 8043
J. Werkman,	» idem	» 8033
J. Mulder,	» idem	» 7998
G. Meulink,	» idem	» 7989
D. Didden,	» idem	» 7929
H. Jansen,	» idem	» 7889
Ph. Hendriks,	» idem	» 7877
A. Schreuder,	» idem	» 7626

Kornjum, 10 Maart: eene belangrijke vernieuwing der boerenhuizing te Bolsward, in gebruik bij G. B. Bergmans, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingekomen 9 bilj.;

hoogste inschr. Y. Schuitmaker, Peins,		f 6196
minste » F. du Bois, Oudebiltzijl,		» 4794

gegund.

Amsterdam, 10 Maart: het maken van 3 dubbele woonhuizen met bovenwoningen, aan de De-Wittenkade te Amsterdam, onder beheer van de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz.; ingek. 34 bilj., als:

J. J. Ventjes,		f 63,400
B. J. en G. Haandrikman,		» 61,600
P. Kampman en Harderwijk,		» 60,875
J. F. Prenzler,		» 59,880
W. Voskuijl,		» 57,239
G. Wond,		» 57,100
H. C. Berlas,		» 56,989
A. Aalders,		» 56,766
W. L. Leibbrandt,		» 54,420
B. Verbeek & Zn.,		» 53,888
P. S. Reijnierse,		» 53,700
H. W. A. Paans,		» 53,225
A. Paans,		» 53,100
J. Koster,		» 52,856
Cerlijn en De Haan,		» 51,900
F. Luijten,		» 50,909
C. J. Maks Jz.,		» 50,820
H. Rietsnijder & Zn.,		» 50,755
B. v. Buuren,		» 50,600
Gebr. v. Berkum,		» 49,986
J. G. de Haart Jr.,		» 49,750
Cruijff en Schouten,		» 49,370
K. J. B. v. Damme,		» 49,275
J. Hartgerink,		» 49,176
Oosterink en Schut,		» 48,000
W. Greeve,		» 47,646
G. Boon,		» 47,308
J. Meerson,		» 47,130
Peters en Rodolfsen,		» 47,068
R. Bijpko,		» 46,594
E. R. Kuipers,		» 46,585
S. P. Wijsman,		» 42,980
L. Sickler en J. Nomes,		» 41,900
F. L. v. Velzen,		» 29,999

Arnhem, 10 Maart: het egaliseeren en verharden van den Janshinnesingel en den weg langs het Nieuwpleintje; ingek. 9 bilj., als:

C. Versteeg,	te Velp,	f 6350
J. H. v. d. Ven,	» Arnhem,	» 6097
Joh. v. Tell,	» idem	» 5750
G. H. A. Ellers,	» idem	» 5699
J. v. Bark, Oosterbeek en W. Wissing,	» Westervoort,	» 5470
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 5407
W. H. de Haan,	» idem	» 4704
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 4670
M. P. Vale,	» idem	» 4422

gegund.

Enschedé, 10 Maart: het bouwen van een magazijn en spoelberg en het vergrooten der weverij op het Schutterveld voor de firma Gebr. Van Heek, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz.; ingek. 18 bilj., als:

A. H. Teninga,	te Grootegast,	f 40.844
H. Tonnis en Derksen,	» Enschedé,	» 40,372
D. Sandstra,	» Sneek,	» 38,770
Ch. Eckart,	» Almelo,	» 38,440
M. Westenberg,	» idem	» 38,390
B. Vixseboxse,	» idem	» 38,360
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 37,900
H. J. te Siepe,	» idem	» 37,580
Carmiggelt,	» Brummen,	» 35,986
G. v. Uden,	» Zwolle,	» 35,900
E. v. d. Woerd,	» Deventer,	» 35,590
P. A. Fijbtra,	» Enschedé,	» 35,246
A. Sieverink,	» Groenloo,	» 34,230
J. de Boer & Zn.,	» Stoomwijk,	» 33,924
W. Reijgers en Wartsik,	» Enschedé,	» 31,358
J. Bessdingen,	» Meppel,	» 30,980
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 30,700

Steenderen, 10 Maart: het opbouwen van een woonhuis met achterhuis voor J. Poortenman, onder opzicht van den bouwkundige A. Snelder; ingekomen 3 bilj., als:

J. Altena,	te Brummen,	f 1379
J. v. Zuilekom,	» Steenderen,	» 1122
E. Bekkelman,	» idem	» 1078

gegund.

Bolsward, 10 Maart: het bouwen van een nieuw voorhuis en eenige vertimmeringen aan de boerenplaats te Pingjum, door R. Plooystra bewoond geweest; aangenomen door R. M. van der Weide, te Wons.

's-Hage, 11 Maart: ten dienste van de Staatsspoorwegen:

1o. het leveren en carboniseeren van eikenhout voor wissels en van dwarsliggers, in 2 perceelen:

perc. 1 ingek. 6 bilj., als:

J. A. v. d. Eerden Wz.,	te Bokstel,	f 21,950
P. H. v. Hoogerwou,	» idem	» 20,240
J. J. v. d. Eerden Pz.,	» idem	» 20,190
B. H. Clevet,	» idem	» 19,885
Van der Made en Gips,	» Dordrecht,	» 19,252
W. Boettger,	» Wezel,	» 18,974

perc. 2 ingek. 3 bilj. als:

J. G. Woudenberg,	te Dubbeldam,	f 4000
Van der Made en Gips,	» Dordrecht,	» 3854
J. J. v. d. Eerden Pz.,	» Bokstel,	» 3039

2o. het inkepen van eiken dwarsliggers, het inkepen en bereiden met chlorezink van grenen

dwarsliggers en de levering van chlooryzink; ingek. 2 bilj., als:
J. J. v. d. Eerden Pz., te Bekstel, ƒ 16,100
Van der Made en Gips, » Dordrecht, » 15,995

Zuidlaren, 11 Maart: de vertimmering van het gemeente-weerhuis; ingek. 6 bilj., als:
G. Kuiper, te Midlaren, ƒ 1890
H. Timmermans, te Zuidlaren, ƒ 1606
D. Timmer, » idem » 1603
H. de Vries, » idem » 1600
H. C. Wiegmink, » idem » 1598
H. Maattien, » idem » 1487
gegund.
Raming ƒ 1685

Utrecht, 11 Maart: het bouwen van een R.-K. bijkerk met pastorie en novitiaat, voor de Parochie van den H. Augustinus, onder beheer van den architect E. J. Margrij:

Namen der aannemers, woonplaats.	Zonder toren in Waalsteen.	Zonder toren in Utrechtsche steen.	Met toren in Waalsteen.	Met toren in Utrechtsche steen.
A. C. Vink, Utrecht,	114,869	117,834	125,167	128,132
H. Stelwagen, Rotterdam,	106,500	112,358	114,870	
L. Maijer, Utrecht,	108,135	113,175	114,436	119,776
J. de Vos, Utrecht,	100,500	103,600	114,100	
P. Rings Santpoort,	106,500	110,000	113,867	119,746
T. G. Bekhuis en G. Damstra, Leeuwarden,	103,543	106,645	112,484	
G. Beemer, Utrecht,	101,000	104,000	111,000	114,000
C. van Zeeland, Utrecht,	100,000	104,000	110,000	114,000
H. v. d. Sande, Rotterdam en J. Slenters, Haarlem,	100,230	105,472	107,695	
J. H. de Vos, Utrecht,	97,900	102,600	107,300	
C. van Schaik, Utrecht,	96,984	99,484	103,784	
G. J. van Vloten, Utrecht,	96,879	102,329	105,565	
J. A. Nicola, Utrecht,	95,100	98,900	105,050	
C. Ebbers, Utrecht,	97,000	100,000	104,300	104,660
A. Peters, Zendeven,	94,700	98,300	104,200	
W. Tielens, Utrecht,	94,500	97,800	101,800	
F. W. van Vloten, Utrecht,	94,029	100,129	101,565	
J. van Groenendael, 's-Hage,	90,135	99,375	102,315	105,735
Wed. G. Camesi en Co., Rotterdam,	93,985	96,506	102,191	
C. P. W. Deiseng, Gouda,	92,500	101,700	101,500	
L. Struicken en J. A. en L. de Bont, Maarsen,	91,800	99,800	98,876	107,236

Nijmegen, 11 Maart: het bouwen van 2 benedem- en 2 bovenwoningen aan de 3e Walstraat; ingek. 7 bilj.; als:
J. Thomissen, te Nijmegen, ƒ 5090
A. H. Verheij, » idem » 5193
J. B. Smits, » idem » 5175
H. J. v. Ewijk, » idem » 4899
J. v. d. Peppel, » idem » 4850
G. Gerrits, » idem » 4415
G. Rijntjes, » idem » 3887
gegund.

Meppel, 11 Maart: het afbreken en herbouwen van een pakhuis, voor rekening van J. Blom, alhier; ingek. 7 bilj., als:
J. Hesselingen, te Meppel, ƒ 1700
J. Withaar Jr., » idem » 1630
R. Bakker Az., » idem » 1486
H. Zwikker, » idem » 1484
A. Haarlaar, » idem » 1479
J. Emmink, » idem » 1321
W. Bolte, » idem » 1247
gegund.

Nieuwe-Nieuwegolder, 11 Maart: het verrichten van werken tot verdediging van den oever van den Nieuwe-Nieuwegolder; met het maken van rijshesdag met staakrijen, zinkstukken enz. samen groot 13,400 M³; minste inschr. was D. Thelens, te Hoek, voor ƒ 53,360.

Koeverden, 12 Maart: het bouwen van een huis en leerlokaal voor M. P. Roos; minste inschr. was G. Meppelink, te Koeverden, voor ƒ 3910.

Zuttfen, 12 Maart: het bouwen van 2 woningen onder één dak voor H. J. K. Elhorst, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 13 bilj., als:
Heuvelink, te Vaveakker, ƒ 2286
M. Meijer, » Warnsveld, » 2283
G. J. Boezewinkel, » Brummen, » 1963
H. W. Bouwes, » Zutfen, » 1938
A. J. Pasman, » idem » 1915
R. v. d. Velde, » idem » 1900
J. Schut, » Brummen, » 1885
G. Koordeman, » Zutfen, » 1881
M. Abbink, » idem » 1863
G. J. Grooters, » idem » 1858
G. J. Kerkmeijer, » idem » 1834
J. Altena, » Brummen, » 1812
J. B. Buijsink, » Zutfen, » 1499
gegund.

Elst, 12 Maart: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Rijnbandijk van Overbetuwe; ingek. 25 bilj., als:
W. M. Nijenes, Arnhem, ƒ 99,000
H. A. Paal, Westpannerden, » 98,000
G. J. v. Benzwijk, Heumen, » 94,060
J. v. Burk en W. Wissing, Oosterbeek, » 93,800
J. H. Ruijnck, Pannerden, » 93,500
J. H. v. d. Ven, Arnhem, » 93,240
J. A. v. Benzwijk, Lobit, » 92,900
J. v. Toll, Arnhem, » 92,000
J. H. de Kok, Lienden, ƒ 91,500
T. v. d. Boogaard, Leeuwen, » 91,000
H. de Kok, Lienden, » 90,000
B. A. Wiggerink, Groenlo, » 90,000
W. H. de Haan, Elden, » 88,888
L. Brouwer, Gouda, » 85,743
L. Mol, Arnhem, » 85,000
A. Geldens, 's-Bosch, » 82,300
W. H. Swets, Hardinksveld, » 82,245
W. Kloosterman, Gorichem, » 82,000
P. W. v. Hattum, Tuil, » 81,686
J. v. Oijen Pz., Nijmegen, ƒ 81,000
C. Verstoep, Velp, » 79,800
F. A. Aussems, Driel, » 78,907
S. van 't Verlaat, Hardinksveld, » 75,300
C. v. d. Plas, idem » 75,300
J. v. Vuuren, Vuren, » 74,800
gegund.

Heeren, 12 Maart; de leveranciën aan Drechterland voor gewoon onderhoud der wegen:
Perceel 1, 772 kub. meter grint; ingekomen 8 bilj., als:
P. Gotes, te Wognum, ƒ 3490
J. v. d. Berg, » Hoorn, » 3669
J. Zeilemaker, » idem » 3667
J. Schoof, » idem » 3348
A. Lak, » Midwoud, » 3194
S. Mantel, » Enkhuizen, » 3009
J. Kramer, » Oudendijk, » 2950
C. Bos, » Haarlemmermeer, » 2953
gegund.

Perceel 2, 325 kub. meter grint; ingekomen 6 bilj., als:
R. Loots, te Enkhuizen, ƒ 2995
J. Zeilemaker, » Hoorn, » 2887
D. Beunder, » Scharwoude, » 2850
J. Schoof, » Hoorn, » 2739
S. Mantel, » Enkhuizen, » 2658
C. Bos, » Haarlemmermeer » 2624
gegund.

Perceel 3, 605 kub. meter grint; ingekomen 6 bilj., als:
J. Bakker, te Avenhorn, ƒ 3190
J. Zeilemaker, » Hoorn, » 3132
C. Bos, » Haarlemmermeer, » 2985
J. Schoof, » Hoorn, » 2519
S. Mantel, » Enkhuizen, » 2499
J. Kramer, » Oudendijk, » 2400
gegund.

Perceel 4, 800 kub. meter grint; ingekomen 8 bilj., als:
R. de Groot, te Scharwoude, ƒ 4000
J. de Groot, » idem, » 4000
J. Bakker, » Avenhorn, » 4000
S. Peereboom, » Berkhout, » 3804
J. v. d. Berg, » Hoorn, » 3784
C. Bos, » Haarlemmermeer, » 3748
D. Beunder, » Scharwoude, » 3380
J. Zeilemaker, » Hoorn, » 3331
gegund.

Perc. 5, 220,000 straatstoen; ingekomen 7 bilj., als:

		per mille
L. v. Wagtendonk,	te Enkhuizen,	ƒ 18.65
Jb. Bakker,	» Avenhorn,	» 18.—
P. Gotes,	» Wognum,	» 17.50
L. Smits,	» Hoorn,	» 17.05
C. Bos,	» Haarlemmerm.,	» 16.94
C. Peters,	» Lobit,	» 16.90
Jb. Zeilemaker,	» Hoorn,	» 16.25

gegund.

Perc. 6, 446 M³ zand; ingek. 7 bilj., als:
R. de Groot, te Scharwoude, ƒ 1189
J. de Groot, » idem » 1173
J. Zeilemaker, » Hoorn, » 937
P. Gotes, » Wognum, » 936
L. Smits, » Hoorn, » 925
S. Peereboom, » Berkhout, » 913
D. Beunder, » Scharwoude, » 840
gegund.

Arnhem. Het leveren van pot- en sierplanten voor de bloemperken en de begraafplaats Moskowa is gegund aan Jac. Smits, te Naarden:
perc. 1 voor ƒ 598.90
» 2 » » 574.90

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 21 MAART 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 23 Maart.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten Van Gendt en Nieuwad, in het Centraalgebouw: het bouwen van 2 woonhuizen aan den Apeldoornscheweg, voor rekening van A. Mos, alhaar.

Antwerpen, te 12 uren, op het gemeentehuis: het bouwen van een weeshuis. Raming fr. 475,000.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en hoofdmaten er Vierd Noorderkoggen, in het Koggenhuis: het amoveeren en reconstrueeren van 2 perceelen steenglooiing, met het verhoogen en verzwaren der dijkskruin. Inl. bij den opzichter G. de Heer, te Medemblik.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het rioleeren, met het leveren en leggen van trottoirbanden, van de Korte-Marktstraat en van de straat, evenwijdig aan de zuidzijde van het militaire-oefeningsterrein, met het doen van bepuiningen, bestratingen en begrintingen in die straten;
2o. het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren rioolkolken met leidingen, tot het verbeteren der straten aan de Oude-Vest;
3o. het bouwen van een nieuw meterhuis en het verrichten van verschillende werken aan- en bij de gemeentegasfabriek.
Inl. bij den gemeentearchitect.

Katwijk a.Z., te 2 uren, in de zaal voor Protest, belangen: het bouwen eener kerk met toren en ameublement. Inl. bij den architect H. J. Jesse, te Leiden.

Franeker, door het gemeentebest. van Franekeradeel: de levering van p. m. 500 stère grint.

Dinsdag, 24 Maart.

Esinge, te 11 uren, in het gemeentehuis: het veranderen der Frouketil in een hoepbrug. Inl. bij den architect Viets, te Noordhorn. Aanw. te 9 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van 2000 beddingplanken no. 1.

Leiden, te 2 uren, door I. de Haan, in het café-Eigenorg: het afbreken en wederopbouwen van het perceel no. 918 aan den Stationsweg (gemeente Oostgeest). Inl. bij den architect P. G. Lancel. Aanw. 23 Maart, te 10 uren.

St.-Jacobiparochie, te 2 uren, in het strandhuis van Het Nieuwe Bildt: het verrichten van 5,500,000 klinkersteen langs een gedeelte van den zeedijk. Aanw. te 11 uren.

Amsterdam, te 3 uren, door de naamloze vennootschap «Bouwmaatschappij De Ijsbreker", in het café-Kramapolsky: het amoveeren van het koffiehuis De Ijsbreker en het daarterplaatse bouwen van een café met bovenwoningen, benevens stal en koetshuis, ophooging en rioleering van het terrein en verdere werken, aan de Weesperzijde, met de levering van alle materialen en arbeidskrachten. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, alhaar.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Hondsbossche en Duinen tot Petten, in de Tocht: het éénjarig onderhoud van de Hondsbossche zeewering en eenige binnenwerken.

Woensdag, 25 Maart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het onderhoud der rivier- en bestortingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van 1 Mei '85—31 Dec. '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den buitengewoon-opzichter Cheralier, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 5000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java:
1o. Bestek no. 67, de levering van den metalen boventouw voor 12 bruggen, in 2 perceelen;
2o. Bestek no. 68, idem van den metalen bovenbouw voor 6 bruggen.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het rioleeren en dempen van een gedeelte sloot aan den Binnenweg, nabij de gymnastiekschool, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect.

Amsterdam, te 1½ uren, door H. G. Koster H.Gz., in het American Hotel: het bouwen van een dubbele villa, op de reeds gemaakte houten paalfundeering, in het Vondelpark aan de Verlengde-Vondelstraat, met levering van materialen enz. Inl. bij den architect H. J. Wigman, Anna-Vondelstraat 6. Aanw. 23 Maart, van 9—11 en van 1—3 uren.

Onderdendam, te 2 uren, in het waterschapshuis van Bonsingoo: het uitbaggren van ondiepten in onderscheidene kanalen, in 2 perceelen. Inl. bij den deskundige R. Wind, te Onderdendam.

Zuidlaren, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning te Zuidlaarderveen. Inl. bij den opzichter J. de Boer, te Eekstervoorschekanaal.

Den Horn, te 5 uren, door A. Iwema Sr. (te Hoogeweiden), bij den ingenieurbouder A. Pol: het bouwen van eene nieuwe behuizing en schuur. Inl. bij R. Veldhuis, te Hoogkerk. Aanw. te 3 uren.

Dedemsvaart, te 5 uren, namens J. M. Minke, in het Hôtel-Keuken: het bouwen van een woonhuis met stal, met bijlevering der materialen. Inl. bij den besteder en bij H. Bijsarg. te Dalfsen. Aanw. te 3 uren.

Donderdag, 26 Maart.

Leiden, te 11 uren, in het fabrieksgebouw der voormalige Tapijtfabriek: het bouwen van 6 woningen op het open terrein dier voormalige fabriek, aan de Kruuwelsteeg, alhaar. Aanw. door den architect W. A. van Lith, 23 Maart, te 11 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. het verbeteren en onderhouden der wegen, singels, pleinen en voetpaden in de gemeente, met de levering van bouwstoffen, arbeidskrachten en gereedschappen, voor den tijd van 3 jaren;
2o. het leveren van 40 000 stuks greiskeien van de Ourthe.

Amsterdam, te 12 uren, door C. J. van Spall, Plantage-Badlaan 22: de levering van p. m. 4,000,000 KG. gegoten-ijzeren buizen met hulpstukken. Inl. bij D. de Leeuw Jr., Singel 290, alhaar. Bilj. inzenden 2 dagen vóór de besteding.

Tiel, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, in het Hollandsch Koffiehuis: het wegruimen van ondiepten in de Waal- en Rijnwetering, in de districten Over- en Nederbetuwe. Inl. bij den dijkmeester C. van Drumpt, te Kesteren.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen van het paviljoen «Welgelegen", te Haarlem, van den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '85. Inl. bij den bouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter S. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 4000.

Delft, te 3 uren, in het kantoor der gemeentegasfabriek: de levering van ongeveer 72 000 HL. Engelsche gaskolen.

Zwolle, bij P. T. Hilarides: het opbouwen der afgebrande schuur, alhaar. Inl. bij R. Feikema, te Dronrijp. Aanw. 24 Maart.

Vrijdag, 27 Maart.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van een gedeelte der houten beschoeiing van 's rijks contrescarpe te Tolen. Raming ƒ 500.

Rotterdam, te 11 uren, door het bestuur der waterkeering van den calamiteusen Leendert-Abrahampolder: het leggen van een inlaagdijk in genoemden polder. Aanw. 23 Maart van 10—12 uren. Raming ƒ 20,823.

's-Hage, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van steenkolen ten dienste der duinwaterleiding, alhaar. Bilj. inzenden 1 uur vóór de besteding, ter secretarie.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel:
1o. het afbreken en wederopbouwen der brug met houten landhoofden in den Lage-Heerenweg over de Finkumervaart;
2o. idem van eene over de Wirdumervaart bij de Klamp.
Inl. bij den gemeentearchitect Wesselius, te Huizens.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene Rijkstelegraaflijn van Hoogezand naar Zuidlaren. Inl. bij den inspecteur chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Groningen. Raming ƒ 1300.

Rotterdam, te 1 uur, door den aannemer J. H. Van Sr., (te Ameloe): de stukadoorwerken voor den in-aanbouw-zijnden nieuwen schouwburg, te Rotterdam. Inl. op het bouwterrein Aert-van-Nesstraat.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het driejarig onderhoud van de werken, behoorende tot eenige bij de provincie in onderhoud en beheer zijnde kanalen en vaarwaters, in 4 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters. Aanw.: perc. 2 28, perc. 3 24, perc. 4 25 Maart.

Groningen, door den architect G. Schuitger: het bouwen van een heerenhuis aan den Ubbo-Emmiussingel, alhaar.

Groningen, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan het gebouw, bestemd tot woning van 's Konings commissaris, alhaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter N. W. Lit, te Groningen. Aanw. 23 Maart.

Dronrijp: het wederopbouwen der afgebrande stelphuizing, alhaar, bewoond gewerkt door Zijlstra. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Kornjum. Aanw. 25 Maart, te 10 uren.

Leeuwarden, bij Meinesz & Co.: het gedeeltelijk amoveeren der huizing Eewal, L 80, en het gedeeltelijk wijzigen der huizing sectie A 1164, en het stichten van een gebouw, ingericht tot sigarenfabriek c.a. Aanw. 24 Maart, te 12 uren.

Zaterdag, 28 Maart.

Helleveetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in kamer A 21 van kazerne no. 1:
1o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Helleveetsluis;
2o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Brielle.
Biljetten inzenden 27 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie, alhaar.

Ferwerd, te 10 uren, door het gemeentebest. van Ferwerderadeel: eenige herstellingen e. aan de brug in den grintweg bij Hoogebeintum, 8. aan die in den grintweg bij Jislum.

Harlingen, te 12 uren: het verlengen der schuur met stalling, bewoond door Joh. Sjoerds Bijlsma, onder Eksmorra. Aanw. 23 Maart. Bilj. inzenden onder letter N. aan den uitgever van het «Dagblad van Friesland", te Harlingen.

Dordrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden der Vier Polders, in Koophandel-en-Zeevaart:
1o. het maken van een grintweg op den zeedijk, gelegen voor den Oudelubbeldamsche polder, nabij het Visschertje, lang 930 M.;
2o. het verhoogen en verzwaren met begrinting van den zeedijk, gelegen voor den Alblasserpolder, lang 1430 M.
Aanw. door den fabrieklandmeter Th. Prins, 24 Maart, te 10 uren, beginnende aan het Visschertje.

Tiel, te 12½ uren, door het best. der Bad-en-zweminrichting, in de Stadskorenbeurs: het maken en leggen van eene drijvende bad-en-

zweminrichting in de Waal. Inl. bij den architect C. van Weerden, alhaar. Aanw. te 10½ uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het witten en schoonmaken van lokalen, en het verrichten van verfwerken in eenige openbare gebouwen en scholen;
2o. het verven en teren van bruggen en urinoirs.

Bierum, te 3 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een gemeentehuis, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect B. Wiertsema, alhaar. Aanw. te 2 uren.

Groenlo, door burg. en weth. van Idaarderadeel: de levering van 325 stère riviergrint en 30 stère harde puin. Inl. bij den gemeenteopzichter.

Ternaard, bij den landbouwer G. Jeesma: het bouwen eener schuur enz. bij eene bestaande huizing, te Ternaard. Inl. bij den gemeente-architect P. van der Werff Jz., alhaar. Aanw. 24 Maart, te 11 uren.

Baarn, door den architect A. J. van der Steur Jr., in de villa Dalhof: het bouwen van een hôtel-restaurant, in het Amaliapark, alhaar. Inl. bij genoemden architect, Frans-Halsstraat 24, te Amsterdam.

Maandag, 30 Maart.

Amsterdam, te 1 uur, in De Roode Leeuw: het bouwen van een perceel op de Weesperzijde no. 19. Inl. bij den architect J. H. T. Lüning, Kalverstraat 56, alhaar, tusschen 9 en 12 uren.

Westerhoven (bij Valkenswaard), te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbest., ten herberge van H. Aarts: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en toren, met bijlevering van materialen, naar de plans van den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Inlichtingen bij genoemden architect. Aanw. 23 Maart, te 1 uur.

Zwolle, te 3 uren, door de Zwolsche Tramwegmaatschappij, in het Hotel Markens: het leveren en leggen van een tramlijn van de Willemskade te Zwolle tot het Katerveer, het bestorten van den weg en het bouwen van eene wachtkamer met wagenremise en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect H. Weestra Jr., te 's-Hage.

Vorden, te 3 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente: het vernieuwen van het dak der pastorie, alhaar, met opmetseling van nieuws. Aanw. door den mr. timmerman H. A. Wennink, alhaar.

Schiedam, te 6 uren, in de vergaderkamer achter het lokaal voor Evangelisatie van de Vereeniging ter bevordering van Christelijk onderwijs: het afbreken van een huis, loodsje enz., en het bouwen van 6 schoollokalen, een bovenwoning, een achtergevel aan het lokaal voor Evangelisatie en eene keuken enz., van een alhaar bestaand woonhuis. Aanw. 27 Maart, te 12 uren.

Dinsdag, 31 Maart.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 420, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Sittard. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 24 Maart, te 1 uur.

Woensdag, 1 April.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Arnhem, en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort. Raming ƒ 3900. Bilj. inzenden 31 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie, Ketelstraat 22.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van een aarden dam in het voormalig bastion no. 9, te Venlo, het opruimen van de bruggen over die gracht, met andere werken, (spoorweg Nijmegen—Venlo). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Nijmegen. Aanw. 23 en 24 Maart, te 12 uren. Raming ƒ 16.800.

Delft, te 6 uren, door J. W. van der Heyden (te Hof-van-Delft), bij P. van den Arend: het bouwen van een dubbel woonhuis met koetshuis, met 2 bovenwoningen en pand voor stoombleekerij, in 3 perceelen. Inl. bij den timmerm. P. Zuidgeest, Korenmarkt 17, te Delft.

Wurfum, door het gemeentebest.: de levering van:
125 M³ grove riviergrint,
25 » macadam,
alhaar, vóór 1 Sept. e.k.

Schiedam, aan het bureau der Waterleiding: de levering van 5000 à 6000 M³ beste, waterdichte, blauwe klei, voor de bekleeding der bezinkbakken en filters, geleverd franco in het haventje dier waterleiding.

Donderdag, 2 April.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Oranje-societeit:
1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen te Willemstad;
2o. het éénjarig onderhoud der werken, aldaar.
Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, op het bureau der genie.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van den onderbouw der St.-Andriespoortbrug en dien van de Kamppoortsbrug (in 1 à 2 perceelen);
2o. het maken van den ijzeren bovenbouw der St.-Andriespoortsbrug en dien van de Kamppoortsbrug (in 1 à 2 perceelen).
Aanw. door den gemeentearchitect 31 Maart, te 1 uur.

Vrijdag, 3 April.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg:
1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. en van de werken te 's-Bosch;
2o. eene verving van gebouwen te 's-Bosch;
3o. het éénjarig onderhoud van de werken te Crèvecoeur, aan de Blauwesluis en van Nieuw-St.-Andries.
Biljetten inzenden 2 April, vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur.

Zaterdag, 4 April.

IJzendoorn, te 12 uren, door het best. van den dorpspolder IJzendoorn, bij Van Ommeren: het bouwen eener nieuwe brug in de Pottemschestraat over de Linge, bij IJzendoorn. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen.

Dinsdag, 7 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de société Concordia:
1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar. (Raming ƒ 1250);
2o. het éénjarig onderhoud van de werken in de Grebbelinie en de linie in Nederbetuwe. (Raming ƒ 1900);
3o. eene verving van kazernegebouwen te Amersfoort. (Raming ƒ 1100).
Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 3 uren.

's-Bosch, te 11 uren, door het college van regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armen, in het Eindhovensch Kollehuis: het bouwen van een gesticht voor krankzinnigen op het landgoed »Voorburg", te Vucht, met bijlevering van alle materialen, die niet speciaal voor besteders rekening in 't Bestek zijn vermeld. Inlichtingen bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Aanw. 26 Maart en 1 April, te 2 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 12 uren, ten kantore der Godshuizen, te 's-Bosch.

Woensdag, 8 April.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van tijdelijke gebouwen en bijkomende werken op het station Amersfoort, ten behoeve van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 30 en 31 Maart, te 1½ uren. Raming ƒ 14.700.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Spanjaardsbrug, alhaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 31 Maart, te 11 uren.

Donderdag, 9 April.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het maken van dukdalven enz. in de Voorzaan;
2o. het maken eener steenglooiing op het Oostzijder Kattegat.
Inl. op het bureau van den ingenieur J. Meijjes J.Wz., te Zaandam, van 1—4 en van 7—8 April, voor no. 1 tusschen 10 en 1 uur, voor no. 2 tusschen 2 en 5 uren.

Vrijdag, 10 April.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Dordrecht en Gorichem. Inl. bij den inspecteur-chef der lijkstelegraaf, te 's-Hage en bij de lijninspecteurs te Rotterdam en Utrecht. Raming ƒ 1720.

Woensdag, 22 April.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende behoeften, in 30 perceelen.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootreerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herhesteding).

Op in het Bestek bepaalden datum.

Nijmegen, door W. van Hasselt: het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen aan de Verlengde-Hezelstraat.

Prijsopgaaf gevraagd van 150 last veldkeien, te leveren franco op den wal vóór 10 Oct. '85 aan het Burgerlijk Armbestuur van Uithuizen.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Neuzen, 12 Maart, het maken van werken tot verdediging van den oever van den Nieuwe-Neuzengelder; ingek. 13 bilj., als:

W. Volker, Sliedrecht,	ƒ 60,000
J. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 57,500
Jb. van Eck, idem,	» 55,925
A. Vermeeken, Hontenisse,	» 55,910
H. Den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 55,800
C. Roskam Jz., Sliedrecht,	» 54,000
A. v. Pupering, Bruinisse,	» 54,490
J. Jansen, Neuzen,	» 54,198
J. Leijs, 's Heer-Arendskerke,	» 54,100
A. de Jong Dz., Neuzen,	» 53,970
P. A. v. d. Velde, idem,	» 53,950
H. Hage, Middelburg,	» 53,900
D. Thelens, Hoek,	» 53,300

Bussem, 12 Maart: het bouwen van een school met toebehooren bij het R.-K. pensionaat »Marienburg", te Bussem, voor rekening van de firma Van Werkhoven & Co., te Amersfoort, onder beheer van den bouwkundige T. B. Vrakking; ingekomen 13 bilj., als:

E. Woudt, Naarden,	ƒ 14,700
L. H. Beutener, Tiel,	» 13,331
G. Slaap, Amsterdam,	» 13,200
E. J. Juriens, Naarden,	» 13,000
A. Keers, Hilversum,	» 12,700
J. H. B. Hamulle, Amsterdam,	» 12,698
P. Andriesen, Hilversum,	» 12,444
J. H. den Doop en J. Krijnen, Bussem,	ƒ 11,499
C. Lensing, Amersfoort,	» 11,825
H. Schuddeboom, Soest,	» 11,405
G. Majoor, Bussem,	» 11,111.11
E. v. Klaarwater, idem,	» 10,993
F. L. v. Vetzen, Haarlem,	» 10,840

Gegund aan E. v. Klaarwater, te Bussem.

Sneek, 12 Maart: 1o. het maken van 292.7 M. steenglooiing met het verhoogen en verzwaren van den dammevorm en aanliggenden dijk over 492.2 M., alsmede het maken van een steenen hoofd; ingek. 6 bilj., als:

G. Wielinga,	te Almenum,	ƒ 17,490
S. M. Zeldenrust,	» Molkwerum,	» 15,998
C. P. Bakker,	» Stavoren,	» 14,894
G. Anema,	» Mullum,	» 14,836
P. Kampman & Smit,	» Hindeloopen,	» 13,793
W. B. Bolder,	» idem	» 13,787

2o. de levering van 1825 last basalt; ingek. 6 bilj., als:

H. Trip, Nijmegen,	ƒ 17.136.75
Holland, Nijmegen,	» 16,795.25
Khoo en v. Limburgh, Rotterdam,	» 16,000
A. M. Langeveld, Hardinksveld,	» 15,950
Goedkoop, Amsterdam,	» 15,676.75
Gebr. Peters & Co., Nijmegen,	» 15,421.25

3o. de levering van 1000 M³ brik; door vijf onderscheidene inschrijvers aangenomen voor een bedrag van ƒ 3820.

4o. de levering van 4500 los Gaasterlandsch rijshout enz.; minste inschr. was F. B. Strak, te Oudemirdum, voor ƒ 255.

5o. de levering van: A. 292.7 M. grenen plank, 4—30 cM., en B. 160 M. 3½/14 cM. gr. stekschroot; ingek. 3 bilj., als:

T. Visser, Workum,	op A. naar 36 ct. en B. naar	16 ct.
Schrale en Fekkes, idem,	» 41 » » B.	naar 17½ »
Overmeer & Co., Leeuwarden,	» 43 » » B.	naar 19 »

Leeuwarden, 13 Maart: het verbeteren van het grootscheepsvaarwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, enz., in 4 perceelen:

A. L. v. Wijngaarden IJz.,	te Sliedrecht,	ƒ 52,800
H. Bennik H.Rz.,	» Utrecht,	» 31,194

perc. 2 ingek. 2 bilj., als:

L. A. v. Haaften,	te Sliedrecht,	ƒ 63,743
T. Volker,	» Dordrecht,	» 49,000

perc. 3 ingek. 2 bilj. als:

W. Dragstra,	te Terwispel,	ƒ 60,099
T. F. Kloosterman, Heneulum, en W. Tjalma,	» Oosterzee,	» 62,780

perc. 4 ingek. 2 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz.,	te Sliedrecht,	ƒ 76,500
H. Bennik H.Rz.,	» Utrecht,	» 43,861

massa ingek. 2 bilj., als:

D. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 245,000
T. Volker, Dordrecht en H. Bennik H.Rz.,	» Utrecht,	» 192,800

Deventer, 16 Maart: het bouwen van een vleugel aan het oude-vrouwenhuis; minste inschr. was E. van der Woerd Jz., te Deventer, voor ƒ 3976.

's-Hage, 16 Maart: Bestek lett. F. de levering van den metalen bovenbouw voor bruggen ten dienste der burgerlijke openbare werken in Nederl.-Indië:

	perc. 1.	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 2 en 3	perc. 1 en 4	massa
F. Durrée, Bouwn,			ƒ 8900				
E. H. Begemann, Helmond,		ƒ 5000	2210		ƒ 15,000		
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	ƒ 22,700			ƒ 14,200		ƒ 36,400	
Veuve Alphonse Frédérix, Luik,	13,600	4140	6340	8,440			ƒ 32,600
Société anonyme Franco-Belge pour la Construction de machines et de matériels de Chemin-de-fer, Brussel,							39,700
John. Cockerill, Seraing,							39,430
A. & V. Habet, Leuven,	16,700	5450	8080	10,573			
Union, Dortmund,							41,225
Actien-Gesellschaft Nürnberg, Nürnberg,							45,000
Maschinenfabrik Eslingen, Eslingen,							50,000

Amsterdam, 16 Maart: het dempen van een gedeelte sloot en eenige scheidingslootjes naast het Vondelpark, en het maken van een riool in genoemde sloten, met de noodige zinkputten; ingekomen 14 bilj., als:

B. v. Deutekom,	te Amsterdam,	ƒ 17,978
N. Oens,	» Nieuwerkensteel,	» 17,838
C. Langereld,	» idem	» 17,664
J. G. de Haard,	» idem	» 17,510
Maks & Schoonenburg,	» Amsterdam,	» 17,490
G. D. v. Doorn,	» idem	» 17,300
C. v. Sbeg,	» Hardinksveld,	» 17,185
Maks en Boekholst,	» Amsterdam,	» 16,900
W. Ambagtsheer,	» idem	» 16,615
Smit en Hermes,	» idem	» 16,500
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 16,400
W. Greve,	» Buiksloot,	» 15,576
J. de Vries,		» 14,700
J. Post,	» Purmerend,	» 14,600

Kuhaard, 16 Maart: het afbreken van den oude en het opbouwen van een nieuwen toren bij de kerk der Herv. gemeente; ingekomen 14 bilj., als:

J. de Jong,	te Almenum,	ƒ 8129
S. de Vries,	» Parrega,	» 6797
N. Veltman,	» idem	» 6784
N. Nauta,	» Hijaard,	» 6753
J. Piekstra,	» Bergum,	» 6622
Boersma,	» Hichtum	» 6485
Wijma,	» Wommels,	» 6135
H. v. d. Valk,	» Kubaard,	» 6059
Timmenga,	» Ytens,	» 5997
Jenkers,	» Oosterlittens,	» 5646
A. v. d. Meer,	» Drogeham,	» 5484
Roodema,	» Longerhouw,	» 5480
Zwarts,	» Folsgare,	» 5049
T. D. Gaastra,	» Britsweerd,	» 4064

gegund.
Raming ƒ 6060

Amsterdam, 16 Maart: de levering aan het departement van Koloniën van verschillende benoodigdheden; minste inschr. waren:

1. Gas- en stampijpen, Van den Honert en Punt, Amsterdam, ƒ 6036.18.
2. Divers ijzer, Dikema en Chabot, Rotterdam, ƒ 6302.09.
3. Id. id., Hotz & Co., id., ƒ 3527.45.
4. Staleu platen, Gebr. Van der Vliet, Amsterdam, ƒ 2470.22½.
5. Diverse ijzeren banten, Van der Meulen & Co., id., ƒ 758.
6. Id. id. id., dezelfden, id., ƒ 991.
7. Diverse klinknagels, P. van Thiel & Zn., Hoek-en-Donk, ƒ 380.77.
8. Diverse koper. Van den Honert en Punt, Amsterdam, ƒ 2854.51.
9. Id. id., L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, ƒ 2766.84.
10. id. id., J. Marx, Amsterdam, ƒ 2425.53.
11. Id. id., Van den Honert en Punt, id., ƒ 2333.18.
12. 1900 bladen dubbel blik, H. J. Klijn de Jongh, id., ƒ 228.
13. 12,000 KG. plat hoed, L. J. Enthoven & Co., 's-Hage, ƒ 1632.
14. Divers hoed, dezelfden, ƒ 1059.
15. Id. zink, A. D. Hamburger, Utrecht, ƒ 3779.05½.
16. Soideer- en phosphortin, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, ƒ 230.80.
17. Gereedschap, C. Willemsz, Amsterdam, ƒ 1093.86.
18. Hang- en sluitwerk, H. J. Klijn de Jongh, id., ƒ 932.92.
19. Id., dezelfde, ƒ 979.65.
20. 1045 ijzeren hangsloten, Techn. Bur. Nierstrasz, id., ƒ 679.25.
21. Kommaliebehoeften, J. B. Priem, idem, ƒ 859.78½.
22. 2024 mokken, Wed. J. T. Numan, idem, ƒ 909.00.
23. Maten en weegwerktuigen, C. van Heemstede Obelt, id., ƒ 802.75.
24. Verlichtingsmiddelen, dezelfde, ƒ 1285.60.
25. Id., dezelfde ƒ 1080.30.
26. Id., Rencker & Zn., Utrecht, ƒ 1480.50.
27. Id., M. J. Schakel, Amsterdam, ƒ 3305.60.
28. Divers borstelwerk, Aug. Zevenboom & Zn., id., ƒ 1280.37.
29. 555 blauwe pierunzen en 1250 KG. vuurvaste cement, Martin & Co., id., ƒ 90.35.
30. Glasruiten, H. H. Wolvekamp, Rotterdam, ƒ 285.
31. Zuigbuizen, J. L. H. Smits & Co., Amsterdam, ƒ 622.40.
32. 6750 KG. machinaal bruinwerk, Zeilmaker & Co., id., ƒ 2495.
33. 2550 KG. bruinwerk, uit de hand gespannen, dezelfden, ƒ 775.
34. Sleepriemen, C. van Heemstede Obelt, id., ƒ 1541.31.
35. Sleepriemen, hoosvaten enz., dezelfde, id., ƒ 1906.91.
36. 150 diverse dekglazen, J. Zimmer & Zn., id., ƒ 905.
37. 400 M. ongeteerde trossen, J. M. van der Lely, Maassluis, ƒ 61.24.
38. Verfwaren enz., Hoogeweg en Van Zanuren, Amsterdam, ƒ 563.25.
39. 200 stukken ruw keperlint, J. Vullings, Heeze, ƒ 123.50.

's-Hage, 16 Maart: 1o. het afbreken van eenige gebouwen voor den aanleg der straat van den Hoogenwal naar het Kerkplein; ingek. 5 bilj., als:

J. de Bres,	te Dordrecht,	ƒ 999.99
D. A. Fresco,	» 's-Hage,	» 600.60
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 400
W. v. Sprangers,	» Monster,	» 389
H. A. Ilek,	» 's-Gravenheel,	» 350

2o. het rioleeren van een gedeelte der bovengenoemde straat; ingek. 10 bilj., als:

P. Kraijenveld,	te 's-Hage,	ƒ 3080
C. de Vreede,	» idem	» 2950
A. de Waard,	» idem	» 2910
G. Keg,	» Rotterdam,	» 2873
G. J. v. d. Bout,	» 's-Hage,	» 2660
J. de Bruijn,	» idem	» 2585.85
J. v. d. Ham,	» idem	» 2520
L. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 2585
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 2540
G. A. v. Spange,	» Rotterdam,	» 2219

Amsterdam, 16 Maart: Bestek no. 364, het maken en opstellen van ijzeren overkappingen over de perrons en een gedeelte der tunnel op het stationsemplacement Delft; ingekomen 9 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	te 's-Hage,	ƒ 25,350
J. L. Nering Bögel & Co.,	» Deventer,	» 22,738
D. A. Schretlen & Co.,	» Leiden,	» 21,519
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen,	» Amsterdam,	» 20,900

L. J. Enthoven & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 19,499
A. F. Smulders,	» Utrecht,	» 18,250
E. Begemann,	» Helmond,	» 17,900
J. Hillen & Co.,	» Blerik b/Venlo,	» 17,500
M. A. J. Taverne,	» 's-Hage,	» 17,464

Wageningen, 16 Maart: 1o. het vergrooten van de eetzaal en het maken van 4 tuinhuisjes bij het Hotel De Wereld; ingek. 6 bilj., als:

J. de Haar,	te Wageningen,	ƒ 2978
A. de Leeuw,	» idem	» 2180
A. Popping,	» idem	» 2125
Radstake,	» idem	» 2075,85
Wed. R. de Vries,	» idem	» 2067
P. de Leeuw,	» idem	» 1984

2o. de levering van het ijzeren bekken; ingek. 5 bilj., als:

V. d. Bosch,	te Wageningen,	ƒ 321,50
G. v. Triest,	» idem	» 315,77
E. C. Viets,	» idem	» 289
P. de Leeuw,	» idem	» 284
C. Viets,	» idem	» 283

Angerlo, 16 Maart: het verbouwen van de landbouwwerkwoning «Kronenstein" c.a. en het logement «Het wapen van Bingerden", onder beheer van den architect H. Enkhaar; ingek. 6 bilj., als:

	Kronenstein	Logement
Wichers, Lobit,		ƒ 4341
Boerstoel, Brummen,	ƒ 6480	5640
L. Enkhaar, Dieren,	5152	5244
Kaufman, Keppel,	4709	
Dekker, Doesburg,	4650	1273
Heijtink, Angerlo,	2900	4627

gegund.

Makkum, 16 Maart: voor het waterschap Vijf-Dorpen-Zuidwijks-Buitendijks:

Steen 37 à 56, herstellen van 45 M. buitenkist; aangenomen door W. Weidema, Surig. ƒ 125

Steen 40 à 48, het heien van 63 M. heel- en middelpaal; aangenomen door A. Zwart, Surig. ƒ 630.

Steen 47, het heien van 64.9 M. binnenkist; aangenomen door A. Schaafsma, Harlingen, ƒ 275.82½.

Steen 45 à 44, het heien van 96 M. buitenkist; aangenomen door J. de Lange, Almenum, ƒ 388.

Steen 38 à 37, herstellen der brug of vleugel; aangenomen door H. Strandstra, Kornwerd, ƒ 33.75.

Steen 31, het maken van 325.5 M steenen voeting; aangenomen door C. Dijkstra, Kornwerd, ƒ 325.50.

Steen 30, het heien van 69.3 M. binnenkist; aangenomen door A. Schaafsma, Harlingen, ƒ 180.18.

Steen 25 à 24, herstellen der brug of vleugels; aangenomen door H. Strandstra, Kornwerd, ƒ 33.75.

Steen 20 à 19, het heien van 91.7 M. heelp. en binnenkist; aangenomen door A. Schaafsma, Harlingen ƒ 641.90.

Steen 60 à 49, het vullen van 100 D.M. kisten; aangenomen door P. de Vries, Surig. ƒ 130.

Steen 49 à 36, het vullen van 100 D.M. kisten; aangenomen door P. Strandstra, Surig. ƒ 140.

Steen 36 à 1, het vullen van 100 D.M. kisten; aangenomen door A. Schaafsma, Harlingen, ƒ 130.

Steen 10 à 1, het herstellen van 25 Are aardwerk; aangenomen door W. Weidema, Surig. ƒ 168.75.

Hoogeveen, 17 Maart: de levering van 110,000 straatklinkers; gegund aan Gebr. Avelingh, te Velp, voor ƒ 13.25 per duizend.

St.-Nikolaasga, 17 Maart: het verbouwen der pastorie en onderwijzerswoning, naar het ontwerp van den architect J. D. van der Weide, te Leeuwarden; minste inschr. waren Janssen en Albers, te Leeuwarden, voor ƒ 68,583. Voorloopig gegund.

Utrecht, 17 Maart: Bestek no. 419, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw op het station Beek—Elsloo der Staatsspoorwegen; ingekomen 9 bilj., als:

J. H. Lemmens, Beek (prov. Limburg),		ƒ 3580
J. L. Gielen, Kessel	» »	» 3739
Th. Verhoeven, Deventer,		» 3700
G. H. Mestrum, Maastricht (prov. Limb.),		» 3670
A. Geldens, 's-Bosch,		» 3640
H. C. Janssen, Maastricht,		» 3575
J. Landy, Sittard,		» 3545
H. Peeters, Roermond,		» 3405
G. Beckers, Blerik (prov. Limburg),		» 3480

Gemert, 17 Maart: het amoveeren van het oude- en terzelfder plaats bouwen van een nieuw raadhuis, onder beheer van den architect M. Dreesen, te Helmond. (Herbesteding); ingek. 11 bilj., als:

J. v. Gaal,	te Helmond,	ƒ 5908
L. Paaps,	» Vechel,	» 5519
J. v. Nunen,	» Helmond,	» 5445
J. v. d. Velden,	» idem	» 5440
M. A. v. Beek,	» idem	» 5383
A. Vervoort,	» Vechel,	» 5269
A. v. Neerven,	te Bakel,	ƒ 5260
Joh. Wijnhoven,	» Venraai,	» 5130
H. Verhagen,	» Beek-en-Donk,	» 5096
J. Officiers,	» Gemert,	» 5095
P. Zegers,	» idem	» 4950

Delft, 17 Maart: de levering aan de artilleriestapel-en-constructiemagazijnen van:

1o. koper- en messingplaat; minste inschr. waren Van den Berg & Co., te Amsterdam, resp. à ƒ 65.47 per 100 KG.;

2o. schellak; minste inschr. was De Bosson, te Dordrecht, à ƒ 1.02 per KG.

Winschoten, 17 Maart: 1o. het leggen van een transpoer van Winschoten door Oude- en Nieuwepekela naar Stadskanaal; ingek. 3 bilj., als:

A. Terwindt,	te Westpunnerden,	ƒ 18.744
H. Strating,	» Meppel,	» 14.000
G. Hazelhoff,	» Oudepekela,	» 13,977
R. Hunze Jr.,	» Assen,	» 9,247

2o. het maken van nieuwe- en het wijzigen van bestaande bruggen in den transweg; ingek. 7 bilj., als:

J. Thorbrugge,	te Beilum,	ƒ 13,707
G. Hekman,	» Oudepekela,	» 14,229
T. Holthuis,	» Groningen,	» 12,945.85
R. Hunze Jr.,	» Assen,	» 12,807
R. J. Boscher,	» Oudepekela,	» 11,896
H. Strating,	» Meppel,	» 11,510
G. Hazelhoff,	» Oudepekela.	» 11,444

3o. het maken van eene rijtuigen- en locomotievenloods en een haltegebouw te Stadskanaal; ingek. 5 bilj., als:

J. Prange,	te Stadskanaal,	ƒ 9 727
T. Holthuis,	» Groningen,	» 9,400
G. Hazelhoff,	» Oudepekela,	» 9,100
R. Prummel,	» Nieuwepekela,	» 9,067
C. L. Henzema,	» Oudepekela,	» 8,671

Voor 2o. en 3o. samen, ingek. 1 biljet, van A. Pastoor, te Stedum, voor ƒ 23,000.

Voor de massa, ingek. 6 bilj., als:

A. Terwindt,	te Westpunnerden,	ƒ 47,100
S. Swaia,	» Bedum,	» 42,840
T. Bos,	» idem,	» 42,000
C. Bril,	» Nieuwepekela,	» 34,700
H. Strating,	» Meppel,	» 34,410
G. Hazelhoff,	» Oudepekela,	» 34,096

Rotterdam, 18 Maart: de uitbreiding van het ziekenhuis aan den Coolsingel te Rotterdam; ingek. 15 bilj., waarvan één van onwaarde, als zijnde niet door de borgen ondertekend (bij dit biljet werd ingeschreven door H. Wienhoven, te Schiedam, voor ƒ 574, voor ƒ 574.000), als:

A. L. v. Wijngaarden Dz., Sliedrecht,		ƒ 679,000
H. J. Heiman & Zn., Rotterdam,		» 639,000
B. Voorhendag Az., Dordrecht,		» 619,500
W. Zomerveld, Kralingen,		» 597,000
K. Hollander, Gouda,		» 595,000
J. A. N. Lucas, Lagezwaluwe en A. D. Lucas, Zevenbergen,		» 592,000
Wed. G. Canesi & Co., Rotterdam,		» 586,881
H. Stelwagen, Rotterdam,		» 585,000
J. J. v. Slusdam, Dordrecht,		» 584,800
G. J. v. Beek & Co., Delft en C. Lesterman, Rotterdam,		» 578,987
F. K. Ozinga, Amsterdam,		» 578,300
C. J. v. Tussenbroek, Rotterdam,		» 573,800
M. A. J. Taverne, 's-Hage,		» 553,869
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,		» 536,080

Groesbeek, 18 Maart: het gedeeltelijk afbreken, het restaureeren van het bestaandhijvende, en het wederopbouwen van den afgebranden toren bij de kerk der Herv. gemeente te Groesbeek, onder beheer van den architect K. Swagerman Pz.; ingek. 10 bilj., als:

W. Weel, Andijk,		ƒ 18,137
P. A. de Sneth, Bovenkarspel,		» 14,977
D. Nieuwboer, Venhuizen,		» 14,976
K. Poen,	idem	» 14,975
C. v. Soest, Beverwijk,		» 14,960
C. Liefhebber,	Enkhuizen,	» 14,777
Van Marle en West,	idem	» 14,549
J. v. Waard,	idem	» 14,499
J. Zwaan, Zwaag,		» 14,497
D. Bot, Bovenkarspel,		» 13,974
J. Bezelman en W. de Heer, Nieuwe-Niedorp,		» 13,700
C. de Wit en J. Botman, Bovenkarspel,		» 13,666
S. Wit Jr., Oosterleek,		» 13,551
P. J. Blauw, Hoorn,		» 13,290
J. Nieuwstad, Beets,		» 12,800
H. Volleweesch, Hoorn,		» 12,260

gegund.

Ondercendam, 18 Maart: het opgraven van het Oude-Diepje, lang 2308 M.; ingekomen 10 bilj., als:

J. N. Kreisinga,	te Groningen,	ƒ 1845
M. Woldringh,	» Zoutkamp,	» 936
J. Timmer,	» Obergum,	» 849
M. Boersema,	» Warfhuisen,	» 781
J. Scholma,	» Obergum,	» 779
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 757
H. Laninga,	» idem	» 699
L. Keeden,	te Ulrum,	ƒ 689
M. Torrenga,	» Sauwerd,	» 578
K. T. Borgman,	» Eenrum,	» 525

gegund.

's-Hage, 18 Maart: het maken van gebouwen en bijkomende werken op het station Kesteren, ten behoeve van den spoorweg Dordrecht—Elst; ingekomen 23 bilj., als:

Ir. W. v. Heezwijk, Heumen,		ƒ 63,900
H. Geldens, 's-Bosch,		» 63,800
G. J. v. Heek & Co., Delft,		» 63,400
C. Meijers, 's-Hage,		» 62,100
A. J. v. Lient, Amsterdam,		» 62,100
A. C. Paardekooper, 's-Hage,		» 62,000
J. Koster, Amsterdam,		» 61,945
J. H. Boks, Amersfoort,		» 61,700
G. Schuitger, Groningen en H. Krüger, Geldermalsen,		» 61,300
D. v. d. Tas, Charlois,		» 61,100
A. v. Zelst, Amsterdam,		» 60,588
A. C. Vink, Utrecht,		» 58,899
L. de Rooy, Tilburg,		» 58,585
T. J. Mimnde, 's Hage,		» 58,449
K. J. Ruysch v. Dugteren, Utrecht,		» 57,860
H. J. te Siepe, Wimmerswijk,		» 56,850
J. v. Toll, Arnhem,		» 56,120
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,		» 55,950
C. ter Haar, Westerwijk,		» 55,800
E. J. Weijers, Nijmegen,		» 55,570
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing, Westervoort,		» 55,250
C. Eckhardt, Almelo,		» 53,397
J. H. Smits & Co., Nijmegen,		» 51,861

's-Hage, 19 Maart: het driejarig onderhoud en het doen van eenige herstellingen aan het jikkantoor te Arnhem; minste inschr. was D. Ikelder, te Arnhem, voor ƒ 1037.

Haarlem, 19 Maart: 1o. het leggen van een bij de gemeente voorhanden riool, het maken van bestratingen enz. in de Brouwerstraat a.d. W. Z. v.d. Leidschevaart; ingek. 9 bilj., als:

C. Bos,	te Haarlemmermeer,	ƒ 4487
A. Kros,	» Haarlem,	» 4447
Th. Langerack,	» 's-Hage,	» 4300
F. J. Verrijthergh,	» Haarlem,	» 4175
J. B. Laschuit,	» idem,	» 4040
Wed. A. Reijnders,	» idem,	» 3969
G. P. J. Beccari,	» idem,	» 3940
H. C. v. d. Velden,	» idem,	» 3900
H. London,	te Haarlem,	ƒ 3630

2o. het maken van een riool bij de gemeente voorhanden, het maken van bestratingen enz. in de Twijndersbaan, Eschilderstraat enz.; ingekomen 8 bilj., als:

Th. Langerack,	te 's-Hage,	ƒ 2980
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 2887
G. P. J. Beccari,	» Haarlem,	» 2830
Wed. A. Reijnders,	» idem	» 2696
J. B. Laschuit,	» idem	» 2580
A. Kros,	» idem	» 2159
Van der Velden,	» idem	» 1900
H. London,	» idem	» 1810
Raming		» 1950

Beide werken zijn aan H. London gegund.

Roosmalen, 20 Maart: het afbreken van een oud- en terzelfder plaats opbouwen van een nieuw gebouw voor Dr. F. W. Smulders, onder beheer van den bouwkundige A. van Liempt; ingekomen 4 bilj., als:

A. C. Kusters,	te Berlicum,	ƒ 2709
F. Kusters,	» Rosmalen,	» 2292
A. Schellekens,	» 's-Bosch,	» 2213
F. v. Vught,	» Rosmalen,	» 2269

gegund.

Assen. Het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafkantoor, van 1 April '85—31 Maart '88 is gegund aan H. Winters, te Assen, voor ƒ 934.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 28 MAART 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 30 Maart.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van eenige reinigings-, stukadoor- en witwerken in enkele gebouwen der gemeente.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het afbreken van eenige gebouwen en de verkoop van den daardoor vrijgevallen grond, zoodig voor den aanleg der straat van den Prinsessewal naar het Kerkplein, aldaar.

Amsterdam, te 1 uur, in De Roode Leeuw: het bouwen van een perceel op de Weesperzijde no. 19. Inl. bij den architect J. H. T. Löning, Kalverstraat 56, aldaar, tusschen 9 en 12 uren.

Westerhoven (bij Valkenswaard), te 1 uur, door het R.-K. parochiaal kerkbest., ten herberge van H. Aarts: het bouwen eener nieuwe kerk met sacristieën en toren, met bijlevering van materialen, naar de plans van den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Inlichtingen bij genoemden architect.

Zwolle, te 3 uren, door de Zwolsche Tramwegmaatschappij, in het Hotel Markens: het leveren en leggen van een tramlijn van de Willemskade te Zwolle tot het Katervoer, het bestorten van den weg en het bouwen van eene wachtkamer met wagenremise en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect H. Wesstra Jr., te 's-Hage.

Vorden, te 3 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente: het vernieuwen van het dak der pastorie, aldaar, met opmetseling van muren. Aanw. door den mr. timmerman H. A. Wermink, aldaar.

Schiedam, te 6 uren, in de vergaderkamer achter het lokaal voor Evangelisatie van de Vereeniging ter bevordering van Christelijk onderwijs: het afbreken van een huis, loodsje enz., en het bouwen van 6 schoollokalen, een bovenwoning, een achtergevel aan het lokaal voor Evangelisatie en eene keuken enz., van een aldaar bestaand woonhuis.

Amsterdam, ten kantore van Heineken's Bierbrouwerij-maatschappij, Stadhouderskade: het bouwen van een legkelder op het terrein aan de Ferdinand-Bolstraat, te Amsterdam. Inl. bij den architect J. Schotel, Oostzeedijk 136, te Rotterdam. Aanw. 27 Maart, te 12 uren.

Dinsdag, 31 Maart.

Breskens, te 10½ uren, in de Directiekeet van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens: het leveren en storten van 2000 scheepstons gewone Doorniksche-, Lessinesche- of hanaltsteen, en 3000 scheepstons afval van die soorten.

Bilversum, te 12 uren, door den architect J. Riethergen, in het Hof van Holland: het maken van eene brug, absaide bad- en kleedkamers, voor de bad-en-zweminrichting aan de Gooischevaart, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Haarlem, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie des polders, in de Jansstraat: het onderhoud der boorden van de Ringvaart om den Haarlemmermeerpolder, gesl. '85. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de opzichters in den polder.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 420, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Sittard. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectie-ingenieur H. van der Kun, te Venloo.

Nijmegen, 's avonds 8 uren, ten huize van W. van Hasselt, aan de Hezelstraat: het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen.

Woensdag, 1 April.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Arnhem, en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort. Raming ƒ 3900. Bilj. inzenden 31 Maart, vóór 3 uren, op het bureau der genie, Ketelstraat 22.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen en de afsluitbekken te Wieringen. Inl. op het bureau van den hoofdingenieur der marine, aldaar.

Bilversum, te 11½ uren, in het Hotel Hof van Holland: het bouwen van eene bouwmanswoning met stalling voor 30 koeien, bijgebouw enz., te 's-Graveland. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., Weesperzijde 45, Amsterdam.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van een aarden dam in het voormalig bastion no. 9, te Venloo, het opruimen van de bruggen over die gracht, met andere werken, (spoorweg Nijmegen—Venloo). Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur, te Arnhem en den sectieingenieur, te Nijmegen. Raming ƒ 12,800.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen eener barak, volgens bestek en teekening, die ter secretarie liggen.

Delft, te 6 uren, door J. W. van der Herden (te Hof-van-Delft), bij P. van den Arend: het bouwen van een dubbel woonhuis met koetshuis, met 2 bovenwoningen en pand voor stoomblekerij, in 3 perceelen. Inl. bij den bouwmeester P. Zuidgeest, Korenmarkt 17, te Delft.

Warfum, door het gemeentebest.: de levering van:

125 M³ grove riviergrint,
25 » zeezand,

aldaar, vóór 1 Sept. e.k.

Schiedam, aan het bureau der Waterleiding: de levering van 4000 à 8000 M³ beste, waterdichte, blauwe klei, voor de bekleeding der bezinkbakken en filters, geleverd franco in het haventje dier waterleiding.

Donderdag, 2 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Amsterdam. (Raming ƒ 7750);

2o. het éénjarig onderhoud van de werken in de stelling van Amsterdam. (Raming ƒ 3850).

Bilj. inzenden 1 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Sneek, te 11 uren, door het dijksbest. van Wymbritseradeel's c.a. Contributie-Zeedijken, in de Stadsherberg: het vernieuwen van eenig timmer- en metselwerk aan het Contributiehuis te Schuiïenburg.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Oranje-société:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen te Willemstad;

2o. het éénjarig onderhoud der werken, aldaar.

Bilj. inzenden uiterlijk 1 April, op het bureau der genie.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van den onderbouw der St.-Andriespoortbrug en dien van de kamppoortsbrug (in 1 à 2 perceelen);

2o. het maken van den ijzeren boreenbouw der St.-Andriespoortsbrug en dien van de Kamppoortsbrug (in 1 à 2 perceelen).

Aanw. door den gemeentearchitect 31 Maart, te 1 uur.

Twello, te 11 uren, door het gemeentebestuur van Voorst, ten raadhuize:

1o. het schoonmaken der scholen en dat van het gemeentehuis, in 8 perceelen;

2o. eenige metsel-, timmer-, verf- en smidswerken aan verschillende gemeentegebouwen, bruggen enz., in 12 perceelen.

Inl. bij den gemeentepeichter Hurenkamp, te Twello.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van bestratingen op de Damstraat, de Oosterhavenstraat en de Oosterschuiskade, met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Bilj. inzenden uiterlijk 1 April op het raadhuis.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het doen van eenige veranderingen in de hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus in de Jacobijnestraat. Inl. bij den architect der gemeente. Raming ƒ 425.

Velp (bij Arnhem), te 4 uren, in het kollehuis van W. van Kampen: eenige verschillende werkzaamheden aan «villa Flora", aan den Rijksstraatweg, aldaar. Aanw. 30 Maart, te 4 uren. Bilj. inzenden 1 April, bij den architect M. K. Smit, te Dieren.

Vrijdag, 3 April.

's-Bosch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. en van de werken te 's-Bosch;

2o. eene verving van gebouwen te 's-Bosch;

3o. het éénjarig onderhoud van de werken te Crèvecoeur, aan de Rhuwesluis en van Nieuw-St.-Andries.

Bijetten inzenden 2 April, vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het herleggen van een vak steenglooiing en verrangen door eene gedeeltelijke glooiing van basalt met bekapping, aan de zeewering ten zuidoosten, benevens het opbouwen van het hoofd no. 23 ten noordwesten Delfzijl. Inl. bij den prov. hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter R. Harms, te Delfzijl.

Assen, 's avonds 8 uren, door J. Lansberts Jr., in het Hotel-De Jonge: het bouwen van 5 woningen aan de Groningerstraat, aldaar. Bestek en teekening liggen bij den architect J. v. Houten. Aanw. 30 Maart, te 10 uren.

Zaterdag, 4 April.

IJzendoorn, te 12 uren, door het best. van den dorpspolder IJzendoorn, bij Van Ommeren: het bouwen eener nieuwe brug in de Pottenschestraat over de Linge, bij IJzendoorn. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen.

Langweer, te 12 uren, in het gemeentehuis van Doniawerstal: het uitdiepen der vaart, te Langweer. Bilj. inzenden vóór 11 uren, aan het gemeentebestuur.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenlandshuis: de levering van:

1o. verschillende houtwaren, in 9 perceelen;

2o. dijks- en wegmaterialen, in 7 perceelen.

Inl. bij den ingenieur, te Leiden, bij de opzichters te Halfweg, te Katwijk en te Gouda.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Lekdijk-Benedenlanden, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: de levering van grint en zand.

Alkmaar, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Uitwaterende Sluiten in Kennemerland en Westfriesland: het leveren van houtwaren en grove beik.

Dinsdag, 7 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend ingenieur, in de société Concordia:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar. (Raming ƒ 5250);

2o. het éénjarig onderhoud van de werken in de Grebbelinie en de linie in Nederbetuwe. (Raming ƒ 1900);

3o. eene verving van kazernegebouwen te Amersfoort. (Raming ƒ 1100).

Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 3 uren.

's-Bosch, te 11 uren, door het college van regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armo, in het Eindhovensch Kollehuis: het bouwen van een gesticht voor krankzinnigen op het landgoed «Voorburg", te Vucht, met bijlevering van alle materialen, die niet speciaal voor

besteders rekening in 't Bestek zijn vermeld. Inlichtingen bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Aanw. 1 April, te 2 uren. Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 12 uren, ten kantore der Godshuizen, te 's-Bosch.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van steenen en houten wallen, en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan: de steenen en houten wallen langs de grachten, enz., de riolen onder- en de gaten langs den openbaren weg, enz.; de openbare waterplaatsen en de vorsch-waterbakken. Inl. bij den stadsingenieur, Raadhuis, kamer no. 106.

Kuilenburg, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Kuilenburg, ten raadhuize: het leveren van 800 stère grint, in 3 perceelen, en van 100 stère ballast.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het koffiehuis De Draak: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Bergen-op-Zoom. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, op wiens bureau de biljetten 6 April, vóór 3 uren, in te leveren.

Ruiderkerg, te 1 uur, door den architect J. M. Kuning, te Muiden: het bouwen van een sociëteitsgebouwtje te Muiderberg. Inl. bij genoemden architect. Aanw. één uur vóór de besteding.

Woensdag, 8 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Nijmegen. (Raming *f* 5806.);

2o. het éénjarig onderhoud van de werken, aldaar. (Raming *f* 1750). Bilj. inzenden 7 April, vóór 3 uren.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Rijkshuis aan het Westplein:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz. te Helder en op Texel. (Raming *f* 7200);

2o. eene vervang van gebouwen te Helder. (Raming *f* 1260).

Biljetten inzenden 7 April, vóór 3 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:

1o. en 2o. karl- en zeildoek;

3o. grauwdoek.

Kantens, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère grint langs de wegen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken van trottoirs met trottoirbanden van Mendigorsteen, en klinkergoten, in diverse straten der gemeente. Aanw. 1 April, te 10 uren, bureau Publieke Werken.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van tijdelijke gebouwen en bijkomende werken op het station Amersfoort, ten behoeve van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectieingenieur, te Amersfoort. Aanw. 30 en 31 Maart, te 11½ uren. Raming *f* 14,700.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: Bestek no. 69, de levering van den metalen bovenbouw voor 3 bruggen.

Zevenbergen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten draaibrug met getrokken-ijzeren liggers, over de rivier de Mark, ter vervanging van het Lansgatscheveer, en eene brugwachtershoning. Inl. bij den gemeente-architect. Aanw. 1 en 2 April, te 10 uren. Raming *f* 9183. (Herbesteding wegens wijziging.)

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een rundveeslachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het openbaar slachthuis, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 2 April, te 11 uren. (Herbesteding.)

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Spanjaardsbrug, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 31 Maart, te 11 uren.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hotel de Commerce:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken enz., te Vlissingen en te Rammekens;

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Middelburg.

Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Vlissingen, bij wien de bilj. 7 April, vóór 3 uren, in te zenden.

Donderdag, 9 April.

Roermond, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Roermond. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming *f* 4450. Bilj. inzenden 8 April, vóór 3 uren.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het maken van dukdalven enz. in de Voorzaan;

2o. het maken eener steenglooiing op het Oostzijder Kattegat.

Inl. op het bureau van den ingenieur J. Meijjes J.Wz., te Zaandam, van 1—4 en van 7—8 April, voor no. 1 tusschen 10 en 1 uur, voor no. 2 tusschen 2 en 3 uren.

Vrijdag, 10 April.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hotel Rotterdam:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Neuzen en te Ellewoutsdijk;

2o. het éénjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen.

Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Neuzen. Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Zwolle, te 11½ uren, in het gemeentehuis van Zwolle-kerspel: het leveren van 415 M³ grint, ten behoeve der kunstwegen.

Waarde, te 12 uren, door het best. van het waterschap Waarde, in het gemeentehuis: de gewoon-onderhoudswerken aan de waterkeering van dit waterschap, ged. het dienstjaar '85/'86. Inl. bij den dijksopzichter J. Blok Lz., aldaar. Aanw. 8 en 9 April. Raming *f* 11,945.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het postgebouw te Gouda, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 3 April, te 11 uren. Raming *f* 1500.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Dordrecht en Gorichem. Inl. bij den inspecteur-chef der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij de lijninspecteurs te Rotterdam en Utrecht. Raming *f* 1720.

Zaterdag, 11 April.

Grave, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Grave. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming *f* 2150. Bilj. inzenden 10 April, vóór 3 uren.

Nieuwlekkerland, te 11 uren, ten raadhuize: het bouwen van een oude-mannen-en-vrouwenhuis, aldaar, op een daartoe bestemde houten fundeering. Inl. bij den bouwkundige A. den Boer, te Krimpen a/d. Lek. Aanw. 4 April, te 10 uren.

Geertruidenberg, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het Hôtel-Saxenbergen:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Geertruidenberg;

2o. eene vervang van gebouwen enz., aldaar.

Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Geertruidenberg. Bilj. inzenden 10 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar.

Maandag, 12 April.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda;

2o. het éénjarig onderhoud van de Koninklijke Militaire Academie, aldaar.

Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Bilj. inzenden 12 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Dinsdag, 14 April.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, aan wien de bilj. 13 April, vóór 3 uren, te zenden.

Maastricht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, in het koffiehuis La Belle Vue: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming *f* 8850. Biljetten inzenden 13 April, voor 3 uren.

Woensdag, 15 April.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, In Het Wapen van Amsterdam: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen, te Heusden. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Heusden. Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o. het leveren van vierkant beslagen eiken wisselhout op het station Zwolle. Raming *f* 4700;

2o. de levering van Engelsche- en driedaags-wissels met toebehooren, voor de uitbreiding van de stations Zwolle, Groningen en Leeuwarden. Raming *f* 26,400.

Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 13 filters met bijbehorende werken, ten behoeve van de uitbreiding der drinkwaterleiding, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 9 April, te 11 uren.

Donderdag, 15 April.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 13,000,000 KG. Engelsche gaskolen, en

2o. 13,000,000 KG. Westfaalsche gaskolen, ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 17 April.

Klundert, te 2 uren, door den rentmeester van het Kroondomein, ten raadhuize: eenige timmer- en metselwerken aan de domeinhoeven enz. in het rentambt Nieuwaart. Aanw. 13 April, te 10 uren.

Woensdag, 22 April.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende behoeften, in 30 perceelen.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Groede, 21 Maart: het bouwen van eene raadzaal, secretarie, bergplaats voor de brandspuiten en bewaarplaats van gevangenen; minste inschr. was A. Mazure, te Groede, voor *f* 2030. Raming *f* 2250.

Maasenbroek, 25 Maart: het verzwaren van p. m. 1800 M. dijksvak onder Genemuiden; ingek. 12 bilj., als:

G. J. Lucas,	te Kampen,	*f* 1420
H. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 1290
E. ten Napel,	» Ambt-Vollenhove,	» 1250
G. J. Lucas,	» Kampen,	» 1239
J. K. Plezier,	» Genemuiden,	» 1100
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 1059
A. Alberts,	» idem,	» 1049
H. Eenkhoorn,	» Genemuiden,	» 1034
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 999
D. Pap,	» idem,	» 998
dezelfde,		» 839
J. Wijnholt,	» idem,	» 710

Delft, 26 Maart: de levering van 72,000 Hl. Engelsche gaskolen; minste inschr. waren W. Hoven & Zoon, New-Peltonmain, à *f* 0.54⅝ per Hl.

Numansdorp, 16 Maart: het opruimen van overblijfsels van een houten stortebed met de wederzijdsche pakhoenen tegen de buitenrieglegs van de uitwatering- en spuisluis van Crooswijnen nabij de eendenkooi onder Numansdorp, en het daarvoor in de plaats maken van twee houten beschoeiingen; ingek. 9 bilj., als:

Wed. M. v. Bezoij,	te Numansdorp,	*f* 960
Jh. Maaten,	» idem	» 880
J. Ph. Benkema,	» idem	» 877
W. Lammers,	» Strijen,	» 872
Jac. Bogaerds,	» Numansdorp,	» 835
And. Bogaerds,	» idem	» 828
W. 't Hooft,	» idem	» 750
C. Verboom,	» idem	» 741
A. Weijers,	» Zaidelrierland,	» 729

gegund.

Groningen, 18 Maart: het verven der buitenzijde van het koffiehuis «De Post", aan de Grootemarkt en Oude-Ebbingestraat te Groningen, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingekomen 11 bilj., als:

J. Schaap,	te Groningen,	*f* 868
E. v. Madod,	» idem	» 749
H. C. Ottholt,	» idem	» 612
E. v. d. Berg,	» idem	» 590
B. de Groot,	» idem	» 590
G. J. Schelhens,	» idem	» 580
J. de Vries,	» idem	» 560
D. Booijes,	» idem	» 480
J. H. de Vries,	» idem	» 431
F. Leutingh Wiardi,	» idem	» 422
H. Behingh,	» idem	» 392

gegund.

Groningen, 18 Maart: het verbouwen eener behuizing ten dienste van D. Idema, onder beheer van den architect G. Nijhuis;

hoogste inschr. was R. Bovingh, voor		*f* 2499
laagste » H. Meijer, »		» 1150

gegund.

Schulzenburg bij Hindeloopen, 19 Maart: 1o. de levering aan Wynbritsersdeel's c.a. Contributie-Zeedijken van:

230 stuks 35 dM. grenen palen; aangenomen door Fontein Tjallingii, te Harlingen, voor *f* 1.90 per paal.

60 M. 8 bij 17 cM. eiken gording; aangenomen door J. Visser, te Workum, voor *f* 0.70 per M.

110 M. 6 bij 18 cM. grenen gording; dezelfde, voor *f* 0.39 per M.

250 M. 3½ bij 25 cM. vuren plank; aangenomen door Schrale en Fekkes, idem, voor *f* 0.23⅝ per M.

50 last zuilenbazalt; aangenomen door W. Goedkoop Dz., te Amsterdam, voor *f* 8.60 per last.

150 M³ brik: aangenomen door J. J. Postma, te Veenwouden, voor *f* 337.50.

50 » » aangenomen door F. D. Wouters, te Bolsward, voor *f* 112.—

50 M³ panwerk; aangenomen door W. Ylstra, te Hindeloopen, voor *f* 1.60 per M³.

150 M³ grint; aangenomen door Gebr. Peters, te Nijmegen, voor *f* 2.75 per M³.

250 stuks 4 hektogrammen rongen; aangenomen door J. de Vries, te Gaast, voor *f* 11.40.

2400 stuks 125 grams rongen; aangenomen door D. Pelsma, te Workum, voor *f* 48.20.

2o. de onderhoudswerken:

perc. 1, M. v. Mekeren, Hindeloopen,		*f* 67.40
» 2, P. J. de Boer, Stavoren,		» 675
» 3, J. de Boer, Hindeloopen,		» 350
» 4, K. Peezi,	idem	» 160
» 5, M. v. Mekeren,	idem	» 127.50
» 6, dezelfde,		» 130
» 7, C. Meines,	idem	» 50

Zierikzee, 19 Maart: 1o. het leveren van 1250 M³ grint voor het onderhoud van de rijbanen der dijken van het waterschap Schouwen, aan de verschillende districten aan te voeren volgens bestek no. 104; ingek. 6 bilj., als:

		per M³
Th. H. Thomassen,	te Nijmegen,	*f* 1.87
J. F. Lips,	» idem	» 1.85
J. Berrevoets,	» Ouwerkerk,	» 1.74
Gebr. Peters,	» Nijmegen,	» 1.72
H. v. d. Bout,	» idem	» 1.67
G. v. d. Berg,	» Ouwerkerk,	» 1.67

Bij loting toegewezen aan G. van den Berg, te Ouwerkerk, voor *f* 1.67 per M³.

2o. het leveren van 800 M³ grint voor het onderhoud der grintwegen in Schouwen, volgens laatste bestek; ingek. 6 bilj., als:

		per M³
J. F. Lips,	te Nijmegen,	*f* 1.73⅝
Th. H. Thomassen,	» idem	» 1.64
J. Berrevoets,	» Ouwerkerk,	» 1.59
Gebr. Peters,	» Nijmegen,	» 1.58
H. v. d. Bout,	» idem	» 1.53
G. v. d. Berg,	» Ouwerkerk,	» 1.51

gegund.

3o. het herbedelven der waterleiding, loopende langs de noordzijde van den Ringdijk, van den weg naar Ellemeet af tot de heul of brug gemerkt Bs. no. 73, in oostelijke richting tot bij den steenen dijkpaal gemerkt no. 60, over 2013 M. hoogte, in 2 perceelen, volgens bestek no. 102:

perc. 1, van de heul of brug Bs no. 73 af tot dijkpaal no. 50, over 1013 M. lengte; ingek. 6 bilj., als:

C. Kloet,	te Duivendijke,	*f* 592
P. Bezuijen,	» Elkersee,	» 409
S. Dekker,	» Brouwershaven,	» 360
F. v. d. Bout Cz.,	» Scharendijke,	» 334
J. v. d. Panne,	» Duivendijke,	» 299
H. Berrevoets Hz.,	» Kerkwerve,	» 298

perc. 2, van dijkpaal 50 af tot dijkpaal 60, over 1000 M. lengte; ingek. 5 bilj., als:

H. Berrevoets Hz.,	te Kerkwerve,	*f* 399
S. Dekker,	» Brouwershaven,	» 390
P. Bezuijen,	» Elkersee,	» 350
J. v. d. Panne,	» Duivendijke,	» 299
F. v. d. Bout Cz.,	» Scharendijke,	» 298

gegund.

Groningen, 20 Maart: het afbreken en wederopbouwen eener voorbehuizing en een gedeelte der schuur onder Hoogkerk, provincie Groningen, met de leverantie van het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten K. & H. Hoekzema; ingek. 9 bilj., als:

		met verf- en behangers-werk	zonder verf- en behangers-werk
J. Haupt,	Groningen,	*f* 4939	*f* 4714
F. Roders,	idem	4895	4670
B. de Jong,	idem	4892	4642
H. Kool,	idem	4689	4464
E. W. Wietzema,	idem	4677	4424
J. Ibelings,	idem		4549
J. de Vries,	idem		4185
B. Hoving,	idem		3999
L. Ottholt,	Dorkwerd,		3979

gegund.

Zwolle, 20 Maart: 1o. het verbreeden en verdiepen van het kanaalpand tusschen de sluizen no. 4 en 5 en het verhoogen van den zuidelijken kanaaldijk tusschen sluis no. 3 en ophaalbrug no. 6 der Dedemsvaart; ingek. 12 bilj., als:

B. W. de Blécourt, Almelo,		*f* 10,990
A. Blocks, Zwolle,		» 10,469
E. S. de Boer, Lemmer,		» 10,355
K. A. Bakkert, Averest,		» 10,264
J. N. Kruizinga, Groningen,		» 10,154
J. Otten, Meppel,		» 9,824
B. v. d. Linden, Averest,		» 9,817.50
K. A. v. d. Berg, Zwolle,		» 9,760
J. Wijnholt, Kampen,		» 9,647
F. Aberson, Steenwijk,		» 9,640
J. W. de Vries en H. v. Dijk, Smilde,		» 9,085
J. v. d. Vhes, Sliedrecht,		» 8,937
Raming		» 9,925

2o. het maken van een stroomduiker met bijbehoorende werken bij sluis no. 5 der Dedemsvaart; ingek. 16 bilj., als:

K. A. v. d. Berg, Zwolle,	*f* 4920
H. Snijders, Averest,	» 4895
B. W. de Blécourt, Almelo,	» 4800
A. Blocks, Zwolle,	» 4790
W. Riendsm, Genemuiden,	» 4779
J. Otten, Meppel,	» 4772
J. Belt, Ambt-Vollenhove,	» 4706
J. Schuurman, Den Ham,	» 4548
F. Aberson, Steenwijk,	» 4530
K. A. Bakkert, Averest,	» 4519
J. Wijnholt, Kampen,	» 4499
F. H. Noorman, Zwolle,	» 4479
L. v. Nispen, idem	» 4478
A. Bekendam, Genemuiden,	» 4464
J. W. de Vries en H. v. Dijk, Smilde,	» 4396
J. Nuis, Averest,	» 4359
Raming	» 4875

3o. het leveren van grint ten behoeve van het onderhoud der provinciale grintwegen, van ophaalbrug no. 1 langs de Dedemsvaart naar Heemse en langs de Lutterhoofdwijk:

te perceel, 1 biljet ingekomen van H. Brouwer, te Beden, voor		*f* 1237
2e perc. ingek. 4 bilj., als:		
P. Bell, Zwolle,		*f* 1980
H. Brouwer, Beden,		» 1823
G. v. Leiden,	Hasselt,	» 1799
H. J. v. d. Vegt,	idem	» 1700

4o. het eenjarig onderhoud van het 1e, 2e en 3e perceel der prov. grintwegen in Overijsel, van 1 Mei '85 tot ultimo April '86:

3e perc. ingekomen 4 bilj., als:		
J. de Boer, Steenwijk,		*f* 1581
J. Winters, Ambt-Vollenhove,		» 1560
F. Aberson, Steenwijk,		» 1553
C. T. Seidel, Vollenhove,		» 1400
massa ingek. 7 bilj., als		
B. W. de Blécourt, Almelo		*f* 8887
C. T. Seidel, Vollenhove,		» 8549
J. L. Pauwen, Pannerden		» 8426
P. Bell, Zwolle,		» 8379
F. Aberson, Steenwijk,		» 8333
J. Otten, Meppel,		» 8214
J. W. de Vries en H. v. Dijk, Smilde,		» 7384

Arnhem, 20 Maart: het afbreken van het perceel in de Walstraat te Arnhem, bekend als wijk E no. 83, en het daarterplaatse opbouwen van een pakhuis met 2 bovenwoningen, onder beheer van de architecten Van Gendt & Nierand; ingek. 9 bilj., als:

G. Liefting,	te Arnhem,	*f* 7965
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 5099
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 4883
H. v. de Sand,	» Arnhem,	» 5794
J. v. Toll,	» idem	» 5605
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 5578
G. J. Lacmees,	» idem	» 5575
J. P. Welsing,	» idem	» 5555
L. H. Hasselbach,	» idem	» 4843

Dordrecht, 20 Maart: het 2jarig onderhoud van den oever langs den Kildijk der polders Benaventura, Mookhoek en Trekdam; ingek. 3 bilj., als:

M. v. Houwelingen,	te Sliedrecht,	*f* 11,369
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 7,900
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	» 6,490

Zutfen, 20 Maart: eenige werkzaamheden in een perceel op de Nieuwstad, voor H. Niemeijer Jz., onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingekomen 7 bilj., als:

B. v. d. Velden,	te Zutfen,	*f* 1447
H. Huijtink,	» idem	» 1362
H. Rood,	» Gorsel,	» 1345
W. Keekmeijer,	» Zutfen,	» 1338
C. Revelman,	» idem	» 1315
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 1209
H. W. Douwes,	» idem	» 1138

gegund.

Middelburg, 20 Maart: het verrichten van buitengewone werken aan den Oostspuibeezem der haven te Breskens; ingek. 7 bilj., als:

J. de Jonge,	te Biezelinge,	*f* 3900
L. Kolijn Pz.,	» Groede,	» 3900
A. v. Mals,	» Schoondijke,	» 3800
J. Jansen,	» Neuzen,	» 3780
C. F. v. Fraijenhoven,	» Vlissingen,	» 3699
P. Monje,	» Breskens,	» 3594
A. Tholens Dz.,	» Neuzen,	» 3400

Maassluis, 21 Maart: eene belangrijke verbouwing aan een woonhuis tot woon- en winkelhuis, onder beheer van den bouwkundige T. van der Doll; ingekomen 6 bilj., als:

B. v. d. Boeven,	te Vlaardingen,	*f* 6998
J. Slot,	» Maassluis,	» 6700
L. v. d. Endt,	» idem	» 6689
A. v. Bossem,	» Vlaardingen,	» 6575
Weiland en Kernaat,	» idem	» 6460
G. v. d. Vlugt,	» Maasland,	» 6290

gegund.

Vlissingen, 21 Maart: het leggen van een trottoir van Walklinkers langs de zuidzijde van den nieuwen weg naar de hafplaats; ingekomen 5 bilj., als:

J. Monje,	te Vlissingen,	*f* 7820
L. F. Moller,	» idem	» 7740
J. Hulbrechtse,	» idem	» 7350
C. Maters,	» idem	» 7200
D. Bijl,	» idem	» 6578

Bergen-op-Zoom, 21 Maart: het bouwen van eene wachtkamer met kantoor en kleedkamers, het maken van eene afschutting en het verrichten van aardewerken ten dienste der gemeentelijke bad-en-zweminrichting; ingek. 6 bilj., als:

A. Gerren,	te Bergen-op-Zoom,	*f* 3888
J. Hornstra,	» idem	» 3795
D. N. Scheffelaar,	» idem	» 3392
N. D. Scheffelaar		
Vetten,	» idem	» 3270
P. Verheul,	» idem	» 3020
C. Bastiaanse,	» idem	» 2873

gegund

Beetsterzwaag, 21 Maart: het bouwen van een nieuwe boerenplaats op de Heidehuizen voor Erven Van Beelens, onder beheer van den architect L. de Goed; ingek. 15 bilj., als:

C. Schiere,	te Boornbergum,	*f* 4085
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 4796
J. Postuma,	» Terwispel,	» 4494
J. T. v. Manen,	» Drachten,	» 4423
P. J. Vonk,	» Ureterp,	» 4387
A. v. d. Meer,	» Drogeham,	» 4240
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 4228
D. J. Keuning,	» Ureterp,	» 4243
J. Dunsma,	» Drachten,	» 4195
S. H. Kijstra,	» idem	» 4184

C. de Vroeg,	te Terwispel,	ƒ 4146
J. L. Epping,	» Lippenhuizen,	» 4069
T. T. v. Eijk,	» idem	» 4035
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 4010
A. Benninga,	» Beetsterzwaag,	» 3897

Breda, 23 Maart: 1o. het rioleeren, met leveren en leggen van trottoirbanden, van de Korte-Markstraat en van de straat, evenwijdig aan de zuidzijde van het militaire-oefeningsterrein, benevens het doen van bestratingen, bepalingen, en begrintingen in die straten; ingek. 5 bilj., als:

G. W. Metsers,	te Ginneken,	ƒ 4701
J. v. Maren,	» 's-Prinsenhage,	» 4700
A. v. Dongen,	» idem	» 4694
Th. Kessel,	» Breda,	» 4075
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 4544

2o. het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren rioolkolken met leidingen, tot het verbeteren der straten aan de Oude-Vest; ingek. 5 bilj., als:

G. W. Metsers,	te Ginneken,	ƒ 1348
J. v. Maren,	» 's-Prinsenhage,	» 1740
A. v. Dongen,	» idem	» 1324
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 1302
Th. Kessel,	» Breda,	» 1285

3o. het bouwen van een nieuw aardappelhuis en het uitvoeren van verschillende werken aan- en bij de gemeentegasfabriek, behoorende tot de werken der uitbreiding van die fabriek; ingek. 4 bilj., als:

J. P. Kleiner,	te Breda,	ƒ 10,050
J. Koopmans,	» idem	» 10,046
A. C. Bons,	» idem	» 9,935
Th. Kessel,	» idem	» 9,034

Arnhem, 23 Maart: het bouwen van 2 woonhuizen aan den Apeldoornschenweg, voor rekening van A. Mos, te Arnhem, onder beheer van de architecten Van Gendt & Nieraad; ingekomen 8 bilj., als:

G. Liefting,	te Arnhem,	ƒ 24,268
J. v. d. Tas,	» Ede,	» 23,500
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 23,333
L. B. Hasselbach,	» Arnhem,	» 23,150
W. Lensink & Zn.,	» idem	» 22,740
H. v. d. Sand,	» idem	» 22,446
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 21,847
W. J. Th. Werrelman en G. J. Lucassen,	» idem	» 20,980

Katwijk a/Z., 23 Maart: het bouwen van eene kerk met toren, onder beheer van den architect H. J. Jesse, te Leiden; ingekomen 17 bilj., als:

W. J. Grijp, 's-Hage,	ƒ 115,000
J. Pijlstra, Bergsen (Kruisland),	» 113,570
A. C. Vink, Utrecht,	» 112,960
J. Visser, Papendrecht,	» 112,845
C. Egeswijl, Aarlanderveen,	» 111,000
C. v. d. Over en Los, Katwijk a/Z.,	» 109,650
S. Wit, Oterleek,	» 107,800
Gebr. Bonarius, Overveen,	» 102,000
Peters en Ruelofsen, Amsterdam,	» 100,950
A. Koen en Brakenburg, Overveen,	» 99,900
Gebr. Boutman,	» 94,100
C. Meijers, 's-Hage,	» 92,400
S. v. Soest, Mijndrecht,	» 89,900
A. Paardekooper, 's-Hage,	» 87,850
K. Hollander, Gouda,	» 87,499
T. J. Mirande, 's-Hage,	» 85,989
J. Trimbamer, Schiedam,	» 78,788

gegund.

Hilversum, 23 Maart: het leveren van 150 stuks straatlantarens met lantarendragers; ingek. 4 bilj., als:

J. Brouwer,	ƒ 2787
Th. Andriessen,	» 2772
C. Vaarmans,	» 1844.49
C. J. Schuurmans,	» 1388.25

gegund.

Leiden, 24 Maart: het afbreken en wederopbouwen van perceel no. 913 a/d. Stationsweg gemeente Oostgrest, onder beheer van den architect P. G. Lancel;

de hoogste inschrijving bedroeg	ƒ 6842
minste inschr. was P. Gestman, Leiden,	» 5838

gegund.

Amsterdam, 24 Maart: het amoveeren van het koffiehuis De IJsbreker en het daarterplaatse bouwen van een café met bovenwoningen, stal en koetshuis, ophooging en rioleering en verdere werken onder beheer van den ing.-architect A. L. van Gendt; ingek. 29 bilj., als:

Kommer en Vissers, Amsterdam,	ƒ 60,990	
H. C. Dorlas,	idem,	» 54,989
J. H. Schäfer, idem,		» 54,800
B. P. Wijsman, Nieuweramstel,		» 54,741
L. Sickler en J. Nouses, Amsterdam,		» 53,674
J. H. Hartgerink en W. Boom, idem,		» 53,540
P. Kampman en J. v. Harderwijk, idem,		» 51,879
J. G. de Haart Jr., Nieuweramstel,		» 51,540
A. Th. Kraaij, Amsterdam,		» 51,388
J. F. Prenzler, idem,		» 51,000
P. Groenhoff en A. G. Haak, Amsterdam,	ƒ 49,985	
W. P. Voorham, idem,	» 49,940	
H. W. A. Paans, idem,	» 49,928	
A. Paans, idem,	» 49,150	
H. R. Hendriks, Oe,	» 48,990	
Oosterink en Schut, Amsterdam,	» 48,900	
Cruyff en Schouten, idem,	» 48,680	
W. v. Doornik, idem,	» 48,280	
Cevijn en De Haan, idem,	» 47,950	
P. Vlasman, Utrecht,	» 47,800	
Gebr. v. Beekum, Amsterdam,	» 47,090	
P. S. Rijnierse, idem,	» 47,400	
A. Aalders, idem,	» 47,120	
B. v. Bouren, idem,	» 46,562	
H. J. Meekers, idem,	» 46,161	
G. Boon, idem,	» 45,585	
H. Rietsnijder en Zoon, idem,	» 44,900	
W. Greeve, Buiksloot,	ƒ 44,544	
J. Rutgers en C. IJsvogel, Aarlanderveen		
en K. J. B. v. Damme, Amsterdam,	» 43,444	

gegund.

St.-Jacobiparochie, 24 Maart: het verrichten van 5,500,000 steen langs den buitenberm van den zeedijk van het waterschap Het Nieuwlân; ingekomen 9 bilj., als:

De Groot en V. d. Red, St.-Annaparochie,	ƒ 9990
J. de Jong, Harlingen,	» 9718
F. du Roux, Oudebildtzijl,	» 9436
S. v. d. Zee, Harlingen,	» 8888
G. Arema, Tjummarum,	» 8686
F. Schaafsma, Harlingen,	» 8578
A. J. v. d. Meij, Berltkum,	» 8250
Joh. Dokter, Leeuwarden,	» 8240
F. Bruinsma, Lemmer,	» 7428

's-Hage, 25 Maart: ten behoeve van de Staatsspoorwegen op Java: de levering van: den noetzen bovenbouw voor 12 bruggen. Bestek no. 67:

	perc. 1	perc. 2	massa	ten bruggen Bestek no. 68:
Société de Sonelle, Seneffe,			ƒ 54,729	
D. A. Schreiber, Leiden,	ƒ 24,220	ƒ 28,628	52,848	
Harkort, Duisburg,	26,700	31,100	57,800	ƒ 74,800
J. Levêque & Co., Herstal (België),	26,900	29,430	56,330	75,700
Société Dyle & Bacalan, Parijs,	22,684	26,962	49,646	73,871
Société Franco-Belge, Brussel,	27,980	33,190	61,970	86,780
Union, Dortmund,			56,144	78,822
Société de Bousu, Bousu (België),		29,100		
Utrechtsche ijzergieterij, Utrecht,	34,832	46,595		114,796
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	30,219	36,690		
Veuve A. Fridérix, Luik,		29,200		
A. & V. Habt, Leuven,	23,380	28,900		77,000
E. H. Begemann, Helmond,		33,730		
Maschinenfabrik Esslingen, Esslingen,			72,500	101,000
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	33 235			100,240

's-Hage, 25 Maart: het onderhoud der riviere- en bestuitingswerken, behoorende tot den onderbouw der overbrugging van het Hollandsch Diep, van 1 Mei '85—30 April '86, met het aanbrengen van de noodige voorzieningen; ingek. 7 bilj., als:

G. de Hoog,	te Gorichem,	ƒ 5748
P. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 5350
P. Kleyn,	» Slishrecht,	» 4989
A. Boer Wz.,	» idem	» 4979
B. de Wierd,	» Nieuwenboorn,	» 4960
H. Timmer Cz.,	» Willemsdorp,	» 4899
D. Volker,	» Dordrecht,	» 4850
G. Kuiper,	te Zuidlaren,	ƒ 3090
H. Mantjien,	» idem	» 3040
R. A. v. Dehlen Fz.,	» Kiel-Windeweer,	» 2990.95
G. Kliphuis,	» idem	» 2760

gegund.

Haarlem, 26 Maart: het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen van het paviljoen «Wedgelegen», aldaar; ingek. 12 bilj., als:

J. Poelman,	te Haarlem,	ƒ 4004
N. W. Brakenburg,	» Overveen,	» 3999
M. v. Ommeren,	» Haarlem,	» 3989
J. B. Lasschuit,	» idem	» 3950
S. B. Peira,	» idem	» 3890
J. S. v. Veldhuizen,	» idem	» 3870
G. Huisebosch,	» idem	» 3866
M. Mulder,	» idem	» 3861
B. Hagen,	» idem	» 3775
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 3693
J. Visscher,	» idem	» 3600
D. A. Brakenburg,	» idem	» 3582

Tiel, 26 Maart: het wegruimen van ondiepten in de Waal- en Rijnwetering, in de districten Over- en Nederbetuwe; ingek. 9 bilj., als:

H. G. Willemmulder, Hemmen,	ƒ 23,800
Th. v. d. Bogaerd, Leeuwen,	» 17,000
D. v. d. Pias,	» 14,800
C. de Jongh	» 14,444
W. Geurts Az., Opheusden,	» 11,579
P. v. Hattum, Tiel,	» 10,300
J. Quint, Ochten,	» 9,800
E. v. Harn, Lienden,	» 9,480
W. H. Swets, Hardinksveld,	» 9,400

Arnhem, 26 Maart: 1o. het driejarig onderhoud van wegen, singels, pleinen en voetpaden, met de levering van de bouwstoffen, arbeidsloonen en gereedschappen; ingek. 9 bilj., als:

W. M. Nijenes,	ƒ 14,232
G. H. A. Elbers,	» 13,969
B. Bödder,	» 13,870
Joh. v. Toll,	» 13,240
J. W. Janssen,	» 12,860
W. A. R. Kok,	» 12,780
M. P. Vale,	» 12,537
W. H. de Haan,	» 12,272
G. H. v. d. Heijden,	» 12,240

gegund.

2o. de levering van 40.000 stuks Grieksteen van de Ourthe; ingek. 8 bilj., als:

A. Dupons voor de Société anonyme des Grès, marbres & petits granits à Tvoir,	ƒ 81.75	p/m.
G. Thoonsen, Mook,	» 81.65	»
l'Agence commerciale des Carrières de Grès de l'Ourthe: Neef en De Laveleye, Luik,	» 80.53	»
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	» 79.80	»
W. H. de Haan, Elden,	» 79.40	»
J. B. Petit, Breda,	» 75.80	»
F. Bodens, Mook,	» 73.60	»
E. Burtion, Luik,	» 72.40	»

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 4 APRIL 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Dinsdag, 7 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de société Concordia:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar. (Raming ƒ 5250);

2o. het éénjarig onderhoud van de werken in de Grebbelinie en de linie in Nederbetuwe. (Raming ƒ 1900);

3o. eene vervanging van kazernegebouwen te Amersfoort. (Raming ƒ 1100). Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 3 uren.

's-Bosch, te 11 uren, door het college van regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Armen, in het Eindhovensch Koffiehuis: het bouwen van een gesticht voor krankzinnigen op het landgoed «Voorburg», te Vucht, met lijfwering van alle materialen, die niet speciaal voor hesteders rekening in 't Bestek zijn vermeld. Inlichtingen bij den architect H. J. van Tulder, te Tilburg. Bilj. inzenden uiterlijk 6 April, vóór 12 uren, ten kantore der Godshuizen, te 's-Bosch.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van steenen en houten wallen, en het gewoon onderhoud van- en het verrichten van herstellingen aan: de steenen en houten wallen langs de grachten, enz., de rieten onder- en de gaten langs den openbaren weg, enz.; de openbare waterplaatsen en de versch-waterbakken. Inl. bij den stadsingenieur, Raadhuis, kamer no. 106.

Kuilenburg, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Kuilenburg, ten raadhuize: het leveren van 800 stère grint, in 3 perceelen, en van 100 stère ballast.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het koffiehuis De Draak: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Bergen-op-Zoom. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, op wiens bureau de biljetten 6 April, vóór 3 uren, in te leveren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eenige grafkelders op de burgerlijke begraafplaats, aldaar.

Muiderberg, te 1 uur, door den architect J. M. Koning, te Muiden: het bouwen van een societeitsgebouwtje te Muiderberg. Inl. bij genoemden architect. Aanw. één uur vóór de besteding.

Woensdag, 8 April.

Nijmegen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Nijmegen. (Raming ƒ 3800);

2o. het éénjarig onderhoud van de werken, aldaar. (Raming ƒ 1750). Bilj. inzenden 7 April, vóór 3 uren.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Rijkshuis aan het Westplein:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz. te Helder en op Texel. (Raming ƒ 7200);

2o. eene vervanging van gebouwen te Helder. (Raming ƒ 1200).

Biljetten inzenden 7 April, vóór 3 uren.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:

1o. en 2o. kael- en zeeblock;

3o. grauwdoek.

Kantens, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 250 stère grint langs de wegen.

Ridderkerk, te 11 uren, ten huize van Krijn de Jong, bij het stoomgemaal: het verbouwen der bouwhoeve Vrede Best, te Bolnes. Inl. bij den architect C. Karseboom, te Rijswijk.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken van trottoirs met trottoirbanden van Mendigersteen, en klinkergeten, in diverse straten der gemeente.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van tijdelijke gebouwen en tijkomende werken op het station Amersfoort, ten behoeve van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Arnhem en bij den sectiesingenieur, te Amersfoort. Raming ƒ 14.700.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: Bestek no. 69, de levering van den metalen bovenbouw voor 3 bruggen.

Barneveld, te 12 uren, bij G. Hiemstra J.Gz.: het afbreken en herbouwen eener nieuwe voorhuizing, het maken van een klein koelhuis enz., aan de plants onder Raard, bewoond door S. U. Roorda.

Zevenbergen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken van eene houten draaibrug met getrokken-ijzeren liggers, over de rivier de Mark, ter vervanging van het Lanegatschevier, en eene brugwachterswoning. Inl. bij den gemeente-architect. Raming ƒ 9183. (Herbesteding wegens wijziging.)

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een rundveeslachthuis, een stoomketelhuis en eenige andere werken, op het terrein van het openbaar slachthuis, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis. (Herbesteding.)

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Spanjaardsbrug, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis.

Vlissingen, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hôtel de Commerce:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken enz., te Vlissingen en te Rammekens;

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Middelburg. Inl. bij den opzichter van Fortificatiën, te Vlissingen, bij wien de bilj. 7 April, vóór 3 uren, in te zenden.

Deventer, te 2 uren, door de commissie tot het stichten van eene Herv. kerk te Okkenbroek, bij A Duijm: het bouwen van eene kerk en woning te Okkenbroek. Inl. bij den architect H. van Harte Mz., te Deventer.

Assen, 's avonds 8 uren, door L. Nathans: een vertimmering aan zijn huis, wijk A. no. 25. Inl. bij den architect G. Stel, aldaar.

Rotterdam: de levering van 4.000.000 Kil. Duitsche steenkolen, ten behoeve van de stoommachines der drinkwaterleiding.

Donderdag, 9 April.

Roermond, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Roermond. Inl. bij den opzichter van fortificatien, aldaar. Raming ƒ 4450. Bilj. inzenden 8 April, vóór 3 uren.

Vollenhove, te 12 uren, door het best. van het 1e Dijkdistrict in Overijsel, op het stadhuis: het verhoogen en verzwaren van 1000 M. Blokzijlerdijk. Inl. bij den opzichter A. Spit, te Vollenhove.

Zaandam, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het maken van dukdalven enz. in de Voorzaan;

2o. het maken eener steenglooiing op het Oostzijder Kattegat.

Inl. op het bureau van den ingenieur J. Meijers J.Wz., te Zaandam, van 7—8 April, voor no. 1 tusschen 10 en 1 uur, voor no. 2 tusschen 2 en 5 uren.

Jaarsveld, te 2 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Lekdijk-Benedendams, in het dijkhuis:

1o. het verhoogen en verzwaren van den Lekdijk-Benedendams over eene lengte van 1900 M., tusschen hektometerpaal 69 en 79, met bijkomende werken. Raming ƒ 18,000;

2o. de levering van grint voor den dijk en den damweg, in 3 perceelen, en het vervoer daarvan in 2 perceelen;

3o. de herstelling der rijzen pakwerken, dienende tot oeververdediging. Inl. bij den kameraar van het hoogheemraadschap.

Tietjerk, bij A. P. Snoek: de vertimmering van eene schuur en het maken van een melkkelder.

Vrijdag, 10 April.

Haarlem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het éénjarig onderhoud van werken, gebouwen enz. (Raming ƒ 8000);

2o. eene gedeeltel. binnenverving der groote kazerne. (Raming ƒ 1400). Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren.

Hoorn, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Helder, in het Hotel De Doele: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Hoorn. Raming ƒ 2450. Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren.

Neuzen, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in het Hotel Rotterdam:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Neuzen en te Ellewoutsdijk;

2o. het éénjarig onderhoud van de zeeweringen te Neuzen;

3o. het herstellen van de sluizen in de Oost- en Westboeren, te Neuzen. (Raming ƒ 3100).

Inl. bij den opzichter van fortificatiën, te Neuzen. Bilj. inzenden 9 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Zwolle, te 11½ uren, in het gemeentehuis van Zwollerkerspel: het leveren van 415 M³ grint, ten behoeve der kunstwegen.

Waarde, te 12 uren, door het best. van het waterschap Waarde, in het gemeentehuis: de gewoon-onderhoudswerken aan de waterkeering van dit waterschap, ged. het dienstjaar '85/'86. Inl. bij den dijksopzichter J. Blok Lz., aldaar. Aanw. 8 en 9 April. Raming ƒ 11,945.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het onderhouden en herstellen der zeeweringen wederzijds Delfzijl, van 1 Mei '85—30 April '86, en het bezaaien van onbezode aardgloeiingen en het dekken daarvan met winterkrammat;

2o. het vernieuwen der draaibrug te Zuidwolde over het kanaal van Groningen naar Onderdendam. Inl. bij den hoofdingenieur en ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter B. Harms, te Delfzijl.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het postgebouw te Gouda, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Raming ƒ 1300.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn langs den Staatsspoorweg tusschen Dordrecht en Gorichem. Inl. bij den inspecteur-chef der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij de lijninspect. te Rotterdam en Utrecht. Raming ƒ 1720.

Rotterdam, te 1 uur, door den aannemer J. H. Vos Sr.: de verf-, glas- en behangwerken voor den in-aanbouw-zijsalen nieuwen schouwburg, aldaar.

Empel, te 4 uren, door het polderbest. van Empel-en-Meerwijk, bij Jan van Lith:

1o. het vegen der waterleidingen;

2o. het leveren van 600 M³ onderhoudsgrint uit de Waal.

Inl. bij den polderopzichter F. van Dijk, te Empel.

Zaterdag, 11 April.

Grave, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Grave. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 2150. Bilj. inzenden 10 April, vóór 3 uren.

Nieuwlekkerland, te 11 uren, ten raadhuize: het bouwen van een

oude-mannen-en-vrouwenhuis, aldaar, op een daartoe bestemde houten fundeering. Inl. bij den bouwkundige A. den Boer, te Krimpen a/d. Lek.

Deventer, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zutfen, op het bureau van den hoofdopzichter van fortificatiën:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Deventer;

2o. eene binnenverving van kazernegebouwen, aldaar.

Bilj. inzenden 19 April, vóór 3 uren.

Geertruidenberg, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in het Hôtel-Santbergen:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Geertruidenberg;

2o. eene verving van gebouwen enz., aldaar.

Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Geertruidenberg. Bilj. maanden 10 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar.

Maandag, 13 April.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda;

2o. het éénjarig onderhoud van de Koninklijke Militaire Academie, aldaar.

Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Bilj. inzenden 12 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het opruimen van ondiepten uit eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, of daaraan in eigendom behoorende, in 14 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 90, het leveren van eiken dwarsliggers;

2o. Bestek no. 91, de levering van eiken wisselbout voor kruisingen.

Beiden Vernieuwingsfonds ten dienste der lijn Luik—Limburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den ingenieur Ch. Reyers, te Luik.

Wolfertsdijk, te 2 uren, door het best. van het waterschap Oud-Wolfertsdijk, bij C. van Strien, de levering van 323 M³ grint, vrachtvrij aan het Wolfertsdijksche veer. Biljetten inzenden bij den ontvanger-griffier.

Goriehem, te 2 uren, door den burgemeester:

1o. het sloopen van een bestaand gebouw der gemeentegasfabriek;

2o. het maken van eene onderhoute fundeering voor eene nieuwe stokerij en ovens, ten behoeve der fabriek, met levering der materialen.

Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 9 April, te 12 uren

Dinsdag, 14 April.

Zutfen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het logement De Zon: het éénjarig onderhoud

1o. van de werken, kazernegebouwen enz. te Zutfen;

2o. van de kazernegebouwen op de legerplaats bij Milligen.

Bilj. inzenden 13 April vóór 3 uren.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, aan wien de bilj. 13 April, vóór 3 uren, te zenden.

Maastricht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, in het koffiehuis La Belle Vue: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming *f* 8810. Biljetten inzenden 13 April, voor 3 uren.

Bedel, te 12 uren, door burg. en weth., bij L. Mol: het ver- en bijbouwen der openbare school, aldaar, met bijlevering van materialen en aanneldment. Inl. bij den architect A. M. A. Gulden, te Zaltbommel. Aanw. te 10 uren.

Woerden, te 1 uur, door den eerstaanwezend-ingenieur te Utrecht, in de voormalige Intimerie: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierickerschans. Biljetten inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Zwolle, te 3 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Oldeën: het éénjarig onderhoud

1o. der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle. (Raming *f* 2900);

2o. van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Oldebroek. (Raming *f* 4700).

Bilj. inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Langweer, bij den secretaris van het polderbest. van den Trijegaaster Veenpolder in Doniaverstal:

1o. het stichten van eene schutsluis in dien polder;

2o. het slaten van 100 M. lengte van de vaart;

3o. het stichten van een nieuw huis tot sluiswachterswoning.

Aanw. 10 April, door den opzichter E. H. Meijer, te St.-Nicolaasga.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 125,000 houten brugblokjes.

Woensdag, 15 April.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in Het Wapen van Amsterdam: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen, te Heusden. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Heusden. Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het éénjarig onderhoud van:

1o. de werken te Naarden. (Raming *f* 3760);

2o. de kazernegebouwen enz., aldaar. (Raming *f* 8040).

Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o het leveren van vierkant beslagen eiken wisselbout op het station Zwolle. Raming *f* 4700;

2o. de levering van Engelsche- en drieslags-wissels met toebehooren, voor de uitbreiding van de stations Zwolle, Groningen en Leeuwarden. Raming *f* 26,400.

Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 13 filters met bijbehoorende werken, ten behoeve van de uitbreiding der drinkwaterleiding, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 9 April, te 11 uren.

Donderdag, 16 April.

Alkmaar, te 12 uren, ten kantore der gasfabriek: de levering van minstens 32,000 Hl., Engelsche en Duitsche gaskolen.

Utrecht, te 1 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van verbruiksartikelen, van 1 Mei '85—30 April '86.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2400 scheepstons stortstoven en het maken van 1025 M³ zinkwerk op den oever van het waterschap, in 2 perceelen. Aanw. 10—15 April, van 10—1 uur.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam, van den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '85. Inl. bij den architect der Rijksmuseumgebouwen. Aanw. 9 April, te 10 uren. Raming *f* 7080.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 18,000,000 Kil. Engelsche gaskolen, en

2o. 13,000,000 KG. Westfaalsche gaskolen, ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 17 April.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het éénjarig onderhoud van:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist;

2o. werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, van de Klop tot en met Vreeswijk;

3o. werken in de stelling van Honswijk;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk;

5o. eene verving van werken en gebouwen.

Bilj. inzenden 16 April, vóór 3 uren.

Hennikendam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitbaggeren van de voorhaven (ongeveer 10,000 M³). Inl. bij den burgemeester en bij den stadsarchitect J. van Leeuwen.

Klundert, te 2 uren, door den rentmeester van het Kroondomein, ten raadhuize: eenige timmer- en metselwerken aan de domeinhoeven enz. in het rentambt Nieuwaart. Aanw. 13 April, te 10 uren.

Zaterdag, 18 April.

Venlo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Venlo. Raming *f* 8100. Bilj. inzenden 17 April, vóór 3 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: de levering van 190,000 vlakke Waal-trasklinker en 250,000 Friesche kromme klinker.

Dinsdag, 21 April.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud

1o. van de werken en kazernegebouwen te Gorichem, te Vuren en bij de sluis te Dalem. (Raming *f* 8970);

2o. van de werken van de Nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge en van daar tot de Lek. (Raming *f* 3480);

3o. van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein en de forten bezuiden de Waal en Merwede. (Raming *f* 6080);

4o. van de werken van het inundatiekanaal uit de Waal benoden Tiel naar de Linge. (Raming *f* 650).

Bilj. inzenden 20 April, vóór 3 uren.

Rotterdam, te 12 uren, door het ministerie van financiën, op het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen enz.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het vo ormalig Oostindisch Huis, te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 14 April, te 10 uren.

Nijmegen, te 3 uren, door de commissie voor den uitleg der stad, op het raadhuis: de levering van ruim 300 M. ijzeren huis, wijd 1.20 M., met de noodige hulpstukken, samen wegende 354,530 KG. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp.

Woensdag, 22 April.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland, van 1 Mei '85—30 April '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 15 April. Raming *f* 188,600.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende behoeften, in 30 perceelen.

Donderdag, 23 April.

Arnhem, door het prov. best.:

1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem, in '85;

2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem, in '85.

Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat, A. J. Groenen, te Arnhem.

Vrijdag, 24 April.

Zeist, te 2 uren, door burg. en weth.: de verbouwing en uitbreiding van het post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, aldaar. Inl. bij den architect A. Nijland, te Utrecht. Aanw. 21 April, te 11 uren.

Philippine, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, krum-, rijs- en steenglooiingswerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 17 en 21 April, van 10—12 uren.

Woensdag, 29 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootvercdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 27 Maart: het aanleggen van eene telegraaflijn van Hoogezand naar Zuidlaren; ingek. 14 bilj., als:

Gerbe Wolthuis, Beslum,		*f* 1129
R. v. Belden, Kielwindeweer,		» 1085
E. Schreuder, Soppemeer,		» 1044
F. Aberson, Steenwijk,		» 1043
H. Strating, Meppel,		» 999.99
G. P. v. Erp, Groningen,		» 994
D. Sawjn, Leeuwarden,		» 989
R. C. Kamminga, Veendam,		» 985
J. W. de Vries en H. v. Dijk, Smilde,		» 976
A. v. Straten, Zwolle,		» 964
J. Bosma, Hardegarijp,		» 944.50
A. Jalink, Goor,		» 925
Brm Bos, Smilde,		» 920
L. Kleinmeijer, Avereest,		» 827

Kats, 27 Maart: het leggen van een inhaagdijk in den Leendert Abrahampolder; ingek. 19 bilj., als:

C. Bolier, Bruinisse,		*f* 29.880
J. Leijs, 's-Heerenhoekerke,		» 26,666.66
C. F. v. Fraeijenhove Nenzen,		» 26,000
L. Kole,	idem	» 25,900
A. Vermorken, Ilontenisse,		» 25,700
E. de Maat, Hansweerd,		» 25,699
P. v. d. Berge, Koligenplaat,		» 24,800
C. de Groot, Dordrecht,		» 24,546
J. de Jonge, Biendinge,		» 24,488
B. den Exeter v. d. Brink, Krabbendijke,		» 24,150
P. v. d. Velde, Nemen,		» 24,000
A. Thoens,	idem	» 22,900
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,		» 21,900
C. H. Kalis Lz.,	idem	» 21,800
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 19,890
R. Schreuders, Kolhorn,		» 19,843
P. Sterk, Spijk,		» 19,700
C. de Ruijter, Hardinksveld,		» 19,569
C. Versteeg, Velp,		» 19,333
Raming		» 26,823

Groningen, 27 Maart: het bouwen van een heerenhuis aan den Ubbo-Emmiussingel, aldaar, onder beheer van den architect G. Schuitger; ingekomen 10 bilj., als:

G. P. v. Erp,	te Groningen,	*f* 14,100
A. de Vries,	» idem	» 13,900
J. H. Muhler,	» idem	» 13,843
H. J. L. Walker,	» idem	» 13,587
J. Werkman,	» idem	» 12,624
T. Y. Jelsma,	» idem	» 12,222
F. Roders,	» idem	» 12,155
G. Meuling,	» idem	» 11,987
H. Janssen,	» idem	» 11,808
H. de Haan,	» idem	» 11,807

Rotterdam, 27 Maart: de stukadoorwerken aan den in-aanbouw-zijnden schouwburg te Rotterdam; ingek. 7 bilj., als:

J. D. Paradies,	te Rotterdam,	*f* 43,150
J. v. Roenen,	» idem	» 37,480
J. D. Fast,	» 's-Hage,	» 33,823
J. H. Haage & Zn.,	» Rotterdam,	» 32,360
Gebr. v. Vreeswijk,	» idem	» 27,925
A. v. Vlijmen,	» 's-Hage,	» 24,370
Ginjaden en Gilbert,	» idem	» 21,484

Kornjum, 27 Maart: het wederopbouwen der gedeeltelijk afgebrande stolphuizing, bewoond geweest door Zijlstra, te Drouwjp, onder beheer van den architect F. Brouwer; ingek. 17 bilj.; minste inschr. was S. Nieuwland, te Marsum, de schuur met riet gedekt, *f* 4495.

Groningen, 27 Maart: het maken van een gebouw voor de verpleging van manvermogende ongelijders te Groningen, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 23 bilj., als:

J. J. Welrich,	te Hoogezand,	*f* 12,884
D. Edzards,	» Groningen,	» 12,840
R. Hoving,	» idem	» 12,365
J. de Vries,	» idem	» 12,352
H. Scheltens,	» idem	» 11,890
D. S. Dijkstra,	» idem	» 11,785
G. P. v. Erp,	» idem	» 11,783
J. Poelman,	» idem	» 11,704
K. Fekkes,	» idem	» 11,694
J. Haupt,	» idem	» 11,561
H. Kiel,	» idem	» 11,499
J. Ibelings,	» idem	» 11,449
B. de Jong,	» idem	» 11,293
E. Peters,	» idem	» 11,269
G. Meulink,	» idem	» 11,250
Ph. Hendriks,	» idem	» 11,247
J. H. Mulder,	» idem	» 11,148
H. Schreuder,	» idem	» 11,039
F. Roders,	» idem	» 11,037
H. Meijer,	» idem	» 10,999
T. Y. Jelsma,	» idem	» 10,847
F. Holthuis,	» idem	» 10,470
D. Dooijes,	» idem	» 10,378

gegund.

Hiermn, 28 Maart: het bouwen van een gemeentehuis, onder beheer van den architect H. Wartsema; ingek. 15 bilj., als:

H. Nieland,	te Wirdum,	*f* 6310
H. Wieringa,	» Ten Post,	» 6200
W. Rotschafer,	» Stedum,	» 6173
B. v. Eerden,	» Ten Post,	» 6116
J. Pot,	» Stedum,	» 5784
G. Broos,	» 't Zandt,	» 5755
P. Pothof,	» Spijk,	» 5750
T. Bos,	» Bedum,	» 5746
A. Pastoor,	» Stedum,	» 5500
E. Poort,	» Spijk,	» 5440
B. Wildeboer,	» Kreweerd,	» 4797
B. Kerthuis,	» Spijk,	» 4778
P. Dertien,	» Losdorp,	» 4745
W. Scheltens,	» Hiermn,	» 4700

gegund.

Hellevoetsluis, 28 Maart: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Brielle; ingek. 4 bilj., als:

J. Bont,	te Brielle,	*f* 3494
J. Veenenbos Pz.,	» idem	» 3393
J. Kortenhout,	» idem	» 3120
M. L. Veenenbos,	» idem	» 3289

2o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Hellevoetsluis; ingek. 3 bilj., als:

W. v. Lienden,	te Hellevoetsluis,	*f* 3620
W. v. Leeuwen,	» idem	» 3279
J. Lagendijk Jr.,	» Nieuwhelvoet,	» 3149

Utrecht, 28 Maart: 1o. het witten en schoonmaken van lokalen, en het verrichten van verfwerk in eenige stedelijke gebouwen; ingek. 7 bilj., als:

W. v. Willigenburg,		*f* 4640
J. Landzaat,		» 4376
H. v. d. Horst,		» 4220
A. Heineke,		» 4128.75
J. H. Hageman,		» 3580
P. J. v. d Steen,		» 3400
H. H. Abeling, enkel 2e perceel,		» 2050

gegund aan H. v. d. Horst.

2o. het verven en teren van bruggen en uitvoirs; ingek. 5 bilj., als:

H. de Bee,		*f* 1475
W. v. Willigenburg,		» 1390
J. Baatgerer,		» 1360
N. v. d. Zalm,		» 1280
A. J. v. Zelm,		» 1100

gegund.

Tiel, 28 Maart: het leveren en plaatsen van een drijvende bad-en-zweminrichting op de Waal, te Tiel, onder beheer van den architect C. v. Weerden; ingek. 5 bilj. als:

H. J. v. Boord,	te Zaltbommel,	*f* 5094
E. v. Zetten & Zn.,	» Tiel,	» 4840
L. H. Buitenaar,	» idem	» 4673
J. de Weijer,	» idem	» 4186
K. J. Buijsch v. Dugteren,	» Utrecht,	» 4112

gegund.

Baarn, 28 Maart: de vergroeting van de villa »Amalia", onder beheer van den architect A. J. v. d. Stok Jr.; ingek. 6 bilj., als:

H. v. Schadewijk,	te Soest,	*f* 30,660
H. Mouw,	» Hilversum,	» 29,324
W. v. Doornik,	» Baarn,	» 28,300
A. Paans,	» Amsterdam,	» 27,900
H. W. A. Paans,	» idem	» 27,160
H. de Haan,	» idem	» 26,650

Sliedrecht, 28 Maart: het bouwen van een woonhuis aan het beneden-eind te Sliedrecht, onder beheer van den architect J. Schotel; ingek. 16 bilj., als:

J. Bregje,	te Sliedrecht,	*f* 21,074.15
W. Hofman,	» idem	» 17,975
J. Zuiderbaak Jz.,	» idem	» 16,930
B. Smeek,	» idem	» 15,999
B. v. d. Wiel,	» idem	» 15,797
J. M. Visser,	» idem	» 15,265
F. H. Meijer,	» idem	» 15,004
F. Streefland,	» idem	» 15,327
J. v. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 15,310
K. Hollander,	» Gouda,	» 15,150
J. de Rouwe,	» Sliedrecht,	» 14,938
J. Blok,	» 's-Gravenzeedijk,	» 14,847
A. de Vijn,	» Dordrecht,	» 14,796
J. Beverloo,	» Sliedrecht,	» 14,640
P. Kraaijeveld Pz.,	» idem	» 14,444
J. Spruijt en A. v. Staveren,	» Krahingen,	» 13,789

Bergambacht, 28 Maart: het afbreken en wederopbouwen der Slimmebrug; gegund aan J. van den Berg, te Ammerstol, voor *f* 1599.

Westerhoven, 30 Maart: het bouwen eener nieuwe R.-K. kerk met sacristieën en toren, naar de plans van den architect H. J. van Tuhler, te Tilburg; ingekomen 6 bilj., als:

Gebr. v. d. Struijk en J. v. Rijt, Oosterwijk,		*f* 24,990
F. Oliviers, Gemert,		» 24,840
H. Franken, Bergeijk,		» 22,546.25
H. v. Asseldonk, Helmond,		» 21,500
Jos. Roosendrijs, Boxmeerberg,		» 20,850
L. de Booij, Tilburg,		» 20,790

gegund.

Yerden, 30 Maart: het vernieuwen van het dak der Herv. pastorie, aldaar, onder beheer van den bouwkundige H. A. Wennink, aldaar; ingekomen 3 bilj., als:

B. Blankvoort,	te Eibergen,	*f* 2679
C. Pasman,	» Yerden,	» 2626
Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 2495

gegund.

's-Hage, 30 Maart; de verkoop van gronden en de afbraak van eenige gebouwen in het voormalig hofje van Van Bass:

Namen, Woonplaats.	Afbraak geheel.	Afbraak in perceelen.	Verkoop grond in het geheel.	Verkoop grond en afbraak in perceelen	Gebouden som per M².	
G. C. Smeele, 's-Hage,				*f* 2300.— voor perceel *a*.	*f* 48.18	
Johs. de Bres, Jzn., Dordrecht.	*f* 444.44					
B. Pelak, 's-Hage,				*f* 6240.— voor perceel *a*.	» 40.—	
G. Teunissen, idem,				*f* 6625.— voor perceel *a*.	» 66.23	
G. Beukers, idem,				*f* 4500.— voor perceel *a*.	» 30.—	
J. P. Gabel, idem,			*f* 12,500.—		» 52.89	
J. Rosmolen & Cie, idem,	» 300.—		» 17,700.—		» 46.58	
J. H. Kleijn, idem,	» 150.—			*f* 8250.— voor perceel *a*.	» 75.—	
M. Zanen, idem,				*f* 6050.— voor perceel *a*.	» 46.41	
			» 14,300.—	zonder afbraak *f* 7240.—		*f* 54.10 hierender is de afbraak begrepen.
H. J. F. v. Gaalen, idem,					» 38.10	
W. Leon, Amsterdam,	» 675.—					te laat ingekomen.

Zwolle, 30 Maart: het aanleggen eener tramlijn van de Willemskade te Zwolle naar het Katervoer aan den IJssel, en het bouwen van eene remise met wachtkamer alsdaar, onder beheer van den architect H Woustra Jr., te 's-Hage: ingek. 15 bilj., als:

L. de Waard, Staveren,	ƒ 28,900
Meijer en Van den Berg, Zwolle,	» 25,982
P. Ibell en A. Blocks, idem	» 21,200
L. v. Nispen idem	» 21,828
C. Langeveld, Nieuwerkanstel,	» 20,784
D. Brand, Giessendam,	» 20,518
J. Hesselingen, Meppel,	» 20,450
G. v. Uuen, Zwolle,	» 19,990
G. A. v. Spanje, Rotterdam,	» 19,750
Th. Verhoeven, Deventer,	» 19,688
A. Terwindt, Pannerden,	» 19,660
B. W. de Blécourt, Almelo,	» 19,387
H. Strating, Meppel,	» 18,542
F. H. Noorman, Zwolle,	» 17,522
A. Hartog Az., Amsterdam,	» 17,382
Raming	» 20,700

Amsterdam, 30 Maart: het bouwen van een perceel aan de Weesperzijde no. 19, onder beheer van den architect J. H. T. Löning; ingek. 30 bilj., als:

J. P. Cornelissen,	ƒ 13,149
A. H. Gerjpink,	» 12,679
J. de Lange,	» 12,230
B. Krijnen,	» 12,189
R. de Bruin,	» 12,140
Kommer en Vissers,	» 11,994
A. Aalders,	» 11,925
G. Boon,	» 11,654
D. W. Veneman,	» 11,650
D. Heijink,	» 11,640
J. A. v. Noppen,	» 11,350
H. Roetsijder & Zn.,	» 11,278
W. H. Strujs,	» 11,200
R. Repko,	» 10,990
D. Limper,	» 10,975
F. Luijten,	» 10,888
L. N. de Groot,	» 10,869
Peeters en Roelofsen,	» 10,850
J. H. Hartgerink en W. Boom,	» 10,780
A. T. Kraaij,	» 10,585
P. Kaspmain en J. v. Harderwijk,	» 10,524
C. E. Stokmans & Zn.,	» 10,500
H. P. Wijsman,	» 10,460
L. Sickler en J. Nomes,	» 10,300
G. Lascaris,	» 10,290
G. Wout,	» 9,999
H. W. A. Paans,	» 9,350
J. A. Huij,	» 9,288
P. A. Matthieu,	» 9,200
Cruijff en Schouten,	» 8,950
gegund.	

Maastricht, 30 Maart: de levering van 100.000 trottoirstoenen en 10,000 hoekstoenen (halve keien); minste inschr. waren E. Hamblet en A. Hofy, te Comblain-au-Pont, trottoirstoenen à ƒ 35.80, hoekstoenen à ƒ 20.

Utrecht, 31 Maart: Bestek no. 420, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Sittard; ingekomen 8 bilj., als:

C. ter Haar,	te Winterswijk,	ƒ 16,800
J. v. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 16,700
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 16,490
G. H. Mestrum,	» Maasbracht,	» 16,480
G. Beckers,	» Blerik,	» 16,420
J. W. v. d. Putten,	» Helmond,	» 16,347
J. Gielen,	» Kessel,	» 16,325
J. Landy,	» Sittard,	» 16,200

Nijmegen, 31 Maart: het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen te Nijmegen, voor W. van Hasselt; ingek. 5 bilj., als:

J. H. Smits & Co.,	ƒ 19,900
W. v. d. Roest,	» 19,245
A. Th. Opsomer en C. F. Eijkelen,	» 18,687
W. v. d. Wagt,	» 18,300
J. S. Grandjean en H. W. Thomissen,	» 18,300
Niet gegund.	

Hilversum, 31 Maart: het maken van een brug, alsmede bad- en kleedkamers enz., voor de bad-en-zweminrichting aan de Gooische-vaart te Hilversum, onder beheer van den architect J. Rietbergen; ingek. 6 bilj., als:

J. C. T. Zwees aardt,	te Hilversum,	ƒ 5990
H. Klokke,	» idem	» 5600
G. Seijpen,	» idem	» 5590
K. Hansmoet,	» Elburg,	» 5400
R. Mouw,	» Hilversum,	» 5220
J. Fahren,	» idem	» 4740

Haarlem, 31 Maart: het onderhoud der boorden van de Ringvaart om den Haarlemmermeerpolder, ged. '85; minste inschr. was J. van den Heuvel Az., te Haarlemmermeer, voor ƒ 3672.

Delft, 1 April: het bouwen van een dubbel woonhuis met koetshuis, met 2 bovenwoningen en pand voor stoombleekerij, onder beheer van den bouwkundige P. Zuidgeest, in 3 perceelen:

		metselwerk	timmerwerk	voor het geheele werk
J. R. Vos,	Delft,	ƒ 6985		
P. J. Stigter,	idem			ƒ 18,280
P. v. Dijk,	idem		ƒ 11,588	
W. F. C. Schaap,	idem		2,310	16,400
J. F. Luxemburg,	idem		8,883	
G. J. v. Heek & Co.,	idem			18,851
C. Ilenkes,	idem	7630		
W. Westmaas	's-Hage,			17,945
W. P. Teenwisse,	idem	8995		17,420
F. Geers,	Delft,		9,300	
C. Paalvast,	idem	7940		
Gebr. J. J. en J. Lucas,	idem	8250		
H. Beijer, Hoé-van-Delft,			10,375	17,300

Gegund perc. 1 aan J. R. Vos, perc. 2 aan J. F. Luxemburg.

Arnhem, 1 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Arnhem, en dat der werken en gebouwen van het fort bij Westervoort, onder het beheer der genie te Arnhem: ingek. 7 bilj., als:

J. W. Jansen,	te Arnhem,	ƒ 3990
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 3818
J. v. Tell,	» idem	» 3798
J. v. d. Tas,	» Elst,	» 3740
W. A. H. Kok,	» Arnhem,	» 3700
B. Bobler,	» idem	» 3700
J. P. Welsing,	» idem	» 3698
Raming		» 3900

's-Hage, 1 April: het maken van een arduin dam in de gracht van het voormalig bastion no. 9, te Venlo, het opruimen van de bruggen over die gracht, en het maken van eenige daarmee in verband staande werken, ten behoeve van den spoorweg Nijmegen—Venlo: ingek. 4 bilj., als:

A. Terwindt,	te Westpunnerden,	ƒ 23,000
G. Straatman,	» Linne,	» 17,118
J. v. Deutekom,	» Baardwijk,	» 15,610
J. Hillen,	» Grave,	» 13,796

Hilversum, 1 April: het bouwen van een bouwmanswoning met stalling voor 30 koeien, bijgebouw, hooiberg, enz. te 's-Graveland, onder beheer van den architect W. Langhout Gz., te Amsterdam: ingek. 26 bilj., als:

J. Koster, Wegman en P. Langendijk,	Beverwijk,	ƒ 19,322
L. v. Zon, Purmerend,		» 18,957
F. Zuiderbaan en H. Swart, Purmerend,		» 18,570
K. Bosman, Beemster,		» 18,000
H. C. Klokke, Hilversum,		» 18,000
M. v. d. Lippe, Beemster,		» 17,900
A. Keers, Hilversum,		» 17,900
F. Luijten, Amsterdam,		» 17,870
W. Swaan, Hilversum,		» 17,800
E. Woudt, Naarden,		» 17,300
C. v. Diest, Kraudekerk,		» 17,195
P. Nieuwestad, 's-Graveland,		» 17,180
J. C. Th. Zwees aardt, Hilversum,		» 16,900
B. A. v. Ilsige,	idem	» 16,800
J. Fahren,	idem	» 16,800
G. Gijzel,	's-Graveland,	» 16,350
W. Meijer,	idem	» 16,300
C. v. d. Berg,	idem	» 16,025
W. Gijzel,	idem	» 16,000
S. v. Soest, Mijdrecht,		» 15,814
Gebr. v. Wahlerveen, Maarseveen,		» 15,400
R. Mouw, Hilversum,		» 14,400
J. J. Bolderbeij, 's-Graveland,		» 14,300
J. Boer,	idem	» 14,300
F. Boer,	idem	» 14,000
J. v. Groningen, Maarsen,		» 11,988

Een biljet te laat ingekomen van J. C. v. Gijn, te Weesp, voor » 15,006

Velp, 2 April: het verrichten van eenige verschillende werkzaamheden aan villa »Flora" te Velp, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren: ingek. 5 bilj., als:

J. J. Crop,	te Velp,	ƒ 845
A. Ledeboer,	» idem	» 816
W. Vleeming,	» idem	» 796
J. C. Jansen,	» idem	» 720
Wed. Stevntjes,	» idem	» 619
gegund.		

Amersfoort, 2 April: 1o. het maken van den onderbouw der St.-Andries- en Kamppoortsbruggen: ingek. 5 bilj., als:

H. J. Baitenhuis,	te Elspeet,	ƒ 5800
P. Leenders,	» Utrecht,	» 4647
J. B. F. Lensing,	» Amersfoort,	» 3990
J. H. Boersen	» idem	» 3772.60
C. Lensing,	» idem	» 3289
gegund.		

2o. het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw der St.-Andries- en Kamppoortsbruggen: ingek. 9 bilj., als:

	St. Andries.	Kampp. samen.
G. Meyer, Stad-Musselkanaal,	ƒ 4838	
D. A. Schreiben & Co., Leiden,	ƒ 4719 » 7797	ƒ 12.000
Penn & Raudnin, Dordrecht,	» 4250 » 7650	» 11,750
Maatsch. IJzergieterij De Prins v. Oranje, 's-Hage.	» 4276 » 6296	» 10.446
H. Dalhuisen, Kampen.	» 3980 » 6160	» 10,290
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage.	» 3909 » 6199	» 10,108
J. Hillen & Co., Blerik bij Venlo,	» 4196 » 5910	» 10,106
S. H. Grevnier & A. Emmerich, Stadskanaal,	» 3700 » 4800	» 8420
J. Schaefer, Busseldorp,	» 2880 » 5400	» 8280

De gunning is aangehouden tot 8 April.

Haarlem, 2 April: het doen van eenige veranderingen in de hoogere burgerschool met 5jarigen cursus aan de Jacobijnestraat: ingek. 7 bilj., als:

J. Machielse,	te Haarlem,	ƒ 439
J. S. Velthuijsen,	» idem	» 430
R. J. v. Lieni,	» idem	» 399
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 392
C. Elfers & Zn.,	» idem	» 378
W. v. Scheijndel,	» idem	» 348.50
S. H. Peijra,	» idem	» 345
gegund.		

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 90, het leveren van eiken dwarsliggers;

2o. Bestek no. 91, de levering van eiken wisselhout voor kruisingen.

Beiden Vernieuwingsfonds ten dienste der lijn Luik—Limburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den ingenieur Ch. Besson, te Luik.

Wolfertsdijk, te 2 uren, door het best. van het waterschap Oud-Wolfertsdijk, bij C. van Strien, de levering van 533 M³ grint, vrachtvrij aan het Wolfertsdijkscheurer. Biljetten inzenden bij den ontvanger-griffier.

Gorichem, te 2 uren, door den burgemeester:

1o. het slopen van een bestaand gebouw der gemeentegasfabriek;

2o. het maken van eene onderbride fundeering voor eene nieuwe stokerij en ovens, ten behoeve der fabriek, met levering der materialen.

Inl bij den gemeentearchitect.

Dinsdag, 14 April.

Zutfen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het logement De Zon:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen;

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., op de legerplaats bij Milligen.

Biljetten inzenden 13 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, aan wien de bilj. 13 April, vóór 3 uren, te zenden.

Maastricht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, in het koffiehuis La Belle Vue: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 8850. Biljetten inzenden 13 April, voor 3 uren.

Hedel, te 12 uren, door burg. en weth., bij L. Mol: het ver- en bijbouwen der openbare school, aldaar, met bijlevering van materialen en ameublement. Inl. bij den architect A. M. A. Gulden, te Zaltbommel. Aanw. te 10 uren.

Woerden, te 1 uur, door den eerstaanwezend-ingenieur te Utrecht, in de voormalige Infirmerie: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierikerschans. Biljetten inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Zwolle, te 3 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Odéon: het éénjarig onderhoud

1o. der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle. (Raming ƒ 2300);

2o. van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Ohlebroek. (Raming ƒ 4700).

Bilj. inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Langweer, bij den secretaris van het polderbest. van den Trijegaastor Veengelder in Donkawerstal:

1o. het stichten van eene schutsluis in dien polder;

2o. het slutten van 100 M. lengte van de vaart;

3o. het stichten van een nieuw huis tot sluiswachterswoning.

Inl bij opzichter E. H. Meijer, te St.-Nikolaasga.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 125,000 houten brugblokjes.

Woensdag, 15 April.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in Het Wapen van Amsterdam: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen, te Heusden. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Heusden. Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het éénjarig onderhoud van:

1o. de werken te Naarden. (Raming ƒ 3760);

2o. de kazernegebouwen enz., alsdaar. (Raming ƒ 5040).

Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o het leveren van vierkant beslagen eiken wisselhout op het station Zwolle. Raming ƒ 4700;

2o. de levering van Engelsche- en driedags-wissels met toebehoeren, voor de uitbreiding van de stations Zwolle, Groningen en Leeuwarden. Raming ƒ 26,400.

Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle.

Wageningen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een schuurtje bij den Bennekomschen Tol, met de levering der materialen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 14 April, te 9 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 13 filters met bijbehoorende werken, ten behoeve van de uitbreiding der drinkwaterleiding, alsdaar. Inl. aan het Timmerhuis.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van:

1o. 70,500 Ourtheiceien, retailles, 200 M. trottoirband en 100 M. kantsteen;

2o. 375,000 Waalkliukers of IJsselkliukers (Waalcorm), in 3 perceelen.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Bedum, te 5 uren, in het gemeentehuis: het vertimmeren en verven van het schoolgebouw te Bedum; afstrating van de onderwijzerswoning te Zuidwolde, enz.

Wommels, ten gemeentehuize van Hennaarderadeel: de herstrating van een gedeelte straatweg in de kom van het dorp Wommels, lang ongeveer 115 M., breed 3,60 M. Inl. bij den opzichter D. T. Wijma, aldaar.

Donderdag, 16 April.

Utrecht, te 10 uren, in het Militair Tehuis: het bouwen van eene villa met tuinmanswoning en schuur, nabij het station van den Centraalspoorweg Ermelo—Veldwijk, voor M. J. Chevallier Jr. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 13 April, van 10—11 uren.

Utrecht, te 10½ uren, door het best. der Vereeniging tot Christelijke verpleging van krankzinnigen, in het Militair Tehuis: het bouwen van paviljoens met keuken en waschhuis, op het landgoed »Veldwijk". Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 13 April, van 11—12 uren.

Alkmaar, te 12 uren, ten kantore der gasfabriek: de levering van ongeveer 32,000 HL. Engelsche en Duitsche gaskolen.

Kampen, te 12½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, in het Hotel des Pays-Bas: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Kampen. Raming ƒ 4580. Bilj. inzenden 15 April, vóór 3 uren, in de bureenkamer van den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen.

Utrecht, te 1 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van verbruiksartikelen, van 1 Mei '85—30 April '86.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2400 scherpstens stortstoen en het maken van 1025 M² zinkwerk op den zeever van het waterschap, in 2 perceelen. Aanw. 13—15 April, van 10—1 uur.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam, van den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '86. Inl. bij den architect der Rijksmuseumgebouwen. Raming ƒ 7000.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 13,000,000 KG. Engelsche gaskolen, en

2o. 13,000,000 KG. Westfaalsche gaskolen, ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 17 April.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het éénjarig onderhoud van:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist;

2o. werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, van de Klop tot en met Vreeswijk;

3o. werken in de stelling van Houwijk;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Olijk;

5o. eene vervang van werken en gebouwen.

Bilj. inzenden 16 April, vóór 3 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen:

1o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Muiden tot Binderdam. (Raming ƒ 3550);

2o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Kijkuit tot Maarsereen. (Raming ƒ 3800).

Biljetten inzenden 16 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Beemkendam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitbaggeren van de voorhaven (ongeveer 10,000 M³). Inl. bij den burgemeester en bij den stadsarchitect J. van Leeuwen.

Klundert, te 2 uren, door den rentmeester van het Kroondomein,

BIJVOEGSEL VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 11 APRIL 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 13 April.

Dordrecht, door het gemeentebestuur:

1o. te 10 uren, aan het bureau der gemeentewerken: het dempen en rioleeren van een gedeelte sloot, ter lengte van ongeveer 50 M., langs de zuidoostzijde van de Toulonschelaan, aldaar;

2o. te 12 uren, ter secretarie: a. het leveren van riviergrint, ter aan te wijzen plaatsen, ten behoeve der wegen; b. het vervoer dier grint.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland:

1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda;

2o. het éénjarig onderhoud van de Koninklijke Militaire Academie, aldaar.

Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Bilj. inzenden 12 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het sloopen van het gebouw aan den Singel bij den Munttoren, genaamd »Het logement De Munt". Inl. bij den directeur der publieke werken, Raadhuis, kamer no. 95

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten der in-aanbouw-zijnde school voor onvermogenden aan het Kortenbosch, aldaar.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het opruimen van ondiepten uit eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, of daaraan in eigendom behoorende, in 14 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Amsterdam, te 2 uren, in het café De Roode Leeuw: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen aan de Martelaarsgracht. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., aldaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 90, het leveren van eiken dwarsliggers;

2o. Bestek no. 91, de levering van eiken wisselhout voor kruisingen.

Beiden Vernieuwingsfonds ten dienste der lijn Luik—Limburg. Inl. aan het centraalbureau en bij den ingenieur Ch. Besson, te Luik.

Wolfertsdijk, te 2 uren, door het best. van het waterschap Oud-Wolfertsdijk, bij C. van Strien, de levering van 533 M³ grint, vrachtvrij aan het Wolfertsdijkscheurer. Biljetten inzenden bij den ontvanger-griffier.

Gorichem, te 2 uren, door den burgemeester:

1o. het sloopen van een bestaand gebouw der gemeentegasfabriek;

2o. het maken van eene onderbride fundeering voor eene nieuwe stokerij en ovens, ten behoeve der fabriek, met levering der materialen.

Inl bij den gemeentearchitect.

Dinsdag, 14 April.

Zutfen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het logement De Zon:

1o. het éénjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen;

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., op de legerplaats bij Milligen.

Biljetten inzenden 13 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen enz., te Dordrecht. Inl. bij den opzichter van fortificatiën, aldaar, aan wien de bilj. 13 April, vóór 3 uren, te zenden.

Maastricht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, in het koffiehuis La Belle Vue: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Maastricht. Inl. bij den hoofdopzichter van fortificatiën, aldaar. Raming ƒ 8850. Biljetten inzenden 13 April, voor 3 uren.

Hedel, te 12 uren, door burg. en weth., bij L. Mol: het ver- en bijbouwen der openbare school, aldaar, met bijlevering van materialen en ameublement. Inl. bij den architect A. M. A. Gulden, te Zaltbommel. Aanw. te 10 uren.

Woerden, te 1 uur, door den eerstaanwezend-ingenieur te Utrecht, in de voormalige Infirmerie: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierikerschans. Biljetten inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Zwolle, te 3 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Odéon: het éénjarig onderhoud

1o. der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle. (Raming ƒ 2300);

2o. van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats bij Ohlebroek. (Raming ƒ 4700).

Bilj. inzenden 13 April, vóór 3 uren.

Langweer, bij den secretaris van het polderbest. van den Trijegaastor Veengelder in Donkawerstal:

1o. het stichten van eene schutsluis in dien polder;

2o. het slutten van 100 M. lengte van de vaart;

3o. het stichten van een nieuw huis tot sluiswachterswoning.

Inl bij opzichter E. H. Meijer, te St.-Nikolaasga.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 125,000 houten brugblokjes.

Woensdag, 15 April.

Heusden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Bosch, in Het Wapen van Amsterdam: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen, te Heusden. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den opzichter van fortificatiën, te Heusden. Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het éénjarig onderhoud van:

1o. de werken te Naarden. (Raming ƒ 3760);

2o. de kazernegebouwen enz., alsdaar. (Raming ƒ 5040).

Bilj. inzenden 14 April, vóór 3 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen:

1o het leveren van vierkant beslagen eiken wisselhout op het station Zwolle. Raming ƒ 4700;

2o. de levering van Engelsche- en driedags-wissels met toebehoeren, voor de uitbreiding van de stations Zwolle, Groningen en Leeuwarden. Raming ƒ 26,400.

Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle.

Wageningen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een schuurtje bij den Bennekomschen Tol, met de levering der materialen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 14 April, te 9 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van 13 filters met bijbehoorende werken, ten behoeve van de uitbreiding der drinkwaterleiding, alsdaar. Inl. aan het Timmerhuis.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van:

1o. 70,500 Ourtheiceien, retailles, 200 M. trottoirband en 100 M. kantsteen;

2o. 375,000 Waalkliukers of IJsselkliukers (Waalcorm), in 3 perceelen.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Bedum, te 5 uren, in het gemeentehuis: het vertimmeren en verven van het schoolgebouw te Bedum; afstrating van de onderwijzerswoning te Zuidwolde, enz.

Wommels, ten gemeentehuize van Hennaarderadeel: de herstrating van een gedeelte straatweg in de kom van het dorp Wommels, lang ongeveer 115 M., breed 3,60 M. Inl. bij den opzichter D. T. Wijma, aldaar.

Donderdag, 16 April.

Utrecht, te 10 uren, in het Militair Tehuis: het bouwen van eene villa met tuinmanswoning en schuur, nabij het station van den Centraalspoorweg Ermelo—Veldwijk, voor M. J. Chevallier Jr. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 13 April, van 10—11 uren.

Utrecht, te 10½ uren, door het best. der Vereeniging tot Christelijke verpleging van krankzinnigen, in het Militair Tehuis: het bouwen van paviljoens met keuken en waschhuis, op het landgoed »Veldwijk". Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 13 April, van 11—12 uren.

Alkmaar, te 12 uren, ten kantore der gasfabriek: de levering van ongeveer 32,000 HL. Engelsche en Duitsche gaskolen.

Kampen, te 12½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, in het Hotel des Pays-Bas: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Kampen. Raming ƒ 4580. Bilj. inzenden 15 April, vóór 3 uren, in de bureenkamer van den hoofdopzichter van fortificatiën, te Kampen.

Utrecht, te 1 uur, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van verbruiksartikelen, van 1 Mei '85—30 April '86.

Zierikzee, te 1 uur, door het dagelijksch best. van het waterschap Schouwen, aan 's Landskamer: het leveren van 2400 scherpstens stortstoen en het maken van 1025 M² zinkwerk op den zeever van het waterschap, in 2 perceelen. Aanw. 13—15 April, van 10—1 uur.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam, van den dag der goedkeuring tot 31 Dec. '86. Inl. bij den architect der Rijksmuseumgebouwen. Raming ƒ 7000.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 13,000,000 KG. Engelsche gaskolen, en

2o. 13,000,000 KG. Westfaalsche gaskolen, ten dienste der gemeentegasfabriek, aldaar.

Vrijdag, 17 April.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het éénjarig onderhoud van:

1o. werken en kazernegebouwen enz., te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist;

2o. werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, van de Klop tot en met Vreeswijk;

3o. werken in de stelling van Houwijk;

4o. werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Olijk;

5o. eene vervang van werken en gebouwen.

Bilj. inzenden 16 April, vóór 3 uren.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen:

1o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Muiden tot Binderdam. (Raming ƒ 3550);

2o. het éénjarig onderhoud der werken langs de Vecht van Kijkuit tot Maarsereen. (Raming ƒ 3800).

Biljetten inzenden 16 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Beemkendam, te 12 uren, door burg. en weth.: het uitbaggeren van de voorhaven (ongeveer 10,000 M³). Inl. bij den burgemeester en bij den stadsarchitect J. van Leeuwen.

Klundert, te 2 uren, door den rentmeester van het Kroondomein,

ten raadhuize: eenige timmer- en metselwerken aan de domeinhoeven enz., in het rentambt Neerwaart. Aanw. 13 April, te 10 uren.

Zaterdag, 18 April.

Zutfen, te 11 uren, door het best. der David-Evekinkstichting, in het café-Bellevue: het bouwen van eene bestuurskamer aan den Berkelsingel. Inl. bij den architect D. Lijsen. Aanw. 15 April, te 2 uren.

Hilligersberg, te 11 uren, door het best. der vereenigde polders Schieveen, Berg-en-Broek en De 110 Morgen: het amoveeren van de bestaande ophaalbrug in Schieveen, en het maken van eene nieuwe vaste brug over de wetering, aldaar.

Venlo, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Venlo. Raming *f* 8100. Bilj. inzenden 17 April, vóór 3 uren.

Hasselt, te 12 uren, door het best. van het waterschap Hasselt-en-Zwartsluis, in De Herderin: het doen van herstellingen aan verschillende waterkeerende werken en werken voor de waterlossing. Inl. bij den hoofdopzichter Jac. Fransen, te Zwartsluis.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: de levering van 190,000 vlakke Waalstraatklinker en 250,000 Friesche keromme klinker.

Amsterdam, te 3 uren, door de maandelijkse vennootschap »Verkoophokaal Frascati": het amoveeren van de perceelen Barberstraat no. 3 en 5, en het daarterplaatse bouwen van een monsterzaal, ter vergrooting van de daarnaast bestaande, met levering van materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, te Amsterdam.

Maandag, 20 April.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een stevenen duiker ter verbinding van de Singelgracht met de Lijnbaansgracht tegenover de Passeerdersgracht;

2o. het verbreeden van den oostelijken wal aan de Gelderschekade, van voor perceel 75, tot de brug in de Prins-Hendrikkade over de waterkeering voor de Gelderschekade;

3o. het verbreeden van de Zeeniskade, van voor perceel 9 tot tegenover de cellulaire gevangenis.

Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verrichten van diepwerken in de stadsgrachten;

2o. het leggen van eenige klinker- en keibestratingen,

Inl. bij den gemeentearchitect.

Dinsdag, 21 April.

Groningen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, in de bureaukamer van den opzichter van fortificatiën, aldaar: het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken, te Groningen. (Raming *f* 4960). Bilj. inzenden 20 April, vóór 3 uren, in genoemde bureaukamer.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud

1o. van de werken en kazernegebouwen te Gorichem, te Vuren en bij de sluis te Dalem. (Raming *f* 8070);

2o. van de werken van de Nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge en van daar tot de Lek. (Raming *f* 3480);

3o. van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loenestein en de forten bezuiden de Waal en Merwede. (Raming *f* 6080);

4o. van de werken van het inundatiekanaal uit de Waal beneden Tiel naar de Linge. (Raming *f* 650).

Bilj. inzenden 20 April, vóór 3 uren.

Rotterdam, te 12 uren, door het ministerie van financiën, op het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen enz.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het vo. malig Oostindisch Huis, te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 14 April, te 10 uren.

Rotterdam, te 12 uren, door den provincialen inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan gebouwen, ingenomen door de kantoren der directe belastingen, invoerrechten en accynzen en der registratie enz., aan de loempes en de Scheepmakersharen, aldaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 13 April, te 10 uren.

Nijmegen, te 3 uren, door de commissie voor den uitleg der stad, op het raadhuis: de levering van ruim 300 M. ijzeren buis, wijd 1.20 M., met de noodige ledestukken, samen wegende 354,530 KG. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp.

Woensdag, 22 April.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, aan den Arendstein: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Leeuwarden. Raming *f* 5450. Bilj. inzenden 21 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Leeuwarden.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland, van 1 Mei '85—30 April '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Aanw. 14 April. Raming *f* 188,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende behoeften, in 30 perceelen.

Donderdag, 23 April.

Tacozijl (onder Sondel), te 11 uren bij Vallinga: het maken van paal- en aardwerken, kistvullingen, het leveren en verwerken van beton, het uithaggeren van de dijksvaart, het verdiepen van sloten, het leveren van stroo en rijshout enz.

Leeuwarden, ten kantore van Mr. Horst. Alkmarda: het bouwen eener nieuwe boerenhuizing met schuur en eene dubbele arbeiderswoning, aan den Nieuweweg onder Ilnsumagoest. Aanw. 16 April, te 11 uren.

Arnhem, door het prov. best.:

1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem, in '85;

2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem, in '85.

Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat, A. J. Gevenen, te Arnhem.

Vrijdag, 24 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitemen van de buiten-sbdeuren en het inhangen van 2 in reserve liggende sbdeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 16 en 18 April. Raming *f* 2500.

Scherpenisse, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, bij C. Elenbaas: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van genoemde waterkeering. Aanw. 17 en 20 April, van 10—12 uren.

Kortgene, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van genoemden polder. Aanw. 17 en 21 April.

Zeist, te 2 uren, door burg. en weth.: de verbouwing en uitbreiding van het post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, aldaar. Inl. bij den architect A. Nijland, te Utrecht. Aanw. 21 April, te 11 uren.

Philippine, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 17 en 21 April, van 10—12 uren.

Leiden, door commissarissen der stedelijke gasfabriek: de verbouwing van het zuiverhuis dier fabriek en de levering van 4 zuiverkisten met toebehooren, een en ander in 2 perceelen.

Zaterdag, 25 April.

Wolvega, te 1 uur, door burg. en weth. van Weststellingwerf: het bouwen eener school voor 100 leerlingen en onderwijzerswoning, te Blesdijke. Aanw. 24 April, te 1½ uren.

Maandag, 27 April.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbeteren der ijzerconstructie van de Blauwpoortsbrug, benevens het vernieuwen der onder- en bovendekken. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 16 en 23 April, te 2 uren.

Dinsdag, 28 April.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 421, de uitbreiding van sporen en verdere werken op de stations Bunde, Susteren en Maasbracht, ten behoeve van den spoorweg Maastricht—Breda. Raming *f* 3200.

Hoofdplaat, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Hoofdplaatpolder, in de Directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder. Aanw. 20 en 23 April.

Woensdag, 29 April.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van de jukken, behoorende tot den bovenbouw van de ijzeren viaduct, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Aanw. 21 April, te 11 uren.

Sloten (N.-H.), bij Wed. van Leeuwen, Overtoom: de levering van 80,000 eerste kwaliteit straatklinkers, Waalvorm.

Donderdag, 30 April.

Oosterwijk, te 2 uren, door burg. en weth. van Oosterwijk-en-Berkel c.a.: het verrichten van grond- en andere werken, benevens bestratingswerken. Inl. bij den architect W. A. Claassen, te Tilburg. Aanw. 23 April, te 11 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, ten kantore van de Koninklijke Nederlandsche Localaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 4, het maken van de landhoofden en pijlers voor de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur K. H. van Brederode, te Apeldoorn. Aanw. 22 en 24 April, te 1 uur. Raming *f* 610,000.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootreerdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Zwolle, 1 April: het maken van eene barak voor lijders aan besmettelijke ziekten; ingek. 14 bilj., als:

A. v. Straten,	te Zwolle,	*f* 4390
J. Bouthuis,	» idem	» 4177
D. Bruins,	» idem	» 3743
H. Lubbers,	» idem	» 3675
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 3440
M. Groenenberg,	» idem	» 3375
L. Meijer,	» idem	» 3333
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 3300
L. v. Naspen,	» Zwolle,	» 3298
G. Schutte,	» idem	» 3240
H. G. Troep,	» idem	» 3144
G. Kamphuis,	» idem	» 3094
F. H. Noorman,	» idem	» 2995
G. v. Uren,	» idem	» 2667

Gegund aan F. H. Noorman.

Willemstad, 2 April: 1o. het éénjarig onderhoud der werken, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

L. Lenoir,	*f* 6301
G. v. d. Flier,	» 6142
A. Oosters,	» 6117
L. de Neef,	» 5981
C. Sonneveldt,	» 5821
C. Lodder,	» 5700
Raming	» 5550

2o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen, aldaar; ingek. 7 bilj., als:

C. Sonneveldt,	*f* 2292
L. de Neef,	» 2271
G. v. d. Flier,	» 2241
L. Lenoir,	» 2227
D. Sjerp,	» 2217
A. Oosters,	» 2169
C. Lodder,	» 2025
Raming	» 2050

's-Bosch, 3 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen, enz. en van de werken te 's-Bosch (begroot op *f* 8200); ingekomen 8 bilj., als:

Th. J. A. Meuwese,	te 's-Bosch,	*f* 7816
L. Burkens,	» idem	» 7800
Th. H. Dirks,	» idem	» 7667

2o. eene verving van gebouwen te 's-Bosch (begroot op *f* 1000); ingek. 2 bilj., als:

J. Sterk,	te Bodegraven,	*f* 944
F. H. v. Uden,	» 's-Bosch,	» 706

3o. het éénjarig onderhoud van de werken te Crèvecœur, aan de Blauwesluis en van Nieuwe-St.-Andries (begroot op *f* 2050); één biljet ingek. van Th. H. Dirks, 's-Bosch, voor *f* 2037

Den laagsten inschrijvers op de beide eerstgenoemde werken en den eenigen inschrijver op het 3e werk gegund.

Groningen, 3 April: het heeleggen van een vak steenglooiing, met gelijktijdige vervanging door basalt, met bekapping enz., aan de zeezijde van zuidoosten van Delfzijl; ingekomen 9 bilj., als:

A. Fornema,	te Grijpskerk,	*f* 20,980
G. C. M. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 20,400
J. N. Kruizenga,	» Groningen,	» 20,394
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 20,200
C. de Ruiter,	» Hardinkveld,	» 19,959
J. v. d. Berg,	» Ulrum,	» 19,144
J. v. Buurn,	» Delfzijl,	» 18,998
J. v. d. Plas,	» Hardinkveld,	» 18,980
H. K. v. Buuren,	» Delfzijl,	» 18,550
Raming		» 19,313

Assen, 3 April: het bouwen van 5 woningen aan de Groningerstraat, voor J. Lamberts Jr., onder beheer van den architect J. van Bouten; ingekomen 8 bilj., als:

A. Diehlman en H. Winters,	*f* 4500
A. Hakkert,	» 4481
H. Jalving en H. Smallenbroek,	» 4328
A. de Vries,	» 4269
G. v. d. Grampel,	» 4128
G. B. Broekema,	» 3962
J. P. Broekema,	» 3954
J. en E. Lamberts,	» 3907

IJzendoorn, 4 April: het maken van eene brug over de Linge in de Pottenschestraat; ingek. 15 bilj., als:

V. d. Boogaard,	te Leeuwen,	*f* 5200
De Kok,	» Lienden,	» 4990
Van Doorn,	» Ochten,	» 4990
Jansen,	» Didam,	» 4947
Kuenen,	» Tiel,	» 4945
V. d. Tas,	» Charlois,	» 4915
Leenders,	» Utrecht,	» 4837
Bentener,	» Tiel,	» 4831
Van Vuuren,	» Vuren,	» 4830
De Weijer,	» Tiel,	» 4747
Van Ooijen,	» Gameren,	» 4640
Van Beerden Meijer,	» Rossmel,	» 4592
Van Harpen,	te Wijk-bij-Duurstede,	*f* 4490
Van Hellemondt,	» Wamel,	» 4480
Van Eldik,	» Ochten,	» 4474
Raming		» 5400

Leiden, 4 April: de levering aan het hoogheemraadschap Rijnland van: 1o. houtwaren in 9 perceelen, 2o. dijks- en wegmaterialen, in 7 perceelen: aangenomen als volgt:

perc. 1 Gebr. v. Boeken, Leiden,	*f* 218	
» 2, J. A. v. d. Eerden, Bokstel,	» 1298	
» 3, Gebr. v. Boeken,	» 1178	
» 4, Ford. Clevrx, Bokstel,	» 825	
» 5, J. v. Dijk, Laren,	» 2128	
» 6, Calen, Breeus & Co., Haarlem,	» 336	
» 7, K. v. d. Torren, Waddinkeveen,	» 93	
» 8, J. A. v. d. Eerden,	» 685	
» 9, J. v. d. Kamp, Leiden,	» 1078.67	
» 10, A. Sloetweg, idem	» 189	
» 11, C. v. d. Valk, Koudekerke,	» 208	
» 12, A. v. d. Wal, Gouda,	» 180.20	
» 13, W. Coppee, Halfweg,	» 1800	
» 14, J. Wesselingh, Oostgeest,	» 327	
» 15, A. Sloetweg,	» 13.90	
» 16, A. F. v. Dongen, Prinsenhage,	» 265	

Assen, 7 April: de vertimmering van het woonhuis van L. Nathans, aan de Groningerstraat, onder beheer van den architect G. Stel; ingek. 4 bilj., als:

J. Lamberts,	*f* 920
A. de Vries,	» 885
J. P. Broekema,	» 868
H. Jalving,	» 851

Winschoten, 7 April: 1o. het maken van kei- en klinkerbestratingen, het bouwen van een zinkput en van 2 urinoirs; ingek. 10 bilj., als:

H. G. Strating, Meppel en G. Hazelhof, Oudepekela,		*f* 3092
B. Tuin en J. Meelker, Finsterwold,		» 2475
H. Dik en J. Numan, Winschoten,		» 2473
H. Musse,	idem	» 2450
M. en C. Pins,	idem	» 2255
H. Timmer,	Beerta,	» 2170
P. en J. Ravessberg,	idem	» 2140
R. Havinga, Winschoten en J. P. Bommes, Finsterwold,		» 1993
H. Heikens, Winschoten,		» 1945
H. de Groath en N. Brouwers,	idem	» 1917

2o. het maken van een puinweg te Bovenbraves en op Ludenweg; ingek. 6 bilj., als:

H. G. Strating, Meppel en G. Hazelhof, Oudepekela,		*f* 3300
H. de Groot en N. Brouwers, Winschoten,		» 3111
R. Havinga, Winschoten en J. P. Bommes, Finsterwold,		» 2993
H. Dik en J. Numan, Winschoten,		» 2883
W. Timmer en H. Timmer, Beerta,		» 2371
G. Heikens, Winschoten,		» 2150

Amersfoort, 7 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Amersfoort; ingek. 4 bilj., als:

G. Prins,	te Amersfoort,	*f* 4800
P. Boks,	» idem	» 4680
J. H. Boks,	» idem	» 4740
W. v. d. Kooij,	» idem	» 4687
Raming		» 5250

2o. het éénjarig onderhoud van de werken an de Grebbelinie en de linie in de Nederbetuwe; ingek. 6 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	*f* 1670
J. H. Boks,	» idem	» 1670
W. v. d. Kooij,	» idem	» 1649
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 1628
C. Freenhoff,	» idem	» 1616
H. Veltkuizen,	» Scherpenzeel,	» 1444
Raming		» 1900

3o. eene verving van kazernegebouwen te Amersfoort; ingek. 6 bilj., als:

J. Bode,	*f* 1077
J. R. v. 't Hof,	» 1024
Dekker en Boendermaker, Amsterdam,	» 985
Ph. Smit, Amersfoort,	» 937
A. v. Dual, idem	» 929
J. Sterk, Bodegraven,	» 927
Raming	» 1100

Bergen-op-Zoom, 7 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz.; ingek. 4 bilj., als:

M. A. v. Loon,	*f* 6158
H. v. Loon,	» 5850
J. J. Hornstra,	» 5595
A. Goeren,	» 5467
Raming	» 6550

's-Bosch, 7 April: het bouwen van een krankzinnigengesticht op het landgoed »Voorburg", te Vucht, bij 's-Bosch, onder beheer van den architect H. J. van Tubber; ingekomen 16 bilj., als:

F. Oliviers, Gemert,	*f* 663,000
J. L. de Rooij, Tilburg,	» 626,000
T. J. Mirandé, 's-Hage,	» 615,000
Wed. G. J. Camusio & Co., Botterdam,	» 613,000
G. v. Hoek en Leuterman, Rotterdam,	*f* 606,500
Th. M. Gastenhoven, Tilburg,	» 593,900
J. Groenendaal, 's-Hage,	» 591,730
P. C. Appel, 's-Bosch,	» 579,000
A. v. d. Meer, Harlingen,	» 560,000
H. Stelwagen, Rotterdam,	» 549,300
E. Weijers, Nijmegen,	» 538,548
A. Geldens, 's-Bosch,	» 528,000
H. Hendriks, Os,	» 521 520
C. Versteijnen en J. v. Rijn, Oosterwijk,	» 499,100
A. Asselberg en F. Bastiaanse, Bergen-op-Zoom,	» 482,000
C. Bastiaanse en J. Moerbeek, gegund.	» 478,600

Muiderberg, 7 April: het bouwen van een societeitsgebouwtje, aldaar, onder beheer van den architect J. M. Koning; ingek. 5 bilj., als:

C. Eijvogel,	te Aarlanderveen,	*f* 3785
H. J. Jurriens,	» Naarden,	» 3680
G. Shaap,	» Amsterdam	» 3620.50
G. T. Clein,	» Muiden,	» 3608
G. Lascares,	» Amsterdam,	» 3600

Amsterdam, 7 April: het bouwen van stevenen en houten wallen, en het verrichten van gewoon onderhoud en herstellingen, volgens Bestek no. 10; ingekomen 9 bilj., als:

G. H. Brockmeier,	te Amsterdam,	*f* 18,400
Van Soest,	» Mijdrecht,	» 18,266
A. v. Zebt,	» Amsterdam,	» 17,895
D. Zuiderbaek,	» idem	» 17,515
Mak» en Bockholst,	» idem	» 16,320
A. Kramers,	» idem	» 13,800
A. v. Wezeveen,	» idem	» 13,520
G. D. v. Doorn,	» idem	» 13,200
M. Beutekoun,	» idem	» 12,400

Helder, 7 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen enz., te Helder en op Tessel; ingek. 7 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

A. Korff,	te Helder,	*f* 7010
G. Moerman,	idem	» 7560
A. Vos Rz.,	» Amsterdam,	» 7312
P. Sprnit,	» Helder,	» 7280
J. Th. Moerman,	» idem	» 7250
P. Duinker,	» Amsterdam,	» 7187

2o. eene verving van gebouwen te Helder; ingek. 13 bilj., waarvan, wegens onvolkomde invulling, 7 van onwaarde, als:

H. de Wit,	te Helder,	*f* 1325
J. Tedrooij,	idem	» 1299
M. Tissing,	idem	» 1293
A. Breet,	idem	» 1285
P. Bierenbroodspot,	idem	» 1277
J. Hoogerhuin,	idem	» 1249

's-Hage, 8 April: het maken van tijdelijke gebouwen en bijkomende werken op het station Amersfoort, ten behoeve van den spoorweg Amersfoort—Nijmegen; ingek. 7 bilj., als:

H. C. v. d. Velden,	te Haarlem,	*f* 16,400
G. Prins,	» Amersfoort,	» 15,200
P. Leenders,	» Utrecht,	» 14,907
W. v. Doornik,	» Baarn,	» 13,800
H. v. Blijn,	» Naarden,	» 13,688
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 13,319
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 12,955

Deventer, 8 April: het bouwen van een Herv. kerk en woning, te Okkenbroek, onder beheer van den architect H. van Harte Mz.; ingekomen 6 bilj., als:

R. v. d. Worp,	te Deventer,	*f* 8980
W. J. Kolkert,	» idem	» 8228
H. Mulder,	» Terwolde,	» 7980
H. Visscher,	» Deventer,	» 7859
A. J. Markerink,	» idem	» 7596
E. J. Klosters,	» Kolmschate,	» 7150

Vlissingen, 8 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Vlissingen en Rammekens: aangenomen door C. Maters, te Vlissingen, voor *f* 3775. Raming *f* 4000.

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen te Middelburg; aangenomen door P. Krijger & Zn., te Middelburg, voor *f* 2825

Raming » 2850

's-Hage, 8 April: Bestek no. 69, de levering van den metalen bovenbouw voor drie bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java; ingek. 10 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	*f* 72,955
Maschinenbau Actien-Gesellschaft Nürnberg, Nürnberg,	» 70,600
Gute-Hoffnungshütte, Oberhausen II,	» 68,950
Société anonyme de travaux Dyle & Bacalan, Parijs,	» 59,445
Union, Dortmund,	» 57,904
Harkort, Duisburg,	» 55,850
Société anonyme Franco-Belge, Brussel,	» 55,770
A. & V. Halot, Leuven,	» 54,428
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 54,399
J. Leveque, Herstal in België,	» 53,650

Nijmegen, 8 April: 1o. het éénjarig onder-

houd van de kazernegebouwen enz., te Nijmegen; ingekomen 7 bilj., als:

G. Rijntjes,	te Nijmegen,	ƒ 3725
C. Verburgh Jr.,	» idem	» 3650
A. Beuming,	» idem	» 3620
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 3390
W. v. d. Roest,	» idem	» 3315
J. Teunissen,	» idem	» 3150
H. G. v. Heezwijk,	» Grave,	» 3000

Als aannemer voorgedragen.
Raming ƒ 3800

2o. het éénjarig onderhoud van de werken te Nijmegen; ingek. 7 bilj., als:

W. v. d. Roest,	te Nijmegen,	ƒ 1885
G. Rijntjes,	» idem	» 1825
A. Beuming,	» idem	» 1800
C. Verburgh Jr.,	» idem	» 1790
H. W. v. d. Waarden,	» idem	» 1747
J. Teunissen,	» idem	» 1740
H. G. v. Heezwijk,	» Grave,	» 1580

Als aannemer voorgedragen.
Raming ƒ 1750

Zevenbergen, 8 April: het bouwen eener gueren draaibrug; ingek. 7 bilj., als:

M. Lammers,	te Strijen,	ƒ 10,842
Degens,	» Dordrecht,	» 9,867
J. v. Tetering,	» Zevenbergen,	» 9,461
P. Bogaars,	» Standdaarbuiten,	» 9,342
A. D. Lucas,	» Zevenbergen,	» 8,997
Jac. v. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 8,950
W. H. Segboer,	» Fijnaard,	» 8,849

Bolnes, 8 April: het verbouwen der bouwmanswoning met annexe schuur van Leendert van der Waal Hz., te Bolnes, in drie perceelen en in massa, onder beheer van den architect C Karseboom, te Rijswoud:

Perc. 1, metselwerk; ingek. 8 bilj., als:

J. de Zanger,	te IJselmonde,	ƒ 3982
G. Pijl,	» Oudbeierland,	» 3668
P. Oudemaarde,	» IJselmonde,	» 3660
Gebr. Velthuizen,	» Rijswoud,	» 3479
G. Pijl,	» Numansdorp,	» 3389
W. 't Hoofd,	» idem	» 3369
T. v. d. Loo,	» Westmaas,	» 3074
C. Rikxoord,	» IJselmonde,	» 2946
Raming		ƒ 3520.86

Perc. 2, timmerwerk; ingek. 5 bilj., als:

J. Schippers,	te Ridderkerk,	ƒ 3970
W. Kool,	» IJselmonde,	» 3950
G. Bodegom,	» Bolnes,	» 3890
L. Hartenstius,	» IJselmonde,	» 3828
A. v Gameren,	» Strijp,	» 3417
Raming		» 3906.86

Perc. 3, verfwerk; ingek. 2 bilj., als:

O. v. d. Leer,	te IJselmonde,	ƒ 290
K. J. Rijke,	» idem	» 284
Raming		» 299

In massa voor het 1e en 2e perceel ingek. 3 bilj., als:

W. Strooker,	te Oudbeierland,	ƒ 7760
H. Weeda Jz.,	» idem	» 7629
P. Sliedrecht,	» IJselmonde,	» 7280

Arnhem, 8 April: het maken van trottoirs met trottoirbanden van Mendigersteen en klinkergoten in diverse straten der gemeente; ingekomen 10 bilj., als:

J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	te Westervoort,	ƒ 24,700
G. H. A. Elbers,	» Arnhem,	» 23,600
W. A. R. Kok,	» idem	» 21,477
L. Hasselbach,	» idem	» 23,250
J. H. v. d. Ven,	» idem	» 22,454.22
J. W. Janssen,	» idem	» 21,300
Joh. v. Tol,	» idem	» 21,111
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 20,940
W. H. de Haan,	» Elden	» 20,888
M. P. Vale,	» Arnhem,	» 20,560

gegund.

Rotterdam, 8 April: 1o. het stellen van den bovenbouw der te vernieuwen Spanjaardsbrug; ingek. 5 bilj., als:

D. A. Schretlen en Co., Leiden,	ƒ 55,789
Enthoven en Co., 's-Hage,	» 54,350
Penn en Bauduin, Dordrecht,	» 48,300
Maats. IJzergieterij De Prins v. Oranje, 's-Hage,	» 46,333
Ned. Stoombootmaatsch., Rotterdam,	» 45,300

2o. het bouwen van een rundveeslachthuis enz., op het terrein van het openbaar slachthuis; ingek. 11 bilj., als:

P. Blijenburg,	te Rotterdam,	ƒ 55,907
C. J. v. Tussenbroek,	idem	» 53,590
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 53,490
J. Spruijt en A. v. Stareren,	idem	» 53,190
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 52,679
J. A. N. Lucas,	» L.-Zwaluwe,	» 52,499
W. G. C. Bilkes,	» Rotterdam,	» 52,436
J. v. d. Vlugt,	» Dordrecht,	» 52,400
J. Schoenmeijer en Koolhandler,	» Rotterdam,	» 52,200
H. Breur,	» idem	» 51,828
J. B. Sjerp,	» idem	» 50,900

's-Hage, 9 April: het maken van grafkelders op de begraafplaats; ingek. 11 bilj., als:

J. de Haas,	te 's-Hage,	ƒ 1246
J. M. Meijsen,	» idem	» 1173
P. H. Coolwijk,	» idem	» 1146
A. Deurloo,	» idem	» 1125
P. v. Vliet,	» idem	» 1085
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 1078
Gebr. Houtman,	» idem	» 1050
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 949
Gebr. De Vos,	» idem	» 934
A. R. Rutgers,	» idem	» 925
W. Franke,	» idem	» 925

Zaandam, 9 April: A. paalwerken in de Voorzaan; ingekomen 12 bilj., als:

Gebr. v. Berkum, Amsterdam,		ƒ 29,200
A. J. v. Lienat,	idem	» 27,985
C. J. Maks en J. J. Boekholt,	idem	» 27,890
C. v. d. Meijden Jr., Hardinksveld,		» 26,950
J. Koster, Amsterdam,		» 26,900
H. J. Nederhorst, Gouda,		» 25,800
B. v. Buuren, Amsterdam,		» 25,700
H. J. Meekers,	idem	» 25,653
M. Deutekom,	idem	» 25,500
J. C. Bouterse, Velzen,		» 21,400
G. Schermers, Dussen,		» 19,890
B. Zuithof, Haarlem,		» 17,563

B. steenglooingen langs de vaart door het Oostzijder kattegat; ingek. 10 bilj., als:

C. J. Kalis Jz., Ijmuiden,		ƒ 14,700
W. H. Swets, Hardinksveld,		» 11,500
A. Boer Wz., Sliedrecht,		» 11,300
R. Schreuders, Kolhorn,		» 11,200
J. Oldenburg, Bergen,		» 11,100
C. v. d. Meijden Jr., Hardinksveld,		» 10,845
J. Gijzelaar, Molenblik,		» 10,400
T. Swets Tz., Ameide,		» 10,275
J. C. Bouterse, Velzen,		» 9,980
G. Bernhakker Gz., Sliedrecht,		» 8,884

Roermond, 9 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., alhaar; ingekomen 4 bilj., als:

F. Rouleau Janssen,	te Roermond,	ƒ 4159
J. Rouleau,	» idem	» 4000
T. Hermens,	» idem	» 3894
J. v. d. Wijer,	» idem	» 3685

Als aannemer voorgedragen.
Raming » 4450

Jaarsveld, 9 April: 1o. het verhoogen en verzwaren van den Lekdijk-benedendams over eene lengte van 1900 M., tusschen hektometerpalen 69 en 79, met hijkomende werken; ingek. 20 bilj., als:

E. S. den Boer, Lemmer,		ƒ 18,540
J. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 18,430
J. Sterk, Arkel,		» 17,586
W. H. Swets, Hardinksveld,		» 17,490
G. de Hoog, Gorichem,		» 17,396
L. Brouwer, Gouda,		» 17,383
A. G. v. Renswoude, Jaarsveld,		» 17,300
J. de Jong Az. Jr., Ammerstol,		» 17,280
R. Dekker Jz., Hardinksveld,		» 17,135
D. v. d. Plas,	idem	» 16,849
G. Marskamp, Amsterdam,		» 16,685
A. Prins Tz., Sliedrecht,		» 16,556
A. Koorevaar, Hardinksveld,		» 16,480
C. de Haas,	idem	» 16,399
Gebr. P. en C. Zanen Hz., Ammerstol,		» 16,340
B. Swets Fz., Hardinksveld,		» 16,260
H. Dubbeldam, Gorichem,		» 15,939
C. de Jong Jz., Hardinksveld,		» 15,900
D. Brand Lz., Giessendam,		» 15,295
C. Sterk Hz., Heukelum,		» 15,172

2o. de levering van grint, in 3 perceelen:

		p. stère
perc. 1, minste inschr.	D. Uitenboogaard, Ameide,	1.39
» 2, »	» N. v. Goch, idem	1.80
» 3, »	» K. Boest Cz., Lopik,	2.19

3o. het vervoer van grint, in 2 perceelen:

		p. stère
perc. 1, minste inschr.	Z. C. v. Surieten & Co., Vianen,	ƒ 0.598
» 2, »	» T. de Groot, Jaarsveld,	» 0.55

4o. het herstellen der rijzen rakwerken, dienende tot oververdediging; minste inschr. A. H. de Vroome, Ameide, voor ƒ 78

Vollenhove, 9 April: het verzwaren van 1000 M. aarden dijk, gelegen tusschen Vollenhove en Blokzijl; aangenomen door F. Aberson, te Steenwijk, voor ƒ 18000; gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 18 APRIL 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 20 April.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van een steenen duiker ter verbinding van de Singelgracht met de Lijnbaansgracht tegenover de Passeerdersgracht;
2o. het verbreeden van den oostelijken wal aan de Gelderschekade, van voor perceel 73, tot de brug in de Prins-Hendrikkade over de waterkeering voor de Gelderschekade;
3o. het verbreeden van de Zeemanskade, van voor perceel 9 tot tegenover de celhuisre gevangenis.
Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verrichten van diepwerken in de stadsgrachten;
2o. het leggen van eenige klinker- en keibestratingen.
Inl. bij den gemeentearchitect.

Leeuwarden, te 12 uren, bij J. W. van der Feen, in de Schrans: het gedeeltelijk vernieuwen van eene burgerwoning, in de Schrans.

Dinsdag, 21 April.

Groningen, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, in de bureaukamer van den opzichter van fortificatiën, aldaar: het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken, te Groningen. (Raming ƒ 4950). Bilj. inzenden 20 April, vóór 3 uren, in gemeende bureaukamer.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud
1o. van de werken en kazernegebouwen te Gorichem, te Vuren en bij de sluis te Dalem. (Raming ƒ 4070);
2o. van de werken van de Nieuwe Hollandsche waterlinie aan de Linge en van daar tot de Lek. (Raming ƒ 3480);
3o. van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein en de forten bezuiden de Waal en Merwede. (Raming ƒ 6080);
4o. van de werken van het inundatiekanaal uit de Waal benoorden Tiel naar de Linge. (Raming ƒ 690).
Bilj. inzenden 20 April, voor 3 uren.

Zwolle, te 10 uren, op het terrein: het dichten van putten in het land tegenover het huis van Wed. A. van Gerner, aan den Bauschendijk.

Ruptazijl, te 10 uren, in het Contributiehuis van Vijf-Ieden-Zeedijken-Ijmondijks: de gewone werken aan de nieuwingen in '85, in verschillende perceelen.

Stavenisse, te 11 uren, door het gemeentebest.: het leveren van 17,000 basaltkeien.

Rotterdam, te 12 uren, door het ministerie van financiën: het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen enz.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan het voormalig Oostindisch Huis, te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam.

Rotterdam, te 12 uren, door den provincialen inspecteur der directe belastingen: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan gebouwen, ingenomen door de kantoren der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen en der registratie enz., aan de Boompjes en de Scheepmakershaven, alhaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam.

Nijmegen, te 3 uren, door de commissie voor den uitleg der stad, op het raadhuis: de levering van ruim 300 M. ijzeren huis, wijd 1.20 M., met de noodige hulpstukken, samen wegende 254,330 KG. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp.

Woensdag, 22 April.

Leeuwarden, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Zwolle, aan den Arendsturn: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Leeuwarden. Raming ƒ 5450. Bilj. inzenden 21 April, vóór 3 uren, bij den opzichter van fortificatiën, te Leeuwarden.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhoud en herstel der werken aan den Hork-van-Holland, van 1 Mei '85—30 April '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij de betrokken opzichters. Raming ƒ 188,000.

Vries (bij Assen), te 11 uren, door H. J. Meddens: het afbreken van een woonhuis met schuren, en het wederopbouwen van een woonhuis met schuur, op de plaats „Heidenheim", onder Vries. Inl. bij den mr. timmerman L. Prasger, te Tinnarlen.

Stad-aan-'t-Haringvliet, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van p. m. 200 M³ grint.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende behoeften, in 30 perceelen.

Onderdendam, te 2 uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo:
1o. het opschoonen van het Molenrijgster- en Uilenestermaar, lang samen 4628 M.;
2o. idem van het Kardingermaar, van 't valhaat De Rollen tot door het dorp Teuinge, lang 4500 M.
Inl. bij den deskundige H. Wind, te Onderdendam.

Diemerbrug, bij K. Pereboom: het maken van eenige herstellingen aan den Diemermolen. Bestek ligt alhaar ter inzage.

Donderdag, 23 April.

Zwolle, te 11 uren, bij G. Kragt: het verbouwen van het boerenwoonhuis aan den dijk benoorden Hasselt, voor Mr. G. W. baron De Vos van Steenwijk. Aanw. 21 April, te 9 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. best.: het onderhoud van den zeedijk tusschen Naarden en Muiderberg, van de strandpalen te Muiderberg, van den zeedijk benoorden Naarden, en van het provinciale bosch nabij dien dijk, van 1 Mei '85—30 April '86. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, te Haarlem.

Tzeezijl (onder Sondel), te 11 uren, bij Vallingu: het maken van paal- en aardwerken, kistvullingen, het leveren en verwerken van beton, het uithaggeren van de dijkevaart, het verdiepen van sloten, het leveren van stroo en rijshout enz.

Amstelveen (gem. Nieuweramstel), te 1 uur, door het best. van den Bietwijkerwoudercpolder, in Het doestige Heet: het maken van een houten draaibrug in gemeenten polder. Inl. bij den opzichter G. S. Nout, Overtoomschewag 153, te Nieuweramstel. Bilj. inzenden vóór 12 uren, bij den secretaris H. van Rhaderen, te Amstelveen.

Leeuwarden, ten kantore van Mr. Horat. Alberda: het bouwen eener nieuwe boerenwoning met schuur en eene dubbele arbeiderswoning, aan den Nieuwegracht onder Ijlsumagrest.

Arnhem, door het prov. best.:
1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de prov. gebouwen te Arnhem, in '85;
2o. het van-buiten-verven der prov. gebouwen te Arnhem, in '85.
Inl. bij den opzichter van den prov. waterstaat, A. J. Gevenen, te Arnhem.

Vrijdag, 24 April.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het uitmesten van de buiten-sluisdeuren en het inhangen van 2 in reserve liggende sluisdeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 2500.

Stavenisse, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Stavenisse, in het Gemeentehuis: het verdiepen van den onderzoeschen over door steenbestorting aan de waterkeering.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Normaalschoolschool:
1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. en der werken. (Raming ƒ 16,900);
2o. het vernieuwen, herstellen of maken van bestratingen, vloeren, glasramen, daken, plafonds enz., in- en bij militaire gebouwen. (Raming ƒ 8200);
3o. eene verving van kazernegebouwen enz. (Raming ƒ 3500).
Bilj. inzenden 23 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Scherpenisse, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Scherpenisse, bij C. Elenbaas: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van genoemde waterkeering. Aanw. 20 April, van 10—12 uren.

Kortgene, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Aanapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van genoemden polder. Aanw. 21 April.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het opruimen van de buiten-dienst-gestelde telegraaflijnen tusschen Groningen en Delfzijl, enz. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den ijzerinspecteur, te Groningen. Raming ƒ 900.

Zeist, te 2 uren, door burg. en weth.: de verbouwing en uitbreiding van het post-en-telegraafkantoor met directeurswoning, alhaar; Inl. bij den architect A. Nijland, te Utrecht. Aanw. 21 April, te 11 uren.

Philippine, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Stad-Philippinepolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 21 April, van 10—12 uren.

Leiden, door commissarissen der stedelijke gasfabriek: de verbouwing van het zuiverhuis dier fabriek en de levering van 4 zuiverkisten met toebehooren, een en ander in 2 perceelen.

Zaterdag, 25 April.

Delft, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, in het bureau voor de schutterij bij de Doele:
1o. het éénjarig onderhoud der werken. (Raming ƒ 7150);
2o. idem der kazernegebouwen. (Raming ƒ 2450);
3o. eene verving van werken en kazernegebouwen. (Raming ƒ 830).
Alles te Delft.
Bilj. inzenden 24 April, vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, te Delft.

Zaamslag, te 1 uur, door het best. der waterkeering van de calamiteuse Margareta-, Kleine-Huisens- en Eendrachtspolders, bij den secretaris-ontvanger: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering dier polders. Aanw. 21 April, te 10 uren, in het dijkhuis van den Margaretapolder.

Wolvega, te 1 uur, door burg. en weth. van Weststellingwerf: het bouwen eener school voor 100 leerlingen en onderwijzerswoning, te Bleedijke. Aanw. 24 April, te 1½ uren.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het verbreeden der gemetselde brug over de Oudegracht vóór de Lange-Viestraat. Aanw. 20 April, te 10½ uren.

St.-Annaparochie, ter secretarie van de gemeente Het Bilt: het leveren en over de wegen spreiden van 1000 stère grint.

Maandag, 27 April.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbeteren der ijzerconstructie van de Blauwpoortsbrug, benevens het vernieuwen der onder- en bovendekken. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 23 April, te 2 uren.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met 6 lokalen en het maken van annexgebouwen, in 2 perceelen. Inl. bij den gemeenteopzichter H. Stevens, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 28 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Amsterdam. (Raming *f* 5000);

2o. het herstellen van dakgoten van de kazerne Oranje-Nassau, aldaar. (Raming *f* 2400.);

3o. het leveren van kazernemeubelen en stalvoorwerpen, aldaar. (Raming *f* 2000).

Bij. inzenden 27 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Utrecht, te 11 uren, bij J. Oostreen, achter 't Vleeschhuis: het annexeeren van den oude- en het maken van een nieuwen koestal met wagenschuur, enz., ten behoeve van mejuffrouw A. van Wijk, boerenplaats «De Knapschinkel", onder Vechten.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 421, de uitlevering van sporen en verdere werken op de stations Ilmide, Susteren en Maasbracht, ten behoeve van den spoorweg Maastricht—Breda. Raming *f* 5300.

Hoofdplaat, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Hoofdplaatpolder, in de Directiekeet: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder. Aanw. 26 en 28 April.

Enschede, te 5 uren, namens W. van Delden te Gronau, in het Hotel-De Graaff: het bouwen van eene villa. Inl. bij den architect G. Beltman Azn., aldaar. Aanw. te 1 uur.

Woensdag, 29 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de societeit Concordia:

1o. het bestraten van het terrein voor de kazerne van bereden wapens, aldaar, en het verbeteren van de afwatering tusschen dat terrein en de Groote-Nachtegaalstraat. (Raming *f* 5000);

2o. het verbeteren van terreinsafbeiningen en het doen van herstellingen en beveringen bij- en aan militaire gebouwen, aldaar (Raming *f* 4000).

Bij. inzenden 28 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het bovendeel dezer rivier aan de monden van het Oude-Maasje en de Donge, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 22 April. Raming *f* 10,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken, leveren en opstellen van 7 waterkranen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 8500.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van de jukken, behoorende tot den bovenbouw van de ijzeren viaduct, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Aanw. 21 April, te 11 uren.

Sloten (N.-H.), bij Wed. van Leeuwen, Overtoom: de levering van 80,000 eerste kwaliteit straatklinkers, Waalsem. Monsters inzenden vóór 29 April, bij Wed. van Leeuwen, voornoemd.

Donderdag, 30 April.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Schippershuis:

1o. het herstellen van bruggen te Willemstad, Oudtgensplaat en Bovenhuis. (Raming *f* 2400);

2o. het vernieuwen van vloeren in kazernegebouwen te Willemstad en het beschieten van het dak der artillerieloods bij het fort Prins Frederik. (Raming *f* 1650);

3o. het doen van voorzieningen aan de steenglooiingen bij de forten de Bel en Buitenshuis. (Raming *f* 1400).

Bij. inzenden 29 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Oosterwijk, te 2 uren, door burg. en weth. van Oosterwijk-en-Berkel c.a.: het verrichten van grond- en andere werken, benevens bestratingswerken. Inl. bij den architect W. A. Claassen, te Tilburg. Aanw. 28 April, te 11 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, ten kantore van de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 4, het maken van de landhoofden en pijlers voor de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur K. H. van Brederode, te Apeldoorn. Aanw. 22 en 24 April, te 1 uur. Raming *f* 610,000.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gasfabriek: het verrichten van eenige verf- en behangwerken. Aanw. 25 April, van 10—11 uren.

Vrijdag, 1 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het maken van eene tweede waterkeering op de plateau's der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en den ingenieur, te Goes. Raming *f* 2830);

2o. het maken van een scherm tot steun der zandstorting voor de kleine schutsluis, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 3000.

Aanw. van beide werken 28 en 28 April.

Maandag, 4 Mei.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het zeewaarts verlengen van den bazaltsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 27 April. Raming *f* 12,000.

Dinsdag, 5 Mei.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 422, het maken van eene verlading op elk der stations Velp en Brummen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Aanw. 28 April, te 8½ uren te Velp, te 10½ uren te Brummen. Raming *f* 4570.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 423, het maken van eene verbeterde waterlossing van de aschkuilen binnen en buiten de locomotievenloods op het station Maastricht. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 28 April, te 1 uur. Raming *f* 1980.

Vrijdag, 8 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verrichten van werken aan 3 der strandhoofden aan de Oude-Heerse, noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 10,000;

2o. het verruimen van een gedeelte der Rijkswaterleiding beoosten het kanaal van Neuzen, benoorden de grensscheiding met de militaire gronden, aldaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming *f* 6400.

Aanw. van beide werken 30 April en 2 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungenscheling en 's-Bosch. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer en den opzichter Werhuizen, allen te 's-Bosch. Raming *f* 6000;

2o. de voorziening van de kanaalbanden der Zuidwillemsvaart in de provincie Noordbrabant. Inl. bij dezelfde ingenieurs en bij den opzichter Pennincks, te Aarlerkstel. Raming *f* 7000. Aanw. van beide werken 1 Mei.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen bezuiden Rotterdam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Rotterdam. Raming *f* 1480.

Woensdag, 12 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Zwarte water, met het onderhoud der werken en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 6 Mei. Raming *f* 6800.

Zaterdag, 16 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan 's Rijks werf: de levering van:

1o. 60 000 KG. Noordschen hennep, in 6 kavelingen, elk van 10.000 KG.;

2o. 2500 KG. Italiaanschen hennep.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

Op later te bepalen datum.

Hulzum, door kerkvoogden der Herv. gemeente: de herbestrating in het dorp en in een gedeelte der Huizumerlaan. Bestek ligt bij T. Zijlstra, café Ceres, Huizumerlaan. Aanw. 29 April, te 11 uren, bijeenkomst in genoemd café.

Bolsward, door B. Bilgor: het bouwen van een pakhuis met bijgebouw enz., aan het Hoog, aldaar. Bestek en teekening liggen in «Het rood Hert."

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Brummen, 8 April: het éénjarig onderhoud van de schoolgebouwen, onderwijzerswoningen, het gemeentehuis, kerktoren enz.; minste inschr. waren:

perc. 1, G. Boerstoel,	*f* 159
» 2, H. A. Welsing,	» 222
» 3, J. D. Boerenkamp,	» 229.50
» 4, F. Mulder,	» 57
» 5, G. v. d. Velde,	» 36
» 6, H. v. d. Velde,	» 72.50
» 7, A. Klanderman,	» 219
» 8, G. Boerstoel,	» 49.50
» 9, J. Altena, *f* 48 en H. A. Welsing,	» 48
» 10, G. J. Cammiggelt & Zn.,	» 107

Perceel 1—8 gegund.

Groningen, 10 April: 1o. het onderhouden en herstellen der zeeweringen wederzijds Delfzijl, van 1 Mei '85—30 April '86, en het bezaaien van onbezade aardgeboningen en het doen daarvan met winterkraanmat: ingekomen 6 bilj., als:

J. N. Kruizinga, Groningen,	*f* 18,000
J. v. d. Berg, Uhrum en A. Woldring, Zoutkamp,	» 17,900
H. K. v. Buren, Delfzijl,	» 17,450
F. Schutter, Termunterrijp,	» 17,220
G. Ch. Rottinghuis, Delfzijl,	» 16,625
H. v. Dijk en J. de Vries, Smilde,	» 15,924

2o. het vernieuwen der draairug te Zuidwolde, over het kanaal van Groningen naar Onderdendam; ingek. 20 bilj., als:

C. Dunhof, Ballen,	*f* 7225
H. Nieland Warfum,	» 7139
H. de Bierder, Groningen,	» 7049
O. Kerkstra, Mauneskezijl,	» 6960
J. Lubsen, Zuidwolde,	» 6900
J. Pot, Stedum,	» 6868
W. B. Rottschäfer, Groningen,	» 6863
R. Pathuis, Garnwerd,	» 6798
J. Timmer Jr., Obergum,	» 6795
A. Formsma, Grijpskerk,	» 6775
Ch. v. d. Veen, Meeuingeweer,	» 6773
C. H. Kremer, Bedum,	» 6680
Tj. Bos, idem	» 6682
A. J. Benninga, idem	» 6586
H. Pastoor, Stedum,	» 6518
B. Jansen, Westeregtweerd,	» 6450
J. Thorbrugger, Bedum,	» 6379
G. Wolthuis, idem	» 6375
H. v. Dijk en J. W. de Vries, Smilde,	» 6244
H. Strating, Meppel	» 6010

Waarde, 10 April: de gewoon-onderhoudswerken aan de waterkeering van het waterschap Waarde, ged. het dienstjaar '85—'86; ingek. 14 bilj., als:

H. Klaassen, to Zaamslag,	*f* 12,300
P. J. Visser, » Hansweerd.	» 12,242
J. Jansen, » Seuzen,	» 12,210
A. v. Beek, » Zaamslag,	» 12,100
L. v. Pupering, » Bruinisse,	» 12,050
E. de Maat, » Hansweerd.	» 12,030
A. Vermaeken, » Kloosterzande,	» 12,009
L. Luijk, » Hansweerd,	» 12,000
J. Bruggeman, » idem	» 11,950
A. v. Pupering, » Bruinisse,	» 11,946
B. den Exter v. d. Brink, » Krabbendijke,	» 11,944
C. de Wilde, » Kattendijke,	» 11,900
J. Leijs, » 's-Heerarendskerke,	» 11,900
D. Bolier Cz., » Rilland,	» 11,890

gegund.

Haarlem, 10 April: 1o. het éénjarig onderhoud der werken en gebouwen te Haarlem; ingekomen 7 bilj.: aannemer G. Poortvliet, te Gouda, voor *f* 7990. Raming *f* 8000.

2o. eene gedeeltelijke binnenverving der groote kazerne te Haarlem; ingekomen 4 bilj.; aannemer firma Dekker en Boendermaker, te Amsterdam, voor *f* 1210. Raming *f* 1400.

Vollenhove, 10 April: het verhoogen en verzwaren van 1000 M. Blokzijlerdijk; aangenomen door F. Aberson, te Steenwijk, voor 18,000.

Geertruidenberg, 11 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., aldaar; minste inschr. was M. Krols, te Geertruidenberg, voor *f* 4998.

Deventer, 11 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., aldaar; minste inschr. was A. Feberwee, te Deventer, voor *f* 4496.

2o. eene binnenverving van de kazernegebouwen, aldaar; minste inschr. was B. Meibergen, te Zwolle, voor *f* 1296.

Grave, 11 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen, aldaar; minste inschr. was W. van Gemert, te Grave, voor *f* 1694.

Utrecht, 13 April: 1o. Bestek no. 90, het leveren van eiken dwarsliggers ten behoeve der Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6
Lambiotte Vigneron, Brussel,	frs. 5490	frs. 5480	frs. 5470	frs. 8090	frs. 6740 *f* 3540	frs. 8160 » 6.24 p. s.
Notten & Co., Helmond,						» 11.250
Chevau Frères, Jupille	» 7950	» 7900	» 7900	» 11.500	frs. 9000	*f* 2.95 p. s.
P. v. Hoogerwou, idem	*f* 3 p. s.	*f* 3 p. s.	*f* 3 p. s.	*f* 2.89 p. s.	*f* 2.89 p. s.	frs. 6.30 »
H. H. Clercx, idem	frs. 7 »	frs. 7 »	frs. 7 »	frs. 6.50 »	frs. 6.40 »	
W. Hoettger, Wezel,	» 5.65 (*)	» 5.68 (*)	» 5.70 (*)	» 5.70 »	» 5.72 »	» 5.70 »
J. Burnotte, Luik,	» 6.— (½)	» 6.20 (½)	» 6.20 (½)		» 6.39 »	» 6.39 »

(*) Oostenrijksch hout.
(½) bois du pays.

2o. Bestek no. 91, het leveren van eiken wisselhout voor kruisingen:

	perc. 1	perc. 2
Chevau Frères, Jupille,	frs. 121 per M³	frs. 121 per M³
J. Burnotte, Luik,	» 112 » »	» 112 » »
H. H. Clercx, Bolsteel,	*f* 70 » »	*f* 60 » »
F. H. Clercx, idem	frs. 2950 in massa	frs. 2750 in massa
Lambiotte Vigneron, Brussel,	» 1983.73 » »	» 1943.50 » »

Leeuwarden, 13 April: het uitdiepen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, of daarvan in eigendom beheerende, in 15 perceelen:

perc. 1 (Harlingen—Bolswarder zeilvaart); ingek. 7 bilj.; minste inschr. H. H. Smith, te Almenum, voor *f* 11,000. Raming *f* 14,790.

perc. 2 (Leeuwarden—Harlingen trekvaart); ingek. 5 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor *f* 5860. Raming *f* 6425.

perc. 3 (kanaal van Leeuwarden tot de afsnijding bij de Fonejacht); ingek. 6 bilj.; minste inschr. G. J. van der Rijt, te Oudehaske, voor *f* 1133. Raming *f* 812.

perc. 4 (kanaal van de Langemeer naar Drachten); ingek. 9 bilj.; minste inschr. H. H. Smith, te Almenum voor *f* 720. Raming *f* 955.50.

perc. 5 (Bolswarder—Werkumer trekvaart); ingek. *f* bilj.; minste inschr. A. K. Gerritsma, te Bolsward, voor *f* 1080. Raming *f* 1355.

perc. 6 (Franeker—Sneeker zeilvaart); ingek. 9 bilj.; minste inschr. B. Krikke, te Oudehaske, voor *f* 4242. Raming *f* 5120.50.

perc. 7 (vaarwater van Heeg naar Staveren); ingek. 3 bilj.; minste inschr. F. A. de Vries, te Bijs, voor *f* 775. Raming *f* 815.

perc. 8 (Bolswarder—Sneeker zeilvaart); ingek. 6 bilj.; minste inschr. G. C. Visser, te Ilst, voor *f* 5656. Raming *f* 6966.

perc. 9 (rivier de Tjonger); ingek. 8 bilj.; minste inschr. G. J. van de Rijt, Oudehaske, voor *f* 1075. Raming *f* 1350.

perc. 10 (geul door het Tjeukemeer); ingek. 2 bilj.; minste inschr. A. J. Dikkeboom, te Oudehaske, voor *f* 298. Raming *f* 304.

perc. 11 (geul door het Beegermeer); ingek. 12 bilj.; minste inschr. G. C. Visser, te Ilst, voor *f* 442. Raming *f* 570.

perc. 12 (kanaal van Stroobos tot het Bergumermeer bij Schuilenburg); ingek. 2 bilj.; minste inschr. G. 'T. Praamstra, te Veenwouden, voor *f* 2075. Raming *f* 2142.

perc. 13 (Kromme-hoot en de Kleine-Zijlroede te Makkum); ingek. 11 bilj.; minste inschr. dezelfde, voor *f* 1945. Raming *f* 2775.

's-Hage, 13 April: het vergrooten der school aan het Kortenbosch; ingek. 8 bilj., als:

Gebr. Houtman,	te 's-Hage,	*f* 16,695
P. v. Vliet,	» idem	» 16,380
C. v. Driel,	» idem	» 16,280
W. T. v. d. Grijp,	» idem	» 16,250
J. L. Weerders,	» idem	» 16,230
J. Roemelen & Co.,	» idem	» 15,900
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 15,900
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 15,790

Amsterdam, 13 April: het sloopen van het gebouw genaamd «Het logement De Munt"; ingekomen 10 bilj., als:

D. A. Slier,	te Amsterdam,	*f* 4528
S. Baars,	» idem	» 4017.75
B. Nijkerk,	» idem	» 4010
M. Baars,	» idem	» 3826.98
W. Leon,	» idem	» 3677.77
J. J. Brulleman,	» idem	» 2204
G. Hamburger,	» idem	» 2180
G. Bongk Gz.,	» Purmerende,	» 1313.13
A. Paans,	» Amsterdam,	» 1190
A. T. Kraaij,	» idem	» 1112

St.-Maartensdijk, 13 April: de gewoon-onderhoudswerken aan den Muijepolder; ingek. 6 bilj., als:

J. v. Pupering,	te Bruinisse,	*f* 1890
C. B. Bolier Hz.,	» Scherpenisse,	» 1884
J. de Rijke,	» Stavenisse,	» 1870
C. M. Polleman,	» St.-Maartensdijk,	» 1810
G. Bolier Gz.,	» Scherpenisse,	» 1809
J. v. Oost,	» St.-Maartensdijk,	» 1789

gegund.

Gorichem, 13 April: 1o. het maken van eene onderbeide fundeering voor eene nieuwe stokerij en mens, ten behoeve der gasfabriek; 2o. benevens, aanbesteed per M³ de metselwerken, volgens additioneel artikel:

	1o.	2o.
J. Post, Amsterdam,	*f* 17,800	*f* 18.70
D. Sizoo, Gorichem,	13,600	27.00
M. A. Treffers, idem	13,122	24.37
A. de Groot, Heukelum,	11,900	18.17
J. v. Vuuren, Vuren,	11,470	17.40
F. W. Wapperom, Gorichem,	11,370	18.09
H. Schuit, Alkmaar,	11,259	18.81
J. L. de Jongh, Ameide,	10,743	16.48
G. Schermers, Dussen,	10 424	21.30
Spruijt en Geluk, Rotterdam,	9,900	20.72
Du Vijn, Dordrecht,	9,237	13.48
J. Visser Gz., Papendrecht,	8,855	18.86
J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,	7,950	15.90

Breda, 13 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te Breda; ingek. 6 bilj., als:

Th. Kessels,	te Breda,	*f* 8589
J. Mol,	» idem	» 8573
P. J. v. Glabbeek,	» idem	» 8563
C. J. Marijnen,	» idem	» 8519
J. A. Mol,	» idem	» 8496
A. v. d. Heide,	» idem	» 8482

Raming » 8600

2o. het éénjarig onderhoud van de Koninklijke Militaire Academie te Breda; ingekomen 4 bilj., als:

Th. Kessels,	te Breda,	*f* 5282
J. Schoenmakers,	» idem	» 5243
P. J. v. Glabbeek,	» idem	» 5209
J. A. Mol,	» idem	» 5193

Raming » 5250

Amsterdam, 13 April: het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Marteleargracht, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 25 bilj., als:

J. J. Voutein,	*f* 16,112
P. Kampman en J. v. Harderwijk,	» 15,800
J. P. Rieke en J. Becker Jr.,	» 14,777
A. Aalders,	» 13,824
G. Boon,	» 13,675
J. Bulterman & Co.,	» 13,300
J. de Boer,	» 12,990
L. W. Veneomars,	» 12,950
W. P. Voorham,	» 12,900
H. W. A. Paans,	» 12,700
Jan v. Berne,	» 12,650
C. E. Stokmans & Zn.,	» 12,600
G. Lascaris,	» 12,300
Kommer en Vissers,	» 11,940
J. Nawes Hz.,	» 11,900
F. Luijten,	» 11,889
H. Repko,	» 11,849
Dirk Limper,	» 11,777
B. T. Wijsman en L. Sickbel,	» 11,763
L. N. de Groot,	» 11,578
J. A. v. Noppen,	» 11,500
H. de Bruin,	» 11,480
A. Th. Kraaij,	» 11,433.45

T. Rijke, ƒ 10,130
J. G. Dubois en C. Post, » 10,490
Gegund aan F. Luijten.

Maastricht, 14 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Maastricht; ingek. 4 bilj., als:

H. Unnerks,	te Maastricht,	ƒ 8397
J. H. Megers,	» idem	» 8048
J. Limpens,	» idem	» 7890
J. Schenk,	» idem	» 7874
Raming		» 8850

Woerden, 14 April: het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz., te Woerden en te Wierickerschans; ingek. 2 bilj., als:

A. Koteves,	ƒ 3060
J. J. Welsink,	» 3050

Dordrecht, 14 April: het éénjarig onderhoud der werken en gebouwen enz., te Dordrecht; ingek. 3 bilj., als:

D. J. Kwak,	te Dordrecht,	ƒ 3265
J. v. d. Vlugt,	» idem	» 2989
J. Kraus,	» idem	» 2889

Zutfen, 14 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken, kazernegebouwen enz., te Zutfen; ingek. 5 bilj., als:

J. J. Landeweert,	te Zutfen,	ƒ 8317
H. Haijtink,	» idem	» 7546
H. J. Bessem,	» idem	» 7545
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 7375
H. W. Bouwes,	» idem	» 7138

Als aannemer voorgedragen.

2o. het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., op de legerplaats bij Milligen; ingekomen 4 bilj., als:

J. v. d. Braak,	te Apeldoorn,	ƒ 2320
H. W. Bouwes,	» Zutfen,	» 2199
H. J. Bessem,	» idem	» 2195
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 2155

Als aannemer voorgedragen.

Zwolle, 14 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle; ingekomen 5 bilj., als:

G. v. Unnen,	te Zwolle,	ƒ 2067
F. H. Noorman,	» idem	» 1924
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 1917
A. v. Straten,	» idem	» 1907
J. Benthuis,	» idem	» 1703
Raming		» 2300

2o. het éénjarig onderhoud van de gewone werken en kazernegebouwen in de legerplaats te Oldebroek; ingek. 9 bilj., als:

K. Schut,	te Kampen,	ƒ 4960
C. Eckhardt,	» Almelo,	» 4675
J. Westerink,	» Epe,	» 4515
J. H. Boks,	» Amersfoort,	» 4500
K. A. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 4443
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 4420
P. Boks,	» Amersfoort,	» 4390
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 4228
H. J. Buitenhuis,	» Elspeet,	» 4120
Raming		» 4700

Ierseke, 14 April: het bouwen van een woonhuis en schuurtje voor D. Schipper Jz., aldaar, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; minste inschr. dezer onderhandsche aanbesteding was Joh. van Driel, aldaar, voor ƒ 4969; gegund.

Rotterdam, 15 April: het maken van 13 filters met bijbehoorende werken, ten behoeve van de uitbreiding der Drinkwaterbedding der gemeente Rotterdam; ingek. 23 bilj., als:

J. A. N. Lucas, Lagerwaltmo,	ƒ 485.000
P. Verbruggen, Waddinksveen,	» 462,460
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	» 459,000
J. Kooij, Amsterdam,	» 456.400
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 455,000
W. v. Leemnen Hellevoetsluis	» 438.970
A. v. d. Meijden Az., Hardinxveld en T. Sweets Tz., Ameide,	» 435.000
B. Voordenag Az., Dordrecht en C. Bouterse, Amsterdam,	» 434,300
G. Keij, Rotterdam,	» 431,000
J. Monster Jr., Puttershoek,	» 428,000
F. K. Ozinga, Amsterdam,	» 427,400
C. Hoogendoorn, Giessendam,	» 427,080
H. Wandoren, Schiedam	» 426,700
W. P. v. d. Laan, Rotterdam en J. Visser Gz., Papendrecht,	» 426,571
G. A. v. Spanje, Rotterdam,	» 417,500
G. A. v. Hattem, Sliedrecht,	» 416,300
M. A. J. Tuverne, 's-Hage,	» 410,676
T. J. Mirande, 's-Hage,	» 408,780
Wed. G. Camesi & Co., Rotterdam,	» 404,270
G. J. v Beek & Co., Delft en C. Lenterman, Rotterdam,	» 396,396
H. Stelwagen, idem	» 393,000
W. Zonneveld, Kruiningen,	» 386,700
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	» 384,000

St.-Nikolaasga, 15 April: 1o. het stichten van eene schutsluis in den Tripmaster Yoenpolder; 2o. het slaten van 100 M. lengte der vaart; 3o. het stichten van eene sluiswachterswoning; voor de massa ingek. 14 bilj., als:

J. Bakker,	te Kollum,	ƒ 16,536
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 15,370
K. G. Kenning,	» Ternaard,	» 14,797
F. Kloosterman,	» Hemelum,	» 14,644
D. Landstra,	» Suwk,	» 14,484
G. J. Winters,	» Gorredijk,	» 13,920
J. Bouma,	» Langezwaag,	» 13,800
D. L. Hoogkamp,	» Follega,	» 13,516
T. Schaafsma,	» Harlingen,	» 13,415
H. Formmer,	» Grijpskerk,	» 12,960
A. H. v. d. Wijck,	» Ylst,	» 12,687
M. Visser,	» Heerenveen,	» 12,400
J. Docter,	» Leeuwarden,	» 12,385
C. de Vroeg,	» Terwispel,	» 11,977
Raming		» 14,400

's-Hage, 15 April: ten behoeve der Staatsspoorwegen:

1o. het leveren van vierkant beslagen eiken wisselhout op het station Zwolle; ingekomen 7 bilj., als:

Eindhoven & Zn., Zwolle,	ƒ 4206,525
J. Clerex, Bokstel,	» 4075
J. A. v. d. Eerden Wz., idem	» 4017
B. L. Buijtoets, Ambt-Almelo,	» 3878
J. J. v. d. Eerden Pz., Bokstel,	» 3850
J. B. Groothuis, Denekamp,	» 3679
J. Nahuis, Groenlo,	» 3673

2o. de levering van Engelsche wisselen driespoorwissels met toebehoren, voor de uitbreiding van de stations Zwolle, Groningen en Leeuwarden; 1 bijlijst ingekomen van de Maschinenfabrik »Deutschland", te Dortmund, voor ƒ 25 940.

Naarden, 15 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz., te Naarden; aangenomen door B. van Asperen, te Naarden, voor ƒ 4082.

2o. het éénjarig onderhoud der werken te Naarden; aangenomen door E. Wouda, te Naarden, voor ƒ 3130.

Utrecht, 16 April: onder beheer van den architect E. G. Wenink, te Schalkwijk: 1o. het bouwen van een villa met tuinmuursuming en schuur, voor M. J. Chevallier Jz., te Ermelo-Veldwijk; ingekomen 14 bilj., als:

F. L. v Velzen,	te Haarlem,	ƒ 18.999
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 16,989
E. v. Aken,	» Harderwijk,	» 16,100
H. H. v. Dijk,	» Utrecht,	» 15,999
M. de Lange,	» Harderwijk,	» 15,950
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 15,700
F. W. v. Vloten,	» Utrecht,	» 14,789
H. R. Hendriks,	» Os,	» 14,740
J. H. Bouwenhorst,	» Harderwijk,	» 14,380
R. Mouw,	» Hilversum,	» 13,458
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 12,868
C. Eijsvogel,	» Aarlanderveen,	» 12,731
J. v. d. Berg,	» Ermelo,	» 12,000
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 12,198

2o. het bouwen van 2 paviljoens met keuken en waschhuis, tot verpleging van krankzinnigen, op het landgoed »Veldwijk," te Ermelo-Veldwijk, ingekomen 19 bilj., als:

F. F. v. Velzen,	te Haarlem,	ƒ 55.155
J. v. d. Berg,	» Ermelo,	» 54,910
H. H. v. Dijk,	» Utrecht,	» 53,980
A. Yos Rz.,	» Amsterdam,	» 51,460
H. R. Hendriks,	» Os,	» 52,890
H. A. Witzand en H. Westenberg,	» Almelo,	» 52.400
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 49,861
P. v. d. Linden,	» idem	» 49,200
F. W. v. Vloten,	» idem	» 48,166
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 47,890
D. Landstra,	» Suwk,	» 47,244
E. v Aken,	» Harderwijk,	» 46,780
P. Duinker,	» Amsterdam,	» 46 633
J. van Langen,	» idem	» 46,629
J. v. Bark,	» Oosterbeek,	» 44,444
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 44,380
C. Eijsvogel,	» Aarlanderveen,	» 43,926
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 43,700
R. Mouw,	» Hilversum,	» 42,875
J. de Boer en E. Groenink,	» Steenwijk,	» 39,750

Kampen, 16 April: het éénjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz., te kampen, onder het beheer der genie te Zwolle; ingekomen 9 bilj., als:

J. Tennekes,	te Kampen,	ƒ 4700
K. A. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 4274
J. de Groot,	» Kampen,	» 4250
W. Fransen,	» idem	» 4180
H. v. Dijk,	» idem	» 4150
D. Bruggink,	» idem	» 4000
J. Bonthuis,	» Zwolle,	» 4000
A. v Straten,	» idem	» 3923
G. J. Bruggink,	» Kampen,	» 3900
Raming		» 4580

Haarlem, 16 April: 1o. het onderhouden en het doen van herstellingen aan de Rijksmuseumgebouwen, te Amsterdam; ingek. 5 bilj., als:

G. Staap,	te Amsterdam,	ƒ 7800
J. Post,	» idem	» 6967
H. Crouwel,	» idem	» 6975
Renaud en Roeljon	» idem	» 6740
J. Schoenenburg en C. J. Maks,	» idem	» 6590

2o. het ophoogen en aanleggen van het terrein, het opstellen van Nederlandsche bouwfragmenten bij de Rijksmuseumgebouwen te Amsterdam; ingek. 8 bilj., als:

G. Staap,	te Amsterdam,	ƒ 32,000
H. Crouwel,	» idem	» 25,250
Cruijff en Schouten,	» idem	» 25,160
G. Marskamp,	» idem	» 24,780
Jac. F. R. Galeskot,	» idem	» 24,692.50
R. Kroon,	» Buikslot,	» 23,200
Corn. Langerald,	» Nieuwerniust,	» 23,600
J. Schoenenburg en C. J. Maks,	» Amsterdam,	» 22,600

Naarden, 17 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken langs de Vecht van Muiden tot Hinderdam; aangenomen door J. Ib. Bufin Jr., te Naarden, voor ƒ 3249.

2o. het éénjarig onderhoud van de werken langs de Vecht van Kijkuit tot Muiderzeedijk; aangenomen door W. van Schaik, te Nieuwersluis, voor ƒ 3803.

Utrecht, 17 April: 1o. het éénjarig onderhoud der werken en kazernegebouwen enz. te Utrecht en op de legerplaats bij Zeist; ingek. 5 bilj., als:

H. Vermeer,	ƒ 8780
H. Pisa,	» 8713
H. Leemans,	» 8495
L. Mayer Sr.,	» 8386
J. v. Straten Wz.,	» 8245

2o. het éénjarig onderhoud der werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie, van de Klep tot en met Vreeswijk; ingek. 7 bilj., als:

H. v. Oostrum,	ƒ 9120
M. Lakerveld,	» 8720
J. H. Boks,	» 8720
H. Leemans,	» 8600
E. Scheepbouwer,	» 8500
J. v. Straten Wz.,	» 8245
C. v. d. Berg,	» 7862

3o. het éénjarig onderhoud der werken in de stelling van Honswijk; ingek. 6 bilj., als:

J. H. Boks,	ƒ 2700
C. F. W. Uitenaal,	» 2589.50
W. J. Meilink,	» 2486
R. Barneveld,	» 2260
A. L. de Kievit,	» 2239
C. v. d. Berg,	» 2185

4o. het éénjarig onderhoud der werken te Wijk-bij-Duurstede en van daar tot Odijk; ingek. 6 bilj., als:

C. v. d. Wielen,	ƒ 1748
C. Werkhoven,	» 1687
R. Barneveld,	» 1620
H. v. Oostrum,	» 1615
C. F. W. Uitenaal,	» 1597.50
J. v. Harpen,	» 1547

5o. eene verving van werken en gebouwen; ingek. 5 bilj., als:

J. H. Jansen,	ƒ 1847
J. Sterk,	» 1747
Firma Kramer en Greep,	» 1680
L. C. de Leur,	» 1663
W. v. Willigenburg,	» 1640

Meppel: het bouwen van 14 arbeiderswoningen, bij den Stationsweg, aldaar, voor rekening van Wed. H. Kraal, is gegund aan J. Withaar Jr., te Meppel, voor ƒ 5447.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 25 APRIL 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 27 April.

Brygambacht, te 10 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de krimpenerwaard, in het voormalige gemeentehuis:

1o. het gewoon onderhoud der dijken enz.;

2o. de levering van grint.

Beetsterzwaag, te 10½ uren, door burg. en weth. van Opsterland: het wegruimen der oude beschoeiingen en het maken van ongeveer 625 M. nieuwe beschoeiing langs de noord- en zuidrijde der vaart te Gorredijk. Inl. bij den gemeentearchitect.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbeteren der ijzerconstructie van de Blauwpoortsbrug, benevens het vernieuwen der onder- en bovendekken. Inl. bij den gemeentearchitect.

Appingedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met 6 lokalen en het maken van ameublement, in 2 perceelen. Inl. bij den gemeentetimmerman H. Stevens, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 28 April.

Amsterdam, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Amsterdam. (Raming ƒ 5200);

2o. het herstellen van dakgoten van de kazerne Oranje-Nassau, aldaar. (Raming ƒ 2400);

3o. het leveren van kazernemeubelen en stalvoorwerpen, aldaar. (Raming ƒ 2000).

Bilj. inzenden 27 April, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Utrecht, te 11 uren, bij J. Oostveen, achter 't Vleeschhuis: het aanweren van den ouden- en het maken van een nieuwen koestal met wagenschuur, enz., ten behoeve van mejuffrouw A. van Wijk, boerenplaats »De Knapschinkel", onder Vechten.

Rotterdam, te 12 uren: het bouwen van een winkelhuis enz., te Hille-huis, gemeente Rotterdam.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 421, de uitbreiding van sporen en verdere werken op de stations Bunde, Susteren en Maastricht, ten behoeve van den spoorweg Maastricht—Breda. Raming ƒ 5.00.

Hoofdplaat, te 3 uren, door het best. dor waterkeering van den calamiteusen Hoofdplaatpolder, in de Directiekost: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenbekleedingwerken aan de waterkeering van genoemden polder.

Enschedé, te 5 uren, namens W. van Delden te Gronau, in het Hotel-De Graaff: het bouwen van eene villa. Inl. bij een architect G. Beltman A.Gz., aldaar. Aanw. te 1 uur.

Nijmegen, 's avonds 8 uren, door de directie der Geldersche Stoombootmaatschappij, bij Geurts, aan de Molenstraat: het afbreken der aan genoemde Maatschappij behoorende huizen aan de Waalkade, aldaar, en het stichten van een nieuw gebouw, ingericht tot kantoor enz., met afzonderlijke bovenwoning, op het terrein.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. retort-mondstukken;

2o. vuurramen, waterpannen, roosterstaven enz., alles ten dienste van de uitbreiding der gemeentegasfabriek aan den Oosteeddijk.

Woensdag, 29 April.

Amersfoort, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de societeit Concordia:

1o. het bestraten van het terrein voor de kazerne van bereden wagens, aldaar, en het verbeteren van de afwatering tusschen dat terrein en de Groote-Nachtegaalstraat. (Raming ƒ 4000);

2o. het verbeteren van terreinsafdoitingen en het doen van herstellingen en leveringen bij- en aan militaire gebouwen, aldaar (Raming ƒ 4000).

Bilj. inzenden 28 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Delft, te 10 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften, over '85.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het benedenstrekje dezer rivier aan de monden van het Oude-Maasje en de Donge, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Raming ƒ 10,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken, leveren en opstellen van 7 waterkranen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 8500.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van de jukken, behoorende tot den houtenbouw van de ijzeren viaduct, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oosteeddijk.

Sluten (N.-H.), bij Wed. van Leeuwen Overtoom: de levering van 80,000 eerste kwaliteit straatklinkers, Waalvorm. Monsters inzenden vóór 29 April, bij Wed. van Leeuwen, voornoemd.

Donderdag, 30 April.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Schippershuis:

1o. het herstellen van bruggen te Willemstad, Oudgeusplaat en Breedhuis. (Raming ƒ 2400);

2o. het vernieuwen van vloeren in kazernegebouwen te Willemstad en het beschieten van het dak der artilleriehoek bij het fort Prins Frederik. (Raming ƒ 1650);

3o. het doen van voorzieningen aan de steengoelingen bij de forten de Hel en Buitenhuis. (Raming ƒ 1400).

Bilj. inzenden 29 April, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het riolveren, met het leveren en leggen van trottoirbanden, van de Akkerstraat en de Keizerstraat, en het doen van bestratingen in die straten;

2o. het voltooien der riolvering, met het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het beginnen, beginten enz. van de Hendrikstraat;

3o. het leveren van 200 privaattonnen van Amerikaansch grenenhout;

4o. het leveren van 150 zinken privaattrechters.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Oosterwijk, te 2 uren, door burg. en weth. van Oosterwijk-en-Berkel c.a.: het verrichten van grond- en andere werken, benevens bestratingswerken. Inl. bij den architect W. A. Claassen, te Tilburg.

Apeldoorn, te 2 uren, ten kantore van de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 4, het maken van de landhoofden en pijlers voor de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur K. H. van Brederode, te Apeldoorn. Raming ƒ 610,000.

Arnhem, te 2 uren, ten kantore der gasfabriek: het verrichten van eenige verf- en behangwerken.

Vrijdag, 1 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het maken van eene tweede waterkeering op de plateau's der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 2830;

2o. het maken van een scherm tot steun der zandstorting voor de kleine schutsluis, te Veere. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 3000.

Sekshierum, te 5 uren, door den burgemeester van Harradeel: het vernieuwen van de brug in den kunstweg ten oosten bij de Buurt, te Tzummarum, en eenig metselwerk aan rollagen.

Geldermalsen, ten kantore van de aannemers Schnitger en Kruger: de levering van p. m. 3000 M³ zand.

Zaterdag, 2 Mei.

Gouda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, in Arti-Legi: het aanbrengen van eene leiding voor drinkwater en brandkranen c.a. in kazernegebouwen, te Gouda. Raming ƒ 1650. Bilj. inzenden 1 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van den hoofdopzichter, te Gouda.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in De Harmonie: het doen van voorzieningen aan- en bij militaire gebouwen, te Arnhem. Raming ƒ 5820. Bilj. inzenden 1 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur, Ketelstraat 22.

Zwolle, te 11 uren, in de Nieuwe Stadsherberg: het verbouwen van een perceel aan de Melkmarkt, hoek Steenstraat, aldaar, voor J. Boerboom Sr., te Deventer Inl. bij de architecten W en F. C. Koch. Aanw. 27 April, te 2 uren.

Nijmegen, te 11 uren, door de commissie voor de R.-K. begraafplaats, in De Gouden Leeuw: het metselen van grafkelders.

Neede, te 12 uren, door A. Stocker, in het Hotel-Stocker: het bouwen van een woonhuis te Haarlee.

Bergum, te 5 uren, ten gemeentehuize: het afbreken van de bestaande- en bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning te Oenkerk. Bilj. inzenden vóór 4 uren, ter secretarie.

Ternaard, bij den dijkgraaf van Westdongeradeel J. W. Idsardi: de levering van verschillende houtwaren.

Maandag, 4 Mei.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het zeewaarts verlengen van den hoofdsteenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Briclle en den opzichter Dalebout, te Goedereede. Aanw. 27 April. Raming ƒ 12,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhouden ged. '85, aan: de huizen, torens, poorten enz., de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie en der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen. Inl. ten kantore van den stadsarchitect, aan den Stadstimmertuin. Aanw. 28 en 29 April, te 9 uren.

Dinsdag, 5 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie:

1o. het bouwen van een privaat achter de kazerne Oranje-Nassau, aldaar. Raming ƒ 2400;

2o. eene verving enz. van gebouwen en voorwerpen, aldaar. Raming ƒ 1750.

Bilj. inzenden 4 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 422, het maken van eene veerdading op elk der stations Velp en Brummen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Aanw. 28 April, te 8½ uren te Velp, te 10½ uren te Brummen. Raming ƒ 4570.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoor-

wegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 423, het maken van eene verbeterde waterlossing van de aschkuilen binnen en buiten de locomotievenloods op het station Maastricht. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 28 April, te 1 uur. Raming *f* 1980.

Hoogeveen, 's avonds 7 uren, in het gemeentehuis:

1o. het bouwen van een ziekenhuis;

2o. idem van een brandspuithuisje.

Witmarsum, bij J. v. d. Wal Kz.: het gedeeltelijk dekken der schuur, bewoond door R. Post, onder Minnertsga. Aanw. 30 April, te 1 uur.

Woensdag, 6 Mei.

Medemblik, te 1 uur, in het Koggenhuis der Vier-Noorderkoggen: de benaande werken aan den Vier-Noorderkoggenzeedijk, het maken van een aarden dijkje, het onderhoud der waterkeeringen en der sommeren peilpalen; het bouwen van eene houtloods te Lambertschaag, en het vernieuwen der brug aan het Noordeinde, te Lambertschaag.

Venlo, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op den Maaslendries: het herstellen van daken van militaire gebouwen te Maastricht. Raming *f* 5709. Bilj. inzenden 5 Mei, vóór 3 uren.

Donderdag, 7 Mei.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van eene ijzeren draaibrug over de Nieuwe-Haven in die gemeente, ter vervanging van de aldaar bestaande Oranjeburg.

Bokstel, te 4 uren, door de fabrikanten J. van Oerle & Zn., bij A. Baijens: het bouwen eener linnen- en damastfabriek. Inl. bij den architect Edouard Freiman, te Tilburg. Aanw. te 2 uren.

Vrijdag, 8 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verrichten van werken aan 3 der strandhoofden aan de Oude-Heeve, noordkust van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 10,000;

2o. het verruimen van een gedeelte der Rijkswaterleiding beoosten het kanaal van Neuzen, beoosten de grensscheiding met de militaire gronden, aldaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming *f* 6400;

3o. het op- en afrijden-bruggen van een gedeelte der marinehaven te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming *f* 4000.

Aanw. van alle werken 20 April en 2 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungenschebrug en 's-Hertogenbosch. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouvenaer en den opzichter Woehuizen, allen te 's-Bosch. Raming *f* 6000;

2o. de voorziening van de kanaalboorden der Zuid-willemsvaart in de provincie Noordbrabant. Inl. bij dezelfde ingenieurs en bij den opzichter Pennnée, te Aarbeviksted. Raming *f* 7000. Aanw. van beide 1 Mei.

Rotterdam, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het bouwen van een wachthuis met uitkijk nabij de berghaven aan den Hoek-van-Holland, en het verrichten van de daarmee in-verband-staande werken. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 1 Mei, te 1 uur.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen beuiden Rotterdam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Rotterdam. Raming *f* 1480.

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in Noordholland. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den lijninspecteur te Hoorn. Raming *f* 880.

Maandag, 11 Mei.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:

1o. Bestek no. 365, het leveren van ijzeren draagplaten, nokken, haken en schroefbouten, contrarails en steunklossen, in 8 perceelen;

2o. Bestek no. 366, het maken van een bijbouw aan de chefswoning en een houten wand in de restauratiezaal van het stationsgebouw Haarn, met bijbehoorende werken. Raming *f* 2480.

Murmerwoude, bij den burgemeester van Duntumadeel: de levering van 400 stère zuiver gewassehen riviergrint. Biljetten inz. vóór 10 Mei.

Dinsdag, 12 Mei.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Schippershuis: het wijzigen van de sporen bij het torpedo-magazijn op het fort De Ruyter, bij Willemstad. Raming *f* 4650. Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Woensdag, 13 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het opruimen van gronden uit den Nieuwe-Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming *f* 0.40 per M³;

2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche diep en daarbuiten in zee, in de provincie Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 6 Mei. Raming *f* 0.75 per M³;

3o. het maken van 7 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel, boven den Brink, bij Velp, tusschen de kilometerraaien 7 en 8. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming *f* 7340.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijkswerken op het Zwartewater, met het onderhoud dier werken en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 6 Mei. Raming *f* 6800.

Wilhelminadorp, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Oostbevelandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 6 en 8 Mei, van 1—3 uren, samenkomst in het bestuursgebouw.

Vrijdag, 15 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiing op den Westhavendam te Hansweerd, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 en 9 Mei. Raming *f* 4500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van een ijzeren onderbouw voor de Beekscheburg over de Zuidwillemsvaart, onder de gemeente Beek. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouvenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pennnée, te Aarlerikstel. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 8000;

2o. het maken van eene hazalsteenglooiing tegen den Keizersdijk, in den Rijks-grooten weg van Steenwijk naar Breda, gemeente Raamsdonk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur Van Beek en Donk en den opzichter Benkelman, beiden te Breda. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 5360.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de metalen bovenbouw voor 4 bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 71).

Zaterdag, 16 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan 's Rijks werf: de levering van:

1o. 60.000 KG. Noordschen hennep, in 6 kavelingen, elk van 10.000 KG.;

2o. 2400 KG. Italiaanschen hennep.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der schutsluis aan den Doorslag te Jutfaas. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckmann, te Utrecht. Aanw. 9 Mei. Raming *f* 8000.

Maandag, 18 Mei.

Klundert, in de Stadsherberg: de levering van: *a.* 3 stoomwerktuigen met centrifugaalpompen; *b.* de gebouwen en verdere werken voor 2 aangelegene stoompemalen.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 en 9 Mei. Raming *f* 4500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van een ijzeren onderbouw voor de Beekscheburg over de Zuidwillemsvaart, onder de gemeente Beek. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouvenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pennnée, te Aarlerikstel. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 8000;

2o. het maken van eene hazalsteenglooiing tegen den Keizersdijk, in den Rijks-grooten weg van Steenwijk naar Breda, gemeente Raamsdonk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur Van Beek en Donk en den opzichter Benkelman, beiden te Breda. Aanw. 8 Mei. Raming *f* 5360.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de metalen bovenbouw voor 4 bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 71).

Zaterdag, 16 Mei.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan 's Rijks werf: de levering van:

1o. 60.000 KG. Noordschen hennep, in 6 kavelingen, elk van 10.000 KG.;

2o. 2400 KG. Italiaanschen hennep.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der schutsluis aan den Doorslag te Jutfaas. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckmann, te Utrecht. Aanw. 9 Mei. Raming *f* 8000.

Maandag, 18 Mei.

Klundert, in de Stadsherberg: de levering van: *a.* 3 stoomwerktuigen met centrifugaalpompen; *b.* de gebouwen en verdere werken voor 2 aangelegene stoompemalen.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Benedens- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 en 9 Mei. Raming: perc. 1 *f* 26,900, perc. 2 *f* 17,500, perc. 3 *f* 32,100, perc. 4 *f* 23,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

Donderdag, 21 Mei.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van een deel der Heldersche zeewering benoeten de batterij Kaaphoofd, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw 13 Mei. Raming *f* 6354.

Vrijdag, 22 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van Vilvoortsche-steenglooiing tegen den zuidwestelijken oever der haven te Moerdijk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming *f* 3256;

2o. het opruimen van onderpten in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Kouvenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming *f* 4800.

Aanw. van beide werken 15 Mei.

Woensdag, 27 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, den ingenieur De Bruyn en den opz. Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 20 Mei. Raming *f* 28,400;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche Kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den inspecteur Custendijk, te Utrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Van Ralgooy, te Pannerden, voor perc. 3 bij den opzichter Boeree, te Wageningen, voor perc. 4 bij den opzichter Loedf, te Schoonhoven. Aanw. 20 Mei. Raming: perc. 1 *f* 7500, perc. 2 *f* 7500, perc. 3 *f* 20,000, perc. 4 *f* 29,200.

Woensdag, 3 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het éénjarig onderhoud der werken, behoorende tot de leidammen in het Zwolsche diep, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 27 Mei. Raming *f* 15,500.

Prijsopgaaf gevraagd door het gemeentebestuur van Hengelo (O.), van circa 100,000 straatklinkers (Waalvorm), franco station Hengelo; **Monsters** inzenden vóór 30 April, ter gemeentesecretarie.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Genemuiden, 13 April: het verhoogen en verzwaren van den Achterweg ter lengte van den tot dit werk benoodigden grond op p. m. 2000 M. afstand; gemijnd door C. Mulder op *f* 3500.

Bij splitsing van het werk, werd het aanvoeren van grond gemijnd door H. Eenkhoorn op *f* 2700 en het verhoogen en verzwaren van den Achterweg door G. Altena op *f* 2240. Aan laatstgenoemden gegund.

Zwolle, 15 April: de levering aan de gemeente van:

1o. 70.500 Ourthaksteen retailles; ingekomen 5 bilj., als: per 1000

E. Janssen en E. Burlion, Luik,		*f* 87.36
G. Thoonsen, Mook,		» 87
Erven H. Trip, Utrecht,		» 84.49
F. Bodsen, Mook,		» 82.80
Noep en De Lavelye, Luik,		» 79.32

gegund aan E. Janssen & E. Burlion.

2o. 200 M. trottoirband; ingek. 3 bilj., als: per M.

Gebr. Trooster,	te Zwolle,	*f* 3.24
F. Bodsen,	» Mook,	» 3.07
H. J. Bosman,	» Rotterdam,	» 2.68⅓

3o. 100 M. kantsteenen; ingek. 3 bilj., als: per M.

G. Thoonsen,	te Mook,	*f* 1.36
Gebr. Trooster,	» Zwolle,	» 1.17
F. Bodsen,	» Mook,	» 0.64

Gebr. Trooster, voor 2o. en 3o. in massa *f* 752.

4o. 375,000 Waalklinkers of IJsselklinkers Waalvorm; ingek. 8 bilj., als: per 1000

1 perc.,	Wed. H. Berends ten Kate, Kampen,		*f* 13.75
1 »	Firma Vroom, Krol en Van Boijen, Deventer,		» 13.56½
1 »	Gebr. Avelingh, Velp,		» 13.15
3 »	Wed. Van Lookeren Campagne, Zaltbommel,		» 13
1 »	Firma Hermsen en Janssen, Zwolle,		» 12.90
2 »	Wubbenhorst en Van Boijen, idem		» 12.75
3 »	F. v. d. Loo Sr., Bemmel,		» 12.25
3 »	J. v. d. Loo & Co., idem		» 12.15

Heusden, 15 April: het éénjarig onderhoud van de werken en gebouwen te Heusden, onder het beheer der Genie te 's-Bosch; ingekomen 7 bilj., als:

K. A. v. Rijswijk,	te Heusden,	*f* 2468
M. Boeren,	» idem	» 1897
J. J. v. Grondelle,	» idem	» 1860
A. v. Eggelen,	» idem	» 1849
A. Dankers,	» idem	» 1789
J. Schermers,	» idem	» 1760
H. v. Eggelen,	» idem	» 1747

gegund.

Raming *f* 2460

Rotterdam, 16 April: de levering van 13,000,000 KG. Engelsche en 13,000,000 KG. Westfaalsche gaskolen:

Engelsche kolen: B. Hagedoorn & Zn., Holmside, *f* 7.80, Boldon *f* 7.60, Mickly *f* 7.80, Deans primrose *f* 7.20;

James W. Wood: Pelawelain *f* 7.58, Silkstone *f* 7.24½, Deans primrose *f* 7.18, Walker primrose *f* 7;

R. S. Stokvis & Zn.: Pleasly, linker-Maasoever *f* 11.60, rechter dito *f* 11.10, Silverhill, linker dito *f* 9.34½, rechter dito *f* 8.84½;

Hötz & Co., Aldwasko *f* 8.20;

W. Horen & Zn., New-Pelton *f* 6.70;

P. A. v. Es & Co., Fellingmain *f* 6.82½;

Grafton Young & Co.: Eastpontop *f* 3.18, Boldon *f* 7.40, Deans primrose *f* 7.74, New Pelaw *f* 7.32.

Duitsche kolen: J. R. Dutilh, Consolidation *f* 7.46;

A. Nievelt & Co.: Prosper *f* 6.619, Alma halve quantiteit *f* 7.54½, Wilhelmina Victoria *f* 6.88½;

Bingham, Hibernia *f* 7.39⅝;

P. W. Louwman, Graf Bismarck *f* 6.53;

Bieckmann en Möller, Hugo *f* 6.61;

Berghuis: Unser Fritz, rechter oever *f* 7.39, linker oever *f* 7.64;

V. Thoenen Hagendoorn, Graf Bismarck *f* 7.25;

Pieterse: Pluto *f* 7.37, Wilhelmina Victoria *f* 7.43, Zollverein *f* 7.41, Dahlbusch *f* 7.77.

Koiljnsplaat, 17 April: de gewoon-onderhoudswerken aan het calamiteuze waterschap Anna-Friso; ingek. 4 bilj., als:

J. Leijs,	te Nieuwdorp,	*f* 3700
L. Luik,	» Hansweerd,	» 3600
P. v. d. Berge,	» Koiljnsplaat,	» 3413
C. Bolier,	» Bruinisse,	» 3133

gegund.

Zierikzee, 17 April: het leveren van stortsteen en het maken en zinken van 1025 M² zink- of kraagstuk, aan den oever van het waterschap Schouwen; gegund:

de levering van 1500 scheepstons stortsteen aan A. M. Langeveld, te Hardinkveld, voor *f* 3549;

de zinkstukken, met het leveren van 820 scheepstons stortsteen, aan P. Vink, te Noordgouwe, voor *f* 3648.

Hasselt, 18 April: 1o. het doen van herstellingen aan verschillende waterkeerende werken (Stouwe), in 7 perceelen:

perc. 1:			
J. Achter,	te Staphorst,		*f* 42
T. Gelderman,	» Ambt-Vollenhove,		» 32
G. Winters,	» idem		» 25
A. Tuin,	» Zwartsluis,		» 23.50
perc. 2:			
A. Tuin,	te Zwartsluis,		*f* 55.00
G. Winters,	» Ambt-Vollenhove,		» 32
T. Gelderman,	» idem		» 32
J. Achter,	» Staphorst,		» 29
perc. 3:			
A. Tuin,	te Zwartsluis,		*f* 40.60
T. Gelderman,	» Ambt-Vollenhove,		» 35
J. Achter,	» Staphorst,		» 24
perc. 4:			
A. Tuin,	te Zwartsluis,		*f* 23
J. Achter,	» Staphorst,		» 21
T. Gelderman,	» Ambt-Vollenhove,		» 19
G. Winters,	» idem		» 19
perc. 6:			
H. Wijngaard,	te Staphorst,		*f* 39
T. Gelderman,	» Ambt-Vollenhove,		» 28
J. Achter,	» Staphorst,		» 9

Het 5e en 7e perceel zijn aangehouden, de overigen gegund.

3o. binnentalud Zwartewatersdijk, in den perceel; ingek. 8 bilj., als:

H. v. d. Belt,	te Hasselt,	*f* 730
J. de Jonge,	» idem	» 446
H. v. d. Kolk,	» idem	» 400.47
R. Boeten,	» Genemuiden,	» 389
H. J. v. Dalfsen,	» idem	» 361
P. J. Pleijter,	» idem	» 316.78
J. v. Doorn,	» Hasselt,	» 195
T. Gelderman,	» A.-Vollenhove,	» 193

gegund.

3o. Erfgenaamenwege; ingek. 8 bilj., als:

H. v. d. Vegte,	te Hasselt,	*f* 95
T. Gelderman,	» Ambt-Vollenhove,	» 89
K. Koers,	» Hasselt,	» 69.85
R. Boeten,	» Genemuiden,	» 68
P. Fortuin,	» Hasselt,	» 49
J. Drost,	» idem	» 48
H. v. d. Belt,	» idem	» 39.99
G. v. Doorn,	» idem	» 29

gegund.

4o. waterloozende kunstwerken; ingekomen 4 bilj., als:

T. Corporaal,	te Zwartsluis,	*f* 250
H. H. Glovering,	» Hasselt,	» 249
K. Overmars,	» idem	» 239
H. Mars,	» Zwartsluis,	» 205

gegund.

Zutfen, 18 April: het bouwen van een bestuurskamer aan den Berkelsingel aldaar, voor de David-Evekinkstichting; ingek. 7 bilj., als:

H. L. Hamer,	te Zutfen,	*f* 2443
L. Nijland	» idem	» 2250
J. Altena,	» Brummen,	» 2253
G. J. Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 2241
R. v. d. Velde,	» idem	» 2238
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 2190
A. J. Pasman,	» Zutfen,	» 2156

Venlo, 18 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz. te Venlo; ingek. 5 bilj., als:

W. Dorckx,	te Venlo,	*f* 8400
H. v. Gasselt,	» idem	» 7980
A. Kapens,	» idem	» 7800
L. Coppes,	» idem	» 7720
J. M. v. Gasselt,	» idem	» 6279

Raming » 8100

Amsterdam, 18 April: het vergrooten van de Monsterzaal van het verkoopkoaal »Frascati" aan de Barberstraat no. 3, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingek. 26 bilj., als:

J. F. Prenaler,	te Amsterdam,	*f* 4760
J. Buiterman & Co.,	» idem	» 4750
P. Kampman en J. v. Haderwijk,	» idem	» 4627
W. Voskuijl,	» idem	» 4534
J. P. Bieken en J. Becker Jz.,	» idem	» 4400
Oosterink en Schut,	» idem	» 4300
D. Cerlijn & Zn. en A. J. de Haan,	» idem	» 4180
W. Geene,	» Buiksloot,	» 4000
H. Rietsnijder & Zn.,	te Amsterdam,	*f* 3950
A. Paans,	» idem	» 3935
C. J. Maks Jz.,	» idem	» 3888
B. v. Buuren,	» idem	» 3850
B. P. Wijsman,	» Nieuweramstel,	» 3825
E. H. Helle en C. Kösters,	» Amsterdam,	» 3780
C. E. Stokmans & Zn.,	» idem	» 3700
A. Aalders,	» idem	» 3569
H. W. A. Paans,	» idem	» 3510
P. Groenhoff en A. G. Haak,	» idem	» 3380
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 3250
J. W. H. v. Stax,	» idem	» 3195
R. Bejeko,	» idem	» 3175
J. H. Hartgerink,	» idem	» 3090
G. Boon,	» idem	» 2960
A. v. Wenseven,	» idem	» 2940
Kommer en Vissers,	» idem	» 2790
L. N. de Groot,	» idem	» 2719

Gegund aan A. v. Wenseven.

Doesburg, 18 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen en werken; eenige inschr. was G. R. van Ree, te Doesburg, voor *f* 5460.

Amsterdam, 18 April: het bouwen van een gebouw tot huisvesting van mannelijke verpleegden, in den tuin van het Diakonie-ouden-mannen-en-vrouwenhuis, aan de zijde van de Keizersgracht, volgens de plans van den architect W. Bauer; onderhands gegund aan de firma Oosterink en Schut, te Amsterdam, voor *f* 29,980.

Amsterdam, 20 April: 1o. Bestek no. 12, 1e perceel, het verbreeden van den oostelijken wal van de Gelderschekade enz.; 2e perceel, idem van de Zieserskade:

	perc. 1	perc. 2
J. P. Cornelissen,		*f* 14,813
A. v. Zelst,		11,670
P. Bunker,	*f* 34,585	12,799
J. Peters,	35,493	
G. D. v. Doorn,	31,484	12,900
W. Ambagtsheer,	32,600	12,780
W. A. Hekken & Co.,	33,387	11,231
A. Kramers,	29,600	14,000
M. Deutekom,	31,447	12,747
C. J. Hartog,	32,640	
Schmit en Hermans,		12,990
C. Langeveld,		13,288
D. Zuiderbeek,		12,699
G. H. Brockmeier,		13,600
Maks en Boekholst,	28,827	11,653
C. Hoen,		11,430

2o. Bestek no. 13, het maken van een sluoven duiker; ingek. 19 bilj., als:

C. J. Hartog,	*f* 24,200
C. Langeveld,	» 22,900
G. H. Brockmeier,	» 22,675
A. Kramers,	» 22,400
M. Deutekom,	» 21,900
A. v. Wenseven,	» 21,885
J. P. Cornelissen,	» 21,402
R. Bejeko,	» 21,275
J. Koster,	» 21,274
Schmit en Hermans,	» 20,950
A. v. Zelst,	» 20,940
C. Hoen,	» 20,900
A. B. Zuure,	» 20,900
W. Ambagtsheer,	» 20,897
S. v. Soest,	» 20,600
Maks en Boekholst,	» 19,900
H. Oninga,	» 18,880
P. Duinker,	» 18,553
G. D. v. Doorn,	» 18,300

Nijmegen, 21 April: de levering van p. m. 300 M³ ijzeren buis, wijd 1.20 M., samen wegende 260,630 KG.:

	buizen per 100 KG.	hulpstukken per 100 KG.
Merrem en La Porte, Amsterdam, voor de Friedr.-Wilhelms-Hütte,	*f* 7.50	*f* 20.—
Van den Berg en Co., Amsterdam,	7.05	13.85
Alph. Frederic. Luik,	7.—	8.50
Carel v. Rosendael, Nijmegen, voor de Comp. Gén. des Cond. d'Eau,	6.20	10.35
Nering Bögel, Deventer,	5.50	6.20
		7.35
		6.80
		15.90

Gegund aan Nering Bögel.

Groningen, 21 April: het éénjarig onderhoud der kazerne- en andere gebouwen en werken, aldaar; ingekomen 13 bilj., als:

B. de Jong,	*f* 4785
L. Dassel,	» 4707
T. Y. Jelsma,	» 4593
H. Hoving,	» 4532
H. J. L. Walker,	» 4497
H. J. Moruk,	» 4495
G. P. v. Erp,	» 4394

H. Kiel,		ƒ 4309
J. I. Toesman,		» 4287
J. H. Muller,		» 4278
J. Haupt,		» 4271
T. Holthuis,		» 4179
J. Poelman,		» 4031

Vier inschrijvingsbiljetten waren wegens het niet behoorlijk ingevulde niet geldig.

De laagste inschr. is tot de aanneming van het werk voorgedragen.

Rotterdam, 21 April: 1o. het driejarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het voormalig Oostindisch Huis, te Rotterdam; ingekomen 7 bilj., als:

J. Mirande,	te Rotterdam,	ƒ 3540
M. v. Dam,	» idem	» 3159
C. A. Dermk,	» idem	» 4653
P. Bleijenburg,	» idem	» 4479
W. v. d. Hoeven	» idem	» 4413
J. A. Heusdens,	» idem	» 4124
J. Cleton,	» idem	» 4110

2o. het driejarig onderhoud van- en het doen van eenige herstellingen aan het gebouw der Rijksbelastingen te Rotterdam; ingekomen 7 bilj., als:

M. v. Dam,	te Rotterdam,	ƒ 7859
J. Mirande,	» idem	» 5970
J. Cleton,	» idem	» 5828
C. A. Dermk,	» idem	» 5206
P. Bleijenburg,	» idem	» 5098
J. A. Heusdens,	» idem	» 4993
W. v. d. Hoeven,	» idem	» 4862

Onderdendam, 22 April: het opschoonen van:
a. het Makerigster en Uilenesterraar;
b. een gedeelte van het Kardingerraar;
c. de mussa.

	a.	*b.*	*c.*
J. N. Kruizinga, Groningen,	ƒ 13,450	ƒ 8,560	
T. Bos, Beslum,	12,500	7,987	
C. v. d. Veen, Meningeweer,	11,984		
A. J. Benninga, Bedum,	10,700	7,174	
J. Timmer, Obergum,	10,188	7,299	
R. J. Dijkstra, Kollum,	9,300	9,900	
C. Bakker, idem	9,180	9,070	
C. de Ruiter, Hardinksveld,	8,423	7,200	ƒ 13,273
J. Pott, Stedum,	7,940		
R. Zeef, Eenrum,	7,825		
Joh. Bakker, Kollum,	7,760		
H. Lubsen, Zuidwolde,		10,900	
C. Roos, Eenrum,		9,800	
W. Bos, Groningen,		9,290	
H. Formsma, Grijpskerk,		9,070	
J. Veldamp, Bedum,		8,300	
J. Boer, Tzinge,		6,975	
R. de Berder, Groningen,		6,881	
W. K. de Vries, Garnwerd,		6,595	
K. Lentz, Noordlijk,		ƒ 480	
Raming	9,500	9,000	18,500

's-Hage, 22 April: het onderhoud en de herstelling der werken aan den Hoek-van-Holland, van 1 Mei '85—30 April '86: ingek. 2 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorcharen,		ƒ 171,000
C. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 162,942

Leeuwarden, 22 April: het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen enz.: ingekomen 6 geldige bilj., als:

J. Beekman,	ƒ 5399
J. Laverman,	» 4880
K. Ketelaar,	» 4849
J. Dokter,	» 4600
M. Fernerda,	» 4412
H. Drijfhout,	» 4400
Raming	» 5450

Arnhem, 23 April: het wegruimen van het zand van een gedeelte van het 7e blok der Stadswaarden; ingekomen 7 bilj., als:

W. M. Nijenes,	te Arnhem,	ƒ 480
J. W. Janssen,	» idem	» 420
M. P. Vale,	» idem	» 399
T. Jeurissen,	» Huisen,	» 385
W. H. de Haan,	» Elden,	» 374
Joh. v. Toll,	» Arnhem,	» 369
J. v. Workum,	» Elden,	» 328

gegund.

Arnhem, 23 April: 1o. het uitvoeren van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de provinciale gebouwen te Arnhem; ingekomen 6 bilj., als:

J. P. Welsing,	te Arnhem,	ƒ 1111
J. W. Janssen,	» idem	» 1100
W. A. R. Kok,	» idem	» 1074
A. Jas,	» idem	» 1058
B. Belder,	» idem	» 999
J. T. Werrelman,	» idem	» 995

2o. het van-buiten-verven dier gebouwen; ingek. 3 bilj., als:

G. Nijholt,	te Oosterbeek,	ƒ 593
J. M. v. d. Berg,	» Arnhem,	» 444
T. Simmelink,	» idem	» 419

Rotterdam. Het bouwen van het runivee-slachthuis, aldaar, is gegund aan H. Breur, te Rotterdam, voor ƒ 51,823.

Kralingen. Het bouwen van een machinale broodbakkerij, met zolders, winkel- en woonhuizen, aldaar, is gegund aan Gebr. Poos, voor ƒ 40,000.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 2 MEI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 4 Mei.

Nerdo, te 11 uren, door C. A. G. ter Weeme, in het logement van A. Smit: het bouwen van eene garenspoelerij. Inl. bij den architect G. J. Niemans. Aanw. te 9 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het zeewaarts verlengen van den hazalitstoenen dam op het strand langs de haven van Goedereede. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Bakelbout, te Goedereede. Raming ƒ 12,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhouden ged. '85, aan: de huizen, torens, poorten enz., de gebouwen ten behoeve van het onderwijs, van de politie en der brandweer, benevens die op de algemeene begraafplaatsen. Inl. ten kantore van den stadsarchitect, aan den Stadstimmertuin.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in De Draak:

1o. het vernieuwen van glasramen, vloeren en afsluitingen in- en bij de militaire gebouwen, te Bergen-op-Zoom. Raming ƒ 4200;

2o. het leveren van kazernemeubelen, aldaar. Raming ƒ 900.

Bilj. inzenden 3 Mei, vóór 3 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door l. F. ten Berge, in het Huis De Beurs: het afbreken van het hoevengedeelte van zijn winkelhuis en het bouwen van magazijnen enz. Inl. bij den architect N. W. Lit.

Dinsdag, 5 Mei.

Amsterdam, te 10 uren, op het bureau der genie:

1o. het bouwen van een privaat achter de kazerne Oranje-Nassau, aldaar. Raming ƒ 2400;

2o. eene verving enz. van gebouwen en voorwerpen, aldaar. Raming ƒ 1750.

Bilj. inzenden 4 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op zijn bureau: eene verving van gebouwen, aldaar. Raming ƒ 1200. Bilj. inzenden 4 Mei, vóór 3 uren.

's-Hage, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Normaalschoolschool: het bouwen van nieuwe privetten bij de Alexanderskazerne, aldaar. Raming ƒ 6000. Bilj. inzenden 4 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Dordrecht, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, bij J. C. van der Horst: het verbeteren van de dakbedekking van een gedeelte der lange loods op 's Rijks werf, aldaar. Raming ƒ 2500. Bilj. inzenden 4 Mei, vóór 3 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van 3 brandspuiten met hebehouren.

Bodegraven, te 12 uren, bij C. de Gier, op de hofstede Blomhof: het sloopen van eene oude- en het bouwen van eene nieuwe schuur met zomerhuis, stalling en wagenschuur. Aanw. te 11 uren.

Utrecht, te 1 uur, in het logement Den Hommel: het maken van eene nieuwe schuur en het doen van eenige veranderingen aan eene hofstede, gelegen aan den Galekopperdijk (gemeente Oudenrijn), nabij Utrecht.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.: het schoonmaken van de vesten langs de gemeente, gvd. '85.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 422. het maken van eene verbinding op elk der stations Velp en Ibrunnen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Raming ƒ 4570.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 423, het maken van eene verbeterde waterlossing van de aschkuilen binnen en buiten de locomotievenloods op het station Maastricht. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Raming ƒ 1980.

Nijmegen, te 2½ uren, door de commissie voor de gasfabriek en waterleiding, ten raadhuize: het verven der straatlantarens.

Boogeveen, 's avonds 7 uren, in het gemeentehuis:

1o. het bouwen van een ziekenhuis;

2o. idem van een brandspuithuisje.

Witmarsum, bij J. v. d. Wal Kz.: het gedeeltelijk dekken der schuur, bewoond door R. Post, onder Minnertsga.

Woensdag, 6 Mei.

Rozenburg, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 140 stère grint en 40 stère grintzand.

Bildzecht, te 11 uren, door het gemeentebest.: het annexeeren van den gemeentetoren.

Wageningen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een schuurtje bij den Benneksmschen Toll, met de levering der materialen. Inl. bij den gemeentesopzichter. Aanw. 5 Mei, te 9 uren.

Gouda, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en inheien van 6 meerpalen in de Gouwe.

Hedemblik, te 1 uur, in het Kaggenhuis der Vier-Noorderkoggen: de benzinale werken aan den Vier-Noorderkoggenzeedijk, het maken van een aarden dijkje, het onderhoud der waterkeeringen en der nommer- en peilpalen; het bouwen van eene houtloods te Lambertschaag, en het vernieuwen der brug aan het Noordeinde, te Lambertschaag.

Venlo, te 2 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Nijmegen, op den Maagdendries: het herstellen van daken van militaire gebouwen te Maastricht. Raming ƒ 5700. Bilj. inzenden 5 Mei, vóór 3 uren.

Amsterdam, 's avonds 8 uren, door R. H. de Bruijn, bij A. Pas, Prins-Hendrikkade 6: het bouwen van 6 woon- en winkelhuizen met bovenwoningen, en bijlevering der materialen, hoek Da-Costa- en Klinkerstraat, aldaar. Inl. bij De Bruijn, Achterburgwal 40.

Donderdag, 7 Mei.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het herstellen en, door aanbrenging van trottoirs of verhoogde voetpaden, verbreeden der brug over de Binnendieze nabij den Grooten Hekel en verdere daarmee in verband-staande werken. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 4 Mei, te 10 uren. Bilj. inzenden 6 Mei, vóór 3 uren, ten raadhuize.

Leiden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, in het genieboerun: het herstellen van vloeren, beschoeiingen en privaten en het maken van eene waschinrichting, in kazerngebouwen te Leiden. Raming ƒ 2850. Bilj. inzenden 6 Mei, vóór 3 uren.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van eene ijzeren draaibrug over de Nieuwe-Haven in die gemeente, ter vervanging van de aldaar bestaande Oranjebrug.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het smoveren van het onde- en het maken van een nieuw plankier, buiten de voormalige Havenpoort.

Bakstel, te 4 uren, door de fabrikanten J. van Oerle & Zn., bij A. Baijens: het bouwen eener linnen- en damastfabriek. Inl. bij den architect Edouard Frésam, te Tilburg. Aanw. te 2 uren.

Arnhem, door het prov. best.: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de provinciale gebouwen, te Arnhem, in '85. Bestekken verkrijgbaar bij den opzichter van den provincialen waterstaat A. J. Groenen, te Arnhem. (Herbestedings.)

Nijkerk (Geld.), door den dijkstoel van den polder Arkenbosch: de levering van klinkerpuin.

Vrijdag, 8 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verrichten van werken aan 3 der strandhoofden aan de Oude-Hoeve, meerdiept van Schouwen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 10,000;

2o. het verrimmen van een gedeelte der Rijkswaterleiding bezoeten het kanaal van Neuzen, beoosten de grenscheiding met de militaire gronden, aldaar. Inl. bij den hoofdingenieur, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 6400;

3o. het op-diepte-brengen van een gedeelte der marinehaven te Vlissingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 1000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungenscheberg en 's-Bosch. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Bosch. Raming ƒ 6000;

2o. de voorziening van de kanaalbeerden der Zuidwillemsvaart in de provincie Noordbrabant. Inl. bij dezelfde ingenieurs en bij den opzichter Pommée, te Aarbeikstel. Raming ƒ 7000.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het bouwen van eene brugwachterswoning bij de Muidervaart, aldaar. Raming ƒ 3000. Biljetten inzenden 7 Mei, vóór 3 uren.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het verbouwen van de vaste brug, genaamd de Scheeftil, in den provincialen grintweg Groningen—Zuidlaren, nabij Zuidwolde. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter T. Bos, te Onderdendam.

Rotterdam, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het bouwen van een wachthuis met uitkijk nabij de berghaven aan den Hoek-van-Holland, en het verrichten van de daarmee in-verband-staande werken. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene schutsluis in de Loosduinschevaart, aldaar. Biljetten inzenden vóór 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen bezuiden Rotterdam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den ijzinspecteur, te Rotterdam. Raming ƒ 1480.

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in Noordholland. Inl. bij den inspecteur-chef, te 's-Hage en bij den ijzinspecteur te Hoorn. Raming ƒ 880.

Zaterdag, 9 Mei.

Hellevoetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in kamer A 21 van kazerne no. 1:

1o. het doen van voorzieningen aan bruggen, remmingwerken en oevers, te Brielle. Raming ƒ 2800;

2o. het herstellen van daken en vernieuwen van schuttingen bij militaire gebouwen, te Hellevoetsluis. Raming ƒ 2150;

3o. het afbreken van de Briellepoort en het vervangen door proefmuren, te Hellevoetsluis. Raming ƒ 2500;

4o. het maken van eene woning voor den waarnemend-conducteur en voor den magazijnknecht bij torpedogebouwen, te Hellevoetsluis. Raming ƒ 4800.

Bilj. inzenden 8 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Wisseikerke, te 10½ uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Vliete, in de Directiekeet: het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan genoemden polder, over den dienst '85/'86. Aanw. 6 Mei, te 1 uur, te beginnen bij de Directiekeet.

Sneek, te 1 uur, door burg. en weth.: het wegruimen der brug over het Grootzand, aan het einde van het Schurn bij het Heegend, alsmr. en het bouwen van eene ijzeren ophaalbrug met bijbehoorende werken. Inl. bij den gemeentearchitect.

Gouda, te 1 uur, door het bestuur der sociëteit «Ons Genoegen": het verbouwen der sociëteitslokalen. Inl. bij den architect G. A. Oudijk, alsmr.

Valom, bij A. J. Jongsma: het bouwen van een woonhuis in de Valom, onder Buitenzwoude, aan de Vaart.

Maandag, 11 Mei.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:

1o. Bestek no. 365, het leveren van ijzeren draagplaten, nokken, haak- en schroefbouten, contrarails en stuuklossen, in 8 perceelen;

2o. Bestek no. 366, het maken van een lighouw aan de cheféwoning en een houten waxd in de restauratiezaal van het stationsgebouw Baarn, met bijbehoorende werken. Raming ƒ 2480;

3o. Bestek no. 340, het maken van twee enkele- en 7 dubbele wachterswoningen en eene werkmeesterswoning, allen van drijfsteen regelwerk, aan den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, met bijbehoorende werken, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 13,800, perc. 2 ƒ 28,200.

Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154, in het centraal administratiegebouw.

Nunmerwoude, bij den burgemeester van Buitenaadsel: de levering van 400 stere zuiver gewaschen rivierzand. Biljetten inz. vóór 10 Mei.

Dinsdag, 12 Mei.

's-Heer, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het maken van een privaatgebouw bij de St.-Jakobskazerne, alsmr. Raming ƒ 4300;

2o. het doen van herstellingen en voorzieningen aan militaire gebouwen, alsmr. Raming ƒ 8000.

Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg, in Felix Favore: de levering van ongeveer

11,000 HL. Engelsche gaasteenkolen;

10,000 » Westfaalsche vlamkolen.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Schuppenhuis: het wijzigen van de sporen bij het torpedo-magazijn op het fort De Rayter, bij Willemstad. Raming ƒ 4650. Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Woensdag, 13 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het opruimen van gronden uit den Nieuw-Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 0,40 per M³;

2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide hoofdmonden in het Zuidscheddiep en daarbuiten in zee, in de provincie Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 6 Mei. Raming ƒ 0,74 per M³;

3o. het maken van 7 kribben tot verbetering van den Gelderschen IJssel, boven den Brink, bij Velp, tusschen de kilometerraaien 7 en 8. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 7350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwarte water, met het onderhoud dier werken en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 6 Mei. Raming ƒ 6800.

Wilhelminadorp, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Oostbevelandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steengoïingwerken aan de waterkeering van dien polder. Aanw. 6 en 8 Mei, van 1—3 uren, samenkomst in het bestuursgebouw.

Oldenzaal, te 12 uren, op het raadhuis: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor met directeurswoning. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.). Aanw. te 10 uren.

Kampen, te 1 uur, in het raadhuis: de levering van 35,000 HL. Engelsche gaskolen, ten dienste van de gemeentegasfabriek.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van den onderbouw der Spanjaardsbrug met aansluitende kaai- en vlengdhuuren, alsmr. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 7 Mei, te 11 uren.

Vrijdag, 15 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steengoïing op den Westhavendam te Hanswerd, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 7 en 9 Mei. Raming ƒ 4500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van een ijzeren onderbouw voor de Berkschebrug over de Zuidwillemsvaart, onder de gemeente Beek. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Pennoie, te Aarlerkotel. Aanw. 8 Mei. Raming ƒ 8800;

2o. het maken van eene bazalsteengoïing tegen den Keizersdijk, in den Rijks-grooten weg van Steenwijk naar Breda, gemeente Raamsdonk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur Van Beek en Donk en den opzichter Henkelman, beiden te Breda. Aanw. 8 Mei. Raming ƒ 3360.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, bij den boschwachter aan het Haagsche Bosch: de levering in Juni van:

1o. 300 M³ gewasschen scheipen;

2o. 150 M³ onderhoudsgrint.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de metalen bovenbouw voor 4 bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 71).

Zaterdag, 16 Mei.

Arnhem, te 2 uren, namens H. W. Herkshijns, door den architect A. B. Freese, in De Harmonie: het amoveeren van «Het Veldhuis", aan het Land-van-de-Markt, en alsmr. bouwen van een winkelhuis met 2 verdiepingen. Aanw. 9 en 13 Mei, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, ondermaken en herstellen der schutsluis aan den Doorslag te Jutfaas. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckmann, te Utrecht. Aanw. 9 Mei. Raming ƒ 8000.

Maandag, 18 Mei.

Klundert, in de Stadsherberg: de levering van: a. 3 stoomwerktuigen met centrifugaalpompen; b. de gebouwen en verdere werken voor 2 aanwezige stoomgemalen.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Ewen-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter De Kiewit, te Gorcheni, voor perc. 3 bij den opzichter Rümmer, te Werkendam, voor perc. 4 bij den buitengewoonopzichter Beeren, te Dordrecht. Aanw. 13 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 26,900, perc. 2 ƒ 17,500, perc. 3 ƒ 32,100, perc. 4 ƒ 23,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

Dulfsen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 100 leerlingen te Hessem, in die gemeente. Aanw. door den mr. timmerman G. Meusink, 16 Mei, te 1 uur.

Donderdag, 21 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het bouwen van een berghoofd in het fort op den Voordorpschen dijk ter vervanging van de verbrande loods. (Raming ƒ 6000);

2o. het bouwen van eene geweermakerswerkplaats met woning op het kazerneeringsterrein Buuhust te Utrecht. (Raming ƒ 3200);

3o. het op-diepte-brengen van het aanvoerkanaal in de Lek naar de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede. (Raming ƒ 2500).

Bilj. inzenden 20 Mei, vóór 2 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het verbeteren van een deel der Heldersche zeewering bewesten de batterij Kaaphoofd, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw 13 Mei. Raming ƒ 6334;

2o. het verrichten van metselwerken aan de havenhoofden en het plaatsen van betonblokken in de golfbrekers langs de beide havenhoofden te Ijmuiden. Raming ƒ 25,100.

Vrijdag, 22 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van Vilvoordsche-steenglooiing tegen den zuidwestelijken oever der haven te Moerdijk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming ƒ 3256;

2o. het opruimen van onderpten in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 4800;

3o. het verrichten van buitengewone herstellingen aan de werken van de schipbrug over de Maas bij Bedel. Raming ƒ 5700.

Aanw. van alle werken 15 Mei.

Woensdag, 27 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, den ingenieur De Bruyn en den opz. Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 20 Mei. Raming ƒ 28,400;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche Kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den inspecteur Custendijk, te Utrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden, voor perc. 3 bij den opzichter Boeree, te Wageningen, voor perc. 4 bij den opzichter Loeff, te Schoonhoven. Aanw. 20 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7500, perc. 2 ƒ 7400, perc. 3 ƒ 20,000, perc. 4 ƒ 29,200.

Woensdag, 3 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het éénjarig onderhoud der werken, behoorende tot de leidammen in het Zuidschedicp, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 27 Mei. Raming ƒ 15,500;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Mei. Raming respectievelijk ƒ 12,200, ƒ 8150, ƒ 6086, ƒ 15,350, ƒ 22,200.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Amstelveen, 23 April: het maken van eene houten draaibrug in den Rietwijkeroorderpolder; ingek. 5 bilj., als:

C. Nomers,	te Amsterdam,	ƒ 1692
P. Ooms,	» Nieuweramstel,	» 1135
K. Takelburg,	» Abmeer,	» 1144
T. G. de Koning,	» Amsterdam,	» 992
J. Kroon,	» Amstelveen,	» 848

Leeuwarden, 23 April: het bouwen van eene hoerenhuizing met schuur en eene dubbele arbeiderswoning, op het Noorder Rietveld, onder Rinsumageest; aangenomen door T. T. van Eijk, te Lippenhuizen, voor ƒ 7090.

(Het ophoogen van het terrein was niet onder de aanbesteding begrepen.)

Leiden, 24 April: te perceel, de verbouwing van het zuiverhuis der gasfabriek; ingekomen 7 bilj., als:

H. J. Sloots,	te Leiden,	ƒ 11,340
P. J. Christiaanse,	» idem	» 11,095
M. N. Langezaal,	» idem	» 10,941
Houthuijzen en Filippo,	» idem	» 9.809
J. J. Planjer,	» idem	» 9,776
J. J. Hasselbach,	» idem	» 9,324
J. Veltkoop,	» Zoeterwoude,	» 9.221

gegund.

2e perc., de levering van vier zuiverkisten met toebehoren; ingek. 4 bilj., als:

A. Kleine,	te Boetmund,	ƒ 8700
Van den Honert en Punt,	» Amsterdam,	» 8698
D. A. Schretlen,	» Leiden,	» 7845
Kemikl. Nederl. Grofsmederij,	» idem	» 7379

gegund.

Zeist, 24 April: de verbouwing van het post- en-telegraaf kantoor, te Zeist, onder beheer van den architect Alb. Nijland; ingek. 14 bilj., als:

F. L. v. Velzen,	te Haarlem,	ƒ 11,767
A. A. Wildberg,	» Bussik,	» 11,100
Wed. J. K. Meischke,	» Soesterberg,	» 10,900
H. Meerdink,	» Zeist,	» 10,915
H. R. Hendriks,	» Os,	» 10,890
J. v. d. Brink Jr.,	» Zeist,	» 10,874
C. Timmerman,	» idem	» 10,596
F. Geijtenbeek,	» idem	» 10,240
J. A. v. Nie,	» idem	» 10,190
C. Pothoven,	» De Bilt,	» 10,178
A. J. Dank,	» Utrecht,	» 9,767
Jac. de Vos,	» idem	» 9,617
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 8,888
L. Maijer,	» Utrecht,	» 8,140

gegund.

's-Hage, 24 April: 1o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen, enz. en der werken te 's-Hage; ingek. 10 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	ƒ 17,700
G. Toornstiet,	» 17,145
J. v. d. Vlugt Jr.,	» 16,970
W. F. P. v. d. Grijp,	» 16,950
A. Rossenaar,	» 16,910
W. Franke,	» 16,900
M. Houtman,	» 16,875
J. M. Meijsen,	» 16,790
J. de Haas,	» 16,645
J. B. Sjerp,	» 16,200
Raming	» 16,900

2o. eene verving van kazernegebouwen, enz. te 's-Hage; ingekomen 9 bilj., als:

H. L. Zalme & Zonen,	ƒ 3443
J. Meijers,	» 3443
B. M. Hoeks,	» 3400
Dekker en Boendermaker,	» 3298
J. Kippel,	» 3192
L. C. de Leur,	» 3187
J. M. Kippel,	» 3180
A. M. Beermasz,	» 3111
J. Sterk,	» 2974
Raming	» 3500

3o. het vernieuwen, herstellen of maken van bestratingen, sheeren, glasramen, daken, plafonds, enz. in- en bij militaire gebouwen, enz. te 's-Hage; ingekomen 9 bilj., als:

W. F. P. v. d. Grijp,	ƒ 8250
J. de Haas,	» 8125
W. Franke,	» 8100
J. L. Werder Jr.,	» 7990
W. P. Teeuwisse,	» 7822
J. B. Sjerp,	» 7800
M. Houtman,	» 7777
J. v. d. Vlugt Jr.,	» 7670
J. M. Meijsen,	» 7544
Raming	» 8200

Middelburg, 24 April: het uitnemen van de buiten-ebdeuren en het inhangen van twee in reserve liggende ebdeuren van de groote sluis van het kanaal door Walcheren, te Vlissingen; eenige inschr. was D. Bijl, te Vlissingen, voor ƒ 2485. Raming ƒ 2900.

Wolvega, 25 April: het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Blesdijke; ingekomen 23 bilj., als:

N. E. Osse,	te Oldemark,	ƒ 11,708
E. J. de Boer,	» Noordwolde,	» 9,670
W. Jankers,	» Oldemark,	» 9,622
S. Bregge,	» Spanga,	» 9.474
L. S. Bregge,	» Oosterijl,	» 9,414
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 9,370
C. en R. v. d. Plas,	» Steenwijk,	» 9,325
H. Zijlstra,	» Sonnega	» 9.298
J. Eds Mz.,	» Noordwolde,	» 9.298
T. T. v. Eijk,	» Lippenhuizen,	» 9.240
A. T. de Boer,	» Oudeschoot,	» 9,180
H. F. Brouwer,	» Oranjewoud,	» 9,100
P. W. Bouma,	» Oudetrijne,	» 9,000
H. L. Hoogkamp,	» Nglamer,	» 8,888
J. de Boer & Zn.,	» Steenwijk,	» 8.850
G. J. de Boer,	» Blesse,	» 8,820
H. J. Bais,	» Urk,	» 8,777
E. Groeninsk,	» Steenwijk,	» 8,695
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 8.580
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 8,287
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 8,078
S. J. Leustra,	» Wolvega,	» 7,887
J. L. Eppinga,	» Lippenhuizen,	» 7,820

Delft, 25 April: 1o. het éénjarig onderhoud van de werken te Delft, onder beheer der genie te 's-Hage; ingekomen 5 geldige bilj., als:

D. de Vos,	te Delft,	ƒ 7400
W. F. C. Schaap,	» idem	» 7140
F. H. Geers,	» idem	» 7100
D. J. Boutzager,	» idem	» 6908
J. F. Luxemburg,	» idem	» 6975
Raming		» 7150

2o. het éénjarig onderhoud der kazernegebouwen, enz. te Delft; ingekomen 4 geldige bilj., als:

J. D. Boutzager,	te Delft,	ƒ 2440
W. F. C. Schaap,	» idem	» 2395
M. Meijers,	» idem	» 2383
F. H. Geers,	» idem	» 2348
Raming		» 2450

3o. eene verving van werken en kazernegebouwen, enz. te Delft; ingekomen 2 geldige bilj. als:

W. de Vries,	te Delft,	ƒ 797
J. Boutzager,	» idem	» 789
Raming		» 830

St.-Jacobiparochie, 25 April: de levering van 1000 stère grint, ten behoeve der wegen in de gemeente Het Bildt; ingek. 4 bilj., als:

		per stère
G. Anema,	te Midlum,	ƒ 4.38
A. Boetser,	» Oude-schildtzijl,	» 4.39
W. Prins,	» idem	» 4.17
J. A. Deebstra,	» Rinsumageest.	» 3.87

gegund.

Utrecht, 25 April: het verbreeden der gemetselde brug over de Oudegracht vóór de Lange-Viestraat; ingekomen 10 bilj., als:

P. Leenders,	te Utrecht,	ƒ 12,700
J. A. v. Straaten,	» idem	» 10,680
H. Vermeer,	» idem	» 10,680
G. J. v. Vloten,	» idem	» 10,638
W. A. G. Janssen,	» idem	» 10,242
A. C. Vink,	» idem	» 9,893
K. Keers,	» idem	» 9,857
E. Schoephouwer,	» idem	» 9,495
J. Krachten,	» idem	» 9,371
S. Maijer,	» idem	» 8,252

Gegund aan J. Krachten.

Appingedam, 27 April: 1o. het bouwen van eene school met 6 lokalen, onder beheer van den architect H. Stevens; voor het schoolgebouw ingek. 22 bilj., als:

H. Kiel,	te Groningen,	ƒ 14,800
J. Werkman,	» idem	» 14,009
P. Bertien,	» Loshorp,	» 13,200
G. Broes,	» 't Zand,	» 12,951
J. Ibeling,	» Groningen,	» 12,950
B. Wildeboer,	» Opwierde,	» 12,695
P. Nieland,	» Wirdum,	» 12,249
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 11,994
A. v. Hezik,	» Delfzijl,	» 11,980
J. Heltman,	» Loppersum,	» 11,924
R. Hoving,	» Groningen,	» 11,911
H. J. Walker,	» idem,	» 11,897
F. Dieters,	» Leltens,	» 11,895
H. Nieland,	» Wirdum,	» 11,879
W. D. Botschüffer,	» Stedum,	» 11,863
K. Buruma,	» Sauerd,	» 11,849
H. Leffers,	» Uskwerd,	» 11,633
J. Baurke en A. Daanje,	» Noordbroek,	» 11,492
K. Heltbuis,	» N.-Pekela,	» 11,485
H. Pastoor,	» Stedum,	» 11,477
J. Pot,	» idem	» 11,278
G. Heikens,	» Oostwold,	» 10,745

2o. de levering van 't ameublement; ingek. 10 bilj., als:

H. Kiel,	te Groningen,	ƒ 3350
J. Werkman,	» idem	» 3244
R. Hoving,	» idem	» 2917
J. Ibeling,	» idem	» 2840
J. Pot,	» Stedum,	» 2400
G. Broes,	» 't Zand,	» 2305
J. Crone,	» Appingedam,	» 2250
P. Dertien,	» Loshorp,	» 2193
K. Buruma,	» Sebwerd,	» 2050
J. Baurke en A. Daanje,	» Noordbroek,	» 1840

Utrecht, 28 April: Bestek no. 421, de uitbreiding van sporen en verdere werken op de stations Bunde, Susteren en Maasbracht, tot behoeve van den spoorweg van Maastricht naar Breda; ingek. 9 bilj., als:

L. Landy,	te Venloo,	ƒ 4407
J. Hillen,	» Grave,	» 4490
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 4480
R. Victor,	» Maesik,	» 4460
G. Straatman,	» Linne,	» 4440
H. Peeters,	» Roermond,	» 4440
P. H. Croemers,	» Maasbracht,	» 4252
J. Landy,	» Sittard,	» 4144
T. Verbeeven,	» Deventer,	» 4080

Haarlem, 28 April: het onderhoud der grintwegen in den Haarlemmermeerpolder, van 1 Mei '85—30 April '86; minste inschr. waren:

perc. 1. H. Raaphorst	ƒ 1878
» 2. H. Jansen,	» 2147
» 3. K. Rages,	» 2268
» 4. N. W. Wanssbuer,	» 2900

Amsterdam, 28 April: 1o. het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Amsterdam. Raming ƒ 5300; minste inschr. was D. Beijink, te Amsterdam, voor ƒ 4683.

2o. het herstellen van dakgoten van de kazerne Oranje-Nassau, te Amsterdam. Raming ƒ 2400; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 1696.

3o. het leveren van kazernemeubelen en stalvoerwerpen, te Amsterdam. Raming ƒ 2060; minste inschr. waren Benaud en Boeljon, te Watergraafsmeer, voor ƒ 1745.

Nijmegen, 28 A.: het bouwen van een kantoor, magazijn, pakhuis en afzonderlijke boerenwoning voor de Geldersche Stoombootmaatschappij, onder beheer van den architect J. J. Weve; ingek. 4 bilj., als:

W. v. d. Boest, Nijmegen,		ƒ 12,200
J. Rodenrijs, Doesburg,		» 12,119
H. Janssen, Nijmegen,		» 11,347
Th. Opsoomer en C. F. Eijkelen, idem		» 10,900

gegund.

Enschede, 28 April: het bouwen van eene villa voor W. van Delden te Gronau, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz.; ingek. 6 bilj., als:

J. Hesselingen,	te Meppel,	ƒ 15,380
J. Kossenaer,	» Gronau,	» 15,270
G. W. Wegereef,	» Enschede,	» 14,930
J. Kalt,	» Ureterp,	» 14,684
Reijgers en Varvik,	» Enschede,	» 14,430
h. Worst,	» Meppel,	» 13,878

Hoofdplaat, 28 April: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan den Hoofdplaatpolder; ingekomen 8 bilj., als:

C. F. Fruijtenhorst, Neuzen,	ƒ 6100
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 5800
J. Jansen, Neuzen,	» 5600
P. Meuje, Breskens,	» 5585
H. Klaassen, Zaamslag,	» 5500
J. Tollenaar, Neuzen,	» 5490
A. Tholens Dz., idem	» 5397
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 5389

Rotterdam, 29 April: het maken, leveren en stellen van de jukken, behoorende tot den houtenbouw van de ijzeren viaduct, voor de gasfabriek aan den rechter Maasoever te Rotterdam; ingek. 8 bilj., als:

Utrechtsche gevestigterij. firma A. F. Smulders, Utrecht,	ƒ 66,000
The Foss Side Iron and Engine works Company (Limited), Middlesbrough,	» 59,500
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 50,700
Usines et Fonderies de Ramme et Marpent, Société anonyme, Haine St.-Pierre,	» 50,325
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 49,420
Maats. Ijzergieterij «De Prins van Oranje", 's-Hage,	» 45,000
Penn en Randum, Dordrecht,	» 44,000
Nederlandsche Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 39,450

Amersfoort, 29 April: 1o. het bestraten van het terrein voor de kazerne van bereden wapens, te Amersfoort en het verbeteren van de afwatering tusschen dat terrein en de Groote-Nachtegaalstraat, bij den ingang van de kazerne van bereden wapens, te Amersfoort; ingek. 3 bilj., als:

H. Kiel,	te Groningen,	ƒ 3350
J. Werkman,	» idem	» 3244
R. Hoving,	» idem	» 2917
J. Ibeling,	» idem	» 2840
J. Pot,	» Stedum,	» 2400
G. Broes,	» 't Zand,	» 2305
J. Crone,	» Appingedam,	» 2250
P. Dertien,	» Loshorp,	» 2193
K. Buruma,	» Sebwerd,	» 2050
J. Baurke en A. Daanje,	» Noordbroek,	» 1840

Utrecht, 28 April: Bestek no. 421, de uitbreiding van sporen en verdere werken op de stations Bunde, Susteren en Maasbracht, tot behoeve van den spoorweg van Maastricht naar Breda; ingek. 9 bilj., als:

L. Landy,	te Venloo,	ƒ 4407
J. Hillen,	» Grave,	» 4490
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 4480
R. Victor,	» Maesik,	» 4460
G. Straatman,	» Linne,	» 4440
H. Peeters,	» Roermond,	» 4440
P. H. Croemers,	» Maasbracht,	» 4252
J. Landy,	» Sittard,	» 4144
T. Verbeeven,	» Deventer,	» 4080

Haarlem, 28 April: het onderhoud der grintwegen in den Haarlemmermeerpolder, van 1 Mei '85—30 April '86; minste inschr. waren:

perc. 1. H. Raaphorst	ƒ 1878
» 2. H. Jansen,	» 2147
» 3. K. Rages,	» 2268
» 4. N. W. Wanssbuer,	» 2900

Amsterdam, 28 April: 1o. het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Amsterdam. Raming ƒ 5300; minste inschr. was D. Beijink, te Amsterdam, voor ƒ 4683.

2o. het herstellen van dakgoten van de kazerne Oranje-Nassau, te Amsterdam. Raming ƒ 2400; minste inschr. dezelfde, voor ƒ 1696.

3o. het leveren van kazernemeubelen en stalvoerwerpen, te Amsterdam. Raming ƒ 2060; minste inschr. waren Benaud en Boeljon, te Watergraafsmeer, voor ƒ 1745.

Nijmegen, 28 A.: het bouwen van een kantoor, magazijn, pakhuis en afzonderlijke boerenwoning voor de Geldersche Stoombootmaatschappij, onder beheer van den architect J. J. Weve; ingek. 4 bilj., als:

W. v. d. Boest, Nijmegen,		ƒ 12,200
J. Rodenrijs, Doesburg,		» 12,119
H. Janssen, Nijmegen,		» 11,347
Th. Opsoomer en C. F. Eijkelen, idem		» 10,900

gegund.

Enschede, 28 April: het bouwen van eene villa voor W. van Delden te Gronau, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz.; ingek. 6 bilj., als:

J. Hesselingen,	te Meppel,	ƒ 15,380
J. Kossenaer,	» Gronau,	» 15,270
G. W. Wegereef,	» Enschede,	» 14,930
J. Kalt,	» Ureterp,	» 14,684
Reijgers en Varvik,	» Enschede,	» 14,430
h. Worst,	» Meppel,	» 13,878

Hoofdplaat, 28 April: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan den Hoofdplaatpolder; ingekomen 8 bilj., als:

C. F. Fruijtenhorst, Neuzen,	ƒ 6100
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 5800
J. Jansen, Neuzen,	» 5600
P. Meuje, Breskens,	» 5585
H. Klaassen, Zaamslag,	» 5500
J. Tollenaar, Neuzen,	» 5490
A. Tholens Dz., idem	» 5397
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 5389

Rotterdam, 29 April: het maken, leveren en stellen van de jukken, behoorende tot den houtenbouw van de ijzeren viaduct, voor de gasfabriek aan den rechter Maasoever te Rotterdam; ingek. 8 bilj., als:

Utrechtsche gevestigterij. firma A. F. Smulders, Utrecht,	ƒ 66,000
The Foss Side Iron and Engine works Company (Limited), Middlesbrough,	» 59,500
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 50,700
Usines et Fonderies de Ramme et Marpent, Société anonyme, Haine St.-Pierre,	» 50,325
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 49,420
Maats. Ijzergieterij «De Prins van Oranje", 's-Hage,	» 45,000
Penn en Randum, Dordrecht,	» 44,000
Nederlandsche Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 39,450

Amersfoort, 29 April: 1o. het bestraten van het terrein voor de kazerne van bereden wapens, te Amersfoort en het verbeteren van de afwatering tusschen dat terrein en de Groote-Nachte-

gaadstraat; ingek. 8 bilj., waarvan een te laat en 2 van onwaarde, als:

D. Yorkevisser,	te Delfshaven,	ƒ 4444
P. Boks,	» Amersfoort,	» 4409
T. W. Bonte,	» idem	» 4243
T. v. Baal,	» idem	» 4200
J. H. Boks,	» idem	» 4195
J. v. d. Vlies,	» Sliedrecht,	» 3930
A. Maters,	» Amersfoort,	» 3798
Raming		» 5000

2o. het verbeteren van terreinsafsluitingen en het doen van herstellingen en leveringen bijeen aan militaire gebouwen te Amersfoort; ingek. 7 bilj., waarvan een te laat, als:

J. R. F. Lensing,	te Amersfoort,	ƒ 2640
P. Boks,	» idem	» 2375
J. H. Boks,	» idem	» 2360
W. v. d. Koog,	» idem	» 2300
J. Krap,	» Utrecht,	» 2253
G. Prins,	» Amersfoort,	» 2060
Raming		» 4000

s-Hage, 29 April: 1o. het maken, leveren en opstellen van 7 waterkranen, ten dienste der Staatsspoorwegen; ingek. 8 bilj., als:

J. L. Nering Bögel & Co.,	Deventer,	ƒ 11,400
Koninkl. Nederl. Grofsmedery,	Leiden,	» 9,400
Joh. Hilfers & Co.,	Bleric,	» 8,400
Machinenfabriek Delfshaven,	Delfshaven,	» 7,900
Maatschappij De IJsel,	Kampen,	» 7,880
Veuve Alphonse Frédéric,	Luik,	» 7,500
Machinenfabriek Katendrecht,	Rotterdam,	» 7,310
L. J. Enthoven & Co.,	's-Hage,	» 6,700

2o. het verrichten van baggerwerk in de Amer, en het herstellen en onderhouden van de werken op het bovendeel dezer rivier aan de monden van het Oude-Maasje en de Donge, van 1 Juli '85—30 Juni '86; ingek. 7 bilj., als:

W. Franssen,	te Geertruidenberg,	ƒ 8905
P. Verbrugge,	» Waddinxveen,	» 8009
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 8290
P. Sterk,	» Spijk,	» 8297
C. v. Zwol,	» Made,	» 8150
A. de Kort,	» Baardwijk,	» 8141
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 7950

Breda, 30 April: 1o. het rioleeren van de Akkerstraat en de Keizerstraat, met het leveren en leggen van trottoirbanden en het doen van bestratingen in die straten; ingek. 7 bilj., als:

J. C. v. Haren,	te 's-Prinsenhage,	ƒ 3886
A. F. v. Dongen,	» idem	» 3372
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 3277
Th. Kessel,	» Breda,	» 3097
B. Verlegh,	» Ginneken,	» 2997
G. W. Metsers,	» idem	» 2932
G. v. d. Sande,	» Breda,	» 2880

2o. het voltooien der rioleering met het leveren en leggen van trottoirbanden, benevens het beginnen, begrinten enz. van de Hendrikstraat; ingek. 6 bilj., als:

K. J. Versteeg,	te Oosterbeek,	ƒ 1877
G. W. Metsers,	» Ginneken,	» 1790
G. v. d. Sande,	» Breda,	» 1697
J. C. v. Maren,	» 's-Prinsenhage,	» 1649
A. F. v. Dongen,	» idem	» 1642
Th. Kessel,	» Breda,	» 1628

3o. het leveren van 200 houten privaattonnen; ingekomen 3 bilj., als:

Gebr. Simons,	te Breda,	ƒ 409
A. J. Simons,	» Oosterhout,	» 394
G. Alberts,	» Middelburg,	» 310

4o. het leveren van 150 zinken privaattrechters; ingekomen 5 bilj., als:

J. W. v. Schijndel,	te Dordrecht,	ƒ 102.50
Hugenaars,	» Rotterdam,	» 99.00
Gebr. v. d. Lely,	» Breda,	» 79.80
C. A. Beens,	» idem	» 75.00
P. G. Jansen,	» Kampen,	» 69.00

Apeldoorn, 30 April: de onderbouw der Hoofdrug, voor de Koninklijke Nederlandsche Locaal-poerwegmaatschappij; ingek. 21 bilj., als:

B. v. d. Worp,	te Deventer,	ƒ 580,000
W. J. Kolkert,	» idem	» 580,000
H. J. Wittevoen,	» idem	» 579,900
G. Beltman,	» idem	» 577,800
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 569,000
L. Sickler,	» Amsterdam,	» 563,700
C. v. d. Plas,	» Hardinkveld,	» 558,000
K. Bleeker,	» Zutfen,	» 546,000
W. Arntz, Mellingen en P. Bell,	» Zwolle,	» 536,000
Wed. G. Canesi & Co.,	» Rotterdam,	» 533,000
W. P. de Vries,	» Bussem,	» 534,600
A. L. v. Wijngaarden Hz.,	» Sliedrecht,	» 531,000
H. Stolwagen,	» Rotterdam,	» 528,500
J. Monster Jr.,	» Puttershoek,	» 523,000
H. Voordendag, Dordrecht en C. Bosterse,	» Amsterdam,	» 518,600
J. Smit VII,	te Ridderkerk,	ƒ 515,800
M. Verhoeven, Prinsenhage en Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 514,000
B. A. Wiegerink, Greenhoe en F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 509,800
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 509,000
J. Kooy,	» Amsterdam,	» 508,800
Ph. Verbrugge,	» Waddinxveen,	» 504,900
G. A. v. Hattem,	» Sliedrecht,	» 486,000
H. T. Wiegerink, Greenhoe en N. v. Haaren,	» Geertruidenberg,	» 479,800

Oosterwijk, 30 April: het maken eener aardebaan, lang 2787 M. en het bestraten met Greskeien:

	Greskeien 6e soort	Waalkinkers
L. Paaps, Vechel,	ƒ 30,699	ƒ 25,985
P. H. Versteijnen, Oosterwijk,	28,296	
W. C. F. v. Best, Tilburg,	28,090	23,600
Jac. v. Empel, idem	24,635	
J. Kooijmans, Dordrecht,	24,479	20,674
L. v. Galen, Geldrop,	24,539	18,909
L. Botermans, Gilze,	24,296	18,343
F. Otten, Helmond,	23,960	
J. A. v. d. Eerden, Boxtel,	23,667	19,650
G. W. Metsers, Ginneken,	23,435	18,405
A. Gehlens, 's-Hoch,	23,360	18,200
Gebr. v. d. Struik en H. Vriens, Oosterwijk,	23,188	
F. Smulders en H. Vriens, Oosterwijk,	22,980	17,998
Joh. Schunk, idem	22,980	19,555
J. C. Schunk, idem	22,967	18,419
Gebr. v. d. Struik en J. v. Rijsl, idem		21,600
P. Driessen, Dongen		16,482

Gehoudens goedkeuring gegund aan den minsten inschr. voor de keibestrating.

Delfzijl, 30 April: het verrichten van onderhoudswerken voor het waterschap Buiterwolde; ingek. 9 bilj., als:

W. Schelteus,	te Farmsum,	ƒ 3734
T. J. Pik,	» idem	» 3595
J. Hemmes,	» idem	» 3480
J. v. Buuren,	» Delfzijl,	» 3448
J. J. Sijdzes,	» Farmsum,	» 3414
G. C. M. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 3280
H. A. Eeller,	» Siddeburen,	» 3180
L. H. Scheltens,	» Schildwolde,	» 2988
A. v. Dijk,	» Delfzijl,	» 2924

gegund.

Zutfen, 1 Mei: de plaatsing van een muziektent in het Coenenpark te Zutfen; ingekomen 5 bilj., als:

H. W. Bouwes,	ƒ 775
Gebr. Landeweert,	» 760
Koordeman,	» 740
J. A. Garvelink,	» 717
H. Langenberg,	» 697

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 9 MEI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 11 Mei.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:

1o. Bestek no. 365, het leveren van ijzeren draagplaten, sokken, haakon schroefbouten, contramalo en stemklossen, in 8 perceelen;

2o. Bestek no. 366, het maken van een bijbouw aan de chefwoning en een houten wand in de restauratiezaal van het stationsgebouw Baarn, met bijbehoorende werken. Raming ƒ 2480;

3o. Bestek no. 340, het maken van eene enkele- en 7 dubbele wachterswoningen en eene werkmeesterswoning, allen van drijfsteen regelwerk, aan den spoorweg Amsterdam—Rotterdam, met bijbehoorende werken, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 13,800, perc. 2 ƒ 23,200.

Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 114, in het centraal administratiegebouw.

Murmerwoude, bij den burgemeester van Dantumadeel: de levering van 400 stère zuiver gewassehen riviergrint.

Dinsdag, 12 Mei.

's-Hoch, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Uilenburg:

1o. het maken van een privaatgebouw bij de St.-Jakobskazerne, aldaar. Raming ƒ 4200;

2o. het doen van herstellingen en voorzieningen aan militaire gebouwen, aldaar. Raming ƒ 8900.

Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gestacht Meerenberg, in Felix Facere: de levering van ongeveer

11,000 HL. Engelsche gasteenkolen;
10,000 » Westfaalsche vlamkolen.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het herstellen van bekleedingsmuren te Gorichem. (Raming ƒ 2000;

2o. het herstellen van bekleedingsmuren te Woudrichem. (Raming ƒ 1700).

Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren.

Willemstad, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Schippershuis: het wijzigen van de sporen bij het torpedo-magazijn op het fort De Ruyter, bij Willemstad. Raming ƒ 4650. Bilj. inzenden 11 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Woensdag, 13 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het opruimen van gronden uit den Nieuwe-Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van het grootscheepvaartwater, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage en bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam. Raming ƒ 0.40 per M³;

2o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolschediep en daarbuiten in zee, in de provincie Overijsel. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 0.75 per M³;

3o. het maken van 7 krib̈en tot verbetering van den Gelderschen IJsel, boven den Brink, bij Velp, tusschen de kilometerraaien 7 en 8. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 7350.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwarte water, met het onderhoud dier werken en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 6800.

Willemsoord, te 11 uren, door het ministerie van marine: het vernieuwen van 2 plafonds en het schoonmaken en witten van alle overige plafonds en rechtstandmuren in het marine-hospitaal en daarbijbehoorende lokalen. Inl. bij den hoofdingenieur der marine, aldaar. Aanw. 11 en 12 Mei, te 10 uren.

Wilhelminadorp, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Oostervelandpolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de noordes, kruis-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder.

Amsterdam, te 12 uren, in De Roode Leeuw: het voltooien van 5 huizen aan de 2e Spaarndammerwarsstraat en de 2e Spaarndammerstraat, aldaar. Bestekken verkrijgbaar bij de makelaars J. G. Hamel & Zonen, Amstelveld, aldaar. Aanw. 11 Mei, te 10 uren.

Oldenzaal, te 12 uren, op het raadhuis: de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor met directeurswoning. Inl. bij den architect J. Wall, te Hengelo (O.). Aanw. te 10 uren.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: eenige herstellingen aan de Kamperpoortenbrug en aan de brug over de Achtergracht. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 11 Mei, te 2 uren.

Kampen, te 1 uur, in het raadhuis: de levering van 35,000 HL. Engelsche gasknen, ten dienste van de gemeentegasfabriek.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van den onderbouw der Spanjaardsberg met aansluitende kant- en vleugelmuren, aldaar. Inl. aan het Timmerhuis.

Leegkerk, te 4 uren, door Wed. B. T. Hoeksema, bij J. Ruiling: het gedeeltelijk vernieuwen en herstellen van eene boerderij onder Leegkerk, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect K. Hoeksema en den architect H. Hoeksema, beiden te Groningen.

Vrijdag, 15 Mei.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van steenglooiing op den Westhavendam te Hansweerd, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 4500.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het maken van een ijzeren onderbouw voor de Beekscheiing over de Zuidwillemsvaart, onder de gemeente Beek. Inl. bij den hoofdingenieur in het 5e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel. Raming ƒ 8600;

2o. het maken van eene hamlsteenglooiing tegen den Keizersdijk, in den Rijks-grooten weg van Sleeuwijk naar Breda, gemeente Raamsdonk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur Van Beek en Donk en den opzichter Henkelman, beiden te Breda. Raming ƒ 3360.

's-Hage, te 11 uren, door den ontvanger der successierechten en domeinen, bij den boschwachter aan het Haagsche Bosch: de levering in Juni van:

1o. 300 M³ gewassehen scheipen;
2o. 150 M³ onderhoudsgrint.

Velzen, te 11 uren, ter gemeentesecretarie:

1o. het maken van een riool met verzamelputten en toegangkokers te Ijmuiden;

2o. het bestraten van een gedeelte der Visseringstraat, tusschen de Kanaalstraat en het Sluisplein, te Ijmuiden.

Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 12 Mei, te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de metalen bovenbouw voor 4 bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 71).

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het gewone onderhoud van- en het verrichten van herstellingen ged. '85 aan: sluis- en waterwerken, scheepvaartinrichtingen enz.;

2o. het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 23, in de Utrechtschedwarsstraat;

3o. het vergrooten en verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 21, op den hoek der Lijnbaans- en Palmgrachten.

Inlichtingen: voor sub 1o. ten kantore van den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106; voor sub 2o. en 3o. ten kantore van den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101, van 's morgens 10—2 uren.

Nijmegen, te 12 uren, door regenten van het Gasthuis: het leveren, maken, stellen en verven van ongeveer 1080 M. afrastering langs den Wiechenschedijk bij de Ralgoischeduis. Inl. 's avonds van 7—8 uren, 12 en 16 Mei, ten kantore van het Gasthuis.

Deventer, te 2 uren, door kerkvoogden der Nederlandsche Hervormde gemeente, in de consistoriekamer der Groote Kerk: het restaureeren der contreforten en van eenige muurvlakken aan het koor der Groote- of Lebuinuskerk, aldaar. Inl. bij den ingenieur-architect J. A. Mulock Houwer, aldaar. Aanw. 11 Mei, te 1 uur.

Groningen, 's avonds 8 uren, door H. Middendorp, in het logement 't Blauwe Paard: het afbreken van een pakhuis met een gedeelte winkelbehuizing, en daarvoor in de plaats bouwen van eene winkelbehuizing met verhieping, pakhuis enz., in de Nieuwe-Boteringestraat, M no. 141. Inl. bij den architect K. Hoeksema en den architect H. Hoeksema, beiden te Groningen. Aanw. 11 Mei, te 11 uren.

Bergen-op-Zoom, door de naamlooze vennootschap De Zeeuwsche Oesterput, in De Draak: het maken van 3 steenen en 4 houten duikers op hun terrein buiten de voormalige Waterpoort. Inl. bij den waarnemend-directeur T. A. Baggerman.

Makkinga, bij den gemeentearchitect van Oostellingwerf H. Vrijburg: de levering van p. m. 200 stère zuiver gewassehen riviergrint.

Zaterdag, 16 Mei.

Ballum, te 11 uren, door burg. en weth. van Ameland, bij P. D. de Vries: het afbreken van de bestaande- en het bouwen van een nieuwe school voor lager onderwijs, met onderwijzerswoning, te Ballum. Inl. bij den architect F. Brouwer, te Kornjum. Aanw. 15 Mei, een uur na aankomst van het postschip.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van lokalen ter verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, op het terrein van het Algemeen Burgergasthuis, aldaar. Aanw. 15 Mei, te 9 uren.

Arnhem, te 2 uren, namens H. W. Herkuleijns, door den architect A. R. Freese, in De Harmonie: het aanvoeren van „Het Veldhoen", aan het Land-van-de-Markt, en aldaar bouwen van een winkelhuis met 2 verdiepingen. Aanw. 13 Mei, te 10 uren.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der schutsluis aan den Doorslag te Jutfaas. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleeksaam, te Utrecht. Raming ƒ 8030.

Roggezand, te 3 uren, door het best. van het waterschap De Leine, bij S. Ilos, te Krapeweide: het opruimen van eene oude- en het maken van eene nieuwe keersluis, te Nieuw-Compagnie. Aanw. 15 Mei, te 1½ uren.

Maandag, 18 Mei.

Hedemblik, te 12 uren, door dijkgraf en heemraden van het ambacht De Vier Noorderkoggen, op het Koggenhuis:

1o. de levering van de benoodigde houtwaren voor '85;
2o. idem van de benoodigde spijkers en ijzerwaren voor '85.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het witten der stukadoorwerken, wasschen der glasruiten, verrichten van verfwerken enz. aan het Beursgebouw;
2o. het onderhoud van eenige pompen, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Biljj. inzenden 16 Mei.

Puttershoek, te 1 uur, bij Jacob Rijsdijk: het onderhouden van den oever langs den Kildijk van Mookhoek en Trekdam, onder 's-Gravendeel, ter lengte van 2174 M., ged. 2 jaren. Inl. bij den fabriek H. Beljers, aldaar. Aanw. 16 Mei, te 1 uur. (Herbesteding.)

Arnhem, te 1½ uren, door het best. van het St.-Petersgasthuis, in het St.-Catharinae-gasthuis: het bouwen van een timmmuur achter een blok woningen van het St.-Petersgasthuis aan de Catarijnestraat. Inl. bij B. A. Berends, aldaar.

Klundert, in de Stadsherberg: de levering van: a. 3 stoomwerktuigen met centrifugaalpompen; b. de gebouwen en verdere werken voor 2 aanteugelegen stoomgemalen.

Woensdag, 20 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Beven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem, voor perc. 3 bij den opzichter Bimmer, te Werkendam, voor perc. 4 bij den buitengewoonopzichter Beeren, te Dordrecht. Aanw. 13 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 26,900, perc. 2 ƒ 17,500, perc. 3 ƒ 32,100, perc. 4 ƒ 25,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoomdoordvaardienst tusschen Enkhuizen en Staveren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Staveren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

Balfen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school voor 100 leerlingen te Hessem, in die gemeente. Aanw. door den mr. timmerman G. Mensink. 16 Mei, te 1 uur.

Hengelo (O.), door Gebr. Stork & Co., in De Beurs: het maken van een gebouw, bestemd voor modellenbewaarplaats, op het terrein hunner machinenfabriek. Inl. bij den bouwkundige J. de Morree Hz., te Hengelo (O.).

Donderdag, 21 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den oversta.mwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:
1o. het bouwen van een berghoofd in het fort op den Voordorpschen dijk ter vervanging van de verbrande loods. (Raming ƒ 6000);
2o. het bouwen van eene gewoonmakerswerkplaats met woning op het kazernevereenigingsterrein Buuldust te Utrecht. (Raming ƒ 3500);
3o. het op-diepte-brengen van het aanvoerkanaal in de Lek naar de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede. (Raming ƒ 2500).
Biljj. inzenden 20 Mei, vóór 3 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het verbeteren van een deel der Beldersche zeewering benoesten de batterij Kaaphoofd, behoorende tot de Rijkswerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wekker, te Alkmaar. Aanw. 13 Mei. Raming ƒ 6334;
2o. het verrichten van metselwerken aan de havenhoofden en het plaatsen van betonblokken in de golfbrekers langs de beide havenhoofden te IJmuiden. Raming ƒ 28,100.

Neuzen, te 3 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de consistoriekamer: het bouwen van eene kerk met toren voor die gemeente. Aanw. 10 Mei, van 2–4 uren, in de consisteriekamer der Herv. kerk.

Vrijdag, 22 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:
1o. het maken van Vilvoordsche-steenglooiing tegen den zuidwestelijken oever der haven te Moerdijk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Bosch, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming ƒ 3295;
2o. het opruimen van onderpten in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 4800;
3o. het verrichten van buitengewone herstellingen aan de werken van de schipbrug over de Maas bij Hedel. Raming ƒ 5700.
Aanw. van alle werken 15 Mei.

Opheusden, te 12 uren, door kerkvoogden der Nederl. Herv. gemeente, in De Zwaan: het amoveeren van de bestaande en het bouwen eener nieuwe pasterie, aldaar. Inl. bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen. Aanw. 15 Mei, te 10 uren.

Zaterdag, 23 Mei.

Middelburg, te 11 uren, door de commissie van beheer van het Oostindisch Huis: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen, met het onderhoud, over '85 en '86, van de Rijksgebouwen, bekend als Oostindisch Huis. Inl. bij de commissie van beheer en bij den hoofdopzichter der domeinen J. J. Brandt, te Middelburg. Aanw. 15 Mei, te 10 uren.

Ternaard, te 12 uren, door het best. van den Ternaarderpolder, bij Keuning:
1o. de levering van 1,300,000 stuks straatklinkers;
2o. het onder-profiel-brengen van den zeedijk.

Woensdag, 27 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor 6 draaibruggen over het verruimde en gedeeltelijk omgelegde Zederikkanaal, tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoteloeren, begoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbetering van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 20 Mei. Raming ƒ 88,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, den ingenieur De Bruyn en den opz. Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 20 Mei. Raming ƒ 28,400;
2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche Kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den inspecteur Castendijk, te Utrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden, voor perc. 3 bij den opzichter Boerboo, te Wageningen, voor perc. 4 bij den opzichter Loeff, te Schoonhoven. Aanw. 20 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 7500, perc. 2 ƒ 7500, perc. 3 ƒ 20,000, perc. 4 ƒ 29,200.
3o. het verdiepen van het grootscheepsvaartwater aan het binnenind van het Scheur, nabij de Vergulde Hand, met eenig rijswerk tot vorming van losplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 20 en 23 Mei. Raming ƒ 125,000.

Donderdag, 28 Mei.

Boorn, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Drechterland, in de Dwaalo: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfrieschen omringdijk, in '85 te maken en te onderhouden werken, met de levering der materialen. Aanw. 21, 22 en 23 Mei.

Vrijdag, 29 Mei.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het voortzetten der nieuwe en herstellen van oude oeververzieningen, het nitvoeren van baggerwerkzaamheden en het maken van 2 wisselplaatsen langs een gedeelte der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer en den opzichter Wechuizen, allen te 's-Bosch, en bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel. Aanw. 22 Mei. Raming ƒ 45,800.

Maandag, 1 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg te klooe Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg te klooe Maastricht—Hattiem, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 23 en 26 Mei. Raming: perc. 1 ƒ 3560, perc. 2 ƒ 2000.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 15 en kilometerpaal no. 66, in de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 23 Mei. Raming ƒ 5060.

Dinsdag, 2 Juni.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noord-Willemskanaal, in de prov. Drente. Aanw. 26 Mei.

Woensdag, 3 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het éénjarig onderhoud der werken, behoorende tot de bedammen in het Zwolschediep, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 27 Mei. Raming ƒ 15,530;
2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Mei. Raming respectievelijk ƒ 12,200, ƒ 8150, ƒ 6080, ƒ 15,530, ƒ 22,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van baggerwerk in het Scheur, nabij Maassluis, ter opruiming van de Hoemplaat en de Veermansdiept, benevens het maken van 4 grondkribben, aldaar, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 27 en 30 Mei. Raming ƒ 434,000.

Woensdag, 10 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige verdere werken, op het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 2 en 3 Juni, te 11 uren. Raming ƒ 226,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Assen, 30 April: het verbouwen van het huis van E. Greving, aan de Varkensmarkt; ingek. 4 bilj., als:

A. de Vries,	te Assen,	ƒ 1566
E. Lamberts,	» idem	» 1540
J. P. Broekema,	» idem	» 1355
H. Jalving,	» idem	» 1244

gegund.

Middelburg, 1 Mei: 1o. het herstellen en vernieuwen der hoofden I en V op den oever vóór Neuzen; ingek. 7 bilj., als:

A. v. d. Beek,	te Zaamslag,	ƒ 2480
H. Hage,	» Middelburg,	» 2430
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 2354
H. Klaassen,	» Zaamslag,	» 2330
L. Koole,	» Neuzen,	» 2289
A. Bolier,	» idem	» 2249
A. Thijssen Dz.,	» idem	» 2087
Raming		» 2500

2o. het maken van eene tweede waterkeering op de plateau's der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland, met daarbijbehoorende werken; ingek. 4 bilj., als:

L. Luijk,	te Hanswoerd,	ƒ 3950
E. de Maat,	» idem	» 3900
P. J. Visser,	» idem	» 3650
J. Bruggeman,	» idem	» 3450
Raming		» 3830

3o. het maken van een scherm tot steun der zandstorting voor de kleine schutsluis te Vreere; eenige inschr. J. van der Vlugt Jr., te Dordrecht, voor ƒ 1240. Raming ƒ 3000.

Sehskierum, 1 Mei: het maken van eene terp en eenig metselwerk, in den kunstweg te Tzummarum; ingek. 9 bilj., als:

L. v. d. Meulen,	te Minnertsga.	ƒ 1725
A. G. Reisma,	» Sekshierum,	» 1695
E. Statema,	» Dongjum,	» 1507
A. Lettinga,	» Pietersbierum,	» 1500
L. de Zee,	» Tzummarum,	» 1474
W. Hoekstra,	» Sekshierum,	» 1463
S. de Zee,	» idem	» 1337
P. J. Nijdam,	» Tzummarum,	» 1322
A. T. Boonsma	» Oosterbierum,	» 1229

gegund.

Gouda, 2 Mei: het aanbrengen van eene leiding van drinkwater en brandkranen, c.a. in kazernegebouwen te Gouda; ingek. 9 bilj., als:

F. Cohen, 's-Hage,		ƒ 1650
Becht en Dyserinck, Amsterdam,		» 1649
Isaac Plantfeber, Leiden,		» 1635
De Amsterdamsche Fabriek van zink-, lood- en andere metaalwerken,		
Klijn Tissot & Co.,		» 1519
J. Huisman Jr., Rotterdam,		» 1515
N. Konings Hz., Gouda,		» 1450
H. v. Berkel,	idem	» 1449
C. v. Berkel,	idem	» 1387,20
B. Mulhaart,	idem	» 1315

gegund.

Meppel, 2 Mei: het bouwen van eene inrichting tot afzondering van besmettelijke zieken; ingek. 6 bilj.; hoogste inschr. was J. Emmink, voor ƒ 2233; minste inschr. A. Hazekaar, voor ƒ 2124.

Groningen, 4 Mei: het bouwen van magazijnen voor L. F. ten Berge, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 13 bilj., als:

H. J. Menge,	ƒ 3715
B. C. Toesman,	» 3333
B. de Jong,	» 3285
J. W. Bakker,	» 3200
J. J. Walker,	» 3186
R. Hovingh,	» 3067
E. Peters,	» 2831
F. Bolthuis,	» 2785
J. H. Mulder,	» 2678
H. Meijer,	» 2636
T. Y. Jelsma,	» 2628
Ph. Hendriks,	» 2585
J. Ibelings,	» 2491

gegund.

Amsterdam, 5 Mei: 1o. het bouwen van een privaat achter de kazerne Oranje-Nassau te Amsterdam; ingek. 8 bilj.; minste inschr. waren Renaud en Boeijen, te Watergraafsmeer, voor ƒ 2094. Raming ƒ 2400.
2o. eene verving enz. van gebouwen en voorwerpen te Amsterdam; ingek. 2 bilj.; minste inschr. was L. C. de Leur, te Utrecht, voor ƒ 1419. Raming ƒ 1750.

's-Hage, 5 Mei: 1o. het bouwen van nieuwe privaten bij de Alexanderkazerne te 's-Hage; ingekomen 12 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	ƒ 6200
P. v. Vliet,	» 6100
T. J. Mirande,	» 5895
W. Franke,	ƒ 5750
J. de Haes,	» 5724
A. v. d. Bogert,	» 5669
J. W. Bakker,	» 5655
M. Houtman,	» 5596
J. M. Meijsen,	» 5523
J. v. d. Vlugt Jr.,	» 5440
F. J. Lankerman,	» 5378
A. D. T. K. Broug,	» 5350
Raming	» 6000

2o. het vernieuwen van geotlijsten en goothekhoedingen in de Alexanderskazerne te 's-Hage; ingek. 11 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	ƒ 2090
M. Houtman,	» 2190
P. v. Vliet,	» 2010
T. J. Mirande,	» 1945
J. M. Meijsen,	» 1926
J. W. Bakker,	» 1859
A. D. T. K. Broug,	» 1800
J. v. d. Vlugt Jr.,	» 1790
F. J. Lankerman,	» 1785
J. Huisman Jr.,	» 1770
J. de Haes,	» 1689
Raming	» 2000

Utrecht, 5 Mei: 1o. Bestek no. 422, het maken van eene voerlading op elk der stations Velp en Brummen; ingek. 11 bilj., als:

A. J. Uiterwijk,	te Zutfen,	ƒ 4975
S. Bekker,	» Doesburg,	» 4528
H. Woudstra,	» Arnhem,	» 4489
J. Schut,	» Brummen,	» 4400
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 4390
W. H. de Haan,	» Elden,	» 4273
H. Jansen,	» Didam,	» 4263
A. Klanderman,	» Brummen,	» 4230
Th. Verheeven,	» Deventer,	» 4190
G. Boerstoel,	» Brummen,	» 4180
Th. Verheeven,	» Deventer,	» 4000

2o. Bestek no. 423, het maken eener verbeterde waterlossing van de aschkuilen binnen en buiten de locomotievenhoods op het station Maastricht; ingekomen 6 bilj., als:

H. C. Janssen,	te Maastricht,	ƒ 1850
J. Landy,	» Sittard,	» 1850
G. Beckers,	» Illerik,	» 1730
J. H. Meijers,	» Maastricht,	» 1676
J. Reggers,	» idem	» 1590
B. Peeters,	» Roermond,	» 1468

Hoogeveen, 5 Mei: 1o. het bouwen van een ziekenhuis; gegund aan A. Niehuus, te Hoogeveen, voor ƒ 2620.
2o. idem van een brandspuithuisje; gegund aan W. R. ter Stege te Hoogeveen, voor ƒ 308.

Dordrecht, 5 Mei: het verbeteren van de dakbedekking van een gedeelte der lange loods op 's Rijks werf, onder beheer der genie te Breda: ingekomen 7 bilj., als:

D. J. Kwak,	te Dordrecht,	ƒ 2205
A. v. d. Linden,	» Dubbeldam,	» 2150
J. Rijkhoek,	» Dordrecht,	» 2149
J. P. F. Kraus,	» idem	» 2129
P. v. Baren,	» Charlois,	» 2125
P. v. Driel,	» Dordrecht,	» 2086
J. v. d. Vlugt,	» idem	» 2050

Schiedam, 5 Mei: het maken van een ijzeren draaibrug; ingekomen 5 bilj., als:

H. J. Nederhorst, Gouda,	ƒ 36,718
H. Wienhoven, Schiedam,	» 35,600
G. J. v. Heek & Co., Delft en Lenterman, Rotterdam,	» 34,530
A. Blok, 's-Gravenzeel,	» 34,500
Penn en Baudoin, Dordrecht,	» 34,090

Delft, 5 Mei: de levering aan de artilleriestapel- en constructiemagazijnen van 3 brandspuiten met toebehoeren; aangenomen door A. H. van Bergen, te Hoogerlee, voor ƒ 374 per stuk.

Wageningen, 6 Mei: het bouwen van een schuurtje aan den Bennekomschen tol; ingek. 4 bilj., als:

D. Burgers,	te Wageningen,	ƒ 189.58
S. Elsenaar,	» idem	» 174.99
P. de Leeuw,	» idem	» 148.75
Gebr. Mekking,	» Bennekom,	» 147.80

Rijdrecht, 6 Mei: het amoveeren van den gemeentetoren; ingek. 7 bilj., als:

L. F. Murk,	te Uithoorn,	ƒ 1920
C. H. Peters,	» idem	» 1900
T. Faber,	» Wilnis,	» 1720
P. Leenders,	» Utrecht,	» 1387
A. Franken,	» Leimuiden,	» 1125
C. Verweij,	» Mijdrecht,	» 1000
S. v. Soest,	» idem	» 892

Maastricht, 6 Mei: het herstellen van daken aan militaire gebouwen te Maastricht, onder het beheer der genie te Nijmegen; ingekomen 5 bilj., als:

P. L. Polman,	te Maastricht,	ƒ 5400
H. Ummels,	» idem	» 5100
J. H. Meijers,	» idem	» 4934
J. Limpers,	» idem	» 4900
J. Schenk,	» idem	» 4897

De minste inschr. is als aannemer voorgedragen.
Raming ƒ 5700

Arnhem, 7 Mei: herbesteding van het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de provinciale gebouwen; ingek. 2 bilj., als:

J. Hummels,	te Arnhem,	ƒ 894
W. Lousink & Zn.,	» idem	» 798

's-Hoseh, 7 Mei: het herstellen en door aanbrenging van trottoirs of verhoogde voetpaden verbreeden der brug over de Binnendiese nabij den Grooten Bekel, en verdere daarmede inverband-staande werken; ingek. 6 bilj., als:

L. Jockin & Zn.,	te 's-Bosch,	ƒ 3010
A. Pijnenburg,	» idem	» 2896
J. v. Rossmalen,	» idem	» 2825
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 2800
N. J. Bichelle,	» 's-Bosch,	» 2798
A. W. v. d. Bruggen,	» idem	» 2780

Bokstel, 7 Mei: het bouwen eener linnen- en damastfabriek voor J. van Oerle & Zn., onder beheer van den architect Eduard Freimann; ingek. 8 bilj., als:

Joh. Schenk,	te Oosterwijk,	ƒ 10,285
W. v. Eijk,	» Tilburg,	» 7,397
P. v. d. Heijden,	» Bokstel,	» 7,995
W. v. Liempt,	» idem	» 7,980
Jan v. Erp,	» idem	» 7,954
P. H. Verstrijnen,	» Oosterwijk,	» 7,623
P. A. Hiems,	» Bokstel,	» 7,500
J. v. Rijt en Gebr. v. d. Struijk,	» Oosterwijk,	» 6,945

Leiden, 7 Mei: het herstellen van sloeren, beschoeiingen en pieren en het maken van eene uitschuiving in kazernegebouwen te Leiden; ingekomen 7 bilj., als:

G. Splinter,	te Leiden,	ƒ 2795
M. N. Langenaal,	» idem	» 2548
N. Bink,	» idem	» 2400
J. Boom,	» idem	» 2389
J. L. Planjer,	» idem	» 2391
W. H. Neutebaum,	» idem	» 2345
A. Rossenaar,	» idem	» 2340
Raming		» 2850

Middelburg, 8 Mei: 1o. het verruimen van een gedeelte der Rijkswaterhaling benoesten het kanaal van Neuzen, benoesten de grensscheiding met de militaire gronden aldaar; ingekomen 9 bilj., als:

A. Bolier,	te Neuzen,	ƒ 6750
L. Luijk,	» Hanswoerd,	» 6700
J. Jansen,	» Neuzen,	» 6600
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 6400
C. v. d. Hooft,	» Neuzen,	» 6100

2o. het uitvoeren van werken aan drie der strandhoofden aan de Oude Hoeve, aan de noordkust van het eiland Schouwen, behoorende tot de zeewerken in de prov. Zeeland; ingek. 5 bilj., als:

D. Bolier Cz.,	te Rilland-Bat,	ƒ 12,500
S. Bezuijen,	» Ouddorp,	» 10,690
H. C. v. d. Ende,	» Zierikzee,	» 9,288
P. Vink,	» Noordgouwe,	» 9,099
H. Hage,	» Middelburg,	» 8,310

2o. het op-diepte-brengen van een gedeelte der Marnedieven te Vlissingen; ingekomen 2 bilj., als:

M. C. de Jong P.Mz.,	te Sliedrecht,	ƒ 1328
T. Volker,	» Dordrecht,	» 1100

's-Bosch, 8 Mei: 1o. het voortzetten der steenglooiingen langs de dijken der Zuidwillemsvaart, tusschen de Dungenscheberg en 's-Bosch; ingekomen 10 bilj., als:

C. A. v. Wijngaarden,	ƒ 5680
Th. Verhoeven,	» 5600
P. H. de Bekker,	» 5494
L. Mol,	» 5273
M. v. Heuvelingen,	» 5252
J. v. Lith,	» 5190
Ant. Geldens,	» 5094
P. W. v. Hattum,	» 5000
H. v. Aarooij,	» 5000
A. de Kort,	» 4944

2o. de voorziening van de kanaalboorden der Zuidwillemsvaart in de prov. Noordbrabant; ingek. 3 bilj., als:

Th. de Baat,	ƒ 6868
H. v. Aarooij,	» 5080
H. J. Dekkers,	» 5552

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 16 MEI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 18 Mei.

Medemblik, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het ambacht De Vier Noorderkoggen, op het Koggenhuis:
1o. de levering van de benoodigde houtwaren voor '85;
2o. idem van de benoodigde spijkers en ijzerwaren voor '85.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het witten der stukadoorwerken, wasschen der glasruiten, verrichten van verfwerken enz. aan het Beursgebouw;
2o. het onderhoud van eenige pompen, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Bilj. inzenden 16 Mei.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie:
1o. het maken van een houten gebouwtje, bestemd tot berging van een haspelwagen;
2o. het verrichten van verfwerk aan de woning van den directeur der hoogere burgerschool en die bewoond door Van Hoëvell, beiden aan de Nieuwestraat.

Puttershoek, te 1 uur, bij Jacob Rijsdijk: het onderhouden van den oever langs den Kildijk van Hoekhoek en Trekdam, onder 's-Gravendeel, ter lengte van 2174 M., ged. 2 jaren. Inl. bij den fabriek H. Beijers, alhaar. (Herbesteding.)

Arnhem, te 1½ uren, door het best. van het St.-Petersgasthuis, in het St.-Catharinae-gasthuis: het bouwen van een tuinmuur achter een blok woningen van het St.-Petersgasthuis aan de Catarijnestraat. Inl. bij B. A. Berends, alhaar.

Groningen, 's avonds 8 uren, door J. E. Bolt, buiten de voormalige Steentilpoort: het gedeeltelijk afbreken en het opbouwen van zijn logement buiten de voormalige Steentilpoort. Inl. bij den architect K. Hoegema en bij den architect B. Hoekema, alhaar.

Klundert, in de Stadsherberg: de levering van: *a.* 3 stoomwerktuigen met centrifugaalpompen; *b.* de gebouwen en verdere werken voor 2 aaneengelegen stoomgemalen.

Dinsdag, 19 Mei.

Gorkhem, te 10 uren, op het bureau der genie: het éénjarig onderhoud van de werken en kazernegebouwen te Woudrichem en te Loevestein, en der fieten benoorden de Waal en Merwede. (Raming *f* 6086). Bilj. inzenden 18 Mei, vóór 3 uren. (Herbesteding.)

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het maken en herstellen van bestratingen en verzieuwen van afregelingen, te Naarden. Raming *f* 2300. Bilj. inzenden 18 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

Hasselt, te 11 uren, door het best. van het waterschap Hasselt-en-Zwartsluis, in De Herderin:
1o. het herstellen van het binnentalud van den Zwartewatersdijk tusschen de Kloosterzijl en Hasselt;
2o. het jaarlijksch schoonmaken van de hoofdwaterleidingen.

Zwolle, te 2 uren, door het dijksbest. van het 5e district in Overijsel, in de Nieuwe Stadsherberg: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Zwartewatersdijk bij den Peterkampseweg in Dieze, in 3 percoelen, ter lengte van 528 M. Aanw. te 9 uren.

Os, te 3 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van eene gemetselde gashouderkuip met afsluitput, en het maken en stellen van een ijzeren gashouder, met lijlevering van alle materialen;
2o. de levering van gegoten-ijzeren gasbuizen, hulpstukken en waterbakken.

Woensdag, 20 Mei.

Mil, te 10 uren, door burg. en weth. van Mil-en-St.-Hubert:
1o. het verbouwen der openbare school en onderwijzerswoning te Mil;
2o. de levering van 48 stuks nieuwe schoolbanken en 4 schoolborden. Aanw. te 9 uren.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 percoelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter De Kievit, te Gorinchem, voor perc. 3 bij den opzichter Blumer, te Werkendam, voor perc. 4 bij den buitengewoon-opzichter Borren, te Dordrecht. Raming: perc. 1 *f* 26,900, perc. 2 *f* 17,500, perc. 3 *f* 32,100, perc. 4 *f* 24,400.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden. Inl. bij den directeur voor de spoorwegen te 's-Hage. (Herbesteding).

Dalfsen, te 12 uren, door burg. en weths.: het bouwen eener school voor 100 leerlingen te Hessem, in die gemeente. Inl. bij den mr. timmerman G. Mensink.

Delfshaven, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren van een gedeelte sloot, ter lengte van ongeveer 40 M., langs den Binnenweg, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 18 Mei, te 2 uren.

Buitenpost, door den architect A. Yelding: het verbouwen van eene heerenbehuizing in de Buurt, alhaar. Aanw. 18 Mei, te 4 uren.

St.-Annaparochie, ter secretarie van Het Bildt: het vertimmeren en verder te verrichten werkzaamheden aan 5 der openbare lagere scholen in de gemeente, namelijk te Vrouwenparochie, Oudehiltzijl, St.-Annaparochie, St.-Jacobiparochie en in den Westhoek onder dat dorp.

Hengelo (O.), door Gebr. Stork & Co., in De Beurs: het maken van een gebouw, bestemd voor modellenbewaarplaats, op het terrein hunner machinenfabriek. Inl. bij den bouwkundige J. de Morree Hz., te Hengelo (O.).

Donderdag, 21 Mei.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:
1o. het bouwen van een berghoofd in het fiet op den Voordorpschen dijk ter vervanging van de verbrande hoofd. (Raming *f* 6000);
2o. het bouwen van eene geweermakerswerkplaats met woning op het kazerneeringsterrein Hamlust te Utrecht. (Raming *f* 3500);
3o. het op-diepte-brengen van het aanvoerkanaal in de Lek naar de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede. (Raming *f* 2500).
Bilj. inzenden 20 Mei, vóór 3 uren.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het verbeteren van een deel der Hollandsche zeewering benoorden de batterij Kaapboofd, behoorende tot de Rijkswerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wekker, te Alkmaar. Raming *f* 6354;
2o. het verrichten van metselwerken aan de havenhoofden en het plaatsen van betonblokken in de golfbrekers langs de beide havenhoofden te Ijmuiden. Raming *f* 28,100.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland: het verbeteren van de rivlering in stallen en het maken van mestbakken bij de stallen op de Gasthuisvelden, te Breda. Raming *f* 7000. Inl. bij den hoofdopzichter van Fortificatiën, alhaar. Biljetten inzenden 20 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Middelburg, te 2 uren, door het polderbestuur van Walcheren, in de Abdij: het verrichten der gewone onderhouds- en vernieuwingswerken aan de 4 wateringen des polders, met lijlevering der materialen, in 4 percoelen. Aanw. 18, 19 en 20 Mei.

Neuzen, te 3 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de consistoriekamer: het bouwen van eene kerk met toren voor die gemeente.

Vrijdag, 22 Mei.

's-Hage, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:
1o. het maken van Vilvoordsche-steengkooing tegen den zuidwestelijken oever der haven te Moerdijk. Inl. bij den hoofdingenieur, te 's-Hage, bij den ingenieur De Jong van Beek en Donk, te Breda en bij den opzichter Fischer, te Moerdijk. Raming *f* 3275;
2o. het opruimen van ondiepten in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming *f* 4800;
3o. het verrichten van buitengewone herstellingen aan de werken van de schiphrug over de Maas bij Hedel. Raming *f* 5700.

Tiel, te 11 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Nederbetuwe, bij R. M. van Gameren: het vegen, ruimen en boorden, in '85, van de Landwetering, de Nederbetuwsche Linge en het Nederbetuwsche hoek Lingewater, van eerstgemeld water in 16, van de beide laatstgemelde in 22 percoelen. Inl. bij den secretaris, te Tiel.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van verschillende metalen, ten behoeve van den aanmaak van projectielen enz. voor vestinggeschut.

Opheusden, te 12 uren, door kerkvoogden der Nederl. Herv. gemeente, in De Zwaan: het amoveeren van de bestaande en het bouwen eener nieuwe pastorie, alhaar. Inl. bij den bouwkundige H. Boeree, te Wageningen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van eenige herstellingen aan het postkantoor te Hedel, van den dag der goedkeuring tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam. Raming *f* 1940.

Zuidhorn, te 2 uren, door het waterschap Westerkwartier, in het gemeentehuis: het verdiepen van de Hamstertocht in de gemeente Adorard.

Zaterdag, 23 Mei.

Middelburg, te 11 uren, door de commissie van beheer van het Oostindisch Huis: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen, met het onderhoud, over '85 en '86, van de Rijksgebouwen, bekend als Oostindisch Huis. Inl. bij de commissie van beheer en bij den hoofdopzichter der domeinen J. J. Brandt, te Middelburg.

Elst (Overbetuwe), te 11 uren, door den dijkstoel van Overbetuwe, in het Ambtshuis: het leveren van ongeveer 1500 M³ gewasschen of gebrande grint op de Waal- en Rijnhaasdijken; het opvenalechten en verder onderhoud der dijken; het ruimen der wateringen.

Ternaard, te 12 uren, door het best. van den Ternaarderpolder, bij Kenning:
1o. de levering van 1,300,000 stuks straatklinkers;
2o. het onder-profiel-brengen van den zeedijk.

Lochem, te 1 uur, door de Gelderseh-Overijselsche stoomtrammaatschappij, aan haar bureau:
1o. Bestek no. 11, het bouwen van eene remise, bureau enz. op haar terrein te Lochem;
2o. Bestek no. 12, het bouwen van eene remise, station met goederenloods enz. op haar terrein te Deventer;
3o. Bestek no. 13, het bouwen van eene remise enz. op haar terrein te Borkeloo;
4o. Bestek no. 14, het overbruggen der Koerhuisbeek, in den Rijksweg nabij Deventer.

Inl. bij den ingenieur, te Lochem en bij den opzichter, te Deventer. Aanwijking: van Bestek no. 12 en no. 14, 19 Mei, te 12 uren, te Deventer; van Bestek no. 11 en no. 13, 20 Mei, te 12 uren, beginnende te Lochem bij A. E. Timmerman.

Zaamslag, te 1 uur, door het best. der waterkeering van de calamiteuze Margareta-, Kleine-Huisees- en Eendrachtspolders, ten kantore van den secretaris-ontvanger: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering dier polders. Aanw. 19 Mei, te 10 uren.

Dinsdag, 26 Mei.

Odijk, te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn-en-Dijk, bij Wed. Bakker: het leveren van 200 stère grove Lekgrint, in 3 perceelen, als: perc. 1, 220 stère te Werkhoven, perc. 2, 110 stère te Odijk, perc. 3, 230 stère te Bunnik. Inl. bij den secretaris Kwint, te Bunnik.

Erp, te 12 uren, door het gemeentebest.: het bewerken der aardebaan, het bouwen van steenen duikers en het met klinkers bestraten van:

1o. den bestaanden weg tusschen den provincialen weg in Erp en de steen voor de Keldenscheberg over de Zuidwillemsvaart;

2o. den bestaanden weg tusschen den provincialen en den communalen weg van Erp naar Beekel.

Perc. 1 lang 2301 M., perc. 2 473 M., samen 3674 M. Aanw. 22 Mei, te 10 uren. Raming *f* 24,823.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 95 (Vernieuwingsfonds): de levering van metalen dwarsliggers met verbindingsdeelen. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kleek de Roos, te Meppel en H. E. Benske, te Breda;

2o. Bestek no. 94 (Idem), de levering van staven taschplaten, staven eindplaten en ijzeren haakbouten. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kleek de Roos, te Meppel en H. E. Benske, te Breda.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het vervangen van 8 houten bruggen, no. 4, 28 en 56, in den Haarlemmermeerpolder door bruggen met gemetselde landhoofden. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem. Aanw. 20 Mei, te 10 uren.

Woensdag, 27 Mei.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren boordbouwen voor 6 draaibruggen over het verruimde en gedeeltelijk ongelegde Zederikkanaal, tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schelluinen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbetering van Amsterdam met de Meerwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorcheim. Aanw. 20 Mei. Raming *f* 85,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, den ingenieur De Bruyn en den opz. Kouwenaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 20 Mei. Raming *f* 28,400;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche Kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den inspecteur Castendijk, te Utrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden, voor perc. 3 bij den opzichter Boeree, te Wageningen, voor perc. 4 bij den opzichter Lieff, te Schoonhoven. Aanw. 20 Mei. Raming: perc. 1 *f* 7500, perc. 2 *f* 7500, perc. 3 *f* 20,000, perc. 4 *f* 29,200.

3o. het verdiepen van het grootschaapsvaartwater aan het bovenend van het Scheur, nabij de Vergulde Hand, met eenig rijswerk tot vorming van loshaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 20 en 23 Mei. Raming *f* 125,000.

Willemsoord, te 11 uren, door het ministerie van marine: de verraardiging en levering van brandcards, als:

15 ten dienste van het departement van Marine;
30 » » » » » » Koloniën.

Inl. en het bureau van den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord.

Zonnemaire, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Nieuw-Hoornemende, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap. Aanw. 20 en 23 Mei, van 11—1 uur.

Zutfen, te 2 uren, door het gemeentebest.: de levering van:

25,000 vierkant behakte Luiksche grèskeien, 10 bij 16 cM., hoog 15 cM.;
25,000 Ben-Ahinkeien, 12 bij 14 cM., hoog 14 cM.

Donderdag, 28 Mei.

Arnhem, te 10 uren, door den architect Geysbeek Molenaar, bij Heremen, aan de Rijnbrug: het verbouwen der perceelen I, no. 1 en 86, hoek Rijnstraat en Nieuwekraan.

Boxen, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Drechterland, in de Boeie: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfrieschen omringdijk, in '85 te maken en te onderhouden werken, met de levering der materialen. Aanw. 21, 22 en 23 Mei.

Goes, te 11 uren, door het polderbest. van De Breede Watering beweste Ierseke, in De Prins van Oranje:

1o. het vernieuwen en verbeteren der waterkeerende werken en het onderhoud der sluizen, gebouwen, booten en peilschalen aan gemelden polder, dienst '85/86, in 2 perceelen;

2o. het vernieuwen van het doorstroomingsprofiel van 4 henken.

Inl. bij den opzichter, te Wemeldinge.

Vrijdag, 29 Mei.

Stavenisse, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Stavenisse, in het Gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap. Aanw. 22 en 26 Mei, van 10—1 uur, samenkomst in het logement van J. Kostense, te Stavenisse.

's-Hage, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het voortzetten der nieuwe en herstellen van oude oeverconstructiën, het uitvoeren van baggerwerken en het maken van 2 wisselplaatsen langs een gedeelte der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaer en den opzichter Woelmiers, allen te 's-Bosch, en bij den opzichter Pommée, te Aarlerikstel. Aanw. 22 Mei. Raming *f* 45,800.

Zaterdag, 30 Mei.

Enschedé, te 1 uur, door burg. en weth.: de bouwing van:

1o. een schoolgebouw in 6 lokalen en 2 teekenlokalen, met meubelen en verder toebehooren;

2o. een schoolgebouw in 6 lokalen, met meubelen en toebehooren;

3o. 2 onderwijzerswoningen.

Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.). Aanw. te 10½ uren.

Maandag, 1 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grasten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grasten weg 1e klasse Maastricht—Battice, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 25 en 26 Mei. Raming: perc. 1 *f* 3560, perc. 2 *f* 2000.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 15 en kilometerpaal no. 66, in de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Mei. Raming *f* 3700.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het schoonmaken, invoegen en herstellen van de gemetselde wallen binnen en buiten de stad, in 3 perceelen;

2o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de aschsluur met pachtverwaning en valmiestaal;

3o. het schoonmaken en invoegen der gemetselde bruggwerken enz. binnen de stad en langs de singels, met eenige vernieuwingen.

Inl. bij den gemeentearchitect.

Uithoorn, bij den opzichter J. van der Breggen: de levering van 500 M³ zuivere onderbeuksgrint, ten dienste der wegen in den Noorder-Legmeerpolder.

Dinsdag, 2 Juni.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noord-Willemskanaal, in de prov. Drenthe. Aanw. 26 Mei.

Woensdag, 3 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het éénjarig onderhoud der werken, behoorende tot de leidammen in het Zwanchediep, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 27 Mei. Raming *f* 15,500;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Mei. Raming respectievelijk *f* 12,200, *f* 8350, *f* 6080, *f* 15,500, *f* 22,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van baggerwerk in het Scheur, nabij Maashuis, ter opruiming van de Hoornplaat en de Veerhavenplaat, benevens het maken van 4 grondkribben, alhaar, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 27 en 30 Mei. Raming *f* 414,000.

Vrijdag, 5 Juni.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan den straatweg langs de Dedemsvaart, tusschen de Balkbrug en de Ongelukkige Wijk. Inl. bij den provincialen ingenieur, bij den hoofdopzichter S. J. H. Brenkel, aan de Balkbrug en bij den opzichter G. J. S. Brenkel, te Lutten. Aanw. 28 Mei, te 2 uren. Raming *f* 1800;

2o. het verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart tusschen de spoorwegbrug over die vaart en sluis no. 3. Inl. bij den provincialen ingenieur en bij den hoofdopzichter S. J. H. Brenkel, te Balkbrug. Aanw. 28 Mei, te 12 uren. Raming *f* 4000.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur M. J. van Duijl: onderhoudswerk op de lijnen der Staatsspoorwegen Arnhem—Deventer, Zutfen—Gronau en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Inl. bij genoemden sectieingenieur.

Woensdag, 10 Juni.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige verdere werken, op het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 2 en 3 Juni, te 11 uren. Raming *f* 226,000.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maartensdijk, 5 Mei: het bouwen van een stal, koetshuis en koetsierswoning op «Kostverloren", gemeente De Bilt, onder beheer van den bouwkundige P. Copijn; ingek. 13 bilj., als:

P. v. Es,	te De Bilt,	*f* 15,459
J. A. v. Straten,	» Utrecht,	» 14,486
J. Baars,	» Vleuten,	» 13,848
F. Baar,	» Kortenhoef,	» 13,500
H. Koren,	» Achttienhoven,	» 13,490
K. Keuzenwinder,	» Maartensdijk,	» 13,380
C. Pothoven,	» De Bilt,	» 12,948
R. Mauw,	» Hilversum,	» 12,720
C. v. Soest,	» Soesterwijk,	» 12,700
F. C. Willeerts,	» Groenekan,	» 11,500
A. Schenkel,	» Tull-en-'t Waal,	» 11,225
A. C. Willems,	» Vreeswijk,	» 11,180
F. F. v. Velsen Jr.,	» Haarlem,	» 9,365

Tilburg, 6 Mei: het bouwen eener school en onderwijzerswoning, met overdekte speelplaats; ingek. 10 bilj., als:

J. C. v. Pelt,	te Tilburg,	*f* 23,333
M. Rijnen,	» idem	» 22,100
W. Dusee,	» idem	» 21,200
W. v. Best,	» idem	» 19,940
P. F. Dusee,	» idem	» 19,597
J. Bocs,	» idem	» 18,831
W. v. Gorp,	» idem	» 17,995
W. Simmers,	» idem	» 17,600
J. v. Gorp,	» idem	» 17,580
L. H. Mennen,	» idem	» 17,536

gegund.

Harlingen, 7 Mei: de vernieuwing van het plankier langs de haven; ingek. 8 bilj., als:

Formsma, Grijpskerk,	*f* 7740
G. v. Spoelstra, Harlingen,	» 7258
Volker, Dordrecht,	» 7200
L. Strak en Baisman, Harlingen,	» 7198
Gebr. J. en J. Posthuma, idem	» 7184
G. Anema, Midlum,	» 6983
F. Schaafsma, Harlingen,	» 6478
Gebr. v. d. Meer, idem	» 6180

's-Hage, 8 Mei: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen bezuiden Rotterdam; ingekomen 4 bilj., als:

W. v. Leeuwen,	te Hellevoetsluis,	*f* 1390
W. v. Renswoude,	» Charlois,	» 1311
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1196
B. Bos,	» Smilde,	» 1090

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in Noordholland; ingekomen 5 bilj., als:

C. J. Tierolff,	te Rosendaal,	*f* 824
H. de Waard,	» Medemblik,	» 779
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 770
B. Bos,	te Smilde,	*f* 690
E. M. Giesen,	» Amsterdam,	» 669

Groningen, 8 Mei: het verbouwen van de caste brug, gemaand de Scheeftil, in den prov. grintweg Groningen—Zoutkamp nabij Zuidwolde; ingek. 12 bilj., als:

J. Zuidhurst, Warfum,	*f* 2570
J. Pot, Stedum,	» 2444
G. Wolthuis, Bedum,	» 2333
C. A. v. d. Veen, Mensingeweer,	» 2299
J. Lubsen, Zuidwolde,	» 2271
W. D. Böttschaffer, Stedum,	» 2247
R. Pathuis, Garsweerd,	» 2150
G. Hazelhoff, Pekela,	» 2133
T. J. Bos, Bedum,	» 2097
A. Siekman, Hoogkerk,	» 2096
A. Pastoor, Stedum,	» 2040
A. Bennings, Bedum,	» 1983
Raming	» 2560

Sneek, 9 Mei: het leveren en stellen van eene ijzeren ophaalbrug over het Groottand; ingek. 6 bilj., als:

G. de Boer,	te Oppenhuizen,	*f* 3000
D. Landstra,	» Sneek,	» 2990
L. T. Visser,	» idem	» 2535
A. E. Sijkel,	» Appingedam,	» 2249
J. de Graaf,	» Sneek,	» 2248
C. B. Meijer,	» Musselkanaal,	» 1918

Nog niet gegund.

Gouda, 9 Mei: het verbouwen der lokalen van de société «Ons Genoegen", onder beheer van den architect G. A. Oudijk; ingekomen 11 bilj., als:

P. Verhuggen,	te Waddinxveen,	*f* 36,363
W. de Jong Wz.,	» Gouda,	» 30,817
L. v. Voort,	» idem	» 29,475
C. J. C. Bouwendijk,	» idem	» 27,970
C. B. C. Dessing,	» idem	» 27,927
K. Hollander,	» idem	» 27,074
W. Bokhoven,	» idem	» 26,886
H. J. Nederhorst,	» idem	» 26,343
J. de Jong Wz.,	» idem	» 25,679
P. Burghout,	» idem	» 25,500
Wed. F. v. Beers,	» Rotterdam,	» 24,983.75

Zaamslag, 9 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van den polder Vlieter; ingekomen 9 bilj., als:

H. den Exter v. d. Brink,	*f* 4425
C. de Wilde,	» 4400
A. v. Popering,	» 4344
C. Bolier,	» 4300
Joh. de Jonge,	» 4295
P. v. d. Berge,	» 4289
P. Verburg,	» 4288
M. Bruns,	» 4280
J. v. d. Brand,	» 4277

gegund.

Amsterdam, 11 Mei: 1o. Bestek no. 340, het maken van eene enkele en zeven dubbele woningen en eene werkmeesterswoning, allen van dreisteen-cijferwerk, aan den spoorweg Amsterdam—Rotterdam (H. IJ. S. M.), met bijbehoorende werken:

	perc. 1	perc. 2	samen
Gebr. Miranda, 's-Hage,	*f* 12,851	*f* 22,061	
F. H. Joseph Hehler,	13,116	22,282	
J. v. d. Vlugt Jz., Dordrecht,	15,770	23,100	*f* 38,640
P. G. Winters, Kralingen,	15,360	25,500	
W. A. v. Lith, Leiden,		22,905	
Gebr. Houtman, 's-Hage,	13,717	22,724	
J. Hobster, Amsterdam,	14,345	24,109	
A. du Vijn, Dordrecht,	13,589	22,794	
H. C. v. d. Velden, Haarlem,	12,900	23,000	
F. Schrijvers, idem	12,999	23,140	
A. v. Zelst, Amsterdam,	13,215		
J. Bokter, Leeuwarden,	13,198	22,600	
A. Koen en N. H. Braakenburg, Overveen,	13,055		
J. Giebels en J. v. Sorrellen, Haarlem,	13,700	23,045	
J. S. v. Vetthuijsen, idem	14,334	25,000	
P. Verbruggen, Waddinxveen			36,489
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	14,000	23,489	
G. P. J. Beccari, Haarlem,	13,326	22,826	
J. B. Lasschuit, idem	14,687		
B. A. Brankenburg, idem	13,473		
P. Leenders, Utrecht,	12,113	23,200	
J. A. N. Lucas, Lage-zwaluwe,	13,100	22,700	
F. L. v. Velzen, Haarlem,	13,700	22,767	
J. Sterk, Bodegraven,	11,700	21,180	32,560

2o. Bestek no. 363, de levering van 10 tons ijzeren draagplaten perc. I;

3.5 tons gesmeed-ijzeren nokken perc. II;

3.5 tons gesmeed-ijzeren haakbouten perc. III;

10.2 tons gesmeed-ijzeren schroefbouten perc. IV;

5.2 tons gesmeed-ijzeren schroefbouten perc. V;

8.3 tons gesmeed-ijzerenschroefbouten perc. VI;

Afwijlen, afronden en buigen van 120 stuks ijzeren contrarails perc. VII sub I;

idem idem van 200 stuks idem perc. VII sub

de levering van 500 stel steunkussen perc. VIII sub I;

idem idem van 700 stel idem perc. VIII sub II;

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7	perc. 8
		per ton	per ton	per ton	per ton	per ton	per stuk	per stel
B. Legeer, Deventer,		*f* 300.—	*f* 170.90					
Société Liégeise d'Estampage, Luik,							6.39 sub I	1.60 sub I
A. T. van Zuet, Deventer,							7.59 sub II	1.78 sub II
Société anonyme des usines, houillaneries et fonderies de La Louvière			113.—	*f* 121.—				
La Louvière,							6.56 sub I	
H. J. Crosckewit, Kampen,							9.20 sub II	
Rigier, Nerincx en Richter, Bergen-op-Zoom.								1.50 sub I
								1.85 sub II
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,							6.42 sub I	1.25 sub I
							11.83 sub II	1.37 sub II
Société anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe,			110.50	107.50	*f* 111.75	*f* 108.75		
H. J. Hensterman, Amsterdam,			126.80	140.60	140.60	141.16		
Fried. Beijersman, Hagen (Westfalen),			118.50	108.80	153.50	130.70		1.35 sub I
								1.50 sub II
J. G. Taghren, Hilversum,							7.50 sub I	1.— sub I
							9.— sub II	1.10 sub II
Union Actien-Gesellschaft, Dortmund,							8.50 sub I	1.80 sub I
							11.50 sub II	2.— sub II
H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam,			143.50	126.30	130.80	120.10		
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		342.50	114.50	122.50	127.50	112.50		0.98 sub I
								1.11 sub II
Funcke en Hoeck, Hagen,		240.—						
Hotz en Co., Rotterdam,		96.—	118.—	121.—	134.—			
Gebr. Doppler, Maastricht,			100.—	112.50	118.—	130.—		

3o. het maken van een bijbouw aan de chefswoning en een houten wand in de restauratiezaal van het stationsgebouw Baarn, met bijbehoorende werken; ingek. 5 bilj., als:

J. G. v. d. Gerst,	te Amersfoort,	*f* 2545
W. v. d. Kooij,	» idem	» 2508
H. J. Meekers,	» Amsterdam,	» 2494
W. v. Doornik,	» Baarn,	» 2468
J. Stork,	» Bodegraven,	» 1960

Willemstad, 12 Mei: het wijzigen van de sporen bij het torpedo-magazijn op het fort De Ruyter; ingek. 6 bilj., als:

P. v. Breda,	*f* 6790
C. de Groot,	» 5080
C. Ladder,	» 5550
L. Lemoir,	» 5280
D. Sjerp,	» 5100
M. L. Veenenbos,	» 5050

Amsterdam, 12 Mei: het maken van de fundamenten voor eene stoom-cacaofabriek, voor J. en C. Blooker, alhaar, onder beheer van de architecten J. P. F. van Rossem en W. J. Vuyk; minste inschr. was D. Heijink, te Amsterdam, voor *f* 33,789.

's-Bosch, 12 Mei: het maken van een privaatgebouw bij de St.-Jacobskazerne te 's-Bosch; ingek. 6 bilj., als:

Th. J. A. Meuwese,	te 's-Bosch,	ƒ 6084
W. M. v. Beckum	» idem	» 3940
Th. A. v. Ravenstein,	» idem	» 3750
L. Burkens,	» idem	» 3748
Th. H. Dirks,	» idem	» 3647
G. de Ruyter,	» idem	» 3319
Raming		» 4200

2o. het doen van herstellingen en voorzieningen aan militaire gebouwen te 's-Bosch; ingek. 7 bilj., als:

W. M. v. Beckum,	te 's-Bosch,	ƒ 8440
Th. J. A. Meuwese,	» idem	» 8400
J. v. Eerd,	» idem	» 8145
Th. H. Dirks,	» idem	» 7987
Th. A. v. Ravenstein,	» idem	» 7783
L. Burkens,	» idem	» 7690
G. de Ruyter,	» idem	» 6873
Raming		» 8000

De laagste inschr. G. de Ruyter is voor beide werken als aannemer voorgedragen.

's-Hage, 13 Mei: 1o. de uitvoering van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Zwartewater, met het onderhoud dier werken en de afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86; ingekomen 4 bilj., als:

F. E. Terwindt,	te Pannerden,	ƒ 7856
J. W. v. d. Haar,	» Genemuiden,	» 7677
A. Blocks,	» Zwolle,	» 6683
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 6627

2o. het maken van 7 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel beneden den Brink, gemeente Reden; ingekomen 6 bilj., als:

J. R. Hoijtink,	te Pannerden,	ƒ 7200
G. J. Mol,	» Knikvsburg,	» 7233
C. v. d. Pas,	» Hardinkveld,	» 7250
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 6740
J. H. v. Heuvijk,	» Lobit,	» 6666
Th. v. d. Bogaard,	» Leeuwen,	» 6489

3o. het verrichten van baggerwerk tot verbetering van het vaarwater tusschen de beide leidammen in het Zwolsche Diep en daarbuiten in zee; ingek. 5 bilj., als:

	per M³
L. A. v. Hulsten, Sliedrecht,	ƒ 0.68⅘
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 0.69½
P. A. Bos, Gorichem,	» 0.63
A. Blocks, Zwolle,	» 0.61⅔
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,	» 0.57½

4o. het opruimen van gronden in den Nieuwen Maasmond aan den Hoek-van-Holland, ter verdieping van den waterweg langs Rotterdam naar zee; ingek. 2 bilj., als:

	per M³
J. C. v. Hattum, Sliedrecht,	ƒ 0.41
A. Volker, Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 0.40

Amsterdam, 13 Mei: het inrichten van 2 scheepshellingen op 's Rijks werf voor het ophalen van torpedobooten; minste inschr. was J. P. Cornelissen te Amsterdam, voor ƒ 18.988.

Delft, 13 Mei: de levering aan de artilleristapel- en constructiemagazijnen van 4 brandspuiten met toebehooren; minste inschr. waren W. Boven & Zn., te 's-Hage, à ƒ 624 per stuk.

Kampen, 14 Mei: de levering van 35,000 HL. Engelsche gaskolen:

	per HL.
W. Oving & Zn., Rotterdam, New-Pelton	57 ct.
Hotz & Zn., idem, Abdnak Bright	69 »
B. Hagvadsen, Amsterdam, Holmside	56⅝ »
Hellrist Rose	56⅝ »
Boldon	57 »
Mickly	60½ »
Peli en mac	56½ »
Aan W. Oving & Zn. gegund.	

's-Hage, 15 Mei: de levering van den metalen bovenbouw voor vier bruggen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java (Bestek no. 71); ingek. 8 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	ƒ 61,000
Eisenwerk Kaiserslautern, Kaiserslautern,	» 56,916
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 55,569
Société anonyme de Travaux Dyle & Bacalan, Parijs,	» 52,700
A. & V. Halot, Leuven,	» 49,973
Joseph Lenique & Co., Herstal,	» 49,000
Union, Dortmund,	» 48,530
Veuve Alphonse Lnik,	» 44,973

Middelburg, 15 Mei: het maken van steenglooiing op den Westhavendam te Hansweerd, met bijbehoorende werken; ingek. 12 bilj., als:

C. D. Bolier, Scherpenisse,	ƒ 7040
G. Bolier, idem	» 4370
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 4250
J. Bruggeman, Hansweerd,	» 4247
W. Volker, Sliedrecht,	» 4140
A. Vermeeken, Hontenisse,	» 4010
H. Klaassen, Zaamslag,	» 3790
E. de Maat, Hansweerd,	ƒ 3600
D. Bolier Cz., Rilland-Bat,	» 3499
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 3380
P. J. Visser Bz., Hansweerd,	» 3278
L. Luijk, idem	» 3274

Arnhem, 16 Mei: het amoveeren van het »Veldhoen" en het daar ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen onder beheer van den architect A. R. Freem; ingekomen 7 bilj., als:

W. A. R. Kok,	ƒ 24,040
Gebr. v. Daalen,	» 23,984
H. v. d. Sand,	» 22,670
R. Bohler,	» 22,890
A. Jan.	» 22,200
J. v. Burk en Wissing,	» 21,800
G. Liefting,	» 19,572

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 23 MEI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 25 Mei.

Rotterdam, door de Rotterdamsche Melkinrichting: het verbouwen van het pand Westzeedijk, no. 10—12, en het maken van een nieuw achterpand. Inl. bij den architect T. L. Kanters, Witte-de-Withstraat 34, aldaar.

Dinsdag, 26 Mei.

Odijk, te 10 uren, door het best. van het waterschap Rijn-en-Dijk, bij Wed. Bakker: het leveren van 200 stère groove Lekgrint, in 3 perceelen, als: perc. 1, 250 stère te Werkhoven, perc. 2, 110 stère te Odijk, perc. 3, 230 stère te Bunnik. Inl. bij den secretaris Kwint, te Bunnik.

Warmveld, te 11 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente: eenige verbouwing aan de pasterie, aldaar. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz., aldaar.

Erp, te 12 uren, door het gemeentebest.: het bewerken der aardebaan, het bouwen van stoenen duikers en het met klinkers bestraten van:

1o. den bestaanden weg tusschen den provincialen weg in Erp en de stoep voor de Keldonkschebrug over de Zuidwillemsvaart;

2o. den bestaanden weg tusschen den provincialen en den communalen weg van Erp naar Boekel.

Perc. 1 lang 2301 M., perc. 2 473 M., samen 3674 M. Raming ƒ 24,823.

Bedemvaart, te 12 uren, door Wed. J. Havenaar: het bouwen van een woon- en winkelhuis, met bijkomende werken. Inl. bij den bouwkundige K. A. Hukkert, te Averaest. Aanw. van 9—11 uren.

Bergen-op-Zoom, te 12 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te Breda, in De Draak: het bouwen van eene hoefsmederij met beslaghoods, en eene apotheek met tisanerie bij de stallen, te Bergen-op-Zoom. Bilj. inzenden 25 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van den opzichter van fortificatiën, te Bergen-op-Zoom.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van eene voorbeschoeiing met steenglooiing langs de Koningskade, aldaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 95 (Vernieuwingsdals): de levering van metalen dwarsliggers met verbindingsdeelen. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kleek de Reus, te Meppel en H. E. Beunke, te Breda;

2o. Bestek no. 94 (Idem), de levering van stalen laschplaten, stalen eindplaten en ijzeren haakbouten. Inl. aan het centraal-bureau en bij de sectieingenieurs W. J. Kleek de Reus, te Meppel en H. E. Beunke, te Breda.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het vervangen van 3 houten bruggen, no. 4, 29 en 56, in den Haarlemmermeerpolder door bruggen met gemetselde landhoofden. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem.

Lisseden, te 4 uren, bij Wed. Van Baorn: het bouwen van een woonhuis met annexe stalling, met bijlevering der materialen, voor J. van Erp, aldaar. Inl. bij den opzichter L. van der Landen, te Nijmegen. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Woensdag, 27 Mei.

Haarlem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het herstellen en vernieuwen van bestratingen, vloeren, glaseramen, daken enz. van militaire gebouwen, te Haarlem. Raming ƒ 8300;

2o. het leveren van kazernemeubels enz., te Haarlem. Raming ƒ 700;

3o. het maken van een aanlegsteiger met grintweg aan het fort aan het Nieuwe-Meer. Raming ƒ 1600. Bilj. inzenden 26 Mei, vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur, Ripperdapark 11.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor 6 draaibruggen over het verruimde en gedeeltelijk omgelegde Zederikkanaal, tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonrewoerd, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbetering van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Raming ƒ 85,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, den ingenieur De Bruyn en den opz. Koorevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 28,400;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche Kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 percelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den inspecteur Castenhijk, te Utrecht; en voor perc. 1 en 2 bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden, voor perc. 3 bij den opzichter Boeree, te Wageningen, voor perc. 4 bij den opzichter Loeff, te Schoonhoven. Raming: perc. 1 ƒ 7500, perc. 2 ƒ 7300, perc. 3 ƒ 20,000, perc. 4 ƒ 29,200.

3o. het verdiepen van het grootschepenvaarwater aan het bovenend van het Schaar, nabij de Vergulde Hand, met eenig rijswerk tot vorming van lesplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 125,000.

Willemsoord, te 11 uren, door het ministerie van marine: de vervaardiging en levering van brancards, als:

15 ten dienste van het departement van Marine;
30 » » » » » Koloniën.

Inl. op het bureau van den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord.

Zonnemaire, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Nieuw-Bennenede, in de raadkamer der gemeente: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artilleris-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van zwarte lanswachten, poetsdoeken, vetlappen, wit koord, messingen riemboutnagels, oliefleschjes en verschillende metalen, ten behoeve dier magazijnen.

Belwaard, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het baggeren van de stadsgracht, van de voormalige Sneekerpoort tot de Hartverdervaart;

2o. de levering van 3000 bos eiken takken.

Edam, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den polder De Zeevang, in het Heerenlogement: het aanleggen van steenglooiing, het herstellen van de dijkskruin, magazijnen, schoeiingen, aanslagwerken enz., alles aan den Zeevangskreukendijk en den Zeevangszeedijk, met bijlevering van materialen. Aanw. 26 Mei, te 10 uren.

Zutfen, te 2 uren, door het gemeentebest.: de levering van:

25,000 vierkant behakte Luiksche grieskeien, 10 bij 16 cM., hoog 15 cM.;
25,000 Ben-Ahinkeien, 12 bij 14 cM., hoog 14 cM.

Utrecht, door de directie der Rijnspoorwegmaatschappij: het afbreken en in de nabijheid wederopbouwen van eene wachterswoning en het maken van eene brug, nabij den overweg, Oudwaterweg, Amsterdam.

Breumel, te 2 uren, door het bureau der Conferentie: het bouwen van een conferentiehuis met aanhoorigheden. Inl. bij de architecten Van Dijk en Stornebrink, te Wiechen. Aanw. 2 uren voor de besteding.

Onderdendam, te 2½ uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo:

1o. het herstellen en verwisselen der sluisdeuren en herstellingen aan de sluis met aanhooren te Zoutkamp;

2o. het herstellen van de steenen boog te Wirsum.

Inl. bij den deskundige H. Wind, te Onderdendam.

Donderdag, 28 Mei.

Arnhem, te 10 uren, door den architect Geysbeek Molenaar, bij Hermsen, aan de Rijnbrug: het verbouwen der panden I, no. 1 en 86, hoek Rijnstraat en Nieuwekraan.

Boorn, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Drechterland, in de Doele: het verbeteren van steenglooiing en verder aan den Drechterlandschen Westfrieschen omringdijk, in '85 te maken en te onderhouden werken, met de levering der materialen.

Goes, te 11 uren, door het polderbest. van De Reesde Watering bewesten Ierseke, in De Prins van Oranje:

1o. het vernieuwen en verbeteren der waterkeerende werken en het onderhoud der sluizen, gebouwen, booten en peilschalen aan genoemden polder, dienst '85/'86, in 2 percelen;

2o. het verruimen van het doorstroomingsprofiel van '74 heulen.

Inl. bij den opzichter, te Wemeldinge.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van gesloten goederenwagens, platte wagens en langhoutwagens, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 70.)

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene schilderijenzaal boven de conciergewoning van het Prinsenhof, en het doen van eenige veranderingen en vernieuwingen in die woning. Inl. op het bureau der gemeentewerken. Raming ƒ 5098.

Wijk, te 8½ uren, door het dagelijksch best. van Salland, 7e dijksdistrict in Overijsel, in het Stationskoffiehuis: het snijden en schoonmaken der weteringen.

Vrijdag, 29 Mei.

Stavenisse, te 10 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Stavenisse, in het Gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap. Aanw. 26 Mei, van 10—1 uur, samenkomst in het logement van J. Kostense, te Stavenisse.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het voorzetten der nieuwe en herstellen van oude oeververzieningen, het uitvoeren van baggerwerken en het maken van 2 wisselplaatsen langs een gedeelte der Zuidwillemsvaart, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurenaar en den opzichter Wechuizen, allen te 's-Bosch, en bij den opzichter Pommée, te Aarlerijstel. Raming ƒ 45,800.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren der sloten, gelegen in het terrein tusschen de Nieuwe-Havenstraat en de Bekkelaan, aldaar. Aanw. 26 Mei, te 10 uren.

De-Cocksdorp, te 5 uren, door het best. van het waterschap Eierland, bij J. Buijs:

1o. de levering en het transport van 60 stère onderhoudsgrint;

2o. de levering en het transport van 30 stère berk.

Leeuwarden, door Jhr. Mr. C. van Eijsinga: het bouwen van eene paardenstalling met koetshuis en woning, bij Huisterheide onder Legemeer. Inl. bij den architect W. C. de Groot, aldaar. Aanw. 27 Mei, te 1 uur.

Zaterdag, 30 Mei.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Hof van Holland:

1o. het verbeteren van de gebouwen op het Nonnenveld, te Breda. Raming *f* 9500;

2o. het bouwen van eene woning voor den adjudant-onderofficier, het wijzigen van de woning voor onderofficieren, en het inrichten van de bestaande woning van den adjudant-onderofficier tot wachtkamer en bureau's bij de Kon. Mil. Academie. Raming *f* 8600.

Blij. inzenden 29 Mei, vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Enschedé, te 1 uur, door burg. en weth.: de bouwing van:

1o. een schoolgebouw in 6 lokalen en 2 teekenlokalen, met meubelen en verder toebehooren;

2o. een schoolgebouw in 6 lokalen, met meubelen en toebehooren;

3o. 2 onderwijzerswoningen.

Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.). Aanw. te 10½ uren.

Friezenveen, te 2 uren: het maken van een machinekamer en ketelhuis, met bijbehoorende werken, aan de fabriek van Jansen & Tilanus, alhaar. Inl. bij den architect C. B. Posthumus Meijjes, te Amsterdam.

Maandag, 1 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Battice, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 28 Mei. Raming: perc. 1 *f* 3500, perc. 2 *f* 2000.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 15 en kilometerpaal no. 66, in de gemeente Neerwerert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming *f* 5500.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van de gedempte Oetgenssloot. Inl. bij den stads-ingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie:

1o. het maken van een walbeschoeiing van greenenhout lang 76.50 M., langs de Spieringhaven, en het verrichten van ophoogingen, baggerwerken enz.;

2o. het vernieuwen der brugdekken van de Leuvenbrug, Reedijksbrug, Lijnbansbrug, Damiatenbrug (gedeeltelijk) en het bovendek van de Zakkendragersbrug. Aanw. 28 Mei.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het schoonmaken, invoegen en herstellen van de gemetselde wallen binnen en buiten de stad, in 3 perceelen;

2o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de aschschuur met pachterswoning en ruiboistal;

3o. het schoonmaken en invoegen der gemetselde brugwerken enz. binnen de stad en langs de singels, met eenige vernieuwingen.

Inl. bij den gemeente-architect.

Delfshaven, te 3 uren: het maken van de gebouwen met kantoren, klauzolders enz., van eene machinale broodfabriek, aan den nieuwen weg van Delfshaven naar Rotterdam. Inl. bij M. M. Lourens Jz., architect, te Delfshaven. Aanw. 29 Mei, te 11 uren.

Kantens, te 5 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van een lijkenhuisje, stellen van nommerplaatjes enz. op de nieuwe begraafplaats, alhaar;

2o. het bouwen van een brandspuithuisje, te Zandeweer.

Uithoorn, bij den opzichter J. van der Breggen: de levering van 500 M³ zuivere onderhoudsgrint, ten dienste der wegen in den Noorder-Legmeerpolder.

Dinsdag, 2 Juni.

Rotterdam, te 10 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Jhr. W. Hoeufft, het uitvoeren van:

1o. verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs den spoorweg Rotterdam—Breda en Zwaluwe—Rijsendaal, in 3 perc.;

2o. teerwerken aan remmingwerken, brugdekken, enz. langs den spoorweg Rotterdam—Breda, in 2 perc.;

3o. herstellingen en vernieuwingen aan de remmingwerken, brugdekken, gebouwen, enz. enz., in den spoorweg Rotterdam—Breda, in 4 perc.

Delft, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, op het bureau voor de schutterij:

1o. het maken van een gebouw voor de werktuigen tot het persen van looddraad, en het bouwen van een wachthuis en van een afdak tot berging van vormkasten bij de artillerieinrichtingen. Raming *f* 6175;

2o. het doen van voorzieningen aan glasramen, vloeren, schoorsteenen, daken, terreinsafwatering, bestratingen, beschoeiingen en afsluitingen van- en bij militaire gebouwen. Raming *f* 9500.

Blij. inzenden 1 Juni, vóór 3 uren, op het bureau van fortificatiën.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de fundeeringswerken van den watertoren met bijgebouwen, de reinwaterkelders en de brandmeesterswoning, ten dienste der waterleiding, alhaar, volgens Bestek no. 9. Inl. bij den ingenieur-directeur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam. Aanw. 30 Mei, te 12 uren.

Lochem, te 1 uur, door de Gelder sch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij, in haar bureau: het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de tramlaan van Borkeloo naar Deventer, en eenige bijkomende werken. Aanw. 29 Mei, te 9 uren, aanvangende te Deventer, buiten het Pothoofd.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noord-Willemskanaal, in de prov. Drente. Aanw. 26 Mei.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van hazaltstartstroken op den bodem van den IJssel om en tusschen de pijlers van de spoorwegbrug bij Westervoort. Aanw. 27 Mei, te 12 uren.

Woensdag, 3 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het éénjarig onderhoud der werken, behoorende tot de leidammen in het Zwolsche diep, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 27 Mei. Raming *f* 15,500;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Aanw. 26 Mei. Raming respectievelijk *f* 12,200, *f* 8350, *f* 6080, *f* 15,530, *f* 22,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst, enz.: het verrichten van baggerwerk in het Scheur, nabij Maasdiuis, ter opruiming van de Heerenplaat en de Voermansplaat, benevens het maken van 4 grondkribben, alhaar, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 27 en 30 Mei. Raming *f* 434,000.

Arnhem, te 11 uren, ten kantore van notaris Van Eck: het bouwen eener boerenwoning, met bijlevering van materialen, en de herstelling eener oude schuur, op de bouwing in pacht bij Jan Evers, te Westervoort. Aanw. door den mr. timmerman F. Wigman, te Westervoort, 1 en 2 Juni, te 10 uren.

Donderdag, 4 Juni.

Purmerend, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap De Beemster, ter secretarie van het waterschap:

1o. het vernieuwen, repareeren en tot 1 Juni '86 in onderhoud nemen van de Beemster buitenwerken, en het maken van een dam en duikers, in 2 perceelen;

2o. het leveren en leggen van 3600 M³ Waalklinkerstraat;

3o. het maken van een gedeelte grintweg, lang 570 M., bij eene breedte van 2 M.;

4o. het verdiepen van eene tochtsloot en 2 molenkolken, in 3 perceelen.

Inl. bij den generalen opzichter A. W. van Kleeff. Aanw. 29 Mei, te 10 uren.

Breda, te 2 uren, op het bureau van den sectieingenieur H. E. Heunke: het verfwerk aan gebouwen, kunstwerken enz. van den spoorweg Vlissingen—Gelderuaalen, in 7 perceelen.

Vrijdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine:

1o. het bouwen van eene woning voor den dienst van het loodswezen, op Terschelling;

2o. het vergrooten van het bestaande magazijn enz., ten dienste van 's Rijks betooning te Terschelling.

Aanw. 27 Mei, te 1 uur.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan den straatweg langs de Dedemsvaart, tusschen de Balkbrug en de Ongelukkige Wijk. Inl. bij den provincialen ingenieur, bij den hoofdopzichter S. J. H. Breukel, aan de Balkbrug en bij den opzichter G. J. S. Breukel, te Lutten. Aanw. 28 Mei, te 2 uren. Raming *f* 1800;

2o. het verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart tusschen de spoorwegbrug over de vaart en sluis no. 3. Inl. bij den provincialen ingenieur en bij den hoofdopzichter S. J. H. Breukel, te Balkbrug. Aanw. 28 Mei, te 12 uren. Raming *f* 4000.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene doorlaatbrug, het verhoogen van den Prinsendijk, den Elsenschen overlaat en een gedeelte van den Doesburgschen dijk, in den grooten weg van Bieren naar Doesburg. Inl. bij den hoofdingenieur Van den Santheuvel en bij den opzichter Riethberg, beiden te Arnhem. Aanw. 28 en 30 Mei. Raming *f* 120,200.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van de post- en telegraafgebouwen te Vlissingen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 29 Mei, te 11 uren. Raming *f* 1820.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur M. J. van Duijl: onderhoudswerk op de lijnen der Staatsspoorwegen Arnhem—Deventer, Zutfen—Gronau en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Inl. bij genoemden sectieingenieur.

Zaterdag, 6 Juni.

Wageningen, te 11 uren, door de directie der Wageningsche Gasverlichtingmaatschappij, in het Hotel Steuk: het amoveeren der bestaande stokerij, het bouwen van eene nieuwe vergroote stokerij, mitsvingshuis met ijzeren kappen, met de levering der materialen. Aanw. door den architect S. Bitters, 2 Juni, te 11 uren.

Deventer, te 1½ uren, door burg. en weth.: het uitgraven en uitbaggeren der Handelshaven en het aanplempen en ophoogen van het Handelsemplacement, alhaar. Grondverzet ongeveer 48,000 M³. Aanw. 30 Mei en 5 Juni, te 1½ uren.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Legement: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steengboiingwerken, en het maken van werken tot dijksverbetering enz. Aanw. 29 Mei, van 10—12 uren, en 2 Juni, van 1—3 uren, samenkomst aan het directiegebouw.

Maandag, 8 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestarten van de Hoornsche hoeften aan den Oudenhoornschen zeedijk. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kouvenaar, te Nieuwenhoorn. Aanw. 1 Juni. Raming *f* 10,000.

Woensdag, 10 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van het kanaal met de schutsluis aan het Benedeneind van Rozenburg, behoorende tot de werken aan den Hoek-van-Holland en het Scheur, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 3 Jan. Raming 3780;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Beneden Rijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 6 Juni. Raming: perc. 1 *f* 25,000, perc. 2 *f* 36,000, perc. 3 *f* 58,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige verdere werken, op het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 2 en 3 Juni, te 11 uren. Raming *f* 220,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 35 perceelen, waaronder ijzer en staal, staalraad, ijzerdraad, draadnagels, klinknagels, houtschroeven, gegoten en getrokken ijzeren buizen, blik, lood, zink, ijzeren en koperen kousen, enz. enz.

Vrijdag, 12 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het verrichten van buitengewone herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen en verdere werken, behoorende tot het Rijkswerf over de Maas te Lit. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keurentier, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 3 Juni. Raming *f* 2400.

Woensdag, 17 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Herenberg (Bemmel), langs den linkeroever van het Pannerdensche kanaal, tusschen de kilometerraaien 13 en 14. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 8200;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Gelderscbe-IJsel, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 10 Juni. Raming: perc. 1 *f* 13,700, perc. 2 *f* 13,580 perc. 3 *f* 17,200;

3o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Lienden, aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeve, te Wageningen. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 19,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan de Nauwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juni '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam, en bij de opzichters Verrijt, te Rotterdam en Durieux, te Maassluis. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 36,220.

Op later te bepalen datum.

Nijmegen, door het best. der Gelderscbe Hardérauerij- en Reunvereeniging: het plaatsen en afbreken van den opstand en toebehooren der renbaan, te Nijmegen. Inlevering der bilj. 25 Mei, aan het bureau van den secretaris Van Diepenbrugge, op de renbaan.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Buitenpost, 8 Mei, het verbouwen van een heerenhuis, onder beheer van den architect A. Velding; ingek. 15 bilj., als:

K. A. Tolman,	te Boornbergum,	*f* 6814
Jan Pijkstra,	» Bergum,	» 6453
Jan Oosterhof,	» Kollum,	» 5530
Ame v. d. Meer,	» Drogeham,	» 5492
Jan H. Bos,	» Twijzel,	» 5023
Douwe J. Beek,	» Drachten,	» 4994
P. Zijlstra,	» Kollum,	» 4960
P. Vonk,	» Ureterp,	» 4937
Jan K. Duursma,	» Drachten,	» 4884
Jacob J. Pijnakker,	» Kollum,	» 4830
S. H. Kijlstra,	» Drachten,	» 4815
F. Schieve,	» Rottevalle,	» 4545
Jurjen Bulthuis,	» Buitenpost,	» 4440
Melle Veenstra,	» Augustinusga,	» 4320
S. A. Zijlstra,	» Rohel,	» 4120

gegund.

Rotterdam, 13 Mei: het maken van den onderbouw der Spanjaardsberg met aansluitende kaai- en vleugelmuren te Rotterdam; ingek. 3 bilj., als:

B. Voordendag Az.,	te Dordrecht,	*f* 90,300
C. v. d. Meijden Jr.,	» Hardinkveld,	» 71,589
Wed. G. Camesi & Co.,	» Rotterdam,	» 62,496

Leegkerk, 14 Mei: het gedeeltelijk vernieuwen en herstellen van eene boerderij onder Leegkerk, voor Wed. Hoobsema, met de levering van al het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten Boekema, te Groningen; ingek. 3 bilj., als:

E. W. Wiertsema,	te Groningen,	*f* 3043
L. Olthoff,	» Borkwerd,	» 2397
E. de Weerd,	» Boegkerk,	» 1997

gegund.

's-Hage, 15 Mei: het bouwen van een tolhuis enz. aan het Kanaal; ingekomen 12 bilj., als:

A. Koch,	te Scheveningen,	*f* 5985
J. Schifferlie,	» idem	» 5070
L. C. J. de Zwaan,	» 's-Hage,	» 4184.20
Gebr. De Vos,	» idem	» 3973
A. Stichter,	» idem	» 3970
J. L. Werdars,	» idem	» 3950
L. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 3924
J. Rosmalen & Co.,	» idem	» 3846
P. v. Vliet,	» idem	» 3690
W. G. P. v. d. Grijp,	» idem	» 3599
Gebr. Hoestman,	» idem	» 3436
C. de Vreede,	» idem	» 2999

Deventer, 15 Mei: het restaureeren der contreforten en van eenige muurvlakken aan het koor der Groote- of Lebuinuskerk, alhaar, onder beheer van den ingenieur-architect J. A. Mulock Houwer; ingek. 6 bilj., als:

H. J. Zweers,	*f* 5855
G. J. Korteling Bz.,	» 5637
G. J. Ackerstaff,	» 5580
H. H. Bollman,	» 5412
J. Pott,	» 5389
Wed. G. J. Kerkhof,	» 5356

Groningen, 15 Mei: het afbreken van een pakhuis met een gedeelte winkelbehuizing, en daarvoor in plaats bouwen eener winkelbehuizing met verdieping, pakhuis enz. in de Nieuwe-Boteringestraat, get. M no. 141, voor H. Nieuwdorp, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten Boekema; ingek. 14 bilj., als:

J. Bolings,	te Groningen,	*f* 11,589
L. Oldenburger,	» idem	» 11,589
D. Dalmolen,	» idem	» 11,455
R. Boring,	» idem	» 11,327
H. Kiel,	» idem	» 11,179
D. W. Wiertsema,	» idem	» 11,176
J. de Vries,	» idem	» 11,111
B. de Jong,	» idem	» 10,978
G. Meulink,	» idem	» 10,800
H. Janssen,	» idem	» 10,730
J. H. Muller,	» idem	» 10,688
J. Werkman,	» idem	» 10,682
H. J. Walker,	» idem	» 10,597
T. V. Jeboma,	» idem	» 10,386

gegund.

Bergen-op-Zoom, 15 Mei: het maken van drie steenen en vier houten duikers op het terrein van de zaamloose vennootschap De Zeeuwsche Oesterpet, buiten de voormalige Waterpoort; aannemer J. J. Hoenstra, te Bergen-op-Zoom, voor *f* 1875.

Hengelo, 15 Mei: het bouwen van een woonhuis voor J. Haverkate; ingek. 4 bilj., als:

G. Markslag,	te Hengelo,	*f* 1852
H. J. Franssen,	» idem	» 1355
B. Spekreis,	» Delden,	» 1490
A. J. Wilmink,	» Hengelo,	» 1488

gegund.

Utrecht, 16 Mei: Bestek no. 88, dienst '85, het afdammen, droogmaken, onderzoeken en herstellen der schutsluis aan den Doorslag te Jutfaas; ingekomen 18 bilj., als:

G. Schermers,	te Dussen,	*f* 7700
J. de Groot,	» IJsselstein,	» 7598
T. Sacts Fz.,	» Amelde,	» 7500
J. v. Straaten,	» Utrecht,	» 7485
E. v. Bentum,	» Jutfaas,	» 7445
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 7430
G. A. Boding,	» Utrecht,	» 7344
W. H. de Haan,	» Elst,	» 7317
G. J. de Haan,	» IJsselstein,	» 7295
Ph. Verbruggo,	» Waddinxveen,	» 7270
G. H. v. d. Wilt,	» Breukelen,	» 7258
A. v. Keekem,	» Gouda,	» 7171
C. v. Zoest,	» Beverwijk,	» 7080
P. Vermeer,	» Gouda,	» 6886
W. Bokhoven,	» idem	» 6780
J. L. de Jong,	» Amelde,	» 6743
Th. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 6650
E. Schreuhouwer,	» Utrecht,	» 6220

Bergen-op-Zoom, 16 Mei: het stichten van lokalen voor besmettelijke zieken in het Algemeen Burgergasthuis; ingek. 5 bilj., als:

C. Bastiaansen,	te Bergen-op-Zoom,	*f* 9887
H. J. Hoesten,	» idem	» 9092
N. D. Scheffelaar Vetten,	» idem	» 9225
C. v. Lammeren,	» Halsteren,	» 9025
Th. Hansbergen,	» Bergen-op-Zoom,	» 8058

gegund.

Wageningen, 16 Mei: het bouwen van eene schuur bij de boerderij «de Tichelovens", onder beheer van den architect S. Bitters, alhaar; ingekomen 5 bilj., als:

Gebr. Mekking,	te Bennekom,	*f* 1745
P. de Leeuw,	» Wageningen,	» 1694
J. B. Radstake,	» idem	» 1634.50
A. de Leeuw,	» idem	» 1627
J. Baar Hz.,	» idem	» 1375

gegund.

Ballum (op Ameland), 16 Mei: het bouwen eener openbare lagere school en onderwijzerswoning alhaar, onder beheer van den architect F. Brouwer, te Kornjum; ingekomen 16 bilj., als:

S. Jongedijk,	te Holwerd,	*f* 17,998
H. Gros,	» Finkum,	» 17,300
D. v. d. Zee,	» Harlingen,	» 17,200
J. de Jong,	» Almenum,	» 17,100
J. Dekker,	» Leeuwarden,	» 17,000
A. Visser,	» Tietjerk,	» 16,965
J. Bos,	» Twgnd,	» 16,880
J. Pijkstra,	» Bergum,	» 16,865
G. Volmer,	» Dokkum,	» 16,430
M. Holwerda,	» Hijum,	» 16,400
P. Beelens,	» Nes op Ameland,	» 15,780
J. Janema,	» Hallum,	» 15,767
Bekhuis & Damstra,	» Leeuwarden,	» 15,716
J. v. Dijk,	» Blija,	» 15,575
F. de Jong,	» Nes op Ameland,	» 14,760
C. Schieve,	» Boornbergum,	» 14,487

Nieuwvliet, 16 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud der waterkeerende werken aan den Adornispolder; ingekomen 5 bilj., als:

J. Colijn,	te Groede,	*f* 1109
H. Hage,	» Middelburg,	» 1068
A. Lateijn,	» Nieuwvliet,	» 1050
J. Leijs,	» 's-Heerarendskerke,	» 1043
P. Monjé,	» Breskens,	» 973

Kadzand, 16 Mei: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud der waterkeerende werken aan het waterschap Tiendenderd-en-Zwarte; ingekomen 5 bilj., als:

J. Colijn,	te Groede,	*f* 9674
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 9543
H. Hage,	» Middelburg,	» 9160
J. Leijs,	» 's-Heerarendskerke,	» 8898
P. Monjé,	» Breskens,	» 8673

's-Hage, 18 Mei: het verbouwen van het physisch laboratorium, te Leiden; minste inschr. was J. L. Planjer, te Leiden, voor *f* 6500.

Amsterdam, 18 Mei: 1o. het verbouwen van school no. 21 aan de Palmgracht; ingek. 15 bilj., als:

J. Koster,	*f* 18,186
A. Aalders,	» 18,142
H. C. Dorlas,	» 17,842
A. H. Grijpink,	» 17,390
W. Yoskuil,	» 16,948
P. Kampman en Harderwijk,	» 16,895
Peters en Roelofsen,	» 16,860
J. F. Prenzler,	» 16,645
G. Boon,	» 16,461
P. Brugman,	» 16,450
J. P. Rieke,	» 16,398
G. Wond,	» 15,951
J. J. Vontijn,	» 15,873
R. Repko,	» 15,182
H. W. A. Paans,	» 14,900

2o. het verbouwen van school no. 23 aan de Utrechtschedwarsstraat; ingek. 15 bilj., als:

A. Aalders,	*f* 20,860
Kommer en Vieser,	» 20,590
J. Koster,	» 19,880
H. C. Dorlas,	» 19,854
F. G. Degenhardt,	» 19,145
P. Kampman,	» 18,664
J. P. Rieke,	» 18,382
Peters en Roelofsen,	» 17,842
A. H. Grijpink,	» 17,390

J. F. Prenzler,		ƒ 17,220
J. J. Vontijn,		» 17,083
G. Boon,		» 16,790
G. Wout,		» 16,661
B. de Bruijn,		» 16,435
H. W. A. Paans,		» 15,200

3o. het onderhoud van sluizen en waterkeeringen; ingekomen 3 bilj., als:

G. D. v. Doorn,	ƒ 45,400
M. Beutekom,	» 39,740
A. Kramer,	» 39,700

Puttershoek, 18 Mei: het 5jarig onderhoud van den oever langs den Kildijk, onder beheer van den architect H. Beijers, te Puttershoek; ingek. 11 bilj., als:

J. G. Kalis Pz.,	te Sliedrecht,	ƒ 4480
H. de Best,	» Papendrecht,	» 4150
M. v. Houwelingen,	» Sliedrecht,	» 3800
T. Klein,	» idem	» 3790
L. v. d. Hauvel,	» Werkendam,	» 3760
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 3750
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 3589
G. de Boog,	» Gorichem,	» 3000
J. Timmer,	» Willemsdorp,	» 2778
C. Boskam,	» Sliedrecht,	» 2645
P. Kalis,	» Puttershoek,	» 2590

Gegund aan C. Boskam, te Sliedrecht, voor ƒ 2590 per jaar, bij schikking.

Zierikzee, 18 Mei: het doen van eenige vernieuwingen aan de gebouwen en andere werken der gemeente, in 10 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, J. v. Dijke Hz.,		ƒ 3098
» 2, J. v. d. Linde,		» 820
» 3, J. Bartels,		» 969
» 4, R. Bessems,		» 1060
» 5, dezelfde,		» 320
» 6, H. C. v. d. Ende,		» 618
» 7, A. Anker Wz.,		» 179.90
» 8, B. Kolde,		» 451
» 9, J. Bartels,		» 1329
» 10, dezelfde,		» 1007

Groningen, 18 Mei: het gedeeltelijk afbreken en het opbouwen van zijn logement staande en gelegen buiten de voormalige Steentilpoort te Groningen, get. W no. 320, voor J. E. Bolt, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, onder beheer van de architecten Hoekstra: ingek. 17 bilj., als:

E. W. Wietsema,	te Groningen,	ƒ 4164
J. Haupt,	» idem	» 3893
R. Hoving,	» idem	» 3886
E. Peters,	» idem	» 3873
G. P. v. Erp,	» idem	» 3825
J. W. Bakker,	» idem	» 3800
D. Jansen,	» idem	» 3790
H. J. L. Walker,	» idem	» 3747
J. Ibelings,	» idem	» 3689
D. Dalmolen,	» idem	» 3679
B. de Jong,	» idem	» 3660
G. Meulink,	» idem	» 3585
F. Roders,	» idem	» 3496
L. Olde-Monger,	» idem	» 3485
D. S. Bidders,	» idem	» 3471
J. de Vries,	» idem	» 3410
H. Janssen,	» idem	» 3330

gegund.

Zwolle, 19 Mei: ten behoeve van het 5e dijksdistrict in Overijsel:

het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den Zwartewaterendijk bij den Peterkampseweg in Dieze, in 3 perceelen:

K. Beins, Genemuiden, 1e perc. ƒ 659, 2e perc. ƒ 773, 3e perc. ƒ 697.
A. Kuilar, Kampen, 1e perc. ƒ 899, 2e perc. ƒ 985, 3e perc. ƒ 830.
J. Wijnholt, Kampen, 1e perc. ƒ 859, 2e perc. ƒ 668, 3e perc. ƒ 820, massa ƒ 2299.
E. Schoonbeeren, Hattem, 1e perc. ƒ 698, 2e perc. ƒ 625, 3e perc. ƒ 660.
J. Koenen, Dalfsen, 1e perc. ƒ 755, 2e perc. ƒ 619, 3e perc. ƒ 720, massa ƒ 2090.
H. J. Schreever, Zwollerkerspel, 1e perc. ƒ 708, 2e perc. ƒ 588, 3e perc. ƒ 1900.
B. J. Pleizier, Genemuiden, 1e perc. ƒ 949, 2e perc. ƒ 1099, 3e perc. ƒ 707.07.
A. Muller, Hattem, 1e perc. ƒ 709, 2e perc. ƒ 587, 3e perc. ƒ 682.
J. Schrievr, Zwolle, alleen 2e perc. ƒ 604.
E. ten Napel, Volkenhove, 1e perc. ƒ 925, 2e perc. ƒ 999, 3e perc. ƒ 920.
R. ter Haar, Ambt-Vollenhove, 1e perc. ƒ 1080, 2e perc. ƒ 890, 3e perc. ƒ 820.
H. v. d. Vecht, Hasselt, 1e perc. ƒ 698, 2e perc. ƒ 695, 3e perc. ƒ 682.
P. Westra, Brunnepe, 1e perc. ƒ 799, 2e perc. ƒ 610, 3e perc. ƒ 660.
W. H. Visscher, Genemuiden, 1e perc. ƒ 839, 2e perc. ƒ 825, 3e perc. ƒ 782.
A. J. v. Straten, Zwolle, 1e perc. ƒ 783, 2e perc. ƒ 615, 3e perc. ƒ 720, massa ƒ 1917.

G. v. Doorn, Zwollerkerspel, 1e perc. ƒ 780, 2e perc. ƒ 847, 3e perc. ƒ 735.
A. Meulenaar, idem, alleen 2e perc. ƒ 510, 3e perc. ƒ 625.

Naarden, 19 Mei: het maken en herstellen van bestratingen en vernieuwen van afregelingen te Naarden, onder het beheer der genie; aangenomen door H. van Asperen, te Naarden, voor ƒ 1792.

Amsterdam, 19 Mei: 1o. het maken van een gebouwtje voor werkmanshoeden aan patroenen in het fort in den Launder-en-Westbijlsmerpolder. Raming ƒ 2000; minste inschr. waren Renaud en Boeljon, te Watergraafsmeer, voor ƒ 2060.

2o. het ophoogen en verbeteren van het aangeplempte terrein achter de kazerne Oranje-Nassau, te Amsterdam. Raming ƒ 4600; minste inschr. was W. Ambagtsheer, te Nieuweramstel, voor ƒ 4340.

3o. het maken van rasterwerken bij militaire gebouwen, te Amsterdam. Raming ƒ 6400; minste inschr. was Brandt, te Amsterdam, voor ƒ 5320.

4o. het aanplempen van een gedeelte gracht en het maken van een anatomie-gebouw, te Amsterdam. Raming ƒ 13.225; minste inschr. was Degenhardt, te Amsterdam, voor ƒ 14.440.

Os, 19 Mei: 1o. het maken en leveren van een gasbouder met te metselen kuip; ingekomen 6 bilj., als:

A. Geldens,	te 's-Bosch,	ƒ 6750
M. v. d. Biggelaar,	» Os,	» 6700
M. v. d. Kuil,	» Slijkerveer,	» 6590
E. H. Begemann,	» Helmond,	» 6528
G. Cox,	» Os,	» 5997
Deprez & Co.,	» Tilburg,	» 5744

2o. de levering van gasbuizen en verdere dergelijke zaken per 100 KG.:

	buizen	overige
F. W. Hutte, Mülheim,	ƒ 6.94	ƒ 11.50
G. Verhoeven, Os,	6.68	9.15
H. A. Kampers, Amsterdam,	6.34	9.90
C. Klep v. Volthuysen, Tilburg,	6.29	9.—
H. E. Oving, Rotterdam,	6.27	11.025
H. S. Stokvis, Rotterdam,	5.87	10.175
V. d. Berg & Co., Amsterdam,	5.87	9.70
V. d. Honert & Punt, idem	5.50	9.25

Hengelo, 20 Mei: het maken van een gebouw, bestemd voor modellenbewaarplaats, aan de machinenfabriek van Gebr. Stork & Co., onder beheer van den bouwkundige J. de Morree Hz.; ingek. 9 bilj., als:

	Plan no. 1.	Plan no. 2.
E. v. d. Woerd, Deventer,	ƒ 11500	ƒ 10100
A. J. Wilmink, Hengelo,	11400	9850
J. H. Bonk, idem,	11250	9675
A. Sieverink, Groenloo,	11235	9477
A. Groothengel, Borne,	11215	9895
L. P. Groothuis, Hengelo,	11200	9880
B. Visselbosse, Almelo,	10820	9620
B. Witzand, idem,	10525	9225
A. B. M. Wesselink, idem,	9660	8780

2o. het bouwen van eene gewoonmakerswerkplaats met woning op het kazerneeringsterrein Damlust te Utrecht; ingekomen 5 bilj., als:

P. Loenders,	ƒ 3680
G. J. v. Vloten,	» 3533
H. Vermeer,	» 3280
R. Pisa,	» 3097
K. Kuers,	» 2900

3o. het op-diepte-brengen van het aanvoerkanaal in de Lek naar de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede; ingek. 9 bilj., als:

J. de Vaal,	ƒ 1985
B. Zuiderhoek,	» 1988
A. L. de Kievit,	» 1825
H. v. Oosterum,	» 1820
W. H. Swets,	» 1780
R. Barneveld,	» 1670
C. Freonhoff,	» 1445
J. v. Harpen,	» 1435
G. Boeven,	» 1323

4o. het vernieuwen van schothalken voor de inundatiesluis te Bunnik; ingek. 8 bilj., als:

H. Vermeer,	ƒ 3040
C. v. d. Berg,	» 3030
R. Barneveld,	» 2990
J. v. Harpen,	» 2959
A. L. de Kievit,	» 2948
C. Freonhoff,	» 2913
H. Roks,	» 2879
W. J. Meilink,	» 2850

Assen, 21 Mei: eenige vertimmeringen aan de R. K. pastorie; ingek. 8 bilj., als:

H. J. Meuge,	te Groningen,	ƒ 2385
G. P. v. Erp,	» idem	» 2323
Zwart & Harman,	» idem	» 2248
J. I. Toesman,	» idem	» 2229
H. Jalving,	» Assen,	» 1999
Ph. Hendriks,	» Groningen,	» 1896
J. P. Broekema,	» Assen,	» 1845
H. Winters & A. Dheelman,	» idem	» 1629

B. Swets Tz. te Hardinksveld, ƒ 25,000
D. v. d. Plas, » idem » 24,585
W. Volker, » Sliedrecht, » 24,300
G. de Hoog, » Gorichem, » 23,109

2e perc. ingekomen 10 bilj., als:

G. Goedhart,	te Dordrecht,	ƒ 17,990
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 17,800
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 16,861
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 16,844
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 16,650
A. Volker Lz.,	» idem	» 16,360
D. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 16,325
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 16,100
T. de Groot,	» Giessendam,	» 15,989
G. Beenhakker Gz.,	» Sliedrecht,	» 15,844.87

3e perc. ingek. 6 bilj., als:

D. Brand Lz.,	te Giessendam,	ƒ 34,900
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 31,785
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 30,900
A. Volker Lz.,	» idem	» 30,835
B. C. Kortleever,	» Geertruidenberg,	» 28,918
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 28,900

4e perc. ingek. 10 bilj., als:

C. de Groot,	te Dordrecht,	ƒ 25,990
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 23,849
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 23,600
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 23,239
G. Goedhart,	» Dordrecht,	» 23,190
B. C. Kortleever,	» Geertruidenberg,	» 22,950
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 21,200
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 21,190
C. Boskam Jz.,	» Sliedrecht,	» 20,300
W. Volker,	» idem	» 20,040

5o. het bestelling van de inrichting en bediening van een stoombootveerdienst tusschen Enkhuizen en Stavoren, in verband met de diensten op de Staatsspoorwegen Zaandam—Enkhuizen en Stavoren—Leeuwarden; ingekomen 4 bilj., als:

C. J. Wilton v. Reede, Papendrecht,	ƒ 103,800
J. Smit Jz., Kinderdijk en P. Smit Jr., Rotterdam,	» 95,000
G. A. v. Hattem, Sliedrecht en A. v. Rees Jz., Maasluis,	» 88,950
C. Bosman, Alkmaar,	» 65,000

Utrecht, 21 Mei: 1o. het bouwen van eene hergloods in het fort op den Voorderpschen dijk, ter vervanging van de verbrande loods, onder beheer der Genie te Utrecht; ingekomen 6 bilj., als:

J. v. Harpen,	ƒ 5475
J. Krab,	» 5444
H. Vermeer,	» 5440
R. Barneveld,	» 5400
R. Pisa,	» 5397
K. Kuers,	» 4980

2o. het bouwen van eene gewoonmakerswerkplaats met woning op het kazerneeringsterrein Damlust te Utrecht; ingekomen 5 bilj., als:

P. Loenders,	ƒ 3680
G. J. v. Vloten,	» 3533
H. Vermeer,	» 3280
R. Pisa,	» 3097
K. Kuers,	» 2900

3o. het op-diepte-brengen van het aanvoerkanaal in de Lek naar de inundatiesluis te Wijk-bij-Duurstede; ingek. 9 bilj., als:

J. de Vaal,	ƒ 1985
B. Zuiderhoek,	» 1988
A. L. de Kievit,	» 1825
H. v. Oosterum,	» 1820
W. H. Swets,	» 1780
R. Barneveld,	» 1670
C. Freonhoff,	» 1445
J. v. Harpen,	» 1435
G. Boeven,	» 1323

4o. het vernieuwen van schothalken voor de inundatiesluis te Bunnik; ingek. 8 bilj., als:

H. Vermeer,	ƒ 3040
C. v. d. Berg,	» 3030
R. Barneveld,	» 2990
J. v. Harpen,	» 2959
A. L. de Kievit,	» 2948
C. Freonhoff,	» 2913
H. Roks,	» 2879
W. J. Meilink,	» 2850

Assen, 21 Mei: eenige vertimmeringen aan de R. K. pastorie; ingek. 8 bilj., als:

H. J. Meuge,	te Groningen,	ƒ 2385
G. P. v. Erp,	» idem	» 2323
Zwart & Harman,	» idem	» 2248
J. I. Toesman,	» idem	» 2229
H. Jalving,	» Assen,	» 1999
Ph. Hendriks,	» Groningen,	» 1896
J. P. Broekema,	» Assen,	» 1845
H. Winters & A. Dheelman,	» idem	» 1629

Dalfsen, 20 Mei: het bouwen eener nieuwe school in de buurtschap Hessem, gemeente Dalfsen; ingek. 11 bilj., als:

Brinkhuis,	te Ommen,	ƒ 5782
Rijzang,	» Dalfsen,	» 5590
Bonthuis,	» Zwolle,	» 5544
Labbers,	» idem	» 5465
Scholten & V. d. Vegt,	» Dalfsen,	» 5425
G. Mensink,	» idem	» 5424
Schuurman,	» Den Ham,	» 5387
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 5107
Noordman,	» idem	» 5098
Gerritsen,	» idem	» 5089
B. J. Baron,	» idem	» 4799

Breda, 21 Mei: het verbeteren van de rioleering in stallen en het maken van mestbakken bij de stallen op de Gasthuisvelden te Breda; ingek. 8 bilj., als:

J. Schoenmakers,	te Breda,	ƒ 6800
J. Mol,	» idem	» 6398
J. W. H. Brand,	» Oosterhout,	» 6239
Th. Kessels,	» Breda,	» 6230
P. J. v. Clabbeek,	» idem	» 6148
C. J. Marignen,	» idem	» 6067
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 5819
J. A. Mol,	» Breda,	» 5796
Raming		ƒ 7000

's-Hage, 20 Mei: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Boven-, Beneden- en Nieuwe-Merwede, behoorende tot de werken der Merwede en Killen, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 4 perceelen; perc. 1 ingek. 8 bilj., als:

A. Boer Wz.,	te Sliedrecht,	ƒ 26,300
C. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 25,943
H. Dubbeldam,	» Gorichem,	» 25,705
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 25,570

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 30 MEI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 1 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het, prov. best.: het maken van bestratingen enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Nijmegen, en van bestrate goten enz. op den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Hattem, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming: perc. 1 ƒ 3500, perc. 2 ƒ 2000.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van baggerwerk tot verbetering van de Zuidwillemsvaart, tusschen sluis no. 15 en kilometerpaal no. 66, in de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 4000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het rioleeren van de gedempte Oetgenslaat. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie:

1o. het maken van een walbeschoeiing van gecreosoteerd dennenhout lang 78.50 M., langs de Spieringhaven, en het verrichten van ophoogingen, baggerwerken enz.;

2o. het vernieuwen der brugdekken van de Leuvenbrug, Berdijesbrug, Lijnbaanbrug, Damiatenbrug (gedeeltelijk) en het bovendek van de Zakkendragersbrug.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het schoonmaken, invoegen en herstellen van de gemetselde wallen binnen en buiten de stad, in 3 perceelen;

2o. het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de aschchuur met pachterswoning en ruihuisstal;

3o. het schoonmaken en invoegen der gemetselde brugwerken enz. binnen de stad en langs de singels, met eenige vernieuwingen.

Delfshaven, te 8 uren: het maken van de gebouwen met kantoren, bloemdelers enz., van eene machinale broodfabriek, aan den nieuwen weg van Delfshaven naar Rotterdam. Inl. bij M. M. Leurens Jz., architect, te Delfshaven.

Kantens, te 5 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van een ijskeuhuisje, stellen van nommerplaatjes enz. op de nieuwe begraafplaats, aldaar;

2o. het bouwen van een brandspuithuisje, te Zandeweer.

Uithoorn, bij den opzichter J. van der Breggen: de levering van 500 M³ zuivere onderboudgrint, ten dienste der wegen in den Noorder-Legmeerpolder.

Dinsdag, 2 Juni.

Rotterdam, te 10 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Jhr. W. Hoeufft, het uitvoeren van:

1o. verfwerken aan de gebouwen en kunstwerken langs den spoorweg Rotterdam—Breda en Zwaluwe—Rosendaal, in 3 perc.;

2o. teerwerken aan remmingwerken, brugdekken, enz. langs den spoorweg Rotterdam—Breda, in 2 perc.;

3o. herstellingen en vernieuwingen aan de remmingwerken, brugdekken, gebouwen, enz. enz., in den spoorweg Rotterdam—Breda, in 4 perc.

Breda, te 10 uren, door diakenen der Nederlandsche Herv. gemeente, bij W. D. v. Berge: het afbreken van bestaande getimmerten en het opbouwen van 2 nieuwe woningen, in de Abrahamsschoot. Inl. bij den architect P. van de Erve Jz.

Delft, te 11 uren, door den oerstaanwezend-ingenieur te 's-Hage, op het bureau voor de schutterij:

1o. het maken van een gebouw voor de werktuigen tot het persen van looddraad, en het bouwen van een wachthuis en van een afdak tot berging van vormkasten bij de artillerieinrichtingen. Raming ƒ 6175;

2o. het doen van voorzieningen aan gluurmuren, vloeren, schoorsteenen, daken, terreinsafwatering, bestratingen, beschoeiingen en afsluitingen van- en bij militaire gebouwen. Raming ƒ 2800.

Bilj. inzenden 1 Juni, vóór 3 uren, op het bureau van fortification.

Rijswijk, te 11 uren, bij D. Warendorp, in het Oude Rechthuis: de herbouw van een huis met annexe schuur, een aparte woonkeet en een dito zwingelkeet. Inl. bij den architect C. Karssenboom, te Rijswijk.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de fundeeringswerken van den watertoren met bijgebouwen, de reinwaterkelders en de beambtenwoning, ten dienste der waterleiding, aldaar, volgens Bestek no. 9. Inl. bij den ingenieur-directeur H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 20, te Rotterdam.

Lochem, te 1 uur, door de Geldersch-Overijselsche Stoomtramwegmaatschappij, in haar bureau: het leggen, in berijdbaren staat opleveren en onderhouden van de trambaan van Borkeloo naar Deventer, en eenige bijkomende werken.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de levering van steenkolen voor de werking der 4 stoomwerktuigen van het Noord-Willemskanaal, in de prov. Drente.

Os, te 8 uren, door burg. en weth.: het maken van een gebouw met aanhoorigheden voor eene gasfabriek, met bijlevering der materialen. Aanw. te 10 uren.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van basaltstortsteen op den bodem van den IJssel en tusschen de pijlers van de spoorwegbrug bij Westervoort.

Nijmegen, door den burgemeester: de levering van 250,000 stuks straatklinker, ten behoeve van de op te richten veemarkt.

Woensdag, 3 Juni.

Rotterdam, te 10 uren, door de Rotterdamsche Tramwegmaatschappij: het maken van eenige werken op de terreinen der Maatschappij aan den Oostzeedijk, te Rotterdam en aan den Nieuwe-Binnenweg, te Delfshaven. Inl. bij den ingenieur-architect J. Schotel, Oostzeedijk 136, te Rotterdam.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het éénjarig onderhoud der weken, behoorende tot de leidammen in het Zwolschediep, met de verlichting en afbakening van dat vaarwater. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 15,500;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Bordt, te Vucht en bij de betrokken opzichters. Raming respectievelijk ƒ 12,200 ƒ 8150, ƒ 6680, ƒ 15,530, ƒ 22,200.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het verrichten van baggerwerk in het Scheur, natbij Maassluis, ter opruiming van de Boerenplaat en de Voermansplaat, benevens het maken van 4 groendribben, aldaar, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 484,000.

Arnhem, te 11 uren, ten kantore van notaris Van Eck: het bouwen eener boerenwoning, met bijlevering van materialen, en de herstelling eener oude schuur, op de bouwing in pacht bij Jan Evers, te Westervoort. Aanw. door den mr. timmerman F. Wigman, te Westervoort, 1 en 2 Juni, te 10 uren.

Elbergen, te 2 uren, namens de firma E. Samson, in het logement De Kroon: het bouwen van een woon- en pakhuis, aldaar, met bijlevering van materialen. Inl. bij den opzichter H. A. Weenink, te Vorden. Aanw. te 11 uren.

Helmond, te 5 uren, door de firma Prinzen & Van Glabbeek, bij Th. Berkers: het bouwen eener margarinebergplaats, ter oppervlakte van p. m. 700 M², met bijlevering der materialen. Aanw. 1 Juni, te 10 uren. Bilj. inzenden 3 Juni, vóór 12 uren, bij den architect M. Driessen, aldaar.

Donderdag, 4 Juni.

Sappemeer, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van een grintweg, ter lengte van p. m. 1262 M. Aanw. te 9 uren.

Purmerend, te 12 uren, door dijkgraaf en hoemraden van het waterschap De Beemster, ter secretarie van het waterschap:

1o. het vernieuwen, repareeren en tot 1 Juni '86 in onderhoud nemen van de Beemster buitenwerken, en het maken van een dam en duikers, in 2 perceelen;

2o. het leveren en leggen van 3600 M² Waalklinkerstraat;

3o. het maken van een gedeelte grintweg, lang 570 M., bij eene breedte van 2 M.;

4o. het verdiepen van eene tochtsloot en 2 molenkolken, in 3 perceelen.

Inl. bij den generalen opzichter A. W. van Kleeff.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het verven en behangen van de boerenbehuizing op plaats no. 6, in den Nieuwe-Ruigezandsterpolder.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool met zinkputten van de Trompstraat naar het Winschoterdiep, en het bestraten van den Radebinnensingel. Aanw. 1 Juni, te 10½ uren. Bilj. inzenden 3 Juni, ten raadhuize.

Breda, te 2 uren, op het bureau van den sectieingenieur H. E. Benske: het verfwerk aan gebouwen, kunstwerken enz. van den spoorweg Vlissingen—Geldermalsen, in 7 perceelen.

Vrijdag, 5 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine:

1o. het bouwen van eene woning voor den dienst van het bodswezen, op Terschelling;

2o. het vergrooten van het bestaande magazijn enz., ten dienste van 's Rijks betoning te Terschelling.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan den straatweg langs de Dedemsvaart, tusschen de Balkbrug en de Ongelukkige Wijk. Inl. bij den provincialen ingenieur, bij den hoofdopzichter S. J. H. Brouwer, aan de Balkbrug en bij den opzichter G. J. S. Brouwer, te Lutten. Raming ƒ 1800;

2o. het verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart tusschen de spoorwegbrug over die vaart en sluis no. 3. Inl. bij den provincialen ingenieur en bij den hoofdopzichter S. J. H. Brouwer, te Balkbrug. Raming ƒ 4000.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene doorlaatbrug, het verhoogen van den Prinsendijk, den Ellekomschen overlaat en een gedeelte van den Doesburgschen dijk, in den grooten weg van Dieren naar Doesburg. Inl. bij den hoofdingenieur Van den Santheuvel en bij den opzichter Roetberg, beiden te Arnhem. Raming ƒ 120,200.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van de post- en telegraafgebouwen te Vlissingen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. J. G. Riekes, te Breda. Raming ƒ 1820.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het uitleggen van eenige kanalen en vaarwaters, in onderhoud en beheer bij de provincie Friesland, in 4 perceelen. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Leeuwarden en bij de opzichters. Aanw. van perc. 2, 3 en 4 respectievelijk 1, 2 en 3 Juni.

Breukelen, te 2 uren, door het best. van het waterschap Groot-en-Klein-Oud-A, bij den logementhouder Kok: het maken van een steenen brug met bijkomende werken, in den Oudaschen dijk, over den Molenvliet. Aanw. te 11 uren.

Zutfen, te 2 uren, aan het bureau van den sectieingenieur M. J. van Duijl: onderhoudswerk op de lijnen der Staatsspoorwegen Arnhem—Deventer, Zutfen—Gronau en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen. Inl. bij genoemden sectieingenieur.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het vergrooten van school E in de Pelsbroek. Aanw. 3 Juni, te 2 uren.

Kralingen, 's avonds 7 uren, door de Harddraverijvereeniging De Volharding, in het café Den Burg: het maken van eene houten tribune met bijbehoorende werken in de Avenue Concordia. Inl. 2 Juni, te 3 uren, door A. Groen (Keerweerstraat), in genoemd café.

Zaterdag, 6 Juni.

Wageningen, te 11 uren, door de directie der Wageningsche Gasverlichtingmaatschappij, in het Hotel Stenk: het amoveeren der bestaande stokerij, het bouwen van eene nieuwe vergrootte stokerij, mixeringshuis met ijzeren kappen, met de levering der materialen. Aanw. door den architect S. Bittters, 2 Juni, te 11 uren.

Breda, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in Het Hof van Holland: het vernieuwen van leidekkingen op- en van vloeren in kazerne-gebouwen, het verbeteren der afwatering van het terrein en het vernieuwen van een muur, bij de militaire bakkerij, aldaar. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, te Breda. Raming *f* 5200. Blj. inzenden 5 Juni, vóór 3 uren, op het bureau der genie, aldaar.

Deventer, te 1½ uren, door burg. en weth.: het uitgraven en uitbaggeren der Handelshaven en het aanplempen en ophoogen van het Handelsemplacement, aldaar. Grondvermot ongeveer 48,000 M³. Aanw. 5 Juni, te 1½ uren.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '88, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken, en het maken van werken tot dijksverbetering enz. Aanw. 2 Juni, van 1—3 uren, samenkomst aan het directiegebouw.

Zwolle, 's avonds 6 uren, door de firma Heerkens, Schaepman & Co., in het café-Blocks: het verbouwen van de zuijmakerij De Ster. Inl. bij den bouwkundige J. Kruijt Kz., te Zwolle. Aanw. 3 Juni, te 6 uren.

Maandag, 6 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van de IJzersche hoofden aan den Oudenhoornschen zeedijk. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 1 Juni. Raming *f* 10,000.

Rotterdam, te 12 uren, door het ministerie van financiën, aan het Rijksbelastinggebouw aan de Boompjes: het gedeeltelijk verhoogen der bekaping van het gebouw der Rijksbelastingen te Hellevoetsluis, met in-verband-staande werken, benevens het onderhouden ervan, van den dag der goedkeuring tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter der Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 1 Juni, te 11 uren.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: Bestek no. 367, het maken van een magazijngebouw voor ijzer op het terrein der werkplaats, te Haarlem, met bijbehoorende werken. Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van genoemd administratiegebouw. Aanw. als in het Bestek bepaald. Raming *f* 5100.

St.-Filipsland, bij den dijkgraaf J. W. del Campo genaamd Camp, van de Anna-Jacoba- en Willempolders:

1o. het maken van 195 M² steengloeiing van zuilenbazalt;

2o. het maken van 100 str. M. verlaagden berm;

3o. het leveren aan de sikken van den Willempolder, volgens aanwijzing, van 200 scheepstons afval van bazalt, in stukken van 10—40 gemiddeld 25 kG.;

4o. het leveren van 60 M³ onderhoudgrint.

Dinsdag, 9 Juni.

Nijmegen, te 11 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Ferd. Sassen: het uitvoeren van verfwerken aan de gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs de lijnen:

1o. Utrecht—Geldermalsen en Elst—Gorichem;

2o. Arnhem—Nijmegen;

3o. Tilburg—Nijmegen.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van 5000 stuks eikenhouten dwarsliggers, en 1840 stuks eikenhout voor wissels, in 4 perceelen.

Woensdag, 8 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van het kanaal met de schutsluis aan het Benedeneind van Rozenburg, behoorende tot de werken aan den Hoek-van-Holland en het Scheur, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 3 Jan. Raming 3750;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Bovenrijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieltjes, te Nijmegen. Aanw. 6 Juni. Raming: perc. 1 *f* 25,000, perc. 2 *f* 36,000, perc. 3 *f* 58,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige verdere werken, op het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Aanw. 2 en 3 Juni, te 11 uren. Raming *f* 226,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 35 perceelen, waaronder ijzer en staal, staaldraad, ijzerdraad, draadnagels, klinknagels, houtschroeven, gegoten en getrokken ijzeren buizen, blik, lood, zink, ijzeren en koperen kousen, enz. enz.

Utrecht, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, afdeeling Magazijnen: de levering van eiken-, grenen-, vuren- en esschenhout, benoodigd voor het hoofdmagazijn te Zwolle, van 1 Juli '85—30 April '86.

Donderdag, 11 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. de voorziening der boorden van het Noordhollandsch kanaal, in 3 perceelen. Raming resp.: *f* 8073, *f* 15,970, *f* 8000;

2o. het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen op Texel en aan den vasten wal van Noordholland, in 3 perceelen. Raming resp.: *f* 6000, *f* 9000, *f* 7400.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. van beiden 4 Juni.

Zaandam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Assendelver zeedijk, in Het Wapen van Amsterdam: de uitvoering van eenige werken aan- en het onderhoud van den zeedijk tot 1 Maart '86, met bijlevering der benoodigde materialen. Inl. bij den penningmeester J. Kwantes, te Assendelft.

Vrijdag, 12 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het verrichten van buitengewone herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen en verdere werken, behoorende tot het Rijkseeuw over de Maas te Lit. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Kouwenaar, beiden te 's-Hosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 5 Juni. Raming *f* 2400.

Zaterdag, 13 Juni.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rotterdamsche Boezgaarde, in het Sociëteitsgebouw: het maken van 20 ijzeren omrasteringhekken en 20 diersperkhekken.

Maandag, 15 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken, leveren en plaatsen van meerbeken enz. in de gebouwen der Rijkskweek- en leerschool te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der Rijkskweek- en leerscholen J. S. Strik, te Maastricht. Aanw. 5 Juni, te 11 uren. Raming *f* 7650.

Woensdag, 17 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 duurskribben onder de gemeente Doesburg (Bemmel), langs den linkerover van het Pannerdensche kanaal, tusschen de kilometerraaien 13 en 15. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 8200;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Gelderschen IJssel, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 10 Juni. Raming: perc. 1 *f* 14,750, perc. 2 *f* 18,550 perc. 3 *f* 17,200;

3o. het maken van 5 duurskribben onder de gemeente Lienden, aan den linkerover van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 19,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juni '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam, en bij de opzichters Verzijl, te Rotterdam en Duriaux, te Maasluis. Aanw. 10 Juni. Raming *f* 36,220.

Donderdag, 18 Juni.

Zegveld, te 11 uren, door de besturen van de waterschappen Zegveld en Zegveldervaart, in het gemeentehuis: de levering van 400 stère grint.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanleggen en verlagen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Juni. Raming *f* 40,000.

Vrijdag, 19 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Oosterhout, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 11 Juni, te 12 uren. Raming *f* 700.

Woensdag, 24 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het benedenlid der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 109 en 110 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bammer, te Werkendam. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 31,000;

2o. het verdiepen van het Mallegat en van een gedeelte van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 120 en 125, onder de gemeenten Dubbeldam en 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 74,700.

Donderdag, 25 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het herstellen en verbeteren van 's Rijks zeewerken op Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming *f* 5150;

2o. het voortzetten der verbetering van den enringdijk op Marken, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming *f* 6000.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. van beiden 18 Juni.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Delft, 19 Mei: de levering aan de artillerie-, stapel- en constructiemagazijnen van:

1e perc., 180,000 KG. gietijzer Gartsherrie no. 1; minste inschr. waren W. Boven & Zn., Rotterdam, à *f* 3.47 per 100 KG.

2e perc., 5000 KG. handijzer, voor *f* 3988.80, 22,300 KG. plaatijzer à *f* 14.50 per 100 KG.; minste inschrijvers waren Dikema en Chabot, Rotterdam.

3e perc., 74,000 KG. staafijzer à *f* 7.75 per 100 KG.; 5000 KG. staafijzer Lowmoor à *f* 22.60 per 100 KG.; 11,000 KG. gehagen staal-staaf à *f* 9.45 per 100 KG.; minste inschr. waren Hotz & Co., Rotterdam.

4e perc., 7000 KG. tin in blokken; minste inschr. was G. F. Deurerest, à *f* 9.45 per 100 KG.

5e perc., 16,000 KG. zinkplaat à *f* 19.25 per 100 KG., 50,000 KG. zink in blokken à *f* 17.25 per 100 KG.; minste inschr. waren R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam.

6e perc., 4000 bladen blik, enkel, *f* 0.06½ per blad, 2000 bladen blik, dubbele breedte, à *f* 0.10½ per blad, 1000 bladen blik, dieerse, à *f* 0.13½ per blad; minste inschr. waren R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam.

7e perc., 600 KG. koperplaat à *f* 69.36 per 100 KG., 800 KG. messingplaat à *f* 67.90 per 100 KG.; minste inschr. waren Enthoven & Co., 's-Hage.

Mil, 20 Mei: 1o. het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Mil; aangenomen door A. Centen, te Wanroij, voor *f* 3899.

2o. de leverantie van 48 stuks schoolbanken en borden; aangenomen door H. van Mil, te Uden, voor *f* 370; beide gegund.

Neuzen, 21 Mei: het bouwen van eene kerk met toren voor de Herv. gemeente; ingek. 8 blj., als:

J. Wisse,	te Zaandam,	*f* 42,000
P. Duyvestein en D. W. F. Kaiser,	» Neuzen,	» 41,700
R. Walraven,	» idem	» 41,600
C. de Smidt Jr.,	» idem	» 40,965
M. D. de Putter,	» idem	» 40,400
G. J. Balkenstein,	» idem	» 40,344
J. M. v. Ditmars & Zonen,	» Middelburg,	» 39,700
C. Maters,	» Vlissingen,	» 38,880

's-Bosch, 22 Mei: 1o. het openmaken van ondiepten in het kanaal de Dieze, provincie Noordbrabant; ingeschreven door A. Geldens, te 's-Bosch, voor *f* 5090. Raming *f* 4800.

2o. het uitvoeren van buitengewone herstellingen aan de werken van de schipbeug over de Maas bij Hedel; minste inschr. was A. van der Tak, te Goedereede, voor *f* 5300. Raming *f* 4700.

Ophemert, 22 Mei: het bouwen eener nieuwe pastorie voor de Herv. gemeente, onder beheer van den architect H. Boerse; ingek. 13 blj., als:

H. en G. P. Rochus,	te Opijnen,	*f* 7342
A. de Leeuw,	» Wageningen,	» 6850
J. B. Radetake,	» idem	» 6825
J. Haar Hzn.,	» idem	» 6728
R. de Vries,	» idem	» 6692
D. v. d. Tas,	» Charlois,	» 5900
J. v. d. Laan,	» Opheusden,	» 5800
G. v. d. Bosch,	» Kesteren,	» 5299
W. v. d. Busch,	» Opheusden,	» 5290
F. v. Scharrenburg,	» Heteren,	» 5249
G. Wilkenson,	» Opheusden,	» 4968
O. E. Nibbelink,	» idem	» 4932
O. E. Nibbelink,	» Dodewaard,	» 4700

gegund.

Raming *f* 5500

Haarland, 22 Mei: de gewone onderhoudswerken aan den polder Haarland; ingekomen 11 blj., als:

G. Bolier, Scherpenisse,	*f* 5898
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 5700
A. v. Popering, Bruinisse,	» 5697
L. Luik, Hansweerd,	» 5620
J. de Jonge, Biezelinge,	» 5575
J. Leijs, 's-Heerenhoek,	» 5199
C. v. d. Peil, Zaamslag,	» 5195
C. de Wilde, Kattendijke,	» 5195
M. Breas, Kolijnsplaat,	» 5187
P. Verburg, idem	» 5146
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 4847

gegund.

Zuidhorn, 22 Mei: de opgraving van de Hamstertocht in de gemeente Aduard; ingek. 13 blj., als:

K. Lentz,	te Ruischerbrug,	*f* 7480
R. J. Dijkstra,	» Kollum,	» 7020
C. Bakker,	» idem	» 6943
F. Engberts,	te Zuidhoorn,	*f* 6185
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 5060
W. Bos,	» Groningen,	» 4230
B. de Jong,	» idem	» 4130
H. de Border,	» idem	» 4044
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 3960
J. Pot,	» Stedum,	» 3888
W. de Vries,	» Garmerwold,	» 3865
M. Boersma,	» Warfhuizen,	» 3849
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 3782

gegund.

Delft, 22 Mei: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

a. 1e perc., 1000 KG. koperplaat en 1000 KG. messingplaat; aannemers Van den Berg & Co., te Amsterdam, à *f* 69.80 per 100 KG.

2e perc., 100,000 KG. grove steenkolen (Engelsche); aannemer A. Zelkens, te Delft, à *f* 10.90 per 1000 KG.

3e perc., 120,000 KG. fijne steenkolen, Boersche (machinekolen); aannemers Gebr. Van der Velde, te Delft, à *f* 4.30 per 1000 KG.

b. 1e perc., 10,410 KG. tin in blokken; aannemers Gebr. Abrahams, te 's-Hage, à *f* 103.99 per 100 KG.

2e perc., 900 KG. antimoon regulus à *f* 46.80 per 100 KG.; 400 bladen blik dubbel, à *f* 0.13 per blad; 1200 bladen blik, enkel, à *f* 0.10½ per blad; 100 KG. loodplaat à *f* 14.60 per 100 KG.; 1000 KG. loodplaat à *f* 26.30 per 100 KG. en 200 KG. staalplaat à *f* 32.90 per 100 KG.; aannemers R. S. Stokvis & Zn., te Rotterdam.

3e perc., 800 KG. koperplaat, 27,000 KG. messingrand en 2200 KG. messingdraad; aannemers L. J. Enthoven & Co., te 's-Hage, à *f* 16,298.75.

Zaamslag, 23 Mei: de onderhoudswerken aan de calamiteuse polders Margareta-, Kleine-Huisens en Eendracht; ingek. 7 blj., als:

G. Bolier Gz., Scherpenisse,	*f* 12,990
H. Klaassen, Zaamslag,	» 11,900
L. Koole, Neuzen,	» 11,900
E. de Maat, Hansweerd,	» 11,400
D. Thoens, Biek,	» 11,297
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 11,130
A. Vermeiren, Heutenisse,	» 10,980

Ternaard, 23 Mei: 1o. het onder-profielbrengen van den Ternaarder zeedijk; ingek. 10 blj., als:

H. de Boer,	te Staveren,	*f* 17,253
S. K. Jongedijk,	» Holwerd,	» 15,000
G. H. Volmer,	» Bolsward,	» 14,400
J. K. v. Dijk,	» Blija,	» 14,247
P. W. Hoogterp,	» Holwerd,	» 14,155
K. G. Keuning,	» Ternaard,	» 13,900
T. Kloosterman,	» Hemelum,	» 13,692
E. de Boer,	» Lemmer,	» 12,880
F. P. de Jong,	» Nes op Ameland,	» 12,365
C. de Ruiter,	» Hardinxveld,	» 11,479

Voorloopig gegund.

2o. aan J. Helder Pz., te Dokkum, werd de levering van 375,000 stuks steen, aan de firma Van der Mey en Vermeulen, te Leeuwarden en Berlikum, de levering van 400,000 stuks en aan Th. Mutter, te Huisen, de levering van 525,000 stuks steen voorloopig gegund.

Middelburg, 23 Mei: het verrichten van vernieuwingen en herstellingen, met het onderhoud over '85 en '86, van de Rijksgebouwen, bekend als Oostindisch Huis; ingekomen 8 blj., als:

M. J. de Wit,	te Middelburg,	*f* 4142
J. F. Kochman,	» idem	» 4047
C. A. v. Goethals,	» idem	» 2989
H. P. v. d. Bee & Zn.,	» idem	» 2936
P. J. v. Putfelen,	» idem	» 2790
P. Keijzer & Zn.,	» idem	» 2448
P. L. v. Miert,	» idem	» 2379
J. M. v. Ditmars & Zn.,	» idem	» 2348

gegund.

Lochem, 23 Mei: 1o. Bestek no. 11, het bouwen voor de Geldersch-Overijselsche Stoomtrammaatschappij van een remise, barrau en kolenbergplaats te Lochem:

hoogste inschr. H. J. Assink, Lochem, *f* 12,094
laagste » Joh. Nales, Groenloo, » 7,879
gegund.

2o. Bestek no. 12, het bouwen van een remise, station met goederenloods, chefwoning en kolenbergplaats te Bevonter;

hoogste inschr. P. v. Egmond, Deventer, *f* 20,422
laagste » E. v. d. Woerd, idem » 18,149
gegund.

3o. Bestek no. 13, het bouwen van een remise en kolenbergplaats te Borkeloo;

hoogste inschr. J. Nales, Groenloo, *f* 1895
laagste » J. te Velthuis, Borkeloo, » 1688
gegund.

4o. Bestek no. 14, het overbruggen der Koerhuisbeek in den Rijksweg, nabij Deventer;

hoogste inschr. E. v. d. Woerd, Deventer, *f* 8150
laagste » Jacob Witteveen, idem » 2516
gegund.

Bergen-op-Zoom, 26 Mei: het bouwen van eene hoefsmederij met beslagkools, en eene apotheek met tuinmuur bij de stallen, aldaar; ingekomen 5 blj., als:

H. v. Loon,	*f* 7090
M. A. v. Loon,	» 4640
D. N. Schiffelaars,	» 6576
J. J. Hornstra,	» 5867
A. Gorren,	» 5687
Raming	» 7000

Haarlem, 26 Mei: het vervangen van 3 houten bruggen in den Haarlemmermeerpolder door bruggen met gemetselde landhoofden; hoogste inschr. H. C. v. d. Velden, Haarlem, *f* 13,402
minste » C. v. Soest, Beverwijk, *f* 7,900

's-Hage, 26 Mei: het maken eener steenglooiing langs de Koningskade; ingekomen 11 blij., als:

P. Kraijenveld,	te 's-Hage,	*f* 4234
Gebr. Bontman,	» idem	» 4097
M. Jongenburger,	» Wadhinkveen,	» 3960
Rosmalen & Co.,	» 's-Hage	» 3702
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 3678
G. Keij,	» Rotterdam,	» 3646
A. de Waard,	» 's-Hage,	» 3640
J. C. Beerks,	» idem	» 3611
C. de Vreede,	» idem	» 3353
C. Wijbenalts & Co.,	» idem	» 3290
C. Meijers,	» idem	» 3274

Warmenveld, 26 Mei: eenige veranderingen aan de pastorie der Herv. gemeente te Warmenveld, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz., te Zutfen; ingekomen 8 blj., als:

J. B. Ruijsink,	te Zutfen,	*f* 1019
H. Heuvelink,	» Vierakker,	» 980
R. v. d. Velden,	» Zutfen,	» 938.50
G. J. Grooters,	» idem	» 908.50
W. Eenink,	» Warnsveld,	» 900
A. Mulderije,	» Vierakker,	» 896.80
L. Nijland,	» Zutfen,	» 893
A. Guijkhorst,	» Warnsveld,	» 869.50

Erp, 26 Mei: het maken van de Kelbroekschebrug over de Zuidwillemsvaart naar- en door de kerk der gemeente Erp; ingek. 8 blj., als:

G. W. v. Heeswijk,	te Beunen,	*f* 23,980
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 23,789
L. Paaps,	» Tegchel,	» 23,583
F. Oliviers,	» Gemert,	» 23,341
J. J. Kooijmans,	» Dordrecht,	» 23,210
P. A. Driesen,	» Dongen,	» 22,902
F. Otten,	» Helmond,	» 22,843
Burgers & V. Waijenburg,	» Nijmegen,	» 22,503

Utrecht, 26 Mei: 1o. Bestek no. 94, de levering aan de Staatsspoorwegen van stalen laschplaten, stalen eindplaten en ijzeren haakbouten:

	perc. 1	perc. 2
Société anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe (België),	*f* 6610	
F. Krupp, Essen,	*f* 16,768	
Rheinische Stahlwerke, Ruhrort,	14,462.50	
Société an. des Aciéries d'Angleur Rmery, Angleur b/Luik,	15,221.15	
Société an. des Usines Coaknneries et Fonderies de la Louvière, La Louvière,		6780
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,		6499
Hoerder Bergwerks- und Hütten-Verein, Hoerde,	16,550.23	
Gebr. Doppler, Maastricht,		6418.60
N. Nicaise, Marcinelle,		6820.60
Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- u. Stahlindustrie, Dortmund,	80.75 p. 1000 KG.	
Gute-Hoffnungshütte, Oberhausen II (Rijnland),	17,290.50	
Eisen- und Stahlwerk Hoesch, Dortmund,	66.36 p. 1000 KG. laschplaten en 77.72 p. 1000 KG. eindplaten	

2o. Bestek no. 95, de levering van metalen dwarsliggers met verbindingsdeelen:

R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam:
f 69.40 Groningen,
68.95 Zwolle,
68.35 Zutfen,
67.90 Doedrecht,
68.35 Bergen-op-Zoom,
120.20 klembouten,
121.85 klemplaten.
9.35 veeringen per 1000 stuks.

Rheinische Stahlwerke, Ruhrort:
f 60.83 Groningen,
59.93 Zwolle,

ƒ 59.93 Zutfen,
59.86 Dordrecht,
59.99 Bergen-op-Zoom,
144.91 klembouten,
111.79 klemplaten,
10.25 veerringen per 1000 stuks.

Eisen- und Stahlwerke Hoesch, Dortmund:
ƒ 64.25 Groningen,
62.42 Zwolle,
61.57 Zutfen,
62.05 Dordrecht,
64.20 Bergen-op-Zoom,
158.80 klembouten,
129.10 klemplaten,
11.16 veerringen per 1000 stuks.

Union Act. Gesellschaft, Dortmund:
ƒ 88.— Groningen,
66.15 Zwolle,
65.25 Zutfen,
66.35 Dordrecht,
68.50 Bergen-op-Zoom,
151.90 klembouten,
113.10 klemplaten,
11.— veerringen per 1000 stuks.

Gute-Hoffnungshütte, Act. Verein für Bergbau u. Hüttenbetrieb, Oberhausen II (Rijnland):
ƒ 65.83 Groningen, ƒ 64.625
63.65 Zwolle, 62.44
62.02 Zutfen, 61.41
62.99 Dordrecht, 61.78
64.92 Bergen-op-Z., 63.71
145.84 klembouten,
111.35 klemplaten,
9.18 veerringen per 1000 stuks.

Hoerder Verein, Hoerde, Pruisen:
ƒ 74.59 Groningen,
72.52 Zwolle,
71.54 Zutfen,
72.08 Dordrecht,
74.54 Bergen-op-Zoom.

Haenselever Söhne, Düsseldorf:
ƒ 174.30 klembouten,
— klemplaten,
— veerringen per 1000 stuks.

Société an. d'Ougrée, Ougrée (België):
ƒ 66.40 Groningen,
65.90 Zwolle,
65.85 Zutfen,
65.44 Dordrecht,
65.— Bergen-op-Zoom,
204.— klemplaten,
11.80 veerringen per 1000 stuks.

Bochümer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrikation, Bochum:
ƒ 63.94 Groningen,
61.74 Zwolle,
60.74 Zutfen,
61.38 Dordrecht,
63.48 Bergen-op-Zoom,
184.— klembouten,
178.— klemplaten,
17.— veerringen per 1000 stuks.

Actien-Gesellschaft Osnabrück, Hannover:
ƒ 62.25 Groningen,
60.10 Zwolle,
60.60 Zutfen,
61.35 Dordrecht,
64.15 Bergen-op-Zoom,
156.40 klembouten,
131.80 klemplaten,
9.80 veerringen per 1000 stuks.

F. Beijersmann, Hagen:
ƒ 225.— klembouten,
— klemplaten,
10.— veerringen per 1000 stuks.

Willemsoord, 27 Mei: 1o. de verzending en levering van 15 brancards, ten dienste van het departement van Marine:
hoogste inschr. was de Koninkl. Nederlandsche Grofsmederij, Leiden, à ƒ 4050
minste » J. E. v. d. Meer, Groningen, à » 749
2o. idem idem van 30 brancards, ten dienste van het departement van koloniën:
hoogste inschr. was de Koninkl. Nederlandsche Grofsmederij, Leiden, à ƒ 8100
minste » D. J. Bekslag, Deventer, à » 1650

Onderdendam, 27 Mei: 1o. het herstellen en verwisselen der sluisdeuren en het doen van herstellingen aan de sluis c. a. van Hunsingoo to Zoutkamp; ingek. 7 bilj., als:

T. Bos,	te Bedum,	ƒ 2933
A. Woldringh,	» Zoutkamp,	» 2271
J. Timmer,	» Obergum,	» 2124
H. de Border,	» Groningen,	» 1808
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 1885
K. R. Dashof,	» Baflo,	» 1788
H. de Windt,	» Zoutkamp,	» 1644

gegund.

2o. het gedeeltelijk vernieuwen van de vleugelmuren van den steenen boog te Winsum; ingek. 7 bilj., als:

J. Timmer,	te Obergum,	ƒ 1470
R. Zeef,	» Hoogkerk,	» 1300
T. Bos,	» Bedum,	» 1274
J. Bos,	» idem	» 1250
K. R. Dunhof,	» Baflo,	» 1185
F. Welving,	» Middelstum,	» 1164
J. Pott,	» Stedum,	» 1146

gegund.

's-Hage, 27 Mei: 1o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op het Pannerdensche kanaal, den Nederrijn en de Lek, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85 tot 30 Juni '86, in 4 perceelen; perc. 1 ingek. 4 bilj., als:

J. H. v. Bezouwijk, te Lobit,		ƒ 7899
J. H. Hofinck, Pannerden,		» 7740
H. A. Pauwen, Westpannerden,		» 7292
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 7075

perc. 2, ingek. 6 bilj., als:

J. H. v. Bezouwijk, Lobit,		ƒ 8420
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 8222
H. A. v. d. Bergh, Pannerden,		» 8100
H. A. Pauwen, Westpannerden,		» 7780
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 7496
H. Geurtsen, Arnhem,		» 7238

perc. 3, ingek. 6 bilj., als:

H. A. Pauwen, Westpannerden,		ƒ 22,000
F. E. Terwindt, Pannerden,		» 19,479
J. H. v. Bezouwijk, Lobit,		» 18,999
H. A. v. d. Bergh, Pannerden,		» 18,590
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 17,493
A. S. de Vree, Maurik,		» 17,300

perc. 4, ingek. 3 bilj., als:

G. Spiering, Gameren,		» 26,781
G. J. Mol, Kuilenburg,		» 25,500
T. Swets Tzn., Ameide,		» 24,800

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken in de Noord, de Oude-Maas, het Mallegat, de Dortsche Kil en het Spui, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, ingek. 7 bilj., als:

Ph. Verbruggen, Waddinksveen,		ƒ 27,978
A. Prins Thz. Sliedrecht,		» 27,840
G. Goedhart, Dordrecht,		» 27,500
G. A. v. Hattem, Sliedrecht,		» 27,450
B. de Waard, Nieuwenhoorn,		» 26,660
W. Volker, Sliedrecht,		» 25,400
G. de Hoog, Gorichem,		» 24,989

3o. het verdiepen van het grootscheepvaartwater aan het bovenend van het Scheur, nabij de Vergulde Hand, met eenig rijswerk tot vorming van losplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee; ingekomen 6 bilj., als:

C. Bos Az., Dordrecht,		ƒ 134,900
G. A. v. Hattem, Sliedrecht,		» 134,870
M. C. de Jong, idem		» 132,900
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		» 123,500
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,		» 121,400
A. G. Huyskes, Hedel,		» 118,472

4o. het maken en stellen van de ijzeren bovenbouwen voor 6 draaibruggen over het verruimde en gedeeltelijk ongelegde Zederikkanaal, tusschen Vianen en den Staatsspoorweg bij Schoonderen (kanaal Amsterdam—Merwede); ingek. 8 bilj., als:

D. A. Schreiten & Co., Leiden,		ƒ 83,382
J. Levêque & Co., Herstal bij Luik,		» 83,000
J. Hillen & Co., Bierik,		» 82,943
Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,		» 81,400
Utrechtsche IJzergieterij firma A. F. Smulders, Utrecht,		» 79,800
Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij, Leiden,		» 75,500
Société anonyme Franco-Belge pour la construction de machines et de materiel de chemins de fer, Brussel,		» 74,392
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,		» 74,299

Haarlem, 27 Mei: 1o. het herstellen van bestratingen, vloeren, glasramen, enz. aan militaire gebouwen, te Haarlem (Raming ƒ 5300); aangenomen door D. A. Braakenburg, voor ƒ 4888.

2o. het leveren van kazernemeubels enz., te Haarlem (Raming ƒ 700); aangenomen door denzelfde, voor ƒ 688.

3o. het maken van een aanlegsteiger met grintweg aan het fort aan het Nieuwe-Meer (Raming ƒ 1600); aangenomen door J. S. van Velthuijsen, voor ƒ 1750.

Dreumel, 27 Mei: het bouwen van een conferentiehuis voor de Vereeniging H. Vincentius a Paulo, aldaar, onder beheer van de architecten Van Dijk en Stoenebrink, te Wiechen; ingek. 5 bilj., als:

H. Beutenaar,	te Tiel,	ƒ 5187
J. v. d. Weerden,	» Altforst,	» 5200
J. v. d. Wert,	» Dreumel,	» 5039
A. de Bont,	» idem	» 4698
A. F. Huefen,	» idem	» 4469

gegund.

's-Hage, 28 Mei: de levering van gesloten goederenwagens, platte wagens en langhoutwagens, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java (Bestek no. 70); ingekomen 12 bilj., als:

P. Herbrand, Ehrenfeld bij Keulen,	ƒ 99,800
Société de Seneffe, Seneffe (België),	» 97,645
Nicaise & Delcuve, La Louvière (België),	» 94,940
Société anonyme Franco-Belge, Brussel,	» 92,857
Gebr. Figée, Haarlem,	» 91,700
Société Dyle et Bacalan, Parijs,	» 89,570
Société anonyme de Morlanwelz, Morlanwelz (België),	» 88,250
Société anonyme de Construction, Brussel,	» 87,000
Van der Zypen en Charlier, Deutz (Rijnpruisen),	» 85,988
A. & V. Halot, Leuven,	» 83,750
Harkort, Duisburg,	» 83,480
A. Germain, Charleroi,	» 78,078

Arnhem, 28 Mei: het verbouwen van 2 perceelen in de Bijnstraat, voor E. G. Cohen, aldaar, onder beheer van den architect D. Geysbeek Molenaar; ingekomen 7 bilj., als:

Gebr. Van Dunken,	te Arnhem,	ƒ 16,800
J. v. Tol,	» idem	» 16,340
H. P. Welsing,	» idem	» 16,109
H. v. d. Sand,	» idem	» 16,100
H. Kleinhout,	» idem	» 15,700
J. Mahler,	» idem	» 12,435
J. Hunnaeus,	» idem	» 12,300

's-Hage, 29 Mei: het dempen en rioleeren van sloten tusschen de Nieuwe-Haren en Zuartewegt; ingekomen 8 bilj., als:

A. de Borst,	te Papendrecht,	ƒ 16,400
A. v. Dierks	» 's-Hage,	» 15,800
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 12,980
J. de Bruijn,	» idem	» 12,760
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 12,185
G. Keij,	» Rotterdam,	» 12,150
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 11,130
C. de Vreede,	» 's-Hage,	» 10,600

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 6 JUNI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 8 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van de Hoornsche hoofden aan den Oudendijkschen zeedijk. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en den opzichter Kouwenaar, te Nieuwenhoorn. Raming ƒ 10,000.

Rotterdam, te 12 uren, door het ministerie van financiën, aan het Rijksbelastinggebouw aan de Boompjes: het gedeeltelijk verhoogen der bekapping van het gebouw der Rijksbelastingen te Hellevoetsluis, met in-verband-staande werken, benevens het onderhouden ervan, van den dag der goedkeuring tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den opzichter der Landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het annoveren van het huis wijk C, no. 128, en het bouwen van een huis op dat terrein.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: Bestek no. 307, het maken van een aanzuiveringsgebouw voor ijzer op het terrein der werkplaats, te Haarlem, met bijbehoorende werken. Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van genoemd administratiegebouw. Aanw. als in het Bestek bepaald. Raming ƒ 5400.

st.-Filipsland, bij den dijkgraaf J. W. del Campo genaamd Camp, van de Anna-Jacoba- en Willempolders:

1o. het maken van 195 M³ steenglooiing van zuilenhaalt;
2o. het maken van 100 ste. M. verlaagden berm;
3o. het leveren aan de sluiskolken van den Willempolder, volgens aanwijzing, van 200 scheepstons afval van basalt, in stukken van 10—40 gemiddeld 25 KG.;
4o. het leveren van 60 M³ onderhoudsgrint.

Dinsdag, 9 Juni.

Nijmegen, te 11 uren, aan het bureau van den sectieingenieur Ferd. Sassen: het uitvoeren van verbeterken aan de gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs de lijnen:

1o. Utrecht—Geldermalsen en Elst—Gorichem;
2o. Arnhem—Nijmegen;
3o. Tilburg—Nijmegen.

Leiden, te 11 uren, door den architect W. C. Mulder: het bouwen van 10 woningen op een terrein aan de Leierstraat, bij de Haven, no. 5c. Inl. bij genoemden architect.

Utrecht, door de directie van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: de levering van 5040 stuks eikenbeuten dwarsliggers, en 1840 stuks eikenhout voor wissels, in 4 perceelen.

Woensdag, 10 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van het kanaal met de schutsluis aan het Benedeneind van Ruigenburg, behoorende tot de werken aan den Hoek-van-Holland en het Scheur, van 1 Juli '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Lemmens, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 8780;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Bovenrijn en de Waal, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming: perc. 1 ƒ 25,000, perc. 2 ƒ 30,000, perc. 3 ƒ 58,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige verdere werken, op het station Zwolle. Inl. bij den hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Zwolle. Raming ƒ 220,000.

Zaandam, te 1 uur, door W. H. de Hem & Zonen, ten kantore der gasfabriek: het vergrooten van de stokerij, het tot zuiverhuis inrichten van een bestaand gebouw, en eenige bijbehoorende werken. Inl. bij den architect J. van der Kooij, aldaar.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 35 perceelen, waaronder ijzer en staal, staaldraad, ijzerdraad, draadnagels, klinknagels, houtschroeven, gegoten en getrokken ijzeren buizen, lijm, lood, zink, ijzeren en koperen kossen, enz. enz.

Rotterdam, te 2 uren, door den architect J. C. van Wijk, in het Hôtel de Rousse: het bouwen van 3 woonhuizen aan den Nieuwe-Binnenweg, te Delfshaven.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. H. Fromm, in het Centraalgebouw: het verbouwen van perceel no. 79, in de Koningstraat, aldaar. Inl. bij genoemden architect.

Utrecht, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, afdeeling Magazijnen: de levering van eiken-, grenen-, vuren- en oschenhout, benoodigd voor het hoefsmagazijn te Zwolle, van 1 Juli '85—30 April '86.

Donderdag, 11 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. de voorziening der hoeden van het Noordhollandsch kanaal, in 3 perceelen. Raming resp.: ƒ 8675, ƒ 15,970, ƒ 8050;

2o. het planten van stroo en helm, het stellen van rietschaftingen enz. in de duinen op Texel en aan den zuiden wal van Noordholland, in 3 perceelen. Raming resp.: ƒ 6050, ƒ 9000, ƒ 7400.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar.

Zaandam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Assendelver zeedijk, in Het Wapen van Amsterdam: de uitvoering van eenige werken aan- en het onderhoud van den zeedijk tot 1 Maart '86, met bijlevering der benoodigde materialen. Inl. bij den penningmeester J. Kwantes, te Assendelft.

Zaandam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Westzaan, in Het Wapen van Amsterdam: het verrichten van- en het onderhoud der werken aan den Westzaner zeedijk, met levering van het benoodigde, tot ult. Februari '86.

Middelburg, te 12 uren, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen enz.: het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan de gebouwen en aanhoorigheden van 's Rijks belastingen te Ruinerwold en te Hat, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88, in 2 perceelen. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter bij de Landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bijbouwen van lokalen ten dienste der gemeentesecretarie, en het doen van eenige veranderingen en bijbouwing van lokalen ten dienste van het bureau van politie. Inl. bij den architect der gemeente tusschen 9 en 10 uren. Raming ƒ 10,970.

Zutfen, te 4 uren, door provisoren van het Oude-en-Nieuwe Gasthuis: het afbreken der bestaande waascherij en poort, en het oplouwen eener nieuwe stoomwaaschery en ingangpoort aan de Molenbeekstraat. Inl. bij den architect D. Lijpen.

Amsterdam, door het kerkbest. der Nederlandsch-Israëlietische gemeente: het maken van eene badinrichting en het uitvoeren van eenige herstellingen aan het kerkgebouw in de Rapenburgerstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. W. Meijer. Aanw. 8 Juni, te 1½ uren.

Lemmer, ter secretarie van den Veenpolder van Echten: de levering van nieuwe molenreiden aan-, benevens het onderhoud tot 1 Mei '89 van de reiden, behoorende tot de 7 molens van den Veenpolder van Echten. Aanw. 9 Juni, te 8 uren, bijeenkomst bij den kastelein Riskema, te Oosterzee.

Vrijdag, 12 Juni.

's-Hage, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het verrichten van buitengewone herstellingen en vernieuwingen van de gebouwen en verdere werken, behoorende tot het Rijkswerf over de Maas te Lit. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district, den arrondissementsingenieur Keuchenius, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 2400.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het vernieuwen van de vaste brug over het Oldehoofdsche kanaal, te Foerwerd. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat en bij den opzichter H. Veenhuis, te Zuidhorn.

Kats, in het vergaderlokaal van den cabanitenaen Leendert-Abrahampolder: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, steenglooiing- en andere werken aan dien polder. Aanw. 8 Juni, van 12—2 uren. Raming ƒ 8830.32.

Zaterdag, 13 Juni.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde, in het Societeitsgebouw: het maken van 20 ijzeren ommazeringhekken en 20 diereuperkhekken.

Gortchem, in de Doelen: het maken van den waterturen, de filters en bezinkbassins en eenige verdere werken, ten behoeve van de waterleiding, aldaar. Inl. bij den ingenieur J. Schotel, Oostzeedijk 136, te Rotterdam. Aanw. 9 Juni.

Genemuiden, door het bestuur van het waterschap Mastenbroek, in De Gouden Ster:

1o. het maken van een bruggje in het jaagpad aan den oostkant van de Nieuwe Wetering bij De Prins;

2o. eenige kleine herstellingen aan de woningen der machinisten en het invoegen van den schoorsteen van het nieuwe stoomgemaal, onder Genemuiden.

Maandag, 15 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in de gebouwen der Rijkskweek- en leerschool te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der Rijkskweek- en leerscholen J. S. Strik, te Maastricht. Raming ƒ 2650.

Vrouwenpolder, te 10 uren, in de gemeentekamer: het leggen van een klinkerweg in de kom van het dorp. Inl. bij den burgemeester, wonende te Veere.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene brug met waterval en van 2 duikers, in het in-aanleg-zijnde park, in den Binnendijkschen-Buitenwegbroeschen polder. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Nijmegen, te 12 uren, door de maatschappij tot exploitatie der Velocipedebaan, in de buitensociëteit De Vereeniging: het maken van eene velocipedebaan met wat daartoe behoort — de baancunstructie als die van een vlakken harden weg. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 13 Juni, van 10—11 uren.

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene kapitale uitwateringsluis voor de rivier de Zoom, met 2 openingen;

2o. het bouwen van een duikerhuisje tot verbinding van de Zoom met het Smidswestje;
3o. het leggen van eene bijsleiding met zelfsluitende klep;
4o. het verrichten van bijbehoorende werkzaamheden.
Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, alhaar. Aanw. 11 Juni, te 9 en te 2 uren.

Rotterdam, door D. Pels, in de keet aan de Tollensstraat: het maken van eene vaste brug met paalfundeering en 150 M. schoeiing. Inl. bij den architect A. J. Stal, aan de keet, tusschen 9 en 12 uren. Aanw. 13 Juni, te 11 uren.

Dinsdag, 10 Juni.

Vlaardingen, te 10½ uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk verbreeden en het verdiepen der haven, benevens het maken van een basaltmuur, houten beschoeiingen, remmingwerken, bestratingen enz. enz. Inl. bij den ingenieur-architect J. I. van Waning, te Rotterdam. Aanw. 10 Juni, te 11 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. 1194 staks dennen palen en 211.06 M. fundeeringhout;
2o. het benoodigde eikenhout voor 100 M. remmingwerk langs den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes.
Voorwaarden liggen in het Timmerhuis.

Woensdag, 11 Juni.

Kerkdriel, te 10 uren, in de consistoriekamer van de Nederl. Herv. gemeente: het doen van eenige veranderingen en herstellingen aan de kerk, pastorie en kosterswoning. Inl. bij A. C. Kraspager, Koningstraat, te Zaltbommel.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Borensburg (Bemmel), langs den linkeroever van het Pannerdensche kanaal, tusschen de kilometerraaien 13 en 15. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Rutzoon, te Pannerden. Aanw. 10 Juni. Raming f 8200;
2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJsel, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 10 Juni. Raming: perc. 1 f 13,750, perc. 2 f 13,550 perc. 3 f 17,200;
3o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Lienden, aan den linkeroever van den Neder-Rijn, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 10 Juni. Raming f 19,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juni '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam, en bij de opzichters Verzijl, te Rotterdam en Durieux, te Maassluis. Aanw. 10 Juni. Raming f 36,220.

Zijpe, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Bruinisse, in de Herberg: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kramo-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap.

Donderdag, 18 Juni.

Zegveld, te 11 uren, door de besturen van de waterschappen Zegveld en Zegvelderbroek, in het gemeentehuis: de levering van 400 stère grint.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanleggen en verlagen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 11 Juni. Raming f 49,000.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van vaatwerk.

Lisse, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een schoolgebouw en het verrichten van verdere bijbehoorende werken, te Lisse. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., Weesperzijde 45, te Amsterdam. Aanw. 12 Juni, te 11 uren.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene brug over de Nieuwegracht, tegenover het Nassauplein en Kennapark, met bijbehoorende bestratingen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 12 Juni, te 10 uren. Raming 30,632.

Vrijdag, 19 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Oosterhout, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 14 Juni, te 12 uren. Raming f 700.

Zaterdag, 20 Juni.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de société, op den Zonnebrink: Bestek no. 40, het maken van een goederenloods met verhoogde ladingplaats, ten behoeve van het station Enschedé. Biljetten inzenden uiterlijk 11 uren, op het bureau der Maatschappij, alhaar.

Wolvega, te 1 uur, door burg. en weth. van Weststellingwerf: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Blesse. Aanw. 16 Juni, te 2 uren.

Maandag, 22 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bovenbouw der brug over de Neer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse van de Belgische grens bij Neeritter tot de Maas tegenover Venlo. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 15 Juni. Raming f 1820.

Dinsdag, 23 Juni.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau, ten dienste van het Vernieuwingsfonds:
1o. Bestek no. 92, het maken en leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken;
2o. Bestek no. 93, de levering van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, en van stalen contrarails met toebehooren.

Woensdag, 24 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 109 en 110 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Ramaer, te Werkendam. Aanw. 17 Juni. Raming f 31,000;
2o. het verdiepen van het Mallegat en van een gedeelte van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 120 en 125, onder de gemeenten Dubbeldam en 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Kouwenaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 17 Juni. Raming f 74,700;
3o. het uitvoeren van baggerwerk in de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Ruzenburg bij Brielle, tot onderhoud van het vaarwater alhaar, tusschen de kilometerraaien 138 en 160. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Durieux, te Maassluis. Aanw. 17 Juni. Raming f 26,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken van verdedigingswerken aan den rechteroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Hoois, te Hoek-van-Holland. Aanw. 17 Juni. Raming f 25,000;
2o. het maken van zuilenbazaltsteengloeiing tegen het buitenbeloop van den Rijksdeinn van den polder den Oostelijken Opslag, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 107 en 108, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Ramaer, te Werkendam. Aanw. 17 Juni. Raming f 7500.

Nijmegen, te 2 uren, door het college van regenten van het Oudburgergasthuis:
1o. het afbreken van bestaande gebouwen;
2o. het maken van nieuwe gebouwen;
3o. het verbouwen van een gedeelte van genoemd gesticht.
Inl. bij de ingenieurs Van Hasselt en De Koning, alhaar. Aanw. 15 Juni, van 10—2 uren.

Donderdag, 25 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het herstellen en verbeteren van 's Rijks zeewerken op Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming f 5150;
2o. het voortzetten der verbetering van den omringdijk op Marken, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming f 4000.
Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. van beiden 18 Juni;
3o. het verdiepen van eenige gedeelten van het Noordhollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 18 Juni. Raming f 31,950.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, de levering bij de directie der marine te Willemsoord van verschillende benoodigdheden, in 56 perceelen.

Vrijdag, 26 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het herstorten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 18 en 20 Juni. Raming f 5000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf:
1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming f 750;
2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming f 615;
3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 f 2000, perc. 2 f 2780.

Woensdag, 1 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Renen en Amerongen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 58 en 59. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 24 Juni. Raming f 15,100;
2o. de uitvoering van werken tot normaliseering van de Waal onder Valburg, Dist. Nijmegen en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 27 en 31. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 24 Juni. Raming f 96,400.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Edam, 27 Mei: het aanleggen van steenglooiing, het herstellen van de dijkskruin, magazijnen, schuwingen, aanslagwerken enz. aan den polder te Zeevang; ingek. 12 bilj., als:

R. de Groot,	te Scharwoude,	f 11 000
Jb. Bakker,	» Avenhorn,	» 11,000
A. Lak,	» Midwoud,	» 10,000
G. Pronk,	» Amsterdam,	» 10,000
J. de Groot Cz.,	» Scharwoude,	» 9,900
W. Waterman,	» Beets,	» 9,200
J. Schoof,	» Heern,	» 9,050
L. de Oude,	» Zuiderwoude,	» 9,000
J. Kramer Jz.,	» Oudendijk,	» 9,000
A. Ras,	» Belder,	» 8,900
G. Bonijk,	» Purmerend,	» 8,854
J. Kramer,	» Oudendijk,	» 8,000

gegund.

Haarlem, 28 Mei: het maken van eene schilderijzaal boven de ouderigevening van het Prinsenhof en het doen van eenige veranderingen en vernieuwingen in die woning; ingek. 15 bilj., als:

H. v. Es,	te Haarlem,	f 5196
G. v. Abs,	» idem	» 5115
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 5025
N. H. Brakenburg,	» idem	» 5012.40
A. Captijn,	» idem	» 4940
J. S. v. Velthuijsen,	» idem	» 4934
J. Machiebe,	» idem	» 4918
J. Kriege,	» idem	» 4898
Verhagen en Van 't Wout,	» idem	» 4850
J. B. Lasschuit,	» idem	» 4847
G. Hulsebosch,	» idem	» 4813
C. Elffers & Zn.,	» idem	» 4789
J. Giebels en Servelien,	» idem	» 4716
S. B. Peijra,	» idem	» 4698
L. Blad,	» idem	» 4560

gegund.

Zierikzee, 28 Mei: de gewone herstellingen en het onderhoud van de sluizen, duikers enz., in de zee-, inlaag- en binnendijken en van de magazijnen van het waterschap Schouwen; gegund als volgt:

perc. 1 aan M. Strien, Zierikzee,		f 380
» 2 » H. Berrevoets, Kerkwerve,		» 499
» 3 » P. Yink, Noordgouwe,		» 295

Alles per jaar.

's-Heer, 29 Mei: 1o. het voortzetten der verbetering van het kanaal de Dieze bij Engelen; minste inschr. H. van Amoov, te Zaltbommel, voor f 36,998. (Raming f 39,000).
2o. het voortzetten der nieuwe en herstellen van oude oeverconcenzieningen, het uitvoeren van baggerwerken en het maken van twee wissedplaatsen langs een gedeelte der Zuidwillemsvaart, provincie Noordbrabant; minste inschr. A. de Kort, te Haardwijk, voor f 32,870. (Raming f 45,800).

Leeuwarden, 30 Mei: het bouwen van een paardenstalling met koetshuis en woning, te Huisterheide, bij Legemeer, onder beheer van den architect W. C. de Groot; ingekomen 11 bilj., als:

C. F. Schwaner Jr., Leeuwarden,	f 15,492
G. M. de Bas, St.-Nicolaasga,	» 13,969
D. J. Keuning, Urterp,	» 13,696
D. L. Hoogkamp, Follega,	» 12,964
K. J. Kalt, Ureterp,	» 12,924
J. Pijkstra, Bergum,	» 12,879
S. de Boer, Lippenhuizen,	» 12,760
J. Postsma, Terwispel,	» 12,474
M. E. Bettinga, Langweer,	» 11,670
J. Bos, Twijzel,	» 11,295
M. J. Schotanus, Boksum,	» 11,120

gegund.

Friezenveen, 30 Mei: het maken van een machinekamer en ketelhuis, met bijbehoorende werken, aan de fabriek van Jansen en Tdanus, onder beheer van den architect C. B. Posthumus Meijes; ingek. 6 bilj., als:

J. Wessels,	te Friezenveen,	f 12,989
W. Jansen,	» idem	» 12,974
J. Schuurman,	» Den Ham,	» 12,723
J. Boelofs,	» Friezenveen,	» 12,225
M. Westenberg,	» Almelo,	» 11,488
H. Jansen,	» Friezenveen,	» 11,484

gegund.

Enschedé, 30 Mei: de bouwing van een schoolgebouw in zes lokalen en 2 teekenlokalen, een schoolgebouw in zes kleinere lokalen, twee onderwijzerswoningen, eenige bijgebouwtjes en verder toebehooren, alles op een terrein gelegen aan de Veenestraat te Enschedé, onder beheer van den architect J. Mol, te Hengelo; ingek. 13 bilj., als:

L. Scholten & Zn., Almelo,	f 68,528
B. Vinxboxse, idem	» 64,570
G. J. v. Heek & Co., Delft,	» 63,382
P. en A. Fijbstra, Enschedé,	» 63,000
A. Sieverink, Gravenhoo,	» 62,900
J. Hesselingen, Meppel,	» 61,485
H. Timmer, idem	» 59,300
J. C. Carmiggelt, Brummen,	» 58,986
Bekhuis en Banastra, Leeuwarden,	» 58,822
C. Eckhardt, Almelo,	» 58,787
K. J. Kalt, Ureterp,	» 57,746
J. v. Bark, Oosterbeek,	» 57,400
J. Roodenrijs, Deventer,	» 55,800

Breda, 30 Mei: 1o. het bouwen van eene woning voor den adjudant-onderofficier, het wijzigen van de woning voor onderofficieren en het inrichten van de bestaande woning voor den adjudant-onderofficier tot wachtkamer en bureau's bij de Koninklijke Militaire Academie te Breda; ingek. 7 bilj., als:

J. Schoenmakers,	te Breda,	f 8500
Th. Kessels,	» idem	» 8236
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 8137
C. J. Marijnen,	» Breda,	» 7967
P. J. v. Glabbeek,	» idem	» 7926
J. A. Mol,	» idem	» 7883
J. W. H. Brandt,	» Oosterhout,	» 7870

Raming » 6800

2o. het verbeteren van de gebouwen op het Nonnenveld te Breda; ingek. 8 bilj., als:

J. W. H. Brandt,	te Oosterhout	f 8529
J. Schoenmakers,	» Breda,	» 8510
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 8372
J. Mol,	» Breda,	» 8311
Th. Kessels,	» idem	» 8246
P. J. v. Glabbeek,	» idem	» 8048
C. J. Marijnen,	» idem	» 7974
J. A. Mol,	» idem	» 7634

Raming » 8600

Leeuwarden, 30 Mei: het uitbreiden van de stalling op het aschland en eenige veranderingen op dat gebouw; ingekomen 4 bilj., als:

J. Beekman,	f 2230
J. W. Franzen,	» 2240
J. Buding,	» 1875
K. Ketelaar,	» 1345

gegund.

Lochem, 30 Mei: het leggen, in bevijdbaren staat opleveren en onderhouden van de Geldersch-Overijselsche tramlaan van Bookelo naar Deventer, met bijkomende werken; ingekomen 7 bilj., als:

A. Terwindt,	te Westpannerden,	f 65,500
Th. Verheeven,	» Deventer,	» 57,000
C. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 54,900
W. H. de Haan,	» Arnhem,	» 51,241
J. v. d. Berg,	» Amersfoort,	» 45,000
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 44,500
B. A. Wiegerink,	» Groenlo,	» 43,000

Dordrecht, 1 Juni: 1o. het maken van eene walbeschoeiing langs de Spieringhaven; ingek. 10 bilj., als:

J. v. d. Vlugt Jr.,	te Dordrecht,	f 5750
P. v. Wijngaarden,	» Papendrecht,	» 5659
A. Prins Thz.,	» Sliedrecht,	» 5588
J. Kroonen,	» Dordrecht,	» 5410
C. de Groot,	» idem	» 5360
H. Degens Jr.,	» idem	» 5321
A. de Borst Cz.,	» Papendrecht,	» 5126
S. In 't Veld,	» Dordrecht,	» 4900
C. de Borst,	» Papendrecht,	» 4649
C. Verduin,	» Dordrecht,	» 3710

gegund.

2o. de vernieuwing van brugleklen; ingek. 3 bilj., als:

S. H. de Wit,	te Dordrecht,	f 474
A. W. v. Aardenne,	» idem	» 360
C. de Borst,	» Papendrecht,	» 279

gegund.

Delfshaven, 1 Juni: het maken van de gebouwen voor een broodfabriek, onder beheer van den architect M. M. Lourens Jz., alhaar; minste inschr. was J. B. Sjerp, voor f 27,890.

Amsterdam, 1 Juni: het zoldeeren van de gedempte Oetgenssloot; ingek. 10 bilj., als:

A. Zonneveld,	te Haarlem,	f 13,900
Maks en Boekholst,	» Amsterdam,	» 12,972
H. C. Durks,	» idem	» 11,989
D. W. Veneman,	» Nieuweramstel,	» 10,945
M. Deutekom,	» Amsterdam,	» 10,740
W. Ambagtsheer,	» idem	» 10,698
H. Oringa,	» idem	» 10,480
A. v. Zobt,	» idem	» 10,445
J. P. Cornelissen,	» idem	» 9,949
P. Verbrugge,	» Waddinxveen,	» 9,860

Maastricht, 1 Juni: 1o. baggerwerk in de Zuidwillemsvaart onder Nederweert; ingekomen 5 bilj., als:

G. J. Groot en J. Knoops, St.-Anna bij Nijmegen,	f 5550
H. Timmels, Maastricht,	» 5400
J. M. v. d. Bergh, Weert,	» 5252
M. Siegten, Neerpelt (België),	f 5148
G. Smeets, Maaseik, »	» 4900

Raming » 5600

2o. paalregelwerk met tuinen, enz., langs de Zuidwillemsvaart onder Weert; ingekomen 5 bilj., als:

J. M. v. d. Bergh, Weert,	f 9889
G. J. Groot en J. Knoops, St.-Anna bij Nijmegen,	» 9618
G. Straatman, Linne,	» 9108
J. v. Geldorp, Weert,	» 8999
N. Broers, idem	» 8997

Raming f 10,060

3o. bestratingen te Susteren; ingekomen 7 bilj., als:

J. Landy,	te Sittard,	f 3850
P. J. Uhachs,	» Nieuwstad,	» 3480
J. Klijn,	» Maastricht,	» 3375
L. Landy,	» Venlo,	» 3263
A. Coolen,	» Weesem,	» 3190
J. Uhachs,	» Echt,	» 3149
H. v. Kan,	» Venlo,	» 3048

Raming » 3560

4o. maken van bestrate goten op den weg Maastricht—Battice; ingek. 4 bilj., als:

H. Umaels,	te Maastricht,	f 1977
E. H. Dupont,	» Wijlré,	» 1963
L. Brauken,	» Maastricht,	» 1850
J. Klijn,	» idem	» 1789

Raming » 2000

's-Hage, 1 Juni: het verbouwen van een woon- en winkelhuis aan de Spuistraat te 's-Hage onder beheer van den architect H. Wesstra J. te 's-Hage; bij onderhandsche aanbesteding aangenomen door J. Steffens en M. Th. Wijnekus, alhaar, voor f 5600.

Breda, 2 Juni: het afbreken van bestaande getimmerten en het bouwen van één arbeiderswoning, in de Abrahamsschoot, onder beheer van den architect P. van de Erve Jz.; ingek. 12 bilj. als:

A. Voogt,	te Breda,	f 1204
C. Kleijn,	» Ginneken,	» 1185
P. v. Riel,	» Teteringen,	» 1172
R. Wierix,	» Breda,	» 1154
A. v. Boxtel,	» idem	» 1123
L. Chabot,	» idem	» 1099
Erven A. v. Riel,	» idem	» 1094
J. B. Krees,	» idem	» 1079
F. C. Schramnen,	» idem	» 1075
G. Veldkamp,	» idem	» 1057
G. v. d. Velden,	» idem	» 1050
J. W. H. Brandt,	» Oosterhout,	» 869

Delft, 2 Juni: 1o. het maken van een gebouw voor de werktuigen tot het persen van loddraad, en het bouwen van een wachthuis en een afdak tot berging van voorwerpen bij de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen; minste inschr. was M. Houtman, te 's-Hage, voor f 8174.
2o. het doen van voorzieningen aan glasramen, closetten, schoorsteenen, daken, terreinsafwatering, bestrating, beschoeiingen en afbuitingen van- en bij militaire gebouwen, alhaar; minste inschr. was dezelfde, voor f 8174.

Assen, 2 Juni: de levering van 20.000 HL. steenkolen voor de werking der vier stoomwerktuigen van het Noordwillemskanaal in Drente; ingek. 7 bilj., als:

J. Boerhave,	te Kloosterveen,	f 0.67
C. Berghuijs,	» Amsterdam,	» 0.63
L. Hanse,	» Assen,	» 0.595
D. Mugsen,	» Rotterdam,	» 0.565
J. Balthazar,	» Amsterdam,	» 0.563
L. Koch,	» Groningen,	» 0.555
A. Zelkens,	» Delft,	» 0.55

Schiedam, 2 Juni: het maken van de fundeeringswerken van den watertoren met bijgebouwen, de reinwaterkokkers en de bemiddenwoning, ten dienste der waterleiding; ingek. 9 bilj., als:

W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	f 29,790
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissink, Westervoort,	» 28,500
G. J. v. Heek & Co., Delft,	» 28,494
J. Pintster, Schiedam,	» 28,300
C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	» 27,998
F. H. Joseph, Helder,	» 26,955
M. L. v. d. Laar & Co., Rotterdam,	» 26,626
C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	» 25,498
Gebr. P. B. en H. R. Miranda, 's-Hage,	» 24,531

Delft, 2 Juni: voor de volgende leveringen aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen waren minste inschrijvers:
1e perc. 565 stuks eiken balken; Eindhoven & Zn., te Zwolle, à f 11,703.50.
2e perc. 183,333 M³ (830 stuks) eiken platen; G. T. Coers, te Arnhem, à f 94 per M³.
3e perc. 20 stuks eiken bokshoofden, ruw, à f 75 en 50 stuks dito stamneus à f 17.80, beiden per stuk; B. H. Cleerx, te Bokstel.

4e perc. 2600 stuks eiken spekes; J. H. van Hoogerwou, te Bokstel, à ƒ 1875.

5e perc. 500 M. eiken wagenschot, B. 0.30 D. 0.036, à ƒ 1.25, 1000 M. dito dito, B. 0.013 à 60 c. en 1000 M. dito dito, B. 0.009, à 50 c., alles per M.; J. Beemskerk, te Delft.

6e perc. 62,000 M³ (500 stuks) essehen platen; L. W. Verspille, te Nijmegen, à ƒ 69.70 per M³.

7e perc. 2000 stuks dennen vlobbelen; Eindhoven & Zn., te Zwolle, à 60 c. per stuk.

8e perc. 4000 M. grenen delen, 600 hrs grenen latten, 6000 M. grenen ribben, 200 stuks grenen sparren en 20 stuks spieren; Eindhoven & Zn., te Zwolle, à ƒ 9457.

9e perc. 350 M. iepen delen, 14.428 M³ iepen platen en 10 stuks iepen stammen; Gebr. Baars, te Hoofdplaat.

Rijswerd, 2 Juni: de herbouw van een huis met schuur, eene aparte woonkeet en een dito zwingelkeet, onder beheer van den architect C. Karsenhoom, in 2 perceelen en in massa:

1e perc., metselwerk; ingek. 5 bilj., als:

J. Kooi,	te Dubbeldam,	ƒ 1667
L. v. Daalen,	» H.-Ideumbacht,	» 1630.50
J. Brand,	» Dubbeldam,	» 1577
G. Baas,	» Ridderkerk,	» 1227
Gebr. Veltkuizen,	» Rijswerd,	» 1215
Raming		» 1405.12

2e perc., timmerwerk; ingek. 6 bilj., als:

J. v. Beemen,	te Ridderkerk,	ƒ 3390
G. Bubing,	» idem	» 3268
C. Bothoff,	» Zwijndrecht,	» 3161
J. Visser,	» Sclir.-rondeel,	» 3145
A. v. d. Plaat,	» H.-Ideumbacht,	» 2970
J. Snoep,	» Stoutjesdijk,	» 2768
Raming		» 2404.43

Voor de massa ingekomen 6 bilj., als:

G. Pijl,	te Nunansdorp,	ƒ 4780
W. 't Hoofd,	» idem	» 4775
A. Weijers,	» Zuidbeierland,	» 4766
C. Bothoff,	» Zwijndrecht,	» 4748
C. Benkelman,	» Zwartewaal,	» 4480
H. Weeda,	» Oudbeierland,	» 3909.99

Nijmegen, 2 Juni: 1o. de levering van 120 hardsteenen palen voor de op te richten veemarkt; ingek. 18 bilj., als:

C. J. C. Hoogendijk,	te Gouda,	ƒ 1120
J. v. d. Lift,	» Nijmegen,	» 984
F. Rijksen,	» Tiel,	» 945
J. Raspels,	» Nijmegen,	» 895
A. H. Verheij,	» idem	» 859
J. Stienen,	» Beermond,	» 799.20
L. Goffin,	» Luik,	» 799
G. Thoonsen,	» Hoek,	» 797.28
F. v. Wijlick,	» Luik,	» 797
H. A. Eijwens,	» Nijmegen,	» 760
L. W. Verspille,	» idem	» 755
Th. Bodom,	» Hoek,	» 717
Vonck & Co.,	» Amsterdam,	» 615

Nog niet gegund.

2o. de levering van 250,000 straatklinkers, zuide voor de veemarkt (volgens meester); ingek. 3 bilj., als:

J. v. Hoof	te Nijmegen,	ƒ 13.50
H. Terwindt,	» Arnhem,	» 11.65
F. v. d. Loo,	» Beunnel,	» 11.40

Gegund aan H. Terwindt.

Os, 2 Juni: het maken van een gebouw met aanhooren voor eene gasfabriek, met lijglevering van alle materialen; ingek. 6 bilj., als:

G. Verhoeven,	te Os,	ƒ 9983
G. Cox,	» idem	» 9247
A. Puller,	» idem	» 9100
G. v. Duther,	» idem	» 8988
A. v. Grunsven,	» idem	» 8732
M. v. d. Biggelaar,	» idem	» 7999

gegund.

's-Hage, 3 Juni: 1o. het onderhoud der werken behoorende tot de leidammen in het Zuidsche diep, met de verlichting en afbakening van het vaarwater, van 1 Juli '85—30 Juni '86; ingek. 5 bilj., als:

C. v. d. Pfas,	te Hardinksveld,	ƒ 14,888
F. Schipper,	» Genemuiden,	» 14,777
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 14,690
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 14,613
J. W. v. d. Haar,	» Genemuiden,	» 14,533

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op de Maas, met het onderhoud daarvan van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 5 perceelen:

perc. 1 ingekomen 6 bilj., als:

Th. Verhoeven,	te Deventer,	ƒ 11,950
H. Unmels,	» Maastricht,	» 11,487
P. H. Creemers,	» Maasbracht,	» 11,260
J. A. H. v. d. Venne,	» Boxmeer,	» 9,092
G. Smeets,	» Maseik,	» 9,300
G. Straatman,	» Linne,	» 9,112

perc. 2 ingek. 3 bilj., als:

G. Smeets,	te Maseik,	ƒ 7980
M. Vegels,	» Wessem,	» 7840
G. Straatman,	» Linne,	» 7418

perc. 3 ingek. 3 bilj., als:

P. H. Creemers,	te Maasbracht,	ƒ 6980
G. Straatman,	» Linne,	» 6820
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 6800

perc. 4 ingek. 2 bilj., als:

P. v. Hoften,	te Dreumel,	ƒ 13,145
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 12,940

perc. 5 ingekomen 5 bilj., als:

W. Baggerman,	te Nederhemert,	ƒ 20,985
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 20,543
G. Straatman,	» Linne,	» 19,960
H. v. Aarwey Jz.,	» Zaltbommel,	» 19,910
G. Spiering Gz.,	» Gameren,	» 19,183

3o. het verrichten van baggerwerk in het Scheur, nabij Maasbuis, ter opruiming van de Heerenplaat en de Veermansplaat, benevens het maken van 4 grondkribben, aldaar; ingek. 4 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden Hz.,	Sliedrecht,	ƒ 429,560
A. G. Huyskes,	Hedel,	» 419,000
A. Volker Lz.,	Sliedrecht en P. A. Bos, Gorkhem,	» 375,000
M. C. de Jong P.Mz.,	Sliedrecht,	» 329,800

4o. het aanleggen van 3 aanbechtingsdammen binnen de strekdammen in de Boven-Merwede, onder de gemeenten Woudrichem en Gorkhem; ingek. 13 bilj., als:

C. v. d. Pfas,	Hardinksveld,	ƒ 13,645
J. G. Kalis Pz.,	Sliedrecht,	» 13,396
W. Volker,	idem	» 13,315
R. Sueys Tz.,	Hardinksveld,	» 13,269
D. v. d. Pfas,	idem	» 12,980
T. Volker,	Dordrecht,	» 12,950
L. Kalis Hz.,	Sliedrecht,	» 12,940
A. Boer Wz.,	idem	» 12,874
T. Sweets Tz.,	Ameide,	» 12,400
G. de Hoog,	Gorkhem,	» 12,400
L. v. d. Heuvel,	Werkendam,	» 12,324
H. Dubbeldam,	Gorkhem,	» 11,994
W. H. Sweets,	Hardinksveld,	» 11,824

Arnhem, 3 Juni: het bouwen eener heerenwoning en de herstelling eener oude schuur, op de bouwing van St.-Nicolaasbroederschap, in pacht bij Jan Evers, te Westervoort; ingekomen 6 bilj., als:

W. J. Otten,	te Aard,	ƒ 9140
B. J. Wichers,	» Lobit,	» 8999
J. Mulder,	» Arnhem,	» 8558
W. Wissing,	» Westervoort,	» 7400
G. J. Barenbrug,	» Arnhem,	» 6497
H. A. v. d. Sand, Arnhem en L. Jansen,	» Westervoort,	» 6975

gegund.

Rotterdam, 3 Juni: het maken van eenige werken op de terreinen der Rotterdamsche Tramwegmaatschappij te Rotterdam en Delfshaven, onder beheer van den ingenieur-architect J. Schotel; ingek. 9 bilj., als:

J. J. Gort,	Rotterdam,	ƒ 12,852
P. Bruijnsberg,	idem	» 12,249
H. v. d. Lee,	Kralingen,	» 11,789
W. J. v. Dordt,	idem	» 11,492
P. G. Winters,	idem	» 10,942
A. Maclaen en J. Soeternoer,	Rotterdam,	» 10,200
J. Spruijt en A. v. Staveren,	Kralingen,	» 9,989
H. Lagerwaard,	Rotterdam,	» 9,888
J. F. Snijergo,	idem	» 9,500
Raming		» 10,700

Helmond, 3 Juni: het bouwen eener magazijnbergplaats, ter oppervlakte van p. m. 700 M², voor Prinsen en Van Glabbeek, onder beheer van den architect M. Dreesen; ingekomen 15 bilj., als:

W. v. Rest,	te Tilburg,	ƒ 11,280 94
W. v. Genechten,	» Helmond,	» 11,050
L. Noten,	» idem	» 10,969
J. v. Rijt v. d. Struijk,	» Oosterwijk,	» 10,889
A. Schampers,	» Helmond,	» 10,490
C. Luiben,	» idem	» 10,475
H. v. Asselonk,	» idem	» 10,464
F. Otten,	» idem	» 10,450
J. W. v. d. Putten,	» idem	» 10,124
F. Oliviers,	» Gemert,	» 9,978
L. Paaps,	» Vechel,	» 9,453
J. v. d. Velden,	» Helmond,	» 9,236
J. v. Nunen,	» idem	» 9,224
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 9,175
W. P. de Vries,	» Bussem,	» 7,967

gegund.

Utrecht, 3 Juni: het leveren van basaltsteenen op den bodem van den IJsel, om- en tusschen de pijlers van de spoorwegbrug te Westervoort; minste inschr. was F. C. Terwindt, te Pannerden, voor ƒ 2336.

Groningen, 4 Juni: 1o. het leggen van een riool met zinkputten van de Trompstraat naar het Winschoterdiep, en het bestraten van den Radebrinnesingel; minste inschrijver was J. L. Toesman, te Groningen, voor ƒ 4079.

2o. het terven en behangen van de boerenhuizing op plaats no. 6, in den Nieuwe-Ingezandsterpolder; minste inschr. was D. Landweer, te Uitum, voor 175.

Arnhem, 5 Juni: het bouwen van eene doorlaatbrug, het verbreeden van den Prinsendijk, den Elleboschen overlaat en een gedeelte van den Doesburgschen dijk, in den grooten weg van Duren naar Doesburg; ingek. 21 bilj., als:

A. Terwindt,	Westpannerden,	ƒ 125,000
W. F. Weijers,	Tilburg,	» 117,000
J. H. Heijinck,	Pannerden,	» 115,555
C. J. Hartog,	Amsterdam,	» 114,000
A. T. Opsoomer en C. F. Eikelen,	Nijmegen,	» 113,800
W. H. Nijenes,	Arnhem,	» 109,382
C. P. W. Dessing en L. Brouwer,	Gouda,	» 108,860
Ph. Verheuggen,	Waddinxveen	» 107,670
G. Goedhart,	Dordrecht,	» 106,000
H. A. Pauwen,	Westpannerden,	» 106,000
W. H. de Haan,	Elden,	» 105,781
J. v. Bark,	Oosterbeek en W. Wissing, Westervoort,	» 105,000
B. A. Wiegerink,	Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 105,470
J. N. Kruizinga,	Groningen,	» 103,740
G. H. v. d. Regden,	Arnhem,	» 102,780
J. Smit VII,	Sliedrecht,	» 102,000
J. C. Bouterse,	Velzen,	» 101,838
J. Kooij,	Amsterdam,	» 101,700
P. Hoee en A. Blacks,	Zwolle,	» 98,958
H. Jansen,	Dalfsen,	» 94,714
L. Brand Bz.,	Giessenburg,	» 93,890

Zwolle, 5 Juni: 1o. het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan den straatweg langs de Dedemsvaart, tusschen de Balkbrug en de Ongehakkige wijk; ingek. 10 bilj., als:

W. H. Visscher,	te Genemuiden	ƒ 2187
D. Bruins,	» Zwolle,	» 1999
J. Otten,	» Meppel,	» 1994
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 1973
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 1869
P. Bell,	» Zwolle,	» 1840
K. A. Hakkert,	» Avereest,	» 1797
F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 1756.50
B. v. d. Linde,	» Avereest,	» 1679
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 1643
Raming		» 1800

2o. het verdiepen van een gedeelte der Dedemsvaart, tusschen de spoorwegbrug over die vaart en sluis no. 3; ingek. 9 bilj., als:

D. v. d. Vlies,	te Sliedrecht,	ƒ 5390
D. Bruins,	» Zwolle,	» 4849
F. Abersen,	» Steenwijk,	» 4725
J. Otten,	» Meppel,	» 4675
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 4470
H. G. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 4405
W. H. Visscher,	» idem	» 4387
B. v. d. Linde,	» Avereest,	» 4365
F. W. Bonte,	» Amersfoort,	» 3970
Raming		» 4000

Zutfen, 5 Juni: het vergrooten van school E.; ingek. 7 bilj., als:

A. Klanderman,	ƒ 2984
Gebr. Landeweert,	» 2620
H. Haijtink,	» 2554
H. J. Haijtink,	» 2470
A. J. Uiterwijk,	» 2454
G. J. Bosscrenkel,	» 2428
J. B. Ruijsink,	» 2394

gegund.

De levenstie van 25,000 grieskeien $^{80}/_{40}$ en van 25,000 Ben-Ahinkeien $^{12}/_{24}$, is gegund aan Jansen en Burlon te Luik, voor ƒ 57.50 en ƒ 50 per 1000, franco vóór den wal.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 13 JUNI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 15 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in de gebouwen der Rijkskweek- en leerschool te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter der Rijkskweek- en leerscholen J. S. Strik, te Maastricht. Raming ƒ 7440.

Vrouwenpolder, te 10 uren, in de gemeentekamer: het leggen van een klinkerweg in de kom van het dorp. Inl. bij den burgemeester, wonende te Veere.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene brug met waterval en van 2 duikers, in het in-aanleg-zijnde park, in den Binnendijksche-Buitensingelderschen polder. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Nijmegen, te 12 uren, door de maatschappij tot exploitatie der Velocipedebaan, in de buitensociëteit De Vereeniging: het maken van eene velocipedebaan met wat daartoe behoort — de baanconstructie als die van een viaduct harden weg. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen.

Tuijen, te 12 uren, bij den voorzitter van het dagelijksch best. der visscherijen op de Schelde en Zeeusche stroomen, C. J. de Y. van Noorden: de levering van Duitsche steenkolen ten dienste van 's Rijks stoomschip »Argus", gedurende 1 jaar, van 1 Juli af."

Bergen-op-Zoom, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene kapitale sluiswateringsluis voor de ritsier de Zoom, met 2 openingen;

2o. het bouwen van een duikershuisje tot verbinding van de Zoom met het Smalrondje;

3o. het leggen van eene buisleiding met zelfsluitende kleppen;

4o. het verrichten van bijhoudende werkzaamheden.

Inl. bij den architect R. H. C. van Someren, aldaar.

Ridderkerk, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van Oud-en-Nieuw-Reierwaard, in het oude rechthuis: de levering van 2000 HL. grove Ruhr-machinesteenkolen, voor het stoomgemaal Oud-en-Nieuw-Reierwaard, te Bolnes.

Rotterdam, door D. Puls, in de kerk aan de Tolleusstraat: het maken van eene vaste brug met paalfundeering en 150 M. schoeiing. Inl. bij den architect A. J. Stal, aan de kerk, tusschen 2 en 12 uren.

Dinsdag, 16 Juni.

Vlaardingen, te 10½ uren, door burg. en weth.: het gedeeltelijk verbreeden en het verdiepen der haven, benevens het maken van een basaltmuur, houten beschoeiingen, remmingwerken, bestratingen enz. enz. Inl. bij den ingenieur-architect J. L. van Waning, te Rotterdam. Raming ƒ 148,845.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. 1194 stuks dennen palen en 211.56 M. fundeeringhout;

2o. het benoodigde eikenhout voor 100 M. remmingwerk langs den nieuwen kaaimuur aan de Boompjes.

Voormaarden liggen in het Timmerhuis.

Amsterdam, in De Roode Leeuw: het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Lijnbaansgracht, aldaar.

Haarlem, door het best. van het Nederlandsch-Israëlietisch kerkgenootschap: het maken van eene begraafplaats met kapel en verdere werkzaamheden, op een terrein natig paal no. 12 aan de Amsterdamsche vaart, te Haarlemmerliede. Bestekken verkrijgbaar bij de firma W. en H. Mulder, Donkere-Spaarne, 24, te Haarlem.

Delft, te 12 uren, door burg. en weth.: het afbreken van het door de gemeente gekochte pand, gelegen langs de westzijde van de Oudemanhuissteeg; het afbreken van de stevnen hoogheug over de Voldersgracht, aldaar en het maken van eene nieuwe brug op ijzeren liggers, voor rijtuigenverkeer, volgens teekening. Inl. bij den gemeentearchitect.

Woensdag, 17 Juni.

Kerkdriel, te 10 uren, in de consistoriekamer van de Nederl. Herv. gemeente: het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk, pastorie en kosterswoning. Inl. bij A. C. Kaneijger, Koningstraat, te Zaltbommel.

Den Burg (op Texel), te 10 uren, door het waterschapsbestuur van de 30 Gemeenschappelijke Polders op Texel: de levering van:

1o. 60 last basalt-zetsteen, zwaar 150—30 KG., vrij op den wal in de haven bij het Oudeschild;

2o. 60 last stortsteen, zwaar idem, vrij vóór den wal aan den Zuiderzeedijk;

3o. 250 stère onderhoudsgrint, middelsoort.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Doreuburg (Hemmel), langs den linkeroever van het Pannerdensche kanaal, tusschen de kilometerraaien 13 en 15. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Van Balgooy, te Pannerden. Raming ƒ 8200;

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Gelderschen IJsel, met het onderhoud dier werken van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming: perc. 1 ƒ 18,750, perc. 2 ƒ 13,350 perc. 3 ƒ 17,200;

3o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Lienden, aan den linkeroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 55 en 56. Inl. bij den ingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeren, te Wageningen. Raming ƒ 19,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het éénjarig onderhoud en herstel der werken aan de Nieuwe-Haas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juni '85—30 Juni '86. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam, en bij de opzichters Verrijt, te Rotterdam en Duijsen, te Maasbuis. Raming ƒ 36,220.

Zijpe, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Bruinisse, in de Herberg: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap.

Kapelle a/d. IJsel, te 11 uren, door het best. der Gecombineerde Polders in Cappelle op d'IJsel, in het raadhuis: het vierjarig onderhoud van alle gebouwen, bakken, bruggen enz., die bij den polder in onderhoud zijn. Inl. bij den voorzitter des polders Mr. P. D. Kley, te Rotterdam en bij den opzichter J. Oudijk, te Nieuwerkerk a/d. IJsel.

Zutfen, te 11 uren, door den architect J. Uiterwijk Wz.: het afbreken van een gebouwtje in den Geweldigershoek en het aldaar bouwen van eene onder- en bovenwoning met bergplaats.

Wommels, te 11 uren, door burg. en weth. van Rennzuideradeel: het maken van een afvoergoot en zinkput en van 45 M² bestrating, benevens eenige herstellingen aan de opbaalbrug, alles te Wommels. Inl. bij den gemeentetoopzichter D. T. Wigma, aldaar.

Aalten, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbreeden en vergrooten van het schoolgebouw te Bredevoort. Inl. bij J. B. van Eerden, te Aalten.

Donderdag, 18 Juni.

Zegveld, te 11 uren, door de besturen van de waterschappen Zegveld en Zegveldervaart, in het gemeentehuis: de levering van 400 stère grint.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanleggen en verlengen van hoofden op het noorderstrand van Vlieland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenbosch, te Hoorn. Raming ƒ 40,000.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van zaadwerk.

Lisse, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een schoolgebouw en het verrichten van verdere bijbehoorende werken, te Lisse. Inl. bij den architect W. Langhout Gz., Weesperzijde 45, te Amsterdam.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken van een ijzer-reservoir op het terrein voor de nieuwe verzamelplaats van fecaliën. Biljetten inzenden 17 Juni, aan het raadhuis.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken van eene brug over de Nieuwegracht, tegenover het Nassauplein en Kenaupark, met bijbehoorende bestratingen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 12 Juni, te 10 uren. Raming ƒ 30,632.

Arnhem, 's avonds 8 uren, door den architect J. Kossink, in het Centraalgebouw: het verbouwen van het pand wijk F. no. 3, in de Arkenwoichsteeg. Aanw. 15 Juni, te 2 uren.

Hummerts, bij H. Oppedijk: het dichtmaken van een gedeelte opvaart, lang ongeveer 100 M., in de afgegraven terp op Hunsterburen onder Ranwerd. Aanw. 15 Juni, te 10 uren.

Vrijdag, 19 Juni.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Oosterhout, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Raming ƒ 760.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het opruimen van de brug in den Noordwestbuitensingel, aldaar, en het daarvoor in de plaats bouwen eener vaste brug. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Zaterdag, 20 Juni.

Breskens, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Breskens, in de Directiekeet aan de Nieuwe sluis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs-, steenglooiing- en paalwerken aan de waterkeering van genoemd waterschap. Aanw. 16 Juni, van 10—12 uren.

Dordrecht, te 11 uren, door den commandant in het 3e geniecommandement, bij J. C. van der Horst: het bouwen van eene vaartuigenloods op »Verloren Kost", te Brielle. Inl. op het bureau van genoemden commandant en bij den overtaanwezend-ingenieur, te Hellevoetsluis. Raming ƒ 35,000.

Winterswijk, te 12 uren, door de Geldersch-Overijselsche Localspoorwegmaatschappij, in de sociëteit, op den Zonnebrink: Bestek no. 40, het maken van een goederenloods met verhoogde ladingplaats, ten behoeve van het station Enschedé. Biljetten inzenden uiterlijk 11 uren, op het bureau der Maatschappij, aldaar.

Aalten, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in het Catechiseerhuis: herstellingen aan de kerk, waaronder 400 M² leiendak. Inl. bij den opzichter Van der Wilk. Aanw. te 9 uren.

Wolvega, te 1 uur, door burg. en weth. van Weststellingwerf: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Blesse. Aanw. 16 Juni, te 2 uren.

Maandag, 22 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den houtenbouw der brug over de Neer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse van de Belgische grens bij Neeritter tot de Maas tegenover Venloo. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 15 Juni. Raming ƒ 1820.

Maastricht, to 15 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een brandgevel, het maken van lichtramen, het afbreken van een gebouwtje en het optrekken eener brandstoffenbergplaats, met daartoebehoorende werken, benevens het verrichten van onderhoudswerken aan het Rijksarchiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter J. S. Strik, te Maastricht. Aanw. 15 Juni, te 3 uren. Raming *f* 6400.

Leiden, te 11 uren, in de kosterie van de Pieterskerk: het maken van eene nieuwe binnenbetimmering in de Hoogduitsche kerk. Inl. bij den opzichter dier gebouwen. Aanw. 17 Juni, te 10 uren.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 sluisdeuren en het vernieuwen van 3 steenen bruggen, met bijlevering van materialen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 19 Juni, te 11 uren.

Leiden, te 12 uren, in café Suisse: het afbreken en herbouwen van de gevelen Noordeinde, nrs. 23 en 25. Inl. bij den architect W. C. Mulder. Aanw. 17 Juni, te 11 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 25, in de Anjeliersstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dinsdag, 23 Juni.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraf en heemraden van het ambacht van Westfriesland, genaamd Geestmerambacht, in het logement Noordholland:

1o. het gewoon onderhoud van den Geestmerambachtsdijk te Veenhuizen met aanhoorigheden, alsmede het maken van 4 nieuwe eikenhouten schuthouten in het groote Malliegat. Aanw. 19 Juni, te 10 uren;

2o. het gewoon onderhoud der Westfriesche dijkwerken, met de levering van alle benoodigde materialen en arbeidshanden. Aanw. 20 Juni, te 10 uren.

Inl. bij den opzichter A. Fray, te St.-Maarten.

Zaltbommel, te 1 uur, door den dijkstoel van Bommelerwaard-boven-den-Meuslijk, in het Stadskoffiehuis: het verrichten van verschillende metsel-, terf- en timmerwerken aan de 4 stoomgemalen in het district. Inl. bij den districtsopzichter H. Leenhuis, te Zaltbommel. Aanw. 20 Juni, te 9 uren.

Rotterdam, in het Timanhuis: het verrichten van verbeteren aan gebouwen, bruggen enz., in 18 perceelen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau, ten dienste van het Vernieuwingsfonds:

1o. Bestek no. 92, het maken en leveren van stalen toegbewegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken;

2o. Bestek no. 93, de levering van onwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, en van stalen centrarails met toebehooren.

Woensdag, 24 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bocendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 109 en 110 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bauwer, te Werkendam. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 31,000;

2o. het verdiepen van het Malliegat en van een gedeelte van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 120 en 125, onder de gemeenten Dubbeldam en 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 74,700;

3o. het uitvoeren van baggerwerk in de Nieuwe-Maas benedem de oostpunt van Rozenburg bij Briclle, tot onderhoud van het vaarwater aldaar, tusschen de kilometerraaien 158 en 160. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Durieux, te Maassluis. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 26,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van verdedigingswerken aan den rechteroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Bloois, te Hoek-van-Holland. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 25,000;

2o. het maken van zinkenbazaltstreenglooiing tegen het buitenbeloop van den Rijksdijk van den polder den Oostelijken Opslag, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 107 en 108, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bauwer, te Werkendam. Aanw. 17 Juni. Raming *f* 7500.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine:

1o. het naar aanwijzing uitbaggeren van het marinedok;

2o. het storten van zand op 's Rijks werf;

3o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de gebouwen en bestratingen, mede aldaar.

Aanw. 18 Juni, te 10 uren.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz. van het maritieme etablissement, aldaar. Aanw. 22 en 23 Juni, te 10 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van 2 gemetselde regenbakken aan de westzijde van de werf, aldaar. Aanw. 18 Juni, van 10—12 en van 12—2 uren.

Nijmegen, te 2 uren, door het college van regenten van het Oudburgergasthuis:

1o. het afbreken van bestaande gebouwen;

2o. het maken van nieuwe gebouwen;

3o. het verbouwen van een gedeelte van genoemd gesticht.

Inl. bij de ingenieurs Van Hasselt en De Kuning, aldaar. Aanw. 15 Juni, van 10—2 uren.

Donderdag, 25 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het herstellen en verbeteren van 's Rijks zeewerken op Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming *f* 5150;

2o. het voortzetten der verbetering van den oostingdijk op Marken, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming *f* 6000.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. van beiden 18 Juni;

3o. het verdiepen van eenige gedeelten van het Noordhollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 18 Juni. Raming *f* 31,950.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, de levering bij de directie der marine te Willemsoord van verschillende benoodigdheden, in 56 perceelen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het drijarig onderhoud van de schipbeggen te Arnhem en te Westervoort, de ijzeren brug over de Lauwersgracht, de havens en de beide uithuishuizen der gemeentelanderijen. Aanw. 18 Juni, te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, ten behoeve der Landsdrukkerij: de levering van 130,000 KG. machinekolen en 8000 KG. schaalkolen.

Vrijdag, 26 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 18 en 20 Juni. Raming *f* 5000.

Middelburg, te 10 uren, door Gedeputeerde Staten, in het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksgebouwen in de Abdij, aldaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86, in 2 perceelen. Inl. bij den commies-chef der 1e afdeeling, ter prov. griffie. Aanw. 22 Juni, te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming *f* 750;

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming *f* 615;

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 2000, perc. 2 *f* 2780.

Zaterdag, 27 Juni.

Utrecht, te 11 uren, door het kerkbest der Remonstrantsche gemeente, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verbouwen van de Remonstrantsche kerk, aldaar. Inl. bij den architect F. J. Nieuwenhuis, aldaar. Aanw. 25 Juni, te 11 uren.

Maandag, 29 Juni.

's-Hage, te 11½, uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dortsche Kil. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement, te Briclle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming *f* 1700.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 22 perceelen.

Dinsdag, 30 Juni.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkende jaagpad, bij Nieuwe-Statenzijl, behoorende tot de werken van de Binnen-A. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauw, allen te Groningen. Aanw. 23 Juni. Raming *f* 4200.

Apeldoorn, te 2 uren, door D. IJsselstijn, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen eener villa, aldaar. Bestek en teekening liggen in genoemd hotel.

Woensdag, 1 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Ilpen en Amerongen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 58 en 59. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Oostendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 24 Juni. Raming *f* 15,100;

2o. de uitvoering van werken tot normalisseering van de Waal onder Valburg, Elst, Nijmegen en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 27 en 34. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stienstra, te Nijmegen. Aanw. 24 Juni. Raming *f* 90,400.

Donderdag, 2 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene pontwachterswoning aan het voor over den mond van het zijkanaal naar Halfweg, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Ilkon, te Amsterdam. Aanw. 25 Juni. Raming *f* 4250.

Vrijdag, 4 Juli.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener bewaarschool op het Asjesplein. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 29 Juni, te 2 uren.

Woensdag, 9 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van buitengewone herstellingen en voorzieningen aan de dwarskribben nos. 37, 84 en 85, in de Boven-Merwede, onder Sliedrecht en Papendrecht. Aanw. 1 Juli. Raming *f* 15,200.

Vrijdag, 16 Juli.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken van werken aan de steigers en aanlegplaatsen in de havens te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 2 Juli, te 11 uren. Raming *f* 6745.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Eibergen, 3 Juni: het bouwen van een woon- en pakhuis, aldaar, met bijlevering van materialen, voor de firma E. Saanen, onder beheer van den bouwkundige H. A. Weenink, te Yorden; ingek. 5 bilj., als:

M. G. Lenzen,	te Neede,	*f* 3570
B. Lichtenberg,	» Winterswijk,	» 3199
D. Markerink,	» Neede,	» 2890
J. G. Blankvoort,	» Eibergen,	» 2678
B. Blankvoort,	» idem	» 2569

Niet gegund.

Breda, 4 Juni: het verfwerk der lijn Staatsspoorwegen Vlissingen—Gelderlandsen; minste inschr. waren:

perc. 1, M. H. Eijsvogel, Rumpt,	*f* 1149	
» 2, dezelfde,	» 845	
» 3, C. J. Tieroff, Rosendaal,	» 385.97	
» 4, A. W. Hartheorn, Breda,	» 475.91	
» 5, L. Broekhans, Tilburg,	» 353.16	
» 6, H. P. Weijtens, Eindhoven,	» 878.60	
» 7, A. Cox, Os,	» 376.80	

Purmerende, 4 Juni: het onderhoud gedurende een jaar van de Beemster buitenwerken; aannemers:

No. 1, onderhoud van de Beemster buitenwerken,	J. de Groot, Scharwoude,	*f* 1333
» 2,	maken van dam en duikers, W. Oud, Beemster,	» 1540
» 3,	herteren en leggen van 3000 M² straat, F. v. d. Woudt, Rijp,	» 5696
» 4,	maken van 570 M grintweg, breed 2 M., Jb. Bakker, Averhorn,	» 778
» 5,	verdiepen en verbreeden van 139 M. molenkolk, D. Schouten, Oostzaan,	» 695
» 6,	maken van 1460 M. rotsloot, C. Bakker, Beemster,	» 907

Beide laatsten nog niet zeker.

Zutfen, 5 Juni: onderhoudswerk op de lijnen der Staatsspoorwegen Arnhem—Deventer, Zutfen—Groenlo en Almelo—Salzbergen, in 22 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, G. H. de Kosing, Velp,	*f* 1100	
» 2, G. J. Bouwwinkel, Brummen,	» 69	
» 3, E. H. v. Dijk, Goor,	» 494	
» 4, A. Jalink, idem	» 780	
» 5, J. ter Elken, Oldenzaal,	» 843	
» 6, J. Pieper, Gildehaus,	» 671	
» 7, M. R. Evers, Zutfen,	» 1393	
» 8, dezelfde,	» 476	
» 9, Gebr. Lichtenstahl, Lochem,	» 1129	
» 10, F. J. Tiemas, Almelo,	» 1137	
» 11, N. Breijder, idem	» 470	
» 12, G. Kisters, Bentheim,	» 925	
» 13, G. Boerstoel, Brummen,	» 708	
» 14, D. Rouwenhorst, Goesel,	» 148	
» 15, H. J. Broekhuizen, Lochem,	» 569	
» 16, J. Schut, Brummen,	» 1460	
» 17, J. ter Ellen, Oldenzaal,	» 860	
» 18, J. Schut, Brummen,	» 1860	
» 19, A. Klandermans, idem	» 2080	
» 20, M. R. Evers, Zutfen,	» 599	
» 21, A. A. v. d. Berg, Enschede,	» 1535	
» 22, F. Tiemas, Almelo,	» 972	

Leeuwarden, 5 Juni: de baggerwerken in provinciale kanalen en vaarwaters:

Aannemers:

perc. 1 begroot op *f* 5775,	C. de Buiter, Hardinksveld,	*f* 4760
» 2 » » » 5940,	C. Stork Hz., Heukelum,	» 4950
» 3 » » » 300,	D. F. Wijma, Wommels,	» 229
» 4 » » » 224,	B. Krikke, Oudehaske,	» 185

's-Hage, 5 Juni: het onderhouden en herstellen van de post-en-telegraafgebouwen te Vlissingen, tot 31 Maart '88; minste inschr. was P. A. van Beers, te Vlissingen, voor *f* 1549.

Groningen, 6 Juni: het bouwen van een heerenhuis aan den Zuidersingel voor Wed. professor Tellegen, onder beheer van den architect W. van der Heide, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

H. J. Menge,	te Groningen,	*f* 16,820
W. Jacobs,	» idem	» 15,220
B. de Jong,	» idem	» 14,980
G. Meulink,	» idem	» 14,826
E. Berkenbosch,	» idem	» 14,785
C. Mensinga,	» idem	» 14,180
H. Tapper,	» idem	» 14,000
L. Oldenburger,	» idem	» 13,445

gegund.

Neuzen, 6 Juni: de gewoon-onderhoudswerken aan de zeewering van den polder Nieuwe-Neuzen; ingek. 13 bilj., als:

L. Luijk, Hansweerd,	*f* 22,859	
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 22,100	
G. Bilder Gz., Scherpenisse,	» 21,989	
J. v. Eck, Hardinksveld,	» 21,924	
C. F. v. Fraejenhove, Neuzen,	» 21,888	
A. v. Popering, Bruinisse,	» 21,845	
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 21,480	
J. Tollenaar, Neuzen,	» 21,077	
A. Vermarken, Hontenisse,	» 20,940	
A. de Jong Dz., Neuzen,	» 20,875	
J. Jansen, idem	» 20,555	
H. Klaassen, Zaamslag,	» 20,397	
D. Tholeus, Hoek,	» 20,169	
Raming	» 23,493.40	

Wageningen, 6 Juni: het verbouwen van de gasfabriek, onder beheer van den architect S. Hitters, aldaar; ingek. 11 bilj., als:

E. J. Wijers,	te Nijmegen,	*f* 6313
F. C. Heyberts,	» Wageningen,	» 5500
D. v. d. Tas,	» Charlois,	» 5400
Wed. H. de Vries,	» Wageningen,	» 5107
Gebr. Mekking	» Bennekom,	» 5189
J. Haar Hz.,	» Wageningen,	» 5159
A. de Leeuw,	» idem	» 5111
H. v. d. Bosch,	» idem	» 5091
F. Barbier,	» idem	» 4929.99
G. v. Triest,	» idem	» 4987
P. de Leeuw,	» idem	» 4984

gegund.

Zwolle, 6 Juni: het verbouwen van de asijnmakerij De Stee; ingek. 11 bilj., als:

J. G. Diesselhof,	*f* 17,800
J. Bosthuis,	» 14,727
G. Luthers,	» 13,977
L. v. Kuipen,	» 12,911
D. Benins,	» 12,800
H. Greve,	» 12,650
G. J. Ensel,	» 12,648
G. J. Schutte,	» 12,450
G. Kamphuis,	» 12,384
W. Gerritsen,	» 11,155
A. v. Straten,	» 10,909

gegund.

's-Hage, 8 Juni: het bestraten der Hoorsche hoofden aan den Oudebeerenschen zeedijk; minste inschr. was A. M. Langeveld, te Hardinksveld, voor *f* 7478.

Amsterdam, 8 Juni: Bestek no. 207, het maken van een magazijngebouw voor ijzer op het terrein der werkplaats van de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij te Haarlem, met bijbehoorende werken; ingek. 11 bilj., als:

P. J. v. Mierlo,	te Sloten (Noordholl.),	*f* 5302
J. de Boer,	» Amsterdam,	» 4996
B. J. v. Lieut,	» Haarlem,	» 4819
P. Rings,	» Santpoort,	» 4795
H. Stieltjes,	» 's-Hage,	» 4787
J. S. v. Veltlhuijsen,	» Haarlem,	» 4779
C. N. Vlaming,	» Schagen,	» 4767
J. R. Lasschuit,	» Haarlem,	» 4746
J. Bobster Jdzn.,	» idem	» 4642
J. Poelman,	» idem	» 4634
J. Sterk,	» Bodegrave,	» 4380

Harlingen, 8 Juni: het amoveeren van het huis wijk C, no. 158, en het bouwen van een huis op dat terrein; aannemers Gebr. Van der Meer, te Harlingen, voor *f* 4650.

Rotterdam, 8 Juni: het gedeeltelijk verbouwen der bekapping van het gebouw der Rijksbelastingen te Hellevoetsluis en het onderhouden en herstellen van dat gebouw tot en met 31 Maart '88; ingek. 4 bilj., als:

J. Lagendijk,	te Nieuwhelvoet,	*f* 4587
W. v. Lienden,	» Hellevoetsluis,	» 4100
J. Bout,	» Brielle,	» 3997
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 3879

Nijmegen, 9 Juni: het uitvoeren van verfwerken aan de gebouwen, kunstwerken en verdere inrichtingen langs de lijnen: Utrecht—Geldermalsen en Elst—Gorichem, Arnhem—Nijmegen, Tilburg—Nijmegen:

1e perc. Utrecht—Geldermalsen en Elst—Gorichem; ingekomen 5 bilj., als:

B. Brouwer, Gouda,	*f* 358.79
J. v. Mourik, Gorichem,	» 476.79
L. v. Splunder, Sliedrecht,	» 399.48
J. J. Poth, Utrecht,	» 379.98
P. C. v. Middelkoop, Leerdam,	» 370.33

2e perc. Arnhem—Nijmegen; ingekomen 10 bilj., als:

B. Brouwer, Gouda,	*f* 781.27
H. H. Eijsvogel, Rumpt,	» 662.20
C. A. de Jong, Nijmegen,	» 584.92
J. J. Hofman, Elst,	» 529.56
G. ten Cate en G. J. Douwes, Zutfen,	» 519.—
H. G. B. Rietl, Nijmegen,	» 503.28
L. v. Splunder, Sliedrecht,	» 437.33
F. Simmelink, Arnhem,	» 404.18
A. Cox, Os,	» 373.15
J. H. Everts, Nijmegen,	» 310.40

3e perc. Tilburg—Nijmegen; ingekomen 6 bilj., als:

F. Simmelink, Arnhem,	*f* 817.72
W. A. S. de Jong, Loon-op-Zand,	» 809.46
H. v. Tour, 's-Bosch,	» 679.—
C. A. de Jong, Nijmegen,	» 613.39
B. Brouwer, Gouda,	» 564.10
A. Cox, Os,	» 439.925

Bij de opening der biljetten bleken 4 van onwaarde, terwijl 3 te laat zijn ingekomen.

Leiden, 9 Juni: het bouwen van 10 woningen op een terrein aan de Looierstraat, aldaar, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 11 bilj., als:

H. J. Sluts,	te Leiden,	*f* 10,498
T. Los,	» idem	» 10,334
P. Gestman,	» idem	» 10,317
De Jongh en Koopman,	» idem	» 10,179
Kapteyn den Boumeester en Pluym,	» idem	» 9,983
A. Verhoog Jz.,	» idem	» 9,869
J. Sirag,	» idem	» 9,745
J. Langezaal,	» idem	» 9,695
N. Bink,	» idem	» 9,135
B. Nieuwenhuizen,	» 's-Hage,	» 8,936
W. v. d. Drift,	» Leiden,	» 8,888

's-Hage, 10 Juni: 1o. het verlengen van de vaargeul in het zuidelijk gedeelte van de Noord, tusschen de kilometerraaien 118 en 120, onder de gemeenten Hendrik-Ido-Ambacht, Zwijndrecht en Papendrecht; ingekomen 4 bilj., als:

P. A. Bos,	te Gorichem,	*f* 18,200
A. L. v. Wijngaarden Hz.,	» Sliedrecht,	» 17,400
L. A. v. Haaften,	» idem	» 15,890
G. A. v. Haaften,	» idem	» 14,400
D. Volker,	» Dordrecht,	» 13,500

2o. het éénjarig onderhoud van het kanaal met de schutsluis aan het benedeneind van Rozenburg; ingek. 5 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		*f* 3780
M. C. de Jong P.Mz., Sliedrecht,		» 3640
Th. Kleyn,	idem	» 3575
B. de Waard, Nieuwendoorn,		» 3485
A. v. d. Tak, Goedereede,		» 3325

3o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrietwerken op den Beverrijn en de Waal, met het onderhoud ervan van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen:

perc. 1 ingekomen 5 bilj., als:

A. v. d. Bergh, Pannerden,	*f* 23,292
J. H. v. Heemrijk, Lobit,	» 23,190
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 23,000
H. A. Pauwen, Westpannerden,	» 22,880
F. E. Terwindt, Pannerden	» 22,220

perc. 2 ingekomen 9 bilj., als:

G. Spiering Gz., Gameren,	*f* 38,000
H. A. Pauwen, Westpannerden,	» 33,900
J. H. Heijnck, Pannerden,	» 33,440
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 32,142
B. C. Kortleever, Geertruidenberg,	» 31,895
H. v. Antwoy Jr., Zaltbommel,	» 31,480
J. H. v. Beezewijk, Lobit,	» 30,900
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 30,650

perc. 3 ingek. 2 bilj., als:

W. Baggerman, Nederhemert en C. v. Antwoy, Nieuwaal,	*f* 29,870
G. Spiering Gz., Gameren,	» 56,666
H. v. Antwoy Jr., Zaltbommel,	» 52,900

4o. het verrichten van werken tot normalisseering van de Waal onder Valburg en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 30 en 34; ingek. 10 bilj., als:

R. Nagel, Geertruidenberg,	*f* 48,298
W. P. de Vries, Rossum,	» 48,255
C. Kortleever, Geertruidenberg,	» 48,187
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	» 47,800
J. H. v. Heezwijk, Lobit,	» 47,500
A. Boer Wz., Sliedrecht,	» 47,490
J. v. Vuuren, Zaltbommel,	» 44,450
G. Buyskes, Hedel,	» 43,860
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 40,250
H. v. Antwoy Jr., Zaltbommel,	» 37,900

5o. het maken van eene locomotievenloods met bijbehoorende werken en van eene waterbetonging op het station Enkhuizen, ten behoeve van den spoorweg Zaanstreek—Enkhuizen; ingek. 12 bilj., als:

A. J. v. Lieut, Amsterdam,	*f* 74,800
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,	» 67,528
J. Kooy, Amsterdam,	» 66,000
J. Kofman Bz. en J. v. Veen, Enkhuizen,	» 65,700
W. A. G. Jansen, Utrecht,	» 64,692
P. Verbruggen, Waddinxveen,	» 63,699
P. Duisker, Amsterdam,	» 62,447
G. J. v. Beek & Co., Delft,	» 61,990
J. v. Groenendael, 's-Hage,	» 61,775
A. Vos Rz., Amsterdam,	» 58,640
A. C. Paardekooper, 's-Hage,	» 57,700
P. B. Miranda en H. R. Miranda, 's-Hage,	» 53,100

6o. het maken van overdekte perrons, het leggen van sporen en wissels, het maken en

verplaatsen van inrichtingen voor den stationsdienst, en het uitvoeren van eenige andere werken op het station Zwolle; ingekomen 21 bilj., als:

A. H. Teninga, Grootegast,	ƒ 217.000
A. C. Vink, Utrecht,	» 215.883
C. Eckhardt, Almelo,	» 208.900
G. A. v. Hattem, Sliedrecht,	» 206.000
A. C. Paardekooper, 's-Hage,	» 205.000
H. Wienhoven, Schiedam,	» 203.000
P. B. Mirande en H. R. Mirande, 's-Hage,	» 201.000
P. Verbruggen, Waddinksveen,	» 199.500
B. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Panmerden,	» 199.400
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 198.700
B. Voordendag Az., Dordrecht,	» 198.310
T. G. Bekhuis en D. Dunstra, Leeuwarden,	» 198.206
P. Dunker, Amsterdam,	» 196.698
A. Terwindt, Westpunnerveen,	» 194.000
J. Koov, Amsterdam,	» 191.000
W. F. Weijers, Tilburg,	» 188.750
F. K. Ozinga, Amsterdam,	» 185.280
A. C. Buyzerd, Breda,	» 179.000
K. Bleeker, Zutfen,	» 178.800
P. Hesd en A. Blocks, Zwolle,	» 178.300
Th. Verhoeven, Deventer,	» 176.000

Arnhem, 10 Juni: het verbouwen van perceel no. 72, in de Koningstraat, alhaar, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingekomen 7 bilj., als:

H. v. d. Sand,	te Arnhem,	ƒ 6515
R. Ilsker,	» idem	» 5070
J. Post,	» idem	» 5666
W. Kok,	» idem	» 5655
G. Lucassen,	» idem	» 5000
G. Pothof,	» idem	» 4829
A. Hermans,	» idem	» 4819

gegund.

Rotterdam, 10 Juni: het bouwen van 3 woonhuizen en bloc aan den Nieuwe-Binnenweg te Delfshaven, onder beheer van den architect J. C. van Wijk; ingekomen 13 bilj., als:

C. J. v. Heek & Co.,	te Delft,	ƒ 23.800
A. de Haan,	» Kralingen,	» 22.485
J. C. Tom,	» Rotterdam,	» 20.974
C. Eijsvogel,	» Aarlanderveen,	» 20.943
P. Bleijenburg,	» Rotterdam,	» 20.679
W. A. Vrolijk & Zn.,	» idem	» 20.675
A. Looijmans,	» idem	» 19.855
J. A. v. Noppen,	» Zandvoort,	» 19.725
C. J. v. Tussenbroek,	» Rotterdam,	» 19.185
Wed. G. Canesi & Co.,	» idem	» 18.777
H. v. d. Sande,	» idem	» 18.600
T. L. Kanters,	» idem	» 17.589
B. Heijkens & Zn.,	» idem	» 17.185

Zaandam, 10 Juni: de vergrooting der stokerij enz. aan de gasfabriek te Zaandam, onder beheer van den architect J. van der Kough; ingek. 4 bilj., als:

D. Verlaan en Zn., Zaandam,	ƒ 7788.60
Jb. Mooy en P. v. Wort, Koog a/d. Zaan,	» 7777.77
K. Bruijman, Zaandam,	» 7770.60
C. v. Soest, Beverwijk,	» 7403.00

Utrecht, 11 Juni: 1o. de levering aan de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij van 5000 stuks eikenhouten dwarsliggers, in 2 perceelen; minste inschr. was W. Hoetger, te Wezel, à ƒ 2.50 en 2.31 per stuk.

2o. 1840 stuks eikenhout voor wissels, in 4 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, M. J. van der Mee, te Haarlem bij Oosterwijk, voor 2959;

perc. 2, W. Backhaus Jr., te Baarn, voor ƒ 2597;

perc. 3 en 4, J. A. van der Eerden, te Boxtel, voor ƒ 2818 en ƒ 2642.

Amsterdam, 11 Juni: het verbouwen van een kerk en bad in de Rapenburgerstraat, behoorende aan de Nederl. Isaël. hoofdsynagoge, onder beheer van den architect-werktuigkundige J. W. Meijer; aannemer W. H. Struijs, voor ƒ 13,200.

Haarlem, 11 Juni, 1o. het planten van stroo en helm, het stellen van rietschuttingen enz. in de duinen bij Texel, en aan den vasten wal van Noord-Holland, in drie perceelen:

1e perc. minste inschr. W. Hillenius, Texel, voor ƒ 3788.

2e perc. minste inschr. P. Klok, te Zijpe, voor ƒ 8240.

3e perc. minste inschr. J. Oldenburg, te Bergen, voor ƒ 7180.

2o. de voorziening der boorden van het Noordhollandsch kanaal, in drie perceelen:

1e perc. minste inschr. G. D. v. Doorn, te Amsterdam, voor ƒ 6855.

2e perc. minste inschr. G. Honijk, te Purmerend, voor ƒ 13386.

3e perc. minste inschr. G. D. v. Doorn, te Amsterdam, voor ƒ 8000.

Zutfen, 11 Juni: het afbreken van de bestaande wasscherij en ingangpoort van het Oude- en Nieuwe gasthuis aan de Molenbeekstraat en het bouwen eener nieuwe ingangpoort en stoomwasscherij met aanbehooren, onder beheer van den architect D. Lijsen; ingek. 9 bilj., als:

A. Klanderman,	te Brummen,	ƒ 13,947
J. A. Garvelink,	» Zutfen,	» 11,461
G. J. Carmiggelt & Zn.	» Brummen,	» 10,988
J. Schut,	» idem,	» 10,893
W. Kerkmeijer Gzn.	» Zutfen,	» 10,850
C. Reverman,	» idem,	» 10,498
H. Haijtink,	» idem,	» 10,378
A. J. Uiterwijk,	» idem,	» 9,845
H. Rood,	» Gorssel,	» 9,209

Haarlem, 11 Juni: het bijbouwen van 4 lokaden aan het raadhuis, het doen van eenige veranderingen en vernieuwingen aan de woning voor den concierge van het raadhuis, het politiebureau aan de Zijlstraat, benevens eene woning voor den concierge van genoemd politiebureau in het pand; ingekomen 17 bilj., als:

Jac. Sluijters,	te Haarlem,	ƒ 13,150
J. P. A. Nelissen,	» idem	» 12,874
B. J. v. Liemt,	» idem	» 12,714
J. B. Lasschuit,	» idem	» 12,595
G. v. Als,	» idem	» 12,478
Verhagen en v. 't Wout,	» idem	» 12,400
Koen en Braakenburg,	» idem	» 12,308
H. J. Geijl J.Cz.,	» idem	» 11,980
G. Hubebosch,	» idem	» 11,860
D. A. Braakenburg,	» idem	» 11,611
Gebrs en v. Servellen,	» idem	» 11,460
Wed. A. Kaptein & Zn.,	» idem	» 11,445
W. v. d. Kroft,	» idem	» 11,330
G. P. J. Becraft,	» idem	» 11,050
H. C. v. d. Velden,	» idem	» 11,080
C. Elffers & Zn.,	» idem	» 10,492
P. C. Groenings,	» idem	» 9,840

Gegund aan C. Elffers & Zn.

Groningen, 12 Juni: het vernieuwen van de oude brug over het Oldehoofsche kanaal te Feerwerd; ingekomen 16 bilj., als:

H. de Vries,	te Kommerzijl,	ƒ 4275
R. Zeeff,	» Eenrum,	» 3850
J. Pot,	» Stedum,	» 3800
B. de Jong,	» Groningen,	» 3750
A. Pastoor,	» Stedum,	» 3712
O. Kerkstra,	» Munnekezijl,	» 3695
J. Thorbrugger,	» Bedum,	» 3694
K. Dunhof,	» Baflo,	» 3691
G. Wolthuis,	» Bedum	» 3670
T. Bos,	» idem	» 3664
C. v. d. Veen,	» Mensingeweer,	» 3648
R. Pathuis,	» Garnwerd,	» 3576
H. Fornerus,	» Grijpskerk,	» 3554
H. de Berder,	» Groningen,	» 3544
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 3425
G. Hazelhoff,	» Oudepekela,	» 3444

Raming » 3990

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 20 JUNI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 22 Juni.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den houtenbouw der brug over de Noer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse van de Belgische grens bij Neerittter tot de Maas tegenover Venlo. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 1820.

Maastricht, te 16 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een brandgevel, het maken van lichtramen, het afbreken van een gebouwtje en het optrekken eener brandstoffenbergplaats, met daarbijbehoorende werken, benevens het verrichten van onderhoudswerken aan het Rijksarchiefgebouw te Maastricht. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den opzichter J. S. Strik, te Maastricht. Raming ƒ 6400.

Leiden, te 11 uren, in de kosterie van de Pieterskerk: het maken van eene nieuwe hingenbetimmering in de Hoogduitsche kerk. Inl. bij den opzichter dier gebouwen.

Amersfoort, te 11 uren, door burg. en weth.: het maken van 2 sluisdeuren en het vernieuwen van 3 steenen bruggen, met bijlevering van materialen. Inl. bij den gemeentearchitect.

Leiden, te 12 uren, in café Suisse: het afbreken en wederopbouwen van de perceelen Noordeinde, nos. 23 en 25. Inl. bij den architect W. C. Mulder.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 28, in de Anjeliersstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101;

2o. het sloopen van den opstal, staande op een gedeelte van het terrein der voormalige meekrapfabriek, ten oosten van de Musiekpoort, in de Verlengde-Sarphatistraat, kadaster sectie H, nos. 9772 en 9773. Inl. bij den directeur der publieke werken, raadhuis, kamer no. 98.

Haarlem, te 2 uren, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het onderhoud van gebouwen, bruggen en beschoeiingen, over '85 en de drie eerste maanden van '86. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij de opzichters in den polder.

Dinsdag, 23 Juni.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van giet- en smeedijzer, tin, koper in blekken en loodplaat.

Alkmaar, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het ambacht van Westfriesland, genaamd Geestmerambacht, in het logement Noordholland:

1o. het gewoon onderhoud van den Geestmerambachtsdijk te Veenhuizen met ambooriigheden, alsmede het maken van 4 nieuwe eikenhouten schuttdeuren in het groote Mallegat;

2o. het gewoon onderhoud der Westfriesche dijkswerken, met de levering van alle benoodigde materialen en arbeidloonen.

Inl. bij den opzichter A. Fray, te St.-Maarten.

Zaltbommel, te 1 uur, door den dijkstoel van Bommelerwaardboven-den-Meidijk, in het Stadskoffiehuis: het verrichten van verschillende metsel-, verf- en timmerwerken aan de 4 stoomgemalen in het district. Inl. bij den districtsopzichter H. Leemhuis, te Zaltbommel.

Rotterdam, in het Timmerhuis: het verrichten van verfwerken aan gebouwen, bruggen enz., in 18 perceelen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau, ten dienste van het Vernieuwingsfonds:

1o. Bestek no. 92, het maken en leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken;

2o. Bestek no. 93, de levering van smeedbare gunstukken en kruisstukken van gegoten staal, en van stalen centraards met toebehooren.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: de levering van eenige schoolmeubelen.

Woensdag, 24 Juni.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovenkeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerrassen 109 en 110 onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bunner, te Werkendam. Raming ƒ 31,000;

2o. het verdiepen van het Mallegat en van een gedeelte van de Dortsche Kil, tusschen de kilometerrassen 120 en 125, onder de gemeenten Dubbeldam en 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Kouwenaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 74,700;

3o. het uitvoeren van baggerwerk in de Nieuwe-Maas beneden de oostpunt van Buitenburg bij Brielle, tot onderhoud van het vaarwater alhaar, tusschen de kilometerrassen 158 en 160. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Duriaux, te Mannlus. Raming ƒ 26,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van verdedigingswerken aan den rechteroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Rhoon, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 25,000;

2o. het maken van zinkenaanaltsteenglooiing tegen het buitenbeloop van den Rijksdeem van den polder den Oosteljken Oplag, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerrassen 107 en 108, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter Bunner, te Werkendam. Raming ƒ 7890.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine:

1o. het naar aanwijzing uitbaggeren van het marinebek;

2o. het storten van zand op 's Rijks werf;

3o. het verrichten van eenige onderhoudswerken aan de gebouwen en bestratingen, mede alhaar.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz. van het maritieme etablissement, alhaar. Aanw. 22 en 23 Juni, te 10 uren.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van 2 geautoschte regenbakken aan de westzijde van de werf, alhaar.

Bolsward, te 12 uren, door burg. en weth.: het opruimen van de bestaande wallebeschoeiing aan de Stoombootkade, en het maken van een steenen walmuur van klinkermop.

Tiel, te 12½ uren, door burg. en weth.: herbesteding van de bij aanbesteding van 13 Juni jl. niet-gegunde perceelen.

Nijmegen, te 2 uren, door het college van regenten van het Oudburgergasthuis:

1o. het afbreken van bestaande gebouwen;

2o. het maken van nieuwe gebouwen;

3o. het verbeteren van een gedeelte van genoemd gesticht.

Inl. bij de ingenieurs Van Hasselt en De Koning, alhaar.

Assen, 's avonds 8 uren, door H. Smit, aan de Markt, alhaar, bij Wed. Kuipers: het aanmeeren van het oude- en het bouwen van een nieuw magazijn c. a. Inl. bij den architect J. van Houten, alhaar. Aanw. 22 Juni, te 10 uren.

Donderdag, 25 Juni.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het herstellen en verbeteren van 's Rijks zeewerken op Urk, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming ƒ 5150;

2o. het voortzetten der verbetering van den aanwinstdijk op Marken, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Raming ƒ 6000.

Inl. bij den hoofdingenieur te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn;

3o. het verdiepen van eenige gedeelten van het Noordhollandsch kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming ƒ 83,950.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine, de levering bij de directie der marine te Willemsoord van verschillende benoodigdheden, in 36 perceelen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het driejarig onderhoud van de schipbruggen te Arnhem en te Westervoort, de ijzeren brug over de Lauwersgracht, de havens en de beide uitlaatsluizen der gemeentelanderijen.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, ten behoeve der Landsdrukkerij: de levering van 130,000 KG. machinekolen en 8000 KG. schaalkolen.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen, te Amsterdam. Inl. bij den Rijksbouwkundige der onderwijsgebouwen en bij den opzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 8000.

Vrijdag, 26 Juni.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van een gedeelte zoowering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 5000.

Middelburg, te 10 uren, door Gedeputeerde Staten, in het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksgebouwen in de Abdij, alhaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. '86, in 2 perceelen. Inl. bij den commies-chef der 1e afdeeling, ter prov. griffie. Aanw. 22 Juni, te 10 uren.

Nijmegen, te 11 uren, in het café-Faanen: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, aan de Molenstraat, alhaar. Inl. bij den architect D. Semmelink. Aanw. 24 Juni, te 10 uren.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het verharden van den Heiliggrauenweg, in de gemeente Appingedam, lang 843 M. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen en bij den opzichter R. Bos, te Loppersum.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de conciergewoning bij de school aan de Rembrandtstraat, alhaar, tot onderwijzerswoning. Aanw. 24 Juni, te 10 uren;

2o. het leggen van een afwateringsriool in- en het herstraten van de Koninginnegracht, alhaar;

3o. het riolceren en gedeeltelijk herbestraten van de Van-Kinsbergenstraat, alhaar.

Aanw. 24 Juli, te 11 en te 12 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste van de Rijkstelegraaf:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Raming ƒ 790;

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Raming *f* 615;

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 2000, perc. 2 *f* 2780.

Apeldoorn, te 2 uren, namens J. Kruijtbosch, in het Hôtel-Van der Burg: het bouwen van eene villa met ijzeren afsluithek, in het Oranjepark, aldaar. Inl. bij den architect Henri Evers, Spuistraat 190, te Amsterdam.

Helmond, te 5 uren, door de firma Prinzen en Van Glabbeek, bij Jacq. Stevens: het bouwen eener bergplaats met 8 woningen. Inl. bij de firma Th. Rugakkers & Zonen, aldaar. Aanw. 23 en 24 Juni, van 3—5 uren.

Roon, door het best. over het stoomgemaal De Drie Polders, bij den voorzitter: de levering, op keur der directie, van 1000 HL. grove keerzuchtmiesteen.

Zaterdag, 27 Juni.

Utrecht, te 11 uren, door het kerkbest. der Remonstrantsche gemeente, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het verbouwen van de Remonstrantsche kerk, aldaar. Inl. bij den architect F. J. Nieuwenhuis, aldaar. Aanw. 25 Juni, te 11 uren.

Dordrecht, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Wieldrecht, in Koophandel-en-Zeevaart: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den zeedijk, gelegen voor den Wieldrechtschen polder. Aanw. door Th. Prins, 23 Juni, te 10 uren, beginnende aan het stoomgemaal »Mr. J. Loudon."

Diemen, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg en Diemerdijk, in het Gemeentehuis: het herstellen der bazalten hoofden van de Diemerdammersluis. Aanw. door den dijkmeester 23 Juni, te 10 uren. Raming *f* 1889. Biljetten inzenden bij den secretaris Mr. E. van Beusekom, te Loenen a/d. Vecht, 26 Juni, of aan het Gemeentehuis, te Diemen.

Maandag, 29 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dortsche Kil. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming *f* 1720.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene openbare lagere school 1e klasse, in de Kruijenhoffstraat hoek 2e Leeghwaterstraat;

2o. *a.* het vernieuwen van de waterslooven af, en tevens verbreeden van de vaste houten brug no. 109, over de Looiersgracht aan de Lijnbaansgracht;

b. het vernieuwen van de waterslooven af der vaste houten brug no. 284, over den Heutkoopersburgwal vóór de Markensteeg.

Inlichtingen: voor no. 1 bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101; voor no. 2 aan den Stadstimmerwerf, 's morgens van 10—12 uren.

Werkendam (onder), te 12 uren, door den administrateur van het Kroondomein, op de Koningin-Sophiahoeve: het bouwen van een veestal en wagenloods in steen en een wagenloods in planken, met pannen gedekt, op de Koning-Willem-III-hoeve, beiden gelegen in Kroon-en-Zahs, onder Werkendam. Aanw. door den architect-opzichter van het Kroondomein, te 10 uren.

Neede, te 12½ uren, in het logement van Wed. A. Smit: het bouwen eener leerlooierij voor Gebr. Ten Cate. Aanw. te 10 uren.

Haarlem, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het maken eener brug over de Ringvaart des polders bij Hillegom. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij den polderopzichter A. M. Vorstman, aan den Cruquius. Aanw. 24 Juni, te 12 uren.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 22 perceelen.

Dinsdag, 30 Juni.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in het gebouw der Rijks-hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen. Aanw. 23 Juni, te 2½ uren. Raming *f* 4500.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkende jaagpad, bij Nieuwe-Statenzijl, behoorende tot de werken van de Binnen-A. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 23 Juni. Raming *f* 4800.

Apeldoorn, te 2 uren, door D. IJsselstijn, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen eener villa, aldaar. Bestek en teekening liggen in genoemd hotel.

Woensdag, 1 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Renen en Amerongen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 58 en 59. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 24 Juni. Raming *f* 15,100;

2o. de uitvoering van werken tot normaliseering van de Waal onder Valburg, Elst, Nijmegen en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 27 en 31. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stienekee, te Nijmegen. Aanw. 24 Juni. Raming *f* 95,400.

Woerden, te 11 uren, door het college van commissarissen van den Kamerikschen Zandweg, bij A. Buis: de levering van 200 stère fijne grint, ten behoeve van dien weg. Inl. 1 uur vóór de besteding bij den architect N. A. Swanenburg, te Woerden.

Donderdag, 2 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene postwachterswoning aan het veer over den mond van het zijkanaal naar Halfweg, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 25 Juni. Raming *f* 4520.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van:

60,000 stuks Quenast- of Ben-Ahinkerien;
100,000 vlakke en 50,000 getrokken straatklinkermoppen;
350 M. trottoirband;
p. m. 1000 M³ zuiver scherp rivierzand en 1000 M³ plaatrand;
eenige houtwaren;
benevens het maken en leveren van 2 pramen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van open goederenwagens en reservedeelen, ten dienste van den stoomtramweg in Atjeh.

Breda, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering van minstens 275,000 KG. steenkolen.

Vrijdag, 3 Juli.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venlo. Raming *f* 2100;

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming *f* 980;

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming *f* 1000.

Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener bewaarschool op het Asjesplein. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 29 Juni, te 2 uren.

Zaterdag, 4 Juli.

Hengelo (G.), te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de oude school tot gemeentehuis. Aanw. 27 Juni, te 12 uren.

Deventer, te 12 uren, voor rekening van Mr. H. G. Kroesenberg, in het café-Duym: het bouwen van eene villa, aan het Singel, aldaar. Aanw. 1 Juli, te 11½ uren. Biljetten inzenden daags vóór de besteding, bij den architect M. K. Smit, te Dieren, of wel bij den besteder.

Leeuwarden, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van 80,000 HL. Engelsche gaskolen.

Maandag, 6 Juli.

Brummen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een grintweg door de Baankstraat, lang ongeveer 1380 M. Aanw. 30 Juni, te 11 uren, op de grens van de gemeenten Zutfen en Brummen.

Nunen, te 12 uren, door burg. en weth. van Woensel en van Nunen, op het raadhuis:

1o. het maken van een keiweg van Woensel naar Nunen;

2o. het maken van een keiweg van Nunen naar het station op het Eeneind.

Inl. bij de opzichters van den prov. waterstaat H. S. F. Koenen, te Eindhoven en Th. Schoondorp, te Helmond.

Woensdag, 8 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van buitengewone herstellingen en voorzieningen aan de dwarskribben nos. 57, 84 en 85, in de Boven-Merwede, onder Slobrecht en Papendrecht. Aanw. 1 Juli. Raming *f* 15,200.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van een ijzeren werkvaartuig. Aanw. 25 Juni, van 10—12 en van 2—4 uren.

Vrijdag, 10 Juli.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken van werken aan de steigers en aanlegplaatsen in de havens te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 2 Juli, te 11 uren. Raming *f* 6745.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het door gemetselde duikers vervangen van 2 houten bruggen in den Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, in 2 perceelen: perceel 1, duiker over de Rijnwetering, raming *f* 3760; perc. 2, duiker over de Verloren Zoog, raming *f* 3620. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 3 en 5 Juli.

Donderdag, 16 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulsche Vaart, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 9 Juli. Raming *f* 2230.

Vrijdag, 17 Juli.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het stellen van rijsschuttingen, het doen van strooibopdingen en het maken van afraeteringen in de duinen op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doeschate, beiden te Leeuwarden. Aanw. 10 Juli. Raming *f* 6200.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van wate[illegible], aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van eene [illegible]n door eene ijzeren draaibrug over het Apeldoorsche kanaal, a. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den buitengewoon-opzichter Mendemans, te Dieren. Aanw. 9 en 11 Juli. Raming *f* 5980.

Woensdag, 22 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oevervoorziening langs het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van bevestigingswerken tegen aanvaring bij de draaibrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (kanaal Amsterdam—Merwede). Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 15 Juli. Raming *f* 9000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de voltooiing van het station Geertruidenberg met spoorwegharen, kaaimuur, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afsluitingen en eenige verdere werken voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 14 en 15 Juli, te 12 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Bosch, 12 Juni: het uitvoeren van buitengewone herstellingen en verrieswingen aan de gebouwen en verdere werken, behoorende tot het Rijkswoer over de Maas te Lit, provincie Noordbrabant; minste inschr. was A. de Bijl, te Lit, voor *f* 2074. Raming *f* 2400.

Hasselt, 12 Juni: het verhoogen van een perceel der Staphorsterstouwe, tusschen Hamingen en De Garste; minste inschr. was G. van Doorn, te Hasselt, voor *f* 1825.

Vlissingen, 12 Juni: de vernieuwing, het herstel en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram- en rijswerken van het waterschap Groote-en-Kleine-Isabella; ingek. 7 bilj., als:

H. Klaassen,	te Zaamslag,	*f* 1760
C. Kieleman,	» Neuzen,	» 1760
I. de Rniscber,	» Biervliet,	» 1703
G. Meertens,	» Hoek,	» 1680
J. Jansen,	» Neuzen,	» 1485
D. de Doelder,	» idem	» 1427
A. Thoens,	» idem	» 1345

gegund.

Gorichem, 13 Juni: het maken van den watertoren, de filters en bezinkbassins en eenige verdere werken, ten behoeve van de waterleiding te Gorichem; ingek. 13 bilj., als:

H. Stelwagen,	Rotterdam,	*f* 66,700
M. A. Treffers,	Gorichem,	» 65,783
G. J. v. Heek & Co.,	Delft,	» 64,785
J. C. Tom,	Rotterdam,	» 64,388
P. G. Winters,	Kralingen,	» 62,400
G. A. v. Spanje,	Rotterdam,	» 61,980
G. de Hoog,	Gorichem,	» 61,900
H. J. Nederhorst,	Gouda,	» 61,554
W. P. v. d. Laan,	Rotterdam,	» 60,759
J. H. Joseph,	Helder en J. Spruijt, Kralingen,	» 59,989
W. L. Scharn,	Sliedrecht,	» 59,900
H. Wienhoven,	Schiedam,	» 55,537
H. Schuijt,	Alkmaar en C. de Ruijter, Hardinxveld,	» 54,974

Rotterdam, 13 Juni: de levering aan de Rotterdamsche Diergaarde van 20 omrasteringshekken en 20 dierenperkhokken; ingekomen 21 bilj., als:

L. J. Smits,	Rotterdam,	*f* 749
J. v. Molenschot,	Teteringen,	» 680
J. Th. v. d. Cammen,	Rotterdam,	» 645
A. J. v. d. Cammen,	idem	» 623.50
Wed. J. W. F. Kraus,	idem	» 620
J. T. v. Vuuren,	Amsterdam,	» 617.50
P. v. Wingerden,	Vrijenban,	» 610
Erven J. C. Rieve,	Rotterdam,	» 597
F. J. Ravestein & Co.,	idem	» 560
F. A. Bovelander & Co.,	's-Hage,	» 560
F. J. Rijbard,	Hilversum,	» 560
Joh. Abersen,	Obt.	» 523
Merkelbach v. Enkhuizen & Co.,	Breda,	» 505
F. Verseimmen,	Utrecht,	» 499.40
G. A. Horn,	Amsterdam,	» 471
Th. Lemen,	Kralingen,	» 468
R. Knippenberg en C. v. d. Lee,	Rotterdam,	» 453
Jb. de Haas & Zn.,	idem	» 437.50
W. J. Schiltman,	idem	» 400
A. Breman,	Apeldoorn,	» 387
A. Nieuwstad,	Zwijndrecht,	» 359

Delft, 13 Juni: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van:

1o. 25,000 KG. gascokes; minste inschr. waren Gebr. Van der Velden, te Delft, à *f* 0.01[illegible] per KG.

2o. 350 KG. loodplaat d. 0.0035, 25 KG. loodplaat d. 0.0020, 25 KG. loodplaat d. 0.0011; minste inschr. was J. Leeuwenberg, te Delft, elk à *f* 0.14[illegible] per KG.

Bergen-op-Zoom, 13 Juni: het bouwen van een uitwateringsluis, een duikersluize en het leggen van een leidelding, onder beheer van den architect R. H. C. v. Someren; ingekomen 11 bilj., als:

H. M. Gruijtjes,	te 's-Bosch,	*f* 34,450
J. B. Ranijmakers,	» Wouw,	» 32,900
J. v. Duuren,	» Zaltbommel,	» 31,000
W. Lammers,	» Strijen,	» 30,976
Van Heek & Co.,	» Delft,	» 29,200
J. C. Hornstra,	» Bergen-op-Zoom,	» 27,859
H. J. Horsten,	» idem	» 27,855
M. Verhoeven,	» Prinsenhage,	» 27,350
H. Oppenbrouwers,	» Steenbergen,	» 26,760
W. Lek,	» idem	» 26,750
J. Hilfen,	» Grave,	» 24,485

gegund.

Raming *f* 28,060

Amsterdam, 15 Juni: het bouwen van eene brug met waterval en van 2 duikers, in het in-aanleg-zijnde park, in den (Binnendijksche-Buitenwalderschen polder; ingek. 5 bilj., als:

P. Verbruggen,	te Waddinksveen,	*f* 6140
W. Ambagtsheer,	» Amsterdam,	» 5797
A. v. Zebt,	» idem	» 5357
J. J. Fonteijn,	» idem	» 5349
G. Boon,	» Uithoorn,	» 4925

Maastricht, 15 Juni: het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in de gebouwen der Rijkskweek- en leerschool; ingekomen 5 bilj., als:

A. R. Rutgers,	te 's-Hage,	*f* 8200
J. H. Meijers,	» Maastricht,	» 7840
H. M. Horrix,	» 's-Hage,	» 7800
Wed. Pieters & Zonen,	» Maastricht,	» 7350
J. T. Klein,	» idem	» 7200

Nijmegen, 15 Juni: het aanleggen van eene rijwielbaan met wat daartoe behoort, onder van de ingenieurs Van Hasselt en De Koning; ingek. 6 bilj., als:

W. v. Hasselt,	Nijmegen,	*f* 6815
A. Th. Opsmeer,	idem	» 4582
C. v. d. Heuvel,	Yarik,	» 4189
A. H. Verheij en J. H. v. d. Ven,	Nijmegen,	» 3960
H. J. Versteeg,	Oosterbeek,	» 3803
W. H. de Haan,	Elden.	» 3746

gegund.

St.-Maartensdijk, 15 Juni: het vernieuwen van 485 M² leiendak aan het koor der Hervormde kerk, benevens het aanbrengen van nieuwe looden goten; ingekomen 7 bilj., als:

J. Beaufort,	te St.-Maartensdijk,	*f* 1895
A. Rijeberg,	» idem	» 1785
D. Barbig,	» idem	» 1775
J. M. Kaufmann,	» idem	» 1740
A. v. Damme,	» idem	» 1729
A. v. Benzoijen,	» idem	» 1729
S. C. Muller Jr.,	» idem	» 1725

gegund.

Delft, 16 Juni: het verbreeden der Oudemanhuistoeg en het bouwen van een nieuwe brug over de Voldersgracht; ingek. 8 bilj., als:

G. J. v. Heek & Co.,	te Rotterdam,	*f* 3100
W. N. Ypenburg,	» Delft,	» 2750
J. F. Luxemburg,	» idem	» 2637
J. R. Vos,	» idem	» 2627
W. F. C. Schaap,	» idem	» 2540
Gebr. J. J. J. Lacus,	» idem	» 2530
C. v. d. Boom,	» idem	» 2489
D. Huurman,	» idem	» 2388

gegund.

Haarlem, 16 Juni: het maken van eene israëlietische begraafplaats met kapel enz., aan de Amsterdamscheurt, te Haarlemmerliede; minste inschr. was G. van Abs, te Haarlem, voor *f* 3190.

Vlaardingen, 16 Juni: de verbreeding der haven, benevens het maken van een basaltmuur, houten beschoeiingen, enz. enz., onder directie van den ingenieur-architect J. I. van Waning; ingek. 6 bilj., als:

H. J. Nederhorst,	Gouda,	*f* 150,600
J. K. Tom,	Rotterdam,	» 153,983
H. Wienhoven,	Schiedam,	» 149,900
Ch. P. W. Dessing en L. Brouwer,	Gouda,	» 149,700
B. Kroon,	Buiksloot en	
M. Deutekom,	Amsterdam,	» 144,600
Ph. Verbreggen,	Waddinksveen,	» 140,865

Amsterdam, 16 Juni: het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Lijnbaansgracht hij de Rezengracht; minste inschr. was J. de Boer, voor *f* 6395.

Lisse, 16 Juni: het bouwen van een schoolgebouw en het verrichten van bijbehoorende werken, aldaar, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.; ingek. 13 bilj., als:

P. Bings,	Santpoort,	*f* 18,910
J. v. d. Veldhuijsen,	Haarlem,	» 18,500
J. B. Lasschuit,	idem	» 18,000
C. v. Soest,	Beverwijk,	» 18,000
C. v. d. Zaal,	Lisse,	» 17,888
F. Luyten,	Amsterdam,	» 17,472
C. Filippo,	Leiden,	» 17,429.60
H. C. v. d. Velde,	Haarlem,	» 17,200
Gebr. Schoonagel,	idem	» 16,930
J. C. Guldemond,	Sassenheim,	» 16,485
J. v. Sorsellen en J. Giebels,	Haarlem,	» 16,200
N. v. Ommeren,	idem	» 15,783
H. Brink,	Haarlemmermeer,	» 14,720

Wommels, 17 Juni: het maken van een zinkput, afvoergoot, bestratingen, herstelling aan de ophaalbrug te Wommels; aangenomen door door J. Dijkstra, te Welsrijp, voor *f* 127. De begroting was *f* 135.46.

's-Hage, 17 Juni: 1o. het onderhoud en herstel der werken aan de Nieuwe-Maas, het Scheur en de Hartel, van 1 Juli '85—30 Juni '86; ingek. 6 bilj., als:

B. de Waard,	te Nieuwenhoorn,	*f* 41,900
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 35,400
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 33,900
L. A. v. Haaften,	te Sliedrecht,	*f* 32,980
G. A. v. Hattem,	» idem	» 31,800
L. Kalis Kz.,	» idem	» 31,470

2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovendeel der Nieuwe-Merwede, gedeeltelijk door middel van Rijks-stoombaggervaartuigen, met de bediening dier vaartuigen, benevens de uitvoering van eenige oeverwerken; ingek. 6 bilj., als:

L. Kalis Kz.,	te Sliedrecht,	*f* 37,500
A. L. v. Wijngaarden IJz.,	» idem	» 34,700
G. A. v. Hattem,	» idem	» 34,500
L. A. v. Haaften,	» idem	» 34,200
A. G. Huyskes,	» Hedel,	» 29,119
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 27,658

3o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeente Doremburg (Bemmel), langs den linkeroever van het Pannerdensche kanaal; ingek. 6 bilj., als:

G. J. Mol,	te Kuilenburg,	*f* 7989
J. H. Hoijinck,	» Panneerden,	» 7840
F. E. Terwindt,	» idem	» 7742
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 7222
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 6940
J. H. v. Heuwijk,	» Lobit,	» 6840

4o. het maken van 5 dwarskribben onder de gemeente Lienden, aan den linkeroever van den Nederrijn; ingek. 10 bilj., als:

A. Boer Wz.,	Sliedrecht,	*f* 17,336
J. H. v. Heuwijk,	Lobit,	» 17,110
Th. v. d. Bogaard,	Leeuwen,	» 16,109
W. Bapperman,	Nederhemert en C. v. Amoos, Nieuwaal,	» 15,800
B. C. Kortleever,	Geertruidenberg,	» 15,400
G. Spierug,	Gameren,	» 15,247
F. E. Terwindt,	Pannerden,	» 15,000
L. v. d. Heuvel,	Werkendam,	» 14,824
G. J. Mol,	Kuilenburg,	» 13,709
L. A. v. Haaften,	Sliedrecht,	» 12,900

5o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijksrivierwerken op den Geldersche-IJssel, met het onderhoud ervan van 1 Juli '85—30 Juni '86, in 3 perceelen:

perc. 1 ingekomen 6 bilj., als:

J. H. Hoijinck,	te Pannerden,	*f* 15,186
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 14,500
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 13,078
J. H. Heuwijk,	» Lobit,	» 12,990
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 12,423
B. C. Kortleever,	» Geertruidenberg,	» 12,378

perc. 2 ingekomen 5 bilj., als:

B. C. Kortleever,	te Geertruidenberg,	*f* 13,294
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 13,269
F. E. Terwindt,	» idem	» 12,620
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 12,235
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 11,780

perc. 3 ingek. 5 bilj., als:

K. Schut,	te Kampen,	*f* 16,500
A. Blocks,	» Zwolle,	» 15,940
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 15,900
J. Wijnholt,	» Kampen,	» 15,765
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 15,078

Kerkdriel, 17 Juni: eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk, toren, pastorie en kosterswoning der Herv. gemeente; ingek. 4 bilj., als:

G. v. d. Anker Lz.,	te Driel,	*f* 1590
G. Essens,	» Maren,	» 1469
W. Vissers,	» Driel,	» 1379
L. J. Metz,	» Zaltbommel,	» 1347

Elze, 17 Juni: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steengoèiingwerken aan de waterkeering van het waterschap Bruinisse; ingekomen 12 bilj., als:

M. Onderdijk,	te Sirjansland,	*f* 14,429
M. Bezes,	» Koljnsplaat,	» 13,899
J. de Rijke,	» Sirjansland,	» 13,809
P. Verburgh,	» Koljnsplaat,	» 13,725
C. Meerman,	» Sint-Annaland,	» 13,685
A. Foudraine,	» Goes,	» 13,490
L. v. Popering,	» Bruinisse,	» 13,190
J. v. Stiren,	» Zierikzee,	» 13,000
Jac. de Rijke,	» Stavenisse,	» 12,844
B. den Exter v. d. Brink,	» Krabbendijke,	» 12,371
C. Bolier,	» Bruinisse,	» 12,333
A. v. Popering,	» idem	» 12,239

Aalten, 17 Juni: de verbouwing van de school te Bredevoort; ingekomen 6 bilj., als:

Te Siepe,	te Winterswijk,	*f* 8665
C. ter Haar,	» idem	» 7990
Lichtenberg,	» idem	» 7499
S. ten Bokkel,	» Aalten	» 7049
Van der Linden,	» Ambt-Delfzijl,	» 6738
A. Ubbink,	» Bredevoort,	» 6499

Nog niet gegund.

Haarlem, 18 Juni: het maken van eene brug over de Nieuwegracht, tegenover het Nassauplein en Kennapark, met daarbijbehoorende bestratingen, te Haarlem; ingek. 15 bilj., als:

B. J. v. Lieut,	te Haarlem,	ƒ 35,420
J. Stenters,	» idem	» 35,295
G. J. v. Beek,	» Delft,	» 34,632
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 34,600
H. v. Es,	» Haarlem,	» 34,490
Fontein,	» Amsterdam,	» 33,810
M. Mulder,	» Haarlem,	» 32,680
J. B. Lasschuit,	» idem	» 32,402
G. P. J. Beccari,	» idem	» 32,196
L. Kok,	» Ijmuiden,	» 32,000
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 31,574
A. Vos Rz.,	» Amsterdam,	» 31,500
C. Roncin,	» Haarlem,	» 31,228
H. Louden,	» idem	» 29,747
B. Zuithof,	» idem	» 29,629
gegund. Raming		ƒ 30,612

Groningen, 18 Juni: het maken van een ijzer-reservoir op het terrein van de nieuwe verzamelplaats van fecaliën; minste inschr. was J. K. Kruizinga, te Groningen, voor ƒ 25,686.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 27 JUNI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 29 Juni.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelsche veer aan de Dortsche Kil. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10 district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming ƒ 1720.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene openbare lagere school 2e klasse, in de Kraijenhoffstraat hoek 2e Loeghwaterstraat;

2o. a. het vernieuwen van de watersloven af, en tevens verbreeden van de vaste houten brug no. 100, over de Looiersgracht aan de Lijnbaansgracht;

b. het vernieuwen van de watersloven af der vaste houten brug no. 284, over den Houtkoopersburgwal voor de Markensteeg.

Inlichtingen: voor no. 1 bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101; voor no. 2 aan den Stadstimmertuin, 's morgens van 10—12 uren.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie:

1o. het vernieuwen van den benedenaanlegsteiger in de Oude-Maas aan de Hoikade, aldaar;

2o. het ophoogen en bestraten van gedempte en gerioleerde grachten en sprunken en daarmede in-verband-staande werkzaamheden, met bijlevering van alle materialen.

Werkendam (onder), te 12 uren, door den administrateur van het Kroondomein, op de Koningin-Sophiahoeve: het bouwen van een veestal en wagenloods in steen, met riet gedekt, op de Koningin-Sophiahoeve, en van een melkstal in steen en een wagenloods in planken, met pannen gedekt, op de Koning-Willem-III-hoeve, beiden gelegen in Kroon-en-Zalm, onder Werkendam. Aanw. door den architect-opzichter van het Kroondomein, te 10 uren.

Neede, te 12½ uren, in het logement van Wed. A. Smit: het bouwen eener leerlooierij voor Gebr. Ten Cate. Aanw. te 10 uren.

Haarlem, te 1 uur, door dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, ter secretarie in de Jansstraat: het maken eener brug over de Ringvaart des polders bij Hillegom. Inl. bij den hoofdopzichter, te Haarlem en bij den polderopzichter A. M. Vorstman, aan den Cruquius.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 22 perceelen.

Dinsdag, 30 Juni.

's-Heer Arendskerke, te 10½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken, leveren en plaatsen van meubelen enz. in het gebouw der Rijks-hoogere burgerschool te Bergen-op-Zoom. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen. Raming ƒ 4800.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het doen van eene voorziening aan den oostelijken boord van het langs de A strekkende jaagpad, bij Nieuwe-Statenzijl, behoorende tot de werken van de Binnen-A. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Raming ƒ 4200.

Apeldoorn, te 2 uren, door D. IJsseldijk, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen eener villa, aldaar. Bestek en teekening liggen in genoemd hotel.

Woensdag, 1 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 4 dwarskribben onder de gemeenten Renen en Amerongen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 58 en 59. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te s-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Raming ƒ 18,100;

2o. de uitvoering van werken tot normaliseering van de Waal onder Valburg, Elst, Nijmegen en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 27 en 31. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming ƒ 91,400.

Woerden, te 11 uren, door het college van commissarissen van den Kamerikschen Zandweg, bij A. Buis: de levering van 200 stère fijne grint, ten behoeve van dien weg. Inl. 1 uur vóór de besteding bij den architect N. A. Swanenburg, te Woerden.

Enschedé, te 1 uur, door de firma J. F. Scholten & Zonen, in het Hotel-De Graaff: het vergrooten der stoomwererij.

Enschedé, te 2 uren, op het terrein van de in-aanbouw-zijnde fabriek van Gebr. Van Heek: het schilderen, lood-, zink-, stukadoor- en portlanderwerken, binnen en buiten. Inl. bij den aannemer J. Zandvoort, aldaar.

Bakhuis, te 3 uren, door het polderbest. van Oost-en-Westdongeradeel, in het Hotel-Lijtsema: eenige gewone en buitengewone herstellingen aan eigendommen des polders, in 2 perceelen. Biljetten inzenden bij den voorzitter van het polderbestuur, te Metslawier, 30 Juni, vóór 's avonds 8 uren.

Nijmegen, door de commissie voor den uitleg der stad: de levering van

45 M. zeer solide aarden huizen, wijd 0,60 M.,
240 » idem 0,40 »
65 » idem 0,25 »

Rijswijk (Zuidh.), door het best. van den Plaspoelpolder, aan Witzenburg: het vijfjarig onderhoud van de boezemkade langs de Kastanjewatering, in dien polder.

Donderdag, 2 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene pontwachterswoning aan het veer over den mond van het zijkanaal naar Halfweg, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 4520.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het maken van eene waterkeering ten behoeve van 's Rijks krankzinnigengesticht, te Medemblik. Inl. bij den ingenieur B. Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 4800.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van:

60,000 stuks Quenast- of Ben-Ahinkeien;
100,000 vlakke en 50,000 gebroken straatklinkermoppen;
350 M. trottoirband;
p. m. 1000 M³ zuiver scherp rivierzand en 1000 M³ plaatzand;
eenige houtwaren;
benevens het maken en leveren van 2 pramen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van open goederenwagens en reservedeelen, ten dienste van den stoomtramweg in Atjeh.

Breda, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering van minstens 275,000 KG. steenkolen.

Wierum, 's avonds 6 uren, door het dijksbest. der Contributie-zeedijken van Westdongeradeel, bij Hagen: het bezinken en heien van 383 M. palen, in 2 perceelen, als: 63 M. ten westen van Moddergat en 120 M. bij Wierum; 200 M. ten westen van Wierum. Aanw. te 3 uren.

Vrijdag, 3 Juli.

Kapelle (Zeel.), te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Willem-Annapolder, in het gemeentehuis: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van dien polder.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venlo. Raming ƒ 2100;

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen. Raming ƒ 980;

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming ƒ 1000.

Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen eener bewaarschool op het Assenplein. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 29 Juni, te 2 uren.

Zaterdag, 4 Juli.

's-Heer Arendskerke, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw op den Ulenburg: het vernieuwen van eene brug bij het fort St.-Andries. Raming ƒ 2600. (Herbesteding.)

Hengelo (G.), te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de oude school tot gemeentehuis.

Deventer, te 12 uren, voor rekening van Mr. H. G. Kronenberg, in het café-Duym: het bouwen van eene villa, aan het Singel, aldaar. Aanw. 1 Juli, te 11½ uren. Biljetten inzenden dagen vóór de besteding, bij den architect M. K. Smit, te Dieren, of wel bij den besteder.

Zaandam, te 12 uren, door het best. van den Halerbroek- of Kalverpolder, in Het Vergulde Paard: het driejarig onderhoud van den watermolen des polders. Aanw. 1 Juli, te 10 uren.

Franeker, te 12 uren, ten raadhuize: de levering van 200 stère grove, gehorde riviergrint.

Sint-Filipsland, te 1 uur, door den grondeigenaar Neuman (te Ginneken), in het logement van Wed. Mol: het bouwen van een nieuw woonhuis en verdere werken op het hof «Nicke", in den Anna-Jacobapolder. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 10 uren.

Leeuwarden, te 1½ uren, door burg. en weth.: de levering van 80,000 Hl. Engelsche gaskolen.

Nieuwepekela, door het gemeentebest.: de levering van 80 à 100 mille Waalstraatklinkers. Monsters uiterlijk 4 Juli te zenden aan het gemeentebestuur.

Maandag, 6 Juli.

Brummen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een grintweg door de Haankstraat, lang ongeveer 1380 M. Aanw. 30 Juni, te 11 uren, op de grens van de gemeenten Zutfen en Brummen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verlagen van de bruggen over de Prinsengracht in de Leliegracht en over de Leliegracht in de Prinsengracht;

2o. de levering van ruim 19 tons ballijzer, voor genoemde bruggen;

3o. het rioleeren van eenige straten in de gemeente.

Inl. voor no. 1 en 2 ten kantore van den stadsarchitect, en voor no. 3 bij den stadsingenieur, beiden Raadhuis.

Nunen, te 12 uren, door burg. en weth. van Woensel en van Nunen, op het raadhuis:

1o. het maken van een keiweg van Woensel naar Nunen;

2o. het maken van een keiweg van Nunen naar het station op het Eeneind.

Inl. bij de opzichters van den prov. waterstaat H. S. F. Koenen, te Eindhoven en Th. Schoonderbeek, te Helmond.

Dinsdag, 7 Juli.

Haarlem, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verbeteren der linie van Spaarndam en der positie aan de Liede (3e gedeelte). Inl. bij genoemden ingenieur en in de directiekeet aan de haven te Spaarndam. Aanw. 30 Juni, te 1½

uren. Raming *f* 76,700. Blij. inzenden 6 Juli, vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur, Ripperdapark, no. 11, te Haarlem.

Woensdag, 6 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van buitengewone herstellingen en voorzieningen aan de dwarskribben nos. 37, 84 en 85, in de Boven-Merwede, onder Sliedrecht en Papendrecht. Aanw. 1 Juli. Raming *f* 15,200.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van een ijzeren werkraarluig.

Balk, te 12 uren, ter secretarie van Gaasterland: het stichten van een schoollokaal enz. te Wijkel, het verbouwen van de school te Balk, en van de onderwijzerswoning te Harich, in 3 perceelen. Aanw. 6 Juli, te 11 uren te Wijkel, te 1 uur te Balk en te te 3 uren te Harich.

Vrijdag, 10 Juli.

St.-Annaland, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot verdediging van den oever en het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken van werken aan de steigers en aanlegplaatsen in de havens te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den ingenieur Lubrija, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Aanw. 2 Juli, te 11 uren. Raming *f* 6745.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het door gemetselde duikers vervangen van 2 houten bruggen in den Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, in 2 perceelen: perceel 1, duiker over de Rijnwetering, raming *f* 3760; perc. 2, duiker over de Verkaren Zeug, raming *f* 3620. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 3 en 5 Juli.

Dinsdag, 14 Juli.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 424, het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op elk der stations Fijenoord en Zwolle, in 2 perceelen. Raming: perceel 1 *f* 5000, perceel *f* 1750. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectie-ingenieurs W. Hoeufft, te Rotterdam en W. J. Kiek de Reus, te Meppel. Aanw.: perc. 1, 2 Juli, te 10 uren, perc. 2, 6 Juli, te 12 uren.

Woensdag, 15 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het uitdiepen van een gedeelte der spoorwegharen te Fijenoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur, te Rotterdam. Aanw. 7 en 8 Juli, te 11 uren. Raming *f* 20,000.

Donderdag, 16 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Keulsche Vaart, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 9 Juli. Raming *f* 2230.

Benschop, te 11 uren, door burg. en wethouders: het verbouwen en vergrooten van de openbare lagere school no. 1, in de kom der gemeente. Inl. bij den architect M. C. van Wijngaarden, te Oudewater. Aanw. 11 Juli, te 10 uren.

Borsele, te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteus waterschap Ellewoudsdijk en den calamiteusen Borselepolder, in de Directiekost: het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuze waterschap Ellewoudsdijk. Aanw. 10 en 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 31,320.

Borsele, te 2 uren, in de Directiekeet van het waterschap: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van het waterschap Ellewoudsdijk en den polder Borsele. Aanw. 10 en 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 18,578.47.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren huizen, hulpstukken en zinkerbuizen, tot een gezamenlijk gewicht van 2.912.645 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Vrijdag, 17 Juli.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het stellen van rijsschuttingen, het doen van strooibestingen en het maken van afrasteringen in de dijnen op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw. 10 Juli. Raming *f* 6300;

2o. het vernieuwen van de brug no. 1, genaamd de Hoogebrug, bij Dokkum, over het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesvertaat Aanw. 10 Juli. Raming *f* 5930.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van eene houten door eene gijzeren draaibrug over het Apeldoornsche kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den buitengewoon-opzichter Meulemans, te Dieren. Aanw. 9 en 11 Juli. Raming *f* 5960.

Maandag, 20 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart in den kunstweg Nederweert— Leveroy, met bijbehoorende brugwachterswoning, onder de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 13 Juli. Raming *f* 14,000.

Woensdag, 22 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververzoeriening langs het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van beveiligingswerken tegen aanvaring bij de draaibrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (kanaal Amsterdam—Merwede). Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 15 Juli. Raming *f* 9000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de sofdoiing van het station Geertruidenberg met spoorweghaven, kaaimuur, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afsluitingen en eenige verdere werken voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 14 en 15 Juli, te 12 uren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Zutfen, 17 Juni: het afbreken van een gebouwtje in den Gewelddigershoek en het aldaar bouwen van een onder- en bovenwoning, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 11 bilj., als:

G. J. Boerstoel,	te Brummen,	*f* 2360
H. Langenberg,	» Zutfen,	» 1920
G. J. Koordeman,	» idem	» 1830
H. L. Hamer,	» idem	» 1827
R. v. d. Velden,	» idem	» 1806
G. J. Grooters,	» idem	» 1796
F. B. J. Wiegman,	» Brummen,	» 1789
J. H. Rondeel,	» Zutfen,	» 1785
A. J. Pasman,	» idem	» 1776
G. J. Kerkmeger,	» idem	» 1775
W. Uiterwijk,	» idem	» 1729

gegund.

's-Hage, 19 Juni: de vernieuwing van de vaste brug over den Noordwest-buitensingel; ingekomen 19 bilj., als:

C. de Groot,	te Dordrecht,	*f* 6960
J. v. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 6875
G. A. v. Spange,	» Rotterdam,	» 6200
H. v. Bergen Henegouwen,	» 's-Hage,	» 6169
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 6000
Gebr. Houtman,	» idem	» 5998
G. J. v. d. Horst,	» idem	» 5985
G. Keij,	» Rotterdam,	» 5890
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 5889
P. v. d. Loo,	» idem	» 5810
W. Lamkamp,	» idem	» 5689
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 5640
W. P. Teunisse,	» 's-Hage,	» 5515
Gebr. De Vos,	» idem	» 5498
C. de Vreede,	» idem	» 5450
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 5400
J. C. Diercks en A. de Waard,	» idem	» 5196
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 4895
P. v. Vliet,	» idem	» 4700

's-Hage, 19 Juni: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Oosterhout, tot 31 Maart '86; minste inschr. was H. G. van Hasselt, te Oosterhout, voor *f* 809.

Elshout, 19 Juni: het bouwen van een woon- en winkelhuis en 6 arbeiderswoningen, aldaar, voor F. H. Brinkman, onder beheer van den architect J. J. Mulder, te Ameide; minste inschr. was P. Kraaijevold, te Sliedrecht, voor *f* 7800.

Wormerveer, 20 Juni: het maken van een fabriksgebouw bij de papierfabriek De Eendracht, te Wormer, voor Van Gelder Zonen, onder beheer van de bouwkundigen M. Stam & Zn.; minste inschr. was V. F. Braun, te Beverwijk, voor *f* 3262.

Hoek, 20 Juni: het bouwen van eene openbare school; ingekomen 8 bilj., als:

C. Maters,	te Vlissingen,	*f* 23,800
C. F. v. Fraeijenhove,	» Neuzen,	» 23,000.05
J. Kolijn,	» idem	» 20,540
P. Duijvestein,	» Zaamslag,	» 20,400
J. Verijser,	» Aksel,	» 20,275
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 19,900
J. de Feijter,	» Hoek,	» 19,720
G. J. Balkenstein,	» Neuzen,	» 19,488

Wolvega, 20 Juni: het verbouwen der school en onderwijzerswoning te Blesse; ingekomen 14 bilj., als:

J. Eisinga,	te Korteuwaag,	*f* 4884
G. R. de Boer,	» Steggerda,	» 4780
S. A. Faber,	» Koudum,	» 4739
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 4576
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 4551
J. J. Bouma,	» Langezwaag,	» 4429
D. J. Kóning,	» Ureterp,	» 4340
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 4300
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 4164
S. J. Lenstra,	» Wolvega,	» 4096
J. Nijholt,	» idem	» 4074
G. J. de Boer,	» Blesse,	» 4060
P. J. Vonk,	» Ureterp,	» 4035
J. G. Hofman,	» Blesse,	» 3968

gegund.

Dordrecht, 20 Juni: het bouwen van een vrachtuigenloods op Verloren Kost, te Brielle, onder beheer der genie te Dordrecht; ingek. 7 bilj., als:

P. v. Driel,	te Dordrecht,	*f* 32,426
B. Voorhendag Az.,	» idem	» 32,200
J. Bout,	» Brielle,	» 31,997
G. J. v. Heek,	» Delft,	» 31,870
A. du Yijs,	» Dordrecht,	» 31,664
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 29,890
M. L. Veenenbos,	» Brielle,	» 29,889

Maastricht, 22 Juni: het maken van een brandgevel, het maken van lichtramen, het afbreken van een gebouwtje en het optrekken eener brandstoffenbergplaats, benevens het verrichten van onderhoudswerken aan het Rijksarchiefgebouw te Maastricht; ingekomen 4 bilj., als:

J. P. Trevin,	te St.-Pieter,	*f* 6000
J. Ummels,	» Maastricht,	» 5887
J. Schenk,	» idem	» 5740
J. Meijers,	» idem	» 5729

Amersfoort, 22 Juni: het maken van twee paar sluisdeuren en het vernieuwen en verlagen van drie steenen beggen; gegund aan J. G. v. d. Geest, te Amersfoort, voor *f* 4830.

Leiden, 22 Juni: de vernieuwing van de binnenbetimmering der Hooglandsche kerk, te Leiden;

hoogste inschr.	B. Planjer,	*f* 13,500
minste »	T. Los,	» 8,744
Raming		» 9,000

Utrecht, 23 Juni: 1o. Bestek no. 92, het maken en leveren van stalen tongbewegingen met toebehooren en ijzeren excentrieken voor de Staatsspoorwegen; ingekomen 7 bilj., als:

Hoerder Bergwerks und Hütten-Verein, Hoerde,
210 stel tongbewegingen al *f* 65,100
110 ijzeren excentrieken » » 3,740
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,
f 266.50 per stel tongbewegingen
28.— » » excentriek
Fried. Krupp, Essen,
f 506.— per stel tongbewegingen
53.— » » excentriek
Union Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- und Stahlindustrie,
f 275.— per stel tongbewegingen
25.— » » excentriek
Société anonyme des forges et ateliers de la Construction de la Biesme, Bouffioulse,
f 270.— per stel tongbewegingen
28.50 » » excentriek
La métallurgique, Société anonyme de construction de Bruxelles,
f 312.— per stel tongbewegingen
28.— » » excentriek

2o. Bestek no. 93, de levering van omwendbare puntstukken en kruisstukken van gegoten staal, en van stalen contrarails met toebehoren:

	perc. 1	perc. 2
Fr. Krupp, Essen,	1 : 10 *f* 105	1 : 10 *f* 35.50 p. stel
	1 : 9 91	1 : 9 34.80
	1 : 8 87	1 : 8 29.50
	1 : 5 120	
	kruisstukken	
	1 : 10 122.75	
	1 : 5 123	
Maschinenfabrik Deutschland, Dortmund,		1 : 10 39.50
		1 : 9 38.—
		1 : 8 32.50
Veuve Alphonse Frédérique, Luik,		30.70 p. stel
Bochumer Verein für Bergbau und Stahlindustrie, Bochum,	1 : 10 88	
	1 : 9 84	
	1 : 8 83	
	1 : 5 228	
	kruisstukken	
	1 : 10 112	
	1 : 5 110	
F. Asthöwer, & Co., Annen,	1 : 10 123.25	
	1 : 9 111.25	
	1 : 8 111	
	1 : 5 171	
	kruisstukken	
	1 : 10 162.50	
	1 : 5 171.75	
	te zamen 28,916.50	
Union Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen-und Stahlindustrie,		1 : 10 37.—
		1 : 9 33.50
		1 : 8 29.25

Delft, 23 Juni: de levering aan de artilleriestapel- en constructiemagazijnen van:

perc. 1, 75.060 KG. wit Zweedsch houtskoolkroonijzer; minste inschr. waren L. Passehl & Co., te Lubeck, à *f* 8.75 per 100 KG.;

45.000 KG. grijs idem; minste inschr. deuxlhin, à *f* 8.25 per 100 KG.

perc. 2, 936 KG. rond staafijzer à *f* 14.45, 160 KG. tin in blokken, à *f* 112.20, 27,00 KG. koper in blokken, à *f* 61.70 en 40 KG. loodplaat, à *f* 15.20, alles per 100 KG.; aangenomen door R. S. Stokvis & Zonen, te Rotterdam.

Hellevoetsluis, 24 Juni: 1o. het maken van 2 regenbakken op 's Rijks werf; minste inschr. was C. Bos Az., te Dordrecht, voor *f* 4600;

2o. het uitbaggeren van de haven en het dok der marine; minste inschr. was dezelfde, à *f* 0.14 per M³ voor de haven, *f* 0.15 voor het dok met de machine en *f* 0.60 met den beugel.

Bolsward, 24 Juni: het aanvoeren van den houten beschoeiingswal en het daarvoor in de plants maken van een walmuur van Friesche klinker op eene fundeering van dennenhout; ingekomen 15 bilj., als:

J. J. Roode,	te Makkum,	*f* 4276
R. Jonkers,	» Oosterlittens,	» 3997
C. H. v. d. Kooi,	» Bolsward,	» 3960
N. Feenstra,	» Makkum,	» 3810
S. de Jong,	» Lemmer,	» 3785
T. Smeins,	» Makkum,	» 3727
B. v. Duren,	» Welrijp,	» 3690
D. Gerritsma,	» Bolsward,	» 3640
A. T. Schaafsma,	» Harlingen,	» 3638
H. Lammertsma,	» Bolsward,	» 3490
A. T. Joustra,	» Baard,	» 3487
A. Hamersma,	» Bolsward,	» 3475
D. Flapper,	» idem	» 3333
J. Jorritsma,	» idem	» 3293
J. S. Oosterbaan,	» idem	» 3210

gegund.

Raming	*f* 3536

Nijmegen, 24 Juni: het afbreken van bestaande gebouwen, het maken van nieuwe gebouwen, het vernieuwen van een gedeelte van het Oud-burgergasthuis, onder beheer van de ingenieurs Van Hasselt & De Koning; ingek. 17 bilj., als:

W. P. H. Corvellier & Co.,	Nijmegen,	*f* 71,990
N. v. Eck,	idem	» 58,244
H. v. d. Sand,	Arnhem,	» 55,895
B. Witzand en C. Eckhardt,	Almeloo,	» 55,790
J. v. Groenendaal,	's-Hage,	» 55,735
A. A. v. Dommelen,	Druten,	» 55,000
H. Jansen,	Nijmegen,	» 54,796
F. Buskens,	Ubbergen,	» 54,149
A. Eh. Opsomer en C. F. Eijkelen,	Nijmegen,	» 53,873
A. C. Vink,	Utrecht,	» 53,795
A. C. Paardekooper,	's-Hage,	» 53,123
A. Beuming en J. Teunissen,	Nijmegen,	» 51,469
E. J. Weijers,	idem	» 50,995
J. Knoops,	idem	» 50,995
G. J. v. Heek & Co.,	Delft,	» 50,532
J. v. Burk en W. Wissing,	Westervoort,	» 49,500
H. W. v. d. Waarden,	Nijmegen,	» 49,341

's-Hage, 24 Juni: 1o. het verdiepen van het Mallegat en een gedeelte van de Dortsche Kil, onder de gemeenten Dubbeldam en 's-Gravendeel; ingek. 2 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz.,	te Sliedrecht,	*f* 70,000
G. A. v. Hattum,	» idem	» 44,900

2o. het verrichten van graaf- en baggerwerk op het bovendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 109 en 110, onder de gemeente Werkendam; ingekomen 6 bilj., als:

A. G. Huyskes,	te Hedel,	*f* 28,550
A. L. v. Wijngaarden IJz.,	» Sliedrecht,	» 27,700
L. A. v. Haaften,	» idem	» 27,600
A. Boer Wz.,	» idem	» 26,572
A. Volker Lz.,	» idem	» 24,700
P. A. Bos,	» Gorichem,	» 23,500

3o. het maken van milenhazaltsteenglooiing tegen het buitenbeloop van den Rijksdeem van den zuider den Oostelijken Opslag, langs den rechteroever van de Nieuwe-Merwede, onder de gemeente Werkendam; ingek. 17 bilj., als:

R. de Waard,	te Nieuwenhoorn,	*f* 7680
T. Kleyn,	» Sliedrecht,	» 7498
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 7465
A. G. Huyskes,	» Hedel,	» 7330
L. Mol,	» idem	» 7296
G. D. Bolier,	» Sliedrecht,	» 7275
D. v. d. Plas,	» Hardinksveld,	» 7198
G. de Haas,	» idem	» 7191
G. Beenhakker Gz.,	» Sliedrecht,	» 7144
H. Dubbeldam,	» Gorichem,	» 7124
J. B. Sjerp,	» Rotterdam,	» 7090
A. Prins Thz.,	» Sliedrecht,	» 7039
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 6969
W. Volker,	» Sliedrecht,	» 6948
A. Boer Wz.,	» idem	» 6935
L. v d. Beurel,	» Werkendam,	» 6834
B. v. d. Beurel,	» idem	» 6827

4o. het maken van verdedigingswerken aan den rechteroever der doorgraving aan den Hoek-van-Holland, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee; ingekomen 6 bilj., als:

L. A. v. Haaften,	Sliedrecht,	*f* 20,000
A. Boer Wz.,	idem	» 19,847
T. de Groot,	Giesendam,	» 19,837
A. Volker Lz.,	Sliedrecht en H. A. Bos, Gorichem,	» 18,900
C. v. d. Plas,	Hardinksveld,	» 18,298
B. de Waard,	Nieuwenhoorn,	» 17,880

5o. het verrichten van baggerwerk in de Nieuwe-Maas benoorden de Oostpunt van Rozenburg bij Brielle, tot onderhoud van het vaarwater, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,		ƒ 25,700
A. G. Huyskes, Bedel,		» 25,368
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,		» 24,700
G. A. v. Hattum, idem		» 22,900
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		» 21,600
L. Kalis Kz., Sliedrecht,		» 17,670

Assen, 24 Juni: het aanvoeren van het onderen het bouwen van een nieuw magazijn voor H. Smit, onder beheer van den architect J. van Houten; ingek. 7 bilj., als:

B. Winters,	te Assen,	ƒ 1546
D. B. Wiering,	» idem	» 1452
H. Jalving en H. Smallenbroek,	» idem	» 1397
J. en E. Lamberts,	» idem	» 1389
A. de Vries,	» idem	» 1377
G. P. Broekema,	» idem	» 1365
J. P. Broekema,	» idem	» 1355

gegund.

Neuzen, 24 Juni: het gewoon jaarlijksch onderhoud der waterkeerende werken van den Piersenspolder, met het maken van eene beschoeiing ter lengte van 150 M.; minste inschr. was D. de Boelder, te Neuzen, voor ƒ 789.

Willemsoord, 24 Juni: het verrichten van eenige werkzaamheden aan de gebouwen enz. van het maritieme etablissement; ingekomen 23 bilj., als:

A. Bels,	te Helder,	ƒ 15,511
P. Steijaart,	» idem	» 15,500
D. de Vries,	» idem	» 15,488
A. Korff,	» idem	» 15,400
J. Giltjes,	» Petten,	» 15,380
P. Verhey,	» Helder,	» 15,330
J. Duinker,	» idem	» 15,200
P. Duinker,	» Amsterdam,	» 15,098
Gebr. Jansen,	» Helder,	» 15,000
W. de Jong,	» idem	» 14,900
S. Krijnen,	» idem	» 14,500
P. Spruijt,	» idem	» 14,490
A. Vos Hz.,	» Amsterdam,	» 14,400
A. Graaff,	» Helder,	» 13,950
G. Moorman,	» idem	» 13,923
J. F. Philips,	» idem	» 13,888
J. Korff,	» idem	» 13,800
Gebr. Boon,	» idem	» 13,750
J. Th. Moorman	» idem	» 13,550
De Waard en Wijker,	» idem	» 13,200
Gebr. Klein,	» idem	» 12,300
H. Bakker,	» idem	» 12,000
F. H. Joseph,	» idem	ƒ 9999.99

Arnhem, 25 Juni: het driejarig onderhoud van de schigbruggen te Arnhem en te Westervoort, de ijzeren brug over de Lauwersgracht, de havens en de beide uithaalsluizen der gemeentelanderijen; ingek. 14 bilj., als:

G. J. Lucassen en C. J. Bermsen,	te Arnhem,	per 3 jaar ƒ 38,250
B. Bolder,	» idem	» 36,510 per jaar.
B. Geurtsen,	» idem	» 14,962
Th. Elbers,	» idem	» 13,275
H. v. d. Sand,	» idem	» 13,200
M. P. Vale,	» idem	» 13,049
Joh. v. Tell,	» idem	» 12,941
Th. Meijer,	» idem	» 12,521
J. v. Burk en W. Wissing,	» Westervoort,	» 12,440
W. H. de Haan,	» Elden,	» 12,400
J. de Ruijter,	» Arnhem,	» 12,120
J. W. Janssen,	» idem	» 11,980
J. Terwindt,	» Westervoort,	» 11,650
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 11,640

gegund.

Haarlem, 25 Juni: 1o. het verdiepen van eenige gedeelten van het Noordhollandsch kanaal; minste inschr. was W. Goedkoop Az., te Amsterdam, voor ƒ 23,000.

2o. het voortzetten der verbetering van den omringdijk op Marken; minste inschr. waren Gebr. Jansen, te Nieuwediep, voor ƒ 5800.

3o. het herstellen en verbeteren van 's Rijks zeewerken op Urk; minste inschr. was C. F. Sijdel te Vollenhove, voor ƒ 4275.

's-Hage, 25 Juni: de levering aan het departement van binnenlandsche zaken van 13,000 KG. machinekolen en 8000 KG. schaalkolen, of zooveel meer of minder als zal blijken benoodigd te zijn, ten behoeve van de Algemeene Landsdrukkerij; minste inschr. waren:

schaalkolen, B. B. H. Berkhout, te 's-Hage, à ƒ 9 per 1000 KG.;

machinekolen, J. Th. Perquin, te 's-Hage, à ƒ 6.19 per 1000 KG.

Haarlem, 25 Juni: het verbouwen der Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Amsterdam; ingek. 8 bilj., als:

J. P. Riehe en E. Bekker Jr.,	te Amsterdam,	ƒ 7800
A. Aalders,	» idem	» 7776
Firma Knippers en Vree,	» idem	» 7540
J. J. Vissers,	» idem	» 7390
W. Boom,	» idem	» 7248
J. H. Elsevier Stokmans,	» idem	» 7050
A. Paans,	» idem	» 6886
G. Wood,	» idem	» 6646
Ruming		» 8000

's-Hage, 26 Juni: 1o. de rioleering der Van-Kinsbergenstraat; ingek. 16 bilj., als:

C. Meijers,	te 's-Hage,	ƒ 7849
P. Kraijenveld,	» idem	» 5494
W. P. Tzeuwinse,	» idem	» 5480
Van Bergen Henegouwen,	» idem	» 5370
D. Varkenvisser,	» Oudeschie,	» 5125
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 4925
G. A. v. Spanje,	» Rotterdam,	» 4890
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 4775
C. Wijbrands & Co.,	» 's-Hage,	» 4750
J. C. Dierks,	» idem	» 4698
G. Keij,	» Rotterdam,	» 4600
J. de Bruijn,	» 's-Hage,	» 4450
G. J. v. d. Hout,	» idem	» 4400
P. v. d. Loo,	» idem	» 4320
C. de Vreede,	» idem	» 4300
J. de Haas,	» idem	» 3866

2o. de rioleering der Koninginnestraat; ingek. 17 bilj., als:

W. P. Tzeuwinse,	te 's-Hage,	ƒ 4660
A. C. Paardenkooper,	» idem	» 4300
Van Bergen Henegouwen,	» idem	» 4213
C. Meijers,	» idem	» 4180
P. Kraijenveld,	» idem	» 3895
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 3875
G. H. v. d. Heijden,	» Arnhem,	» 3740
G. A. v. Spanje,	» Rotterdam,	» 3690
G. J. v. d. Hout,	» 's-Hage,	» 3485
J. C. Dierks,	» idem	» 3469
J. de Bruijn,	» idem	» 3450
P. v. d. Loo,	» 's-Hage,	» 3410
D. Varkenvisser,	» Oudeschie,	» 3409
G. Keij,	» Rotterdam,	» 3340
C. de Vreede,	» 's-Hage,	» 3040
J. de Haas,	» idem	» 2726
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 2643

3o. het bouwen van eene onderwijzerswoning en school in de Rembrandtstraat; ingekomen 20 bilj., als:

T. T. v. Dam,	te 's-Hage,	ƒ 9569
L. J. de Zwaan,	» idem	» 8800
V. Duijns en Rood,	» idem	» 8769
Gebr. Hootman,	» idem	» 8720
W. P. Tzeuwinse,	» idem	» 8690
A. Stichter,	» idem	» 8400
V. Bergen Henegouwen,	» idem	» 8200
H. Westmaas,	» idem	» 8075
J. de Haas,	» idem	» 7898
P. v. Vliet,	» idem	» 7777.77
Rosmalen & Co.,	» idem	» 7744.22
J. M. Meissen,	» idem	» 7462
Gebr. Mirande,	» idem	» 7350
A. C. Paardekooper,	» idem	» 7300
F. v. d. Waals,	» idem	» 7200
C. Wijbrandts & Co.,	» idem	» 7100
J. L. Werders,	» idem	» 6990
C. de Vroede,	» idem	» 6900
L. Blom,	» idem	» 6812
P. v. d. Loo,	» idem	» 6710

Groningen, 26 Juni: het verharden van den Heiliggravenweg in de gemeente Appingedam lang 843 M.; ingekomen 10 bilj., als:

G. Wolthuis,	te Bedum,	ƒ 3620
G. C. M. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 3595
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 3590
A. J. Benninga,	» idem	» 3587
J. Pot,	» Stedum,	» 3530
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 3375
M. Boersema,	» Warfhuizen,	» 3368
H. de Herder,	» Groningen,	» 3326
J. N. Kruizinga,	» idem	» 3280
A. Pastoor,	» Stedum,	» 3246
Ruming		» 3880

Middelburg, 26 Juni: het bestorten van een gedeelte zeewering te Vlissingen, behoorende tot de zeewerken in de provincie Zeeland, volgens bestek no. 127, dienst '85; ingek. 9 bilj., als:

D. Bijl,	te Vlissingen,	ƒ 4562
Kloos en v. Limburgh,	» Rotterdam,	» 4158
dezelfde,	» idem	» 3968
A. M. Langewôld,	» Hardinxveld,	» 3843
L. F. Willems,	» Zetsaete,	» 3760
H. Hage,	» Middelburg,	» 3657
J. Tollenaar,	» Neuzen,	» 3557
C. F. v. Frijenhoven,	» idem	» 3530
P. A. v. d. Velde,	» idem	» 3328
Ruming		» 5000

Nijmegen, 26 Juni: het afbreken en wederopbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, aan de Molenstraat aldaar, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 6 bilj., als:

J. Mulder,	te Arnhem,	ƒ 13,564
G. Rijntjes,	» Nijmegen,	» 9,888
W. v. d. Wagt,	» idem	» 9,760
E. J. Weijers,	» idem	» 9,800
J. B. Smits en J. v. d. Poppel,	» idem	» 9,165
A. Beuming en J. Tennissen,	» idem	» 8,697

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 4 JULI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 6 Juli.

Brummen, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van een grintweg door de Baanksstraat, lang ongeveer 1280 M.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verlagen van de bruggen over de Prinsengracht in de Leliegracht en over de Leliegracht in de Prinsengracht;

2o. de levering van ruim 19 tons balkijzer, voor genoemde bruggen;

3o. het rioleeren van eenige straten in de gemeente.

Inl. voor no. 1 en 2 ten kantore van den stadsarchitect, en voor no. 3 bij den stadsingenieur, beiden Raadhuis.

Nunen, te 12 uren, door burg. en weth. van Woensel en van Nunen, op het raadhuis:

1o. het maken van een keiweg van Woensel naar Nunen;

2o. het maken van een keiweg van Nunen naar het station op het Eenrind.

Inl. bij de opzichters van den prov. waterstaat H. S. F. Koenen, te Eindhoven en Th. Schoonderbeek, te Helmond.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van eenige reinigings- en stakadoorwerken in verschillende schoolgebouwen der gemeente.

Uithoorn, te 2 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur van Jouwes-ontbooding, bij W. Verhoek: het verder gebouwen en voltooien van 2 torens met spitsen. Inl. bij den architect Ch. Bobbers, te Haarlem. Aanw. 2 uren vóór de bestoding.

Smilde, te 6 uren, ten kantore van den architect J. Kramer: eenige reparaties aan de Jonkers-, Grietmans-, Sickens- en Van-Liersberg.

Dinsdag, 7 Juli.

Haarlem, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verbeteren der linie van Spaarndam en der positie aan de Liede (2e gedeelte). Inl. bij genoemden ingenieur en in de directiekeet aan de haven te Spaarndam. Raming ƒ 76,700. Bilj. inzenden 6 Juli, vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur, Ripperdapark, no. 11, te Haarlem.

Lochem, te 12 uren, door het gemeentebestuur:

1o. het vergrooten der school voor lager onderwijs in de stad;

2o. eenige verbouwing aan de school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor jongens;

3o. eenige verbouwing aan de school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes.

Deeumel, te 12 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Maas-en-Waal, bij N. van Hussen:

1o. het maken van basaltsteenglooiingen onder Deeumel, bij de hektometerpalen 237, 238, 223—219 en 217, over eene oppervlakte van 4913 M²;

2o. het maken van basaltglooiingen onder Wamel en Leeuwen, bij de hektometerpalen 140 en 136, over eene oppervlakte van ongeveer 1984 M².

Inl. bij den dijkopzichter C. Kooijmans, te Deeumel.

Nieuweramstel, te 1 uur, in het café De Kroon, Amsteldijk 12: het bouwen van een fabriek en woonhuis, op een terrein aan de noordzijde Kuiperstraat, aldaar. Inl. bij den architect G. A. Horsten, te Bergen-op-Zoom. Aanw. 6 Juli, te 2 uren en 7 Juli, te 10 uren.

Doesburg, te 1 uur, ten gemeentehuize: het leveren van 225 M³ riviergrint.

Apeldoorn, te 2 uren, door D. IJsseldijk, in het Hotel-Apeldoorn: het bouwen eener villa, aldaar.

Woensdag, 8 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van buitengewone herstellingen en voorzieningen aan de dwarskribben nos. 37, 84 en 85, in de Boven-Merwede, onder Sliedrecht en Papendrecht. Raming ƒ 15,200.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door de directie der marine: het maken van een ijzeren werkvaartuig.

Balk, te 12 uren, ter secretarie van Gaasterland: het stichten van een schoollokaal enz. te Wijkel, het verbouwen van de school te Balk, en van de onderwijzerswoning te Harich, in 3 perceelen. Aanw. 6 Juli, te 11 uren te Wijkel, te 1 uur te Balk en te te 3 uren te Harich.

Walsoorden, te 1½ uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walsoorden, in het logement van Jan Francies Adriaansens:

1o. het aanbrengen aan den kop van het rijshoofd, tusschen de dijkpalen 10 en 11, van een kraagstuk, groot 240 M²;

2o. het verdiepen van den dijkstoen, door het aanbrengen van rijsbeslag met staakrijen tusschen de dijkpalen 10 en 17, ter gezamenlijke lengte van 297.50 M.;

3o. het aanbrengen van 45 M³ baardwerk aan den kop van het rijshoofd bij dijkpaal 15;

4o. het bijwerken van eenige verzakkingen in het rijshoofd, gelegen in peilmaat 13 aan den Molenpolder;

5o. het vervangen van oud rijsbeslag door steenglooiing aan de noord- en zuidzijde van het oude hoofd over 63.40 M. lengte;

6o. het vervangen van Viltvoordsche glooiing door glooiing van zuilenbasalt tusschen de dijkpalen 65 en 66 over eene lengte van 25 M.;

7o. het verbeteren van de zandkist tusschen de dijkpalen 55 en 58, waartoe te leveren 100 M³ bankmand.

Voor bovengemelde werken te maken, te leveren en te verwerken:

2400 M² rijsbeslag met staakrijen;

195 » glooiing met voorhanden Doorniksche steen op waalpuin;

770 M² glooiing van gesorteerde Doornikssche steen op waalpuin;

100 » » » zuilenbasalt op voorhanden puin;

2420 stuks gecreosoteerde dennen perkoenpalen;

260 scheepstons afval van Doornikssche-, Lessinessche- of basaltsteen;

10 scheepstons waalpuin.

Het opzamelen en bijvletten van:

80 scheepstons oude Viltvoordsche steen.

Het opzamelen, bijvletten en in het rijsbeslag verwerken van:

430 scheepstons oude Viltvoordsche steen en

210 » » Doornikssche »

8o. het geheel vernieuwen of nieuw leggen van:

1500 M² wintermat, en

400 » zomermat;

9o. het leveren van 4 stuks gecreosoteerde dennenhouten sluisdeuren.

Amsterdam, te 2 uren, door J. F. Scholte, in het café Panorama: het bouwen van 3 heerenhuizen, een kantoor en fabrieksgebouw, aan de Middel- en de Kerklaan, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen. Inl. bij de architecten Henkenhaf en Ebert, aldaar.

Donderdag, 9 Juli.

Gulpen, te 11 uren, door het gemeentebest.: het inrichten van een gebouw tot kantongerecht. Aanw. te 9 uren.

Utrecht, te 3 uren, door den architect W. J. van Vegelpoel, in het koffiehuis »De Geldersche Bloem": het aanvoeren van een huis enz. en het bouwen van een huis, pakhuis enz., aan de Westerkade, K 5, aldaar. Inl. bij genoemden architect.

Vrijdag, 10 Juli.

St.-Annaland, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen Suzannapolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot verdediging van den oever en het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van genoemden polder.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het maken van werken aan de steigers en aanlegplaatsen in de havens te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij den opzichter Dijk, te Meppel. Raming ƒ 6748.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het door gemetselde duikers vervangen van 2 houten bruggen in den Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, in 2 perceelen: perceel 1, duiker over de Rijnwetering, raming ƒ 3760; perc. 2, duiker over de Verloren Zoog, raming ƒ 2620. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen.

's-Hage, te 12 uren, door het departement van koloniën: de levering van:

1o. 2650 tons (van 1015 KG.) Cardiff-steenkolen, niet later dan 31 Dec. '85 aan te voeren te Soerabaia;

2o. 4350 tons (van 1015 KG.) Newcastle-steenkolen, waarvan 1850 tons te Onrust en 2500 tons te Soerabaia, niet later aan te voeren dan 31 Dec. '85.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect N. W. Lit, bij J. Veenstra, buiten de voormalige Apoort: het bouwen van eene winkelhuizing met bovenwoning in de Nieuwe-Astraat, met bijlevering der materialen. Aanw. 7 Juli, te 11 uren.

Sliedrecht, door C. Hartog: de levering van 500,000 Waalstraatklinker, vóór den kaai te Dordrecht.

Zaterdag, 11 Juli.

Rotterdam, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van den polder Prins-Alexander, in het Algemeen Verkoopkaai: het onderhoud, van den dag der gunning tot 1 Aug. '86, van de kunst-, aarde- en rijswerken, behoorende aan den polder. Aanw. 8 Juli. Inl. bij den hoofdopzichter, te Kapelle a/d. IJsel.

Rourloo, te 12 uren, in 't Wapen van Ruurloo: het afbreken en herbouwen van een woonhuis in het dorp, ingericht voor 3 gezinnen. Inl. bij den architect H. Enklaar, te Ruurloo.

Maandag, 13 Juli.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verlagen van de steenen wulfbruggen over de Heeren-, Keizers- en Prinsengrachten voor de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat en Roestraat;

2o. de levering van nagenoeg 84 tons balkijzer, voor de bruggen over die grachten;

3o. de levering van turf voor de gemeentead ministratie en de kantoren van de publieke werken der gemeente.

Inl. voor 1o. en 2o. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97, voor no. 3 bij den commies der afdeeling Publieke Werken, raadhuis, kamer no. 86.

Oudbeierland, te 5 uren, bij den dijkgraaf van de polders Oudbeierland c.a. en Nieuwbeierland-en-Nieuw-Piersdijl:

1o. de levering van 800 Hl. Roer-machinekolen in de bergplaats van het stoomgemaal te Oudbeierland;

2o. de levering van 1000 Hl. Roer-machinekolen in de bergplaats van het stoomgemaal te Nieuwbeierland.

Dinsdag, 14 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Noordschouwen, bij Renesse. Aanw. 10 Juli, tusschen 12 en 1 uur.

Beerenveen, te 2 uren, vanwege de naamlooze vennootschap tot exploitatie van het Posthuis, in het koffiehuis »Het Posthuis": het afbreken van de bestaande gebouwen en het bouwen van een concertzaal, societeit, koffiehuis, kasteleinswoning, stalling enz., aldaar. Inl. bij den

architect J. Moll, te Hengelo. Aanw. 13 Juli, te 6 uren en 14 Juli, te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 424, het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op elk der stations Fijnoord en Zwolle, in 2 perceelen. Raming: perceel 1 *f* 5000, perceel *f* 1750. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectie-ingenieurs W. Hoedt, te Rotterdam en W. J. Kleek de Reus, te Meppel. Aanw. van perc. 2, 6 Juli, te 12 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau, ten behoeve van het Vernieuwingsfonds:
1o. Bestek no. 96, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers;
2o. Bestek no. 97, het leveren en inkopen van eikenhouten dwarsliggers.
Inl. voor beiden aan het centraalbureau en bij de sectie-ingenieurs te Meppel en Breda.

Woensdag, 15 Juli.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur op het bureau der genie: het doen van verschillende voorzieningen aan de inundatieshuis en aan de brug in het Postpad, te Woudrichem. Raming *f* 2000. Biljetten inzenden 14 Juli, vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Gorichem.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het uitbiepen van een gedeelte der spoorwegharen te Fijnoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur, te Rotterdam. Aanw. 7 en 8 Juli, te 11 uren. Raming *f* 20,000.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:
1o. hark- en zoilhout;
2o. idem;
3o. eikenhout.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door het ministerie van marine: eenige werkzaamheden tot het herstellen van gebouwen en inrichtingen van het etablissement te Hellevoetsluis. Aanw. 9 Juli, van 2—4 uren.

Bergschenhoek, te 2 uren, door burg. en weth.:
1o. het amoveeren van de bestande- en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, het vergrooten van de school en bijbouwen eener bergplaats voor kleedingstukken;
2o. het leveren van nieuwe schoolmeubelen.
Inl. bij den architect W. van Dorp Jz., te Delft. Aanw. 11 Juli, te 10 uren.

Den-Hammel, bij den polderm. Van den Berg: het uitbaggeren der haven tot een bedrag van 3500 à 4000 M³.

Donderdag, 16 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Koudsche Vaart, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 9 Juli. Raming *f* 2230.

Hensrhop, te 11 uren, door burg. en wetbouders: het verbouwen en vergrooten van de openbare lagere school no. 1, in de kom der gemeente. Inl. bij den architect M. C. van Wijngaarden, te Oudewater. Aanw. 11 Juli, te 10 uren.

Hillegom, te 12 uren, door de Noord-Zuidhollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem—Leiden: het opbreken en leggen van sporen, wissels en bestratingen, het maken van versterkingen aan de kunstwerken en eenige andere uit te voeren werken. Inl. aan het kantoor der maatschappij voormeld. Aanw. 9 Juli, te 10½ uren.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkemheen, in het raadhuis: het verbouwen van den bestaanden windmolen in den oostelijken polder in een stoomgemaal, met bijkomende werken. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen. Aanw. 11 Juli, te 12 uren.

Borsele, te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk en den calamiteusen Borsedepolder, in de Directiekeet: het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuse waterschap Ellewoudsdijk. Aanw. 10 en 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 31,320.

Borsele, te 2 uren, in de Directiekeet van het waterschap: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingswerken van het waterschap Ellewoudsdijk en den polder Borsele. Aanw. 10 en 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 18,578.47.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken en zinkerbuizen, tot een gezamenlijk gewicht van 2,912,645 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Vrijdag, 17 Juli.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het stellen van rijsschuttingen, het doen van stroobepotingen en het maken van afrasteringen in de duinen op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw. 10 Juli. Raming *f* 6300;
2o. het vernieuwen van de brug no. 1, genaamd de Roodebrug, bij Dokkum, over het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesverlaat Aanw. 10 Juli. Raming *f* 5930.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van eene houten door eene ijzeren draaibrug over het Apeldoornsche kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den buitengewoon-opzichter Moukmans, te Dieren. Aanw. 9 en 11 Juli. Raming *f* 5960.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en het Hollandsche Diep. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, en bij den lijninspecteur, te Rotterdam. Raming *f* 3000.

Zaterdag, 18 Juli.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:
1o. het vernieuwen van vloeren, en het herstellen van daken en dakgoten bij militaire gebouwen, te Utrecht. (Raming *f* 3800);
2o. het verrichten van herstellingen ten behoeve van de kazerneering van het korps genietroepen, te Utrecht. (Raming *f* 2700);
3o. het bouwen van een stal voor 44 paarden op het kazerneeringsterrein „Daalhst", te Utrecht. (Raming *f* 30,800).
Aanw. van 3o. op 16 Juli, te 11 uren. Bilj. inzenden 17 Juli, vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar.

Maandag, 20 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart in den kunstweg Noderwoert— Loveroy, met bijbehoorende brugwachterswoning, onder de gemeente Noderweert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 13 Juli. Raming *f* 14,000.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Woensdag, 22 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververzwaring langs het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van bereiligingswerken tegen aanvaring bij de draaibrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (kanaal Amsterdam—Meerwede). Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 15 Juli. Raming *f* 9000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoof, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Hosch.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de vulhoning van het station Geertruidenberg met spoorwegharen, kaaimuur, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afdakingen en eenige verdere werken voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Hosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Hosch. Aanw. 14 en 15 Juli, te 12 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Spiegelsnijderstraat en van eene woning aan den Crooswijkschen singel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 16 Juli, te 11 uren.

Krullingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van 4 bruggen, met bijbehoorende werken, in de beide Waterloo-dwarsstraten. Inl. bij den gemeentebouwkundige aan het gebouw der gemeentefabrikage.

Vrijdag, 24 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting der verdediging van den oever voor Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 16 en 18 Juli. Raming *f* 37,100.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aflaanmen, droogmaken en herstellen van den middelkoker der zeedijk de Nieuwezijlen, behoorende tot de zeewerken van Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw 17 Juli. Raming *f* 1500.

Op later te bepalen datum.

Bolsward, door de commissie van beheer over den kunstweg Bolsward—Harlingen:
1o. het verrichten van eenige timmerwerken aan het tolhuis onder Longerhou;
2o. het maken van houten vleugels neven de brug de Harkenijl, onder Witmarsum;
3o. het maken van een gedeelte klinkerbestrating, een kolk met riool enz., in het dorp Kimswerd;
4o. het uitvoeren van verschillende verfwerken aan genoemd tolhuis, eenige bruggen, wegwijzers enz.
Inl. bij den opzichter J. van Reenen, te Arum.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Groningen, 30 Juni: het verbouwen van het huis van A. Edens aan den Moeskersweg te Groningen, onder beheer van den architect W. van der Heide, aldaar; ingek. 12 bilj., als:

D. Dalmeijer,	*f* 3371
J. Ibeling,	» 3341
Ph. Hendriks,	» 3340
E. Wietzema,	» 3298
J. H. Mulder,	» 3297
H. de Haan,	» 3276
B. de Jong,	» 3195
H. Meijer,	» 3080
E. Peters,	» 3113
J. Schenkel,	» 2966
T. Holthuis,	» 2863
R. Boring,	» 2841

Drie briefjes waren van onwaarde.
Niet gegund, doch later bij onderhandsche aanbesteding gegund aan H. Meijer voor *f* 2700.

Apeldoorn, 26 Juni: het bouwen van eene villa met ijzeren afsluithek, in het Oranjepark, voor J. Kruithoch, onder beheer van den architect Henri Evers; ingek. 9 bilj., als:

L. Wegerif,	te Apeldoorn,	*f* 15,680
G. Boerstoel,	» Brummen,	» 13,348
H. Eikelboom,	» Apeldoorn,	» 12,965
J. v. d. Braak,	» idem	» 12 882.50
K. Worst,	» Meppel,	» 12,737
H. Mouw,	» Apeldoorn,	» 11,987
W. Geurden,	» idem	» 11,920
S. de Bruin,	» idem	» 11,947
H. v. d. Bold,	» idem	» 11,688

Helmond, 26 Juni: het bouwen eener bergplaats met 8 woningen, voor de firma Prinsen & Van Glabbeek, onder beheer van de bouwkundigen Th. Reijakkers & Zonen; ingek. 8 bilj., als:

J. v. Rijt,	te Oosterwijk,	*f* 13,979
W. v. Best,	» Tilburg,	» 13,900
W. P. de Vries,	» Rosem (Gelderl.),	» 14,990
J. v. Nunen,	» Helmond,	» 14,955
J. v. d. Velden,	» idem	» 14,949
F. Oliviers,	» Gemert,	» 14,741
L. v. Gaal,	» Gelderop,	» 14,589
L. Naten,	» Helmond,	» 13,850

gegund.

Neede, 29 Juni: het bouwen eener hoefsmederij voor Gebr. Ten Cate; ingek. 4 bilj., als:

J. te Velthuijs,	te Borkeloo,	*f* 2288
M. Geurs Lenssen,	» Neede,	» 1879
D. Markerink,	» idem	» 1810
B. H. Blankvoort,	» Eibergen,	» 1724

B. H. Blankvoort verbindt zich, te leveren alle benoodigde materialen, behalve de steenen, kalk, cement, portland en pannen.

Haarlem, 29 Juni: het maken van eene nieuwe brug over de Ringvaart bij Hillegom, in den Haarlemmermeerpolder; ingekomen 5 bilj., als:

H. J. Joseph,	te Hebler,	*f* 18,821
J. L. de Jongh,	» Ameide,	» 16,773
B. Zuithof,	» Haarlem,	» 14,747
J. v. d. Hemel Az.,	» Haarlemmermeer,	» 14,620
C. Ruijgh,	» Haarlem,	» 12,189

Dordrecht, 29 Juni: 1o. de ophooging en bestrating van gedempte en gerioleerde grachten en sprangen; ingekomen 14 bilj., als:

W. L. Schram Kz., Sliedrecht,		*f* 32,500
L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht,		» 29,150
G. de Groot,	idem	» 28,996
N. Klaus,	idem	» 28,876
Th. Kleyn, Sliedrecht,		» 28,770
A. de Borst Cz., Papendrecht,		» 27,640
H. Degens Jr., Dordrecht,		» 27,313
W. Varkevisser, Nieuweramstel,		» 27,100
D. v. d. Plas, Hardinksveld,		» 26,375
L. Kalis Kz., Sliedrecht,		» 26,280
B. Voordendag Az., Dordrecht,		» 25,724
D. Varkevisser Jr., Ouwerschie,		» 24,990
A. du Vijn, Dordrecht,		» 24,894.70
C. Hartog, Sliedrecht,		» 23,670

2o. het vernieuwen van den benedenaanlegsteiger in de Oude-Maas, aan de Honkade; ingekomen 8 bilj., als:

J. Aljes en A. Barto,	te Dordrecht,	*f* 1990
J. B. de Wolff,	» idem	» 1937
H. Degens Jr.,	» idem	» 1193
C. de Groot,	» idem	» 1177
P. v. Driel,	» idem	» 1092
P. v. Wijngaarden,	» Papendrecht,	» 1070
N. Klaus,	» Dordrecht,	» 1056
J. H. de Wit,	» idem	» 989

Amsterdam, 29 Juni: het bouwen van eene school der 1e klasse aan de Kraijenhoffstraat hoek 2e Leeghwaterstraat; ingek. 18 bilj., als:

A. v. Wensveen,		*f* 43,980
H. Rietsnijder & Zn.,		» 42,948
R. Repke,		» 41,565
H. W. A. Paans,		» 41,080
H. C. Dorlas,		» 40,236
Wigman,		» 40,038
Cruijff en Schouten,		» 39,880
P. Duinker,		» 39,247
J. F. Prenzler,		» 39,200
A. Paans,		» 39,150
G. Boon,		» 39,100
W. Greve,		» 38,964
G. Verweij,		» 38,932
Peters en Roelofizen,		» 38,664
J. Koster,		» 38,840
J. P. Rieken en Bekker,		» 37,399
J. J. Vontijs,		» 37,199
F. K. Ouinga,		» 35,717

's-Hage, 30 Juni: het bestorten van den oever langs het 's-Gravendeelscheveer aan de Dortsche Kil; minste inschr. was C. Roskam, te Sliedrecht, voor *f* 1278.

Groningen, 30 Juni: de oeververzieningen langs den kanaalboord van het jaagpad tusschen Nieuweschans en Statenzijl; ingekomen 12 bilj., als:

H. Dik,	te Winschoten,	*f* 4083
L. J. Bosscher,	» Ondepekela,	» 3590
J. Labsen,	» Zuidwolde,	» 3499
H. Venenga,	» Nieuweschans,	» 3487
W. de Vries,	» Garmerwolde,	» 3440
P. H. Duijkerde,	» Groningen,	» 3390
J. N. Kruizinga,	» idem	» 3245
R. Havinga,	» Winschoten,	» 3212
H. Timmer,	» Beerta,	» 3173
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 3075
F. v. Balen Cz.,	» Nieuweschans,	» 2948
H. de Beelde,	» Groningen,	» 2647
Raming		» 4200

Utrecht, 30 Juni: het verbouwen van de Remonstrantsche kerk, te Utrecht, onder beheer van den architect F. J. Nieuwenhuis; ingek. 15 bilj., als:

C. v. Zeeland,	te Utrecht,	*f* 44.000
J. Krap,	» idem	» 42,000
H. Vermeer,	» idem	» 41,850
J. H. de Borst,	» idem	» 39,646
R. Dijks,	» idem	» 38,264
Gebr. v. Leeuwen,	» idem	» 37,400
J. v. Straaten,	» idem	» 37,199
J. A. v. Straaten,	» idem	» 35,992
P. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 35,479
K. Koers,	» Utrecht,	» 35,400
F. W. v. Vloten,	» idem	» 34,278
K. J. Ruijsch v. Dugteren,	» idem	» 34 394
W. A. G. Jansen,	» idem	» 34,393
A. C. Vink,	» idem	» 32,878
G. J. v. Vloten,	» idem	» 32,338

Neuzen, 30 Juni: 1o. het maken van eene houten beschoeiing langs de gemeentehaven; minste inschr. was A. Belier, te Nunnen, voor *f* 2998.

2o. het maken van een waterkeeringsmuur bij die haven; minste inschr. was J. Kuijn, te Neuzen, voor *f* 1030.

s-Hage, 1 Juli: het maken van 4 duurskribben onder de gemeenten Renen en Amerongen, aan den rechteroever van den Nederrijn, tusschen de kilometerraaien 58 en 59; ingek. 6 bilj., als:

R. A. v. d. Bergh,	te Pannerden,	*f* 11,965
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 11,313
L. A. v. Haaften,	» idem	» 10,790
Th. v. d. Bogaard,	» Leeuwen,	» 10,777
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 10,743
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 10,317

2o. het verrichten van werken tot normalisseering van de Waal, onder Valburg, Elst, Nijmegen en Beuningen, tusschen de kilometerraaien 27 en 31; ingekomen 9 bilj., als:

F. E. Terwindt, Pannerden,		*f* 92,450
W. P. de Vries, Rosem,		» 91,963
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,		» 91,800
A. Boer Wz.,	idem	» 90,790
J. v. Vuuren, Zaltbommel,		» 89,350
H. v. Anrooy Jz., idem		» 83,800
J. H. v. Beezewijk, Lobit,		» 82,900
A. G. Huvskes, Hedel,		» 81,180
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,		» 77,880

Enschedé, 1 Juli: hout-, zink-, schilder en stukadoorwerk aan de fabriek van Gebr. Van Heek:
hout en zink; ingekomen 6 bilj., als:

C. Kapper Jr., Winterswijk,	*f* 980
J. W. Kappers, Enschedé,	» 690
Bloemink & Zn., Haaksbergen,	» 548
Wed. H. W. de Bruin, Enschedé,	» 505
R. W. Colenbrander, Almelo,	» 499
Rosmark, idem	» 498.90

schilderwerk; ingek. 6 bilj., als:

E. Brans,	te Enschedé,	*f* 1990
A. Walter,	» idem	» 1900
J. Reijers,	» Meppel,	» 1386
R. Reijers,	» idem	» 1307
L. v. Lochem,	» Winterswijk,	» 1300
T. Mosman,	» Enschedé,	» 1125

stukadoorwerk; ingek. 2 bilj., als:

H. Varvik,	te Enschedé,	*f* 2620
D. H. Bekker,	» Meppel,	» 2160

Enschedé, 1 Juli: het uitbreiden der weverij en nieuw te bouwen pakhuis voor de firma J. F. Scholten & Zonen; ingek. 12 bilj., als:

J. C. Carmiggelt,	te Brummen,	*f* 15,426
B. Witzand,	» Almelo,	» 15,900
G. Derksen,	» Enschedé,	» 14,660
G. Beltman A.Gz.,	» idem	» 14,400
H. Eggink,	» idem	» 13,800
G. W. Wegereef,	» idem	» 13,770
J. H. Varvik,	» idem	» 13,700
F. W. v. d. Houwen,	» Delft,	» 13,389
W. Reijers,	» Enschedé,	» 13,377
J. Vossebeld,	» idem	» 12,298
M. Geerling,	» idem	» 10,600
P. A. Fijbtra,	» idem	» 10,466

gegund.

Wemeldinge, 1 Juli: het bouwen van eene dokterswoning; ingekomen 9 bilj., als:

J. Monjé,	*f* 8450
P. Mongé,	» 8400
A. Bijkers,	» 7829
L. v. Verre,	» 7800
J. Bruggeman,	» 7690
B. den Exter v. d. Brink,	» 7630
J. Lindenbergh,	» 7576
A Laven,	» 7480
P. Bronkers,	» 7439

Wuerden, 1 Juli: de levering van grint ten behoeve van den kamerikschen zandweg; hoogste inschr. was A. Radix, te Utrecht, voor *f* 2.30 per stère; minste inschr. S. Bakstijn, voor *f* 2 per stère.

Haarlem, 2 Juli: 1o. het maken van eene waterkeering aan 's Rijks krankzinnigengesticht te Medemblik; minste inschr. was A. Vos Rz., te Amsterdam, voor *f* 4690.
2o. het bouwen van eene pontwachterswoning aan het voor over den mond van het zijkanaal naar Halfweg; minste inschr. was A. Wolff, te Beverwijk, voor *f* 3969.
3o. het leggen van tonbebakening langs de vaargeul in het Noorder-Spaarne; gegund aan J. Graaf, te Haarlem, voor *f* 918.

Schiedam, 2 Juli: minste inschr. voor onderstaande leveranties aan de gemeente waren:
60,000 Quenast-keien, Kloos en V. Limburgh, à *f* 87.50 per duizend.
100,000 vlakke klinkers, Baron Nagel, te Ingen, à *f* 12.25.
50,000 getrokken idem, dezelfde à *f* 11.98.
rivierzand, G. Snoeij, te Krimpen a/d. IJsel, à *f* 0.59 per M³.
plantzand dezelfde » 0.49 » »
houtwaren, F. W. v. d. Elst, te Schiedam, samen *f* 2200.
350 M. trottoirbanden, F. Bodson, te Mook in Limburg, à *f* 2.22 per M.
2 pramen, J. Reijers, te Werkendam, à *f* 1574.

's-Hage, 2 Juli: de levering van open goederenwagens en reservedeelen, ten dienste van den stoomtramweg in Atjeh (bestek no. 2); ingek. 10 bilj., als:

Nederl. fabriek van rijtuigen en tramwegrijtuigen, Rijswijk,	*f* 17,000
Van der Zijpen en Charlier, Deutz,	» 10,750
J. J. Beijnes, Haarlem,	» 9,360
Gebr. Figée, idem	» 7,225
P. Herbrandt & Co., Ehrenfeld,	» 7,158
Soc. anon. de Seneffe, Seneffe,	» 6,084
A. Germain, Charleroi,	» 5,575
Soc. anon. la Métallique, Brussel,	» 5,394
Soc. anon. de travaux Dyle & Bacalan, Paris,	» 5,200
K. Delcourt, Mechelen,	» 4,925

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 11 JULI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 13 Juli.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verlagen van de stenen wulfbruggen over de Heeren-, Keizers- en Prinsengrachten vóór de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat en Reestraat;
2o. de levering van ongeveer 34 tons balkijzer, voor de bruggen over die grachten;
3o. de levering van turf voor de gemeentead ministratie en de kantoren van de publieke werken der gemeente.
Inl. voor 1o. en 2o. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 97, voor no. 3 bij den commies der afdeeling Publieke Werken, raadhuis, kamer no. 86.

Oudheierland, te 5 uren, bij den dijkgraaf van de polders Oudheierland c.a. en Nieuwheierland-en-Nieuw-Pieshil:
1o. de levering van 800 HL. Boer-machinekolen in de bergplaats van het stoomgemaal te Oudheierland;
2o. de levering van 1000 HL. Boer-machinekolen in de bergplaats van het stoomgemaal te Nieuwheierland.

Dinsdag, 14 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Noordschouwen, bij Renesse.

Maren, te 11 uren, door het waterschapsbest. van het Laag-Hemaal, in de herberg van J. Welten: het vernieuwen van de brug in de Kruisstraat over de Roode-Wetering (prov. Noordbrabant). Aanw. 13 Juli, van 10—12 uren.

Leeuwarden, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: de uitbreiding en verbouwing der lokalen van de Rijks-hoogere burgerschool te Leeuwarden, met het herstellen en onderhouden van de gebouwen dier school tot 31 Dec. '86. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter dier gebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Raming *f* 13,000.

Berrenveen, te 2 uren, vanwege de naamloze vennootschap tot exploitatie van het Posthuis, in het koffiehuis «Het Posthuis»: het afbreken van de bestaande gebouwen en het bouwen van een concertzaal, societeit, koffiehuis, kasteleinswoning, stalling enz., aldaar. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo. Aanw. 12 Juli, te 6 uren en 14 Juli, te 9 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 424, het maken van eene hergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op elk der stations Fijnoord en Zwolle, in 2 perceelen. Raming: perceel 1 *f* 5000, perceel *f* 1750. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectie-ingenieurs W. Roeuffi, te Rotterdam en W. J. Klerk de Reus, te Meppel.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau, ten behoeve van het Vernieuwingsfonds:
1o. Bestek no. 96, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers;
2o. Bestek no. 97, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers.
Inl. voor beiden aan het centraalbureau en bij de sectie-ingenieurs te Meppel en Breda.

Papendrecht, te 6 uren, in de raadkamer van het polderbest. van Papendrecht: de levering van 60 karren grove Boer-machinekolen, vrij voor den wal aan het stoomgemaal, te Papendrecht.

Woensdag, 15 Juli.

Delft, te 10 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van verschillende behoeften, ten dienste dier magazijnen, over '85.

Gorichem, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur op het bureau der genie: het doen van verschillende voorzieningen aan de inundatiesluis en aan de brug in het Postpad, te Woudrichem. Raming *f* 2000. Biljetten inzenden 14 Juli, vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Gorichem.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het uitdiepen van een gedeelte der spoorweghaven te Fijnoord. Inl. bij den waarnemend eerstaanwezend-ingenieur, te Rotterdam. Raming *f* 20,000.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:
1o. kael- en zeildoek;
2o. idem;
3o. everdoek.

Hellevoetsluis, te 11½ uren, door het ministerie van marine: eenige werkzaamheden tot het herstellen van gebouwen en inrichtingen van het etablissement te Hellevoetsluis.

Bukatel, te 12 uren, door den burgemeester: het afbreken van een huis, vroeger bewoond door wijlen P. H. Velten, en het wederopbouwen ervan op den ouden grondslag, met bijlevering van die materialen, welke in 't Bestek zijn beschreven. Aanw. te 10 uren.

Hellevoetsluis, te 12½ uren, door de directie der marine: het maken van een gebouwtje tot berging van blokken, behoorende bij den mastbok.

Bergschenhoek, te 2 uren, door burg. en weth.:
1o. het annexeeren van de bestaande- en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, het vergrooten van de school en bijbouwen eener bergplaats voor kleedingstukken;
2o. het leveren van nieuwe schoolmeubelen.
Inl. bij den architect W. van Dorp Jz., te Delft.

Den-Hommel, bij den poldermeester Van den Berg: het uitbaggeren der haven tot een bedrag van 3500 à 4000 M³.

Wommels, door burg. en weth. van Hennaarderadeel:
1o. het verven van buiten der brugwachterswoning, te Wommels, en van verschillende bruggen, gangbouten, enz.;
2o. het van buiten en van binnen verven der openbare school en onderwijzerswoning, te Bajum.
Inl. bij den gemeentetimmerman D. Wijma, te Wommels.

Wommels, door burg. en weth. van Hennaarderadeel: het slatten:
a. van het vaarwater de Langedam, ter lengte van 2900 M., in 3 perceelen;
b. van de Opvaart naar Hennaard, ter lengte van 755 M.
Inl. bij den gemeenteopzichter D. Wijma, te Wommels. Aanw. 14 Juli.

Donderdag, 16 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van eenige onderhoudswerken, ten behoeve van de Kenlsche Vaart, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming *f* 2230.

Bruchap, te 11 uren, door burg. en wethouders: het verbouwen en vergroolen van de openbare lagere school no. 1, in de kom der gemeente. Inl. bij den architect M. C. van Wijngaarden, te Ouderwater.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Neeraad, in het lokaal Pulman, Koningstraat:
1o. het verbouwen van het westelijk gedeelte van perceel no. 70, in de Koningstraat, aldaar, met nieuwe winkelpui en bijbouwen, voor rekening van Gebr. Schaap, aldaar;
2o. het verbouwen van het oostelijk gedeelte van gemeend perceel met nieuwe winkelpui en aanbouwen.
Inl. bij genoemde architecten. Aanw. 13 Juli, te 11 uren.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van 8 handbrandspuiten met toebehoeren, ten behoeve van den dienst der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië, voor '86.

Hillegom, te 12 uren, door de Noord-Zuidhollandsche Stoomtramwegmaatschappij Haarlem—Leiden: het opbreken en leggen van sporen, wissels en bestuntingen, het maken van versterkingen aan de kunstwerken en eenige andere uit te voeren werken. Inl. aan het kantoor der maatschappij voornoemd.

Nijkerk (Geld.), te 1 uur, door den dijkstoel van den polder Arkenheen, in het raadhuis: het verbouwen van den bestaanden windmolen in den oostelijken polder in een stoomgemaal, met bijkomende werken. Inl. bij de ingenieurs J. van Hasselt en De Koning, te Nijmegen.

Borsele, te 2 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Ellewoudsdijk en den calamiteuzen Borselepolder, in de Directiekeet: het maken van werken tot verdediging van den oever van het calamiteuze waterschap Ellewoudsdijk. Aanw. 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 81,320.

Borsele, te 2 uren, in de Directiekeet van het waterschap: het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, kram-, rijs- en steenglooiingwerken van het waterschap Ellewoudsdijk en den polder Borsele. Aanw. 13 Juli, van 2—4 uren. Raming *f* 18,573.47.

Biervliet, te 3 uren, door het best. van den Elizabetpolder, bij L. van de Water:
1o. het maken van werken tot verdediging van den onderzeeschen oever tusschen de peilraaien II en IV;
2o. het maken en leveren van eene nieuwe sluisdeur.
Aanw. te 9 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van gegoten-ijzeren buizen, hulpstukken en zinkerbuizen, tot een gezamenlijk gewicht van 2,912,545 KG., ten dienste der gemeentegasfabrieken, aldaar.

Wynaldum, bij den administreerend-kerkvoogd P. J. Hiddinga: verfwerk aan de kosterie, aldaar.

Vrijdag, 17 Juli.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het stellen van rijsschuttingen, het doen van strookepotingen en het maken van afrasteringen in de duinen op Ameland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Raming *f* 6300;
2o. het vernieuwen van de brug no. 1, genaamd de Roodebrug, bij Dokkum, over het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Allesverlaat. Raming *f* 3980.

Luik, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van werken in de Maas, te Ougrée en Angleur. Raming fr. 320,651.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van eene houten door eene ijzeren draaibrug over het Apeldoornsche kanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen en bij den buitengewoon-opzichter Meulemans, te Dieren. Raming *f* 5000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijksstoegmuilijnen tusschen Haarlem en het Hollandsch Diep. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, en bij den ijzinspecteur, te Rotterdam. Raming *f* 8000.

's-Hage, te 1 uur, in het raadhuis: het leveren en stellen van eenige

meubelen, ten dienste der burgerschool te soort aan de Koningin-Emmakade, aldaar. Aanw. 15 Juli, te 10 uren.

Ter-Aar: het schieten van de houtkotcht in de droogmakerij te Ter-Aar. Inl. bij den ingenieur Van Bissel, Pieterskerkhof, te Leiden. Aanw. door den opzichter C. van der Heijden, te Korteraar.

Zaterdag, 20 Juli.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen:

1o. het vernieuwen van vloeren, en het herstellen van daken en dakgoten bij militaire gebouwen te Utrecht. (Raming ƒ 3800);

2o. het verrichten van herstellingen ten behoeve van de kazerneering van het korps genietroepen, te Utrecht. (Raming ƒ 2700);

3o. het bouwen van een stal voor 44 paarden op het kazerneeringsterrein «Bamhost", te Utrecht. (Raming ƒ 20,800).

Aanw. van 3o. op 16 Juli, te 11 uren. Bilj. inzenden 17 Juli, vóór 3 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, aldaar.

Buitenpost, te 12 uren, door den burg. van Achtkarspelen:

1o. het verstraten van 3284 M² klinkersteenbestrating op de straatwegen te Buitenpost, Surhuisterveen, 't Jachtveld en Bovenklooster, en het leveren van 120 M³ riviergrint;

2o. het verrichten van verbreken aan verschillende sloten en onderwijzerswoningen en bruggen, in 5 perceelen.

Mijdrecht, te 12 uren, door burg. en weth.: het herbouwen van den gemeentetoren. Aanw. 18 Juli, te 10 uren.

Groningen, door Van 't Oever en Bos: het afbreken van het onderen het opbouwen van een nieuw pakhuis achter hun huis in de Oosterstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. B. Jager, aldaar.

Maandag, 20 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draaibrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart in den kunstweg Nederweert— Leveroy, met bijbehoorende bewgwachterswoning, onder de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 13 Juli. Raming ƒ 14,000.

Heerhugowaard, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen van de school aan den Middelweg;

2o. het verbouwen van de school te Venhuizen, beiden in de Heerhugowaard.

Inl. bij den gemeentearchitect te Alkmaar. Aanw. 13 Juli, te 12 uren, te beginnen aan de school langs den Middelweg.

Dordrecht, te 12 uren, aan het bureau der gemeentewerken: de levering van 10, 15, 20, 25, 30 en 45 cM. zagen buizen en hulpstukken, ten dienste van de riolering der gemeente, ter gezamenlijke nuttige lengte van ruim 2300 M. Inl. aan gemeld bureau.

Nijmegen, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Rijk-van-Nijmegen, op het raadhuis:

1o. het bouwen van 3 dijksmagazijnen op de dijken te Weurt, Beuren en Keent. Aanw. 17 Juli;

2o. het beleggen met bazaltsteen van een vak dijksgloeing te Niftrik.

Inl. bij de dijksopzichters Benckenrath, te Winssen en Wissing, te Overasselt.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 40 van het centraal administratiegebouw:

1o. Bestek no. 369, de levering van 15,000 halfronde eikenhouten dwarsliggers;

2o. Bestek no. 370, het vervangen van het bestaande houten door een nieuw ijzeren hek langs de Kattenburger-, Wittenburger- en Oostenburgergracht, te Amsterdam. Raming ƒ 20,300.

Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154, van genoemd administratiegebouw.

Duivendrecht, te 3 uren, door burg. en weth.:

1o. het bouwen van eene school voor lager onderwijs met 4 lokalen, met het daarbijbehoorend meubilair, te Duivendrecht;

2o. een bijbouw en verandering aan de school te Leggeloo.

Inl bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 20 Juli, van no. 1 te 10 uren, van no. 2 te 12 uren.

Woensdag, 22 Juli.

Drachten, te 10 uren, door burg. en weth. van Smallingerland: het uitbreken en wederbestraten van een deel van den weg langs de Langewijk, te Drachten, ter lengte van 250 M. over eene oppervlakte van 750 M.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oevervoorziening langs het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van bereidingswerken tegen aanvaring bij de draaibrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (kanaal Amsterdam—Merwede). Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 15 Juli. Raming ƒ 9000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de voltooiing van het station Geertruidenberg met spoorweghaven, kaaimuur, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afsluitingen en eenige verdere werken voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Aanw. 14 en 15 Juli, te 12 uren.

Weidum, te 12 uren, ten gemeentehuize van Baarderadeel:

1o. het opgraven of slatten der Jellumer-Noorderhuurstervaart, ter lengte van 1665 M.;

2o. het opgraven of slatten der Mastgunnervaart, ter lengte van 2891 M.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Spijkenisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschen singel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 16 Juli, te 11 uren.

Kralingen, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van 4 bruggen, met bijbehoorende werken, in de beide Waterloo-dwarsstraten.

Inl. bij den gemeentebouwkundige aan het gebouw der gemeentefabrikage.

Donderdag, 23 Juli.

Bolsward, te 6 uren, door den architect R. H. Poederlach, bij F. S. Ypma, in Amicitia:

1o. het aanvoeren van perceel sectie A, no. 256, hoek Koemarkt;

2o. het bouwen van een winkelhuis met verdieping.

Aanw. 13 Juli, te 6 uren.

Vrijdag, 24 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting der verdediging van den oever vóór Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 16 en 18 Juli. Raming ƒ 37,100.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het afdammen, droogmaken en herstellen van den middelkoker der zeesluis de Nieuwezijlen, behoorende tot de zeewerken van Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw 17 Juli. Raming ƒ 1500.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Leeuwarden. Raming ƒ 830.

Zaterdag, 25 Juli.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het doen van eenige verbeteringen aan gemeentegebouwen en openbare pompen.

Buurmalsen, te 3 uren, ten herberge van H. Boes: het afbreken en bouwen van een woonhuis, aldaar. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, te Leiden. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Oudebildtzijl, door den kerkenraad der Doopsgezinde gemeente: het afbreken van 2 huizen en daarterplaatse bouwen van eene pastorie. Inl. bij den architect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie. Aanw. 23 Juli, te 11 uren.

Dinsdag, 28 Juli.

Kuilenburg, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in De Korenbeurs: het bouwen van een kerk met toren en de levering der noodige materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur, bij Breda. Aanw. 21 Juli, te 12 uren. Biljetten inzenden 27 Juli, in gesloten kofferken.

Woensdag, 29 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijkstortdobel in den Baardwijkschen overhaat, behoorende tot de werken van de Maas, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 22 Juli. Raming ƒ 9500;

2o. het bouwen van 2 ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouwzijnde schutsluis onder de gemeente Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 22 Juli. Raming ƒ 13,000.

Donderdag, 30 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een gezonken stoombaggerwerktuig in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogeboom, te Hoorn. Aanw. 23 Juli.

Udenhout, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken eener aardelaan met kunstwerken en het met keien bestraten van een bestaanden weg, aanvangende aan den provincialen weg bij het raadhuis, te Udenhout, door de Schoorstraat, aansluitende aan den gemeentekiinkerweg te Loon-op-Zand, bij het huis bewoond door Hendrik Brands, ter lengte van 5520 M. Inl. op het raadhuis. Aanw. 20 Juli, te 2 uren.

Vrijdag, 31 Juli.

Brussel, te 10½ uren, aan het gebouw van het prov. best.: het 1e perceel van den bouw van een post-en-telegraafkantoor op de Place de la Monnaie, aldaar. Raming fr. 1,461,000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het vernieuwen van brug no. 21, te Aalst, in den Rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keuremer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Aanw. 24 Juli. Raming ƒ 7860.

Luik, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de bouw van het physiologisch institunt, alhaar. Raming fr. 332,276.

Zaterdag, 1 Aug.

Gent, te 10 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het vergraven van de Eede, te Mahleghem. Raming fr. 148,300.

Op later te bepalen datum.

Bolsward, door de commissie van beheer over den kunstweg Bolsward—Harlingen:

1o. het verrichten van eenige timmerwerken aan het tolhuis onder Longerhuis;

2o. het maken van houten vleugels voor de brug de Harkezijl, onder Witmarsum;

3o. het maken van een gedeelte klinkerbestrating, een kolk met riool enz., in het dorp Kimswerd;

4o. het uitvoeren van verschillende verfwerken aan genoemd tolhuis, eenige bruggen, wegwijzers enz.

Inl. bij den opzichter J. van Beenen, te Arum.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Ierseke, 1 Juli: het bouwen van eene nieuwe bijzondere school; ingekomen 9 bilj., als:

J. G. Essenberg,	te Ierseke,	ƒ 5324
A. Marteijn,	» Kruiningen,	» 4024
M. Korstanje,	» Ierseke,	» 3290
T. Mosselman,	» Middelharnis,	» 3169
P. Brenkers,	» Kapelle,	» 2900
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 2857
L. Laban,	» Ierseke,	» 2817
J. Maas,	» Middelburg,	» 2700
J. v. Willigen,	» Ierseke,	» 2410

Zwolle, 1 Juli: het vernieuwen van het onderen bovenslot der Kamperpoortentoreg; ingek. 10 bilj., als:

G. J. de Roode,	te Zwolle,	ƒ 3966
J. Bonthuis,	» idem	» 3267
A. Hocks,	» idem	» 3250
H. Lubbers,	» idem	» 3190
G. v. Unen,	» idem	» 3120
H. G. Treep,	» idem	» 2994
A. Bekendam,	» Genemuiden,	» 2984
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 2943
G. Kamphuis,	» idem	» 2884
M. Groenenberg,	» idem	» 2800

Vlierden, 1 Juli: het bouwen van een onderwijzerswoning met bijgebouw; ingekomen 9 bilj., als:

M. v. Deursen,	te Asten,	ƒ 3624
H. v. Asseldonk,	» Helmond,	» 3500
J. v. d. Velden,	» idem	» 3313
F. v. Gelsteijn Brouwers,	» Asten,	» 3197
L. Janssen,	» Vlierden,	» 3090
F. Hoogakkers,	» Deurne,	» 3046
P. J. v. d. Martel,	» idem	» 4990
L. Tils,	» Helmond,	» 4849
P. v. Kemenade,	» Vlierden,	» 4743

gegund.

Nieuwkoop, 2 Juli: het maken van een steenen brug over de Ringvaart van den polder bij het Lirmeer nabij Nieuwveen; ingekomen 7 bilj., als:

J. Barends,	te Vinkeveen,	ƒ 1998
Th. Rakkeling,	» Nieuwkoop,	» 1998
W. Zaalam,	» Nieuwveen,	» 1983
P. v. d. Lijn,	» Aarlanderveen,	» 1936
G. en S. Bodegraven,	» Nieuwkoop,	» 1950
C. Schenkel,	» idem	» 1900
H. Jannaat,	» Nieuwveen,	» 1800

's-Hage, 3 Juli: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Groningen; ingek. 3 bilj., als:

E. Schreuder,	te Sappemeer,	ƒ 876
D. Sawijn,	» Leeuwarden,	» 826
J. A. Boima,	» Hardegarijp,	» 660

2o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venloo; ingek. 4 bilj., als:

R. v. d. Graaf,	te Boksmeer,	ƒ 1824
L. v. d. Well,	» Arsen,	» 1725
Ph. de Quinze,	» Venloo,	» 1719
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1715

3o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem; ingek. 4 bilj., als:

W. v. Dijk,	te Jutfaas,	ƒ 996
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 895
N. Ezerman,	» Zutfen,	» 879
Th. Troost,	» Arsen,	» 850
H. Lammers,	te Deventer,	ƒ 19,250
J. Aalpoel,	» idem	» 19,241
J. Pot Jz.,	» idem	» 19,061
R. v. d. Spoel,	» idem	» 19,061
A. J. Markerink,	» idem	» 18,972
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 18,964
J. Oosterwijk,	» Wije,	» 18,925
A. Klandermans,	» Brummen,	» 18,887
G. Beltman,	» Deventer,	» 18,670

gegund.

St.-Annaparochie, 4 Juli: 1o. de verfwerken aan de gemeentegebouwen van Het Bildt:

perc. 1, L. Duhoux,	Vrouwenparochie,	ƒ 9
» 2, T. Turkstra,	idem	» 15
» 3, L. Duhoux,	idem	» 54
» 4, G. Heitsma,	St.-Jacobiparochie,	» 73
» 5, dezelfde,		» 16

2o. onderhoudswerken gedurende het 2e halfjaar van '85:

perc. 1, P. D. Wassenaar,	St.-Annaparochie,	
		ƒ 259
» 2, M. Broekers,	St.-Jacobiparochie,	» 113.95
» 3, W. Prins,	Oudebiltzijl,	» 138
» 4, dezelfde,		» 209
» 5, M. Broekers,	St.-Jacobiparochie,	» 410.14

Zwolle, 4 Juli: het bouwen van eene bewaar-, brei- en naaischool aan het Assendelft; ingek. 15 bilj., als:

H. Lubbers,	te Zwolle,	ƒ 23,392
G. v. Unen,	» idem	» 23,158
L. v. Nispen,	» idem	» 22,407
G. Kamphuis,	» idem	» 22,444
J. Bonthuis,	» idem	» 22,244
L. Oosterwijk,	» Wije,	» 21,985
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 21,921
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 21,888
G. Schutte,	» idem	» 21,487
A. v. Straten,	» idem	» 21,330
H. Greve,	» idem	» 21,150
K. J. Kalt	» Ureterp,	» 20,078
K. A. v. d. Berg,	» Zwolle,	» 20,533
L. Meijer,	» idem	» 20,097
H. Brains,	» idem	» 19,748

gegund

Zwartsluis, 4 Juli: het bouwen van eene school voor christelijk nationaal onderwijs; ingek. 7 bilj. als:

H. Huisman,	te Zwartsluis,	ƒ 10194
Emming,	» Meppel,	» 9,022
H. Slot,	» Zwartsluis,	» 8,944
Brandsma,	» Genemuiden,	» 8,800
H. Pol,	» Zwartsluis,	» 8,284
J. Wildeboer,	» idem	» 7,698
H. Mars,	» idem	» 7,426

gegund.

's-Bosch, 4 Juli: het vernieuwen van eene brug bij het fort St.-Andries, onder het beheer der Genie te 's-Bosch; ingek. 4 bilj., als:

H. Boekels,	te Opijnen,	ƒ 2480
T. A. v. Ravenstein,	» 's-Bosch,	» 2295
A. Dankers,	» Heusden,	» 2269
T. H. Dirks,	» 's-Bosch.	» 2267
Raming		» 2600

De minste inschrijver is als aannemer voorgedragen.

Heugeloo (G.), 4 Juli: het verbouwen van het gemeentehuis; ingekomen 5 bilj., als:

J. W. v. d. Linde,	Ambt-Deutichem,	ƒ 2885
H. A. Wreenink,	Vorden,	» 2306
C. Pannaas,	idem	» 2232
D. W. Kremer,	Heugeloo,	» 2179
G. Bod,	Berg,	» 1856.75

Brummen, 6 Juli: het maken van een grintweg door de Baankstraat; ingekomen 8 bilj., als:

A. Klanderman,	te Brummen,	ƒ 4789
J. W. ten Brank,	» Zutfen,	» 4784
E. J. Schoolderman,	» Brummen,	» 4780
J. T. Smij Jr.,	» Zutfen,	» 4730
H. A. Welsing,	» Brummen,	» 4660
Firma G. J. Carniggelt & Zn.,	» idem	» 4580
G. Schurink,	» Zutfen,	» 3990
C. v. d. Heurel,	» Varik,	» 3614

Dordrecht, 4 Juli: het verrichten van reinigings- en stukadoorwerken in verschillende schoolgebouwen; gegund:

perc. 1, gymnasium, aan C. W. Uhlhorn,	Dordrecht,	ƒ 58
» 2, hoogere burgerschool, aan H. D. Gerdes,	idem	» 155
» 3, middelbare school voor meisjes, aan C. W. Uhlhorn,	idem	» 48
» 4, gemeenteschool no. 1, aan P. Eddes,	idem	» 36
» 5, burgerwoningschool, aan C. A. Tenenti,	idem	» 15

Amsterdam, 6 Juli: het bouwen van een heerenhuis en 3 winkelhuizen, op een terrein hoek Ruysch- en Swammerdamstraten, onder beheer van den bouwkundige H. G. Jansen; minste inschr. was B. van Buuren, voor ƒ 43,910.

Uithoorn, 6 Juli: het verder opbouwen en voltooien van 2 torens met spitsen bij de R.-K. kerk, onder beheer van den architect Ch. Röbbers, te Haarlem; ingek. 13 biljetten;

hoogste inschr. P. J. de Bruin,	Mijdrecht,	ƒ 5250
minste » W. Okkerse,	Zevenaar,	» 3190

gegund.

Amersfoort, 6 Juli: 1o. de levering van 100 gegalvaniseerd-ijzeren privaattonnen; minste inschr. was Firma Yester, te Amsterdam, voor ƒ 160;

2o. het witten en schoonmaken van het gebouw der hoogere burgerschool; minste inschr. was G. Buitenberg, te Amersfoort, voor ƒ 281.75.

3o. het witten en schoonmaken van de gebouwen der 4 lagere scholen; minste inschr. was H. A. Stiver, te Amersfoort, voor ƒ 253.90.

Nunen, 6 Juli: 1o. het maken van een keiweg, met bijbehoorende werken, van Woensel naar Nunen; ingek. 10 bilj., als:

	Grieskeien 5e en 6e soort	Feluykeien 4e soort
P. A. Driesen, Dongen,	ƒ 72,147	ƒ 73,628
J. B. Raaijmakers, Wouw en B. H. H. Pelgrim, Brunnamen,	63,900	64,600
J. A. v. d. Eerden Wz., Bokstel,	62,980	67,470
J. C. Schenk, Oosterwijk en J. Muskens, Budel,	62,640	65,848
W. F. Weijers, Tilburg,	61,500	
J. c. Ogen Nijmegen,	58,070	61,600
L. v. Gaal, Geldrop,	58,070	61,610
P. Rijnders Valkenweerd,	58,486	66,962
P. H. de Bekker, Empel,	58,351	62,921
A. Geldens, 's-Bosch,	56,400	60,190

2o. het maken van een keiweg, met bijbehoorende werken van Nunen naar het spoorwegstation Nunen—Tongelré; ingek. 11 bilj., als:

	Grieskeien 5e en 6e soort	Feluykeien 4e soort
J. de Laat, Woensel,	ƒ 29,900	ƒ 31,900
P. Rijnders, Valkenswerd,	27,918	30,747
W. F. Weijers, Tilburg,	27,700	
P. H. de Bekker, Empel,	27,527	29,781
H. H. Pelgrim, Brunnen en J. B. Raaijmakers, Wouw,	27,599	28,200
P. A. Driesen, Dongen,	27,256	27,851
L. v. Gaal, Geldrop,	26,900	27,990
J. A. v. d. Eerden Wz., Bokstel,	26,800	29,240
F. Smulders en H. Vriens, Oosterwijk,	26,860	29,840
F. Otten, Helmond,	26,620	27,780
P. v. Wijk—Brangers, Nunen,	25,930	28,200

Nieuweramstel, 7 Juli: het bouwen van eene fabriek en woonhuis, op een terrein aan de noordzijde Kuiperstraat, aldaar, onder beheer van den architect G. A. Horsten, te Bergen-op-Zoom; ingek. 16 bilj., als:

C. Alberts,	te Amsterdam,	ƒ 14,100
J. J. Kommer,	» idem	» 13,848
A. W. Nachtegaal,	» idem	» 13,800
J. de Vries,	» Purmerend,	» 13,480
A. A. Gerjping,	» Amsterdam,	» 13,360
C. v. Soest,	» Beverwijk,	» 12,900
Peters en Roeloffsen,	» Amsterdam,	» 12,546
A. C. Dorlas,	» idem	» 12,533
J. Poot,	» idem	» 12,483
J. B. Kuijpers,	» Nieuweramstel,	» 12,480
D. A. Zeevat,	» Amsterdam,	» 12,333.67
J. P. Reeken en Becker,	» idem	» 12,327
W. Greve,	» Buiksloot,	» 12,200
G. Boon,	» Amsterdam,	» 11,995
Huij en Veldman,	» idem	» 11,877
L. N. de Groot en D. Limpers,	» idem	» 11,666

Apeldoorn, 7 Juli: het bouwen eener villa, onder beheer van den architect D. Hoeblijk, ingek. 6 bilj., als:

J. W. Wassink,	ƒ 11,960
S. K. de Bruin,	» 11,553
H. J. Eijkelboom,	» 10,900
H. Mouw,	» 10,474
J. v. d. Brink,	» 10,388
F. W. Geurden,	» 9,989

Dreumel, 7 Juli: het maken van bazaltgloeingen onder Dreumel, en onder Wamel en Leeuwen:

Onder Dreumel, eerste perceel, D. van der Kaay, te Rossem, voor ƒ 1.50 per M²;

Onder Wamel en Leeuwen, tweede perceel, P. van Hattum, te Tuil, voor ƒ 1.74 per M².

Lochem, 7 Juli: 1o. het vergroten der school voor lager onderwijs in de stad; minste inschr. was Jan Olthoff, voor ƒ 11,171;

2o. eenige verbouwing aan de school voor

meer uitgebreid lager onderwijs voor jongens; minste inschr. was G. J. Biljardt, voor *f* 1481;
3o. eenige verbouwing aan de school voor meer uitgebreid lager onderwijs voor meisjes; minste inschr. was Deuddijk, voor *f* 843.
Voor de massa ingekomen 4 bilj., als:

Wittevoen,	te Deventer,	*f* 16,720
Biljardt,	» Lochem,	» 15,985
Woudstra,	» idem	» 13,777
J. Olthof,	» idem	» 13,545

Gegund aan de minste inschr. in perceelen.

's-Hage, 8 Juli: het verrichten van buitengewone herstellingen en voorzieningen aan de dwarskribben nos. 57, 84 en 85, in de BenedenMerwede, onder de gemeenten Sliedrecht en Papendrecht: ingekomen 9 bilj., als:

G. Boenkakker Gz.,	te Sliedrecht,	*f* 17,200
L. v. d. Heuvel,	» Werkendam,	» 16,683
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 16,490
C. v. d. Plas,	» Hardinkveld,	» 15,996
L. Kalis Kz.,	» Sliedrecht,	» 15,140
D. v. d. Plas,	» Hardinkveld,	» 14,460
T. Volker,	» Dordrecht,	» 14,300
C. Reskam Jr.,	» Sliedrecht,	» 13,785
W. Volker,	» idem	» 13,695

Amsterdam, 8 Juli: het bouwen van 3 heerenhuizen, een kantoor en fabriksgebouw, aan de Middel- en de Kerklaan, onder beheer van de architecten Benkenhuf en Ebert; ingek. 16 bilj., als:

P. S. Rijniersz,	te Amsterdam,	*f* 74,400
E. R. Kuipers,	» idem	» 69,980
H. C. Dorlas,	» idem	» 69,979
J. Koster,	» idem	» 68,490
A. J. v. Lieut,	» idem	» 67,980
Cruijff en Schouten,	» idem	» 66,736
W. Greve,	» Buiksloot,	» 66,600
G. Boon,	» Amsterdam,	» 66,183
A. Pauw,	» idem	» 65,000
G. J. v. Heek en Co.,	» Delft,	» 64,700
J. J. Ventjin,	» Amsterdam,	» 63,250
J. P. Reken en J. Becker Jr.,	» idem	» 62,460
L. N. de Groot en D. Limper,	» idem	» 62,222
C. Eijsvogel,	» idem	» 61,967
J. F. Prondre,	» idem	» 61,562
J. H. E. Stokmans,	» idem	» 59,000

gegund.

Balk, 8 Juli: 1o. de stichting van de school te Wijkel; ingek. 20 bilj., als:

Johs. Groenhof,	te Workum,	*f* 7995
K. A. Tolman,	» Boornbergum,	» 7787
R. J. Baukema,	» Oudemirdum,	» 7700
Jan Bouma,	» Langezwaag,	» 7608
W. Piersma,	» Balk,	» 7450
P. J. Vonk,	» Ureterp,	» 7432
D. J. Keuning,	» idem	» 7400
H. S. Zwarts,	» Nijland,	» 7345
Joh. Konst,	» Bakhuizen,	» 7340
Joh. K. v. Dijk,	» Blija,	» 7290
J. U. v. d. Meulen,	» Heeredam,	» 7287
K. W. v. d. Wettering,	» Wijkel,	» 7159
J. A. Schrale,	» Warns,	» 6874
M. E. Bottinga,	» Langweer,	» 6800
J. K. Dunsma,	» Drachten,	» 6730
J. v. Hout Kz.,	» Balk,	» 6700
J. Eisinga,	» Kortezwaag,	» 6650
J. H. v. d. Veer,	» Nijega,	» 6475
E. H. v. d. Veer,	» Sondel,	» 6387
J. S. Haarsma,	» Balk,	» 6328

gegund.

2o. de verbouw der school te Balk; ingek. 16 bilj., als:

W. J. Gijsen,	*f* 5197
P. J. Vonk,	» 4888
K. A. Tolman,	» 4875
J. K. Dunsma,	» 4826
H. S. Zwarts	» 4635
Jan Bouma,	» 4580
J. Konst,	» 4520
D. J. Keuning,	» 4500
J. H. v. d. Meulen,	» 4402
W. Piersma,	» 4298
J. K. v. Dijk,	» 4250
J. A. Schrale,	» 3868
J. v. Hout Kz.,	» 3860
E. H. v. d. Veer,	» 3785
J. H. v. d. Veer,	» 3715
R. J. Baukema,	» 3675

gegund.

3o. de verbouw van het schoolhuis te Harich; ingek. 19 bilj., als:

Jan Bouma,	*f* 2670
K. A. Tolman,	» 2433
J. K. Dunsma,	» 2387
W. J. Gijsen,	» 2319
P. J. Vonk,	» 2295
J. U. v. d. Meulen,	» 2178
H. Visser,	» 2091
J. Konst,	» 2080
F. A. Faber,	» 1963
R. J. Baukema,	*f* 1872
J. v. Hout Kz.,	» 1800
J. K. v. Dijk,	» 1780
W. Piersma,	» 1725
E. H. v. d. Veer,	» 1700
J. Porte,	» 1674
J. S. Haarsma,	» 1671
K. W. v. d. Wettering,	» 1639
Wed. A. L. v. d. Heff,	» 1617
J. H. v. d. Veer,	» 1576

gegund.

Hellevoetsluis, 8 Juli: het maken van een ijzeren werkvaartuig, type »Batu", ten dienste der marine;
hoogste inschr. Koninkl. Nederl. Grofsmederij, Leiden, *f* 15,390
minste » Wed. C. Boele en Zn., Slikkerveer, » 8,740

Averoost, 8 Juli: het bouwen van eene brugwachterswoning aan het Ommerkanaal; ingek. 3 bilj., als:

B. Kip,	*f* 1194
G. v. Goor,	» 1189
H. Schotkamp,	» 1181.86

Amsterdam, 9 Juli: minste inschr voor de leveranties bij de directie der marine te Hellevoetsluis waren:

1.	Eiken balkplanken, A. v. Stolk en Zonen, Rotterdam,	*f* 3945.—
2.	Wagenschot enz., Eindhoven & Zn., Zwolle,	» 518.—
3.	Ingen- coschen- en peerboomenhout, L. Kleijn & Zn., Rotterdam,	» 825.—
4.	Duigen en bodemstukken, J. W. H. Wigntjes, Amsterdam,	» 697.50
5.	Koper in bladen, J. Marx, Amsterdam,	*f* 528.15½
6.	Tin, B. J. Nijkerk, idem	» 440.—
7.	Koperen spijkers, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam	» 458.76
8.	IJzeren spijkers, M. J. Enthoven & Zn., Zaltbommel,	» 469.10
9.	Kwasten en penseelen, T. H. de Jong, Amsterdam,	» 781.23
10.	Vijlen en raspen, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	» 148.20
11.	Puetskatoen, Charles Remy & Bienfait, Rotterdam,	» 1137.50
12.	Machinekamerbeheeften, Gebr. Figée, Amsterdam,	» 736.50
13.	Gaskoke, D. Bandsma, Helder,	» 962.50
14.	Schaalkolen (Cardiff), Ned. Steenkolenhandelsvereeniging, Amsterdam,	»28825.—
15.	Smeerkolen, F. J. Mijnlieff Wzn., Krimpen a/d. Lek,	» 724.50
16.	Boom- of olijfolie, A. C. v. d. Meulen & Zonen, 's-Bosch,	» 1378.78
17.	Lijnolie, F. Alberdingk & Zonen,	» 3142.50
18.	Patentolie, dezelfden,	» 2807.20
19.	Reuzel, J. Mulijn & Co., Rotterdam,	» 416.—
20.	Roet, P. Goeree, Vlissingen,	» 528.—
21.	Loodwit, Wed. Hendorff, Block en Benet, Schoonhoven,	» 2113.20
22.	Zinkwerf, W. Rautenbach, Arnhem,	» 1129.—
23.	Groene zeep, J. Hubbeling, Helder,	» 799.95
24.	Halfwit glas enz., firma Jan Bouwink Gz., Sneek,	» 237.—
25.	Garen, de Goudsche machinale garenspinnerij, Gouda,	» 562.—
26.	Teer, Wed. G. 't Hooft & Zonen, Dordrecht,	» 379.47
27.	Vlaggedoek, Van Hartrop & Zn., Leiden,	» 1109.28
28.	Geweven stoffen, Jacob Haas, Hellevoetsluis,	» 1313.—
29.	Brandspuitslangen, J. L. H. Smits & Co., Amsterdam,	» 1944.80
30.	Blik- en ijzerwerk, P. Luijten, Helder,	» 430.—
31.	IJzerwerk, gereedschappen en kommaliegoederen, J. Mulders, Helder,	» 220.40
32.	Borstelwerk, A. Zevenboom & Zn., Amsterdam	» 1423.24
33.	Botting, G. Koppen, Nieuwediep,	» 157.12½
34.	Sterine-kaarsen, de Stearinekaarsenfabriek »Apollo", Schiedam,	» 1206.51
35.	Kantoor-, schrijf- en teekenbehoeften, A. P. Stuuhman Gz., Helder,	» 350.09
36.	Papier, enz., De Ruijter & Meijer, Amsterdam,	» 862.15

en bij de directie der marine te Willemsoord:

37.	Kramerijen, Meijjes en Howeler, Amsterdam,	» 647.04
38.	Veldflesschen, dezelfden,	*f* 221.48
39.	Machinekamerbeheeften, Van der Meulen & Co., Amsterdam,	» 358.80
10.	idem, dezelfden,	» 866.—

Gulpen, 9 Juli: het inrichten van een gebouw tot kantongerecht; ingek. 4 bilj., als:

J. J. Reijen,	te Mheer,	*f* 1695
H. Vliegen,	» Gulpen,	» 1340
E. H. Dupuits,	» Wijlré,	» 1292
J. Preven,	» Margraten,	» 1260

Utrecht, 9 Juli: het amoveeren van een huis, en het bouwen van een huis, pakhuis enz., Westerkade K. no. 5 te Utrecht, onder beheer van den architect W. J. van Vogelpoel; ingek. 15 bilj., als:

A. C. Vink,	te Utrecht,	*f* 13,745
B. J. v. Baaren,	idem,	» 12,699
H. Vernoeer,	idem,	» 12,040
J. Fukking,	idem,	» 11,400
A. M. Liefland,	idem,	» 11 200
G. Kuiine,	idem,	» 10,985
C. Oostveen,	idem,	» 10,800
J. Krap,	idem,	» 10,670
Jansen,	idem,	» 10,500
V. d. Heuvel,	idem,	» 10,040
G Beemer,	idem,	» 9,999
R. Dijs,	idem,	» 9,887
C. v. Zeeland,	idem,	» 9,376
C. v. Soest,	idem,	» 8,998
Stolke,	idem,	» 8,894

Arnhem, 10 Juli: perc. 1, het maken van een duiker over de Rijnwetering, in den rijksweg Arnhem—Nijmegen: W. M. Nijenes, Arnhem, *f* 3304.
perc. 2. het maken van een duiker over de Verloren Zeug: W. M. Nijenes, idem. *f* 2952
Massa, ingek. 15 bilj., als:

B. Geurtsen, Arnhem,		*f* 6990
F. H. v. Eesden, Aalten,		» 6888
G. Wolthuis, Groningen,		» 6960
H. Wouterse, Arnhem,		» 6840
J. H. Wassing, Elst,		» 6763
H. W. Kapel, idem,		» 6150
G. H. A. Elbers, Arnhem,		» 6549
A. H. Boorneman, Elst,		» 6433
K. Jansen Versteeg, Oosterbeek,		» 6357
W. Kloosterman, Gorichem,		» 6349
H. H. de Haas, Elden,		» 6300
P. H. Nijenes, Arnhem,		» 6250
Th. F. Sjam, Elst,		» 6222
J. H. Hoginck, Pannerden,		» 5776
H. Jansen, Bredam,		» 5490

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 18 JULI 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 20 Juli.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bouwen van eene ijzeren draisbrug, ter vervanging van de vaste houten brug over de Noordervaart in den kunstweg Nederweert—Leveroy, met bijbehoorende brugwachterswoning, onder de gemeente Nederweert. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming *f* 14,000.

Middelburg, te 11½ uren, door het best. der Godshuizen, in het Burgerweeshuis:
1o. het uitvoeren van eenig schilderwerk;
2o. het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen.

Heerhugowaard, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verbouwen van de school aan den Middelweg;
2o. het verbouwen van de school te Venhuizen, beiden in de Heerhugowaard.
Inl. bij den gemeentearchitect te Alkmaar.

Dordrecht, te 12 uren, aan het bureau der gemeentewerken: de levering van 10, 15, 20, 25, 30 en 45 cM. aarden buizen en hulpstukken, ten dienste van de rioleering der gemeente, ter gezamenlijke nuttige lengte van ruim 2300 M.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het dempen van de sloot ten noordoosten van de Jagersgang, het leggen van een riool met zinkputten, het plaatsen van een afrastering en het bouwen van een privaat met vuilnisbak.

Nijmegen, te 1 uur, door den dijkstoel van het polderdistrict Rijk-van-Nijmegen, op het raadhuis:
1o. het bouwen van 3 dijksmagazijnen op de dijken te Weurt, Beumen en Keent.
2o. het beleggen met basaltsteen van een vak dijksbekleeding te Niftrik;
3o. het leveren van het volgend getal vimmen noodhout met 2 paaltjes per bos op den Waaldijk: te Weurt 4, Beuningen 4, Ewijk 4, Winssen 3;
4o. het leveren van noodhout met 1 paal per bos, en bossen gevormd deswendsuit op den Maasdijk: te Beunen 2 en 100 bos, Overasselt 2 en 100 bos, Nederasselt 2 en 100 bos, Balgoy en Keent 2 en 100 bos, Wiechen 2 en 100 bos, Niftrik 2 en 100 bos;
5o. het leveren van grint, als: a. op den Waaldijk: te Hees 50, Beuningen 70, Ewijk 50 en Winssen 100; b. op den Maasdijk: te Beunen 30, Overasselt 20, Nederasselt 30, Keent 30, Wiechen 20 en Niftrik 60 M³; c. op den Toerndijk 40 en aldaar 25 M³ keisteg en 10 M³ leem.
Inl. bij de dijksgezichters Herckenrath, te Winssen en Wissing, te Overasselt.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 39 perceelen.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:
1o. Bestek no. 369, de levering van 15,000 halfronde eikenhouten dwarsliggers;
2o. Bestek no. 370, het vervangen van het bestaande houten door een nieuw ijzeren hek langs de Kattenburger-, Wittenburger- en Oostenburgergracht, te Amsterdam. Raming *f* 20,500.
Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154, van genoemd administratiegebouw.

Duivegeest, te 3 uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene school voor lager onderwijs met 4 lokalen, met het daarbijbehoorend woonhuis, te Duivegeest;
2o. een bijbouw en verandering aan de school te Leggeest.
Inl. bij den architect G. Stel, te Assen. Aanw. 20 Juli, van no. 1 te 10 uren, van no. 2 te 12 uren.

Dalfsen, te 3 uren, voor Egberts en Janssen: het uitdiepen eener kooikolk. Aanw. van 9—3 uren.

Dinsdag, 21 Juli.

Elmeren (gem. Elst), te 5 uren, door O. Th. van Boldrik, bij G. Schouten: het bouwen van een huis met achterhuis, met lijfevering der materialen. Inl. bij den opzichter Hoornman, te Elst. Aanw. 2 uren voor de besteding.

Woensdag, 22 Juli.

Drachten, te 10 uren, door burg. en weth. van Smallingerland: het uitbreken en wederbestraten van een deel van den weg langs de Langewijk, te Drachten, ter lengte van 260 M. over eene oppervlakte van 780 M.

Deventer, te 10 uren, aan de Directiekeet op bouwblok no. 16 der geslopte vestinggronden: het hodgietswerk van 9 gebouwen, het stukadoerwerk, verfwerk met beglazen en het behangwerk van 12 gebouwen. Inl. bij den aannemer W. J. Kolkert, aldaar.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van oeververziening langs het vervuimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van beveiligingswerken tegen aanvaring bij de draisbrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk (kanaal Amsterdam—Merwede). Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming *f* 9000.

Tilburg, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van 65,200 grèskeien. Inl. bij den gemeentearchitect.

Voorst, te 11 uren, door poldermeesters van den polder De Voorsterklei, in Het Wapen van Gelderland:
1o. het vergroten van den duiker, gelegen tusschen de gronden van Mr. Thooft en die van het Oude-en-Nieuwe Gasthuis, in den dijk van den Voorsterkleipolder;
2o. het vervangen van den houten door een steenen duiker in den Rammelwaardschijk van dien polder.
Aanw. 22 Juli, te 9 uren, te beginnen met het 1e perceel.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van hulpsteen voor de Rijkswerken op de Maas. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage bij den ingenieur Van Hoof, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch.

Egmond-Binnen, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten en verbeteren van de openbare lagere school, te Egmond-a/d. Hoef. Aanw. 27 Juli, te 11 uren. Raming *f* 6000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de uitvoering van het station Geertruidenberg met spoorwegbaren, kaaimuur, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afsluitingen en eenige verdere werken voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch. Inl. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te 's-Bosch. Raming *f* 354,500.

Weidum, te 12 uren, ten gemeentehuize van Baarderadeel:
1o. het opgraven of slatten der Jellumer-Noorderburenvaart, ter lengte van 1065 M.;
2o. het opgraven of slatten der Mantgumervaart, ter lengte van 2391 M.

Onderwater, te 12½ uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de Kerkvoogdenkamer: het vernieuwen van 348 M² leidak, 2 nieuwe goten aan de kerk ongeveer 78 M¹, en verdere herstellingen aan de kerk, pastorie enz. Inl. bij den architect J. N. van Wijngaarden, aldaar. Biljetten inzenden bij G. van der Lee, te Hekendorp. Raming *f* 1520.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Spiegelnisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschen singel. Inl. aan het Timmerhuis.

Kruiningen, te 2 uren, door burg. en weth.: het vernieuwen van 4 bruggen, met bijbehoorende werken, in de beide Waterloo-dwarsstraten. Inl. bij den gemeentebouwkundige aan het gebouw der gemeentefabrikage.

Augustinusga, te 2 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente: het afbreken der bestaande- en het wederopbouwen van eene nieuwe pastorie met consistoriekamer enz. Inl. bij J. G. van der Veen, te Augustinusga.

Onderdendam, te 2½ uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo:
1o. het opschonnen van het Kokemaar en het Rottumermaar, samen lang 3810 M.;
2o. het leggen van een houten duiker door den straatweg in het Selwerderdiepje bij Koekkoek.
Inl. bij den deskundige van het waterschap H. Wind, te Onderdendam.

Dokkum, 's avonds 7 uren, door G. Heeringa: het verbouwen van het winkelhuis in de Hoogstraat, bewoond gemeent door J. Boersma Sz.

Assen, 's avonds 8 uren, in het Hotel-Knipers: het bouwen van een huis met een verdieping voor H. van Dalen, aldaar. Inl. bij den stadsarchitect H. C. Winters.

Urk, bij den aannemer P. M. de Vries, aldaar: het verfwerk eener in-aanbouw-zijnde kerk voor de Chr. Geref. gemeente, aldaar.

Donderdag, 23 Juli.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Froem, in het Centraalgebouw: eenige reparatiën aan perceel no. 1 in de Apeldoornschestraat. Aanw. 21 Juli, te 10 uren.

Zwolle, te 5 uren, bij G. Kragt: het herbouwen van het afgebrande boerenwoonhuis »Wolfshagen", in Mastenbroek, voor A. F. Graaf van Rechteren Limpurg. Aanw. 21 Juli, te 9 uren.

Bolsward, te 6 uren, door den architect H. H. Poederbach, bij F. S. Ypma, in Amicitia:
1o. het annexeeren van perceel sectie A, no. 256, hoek Koemarkt;
2o. het bouwen van een winkelhuis met verdieping.

Helmond, te 7 uren, door de Vereeniging tot Evangelisatie, ten herbeerge van Wed. Van der Linden: het bouwen van een evangelisatielokaal, benevens woonhuis en bijkomende werken, met bijbehoorende leverantiën, arbeidsloonen enz. Inl. bij den bouwkundige J. W. van der Putten, aldaar. Aanw. te 10 uren.

Vrijdag, 24 Juli.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en storten van steen tot voortzetting der verdediging van den oever voor Veere Neuzen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Nieuwen. Raming *f* 37,100.

Dordrecht, te 11 uren, door dijkgraaf en heemraden der Vier-Polders op het eiland Dordrecht, ten kantore van den dijkgraaf Mr. A. Hassel: het verven, buiten en binnen, van het machine- en ketelgebouw, genaamd Jhr. Jantzen van Erffrenten, met de woning van den stoker, staande op en aan den Noordendijk. Aanw. door den fabriek Th. Prins, 21 Juli, te 10 uren.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aflammen, droogmaken en herstellen van den middelkoker der sluishs de Nieuwesluis, behoorende tot de zeewerken van Friesland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Raming *f* 1300.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkslandbouwschool te Wageningen, van den dag der goedkeuring van de

aanbesteding tot 31 Dec. '85. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen W. H Schoonhein, te Utrecht. Aanw. 27 Juli, te 11 uren. Raming f 8174.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Leeuwarden. Raming f 880.

Zaterdag, 25 Juli.

Velp, te 10 uren, in het koffiehuis van W. van Kampen: het bouwen van een woonhuis aan den Rijksstraatweg, tegenover het landgoed Daalhuizen, alsmede. Aanw. 23 Juli, te 10 uren. Biljetten inzenden 24 Juli bij den bouwkundige F. Kortlang J.Ez., te Velp.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize: het doen van eenige verfwerken aan gemeentegebouwen en openbare pompen.

Bourmalsen, te 3 uren, ten herberge van H. Hoes: het afbreken en bouwen van een woonhuis, alsmede. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, te Leiden. Aanw. 2 uren vóór de bestelling.

Oudehilzijl, door den kerkeraad der Doopsgezinde gemeente: het afbreken van 2 huizen en daarterplaatse bouwen van eene pasterie, Inl. bij den architect J. Wisters Jz., te St.-Annaparochie. Aanw. 23 Juli, te 11 uren.

Bolsward, bij den gardiaan van het St.-Antoniegasthuis Mulder: het verven der verbouwde boerenhuining, bij C. Anema, te Pingjum, in gebruik.

Dinsdag, 28 Juli.

Kollenburg, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in De Korenbeurs: het bouwen van een kerk met toren en de levering der noodige materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur, bij Breda. Aanw. 21 Juli, te 12 uren. Biljetten inzenden 27 Juli, in genoemd koffiehuis.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 425, het maken van een pompgebouwtje met waterleiding, ten behoeve van het station Maastricht. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H van der Kun, te Venlo. Aanw. 22 Juli, te 1 uur.

Woensdag, 29 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijststortebed in den Baardwijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoof, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 22 Juli. Raming f 9500;

2o. het bouwen van 2 ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouwzijnde schutsluis onder de gemeente Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 22 Juli. Raming f 14,000.

Walzoorden, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuse waterschap Walzoorden, in het logement van Jan Francies Adriaansens:

1o. het onder een regelmatig zeewaarts afhalend profiel brengen en vóórens aanwijzing bewerken van den Scharresdam, over 481 M. lengte;

2o. het maken en vernieuwen van: *a.* 4550 M³ rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden Vilvoordsche-, Leemneesche- of afval Doornikesche steen, *b.* 1950 M² rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden gewone Doornikesche steen;

3o. het leveren en verwerken van 765 schespetons gemene Doornikesche steen, en het spanenlen, verrietten en verwerken van 450 schespetons oude Vilvoordsche steen.

Aanw. 22 en 25 Juli, des namiddags, samenkomst aan de dijkbazenwoning.

Rotterdam, door den architect Jac. van Schaik: het afbreken der bestaande gebouwen aan de Hertekade, hoek Hertestraat, en het ter plaatse wederopbouwen van een blok woon- en pakhuizen.

Donderdag, 30 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een gezonken stoomsleepwerktuig in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 23 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van een stevig magazijn met woning voor den dienst van het loodswezen, op den westelijken toegangsweg naar de Handelskade, te Amsterdam. Aanw. 24 Juli, tusschen 11 en 12 uren.

Udenhout, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken eener aardebaan met kunstwerken en het met keien bestraten van een bestaanden weg, aanvangende aan den provincialen weg bij het raadhuis, te Udenhout, door de Schoorstraat, aansluitende aan den gemeentekliukerweg te Loon-op-Zand, bij het huis bewoond door Hendrik Brands, ter lengte van 5520 M. Inl. op het raadhuis. Aanw. 20 Juli, te 2 uren.

Vrijdag, 31 Juli.

Brussel, te 10½ uren, aan het gebouw van het prov. best.: het 1e perceel van den bouw van een post-en-telegraafkantoor op de Place de la Monnaie, alsdaar. Raming fr. 1,461,000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het vernieuwen van brug no. 21, te Aalst, in den Rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Aanw. 24 Juli. Raming f 7860.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van openbare waterplaatsen met plaatijzeren scherm. Aanw. 23 Juli, te 10 uren. Bureau Publieke Werken.

Luik, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de bouw van het physiologisch instituut, alsdaar. Raming fr. 352,276.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur der Rijkstelegraaf, te Amsterdam. Raming f 1060.

Zaterdag, 1 Aug.

Gent, te 10 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het vergraven van de Eede, te Malderghem. Raming fr. 148,300.

Vries, door burg. en weth.: het vergrooten en vertimmeren der onderwijzerswoning te Zeien. Inl. bij den bouwkundige H. Luinge, alsdaar.

Dinsdag, 4 Aug.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de bezinkbakken, de filters, de buisleidingen, den watertoren met bijgebouwen, het hoogreservoir, de kolenloods, den toegangsweg naar de stad en eenige andere werken, op- en nabij het terrein der pomp- en filterwerken van de waterleiding alsdaar, volgens Bestek no. 10. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken B. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam. Aanw. 1 Aug., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 426, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw op het station Etten—Leur. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Bruske, te Breda. Aanw. 28 Juli, te 11½ uren.

Woensdag, 5 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegbaggeren van een gedeelte »strekdam aan den rechteroever der Oude-Maas, tusschen de kilometertrailen 120 en 121, onder de gemeente Zwijndrecht, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Kouwenaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 29 Juli. Raming f 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het vernieuwen van een gedeelte der kroonlijst van het gebouw van den Hoogen Raad der Nederlanden. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 29 Juli, te 9 uren. Raming f 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 11 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel bij de Hengforderwaarden boven Olst, tusschen de kilometertrailen 73 en 75. Inl. bij den hoofdingenieur van der Toorn, te 's-Hage en bij bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 29 Juli. Raming f 18,200.

Donderdag, 6 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 72, de levering van voeruagens en houtwagens;

2o. Bestek no. 73, de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkapping van een stationsgebouw met 2 perronoverdekkingen en eenige andere ijzerwerken;

3o. Bestek no. 74, de levering van den metalen bovenbouw voor 21 bruggen;

alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Vrijdag, 7 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: het bouwen van eene wachterswoning bij de sluis in Berkum. Inl. bij den hoofdingenieur A. Bekking Dura, en bij den hoofdopzichter der Dedemsvaart S. J. H. Breukel, aan de Balkbrug. Aanw. 30 Juli, te 12 uren. Raming f 1800.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verspreid liggende takken klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 30 en 31 Juli. Raming f 14,735.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een buitendijks lang-gelegen gedeelte straatweg en het verbeteren van een gedeelte steenslagwerk, beiden nabij Deventer en behoorende tot de Rijkswegen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 31 Juli, te 12½ uren. Raming f 7350.

Zaterdag, 15 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's-Rijks werf: de levering van:

1o. 2500 KG. afgeslagen inlandschen schilhennep;

2o. 53,000 KG. Noordschen hennep, in 4 kavelingen, elk van 10,000 KG. en 1 kaveling van 13,000 KG.

Maandag, 10 Aug.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bovenbouw der vaste brug over de Veer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Baltica. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 3 Aug. Raming f 1530.

Dinsdag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpalen en van ijzeren dubbel T-vormige brugliggers met toebehooren.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Amsterdam, 6 Juli: 1o. het verlagen van de braggen over de Prinsengracht in de Leliegracht en over de Leliegracht in de Prinsengracht; ingek. 5 bilj., als:

J. P. Cornelissen,	te Amsterdam,	f 7491
A. v. Wensveen,	» idem	» 6883
C. J. Maks en Boekholts,	» idem	» 6800
C. Hoen,	» Nieuwendam,	» 6609
A. v. Zelst,	» Amsterdam,	» 5837

2o. de levering van ruim 19 tons balkijzer voor die braggen; ingek. 4 bilj., als:

H. E. Oving Jr., Rotterdam,	f 6.07 per 100 KG.
Dikema en Chabot, idem	» 6.775 en f 6.97 per 100 KG.
Gebr. v. d. Vlist, Amsterdam,	f 6.64 en f 6.44 per 100 KG.
W. Bernet & Co., idem	f 5.97, f 5.27 en f 6.64 per 100 KG.

3o. het rioleeren van eenige straten in de gemeente; ingek. 9 bilj., als:

C. J. Maks Jz. en J. J. Boekholts,	te Amsterdam,	f 42,430
J. Kooij,	» idem	» 42,350
W. Ambagtsheer,	» Nieuweramstel,	» 37,640
G. D. v. Doorn,	» Amsterdam,	» 37,415
L. Kok,	» Ilpendam,	» 36,200
P. Duineker,	» Amsterdam,	» 34,997
J. P. Cornelissen,	» idem	» 34,991
M. Deutekom,	» idem	» 34,000
A. v. Zelst,	» idem	» 32,297

Walzoorden, 8 Juli: de vernieuwing, en het onderhoud tot 30 April '86, van de werken aan de waterkeering van het calamiteuse waterschap Walzoorden; ingek. 11 bilj., als:

J. F. Andriessen, Bontenisse,	f 13,100
J. Volker, Sluisdreef,	» 12,979
J. de Jonge, Biezelinge,	» 12,238
C. D. Bolier, Scherpenisse,	» 12,200
A. v. Pepering, Bruinisse,	» 12,195
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 12,120
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 12,100
J. Tollenaar, Neuzen,	» 12,094
A. Vermorken, Bontenisse,	» 11,543
J. Leijs, 's-Heerarendskerke,	» 11,485
A. de Jonge, Neuzen,	» 11,350

Gorichem, 8 Juli: het bouwen van 4 heerenhuizen op den Visschersdijk, voor A. J. van de Water; massa ingekomen 7 bilj., als:

C. Muilwijk,	f 15,981
M. A. Treffers,	» 15,672
J. v. d. Laak,	» 15,337
V. d. Perk,	» 14,838 76
J. J. Buller Johz.,	» 13,900
J. Opstelten,	» 13,717
T. W. Wapperom,	» 13,560

Timmerwerk ingek. 6 bilj., als:

Boogheim,	f 8300
H. Pellikaan,	» 8020
C. Muilwijk,	» 7931
C. Exalto	» 7300
J. Opstelten,	» 7048
J. C. Verweij,	» 6700

Metsel-, hardsteen- en stukadoerwerk ingek. 3 bilj., als:

C. Schouwenburg,	f 5247
J. v. d. Laak,	» 4884
De Joode,	» 4786

Verfwerk ingek. 4 bilj., als:

Schram,	f 2580
Verschoor,	» 2263
Donkers,	» 1714
A. Simo,	» 1648

Loodgieterswerk ingek. 3 bilj., als:

Roderkerke,	f 290
Weil,	» 239
De Bruyn,	» 190

Groningen, 10 Juli: het bouwen van eene winkelbehuizing met boerenwoning voor J. Veenstra, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 23 bilj., als:

D. Edzards,	te Groningen,	f 15,188
F. Roders,	» idem	» 14,558
E. W. Wietsema,	» idem	» 14,388
H. Jansen,	» idem	» 14,240
H. Scholtens,	» idem	» 13,980
J. Daverman,	» idem	» 13,895
B. de Jong,	» idem	» 13,596
H. Kema,	» idem	» 13,385
H. de Haan,	» idem	» 13,185
J. Haupt,	» idem	» 12,789
T. Y. Jelsma,	» idem	» 12,498
H. Meijer,	» idem	» 12,496
H. Scholtens,	» idem	» 12,449
G. Meulink,	» idem	» 12,441
J. Ibelings,	» idem	» 12,439
D. Dooijes,	» idem	» 12,438
E. Schreuder,	» Sappemeer,	» 12,375
D. Dalmolen,	te Groningen,	f 12,369
A. Schreuder,	» idem	» 12,246
Ph. Hendriks,	» idem	» 11,977
T. Jansen,	» idem	» 11,856
G. P. v. Erp,	» idem	» 11,560
J. H. Mulder,	» idem	» 11,398
E. Peters,	» idem	» 11,387
T. Holthuis,	» idem	» 11,377

Aan E. Peters gegund.

Zwolle, 10 Juli: het maken van werken aan de steigers en aanlegplaatsen in de haven te Zwartsluis, behoorende tot de werken van het Meppelerdiep; ingek. 8 bilj., als:

J. Otten	te Meppel,	f 6654
F. Ahersen,	» Steenwijk,	» 6530
A. Bekeman,	» Genemuiden,	» 6446
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 6395
F. Schipper,	» Genemuiden,	» 6347
G. Slot,	» Zwartsluis,	» 6244
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 6230
A. Blocks,	» idem	» 5978

St.-Annaland, 10 Juli: het maken van werken tot verdediging van den oever, en het herstel, de vernieuwing en het onderhoud, tot 30 April '86, van de aarde-, rijs-, kram- en steenglooiingwerken aan de waterkeering van den calamiteusen Sunnapolder; ingek. 17 bilj., waarvan 1 in blanco, als:

P. Noordijke en J. Quist,	St.-Annaland,	f 6980
C. F. v. Franjendorem,	Neuzen,	» 6972
P. Verburgh, Kolijnsplaat,		» 6000
M. Beus,	idem	» 6025
C. D. Bolier, Scherpenisse,		» 5889
G. Bolier,	idem	» 5887
A. v. Pepering, Bruinisse,		» 5887
B. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,		» 5700
J. de Rijke Jz., Sirjansland,		» 5555.55
C. de Wilde, Kattendijke,		» 5540
M. Onderdijk, Sirjansland,		» 5486
J. de Jonge, Biezelinge,		» 5416
J. de Rijke, Stavenisse		» 5187
J. v. Eck, Hardinkscelt,		» 5139
C. Moerland, St.-Annaland,		» 5097
P. Moerland, Stavenisse,		» 4800

gegund.

Neuzen, 10 Juli: het bouwen van een dakoriehuis in de kom der gemeente; ingekomen 9 bilj., als:

M. Klaassen,	te Neuzen,	f 8780
G. J. Balkenstein,	» idem	» 8680
C. de Smidt,	» idem	» 8275
J. Louws-Koole,	» idem	» 7900
C. Maters,	» Vlissingen,	» 7693
C. L. de Smidt,	» Neuzen,	» 7600
D. W. F. Kuijser,	» Zaamslag,	» 7578
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 7099
J. Kolijn,	» idem	» 7000

gegund.

Hoek, 11 Juli: het maken van werken tot dijksverdediging, aanleg van steenglooiing en werken tot oeververdediging aan het waterschap Loven-en-Wilhemskerke; minste inschr. was J. Maertens, te Hoek, voor f 4086.

Baarlee, 11 Juli: het afbreken en herbouwen van een woonhuis in het dorp, ingericht voor 2 gezinnen, onder beheer van den architect H. Enklaar; ingek. 3 bilj., als:

Biljardt,	te Lochem,	f 6500
Enklaar,	» Dieren,	» 5498
Lindenschot,	» Varden,	» 5097
Ter Maat,	» Ruurlo,	» 5025
C. Pasman,	» Varden,	» 4944

gegund.

Rotterdam, 11 Juli: 1o. het onderhoud der kunstwerken van den Prins-Alexanderpolder; ingek. 5 bilj., als:

C. Buijs,	te Kapelle,	f 2145
W. v. Verre,	» idem	» 1949
L. Luijendijk,	» Nieuwerkerk,	» 1649
Gebr. J. en D. Lockhorst,	» Kralingen,	» 1593
W. J. v. Dordt,	» idem	» 1568

gegund.

2o. de aarde- en rijswerken; ingekomen 2 bilj., als:

F. Verzijden,	te Kralingen,	f 1925.25
W. Lohr,	» idem	» 1779

gegund.

Amsterdam, 13 Juli: het bouwen van een magazijn met boerenwoningen, Rapenburg 48, onder beheer van den architect G. L. Bijvoets (onderhandsche besteding); minste inschr. was K. J. B. van Damme, te Amsterdam, voor f 14,960.

's-Hage, 13 Juli: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Noordschouwen: minste inschr. was B. J. Romijn, te Burg (Zeeland), voor f 7450.

Leeuwarden, 14 Juli: het uitbreiden en verbouwen der hoogere burgerschool, met het herstel en het onderhoud tot 31 Dec. '86; ingek. 10 bilj., als:

G. G. Franssen,	te Leeuwarden,	f 13,400
J. Docter,	» idem	» 12,970
J. Bothema,	» idem	» 12,867
J. Ruiding,	» idem	» 12,775
A. J. Feddema,	» idem	» 12,545
G. Jansen,	» idem	» 12,500
C. F. Schwaner,	» idem	» 12,397
R. Post,	» Heerenveen,	» 12,282
T. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 11,714
T. G. Bekhuis en D. Damstra,	» idem	» 11,133

Heerenveen, 14 Juli: het bouwen van een gebouw voor concertzaal, koffiehuis, sociëteit, kasteleinswoning, stalling enz. voor rekening der Naamlooze Vennootschap tot exploitatie van het Posthuis" te Heerenveen, onder beheer van den architect J. Moll, te Bergeloo; ingekomen 22 bilj., als:

J. L. de Vries, Oldeholtpa,		f 39,900
D. J. Oostigtem, Gorredijk,		» 39,695
J. Eisenga, Kortezwaag,		» 39,500
J. Poutsma, Terwispel,		» 36,904
C. de Vroeg, idem		» 34,950
E. L. Riemstra, Hallum,		» 34,735
J. R. Jansma, Hallum en J. C. v. Dijk, Blija,		» 34,445
T. Hilarius Wz., Leeuwarden,		» 34,410
J. G. Brouwer en R. Post, Heerenveen,		» 34,000
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,		» 33,985
W. Fransen Ez., Kampen,		» 32,100
J. J. Bouman, Langezwaag,		» 31,800
J. H. Bos, Twijzel,		» 31,800
G. J. v. Heek & Co., Delft,		» 31,500
H. v. Dijk Hz., Kampen,		» 31,250
A. H. Teninga, Grootegast,		» 30,850
J. Pijkstra, Bergum,		» 29,423
S. H. Kijlstra en J. K. Doorsma, Joure,		» 29,414
L. Van en J. Jorritsma, Bolsward,		» 29,125
C. F. Swaner Jr., Leeuwarden,		» 28,040
K. J. Kalt, Utrecht,		» 27,427
Y. J. Tuinenga, Ytens en J. Tuinenga, Oosterend bij Sneek,		» 27,470

gegund.

Neuzen, 14 Juli: het bouwen eener onderwijzerswoning; ingekomen 10 bilj., als:

M. Klaassen,	te Neuzen,	f 6750
C. de Smidt Cz.,	» idem	» 6735
J. L. Koole,	» idem	» 6500
P. Monjé,	» Vlissingen,	» 6117
J. Kolijn,	» Neuzen,	» 6000
C. Maters,	» Vlissingen,	» 5890
J. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 4800
P. J. Duijvestein, en P. J. Wisse,	» Zaamslag,	» 4800
D. W. F. Kuijser,	» idem	» 4775
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 4580

's-Hage, 15 Juli: het uitdiepen van een gedeelte der spoorverhaven te Fijnoord; ingek. 3 bilj., als:

J. Smit VII,	te Slikkenveer,	f 26,675
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 18,700
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 15,900

Ierseke, 15 Juli: 1o. het maken van kei- en klinkerbestratingen en 2 steenen duikers; ingek. 7 bilj., als:

L. v. Verre, Kruiningen,		f 4500
J. B. Pollliet, Henkenszand,		» 4443
A. Dasevelbt, Wouw,		» 4299
P. Donkers, Kapelle,		» 4217
L. Laban, Ierseke,		» 4147
A. Fondraine, Goes,		» 4118
T. W. v. d. Houwen, Oudorp,		» 3880

gegund.

2o. het maken van 25 schooltafels; ingek. 2 bilj., als:

	per stuk
M. de Regt, Ierseke,	f 9.90
J. G. Essenberg, idem	» 9.09

gegund.

3o. het maken van een ziekenhuis en brandspuithuis met 2 prisons; ingek. 10 bilj., als:

M. de Regt, Ierseke,	f 4039
J. G. Essenberg, idem	» 3722.50
P. J. Staal, Hansweerd,	» 3720
P. Donkers, Kapelle,	» 3900
M. Korstanje, Ierseke,	» 3480
Js. Du Bois, Hansweerd,	» 3409
A. Martejn, Kruiningen,	» 3316
C. Ridderhof, Ierseke,	» 3296
L. v. Verre, Kruiningen,	» 3200
F. W. v. d. Houwen, Oudorp,	» 2889
L. Laban, Ierseke,	» 2877

gegund.

4o. het verven van 2 scholen en andere gebouwen; ingekomen 6 bilj., als:

J. Kramer, Ierseke,	f 350
Jos. v. Willigen, idem	» 345
P. Deurloo, Kruiningen,	» 315
Johs. v. Willigen, Kapelle,	» 280

C. Reijnhout, Ierseke, ƒ 260
W. Gingnagel, Goes, » 260

Bodegraven, 15 Juli: het bouwen van eene Nutsbewaarschool; gegund voor ƒ 3837.

Helleveetsluis, 15 Juli: 1o. het onderhoud van de gebouwen en inrichtingen op het marine-etablissement:
hoogste inschr. J. Bont, Brielle, ƒ 13,977
minste » W. v. Leeuwen, Rotterdam, » 10,709
2o. het maken van een gebouwtje tot berging van blokken enz.;
hoogste inschr. W. Moerman, Nieuwhelvoet, ƒ 1350
minste » W. v. Leeuwen, Helleveetsluis, » 809

Amsterdam, 15 Juli: 1o. het verlagen der steenen bruggen in de Hartenstraat en de Rozenstraat; ingek. 8 bilj., als:

A. v. Wenseven,	ƒ 14,980
C. Hoen,	» 14,970
A. Helsen,	» 14,500
H. C. Dorlas,	» 14,459
G. Baan,	» 13,896
C. J. Maks en Bockholtz,	» 13,600
L. Kok,	» 12,935
J. P. Cornelissen,	» 12,861

2o. de levering van ongeveer 34 tons balkijzer voor die bruggen; ingek. 3 bilj., als:

Gebr. v. d. Vlist, Amsterdam,	ƒ 6.42 en ƒ 5.96
Dikema en Chabot, Rotterdam,	» 6.09
W. Bernet & Co., idem	» 5.96 » » 6.26
H. E. Oving Jr., idem	» 6.02

Alles per 100 KG.

Wammels, 15 Juli: 1o. het verfwerk aan:

	a. School en woning	b. Brugw. won.	en bruggen enz.
J. Bruinsma,	ƒ 259		ƒ 114
J. Tenersma,	237		169
D. Lammertsma,	294.50		172.50
S. Leijenaar,	296.50		197
Tj. v. d. Zee,	361		259
F. Rispens,	285		
D. Zwart,	285		
B. J. Prins,	298.99		
S. J. Poort,	299		
C. B. Zoete,	309		

2o. het Slotwerk:

	Langslam 5 percenten.			Heemaardevaadsel.
	1e perc.	2e perc.	3e perc.	
B. Krikke,	ƒ 430	ƒ 575	ƒ 610	ƒ 390
S. de Haan,	525	600		475
P. v. d. Plaats,	509	624	719	489
Tj. Meester,	496	608	1019	527
K. de Jong,	499	663	1029	519
W. Boltje,	560	780		640
J. Bonnema,	550	700		475
J. v. d. Veen,	636	724	746	448
R. Jongsma,	640	749	777	435
Sj. Ypma,	700	825	889	575
H. de Jong,	694	824	899	525
J. Scheffer,	667	898	1199	750
D. Muller,	758	882		
A. Spijksma,	782	1034	1209	730
G. Bornstra,	698	999	1197	666
H. Postma,	950	1100		750
H. Huisman,	931	1146	1345	958
Y. v. d. Veer,	1350	1385	1897	1190
U. Veenstra,				1115
J. Hofstra,				616

Bensschop, 16 Juli: het verbouwen en vergrooten der openbare school no. 1, onder beheer van den architect M. C. van Wijngaarden, te Oudewater; ingek. 22 bilj., als:

J. de Jong Wzn.,	te Gouda,	ƒ 8600
J. Muusland Jr.	» Goudriaan,	» 7572
C. Brouwer,	» Polsbroek,	» 6848
D. Blok,	» Jaarsveld,	» 6700
J. v. d. Berg,	» Ammerstol,	» 6585
A. van Noord,	» IJsselstein,	» 6540
G. Beemer,	» Utrecht,	» 6444
J. de Groot,	» IJsselstein,	» 6375
S. Oosterbaak,	» Benschop,	» 6365
H. Boekenaal,	» idem,	» 6360
D. Lieverse,	» idem,	» 6355
T. C. Wiltberg,	» Groenekan,	» 6338
M. Hartman,	» Benschop,	» 6250
L. Burggraaff,	» Lopik,	» 6219
A. J. van Kleef,	» Lopiker kapel,	» 6180
J. Barends,	» Vinkeveen,	» 6098
E. de Graaf,	» IJsselstein,	» 6004
H. Berkhof,	» Oudewater,	» 5990
A. Cooijman,	» Benschop,	» 5928
G. v. d. Kwast,	» Lopiker kapel,	» 5847
J. Teeuw,	» Polsbroek,	» 5800
C. de Bruin,	» Jaarsveld,	» 5197
gegund.		-

Bergschenhoek, 15 Juli: het annoveeren en herbouwen eener onderwijzerswoning, het vergrooten van de school en bijbouwen eener bergplaats voor kleedingstukken, onder beheer van den architect W. van Dorp Jz., te Delft:

	perc. 1	perc. 2
B. v. d. Boeven, Vlaardingen,		ƒ 1081
G. v. Otterloo, Waddinksveen,	ƒ 10,487	1050
A. Weijers, Zuidbeierland,	11,238	880
G. Nieuwland Jz. Lekkerkerk,		782
P. de Kok, Giessendam,		973
W. F. C. Schaap, Delft,	10,542	1200
A. Kudders, Schiedam,	9,900	1039
P. Langereld, Overschie,		890
W. v. Verre, Kapelle a/d. IJssel,	9,390	1100
L. Luijendijk, Nieuwerkerk a/d IJssel,		999
Th. de Bruin, Overschie,		749
A. Dorregrest. Alkmaar,	11,539	
J. Bont, Brielle,		1045
C. v. Diest, Krudekerk,	10,858	1100
W. Zonnevéld, Kralingen,	9,850	
A. v. d. Torre, Berkel,	9,997	1097
W. C. Beul, Gouda,		895
L. Hortensius, IJselmonde,	10,000	980
P. Luiten, Bergschenhoek,		863
P. v. d. Berg, idem	10,287	1132
J. v. d. Broek, Zevenhuizen,	12,285	1215
C. H. Kregt, Hoogvliet,		937
A. Louimans, Rotterdam,	9,234	

Amsterdam, 15 Juli: de levering aan de marine van:
1o. kard- en zeilhaak; minste inschr. was P. H. Kaars Sypestein, voor ƒ 10,088;
2o. idem; minste inschr. waren Van Leiden & Zn., voor ƒ 10,615;
3o. everbiek; minste inschr. waren Jordaan & Zn., voor ƒ 2975.

Delft, 15 Juli: de levering van verschillende benoodigdheden aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen voor den dienst '85; minste inschr. waren:
perc. 1, A. D. Hamburger, Utrecht; perc. 2 en 3, R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam; perc. 4, T. H. de Jong, Amsterdam; perc. 5, J. Hoorman, Delft; perc. 6, S. C. Bax, Rotterdam; perc. 7 en 8, J. Leeuwenberg, Delft.

Penn en Banduin, te Dordrecht, ƒ 5697
H. J. Eijkelboom, » Apeldoorn, » 5518
R. A. v. d. Bergh, » Pannerden, » 5472
Firma G. J. Carmiggelt & Zn., » Brummen, » 5472
H. J. Buitenhuis, » Elspeet, » 5175
G. B. Meijer, » Stalenmeselkanaal, » 4988

Amsterdam, 16 Juli: de bouwbouw der cacaofabrieken van J. en C. Blooker, onder beheer van de architecten Van Rossem en Vuyk; minste inschr. waren D. Verbeek & Zn., voor ruim ƒ 121,000.

Arnhem, 16 Juli: het verbouwen van het perceel in de Koningstraat no. 70, te Arnhem, tot twee winkelhuizen, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nierad; ingekomen 5 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2	massa
W. Lensink & Zn.,	ƒ 16,000	ƒ 5280	ƒ 20,480
Gebr. v. Daalen, Arnhem,	14,000	6000	19,620
L. Hasselbach, idem	15,975	4500	19,970
H. v. d. Sand, idem	14,200	5900	19,700
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing, Westervoort,	12,500	6300	17,700

Delft, 16 Juli: de levering aan de artillerie-stapel- en constructiemagazijnen van 8 brandspuiten met toebehooren; minste inschr. waren Roscher & Zonen, te Utrecht, à ƒ 612.50 per stuk.

Arnhem, 17 Juli: het vervangen van een houten door een ijzeren draaibrug over het Apeldoornsche kanaal; ingek. 7 bilj., als:
R. Hunse Jr., te Assen, ƒ 5885

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 25 JULI 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 27 Juli.

Oosterbeek, te 10 uren, door burg. en weth. van Renkum: het vergrooten van de openbare school te Oosterbeek, alsmede het verrichten van eenige vernieuwingen aan de onderwijzerswoning, aldaar.

Langweer, te 12 uren, in het gemeentehuis van Doniawerstal: het stichten van een nieuwe school en onderwijzerswoning bij Scharsterbrug, onder Nijega.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een wachthuis voor politie en brandweer aan de Van-Ostadestraat, aldaar.

Kolde, te 2 uren, door burg. en weth.: eenige herstellingen aan den kerktoren. Inl. bij den architect G. Stel, te Assen.

Dinsdag, 28 Juli.

Kuilenburg, te 12 uren, door het R.-K. **kerkbest.**, in De Korenbeurs: het bouwen van een kerk met toren en de levering der noodige materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur, bij Breda. Biljetten inzenden 27 Juli, in genoemd koffiehuis.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 425, het maken van een pompgebouwtje met waterleiding, ten behoeve van het station Maastricht. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H van der Kun, te Venlo.

Woensdag, 29 Juli.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijsstortebed in den Baardwijkschen overlaat, behoorende tot de werken van de Maas, in Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Raming ƒ 9500;
2o. het bouwen van 2 ijzeren ophaalbruggen over de in-aanbouwzijnde schutsluis onder de gemeente Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Raming ƒ 13,000.

Walcoeden, te 11 uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Walcoeden, in het logement van Jan Francies Adriaansens:
1o. het onder een regelmatig zeewaarts afdalend profiel brengen en volgens aanwijzing **bewerken** van den Scharrendam, over 481 M. lengte;
2o. het maken en vernieuwen van: a. 4850 M² rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden Vilvoordsche-, Lessineesche- of afval Doornikasche steen, b. 1950 M² rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden gewone Doornikasche steen;
3o. het **leveren en verwerken** van 745 schoepstons gewone Doornikasche steen, en het opzamelen, verzetten en verwerken van 450 schoepstons oude Vilvoordsche steen.

Zutfen, te 2 uren, ten kantore der gasfabriek: het bouwen van een nieuw ketelhuis, met schoorsteen en machinekamer, op het terrein der gasfabriek. Inl. bij den architect F. H. van Ettegrr.

Rotterdam, door den architect Jac. van Schaik: het afbreken der bestaande gebouwen aan de Hertekade, hoek Hertestraat, en het ter plaatse weder opbouwen van een blok woon- en pakhuizen.

Donderdag, 30 Juli.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het wegruimen van een gezonken steenhaggerwerktuig in de Zuiderzee. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het bouwen van een steenen magazijn met woning voor den dienst van het loodswezen, op den westelijken toegangsweg naar de Handelskade, te Amsterdam.

Roden, te 12 uren, in het Gemeentehuis: het bouwen van eene boerenbehuizing en schuur, alhaar, voor Mrs. J. W. en P. D. Kijnumeil. Inl. bij den architect C. Hillebrands, te Nietap. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en inrichtingen voor een stoomgemaal aan de Oude Laan-van-Meerdervoort.

Udenhout, te 2 uren, door burg. en weth.: het maken eener aardebaan met kunstwerken en het met keien bestraten van een bestaanden weg, aanvangende aan den provincialen weg bij het raadhuis, te Udenhout, door de Schoorstraat, aansluitende aan den gemeenteklinkerweg te Loon-op-Zand, bij het huis bewoond door Hendrik Brands, ter lengte van 5520 M. Inl. op het raadhuis.

Weidum, te 4 uren, bij A. P. Siersma: het bouwen van een windwatermolen van 11.40 M. Inl. bij J. Schaafsma, te Beers.

Vrijdag, 31 Juli.

Brussel, te 10½ uren, aan het gebouw van het prov. best.: het 1e perceel van den bouw van een post-en-telegraafkantoor op de Place de la Monnaie, aldaar. Raming fr. 1,461,000.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het vernieuwen van brug no. 21, te Aalst, in den Rijksweg van Best over Eindhoven naar de Belgische grens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district en den arrondissementsingenieur Keurvenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Brouwer, te Vucht. Raming ƒ 7860.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van openbare waterpluatsen met plaatijzeren scherm.

Luik, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: de bouw van het physiologisch instituut, aldaar. Raming fr. 352,276.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Amsterdam. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur der Rijkstelegraaf, te Amsterdam. Raming ƒ 1000.

Dedemsvaart, te 3 uren, door den vervener Colenbrander, te Zutfen, in Het Jachthuis: het graven van een wijksmond en het maken eener houten ophaalbrug op gemetselde hoofden. Inl. bij den opzichter Breukel, te Lutten, aan de Dedemsvaart. Aanw. 30 Juli, te 10 uren.

Tubbergen, te 5 uren, door burg. en weth., bij den kastelein Hellink:
1o. het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Mandervoen;
2o. het bouwen eener onderwijzerswoning te Harbrinkhoek;
3o. de verbouwing van het schoolgebouw te Reutum;
4o. het maken van schoolmeubelen voor de scholen te Reutum en te Mandervoen.
Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo. Aanw. 31 Juli, te Harbrinkhoek te 8 uren, te Reutum te 10 uren en te Mandervoen te 2 uren.

Zaterdag, 1 Aug.

Gent, te 10 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het vergraven van de Eede, te Muldeghem. Raming fr. 148,300.

Heusden, te 12 uren, door dijkgraaf en heemraden van het waterschap De Hooge Maasdijk van Stad-en-Lande van Heusden, in het gewone vergaderlokaal:
1o. het leggen van eene steenglooiing onder Vlijmen, nabij het Schaarhuis en onder Hedikhuizen, nabij het Beleind, lang 248 M²;
2o. het bouwen van een wachthuis enz., op den binnenberm van den ringdijk, te Vlijmen, nabij Nieuwkuik.
Inl. bij dijkgraaf en heemraden en bij den opzichter J. van Tuijl fz., te Heusden. Aanw. 30 Juli, van no. 2 te 10 uren, van no. 1 te 12 uren.

Jutfaas, te 2 uren, in De Zwaan, bij P. Verhaar: het verbouwen van een woonhuis en het bouwen van eene schuur in den tuin van J. T. van den Berg, aldaar. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 28 Juli, van 10½—11½ uren.

Nieuweramstel, door den architect Jos. Th. J Cuijpers: het bouwen van een woonhuis aan den Parkweg (Willemspark) Nieuweramstel. Inl. bij genoemden architect.

Vries, door burg. en weth.: het vergrooten en vertimmeren der onderwijzerswoning te Zoten. Inl. bij den bouwkundige H. Luinge, aldaar.

Dinsdag, 4 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van eene ijzeren zoeknap benoorden de haven van Ijmuiden (te vervaardigen in eene Nederlandsche fabriek). Inl. bij den bouwkundige bij den dienst van het loodswezen aan het departement, 1 Aug.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de bezinkbakken, de filters, de huisleidingen, den watertoren met bijgebouwen, het hoogreservoir, de kolenloods, den toegangsweg naar de stad en eenige andere werken, op- en nabij het terrein der pomp- en filterwerken van de waterleiding aldaar, volgens Bestek no. 10. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam. Aanw. 1 Aug., te 11 uren.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 426, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw op het station Etten—Leur. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 28 Juli, te 11½ uren.

Kruisland (bij Rosendaal), te 3 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Gregerius, bij A. Mathijsen: het bouwen van eene kerk met toren en bijbehoorende werken, met bijlevering van materialen. Inl. bij den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage. Aanw. 31 Juli, te 11 uren.

Woensdag, 5 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegbaggeren van een gedeelte strekdam aan den rechteroever der Oude-Maas, tusschen de kilometerraaien 120 en 121, onder de gemeente Zwijndrecht, behoorende tot de werken der Duitsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 29 Juli. Raming ƒ 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het vernieuwen van een gedeelte der kroonlijst van het gebouw van den Hoogen Raad der Nederlanden. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Aanw. 29 Juli, te 9 uren. Raming ƒ 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 11 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel bij de Hengforderwaarden boven Olst, tusschen de kilometerraaien 73 en 75. Inl. bij den hoofdingenieur van der Toorn, te 's-Hage en bij bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 29 Juli. Raming ƒ 13,200.

Donderdag, 6 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. Bestek no. 72, de levering van veewagens en houtwagens;
2o. Bestek no. 73, de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkapping van een stationsgebouw met 2 perronoverdekkingen en eenige andere ijzerwerken;
3o. Bestek no. 74, de levering van den metalen bouwbouw voor 21 bruggen;
alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

IJselstein, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in 't Wapen van Utrecht, bij Th. Beuschop: het bouwen van eene kerk met toren en het verbouwen der pastorie. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 5 Aug., te 3 uren.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in De Harmonie: het aanvoeren van de ruine op Malburgen en het daarterplaatse bouwen van een woonhuis met boerderij. Aanw. 1 Aug., te 10 uren.

Vrijdag, 7 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: het bouwen van eene wachterswoning bij de sluis in Berkum. Inl. bij den hoofdingenieur A. Dijking Dura, en bij den hoofdopzichter der Bedemwaart S. J. H. Brouket, aad de Ballebrug. Aanw. 30 Juli, te 12 uren. Raming *f* 1800.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering der traversen en het vernieuwen van verspreid liggende vakken klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 30 en 31 Juli. Raming *f* 14 725.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een buitendijks laag-gelegen gedeelte straatweg en het verbeteren van een gedeelte steenslagwerk, beiden nabij Deventer en behoorende tot de Rijkswegen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Aanw. 31 Juli, te 12½ uren. Raming *f* 7350.

Zaterdag, 8 Aug.

Schuten (bij Haarlem), te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 90 kinderen op een terrein aan den Rijkstraatweg, nabij den Tol, ahlaar. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 3 Aug., te 10 uren.

Tessel, te 12 uren, door het gemeentebest.: het maken van een kunstweg tusschen den Burg en de Koog op Tessel, ter lengte van ruim 6000 M., met hijlevering der materialen. Aanw. 5 Aug., te 9 uren.

Maandag, 10 Aug.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bovenbouw der vaste brug over de Voer, in den Rijks-grooten weg te klasse Maastricht—Hattice. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 3 Aug. Raming *f* 1330.

Amsterdam, door de directie der Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van 2000 tons kachelkolen.

Dinsdag, 11 Aug.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faizen: het bouwen van een café-restaurant aan de Spoorstraat, ahlaar. Inl. bij den architect D. Semmelink, aldaar. Aanw. te 11 uren.

Woensdag, 12 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken van 5 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJssel boven Giesbeek, gemeente Raar-en-Lathum, tusschen de kilometermaten 11 en 12. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 5 Aug. Raming *f* 8400;
2o. het bouwen van eene wachterswoning aan de Helsluis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorinchem. Aanw. 5 Aug. Raming *f* 5150.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeelandshuis: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels, in 35 perceelen.

Donderdag, 13 Aug.

Graft, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verbeteren van de school te Graft;
2o. het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk;
3o. het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk;
alles met hijlevering van materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den architect T. C. van der Sterr, te Boorn. Aanw. 10 Aug., te 10 uren, te beginnen te Graft.

Vrijdag, 14 Aug.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van een perceel, te Enschedé, tot post-en-telegraafgebouw, met het onderhoud ervan tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 5 Aug., te 1 uur. Raming *f* 8250.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming *f* 900.

Zaterdag, 15 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's-Rijks werf: de levering van:
1o. 2500 Kls. afgeslagen inlandschen schalhennep;
2o. 53.000 KG. Noordschen hennep, in 4 kavelingen, elk van 10,000 KG. en 1 kaveling van 13,000 KG.

Maandag, 17 Aug.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de vernieuwing van eenige gesleten klinkerbestrating op den grooten Rijksweg 1e klasse, no. 4, van 's-Hage naar de grensscheiding der provincien Zuid- en Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1ste district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 1ste district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Brak, mede te 's-Hage. Aanw. 10 Aug. Raming *f* 6670.

Dinsdag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpalen en van ijzeren dubbel T-vormige brugliggers met toebehooren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Utrecht, 14 Juli: het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op elk der stations Fijnoord en Zwolle, in twee perceelen; ingek. 13 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2
Spruijt en Geluk, Rotterdam,	*f* 6290	
C. de Groot, Dordrecht,	6200	
P. v. Buren en P. Sliedrecht, Charlois,	6111	
A. H. Visser, Dordrecht,	5980	
J. v. d. Vlugt Jr.,	5925	
L. Krook, Zwolle,		*f* 2009
dezelfde,		2330
J. Beaufort, Hillesluis,	5724	
J. Hillen, Grave,	5400	
H. Langbroek, Hillesluis,	5350	
A. du Vijs, Dordrecht,	5347	
A. v. Straten, Zwolle,		2190
H. Langbroek, Hillesluis,	5300	
P. W. v. Hattem, Tuil,	4980	
Massa J. v. d. Vlugt Jr., Dordrecht,	7575	

Utrecht, 14 Juli: 1o. Bestek no. 96, de levering van eiken wisselhout en eiken brugliggers voor de Staatsspoorwegen. (Vernieuwingsdeals):

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	perc. 5	perc. 6	perc. 7
L. A. Spierings, Bokstel,			*f* 960.—				
J. H. v. Hoogerwou, idem			1000.—				
L. A. Spierings, idem						*f* 1376.—	
B. A. Clercx, idem						1650.—	
J. Nahuijs, Groenloo,		*f* 955.14	900.—			1560.46	*f* 1041.44
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,				*f* 1075			968.—
F. Clercx, idem			939.—	1120		1620.—	
B. L. Buijsoets, Ambt-Almelo,	*f* 2295		986.20				
M. J. v. d. Mee, Haren,			39.85 p. kub. M.				
J. W. v. d. Ven, Bokstel,						1794.—	
A. v. Bearden, Tilburg,						1698.—	
J. A. v. d. Eerden, Bokstel, Dezelfde,			970.—	980	*f* 1657	1468.—	1006.—
J. J. v. d. Eerden, idem			989.—		1488	1447.—	946.—
Stolk & Zonen, Rotterdam,							
J. B. Groothuis, Denekamp,	2300			1155			

2o. Bestek no. 97, het leveren en inkepen van eikenhouten dwarsliggers voor de Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3		perc. 4		perc. 5		perc. 6	perc. 7
	Westf.	Oostz.	Westf.	Westf.	Oostz.	Westf.	Oostz.	W estf.	Oostz.	Westf.	Westf.
Schot en Volkery, Rotterdam,						*f* 1006		*f* 10750			*f* 3400
W. Boettger, Wezel,	*f* 4752	*f* 4644	*f* 804	*f* 8260.40		55600	*f* 47800	10755	*f* 10575	*f* 700	3510
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,		5292			*f* 8027.20	55300	51800	12105	11430		
Lamb. Vigneron, Brussel,					8300.—		52000		10700		
B. H. Clercx, Bokstel,							51580		11790		
F. Clercx, idem	6200		970	9640.—		54490		11780		800	3680
J. A. v. d. Eerden, idem			826	9063.—	8823.—	54000		11272	12150		
J. Nahuis, Groenloo,	4800				7638.—	50160			11000	725	3360
J. J. v. d. Eerden, Bokstel,		4760			7848.—	¾ o.n.	¼ int. h. 47988		10735		3353
J. B. Groothuis, Denekamp,	4600				9295.—				12993		
Comp. Commerc. Française, Parijs,											
B. L. Buijsoets, Ambt-Almelo,	4785		788					10787			

Hillegom, 16 Juli: het opbreken en leggen van sporen, wissels en bestratingen, het maken van versterkingen aan de kunstwerken der N.-Z.-Holl. Transwegmaatschappij en eenige andere uit te voeren werken; ingek. 13 bilj., als:

A. J. Schouten,	te Alfen a/d. Rijn,	*f* 65,000
H. J. Nederhorst,	te Gouda,	*f* 58,000
K. Haasnoot,	» Katwijk a/Zee,	» 55,400
L. Brouwer,	» Gouda,	» 54,800
S. v. Leeuwen,	» Leiden,	» 52,290
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 52,000
A. Bleeuwd Jr.,	» Hillegom,	» 51,975
J. v. d. Berg,	te Amersfoort,	*f* 51,900
N. Seelaart Jr.,	» Haarlem,	» 51,800
H. C. v. d. Velden,		» 51.000
H. Wienhoven,	» Schiedam,	» 48,900

's-Hage, 16 Juli: het bouwen van een lichtschip voor de Nederlandsch-Indische marine; ingekomen 6 bilj., als:

Gebr. v. d. Windt, Vlaardingen,	*f* 42,887
V. Heemstede Obelt, Amsterdam,	» 42,000
Huygens en V. Gelder, idem	» 41,999
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, idem	» 41,000
Naaml. Venn. «de Lastdrager», Nieuwediep,	» 32,750
E. J. Bok & Zonen, Amsterdam,	» 31,743

Rotterdam, 16 Juli: de levering van gegoten-ijzeren buizen, halfstukken en zinkerbuizen, voor de gemeentegasfabrieken:

	prijs per 100 KG. met huis-bedek-king	zonder huis-bedekking
R. Bicking & Co., Halbergerhütte Brebach a/d. Saar,	*f* 10.18	*f* 6.34 voorw.
Henri Buinck C Co., Rotterdam,	8.17½	7.97 voorw.
H. E. Oving Jr., idem	7.79½	7.70 voorw.
De Jong, Henry & Péris, Antwerpen,	7.60	7.50 voorw.
Van den Benert en Punt, Amsterdam,	7.22½	7.06
V. d. Berg & Co., idem	7.17½	7.02½
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	6.72½	6.63½
A. Trifot. La Louvière, (België),	6.09	5.94

's-Hage, 17 Juli: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen tusschen Haarlem en het Hollandsch Diep; ingek. 3 bilj., als:

H. Hotz,	te 's-Hage,	*f* 2839
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 2500
K. Sneijders de Vogel,	» Schiedam,	» 2425

Leeuwarden, 17 Juli: 1o. de vernieuwing der brug no. 1, gemaand de Roodebrug, over het kanaal van Dokkum naar Gerben-Alleverlaat; minste inschr. was F. J. Schaafsma, te Harlingen, voor *f* 4370.
2o. het stellen van rijschuttingen, het doen van strookbepotingen en het maken van afvasteering in de duinen van Ameland; minste inschr. was F. G. Scheltema, te Nes op Ameland, voor *f* 6073.

's-Hage, 17 Juli: het leveren en stellen van eenige meubelen ten dienste der burgerschool te soest aan de Koningin-Emmakade, ahlaar; minste inschr. was J. L. Werdes, ahlaar, voor *f* 2295.

Mijdrecht, 18 Juli: het herbouwen van den gemeentetoren; ingekomen 8 bilj., als:

A. Vos,	te Amsterdam,	*f* 14.900
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 13.975
P. Leunders,	» Utrecht,	» 13.887
J. Rijneveld,	» Mijdrecht,	» 12.999
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 12.840
C. Verweij,	» Mijdrecht,	» 12.688
Th. Nieuwboer,	» Oosterbeek,	» 11.600
J. Barends,	» Vinkeveen,	» 9.770

Utrecht, 18 Juli: 1o. het vernieuwen van vloeren en het herstellen van daken en dakgoten bij militaire gebouwen, te Utrecht; ingek. 10 bilj., als:

B. W. de Blecourt,	*f* 3490
H. M. de Kuff,	» 3440
R. Lorette,	» 3370
K. Keers,	» 3200
L. Maijer Sr.,	» 3173
J. v. Straten Wz.,	» 3137
H. Leemans,	» 3097
R. Pisa,	» 2973
H. Vermeer,	» 2960
J. Krap,	» 2900
Raming	» 3800

2o. het verrichten van herstellingen ten behoeve van de kazerneering van het korps genietroepen, te Utrecht; ingek. 5 bilj., als:

R. Pisa,	*f* 2941
C. Krachter,	» 2625
B. W. de Blecourt,	» 2560
K. Keers,	» 2540
L. Maijer,	» 2379
Raming	» 2700

3o. het bouwen van een stal voor 44 paarden op het kazerneeringsterrein «Duinlust», te Utrecht; ingek. 17 bilj. als:

H. Vermeer,	*f* 32,340
J. Rutgers,	» 31,373
J. Krap,	» 30,760
A. C. Vink,	» 30,745
C. J. C. Hoogendijk,	» 30,448
F. Sweets Tz.,	» 30,200
H. M. de Kuff,	» 30,188
R. Pisa,	» 29,897
J. Hesselingen,	» 29,824
L. de Neeff Lz.,	» 29,787
G. J. v. Heek & Co.,	» 29,500
C. M. Roozenburg,	» 29,500
H. W. de Blecourt,	*f* 29,460
P. Duinker,	» 29,143
W. A. G. Janssen,	» 28,880
L. Maijer Sr.,	» 26,200
K. Keers,	» 26,000
Raming	» 30,800

Groningen, 18 Juli: het bouwen van een pakhuis in de Oosterstraat, onder beheer van den architect J. B. Jager; ingek. 11 bilj., als:

Hovingh,	*f* 4125
Dalmolen,	» 3569
Meuling,	» 3497
De Jong,	» 3315
Schöltens,	» 3259
Wietsema,	» 3242
Haupt.	» 3235
Siekman,	» 3190
Jansen,	» 3189
Walker,	» 3185
Boling,	» 3149

Terwijl twee briefjes van onwaarde waren ingekomen.

Maastricht, 20 Juli: het bouwen van eene ijzeren draaibrug over de Noordervaart in den kunstweg Nederweert—Leveroy, met daarbijbehoorende brugwachterswoning, in de gemeente Nederweert; minste inschr. was P. J. Kampers, te Weert, voor *f* 12,494.

Heerhugowaard, 20 Juli: 1o. het verbouwen van de school aan den Middelweg; 2o. het verbouwen van de school te Venhuizen; ingek. 19 bilj., als:

	Venhuizen	Middelweg
K. Mol, Aardenwoud,	*f* 1815	
M. Leeuw, Spanbroek,	1585	
N. Brugman, Spierdijk,	1500	
F. Riezebos, Medemblik,		*f* 2599
A. Mol, Hoogwoud,	1498	
F. Riezebos, Medemblik,	1461	
J. Zeeman, Lutjewinkel,	1443	2129
J. Rezelman en W. de Heer, Nieuwe-Niedorp,	1442	2243
F. Koever, Winkel,		2430
J. Kleek, Haringkarspel,		2278
N. Brugman, Spierdijk,		2185
F. Koever, Winkel,	1439	
F. A. J. Heemskerk, Haarlemmermeer,		2182.40
A. Durregeest, Alkmaar,	*f* 4102	
K. Schuit, Heerhugowaard,		2080
O. Kruis, Venhuizen,	1399	
K. Schuit Heerhugowaard,	1396	
J. Kleek, Haringkarspel,	1389	
J. v. Zalingen, Oudkarspel,	1329	

Venhuizen: gegund aan J. v. Zalingen, Oudkarspel, voor *f* 1329.
Middelweg: » aan K. Schuit, Heerhugowaard, voor *f* 2080.

Amsterdam, 20 Juli: 1o. Bestek no. 369, de levering van 15.000 halfronde eikenhouten dwarsliggers aan de R. H. S. M.:

	massa	per stuk
W. Backhaus, Saarn a/d. Ruhr,	*f* 39,750	
V. d. Made en Gips, Dordrecht,	35,925	*f* 2.38
Paul Hannman, Antwerpen,	33,225	2.21½
J. A. v. d. Eerden, Bokstel,		2.14
B. H. Clercx, idem		2.18
F. Clercx, idem	34,040	2.26½
J. J. v. d. Eerden Pz., idem		2.07
J. Nahuis, Groenloo,	33,200	2.21½
J. H. v. Hoogerwou, Bokstel,		2.08
W. Boettger, Wezel,	32,430	2.16½

2o. Bestek no. 370, het vervangen van het bestaande houten door een nieuw ijzeren hek langs de Kattenburger-, Wittenburger- en Oostenburgergracht, te Amsterdam; ingekomen 36 bilj., als:

Valentin Hammerman, Frankfort a/d. Main,	*f* 26,500
Meijjes & Co., Amsterdam,	» 19,571
B. Krauss, idem	» 19,450
A. Heijdanus, idem	» 19,427.75
J. Goossens, Aken,	» 19,000
B. Krijnen, Amsterdam,	» 18,980
Arnoldi en Wiedeman, Seulen,	» 18,700
J. J. Meijer, Amsterdam,	» 18,447
Van Dorsser en Terherst, Dordrecht,	» 18,139
Koninkl. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 17,900
De Jongh & Co., Oudewater,	» 17,850
Becht en Dyserinck, Amsterdam,	» 17,790
J. P. Cornelisse, idem	» 17,649
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 17,571
J. Meijlink, Amsterdam,	» 17,500
D. A. Schretlen & Co.,	» 17,475
Deprez & Co., Tilburg,	» 17,340
G. D. v. Doorn, Amsterdam,	» 16,900
D. J. Bokslag, Deventer,	» 16,900
A. Kramers, Amsterdam,	» 16,900
J. Poot, idem	» 16,897
F. J. Bijtard, Hilversum,	*f* 16,567
G. J. Vincent & Co., Schiedam,	» 16,394
Merkelbach v. Enkhuizen & Co., Breda,	» 16,269
A. Brenian, Apeldoorn,	» 15,988
B. v. Buuren, Amsterdam,	» 15,964
A. F. v. Zwet, Deventer,	» 15,800
H. J. Meekers, Amsterdam,	» 15,630
L. M. Blom, Beverwijk,	» 15,445
A. E. Stijkel, Appingedam,	» 15,380
J. W. Verbeek & Co., Beverwijk,	» 15,340
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 14,865
P. A. Biermann, Utrecht,	» 13,989
L. E. Duport, Amsterdam,	» 13,974
B. Mobermann & Co., Leeuwarden,	» 13,860
H. J. Crockewit, Kampen,	» 12,270

Dwingeloo, 20 Juli: het bouwen van eene nieuwe school met 4 lokalen, onder beheer van den architect G. Stel, te Assen; ingekomen 19 bilj., als:

G. Mos,	te Dwingeloo,	*f* 11,234
R. Bruintjes,	» Meppel,	» 10,998
H. A. Zoolag,	» Zuidlaren,	» 10,950
H. Stoenstra,	» idem	» 10,823
A. Nichuis,	» Hoogeveen,	» 10,800
G. Aberson,	» Steenwijk,	» 10,753
D. Wiering,	» Assen,	» 10,660
J. Linzel,	» Stadskanaal,	» 10,600
N. v. Ek,	» Nijmegen,	» 10,493
Harco Winters,	» Assen,	» 10,473
J. E. Mulder,	» Noordwolde,	» 10,450
A. Hazelaar,	» Meppel,	» 10,240
Jabring en Smallenbroek,	» Assen,	» 9,989
K. Worst,	» Meppel,	» 9,787
J. Emmink,	» idem	» 9,573
J. Hesselingen,	» idem	» 9,480
T. H. v. Eik,	» Lippenhuizen,	» 9,445
J. Eits,	» Noordwolde,	» 9,198
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 9,147

Leggeloo, 20 Juli: de verbouwing van de school, ahlaar, onder beheer van den bouwkundige Hofstra, te Assen, ingek. 12 bilj., als:

R. Bruintjes,	te Meppel,	*f* 3298
J. Haveman,	» Diever,	» 4244
G. Aberson,	» Steenwijk,	» 4200
J. Eits	» Noordwolde,	» 4068
J. L. de Vries,	» Oldeholtpa,	» 3996
G. Mos,	» Dwingeloo,	» 3964
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 3890
A. Hazelaar,	» idem	» 3890
Jabring en Smallenbroek,	» Assen,	» 3885
N. v. Ek,	» Nijmegen,	» 3782
J. Emmink,	» Meppel,	» 3685
K. Worst,	» idem	» 3557

Amsterdam, 20 Juli: voor de onderscheiden leveringen aan het departement van koloniën waren o.a. minste inschrijvers:

Divers ijzer,	W. Bernet & Co., Amsterdam,	*f* 2539.20
2800 KG. huifkoper,	Gebr. Abrahams, 's-Hage,	» 1907.64
Lood en soldeer,	Wed. G. Doorenmans & Zn., Rotterdam,	» 290.—
6040 KG. zink in bladen,	H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, (na loting tegen A. D. Haanburger),	» 1208.—
Haatschroeven, spijkers en draadnagels,	C. Willemsz, Amsterdam,	» 2184.—
Gereedschap en hang- en sluitwerk,	D. S. M. Kalker, Amsterdam,	» 879.—
5000 KG. loodwit,	Wed. Honderff, Block & Bezet, Schoonhoven,	» 1148.50

Voorst, 22 Juli: 1o. perceel, het vergrooten van den duiker in den polderdijk van den Voorsterkleipolder; ingek. 5 bilj., als:

Wed. Alberts,	te Voorst,	*f* 1000
H. Rietman,	» idem	» 980
H. Horstink,	» Wilp,	» 930
G. Schurink,	» Zutfen,	» 888
H. Haijtink,	» idem	» 818

2e perc., het vervangen van den houten door een stenen duiker in den Rammelwaardsdijk; ingek. 4 bilj., als:

H. Rietman,	te Voorst,	*f* 830
H. Horstink,	» Wilp,	» 730
H. Haijtink,	» Zutfen,	» 696
G. Schurink,	» idem	» 668

Voor de massa ingek. 2 bilj., als:

G. Schurink,	te Zutfen,	*f* 1498
H. Haijtink,	» idem	» 1453

Aan laatstgenoemde gegund.

Kralingen, 22 Juli: het maken van vier vaste bruggen, in de Waterloo-dwarsstraten, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

M. v. Linschoten,	te Kralingen,	*f* 7988
W. Kloosterman,	» Goerichem,	» 7100
A. Groen,	» Kralingen,	» 7700
W. v. Dort,	» idem	» 7634
H. v. d. Lee,	» idem	» 7259
A. v. Staveren,	» idem	» 6921

Deventer, 22 Juli: het verf-, loodgieters-, stukadoor- en behangerswerk aan 12 woonhuizen, in 4 perceelen en in massa:

1o. Verfwerken met beglazen zonder spiegelruit en glas dubbele dikte:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
R. Beijer, Arnhem,	ƒ 974	ƒ 819	ƒ 738	ƒ 829	ƒ 3187
W. Maatman, Deventer,	1195				
H. A. Putto, idem	1200				
W. Helderman, idem	1197	1368	1254	1274	
G. J. Hamer, idem					3300
W. Reuvecamp, idem	1117	1318	1204		
M. R. Evers, Zutfen,	1590	1490	1320	1410	
L. G. v. d. Ven, Deventer,	949	739	639	749	2875
G. H. Ankersmit idem	963	943	783	963	3623
B. Meibergen en M. Wilmink, Zwolle,					4139
R. Pot Mz., Deventer,		1010	955		
M. Pot, idem		957	973		
Dekker en Boendermaker, Amsterdam,					2780
H. G. Bokhorst, Deventer,	1186	846	848	1000	
J. J. Stok, idem			798		
H. Steenbruggen, idem			875		
P. D. Vries, idem	1123			987	
F. Sizmelink, Arnhem,	1493	1349	1300	1370	4870

2o. Loodgieterswerken:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
G. Pothaar, Deventer,	ƒ 905	ƒ 684	ƒ 661	ƒ 2319
J. Kok & Zn., idem			583	
Van den Sigtenhorst & Zn., idem	990	727	626	2323
K. W. Buhrman, Nieuweramstel,				2493
P. H. Vos, Zwolle,				1964
J. Brendel, Deventer,				2380

3o. Stukadoorwerken:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
F. W. Mijnders, Amsterdam,					ƒ 2609
H. G. Hemmen, Deventer,	ƒ 663	ƒ 553	ƒ 476	ƒ 549.40	2085
C. W. Vink, Leeuwarden,					2929
A. H. v. d. Woerd, Deventer,	754	676	602	579	2611
A. J. Rethmeijer, idem	860	620	620	675	2845
G. J. Diekerman, idem	739	531	455	505	2230
J. H. Engelbert, Assen,					2999
G. H. Johannes, Deventer,	896	677	680	610	2862

4o. Behangerswerken:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4	massa
L. Nieboer, Deventer,	ƒ 179	ƒ 161	ƒ 155	ƒ 180	
A. Lodewegens, idem	191	162	159	172	
R. N. Schregardus, Arnhem,	164	143	131	143	ƒ 564
G. Wagenvoorde, Deventer,	209	194	174	208	
W. Elenaar, idem					
J. J. Olthof, idem	191	148	135	171	
B. Meibergen en Wilmink, Zwolle,	194	185	156	212	
W. Broekhuis, Deventer,					743
F. Eldik, Deventer,	250	180	170	164	
R. Beijer, Meppel,	209.60	260	144	194	
H. J. Beideman, Deventer,					1161
					620

's-Hage, 22 Juli: 1o. de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas; ingek. 3 bilj., als:

H. Pernot,	to Olbbicht,	ƒ 6128
J. Hillen,	» Gravo,	» 5980
G. Spiering Cz.,	» Gameren,	» 5946

2o. het maken van oevervoorzieningen langs het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn en van beveiligingswerken tegen aanvaring bij de draaibrug te Jutfaas, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk; ingek. 12 bilj., als:

C. v. Boren,	te Amsterdam,	ƒ 9980
L. A. v. Haaften,	» Stedrecht,	» 8490
A. Koorevaar,	» Neder-Hardinksveld,	» 8321
J. Krachten,	» Utrecht,	» 8240
C. de Groot,	» Dordrecht,	» 8190
E. v. Bentum,	» Jutfaas,	» 8110
A. Boer Wz.,	» Stedrecht,	» 7976
L. v. d. Beuvel,	» Werkendam,	» 7768
A. Prins Thz.,	» Stedrecht,	» 7347
M. Lakerveld,	» Utrecht,	» 7323
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 7280
J. v. Straten,	» Jutfaas,	» 7245

3o. de voltooiing van het station Geertruidenberg met spoorweghaven, kaaimuren, sluitwal, gebouwen en bijbehoorende werken, benevens het maken van afsluitingen en overige verdere werken, voor het gedeelte Zwaluwe—Baardwijk van den spoorweg Zwaluwe—'s-Bosch; ingek. 3 bilj., als:

W. F. Weijers,	te Tilburg,	ƒ 292,500
B. P. Mirandé en A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 361,000
M. Kruis,	» Geertruidenberg,	» 320,000

Augustinusga, 22 Juli: het afbreken der onde- en het bouwen van eene nieuwe pastorie met consistoriekamer, onder beheer van den architect J. G. v. d. Veen; ingek. 15 bilj., als:

H. Westra,	te Burum,	ƒ 5120
E. Teunsinga,	» Ytens,	» 5061
J. Oosterhoff,	» Kollum,	» 4730
T. D. Gaastra,	» Britsweid,	» 4539
K. Talma,	» Boornbergum,	» 4440
M. J. Yevstra,	» Augustinusga,	» 4424
D. J. Keuning,	» Ureterp,	» 4418
S. K. Kijlstra,	» Drachten,	» 4388
P. Vonk,	» Ureterp,	» 4325
B. H. Bos,	» Surhuisterveen,	» 4289
J. Duursma,	» Drachten,	» 4249
E. J. Pijnacker,	» Kollum,	» 4153
G. v. d. Wal,	» Eestrum,	» 4072
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 3823
J. Bulthuis,	» Buitenpost,	» 3556
gegund.		
Raming		ƒ 4020

Tilburg, 22 Juli: de levering van 65,200 grieskeien; ingek. 10 bilj., als:

A. J. v. Glabbeek, Tilburg,		ƒ 3349
H. J. Bosman, Rotterdam,		» 3289
P. N. Nève & Co, Brussel,		» 2221.80
L. Petit, Tilburg,		ƒ 2884
L. Chainaye, Alph. Lhoist & Co., Luik,		» 2876
F. Bodson, idem		» 2733
F. Brancart, Ecaussines,		» 2700.90
P. Thoonsen, Mook,		» 2687
L. Goffin & Co., Luik,		» 2685
Ernest Janssen en Ed. Burlion, idem		» 2660

Oudewater, 22 Juli: de verniewing van het leiendak enz. der Herv. kerk, onder beheer van den bouwkundige J. N. van Wijngaarden; ingekomen 12 bilj., als:

N. Keuing,	te Gouda,	ƒ 1510
K. W. Buhrmann,	» Nieuweramstel,	» 1492.60
N. Groenhart,	» Aalsmeer,	» 1425
J. Huisman,	» Botterdam,	» 1414
J. Spruit,	» Oudewater,	» 1384
P. W. Hardenbol,	» idem	» 1316
J. P. Beisterman,	» Uden,	» 1310
H. Hoogervorst,	» Oudewater,	» 1307
F. A. v. Ettinger,	» Schoonhoven,	» 1300
H. Berkhof,	» Oudewater,	» 1207
A. Reparon,	» idem	» 1248
G. v. Kooten,	» idem	» 1194

Rotterdam, 22 Juli: het bouwen van eene school aan de Spiegelnisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschen singel, te Rotterdam; ingek. 12 bilj., als:

M. A. J. Taverne,	's-Hage,	ƒ 48,121
A. Looijmans,	Rotterdam,	» 47,425
H. Stolwagen,	idem	» 46,700
A. de Haas,	Kralingen,	» 45,490
H. J. Heijman & Zn.,	Rotterdam,	» 45,380
J. Spruijt,	Kralingen,	» 44,448
C. J. v. Tussenbroek,	Rotterdam,	» 44,430
J. A. N. Lucas,	Lageswaluwe,	» 43,900
P. G. Winters,	Kralingen,	» 43,859
W. Zonneveld,	idem	» 43,479
J. P. v. Duijn,	Maasduis en E. M. Hood, 's-Hage,	» 42,672
J. B. Sperp,	Rotterdam,	» 37,900
gegund.		

Onderdendam, 22 Juli: 1o. het opschoonen van het Koksmaar en Rottumermaar, samen lang 9610 M.; ingek. 12 bilj., als:

H. Laninga,	te Bedum,	ƒ 4307
Ch. v. d. Veen,	» Mensingeweer,	» 4230
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 3993
J. Pott,	» Stedum,	» 3860
T. Bos,	» Bedum,	» 3780
J. Timmer,	» Obergum,	» 3760
A. Pastoor,	» Stedum,	» 3580
R. Zeef,	» Eemrum,	» 3580
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 3480
S. H. Kremer,	» idem	» 3300
A. J. Benninga,	» idem	» 2985
C. de Ruiter,	» Hardinkveld,	» 2970
gegund.		

2o. het leggen van een houten duiker in den straatweg bij Koekoek; ingek. 9 bilj., als:

R. Zeef,	te Eemrum,	ƒ 526
Ch. v. d. Veen,	» Menningeweer,	» 328
R. Pathuis,	» Garnweerd,	» 295
K. Dunhof,	» Baflo,	» 255
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 252
T. Bos,	» idem	» 248
B. Jansen,	» Westerwijtwerd,	» 240
J. Timmer,	» Obergum,	» 199
G. Wolthuis,	» Bedum,	» 168
gegund.		

Assen, 22 Juli: het bouwen van een huis aan de Collardslaan, voor H. van Dalen, onder beheer van den architect H. C. Winters; ingekomen 9 bilj., als:

Hz. Winters,		ƒ 6079
A. de Vries,		» 5984
H. Winters en Deelman,		» 5969
G. v. d. Graaspel,		» 5926
D. B. Wiering,		» 5695
H. Jalving en Smallenbroek,		» 5596
B. Broekema,		» 5419
E. Lammers,		» 5349
D. Neisingh,		» 5310

Drachten, 22 Juli: de verstrating van den kunstweg langs de Lange wijk; gegund aan S. K. Kijlstra, te Drachten, voor ƒ 508.

Egmond-Binnen, 22 Juli: het vergrooten en verbeteren der openbare lagere school te Egmond-aan-den-Hoef; gegund aan den minsten inschr. A. Dorregeest, te Alkmaar, voor ƒ 5066.

Middelburg, 24 Juli: het leveren en storten van steen tot voortzetting der verdediging van den oever voor Neuzen; ingek. 8 bilj., als:

A. M. Langeveld,	te Hardinksveld,	ƒ 37,777
Khes en v. Limburg,	» Botterdam,	» 37,500
C. F. v. Franjenbosch,	» Neuzen,	» 37,305
C. Boskam,	» Stedrecht,	» 37,209
H. Hage,	» Middelburg,	» 37,200
A. de Jong Dzn.,	» Neuzen,	» 37,200
J. Tollenaar,	» idem	» 37,150
C. v. d. Hoeft,	» idem	» 37,000
Raming		» 37,100

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 1 AUGUSTUS 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 3 Aug.

Wageningen, te 11½ uren, in het dijkstoelhuis van Wageningen-en-Bennekom: het afbreken der bestaande Ravenscheteg over de Dijkgraaf, en het bouwen van eene nieuwe brug met gemetselde landhoofden. Inl. bij den architect S. Bitters, te Wageningen.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het verrichten van verfwerken aan verschillende stedelijke gebouwen, bruggen enz., aldaar.

Ierseke, te 3 uren, door J. Oranje, bij J. Harthoorn: het bouwen van een woonhuis met annexe smederij, aldaar.

Kallantsoog, door Prévinaire: het maken van een weg en het dempen van een sloot aan den Zijlweg, te Haarlem. Inl. bij den portier aan de fabriek, Kinderhuissingel 20c, te Haarlem.

Waarde, door den voorzitter van den Waardschen Kolenbond Jac. Overbeeke: de levering van 1500 HL. droge, puike, grove Boerkolen.

Dinsdag, 4 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken en stellen van eene ijzeren zeekaap benoorden de haven van IJmuiden (te vervaardigen in eene Nederlandsche fabriek).

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken van de bezinkbakken, de filters, de buisleidingen, den watertoren met bijgebouwen, het hoogreservoir, de kolenloods, den toegangsweg naar de stad en eenige andere werken, op- en nabij het terrein der pomp- en filterwerken van de waterleiding aldaar, volgens Bestek no. 10. Inl. bij den ingenieur-directeur der werken H. P. N. Halbertsma, Zuidblaak 26, te Rotterdam.

Amsterdam, te 1 uur, door den architect C. A. Bombach, in De Roode Leeuw: het verbouwen van een perceel op den Binnenamstel, no. 204.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 428, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw op het station Etten—Leur. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda.

Kruisland (bij Rosendaal), te 3 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbest. van den H. Georgius, bij A. Mathijsen: het bouwen van eene kerk met toren en bijbehoorende werken, met bijlevering van materialen. Inl. bij den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage.

Neuzen, te 7 uren, voor Mr. H. M. G. Kuppenburg, in het Nederlandsch Logement: het bouwen van een woonhuis aan het Schelpenpad.

Heerhugowaard, door dijkgraaf en heemraden van den polder: de levering van verschillende benoodigdheden, ten dienste des polders. Biljetten inzenden uiterlijk 3 Aug., bij den polderbaas Jb. Gerrits, te Oudkarspel.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

500	scheepslast zuilenhazalt;
107½	M. hardsteenen dekzerk;
200,000	grieskeien 0 10 bij 0.16, hoog 0.15 M.;
100	gegoten-ijzeren straatsyphons.

Woensdag, 5 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het wegbaggeren van een gedeelte strekdam aan den rechteroever der Oude-Maas, tusschen de kilometerraaien 120 en 121, onder de gemeente Zwijndrecht, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 25,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het vernieuwen van een gedeelte der kroonlijst van het gebouw van den Hoogen Raad der Nederlanden. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen Weinberg, beiden te 's-Hage. Raming ƒ 1500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 11 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel bij de Hengforderwaarden benoorden Olst, tusschen de kilometerraaien 73 en 75. Inl. bij den hoofdingenieur van der Toorn, te 's-Hage en bij bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 13,200.

Leiden, te 11 uren, ten kantore der Leidsche Dekenfabriek: het maken van een filter met loding en ontvangputten. Inl. bij den architect W. F. van der Heyden, Boerestraat 43, aldaar.

Donderdag, 6 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van 40,000 KG. vette grove Engelsche schaalkolen.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis:

1o. het verhoogen en verzwaren der hooge-boezemkaden van het stoomgemaal «Van der Goes", met het maken van rijs-, heem- en rietheslagwerken;

2o. het vernieuwen der brug in den Rijksweg van Delft naar Maassluis, bij het stoomgemaal van den Hedenpijlschen polder;

3o. het gedeeltelijk vernieuwen van de brug, genaamd «De Hooge Beul", in den Woudweg over de Groeneveldsche of Monsterwatering;

4o. het herstellen van de brug, genaamd «De Spartelbeul", in den Westgaagweg over het nieuwe water langs den Maasdijk;

5o. het uitdiepen en verruimen van het Amersgat, strekkende van de Oranjebuiten- of Spuisluis, tot de bepaalde diepte in het Scheur;

6o. het uitdiepen van het Nieuwe Water langs den Maasdijk, strekkende van de Weddebrug te Maassluis tot even voorbij de brug aan de Oranjesluis;

7o. idem van twee gedeelten der Vlaardingervaart, als: *a.* een gedeelte, lang 470 M., van de monding der Boonervliet af, zuidoostwaarts op; *b.* een gedeelte, zijnde de kom achter de drie sluizen te Vlaardingen, ter lengte van gemiddeld 55 M., uit de binnenfrontmuren van genoemde sluizen;

8o. idem van een gedeelte van de Broede Lee en de Lee- of Lierwatering, strekkende van de Kuijfbrug (over het Lierwatertje) langs den Kikkertweg en de bebouwde kom van de Lier tot 20 M. door- of voorbij de brug, genaamd «De Malleheul."

Inl. bij den fabriekslandmeter J. P. van den Berg, te Delft. Biljetten inzenden 4 Aug., voor 's avonds 7 uren, ter secretarie van Delfland, te Delft.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 72, de levering van veewagens en houtwagens;

2o. Bestek no. 73, de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkapping van een stationsgebouw met 2 perronoverdekkingen en eenige andere ijzerwerken;

3o. Bestek no. 74, de levering van den metalen hoenbouw voor 21 bruggen;

alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

IJselstein, te 12 uren, door het R.-K. kerkbest., in 't Wapen van Utrecht, bij Th. Benschop: het bouwen van eene kerk met toren en het verbouwen der pastorie. Inl. bij den architect A. Tepe, te Utrecht. Aanw. 5 Aug., te 3 uren.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in De Harmonie: het aanvereren van de ruine op Malburgen en het daarterplaatse bouwen van een woonhuis met boerderij.

Krabbendijke, te 2 uren, bij D. Krijger: het bouwen van 2 woonhuizen en het verbouwen van een koetshuis tot woonhuis, en verdere werken, op het dorp Krabbendijke. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Krumingen. Aanw. te 11 uren.

Schalsum, bij G. Klarenma: het maken van eene nieuwe opvaart bij W. Hiemstra, te Ried, ter lengte van 328 strekkende M., met bijbehoorende werken. Bestek ligt bij P. Veenstra, te Ried. Aanw. 4 Aug., te 10 uren.

Ballum (op Ameland), bij den aannemer Corn. Schiere: het verven, beglazen en behangen van de school en onderwijzerswoning, te Ballum.

Vrijdag, 7 Aug.

Diemen, te 10 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Zeeburg-en-Diemerdijk, in het Gemeenelandshuis: het herstellen der laatstelijn hoeden van de Diemerhammersluis. Raming ƒ 1589. (Herbesteding.) Biljetten inzenden bij den secretaris Mr. E. van Beuseksom, te Loenen a/d. Vecht.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad, in het Centraalgebouw: het bouwen van eene bakkerij met meelzolder enz., aan de Hommelstraat, aldaar. Aanw. 6 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.: het bouwen van eene wachterswoning bij de sluis in Berkum. Inl. bij den hoofdingenieur A. Déking Dura, en bij den hoofdopzichter der Dedemsvaart S. J. H. Breukel, aan de Balkbrug. Raming ƒ 1800.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verspreid liggende vakken klinkerbestratingen op verschillende Rijkswegen in de prov. Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Raming ƒ 14,795.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verhoogen van een buitendijks laag-gelegen gedeelte straatweg en het verbeteren van een gedeelte steenslagwerk, beiden nabij Deventer en behoorende tot de Rijkswegen in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Loke, te Zwolle. Raming ƒ 7350.

Zaterdag, 8 Aug.

Schoten (bij Haarlem), te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 96 kinderen, op een terrein aan den Rijksstraatweg, nabij den Tol, aldaar. Inl. bij den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem. Aanw. 3 Aug., te 10 uren.

Texel, te 12 uren, door het gemeentebest.: het maken van een kunstweg tusschen Den Burg en de Koog op Texel, ter lengte van ruim 6000 M., met bijlevering der materialen. Aanw. 5 Aug., te 9 uren.

Hengelo (O.), te 12 uren, vanwege H. van Raalte, in het logement Ensink:

1o. het bouwen van een schoollokaal met toebehooren aan zijn schoolgebouw, in de Schoolstraat, aldaar;

2o. voor rekening van de Algemeene Armenbus: het bouwen van 3 woningen op een terrein aan de Telgerstweg, aldaar;

3o. voor Joh. Friesendorp: het bouwen van een magazijn enz., op een terrein aan de Brink- en de Spoorstraat, aldaar.

Aanw. te 9 uren, beginnende aan het schoolgebouw hoorengenoemd.

Kampen, te 3 uren, door het best. der Vereeniging tot verzekering van middelen tot droogmaking van de Koekoek, in de Buitensociëteit: het maken van het tiende perceel van de bedijking langs de Koekoek, aanvangende op 370 M. westwaarts van de binnenkruinlijn van den Ringdijk langs de Bijkersteeg, in de gemeente IJsselmuiden, ter lengte van 280 M., met al de daarmee in-verband-staande werken. Aanw. 4 Aug., te 1 uur, uitgaande van den Papenkop aan de Koekoeksteeg.

Moordrecht, 's avonds 7 uren, door burg. en weth.: het maken eener haaltghooing aan den oostelijken oever van de haven «de Wijk", in die gemeente. Aanw. 3 Aug., te 5½ uren.

Maandag, 10 Aug.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den houtbouw der vaste brug over de Voer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse

Maastricht—Battice. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming *f* 1330.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 19, in de Laurierstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:

1o. Bestek no. 368, het maken van ophoogingen, wegen en sloten, het leggen van houten kokers voor waterafvoer en het maken van houten landbruggen met bijbehoorende werken, tot uitbreiding van het Stationsemplacement Den Haag. Raming *f* 27,000;

2o. Bestek no. 371, het ophoogen en verbreeden van den spoorweg tusschen Amsterdam en Sloterdijk, met bijbehoorende werken, voor eene spoorverbinding met de gasfabriek «Haarlemmerweg", benevens Amsterdam. Raming *f* 30,000.

Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154, van gemeld administratiegebouw. Aanw. in de bestekken vermeld.

Amsterdam, door de directie der Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van 2000 tons kachelkolen.

Dinsdag, 11 Aug.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faizen: het bouwen van een café-restaurant aan de Spoorstraat, alhaar. Inl. bij den architect D. Semmelink, alhaar. Aanw. te 11 uren.

Arnhem, bij den secretaris van het Arnhemsche-en-Velpsche-broek A. de Ruuk: de levering van 200 M³ gewasschen grint.

Leiden, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, de levering van 2500 tons Boerkolen, ten behoeve van de stoomgemalen te Spaarndam, Halfweg, Gouda en Katwijk.

Woensdag, 12 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het maken van 5 kribben tot verbetering van den Gelderschen-IJssel boven Giesbeek, gemeente Baar-en-Lutum, tusschen de kilometerraaien 11 en 12. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 5 Aug. Raming *f* 8400;

2o. het bouwen van eene wachterswoning aan de Hekbuis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorinchem. Aanw. 5 Aug. Raming *f* 5550.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenschapshuis: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels, in 35 perceelen.

Borne, te 12 uren, namens H. M. J. Ledeboer, in het Hotel-Ensink: het bouwen van eene stoomsmeerij, machinekamer, ketelhuis enz., op een terrein nabij de ijzergieterij, te Borne. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschede. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van de braggen, behoorende tot den bovenbouw van de ijzeren viaduct, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 6 Aug., te 11 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 50,000 KG. gietlood, ten dienste der sokketverbinding van gegoten-ijzeren buizen.

Donderdag, 13 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van verschillende benoodigdheden, voor de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Helleroetsluis, in 61 perceelen.

Gruft, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbeteren van de school te Gruft;

2o. het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk;

3o. het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk;

alles met bijlevering van materialen en arbeidshanden. Inl. bij den architect T. C. van der Steer, te Baarn. Aanw. 10 Aug., te 10 uren, te beginnen te Gruft.

Vrijdag, 14 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het opruimen van ondiepten in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant, volgens Bestek no. 85 en de daarbijbehoorende nota van wijzigingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissements-ingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 7 Aug. Raming *f* 4800. (Herbesteding.)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van een perceel, te Enschedé, tot post-en-telegraafgebouw, met het onderhoud ervan tot 31 Maart '89. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 5 Aug., te 1 uur. Raming *f* 8250.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming *f* 900.

Zaterdag, 15 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's-Rijks werf: de levering van:

1o. 2500 KG. afgeslagen inlandschen schillenmep;

2o. 53,000 KG. Noorschen hennep, in 4 kavelingen, elk van 10,000 KG, en 1 kaveling van 13,000 KG.

Maandag, 17 Aug.

Lisse, te 11 uren, in het logement De Witte Zwaan: het aanvoeren van de bestaande gebouwen op de bloemisterij «Zomerzorg", alhaar, en opbouwen van een bloembollenhuis, met schuur, stellingen, ijzeren hek enz. Inl. bij den bouwkundige Jb. Guldemond, te Hillegom. Aanw. 7 Aug., te 11 uren.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de vernieuwing van eenige gedeelten klinkerbestrating op den grooten Rijksweg 1e klasse, no. 4, van 's-Hage naar de grenscheiding der provincien Zuid- en Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Brak, mede te 's-Hage. Aanw. 10 Aug. Raming *f* 6670.

Dinsdag, 18 Aug.

Koewacht, te 1½ uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen en uitbreiden der bestaande school te Koewacht;

2o. het bouwen van eene nieuwe school met onderwijzerswoning te St.-Andries.

's-Hage, 's avonds 7 uren, ten kantore der Winkelvereeniging van het district 's-Hage der Vereeniging «Eigen Hulp": de verbouwing van het huis aan de Noordstraat no. 10, alhaar. Inl. bij den architect H. J. Mondt, te 's-Hage. Aanw. 14 Aug., te 2 uren.

Woensdag, 19 Aug.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 12 kribben en van gloeiingen van 4 op 1 aan 12 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJssel, bij de Vollehand en het Blokhuis benoden Terenter, tusschen de kilometerraaien 69 en 72. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 12 Aug. Raming *f* 17,450.

Donderdag, 20 Aug.

Vierlingsbeek, te 11 uren, door de gemeentebesturen van Vierlingsbeek en van Mauhees c.a., ten raadhuize: het maken der aardebaan, met daartoebehoorende kunstwerken, en het gedeeltelijk begrinten en gedeeltelijk bestraten van den weg van Vierlingsbeek naar Overloon, met bijlevering der materialen. Aanw. 17 Aug., te 11 uren, te beginnen aan station-Vierlingsbeek.

Vrijdag, 21 Aug.

Middelburg, te 1½ uren, door het gemeentebest.: het bekrammen van een gedeelte der westergolfsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van twee vakken grintbaan door klinkerbestrating op 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, benoiden Elst. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem, en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 13 en 15 Aug., van 10—2 uren. Raming *f* 5065.

Dinsdag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpalen en van ijzeren dubbel T-vormige brugliggers met toebehooren

Woensdag, 26 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bemiken der aanvulling achter de strekdammen op de Boven- en de Beneden-Merwede, onder de gemeenten Hardinkveld en Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorinchem. Aanw. 9 Aug. Raming *f* 3000.

Donderdag, 27 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het planten van helm in de Rijksduinen onder de gemeente Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Wekker, te Alkmaar. Aanw. 20 Aug. Raming *f* 5000.

2o. het maken van 3 steigers en van eenig daarmee in-verband-staand straatwerk aan den zuidelijken oever van de binnenhaven, nabij de Noordwestsluizen, te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming *f* 14,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van één goederenloods, één overlaadloods en 2 locomotiefloodsen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 75.)

Op later te bepalen datum.

Idaard: het bouwen van 2 stallingen, samen voor 28 stuks hoornvee, alhaar. Inl. bij R. Feikema, te Dronrijp. Aanw. 4 Aug., te 11 uren.

Rotterdam: het bouwen van eene gemetselde brug, met alle bijbehoorende werken, voor de villa «Buitenhast", te Hillegersberg. Inl. bij den ingenieur-architect J. L. van Waning, te Rotterdam.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Bolsward, 23 Juli: het bouwen van een winkelhuis voor P. J. de Boer, te Bolsward, onder beheer van den architect H. H. Postelbach; ingek. 8 bilj., als:

J. S. Oosterbaan,	te Bolsward,	*f* 2870
C. U. v. d. Kooi,	» idem	» 2780
A. Spijksma,	» Parraga,	» 2745
A. Hanemsma,	» Bolsward	» 2475
D. P. Gerritsma,	» idem	» 2450
F. S. Ypma,	» idem	» 2400
F. Hamburg,	» idem	» 2398
J. Jorritsma,	» idem	» 2375

Helmond, 23 Juli: het bouwen van een nieuw Evangelisatielokaal met woonhuis, te Helmond, onder beheer van den bouwkundige J. W. van der Putten; ingek. 7 bilj., als:

W. P. de Vries,	te Bosserm,	*f* 8880
J. v. Nunen,	» Helmond,	» 8212
J. v. d. Velden,	» idem	» 8109
H. v. Asschbonk,	» idem	» 7420
L. Noten,	» idem	» 7355
L. Tils,	» idem	» 7207
G. Schampers,	» idem	» 6963

Arnhem, 23 Juli: eenige reparatiën aan perceel no. 1 in de Apeldoornschestraat, alhaar, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingek. 6 bilj., als:

J. Th. Rutten,	te Arnhem,	*f* 1347
J. Rikken,	» idem	» 924
W. A. R. Kok,	» idem	» 889
Joh. v. Tol,	» idem	» 794
H. Gerritsen,	» idem	» 747
Simmelinck,	» idem	» 607

gegund.

Velp, 23 Juli: het bouwen van een woonhuis aan den straatweg te Velp, onder beheer van den bouwkundige F. Kortlang J.Ez.; minste inschr. was E. R. van Heuven, te Velp, voor *f* 7940; gegund.

Arnhem, 24 Juli: het onderhouden van- en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkslandbouwschool te Wageningen; ingekomen 5 bilj., als:

J. Haar Hz.,	te Wageningen,	*f* 8150
H. A. J. Pepping,	» idem	» 8132
J. Goossen,	» idem	» 7696

Dordrecht, 24 Juli: het verven, buiten en binnen, van het machine- en ketelgebouw, gezamend Jhr. Jantzon van Erffrenten, benevens stokerswoning; minste inschr. was G. Koopman, te Dordrecht, voor *f* 177.

's-Hage, 24 Juli: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Leeuwarden; ingek. 3 bilj., als:

M. Fermerda,	te Leeuwarden,	*f* 879
M. T. Bosma,	» Lemmer,	» 810
H. Beekman,	» Leeuwarden,	» 658

Leeuwarden, 24 Juli: het afdammen, droogmaken en herstellen van den middelkoker der zeesluis in de Nieuwezijlen; minste inschr. was A. Sikkema Wed. A. J. van der Werff, te Dokkum, voor *f* 1099.

Utrecht, 25 Juli: het bouwen van 16 arbeiderswoningen, op een terrein bij de Amaliastichting, onder beheer van den architect De Kruif; ingek. 15 bilj., als:

K. J. Busch van Dugteren,	te Utrecht,	*f* 23,300
W. A. G. Jansen,	» idem	» 20,760
Th. C. Oostveen,	» idem	» 20,500
A. C. Vink,	» idem	» 20,226
C. v. Soest,	» idem	» 19,965
R. Pisa,	» idem	» 19,994
L. Maijer,	» idem	» 18,880
H. H. v. Dijk,	» idem	» 17,990
A. J. Gronert,	» idem	» 17,500
G. Kuhne,	» idem	» 17,499
J. Krap,	» idem	» 16,876
Th. C. Wildberg,	» Groenekan,	» 16,600
J. de Kruif,	» Utrecht,	» 16,549
G. Beemer,	» idem	» 16,541
C. Smit,	» idem	» 16,192

Buurmahen, 25 Juli: het afbreken en herbouwen van een woonhuis, aldaar, onder beheer van den architect W. F. van der Heyden, te Leiden; ingek. 7 bilj., als:

L. Muller,	te Reusichem,	*f* 8600
J. U. Jansen,	» Tuil,	» 7789
H. A. Kaasjager,	» Zaltbommel,	» 7023
J. de Weijer,	» Tuil,	» 6214
D. v. Oojen,	» Gameren,	» 6140
C. M. Verkuil,	» Geldermalsen,	» 5851
D. v. Mameren,	» Asch,	» 5180

gegund.

Assen, 25 Juli: het verbouwen van het huis voor den apotheker E. Lamberts, aldaar; ingek. 10 bilj., als:

H. Winters en Diehlman,		*f* 1640
A. de Vries,		» 1583
H. de Vries,		» 1519
J. P. Broekema,		» 1485
G. Stol,		» 1465
E. Lambers,		» 1375
Smallenbroek en Jalving,		» 1364
R. Broekema,		» 1359
H. Winters,		» 1219
D. B. Wiering,		» 1195

Oudehiltzijl, 25 Juli: het afbreken van 2 huizen en alhaar bouwen van een pastorie voor de Herv. gemeente, onder beheer van den architect J. Winters Jz., te St.-Annaparochie; ingekomen 12 bilj., als:

P. v. d. Veen,	te Goutsend,	*f* 6200
U. Nieuwenhuis,	» Berlikum,	» 5723
L. v. d. Meulen,	» Minnertsga,	» 5685
F. du Hour,	» Oudehiltzijl,	» 5385
S. Smits,	» Berlikum,	» 4980
J. v. Dijk,	» Bilga,	» 4980
W. Prins,	» Oudehiltzijl,	» 4978
E. Bienstra,	» Hallum,	» 4870
F. Bosma,	» Berlikum,	» 4857
G. J. Bolsma,	» Beetgum,	» 4647
M. Holwerda,	» Hijum,	» 4570
B. D. Kalma,	» Wanswerd,	» 4476

gegund.

Rolde, 27 Juli: eenige herstellingen aan den kerktoren, onder beheer van den architect G. Stol, te Assen; ingek. 7 bilj., als:

	in massa	enkel de werken aan de spits
A. de Vries, Assen,	*f* 4255	*f* 1700
A. Sikkens, Noordlaren,	3878	1998
G. B. Broekema, Assen,	3559	1464
H. Jalving & Co., idem	3188	1574
G. Kuiper, Noordlaren,	3123	1870
H. de Vries,	2963	
H. Steenstra Zuidlaren,	2950	1600

's-Hage, 27 Juli: het bouwen van een wachthuis voor politie en brandweer aan de Van Ostadestraat, alhaar; ingek. 16 bilj., als:

T. v. d. Loo,	te 's-Hage,	*f* 4580
J. de Haas,	» idem	» 4265
G. v. Wijk,	» idem	» 4070
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 3998
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 3990
J. L. Werdes,	» idem	» 3874
C. de Vreede,	» idem	» 3627
J. M. Meijsen,	» idem	» 3598
L. Veldkoop,	» idem	» 3490
P. v. Vliet,	» idem	» 3456.78
W. F. v. d. Grijp,	» idem	» 3330
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 3296
C. Kranenburg,	» idem	» 3287
W. F. Raasveld,	» idem	» 3200
C. Wijbenga,	» idem	» 3175
Van Duijn en Rood,	» idem	» 3100

Oosterbeek, 27 Juli: het uitvoeren van eenige veranderingen en herstellingen aan-, alsmede het vergrooten van het schoolgebouw te Oosterbeek, en het doen van vernieuwingen aan de onderwijzerswoning, met bijlevering van alle materialen en arbeidshanden; ingekomen 4 bilj., als:

J. A. R. Burgers,	te Oosterbeek,	*f* 12,805
J. v. Burk,	» idem	» 12,800
A. Klaassen,	» idem	» 11,900
H. W. Oldenhave,	» idem	» 11,581

gegund.

Pingjum, 27 Juli: het verfwerk eener boerenhuizinge, bewoond door C. W. Anema, eigen aan het Sint-Antoniesgasthuis te Bolsward; ingek. 17 bilj., als:

G. Pakker,	te Gaast,	*f* 568
H. A. Uitterdijk,	» Arum,	» 489
L. Glimma,	» idem	» 475
H. Faber,	» Schraard,	» 452
J. Hasweerda,	» Kimswerd,	» 440
F. Nieuwenhuis,	» Bolsward,	» 427
H. Ukkema,	» Witmarsum,	» 425
R. J. Prins,	» Dronrijp,	» 424
J. A. Wijtzes,	» Pingjum,	» 405
Jan W. Postma,	» Wons,	» 394.75
W. L. Boersma,	» Witmarsum,	» 393
J. M. de Boer,	» Bolsward,	» 391
K. A. Hasweerda,	» Pingjum,	» 375
Tj. v. d. Zee,	» Bolsward,	» 364
K. J. Hoekstra,	» Achlum,	» 343
W. P. Stallinga,	» Witmarsum,	» 322.80
D. A. Lammersma,	» Oosterend,	» 312.50

gegund.

Kutlenburg, 28 Juli: het bouwen van eene R.-K. kerk met toren, onder beheer van den architect P. J. van Genk, te Leur; ingek. 21 bilj., als:

H. Jansen, Nijmegen,	» 129,701
A. v. Bommelen, Deuten,	*f* 129,700
Lamb. de Rooij, Tilburg,	» 125,930
C. Mulders, Raamsdonksveer,	» 124,900
H. R. Hendriks, Os,	*f* 124,400
L. B. Hasselbach, Arnhem,	» 124,070
J. Sleuters Haarlem,	» 123,555
F. H. Joseph, Hilversum,	» 121,877
A. C. Vink, Utrecht,	» 120,420
Th. Nieuwbeer, Oosterbeek,	» 120,340
J. A. v. Straaten, Utrecht,	» 119,873
H. v. d. Sande, Rotterdam,	» 115,802
F. W. v. Vloten, Utrecht,	» 115,489
A. Keers, Hilversum,	» 115,315
P. Andriesen, idem	» 114,325
F. G. Bekhuis en D. Banstra, Leeuwarden,	» 114,245
J. Berenk, Kaikenburg,	» 113,000
C. v. Zeeland, Utrecht,	» 105,879
J. H. de Vos, idem	» 104,965
C. v. Schaik, idem	» 104,879
J. v. Groenendaal, 's-Hage,	» 101,579

gegund.

Utrecht, 28 Juli: Bestek no. 425, het maken van een pompgebouwtje met waterleiding, ten behoeve van het station Maastricht; ingek. 5 bilj., als:

J. Lanly,	te Sittard,	*f* 4300
H. C. Janssen,	» Maasbracht,	» 3980
G. H. Mestrum,	» idem	» 3695
G. Beekers,	» Blerik,	» 3640
J. B. Meijers,	» Maastricht,	» 3589

Rotterdam, 29 Juli: het afbreken der bestaande gebouwen aan de Hertekade, hoek Hertestraat, en het ter plaatse wederopbouwen van een blok woon- en pakhuizen, onder beheer van den architect Jac. van Schaik; ingekomen 17 bilj., als:

P. th. Winters,	te Kralingen,	*f* 27,840
A. G. Smedenmeijer,	» Rotterdam,	» 27,777
W. Sonneveld,	» Kralingen,	» 27,490
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 27,470
G. J. v. Heck & Co.,	» Delft,	» 26,598
A. du Vijs,	» Dordrecht,	» 26,471
P. Heijenburg,	» Rotterdam,	» 26,390
De Waal en Kraaijvanger,	» idem	» 25,945
th. de Haas & Zn.,	» idem	» 25,932
A. de Haan,	» Kralingen,	» 25,865
M. de Zanjer,	» Rotterdam,	» 25,788
H. Breur,	» idem	» 25,441
M. v. d. Sande,	» idem	» 24,899
B. Hoogkaas & Zn.,	» idem	» 24,675
H. J. Heiman & Zn.,	» idem	» 24,449
Mac Lean en Soetermeer,	» idem	» 24,200
Muller en Droogleever Fortuijn,	» idem	» 22,939

's-Hage, 29 Juni: 1o. het bouwen van 2 dubbele ijzeren ophaalbruggen voor de in-aanbouw-zijnde schutsluis onder de gemeente Vianen; ingek. 11 bilj., als:

Maatschappij IJzergieterij «De Prins van Oranje," 's-Hage,	*f* 12,975
Penn en Banduin, Dordrecht,	» 12,900
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 12,833
Ken. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 12,700
Ken. Ned. Grofsmederij, Leiden,	» 12,500
J. Hillen & Co., Blerik,	» 11,900
D. A. Schreiber & Co., Leiden,	» 11,303
De Vries Robbé & Co., Gorichem,	» 11,650
A. E. Stijkel, Appingedam,	» 11,499
Société anonyme des ateliers de constructions mécaniques etc., Gilly,	» 11,490
Van Dorsser en Ter Horst, Dordrecht,	» 10,850

2o. de vernieuwing van een gedeelte van het rijksoeverhoofd in den Baardwijkschen overlaat in de provincie Noordbrabant; ingek. 4 bilj., als:

J. v. Tuyl Gz.,	te Heusden,	*f* 9460
J. J. v. Grondelle,	» idem	» 9390
H. J. Dekkers,	» Baardwijk,	» 9328
A. Boer Wz.,	» Sliedrecht,	» 8392

Zuttfen, 29 Juli: het bouwen van een ketelhuis met machinekamer en schoorsteen, ten behoeve van de uitbreiding der gasfabriek, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

Gebr. Landewoert,	te Zuttfen,	*f* 6267
Ruijsink,	» idem	» 5424
J. Schut,	» Beuningen,	» 5233
H. Hagtink,	» Zuttfen,	» 5189
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 5176
G. J. Carniggelt,	» Brummen,	» 4985

gegund.

's-Hage, 30 Juli: het bouwen van een stenen magazijn met woning voor den dienst van het loodswezen op den westelijken toegangsweg naar de Handelskade, te Amsterdam; minste inschr. was C. Hoogel, te Aarlanderveen, voor *f* 9978.

Haarlem, 30 Juli: het wegruimen van een gezonken stoomsleepvaartuig in de Zuiderzee; minste inschr. was A. v. d. Tak, te Goedereede, voor *f* 4350.

Udenhout, 30 Juli: het maken eener aardebaan met kunstwerken en het met keien bestraten van een bestaanden weg, aanvangende aan den provincialen weg bij het raadhuis, te Uden-

heut, door de Schoorstraat, aansluitende aan den gemeenteklinkerweg te Lem-op-Zand, bij het huis bewoond door Hendrik Brands, ter lengte van 3020 M.; ingek. 21 bilj., als:

L. Mol,	te Hedel,	ƒ 50,726
M. Verheeven,	» 's-Prinsenhage,	» 48,900
P. H. de Bekker,	» Empel,	» 48,400
A. de Kort,	» Baardwijk,	» 47,966
L. Botermans,	» Gilze,	» 47,847
W. F. Weijers,	» Tilburg,	» 47,300
J. B. Raaijmakers,	» Wouw,	» 46,815
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 46,800
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 46,793
P. Rijnders,	» Valkenswaard,	» 46,755
J. v. Gaal,	» Helmond,	» 46,480
F. Otten,	» idem	» 46,300
P. v. Wijk Brangers,	» Nunen,	» 46,211
J. v. d. Eerden,	» Bokstel,	» 45,940
J. v. Oijen,	» Nijmegen,	» 45,800
J. v. d. Bungen,	» Schijndel,	» 45,459
J. v. Empel,	» Tilburg,	» 45,488
J. Schonk,	» Oosterwijk,	» 45,000
C. Schonk,	» idem	» 43,897
F. Smulders,	» idem	» 43,460
P. Driessen,	» Dongen,	» 41,400

Arnhem, 31 Juli: het maken, leveren en stellen van openbare waterplaatsen met plaatijzeren schermen; ingekomen 3 bilj., als:

P. Neppen,	ƒ 3980
P. H. Meijer,	» 3900
H. v. d. Sand,	» 3787

In beraad gehouden.

's-Hage. Het bouwen van drie winkelhuizen met bovenhuizen voor M. Joëls, onder beheer van den architect Crosset van Uchelen, te 's-Hage; ingek. 11 bilj., als:

S. v. Soest,	te 's-Hage,	ƒ 14,200
Van Lith en Van Dam,	» idem	» 13,000
J. C. Pietersen,	» idem	» 12,850
A. Stigter,	» idem	» 12,695
M. C. Haaxman,	» idem	» 12,478
J. C. Mook,	» idem	» 12,245
M. H. Klein,	» idem	» 12,187
Dona en Van Seidt,	» idem	» 12,100
H. Boeks,	» idem	» 11,790
W. T. Raasveldt,	» idem	» 11,400
C. Kranenburg,	» idem	» 10,920

Leeuwarden. De uitbreiding en verbouwing der lokalen van de Rijks-hoogere burgerschool, aldaar, is gegund aan T. G. Bokhuis en D. Damstra, voor ƒ 11,143.

Leggeloo. Het bijbouwen en vergrooten der openbare lagere school is opgedragen aan op één na den laagsten inschrijver, J. Emming, te Meppel, voor ƒ 3665.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 8 AUGUSTUS 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 10 Aug.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van den bovenbouw der vaste brug over de Voer, in den Rijks-grooten weg 1e klasse Maastricht—Battice. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 1330.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 19, in de Lauriersstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie:
1o. het ophoogen van den Weeskinderendijk;
2o. het maken van een duiker in den Stadspolder (oostelijk deel);
3o. het opruimen van een gedeelte der bestaande- en het maken eener nieuwe rioleering door de Heiligen, met de gedeeltelijke levering der benoodigde materialen; alles ten behoeve der gemeente Dordrecht.

Zwijndrecht, te 12 uren, ten raadhuize: de beharding van de Munnike- en de Kortesteeg, alsmede (lang ruim 2360 M.). Inl. bij den gemeentearchitect W. Vogel.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw:
1o. Bestek no. 368, het maken van ophoogingen, wegen en sloten, het leggen van houten kokers voor waterafvoer en het maken van houten landbruggen met bijbehoorende werken, tot uitbreiding van het Stationsemplacement Den Haag. Raming ƒ 27,000;
2o. Bestek no. 371, het ophoogen en verbreeden van den spoorweg tusschen Amsterdam en Sloterdijk, met bijbehoorende werken, voor eene spoorverbinding met de gasfabriek »Haarlemmerweg", bewesten Amsterdam. Raming ƒ 30,000.
Inl. bij den ingenieur van den weg, kamer no. 154, van genoemd administratiegebouw. Aanw. in de bestekken vermeld.

's-Bosch, te 7 uren, door Wed. A. Groenen-Van Thuijl, ten harer huize (Nieuwe Boogaard): het bouwen van een koffiehuis op de voormalige Esplanade. Inl. bij den bouwkundige J. G. Th. Aerden, aldaar.

Amsterdam, door de directie der Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij: de levering van 2000 tons kachelkolen.

Hengelo (G.), door den aannemer G. Bot: het verf-, glas- en stukadoorwerk aan het gemeentehuis.

Vlissingen, door den kassier C. R. C. Wibaut: het bouwen van een pand met alle toebehooren, aan den Paperdijk, aldaar. Inl. bij den architect J. J. Notenboom, aldaar.

Dinsdag, 11 Aug.

Papendrecht, te 2 uren, bij J. van der Kevie: het maken van een gebouw, in te richten tot verschillende localiteiten, aldaar.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Fauzen: het bouwen van een café-restaurant aan de Spoorstraat, aldaar. Inl. bij den architect D. Sommelink, aldaar. Aanw. te 11 uren.

Arnhem, bij den secretaris van het Arnhemsche-en-Velpsche-broek A. de Rink: de levering van 200 M³ gewasschen grint.

Leiden, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland: de levering van 2060 tons Roerkolen, ten behoeve van de stoomgemalen te Spaarndam, Halfweg, Gouda en Katwijk.

Oosterhaule, bij den voorzitter, R. van der Hoek, van het waterschap »De Trijegaasterpolder": het maken van eene houten schutsluis met bijbehoorende werken aan den Scharsterrijen. Inl. bij Ruurd Talsma, in Scharnen.

Woensdag, 12 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het maken van 5 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJssel boven Giesbeek, gemeente Baar-en-Lathum, tusschen de kilometerraaien 11 en 12. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ammaar, te Kampen. Raming ƒ 8400;
2o. het bouwen van eene wachterswoning aan de Heksluis, onder de gemeente Sliedrecht, behoorende tot de werken der Merwede en Killen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Beuyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Raming ƒ 3550.

Leiden, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, in het Gemeenlandshuis: het schoonmaken van wateren en het onderhouden van sloten en greppels, in 35 percelen.

Dordrecht, te 12 uren, in het café van J. C. van der Horst: het bouwen van een café met woonhuis voor J. C. Mulders, op een terrein aan de Toulonschelaan. Inl. bij den architect W. C. van Rijn, Albert-Cuypsingel 21, aldaar. Aanw. 11 Aug., te 9 uren.

Borne, te 12 uren, namens H. M. J. Ledeboer, in het Hotel-Ensink: het bouwen van eene stoomwerverij, machinekamer, ketelhuis enz., op een terrein nabij de jeneverstokerij, te Borne. Inl. bij den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken, leveren en stellen van de bruggen, behoorende tot den bovenbouw van de ijzeren viaduct, ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis.

Bruten, te 2 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Maas-en-Waal, in het Ambtshuis:
1o. het leggen van aarden bermen in de kolken of waaien onder Dreut, Afferden, Puiflk, Leeuwen, Wamel, Dreumel en Alfen;
2o. het onder-profiel-brengen van den verzakten berm aan de binnenzijde van den dijk te Maasbommel.
Inl. bij den dijkopzichter C. Kooijmans, te Dreumel. Aanw. 11 Aug.

Angerlo, 's avonds 6 uren, in het koffiehuis van Schaars: het amoveeren der ruine, te Angerlo en het bouwen van een woonhuis met boerderij. Inl. bij den architect M. K. Smit, te Dieren. Aanw. te 4½ uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 80,000 KG. gietstaal, ten dienste der secretverbinding van gegoten-ijzeren huizen.

Donderdag, 13 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, door de directie der marine: de levering van verschillende benoodigdheden, voor de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Hellevoetsluis, in 61 percenten.

Graft, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het verbeteren van de school te Graft;
2o. het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk;
3o. het bouwen van eene school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk;
alles met bijlevering van materialen en arbeidsloonen. Inl. bij den architect T. C. van der Steur, te Boxtel. Aanw. 10 Aug., te 10 uren, te beginnen te Graft.

Nieuwenmeisel, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het maken van een regenbak op het Kerkplein, te Amstelveen;
2o. het verven van diverse gebouwen en gemeentewerken.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van een ringmuur om het terrein van de nieuwe verzamelplaats van facaliën;
2o. het rioleeren van de Lodewijkstraat en de daaruit voortvloeiende werken,
onder bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.
Bilj. inzenden 12 Aug., aan het raadhuis.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het verrichten van verschillende werkzaamheden aan den Leeuwarder—Harlinger trekweg. Aanw. 10 Aug., te 10 uren, te beginnen bij het Franekerend, aldaar.

Amsterdam, te 2 uren, door den architect W. Langhout Gz., in De Roode Leeuw: het bouwen van 10 woonhuizen op een terrein bij de Muiderpoort. Inl. bij genoemden architect.

Bemmerts, bij H. Oppelijk: het maken en verzwaren van samen ongeveer 1259 strekkende M. polsdijk aan- en nabij de Wijmerts, onder behoor van Hoog. Aanw. 10 Aug., te 10 uren, op het terrein.

Leeuwarden, bij den architect W. C. de Groot: de herbouw van de afgebrande boerenhuizing, op de zathe in gebruik bij P. P. Bosch, onder Bruntgum. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 11 Aug.

Vrijdag, 14 Aug.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het opruimen van onderpsien in het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant, volgens Bestek no. 85 en de daarbijbehoorende nota van wijzigingen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissements-ingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 4800. (Herbesteding.)

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het vergrooten van artilleriehoofden te Muiden, en in de forten Uitermeer en Hinderdam. Inl. bij genoemden ingenieur. Raming ƒ 4000. Bilj. inzenden 13 Aug., vóór 4 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur, te Naarden.

Ylst, te 11 uren, door burg. en weth.:
1o. het verbreeden en verbeteren van den grintweg »de Stadsdam", van de groote draaibrug tot den Parallelweg, naar het station Ylst;
2o. het uitdiepen van de Stads-Ee en de zuidelijke Dijkgracht, ter gezamenlijke lengte van ongeveer 1557 M.
Inl. bij den architect J. P. Hogendijk, te Soest.

Amsterdam, te 12 uren, door de firma Bentelooning en Aukes, in het American-Hotel: het bouwen van 7 houtlossen, ter verlenging van de bestaande, op vak X en XI van de Houthaven aan den Spaarndammerdijk, te Amsterdam. Inl. bij den ingenieur-architect A. L. van Gendt, aldaar.

Leeuwarden, te 12 uren, ten gemeentehuize van Leeuwarderadeel: het vergrooten der openbare lagere school te Wijtgaard, onder Wirdum. Inl. bij den gemeentesopzichter L. B. Wesselius, te Huizum. Aanw. 11 Aug., te 11 uren.

Oldemaal, te 12 uren, door burg. en weth.: eene belangrijke verbouwing en vergrooting van het schoolgebouw met toebehooren, in de Gasthuisstraat, aldaar. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo. Aanw. te 9 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het inrichten van een perceel, te Enschedé, tot post-en-telegraafgebouw, met het onderhoud ervan tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Raming ƒ 8250.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming ƒ 400.

Vorden, te 3 uren, in Het Wapen van Gelderland: het herbouwen der boerderij en bakkerij, aldaar. Inl. bij den bouwkundige H. A. Wormink, te Vorden.

Zaterdag, 15 Aug.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's-Rijks werf: de levering van:
1o. 2000 KG. afgeslagen inlandschen schilhennep;
2o. 53,000 KG. Noordschen hennep, in 4 kavelingen, elk van 10,000 KG. en 1 kaveling van 13,000 KG.

Dordrecht, te 12 uren, door de besturen der Vier-Polders en van den polder Wieldrecht: de levering van Duitsche machinesteenkolen.

Steenwijk, te 2 uren, door het gemeentebest.: het afbreken van eene houten brug en het maken van eene nieuwe brug met steenen

landhoofden, met bijlevering der materialen, over de rivier de A, in den grintweg van Steenwijk naar Vledder.

Aalten, door het gemeentebest.: opgaaf van prijs voor straatwerk, per M², zonder bijlevering van materialen: *a.* van Belgische greskeien, *b.* van gewone veldkeien.

Oldeboorn, bij T. van de Zee: het maken van 6 houten zetten en het verbeteren van eenige waterlossingen, in het waterschap de Zwette, in Utingeradeel. Inl. bij den opzichter F. Hoekstra, te Akkrum. Aanw. 12 Aug.

Maandag, 17 Aug.

Lisse, te 11 uren, in het logement De Witte Zwaan: het annoteeren van de bestaande gebouwen op de bloemisterij «Zomerzorg", aldaar, en opbouwen van een bloembollenhuis, met schuur, stellingen, ijzeren hek enz. Inl. bij den bouwkundige Fr. Guldemond, te Hillegom.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het annoteeren van de bestaande- en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning bij de openbare lagere school te Borgercompagnie. Inl. bij den secretaris der gemeente.

Utrecht, te 11½ uren, door de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij: het bouwen van 5 stevnen wachthuisjes tusschen Amersfoort en Putten. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, te Utrecht.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de vernieuwing van eenige gedeelten klinkerbestrating op den grooten Rijksweg 1e klasse, no. 4, van 's-Hage naar de grensscheiding der provincien Zuid- en Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Brak, mede te 's-Hage. Aanw. 10 Aug. Raming *f* 6670.

Goesel, door commissarissen van de landbouwkolonie «Nederlandsch Mettray": het bouwen van eene nieuwe boerderij met schuur en mestloods. Inl. bij den directeur der kolonie. Aanw. 14 Aug., te 1 uur.

Dinsdag, 18 Aug.

Koewacht, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. het verbouwen en uitbreiden der bestaande school te Koewacht;
2o. het bouwen van eene nieuwe school met onderwijzerswoning te St.-Andries.

's-Hage, 's avonds 7 uren, ten kantore der Winkelvereeniging van het district 's-Hage der Vereeniging «Eigen Hulp": de verbouwing van het huis aan de Nobelstraat no. 10, aldaar. Inl. bij den architect H. J. Mondt, te 's-Hage. Aanw. 14 Aug., te 2 uren.

Murmerwoude, door den burgemeester van Dantumadeel, op het gemeentehuis: het verven van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning, te Driesum.

Woensdag, 19 Aug.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 12 kribben en van ghoningen van 4 op 1 aan 12 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel, bij de Volleband en het Blokhuis beneden Deventer, tusschen de kilometerraaien 69 en 72. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 12 Aug. Raming *f* 17.450.

Donderdag, 20 Aug.

Vierlingsbeek, te 11 uren, door de gemeentebesturen van Vierlingsbeek en van Mauhees c.a., ten raadhuize: het maken der aardehaan, met daarbijbehoorende kunstwerken, en het gedeeltelijk begrinten en gedeeltelijk bestraten van den weg van Vierlingsbeek naar Overloon, met bijlevering der materialen. Aanw. 17 Aug., te 11 uren, te beginnen aan station-Vierlingsbeek.

Vrijdag, 21 Aug.

Middelburg, te 1½ uren, door het gemeentebest.: het bekrammen van een gedeelte der onderrijpsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van twee rakken grintbaan door klinkerbestrating op 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, bezuiden Elst. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 13 en 15 Aug., van 10—2 uren. Raming *f* 3665.

Dinsdag, 25 Aug.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpaken en van ijzeren dubbel T-vormige brugliggers met toebehooren.

Woensdag, 26 Aug.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het bezinken der aanrulling achter de strekdammen op de Bowen- en de Bosschen-Meruede, onder de gemeenten Hardinxveld en Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Raming *f* 3000.

Donderdag, 27 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het planten van helm in de Rijksduinen onder de gemeente Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 20 Aug. Raming *f* 3000.
2o. het maken van 3 stuigers en van eenig daarmee in-verband-staand straatwerk aan den zuidelijken oever van de binnenhaven, nabij de Noordzeesluizen, te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming *f* 14.500.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van één goederenloods, één overdekloods en 2 locomotiefloodsen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 75.)

Op later te bepalen datum.

Rotterdam: het bouwen van eene gemetselde brug, met alle bijbehoorende werken, voor de villa «Buitenlust", te Hillegersberg. Inl. bij den ingenieur-architect J. I. van Wasing, te Rotterdam.

Rotterdam, door den architect D. Verheul: het afbreken en wederopbouwen van 3 panden, gelegen aan den Blommerdijkschen Rijweg, aldaar.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Wolfaartsdijk, 29 Juli: het verbouwen van de dokterswoning; ingek. 6 bilj., als:

P. Dronkers,	te Kapelle,	*f* 3809
M. D. Dekker,	» Goes,	» 3798
A. Menheere,	» Hansweerd,	» 3790
P. den Herder,	» Wolfaartsdijk,	» 3720
G. Faes,	» 's-Heerenhoek,	» 3710
L. D. v. d. Linde,	» Kortgene,	» 3605

gegund.

Walsoorden, 29 Juli: de verschillende werken tot verbetering van den Scharrendam; ingek. 13 bilj., als:

A. v. Poperingen,	Bruinisse,	*f* 19.990
C. Bolier,	idem	» 19.900
D. Bolier,	Rilland-Bat,	» 18.400
A. Thoëns,	Neszen	» 16.286
C. Bakker,	Sliedrecht,	» 15.000
P. A. v. d. Veldo,	Neszen,	» 15.260
J. Bruggeman,	Kruiningen,	» 15.000
J. Leijs,	's-Heerarendskerke,	» 14.700
A. v. d. Bock,	Zaamslag,	» 14.600
A. de Jong,	Neszen,	» 14.578
L. Luijk,	Kruiningen,	» 14.550
J. F. Andriessen,	Rentenisse,	» 14.550
A. Veermorken,	idem	» 13.777
Raming		» 11.275.48

Hoorn, 29 Juli: het bouwen van een nutsvereenigingsgebouw, bestaande uit een nutsvereenigingslokaal, een nutsvereenigingsmuseum, een nutsvereenigingsbibliotheek, een nutsvereenigingsleeszaal, een nutsvereenigingsgymnastieklokaal, een nutsvereenigingsbestuurskamer, een nutsvereenigingsconciërgewoning, een nutsvereenigingsbergplaats voor rijwielen, een nutsvereenigingsbergplaats voor turngereedschappen, een nutsvereenigingsbergplaats voor tooneelgereedschappen, een nutsvereenigingsbergplaats voor brandstoffen, een nutsvereenigingsbergplaats voor gereedschappen, een nutsvereenigingsbergplaats voor material

Soc. An. des carrières d'Ugué et de La Rochette, Luik, (ongezegeld) ƒ 64.75
L. J. Sentin, Amsterdam, » 62.75
E. Jansen en E. Burlon, Luik, » 61.—
F. Bolson, Mook, » 60.60
A. Piena, Rotterdam, » 60.45
H. J. Bosman, idem » 58.60
V. Noorden en Schwerzel, idem » 57.88
F. J. Smits Jz., Dordrecht, » 55.55
2o. zuilenbasalt: ingek. 5 bilj., als:
p. scheepslast
Gebr. Peters & Co., Nijmegen, ƒ 7.—
Erven H. Trip, Rotterdam, » 6.90
T. J. Smits Jz., Dordrecht, » 6.33
Kloos en V. Limburgh, Rotterdam, » 5.72
A. M. Langeveld, Hardinksveld, » 4.64
3o. hardsteenen dekzerk; ingek. 12 bilj., als:
p. M²
L. Sabelis, Haarlem, ƒ 11.—
A. P. Schotel, Dordrecht, » 10.85
J. D. Prehstier, Rotterdam, » 10.70
Lambotte en Demoulin, Luik, » 10.49
W. v. Dael en A. v. Put, Rotterdam, » 10.40
P. A. Bakker, idem » 10.15
V. Noorden en Schwerzel, idem » 9.85
Ch. F. Petit, Breda, » 9.70
Hirsch en V. Derp, Rotterdam, » 9.44
F. Bolsen, Mook, » 9.24
P. A. Boer, Rotterdam, » 8.95
H. J. Bosman, idem » 8.80
4o. gegoten-ijzeren straatsystems; ingekomen 6 bilj., als: in massa
J. Zimmer & Zn., Amsterdam, ƒ 2476
A. Triffet, La Louvière, » 1590
Merckelbach Van Enkhuijzen & Co., Breda, » 1170
Penn en Bauhuin, Dordrecht, » 1100
Ned. Stoomb. Maatschappij Rotterdam, » 1060
Maats. Ijzergieterij »de Prins van Oranje," 's-Hage, » 977.10

's-Hage, 5 Aug.: 1o. het wegbaggeren van een gedeelte strekdam aan den rechteroever der Oude-Maas, tusschen de kilometerraaien 120 en 121, onder de gemeente Zwijndrecht; ingek. 7 bilj., als:

A. G. Huyskes,	te Hedel,	ƒ 24,989
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 23,800
D. Volker,	» Dordrecht,	» 22,300
F. Volker,	» idem	» 21,400
G. A. v. Hattem,	» Sliedrecht,	» 19,200
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 18,800
P. A. Bos,	» Gorichem,	» 17,900

2o. het maken van 12 kribben, en van gloojingen van 4 op 1 aan 11 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel bij de Hongerderwaarden bowen Olst; ingekomen 6 bilj., als:

J. H. Reyinck,	te Pannerden,	ƒ 15,900
J. H. v. Heezewijk,	» Lobit,	» 15,790
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 15,590
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 14,900
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 13,781
K. Schot,	» Kampen,	» 12,900

3o. het vernieuwen van een gedeelte der kruinpit van het gebouw van den Hoogen Raad der Nederlanden, te 's-Hage; ingekomen 7 bilj., als:

W. P. Teeuwisse,	te 's-Hage,	ƒ 1710
C. W. de Vos,	» idem	» 1700
M. L. v. Spange,	» idem	» 1700
J. M. Meysen,	» idem	» 1699
J. L. Werder Jr.,	» idem	» 1640
L. Tromp,	» idem	» 1633
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 1630

Neuzen, 5 Aug.: het maken der gewone onderhoudswerken en van werken tot dijksverbetering aan de waterkeering van den Be-Lowepolder; minste inschr. was D. Theléns, te Hoek, voor ƒ 2955.

Arnhem, 6 Aug.: het amoveeren van de ruine op Malburgen en het daarterplaatse bouwen van een woonhuis met boerderij, onder beheer van den architect A. R. Froem; ingek. 15 bilj., als:

J. W. Jansen,	te Arnhem,	ƒ 19,870
J. Mulder,	» idem	» 19,189
J. Hunnaeus,	» idem	» 18,920
J. Rikken,	» idem	» 18,888
J. v. Burk,	» Oosterbeek,	» 18,555
J. v. d. Tas,	» Arnhem,	» 17,900
G. J. Ravenbrug,	» idem	» 17,397
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 17,338
A. Jas,	» idem	» 16,934
E. J. N. Steentjes,	» Velp,	» 16,835
H. v. d. Sand,	» Arnhem,	» 16,760
R. Bolder,	» idem	» 16,666
W. A. R. Kok,	» idem	» 16,574
H. Woudstra,	» idem	» 16,058
J. Nales,	» Groenlo,	» 15,999

De gunning is 6 dagen in beraad gehouden.

Delft, 6 Aug.: de verschillende werken aan het hoogheemraadschap van Delfland, in 8 perceelen:

perc. 1,	C. Zanen Hz.,	Ammerstol,	ƒ 3280
» 2,	P. Langeveld,	Overschie,	» 1227
» 3,	G. v. d. Vlugt,	Maasland,	» 1729
» 4,	dezelfde,		» 349
» 5,	F. Hartog Az.,	Sliedrecht,	» 3739
» 6,	L. J. Berkel,	Schipluiden,	» 308.60
» 7,	M. v. Bassen,	idem	» 892
» 8,	J. Bakkenes,	's-Gravezande,	» 225

alles aangenomen.

's-Hage, 6 Aug.: de levering aan het departement van koloniën van:

1o. Bestek no. 72, veewagens en houtwagens;
2o. Bestek no. 73, ijzerwerk, enz., benoodigd voor de overkapping van een stationsgebouw met twee perronoverdekkingen en eenige andere ijzerwerken;
3o. Bestek no. 74, metalen bovenbouw voor een-en-twintig bruggen; ten dienste der Staatsspoorwegen op Java:

	1o.	2o.	3o.
Usine & Fonderie de Baume & Marpent, Haine St. Pierre,	ƒ 24,100		
La Métallurgique, Brussel,	22,529	ƒ 46,000	
A. Germain, Charleroi,	22,948		
Société de Morlanwelz, Morlanwelz,	21,714.88		
Société Franco-Belge, Brussel,	23,894	34,784	ƒ 28,297
Société Internationale, idem	36,000		
Gebr. Figée, Haarlem,	22,685		
Carl Werner & Co., Dusseldorp,	22,340		
J. J. Beynes, Haarlem,	30,224		
Nicaise & Delcuve, La Louvière,	21,493	36,194	29,675
Société de Malines, Mechelen,	21,130	32,768	
A. & V. Halot, Leuven,	22,500		27,000
P. Herbrandt & Co., Ehrenfeld,	29,900		
Société Dyle & Bacalan, Parijs,	23,700	34,344	27,640
Harkort Duisburg,	23,037		26,660
Casseler Wagenfabrik, Cassel,	35,800		
Société de Semelle, Seneffe,	23,533	38,748	26,084
Union, Dortmund,		46,080	28,440
Kon. fabr. van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	42,900		32,260
E. H. Begemann, Helmond,	39,990		
Joseph, Paris, Marchiènes,	39,000		
Joseph Levèque, Herstal,	33,700		26,030
John Lysaght limited, Bristol,	30,300		
Société de la Biesme, Bonffioule,	35,475		28,455
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	34,993		28,167
Joh. Hillen & Co., Elerik,			30,185
Veuve Alphonse Frederix, Luik,			26,250
Société des Haies de Gilly, Gilly,			29,500

Krabbendijke, 6 Aug.: het bouwen van 2 woonhuizen en het verbouwen van een koetshuis tot woonhuis, enz., onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 9 bilj., als:

J. Visser,	Krabbendijke,	ƒ 2940
Th. v. Boom,	idem	» 2910
J. v. d. Sande,	idem	» 2900
G. Faes,	's-Heerenhoek,	» 2895
C. v. Boven en L. Melhoek,	Krabbendijke,	» 2885
A. Menheere,	Hansweerd,	» 2875
L. v. Veere,	Kruiningen,	» 2795
P. Drenkers,	Kapelle,	» 2760
C. Koch en A. Goedermondt,	Hansweerd,	» 2620

gegund.

Arnhem, 7 Aug.: het bouwen van eene bakkerij met meelzolder enz., achter de perceelen no. 11 en 12 aan de Hommelstraat te Arnhem, voor rekening van R. Berends, aldaar, onder beheer van de architecten Van Gendt en Nierrad; ingek. 7 bilj., als:

A. Jas,	te Arnhem,	ƒ 2590
H. v. d. Sand,	» idem	» 2265
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 2245
Joh. v. Tol,	» idem	» 2164
J. P. Welsing,	» idem	» 1954
L. B. Hasselbach,	» idem	» 1819
H. Wentink,	» idem	» 1545

Zwolle, 7 Aug.: het bouwen eener sluiswachterswoning in Berkum; ingek. 17 bilj. als:

B. Bom,	te Zwartsluis,	ƒ 1938
J. Otten,	» Meppel,	» 1874
J. Beutink,	» Genemuiden,	» 1864
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 1833
C. J. v. Dijk,	» Genemuiden,	» 1844
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 1836
R. T. Naarding,	» Averest,	» 1782
H. J. Berends,	» Zwolle,	» 1775
J. Brandsma,	» Genemuiden,	» 1763.90
G. J. Ernst,	» Zwolle,	» 1762
H. Pol,	te Zwartsluis,	ƒ 1749
H. Slot,	» idem,	» 1747
H. Lubbers,	» Zwolle,	» 1725
G. J. de Roode,	» idem	» 1658
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 1597
J. Wildeboer,	» Zwartsluis,	» 1594
F. H. Noorman, Raming	» Zwolle,	» 1589 » 1800

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 15 AUGUSTUS 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 17 Aug.

Hegen c. a., te 10 uren, door burg. en weth.: het verbouwen der onderwijzerswoning te Megen, met bijlevering der benoodigde materialen. Aanw. op den dag der besteding.

Lisse, te 11 uren, in het logement De Witte Zwaan: het amoveeren van de bestaande gebouwen op de bloemisterij »Zomerzorg", aldaar, en opbouwen van een bloembollenhuis, met schuur, stellingen, ijzeren hek enz. Inl. bij den bouwkundige Jb. Gubbelmond, te Hillegom.

Veendam, te 11 uren, in het gemeentehuis: het amoveeren van de bestaande- en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning bij de openbare lagere school te Borgercompagnie. Inl. bij den secretaris der gemeente.

Utrecht, te 11½ uren, door de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij: het bouwen van 3 steenen wachthuisjes tusschen Amersfoort en Putten. Inl. aan het bureau van den ingenieur van den weg, te Utrecht.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: de vernieuwing van eenige gedeelten klinkerbestrating op den grooten Rijksweg 1e klasse, no. 4, van 's-Hage naar de grensscheiding der provincien Zuid- en Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Brak, mede te 's-Hage. Raming ƒ 6870.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van 24 stuks gegoten-ijzeren kranen met bronzen pluggen en toebehooren, ten dienste van de centralleiding van het tweeledig roosbetsel van Lisenar. Inl. ten kantore van de firma Lisenar en De Bruyn Kops, Nassaukade 117, aldaar.

Kantens, te 5 uren, door burg. en weth.: het beplanten van de nieuwaangelegde begraafplaats, aldaar. Inl. op het gemeentehuis.

Gorsel, door commissarissen van de landbouwkolonie »Nederlandsch Mettray": het bouwen van eene nieuwe boerderij met schuur en mestloods. Inl. bij den directeur der kolonie.

Rotterdam, in het café-Dekkers, Oostzedijk 26: het stichten van een fabrieksgebouw met aanhoorigheden, op het terrein der tapijtweverij »Werklust", te Kralingen, voor W. Stevens, aldaar. Inl. bij den architect W. C. Coejijn, te Kralingen.

Terheiden (bij Breda), in de consistoriekamer der Herv. gemeente: het verzieuwen van de dakbekleding aan het kerkgebouw, met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect J. C. Huizers, te Oosterhout. Aanw. te 10 uren.

Dinsdag, 18 Aug.

Oosterbeek, te 11 uren, door de architecten Van Gendt en Nierrad, in het Hotel »De Doorenkamp": het bouwen van eene villa aan den Stationsweg, te Oosterbeek. Inl. bij gemeende architecten, te Arnhem. Aanw. 17 Aug., te 10½ uren.

Koewacht, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1o. het verbouwen en uitbreiden der bestaande school te Koewacht;
2o. het bouwen van eene nieuwe school met onderwijzerswoning te St.-Andries.

's-Hage, 's avonds 7 uren, ten kantore der Winkelvereeniging van het district 's-Hage der Vereeniging »Eigen Hulp": de verbouwing van het huis aan de Noordstraat no. 16, aldaar. Inl. bij den architect H. J. Mondt, te 's-Hage.

Nurmerwonde, door den burgemeester van Dantumadeel, op het gemeentehuis: het verven van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning, te Driesum.

Joure, bij den secretaris van het polderbest. van den Haskerveenpolder in de gemeente Haskerland, H. Veenstra: eene belangrijke vernieuwing aan de schutsluis voor de Haskervaart, te Nijehaske. Inl. bij den mr. timmerman M. Visser, te Heerenveen.

Woensdag, 19 Aug.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 12 kribben en van gloojingen van 4 op 1 aan 12 bestaande kribben, tot verbetering van den Geldersche-IJsel, bij de Volkerdsand en het Blokhuis beneden Deventer, tusschen de kilometerraaien 69 en 72. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 17,480.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: het maken van een houten exercitietoren. Inl. aan het bureau van den hoofdingenieur der marine, te Willemsoord.

Westhem, te 12 uren, bij A. A. Bakker: het van binnen en van buiten verven der nieuwgebouwde stelphuining te Westhem. Inl. bij M. Hiemstra, te Nijland. Aanw. 17 Aug., te 10 uren.

Baarn, te 2 uren, door den bouwkundige J. D. F. van der Veen, in het Bosch-café: het bouwen van eene kleine villa en van een winkelhuis, op twee verschillende terreinen, aldaar. Aanw. 17 Aug., te 11 uren.

Donderdag, 20 Aug.

's-Hoech, te 10 uren, door burg. en weth.:
1o. het uitvoeren van herstellings- en vernieuwingswerken aan de gebouwen behoorende tot het gemeentehuis;
2o. het slechten van den voormaligen vestingwal, van de steeg genaamd »de Walpoort" af tot en met bastion Deuteren, benevens van het bastion tegenover de St.-Jansstraat, en het gedeeltelijk af- en uitbreken van den voormaligen kruittoren no. 1.
Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 18 Aug., van no. 1 te 9, van no. 2 te 10 uren.

Velp, te 10 uren, in het koffiehuis van W. van Kampen: het bouwen van een pakhuis aan den Roomschekerweg, nabij den Rijksstraatweg, aldaar. Aanw. 17 Aug., te 10 uren. Bilj. inzenden 19 Aug., bij den bouwkundige F. Kortlang J.Ez., te Velp.

Vierlingsbeek, te 11 uren, door de gemeentebesturen van Vierlingsbeek en van Mauheves c. a., ten raadhuize: het maken der aardebaan, met daarbijbehoorende kunstwerken, en het gedeeltelijk begruizen en gedeeltelijk bestraten van den weg van Vierlingsbeek naar Overloon, met bijlevering der materialen. Aanw. 17 Aug., te 11 uren, te beginnen aan station-Vierlingsbeek.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool en zinkputten in- en het bestraten van den Ganzevoortsingel, van het Boumaschedijp tot de Stationstraat, met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Biljetten inzenden 19 Aug., ten raadhuize.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen ten dienste der verschillende gemeentelijke inrichtingen.

Vrijdag, 21 Aug.

Nijmegen, te 11 uren, in het café-W. Geurts, aan de Molenstraat: het verbouwen van het huis no. 87, aan de Molenstraat, aldaar. Inl. bij den architect A. van den Bogaard, aldaar.

Luik, te 12 uren, aan het gebouw van het prov. best.: het stichten van een universiteitsgebouw, aldaar. Raming fr. 416,318.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van twee vakken grathaan door klinkerbestrating op 's Rijks-grooten weg Arnhem—Nijmegen, benoiden Elst. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur Van den Sandheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming ƒ 5645.

Middelburg, te 1½ uren, door het gemeentebest.: het bekrammen van een gedeelte der westerijdsche dijken van het afgesneden gedeelte der voormalige Middelburgsche haven

Zaterdag, 22 Aug.

Hillegersberg, te 11 uren, door het best. der Vereenigde polders Schieveen, Berg-en-Broek en de 110 Morgen, bij P. Remein: de levering van 600 Bl., machinekolen voor het stoomgemaal van Berg-en-Broek.

Ede, te 1 uur, door de architecten W. A. Nicola en A. R. Froem, in het Hotel De Posthoorn: het verbouwen van »de Sterrenberg", te Ede. Inl. bij genoemde architecten, te Arnhem. Aanw. 18 Aug., te 10 uren.

Utrecht, te 1½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen, in de cellulaire gevangenis: de levering van 7000 bos, meerendeels fijne, Overijselsche bies, van den nieuwen oogst.

Joure, bij notaris Munnik: het stichten van een windwaterrunden, nabij de boerenhuining, behoorende tot de zathe en landen te Joure in huur bij Tjitte Sietzes van de Kriele, met bijlevering der materialen. Aanw. door M. G. Visser, mr. molenmaker te Nijehrug, 19 Aug., te 12 uren.

Maandag, 24 Aug.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 930 stère berggrint op de verschillende losplaatsen, en het vervoer van die grint binnen de gemeente. Aanw. 20 Aug., te 10 uren.

Onderdendam, te 2½ uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo:
1o. het herstellen van sluizen, bruggen en aan het waterschap behoorende objecten;
2o. het verven en teren van gebouwen, bruggen enz.
inl. bij den deskundige H. Wind, te Onderdendam.

Dinsdag, 25 Aug.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Rijkshuis aan het Westpleim: het herstellen van bruggen te Helder. Inl. tusschen 10 en 12 uren aan het bureau van genoemden ingenieur. Bilj. inzenden 24 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 2500.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Utrecht. Inl. tusschen 10 en 12 uren op het bureau der genie, waar de biljetten 24 Aug., vóór 3 uren, te bezorgen. Raming ƒ 4500.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpalen en van ijzeren dubbel T-vormige brugliggers met toebehooren

Bokstel, te 12 uren, door het best. van het waterschap De Dommel, op het raadhuis: het verbeteren van de rivier de Tongreep, van de Vorsterwetschehoef onder Aalst af, tot de Belgische grenzen, nabij de abdij Achel. Inl. bij den ingenieur, te Stratum. Aanw. 19 Aug., te 10 uren, te beginnen bij de abdij Achel. Bilj., inzenden uiterlijk 24 Aug., aan den secretaris-penningmeester, te 's-Bosch.

Woensdag, 26 Aug.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor-eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van batterijen aan de Zuiderzee, bij Durgerdam en bij Diemerdam. Inl. bij genoemden ingenieur. Bilj. inzenden 25 Aug., vóór 3 uren, op het bureau der genie (Plantage-Lijnbaangracht no. 1). Raming ƒ 231,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het beziuken der aanvulling achter de strekdammen op de Boven- en de Beneden-Merwede, onder de gemeenten Hardinksveld en Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kanwit, te Gorichem. Raming ƒ 9000.

Baardwijk, te 11 uren, door O. A. Donkers, ten herberge van A. Mulders: het bouwen van een winkelhuis, met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige H. C. Meulkens, te Waalwijk. Aanw. te 10 uren.

Burg, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Burg-en-Westlandpolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot strand- en oeververdediging aan dien polder. Aanw. 19 en 22 Aug., van 2–4 uren. Raming ƒ 9917.

Donderdag, 27 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het planten van helm in de Rijkshuinen onder de gemeente Schoorl, Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Aanw. 20 Aug. Raming ƒ 5000.

2o. het maken van 3 steigers en van eenig daarmee in verband staand straatwerk aan den zuidelijken oever van de binnenhaven, nabij de Noordsluizen, te Ijmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Ilkm, te Amsterdam. Raming ƒ 14,000.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren en planten van bomen en beesters langs de buitenwegen, singels, pleinen enz.;

2o. het leveren van 2 ijzeren brugschepen met schragen en dwarsbalken, voor de schipbruggen te Arnhem en te Westervoort.

Aanw. 20 Aug., te 10 uren.

s-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van één goederenloods, één overlaadloods en 2 locomotiefloodsen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 75.)

s-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van machinaal papier, in onderscheiden soorten, benoodigd voor den dienst der Algemeene Landsdrukkerij, ged. '86 en '87.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor lager onderwijs en het maken van eene woning voor den concierge, op een terrein aan het Molenpad hoek Wijde-Gelderboompad, aldaar. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente. Aanw. 21 Aug., te 10 uren. Raming ƒ 41,000.

Vrijdag, 28 Aug.

Zwolle, te 12 uren, door het best. van het 6e dijksdistrict in de prov. Overijsel, bij den secretaris M. J. Zebinden Baggerman: het verhoogen van een gedeelte Vechtdijk bij Vechterweerd en van een gedeelte weteringkade achter Soesloo, alsmede het dempen van een sloot, aldaar, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdopzichter W. van Wijngaarden, te Herkens. Aanw. 26 Aug.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het afbreken van 2 woningen in de Waterstraat en het bouwen van eene school, aldaar. Inl. op het bureau van den gemeentearchitect F. H. van Etteger. Aanw. 21 en 26 Aug., te 11 uren.

Maandag, 31 Aug.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen.

Woensdag, 2 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende gebouwen voor condensors, scrubbers, exhausters, ketels, zuiverkisten, regulateurs, fabriekmeters enz., ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 24 Aug., te 11 uren.

Op later te bepalen datum.

Rotterdam, door den architect J. Verheul Dz.: het maken van eene schietbaan met annexen, op een terrein aan het begin van den Prins-Alexanderpolder, gemeente Kralingen.

Ried, door kerkvoogden der Herv. gemeente: het verbouwen der pastorie, aldaar. Inl. bij P. Kunstra, te Franeker.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

IJselstein, 6 Aug.: het bouwen van eene kerk met toren en pastorie, onder beheer van den architect A. Tepe; ingek. 19 bij., als:

J. Schouten,	te Vianen,	ƒ 160,000
J. A. Dumoulin,	» idem	» 150,885
C. v. Zeeland,	» Utrecht,	» 140,070
Jac. de Vos,	» idem	» 139,775
J. H. de Vos,	» idem	» 137,870
A. de Bont,	» idem	» 137,820
W. Okkes,	» Zevenaar,	» 137,440
Bekhuis en Dunstra,	» Leeuwarden,	» 136,510
W. Rek,	» Rijsenburg,	» 136,300
W. Tielens,	» Utrecht,	» 136,300
Th. Nieuwhoer,	» Oosterbeek,	» 135,340
A. Post,	» IJselstein,	» 135,050
J. Bouman,	» idem	» 134,440
C. v. Schaik,	» Utrecht,	» 131,800
J. v. Groenendaal,	» 's-Hage,	» 131,597
A. Peters,	» Zenderen,	» 131,300
J. Sleuters,	» Haarlem,	» 130,230
Van Straten en Vink,	» Utrecht,	» 128,453
J. de Groot,	» IJselstein,	» 123,452

Zwolle, 7 Aug.: 1o. het voortzetten der verbetering van de traversen en het vernieuwen van verspreid liggende vakken klinkerbestrating op verschillende rijkswegen in Overijsel; ingek. 7 bij., als:

C. M. Ronzenburg,	te Naaldwijk,	ƒ 14,423
A. Leestemaker,	» Enter,	» 13,990
A. Blocks,	» Zwolle,	» 13,990
E. H. v. Dijk,	» Goor,	» 13,970
B. L. Bijvoet,	» Ambt-Almelo,	» 13,797
E. Eckhardt,	» Almelo,	» 13,698
W. Arntz,	» Millingen,	» 12,624

2o. het verleggen van een buitendijks liggenden gedeelte straatweg en het verbeteren van een gedeelte steenslagweg, beiden nabij Deventer; ingekomen 8 bij., als:

E. H. v. Dijk,	te Goor,	ƒ 7301
J. Otten,	» Meppel,	» 6964
A. Blocks,	» Zwolle,	» 6880
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 6869
P. Hell,	» Heukelum,	» 6850
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 6795
W. Arntz,	» Millingen,	» 6386
Th. Verhoeven,	» Deventer,	» 6000

Kampen, 8 Aug.: het maken van het 10e perceel van de bedijking langs de Koekoek; ingek. 4 bij., als:

R. v. d. Linde,	te Averest,	ƒ 3350
W. v. Bruggen,	» Kampen,	» 3195
P. Sterk,	» Spijk,	» 2939
J. Dekker,	» Grafhorst,	» 2843

gegund. Raming ƒ 3000

Hengelo, 8 Aug.: 1o. het bouwen van een schoolkanaal aan het schoolgebouw van H. van Raalten, te Hengelo, onder beheer van den architect J. Moll; ingekomen 5 bij., als:

B. Spekreis,	te Delden,	ƒ 1490
W. v. Leeuwen,	» Hengelo,	» 1450
J. H. Boonk,	» idem	» 1490
L. P. Groothuis,	» idem	» 1483
J. Brummelhuis,	» idem	» 1348

gegund.

2o. het bouwen van drie woningen, voor rekening der Algemeene Armenbus, te Hengelo; ingek. 6 bij., als:

H. J. Scholten,	te Delden,	ƒ 3195
W. v. Leeuwen,	» Hengelo,	» 3000
B. Spekreis,	» Delden,	» 2850
J. H. Boonk,	» Hengelo,	» 2800
H. J. Frantsen,	» idem	» 2345
J. Brummelhuis	» idem	» 2335

gegund.

3o. het bouwen van een magazijn enz., voor rekening van Joh. Friesendorp, te Hengelo; ingek. 7 bij., als:

B. Spekreis,	te Delden,	ƒ 4899
W. v. Leeuwen,	» Hengelo,	» 4500
J. H. Boonk,	» idem	» 4050
A. A. v. d. Berg,	» idem	» 3855
L. P. Groothuis,	» idem	» 3839
F. Morselt,	» Borne,	» 3387
H. J. Frantsen,	» Hengelo,	» 3338

gegund.

Texel, 8 Aug.: het maken van een kunstweg tusschen Den Burg en de Koog op Texel, ter lengte van ruim 6000 M.; ingekomen 12 bij., als:

J. Gijselaar,	ƒ 27,590
P. Klek,	» 26,950
A. Graaf,	» 25,000
A. Bos,	» 24,918
P. Az. Dros,	» 23,863
J. Klerk,	» 23,754
W. Hillenius,	» 23,198
J. Oldenburg,	» 23,198
Gebr. Jansen,	ƒ 22,960
C. Rz. Keijser,	» 22,000
R. Schreuder,	» 21,387
J. de Vaal,	» 20,500

Scheten (bij Haarlem), 8 Aug.: het bouwen van eene school voor 96 kinderen, aan den Rijksstraatweg, nabij den Tol, onder beheer van den architect D. E. L. van den Arend, te Haarlem; ingek. 26 bij., als:

C. Romijn,	Haarlem,	ƒ 6860
C. Veenis en Gebr. Hazenberg,	Assendelft,	» 6799
J. Reuters,	Haarlem,	» 6700
C. Croon,	idem	» 6666
H. v. Worth,	Santpoort,	» 6498
P. Langendijk,	Beverwijk,	» 6198
J. Krieger,	Haarlem,	» 6164
W. A. v. Santen,	idem	» 6127
E. v. Luijken,	Heemstede,	» 6114
H. Kluijt,	Bloemendaal,	» 6100
J. Machielse,	Haarlem,	» 6057
J. Verkes Jr.,	idem	» 6045
W. A. v. Amstel,	Heemstede,	» 6035
H. Loudon,	Haarlem,	» 5988
N. Snellaart Jr.,	idem	» 5970
A. de Wolf,	Beverwijk,	» 5945
G. v. Abs,	Haarlem,	» 5921
H. W. Duyn,	Beverwijk,	» 5920
Wed. A. Capteijn & Zn.,	Haarlem,	» 5900
J. Sander v. Velthuijzen,	idem	» 5872
F. L. v. Looy,	Houtrijk-en-Polanen,	» 5817
M. v. Ommeren,	Haarlem,	» 5791
H. L. v. d. Velden,	idem	» 5700
J. Roezelman en W. de Heer,	Nieuwe-Niedorp,	» 5649
F. J. Verzijlberg,	Haarlem,	» 5589
P. Rings,	Santpoort,	» 5554

Dordrecht, 10 Aug.: het opruimen van een gedeelte der bestaande- en het maken van eene nieuwe rioleering door de Heilingen, met de gedeeltelijke leverantie der benoodigde materialen; ingekomen 7 bij., als:

W. Zonneveld,	te Kralingen,	ƒ 15,000
P. G. Winters,	» idem	» 14,836
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 14,600
T. Kleijn,	» Slisdrecht,	» 14,390
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 13,940
A. de Borst Cz.,	» Papendrecht,	» 13,862
H. Degeus Jr.,	» Dordrecht,	» 12,443

gegund.

2o. het ophoogen van den Weeskinderendijk; ingek. 10 bij., als:

H. Degeus Jr.,	te Dordrecht,	ƒ 1673
G. de Bie,	» Amside,	» 1595
T. Oomis Jz.,	» Ammerstol,	» 1449
A. de Borst Cz.,	» Papendrecht,	» 1284
W. Stam,	» Dubbeldam,	» 1243
C. in 't Veld Dz.,	» Dubbeldam,	» 1140
J. in 't Veld,	» Dordrecht,	» 1099
A. Koorevaar,	» Hardinkveld,	» 1088
Corn. de Groot,	» idem	» 999
A. de Bruijn,	» Dubbeldam,	» 985

gegund aan Corn. de Groot.

3o. het maken van een duiker in den Stadspolder (oostelijk deel); ingekomen 11 bij., als:

A. Koorevaar,	te Hardinkveld,	ƒ 1248
P. de Kok,	» Giessendam,	» 1153
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 1147
Corn. de Groot,	» idem	» 1090
J. H. de Wit,	» idem	» 1089
W. Stam,	» Dubbeldam,	» 1066
J. Kunsteeg,	» Giessendam,	» 1054
A. de Bruijn,	» Dubbeldam,	» 1049
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 1037
J. Santman,	» Dubbeldam,	» 980
P. v. Buren,	» Charlois,	» 795

gegund.

Amsterdam, 10 Aug.: 1o. Bestek no. 368, het maken van ophoogingen, wegen en sloten, het leggen van houten kokers voor waterafvoer en het maken van houten landbeuggen met bijbehoorende werken, tot uitbreiding van het Stationsemplacement Den Haag der H. IJ. S. M.; ingek. 23 bij., als:

G. D. v. Doorn, Amsterdam,	ƒ 33,000
F. H. Joseph, Bilversum,	» 32,800
C. de Groot, Dordrecht,	» 32,132
C. v. Boven, Amsterdam,	» 32,100
J. v. d. Berg, Amersfoort,	» 30,000
A. Kraaijeveld, Sliedrecht,	» 30,000
A. v. d. Meijden Az., Hardinkveld,	» 29,941
H. Wienhoven, Schiedam;	» 29,700
M. L. v. Spanje, 's-Hage,	» 29,514
A. Kortenaeg, Zevenbergen,	» 29,000
K. Haasnoot, Katwijk-aan-Zee,	» 29,000
L. Brouwer, Gouda,	» 28,943
P. Kraaijeveld, 's-Hage,	» 28,600
S. v. Leeuwen, Leiden,	» 28,550
H. v. Bergen Henegouwen, 's-Hage,	» 28,500
A. v. Kekem, Gouda,	» 28,486
R. A. Wiegerink, Groenlo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 28,270
G. Keij, Rotterdam,	» 27,998
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	ƒ 27,900
W. Kloosterman, Gorkum,	» 27,349
H. Jongenburger, Waddinxveen,	» 26,890
W. F. Weijers, Tilburg,	» 25,900
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 25,586

2o. Bestek no. 371, het ophoogen en verbreeden van den spoorweg tusschen Amsterdam en Sloterdijk, met bijbehoorende werken, voor eene spoorverbinding met de gasfabriek Haarlemmerweg, bewesten Amsterdam; ingek. 22 bij., als:

K. Haasnoot,	Katwijk-aan-Zee,	ƒ 30,500
G. D. v. Doorn,	Amsterdam,	» 30,500
S. v. Leeuwen,	Leiden,	» 30,000
W. Ambagtsheer,	Nieuweramstel,	» 29,600
C. J. Maks Jz., en J. J. Boekholts,	Amsterdam,	» 28,350
F. H. Joseph,	Hilversum,	» 27,580
J. v. d. Berg,	Amersfoort,	» 27,100
H. Wienhoven,	Schiedam,	» 27,050
G. de Lange,	Broekelen,	» 26,240
P. Leenders,	Utrecht,	» 25,853
B. Voordendag,	Dordrecht,	» 25,800
A. Kraaijeveld,	Sliedrecht,	» 25,500
J. J. Vostijn,	Amsterdam,	» 25,225
H. J. Meekers,	idem	» 24,676
J. P. Reeken,	idem	» 24,387
W. A. Swets,	Hardinkveld,	» 24,200
Joost Holster Johz.,	Haarlem,	» 23,800
C. I. Kalis Jz.,	IJmuiden,	» 23,300
A. Terwindt,	Westpannerden,	» 22,888
H. A. Wiegerink,	Groenloo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 22,450
A. Kramers,	Amsterdam,	» 21,390
C. v. Boven,	idem	» 20,248

Zwijndrecht, 10 Aug.: de beharding van de Mannike- en de Kortesteeg, lang ruim 2300 M.; ingek. 7 bij. als:

P. v. Wijngaarden,	te Papendrecht,	ƒ 3889
J. Verschoor,	» Ammerstol,	» 3596
C. Oomis,	» idem	» 3328
F. de Waard,	» idem	» 3194
T. Kleijn,	» Sliedrecht,	» 2990
T. Konneraar,	» Hardinkveld,	» 2840
J. in 't Veld,	» Dordrecht,	» 2530

Vlissingen, 10 Aug.: het bouwen van een pand met alle toebehooren aan den Peperdijk, voor C. B. C. Wibaut, onder beheer van den architect J. J. Notenboom; ingek. 4 bij., als:

L. H. Heijthüm,	te Vlissingen,	ƒ 14,670
A. Louis,	» idem	» 13,185
P. Mosjé	» idem	» 12,872
C. Muters,	» idem	» 12,475

Maastricht, 10 Aug.: de vernieuwing van den houtenbouw der vaste brug over de Roer, in den Rijks-grooten weg Maastricht—Battice; minste inschr. was E. H. Dupuits, te Wijlré, voor ƒ 1275.

's-Bosch, 10 Aug.: het bouwen van een koetshuis op de voormalige Esplanade, voor Wed. A. Gevers-Van Thuijl, onder beheer van den bouwkundige G. J. Th. Aerden; gegund aan W. M. van Beckum, te 's-Bosch, voor ƒ 5364.

Amsterdam, 10 Aug.: het verbouwen van de openbare lagere school 1e klasse no. 19, in de Lauriersstraat; ingek. 20 bij., als:

W. L. Leibbrandt,	ƒ 17,334
J. J. Kommer,	» 16,940
Cruijff en Schouten,	» 16,780
J. H. Schäfer,	» 16,200
D. H. Zeevat,	» 15,962
Campman en Harderwijk,	» 15,893
H. W. A. Paans,	» 15,720
H. de Haan,	» 15,700
H. J. Haandrikman,	» 15,700
A. Paans,	» 15,580
A. Aalders,	» 15,184
A. v. Wensveen,	» 14,800
J. F. Prenzler,	» 14,484
W. Greeve,	» 14,400
G. Boen,	» 13,999
J. J. Vontijn,	» 13,909
R. Repko,	» 13,887
H. C. Dorlas,	» 13,800
G. Verweij,	» 13,775
Rieko en Becker,	» 13,126

Aksel, 11 Aug.: het amoveeren der bestaande houten brug in den Kinderdijk en aldaar bouwen van eene nieuwe stenen brug, voor den polder Beoosten-en-Benoorden-Ilij; ingekomen 10 bij., als:

P. L. Gijsel,	te Zuidzorpe,	ƒ 1955
J. K. Vink,	» Aksel,	» 1560
A. de Jonge,	» idem	» 1508
R. Walraven,	» Neuzen,	» 1498
A. Tholens Dz.,	» idem	» 1489
P. Heijenbergh,	» St.-Jansteen,	» 1467
L. v. d. Calseijde,	» Wachtebeke,	» 1479
Joh. Smies,	» Aksel,	» 1328
M. D. de Putter,	» Neuzen,	» 1319.75
C. v. d. Hooft,	» idem	» 1279

gegund.

Angerloo, 12 Aug.: het aanvoeren der ruine en het bouwen van een woonhuis met boerderij, uitgezonderd grondwerk, metselzand, metselspeciz, aanvoer van materialen ijzer- en verfwerk, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 7 bilj., als:

G. Nooij,	te Hoogkeppel,	ƒ 2879
G. J. R. Reijting,	» Angerloo,	» 2704
L. Enklaar,	» Dieren,	» 2647
J. Steenvoort,	» idem	» 2599
S. Dekker,	» Doesburg,	» 2534
M. Kok,	» Diedam,	» 2225
M. J. Kaufman	» Laagkeppel,	» 2222

gegund.

Rotterdam, 12 Aug.: het maken, leveren en stellen van de bruggen, behoorende tot den boorenbouw van de ijzeren viaduct voor de gasfabriek aan den rechter Maasoever; ingekomen 9 bilj., als:

Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,		ƒ 91,800
Société anonyme Franco-Belge pour la construction de machines et de matériels de chemin de fer, Brussel,		» 89,970
D. A. Schreiber & Co., Leiden,		» 79,400
Maatschappij Utergieterij »de Prins van Oranje", 's-Hage,		» 79,200
L. J. Enthoven & Co., idem		» 78,930
Ned Stoombootmaatschappij, Rotterdam,		» 77,500
Penn en Banduin, Dordrecht,		» 75,000
Société anonyme des ateliers de construction de Malines, Mechelen,		» 73,'00
Société anonyme de construction »Métallurgique", Brussel,		» 66,500

's-Hage, 12 Aug.: 1o. het maken van 5 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel boven Giesbeek, gemeente Baar-en-Latum, tusschen de kilometerraaien 11 en 12; ingek. 7 bilj., als:

H. A. Pannen,	te Westpannerden,	ƒ 8000
J. H. v. Beurewijk,	» Lobit,	» 8130
W. M. Nijenes,	» Arnhem,	» 7896
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 7885
Th. v. d. Bogaard,	» Leeuwen,	» 7589
G. J. Mol,	» Knilenburg,	» 7279
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 7194

2o. het bouwen van eene wachterswoning aan de Bekbrug, onder de gemeente Sliedrecht; ingek. 14 bilj., als:

C. de Groot,	te Dordrecht,	ƒ 5415
A. v. Os,	» Hardinkveld,	» 5400.73
J. M. Vieyra,	» Sliedrecht,	» 5370
J. A. Brouwer,	» Hardinkveld,	» 5320
P. Kraaijeveld,	» Sliedrecht,	» 5300
F. G. de Geus,	» Hardinkveld,	» 5188.27
A. du Yijs,	» Dordrecht,	» 5093
C. Bothof Hz.,	» Zwijndrecht,	» 4980
F. Streefland,	» Sliedrecht,	» 4973
F. H. Meijer,	» idem	» 4909
W. Hofman Gz.,	» idem	» 4444
P. de Kok,	» Giessendam,	» 4140
W. J. de Geus,	» idem	» 4138.80
J. Ramstoeg,	» idem	» 4134

Borne, 12 Aug.: het bouwen van eene stoomwerkrij, machinekamer, ketelhuis enz., voor H. M. J. Ledeboer, te Borne, onder beheer van den architect G. Beltman A.Gz., te Enschedé; ingek. 18 bilj., als:

E. v. d. Woerd,	te Deventer,	ƒ 23,200
S. v. Nispen,	» Zwolle,	» 21,790
J. Zandvoort,	» Deventer,	» 20,520
J. C. Carnuggelt,	» Brummen,	» 19,986
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 19,840
J. Erkhardt,	» Almelo,	» 19,690
Visscherse,	» idem	» 19,512
G. W. Wegereef,	» Enschedé,	» 18,929
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 18,717
E. Eshuis,	» Almelo,	» 17,895
J. Kamphuis,	» idem	» 17,499
Schreuder en Barneveld,	» idem	» 17,180
M. Westenberg,	» idem	» 17,177
A. A. v. d. Berg,	» Hengelo,	» 17,010
R. M. Spoor,	» Almelo,	» 16,580
A. Groothengel,	» Borne,	» 16,518
T. Morseld en Braakhuis,	» idem	» 16,459
W. Beijgers,	» Enschedé,	» 15,639

Rotterdam, 12 Aug.: de levering van verschillende artikelen voor de plaatselijke werken, als:

1o. 50,000 KG. gietijzer; ingek. 8 bilj., als:

	p. 100 KG.
J. Marx, Amsterdam,	ƒ 14.30
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 14.29
Gebr. Abrahams 's-Hage,	» 14.66
C. Bulgerie & Zn., Rotterdam,	» 14.52
Wed. G. Doormans & Zn., idem	» 13.79½
en	» 14.10½
S. A. Vles & Zn., idem	» 14.25
en	» 14.49
W. Horen & Zn., idem	» 14.50
A. D. Hamburger, Utrecht,	» 14.37½

2o. 4500 M³ grint; ingek. 9 bilj., als:

	p. M³.
P. v. Molst, Rotterdam,	ƒ 2.12
H. Holland, Nijmegen,	» 2.07
A. H. Breys, Kralingen,	» 1.99
Rotterdamsche Ballastmaatschappij, Rotterdam,	» 0.95½
J. J. v. Sluysdam, Dordrecht,	» 2.05
J. F. Lips, Nijmegen,	» 1.88½
J. F. Breys, Rotterdam,	ƒ 1.92
W. Loh, Kralingen,	» 2.03
H. de Jong Pzn., Ammerstol,	» 1.47

Dordrecht, 12 Aug.: het maken van een café met woonhuis voor J. C. Mulders, onder beheer van den architect W. C. van Rijn; aangenomen door L. Kooijman, te Dordrecht, voor ƒ 5368.

Graft, 13 Aug.: het verbeteren van de school te Graft, het vergrooten en verbeteren van de school te Westgraftdijk en het bouwen van een school en het verbeteren van de onderwijzerswoning te Oostgraftdijk, gemeente Graft:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa
J. Groot, Oostgraftdijk,	ƒ 3109	ƒ 4239.40		
G. P. Scherrner, Uitgeest,	3150	4275	ƒ 14050	ƒ 21475
A. Weeshoff, Schermerhorn,	3092	4295	14490	
M. v. d. Lippe, Beemster,	2990	4100	15400	
K. Bouman, idem	2980	4120	14800	
J. Mulder, Noordeind van Graft,	2987			
N. Brugman, Spierdijk,	2860	4012	13240	18210
P. Boldewijn, Westgraftdijk,	2838.44	4275		
A. Borregeest, Alkmaar.	2819	3949	13517	
R. K. Koppen, Westgraftdijk,	2768	3762	13295	19640
V. F. Braun, Beverwijk,	2700	3890	12900	19400
J. Zeeman, Winkel,	2631	3695	12688	18949
C. Blauw, Midwoud,	2500	3500	12000	18000
Begroeting	3100	4250	14090	

Amsterdam, 13 Aug.: het bouwen van 10 woonhuizen op gemaakte fundeeringen bij de Muiderpoort, in 3 perceelen en in massa, onder beheer van den architect W. Langhout Gz.:

	perc. 1 5 woonhuizen	perc. 2 3 woonhuizen	perc. 3 2 woonhuizen	massa
J. v. Berne, Amsterdam,			ƒ 21680	
P. Kampman en J. v. Harderwijk, idem	ƒ 62972	ƒ 45888	17672	ƒ 126400
J. J. Ventjin idem	58860	42480	18229	118809
H. C. Dorkis, idem				115000
R. de Haan, idem	58000	41300	15900	115000
W. P. Voorham en D. W. Veneraans, idem	53407	38839	16021	108200
P. Duinker, idem	57000	36000		
C. Eijzegel, Aarlanderveen,	52462	34825	17967	102693
Cruyff en Schouten, Amsterdam,				97180
W. Greve, Buikshot,	46800	32700		94800
W. Broere en J. G. Brascke, Amsterdam,	48532			
P. J. v. Workum en F. Ruijmakers, idem	48500	31300	10000	94800
J. Bulterman & Co., idem			15400	
Luiten en Van Engelen, idem			14017	
E. R. Kuipers, Nieuw-ramstel,				91250
J. Lodewijks, Amsterdam,	51000		14018	
G. Boon, idem	44000	32500	14060	90410

Gegund in massa aan G. Boon.

Nieuwe-ramstel, 13 Aug.: 1o. het maken van een regenbak te Amstelveen; minste inschr. was E. Evers, te Amstelveen, voor ƒ 1225; gegund.

2o. het verven van verschillende gemeentewerken; minste inschr. was J. de Haan, te Amstelveen, voor ƒ 153; gegund.

Groningen, 13 Aug.: 1o. het bouwen van een ringmuur om het terrein voor de nieuwe vermaelplaats van fecaliën; minste inschr. was Ph. Hendriks, te Groningen, voor ƒ 6697.

2o. het rioleeren van de Lodewijkstraat met bijbehoorende werken; minste inschr. was J. Werkman, te Groningen, voor ƒ 6666.

's-Bosch, 14 Aug.: het opruimen van ondiepten in het kanaal de Dieze, provincie Noordbrabant; minste inschr. was G. J. Groot, te St.-Anna bij Nijmegen, voor ƒ 4650. Raming ƒ 4900.

Amsterdam, 14 Aug.: het bouwen van 7 houtloodsen op vak X en XI van de Houthaven aan den Spaarndammerdijk te Amsterdam, onder beheer van den ingenieur-architect A. L. van Gendt; ingekomen 31 bilj., als:

J. J. Kommer en Vissers,	te Amsterdam,	ƒ 23,528
P. Kampman en J. Harderwijk,	» idem	» 16,999
C. v. d. Brand en Hoff,	» idem	» 16,949
W. P. Voorham en Veneaaars,	» idem	» 15,944
D. H. Zeevat,	» idem	» 15,931
H. J. en G. Haandriksman,	» idem	» 15,909
R. v. Buuren,	» idem	» 15,766
E. H. Belle en Kösters,	» idem	» 15,400
Timmer en Fürster,	» idem	» 15,380
K. J. B. v. Damme,	» idem	» 15 340
G. Boon,	» idem	» 15,300
H. J. Meekers,	» idem	» 15,286
Oosterink en Schut,	» idem	» 15,250
W. L. Leijbrandt,	» Amsterdam,	» 15,133
W. Greeve	» Buikshoot,	» 15,100
A. v. Wenseen,	te Amsterdam,	ƒ 14,875
D. Heijink,	» idem	» 14,630
D. Zanderhoek,	» idem	» 14,409
J. J. Ventjin,	» idem	» 14,329
A. Aalders,	» idem	» 14,244
H. Rietmijder & Zn.,	» idem	» 13,793
P. Groenhoff en A. G. Haak,	» idem	» 13,735
J. Slenters,	» Haarlem,	» 13,464
R. Kroon,	» Buikshoot,	» 13,447
M. v. Ommeren,	» Haarlem,	» 13,444
A. T. Kraaij,	» Amsterdam,	» 13,388
J. P. Rieken, en J. Bekker Jr.,	» idem	» 13,143
J. F. Prentzler,	» idem	» 12,800
R. Repko,	» idem	» 12,599
Hartgerink en Boon,	» idem	» 12,100
H. Kroon,	» Amstelveen,	» 11,998.21

Naarden, 14 Aug.: het vergrooten van artilleriedoodsen te Muiden en in de forten Uitermeer en Binderdam; aangenomen door J. D. Hufen Jr., te Naarden, voor ƒ 3194.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 22 AUGUSTUS 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 24 Aug.

Apeldoorn, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 900 stère berggrint op de verschillende kophuatsen, en het vervoer van die grint binnen de gemeente.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het uittrekken van onde-, het leveren en inheien van nieuwe palen, en het doen van enige herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen, walbeschoeiingen en watertrappen in de haven, aan de overzetveren en langs de rivier binnen de gemeente Dordrecht, met de levering der benoodigde materialen.

Onderdendam, te 2½ uren, in het waterschapshuis van Hunsingoo: 1o. het herstellen van sluizen, bruggen en aan het waterschap behoorende objecten;

2o. het verven en teren van gebouwen, bruggen enz.;

3o. het maken van een steenen duiker door den straatweg te Molenrijge en het graven van eene tocht, alhaar, lang 90 M., met bijbehoorende werken.

Inl. bij den deskundige H. Wind, te Onderdendam.

Dinsdag, 25 Aug.

Helder, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het Rijkshuis aan het Westplein: het herstellen van bruggen te Helder. Inl. tusschen 10 en 12 uren aan het bureau van genoemden ingenieur. Bilj. inzenden 24 Aug., vóór 3 uren. Raming ƒ 2500.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Utrecht. Inl. tusschen 10 en 12 uren op het bureau der genie, waar de biljetten 24 Aug., vóór 3 uren, te bezorgen. Raming ƒ 450.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van schroefpalen en van ijzeren dubbel T-vormige bruggliggers met toebehooren.

Rokstel, te 12 uren, door het best. van het waterschap De Dommel, op het raadhuis: het verbeteren van de rivier de Tongreep, van de Vorstervoortschebrief onder Aalst af, tot de Belgische grenzen, nabij de abdij Achel. Inl. bij den ingenieur, te Stratum. Bilj. inzenden uiterlijk 24 Aug., aan den secretaris-penningmeester, te 's-Hertogenbosch.

Uithoorn, te 2 uren, bij W. Verhoek, in het Rechthuis: het bouwen van eene boerenwoning met schuur, op paalfundeering, te Waverveen aan den Amstel, op het terrein van de heerenhuizing »Ruimzicht", alhaar. Inl. bij den landbouwer D. Nieuwendijk, te Waverveen a/d. Amstel. Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Woensdag, 26 Aug.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor-eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het maken van batterijen aan de Zuiderzee, bij Durgerdam en bij Diemerdam. Inl. bij genoemden ingenieur. Bilj. inzenden 25 Aug., vóór 3 uren, op het bureau der genie (Plantage-Lijnbaangracht no. 1). Raming ƒ 231,000.

Ferwerd, te 10 uren, door het gemeentebest. van Ferwerderadeel: het maken eener bestrating langs de Lange- en Kleine-Buurt te Marrum. Bilj. inzenden 25 Aug., ter secretarie.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het beinken der aanvulling achter de strekdammen op de Breven- en de Benesën-Merwede, onder de gemeenten Hardinksveld en Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn, te Dordrecht en bij den opzichter De Kiewit, te Gorichem. Raming ƒ 9000.

Baardwijk, te 11 uren, door O. A. Donkers, ten herberge van A. Mulders: het bouwen van een winkelhuis, met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen. Inl. bij den bouwkundige H. C. Meulkens, te Waalwijk. Aanw. te 10 uren.

Burg, te 11 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen Burg-en-Westlandpolder, in het gemeentehuis: het maken van werken tot strand- en reserverdediging aan dien polder. Raming ƒ 8917.

Walsoorden, te 1½ uren, door het best. der waterkeering van het calamiteuze waterschap Walsoorden, in het logement van Jan Francies Adriaansens:

1o. het onder een regelmatig zeewarts afdalend profiel brengen en volgens aanwijzing bewerken van den Scharrendam over 481 M. lengte;

2o. het maken en vernieuwen van:

4550 M³ rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden Vilvoordsche-, Lessinessche- of afval van Doornikssche steen;

1950 M³ rijsbeslag met staakrijen, met bezetting van voorhanden gewone Doornikssche steen;

3o. het leveren en verwerken van 745 scheepstons gewone Doornikssche steen en het opzamelen, verzetten en verwerken van 450 scheepstons oude Vilvoordsche steen. (Herbesteding.)

Baarn, te 2 uren, door den bouwkundige J. D. F. van der Veen, in het Bosch-café: het bouwen van eene kleine villa en van een winkelhuis, op twee verschillende terreinen, alhaar. Aanw. 24 Aug., te 11 uren.

Wormsel, te 5 uren, door burg. en weth. van Wormsel-en-Ekkart: het aanbouwen van een gedeelte school, 3 portalen, het verhoogen der oude school en alle daarbijbehoorende werken, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect W. Booms, te Eindhoven. Aanw. te 2 uren.

Donderdag, 27 Aug.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het planten van helm in de Rijkshuinen onder de gemeente Schoorl. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar. Raming ƒ 5000.

2o. het maken van 3 steigers en van eenig daarmee in-verband-staand straatwerk aan den zuidelijken oever van de binnenhaven, nabij de Noordzeesluizen, te IJmuiden. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 14 000.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering, bij de Marinedirectiën te Amsterdam, te Willemsoord en te Helleveetsluis, van loodwit.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. het leveren en planten van bomen en heesters langs de buitenwegen, singels, pleinen enz.;

2o. het leveren van 2 ijzeren brugschepen met schragen en dwarsbalken, voor de schaphruggen te Arnhem en te Westervoort.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkappingen van één goederenloods, één overlaadloods en 2 locomotiefloodsen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java. (Bestek no. 75.)

Kraamenie, te 12 uren, in het Heerenlogement: het bouwen van een fabriekgebouw, onder beheer van den architect J. A. Venk Jr., alhaar.

Ginneken, te 12 uren, door het gemeentebestuur van Ginneken-en-Havel:

1o. het vergrooten der school voor lager onderwijs, te Bavel;

2o. eenige verbouwing aan de school voor lager onderwijs, te Ginneken.

Aanw. 24 Aug., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van machinaal papier, in onderscheiden soorten, benoodigd voor den dienst der Algemeene Landsdrukkerij, ged. '86 en '87.

Haarlem, te 2 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor lager onderwijs en het maken van eene woning voor den concierge, op een terrein aan het Molenpad hoek Wijde-Gelderlaan-pad, alhaar. Inl. bij den architect over de werken en gebouwen der gemeente. Raming ƒ 41,000.

Beets, te 2 uren, door den architect L. de Goed: het sluiten van een gedeelte der Beetstervaart, ter lengte van ongeveer 1100 M. Aanw. 26 Aug., te 2 uren.

Vrijdag, 28 Aug.

Zwolle, te 11½ uren, in het Hotel De Keizerskroon: de levering van Newcastle machinekolen, ten dienste der stoomgemalen aan het waterschap Mastenbroek.

Zwolle, te 12 uren, door het best. van het 6e dijksdistrict in de gem. Overijsel, bij den secretaris M. J. Zobinden Baggerman: het verhoogen van een gedeelte Vechtdijk bij Vechterweerd en van een gedeelte weteringkade achter Soesloo, alsmede het dempen van een sloot, alhaar, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdopzichter W. van Wijngaarden, te Herksen. Aanw. 26 Aug.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het afbreken van 2 woningen in de Waterstraat en het bouwen van eene school, alhaar. Inl. op het bureau van den gemeentearchitect F. H. van Etteger. Aanw. 26 Aug., te 11 uren.

Diever, te 2 uren, door burg. en weth.:

1o. aanbesteding van het bouwen van eene onderwijzerswoning, te Diever;

2o. herbesteding van het bouwen van eene onderwijzerswoning, te Wapse.

Aanwijzing: te 10 uren te Wapse, te 11 uren te Diever.

Deventer, te 3 uren, door D. A. Duijer, bij A. Duym: het bouwen van eene villa, op een gedeelte van blok XIII der voormalige restinggronden. Inl. bij de architecten J. A. Mulock Houwer en J. ten Zijthoff.

Zaterdag, 29 Aug.

Helleveetsluis, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in kamer A 21 van kazerne no. 1: het herstellen van bruggen te Brielle, onder beheer der genie te Helleveetsluis. Inl. op het bureau van genoemden ingenieur. Raming ƒ 7000. Bilj. inzenden 28 Aug., vóór 3 uren, op het bureau der genie, te Helleveetsluis.

Haarlem, te 10½ uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het bureau der genie aan de Kleverlaan: het maken van zandophoogingen enz. in het front Liede-Spaarndam der Amstelsche stelling (3e gedeelte). Inl. op het bureau van den ingenieur(Rijperdagpark 11) en in directiekost, aan de haven, te Spaarndam, 25 Aug., te 11½ uren. Raming ƒ 110,000. Bilj. inzenden 28 Aug., vóór 3 uren, op het bureau Rijperdagpark.

Engwierden, te 12 uren, door het polderbest. van het 4e en 5e Veendistrict onder Engwierden: de levering van p. m. 40 stère zuiver gewasschen riviergrint.

Maandag, 31 Aug.

Dordrecht, te 12 uren, ten raadhuize: de levering van de, ged. '86, voor den dienst der gemeente benoodigde steenkolen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een slachthuis met stal voor varkens, een slachthuis met stal voor paarden, en afsluitingen, voor de algemeene slachtplaats in de Staatsrietlanden. Inl. op het terrein aan de Directiekeet, bij het exercitieterrein in de Staatsrietlanden, te 11 uren.

Kampen, te 12 uren, ten raadhuize: de levering, vrachtvrij voor den wal, van p. m. 200 stère goede grove berggrint, voor den grintweg Kampen—Genemuiden.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen.

Dinsdag, 1 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Westerschouwen, bij Haamstede. Inl. aan het departement. Aanw. 25 Aug., tusschen 12 en 1 uur.

Nieuweramstel, te 2 uren, ten kantore van den secretaris-penningmeester van den Noorder-Legmeerpolder, J. F. Herbschleb: de levering van 340,000 KG. Duitsche machinesteenkolen, ten behoeve van het stoomgemaal des polders.

Bussem, door het gemeentebest.: de levering van een torenuurwerk en klok, in den toren van het gemeentehuis.

Woensdag, 2 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende gebouwen voor condensors, scrubbers, exhausters, ketels, mineerkisten, regulateurs, fabriekmeters enz., ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Tuinerhuis. Aanw. 24 Aug., te 11 uren.

Donderdag, 3 Sept.

Middelburg, te 11 uren, door den directeur der registratie en domeinen:

1o. het leggen van een dam in den Brakman onder Filippine, tusschen de polders Clara en Angelina;

2o. het onderhouden van 3 slijkvangers in den Brakman, nabij den polder de Kleine-Stelle.

Inl. bij den hoofdopziener der domeinen, te Middelburg. Aanw. 27 Aug., respectievelijk te 10 en te 12 uren.

Sas-van-Gend, te 2½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige veranderingen aan de gemeenteschool. Aanw. 29 Aug., te 2½ uren.

Zaterdag, 5 Sept.

IJsselmonde, door de directie der Zalmvegenvischerij: het verleggen der vischkade. Inl. bij den directeur C. Kersbergen, te IJsselmonde.

Woensdag, 9 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk op het benedendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 113 en 116, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Borren, beiden te Dordrecht. Aanw. 2 Sept. Raming ƒ 38,800.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootschepenvaarwater in het Scheur, tusschen de Vergulde Hand en Maasslnis, met eenig rijswerk tot verning van losplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 2 Sept. Raming ƒ 124,800.

Vrijdag, 11 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het effenen der bermen, het maken van een voetpad en het beplanten van een gedeelte Rijksweg tusschen Beetgumermolen en Beetgum, van den zijtak van Marsum naar Beetgum. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Wind, beiden te Leeuwarden. Aanw. 4 Sept. Raming ƒ 2600.

Rijksgesticht te Veenhuizen: de levering, in den loop van September of October, van p. m. 1,000,000 metselsteenen, betrg Waalvorm, of wel Groninger vorm. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, bij wien aanbiedingen voor gedeelte of gedeeltelijke levering in te zenden vóór of op 30 Aug. a. s.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Diemen, 7 Aug.: herbesteding van het herstellen der bazalten hoefijen van de Diemerdammerhuis; aangenomen door C. van Buren, te Amsterdam, voor ƒ 1780.

Oosterhaule, 11 Aug.: het maken van een schuilhuis aan den Scharsterrijn, voor het waterschap »De Trijegaasterpolder"; ingekomen 7 bilj., als:

B. Overwijk,	te 't Meer,	ƒ 4200
Joh. H. Bosma,	» Joure,	» 3895
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 3767
D. L. Hooghamp,	» Follega,	» 3700
R. A. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 3547
C. de Vroeg,	» idem	» 3497
R. v. Z. Bakker,	» Kortezwaag,	» 3389

gegund.

Harlingen, 13 Aug.: het verrichten van verschillende werkzaamheden aan den Leeuwarder—Harlinger trekweg; ingek. 12 bilj., als:

H. Eldring,	te Suameer,	ƒ 3750
P. du Bois,	» Franeker,	» 3550
K. L. Kuurstra,	» idem	» 3410
J. de Jong,	» Almenum,	» 3349
A. Huisman,	» Harlingen,	» 3298
Wed. Kerkhoven,	» idem	» 3200
P. Posthuma,	» idem	» 3127
K. Bagedoorn,	» idem	» 3127
O. v. d. Weide,	» Kimswerd,	» 2997
P. Westra,	» Arum,	» 2925
Gebr. Posthuma,	» Harlingen,	» 2859
A. Jonstra,	» Baard,	» 2767

gegund.

Ylst, 14 Aug.: 1o. het verbreeden en verbeteren der Stadslaan; ingek. 3 bilj., als:

G. C. Visser,	te Ylst,	ƒ 2927
W. S. v. d. Meer,	» Bolsward,	» 2720
H. H. Smid,	» Almenum,	» 2690

gegund.

2o. het uitdiepen van de Stads-Ee enz.; ingek. 9 bilj., als:

J. H. Dijkman,	te Kuinre,	ƒ 3100
J. J. Boltje,	» Nieuwehaske,	» 2769
H. H. Smid,	» Almenum,	» 2659
W. J. Boltje,	» Nieuwehaske,	» 2588
H. T. de Jong,	» Oudehaske,	» 2185
J. B. Krikke,	» idem	» 2100
W. S. v. d. Meer,	» Bolsward,	» 1990
H. H. Huisman,	» Ylst,	» 1927
H. de Haan,	» Sneek,	» 1840

Gegund aan H. H. Huisman.

Vorden, 14 Aug.: het herbouwen van eene boerderij, aldaar, onder beheer van den bouwkundige H. A. Weenink; in massa ingekomen 3 bilj., als:

C. Pasman,	te Vorden,	ƒ 3512
B. J. Mulderije,	» Warnsveld,	» 3317
W. A. Jansen,	» idem	» 2852

Metselwerk ingek. 5 bilj., als:

J. W. Heurelink,	te Warnsveld,	ƒ 1600
A. G. Wesselink,	» Vorden,	» 1584
B. Wesselink,	» Warnsveld,	» 1497
H. Bielderman,	» Vorden,	» 1399
W. Eenink,	» Warnsveld,	» 1331

Timmerwerk ingek. 6 bilj., als:

G. J. Wormink,	te Vorden,	ƒ 1798
C. Pasman,	» idem	» 1790
A. G. Kerkmeijer,	» Zutfen,	» 1778
B. J. Mulderije,	» Warnsveld,	» 1769
G. Schurink,	» Zutfen,	» 1743
W. A. Jansen,	» Warnsveld,	» 1310

Verfwerk ingek. 2 bilj., als:

B. ter Hocht,	te Zutfen,	ƒ 200
J. H. Wansink,	» Vorden,	» 135

Gegund aan de laagste inschrijvers op de perceelen.

's-Hage, 14 Aug.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht; ingek. 5 bilj., als:

E. M. Giesen,	te Amsterdam,	ƒ 888
P. Numan,	» Meerdijk,	» 840
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 800
J. Schouten,	» Vianen,	» 765
A. W. Wildbergh,	» Bunnik,	» 737

2o. het inrichten van een perceel te Enschedé tot post-en-telegraafgebouw, alsmede het onderhoud ervan tot 31 Maart '88; ingekomen 8 bilj., als:

G. v. Unen,	te Zwolle,	ƒ 8238
P. en A. Fijlstra,	» Enschedé,	» 7982
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 7894
G. W. Wegereef,	» Enschedé,	» 7830
J. C. Carmiggelt,	» Bruinnen,	» 7792
G. Derksen,	» Enschedé,	» 7720
H. Terweele Alkm.,	» idem	» 7670
G. Buckinxde,	» idem	» 6990

3o. het verbouwen van het Rijkspostgebouw te Eindhoven; ingekomen 6 bilj., als:

Wed. J. Heurmans,	te Eindhoven,	ƒ 798
P. Eliëns,	» Woensel,	» 795
J. Boogaarts,	» idem	» 747
W. H. Boons,	» Eindhoven,	» 744
P. Harkx,	» idem	» 694.80
M. A. P. Heeremans,	» idem	» 688

Leeuwarden, 14 Aug.: het vergrooten van de openbare lagere school te Wijtgaard onder Wirdum, in Leeuwarderadeel; ingekomen 10 bilj., als:

A. Y. Damsma,	te Irnsum,	ƒ 2420
S. A. Kaastra,	» Warga,	» 2395
J. D. v. d. Wal,	» Hoogebeintum,	» 2302
W. P. Prins,	» Oudebiltzijl,	» 2277
R. K. Sytsmady,	» Wirdum,	» 2274
C. Schiere,	» Boornbergum,	» 2245
D. Heemstra,	» Wijtgaard,	» 2226
M. J. Kok,	» Wirdum,	» 2196
B. W. de Boer,	» Warga,	» 2095
M. A. Holwerda,	» Hijum,	» 2088

Dieren, 13 Aug.: het bouwen van een dubbel woonhuis, uitgezonderd het ijzer- en verfwerk, onder beheer van den architect M. K. Smit, te Dieren; ingek. 7 bilj., als:

L. Enklaar,	te Dieren,	ƒ 4149
H. Stoltenberg,	» idem	» 4077
A. R. Schoenman,	» idem	» 3948
J. de Witt,	» idem	» 3936
J. Mansding,	» idem	» 3798
M. Enklaar,	» idem	» 3787
J. Steinvoort,	» idem	» 3769

gegund.

Steenwijk, 15 Aug.: het afbreken van de bestaande- en het maken van een nieuwe brug over de rivier de A in den grintweg van Steenwijk naar Vledder; ingek. 9 bilj., als:

J. Eits,	te Noordwolde,	ƒ 3994
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 3724
H. J. Pen,	» Steenwijkerwold,	» 3639
Firma C. v. d. Plas,	» Steenwijk,	» 3633
W. Veerman,	» idem	» 3620
A. de Boer Bz.,	» idem	» 3585
J. de Boer & Zonen,	» idem	» 3540
F. Aberson,	» idem	» 3434
J. Otten,	» Meppel,	» 3395

Oldebroek, 15 Aug.: het maken van houten netten en het verbeteren van waterlossingen in het waterschap de Zwette; minste inschrijvers waren:

perc. 1, baggerwerk, G. de Jong, Nieuwebrug. ƒ 283
» 2, idem J. de Groot, Oldebroek, » 430
» 3, idem dezelfde, » 170
» 4, slatwerk, G. de Jong, » 819
» 5, idem G. v. d. Rijt, Oudehaske, » 1192
» 6, idem H. de Haan, Oldebroek, » 438
» 7, kunstwerken, G. Schaafsma, Terkaple, » 1024

Lisse, 17 Aug.: het amoveeren van de bestaande gebouwen en het terzelfdeplaatse bouwen van een bloembollenhuis enz. op de bloemisterij genaamd »Zomerzorg", te Lisse, onder beheer van den bouwkundige Jh. Guldemond:

Timmerwerk enz.: ingekomen 4 bilj., als:

J. Goosen,	te Hillegom,	ƒ 2284
C. Fijlman,	» Haarlemmermeer,	» 2280
W. A. Philippo,	» Hillegom,	» 2250
J. v. d. Jagt,	» idem	» 2050

Metselwerk enz.; ingek. 2 bilj., als:

J. J. Guldemond,	te Haarlem,	ƒ 1555
W. P. v. d. Hoogen,	» Haarlemmermeer,	» 1439

In massa ingek. 8 bilj., als:

H. G. Broek,	te Lisse,	ƒ 4000
C. Fijlman,	» Haarlemmermeer,	» 3780
C. v. Diest,	» Koudekerk a/d. Rijn,	» 3599
C. v. d. Zaal,	» Lisse,	» 3590
J. v. d. Jagt,	» Hillegom,	» 3575
B. Nieuwenhuisen,	» Lisse,	» 3499
A. Molenaar,	» idem	» 3490
J. Bushorn,	» idem	» 3310

gegund. Raming ƒ 3088

's-Hage, 17 Aug.: de vernieuwing van eenige gedeelten klinkerbestrating op den grooten Rijksweg no. 4, van 's-Hage naar de grensscheiding der provinciën Noord- en Zuidholland; minste inschr. was L. den Hoedt, te Delft, voor ƒ 3827.

Terheijden, 17 Aug.: het doen van eenige herstellingen aan het kerkgebouw, onder beheer van den architect J. C. Huijsers, te Oosterhout; ingek. 5 bilj. als:

J. v. Bergel,	te Terheijden,	ƒ 1041
L. Cornelissen,	» idem	» 1037
A. v. Riel,	» idem	» 999
G. Akkermans,	» idem	» 955
F. v. d. Kieboom,	» idem	» 949

gegund.

Dubbeldam, 17 Aug.: de levering van steenkolen voor de stoomgemalen Mr. Louden en Mr. Jantzen van Erffreuten; minste inschr. waren Van Nievelt & Co., te Dordrecht, voor ƒ 0.42 per HL.; gegund.

Veendam, 17 Aug.: het amoveeren van de bestaande- en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning bij de openbare lagere school te Borgercompagnie; ingek. 16 bilj., als:

J. E. Wobrich, Hoogezand,	ƒ 3482
J. Gort, Veendam,	» 2998
J. Dieters, Slochteren,	» 2764
A. Hulzebos, Nieuwepekela,	» 2474
A. J. Wiechertjes, Hoogezand,	» 2436
H. Spekman, Veendam,	» 2356.995
H. J. Bosma, Zuidbroek,	» 2343
J. Kammings, Veendam,	» 2326
G. F. Eikenberg, idem	» 2291.85
H. Holthuis, Zuidbroek,	» 2219
R. Wiechertjes, Wilderrank,	» 2219
H. Huizing Jr., idem	» 2170
A. Bunje, Noordbroek,	» 2167
L. Schreuder, Zuidbroek,	» 2136
W. Olthof, Veendam,	» 2069
A. Wettes, Hoogezand,	» 2042

gegund.

Gorsel, 17 Aug.: het bouwen van eene nieuwe boerderij met schuur en mesthoofs, voor de kolonie »Nederlandsch Mettray"; ingekomen 7 bilj., als:

K. Beverman,	te Zutfen,	ƒ 19.258
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 18.789
H. Hazijink,	» Zutfen,	» 17.960
G. J. Carmiggelt,	» Brummen,	» 17.956
A. Klandermans,	» Zutfen,	» 17.949
C. J. Klooters,	» Kolmschate,	» 16.309
G. P. Averdijk,	» Wije,	» 14.970

Utrecht, 17 Aug.: het bouwen van 3 steenen wachthuisjes tusschen Amersfoort en Putten op den Nederlandschen Centraalspoorweg; ingek. 4 bilj., als:

M. Lakerveld,	te Utrecht,	ƒ 1850
J. Kok,	» Harderwijk,	» 1740
G. Wassink,	» Amersfoort,	» 1648
A. v. Dijkhuizen,	» Nijkerk,	» 1280

nog niet gegund.

Megen, 17 Aug.: het verbouwen der onderwijzerswoning te Megen; ingek. 2 bilj., als:

S. Mokkers,	te Megen,	ƒ 618
J. Sengers,	» idem	» 698

gegund.

Kralingen, 18 Aug.: het maken van een fabrieksgebouw met aanhoorigheden, op het terrein der tapijtweverij »Werklust", aldaar, onder beheer van den architect W. C. Caspijn; ingek. 8 bilj., als:

H. v. d. Loo,	te Kralingen,	ƒ 13,836
J.G. Blesgraaf en Zn.,	» Rotterdam,	» 13,747
J. v. Dort,	» Kralingen,	» 13,534
H. Lagerwaard,	» Rotterdam,	» 13,530
P. Ilsenburg,	» idem	» 13,100
F. L. Kanters,	» idem	» 12,888
J. v. Linschoten,	» Kralingen,	» 12,740
Sprut en v. Staveren,	» idem	» 12,218

's-Hage, 18 Aug.: de verbouwing van het huis aan de Nobelstraat no. 10, aldaar, voor de Coöperatieve Vereeniging »Eigen Hulp", onder beheer van den architect H. J. Mondt; ingek. 19 bilj., als:

C. Wijbrands & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 45.900
M. L. v. Spanje,	» idem	» 42.400
J. Rosmalen & Co.,	» idem	» 42,150
C. Meijers,	» idem	» 41,900
J. C. Hock,	» idem	» 40,700
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 40,650
A. Nater en B. de Haan,	» idem	» 39,750
W. Westmaas,	» idem	» 39,245
A. Stigter,	» idem	» 39,000
W. F. Ph. v. d. Grijp,	» idem	» 38,950
M. H. Kleijn,	» idem	» 38,500
A. C. Paardekooper,	» idem	» 37,980
Gebr. De Vos,	» idem	» 36,908
J. L. Werdes Jr.,	» idem	» 36,425
C. de Vroede,	» idem	» 35,999
Gebr. Boutman,	» idem	» 35,373
P. v. Vliet,	» idem	» 34,790
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 34,490
W. v. d. Heavel,	» idem	» 31,955

Hoogeveen, 18 Aug.: het bouwen van een draaibrugje over het vaarwater Rechtuit, in het Hollandscheveld; ingek. 4 bilj., als:

J. ten Cate,	te Hoogeveen,	ƒ 780
E. v. Dersten,	» idem	» 498
A. Niehues,	» idem	» 478
J. Scholtemeijer,	» idem	» 447

Arnhem, 18 Aug.: het bouwen eener villa aan den Stationsweg te Oosterbeek, voor rekening van J. Deubbe, aldaar, onder beheer van de architecten G. J. van Gendt en C. M. G. Nieraad; ingek. 9 bilj., als:

D. Klaassen,	te Oosterbeek,	ƒ 10.181
J. A. R. Burgers,	» idem	» 10.120
H. v. d. Sand,	» Arnhem,	» 10.100
H. W. Oldenhave,	» Oosterbeek,	» 10.035.21
W. Lansink & Zn.,	» Arnhem,	» 9,868
Gebr. v. Daalen,	» idem	» 9,624
L. B. Hasselbach,	» idem	» 9,597

J. Rothuizen, te Dierenwoerd, ƒ 8,023
J. v. Burk, » Oosterbeek, » 8,745

's-Hage, 19 Aug.: het maken van 12 kribben en van glooiingen van 4 op 1 aan 12 bestaande kribben, tot verbetering van den Gelderschen-IJssel, bij de Volleband en het Blokhuis, beneden Deventer; ingek. 8 bilj., als:

K. Schut,	te Kampen,	ƒ 21,700
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 21,049
R. A. v. d. Bergh,	» Pannerden,	» 20,433
A. G. Huyskes,	» Hedel,	» 19,980
J. v. Vuuren,	» Zaltbommel,	» 19,590
J. H. v. Heezwijk,	» Lobit,	» 18,750
F. E. Terwindt,	» Pannerden,	» 18,300
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 17,940

Leeuwarden, 19 Aug.: het maken van een walmuur langs een gedeelte van de Oostergracht en van eene rijbrug, aldaar, ter vervanging van het bestaande Camburgsterbrugje; gegund aan J. Beekman, te Leeuwarden, voor ƒ 3126,58.

Westhem, 19 Aug.: het van binnen en van buiten verven der nieuwgebouwde stelphuizing van de Herv. gemeente van Wolsum, aldaar; ingekomen 18 bilj., als:

H. Wellema, Sneek,	ƒ 283
T. de Boer, Rauwerd,	» 257
B. v. Jetzel, Nijland,	» 251
J. Zwaan, Idem	» 240
Gebr. Kloosstra, Akkrum en Joure,	» 238
J. Veenstra, Oudega,	» 215
O. v. Noggeven, Koudum,	» 230
H. Zandstra, Ablega,	» 225
J. Zoethout, Heeg,	» 215
E. de Vries, Blauwhuis,	» 210
B. Wielenga, Hommerts,	» 208,80
G. Geertsma, Gaastmeer,	» 197,75
D. Kamstra, Sneek,	» 179
A. Kasperaan, Oudega,	» 175
J. Jongsma, Nijega,	» 170
K. v. Been, Bolsward,	» 170
W. Stallinga, Witmarsum,	» 169
J. Elinga, Oosthem,	» 147

gegund.
Raming ƒ 240

's-Bosch, 20 Aug.: 1o. het uitvoeren van herstellings- en vernieuwingswerken aan de gebouwen behoorende tot het gemeentehuis; ingek. 4 bilj., als:

J. Schellekens Jr.,	te 's-Bosch,	ƒ 1408
J. v. Rosmalen,	» idem	» 1385
A. W. v. d. Bruggen,	» idem	» 1268
J. C. Schellekens,	» idem	» 1250

2o. het slechten van den voormaligen vestingwal, van de steeg genaamd 'de Walpoort' af tot en met bastion Beuteren, benevens van het bastion tegenover de St.-Janastraat, en het gedeeltelijk af- en uitbreken van den voormaligen kruittoren no. 1; ingek. 12 bilj., als:

W. F. Weijers,	te Tilburg,	ƒ 16,777
J. v. Vuuren,	» Zaltbommel,	» 15,668
M. Verhoeven,	» Prinsenhage,	» 15,244
L. Brouwer,	» Gouda,	» 15,100
A. de Kort,	» Baardwijk,	» 13,892
G. v. d. Ven,	» Beylkum,	» 13,045
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 12,843
W. Kloosterman,	» Gorichem,	» 12,250
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 11,460
A. W. v. d. Bruggen,	» idem	» 10,982
L. Mol,	» Hedel,	» 10,350
A. v. Hezik, Kerkdriel en A. v. Breugel,	» Eersel,	» 9,989

Leiden, 20 Aug.: de verbouwing en vergrooting van de bewaarschool in de Groenesteeg (hoek Kaarsenmakerstraat); ingekomen 15 bilj., als:

W. L. Leget,	ƒ 9649
H. v. d. Wal,	» 9400
J. W. Philippo,	» 9190
N. Kaptein den Bouwmeester en A. P. Plenger,	» 8793
S. v. Leeuwen,	» 8790
P. Gestman,	» 8620
P. J. Christiaanse en N. A. Zekveld,	» 8612
H. de Jong en G. Kooreman,	» 8545
C. v. Driest,	» 8522
N. Bink,	» 8350
J. Sirag,	» 8334
J. Blansjaar,	» 8200
B. J. Storts,	» 8139
M. N. Langezaal,	» 8147
A. Verhoog,	» 7944

gegund.

Vierlingsbeek, 20 Aug.: het aanleggen van een kunstweg van Vierlingsbeek naar Overloon; ingek. 17 bilj. als:

W. A. Smits, Hardinxveld,	ƒ 19,940
J. v. d. Dungen, Schijndel	» 19,933
W. v. Oss, Nijmegen,	» 17,943
G. W. v. Heezwijk, Heumen,	» 17,900
J. v. Lith, Heeswijk,	» 17,600
A. Korting, Aien gem. Bergen,	» 17,600
J. H. v. Heezwijk, Lobit,	» 17,490
J. A. v. d. Eerden, Bokstel,	ƒ 16,971
L. Coppes, Venlo,	» 16,400
J. Hilles, Gravo,	» 16,400
J. v. Ooijen, Nijmegen,	» 16,140
H. Smits, Wanssum,	» 15,950
H. A. v. d. Berg, Boksmeer,	» 15,869
J. M. v. Gassel, Venlo,	» 15,746
Th. v. Lee, Vechel,	» 15,515
F. Smulders en H. Vriens, Oosterwijk,	» 15,490
A. v. Hezik, Kerkdriel en A. v. Breugel, Eersel,	» 15,482

Groningen, 20 Aug.: het leggen van een riool en zinkputten in- en het bestraten van den Ganzevoortsingel, van het Hoornschedijp tot de Stationstraat; minste inscha. was B. H. Harkema, te Groningen, voor ƒ 3299.

Arnhem, 21 Aug.: het vervangen van 2 vakken grintweg door klinkerbestrating op 's Rijksgrooten weg Arnhem—Nijmegen, benaden Elst; ingek. 11 bilj., als:

W. M. Nijenes,	te Arnhem,	ƒ 4998
H. Jansen,	» Biedam,	» 4975
J. H. Heijinck,	» Pannerden,	» 4708
K. Jansen Versteeg,	» Oosterbeek,	» 4710
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 4659
W. H. de Haan,	» Elden,	» 4659
J. W. Janssen,	» Arnhem,	» 4640
G. H. v. d. Heijden,	» idem	» 4588
G. H. A. Elbers,	» idem	» 4535
J. B. Beijer,	» Elst,	» 4493
D. W. Bloem,	» Weurt,	» 4322

Nijmegen, 21 Aug.: het verbouwen van het huis no. 87 aan de Molenstraat, onder beheer van den architect A. van den Boogaard; ingek. 6 bilj., als:

H. M. Hendriks,	ƒ 6870
G. Gerrits,	» 6199
Beuning en Thomissen,	» 5978
W. Kropman,	» 5885
H. Janssen,	» 5776
Smits en Van den Peppel,	» 4937

Vucht. Het leveren van hekwerken, fleurons en torenkruis, ten behoeve van het in-aanbouwzijnde kraskzinnigengesticht; hoogste inscha. H. Marbais, Breda, ƒ 4533
minste » P. M. Timmermans, 's-Bosch, » 3800

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 29 AUGUSTUS 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Zondag, 30 Aug.

Rijksgesticht te Veenhuizen: de levering, in den loop van September of October, van p. m. 1,000,000 metselsteenen, hetzij Waalsorms, of wel Groninger vorm. Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, te 's-Hage, bij wien aanbiedingen voor geheele of gedeeltelijke levering in te zenden uiterlijk 30 Aug.

Maandag, 31 Aug.

Dordrecht, te 12 uren, ten raadhuize: de levering van de, ged. '86, voor den dienst der gemeente benoodigde steenkolen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het sloopen en vervoeren van het verplaatsbaar schoolgebouw (letter P), staande op het voormalig Karthuizerskerkhof (westzijde), en het wederoprichten van dit gebouw op een terrein aan de Houtbrakenstraat bij de Jan-Luikenstraat;
2o. het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 26, in de Egelantiersstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Rotterdam, te 12 uren, door de civiel-ingenieurs Sijmons en Huygen: het bouwen van een ontsmettingsoven in het Rijks-desinfectielokaal, te IJmuiden, ten behoeve van den Staat.

Kampen, te 12 uren, ten raadhuize: de levering, vrachtvrij voor den wal, van p. m. 200 stère goede grove herggrint, voor den grintweg Kampen—Genemuiden.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van een oven met schoorsteen op het terrein voor de nieuwe verzamelplaats van fecaliën, met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het rioleeren van de Atjehstraat en het bouwen van een wahnuur aan het einde dier straat;
2o. het leveren en stellen van eenige meubelen ten dienste der school voor onvermogenden aan het Kortenbosch.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 21 perceelen.

Leiden, te 1 uur, in perceel 57 Steenstraat:
1o. het afbreken van het perceel aan de 2e Binnenvestgracht hoek Wijkstraat, no. 1, en daarterplaatse bouwen van een pakhuis en graanzolder;
2o. het bouwen van een woonhuis aan den Zoeterwoudschesingel, op een gedeelte grond van perceel H. 31.
Inl. bij den architect Jacobus van der Heyden, aldaar.

Dinsdag, 1 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Westerschouwen, bij Haamstede. Inl. aan het departement.

Nieuweramstel, te 2 uren, ten kantore van den secretaris-penningmeester van den Noorder-Legioenerpolder, J. F. Herbschleb: de levering van 340,000 KG. Buitsche machinesteenkolen, ten behoeve van het stoomgemaal des polders.

Bussem, door het gemeentebest.: de levering van een torenmuurwerk en klok, in den toren van het gemeentehuis.

Langweer, ter secretarie van Doniawerstal: de levering van p. m. 270 stère grint en 110 stère macadam, naar in te zenden monsters.

St.-Nikolaasga, door de aannemers der R.-K. kerk: het verven der pastorie, aldaar. Aanw. dagelijks.

Woensdag, 2 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het maken van verschillende gebouwen voor condensors, scrubbers, exhausters, ketels, zuiverkisten, regulateurs, fabriekmeters enz., ten behoeve der gemeentegasfabriek aan den Oostzeedijk. Inl. aan het Timmerhuis.

Donderdag, 3 Sept.

Middelburg, te 11 uren, door den directeur der registratie en domeinen:
1o. het leggen van een dam in den Brakman onder Filippine, tusschen de polders Clara en Angelina;
2o. het onderbouden van 3 slijkvangers in den Brakman, nabij den polder de Kleine-Stelle.
Inl. bij den hoofdopzigter der domeinen, te Middelburg. Aanw. 27 Aug., respectievelijk te 10 en te 12 uren.

Nijmegen, te 1 uur, in het Geërfdenhuis van den polder Circul-van-de-Ooi:
1o. de levering, vóór 15 Oct., van 750 stère grint;
2o. het reinigen der tochtslooten, in 7 perceelen.

Sas-van-Gend, te 2½ uren, door burg. en weth.: het verrichten van eenige veranderingen aan de gemeenteschool.

Hoogeveen, 's avonds 7 uren, door burg. en weth.: het verrichten van verschillende verfwerken in de gemeente Hoogeveen. Inl. bij den gemeenteopzichter Hoogsma, aldaar. Biljetten inzenden uiterlijk te 12 uren, ten gemeentehuize.

Vrijdag, 4 Sept.

Medemblik, te 11 uren, door den geneesheer-directeur van 's-Rijks krankzinnigengesticht: de levering van:
1o. 600,000 KG. fijne-machinekolen;
2o. 6000 KG. fijne-kachelkolen.

Hoorn, te 11 uren, door den oefstaanwezend-ingenieur te Helder, in het Hôtel De Doelen: het maken van eene gewecrmakerswerkplaats, eene keuken, een badlokaal, een regenbak en een privaatgebouw, te te Hoorn. Inl. op het bureau der genie, te Helder en bij den militairen wachter, te Hoorn. Raming ƒ 8200. Bilj. inzenden 3 Sept., vóór 2 uren, op het bureau van genoemden ingenieur, te Helder.

Purmerend, te 11 uren, door den architect H. P. van den Aardweg: het bouwen van een houten gebouw, ingericht voor bakkerij, met gemetselden oven, regenbakken enz., op een terrein in den Houtrakpolder, nabij het Noordzeekanaal. Inl. bij genoemden architect.

Arnhem, te 1 uur, bij den secretaris van het Arnhemsche-en-Velpsche-broek A. de Rink, Eusebiushuitsingel 65:
1o. het maken eener bestrating aan den Arnhemsche-Broekdijk, per strekkende M., over eene lengte van minstens 400 M.;
2o. het schoonmaken der beide weteringen in den polder.

Dwingeloo, door den aannemer J. L. de Vries: het verven en beglazen der school te Dwingeloo.

Zaterdag, 5 sept.

Maassluis, te 12 uren, door burg. en weth.: het baggeren van p. m. 8250 M³ grond uit den havenmond van Maassluis.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het vernieuwen en herstellen van schoeiingen en kaaimuren langs de stadsgrachten, en het verrichten van werkzaamheden aan de Weerdsluis. Inl. aan het bureau der gemeentewerken Achter Klarenburg.

IJsselmonde, door de directie der Zalmvegenvischerij: het verleggen der vischkade. Inl. bij den directeur C. Kersbergen, te IJsselmonde.

Maandag, 7 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een slachthuis met stal voor varkens, een slachthuis met stal voor paarden, en afsluitingen, voor de algemeene slachtplaats in de Staderiethanden. Inl. op het terrein aan de Directiekeet, bij het exercitieterrein in de Staderiethanden, te 11 uren.

Dinsdag, 8 Sept.

Eibergen, te 12 uren, door burg. en weth.: het veranderen en vergrooten der openbare lagere school in de buurtschap Bokken, gemeente Eibergen. Aanw. van 9—10 uren.

Loenersloot, te 2 uren, door het best. van het waterschap Holland, Stichtsche Vecht, bij den logementhouder A. van Doorn: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den waterkeerenden ring van dit waterschap. Inl. bij den secretaris van het waterschap Mr. E. van Beuzekom, te Loenen a.d. Vecht en bij den opzichter H. G. de Kort, te Ouderkerk a.d. Amstel. Aanw. te 10 uren.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. 10 ijzeren scherpelbeien, elk wegende ongeveer 1150 KG.;
2o. 10 » schroefankers met kettingen, voor idem.

Woensdag, 9 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk op het benedendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerpaaien 115 en 116, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Boeren, beiden te Dordrecht. Aanw. 2 Sept. Raming ƒ 38,800.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen de Vergulde Hand en Maassluis, met eenig rijswerk tot vorming van losplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 2 Sept. Raming ƒ 124,800.

Vechel, te 11 uren, door de Israëlietische gemeente, bij L. van de Laar:
1o. het bouwen eener onderwijzerswoning met bergplaats en verdere aanhoorigheden;
2o. het bouwen van eene schuil, badkamer, privaten enz., met bijlevering der benoodigde bouwmaterialen.
Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Grootegast, te 5 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe school te Doezum en eene onderwijzerswoning te Schalkeburen, alsmede het verbouwen van de schoolgebouwen te Grootegast, Lutjegast, Strobos, Opende en Schalkeburen. Aanw. 9 Sept., te beginnen te 9 uren bij de school te Schalkeburen.

Vrijdag, 11 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door het best. der Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen, in het Militair Tehuis: het bouwen van 4 paviljoens met een gebouw voor waterbevoorziging, op het landgoed »Veldwijk", te Ermelo. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk. Aanw. 4 Sept., van 11—12 uren.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het effenen der bermen, het maken van een voetpad en het bepanden van een gedeelte Rijksweg tusschen Beetgumermolen en Beetgum, van den zijtak van Marsum naar Beetgum. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Wind, beiden te Leeuwarden. Aanw. 4 Sept. Raming ƒ 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Raamsdonk, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Juli '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 4 Sept., te 12 uren. Raming ƒ 570.

Zaterdag, 12 Sept.

Rotterdam, te 2 uren, namens J. J. Kreling, in het café-Lutz, Hoogstraat 316: het bouwen van een winkelhuis met magazijn enz., uitkomende aan de Hoogstraat en de Groote Markt, aldaar. Inl. bij den architect P. W. Schouwen, Bierstraat 8, aldaar.

Maandag, 14 Sept.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van financiën, aan het

bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het bouwen van een plantenhuisje ten behoeve van de ambtenaren der invoerrechten, aan den weg van Sittard naar Weer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 7 Sept., te 1 uur.

Dinsdag, 15 Sept.

Soestdijk, te 11 uren, door den rentmeester van 's Konings particulier paleis en domein Soestdijk, aan zijn bureau: het doen van in- en uitwendige herstellingen aan het koninklijk paleis en aan den watertoren in het park, benevens het bouwen van een houten parkwachtershuisje aan den ingang van het park. Inl. bij- en aanwijzing door den opzichter Hubertus, te Soestdijk.

Woensdag, 16 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Lijnbaanslaan. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 10 Sept., te 11 uren.

Vrijdag, 18 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den ijzinspecteur, te Utrecht. Raming: perceel 1 / 1400, perc. 2 / 1325.

Zaterdag, 19 Sept.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde, in het Sociëteitsgebouw: het maken van planteskasten op het aan te wijzen terrein in de Diergaarde. Bestek en voorwaarden te bekomen bij de portiers.

Maandag, 5 Oct.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden aan- en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoekschewaard en het eiland IJsselmonde, nabij de haven van Barendrecht. Raming / 407,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Ede, 22 Aug.: het verbouwen van het buitengoed »Sterrenberg", onder beheer van de architecten W. A. Nicola en A. R. Freem, te Arnhem; ingek. 12 bilj., waarbij 2 van onwaarde, als:

J. v. Burk,	te Oosterbeek,	/ 21,530
W. J. T. Werreiman,	» Arnhem,	» 19,950
J. Rothuijzen,	» Doorenweerd,	» 19,288
A. Jas,	» Arnhem,	» 19,009
J. Gazenbeek,	» Ede,	» 18,985
J. Eijfarder,	» idem	» 18,964
L. v. Zoelen,	» idem	» 18,799
J. v. d. Tas,	» Arnhem,	» 17,960
M. v. Wagensfelt,	» Lunteren,	» 17,950
G. J. T. Barenbrug,	» Arnhem,	» 17,950

gegund aan M. van Wagensfelt.

Groningen, 22 Aug.: het bouwen van een flink burgerwoonhuis, een gelijke brooi- of trekkas, benevens andere werkzaamheden, voor H. Groenewold, onder beheer van den architect S. van Veen;

hoogste inschr.	D. Dooijes, Groningen,	/ 8170
minste »	E. W. Wietsma, idem	» 6230

gegund.

Rotterdam, 22 Aug.: het maken van eene schietbaan, met gebouw en verdere annexen, op een terrein aan het begin van den Prins-Alexanderpolder; ingekomen 6 bilj., als:

M. Linschoten,	te Kralingen,	/ 25,222
Gebr. Lokhorst,	» idem	» 23,854
Maclean en Zoetemeer,	» Rotterdam,	» 20,983
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 18,947
H. Ceelen,	» Rotterdam,	» 17,228
A. v. d. Spiegel,	» idem	» 12,500

Dordrecht, 24 Aug.: het uittrekken van oude-, het leveren en inheien van nieuwe palen, en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen, wallenschoeiingen en watertrappen in de havens, aan de overzetveren en langs de rivier binnen de gemeente, met de levering der benoodigde materialen; ingekomen 10 bilj., als:

H. Degens Jr.,	te Dordrecht,	/ 4945
N. Klaus,	» idem	» 4874
Gebr. Ek,	» idem	» 4780
D. J. Kwak,	» idem	» 4540
C. de Borst,	» Papendrecht,	» 4479
C. v. Wijngaarden,	» idem	» 4447
A. du Vijn,	» Dordrecht,	» 4397
J. H. de Wit,	» idem	» 4399
C. de Groot,	» idem	» 4187
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 4110

Onderdendam, 24 Aug.: 1o. het doen van herstellingen aan de bruggen, sluizen, enz., in 3 perceelen; ingek. 20 bilj., waarvan minste inschrijvers:

perc. 1, H. Danhof, Baflo,		/ 380
» 2, C. v. d. Voss, Mensingeweer,		» 2713
» 3, R. Zoef, Eenrum,		» 1870

gegund.

2o. het verven en teren van de aan het waterschap behoorende objecten, in 6 perceelen; ingek. 23 bilj., waarvan aan de minste inschrijvers gegund, als:

perc. 1, J. Goed, Bedum,	/ 205
» 2, E. Doornbos, Ten Boer,	» 233
» 3, L. Landstra, Middelstum,	» 190
» 4, E. Bleeker, Tjamsweer,	» 210
» 5, F. Koster, Ruischebrug,	» 195
» 6, D. Landweer, Ulrum,	» 188.80

3o. het maken van een steenen duiker en het graven eener tocht te Molenrijge; ingekomen 9 bilj.; gegund aan den minsten inschr. A. J. Benninga, te Bedum, voor / 1985.

Utrecht, 25 Aug.: het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen te Utrecht; ingek. 9 bilj., als:

J. v. Straten Wz.,	te Utrecht,	/ 5175
H. Loemans,	» idem	» 4550
J. v. d. Lip,	» idem	» 4530
W. A. G. Jansen,	» idem	» 4500
C. F. Ribbeling,	» idem	» 4489
H. Vermeer,	» idem	» 4485
K. Keers,	» idem	» 4460
R. Posa,	» idem	» 4456
J. Krap,	» idem	» 4200
Raming		» 4500

Helder, 25 Aug.: het herstellen van bruggen te Helder, onder het beheer der genie; ingek. 15 bilj., als:

A. Bos,	te Helder,	/ 2438
W. de Jong,	» idem	» 2300
P. Verheij,	» idem	» 2298
A. Bels,	» idem	» 2278
Gebr. Jansen,	» idem	» 2270
P. Spruit,	» idem	» 2260
J. Duinker,	» idem	» 2201
J. F. Phillips,	» idem	» 2200
P. Duinker,	te Amsterdam,	/ 2194
D. de Vries,	» Helder,	» 2135
A. Graaff,	» idem	» 2130
De Waard en Wijker,	» idem	» 2124
G. Moerman,	» idem	» 1997
Gebr. Boon,	» idem	» 1850
A. Vos Rzn.,	» Amsterdam,	» 1835
Raming		» 2500

Uithoorn, 25 Aug.: het bouwen van eene boerenwoning met schuur, op paalfundeering, te Waverveen aan den Amstel, op het terrein van de heerenhuizing »Ruimzicht", aldaar; ingek. 18 bilj., als:

W. Mulkhuizen,	/ 5390
C. v. Driel,	» 4725
S. H. Hendriks,	» 4666
W. Boon,	» 4508
A. Olieslook,	» 4300
C. Rijkmans,	» 4260
W. J. v. Kooten,	» 4240
D. Kompier,	» 4200
F. Zaal,	» 4000
A. Tobes,	» 3989
P. de Bruin,	» 3950
J. Barens,	» 3800
J. v. Schepingen,	» 3626
N. Visser,	» 3623
N. Stooijendoorn,	» 3620
J. Rijneveld,	» 3617
G. Verweg,	» 3613
M. Rijneveld,	» 3400

Bakstel, 25 Aug.: het verbeteren van de rivier de Tongreep, van de Vorstervaartschebrief onder Aalst af, tot de Belgische grenzen, nabij de abdij Achel; ingek. 4 bilj., als:

W. F. Reinders,	te Tilburg,	/ 17,777
P. Reinders,	» Valkenswaard,	» 11,370
L. v. Gaal,	» Geldrop,	» 10,283
K. J. Versteeg,	» Oosterbeek,	» 9,887

gegund.

Amsterdam, 25 Aug.: het maken van batterijen aan de Zuiderzee, bij Durgerdam en bij Diemerdam, onder het beheer der genie; ingek. 10 bilj., als:

L. Kalis Kz., Sliedrecht,	9 pct. boven tarief	
J. Kooij, Amsterdam,	8.75	»
B. Voordendag, Dordrecht,	3	»
W. Aanbagtshoer, N.-Amstel,	2	»
A. v. Hattem, Sliedrecht,	tarief	
W. Goedkoop Hz., Amsterdam,	2½ pct. ben. tarief	
C. Bos Az., Dordrecht,	3	»
N. v. Haaren, Geertruidenberg,	3.1	»
G. J. Hartog, Amsterdam,	7	»
D. Volker, Dordrecht,	13	»

's-Hage, 26 Aug.: het beginken der aanvulling achter de strekdammen op de Bovenen de Beneden-Merwede, onder de gemeenten Hardinkveld en Werkendam; ingekomen 7 bilj., als:

G. Bevshakker Gz.,	te Sliedrecht,	/ 2994
W. H. Smets,	» Hardinkveld,	» 2940
G. de Hoog,	» Gorichem,	» 2847
H. Dubbeldam,	» idem	» 2844
C. v. d. Plas,	» Hardinkveld,	» 2783
G. de Hoog Wz.,	» Giessendam,	» 2781
T. de Groot,	» idem	» 2348

Dordrecht, 26 Aug.: het maken van een gebouw, bestemd tot badinrichting, in het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, aldaar; ingek. 10 bilj., als:

H. v. Pelt,	te Dordrecht,	/ 4812
J. Rijkhoek,	» idem	» 4766
J. P. F. Kraus,	» idem	» 4756
H. v. d. Elst,	» idem	» 4746
J. Degens & Zn.,	» idem	» 4623
G. Schouten,	» idem	» 4240
J. N. Reus,	» idem	» 4225
C. A. Tonenti,	» idem	» 4190
A. du Vijn,	» idem	» 4117
D. J. Kwak,	» idem	» 3895

gegund.

Baardwijk, 26 Aug.: het bouwen van een winkelhuis voor O. A. Donkers, met bijlevering der bouwstoffen, onder beheer van den bouwkundige H. C. Meulkens, te Waalwijk; ingek. 7 bilj., als:

A. Michael,	te Aalburg,	/ 8000
M. Verhoeven,	» Drunen,	» 7354
P. v. d. Pas,	» Waalwijk,	» 6980
J. v. d. Meijs,	» Besooien,	» 6790
P. v. Hulten,	» Waalwijk,	» 6675
N. v. Well,	» idem	» 6666
W. Schaep,	» Baardwijk,	» 5850

gegund.

Woensel, 26 Aug.: het aanbouwen van een gedeelte school, twee portalen en het verhoogen der oude school, onder beheer van den architect W. Booms, te Eindhoven; ingek. 8 bilj., als:

J. Mutsers,	te Woensel,	/ 6910
P. Versteijen,	» Oosterwijk,	» 6374
J. v. Rooij,	» Woensel,	» 6300
F. Olieviers,	» Gemert,	» 1941
W. v. d. Wildenberg,	te Stratum,	/ 5892
P. v. Mierlo,	» Waalré,	» 5666
J. Bogers,	» Woensel,	» 5197
A. Bogers,	» idem	» 4897

gegund.

Arnhem, 27 Aug.: 1o. het leveren en planten van bomen en heesters langs de buitenwegen, singels, pleinen, en op de begraafplaats Moskowa; ingek. 8 bilj., als:

W. K. Schubert,	te Naarden,	/ 847.50
Van Zoest & Zonen,	» Arnhem,	» 759
J. Smits en H. Konig,	» Naarden,	» 749
J. v. Hoff,	» Boskoop,	» 700
W. C. Boer,	» idem	» 699
A. v. Eldik,	» Opheusden,	» 690
J. H. Reijnen,	» idem	» 479
K. C. Bischoff Tulleken,	» Heerde,	» 449

gegund.

2o. het leveren van 2 ijzeren brugschepen met schragen en dwarsbalken, voor de schipbruggen te Arnhem en te Westervoort; ingekomen 6 bilj., waarvan 1 van onwaarde, als:

M. v. d. Kuijl,	te Slikkerveer,	/ 8980
Wed. C. Boele & Zn.,	» idem	» 6080
Maatsch. de IJsel,	» Kampen,	» 5906
E. J. Smit & Zn.,	» Hoogezand,	» 5660
G. Knol, directeur der Commercie-Comp.,	» Middelburg,	» 5049

gegund.

Amsterdam, 27 Aug.: de levering bij de marinedirectiën te Amsterdam, te Willemsoord en te Helleroetsluis, van loodwit; minste inschr. waren:

G. Greve, Utrecht, 6000 KG.		/ 1344
G. Prince & Zonen, Gouda, 20,000 KG.		» 4876
G. Greve, Utrecht, 9000 KG.		» 2052

Haarlem, 27 Aug.: het maken van 3 steigers en van eenig daarmee in-verband-staand straatwerk aan den zuidelijken oever van de binnenhaven, nabij de Noordzeesluizen, te IJmuiden; minste inschr. was L. Kok, te IJmuiden, voor / 10,340.

Haarlem, 28 Aug.: het bouwen eener school voor lager onderwijs aan het Wijde-Gelderlommepad, hoek Molenpad; ingek. 28 bilj., als:

P. v. Vliet C.Jz.,	's-Hage,	/ 43,888
A. Aalders,	Amsterdam,	» 43,750
J. Zantvoort,	Deventer,	» 43,734
A. Paans,	Amsterdam,	» 43,300
A. Koen en N.H. Braakenburg,	Overveen,	» 43,107
J. F. Prenger,	Amsterdam,	» 43,000
C. Wybrands & Co.,	's-Hage,	» 42,900
Rieke en Bekker,	Amsterdam,	» 42,773
P. Verhagen en Van 't Wout,	Haarlem,	» 42,702
J. P. A. Nelissen,	idem	» 42,450
J. J. Vontjn,	Amsterdam,	» 41,489
Corn. Romeijn,	Haarlem,	» 41,485
J. S. v. Velthuijsen,	idem	» 41,085
J. B. Lasschuit,	idem	» 40,999
C. Elffers & Zn.,	idem	» 40,702
H. v. Es,	idem	» 40,605
J. Verkaren,	Voorschoten,	» 40,423
C. P. W. Dessing,	Gouda,	» 39,959
D. A. Braakenburg,	Haarlem,	» 39,888
Jac. Slenters,	idem	» 39,839
Wed. A. Kaptein & Zn',	idem	» 39,783
N. Brugman,	Spierdijk, gem. Obdam,	» 39,183
W. Greve,	Ruiksloot,	» 39,130
Corn. M. Rozenburg,	Naaldwijk,	» 38,000
G. P. J. Beccari,	Haarlem,	» 37,986
H. C. v. d. Velden,	idem	» 37,849
J. Hesselingh,	Meppel,	» 36,990
Firma Martens & Zn.,	Haarlem,	» 36,748

gegund.

Zutfen, 28 Aug.: het afbreken van 2 gebouwen en het bouwen van eene school voor lager onderwijs met bijlevering van al het benoodigde meubilair; ingek. 7 bilj., als:

H. J. Bessem,	te Zutfen,	/ 34,800
G. J. Biljard,	» Lochem,	» 32,878
H. W. Douwes,	» Zutfen,	» 32,500
W. Kerkmeijer,	» idem	» 30,890
H. Haijtink,	» idem	» 30,646
A. J. Uiterwijk,	» idem	» 27,880
G. J. Carmiggelt & Zn.,	» Brummen,	» 27,565

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 SEPTEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Sept.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van een slachthuis met stal voor varkens, een slachthuis met stal voor paarden, en afsluitingen, voor de algemeene slachtplaats in de Stadsrietlanden. Inl. op het terrein aan de Directiekeet, bij het exercitieterrein in de Stadsrietlanden, te 11 uren.

Os, te 3 uren, in het koffiehuis van F. Wagemakers: het bouwen van een woonhuis en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen enz. Inl. bij den bouwkundige H. R. Hendriks, te Os.

Dinsdag, 8 Sept.

Deventer, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van een gemetseld riool onder den Zwolschen straatweg, buiten de Noorderbergbrug, aldaar.

Zutfen, te 12 uren, door A. van Loo: het bouwen van 2 arbeiderswoningen, op terrein no. 7 aan de Noorderhaven, naast de Zutfensche broodfabriek. Inl. bij den architect B. Peteri. Aanw. 7 Sept., te 11 uren.

Elbergen, te 12 uren, door burg. en weth.: het veranderen en vergrooten der openbare lagere school in de buurtschap Rekken, gemeente Elbergen. Aanw. van 9—10 uren.

Loenersloot, te 2 uren, door het best. van het waterschap Holland, Stacht en Voorburg, bij den ingezetenhouder A. van Doorn: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den waterkeerenden ring van dit waterschap. Inl. bij den secretaris van het waterschap Mr. E. van Breusekom, te Loenen a/d. Vecht en bij den opzichter H. G. de Kort, te Ouderkerk a/d. Amstel. Aanw. te 10 uren.

Schiedam, 's avonds 7 uren, door de naamlooze vennootschap »De stoomkorenmolen genaamd De West": het plaatsen van een nieuwen stoomketel, met bijbehoorende werken. Inl. bij Joh J. Zoetmulder Cz. Bilj. inzenden 7 Sept.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. 10 ijzeren scheepsboeien, elk wegende ongeveer 1150 KG.;
2o. 10 » schroefankers met kettingen, voor idem.

Woensdag, 9 Sept.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de uitvoering van baggerwerk op het benedendeel der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerzuilen 113 en 116, onder de gemeente Werkendam. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en bij den opzichter Boeven, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 38,800.

's-Hage, te 11 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen de Vergulde Hand en Maasbuis, met eenig rijswerk tot vorming van laxplaats, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 124,800.

Vechel, te 11 uren, door de Israëlietische gemeente, bij L. van de Laar:
1o. het bouwen eener onderwijzerswoning met bergplaats en verdere aanhoorigheden;
2o. het bouwen van eene school, badkamer, privaten enz., met bijlevering der benoodigde bouwmaterialen.
Aanw. 2 uren vóór de besteding.

Grootegast, te 5 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe school te Doezum en eene onderwijzerswoning te Sebaldeburen, alsmede het verbouwen van de schoolgebouwen te Grootegast, Lutjegast, Stroobos, Opende en Sebaldeburen. Aanw. 7 en 8 Sept., te beginnen te 9 uren bij de school te Sebaldeburen.

Donderdag, 10 Sept.

Bronbeek (bij Arnhem), te 12 uren, door den generaal-majoor, commandant van het Koloniaal Militair Invalidenhuis: de levering van 140,000 KG. vette steenkolen, ten dienste dier stichting.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken en leveren van schoolmeubelen enz., voor een lokaal in het schoolgebouw aan den Boteringesingel. Bilj. inzenden 9 Sept., ten raadhuize.

Vrijdag, 11 Sept.

Utrecht, te 10 uren, door het best. der Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen, in het Militair Tehuis: het bouwen van 4 paviljoens met een gebouw voor waterbevorging, op het landgoed »Vechtwijk", te Ermelo. Inl. bij den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:
1o. het verwijden van de invaart der haven in het Hoendiep, te Groningen, met de daartoe gevorderde werken;
2o. het verdiepen van een gedeelte der haven in het verbindingskanaal Damsterdiep-Boterdiep, te Groningen.
Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den provincialen waterstaat, aldaar.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het effenen der hermen, het maken van een voetpad en het bepalanten van een gedeelte Rijksweg tusschen Beetgumermoden en Beetgum, van den zijtak van Marsum naar Beetgum. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Wind, beiden te Leeuwarden. Raming ƒ 2000.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Raamsdonk, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Juli '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter J. J. G. Rinkes, te Breda. Raming ƒ 870.

's-Hage, te 1 uur, door het prov. best.: de levering van brandstoffen, ten dienste van het prov. best. voor den winter '85/'86.

Apeldoorn, te 2 uren, door de commissie tot oprichting van een ziekenhuis, in het Hôtel-Van der Burg: het bouwen van een ziekenhuis. Aanw. te 10 uren.

Zaterdag, 12 Sept.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van koperen spijkers enz.

Landsmeer, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten en verbeteren der school op het dorp, aldaar.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: het verzetten van bestaande- en het aanleggen van nieuwe bestratingen en rioleeringen op verschillende plaatsen in de gemeente. Aanw. 7 Sept., te 10½ uren, te beginnen aan de Van-Alphenstraat.

Rotterdam, te 2 uren, namens J. J. Kreling, in het café-Lutz, Hoogstraat 316: het bouwen van een winkelhuis met magazijn enz., uitkomende aan de Hoogstraat en de Groote Markt, aldaar. Inl. bij den architect P. W. Schouwen, Hierstraat 6, aldaar.

Orten, te 2 uren, door het best. des polders Van-der-Eijen, bij Ant. Broeren:
1o de levering van 172 M³ oude steenpuin, vrij op de terp bij het stoomgemaal te Orten. Stukken kleiner dan een halven steen komen niet in aanmerking;
2o. het maken van 2 tuinen, elk lang 156 M., met levering van palen en latten en aanvulling met de voorhanden steenpuin tusschen de tuinen;
3o. het maken van ongeveer 1117 M² gewone dijksbespreiding, van het fort Alexander, te Rhoonalen, af tot aan het woonhuis van Wed. Van der Dussen, te Orten;
4o. idem van ongeveer 180 M² op dijkvak no. 22 onder Hintam.
Inl. bij den opzichter J. C. Vos, te Orten. Aanw. te 9 uren, te beginnen aan het fort Alexander.

Maandag, 14 Sept.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van financiën, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het bouwen van een plantenhuisje ten behoeve van de ambtenaren der invoerrechten, aan den weg van Sittard naar Weer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der landgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 7 Sept., te 1 uur.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, namens K. Talens, in het café De Unie:
1o. het bouwen van een heerenhuis met boerenwoning, op een terrein aan den Ubbo-Emmiussingel, aldaar;
2o. het bouwen van eene sigarenfabriek, op een terrein aan den Crebbersingel, achter eerstgenoemd perceel.
Inl. bij genoemden architect. Aanw. 10 Sept., te 11 uren.

Dinsdag, 15 Sept.

Soestdijk, te 11 uren, door den rentmeester van 's Konings particulier paleis en domein Soestdijk, aan zijn bureau: het doen van in- en uitwendige herstellingen aan het koninklijk paleis en aan den watertoren in het park, benevens het bouwen van een houten parkwachtershuisje aan den ingang van het park. Inl. bij- en aanwijzing door den opzichter Hubertus, te Soestdijk.

Oldemarkt, te 2 uren, door burg. en weth.: het aanleggen van een gedeelte straatweg, ter lengte van 312 M., met de daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen enz. Aanw. te 11 uren.

Woensdag, 16 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Lijnbaansloan. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 10 Sept., te 11 uren.

Donderdag, 17 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. de verhooging van den buitenberm en de reconstructie van het paalscherm en den voorberm langs het noordelijk gedeelte der Pettemer zeewering, met de uitvoering van eenige daarmee in verband staande werken, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland; alsmede het herstellen van buitengewone stormschade aan den buitenberm van het zuidelijk gedeelte dier zeewering. Aanw. 9 Sept. Raming ƒ 113,000;
2o. het aanleggen van werken tot voltooiing der verdediging van het strand benoorden Petten, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Aanw. 10 Sept. Raming ƒ 14,470.
Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het beginnen en beginnen van een gedeelte van den Westhoutensingel, het leggen van een vak riool en trottoirbanden in de Emmastraat, en van trottoirbanden in de Sophiastraat;
2o. het maken en leveren van 24 stuks ijzeren lodekanten voor het gemeentoziekenhuis;
3o. het leveren van steenkolen ten dienste van het gemeentehuis, de openbare scholen en het bureau van politie.
Inl. bij den gemeentearchitect 's morgens van 9—12 uren. Aanw. 12 Sept., te 10 uren, aanvangende aan de Emmastraat.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur van de gemeentegasfabriek: het maken van een strekdam en het verhoogen van den bestaanden strekdam, langs den Nederrijn, voor de voormalige ijzergieterij, boven de stad. Inl. ten kantore der gasfabriek.

Finkum, bij T. J. Twijnstra: het aanleggen van een kunstweg (vlijbaq, puin en grint) langs den Bijumer-Miedlandsweg, over de strekkende lengte van 2619 M. Inl. bij den architect L. B. Wesselius, te Huizum. Aanw. 12 Sept., te 12 uren, samenkomst in de herberg van J. H. Bergsma, te Bijum.

Vrijdag, 18 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming: perceel 1 *f* 1400, perc. 2 *f* 1326.

Zaterdag, 19 Sept.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen, ged. den winter '85/'86 benoodigd voor de verschillende gemeentelijke inrichtingen.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rotterdamsche Dierentuin, in het Sociëteitsgebouw: het maken van houten plantenkasten op een terrein in de Dierentuin. Bestek en voorwaarden te bekomen bij de portiers.

Maandag, 21 Sept.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van justitie: het schoonmaken van een gedeelte der ringgracht om het gesticht »de Kruisberg", bij Deutichem. Inl. bij den directeur over den arbeid van het gesticht. Aanw. 16 Sept., te 11½ uren.

Woensdag, 23 Sept.

Nijmegen, te 10 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur: het verbeteren van het fort bij Pannerden (le gedeelte), onder beheer der genie te Nijmegen. Raming *f* 42,000. Aanw. 17 Sept., te 11 uren. Biljetten inzenden 22 Sept., voor 3 uren, op gemeld bureau.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van baggerwerk in het Schaar, beneden Maashuis, ter verbetering van het vaarwater over het Zuiden, even en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 16 Sept. Raming *f* 34,000;

2o. het maken van 3 dwarskribben aan den rechter- en 3 dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeente Wageningen, tusschen de kilometerrazen 47 en 48. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Oostendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 16 Sept. Raming *f* 15,000.

Vrijdag, 25 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van houten beschoeiingen langs het kanaalhoofd van het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerbensleesterlaat. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw. 18 Sept. Raming *f* 1200.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming *f* 1200. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage.

Maandag, 5 Oct.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland IJselmonde, zuidz de haven van Barendrecht. Raming *f* 497,000.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 25 Aug.: de levering aan het ministerie van koloniën, van:

1o. schroefpalen; ingek. 12 bilj., als:

Hanna Donald en Wilson, Paisly,	*f* 49,081.17
Société anonyme des Forges de la Providence, Marchiennes-au-Pont,	» 36,161.95
Penn en Bauduin, Dordrecht,	» 34,478.50
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 33,332.60
J. L. Noving Bögel & Co., Deventer,	» 30,785.79
Gebr. Figée, Haarlem,	» 29,632.845
Chaudronnerie Deprez, Jemeppes,	» 29,549.20
Deprez & Co., Tilburg,	» 29,244.25
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 28,067.02
Joseph Lenègue & Co., Herstal,	» 25,501.23
Société anonyme des Forges et Ateliers de Construction de Biesme, Bouffioulx,	» 24,580.72
Société anonyme des Ateliers de Construction de Malines, Mechelen,	» 22,667.10

2o. dubbel T-vormige bruggligers; ingek. 4 bilj., als:

	p. 100 KG.	massa
Phoenix, Actien-Gesellschaft, Laar b/Ruhrort,	*f* 9.74	*f* 36,125
Société anonyme de Forges de la Providence, Marchiennes-au-Pont,	7.—	20,250
Achener Hütten-Actien-Verein, Rothe-Erde b/Aachen,	6.77	
Eisenwerk, Völklingen,	6.50	24,487

Walsoorden, 26 Aug.: het onder regelmatig zeewaarts afhalend profiel brengen van den Scharrendam; ingek. 7 bilj., als:

C. Bolier,	te Beuningse,	*f* 16,845
C. Bakker,	» Sliedrecht,	» 13,924
A. v. d. Bank,	» Zaamslag,	» 13,900
J. Tollenaar,	» Nessen,	» 13,810
J. v. Eck,	» Hardinxveld,	» 12,063
A. Vermorken,	» Hoatenisse,	» 11,997
A. de Jong Dz.,	» Neuzen,	» 11,619

Daar laatstgenoemde, staande de besteding, verklaarde, dat zijne berekening foutief was, werd hij, op zijn verzoek, ontheven.

's-Hage, 27 Aug.: de levering van het ijzerwerk enz., benoodigd voor de overkapping van één goederenloods, één overlaadloods en twee locomotiefloodsen, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java (bestek no. 75); ingekomen 12 bilj., als:

Kon. Nederl. Grofsmederij, Leiden,	*f* 13,900
Maatsch. »de IJsel", Kampen,	» 13,828.11
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	» 13,021
Tilburgsche fabriek (Deprez & Co.), Tilburg,	» 12,342
Société de la Biesme, Bouffioulx,	» 12,000
Joseph Lenègue & Co., Herstal,	» 11,980
De Vries Robbé & Co., Gorichem,	» 11,496
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	» 11,186
Société de Malines, Mecheln,	» 11,029
Société Dyle & Bacalan, Parijs,	» 11,000
Kon. fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 10,800
E. H. Begemann, Helmond,	» 10,149

Zwolle, 28 Aug.: 1o. verhooging en verzwaring van de rechter Weteringkade boven de Heerenbrug; 2o. idem idem van den linker Vechtdijk bij Vechterweerd:

	1o.	2o.
H. J. Schrijver, Zwollerkerspel,	*f* 490	*f* 573
A. Blocks, Zwolle,	460	480 massa *f* 920
B. Lammers, Dalfsen,	378	
G. v. Doorn, Hasselt,	398	1148
A. Mulder, Hattem,	451	448
A. Visscher, idem	447	463
H. Hoogeboom, idem	470	890
J. W. Keiser, Dalfsen,		666
H. Rientjes, Heinco,	347 gegund.	
W. Eenkhoorn, Genemuiden,	407	383 gegund.

Diever, 28 Aug.: 1o. het bouwen eener onderwijzerswoning te Diever; 2o. het bouwen eener onderwijzerswoning te Wapse:

	1o.	2o.
J. L. de Vries, Oldeholtpade,	*f* 4195	*f* 2980
J. F. Haveman, Diever,	3887	2327
J. E. Mulder, Noordwolde,	3780	2090
A. T. de Boer, Oudeschoot,	3772	2863
J. Eits Mz., Noordwolde,	3714	2738
A. Niehuis, Hoogeveen,	3662	2890
Firma C. v. d. Plas, Steenwijk,	3548	2554
H. J. Pen, Steenwijkerwold,	3439	2560
J. Nijholt, Wolvega,	*f* 3037	*f* 2734
T. W. v. Eijk, Lippenhuizen,	3445	2778

Voorloopig gegund: perceel 1 aan T. W. van Eijk, perceel 2 aan J. F. Haveman.

Deventer, 28 Aug.: het bouwen eener villa aan den Singel te Deventer, onder beheer van de architecten J. A. Mulock Bouwer en J. ten Zijthoff; ingekomen 16 bilj., als:

E. v. d. Woerd,	te Deventer,	*f* 13,667
B. v. d. Worp,	» idem	» 13,490
A. J. Fiet,	» idem	» 13,425
H. Steenbergen,	» idem	» 13,400
H. Keeteling,	» idem	» 13,109
H. Lammers,	» idem	» 12,938
R. v. d. Spoel,	» idem	» 12,650
G. Hofsten,	» idem	» 12,648
J. Pot,	» idem	» 12,580
H. v. Leusen,	» idem	» 12,510
K. J. Kalt,	» Ureterp,	» 12,479
A. Feberwee,	» Deventer,	» 12,456
H. J. Wittevoen,	» idem	» 12,382
A. J. Markerink,	» idem	» 12,341
W. A. Korteling,	» idem	» 11,979
J. Zandvoort,	» idem	» 11,317

gegund.

Meppel, 28 Aug.: het bouwen van een woonhuis aan den zuidelijken Staatsweg, voor rekening van J. van Veen Ez.; ingekomen 8 bilj., als:

H. Timmer,	te Meppel,	*f* 6789
J. Emmink,	» idem	» 6780
A. Gazelaar,	» idem	» 6300
K. Otten,	» idem	» 6221
B. Geskes,	» idem	» 6200
B. Brantjes,	» idem	» 6198
J. Hesselingen,	» idem	» 5992
J. Wilhaar Jz.,	» idem	» 5800

Oosterhingwerf, 29 Aug.: het maken van 2 bruggen, alsmede van een lijkenhuisje enz., op de algemeene begraafplaats te Hauterwijk; ingek. 8 bilj., als:

S. v. d. Mei,	te Hauterwijk,	*f* 954
W. Brugge,	» Terwispel,	» 898
K. v. Es,	» Oosterwolde,	» 816
O. Mook,	» Donkerbroek,	» 808
J. Luiting,	» Oosterwolde,	» 798
Gebr. Kramer,	» Donkerbroek,	» 793
O. Offringa,	» Hauterwijk,	» 788
W. Wieberdink,	» Oosterwolde,	» 749

gegund.

Hellevoetsluis, 29 Aug.: het herstellen van bruggen te Brielle, onder beheer der genie te Hellevoetsluis; ingekomen 8 bilj., als:

J. Voenenbos,	te Brielle,	*f* 6998
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 6590
J. v. d. Vlugt,	» Rozenburg,	» 6589
J. Kortenhout,	» Brielle,	» 6580
M. L. Voenenbos,	» idem	» 6500
L. de Neef Lz.,	» idem	» 6477
J. Bent,	» idem	» 6449
J. Lagendijk Jz.,	» Nieuwhelvoet,	» 6299
Raming		» 7000

Haarlem, 29 Aug.: het maken van zandophoogingen in het front Leur—Spaarndam; ingek. 5 bilj., als

	boven tarief
T. Boshouwers, Utrecht,	*f* 15 %
C. Hoogendoorn, Giesendam,	14⅞ »
C. J. Hartog, Amsterdam,	13 »
G. A. v. Hattem, Sliedrecht,	11⅞ »
C. Bos Az., Haarlem,	9⅛ »

gegund.

Begrooting 13⅜ boven de prijzen van het tarief.

Gendringen, 29 Aug.: het verbouwen der school te Bredenbroek, onder beheer van den architect G. Rosier Hz.; ingek. 7 bilj., respectievelijk voor *f* 1125.25, *f* 994, *f* 988, *f* 982, *f* 972, *f* 897, en, van A. van Raai, te Ulft, voor *f* 889.99; gegund.

Joure, 29 Aug.: het stichten van een windwatermolen nabij de boerenhuizing, behoorende tot de zathe en landen in huur bij T. S. van der Krieke; ingek. 14 bilj., als:

J. Nijholt,	te Wolvega,	*f* 3464
J. A. v. d. Sluis,	» Gorredijk,	» 3170
D. A. Klaver,	» Drachten,	» 2929
C. de Vroeg,	» Terwispel,	» 2900
R. A. v. d. Veen,	» Joure,	» 2850
T. ten Zijthoff & Zn.,	» Deventer,	» 2800
I. Rosier,	» Warga,	» 2751
A. T. v. d. Veen,	» Terwispel,	» 2627
E. H. v. d. Veen,	» Sondel,	» 2347
IJ. M. de Ree,	» St.-Nicolaasga,	» 2300
D. L. Hoogkamp,	» Follega,	» 2235
J. G. v. d. Molen,	» Jutrijp,	» 2229
K. J. v. d. Schaaf,	» Terhorne,	» 2089
M. J. Visser,	» Heerenveen,	» 1868

gegund.

Dordrecht, 31 Aug.: de levering van de ged. '86 voor den dienst der gemeente benoodigde steenkolen; gegund aan:

Van Nievelt & Co., Dordrecht, Newcastle-kolen	*f* 1.07 p. 100 KG.
Boerkolen	0.458 » Hl.
M. J. Masion & Zonen, gehakte Boer-kachelkolen,	0.54 » »

Neuzen, 31 Aug.: het uitbreken van bestrating, het vervoer van keien en klinkers, het maken van klinkerbestrating enz.; minste inschr. was J. Dieleman Az., te Neuzen, voor *f* 980.

Amsterdam, 31 Aug.: minste inschr. voor de verschillende leveringen aan het departement van koloniën waren:

Hoekhanden, draadnagels, spijkers enz., H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, *f* 406.82;

1000 KG. gek. en 150 KG. engelsch lijnolie, Wed. I. E. de Boer Jr., en Zn., idem *f* 337;

9000 M. divers paklinnen, Ter Horst & Co., Rijsen, *f* 1320;

2500 streng kalfgaren, Goudsche Machinegarenspinnerij, Gouda, *f* 287.50;

Kamfer, teer en pek, De Boer & V. d. Schuyt, Amsterdam, *f* 402;

1000 KG. papier goudronné, Van Gelder Zonen, idem, *f* 132.50;

10,000 KG. raw chloorcalcium, C. F. Fleumer, idem *f* 735;

9800 M. blauw katoen, Ankersmit & Co., Deventer, *f* 4566.80;

17,200 idem, idem, *f* 3491.60;

Ongebleekte katoenen, idem, idem, *f* 4633;

2240 M. blauwe baai, G. Begeers & Zn., Tilburg, *f* 4205.60;

650 laken matsen, I. F. Segers & Zn., Breda, *f* 815.75;

2800 zijden mutseulinten, J. P. Fuchs & Co., Amsterdam, *f* 882;

900 halsdoeken, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, *f* 405;

1700 zijden halsdoeken, H. Lucas, Horst, *f* 3145;

1200 messen met schoede en contour, T. M. v. Grinsven, 's-Heerb, *f* 918;

240 wollen dekens, Gebr. v. Wijk & Co., Leiden, *f* 1421.20;

Verfwaren, De Boer en V. d. Schuyt, Amsterdam, *f* 624;

300 KG. poetskatoen, W. F. Scholten & Zn., Enschedé, *f* 140.87;

Breeuwerk, hennep en horling, J. M. v. d. Lely, Maassluis, *f* 109.40;

Vaatwerk en sloepriemen, C. v. Hoorn stede Obelt, Amsterdam, *f* 447.

Groningen, 31 Aug.: het bouwen van een oven met schoorsteen op het terrein voor de nieuwe vermaelplants van facaliën; minste inschr. was J. L. Toesman, te Groningen, voor *f* 2420.

's-Hage, 31 Aug.: 1o. de riolisering der Atjehstraat; ingek. 20 bilj., als:

H. J. Wijnberg,	te 's-Hage,	*f* 6367
C. de Groot,	» idem	» 5870
H. de Horst,	» Papendrecht.	» 5839
W. F. Raasveld,	» 's-Hage,	» 5650
G. J. v. d. Horst,	» idem	» 5500
A. v. Kekem,	» idem	» 5457
P. v. d. Lee,	» idem	» 5443
C. v. Diest,	» Koudekerk,	» 5375
P. v. Vliet,	» 's-Hage,	» 5275
J. de Bruijn,	» idem	» 5214.85
J. de Haas,	» idem	» 5184
J. C. Dierks,	» idem	» 5180
H. v. Bergen Benegouwen,	» idem	» 5053
P. Kraaijeveld Dz.,	» idem	» 4998
A. L. v. Spanje,	» idem	» 4993
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 4823
C. Wijbrans,	» 's-Hage,	» 4747
J. B. de Swart,	» idem	» 4678
C. de Vreede,	» idem	» 4555
G. Keij,	» Rotterdam,	» 4475

2o. de levering van schoolmeubelen ten behoeve der school in het Kortenbosch; ingek. 16 bilj., als:

H. v. Bergen Benegouwen,	te 's-Hage,	*f* 4999
W. F. Raasveld,	» idem	» 4650
W. F. C. v. d. Grijp,	» idem	» 4190
H. J. Weinberg,	» idem	» 4143
F. P. de Haas,	» idem	» 4069
A. C. Paardekooper,	» idem	» 4000
C. Alkemade,	» Koudekerk,	» 3945
Gebr. Boutman,	» 's-Hage,	» 3926
A. Hendriks,	» idem	» 3825
D. Sizoo,	» idem	» 3780
P. v. Vliet,	» idem	» 3772
C. Groenewegen,	» idem	» 3745
C. Carbijn,	» idem	» 3760
J. L. Werdes,	» idem	» 3657
J. M. Meijsen,	» idem	» 3644
C. v. Diest,	» Koudekerk,	» 3595

Amsterdam, 31 Aug.: 1o. het verplaatsen van de school letter P. van het Karthuizers-

kerkhof naar een terrein aan de Houbrakenstraat; ingekomen 7 bilj., als:

J. J. Kommer,	ƒ 9646
G. Wond,	» 9646
A. Paans,	» 9660
A. Kraai,	» 4774
A. v. Wensveen,	» 4560
P. J. de Jong,	» 4448
R. Repko,	» 4285

2o. het verbouwen van de openbare lagere school no. 26; ingekomen 14 bilj., als:

J. J. Kommer,	ƒ 18,090
H. C. Derks,	» 17,999
H. W. A. Paans,	» 16,980
G. Wond,	» 16,961
A. Paans,	» 16,720
J. v. Reenen,	» 16,665
A. v. Wensveen,	» 16,950
H. J. Haandrikman,	» 16,135
J. P. Ricken,	» 15,994
A. Aalders,	» 15,534
R. Repko,	» 15,285
J. J. Vonkijn,	» 15,149
G. Verweij,	» 14,562
Peters en Enkeldaen,	» 14,500

Leiden, 31 Aug.: 1o. het bouwen van een pakhuis met graansilder, onder beheer van den architect Jacobus van der Heyden; ingek. 12 bilj., als:

J. Vellekoop,	te Zoeterwoude,	ƒ 2200
J. Blanejaar,	» Leiden,	» 1774
M. N. Langenaal,	» idem	» 1696
De Jong en Kooreman,	» idem	» 1694
P. Gestman,	» idem	» 1690
J. de Vos,	» idem	» 1680
J. C. Verhoeven,	» idem	» 1680
H. J. Sloots,	» idem	» 1665
H. P. S. Vorst,	» idem	» 1661.50
J. B. Hoogeveen,	» idem	» 1640
J. Sieraj,	» idem	» 1597
Planjer en Bouwmeester,	» idem	» 1568

gegund.

2o. het bouwen van een woonhuis aan den Zoeterwoudschesingel; ingek. 9 bilj., als:

H. v. d. Wal,	ƒ 4450
J. C. Verhoeven,	» 3750
Planjer en Bouwmeester,	» 3683
M. N. Langenaal,	» 3620
P. Gestman,	» 3600
N. Rink,	» 3549
H. J. Sloots,	» 3524
De Jong en Kooreman,	» 3493
Gebr. Couvée,	» 3150

gegund aan J. C. Verhoeven, voor » 3360

's-Hage, 1 Sept.: het maken van een woongebouw voor den dienst der verlichting op Westerschouwen, bij Haamstede; minste inschr. was H. J. Rouga, te Burg, voor ƒ 9814.

Rotterdam, 2 Sept.: het maken van verschillende gebouwen voor condensors, scrubbers, exhausters, ketels, zuiverkisten, regulateurs, fabriekmeters enz. enz., ten behoeve van de uitbreiding der gemeentegasfabriek a/d. rechter Maasoever; ingekomen 10 bilj., als:

H. J. Nederhorst en C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	ƒ 484,848
A. J. v. Lienit, Amsterdam,	» 479,800
J. J. v. Sluisdam, Dordrecht,	» 451,400
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,	» 447,447
M. L. v. Spanje en C. Meijnen, 's-Hage,	» 419,997
P. G. Winters, Kralingen en C. S. v. Tuverbroek, Rotterdam,	» 417,400
B. Voordenlag Az., Dordrecht,	» 409,300
G. Keij, Rotterdam,	» 407,000
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 389,684
H. Stelwagen, Rotterdam,	» 384,900

gegund.

Leeuwarden, 2 Sept.: het opruimen van ondiepten in provinciale vaarwaters, als:

1o. het kanaal van Gorredijk naar de Kromten; minste inschr. was G. T. Fraanstra, te Veenwouden, voor ƒ 2409;

2o. de Leeuwarder—Harlinger trekvaart; minste inschr. was Y. Dikkerboom, te Oudehaske, voor ƒ 976.

Raamsdonk, 3 Sept.: het bouwen van een woonhuis en annexe schuur, met bijlevering van alle materialen, onder beheer van den bouwkundige W. A. de Jong, te 's-Gravenhain-Kapelle; ingekomen 6 bilj., als:

Kessels, Breda,	ƒ 6810
M. de Jong, 's-Gravenmoer,	» 6670
Th. v. Beek, Raamsdonkveer,	» 6370
J. M. de Jong, Kapelle,	» 5580
J. Kommers, Raamsdonkveer,	» 4859
Wassenberg, Raamsdonk,	» 4849.48

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 12 SEPTEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Sept.

Maastricht, te 12 uren, door het ministerie van financiën, aan het bureau van den provincialen inspecteur der directe belastingen: het bouwen van een plantenhuisje ten behoeve van de ambtenaren der invoerrechten, aan den weg van Sittard naar Weer. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der landgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda.

Dordrecht, te 12 uren, ter secretarie: het verrichten van verfwerk aan verschillende gebouwen, bruggen enz. van de gemeente, met bijlevering der materialen, in 6 perceelen.

Groningen, 's avonds 8 uren, door de architecten D. en D. H. Eldzards, in Het Huis de Beurs: het bouwen eener verdieping op de behuizing, geteekend G 7, aan de A-kerk, alhaar, met bijkomende werken, onder bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen, transporten enz.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect G. Nijhuis, namens K. Takens, in het café De Unie:

1o. het bouwen van een heerenhuis met bovenwoning, op een terrein aan den Ubbo-Emmiussingel, alhaar;

2o. het bouwen van eene sigarenfabriek, op een terrein aan den Coehoornsingel, achter eerstgenoemd perceel.

Inl. bij genoemden architect.

Dinsdag, 15 Sept.

Soestdijk, te 11 uren, door den rentmeester van 's Konings particulier paleis en domein Soestdijk, aan zijn bureau: het doen van in- en uitwendige herstellingen aan het koninklijk paleis en aan den watertoren in het park, benevens het bouwen van een houten parkwachtershuisje aan den ingang van het park. Inl. bij- en aanwijzing door den opzichter Hubertus, te Soestdijk.

Oldemarkt, te 2 uren, door burg. en weth.: het aanleggen van een gedeelte straatweg, ter lengte van 312 M., met de daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen enz. Aanw. te 11 uren.

Woensdag, 16 Sept.

Drachten, te 10 uren, door burg. en weth. van Smallingerland: de vergrooting enz. der school voor meer uitgebreid lager onderwijs, te Drachten. Inl. bij den architect D. Doorsma, alhaar.

Neede, te 12 uren, ten gemeentehuize: het bouwen van eene bergplaats voor brandspuiten.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene school aan de Lijnbaanslaan. Inl. aan het Timmerhuis.

Donderdag, 17 Sept.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. de verhooging van den buitenberm en de reconstructie van het paalscherm en den zoeberm langs het noordelijk gedeelte der Pettemer zeewering, met de uitvoering van eenige daarmee in verband staande werken, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland; alsmede het herstellen van buitengewone stormschade aan den buitenberm van het zuidelijk gedeelte dier zeewering. Raming ƒ 113,000;

2o. het aanleggen van werken tot voltooiing der verdediging van het strand benoorden Petten, behoorende tot de Rijkszeewerken in Noordholland. Raming ƒ 14,470.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Welcker, te Alkmaar.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het beginnen en begrinten van een gedeelte van den Westbuitensingel, het leggen van een vak riool en trottoirbanden in de Emmastraat, en van trottoirbanden in de Sophiastraat;

2o. het maken en leveren van 24 stuks ijzeren ledekanten voor het gemeenteziekenhuis;

3o. het leveren van steenkolen ten dienste van het gemeentehuis, de openbare scholen en het bureau van politie.

Inl. bij den gemeentearchitect 's morgens van 9—12 uren.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth., ten raadhuize aan den Amsteldijk: het bouwen van 2 brandspuithuizen, een aan den Amstelveenschenweg hoek Willemspark, en een aan de Nes aan den Amstel.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur van de gemeentegasfabriek: het maken van een strekdam en het verhoogen van den bestaanden strekdam, langs den Nederrijn, voor de voormalige ijzergieterij, boven de stad. Inl. ten kantore der gasfabriek.

Baardwijk, te 3 uren, door het waterschapsbestuur van den polder Baardwijk, ten raadhuize: het maken van een nieuwen klinkerweg in de Akkersweg, ter lengte van p. m. 300 M. Aanw. te 3 uren.

Finkum, bij T. J. Twijnstra: het aanleggen van een kunstweg (slijkzag, puin en grint) langs den Hijumer-Miedlandsweg, over de strekkende lengte van 2519 M. Inl. bij den architect L. H. Wesselius, te Huizum.

Koudum, bij den gemeesheer W. Visser: het bouwen van een kantoor. Teekening ligt bij den logementhouder Pierema, alhaar. Inl. bij den architect L. Reitsma, te Koudum.

Vrijdag, 18 Sept.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Utrecht. Raming: perceel 1 ƒ 1400, perc. 2 ƒ 1328.

Dordrecht, te 1 uur, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Vier-Polders, in het koffiehuis Koophandel-en-Zeevaart:

1o. het leveren van 1200 M³ grint, op verschillende loeplaatsen;

2o. het vervoer van deze hoeveelheid op de daarbij aangeduide wegen.

Inl. bij Th. Prins, fabriek der Vier-Polders, te Stiedrecht.

Zutfen, te 2 uren, ten raadhuize: het afbreken der gebouwen naast de hoogere burgerschool in de Waterstraat, en het bouwen van eene nieuwe school, alhaar, met de levering van de noodige schoolmeubelen. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 16 Sept., te 11 uren.

Zaterdag, 19 Sept.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van brandstoffen, ged. den winter '85/'86 benoodigd voor de verschillende gemeentelijke inrichtingen.

Leeuwarden, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van 2 nieuwe leerlokalen bij de gemeenteschool no. 10. Inl. bij den directeur der gemeentewerken. Biljetten inzenden 18 Sept., uiterlijk te 5 uren.

Rotterdam, te 3 uren, door het best. der Rotterdamsche Diergaarde, in het Societeitsgebouw: het maken van houten plantenkasten op een terrein in de Diergaarde. Bestek en voorwaarden te bekomen bij de portiers.

Maandag, 21 Sept.

Zutfen, te 11 uren, door het best. van het Diakonichuis der Herv. gemeente (alleen onder leden van die gemeente): de gedeeltelijke verbouwing van het Diakonieweeshuis met aanbehooren. Inl. bij den architect J. Uitenwijk Wz. Aanw. 14 Sept., te 11 uren.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie: het schoonmaken van een gedeelte der ringgracht om het gesticht »de Kruisberg", bij Beusichem. Inl. bij den directeur over den arbeid van het gesticht. Aanw. 16 Sept., te 1½ uren.

Dinsdag, 22 Sept.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van een watertoren en eenige bijbehoorende werken aan het Binthamereinde, ten behoeve der gemeentelijke hoogdruk-waterleiding. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe, alhaar. Aanw. 16 en 18 Sept., te 10 uren. Biljetten inzenden 21 Sept., vóór 3 uren, ten raadhuize.

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteuzen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot dijksverbetering en tot verdediging van den oever van gemelden polder. Aanw. 15 Sept., van 11—1 uur en 18 Sept., van 2—4 uren, samenkomst aan het directiegebouw.

Woensdag, 23 Sept.

Nijmegen, te 10 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur: het verbeteren van het fort bij Pannerden (1e gedeelte), onder beheer der genie te Nijmegen. Raming ƒ 42,000. Aanw. 17 Sept., te 11 uren. Biljetten inzenden 22 Sept., vóór 3 uren, op genoemd bureau.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van baggerwerk in het Scheur, beneden Maasdam, ter verbetering van het vaarwater over het Zuiden, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 16 Sept. Raming ƒ 34,000;

2o. het maken van 3 dwarskribben aan den rechter- en 3 dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeente Wageningen, tusschen de kilometerraaien 47 en 48. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boeree, te Wageningen. Aanw. 16 Sept. Raming ƒ 15,000.

Oldeboorn, te 12 uren, door burg. en weth. van Utingeradeel: het afbreken en uitruimen van de oude- en het maken van eene nieuwe ijzeren ophaalbrug met toebehooren, te Terhorne. Inl. bij den gemeenteopzichter F. Boekstra, te Akkrum. Aanw. 16 Sept.

Donderdag, 24 Sept.

Harnerveld, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het bouwen van eene school met ameublement, aldaar. Inl. bij den gemeenteopzichter. Aanw. 16 Sept., te 2 uren.

Vrijdag, 25 Sept.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van houten beschoeiingen langs het kanaalboord van het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Alleverlaat. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Doesschate, beiden te Leeuwarden. Aanw. 18 Sept. Raming ƒ 1200.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming ƒ 1200. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: het leggen en ingraven van een telegraafkabel onder den grond te Amsterdam. Raming ƒ 1950. Inl. bij den ingenieur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Amsterdam.

Zaterdag, 26 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door burg. en weth. van Bunschoten, aan het lokaal van het prov. best.: het vergrooten en verbeteren van de zeehaven te Spakenburg, gemeente Bunschoten. Inl. bij den opzichter J. J. Spruijt, te Amersfoort. Aanw. 18 en 19 Sept., van 10—2 uren. Raming ƒ 57,000.

Maandag, 28 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 32 perceelen.

Dinsdag, 29 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staats-

spoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 427, het verrichten van grondwerken, het maken van een hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op de halte Vlake. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 17 Sept., te 12 uren.

Bavel, te 3 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur: van de O. L. V. Hemelvaart, in de herberg bij P. van Disseldorp: het bouwen van eene kerk met toren en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen, enz. Inl. bij den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage bij Breda. Aanw. 25 Sept., te 12 uren.

Woensdag, 20 Sept.

Rotterdam, te 1 uur, door het gemeentebestuur: het bouwen van eene school en woning nabij de Boschlaan. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. Donderdag 24 Sept., te 11 uren.

Donderdag, 1 Oct.

Wildervank, te 11 uren, door burg. en weth. van Hoogezand en Wildervank: het leggen van een grintweg, van Wildervank af over Borgercompagnie en Kielwindeweer tot aan den straatweg te Annerveenschekanaal en langs den Kielster zwarteweg tot aan den grintweg naar Hoogezand, in drie perceelen, lang 7084 M. samen. Aanw. 28 Sept., te 11 uren, aanvangende te Wildervank.

Maandag, 5 Oct.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland IJselmonde, nabij de haven van Barendrecht. Raming ƒ 497,000.

Donderdag, 15 Oct.

Te 12 uren, door de chefs van de onderscheidene militaire hospitalen:
1o. de levering ged. '86, van de verschillende behoeften;
2o. het wasschen der linnen, katoenen en wollen goederen van die inrichtingen.

Woensdag, 21 Oct.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van roodkoperen pijpen.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Groningen, 31 Aug.: het bouwen van eene boerenbehuizing met schuur, onder Hoogkerk, aan het Hoemliep, voor E. Germs; ingekomen 20 bilj., als:

P. Wiersinga,	te Groningen,	ƒ 7877
J. de Vries,	» idem	» 7513
H. de Haan,	» idem	» 6997
H. de Vries,	» Niehove,	» 9088
L. Olthof,	» Derkwerd,	» 5990
M. Pehlig,	» Groningen,	» 5843
G. Wolthuis,	» Bedum,	» 5833
S. v. d. Schaaf,	» Leek,	» 5560
H. Vogelzang,	» Oldehove,	» 5547
T. Bos,	» Bedum,	» 5497
T. Bolthuis,	» Groningen,	» 5378
J. Dieters,	» Folksham,	» 5293
H. de Herder,	» Groningen,	» 5287
A. Siekman,	» Hoogkerk,	» 5237
B. Kost,	» Zuidhorn,	» 5224
E. v. d. Laan,	» Scharmer,	» 5165
H. Moorman,	» Bedum	» 5130
M. R. Westra,	» Burum,	» 4995
R. Woldendorp,	» Groningen,	» 4676
W. Woldendorp,	» Stedum,	» 4675

gegund.

Zwartewaal, 31 Aug.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan het houten en leien dak van het kerkgebouw, aldaar; ingek. 9 bilj., als:

J. Hoftijzer,	te Zwartewaal,	ƒ 2773
C. Beukelman,	» idem	» 2493
A. Oostdijke,	» idem	» 2400
J. v. d. Vlugt,	» Rozenburg,	» 2389
C. Oostdijk,	» Heenvliet,	» 2370
R. v. d. Bouwen,	» idem	» 2340
L. de Neef,	» Brielle,	» 2347
J. Bout,	» idem	» 2244
J. E. Tijvelijn,	» idem	» 2200

Hoogeveen, 3 Sept.: 1o. het verrichten van verfwerken aan verschillende gemeentegebouwen; ingekomen 5 bilj., als:

W. Sias,	te Hoogeveen,	ƒ 285
L. M. Goldsteen,	» Meppel,	» 280
J. E. Bakker,	» Beilen,	» 270
A. Naber,	» Smilde,	» 267
R. Beijer,	» Meppel,	» 258

gegund.

2o. de levering van petroleum ten dienste der straatverlichting over 1885/1886; ingekomen 2 bilj., als:

P. v. Velzel en A. B. Kolthoff, ƒ 0.08¼ per liter.

Bij loting aan P. v. Velzen gegund.

Sas-van-Gend, 3 Sept.: het verrichten van eenige veranderingen aan de gemeenteschool; ingek. 4 bilj., als:

B. J. Pauwels,	te Sas-van-Gend,	ƒ 1334
A. Tacq,	» idem	» 1327
B. E. Plaschout,	» idem	» 1324
M. B. de Putter,	» idem	» 1148

gegund.

Purmerend, 4 Sept.: het bouwen van een houten gebouw met gemetselden oven, regenbakken enz., op een terrein in den Houtrakpolder nabij het Noordzeekanaal, onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg; ingek. 14 bilj., als:

M. Noë, Assendelft,	ƒ 2480
F. v. Santo, Koog a/d. Zaan,	» 2277
C. v. Soest, Utrecht,	» 2200
P. J. Neijzen, Monnikendam,	» 1934
J. de Wijs, idem	» 1897
C. Y. Veenis, Assendelft,	» 1840
Jacob Band, Purmerend,	» 1778
J. B. v. d. Putten, Ilpendam,	» 1744
G. Zoetelief, Houtrakpolder,	» 1651
H. W. Duijn, Beverwijk,	» 1577
J. Pias, Purmerend,	» 1568
Jb. de Vries, idem	» 1536
H. Bekebrede, Ilpendam,	» 1480
F. L. v. Looi, Houtrijk-en-Polanen,	» 1299

gegund.

Hoorn, 4 Sept.: het maken van eene geweermakerswerkplaats, een keuken, een badhokaal, een regenbak en een privaatgebouw te Hoorn, onder beheer der genie te Helder; ingekomen 7 bilj., als:

P. Duinker,	te Amsterdam,	ƒ 7967
J. Bierenbroodspot,	» Hoorn,	» 7847
H. Kaldenbach,	» idem	» 7793
M. Kistemaker,	» Sybekarspel,	» 7777
P. J. Blauw,	» Hoorn,	» 7760
R. Lakeman,	» idem	» 7623
N. Brugman,	» Spierdijk,	» 7420

Raming » 8200

Utrecht, 5 Sept.: het vernieuwen en herstellen van schoeiingen en kaaimuren, enz.; ingekomen 4 bilj., als:

R. Barneveld,	te Vreeswijk,	ƒ 5500
P. Leenders,	» Utrecht,	» 4763
E. Scheepbouwer,	» idem	» 4760
J. Krachten,	» idem	» 4697

gegund.

Maassluis, 5 Sept.: het baggeren van p. m. 8200 M³ grond uit den havenmond, aldaar; minste inschr. was A. G. Huyskes, te Hedel, voor ƒ 4199.99.

Krallingenveer, 5 Sept.: het verleggen der visschaal van de Zalmargarenvisscherij; minste inschrijver was G. de Hoog, te Gorichem, voor ƒ 7436.

Os, 7 Sept.: het bouwen van een woonhuis en bijbehoorende werken, voor H. van den Elzen, onder beheer van den architect H. R. Hendriks; ingekomen 3 bilj., als:

F. v. Dinther,	te Os,	ƒ 7262
F. Wagemakers,	» idem	» 6780
M. v. d. Biggelaar,	» idem	» 6390

gegund.

Amsterdam, 7 Sept.: het bouwen van een slachthuis met stal voor varkens, een slachthuis met stal voor paarden en afsluitingen, voor de algemeene slachtplaats in de Staatsnetlanden; minste inschr. waren:

J. P. Bieken & J. Becker Jr., Amsterdam, zonder opgaaf van steenwerk ƒ 167,000
bij gebruik van Duitsche Waalsteen, » 157,000
J. F. Prenzler, Amsterdam,
bij gebruik van Duitsche Waalsteen, » 156,500

Rotterdam, 8 Sept.: 1o. de levering aan de gemeente van 10 ijzeren scheepsboeien; ingek. 11 bilj., als:

De Jongh & Co., Oudewater,	ƒ 3500
Nederlandsche Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 3500
Maatschappij De IJsel, Kampen,	» 3385
Jos. le Jeune Chody, Chenée,	» 3237.43
Maatschappij De Atlas, Amsterdam,	» 3200
Machinenfabriek Delftshaven, Delftshaven,	» 3149
Deprez & Co., Tilburg,	» 2917
Penn en Bauduin, Dordrecht,	» 2890
Ch. Deprez, Jemeppe,	» 2888
Burgerhout & Zn., Rotterdam,	» 2799
L. Smit & Zn., Kinderdijk,	» 2700

2o. de levering van 10 ijzeren schroefankers met kettingen voor idem; ingek. 6 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,	ƒ 3104
Van Rietschoten en Houwens, idem	» 3100
Ch. Deprez, Jemeppe,	» 3010
Nederlandsche Stoombootmaatschappij, Rotterdam,	» 3000
Burgerhout & Zn., idem	» 2898
Deprez & Co., Tilburg,	» 2874

Schiedam, 8 Sept.: het plaatsen van een nieuwen stoomketel en daartoebehoorende werken in den stoomkorenmolen De West; minste inschr. was Casp. Zoetmulder, te Schiedam, voor ƒ 2172.

Zuilen, 8 Sept.: het bouwen van 2 arbeiderswoningen, op terrein no. 7 aan de Noorderhaven, voor A. van Loo, onder beheer van den architect B. Peters; ingek. 13 bilj., als:

G. J. Biljardt,	te Lochem,	ƒ 4880
G. J. Koordeman,	» Zuilen,	» 4368
W. Uiterwijk,	» idem	» 3625
H. L. Haner,	» idem	» 3567
G. J. Grooters,	» idem	» 3496
Gebr. Landeweert,	» idem	» 3474
L. Enerman,	» idem	» 3464
G. Schurink,	» idem	» 3400
H. W. Douwes,	» idem	» 3400
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3397
H. Langenberg,	» idem	» 3359
A. J. Pasman,	» idem	» 3317
G. J. Boezewinkel,	» Brummen,	» 3060

Elbergen, 8 Sept.: het veranderen en vergrooten der openbare lagere school in de buurtschap Rekken, gemeente Elbergen; gegund aan B. H. Blankvoort, Elbergen, voor ƒ 3290.

Loenersloot, 8 Sept.: het verhoogen en verzwaren van een gedeelte van den waterkeerenden ring in het waterschap Holland, Stacht en Voorburg; gegund aan W. van der Tol, te Wilnis, voor ƒ 925.

's-Hage, 9 Sept.: 1o. het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen de Verguide Hand en Maassluis, met eenig rijswerk tot vorming van kopplants; ingekomen 4 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	ƒ 124,800
L. Kalis Kz., idem	» 119,780
A. G. Huyskes, Hedel,	» 99,800
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 94,900

2o het verrichten van baggerwerk op het benedendael der Nieuwe-Merwede, onder de gemeente Werkendam, tusschen de kilometerraaien 113 en 116; ingekomen 4 bilj., als:

A. G. Huyskes,	te Hedel,	ƒ 33,000
G. A. v. Hattem,	» Sliedrecht,	» 32,900
P. A. Bos,	» Gorichem,	» 32,500
A. Volker Lz.,	» Sliedrecht,	» 26,780

Vechel, 9 Sept.: 1o. het bouwen eener onderwijzerswoning met bergplaats en verdere aanhoorigheden; 2o. het bouwen van eene school, hadkamer, privaten enz., voor de Israëlitische gemeente; ingek. 6 bilj., als:

Ph. Verstrijnen,	te Rossem,	ƒ 4733
H. v. Uden,	» Vechel,	» 4600
Gebr. v. d. Struik,	» Oosterwijk,	» 4590
A. Vervoort,	» Vechel,	» 4420
F. Oliviers,	» Gemert,	» 4355
L. Paaps,	» Vechel,	» 4249

Groningen, 10 Sept.: het maken en leveren der schoolmeubelen enz. voor een lokaal in het schoolgebouw aan den Boteringsingel; minste inschr. was T. Y. Jelsma, te Groningen, voor ƒ 408.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 SEPTEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Sept.

Zutfen, te 10 uren, door het kerkbestuur der Israëlietische gemeente, in het gemeentehuis aan de Halterstraat: het bouwen van een lijkenhuis met aanbehooren op de Israëlietische begraafplaats. Inl. bij den architect D. Lipsen, aldaar.

Zutfen, te 11 uren, door het best. van het Diakenieshuis der Herv. gemeente (alleen onder leden van die gemeente): de gedeeltelijke verbouwing van het Diakenieswoonhuis met aanbehooren. Inl. bij den architect J. Uiterwijk Wz.

Appingedam, te 12 uren, door het gemeentebestuur: het leggen van klinkerstraten, samen p. m. 1365 M². Aanw. te 10 uren.

Harlingen, te 1 uur, door burg. en weth.: het uithaggeren van de stadsgrachten, tot eene hoeveelheid van p. m. 14,000 M³.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie: het schoonmaken van een gedeelte der ringgracht om het gesticht „de Kruisberg", bij Deutichem. Inl. bij den directeur over den arbeid van het gesticht.

Buitenpost, door den gemeentearchitect A. Velding: het bouwen van eene burgerwoning in de Buurt, te Buitenpost.

Dinsdag, 22 Sept.

's-Bosch, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van een watertoren en eenige bijbehoorende werken aan het Hinthamercinde, ten behoeve der gemeentelijke hoogdruk-waterleiding. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe, aldaar. Biljetten inzenden 21 Sept., vóór 3 uren, ten raadhuize.

Tiel, te 11 uren, door het bestuur van den Tielschepolder, bij Huibert van Ringelenstein: reparatiën aan den poldershuis in den Lingedijk bij Thedingswaard. Inl. bij den poldermeester H. Philipsen.

Zutfen, te 2 uren, door A. van de Loo: het bouwen van 2 arbeiderswoningen, naast de breidfabriek, aldaar. Bestek ligt ter inzage in De Klok. Inl. bij den architect Peterij. (Herbesteding.)

Neuzen, te 3 uren, door het best. der waterkeering van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen, in het Nederlandsch Logement: het maken van werken tot dijkverbetering en tot verdediging van den oever van gemelden polder.

Woensdag, 23 Sept.

Nijmegen, te 10 uren, op het bureau van den eerstaanwezend-ingenieur: het verbeteren van het fort bij Pannerden (1e gedeelte), onder beheer der genie te Nijmegen. Raming *f* 42,000. Biljetten inzenden 22 Sept., vóór 3 uren, op gemeld bureau.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verrichten van baggerwerk in het Scheur, benoden Maasshuis, ter verbetering van het vaarwater over het Zuiden, een en ander voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming *f* 34,000;

2o. het maken van 3 dwarskribben aan den rechter- en 3 dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeente Wageningen, tusschen de kilometermalen 47 en 48. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Beerse, te Wageningen. Raming *f* 15,000.

Deventer, te 11 uren, door den aannemer W. J. Kolkert: de levering van eene aanmerkelijke partij Fransch wit spiegelglas en glas dubbele dikte, benoodigd voor 12 woonhuizen, gelegen op bouwblok no. 16 der geslooptе vesting, te Deventer.

Rotterdam, te 12 uren, door de civiel-ingenieurs Sijmons en Huiggen: het bouwen van een ontsmettingsoven, ten behoeve van de gemeente Utrecht, op de meestwalt aan de Biltscheveart, aldaar. Inl. bij genoemde ingenieurs.

Maastricht, te 12 uren, door burg. en weth.: het maken der fundamenten voor het gymnasium in de Helmstraat. Inl. op het bureau van publieke werken.

Koog a/d. Zaan, te 12 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur te 't Kalf (Zaandam), in het Stationskoffiehuis: het bouwen eener kerk met toren, pastorie enz. Inl. bij den architect E. J. Margry, te Rotterdam.

Oldeboorn, te 12 uren, door burg. en weth. van Utingeradeel: het afbreken en uitruimen van de oude- en het maken van eene nieuwe ijzeren ophaalbrug met toebehooren, te Terhorne. Inl. bij den gemeentepeachter F. Boekstra, te Akkrum.

Olst, te 5 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene onderwijzerswoning, te Wezepe. Aanw. door den gemeentebouwmeester, te 12 uren.

Enschedé, door den aannemer J. Roodenrijs: het stukadoor- en schilderwerk van 2 scholen en 2 woningen, aldaar, in 2 perceelen.

Donderdag, 24 Sept.

Barneveld, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het bouwen van eene school met aanbleesent, aldaar. Inl bij den gemeentesecretaris.

Arnhem, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de Harmonie: het verbeteren van gebouwen in het fort bij Westervoort. Inl. bij genoemden ingenieur. Raming *f* 3700. Bilj. inzenden 23 Sept., vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur, Kotelstraat 22, aldaar.

Finkum, bij T. J. Twijnstra: het aanleggen van een kunstweg (rijlaag, puin en grint) langs den Hijumer-Miedlandsweg, over de strekkende lengte van 2519 M. Inl. bij den architect L. B. Wesselius, te Huizum.

Ternaard, ten gemeentehuize van Westdongeradeel: het vervoer van 720 stère grint langs de grintwegen in Westdongeradeel.

Vrijdag, 25 Sept.

Maastricht, te 11 uren, door Gedeputeerde Staten van Limburg: het leveren van 40,000 KG. grove, magere steenkolen. Inl. ter prov. griffie.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van houten beschoeiingen langs het kanaalboord van het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Alleverlaat. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en den opzichter Ten Boerschate, beiden te Leeuwarden. Raming *f* 1200.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het herstellen en verbeteren van Rijks-telegraaflijnen in de afdeeling Arnhem. Raming *f* 1200. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten behoeve der Rijkstelegraaf: het leggen en ingraven van een telegraafkabel onder den grond te Amsterdam. Raming *f* 1980. Inl. bij den ingenieur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Amsterdam.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het aanleggen van een weg op het terrein, kadastraal bekend sectie S, no. 5680, aan de Hoefkade, aldaar;

2o. het rioleeren van de Jan-Steen-, Doedijn- en een gedeelte van de Paulus-Potterstraat, aldaar.

Aanw. 21 Sept., van no. 1 te 10 uren, van no. 2 te 11 uren.

Zutfen, te 1 uur, door het bestuur der Algemeene Arbeidersvereeniging: het verbouwen van perceel D no. 121, in de Laarstraat, aldaar, en het inrichten ervan beneden tot winkelhuis en boven tot vergaderzalen. Bestek en teekeningen liggen ter inzage in het café-Groote. Inl. bij den bouwkundige H. A. Eerman. Aanw. 23 Sept., te 11 uren. (Enkel bilj. van inwoners van Zutfen worden aangenomen.)

Zaterdag, 26 Sept.

Beiuward, te 10 uren, door burg. en weth. van Wonseradeel:

1o. het uitdiepen van de vaart naar Eksmorra, lang 800 M.;

2o. het slatten van de vaart naar Kornwerd, lang 2310 M.;

3o. het vernieuwen van den houtenbouw eener loopbrug te Arum en het maken van 6.50 M. walbeschoeiing te Kimswerd.

Aanw. 22 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door burg. en weth. van Bunschoten, aan het lokaal van het prov. best.: het vergrooten en verbeteren van de zeehaven te Spakenburg, gemeente Bunschoten. Inl. bij den opzichter J. J. Spruijt, te Amersfoort. Raming *f* 57,800.

Heerenveen, bij K. W. Wierda: het afbreken eener oude- en wederopbouwen van eene nieuwe schuur met stalling enz., op de zathe bewoond door Jorrit W. Bierma, te Dengjum. Aanw. 22 Sept., te 1 uur.

Maandag, 28 Sept.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 32 perceelen; waarbij: ijzer en staal, ijzerdraad en staaldraad; diverse metalen en soldeersel; koper en koperbeslag; nagels, schroefbouten en houtschroeven; gegoten-ijzeren neuten; puthotting; gereedschappen; hang- en sluitwerk, enz. enz.

Beetsterzwaag, door het gemeentebestuur van Opsterland: het opbreken van den vloer in de voorkamer van het huis in huur bij J. Kuipes, het uitgraven dier ruimte, aanbrengen van luchtrooster en plaatsen van liggers en vloer, enz.

Dinsdag, 29 Sept.

Rotterdam, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, Rijnland en Delfland, in het Gemeenlandshuis: het onderhoud van den Woerker- of Prinsendijk, gelegen onder de gemeente Bodegraven, voor ongeveer 4 jaren, aanvangende met den dag der gunning en eindigende 1 Mei '89. Inl. bij den fabriekklandmeter van Schieland, te Rotterdam. Aanw. 26 Sept., te 11½ uren, beginnende bij het fort te Bodegraven.

Breda, te 11 uren, ten kantore van den rentmeester der domeinen in het rentambt Steenbergen: het leggen van 12,000 M² krammat op den zeedijk van den Prins-Willem-Frederik-Karelpolder.

Alkmaar, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een nieuwen gashouder met gegoten-ijzeren kuip, inhoudende ongeveer 1200 stère, bij de gemeentelijke gasfabriek. Raming *f* 12,000;

2o. het maken van eene fundeering voor dien gashouder, alsmede van eene beschoeiing en eene heining rondom het daarvoor bestemde terrein. Raming *f* 6480.21.

Teekeningen ter inzage bij den directeur der gasfabriek. Aanw. 23 Sept.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 427, het verrichten van grondwerken, het maken van een hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op de halte Vlake. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda.

Bavel, te 3 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur: van de O. L. V. Hemelvaart, in de herberg bij P. van Disselhorst: het bouwen van eene kerk met toren en bijbehoorende werken, het bijleveren van alle materialen, enz. Inl. bij den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage bij Breda. Aanw. 25 Sept., te 12 uren.

Woensdag, 30 Sept.

Ierseke, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de consistoriekamer: het afbreken van den toren met toebehooren op de Herv. kerk, aldaar, het restaureeren van de kap dier kerk, en het aan-

brengen van een plafond en bijbehorende werken. Inl. bij den architect J. H. Bannink, te Goes. Aanw. 21 Sept., van 12—1 uur.

Rotterdam, te 1 uur, door het gemeentebestuur: het bouwen van eene school en woning nabij de Boschlaan. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw. 24 Sept., te 11 uren.

Donderdag, 1 Oct.

Wildervank, te 11 uren, door burg. en weth. van Hoogezand en Wildervank: het leggen van een grintweg, van Wildervank af over Bergercompagnie en Kielwindeweer tot aan den straatweg te Annerveenschekanaal en langs den Kielster zwarteweg tot aan den grintweg naar Hoogezand, in drie perceelen, lang 7084 M. samen. Aanw. 28 Sept., te 11 uren, aanvangende te Wildervank.

Scheveningen, te 3 uren, door den architect A. van Ameyden van Duym Dz., op de villa «Duinoord", Van-Stolkweg no. 6: het bouwen van een stal, koetshuis, koetswoning enz. op de buitenplaats «Duinoord", aan den Van-Stolkweg in het Scheveningsche Park, aldaar. Inl. bij genoemden architect, Schiedamschesingel 65, te Rotterdam. Aanw. 25 Sept., te 2½ uren.

Vrijdag, 2 Oct.

Binnen-Moerdijk, te 10 uren, door het waterschapsbestuur van den Royalepolder, bij Js. Sprangers: de levering van 20,000 bos rijs, 2000 bos palen en 2000 bos latten.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. de verbouwing van het post-en-telegraafgebouw te Maastricht, en het daarbij aantrekken en verbouwen van het aangrenzend perceel A 2717. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter bij de landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Aanw. 25 Sept., te 1½ uren. Raming *f* 2100;

2o. het verbouwen van het postgebouw te Briele, ten behoeve van den vereenigden post- en telegraafdienst, aldaar, alsmede het onderhouden en herstellen van dit gebouw, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 25 Sept., te 11 uren. Raming *f* 2100.

Maandag, 3 Oct.

Kampen, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het instructiebataljon, op het bureau van den commandeerenden officier: de levering gest. '86, van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van schakots, galons en passement.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den directeur van 's Rijks central-magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van kleeding en uitrustingstukken, ten dienste der korpsen van het leger.

Harderwijk, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het koloniaal werfdepôt: de levering van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van galon en passement.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland Ibelmonde, nabij de haven van Barendrecht. Raming *f* 497,000. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, aldaar. Aanw. 24 en 26 Sept., te 9 uren, aan de Barendrechtsche haven.

Donderdag, 6 Oct.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bedek no. 428, het afbreken van het bestaande en het maken van een nieuw reservoirgebouwtje op het station Buitenpost. Inl aan het centraalbureau en bij den sectie-ingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen. Aanw. 29 Sept., te 11 uren.

Woensdag, 7 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste van het kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede:

1o. het leveren en plaatsen van keer-, aanvaar- en meerpalen enz., bij de schutsluis te Nichtevecht. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming *f* 4535. Aanw. 30 Sept., te 12 uren;

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis bij Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kemper, mede te Utrecht. Raming *f* 6080. Aanw. 30 Sept., te 11 uren, samenkomst aan de directiekeet, te Vreeswijk.

Maandag, 12 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den Oudelandschen zeedijk aan de midzijde van Goedereede. Aanw. 5 Oct. Raming *f* 5000.

Donderdag, 15 Oct.

Te 12 uren, door de chefs van de onderscheidene militaire hospitalen:

1o. de levering gest. '86, van de verschillende behoeften;

2o. het wasschen der linnen, katoenen en wollen goederen van die inrichtingen.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Localaalspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 8, het leveren van eikenhout voor wissels. Inl. bij den hoofdingenieur K. B. van Brederode, te Apeldoorn.

Woensdag, 19 Oct.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van roodkoperen pijpen.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Grootegast, 9 Sept.: voor de verschillende aanbestedingen waren minste inschrijvers:

1o. het bouwen van eene nieuwe school te Doezum; J. Holthuis en Schreuder, te Zuidbroek, voor *f* 7009.

2o. het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning te Sebaldeburen; dezelfde, voor *f* 2829.

3o. de verandering aan de school te Grootegast; K. A. van der Veen, te Drachten, voor *f* 1563.

4o. idem te Lutjegast; J. Holthuis en Schreuder, te Zuidbroek, voor *f* 1499.

5o. idem te Strobos; W. Boersema, te Strobos, voor *f* 1373.

6o. idem te Opende (O); D. Oosterhaan, te Drachten, voor *f* 1687.

7o. idem te Opende (W); Holthuis en Schreuder, te Zuidbroek, voor *f* 1277.

8o. idem te Sebaldeburen; Klaas Bijkstra, te Grijpskerk, voor *f* 1189.

In massa Holthuis en Schreuder, te Zuidbroek, voor *f* 19,443.

Nijmegen, 10 Sept.: het bouwen van eene arbeiderswoning, voor rekening van R. van Dijk; ingekomen 10 bilj., als:

A. Meuleman,	te Bemmel,	*f* 2200
J. E. Lamers,	» Oosterhout,	» 1943
A. v. 't Hullenaar,	» Bemmel,	» 1897
E. v. Dielen,	» idem	» 1807
Van Praalen,	» idem	» 1800
W. Kennen,	» idem	» 1765
H. Stoffels,	» idem	» 1764
W. Pere,	» idem	» 1754.93
C. Ermens,	» idem	» 1753.93
Willemsen,	» Vossebelt,	» 1709

gegund.

Utrecht, 11 Sept.: het bouwen van 4 paviljoens, met een gebouw voor waterbezorging, op het landgoed «Veldwijk", te Ermelo, onder beheer van den architect E. G. Wentink, te Schalkwijk; ingek. 16 bilj., als:

J. Schoenmeijer & A. Koolhaalder,	te Rotterdam,	*f* 77,799
J. v. Burk, Oosterbeek en W. Wissing,	» Arnhem,	» 74,535
K. J. Ruijsch v. Duchteren,	» Utrecht,	» 71,277
T. v. Vloten,	» idem	» 71,276
C. J. C. Hoogendijk,	» Gouda,	» 71,400
S. v. Soest,	» Mijdrecht,	» 70,100
J. de Boer en E. Groeninx,	» Steenwijk,	» 69,997
A. C. Vink,	» Utrecht,	» 69,442
C. Eijsvogel,	» Aarlanderveen,	» 68,443
H. Vermeer,	» Utrecht,	» 67,550
W. A. G. Jansen,	» idem	» 66,600
M. de Lange,	» Harderwijk,	» 65,900
Ph. Verteuggen,	» Waddinxveen,	» 65,820
E. v. Aken,	» Harderwijk,	» 65,500
H. Timmer,	» Meppel,	» 65,250
J. de Lange,	» Amsterdam,	» 64,750

's-Hage, 11 Sept.: het onderhouden en herstellen van het post-en-telegraafgebouw te Raamsdonk, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Juli '89; ingekomen 3 bilj., als:

W. Franssen,	te Geertruidenberg,	*f* 535
Th. Kleyn,	» Raamsdonk,	» 519
Gebr. J. en N. Klemmers,	» idem	» 515

Leeuwarden, 11 Sept.: het offenen der bermen, het maken van een voetpad en het beplanten van het gedeelte Rijksweg Tusschen Beetgumermolen—Beetgum; ingekomen 9 bilj., als:

L. Zandstra,	te Lemmer,	*f* 2190
C. S. Reisma,	» Beetgumermolen,	» 1899
H. Keizer,	» Leeuwarden,	» 1828
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 1820
E. L. Brouwers,	» Franeker,	» 1789
A. J. v. d. Meij,	» Berlikum,	» 1742
G. Anema,	» Midlum,	» 1736
P. D. Wijjer,	» Oudehaske,	» 1500
Y. T. v. d. Veer,	» Marssum,	» 1388

Groningen, 11 Sept.: 1o. het verwijden van de invaart der haven in het Boerdiep, te Groningen; ingek. 8 bilj., als:

M. Boersema,	te Warfhuizen,	*f* 2980
R. de Jong,	» Groningen,	» 2490
J. N. Kruizinga,	» idem	» 2490
A. Pastoor,	» Stedum,	» 2300
R. Pathuis,	» Garnwerd,	» 2230
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 2229
H. de Herder,	» Groningen,	» 2243
S. Meijers,	» Bedum,	» 1926

2o. het verdiepen van een gedeelte der haven in het verbindingskanaal Damsterdiep—Boterdiep, te Groningen; ingek. 12 bilj., als:

M. Boersema,	te Warfhuizen,	*f* 6300
G. C. M. Rottinghuis,	» Delfzijl,	» 5395
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 5296
R. de Jong,	» idem	» 5180
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 5000
A. Schreuder Jr.,	» Groningen,	» 4998
T. Croon,	» idem	» 4850
J. v. d. Berg c.s.,	» Uithuizen,	» 4800
G. Wolthuis,	» Bedum,	» 4750
A. J. Benninga,	» idem	» 4646
R. J. Dijkstra,	» Kollum,	» 4468
A. Pastoor,	» Stedum,	» 4436

Rotterdam, 12 Sept.: het bouwen van een winkelhuis met magazijn enz., voor J. J. Krüling, onder beheer van den architect P. W. Schrauwen; ingek. 5 bilj., als:

Krüller de Gem,	te Rotterdam,	*f* 16,372
G. J. v. Tussenbroek,	» idem	» 15,000
M. Seelen,	» idem	» 14,994
G. A. J. Gouverneur,	» idem	» 14,872
A. de Haan,	» Kralingen,	» 13,859
Ilansing		» 13,749

Utrecht, 12 Sept.: het aanleggen van rioleeringen en bestratingen op verschillende plaatsen in de gemeente; ingek. 11 bilj., als:

G. Beesser,	te Utrecht,	*f* 10,999
H. M. de Kof,	» idem	» 10 434
W. A. G. Jansen,	» idem	» 10 290
J. Fruitier,	» idem	» 10 237
W. H. de Haan,	» Elst,	» 9 690
R. Pins,	» Utrecht,	» 9,347
J. de Vos,	» idem	» 9,521
H. Vermeer,	» idem	» 9,280
E. Scheepbouwer,	» idem	» 9 137
J. Krachten,	» idem	» 8,958
P. Leenders,	» idem	» 8,836

gegund.

Amsterdam, 12 Sept.: de levering van composities- en roodkoperen spijkers aan het departement van Marine; minste inschr. waren Van den Berg & Co., te Amsterdam, voor *f* 1811.25.

Assen, 12 Sept.: het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen van het huis van M. C. Lezer, aan de Oude-Groningerstraat, aldaar; ingekomen 5 bilj., als:

J. Broekema,	te Assen,	*f* 2374
J. Lamberts & Co.,	» idem	» 2079
A. de Vries,	» idem	» 2030
Jalving en Smallenbroek,	» idem	» 1947
Winters en Diehlman,	» idem	» 1689

gegund.

Ierseke, 12 Sept.: het bouwen van eene kerk voor de oud-Gereformeerde gemeente, onder beheer van den architect J. Hage; ingekomen 6 bilj., als:

L. v. Veere,	te Kruiningen,	*f* 3500
P. Brokkers,	» Kapelle,	» 3405
J. G. Essenberg,	» Ierseke,	» 3121
J. v. Willigen,	» idem	» 3090.10
F. W. v. d. Bouwen,	» Ouddorp,	» 2900
A. Marteijn,	» Kruiningen,	» 2700

Maastricht, 14 Sept.: het bouwen van een plantsoentje ten behoeve van de ambtenaren der invoerrechten, aan den weg van Sittard naar Weer; ingekomen 3 bilj., als:

G. Beckers,	te Sittard,	*f* 3340
P. J. Ubachs,	» Nieuwstadt,	» 3045
J. Landij,	» Sittard,	» 2899

Groningen, 14 Sept.: het bouwen eener verdieping op de behuizing G 7, achter de A-kerk te Groningen, in eigendom toebehoorende aan M. Kick, onder beheer van de architecten D. en D. H. Edards; ingekomen 11 bilj., als:

D. Janssen,	te Groningen,	*f* 4358
J. Ibelings,	» idem	» 4268
E. W. Wietzema,	» idem	» 3889
G. P. v. Erp,	» idem	» 3887
D. S. Doldens,	» idem	» 3859
H. J. Walker,	» idem	» 3749
R. Hovingh,	» idem	» 3586
H. Meijer,	» idem	» 3466
H. Scheltens,	» idem	» 3325
J. H. Muller,	» idem	» 3275
E. Peters,	» idem	» 3265

gegund.

Dordrecht, 14 Sept.: het verrichten van verfwerk aan verschillende gebouwen, bruggen enz. der gemeente, met bijlevering van materialen:

Perceel 1 ingekomen 4 bilj., als:

G. v. Altena,	*f* 480
Wed. J. Ek & Zn.,	» 290.80
N. Korthals,	» 250
Firma Wed. B. Eldes,	» 165.50

Perc. 2 ingek. 11 bilj., als:

G. v. Altena,	*f* 230
Wed. J. Ek & Zn.,	» 158,75
N. Korthals,	» 156
F. C. v. Heck,	» 149
W. Stiegelis,	» 139
G. Winkster,	» 132
A. P. Verweij,	» 123.40
Firma Wed. B. Eldes,	*f* 123
C. Medeom,	» 108
W. M. Hoeks,	» 94
H. L. Koning,	» 92

Perc. 3 ingekomen 8 bilj., als:

G. v. Altena,	*f* 437
A. P. Verweij,	» 360
G. Winkster,	» 319
Wed. J. Ek & Zn.,	» 316.40
W. Stiegelis,	» 312
N. Korthals,	» 296
F. C. v. Heck,	» 263
C. Medeom,	» 248

Perc. 4 ingek. 7 bilj., als:

G. v. Altena,	*f* 496
F. C. v. Heck,	» 360
N. Korthals,	» 315
G. Winkster,	» 290
W. Stiegelis,	» 284
Wed. J. Ek & Zn.,	» 273
A. P. Verweij,	» 244.27

Perc. 5 ingekomen 5 bilj., als:

P. Förster Herwijnen,	*f* 915
G. v. Altena,	» 380
A. P. Verweij,	» 242
N. Korthals,	» 183
Firma Wed. B. Eldes,	» 126.75

Perc. 6 ingek. 3 bilj., als:

G. v. Altena,	*f* 350
A. P. Verweij,	» 329.35
N. Korthals,	» 188

Groningen, 14 Sept.: het bouwen van eene heerenbehuizing met boerenwoning en een sigarenfabriek, ten dienste van K. Talens, onder beheer van den architect G. Nijhuis:

	Behuizing	Fabriek	Massa
J. Daverman,	*f* 17,438	*f* 7225	*f* 24,663
H. Kiel,	15,490	6480	21,970
J. H. Muller,	16,045	5724	21,769
E. Peters,	15,997	5691	21,688
H. Scheltens,	15,325	6280	21,605
E. W. Wietzema,	15,346	6132	21,478
J. Ibelings,	15,549	5849	21,249
G. Meulink,	15,356	5681	20,943
E. Berkenbosch,	15,390	5500	20,890
R. de Jong,	15,467	5620	20,870
D. Dooijes,	14,690	5721	20,400
J. Haupt,	14,943	5353	20,376
J. E. Tiesman,	15,047	5087	20,134
G. P. v. Erp,	14,985	5147	20,132
A. Schreuder,	14,874	5326	20,045
P. Hendriks,	14,797	4993	19,790
T. H. Jelsma,	14,176	5348	19,524
H. Janssen,	13,773	5302	19,115
D. Dalmolen,	13,888	4598	18,836
R. Hovingh,		5273	
H. Meijer,		4860	

In massa gegund aan D. Dalmolen.

Hoogeveen, 15 Sept.: het vernieuwen van het rieten dak van één- en de herstelling der rieten daken van 2 andere tolhuizen op den straatweg van Hoogeveen naar Koevorden; ingek. 3 bilj., als:

W. R. ter Stege,	te Hoogeveen,	*f* 147
A. Niehues,	» idem	» 145
J. Scholtemeijer,	» idem	» 103.80

gegund.

Soestdijk, 15 Sept.: 1o. herstellingen in- en uitwendig aan het koninklijk paleis; 2o. herstelling aan den watertoren; 3o. het maken van een wachtershuisje aan den ingang van het park; ingek 14 bilj., als:

J. G. Maatkamp,	*f* 66,000
H. Schadewijk,	» 37,000
J. Bijlard,	» 34,000
N. v. Weersen,	» 33,790
P. Andriessen,	» 31,838
A. Keers,	» 31,800
G. C. Kerkhof,	» 29,529
W. v. Willigenburg,	» 29,000
T. Kaelewijn,	» 28,500
W. A. G. Janssen,	» 28,380
J. D. T. v. d. Veen,	» 28,260
J. A. v. Straaten,	» 27,800
Fr. H. Josef,	» 25,300
W. v. Doornik,	» 24,986

Oldemarkt, 15 Sept.: het aanleggen van 312 M. straatweg; aannemer K. Dijkstra, te Oldemarkt, voor *f* 1082.

Rotterdam, 16 Sept.: het bouwen van eene school aan de Lijnbaanshan; ingekomen 14 bilj., als:

P. A. A. v. Regenmorter, Rotterdam,	*f* 39,500
J. de Puij, idem	» 37,980
H. Seelen, idem	» 37,430
L. de Neef, Briele,	» 35,900
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 35,490
W. G. C. Hilkes, Rotterdam,	» 34,960
J. Schoenmeijer en A. K. Koolhaalder, idem	» 34,540
C. J. v. Tussenbroek, idem	» 34,270
A. Looijmans, idem	» 33,499

H. J. Dupont, Rotterdam,		ƒ 31,079
H. J. Heiman & Zn., idem		» 32,888
Th. L. Kanters, idem		» 32,276
J. A. N. Lucas, Lagerwaltwe,		» 31,790
P. G. Winters, Kralingen,		» 31,654

gegund.

Drachten, 16 Sept.: de vergroting der school voor meer uitgebreid lager onderwijs; ingek. 7 bilj., als:

H. Hendriks,	te Drachten,	ƒ 788
D. Beek,	» idem	» 784
J. v. Manen,	» idem	» 747
J. Wibbelink,	» idem	» 727
S. Kijlstra,	» idem	» 717
Pieter Vonk,	» Ureterp,	» 662
D. Oosterbaan Cz.,	» Drachten,	» 629

gegund.

Arnhem, 17 Sept.: het maken van een strekdam en het verhoogen van den bestaanden strekdam, langs de rivier den Neder-Rijn, voor de voormalige ijzergieterij boven de stad, ten dienste der gasfabriek; ingek. 7 bilj., als:

R. Geertsen,	te Arnhem,	ƒ 4643
Th. v. d. Bogaard,	» Leeuwen,	» 4400
J. H. Buijnck,	» Panneerden,	» 3864
A. Kraaijeveld,	» Sliedrecht,	» 3750
J. H. v. Bronckhuijk,	» Lobit,	» 3740
F. E. Terwindt,	» Panneerden,	» 3595
G. J. Mol,	» Kollenburg,	» 3508

gegund.

Haarlem, 17 Sept.: 1o. de verlenging van den buitenboom en de reconstructie van het paalschoren en den voorboom langs het noordelijk gedeelte der Pettemer zeewering, met het verrichten van eenige daarmee in verbandstaande werken; alsmede het herstellen van buitengewone stormschade aan den buitenboom van het zuidelijk gedeelte dier zeewering; minste inschr. was C. Bos Az., te Dordrecht, voor ƒ 102,980;

2o. het aanleggen van werken tot voltooiing der verdediging van het strand benoorden Petten; minste inschr. was J. Oldenburg, te Bergen, voor ƒ 11,440.

Breda, 17 Sept.: 1o. het beplanten en begrinten van een gedeelte van den Oost-buitensingel, het leggen van een vak riool en trottoirbanden in de Essenstraat en van trottoirbanden in de verlengde Sophiastraat; ingek. 3 bilj., als:

G. v. d. Sande,	te Breda,	ƒ 1955
Th. Kessel,	» idem	» 1897
J. C. v. Maaren,	» 's-Prinsenhage,	» 1875

2o. het maken en leveren van 24 stuks ledekanten voor het gemeente-ziekenhuis; ingek. 9 bilj., als:

J. M. Spierenburg,	te Heusden,	ƒ 385
R. Marbais,	» Breda,	» 367.50
J. F. Snelders,	» idem	» 364.50
L. v. d. Linden,	» idem	» 345
W. Jonkers,	» Dordrecht,	» 339.38
J. Haksteen,	» idem	» 335
J. Molenschot	» Teteringen,	» 332.40
A. H. Knibbelaar,	» Breda,	» 325
C. Th. Bank	» idem	» 324

3o. het leveren van steenkolen voor het gemeentelijk, de openbare scholen en het bureau van politie; ingek. 4 bilj., als:

		per HL.
M. v. d. Jagt,	te Breda,	ƒ 0.65
J. Stoop,	» idem	» 0.57
L. J. Staal	» idem	» 0.56 89/100
C. M. Wouters,	» idem	» 0.53 85/100

Zutfen, 18 Sept.: het afbreken van 2 woningen, en het bouwen van een nieuwe school met de levering van al het benoodigde roeubaar, in 2 perceelen en in massa:

	perc. 1	perc. 2	Massa
H. J. Fossem, Zutfen,	ƒ 28,000	ƒ 2750	
W. Okkes, Zevenaar,	25.888		
H. J. te Siepe, Wintersw.	25.670	1900	
G. J. Koordeman, Zutfen	25.100	2089	
C. ter Haar, Winterswijk,	24,980	1890	ƒ 26,767
A. J. Uijterwijk, Zutfen,	24,780		
J. B. Ruijsink, idem	24,444		
H. G. Brouwer, Stiens,	24,440		
H. W. Douwes, Zutfen,	24,200	2150	
A. Klunderman, Brummen,	23,549	3199	
G. J. Biljardt, Lochem,	23.445	2387	
J. Hoesling Meppel,	22,390	2314	
Firma de Wed. Carnuiggelt & Zn., Brummen,	22,130		
K. J. Kalt, Ureterp,	21,088	2115	23,203
C. J. Haijtink, Zutfen,		2743	
J. Bouger, Apeldoorn,		2350	
L. Nijland, Zutfen,		2299	
J. A. Garvelink, idem		2275	
J. C. Carmiggelt, Brummen,		2250	
A. J. v. Werven, Apeldoorn,		2222.22	
L. Eterman, Zutfen,		2190	
A. J. Pasman, idem		2163	
G. Schurink, Zutfen,	perc. 2	ƒ 2151	
H. L. Hamer, idem		2057	
B. G. Landoweert, idem		2009	
H. Langenberg, idem		1999	
G. J. Boezewinkel, Brummen,		1884	

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 26 SEPTEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 Sept.

Zwolle, te 10 uren, in het café-Van Hille: het verrichten van eenige grondwerken aan 4 bouwkkers, op de Assendorper Laue, te Zwolle. Inl. bij de architecten W. en F. C. Koch.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van verschillende benoodigdheden, in 15 perceelen, als: ijzer; staaldraad; klinknagels, houtschroeven, spijkers enz.; rood- en geelkoper; gereedschappen, raamschaiven en schuurlinnen; blik, lood, zink en tinsoldeer, enz. enz.

Middelburg, te 1 uur, door den directeur der registratie en domeinen: het leggen van 23,000 M² wintermat en 2000 M² zomermat, op den zeedijk van den Vergaertpolder nabij Filippine. Bilj. inzenden voor 12 uren, bij genoemden directeur.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 32 perceelen; waaraij: ijzer en staal, ijzerdraad en staaldraad; diverse metalen en soldeersel; koper en kopersoldeer; nagels, schroefbouten en houtschroeven; gegoten-ijzeren neuten; putketting; gereedschappen; hang- en sluitwerk, enz. enz.

Amsterdam, te 2 uren, door het Koninklijk Zoölogisch Genootschap »Natura Artis Magistra": het bouwen van eene bergloods op een terrein tegenover het Rijndok-entrepôt, aldaar. Inl. bij de architecten G. B. Salm en A. Salm G.Bz., aldaar.

Groningen, 's avonds 8 uren, door D. Lovie (firma A. J. Drilsma, in de Heerestraat), in het koffiehuis van M. Prins: eene aanzienlijke verbouwing van zijn winkelhuis in de Heerestraat F. no. 329, met bijlevering der materialen enz. Bilj. inzenden ten kantore van den architect N. W. Lit, aldaar.

Leeuwarden, bij den aar. timmerman J. Ruitenschild: het verven van 12 nieuwe woningen in de Houtstraat, aldaar, in 2 perceelen.

Beetsterzwaag, door het gemeentebestuur van Opsterland: het afbreken van den vloer in de voorkamer van het huis in huur bij J. Kiejes, het uitgraven dier ruimte, aanbrengen van luchtrooster en plaatsen van liggers en vloer, enz.

Dinsdag, 29 Sept.

Rotterdam, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, Rijnland en Delfland, in het Gemeenlandshuis: het onderhoud van den Wieriker- of Prinsendijk, gelegen onder de gemeente Bodegrave, voor ongeveer 4 jaren, aanvangende met den dag der gunning en eindigende 1 Mei '89. Inl. bij den fabrieklandmeter van Schieland, te Rotterdam.

Breda, te 11 uren, ten kantore van den rentmeester der domeinen in het rentambt Steenbergen: het leggen van 12,000 M³ krammat op den zeedijk van den Prins-Willem-Frederik-Karelpolder.

Harmerwoude, te 11 uren, ten gemeentehuize van Dantumadeel: het bouwen van een brandspuithuisje te Veenwouden.

Alkmaar, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het maken van een nieuwen gashouder met gegoten-ijzeren kuip, inhoudende ongeveer 1200 steren, bij de gemeentelijke gasfabriek. Raming ƒ 12,600;

2o. het maken van eene fundeering voor dien gashouder, alsmede van eene beschoeiing en eene heining rondom het daarvoor bestemde terrein. Raming ƒ 6460.21.

Teekeningen ter inzage bij den directeur der gasfabriek.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 427, het verrichten van grondwerken, het maken van een hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op de halte Vlake. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Benske, te Breda.

Bavel, te 3 uren, door het R.-K. parochiaal kerkbestuur: van de O. L. V. Hemelvaart, in de herberg bij P. van Disseldorp: het bouwen van eene kerk met toren en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen, enz. Inl. bij den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage bij Breda.

Woudsend: het bouwen van een boerenhuizing te Smallebrugge, bij Woudsend, voor D. de Boer, te Hommerts. Inl. bij P. Postma, te Woudsend.

Woensdag, 30 Sept.

Slijk-Ewijk, te 10 uren, namens Baron Van Boetzelaer, bij W. Brouwissen: het maken van 1455 M³ bleeslaag, het onder profiel opmaken van het pak- en beslagwerk, met bijlevering van 200 M³ puin en 200 last steenbazalt.

Oosterhout, te 11 uren, door den architect A. Verlegh (te Breda), in het Hôtel-Hildebrand: het bouwen eener concertzaal. Inl. bij genoemden architect.

Ierseke, te 12 uren, door kerkvoogden der Herv. gemeente, in de consistoriekamer: het afbreken van den toren met toebehooren op de Herv. kerk, aldaar, het restaureeren van de kap dier kerk, en het aanbrengen van een plafond en bijbehoorende werken. Inl. bij den architect J. H. Hamink, te Goes.

Goor, te 12½ uren, door het bestuur van de Groote Sociëteit, in het café-Neuf: het bouwen van een sociëteitgebouw met concertzaal enz., op een terrein aan het Stationsplein. Inl. bij den architect J. C. Meijer, aldaar. Aanw. te 11½ uren.

Rotterdam, te 1 uur, door het gemeentebestuur: het bouwen van eene school en woning nabij de Boschlaan. Inl. aan het Timmerhuis.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een ijzeren bak op het terrein der gemeentelijke meetplaats. Inl. bij den gemeentearchitect. Aanw. 28 Sept., te 10 uren.

Donderdag, 1 Oct.

Wildervank, te 11 uren, door burg. en weth. van Hoogezand en Wildervank: het leggen van een grintweg, van Wildervank af over Borgercompagnie en Kiebwadeweer tot aan den straatweg te Annerveenschekanaal en langs den Kiebster zuarteweg tot aan den grintweg naar Hoogezand, in drie perceelen, lang 7084 M. samen. Aanw. 28 Sept., te 11 uren, aanvangende te Wildervank.

Steeg (gem. Rielen), te 1 uur, door den architect Brink Evers (te Elsloo), in Het Wapen van Athene:

1o. het afbreken en wederopbouwen van eene bouwschuur c. a.;

2o. het aanbrengen van eene etage c. a. op het woonhuis — beiden aldaar, met de levering der benoodigde materialen.

Aanw. 28 Sept., te 1 uur. Biljetten inzenden vóór 12 uren, bij genoemden architect.

Winterswijk, te 2 uren, door J. H. Willink, in de sociëteit De Zendracht: het bouwen van eene villa, aan de Slatsweg, aldaar. Inl. bij den architect D. Lijsen. Aanw. 28 Sept., te 2½ uren.

Haarlem, te 3 uren, door burg. en weth.: het leggen van een riool van Portland-cement, het maken van bestratingen, het zetten van kophagen en kantdeelen in de Leidschestraat. Inl. aan het bureau van gemeentewerken. Raming ƒ 2960.

Scheveningen, te 3 uren, door den architect A. van Anrooden van Duyn Dz., op de villa »Duinoord", Van-Stolkweg no. 6: het bouwen van een stal, koetshuis, koetsierswoning enz. op de buitenplants »Duinoord", aan den Van-Stolkweg in het Scheveningsche Park, aldaar. Inl. bij genoemden architect, Schiedamschesingel 65, te Rotterdam.

Schoonhoven, door het gemeentebestuur: de levering van p. m. 100 stère middelsoort gebrande grint en p. m. 60 stère grintzand.

Vrijdag, 2 Oct.

Binnen-Maasdijk, te 10 uren, door het waterschapsbestuur van den Rivaldepolder, bij Js. Sprangers: de levering van 20,000 bos rijs, 2000 bos palen en 2000 bos latten.

Grootegast, te 10 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe school en eene onderwijzerswoning te Schaddeburen, alsmede het verbouwen van de schoolgebouwen te Grootegast, Lutjegast, Streohuis, Opende en Schaddeburen. Aanw. 1 Oct., te 9 uren, beginnende bij de school te Schaddeburen. (Herbesteding.)

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. de verbouwing van het post-en-telegraafgebouw te Maastricht, en het daarbij aantrekken en verbouwen van het aangrenzend perceel A 2717. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den bouwopzichter bij de landsgebouwen J. J. G. Rinkes, te Breda. Raming ƒ 2100;

2o. het verbouwen van het postgebouw te Brielle, ten behoeve van den vereenigden post- en telegraafdienst, aldaar, alsmede het onderhouden en herstellen van dit gebouw, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Raming ƒ 2100.

Abkoude, te 1 uur, door burg. en weth. der gemeente Abkoude—Baambrugge, ter secretarie: het bouwen van eene raadzaal met woning voor den bode of veldwachter, te Baambrugge. Inl. bij den architect P. van Hilten, te Baambrugge. Aanw. te 10 uren.

Maandag, 5 Oct.

Kampen, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het instructiebataljon, op het bureau van den commanderenden officier: de levering ged. '86, van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van schakots, galons en passement.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den directeur van 's Rijks central-magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van kleeding en uitrustingstukken, ten dienste der korpsen van het leger.

Harderwijk, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het koloniaal werfdepôt: de levering van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van galon en passement.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland IJselmonde, nabij de haven van Barendrecht. Raming ƒ 497,000. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, aldaar.

Dinsdag, 6 Oct.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 428, het afbreken van het bestaande- en het maken van een nieuw reserve-rijgebouwtje op het station Buitenpost. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen. Aanw. 29 Sept., te 11 uren.

Kralingen, 's avonds 8 uren, door het bestuur van den polder Kralingen, in het waterschapshuis: het vernieuwen van de Jaffabrug, aan het einde van den Oudendijk, met de daarbijbehoorende leveranties.

Woensdag, 7 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste van het kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede:

1o. het leveren en plaatsen van keer-, aanvaar- en meerpalen enz., bij de schutsluis te Nichterecht. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming ƒ 4535. Aanw. 30 Sept., te 12 uren;

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis bij Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur

Kemper, mede te Utrecht. Raming ƒ 6680. Aanw. 30 Sept., te 11 uren, samenkomst aan de directiekeet, te Vreeswijk.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 10 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel, nabij de in-aanbouw-zijnde localspoorwegbrug bij Deventer, tusschen de kilometerraaien 66 en 68. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Aanw. 30 Sept. Raming ƒ 11,700.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van Amerikaansche grenen dekdoelen.

Donderdag, 9 Oct.

Middelburg, te 10 uren, namens Gedeputeerde Staten, in de Abdij: het doen van grondboringen aan de zuid van het waterschap Vereenigde Polders van Ossenisse. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 2 Oct.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth., ten raadhuize aan den Amsteldijk: het bestraten van de Ververs- en de Kuiperstraat, en het verrichten van eenige bestratingwerken aan de Hoedemakersstraat. Aanw. 28 Sept. en 5 Oct., te 10 uren, te beginnen aan de Ververstraat.

Tiel, te 3 uren, op het raadhuis: het driejarig onderhoud van den grintweg van Tiel door Buren naar Kuilenburg.

Zaterdag, 10 Oct.

Utrecht, door de directie der Rijnspoorwegmaatschappij: het maken van een kaartjesbureau in de vestibule van het stationsgebouw, te Arnhem. Aanw. 3 Oct., te 11 uren.

Maandag, 12 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goedereede. Aanw. 5 Oct. Raming ƒ 5000.

Woensdag, 14 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluiswerkmeel bij Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 7 Oct., te 12 uren, samenkomst aan de directiekeet te Vreeswijk. Raming ƒ 17,660.

Donderdag, 15 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noordhollandsch kanaal, en het maken van een bestraat paardenpad in den grintweg op den kanaaldijk, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den waarnemend ingenieur Caland, te Alkmaar. Aanw. 8 Oct. Raming resp.: ƒ 2950, ƒ 7500, ƒ 4730.

Te 12 uren, door de chefs van de onderscheidene militaire hospitalen:

1o. de levering ged. '86, van de verschillende behoeften;

2o. het wasschen der linnen, katoenen en wollen goederen van die inrichtingen.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Localspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 3, het leveren van eikenhout voor wissels. Inl. bij den hoofdingenieur K. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Middelburg, te 2 uren, ten kantore van den directeur der registratie en domeinen: het onderhoud van den slijkvanger en van den dwarsdam, op de buitengronden in de Mosselkreek, voor den zeedijk van den Joanna-Mariapolder, tot 30 April '88. Inl. bij den hoofdopziener der domeinen, te Middelburg. Aanw. 9 Oct. te 10 uren, te vergaderen op den zeedijk van den Joanna-Mariapolder.

Woensdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan de schutsluis te St.-Andries met daarbijbehoorende werken, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, behoorende tot de werken van de Waal. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 14 Oct. Raming ƒ 4000 per jaar.

Donderdag, 22 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Iborn. Aanw. 15 Oct. Raming ƒ 8000 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Localspoorwegmaatschappij: Bestek no. 6, het maken van gebouwen en verdere inrichtingen voor den localspoorweg Dieren—Apeldoorn. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode en den sectieingenieur C. A. Besier, beiden te Apeldoorn. Aanw. 16 Oct.: te Beekbergen te 12 uren, te Loenen te 1½ uur, te Eerbeek te 3 uren en te Soeren te 4½ uren. Raming ƒ 24,800.

Prijsopgaaf gevraagd door H. Timmer, aannemer te Meppel, van

200,000 eenkleurig grijs hardgrauw,
8,000 grijze vlakke klinkers,
40,000 miskleurige klinkers,
66,000 miskleurig hardgrauw,
45,000 moedsteen,
300,000 1e soort rood,
circa 300 HL. schelpkalk,

franco te leveren station Ermelo—Veldwijk.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Landsmeer, 12 Sept.: het vergrooten en veranderen der school op het dorp, aldaar; minste der 17 inschr. was N. Bruggman, te Spierdijk, voor ƒ 11,118. Raming ƒ 13,330; gegund, behoudens goedkeuring van den Minister.

Koudum, 17 Sept.: het bouwen van een kantoor voor den arts W. Visser, aldaar, onder beheer van den architect L. Beitsma; ingek. 8 bilj., als:

J. de Jong,	te Koudum,	ƒ 749
J. Schrale,	» Warns,	» 693
H. Koornstra,	» Koudum,	» 664
J. de Jong,	» idem	» 643
S. de Jong,	» idem	» 597
T. Faber,	» idem	» 582
S. Bouneman,	» Hindeloopen,	» 562
H. v. d. Meulen,	» Molkwerum,	» 498

gegund.
Raming ƒ 656

Veendam, 17 Sept.: het maken van steenen walbeschoeiingen voor de Kleine- en de Nieuwe Laan, aldaar; ingekomen 8 bilj., als:

H. Bos,	ƒ 1175
W. Marquering,	» 1141.84
H. Spekman,	» 1068.75
J. B. de Haan,	» 1070
J. Koster en H. Bulder,	» 1065
P. Bos en J. Weishaupt,	» 1008
G. Mulder,	» 1000
H. Vroom,	» 945

Gegund aan G. Mulder, te Veendam.

's-Hage, 18 Sept.: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Utrecht, in 2 perceelen; perceel 1 ingekomen 6 bilj., als:

E. M. Giesen,	te Amsterdam,	ƒ 1280
J. Schouten,	» Vianen,	» 1259
L. C. Oudt,	» Winkel,	» 1220
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1198
A. W. Wildbergh,	» Bunnik,	» 1197
K. Snuyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1110

perceel 2 ingek. 5 bilj., als:

J. Schouten,	te Vianen,	ƒ 1103
A. W. Wildbergh,	» Bunnik,	» 1100
K. Snuyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1105
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1080
E. M. Giesen,	» Amsterdam,	» 1049

Leeuwarden, 19 Sept.: het bouwen van twee lokalen bij de gemeenteschool no. 10, in twee perceelen:

perceel 1, opbouw der lokalen; ingekomen 7 bilj., als:

H. Steffens,	te Leeuwarden,	ƒ 4094
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 3990
J. Bottema,	» Leeuwarden,	» 3979
Joh. Dokter,	» idem	» 3950
T. J. Kingma,	» idem	» 3865
H. v. d. Heide,	» idem	» 3389
K. Ketelaar,	» idem	» 3200

perceel 2, meubelen; ingek. 3 bilj., als:

H. Steffens,	te Leeuwarden,	ƒ 857
K. Ketelaar,	» idem	» 754
H. v. d. Heide,	» idem	» 749

Rotterdam, 19 Sept.: het maken van houten plantenkasten op een terrein in de Diergaarde; ingek. 15 bilj., als:

A. G. Sonderneijer,	ƒ 30,785
Wed. G. Camesi & Co.,	» 28,813
A. Mac Lean en J. Soeternieer Jr.,	» 26 292
G. Keij,	» 25,850
P. A. A. v. Rogenmoeter,	» 25,730
T. L. Kanters,	» 24,987
Spruijt en Geluk,	» 24,500
C. J. v. Tussenbroek,	» 24,380
H. Bosse,	» 24,276
A. Pieru,	» 23,964
H. Seelen,	» 23,540
J. M. Bakkus,	» 23,429
B. Beijderwellen Hz.,	» 23,050
P. Blaijenburg,	» 23,000
H. J. Dupont,	» 22,410

Zutfen, 21 Sept.: het bouwen van een lijkenhuis op de Israëlitische begraafplaats; ingek. 3 bilj., als:

H. J. Mulderije, (Vierakker),	ƒ 2650
J. H. Ruijsink,	» 2516
H. W. Douwes,	» 2413

Buitenpost, 21 Sept.: het bouwen van eene burgerhuizing in de Buurt, aldaar, onder beheer van den architect A. Velding; ingekomen 11 bilj., als:

S. H. Zijlstra,	te Rohel,	ƒ 3265
Joh. v. Dijk,	» Blija,	» 3187
S. Smits,	» Berlikum,	» 3098
J. Oosterhof,	» Kollum,	» 3045
D. S. v. d. Meer,	» Dreghem,	» 2860
M. R. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 2808
P. Zijlstra,	te Kollum,	ƒ 2860
J. G. v. d. Veen,	» Augustinusga,	» 2849
K. J. Pijnakker,	» Kollum,	» 2845
P. J. Vonk,	» Ureterp,	» 2787
D. J. Beek,	» Drachten,	» 2772

gegund.

's-Hage, 21 Sept.: het schoonmaken van een gedeelte der ringgracht om het gesticht De Kruisberg, bij Deutichem; minste inschr. was H. J. Masselink, te Deutichem, voor ƒ 630.

Zutfen, 21 Sept.: de gedeeltelijke verbouwing van het Herv. Diakonie weeshuis met aanhoorigen, onder beheer van den architect J. Uiterwijk Wz.; ingek. 12 bilj., als:

Gebr. Landeweerd,	te Zutfen,	ƒ 3823
L. Ezerman,	» idem	» 3507
G. J. Koordeman,	» idem	» 3476
H. J. Hamer,	» idem	» 3438
J. A. Garvelink,	» idem	» 3407
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3404
G. Schurink,	» idem	» 3400
W. Uiterwijk,	» idem	» 3396
A. J. Pasman,	» idem	» 3203
H. Langenberg,	» idem	» 3152
L. Nijland,	» idem	» 3077
H. W. Douwes,	» idem	» 2810

gegund.

Neuzen, 22 Sept.: het verrichten van werken tot dijksverbetering en strandverdediging van den calamiteusen polder Nieuwe-Neuzen; minste inschr. was A. Vermerken, te Hontenisse, voor ƒ 4782.82.

Zutfen, 22 Sept.: het bouwen van 2 arbeiderswoningen, onder beheer van den architect B. Peteri; ingekomen 13 bilj., als:

B. G. Landeweert,	te Zutfen,	ƒ 3214
H. W. Douwes,	» idem	» 3100
J. B. Ruijsink,	» idem	» 3093
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3088
L. Nijland,	» idem	» 3005
H. Langenberg,	» idem	» 3000
Gebr. Landeweert,	» idem	» 2999
G. J. Koordeman,	» idem	» 2917
G. Schurink,	» idem	» 2890
G. J. Grooters,	» idem	» 2888
A. Klandeman,	» Brummen,	» 2837
A. J. Pasman,	» Zutfen,	» 2814
H. L. Hamer,	» idem	» 2790

gegund.

's-Bosch, 22 Sept.: het maken van een watertoren en eenige bijbehoorende werken aan het Hinthamereinde, ten behoeve der gemeentelijke hoogdrukwaterleiding; ingek. 15 bilj., als:

C. D. Kleijn,	te Ruinsdonk,	ƒ 63,000
L. v. Dijk, Ortes, en H. A. v. Erp,	» 's-Bosch,	» 57,450
A. W. v. d. Bruggen,	» idem	» 55,500
P. C. Appel,	» idem	» 54,900
P. Rijnders,	» Valkenweerd,	» 54,200
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 53,749
J. Visser Gz.,	» Papendrecht,	» 52,846
C. M. Roozenburg,	» Naaldwijk,	» 51,990
J. A. v. Straaten,	» Utrecht,	» 51,900
C. F. Eijkelen,	» Nijmegen,	» 51,050
M. A. J. Taverne,	» 's-Hage,	» 50,707
H. v. Anrooij Jz.,	» Zaltbommel,	» 50,550
H. R. Hendriks,	» Os,	» 49,990
C. J. C. Hoogendijk,	» Gouda,	» 49,696
L. de Rooij,	» Tilburg,	» 47,300

Olst, 22 Sept.: het bouwen van een onderwijzerswoning te Wempe; ingek. 10 bilj., als:

C. Visser,	te Kampen,	ƒ 4480
J. Kloster,	» Kolmschate,	» 3502
G. v. d. Berg,	» Deventer,	» 3549
P. H. Noerman,		» 3520
J. Oostendorp,	» Deventer,	» 3511
J. Aalpoel,	» idem	» 3371
W. Witteveen,	» Olst,	» 3290.67
B. Mulder,	» Terwolde,	» 3305
P. Schippers,	» Genemuiden,	» 3297

gegund.
Raming ƒ 3450

Nijmegen, 23 Sept.: het verbeteren van het fort bij Pannerden (1e gedeelte); ingekomen 2 bilj., als:

P. Duinker,	te Amsterdam,	ƒ 40,267
C. M. Roozenburg,	» Naaldwijk,	» 38,990
Raming		» 42,000

P. Duinker is als aannemer voorgedragen.

Het biljet van den langsten inschrijver voldoet niet aan het model der Algemeene Voorwaarden voor den dienst der Genie.

Amsterdam, 23 Sept.: de levering van roodkoperen pijpen aan het departement van marine; minste inschr. waren Gebr. Figée, te Amsterdam, voor ƒ 878.38½.

's-Hage, 23 Sept.: 1o. het maken van 3 dwarskribben aan den rechter- en 3 dwarskribben aan den linkeroever van den Nederrijn, onder de gemeente Wageningen; ingekomen 10 bilj., als:

Th. v. d. Bogaard, Leeuwen,	ƒ 17,800	
A. S. de Vree, Maurik,	» 15,990	
R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	» 15,978	
A. Kraaijeveld, Sliedrecht,	» 14,978	
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 14,896	
J. H. v. Heezwijk, Lebit,	» 14,800	
F. F. Terwindt, Pannerden,	» 14,782	
W. Baggerman, Nederhemert en C. v. Anrooy, Nieuwaal,	» 14,506	
L. A. v. Baalen, Sliedrecht,	» 13,680	
H. v. Anrooy Jz., Zaltbommel,	» 13,330	

2o. het verrichten van baggerwerk in het vaarwater over het Zuiden, zijnde in het Scheur beneden Maassluis, tot verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee; ingek. 2 bilj., als:

A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	ƒ 38,500
A. G. Huyskes, Hedel,	» 30,870

't Kalf (gem. Zaandam), 23 Sept.: het bouwen van eene R.-K. kerk, met toren en pastorie, onder beheer van den architect E. J. Margry, te Rotterdam; ingekomen 19 bilj., als:

D. Verkaas & Zn., Zaandam,	ƒ 82,000
J. Post, Amsterdam,	» 81,833
A. M. Hanssberg, Kromwenie,	» 81,333
H. R. Hendriks, Os,	» 77,890
J. J. Venteijn, Amsterdam,	» 74,200
J. A. de Bont, L. Struiken en L. de Bont, Utrecht,	» 73,900
Wed. G. Camesi en Co., Rotterdam,	» 73,745
J. H. de Vos, Utrecht,	» 72,985
P. J. v. Workum en T. Ruijmakers, Amsterdam,	» 72,800
C. Mulders, Ramsdenkveer,	» 72,395
B. Krijnen, Amsterdam,	» 71,400
G. P. B. Scherrer, Uitgeest,	» 70,450
T. G. Bekhuis en D. Damstra, Leeuwarden,	» 69,886
C. v. Schaik, Utrecht,	» 68,879
T. W. v. Vloten, idem	» 68,489
J. v. Gevenoordaal, 's-Hage,	» 67,935
J. Otten, Koog a/d. Zaan,	» 67,770
C. P. W. Bessing, Gouda,	» 67,767
J. Slenters, Haarlem,	» 66,135

gegund.

Oldehoorn, 23 Sept.: het afbreken en uitruimen van de oude- en het maken van eene nieuwe ijzeren ophaalbrug met toebehooren, te Terhorne; ingekomen 9 bilj., als:

De Vries Robbé & Co., Gorichem,	ƒ 4895
R. A. v. d. Veen, Terwispel,	» 4740
D. L. Hoogkamp, Follega,	» 4597
A. S. de Jong, Lemmer,	» 4467
P. H. Hiemann, Utrecht,	» 4460
C. de Vroeg, Terwispel,	» 4450
J. Linsel, Stadskanaal,	» 4190
J. A. v. d. Sluis, Gorredijk,	» 4162
K. J. v. d. Schaaf, Terhorne,	» 4129

Behoudens goedkeuring van Gedeputeerde Staten van Friesland wordt het werk aan den laagsten inschr. gegund.

Maastricht, 23 Sept.: het maken der fundamenten voor het gymnasium in de Helmstraat; ingekomen 6 bilj., als:

P. Polman,	te St.-Pieter,	ƒ 4719
E. Banken,	» Maastricht,	» 4630
J. Niesten,	» idem	» 4014
H. Umsieb,	» idem	» 3879
H. Stevens,	» idem	» 3426
J. Limpens,	» idem	» 3184

Barneveld, 24 Sept.: het bouwen van een school met aanbouwsel; ingek. 14 bilj., als:

Wed. Jurling,	te Nijkerk,	ƒ 22,500
F. v. Scharrenburg,	» Heteren,	» 20,040
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 19,890
H. v. Dugteren,	» Utrecht,	» 19,655
W. G. Janssen,	» idem	» 19,218
A. de Bruin,	» Barneveld,	» 19,189
H. de Boer,	» idem	» 18,990
Kl. v. Wagensveld,	» idem	» 18,888
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 18,742
D. v. d. Tas,	» Lienden,	» 18,666
A. v. d. Flierl,	» Barneveld,	» 18,457
J. Rothuizen,	» Doorenweerd,	» 17,947
J. de Boer & Zn.,	» Stoenwijk,	» 17,919
S. K. de Bruin,	» Apeldoorn,	» 17,873

Arnhem, 24 Sept.: het verbeteren van gebouwen in het fort bij Westervoort, onder het beheer der Genie te Arnhem; ingekomen 3 bilj., als:

W. J. T. Werrelmann,	te Arnhem,	ƒ 3424
J. P. Welsing,	» idem	» 3398
A. Jas,	» idem	» 3390
Raming		» 3700

Leeuwarden, 25 Sept.: het maken van houten beschoeiingen langs het Rijkskanaal van Dokkum naar Gerben-Alleverlaat; ingek. 9 bilj., als:

J. Beekman,	te Leeuwarden,	ƒ 1140
P. A. Zijlstra,	» Kollum,	» 1127
A. A. de Jonge,	» Lemmer,	» 1107
H. de Jong,	» Dokkum,	» 1096

Joh. Bakker,	te Kollum,	ƒ 1074
S. Erich,	» Dokkum,	» 1047
Wed. G. v. d. Werff,	» idem	» 1018
A. S. de Jong,	» Lemmer,	» 973
M. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 944

gegund.

Zutfen, 25 Sept.: het verbouwen van een perceel in de Laanstraat, aldaar, en het inrichten ervan tot winkelhuis en vergaderzalen, onder beheer van den architect H. A. Eenman; ingek. 12 bilj., als:

H. W. Douwes,	te Zutfen,	ƒ 3600
H. Langenberg,	» idem	» 3499
G. J. Grooters,	» idem	» 3450
J. B. Ruisink,	» idem	» 3380
L. Nijland,	» idem	» 3375
H. L. Hamer,	» idem	» 3360
G. J. Koordeman,	» idem	» 3350
G. J. Kerkmeijer,	» idem	» 3281
Gebr. Landewoerd,	» idem	» 3273
J. A. Garvelink,	» idem	» 2999
G. Schurink,	» idem	» 2999
A. J. Pasman,	» idem	» 2846

Ermelo. De bouw der inrichting tot Christelijke verpleging van krankzinnigen en zenuwlijders, alhier, is gegund aan H. Timmer, te Meppel, voor ƒ 65,250.

BIJVOEGSEL

VAN

DE OPMERKER

van ZATERDAG 3 OCTOBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 5 Oct.

Kampen, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het instructiebataljon, op het bureau van den commanderenden officier: de levering ged. '86, van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van schakots, galons en passement.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den directeur van 's Rijks central-magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van kleeding en uitrustingstukken, ten dienste der korpsen van het leger.

Harderwijk, te 12 uren, door de hoofdadministratie van het koloniaal werfdepôt: de levering van de bij het korps benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting, met uitzondering van galon en passement.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren van Engelsche kolen, Boerkolen enz., benoodigd voor de bureau's der gemeenteadministratie, van 15 Oct. '85—14 Oct. '86.

's-Hage, door het prov. best.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en andere bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland IJsselmonde, nabij de haven van Barendrecht. Raming ƒ 497,000. Inl. bij den ingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, aldaar.

Dinsdag, 6 Oct.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 428, het afbreken van het bestaande- en het maken van een nieuw reservoirgebouwtje op het station Buitenpost. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur L. J. de Sonnaville, te Groningen.

Kralingen, 's avonds 8 uren, door het bestuur van den polder Kralingen, in het waterschapshuis: het vernieuwen van de Jaffabrug, aan het einde van den Oudendijk, met de daartijdbehoorende leveranties.

Woensdag, 7 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste van het kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede:

1o. het leveren en plaatsen van keer-, aanvaar- en meerpalen enz., bij de schutsluis te Nachtevecht. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming ƒ 4535;

2o. het maken van volbouwingswerken bij de schutsluis bij Vreeswijk. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kemper, beide te Utrecht. Raming ƒ 6980.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van 10 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel, nabij de in-aanbouw-zijnde localspoorwegbeug bij Deventer, tusschen de kilometerraaien 66 en 68. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Ramaer, te Kampen. Raming ƒ 11,700.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van Amerikaansche grenen dekdelen.

Leiden, te 1 uur, door den architect Jacobus van der Heyden, in het hovenlokaal van het perceel Oudesingel 128: het afbreken van een woonhuis aan den Zoeterwoudschesingel 31, en het aldaar bouwen van een heerenhuis. Inl. bij genoemden architect.

Appingedam: het dekken van de schuur, behoorende bij de behuizing bewoond door P. Dijkema, te Garreweer, gemeente Appingedam, met weenen en bandgaren, met bijlevering van het benoodigde best roggestroo, ter oppervlakte van ongeveer 300 M. Aanw. 5 en 6 Oct., bijeenkomst te 11½ uren, ten huize van den kastelein Zangerhuizen, te Appingedam.

Donderdag, 8 Oct.

Middelburg, te 10 uren, namens Gedeputeerde Staten, in de Abdij: het doen van grondboringen aan de not van het waterschap Vereenigde Polders van Oeseniisse. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen.

's-Bosch, te 11 uren, door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant: de levering van de ten behoeve van het provinciaal bestuur benoodigde brandstoffen.

Nieuweramstel, te 12 uren, door burg. en weth., ten raadhuize aan den Amsteldijk: het bestraten van de Ververs- en de Kuiperstraat, en het verrichten van eenige bestratingwerken aan de Hoedenmakersstraat. Aanw. 5 Oct., te 10 uren, te beginnen aan de Ververstraat.

Zwolle, te 12 uren, in het café-Van Hille: het bouwen van tuinmanswoning, daghuurderswoning enz., en het leveren en stellen van 330 M. schutting op 4 bouwakkers op de Assendoeper Lure, aldaar. Inl. bij de architecten W. en F. C. Koch, te Zwolle.

Tiel, te 3 uren, op het raadhuis: het driejarig onderhoud van den grintweg van Tiel door Buren naar Kuilenburg.

Rotterdam, voor de drinkwaterleiding: de levering van 6400 M³ zand, ten behoeve van de filters der drinkwaterleiding.

Vrijdag, 9 Oct.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen van sloten door het terrein, gelegen tusschen het Korte-Groenewegje en de Van-der-Duynstraat, en het leggen van riolen door die demping. Aanw. 7 Oct., te 10 uren.

Haarlem, te 1½ uren, door regenten van het hofje »In den groenen Tuin" aldaar, in het koffiehuis Groote Vauxhall: het bouwen van een nieuw hofje, bestaande uit een hoofdgebouw en twee bijgebouwen, met omgaande veranda's, enz. enz. Inl. bij den architect Ch. Robbers, aldaar.

Zuidhorn, te 2 uren, door gecommitteerden uit het hoofdbestuur van het waterschap Westerkwartier, in het gemeentehuis: het opruimen van ondiepten in het Aduarderdiep, van het Hoendiep af tot de nieuwe brug in de gemeente Hoogkerk, en eenig onderhoud aan kanalen. Aanw. 7 Oct., te 9 uren, aan de Vierverlaten.

Ierseke, te 3 uren, door het kerkbestuur der Christelijk-Gereformeerde gemeente, in de consistoriekamer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe kerk, met bijlevering van alle bouwstoffen. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 11 uren.

Zaterdag, 10 Oct.

Bolsward, te 10 uren, door burg. en weth. van Wonseradeel:

1o. het baggeren van een gedeelte der Schraardervaart, lang 1800 M.;

2o. het gedeeltelijk vernieuwen van de kettingbrug en ongeveer 100 M. walbeschoeiing, te Makkum;

3o. het vernieuwen van dek en leuningen op de brug in den kunstweg naar Eksmorra, bij Bolsward.

Aanw. 6 Oct., te 9 uren aan de Schraardervaart, te 12 uren te Makkum.

Utrecht, te 12 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van den Leidijk-Bovendams, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het leveren en ten gebruike stellen van het noodgoed langs den dijk, voor den winter '85/'86.

Utrecht, door de directie der Rijnspoorwegmaatschappij: het maken van een kaartjesbureau in de vestibule van het stationsgebouw, te Arnhem.

Maandag, 12 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goedereede. Aanw. 5 Oct. Raming ƒ 5000.

Rotterdam: het verbouwen van het huis, Leuvehaven 141, van Wed. Dusseldorp. Bestek en teekening liggen in genoemd perceel.

Woensdag, 14 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel bij Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 7 Oct., te 12 uren, samenkomst aan de directiekeet te Vreeswijk. Raming ƒ 17,650.

Tiel, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van 200 privaattonnen in 3 perceelen of in massa. Biljetten inzenden uiterlijk te 11 uren, ter secretarie.

Dokkum, 's avonds 7 uren, door het bestuur der naamloone vennootschap Dokkumer Gasfabriek: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan een gebouw in de Lange-Oosterstraat, en het inrichten daarvan tot een magazijn en woning. Bestek en teekeningen liggen bij den ingenieur-hr Zonneveld. Aanw. 7 Oct., te 10 uren.

Donderdag, 15 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorden van het Noordhollandsch kanaal, en het maken van een bestraat paardenpad in den grintweg op den kanaaldijk, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den waarnemend ingenieur Caland, te Alkmaar. Aanw. 8 Oct. Raming resp.: ƒ 2950, ƒ 7500, ƒ 4730.

Te 12 uren, door de chefs van de onderscheidene militaire hospitalen:

1o. de levering ged. '86, van de verschillende behoeften;

2o. het wasschen der linnen, katoenen en wollen goederen van die inrichtingen.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Localspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 3, het leveren van eikenhout voor wissels. Inl. bij den hoofdingenieur R. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Middelburg, te 2 uren, ten kantore van den directeur der registratie en domeinen: het onderhoud van den slijkvanger en van den dwarsdam, op de buitengronden in de Mosselkreek, voor den zuidijk van den Joanna-Mariapolder, tot 30 April '88. Inl. bij den hoofdopziener der domeinen, te Middelburg. Aanw. 9 Oct. te 10 uren, te vergaderen op den zuidijk van den Joanna-Mariapolder.

Maandag, 19 Oct.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 51 perceelen, waaronder: gietijzer; ijzer en staal, ijzerdraad en staaldraad; gegalvaniseerd ijzerdraad; gegoten-ijzeren neuten; gesmeed-ijzeren balusters; gegalvaniseerd-ijzeren emmers; ijzeren kettingen; getrokken-ijzeren pijpen; koper en kopersoldeer; metalliek- en ijzergaas; zink; diverse metalen; draad- en klinknagels enz.; houtschroeven; gereedschappen; hang- en sluitwerk; meet- en weegwerktuigen, enz. enz.

Woensdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhouden van- en het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan de schutsluis te St.-Andries met daartijdbehoorende werken, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, behoorende tot de werken van de Waal. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij

den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 14 Oct. Raming ƒ 5000 per jaar;

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis te Vianen, prov. Zuidholland, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Goricbem. Aanw. 14 Oct. Raming ƒ 7540.

Donderdag, 22 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 15 Oct. Raming ƒ 8000 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 6, het maken van gebouwen en verdere inrichtingen voor den locaalspoorweg Dieren—Apeldoorn. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode en den sectieingenieur C. A. Besier, beiden te Apeldoorn. Aanw. 16 Oct.: te Beekbergen te 12 uren, te Loenen te 1½ uur, te Eerbeek te 3 uren en te Soeren te 4½ uren. Raming ƒ 24,800.

Op later te bepalen datum.

Drachten: de herbouw der afgebrande schuur voor Wed. Tj. P. Arends, te Noorder-Drachten. Inl. bij den bouwkundige S. H. Kijlstra.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 25 Sept.: 1o. het aanleggen van een weg op het terrein kadastraal bekend sectie S, no. 3689, aan de Hoefkade; ingek 17 bilj., als:

C. de Groot,	te Sliedrecht,	ƒ 6850
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 6848
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 6845
D. Varkevisser,	» Overschie,	» 6166
C. Wijbrans,	» 's-Hage,	» 4979
P. Kraaijeveld Dz.,	» idem	» 4930
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 4790
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 4770
J. Boers,	» 's-Hage,	» 4725
G. Keij,	» Rotterdam,	» 4690
J. C. Pietersen,	» 's-Hage,	» 4689
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 4679
J. de Bruijn,	» idem	» 4630
G. H. v. d. Horst,	» idem	» 4620
A. de Waard,	» idem	» 4597
C. de Vreede,	» idem	» 4500
P. v Vliet,	» idem	» 4499

2o. het risleeren van de Jan-Steen-, Doedijn- en een gedeelte van de Paulus-Potterstraat; ingek. 14 bilj., als:

G. v. d. Horst,	te 's-Hage,	ƒ 6600
B. J. de Bruijn,	» idem	» 6300
L. Vellekoop,	» idem	» 6245
C. de Groot,	» Sliedrecht,	» 6200
P. Kraaijeveld Dz.,	» 's-Hage,	» 6196
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 6198
A. de Borst,	» Papendrecht,	» 6176
D. Varkevisser,	» Overschie,	» 5881
J. de Haas,	» 's-Hage,	» 5723
C. de Vreede,	» idem	» 5700
C. Wijbrans,	» idem	» 5618
G. Keij,	» Rotterdam,	» 5560
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 5397
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 5130

Pinkum, 25 Sept.: het aanleggen van een kunstweg oplangs den Hjumer-Miedlanderweg; ingek. 8 bilj., als:

Tjalma,	te Oosterzee,	ƒ 6024
O. T. Praamstra,	» Veenwouden,	» 5947
E. S. de Boer,	» Leeuwer,	» 5303
L. G. Brouwer,	» Stiens,	» 4478
A. J. v. d. Bel,	» Oudehiltsijl,	» 4365
J. A. Deelstra,	» Rinsumageest,	» 4198
M. A. Holwerda,	» Hjum,	» 4187
J. H. Bergsma,	» idem	» 3895

gegund.

's-Hage, 25 Sept.: 1o. het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Arnhem; ingek. 8 bilj., als:

K. Sneyders de Vogel,	te Schiedam,	ƒ 1080
A. W. Wildbergh,	» Bunnik,	» 1049
R. v. d. Graaf,	» Boksmeer,	» 1046
J. Schouten,	» Vianen,	» 1037
L. Kleinmeijer,	» Dodewaard,	» 977
L. Eserman,	» Zutfen,	» 974
E. A. Loeffen,	» Arnhem,	» 956
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 868

2o. het leggen en ingraven van een telegraafkabel onder den grond, te Amsterdam; ingek. 7 bilj., als:

P. v. Essen, Haarlemmerliede-en-Spaarnwoude,		ƒ 2187
E. M. Giesen, Amsterdam,		» 2099
G. D. v. Doorn,	idem	» 2046
C. v. Hoven,	idem	» 1917
W. v. Dijk, Jutfaas,		» 1900
J. Meulpolder en F. de Boer, Nieuweramstel,		» 1895
C. J. Tieroliff, Rosendaal,		» 1747

Maastricht, 25 Sept.: het leveren van 40,000 KG. grove, magere steenkolen; ingekomen 5 bilj., als:

		per 1000 KG.
A. Bauhomme,	te Maastricht,	ƒ 9.25
J. Drummen,	» idem	» 8.45
Gebr. Lodewick,	» idem	» 8.33½
E. de Ras,	» idem	» 7.65
Wed. H. Stassen-Marres,	» idem	» 7.54

Bolsward, 26 Sept.: 1o. het sluiten van de Kornwerdervaart; aangenomen door A. Spijksma, te Parrega, voor ƒ 1497;

2o. het uitdiepen van de Ekmorstervaart; aangenomen door R. Zwolsman, te Makkum, voor ƒ 655;

3o. het vernieuwen van den bovenbouw van eene loopbrug te Arum, en van een gedeelte walbeschoeiing te Kimswerd; aangenomen door O. T. van der Weide, te Kimswerd, voor ƒ 248.

Zuidlaren, 26 Sept.: de herbouw van het afgebrande huis van J. Stel; ingek. 11 bilj., als:

B. de Vries,	te Zuidlaren,	ƒ 1756
K. ter Borch,	» idem	» 1738
H. de Vries,	te Zuidlaren,	ƒ 1700
H. A. Zondag,	» idem	» 1699
H. Steenstra,	» idem	» 1680
H. Timmerman,	» idem	» 1550
D. Timmer,	» idem	» 1549
J. C. Wiegering,	» idem	» 1519
E. Koning,	» idem	» 1537
G. Kuipers,	» idem	» 1510
H. Maattien,	» idem	» 1495

gegund.

Utrecht, 26 Sept.: het vergrooten en verbeteren van de zeehaven te Spakenburg, gem. Bunschoten; ingekomen 18 biljetten;

hoogste inschr. was Hartog,		ƒ 59.400
minste	» C. de Ruiter, Hardinxveld,	» 46,393

Leeuwarden, 28 Sept.: het verven van 12 woningen in de Houtstraat, aldaar, voor J. Huitenschild; ingekomen 19 bilj.; gegund aan J. W. Kiefler, te Leeuwarden.

Groningen, 28 Sept.: eene aanzienlijke vertouwing aan de winkelbehuizing van de firma A. I. Drilsma, in de Heerestraat, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingekomen 20 bilj., als:

J. de Vries,	te Groningen,	ƒ 6463
E. Peters,	» idem	» 5887
J. Haugt,	» idem	» 5549
D. Jansen,	» idem	» 5578
G. A. Meuling,	» idem	» 5533
D. S. Diddens,	» idem	» 5432
E. Wietzema,	» idem	» 5425
R. de Jong,	» idem	» 5354
J. Ibelings,	» idem	» 5349
H. J. Walker,	» idem	» 5347
R. Hoving,	» idem	» 5313
T. Y. Jabena,	» idem	» 5288
J. H. Mulder,	» idem	» 5277
J. Daverman,	» idem	» 5200
D. Doeges,	» idem	» 5187
T. Holthuis,	» idem	» 5122
G. P. v. Erp,	» idem	» 4999
H. Kiel,	» idem	» 4944
E. Berkenbosch,	» idem	» 4763
H. Meijer,	» idem	» 4495

's-Hage, 28 Sept.: de levering aan het departement van koloniën, van: ijzer, staaldraad, klinknagels, houtschroeven, spijkers enz., runder-vet, hennep, poetskatoen, gekookte en ongekookte lijnolie, plaatskaartjes, loodwit, loodmenie, verfwaren, borstelwerk, rood en geel koper, gereedschappen, raamschuiven en schuurlinnen, blik, lood, zink en tinsoldeer, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, in 15 perceelen:

perc. 1, ijzer; ingek. 6 bilj., als:

Hotz & Co.,	te Rotterdam,	ƒ 5480.65
R. S. Stokvis & Zonen,	» idem	» 5486.90
E. S. de Jonge,	» idem	» 5425.70
Gebr. v. d. Vliet,	» Amsterdam,	» 5386.96
W. Bernet & Co.,	» idem	» 5314.55
Dikemaen Chabot,	» idem	» 5089

perc. 2, staaldraad; ingek. 3 bilj., als:

H. J. Klijn de Jongh,	te Amsterdam,	ƒ 2068
R. S. Stokvis & Zonen,	» Rotterdam,	» 1914
W. Bernet & Co.,	» Amsterdam,	» 1810.60

perc. 3, klinknagels, spijkers, houtschroeven enz.; ingekomen 2 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen,	te Rotterdam,	ƒ 504.81
C. Willemsz,	» Amsterdam,	» 391.70

perc. 4, rundervet; ingekomen 4 bilj., als:

De Boer en Van der Schuijt,	te Amsterdam,	ƒ 1910
H. J. H. v. d. Heijden,	» idem	» 1894
J. L. H. Smits & Co.,	» idem	» 1857
J. Moulijn & Co.,	» Rotterdam,	» 1745

perc. 5, hennep; ingek. 4 bilj., als:

J. M. v. d. Lely,	te Maassluis,	ƒ 1848
B. v. Galen,	» Gouda,	» 1614.80
D. Merens & Co.,	» Haarlem,	» 1595
Goudsche machinale garenspinnerij,	» Gouda,	» 1595

perc. 6, poetskatoen; ingekomen 4 bilj., als:

J. L. H. Smits & Co.,	te Amsterdam,	ƒ 1008.90
De Boer en Van der Schuijt,	» idem	» 1008
J. Kanteman,	» Hengelo,	» 997.50
Ch. Remy en Bienfait,	» Rotterdam,	» 810

perc. 7, gekookte en ongekookte lijnolie; ingek. 3 bilj., als:

Wed. J. E. de Boer Jr.,	te Amsterdam,	ƒ 4342
G. Krafft,	» Dordrecht,	» 4301.70
F. Alberdingk & Zonen,	» Amsterdam,	» 4204.80

perc. 8, plaatskaarten; ingek. 4 bilj., als:

G. Loeber,	te Amsterdam,	ƒ 2112.80
Wed. S. Benedictus,	» Rotterdam,	» 1722.50
De Ruijter en Meijer,	» Amsterdam,	» 1716
J. Saulders & Co.,	» 's-Hage,	» 1714.87½

perc. 9, loodwit; ingekomen 3 bilj., als:

G. Prince & Zonen,	te Gouda,	ƒ 1818.60
Wed. Honderf, Block en Benet,	» Schoonhoven,	» 1811.60
G. Greve,	» Utrecht,	» 1621.20

perc. 10, loodmenie; ingek. 4 bilj., als:

Gebr. Abrahams,	te 's-Hage,	ƒ 1302.75
C. F. Fleumer,	» Amsterdam,	» 1301.25
Hoogeweg en Van Zameren,	» idem	» 1278.75
De Boer en Van der Schuijt,	» idem	» 1259.25

perc. 11, verfwaren; ingekomen 4 bilj., als:

C. F. Fleumer,	te Amsterdam,	ƒ 1782.75
Hoogeweg en Van Zameren,	» idem	» 1613.92
De Boer en Van der Schuijt,	» idem	» 1610
Röpcke en Reuter,	» idem	» 1591.75

perc. 12 borstelwerk; ingek. 3 bilj., als:

A. Zevenboom & Zn.,	te Amsterdam,	ƒ 673.40
Gebr. Jonker,	» idem	» 634.20
F. H. de Jong,	» idem	» 583.35

perc. 13, rood- en geelkoper; ingekomen 3 bilj., als:

H. de Heus & Zn.,	te Rotterdam,	ƒ 3516.82
R. S. Stokvis & Zonen,	» idem	» 3514.80
Van den Berg & Co.,	» Amsterdam,	» 3509.10

perc. 14, gereedschappen, raamschuiven en schuurlinnen; ingek. 6 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen,	te Rotterdam,	ƒ 1075.15
Van den Berg & Co.,	» Amsterdam,	ƒ 1066.60
C. Willemsz,	» idem	» 1063
W. Hoven & Zn.,	» 's-Hage,	» 1043
H. J. Klijn de Jongh,	» Amsterdam,	» 1004.35
Gebr. Figée,	» idem	» 955.15

perc. 15, blik, lood, zink en tinsoldeer; ingek. 3 bilj., als:

R. S. Stokvis & Zonen,	te Rotterdam,	ƒ 321.50
A. D. Hamburger,	» Utrecht,	» 316.87½
H. J. Klijn de Jongh,	» Amsterdam,	» 312

Zwolle, 28 Sept.: het verrichten van grondwerk op de Assendorper Lure te Zwolle, onder beheer van de architecten W. en F. C. Koch; ingek. 7 bilj. als:

A. Blocks,	te Zwolle,	ƒ 739
C. ter Horst,	» idem	» 738
H. Lubbers,	» idem	» 730
J. Wijnen,	» Oldebroek,	» 550
F. Schaufele,	» Hatten,	» 444
H. J. Schrijver,	» Zwollerkerspel,	» 434
H. Roseboom,	» Hattem,	» 416

gegund.

Breda, 29 Sept.: het leggen van krammat op den zoedijk van den Prins-Willem-Frederik-Karelpolder, gemeente Steenbergen; ingek. 5 bilj., als:

C. Bolier Cz.,	te Bruinisse,	ƒ 1570
H. v. Gils,	» Hoogerwaluwe,	» 1549
J. Hack,	» Gastel,	» 1490
J. L. Geluk,	» Tolen,	» 1056
A. v. d. Vaart,	» Lagerwaluwe,	» 1041

inschr. waren:

Rotterdam, 29 Sept.: het onderhoud der werken van den Wieriker- of Prinsendijk onder de gemeente Bodegrave, van den dag der goedkeuring van de besteding tot 1 Mei '89; ingek. 8 bilj., als:

W. v. Ingen,	te Bodegrave,	ƒ 3800
J. de Korte,	» Gouda,	» 3564
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 3519
J. de Jong,	» Ammerstol,	» 3290
J. Terlouw,	» Waarde,	» 3200
H. de Hoog,	» idem	» 3145
L. Brouwers,	» Gouda,	» 3100
P. Splinter,	» Bodegrave,	» 3100

Gegund aan P. Splinter.

Utrecht, 29 Sept.: Bestek no. 427, het verrichten van grondwerken, het maken van een hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op de halte Vlake; ingek. 9 bilj., als:

J. Ihlen,	te Grave,	ƒ 21,300
F. W. v. d. Houwen, Oudorp en P. Drenkers,	» Kapelle,	» 20,970
J. B. Rijnmakers,	» Wouw,	» 20,365
C. J. C. Hoogendijk,	» Gouda,	» 19,842
C. D. Kleijn,	» Raamsdonk,	» 18,800
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 18,099
L. Beternann,	» Gilze,	» 16,848
J. J. Hornstra,	» Bergen-op-Zoom,	» 16,784
A. H. Visser,	» Dordrecht,	» 16,653

Bavel (bij Breda), 29 Sept.: het bouwen van eene R.-K. kerk met toren en bijbehoorende werken, onder beheer van den architect J. J. van Langelaar, te 's-Prinsenhage; ingekomen 15 bilj., als:

J. v. Rijt en Gebr. Van der Struijk, Oosterwijk,		ƒ 82,642
A. C. v. Gils,	Breda,	» 62,500
F. Erkelens,	idem	» 62,400
T. Smulder en A. Willems,	Oosterwijk,	» 56,900
J. Nuijten,	Breda,	» 56,281
H. R. Hendriks,	Os,	» 55,549
G. Veltkamp,	Breda,	» 53,380
C. v. Schaik,	Utrecht,	» 51,879
L. Beternann,	Gilze,	» 49,887

Arm. v. Meer, Zevenbergen,		ƒ 49,535
J. v. Groenendael, 's-Hage,		» 49,357
L. de Rooij, Tilburg,		» 47,989
Th. Kessels, Breda,		» 47,693
B. Verlegh, Ginneken,		» 46,279
C. Molders, Raamsdonksveer,		» 45,000

Rotterdam, 30 Sept.: het bouwen van eene school en woning nabij de Boschlaan; ingek. 18 bilj., als:

P. Verbruggen,	te Wadlinkveen,	ƒ 45,980
M. v. Linschoten,	» Kralingen,	» 43,662
A. de Haan,	» idem	» 42,460
H. Decur,	» Rotterdam,	» 42,388
A. v. d. Spiegel,	» idem	» 42,164
A. Henkemans,	» idem	» 41,787
H. J. Beiman & Zn.,	» idem	» 41,495
P. G. Winters,	» Kralingen,	» 41,100
T. L. Kusters,	» Rotterdam,	» 40,994
J. de Puij,	» idem	» 40,900
A. Looijmans,	» idem	» 39,987
W. G. C. Hilkes,	» idem	» 39,869
J. Schoenmeijer en A. K. Koolhaakker,	» idem	» 39,441
C. J. v. Tuesenbroek,	» idem	» 39,380
L. de Neef Lz.,	» Brielle,	» 39,000
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 39,190
J. A. N. Lucas,	» Lagezwaluwe,	» 38,675
H. Seelen,	» Rotterdam,	» 38,630

Zwolle, 30 Sept.: het bouwen van een inrijhek op het terrein der gemeentelijke meestplaats; ingek. 10 bilj., als:

A. v. Straten,	te Zwolle,	ƒ 3161
B. H. Trooster Jz.,	» idem	» 2727
K. A. v. d. Berg,	» idem	» 2227
G. Kamphuis,	» idem	» 2148
J. L. v. Osch,	» idem	» 1999
D. Bruins,	» idem	» 1996
F. H. Noorman,	» idem	» 1969
L. v. Nispen,	» idem	» 1932
A. Blocks,	» idem	» 1929
G. v. Unen,	» idem	» 1889

gegund.

Ierseke, 30 Sept.: het afbreken van den toren met toebehooren op de Herv. kerk ahlaar, het restaureeren van de kap dier kerk, en het aanbrengen van een plafond en bijbehoorende werken, onder beheer van den architect J. H. Hannink, te Goes; ingek. 5 bilj., als:

J. G. Essenbei,	te Ierseke,	ƒ 3651
J. v. Dalsen,	» Scherpenisse,	» 3290
P. Brenkers,	» Kapelle,	» 2999
A. Foudraine,	» Goes,	» 2997
L. Laban,	» Ierseke,	» 2985

gegund.

Oosterhout, 30 Sept.: het bouwen van een concertzaal te Oosterhout, onder beheer van den architect A. Verlegh, te Breda; ingekomen 6 bilj., als:

De Jongh,	te 's-Gravenmoer,	ƒ 6309
C. A. Oomen,	» Oosterhout,	» 5913
H. G. Vermeeren,	» idem	» 5805
W. Brandt,	» idem	» 5660
H. Donkers,	» idem	» 5447
C. v. d. Avoirt,	» idem	» 5124

gegund.

Goor, 30 Sept.: het bouwen van een sociëteitsgebouw met concertzaal enz., op een terrein aan het Stationsplein, onder beheer van den architect J. C. Meijer; ingek. 8 bilj., als:

J. G. Tonis,	te Enschedé,	ƒ 17,400
J. B. Ruissink,	» Zutfen,	» 14,960
G. J. Biljart,	» Lochem,	» 14,535
J. C. Carmiggelt,	» Brummen,	» 13,400
E. v. d. Woerd,	» Deventer,	» 13,290
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 12,824
F. Riesman,	» Diepenheim,	» 12,394
A. Jalink,	» Goor,	» 12,340

St.-Annaparochie, 30 Sept.: het leveren van de straatverlichting in de gemeente Het Bildt:

te St.-Annaparochie gegund aan J. Goeter, voor	ƒ 91.75
» St.-Jacobiparochie aan O. S. v. Kammen, voor	» 69.99
» Vrouwbuurt aan Th. Boersma, voor	» 87.50
» Oudebildtzijl aan A. v. d. Bol, voor	» 53.00

De olie voor de schoolverlichting gegund aan Jelle Dijkstra, te St.-Annaparochie, voor ƒ 75.

Haarlem, 1 Oct.: het leggen van een bij de gemeente voorhanden rioel van portland-cement, het maken van bestratingen, het zetten van kopbagen en kantdeelen in de Leidschestraat; ingek. 5 bilj., als:

A. Zonneveld,	te Haarlem,	ƒ 2240
J. J. Guldemond,	» idem	» 2100
Wed. A. Reijnders Jr.,	» idem	» 2053
N. Soelhaart Jz.,	» idem	» 2050
H. London,	» idem	» 1987

gegund. Raming ƒ 2060

Steeg, 1 Oct.: 1o. het afbreken en wederopbouwen van eene bouwschuur c. a.; 2o. het aanbrengen van eene etage op het woonhuis, onder beheer van den architect Brink Evers, te Ellekom; ingek. 10 bilj., als:

A. Klanderman, Brummen,	ƒ 4490
H. Teunissen, Reden,	» 4452
K. Bennink,	» 4300
J. Kleinhout Hz., Ellekom,	» 4198
E. J. H. Steentjes, Velp,	» 4175
L. Esklaar, Dieren,	» 4149
J. N. Jansen, Arnhem,	» 4132
J. de Witt, Dieren,	» 3849
G. Boerstoel, Brummen,	» 3788
Firma G. J. Carmiggelt, idem	» 3763

gegund.

Winterswijk, 1 Oct.: het bouwen eener villa aan de Slatsberg, onder beheer van den architect D. Lijsen; ingek. 13 bilj., als:

J. B. Selink,	te Winterswijk,	ƒ 9500
G. W. Toebes,	» idem	» 9400
H. J. te Siepe,	» idem	» 9319
A. N. Nuijs,	» idem	» 9150
G. Kobus,	» idem	» 8949
H. L. Hamer,	» Zutfen,	» 8820
J. B. Garvelink,	» idem	» 8799
G. J. Renskes,	» Winterswijk,	» 8640
L. Nijland,	» Zutfen,	» 8450
C. ter Haar,	» Winterswijk,	» 8420
G. J. Koordeman,	» Zutfen,	» 8350
B. Lichtenberg,	» Winterswijk,	» 7948
G. J. Biljardt,	» Lochem,	» 7900

Gegund aan B. Lichtenberg.

Wildervank, 1 Oct.: de aanleg van een grintweg, loopende van Wildervank over Kiel-windewever naar Hoogezand; ingek. 14 biljetten; minste inschr. waren H. van Dijk, te Delfzijl en J. de Vries, te Smilde, op

perc. 1, lang 3824 M. voor	ƒ 9200
» 2, » 1557 » »	» 4820
» 3, » 1903 » »	» 5260
dezelfden in massa ingeschr. voor	ƒ 17,630

In massa gegund, behoudens de goedkeuring van Gedeputeerde Staten dezer provincie.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 10 OCTOBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 12 Oct.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het bestorten van den Oudelandschen zeedijk aan de midzijde van Goedereede. Raming ƒ 5000.

Rotterdam: het verbouwen van het huis, Leuvehaven 141, van Wed. Dusseldorp. Bestek en teekening liggen in genoemd perceel.

Dinsdag, 13 Oct.

Utrecht, te 12 uren, door het Muntcollege, aan 's Rijks munt: het verrichten van eenige werken aan huizen staande op de Oudegracht, wijk C, no. 132 en 133. Inl. bij den architect A. Nijland, alhaar.

Hoogeveen, te 12 uren, door het gemeentebestuur: het maken van een houten goot achter het gemeentehuis.

Nijmegen, te 2 uren, ten gemeentehuize: de levering van grint en leem.

Assen, te 6 uren, in het café van J. Tijs: het bouwen van eene koffiekamer aan het café-Hellevue. Inl. bij den architect J. van Houten, aldaar.

Woensdag, 14 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel bij Vreeswijk, provincie Utrecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 17,650.

Krimpen a/d. IJsel, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Krimpenerwaard, bij Wed. H. Kusters: het leveren van rijshout, palen, latten enz.

Vlist, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van 200 privaattonnen in 3 perceelen of in massa. Biljetten inzenden uiterlijk te 11 uren, ter secretarie.

Ierseke, te 3 uren, door het kerkbestuur der Christelijk-Gereformeerde gemeente, in de consistoriekamer: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe kerk. Inl. bij den architect A. le Clercq, te Kruiningen. Aanw. te 11 uren.

Bolsward (Limb.), te 3 uren, door het gemeentebestuur: eenige veranderingen aan schoollokaal enz.

Dokkum, 's avonds 7 uren, door het bestuur der naamloene vennootschap Dokkumer Gasfabriek: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan een gebouw in de Lange-Oosterstraat, en het inrichten daarvan tot een magazijn en woning. Bestek en teekeningen liggen bij den logementhouder Zonneveld.

Donderdag, 15 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: de voorziening der boorlen van het Noordhollandsch kanaal, en het maken van een bestraat paardepad in den grintweg op den kanaaldijk, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den waarnemend ingenieur Caland, te Alkmaar. Raming resp.: ƒ 2950, ƒ 7500, ƒ 4730.

Te 12 uren, door de chefs van de onderscheidene militaire hospitalen:

1o. de levering ged. '86, van de verschillende behoeften;

2o. het wasschen der linnen, katoenen en wollen goederen van die inrichtingen.

Leiden, te 11 uren, in het café Suisse: het bouwen van een heerenhuis op perceel 6 aan het Plantsoen. Inl. bij den architect W. C. Mulder, alaar. Aanw. 13 Oct., te 10 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 3, het leveren van eikenhout voor wissels. Inl. bij den hoofdingenieur K. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Middelburg, te 2 uren, ten kantore van den directeur der registratie en domeinen: het onderhoud van den slijkranger en van den dwarsdam, op de buitengronden in de Mosselkreek, voor den zuidijk van den Jonima-Mariapolder, tot 30 April '88. Inl. bij den hoofdopnemer der domeinen, te Middelburg.

Gorichem, door de commissie voor de gemeene belangen van Alblasserwaard met Arkel benoden de Zouwe, in de Dwie: de levering van rijsmaterialen.

Vrijdag, 16 Oct.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en aanbrengen van leidingen voor waterverbruik en brandbluschring in het gebouw der Rijks-hoogere burgerschool, met bijbehoorende werken en in aansluiting met het binnennet der waterleiding, alhaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Raming ƒ 1100.

Zaterdag, 17 Oct.

's-Heerenberg, te 10 uren, door burg. en weth.: het maken van gebouwen en inrichtingen ten behoeve der gemeentelijke hoogdruk waterleiding, op het terrein gelegen ten noorden van den Rijksweg 's-Bosch—Gravee, achter of ten noorden van de hoeve »Heide-en-Weide", aan den Nieuwe-Boschweg, nabij de grenscheiding der gemeenten Noland en Rosmalen. Inl. bij den gemeentearchitect J. M. Nabbe. Aanw. 14 Oct., te 10½ uren. Biljetten inzenden 16 Oct., vóór 3 uren, ten raadhaize.

Maandag, 19 Oct.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering van ds, ged. '86, bij de inrichting benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting der kadetten, met uitzondering van de lakens.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 51 perceelen, waaronder: gietijzer; ijzer en staal, gietdraad en staaldraad; gegalvaniseerd ijzerdraad; gegoten-gaeren neuten; gesmeed-ijzeren balusters; gegalvaniseerd-ijzeren emmers; ijzeren kettingen; getrokken-ijzeren pijpen; koper en koperselaar; metallieke en ijzergaas; zink; diverse metalen; draad- en klinknagels enz.; houtschroeven; gereedschappen; lang- en shitwerk; meet- en wegwerktuigen, enz. enz.

Leeuwarden, te 2½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor de gevangenissen gedurende '86.

Beetsterzwaag, door de commissie van beheer over den kunstweg Beetsm—Heerenveen: de levering van 300 M³ grint en 190,000 vlakke straatklinker Waalreem.

Woensdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhanden van- en het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan de schutsluis te St.-Andries met daarbijbehoorende werken, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, behoorende tot de werken van de Waal. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 14 Oct. Raming ƒ 1060 per jaar;

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis te Vianen, prov. Zuidholland, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 14 Oct. Raming ƒ 7840.

Donderdag, 22 Oct.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drijvarig onderhoud der dunen op Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenboom, te Hoorn. Aanw. 15 Oct. Raming ƒ 8000 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Gestek no. 4, het maken van gebouwen en verdere inrichtingen voor den locaalspoorweg Dieren—Apeldoorn. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode en den sectieingenieur C. A. Besier, beiden te Apeldoorn. Aanw. 16 Oct.: te Beekbergen te 12 uren, te Loenen te 1½ uur, te Eerbeek te 3 uren en te Soeren te 4½ uren. Raming ƒ 24,800.

Vrijdag, 23 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van het rommingwerk in de buitenhaven te Hansweerd, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het IIe district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 15 en 17 Oct. Raming ƒ 22,100.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venlo, in 2 perceelen. Raming perceel 1, ƒ 1450 perc. 2, ƒ 1300. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Venlo.

Dinsdag, 27 Oct.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o het ophalen van alle steenkolen- en turfasch, puin enz. enz.;

2o. het diep- en schoonhouden van de havens, grachten, hunsboten, heuken, riolen, putten enz.;

3o. de beide werken te zamen.

Voorwaarden liggen op de Stadstimmerwerf. Inl. bij den gemeentearchitect.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen aan het centraalbureau: Bestek no. 424 (2e perceel): het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zwolle. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Aanw. 22 Oct., te 10 uren. Raming ƒ 1750. (Herbesteding.)

Woensdag, 28 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening van den rechteroever van de Maas, in de gemeente Geulle, in Limburg, tusschen de kilometerraaien 24 en 25. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 21 Oct. Raming ƒ 12,250.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de Rijksduis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '86, benevens voor het, zoonoodig, leggen in '86 der zomersluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Oosterhuidenberg. Aanw. 21 Oct. Raming ƒ 2840.

Maandag, 2 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drijvarig onderhoud van de hoofden der marine- of oude zeehaven, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland hd. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 28 Oct. Raming ƒ 950 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: de levering van:

1o. Bestek no. 76, contrarails en klein ijzerwerk;
2o. Bestek no. 77, den metalen bouwbouw voor 23 bruggen;
3o. Bestek no. 78, open goederenwagens;
4o. Bestek no. 79, 1 rolwagen en 14 afstandsignalen, doch zonder lantarens.

Op later te bepalen datum.

Leeuwarden: de levering van 135,000 2e soort of 1e soort Friesche bakklinkertjes, op kwar, franco wal Amsterdam. Brieven, motto *Steen*, Bureau *Friesche Courant*, Leeuwarden.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Scheveningen, 1 Oct.: het bouwen van een stal, koetshuis en koetsierswoning enz., op de buitenplaats »Duinoord", aan den Van-Stolkweg in het Scheveningsche Park, onder beheer van den architect A. van Ameyden van Duyn Dz.; ingek. 20 bilj., als:

J. C. J. de Zwaan,	te 's-Hage,	ƒ 33,870
J. C. Dierks,	» idem	» 32,467
H. E. Janzveld & Co.,	» idem	» 31,250
H. v. Bergen v. Henegouwen,	» idem	» 31,242
A. Mac Lean en J. Sietsmoor,	» Rotterdam,	» 30,690
C. Meijers,	» 's-Hage,	» 29,595
L. Tromp,	» idem	» 29,430
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 29,300
A. Stigter,	» idem	» 28,945
J. Boers & Co.,	» idem	» 28,882
J. de Haas,	» idem	» 28,400
M. Th. Wijnekus,	» idem	» 26,919
W. Westmaas,	» idem	» 26,542
P. Teeuwisse,	» idem	» 25,970
Gebr. De Vos,	» idem	» 25,790
J. Schiferli,	» Scheveningen,	» 25,147
J. L. Wester Jr.,	» 's-Hage,	» 24,990
H. E. de Raan,	» Scheveningen,	» 24,300
A. C. Paardekooper,	» 's-Hage,	» 24,200
A. Slegers en J. Verkuijlen,	» Zandvoort.	» 23,180

Haarlem, 2 Oct.: het bouwen van een café met eetzaal, alsmede het verbouwen van het hotel De Leeuwrik, aan de Kruisstraat, onder beheer van den architect S. Roog; ingekomen 14 bilj., als:

J. Verkoren,	te Haarlem,	ƒ 27,300
H. v. Es,	» idem	» 25,988
W. Greve,	» Buiksloot,	» 25,495
G. Hulsebos,	» Haarlem,	» 25,490
A. Koen en N. H. Brakenburg,	» Overveen,	» 25,160.50
J. A. Raasveldt,	» Haarlem,	» 24,950
M. v. Ommeren,	» idem	» 24,565
Gebr. v. Campen,	» idem	» 24,300
D. J. Brakenburg,	» idem	» 24,160
G. P. J. Beccari,	» idem	» 24,000
S. H. Pereira,	» idem	» 23,400
J. S. v. Velthuijsen,	» idem	» 23,330
J. v. d. Wildt,	» idem	» 22,450
W. v. Schoijndel,	» idem	» 21,851

gegund.

's-Hage, 2 Oct.: 1o. de verbouwing en het onderhoud van het post-en-telegraafkantoor te Brielle; ingek. 6 bilj., als:

Th. v. d. Schoor,	te Brielle,	ƒ 1930
W. v. Leeuwen,	» idem	» 1790
J. Veenenbos Pz.,	» idem	» 1659
A. L. Veenenbos,	» idem	» 1649
J. Kortenhout,	» idem	» 1595
J. Bout,	» idem	» 1576

2o. de verbouwing van het post-en-telegraafkantoor te Maastricht; ingek. 3 bilj., als:

W. Witteling,	te Maastricht,	ƒ 2050
J. Schappen,	» idem	» 1905
H. Berdon,	» idem	» 1887

Grootegast, 2 Oct.: laagste inschrijvers voor bouw en verbouw der verschillende scholen in de gemeente waren:

Voor de school te Grootegast, D. Oosterhaan en K. A. v. d. Veen, te Brachten, voor ƒ 1718.

Voor de school te Lutjegast, A. H. Teninga, te Grootegast, voor ƒ 1868.

Voor de school te Strobos, dezelfde, voor ƒ 1640.

Voor de school te Doezum, D. J. Kenning, te Ureterp, voor ƒ 8798.

Voor de school te Opende (O.), D. Oosterhaan en K. A. v. d. Veen, voor ƒ 1747.

Voor de school te Opende (W.), T. J. v. d. Meulen, te Surhuisterveen, voor ƒ 2044.

Voor de school te Schaldeburen, G. Huizinga, te Zuidhorn, voor ƒ 1468.

Voor de onderwijzerswoning te Schaldeburen, M. H. Westra, te Burum, voor ƒ 2888.

Abkoude, 2 Oct.: het bouwen van een raadhuis te Baambrugge; ingek 21 bilj., waarvan één van onwaarde, als:

J. v. Bernen, Amsterdam,	ƒ 7000
F. W. v. d. Heuvel, Utrecht,	» 6998
R. Koren, Laag-Nieuwkoop,	» 6740
P. Berghoef, Kokkengen,	» 6735
H. Koren, Achttienhoven,	» 6730
J. H. Hartgerink en W. Boem, Amsterdam,	» 6650
J. H. Huij, Nieuweramstel,	» 6555
S. H. Hendrikse, Uithoorn,	» 6550
J. Meijers, Vreeland,	» 6500
E. Hendrikse, Baambrugge,	» 6298
H. Griffioen, Breukelen,	» 6100
C. F. Kranevelt en J. Hoogland, Amsterdam,	ƒ 6090
W. v. Ingen, Bodegraven,	» 5874
R. Wassink, Abkoude,	» 5768
J. Kruijswijk, idem	» 5765
J. Barends, Vinkeveen,	» 5552
N. E. Gerwig, Breukelen,	» 5200
J. Renzinck, Abkoude,	» 5198
C. Langenderff, Ouderamstel,	» 4990
G. H. v. d. Wilt, Breukelen,	» 4953
Raming	» 5450

Vlissingen, 3 Oct.: de levering van steenkolen, ten dienste der verschillende gemeentebesturen, scholen enz.; ingekomen 4 bilj., als:

W. C. v. Duuren Dutilh, Vlissingen:

Ruhrkolen	ƒ 0.58
Engelsche kolen,	» 0.80

G. de Heer, Vlissingen:

Ruhrkolen	» 0.56
Engelsche kolen	» 0.80

J. Kloprogge, Vlissingen:

Ruhrkolen	» 0.59
Engelsche kolen	» 0.75

Jac. Doornbos, Vlissingen:

Ruhrkolen	» 0.58
Engelsche kolen	» 0.80

Alles per HL.

Assen, 3 Oct.: het bouwen eener boekdrukkerij voor H. Born, onder beheer van den architect G. Stel; ingekomen 9 bilj., als:

G. v. Gramsel,	ƒ 4029
A. de Vries,	» 3546
H. de Vries,	» 3463
G. B. Broekema,	» 3260
H. Winters,	» 3149
D. Neisingh.	» 3120
R Jalvingh en H. Smallenbroek,	» 3074
J. P. Broekema,	» 2970
J. Lamberts en E. Lamberts, gegund.	» 2940

Dordrecht, 3 Oct.: 1o. het dempen en rioleeren van een gedeelte sloot, ter lengte van ongeveer 57 M., langs de zuidoostzijde van de Tonbuschsluis; ingek. 7 bilj., als:

C. de Groot,	te Sliedrecht,	ƒ 779
A. de Boer Cz.,	» Papendrecht,	» 592
P. v. Wijngaarden,	» idem	» 558
J. In 't Veld,	» Dordrecht,	» 530
H. Degens Jr.,	» idem	» 523
A. de Bruin,	» Dubbeldam,	» 478
P. J. Dubbelman,	» Dordrecht,	» 474

2o. het leggen van een afvoerbuis uit de kunstboterfabriek van W. J. Albers, in het Willigenbosch, naar de rivier; ingekomen 7 bilj., als:

C. de Groot,	te Sliedrecht,	ƒ 561
A. de Boer,	» Papendrecht,	» 497
P. v. Wijngaarden,	» idem	» 409
A. de Bruin,	» Dubbeldam,	» 398
H. Degens Jr.,	» Dordrecht,	» 339
J. In 't Veld,	» idem	» 329
P. J. Dubbelman,	» idem	» 278

Harderwijk, 3 Oct.: de levering van verschillende benoodigdheden ten dienste van het Koloniaal Werfdepot; ingeschr. als volgt:

P. H. Offerhaus, te 's-Bosch: perc. 3, katoenen heuden ƒ 0.63, id. onderbroeken ƒ 0.53, id. handdoeken ƒ 0.16; perc. 4, linnen onderbroeken ƒ 0.70½, id. broodzakken ƒ 0.26, id. poetszakken ƒ 0.06, idem kleerzakken ƒ 0.26, id. schoenzakjes per paar ƒ 0.13.

S. Lamberts, te Tilburg: perc. 1, grijs keperlaken ƒ 2.44 per M.

Ankersmit & Co., te Deventer: perc. 1, ongebleekt vooringkatoen ƒ 0.39 per M.

C. Bogaerts te Tilburg: perc. 1 grijs keperlaken ƒ 2.94 per M.

Th. de Beer, idem perc. 1. idem ƒ 2.98 p. M.

Vissers en Eijcken, te Geldrop; perc. 4, linnen onderbroeken ƒ 0.72, id. broodzakken ƒ 0.27, id. poetszakken ƒ 0.065, id. kleerzakken ƒ 0.27, id. schoenzakjes per paar ƒ 0.135.

Van Doorn en Hams, te Tilburg: perc. 1, grijs keperlaken ƒ 2.92 per M.; perc. 5, blauwhazien borstrokken ƒ 3.48.

Gebr. Diepen, idem: perc. 1, grijs keperlaken ƒ 2.94 per M.

J. F. Segers & Zn., te Breda: perc. 7, kwartiermutsen voor alle wapens ƒ 1.08.

Th. H. de Jong, te Amsterdam: perc. 8, kleerborstels ƒ 0.14, schoenborstels ƒ 0.13, knoopscharen ƒ 0.03; perc. 9, haarkammen ƒ 0.09.

Van Doorn en Van der Heijden, te Bokstel: perc. 4, linnen onderbroeken ƒ 0.65, id. broodzakken ƒ 0.28, id. poetszakken ƒ 0.08½, idem kleerzakken ƒ 0.28, id. schoenzakjes per paar ƒ 0.12½.

D. P. de Bony, te 's-Bosch: perc. 3, katoenen heuden ƒ 0.63, id. onderbroeken ƒ 0.53, idem handdoeken ƒ 0.15; perc. 5, blauwhazien borstrokken ƒ 3.74; perc. 6, scheepsmutsen ƒ 0.56; perc. 10, knipmessen ƒ 0.93, naainakjes O.-I. model ƒ 1.19; perc. 12, kleertasschen ƒ 4.63, gordels tot kapmessen ƒ 0.70, schoenen tot id. ƒ 0.30.

Fr. Pauwels, te 's-Hage: perc. 6, scheepsmutsen ƒ 0.60.

V. Zeeland & Co., te Eindhoven: perc. 4, linnen onderbroeken ƒ 0.63½, id. broodzakken ƒ 0.27, id. poetszakken ƒ 0.08, id. kleerzakken ƒ 0.27, id. schoenzakjes per paar ƒ 0.12.

Wed. J. F. Numan, te Amsterdam: perc. 11, spijdelpels ƒ 0.07, wasdoozen ƒ 0.04.

H. J. Klijn de Jongh, te Amsterdam: perc. 9, haarkammen ƒ 0.0675; perc. 10, knipmessen ƒ 0.18½, naainakjes O.-I. model ƒ 1.05; perc. 11, spijdelpels ƒ 0.05½, wasdoozen ƒ 0.049.

A. de Mol, te Breda: perc. 3, katoenen heuden ƒ 0.6075, id. onderbroeken ƒ 0.54, id. handdoeken ƒ 0.16; perc. 6, scheepsmutsen ƒ 0.56; perc. 7, kwartiermutsen voor alle wapens ƒ 1.12; perc. 12, kleertasschen ƒ 5.57, gordels tot kapmessen ƒ 0.82, schoenen tot kapmessen ƒ 0.48.

A. J. Segers, te Breda: perc. 12, kleertasschen ƒ 4.94, gordels tot kapmessen ƒ 0.57, schoenen tot id. ƒ 0.27.

L. Lombarts, te Tilburg: perc. 12, kleertasschen ƒ 5.30, gordels tot kapmessen ƒ 0.85, schoenen tot id. ƒ 0.45.

E. M. v. Grinsven, te 's-Bosch: perc. 9, haarkammen ƒ 0.09; perc. 12, kleertasschen ƒ 4.68, gordels tot kapmessen ƒ 0.59, schoenen tot id. ƒ 0.25.

Wed. L. v. d. Winkel, idem: perc. 8, kleerborstels ƒ 0.15, schoenborstels ƒ 0.13, knoopscharen ƒ 0.02.

J. J. Nijman, idem: perceel 8, kleerborstels ƒ 0.16½, schoenborstels ƒ 0.14½, knoopscharen ƒ 0.03.

's-Hage, 5 Oct.: het maken van den onderbouw voor de brug over de Oude-Maas, benevens de aarden baan en bijkomende werken, ten dienste der verbinding van de Hoeksche waard en het eiland Ijselmonde, nabij de haven van Barendrecht; ingek. 18 bilj., als:

C. J. Bartog, Amsterdam,	ƒ 469,000
M. A. J. Taverne, 's-Hage,	» 464,800
W. P. de Vries, Rossem,	» 456.440
J. Meuster, Puttershoek,	» 449,000
J. Smit VII, Slikkerveer,	» 448,000
Wichenink en Terwindt, Groenloo,	» 446.447
G. Keij, Rotterdam,	» 443,500
A. L. v. Wijngaarden, Sliedrecht,	» 438,800
L. Kalis Kz., idem	» 436,880
C. Diederik klein, Raamsdonk,	» 436,700
A. Volker Lz., Sliedrecht,	» 432 000
G. Goedhart, Nijmegen,	» 429,000
Ph. Verbruggen, Wadlinkveen,	» 418,460
Th. Wicherink, Groenloo,	» 417,000
P. A. Bos, Gorichem,	» 409,000
J. Kooi, Amsterdam,	» 399,400
R. Voorthuijsdag, Dordrecht,	» 388,000
G. A. v. Hattum, Sliedrecht,	» 386,800

's-Hage, 5 Oct.: de levering van Engelsche en Ruhrkolen, ten dienste van de gemeentelijke inrichtingen; minste inschr. waren:

K. P. Annokkée, 's-Hage:

Engelsche kachelkolen	ƒ 0.55

Van Gales, 's-Hage:

haardkolen	» 0.68
Ruhrkolen	» 0.49
Alles per HL.	

Utrecht, 6 Oct.: Bestek no. 428, het afbreken van het bestaande en het maken van een nieuw reservoirgebouwtje op het station Buitenpost; ingek. 11 bilj., als:

J. Bakker,	te Kollum,	ƒ 7686
C. Bakker,	» idem	» 7023
H. de Jong,	» Dokkum,	» 7400
J. Werkman,	» Groningen,	» 7350
J. H. Bos,	» Twijzel,	» 6984
R. Post,	» Beerenveen,	» 6874
M. R. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 6734
G. P. v. Erp,	» Gieveningen,	» 6666
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 5900
H. Fornsma,	» Grijpskerk,	» 5545
C. Schiere,	» Boornbergum,	» 5535

Amsterdam, 6 Oct.: het bouwen van vier winkelhuizen met bovenwoningen, waarvan twee aan de Lijnbaangracht en twee aan de Fokke-Simonsstraat, door den architect C. A. Rinkhach (onderhands); minste inschr. was J. Happé voor ƒ 29.575, aan wien het werk is gegund.

Groningen, 6 Oct.: het bouwen eener behuizing met schuur, onder de gemeente Groningen, voor H. Pleuter, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, onder beheer van den architect K. Hoekstra; ingekomen 7 bilj., als:

T. Y. Jelsma,	te Groningen,	ƒ 2748
E. de Weerd,	» Hoogkerk,	» 2690
L. Olthoff,	» Borkwerd,	» 2660

J. de Vries,	te Groningen,	ƒ 2585
A. v. Dijk,	» idem	» 2554
P. T. v. d. Werff,	» idem	» 2529
J. Smit,	» idem	» 2265

gegund.

's-Hage, 7 Oct.: 1o. het leveren en plaatsen van keer-, aanvaar- en meerpalen enz., bij de schutsluizen te Nichtevecht; ingekomen 12 bilj., als:

J. v. Straten,	te Jutfaas	ƒ 5485
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 4983
W. H. de Haan,	» Elden,	» 4849
B. Vermolen,	» Woesp,	» 4840
E. Scheepbouwer,	» Utrecht,	» 4775
L. Kok,	» Dimmen,	» 4539
R. Barneveld,	te Vreeswijk,	ƒ 4520
G. H. v. d. Wilt,	» Breukelen,	» 4290
J. P. Cornelissen,	» Amsterdam,	» 4270
B. H. Clercx,	» Bokstel,	» 3935
F. Clercx,	» idem	» 3875
G. Schermers,	» Dussen,	» 3500

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis bij Vreeswijk; ingek. 4 bilj., als:

B. Vermolen,	te Woesp,	ƒ 8300
G. Schermers,	» Dussen	» 7150
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 7240
F. Clercx,	» Bokstel,	» 7240

3o. het maken van 10 kribben tot verbetering van den Geldersche-IJsel, nabij de in aanbouw zijnde lokaalspoorwegbrug bij Deventer; ingek. 7 bilj., als:

J. H. Rogneck,	te Pannerden,	ƒ 12,124
F. E. Terwindt,	» idem	» 11,984
J. v. Vuuren,	» Zaltbommel,	» 11,200
J. H. v. Beezwijk,	» Lobit,	» 11,180
H. A. Pauwen,	» Westpannerden,	» 10,996
A. Kruijswijk,	» Sliedrecht,	» 10,900
G. J. Mol,	» Kuilenburg,	» 10,882

Leiden, 7 Oct.: het afbreken van een woonhuis aan den Zoeterwoudschesingel no. 31, en het daarterplaatse bouwen van een herenhuis, onder beheer van den architect Jacobus van der Heyden; ingek. 4 bilj., als:

G. Splinter,	ƒ 9670
J. C. Verhoeven,	» 9625
H. de Jong,	» 9495
J. Sirag,	» 9262

gegund.

Nieuweramstel, 8 Oct.: het bestraten der Ververs- en Kuperstraat en het verrichten van eenige bestratingswerken aan de Roedemakersstraat; ingek. 12 bilj., als:

J. Uilenburg, Amsterdam,	ƒ 12,780
Aanbachtsheer, Nieuweramstel,	» 10,700
C. Bos, Haarlemmermeer,	» 10,648
J. Meulpolder, Nieuweramstel,	» 10,021
J. Post, Amsterdam,	» 9,973
D. W. Veneman, Nieuweramstel,	» 9,945
H. Jongenburger, Wadhikszeen,	» 9,480
C. v. Soest, Beverwijk,	» 9,400
J. de Vries, Purmerend,	» 9,348
J. Beverhof, Diemen,	» 9,150
W. Varkevisser, Nieuweramstel,	» 8,999
N. Onno, idem	» 8,300

gegund.

Middelburg, 8 Oct.: het doen van grondboringen aan de ned van het waterschap Vereenigde Polders van Oostnisse; ingekomen 3 bilj., als:

R. Lestrade,	te Arnhem,	ƒ 714
J. J. Brans Jr.,	» idem	» 680
A. Hoogendoorn,	» Giessenlam,	» 500

Arnhem, 8 Oct.: de levering aan de gemeente van steenkolen en grint; ingekomen 7 bilj., als:

	steenkolen	grint
Gebr. Biemer, p. 100 KG.		ƒ 0.79
R. G. Rutgers, » »	ƒ 0,80	0.53
J. P. Bax, » »	0.80	0.62
H. S. Straker, » »	0.82	0.61½

De levering van het grint werd opgedragen aan H. S. Straker, terwijl de levering van steenkolen in beraad is gehouden.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 17 OCTOBER 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 19 Oct.

Breda, te 12 uren, door den raad van administratie der Koninklijke Militaire Academie: de levering van do. ged. '86, bij de inrichting benoodigde voorwerpen van kleeding en uitrusting der kadetten, met uitzondering van de lakens.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het maken van schuifdeuren en schotwerk aan de overdekte speelplaats bij de Zuiderbewaarschool, met bijlevering van bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. in het gebouw Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 51 perceelen, waaronder: giettijzer; ijzer en staal, gietdraad en staaldraad; gegalvaniseerd ijzerdraad; gepoten-ijzeren neuten; gesmeed-ijzeren balusters; gegalvaniseerd-ijzeren emmers; ijzeren kettingen; getrokken-ijzeren pijpen; koper en kopersoldeer; metalliek- en ijzergaas; zink; diverse metalen; draad- en klinknagels enz.; boutschroeven; gereedschappen; lang- en duitwerk; meet- en weegwerktuigen, enz. enz.

Leeuwarden, te 2½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor de gevangenissen gedurende '86.

Rotterdam, 's avonds 7 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86, in de cellulaire gevangenis en het huis van arrest, aldaar.

Beetsterzwaag, door de commissie van beheer over den kunstweg Bergum—Beetsterzwaag: de levering van 300 M³ grint en 190,000 vlakke straatklinker Waalvern.

Woensdag, 21 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhouden van- en het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan de schutsluis te St.-Andries met daarbijbehoorende werken, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, behoorende tot de werken van de Waal. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming ƒ 5000 per jaar;

2o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis te Vianen, pros. Zuidholland, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Raming ƒ 7540.

Vianen, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van de Vijfheerenlanden, in het Hôtel De Roos: de levering van 22,000 bos rijs, 3200 bos palen, 3200 bos latten en 10,000 stuks kruisbanden, benoodigd op Lek- en Noorder-Lingedijken. Inl. bij den dijkspriichter Sweis, te Leksmond.

Winschoten, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 500 last klapkeien, bij partijen van 100 last, franco schevenhoord voor den wal te Winschoten, nabij het Poelkes. Voorwaarden liggen ter gemeentesecretarie.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van een woning voor den staalbaas, met bureau en berghaats en een fiesliënloods, op het terrein van de asch-en-vuilnisstaal, aldaar. Aanw. 19 Oct., te 10 uren.

's-Bosch, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen en voor de kantine in de gevangenissen, ged. '86.

Leiden, te 2 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, ged. 86, in de militaire strafgevangenis nabij Leiden.

Donderdag, 22 Oct.

Bemelen, te 10 uren, door den dijkstoel van het polderdistrict Buren, in het gemeentehuis: de levering van 10 vim Gelderschewaarden- of wilgen rijshout (geen elzen). Inl. bij den opzichter B. A. Peinert, te Zoelmond.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der duinen op Terschelling, behoorende tot de zeewerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 8000 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Lokaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 6, het maken van gebouwen en verdere inrichtingen voor den lokaalspoorweg Dieren—Apeldoorn. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode en den sectieingenieur C. A. Besier, beiden te Apeldoorn. Raming ƒ 24,800.

's-Hage, te 3 uren, door de commissie van administratie over het burgerlijk en militair huis van verzekering: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, ged. '86.

Vrijdag, 23 Oct.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van het rommingwerk in de buitenhaven te Hansweerd, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 22,100.

Brakel, te 11 uren, door den dijkstoel van Bommelerwaard-benedendem-Meidijk, in het gemeentehuis: het leveren van 13 vim Geldersch rijs met de noodige latten en palen.

's-Hage, te 12 uren, namens J. Simons c. s., door den architect W. B. van Lielland, in het Hôtel Café-Central: de bouw van 22 woonhuizen, in 2 perceelen en gecombineerd in massa, met bijlevering der materialen, arbeidsloonen, transporten enz. Inl. bij genoemden architect. Aanw. 19 Oct., te 11 uren. (Enkel werklieden, die minstens 1 jaar ingezeten van 's-Hage zijn, mogen voor den bouw worden gebezigd.)

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het beplanten van provinciale wegen en het onderhouden daarvan tot 31 Dec. '88, in 5 perceelen. Inlichtingen te bekomen: voor perc. 1 bij den opzichter L. Edens, te Winschoten, voor perc. 2 bij den opzichter T. Bos, te Onderdendam, voor perc. 3 bij den opzichter H. Veenhuis, te Zuidhorn, voor perc. 4 bij den opzichter H. Bos, te Loppersum en voor perc. 5 bij den opzichter B. Harms, te Delfzijl.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Rijkstelegraaf: het herstellen en verbeteren van Rijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venlo, in 2 perceelen. Raming perceel 1, ƒ 1450, perc. 2, ƒ 1300. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Venlo.

Arnhem, te 2 uren, door de commissie van administratie der gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Vlissingen, ten behoeve van het gasthuis en het burgerweeshuis: de levering van levensmiddelen, brandstoffen enz.

Zaterdag, 24 Oct.

Delfshaven, te 2 uren, in het lokaal Concordia: het afbreken van een huis, aldaar en op die plaats opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Inl. bij den architect M. M. Lourens Jz., te Delfshaven. Aanw. 21 Oct., te 10 uren.

Uithuizen, te 2½ uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school met 1 lokaal en onderwijzerswoning, in den Uithuizerpolder. Aanw. te 10 uren.

Maandag, 26 Oct.

De Kruisberg (bij Beutichem), te 10 uren, door de commissie van administratie over de strafgevangenis voor jeugdige manneljke veroordeelden: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Breda, te 11 uren, door den architect J. M. Marinus, in het koffiehuis De Beurs van Breda: het verbouwen van het huis van den ritmeester Simon (te Haarlem), staande te Ginneken. Aanw. 21 Oct., te 10½ uren.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: Bestek no. 372, het leveren van p. m. 348 M³ eiken wisselhout. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van genoemd administratiegebouw.

Haarlem, te 2 uren, door de commissie van administratie over het vereenigd arrest- en provoosthuis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Dinsdag, 27 Oct.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o het ophalen van alle steenkolen- en turfasch, puin enz. enz.;

2o. het diep- en schoonbouden van de havens, grachten, hasdoeten, heulen, rioleu, putten enz.;

3o. de beide werken te zamen.

Voorwaarden liggen op de Stadstimmerwerf. Inl. bij den gemeentearchitect.

Tiel, te 1 uur, door de commissie van administratie over het huis van arrest en bewaring: het onderhoud der gevangenen in dat huis, met al den aankleve van dien, ged. '86.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 424 (2e perceel): het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zwolle. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Kleek de Riess, te Meppel. Aanw. 22 Oct., te 10 uren. Raming ƒ 1750. (Herbesteding);

2o. Bestek no. 430, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. 37,302 en het wederopbouwen van eene wachterswoning bij KM. 37,317, met gebruikmaking van de afbraak en bijlevering van beschadigde en tekortkomende materialen, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 20 Oct., te 12 uren. Raming ƒ 1150.

Roermond, te 3 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Woensdag, 28 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening van den rechteroever van de Maas, in de gemeente Gouldo, in Limburg, tusschen de kilometerraaien 24 en 25. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Willems, te Maastricht. Aanw. 21 Oct. Raming ƒ 12,250.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de lijkoluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '86, benevens voor het, zoonoodig, leggen in '86 der aanvulsluiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Aanw. 21 Oct. Raming ƒ 2840.

Zaandam, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van

eene school voor 48 leerlingen, met bijlevering van schoolmeubilement, en het bouwen van eene onderwijzerswoning, in het doel der gemeente genaamd De Tempel. Inl. bij den bouwkundige R. Bleshuvel, te Zwammerdam. Aanw. 27 Oct., te 11 uren. Bilj. inzenden 27 Oct., vóór 's avonds 7 uren, aan den burgemeester.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van benoodigdheden, in 14 perceelen, waaronder verbandkatoen en koffiezakken.

Donderdag, 29 Oct.

Heerenveen, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz., aldaar: de levering van diverse ketels en tot- of wasdozen, ten dienste der korpsen van het leger. (Herbesteding.)

Appingedam, te 1 uur, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Aksel, te 2 uren, door het bestuur van den polder Koegors, in het logement Het Gulden Vlies: het lagrinten van wegen in genoemden polder, ter gezamenlijke lengte van 10,060 M. Inl. bij den opzichter van den waterstaat Th. Beghôm, te Neuzen.

Vrijdag, 30 Oct.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van luiken voor de misbrukleeding der telegrambestellers in het jaar '86.

Muiden, te 2 uren, door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk National Schoolonderwijs, in de Consistoriekamer der Hervormde kerk: het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen enz. Inl. bij den architect G. W. Vissebrune, 3e Weteringdwarsstraat 20, Amsterdam. Aanw. 27 Oct., te 12 uren. Biljetten inleveren te 12 uren, in de consistoriekamer voormeld.

Zaterdag, 31 Oct.

Aarlanderveen, door het gemeentebestuur: de levering, in '86, van ongeveer 600 stere gebaggerde middelsoort grint voor de wegen.

Maandag, 2 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Rijks-groote wegen in Limburg, gest. 4 jaren, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89 in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 26 Oct. Raming per jaar: perc. 1 *f* 3830, perc. 2 *f* 9350, perc. 3 *f* 2980, perc. 4 *f* 6815, perc. 5 *f* 8840, perc. 6 *f* 12,490, perc. 7 *f* 6320, perc. 8 *f* 1360.

Bedtdierzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: het leveren van schoei-, schrijfbehoeften en drukwerken.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de hoofden der waarme- of oude zeehaven, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den ingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Briclle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 26 Oct. Raming *f* 930 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: de levering van:

1a. Bestek no. 76, contrarails en klein ijzerwerk;
2a. Bestek no. 77, den metalen bovenbouw voor 23 bruggen;
3a. Bestek no. 78, open goederenwagons;
4a. Bestek no. 79, 1 rolwagen en 14 afstandsignalen, doch zonder lantarens.

Dinsdag, 3 Nov.

Zalthommel, te 1 uur, in het Stadskofliehuis: de levering aan het polderdistrict Rommelerwaard-boven-den-Meidijk van 35 dikke vim meedhout, op verschillende plaatsen in het district.

Woensdag, 4 Nov.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Spiegelmeerstraat en van eene woning aan den Crooswijkschesingel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw 29 Oct., te 11 uren.

Vrijdag, 6 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1a. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeweringen en havenwerken te Vlissingen en van die te Veere, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 29 en 31 Oct. Raming per jaar: perceel 1 *f* 16,800, perc. 2 *f* 5900;

2a. het verrichten van herstellingen aan sluisdeuren der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur Van den Thoorn, te Goes. Aanw. 29 en 31 Oct. Raming *f* 4820.

Dinsdag, 10 Nov.

Hoogeveen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning in de buurtschap Alteveer, gemeente Hoogeveen. Aanw. door den gemeentopzichter 9 Nov., te 1 uur.

Vrijdag, 13 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-contrescarpe te Tolen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 5 en 7 Nov. Raming *f* 1732 per jaar.

Maandag, 16 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken, behoorende tot het voer te 's-Gravendeel, prov. Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 9 Nov. Raming *f* 880 per jaar.

Zaterdag, 21 Nov.

Utrecht, te 1½ uren, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1a. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den Kromme-Rijn, Kotergrift en Minstroom. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, te beginnen aan den Singel nabij Utrecht, te 10 uren;

2a. het driejarig onderhoud ('86—'88) van de provinciale grintwegen, als:

a. van de Meern naar Oudewater;
b. het zand- en jaagpad van Utrecht naar Breukelen;
c. van Utrecht naar Koten;
d. van Houten naar het Benschenschevoer;
e. van Doorn naar Leusden;
f. den Haar- en Bisschopsweg.

Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht, op 14, 16, 17 en 18 Nov., van 9—12 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Zwolle, 8 Oct.: het bouwen van eene daghuurderswoning, tuinmanswoning enz. voor J. Heeren; ingekomen 6 bilj., als:

W. W. Gerrits,	te Zwolle,	*f* 10,468
G. v. Unen,	» idem	» 9,504
L. v. Nispen,	» idem	» 9,233
H. Slot,	» Zwartsluis,	» 8,997
G. J. Ernst,	» idem	» 8,855
L. Meijer,	» idem	» 8,197

gegund.

Zuidhorn, 9 Oct.: het opruimen van ondiepten in het Aduarderdiep, van het Hoendiep af tot de nieuwe brug in de gemeente Hoogkerk, en eenig onderhoud aan kanalen; ingekomen 11 bilj., als:

J. Veldkamp,	te Bedum,	*f* 2890
H. de Vries,		» 2820
A. J. Benninga,	» idem	» 2518
J. Timmer,	» Winsum,	» 2425
H. Formsma,	» Grijpskerk,	» 2350
A. Schreuder,	» Groningen,	» 2275
H. de Herder,	» idem	» 2045
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 1920
H. Boersema,	» Warfhuizen,	» 1749
B. de Jong,	» Groningen,	» 1689
R. J. Dijkstra,	» Kollum,	» 1612

gegund.

Haarlem, 9 Oct.: het bouwen van een nieuw hofje, bestaande uit een hoofdgebouw en twee bijgebouwen, met omgaande veranda's enz. (genaamd »In den Groenen Tuin"), onder beheer van den architect Ch. Robbers; ingek. 18 bilj.; gegund aan C. P. W. Dessing, te Gouda, voor *f* 26,926.

Leiden, 9 Oct.: de verbouwing van het café Zonderlust, aan den Stationsweg, aldaar, onder beheer van den architect P. G. Lancel; onderhands gegund aan N. Brink, te Leiden, voor *f* 9448.

's-Hage, 9 Oct.: het dempen van slooten aan het Korte-Groeneweggie; ingek. 16 bilj., als:

G. Haasnoot,	te Katwijk a/Zee,	*f* 10,850
P. Kraaijenveld,	» 's-Hage,	» 10,340
P. v. d. Loo,	» idem	» 9,848
C. Wijbrans & Co.,	» idem	» 9,547
T. J. Vellekoop,	» idem	» 9,280
A. de Waard,	» idem	» 9,213
L. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 9,461
G. J. v. d. Horst,	» idem	» 9,280
H. Jongenburger,	» Waddinksveen,	» 9,280
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 9,230
P. A. Botel,	» 's-Hage,	» 9,100
A. Paardekooper,	» idem	» 9,000
G. Keij,	» Rotterdam,	» 8,959
F. J. Lankeman,	» 's-Hage,	» 8,950
C. de Vreede,	» idem	» 8,400
J. de Bruijn,	» idem	» 7,929

Witmarsum, 10 Oct.: 1o. het vernieuwen van de kettingbrug te Makkum; gegund aan D. Flapper, te Bolsward, voor *f* 773;

2o. het vernieuwen van de walbeschoeiingen te Makkum; gegund aan E. Meibach, te Makkum, voor *f* 1280;

3o. het vernieuwen van het dek op de brug in den kunstweg naar Eksmorra; gegund aan D. Flapper, te Bolsward, voor *f* 105.

Dordrecht, 10 Oct.: het bouwen van een sigarenvormen- en kistenfabriek; ingekomen 5 bilj., als:

A. Blok,	te 's-Gravendeel,	*f* 12,670
Gebr. Ek,	» Dordrecht,	» 12,400
A. de Vijn,	» idem	» 11,987
L. Konijnenn,	» idem	» 11,916
J. v. d. Vlugt Jz.,	» idem	» 11,400

gegund.

Utrecht, 10 Oct.: het maken van een kaartjesbureau in de vestibule van het stationsgebouw te Arnhem; ingekomen 6 bilj., als:

J. v. d. Tas, Arnhem,	*f* 976
J. C. Carmiggelt, Brummen,	» 844
Gebr. A. en N. W. v. Daalen, Arnhem,	» 767
J. v. Toll, idem	» 666
G. Kühne, Utrecht,	» 576
W. Okkes, Zevenaar,	» 547

's-Hage, 12 Oct.: het bestorten van den Oudelandschen zeedijk aan de zuidzijde van Goedereede; minste inschr. was C. Roskam, te Sliedrecht, voor *f* 4117.

Utrecht, 13 Oct.: het verrichten van eenige werken aan huizen, staande op de Oudegracht, wijk C no. 132 en 133, onder beheer van den architect Alb. Nijland; ingek. 19 bilj., als:

F. W. v. Vloten,	te Utrecht,	*f* 2486
G. Kuhne,	» idem	» 2483
H. J. Stolker,	» idem	» 2449
Gebr. v. Leeuwen,	» idem	» 2448
R. Diks,	te Utrecht,	*f* 2360
G. J. Kubes,	» idem	» 2265
B. J. v. Baaren,	» idem	» 2247
H. Vermeer,	» idem	» 2240
Gebr. Vlessing,	» idem	» 2200
E. J. v. Deventer,	» idem	» 2200
K. J. Ruijs v. Dagteren,	» idem	» 2187
F. W. v. d. Heuvel,	» idem	» 2160
C. v. Zeeland,	» idem	» 2018
A. J. Grenert,	» idem	» 2010
J. H. de Borst,	» idem	» 1978
J. v. d. Lip,	» idem	» 1940
J. de Kruif,	» idem	» 1932
J. Krap,	» idem	» 1900
C. T. Kübeling,	» idem	» 1797

Wageningen, 13 Oct.: het bouwen van 2 schoollokalen met privaten c.a. voor de Prot. Bewaarschool, onder beheer van den architect S. Bitters; ingek. 7 bilj., als:

J. B. Radstake,	te Wageningen,	*f* 4496
H. A. J. Popping,	» idem	» 4479
A. de Leeuw,	» idem	» 4468,50
P. de Leeuw,	» idem	» 4333
Wed. H. de Vries,	» idem	» 4321
J. Haar Hz.,	» idem	» 3998
H. Haar Jz.,	» idem	» 3968

Assen, 13 Oct.: het bouwen van eene koffiekamer bij het café-Bellevue, onder beheer van den architect J. van Houten; ingekomen 6 bilj., als:

Harco Winters,	*f* 767
A. Bakkert,	» 765
H. de Vries,	» 759
Smallenbroek en Jalving,	» 719
G. B. Broekema,	» 670
J. P. Broekema,	» 669

gegund.

's-Hage, 14 Oct.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel bij Vreeswijk (prov. Utrecht); ingek 8 bilj., als:

A. J. v. Lient,	te Amsterdam,	*f* 18,950
B. Vermeulen,	» Weesp,	» 18,816
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 17,800
F. W. Forster,	» Wijk,	» 17,350
J. A. Dumoulin,	» Vianen,	» 17,056
H. v. Es,	» Haarlem,	» 16,563
A. Michael Jr.,	» Aalburg,	» 15,900
C. M. Roozenburg,	» Naaldwijk,	» 15,500

Ierseke, 14 Oct.: het afbreken der oude en het bouwen van een nieuwe kerk voor de Chr. Gereformeerde gemeente te Ierseke, onder beheer van den architect A. le Clercq, te Kruiningen; ingek. 10 bilj., als:

A. Moerbeijn,	te Kruiningen,	*f* 7899
P. C. Quist,	» 's-Hage,	» 7850
J. v. Willigen,	» Ierseke,	» 7480
P. Deenkers,	» Kapelle,	» 7301
W. Goeman,	» Ierseke,	» 7025
L. v. Yerre,	» Kruiningen,	» 6989
M. de Regt,	» Ierseke,	» 6702
L. Laban,	» idem	» 6692
F. G. Essenberg,	» idem	» 6572
L. A. v. d. Jagt,	» idem	» 6430

gegund.

Neuzen, 14 Oct.: het bouwen van eene landbouwschuur, op de hofstede van A. C. M. Geenu, in den Margaretapolder; ingekomen 8 bilj., als:

M. Klaassen, Neuzen,	*f* 6400
P. Miele, idem	» 5460
M. Riemens en J. Wisse, Zaamslag,	» 5398
F. Stoffels, idem	» 5322
P. Duivestein en P. J. Wisse, idem	» 5200
C. Muters, Vlissingen,	» 5099
A. Klaassen Jz., Neuzen,	» 4680
M. D. de Potter, idem	» 4282.75

gegund.

Ophemert, 14 Oct.: het in-orde-brengen der aanlegplaats voor schepen in de Waal; gegund aan J. H. van Amooy, te Nieuwaal, voor *f* 770.

Haarlem, 15 Oct.: de voorziening der beerden van het Noordhollandsch kanaal en het maken van een bestraat paardenpad in den grintweg op den kanaaldijk, in 3 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, A. Prins Tz., Sliedrecht,	*f* 2483
» 2, dezelfde,	» 0236
» 3, R. Schreuders, Kolhoen,	» 2020

Apeldoorn, 15 Oct.: Bestek no. 8, het leveren van eikenhout voor wissels, ten dienste van de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij; ingek. 10 bilj., als:

L. W. Versprille, Nijmegen,	*f* 6893
F. Clercx, Bokstel,	» 6560
B. H. Blercx, idem	» 5965
Van der Made en Gips, Dordrecht,	» 5650
L. A. Spierings, Bokstel,	» 5488
J. J. v. d. Eerden, idem	» 5477
J. A. v. d. Eerden Wz., idem	» 5460
W. Hoettger, Wesel,	» 5254
F. H. v. Eerden, Aalten, per M³	» 37.90
J. Nalluis, Groenlo, » »	» 24.80

Leiden, 15 Oct.: het bouwen van een heerenhuis op perceel 6 aan het Plantsoen, onder beheer van den architect W. C. Mulder; ingek. 10 bilj., als:

Schmidt en Van der Elst,	te Dordrecht,	*f* 13,500
A. Platteel & Co.,	» 's-Hage,	» 11,997
P. L. v. Erkel,	» Leiden,	» 11,400
Bouwmeester en Planjer,	» idem	» 10,884
G. Splinter,	» idem	» 10,839
H. J. Sloots,	» idem	» 10,597
M. N. Langezaal,	» idem	» 10,584
W. v. d. Drift,	» idem	» 10,480
P. Gestman,	» idem	» 10,286
C. J. de Nie,	» idem	» 10,083

Middelburg, 15 Oct.: het onderhoud over '85, '86 en '87 van den slijkranger met dwarsdam op de buitengronden in de Mosselkreek voor den Joanna-Mariapolder; ingek. 4 bilj., als:

		per jaar
C. Moerland Mz.,	te St.-Annaland,	*f* 1179
C. D. Bolier,	» Scherpenisse,	» 965
J. L. Gelak,	» Tolen,	» 730
J. Geluk J.Lz.,	» idem	» 375

Groningen, 16 Oct.: het aanbrengen van leidingen voor waterverbruik en brandblussching in de H. B. S. te Groningen; ingekomen 5 bilj., als:

Ph. Buttinger,	te Groningen,	*f* 1287,80
D. v. Vliet,	» idem	» 1090
F. Vermimmen,	» Utrecht,	» 1047
A. J. D. Sips,	» Groningen,	» 999
H. G. H. Kuhbenga,	» idem	» 983.75

Antwerpen. Het bouwen van een badhuis te Vlissingen, onderhands aanbesteed, is gegund aan W. Locke, te Steenbergen, voor *f* 116,200.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 24 OCTOBER 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 26 Oct.

De Kruisberg (bij Deutichem), te 10 uren, door de commissie van administratie over de strafgevangenis voor jeugdige mannelijke veroordeelden: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Breda, te 11 uren, door den architect J. M. Marijnen, in het koffiehuis De Heurs van Breda: het verbouwen van het huis van den ritmeester Simon (te Haarlem), staande te Ginneken.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse no. 1, in de Kleine-Wittenburgerstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Leiden, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering der benoodigde licht- en brandstoffen ten behoeve der gemeente ged. '86.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het rioleeren en herstraten van de Verlengde-Koningstraat, aldaar.

Amsterdam, te 2 uren, door de Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij, in kamer no. 46 van het centraal administratiegebouw: Bestek no. 372, het leveren van p. m. 348 M³ eiken wisselhout. Inl. op het bureau van den ingenieur van den weg, kamer no. 154 van genoemd administratiegebouw.

Haarlem, te 2 uren, door de commissie van administratie over het vereenigd arrest- en provosthuis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Polsbroek, te 2 uren, bij Wed. Zuiderviet: het slechten der kaden van het waterschap Polsbroek. Aanw. te 9 uren.

Sneek, te 4 uren, door het bestuur van het waterschap De Zeven Blokken, bij Wed. Boman: het vernieuwen van de Sickensbrug over den mond der wijk, alsmede eenige reparaties aan de Evert-Hendriksbrug, zonder bijlevering van materialen. Inl. bij den architect P. J. Kramer, te Sneek.

Amsterdam, door den aannemer A. Vos Bz.: het stukadoorwerk aan het gebouw voor algemeenen dienst op den kop van de Handelskade, aldaar.

Dinsdag, 27 Oct.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Heerenberg, in het lokaal Felix Farore: de levering van verschillende benoodigdheden, in diverse perceelen.

Schiedam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het ophalen van alle steenkolen- en turfasch, puin enz. enz.;
2o. het diep- en schoonhouden van de havens, grachten, hanskoten, heulen, rioën, putten enz.;
3o. de beide werken te zamen.
Voorwaarden liggen op de Stadstimmerwerf. Inl. bij den gemeentearchitect.

Tiel, te 1 uur, door de commissie van administratie over het huis van arrest en bewaring: het onderhoud der gevangenen in dat huis, met al den aankleve van dien, ged. '86.

Zutfen, te 1 uur, door het college van regenten over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 424 (2e perceel): het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zwolle. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Raming ƒ 1750. (Herbesteding);
2o. Bestek no. 430, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. 37,302 en het nederophouwen van eene wachterswoning bij KM. 37,837, met gebruikmaking van de afbraak en bijlevering van beschadigde en tekortkomende materialen, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Raming ƒ 1150.

Roermond, te 3 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
250 beipalen, elk lang 18 M.;
200 idem » » 15 »

Woensdag, 28 Oct.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van werken tot voorziening van den rechteroever van de Maas, in de gemeente Geulle, in Limburg, tusschen de kilometermaten 24 en 25. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Willems, te Maastricht. Raming ƒ 12.250.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Baardwijkschen overlaat met de Rijksduin in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, behoorende tot de werken van de Maas, met het onderhoud dier werken van 1 Jan.—31 Dec. '86, benevens voor het, zoonoodig, leggen in '86 der zomerschuiting in genoemden overlaat. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Van der Kallen, te Geertruidenberg. Raming ƒ 2840.

Middelharnis, te 11 uren, door burg. en weth.: het verbouwen van een gedeelte der oude school tot eene bewaarschool en woning voor de onderwijzeres, met bijbehoorende werken. Inl. bij den architect W. van Leeuwen, te Hellevoetsluis.

Zwammerdam, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene school voor 48 leerlingen, met bijlevering van schoolmeubilement, en het bouwen van eene onderwijzerswoning, in het doel der gemeente genaamd De Tengel. Inl. bij den bouwkundige R. Riesbeuvel, te Zwammerdam. Aanw. 27 Oct., te 11 uren. Bij. inzenden 27 Oct., vóór 's avonds 7 uren, aan den burgemeester.

Montfoort, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenis voor jeugdige vrouwelijke veroordeelden: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen: de levering van benoodigdheden, in 14 perceelen, waaronder verbandstoffen en kolfzakken.

Etten, te 1 uur, door de gemeentebesturen van Etten-en-Leur en Hooven c.a., in het raadhuis: het maken van een keiweg, van den Rijksweg van Etten naar Rosendaal, bij de herberg «Het Gouden Leeuwke" naar de kerkgemeente St.-Willebrord, tot de grenscheiding der gemeenten Etten-en-Leur en Rijsbergen-en-Sprundel, bij het perceel der gemeente Etten-en-Leur no. 1804, sectie H, met het jaarlijx onderhoud. Biljetten inzenden 1 uur vóór de besteding, ter secretarie te Etten.

Bellingwolde, te 4 uren, bij J. Groeneveld: het annoveren van het bestaande- en het bouwen van een nieuw gemeentehuis. Aanw. te 1½ uren.

Winschoten, te 4 uren, door het college van regenten over het huis van arrest: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen, ged. '86.

Hoogeveen, 's avonds 7 uren, in het Hôtel-Luinge: het gedeeltelijk afbreken van eene schuur en woning en daarterplaatse bouwen van 3 woningen, voor A. Bolk. Inl. bij den architect H. Hoegsma, aldaar. Aanw. te 4 uren.

Donderdag, 29 Oct.

Hoorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraalmagazijn van militaire kleeding, uitrusting enz., aldaar: de levering van diverse ketels en vet- of wasloomen, ten dienste der korpsen van het leger. (Herbesteding.)

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren en leggen van 2 rakken trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren rioolkolken, met leidingen, in den Nieuwe-Haagdijk;
2o. het leveren van haver en paardebonen voor fourage der paarden van de gemeentevereeniging.

Middelburg, te 1 uur, door het polderbestuur van Walcheren, in het polderhuis: het maken van hazalt- en Boomiksche-steenglooiing, en het verbeteren der staketwerken tusschen de dijkpalen 15 en 18 op den Westkapelschen zeedijk; alsmede het doen van bestortingen aan den voet van dien dijk, en aan den voet van den zeedijk der Oostwatering.

Appingedam, te 1 uur, door het college van regenten over de cellulaire gevangenis: de levering der benoodigdheden voor het onderhoud der gevangenen ged. '86.

Aksel, te 2 uren, door het bestuur van den polder Koegors, in het logement Het Gulden Vlies: het begrinten van wegen in genoemden polder, ter gezamenlijke lengte van 10.000 M. Inl. bij den opzichter aan den waterstaat Th. Heijblom, te Nonnen.

Vrijdag, 30 Oct.

Maastricht, te 12 uren, door burg. en weth.: de levering van 850 strekkende M. verglaasd aarden buizen van diverse afmeting, benoodigd voor de sproeileidingen naar de rieten. Bestek en voorwaarden liggen ten raadhuize (Bureau Publieke Werken).

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering van laken voor de uniformkleeding der telegrambestellers in het jaar '86.

Hulden, te 2 uren, door het bestuur der Vereeniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs, in de Consistoriekamer der Hervormde kerk: het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning en bijbehoorende werken, met bijlevering van alle materialen enz. Inl. bij den architect G. W. Visschedijk, 3e Weteringdwarsstraat 20, Amsterdam. Aanw. 27 Oct., te 12 uren. Biljetten inleveren te 12 uren, in de consistoriekamer voormeld.

Kloosterboren, bij den burgemeester: de levering van 50 stère klapkeien op den wal aan de opslagplaatsen te Molenaarsgraaf en bij 't Uithuis.

Zaterdag, 31 Oct.

Aarlanderveen, door het gemeentebestuur: de levering, in '86, van ongeveer 600 stère gebaggerde middelsoort grint voor de wegen.

Maandag, 2 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Rijks-groote wegen in Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 26 Oct. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 3830, perc. 2 ƒ 9350, perc. 3 ƒ 2080, perc. 4 ƒ 6815, perc. 5 ƒ 8440, perc. 6 ƒ 12.690, perc. 7 ƒ 6350, perc. 8 ƒ 1560.

Reeuwijk, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: het leveren van school-, schrijfbehoeften en drukwerken.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drejarig onderhoud van de hoofden der marine- of oude zeehaven, te Hellevoetsluis, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het

10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Aanw. 26 Oct. Raming ƒ 950 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: de levering van:

1o. Bestek no. 76, contrarails en klein ijzerwerk;

2o. Bestek no. 77, den metalen boreinbouw voor 23 bruggen;

3o. Bestek no. 78, open goederenwagens;

4o. Bestek no. 79, 1 rolwagen en 14 afstandsignalen, doch zonder lantarens.

Dinsdag, 3 Nov.

Zalthommel, te 1 uur, in het Stadskoffiehuis: de levering aan het polderdistrict Bommelerwaard-boven-den-Meidijk van 85 dikke vim noodhout, op verschillende plaatsen in het district.

Nijmegen, te 3 uren, door de Commissie voor den uitleg der stad, ten raadhuize: de levering van diverse stukken hardsteen (petit granit) voor de inloopen naar het riool, tot een gezamenlijken inhoud van omstreeks 13,500 M³. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp, aldaar.

Woensdag, 4 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: het maken van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerpalen 123 en 124, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Kooreman, te Dordrecht. Aanw. 28 Oct. Raming ƒ 25,350.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Spiegelmisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschesingel. Inl. aan het Timmerhuis. Aanw 29 Oct., te 11 uren.

Donderdag, 5 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door den generaal-majoor, hoofdintendant bij het leger, in zijn bureau aan het Departement van Oorlog: de levering van levensmiddelen, ten behoeve van het leger.

Vrijdag, 6 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeweringen en havenwerken te Vlissingen en van die te Veere, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 29 en 31 Oct. Raming per jaar: perceel 1 ƒ 16,800, perc. 2 ƒ 5000;

2o. het verrichten van herstellingen aan sluisdeuren der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur Van den Thoorn, te Goes. Aanw. 29 en 31 Oct. Raming ƒ 4820.

Zondag, 8 Nov.

Grouw, bij W. van der Leest: het afbreken van een windwatermolen, onder Langezwaag, en het weiteropbouwen ervan en inrichting tot koren-molen, in het dorp Grouw. Aanw. 31 Oct., te 10 uren.

Maandag, 9 Nov.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den luitenant-kolonel directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van ledergoed en paardentuig (waaronder wollen dekens), ten dienste der korpsen van het leger.

Dinsdag, 10 Nov.

Hoogeveen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning in de buurtschap Alteveer, gemeente Hoogeveen. Aanw. door den gemeentegerichter 9 Nov., te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het oostwaarts doortrekken van den buitenberm van den westelijken aanhaitdijk der Nieuwe-Statenzijl en het met basalt bezetten van het dijksbeloop boven dien berm, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 9850.

Woensdag, 11 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal nabij den Leidsche-Rijn tot in den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn en Jutfaas, met het maken der kunstwerken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 4 Nov. Raming ƒ 384,200.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het verrichten van onderhoudswerken aan beschoeiingen, dakraasen enz., en het herstellen van een gedeelte vloer, aan 's Rijks lijnbaan. Aanw. 7 Nov., te 10 uren.

Vrijdag, 13 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-contrescarpe te Yolen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 5 en 7 Nov. Raming ƒ 1732 per jaar.

Maandag, 16 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken, behoorende tot het veer te 's-Gravendeel, prov. Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 9 Nov. Raming ƒ 880 per jaar.

Zaterdag, 21 Nov.

Utrecht, te 1½ uren, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den Kromme-Rijn, Kotergrift en Minstroom. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, te beginnen aan den Singel nabij Utrecht, te 10 uren;

2o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van de provinciale grintwegen, als:

a. van de Meern naar Oudewater;
b. het zand- en jaagpad van Utrecht naar Breukelen;
c. van Utrecht naar Keten;
d. van Houten naar het Beusichemscheveer;
e. van Doorn naar Leusden;
f. den Haar- en Bisschopsweg.

Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht, op 14, 16, 17 en 18 Nov., van 9—12 uren.

Zaterdag, 28 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Koulsche Vaart, in de provincie Utrecht, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur, te Utrecht. Aanw. 21 Nov. Raming ƒ 2860.

Prijsopgaaf gevraagd van Waalsteen, als:

14,000 mooi gevelhardgrauw,
62,000 eenkleurig,
20,000 grijze vlakke klinkers,
30,000 misklcurige idem
110,000 best rood,

Te leveren van 1 Febr.—15 Mei '86 op keur en franco wal Arnhem. Adres A 1785 Bureau *Arnhemsche Courant*.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Purmerend, 9 Oct.: het maken van een schoeiing langs een gedeelte van het pad te Jisp; ingekomen 9 bilj., als:

L. v. Zon,	te Purmerend,	ƒ 339
H. F. Westervelt,	» idem	» 299
G. Eilander,	» idem	» 290.20
J. R. v. d. Putten,	» idem	» 288
H. W. Schreuder,	» idem	» 285
M. Worp,	» idem	» 282
A. Pet,	» idem	» 278.90
J. Pins,	» idem	» 271
G. Prijs	» idem	» 249

gegund.

Slochteren, 9 Oct.: het stichten van nieuwe privaten en waterplaatsen bij de openbare lagere school te Hellum; ingekomen 3 bilj., als:

J. Bauke,	te Noordbroek,	ƒ 241.50
R. v. Delden,	» Kolham,	» 231
H. Bosman,	» Hellum,	» 186

gegund.

Wildervank, 14 Oct.: het gedeeltelijk hergraven van de wijk no. 6 en 7, wijk no. 8 en 9 en het wijkje tusschen den Gemeenteweg en Ten Cate, in het waterschap Beneden-Oosterdiep; ingek. 3 bilj., als:

G. B. Deenth, Nieuwepekela,	ƒ 650
P. de Jonge, idem en P. de Jonge, Muntendam,	» 538.40
H. D. Heilzen, Gasselte en P. de Vries, Muntendam,	» 498.09

gegund.

Dokkum, 14 Oct.: het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan een gebouw in de Lange-Oosterstraat, en het inrichten daarvan tot magazijn en woning bij de gasfabriek; ingekomen 9 bilj., als:

Wed. A. v. d. Werff,	te Dokkum,	ƒ 575
F. Oninga,	» Aalsum,	» 495
S. Hoogeveen,	» Dokkum,	» 392
J. v. d. Meij,	» idem	» 387
S. Erich,	» idem	» 369
G. H. Vollmer,	» idem	» 355
P. Kreeft,	» idem	» 303
H. de Jong,	» idem	» 299
S. R. v. d. Werff,	» idem	» 297

gegund.
Raming ƒ 386.85

Ylst, 14 Oct.: het leveren van 260 privaattonnen van Amerikaansch grenen hout of van hout van petroleumvaten, in 3 perceelen:

	Amerikaansch grenenhout. perc. 1	perc. 2	perc. 3	massa	Hout van petroleumvaten. perc. 3	massa
G. F. Steenstra, Sloten,	ƒ 184		ƒ 272.—		ƒ 214	
W. A. Feenstra, Koudum,			260.—			
J. Terpstra, Sneek,			260.—			
R. J. Metselaar, Wieuwerd,	214	ƒ 209.—	245.—	ƒ 680.—		
G. Kalsbeek, Hindeloopen,	184	183.20	228.—	505.20		
S. Bottinga en P. Toorstra, Dokkum,	212	208.—	253.—	673.—		
J. Hellenthal en Zn., Hasselt,				749.—		ƒ 709.—
S. H. Bleswijl, Harlingen, en E. S. Wijnalda, Arum,	220	218.—	270.—	690.40		720.30
J. S. de Groot, Gorredijk,				676.—		
Gebr. Simons, Breda,				624.—		190.—
S. H. Simonides, Franeker,			264.30			
S. T. Steenstra, Broek,		167.60				
W. Langbout, Ylst,			375.—			
S. de Vos, Veenkloosler,			290.—			
J. A. Nauta, Sneek,			322.—			
J. U. v. d. Schaaf, Oppenhuizen,	3.25 p. st.	3.25 p. st.	3.17½ p. s.			
G. H. Lanting, Weidum,				646.—		780.—
J. Steenstra, Jutrijp,			294.—			
Y. Schuitmaker, Prins,				559.—		

Gegund aan Y. Schuitmaker.
Voor perc. 1 en 2, hout van petroleumvaten, niet ingeschreven.

Zwolle, 16 Oct.: het bouwen van eene woning, schuur en trekkassen, ten dienste van de aan te leggen boomkweekerij van J. W. Bartels; ingek. 11 bilj., als:

G. J. Flik,	ƒ 2650
J. G. Disselhof,	» 2300
G. de Ronde,	» 2120
G. J. Lubbers,	» 2066
G. v. Unen,	» 1998
A. v. Straten,	» 1995
J. W Berende,	» 1907
A. Grolleman,	» 1895
H. Gerritsen,	» 1880
F. H. Noorman,	» 1825
G. J. Ernst,	» 1786

gegund.

Borger, 14 Oct.: het bouwen van eene boerenhuizing, met bijlevering der benoodigde materialen; ingekomen 6 bilj., als:

H. Jalving,	te Assen,	ƒ 4879
H. Dilling,	» Gasselternijveen,	» 4475
J. en A. Prangel,	» Stadskanaal,	» 4145
J. Warringa,	» Buinen,	» 4080
Joh. Kroeze,	» Borger,	» 4030
H. Engelsman,	» Stadskanaal,	» 3950

Lemmer, 16 Oct.: 1o. het leggen van 16,000 M² rietbedekking en 12,000 M² strobekramming ten oosten Lemmer, in het waterschap Zevon-Grietenijen-en-Stad-Slooten, in 2 perceelen; minste inschr. was A. S. de Jong, te Lemmer, resp. voor ƒ 753 en ƒ 668;

2o. de levering van tuinpalen, tuinlatten, eikentakken, rijshout en reggestroo; minste inschr. was F. de Vries, te Rijs, voor ƒ 105.

Ruinerwold, 16 Oct.: het bouwen van een woonhuis, voor A. Zanting, aldaar; ingekomen 6 bilj., als:

Jh. v. Leenders,	te Meppel,	ƒ 1945
Nieuis,	» Hoogeveen,	» 1800
J. Hesselingen,	» Meppel,	» 1795
H. Bakker Az.,	» idem	» 1740
T. Brals,	» Ruinerwold,	» 1645
J. v. Veen,	» Meppel,	» 1333

's-Bosch, 17 Oct.: het maken van gebouwen en inrichtingen, ten behoeve der gemeentelijke hoogdrukwaterleiding, op het terrein gelegen ten noorden van den Rijksweg van 's-Bosch naar Grave, achter of ten noorden van de Hoeve «Hesde-en-Weide", aan den Nieuwen Boschweg, nabij de grenscheiding der gemeenten Nuland en Rosmalen; ingekomen 10 bilj., als:

C. J. C. Hoogendijk, Gouda,	ƒ 48,397
L. de Rooij, Tilburg,	» 43,734
C. D. Kleijn, Raamsdonk,	» 36,700
J. M. Gruijters, Orten,	» 33,974
C. M. Roozenburg, Naaldwijk,	» 33,900
J. v. Vuuren, Zaltbommel,	» 33,529
A. Geldens, 's-Bosch,	» 32,990
P. H. Versteijne, Oosterwijk,	» 32,451
H. R. Hendriks, Os,	» 30,890
L. v. Dijk en H. A. v. Erp, 's-Bosch,	» 30,846

Lochem, 17 Oct.: het leggen eener klinkerbestrating door de Kastanjelaan, ter lengte van p. m. 250 M.; ingekomen 7 bilj., als:

G. J. Bijlardt,	ƒ 1262
A. Zandvoort,	» 1188
A. Beijers,	» 1139.20
B. Ottheff,	» 1099
J. Ottheff,	» 1054
J. Holland,	» 1053
Broekhuizen,	» 1032

gegund.

Groningen, 19 Oct.: het maken van schuifdeuren en schotwerk aan de overdekte speelplaats bij de Zuiderbewaarschool; ingekomen 13 bilj., waarbij één van onwaarde, voor ƒ 395, ƒ 395, ƒ 387, ƒ 381, ƒ 373, ƒ 370, ƒ 357, ƒ 353, ƒ 298, ƒ 296, ƒ 286 en, van H. de Haan, te Groningen, voor ƒ 279.

Beetsterzwaag, 19 Oct.: ten behoeve van den kunstweg Bergum—Heeremeren, de levering van:

1o. 300 M³ grint; ingekomen 4 bilj., als:

		per M³
H. J. v. d. Vecht,	te Hasselt,	ƒ 3.169
B. G. Steensma,	» Lemmer,	» 3.16
G. W. Helland,	» Nijmegen,	» 2.92
J. F. Lips,	» idem	» 2.87

gegund.

2 100,000 vlakke straatklinker Waalvorm; ingek. 13 bilj., als:

	per mille
C. G. L. Koolemans Beijnen, Utrecht,	ƒ 17.90
J. Holder, Dokkum,	» 16.—
D. C. van Walree, Brummen,	» 15.48
H. v. Houweningen, Gorichem,	» 14.78
Gebr. v. Hasselt, Kampen,	» 14.48
H. Krijzer Jr., Leeuwarden,	» 14.30
H. J. Stegeman, Deventer,	» 14.21
Gebr. Arelingh, Velp,	» 13.97
H. Bakhuis, Olst,	» 13.50
J. Terwindt, Westervoort,	» 13.50
J. v. Poolgeest, Deventer,	» 13.50
J. Walraven v. Houten, Zutfen, A gegund.	» 12.65
B	» 11.57

Amsterdam, 19 Oct.: voor de verschillende leveringen aan het Departement van Koloniën waren minste inschrijvers:

Perceel

1. 86,000 KG. divers gietijzer, Gebr. Van der Vliet, Amsterdam, ƒ 3268.20;
2. IJzer, staal, ijzer- en staaldraad, Dikema en Chabot, Rotterdam, ƒ 6732.49;
3. 10,000 KG. gegalvan. ijzerdraad, Hotz & Co., Rotterdam, ƒ 1300;
4. Gegoten-ijzeren neuten, Boddaert & Co., Middelburg, ƒ 479.40;
5. 250 gesmeed-ijzeren balusters, Maatschappij IJzergieterij «De Prins van Oranje", 's-Hage, ƒ 285;
6. 400 gegalvaniseerd-ijzeren emmers, J. B. Prieur, Amsterdam, ƒ 265.50;
7. IJzeren kettingen, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, ƒ 186.50;
8. Getrokken-ijzeren pijpen, Van der Meulen & Co., Amsterdam, ƒ 352.50;
9. Koper en kopersoldeer, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, ƒ 548.87½;
10. Zeven, H. D. Kellevink, Amsterdam, ƒ 53.10;
11. Metalliek en ijzergaas, D. S. M. Kalker, Amsterdam, ƒ 312;
12. Zink, A. D. Hamburger, Utrecht, ƒ 841.50;
13. Diverse metalen, Wed. G. Doorenmans & Zn., Rotterdam, ƒ 250.04;
14. Draad- en klinknagels enz., C. Willemsz, Amsterdam, 1845.50;
15. Houtschroeven, Van den Berg & Co., Amsterdam, ƒ 233.54;
16. Gereedschap, G. Willemsz, Amsterdam, ƒ 1515.73;
17. Gras- en kapmessen en patjols, Walter Beien & Co., idem ƒ 885.44;
18. Hang- en sluitwerk, H. J. Klijn de Jongh, idem ƒ 2416.11;
19. Beslagwerk, Gebr. Jonker, idem, ƒ 425.70;
20. Divers leder, E. v. Krieken, 's-Bosch, ƒ 844.75;
21. Lederwerk, L. Lamberts, Tilburg, ƒ 7980.11;
22. Trombehoeften, T. M. v. Grinsven, 's-Bosch, ƒ 1108.50;
23. Schermgereedschap, J. F. Gabel, Amsterdam, ƒ 151.25;
24. 600 zeildoeksche brandemmers, H. Max, Spaarndam, ƒ 702;
25. Springzeildoek, P. H. Saurs Sypesteijn, Krommenie, ƒ 480;
26. Pak- en fijn werk, W. Hoven & Zn., 's-Hage, ƒ 1402.50;
27. 1700 M. blauw-wollen singelband, D. van Daatselaar, Woudenberg, ƒ 918;
28. Divers singelband, D. Merens & Co., Haarlem, ƒ 60;
29. Garen, koord en bindtouw, Goudsche Machinale Garenspinnerij, Gouda, ƒ 1310;
30. Kalmink en linnen, J. Elias, Strijp, ƒ 764.06½;
31. Vlaggedoek, P. Clos en Leemhuggen, Leiden, ƒ 120.67;
32. Glazen dakpannen en glasruiten, J. J. B. J. Boury, Dordrecht, ƒ 2137.50;
33. Meet- en weegwerktuigen, J. Molenschot, Teteringen, ƒ 663.25;
34. Verlichtingsmiddelen, C. v. Heemstede Obelt, Amsterdam, ƒ 155.55;
35. 1000 KG. hoolwit, Wed. Honhoff, Black & Brant, Schoonhoven, ƒ 254.19;
36. 2375 KG. loodmenie, Hoogeweg & Van Zanenveu, Amsterdam, ƒ 406.12½;
37. 4430 KG. zinkwit, E. Jüpsen, Amsterdam, ƒ 919.22½;
38. Alcohol en brandewijn, Levert & Co., id., ƒ 8161.50;
39. Hars, Hoogeweg en Van Zanenveu, idem, ƒ 144.77½;
40. 6000 KG. Zweedsche teer, De Boer & V. d. Schuit, idem, ƒ 762;
41. 5000 KG. koolteer, W. Hoven & Zn., 's-Hage, ƒ 175;
42. 2000 KG. carbolzuur, H. G. W. de Bosson, Dordrecht, ƒ 107.60;
43. 400 KG. gele was, E. E. Visser, Amersfoort, ƒ 407.20;

44. 13.000 KG. pijpwasvet, Hoogeweg en Van Zanenen, Amsterdam, ƒ 1137;
45. 1200 KG. geraffineerde kaarsen, dezelfden, ƒ 1529.80;
46. Verfwaren, Ropcke en Reuter, id., ƒ 2454.30;
47. id., Hoogeweg en Van Zanenen, id., ƒ 6038.75;
48. Verfwaren, dezelfden, ƒ 1245.80;
49. Lijnolie, F. Alberdingk & Zn., idem, ƒ 2972.87½;
50. 4000 liter traan, F. H. Holt, id., ƒ 1180;
51. Papier, Gebr. Uyt den Bogaard, idem, ƒ 1024.45.

Alkmaar, 20 Oct.: ten dienste der gemeentegasfabriek:

	1o. gegoten kuip, geslag. ijzeren gashouder	2o. geg. kuip en stalen gashouder	3o. geslagen ijzeren kuip en stolp geheel staal	4o. geslagen stalen kuip en stolp	totaal met fundeeringwerk	
R. J. Dempster, Manchester,	ƒ 19352 —1500	ƒ 29852 —1500				
Prins v. Oranje, 's-Hage,	16586	16856			ƒ 23062	met stalen bedekkingstolp
Degrez & Co., Tilburg,	18945		13775	ƒ 16775		
A. Triffet & Co., La Louvière,	18632	19336	12256	13608		
Aug. Klönne, Dortmund,	15000			16000	17250	met betonfundeering à la Breda
A. Durrewis, Amsterdam,	22577	25580				
Kon. Ned. Grofsmedery, Leiden,	16945	17850				
La Société Anonyme,	17700	18000				
La Société Gilhay,	18740	19700				
Kon. fabriek, Amsterdam,	18698	18904				

1o. de fundeeringen c. a.; ingek. 7 bilj., als:

A. Durrewis,	te Amsterdam,	ƒ 1069
M. Brouwer,	» idem	» 6822
Niestadt,	» idem	» 6584
J. J. Tesselaar,	» Alkmaar,	» 6563
Boom,	» Hebler,	» 6250
W. Vasbinder,	» Alkmaar,	» 6209
O. Mommer,	» Amsterdam,	» 6065.02

Delft, 20 Oct.: de levering van steenkolen aan de gemeente; minste inschr. was H. Zollikofers, te Delft, Engelsche haardkolen ƒ 0.80 per HL., Duitsche fijne, » 0.489 » »

's-Hage, 21 Oct.: 1o. het maken van voltooiingswerken bij de schutsluis te Vianen (prov. Zuidholland); ingek. 7 bilj., als:

C. J. C. Hoogendijk,	te Gouda,	ƒ 7463
C. de Groot,	» Sliedrecht,	» 7197
F. Clercx,	» Rijkstel,	» 7170
R. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 6980
W. H. de Haan,	» Elden,	» 6914
G. Schermers,	» Dussen,	» 6780
W. P. de Vries,	» Rossem,	» 6675

2o. het onderhouden van- en het verrichten van herstellingen en veranderingen aan de schutsluis te St.-Andries, met daartijbehoorende werken, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88; ingek 5 bilj., als:

		per jaar
A. Slagmolen,	te Rossem,	ƒ 4984
P. W. v. Haltum,	» Tuil,	» 4918
H. Rochels,	» Opijnen,	» 4881
J. v. Vuuren,	» Zaltbommel,	» 4879
A. de Groot Cz.,	» Heukelum,	» 4741

's-Hage, 21 Oct.: het bouwen eener woning voor den staalhaas en van loodsen op de asch- en cuilstaat; ingekomen 17 bilj., als:

H. v. Bergen Henegouwen,	te 's-Hage,	ƒ 13,578
C. Meijers,	» idem	» 13,200
M. L. v. Spanje,	» idem	» 13,172
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 12,826
Gebr. De Vos,	» idem	» 12,198
P. v. Vliet,	» idem	» 11,987
P. v. d. Lou,	» idem	» 11,887
H. Jongenburger,	» Wadhinkveen,	» 11,840
J. de Haas,	» 's-Hage,	» 11,610
J. H. de Swart & Zn.,	» idem	» 11,438
A. C. Paardekooper,	» idem	» 11,400
W. P. Teunissse,	» idem	» 11,390
J. M. Meijssen,	» idem	» 11,278
J. L. Werdes,	» idem	» 10,990
F. v. d. Waals,	» idem	» 9,799
P. v. d. Bouwen,	» idem	» 9,232
C. Wijbrans & Co.,	» idem	» 8,945

Apeldoorn, 22 Oct.: Bestek no. 6, het maken van gebouwen en verdere inrichtingen voor den localspoorweg Dieren—Apeldoorn; ingek. 17 bilj., als:

A. H. M. Wesselink,	te Ahuchen,	ƒ 25,400
J. H. Bokx,	» Amersfoort,	» 24,830
J. de Wit,	» Dieren,	» 24,698
A. R. Schoonman,	» idem	» 24,367
E. Groenink,	» Stevenwijk,	» 24,195
H. Mouw Mz.,	te Apeldoorn,	ƒ 23,974
Firma G. J. Carmiggelt & Zn.,	» Brummen,	» 23,940
J. Radstaak,	» Apeldoorn,	» 23,900
H. J. Kaufman,	» Laagkoppel,	» 23,899
H. Mulder,	» Terwolde,	» 23,680
H. M. Berendsen,	» Laagkeppel,	» 23,649
J. v. d. Braak,	» Apeldoorn,	» 23,300
F. W. Geurden,	» idem	» 22,989
Ch. Wegerif,	» idem	» 22,865
N. v. Eck,	» Nijmegen,	» 22,364
E. v. d. Woerd Jz.,	» Deventer,	» 22,112
G. ter Heerdt,	» Voorst,	» 21,777

Haarlem, 22 Oct.: het driejarig onderhoud der duinen op Terschelling; minste inschr. was A. A. Bos, te Terschelling, voor ƒ 6700 per jaar.

Middelburg, 23 Oct.: het vernieuwen van het remmingwerk in de buitenhaven te Hansweerd, behoorende tot de werken van het kanaal door Zuidbeveland; ingek. 8 bilj., als:

C. Koch,	te Hansweerd,	ƒ 25,000
L. Luik,	» idem	» 24,960
G. D. Bolier,	» Sliedrecht,	» 24,500
Th. Volker,	» Dordrecht,	» 21,900
A. v. d. Meijde Az.,	» Hardinxveld,	» 21,353
W. de Jong,	» Breda,	» 20,850
C. de Groot,	» Sliedrecht,	» 20,383
W. H. de Haan,	» Elden,	» 20,289
Raming		» 22,100

Amsterdam: het stukadoorwerk aan het concertgebouw, alhaar, is gegund aan de firma Bruggeman Martens, te Haarlem, voor ƒ 27,000.

Zuidbroek. De levering van klopkeien aan het burgerlijk armbestuur, alhaar, is gegund aan Huising, te Nieuwbuinen.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 31 OCTOBER 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 2 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Rijks-groote wegen in Limburg, gest. 4 jaren, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89, in 8 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 3880, perc. 2 ƒ 9350, perc. 3 ƒ 2980, perc. 4 ƒ 6815, perc. 5 ƒ 8440, perc. 6 ƒ 12,490, perc. 7 ƒ 6380, perc. 8 ƒ 1560.

Bestuterzwaag, te 11 uren, door burg. en weth. van Opsterland: het leveren van school-, schrijfbehoeften en drukwerken.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drijarig onderhoud van de hoofden der marine- of oude zeehaven, te Helleveetsluis, behoorende tot de zeewerken in Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, bij den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Kooreman, te Nieuwenhoorn. Raming ƒ 960 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java: de levering van:
1o. Bestek no. 76, contrarails en klein ijzerwerk;
2o. Bestek no. 77, den metalen bovenbouw voor 23 bruggen;
3o. Bestek no. 78, open goederenwagens;
4o. Bestek no. 79, 1 rolwagen en 16 afstandsignalen, doch zonder lantarens.

Enschedé, te 12 uren, in het koffiehuis van H. van Ommen: het bouwen van eene biljartzaal en het verplaatsen van eenige bestaande gebouwen achter en naast genoemd koffiehuis.

Kampen, door het bestuur van het stoomgemaal voor de polders Broeken-en-Maten, Haatland en Onderdijks, ten raadhuize: de levering van 500 HL. 1e kwaliteit Engelsche machinekolen en 500 HL. idem Duitsche machinekolen (Consolidation).

Dinsdag, 3 Nov.

Zaltbommel, te 1 uur, in het Stadskoffiehuis: de levering aan het polderdistrict Bommelerwaard-beneden-den-Meidijk van 35 dikke tim noodhout, op verschillende plaatsen in het district.

Nijmegen, te 3 uren, door de Commissie voor den uitleg der stad, ten raadhuize: de levering van diverse stukken hardsteen (petit granit) voor de inloopen naar het riool, tot een gezamenlijken inhoud van omstreeks 13,500 M³. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp, alhaar.

Woensdag, 4 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een strekdam met aanhechtingskrib aan den rechteroever der Dortsche Kil, tusschen de kilometerraaien 123 en 124, onder de gemeente 's-Gravendeel. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, te Dordrecht. Raming ƒ 23,550.

's-Hage, te 1 uur, door den bijzonderen raad der Vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, in het gebouw Lage-Westeinde no. 99: de bouw eener school in de Paramaribostraat, te 's-Hage. Inl. bij den architect L. Faber, alhaar.

Rotterdam, te 1 uur, door burg. en weth.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Spirgelnisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschesingel. Inl. aan het Timmerhuis.

Oldeboorn, door burg. en weth. van Utingeradeel: het doen van eenige herstellingen aan 2 vaste houten bruggen in den grintweg van Terhorne naar Akmarijp. Inl. bij den gemeentequestchter, te Akkrum. Aanw. 2 Nov., te 10 uren, samenkomst bij G. Schaafsma, te Terkaple.

Donderdag, 5 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door den generaal-majoor, hoofdintendant bij het leger, in zijn bureau aan het Departement van Oorlog: de levering van levensmiddelen, ten behoeve van het leger.

Vrijdag, 6 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:
1o. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeweringen en havenwerken te Vlissingen en van die te Veere, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming per jaar: perceel 1 ƒ 16,850, perc. 2 ƒ 8900;
2o. het verrichten van herstellingen aan sluisdeuren der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur Van den Thoorn, te Goes. Raming ƒ 4820.

Leeuwarden, te 1 uur, door het prov. best.: het verbeteren van het grootscheepvaartwater van Stroobos naar Staveren en Lemmer, 4e gedeelte (Oudhof—Berg). Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Leeuwarden. Aanw. 4 Nov., per stoomboot van Akkrum, te 8 uren. Raming ƒ 42,400.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de aanleg van eene telegraaflijn tusschen Huisduinen en Egmond-aan-Zee, in 2 perceelen. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer der Rijkstelegraaf, te 's-Hage en bij den lijninspecteur, te Boorn. Raming: perc. 1 ƒ 1000, perc. 2 ƒ 1200.

Zaterdag, 7 Nov.

Ylst, te 11 uren, door burg. en weth.: het wegruimen van een draaibrugje en daarvoor in de plaats maken van een ijzeren ophaalbrug met landhoofden, walbeschoeiingen enz. Inl. bij den architect J. P. Hoogendijk, te Sneek en bij den opzichter R. Ringenoldus, te Ylst. Bilj. inzenden vóór 10 uren, ter secretarie.

Zwolle, te 1 uur, door burg. en weth.: het leveren en stellen: a. van kachels met toebehoren, b. gordijnen, voor de in aanbouw zijnde school op de Bezijnenweide. Inl. bij den gemeentearchitect.

Sneek, te 1 uur, door burg. en weth.: het dempen en rioleeren van de Noltjeshaven en bijbehoorende werken, alhaar. Inl. bij den gemeentearchitect.

Zondag, 8 Nov.

Grouw, bij W. van der Leest: het afbreken van een windwatermolen, onder Langezwaag, en het weiteropbouwen ervan en inrichting tot korenmolen, in het dorp Grouw.

Maandag, 9 Nov.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den luitenant-kolonel directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van belergoed en paardentuig (waaronder wollen dekens), ten dienste der korpsen van het leger.

Dinsdag, 10 Nov.

Burmerwoude, te 11 uren, door burg. en weth. van Jantumadeel: het aanleggen van een straatweg langs Veenwoudsterwal onder Veenwouden, ter lengte van 940 M. Aanw. 5 Nov., te 11 uren.

Hoogeveen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning in de buurtschap Alteveer, gemeente Hoogeveen. Aanw. door den gemeenteopzichter 9 Nov., te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het contractarts verdiepen van den buitenberm van den westelijken aanbuitdijk der Nieuwe-Statenzijl en het met basalt bezetten van het dijksbeloop langs dien berm, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Aanw. 3 Nov. Raming ƒ 9850.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie: de levering van verschillende houtwaren ten behoeve van de Rijksgestichten te Veenhuizen. Inl. aan het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, in het departementsgebouw.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
50 ijzeren transportwagentjes,
30 spanijzers,
ten dienste van het openbaar slachthuis.

Woensdag, 11 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal nabij den Leidsche Rijn tot in den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn en Jutfaas, met het maken der kunstwerken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 4 Nov. Raming ƒ 384,250.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het verrichten van onderhoudswerken aan beschoeiingen, dakramen enz., en het herstellen van een gedeelte vloer, aan 's Rijks ijzerbaan. Aanw. 7 Nov., te 10 uren.

Loenersloot, te 11 uren, door het R.-K. armbestuur van de parochie Loenersloot, bij den koster: het afbreken en wederopbouwen van eene bestaande bouwmanswoning te Baambrugge. Inl. bij den bouwkundige J. van Vliet, te IJsselstein. Aanw. 6 Nov., te 11 uren, te Baambrugge. Bilj. inzenden 10 Nov., bij den koster.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normalisering van de Waal, onder Drumpt, Opheinert en Dreumel, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 58 en 61. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Aanw. 4 Nov. Raming ƒ 39,700.

Vrijdag, 13 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het driejarig onderhoud van de Rijks-contrescarpe te Tolen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 5 en 7 Nov. Raming ƒ 1732 per jaar;
2o. het onderhoud en de verbetering, ged. '86, '87 '88, van de havenwerken te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 5 en 7 Nov. Raming ƒ 8000 per jaar.

Zaterdag, 14 Nov.

Hengelo (O.), te 12 uren, in het Beursgebouw: het bouwen van een heerenhuis met schuurtje en bijbehoorende werken, voor rekening van J. W. Meijjes, alhaar. Aanw. 13 Nov., van 9—12 uren.

Maandag, 16 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het drijarig onderhoud der werken behoorende tot het veer te 's-Gravendeel, prov. Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Aanw. 9 Nov. Raming ƒ 800 per jaar.

Donderdag, 19 Nov.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbreeden van het kanaal van Gent naar Neuzen bij Sluiskil, en het versterken van de remmingwerken der Rijksweg over het kanaal, alhaar. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Aanw. 11 en 13 Nov. Raming ƒ 23,700.

Zaterdag, 21 Nov.

Utrecht, te 1½ uren, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den Kromme-Rijn, Kotergrift en Minstroom, Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, te beginnen aan den Singel nabij Utrecht, te 10 uren;

2o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van de provinciale grintwegen, als:

a. van de Meern naar Oudewater;
b. het zand- en jaagpad van Utrecht naar Breukelen;
c. van Utrecht naar Koten;
d. van Houten naar het Bosschemscheveer;
e. van Doorn naar Leusden;
f. den Haar- en Risschepeweg.

Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht, op 14, 16, 17 en 18 Nov., van 9—12 uren;

3o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den weg van Utrecht naar Schalkwijk. Inl. bij den opzichter van den weg R. van Dijk, 14 Nov., van 9—12 uren.

Maandag, 23 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de Rijksveren op de Maas in Limburg, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 240, perc. 2 *f* 3620.

Woensdag, 25 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door de commissie van beheer der Algemeene Rekenkamer: de levering, ged. '86, van: 9000 KG. Ruhr grove kachelkolen, 13,000 KG. Newcastle haardkolen, 22,000 KG. Newcastle grove kachelkolen.

Donderdag, 26 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der lijkzeewerken op Texel, prov. Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Alkmaar. Aanw. 19 Nov. Raming *f* 4860 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de directie der Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 5, het maken en stellen van den metalen bovenbouw van de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn en bij den sectieingenieur M. E. de Wildt, te Deventer. Aanw. 17 en 19 Nov., te 1 uur. Raming *f* 600,000.

Vrijdag, 27 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het op-diepte-houden van de buitenhavens van het kanaal door Zuidbeveland, dienst '86—'89. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 19 en 21 Nov. Raming *f* 13,500 per jaar.

Zaterdag, 28 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart, in de provincie Utrecht, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur, te Utrecht. Aanw. 21 Nov. Raming *f* 2800.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

's-Hage, 23 Oct.: het bouwen van **22** woonhuizen, aan de maanhoeze straat nabij de Hoofdkade, onder beheer van den architect W. B. van Lieflandt:

hoogste inschr.	J. Nater en B. de Baan,	*f* 97,495
laagste »	P. v. d. Bouwen,	» 80,752

's-Hage, 23 Oct.: het herstellen en verbeteren van lijkstelegraaflijnen in de afdeeling Venlo, in 2 perceelen; perc. 1 ingek. 6 bilj., als:

W. v. Dijk,	te Jutfaas,	*f* 1337
P. Numan,	» Moerdijk,	» 1273
R. v. d. Graaf,	» Bleiswijk,	» 1243
J. Kleinmeijer,	» Arcresst,	» 1222
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 1173
L. v. Well,	» Arsen,	» 1145

perc. 2 ingek. 7 bilj., als:

E. M. Giesen,	te Amsterdam,	*f* 1169
A. W. Wildberg,	» Bunnik,	» 1147
L. v. Well,	» Arsen,	» 1065
J. Scheuten,	» Vianen,	» 1053
W. v. Dijk,	» Jutfaas,	» 1000
J. Kleinmeijer,	» Arcresst,	» 999
K. Sneyders de Vogel,	» Schiedam,	» 985

Delftshaven, 24 Oct.: het afbreken van een huis, aldaar en op die plaats opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, onder beheer van den architect **M. M. Lourens Jz.**; ingekomen 6 bilj., als:

C. Haak,	te Delftshaven,	*f* 6681
Breur,	» Rotterdam,	» 6653
Wed. Camesi & Co.,	» idem	» 6601
A. de Haan,	» idem	» 6528
A. v. d. Spiegel,	» idem	» 6240
L. Koremans,	» idem	» 6030

gegund.

Zaandam, 24 Oct.: het bouwen van eene postwachterswoning; minste inschr. was J. van Sante, te Zaandam, voor *f* 2346.

Vlaardingen, 24 Oct.: het vernieuwen van den straatweg Maasluis—Vlaardingen, lang 4143 M.:

hoogste inschr.	W. Bosbuizen, Vlaardingen,	*f* 29,800
minste »	C. W. Roosenburg, Naaldwijk,	» 20,435

Uithuizen, 24 Oct.: het bouwen van eene school met 1 lokaal en onderwijzerswoning in den Uithuizerpolder; ingek. 14 bilj., als:

R. H. Steumer,	te Uithuizen,	*f* 5810
K. Biepluis,	» idem	» 5716
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 5700
N. Leffers,	» Uskwerd,	» 5567
A. Kiel,	» Uithuizen,	» 5558
T. Kremer,	» idem	» 5499
H. J. Bos,	» Uithuizermeeden,	» 5400
J. Siepelinga,	» Uithuizen,	» 5377
W. D. Rottschäfer,	» Stedum,	» 5347
J. Dijkstra,	» Niezijl	» 5280
J. Offringa,	» Uithuizermeeden,	» 5240
H. Bos,	» idem	» 5190
H. Haan,	» Westeremden,	» 4990
H. Bos,	» Uithuizen,	» 4797

gegund.

Breda, 26 Oct.: het verbouwen van het huis van den ritmeester Simon, te Ginneken, onder beheer van den architect **J. M. Marijnen**; ingek. 7 bilj., als:

B. Verlegh,	te Ginneken,	*f* 4882
Th. Kessel,	» Breda,	» 4836
C. Klein,	» Ginneken,	» 4736
A. v. d. Akker,	» Breda,	» 4575
A. C. Bom,	» idem	» 4450
A. v. Dongen,	» 's-Prinsenhage,	» 4385
Louis Chabot,	» Breda,	» 3900

Amsterdam, 26 Oct.: de levering van ongeveer 348 M³ eikenhout voor wissels (Bestek no. 372), ten behoeve der Hollandsche IJzeren-spoorwegmaatschappij; ingek. 12 bilj., als:

	prijs per eenheid	Totaal
H. E. v. Gelder & Zn., Amsterdam,	*f* 39.70	
de Haas und Söhne, Wezel,	36.50	*f* 12,750
L. Wilsd Verspeille, Nijmegen,	34.84	
J. Nahuis, Groesbeek,	31.95	11,115.43
J. J. v. d. Eerden Pz., Bokstel,	31.20	
L. Spierings, idem	30.90	
B. H. Clercx, idem	32.90	
F. Clercx, idem	31.90	
Ambagtsheer en Van der Meulen, Amsterdam,	40.12	13,961.76
W. Hoettger, Wesel,	33.33	
Eindhoven & Zn., Zwolle,	40.75	14,176.95
J. A. v. d. Eerden, Bokstel,	33.90	

Amsterdam, 26 Oct.: het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse no. 1, in de Kleine-Wittenburgerstraat; ingekomen 12 bilj., als:

J. R. de Kruijff Jr.,		*f* 6551.60
H. C. Durlas,		» 4947
J. P. Rieken en Bekker,		» 4568
A. Kraaij,		» 4371
D. Zeevat,		» 4194
J. J. Yontijn,		» 4150
Kommer en Visser,		» 4073
Van Werkum en Raaijmakers,		» 3796
A. v. Wemeeren,		» 3663
R. Replo,		» 3535
F. G. Degenhardt,		» 3300
C. Teisman, Sloten,		» 2998

Amsterdam, 26 Oct.: het stukadoorwerk van het gebouw voor algemeenen dienst op den kop van de Handelskade, onder beheer van den aannemer A. Vos Rz.; ingek. 4 bilj., als:

Van Vlijmen,	*f* 8843
Cornet,	» 6600
Martens,	» 6466
J. Olbigs, Amsterdam,	» 5779

gegund.

Voor marmerwerk ingek. 4 bilj., als:

Bergendahl,	*f* 630
Martin & Co.,	» 622.60
De Beer & Co.,	» 621.23
Siegels, Dordrecht,	» 565

's-Hage, 26 Oct.: het riolceren der Verlengde-Koningstraat; ingekomen 10 bilj., als:

P. v. Vliet,	te 's-Hage,	*f* 6199
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 5985
P. Kragenveld,	» idem	» 5895
C. Wijbenga & Co.,	» idem	» 5631
L. Velleknop,	» idem	» 5380
J. de Bruijn,	» idem	» 5250
A. de Waard,	» idem	» 4780
R. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 4650
G. Ketj,	» Rotterdam,	» 4450
P. v. d. Lee,	» 's-Hage,	» 4230

Utrecht, 27 Oct.: 1o. herbesteding van Bestek no. 424 (2e perceel), het maken van eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zwolle; ingekomen 9 bilj., al:

H. Slot,	te Zwartsluis,	*f* 2245
A. v. Straten,	» Zwolle,	» 2099
R. Post,	» Heerenveen,	» 2074
Th. Verhaeren,	» Deventer,	» 2000
A. Blocks,	» Zwolle,	» 1998
K. Otten,	» Meppel,	» 1898
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 1885
G. Kamphuis,	» Schelle-Zwolferkerspel,	» 1883
J. Besselingen,	» Meppel,	» 1869
Raming		» 1750

2o. Bestek no. 430, het afbreken van eene wachterswoning bij KM. 37.30ff en het weder-opbouwen van eene wachterswoning bij KM. 37.337, met gebruikmaking van de afbraak en bijlevering van beschadigde en tekortkomende materialen, ten behoeve van den spoorweg Rosendaal—Vlissingen; ingekomen 6 bilj., als:

A. H. Visser,	te Dordrecht,	*f* 1170
J. J. Hornstra,	» Bergen-op-Zoom,	» 1120
P. J. Snijkerbuijck,	» Oosendrecht,	» 1060
L. v. Verre,	» Kruiningen,	» 1017
C. Vrients,	» Wouw,	» 1045
F. D. Bruglemans,	» Rosendaal,	» 984
Raming		» 1150

Schiedam, 27 Oct.: het ophalen van asch en vuilnis enz., en het diep- en schoonhouden van havens en grachten, sloten, rielen enz.; ingek. 3 bilj., als:

	massa gedurende 10 jaren,
W. v. Zon, Schiedam,	*f* 259,400
L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht,	» 242,900
G. de Groot, Gorichem,	» 116,200

Hoogeveen, 28 Oct.: het gedeeltelijk afbreken van eene schuur en woning en daarterplaatse bouwen van 3 woningen, voor A. Bolk, onder beheer van den architect H. Boegsma, te Hoogeveen; ingekomen 9 bilj., als:

A. v. Aalderen,	te Hoogeveen,	*f* 2650
E. v. Dorsten,	» idem	» 2530
Schulting en Sieders,	» idem	» 2520.73
A. Nieuwis,	» idem	» 2510
W. R. ter Stege,	» idem	» 2454
J. Lanjon,	» idem	» 2305
J. Schuitemeijer,	» idem	» 2250
G. W. ter Stege,	» idem	» 2180
M. Spikman,	» idem	» 1788

gegund.

Etten en-Leur, 28 Oct.: het maken van een keiweg, van den Rijksweg van Etten naar Rosendaal, bij de herberg «Het Gouden Leeuwke" naar de kerkgemeente St.-Willebrord, tot de grenscheiding der gemeenten Etten-en-Leur en Rijsen-en-Sprundel, met het éénjarig onderhoud; ingekomen 11 bilj., als:

J. J. Kooijmans, Dordrecht,	*f* 9433
F. Smulders en R. Vriens, Oosterwijk,	» 9150
L. Botermans, Gilze,	» 8983
J. M. Grnijters, 's-Bosch,	» 8976
L. v. Gaal, Gelkop en F. Otten, Helmond,	» 8969
L. Mol, Hedel,	» 8747
P. Bogaarts, Standdaarbuiten,	» 8725
P. A. Driesen, Dongen,	» 8675
C. Suijkerbuijck, Rotgie (Rijsen),	» 8600
J. B. Raaijmakers, Wouw,	» 8450
J. Hack, Oudgastel,	» 8100

gegund.

's-Hage, 28 Oct.: 1o. het verrichten van werken tot voorziening van den rechteroever van de Maas, in de gemeente Geulle; ingekomen 4 bilj., als:

J. Schenk,	te Maastricht,	*f* 11,180
G. Smeets,	» Maaseik,	» 11,170
A. Geldens,	» 's-Bosch,	» 10,499
G. Straatman,	» Limo,	» 8,880

2o. het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de werken van den Raadwijkschen overlaat, met de Rijkssluis in de oostelijke vaartkade van Waalwijk, tot 31 Dec. '86, benevens het zomerdig leggen, in '86, der zomersluiting in genoemden overlaat; ingekomen 2 bilj., als:

A. Oerlemans,	te Vrijhoeven-Kapel,	*f* 2480
H. J. Dekkers,	» Raardwijk,	» 2287

Middelharnis, 28 Oct.: het verbouwen van een gedeelte der oude school tot bewaarschool en woning voor de onderwijzeres, onder beheer van den architect W. van Leeuwen, te Helleoetsluis; ingekomen 6 bilj., als:

Scheenejongen,	te Middelharnis,	*f* 5781
Vijfeijen,	» Oudetonge,	» 5459
Mosselman,	» Middelharnis,	» 5197
C. Mahieuard,	» idem	» 5169
Meijer,	» idem	» 5126
F. W. v. d Heuven,	» Oudetonge,	» 4989

Helmond, 28 Oct.: het bouwen van 4 woonhuizen, onder beheer van den architect Th. Bijlakkers, gelegen in de Molenstraat, voor H. Lebap van Kraaij; ingekomen 4 bilj., als:

Van Semeynde,	te Meerlo,	*f* 8725
Van Laarhoven,	» Helmond,	» 8568
J. v. Gaal,	» idem	» 8169
L. Noten,	» idem	» 7500

De bouwing zal eenige dagen later geschieden.

Zwammerdam, 28 Oct.: het bouwen van eene school voor 48 leerlingen, met bijlevering van schoolmeubilement, en het bouwen van eene onderwijzerswoning, onder beheer van den bouwkundige B. Bieshouvel; ingekomen 29 bilj., als:

J. de Jong Wz., Gouda,	*f* 7280
P. v. d. Lijn, Aarlanderveen,	» 7139
C. v. d. Kuij, Noordrecht,	» 7045
H. Hoogerwaard, Gouda,	» 6939
K. J. Ruijsch v. Dugteren, Utrecht,	» 6859
A. v. d. Bogert, Rotterdam,	» 6595
W. v. d. Pol, Zwammerdam,	» 6467
A. Borregeest, Alkmaar,	» 6155
W. Boot, Woubrugge,	» 6100
W. Bokhoven, Gouda,	» 6080
C. Groenendijk, idem	» 5987
G. de Hoog, Bri-brugge,	» 5985
C. Dessing, Gouda,	» 5979
C. v. Diest, Koudekerk,	» 5940
L. Gesman, Oudshoorn,	» 5859
F. Stapper, Alfen,	» 5854
W. P. de Vries, Rossum,	» 5813
W. v. Ingen, Bodegrave,	» 5749
C. J. Koot, Gouda,	» 5740
G. v. Otterloo, Waddinxveen,	» 5644
C. Groenenscheij, Reeuwijk,	» 5600
Ph. Verbrugge, Waddinxveen,	» 5529
A. L. Koenekoop, Boskoop,	» 5499
G. v. Otterloo, Waddinxveen,	» 5516
N. Konings Hz., Gouda,	» 5444.44
C. Molenaar, Waddinxveen,	» 5320
B. v. Meerbeek, Zwammerdam,	» 5178
B. J. Rietveld, Hoogblokland,	» 5159
A. Schinkel, Zwammerdam,	» 5044.22

Middelburg, 29 Oct.: perc. 1, het verbeteren en uitbreiden van de steenglooiing en de staketwerken tusschen de dijkpalen 15 en 18 op den Westkapelschen zeedijk; ingek. 6 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden Yz., Sliedrecht,	*f* 78.640
C. de Ruiter, Hardinksveld,	» 75.650
Adr. Volkers, Sliedrecht,	» 74.900
H. Hage, Middelburg,	» 74.000
J. Verkuijl Quakkelaar, Vlissingen,	» 73.777
J. v. d. Hoek, Middelburg	» 68.900

perc. 2, het doen van bestortingen aan den voet van voormelden dijk, tusschen de dijkpalen 22 en 25; ingekomen 5 bilj., als:

J. v. Eck, Hardinksveld,	*f* 2700
H. Hage, Middelburg,	» 2470
J. Verkuijl Quakkelaar, Vlissingen,	» 2470
J. Tollenaar, Neuzen,	» 2370
P. A. v. d. Velde, idem	» 2180

perc. 3, als vorm van den voet van den zeedijk der Oostwatering, tusschen de dijkpalen 10 en 12; ingekomen 11 bilj., als:

J. de Rijke Jz., Stavenisse,	ƒ 2792
Fl. Mouthaan, Zierikzee,	» 2716.76
A. M. Langeveld, Hardinxveld,	» 2650
J. v. Eck, idem	» 2497
J. Ceulemans, Niel (België),	» 2470
J. v. d. Husk, Middelburg,	» 2458
J. v. Eck, Hardinxveld,	» 2450
H. Hage, Middelburg,	» 2440
J. Tollenaar Neuzen,	» 2278
J. Verkuijl Quakkelaar, Vlissingen,	» 2183
P. A. v. d. Velde, Neuzen,	» 2160

Alles ten behoeve van den polder Walcheren.

Breda, 29 Oct.: 1o. het leveren van twee vakken trottoirbanden, benevens het leveren en plaatsen van gegoten-ijzeren rioolkolken met leidingen, in den Nieuwe-Haagdijk; ingek. 2 bilj., als:

Th. Kessel,	te Breda,	ƒ 435
G. v. d. Sande,	» idem	» 433

2o. het leveren van haver en paardebonnen voor fourage der paarden voor de gemeentereiniging:

	Haver per 100 KG.	Boonen per 100 KG.
J. Verpalen,	ƒ 9.20	ƒ 11.25
W. Onnes,	8.80	11.00
A. Janssen,	8.95	9.00

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 7 NOVEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 9 Nov.

Amsterdam, te 12 uren, aan het bureau van den luitenant-kolonel directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van ledergoed en paardentuig (waaronder wollen dekens), ten dienste der korpsen van het leger.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het verleggen van de vaart langs de asch-en-vuilnisstaal, alhaar, het dempen van een gedeelte der bestaande vaart, het graven van een haven door het terrein van die staal en het bouwen van walbekledingen.

Goirle, te 2 uren, door het gemeentebestuur: het vierjarig onderhoud van de Schelluinsche Vliet.

Wildervank, te 6 uren, door het bestuur van het waterschap Beneden-Oosterdiep, in het gemeentehuis: het bouwen van eene houten loods met bijbehoorende werken, en het maken van een tuw-watermolen en eenig grondwerk tot ophooging van de dijken van den bestaanden waterloop, in 2 perceelen.

Dinsdag, 10 Nov.

Hurmerwoude, te 11 uren, door burg. en weth. van Beetsmadeel: het aanleggen van een straatweg langs Veenwoudsterwal onder Veenwouden, ter lengte van 940 M.

Hoogeveen, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen eener schuur en onderwijzerswoning in de buurschap Alteveer, gemeente Hoogeveen. Aanw. door den gemeentesopzichter 9 Nov., te 1 uur.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het oostwaarts doortrekken van den buitenberm van den westelijken aanhuitdijk der Nieuwe-Statenzijl en het met basalt beneffen van het dijksbeloop boven dien berm, behoorende tot de zeewerken in Groningen. Inl. bij den hoofdingenieur, den ingenieur en den opzichter Bauer, allen te Groningen. Raming ƒ 9850.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie: de levering van verschillende houtwaren ten behoeve van de Rijksgestichten te Veenhuizen. Inl. aan het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, in het departementsgebouw.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
10 ijzeren transportwagentjes,
10 spanijzers,
ten dienste van het openbaar slachthuis.

Woensdag, 11 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het verrichten van onderhoudswerken aan beschoeiingen, dakramen enz., en het herstellen van een gedeelte vloer, aan 's Rijks ijzerhuis.

Loenersloot, te 11 uren, door het R.-K. armbestuur van de parochie Loenersloot, bij den koster: het afbreken en wederopbouwen van eene bestaande bouwmanswoning te Baambrugge. Inl. bij den bouwkundige J. van Vliet, te IJselstein. Bilj. inzenden 10 Nov., bij den koster.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: de uitvoering van werken tot normaliseering van de Waal, onder Dreumpt, Opheusden en Dreumel, prov. Gelderland, tusschen de kilometervanken 58 en 61. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage en bij den ingenieur Stieneker, te Nijmegen. Raming ƒ 30,700.

Willemsoord, te 11 uren, door de directie der marine: de vervaardiging en levering van metalen en roodkopeeren bouten, ten dienste van de directie te Willemsoord.

Donderdag, 12 Nov.

Delft, te 11 uren, door dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland, in het Gemeenlandshuis:
1o. het uitdiepen van de voorhaven der Vijf Sluizen, bij Schiedam;
2o. de levering van rijsmaterialen;
3o. de levering van hazaltenen en Doorniksche steen;
4o. de levering van grove puin;
5o. de levering van vuren heipaaltjes.
Inl. bij den fabriekslandmeter J. P. van den Berg Jz., te Delft. Bilj. inzenden 11 Nov., vóór 's avonds 7 uren, ter secretarie van Delfland, te Delft.

Haarlem, te 2½ uren, door burg. en weth.: het leggen van bij de gemeente voorhanden zuilen van Portland-cement, samen lang 260.50 M., alsmede het maken van zinkputten en sproeiten, op verschillende plaatsen der gemeente, alles met bijlevering van materialen, arbeidsloonen enz. Inl. op het bureau der gemeentewerken, dagelijks van 9—10 uren.

Vrijdag, 13 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het driejarig onderhoud van de Rijks-contrescarpe te Tiden. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 1732 per jaar;
2o. het onderhoud en de verbetering, gerd. '86, '87 '88, van de havenwerken te Breskens. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 8000 per jaar.

Sassenheim, te 11 uren, door burg. en weth.: het bestraten van eene hofplaats, groot p. m. 650 M². Voorwaarden liggen ter secretarie.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het afbreken van een gedeelte walmuur aan het Damsterdiep, buiten de voormalige Steentilpoort, te Groningen, en het vervangen daarvan door een walmuur, samengesteld uit ijzeren stijlen, met tusschenmetseling. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en den ingenieur, beiden te Groningen.

Woensdrecht, te 12½ uren, door H. G. V. Bombach, in de herberg La Bellevue: het bouwen van eene landbouwschuur in den Damespolder, met bijlevering van alle benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen enz. Inl. bij den besteder, te Hulst.

Zaterdag, 14 Nov.

Hengelo (O.), te 12 uren, in het Beursgebouw: het bouwen van een heerenhuis met schuurtje en bijbehoorende werken, voor rekening van J. W. Meijjes, alhaar. Aanw. 13 Nov., van 9—12 uren.

Maandag, 16 Nov.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken behoorende tot het veer te 's-Gravendeel, prov. Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Strijen en bij den opzichter Ramaam, te Dordrecht. Aanw. 9 Nov. Raming ƒ 880 per jaar.

Putten o.d. Veluwe, te 11½ uren, door het gemeentebestuur: het vergrooten van de dorpsschool, alhaar. Aanw. 9 Nov., te 11 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse aan de Da-Costakade, op den hoek van de Pieterbeestraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dinsdag, 17 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan het directiegebouw der marine: de levering van karkhoek.

Woensdag, 18 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gedeelte kanaal nabij den Leidsche-lijn tot in den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn en Jutfaas, met het maken der kunstwerken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 384,200.

Donderdag, 19 Nov.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek:
1o. de levering van 7,120,000 KG. Duitsche gaskolen voor het jaar '86;
2o. het leveren en leggen van sporen, wissels en draaischijven, alsmede de levering van gietren waggons en het verrichten van eenig grondwerk, op de terreinen der fabriek.
Aanw. 12 Nov., van 10–11 uren.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbreeden van het kanaal van Gent naar Neuzen bij Sluiskil, en het versterken van de remmingwerken der Rijksbrug over het kanaal, alhaar. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Nenzen. Aanw. 11 en 13 Nov. Raming ƒ 23,700.

Zaterdag, 21 Nov.

Utrecht, te 1½ uren, aan het gebouw van het prov. bestuur:
1o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den Kromme-Rijn, Kotergrift en Minstroom. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, te beginnen aan den Singel nabij Utrecht, te 10 uren;
2o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van de provinciale grintwegen, als:
a. van de Meern naar Oudewater;
b. het zand- en grindpad van Utrecht naar Breukelen;
c. van Utrecht naar Koten;
d. van Houten naar het Bosschenschoever;
e. van Doorn naar Leusden;
f. den Haar- en Bischopsweg.
Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht, op 14, 16, 17 en 18 Nov., van 9—12 uren;
3o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den weg van Utrecht naar Schalkwijk. Inl. bij den opzichter van den weg H. van Dijk, 14 Nov., van 9—12 uren.

Maandag, 23 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de Rijksveren op de Maas in Limburg, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 240, perc. 2 ƒ 3650;
2o. het bouwen eener steenen schutsluis ter vervanging der bestaande schutsluis no. 2, van het zijkanaal naar de Maas in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 46,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van hardsteenwerk. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van papier en benoodigdheden, voor den dienst van het departement van binnenlandsche zaken.

Dinsdag, 24 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 429, het maken der uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venlo. Aanw. 18 Nov., te 11½ uren. Raming ƒ 38,000;
2o. Bestek no. 431, het maken van eene stationschaftwoning (hoek Sta-

tiemweg en Emmastraat, te Breda. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Brunke, te Breda. Aanw. 16 Nov., te 11½ uren. Raming ƒ 1650.

Woensdag, 25 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door de commissie van beheer der Algemeene Rekenkamer: de levering, ged. '86, van: 9000 KG. Ruhr grove kachelkolen, 13,000 KG. Newcastle haardkolen, 22,000 KG. Newcastle grove kachelkolen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 18 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 2200;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartschen Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '86, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 18 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 3240.

Assen, te 12 uren, door het prov. best.: het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte, aanvangende 1 Jan. '86 en eindigende 31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. P. Havelaar, te Assen.

Donderdag, 26 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkswerken op Texel, prov. Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Alkmaar. Aanw. 19 Nov. Raming ƒ 4860 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de directie der Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 5. het maken en stellen van den metalen boogbrug van de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn en bij den sectieingenieur M. E. de Wildt, te Deventer. Aanw. 17 en 19 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 600,000.

Vrijdag, 27 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het op-diepte-houden van de buitenhavens van het kanaal door Zuidbeveland, dienst '86—'91. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 19 en 21 Nov. Raming ƒ 13,500 per jaar.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: de voortzetting der verbreeding van den Rijks-grooten weg 2e klasse, no. 4, van 's-Bosch naar de Maas in de richting naar Utrecht, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keunenaer, beiden te 's-Bosch, en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Aanw. 20 Nov. Raming ƒ 15,700.

Zaterdag, 28 Nov.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart, in de provincie Utrecht, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur, te Utrecht. Aanw. 21 Nov. Raming ƒ 2860.

Dinsdag, 1 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Rijksstoomgemalen, staande langs het Noordwillemskanaal in Drente, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 24 Nov., te 2 uren. Raming ƒ 3342 per jaar.

Vrijdag, 4 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Willemsvaart in Overijsel, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den ingenieur Labrijn en bij den opzichter Ritmeester, beiden te Zwolle. Aanw. 26 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 6885 per jaar.

Maandag, 7 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daarbijbehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter Van de Kreke, te Alfen. Aanw. 30 Nov. Raming ƒ 1277 per jaar.

Op later te bepalen datum.

Leeuwarden: het annexeeren en wederophouwen der huizing **A** no. 22, aan het Boekster kerkhof, aldaar. Inl. bij den architect J. D. Bruns.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Lochem, 27 Oct.: het bouwen eener villa met bijbehoorende werken, onder beheer van den architect J. Bosch; ingekomen 4 bilj., als:

A. Beijers,	te Lochem,	ƒ 24,719
G. J. Biljardt,	» idem	» 21,340
A. J. Reerink & Zn.,	» idem	» 20,945
J. Ottheff,	» idem	» 20,600

gegund.

Bellingwolde, 28 Oct.: het bouwen van een nieuw gemeentehuis; ingekomen 7 bilj., als:

K. L. Housema en J. Kuilman, Oudepekela,	ƒ 5989
G. de Ruiter en J. Kuilman, Wedde,	» 5155
Jacob Bos en Jan Bos, Blijham,	» 4958
G. L. Fokkes en R. Snater, Bellingwolde,	» 4884
J. Numan en P. Ravensberg, Wirreschoten,	» 4714
J. IJzer, Winschoten en R. J. Bosscher, Oudepekela,	» 4548
J. P. Dijkhuis, Onderschans en J. G. Sluiter, Bellingwolde,	» 4473

Aksel, 29 Oct.: het begrinten van wegen in den polder Koegors, ter gezamenlijke lengte van 10,060 M.; ingek. 10 bilj., als:

A. v. d. Beek,	te Zaamslag,	ƒ 15,768
B. Voordendag,	» Dordrecht,	» 15,681
H. Klaassen,	» Zaamslag,	» 15,525
C. Bolier,	» Bruinisse,	» 15,450
C. v. d. Hooft,	» Nenzen,	» 15,350
R. Schrouders,	» Kolhorn,	» 14,962
L. Koole,	» Nenzen,	» 13,890
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 13,136
D. de Doelder,	» Nenzen,	» 12,643
D. Tholens, Hoek en A. Tholens,	» Nenzen,	» 11,696
Raming		» 15,900

Middelstum, 29 Oct.: eenige herstellingen aan eene straat en het gedeeltelijk herleggen van steenen paden op de begraafplaats, alsmaar minste inschr. waren:

perc. 1, H. Ridder, Stedum,	ƒ 39
» 2, H. Meijers, Middelstum,	» 150

beiden gegund.

's-Bosch, 30 Oct.: 1o. het leveren van vier ijzeren grintwalzen met voorspan; minste inschr. was J. de Bakker, te Oosterhout, voor ƒ 1020.

2o. het uitvoeren van vernieuwingen en herstellingen aan de provinciale grintwegen in Noordbrabant, met de daartoe behoorende kunstwerken, beplantingen enz., benevens het onderhoud daarvan van 1 Jan. '86 tot 31 Dec. '88:

perc., 1, C. Kooijmans, Dreumel,	ƒ 1335
» 2, dezelfde,	» 4378
» 3, Burgers en Van Waijenburg, Erlekom,	» 4164
» 4, H. Claudemans, Berlikum,	» 6447
» 5, L. v. Gaal, Geldrop,	» 5283
» 6, F. Niessen, Roermond,	» 4850
» 7, J. M. v. Gasselt, Venloo,	» 4975
» 8, H. J. Dekkers, Baardwijk,	» 5146
» 9, L. Spierings, Bakstel,	» 4178
» 10, J. de Laat, Woensel,	» 1413
» 11, Gebr. Maas, Valkenswaard,	» 4295
» 12, H. Claudemans, Berlikum,	» 6988
» 13, A. Schellekens, Vucht,	» 5858
» 14, J. de Laat, Woensel,	» 3215
» 15, J. M. v. Gasselt, Venloo,	» 7027
» 16, J. v. Empel, Tilburg,	» 6317
» 17, J. Barbers, Tilburg,	» 4250
» 18, H. J. Dekkers, Baardwijk,	» 3660
» 19, A. de Kort, Baardwijk,	» 6543
» 20, J. Barbers, Tilburg,	» 3812
» 21, C. Kentie, Woudrichem,	» 4457
» 22, L. Botermans, Gilze,	» 8465
» 23, dezelfde,	» 579
» 24, A. Lucas, Zevenbergen,	» 2700
» 25, L. Botermans, Gilze,	» 5923
» 26, J. A. v. Meer, Fijnaard,	» 4661
» 27, F. Niessen, Roermond,	» 4400
» 28, dezelfde,	» 5900
» 29, dezelfde, keibestrating	» 16380
klinkerbestrating	» 10700
	» 2100
» 30, dezelfde,	» 6048
» 31, G. W. Metsers, Ginneken,	

Ginneken, 30 Oct.: het afbreken en opbouwen van het zomerlogement genaamd De Duivelsbrug, te Ginneken:

Timmerwerk ingekomen 5 bilj., als:

J. v. Wijk,	te Ginneken,	ƒ 4025
A. v. d. Akker,	» Breda,	» 3884
J. Koopman,	» idem	» 3800
J. v. Dienderen,	» idem	» 3400
J. Dielen,	» idem	» 3178

Metselwerk ingek. 3 bilj., als:

A. C. Bom,	te Breda,	ƒ 3640
G. v. d. Zanden,	» idem	» 3590
Th. Kessels,	» idem	» 3560

Muiden, 30 Oct.: het bouwen van een schoolgebouw voor Christelijk National Onderwijs, met onderwijzerswoning en bijkomende werken, onder beheer van den architect G. W. Visschouw, te Amsterdam; ingek. 21 bilj. als:

Simon Wit Jr., Oterleek,	ƒ 12,000
Johs. Batterman & Co., Amsterdam,	» 11,250
D. Limper, idem	» 10,900
H. Rietsnijder & Zn., idem	» 10,750
C. M. v. Bemert, idem	» 10,135
A. Paans, idem	» 10,000
E. R. Kuipers, Nieuweramstel,	» 9,896
W. Hankwas, Amsterdam,	» 9,888
G. Slaap, idem	» 9,849
A. Vree, Weesp,	» 9,727
H. v. Es, Haarlem,	» 9,641
A. v. Wales, Muiden,	» 9,635
K. Groeneweegen, Weesp,	» 9,633
J. Kieviet en J. M. Bomans, Amsterdam,	» 9,444
D. H. Zeevat, idem	» 9,314
J. Rigter, Onderkerk a/d. Amstel,	» 9,100
C. F. Kranenveld Az. en J. Hoogland, Amsterdam,	ƒ 9,050
A. Clein, Muiden,	» 8,923
W. v. Veeren, Watergraafsmeer,	» 8,800
G. Verweg, Uithoorn,	» 8,500
A. Dorregeest, Alkmaar,	» 8,248

Maastricht, 30 Oct.: de levering van 850 str. M. eerglanol aarden buizen van diverse afmetingen, benoodigd voor de spruitleidingen naar de rieten; ingekomen 4 bilj., als:

E. de Beaumont,	te Maastricht,	ƒ 458.65
H. Houtappel,	» idem	» 610.95
Thissen,	» idem	» 609
E. de Ras,	» idem	» 579.40

Biesmen, 31 Oct.: het stukadoorwerk van 6 woonhuizen van L. Bouman Jr., in de Watergraafsmeer:

hoogste inschr. Van Vlijmen, 's-Hage,		ƒ 4977
minste » Prent, Amsterdam,		» 2130
Gegund aan W. C. Roth, Amsterdam,		» 2198

's-Hage, 2 Nov.: de levering van materieel voor de Staatsspoorwegen op Java:

Inschrijvers.	contrarails en klein ijzerwerk bestek no. 76	metalen bovenbouw voor 28 bruggen bestek no. 77	open goederenwagens bestek no. 78	1 rijtuigen en 16 afstandssignalen der lantaarns bestek no. 79
Veuve A. Frédéric, Luik,	ƒ 5748	ƒ 24494		ƒ 3170
F. Krupp, Essen a/d. Ruhr,	6010	42800		
Rheinische Stahlwerke, Meidrich,	6147			4534
L. J. Enthoven & Co., 's-Hage,	6528	31076		5695
D. v. Vliet, Groningen,	8295			
Gebr. Figee, Haarlem,	8675		ƒ 12814	
Masch. fabr. Deutschland, Dortmund,	8600			
Société de Seraing, Seraing,		24420	12515	
Depren, Jemeppes sur Meuse,		24994		
Société Dyle et Bacalan, Parijs,		24998	13866	
J. C. Harkort, Duisburg,		25994	12980	
Société Franco-Belge, Brussel,		26800	13295	
Société des Haies de Gilly, Gilly,		26800		
J. Levêque & Co., Beestal,		27400		
Union, Dortmund,		27888		
John Cockerill, Seraing,		29000		
Société de Marianwelz, Marianwelz,		29993	12817.94	
Kon. fabr. van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,		30633		
La Metallurgique, Brussel,		31494	11997	3944
Penn en Baudoin, Dordrecht,		35950		
A. Germain, Charleroi,			11545	
Carl Weyer & Co., Duesseldorf-Oberbilk,			13400	
P. Herbrand & Co., Ehrenfeld,			13976	
Société de Malines, Mechelen,			14310	3990
Société de la Hestre, Baume,			14994	
J. J. Beijnes, Haarlem,			16403	
Casseler Wagenfabeik, Cassel,			17000	
R. N. Richter, Bergen-op-Zoom,				3999
D. A. Schrettlen & Co., Leiden,				4754
Deprez & Co., Tilburg,				3455

Maastricht, 2 Nov.: het onderhoud van de Rijks-grooto wegen in Limburg, ged. 4 jaren, van 1 Jan. '86 tot 31 Dec. '89, in 8 perceelen:

perc. 1 ingek. 3 bilj., als:

E. H. Dupuits,	te Wijlré,	per jaar ƒ 3723
J. Kleijn,	» Maastricht,	» 3574
H. Ummels,	» idem	» 3386
Raming		» 3830

perc. 2 ingek. 5 bilj., als:

H. Ummels,	te Maastricht	per jaar ƒ 9183
P. Peeters,	» Heer,	» 8850
J. Kleijn,	» Maastricht,	» 8849
J. M. H. Preens,	» Margraten,	» 8810
E. H. Dupuits,	» Wijlré,	» 8618
Raming		» 9650

perc. 3 ingek. 5 bilj., als:

E. H. Dupuits,	te Wijlré,	per jaar ƒ 2907
J. Limpens,	» Maastricht,	» 2847
J. M. H. Preens,	» Margraten,	» 2813
J. Kleijn,	» Maastricht,	» 2794
H. Ummels,	» idem	» 2678
Raming		» 2980

perc. 4 ingek. 2 bilj., als:

G. Straatman,	te Linne,	per jaar ƒ 6480
J. Schenck,	» Maastricht,	» 6340
Raming		» 6810

perc. 5 ingekomen 9 bilj., als:

L. Coppes,	te Venloo,	per jaar ƒ 8190
J. Schenck,	» Maastricht,	» 8130
H. Peeters,	» Roermond,	» 7924
H. Jennissen,	» idem	» 7890
L. Niesen,	» idem	» 7700
G. J. de Groot,	» St.-Anna,	» 7700
J. Eijkelberg,	» Maasbracht,	» 7655
L. Laudy,	» Venloo,	» 7657
H. v. Gasselt,	» idem	» 7122
Raming		» 8440

perc. 6 ingek. 5 bilj., als:

P. H. Timmermans,	te Gennep,	per jaar ƒ 11,000
Fr. Niessen,	» Roermond,	» 11,560
G. J. de Groot,	» St.-Anna,	» 10,375
H. v. Gasselt,	» Venloo,	» 9,786
G. Thoonsen,	» Meek,	» 9 500
Raming		» 12,490

perc. 7 ingek. 12 bilj., als:

L. Coppes,	te Venloo,	per jaar ƒ 6100
M. Vogels,	» Wessem,	» 6059
J. M. v. d. Bergh,	» Weert,	» 5859
H. Peeters,	» Roermond,	» 5787
H. Jennissen,	» idem	» 5690
P. H. Timmermans,	» Gennep,	» 5560
L. Niessen,	» Roermond,	» 5552
E. T. Stoffels,	» Venloo,	» 5548
L. Laudy,	» Kessel,	» 5515
L. Yites,	» Venloo,	» 5475
H. v. Gasselt,	» Maasbracht,	» 5439
J. Eijkelberg,		» 6150
Raming		

perc. 8 ingek. 4 bilj., als:

J. Brouns,	te Weert,	per jaar ƒ 1349
P. J. H. Kamperr,	» idem	» 1324
J. v. Geldorp,	» idem	» 1299
J. M. v. d. Bergh,	» idem	» 1286
Raming		» 1560

's-Hage, 2 Nov.: het driejarig onderhoud van de hoofden der marine- of oude nieuwe haven te Helleveetsluis; minste inschr. was B. de Waard, te Nieuwenhoorn, voor ƒ 769 per jaar.

's-Hage, 4 Nov.: het maken van een strekdam met aanbechtingskrib aan den rechteroever van de Dortsche Kil, onder de gemeente 's-Gravendeel; ingek. 11 bilj., als:

G. de Hoog,	te Gorichem,	ƒ 22,694
P. A. Bos,	» idem	» 22,250
A. L. v. Wijngaarden IJz.,	» Sliedrecht,	» 21,960

T. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 21,900
C. v. d. Pas,	» Hardinxveld,	» 21,422
L. A. v. Haaften,	» Sliedrecht,	» 20,980
A. Kraaijeveld,	» idem	» 20,800
G. A. v. Hattem	» idem	» 20,800
A. Volker Lz.,	» idem	» 20,380
L. Kalis Kz.,	» idem	» 19,630
C. Roskam Jz.,	» idem	» 17,440

Rotterdam, 4 Nov.: het bouwen van eene bewaarschool aan de Spiegelnisserstraat en van eene woning aan den Crooswijkschesingel; ingekomen 10 bilj., als:

W. J. v. Dort, Kralingen,		ƒ 33,953
Wed. G. Camesi & Co., Rotterdam,		» 32,434
P. A. A. v. Regemorter, idem		» 32,413
L. de Neef Ez., Brielle,		» 31,968
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 31,887
A. v. d. Spiegel, Rotterdam,		» 31,474
A. Looijmans,	idem	» 30,918
C. J. v. Tussenbroek, idem		» 29,940
J. A. N. Lacus, Lagezwaluwe,		» 29,100
J. B. Sjerp, Rotterdam,		» 28,000

's-Hage, 4 Nov.: de bouw eener school ten behoeve der Vereeniging van den H. Vincentius van Paulo, in de Paramaribostraat, onder beheer van den architect L. Faber; ingekomen 14 bilj., als:

J. Schäferli,	te 's-Hage,	ƒ 77,900
P. C. Karst,	» idem	» 72,682
C. Wijbrands & Co.,	» idem	» 67,590
M. L. v. Spanje,	» idem	» 66,872
Meijer,	» idem	» 66,742
W. Franken,	» idem	» 66,650
Groenendaal,	» idem	» 63,157
A. C. Paardekooper,	» idem	» 62,122
J. Rosmolen,	» idem	» 60,886
J. Rozenburg,	» idem	» 60,777
F. v. d. Waals,	» idem	» 58,980
Meijsen,	» idem	» 56,998
L. Tromp,	» idem	» 56,990
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 54,989

Middelburg, 6 Nov.: 1o. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeverdingen en havenwerken te Vlissingen en van die te Veere, in twee perceelen:

perc. 1 ingek. 6 bilj., als:

		per jaar
P. A. v. d. Velde,	te Neuzen,	ƒ 16,400
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 15,273
D. Bijl	» idem	» 14,926
C. D. Bolier,	» Scherpenisse,	» 14,500
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 14,500
C. Maters,	» Vlissingen,	» 14,200
Raming		» 16,800

perc. 2 ingekomen 4 bilj., al:

		per jaar
G. D. Bolier,	te Sliedrecht,	ƒ 5984
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 5777
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 5100
T. Volker,	» Dordrecht,	» 5100
Raming		» 5900

2o. het uitvoeren van herstellingen aan sluisdeuren der kleine sluizen van het kanaal door Zuidbeveland; ingekomen 7 bilj., als:

P. J. Staal,	te Hansweerd,	ƒ 5210
P. J. Visser Pz.,	» idem	» 5200
J. Bruggeman,	» idem	» 4977
L. v. Veere,	» Kruisingen,	» 4900
J. Elenbaas,	» Bruinisse,	» 4810
C. Koch,	» Hansweerd,	» 4784
L. Luijk,	» idem	» 4775
Raming		» 4820

Leeuwarden, 6 Nov.: de verbetering van het grootscheepvaarwater van Stroobos naar Stavoren en Lemmer, 4e gedeelte (Oudhof-Hoyt); ingek. 10 bilj., als:

J. N. Kruisinga, Groningen,	ƒ 40,900
C. de Boiter, Hardinkveld,	» 37,740
H. H. Smith, Ahrenum,	» 37,000
E. S. de Boer, Leemer,	» 36,200
T. Sweets, Ameide en H. Sterk, Heukelum,	» 35,900
D. Volker, Dordrecht,	» 34,400
T. Volker, Dordrecht en H. Bennik, Utrecht,	» 33,000
T. Klosterman, Hemelum,	» 32,950
C. Ros Az., Dordrecht,	» 32,800
G. T. Praamstra, Veenwouden,	» 29,545
Raming	» 42,400

's-Hage, 6 Nov.: het aanleggen van een telegraaflijn tusschen Huisduinen en Egmond-aan-Zee, in 2 perceelen; minste inschr. waren:

perc. 1, L. C. Oudt, Winkel, ƒ 682
» 2, J. v. d. Berg Sr., Hoorn, » 797

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 14 NOVEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 16 Nov.

Langbroek, te 11 uren, door het gemeentebestuur: het maken en stellen van een schot, ter verdeeling van de school, te Neerlangbroek, in 2 lokalen.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken behoorende tot het veer te 's-Gravendeel, prov. Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, te 's-Hage, den ingenieur in het zuidelijk arrondissement van het 10e district, te Brielle en bij den opzichter Baumann, te Dordrecht. Raming ƒ 880 per jaar.

Putten o.d. Veluwe, te 11½ uren, door het gemeentebestuur: het vergrooten van de dorpsschool, ahlaar.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare lagere school der 1e klasse aan de Da-Costakade, op den hoek van de Potgieterstraat. Inl. bij den stadsarchitect, raadhuis, kamer no. 101.

Dinsdag, 17 Nov.

Amsterdam, te 11 uren, door het ministerie van marine, aan het directiegebouw der marine: de levering van karlhoek.

Meppel, bij B. Timmer: het verrichten van verf-, glas- en behangwerk, ten behoeve van 4 paviljoens met watertoren, te Ermelo—Veldwijk.

Woensdag, 18 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de aanleg van een gesloten kanaal nabij den Leidsche-Rijn tot in den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn en Jutfaas, met het maken der kunstwerken, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming ƒ 884,200.

Harlingen, te 12 uren, door het dijksbestuur van het waterschap Vijf-Dorpen-Zeedijken-Buitendijks, ter secretarie in De Nederlanden: het ophaggeren van de dijksvaart bij Kornwerd, steen 16 à 12, over eene lengte van 600 M. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Ahrenum.

Nederlandsch Hettray (bij Zutfen), te 12 uren, door commissarissen van de landbouwkolonie: de levering van benoodigdheden, gedurende '86.

Donderdag, 19 Nov.

Megen, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe school met bijbouw aan- en herstelling van de onderwijzerswoning, te Haren, gemeente Megen, met bijlevering van alle materialen. Aanw. door den architect H. Caners, 16 Nov., te 10 uren.

Ylst, te 11 uren, door burg. en weth.: het leveren en planten van opgaande boomen, struik- en heestergewassen op de Stadshaan.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek:
1o. de levering van 7,120,000 KG. Duitsche gaskolen voor het jaar '86;
2o. het leveren en leggen van sporen, wissels en draaischijven, alsmede de levering van ijzeren waggons en het verrichten van eenig grondwerk, op de terreinen der fabriek.

Middelburg, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbreeden van het kanaal van Gent naar Neuzen bij Sluiskil, en het versterken van de remmingwerken der Rijkssluis over het kanaal, aldaar. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Neuzen. Raming ƒ 23,700.

Leeuwarden, door den architect A. Hoekstra: het afbreken der oude en het bouwen van eene nieuwe hoerderij onder Wirdum, op de zathe in gebruik bij K. Boonstra.

Vrijdag, 20 Nov.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van eenige herstellingen aan een der gebouwen, in gebruik bij de postadministratie te 's-Hage. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en bij den hoofdopzichter J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage. Raming ƒ 2100.

Termunterzijl, bij den burgemeester van Termunten: de levering van 60 M. beet Leslag.

Zaterdag, 21 Nov.

Utrecht, te 11½ uren, aan het gebouw van het prov. bestuur:
1o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den Kromme-Rijn, Kotergrift en Minstroom. Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht. Aanw. 3 dagen vóór de besteding, te beginnen aan den Singel nabij Utrecht, te 10 uren;
2o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van de provinciale grintwegen, als:
a. van de Meern naar Oudewater;
b. het zand- en jaagpad van Utrecht naar Breukelen;
c. van Utrecht naar Koten;
d. van Houten naar het Beusichemscheveer;
e. van Doorn naar Leusden;
f. den Haar- en Bisschopsweg.
Inl. bij den provincialen hoofdingenieur en bij den opzichter H. Th. Verkerk, te Utrecht, op 17 en 18 Nov., van 9—12 uren;
3o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van den weg van Utrecht naar Schalkwijk;
4o. het driejarig onderhoud ('86—'88) van het zand- en jaagpad tusschen Breukelen en Ouderkerk. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat, te Utrecht en ter gemeentesecretarie van Amsterdam.

Maandag, 23 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de Rijksveren op de Maas in Limburg, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 16 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 240, perc. 2 ƒ 3650;
2o. het bouwen eener stoenen schutslois ter vervanging der bestaande schutsloi no. 2, van het zijkanaal naar de Maas in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming ƒ 46,000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van hardsteenwerk. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 12 uren, door het polderbestuur van de Vier-Ambacht-en-Duiveland, in de gemeenteraadkamer: het leveren en verwerken van 1275 schorpalen stortsteen voor de oeververdediging aan den zuidkant bij den Hoek-van-Ouwerkerk. Aanw 19, 20 en 21 Nov., van 10—2 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van papier en bureaubehoeften, voor den dienst van het Departement van binnenlandsche zaken.

Dinsdag, 24 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van justitie: de levering van brandstoffen enz., ten behoeve der Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 429, het maken der uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kan, te Venlo. Aanw. 18 Nov., te 11½ uren. Raming ƒ 88,000;
2o. Bestek no. 431, het maken van eene stationschefswoning (hoek Stationsweg en Emmastraat), te Breda. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Aanw. 18 Nov., te 11¼ uren. Raming ƒ 9650.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de Rijks-lagere school in kolonie I te Frederiksoord, gemeente Vledder, en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, ahlaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der onderwijsgebouwen J. F. Scheepers, te Groningen. Aanw. 17 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 6300.

Woensdag, 25 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door de commissie van beheer der Algemeene Rekenkamer: de levering, ged. '86, van: 9000 KG. Ruhr grove kachelkolen, 13,000 KG. Newcastle haardkolen, 22,000 KG. Newcastle grove kachelkolen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehorende werken te Nieuwerschut, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Aanw. 18 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 2200;
2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '86, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Aanw. 18 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 3240;
3o. de verdediging van den rechteroever van de Botlek bij de Noordgeul door middel van grondkribben en bijbehoorend baggerwerk, een en ander in het belang der verbetering van de Nieuwe-Maas benoden de oostpunt van Hoogenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 18 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 30,000.

Assen, te 12 uren, door het prov. best.: het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte, aanvangende 1 Jan. '86 en eindigende 31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. P. Havelaar, te Assen.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 42 perceelen, waaronder: ijzerdraad, gegalvaniseerd landsdgaren; divers gaar en ijzerdraad; divers ijzerwerk; staal; ijzeren en koperen draadnagels; schroefbouten en moeren; houtschroeven; koperen en ijzeren kledinagels; spijkers; ijzeren haken en kousen; divers koper; koperen en ijzeren pijpen; lood; blik; zink in bladen; phosphor-tin; hang- en sluitwerk; grevenschappen; ijzeren waterkisten; snederijen; slakkenzeil; bruinwerk; regenbakklinkers; IJselklinkers en blauwe tegels; verfwaren; loodwit en loodmenie; zinkwit en zinkgrijs; bladgoud (dukatengoud), enz.

Donderdag, 26 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkswerken op Texel, prov. Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Alkmaar. Aanw. 19 Nov. Raming ƒ 4860 per jaar.

Apeldoorn, te 2 uren, door de directie der Koninklijke Nederlandsche Localaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 5, het maken en stellen van den metalen bovenbouw van de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn

en bij den sectieingenieur M. E. de Wildt, te Deventer. Aanw. 17 en 19 Nov., te 1 uur. Raming ƒ 600,000.

Medemblik, te 2 uren, door den gemeesheer-directeur van 's Rijks krankzinnigengesticht: de levering, gesd. '86, van linnen, katoen, keper, laken, dekens, matrassen en andere goederen, ten dienste van genoemd gesticht.

Vrijdag, 27 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het op-diepte-houden van de buitenhavens van het kanaal door Zuidbeveland, dienst '86—'91. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 19 en 21 Nov. Raming ƒ 18,500 per jaar.

's-Hosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: de voortzetting der verhooging van den Rijks-grooten weg 2e klasse, no. 4, van 's-Bosch naar de Maas in de richting naar Utrecht, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Kemenaer, beiden te 's-Bosch, en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Aanw. 20 Nov. Raming ƒ 15,700.

Zwolle, te 12 uren, door den verstaanwezend-ingenieur, in het Odeon: het doen van voorzieningen aan- en bij gebouwen op de legerplaats bij Oldenzaal, onder het beheer der genie te Zwolle. Inl. bij genoemden ingenieur. Aanw. 23 Nov., te 11 uren. Raming ƒ 10,000. Bilj. inzenden 26 Nov., vóór 3 uren, op het bureau van den ingenieur.

Zaterdag, 28 Nov.

Breda, te 11 uren, door den verstaanwezend-ingenieur, in het koffiehuis Het Hof van Holland: het doen van voorzieningen aan de gebouwen en terreinen der Koninklijke Militaire Academie, te Breda. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, alhaar. Bilj. inzenden 27 Nov., vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Koulsche Vaart, in de provincie Utrecht, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur, te Utrecht. Aanw. 21 Nov. Raming ƒ 2860.

Dinsdag, 1 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Rijksstoomgemalen, staande langs het Noordwillemskanaal in Drenthe, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 24 Nov., te 9 uren. Raming ƒ 3542 per jaar.

Woensdag, 2 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verdiepen van het grootschroefvaarwater in het Scheur, tusschen de Noordgeul en den kruisanker boven Maassluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 26 en 28 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 115,000;

2o. het verruimen van de vaargeul in het noordelijk gedeelte van de Noord, tusschen kilometerraai 125 en den noordelijken mond, onder de gemeenten Alblasserdam, Nieuwlekkerland en Hoilerkerk, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 26 Nov. Raming ƒ 28,450.

Vrijdag, 4 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Willemsvaart in Overijsel, gesd. '86, '87 en '88. Inl. bij den ingenieur Laterjn en bij den opzichter Ritmeester, beiden te Zwolle. Aanw. 26 Nov., te 12 uren. Raming ƒ 6885 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan de gebouwen enz., behoorende tot de Rijksscoren te Zaltbommel en Kuilenburg, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 26 Nov., te 12 uren, te Zaltbommel en 28 Nov., te 3½ uren, te Kuilenburg. Raming: perc. 1 ƒ 850, perc. 2 ƒ 320, perc. ƒ 480.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen eener beplanting met opgaande ingeboomen langs het 7e perceel, en met opgaande beuken langs het 8e perceel, der Rijks-groote wegen in Gelderland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen; voor het 1e perceel bij den opzichter Koldenhof en voor het 2e perceel bij den opzichter Baerents, beiden te Zutfen. Aanw. 26 en 28 Nov. Raming: perc. 1 ƒ 540, perc. 2 ƒ 2200.

Antwerpen, te 12 uren, door het bestuur van de Willebeerdskerk: het bouwen eener kerk. Raming fr. 935,834.

Maandag, 7 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('86—'88) der Rijkskanalen in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 30 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 10,585, perc. 2 ƒ 18,800, perc. 3 ƒ 5630.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daartoebehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter Van de Kreke, te Alfen. Aanw. 30 Nov. Raming ƒ 1277 per jaar.

Vrijdag, 11 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 11,500 per jaar.

Prijsopgaaf gevraagd:

1o. van 160,000 goudgele IJssel-oudersteen, liefst handvorm, franco voor den wal of station Eindhoven. Monsters bij den opzichter W. van Aalst, te Strijp, bij Eindhoven;

2o. van 14,000 mooi gevelhardgrauw,
62,000 eenkleurig idem,
20,000 grijze vlakke klinker,
30,000 miskleurige idem,
110,000 best rood;

levering van 1 Febr.—15 Mei '86, op keur franco wal Arnhem. Aanbiedingen vóór 15 Nov., No. A 1788, Bureau *Arnhemsche Courant*.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Nieuwepekela, 5 Nov.: het leveren van den hoevenbouw van 3 ijzeren draaibruggen; ingek. 8 bilj. als:

D. v. Vliet,	Groningen,	ƒ 2398
H. J. Heijen,	Veendam,	» 1440
G. W. v. d. Werf,	Stadskanaal,	» 1372
S. H. Groenier,	idem	» 1347
K. L. Hensema,	Oudepekela,	» 1343
G. B. Meijer,	Musselkanaal,	» 1272
H. G. Legdeur,	Nieuwepekela,	» 1170
G. Wortelboer,	Oudepekela,	» 1164.75

gegund.

Sneek, 7 Nov.: het dempen en rioleeren van de Nellesluis en bijbehoorende werken; ingek. 13 bilj. als:

M. Roodema,	te Sneek,	ƒ 20,078
F. Prins,	» idem	» 19,800
T. v. d. Steele,	» idem	» 18,295
N. Molenaar,	» idem	» 17,998
Tj. Kloosterman,	» Hemelum,	» 17,878
J. de Graaf,	» Sneek,	» 17,694
C. Visser,	» idem	» 17,648
H. ten Cate,	» idem	» 17,418
Jan Beekman,	» Leeuwarden,	» 16,726
Joh. Dekter,	» idem	» 15,800
P. Westra,	» Arum,	» 15,660
G. Brouwer,	» Stiens,	» 15,610
G. D. de Boer,	» Oppenhuizen,	» 14,687

gegund.

Krabbendijke, 7 Nov.: de vernieuwing van de beschoeiing aan den zuigenaamden Karbol, aldaar; ingek. 6 bilj., als:

C. v. Boven en L. Molhoek,	Krabbendijke,	ƒ 850
P. J. Visser,	Hansweerd,	» 799
L. Luijk,	idem	» 740
R. den Exter v. d. Brink,	Krabbendijke,	» 720
A. Foudraine,	Goes,	» 719
P. Bronkers,	Kapelle,	» 620

gegund.

's-Hage, 9 Nov.: het graven en dempen van kanalen langs de aschstaal; ingek. 17 bilj., als:

P. v. Vliet,	te 's-Hage,	ƒ 28,250
A. Korteweg,	» Zevenbergen,	» 27,900
P. Kraijevéld,	» 's-Hage,	» 26,680
B. de Waard,	» Nieuwenhoorn,	» 23,500
A. de Waard & Co.,	» 's-Hage,	» 22,400
P. Hoosebaar,	» idem	» 20,900
H. v. Bergen Hzn.		
gauwen,	» idem	» 19,700
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 18,900
J. H. de Swart,	» idem	» 17,999
H. Jongenburger,	» Waddinxveen,	» 17,950
P. v. d. Loo,	» 's-Hage,	» 16,698
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 16,523
J. v. d. Ham,	» idem	» 16,050
J. de Bruijn,	» idem	» 15,830
C. Wijbrans & Co.,	» idem	» 14,900
M. L. v. Spanje,	» idem	» 14,767
G. Keij,	» Rotterdam,	» 14,625

St.-Annaparochie, 9 Nov.: 1o. eenige vertimmeringen aan de school te Oudebiltzijl; ingekomen 7 bilj. als:

Broekens,	te St.-Jacobiparochie,	ƒ 550
S. Smits,	» Berlikum,	» 515
H. Bijlsma,	» Beetgum,	» 510
F. Rabma,	» Berlikum,	» 495
D. Kalma,	» Wanswerd,	» 495
F. Duhoux,	» Oudebiltzijl,	» 489
W. Prins,	» idem	» 488

gegund.

2o. eenige vertimmeringen aan de school te Vrouwbuurt; ingek. 4 bilj., als:

F. Duhoux,	te Oudebiltzijl,	ƒ 264
S. Smits,	» Berlikum,	» 249.99
W. Prins,	» Oudebiltzijl,	» 247
D. Kalma,	» Wanswerd,	» 230

gegund.

Groningen, 10 Nov.: het oostwaarts doortrekken van den buitenberm van den westelijken aanduitdijk der Nieuwe-Statenzijl en het met bazalt bezetten van het dijksbeschoop boven dien berm, behoorende tot de zeewerken in Groningen; ingekomen 11 bilj., waarbij 1 van onwaarde, als:

H. K. v. Buuren,	Delfzijl,	ƒ 10,460
J. v. d. Berg,	Ulrum,	» 9,710
J. Veldkamp,	Bedum,	» 9,538
A. Pastoor,	Stedum,	» 9,388
F. v. Balen Gz.,	Nieuweschans,	» 8,988
H. de Herder,	Groningen,	» 8,943
J. N. Kruizinga,	idem	» 8,775
H. Timmer,	Beerta,	» 8,640
H. Veninga,	Charlottenpolder bij Stadskanaal,	» 8,565
G. C. M. Rottinghuis,	Delfzijl,	» 8,300
Raming		» 9,850

Hoogeveen, 10 Nov.: het bouwen eener school en onderwijzerswoning in de buurtschap Alteveer, onder beheer van den gemeentearchitect H. Hoogsma; ingek. 9 bilj., als:

Th. Mol,	te Genemuiden,	ƒ 8888.88
W. R. ter Stege en J. Lanjon,	» Hoogeveen,	» 8850
Bouwkamp,	» Zuidwolde,	» 7714
J. Otten,	» Meppel,	» 7663
J. Scholtenceijer,	» Hoogeveen,	» 7624
A. Niehaus,	» idem	» 7500
K. Schiere,	» Boornbergum,	» 7435
T. Noorman,	» Zwolle,	» 7325
J. Kleinmeijer,	» Dedemsvaart,	» 7049

gegund.

Marmerwoude, 10 Nov.: het aanleggen van een straatweg langs Veenwoudsterwal onder Veenwoude, ter lengte van 940 M.; ingekomen 6 bilj., als:

C. Bakker,	te Kolham,	ƒ 6718
M. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 6488
J. Bakker,	» Kolham,	» 6449
G. Praamstra,	» Veenwoude,	» 6195
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 6145
Jan A. Doelstra,	» Rinsumageerst,	» 5661
gegund. Raming		ƒ 5961.71

's-Hage, 10 Nov.: de levering van houtwaren aan de Rijksgestichten te Veenhuizen: minste inschrijver was L. Eindhoven, te Zwolle, voor ƒ 4194.76.

's-Hage, 11 Nov.: het verrichten van werken tot normaliseering van de Waal, onder Drumpt, Ophemert en Dreumel; ingekomen 14 bilj., als:

A. G. Huyskes, Hedel,	ƒ 39,950
Th. v. d. Bogaard, Leeuwen,	» 39,000
A. Kraaijeveld, Sliedrecht,	» 39,527
A. L. v. Wijngaarden Ldz., idem	» 38,900
T. Volker, Dordrecht,	» 38,750
J. v. Vuuren, Zaltbommel,	» 38,225
W. P. de Vries, Bossem,	» 37,782
C. v. d. Plas, Hardinksveld,	» 37,739
L. A. v. Hauften, Sliedrecht,	» 36,829
H. v. Anrooy Jz., Zaltbommel,	» 35,646
G. Spiering Cz., Gameren,	» 35,479
J. H. v. Heuvelijk, Lobit,	» 34,999
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 34,700
W. Baggerman, Nederhemert en C. v. Anrooy, Nieuwaal,	» 33,880
Raming	» 39,700

Willemsoord, 11 Nov.: de vervaardiging en levering van metalen en roodkoperen houten, ten dienste van de directie der marine, alhaar; hoogste inschr. J. v. Muijden, Helder, ƒ 23,000

minste »	Penn en Banduin, Dordrecht,	» 10,840

Baambrugge, 11 Nov.: het afbreken en wederopbouwen van eene boerenwoning, onder beheer van den bouwkundige J. van Vliet, te Uhelstein: minste inschrijver was J. Baars, te Vinkeveen, voor ƒ 4996

Raming » 5400

Delft, 12 Nov.: 1o. het uitdiepen van de voorhaven der Vijf Sluizen; 2o. de levering der materialen aan Delfland:

Laagste inschrijvers.	perc. 1 uitdiepen voorhaven	perc. 2 zware rijsmaterialen	perc. 3 gewone rijsmaterialen	perc. 4 2100 last stortsteen 600 last zinksteen	perc. 5 300 last zuilenbazalt kopstukken	perc. 6 200 last gewoorteerde Doornikschesteen	perc. 7 200 stère brik	perc. 8 900 stuks gecreosoteerd dennen of vuren kip.
M. v. Bussen, Schipluiden,	ƒ 4608							
L. v. d. Weiden, Krimpen a/d. Lek,								ƒ 668
Gebr. Peters & Co., Nijmegen,					ƒ 2100			
A. M. Langevéld, Hardinksveld,				ƒ 10634				
P. A. v. d. Velde, Neuzen,						ƒ 1164		
M. Lotsch, 's-Hage,							ƒ 205	
J. A. de Baat Wz., Sliedrecht,		ƒ 3187	ƒ 6487					

Haarlem, 13 Nov.: het leggen van bij de gemeente voorhanden rielen aan de W. Z. van het Kerkplein, Gortesteeg, Minnebroedersteeg, Klerksteeg en Nieuwe-Spaarnewouderstraat; ingekomen 8 bilj., als:

N. Soellaart Jr.,	te Haarlem,	ƒ 1469
J. B. Lasschuit,	» idem	» 1379
J. Holster Jz.,	» idem	» 1310
Th. J. Verrijbergh,	» idem	» 1200
P. C. Groenings,	» idem	» 1265
J. J. Goldemond,	» idem	» 1259
H. London,	» idem	» 1194
Jan Holster Jz.,	» idem	» 1176.42

Nog niet gegund. Donderdag aanstaande zal de toewijzing plaats hebben.

Raming ƒ 1490

Middelburg, 13 Nov.: 1o. het onderhouden en verbeteren, gesd. '86, '87 en '88, van de havenwerken te Breskens; ingekomen 6 bilj., als:

		per jaar
C. v. d. Hooft,	te Neuzen,	ƒ 7900
J. Colijn,	» Groede,	» 7800
J. v. d. Hoek,	» Middelburg,	» 7777
P. Monjé,	» Breskens,	» 7378
T. Volker,	» Dordrecht,	» 6999
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 6879
Raming		» 8000

2o. het driejarig onderhoud van de Rijkscontrescarpe te Tolen, behoorende tot de zeewerken in Zeeland; ingek. 6 bilj., als:

		per jaar
C. de Groot,	te Sliedrecht,	ƒ 1616
D. Bolier Cz.,	» Rijland-Bat,	» 1567
G. Bolier,	» Scherpenisse,	» 1564
C. D. Bolier,	» idem	» 1444
J. de Rijke Jr.,	» Stavenisse,	» 1389
J. L. Geluk,	» Tolen,	» 1345
Raming		» 1732

Sassenheim, 13 Nov.: het bestraten van eene loopplaats; ingek. 7 bilj., als:

H. Wienhoven,	te Schiedam,	ƒ 1147
G. Haasnoot,	» Katwijk a/Zee,	» 1040
G. v. Essen,	» Haarlemmermeer,	» 980
A. Tegelaar,	» Warmond,	» 960
D. Warkevisser,	» Overschie,	» 954
J. F. de Rooij,	» Oegstgeest,	» 947
A. de Graaff La.,	» Maassluis,	» 937

gegund.

Groningen, 13 Nov.: het opruimen van een gedeelte van den ouden walmuur en het in de plaats daarvan maken van een vak beschoeiing langs de haven in het Damsterdiep buiten de voormalige Steentilpoort te Groningen; ingek. 9 bilj., als:

S. Meijers,	te Bedum,	ƒ 2730
J. H. Muller,	» Groningen,	» 2648
J. Bolings,	» idem	» 2479
T. J. Jeltsema,	» idem	» 2443
H. v. Dijk,	» Delfzijl,	» 2394
A. J. Benninga,	» Bedum,	» 2363
H. Nieland,	» Wirdum,	» 2353
P. Nieland,	» idem	» 2346
H. de Herder,	» Groningen,	» 2337
Raming		» 2550

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 21 NOVEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 23 Nov.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de Rijkswerken op de Maas in Limburg, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming per jaar: perc. 1 *f* 240, perc. 2 *f* 3650;

2o. het bouwen eener steenen schuts-luis ter vervanging der bestaande schutsluis no. 2, van het zijkanaal naar de Maas in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming *f* 46.000.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren van hardsteenwerk. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106.

Nieuwerkerk (Zeel.), te 12 uren, door het polderbestuur van de Vier-Ambacht-in-Duiveland, in de gemeenteraadkamer: het leveren en verwerken van 1275 scheepstons stortsteen voor de oeververdediging aan den zuidkant bij den Hoek-van-Ouwerkerk.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van grenen- en vurenhout voor het maken van een steiger om den Martinitoren, onder bijlevering van alle bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Bilj. inzenden 21 Nov., ten raadhuize.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van binnenl. zaken: de levering van papier en bureaubehoeften, voor den dienst van het Departement van binnenlandsche zaken.

Dinsdag, 24 Nov.

Haarlem, te 10 uren, door de commissie van toezicht over het gesticht Meerenberg: de levering van benoodigdheden, ged. '86.

Arnhem, te 11 uren, door de architecten Van Gendt en Nierand, in het Hotel-Van Dusschoten: het verbouwen van het perceel »West-Einde", en het restaureeren van perceel no. 44 aan de Spoorwegstraat, alhaar. Aanw. 23 Nov., te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van justitie: de levering van levensmiddelen enz., ten behoeve der Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:

1o. Bestek no. 429, het maken der uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werkën op het station Eindhoven. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. van der Kun, te Venloo. Raming *f* 38.000;

2o. Bestek no. 431, het maken van eene stationschefswoning (hoek Stationsweg en Emmastraat), te Breda. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur H. E. Beunke, te Breda. Raming *f* 9550.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot expl. van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering, ged. '86, van papier, enveloppen, bindtouw en verdere kantoorbehoeften.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verbeteren van de Rijks-lagere school in kolonie I te Frederiksoord, gemeente Vledder, en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, alhaar. Inl. bij den Rijkshouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der onderwijsgebouwen J. F. Schoopers, te Groningen. Raming *f* 4500.

Bussem, door het gemeentebestuur: de levering van ongeveer 200 M³ grove riviergrint en 200 M³ oude klinkerpuin, franco op den wal te Bussem.

Woensdag, 25 Nov.

's-Hage, te 11 uren, door de commissie van beheer der Algemeene Rekenkamer: de levering, ged. '86, van: 9000 KG. Ruhr grove kachelkolen, 13.000 KG. Newcastle haardkolen, 22.000 KG. Newcastle grove kachelkolen.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nieuwersluis, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Kluit, te Amsterdam. Raming *f* 2800;

2o. het onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, prov. Utrecht, ged. '86, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan en den ingenieur Kemper, beiden te Utrecht. Raming *f* 3240;

3o. de verdediging van den rechteroever van de Botlek bij de Noordgeul door middel van grondkribben en bijbehoorend baggerwerk, een en ander in het belang der verbetering van de Nieuwe-Maas benoden de oostpunt van Rozenburg. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming *f* 30.000.

Assen, te 12 uren, door het prov. best.: het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte, aanvangende 1 Jan. '86 en eindigende 31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat J. P. Haverlaar, te Assen.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benodigdheden, in 42 perceelen, waaronder: ijzerdraad, gegalvaniseerd hindelgaarcs; divers ijzer en ijzerdraad; divers ijzerwerk; staal; ijzeren en koperen draadnagels; schroefbouten en moeren; houtschroeven; koperen en ijzeren klinknagels; spijkers; ijzeren haken en kousen; divers koper; koperen en ijzeren pijpen; hout; blik; zink in bladen; phosphor-tin; hang- en sluitwerk; gereedschappen; ijzeren waterkisten; smederijen; slakkenwol; leuinwerk; regenbakklinkers; IJsselkiekers en blauwe tegels; verfwaren; loodwit en loodmenie; zinkwit en zinkgrijs; bladgoud (plukatengoud), enz.

Donderdag, 26 Nov.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkswerken op Texel, prov. Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Alkmaar. Raming *f* 4800 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. bestuur: de uitvoering van eenig baggerwerk in het Zuider-Buitenspaarne. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Haarlem.

Apeldoorn, te 2 uren, door de directie der Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij: Bestek no. 5, het maken en stellen van den metalen bovenbouw van de brug over den IJssel, te Deventer. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn en bij den secticingenieur M. E. de Wildt, te Deventer. Raming *f* 600.000.

Medemblik, te 2 uren, door den geneesheer-directeur van 's Rijks krankzinnigengesticht: de levering, ged. '86, van linnen, katoen, keper, laken, dekens, matrassen en andere goederen, ten dienste van genoemd gesticht.

Vrijdag, 27 Nov.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het op-diepte-houden van de buitenhavens van het kanaal door Zuidbeveland, dienst '86—'91. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming *f* 13.500 per jaar.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: de voortzetting der verbetering van den Rijks-grooten weg 2e klasse, no. 4, van 's-Bosch naar de Maas in de richting naar Utrecht, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Koorevaar, beiden te 's-Bosch, en bij den opzichter Vreeg, te Crèvecoeur. Raming *f* 15,700.

Zwolle, te 12 uren, door den oerstaanwezend-ingenieur, in het Oldeel: het doen van voorzieningen aan- en bij gebouwen op de legerplaats bij Oldebroek, onder het beheer der genie te Zwolle. Inl. bij genoemden ingenieur. Aanw. 23 Nov., te 11 uren. Raming *f* 10,000. Bilj. inzenden 26 Nov., voor 5 uren, op het bureau van den ingenieur.

Aarlanderveen, te 12 uren, door burg. en weth.: de bouw van een gemeentehuis. Inl. bij den gemeentearchitect J. Hengeveld Jr., te Alphen a/d. Rijn. Aanw. 23 Nov., te 11 uren.

Zaterdag, 28 Nov.

Breda, te 11 uren, door den oerstaanwezend-ingenieur, in het koffiehuis Het Hof van Holland: het doen van voorzieningen aan de gebouwen en terreinen der Koninklijke Militaire Academie, te Breda. Inl. bij genoemden ingenieur en bij den hoofdopzichter van fortificatiën, alhaar. Bilj. inzenden 27 Nov., voor 3 uren, op het bureau der genie.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van de Keulsche Vaart, in de provincie Utrecht, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en den ingenieur, te Utrecht. Raming *f* 2860.

Dordrecht, te 3½ uren, namens vrouwe douairière Gerardt Thesingh (te Amsterdam), in het koffiehuis van Van der Horst: de herbouw van eene afgebrande boerenwoning met graanschuur en afzonderlijk staande wagenkeet, onder 's-Gravendeel, in den polder Nieuwe-Bonaventura. Inl. bij den architect H. Beljers, te Puttershoek. Aanw. te 10½ uren. Bestek, teekening enz. liggen in het koffiehuis bij A. Baurman, te Puttershoek.

Maandag, 30 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën, de levering voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië van:

1o. 17,500 Eng. tons (van 1015 KG.) Cardiff-steenkolen, waarvan aan te voeren:

5500	tons	te	Ourust,
5300	»	»	Soerabaia,
2000	»	»	Makassar,
600	»	»	Amboina,
600	»	»	Ternate,
2700	»	»	Bandjermasin,
1000	»	»	Kema;

2o. 6150 Eng. tons Newcastle-kolen, waarvan aan te voeren:

1500	tons	te	Ourust,
1300	»	»	Soerabaia,
1000	»	»	Makassar,
600	»	»	Amboina,
650	»	»	Ternate,
900	»	»	Bandjermasin.

Dinsdag, 1 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting op Vlieland. Aanw. 26 Nov., van 2—4 uren.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best: het vierjarig onderhoud van de Rijksstoomgemalen, staande langs het Noordwillemskanaal in Deventer, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 24 Nov., te 9 uren. Raming *f* 3342 per jaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 432, het maken van

eene bergplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zutfen, en een aanbouw aan de bestaande bergplaats op het station Vlissingen, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 2000, perc. 2 *f* 1070. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs M. J. van Duijl, te Zutfen en H. E. Benneke, te Breda. Aanw. resp. 24 en 25 Nov.

Harderwijk, te 3 uren, door de commissie van beheer over de gemeentegasfabriek: het maken van eene nieuwe ijzeren gasbouderstelp. Inl. bij den gemeentearchitect Makkink.

Woensdag, 2 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het verdiepen van het grootscheepvaarwater in het Scheur, tusschen de Noordgeul en denkleinenmonden boven Maassluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Aanw. 25 en 28 Nov., te 12 uren. Raming *f* 115,000;

2o. het verruimen van de vaargeul in het noordelijk gedeelte van de Noord, tusschen kilometerraai 125 en den noordelijken mond onder de gemeenten Alblasserdam, Nieuwkikkerland en Ridderkerk, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Aanw. 25 Nov. Raming *f* 28,450.

Donderdag, 3 Dec.

Tubbergen, te 2 uren, bij den kasteelein Holling: eene belangrijke verbouwing en bijbouwing aan het woonhuis van H. H. Baltel Essink, manufacturier, alhaar. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.). Aanw. te 11 uren.

Vrijdag, 4 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan de gebouwen enz., behoorende tot de Rijksweren te Zalthommel en Kuilenburg, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 26 Nov., te 12 uren, te Zalthommel en 28 Nov., te 3½ uren, te Kuilenburg. Raming: perc. 1 *f* 850, perc. 2 *f* 520, perc. *f* 480.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen eener bedijding met opgaande ijzeboomen langs het 7e perceel, en met opgaande beuken langs het 8e perceel, der Rijks-groote wegen in Gelderland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen; voor het 1e perceel bij den opzichter Koldenhof en voor het 2e perceel bij den opzichter Baerents, beiden te Zutfen. Aanw. 26 en 28 Nov. Raming: perc. 1 *f* 340, perc. 2 *f* 2200.

Antwerpen, te 12 uren, door het bestuur van de Willebroordskerk: het bouwen eener kerk. Raming fr. 935,854.

Maandag, 7 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('86—'88) der Rijkskanalen in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 30 Nov. Raming per jaar: perc. 1 *f* 10,585, perc. 2 *f* 18,800, perc. 3 *f* 5630.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daarbijbehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Van de Kreke, te Alfen. Aanw. 30 Nov. Raming *f* 1277 per jaar.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van:

1o. Bestek no. 80, het ijzerwerk enz. benoodigd voor 2 perronoverdekkingen en luifels;

2o. Bestek no. 81, het ijzerwerk voor 45 bruggen en 2 aquaducten, — alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Donderdag, 10 Dec.

Bussem, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school voor 400 leerlingen, benevens eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect J. T. Everts, alhaar. Aanw. 7 Dec., te 11 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 13, het leveren, het inkrepen en het bereiden met chlorozink van grenenhouten dwarsliggers. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Zutfen, bij den directeur der gasfabriek: de in '86 benoodigde Engelsche gebrokken-ijzeren buizen en fittings, koperen fittings en compositiebuis.

Vrijdag, 11 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keurenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Aanw. 4 Dec. Raming *f* 11,600 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van een vak grint- en steenslagbaan door klinkerbestrating op- en het maken van goten enz. langs 's Rijks-grooten weg van Westervoort naar de Pruisische grens bewesten Zevenaar, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 5e district en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 5 Dec. van 11—2 uren. Raming *f* 840.

Maandag, 14 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken, en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelscheedam, prov. Zuidholland, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 7 Dec. Raming *f* 24,230.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Maliegatsluis, de draaibrug bij het Rabat en bijbehoorende werken, te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 7 Dec. Raming per jaar *f* 4456.

Woensdag, 16 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het doorsnijden van de Pirkenwaard aan den linkeroever van de Maas, tusschen de kilometerraaien 226 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noordbrabant en Druel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. 9 Dec Raming *f* 260,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.: de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hooff, te Vucht en bij de opzichters Willems, te Maastricht, Dupont, te Roermond, Harings, te Venlo, Haartsen, te Grave en Groenen, te 's-Bosch.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het maken van 2 dwarskribben aan den rechter- en van 3 dwarskribben aan den linkeroever van de Lek, onder de gemeenten Wijk-bij-Duurstede, prov. Utrecht, en Besuichem, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 74 en 76. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te s'-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boerée, te Wageningen. Aanw. 9 Dec. Raming *f* 13,000.

Donderdag, 17 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de werken der Rijksreehaven het Nieuwediep, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingnieur, te Hoorn. Aanw. 10 Dec. Raming *f* 25,500 per jaar.

Vrijdag, 18 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijks-groote wegen in de prov. Zeeland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district en bij de ingenieurs te Vlissingen en te Goes. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 *f* 2900, perc. 2 *f* 9000, perc. 3 *f* 5400, perc. 4 *f* 7000;

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Walcheren, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming *f* 37,480 per jaar.

Maandag, 28 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, hijschkraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de Stadsrietlanden. Inl. in de directiekeet, op het terrein in de Stadsrietlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Rotterdam, 10 Nov.: de levering van 50 ijzeren transportwagentjes en 50 spanrijzers, ten dienste van het openbaar slachthuis:

	prijs per stuk wagentjes.	spanrijzers.
L. Moritz & Co., Rotterdam,	*f* 40.40 / 43.40	*f* 18.80
A. Nieuwstadt, Zwijndrecht,	*f* 1799 in massa	
P. H. Meijer, Arnhem,	24.64	8.20
H. F. Landman & Zn., Rotterdam,	26.40	7.40
M. Langezaal & Zn., Leiden,	34.40	7.77
A. Bikkers & Zn., Rotterdam,	32.30	8.60
I. B. Priem, Amsterdam,	40.50	12.—
J. A. Vlaslaam, Dordrecht,	26.85	7.40
L. de Haas & Zn., Rotterdam,		8.15
Erven I. C. River, idem		6.90
N. C. Eysbergen, idem		8.25
J. A. Sondermeier, idem		9.25
J. H. Kronenberg & Zn., idem		9.40
H. J. Simons Jr., Arnhem,	25.—	8.30
J. F. M. v. d. Plaat, Nieuwhuisvet,		5.10
A. Baak & Zn., Amsterdam,	35.—	8.—
Van Dorsser & Ter Horst, Dordrecht,	28.16	10.13
Beek en Boekel, Kassel,	44.73	13.02
J. W. ten Brink, Zutfen,	27.—	8.50
B. Jonkers, Dordrecht,	26.85	8.60
Machinefabriek «Katendrecht», Rotterdam,	28.—	12.—
J. Haksteen, Dordrecht,	26.18	7.34
D. J. Bokslag, Deventer,	26.90	8.50
H. E. Oving Jr., Rotterdam,	28.—	10.50
Rogier Nerinx, Richter, Bergen-op-Zoom,	24.55	8.—
De Jongh & Co., Oudewater,	38.50	6.50
L. J. Smits, Rotterdam,	27.—	7.50
W. de Vries Robbé, Gorichem,		6.20
F. Brand, Amsterdam,	22.60	4.72

Zalthommel, 10 Nov.: het maken van een zandberm langs een gedeelte van den Stadsdijk, alhaar; ingek. 10 bilj., als:

J. v. Vuuren,	to Zalthommel,	*f* 7750
W. Klosterman,	» Gorichem,	» 7500
G. Looijen,	» Herwijnen,	» 7475
C. v. Es,	» idem	» 7200
P. Pannekoek,	» idem	» 6989
J. Sterk,	» Arkel,	» 6984
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 5990
G. Spiering,	» Gameren,	» 5880
C. v. Arnooij,	» Nieuwaal,	» 5600
H. de Waal, gegund.	» Zaltbommel,	» 5444

Deventer, 11 Nov.: het bouwen van een woonhuis met koffiezaal, voor J. M. van Houten, onder beheer van den architect H. van Harte Mz.; ingekomen 13 bilj., als:

R. v. d. Spoel,	te Deventer,	*f* 6250
J. Pot Jz.,	» idem	» 6200
A. Feberwee,	» idem	» 6100
H. Visscher,	» idem	» 1970
R. v. d. Worp,	» idem	» 1978
Pieters en Steenbergen,	» idem	» 5970
H. Lammers,	» idem	» 5943
K. v. Leusen,	» idem	» 5896
J. Witteveen,	» idem	» 5824
J. Aalpoel,	» idem	» 5708
G. Kannegieter,	» Zwolle,	» 5637
W. J. Kolkert,	» Deventer,	» 5455
Joh. Oostendorp, gegund.	» idem	» 5423

Teteringen, 12 Nov.: het afbreken en wederopbouwen van een landbouwerswoning aan de Groenstraat no. 157, onder beheer van den architect A. Verlegh; ingek. 18 bilj., als:

T. Kessels,	te Breda,	*f* 2900
G. v. d. Sande,	» idem	» 2895
J. v. Boxsel,	» Terheijden,	» 2885
G. Cornelissen,	» idem	» 2874
J. P. Kleiner,	» Breda,	» 2869
F. C. Schraauwen,	» idem	» 2869
F. Bavers,	» Teteringen,	» 2775
A. v. d. Akker,	» Breda,	» 2765.50
W. v. Oosterhout,	» idem	» 2757
C. A. Oomen,	» Oosterhout,	» 2719
C. v. Dongen,	» Breda,	» 2700
G. v. Riel,	» Teteringen,	» 2597
J. Verhagen,	» idem	» 2590
A. Musters,	» idem	» 2590
F. v. Dongen,	» Breda,	» 2485
C. v. Alphen,	» Dorst,	» 2288
H. Verheijden,	» Rijen,	» 2288
A. Vermijs, gegund.	» Oosterhout,	» 2276

Almelo, 12 Nov.: het bouwen van 8 woningen voor J. Overdijk:

Metselwerk ingek. 8 bilj., als:		
J. Eshuis,		*f* 2083
F. Kuiper,		» 2028
K. M. Spoor,		» 1947
Gebr. Nijhof,		» 1945
M. Westenberg,		» 1885
Timmer-, schilder- en loodgieterswerk ingek. 9 bilj., als:		
J. Fikkert,		*f* 1359
V. d. Berg,		» 1250
C. Eekhardt,		» 1187
Barneveld en Schreuder,		» 1161
E. Eshuis,		» 1119
J. Kamphuis,		» 1109
E. Scholten & Zn.,		» 1059
S. Krabshuis,		» 986
B. Witzand,		» 979

Hengelo (O.), 14 Nov.: het bouwen van een heerenhuis met schuurtje en bijbehoorende werken, voor rekening van J. W. Meijjes; ingek. 11 bilj., als:

J. H. Bonk,	te Hengelo,	*f* 14,870
A. Geurtsengel,	» Borne,	» 13,914
L. P. Groothuis,	» Hengelo,	» 13,902
A. H. M. Wesselink,	» idem	» 13,856
H. Vijvebosse,	» Almelo,	» 13,447
G. v. Unen,	» Zwolle,	» 13 042
B. Witzand,	» Almelo,	» 12,900
H. J. ter Siepe,	» Winterswijk,	» 12,745
J. Brunelhuis,	» Hengelo,	» 12,480
A. Sieverink,	» idem	» 12,400
C. ter Baar, gegund.	» Winterswijk,	» 10,970

Putten old. Veluwe, 16 Nov.: de verbouwing van de dorpsschool; aannemer Jan van de Pol, te Putten:

voor de schoolbanken enz.	*f* 320
» het gebouw en toebehooren	» 5290

's-Hage, 16 Nov.: het driejarig onderhoud der werken, behoorende tot het voor te 's-Gravendeel; minste inschr. was M. van Houweningen, te Sliedrecht, voor *f* 830 per jaar.

Amsterdam, 16 Nov.: het bouwen van een openbare lagere school der 1e klasse aan de Da-Costakade op den hoek van de Potgieterstraat; ingekomen 21 bilj., als:

E. B. kuipers, Nieuweramstel,	*f* 45,685
V. Worksum en Raaimakers,	» 45,000
H. C. Derbas,	» 44,989
B. Rietsnijder & Zn.,	» 44,328
G. Wood,	» 44 144
W. L. Leijbrandt,	» 43,929
J. J. Vontijn,	» 43,850
L. Luijten,	» 43,800
Voskuijl,	» 43,587
A. Paans,	» 43,500
A. v. Wenveen,	» 42,800
H. en J. Haandriksman,	» 42,500
Cruijff en Schouten,	» 42,240
Peters en Roeloffzen,	» 41,295
P. A. Warners,	» 40,100
J. Koster,	» 39,977
G. Verweij, Uithoorn,	» 39,926
R. Repko,	» 39,644
J. P. Boeken en Becker,	» 38,408
W. Greeve, Buiksloot,	» 37,949
P. Reijnierse,	» 33,333

Leiden, 17 Nov.: het verbouwen van het perceel a/d. Beerenweg no. 74, gem. Zoeterwoude, onder beheer van den architect Jacobus van der Heijden; ingek. 10 bilj. als:

W. L. Leget,	*f* 3300
A. Verhoog,	» 3200
J. B. Hoogereen,	» 2895
Gebr. Couvée,	» 2833
J. C. Verhoeven,	» 2800
P. v. d. Horst,	» 2795
N. v. Rossum,	» 2784
P. Gestman,	» 2770
M. N. Langezaal,	» 2748
J. Blansjaar,	» 2639

Gegund aan N. v. Rossum.

Amsterdam, 17 Nov.: de levering van 11,550 M. karlduk aan de directie der marine; minste inschr. was S. Planteydt, te Krommenie, voor *f* 13,017.75.

's-Hage, 18 Nov.: de aanleg van een gedeelte kanaal, van nabij den Leidschen Rijn tot in den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Utrecht, Oudenrijn en Jutfaas, met het maken der kunstwerken; ingek. 9 bilj., als:

J. Hillen, Grave,	*f* 378.000
W. P. de Vries, Rossem,	» 349,860
A. v. d. Meyden Az., Hardinkveld, en T. Swets Tz., Ameide,	» 349,700
P. A. Bos, Gorichem,	» 347,100
D. Volker, Dordrecht,	» 344,100
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 342,850
G. A. v. Hattem, idem	» 334,900
H. Th. Wiegerink, Groenloo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	*f* 306,650
B. A. Wiegerink, Groenloo en F. E. Terwindt, Pannerden,	» 297,780

Harlingen, 18 Nov.: 740 M. laggerwerk, steen 16 a 12, in het waterschap Vijf-Doelen-Zeedijken-Buitendijks; ingek. 12 bilj., als:

J. Zaaijer,	te Makkum,	*f* 1548
G. D. Heij,	» Harlingen,	» 1193
W. Krikke,	» Ouddorpe,	» 1035
A. Speekstra,	» Parrega,	» 993
J. Kuipers,	» Harlingen,	» 987
H. J. Deger,	» idem	» 949
C. de Boer,	» idem	» 876
J. de Lange,	» Almenum,	» 833.97
H. Smit,	» idem	» 829
P. P. de Boer,	» Cornwerd,	» 795
M. v. d. Plaats,	» Harlingen,	» 789
Gegund aan P. P. de Boer, voor Raming		» 795 » 1066

Middelburg, 19 Nov.: het verbreeden van het kanaal van Gend naar Neuzen bij Sluiskil, en het versterken van de remmingwerken van de Rijksbrug over het kanaal alhaar, behoorende tot de verbeteringswerken van het kanaal van Gend naar Neuzen, bedeeld bij de wetten van 22 April 1880 en van 29 April 1880 (Staatsblad no. 63 en Belgisch Staatsblad no. 121); ingek. 9 bilj., als:

A. Tholens Dz.,	te Neuzen,	*f* 25,200
J. Janssen,	» idem	» 24,900
A. v. d. Berk,	» Zaamslag,	» 24,500
J. Verkuijl Quakkelaar,	» Vlissingen,	» 24,392
W. de Jong,	» Breda,	» 24,060
H. Hage,	» Middelburg,	» 23,900
P. A. v. d. Velde,	» Neuzen,	» 21 750
C. D. Boller,	» Scherpenisse,	» 23,701
A. Vermorken,	» Hontenisse,	» 22,134
Raming		» 23,700

Arnhem, 19 Nov.: 1o. de levering van 7,120.000 KG. Duitsche gaskolen, ten dienste van de gemeentelijke gasfabriek te Arnhem, voor 1886:

	franco station Arnhem per 100 KG.
Harrensteen en Mijnssen, Amsterdam, Gebenkirchen	*f* 0.635
dezelfde, Bonifarius,	» 0.665
Dieckmann en Muller, Duisburg a Rijn, Hugo,	» 0.565
C. Berghuijs, Amsterdam, Unser Fritz,	» 0.58[80]
G. Veugte, Arnhem, Hibernia,	» 0.60[85]
Mathias Stinnes, Mathias Stinnes,	» 0.60
	per 10,000 KG.
W. Peschka, Nürnberg, Bismarck, loco mijn 70 mark met vracht	108.20 mark
dezelfde, General Blumenthal, loco mijn 49 mark met vracht	108.30 »

Gunning aangehouden.

2o. het leveren en leggen van sporen, wissels en draaischijven, zoomede de levering van ijzeren waggons en het uitvoeren van eenig grondwerk op de terreinen der fabriek; ingekomen 13 bilj., als:

H. Jansen, Didam,	*f* 8181
Glazer en Baare, Berlijn,	» 8497.80
Technisch Bureau Nierstrasz, Amsterdam,	» 8185
Joh. Abersen, Olst,	» 8100
Goecke & Co., Amsterdam,	» 7854.88
G. H. v. d. Heijden, Arnhem,	» 7830
Rogier, Nerincx Richter, Bergen-op-Zoom,	» 7795
Gebr. Figee, Haarlem,	» 7790
Fenn en Bauduin, Dordrecht,	» 7777
W. A. R. Kok, Arnhem,	» 7776
Merrem en La Porte, Amsterdam,	» 7770
P. H. Meijer, Arnhem,	» 7693
L. T. Freuck, Arnhem,	» 7663

Gunning aangehouden.

Delft, 19 Nov.: de levering aan de artilleriestapel-en-constructiemagazijnen, van:

1. 200 KG. schellak, 300 liter benzine, 200 KG. soda, 100 KG. salpeterzuur van 40° beaumé, 900 KG. zwavelzuur, ruw, 1250 KG. loodwit; aannemer G. C. Drabbe, te Delft, voor *f* 647.25;

2. 100 stuks koppelkettingen, 300 stuks ringen, II. no. 7 halfronde ml. 0.033, 100 KG. draadnagels, II. no. 8, 300 stuks klinknagels Kr. no. 14, 200 stuks idem, Patent II., 50 KG. taaie nagels, 2ponders, 50 KG. idem 1½ponders; aannemers Gebr. H. E. en J. van der Heide, te Delft, voor *f* 182;

3. 100 KG. staal, staaf- geslagen, plat, B. 0.034 D. 0.013, 8500 KG. ijzer, staaf- plat (150 staven L. 4.50, B. 0.08, D. 0.02); (over de toewijzing van dit perceel zal nader worden beslist);

4. 300 M. singel, gekleurde, 500 M. 0.030, ongekleurde, 5 slangen K., 5 slangen L., 2 emgibuizen, ruwer, 1000 KG. werk, pak 150 KG, werk, fijn, 50 KG. zakkenband; aannemer J. Leeuwesen, te Delft, voor *f* 617.70;

5. 600 liter olie, manhattan, stoomcylinder, bruine, à ƒ 0.29½ per KG.; aannemer L. Vliegenthart te Delft;
6. 2800 liter traan à ƒ 0.28½ per liter; aannemer K. G. W. de Bosson te Dordrecht;
7. 200 KG. teer, hout-, à ƒ 0.14 per KG., 150 KG. teer, kool-, à ƒ 0.05 per KG.; aannemers Gebr. H. E. J. v. d. Heide te Delft;
8. p. m. 4000 liter petroleum à ƒ 0.66½ per liter; aannemer I. H. W. v. d. Polder te Delft;
9. 200 bos hooi à ƒ 0.28 per bos, 200 bos stroo à ƒ 0.28 per bos, 200 kruiwagens paardenmest ƒ 0.37 per kruiwagen; aannemer C. Kost te Delft.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 28 NOVEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 30 Nov.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van kolonïën, de levering voor 's lands dienst in Nederlandsch-Indië van:
1o. 17,000 Eng. tons (van 1015 KG.) Cardiff-steenkolen, waarvan aan te voeren:
5500 tons te Onrust,
5500 » » Soerabaia,
2000 » » Makassar,
600 » » Amboina,
600 » » Ternate,
2000 » » Bandjermasin,
1000 » » Kema;
2o. 6150 Eng. tons Newcastle-kolen, waarvan aan te voeren:
1500 tons te Onrust,
1500 » » Soerabaia,
1000 » » Makassar,
600 » » Amboina,
650 » » Ternate,
900 » » Bandjermasin.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het rioleeren en gedeeltelijk herstraten van een gedeelte der Zoutmanstraat, aldaar.

Nijmegen, te 3 uren, in het Hotel-Faassen: het maken van eene winkelpui met bijkomende werken, aan de Lange-Burchtstraat, aldaar. Inl. bij den architect D. Semmelink. Aanw. te 11 uren.

Dinsdag, 1 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting op Vlieland.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van de Rijksstoomgemalen, staande langs het Noordwillemskanaal in Drenthe, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 3342 per jaar.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: Bestek no. 432, het maken van eene berglaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zutfen, en een aanbouw aan de bestaande berglaats op het station Vlissingen, in 2 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 2800, perc. 2 ƒ 1070. Inl. aan het centraalbureau en bij de sectieingenieurs M. J. van Duijl, te Zutfen en H. E. Beunke, te Breda.

Harderwijk, te 3 uren, door de commissie van beheer over de gemeentegasfabriek: het maken van eene nieuwe ijzeren gashouderstolp. Inl. bij den gemeentearchitect Makkink.

Woensdag, 2 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen de Noordgeul en den korenmolen boven Maasluis, voor de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den tijdelijk adjunct-ingenieur François, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 118,000;
2o. het verruimen van de vaargeul in het noordelijk gedeelte van de Noord, tusschen kilometerraai 125 en den noordelijken mond, onder de gemeenten Alblasserdam, Nieuwlekkerland en Ridderkerk, behoorende tot de werken der Dortsche waterwegen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruyn en den opzichter Koorevaar, beiden te Dordrecht. Raming ƒ 28,450.

Donderdag, 3 Dec.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:
1o. *a.* het verrichten van verfwerken, ten dienste der gemeentewerken, ged. '86;
b. de levering van steen, kalk, cement enz., ged. 86;
c. idem van rongen, spijkers enz., ged. '86;
d. idem van hardsteen enz., ged. '86;
2o. het maken van de fundamenten voor 10 overkappingen op het terrein voor de nieuwe verzamelplaats van fecaliën.
Bilj. inzenden 2 Dec. aan het raadhuis.

Tubbergen, te 2 uren, bij den kastelein Holling: eene belangrijke verbouwing en bijbouwing aan het woonhuis van H. H. Holtel Esink, manufacturier, aldaar. Inl. bij den architect J. Moll, te Hengelo (O.). Aanw. te 11 uren.

Makkinga, te 2 uren, door burg. en weth. van Ooststellingwerf: het afbreken van het gemeentehuis te Makkinga en het wederopbouwen te Oosterwolde. Inl. bij den gemeentearchitect H. Vrijburg, te Makkinga. Aanw. te 10 uren, te Oosterwolde.

Klaaswaal, te 3 uren, door de commissie, belast met het onderhoud der grintwegen, van de Dorpstraat van Mijnsheerenland over Westmaas af tot aan den korenmolen van Klaaswaal in de Group, in de herberg van J. Vos: het driejarig onderhoud van die wegen. Bestek ligt in genoemde herberg en op de secretarie te Mijnsheerenland.

Helmond, te 6 uren, door H. Leloup-Van Kraaij, ten herberge van M. Cox: het bouwen van één blok van 4 woningen en één blok van 3 woningen, op het terrein, gelegen in de Molenstraat, aldaar. Inl. bij de fabriek van Th. Regakkers & Zoon. Aanw. 2 Dec., te 3 uren.

Vrijdag, 4 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Willemsvaart in Overijsel, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den ingenieur Labrijn en bij den opzichter Hitmeester, beiden te Zwolle. Raming ƒ 6886 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van buitengewone werken aan de gebouwen enz., behoorende tot de Rijksvaren te Zaltbommel en Kuilenburg, in 3 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming: perc. 1 ƒ 860, perc. 2 ƒ 520, perc. 3 ƒ 480.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het aanbrengen eener beplanting met opgaande iepeboomen langs het 7e perceel, en met opgaande beuken langs het 8e perceel, der Rijks-grootte wegen in Gelderland, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Arnhem, bij den ingenieur Van Manen, te Zutfen; voor het 1e perceel bij den opzichter Koddenlef en voor het 2e perceel bij den opzichter Baerents, beiden te Zutfen. Raming: perc. 1 ƒ 540, perc. 2 ƒ 2200.

Antwerpen, te 12 uren, door het bestuur van de Willebrordskerk: het bouwen eener kerk. Raming fr. 933,854.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het vergrooten van het gebouw der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, aldaar;
2o. het leveren van brandstoffen, benoodigd voor de stoomwerktuigen te 's-Hage en Scheveningen, ged. '86.
Aanw. van no. 1, 2 Dec., te 10 uren.

Arnhem, te 2 uren, door den architect A. R. Freem, in het café-Scharf: het aanmeeren van perceel no. 7 achter Mariënburg en het bouwen van een magazijn met bovenwoning. Aanw. 30 Nov., te 10 uren.

Zaterdag, 5 Dec.

Zaamslag, te 1 uur, door het bestuur der waterkeering van de calamiteuze Margareta-, Kleine-Huisens- en Eendrachtspolders, ten kantore van den secretaris-ontvanger: het verrichten van zink- en andere werken tot verdediging van den oever van den calamiteuzen Eendrachtspolder. Aanw. 1 Dec., te 1 uur, in het dijkshuis aan den Margaretapolder. Raming ƒ 51,530.

Maandag, 7 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('86—'88) der Rijkskanalen in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Aanw. 30 Nov. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 10,585, perc. 2 ƒ 18,800, perc. 3 ƒ 5630.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daarbijbehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter Van de Kreke, te Alfen. Aanw. 30 Nov. Raming ƒ 1277 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitbreiden van het bibliotheekgebouw der universiteit, te Leiden. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 30 Nov., te 10 uren. Raming ƒ 26,400.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van:
1000 eenmans wollen dekens,
350 tweemans » »
1000 eenmans bediskens,
50 tweemans ijzeren bedkribben,
2000 geweerriemen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leggen en verleggen van scheepsboeien in het afgesloten IJ, langs de Handelskade;
2o. het maken van een afvoëringsgebouw op de veemarkt in de Stadsrietlanden.
Inlichtingen: voor sub. 1o. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106, van 10—12 uren; voor sub 2o. op het terrein, aan de Directiekeet, bij het exercitieterrein in de Stadsrietlanden, van 10—12 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van kolonïën: de levering van:
1o. Bestek no. 80, het ijzerwerk enz. benoodigd voor 2 perronoverdekkingen en luifels;
2o. Bestek no. 81, het ijzerwerk voor 45 bruggen en 2 aquaducten, — alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Leeuwarden, te 2½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen hieden, vlassen en katoenen weefgaarens ged. '86.

Groningen, te 6½ uren, door burg. en weth.: de levering der benoodigdheden voor de gemeentegasfabriek ged. '86. Bilj. inzenden aan het kantoor der fabriek, vóór 12 uren.

Dinsdag, 8 Dec.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering, ged. '86 en '87, van papier, enveloppen en schrijf- en bureaubehoeften, voor den dienst van het departement van waterstaat enz.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 433, het maken van 3 wachterswoningen en eenige bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Arnhem naar

Zutfen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Aanw. 2 Dec., te 9½ uren, te Brummen. Raming ƒ 7450.

2o. Bestek no. 454, het uitbreiden van sporen en wissels, het maken van een verhoogde los-en-laadplaats met veelading, en het uitvoeren van daarmee in-verband-staande werken op het station Meppel. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Aanw. 30 Nov., te 10 uren. Raming ƒ 7000.

Woensdag, 9 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:

1o. kiel- en zeildoek;
2o. idem;
3o. kardoek;
4o. idem;
5o. idem;
6o. everdoek;
7o. idem;
8o. granuwdoek;
9o. idem;
10o. idem;

Biljetten inzenden ter griffie van de directie der marine, te Amsterdam.

Zutfen, 's avonds 8 uren, door den aannemer K. J. Kalt: het benoodigde hout- en zinkwerk, het glas- en verfwerk en het stukadoorwerk aan de school in de Waterstraat, aldaar.

Amsterdam, door de commissie tot het bestuur van de kerkgebouwen, goederen, fondsen en inkomsten der Nederduitsche Hervormde gemeente: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud ged. '86, aan de kerkgebouwen en gebouwen, behoorende tot de kerken dier gemeente, aldaar. Bestekken verkrijgbaar aan de kosterie aan de Nieuwe Kerk.

Donderdag, 10 Dec.

Bussum, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school voor 400 leerlingen, benevens eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect J. T. Evers, aldaar. Aanw. 7 Dec., te 11 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het veranderen van het hulpbureau van politie aan het Johannaplein. Aanw. 2 Dec., te 10 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Localaalspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 13, het leveren, het inkopen en het bereiden met chloorzink van grenenhouten dwarsliggers. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Zutfen, bij den directeur der gasfabriek: de in '86 benoodigde Engelsche getrokken-ijzeren buizen en fittings, koperen fittings en compositiebuis.

Vrijdag, 11 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 4e district en den arrondissementsingenieur Keuremans, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 11,500 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrangen van een vak grint- en steenslagbaan door klinkerbestrating op- en het maken van gyten enz. langs 's Rijks-grooten weg van Westervoort naar de Pruisische grens bewesten Zevenaar, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 5e district en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Aanw. 5 Dec. van 11—2 uren. Raming ƒ 840.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud van de werken te Harlingen, Makkum, Stavoren, Lemmer en Takozijl, in 3 perceelen. Raming: perceel 1 ƒ 19,600, perc. 2 ƒ 1410, perc. 3 ƒ 1425; massa perc. 2 en 3 ƒ 2838; massa perc. 1—3 ƒ 21,835;

2o. het voor den zeedijk van het waterschap Oostdongeradeel's Contributie-zeedijken maken van een steenen opscheepshoofd te Oostmahorn, behoorende tot de zeewerken in Friesland. Raming ƒ 32,584.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters. Aanw. 7 Dec.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en teerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. van de Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '86, in 3 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 1570, perc. 2 ƒ 1005, perc. 3 ƒ 1417;

2o. het bouwen van eene schutsluis op de Dedemsvaart, ter vervanging van de bestaande schutsluis no. 7, met daarbijbehoorende werken. Raming ƒ 31,000;

3o. het leveren van 2 paar ijzeren sluisdeuren, een ijzeren ophaalbrug en eenige andere ijzerwerken, ten behoeve van de nieuw te bouwen sluis no. 7 op de Dedemsvaart. Raming ƒ 3200;

4o. het onderhoud van de aarde- en verdiepingswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken over '86, in 3 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 1805, perc. 2 ƒ 1230, perc. 3 ƒ 1855.

Inl. bij den prov. hoofdingenieur A. Déking Dura, te Zwolle en bij de betrokken hoofdopzichters en opzichters.

Maandag, 12 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het Zedenkkanaal met bijbehoorende werken, en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam, prov. Zuidholland, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 7 Dec. Raming ƒ 24,230.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Mallegatsluis, de draaibrug bij het Rabat en bijbehoorende werken, te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 7 Dec. Raming per jaar ƒ 4400.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. bestuur:

1o. het 5jarig onderhoud der havenwerken van Middelharnis, van 1 Jan. '86—31 Dec. '90;

2o. het onderhoud der haven te Stellendam, van 1 Jan. '86—31 Dec. '87.

Inl. bij den prov. hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. resp. 8 en 9 Dec., telkens te 11 uren.

Woensdag, 16 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het doorsnijden van de Pieterwaard aan den linkeroever van de Maas, tusschen de kilometerraaien 228 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noordbrabant en Ijzendijk, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoeff, te Vucht en bij den opzichter Grooman, te 's-Bosch. Aanw. 9 Dec. Raming ƒ 200,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. de levering van ballaststeen voor de Rijkswaterwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoorn, te Vucht en bij de opzichters Willems, te Maastricht, Dupont, te Roermond, Hartogs, te Venlo, Haartsen, te Grave en Groenen, te 's-Bosch;

2o. het verrichten van voorzieningen aan de oevers der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 108 en 111, onder de gemeenten Werkendam en Sliedrecht. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Aanw. 9 Dec. Raming ƒ 15,700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk, tot onderhoud van de bolemodiepte in de Berghaven voor Rijksvaartuigen te Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Bloois, te Hoek-van-Holland. Aanw. 9 Dec., te 12 uren, uitgaande van het directiegebouw te Hoek-van-Holland. Raming ƒ0,50 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel en een magazijn te Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorichem. Aanw. 9 Dec. Raming ƒ 25,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het maken van 2 dwarskribben aan den rechter- en van 3 dwarskribben aan den linkeroever van de Lek, onder de gemeenten Wijk-bij-Duurstede, prov. Utrecht, en Bessichem, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 74 en 75. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boerée, te Wageningen. Aanw. 9 Dec. Raming ƒ 13,000.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van staven spoorstaven met ijzeren eindverbindingen, en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en leveren van 100 ijzeren lantarenpalen, 50 lantarenarmen en 150 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 3600.

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 38 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

Klinge, te 2 uren, door burg. en weth., bij Wed. A. Praat, in het dorp Nieuw-Namen: het vergrooten der bestaande gemeenteschool met de woning, en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, aldaar, met de levering van alle materialen. Inl. bij den architect J. H. Hamink, te Goes. Aanw. van 11—2 uren.

Donderdag, 17 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de werken der Rijkszeehaven het Nieuwediep, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Hoorn. Aanw. 10 Dec. Raming ƒ 25,550 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 10 Dec. Raming ƒ 10,000 per jaar.

Vrijdag, 18 Dec.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijks-grooten wegen in de prov. Zeeland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district en bij de ingenieurs te Vlissingen en te Goes. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 1600, perc. 2 ƒ 9000, perc. 3 ƒ 5400, perc. 4 ƒ 7000;

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Walcheren, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming ƒ 37,480 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Zuidbeveland, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming ƒ 23,740 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Rijkskanaal Bakkum—Gerben-Alleswerhaat, met den kunstweg daarnevens tot Stroobos. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en, bij den opzichter Ten Doesschate, te Leeuwarden. Aanw. 4 Dec. Raming ƒ 4344 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Statendijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oude-schoterzijl in het buitenkanaal de Woersloot, en van de werken van den Koudumer Sleperdijk, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de opzichters Postma, te Heerenveen en Jongsma, te Staveren. Aanw. 14 Dec. Raming: perc. 1 ƒ 1750, perc. 2 ƒ 1275, massa ƒ 3025.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijkswegen in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 7146, perc. 2 ƒ 11,747, massa ƒ 18,893; perc. 3 ƒ 14,238, perc. 4 ƒ 13,991, massa ƒ 28,223; massa van al de perceelen ƒ 47,116. Aanw. 14 Dec.;

2o. het driejarig onderhoud van de duin- en oeverwerken op de eilanden Ameland en Schiermonnikoog, behoorende tot de zeewerken in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 9000, perc. 2 ƒ 18,100, massa ƒ 27,500; perc. 3 ƒ 925, perc. 4 ƒ 1500, massa ƒ 2425; massa van al de perceelen ƒ 29,925.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van tolhuis no. 6, onder Terhand, aan den Rijksweg van Leeuwarden naar de Overijselsche grens. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 7 Dec. Raming ƒ 2700.

Utrecht, door de directie van de Noderl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 6 perceelen.

Zaterdag, 19 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Rijks-grooten wegen in de prov. Utrecht, in 7 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Beckmann, te Utrecht. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 8370, perc. 2 ƒ 8190, perc. 3 ƒ 5070, perc. 4 ƒ 13,790, perc. 5 ƒ 10,990, perc. 6 ƒ 4000, perc. 7 ƒ 13,080, massa ƒ 64,290.

Woensdag, 23 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's Rijks werf: de levering van 50,000 KG. Noordschen hennep, in 5 kavelingen, elk van 10,000 KG.

Maandag, 28 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, bijschikraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de Stadsrietlanden. Inl. in de directiekeet, op het terrein in de Stadsrietlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Nurmerwoude, 10 Nov.: het aanleggen van een straatweg langs Veenwoudsterval, onder Veenwouden, ter lengte van 940 M.; ingek. 3 bilj., als:

C. Bakker,	te Kollum,	ƒ 6718
M. v. d. Molen,	» Buitenpost,	» 6468
J. Bakker,	» Kollum,	» 6449
G. Praamstra,	» Veenwouden,	» 6195
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 6145
J. A. Beelstra,	» Rinsumageest,	» 5661

gegund.

Groningen, 14 Nov.: onderhandsche aanbesteding door den architect S. Boekema, te Groningen, van het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen eener behuizing met werkplaats op een terrein, gelegen aan het gedempte Zuiderdiep, kadastraal bekend te Groningen sectie I, no. 2590, met de leverantie van al het daartoe benoodigde; ingekomen 14 bilj., als:

J. de Vries,	te Groningen,	ƒ 5049
D. Edzards,	» idem	» 4695
F. Roders,	» idem	» 4655
J. Daverman,	» idem	» 4648
D. S. Biddens,	» idem	» 4588
T. Y. Jelsma,	» idem	» 4587
E. Berkenbosch,	» idem	» 4494
H. de Haan,	» idem	» 4389
D. Dalmolen,	» idem	» 4189
J. Bedings,	» idem	» 4149
H. Janssen,	» idem	» 4140
G. Moulink,	» idem	» 4119
D. Decijes,	» idem	» 4084
D. Janssen,	» idem	» 3775

gegund.

Leeuwarden, 19 Nov.: het afbreken der oude- en het bouwen van eene nieuwe hoerderij onder Wirdum, op de zathe in gebruik bij K. Bonnstra, onder beheer van den architect A. Hoekstra; aannemer G. Lanting, te Beersum, voor ƒ 12,437.

St.-Maartensdijk, 19 Nov.: het bouwen eener steenen loods en het maken van een houten steiger aan den zeedijk van den Muijenpolder, voor de firma Bidier en Seret; ingekomen 9 bilj., als:

A. v. Damme,	ƒ 1749,99
P. M. Geluk,	» 1749
J. J. de Jongs,	» 1720
S. Muller Jr.,	» 1589
D. Hartog,	» 1560
J. Kaufmann,	» 1558
A. Reinberg,	» 1555
B. Zuurland,	» 1490
H. M. v. Bezooijen,	» 1489

's-Hage, 20 Nov.: het verrichten van eenige herstellingen aan een der gebouwen, in gebruik bij de postadministratie te 's-Hage; ingekomen 14 bilj., als:

L. v. Soest,	te 's-Hage,	ƒ 2925
H. v. Bergen Henegouwen,	» idem	» 2579
J. C. Pietersen,	» idem	» 2500
N. L. W. Meysen,	» idem	» 2400
L. Tromp,	» idem	» 2395
J. J. Ravelli,	» idem	» 2330
D. Karrebijn,	» idem	» 2300
C. W. de Vos,	» idem	» 2290
W. v. d. Grijp,	» idem	» 2290
J. M. Meysen,	» idem	» 2097
J. L. Werdes,	» idem	» 1990
P. v. d. Loo,	» idem	» 1985
C. Meijers,	» idem	» 1972
J. de Haas,	» idem	» 1949

Utrecht, 21 Nov.: 1o. het onderhoud der provinciale wegen in de provincie Utrecht, ged. '86, '87 en '88, in zes perceelen:

1e perc., weg De Meern—Oudewater; ingek. 8 bilj., als:		
R. Barneveld,	te Vreeswijk,	ƒ 4045
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 4029
J. Bouwman,	» IJselstein,	» 3700
Raming		» 4380
2e perc., weg Utrecht—Breukelen; ingek. 7 bilj., als:		
W. v. Schaik,	te Nieuwersluis,	ƒ 3700
G. v. d. Wildt,	» Breukelen,	» 3610
J. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 3540
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 3498
E. Fluijt,		» 3420
F. v. Veeren,	» Loenen,	» 3410
J. Fruijtier,	» Utrecht,	» 3337
Raming		» 3730
3e perc., weg Utrecht—Koten; ingekomen 4 bilj., als:		
F. J. Gerritsen,	te Doorn,	ƒ 4196
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 4070
C. Werkhoven,		» 3900
H. v. Dam,	» Wijk b/D.	» 3524
Raming		» 4200
4e perc., weg Houten—Bessichemscheveer; ingek. 3 bilj., als:		
J. v. Lanteren,	te Woudenberg,	ƒ 1640
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 1645
J. v. Harpen,	» Wijk b/D.	» 1628
Raming		» 1720
5e perc., weg Doorn—Leusden; ingekomen 5 bilj., als:		
J. Vermeer,	te Hekendorp,	ƒ 2391
F. J. Gerritsen,	» Doorn,	» 2369
J. H. Boks,	» Amersfoort,	» 2333
G. v. d. Berg,	» Woudenberg,	» 2223
S. Knoppers,	» Amersfoort,	» 2179
Raming		» 2470
6e perc., Haar- en Bisschopsweg; ingekomen 4 bilj., als:		
J. v. Lunteren,	te Woudenburg,	ƒ 926
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 886
S. Knoppers,	» Amersfoort,	» 876
J. H. Boks,	» idem	» 875
Raming		» 970

2o. het onderhoud ged. '86—'88 van de Ketergrift, Kromme-Rijn en Heemt of Minstroom; ingek. 7 bilj., als:

C. Freenhof,	te Werkhoven,	ƒ 1265
M. Lakerveld,	» Utrecht,	» 1130
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 1124
J. v. Dam,	» Bunnik,	» 940
G. v. d. Steen,		» 923
H. v. Oostrum,	» Koten,	» 875
F. Klokke,	» Werkhoven,	» 875
Raming		» 1200

3o. idem zand- en jaggrad van Breukelen naar Ouderkerk:

1e perc. ingekomen 5 bilj., als:		
J. Bentinck,	te Abkoude,	ƒ 496
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 484
E. Fluijt,		» 475
F. v. Veeren,	» Loenen,	» 460
W. v. Schaik,	» Nieuwersluis,	» 443
Raming		» 530
2e perc. ingekomen 4 bilj., als:		
J. Kruiswijk,	te Abkoude,	ƒ 2086
J. Bentinck,	» idem	» 735
W. Ambagtsheer,	» Nieuwerumstel,	» 698
C. v. d. Vegt,	» Abkoude,	» 670
Raming		» 780

4o. het onderhoud van den weg Utrecht—Schalkwijk ged. '86—'88; ingek. 7 bilj., als:

H. de Graaf,	te Utrecht,	ƒ 3324
J. Vermeer,	» Hekendorp,	» 3159
J. v. Lanteren,	» Woudenburg,	» 3144
J. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 3140
A. v. Noordewent Pz.,		» 2923
J. Krachten,	te Utrecht,	ƒ 2900
M. Lakerveld,	» idem	» 2878
Raming		» 3290

Ierseke, 21 Nov.: het bouwen van eene onderwijzerswoning vanwege de Vereeniging voor Christelijk-Gereformeerd schoolonderwijs; ingek. 6 bilj., als:

A. Martijn,	te Kruiningen,	ƒ 2189
P. Deenkers,	» Kapelle,	» 2179
W. Goeman,	» Ierseke,	» 2149
J. G. Essenberg,	» idem	» 2100
L. v. Veere,	» Kruiningen,	» 2090
J. v. Willige,	» Ierseke,	» 1888

gegund.

Maastricht, 23 Nov.: 1o. het vierjarig onderhoud van de veerdammen, vaartuigen en al hetgeen verder behoort tot de Rijkswerken op de Maas in Limburg, in 2 perceelen:

perc. 1 ingek. 2 bilj., als:

		per jaar
G. Straatman,	te Linne,	ƒ 236
J. Schenck,	» Maastricht,	» 234

perc. 2 ingekomen 5 bilj., als:

		per jaar
P. H. Cremers,	te Maubracht,	ƒ 3640
Chr. Savelkoul,	» Wessem,	» 3135
G. Straatman,	» Linne,	» 3040
H. v. Gasselt,	» Venlo,	» 3005
L. v. Gasselt,	» idem	» 2968

2o. het bouwen eener steenen schutsluis ter vervanging der bestaande schutsluis no. 2, van het zijkanaal naar de Maas in Limburg; ingek. 10 bilj., als:

C. T. Kleijn, te Raamsdonk,	ƒ 45,595
H. C. Janssen, » Maastricht,	» 44,980
J. H. Gruijters, » 's-Bosch,	» 44,444
W. de Jongh, » Breda,	» 43,990
C. Bomein, » Haarlem,	» 43,960
Q. Lasmans, » Tegelen,	» 43,840
J. Gielen, » Kessel,	» 43,582
G. Smeets, » Maaseik,	» 43,000
G. Straatman, » Linne,	» 42,000
L. Koppes, » Venlo,	» 40,780

Nieuwerkerk, 23 Nov.: het leveren en verwerken van 1275 schoepstons stortstoren in den polder Vier-Hannen-van-Duivenland; ingekomen 10 bilj., als:

H. C. v. d. Ende,	ƒ 3197
M. Adriaanse,	» 3039,63
J. v. Eck,	» 3000
J. v. Strien,	» 2984
J. Coolmans,	» 2888,50
J. Tollenaar,	» 2800
Kloos en Van Limburgh,	» 2733,50
Erven H. Trip,	» 2697
A. M. Langeveld,	» 2688
P. A. v. d. Velde, Nzn.,	» 2600

gegund.

Assen, 23 Nov.: het veranderen en herstellen van het huis voor H. Oetlepp, alhaar, onder beheer van den architect J. van Houten; ingek. 8 bilj., als:

J. P. Broekema,	te Assen,	ƒ 675
H. de Vries,	» idem	» 637
Winters en Dichlman,	» idem	» 633
H. Bennink,	» idem	» 610
J. en E. Lamberts,	» idem	» 578
A. de Vries,	» idem	» 559
Bouwsma en Seidel,	» idem	» 493,47
Jalving en Smallenbroek,	» idem	» 473

gegund.

Groningen, 23 Nov.: het leveren van grenenen vurenhout voor het maken van een steiger om den Martiniteren; ingekomen 3 biljetten, voor ƒ 3600, ƒ 3574 en, van J. van Bruggen, alhaar, ƒ 3335.

's-Hage, 23 Nov.: de levering van papier en bureaubehoeften voor het maken van een steiger om den Martiniteren; ingekomen 3 biljetten, voor ƒ 3600, ƒ 3574 en, van J. van Bruggen, alhaar, ƒ 3335.

's-Hage, 23 Nov.: de levering van papier en bureaubehoeften voor het departement van Binnenlandsche Zaken ged. '86;

minste inschr. waren De Ruijter en Meijer, voor 30% beneden tarief.

Assen, 24 Nov.: het verbeteren van de Rijks-lagere school in kolonie 1 te Frederiksoord (Vledder), en het doen van herstellingen aan de onderwijzerswoning, aldaar; ingek. 6 bilj. als:

T. Boonstra,	to Assen,	ƒ 8000
J. Eits Mz.,	» Noordwolde,	» 7385
J. Nijholt,	» Wolvega,	» 7180
G. J. Aberson,	» Steenwijk,	» 6963
J. de Boer,	» idem	» 6935
E. Groenink,	» idem	» 6895

gegund.
Raming ƒ 6500

Utrecht, 24 Nov.: 1o. Bestek no. 429, het maken van de uitbreiding van het hoofdgebouw en eenige bijkomende werken op het station Eindhoven; ingek. 26 bilj., als:

J. v. d. Velden, Helmond,	ƒ 41,326
J. Landy, Sittard,	» 39,750
J. v. Groenendaal, 's-Hage,	» 39,715
E. J. Ubachs, Nieuwstadt,	» 38,880
L. v. Gaal, Gulpen,	» 38,800
Th. Kessels, Breda,	» 38,640
C. D. Kleijn, Raamsdonk,	» 38,300
L. de Rooij, Tilburg,	» 37,900
C. ter Haar, Winterswijk,	» 37,400
Gebr. V. d. Struik en J. v. Rijt, Oosterwijk,	» 37,090
J. Rijlard, Hilversum,	» 36,990
H. J. te Siepe, Winterswijk,	» 36,944
J. A. Mol, Breda,	» 36,785
F. Smulders en A. Willems, Oosterwijk,	» 36,788
A. Gehlens, 's-Bosch,	» 36,599
J. Bogaarts, Woensel,	» 36,005
L. de Neef Lz., Briello,	» 35,900
M. A. P. Heremans, Eindhoven,	» 35,800
L. Noten, Helmond,	» 35,700
P. H. Versteijne, Oosterwijk,	» 35,549
T. A. v. Dijk en W. H. Booms, Eindhoven,	» 34,685
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 34,487
J. Hillen, Grave,	» 34,450
F. Oliviers, Gemert,	» 33,841
P. H. v. Mierlo, Waalré,	» 32,944
J. B. Raijmakers, Wouw en M. J. J. Heremans, Eindhoven,	» 32,780

2o. Bestek no. 431, het maken van eene stationschefwoning (hoek Stationsweg en Emmastraat), te Breda; ingek. 19 bilj., als:

W. v. Oosterhout, Breda,		ƒ 11,070
P. N. v. Riel,	idem	» 10,745
A. v. d. Akker,	idem	» 10,659
J. A. Moll,	idem	» 10,418
J. Schoenmakers,	idem	» 10,384
L. Chabot,	idem	» 10,200
A. Verhagen & Zn.,	idem	» 9,998
S. Wit Jr., Oterleek (Noordholland),		» 9,900
J. v. Rhijdt en Gebr. V. d. Struik, Oosterwijk,		» 9,905
P. H. Versteijne, idem		» 9,827
A. v. Moer, Zevenbergen,		» 9,878
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,		» 9,700
J. W. H. Brandt, Oosterhout,		» 9,677
C. D. Kleijn, Raamsdonk,		» 9,500
L. Botermans, Gilze,		» 9,493
J. A. N. Lucas Lagerwaluwe,		» 9,350
F. Kessels, Breda,		» 9,167
A. Willems en F. Smulders, Oosterwijk,		» 8,997
J. B. Raijmakers, Wouw,		» 8,850

Assen, 28 Nov.: het vierjarig onderhoud van den prov. weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte; ingekomen 7 bilj., als:

Harco Winters, Assen,	ƒ 24,569
R. Hunse Jr., idem	» 24,426
B. de Vries, idem	» 23,867
J. Linzel, Stadskanaal,	» 23,200
J. W. de Vries en J. Elzeveld, Smilde,	» 22,380
H. Jalsing en H. Smallenbroek, Assen,	» 22,278
H. v. Dijk, Delfzijl en J. W. de Vries, Smilde,	» 21,500

's-Hage, 25 Nov.: 1o. de verdediging van den rechteroever van de Botlek bij de Noordgeul, door middel van groodkribben en bijbehoorend baggerwerk; ingekomen 4 bilj., als:

A. L. v. Wijngaarden IJz., to Sliedrecht,		ƒ 39,800
L. Kalis Kz.,	» idem	» 36,970
A. G. Huyskes,	» Bedel,	» 36,475
A. Volker Lz., Sliedrecht, en P. A. Bos,	» Gorichem,	» 31,000

2o. het onderhoud van de schutsluizen en bijbehoorende werken te Nichtevecht; ingek. 3 bilj., als:

G. H. v. d. Wilt,	te Breukelen,	ƒ 2898
J. v. Harpen,	» Wijk-b/Duurstede,	» 2576
R. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 2490

3o. het éénjarig onderhoud van het verruimde gedeelte van den Vaartsche-Rijn, onder de gemeenten Jutfaas en Vreeswijk, ingekomen 7 bilj., als:

R. Tichelaars,	te Utrecht,	ƒ 3600
E. Schoepbouwer,	» idem	» 3135
H. M. de Kolf,	» idem	» 3100
A. v. Noordennen Bz.,	to Sliedrecht,	ƒ 2995
J. v. Straten,	» Jutfaas,	» 2967
J. Krachten,	» Utrecht,	» 2937
D. Barneveld,	» Vreeswijk,	» 2895

Amsterdam, 25 Nov.: voor de verschillende leveringen aan het departement van Koloniën waren minste inschrijvers:

Perceel:
1. IJzerdraad, gegalvaniseerd bindselgaren, Dikema & Chabot, Rotterdam, ƒ 235.—
2. Divers ijzer en ijzerdraad, Hotz & Co., Rotterdam, » 5,064.595
3. Divers ijzerwerk, D. J. Bokslag, Devonter, » 123.—
4. Staal, Van den Honert & Punt, Amsterdam, » 587.79
5. IJzeren en koperen draadnagels, Van der Meulen & Co., Amst., » 413.40
6. Schroefbouten met moeren, N. C. Witsen, Amsterdam, » 216.06
7. Houtschroeven, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 2,444.66
8. Koperen en ijzeren klinknagels, P. van Thiel & Zn., Beek-en-Donk, » 1,362.25
9. Spijkers, N. C. Witsen, Amst., » 1,373.88
10. IJzeren haken en kousen, Geb. Van der Velden, Ouderamstel, » 243.51
11. Divers koper en koperdraad, H. de Bleus & Zn., Rotterdam, » 1,679.75
12. Divers koper, Van den Berg & Co., Amsterdam, » 5,549.04
13. Plaatkoper en latoen, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 4,038.36
14. Koperen en ijzeren pijpen, Van den Berg & Co., Amsterdam, » 3,789.10
15. Lood, L. J. Enthoven & Co., Den Haag, » 2,981.11
16. 3046 bladen dubbel blik, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, » 380.75
17. Zink in bladen, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, » 1,615.90
18. 2000 KG. phosphortin, Klijn, Tissot & Co., Amsterdam, » 3,081.—
19. Hang- en sluitwerk, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, » 872.36
20. Gereedschap, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, » 1,975.01
21. 125 naaigarens, W. J. de Voogd, Dordrecht, » 183.75
22. 23 ijzeren waterkisten voor 1000 lit., G. J. Vincent & Co., Schiedam, » 819.95
23. 12 smeedijzen, J. B. Priem, Amst. » 836.58
24. 3000 KG. slakkenwol, R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam, » 267.—
25. 8300 KG. bruinwerk, J. M. van der Lely, Maasluis, » 2,726.55
26. 100,000 regenbak-klinkers, R. van Wijck, Heteren, » 1,745.—
27. IJsel-klinkers en blauwe tegels, Folkers & Co., Amsterdam, » 258.—
28. Verfwaren, C. F. Fleumer, Amst. » 2,728.60
29. Aangemaakte verven, J. Kist & Co., Amsterdam, » 395.—
30. Zwarte verf, lakken en vernissen, G. v. Hilten & Co., Amsterdam, » 1,843.44
31. 20,000 KG. gem. loodwit, Wed. Honderff, Block & Bruet, Schoenh., » 4,460.—
32. 14,500 KG. gem. loodwit, Wed. Honderff, Block & Bruet, Schoenh., » 3,259.60
33. 12,650 KG. loodmenie, C. F. Fleumer, Amsterdam, » 2,117.61
34. 14,000 KG. zinkwit, J. B. Kroon & Co., Amsterdam, » 2,800.60
35. 10,000 KG. zinkgrijs, H. J. Klijn de Jongh, Amsterdam, » 1,881.—
36. 1400 boekjes dukatengoud, De Boer & Van der Schuijt, Amst. » 1,069.80
37. 800 boekjes dukatengoud, De Boer & Van der Schuijt, Amsterdam, » 605.60
38. Harpuis, hars en pek, C. F. Fleumer, Amsterdam, » 134.96
39. 2300 lit. terpentijnolie, De Boer & Van der Schuijt, Amsterdam, » 867.10
40. 8000 verlakt ijzeren banden, J. Ooiman, Vianen, » 559.60
41. 10,000 M. paklinnen, Ter Horst & Co., Rijsen, » 1,470.—

Haren, 25 Nov.: het vergrooten der behuizing van S. Loman, onder beheer van den architect N. W. Lit; ingek. 4 bilj., als:

R. Suurt,	te Haren,	ƒ 2455
J. Vedder,	» Glimmen,	» 2448
A. Homan,	» Haren,	» 2352
E. Horst,	» idem	» 2170

gegund.

Arnhem, 25 Nov.: het verbouwen van het perceel, genaamd West-Einde en het restaureeren van perceel no. 44 aan de Spoorwegstraat, te Arnhem, onder beheer van de architecten Van Gendt & Nieraad; ingek. 8 bilj., als:

J. Post,	te Arnhem,	ƒ 3487
G. J. Lucassen en C. J. Hermsen,	» idem	» 3245
G. J. Barentsen,	» idem	» 3106
Gebr. Van Daalen,	» idem	» 2794
J. de Rijdter,	» idem	» 2680
H. Wentink,	» idem	» 2555
W. Wissing,	» idem	» 2222
J. N. Jansen,	» idem	» 1514

Gegund aan W. Wissing.

Apeldoorn, 26 Nov.: het maken en stellen van de metalen bovenbouw voor de brug over de rivier den IJssel te Deventer, ten behoeve van de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij; ingek. 7 bilj., als:

F. Klous & Zonen, Alblasserdam,	ƒ 596,850
La Metallurgique, Société Anonyme de construction, Brussel,	» 539,430
Koninklijke fabriek van stoom- en andere werktuigen, Amsterdam,	» 475,819
Union Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- und Stahlindustrie, Dortmund,	» 459,540
Actien-Gesellschaft für Eisen-Industrie und Brückenbau vormals J. Harkort, Duisburg,	» 428,900
Gütte-Hoffnungshütte Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen,	» 406,260
Société John Cockerill, Seraing,	» 404,540

Haarlem, 26 Nov.: 1o. het driejarig onderhoud der Rijkszeeweering op Texel; minste inschr. was W. Hillenius, te Texel, voor ƒ 4838;
2o. de uitvoering van eenig baggerwerk in het Zuider-Buitenspaarne; minste inschr. was J. Bolster, te Haarlem, voor ƒ 2272.50.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 5 DECEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN
VAN
AANBESTEDINGEN.

Maandag, 7 Dec.

Maastricht, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud ('86—'88) der Rijkskanalen in Limburg. Inl. bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Bekaar, beiden te Maastricht. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 10,585, perc. 2 ƒ 18,800, perc. 3 ƒ 5630.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daartoebehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district en bij den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage, en bij den opzichter Van de Kreke, te Alfen. Raming ƒ 1277 per jaar.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het uitbreiden van het bibliotheekgebouw der universiteit, te Leiden. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen K. de Iser Hz. te Leiden. Raming ƒ 26,400.

Amsterdam, te 12 uren, door den directeur van 's Rijks centraal magazijn van militaire kleeding, uitrusting enz.: de levering van:

1000 commans wollen dekens,
350 tweemans » »
1000 commans bedlakens,
50 tweemans ijzeren bedkribben,
2000 geweerriemen.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.:
1o. het leggen en verleggen van scheepshoeven in het afgesloten IJ, langs de Handelskade;
2o. het maken van een afvikseningsgebouw op de veemarkt in de Stadsvletlanden.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: de levering van:
1o. Bestek no. 80, het ijzerwerk enz. benoodigd voor 2 perronoverdekkingen en hijfels;
2o. Bestek no. 81, het ijzerwerk voor 45 bruggen en 2 aquaducten, — alles ten dienste der Staatsspoorwegen op Java.

Leeuwarden, te 2½ uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen hieden, vlassen en katoenen weefgarens ged. '86.

Groningen, te 6½ uren, door burg. en weth.: de levering der benoodigdheden voor de gemeentegasfabriek ged. '86. Bilj. inzenden aan het kantoor der fabriek, vóór 12 uren.

Groningen, 's avonds 8 uren, door den architect N. W. Lit, namens J. Stoker, in het kollokhuis van G. H. W. Götte: het bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning, in de Nieuwe-Astraat, met lijferering van bouwstoffen, transporten enz.

Rijp, door Gebr. Admiraal, boomkwekers: prijsopgaaf van fijne tuingrint, per 25 M³, en gebruikte straatstoenen, per 10,000, heele en halve afzonderlijk op te geven. Levering vóór April '86.

Dinsdag, 8 Dec.

Broeksma, te 10½ uren, door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Oud-en-Jong-Broeksma, in de directiekeet aan de Nieuweslus: het leveren en storten van 950 scheepstons gewone Doorniksche-, Lessinessche- of bazaltsteen, en 950 scheepstons afval van die steensoorten.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: de levering, ged. '86 en '87, van papier, enveloppen en schrijf- en bureaubehoeften, voor den dienst van het departement van waterstaat enz.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau:
1o. Bestek no. 433, het maken van 3 wachterswoningen en eenige bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Arnhem naar Zutfen. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur M. J. van Duijl, te Zutfen. Raming ƒ 7430.
2o. Bestek no. 434, het uitbreiden van sporen en wissels, het maken van een verhoogde los-en-laadplaats met overlading, en het uitvoeren van daarmee in verband staande werken op het station Meppel. Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur W. J. Klerk de Reus, te Meppel. Raming ƒ 7960.

Woensdag, 9 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van:

1o. kiel- en zeildoek;
2o. idem;
3o. kalfdoek;
4o. idem;
5o. idem;
6o. overdoek;
7o. idem;
8o. grauwdoek;
9o. idem;
10o. idem;

Biljetten inzenden ter griffie van de directie der marine, te Amsterdam.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-stapel-en-constructiemagazijnen: de levering van mijnbuizen met toebehoren, ten behoeve van den dienst der burgerlijke openbare werken in Nederlandsch-Indië, voor 1882 suppl.

Zutfen, 's avonds 8 uren, door den timmerm. K. J. Kalt: het benoodigde lood- en zinkwerk, het glas- en verfwerk en het stukadoerwerk aan de school in de Waterstraat, aldaar.

Amsterdam, door de commissie tot het bestuur van de kerkgebouwen, goederen, fondsen en inkomsten der Nederduitsche Hervormde gemeente: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud ged. '86, aan de kerkgebouwen en gebouwen, behoorende tot de kerken dier gemeente, aldaar. Bestekken verkrijgbaar aan de kosterie aan de Nieuwe Kerk.

Donderdag, 10 Dec.

Bussum, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene openbare school voor 400 leerlingen, benevens eene onderwijzerswoning. Inl. bij den architect J. T. Evers, aldaar. Aanw. 7 Dec., te 11 uren.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.: het veranderen van het hulpbureau van politie aan het Johannaplein.

Apeldoorn, te 2 uren, door de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij, ten haren kantore: Bestek no. 13, het leveren, het inkoopen en het bereiden met chloorzink van groenehouten dwarsliggers. Inl. bij den hoofdingenieur-directeur K. H. van Brederode, te Apeldoorn.

Medemblik, te 2 uren, door de Locaalspoorwegmaatschappij Holland's Noordekwartier, in het Koggenhuis: Bestek no. 1, het maken van het stationsemplacement en de aardebaan van pk. 0 tot pk. 4 der spoorwegtjin, naar de Oosterbuitenhaven te Medemblik; het leveren en leggen van een gegoten-ijzeren huis, op liggend roosterwerk, in pk. 0 + 23 M., en het verplaatsen van eene houten loods, op gemeldde steenen penanten, bij pk. 3 + 80 M. dier lijn. Inl. bij den ingenieur A. J. Krieger, te Medemblik.

Zutfen, bij den directeur der geschutfabriek: de in '86 benoodigde Engelsche getrokken-ijzeren buizen en fittings, koperen fittings en compositiebuis.

Oostermeer, bij Wed. D. J. Wijngaarden: het bouwen van een woonhuis, aldaar. Bestek en teekening liggen bij J. Veltman. Aanw. 7 Dec., te 10 uren.

Vrijdag, 11 Dec.

Utrecht, te 10 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen: het doen van verbeteringen van ondergeschikt belang aan de forten Honswijk, de Klop en Blauwkapel. Raming ƒ 6900. Bilj. inzenden 10 Dec., vóór 3 uren, op het bureau van genoemden ingenieur.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der werken van het kanaal de Dieze, prov. Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den arrondissementsingenieur Keuzenaar, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crèvecoeur. Raming ƒ 11,500 per jaar.

Arnhem, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vervangen van een vak grint- en steenslagbaan door klinkerbestrating op- en het maken van goten enz. langs 's Rijks-grooten weg van Westervoort naar de Pruisische grens bewesten Zevenaar, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur in het 8e district en bij den ingenieur Van den Santheuvel, beiden te Arnhem en bij den opzichter De Vries, te Nijmegen. Raming ƒ 840.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het driejarig onderhoud van de werken te Harlingen, Makkum, Stavoren, Lemmer en Takozijl, in 3 perceelen. Raming: perceel 1 ƒ 19,000, perc. 2 ƒ 1440, perc. 3 ƒ 1425; massa perc. 2 en 3 ƒ 2835; massa perc. 1—3 ƒ 21,825;
2o. het voor den zeedijk van het waterschap Oostdongeradeel's Contributie-zeedijken maken van een steenen opscheepshoofd te Oostmahorn, behoorende tot de zeeweringen in Friesland. Raming ƒ 32,584.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters. Aanw. 7 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het onderhoud der zeeweringen tusschen de Hunsingosluis, te Zoutkamp en den Nittershoek, in Friesland, met bijbehoorende werken, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat, beiden te Groningen en bij den opzichter T. Bos, te Onderdendam.

Zwolle, te 12 uren, door het prov. best.:
1o. het uitvoeren van vernieuwingen, herstellingen, verf- en beerwerk aan de kunstwerken, gebouwen enz. van de Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '86, in 3 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 1570, perc. 2 ƒ 1005, perc. 3 ƒ 1417;
2o. het bouwen van eene schutsluis op de Dedemsvaart, ter vervanging van de bestaande schutsluis no. 7, met daarbijbehoorende werken. Raming ƒ 21,000;
3o. het leveren van 2 paar ijzeren sluisdeuren, een ijzeren ophaalbrug en eenige andere ijzerwerken, ten behoeve van de nieuw te bouwen sluis no. 7 op de Dedemsvaart. Raming ƒ 3700;
4o. het onderhoud van de aarde- en verdiepingswerken van de Dedemsvaart en hare zijtakken over '86, in 3 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 1865, perc. 2 ƒ 1230, perc. 3 ƒ 1855.

Inl. bij den prov. hoofdingenieur A. Viking Dura, te Zwolle en bij de betrokken hoofdopzichters en opzichters.

Maandag, 14 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken, en het Rijkssteenmagazijn aan den Arkelschedam, prov. Zuidholland, ged. '86. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter La Fontijn, te Gorichem. Aanw. 7 Dec. Raming ƒ 24,230.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Mallegatsluis, de draaibrug bij het Rabat en bijbehorende werken, te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Inl. bij den hoofdingenieur in het 10e district, den ingenieur in het noordelijk arrondissement van het 10e district, beiden te 's-Hage en bij den opzichter Van Echten, te Gouda. Aanw. 7 Dec. Raming per jaar *f* 4405.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. bestuur:

1o. het 5jarig onderhoud der havenwerken van Middelharnis, van 1 Jan. '86—31 Dec. '90;

2o. het onderhoud der haven te Stellendam, van 1 Jan. '86—31 Dec. '87.

Inl. bij den prov. hoofdingenieur J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. resp. 8 en 9 Dec., telkens te 11 uren.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het herstellen van de schade, door brand veroorzaakt aan den oostelijksten der groote schoorsteigers, in het afgedoken IJ aan den Westerdoksdijk. Inl. bij den stadsingenieur, raadhuis, kamer no. 106, van 10—12 uren.

Dinsdag, 15 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het onderhouden van onderscheidene wegen en kanalen in de provincie, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat en den ingenieur, beiden te Groningen, en bij de betrokken opzichters.

Nijmegen, te 2 uren, door den burgemeester: het driejarig onderhoud der verschillende begrinte wegen en trottoirs onder Nijmegen, Hees, Neerbosch en Hatert, gest. '86, '87 en '88. Inl. bij den gemeenteplantagemeester.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van:

Bestek no. 98, stalen spoorstaven, stalen laschplaten en ijzeren haak- en schroefbouten;

Bestek no. 99, eiken wisselhout;

Bestek no. 100, eiken dwarsliggers,

in 4 perceelen; alles ten behoeve van het Vernieuwingsdeels (Luik—Limburg).

Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Ch. Renson, te Luik.

Veenhuizen, op het bureau van den directeur der gestichten Ommerschans en Veenhuizen: de levering van 340,000 KG. jutgaren, ter voorziening in de behoeften van '86.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 8075 schroefbouten met moeren.

Woensdag, 16 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het doorsnijden van de Piekenwaard aan den linkeroever van de Maas, tusschen de kilometerraaien 226 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noordbrabant en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Aanw. 9 Dec. Raming *f* 260,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij de opzichters Willems, te Maastricht, Dupont, te Roermond, Haringx, te Venlo, Haartsen, te Grave en Groenen, te 's-Bosch;

2o. het verrichten van voorzieningen aan de oevers der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 105 en 111, onder de gemeenten Werkendam en Sliedrecht. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Rümmer, te Werkendam. Aanw. 9 Dec. Raming *f* 15,700.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van:

1o. 3600 M. blauwe voeringtaai;

2o. 2500 stuks wollen dekens;

3o. 2700 „ bontlinnen overtrekken voor matrassen en 2850 stuks idem voor kussens (in 1 perceel);

4o. verschillende onderscheidingsteekens en 4000 M. geel chevron-galon (in 1 perceel);

5o. kammen, messen en lederen riemen;

6o. ankerknoopen;

7o. voering, halflinnen en ongebleekt katoen (in 1 perceel);

8o. serge, shirting en voeritand (in 1 perceel).

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk, tot onderhoud van de bodemsdiepte in de havens van Rijkswaarts gen te Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Bloois, te Hoek-van-Holland. Aanw. 9 Dec., te 12 uren, uitgaande van het directiegebouw te Hoek-van-Holland. Raming *f* 0.50 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel en een magazijn te Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wellan, te Utrecht en bij den ingenieur Escher, te Gorcheni. Aanw. 9 Dec. Raming *f* 25,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het maken van 2 dwarskribben aan den rechter- en van 3 dwarskribben aan den linkeroever van de Lek, onder de gemeenten Wijk-bij-Duurstede, prov. Utrecht, en Beusichem, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 74 en 76. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Zoerée, te Wageningen. Aanw. 9 Dec. Raming *f* 13,000.

Hoorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen weefgarens, voor den arbeid der gevangenen over '86.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen, en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en leveren van 100 ijzeren lantarenpalen, 50 lantarenarmen en 180 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming *f* 3000.

Assen, te 12 uren, door het prov. best.: het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Assen. (Herbesteding.)

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Maats. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 38 perceelen.

Klinge, te 2 uren, door burg. en weth., bij Wed. A. Prust, in het dorp Nieuw-Namen: het vergrooten der bestaande gemeenteschool met de woning, en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, alsmede het de levering van alle materialen. Inl. bij den architect J. H. Hannink, te Goes. Aanw. van 11—2 uren.

Donderdag, 17 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de werken der Rijksmarinehaven het Nieuwediep, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Hoorn. Aanw. 10 Dec. Raming *f* 25,500 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Boogenhoom, te Hoorn. Aanw. 10 Dec. Raming *f* 10,050 per jaar.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het bouwen van een lijkenhuis, met schuur en stal, te Medemblik, ten behoeve van het Rijks-krankzinnigengesticht, aldaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter der onderwijsgebouwen N. Molenaar, mede te 's-Hage. Aanw. 10 Dec., te 2 uren. Raming *f* 4500;

2o. het maken van een kleed- en badkamertje in- en het verrichten van eenige daarmee in verband-staande werken aan de desinfectiehuis te IJmuiden. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen te 's-Hage en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Aanw. 10 Dec., te 1 uur. Raming *f* 750.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van benoodigdheden voor de gemeentegasfabrieken, aldaar, als: getrokken-ijzeren pijpen, ijzeren en koperen fittings, houten rosetten, branders, lantarenruiten, vertind-loden buizen, rood- en geelkoperen pijp, lampeglazen, kappen, ballons, houtschroeven, klinknagels, vijlen, schoppen, snijtangen, pijp- en sekettangen, gashaken, kraandraaiers, paraffinolie, lijnolie, vet, kaarsen, hoedwit, ijzermenie, kwasten, manden, lampkatoen, poetskatoen en lappen, sponzen, zeemvellen, smit van vlas, strikbouw, bruinwerk, houtskolen, spieborstels, lemmus, kalk, staal, smeer- en plaatijzer, roodkoperen lantarens, gegoten-ijzeren lantarenpalen, gesmeed-ijzeren lantarenstoeltjes, ijzerwerk en andere magazijngoederen.

Vrijdag, 18 Dec.

Amsterdam, te 10 uren, door den major eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van zandophoogingen enz. voor het fort bij Spijkerboor. Raming *f* 270,000;

2o. idem voor het fort benoorden Purmerend. Raming *f* 279,000;

3o. idem voor het fort bij Edam. Raming *f* 297,000;

4o. idem voor het fort bezuiden Uithoorn. Raming *f* 348,000;

5o. idem voor het fort Wawer-Amstel. Raming *f* 312,000.

Bilj. inteeden 17 Dec., vóór 3 uren, op het bureau der genie, Plantage-Lijnbaangracht no. 1, te Amsterdam.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijks-groote wegen in de prov. Zeeland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district en bij de ingenieurs te Vlissingen en te Goes. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 *f* 2900, perc. 2 *f* 9000, perc. 3 *f* 5400, perc. 4 *f* 7000;

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Walcheren, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming *f* 37,480 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Zuidbeveland, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming *f* 23,740 per jaar;

4o. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijkszeeweringen en havenwerken te Veere. Inl bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Aanw. 10 en 12 Dec. Raming *f* 3900 per jaar. (Herbesteding.)

Hellendoorn, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe brug over de Regge (de zoogenaamde Hellendoornsche brug), op ½ uur afstand van het dorp.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Rijkskanaal Dokkum—Gerben-Alleverlaat, met den kunstweg daarnevens tot Stroobos. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en, bij den opzichter Ten Doesschate, te Leeuwarden. Raming *f* 1344 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Statendijk, bij Sijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oudeschoterzijl in het buitenkanaal de Woerdsloot, en van de werken van den Koudumer Sloperdijk, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de opzichters Postma, te Heerenveen en Jongsma, te Staveren. Aanw. 14 Dec. Raming: perc. 1 *f* 1750, perc. 2 *f* 1275, massa *f* 3025.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijkswegen in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 7140, perc. 2 *f* 11,747, massa *f* 18,893; perc. 3 *f* 14,232, perc. 4 *f* 13,991, massa *f* 28,223; massa van al de perceelen *f* 47,116. Aanw. 14 Dec.;

2o. het driejarig onderhoud van de duin- en oeverwerken op de eilanden Ameland en Schiermonnikoog, behoorende tot de zeewerken in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc. 1 *f* 9000, perc. 2 *f* 18,500, massa *f* 27,500; perc. 3 *f* 925, perc. 4 *f* 1500, massa *f* 2425; massa van al de perceelen *f* 29,925.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van telhuis no. 6, onder Terband, aan den Rijksweg van Leeuwarden naar de Oeverjsbelsche grens. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heerenveen. Aanw. 7 Dec. Raming *f* 2700.

Utrecht, door de directie van de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 6 perceelen.

Zaterdag, 19 Dec.

Zelhem, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen en vergrooten der school en onderwijzerswoning in de buurtschap Velswijk;

2o. het verbouwen en vergrooten der school te Halle;

3o. het verbouwen en vergrooten der onderwijzerswoning in het dorp Zelhem.

Inl. bij den architect H. J. L. Ovink, te Deutichem. Aanw. 18 Dec., beginnende te Velswijk, te 11 uren.

's-Hage, te 1½ uren, door het ministerie van justitie:

In het driejarig onderhoud, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, van
het paleis van justitie en de gevangenissen te Amsterdam;
het rechtsgebouw en huis van verzekering te Haarlem;
het rechtsgebouw te Hoorn;
het opvoedingsgesticht voor jongens en de cellulaire gevangenis te Alkmaar;
het rechtsgebouw en de gevangenis te Zierikzee;
het rechtsgebouw en de gevangenis te Middelburg;
de gevangenis te Goes;
het rechtsgebouw en de cellulaire gevangenis te Breda;
het paleis van justitie te 's-Bosch;
het kantongerechtsgebouw te Eindhoven;
het rechtsgebouw en marechaussékazerne en gevangenis te Roermond;
het rechtsgebouw te Maastricht.

2o. het tweejarig onderhoud, 1 Jan. '86—31 Dec. '87, van:
de gevangenis te 's-Bosch;
de gevangenis te Maastricht;
de cellulaire gevangenis te 's-Hage;
de cellulaire gevangenis te Arnhem.

3o. het onderhoud ged. 1 Jan. '86—31 Mei '86, van:
het op-diepte-houden der gracht bij het huis van correctie te Hoorn;
in 25 perceelen.

Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage en bij de betrokken opzichters. Aanw. respectievelijk 12, 14 en 15 Dec.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur.: het driejarig onderhoud van de Rijks-groote wegen in de prov. Utrecht, in 7 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckmann, te Utrecht. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 *f* 8170, perc. 2 *f* 8190, perc. 3 *f* 5070, perc. 4 *f* 13,750, perc. 5 *f* 10,990, perc. 6 *f* 4000, perc. 7 *f* 18,920, massa *f* 64,290.

Roermond, door het bestuur van het gemeenskundig gesticht voor krankzinnigen »Coudewater": de levering van benoodigdheden voor het jaar '86.

Maandag, 21 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door gecommitteerden tot de directie over de wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden, op het raadhuis: het onderhoud der wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden, van 1 Jan. '86—31 Dec. '90, in 5 perceelen. Inl. bij den algemeen opzichter H. P. van den Aardweg, te Purmerend, 8, 12, 15 en 19 Dec., van 9—4 uren.

Dinsdag, 22 Dec.

Arnhem, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in het Centraalgebouw: het bouwen van een heerenhuis aan den Apeldoornscheweg, aldaar. Teekeningen liggen in het Centraalgebouw.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een peilput met toeleidingshuis, terp en gebouwtje, voor eene zelfregistreerende peilschaal, te Hindeloopen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Oldens, te Sneek. Aanw. 19 Dec. Raming *f* 9800.

Woensdag, 23 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's Rijks werf: de levering van 50,000 KG. Noordschen hennep, in 5 kavelingen, elk van 10,000 KG.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van huisanbehoeften voor de onderscheiden huizen's voor den aanleg der Staatsspoorwegen, gred. '86.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Rijkskanaal het Meppelerdiep met de Rijkssluizen te Zwartsluis, met bijbehoorende werken, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij de opzichters Dijk, te Meppel en Wesenik, te Zwartsluis. Aanw. 14 Dec., te 11 uren. Raming *f* 7825 per jaar.

Donderdag, 24 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het onderhoud van de werken van het Krabbersgat, behoorende tot de havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Aanw. 17 Dec. Raming *f* 3500.

Maandag, 28 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, hijschkraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de Staalstraatlanden. Inl. in de directiekeet, op het terrein in de Staalstraatlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

Dinsdag, 29 Dec.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep in Drenthe. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Aanw. 8 Dec. Raming *f* 2196 per jaar.

Woensdag, 30 Jan. 1886.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leggen van sporen en wissels, met de levering van balast, en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen op het station Enkhuizen (lijn Zaanstreek—Enkhuizen). Inl bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 12 en 13 Jan., te 11 uren. Raming *f* 228,715.

Prijsopgaaf gevraagd van p. m. 900 M³ ongewasschen, maar wel geborste grint, de biggels van 2—5 cM. groot, franco Meppel, door K. en M. Otten, te Meppel.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Zwolle, 27 Nov.: het doen van voorzieningen aan en bij gebouwen op de logerplaats bij Oldebroek, onder het beheer der genie te Zwolle; ingek. 10 bilj., als:

P. Boks,	te Amersfoort,	*f* 10,600
J. v. d. Braak,	„ Apeldoorn,	„ 10,440
C. Eckhardt,	„ Almelo,	„ 9,900
J. B. Boks,	„ Amersfoort,	„ 9,800
R. A. v. d. Berg,	„ Zwolle,	„ 9,379
H. J. Buitenhuis,	„ Elspeet,	„ 9,350
J. Westerink,	„ Epe,	„ 9,240
W. Fransen,	„ Kampen,	„ 9,198
F. H. Noorman,	„ Zwolle,	„ 9,151
L. v. Nispen,	„ idem	„ 8,695
Raming		„ 10,000

Middelburg, 27 Nov.: het op-diepte-houden van de buitenhavens van het kanaal door Zuidbeveland, dienst '86—'91; ingek. 5 bilj., als:

		per jaar
T. Volker,	te Dordrecht,	*f* 13,000
M. L. v. Wijnaarden IJz.,	„ Sliedrecht,	„ 10,980
M. C. de Jong P.Mz.,	„ idem	„ 10,580
D. Volker,	„ Dordrecht,	„ 8,200
C. Bos Az.,	„ idem	„ 7,990

Dordrecht, 28 Nov.: de herbouw eener afgebrande bouwmanswoning met annexe graanschuur en afzonderlijke wagenkeet onder 's-Gravendeel in den polder Nieuw-Beaurestura, onder beheer van den architect H. Beljers, te Puttershoek, namens vrouwe douairière Gerardts Thesingh, geboren Van den Santheuvel, wonende te Amsterdam; ingekomen 26 bilj., als:

A. v. d. Bogert, Rotterdam,		*f* 14,675
A. Borsje Gz., Papendrecht,		„ 14,300
J. Kamsteeg, Giessendam,		„ 14,000
A. Michael, Aalburg,		„ 13,700
P. Kraaijeveld, Sliedrecht,		„ 13,050
Jan v. Driel, Cillaarshoek,		„ 12,985
T. v. Driel, Puttershoek,		„ 12,890
J. O. Goens, 's-Gravendeel,		„ 12,800
Ads. Bijl,	idem	„ 12,486
G. Beukelman, Zwartewaal,		„ 12,425
F. H. Meijer, Sliedrecht,		„ 12,299
R. v. d. Berg, 's-Gravendeel,		„ 12,000
G. Pijl, Numansdorp,		„ 12,000
Jh. Visser Hz., 's-Gravendeel,		„ 11,909.99
R. Visser Jz.,	idem	„ 11,900.99
C. P. Naaktgeboren,	idem	„ 11,858
H. Weda Johz., Oudbeierland,		„ 11,759
L. Labrijn, Puttershoek,		„ 11,705
Jh. Visser Jz., 's-Gravendeel,		„ 11,692
H. v. d. Bouwen, Heenvliet,		„ 11,683
Ch. Simons, Oudbeierland,		„ 11,540
L. v. Oudheusden, Maasdam,		„ 11,500
C. v. d. Ile, Zuidbeierland,		„ 11,262
B. H. v. Ieperen, 's-Gravendeel en A. v. Gameren, Strijen,		„ 10,990
A. Weijers, Zuidbeierland,		„ 10,875
J. Snoep, Mijnsheerenland,		„ 10,748

Breda, 28 Nov.: het doen van voorzieningen aan de gebouwen en terreinen der Koninklijke Militaire Academie te Breda; ingek. 7 bilj., als:

M. v. Houwelingen,	te Sliedrecht,	*f* 2280
A. v. d. Heide,	„ Breda,	„ 2175
J. Mol,	„ idem	„ 2087
Th. Kessels,	„ idem	„ 1996
J. A. Mol,	„ idem	„ 1983
J. W. H. Brandt,	„ Oosterhout,	„ 1976
G. v. d. Sande,	„ Breda,	„ 1887
Raming		„ 2400

's-Hage, 30 Nov.: het rioleeren van een gedeelte der Zeestraat; ingek. 10 bilj., als:

A. de Waard & Co.,	te 's-Hage,	*f* 1988
P. v. d. Lee,	„ idem	„ 1855
G. J. v. d. Horst,	„ idem	„ 1800
V. Bergen Henegouwen,	te 's-Hage,	*f* 1766
C. Wijbrans & Co.,	„ idem	„ 1725
P. v. Vliet,	„ idem	„ 1639
J. de Bruijn,	„ idem	„ 1620
L. Yelleknop,	„ idem	„ 1598
H. Jongenburger,	„ Waddinxveen,	„ 1565
G. Keij,	„ Rotterdam,	„ 1549

Utrecht, 1 Dec.: Bestek no. 432, het maken van een berghplaats voor steenkolen en eenige bijkomende werken op het station Zutfen en een aanbouw aan de bestaande berghplaats op het station Vlissingen, in 2 perceelen; ingekomen 22 bilj., als:

	perc. 1	perc. 2
B. H. Cleres, Bokstel,	*f* 3443 (ongeldig)	
G. J. Biljardt, Lochem,	2970	
J. Hesselingen, Meppel,	2848	
G. J. Koorbeman, Zutfen,	2700	
A. Jansen, Hedel,	2627	
H. L. Hamer, Zutfen,	2559	
Gebr. Landeweert, idem	2545	
J. C. Carmiggelt, Brummen,	2520	
H. Jansen, Dalen,	2516	
J. Wittevreen, Deventer,	2487	
Wed. A. Klanderman, Zutfen,	2474	
G. Boerstoel, Brummen,	2187	
J. W. ten Brink, Zutfen,	2373	
J. Schut, Brummen,	2348	
S. Dekker, Doesburg,	2282	
W. v. Uije & Zn., Middelburg,		*f* 1270
C. Maters, Vlissingen,		1230
D. Bijl, idem		1165
J. M. v. Ditmars & Zn., Middelburg,		1135
P. Numan, Moerdijk,		1124
W. P. v. Pagé, Middelburg,		1039
L. A. Spierings, Bokstel,		1019

Assen, 1 Dec.: het vierjarig onderhoud van de Rijkssteengemalen, staande langs het Noordwillemskanaal in Drenthe; ingek. 7 bilj., als:

		in massa
H. de Vries,	te Assen,	ƒ 14,463
J. W. de Vries,	» Smilde,	» 12,980
		per jaar
F. Aberson,	» Steenwijk,	ƒ 3400
Harco Winters,	» Assen,	» 3187
F. v. Balen Gz.,	» Nieuweschans,	» 3098
R. Hasse Jr.,	» Assen,	» 3057
Jalving en Smallenbroek,	» idem	» 2994

Harderwijk, 1 Dec.: het maken van eene nieuwe ijzeren gashouderstolp; ingekomen 13 bilj., als:

L. G. Nering Bögel, Deventer,		ƒ 2245
Beckman Weestenburg, Hoorn,		» 2236
H. Saaijer, Harderwijk,		» 2210
Aug. Kleine, Dortmund,		» 2015
D. A. Schretlen, Leiden,		» 1997
Van d. Kuijl, Slikkerveer,		» 1949
Mantschappij De IJsel, Kampen,		» 1860
Prins v. Oranje, 's-Hage,		» 1793
L. J. Enthoven,	idem	» 1735
Verhoeven en Vis, Wormerveer,		» 1475
J. Zimmer & Zonen, Amsterdam,		» 1473
Rogier, Nerinex Rechtre, Bergen-op-Zoom,		» 1380
D. v. Vliet, Groningen,		» 1179

's-Hage, 1 Dec.: het maken van eene woning voor den dienst der verlichting op Vlieland; minste inschr. was J. Posthuma, te Harlingen, voor ƒ 4498.

's-Hage, 2 Dec.: 1o. het verruimen van de vaargeul in het zuidelijk gedeelte van de rivier de Noord, tusschen kilometerraai 125 en den noordelijken mond, onder de gemeenten Alblasserdam, Nieuwlekkerland en Hoïdekerk; ingek. 4 bilj., als:

A. Volker Lz.,	te Sliedrecht,	ƒ 24,000
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 22,480
P. A. Bos,	» Gorichem,	» 20,900
H. Benuik Hz.,	» Utrecht,	» 17,000

2o. het verdiepen van het grootscheepsvaarwater in het Scheur, tusschen de Noordgeul en den korenmolen boven Maasluis; ingekomen 5 bilj., als:

C. Bos Az., Dordrecht,		ƒ 140,000
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,		» 125,800
A. L. v. Wijngaarden IJz., Sliedrecht,		» 115,850
A. G. Buyskes, Bedel,		» 104,776
H. T. Wiegerink, Groenlo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,		» 103,300

Groningen, 3 Dec.: 1o. het maken van de fundamenten voor 10 overkappingen op het terrein voor de nieuwe verzamelplaats van fecaliën; minste inschr. was A. Schreuder Jr., te Groningen, voor ƒ 14,742.

2o, *a*. het verrichten van verfwerken, *b*. de levering van steen, kalk, cement enz. ged. '85, *c*. de levering van rongen, spijkers enz., *d*. de levering vn hardsteen enz.; minste inschrijvers waren voor:

a. B. de Groot,	Groningen,	23 %	ben. tarief
b. H. D. Benkers,	idem	16½ »	» »
c. A. J. Holthuis,	idem	20 »	» »
d. M. Derksema,	idem	13 »	» »

Helmond, 3 Dec.: het bouwen van één blok van 4 woningen en één blok van 3 woningen, op een terrein in de Molenstraat, alhaar, voor H. Lelaup-Van Kraij, onder beheer van den architect Th. Rijpakkers; ingek. 8 bilj., als:

Bosman,	te Venlo,	ƒ 11,348
Schampers,	» Helmond,	» 11,150
Oliviers,	» Gemert,	» 11,141
Luijben,	» Helmond,	» 10,937
L. Thijs,	» idem	» 10,850
Van Laarhoven,	» idem	» 10,645
L. Notten,	» idem	» 10,490
L. v. Gaal,	» idem	» 10,489

gegund.

Arnhem, 4 Dec.: 1o. het aanbrengen eener beplanting met opgaande iepeboomen langs het 7e perceel en met opgaande beuken langs het 8e perceel der Rijks-groote wegen in Gelderland, in twee perceelen:

perc. 1 ingek. 2 bilj., als:

H. Haijtink,	te Zutfen,	ƒ 576
M. A. Smits,	» Diepenveen,	» 458.70

perc. 2 ingek. 3 bilj., als:

H. Haijtink,	te Zutfen,	ƒ 2280
A. Beijers,	» Lochem,	» 1947
M. A. Smits,	» Diepenveen,	» 1912.50

2o. het uitvoeren van buitengewone werken aan de gebouwen enz., behoorende tot de Rijksveren te Zaltbommel en Culemborg, provincie Gelderland, in drie perceelen:

perc. 1 ingekomen 7 bilj., als:

J. v. Harpen, Wijk-bij-Duurstede,		ƒ 819
H. v. Anrooij Jzn., Zaltbommel,		» 748
J. Meijer,	idem	» 735
L. J. Metz,	idem	» 728.69
P. Mooring,	idem	» 696
H. A. Kaasjager,	idem	» 675
G. v. Heeswijk, Everdingen,		» 614

perc. 2 ingek. 4 bilj., als:

H. v. Anrooij Jz.,	te Zaltbommel,	ƒ 520
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 493
A. L. de Kievit,	» Culenborg,	» 460
G. v. Heeswijk,	» Everdingen,	» 429

perc. 3 ingek. 4 bilj., als:

A. L. de Kievit,	te Culenborg,	ƒ 465
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 427
G. v. Heeswijk,	» Everdingen,	» 397
H. v. Anrooij Jz.,	» Zaltbommel,	» 380

Voor de massa ingekomen 4 bilj., als:

G. Looijen,	te Herwijnen,	ƒ 1999
J. Meijer,	» Zaltbommel,	» 1951
D. W. Bloem,	» Weurt,	» 1800
P. W. v. Hattum,	» Tuil,	» 1795

Op de massa van de perceelen 2 en 3 was ingeschreven door J. v. Harpen, te Wijk-bij-Duurstede, voor ƒ 884.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 12 DECEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 14 Dec.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het onderhoud van het Zederikkanaal met bijbehoorende werken, en het Rijksstoomgemaal aan den Arkelschedam, prov. Zuidholland, gest. '86. Raming ƒ 24,230.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de Hallegatsluis, de draaibrug bij het Rabat en bijbehorende werken, te Gouda, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam. Raming per jaar ƒ 4405.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. bestuur:

1o. het 5jarig onderhoud der havenwerken van Middelharnis, van 1 Jan. '86—31 Dec. '90;

2o. het onderhoud der haven te Stellendam, van 1 Jan. '86—31 Dec. '87.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het herstellen van de schade, door brand veroorzaakt aan den oostelijksten der groote scheepsteigers, in het afgesloten IJ aan den Westerdoksdijk.

Dordrecht, te 12 uren, op het raadhuis:

1o. de levering ged. '86 van: dennen-, grenen-, eiken-, iepen- en gecreosoteerd dennenhout, verfwaren, spijkers en draadnagels, hardsteenen trottoirbanden, kalk, teer, touw, touwwerk, smidswerk, vlakke Waalklinkers, gegoten-ijzeren straatsyphons en riviergrint, olie, brandhout, takkenbossen, turf, poetskatoen en talk;

2o. het vervoer van riviergrint;

3o. het onderhouden der openbare pompen en drinkfonteinen.

Breda, te 12 uren, door burg. en weth.: het onderhoud der gemeentewerken, op tarief, over '86.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.:

1o. Bestek no. 197, het onderhoud van 9 schoolgebouwen, ged. '86, idem 11 idem

2o. » » 198, idem » 11 idem » »

3o. » » 199, idem » 11 idem » »

4o. het onderhouden en vernieuwen der bestratingen binnen de gemeente, ged. '86;

5o. het verrichten der ten dienste der gemeentewerken vereischte verfwerken, ged. '86.

Dinsdag, 15 Dec.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.: het onderhouden van onderscheidene wegen en kanalen in de provincie, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat en den ingenieur, beiden te Groningen, en bij de betrokken opzichters.

Nijmegen, te 2 uren, door den burgemeester: het driejarig onderhoud der verschillende begrinte wegen en trotoirs onder Nijmegen, Hees, Neerbosch en Hatert, ged. '86, '87 en '88.

Utrecht, te 2 uren, door de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, aan het centraalbureau: de levering van:

Bestek no. 98, stalen spoorstaven, stalen laschplaten en ijzeren haak- en schroefbouten;

Bestek no. 99, eiken wisselhout;

Bestek no. 100, eiken dwarsliggers.

in 4 perceelen; alles ten behoeve van het Vernieuwingsfonds.

Inl. aan het centraalbureau en bij den sectieingenieur Ch. Benson, te Lutk.

Veenhuizen, op het bureau van den directeur der gestichten Ommerschans en Veenhuizen: de levering van 340,000 KG. jutegaren, ter voorziening in de behoeften van '86.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van 8075 schroefbouten met moeren.

Woensdag, 16 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het doorsnijden van de Pieksenwaard aan den linkeroever van de Maas, tusschen de kilometerraaien 226 en 230, onder de gemeenten Alem, prov. Noordbrabant en Driel, prov. Gelderland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij den opzichter Groenen, te 's-Bosch. Raming ƒ 260,000.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Van Hoolf, te Vucht en bij de opzichters Willems, te Maastricht, Dupont, te Boermond, Haringx, te Venloo, Haartsen, te Grave en Groenen, te 's-Bosch;

2o. het verrichten van voorzieningen aan de oevers der Nieuwe-Merwede, tusschen de kilometerraaien 105 en 111, onder de gemeenten Werkendam en Sliedrecht. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur De Bruijn, te Dordrecht en bij den opzichter Bimmer, te Werkendam. Raming ƒ 15,500.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het verrichten van baggerwerk, tot onderhoud van de bodemsleepte in de berghaven voor Rijksvaartuigen te Hoek-van-Holland, behoorende tot het onderhoud en herstel der werken aan den Hoek-van-Holland. Inl. bij den hoofdingenieur Van Diesen, te 's-Hage, bij den ingenieur Leemans, te Rotterdam en bij den opzichter Van Blois, te Hoek-van-Holland. Raming ƒ 0.50 per M³.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.: het maken van een gebouw voor sluispersoneel en een magazijn te Vianen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. Inl. bij den hoofdingenieur Wollan, te Utrecht en bij den ingen. Eschor, te Gorichem. Raming ƒ 25,300.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., het maken van 2 dwarskribben aan den rechter- en van 3 dwarskribben aan den linkeroever van de Lek, onder de gemeenten Wijk-bij-Duurstede, prov. Utrecht, en Beusichem, prov. Gelderland, tusschen de kilometerraaien 74 en 75. Inl. bij den hoofdingenieur Van der Toorn, te 's-Hage, bij den ingenieur Castendijk, te Utrecht en bij den opzichter Boerée, te Wageningen. Raming ƒ 13,000.

Hoorn, te 11 uren, door de commissie van administratie over de gevangenissen: de levering van machinaal-gesponnen werkgaarens, voor den arbeid der gevangenen over '86.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen, en van haakbouten, in 2 perceelen. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het maken en leveren van 100 ijzeren lantarenpalen, 50 lantarenarmen en 180 koperen lantarens. Inl. op het bureau der spoorwegen, te 's-Hage. Raming ƒ 3000.

Assen, te 12 uren, door het prov. best.: het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat, te Assen. (Herbesteding.)

Amsterdam, te 1 uur, door het ministerie van koloniën, in het gebouw der Mants. Tot Nut van 't Algemeen: de levering van verschillende benoodigdheden, in 38 perceelen.

Klinge, te 2 uren, door burg. en weth., bij Wed. A. Pvaat, in het dorp Nieuw-Namen: het vergrooten der bestaande gemeenteschool met de woning, en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, alhaar, met de levering van alle materialen. Inl. bij den architect J. H. Hannink, te Goes. Aanw. van 11—2 uren.

Hoorn, door de schoolcommissie der Israëlietische gemeente: het aanmeeren van de bestaande en het maken van eene nieuwe school, in de Schoolsteeg, alhaar. Aanw. 15 Dec., te 12 uren.

Donderdag, 17 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van de werken der Rijkszeehaven het Nieuwediep, in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur, te Hoorn. Raming ƒ 25,500 per jaar.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud der Rijkszee- en havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 10,000 per jaar.

Brunen, te 11½ uren, door het R.-K. kerkbestuur, bij C. van Hulten: het bouwen van een liefdegesticht met schuren en verder aanhooren, alhaar, met bijlevering der bouwstoffen. Inl. bij den architect Leo Govaerts, Willem-II-straat, te Tilburg. Aanw. te 10½ uren.

Haarlem, te 2½ uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het bouwen van een lijkenhuis, met schuur en stal, te Medemblik, ten behoeve van het Rijks-krankzinnigengesticht, alhaar. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter der onderwijsgebouwen N. Molenaar, mede te 's-Hage. Raming ƒ 6500;

2o. het maken van een kleed- en badkamertje in- en het verrichten van eenige daarmee in verband staande werken aan de desinfectielocals te Hunniken. Inl. bij den Rijksbouwkundige voor de onderwijsgebouwen te 's-Hage en bij den hoofdopzichter K. de Boer Hz., te Leiden. Raming ƒ 750.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van benoodigdheden voor de gemeentegasfabrieken, alhaar, als: getrokken-ijzeren pijpen, ijzeren en koperen fittings, houten roetten, branders, lantarenruiten, vertind-loden buizen, rood- en geelkoperen pijp, lampeglazen, kappen, hallons, houtschroeven, klinknagels, vijlen, schoppen, snijtangen, pijp- en sockettangen, gashaken, kransbeugels, patentolie, lijnolie, vet, kaarsen, loodwit, ijzermennie, kwasten, mandelen, lamp&ntoen, poetskatoen en lappen, sponzen, zeemvrollen, snuit van vlas, striktouw, bruinwerk, houtskolen, spiebeerstels, bezems, kalk, staal, smeer- en plastijzer, roodkoperen lantarens, gegoten-ijzeren lantarenpalen, gesmeed-ijzeren lantarenstoeltjes, ijzerwerk en andere magazijngoederen.

Leeuwarden, bij Jhr. Mr. C. van Eysinga: het bouwen van eene stalling met woning bij de paardenstoeterij De Oorsprong, ter Huis ter-Heide, onder Legmeer. Inl. bij den architect W. C. de Groot, te Leeuwarden.

Vrijdag, 18 Dec.

Amsterdam, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie:

1o. het maken van zandophoogingen enz. voor het fort bij Spijkerboor. Raming ƒ 270,000;

2o. idem voor het fort benoorden Purmerend. Raming ƒ 279,000;

3o. idem voor het fort bij Edam. Raming ƒ 297,000;

4o. idem voor het fort bezuiden Uitdoorn. Raming ƒ 348,000;

5o. idem voor het fort Wever-Amstel. Raming ƒ 312,000.

Bilj. inzenden 17 Dec., vóór 3 uren, op het bureau der genie, Plantage-Lijnbaangracht no. 1, te Amsterdam.

Middelburg, te 10 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het driejarig onderhoud der Rijks-groote wegen in de prov. Zeeland, in 4 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1le district en bij de ingenieurs te Vlissingen en te Goes. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 2000, perc. 2 ƒ 9000, perc. 3 ƒ 8400, perc. 4 ƒ 7000.

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Walcheren, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 37,480 per jaar;

3o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Zuidbeveland, met bijbehoorende werken. Inl. bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Goes. Raming ƒ 23,740 per jaar;

4o. het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeweringen en havenwerken te Veere. Inl bij den hoofdingenieur in het 11e district, te Middelburg en bij den ingenieur, te Vlissingen. Raming ƒ 5900 per jaar. (Herbesteding.)

Hellendoorn, te 11 uren, door burg. en weth.: het bouwen van eene nieuwe brug over de Regge (de zoogenaamde Hellendoornsche brug), op ½ uur afstand van het dorp.

Vlaardingen, te 12 uren, door P. van Dusseldorp Az., in het koffiehuis van J. van der Vlis: het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Hoofdlaan, te Vlaardingen. Inl. bij A. Stigter, te 's-Hage. Aanw. 10 Dec., te 11 uren. Bilj. inmeden vóór 11 uren, ten huize van den bestedev.

Groningen, te 12 uren, door het ministerie van binnenl. zaken, aan het gebouw van het prov. best.: het verbouwen van een pand nabij het ziekenhuis te Groningen tot sectiegebouw. Inl. bij den bouwkundige, voor de onderwijsgebouwen, te 's-Hage en bij den opzichter J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 14 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 4340.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van het Rijkskanaal Dokkum—Gerben-Alleserlaat, met den kunstweg daarnevens tot Stroobos. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur en, bij den opzichter Ten Doeschate, te Leeuwarden. Raming ƒ 5344 per jaar.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het driejarig onderhoud van den Statenhijk, bij Slijkenburg, met de daarin gelegen zeesluis de Oudeschanterzijl in het buitenkanaal de Worstelsloot, en van de werken van den Kondumer Stoperdijk, in 2 perceelen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de opzichters Postma, te Heeresveen en Jongsma, te Staveren. Aanw. 14 Dec. Raming: perc. 1 ƒ 1750, perc. 2 ƒ 1275, massa ƒ 3025.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijkswegen in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc. 1 ƒ 7146, perc. 2 ƒ 11,747, massa ƒ 18,893; perc. 3 ƒ 14,232, perc. 4 ƒ 13,993, massa ƒ 28,225; massa van al de perceelen ƒ 47,116. Aanw. 14 Dec.;

2o. het driejarig onderhoud van de duin- en oeverwerken op de eilanden Ameland en Schiermonnikoog, behoorende tot de zeewerken in Friesland, in 4 perceelen. Raming: perc 1 ƒ 9000, perc. 2 ƒ 18,500, massa ƒ 27,500; perc. 3 ƒ 925, perc. 4 ƒ 1500, massa ƒ 2425; massa van al de perceelen ƒ 29,925.

Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij de betrokken opzichters.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vernieuwen van tolhuis no. 6, onder Terband, aan den Rijksweg van Leeuwarden naar de Overgaksche grens. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Postma, te Heeresveen. Raming ƒ 2760.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het vergrooten der school voor onderwijsgenden aan de Rembrandtstraat, alhaar. Aanw. 10 Mei, te 10 uren.

Sijmegen, te 3 uren, door de commissie voor den uitleg der stad, ten raadhuize: de levering van 100 stuks gesmeed-ijzeren ramen en 46 stuks idem ramen met toebehooren. Inl. bij den hoofdopzichter W. C. A. Hofkamp

's-Hage, door den architect R. W. A. Croiset van Uchelen: het bouwen van 2 winkelhuizen in de Prinsenstraat, alhaar.

Utrecht, door de directie van de Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van 20,000 eikenhouten dwarsliggers, in 6 perceelen.

Schiedam, door het bestuur van den polder Oudmatenesse, in het Stationskoffiehuis: het uitgraven en opruimen van den grond van ongeveer 50 el gedempte sloot, aan den singel, te Schiedam. Aanw. 16 Dec., te 10 uren, samenkomst in gemeld koffiehuis.

Zaterdag, 19 Dec.

Utrecht, te 11 uren, door burg. en weth.: de levering van de benoodigde materialen, ten dienste der stedelijke gasfabriek in '86.

Zelhem, te 12 uren, door burg. en weth.:

1o. het verbouwen en vergrooten der school en onderwijzerswoning in de buurtschap Veldwijk;

2o. het bouwen van eene onderwijzerswoning in het dorp Halle;

3o. het verbouwen en vergrooten der school te Halle;

4o. eene gedeeltelijke verbouwing der onderwijzerswoning in het dorp Zelhem.

Inl. bij den architect H. J. L. Ovink, te Deutichem. Aanw. 18 Dec., beginnende te Veldwijk, te 11 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van justitie: de levering van:

a. ten behoeve van het tuchthuis, te Leeuwarden: houtwaren, metselmaterialen, verfwaren, glas en kwasten in 4 perceelen;

b. ten behoeve van de militaire strafgevangenis, te Leiden: houtwaren, metselmaterialen, pannen, verfwaren, glas en kwasten, in 3 perceelen;

c. ten behoeve van het huis van correctie, te Hoorn: houtwaren, metselmaterialen, pannen, verfwaren en glas, in 3 perceelen;

d. ten behoeve van het Rijksgesticht De Kruisberg, bij Deutichem: houtwaren, metselmaterialen, pannen, verfwaren, glas en kwasten, in 3 perceelen;

e. ten behoeve van het opvoedingsgesticht, te Alkmaar: houtwaren, in 1 perceel;

f. ten behoeve van het Rijksgesticht, te Ommerschans: houtwaren, metselmaterialen, verfwaren, glas en kwasten, in 3 perceelen;

g. ten behoeve van het Rijksgesticht, te Veenhuizen: houtwaren, metselmaterialen, pannen, verfwaren, glas en kwasten, in 6 perceelen;

h. ten behoeve van het Rijksgesticht, te Veenhuizen: ongeveer 100,000 KG. getrokken hulkijzer, in 1 perceel;

i. ten behoeve van het Rijksgesticht, te Veenhuizen: 60 gegoten-ijzeren kolommen, in 1 perceel;

k. ten behoeve van het Rijksgesticht, te Veenhuizen: hardsteenwerken, in 1 perceel.

Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, aan het departement van justitie.

Utrecht, te 1 uur, door burg. en weth.:

1o. het aanleggen van rioleeringen, bestratingen en trottoirs op verschillende plaatsen in de gemeente;

2o. het driejarig onderhoud van:

a. de sluis met bijbehoorende werken te Vreeswijk;

b. de sluis te Nieuwersluis en het jaagpad van daar naar Hinderdam;

c. den straatweg met bijbehoorende werken van Utrecht naar Vreeswijk;

d. het jaagpad met bijbehoorende werken tusschen Utrecht en Woerden;

3o. het leveren van de verschillende materialen.

's-Hage, te 11½ uren, door het ministerie van justitie:

1o. het driejarig onderhoud, van 1 Jan. '86—31 Dec. '88, van het paleis van justitie en de gevangenissen te Amsterdam;
het rechtsgebouw en huis van verzekering te Haarlem;
het rechtsgebouw te Hoorn;
het opvoedingsgesticht voor jeugdige en de cellulaire gevangenis te Alkmaar;
het rechtsgebouw en de gevangenis te Zierikzee;
het rechtsgebouw en de gevangenis te Middelburg;
de gevangenis te Goes;
het rechtsgebouw en de cellulaire gevangenis te Breda;
het paleis van justitie te 's-Bosch;
het kantongerechtsgebouw te Eindhoven;
het rechtsgebouw en marechaussékazerne en gevangenis te Roermond;
het rechtsgebouw te Maastricht.

2o. het tweejarig onderhoud, 1 Jan. '86—31 Dec. '87, van:
de gevangenis te 's-Bosch;
de gevangenis te Maastricht;
de cellulaire gevangenis te 's-Hage;
de cellulaire gevangenis te Arnhem.

3o. het onderhoud ged. 1 Jan. '86—31 Mei '88, van:
het op-diepte-houden der gracht bij het huis van correctie te Hoorn;
in 25 perceelen.

Inl. bij den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen W. C. Metzelaar, te 's-Hage en bij de betrokken opzichters. Aanw. respectievelijk 14 en 15 Dec.

Leeuwarden, te 1½ uren, ten gemeentehuize:

1o. het bouwen van een gymnastieklokaal bij de gemeenteschool no. 4, in de Schoolstraat;

2o. het inrichten van het schoolgebouw in de Zak tot gymnastieklokaal;

3o. het maken en leveren van gymnastiektoestellen.

Inl. bij den directeur der gemeentewerken.

Utrecht, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur.:

1o. het driejarig onderhoud van de Rijks-groote wegen in de prov. Utrecht, in 7 perceelen en in massa. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckmann, te Utrecht. Aanw. 12 Dec. Raming per jaar: perc. 1 ƒ 8870, perc. 2 ƒ 8190, perc. 3 ƒ 5070, perc. 4 ƒ 13,760, perc. 5 ƒ 10,990, perc. 6 ƒ 4000, perc. 7 ƒ 13,920, massa ƒ 64,290;

2o. het verrichten van baggerwerken in den gekanaliseerden Hollandsche-IJssel, in de prov. Utrecht en Zuidholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Bleckman, te Utrecht. Raming ƒ 2300.

Roosendaal, door het bestuur van het gemeentkundig gesticht voor krankzinnigen «Oudenwater»: de levering van benoodigdheden voor het jaar '86.

Maandag, 21 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van verzinkt ijzerdraad en stormdoek.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhoud van het jaagpad langs den Rijn, van Leiden tot de Utrechtsche grens bij Harmelen, van 1 Jan.—31 Dec. '86. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage. Aanw. door den opzichter P. Berkhout, te Alfen.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 83, de levering van ijzerwerk voor onderstellen enz. van rijtuigen en bagagewagens, met en zonder remwerk, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, in 2 perceelen.

Amsterdam, te 12 uren, door gecommitteerden tot de directie over de wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden, op het raadhuis: het onderhoud der wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden, van 1 Jan. '86—31 Dec. '90, in 5 perceelen. Inl. bij den algemeen opzichter H. P. van den Aardweg, te Purmerend, 15 en 19 Dec., van 9—4 uren.

Dinsdag, 22 Dec.

Arnhem, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in het Centraalgebouw: het bouwen van een heerenhuis aan den Apeldoornscheweg, alhaar. Tekeningen liggen in het Centraalgebouw.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van verschillende benoodigdheden, ten behoeve van het korps mariniers, in 7 perceelen.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een peilput met toeleidingsbuis, terp en gebouwtje, voor eene zelfregistreerende peilschaal, te Hindeloopen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Oddens, te Sneek. Aanw. 19 Dec. Raming ƒ 3800.

Kampen, te 1 uur, ten raadhuize: de levering van ijzeren en koperen fittings enz., ten behoeve der gemeentegas-fabriek. Inl. aan het kantoor der gasfabriek.

Zuiddorpe (Zeel.), te 3 uren, door het R.-K. kerkbestuur, bij F. Verdurmen: het bouwen van eene kerk met toren, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:

1o. getrokken en vlakke Waalklinkers, Waalboerengrauw, Utrechtsche straatklinkers, IJssel-straatplavei en beste harde IJssel-kinderstoen, Escaussijnschestoenen trottoirbanden, Leidsche kluitkalk, Grieksteen, porfierkeien, Ben-Ahinkeien, steenslag van natuurlijke steen, gref grint, grintzand, eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout, gegoten-ijzeren straatsyphons en straatberriebanden, staal-, band en plaatijzer;

2o. tegels, dakpannen, kanneshuizen, pleister, tras, portland-cement, touwwerk, hennep, smit van vlas, zink, lood, looden buizen, kranen, spijkers, ijzerwaren, brugornamenten, staal, enz. enz.

Woensdag, 22 Dec.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het aanbrengen van eene beteugeling tusschen de Vischplaat en de Ijsgeplaat en het verrichten van werken tot voorziening van laatstgemeelde plaat, aan den rechteroever van de Amer, onder de gemeenten Made-en-Drimmelen en Hoogs-en-Lage-Zwaluwe, tusschen de kilometerraaien 62 en 65. Inl. aan het bureau der werken voor de verbetging van den Maasmond, Hinthamerstraat 64, 's-Bosch. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 118,409;

2o. het aanleggen van een stroomleidenden dam tusschen het Moken Holleken en de Vischplaat, aan den rechteroever van de Amer, onder de gemeente Made-en-Drimmelen, tusschen de kilometerraaien 60 en 62. Inl. aan bovengenoemd bureau. Aanw. 16 Dec. Raming ƒ 142,200.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's Rijks werf: de levering van 50,000 KG. Noordschen hennep, in 5 kavelingen, elk van 10,000 KG.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's voor den aanleg der Staatsspoorwegen, ged. '86.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Rijkskanaal het Meppelerdiep met de Rijkssluizen te Zwartsluis, met bijbehoorende werken, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Labrijn, te Zwolle en bij de opzichters Dijk, te Meppel en Wesnink, te Zwartsluis. Aanw. 16 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 7825 per jaar.

Donderdag, 24 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het onderhoud van de werken van het Krabberegat, behoorende tot de barrenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogesboom, te Hoorn. Aanw. 17 Dec. Raming ƒ 3500.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. bestuur: het driejarig onderhoud van den grintweg van de brug aan het einde van de Breedaan, nabij den Huigendijk, naar Uitgeest, uitmakende een gedeelte van den grooten weg der 2e klasse van Alkmaar naar Hoorn, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Haarlem.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.:

1o. de levering van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkwoude. Aanw. 17 Dec.;

2o. het maken van een stel houten binnenhoofddeuren met toldeuren, voor de uitwateringsluis der Oranjesluizen te Schellinkwoude, het maken van een sleephelling op den binnenhoorn van den afsluitdijk, alaar en het maken van 2 binten kappen tot dekking van de ijzeren binnenvloeddeuren, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 17 Dec. Raming ƒ 6870.

Amsterdam, te 12 uren, door den prov. inspecteur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, aan de Drift, te Utrecht:

1o. het onderhouden en herstellen van het administratiegebouw der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, aan de Drift, te Utrecht, van 1 Jan. '86—31 Maart '89. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle. Aanw. 18 Dec., te 12½ uren;

2o. het onderhouden en herstellen van het Rijkswaaggebouw te Amsterdam, van 1 Jan. '86—31 Maart '89. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter G. D. Wigsels de Jongh, te Amsterdam. Aanw. 18 Dec., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen en ingraven van 3 telegraafkabels onder den grond, te Groningen en het verrichten van eenige daarmee in-verband-staande werkzaamheden. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den ijzerinspecteur, te Groningen. Raming ƒ 700.

Witmarsum, te 2 uren, door het gemeentebestuur van Wonseradeel: de levering van 1250 stère riviergrint.

Helder, te 2 uren, ten raadhuize:

1o. het onderhoud der gemeentegebouwen, bruggen, rieten enz., ged. '86;

2o. de levering van steenkolen voor de gemeente-inrichtingen, ged. '86.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek:

1o. de levering van magazijngoederen in 15 perceelen (waaronder 300,000 KG. kluitkalk), benoodigd ged. het dienstjaar '86;

2o. het lossen en vervoeren van Duitsche en Engelsche gaskolen, alsmede van kluitkalk, ged. het dienstjaar '86;

3o. het onderhoud der fabrieksgebouwen, ged. het jaar '86.

Aanw. van het onderhoud 21 Dec., van 10—11 uren.

Vrijdag, 25 Dec.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het bouwen van eene stelphuizing enz. op de boerenplaats «Berghuizen», onder Oosternijkerk. Bestek ligt in het logement Friso, te Dokkum. Aanw. 21 Dec., te 12 uren.

Maandag, 28 Dec.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, hijschkraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de Staatsrietlanden. Inl. in de directiekeet, op het terrein in de Staatsrietlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

Deurne, te 4 uren, door burg. en weth. van Deurne-en-Liesel: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning op het gehucht Neerkant, met de levering der benoodigde schoolmeubelen, in 2 perceelen. Inl. bij den architect M. Droesen, te Helmond. Aanw. te 11 uren.

Dinsdag, 29 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een rijtbestag, ter bereiliging tegen afslag van de met zoden gedekte buitenbeloopen van de Dinsdijken, tusschen de hektometers 32 en 41, te Engelen, Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 1e district en den ingenieur Kemenaer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 22 Dec. Raming ƒ 1200.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep in Drente. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 2196 per jaar.

Donderdag, 31 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leveren en verwerken van stortsteen, ten behoeve van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 3000.

Heerenveen, bij H. K. Otter: het bouwen van eene boerenstelphuizing te Nieuweschoot. Inl. bij den architect I. Brouwer, te Heerenveen.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Nijmegen, 30 Nov.: het maken van eene winkelpui met bijkomende werken, aan de Lange-Burchtstraat, alhaar, onder beheer van den architect D. Semmelink; ingek. 4 bilj., als:

W. v. d. Wagt,	te Nijmegen,	ƒ 5339
J. B. Smits en J. v. d. Peppel,	» idem	» 5287
W. Krogman,	» idem	» 5225
G. Rijntjes,	» idem	» 4431

Makkinga, 3 Dec.: het afbreken van het gemeentehuis te Makkinga en het wederopbouwen ervan te Oosterwolde, onder beheer van den architect H. Vrijburg; ingek. 13 bilj., als:

W. K. Burgij, Terwispel,	ƒ 4091
A. T. v. d. Veen, idem	» 3970
O. P. Offringa, Hanlerwijk,	» 3880
H. G. Brouwer, Stavia,	» 3700
D. J. Oosterhaan, Goeredijk,	» 3623
J. H. Poutsma, Terwispel,	» 3374
C. v. Es, Oosterwolde,	» 3410
R. A. v. d. Veen, Terwispel,	» 3283
G. H. Wiebenlink, Oosterwolde,	» 3131
A. Bensminga, Beetsterzwaag,	» 2997
J. K. Luiting, Oosterwolde,	» 2947
M. R. Veltman, idem	» 2844.99
C. de Vroeg, Terwispel,	» 2745
gegund.	
Raming	» 3094

's-Hage, 4 Dec.: het vergrooten van het gebouw der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten; ingek. 16 bilj., als:

J. de Haas,	te 's-Hage,	ƒ 17,800
C. Beijers,	» idem	» 17,292
L. Tromp,	» idem	» 16,960
J. L. Werders,	» idem	» 16,440
V. Bergen Henegouwen,	te 's-Hage,	ƒ 16,399
P. v. Vliet,	» idem	» 15,949
P. v. d. Lee,	» idem	» 15,912
W. P. Teeuwisse,	» idem	» 15,860
Gebr. Boutman,	» idem	» 15,368
A. C. Paardekooper,	» idem	» 14,600
D. Kerreijn,	» idem	» 13,000
L. Vellekoop,	» idem	» 12,880
A. Nater & Co.,	» idem	» 12,880
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 12,422
C. Wijkmans & Co.,	» idem	» 11,975
J. M. Meissen,	» idem	» 11,774

Zwolle, 4 Dec.: het driejarig onderhoud van de Willemsvaart in Overijsel; ingekomen 5 bilj., als:

		per jaar
A. Blocks	te Zwolle,	ƒ 7295
J. Otten,	» Meppel,	» 7234
G. v. Unen,	» Zwolle,	» 6758
G. Kamphuis,	» Zwollerkerspel,	» 6740
L. v. Nispen,	» Zwolle,	» 6685

Arnhem, 4 Dec.: het aanveeren van perceel no. 7 achter Marienburg en het bouwen van een magazijn met bovenwoning, onder beheer van den architect A. R. Freem; ingek. 5 bilj., als:

D. Hoskam en W. Braw,	ƒ 9995
W. Beijer,	» 6980
B. Bolder,	» 6934
J. v. d. Tas,	» 6270
G. J. T. Barenbrug,	» 6230
Niet doorgegaan.	

Zaanslag, 5 Dec.: het maken van werken tot verdediging van den oever van den calamiteusen Eendrachtpolder; ingek. 19 bilj., als:

W. Volker, Sliedrecht,	ƒ 47,000
J. Leijs, Hoek,	» 46,666.66
C. v. d. Pias, Hardinksveld,	» 46,000
G. Bolier Gz., Scherpenisse,	» 45,400
A. M. Langewêld, Hardinksveld,	» 44,139
A. Vermerken, Hontenisse,	» 42,000
A. v. Popering, Brunisse,	ƒ 42,195
J. de Jonge, Biesbosch,	» 41,550
C. Roskam Jz., Sliedrecht,	» 41,300
C. de Wilde Az., Kattendijke,	» 40,000
J. Jansen, Nesaren,	» 39,989
A. v. d. Beek, Zaamslag,	» 39,849
A. de Jong Dz., Nesaren,	» 39,800
D. Tholens, Hoek,	» 39,499
P. A. v. d. Velde, Nesaren,	» 38,468
H. Hage, Middelburg,	» 38,400
J. v. Erk, Hardinksveld,	» 38,000
R. den Exter v. d. Brink, Kattendijke,	» 37,884
J. Tollenaar, Nesaren,	» 37,297
gegund	

Amsterdam, 7 Dec.: het maken van een afrekeningsgebouw op de veemarkt in de Staatsrietlanden; ingekomen 13 bilj., als:

W. Voskuijl,	ƒ 47,800
H. C. Dorlas,	» 46,939
W. Greeve,	» 45,989
A. H. Grijpink,	» 44,600
L. Vlasman,	» 41,749
J. F. Prenzler,	» 40,900
J. J. Vondijn,	» 40,890
W. Leibbrandt,	» 40,884
A. Peans,	» 40,300
R. Repko,	» 39,987
J. P. Rieken en Becker,	» 37,498
E. R. Kuijpers,	» 36,980
Van Wieksum en Ranijmakers,	» 35,000

's-Hage, 7 Dec.: 1o. het uitbreiden van het bibliotheekgebouw der universiteit te Leiden; minste inschr. was W. A. G. Jansen, te Utrecht, voor ƒ 22,220.

2o. het driejarig onderhoud van de Gouwesluis en verder daartijdbehoorende werken, te Alfen, behoorende tot de werken van den waterweg van Amsterdam naar Rotterdam; minste inschr. was Ph. Verbruggen, te Waddinksveen, voor ƒ 1076.

's-Hage, 7 Dec.: de levering ten behoeve der Staatsspoorwegen op Java van:
Bestek no. 80, het ijzerwerk enz., benoodigd voor 2 perronoverdekkingen en buffels;
» » 81, het ijzerwerk voor 45 bruggen en 2 aquaducten.

	Twee perronoverdekkingen en buffels, Bestek no. 80	Vijf-en-veertig bruggen en twee aquaducten Bestek no. 81 perc. 1	perc. 2	perc. 1 en 2 te zamen
Société Anonyme des Ateliers de construction de Malines, Mechelen,	ƒ 11400	ƒ 23800	ƒ 23100	ƒ 48900
Société Anonyme Franco-Belge pour la construction de machines & de matériel de chemins de fer, Brussel,	11741	19948	26078	46026
Société de Marcinelle & Couillet, Couillet,	11811	22357	29041	51398
Nicaise et Delcuve, La Louvière,	12295	22145	26610	48755
Société Anonyme de Travaux Dyle et Bacalan, Parijs,	13600	21950	26320	47990
D. A. Schretlen & Co., Leiden,	13747			
Koninklijke fabriek van stoom- en andere andere werktuigen, Amsterdam,	13900	28000	34000	61000
Penn en Buuduin, Dordrecht,	14150			
Société Anonyme Liégoise pour la construction des machines & fonderie de fer, Luik,	14600			
Union Actien-Gesellschaft für Bergbau, Eisen- u. Stahlindustrie, Dortmund,	14808	23315	27858	51173
Koninklijke Nederlandsche Groß-nederij, Leiden,	15700			
La Metallurgique, Société Anonyme de construction, Brussel,	15980	24050	29475	54425
La Société Anonyme de construction de Morlanwelz, Morlanwelz,	17490			58785
La Société Anonyme des Forges et Ateliers de Seneffe, Seneffe,		22190	26745	50433
Gute-Hoffnungshütte, Actien-Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb, Oberhausen,		27000	31200	58200
Fried. Krupp, Essen,		34300	39625	73925
De Dietrich & Co., Niederbronn, Elzas,		30500	35500	66000
Actien-Gesellschaft für Eisenindustrie u. Brückenbau vormals J. C. Harkort, Duisburg,		22100	26755	48940
Maschinenbau Actien-Gesellschaft Nürnberg, Nürnberg,		26000	31000	57000
Veuve Alphonse Frédérix, Luik,		24200	29000	
Kölnische Maschinenbau Actien-Gesellschaft, Ilaxenthal,		27080	31195	
Chaudronnerie Deprez, Jemeppe,		22382		
Deprez & Co., Tilburgsche stoomketel- en gietconstructiefabriek, Tilburg			29900	

Maastricht, 7 Dec.: het driejarig onderhoud ('86—'88) der Rijkskanalen in Limburg, in drie perceelen:

1e perc. ingek. 6 bilj., als:

J. Laudy,	te Sittard,	ƒ 10,880
J. Limpens,	» Maastricht,	» 9,740
G. Straatman,	» Linne,	» 9,581
J. Klijn,	» Maastricht,	» 9,169
H. Timmels,	» idem	» 8,984
G. Smeets,	» Maaseik.	» 8,900

2e perc. ingekomen 8 bilj., als:

P. J. H. Kampers,	te Weert,	ƒ 19,975
H. H. v. Groenendael,	» Nederweert,	» 18,735
G. J. Groot,	» Nijmegen,	» 18,700
G. Straatman,	» Linne,	» 18,200
N. Broens,	» Weert,	» 17,786
A. J. Coenen,	» idem	» 17,627
J. Klijn,	» Maastricht,	» 17,473
Q. Lamaans,	» Tegelen,	» 17,260

3e perc. ingek. 8 bilj., als:

P. J. H. Kampers,	te Weert,	ƒ 5575
J. v. Geldorp,	» idem	» 5499
G. Straatman,	» Linne,	» 5460
H. H. v. Groenendael,	» Nederweert,	» 5397
J. M. v. d. Bergh,	» Weert,	» 5288
A. J. Coenen,	» idem	» 5225
L. Koppes,	» Venlo,	» 5160
Q. Lamaans,	» Tegelen,	» 4690

Alles per jaar.

Utrecht, 8 Dec.: 1o. Bestek no. 453, het maken van 3 wachterswoningen en eenige bijkomende werken, ten behoeve van den spoorweg van Arnhem naar Zutfen: ingekomen 11 bilj., als:

H. J. te Siepe,	te Winterswijk,	ƒ 7189
C. Revelman,	» Zutfen,	» 7803
G. H. de Koning,	» Velp,	» 7464
G. J. Biljardt,	» Lochem,	» 7402
Firma Gebr. Landeweert,	» Zutfen,	» 7081
S. Dekker,	» Doesburg,	» 7029
Wed. A. Klanderman,	» Brummen,	» 6986
F. H. Noorman,	» Zwolle,	» 6863
J. Schut,	» Brummen,	» 6830
G. J. Boezewinkel,	» idem	» 6547
G. Boerstoel,	» idem	» 5885
Raming		» 7430

2o. Bestek no. 454, het uitbreiden van sporen en wissels, het maken van eene verhoogde los-en-laadplaats met overdading, en het uitvoeren van daarmede in-verband-staande werken op het station Meppel; ingek. 13 bilj., als:

J. Holties,	te Koekange,	ƒ 9600
R. Bruintjes,	» Meppel,	» 8272
J. Hesselingen,	» idem	» 7984
R. Post,	» Heerenveen,	» 7822
K. Otten,	» Meppel,	» 7777
J. Hillen,	» Grave,	» 7688
J. Otten,	» Meppel,	» 7644
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 7553
T. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 7544
A. Hreks,	» Zwolle,	» 7381
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 7290
J. Withaar,	» Meppel,	» 7200
A. Terwindt,	» Westpannerden,	» 6994
Raming		» 7900

Amsterdam, 8 Dec.: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen, benevens het onderhoud ged. '86, aan de kerkgebouwen en daartoe behoorende gebouwen der Nederlandsche Herv. gemeente; ingek. 22 bilj., als:

W. Broere,	ƒ 30,980
P. v. Voorneveld,	» 30,260
A. Paans,	» 27,300
W. Boom,	» 26,900
H. W. A. Paans,	» 26,800
C. Kösters,	» 26,400
D. Verbeek & Zn.,	» 26,367
Cerlijn en De Haan,	» 25,350
H. Barbrijder & Zn.,	» 25,293
E. H. Helle,	» 25,277
P. Groenhoff en A. G. Haak,	» 25,180
Jalink en Gude,	» 24,726
Cruijff en Schouten,	» 24,440
H. de Haan,	» 24,000
J. P. Bicken,	» 23,800
W. H. Struijs,	» 23,600
Fa. A. Warners,	» 23,500
H. J. G. Haandriksman,	» 23,148
W. Haaksma,	» 22,480
J. H. E. Stokmans,	» 21,350
A. R. Roumen,	» 21,000
R. Repko,	» 18,999

Zutfen, 9 Dec.: het benoodigde hout- en zinkwerk, het glas- en verfwerk en het stukadoerwerk aan de school in de Waterstraat, onder beheer van den aannemer K. J. Kalt:

Lood- en zinkwerk ingekomen 9 bilj., als:

	per KG. lood	zink
Huisman, Groenendaal,	25 cts.	32½ cts.
Schuurman, Hilversum,	20	32
Van Eldijk, Zutfen,	18	32
A. Lestrade, Arnhem,	19½	30
Tappers, Zutfen,	18 cts.	28 cts.
Van Halst, idem	20	28
J. Schurink, Genemuiden,	17	28
Blom, Zutfen,	17	26
Polman, idem	17	24

gegund.

Stukadoorwerk ingek. 4 bilj., als:

Kijlstra,	te Hoogeveen,	ƒ 1382
Beek,	» Zutfen,	» 1289
Hilbers,	» idem	» 1288
D. Schelten en Blom,	» Apeldoorn,	» 1275

Niet gegund.

Verf- en glaswerk ingek. 11 bilj., als:

Zevenboom,	te Zutfen,	ƒ 1709
Kelholt,	» idem	» 1257
G. L. Doumes,	» idem	» 1180
Ter Hogt	» idem	» 1072
D. J. v. Dieren,	» idem	» 1065
R. Beijer,	» Meppel,	» 1024
W. K. en W. K. Wits,	» Bergum (Friesl.),	» 898
J. Beijer,	» Meppel,	» 886
Ankersmit,	» Deventer,	» 883
Wed. Voskamp,	» Zutfen,	» 729
G. Brouwer,	» idem	» 709

Apeldoorn, 10 Dec.: Bestek no. 13, het leveren, het inkepen en bereiden met chloorzink van groenenhouten dwarsliggers, ten behoeve der Koninklijke Nederlandsche Localaalspoorwegmaatschappij; ingek. 8 bilj., als:

Mertens en La Porte, Amsterdam,	ƒ 40,166.80	
W. Boettger, Wesel,	» 37,874	
L. Bennert en Fassbender, Antwerpen,	» 35,798	
J. J. v. d. Eerden Pz., Bokstel,	» 35,697.50	
J. A. v. d. Eerden Wz., idem	» 35,697	
B. H. Cleerx, idem	» 34,807.50	
B. E. v. Gelder & Co., Amsterdam,	» 34,000	
Van der Made en Gips, Dordrecht,	» 30,656	

Arnhem, 10 Dec.: het verzenderen van het hulpbureau van politie aan het Johannaplein; ingekomen 8 bilj., als:

J. N. Jansen,	ƒ 395
D. A. Roskam en W. Rouwen,	» 544
A. Jan.	» 530
Gebr. Van Daalen,	» 527
G. J. Lucassen,	» 525.50
H. v. d. Sand,	» 521
J. de Ruijter,	» 466
W. A. R. Kok,	» 427

gegund.

Medemblik, 10 Dec.: Bestek no. 1, het maken van het stationsemplacement en de aardebaan van pk. 0 tot pk. 4 der spoorweglijn naar de Oosterbuitenhaven te Medemblik, en bijkomende werken, voor de Localaalspoorwegmaatschappij Holland's Noorderkwartier; ingek. 7 bilj., als:

Jacob Zwann,	te Lambertschaag,	ƒ 8300.75
C. v. Buren,	» Amsterdam,	» 8300
J. Tool,	» Wognum,	» 6000
P. Berkhout,	» Medemblik,	» 5678
J. Gijzelaar,	» idem	» 5579
H. Vollewens,	» Hoorn,	» 4878
A. Lak,	» Midwoud,	» 4646

Nog niet definitief toegewezen.

Middelburg, 10 Dec.: de levering aan het gebiedersbestuur van Walcheren van 350,000 straatklinkers: ingek. 13 bilj., als:

A. Douw,	te Middelburg,	ƒ 13.83½
Korstiaan Bos,	» Haartemmermeer,	» 14.44
Wed. P. v. Voorthuijzen,	» Leerdam,	» 13.24
Van de Poll en De Jong,	» Wamel,	» 13.20
Gebr. Ambrosius,	» Heerewaarden,	» 13.02
E. v. Holst,	» Arnhem,	» 12.79
Gebr. v. d. Loo,	» Lobit,	» 12.79
N. Terwindt,	» Boommenburg,	» 12.69
J. B. v. Akker,	» Hansweerd,	» 12.64
F. v. d. Loo,	» Bemmel,	» 12.55
Bendorp & Co.,	» Weurt,	» 12.49
J. G. v. Kuijk,	» Zaltbommel,	» 12.20
Jacob v. Eck,	» Hardinksveld,	» 12.11

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 19 DECEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 21 Dec.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: de levering van verzinkt ijzerdraad en stroodoek.

's-Hage, te 11½ uren, door het prov. best.: het onderhoud van het jaagpad langs den Rijn, van Leiden tot de Utrechtsche grens bij Harmelen, van 1 Jan.—31 Dec. '86. Inl. bij den hoofdingenieur van den prov. waterstaat J. van der Vegt, te 's-Hage.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën: Bestek no. 83, de levering van ijzerwerk voor onderstellen enz. van rijtuigen en bagagewagens, met en zonder remwerk, ten dienste der Staatsspoorwegen op Java, in 2 perceelen.

Amsterdam, te 12 uren, door gecommitteerden tot de directie over de wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden, op het raadhuis: het onderhoud der wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche Steden van 1 Jan. '86— 31 Dec. '90, in 5 perceelen. Inl. bij den algemeen opzichter H. P. van den Aardweg, te Purmerend.

Delft, te 12 uren, door den directeur der artillerie-staple-en-constructiemagazijnen: de levering van 14,000 KG. messingplaat, dik 0,0023, voor den aanmaak van patroondulsen.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het leveren van gesmeed-ijzer ged. '86, benevens het onderhouden van kachels en het leveren van glasgordijnen voor het raadhuis.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.:
1o. het leveren van Waal- en Rijnstraatsteen ged. '86;
2o. het leggen, opnemen en herleggen van kei- en klinkerbestratingen ged. '86, '87 en '88.

Deutichem, te 2 uren, door Wed. M. Bruijel, in het Heerenlogement:
1o. het veranderen van het buitenverblijf Slingervliet, nabij Deutichem;
2o. het gedeeltelijk afbreken en wederopbouwen, verven, behangen enz.
Aanw. 21 Dec., te 11 uren.

Dreumel, te 3 uren, door het R.-K. kerkbestuur, in het Conferentiehuis: het bouwen van eene pastorie te Dreumel, op het terrein achter de R.-K. kerk. Inl. bij de architecten Van Dijk en Sturnebrink, te Wiechen.

Arnhem, 's avonds 7 uren, door den architect J. Kossink, in Musis Sacrum: het verbouwen van het huis C 15, in de Rijnstraat.

Dinsdag, 22 Dec.

Arnhem, te 10 uren, door den architect D. Geysbeek Molenaar, in het Centraalgebouw: het bouwen van een heerenhuis aan den Apeldoornscheweg, aldaar. Teekeningen liggen in het Centraalgebouw.

's-Hage, te 11 uren, door het ministerie van marine: de levering van verschillende benoodigdheden, ten behoeve van het korps mariniers, in 7 perceelen.

Leeuwarden, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een peilput met toezichtshuis, terp en gebouwtje, voor eene zelfregistreerende peilschaal, te Hindelopen. Inl. bij den hoofdingenieur, te Groningen, bij den ingenieur, te Leeuwarden en bij den opzichter Oldens, te Sneek. Raming ƒ 9800.

Kampen, te 1 uur, ten raadhuize: de levering van ijzeren en koperen fittings enz., ten behoeve der gemeentegasfabriek. Inl. aan het kantoor der gasfabriek.

Zuiddorpe (Zeel.), te 3 uren, door het R.-K. kerkbestuur, bij F. Verdurmen: het bouwen van eene kerk met toren, met bijlevering der materialen. Inl. bij den architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda.

Rotterdam, in het Timmerhuis: de levering van:
1o. getrokken en vlakke Waalklinkers, Waalbouwsgrauw, Utrechtsche straatklinkers, IJsel-straatplavei en beste harde IJsel-ondersteen, Escaussjeschsteenen trottoirbanden, Luiksche kluitkalk, Grieskolen, poederkolen, Ben-Ahinkolen, steenslag van natuurlijke steen, gref grint, grintzand, eiken-, grenen-, dennen- en vuren timmerhout, gegoten-ijzeren straatsyphons en straatbeurtbanden, staaf-, band en plaatijzer;
2o. tegels, dakpannen, kannenbuizen, pleister, tras, portland-cement, touwwerk, hennep, smuit van vlas, zink, lood, looden buizen, kranen, spijkers, ijzerwaren, bruggenementen, staal, enz. enz.

Nijmegen, door den burgemeester: de levering van straatklinkers, keien, Niedermendiger trottoirbanden, brandstoffen; het onderhoud der gemeentepompen, en het verrichten van verf- en witwerken.

Woensdag, 23 Dec.

Katendrecht, te 10 uren, in het koffiehuis van A. Oosthoek: het bouwen van 20 werkmanswoningen te Charlois, aan de Vlaardingsweg. Inl. bij den architect W. C. Coppijn. Aanw. 21 Dec., te 10 uren.

Gorichem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verrichten van verbeteringen aan ondergeschikt belang aan de batterijen onder Brakel en Poederooien. Raming ƒ 4580. Bilj. inzenden 22 Dec., voor 3 uren, op het bureau der genie.

s-Hage, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het aanbrengen van eene beteugeling tusschen de Vischplaat en de Ruigenplaat en het verrichten van werken tot voorziening van laatstgenoemde plaat, aan den rechteroever van de Amer, onder de gemeenten Made-en-Drimmelen en Hoeje-en-Lage-Zwaluwe, tusschen de kilometervaaien 62 en 65. Inl. aan het bureau der werken voor de verlegging van den Maasmond, Hintlamerstraat 64, 's-Bosch. Raming ƒ 118,400;
2o. het aanleggen van een stroombeluidende dam tusschen het Moken Holleken en de Vischplaat, aan den rechteroever van de Amer, onder de gemeente Made-en-Drimmelen, tusschen de kilometervaaien 60 en 62. Inl. aan bovengenoemd bureau. Raming ƒ 142,200.

Amsterdam, te 11 uren, aan 's Rijks werf: de levering van 50,000 KG. Noordschen hennep, in 5 kavelingen, elk van 10,000 KG.

Holten, te 11 uren, door G. Beukelaar, bij J. Veldhuis: het bouwen van een nieuw boerenhuis. Aanw. te 10 uren.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: de levering van bureaubehoeften voor de onderscheiden bureau's voor den aanleg der Staatsspoorwegen, ged. '86.

Zwolle, te 12 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Rijkskanaal het Meppelerdiep met de Rijkssluizen te Zwartsluis, met bijbehoorende werken, in Overijsel. Inl. bij den ingenieur Lahrijn, te Zwolle en bij de opzichters Dijk, te Meppel en Weenink, te Zwartsluis. Raming ƒ 7825 per jaar.

Donderdag, 24 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. bestuur: het onderhoud van de werken van het Krabbersgat, behoorende tot de havenwerken in Noordholland. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Hoogenboom, te Hoorn. Raming ƒ 5300.

Haarlem, te 11 uren, door het prov. bestuur: het driejarig onderhoud van den grintweg van de brug aan het einde van de Breedaan, nabij den Ruigenhijk, naar Uitgeest, uitmakende een gedeelte van den grooten weg der 2e klasse van Alkmaar naar Hoorn, ged. '86, '87 en '88. Inl. bij den ingenieur van den provincialen waterstaat, te Haarlem.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz.:
1o. de levering van steenkolen ten behoeve van den stoomwatermolen te Schellinkwoude. Aanw. 17 Dec.;
2o. het maken van een stel houten binnenvluchtdeuren met tobleuren, voor de uitwateringsluis der Oranjesluizen te Schellinkwoude, het maken van een sleephelling op den binnenboezem van den afsluitdijk, aldaar en het maken van 2 houten kappen tot dekking van de ijzeren binnenvluchtdeuren, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 6370.

Amsterdam, te 12 uren, door den pros. inspecteur der directe belastingen, aan zijn bureau:
1o. het onderhouden en herstellen van het administratiegebouw der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, aan de Drift, te Utrecht, van 1 Jan. '86—31 Maart '89. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage en bij den hoofdopzichter D. Fokkens, te Zwolle;
2o. het onderhouden en herstellen van het Rijksmagazijngebouw te Amsterdam, van 1 Jan. '86—31 Maart '89. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district en bij den hoofdopzichter G. D. Wijndels de Jongh, te Amsterdam.

Groningen, te 12½ uren, door burg. en weth.: het onderhouden van verschillende gemeentewegen en voetpaden ged. '86.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het leggen en ingraven van 3 telegraafkabels onder den grond, te Groningen en het verrichten van eenige daarmee in-verband-staande werkzaamheden. Inl. bij den inspecteur-chef van het technisch beheer, te 's-Hage en bij den ijkinspecteur, te Groningen. Raming ƒ 700.

Wittmarsum, te 2 uren, door het gemeentebestuur van Wonseradeel: de levering van 1250 stère rivieegrint.

Helder, te 2 uren, ten raadhuize:
1o. het onderhoud der gemeentegebouwen, bruggen, rieten enz., ged. '86;
2o. de levering van steenkolen voor de gemeente-inrichtingen, ged. '86.

Arnhem, te 2 uren, door den directeur der gemeentegasfabriek:
1o. de levering van magnesiagesteenen in 15 perceelen (waarvoor 390,000 KG. kluitkalk), benoodigd ged. het dienstjaar '86;
2o. het lossen en vervoeren van Duitsche en Engelsche gaskolen, alsmede van kluitkalk, ged. het dienstjaar '86;
3o. het onderhoud der fabrieksgebouwen, ged. het jaar '86.
Aanw. van het onderhoud 21 Dec., van 10—11 uren.

Kilder, (bij Zeddam), te 2½ uren, door den aannemer Hilbers, in het koffiehuis van Welling: al het verfwerk der R.-K. kerk en pastorie, aldaar. Inl. en aanw. dagelijks.

Vrijdag, 25 Dec.

Kornjum, bij den architect F. Brouwer: het bouwen van eene stelphuizing enz. op de boerenplaats «Berghuizen", onder Oosternijkerk. Bestek ligt in het logement Fries, te Dokkum. Aanw. 21 Dec., te 12 uren.

Maandag, 28 Dec.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren en stellen van eene ijzeren afrastering aan de Weststraat. Aanw. 24 Dec., te 10 uren;
2o. het driejarig onderhoud van de schoolgebouwen enz., in 4 perceelen. Aanw. 22 Dec., te 10 uren;
3o. het onderhoud van eenige gemeentewerken ged. '86. Aanw. 23 Dec., te 10 uren;
4o. het onderhoud van plantsoenen en beplantingen der gemeente ged. '86. Aanw. 23 Dec., te 10 uren.
Teekeningen liggen ter inzage aan de bureau's der Publieke werken.

Rijsen, te 12 uren, door den architect J. C. Meijer, in het Hôtel van K. L. Koenderink: het bouwen van een heerenhuis. Inl. bij genoemden architect, te Goor.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, hijschkraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de

Stadsrietlanden, Ind. in de directiekost, op het terrein in de Stadsrietlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

Arnhem, te 1 uur, ten kantore van de Gemeentereiniging: de levering van magazijngoederen ged. het dienstjaar '86.

Beutiehem, te 2½ uren, bij Wolsink: het bouwen van eene boek- en steendrukkerij met annexe bovenwoning, voor C. Misset, alhaar. Aanw. 24 Dec., te 2½ uren.

Deurne, te 4 uren, door burg. en weth. van Deurne-en-Liesel: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning op het gehucht Neerkant, met de levering der benoodigde schoolmeubelen, in 2 perceelen. Ind. bij den architect M. Dreesen, te Helmond. Aanw. te 11 uren.

Dinsdag, 29 Dec.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een rijpbeslag, ter beveiliging tegen afslag van de met zoden gedekte buitenhelooen van de Diezedijken, tusschen de lektonsters 32 en 41, te Engelen, Noordbrabant. Ind. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den ingenieur Kuurman, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Aanw. 22 Dec. Raming ƒ 1200.

Gorichem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verrichten van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het werk op den spoorweg bij den Dolfsjak en het fort aan de Nieuwesteeg. Raming ƒ 45,000. Aanw. 22 Dec., te 10 uren. Bilj. inzenden 28 Dec., voor 2 uren, op het bureau der genie.

Hillegom, te 11 uren, door den mr. timmerman C. Q. Rommerswaal, in café Flora: het afbreken van woonhuizen, te Hillegom, achter de Hofjes", en het bouwen van 2 nieuwe woonhuizen.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het verrichten van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort Uitermeer. Aanw. 21 Dec., te 2 uren. Raming ƒ 31,500. Biljetten inzenden 28 Dec., voor 3 uren, op het bureau der genie.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:

1o. het verzwaren van een gedeelte zeedijk, lang 620 M., en gedeeltelijk herleggen der daarop aanwezige steenbeeling, nabij Termunterzijl.

2o. het verzwaren en verhoogen van 2 panden domeindijk, ten noordwesten Otterdum, samen ter lengte van 640 M.

Ind. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat, beiden te Groningen en bij den opzichter H. Hamas, te Dolfsjil.

Eekst, te 12 uren, door burg. en weth. van Anloo: het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning te Eekst en het maken van ameublement met hijlevering der materialen. Ind. bij den opzichter H. Luingo, te Vries. Aanw. 24 Dec., te 11 uren.

Middelburg, te 11½ uren, door burg. en weth.:

1o. het verrichten van alle loodgieters- en leidekkers-werken aan en in de gemeentegebouwen, alsmede het onderhoud van alle publieke pompen, ged. '86, '87 en '88;

2o. de levering van de ged. '86 voor de gemeentetimmerwerkplaats benoodigde bouwstoffen, als: *a.* plaatzand, *b.* houtwaren, *c.* verfstoffen, *d.* kalk, tras en cement.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep in Drente. Ind. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 2196 per jaar.

Woensdag, 30 Dec.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:

1o. het stellen van brandkranen op de binnenplaatsen en open terreinen van eenige landsgebouwen, te 's-Hage en het aanbrengen van waterleidingen voor die brandkranen. Raming ƒ 2428;

2o. het onderhoud en het herstel van de landsgebouwen, te 's-Hage, ged. '86. Raming ƒ 36,000.

Ind. voor beiden bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van verschillende houtwaren en materialen, ten behoeve der gemeente ged. '86.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize:

1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de schoolgebouwen, schoolmeubelen en onderwijzerswoningen;

2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan verschillende gemeentegebouwen en meubelen;

3o. het schoonmaken en witten van verschillende gemeentegebouwen;

4o. het onderhoud der openbare pompen;

5o. de levering van 50,000 Friesche bakklinker 1e soort en 70,000 Friesche gele machinale bakklinker;

6o. de levering van zand.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van eenige werken aan het departement van justitie, te 's-Hage van 1 Jan. '86—31 Dec. '87. Ind. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 24 Dec., te 9 uren. Raming ƒ 4385.

Donderdag, 31 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:

1o. het leveren en verwerken van stortsteen, ten behoeve van het Noordzeekanaal. Ind. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 3000;

2o. het begraven van den noorder- en den zuider-kanaaldijk, strekkende van den afgesneden Assendelverweg tot het bestaande pontveer te Buitenhuizen, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Ind. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Aanw. 24 Dec. Raming ƒ 4295.

Heerenveen, bij H. K. Otter: het bouwen van eene boerenstelphuizing te Nieuweschoot. Ind. bij den architect I. Brouwer, te Heerenveen.

Zaterdag, 2 Jan. 1886.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkspostgebouw te Vlaardingen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der besteding tot 31 Dec. '88. Ind. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. 24 Dec., te 11 uren. Raming ƒ 1800.

Maandag, 4 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:

1o. Bestek no. 82, de levering van wagenremmen, rolwagens en ijzerwerk voor laadsleuren;

2o. Bestek no. 84, garnituur voor rijtuigen;

alles voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

Nijmegen, door de commissie voor het Hubbelbijn aan de leden der commissie voor den uitleg der stad: het maken van eene deels ijzeren, deels stevenen overbrugging van den Voerweg, alhaar. Ind. bij den gemeentearchitect

Dinsdag, 5 Jan.

Warmenhuizen, te 12 uren, door burg. en weth.: de aan- en verbouw van de bestaande openbare school, alhaar. Ind. bij den architect Du Croix, te Alkmaar. Aanw. 30 Dec., te 11½ uren.

Vrijdag, 8 Jan.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafgebouw te Nieuwediep, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '89. Ind. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 4 Jan., te 2 uren. Raming ƒ 850.

Dinsdag, 12 Jan.

Utrecht, door de directie der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van ijzerwerk, en het doen van aanhoorig werk tot versterking van den bovenbouw der vaste gedeelten van de brug over de Gouwe, bij Gouda. Aanw. 30 Dec., te 11 uren.

Woensdag, 13 Jan.

Harlingen, te 11 uren, door het dijksbestuur van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden: het aanleggen van eene steenbeeling, over eene lengte van 87,6 M. en het daarneven verzwaren van den zeedijk, terzelfder lengte tusschen Harlingen en Sorig, steen 18 à 17. Ind. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Ahuenum. Aanw. 4 Jan., te 2 uren.

Harlingen, te 12 uren, ter secretarie van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks: het uitbaggeren van 100 M. dijksvaart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het inrichten van den weg langs het verbindingskanaal tusschen de Heerenveen en het Voorplein van het station Groningen tot toegangsweg naar dit station, ten behoeve van den spoorweg Groningen—Delfzijl. Ind. bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 5 en 6 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 20,700.

Donderdag 14 Jan.

Apeldoorn, te 2 uren, door de koninklijke bezaalspoorweg-maatschappij: het maken van eene poort of doorgang in den spoorweg over den straatweg van Deventer naar Zwolle, te Deventer. Aanw. Donderdag 7 Jan. te 2 uren. Begroting ƒ 13100.

Woensdag, 20 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leggen van sporen en wissels, met de levering van ballast, en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen op het station Enkhuizen (lijn Zaanstreek—Enkhuizen). Ind bij den eerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 12 en 13 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 228,715.

Op later te bepalen datum.

Assen, door directeuren der Noordwillemskanaal-maatschappij: de levering van grenen- en vuren houtwaren in '86. Ind. bij den opzichter Bollée, aan sluis III, onder Vries.

AFLOOP VAN AANBESTEDINGEN.

Bussum, 10 Dec.: het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning, onder beheer van den architect J. F. Evers; ingekomen 38 biljetten waarvan de minste inschr. was J. Bijlard, te Hilversum, voor ƒ 24,160.

Leeuwarden, 11 Dec.: 1o. het maken van een steenen opschreephoofd te Oostmahorn prov. Friesland; ingek. 5 bilj. als:

J. Bakker,	te Kollum,	ƒ 34,860
J. R. Boom,	» Staveren,	» 34,790
Keuning,	» Ternaard,	» 31,565
H. L. Cusveller,	» Staveren,	» 31,624
C. Bakker,	» Kollum,	» 30,483
Raming		» 32,184

2o. het driejarig onderhoud der havenwerken in Friesland, in drie perceelen:

a. 1e perc., havenwerken te Harlingen; ingek. 5 bilj., als:

Posthuma,	te Harlingen,	ƒ 18,400
Gebr. V. d. Meer,	» idem	» 18,200
F. J. Schaafsma,	» idem	» 16,746
Huyskes,	» Hedel,	» 15,762
D. Volker,	» Dordrecht,	» 15,760
Raming		» 19,000

b. 2e perc., havenwerken te Makkum; ingek. 7 bilj., als:

H. L. Cusveller,	te Staveren,	ƒ 1284
J. A. Schrale,	» Warns,	» 1170
G. C. Bakker,	» Staveren,	» 1162
C. J. de Boer,	» idem	» 1124
R. H. de Boer,	» idem	» 1066
J. R. Boom,	» idem	» 1057
J. M. de Jong,	» idem	» 989
Raming		» 1410

c. 3e perceel, havenwerken te Lemmer en Takozijl; ingekomen 1 biljet, van C. M. Dijkstra, te Kornwerd, voor ƒ 1374
Raming » 1425
Alles per jaar.

's-Bosch, 11 Dec.: het driejarig onderhoud der werken van het kanaal de Dieze; minste inschr. was A. de Kort, te Baardwijk, voor ƒ 10,428 per jaar.
Raming » 11,800

Zwolle, 11 Dec.: 1o. het bouwen van eene schutsluis op de Dedemsvaart, ter vervanging van de bestaande schutsluis no. 7, met daarbijbehoorende werken; ingek. 12 bilj., als:

D. Brains, Zwolle,	ƒ 34,512
L. v. Nispen, idem	» 30,164
J. Otten, Meppel,	» 29,794
F. Aberson, Steenwijk,	» 29,653
C. Eckhardt, Almelo,	» 29,475
T. v. Raalen, Nieuweschans,	» 29,240
M. G. Brouwer, Stiens,	» 28,900
J. N. Kruizinga, Groningen,	» 28,880
R. Huse en A. J. de Bie, Assen,	ƒ 28,627
A. Blocks, Zwolle,	» 28,190
J. Linze, Stadskanaal,	» 28,160
H. v. Dijk en J. W. de Vries, Delfzijl,	» 27,924

2o. het leveren van twee paar ijzeren deuren, een ijzeren ophaalbrug en eenige andere ijzerwerken, ten behoeve van de nieuw te bouwen schutsluis no. 7 op de Dedemsvaart; ingek. 10 bilj., als:

Th. Rooijakkers & Zonen, Helmond,		ƒ 3250
Maatschappij De IJsel, Kampen,		» 3231
R. Huese, Assen,		» 3223
S. Groenier, Stadskanaal,		» 3200
G. J. Weigelewij & Co., Zwolle,		» 3030
De Jongh & Co., Ondewater,		» 2968
J. Abersen, Olst,		» 2900
A. E. Stijkel, Appingedam,		» 2899
G. B. Meijer, Stadsmuseekanaal,		» 2744
Scharpman en Behnich, Zwolle,		» 2618

3o. het onderhouden van de aardo- en verdiepingswerken der Dedemsvaart en hare zijtakken, over '86, in drie perceelen:

1e perc. ingek. 4 bilj., als:		
K. A. Hakkert,	te Averesst,	ƒ 1863
F. Aberson,	» Steenwijk,	» 1814
B. v. d. Linden,	» Averesst,	» 1658
W. Bosman,	» Nieuwleusen,	» 1654
2e perc. ingekomen 3 bilj., als:		
B. v. d. Linden,	te Averesst,	ƒ 1180
G. Haverkort,	» idem	» 1114
W. Haverkort,	» idem	» 1109
3e perc. ingek. 4 bilj., als:		
K. A. Hakkert,	te Averesst,	ƒ 1680
H. H. Haverkort,	» Ambt-Hardenberg,	» 1743
B. v. d. Linden,	» Averesst,	» 1717
W. Haverkort,	» idem	» 1717

4o. het verrichten van herstellingen, vernieuwingen, verf- en toerwerk, aan de kunstwerken, gebouwen enz. der Dedemsvaart en hare zijtakken, ged. '86, in drie perceelen:

1e perc. ingekomen 6 bilj., als:		
F. Aberson,	te Steenwijk,	ƒ 1518
J. v. Aller,	» Hasselt,	» 1444.44
J. Nuis,	» Averesst,	» 1429
J. Wesner,	» Hasselt	» 1410
H. Snijders,	» Averesst,	» 1297
H. T. Naarding,	» idem	» 1183.10
2e perc. ingek. 4 bilj., als:		
J. Wesner,	te Hasselt,	ƒ 900
J. Nuis,	» Averesst,	» 813
H. Snijders,	» idem	» 664
H. T. Naarding,	» idem	» 654.84
3e perc. ingek. 2 bilj., als:		
J. Nuis,	te Averesst,	ƒ 1363
H. Naarding	» idem	» 1285.14
Raming voor de sluis		ƒ 31,000
het ijzerwerk		» 3,700
aardewerk 1e perc.		» 1,885
2e »		» 1,230
3e »		» 1,855
kunstwerken 1e perc.		» 1,370
2e »		» 1,005
3e »		» 1,417

Arnhem, 11 Dec.: het vervangen van een vak grint- en steenslagbaan op- en het maken van goten enz. langs 's Rijks-grooten weg van Westervoort naar de Pruisische grens bij Zevenaar; ingek. 10 bilj., als:

J. H. Heijinck,	te Pannerden,	ƒ 837
J. Wijers,	» Zevenaar,	» 800
J. v. Harpen,	» Wijk-bij-Duurstede,	» 778
G. J. Jaarsveld,	» Silvolde,	» 776.66
W. H. de Haan,	» Elden,	» 776
G. H. A. Elbers,	» Arnhem,	» 739
A. Ross,	» Zevenaar,	» 732
D. W. Bloem,	» Weurt,	» 729
H. Lamers,	» Laag-Elten,	» 719
H. Jansen,	» Dieden,	» 645

2 inschrijvingsbilj. zijn van onwaarde verklaard.

Amsterdam, 11 Dec.: het bouwen van eene bierbrouwerij met bijbehoorende werken, op de terreinen aan de Weesperzijde, gemeente Nieuweramstel, voor de Deli-bierbrouwerij, naar de plans van de architecten Meijer en Langhout; ingek. 13 bilj., als:

L. C. Schaade,	ƒ 251,000
Staal en Haalmeijer,	» 249,900
De Zwaan Jr. en Koper,	» 245,000
M. Deutekom,	» 242,000
B. v. Buuren,	» 236,400
D. Verbeek & Zn.,	» 236,000
Van Dorteilen,	» 231,800
D. Heijink, Oosterink en Schut,	» 231,000
Schoonenburg en Maks,	» 229,800
G. Boon,	» 228,819
De Haan en Cerlijn,	» 219,680
D. Zuiderbaek,	» 212,000
Cruijff en Schouten,	» 209,976

Groningen, 11 Dec.: het onderhouden der beweringen tusschen de Hunsingoosbus te Zoutkamp en den Nittershoek in Friesland, c. a. ged. '86; ingekomen 8 bilj., als:

A. J. Benninga,	te Bedum,	ƒ 10,000
J. Post,	» Stedum,	» 9,990
T. Bos,	» Bedum,	» 9,790
H. de Hersler,	» Groningen,	» 9,737
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 9,320
A. Woldringh,	» Zoutkamp,	» 9,453
H. de Wind,	» idem	» 9,446
W. de Vries,	» Garnwerd,	» 9,170
Raming		» 9,610

's-Hage, 14 Dec.: het onderhouden der haven van Middelharnis; ingek. 8 bilj., als: per jaar

J. Lagendijk Jr., Nieuwhelvoet,	ƒ 12,250
W. Schadeleer, Goeree,	» 11,812
C. de Groot, Sliedrecht,	» 11,779
P. Verbruggen, Waddinkseem,	» 11,400
B. de Waard, Nieuwendoorn,	» 11,390
C. Bos, Az., Dordrecht,	» 10,980
A. v. d. Tak, Goeree,	» 10,850
C. Roskam Jz., Sliedrecht,	» 10,460

2o. het onderhouden der haven van Stellendam; ingek. 9 bilj., als: per jaar

L. J. v. d. Steenhoven, Dordrecht,	ƒ 12,512
B. de Groot, Sliedrecht	» 7,148
W. Schadeleer, Goeree,	» 6,666
J. Lagendijk Jr., Nieuwhelvoet,	» 6,610
P. Verbruggen, Waddinkseem,	» 6,300
A. v. d. Tak, Goeree,	» 6,200
B. de Waard, Nieuwendoorn,	» 5,890
T. Volker, Dordrecht,	» 5,100
C. Bos Az., idem	» 4,980

Groningen, 14 Dec.: 1o. het ged. '86 onderhouden van 9 schoolgebouwen; minste inschr. was J. J. Toesman, te Groningen, voor ƒ 3478.

2o. het ged. '86 onderhouden van 11 schoolgebouwen; minste inschr. was H. J. Walker, te Groningen, voor ƒ 3324;

3o. het ged. '86 onderhouden van 11 schoolgebouwen; minste inschr. was Ph. Beindriks, te Groningen, voor ƒ 3147.

4o. het onderhouden en vernieuwen der bestratingen binnen de gemeente ged. '85; minste inschr. was J. J. Toesman, te Groningen, voor ƒ 6679;

5o. het verrichten der ten dienste van de gemeentewerken vereischte voerwerken ged. '86; minste inschr. was J. Mindé, voor 4 percent beneden tarief.

Dordrecht, 14 Dec.: van de verschillende leveringen aan de gemeente is gegund:

dennenhout, W. Ulle, Zaandam,	ƒ 799.75
grenenhout, W. en M. v. d. Weg, Dordrecht,	» 168
eikenhout, Van Dorsser & Co., idem	» 792
gecreosoteerd dennenhout, M. en A. M. v. d. Kluet, idem	» 540
iepenhout, M. J. v. Eyck, idem	» 424.50
gegoten-ijzeren straatsyphons, Schretlen & Co., Leiden, ƒ 12.09 per stuk,	
handsteenen trottoirbanden, Voituron, Jadot & Co., te Huy, rechte ƒ 2.25, gebogen ƒ 2.43 per M.	

Steenwijkerwold, 14 Dec.: het verbouwen van 4 scholen:

perc. 1, timmer- en metselwerken; minste inschrijvers: Jacq. de Boer, te Steenwijk,

school te Steenwijkerwold,	ƒ 3128
» » Eesveen,	» 2530

C. v. d. Plas, Steenwijk,

school te Ouna,	ƒ 1454
» » Kallenkote,	» 1549

perceel 2, verfwerken; minste inschrijvers:

R. Beijer, Meppel, school te Steenwijkerwold, ƒ 379

F. Slager, Steenwijk, school te Ouna, ƒ 132, te Kallenkote ƒ 117 en te Eesveen ƒ 180.

Breda, 14 Dec.: het onderhoud der gemeentewerken gedurende '86; ingek. 2 bilj., als:

G. J. v. Ghildeek, 1⅜ beneden %
G. H. Mookenbergh, 1³⁵/₁₀₀ » » »

Rotterdam, 15 Dec.: de levering aan de gemeente van 8075 schroefbouten met moeren; ingekomen 13 bilj., als: alles per 100 K.G.

Gebr. Pellisier, Rotterdam,	ƒ 22.00
V. Rietschoten & Houwens, Rotterdam,	ƒ 21.12, ƒ 19.56, ƒ 18.42, ƒ 17.75, ƒ 16.96, ƒ 16.28, ƒ 16.09, ƒ 15.84, ƒ 15.58,
E. Dervaux, Vieux-Condé,	ƒ 18.62, ƒ 17.19, ƒ 16.71,
Dunk & Brederoo, Rotterdam,	ƒ 17.98, ƒ 17.95, ƒ 17.17, ƒ 17.15, ƒ 16.04, ƒ 16.02, ƒ 15.98, ƒ 14.85, ƒ 14.80,
L. Nagel & Co., Arnhem,	ƒ 17.40
H. S. Stokvis, Rotterdam,	» 15.96
H. R. Seisenschmidt, Plettenberg,	» 15.70
Evers & V. d. Weijden, Helmond,	» 15.69
I. P. G. Verweij, Utrecht	» 14.99
P. Kempen, Rotterdam,	ƒ 14.50, ƒ 14.50, ƒ 13.75, ƒ 13.75, ƒ 13.
Gebr. Doppler, Maastricht,	ƒ 14.60
L. E. Dupont, Amsterdam,	» 13.49
Hotz & Co., Rotterdam.	» 12.99
H. E. Oving Jr., idem,	» 11.25

Groningen, 15 Dec.: het onderhouden van onderscheidene wegen en kanalen in de provincie Groningen ged. '86, '87 en '88, in 17 perceelen en 5 afdeelingen.

In perceelen kwamen de volgende biljetten in:

perc. 4, weg Groningen—Stroobos,	H. Formsma, Grijpskerk,	ƒ 14,942
» 8, weg Peffert—Frieschepalen,	A. H. Teninga, Grootegast,	» 14,122
» 15, wegen in het Noordelijk Westerkwartier,	H. Formsma, Grijpskerk,	» 12,065
» 17, weg Bril—Frieschegrens,	A. H. Teninga, Grootegast,	» 9,074

Deze 4 perceelen maken tezamen uit de 1e afdeeling.

Op de 1e afdeeling ingek. 8 bilj., als:

R. J. Bijkstra,	te Kollum,	ƒ 62,000
A. Woldringh,	» Zoutkamp,	» 54,844
P. H. Dopheide,	» Groningen,	» 53,000
G. H. Vollmer,	» Bokkum,	» 52,590
H. v. Dijk,	» Delfzijl,	» 52,000
H. de Herder,	» Groningen,	» 52,000
J. N. Kruizinga,	» idem	» 51,890
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 50,840

Zeeds blijkt, is de inschrijving bij afzonderlijke perceelen lager.

Op de 2e afdeeling ingek. 10 bilj., als:

R. J. Bijkstra,	te Kollum,	ƒ 61,000
J. v. d. Berg,	» Uhum,	» 54,877
G. H. Vollmer,	» Bokkum,	» 53,849
K. Huisman,	» Onderdendam,	» 53,640
J. Zeldenrust,	» Warfum,	» 52,988
T. A. J. Crom,	» Groningen,	» 52,600
T. Bos,	» Bedum,	» 51,989
P. B. Harkema,	» Warfhuizen,	» 51,300
A. Benninga,	» Bedum,	» 51,163
J. Veldkamp,	» idem	» 50,400

Deze afdeeling bevat de 4 perceelen:

2e perc.	Onderdendam—Warfum,	
5e »	Groningen—Zoutkamp,	
14e »	Ranum—Noordpolder,	
16e »	Roodehaan—Houwerzijl.	

Op de 3e afdeeling ingek. 3 bilj., als:

G. C. M. Rottinghuis,	te Delfzijl,	ƒ 50,277
J. Veldkamp,	» Bedum,	» 46,960
A. Pastoor,	» idem	» 46,612

Deze afdeeling bevat de 4 perceelen:

perc. 1, weg	Onderdendam—Uithuizen,	
» 3, »	Middelstum—Loppersum,	
» 11, »	Appingedam—Loppersum,	
» 13, »	Kolshorn—Uithuizen.	

Op de 4e afdeeling ingek. 6 bilj., als:

G. C. M. Rottinghuis,	te Delfzijl,	ƒ 55,000
J. Hemmes,	» Farmsum,	» 52,779
J. N. Kruizinga,	» Groningen,	» 52,590
H. v. Dijk,	» Delfzijl,	» 51,924
H. Dik,	» Winschoten,	» 50,990
J. P. Hemmes,	» Finsterwolde,	» 50,925

Deze afdeeling bestaat uit 2 perceelen t. w.:

perc. 10, weg	Appingedam—Noordbroek,	
» 12, »	Appingedam—Oostwolderpolderzijl.	

Op de 5e afdeeling ingekomen 8 bilj., als:

H. v. Dijk,	te Delfzijl,	ƒ 65,924
H. Timmer,	» Bierta,	» 64,184
G. Brokens,	» Winschoten,	» 63,850
dezelfde,		» 63,650
P. H. Dopheide,	» Groningen,	» 63,300
R. Havinga,	» Winschoten,	» 62,800
H. J. Kruizinga,	» Bijlham,	» 62,480
H. Dik,	» Winschoten,	» 59,388

Deze afdeeling bestaat uit 3 perceelen t. w.:

6e perc. weg	Martenshoek—Winschoten,	
7e » »	Winschoten—Bourtange,	
9e » »	Bijlham—Nieuweschans.	

Begrootingssommen:

1e afdeeling	ƒ 52,110
2e »	» 51,885
3e »	» 47,340
4e »	» 52,836
5e »	» 64,731

Leiden, 17 Dec.: het afbreken van het perceel Haarlemmerstraat, hoek Rakkerssteeg no. 238, en het daarteplaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, onder beheer van den architect Jacobus van der Heyden; ingek. 7 bilj., als:

M. Kapteijn den Boumeester en Plaspoy,	ƒ 8300
R. Nieuwenhuizen,	» 8225
W. v. d. Drift,	» 7777
A. Verhoog,	» 7761
P. Gestman,	» 7760
Gebr. Couvée,	» 7350
M. N. Langenzaal,	» 6847

Amsterdam, 19 Dec.: het herstellen van de door brand veroorzaakte schade aan den oostelijksten der groote schreepsteigers in het afgesloten IJ aan den Westerdokdijk; minste inschr. was M. Deutekom, te Amsterdam, voor ƒ 26,400.

Utrecht, 15 Dec.: 1o. Bestek no. 98. de levering van stalen spoorstaven, stalen laschplaten en ijzeren hank- en schroefbouten voor de Staatsspoorwegen:

	perc. 1	perc. 2	perc. 3	perc. 4
Hotz en Co., Rotterdam,				ƒ 1422.84
Société Anonyme des Aciéres d'Angleur, Remory (Angleur bij Luik),	ƒ 24071	ƒ 24015	ƒ 4658	
Société John Cockerill, Seraing,	23351	23285	4490	
Société Anonyme des Boullonneries de La Croyère, La Croyère,				1319
Société Anonyme des Usines boullonneries et fonderie de La Louvière, La Louvière,				1394
Nicolas Nicaise, Marcinelle,				1660.70
Eisen- und Stahlwerk Hoesch, Dortmund,		23988	4653	
Société Anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe,				1238
Caramin & Co., Thy-le-Chateau,	24051	23985	4650	
Rheinische Stahlwerke, Meidrich-Ruhrort,	26130	24430	4710	
R. S. Stokvis & Zonen, Rotterdam,				1392.45

2o. Bestek no. 99, de levering van eiken wisselhout:

	perc. 1	perc. 2
J. Burnotte, Luik,	frs. 3159	frs. 3159
Hermann Rothhaupt, Ostheim,	3075	3075
B. H. Clercx, Bokstel,	2950	2950
Lambiotte Vigneron, Brussel,	2658.79	2629.21
J. Nahuis, Groenlo,	3193.86	3016.43
F. Clercx, Bokstel,	3519.17	3283.01

3o. Bestek no. 100, de levering van eiken dwarsliggers:

	perc. 1		perc. 2		perc. 3		perc. 4	
	eiken	inlandsch	eiken	inlandsch	eiken	inlandsch	eiken	inlandsch
F. Clercx, Bokstel,		frs. 5.95		frs. 5.96		frs. 5.95		frs. 5.95
B. H. Clercx, idem	frs. 5450		frs. 5450		frs. 5650		frs. 5650	
J. J. v. d. Eerde,					5.60		5.50	
Lambiotte Vigneron, Brussel,	5450		5450		5400		5400	
J. Nahuis, Groenlo,	4966	6300	4883	6300	4758	5885	4800	7075
W. Hoetger, Wesel,	5660		5660		5660		5660	6875
J. Burnotte, Luik,						5970		
J. B. Grosthuis, Denekamp,			ƒ 2.88		ƒ 2.85			

's-Hage, 16 Dec.: 1o. het doorsnijden van de Fielenwaard aan den linkeroever van de rivier de Maas, onder de gemeenten Alem en Driel; ingek. 10 bilj., als:

W. F. Wegers, Tilburg,	ƒ 257,700
T. Volker, Dordrecht en M. Vechoeven, Prinsenlage,	» 249,000
P. A. Bos, Gorichem,	» 248,400
A. L. v. Wijngaarden Hz., Sliedrecht,	» 239,700
A. Volker Mz., idem	» 230,600
G. A. v. Hattum, idem	» 219,700
A. G. Huyskes, Hedel	» 219,340
H. Th. Wiegerink, Groenlo en N. v. Haaren, Geertruidenberg,	» 213,800
W. P. de Vries, Rossum,	» 213,370
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 198,680

2o. de levering van ballaststeen voor de Rijksrivierwerken op de Maas, in twee perceelen:
perceel 1 ingekomen 4 bilj., als:

G. Smeets, Maeseyck,	ƒ 15,239
P. Op de Kamp, Roosteren,	» 15,099
H. Voets, Aldeneyck,	» 14,429
H. Pernot, Obbicht,	» 14,000

perceel 2 ingek. 7 bilj., als:

E. Jansen, Luik,	ƒ 10,200
H. Voets, Aldeneyck,	» 10,165
H. Pernot, Obbicht,	» 9,800
G. Smeets, Maeseyck,	» 9,380
E. Haffmans, Wel,	» 9,360
A. Geldens, 's-Bosch,	» 9,340
J. Hillen, Grave,	» 8,280

3o. het uitvoeren van voorzieningen aan de oevers der Nieuwe-Merwede onder de gemeenten Werkendam en Sliedrecht; ingek. 15 bilj., als:

D. v. d. Pias, Hardinxveld,	ƒ 15,275
L. Kalis Kz., Sliedrecht,	» 15,270
G. Straatman, Linne,	» 15,216
C. v. d. Meyden, Hardinxveld,	» 15,105
A. Boer Wz., Sliedrecht,	» 15,100
C. v. d. Pias, Hardinxveld,	» 15,042
A. Kraaijevold, Sliedrecht,	» 14,980
B. v. d. Heuvel, Werkendam,	» 14,616
G. de Jong, Gorichem,	» 14,325
T. Volker, Dordrecht,	» 14,300
G. Boendakker Ez., Sliedrecht,	» 14,220
R. de Waard, Nieuwendoorn,	» 13,900
T. de Groot, Giesendam,	ƒ 13,318
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 12,980
W. Volker, idem	» 12,620

4o. de uitvoering van baggerwerk tot onderhoud van de bodemsdiepte in de berghaven voor Rijkvaartuigen te Hoek-van-Holland.

	per M³
C. v. d. Pias, Hardinksveld,	ƒ 0.50
A. Volker Lz., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorichem,	» 0.38

5o. het maken van twee dwarskribben aan den rechter- en van drie dwarskribben aan den linkeroever van de Lek onder de gemeenten Wijk-bij-Duurstede en Beusichem; ingekomen 12 bilj., als:

R. A. v. d. Bergh, Pannerden,	ƒ 12,900
C. v. d. Pias, Hardinkveld,	» 12,437
J. v. Vinnen, Zaltbommel,	» 12,269
J. H. v. Rezewijk, Lobit,	» 11,880
A. Kraaijevold, Sliedrecht,	» 11,274
F. E. Terwindt, Pannerden,	» 11,133
A. S. de Vree, Maurik,	» 11,015
L. A. v. Haaften, Sliedrecht,	» 10,980
G. Spiering Cz., Gameren,	» 10,913
W. Baggerman, Nederhemert en C. v. Anrooy, Nieuwaal,	» 10,880
G. J. Mol, Kuilenburg,	» 10,673
H. v. Anrooy Jz., Zaltbommel,	» 10,452

6o. het maken van een gebouw voor dienstpersoneel en een magazijn te Vinnen, behoorende tot de werken voor den aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede; ingek. 16 bilj., als:

A. D. Lucas, Zevenbergen,	ƒ 24,800
C. v. Soest, Beverwijk,	» 24,450
K. J. Reijsch v. Dugteren, Utrecht,	» 24,214
J. Schouten, Vinnen,	» 23,999
W. A. Jansen Utrecht,	» 23,908
A. C. Vink, idem	» 23,790
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 23,789
J. L. de Jongh, Ameide,	» 21,473
P. v. d. Bouwen, 's-Hage,	» 21,219
A. P. P. Boef en G. Pelt J.Jz., Kralingen,	» 21,050
A. Michiel Jr., Aalburg,	» 22,700
D. Barneveld, Vroesvijk,	» 22,580
J. A. Dumolin, Vianen,	ƒ 22,383
C. M. Roozenburg, Naaldwijk,	» 22,264
A. de Neef, Briello,	» 20,388
W. v. Leeuwen, Hellevoetsluis,	» 19,965

3o. de levering van stalen spoorstaven met ijzeren eindverbindingen en van haakbouten, in twee perceelen:
perceel 1 ingek. 8 bilj., als:

Rheinische Stahlwerke, Meidrich,	ƒ 156,335
Bochumer Verein für Bergbau und Gusstahlfabrication, Bochum,	» 156,300
Achener Hütten Actien-Verein, Rothe Erde,	» 155,300
Gesellschaft für Stahl-Industrie, Bochum,	» 154,982.50
Phoenix, Actien-Gesellschaft für Bergbau und Hüttenbetrieb, Laar,	» 154,867
Société John Cockerill, Seraing,	» 154,200
Caramin & Co., Thy-le-Chateau,	» 154,152
Société Anonyme des acciéries d'Angleur, Remory,	» 150,152

perceel 2 ingek. 9 bilj., als:

Gerecke & Co., Amsterdam,	ƒ 5990
Friesl. Beijersmann, Hagen,	» 5686
Société Anonyme de la fabrique de boullons de la Manchisserie, Marcinelle,	» 5585.70
Gebr. Doppler, Maastricht,	» 4870
La société anonyme des usines boullonneries et fonderies de de La Louvière, La Louvière,	» 4614
R. S. Stokvis & Zn., Rotterdam,	» 4560
Hotz & Co., Rotterdam,	» 4460
Société Anonyme des forges et ateliers de Seneffe, Seneffe,	» 4240
La Société Anonyme des boullonneries de La Croyère, La Croyère,	» 4233

4o. het maken en leveren van 100 ijzeren lantaarnpalen, 50 armen en 150 koperen lantaarns; ingek. 11 bilj., als:

Ch. Rouy & Bienfait, Rotterdam,	ƒ 3533.00
Maatschappij Energieterij Prins van Oranje, 's-Hage,	» 3535.00
B. Mohrman & Co., Leeuwarden,	» 3280.00
Emile Henricot, Court St.-Etienne,	» 3106.50
L. J. Enthoven & Co., 's-Gravenhage,	» 2998.00
L. E. Buport, Amsterdam,	» 2998.00
C. J. Schuurmans, Hilversum,	» 2939.50
Lambert v. Wijk, 's-Gravenhage,	» 2924.00
Penn en Rasdam, Dordrecht,	» 2850.00
Regier Nerinkx Richter, Bergen op Zoom,	» 2820.00
Scharpman & Helmich, Zwolle,	» 2710.00

Assen, 16 Dec.: herbesteding van het vierjarig onderhoud van den provincialen weg van Assen over Rolde en Gieten naar de Hilte; ingek. 8 bilj., als:

H. Winters,	te Assen,	ƒ 22,759
H. de Vries,	» »	» 22,636
H. Jahrigh en H. Smalbrugge,	» »	» 22,400
J. W. de Vries en J. Elevld,	» Smilde,	» 22,230
R. Busse Jr.,	» Assen,	» 21,344
J. Linzel,	» Stadskanaal,	» 20,900
F. Alberson,	» Steenwijk,	» 20,850
H. v. Dijk, Delfzijl en J. de Vries,	» Smilde,	» 20,424

Boorn, 16 Dec.: het amoveeren van het oude en het bouwen van een nieuw Isr. schoolhuis, aan de Schoolsteeg; ingek. 12 bilj. als:

J. v. d. Berg Sr.,	ƒ 2841
K. Bakhoff,	» 2393
H. Vollewens,	» 2250
J. C. Visser,	» 2224
C. Woestenburg,	» 2185
P. Smit,	» 2140
J. Rustenburg,	» 2050
H. v. Doorn,	» 2010
D. Timmerman,	» 1992
P. J. Blauw,	» 1990
Pr. Kaper,	» 1946
J. Markus,	» 1855

Druten, 17 Dec.: het bouwen van een Lieflezgesticht met scholen en verder aanhooren, alhaar, onder beheer van den architect Leo Geyaerts te Tilburg; ingek. 10 bilj., als:

W. v. Rest,	te Tilburg,	ƒ 36,200
C. Mulders,	» Raamsdonkveer,	» 33,490
H. v. d. Meys,	» Bezoeien,	» 31,860
J. v. Hulten,	» Baardwijk,	» 31,850
H. Verstoyae,	» Oosterwijk,	» 31,627
F. Smulders,	» »	» 30,997
Th. Gustenhoven,	» Tilburg,	» 30,397
N. v. Wel,	» Waalwijk,	» 29,500
Gebr. Struyk,	» Oosterwijk,	» 28,988
A. Snijders,	» Druten,	» 26,961

gegund.

BIJVOEGSEL
VAN
DE OPMERKER
van ZATERDAG 26 DECEMBER 1885.

AANKONDIGINGEN VAN AANBESTEDINGEN.

Maandag, 28 Dec.

Driel (Geld.), te 10 uren, door E. Selman, bij A. van der Velde: het bouwen van een woon- en achterhuis.

Berger, te 11 uren, door S. en H. Boekbinder, bij Herm. Oostingh: 1o. de levering van alle bouwmaterialen, glas- en verfwerken voor twee te bouwen winkelbehuizingen;
2o. het timmerloon daarvan.

Hoogezand, te 11 uren, door Dr. R. W. Siemens, in het gemeentehuis: het afbreken eener behuizing aan de Knijpslaan, gem. Slochteren, en den wederopbouw daarvan op een open terrein te Hoogezand, zuidzijde Winschoterdiep.

IJselmunde, te 11½ uren, door het gemeentebestuur: het driejarig onderhoud der grintwegen.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. het leveren en stellen van eene ijzeren afrastering aan de Weststraat;
2o. het driejarig onderhoud van de schoolgebouwen enz., in 4 perceelen;
3o. het onderhoud van eenige gemeentewerken ged. '86;
4o. het onderhoud van plantsoenen en beplantingen der gemeente ged. '86.
Teekeningen liggen ter inzage aan de bureau's der Publieke werken.

Rijsen, te 12 uren, door den architect J. C. Meijer, in het Hôtel van K. L. Koenderink: het bouwen van een heerenhuis. Inl. bij genoemden architect, te Goor.

Amsterdam, te 12 uren, door burg. en weth.: het leveren, stellen, verven en gangbaar opleveren van windwerktuigen, hijschraantjes, kraan- en transportwagentjes, voor de algemeene slachtplaats in de Staduietlanden. Inl. in de directiekeet, op het terrein in de Staduietlanden, dagelijks, van 11—12 uren.

Arnhem, te 1 uur, ten kantore van de Gemeentevereeniging: de levering van magazijngoederen ged. het dienstjaar '86.

's-Hage, te 1 uur, door het gemeentebestuur:
1o. het leveren van bekapte straatkeien ged. '86;
2o. het leveren, leggen en herleggen van hardsteenen trottoirbanden ged. '86.

Deutichem, te 2½ uren, bij Wubink: het bouwen van eene boek- en steendrukkerij met annexe bovenwoning, voor C. Misset, alhaar.

Beurse, te 4 uren, door burg. en weth. van Beurse-en-Lissel: het bouwen van eene school en onderwijzerswoning op het gehucht Neerkant, met de levering der benoodigde schoolmeubelen, in 2 perceelen. Inl. bij den architect M. Deresen, te Helmond. Aanw. te 11 uren.

Arnhem, 's avonds 8 uren, in het koffiehuis de Poort van Cleve: het bouwen van een huis aan den Boulevard, voor rekening van C. Waltmann Jr. Bestek en teekening liggen in genoemd koffiehuis. Inl. bij A. Gielings, te Arnhem.

Dinsdag, 29 Dec.

Gorichem, te 10 uren, door den majoor eerstaanwezend-ingenieur, op het bureau der genie: het verrichten van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het werk op den spoorweg bij den Dadlijk en het fort aan de Nieuwesteeg. Raming ƒ 45,000. Bilj. inzenden 28 Dec., vóór 2 uren, op het bureau der genie.

's-Bosch, te 10½ uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het maken van een rijsbeslag, ter bereiliging tegen afslag van de met zoden gedekte buitenbeloopen van de Diezedijken, tusschen de hektometers 82 en 41, te Engelen, Noordbrabant. Inl. bij den hoofdingenieur in het 6e district en den ingenieur Keuremer, beiden te 's-Bosch en bij den opzichter Vroeg, te Crevecoeur. Raming ƒ 1200.

Hilligem, te 11 uren, door den mr. timmerman C. Q. Remmerswaal, in café Flora: het afbreken van woonhuizen, te Hilligem, achter ede Hoffes", en het bouwen van 2 nieuwe woonhuizen.

Naarden, te 11 uren, door den eerstaanwezend-ingenieur, in de kazerne Oud-Molen: het verrichten van verbeteringen van ondergeschikt belang aan het fort Uitermeer. Raming ƒ 31,200. Biljetten inzenden 28 Dec., vóór 3 uren, op het bureau der genie.

Amsterdam, te 11 uren, door den directeur en commandant der marine: het vernieuwen en stellen van eene gieren bekapping over de smederij op de roerwerf, met daarmee in-verband-staande werken. Bilj. inzenden ter griffie van de directie der marine, te Amsterdam.

Hilversum, te 12 uren, door het gemeentebestuur: het verrichten van eenige herstellingen en vernieuwingen aan-, benevens het onderhoud ged. '86 van de gemeentegebouwen, scholen en onderwijzerswoningen met aanhooren enz. Aanw. 28 Dec., te 10 uren, aanvangende bij de school aan de Schoolstraat.

Groningen, te 12 uren, door het prov. best.:
1o. het verzwaren van een gedeelte zeedijk, lang 620 M., en gedeeltelijk herleggen der daarop aanwezige steenglooiing, nabij Termunterzijl.
2o. het verzwaren en verhoogen van 2 panden domeindijk, ten noordwesten Oterdum, samen ter lengte van 600 M.
Inl. bij den hoofdingenieur en den ingenieur van den prov. waterstaat, beiden te Groningen en bij den opzichter B. Harms, te Delfzijl.

Rekst, te 12 uren, door burg. en weth. van Anloo: het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning te Rekst en het maken van ameublement, met bijlevering der materialen. Inl. bij den opzichter H. Luinge, te Vries.

Middelburg, te 1½ uren, door burg. en weth.:
1a. het verrichten van alle loodgieters- en leidekkerswerken aan- en in de gemeentegebouwen, alsmede het onderhoud van alle publieke pompen, ged. '86, '87 en '88;
2o. de levering van de ged. '86 voor de gemeentefabrikage benoodigde bouwstoffen, als: *a.* plaatzand, *b.* houtwaren, *c.* verfstoffen, *d.* kalk, tras en cement.

Assen, te 2 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.: het vierjarig onderhoud van het Meppelerdiep in Drente. Inl. bij den ingenieur Jolles, te Assen. Raming ƒ 2196 per jaar.

Woensdag, 30 Dec.

Arnhem, te 11½ uren, door burg. en weth.:
1o. het bouwen van eene desinfectieinrichting aan de Kadestraat;
2o. het bouwen van eene bewaarschool aan de Nijhoffstraat;
3o. het driejarig onderhoud van de gemeentegebouwen enz., in 4 perceelen.

Alblasserdam, te 12 uren, door voorzitter en heemraden van het waterschap de Nederwaard, in het gemeenlandshuis:
1o. het bjarig onderhoud der 8 hooge molens, sluizen en huizen met bijbehoorende werken van genoemd waterschap in het Elshout, en de schutsluis te Alblasserdam;
2o. idem van het gemeenlandshuis met schuur en gevolgen, de 6 bruggen over den lagen boezem, de peil- en baakloestellen aan de poldermolens en de slag- of nummerpalen van het waterschap;
3o. het leveren en onderhouden der molenwieken ged. 5 jaar.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: het onderhouden ged. '86 van eenige schoolgebouwen, met de daarbijbehoorende woningen en schoolmeubelen. Aanw. 28 Dec., te 10 uren.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.:
1o. het stellen van brandkranen op de hinnenplaatsen en open terreinen van eenige landsgebouwen, te 's-Hage en het aanbrengen van waterleidingen voor die brandkranen. Raming ƒ 2428;
2o. het onderhoud en het herstel van de landsgebouwen, te 's-Hage, ged. '86. Raming ƒ 36,000.
Inl. voor beiden bij den Rijksbouwmeester in het 2e district en den hoofdopzichter J. A. Weinberg, beiden te 's-Hage.

's-Hage, te 1 uur, door burg. en weth.: de levering van verschillende houtwaren en materialen, ten behoeve der gemeente ged. '86.

Leeuwarden, te 1 uur, ten gemeentehuize:
1o. het onderhouden van- en het doen van herstellingen aan de schoolgebouwen, schoolmeubelen en onderwijzerswoningen;
2o. het onderhouden van- en het doen van eenige herstellingen aan verschillende gemeentegebouwen en meubelen;
3o. het schoonmaken en witten van verschillende gemeentegebouwen;
4o. het onderhoud der openbare pompen;
5o. de levering van 50,000 Friesche bakklinker 1e soort en 70,000 Friesche gele machinale bakklinker;
6o. de levering van zand.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden van- en het verrichten van eenige werken aan het departement van justitie, te 's-Hage van 1 Jan. '86—31 Dec. '87. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Raming ƒ 4385.

Donderdag, 31 Dec.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterst. enz., aan het gebouw van het prov. best.:
1o. het leveren en verwerken van staetsteen, ten behoeve van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 3500;
2o. het begrinten van den noorder- en den zuider-kanaaldijk, strekkende van den afgesneden Assendelverweg tot het bestaande pontveer te Buitenhaizen, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam. Raming ƒ 4295.

Haarlem, te 11 uren, voor rekening der gemeente Tessel, aan het gebouw van het prov. bestuur: het driejarig onderhoud van de haven beroosten het Onderschild op Tessel, van 1 Jan. '86—31 Dec. '89. Inl bij den hoofdingenieur van den Rijkswaterstaat, te Haarlem, bij den ingenieur, te Alkmaar en bij den opzichter L. Koot, te Helder.

Haarlem, te 11 uren, door het ministerie van waterstaat enz., aan het gebouw van het prov. best.: het verrichten van eenige aardeen straatwerken te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Inl. bij den hoofdingenieur, te Haarlem en bij den ingenieur Blom, te Amsterdam.

Heereveen, bij H. K. Otter: het bouwen van eene boerenstelphuizing te Nieuweschoot. Inl. bij den architect I. Brouwer, te Heereveen.

Zaterdag, 2 Jan. 1886.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkspostgebouw te Vlaardingen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der bestedig tot 31 Dec. '88. Inl. bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, te 's-Hage en bij den opzichter J. Bartels, te Rotterdam. Raming ƒ 1990.

Sneek, te 1 uur, door het gemeentebestuur: het onderhoud van gebouwen, wallen, bruggen, bestrating en verdere gemeentewerken, ged. '86, in 12 perceelen.

Dordrecht, te 2 uren, door den architect H. W. Voth, in het koffiehuis Koophandel en Zeevaart: het afbreken eener houten werkloods en het opbouwen eener localiteit tot uitoefening der steenhouwerij met bovengelegen expositiezaal aan de Touwslagersvest 18.

Maandag, 4 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van koloniën:
1o. Bestek no. 82, de levering van wagenremises, rolwagens en ijzerwerk voor loodsdeuren;

2o. Bestek no. 84, garnituur voor rijtuigen;
alles voor den dienst der Staatsspoorwegen op Java.

Dordrecht, in het kofﬁehuis «Nieuw Pas-Buiten": de gedeeltelijke verbouwing van een huis, staande aan de Voorstraat bij de Pelserbrug, no. 371. Aanw. 28 Dec., te 2 uren.

Nijmegen, door de commissie voor het Hulpelijk aan de leden der commissie voor den uitleg der stad: het maken van eene deels ijzeren, deels stenen overbrugging van den Voerweg, aldaar. Inl. bij den gemeentearchitect.

Dinsdag, 8 Jan.

Warmenhuizen, te 12 uren, door burg. en weth.: de aan- en verbouw van de bestaande openbare school, aldaar. Inl. bij den architect Da Cruz, te Alkmaar. Aanw. 30 Dec., te 11½ uren.

Puttershoek, te 1½ uren, door L. van Driel Mz., in de herberg van A. Buurman: het afbreken eener arbeiderswoning aan het Schoutenend en het bouwen van een nieuw woonhuis, in 3 perceeltjes. Aanw. te 1o½ uren.

Vrijdag, 9 Jan.

's-Hage, te 1 uur, door het ministerie van waterstaat enz.: het onderhouden en herstellen van het Rijkstelegraafgebouw te Nieuwediep, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Maart '89. Inl. bij den rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Hage. Aanw. 4 Jan., te 2 uren. Raming ƒ 830.

Zaterdag, 9 Jan.

Cadzand, te 2 uren, door het bestuur der waterkeering van het calamiteuse waterschap Tienhonderd-en-Zwarte: het uitvoeren van werken tot herstelling van het hoofd no. 3 van genoemd waterschap door zinkwerk en steenbestorting. Aanw. 2 en 5 Jan., te 2 uren. Biljetten inzenden 8 Jan., bij den secretaris-ontvanger van genoemd bestuur.

Dinsdag, 22 Jan.

Utrecht, door de directie der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij: het leveren van ijzerwerk, en het doen van aanhoorig werk tot versterking van den houtenbouw der vaste gedeelten van de brug over de Gouwe, bij Gouda. Aanw. 30 Dec., te 11 uren.

Woensdag, 23 Jan.

Harlingen, te 11 uren, door het dijksbestuur van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks, in De Nederlanden: het aanleggen van eene steenglooiing, over eene lengte van 87,6 M. en het daarvoren verrwaren van den zeedijk, tezamelder lengte tusschen Harlingen en Surig, steen 18 à 17. Inl. bij den opzichter J. R. Posthuma, te Almenum. Aanw. 4 Jan., te 2 uren.

Harlingen, te 12 uren, ter secretarie van het waterschap Vijf-Deelen-Zeedijken-Buitendijks: het uithaggeren van 100 M. dijksvaart.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het inrichten van den weg langs het verbindingskanaal tusschen de Hevelbrug en het Voorplein van het station-Groningen tot toegangsweg naar dit station, ten behoeve van den spoorweg Groningen—Delfzijl. Inl. bij den oerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Amsterdam. Aanw. 5 en 6 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 20,700.

Donderdag 24 Jan.

Hoogeveen, te 12 uren, door den ontvanger der registratie en domeinen, in het hotel Thomas bij J. de Groot: het slechten van het ravelijn Gelderland-Holland, het dempen van de daarvoor gelegen opengebleven grachtaveelen en het aanbrgen van een weg tot verbinding van den buitensingel met den weg langs het Stadtjeskanaal te Koevorden. Aanw. 13 Jan., te 11 uren.

Apeldoorn, te 2 uren, door de koninklijke locaalspoorweg-maatschappij: het maken van eene poort of doorgang in den spoorweg over den straatweg van Deventer naar Zwolle, te Deventer. Aanw. Donderdag 7 Jan. te 2 uren. Begroting ƒ 13100.

Woensdag, 30 Jan.

's-Hage, te 12 uren, door het ministerie van waterstaat enz., ten dienste der Staatsspoorwegen: het leggen van sporen en wissels, met de levering van ballast, en het maken van gebouwen en verdere inrichtingen op het station Enkhuizen (lijn Zaanstreek—Enkhuizen). Inl bij den oerstaanwezend-ingenieur bij de Staatsspoorwegen, te Hoorn. Aanw. 12 en 13 Jan., te 11 uren. Raming ƒ 228,715.

Op later te bepalen datum,

Assen, door directeuren der Noordwillemskanaal-maatschappij: de levering van grenen- en vuren houtwaren in '86. Inl. bij den opzichter Bollée, aan sluis III, onder Vries.

AFLOOP
VAN
AANBESTEDINGEN.

Amsterdam, 11 Dec.: het bouwen van de bierbrouwerij met bijbehoorende werken, op de terreinen aan de Weesperzijde, gemeente Nieuwer-amstel, waarvan de uitslag in het vorige nummer werd medegedeeld, is gegund aan de laagste inschrijvers Cruijff en Schouten, te Amsterdam, voor ƒ 209,970. Naar men ons mededeelt, zijn de plans voor deze hierdoor niet ontworpen door de architecten Meijer en Langhout, maar door de architecten J. W. Meijer en G. W. Meijer.

's-Hage, 14 Dec.: 1o. het onderhoud van het Zoeterkikanaal met bijbehoorende werken en het Rijkssteomgemaal aan den Arkelschen dam; ingek. 7 bilj., als:

B. C. Korthuizer, Geertruidenberg,		ƒ 23,997
J. L. de Jongh, Ameide,		» 23,673
M. Daalen, Gorichem,		» 22,950
T. Swets Tz., Ameide,		» 22,900
Ph. Verbruggen, Waddinxveen,		» 22,868
M. A. Treffers, Gorichem,		» 22,819
G. de Hoog,	idem	» 21,880
Raming		» 24,380

2o. het driejarig onderhoud van de Mallegatsluis, de draaibrug bij het Rabat en bijbehoorende werken te Gouda; ingek. 10 bilj., als:

A. Koning Hz.,	te Gouda,	ƒ 4400
Ph. v. Rooijen,	» Waddinxveen,	» 3474
W. Bakhoven,	» Gouda,	» 4218
A. v. Krkem,	» idem	» 4200
C. P. W. Bossing,	» idem	» 4100
P. Vermeer,	» idem	» 4096
Ph. Verbruggen,	» Waddinxveen,	» 3984
J. de Jong Wz.,	» Gouda,	» 3850
H. J. Noderhorst,	» idem	» 3743
P. A. Burghout,	» idem	» 3740
Raming		» 4405

Groningen, 15 Dec.: het vertimmeren eener behuizing in de Folkingedwarsstraat en een in de Folkingestraat, beiden te Groningen, voor Mr. I. S. van Ronkel, onder beheer van den architect K. Hoekzema; ingek. 15 bilj., als:

D. Doeljes,	te Groningen,	ƒ 1087
F. Rolers.	» idem	» 1553
G. Meulink,	» idem	» 1524
J. W. Bakker,	» idem	» 1465
J. de Vries,	» idem	» 1485
D. S. Dijkstra,	» idem	» 1470
T. Y. Jelsma,	» idem	» 1383
D. Jansen,	» idem	» 1322
J. S. Visser,	» idem	» 1320
D. Dalmolen,	» idem	» 1298
H. J. Menge,	» idem	» 1297
D. Edzards,	» idem	» 1257
G. P. v. Erp,	» idem	» 1257
J. H. Muller,	» idem	» 1248
B. J. L. Walker,	» idem	» 1236
gegund.		

Roosendaal, 15 Dec.: het vernieuwen van een woonhuis en het bouwen van een stal; ingekomen 8 bilj., als:

A. Annee,		ƒ 2960
P. Stevens,		» 2870
P. Bruglemans,		» 2545
A. v. Rooij,		» 2520
J. v. Loon,		» 2485
C. Suijkerbuijk, te Zegge,		» 2437
L. Bol,		» 2400
M. v. Overveld,		» 2060
gegund.		

Tiel, 13 Dec.: het bouwen van een verdieping op een woonhuis; ingek. 6 bilj., als:

N. Wildeman,	te Tiel,	ƒ 4102
J. de Weijer,	» idem	» 3680
J. v. Boesburg Cz.,	» idem	» 3655
E. v. Zetten & Zn.,	» idem	» 3630
K. W. Valstar,	» idem	» 3594
R. Pitlo,	» idem	» 3546

Nieuw-Namen (bij Klinge), 14 Dec.: het vergroeten der bestaande gemeenteschool met de woning, en het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning, onder beheer van den architect J. H. Hannink; minste inschr. was P. J. Leenknecht, Nieuw-Namen, voor ƒ 8122.

Gouda, 16 Dec.: 1o. het onderhoud der straten ged. '86; ingekomen 3 bilj., als:

		per vierk. M.
W. Varkevisser,	te Nieuweramstel,	ƒ 0.15
D. Varkevisser,	» Overschie,	» 0.15
H. Lammers,	» Elten,	» 0.11

2o. het vernieuwen van het leiendak en de loodbedekking van de Korenbeurs; ingekomen 4 bilj., als:

H. v. Berkel,	te Gouda,	ƒ 239
J. Schools & Zn.,	» Rotterdam,	» 223.50
J. Huisman Jr.,	» idem	» 222
H. G. Rabouw,	» idem	» 222

Brielle, 16 Dec.: het vertimmeren van een huis in de Noordvest; ingek. 6 bilj., als:

J. Bont,	te Brielle,	ƒ 4987
J. Cohen,	» idem	» 4946
J. Veeneabos Pz.,	» idem	» 4848
J. Kortenhout,	» idem	» 4295
J. Tijtelijn,	» idem	» 4000
L. de Neef,	» idem	» 3843
Raming		» 4570

Finsterwold, 17 Dec.: het onderhoud der kerkelijke gebouwen; ingek. 7 bilj., als:

Blauw en Mulder, Finsterwold,		ƒ 1048
Gebr. Heinkens, Oostwold,		» 1030
Timmer, Finsterwold en Timmer, Beerta,		» 999
Lindeman en Bron,		» 964
Hulzing en Jonker, Finsterwold,		» 959,76
Lindeman en Brighout, idem		» 888
Van Tuin en Kleve, Ekamp,		» 830
gegund.		

Woerden, 17 Dec.: het gedeeltelijk afgraven van den grooten binnenwal, het dempen van eenige gedeelten binnengracht, het doorgraven van den buitenwal, het aurichten van een bassin tot zwemplaats en andere daarmee in verband-staande werken; minste inschr. was P. Sterk, te Benkelom, voor ƒ 2497.

Haarlem, 17 Dec.: 1o. het 3jarig onderhoud van de werken der Rijks-zeehaven te Nieuwediep; minste inschr. was C. Bos Azn., te Dordrecht, voor ƒ 21,400 per jaar. Raming ƒ 25,950.

2o. het driejarig onderhoud der Rijks-zee- en havenwerken op het eiland Urk; minste inschr. was C. F. Seidel, te Yolhuhore, voor ƒ 9205 per jaar. Raming ƒ 10,600.

3o. het bouwen van een lijkenhuis met schuur en stal te Medemblik; minste inschr. was E. Franse, aldaar, voor ƒ 5545.31. Raming ƒ 6209.

4o. het maken van een bloed- en badkamertje in- en het uitvoeren van eenige daarmee inverband-staande werken aan de desinfectieboda bij de ziekenbarak te Ijmuiden; minste inschr. was J. P. A. Nelissen, te Haarlem, voor ƒ 580. Raming ƒ 750.

Groningen, 17 Dec.: 1o. de levering van lood en zink; minste inschr. was J. van der Woude, aldaar, 16 % ben. tarief.

2o. de levering van grenen- en vurenhout; minste inschr. was J. J. Tingen, aldaar, 2 % ben. tarief.

3o. het verrichten van eenige verfwerken aan het raadhuis; minste inschr. was R. de Groot, aldaar, voor ƒ 343.

4o. het onderbouden der stukadoorwerken aan het raadhuis; minste inschr. was J. D. Dijkstra, aldaar, voor ƒ 243.

Nijmegen, 18 Dec.: de levering aan de commissie voor den uitleg der stad van: 100 gesmeed-ijzeren ommers, 46 gesmeed-ijzeren ramen en 48 gegoten-ijzeren middelregels; ingek. 6 bilj., als:

Wed. L. F. v. d. Waarden, te Nijmegen,		ƒ 905
H. Reghmans,	» idem	» 898
Salemink,	» idem	» 883.40
J. J. Hardeman,	» idem	» 879
Joh. Alberson,	» Obt.	» 797
H. Nas,	» Nijmegen,	» 625
gegund.		

2 biljetten, als te laat ingekomen, niet aangenomen.

's-Hage, 18 Dec.: het bouwen van 2 winkelhuizen in de Prinsenstraat, onder beheer van den architect H. W. A. Croiset van Uchelen; ingek. 10 bilj., als:

J. C. Mook,	te 's-Hage,	ƒ 21,000
C. Meijers,	» idem	» 18,487
A. C. Paardekooper,	» idem	» 18,250
A. K. Rutgers,	» idem	» 16,989
J. L. Werders Jr.,	» idem	» 15,950
Gebr. M. en J. Arnolds,	» idem	» 15,949
B. Nieuwenhuijzen,	» Lisse,	» 15,797
P. v. Bossum,	» 's-Hage,	» 15,500
P. C. Quist,	» idem	» 15,500
C. Wijbrans,	» idem	» 14,400

's-Hage, 18 Dec.: het vergroeten van de school in de Rembrandtstraat; ingekomen 7 bilj., als:

P. v. d. Loo,	te 's-Hage,	ƒ 18,416
P. C. Quist,	» idem	» 15,000
C. Wijbrans & Co.,	» idem	» 13,800
L. Tromp,	» idem	» 13,640
J. L. Werders,	» idem	» 12,565
A. C. Paardekooper,	» idem	» 12,000
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 11,49

Vlaardingen, 18 Dec.: het bouwen van een woonhuis aan de Hoofdlaan; ingek. 11 bilj., als:

H. Weeda Johm,	te Oud-Beierland,	ƒ 39,842
J. Kijne,	» Vlaardingen,	» 40,900
Gebr. v. d. Berg,	» idem	» 40,800
E. Blok,	» idem	» 38,800
A. de Neef,	» Brielle,	» 37,998
W. v. Leeuwen,	» Hellevoetsluis,	» 36,400
E. Bouman en K. v. d. Vlis,	» Vlaardingen,	» 35,236
J. C. Maassen,	» idem	» 34,594
B. v. d. Hoeven,	» idem	» 32,900
P. v. d. Bouwen,	» 's-Hage,	» 29,800
J. Breederveld,	» Vlaardingen,	» 29,000

Middelburg, 18 Dec.: 1o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Walcheren, met bijbehoorende werken; ingek. 5 bilj., als:

	per jaar
Th. Volker, Dordrecht,	ƒ 39,300
J. Verkuijl Quakkelaar, Vlissingen,	» 39,200
D. Bijl, idem	» 37,396
J. v. d. Hoek, Middelburg,	» 36,580
Th. Verbruggen, Waddinksveen,	» 35,600
Raming	» 37,480

2o. het driejarig onderhoud van het kanaal door Zuid-Beveland, met bijbehoorende werken; ingek. 8 bilj., als:

	per jaar
G. D. Bolier, Sliedrecht,	ƒ 27,900
L. v. Verre, Kruiningen,	» 26,666
J. de Jonge, Biezelinge,	» 25,900
C. Bos Az., Dordrecht,	» 24,905
L. Luijk, Hansweerd,	» 24,400
C. de Groot, Sliedrecht,	» 24,340
Ph. Verbruggen, Waddinksveen,	» 23,900
J. Bruggeman, Hansweerd,	» 23,690
Raming	» 23,790

3o. het driejarig onderhoud der Rijks-groote wegen in de prov. Zeeland, in 4 perceelen:

1e perc., weg op Walcheren; ingekomen 9 bilj., als:

	per jaar
J. Leijs, 's-Heer-Arendskerke,	ƒ 2900
D. Bijl, Vlissingen,	» 2548
C. F. v. Fraijenhoven, Nouzen,	» 2540
A. v. Male, Schoondijke,	» 2400
G. Bolier, Scherpenisse,	» 2328
J. B. v. Acke, Hansweerd,	» 2200
D. W. Bloem, Weert,	» 2200
J. v. d. Hoek, Middelburg,	» 2180
J. R. Ruijmakers, Wouw,	» 2165
Raming	» 2600

2e perc., weg op Zuid-Beveland; ingek. 12 bilj., als:

	per jaar
J. Leijs, 's-Heer-Arendskerke,	ƒ 10,000
A. v. Popering, Bruinisse,	» 8,950
A. v. Male, Schoondijke,	» 8,809
P. Dronkers, Kapelle,	» 8,749
J. J. Kooimans, Dordrecht,	» 8,458
C. Bolier Cz., Bruinisse,	» 8,379
J. B. v. Acke, Hansweerd,	» 8,268
D. W. Bloem, Weert,	» 8,250
D. Bolier Cz., Rilland-Bath,	» 8,195
J. R. Ragenakers, Wouw,	» 8,000
E. den Exter v. d. Brink, Krabbendijke,	» 7,900
A. Foudraine, Goes,	» 7,077
Raming	» 9,000

3e perc., weg op Tolen; ingek. 11 bilj., als:

	per jaar
A. v. Popering, Bruinisse,	ƒ 5220
J. B. v. Acke, Hansweerd,	» 5219
D. W. Bloem, Weert,	» 5200
J. J. Kooimans, Dordrecht,	» 5125
J. R. Ruijmakers, Wouw,	» 4799
D. Bolier Cz., Rilland-Bath,	» 4695
J. C. Muller, St.-Maartensdijk,	» 4316
C. D. Bolier, Scherpenisse,	» 4498
J. L. Gelok, Tolen,	» 4400
J. de Rijke Jr., Stavenisse,	» 4489
G. Bolier, Scherpenisse,	» 4417
Raming	» 5400

4e perc., weg door 't voormalig 4e district; ingekomen 6 bilj., als:

	per jaar
D. Bijl, Vlissingen,	ƒ 7647
C. v. d. Hooft, Nouzen,	» 7100
A. v. Male, Schoondijke,	» 6987
J. B. v. Acke, Hansweerd,	» 6669
D. W. Bloem, Weert,	» 6660
P. Monjé, Breskens,	» 6580
Raming	» 7000

4e herbesteding van het driejarig onderhoud en herstel van 's Rijks zeeweringen en havenwerken te Veere; ingek. 3 bilj., als:

	per jaar
C. F. v. Fraijenhoven, Nouzen,	ƒ 5500
Th. Volker, Dordrecht,	» 4799
J. v. d. Hoek, Middelburg,	» 4600
Raming	» 5900

Leeuwarden, 18 Dec.: 1o. het driejarig onderhoud van den Statendijk bij Stijkenburg, met de daarin gelegen sluisen de Oude Schoterzijl en het buitenkanaal te Worstdoot en van de werken van den Koudumer Slaperdijk; minste inschr. waren:

perc. 1, A. A. de Lange, te Lemmer,	ƒ 1237
Raming ƒ 1750	
perc. 2, T. A. Faber, te Koudum,	» 973
Raming ƒ 1275	

Massa der perc. 1 en 2, W. A. Tjalma, te Oosterwe, » 2975

2o. het driejarig onderhoud der duin- en oeverwerken op de eilanden Ameland en Schiermonnikoog; minste inschr. waren:

perc. 1, Schuttema, Ameland,	ƒ 7980
Raming ƒ 9000	
perc. 2, dezelfde,	» 15,690
Raming ƒ 18,500	
massa perc. 1 en 2, dezelfde,	» 23,280
perc. 3, dezelfde,	» 797
Raming ƒ 925	
perc. 4, dezelfde,	» 1183
Raming ƒ 1500	
massa perc. 3 en 4, dezelfde,	» 1895
massa perc. 1, 2, 3 en 4, dezelfde,	» 25,170

3o. het driejarig onderhoud van het kanaal Dokkum—Gierbeamlies-verlaat; minste inschr. was: J. v. d. Ploeg, Leeuwarden, ƒ 4575
Raming ƒ 5344

4o. het driejarig onderhoud der Rijkswegen in Friesland; minste inschr. waren:

perc. 1, J. v. d. Ploeg, Leeuwarden,	ƒ 6122
Raming ƒ 7146	
perc. 2, Joh. Bakker, Kollum,	» 10,209
Raming ƒ 11,747	
massa perc. 1 en 2, H. Brouwer, Stiens,	» 16,660
perc. 3, W. Tjalma, Oosterwe,	» 12,850
Raming ƒ 14,232	
perc. 4, dezelfde,	» 10,988
Raming ƒ 13,997	
massa perc. 3 en 4, dezelfde,	» 23,700
massa perc. 1, 2, 3 en 4, H. Brouwer, Stiens,	» 46,148

5o. het vernieuwen van het tolhuis no. 6, onder Terband, aan den Rijksweg van Leeuwarden naar de Overijsselsche grens; minste inschr. was: W. Mienstra, te 't Meer, ƒ 2613
Raming ƒ 2700

Amsterdam, 18 Dec.: 1o. het maken van zandophoogingen, enz. voor het fiet bij Spijkerboor: ingekomen 16 bilj., als:

J. G. Huisman,	te Ruurlo,	ƒ 308,700
G. D. v. Boven,	» Amsterdam,	» 299,000
P. Duinker,	» idem	» 292,913
W. Goedkoop Dz.,	» idem	» 292,000
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 277,900
A. Kramers,	» Amsterdam,	» 265,000
J. Kooij,	» idem	» 264,800
A. v. d. Meyden Az.,	» Hardinxveld,	» 261,971
J. C. Moerman,	» Haarlem,	» 261,000
B. Voordenbag Az.,	» Dordrecht,	» 258,000
L. Kalis Kz.,	» Sliedrecht,	» 257,780
D. Volker,	» Dordrecht,	» 251,900
G. A. v. Ratten,	» Sliedrecht,	» 250,000
C. Bos Az.,	» Dordrecht,	» 249,000
P. Vlasman,	» Utrecht,	» 248,237
H. T. Wiegerink,	» Groenlo,	» 238,000
1 ongeldig.		
Raming		ƒ 270,000

2o. idem voor het fort benoorden Purmerend; ingek. 9 bilj., als:

J. G. Huisman,	te Ruurlo,	ƒ 328,000
C. Bos,	» Haarlemmermeer,	» 298,000
C. v. Boven,	» Amsterdam,	» 293,000
C. Bruterse,	» idem	» 289,000
G. A. v. Ratten,	» Sliedrecht,	» 287,000
J. C. Moerman,	» Haarlem,	» 281,000
A. Kramers,	» Amsterdam,	» 280,000
J. Kooij,	» idem	» 277,800
H. T. Wiegerink,	» Groenlo,	» 277,000
Raming		» 279,000

3o. idem voor het fiet bij Edam; ingek. 8 bilj., als:

D. Volker,	te Dordrecht,	ƒ 373,500
C. Blaakwoort,	» Monnikendam,	» 353,000
H. T. Wiegerink,	» Groenlo,	» 317,000

4o. idem voor het fort bezuiden Uitdoorn; ingek. 2 bilj., als:

H. T. Wiegerink,	te Groenlo,	ƒ 383,000
N. v. Haaren,	» Geertruidenberg,	» 311,800
Raming		» 348,000

3o. idem voor het fort Waver-en-Amstel; ingek. 2 bilj., als:

H. T. Wiegerink,	te Groenlo,	ƒ 321,000
B. A. Wiegerink,	» idem	» 310,000
N. v. Haaren,	» Geertruidenberg,	» 304,800
Raming		» 312,000

Groningen, 18 Dec.: het verbouwen van een pand aubg het Ziekenhuis tot sectiegebouw te Groningen; ingek. 12 bilj., als:

H. J. Menge,	te Groningen,	ƒ 9220
H. J. L. Walker,	» idem	» 9067
D. Edzards,	» idem	» 9020
G. Meulink,	» idem	» 9011
E. Peters,	» idem	» 8983
H. G. Jansen,	» idem	» 8840
J. Muller,	» idem	» 8818
J. Postman,	» idem	» 8690
J. Werkman,	» idem	» 8444
E. Berkenbosch,	» idem	» 8139
R. Hoving h.	» idem	» 6238
R. Kooi,	» Zuidhorn,	» 6149

Leeuwarden, 18 Dec.: het bouwen van een stalling met woning c. a. bij de Paardenstoeterij «de Oorsprong" te Huis-ter-Heide, onder beheer van den architect W. C. de Groot; ingekomen 12 bilj., als:

Jansen en Altena,	te Leeuwarden,	ƒ 11,578
S. Kijlstra,	» Dragten,	» 11,176
T. T. v. Eyk,	» Lippenhuizen,	» 11,044
J. Eysinga,	» Kortezwaag,	» 10,987
J. H. Bosma,	» Joure,	» 10,979
E. H. v. d. Meer,	» Sondel,	» 10,894
S. de Boer,	» Lippenhuizen,	» 10,680
J. L. Eppinga,	» idem	» 10,487
J. J. v. d. Lei,	» Arum,	» 10,328
J. Bos,	» Twijzel,	» 10,223
M. Schetsmus,	» Boxum,	» 10,200
D. L. Hoogkamp,	» Folkega.	» 9,333
gegund.		

Heppel, 19 Dec.: het bouwen van 10 arbeiderswoningen voor het ziekes-en-begrafenisfonds «Hulp in lijden", onder beheer van den architect M. Otten; ingek. 9 bilj., als:

J. Withaar Sr.,	ƒ 12,160
J. Withaar Jr.,	» 12,900
A. Hazelaar,	» 11,700
H. Lamberts,	» 11,284
R. Bakker,	» 10,750
R. Geskus,	» 10,200
J. Eramink,	» 10,236
H. Timmer,	» 10,167
J. Hesselingen,	» 8,887.77

's-Hage, 19 Dec.: het gedeeltelijk aanteeren van de bestaande en het wederopbouwen en inrichten tot een dubbele villa, van de buitengelaste het Prince-Vinkenbuis; ingekomen 15 bilj., als:

H. v. Jaarsveld & Co.,	te 's-Hage,	ƒ 25,000
P. v. Vliet c. s.,	» idem	» 25,000
H. v. Bergen Benegouwen,	» idem	» 24,204
J. L. Werdes Jr.,	» idem	» 23,900
P. J. v. d. Lubben & Zn.,	» idem	» 28,660
W. P. Teeuwissen,	» idem	» 28,490
J. v. Groenendaal,	» idem	» 28,175
C. Kratenburg,	» idem	» 23,150
J. Chr. Pietersen,	» idem	» 23,100
Gebr. De Vos,	» idem	» 23,000
J. M. Meijsens,	» idem	» 22,200
J. C. Bernard,	» idem	» 22,130
C. Meijers,	» idem	» 21,239
J. C. Mook,	» idem	» 20,899
J. Rosmolen & Co.,	» idem	» 19,748

Zelhem, 19 Dec.: onder beheer van den architect H. J. L. Oving, te Doetichem:

1e perc., de verbouwing der school en onderwijzerswoning in de buurt Volkwijk: minste inschr. was H. H. E. Meijer, te Zelhem, voor ƒ 5194.

2e perc., onderwijzerswoning te Halle; minste inschr. J. W. van der Linde, te Anbt-Doetichem, voor ƒ 4976.

3e perc., de verbouwing der school te Halle; minste inschr. was E. Kerkhof, te Varsseveld, voor ƒ 3580.

4e perc., de verbouwing van de onderwijzerswoning te Zelhem; minste inschr. was L. Bennink, te Zelhem, voor ƒ 573.

Leeuwarden, 19 Dec.: 1o. het maken van een gymnastiekschool in de Schoolstraat; ingek. 7 bilj., als:

J. Beekman,	te Leeuwarden,	ƒ 8349
Joh. Dekter,	» idem	» 7777
J. Bruling,	» idem	» 7649
T. Kingma,	» idem	» 7385
T. Hilarius Wz.,	» idem	» 7360
J. Bottema,	» idem	» 6860
K. Ketelaar,	» idem	» 6269
gegund.		

2o. het inrichten van de voormalige school no. 11 tot gymnastiekslokaal; ingekomen 6 bilj., als:

K. Ketelaar,	te Leeuwarden,	ƒ 1190
T. Kingma,	» idem	» 1075
J. Beekman,	» idem	» 1010
A. Benaksma,	» idem	» 975
J. Bottema,	» idem	» 895
Joh. Dekter,	» idem	» 879

3o. de levering der gymnastiektoestellen; ingek. 6 bilj., als:

Joh. W. Fransen,	te Leeuwarden,	ƒ 4168
A. Braaksma,	» idem	» 3860
L. D. Fonk,	» idem	» 3439
K. Ketelaar,	» idem	» 2995
J. Ruding,	» idem	» 2882
W. Altena,	» idem	» 2636
J. Bottema,	» idem	» 2616
Joh. Dekter,	» idem	» 2397

Utrecht, 19 Dec.: het leveren van 20,000 stuks eikenhouten dwarsliggers, in 6 perceelen; minste inschr. was W. Hoettger, te Wezel, voor alle perceelen, ad ƒ 2.31 per stuk.

Utrecht, 19 Dec.: 1o. het drejarig onderhoud van de Rijks-groote-wegen, in 7 perceelen; minste inschrijvers voor de massa waren:

		per jaar.
Ph. Verbruggen,	te Waddinksveen,	ƒ 58,643
W. v. d. Kooij,	» Amersfoort,	» 57,500
C. Eckhard,	» Almelo,	» 57,475
W. H. de Haan,	» Elst,	» 56,000
G. H. Reijmers en Van Dijk,	» Renkum,	» 55,355
W. Arntz,	» Millingen,	» 54,600
P. Bell,	» Zwolle,	» 54,183
H. G. Bekker,	» Arnhem,	» 53,680

2o. het verrichten van baggerwerk in den Hollandschen IJsel onder de prov. Zuidholland en Utrecht; ingek. 9 bilj., als:

M. Bot,	te Vlaardingen,	ƒ 2468
J. de Koster,	» Gouda,	» 2400
H. J. Nederhorst,	» idem,	» 2289
De Jongh en Co.,	» Oudewater,	» 2240
J. de Groot,	» IJselstein,	» 2150
J. de Vaal,	» Gouda,	» 2136
J. Vermeer,	» Bekendorp,	» 1962
F. Scheepbouwer,	» Utrecht,	» 1875
P. van Woerden,	» IJselstein,	» 1800

's-Hage, 21 Dec.: het onderhouden van de werken, behoorende tot het jaagpad langs den Rijn; ingek. 7 bilj., als:

J. de Kort,	te Hazerswoude,	ƒ 12,228
G. Splinter,	» Leiden,	» 11,894
A. van Kekem,	» Gouda,	» 11,493
J. Vermeer,	» Bekendorp,	» 11,300
C. Pannevis Jr.,	» Oudshoorn,	» 10,973
J. C. de Rooi en Zonen,	» Oegstgeest,	» 10,943
Ph. Verbruggen,	» Waddinksveen,	» 10,647
Raming		» 12,500

's-Hage, 21 Dec.: de levering van ijzerwerk voor onderstellen enz. van rijtuigen en bagagewagens, met en zonder reuswerk, ten dienste der staatsspoorwegen op Java, in twee perceelen; minste inschr. was «La Métallurgique". Société anonyme des constructions, te Brussel, voor perceel 1 ƒ 15,940
» 2 » 13,750.

Amsterdam, 21 Dec.: het vijfjarig onderhoud van de wegen en vaarten tusschen de Zes Noordhollandsche steden, onder beheer van den architect H. P. van den Aardweg, te Purmerend:

perc. 1, van Buikslot—Schouw—Broek—Monnikendam tot Edam; aannemer C. Blankevoort, Monnikendam, ƒ 17,988

perc. 2, van het Schouw—Purmerend tot Oosthuizen; aannemer G. Honigh, Purmerend, ƒ 20,878

perc. 3, van Edam—Oosthuizen—Beetsterbrug; aannemer Jb. Bakker, Avenhorn, ƒ 13,985

perc. 4, van de Beetsterbrug—Hoorn tot het Medemblikker tolhek; aannemer H. Vollewens, Hoorn, ƒ 32,177

perc. 5, van het Medemblikker tolhek tot Enkhuizen; aannemer H. Vollewens, Hoorn, ƒ 23,480

Dreumel, 21 Dec.: het bouwen eener R. K. Pastorie, onder beheer van de architecten Van Dijk & Stornebrink, te Wichen; ingek. 5 bilj., als:

A. J. v. Alphen,	te Tiel,	ƒ 12,554
R. Derks,	» Alfen,	» 11,978
Th. Schippers,	» Kessel,	» 10,545
J. Bosman,	» Venlo,	» 10,480
A. T. v. Hussen,	» Dreumel,	» 10,243

gegund.

Groningen, 21 Dec.: 1o. het leveren van gesmeed ijzer ged. '86; minste inschr. was G. de Vries, voor 32 % ben. tarief;

2o. het onderhouden van kachels in gemeentegebouwen; minste inschr. was G. Homveld, voor ƒ 47;

3o. het onderhouden van kachels in het raadhuis ged. '86; minste inschr. was B. A. Durville, voor ƒ 115.

Leeuwarden, 22 Dec.: het maken van een peilput met toeleidingsbuis, terp en gebouwtje, voor eene zelfregistreerende peilschaal te Hindeloopen; ingekomen 15 bilj., als:

J. J. de Jong,	te Koudum,	ƒ 9455
H. L. Cuvelier,	» Staveren,	» 9250
H. Keijser Jz.,	» Leeuwarden,	» 9215
R. J. de Boer,	» Staveren,	» 8972
C. M. Dijkstra,	» Cornwerd,	» 8879
A. A. Schrale,	te Warns,	ƒ 8744
T. A. Faber,	» Koudum,	» 8600
J. R. Boon,	» Staveren,	» 8587
J. U. v. d. Meulen,	» Hemelum,	» 8469
T. T. Kloosterman,	» idem	» 8385
P. Garbsma,	» Hindeloopen,	» 8200
H. G. Brouwer,	» Stiens,	» 8120
P. Kaman en J. Smit,	» Hindeloopen,	» 8075
A. A. v. Randen,	» Staveren,	» 8019
T. Hilarius,	» Leeuwarden,	» 7872

's-Hage, 22 Dec.: 1o. het leveren van Waalen Rijnstraatsteen ten behoeve der gemeente 's-Hage, gedurende het jaar 1886; minste inschrijvers waren:

	Waalsteen p. 1000
W. P. de Vries, te Rossum,	ƒ 12,70
Wed. Van Voorthuijzen, te Leerdam,	» 12,98
E. van Holst, te Arnhem en Wolff en Co., te Wageningen,	» 13,00
	Rijnsteen per 1000
Gebroeders Koning, te Leiderdorp,	ƒ 9.50

2o. het leggen, opnemen en herleggen van kei- en klinkerbestratingen in de gemeente 's-Hage, gedurende de jaren 1886, 1887 en 1888; minste inschr. was J. C. de Graaff, te 's-Hage, voor ƒ 0,17$^{87}/_{100}$ per centiare.

Arnhem, 22 Dec.: het bouwen van een heerenhuis aan de Apeldoornsche straat, onder beheer van den architect D. Geysbeek Molenaar; ingek. 13 bilj., als:

J. W. Jansen,	te Arnhem,	ƒ 34,997.80
H. v. d. Sande,	» idem	» 32,200
Gebr. Van Dalen,	» idem	» 31,902
J. A. G. Tegal,	» idem	» 31,230
J. H. Stevens,	» idem	» 30,333
Joh. v. Toll,	» idem	» 30,300
J. v. d. Tas,	» idem	» 29,680
G. Lieftink,	» idem	» 29,269
Joh. de Ruijter,	» idem	» 29,025
J. v. Burk en W. Wissing,	» Oosterbeek,	» 28,850
J. Muldor,	» Arnhem,	» 27,775
J. W. Peppel en J. R. Smits,	» Nijmegen,	» 25,875
B. Bolder,	» Arnhem,	» 24,444

Zwolle, 23 Dec.: het vierjarig onderhoud van het Rijkskanaal het Meppelerdiep met de Rijkssluizen te Zwartsluis en andere bijbehoorende werken in Overijsel ged. de jaren '86—'89; ingek. 5 bilj., als:

H. v. Dijk, Dettigh,	ƒ 31,000 voor de vier jaren	
H. Slot, Zwartsluis,	» 7,826 per jaar	
F. Aberson, Steenwijk,	» 7,473	» »
P. Bell, Zwolle,	» 7,395	» »
J. Otten, Meppel,	» 7,200	» »
Raming	» 7,825	» »

's-Hage, 23 Dec.: 1o. het aanleggen van een stroomleidenden dam tusschen het Moken-Hollekon en de Vischplaat, aan den rechteroever van den Amer, onder de gemeente Made-en-Drimmelen prov. Noordbrabant, tusschen de kilometerraaien LX en LXII, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; minste inschr. was L. A. van Haaften, te Sliedrecht, voor ƒ 107,950
Raming » 142,300

2o. het aanbrengen van eene beteugeling tusschen de Vischplaat en de Ruigeplaat en het uitvoeren van werken tot voorziening van laatstgenoemde plaat aan den rechteroever van den Amer, onder de gemeenten Made-en-Drimmelen en Hooge-en-Lage-Zwaluwe, tusschen de kilometerraaien LXII en LXV, behoorende tot de werken voor het verleggen van de uitmonding der rivier de Maas; minste inschr. was J. Hillen, te Grave, voor ƒ 89,721
Raming » 118,400